

BEATI  
ALBERTI  
MAGNI,  
RATISBONENSIS EPISCOPI,

ORDINIS PRÆDICATORVM,  
COMMENTARII IN IV. LIB. SENTENTIARVM.

Recogniti per R.A.P.F. PETRVM IAMMY, sacre Theologie Doctorem, Conuentus  
Gratianopolitani, eiusdem Ordinis,

NUNC PRIMUM IN LVCEM PRODEVNT.

Operum Tomus Decimus - Sextus.



LVGDVNI,

Sumptibus

CLAVDII PROST.  
PETRI & CLAVDII RIGAVD, Frat.  
HIERONYMI DELAGARDE.  
IOAN. ANT. HVGRETAN.

Via Mercatoria.



M. DC. LI.  
CVM PRIVILEGIO REGIS.



# I N D E X

## Distinctionum & Articulorum, in quar- tum Librum Sententiarum.

### D I S T I N C T I O I.

- Art. 1. **V**TRUM Sacramentum sit necessarium. 3
2. Vtrum sint septem Sacramenta, vel etiam plura, & an Sacramentum substantialem ordinem habeat ad veniale. 4
3. Quæritur de ordine Sacramentorum. 7
4. Quæ sit differentia inter gratiam donorum & virtutum, & casus quæ confertur in Sacramentis. ibid.
5. Quæritur de definitionibus Sacramenti. 9
6. Vtrum in Sacramentis signum sit res aliqua. 11
7. Vtrum ea quæ significandi gratia tantum instituta sunt, sint solum signa, & non Sacramenta. ibid.
8. Vtrum offerre sacrificia carnalia sit bonum in genere, & an fuerit iuris naturalis, & an iustificabant. 12
9. Vtrum veniale virtute Sacramentorum veteris legis remittebatur. 14
10. Quare in noua lege non est aliquid curans irregularitatem sicuti in veteri. ibid.
11. Vtrum oblationes & sacrificia delinuerint esse ante legem, & vtrum tunc omnes tenebantur cognoscere rationes figuræ in qua positi erant. ibid.
12. Quis sit effectus cineris virule rufæ, & aquæ quæ fiebat per commixtionem eius. 15
13. Vtrum triplex causa institutionis Sacramentorum à Magistro sit bene assignata. 16
14. Vtrum in omni Sacramento sint duo, scilicet verba & res. 17
15. Vtrum Sacramenta veteris legis dederunt salutem sicuti Sacramenta noue legis. ibid.
16. Vtrum testamentorum sint gratia. 18
17. Vtrum circumcisio à Domino sit bene designata. ibid.
18. Vtrum circumcisio etiam impelleret iustitiam. 19

*D. Alb. Mag. in 4. lib. Sent.*

19. Vtrum circumcisio iustificat. 20
20. Quid dicatur sinus Abramæ, & an postuli decedentes sint in aliquo penam. 21
21. Quare formæ non circumcidebantur. ibid.
22. Vtrum omnes tenebantur ad circumcisio- nem. 23
23. Vtrum tres causæ rati à Magistro sint bene assignatæ. ibid.

### D I S T I N C T I O II.

- Art. 1. **V**TRUM contra omnes penas debeant ordinari Sacramenta, & quæ sit eorum distinctio. 24
2. Quare non fuerunt Sacramenta instituta mox post hominis lapsum. 26
3. Vtrum baptismus Ioannis contulit gratiam. 27
4. Vtrum baptismus Ioannis erat in penitentiam, & non in remissionem peccatorum. 28
5. Quare baptismus dicitur esse baptismus Ioannis. ibid.
6. Vtrum baptismus Ioannis erat Sacramentum. 29
7. Vtrum baptizati à Ioanne fuerint rebaptizandi. 30

### D I S T I N C T I O III.

- Art. 1. **V**TRUM designatio baptismi sine bene assignata. 31
2. Vtrum sit aliqua forma baptismi, & de singulis verbis positis in forma baptismi. 35
3. Quando baptismus est institutus. 39
4. Vtrum aqua sit communis materia baptismi. ibid.
5. Vtrum in baptismo necessarium sit trans immersionem, aut vna iustificat. 41
6. Vtrum necessarium baptismi cessante circumcisio. 42
7. Vtrum baptismus aperuit celum. 43

*DIST.*

# Index Distinct. & Articulorum.

## DISTINCTIO IV.

- Art. 1. **V**trum paruulis qui recipiunt rem & Sacramentum sit æqualis effectus baptisimi. 45
2. Quid sit fictio. 46
3. Vtrum fictio possit impedire baptismum. 47
4. Qualiter redeat effectus cessante fictione. ibid.
5. Vtrum verum sit illud dictum Apostoli: Quorquot baptizati estis, Christum induistis. 48
6. Vtrum baptismus sanguinis, & penitentia suppleat vicem baptisimi qui fit in aqua. 50
7. Vtrum latro in cruce fuit martyr, & baptizatus baptismis sanguinis. 51
8. Vtrum paruuli qui in utero matris moriuntur, vel nati sine baptismate decedunt, æterno supplicio vel sensibili pœna puniantur, aut pœna damni tantum. 52
9. Vtrum sit orandum pro paruulis. 53
10. Vtrum vnus & æqualis sit effectus baptisimi in omnibus baptizatis. 54
11. Vtrum pœnalitas cui per peccatum additi sumus, per baptismum non tollatur. ibid.
12. Vtrum fide baptizato res præcedat Sacramentum, & vtrum non recedente fictione sit vere signum. 55
13. Vtrum paruulis in baptismo datur gratia, & vtrum habeant virtutes. 56

## DISTINCTIO V.

- Art. 1. **V**trum ille qui debet baptizare, debet habere ordinem iurisdictionum, & an debeat esse iustus. 58
2. Vtrum ebriosus, homicida, adulter possunt baptizare. 59
3. Vtrum hæreticus & schismaticus possunt baptizare. 60
4. Quæ sit potestas quam Dominus sibi retinuit, & quid ministris dedit, & quam potuit dare & non dedit. 61
5. Vtrum Ioannes nouit Christum, & quid de eo nouit. 62
6. Vtrum Christus homo habuit potestatem dimittendi peccata. 63

## DISTINCTIO VI.

- Art. 1. **V**trum quilibet potest esse minister Ecclesie. 66
2. Vtrum hæreticus potest baptizare. ibid.
3. Vtrum character est in aliquo genere, & in quo genere, & si in genere qualitatis, in qua specie. 67
4. Vtrum definitiones characteris sint bene assignate. 69
5. Quæ & quot sunt Sacramenta imprimencia characterem. 72

6. Vtrum à tribus Sacramentis imprimencia characterem character impressus sit vnus, & si plures, quis eorum est plures. 74
7. Quomodo se habeat character Sacramentorum Christi ad characterem bestiarum. 75
8. Quis sit effectus characteris. ibid.
9. Quæ gratia est sanctificatio in utero, & quando datur, & quantum valet, & an talis esset baptizandus si hunc nasceretur. 76
10. Vtrum aliquis inuitus, amens, dormiens potest baptizari. 78
11. Vtrum aliquis potest iocando vel munitate baptizari. ibid.
12. Vtrum electis baptizandis debeant semper seruari duo tempora. 79
13. Vtrum venientes ad baptismum, fidem debent profiteri, & an illa professio sit vorum. 80
14. Vtrum paruulus ad ætatem veniens, tenetur ad ea quæ pro ipso vouerint patrini, & an patrini obligati sint tanquam fidei iussores fidei eorum, & quo sensu patrini dicantur paruulo, Credo. 81
15. Quare cathecizantur paruuli, & ad quid valet cathecismus. 82

## DISTINCTIO VII.

- Art. 1. **V**trum Sacramentum confirmationis sit necessarium. 83
2. Vtrum sit aliqua materia determinata confirmationis, & quæ sit illa. 84
3. Vtrum materia Sacramenti confirmationis sit chrisma. 86
4. Vtrum non ordinatus potest confirmare, & an ordinatus non Episcopus. 88
5. Vtrum Sacramentum confirmationis conferat gratiam, & an sit gratum faciens, & an sit gratia distincta à gratia baptisimi, an confirmatio tantum. 89
6. An Sacramentum confirmationis debeat dici maius Sacramentum aliis. 93
7. Vtrum detur confirmatio in digniori parte corporis. 94
8. An Sacramentum confirmationis debeat dari utriusque sexui, & in qua ætate conferri, & qualiter sint presentandi ad confirmationem, & an ieiunium sit confirmandi. ibid.
9. Vtrum confirmatio imprimat characterem. 95

## DISTINCTIO VIII.

- Art. 1. **V**trum Eucharistia sit Sacramentum maioris gratiæ quam baptismus. 97
2. Quare Eucharistia & baptismus magis habeant figuras quam alia Sacramenta. 98
3. Quæ sit causa cur hoc Sacramentum vaticum dicatur. 100
4. An Sacramenta Christianorum sint ante omnia Sacramenta Iudeorum. ibid.
5. Vtrum Sacramentum Eucharistie sit debito & congruo tempore institutum à Christo. 101
6. Vtrum ista sit debita forma, Hoc est enim corpus meum. 103
7. Quæritur

# in Lib. IV. Sententiarum.

7. Quæritur de forma quæ dicitur super vinum, & de singulis verbis in ea positis. 107
8. Vtrum forma quæ dicitur super panem, expectat formam quæ dicitur super vinum. 110
9. Vtrum Sacramentum Eucharistie sit frequentandum siue celebrandum post cœnam, sicut Christus ipsum instituit. 111
10. Vtrum hoc Sacramentum post prandium celebretur, & quæ comestio siue portio arceat à perceptione Sacramenti. 113
11. Vtrum Eucharistia sit etiam Sacramentum an non. 115
12. Quid sit Sacramentum, quid res, & quid Sacramentum & quid res simul. 116
13. Vtrum Sacramentum sit vnus vel plura. ibid.

## DISTINCTIO IX.

- Art. 1. **V**trum sint duo distincti modi manducandi Sacramentum, vnus Sacramentalis, alius spiritualis. 119
2. Vtrum sit aliquis modus spiritualis sumendi Eucharistiam, & quid sit in tali modo. vnde dicitur manducatio. 121
3. Quare tantum sint duo modi manducandi prædicti, & penes quid differant. 122
4. Qualis vnio requiratur, vt aliquis manducet corpus Christi, siue spiritualiter, siue corporaliter. ibid.
5. Vtrum corpus Christi sumptum transeat in ventrem, & quando maneat. 123
6. Vtrum antiqui Patres aliquo modo comederunt Sacramentaliter. 124
7. Vtrum mali accedentes aliquid accipiant corporis Christi, & quomodo maneat in ipsis corpus Christi. 125
8. Vtrum mali percipiant corpus Christi. 127
9. Vtrum malus plus peccet communicando, quam alio genere peccati. 129
10. Vtrum pollutio nocturna impediat à communione. 140
11. Vtrum aliqua seditas corporalis, vt menstruum, vel huiusmodi impediat à perceptione corporis Christi. 133
12. Vtrum indignè sumens corpus Christi id efficiat, vt malum fiat quod accipit. ibid.
13. Vtrum Sacerdos petat, vt Christus qui nunc sub specie panis accipitur, manifesta visione accipiat. 134

## DISTINCTIO X.

- Art. 1. **V**trum corpus Christi vere sit in altari, aut solum sit in signatum in signo. 135
2. Vtrum verum sit quod dicit Magister, Non hoc corpus, quod videtur, comestum est. 136
3. Vtrum hoc verum sit quod dicit Magister, Ipsum quidem, & non ipsum corpus quod videtur, comestum est. 140
4. Vtrum Sacramentum Eucharistie bene dicatur compositum ex substantiis, scilicet panis & carne Christi. 142
5. Vtrum caro sit Sacramentum, & si quis sit Sacramentum sanguinis. 143

6. Vtrum communicantes sumunt Dominum suum, & an corpus Christi quotidie formetur. 142
7. Vtrum virtus verborum consecrationis sit virtus creata vel increata, & quando datur illa virtus, vtrum in principio, medio, vel fine verborum. 144
8. Vtrum maioris potentie sit facere de pane corpus Christi, quam de nihilo facere aliquid. 146
9. Vtrum oporteat querere naturæ ordinem in Christi corpore. 147
10. Vtrum in Sacramento Eucharistie potest dici creati corpus Christi per Spiritum sanctum, & vtrum per Spiritum fiat transsubstantiatio. ibid.

## DISTINCTIO XI.

- Art. 1. **V**trum in Sacramento corporis Christi sit aliqua conuersio siue transmutatio. 148
2. Qualis sit huiusmodi transmutatio siue conuersio. 150
3. An illa transmutatio fiat subito vel successiue. 152
4. Quomodo hæc transmutatio se habeat ad operationem naturæ, creationis, & mirabilium siue miraculorum. 154
5. Vtrum mutatio quæ est in Sacramento Eucharistie, sit huiusmodi mutatio quæ dicitur augmentum, & an adiuncta sit loci mutatio. 156
6. Vtrum hæc locutiones sint concedendæ, panis potest esse corpus Christi, panis mutatur in corpus Christi, corpus Christi fit panis, panis erit corpus Christi. 147
7. Vtrum panis in consecratione annihilatur, aut in præiacentem materiam redigatur. 159
8. Vtrum in Sacramento Eucharistie cum corpore Christi maneat substantia panis & vini. 161
9. Vtrum in hora immolationis aperiantur celi, & ad quid celi sunt aperti. 172

## DISTINCTIO XII.

- Art. 1. **Q**uare Christus sub alia specie quam propria dedit corpus suum. 163
2. Vtrum in Sacramento Eucharistie necessarium sit duplex species. 165
3. Vtrum bene dicatur Magister, quod vinum operatur in sanguine. 166
4. Vtrum sub vtraque specie sumatur totus Christus. 167
5. Vtrum bene dicatur quod non debet dici, corpus Sacramentum. ibid.
6. Quomodo sit Sacramentum datur sub specie panis de viua. 168
7. Vtrum Sacramentum debet dari sub specie panis & vini, & an panis aliquid sit in Sacramento. 170
8. Vtrum debeat dari comestum in aspectu vel in tactu. 172

## Index Distinct. & Articoulorm.

9. Vtrum aqua debeat admisceri vino, & quantum aqua, & qualiter peccent qui omitant. 175
10. Vtrum species sacramentales aliis liquoribus admixtae corrumpantur, an manent salua. 175
11. Vtrum aqua & vinum quae miscentur in calice, possunt separari. 177
12. Vtrum calix possit esse aqua sola, aut vinum solum, aut mixtum ex utroque. 178
13. Quale corpus Christus dedit discipulis suis, an mortale & passibile, vel immortale & impassibile. 178
14. Quid de corpore Christi esset factum si ab aliquo discipulorum fuisset consecratum in triduo, aut seruatum in pixide, & an anima existens in limbo etiam potuit esse in corpore consecrato. 179
15. Vtrum Christus in cena in propria persona sumpsit corpus suum. 181
16. Vtrum in sacramento Eucharistiae maneat accidentia sine subiecto. 182

### DISTINCTIO XIII.

- Art. 1. **V**trum possibile sit aliquid frangi in sacramento. 188
2. Vtrum fractio praedicta sit in corpore Christi, aut in formis tantum. 189
3. Vtrum quando Christus ostendit se discipulis in via in specie peregrini, fecit actum simulatorium siue illusorium. 190
4. Vtrum consecratione facta maneant omnia accidentia, & etiam soliditas mathematica secundum esse reale. 191
5. Vtrum fractione facta maneat vnum sacramentum, & an plures efficiantur ibi formae. 192
6. Vtrum opinio illa sit vera quae dicit corpus Christi essentialiter frangi & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile manere. *ibid.*
7. Vtrum confessio Berengarij, qui confessus est coram Papa panem & vinum quae in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus Christi esse, sit vera. 193
8. Vtrum opinio illorum sit vera, qui dicunt, quod in sacramento nulla fractio vel partitio sit, quae non sit in substantia ac in sacramento. 195
9. Vtrum potest dici, quod accidentia post consecrationem manent in aere. *ibid.*
10. Quomodo totum corpus Christi sub tantilla forma contineatur in sacramento. *ibid.*
11. Vtrum quisque fidelium communicans accepit totum Christum, vel partem suam, & an totus Christus sit in qualibet parte hostiae. 198
12. Vtrum quando manducatur Christus per partes in sacramento, ipse maneat integer totus in caelo, & integer totus in corde tuo. 199
13. Vtrum ubi pars corporis est, ibi sit & totum secundum Hilarium, & quale sit illud ubi, quando dicitur, ubi est princeps,

- ibi Rex. 200
14. Quid significant partes hostiae quae diuiduntur a sacerdote celebrante. 202
15. Vtrum communio & fractio hostiae sint signum eiusdem, vel diuersorum, & quid significet qualibet. 204
16. Vtrum aliquis existens in peccato mortali potest accedere ad communionem, & accipere corpus Christi. *ibid.*
17. Vtrum Sacerdos debet repellere aliquem in mortali peccato existentem. 205
18. Vtrum habenti peccatum mortale liceat videre corpus Christi & quomodo. 206
19. An ille qui aliter celebrat quam institutum est a Christo, peccet mortaliter. *ibid.*
20. Vtrum Sacerdos debet dare illi qui est in peccato mortali, & petit sibi dari sacramentum, & an tali possit dari hostia non consecrata. 207
21. An communicaturus tenetur primo dimittere debitoribus. *ibid.*
22. Vtrum Magister bene dicat, quod spiritualiter manducat qui innocentiam ad altare portat. 208
23. Vtrum Christus immolatur in omni sacrificio. 209
24. Vtrum Christus quotidie immolatur in sacramento. *ibid.*
25. Vtrum sacramentum Eucharistiae valeat contra venialia peccata. 210
26. Vtrum sacramentum Eucharistiae congruo tempore sit institutum a Christo post cenam. 212
27. Vtrum quotidie sit communicandum. 213
28. Vtrum ter in anno sit communicandum. 214
29. Vtrum malus Sacerdos etiam conficiat. 218
30. Vtrum praecisus ab Ecclesia etiam potest conficere. 219
31. Vtrum missa boni Sacerdotis sit melior quam missa mali Sacerdotis. 221
32. Quare specialiter prohibetur a canonibus quod missa, vel sacramentum non recipiatur ab haereticis, simoniacis, schismaticis, siue notoriis fornicariis. 221
33. Vtrum corpus Christi verum sit melius corpore Christi mystico. *ibid.*
34. Vtrum bene dicatur missa, quia celestis missus est ad consecrandum vel viuificandum. 222
35. Quomodo intelligendum sit illud Gregorij, Maledicam benedictionibus vestris. 223
36. Quare dulcedo sacramenti non sentitur a sumentibus. *ibid.*
37. Vtrum Sacerdos extra altare, & sine sacris vestibus potest celebrare. *ibid.*
38. Vtrum mus, vel aliud animal brutum potest sumere Christi corpus in ore, vel in ventre. *ibid.*
39. Quis sit haereticus & unde dicatur. 225

### DISTINCTIO XIV.

- Art. 1. **V**trum sacramentum poenitentiae bene ordinetur quantum in ordine

dine sacramentorum.	228
2. Vtrum pœnitentia sit secunda tabula post naufragium.	229
3. Vtrum pœnitentia sit virtus.	ibid.
4. Vtrum pœnitentia sit virtus generalis vel specialis.	232
5. Vtrum pœnitentia sit in vno genere vel in pluribus.	234
6. Vtrum pœnitentia sit iustitia.	235
7. Vtrum pœnitentia sit charitas.	236
8. In qua vi animæ est pœnitentia.	237
9. Vtrum pœnitentia sit prior aliis virtutibus.	238
10. Qualiter pœnitentia timore concipiatur.	239
11. Quare pœnitentia non concipiatur amore, fide, vel alia virtute.	ibid.
12. Vtrum definitio pœnitentiæ sit bene assignata ab Amb.	ibid.
13. Vtrum verè pœnitens possit cadere, & de cætero damnabiliter peccare.	242
14. An aliquis lauari possit per pœnitentiam ad munditiam.	243
15. An illis qui iterant peccata, profint priora lamenta.	ibid.
16. Vtrum ille qui commissa plangit, tamen non deserens, pœnz grauiori se subiicit.	244
17. Vtrum velle non peccare, aut cessare à peccato sit vera pœnitentia.	ibid.
18. Vtrum peccata delcantur per pœnitentiam secundum quod est virtus vel sacramentum, & an habeat duos actus, plangere & odire.	ibid.
19. Vtrum eleemosyna auferat culpam, & peccatorem mundum facit.	245
20. Vtrum omnia ante acta bona per pœnitentiam sequentem viuificantur.	247
21. Vtrum omnia mortificata possunt viuificari.	248
22. Vtrum opera mortificata quoad omnia que sunt in ipsis, viuificentur.	249
23. Per quid iustificentur opera mortificata.	250
24. Quomodo & secundum quem modum dicitur vita, quando dicitur, quod opera mortificata sunt viua.	ibid.
25. Vtrum tertia definitio pœnitentiæ sit bene assignata.	251
26. An peccator semper debet dolere, & de dolore gaudere.	252
27. Qui dicantur perfecti, & quæ est pœnitentia perfectorum.	254
28. Quot sint modi pœnitentiæ.	255
29. Vtrum sæpius iterata pœnitentia semper de criminibus datur venia toties quoties.	ibid.
30. Vtrum resurgens per pœnitentiam à peccato, resurgat in maiori charitate quam prius habuit.	257
31. Vtrum sit aliquod summum malum ad quod possit quis deuenire.	259
32. An mali possunt venire ad virtutem per pœnitentiam.	260
33. Vtrum ad primum statum sit reditus per pœnitentiam.	262
34. Vtrum Dauid debuit puniri propter populi numerationem.	263

DISTINCTIO XV.

Art. 1. Vtrum de vno peccato potest agi pœnitentia, alio peccato in delectatione recento.	264
2. An pro vno peccato potest consurgere duplex tribulatio.	266
3. Vtrum pœnz que commutant in bonum, & iunguntur in satisfactione, sint iustæ an non.	ibid.
4. Vtrum quinque modi quibus flagella contingunt, sint bene assignati.	267
5. Vtrum Deus puniendo peccata seruet mensuram debitam.	270
6. An per sententiam iudicis priuetur sententia sacerdotis.	ibid.
7. Vtrum propter leuem culpam, vti in sabato colligere ligna, debuit infligi mors.	ibid.
8. Vtrum sine fide aliqua pœna sit satisfactoria.	ibid.
9. Vtrum satisfaciens in peccato mortali satisfecerit.	271
10. Vtrum satisfaciens indigeat gratia gratum faciente vt satisfaciat.	273
11. Vtrum oporteat quemlibet satisfacere qui deliquit.	274
12. Vtrum definitio satisfactionis sit bona.	ibid.
13. Quomodo differt opus satisfactionis ab aliis operibus pœnitentiæ.	276
14. Vtrum eleemosyna sit in genere virtutis.	ibid.
15. Vtrum eleemosyna sit bene definita.	278
16. Vtrum eleemosyna sit de precepto vel consilio, & si de precepto, sub quo.	279
17. Vtrum eleemosyna sit pars satisfactionis.	280
18. Qualiter eleemosyna distinguitur ab aliis partibus satisfactionis.	281
19. Vtrum eleemosyna magis constet in voluntate interiori vel exteriori.	ibid.
20. Vtrum eleemosyna possit esse sine compassione, & an compassio sit ei substantialis.	282
21. Vtrum sepultura sit eleemosyna, vel species eleemosynæ.	ibid.
22. Vtrum docere sit eleemosyna spiritualis.	284
23. An eleemosynæ spirituales corporalibus sint meliores.	ibid.
24. Ex quo potest vel debet fieri eleemosyna.	285
25. Vtrum vxor de bonis mariti sui aut econtra, an monachus, aut filius, an famulus aut famula possint dare panem dominorum suorum.	287
26. Vtrum daturus eleemosynam, debet ordinatè incipere.	288
27. Vtrum verum est illud, Qui diligunt iniquitatem, odunt animam suam.	289
28. Vtrum immundis nihil est mundum.	289
29. Vtrum verum sit quod nihil prodest orare, ieiunare, & alia bona facere, nisi mens reuocetur à peccato.	ibid.
30. Vtrum satisfactio extra charitatem sit irritanda redeunte charitate.	290
31. Vtrum bonum mortuum factum extra charitatem, vnquam potest reniuiscere.	291
32. Vtrum bona opera facta per aliquem extra charitatem, diminuant incendium inferni.	292
33. An Deus potest sanare de vno peccato, & non de alio.	293
34. Vtrum	

# Index Distinct. & Articulorum,

34. Vtrum omnes quos Christus sanauit in corpore sanauit etiam, & in anima. 294  
 35. Vtrum repugnet iustitiae ab ea sperare mediam veniam. ibid.  
 36. Vtrum aliqua sint lachrymae mentis, & ad damna temporis sint plus flenda quam tempora. ibid.  
 37. Vtrum hoc dictum Magistri: Cum ergo poenites cur facis quae male fecisti, bene valeat. 296  
 38. Vtrum duo modi falsae poenitentiae sint bene assignati. ibid.  
 39. Vtrum sit aliqua vera poenitentia. 297  
 40. Vtrum perfecta poenitentia cogat peccatorem omnia libenter sustinere. 298  
 41. Vtrum possit dici quod aliquis nequie- rit emendare peccatum. ibid.  
 42. Restitutio quid sit. ibid.  
 43. Quid est quod debeat restitui, & qualiter est restituendum. 300  
 44. Cui debeat fieri restitutio. 301  
 45. Qualiter habent se opera restitutionis ad opera poenitentiae. ibid

## DISTINCTIO XVI.

- Art. 1. **V**trum Sacramentum poenitentiae sit vnum. 304  
 2. Vtrum Sacramentum poenitentiae habeat partes, & quae sint illae partes. 306  
 3. Vtrum poenitentia praedicetur de omnibus partibus suis simul in summa an singularim. 307  
 4. Vtrum sicut Deum tribus modis offendimus, scilicet corde, ore & opere, ita tres partes poenitentiae respondent istis tribus modis offendendi. ibid.  
 5. Vtrum tribus differentiis peccati quae sunt cor, factum, & consuetudo corr. spondeant tres partes poenitentiae. 308  
 6. Quid sit contritio in genere. 310  
 7. Quid sit contritio propria definitione. 312  
 8. Quae sit differentia inter compunctionem, attritionem & contritionem. 315  
 9. Cuius partis animae est contritio. 317  
 10. Vtrum contritio semper eodem modo fuerit in nouo, & veteri testamento. ibid.  
 11. Quid sit primum mouens ad contritionem. 318  
 12. Vtrum confessio sit in Sacramento, & obliget omnes. ibid.  
 13. Vtrum confessio sit de iure naturali vel positivo. 321  
 14. Quam differenter confessio fuit in lege naturali, veteri & noua. 323  
 15. Vtrum confessio sit actus virtutis vel tantum Sacramenti. ibid.  
 16. Vtrum definitiones poenitentiae sint bene datae. 324  
 17. Vtrum aliquis & quis articulus fidei moueat ad confessionem. 328  
 18. Cui attributo innititur confessio. ibid.  
 19. Vtrum sufficiat per Ioannem facta institutio ad satisfactionem. 329  
 20. Vtrum satisfactio sit in praeepto. ibid.  
 21. Vtrum idem sit satisfactio, & dignos fructus poenitentiae facere, & qui sint fructus

- digni poenitentiae. 331  
 22. Vtrum circumstantiae aggraent peccatum. 332  
 23. Vtrum circumstantiae aggraent peccatum relinquendo actum in eadem specie. 333.  
 24. Vtrum poenitens teneatur confiteri omnia peccata sua, & circumstantias suas. 334  
 25. Vtrum poenitens teneatur reuoluere circumstantias in contritione & satisfactione. 335  
 26. Quae & quot sunt circumstantiae aggraantes peccatum. 336  
 27. Quae circumstantiarum vitium magis aggraant. 339  
 28. Vtrum poenitens debeat se ponere omnino in iudicio, & potestate Sacerdotis nihil sui iuris sibi referuans, & an teneatur ingredi religionem si Sacerdos poenitenti iniungat. 342  
 29. Vtrum contritio potest intendi. 342  
 30. Vtrum per aliquid & penes quid attenditur contritionis intentio. 344  
 31. Quanta debeat esse contritio. 345  
 32. Vtrum contritio debeat esse de omnibus peccatis. 346  
 33. Vtrum contritio possit esse breuis & finita. 347  
 34. Quanta debeat esse quantitas contritionis respectu voluntatis peccandi vel non peccandi. 348  
 35. Vtrum sit aliquis status ultra quem non intenditur neque crescat contritio. 349  
 36. Vtrum oporteat confessionem esse integram. 350  
 37. Vtrum hypocrisis sit bene definita. 352  
 38. Vtrum hypocrisis sit speciale peccatum, an generale coniunctum aliis. 353  
 39. In quibus operibus frequentius apparet hypocrisis, & in quo actu sit peior. 354  
 40. Quomodo hypocrisis se habeat ad inanem gloriam. ibid.  
 41. Vtrum hypocrisis semper sit peccatum mortale, vel veniale. 355  
 42. Vtrum bonae conscientiae confortatio requiritur in eo qui debet communicare. ibid.  
 43. Vtrum ludi sint peccatum mortale, & qui sint & qui non sint. 356  
 44. Vtrum digni fructus virtutum dicantur digni fructus poenitentiae. 357  
 45. Vtrum poenitentiae quae non imponuntur pro qualitate criminis secundum auctoritates canonum debeant dici falsae poenitentiae. 358  
 46. Vtrum militia, negotiatio publica, vectigalia, pedagia sint licita vel illicita. 359  
 47. Vtrum bene diuidantur principia à Magistro. 361  
 48. Vtrum poenitentia sit ante baptismum. 362  
 49. Vtrum poenitentia sit fundamentum, & qualiter sit fundamentum. 363  
 50. Quae sunt ista quae sunt in isto fundamento poenitentiae, & an poenitentia quae est fundamentum sit virtus vel Sacramentum. 369  
 51. Vtrum idem sit fundamentum rerum sperandarum

randarum Christiane religionis, & peccati  
scilicet.

- 32. Vtrum fides procedat penitentiam. ibid.
- 33. Vtrum omne peccatum expiatur in ac-  
cologo. 367
- 34. Vtrum bonorum sit penitentia, & vtrum  
boni & humiles de venialibus debent agere  
penitentiam. ibid.
- 35. Vtrum aliquis non habens debitum, possit  
dicere orationem Dominicam. 368

DISTINCTIO XVII.

Art. 1. Vtrum in sola contritione pecca-  
tum dimittatur. 370

- 1. Vtrum votum debet pro operatione repu-  
tari. 371
- 2. Vtrum sufficiat confiteri soli Deo. 372
- 3. Vtrum per genitum penitentia ante omni  
confessionem dimittatur peccatum. ibid.
- 4. Vtrum omnes teneantur ad omni confes-  
sionem. ibid.
- 5. Vtrum confessio necessario debet fieri in  
charitate. ibid.
- 6. Vtrum sicut anima est vita corporis, sic  
Deus est vita animae. 376
- 7. Vtrum in penitente confessio procedat  
iustificacionem. 377
- 8. Quid sit iustificatio impij. ibid.
- 9. Quis sint illi quorum quis requiritur  
ad iustificacionem impij. 379
- 10. Quis sit ordo eorum que requiruntur ad  
iustificacionem impij. 380
- 11. An iustificatio impij est naturalis vel su-  
pernaturalis. 382
- 12. Cuius attributi sit iustificatio impij. 382
- 13. Vtrum iustificatio impij sit effectus iusti-  
tie vel misericordie. ibid.
- 14. Quid sit motum ad iustificacionem im-  
pji. 384
- 15. Quomodo habeant se ad invicem iusticia  
predestinatio, vocatio, electio, iustificatio,  
& magnificatio. 387
- 16. Quid sit sanatio mentis. 387
- 17. Vtrum sanatio mentis fiat per virtutem  
& per gratiam. 388
- 18. Vtrum sanatio mentis fiat per virtutem  
sola, sicut dicitur in 1. Cor. 13. 389
- 19. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
sola. 390
- 20. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 391
- 21. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 392
- 22. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 393
- 23. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 394
- 24. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 395
- 25. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 396
- 26. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 397
- 27. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 398
- 28. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 399
- 29. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 400
- 30. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 401
- 31. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 402
- 32. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 403
- 33. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 404
- 34. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 405
- 35. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 406
- 36. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 407
- 37. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 408
- 38. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 409
- 39. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 410
- 40. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 411
- 41. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 412
- 42. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 413
- 43. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 414
- 44. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 415
- 45. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 416
- 46. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 417
- 47. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 418
- 48. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 419
- 49. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 420
- 50. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 421
- 51. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 422
- 52. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 423
- 53. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 424
- 54. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 425
- 55. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 426
- 56. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 427
- 57. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 428
- 58. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 429
- 59. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 430
- 60. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 431
- 61. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 432
- 62. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 433
- 63. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 434
- 64. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 435
- 65. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 436
- 66. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 437
- 67. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 438
- 68. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 439
- 69. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 440
- 70. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 441
- 71. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 442
- 72. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 443
- 73. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 444
- 74. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 445
- 75. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 446
- 76. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 447
- 77. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 448
- 78. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 449
- 79. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 450
- 80. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 451
- 81. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 452
- 82. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 453
- 83. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 454
- 84. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 455
- 85. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 456
- 86. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 457
- 87. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 458
- 88. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 459
- 89. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 460
- 90. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 461
- 91. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 462
- 92. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 463
- 93. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 464
- 94. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 465
- 95. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 466
- 96. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 467
- 97. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 468
- 98. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 469
- 99. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 470
- 100. Vtrum sanatio mentis fiat per gratiam  
& virtutem. 471

30. Vtrum votum sit quod dicitur Magister  
Nullus debet gravari per se ad votum  
veniam.

- 31. Vtrum confessio sit votum. 372
- 32. An oportet confiteri hominibus. 373
- 33. Vtrum votum sit hoc dicitur Magister de  
centis. Lament. Israhel. debentur. non  
voce pudor est confiteri. 376
- 34. Vtrum recognoscens peccata sua peccati  
proximo male cogitavit. 378
- 35. Vtrum aliquis possit confiteri suo con-  
fessario. 379
- 36. Qualis debet esse confessio. 381
- 37. An temporalibus peccatis assistantibus  
sufficiens. 382
- 38. Vtrum aliquis possit agere penitentiam  
necessitatis alius. & scilicet alius  
se excommunicavit. 383
- 39. Vtrum sola Sacramentalis confessio  
an valeat confessio facta in corde. 384
- 40. Vtrum Sacramentalis confessio sit  
de peccatis. 385
- 41. Vtrum plures possint esse confessarii  
doctores. 386
- 42. Vtrum potest quod unus peccator Sacra-  
mentaliter habeat plures confessarios. 387
- 43. Vtrum aliquis peccator sit qui non  
sufficit nisi tunc confitetur. 388
- 44. Vtrum aliquis peccator sit qui non  
sufficit nisi tunc confitetur. 389
- 45. Vtrum aliquis peccator sit qui non  
sufficit nisi tunc confitetur. 390
- 46. Vtrum aliquis peccator sit qui non  
sufficit nisi tunc confitetur. 391
- 47. Vtrum Confessio bene dicitur in  
sacramentali peccato. 392
- 48. Vtrum Confessio sit speciale sacramentum  
distinctum ab aliis peccatis. 393
- 49. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 394
- 50. Vtrum Confessio sit aliquo modo con-  
suetudinis. 395
- 51. Quomodo sit Confessio. 396
- 52. Quomodo sit Confessio. 397
- 53. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 398
- 54. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 399
- 55. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 400
- 56. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 401
- 57. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 402
- 58. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 403
- 59. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 404
- 60. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 405
- 61. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 406
- 62. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 407
- 63. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 408
- 64. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 409
- 65. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 410
- 66. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 411
- 67. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 412
- 68. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 413
- 69. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 414
- 70. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 415
- 71. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 416
- 72. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 417
- 73. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 418
- 74. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 419
- 75. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 420
- 76. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 421
- 77. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 422
- 78. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 423
- 79. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 424
- 80. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 425
- 81. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 426
- 82. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 427
- 83. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 428
- 84. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 429
- 85. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 430
- 86. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 431
- 87. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 432
- 88. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 433
- 89. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 434
- 90. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 435
- 91. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 436
- 92. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 437
- 93. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 438
- 94. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 439
- 95. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 440
- 96. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 441
- 97. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 442
- 98. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 443
- 99. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 444
- 100. Vtrum Confessio sit per se speciale sacra-  
mentum. 445

**Index Distinct. & Articulorum.**

63. Vtrum excommunicatus ab Ecclesia, & non à Deo sit vitandus. 427  
 64. Vtrum teneamur ad confitenda venialia peccata, & an iteranda sit confessio eorum quæ dicta sunt. ibid.  
 65. Vtrum superbia sit fons aliorum malorum. 429

**DISTINCTIO XVIII.**

- Art. 1. Vtrum in Ecclesia sunt aliquæ clauus necessariae. ibid.  
 2. An definitio clauis à Magistro data sit bona. 431  
 4. Quot sint clauus. 432  
 5. Vtrum scientia discernendi inter lepram & lepram, sit clauis Ecclesie. 434  
 5. Quaritur de secunda clauis, quæ est ligandi & soluendi potestas, & an sit communicabilis. 435  
 6. Vtrum hæreticus habens ordinem, etiam habeat clauem. ibid.  
 7. Vtrum Sacerdos valeat absoluerè à culpa & à reatu pœnæ æternæ. 436  
 8. Vtrum peccatum debeat, & possit dici tenebra. 438  
 9. Vtrum fiat absolutio à debito æternæ pœnæ per absolutionem à Sacerdote facta. 440  
 10. Vtrum verbum Dei dimittat peccata. ibid.  
 11. Quæ & qualis sit potestas Sacerdotum super peccatis dimittendis. 441  
 12. Vtrum charitas Ecclesie dimittat peccata. 443  
 13. Vtrum Sacerdos Euangelicus differat à Sacerdote legali. 444  
 14. Vtrum Sacerdos legalis habuerit etiam clauus. ibid.  
 15. Vtrum dictum illud saluatoris sit verum, Quodcumque ligaueris super terram, 446  
 16. Vtrum definitio excommunicationis data à Magistro sit bona. 447  
 17. Quot modis fiat excommunicatio. ibid.  
 18. In quem ferenda est excommunicatio. 448  
 19. Vtrum quilibet qui habet clauus, possit excommunicare. 439  
 20. Qualiter ferenda sit excommunicatio. 450  
 21. Vtrum participare cum excommunicato sit peccatum mortale. ibid.  
 22. Vtrum macula, caligo, fomes, & alia quæ sunt in peccatore, possunt dici esse à Deo. 452

**DISTINCTIO XIX.**

- Art. 1. Vtrum Christus habuit clauus. 453  
 2. Vtrum clauus æquæ sit ad claudendum quam aperiendum. ibid.  
 3. Quomodo clauus se habeat ad ordinem. ibid.  
 4. Vtrum ostiarii habeant clauus. 454  
 5. Vtrum reges iniuncti habeant clauus. ibid.  
 6. Vtrum congregatio habeat clauus. 455  
 7. Vtrum abatis & prioris habeat clauus. 456  
 8. Vtrum per clauem iurisdictionis valet aliquis plus vna vice ante absolutionem à priori excommunicari, & an absolutus ab vna sit etiam absolutus ab alia. ibid.  
 9. Vtrum Sacerdos potest vti clauis iurisdictionis aduersus maiorem, æqualem, vel minorem se. 457

10. Vtrum aliquis clauis iurisdictionis potest vti in subditos alienos. 458  
 11. Vtrum Christus possit absoluerè notentem. ibid.  
 12. Vtrum boni & mali habentes iurisdictionem, habeant etiam clauem. 459  
 13. Vtrum boni & mali æquæ rectè & dignè habeant potestatem clauus, 461  
 14. Vtrum Moyfes & Aaron fuerint Sacerdotes, & quam differenter. ibid.  
 15. Vtrum Cayphas bene dicitur prophetaisse. ibid.  
 16. Vtrum hæretici, vel mali Prælati Christiani conferant benedictionem. 462  
 17. Vtrum fraterna correctio sit bene definita à Magistro. 463  
 18. Vtrum ille qui debet corrigere, debeat esse irreprehensibilis. 464  
 19. Vtrum omnes teneamur ad fratrem correctionem. 465  
 20. Vtrum correctio fraterna sit omnium in omnes. ibid.  
 21. Vtrum in correctione fraterna seruandus sit aliquis ordo. 466  
 22. Quomodo differant correctio fraterna & correctio iudicis. 467  
 23. Vtrum Deus iuste liberauit meretricem, non inuenio qui proiceret primum lapidem. ibid.  
 24. Vtrum in lege veteri per ceremonialia dimittantur venialia. ibid.  
 25. Vtrum omnis qui ligat alios, sit iustus. 468

**DISTINCTIO XX.**

- Art. 1. Vtrum in fine vitæ dari potest pœnitentia. 469  
 2. Vtrum sanus pœnitens potest conuicere de certitudine charitatis, an odio, vel amore dignus sit. 470  
 3. Vtrum Deus seram pœnitentiam exaudiat. ibid.  
 4. Vtrum sero pœnitens habeat libertatem arbitrij. ibid.  
 5. Quid sit ignis purgatorij, an corporeus vel spiritalis. ibid.  
 6. In quo loco sit purgatorium. 472  
 7. Vtrum ignis purgatorius sit æternus vel temporalis. ibid.  
 8. Vtrum pœna purgatorij excellit omnem pœnam quam quis passus est, aut pati potest in hac vita. ibid.  
 9. Vtrum horrendum sit incidere in manus Dei. 475  
 10. Vtrum veniale peccatum possit mutari in mortale peccatum. ibid.  
 11. Vtrum si peccator semper viueret, semper peccaret. ibid.  
 12. Vtrum qui iniunctam pœnitentiam non persecerit, tenebitur illam in purgatorio perficere. 476  
 13. Vtrum latro statim vt conuersus fuit, paradisum ingredi meruit. 477  
 14. Vtrum mensura temporis satis aperte presigatur pœnitentibus. ibid.  
 15. Vtrum

**in Lib. IV. Sententiarum.**

15. Vtrum notificari debeat confitenti quantum oportet facere secundum canonem, non tamen iniungi. 478  
 16. Indulgentia siue relaxatio quæ sit. ibid.  
 17. An relaxatio etiam habeat effectum, & an valeat. 479  
 18. Vtrum indulgentia valeat existenti in peccato mortali, & an valeat æqua igni seculari & religioso, & an sit vtrisque necessaria, & an valeat existentibus in inferno & purgatorio. 481  
 19. Vtrum indulgentia æqualiter valeat danti & facienti hoc quod Ecclesia requirit, & habenti voluntatem faciendi, sed non facienti propter defectum facultatis. 483  
 20. Vtrum Papa existens in peccato mortali, possit dare indulgentias, & an etiam ei qui sit in peccato mortali. ibid.  
 21. Vtrum Christus possit dare indulgentias. ibid.  
 22. Vtrum Sacerdos simplex possit conferre indulgentias, & an vnus Laicus potest alteri dare suas indulgentias. 484

**DISTINCTIO XXI.**

- Art. 1. Vtrum sint aliqua venialia quæ dimittantur post hanc vitam. 486  
 2. Vtrum sint aliqui qui zdificant lignum, fœnum, stipulam, & quid talia significant. 487  
 3. Vtrum lignum, fœnum, stipula zdificentur super fundamentum. ibid.  
 4. Vtrum ignis purgatorius sit, vel non sit post mortem. 488  
 5. Quæ inferni nominantur pluralibus nominibus. 490  
 6. Quid intelligitur per zdificantes aurum, lapides preciosos, &c. 491  
 7. Vtrum existentes in purgatorio purgentur voluntariè vel inuoluntariè. ibid.  
 8. Vtrum in damnatis veniale puniatur æternaliter. 492  
 9. Vtrum anime puniantur per demones. 493  
 10. Vtrum error iste Graecorum venit apprehendus, qui dicunt nullum ante diem iudicij intrare calum vel infernum, sed in medijs locis conuertiari. ibid.  
 11. Vtrum in contritione aliquis tenetur recolligere peccata sua vt valeat. 496  
 12. Vtrum pia mentes debeat ibi cognoscere culpam, vbi culpa non est. 497

**DISTINCTIO XXII.**

- Art. 1. Vtrum peccata dimissa redeant per quodlibet reciduum. 499  
 2. Vtrum peccatum veniale etiam redeat per ingratitudinem sicut alia. 501  
 3. Vtrum originale peccatum etiam redeat per ingratitudinem. 502  
 4. Vtrum ille cui peccata dimissa sunt, tenetur ad gratiarum actiones quam ille qui seruauit innocentiam. ibid.  
 5. Vtrum hoc sacramentum habeat tria scuræ scuræ. ibid.

*De Alb. Mag. in 4. lib. Sent.*

6. Quid in dicto sacramento sit res, & quid signum, & quid res tantum. 504  
 7. Vtrum in sacramento pœnitentiæ signum sit vnum vel plura. 505  
 8. Vtrum sacramentum pœnitentiæ sit vnum vel plura. ibid.  
 9. Qualiter sacramentum pœnitentiæ sit vnum. 506  
 10. Vtrum sacramentum pœnitentiæ indiguit institutione. ibid.  
 11. Vtrum sacramentum pœnitentiæ sit institutum ante statum peccati. ibid.  
 12. Vtrum sacramentum pœnitentiæ sit institutum in lege nature. 507  
 14. Qualiter sacramentum pœnitentiæ fuit institutum tempore legis Moisaicæ. ibid.  
 14. Qualiter institutum est sacramentum pœnitentiæ tempore legis Euangelicæ. 508

**DISTINCTIO XXIII.**

- Art. 1. Vtrum extrema vnctio sit necessaria. 509  
 2. Vtrum vnctio extrema sit bene definita. 510  
 3. Vtrum oleum consecratum ab Episcopo sit materia sacramenti extremæ vnctionis. 511  
 4. Quæ sit forma huius sacramenti. 513  
 5. Vtrum sacramentum extremæ vnctionis bene ordinatur inter alia sacramenta. 515  
 6. Vtrum oporteat eum esse Episcopum qui consecrat oleum, quod est materia extremæ vnctionis. 516  
 7. Vtrum sit aliqua principalis vnctio, & an illa sit quæ fit in baptismo, confirmatione, vel extrema vnctione. 517  
 8. Vtrum Reges debeant iniungi in scapulis oleo, an chrismate, & non in capite. ibid.  
 9. Vtrum solum infirmi sint perceptibiles huius sacramenti. ibid.  
 10. In qua ætate infirmus perceptibilis est sacramento extremæ vnctionis. 508  
 11. Vtrum in omni ægritudine aliquis sit perceptibilis huius sacramenti. ibid.  
 12. Quare furiosi & amentes, & alij similibus infirmitatibus laborantes prohibentur à perceptione huius sacramenti. 519  
 13. Vtrum sacramentum extremæ vnctionis ab Apostolis, aut à Christo est institutum. 520  
 14. Vtrum sacramentum extremæ vnctionis bene dicatur à Magistro duplici de causa institutum. ibid.  
 15. Vtrum infirmus percipiens hoc sacramentum in aliquo loco determinato sit instituendus. 521  
 16. In quibus partibus corporis infirmus sit instituendus. 522  
 17. Vtrum extrema vnctio sit vnum vel plura sacramenta. ibid.  
 18. Vtrum si Sacerdos iniungens vngendo moritur, alius iniungens debet incipere à nouo. 523  
 19. Vtrum in sacramento extremæ vnctionis sit aliquid, quod est sacramentum per se, & aliquid quod est sacramentum & res, & aliquid quod est res tantum, & an ad hoc characterem. ibid.



## Index Distinct. & Articulorum.

20. Vtrum extrema vnctio possit iterari. 525  
 21. Vtrum in morbis chronicis debet, & possit  
 semper iterari extrema vnctio. ibid.

### DISTINCTIO XXIII.

- Art. 1. **V**trum Sacramentum ordinis bene  
 sequatur Sacramentum extre-  
 mæ vnctiois. 526  
 2. Quare istud Sacramentum præ cæteris di-  
 uiditur in partes. 527  
 3. Qua diuisione diuiditur hoc Sacramentum  
 ordinis. 528  
 4. Vtrum Sacramentum sit vnum vel plura  
 ibid.  
 5. Quæ sit ordinum sufficientia. 529  
 6. Vtrum sint septem ordines propter septi-  
 formem gratiam. 530  
 7. Quæ requiruntur ad hoc quod aliquis  
 possit suscipere ordines. 532  
 8. Quæ scientia requiritur ad promotionem  
 ordinum. ibid.  
 9. Quæ vita requiritur ad hoc, quod aliquis  
 sit idoneus. 533  
 10. Quantum peccatum committit promo-  
 uens non idoneum, & an necessitate aliqua  
 talis potest excusari. 534  
 11. Vtrum non idonee promotus in quolibet  
 actu officij sui peccet mortaliter. 535  
 12. Qualiter illius peccati remedia possunt  
 acquiri. 536  
 13. Vtrum corona sit ordo, vel tantum dispo-  
 sitio ad ordinem. ibid.  
 14. Vtrum tonsura in veteri lege figurabatur  
 in Nazareis. 537  
 15. Vtrum clerici habeant ius hæreditatis in-  
 ter parentes suos vel non. ibid.  
 16. Vtrum ordo ostiariorum sit primus, & ha-  
 beat aliquem actum. 538  
 17. Vtrum ordo ostiariorum imprimat chara-  
 cterem. 539  
 18. Vtrum in Sacramento istius ordinis sit ali-  
 qua specialis forma. 540  
 19. Vtrum ordo lectoratus sit bene ordinatus  
 inter ordines. 541  
 20. Quæritur de differentia lectoratus & psal-  
 mistatus. 542  
 21. Quis sit actus ordinis lectoratus. ibid.  
 22. Quid sit actus exorcistarum. 544  
 23. Vtrum ordo exorcistarum colligat duos  
 præcedentes secundum naturam totius  
 potestatiui. ibid.  
 24. Vtrum acolitatus sit ordo. 545  
 25. Quando acolitis imprimatur character.  
 546  
 26. Quis sit actus diaconi ad quem imprimi-  
 tur character. 547  
 27. Vtrum ordo subdiaconatus præcellat om-  
 nes alios ordines. 547  
 28. Quare isti tres ordines dicuntur sacri.  
 548  
 29. Quis sit actus principalis ordinis diaco-  
 natus. 549  
 30. Vtrum tam diaconus quam alij priores  
 præcigant alia Sacramenta. 550  
 31. Vtrum vestis sacra exigatur ad hoc vt fiat  
 actus ordinum. 551

32. Vtrum Sacerdotium conferatur consecra-  
 tione, vel merito sanctitatis. 552  
 33. Vtrum Sacerdotium veteris legis & nouæ  
 sit idem Sacerdotium. ibid.  
 34. Qualiter character Sacerdotij vniat sibi  
 characterem ordinum præcedentium. 553  
 35. Vtrum tres actus Sacerdotij positi à Ma-  
 gistro, sint sufficienter assignati. ibid.  
 36. Vtrum canones bene appellent duos sa-  
 cros ordines. ibid.  
 37. Vtrum ordo bene definiatur in litera à  
 Magistro. 554  
 38. Quid sit in Sacramento ordinis pro mate-  
 ria & forma. 555  
 39. Vtrum Episcopatus, & alia quæ Magister  
 enumerat, sint ordines. 556  
 40. Quando & qualiter prædicta conferan-  
 tur. 557

### DISTINCTIO XXV.

- Art. 1. **V**trum hæretici ab Ecclesia præcisâ  
 possunt conferre ordines. 560  
 2. Quid sit simonia. 561  
 3. Vtrum simonia sit hæresis. 562  
 4. Vtrum inferior cum superiore potest com-  
 mittere simoniam. ibid.  
 5. Quibus modis committatur simonia. 563  
 6. Quare venditores spiritualium dicuntur  
 simoniaci, cum tamen non sequantur Simo-  
 nem, sed potius Giezi. 565  
 7. Vtrum canones bene disposuerunt de tra-  
 cte ordinandorum, cum tamen non scribe-  
 tur. 566

### DISTINCTIO XXVI.

- Art. 1. **Q**uare matrimonium sit institutum.  
 567  
 2. Vtrum Adam doluerit in ablatione costæ.  
 ibid.  
 3. De qua parte costæ Eua sit formata, vtrum  
 de ossè, vel carne. 568  
 4. Vtrum Adam propheticè dixit, Hoc nunc  
 os ossibus meis, & caro de carne mea.  
 569  
 5. Vtrum matrimonium potest institui pluri-  
 bus vicibus. 570  
 6. Vtrum in paradiso fuissent nuptiæ & ma-  
 trimonium. 570  
 7. Vtrum in paradiso fuisset conceptus sine  
 ardore libidinis. 571  
 8. Vtrum matrimonium sit remedium contra  
 morbum concupiscentiæ. 572  
 9. Vtrum concupiscentia sit mortalis, & cum  
 concupiscentia inhzreat coitui, an sit sem-  
 per mortalis. 573  
 10. Vtrum propria institutio matrimonij ha-  
 buit præceptum. 574  
 11. Vtrum actus matrimonialis habet indul-  
 gentiam & præmium. 576  
 12. Vtrum permissio in Nouo Testamento sit  
 de bonis moralibus. 577  
 13. Vtrum opinio hæreticorum dicentium  
 coitum cum vxore esse peccatum, sit tole-  
 randa. 578  
 14. Vtrum

## in Lib. IV. Sententiarum.

14. Vtrum Magister bene determetur rem Sa-  
 cramenti matrimonij, & quæ sit illa res, &  
 an matrimonium sit Sacramentum, & à  
 quo trahat virtutem sui effectus. 580  
 15. Vtrum matrimonium ante carnalem copu-  
 lam sit perfectum. 583

### DISTINCTIO XXVII.

- Art. 1. **V**trum matrimonium bene nomi-  
 netur duobus modis, scilicet  
 matrimonium & nuptiæ. 584  
 2. Vtrum definitiones matrimonij sint bene  
 assignatæ. 585  
 3. Vtrum alter coniugum sine altero potest  
 continere. 587  
 4. Vtrum mutus consensus per verba, vel si-  
 gna expressus sit causa matrimonij. 588  
 5. Vtrum talis consensus semper efficiat ma-  
 trimonium. 590  
 6. Quare in hoc Sacramento potius quam in  
 alio requiritur consensus. 591  
 7. Vtrum coniugium dicatur consistere in  
 vnione animorum vel corporum. 592  
 8. Vtrum & quando est necesse reddere debi-  
 tum. 593  
 9. Vtrum vir potest vxorem suam dimittere.  
 595  
 10. Vtrum vir post introitum religionis & vo-  
 tum continentie emissum potest redire ad  
 vxorem, & an vxor teneatur cum recipere.  
 ibid.  
 11. Vtrum impotentia coeundi, vel aliud im-  
 pedimentum potest dirimere matrimo-  
 nium. 596  
 12. Vtrum definitio sponsalium sit bene assi-  
 gnata à Magistro. 598  
 13. Quorum sint sponsalia. ibid.  
 14. Quis sit effectus sponsalium. 601  
 15. Quibus modis sponsalia contrahantur.  
 602  
 16. Quibus modis sponsalia dirimuntur. 603  
 17. Vtrum dicantur sponsalia à sponsa de fu-  
 turo vel de presenti, & an à solemnitate  
 nuptiarum. 609  
 18. Vtrum in sponsalibus debet esse terminus  
 ad solemnizandum matrimonium. 610  
 19. Vtrum definitio bigamiæ sit bene assigna-  
 ta. 611  
 20. Quot modis sit bigamia. 612  
 21. Vtrum bigamia adiungatur irregularitas.  
 616  
 22. Vtrum bigamia admittat dispensationem.  
 618
- DISTINCTIO XXVIII.
- Art. 1. **V**trum iuramentum cum sponsalibus  
 faciat matrimonium. 620  
 2. Vtrum accedente copula carnali Sponsio de  
 futuro faciat matrimonium. 621  
 3. Quæ penitentia venit iniungenda ei qui  
 exprimit verba consensus, & non intendit  
 & ita decipit eam cum qua videtur contra-  
 here. 622  
 4. Vtrum filia familias potest inquiri parenti  
 D. Alb. Mag. in 4. lib. Seni.

- bus tradi marito suo. 623  
 5. Vtrum consensus qui fit in occulto, faciat  
 matrimonium, vel solum ille qui fit in pu-  
 blico. 624  
 6. Vtrum consensus sit in carnalem copulâ. 625  
 7. Vtrum vir sit dominus suæ vxoris. 626

### DISTINCTIO XXIX.

- Art. 1. **Q**uomodo definitur vis siue coa-  
 ctio. 628  
 2. Quomodo diuidatur coactio. 629  
 3. Vtrum metus cadat in constantem virum,  
 & quis sit vir constans. 632  
 4. Vtrum vis euacuet matrimonij consensum.  
 633  
 5. Vtrum metus in eo qui vim patitur, ali-  
 quod relinquat peccatum. ibid.

### DISTINCTIO XXX.

- Art. 1. **Q**uid sit error. 635  
 2. Vtrum error ex sui natura euacuet  
 & impediat matrimonium. 636  
 3. Quid sit error persone. ibid.  
 4. Vtrum erroris diuisio quam ponit Magister  
 in litera, sit bene assignata. 637  
 5. Vtrum Lia coniugens se Iacob quando con-  
 senserat in Rachel, mortaliter peccauerit, &  
 adulterium commiserit. 638  
 6. Vtrum aliquis adorans diabolum peccet  
 mortaliter. ibid.  
 7. Vtrum suscipiens hæreticum peccet mor-  
 taliter. ibid.  
 8. Vtrum erat verum matrimonium inter Io-  
 seph & gloriosam Dei genitricem Virgi-  
 nem. 639  
 9. Vtrum Sacramentum matrimonij inter Ma-  
 riam & Ioseph fuit perfectum, & an iustus  
 Ioseph voluit Mariam dimittere. 641  
 10. Vtrum bonum matrimonij istius fuit bo-  
 num prolis. 642  
 11. Vtrum votum castitatis beatæ Virginis  
 contrariebatur consensui matrimoniali. 643  
 12. Vtrum inter beatam Virginem, & Ioseph  
 fuit indiuiduitas vitæ. ibid.  
 13. Vtrum matrimonium potest fieri pluribus  
 de causis. 645

### DISTINCTIO XXXI.

- Art. 1. **I**n quo genere boni sit matrimonium,  
 ibid.  
 2. Vtrum bona matrimonij sint in eodem ge-  
 nere cum matrimonio, aut sint in genere  
 boni honesti. 646  
 3. Quod bonorum matrimonij sit præstan-  
 tius. 647  
 4. Vtrum ista bona conueniant matrimonio  
 in quantum est remedium. 648  
 5. Vtrum hæc bona matrimonij habeat om-  
 ne matrimonium. ibid.  
 6. Vtrum ista bona conueniant matrimonio  
 in quantum iniuriato patre vel consanguineo.  
 649  
 7. Vtrum

# Index Distinct. & Articulorum,

7. Vtrum bonum nuptiale sit tripartitum. 649
8. Vtrum fides secundum quod est bonum matrimonij, bene definiatur. 650
9. Quis sit actus fidei. ibid.
10. Vtrum matrimonium operetur bonitatem prolis vel substantiam matrimonij. 651
11. Quid sit diuortium. 652
12. Qui sint qui possunt denuntiare causas diuortij. ibid.
13. Vtrum & quando potest matrimonium accusari. 654
14. Vtrum matrimonium imprimat characterem. 656
15. An conseruatio continentiae sit de confirmantibus matrimonium, & essentiam eius. 656
16. Vtrum matrimonium habeat bona matrimonij. 657
17. Vtrum inter illos est matrimonium qui causa libidinis exercendae copulantur. ibid.
18. Quae poenitentia debetur illis qui venena sterilitatis procurant. 658
19. Vtrum actus reddendi debitum sit meritorius. 659
20. Vtrum ardentior amator suae vxoris potius comparetur adultero quam fornicatori. 660
21. Quando coitus est bonus. 661
22. Vtrum praegnantibus sit reddendum debitum. 663
23. Vtrum sit mortale peccatum tempore orationum statuto petere debitum. 665
24. Vtrum in coniuge propria potest esse vsus contra naturam, & an cocuntem contra vsus debitum contingit peccare moraliter. ibid.
25. Vtrum coitus procedens ultra necessitatem sit mortale peccatum. 666
26. Quae sint illa quae Apostolus secundum veniam concessit. 667
27. Vtrum omnis coitus sit vitium vel peccatum, & vnde habet illud peccatum vel vitium. 668
28. Vtrum cognoscens vxorem suam aliquo casu sit repellendus ab Ecclesia. 669
29. Vtrum coniuges matrimonialiter coniuncti sint inter se aequales. 670

## DISTINCTIO XXXII.

- Art. 1. **V**trum semper & aequaliter contingit reddere debitum. 672
2. Vtrum soluere debitum sit de perfectione sanctitatis matrimonij. ibid.
  3. Vtrum debitum debet solui non exigenti. 673
  4. Vtrum vir potest vouere non reddere debitum sine consensu vxoris. 673
  5. Vtrum alter coniugum potest abstinere a reddendo debito, vt vacet orationi. ibid.
  6. Vtrum si mulier aliquid vouerit viro consentiente, ipsa teneatur ad obseruationem viro postmodum repugnante. 674
  7. Vtrum mulier quae permittere viro vouerit continentiam, viro postea prohibente

8. Vtrum in matrimonio debitum semper sit reddendum. 675
9. Vtrum liceat in matrimonio in temporibus nominatis in litera coniuges conuenire. 676
10. Vtrum in qualibet hora dictorum festorum semper sit abstinendum. ibid.
11. Vtrum quando vacandum est orationi, possit aliquis reddere debitum. 677
12. Vtrum alter coniugum soluens debitum eodem die edere carnes agni possit, & an etiam exigens possit accipere corpus Domini, & an eodem die quando acceptum est corpus Domini, possit reddere debitum. 678

## DISTINCTIO XXXIII.

- Art. 1. **V**trum matrimonium sit naturale vel de iure gentium. 682
2. Vtrum habere plures vxores sit naturale. 683
  3. Vtrum vniam mulierem habere plures viros sit contra naturam. 685
  4. Vtrum ante legem gratiae solum libidinosi fuerint bigami. 686
  5. Vtrum aliquando licuit habere concubinam. ibid.
  6. Qualiter bonum Sacramenti in coniugiis antiquorum saluabatur. 687
  7. Vtrum vnquam licuerit alicui viro habere plures vxores. ibid.
  8. Vtrum concubitus Loth cum suis filiabus licuit. 688
  9. Vtrum immoderatus vsus nostri temporis fere imitetur turpitudinem fornicationis temporis antiquorum. 689
  10. Vtrum difficilius fuerit continere temporibus antiquis quam his temporibus. ibid.
  11. Vtrum sub diuersis legibus eodem modo excusabantur qui habebant plures vxores. ibid.
  12. Vtrum concubitus moderatus possit abesse a libidine. 690
  13. Vtrum gula sit bene definita. ibid.
  14. Vtrum gula sit peccatum carnale. 692
  15. Vtrum gula sit circa delectabile gustui. ibid.
  16. Vtrum omnis motus gulae sit peccatum, & an semper gula sit peccatum mortale, & an sit magis peccatum quam luxuria. 693
  17. Vtrum gula sit vitium capitale. 694
  18. Vtrum quinque species gulae a Gregorio sint bene assignatae. 695
  19. Vtrum sicut gulae sint bene assignatae. 696
  20. Vtrum bene sentiunt sancti qui dicunt bonum esse omnes homines esse virgines. 698
  21. Vtrum concubinae Patriarcharum ancillae fuerint vel vxores. ibid.
  22. Vtrum patres antiqui habentes vxores, & ancillas, seruabant fidem thori. 699
  23. Libellus repudij cuiusmodi fuit, & quid scribebatur in ipso. ibid.

24. Quare

# in Lib. IV. Sententiarum.

24. Quare libellus repudij fuit permissus. 700
25. Vtrum dimitrens vxorem per libellum repudij, & repudiata poterant saluari. 701
26. Vtrum aliquae vxores dicuntur, & quae sint illae. 702

## DISTINCTIO XXXIV.

- Art. 1. **Q**uid sit legitimas personarum contrahentium, & a qua lege dicantur legitimi. 704
2. Quid sit numerus eorum qui matrimonium impediunt. 705
  3. Quare hoc solum Sacramentum habet impedimenta. 706
  4. Vtrum frigiditas sit impedimentum matrimonij. 707
  5. Vtrum mulier volens se parari a viro propter impotentiam, debet iurare septima manu amicorum quod non sit cognita a marito. 706
  6. Vtrum separatione facta propter impotentiam, & postea compertum est per iustum iudicium non fuisse impotentiam si contraxerint cum aliis, an debeant separari. 708
  7. Vtrum si vir cui imputatur impotentia, asserit se reddidisse debitum, mulier vero negat, an sit standum assertioni viri. 709
  8. Vtrum maleficij impedimento aliquis potest impediri a potentia cocundi. ibid.
  9. Vtrum maleficium sit excludendum per maleficium. 710
  10. Vtrum maleficiati debeant separari. 711
  11. Vtrum furia impediatur matrimonium. ibid.
  12. Vtrum ille qui cognouit vniam sororem, potest aliam ducere in vxorem. 712
  13. Vtrum aliquis potest dimittere vxorem quantulacunque causa, dempra sola fornicatione. 713

## DISTINCTIO XXXV.

- Art. 1. **V**trum ius vtriusque in separatione est aequale. 713
2. Vtrum viri mulieres suas adulteras debent accusare ad Sacerdotes. ibid.
  3. Vtrum adulteri teneantur se dimittere & separari, vel an possint simul habitare. 715
  4. Vtrum vir qui fornicationis expertus fornicariam dimiserit, potest alij copulari. 716
  5. Vtrum vir potest fornicariam dimittere, & alteri copulari, sicuti falso imponitur Ambrosio qui hoc senserit. 717
  6. Vtrum vir teneatur dimittere adulteram. 718
  7. Qualiter debeat fieri adulterij accusatio. 719
  8. Quando admittitur maritus ad accusationem vxoris adulterae, & an potest fieri per sodomiam, & an de haereticis, & relictis casibus. ibid.
  9. Vtrum effectus separationis sit peritio thori. 720

10. Vtrum septem casibus non debet nec potest fieri accusatio ad separationem thori, & qui sint illi septem casus. 721
11. Vtrum post laicam sententiam de separatione teneatur vir recipere adulteram si ipse adulterauerit. 723
12. Vtrum mulier adultera teneatur viro reuocanti eam reconciliari post sententiam de separatione thori etiam si noluerit. ibid.
13. Vtrum mulier adultera post sententiam adulterij potest repellere virum ab accusatione. 724
14. Vtrum vir adulteratus occulte sine peccato potest agere ad separationem thori contra mulierem adulteram manifestam. ibid.
15. Vtrum mulier post reconciliationem antius petendi debitum. 725
16. Vtrum adultera valeat duci in coniugio. 726

## DISTINCTIO XXXVI.

- Art. 1. **Q**uid sit conditio impediens matrimonium. 727
2. Vtrum seruitus impediatur matrimonium. 728
  3. Vtrum impediatur ex iure naturali vel positivo. ibid.
  4. Vtrum seruus vnus potest contrahere cum ancilla alterius. 730
  5. Vtrum vir potest se dare in seruum alteri sine consensu vxoris, & absolui per hoc a redditione debiti. 731
  6. Vtrum masculi ante xiv annos, & puellae ante xii. annos nubere possint matrimonium. 733

## DISTINCTIO XXXVII.

- Art. 1. **V**trum ordo impediatur matrimonium. 734
2. Vtrum ordo sit impedimentum matrimonij temporale, locale, particulare, vniuersale & vbique & semper. 736
  3. Vtrum omnis ordo sacer impediatur matrimonium. ibid.
  4. Vtrum habes vxorem, si vxore consentiente sit ordinatus, ipsa vxor teneatur intrare religionem. 738
  5. Vtrum ordinatus vxore reclamante teneatur reddere debitum non obstante ordinatione. 738
  6. Vtrum clericus orientalis reclamantibus vxoribus possit ordinari. ibid.
  7. Vtrum vxores orientales consentientes ordinationi suorum maritorum teneantur continere post mortem eorum. 739
  8. Vtrum verum sit, quod in aliquibus ordinibus potest contrahi matrimonium nisi habitus religionis obstat. ibid.
  9. Vtrum aliquis saluum teneatur ducere virginem. ibid.
  10. Vtrum aliquis saluum potest ducere virgineam aut repudiatam. ibid.
  11. Vtrum impedimentum sit aliquis, & quare vitium. 740

12. Quare

# Index Distinct. & Articulorum.

- 12. Quot & quæ sint crimina matrimonium impediencia. *ibid.*
- 13. Verum in tribus casibus qui polluit aliquam per adulterium, post mortem uxoris potest eam ducere in matrimonium. 740
- 14. Verum liceat maritis uxores adulteras interficere. *ibid.*

## DISTINCTIO XXXVIII.

- Art. 1. **V**trum definitiones voti sint bene assignatae. 743
- 2. Verum votum est eorum quæ sint sub consilio. 744
  - 3. Qui sunt qui possunt vouere, & an Monachus, an vxor, & an filij siue ceteri de familia. 745
  - 4. Verum votum reddere sit necessitatis. 746
  - 5. Verum votum sit magis obligatorium quam iuramentum. 747
  - 6. Verum votum habeat vim suæ obligationis. *ibid.*
  - 7. Verum votum dicatur de voto, secundum vnam rationem. 749
  - 8. Verum transgressio voti communis facit speciale peccatum. *ibid.*
  - 9. Quare aliquod votum dicatur commune, aliquod singulare. 750
  - 10. Verum votum commune recipiat dispensationem. 751
  - 11. Verum diuisio voti singularis in priuatum & solemne sit bona. 752
  - 12. Verum votum priuatum æqualis sit obligationis cum solemni. 753
  - 13. Quis sit modus solemnizandi votum. *ibid.*
  - 14. Verum omne votum perpetuum potest solemnizari. 754
  - 15. Verum votum priuatum continentie impedit matrimonium. *ibid.*
  - 16. Verum omne votum recipiat dispensationem. 755
  - 17. A quo voto potest fieri dispensatio. 756
  - 18. Verum cum omnibus potest dispensari. 757
  - 19. Verum votum conditionale debeat impleri simpliciter. 758
  - 20. Quæritur de voto interpretatio, an aliquis intrans religionem, & manens ultra tempus probationis, sit professus, & an sit compellendus, vt montar & profiteatur. 759
  - 21. Verum adulterium homicidio, & aliis peccatis sit grauius. 760
  - 22. Quid faciendum sit mulieribus quæ putant maritos suos mortuos esse. 761
  - 23. Verum redeunte marito alter potest manere cum ea quam putat vxorem propter scandalum. 761

## DISTINCTIO XXXIX.

- Art. 1. **V**trum dispar cultus faciat personam illegitimam. 762
- 2. Quare hoc potius conueniat fidei quam alteri virtuti. *ibid.*

- 3. Vtrum fides ratione alicuius articuli facit personam legitimam. 763
- 4. Vtrum si quis ducat hæreticam baptizatam, quæ nolit dimittere hæresim, debeat eam dimittere. 763
- 5. Vtrum dispar cultus matrimonio superueniens dissoluat matrimonium. 765
- 6. Vtrum aliquis in paganismo habens plures uxores, si conuertatur cum omnibus illis, omnes vel vna, & quæ sit vxor eius. 766
- 7. Vtrum propter infidelitatem potest vxor dimitti. 767
- 8. Vtrum propter mortale peccatum alter coniugum potest alterum dimittere. *ibid.*
- 9. Vtrum vnus coniugum fidelis potest alium dimittere ante mortem alterius. 769
- 10. Vtrum inter infideles sit verum matrimonium. 770

## DISTINCTIO XL.

- Art. 1. **Q**uid sit consanguinitas. 771
- 2. Vnde dicatur consanguinitas. 772
  - 3. Quid sit linea consanguinitatis. *ibid.*
  - 4. Quæ sit linea diuisio. 773
  - 5. Quid sit gradus. *ibid.*
  - 6. Vtrum sint tres modi computandi gradus, & quis sit inter illos potior. 775
  - 7. Vnde habeat Ecclesia audaciam prohibendi à matrimonio secundum istos gradus. 777

## DISTINCTIO XLI.

- Art. 1. **V**trum affinitas sit. 778
- 2. Vtrum definitio affinitatis sit bene assignata. 779
  - 3. Quot sint genera affinitatis. 780
  - 4. Quomodo computantur gradus affinitatis. *ibid.*
  - 5. Vtrum in æqualibus gradibus prohibetur & admittitur affinitas sicut consanguinitas. *ibid.*
  - 6. Vtrum affinitas maneat post mortem illius gratia cuius est contracta. 782
  - 7. Vtrum definitio publicæ iustitiæ sit bene data à Magistro. *ibid.*
  - 8. Vtrum propinquitas hæc habeat aliquos gradus, & an sint illi gradus. 783
  - 9. Quid iuris est de hac propinquitate. *ibid.*
  - 10. Vtrum & qui filij sint legitimi. 785
  - 11. Quis sit modus legitimandi. *ibid.*
  - 12. Ad quid valeat legitimario. 786

## DISTINCTIO XLII.

- Art. 1. **V**trum sit aliqua spiritalis cognatio. 787
- 2. Quid sit spiritalis cognatio siue proximitas. *ibid.*
  - 3. Vtrum spiritalis proximitas impediat matrimonium. 789
  - 4. Quot sint species cognationis spiritalis. *ibid.*

5. Quibus

# in Lib. IV. Sententiarum.

- 5. Quibus Sacramentis contrahatur ista cognatio spiritalis. 792
- 6. Quæ commatres, & qui compatres possunt contrahere. 793
- 7. Quid sit adoptio. 793
- 8. Quot sunt species adoptionis. 794
- 9. Qui possunt adoptari. 795
- 10. Vtrum quilibet potest adoptari. *ibid.*
- 11. Quis sit effectus adoptionis. *ibid.*
- 12. Quæ & quot sint species adoptionis. 797
- 13. Quid sit cognatio legalis. 797
- 14. Qualiter impediatur matrimonium. *ibid.*
- 14. Vtrum geniti ante compaternitatem, vel post, sint illegitimi, vel solum in compaternitate. 798
- 16. Quot debent esse in pueri susceptione, & an non baptizatus potest suscipere baptizarum, & si confirmatus confirmatum. 799
- 17. Vtrum secundæ nuptiæ sint Sacramentum. 801
- 18. Vtrum matrimonium contra interdictum Ecclesiæ contractum sit separandum. *ibid.*

## DISTINCTIO XLIII.

- Art. 1. **V**trum resurrectio mortuorum quandoque erit futura. 803
- 2. Quid sit resurrectio. 807
  - 3. Vtrum resurrectio sit naturalis vel miraculosa. 808
  - 4. Vtrum causa resurrectionis erit vox tube. *ibid.*
  - 5. Vtrum Christus sit causa nostre resurrectionis. 812
  - 6. Vtrum vox tube erit vnus, aut plurium Angelorum. 813
  - 7. Vtrum scibile sit tempus aduentus Domini. 814
  - 8. Quota hora erit iudicium. 815
  - 9. Quare citatio non precedit iudicium. 816
  - 10. Qualiter conscientie dicuntur libri. *ibid.*
  - 11. Vtrum omnia peccata, vel quædam tantum contineantur in libris illis. *ibid.*
  - 11. Vtrum propria, & aliena peccata patebunt omnibus. 817
  - 13. Vtrum ex aperitione illorum librorum erit aliquis cruciatus vel consolatio. 817
  - 14. Vtrum iudicium extremum fiat in momento. 818
  - 15. Vtrum sit possibile omnia mala in momento accusari. 819
  - 16. Vtrum totum iudicium superum sit in momento. *ibid.*
  - 17. Vtrum electis adsit memoria & recordatio peccatorum. 820
  - 18. Vtrum illa scientia est practica, vel speculatiua, quam habent electi de suis peccatis. 821
  - 19. Qualiter dictum iudicium procedat per depositionem vnus testis. *ibid.*
  - 20. Vtrum per caritatem electorum debeat in iudicio propalari. 822
  - 21. Vtrum aliqui super mandati sint vni, & vestimenti immutabiles. 823
  - 22. Vtrum resurrectio sit à morte, vel à torribus. 824
  - 23. Vtrum idem sit terminus resurrectionis à quo in bonis & malis. 825

- 24. Vtrum mali resurgent in mutilatione membrorum. 826
- 25. Vtrum dolores causari ex inæqualitate humorum manebunt. 827
- 26. Vtrum resurrectio Christi in omnibus resurgentibus appareat, cum sit causa nostre resurrectionis. *ibid.*

## DISTINCTIO XLIV.

- Art. 1. **V**trum resurgentibus sit statura vna vel diuersa. 829
- 2. Vtrum corpus gloriosum potest esse in minori loco, quam sit vel erigit. 830
  - 3. Vtrum corpus gloriosum cum alio corpore non glorioso possit esse in eodem loco. 831
  - 4. Vtrum duo corpora gloriosa possint esse in eodem loco. 833
  - 5. Quid sit veritas humane nature. 834
  - 6. Vtrum vna veritas humane nature sit in omnibus hominibus. 835
  - 7. Vtrum aliquid de numero veritatis in humanam naturam. *ibid.*
  - 8. Quot sunt modi resolutionis, & in quo resurget cõsa, an in Adam vel in Eua, & quomodo resurgent qui resurrexerunt humana carne. 837
  - 9. Vtrum homo resurget idem numero quoad materiam, ita quod materia cuiuslibet membri redeat. 838
  - 10. Vtrum omnes capilli & vaguæ redeant in resurrectionem, & an veritas humane nature sit accidens. 839
  - 11. Vtrum resurget idem homo qui mortuus fuit. *ibid.*
  - 12. Vtrum latentes macule integro corpore resurgente. 840
  - 13. Vtrum post resurrectionem mortuorum, sanctorum corpora sint impassibilia. *ibid.*
  - 14. Quomodo corpora sanctorum dicuntur impassibilia. 744
  - 15. Vtrum omnia corpora gloriosa sint equaliter impassibilia. 843
  - 16. Vtrum sit idem virtus carere, deformitate & corruptione. *ibid.*
  - 17. Vtrum agilitas conueniat corporibus gloriosis. *ibid.*
  - 18. Quid sit dos agilitatis. 845
  - 19. A quo causatur dos agilitatis. *ibid.*
  - 20. Vtrum agilitas vno modo sit in omnibus sanctis. 846
  - 21. Vtrum corpora gloriosa mouebuntur. *ibid.*
  - 22. Vtrum habens corporum gloriosorum erit in tempore vel in nunc temporis. 847
  - 23. Vtrum corpora gloriosa conueniant subtilitas. *ibid.*
  - 24. Vtrum talis subtilitas sit eadem cum spiritualitate. 848
  - 25. Vnde causatur hæc subtilitas. 849
  - 26. Vtrum sensibilis sit hæc dos omnibus corporibus gloriosis. 850
  - 27. Vnde sensibilis potest conuenire corpori humano. *ibid.*
  - 28. Quid sit immutabilitas in corpore humano, & immutabilia membra habebunt. 851
  - 29. Quomodo sit immutabilitas gloriosorum corporum. 852
  - 30. Vnde

## Index Distinct. & Articulorum.

30. Vnde canferur illa illuminofitas in corporibus gloriofis. *ibid.*  
 31. Vtrum corpora gloriofa erunt æqualiter lucida. 853  
 32. Vtrum conuenienter in corporibus gloriofis fint quatuor dotes. 854  
 33. Vtrum in damnatis mancant defectus naturales. *ibid.*  
 34. Vtrum corpora damnatorum ardeant, & non comburantur. 855  
 35. Vtrum anima patiatur in corpore vel à corpore. 856  
 36. Quare non potest attribui corporibus damnatorum alius modus paffionis. 847  
 37. Vtrum ignis corporeus cruciat demones. 858  
 38. Vtrum ignis fit corporeus. 859  
 39. Vtrum ignis corporeus fit vel effe poffit, vt non deitruatur. 860  
 40. Vtrum idem fit damnatis ignem videre, & in igne cruciari. 861  
 41. Vtrum anima fit effigiata vt corpus. 862  
 42. Vtrum fpiritus fint in locis non corporalibus. *ibid.*  
 43. Vtrum verum fit quod animæ priuentur fenfibus. *ibid.*  
 44. Vtrum fetus abortiui & monftra refurgent, & an tales habebunt dotes. 864  
 45. Vtrum fint quinque recepracula animarum poftquam fe parantur à corpore. *ibid.*

### DISTINCTIO XLV.

- Art. 1. **V**trum fuffragia quæ facit vnus, alteri valeant. 866  
 2. Vtrum fuffragia valeant defunctis. 867  
 3. An fuffragia valeant decedentibus in mortali peccato. 868  
 4. Vtrum fuffragia valeant his qui funt in purgatorio. 870  
 5. Vtrum fuffragia profuerunt patribus in limbo. *ibid.*  
 6. Vtrum profint fuffragia pueris baptizatis. *ibid.*  
 7. Vtrum fuffragia profint sanctis in patria. 871.  
 8. Quæ fuffragia magis valeant. *ibid.*  
 9. Qui fint illi per quos debent fieri fuffragia. *ibid.*  
 10. Vtrum peccent illi qui pompas exequiarum faciunt. 872  
 11. Vtrum potior fit conditio diuitis quam pauperis, & an melius fit facere fuffragia communia quam fpecialia 883  
 12. Vtrum Sancti audiant preces supplicancium. 875

### DISTINCTIO XLVI.

- Art. 1. **V**trum diuifio quam fupponit Magifter, fcilicet quod aliqui fint valde boni, & aliqui valde mali, fit bona. 877  
 2. Quot fint opiniones de fuffragiis refpectu damnatorum. 830  
 3. Vtrum in omni opere Domini fit mifericordia & veritas. 882

4. Vtrum aliqua fit vita æterna. 882  
 Quid fit vita æterna. *ibid.*  
 5. Vtrum vita æterna conueniat ratione effentia vel ratione potentia fpiritus beatis. 883  
 7. Vtrum damnati viuant vita æterna. *ibid.*  
 8. Quid fit mors æterna. 884

### DISTINCTIO XLVII.

- Art. 1. **V**trum fententia iudicis in extremo iudicio fit vocalis vel mentalis. 885  
 2. Vtrum Sancti aliqui iudicabunt cum Domino. 885  
 3. Quis erit modus iudicandi fanchorum. *ibid.*  
 4. Vtrum alij Sancti habebunt fe alio & alio modo. 887  
 5. Vtrum in iudicio erunt quatuor ordines iudicandorum. 888  
 6. Vtrum ignis qui præcedit iudicium, fit eiusdem fpeciei cum igne elementalī. 890  
 7. Quis erit effectus ignis conflagationis in mundo. *ibid.*  
 8. Quis erit effectus ignis conflagationis in hominibus. 891  
 9. Quo abibit ignis conflagationis. 892  
 10. Vtrum ignis conflagationis aliquid moleftia inferat bonis. *ibid.*  
 11. Vtrum præcedit iudicium ignis conflagationis vel fequitur. *ibid.*

### DISTINCTIO XLVIII.

- Art. 1. **V**trum Chriftus iudicabit in forma hominis. 893  
 2. Vtrum diuinitas fine gaudio videri poffit. *ibid.*  
 3. Vtrum omnes tam boni quam mali videbunt formam gloriæ humanitatis Chrifti. 895  
 4. Vtrum vifio Dei in patria debeat dici vita æterna. *ibid.*  
 5. Vtrum Chriftus in forma ferui iudicans videbitur à bonis & malis. *ibid.*  
 6. Vtrum fit aliquis locus, in quo fit Deus iudicaturus mundum. 897  
 7. Vtrum in iudicio extremo Sol & Luna eclifim patientur. 898  
 8. Vtrum lux folis erit maior poft iudicium quam fuit ante. *ibid.*  
 9. Vtrum tunc erunt vices diei & noctis. *ibid.*  
 10. Vtrum Sol & Luna præftabunt beatis lucem. *ibid.*  
 11. Vtrum infernus fit in fuperficie terræ. *ibid.*  
 12. Vtrum aliquid æris fit in inferno. 899

### DISTINCTIO XLIX.

- Art. 1. **Q**uid fit manfio. 900  
 2. Vtrum omnes beati habeant diftinctas manfiones. 901  
 3. Quomodo & vbi diftinguantur manfiones. 902  
 4. Quid

## in Lib. I V. Sententiarum.

4. Quid fit claritas animæ. 902  
 5. Quid fit videre per fpeciem. *ibid.*  
 6. Vtrum beatitudo fit bona definita à Philofopho. 904  
 7. Vtrum omnes velint effe beati. 907  
 8. Vtrum vnus beatorum cognofcit aliud quod non cognofcit alter. 908  
 9. Vtrum gaudium ab Auguftino fit bene definitum. 909  
 10. Vtrum in omnibus beatis fit par gaudium. 910  
 11. Vtrum beatitudo fanchorum erit maior poft iudicium quam ante iudicium. 911  
 12. Vtrum anima iterum appetat vniri corpori. *ibid.*

### DISTINCTIO L.

- Art. 1. **V**trum peccent damnati in inferno. 913

2. Vtrum demones peccent apud inferos. *ibid.*  
 3. Vtrum damnati poffunt velle aliquid bonum. 914  
 4. Vtrum apud inferos erunt perpetui & eterniores tenebræ. 915  
 5. Vtrum damnati erunt penitus extra Deum. 916  
 6. Vtrum damnari odiunt Deum. *ibid.*  
 7. Vtrum mali habent noticiam eorum que hic funt. 917  
 8. Vtrum boni habent noticiam eorum que hic funt. *ibid.*  
 9. Quomodo intelligatur diuinitas in inferno habuiffe linguam. 918  
 10. Vtrum boni & mali videbunt fe inuicem. 919  
 11. Vtrum beati vident omnia que aguntur in creaturis. 920  
 12. Vtrum corpus gloriofum fenfus habeat, & qui dicuntur pedes & caput. 929

PRIVILEGE DV ROY.



NOUS par la grace de Dieu, Roy de France & de Navarre, à Nos Amex & à Nos Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlemens; Maistres des Requestes ordinaires de Nostre Hostel, Baillifs, Seneschaux, Procureurs, leurs Lieutenants, & à tous autres de nos Iusticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut: Nostre cher & bien Amé JEAN-ANTOINE HUGVETAN, le fils, Marchand Libraire à Lyon, Nous a fait remonstrer qu'il desireroit imprimer les *Oeuvres d'Albert le Grand*, ce qu'il ne peut faire sans grand frais, desquels il craindroit d'estre frustré s'il n'auoir Nos lettres sur ce nécessaires, lesquelles il nous a tres-humblement suppliés de luy accorder. A CES CAUSES, Nous auons permis & permettons par ces presentes, à l'Exposant d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter en tous les lieux de nostre obeissance ledit liure, en vn ou plusieurs Volumes, en telles marques, en tel Caractere, & autant de fois qu'il vouldra, durant vingt ans entiers & accomplis, à compter du iour que chaque Volume sera acheué d'imprimer pour la premiere fois: & faisons tres-expresses desences à toutes personnes de quelle qualité & condition qu'elles soyent de l'imprimer, faire imprimer, vendre ny debiter en aucun lieu de nostre obeissance sous pretexte d'augmentation, correction, changement de titre, faulces marques ou autrement, en quelque sorte & maniere que ce soit, sans le consentement de l'Exposant ou de ceux qui auront droit de luy, à peine de quinze liures d'amande, payables par chacun des Contreuenans, & applicables vn tiers à Nous, vn tiers à l'Hostel Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, de confiscation des Exemplaires contrefaits, & de tous depens dommages & interests, à cōdition qu'il sera mis deux Exemplaires dudit Liure en nostre Bibliothèque publique, & vn à celle de nostre tres-cher & Feal le Sieur Seguier Cheualier, Chancelier de France, auant que l'exposer en vente à peine de nullité des presentes. Du contenu desquelles Nous voulons que vous fassiez iouir plainement & paisiblement l'Exposant, ou ceux qui auront son droit, empeschant qu'il ne leur soit donné aucun empeschement. Voulons aussi qu'en mettant au commencement ou à la fin de chaque Volume dudit Liure, vn Extrait des presentes, elles soient tenues pour dûment signifiées, & que soy y soit adouctée & aux copies, collationnées par l'vn de nos Amex & feaux Conseillers & Secretaires, comme à l'Original. Mandons au premier Nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire pour l'exécution d'icelles, tous exploits nécessaires sans demander autre permission: CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR, nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normandie, & autres lettres à ce contraires, Donné à Paris le neufiesme iour Nouembre l'an de grace mil six cens quarante-quatre, & de nostre Regne le second.

Signé par le Roy en son Conseil.

CONRART.

Ledit Huguetan a associé au susdits Privilege Claude Prost, Pierre & Claude Rigaud Freres, & Hierosme de la Garde, pour en iouyr avec luy durant le temps porté par iceluy, conformément à leur Scrit du 7. Fevrier 1644.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le 25. Iuin 1650.

D. ALBERTI



D. ALBERTI MAGNI,  
RATISBONENSIS EPISCOPI,  
ORDINIS PRÆDICATORVM,  
COMMENTARII

IN

QUARTVM LIBRVM SENTENTIARVM.

PROLOGVS.



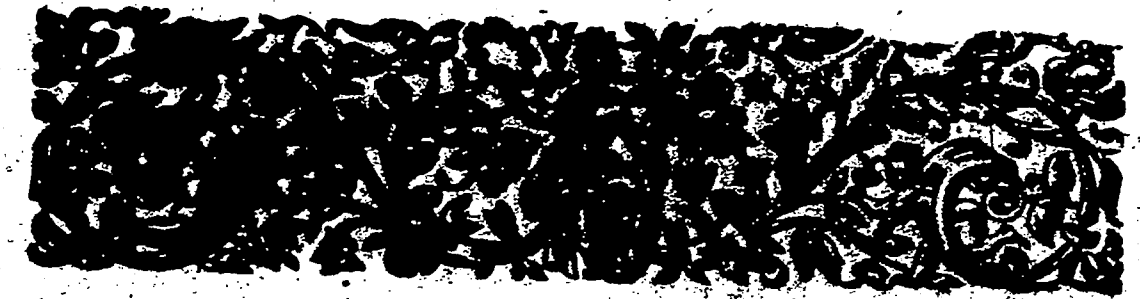
SAPIENTIA ædificauit sibi domum, ex-  
cidit columnas septem. Prouerb. 9. In isto  
verbo prapostero ordine narrantur materia  
huius libri, & diuisio. Domus enim sapien-  
tia nos sumus, quos adificat ad perpetuam  
inhabitationem per corporum resurrectionem,  
de qua domo dicit Psalm. Domine dilexi de-  
corem domus tuae, & locum habitationis gloriae tuae. Decor enim  
domus tuae sunt dotes corporis, quas habebimus in resurrectione.  
Et ideo etiam sapientia dicitur ista adificare sapienter, & exem-  
plariter, & effectiue. Sapienter, ut ipsa coniunctione limi im-  
mortalitatis cum spiritali parte qua ad imaginem est, admira-  
bilis decōr resultet sapientia. Exemplariter autem: quia ipse re-  
formabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori clari-  
tatis suae. Effectiue vero: quia sicut dicit Gloss. 1. Corinth. 5. Chri-  
sti resurrectio causa efficiens est nostra resurrectionis. Et in hac  
parte agit magister a 43. distinct. usque in finem.

Sed tunc quaritur, Quare prapostero ordine ha partes acci-  
piuntur isto verbo? Et ad hoc dicendum, quod duplex est res huius  
sacramenti, scilicet contenta significata & causata, qua est gra-  
tia sacramenti: & determinatur cum quolibet sacramento in  
eadem parte. Et est quadam res non causata ab aliquo uno sa-  
cramento, sed potius in omnibus secundum aliqua qua sunt in  
D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

eo figurata & significata: & est gloria resurgentium: & hac intentio est per omne sacramentum. Et quia intentio prior est in medico ante opus: ideo Salomon in verbo predicto preposuit id quod intenditur. In ordine autem executionis id quod intenditur, ultimo acquiritur: & ideo post omnia ponitur à Magistro.

In secunda parte illius sermonis accipitur prima pars libri per hoc quod dicit [excidit columnas septem] Columna enim est cui innititur domus, sicut Ecclesia utitur sacramento: & etiam reficiens ruinam domus, sicut Ecclesia refulcitur gratia sacramentali. Septem ergo columna sunt septem gratia sacramentales, que cum ipsis sacramentis determinantur. Excise autem sunt: quia in ipso Christo diligenter preparata. Et de illis agit Magister in primo. Et dividitur illa pars in duas, in quarum prima Magister agit de sacramento noue legis & veteris. Et hac pars tota continetur in prima distinctione. In secunda autem agit de sacramento noue legis: & hac incipit in secunda ibi [Iam ad sacramenta noue legis accedamus] Ista autem distinctionem primam diuidit Magister in quatuor, sicut patet cuilibet in litera, scilicet quid sit sacramentum, Quare institutum, In quibus consistat & conficiatur, Et qua sit differentia inter sacramentum veteris & noue legis. Et patet etiam ubi ista incipiunt in litera.

## EPILOGVS



## EPILOGVS BREVIS SVpra DICTORVM.

His tractatis quæ ad doctrinam rerum pertinent, quibus fruendum est, & quibus utendum, & quæ fruuntur & utuntur, ad doctrinam signorum accedamus.

### LIBRI QVARTI SENTENTIARVM, PETRI LOMBARDI, DISTINCTIO PRIMA.

**S**AMRITANVS enim vulnerato appropians, curationi eius sacramentorum alligamenta adhibuit: quia contra originalis peccati & actualis vulnera sacramentorum remedia Deus instituit: de quibus quatuor primo consideranda occurrunt, Quid sit sacramentum, Quare institutum, In quibus consistat & conficiatur, Et quæ sit distantia inter sacramenta veteris & noue legis.

#### AARTICVLVS PRIMVS.

*An sacramentum sit necessarium?*

Incidunt autem questiones ante litteram quatuor, scilicet an sacramentum sit, & de differentia gratie sacramentalis ad gratiam que est in virtutibus & donis. Tercio, quot numero sint sacramenta. Quarto, de ordine ipsorum adiuuicem.

Ad primum autem hoc modo proceditur sic. Nihil superfluum est in natura: ergo necesse est in gratia: sed per virtutes & dona. Sicut tenetur peccatur homo à peccato, & adiuuatur ad bonum: ergo superflua sunt sacramenta: ergo non sunt, quia superfluum non est in gratia. Prima conclusio. Media probatur ex hoc quod quilibet peccatum expellitur per sibi operatam virtutem, & quilibet virtus ordinatur in bonum sui actus.

2 Item, Non est de ordine sapientie quod D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

fortius luuetur ab infirmiori: corporalia autem elementa in quibus omne sacramentum consistit, infirmiora sunt anima hominis & inferiora: ergo videtur, quod sacramentum esse non debeat.

3 Item, Aut debilius ostenditur artifex aut instrumentum suum, qui quandoque curauit vno instrumento morbum aliquem, & postea eget duobus: sed quandoque curauit Deus si se sola morbum, ut habebimus in sequenti distinctione, modo autem curat fide & sacramentis: ergo vel ipse vel fides debilius est, quod cum falsum sit, videtur quod non sit necessarium sacramentum.

4 Item, Philosophus in 16. animalium. Si non tangit, non agit, & non sequitur alteratio: sed elementum corporale in quo ponitur sacramentum conficitur, ut habebimus in littera: animam non tangit: ergo in ipsam non agit, & non sequitur alteratio factus in anima: ergo sacramentum est inutile. Sed si forte tu dicas, quod hæc ratio non valet nisi de his que sunt causa salutis, &

non de his que sunt signa: quia spirituale benedigitur in corpore: licet illa ratio probat, quod non potest curari in ipso. Contra: Dicit Magister Hugo in 8. parte libri de sacramentis, quod illa sacramenta que sunt signa tantum, non sunt sacramenta nisi in quantum significant illa que sunt causa gratia: si ergo necessarium sit causans, necessarium erit signans: sed necessarium est causans, ut probatum est: ergo necessarium erit signans: & sic omnino necessarium erit sacramentum, ut videtur.

Item, Sacramentum videtur esse ritus idololatriæ, & quasi imitatur in eis athletas Gentilium: quia dicit Apostolus Galat. 4. Quomodo conuertitis illis tunc ad infirma & egena elementa; quibus deus non seruire voluit?

*Sed contra.* In medicina corporum non est idem modus regendi sanum, & curandi infirmum: ergo nec in medicina spirituali idem modus erit. Constat autem, quod per virtutes & dona regitur sanus: quia si homo non peccasset, ipse haberet virtutes & dona: ergo non per illa debet curari, sed per alia: & hæc sunt sacramenta: ergo sacramenta sunt necessaria.

*Solutio.* Dicendum, quod sacramenta sunt, & necessaria sunt ad salutem, sine quibus à tempore morbi nulla fuit salus.

*Ad primum* ergo dicendum, quod per virtutes & dona quantum est de se, non substantialiter curatur morbus. Duo enim sunt que exiguntur in medicina curante morbum: ut per contrarietatem morbum expellat, & hoc solum habent virtutes & dona: & ut leniendo dolorem quasi vrgendo & souendo naturam animæ sanet, & hoc per se habent sacramenta, in quibus vrgit sanguis Christi & operatur. Et hæc solutio est vera. Aliter dicunt quidam, quod multa medicamina ad idem non superfluum: quia citius sanitas per multa quam per pauca acquiritur. Sed licet hoc verum sit: non tamen virtutes & dona sunt substantialiter ordinata contra morbum peccati: quia etiam haberentur si non esset peccatum: & ideo quod sanant eum quandoque, hoc est per accidens, scilicet quia inveniunt eum in subiecto. Vel dicatur ad hæc verius: & tunc soluitur totum, quod est solutio morbi à parte nostra: & hæc fit per gratiam que est in virtutibus & donis, per que nos meremur sanitatem mentis, per peccatum perditam. Et solutio alia est per virtutem Passionis Christi, sine qua nullum meritum nostrum aliquid valet, sicut habitum est in tertio lib. & hæc solutio morbi fit in sacramentis, in quibus Christi Passio operatur.

*Ad aliud* dubium dicendum, quod de ordine sapientia est, ut per humilitatem resurgat superbus. Et nisi natura superior se iniuste superiori se opposuisset, non inferiori subleuaretur: sed quia opposuit se & subiecit seipsam, ideo ordinatissimum fuit ut per inferiorem se resurgeret.

*Ad aliud* dicendum, quod nunquam fides sine sacramento legis nouæ salutem operata est: sed tantum intererat, quod sanabat antiquius sacramentum in fide expectantium, & modo in opere exercitantium. Alij dicunt aliter, scilicet quod valuit quandoque fides se sola ad iustificationem, hoc fuit per se: quod autem modo non sola facit, hoc est per accidens, scilicet gratia

status: & non est ex hoc infirmior: sicut præceptum sufficit alicui ad salutem sine voto consiliorum: si autem votum superuenierit, non sufficit: & tamen propter hoc non est debilior obedientia in præceptis quam primum fuit: sed hoc est propter alium statum fidelis.

*Ad aliud* dicendum, quod sacramentum tangit: & ideo sequitur alteratio in anima: tangit enim in quantum est signum & causa. In sacramento enim non est visibile elementum tantum: sed sanctificatio coniuncta, cuius virtus per fidem pertingit in anima: & ideo alterat & sanat eam. Et hoc infra magis patebit in litera, cum quaeretur, *Quid sit sacramentum?*

*Ad aliud* dicendum, quod in sacramentis nullus est ritus athletarum idololatriæ: quia illi conuertebant se ad elementa, credendo eis inesse numen ex natura sua. Et ideo diuersimode: quia quidam virtutes naturales in elementis, & elementa Deos putabant: & cuiuslibet ætui naturæ constituerunt proprium Deum, sicut dixit Varro: & stellas Deos vocabant. Alij dicebant animam mundi diffusam in toto orbe, & præcipue animam que est virtus intelligentiæ quam ponebant in decimo ordine, qui est sub sphaera lunæ. Et ideo dicit Apostolus: Quomodo conuersi estis ad infirma (quoad primum) & egena elementa, quoad secundum: quia nec virtutem habent ex se, ut dij dicantur: nec animæ sunt in eis, ut sic dicantur egeni. Sed nostra elementa sunt virtuosa & ditia: virtuosa, quia Passio Christi operatur in eis: ditia vero, quia continent gratiam quam figurant: & ideo salubre est conuerti ad ipsa.

ARTICVLVS II.

*An sint septem sacramenta, vel plura: & an sacramenta substantialiter ordinata habeant ad venialem?*

*Secundo* quaeritur de numero sacramentorum. Videtur enim, quod non sit nisi vnum solum necessarium: quia baptismus delet totum morbum, delet enim quicquid inuenit: hoc autem est totus morbus: ergo non est necessaria medicina amplior, ut videtur.

2 Item, In Eucharistia tota gratia plenitudo continetur, & ipse gratia auctor: ergo videtur, quod sola Eucharistia sufficiat.

3 Item, Videtur, quod non debeant esse nisi duo: quia non sunt nisi duæ species morbi, scilicet naturale peccatum, de quo dicit Psalm. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, &c. Et personale de quo dicit idem: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Ergo videtur, quod non debent esse nisi duæ species medicinæ: ergo non debent esse sacramenta, nisi baptismus, & penitentia.

4 Item, Dicit Hieron. quod secunda tabula post naufragium est penitentia: naufragium autem illud est periculum fractæ nauis gratiæ baptismalis: ergo ante hoc non fuit nauis saluans nisi baptismus à periculo amissæ innocentie primæ in Adam: ergo non nisi duo sacramenta sunt necessaria.

*Videtur* autem, quod sint tria. Sacramentum enim instituitur propter morbum: morbus

bus autem non habet remedium nisi duobus modis, scilicet quia turpido que curari non potest, excipitur honestate aliqua & excusatur: & quia medela contra morbum ponitur. Primum autem sufficienter fit per matrimonium: secundum per baptismum & penitentiam. Ergo non videntur esse necessaria nisi tria sacramenta.

3 Item, Tres vires sunt in homine læso, scilicet rationalis, concupiscibilis, & irascibilis: ergo tribus triplex tantum apponenda est medicina: ergo non erunt nisi tria sacramenta, ut videtur.

*Videtur* iterum, quod debeant esse quatuor: quia omne sacramentum debet esse sacramentum Ecclesiæ: ergo debet in manu ministrorum esse: ergo necessarium est ad hoc sacramentum quod constituat ministrum: & hoc est ordo. Et in super triplex est morbus, scilicet duplicis culpæ, naturalis, & personalis, & pœnæ que relinquatur ex vitroque.

2 Item, Tres sunt status sub ministris Ecclesiæ, scilicet intrantes, viuentes, & exeuntes: ad ministrum autem consummandum exigitur ordo: sed intrantes accipiunt baptismum: viuentes, quia vita hæc polluta est, indigent penitentia: sed exeuntes vntione extrema: ergo non sunt necessaria sacramenta nisi ista quatuor, ut videtur.

*Ad hoc* videtur, quod debent esse quinque: cura enim animæ est ad similitudinem curæ corporalis: in corpore autem cura multiplicatur secundum species morbi, & secundum nocuenta que intulit morbus: ut deperditionem curat sapiens medicus per restauratiua humiditatis, debilitatem autem per confortantia, & morbum per expulsiua morbi. Cum igitur sint in anima tres species morbi, scilicet naturalis, actualis mortalis, & actualis venialis: & duo damna illata, scilicet deperditio & consumptio naturalis boni in simplicitate animæ vel spiritualitate, & debilitas standi vel resurgendi: videtur, quod contra ista quinque tantum debent ordinari quinque sacramenta.

*Ad hoc* videntur debere esse sex: quodlibet enim genus morbi suam pœnam habet, & damnum adiunctum: cum ergo sit triplex culpa (ut dictum est) erit triplex pœna illi coniuncta. Cum igitur sacramentum sit inuentum, ut excludatur totus morbus in culpa & pœna: videtur, quod tria debent esse contra culpam, & tria contra pœnam. Item, Creationi debet respondere secundum numerum recreatio: creatio autem fuit in sex diebus: ergo in sex sacramentis tota consistere debet salus recreationis.

*Quod autem* debeant esse plura sacramenta quam septem, videtur ex hoc quod sacramentum est causa & signum gratiæ: sed aqua benedicta causat, & signat gratiam: ergo est sacramentum. Eadem obiectio est de benedictione pontificali, in qua remittuntur venialia: ergo est sacramentum.

2 Item, Obicitur fortius. In veteribus sacramentis fuit materia aqua in aspersione. Item oleum in multis sacrificiis. Item fuerunt ibi carnes & sanguis in sacrificiis. Cum ergo illa sacramenta sint signa novorum sacramentorum, videtur quod alia debemus habere, in quibus materiale elementum sit caro & sanguis: & hæc non habemus: ergo sumus minuti in sacramentis.

*Alterius* ad intelligentiam questionis D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

quaeritur, Vtrum aliquod sacramentum substantialiter ordinem habeat contra veniale: Videtur, quod sic: quia est morbus: ergo recipit medicinam: ergo summe sapiens medicus parauit eam: ergo aliquod sacramentum substantialiter ordinatur contra veniale.

2 Item, Dicit Iacobus, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei: hæc autem non sunt nisi venialia que adhæserunt ei, ut videtur: ergo illud est ordinandum contra venialia. Et hoc concedunt quidam.

*Sed contra.* Venialia sunt in tota vita: *Sed contra.* ergo in tota vita debet habere remedium, & non in morte tantum: vel insufficientis est medicus.

2 Item, Eadem ratione dicitur Eucharistia valere contra venialia, sicut vntio extrema.

3 Item, Quod curat maius, curat & minus: ergo penitentia valet contra veniale & mortale.

4 Item, Infra in tractatu de penitentia Magister specialem facit tractatum de confessione & satisfactione venialium: ergo videtur, quod hæc sit contra veniale ordinata, sicut & vntio extrema.

5 Item, Si aliqua res curatur æqualiter à pluribus causis diuisis, nulla illarum erit substantialiter ordinata contra id: sed veniale à pluribus sacramentis diuisim curatur: ergo à nullo sicut substantiali medicina contra se ordinata.

*Solutio.* Sine præiudicio hoc vltimum videtur mihi esse concedendum, quod nullum sacramentum secundum se ordinatur contra veniale. Diuisio autem sacramenti multipliciter accipitur à Magistris, sicut patebit infra in principio secundæ distinctionis. Sed mihi videtur hic, quod si vera deberet tradi diuisio, quod oporteret eam sumi penes multiplicationem eorum que substantialia sunt sacramentis: hæc autem sunt causa, & signum. Vnde penes diuisionem causæ dabimus vnam, & penes diuisionem signi dabimus alteram. Supponitur igitur id quod infra probandum est in quarto articulo questionis, quod omnis gratia sacramentalis ordinatur contra morbum peccati. Item supponitur, quod omne sacramentum Ecclesiæ confert gratiam aliquam contra morbum, sicut est matrimonium. Tunc dico, quod morbus est, aut secundum culpam, aut secundum pœnam relictam quidem ex culpa, licet etiam ordinantem ad culpam, sicut est pronitas concupiscentiæ. Culpam autem est duplex, scilicet originalis, & personalis mortalis. Pronitas autem peccandi duplex scilicet secundum hoc quod pronitas est, quia sic inducit pugnam: vel secundum effectum quem inducit ex frequentia inclinationis in malum: & hæc est duplex tantum, scilicet deperditio spiritualis boni in anima, ita quod indigeat restauratione, & inhabilitas membrorum organicorum, ad hoc quod moueantur ab anima in bonum, & inhabilitas animæ ad mouendum: & hæc est quedam reliquia peccati inducens languorem in anima mouente, & corpore moto ad bonum per omnem eundem modum sicut videmus incendium innaturalis caloris facere in corpore: hoc enim consumit humidum quod est radix vitæ, & stollida facit membra, & virtutes membris affixas debilitat, & aufert à membris flexibilitatem, & à virtutibus facilitatem mouendi. Pronitas autem que facit pugnam, iterum habet duas consideraciones: secundum

undum id quod corrupta tantum: vel secundum id quod corrupta & infecta in delectationibus, secundum concupiscentiam quæ est in generatiua.

Dicimus ergo, quod remedia multiplicentur secundum ista vulnera. Morbus enim peccati aut est naturalis: & sic contra eum substantialiter est baptismus per gratiam contentam & causatam. Aut est personalis mortalis, & tunc habet duplex remedium, scilicet ex parte clauium Ecclesiæ, scientiam per meritum Christi taxabilem & proportionatam penam, & ideo est ordo qui ad hoc datur, ut sit potestas ligandi atque soluendi in Ecclesia: aut commutandi æternam penam in temporalem per totius culpæ remissionem, & ad hoc est penitentia. Morbus autem concupiscentiæ secundum quod inducit pugnam ex corruptione communi, contra se remedium habet confirmationem: secundum autem quod suffocat ex corruptione simul & infectione, contra se oppositum remedium habet matrimonium. Effectus autem vel potius defectus reliquus ex continuitate pugnandi, is quidem qui est deperditio boni spiritualis in anima quod erat quasi humidum & fomentum siue radix vitæ, contra se remedium habet Eucharistiam, quæ restaurat deperditum per cibum imaginatum spirituales Reliquiæ autem quasi immobilitantes membra, & virtutes animæ mouentes, contra se habent vñtionem extremam: & ideo etiam illa datur exeuntibus in remedium animæ & corporis: & si non tollit febrem à corpore, tamen alleuiat membra ab isto contrarietatis habitu malo & dispositione, prout est impedimentum superuentionis gloriæ in resurrectione: & similiter facit in anima, quia vtrumque infirmatur ab altero. Hanc puto esse diuisionem propriam sacramenti.

Vel sic: Malum mouens aut est in se, aut in altero. Si in altero, tunc non habet remedium nisi repressiuum: & ad hoc datur ordo: quia potestas est ad vindictam malorum, laudem vero bonorum, ut quietam ac tranquillam vitam agamus. Si in se tunc ut prius, vel secundum culpam, vel secundum penam quæ ordinat in culpam: & habebuntur sex alia.

Vel sic: Sacramentum est contra defectum qui est ex peccato: aut ergo contra communem defectum Ecclesiæ, aut contra defectum personæ. Si primo modo iste defectus est ex mortalitate quæ dimittit membra Ecclesiæ, & perimitur: aut ergo erit mortalitas corporalis, & contra hanc datur matrimonium quantum ad principale suum bonum prolis: aut spiritualis mors, & contra hanc datur ordo in spirituali generatione verbi, & per exhibitionem sacramenti & dispensationem. Si autem est contra defectum personæ: aut est à malo, aut contra difficultatem quæ est ad bonum. Si primo modo: aut à malo naturali, & tunc est baptismus: aut à malo personali, & tunc est penitentia. Si autem est contra difficultatem quæ est in bonum: aut per modum confortantis in pugna, & sic est confirmatio: aut per modum restaurantis deperditum & sic est Eucharistia: aut per modum sanantis inflicta occulta, & sic est vñtio extrema.

Et aliis modis potest diuidi penes signum: nunc autem dabimus diuisionem secundum quod sacramentum configurat nos capiti Christo. Sunt au-

tem in Christo patiente & resurgente omnia: quia passio sua operatur in omnibus sacramentis. Dicamus igitur, quod Christus patiendo pro nobis pugnavit fortiter, ipse sacerdos & hostia obtulit semetipsum, sponsus Ecclesiæ per mortem & sanguinem, & surrexit oleo gratiæ delibutus. Penitentia ergo trahit vim à Christo patiente & configurat nos ei, ordo à Christo offerente, & Eucharistia à Christo hostia, matrimonium à Christo sponsante Ecclesiam sibi in sanguinis artha, sicut dicitur Exod. 4. Sponsus sanguinum tu mihi es: & ideo etiam quia ibi extensus brachia in amoris summi amplexus, quando animam pro ea posuit: & tertio, quia sicut de latere primi Adæ dormientis fabricata est Eva: ita de latere morientis & mortui Christi fabricata est Ecclesia, quando duo ex latere eius principalia sacramenta profluxerunt, scilicet sanguis redemptionis, & aqua expiationis. Per vñtionem autem configuramur Christo resurgenti: quia datur exeunti in figura delibationis gloriæ futuræ, quando rota abscinditur mortalitas ab electis. Infra autem in principio secundæ distinctionis ad hæc reuertetur, & opponemus ad opiniones Magistrorum de numero sacramentorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet baptismus deleat quicquid inuenit: non tamen ordinatur substantialiter contra omne genus morbi: & ideo de virtute sua non delet nisi culpam originalem, & reatum sibi annexum. Sed quia Deus non curat in parte, sed in toto: ideo Deus curans in baptismo, curat totum quod inuenit. Sacramenta autem inuenta sunt ad hoc ut ex substantiali ordine contra peccatum deleant ipsum, & defectus qui sunt ex Christo.

AD ALIVD dicendum, quod licet in Eucharistia contineatur Auctor omnis gratiæ: non tamen continetur ibi ut causans omnes gratias, sed tantum ut cibis spiritualis causans vnam: & ideo alia sunt necessaria.

AD ALIVD dicendum, quod vulnus peccati aliud est ab ipso peccato: & sacramenta non sunt tantum contra peccata, sed etiam contra vulnus, ut patet in diuisione supra posita.

AD ALIVD dicendum, quod Hieron. non loquitur de tabulis euadendi periculum pænæ vel vulnerum, sed tantum de his quæ euadunt culpam.

AD ALIVD dicendum, quod illa ratio bene procederet si medicina non poneretur nisi contra culpam: sed hoc non est verum, ut iam patuit.

AD ALIVD dicendum, quod licet tantum sint tres vires ordinatæ ad opus: tamen plures sunt corruptæ quam tres: & dato quod non essent nisi tres corruptæ, non relinqueretur, quod deberent esse tantum tria sacramenta: quia licet tres sint corruptæ, tamen plures modi quam tres sunt corruptionis eorum.

AD ALIVD dicendum, quod pœna quæ est tertius morbus, exigit plures medicinas, eo quod pluribus modis variatur.

AD ALIVD dicendum, quod non accipiuntur sacramenta secundum numerum statuum Ecclesiæ: quia medius status qui est viuientium permanentium in hac vita, indiget pluribus remediis propter multos modos corruptionis.

AD ALIVD dicendum, quod nullum sacramentum

mentum ordinatur contra veniale substantialiter: sed oratio, & alia multa, ut aqua benedicta, tunso pectoris propter multiplicatam illius peccati: sed plures sunt defectus quam illi qui enumerantur: & non est omnino simile de cura corporis: quia anima in quadam parte est corrupta & infecta, & in quadam parte est incendium contra bonum naturæ pugnans: & penes huiusmodi sumitur confirmatio, & matrimonium, quæ necessaria sunt præter quinque enumerata.

AD ALIVD quod videtur probare, quod sint sex, dicendum quod penes illam diuisionem non accipitur numerus sacramentorum: quia hoc concedimus, quod penes veniale nullum accipitur sacramentum, nec penes peccatum eius: & ideo illa ratio non procedit.

AD ALIVD quod obiicitur, quod plura quam septem esse debeant, dicendum quod non debent esse plura: quia aqua benedicta & benedictio & huiusmodi non iustificat ex opere operato, sed potius ex opere operante. Item non habent specialem formam verborum in qua fiant. Item non sunt ad hoc instituta. Et hæc tria exiguntur in omni sacramento, scilicet ut ex opere operato iustificet, & ex institutione significet, & ex sanctificatione verbi conferat inuisibilem gratiam, ut dicit Magister Hugo.

AD ALIVD dicendum, quod caro & sanguis non possunt esse materia in nostris sacramentis: quia nec in sacramentis veteris legis significabant sacramentum secundum rem nostri sacramenti, ut nunc habemus ea in re, scilicet in Eucharistia. Et per hoc patet fere solutio ad sequens: quia concedimus, quod veniale non habet vnum sacramentum substantialiter contra se ordinatum.

AD PRIMVM autem dicendum, quod habet medicinam, sed non per se, non propter sui multiplicatam & quia non est morbus per se: sed in quantum est dispositio ad mortale peccatum.

AD ALIVD dicendum, quod hoc est de bene esse quod cadit sub penitentia, & non de esse, ut infra patebit.

## ARTICVLVS III.

Queritur de ordine sacramentorum.

Tertio queritur de ordine sacramentorum. Videtur autem, quod primum debeat esse ordo: quia in ipso imprimitur character excellentiæ: ergo instituit in gradu altiori quam alia: ergo dignius & prius. Item, Ordo habet omnia in dispensatione: ergo videtur, quod ipsum sit prius aliis. Item, habet potestatem ad actum excellentissimum, qui est consecrare corpus Domini: & quod habet actum excellentiorem, est primum: ergo ipsum est primum sacramentum.

Sed videtur, quod penitentia: quia ab ipsa incipit Dominus prædicare: ordo autem operis respondet ordini doctrinæ: ergo est penitentia primo suscipienda. Item, Augustinus dicit, & infra ponitur in litera, quod nullus nouam vitam inchoare potest, nisi pœniteat eum veteris vitæ: ergo penitentia est prior. Item, si quis adultus ad baptismum venerit, non recipit rem sacramenti sine penitentia, quia fictus est: ergo ipsa exigi-

tur ante baptismum: ergo & ante alia sacramenta.

Sed adhuc videtur, quod Eucharistia sit prior: quia illud à Sanctis vocatur sacramentum sacramentorum: ergo dignissimum est: ergo præcedit omnia alia. Item, ipsum continet Auctorem omnis gratiæ: sed Auctor gratiæ est ante gratiam quamlibet vniuersalem & particularem: ergo ipsum est ante omnia sacramenta: quia omnia alia imprimunt gratias spirituales.

Videtur autem, quod matrimonium: quia illud ante omnia in paradiso institutum est, ut dicit Magister infra.

Per Magistrum autem probatur, quod baptismus sit primus, quia ipse primo agit de illo: & probat quod est fundamentum omnium sacramentorum.

Solutio. Ordinanda sunt sacramenta secundum ordinem defectuum contra quos ordinantur, inter quos prius est originalis culpa, & hanc tollit baptismus. Et consequens est pronitas ad malum, quam non tollit baptismus, sed dimittit: & ideo contra hanc ordinatur confirmatio. Ex pugna autem pronitatis, & quasi ex calore concupiscentiæ oritur deperditio bonorum spiritualium: & ideo contra hanc ordinatur tertio loco Eucharistia. Est autem prolapsus concupiscentiæ in actuali peccato, contra quod ordinatur penitentia. Reliquiæ autem debilitatis semper innascuntur, contra quas ordinatur extrema vñtio. Ordo autem & matrimonium sunt ordinata contra defectum communem: & ordo est ante matrimonium: quia secundum digniorem generationem est, ut patuit ex diuisione. Et hunc ordinem tenet Magister.

AD OMNIA autem obiecta est vna responsio, scilicet quod non probant ordinem simpliciter: se quoad hoc quod procedit ratio: sed hic penes illud ordo non consideratur à Magistro: quia nullum illorum est finis sacramenti nisi id quod iam dictum est, scilicet id quod efficit in morbo contra quem ordinatur.

## ARTICVLVS IV.

Quæ sit differentia inter gratiam donorum & virtutum, & eam quæ confertur in sacramentis?

Quarto queritur, Quæ sit differentia inter gratiam virtutum & donorum, & illam quæ est in sacramentis? Videtur autem, quod in sacramentis non datur nisi gratia gratis data. Aut enim sacramentum recipitur à ficto, aut à non ficto. Si à ficto, ille nullam recipit gratiam. Si à non ficto. Contra: Ille habet iam accedens gratiam gratam facientem: sed nihil est in potentia ad id quod iam habet: ergo non potest eam viterius recipere: ergo aut nihil recipit, aut recipit gratiam gratis datam. Si forte dicas, quod recipit augmentum gratiæ. Contra: Si hoc est substantiale sacramento quod confert augmentum gratiæ: cum semper sit gratia augmentanda, videbitur, quod semper sint sacramenta iteranda: sed hoc est falsum, quia principaliora non iterantur: ergo non sunt ad augmentum gratiæ.

Item videtur, quod in omnibus sacramentis non conferatur nisi vna gratia. Probatio: Vna



enim est gratia, cuius actus est vnus: sed actus vnus est remittere peccatum: cum ergo omne sacramentum sit ad hoc, videtur quod omnis gratia sacramentalis sit vna.

**PRÆTEREA**, In quo differt à gratia quæ est in donis & virtutibus: videtur, quod in nullo: quia vtraque gratiam facit habentem, & opus eius gratiam reddit: ergo non differt. Si dicas, quod gratia sacramentalis est contra peccatum: virtutum autem & donorum in bonum. Contra: In natura idem mouens, numero est à termino & in terminum: ergo & in spiritualibus idem est mouens à malo & in bonum. Item, Idem & vnus motus non habet nisi vnâ formam mouentem: à malo autem in bonum est idem & vnus motus: ergo mouet in eo gratia vna. Item, Gregor. dicit, quod dona data sunt in adiutorium contra peccati defectum: ergo distinctio nulla.

Si forte dicas, quod eadem est gratia quæ confectur in his & in illis. Contra: Gratia in virtutibus & donis habet connexionem, ita quod qui habet vnâ, habet alias: sic autem non est in sacramentis, quia habens vnum sacramentum, non habet omnia alia.

Item, Nullo existente præcepto sine peccato, adhuc erant virtutes & dona & gratia quæ est in eis: sed non sic est de sacramentis: ergo differentia est gratia.

**SOLVITIO**. Bene concedo, quod differt gratia sacramentalis ab illa quæ est in virtutibus & donis, in his illis modis quibus probatum est, scilicet, quia habita vna sacramentali, non habentur alie necessario: & quia non existente peccato, non essent sacramenta. Et adhuc duobus aliis modis, scilicet, quia sunt contra defectum qui est ordinans in peccatum, vel contra ipsum peccatum: & quia in ipsis operatur passio Christi specialiter: quorum nullum per se conuenit gratiæ virtutum & donorum.

**DICENDUM** ergo ad primum, quod habita gratia virtutum non per se habetur gratia sacramentorum: quia virtutes ordinantur ad actus

meritorios, sed sacramenta contra defectum peccati: & ideo licet non factus habeat gratiam virtutum: non tamen oportet quin bene possit esse in potentia recipiendi gratiam sacramentalem: hæc est sibi gratia prima, si ante non habuit: vel augmentum gratiæ, si ante habuit gratiam. Hoc autem quod augmentat gratiam ipsum sacramentum, non conuenit ei per se sed in quantum aliam gratiam, non eadem primum inuenit in subiecto. Et per hoc patet solutio ad primum.

**AD ALIUD** dicendum, quod supponitur vna falsa, quod actus gratiæ sacramentalis sit vnus: licet enim genere sit vnus qui est gratum facere: tamen specialiter differt, vt patuit supra in diuisione: quia vna gratia per se tollit originale, & alia actuale, & sic de aliis.

**AD ALIUD** dicendum, quod differt à donis & virtutibus in hoc quod dona & virtutes dicunt perfectiones potentiarum ad actum: sacramentalis autem gratia dicit perfectionem contra motum peccati: motus autem à malo ad bonum quandoque est vnus, & quandoque duo: quando enim per se intenditur bonum, tunc est motus in illud, & ille per consequens recedit à contrario, & tunc est motus vnus: sed quando sunt gratiæ non in motu consideratæ, sed vt habitus perficientes, tunc non oportet, quod sint contra malum per se: quia virtutes & dona non sunt contra malum per se, sed potius habitus perficientes potentias ad actus: sed sacramenta non, imo medentur vulneribus peccati per se.

**AD ALIUD** patet solutio per idem. Ad dictum Gregor. dicendum, quod adiutorium ipse non vocat per modum medicinæ, nec defectum talem notat qui est ex peccato & inclinans in id: sed vocat defectum pœnam, sicut est ignorantia faciendorum, & debilitas operabilium. Sed sacramentum est medicina contra defectum inclinantem in malum vniuersaliter: & ideo nullum sacramentum vel gratia sacramentalis determinatum est speciali potentia animæ, sicut dona & virtutes.

### Quid sit sacramentum?

**SACRAMENTUM** est sacræ rei signum. Dicitur tamen sacramentum etiam sacrum secretum, sicut sacramentum diuinitatis: vt sacramentum sit sacrum signans, & sacrum signatum: sed nunc agitur de sacramento secundum quod est signum. Item sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Signum vero est res præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cognitionem venire. Signorum vero alia sunt naturalia, vt fumus significans ignem, alia data. Et eorum quæ data sunt, quædam sunt sacramenta, quædam non. Omne enim sacramentum est signum, sed non è conuerso. Sacramentum eius rei similitudinem gerit, cuius signum est. Si enim sacramenta non haberent similitudinem rerum quarum sacramenta sunt, proprie sacramenta non dicerentur. Sacramentum enim proprie dicitur quod ita signum est gratiæ Dei, & inuisibilis gratiæ forma, vt ipsius imaginem gerat & causa existat. Non ergo significandi tantum gratia sacramenta instituta sunt, sed etiam sanctificandi. Quæ enim

enim significandi gratia tantum instituta sunt, solum signa sunt, & non sacramenta: sicut fuerunt sacrificia carnalia, & obseruantia ceremoniales veteris legis, quæ nunquam poterant iustos facere offerentes: quia vt ait Apostolus, Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde Augustinus: Nihil aliud intelligo iniquationem quam lex mundat, nisi contactum mortui hominis: quem qui tetigerat, immundus erat septem diebus, sed purificabatur secundum legem die tertio & septimo, & ita mundus erat vt iam intraret in templum. Mundabant etiam interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iustificatus est, vt ait Apostolus, etiam si in fide & in charitate fierent. Quare? quia imposuit ea Deus in seruitutem, non in iustificationem, & vt figura futuri essent: volens sibi ipsi potius offerri ea quam idolis. Illa ergo signa erant: sed tamen & sacramenta: licet minus proprie in Scripturis sæpe vocantur: quia signa erant rei sacræ quam vtrique non præstabant. Illa autem Apostolus opera legis dicit, quæ tantum significandi gratia, vel in onus instituta sunt.

### ARTICVLVS V.

#### Queritur de diffinitionibus sacramenti.

**D**Einde queritur de his quæ dicuntur in litera: & queritur primo de hoc quod dicitur ibi [Sacramentum est sacræ rei signum] Et vt melius intelligatur questio, congregentur omnes simul diffinitiones sacramenti. Et prima est ista, Sacramentum est sacræ rei signum. Secunda ponitur infra in litera [sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, cuius similitudine gerat, & causa existat. August. sic diffinit, Sacramentum est, in quo sub regimento visibilitium rerum diuina virtus secretius operatur salutem. Hugo sic, Sacramentum est corporale vel materiale elementum oculis extrinsecus suppositum, ex similitudine representans, ex institutione significans, & ex sanctificatione inuisibilem gratiam conferens.

Obicitur autem contra primam: quia serpens in palo erectus Num. 21. fuit sacræ rei signum. Item, cur, tabernaculum, templum: omnia enim hæc sunt signa sacrarum rerum: & tamen non sunt sacramenta veteris legis vel nouæ: omne autem sacramentum vel est veteris legis vel nouæ: ergo videtur, quod diffinitio sit ibi plusquam diffinitum: ergo mala est.

Item, Hugo dicit, quod sacramentum perficitur in tribus, scilicet verbis, rebus, & factis: verbis, vt orationes: rebus, vt oleum, aqua, christi, & huiusmodi: factis, vt genuflectiones, benedictiones, & huiusmodi: ergo videtur, quod secundum hanc diffinitionem multo plura sunt sacramenta quam illa quæ enumerantur.

Item, Vita bona est sacræ rei signum & causa, quia vitæ æternæ: ergo videtur esse sacramentum, quod falsum est.

Vltimus obicitur d. secunda. Cum enim dicitur visibilis forma, non videtur omni sacramentum conuenire: quia in quibusdam non est visibile, sicut in confessione potius est audibile quæ visibile.

Item, Character baptismalis (vt infra dicitur) est sacramentum, & tamen non est visibile: ergo videtur, quod non sit generale, quod dicit de forma visibili.

**PRÆTEREA** queritur, Qualiter accipitur ibi forma? Aut enim est extra, aut intra. Si extra, tunc est exemplaris. Sed contra: Exemplaris est iuxta quam aliud fit ad formam eandem: sed nullus demergitur vt sicut fit in baptismo, vel alio sacramentis: ita & ipse faciat baptizando, vel aliud sacramentum perficiendo: ergo non est ibi taliter sumpta forma. Si autem est forma intra. Contra: Illa semper consistit in verbis, sicut August. dicit infra, Accedat verbum ad elementum, & fit sacramentum: ergo non deberet dici visibilis, sed audibilis. Præterea, Loquendo secundum hoc est falsa: quia sacramentum non est sua forma, sicut nec sua materia: sed est illud quod est ex vtriusque compositum. Si autem dicas, quod forma dicitur quasi foris manens, sicut dicitur forma quarta species quantitatis: hoc nihil esse videtur: quia illa forma non videtur esse nisi alicuius quantitatis: est enim illa forma idem quod figura, ratione differens tantum: sacramentum autem nullius est figuræ: ergo nec alicuius talis formæ.

Item, Obicitur de hoc quod dicitur, Cuius similitudine gerat. Similitudo enim (vt dicit Boëtius) est rerum numero differentium eadem qualitas: non autem eadem qualitas est spiritualium & corporaliū: cum ergo elementum sit materiale & corporale ipsum sacramentum, non potest habere eandem qualitatem cum anima interiori: ergo nec habet similitudinem.

**VLTERRIS** queritur, Cuiusmodi causa existit? Aut enim efficiens, aut formalis, aut materialis, aut finalis. Patet autem, quod non efficiens: quia nihil est causa efficiens gratiæ nisi solus Deus, vt dicit Beatus Bernard. sacramentum autem non est Deus. Item non formalis: quia tunc esset sacramentum aliquod intraneum quod daret esse gratiæ, quod non potest esse. Item corporale non



posse & hoc non est nisi in sacramento nouæ legis, quod est causa & signum: & ideo illa quæ tantum signa fuerant, non sunt sacramenta: quia etiam in veritate illa non fuerunt sacramenta, nisi ideo quia nostra sacramenta significabant: & hoc infra probabitur per auctoritatem. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia infra sumit generalius sacramentum quam hic.

AD ALIUD dicendum, quod carnalia erant propter carnalem ritum, & propter carnaliter seruitium litam: offerrebantur enim tunc sacrificia de rebus carnalibus, quæ significabant res quæ sunt sacrificia spirituales, de quibus dicit Psalm. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humilitatum Deus non despicies. Et tunc erat status carnalis, & si aliqui spiritualia offerrebant, illi pertinebant ad nouum testamentum.

AD ALIUD dicendum, quod lex dicitur sancta, ratione moralium, & ratione figurarum: quia non sanctificat nisi per selem Mediatoris.

AD ALIUD dicendum, quod ceremonialia dicuntur, ut mihi videtur, eo quod pertinebant ad cultum diuinum. Unde Tullius in fine primæ rhetoricæ dicit, quod religio est quæ cuidam naturæ quam superiorē vocant, curam ceremoniarumque affert. Et est compositum à munia quod est obsequium vel cultus, & Cete quæ est dea frugum: quia forte illa primo colebatur: & à suo cultu ad diuinum cultum est transumptum.

ARTICVLVS VIII.

An offerre sacrificia carnalia sit bonum in genere, & an sint iuris naturalis, & an iustificabant?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Quæ nunquam poterant iustos facere offerentes] Et queruntur tria, quorum primum est, Vtrum offerre talia fuit bonum in genere: Secundo, Vtrum fuit iuris naturalis: Tertio, Vtrum iustificabant?

AD PRIMUM proceditur sic: Bonum in genere est bonum secundum principium subiectum moris, & hoc est actus voluntarius sicut debita materia, vt pascere esurientem, vestire nudum: ergo similiter erit offerre cui offerendum est: ergo videtur, quod si informaretur charitate, quod erit meritum: creaturam autem offerre Deo, est offerre cui offerendum est: ergo hoc informatum charitate poterat esse meritum vitæ æternæ.

2 Item, Nihil est in specie quod non sit in genere: sacrificia offerre est in specie virtutis laetitiae: ergo est in genere boni: ergo est bonum in genere, vt videtur.

SED CONTRA: Occidere pecus vt comburatur, omnino videtur iniuste. Psalm. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum porabo? immola Deo sacrificium laudis, &c. Ergo videtur, quod sacrificia offerre nunquam fuit de genere bonorum.

AD SECUNDUM proceditur sic: Oblatio sacrificiorum in lege naturali incepta, & in lege Moyfi fuit: ergo videtur, quod natura inclinauerit ad hoc: ergo est de iure naturali.

2 Item, Omnes tenebantur agnoscere liberatorem futurum per naturæ inclinationem: sed illum ostendebant sacrificia: ergo natura inclinabat ad sacrificiorum oblationem.

SED CONTRA: Quicquid est de iure naturali, permansit & permanet in lege noua: sacrificiorum oblatio non permanet: ergo non fuit vnquam de lege naturali.

2 Item, Quod naturale est, idem est apud omnes: constat autem, quod non omnes offerrebant sacrificia: ergo videtur, quod non erat naturale.

AD TERTIUM proceditur sic: Dicit Beda, quod sacrificia suo tempore conferebant vitam æternam: nihil autem confert vitam æternam nisi quod iustificat: ergo sacrificia illa iustificabant.

Item, Quicquid præcipit Deus ad faciendum, ipse vult fieri: & dico ad faciendum, propter præceptum factum Abraham, non ad faciendum, sed ad probandum: sacrificia præcepit Deus ad faciendum: ergo illa voluit fieri. Inde sic: Quicquid Deus vult fieri, si fiat ex charitate, meritum est: sacrificia voluit fieri Deus: ergo si fiebant ex charitate, erant meritoria: ergo iustificabant. Si dicas, quod hoc meritum est ex virtute charitatis, & non operis: hoc nihil est: quia omne meritum est virtute charitatis, & non operis. Item, Moraliam etiam non iustificabant, nisi cum charitate fierent: ergo hæc non est ratio.

3 Si forte tu dicas, quod habebant hoc ex eo ipso quod significabant nostra sacramenta. Contra: Circumscribamus significationem, & remaneat præceptum de offerendis sacrificiis: tunc præcipit ea Deus ad faciendum, & tunc eadem ratio quæ primum.

4 Item, In secunda parte distinctionis in tractatu de circuncisione dicit Gregorius, quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres circuncisio, vel virtus sacrificiorum: ergo illa sacrificia habebant virtutem absoluendi à culpa: & hæc non absoluitur sine gratia: ergo conferebant gratiam, vt videtur.

SED CONTRA: Differentia est inter illa sacramenta & nouæ legis, quod illa non sunt vasa continentia gratiam, nostra autem sunt. Quod autem non est gratia in se, & non continet eam, non iustificat: ergo sacrificia illa non iustificabant.

2 Item, Si iustificabant, queritur, Ad quem effectum iustificabant: constat, quod non ad collationem gratiæ: quia hoc negat Apostolus, & habetur in litera. Sed quod nec ad dimissionem pœnæ, sic probatur: quia pœna connexa est culpæ: ergo videtur, quod nullo modo iustificabant.

3 Item, Isa. 1. Holocausta arietum & adipem pinguium nolui. Gloss. dicit, nunquam.

4 Item, Ephes. 5. super illud, Oblulit semetipsum pro nobis in odorem suauitatis, dicit Gloss. quod sacrificia alia non fuerunt in odorem suauitatis, nisi in quantum fuerunt figura illius: ergo de se nihil conferebant, vt videtur.

5 Item, Ierem. 7. Non sum locutus patribus vestris, & non præcepi eis de verbo holocaustorum: ergo nunquam voluit illa.

6 Item, Ezech. 10. Dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non viuunt: ergo non iustificabant, quia aliter vitam contulissent.

7 Item, Hefichius dicit, quod grata non habebat, & loquitur de sacrificiis.

8 Item, Augustinus in libro de ciuitate Dei. Non placet Deo sacrificium occisi pecoris, sed contriti

contriti cordis: ergo videtur, quod non iustificabant.

SED ADHUC duo aut tria videntur esse contra hoc valde probabilia. Vnum est quod in Canone de factosanta hostia dicitur, postquam consecrata est, Supra quæ respicere dignetur, & accepta habere, sicut accepta habere dignatus es sacrificium iusti tui Abel, & patriarchæ qui Abraham: & quod tibi oblulit summus sacerdos tuus Melchisedech: ergo videtur illud gratum fuisse: ergo iustificabant.

2 Item, Exod. 10. In eadem parte sacrificia continguntur cum moralibus: huius autem ratio non videtur esse alia, nisi quia iustificabant sicut illa.

3 Item, Hoc accipitur à traditione Hebræorum, qui dicunt non differre moralia à sacrificiis, nisi quod moralia audiuit populus per se à Domino, vnde dicitur ibi, quod cunctus populus audiuit voces: sed sacrificia non audiuit populus, sed audiuit Moyses tantum: & ideo sacrificia receperunt per ministrum, moralia autem (vt dicunt quidam Hebræi) à Domino: ergo sacrificia iustificabant, sicut & moralia ipsa.

Solutio. Dicendum ad primum, quod in genere bonum est offerre cui offerendum est: sed bonum in genere recipit determinationem circumstantiarum pro diuersitate actus: & ideo determinatur ad statum, & ad tempus: tempus autem fuit, quando morbus fuit & tempus significationis medicinæ: & status fuit status in peccato. Et quoad hoc determinatur sacrificium. Et quia modo non est ita determinabile sacrificium: licet enim offerre qui offerendum est sit bonum in genere: non tamen determinatio oblati, vt supra, vel quis, respicit bonum in genere: sed determinatio determinationem quæ accipitur per cognitionem significationis.

AD ALIUD dicendum, quod illo tempore bene trahebatur ad speciem: sed hoc non erat virtus materia quæ est causa, vel quæ, sed potius ratio actus qui est oblatio. Et bene conceditur omnibus, quod illa actus charitate in quantum erat meritorius: quia ille est opus operans, non opus operatum.

AD ID quod obicitur in contrarium, dicendum quod non erat iniuste vt occideretur pecus hoc modo quo occidebatur: non tamen erubatur vt oblatio: sed hoc potius vt proprietas sua spiritualis & talis: & non oblatio: sed sacrificium spirituum contribulati.

AD ID quod secundo queritur, dicendum quod sacrificia in genere bene est de iure naturali: bene enim dicitur hoc ratio hominis, quod liberatio sua debetur per signum: sed non dicitur, quod hoc modo, vel illo, sed hanc determinationem debetur conferre & inquirere, quomodo verum sacrificium melius possit præfigari.

AD ALIUD dicendum, quod omnes tenebant agnoscere futurum liberatorem, non explicito, sed implicito: sicut etiam se habebant circa articulos.

AD EA autem quæ in contrarium dicuntur, patet solutio: quia non sunt de iure naturali de D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

terminata: & ideo nec manent, nec eadem sunt apud omnes.

AD ALIUD dicendum, quod triplex est status, scilicet ante idololatriam & legem scriptam, & sub idololatria & lege scripta, & sub gratia promissa & expectata in vtraque lege & naturali & Mofica. Ante legem & idololatriam placebant sacrificia in figura future oblationis quæ facta est per Christum: sub lege autem displicebant simpliciter, quia tunc erant oblata idolis: sed placebant secundum quid, scilicet vt sibi potius quam idolis offerretur. Sub gratia autem omnino displicent: quia nec tempus, nec status sub gratia permittunt ea determinari.

AD ID quod tertio queritur, dicendum quod Magistri bene dicunt, quod est opus operans, & hoc est actus qui pro tempore bonus erat, & hoc poterat informari charitate: & est opus operatum, vt hircus immolatus, & hoc nihil contulit quod intus adiunaret supra meritum actus. Vnde dictum Bedæ intelligitur de primo modo, & non secundo.

AD ALIUD dicendum, quod signa voluntatis fuerunt de talibus, & non beneplacitum quod dicit quietam voluntatem in bono: signa autem voluntatis vt præceptum & consilium bene erant ad faciendum, sed pro tempore & statu, ratione iam dicta.

AD ALIUD dicendum, quod si circumscribatur signum future liberationis, & sit præceptum de ipsa, adhuc erant meritoria quoad actus operans: sed licet circumscribatur significatio in hoc modo vel illo, necesse est vt præfigatur status liberationis aliquo modo quicquid sit ille: & tunc adhuc circumscribitur signum futurum, dicitur quod remaneat meritum ad opus operans virtutis operantis: sed non ad actum in se esse vt offerentem.

AD ALIUD dicendum, quod virtus sacrificii referuntur ad futurum, & non ad opus operatum præsens. Et hoc patet ex hoc quod dicit Augustinus, quod nunquam sine fide Melchisedech salutem habuit à partulo: nec enim virtus ad finem decrepuit. Ea autem quæ in contrarium obicitur, bene conceditur.

AD ALIUD dicendum, quod id quod est in Canone intelligitur, vt collatio status ad statum, virtutis ad virtutem. Vnde sic intelligitur. Vt fuit illud placet in actu significationis & figuræ: ita placet illud in actu virtutis & liberationis: non habet rationem, sed merito simpliciter quæ erant per illud, quod determinatum est, nec habebat rationem placendi nisi per istud: sed bene verum est, quod semper placet Deo oblatio in genere, quando aliud quod Deo erat, sibi offerrebat: sicut tamen modo placet, licet non placeat idem modus qui tunc fuit.

AD ALIUD dicendum, quod cum moralibus continguntur, non quod pertinetent in specie ad moralia: sed quia actus in genere moralis erat in ceremonialibus: actum enim in genere distabat natura, sicut & actum moralium: sed species oblationis diuersificatur pro loco & tempore, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est de hoc traditio Hebræorum, vt dicit Rabi Moyses Ægyptius in secunda collatione libri sui quem vocat ducent neutrorum: sapientiores enim Iudæi, vt ipse Rabi Moyses, & Rabi Iosua, & Rabi Heliazar

Heliazar dicunt, quod audire populi nihil aliud fuit, quam populari ratione in illud cognoscendum posse: & ideo illi dicunt, quod populus non audiuit nisi unum mandatum, quod omni homini etiam rudi statim dicitur conscientia & ratio: & hoc est primum, scilicet illud. Audi Israël, Deus tuus vnus est, & non erunt tibi dii alij præter me. Alia autem nouem audiuerunt sapientes qui illustrationem revelationis amplius parati erant recipere: quia hoc dicitur ratio etiam naturalis, licet non adeo perspicaciter vt primum. Alia autem omnia non audiuit nisi solus Moyfes: quia ille cognoscebat etiam illa per illuminationem Dei, quæ nullus de alijs ratione poterat inuestigare. Alij autem dicunt, quod totus populus audiuit. 10. mandata: quia illa dicitur homini ius naturale, & omnes erant capaces illorum: sed non audiuerunt sacrificia: quia illa non sunt de iure naturali nisi in genere. ratione cuius etiam moralibus coniunguntur: sed determinata oportuit esse per Prophetam qui amplius cultum Dei pro statu & tempore intellexit.

ARTICVLVS IX.

An veniale virtute sacramentorum veteris legis remittebatur?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Nihil aliud intelligo iniquationem quam lex mandat, &c.] Et queruntur hic duo: quorum primum est, Vtrum veniale virtute illorum sacramentorum remittebatur? Secundum, Quare in noua lege non est aliquid curans irregularitates sicut in veteri.

Ad primum proceditur sic. Infra distinct. 19. Quare ergo dicit Augustinus, quod venialia semper per sacrificia & cerimonias remittebantur: ergo videtur, quod remittebant saltem aliqua peccata.

2. Item, Maiorem habet conformitatem cum gratia quod est non causa sed signum, quam id quod nec causa nec signum est: sed quedam quæ nec causa nec signum sunt, quia non sunt sacramenta, vt aqua benedicta, & benedictio pontificalis, remittunt veniale: ergo multo magis illa quæ signum erant & non causa: talia autem erant sacrificia veteris legis: ergo remittebant veniale.

SEDCONTRA: Nunquam à Deo peccatum dimittitur sine gratia: nullam autem virtute propria gratiam illa sacramenta contulerunt: ergo virtute propria nunquam peccatum aliquod curauerunt: quod videtur esse concedendum, nisi per accidens, scilicet per opus operans, præcipue quia hoc expresse dicunt Sancti & Apostolus ad Hebræos.

ADPRIMUM ergo dicendum, quod veniale sumitur æquiuoce: quia in lege veniale fuit, quod morte temporali non puniebatur, sed puniebatur per exitum extra castra, vel expiationem, vel alio modo: & de hoc loquitur Augustinus, & non de illo quod ex genere suo est veniale dignum.

ADALIUD dicendum, quod illud argumentum non habet necessitatem, nisi probaretur primo, quod aliquid secundum substantialem effe-

ctum vt sacramentum contra veniale esset ordinatum: nos autem hoc non confitemur, vt supra patuit.

ARTICVLVS X.

Quare in noua lege non est aliquid curans irregularitatem sicut in veteri?

ADSECUNDUM obicitur sic: Perfectior est lex noua quam vetus: ergo sacramenta nouæ legis quam veteris. Cum ergo illa expiauerunt irregularitates, videtur, quod etiam ista hoc facere debeant, & multo amplius.

PRÆTEREA queritur, Quare irregularitas maxime impedit ab hoc sacramento quod est ordo, & non ab alijs: nullus enim est irregularis ad baptismum, vel ad Eucharistiam, dummodo velit se præparare, nec ad penitentiam, & sic de alijs.

SOLVTIO. Dicendum, quod hoc ipsum indicat maximam Noui Testamenti dignitatem & altitudinem. Quia enim in Veteri Testamento non erat nisi umbra sacerdotij & actus sacerdotalis: ideo de leui paratur ibi remedium, per quod homo congruus illi actui efficitur. Quia vero hic est verus actus oblationis Christi & verum sacerdotium: ideo difficulter expiatur, & quandoque non potest expiari irregularitas.

ADALIUD dicendum, quod ordo collocat hominem in duplici statu, scilicet sponsi & sponsæ: desponsatur enim tota Ecclesia in Prælato Deo, & Deus in Prælato coniungitur populo: & ideo medius est inter Deum & populum, & habet locum vtriusque, & ideo in quantum est sponsa habet anulum fidei & charitatis, & significatur quod non sit diuisus, sicut & Ecclesia indiuisa in corde & corpore significauit, & iungitur Deo: & quo ad hoc inidoneitatem & irregularitatem inducit bigamia. Quia vero ipse communionem totius populi facit in loco Dei qui communem facit populum: ideo irregularitatem inducit communio in excommunicatione. Ratione vero spiritualitatis & cultus qui statum præterdit, inidoneitatem facit effusio sanguinis. Et quod hæc non tolluntur, non est defectus legis nouæ: quia non sunt peccata, nisi forte per accidens, sed potius inidoneitas quarundam personarum ad actum excellentis dignitatis & significationis sponsæ & sponsi.

ARTICVLVS XI.

An oblationes & sacrificia debuerunt esse ante legem: & utrum tunc omnes tenebantur cognoscere rationes figura in qua posita erant?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Quia imposuit ea Deus in seruitutem, &c.] Secundum hoc enim videtur, quod non debuerunt esse ante legem, quod non est verum, cum Abel obtulerit, & Abraham, & alij quidam Patriarchæ.

PRÆTEREA ratione secundæ causæ qua dicit, quod posita sunt in figura, queritur, Vtrum qui-

libet tenebatur cognoscere rationem illius figuræ, an non? Videtur, quod sic: quia aliter inutilis fuisset oblatio, vel nocua alicui figura: ille enim crederet, quod esset per se Deo accepta: ergo videtur, quod omnes tenebantur agnoscere figuræ rationem.

2. Item, Omnis homo tenebatur agnoscere venturam necessariam liberationem futuram: ergo illam tenebatur præsignare: sicut etiam nos modo corde credimus ad iustitiam, ore autem confitemur ad salutem: cum ergo præsignatio sit per sacrificia, ipse tenebatur scire ratione sacrificiorum.

SEDCONTRA: Determinatum non habebant talem relationem ad passionem Christi quæ in illis significabatur, quod hoc dicitur ratio sine reuelatione: ergo nisi reuelaretur, videtur quod nullus tenebatur illam significationem scire. 2. Item, Alius modus erat oblationis, vt dicit Augustinus. Dicitur ergo, quod alius fuisset: ergo tunc illa sacrificia non figurassent Passionem Christi: ergo non tenebantur scire quod ista figurabant ea, scilicet quæ futura erant in Nouo Testamento. 3. Item, Vltimus videtur ex hoc sequi, quod non tenebantur ad sacrificia: quia spiritualia cognouerunt se premi onere, & illa Deo non placere: ergo videtur, quod poterant desistere à sacrificijs quando volebant, quod falsum est: ergo præcepta erant eis ad faciendum, & non tantum pro figura imposita, vt hic dicit Magister.

SOLVTIO. Dicendum, quod secundum prædicta triplex est status. Ante legem enim bene pote, quod simpliciter placebant Deo, in quantum cultus significabatur in illis & figura futuræ liberationis: & hoc modo obtulerunt Patriarchæ. Sed postquam populus didicit in Ægypto offerre idolis, non placuit Deo talis ritus, nisi secundum quid, scilicet vt sibi potius quam idolis offerretur.

ADALIUD dicendum vt supra, quod omnes tenebantur, sed non explicitè, sed hoc modo vt intenderent illas offerre in significatione & ritu maiori qui futuram reuelationem intelligebant.

ADID quod contra obicitur: ad primum quidem patet solutio. Ad secundum autem dicendum, quod modus liberationis significabatur in genere, scilicet quod oportuit ipsam esse in modo satisfaciendi, ita vt offerretur ex parte nostra contritum & humiliatum: & quicumque modus

fuisset, semper illud exigebatur ex parte nostra: & sic semper remanet modus liberationis ex parte nostra in futurum significandus per sacrificia.

ARTICVLVS XII.

Quis est effectus cineris vitule ruse & aqua que fiebat per commixtionem eius?

Deinde queritur de hoc quod dicit [illa autem Apostolus opera legis dicit, &c.] Specialiter dubitatur de cineribus vitule ruse de qua fiebat aqua aspersionis per totum annum, sicut legitur Num. 19. Videtur, quod duo contraria fecerit aqua illa: quia sacerdotem immolantem immundabat, & præcipiebatur ei vt maneret extra castra, & immundus esset vsque ad vesperam: populum autem aspersum emundabat, & vasa tabernaculi, & ipsum tabernaculum, & librum, & omnia alia quæ per aquam aspergebantur. Si enim dicitur, quod hoc fuit, quia tetigit morticinum immolando: non videtur, quia etiam aspersus sanguine morticino tangebatur, & tamen mundabatur: ergo videtur, quod sacerdos immolans mundior ex hoc fieri deberet.

SOLVTIO. Hic est duplex solutio bona, & aliz sunt truse. Augustinus enim dicit, quod cinis vitule qui est reliquie ignis, significat peccata iam infrigidata à concupiscentia, & combusta ab igne contritionis: sanguis autem est sanguis redemptionis Christi: aqua autem commixta, populi vnio cum Christo, vel fons lacrymarum: & ex his conficitur aspersio munda. Sed sacerdos immundus est: quia nunquam ita aspergimur quin immunditia nobis adheret venialium: ideo extra castra paræ societatis manebimus vsque ad vesperam, vt tunc lastrati purgatorio, puri ingrediamur in sortem & habitationem Sanctorum: & hæc est optima solutio. Aliam dant Magistri, quod sacerdos immolans significat sacerdotem nostrum celebrantem & sumentem corpus Christi: quod licet sanctissimum sit: tamen quia nos inidoneos reputare debemus respectu eius, ideo quando celebramus, lauamus manus, & reputamus nos extra castra Sanctorum vsque ad vesperam mortis. Et per hoc patet solutio ad contrarium.

De causa institutionis sacramentorum.



RIPLICI autem de causa sacramenta instituta sunt: propter humiliationem, & eruditionem, & exercitationem. Propter humiliationem quidem, vt dum homo insensibilibus rebus quæ natura infra ipsum sunt, ex præcepto Creatoris se reuerendo subiicit, ex hac humilitate & obedientia Deo magis placeat, & apud eum mereatur, cuius imperio salutem querit in inferioribus se, etsi non ab illis, sed per illa à Deo. Propter eruditionem etiam instituta sunt, vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem quæ intus est, cognoscendam mens erudiat. Homo enim qui ante peccatum sine medio Deum videbat, per pec-

catum adeo habuit, vt nequaquam diuina queat capere: nisi humanis exercitatus. Propter exercitationem similiter instituta sunt: quia cum homo otiosus esse non possit, proponitur ei utilis & salubris exercitatio in sacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem: non enim facile capitur à tentatore, qui bono vacat exercitio. Vnde Hieron. monet, Semper aliquid boni operis facito, vt te occupatum diabolus inueniat.

In epistola ad Rusticum.

ARTICVLVS XIII.

An triplex causa institutionis sacramentorum à Magistro sit bene assignata?

Deinde queritur de secunda parte illius partis, vbi dicit [Triplex autem ex causa sacramenta instituta sunt, &c.] Queritur enim de istis causis. Videtur enim, quod nullæ sint: quia contra ordinem rectum est hominem humiliari sub eo quod infra ipsum est: elementum autem corporale est infra dignitatem hominis: ergo contra rectum ordinem est hominem humiliari vsque ab hoc quod querat salutem in elemento corporali.

Item non iuuatur ad surgendum qui amplius deprimatur quam ceciderat: ergo videtur, quod nulla sit causa quam querit primo.

Similiter secunda causa nulla esse videtur: quia quæto aliqua eruditio est apertior, tanto erudit efficacius: ergo aliud quod aperte ostenderet & conferret gratiam, magis erudiret & conferret ad gratiam, quam sacramentum quod ostendit nobis in elemento corporali.

Item, Si eruditio illa est, est secundum aliquam rationem vel viam rationis: nulla autem via rationis inuestigat gratiam in eo quod non est causa gratiæ, sed potius à Deo expectat qui est auctor omnis gratiæ: ergo videtur, quod nulla sit eruditio in sacramento.

Item obicitur de tertia causa quæ est exercitatio. Vnicuique enim actus non potest dici exercitatio: cum igitur portiora sacramenta non accipiatur nisi semel, non sunt instituta ad exercitium, vt videtur.

Quæstio.

Item, Virtutes videtur dari magis ad exercitium: quia actus illarum iteratur per totam vitam, & non actus sacramentorum ergo videtur, quod nulla harum causarum rationabilis sit.

Item queritur, Penes quid accipiatur numerus harum causarum?

Solutio.

Solutio. Dicendum ad hoc vltimum primo, quod in sacramento sunt tria scilicet materia, ratio signi, & ratio cauſandi. Et penes materiam quæ inferior est accipitur causa prima. Penes rationem

autem signi accipitur secunda: quia signum aliud facit venire in notitiam rei præter speciem quam ingerit sensibus. Penes rationem autem cauſandi accipitur tertia: quia causas gratiam cuius actus iteratur in exercitio vitæ.

Ad primum ergo dicendum, quod humiliatio existens in peccato alia est ab humiliatio- ne naturæ secundum se consideratæ. Dico ergo, quod quia homo humiliando seipsum deiecerat: ideo conueniens fuit, vt humiliaretur sub hoc quod infra ipsum fuit, propter Deum: vt tanto humilior descenderet sub eo quod infra ipsum fuit per naturam, quanto ipse superbior se exere- rat in id quod supra ipsum fuit, concupiscendo Dei æqualitatem.

Ad aliud dicendum, quod si humiliaretur sub elemento propter elementum, tunc illa ratio procederet: sed ipse humiliatur sub elemento propter Deum: & ideo illa humilitate resurgit.

Ad aliud dicendum, quod eruditio est & nobis propriis, vt dicit Dionysius: quia noster intellectus non accipit diuina nisi materialibus velata: & ideo licet in se sit obscurior quam ipsa veritas, tamen nobis magis congruit: sicut etiam in philosophia sæpe facilius est doctrina ex igno- ratoribus simpliciter, notioribus autem quoad nos, quam e contra.

Ad aliud dicendum, quod illa eruditio est per viam rationis quæ contemplatur exigentiam peccati nostri: quia per rationem congrui, peccantem oportet manduci per connaturalia: sed, vt dicit Dionysius, vt per similitudines corpora- lium surgat ad incognita: & per ea quæ modo didicit, discat spiritalia quæ non nouit. Licet enim ratio querat salutem in elementis corpora- libus: non tamen querit ex ipsis, vt supra nota- tum est in auctoritate Magistri Hugonis.

Ad id quod obicitur de tertia causa, dicen- dum quod exercitium non refertur hic ad actum sacramenti, sed ad actum gratiæ sacramentalis, qui frequenter est iterandus.

Ad aliud dicendum, quod exercitium non est in virtutis actu, sed est alterius rationis: quia non est ordinatum ita directe contra peccatum sicut actus gratiæ sacramentalis.

De triplici genere exercitationis.

Vnt autem exercitationum tres species: vna ad ædifica- tionem animæ pertinet, alia ad corporis fomentum, alia ad vtriusque subuersionem. Cum igitur absque sacramen- tis (quibus non alligauit potentiam suam) Deus homini gratiam donare posset, prædictis de causis sacramenta instituit. Duo autem sunt in quibus sacramentum consistit, scilicet verba, & res. Verba vt inuocatio Trinitatis. Res vt aqua, oleum, & huiusmodi.

ARTICV

ARTICVLVS XV.

An in omni sacramento sunt duo, scilicet verba, & res.

Deinde queritur de tertia parte huius distin- ctionis ibi [Duo autem sunt in quibus sacra- menta consistunt, &c.] Hoc enim non videtur esse generale in omnibus: quia in matrimonio con- sensus facit matrimonium, etiam si desint verba: ergo videtur, quod non omne sacramentum con- sistit in verbis.

Item, In contritione dolor contriti cum gratia delet peccatum: & non sunt ibi verba.

Item, Obicitur de altera parte, de qua di- citur, quod res est in sacramento. Est enim quedam res sacramenti christi: & hæc res non fuit in Veteri Testamento. Et queritur, Quare, cum fuerit ibi oleum, & vinum, & panis, & aqua, quæ sunt res aliorum sacramentorum?

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod verba sunt in omni sacramento in quantum est sacramentum

Ecclesiæ. Matrimonium enim multipliciter con- sideratur, scilicet in quantum est officium naturæ, & in quantum est bonum Ecclesiæ: & quoad hoc potest sufficienter effici per consensum in marita- lem copulam: sed tertio modo est in remedium, & sic ponitur sub clauibus Ecclesiæ: & est in dif- pensatione ministrorum, & quoad hoc habet for- mam in facie Ecclesiæ expressam, & accipit be- nedictionem Ecclesiæ, & efficitur Ecclesiæ non quidem sacramentum secundum se, sed sacra- mentum Ecclesiæ, vt sit medicina ex vi clauium ipsius Ecclesiæ.

Ad aliud dicendum, quod verba sunt in penitentia, secundum quod ipsa in tribus suis partibus est vnum sacramentum, & hæc sunt verba quæ dicit sacerdos, quando ligando ad sa- tisfactionem absoluit.

Ad id quod obicitur contra aliam partem, dicendum, quod in confirmatione datur Spiritus sanctus ad robur: & ideo etiam non nisi ab illo datur, qui est in altiori gradu Ecclesiæ: & ideo in statu imperfectionis non conueniebat esse suam materiam propriam.

De differentiâ sacramentorum veterum & nouorum.

E



AM videre restat differentiam sacramentorum veterum & nouorum: & sacramenta vocamus quæ antiquitus res sa- cras signabant, vt sacrificia, & oblationes, & huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter August. assignat, dicens: quia illa promittebant tantum & significabant, hæc autem dant salutem.

Super titulum P. Gal. 73.

ARTICVLVS XV.

Utrum sacramenta veteris legis dederunt salutem, sicuti sacramenta nouæ legis?

Deinde queritur de quarta parte, quæ diui- ditur in duas partes, in quarum prima de- terminat differentiam sacramentorum Noui & Veteris Testamenti in genere. In secunda autem tangit excipiendo de circumsione: quia illa non videtur cadere sub dicta differentia. Prima incipit ibi [Iam videre restat differentiam, &c.] Secunda ibi incipit [Fuit tamen inter alia sacramentum quoddam, &c.]

Incipit autem questio de primo quod dicit de differentia prima: videtur enim quod illa dede- runt salutem sicut & ista: quia ita dicit Apostolus Gala. 6. Qui fecerit ea, viuet in illis. Non autem loquitur de vita corporali: ergo de spiritali: ergo dabant vitam spiritualem: ergo salutem per con- sequens.

Item, Magister Hugo de sancto vic. in lib. de sacramentis parte 8. Ex quo homo lapsus est in peccatum, continuo Deus sacramenta adhibuit, alia ante legem, alia sub lege, alia sub gratia, dif- ferentia quidem in specie, sed vnum habentia ef- fectum. Effectus autem nouorum sacramentorum est conferre salutem: ergo & illorum quæ fuerunt ante legem, & in lege: ergo omnia curabant, & dabant salutem.

Item, 1. Cor. 10. Nolo enim vos ignorare D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberunt: bibebant autem de spiritali, conſequentes eos, petra: Pe- tra autem erat Christus. Ergo videtur, quod idem effecerunt eis sua sacramenta quod nobis nostra.

Item, Augustinus. Idem valuit manna eden- tibus quod corpus Christi fumentibus: ergo eun- dem habuit effectum.

Item, Sapientia 16. Paratum panem de celo præstitisti illis sine labore, habentem in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem. Hoc autem non potuit esse nisi contineret totum spirituale bonum gratiæ, sicut & nostrum: ergo videtur, quod idem faciebant illa quod nostra.

Sed contra: Hebr. 9. Quæ non possunt iuxta conscientiam emundare.

Item, Hebr. 7. Lex neminem duxit ad per- fectum.

Item si data esset lex quæ posset iustificare, vere per legem esset iustitia.

Solutio. Dicendum, quod lex non iusti- ficabat quoad sacramentalia, sed promittebat sa- lutem. Et assignatur multiplex differentia: tamen tres tangit Magister Hugo hic: quarum prima est, quod nostra sacramenta sunt signa gratiæ: sed illa sacramenta non immediate sunt signa gratiæ, sed nostrorum sacramentorum. Secunda est: quia nostra sacramenta sunt signa & causæ: illa autem

Solutio

B 3 sunt

sunt signa tantum. Tertia: quia illa promittunt quod non continent: ista autem dant quod continent. Alij allignant differentiam ex parte implentium, per Augustinum qui dicit, quod differentia breuissima legis & Euangelij est timor & amor.

DICENDUM ergo ad primum, quod Apostolus ibi loquitur de decalogo, & non de sacramentalibus: tamen nec decalogus de se conferebat gratiam, sicut Nouum Testamentum. Et ad hoc intelligendum, sciendum est quod legis ratio vetus, tota fuit in timore in igne & fumo & terribilibus: sed noua, tota in benignitate & gratia: & ipse etiam Mediator gratiarum sanctificationis pro omnibus attulit & dedit.

AD ALIUD dicendum, quod magister Hugo hoc intelligit de effectu signi, non de effectu causalitatis: quia scilicet ista omnia ista significabant.

AD ALIUD dicendum, quod non biberunt sacramentaliter patres, sed in spiritu, sicut dicit Christus Ioan. 8. Abraham pater veter exultauit ut videret diem illum, vidit, & gauisus est: & ideo non procedit argumentum: quia illud erat potius virtutis deuotionis, quam virtus alicuius sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod idem valuit in genere, & spiritualiter sed non in specie, & sacramentaliter. Nos enim dupliciter utimus, scilicet spiritualiter, & sacramentaliter: ipsi autem spiritualiter, & in typo tantum: hoc non habebant de ratione status, sed potius ex privilegio quodam, in quantum pertinebant per charitatem ad Nouum Testamentum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc fuit in typo & spiritu, & non in veritate & sacramento.

AARTICVLVS XVI.

*Virum Testamentorum fuit grauius?*

Sed ad hæc incidit quæstio, quod illorum sit grauius? Videtur autem, quod Nouum: quia magis est difficile relinquere omnia quæ sunt in Nouo, quam subiicere omnia quæ sunt in Veteri. Item, Christus multa addidit veteribus Matth. 5. Quod autem habet tantum & amplius, illud est grauius: ergo Nouum est grauius quam Vetus. Item, Vetus cohibet manum, & non animum: Nouum autem manum, & animum: magis autem est difficile cohibere & manum & animum, quam manum solam: ergo Nouum Testamentum est grauius.

SED CONTRA: Dicitur act. 15: Hoc est onus quod nec nos nec patres nostri portare potuimus: ergo grauius est quam Nouum. Item, Matth. 11: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Econtra igitur videtur, quod sint æqualiter leuia & graua.

SOLVTIO Omnia huiusmodi argumenta leue est determinare: quia sicut vadunt auctoritates & rationes, ita innuunt quandam distinctionem. Sciendum ergo, quod Nouum & Vetus possunt considerari, ut typus, & veritas: & sic est vnum in alio. Si autem considerentur quoad materiam præceptorum & motiuum ad implendum, tunc Vetus est multo grauius: quia plura habet præcepta, & timor mouet ad implendum ea. Si autem considerentur quoad perfectionem status eorum quæ præcipiuntur, sic Nouum est magis difficile. Et per hoc iam patet solutio ad omnia.

De Circumcisione.

F Ad Valerium lib. 2. de nuptiis & cocu. p. 1. in fine. Super illud Luc. 2. Et postquam impleti sunt.

ERIT tamen inter illa sacramenta sacramentum quoddam, scilicet circumcisionis, idem conferens remedium contra peccatum, quod nunc baptismus præstat. Vnde Aug. Ex quo instituta est circumcisio in populo Dei, quæ erat tunc signaculum iustitiæ fidei, ad purgationem valebat magnis & paruulis originalis veterisque peccati: sic baptismus ex illo valere, cœpit ad inuouationem hominis, ex quo institutus est. Item Beda: Idem salutiferæ curationis auxilium circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consuevit, excepto quod regni caelestis ianuam nondum intrare poterant: tamen in sinu Abraham post mortem requie beata consolati, supernæ pacis ingressum spe felici expectabant. His aperte traditur per circumcisionem: ex quo instituta fuit, remissionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à Deo præstitam, sicut nunc per baptismum datur.

ARTICVLVS XVII.

*An Circumcisio à Damasceno sit bene definita.*

ERIT tamen inter illa, &c. Hic incipit Magister agere de circumcissione: & tangit quinque

circa ipsam, quorum primum est de eius effectu. Secundum de suscipientibus ibi [Quæritur autem de virtis] tertium de institutione ibi [Dicendum in quo instituta fuerit] quartum de ritu eius ibi [Fiebat autem octaua die, &c.] Septimum & vltimum est de quibusdam quæstionibus dubiis circa ritum ibi [Si vero quæritur.

Inci

Incidit ergo hic primo quæstio, Quid sit circumcisio: diffinit enim eam sic Ioan. Damasc. Circumcisio signum erat determinans Israël à Gentibus cum quibus conuersabatur. Sed contra hanc diffinitionem multipliciter opponitur. Primo sic: Sicut patuit prius ex dictis Hagonis, veteris legis sacramenta dicuntur sacramenta in comparatione ad sacramenta nouæ legis quæ significant: ergo videtur, quod in comparatione ad illa debeant diffiniri: & hoc non fit de circumcissione.

Si forte dicas, quod aliud est de circumcissione: quia illa effecit quod figurabat. Contra: Ita dicit Damasc. ibidem, Circumcisio typus erat baptismatis: typus autem diffiniendus est in comparatione ad id cuius est typus. Item parum infra. Veritate apparente inuicilis est typus & umbra. Quare superfluum est circumcidi, & contrarium sancto baptismati. Ex hoc habetur idem quod prius.

3 Vterius obiicitur de hoc quod dicit, determinans Israël à Gentibus, &c. Aut enim loquitur de distinctione conuersationis: aut de distinctione loci quoad habitationem. Si de conuersationis distinctione: Contra: Lex erat data ad hoc, sicut dicit Psalm. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Ergo videtur, quod non ad hoc dabatur circumcisio. Si de habitationis distinctione loquitur: tunc videtur, quod postea habitantes in pace in terra promissionis non debebant circumcidi: quia tunc non erant permixti alijs Gentibus quod friuolum est: ergo nullo modo determinat.

4 Item, Omnis distinctio datur per signum manifestum: circumcisio est determinatio quædam: ergo deberet fieri in fronte, vel in alio loco manifesto, ut videtur.

5 Item, Cui duo sint in sacramento: sanctificare, & signare: sanctificare, est principaliter: ergo per illud magis est diffinienda circumcisio, quam per determinationem quæ competit signo. Si vero dicas, quod non sanctificat de se, sed virtute fidei. Contra: Ita dicit Hugo, Circumcisionis sacramentum semini Abraham sanctificando & signando datum est: ergo circumcisio data est ad sanctificandum: & sic principaliter per actum sanctificationis deberet diffiniri.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod principalis actus circumcisionis est remedium peccati originalis, & sanctificatio quædam temporis, scilicet qualis per circumcisionem tunc temporis poterat præstari.

AD HOC autem quod obiicitur de Damasc. dicendum quod non diffinit eam in comparatione ad baptismum: quia ipsa in lege effectum quendam gratiæ habuit in remedium contra originale: & talis effectus semper est principalis in sacramento: licet tamen aliter esset etiam typus baptismatis.

AD ALIUD dicendum, quod intelligitur principaliter determinatio conuersationis ex gratia circumcisionis, & per consequens etiam determinatio habitationis: & ideo ipse Damasc. dicit, quod 40. annis quibus fuerunt in deserto, non circumcidebantur: quia tunc alijs gentibus non erant permixti: & in hoc tantum tangit causam secundariam: quia causa vera erat, quod sub nube fuerunt, & oportebat eos moueri ad motum nubis, & non potuissent vulneta sanari si

circumcisio fuissent. Et ad hoc quod contra hoc obiicitur, dicendum quod lex dabatur ad conuersationem, ut regula morum & operum, sed circumcisio ut signum & mitigatum concupiscentiæ mouentis ad conuersationem malam.

AD ALIUD dicendum, quod duo fuerunt in circumcissione: quia ibi erat signum, & remedium originalis: & ex utroque coniunctum oportuit ei determinare locum, scilicet in loco propagationis originalis, ut infra dicit Magister in fronte autem, vel alio loco non significasset per hunc modum.

AD ALIUD dicendum, quod sanctificatio non conuenit circumcissioni nisi indirecte, ut patet iam in sequenti quæstione: & ideo non explicite ponitur in diffinitione, sed implicite in hoc quod dicitur, determinans, innuitur.

ARTICVLVS XVIII.

*An circumcisio etiam impresserit characterem?*

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Circumcisio in populo Dei quæ erat tunc signaculum iustitiæ fidei] Ex hoc enim videtur, quod circumcisio impresserit characterem: quia character idem est quod signaculum.

2 Item, Adhuc sunt alie rationes: quia non iterari & imprimere characterem concomitantur se in omnibus sacramentis, sicut probatur per inductionem: circumcisio autem non iterabatur: ergo characterem imprimebatur.

3 Item, Distinctio interior debet respondere distinctioni exteriori, cuius exterior est causa: cum ergo circumcisio sit distinctio exterior, videtur ei debere respondere distinctio aliqua interior.

4 Item, Illud sacramentum efficit quod figurat: ponamus autem, quod aliquis fictus accepit, constat quod recedente fictione ei valere incipit: ergo oportet, quod ponatur ei aliquid in quo manet sacramentum, sicut facimus in baptismo: hoc autem non potest esse nisi character: ergo impressit characterem, ut videtur.

SED CONTRA: Perfectissima sacramenta imprimunt characterem: sed circumcisio est sacramentum imperfectum, sicut patet, quia mutatum est in baptismum: ergo characterem non impressit.

3 Item, Datur quod impresserit characterem alicui, & ille postea sit baptizatus, constat quod iterum reciperet characterem: ergo haberet duos: & cum uterque sit fidei, quia baptismus (ut dicit Augustinus) est sacramentum fidei, & circumcisio (ut dicit Apostolus) signaculum fidei: ergo erunt in vno homine duo characteres eiusdem speciei, quod esse non potest: ergo non impressit characterem.

3 Item, Character est configurans Trinitati: & hoc conuenit tam masculis quam feminis: circumcisio autem solis maribus: ergo circumcisio characterem non impressit.

SOLVTIO. Dicendum, quod circumcisio characterem non impressit: quia character est configuratio spiritualis trinitatis creatæ quæ est in imagine ad Trinitatem increatam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod erat signaculum

signaculum corporale, & non spirituale: ita scilicet quod in ipsa significatur diminutio concupiscentiæ à parte corporis, præter hoc quod imprimeret signum in anima.

AD ALIUD dicendum, quod illa propositio vera est de sacramentis nouæ legis, quæ nullo modo possunt iterari: sed non est vera de illis quæ non iterantur super eandem materiam, licet iterentur super aliam ut penitentiæ, & unctio, & matrimonium, & Eucharistia: sed circumcisio non iterabatur, eo quod significabat id quod non est iterandum, scilicet baptismum. Vel melius dicitur, quod non iterabatur: quia erat contra morbum originalis peccati, qui non iteratur, & non propter impressionem characteris.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur, quod distinctio exterior sit finita, nisi sit data ad hoc ut causa ad effectum: & hoc falsum est: quia habet actum alium re peccati cuius non est frustra, sed utilis.

AD ID quod fictione recedente incipit valere circumcisio, dicendum quod non ideo est, quod gratia velut in vase in charactere aliquo continetur: sed potius ideo, quia Spiritus sanctus obstaculum non inuenit qui gratiam influit, & id quod corporaliter fieri debuit, est expletum: & ideo illud non tenetur reuocare: sicut & in aliis corporalibus actionibus, ad quas aliquis tenetur, si peragat illas factus, non oportet iterum facere. Si enim voui pariter dare centum libras, si do eas in mortali existens, & postea peniteo, non iniungitur mihi ut iterum dem: quia licet datio transeat, tamen damnatum manet, & tamen illud postea secundum approbationem potest mihi valere. Ita dico etiam de circumcisione: quia fuit etiam signum corporale, si aliquis profelytus eam factus accepit, non oportebat ut non factus iterum circumcideretur. Si forte obiiciatur, quod aliquis circumcisus dignoscibilis est à non circumciso à visu Angeli vel spiritualis oculi: & hoc non potest esse nisi signum aliquod sit in anima, sicut etiam per characterem dignoscitur anima baptizati ab anima non baptizati. Dicendum, quod illa nota non est character: quia sic etiam nota mortalis peccati character esset: sed tantum character dicitur, quando est configuratio imaginis ad Trinitatem increatam, & hoc non est in circumcisione.

ARTICVLVS XIX.

An circumcisio iustificabat?

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [ Ad purgationem valebat magnis & paruulis originalis veterisque peccati, &c. ] Ex hoc enim accipitur, quod iustificabat: quod etiam videtur alia ratione: quia ad minus contra morbum in quem necessarium erat incidere, non ex voluntate, sed ex natura corrupta, oportuit habere medicinam, præcipue propter paruulos quorum innumerabiles aliter fuissent damnati: hæc autem medicina non fuit nisi circumcisio: ergo circumcisio valuit contra originale peccatum, ut videtur.

3 Item, Circumcisio non erat ex lege, sed ex patribus, & dabatur in signum iustitiæ Abraham iusto: aliis autem in causam iustificationis, ut

dicitur hic in litera: ergo valebat contra originale peccatum.

4 Item, Nihil dimittit peccatum nisi conferat gratiam: sed circumcisio, ut patet in litera, dimittebat peccatum: ergo conferebat gratiam.

SED CONTRA: Morbus nunquam intermissus est: ergo si circumcisio fuit substantialiter contra morbum instituta, circumcisio etiam intermittere non debuit: sed intermissa fuit 40. annis: ergo videtur, quod cum tunc aliud remedium non fuit institutum, quod non fuit substantialis medicina contra morbum.

2 Item, Morbus vniuersalis est in maribus & foeminis: ergo & medicina si substantialiter est ordinata contra morbum, vniuersalis esse debuit: sed non fuit data nisi maribus: ergo non fuit vniuersalis.

3 Item, In sacramento sunt duo, scilicet signum, & causa: & causalitas non se extendit extra ultra rationem signi: ergo quodlibet sacramentum tantum causat de gratia quantum signat de ipsa: circumcisio autem nihil conferbat, sed auferebat: ergo non causabat alicuius boni collationem, sed tantum mali ablationem.

4 Item, In malo duo sunt: culpa scilicet, & poena: culpa autem si aufertur, in toto aufertur: sed circumcisio non aufert nisi partem: ergo non significat ablationem culpæ quæ in toto aufertur: ergo nec causat eam, cum causalitas nõ se extendat extra rationem significandi: ergo videtur, quod circumcisio non causabat nisi illius poenæ diminutionem, quæ in parte, & non in toto dimittitur: & hæc est pronitas concupiscentiæ, & non reatus carentiæ visionis: ergo non causabat nisi diminutionem fomitis, ut videtur.

SOLVITIO. Dicendum, quod peccatum dimittebatur in circumcisione: sed circumcisio à posteriori operabatur peccati dimissionem. Verbi gratia, in peccato sunt tria sibi connexa, scilicet culpa, & carentia visionis Dei, & incensio fomitis: & si aliquid debeat directe delere peccatum, oportet quod primam causalitatem habeat ad deletionem culpæ: & quia alia duo connexa sunt illi, ideo remittitur posterius poenæ carentiæ visionis in toto, & incensio fomitis in parte. Et sic operatur baptismus: quia potentia gratiæ lauat sordes culpæ primo, & posterius etiam cadunt poenæ adiunctæ. Sed circumcisio, sicut probat vltima obiectio, causalitatem ponit contra fomitis incensionem, & ideo incipit delere peccatum à posteriori: remittit enim incensionem fomitis: & quia illa non potest diminui, nisi cesset reatus in toto, ideo ille in toto dimittitur: quia vero ille connexus est culpæ, ideo etiam culpa dimittitur. Et hoc est quod quidam de antiquis scripserunt, quod circumcisio de se operatur diminutionem poenæ: sed virtus fidei in ipsa operabatur remissionem culpæ: & sic intelliguntur rationes primæ quæ probant, quod fuit remedium originale.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod fuit ordinata quidem contra morbum, sed non substantialiter: & ideo aliqua de causa (quæ supra dicta est) poterat intermitteri.

AD ALIUD dicendum, quod licet morbus vniuersalis esset: tamen propagatio est in vno, & in altero passiuè tantum: & ideo in illo remedium debuit poni. Et hoc infra magis patebit.

AD

AD ALIUD bene concedo, scilicet quod circumcisio à parte posteriori & non directe delere incipit peccatum.

ARTICVLVS XX.

Quid dicatur finis Abrahæ: & an paruuli decedentes sint in aliqua miseria?

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [ Tamen in sinu Abrahæ post mortem requies ] Quid enim hic dicitur finis Abrahæ? Si forte dicatur secundum Hier. quod finis Abrahæ vocatur requies bonorum patrum: hoc non videtur, quia requies illa est in celo in quo non fuerunt partes ante aduentum Christi. 2 Item, Si dicatur secundum aliquos, quod finis dicitur protectio ab interiori & exteriori miseria: iterum non videtur conuenire: cum miseria non tollatur, nisi per suum contrarium, quod est beatitudo: & patres tunc beati non fuerunt, cum visione Dei non perfruebantur. 3 Præterea, si diceretur, quod dicitur protectio non vti igne, & non lædi verme conscientiæ: cum iterum non videtur conuenire: quia etiam poeri ante baptismum decedentes ( ut creditur ) non cremantur igne, nec roduntur verme conscientiæ: cum nullum secum ferant delictum proprium, de quo solo est vermis: ergo videtur, quod non posset hoc modo dici hic finis. 4 Præterea, videtur, quod finis iste non fuerit in inferno: quia Luc. 16. dicitur, quod eleuans oculos ad limbum: & hoc fuit descendere ad infernum: ergo limbus iste & finis est in inferno.

Sed con-

Questio-  
civ.

ITEM queritur, Quare dicitur finis Abrahæ

potius quam Adam, vel Abel, vel alterius: cum ab Adam omnes multiplicati descenderunt, & ab Abel inceperit Ecclesia, ut dicit August.

SOLVITIO. Dicendum, quod finis dicitur proprie, & communiter. Communiter est requies beatorum patrum, ut dicit Glossa Luc. 16. Proprie autem dicitur locus in ora inferni sequestratus ad habitationem electorum, quia ante Christi aduentum mortui, spe felici redemptionis pretium expectabant. Unde etiam limbus vocatur. Limbus ora est vestimenti, sicut locus ille in ora fuit inferni. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD SECUNDUM dicendum, quod protectio dicitur à puniente actualiter, & ideo vocatur miseriæ: non enim vocatur hic protectio omnium indigentiarum: quia hoc non fuit nisi per beatitudinem.

AD ALIUD dicendum, quod miseria est in pueris, scilicet desperatio visionis Dei: & ideo non ab omni miseria proteguntur: tamen bene concedo, quod pueri non habent ignem nec vermem.

AD ALIUD dicendum, quod iste locus est in ora inferni superior, & longe ab inferno damnatorum, loco, & differentia mansionis: quia secundum spatium loci infernus longe est subus, & secundum differentiam habitationis in inferno est poena affligens æterna, & caligo densa, & vermis conscientiæ: quorum nihil fuit in limbo patrum, quia aliquam lucem habuerunt propter fidem & spem quam habebant.

AD VLTIMUM dicendum, quod dicitur finis Abrahæ propter tria: quorum vnum est, quod ipse obediuit exire ab idololatriæ & patriæ: & ideo ut esset pater in patria meruit. Secundum est, quia ipse benedictionem benedicti septimis primus accepit. Tertium est, quia Pater est credentium in circumcisio, & credentium in præputio: & in vtroque semen habuit per Ismael & Isaac.

Ad qua-  
stiones  
luc.

De viris qui fuerunt ante circumcisio, & de foeminis quæ fuerunt ante & post.



VERITUR etiam de viris qui fuerunt ante circumcisio, & de foeminis quæ fuerunt ante & post, quod remedium contra peccatum habuerint? Quidam dicunt sacrificia & oblationes eis valuisse ad remissionem peccati. Sed melius est dicere, illos qui de Abraham prodierunt, per circumcisio iustificatos: mulieres vero per fidem & operationem bonam, vel suam si adultæ erant, vel parentum si paruulæ. Eos vero qui fuerunt ante circumcisio, paruulos in fide parentum, parentes vero per virtutem sacrificiorum, scilicet quam intelligebant spiritualiter in illis sacrificiis, iustificatos. Unde Gregor. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circumcisio.

Gregor.  
14. mo-  
ral. c. 2.  
de con-  
se. di. 4.  
cap.  
Quod  
apud.

ARTICVLVS XXI.

Quare foemina non circumcidantur?

DEINDE queritur de hoc quod dicitur [ Quæritur autem de viris qui fuerunt ante circum-

cisio, & de foeminis, &c. ] Et est dubium Quare foemina non circumciderentur, cum haberent originale, sicut & mares?

2 Item, Quare circumcisio, in maribus fiebat circularis, & non abscissio cuiusdam portiois.

3 Item,

3 Item, Quare fiebat in membro generacionis potius quam in alio loco?

4 Item, Cum Genef. 17. dicatur, Circuncidetur carni præputij vestri, videtur quod hoc nunquam fuit implerum: quia dicit Ambrosius, quod caro præputij dicitur caro illa virge, quæ est ante cartilagineos nervos: & illa non abscindebatur, sed pellicula.

5 Item, Si ad temperamentum ætus concupiscentie fiebat illa abscissio: tunc videtur, quod debuit fieri incisura in carne: quia in illa magis viget sensus & delectatio quam in pelle.

6 Item, Nichil est quod quidam videntur dicere, quare mulieres non circuncidebantur: quia scilicet id in quo damnatur libido in mulieribus fit iatus: quia in viris non abscinditur id in quo damnatur libido: hoc enim ut dicunt physici semones non est pellicula, sed caro in capite virge: pellicula autem in muliere ita poterat abscidi sicut in viris.

*solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod mulieribus non fiebat tribus de causis: quarum una est: quia natura nostra non est corrupta in muliere, quia in illa non fuit tota, sed potus in Adam: & ideo in filiis similibus illi conueniens fuit poni remediũ. Secunda causa est, quod vir principalis est in generatione, & in femine viri est virtus formativa, & semen mulieris est sicut materia formata & patiens: & ideo dicunt etiam Doctores, quod si Adam non peccasset, sed mulier sola: non transfu-

sum fuisset in nos originale quoad culpam, sed quoad poenam quæ vocatur passibilitas nature, non vitium: & ideo congruebat iterum in Adam poni characterem obedientie mandato circuncisionis. Tertia causa est, ut ostenderetur imperfectio sacramenti, & aliud generalius & melius expectaretur: & puto quod hæc causa melior est.

AD ALIUD dicendum, quod circularis fiebat: ut notaretur circulus peccati: quia illud (ut dicit Apostolus) primo fuit in persona in primis parentibus, & deinde serpens quasi cancer corrupt naturam in ipsis, & ex illa naturam in parvulis, & corrupta natura in parvulis, corrumpit personam parvulorum: & sic concluditur circulus a persona in personam. Vel sic quia anima corrumpit carnem in parentibus, & caro carnem seminam in parvulis, & caro animam infusam in eisdem: & sic iterum concluditur circulus maledictionis primæ.

AD ALIUD dicendum, ut Magister dicit in litera: quia inobedientia primo percepta est eo quod concupiscentia loco illo corrupta sit & infecta.

AD ALIUD dicendum, quod illa abscissio est periculosa, & contra bonum proles in matrimonio: sed incisio fit in pellicula operiente carnem illam, ut notetur, quod eadem caro debet refrigerari ab æstu libidinis.

AD ALIUD dicendum, quod mulieres non circuncidebantur ratione superioris dicta.

*De institutione & causa circuncisionis.*

**H**IC dicendum est, in quo instituta fuerit circuncisio, & quare, & cur mutata per baptismum. Abraham primus mandatum circuncisionis habuit ad probationem obedientie: nec ei soli præcepta fuit circuncisio, sed semini eius, id est, omnibus Hebræis: quæ fiebat secundum legem octaua die lapideo cultro in carne præputij. Data autem fuit circuncisio pluribus de causis, scilicet ut per obedientiam mandati Abraham placeret Deo, cui per præuocationem Adam displicuerat. Data etiam fuit in signum magnæ fidei Abraham, qui credidit se habiturum filium, in quo fieret benedictio omnium. Deinde, ut hoc signo à cæteris nationibus discernereretur populus ille. In carne vero præputij ideo iussa est fieri circuncisio, quia in remedium instituta est originalis peccati, quod à parentibus trahimus per concupiscentiam carnis, quæ in parte illa magis damnatur: & quia in parte illa culpam inobedientie primus homo sensit, decuit ut ibi signum obedientie acciperet.

*Quare die Octavo, & petriano cultro.*

**F**IEBAT autem octaua die, & petriano cultro: quia & in resurrectione communi & octava ætate futura, per petram Christum omnis ab electis abscinderetur corruptio: & per Christi resurrectionem octaua die factam, circuncidetur a peccatis anima cuiusque in eum credentis. Duæ ergo res sunt illius sacramenti.

Gen. 14. & 15. & habetur 15. q. 1. 5. His ita.

*Quare in baptismum mutata sit circuncisio.*

**D**E O autem mutata est circuncisio per baptismum: quia sacramentum baptismi communius est & perfectius: quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata solum dimittebantur, sed nec gratia ad bene operandum adiutrix, nec virtutum possessio vel augmentum ibi præstatur, ut in baptismo: ubi non tantummodo abolerentur peccata, sed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis vel regenerationis dicitur, quia aridos pascit, fecundat, etiam fructificantes ampliori vberitate donat. Quia quantumcunque per fidem & charitatem ante habitam aliquis iustus ad baptismum accedit, vberiore ibi recipit gratiam: sed non ita in circuncisione. Vnde Abraham per fidem iam iustificato signaculum tantum fuit, nihil ei intus contulit.

*De parvulis defunctis ante diem octauum.*

**S**I vero queritur de parvulis qui ante diem octauum moriebantur, antequam fiebat circuncisio ex lege, vtrum saluentur vel non? Idem potest responderi quod sentitur de parvulis ante baptismum defunctis, quos perire constat. Vnde Beda. Qui nunc per Euangelium suum terribiliter & salubriter clamat, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei: ipse dudum clamabat per suam legem, Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, anima illa peribit de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Forte tamen sub lege, ingruente necessitate mortis, ante octauum circuncidebant sine peccato filios, sicut modo fit in Ecclesia de baptismo.

Non tenetur hic Magister.

Super 2. Luc.

Gen. 17.

ARTICVLVS XXII.

*An omnes tenebantur ad circuncisionem?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur in Genesi, quod Abraham circumciderat omnes suos, id est, quod omnes de domo eius qui verus erat heres: & ideo Isaac & Esau & alij quando separabantur à iure hereditatis, & spe æterni hereditatis, statim cessante in eis causa circuncisionis, absolebantur à circuncisionis mandato, & amplius non tenebantur. Et per hoc patet solutio ad eorum.

tantum familia autem obligabatur quoad relationem hæreticam per dominos suos ad hereditatis obsequium & vltim, id est, quoad dicitur in domo eius qui verus erat heres: & ideo Isaac & Esau & alij quando separabantur à iure hereditatis, & spe æterni hereditatis, statim cessante in eis causa circuncisionis, absolebantur à circuncisionis mandato, & amplius non tenebantur. Et per hoc patet solutio ad eorum.

ARTICVLVS XXIII.

*An tres cause circuncisionis fidei à Magistro fuerint assignate.*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur in Genesi, quod Abraham circumciderat omnes suos, id est, quod omnes de domo eius qui verus erat heres: & ideo Isaac & Esau & alij quando separabantur à iure hereditatis, & spe æterni hereditatis, statim cessante in eis causa circuncisionis, absolebantur à circuncisionis mandato, & amplius non tenebantur. Et per hoc patet solutio ad eorum.



Item queritur de prima: quia Adam tentatus est in re vna indifferenti: Abraham autem in duabus: vna sacrificiali, vt ita dicam, & alia sacramentali, & vtraque valde pœnali. Et queritur, Quare hoc?

Item de secunda: quia signum & signatum debent habere aliquam similitudinem: sed circumcisio nullam videtur habere similitudinem.

Item contra tertiam: quia circumcisio figura est baptismi: & baptismus nullam distinguit, sed omnes vnit: ergo nec circumcisio aliquam debuit distinguere.

Item contra quartam: quia genus humanum aliis virtutibus defecerat, sicut & castitate: ergo videtur, quod signum ad illas valens debuit recipere, sicut & ad castitatem accepit. Item Signum erat fidei, vt dicit secundum causam: ergo potius accipiebatur ad fidem indicandam, quam ad indicandam castitatem.

Item contra quintam: quia non videtur habere similitudinem cum baptismi, nec in materia, nec in forma: ergo non fuit signum eius.

*Solutio.* SOLVTIO. Ad primum dicendum, quod ista causæ quædam sunt sumptæ à parte suscipientis eam primo: & quædam ex ratione circumcisio. Ex parte suscipientis tripliciter, secundum quod tria exiguntur ad consequendum semen promissum. Vnum ex parte vitæ quod facit dignum per modum congruitatis, & hoc est obedientia. Alterum ex parte rei promissæ, & hoc exigit si sem: & iste sunt duæ primæ. Tertium est ex parte idoneitatis ad carnalem descensum benedicti seminis: & hoc est castitas, & hæc est causa quarta. Ex ratione autem circumcisio. duæ sumuntur quia ex parte illa qua signum est, sumitur materia: vt ille populus caractere carnali esset distinctus, & hæc est tertia. Ex parte au-

tem effectus sumitur quinta: quia per effectum significabat baptismum.

DICENDVM ergo ad primum, quod Adam tentabatur pro modo sui status, in eo in quo obedientia magna commendabilis erat: & non nisi vno, quia non indiguit multis adhuc, sed tantum vt experimentum acciperet suæ obedientiæ, indifferenti. Sed Abraham tentabatur, vt homo indigens liberatione & liberatore: & ideo in rebus difficilibus: & liberatoris indigentiam præsignabant tentatio de immolatione filij, liberationis autem tentatio de circumcisio.

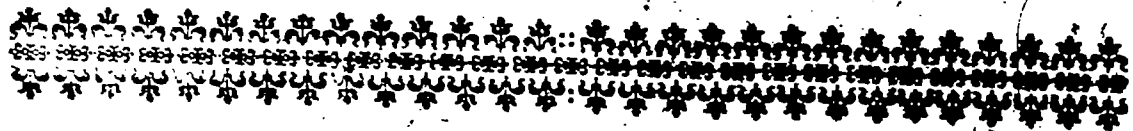
AD ALIVD dicendum, quod circumcisio est signum fidei, non quantum ad quemlibet articulum, sed vt dicit August. quia credidit se habiturum filium in quo fieret benedictio omnium: & quoad hoc per locum generationis ponit similitudinem ad rem creditam.

AD ALIVD dicendum, quod est figura baptismi, sicut imperfectum eius quod est perfectum, & sicut particulare eius quod est vniuersale: & ideo distinguit, licet baptismus nihil distinguat.

AD ALIVD dicendum, quod licet in aliis defecerat genus humanum: tamen quoad generationem feminis exigebatur præcipue reparatio in fide vt curaretur, & castitate vt congruenter reciperetur.

AD VLTIMVM dicendum, quod conuenientiam habet in effectu cum baptismi, & quoad hoc figurat ipsum. Alia quæ querenda sunt, Magister bene determinat in litera, præter hoc solum, quod Hebræi tradunt, quod non nisi principales circumcisio lapideis coltris factæ sunt, scilicet filij Moyfi cum educi debebat populus filiorum Israël in colle præputiorum in terram promissionis: quia hoc significabat statum resurrectionis, quando per petram Christum omnis ab electis circumcidetur corruptio.

Iosue s.



# DISTINCTIO II.

## De sacramentis nouæ legis.

*Non tenetur hic Mag. ser.*

**Q**UAM ad sacramenta nouæ legis accedamus: quæ sunt baptismus, Confirmatio, Panis benedictio, id est, Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptismus: alia in remedium tantum sunt, vt coniugium: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt Eucharistia & ordo.

### ARTICVLVS I.

*An contra omnes penæ debent ordinari sacramenta, & qua sit eorum diuisio?*

[Am ad sacramenta nouæ legis accedamus, &c.] Hic incipit tractatus in speciali, & diuiditur

in septem secundum septem sacramenta, & sic parent loca inceptions vniuersalis tractatus. Tractatus iste qui est de baptismo, diuiditur in duas partes, in prima parte tractatur de baptismo Christi: & in secunda de baptismo diuino, scilicet in speciali. Post hoc tractatum est, quid sit baptisimus, & de hoc tractato diuiditur

diuiditur in duas partes, in quarum prima tangit breuiter numerum sacramentorum & tempus inceptions & institutionis. In secunda autem ponit tractatum breuem de baptismo Ioannis ibi [nunc vero de baptismi sacramento videamus, & cetera.

Circa primum nota, quod præter diuisiones quas supra posuimus secundum diuisionem signi & causæ, alij quidem faciunt alias diuisiones. Et ideo obicitur sic: Supra suppositum est ex litera, quod sacramentum sit ordinatum contra peccatum: quia hoc probauit Lucas per parabolam vulnerati qui incidit in latrones: sed cum sint quidam defectus in quos incidit homo ex peccato, videtur, quod contra illos sacramenta habere debeamus. Sunt autem quatuor, vt dicunt Gregor. & Beda, scilicet ignorantia agendorum, infirmitas faciendorum, concupiscentia noxiarum, & malitia contra bona. Nos autem nullum habemus sacramentum contra ignorantiam, & nullum contra malitiam in quantum huiusmodi.

Item, Etiam in operibus misericordie est septenarius contra defectus quos incidimus. Vnus quidem septenarius ex parte corporis, qui notatur in versu

*Visitio, potio, cibo, lectum de, colligo, condo.*

Ser epim in verbis hic exprimuntur: sed primum accipitur in duplici significatione: in visitatione infirmorum, & pro visitatione captiuorum. Si forte tu dicas, quod isti defectus sunt corporales, & contra eos non ordinatur gratia sacramentalis: tunc est questio de septem spiritualibus qui notantur alio versu.

*Infirmis, castiga, solare, remitte, ser, ora.*

Hæc etiam sex verbis exprimuntur: sed castigare sumitur in redargutionem publico delinquentium, & admonitionem occultam delinquentium. Sic vero isti omnes spirituales videntur. Ergo videtur, quod debemus habere remedia contra illos, aut diminutus erit numerus sacramentorum.

*Solutio.*

SOLVTIO. Hic assignabimus conuenientias Doctorum, & sunt tres. Quidam enim volunt accipere numerum sacramentorum penes numerum virtutum: vt baptismus sit sacramentum fidei: extrema vnctio spei, quia ille qui vngitur, sperat statum resurrectionis: Eucharistia autem sit sacramentum charitatis: confirmatio autem fortitudinis, propter pugnam ad quam ille confirmatur: pœnitentia autem iustitiæ, propter satisfactionem: & ordo prudentiæ, propter clauis scientiæ quæ conferuntur ordinato: & matrimonium temperantiæ: eo quod libido in illo sacramento honestate excipitur nuptiarum. Alij volunt ordinare contra septem capitalia vitia sic: vt baptismus sit contra superbiam, eo quod homo se ibi humiliat sub communiori elemento: contra inuidiam autem Eucharistia, quia inuidia contrariatur charitati, propter hoc quod inuidia

dolet de quo charitas gaudet: contra acediam confirmatio, qua homo confirmatur, vt sit fortis in spiritualibus laboribus, in quibus tristatur quis, & sic dicitur acediosus: contra iram extrema vnctio, quia ira pronenit ex tun.ore cuius mitigatum est oleum: contra auaritiã est ordo, quia leuite solo Deo contenti, partem inter fratres suos non habebant, sicut & clerici quando coronam vel primam tonsuram accipiunt, dicunt per os Episcopi: Dominus pars hereditatis meæ, &c. Contra gulam operatur pœnitentia per afflictionem carnis & abstinentiam: & contra luxuriam matrimonium, concupiscentiam turpem excipiendo honestate nuptiarum. Alij volunt accipere secundum status contemplantium & adiuuorum in Ecclesia sic: Status adiuuorum, est ingrediendum, & pugnatum, & vulnera sanantium, habens supra se. ducem & auxilium, vnde milites cadentes restituantur, & sunt egredientes emeriti. Status autem contemplantium est in gossu diuinorum. Dicunt ergo, quod baptismus est intrantium, procedentium ad pugnam est confirmatio, sed sanantium sua vulnera est pœnitentia, & loco ducis est ordo siue ordinatus, exeuntes & emeriti vnctur, & numerus eorum restituitur per matrimonium: sed contemplatiuorum gustantium est Eucharistia, vel etiam adiuuorum intrantium propter hoc quod est viaticum.

DICIMVS ergo ad primum, quod illæ pœnæ peccati quæ non directe ordinantur in peccatum, sed potius sunt promotiue in bonum, non habent contra se sacramenta ordinata, sicut fames, sitis, & huiusmodi. Et per hoc patet solutio ad secundum numerum defectuum. Aliæ autem pœnæ spirituales quæ sunt effectus: aut habent aliunde medicinam magis substantialem eis, vt ignorantia faciendorum cui prouidentur per doctrinam: aut reducuntur ad has contra quas sunt sacramenta, sicut infirmitas faciendorum curatur in confirmatione, concupiscentia autem præcipue in matrimonio: malitia autem non dicit speciale defectum, sed inclinabilitatem in malum, & illa curatur non in vno sed in pluribus sacramentis, eo quod ipsa est generalis defectus facilius inclinabilis in malum quam in bonum. Et per hoc patet solutio ad id quod obiicitur de prima diuisione pœnarum siue defectuum.

AD VLTIMVM dicendum, quod isti defectus omnes præter vnum reducuntur ad pœnitentiam: quia omnes illi consistunt in peccato actuali alterius hominis, qui est proximus nobis per naturam: ille autem est defectus ignorantie, qui substantialem causam habet, tam per doctrinam exteriorem quam per sacramentum: & ideo penes illos non multiplicatur gratia sacramentalis, sed potius modi virtutis misericordie, quos nos habere possumus, subueniendo aliis qui nostri indigent.

### Quare mox post hominis casum non fuerint instituta?

**Q**UO I vero queritur, Quare non fuerint hæc sacramenta instituta B mox post hominis lapsum, cum in his sit iustitia & salus? Dicimus non ante aduentum Christi qui gratiam attulit, gratiæ sacramenta fuisse danda: quæ ex ipsius morte & passione virtutem sortita

Hugo li. 1. par. 2. c. 2.

sunt. Christus autem venire noluit, antequam homo de lege naturali & scripta conuinceretur, quod neutra iuari posset.

*Quod sacramentum coniugij fuit ante peccatum.*

**Gen. 3.** **V**IT tamen coniugium ante peccatum institutum: non vi- que propter remedium, sed ad sacramentum, & ad officium: post peccatum vero fuit ad remedium contra carnalis concupiscentiæ corruptelam: de quo suo loco tractabimus.

ARTICVLVS II.

*Quare non fuerunt sacramenta instituta mox post hominis lapsum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [ Si vero queritur, Quare non fuerunt hæc sacramenta instituta mox post hominis lapsum, &c. ] Videtur, quod statim debebant esse: quia facilius curatur morbus à principio quam in fine: ergo sapiens medicus magis à principio adhibere debuit medicinam.

1 Item, Non valet solutio quæ ponitur in litera, quod homo debuit conuinci de lege naturali & scripta: quia morbus diu continuatus in subiecto, vertitur in soporem, vt dicit Bernard. In primo ad Eugenium Papam: ergo videtur, quod quanto diutius expectauit, tanto minus homo morbum suum recognouit: & sic nulla est causa quæ assignatur in litera.

2 Item, Hugo dicit, quod quam cito est morbus, tam cito est tempus medicinæ: sed morbus fuit à principio ex quo Adam peccauit: ergo ex tunc fuit tempus exhibendi sacramenta in medicinam.

3 Item, Nulla videtur causa quam tangit, quod sacramenta habentia vim à Passione Christi, non debebant ante Christi aduentum institui: quia etiam antiqui virtute Passionis in fide venturi saluati sunt, vt habitum est in tercio lib. dist. 35. ergo eodem modo Passio tradenda, licet non expleta in opere, potuit operari in sacramentis veteris legis & legis naturalis.

**Quesiti- cula.** **V**LTERIVS queritur, Quare quædam sacramenta patres habuerunt in lege naturæ, & Moyfi, sicut & nos: quædam autem secundum partem, & non secundum totum: quædam autem in figura tantum: & quædam nec in toto, nec in parte, nec in aliqua figura determinata? Verbi gratia matrimonium in toto habebant: poenitentiam in parte, quia conterebantur sicut & nos, sed non confitebantur sicut & nos: sed ordinem & Eucharistiam habebant in figura: confirmationem & extremam vnctionem in nullo videntur habuisse: non enim potest dici, quod in tribus vnctionibus David significetur triplex vnctio, sed potius nulla: quia non vngebatur vnctione leuitarum, nec vnctione pugnantium, nec vnctione morientium vel infirmorum: ergo patet quod nullam istorum figurabat. Præterea, Illæ vnctiones David singulares erant: sed istarum duæ, scilicet confirmatio, & extrema vnctio sunt vniuersales: ergo non significabantur in

illa, nec in alia aliqua regali vnctione, vt videtur.

**Quesiti- cula.** **I**TEM queritur de hoc quod dicunt quidam hic, quod non tantum matrimonium sit institutum ante peccatum, sicut Magister dicit in litera in hoc verbo, cum dixit, Quacumque die comederitis ex eo, morte moriemini: quod exponunt quidam Sancti de morte poenitentia. Videtur enim non esse conueniens: quia poenitentia est directa medicina actualis peccati: ergo ante peccatum non debuit institui. Item, Si hoc intellexerit Dominus vt ibi institueret homini casuro tempus poenitentia, ne totus periret, sicut Angelus semel cecidit, & damnatus est: quare non dixit aperte, si comederitis dabo vobis spatium poenitentia in alio loco quam in isto: qui locus est lucus, & mortis, & laboris?

**Solutio.** **S**OLVTIO, Dicendum, quod à principio morbi fuit tempus medicinæ, vel in signando, vel in causando: erat enim aliter de morbo mentis, & de morbo corporis: quia oportet hominem præcognoscere quod ægrotet, & destitutionem auxilij quod credit habere ex se: & oportet eum cognoscere potentiam medici, & modum medicinæ. Et hoc ideo est: quia cura mentis dependet à consensu nostro & deuotione: sed non est ita de corporis morbo: & ideo morbus mentis longam ante præcipit moram: non enim cognoscitur per experimentum, cum sit in delectabilibus dulcibus concupiscentiæ, sed potius inuestigatur ratione, diuina illuminatione eam ad hoc eleuante. Et per hoc patet solutio ad hæc prima.

**A**D ALIVD dicendum, quod sacramenta Christi non habebant vim ante Passionem: sed Passio vim habuit in fide: & hæc non est vis sacramentorum neque legis. Vis enim istorum sacramentorum est in continendo, & dando statim: sed illis patribus totum promittebatur in futurum: & ideo non poterant esse ante Passionem actu præteritum redemptionis soluentem.

**A**D ALIVD dicendum, quod ego non dico, quod totum effectum matrimonij secundum quod est sacramentum, habuerunt ante passionem antiqui: quia ego puto, quod confert gratiam, scilicet sacramentum ordinatum sub clauibus Ecclesiæ, & in fide naturarum vnitarum duarum in Christo celebratum. Sed verum est hoc, quod integritatem suorum bonorum habuit antiquitus. Et tunc dicemus, quod hoc contingit propter generalitatem illius defectus materialis, quæ corporali acta reparatur. In alijs autem agit actus gratiæ spiritualis contra defectum: & tunc aut est sacramentum plenissime gratiæ quoad statum, aut non. Et si est plenissime gratiæ quoad statum: tunc illud nullo modo habuerunt, sicut in confirmacione,

matione, quæ dat Spiritum sanctum ad robur: & extrema vnctio, in qua significatur plena puritas corporis & anime per amotionem omnium impedimentum gloriam vtriusque partis hominis. Dico autem plenissime gratiæ quoad statum: quia quædam sunt gratiæ plenæ quoad statum, vt duo dicta sacramenta: quædam autem quoad effectum, sicut baptisimus: quædam autem quoad dignitatem rei contentæ & significatæ, vt Eucharistia: & quædam quoad gradum prælationis, vt ordo. Et per hoc patet solutio fere ad totum præter vltimum. Poenitentiam enim antiqui ex parte habebant, & in parte non habebant, propter peccatum personale contra quod ordinatur poenitentia. Et necessa-

rium est, quod quælibet persona per se satisfaciat interiori & exteriori si potest. Sed quia vim elamij non habebant, & poenitentia in confessione se præsentat clauibus, non habebant confessionem nisi in figurata alia autem sacramenta habebant in figura.

**A**D VLTIMUM dicendum, quod poenitentia: aut non fuit instituta in statu innocentia: aut si hoc inuenitur, & tunc fuit vt medicina purgatiua, & tunc non aperte significari debuit: ne ex præscientia casus desperatio angeret eos qui nondum adhuc peccauerunt: quia si Deus prædixisset aperte, cõcepissent estimationem aliquam sui status futuri: & hoc impossibile esse monstratur in secundo.

*De baptismo.*

**V**NC vero de baptisimi sacramento videamus, quod inter nouæ gratiæ sacramenta primum est. Baptisimus igitur Christi Ioannes suo baptismo prænuntiauit: qui primus baptizasse legitur, sed in aqua, non in spiritu, sicut ipse ait, Ego baptizo vos in aqua, id est, in poenitentiam. Sola enim corpora abluebat, à peccatis vero non mundabat. Baptisimus Ioannis erat in poenitentiam non in remissionem: baptisimus vero Christi in remissionem. Quia Ioannes baptizans homines, ad poenitentiam vocabat: & quos baptizabat, poenitere docebat secundum illud, Veniebant ad Ioannem in Iordanem, confitentes peccata sua. Sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo.

ARTICVLVS III.

*De baptismo Ioannis contulit gratiam?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit [ Nunc ipso queritur de hoc quod dicit ] Ibi enim patet de baptismo Ioannis determinans de ipso quatuor per ordinem in litera, scilicet vtrum habuit effectum: & quare dicitur baptisimus Ioannis: & an sit sacramentum: & vtrum rebaptizandi erant qui baptizabantur ab ipso?

**I**ncidit autem questio circa primum, Vtrum baptisimus Ioannis contulit gratiam vel non? Videtur autem, quod non. Quicquid enim erat ante passionem à qua omnia sacramenta trahunt virtutem, hoc non conferebat gratiam, vt habitum est in precedenti capitulo: sed baptisimus Ioannis fuit ante passionem: ergo non conferebat gratiam.

2 Item, Ita est in charitate, quod id quod in- troducit eam, non dat charitatem vel gratiam gratum facientem, vt tunc seruilis ergo natura- liter id quod est introductio baptisimatis, non debet dare gratiam baptisimatis: hoc autem est baptisimus Ioannis: ergo non conferebat gra- tiam.

3 Item, Si contulisset gratiam, eadem ratio ne impediisset charitatem: ergo postea baptisimi baptisimo Christi habuissent quosdam characteres, quod est impossibile.

**Sed contra:** Cessante vmbra debuit statim cessare vmbra quando est in declinatione, & cessare vmbra quando est in declinatione.

gratia venire: sed lex & Prophete fuerunt vsque ad Ioannem: ergo in baptismo Ioannis gratia debuit venire: ergo contulit gratiam.

2 Item, Constat, quod non erat sacramentum veteris legis: ergo non quæ: ergo effectus quod figurabat: ergo contulit gratiam.

3 Item, Baptisimus Ioannis vicinior erat baptismo Christi quam circumcisio: quia medium erat inter baptismum Christi & circumcisioem: ergo videtur, quod plenior gratiam contulit quam circumcisio: sed circumcisio aliquo modo contulit gratiam, vt prius habitum est: ergo multo magis baptisimus Ioannis.

4 Item, Missus erat Ioannes vt pararet Domino plebem perfectam: sed perfecta plebs esse non poterat nisi suis baptismis conferret gratiam: ergo gratiam conferebat.

5 Item, Baptisimus Ioannis est post legem: ergo aliud addit supra legis sacramenta: sed illa significabant gratiam: cum ergo proximum vicinior sit post agnitionem curatio, videtur quod baptisimus Ioannis curauerit.

**Solutio.** Dicendum, quod baptisimus Ioannis nullam contulit gratiam, sicut communiter dicunt omnes sancti.

**A**D ID autem quod obicitur, dicendum quod vmbra non cessat ante passionem, sicut dicitur in sequenti distinctione: sed declinare incepit in baptismo Ioannis: & ideo dicitur, quod lex & Prophete fuerunt vsque ad Ioannem: sicut dicitur cessare febris quando est in declinatione, & cessare vmbra quando est in declinatione.

AD ALIUD dicendum, quod non proprie erat sacramentum, ut infra patebit: sed erat medium inter sacramenta nouæ legis & veteris, & ideo conueniebat cum utrisque: cum illis in non conferendo gratiam, cum istis autem in actu & materia.

AD ALIUD dicendum, quod erat vicinior baptismo Christi quoad quid, & remotior quoad quid quam circumcisio: quoad actum enim & materiam erat vicinior, sed quoad effectum erat remotior: & ideo non ponitur medium nisi in ratione significandi non causandi.

AD ALIUD dicendum, quod perfectio quam fecit Ioannes erat perfectio doctrinæ non gratiæ. Vnde dicitur Ioannis 1. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Testimonium autem ex parte doctrinæ, & non ex parte gratiæ.

AD VLTIMUM dicendum, quod erat post signationem circumcisionis: & non sequitur si addidit rationem signi, quod addidit causalitatem, quia signo ad signum eiusdem est expressus: & illam expressionem addidit: & ideo non sequitur, quod contulit gratiam.

ARTICVLVS III.

*An baptismus Ioannis erat in penitentiam, & non in remissionem peccatorum?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Baptismus Ioannis erat in penitentiam, & non in remissionem, &c.] Videtur, quod potius peniten-

*Quid utilitatis habebat baptismus Ioannis.*



Mar. 21.

Quid ergo utilis erat baptismus Ioannis? Quia homines vsu baptizandi præparabat ad baptismum Christi. Sed queritur, Quare dicitur est baptismus Ioannis: sicut veritas dicit, Baptismus Ioannis unde est? Quia ibi Ioannis operatio tantum visibilis erat, exterius lauantis, non inuisibilis gratia Dei interius operantis. Sed tamen & illa Ioannis operatio à Deo erat: & baptismus ille à Deo erat non ab homine tantum: sed hominis dicitur est, quia nihil ibi gerebatur quod non ageret homo. Si vero queritur, an sacramentum fuerit? satis potest concedi ex eò sensu, quo legalia signa dicuntur sacramenta. Significabat enim baptismus Ioannis rem sacram, scilicet baptismum Christi qui non tantum est penitentia, sed & remissionis peccatorum.

ARTICVLVS V.

*Quare dicitur baptismus Ioannis?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Sed queritur, Quare dicitur baptismus Ioannis &c.] Videtur enim, quod eadè ratione dicitur baptismus Pauli: quoniam baptizauit & Paulus.

2. Item, Hoc videtur accipi ab eo quod dicitur 1. corinth. 1. Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ: ergo gloriabatur

tiam fuerit in baptismum, quam è conuerso: quia prius docuit penitere, & postea baptizabatur ergo potius penitentia erat in baptismum, quam è conuerso.

2. Item, Videtur fuisse baptismus in baptismum: quia habuit ordinem ad baptismum Christi: ergo erat in baptismum, & non in penitentiam.

3. Item, Si fuit in penitentiam, tunc videtur, quod fuit occasio erroris: quia baptismus non exigit gemitum & planctum: ergo si baptismus Ioannis erat in penitentiam, hoc videtur esse doctrina in signo quod baptismus gemitum & planctum requirat: ergo fuit erroris occasio, ut videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quod baptismus Ioannis dicitur in penitentiam quæ præexigebatur, ne baptismus Christi baptizandos à se factos inueniret: & ideo penitentia sequēbatur baptismum Ioannis ordine intentionis, licet forte tempore præcederet.

AD ALIUD dicendum, quod non dicitur baptismus in baptismum nisi determinetur: quia aliter pro eodem baptismum acciperetur, & tunc idem esset: sed quia immediate ordinabatur ad penitentiam quæ remouit obicem fictionis ad baptismum Christi, ideo dicitur in penitentiam.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus Christi non exigit gemitum & planctum exterio-rem: sed tamen, ut dicit Augustinus, omnis qui voluntatis suæ est arbiter constitutus, notam vitam inchoare non potest, nisi peniteat cum veteris vitæ: & ideo exigit gemitum & planctum interio-rem, ne facti inueniantur qui sunt baptizandi,

in baptizatis: ergo cuiuslibet baptismus suus dicebatur.

3. Item, Dicitur Euangelium Pauli quod Paulus prædicabat, & Petri quod prædicabat Petrus: ergo à simili dicitur baptismus Pauli quo baptizabat Paulus, ut videtur.

4. Item, Si forte dicas, quis discipuli baptizabant in nomine Christi: & baptismus, ut dicit Augustinus, in eius nomine datur: ergo videtur, quod non est baptismus Ioannis dicens, sed Christi: quia ipse baptizabat (ut dicitur) in nomine

mine venturi, & venturus erat Christus.

*Solutio.*

**SOLVITIO.** Dicendum, quod baptismus Ioannis, dicitur: quia nihil erat in eo nisi operatio Ioannis, ut dicit August. in litera: sed sic non erat in baptismo discipulorum, in quo principalis operatio tota fuit Christi, scilicet interior operatio vel baptizatio. Cum enim duæ sint operationes in baptismo, exterior, & interior: interior est principalior, & exterior varia: & ideo baptismus illius dicitur qui operatur principali operatione. Quia autem hoc deficit in baptismo Ioannis, ideo non dicitur nisi baptismus Ioannis.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod illa contentio reprehensibilis fuit, & corripitur ab Apostolo: unde dicebat, *Disputus est Christus? aut nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Quasi diceret, Vos vestra contentione dimittitis Christum, tanquam baptismus diuidatur secundum merita baptizarorum: quod non est verum, cum Christus crucifixus in omni baptistarum baptismo baptizet.*

**AD ALIUD** dicendum, quod non est simile de Evangelio & baptismo: quia illud non habet ex re operata virtutem immediate à passione Christi: sed saepe impeditur & promouetur verbum prædicationis ex meritis bonis vel malis prædicanti: ideo actus ille dicitur exerceri cum in ministerio: non autem sic dicitur in baptizando.

**AD ALIUD** dicendum, quod Ioannes non baptizabat in nomine Christi tanquam in forma baptizantis: sed potius tanquam in nomine eius in quod dirigebat baptizatos à se. Apostoli autem baptizabant in nomine Christi vel Trinitatis tanquam in forma baptizantis. Si vero tu obicias,

quod hoc est contra literam in qua dicitur, quod hæc erat forma sua: quia baptizabat in nomine venturi. Respondeo, quod non erat forma in qua esset inuocatio ad sanctificationem baptismi, sed potius forma, id est, modus in baptizando: quia scilicet venturum nominabat, & populum ut in eum crederet monebat: tamen nulla ex hoc sanctificatio baptismi ab illo alij conferebatur.

ARTICVLVS VI.

*An baptismus Ioannis fuerit sacramentum?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit *ibi* [ Si vero queritur an sacramentum fuerit &c. ] Videtur enim fuisse sacramentum: quia fuit sacra rei signum: ergo fuit sacramentum. Sed contra hoc videtur esse, quod ad omne sacramentum exigitur institutio diuina. Baptismus autem Ioannis non erat institutus à Deo: ergo non erat sacramentum.

**SOLVITIO.** Ad hoc leue est respondere secundum prædicta. Dicendum enim, quod est potius continuatio nouorum sacramentorum ad vetera: sed tamen propter similitudinem cum sacramentis in ratione significandi, accipit nomen sacramenti.

**AD ID** autem quod contra obiicitur, potest dici quod non erat sine institutione diuina: ita enim dicitur Ioan. i. *Qui me misit baptizare in aqua: ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem & manentem, hic est qui baptizat.*

*De forma baptismi Ioannis, & de baptizatis ab eo.*

**H** IC considerandum est, si baptizati à Ioanne iterum baptizati sunt baptismo Christi, & qua forma verborum vsus sit Ioannes. Illi qui baptizati sunt à Ioanne nescientes Spiritum sanctum esse, ac spem ponentes in illius baptismo, postea baptizati sunt baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Vnde Hieron. super Ioëlem. *Qui dicit se in Christum credere, & non credit in Spiritum sanctum, nondum habet claros oculos.* Vnde baptizati à Ioanne in nomine venturi, id est, Domini Iesu, quia dixerunt, *Sed neque si Spiritus sanctus est audiuius, iterum baptizabantur, imo verum baptisma accipiebant.* Illi vero qui spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & Patrem & Filium & Spiritum sanctum credebant, non baptizati fuerunt: sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, Spiritum sanctum receperunt. Alij vero qui non ita credebant, baptizati sunt baptismo Christi, ut prædictum est. Vnde Hiero. *Qui Spiritum sanctum nesciebant, cum baptismum à Ioanne acceperunt, iterum baptizati sunt baptismo Christi, ut prædictum est, ne quis ex Iudæis vel Gentibus putaret aquam sine Spiritu sancto ad salutem posse sufficere.* De hoc etiam Ambro. in primo libro de Spiritu sancto. *Quidam negauerunt se scire Spiritum sanctum, cum baptizatos se dicerent baptismo Ioannis, qui in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in Christi nomine, neque cum fide Spiritus sancti baptizati fuerant,*

*Solutio.*

AA. 19.

Ad cap. 5. *Hic non tenetur Magister*

AA. 2.

In ep. de vnus vxoris viro

AA. 19. cap. 3.

rant, non potuerunt accipere baptismi sacramentum: baptizati sunt ergo in nomine Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed innouatum.

ARTICVLVS VII.

An baptizati Ioanne fuerint rebaptizandi?

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [ Hic considerandum est si baptizati à Ioanne iterum baptizandi fuerint &c. ] Videtur enim, quod Ioannes aliquos baptizabat, qui non erant baptizandi: quia dicitur in litera, quod si aliquis baptizabatur a Ioanne, spem non ponens in suo baptismo, sed fidem habens Trinitatis, quod ille non rebaptizabatur: ergo non omnes erant iterum baptizandi.

2. Item, Act. 8. dicitur, quod orauerunt pro conuertis in Samaria, ut acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quenquam illorum venerat: sed tantum baptizati erant in nomine Domini Iesu: tunc imposuerunt manus super illos: & acceperunt Spiritum sanctum. Ergo videtur, quod per manus impositionem tantum supplebatur quod illis defuit, & non iterum baptizandi erant.

3. Item, Ponamus, quod aliquis baptizatus sit tatum baptismo Ioannis. & habeat fidem totius Trinitatis: nunquid audemus dicere, quod ille baptizatus sit propter fidem quam habet? Videtur, quod non: quia tunc nihil esset forma verborum expressa, quæ exigitur in baptismo: ergo videtur, quod tales fuerint baptizandi.

4. Item, Nullus baptismus confert gratiam in quo non potest haberi spes gratiæ, sicut habetur spes in sacramento: ergo nihil est dictum, ut videtur, quod spem non ponentes in suo baptismo consequerentur in eo gratiam, spem autem ponentes non consequuntur.

5. Item, Licet infra dicatur, quod verbum

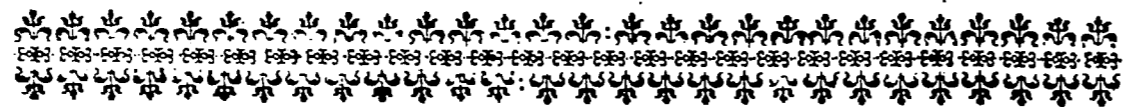
quod facit baptismum esse sacramentum, sit inuocatio Trinitatis: non quia dicitur, sed quia creditur: tamen oportet exprimi tres personas, siue credatur, siue non: ergo videtur, quod nostra spes vel fides non confert baptismum formam sanctificationis aliquam: ergo siue posuerint spem, siue non, erant semper baptizandi qui baptismate Ioannis fuerint baptizati.

**SOLVTIO.** Super illa questione inducere nituntur quidam opiniones, tanquam liceat alicui opinari, quod sine forma sacramenti possit esse sacramentum à nostra fide, vel à nostra spe. Vnde dicendum, quod absque dubio nunquam in baptismo Ioannis gratia conferebatur, ut dicunt omnes Sancti communiter: sicut etiam ipse dixit Ioann. 1. Ego baptizo vos in aqua &c.

**AD ID** ergo quod dicitur in litera, sic potest responderi, quod baptizatus à Ioanne non spem ponens, & ex hoc ipso aliud baptisma querens, ut discipulorum Christi post passionem, non baptizabatur.

**AD** hoc autem quod obiicitur de Actibus, nihil cogit: quia *ibi* loquitur de hoc quod est confirmatio, non baptismus. Confirmatio autem supplet defectum baptismatis, ut videtur innuere August. non in esse sacramenti, quia baptismus est perfectum sacramentum: sed potius in eo, quod baptismus diminuit fomitem, & non extinguit: sed confirmatio amplius debilitat eundem. Et hoc patet in Actibus, 19. ubi inueniuntur baptizati à Ioanne non habentes notitiam Spiritus sancti in auditu formæ baptismi: & ideo illi baptizati fuerunt.

**AD ALIUD** autem ego bene concedo, quod fides & spes non dant esse baptismi: sed tantum remouent fictionem, ut baptismus possit consequi effectum iustificationis in nobis.



DISTINCTIO III.

Quid sit baptismus?

**O**ST hæc videndum est quid sit baptismus, & quæ sit forma & quando institutus, & causa institutionis. Baptismus dicitur, intinctio, id est, ablutio corporis exterior, facta sub forma verborum præscripta. Si enim ablutio fiat sine verbo, non est *ibi* sacramentum: sed accedente verbo ad elementum, fit sacramentum: non utique ipsum elementum fit sacramentum, sed ablutio facta in elemento. Vnde Augustinus: Verbo baptisma consecratur: detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Vnde est hæc tanta virtus aquæ, ut corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud est virtus intus manens. In duobus ergo confi-

Super Ioan. tract. 80

stitit

stit sacramentum baptismi, scilicet in verbo, & elemento. Ergo et si alia desint quæ ad decorem sacramenti instituta sunt, non ideo minus est verum sacramentum & sanctum, si verbum sit *ibi* & elementum. Nam & in hoc sacramento & in aliis quædam solent fieri ad decorem & honestatem sacramenti, quædam ad substantiam & causam sacramenti pertinentia. De substantia huius sacramenti sunt verbum & elementum, cætera ad solennitatem eius pertinent.



DIVISIO TEXTVS.

**O**ST hæc videndum est quid sit baptisma. Hic aggreditur Magister de baptismo. Et diuiditur in tres partes iste tractatus, in quarum prima agit de substantialibus baptismi.

In secunda autem agit de baptismo ex parte suscipientis: & hæc incipit in sequenti distinctione scilicet quarta *ibi* [ Hic dicendum aliquos suscipere sacramentum, &c. ] In tertia agit de baptismo ex parte dantis siue baptizantis: & hæc incipit in secunda distinctione *ibi* [ Post hæc sciendum est sacramentum baptismi & à bonis & à malis ministris dari, &c. ] In prima harum quinque determinatur circa baptismum: quorum primum est, quid sit baptismus, & quæ forma eius: quia hæc pertinent ad idem: quia penes formam datur distinctio. Secundo agit de institutione *ibi* [ De institutione baptismi quando cœpit, &c. ] Tertio agit de materia *ibi* [ Celebratur autem hoc sacramentum tantum in aqua, &c. ] In quarta agit de modo immersionis, quæ est actus baptismi *ibi* [ De immersione vero si queritur, quomodo fieri debeat, &c. ] In quinta & vltima agit de cessatione circuncisionis, adueniente baptismi *ibi* [ Solet etiam queri si circuncisio amittit, &c. ] Prima harum diuiditur in tres, in quarum prima agit, quid sit baptismus in re & diffinitione. In secunda de forma baptismi quæ est, & quæ fuit quandoque *ibi* [ Sed quod est illud verbum? ] In secunda facit quædam questiones circa formam *ibi* [ Hic queritur an baptismus esset verus, &c. ] Ex his patet sententia & ex sequenti disputatione.

ARTICVLVS I.

An diffinitiones baptismatis sunt bene assignate?

**I**ncidit autem primo hic dubium, quid sit baptismus? Et in litera ponitur ista diffinitio, baptismus est intinctio in aqua facta, verbo vitæ sanctificata. Dionys. autem in Ecclesiastica hierarchia cap. 2. Baptismus est principium sanctissimum mandatorum factæ actionis, ad aliorum diuinarum eloquiorum & sacrarum actionum susceptivam opportunitatem formans animales nostros habitus, ad supercaelestis quietis anagogen nostrum iter faciens, & factæ ac diuinissimæ nostræ regenerationis traditio. Aliam iterum dat Damasc. in lib. quarto. cap. 1. Baptismus est per quod primi-

tias Spiritus sancti accipimus, & principium alterius vitæ sit nobis, regeneratio, & sigillum, & custodia, & illuminatio.

**ET QUÆRITUR** primo, Cum vnus rei vnicum sit esse, penes quid accipiantur tres baptismatis diffinitiones?

**ITEM** OBJICITUR contra primam: quæritur enim, Quid secundum illam diffinitionem dicatur baptismus, aut aqua, aut tinctio, aut character, aut gratia? Videtur autem, quod aqua: quia cum omne sacramentum sit ex similitudine significans, & sua causalitas non extendatur extra virtutem signi: videtur, quod in illo tota substantia sacramenti sit, in quo est tota ratio significandi: hæc autem tota est in proprietate aquæ, quæ abluat, nitere facit, refrigerat, viuificat etiam propter naturam perspicui quæ est in ipsa per conuenientiam cum celo: ergo videtur, quod ipsa sit sacramentum: ergo in recto debuit cadere in sacramenti diffinitione, & non in obliquo. Sed contra hoc videtur esse, quod aqua non manet in baptismis: sed baptismus semper manet: ergo aqua non est baptismus.

Si forte dicatur, sicut Augustinus in litera videtur velle, quod tinctio ipsa est baptismus. Contra hoc est eadem obiectio: quia tinctio transit postquam facta est tinctio: ergo cum baptismus maneat, non videtur quod tinctio sit baptismus.

2. Item, Tinctio non videtur esse de omni baptismis: ergo non substantialiter ponitur in diffinitione. Quod autem non sit de omni, videtur: quia est baptismus sanguinis, & pœnitentiæ: quibus non conuenit baptismi tinctio in aqua: ergo tinctio non dicitur baptismus nisi accidentaliter: ergo non deberet diffiniri per tinctionem.

Item, Cum dicitur, Baptismus est tinctio, &c. Forma propria deberet exprimi in Baptismo: verbum enim vitæ est verbum prædicationis, & omnium aliorum sacramentorum: ergo sicut male diffiniret hominem, diffiniens materialiter sic, Homo est quod componitur ex corpore & sensu: ita male videtur diffiniri, cum dicitur, Baptismus est tinctio, &c. Quia verbum vitæ conuenit multis, & non soli baptismis.

Si forte dicatur, quod character sit baptismus. Contra: illi nullo modo conuenit diffinitio sacramenti: quia non est visibilis forma inuisibilis gratiæ: ergo ipse baptismus non dicitur.

Præterea, Videtur, quod gratia debeat dici baptismus: quia vnusquodque denominatur ab vltimo & optimo sui: gratia autem est vltimum & optimum baptismi: ergo ipsa denominat baptismum: & baptismus habet diffiniri per eam, ut videtur. Sed contra hoc videtur: quia gratia est effectus baptismi: effectus autem & causa non sunt idem in substantia: ergo gratia non est sacramentum.

C 4

tum. Item, In sequenti distinctione dicit, quod quidam suscipiant sacramentum, & non rem sacramenti: ergo sacramentum secundum substantiam potest esse sine gratia: ergo gratia non est sacramentum.

Obicitur autem de secunda diffinitione: quia baptisimus non dicitur esse principium mandatorum factæ actionis: præcedit enim ipsum confessiones, & abrenuntiationes: consentitur enim ibi fidem, & abrenuntiant diabolo & pompis eius ante baptismum.

2. Si forte dicas, quod hoc faciunt patrini: hoc nihil est: quia si adultus foret, oporteret ipsum facere per seipsum. Præterea, ipsi patrini faciunt hoc in persona parvuli. Unde dicit Dionys. in Ecclesiastica hierarch. cap. vltim. Neque enim hic, scilicet pater ait sic: Ego pro puero abrenuntiationes & factas confessiones facio: sed quia puer abrenuntiat. hoc est, confiteor puerum credere in sensum facturo venientem nostris diuinis anagogis, abrenuntiare quidem vniuersaliter contrariis, confiteri autem & cooperari diuinis confessiones. Ergo videtur, quod hoc puer faciat, qui non est capax præcepti: & tamen capax est baptismatis, ut dictum est: ergo non debuit per hoc diffiniri, quod sit principium mandatorum.

3. Item, Obicitur de secunda parte: animales enim habitus formare, non videtur conuenire baptismum: sed cum animal, ut dicit Augustinus in Gloss. Tim. 3. dicitur dupliciter: vita, & sensu, videtur animale vitam formare virtus temperantia, & animale sensum videtur formare fides, & non baptismus.

4. Item, De tertia parte obicitur: quia ad supercaelestis conuersationis anagogen magis facit nostrum iter contemplatio quam baptismus: ergo non deberet poni in baptismi diffinitione.

De tertia diffinitione baptismi etiam obicitur: Si aliquis sanctificatus iam accedit ad baptismum ut Cornelius centurio, & alij multi: ille non accipit ibi primitias Spiritus sancti.

2. Præterea, Homo in natura habet sigillum quo configuratur Trinitati in imagine: ergo non accipit hoc in baptismo, ut videtur.

3. Præterea, Quare ponit ibi Dama. tot clarifulas in diffinitione? illuminatio enim magis pertinet ad virtutes intelligibiles, ut fidem, scientiam, intellectum, sapientiam, prudentiam, & huiusmodi, quam ad baptismum pertineat, ut videtur.

*Solutio*  
*Ad*  
*quæst. 1.*  
SOLVTIO. Dicendum ad primum, quod illa diffinitio quæ est Auguſt. & ponitur in litera per alia verba, colligit essentialia baptismi in materia & forma: quia tinctio in aqua secundum quod est ex parte tincti, non tingentis, est materia baptismi: sed forma in verbo vitæ. Secunda autem datur de baptismum, secundum quod est fundamentum omnium aliorum sacramentorum, sine quo non contingit intrare ostium Ecclesie: & hoc patebit in explanatione ipsius. Tertia autem quæ est Dama. datur per effectus generales baptismi: & hoc etiam infra patebit.

*Ad*  
*quæst. 2.*  
AD ALIVD ergo quod queritur, Quid dicitur baptismus secundum diffinitionem? iam possumus dupliciter respondere, scilicet vel quod dicitur baptismus tinctio in aqua cum coniunctione ad characterem quem imprimit, & sic videtur velle Augustinus in litera, vel quod dicitur

et conuerso baptismus character, secundum quod est à tinctioe tali, & non absolute. Si primo modo dicimus, tunc respondemus ad argumentum dicendo, quod licet in aqua inueniantur huiusmodi proprietates: tamen illas non exercet in actu, nisi secundum quod est tinctio: & ideo ipsa non est sacramentum, nisi hoc modo considerata, & tunc est materialis: ipsa autem tinctio dicit constitutum ex ipsa & verbo sanctificante.

AD ALIVD dicendum, quod manent aqua & tinctio non in se, sed secundum coniunctionem ad characterem manentem, & ideo non simpliciter transeunt.

AD ALIVD dicendum, quod baptismus sanguinis & flaminis non absolute dicuntur baptismus, sed secundum quid tantum, scilicet in quantum suppleunt vicem baptismi: ubi articulus necessitatis, & non contemptus religionis sacramentum excludit.

AD ALIVD dicendum, quod verbum vitæ est vno modo in sacramentis, scilicet inuocatione Trinitatis, exceptis Eucharistia, & vntione extrema, & penitentia, & matrimonio: in tribus enim inuocatio est Trinitatis. Sed hoc ideo est: quia non est ita de Deo, sicut de formis creatis: in formis enim creatis nullæ duæ æque speciales se habent vno modo ad suum formatum: sed Deus vno modo se habet ad omne quod est, & non omnia vno modo se habent ad ipsum: & ideo verbum vitæ quod est in aliis, scilicet inuocatio Trinitatis est etiam in baptismo: sed verum est, quod aptatur baptismum per actum baptizandi & intentionem specialem. Vel possumus dicere, quod vita est primus actus spiritus, & viuere est primum esse viuentibus: & quia in baptismo datur primum esse vitæ spiritualis, cum ipsum sit fundamentum totius vitæ, competit verbum vitæ spiritualiter baptismum magis quam aliis. Quod autem hoc verum sit, patet per Dionys. in Ecclesiastica hierarch. cap. 1. ubi dicit sic: Si esse diuinitus est diuina generatio, nequaquam aliquando quid nouerit à Deo traditorum, neque quidem quid operatus sit, qui neque subsistere diuinitus habuit. Et intendit dicere, quod sicut in naturis id quod non est, neque intelligit, neque operatur: sic etiam in diuinis qui non est primo per baptismum, non potest operari, nec bene intelligere.

AD ID quod obicitur contra hoc, quod character dicitur baptismus. Dicendum, quod propriissime, meo iudicio, character baptismus dicitur. Et ad obiectum dicendum, quod visibilis est, non in se, sed in comparisonem ad tinctioem à qua imprimitur, vel in qua imprimitur à Deo, quod magis proprie dicitur.

AD ALIVD dicendum, quod gratia nullo modo potest dici sacramentum. Et ad obiectum dicendum, quod ab illo ultimo est denominatio quod est perfectio rei intrinseca suæ essentia: gratia autem nihil est de essentia sacramenti, sed est effectus eius.

AD ID quod queritur de secunda diffinitione, dicendum quod illam melius possumus intelligere per verba alterius translationis, quæ dicit sic: Queritur quod est principium venerabilium sacramentorum factæ operationis, quod ad aliam sanctarum locutionem, & sanctificationum susceptionem formis nostris animales habitus, & ad supercaelestis situs sortum actionem nos conduxit, quod sanctam & diuinissimam

mani nostram regenerationem tradit. Ex hoc etiam patet, quod ipse vult, quod baptismus sit principium preceptorum, id est, quia pro nobis fieri precipitur: quia per ipsam ingredimur in inuam Ecclesie: & ordinat nos ad tria, scilicet ad esse per regenerationem, & hoc tangit ultimo: & ad operari, & hoc tangit secundo, quia ordinat animales sensus ad spiritualia in operibus & verbis secundum actum: & reordinat nos ad superiora ut quiescamus in eis tanquam in fine nostrorum actionum in contemplatiua: & hoc est quod intendit. Dicendum ergo ad primum, quod omnes illa confessiones & sacre actiones continentur virtutem à baptismo, prout est in voluntate: vult enim Augustinus, quod omne procedens baptismum & sequens virtute baptismi operatur: & ita ipsam secundum naturam est primum, licet secundum tempus sequatur. Et quod hoc verum sit, accipitur à verbis ipsius in fine primi de baptis & concupiscentia, ubi sic dicit: Sic accipiendum quod ait Apostolus, Christus dilexit Ecclesiam: ut verbo sanctificationis omnia peccata mala hominum regenerantium impudetur acqueferantur: non solum peccata que omnia nunc remittuntur in baptismo, sed etiam que posterius humana ignorantia vel infirmitate contrahuntur: non ut baptisma quoties peccatur, toties iteretur: sed quia ipso quod in eo datur sit, ut non solum antea, verum etiam postea quorumlibet peccatorum vestigia fidelibus impetretur, quid enim prodesset, vel ante baptismum penitentia, nisi baptismus sequeretur: vel post, nisi baptismus precederet? Quasi diceret, nihil. Et ex hoc patet propositum.

AD ALIUD dicendum, quod puer non est capax precepti, nisi secundum habitum & ordinem ad precepta: & hoc modo etiam baptismus est principium operationis preceptorum.

AD ALIUD dicendum, quod animalitas sumitur hic large pro habituali obedientia concupiscentie: format autem hic sensum baptismus

conferendo generalem gratiam spiritualis vite, que incipit in ipso debilitando fomitem vniuersaliter.

AD ALIUD dicendum, quod per rem significatam & non contentam ducit ad anagogen supercaelestis quietis: hæc autem res nititur est & fulgor futuræ resurrectionis, quando lauabimur ab omni corruptela, sordide, & macula: unde aliter dicitur quam contemplatiua: quia contemplatiua docet per confessionem & studium, sacramentum autem per similitudinem quam habet cum æternis.

AD ID autem quod obicitur de tertia diffinitione, dicendum prout iam patuit, quod etiam si primitiue Spiritus ante baptismum datur: illud tamen est in virtute baptismi in proposito existentis habitum, sicut in Cornelio: vel actu, sicut in aliis qui sciunt & credunt articulos explicitis.

AD ALIUD dicendum, quod homo in natura habet sigillum similitudinis quoad imaginem, sed non quoad characterem configurantem in habitu tali, sicut datur baptismus: & ideo obicitio non procedit.

AD VLTIMUM dicendum, quod hæc quinque ponuntur in diffinitione baptismi, secundum quod quinque modis baptismus operatur contra originale: originale enim dicit pronitatem ad omne malum causa carentie iusticie debite: carentiam autem iusticie sequitur dissimilitudo nostri ad Deum, & reatus ad mortem: pronitatem autem ad malum sequitur inconsideratus casus, ut excecatio qua excecatur per affectum boni commutabilis. Contra culpam ergo datur primitiue Spiritus, contra reatum mortis datur principium vite per regenerationem, & contra dissimilitudinem datur signaculum vel sigillum, contra precipitium casus datur custodiam, & contra excecationem ex parte nostri datur illuminationem: & sic patet quare has quinque clausulas ponit in diffinitione.

De forma baptismi.

**S**ED quod est illud verbum quo accedente ad elementum, fit sacramentum? Veritas te docet, que huius sacramenti formam tradens, ait discipulis, Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Inuocatio igitur Trinitatis verbum dicitur quo baptismus consecratur: & hæc est forma verborum sub qua traditur baptismus. Vnde Bonifacio Episcopo Zacharias Papa ait, Firmissime preceptum est in synodo Angelorum, ut quicumque sine inuocatione Trinitatis mersus fuisset, quod sacramentum regenerationis non haberet: quod omnino verum est, quod si mersus in fontem baptismi quis fuerit sine inuocatione Trinitatis perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti fuerit baptizatus. Legitur tamen in Actibus Apostolorum, Apostolos baptizasse in nomine Christi: sed in hoc nomine, ut exponit Ambrosius tota Trinitas intelligitur. Intelligitur enim cum Christum dicis, & Pater à quo vnctus est, & ipse qui vnctus est, & Spiritus sanctus per quem vnctus est. Vnde Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum,

Matth. vltim.

De conf. dist. 4. cap. in synodo.

AG. 8. & 10.

De conf. dist. 4.

garorum, A quodam Iudæo multos baptizatos afferitis, & quid inde agendum sit consulitis. Hi profecto si in nomine sanctæ Trinitatis, vel in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizentur, baptizati sunt: vnum enim idemque est, vt exponit Ambrosius.

AA. 8. & 10.

*Si in nomine Patris tantum vel Spiritus sancti possit tradi baptismus?*

**I**c queritur, An baptismus esset verus si diceretur in nomine Patris tantum, vel Spiritus sancti tantum, vt cum dicitur in nomine Christi? Ambrosius videtur dicere, quod si fide mysterium Trinitatis teneatur & vna persona tantum nominetur, plenum est sacramentum: & è conuerso si tres nominentur, & non recte de aliquo illorum sentiatur, vacuum fieri mysterium Trinitatis. Ait enim sic, Vbi non est plenum baptismi sacramentum, nec principium, nec species aliqua baptismi æstimatur. Plenum autem est si Patrem & Filium & Spiritum sanctum fatearis. Si vnum neges, totum subrues: & si vnum in sermone comprehendas, vel Patrem vel Filium vel Spiritum sanctum, fide autem nec Patrem nec Filium nec Spiritum sanctum abneges, plenum est fidei sacramentum. Ita etiam licet Patrem & Filium & Spiritum sanctum dicas, & Patris & Filij & Spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Cum enim dicitur in nomine Christi, per vnitatem nominis impletum est mysterium: nec à Christi baptisate spiritus separatur, quia Christus baptizauit in Spiritu.

In lib. de Spiritu sancto cap. 1.

*Quæstio Ambrosij.*

**V**nc consideremus, vtum sicut in Christi nomine legimus baptismi plenum esse sacramentum, ita etiam Spiritu sancto tantum nuncupato nihil desit ad mysterij plenitudinem. Rationem sequamur: qui vnum dixerit, Trinitatem signauit. Si Christum dicas, & Patrem à quo vnctus est Filius, & ipsum qui vnctus est, scilicet Filium & Spiritum sanctum quo vnctus est, designasti. Scriptum est enim hunc esse Iesum à Nazareth, quem vnxit Deus Spiritu sancto. Et si Patrem dicas, Filium eius & Spiritum oris eius pariter indicas, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si Spiritum sanctum dicas, Deum Patrem à quo procedit, & Filium eius cuius est Spiritus, nuncupasti. Vnde vt rationi copuletur auctoritas, Dominus dicit: Vos autem baptizabimini in Spiritu sancto: ex quo indicat nos recte posse baptizari in Spiritu sancto.

AG. 10.

AG. 1. Ioan. 1. Mart. 3.

*Perstringit præmissorum intelligentiam cum determinatione cuiusdam dicti.*

**X**his aperte intellexisti in nomine Christi verum baptismi tradi: vnde nihilominus insinuari videtur, verum baptismi tradi posse in nomine Patris tantum, vel Spiritus sancti tantum: si tamen ille qui baptizat, fidem Trinitatis teneat: quæ Trinitas in quolibet horum nominum intelligitur. Si autem aliquis

peruerse

peruerse credens, & errore inducere intendens, vnum de tribus tantum nuncupet, non complet mysterium. Quod vero ait nominatis tribus vacuum esse mysterium, si baptizans minuat potestatem Patris vel Filij vel Spiritus sancti, id est, si male sentiat de potentia alicuius horum, non credens vnam potentiam trium: intelligendum est hoc super eum qui non intendit nec credit baptizare: qui non tantum caret fide, sed etiam intentionem baptizandi non habet. Qui vero baptizat in nomine Christi, baptizat in nomine Trinitatis, quæ ibi intelligitur. Tutius est tamen tres personas ibi nominare, vt dicatur in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: non in nominibus, sed in nomine, id est, in inuocatione, vel in confessione Patris & Filij & Spiritus sancti. Inuocatur enim ibi tota Trinitas, vt inuisibiliter ibi operetur per se, sicut extra visibiliter per ministerium. Si autem dicatur in nominibus, non est ibi sacramentum, quia non seruetur forma baptismi.

ARTICVLVS II.

*An sit aliqua forma baptismi, & de singulis verbis positus in forma baptismi.*

Quæstio 1.

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Sed quod est illud verbum quo accedente ad elementum, sit sacramentum] Incidit enim hic questio de forma baptismi: & queritur cum dicitur, Ego baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, vtum pronomen ego sit de essentia forme? Videtur quod sic: quia intentio baptizantis exprimitur. Hæc autem non exprimitur nisi per demonstrationem intendentis, & non sit demonstratio nisi per pronomen ego: ergo pronomen est de forma.

1. Item, Baptizare conuenit ministro Ecclesie: ergo videtur, quod ministrans exprimi debet: ergo cum non exprimitur nisi pronomine, ideo videtur ipsum esse de forma.

Sed contra.

**S**ED CONTRA hoc videtur esse regula Grammaticorum dicentium, quod in verbis primæ & secundæ personæ certus & determinatus intelligitur nominatiuus: ergo non est necessarium quod apponatur.

Quæstio 2.

**I**TEM queritur vterius, Vtrum verbum baptizo sit de forma? Videtur quod non: quia plus est exprimere factum quam verbo: ergo cum sit ibi expressio facti, non oportet quod verbo dicatur.

2. Item, Cum Christus dicit, Ite baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Math. ultim. videtur iniungere exercitium, & non præcipue expressionem actus: ergo virtute illius baptismi non importatur quod sit de forma, nec virtute alterius potest haberi: ergo non est de forma.

3. Item, Ipse dicit, Ite docete baptizantes: sed cum doceret, non oportuit dicere ante, Ego doceo vos, sed tantum actum exercendo expleuerunt mandatum: ergo à simili etiam actum baptismi exercendo, expleuerunt mandatum baptismi.

4. Item, In aliis benedictionibus & signaculis,

vt est benedictio panis, non exprimitur ante actus benedictionis: ergo etiam hoc non exprimitur in actu baptizandi.

5. Item, Exod. 17. Quid clamas ad me? dicit Gloss. quod desiderio cordis clamabat: ergo videtur, quod sufficit intendere, & non exprimere.

6. Item, Aqua est de substantia baptismi: & tamen non exprimitur, quod sermone exprimitur, vt sic dicatur, Ego baptizo te in aqua: ergo videtur, quod nec exprimitur expressio actus baptismi.

7. Item, Cum Christus sit qui vere & interiorius baptizat, videtur, quod melius exprimitur dicendo, Baptizet te Christus, &c. quam ego baptizo te.

8. Item, Gæci & Dalmatæ ita baptizant, Baptizetur seruus Christi in nomine, &c. Si forte dicas, quod non sunt baptizati. Contra: Beatus Nicolaus & alij sancti ita sunt baptizati, vt dicitur. Item, Dominus Gregor. Papa super hoc consultus, de consilio respondit, quod non te baptizarentur illi qui sunt sub Ecclesia Romana in Dalmatia, sed cauere ne amplius fieret: ergo videtur, quod hoc sufficit ad formam: quia aliter te baptizandi essent.

Si autem tu dicas, quod propter intentionem exprimitur expressio actus. Contra: Secundum hoc melius diceretur, Ego intendo te baptizare, &c.

**S**ED CONTRA: Hoc sacramentum est factum: ergo necessitatis ad quod exprimitur intentio actus quod facit Ecclesia: ergo ad hoc vt excludatur omnis error, exprimitur expressio actus per verbum primæ personæ & præsentis temporis indicatiui modi.

**V**TERIUS queritur, Quid dicat hoc quod dicitur in nomine? aut enim supponit essentiam, aut personam. Si supponit essentiam: ergo videtur, quod essentia possit poni loco eius, vt dicatur, Ego baptizo te in essentia Patris & Filij & Spiritus sancti. Si autem supponit personam, tunc videtur, quod debeat poni in plurali, vt dicatur, in nominibus Patris, &c.

**V**TERIUS queritur, Vtrum possint poni alia nomina idem significantia loco istorum? Et videtur



videtur quod sic: quia dicit August. quod eodem modo dicitur Filius Verbum, & Filius: & eodem Spiritus sanctus donum, & amor, quo Spiritus sanctus: ergo videtur, quod possit baptizari sic fieri. Ego baptizo te in nomine Patris & Verbi & Amoris vel Doni.

2 Item cum genitor & genitus, idem sint quod pater & filius, videtur quod possit fieri baptizatus sic dicendo, Ego baptizo te in nomine genitoris & geniti & doni procedentis.

3 Item, Cum Pater & Filius & Spiritus sanctus vna indivisibili operatione operentur in baptismo, & ad operandum ordinem potentia, sapientia, & bonitas, videtur melius dici, baptizo te in potentia sapientia & bonitate, quam in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

Quæst. 5. ITEM quæritur de hoc quod dicitur à Luca, quod Apostoli baptizauerunt in nomine Christi. Dicit enim Apostolus ad Ephes. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Constat autem, quod illud vnum est quod vnitatem forme vnum est, sicut quælibet res est vna: ergo videtur, quod cum Christi baptizatus est vnus, vnam semper debuit habere formam: sed constat, quod si Apostoli baptizauerunt in nomine Christi, non eandem habuerunt formam quam nos habemus: ergo non fuit vnum baptisma: ergo baptizatus Ecclesie non est vnus, & ita errat fides quoad hunc articulum, qui est vnum baptisma, quod est impossibile: ergo Apostoli male baptizauerunt in nomine Christi.

2 Item, Vnde fuerunt Apostoli tantæ audaciz, quod mutauerunt formam à Christo traditam, cum in baptismo nulla sit institutio habens valorem nisi diuina?

Quæst. 6. ITEM, Nunquid in alio nomine idem poterat fieri vt in nomine Iesu? Videtur, quod sic: quia Iesus & Christus nominat eandem personam: ergo quod poterat fieri in vno, poterat etiam fieri in alio.

Sed contra. In hoc nomine, Iesus, non ita exprimitur fides Trinitatis: quia Iesus interpretatur saluator, quod nomen sua vi non sonat nisi potentiam deitatis sine distinctione personæ: ergo non poterat fieri in illo.

Quæst. 7. ITEM quæritur à simili, Vtrum Papa modo posset idem instituere si vellet? Videtur autem, quod sic: quia ipse est Vicarius Christi in terris: si ergo Apostoli fecerunt hoc, & ipse similiter videtur hoc posse.

Sed contra. In sacramentis operatur tantum institutio diuina: Papa autem non est Deus: ergo non potest instituere illud.

2 Item, Aqua in sacramento inferior est quam forma, quia ipsa est vt materia: & constat, quod Papa non possit mutare materiam: ergo multo minus potest mutare formam.

Quæst. 8. VLTERRIS quæritur, Vtrum in nomine vnus personæ possit fieri baptizatus? Et videtur, quod sic: quia ita dicitur in litera. Item, Relatiua posita se ponunt, & vnum intelligitur in alio: ergo videtur, quod sufficit nominare vnum.

Sed contra. IN CONTRARIUM est, quod non est forma in baptismo nisi inuocatio Trinitatis: Trinitas autem non est persona vna: ergo inuocatio Trinitatis non est inuocatio personæ vnus.

Quæst. 9. ITEM quæritur, Vtrum in nomine Trinitatis possit baptizari, vt dicatur sic, Ego baptizo te

in nomine Trinitatis? Videtur, quod sic: quia tunc nulla personarum dimititur, quæ non inuocetur super baptizatum: ergo verus erit baptizatus.

2 Item, In litera dicitur, dimmodo fides sit integra, sufficit vnum nominare: ergo multo magis sufficit si ipsa Trinitas nominetur.

VLTERIS quæritur de appositione, Vtrum licet aliquid apponere, vt dicatur baptizo te in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti & sanctæ Mariæ, vel aliud, vel plura huiusmodi? Et videtur, quod sic: quia hoc facit ad maiorem deuotionem, & tamen non tollit formam.

SED CONTRA: Secundum hoc dicam, In nomine Patris maioris, Filij minoris, & Spiritus sancti potest vniuersaliter. Videtur, quod esset baptizatus vnus quod dicitur sit de forma.

VLTERIS quæritur de transpositione sic, Baptizo te in nomine Filij & Spiritus sancti & Patris. Et videtur, quia personæ sunt æquales: ergo videtur, quod non differt quæ eorum sit prior in oratione vel posterior.

SED CONTRA: Secundum hoc non feruatur ordo nature quem Augustinus ponit in diuinis.

2 Item, Secundum hoc possemus dicere, Baptizo te in nomine Filij secundi, & Patris primi, & Spiritus sancti tertij: in qua forma per ordinem distinctionum ordinatum exprimitur Sabelliana hæresis.

VLTERIS quæritur de corruptione, vt dicatur in nomine patriæ & filij & spiritus sancti, vtrum sit baptizatus: Et videtur quod sic: quia alii illi qui non possunt proficere propter linguæ balbutiem & imperitiam, omnes male baptizarent: & secundum hoc multi patuntur damnarentur, & multi essent baptizandi.

SED CONTRA: Declinatio quedam est in principio, sicut & in fine: ergo si licet corrumpere in fine, licet etiam corrumpere in principio, quod nullus dicit: quia non est baptizatus si dicatur, Baptizo te in nomine atris & ilij, &c.

SOLVTIO. Dico sine præiudicio, quod aliud est de forma secundum statum Ecclesie, & aliud secundum institutionem diuinam. Secundum statum Ecclesie existens de forma, si violetur & seruetur institutio diuina peccat baptizans & Ecclesia potest seueriter agere in ipsum: sed baptizatus non est rebaptizandus. Et hoc modo dicunt quidam, quod pronomen ego est de forma: quod tamen non puto, sed puto, quod potest dimitti si vult aliquis, sine magna culpa: sed dico, quod securius est apponere. Sed quoad institutionem Ecclesie dicunt multi, quod verbum baptizo est de forma: ita vt reprehendatur tanquam pro criminali qui hoc dimiserit. Sed ego puto verius, quod est de forma secundum necessitatem, ita quod si dimittitur, non sit baptizatus qui baptizatur: sed iudicio omnium inuocatio Trinitatis est etiam de forma secundum institutionem diuinam. Secundum hanc igitur meam opinionem quæ plurimum est & celebrior hodie, responderi potest ad primum, quod intentio magis exprimitur in actû & pronuntiatione verbi: & hoc ideo, quia non exigitur intentio personæ quam determinat, sed potius Ecclesie in cuius persona ille baptizatur: & per hoc patet solutio ad sequens.

A D

Ad quæstionem 2. Ad id quod quæritur de verbo, baptizo, sine præiudicio aliorum dico, quod est de forma necessitatis baptismi, & sine quo baptismus non est, nisi occurrat casus propter quem aliter ad tempus sit faciendum: sicut Apostoli fecerunt.

Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod non exprimitur ipso facto intentio baptismi: quia ille modus tinctionis etiam in aliis lauacris est, præcipue cum infra dicatur, quod infans semel vel ter possit immergi, & oportet exprimere verbo significante Ecclesie regenerationis actum, vt mihi videtur.

Ad aliu d dicendum, quod Christus iniunxit eis exercitium cum determinatione modi, & vtrumque intellexit in hoc quod dixit, baptizantes eos in nomine, &c. Et hoc ideo: quia istud est sacramentum necessitatis, & ideo exigitur summa cautela circa ipsum.

Ad aliu d dicendum, quod non est simile de doctrina: quia illa potest esse præter intentionem, nec est de necessariis ad salutem: & ideo non exigitur ibi expressio talis.

Ad aliu d dicendum, quod ille benedictiones sunt orationes, in quibus non est magna vis intentionis.

Ad aliu d dicendum, quod non est simile quia in oratione quæ est pius affectus in Deum directus, non respicitur principaliter nisi cor. In sacramentis autem inuisibili specie operatur virtus diuina: & ideo exprimitur intentio circa illud.

Ad aliu d dicendum, quod non est simile de aqua: quia intentio non refertur ad aquam, sed ad actum, & ideo in actu debet exprimi.

Ad aliu d dicendum, quod licet Christus operetur intetius: tamen sua operatio non est nisi operatio ministrum præexistente, & ideo illa requirit intentionis expressionem.

Ad alia quæ obiiciuntur de ritu Græcorum, puto quod corrigendi essent si acquiescerent. De illis autem qui baptizati sunt, potest esse quod primo tradita fuit eis hæc forma, propter hoc quod putabant in baptismo nihil fieri nisi operationem hominis: & ideo sicut Apostoli baptizauerunt in nomine Christi: ita & consilio Spiritus sancti tradiderunt eis, vt actus ad Christum referretur, vel impersonaliter ad Christum & Ecclesiam: & hoc ad tempus: & ideo peccat observantes ritum istum, sicut etiam peccarem si nos in nomine Christi baptizarem. Vel dicatur, quod cum dicitur, baptizetur seruus Christi, &c. præintelligitur expressio vel intellectus verbi primæ personæ, & quoad hoc tolerari potuit ad tempus, propter scandalum, & ex imperio Spiritus sancti inspirante Ecclesiam. Tamen Papa in hoc dubius fuit: quia de illis qui sunt in Dalmatia primo respondit, quod rebaptizarentur, & postea permisit, & vt caueretur in posterum præcepit: quosdam autem fratres in ordine nostro existentes, res ad minus in vrbem Romanam rebaptizari præcepit.

Ad aliu d dicendum, quod non bene dicitur, ego intendo te baptizare: quia ex hoc non posset inferri, quod ego baptizarem secundum actum, vel quod ille baptizatus esset secundum actum: quia multa intenduntur quæ non faciunt: & ideo expresse conuenienter fieri non potuit nisi in enuntiatione actus baptismi.

Ad aliu d dicendum, quod ly nomine dicitur D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

essentiam notam se reddentem in effectu gratie quam operantur indifferentes tres personæ: & ideo cessat obiectio, quia licet supponat essentiam, tamen supponit eam sub alio modo significandi: & ideo loco eius supponi non potest.

Ad aliu d dicendum, quod nulla nomina possunt poni loco istorum: quia tantum exprimitur personas, vt sunt in se perfectæ & distinctæ ab inuicem, vt probatum est in primo lib.

Ad aliu d quod contra obiicitur, dicendum, quod verbum & filius differunt eadem ratione quæ est relatio, sed non eadem ratione nominis: quia verbum vt verbum non nominat personam in se perfectam, sed potius verbum vt in diuinis: & similiter donum, & amor: & ideo non possunt poni loco istorum.

Ad aliu d dicendum, quod genitor & genitus dicuntur relatiua, quæ secundum intellectum sunt ab actu generandi: Deus autem Pater, & Filius dicuntur personas distinctas: vnde omnis pater generat, sed non conuertitur: & similiter omnis filius genitus est, sed non conuertitur: & ideo pater, quod differentis significationis sunt illa nomina & ista.

Ad aliu d dicendum, quod potentia, sapientia, voluntas siue bonitas, licet non inueniantur quæ exiguntur ad operandum: tamen non nominant nisi vnitatem essentia: eo quod hæc in singulis personis sunt: sed forma baptismi secundum fidei confessionem distinctam, debet nominare vnitatem essentia: & tres personas: & ideo illa nomina non conueniunt.

Ad aliu d dicendum, quod tria concurrerant ad hoc quod Apostoli baptizarent in nomine Christi, quorum vnum est significatio nominis quæ implicite exprimit Trinitatem. Secundum autem fuit necessitas: quia odiosum fuit illud nomen salutare, in quo oportet omnem hominem saluari: & ideo vt videntes Spiritum sanctum visibiliter descendere ad inuocationem huius nominis, & sic amabile & reuerendum nomen ostenderetur, voluit Spiritus sanctus vt in illo nomine baptizaretur ad tempus, donec notum & venerabile fieret. Tertium est institutio diuina per institutionem & reuelationem Spiritus sancti, quæ licet non legatur, tamen puto quod Apostoli nunquam præsumpsissent, nisi Spiritus sanctus hoc fieri iussisset.

Ad aliu d dicendum, quod saluata est vnitatis formæ implicitate: quia in nomine Christi intelligitur vnus Pater, vnus Filius, & vnus qui est Spiritus sanctus.

Ad aliu d patet solutio per ante dicta.

Ad aliu d dicendum, quod hoc nomen, IESVS, non ita conueniens erat: quia non ita exprimit Trinitatem: tamen nolo contradicere quin eisdem causis concurrentibus hoc fieri posset in alio nomine sicut in isto.

Ad aliu d dicendum, quod Papa non potest figurate nec Apostoli poterunt, nisi per reuelationem Spiritus sancti, & magnam Ecclesie necessitatem.

Ad id quod quæritur de nomine vnus personæ, dicendum quod non potest fieri, nec vnquam factum est: & quod dicit Ambros. sic intelligitur: Qui vnus dicit exprimitur in fide Trinitatis, quæ sit in confessione etiam aliorum. Vel dicatur melius,

D

melius, quod loquitur in eodem casu in quo Apostoli in nomine Christi baptizauerunt: tunc enim fieri posset illis tribus concurrentibus, & aliter est absolute falsum quod dicitur in litera.

AD ALIUD dicendum, quod licet relatiua se ponant per intellectum, tamen non sunt sic forma baptismi, sed potius expressa in voce: non enim sufficit cogitare vel intelligere, sed oportet exprimere voce.

AD ALIUD dicendum, quod Trinitas non nominat personas nomine proprio: & ideo non est forma: quia in nominibus propriis sunt articuli fidei & forma baptismi.

AD ID quod queritur ulterius de appositione, dicendum quod peccat apponens. Si autem apponit quod non sonat corruptionem formæ, non est rebaptizandus. Et per hoc patet solutio ad sequens: quia illa appositio in nomine patris maioris, &c. sonat formæ corruptionem: & ideo non puto illum baptizare qui sic baptizat.

AD ALIUD dicendum, quod peccat qui transponit: tamen puto esse baptismum, si nihil amplius fiat nisi transpositio: si autem apponat quod sonat formæ corruptionem, tunc puto quod non est baptismus, ut in nomine patris primi. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod ordo naturæ etiã nominibus transpositis saluatur in intentionibus nominum: quia Pater semper dicitur qui non ab alio, à quo alius: Filius qui ab alio, à quo alius: & Spiritus sanctus qui ab aliis, à quo nullus.

AD ID quod queritur ulterius de corruptione, dicendum cum Doctoribus quod si propter

linguæ impedimentum vel ignorantiam loquelæ corrumpit in fine, non officit baptismus. Si autem ex hoc intendat deridere & inducere errorem, tunc significat se non intendere quod facit Ecclesia, & tunc non baptizat. Ad id quod queritur de corruptione in principio, communiter dicitur & verum est (ut dicunt Grammatici) quod declinatio in fine dictionis non variat nisi conuincatum, & non significatum: & ideo corruptio illa non auferit formam baptismi: declinatio autem in principio dictionis variat significatum, & ideo corruptio in principio dictionis tollit baptismi formam.

SI AD HVC queritur, Quare dicatur hæc forma inuocatio Trinitatis, cum inuocatio habeat fieri in modo deprecatio: forma autem baptismi exprimitur in modo indicatio per modum enuntiationis de presenti: Et ad hoc dicendum, quod est quedam deprecatio habens vim indicationis, ut quidam Prophetæ quando prophetare, desiderabant quod prophetabant, sicut Isa. 64. Utinam dirumperes cælos & descenderes. Ita etiam è conuerso sunt quedam enuntiationes, quæ habent vim inuocationum: quia quod enuntiatine proferitur, hoc est ideo quia intentionis expressio in eis exigitur, & sic est enuntiatio in sacramentis, & est sensus, baptizo te, &c. id est ego baptizo te exterius inuocans Patrem, &c. ut interius te baptizet.

SI A VTEM queritur, Quare ita non dicitur, Inuoco te: Dicendum, quod hoc fit ut non ponatur sub dubio aliquo quin Spiritus sanctus interius baptizet. Et per hoc patet solutio ad totum.

De institutione baptismi.

**D**E institutione baptismi quando cœpit, varix sunt æstimationes. Alij dicunt tunc esse institutum, cum Nicodemus Christus ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Alij dicunt institutionem baptismi factam, cum Apostolis dixit, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Sed hoc dixit eis post resurrectionem, præcipiens eis de vocatione Gentium, quos ante passionem binos miserat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens, In viam Gentium ne abieritis. Iam ergo institutus erat baptismus: quia baptizabant simul & prædicabant.

De forma in qua baptizauerunt Apostoli ante passionem Christi.

**S**I vero queritur, In qua forma tunc baptizauerunt Apostoli? Sane dici potest, in nomine Trinitatis, scilicet in ea forma in qua postea baptizauerunt Gentes: quæ ante passionem potest intelligi fuisse tradita, licet non sit scriptum. Non ergo tunc illam formam Christus prius tradidit, cum ad Euangelizandum Gentibus misit: sed quam ante tradiderat mittens eos in Iudæam, post iterauit cum ad Gentes misit. Commodius ergo dicitur institutio facta, quando Christus à Ioanne baptizatus est in Iordane, quod dispensauit,

fauit, non quia mundari voluit cum sine peccato fuerit, sed quia contactu mundæ carnis suæ vim regeneratiuam contulit aquis, ut qui postea immergeretur inuocato nomine Trinitatis, à peccatis purgaretur. Tunc ergo inuocato nomine Trinitatis institutus est baptismus Christi: in quo Trinitatis cuius mysterium ibi innotuit, interius hominem baptizat.

De se. di. Nunquam aqua.

ARTICVLVS III.

Quando baptismus est institutus?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [De institutione baptismi quando cœpit, &c.] Videtur enim, quod baptismus debuit institui à principio: quia magis valet efficax medicina in principio, quam in fine morbi. Si dicas, quod trahit efficaciam à passione Christi, & ideo ante passionem non debuit institui: videtur hoc nihil esse: quia in fide venturi profuit passio illis qui fuerunt ante Christi incarnationem: ergo & baptismus potuit prodesse.

PRÆTEREA, ista varietas quam Magister tangit in litera, habet reduci ad aliquam concordiam, quæ igitur est illa?

SOLVITIO. Dicendum, quod baptismus non debuit incipere ante Christi passionem: & huius causa est quia baptismus est sacramentum plenæ effectus, & plenæ curæ: cura autem morbi plenaria non fuit nisi post passionem & resurrectionem Christi: quia tunc reatus originalis in toto cessauit, & ianua cæli aperta fuit quoad beatitudinis perceptionem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non habuerunt plenam liberationem qui fuerunt ante Christi incarnationem, sed tantum pro se quilibet satisfecit: sed reatus naturæ mansit usque ad Christum quoad descensum ad limbum, & ianux clausuram.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus multipliciter institutus est, scilicet officialiter, &

causaliter, & quoad effectum salutis. Officialiter Mar. 10 quando misit Apostolos baptizare in eadē forma in qua nunc baptismus fit, ut dicit in litera præcipiens eis ibi, In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intrarent. Causaliter autem quatuor modis, scilicet materialiter Marth. 3. quando tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis in baptismo, scilicet quo baptizatus est: in quo tamen baptismo res Trinitatis fuit, licet non sub forma verborum præscripta: quia Pater in voce, Filius in carne aquam tangente, Spiritus sanctus in columba. Quia etiam aqua materia non est nisi verbo vite sanctificata, nisi quis vocet materiam omnino indispositam: habet enim se materia tripliciter ad baptismum, scilicet ut materia tantum: & sic aqua à principio creationis est materia, cum Spiritus Domini ferebatur super aquas, ut dicit Chrysost. Habet etiam se ut materia disposita: ut postquam Dominus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam aquis contulit. Habet etiam se ut materia informata, quando est sub inuocatione Trinitatis. Secundum causam autem formalem institutus est baptismus Marth. ult. baptizantes eos in nomine Patris, &c. Et quoad causam finalem Ioan. 3. Nisi quis tenatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cælorum. Efficienter autem & significatiue quoad causam operantem in baptismo, Ioan. 19. institutus est, ubi aqua fluxit & sanguis de latere Christi, ad ostendendum quod de latere Christi habet efficaciam salutis. Sed quoad effectum salutis, institutus est Marth. ult. ubi dicit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Quare in aqua tantum fiat?

**C**ELEBRATUR autem hoc sacramentum tantum in aqua, non in alio liquore, ut ait Christus, Nisi quis renatus, &c. Ideoque vniformiter id fieri in aqua præcipitur, ut intelligatur quod sicut aqua sordes corporis ac vestes abluuit: ita baptismus maculas animæ, sordesque vitiorum emundando abstergit. Vel ideo, ut nullum inopia excusaret: quod posset fieri, si in vino vel oleo fieret: & ut communis materia baptizandi inueniretur apud omnes: quod aqua signauit quæ de latere Christi manauit, sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit. Non ergo in alio liquore potest consecrari baptismus nisi in aqua.

ARTICVLVS IIII.

An conueniens materia baptismi sit aqua?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Celebratur autem hoc sacramentum in aqua] D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Videtur autem, quod materia conueniens non sit aqua: baptismus enim ut supra habuit est, principium est nouæ vite: sed principium vite non est in gratia baptismi: nisi significetur in proprietate materie sacramenti: quia sacramentum nullius rei causæ est cuius non est signum: causa autem vite





4 Item, Marc. i. E. statim ascendens de aqua, &c. dicitur Beata, quod virtute baptismatis aperitur cæli.

SI AVTEM hoc concelebratur, contrarium hic dicitur in litera. Item, Coloss. i. Pacificata sunt cælestia & terrena. Ibi Augustinus in originali sic dicit, Quia hora sanguis redemptionis Christi de latere eius penitens exiit, dimissum est peccatum Adæ, & tunc parit introitus in regnum cælorum. Sed videtur iterum hoc per hoc quod dixit latroni Luc. 13. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

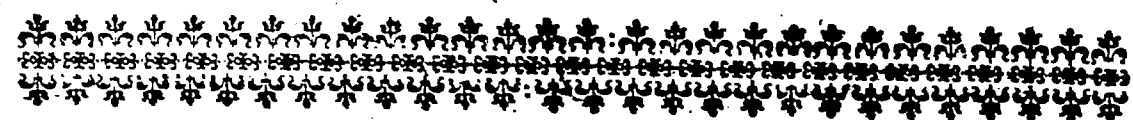
Sed contra...

SED CONTRA videtur quod in resurrectione: quia ita dicitur in oratione paschali, Deus qui hodierna die per virginitatem tuam æternitatis nobis altum devicta morte referasti, &c. Item videtur, quod ascensio: quia tunc ascendit pater ante eos ut prædixerat propheta.

ULTERIVS quaeritur de secundo, quid vocetur hic ianua? sed hoc supra determinatum est.

SOLVITIO Dicendum, quod omnia hæc quodammodo aperuerunt differenter: quia baptismus quoad solutionem reatus impediens & culpa ex parte nostra: passio autem quoad solutionem pretij quod statutum erat solvendum ex decreto Patris: resurrectio autem quoad adeptio nem gloriæ in capite, quæ anima est adipiscenda gloriæ in membris: sed ascensio quoad ingressum in cælum, quæ determinat locum congruum beatitudini. Et per hoc patet solutio ad totum.

AD ALIUD quod ulterius quaeritur, Quid vocetur ianua? dicendum, quod repositum reatus ex parte nostra, & statutum debitum ex parte statuti decreti Dei. Alij tamen aliter dicunt, sed non est vis.



DISTINCTIO IV.

Quod alij suscipiunt sacramentum & rem, alij sacramentum & non rem, alij rem & non sacramentum.

De baptismo per comparationem ad recipientes...



IC dicendum est aliquos suscipere sacramentum & rem sacramenti, aliquos sacramentum & non rem, aliquos rem & non sacramentum. Sacramentum & rem simul suscipiunt omnes parvuli, qui in baptismo ab originali mundantur peccato: quantumvis quidam diffiteantur illis qui perituri sunt parvulis in baptismo dimitti peccata, innitentes illi verbo Augustini. Sacramenta in solis electis efficiunt quod figurant: non intelligentes illud ita esse accipiendum, quia cum in aliis efficiunt sacramenta remissionem, non hoc eis faciunt ad salutem, sed solis electis. Nam quod omnibus parvulis in baptismo remittatur peccatum per baptismum, Augustinus evidenter dicit: A parvulo, inquit, recen ter nato usque ad decrepitem senem, sicut nullus prohibetur à baptismo, ita nullus est qui non peccato moriatur in baptismo: sed parvuli tantum originali, maiores vero etiam omnibus quæ male vivendo addiderunt ad illud quod nascendo traxerunt, nisi enormitas vitæ impediatur, id est, fictio. Adulti quoque qui cum fide baptizantur, sacramentum & rem suscipiunt.

Lib. de baptis. parvul. 2.

In each. c. 43.

DIVISIO TEXTVS.

IC dicendum est aliquos suscipere sacramentum & rem sacramenti, aliquos sacramentum & non rem, aliquos rem & non sacramentum. Sacramentum & rem simul suscipiunt omnes parvuli, qui in baptismo ab originali mundantur peccato: quantumvis quidam diffiteantur illis qui perituri sunt parvulis in baptismo dimitti peccata, innitentes illi verbo Augustini. Sacramenta in solis electis efficiunt quod figurant: non intelligentes illud ita esse accipiendum, quia cum in aliis efficiunt sacramenta remissionem, non hoc eis faciunt ad salutem, sed solis electis. Nam quod omnibus parvulis in baptismo remittatur peccatum per baptismum, Augustinus evidenter dicit: A parvulo, inquit, recen ter nato usque ad decrepitem senem, sicut nullus prohibetur à baptismo, ita nullus est qui non peccato moriatur in baptismo: sed parvuli tantum originali, maiores vero etiam omnibus quæ male vivendo addiderunt ad illud quod nascendo traxerunt, nisi enormitas vitæ impediatur, id est, fictio. Adulti quoque qui cum fide baptizantur, sacramentum & rem suscipiunt.

Secundo est de his qui suscipiunt sacramentum & non rem. [Quod vero sine fide accedunt] Tertia est de his qui suscipiunt rem & non sacramentum. [Sunt de illis qui in terra possunt] Quæstio- nes sunt ex his consequentes sunt quæstiones quædam. Quid suscipiunt in baptismo parvuli? Quid suscipiunt in baptismo adulti? Quid suscipiunt in baptismo infirmi? Quid suscipiunt in baptismo peccatores? Cum vero in baptismo peccatores de- leatur

leatur & satisfactio exterior, &c.] Tertia est, Cuius rei sit baptismus, &c.] Ultima est, Quid parvuli accipiant in baptismo, utrum gratiam tantum, vel virtutem tantum, vel utrumque? ibi [Soler autem quaeri, si parvulus in baptismo, &c.] Et hæc omnia prolixè determinantur & bene in litera: & ideo quaestiones hic sunt succinctæ.

ARTICVLVS I.

An in parvulis qui recipiunt rem & sacramentum, sit æqualis effectus baptismi?

QVAERITUR tamen primo circa primam partem quaestionis, Vtrum in parvulis qui recipiunt rem & sacramentum, sit effectus baptismi æqualis: Et videtur quod sic: quia dicit Philosophus, Causa vna eodem modo se habens, facit vnum: sed baptismus est causa vna, & eodem modo se habens: ergo facit vnum.

Item, Vna passio Christi operatur in baptismo, siue suscipiatur ab hoc, siue ab illo: ergo videtur, quod æqualiter.

Item, Fides aliena operatur in omnibus parvulis ad iustificationem: ergo videtur, quod æqualiter.

Sed contra...

SED CONTRA hoc videtur esse, quod secundum naturalia Angeli gratuita etiam differenter acceperint, ut dicit Magister in 2. huius vo-

luminis: ergo videtur, quod similiter & parvuli: ergo non receperunt æqualem gratiam.

Item, Nos videmus cum adolefcunt, quod non æqualiter dispositi sunt ad actus. Cum ergo actus sint ex habitibus, videtur quod nec habitus æqualiter acceperunt.

Item, Quidam accipiunt gratiam finaliter in baptismo: alij autem non, ut præfati: ergo videtur, quod inæqualis sit effectus baptismi in omnibus parvulis.

SOLVITIO. Dicendum, quod æqualis est effectus baptismi in omnibus parvulis, ut probant primæ obiectiones: sed non sic se habet in adultis, ut infra probabitur.

AD PRIMUM autem quod contra obiicitur, dicendum quod non est simile de Angelis: quia illi multorum iudicio secundum differentiam ordinum differunt specie, sed parvuli sunt in specie vna: nec hominibus datur quantitas gratiæ, secundum proportionem naturalium, sed potius secundum modum preparationis, & hic æqualis est cum parvulis, quia non habent preparationem nisi ex merito Christi, & illa æqualiter exhibetur omnibus.

AD ALIUD dicendum, quod differens usus est, non ex difformitate habitus, sed potius ex difformitate liberi arbitrij.

AD ALIUD dicendum, quod finalem habere gratiam, vel secundum præsentem iustitiam non dicitur gratiæ quantitatem, sed qualitatem: & ideo in illo argumento mutatur quid in quale.

De fide accedentibus.

VI vero sine fide vel fide accedunt, sacramentum, non rem suscipiunt. Vnde Hieron. Sunt laucra gentilium, hæreticorum: sed non lauant ad salutem. In Ecclesia etiam qui non plena fide accipiunt baptismum, non spiritum, sed aquam suscipiunt. August. etiam ait, Iudæis omnibus communia erant sacramenta, sed non communis omnibus erat gratia, quæ est virtus sacramentorum: ita & nunc communis est baptismus omnibus baptizatis, sed non virtus baptismi, id est, ipsa gratia. Item, Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi poeniteat eum veteris vitæ, novam non potest inchoare. Ab hac poenitentia, cum baptizantur, soli parvuli immunes sunt. His aliisque testimoniis aperte ostenditur, adultis sine fide & poenitentia vera in baptismo non conferri gratiam remissionis: quia nec parvulis sine fide aliena, qui propriam habere nequeunt, datur in baptismo remissio. Siquis ergo fide accedit non habens veram cordis contritionem, sacramentum sine re accipit. Videtur tamen August. dicere, quod etiam fide accedenti, qui etiam habet odium fratrem, in ipso momento quo baptizatur, omnia condonentur peccata, & post baptismum mox redeant. Sed non hoc asserendo dicit: imo hanc opinionem & præmissam sententiam conferendo ait enim sic, His qui fide corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum: aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa, iterum per fictionem replicantur: ut etiam illud verum sit,

Ad c. 16. Ezech.

Lib. de poenit. medica. c. 2. & ponitur de conse. dist. 4. c. Omnis qui...

Lib. 1. de baptis. contra Donatistas c. 1. De conse. dist. 4. c. Quo modo Deus...

Gal. 3.  
Sap. 11.

Mar. 19  
Luc. 13.

Quæstio  
cap. 11.  
De cõse.  
dist. 4. c.  
Osten-  
ditur il-  
los.

fit, Quotquot in Christo baptizati estis, &c. & illud, Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum: ut induat eum Christum sanctitas baptismi, & exuat eum Christum pernicies fictionis. Nam redire dimissa peccata ubi fraterna charitas non est, aperte Dominus docet etiam in illo seruo, à quo Dominus dimissum debitum petiit, quia ille conferuo dimittere noluit. Sic non impeditur baptismi gratia quominus omnia peccata dimittantur, etiam si fraternalis odium in eius cui dimittuntur, animo perseverat. Soluitur enim hesternus dies, & quicquid superest: & soluitur etiam ipsa hora momentumque ante baptismum, & in baptismo. Deinceps autem continuo reus incipit esse non solum consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quæ dimissa sunt. Hoc autem ut prædiximus, non sub assertionem dixit: quod ostenditur ex eo quod ait in eodem libro sic, Si ad baptismum fictus accedit, dimissa sunt ei peccata, aut non sunt dimissa: eligant quod voluerint. Ecce aperte cernis, si tamen attendis, id dixisse Augustinum non asserendo, sed querendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait, Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit: quæ corde in malitia perseverante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. Non ergo ficto accedenti peccata dimittuntur.

ARTICVLVS II.

Quid sit fictio?

Deinde queritur de secundo quod tangit ibi [Qui vero sine fide vel fide accedunt, &c.] Et hic queruntur tria, quorum primum est, Quid sit fictio? Secundo, Qualiter impedit baptismum? Tertio, Qualiter redit effectus baptismi cessante fictione?

AD PRIMUM proceditur sic: Fictus est (ut dicit Augustinus) qui non credit, vel indevotus accedit, vel qui aliter celebrat sacramentum quam institutum est, vel qui contemnit suscipere: qui autem non credit, ille non se subicit sacramento: ergo videtur, quod ille non suscipit.

2 Item, Baptismus est sacramentum fidei: ergo videtur, quod contrarium fidei sit contrarium sacramento: sed discrepantia est contraria fidei: ergo contrariatur sacramento: ergo nihil suscipit qui non credit.

3 Item, Cum multi sint articuli fidei, potest aliquis non credere unum, & credere alium: ut non credens resurrectionem, potest credere baptismum: & queritur, Verum ille suscipiat baptismum? Et videtur, quod sic: quia ille intendit suscipere quod exhibet Ecclesia: ergo videtur, quod suscipiet illud.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA: Sapient. 1. Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum: ergo Spiritus sanctus nihil operatur in baptismo: ergo nihil suscipit.

Quæstio  
sola 1.

VLTERIVS queritur de secundo modo, qui dicitur indevotio. Devotio enim est quidam fervor animi in compunctione peccatorum, vel amore charitatis, ut dicit Ambro-

sius super epistolam ad Roman. sed multi sunt qui non ita accedunt ad baptismum: ergo videtur, quod multi sunt qui non habent affectum mortalis peccati, qui tamen ficti sunt: & hoc nullus dicit.

VLTERIVS queritur de tertio modo ficto: qui enim aliter celebrat, non servat formam sacramenti: ergo non recipit sacramentum: & in contrarium eius dicitur in litera.

2 Item, Qui contemnit suscipere, non videtur proprie dici fictus, sed aperte malus: quia fictus simulat ad minus.

VLTERIVS queritur de numero harum fictionum.

SOLVITIO. Ad hoc ultimum primum respondeo, quod quadruplex fictio colligitur à dictis Augustin. tamen triplex fictio ponitur præcipue in suscipiente sacramentum Eucharistie, sed per simile etiam est in suscipiente baptismum: & illa est aut ex parte dantis sacramentum, aut ex parte suscipientis. Vel aliter & melius, aut ex parte ritus sive actus sacramenti, aut ex parte operis operati quod facit Ecclesia. Si primo modo, tunc est qui aliter suscipit quam Ecclesia exerceat ritum, & hoc intelligo de eo qui deridet ritum Ecclesie, & tamen intendit accipere quod facit Ecclesia, licet derideat: ille enim percipit sacramentum. Si autem ex parte operis operati: tunc aut est secundum rationem, & tunc non est non credens: aut secundum concupiscibilem, & tunc est indevotus: aut ex parte irascibilis, & tunc est contempnus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod est non credens, volens tamen suscipere idipsum secundum quod videt facere Ecclesiam: & ille est de quo loquitur Magister in litera, quod suscipit sacramentum quoad characteris impressionem: si autem auerteret eum infidelitas ut nollet suscipere

ne nec susciperet, tunc non esset dubium, quod nihil susciperet.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus est sacramentum fidei quoad hoc quod est fundamentum sacramentorum, sicut fides edificij spiritualis in vita. Sed quod contrariatur fidei dum modo intendat suscipere quod facit Ecclesia, non contrariatur nisi gratiæ sacramentali, & non characteri: & ideo suscipitur character.

AD ALIUD dicendum, quod incredulitas omnium articulorum impedit rem sacramenti, & si omnes simul discredat, & tamen velit suscipere id secundum quod nihil credit facere Ecclesiam, ipse suscipit characterem.

Ad qua-  
sionem  
1.

AD ID quod queritur de secunda fictione, dicendum quod indevotus hic dicitur à privatione habitus devotionis, & hoc est quando est in statu & effectu mortalis peccati: quia talis non recipit nisi characterem.

Ad qua-  
sionem  
2.

AD ALIUD dicendum, quod qui aliter celebrat, si non servat formam, nihil exhibet: sed hic principaliter accipitur ex parte suscipientis, qui scilicet susceperit aliter quam Ecclesie ritus sit, suscipit enim pro quadam abusione, tamen hoc ipsum abusivum intendit suscipere, propter efficaciam sacramenti dicitur recipere characterem.

AD ALIUD dicendum, quod est contemptus abiciens opus, & est contemptus vilipendens tantquam vile, quod tamen facere intendit. Et primus quidem nihil suscipit, quia sacramento se non subdit: secundus autem suscipit characterem.

ARTICVLVS III.

An fictio possit impedire baptismum?

Secundo queritur, Qualiter impedit baptismum? Videtur enim, quod non possit impedire: fortius enim non impeditur à minus forti gratia autem sacramentalis fortior est fictione, & omni peccato: ergo videtur, quod impedire non debeat, nec possit.

2 Præterea, Si peccatum impedit: tunc etiam peccatum originale in parvulis videtur impedire posse: & hoc non est verum.

3 Item, Peccata quedam venialia sunt in adultis non baptizatis. Ponamus ergo, quod adultus aliquis nimis diligens uxorem, vel parvulos, & plus quam Deum, & tamen baptizetur: constat quod ille amorem illum in baptismo non amittat, nec deponat: ergo peccatum manet: ergo videtur esse fictus: quia Deus aut nihil, aut totum indulget.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod fictio impedit ex eo quod ponit obicem Spiritui sancto per dissentium actualem voluntatis ad effectum sacramenti: vult enim aliquid quod non potest stare cum gratia sacramentali.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod peccatum de se est debile: sed cum voluntate retinente gratiæ efficitur forte ad impediendam gratiam: quia qui creavit te sine te, non iustificabit te sine te: non enim vult malitiam Deus, ut dicit Damasc. nec compellit virtutem, quia iam forderet laus boni, si etiam contra voluntatem daretur.

AD ALIUD dicendum, quod in parvulis

non est voluntas renitens, quin potius est ibi preparatio meriti Christi contra peccatum alienum, ut prius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod nihil prohibet propter adhaerentiam venialis veniale peccatum manere: quia hoc non facit fictionem: quia nec in eadem parte est cum gratia, nec etiam gratiæ contrariatur: & ideo tota venia habetur, & tota sanctitas etiam non habita remissione venialis.

ARTICVLVS IV.

Qualiter redat effectus baptismi cessante fictione?

Tertio queritur, Qualiter redit effectus baptismi cessante fictione? Quia videtur, quod non redat: opera enim mortua non vivificantur: opera autem in mortali peccato facta, sunt mortua: ergo non vivificantur: baptismus autem huiusmodi est in mortali peccato factus: ergo non redit baptismi effectus, sed iterum debet baptizari.

2 Si dicas, quod in ficto imprimitur character, & gratia illius non debet baptizari. Videtur, quod non imprimitur: quia Spiritus disciplina effugiet fictum: ergo non imprimi ei quicquam: ergo nec characterem.

3 Præterea, Character est lumen spirituale, ut infra habebitur, & lumen spirituale non potest stare cum spirituali tenebra: peccatum autem ut dicit Damasc. est tenebra spiritualis: ergo videtur, quod ficto character imprimi non possit.

4 Item, Gratia sacramentalis est effecta à sacramento baptismi: sed quando non est, non efficitur: ergo non efficitur quin iste fictus baptizatur. Similiter videtur, quod nec postea efficitur: quado enim non est causa, tunc nihil efficit causa: postea autem non est baptismus, quia iam transit: ergo non efficit postea: ergo non efficitur unquam à baptismo gratia illa: ergo non redit.

5 Item, Non redit quod nunquam affuit: sed isti ficti nunquam affuit gratia: ergo non redit ei postea cessante fictione.

6 Item, Ponamus, quod iste fictus inter baptismum suum, & ante penitentiam, multa committat peccata, & postea peniteat de fictione: aut illa peccata remittuntur sine gemitu exteriori & plandiu, aut non? Si sic: ergo peccatum actuale commissum post baptismum remittitur sine exteriori satisfactione, quod non dicitur à Doctoribus. Si non remittitur: ergo gratia baptismi non delet quicquid inuenit.

7 Præterea, Causa debet esse coniuncta effectui: sed gratia delens peccatum est effectus baptismi: ergo debet esse coniuncta cum ipso: & hoc non est in talibus: ergo videtur, quod necesse sit iterum baptizari. Si forte dicatur, quod manet character, & ille est causa gratiæ in talibus: istud non videtur esse verum, quia character æqualiter est in bonis & in malis: ergo non est magis causa boni quam mali: quia causa per se boni non potest esse cum malo, sicut nec bonum: & causa mali per se & formaliter, non potest esse cum bono, sicut nec malum.

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod fictus recipit characterem: & aliter est de opere hominis, & aliter de opere Dei: opus enim hominis

Solutio.

nis

nis potest per hominem esse mortuum & mortificatum & hoc est quod procedit à libero arbitrio: opus autem Dei non potest esse mortuum, & hoc est sacramentum in ipso, sicut infra distin. 13 habebitur, diuina virtus sub tegumento visibilium specierum in baptismo salutem operatur: & ideo non tenet ista obiectio de sacramentis. Sed fides ponit obicem siue repagulum gratiæ usque in eo fiat.

AD ALIUD dicendum, quod Spiritus sanctus in quantum sanctus, effugiet fictum, quia non operatur in eo sanctitatem, sed non in quantum est Spiritus operans in sacramentis.

AD ALIUD dicendum, quod character lumen est spirituale ex parte imaginis creatæ distinguens fidelem ab infideli secundum fidei statum, ut infra dicemus in questione de characteribus, distin. 6. sed illud lumen non habet contrarietatem ad peccatum, sicut nec lumen fidei informis: nec hoc ideo dicitur, quod sit fides informis, sed est splendor quidam procedens à characteribus increato in imaginem creatam, ad distinctionem baptizati à non baptizato: & ideo potest saluari cum peccato.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus manet in ficto per mansionem characteris, qui vocatur proprie sacramentum: & ideo non habens obiectulum operatur gratiam, eo modo quo ipsum

est causa, scilicet disponens, & Deus tunc efficit gratiam in isto: unde hæc fuit falsa, quod baptismus transit, quia mansit ut est character.

AD ALIUD dicendum, quod effectus non dicitur redire: sed dicitur in litera quod baptismus ex eo tempore incipit valere, quod recedit fictio. Si tamen redire dicatur, tunc dicendum est, quod prius affuit in causa disponente, licet non in se.

AD ALIUD dicendum, quod virtute baptismatis non delentur in isto nisi quæ usque ad horam baptismi commiserit: sed virtute penitentiae delentur sequentia: & ideo pro istis debet recipere penitentiam exteriorem. Et quod dicitur, quod baptismus delet quicquid inuenit, bene exponitur ab Augustino in litera: quia delentur ibi externus dies, & ipsa hora ante baptismum, sed non ea quæ sunt post, sed potius virtute contritionis & penitentiae: quia non potest dimidia venia à Deo accipi: ut homo habeat gratiam simul, & culpam: & simul habitet in eo Deus, & diabolus.

AD VLTIMUM dicendum, quod baptismus ut est causa gratiæ, manet in characteribus. Et quod obicitur de mansionem causæ, dicendum quod hoc est verum de causa formali: sed baptismus est causa disponens tantum, quæ tamen necessario inducit effectum, nisi à contraria voluntate impediat.

*Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Christo baptizati estis Christum induistis?*

**V**ERITUR ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis? Potest dici, quod qui in Christo, id est, in Christi conformitate baptizantur, scilicet ut moriantur vetustati peccati, sicut Christus vetustati peenæ: induunt Christum, quem per gratiam in habitatem habent. Potest & aliter solui. Duobus enim modis Christum induere dicimur, vel assumptione sacramenti, vel rei perceptione. Unde Augustinus. Induunt homines Christum aliquando usque ad sacramenti perceptionem, aliquando usque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum bonis & malis potest esse commune, hoc autem est proprium bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Christi nomine baptizantur, Christum induunt, vel secundum sacramenti perceptionem, vel secundum vitæ sanctificationem.

ARTICVLVS V.

*An verum sit illud dictum Apostoli, Quotquot baptizati estis, Christum induistis?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi. Quæritur ergo quomodo illud accipiatur, &c. Christus enim non habetur ut indumentum nisi per habitum virtutis: ergo videtur, quod tales accipiunt habitum virtutis. Item non induitur Christus nisi per nouum hominem, sicut videtur dicere Apostolus dicens, Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia &

sanctitate veritatis. Fictus autem non innouatur. Ergo non induit Christum.

2 Item, Secundum ea quæ dicit in litera, tunc character est sacramentum: ergo est inuisibilis gratiæ visibilis forma: & hoc patet esse falsum, quia character non est sensibilis, neque visibilis. Si dicas, quod videtur à gloriificatis & beatis: hoc nihil est: quia secundum hoc etiam gratia est visibilis, quia videtur ab eis.

3 Si dicas, quod in alio videtur, hoc est, in tinctione facta in aqua: hoc nihil videtur esse: si enim aliquid in alio videtur, illo non existente in quo videtur, id quod videbatur in ipso, non videbitur: sed character non nisi in tinctione videtur: ergo

ergo non existente tinctione, nullo modo videbitur: sed cessante tinctione non est tinctio: ergo tunc nulla est in isto visibilis forma: ergo nullum sacramentum.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod licet character secundum nomen sit in prædicamento relationis, sicut signum distinguens: tamen secundum id quod est, est habitus cuiusdam luminis illustrati imaginem per modum dispositionis non omnino sufficienter ad salutem: & ille dicitur hic habitus, quo habetur sacramentum, & in eo secundum quid induitur Christus, & non simpliciter: & ideo etiam litera non dicit, quod simpliciter induunt Christum, sed cum hac determinatione,

usque ad sacramenti susceptionem. Per hoc patet solutio ad sequens: quia Apostolus loquitur de simpliciter induentibus Christum.

AD ALIUD dicendum, quod character est sacramentum, & est visibilis in tinctione.

AD HOC quod obicitur contra, dicendum quod licet tinctionis actus exercitus transeat, tamen secundum suscepisse non transit, sicut quando de præterito ex præteritione sua non præterit: & ad illam tinctionem refertur visibilitas characteris: quia illa tinctio visibilis fuit in exercitio sui, & reliquit cognoscibilitatem characteris in ipsa sic peracta.

*De illis qui suscipiunt rem, & non sacramentum.*

**S**VNT & alij, supra posuimus, qui suscipiunt rem, & non sacramentum. Qui enim effundunt sanguinem pro nomine Iesu, etsi non sacramentum, rem tamen accipiunt. Unde Augustinus. Quicumque non percepto regeneratio-

nis lauacro pro confessione Christi moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerent sacro fonte baptismi. Audistis quod passio pro Christi nomine suscepta, supplet vicem baptismi. Nec tantum passio vicem baptismi implet, sed etiam fides & contritio, ubi necessitas excludit sacramentum: sicut aperte docet Augustinus dicens baptismi vicem aliquando implere passionem. De latrone illo cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso, Beatus Cyprianus in libro 4. de baptismo non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam ego considerans; inuenio, non tantum passionem pro nomine Christi id quod baptismo debeat posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis; si forte ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim ille latro pro nomine Christi crucifixus, est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, sine visibilis baptismi sacramento, quod Apostolus ait, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est: sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et baptismus quidem potest esse ubi conuersio cordis defuerit: conuersio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest: nec villo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur. Ecce hic habes non solum passionem, sed etiam fidem & contritionem conferre remissionem, ubi non contemnitur sacramentum: ut in latrone illo ostenditur, qui non per passionem, sed per fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicunt quidam hoc retractasse Augustinum. Retractauit quidem exemplum, sed non sententiam. Ait enim in 4 lib. Cum dicerem vicem baptismi posse habere passionem, non satis idoneum posui illius latronis exemplum: quia utrum non fuerit baptizatus, incertum est. Constat ergo baptismo aliquos iustificari & saluari. Unde de Valentiniano.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

E no.

Lib. 13. de Trin. cap. 7.

Lib. 4. de bap. contra Donatistas c. 12. De conf. dist. 4. c. Baptismi vicem. Luc. 24.

Rom. 11.

Lib. rec. cap. 18.

Lib. de obitu Valentiniani.





In Eccl[esi]a-  
sticis dog-  
matibus  
cap. 44.

in Ecclesia sanguinem fundunt aliquis vitam æternam accipere non po-  
test. Item, Nullum cathecumenum quamvis in bonis operibus defun-  
ctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, ubi tota  
sacramenta baptismi complentur. Item, Baptizatis iter tantum salutis  
esse credimus. Sed quod in his minus dixit, in aliis capitulis supra po-  
sitis supplevit. Et ideo hæc sic intelligenda sunt, ut illi soli habentes  
tempus baptizandi excipiantur. Si enim aliquis habens fidem & chari-  
tatem voluerit baptizari, & non valet necessitate præventus, supplet  
omnipotentis benignitas quod sacramento defuerat. Dum enim sol-  
uere potest, nisi soluat, tenetur: sed cum iam non potest & tamen  
vult, non imputat ei Deus qui suam potentiam sacramentis non alli-  
gavit. Quod vero inuisibilis sanctificatio sine visibili sacramento qui-  
busdam insit, aperte August. tradit super Leuitic. dicens inuisibilem  
sanctificationem quibusdam affuisse & profuisse sine visibilibus sacra-  
mentis. Visibilem vero sanctificationem quæ fit sacramento visibili  
sine inuisibili, posse adesse, non posse prodesse: nec tamen visibile  
sacramentum ideo contemnendum est, quia contemptor eius inuisi-  
biliter sanctificari non potest. Hinc Cornelius & qui cum eo erant,  
iam Spiritu sanctificati baptizati sunt. Nec superflua iudicanda est san-  
ctificatio visibilis, quia inuisibilis præcessit. Sine visibili ergo inuisibi-  
lis sanctificatio esse potest & prodesse: visibilis autem quæ fit sacra-  
mento tenus, sine inuisibili prodesse non potest, cum illa sit omnis  
illius utilitas. Simoni mago visibilis baptismus non profuit, quia in-  
uisibilis non affuit: sed quibus inuisibilis affuit, profuit: nec tantum  
valet fides aliena paruulo, quantum propria adulto. Paruulis enim  
non sufficit fides Ecclesiæ sine sacramento: quia si absque baptismo  
fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptismum, damnabuntur,  
sicut multis sanctorum auctoritatibus comprobatur. Ad quod hoc  
vnum sufficiat. Augustinus, Firmissime tene paruulos qui vel in vte-  
ris matrum viuere incipiunt & ibi moriuntur, vel de matribus nati  
sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, æterno supplicio  
puniendo: quia etsi propriæ actionis peccata non habuerunt, ori-  
ginale tamen peccatum traxerunt carnali concupiscentiæ conceptione.  
Et sicut paruuli qui sine baptismo moriuntur, infidelium ascribuntur  
numero: ita qui baptizantur, fideles dicuntur: qui à fidelibus non  
non separantur, cum orat Ecclesia pro fidelibus defunctis. *Paruuli* ergo  
sunt non propter virtutem, sed fidei sacramentum. Unde August. Paru-  
lum etsi nondum fides illa quæ etiam in credentium voluntate con-  
sistit, iam tamen fidei ipsius sacramentum, id est, baptismus, fidelem  
facit: sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem speran-  
mente annuendo, sed ipsius rei percipiendo sacramentum.

Super  
Leuitic.  
q. 83.

Ag. 10.

Ag. 1.

Lib. de  
fide ad  
Petrum,  
& habe-  
tur de  
confes-  
sione.  
diff. 4.  
cap. Fir-  
missime.

Epist. 23.  
ad Boni-  
facium.

ARTICVLVS VIII.

*Paruuli in qui in utero matris mo-  
riuntur, vel nati sine baptismo disce-  
dunt, æterno supplicio, vel sensibili  
puniantur, aut pena damni tantum?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicitur  
[Firmissime tene paruulos, &c.] Et his

verba videtur, quod paruuli sensibiles  
pena puniantur, quia non vacat supplicium  
illi pena damni. Etiam aliam rationem vi-  
detur, quod paruuli peccata non habent, nec  
pena puniantur, sed tantum pena damni  
puniantur, quia non habent peccata, &  
in eterna, quæ est pena concupiscentiæ  
quæ paruulos non concupiscentem, & sensum  
concu-

Sed con-  
tra.

concupiscentem, ut dicit August. ergo videtur,  
quod sensibili pena debeat puniri.  
3 Item, Ignis purgabit mundum propter in-  
fectionem peccati: & si mundus in elementis ha-  
beret sensum, sensibilibus puniretur: ergo vi-  
detur, quod multo magis corpora infantum  
infecta peccato, igne debeat puniri, & etiam  
animæ.  
**Sed contra:** Peccatum quod omnino  
præter voluntatem propriam contractum est, &  
quod necesse fuit incidere, nec euitari poterat,  
maximam meretur innocentiam: tale autem est  
peccatum paruulorum: ergo maximam meretur  
innocentiam: ergo non debet sensibili pena  
puniri.  
2 Item, Inuoluntarium per ignorantiam facti  
& per violentiam inuincibilem, meretur innocen-  
tiam, cum tamen in illo aliquo modo nos volens  
sit faciens: sed in originali est inuoluntarium &  
impotentia, & nullis concomitantia cum actu:  
ergo debet multo plus excusari: ergo non debet  
aliqua pena sensibili puniri.  
3 Item, Augustinus dicit, quod magis voluit  
sic esse, quam non esse: constat autem quod illi  
qui sensibiles pena æterniter damnati sunt,  
optant mortem, & mors fugit ab eis: ergo vi-  
detur, quod sensibiles penas non patientur.  
**Quod concedimus** dicentes, quod  
non patientur nisi penam damni. Distin-  
guimus enim antiqui & bene inter penam damni, &  
penam sensibilem, dicentes quod pena damni est in  
ablatione alicuius, quod debetur nobis per ordi-  
nem nature: sicut est carentia visionis Dei, &  
carentia felicitatis æternæ: pena autem sensibilis  
est, quæ generat dolorem contrarium ex aliquo afflicti-  
one, ut est frigus, vel contritio frigoris, vel  
humiditas, quæ potest erui in inferno.  
**Ad primum** ergo dicendum, quod Augu-  
stinus impotente loquitur, vocans supplicium  
penam damni.  
**Ad aliud** dicendum, quod malum illud  
in corpore punitur per necessitatem & amari-

dinem mortis & incinerationem, & non per pen-  
nam sequentem, nisi adsit reatus poenalis, non na-  
turalis tantum.  
**Ad aliud** dicendum, quod ignis ille ero-  
mabit rubiginem actualis peccati infidelium ele-  
menta: quia paradisi in quo factum est ori-  
ginale, mundatus fuit per electionem pecca-  
torum.  
**Sed adhuc** obicitur. Certe si  
quod sciunt sibi ablatum esse regnum æternum  
propter peccatum originale: aut ergo dolent de  
amissione, aut non dolent. Si non dolent, ergo  
videtur, quod stulti sunt & in malitia obstinati.  
Si dolent: ergo actualem habent penam.  
2 Item, Aut veritas remordet eos, aut non.  
Si non: ergo non remunerantur contra omnia  
peccata. Si sic: cum ergo controsio veritas sit  
quædam actualis pena, videtur puniri sensibili-  
ter & actualiter.  
Et ad hoc dicendum, quod sciunt se priuatos  
esse regno, sed sine culpa propria & ideo excusant  
se in inferno: & vellent habere regnum: sed illa  
voluntas non inducit angorem propter causam  
amissionis: eo quod non est propria, sed aliena  
cum excusatione sufficienti.  
**Ad aliud** dicendum, quod veritas nun-  
quam remordet de hoc quod non est ex propria  
culpa factum, sed potius ex culpa aliena cum  
uentate decreti Dei: & ideo illa excusatio  
tenetur super falsum.

ARTICVLVS IX.

*Quid proferat pro paruulis?*

**D** Einde queritur de hoc quod dicitur in  
[Firmissime tene paruulos, &c.] Talibus enim videtur  
fieri iustitia, quando oratur pro eis: quia  
non modo illi immediate enolant. Et ad hoc dicitur  
quod orationes sunt laudes pro securis, &  
laudes pro his quos remanserunt in vita.

*Quid proferat pro paruulis?*

**O** L E T etiam queri de illis qui iam sanctificati spiritu cum fide  
& charitate ad baptismum accedunt: quid eis conferat bap-  
tismus. Nihil enim eis videtur prestare, cum per fidem & contritionem  
iam remissis peccatis iustificati sunt. Ad quod sane dici potest, eos qui-  
dem per fidem & contritionem iustificatos, id est, a macula peccati pur-  
gatos, & debito æternæ penæ absolutos: tamen adhuc teneri satis-  
facione temporali, qua poenitentes ligantur in Ecclesia. Cum autem  
baptismum percipiunt, & a peccatis si qua interim post conversionem  
contracterunt, mundantur, & ab exteriori satisfacione absoluantur:  
& adiutrix gratia omnique virtus in eo augetur, ut vere nouus homo  
rursum dici possit. Formas quoque peccati in eo amplius debilitatur. Ideo  
Hieron. dicit, quod si quis sine fide, factus in baptismo datur vel non  
nutritur: quia non est in eo virtus datur, & tam habenti plenius  
habetur datur: sed si est in eo virtus, datur. Qui ergo in malis  
accedit, ibi fit mundior, & magis habent ibi amplius datur. Quia  
D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent. E 3 vero

vero omnis exterior satisfactio ibi relaxetur, Ambros. ostendit super illum locum, Sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio, dicens: Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum vel planctum, vel ali- quod opus: sed & omnia gratis condonat. Quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum est. Nam sine interiori ne- mo adultus renouatur: sed exteriores satisfactiones & afflictiones, sci- licet sordes pœnitentium ibi dimittuntur. Multum ergo confert ba- ptismus etiam iam per fidem iustificato: quia accedens ad baptismum, quasi ramus à columba portatur in arcam: qui ante intus erat iudicio Dei, sed tunc etiam iudicio Ecclesiæ intus est. Cum vero in ba- ptismo peccatum deletur, & satisfactio exterior non imputetur: quæritur cur pœnaltas cui pro peccato addicti sumus, non tollatur? Hoc ideo tradunt fieri Sancti: quia si à pœna homines per baptismum liberarentur, ipsam putarent baptismi pretium, non æternum regnum. Ideo soluto reatu peccati temporalis pœna tamen manet: vt illa vita studiosius quærat, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Ideo etiam manet, vt sit fideli & certandi materia, & vincendi occasio: qui non vinceret si non pugnaret, nec pugnaret si in baptismo fieret im- mortalis.

## ARTICVLVS X.

*An vnus & equalis sit effectus baptismi in omnibus baptizatis?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Solet de illis quæri qui iam sanctificati, &c.] Et de sanctificatione quidem in vniuerso posset hic quæri, sed disputatum est in 2. dist. 3. & late per- fecutum. Videtur autem hic vnus esse effectus in omnibus accedentibus ad baptismum: vnus enim causæ vno modo causantis actus est vnus: ba- ptismus autem est vna causa vno modo cau- sans in omnibus baptizatis: ergo effectus est vnus.

2. Item, Omnes in merito passionis Christi iustificantur: sed hoc vno modo se habet ad omnes: ergo æqualis omnes in baptismo gratiã recipiunt.

3. Item, Si dicas, quod in baptismo exigitur præparatio: sed præparatio non est nisi vt non inueniat obstaculum: quia aliter paruuli non recipere- rent gratiam in baptismo: ergo videtur, quod paru- lus & adultus in baptismo æqualem gratiam recipiunt, & quilibet adultus non fictus cum quo- libet non ficto.

**A**D HOC dicunt quidam, quod triplex est actus gratiæ baptismalis, scilicet deletio vniuer- salis culpæ, & diminutio pœnæ, & ordo virtutum in meritis. Et quoad primos actus datur gratia æqualiter in omnibus, sed non quoad tertium.

**S**ED CONTRA hoc videtur esse, quia vni remittuntur centum & alij decem peccata: quia inæqualiter peccauerunt: ergo videtur, quod actus remissionis culpæ non sit æqualis in baptismo.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod solutio ista bo- na est: & ad primum dicendum, quod licet bap- tismus sit ead. a vna, tamen non eodem modo se ha- bent accedentes ad baptismum tanquam ad cau- sam illam: & ideo sit differens effectus quoad me-

ritum: sicut etiam ignis causa vna est incendij, ta- men inæqualiter incendit signa viridia & arida.

**A**D ALIUD eodem modo est respondendum: quia passio Christi non causat gratiam in nobis nisi continuata nobis: continuatur autem per fidem & deuotionem, & hæc differentiam magnam ha- bent ex parte nostra.

**A**D ALIUD dicendum, quod non tantum est præparatio in vitatione obstaculi: licet enim illa sufficiat quoad operationem baptismi, tamen mul- tum operatur ad cumulum meriti quantitas con- tritionis & deuotionis, vt dictum est.

**A**D ID quod obiicitur contra solutionem, dicen- dum, quod in vno delet plura & in alio paucio- ra, hoc est per accidens, quia in subiecto inuenit plura vel pauciora: sed est idem quoad efficaciam suam de vno & de mille.

## ARTICVLVS XI.

*An pœnaltas cui per peccatum addicti sumus, per baptismum non tollatur?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Quæ- ritur cur pœnaltas cui pro peccato addicti sumus, &c.] Videtur enim, quod causa illa nulla est quam tangit Magister: quia sicut exercitium pugnæ valet ad diminutionem peccati, ita iucun- ditas iustitiæ valet ad augmentum meriti, & hoc est melius bonum quam diminutio debiti pro peccato.

2. Item, Alia causa nulla videtur esse, ne ho- mines spem beatitudinis ponerent in baptismo: quia si omnis pœnaltas tolleretur, tunc etiam tol- leretur ignominia, & sic scirent bene, quod in alio esset beatitudinis spes ponenda.

3. Item, Videtur quod deletur pœna con- cupiscentiæ, vel quod redeat originale: posita enim causa

causa sufficienti & efficienti ponitur effectus: sed infectio carnis per pœnaltatē, & non culpam (pœ- naltatē dico concupiscentiæ) tota causa est quod anima fuerat originali culpa, quando infundi- tur: ergo si eadem causa manet in corpore post ba- ptismum, redibit idem effectus: ergo inficietur originali culpa, sicut prius. Si dicas, quod tunc habet gratiam repugnantem formæ: & ideo infi- cere non potest. Contra: Tollatur gratia sicut tollitur per sequens actuale: ergo tunc cum pecca- to actuali redibit originale. Ne ergo hoc fiat vi- detur, quod debuit tolli ad minus tota pœna con- cupiscentiæ. Si forte hoc concedatur. Contra: Ha- bens originale debet baptizari, vel non deletur in ipso originale: sed nullus iterato baptizandus est: ergo nullus recipit originale postquam semel eo caruit.

**S**OLVTIO. Præter causas hic assignatas con- sulerunt Doctores ponere 7. alias, quarum pri- ma est vt homo humilietur. Vnde Iob 6. Sagit- tæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, id est, superbiam. Secunda, vt huiusmodi timor incutatur. Iob 6. Timores Do- mini militant contra me. Tertia est, vt detur exemplum non peccandi ex vestigio plagarum antiquarum. Zach. 13. Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Quarta est, vt homo seipsum recognoscat. Iſa. 28. Tantummodo sola veratio dabit intellectum auditui. Quinta stimulario eunt ad Dominum. Michæ 2. Surgite, & ite, quia non habebitis hic requiem. Sexta, amicitia ostensio. Hebr. 12. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Osee 11. In funiculis Adam traham eos in vinculis charitatis. Septima, virtutum exer- citatio. Iudicum 3. Hæc sunt gentes quas dereliquit Dominus: vt erudiret in eis filios Israël. Alias cau- sas causat Magister in litera, vt patet.

*Cuius rei baptismus qui datur iam iusto, sit sacramentum?*

**S**iquæritur, Cuius rei baptismus ille sit sacramentum, qui datur iam iusto. Dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est, remissionis ante per fidem datæ, & remissionis tempo- ralis pœnæ siue peccati si habetur quod interim committi- tur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramen- tum, cum aliquando etiam longe post sequatur: vt in illis qui sicte ac- cedunt: quibus, cum postea pœnituerint, incipiet baptismus prodesse: in quibus fuit baptismus sacramentum huius sanctificationis, quam pœnitendo habent. Sed si nunquam pœniterent, nec à figmento re- cederent: cuius rei sacramentum esset baptismus ab illis susceptus? Potest dici, rei quæ ibi fieret ( alias foret ) si non eorum enormitas impediret.

## ARTICVLVS XII.

*An in sicte baptizato res precedat sa- cramentum, & vtrum non recedente fictione sit vere signum?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Nec mireris rem aliquando præcedere, &c.] Vi-

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod homi- ni punito & facto superbo per dispositionem ad peccatum: nihil est melius & cautius quam cau- sa humiliationis: quia si non haberet vnde humili- liaretur, tunc esset dispositus ad malum sic vt oportet post lapsum primum nunquam crederet, quod caderet per appetitum sublimium, sicut pri- mo cecidit. Vnde aliud potest esse melius in se, & tamen non esse melius homini sic disposito.

**A**D ALIUD dicendum, quod non potest tolli tota pœnaltas in hac vita, nec ille potest esse effectus sacramenti, sed potius est effectus gloriæ: sed Magister assignat quandam causam quare noluit Deus vt esset effectus gratiæ sacra- mentalis.

**A**D ALIUD dicendum, quod fomes manens in carne, non manet in eadem vi in qua erat prius: quia non manet in vi infectionis animæ cuius ipse est subiectum. Sed verum est quod ab ipso descen- di potest semen quod inficiet animam quæ sibi vnienda creabitur. Et hoc ideo: quia debilitatus est fomes quoad hanc animam, & non quoad aliã, per passionem Domini & sacramentum: & hoc bene contingit: quia cum granum excutitur à palea ad idem granum non producit paleam, sed ad aliud. Similiter cum præputatus est circumcisus, non po- test amplius esse præputatus, sed bene generat præputiarum. Etr quæritur causa huius, dico quod hoc est, quia fomes vitiosum inficiendi ani- mam trahit à sententia Domini, & à culpa: & ideo non potest inficere nisi vbi est in ratione originis primæ: in isto autem qui purgatus est, non est in ratione originis primæ: quia non est in ratione seminali Adæ infecta: & ideo illum amplius non inficit, sed alium in quo est in ratione originis primæ, scilicet in omni patre qui vt generat, est Adam respectu sui geniti.

*Cuius rei baptismus qui datur iam iusto, sit sacramentum?*

**S**iquæritur, Cuius rei baptismus ille sit sacramentum, qui datur iam iusto. Dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est, remissionis ante per fidem datæ, & remissionis tempo- ralis pœnæ siue peccati si habetur quod interim committi- tur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramen- tum, cum aliquando etiam longe post sequatur: vt in illis qui sicte ac- cedunt: quibus, cum postea pœnituerint, incipiet baptismus prodesse: in quibus fuit baptismus sacramentum huius sanctificationis, quam pœnitendo habent. Sed si nunquam pœniterent, nec à figmento re- cederent: cuius rei sacramentum esset baptismus ab illis susceptus? Potest dici, rei quæ ibi fieret ( alias foret ) si non eorum enormitas impediret.

deret enim, quod solutio Magistri hic non suffi- ciat: quia ponamus, quod fictio nunquam recedat, tunc non videtur esse signum, nec causa: ergo non est sacramentum.

2. Item, Omne signum est alicuius signum: ergo oportet illud ponere vel in futuro, vel in præsen- ti, vel in præterito: ergo si nullo horum modorum ponitur, videtur, quod non sit signum.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod est signum gra-  
E 4 tiz

tiz quam causat quantum est de se: sicut sol se per  
causam: sicut quantum est de se, licet oppo-  
sitione sub se impeditur: & per hoc patet solutio  
ad primum.

AD ALIVD dicendum, quod ponitur esse

quod quoad ordinem causæ ad causatum: & hic  
nihil est inconueniens: quia multa futura sunt in  
ordine causatum, quæ nonquam euenient: &  
ideo etiam signum rei quæ futura est secundum  
quod, id est, in ordine causæ.

*Si paruulis datur in baptismo gratia qua possunt in  
maiori etate proficere.*

**S**OLET etiam queri, Si paruulis in baptismo datur  
gratia, qua cum tempus habuerint vtendi libero arbitrio,  
possint bene velle & currere. De adultis enim qui digne  
recipiunt sacramentum, non ambigitur quin gratiam ope-  
rantem & cooperantem perceperint: quæ in vacuum eis cecidit, si per  
liberum arbitrium post mortaliter deliquerint: qui merito peccati  
gratiam appositam perdunt. Vnde dicuntur contumeliam Spiritui  
sancto facere, & ipsum a se fugare. De paruulis vero qui nondum  
ratione vtuntur, quæstio est, An in baptismo receperint gratiam,  
qua ad maiorem venientes ætatem possint velle & operari bonum?  
Videtur, quod non receperint: quia gratia illa charitas est, & fides  
quæ voluntatem præparat & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepisse  
fidem & charitatem? Si vero gratiam non receperint, qua bene ope-  
rari possunt cum fuerint adulti, non ergo sufficit eis in hoc statu  
gratia in baptismo data, nec per illam possunt modo boni esse, nisi  
alia addatur: quæ si non additur, non est ex eorum culpa, quia iu-  
stificati sunt à peccato. Quidam putant gratiam operantem & coo-  
perantem cunctis paruulis in baptismo dari in munere, non in vsu:  
vt cum ad maiorem venerint ætatem, ex munere sortiantur vsum,  
nisi per liberum arbitrium vsum muneris extinguant peccando: & ita  
ex culpa eorum est, non ex defectu gratiæ quod mali fiunt: qui ex  
Dei munere valentes habere vsum bonum, per liberum arbitrium renue-  
runt, & vsum prauum elegerunt.

ARTICVLVS XIII.

*An paruulis in baptismo datur gratia, &  
vsus habeant virtutes.*

**D**Einde queritur de vltimo capitulo huius  
distinctionis sibi [Solet etiam queri, &c.] Vi-  
detur enim, quod habeant virtutes: quia virtus est  
bona qualitas mentis qua recte viuatur: qua nemo  
male vitur, quam Deus operatur in nobis sine  
nobis: ergo habent virtutes.

2. Item, Constat, quod innascitur in eis ha-  
bitus malus peccati: ergo, minus posset iam sacra-  
mentum Redemptoris quam peccatum Adæ, si  
non causaretur in eis habitus generaliter iustifi-  
cans: ergo habitus virtutum.

3. Item, Potentia animæ semper respicit de-  
terminatum obiectum, siue procedat in illud, siue  
non: ergo perficitur habitu determinato: hoc au-  
tem est virtus: ergo paruuli habent virtutes, & re-  
cipiunt eas in baptismo.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA hoc est, quod dicit Glossa

Ioannis super id, Nam pro bono quis audeat mor-  
ri, &c. Ibi enim distinguit Glossa inter bonum &  
iustum: quia bonus est innocentia vitæ, vt paru-  
li: iusti autem exercitio virtutum: ergo paruuli non  
habent virtutes.

2. Item, Si paruuli habent virtutes, & qui  
habet vnam, habet omnes: tunc habent fidem &  
spem, quod Aug. notat, quia dicit, Non habent  
fidem nisi secundum quod baptismus est fidei sa-  
cramentum.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod leue est hic  
determinare prolixitatem, quam quidam ponunt  
hic magnam. Et Magister optime soluit in litera,  
scilicet quod habent virtutes in munere, & non  
habent eas in vsu: & hoc non contingit propter  
imperfectiorem virtutum, sed potius propter im-  
perfectiorem liberi arbitrij quod est subiectum  
virtutum: vnde in primo argumento vis est in eo  
quod dicitur, qua recte viuatur: si enim intelli-  
gatur qua recte viuatur in habitu, verum est: quia  
vt dicit Aug. in lib. de bono coniugali, habitus  
est quo quis aliquid agit, cum tempus sit: & ita  
paruulus habet apud se vnde potest bene viuere: vt  
dist.

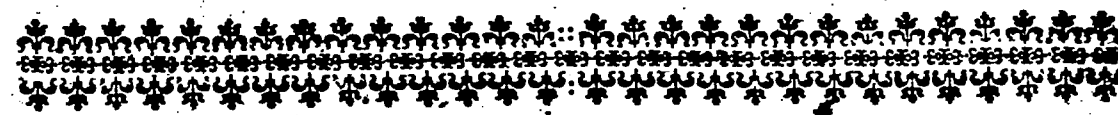
dicit Dion. In sensu venies, id est, in vsu lib. arbitri.

AD ALIVD dicendum, quod habent virtutes  
in munere habitus, vt dicit Magister. Et per hoc  
etiam patet solutio ad sequens.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod  
nihil videtur: quia dicit Glossa iustum in exercitio

virtutum, & exercitium dicit actum: sed paruuli  
dicuntur iusti ab habitu.

AD ALIVD dicendum, quod fidem habent  
in habitu: & sacramentum baptismi pro tanto  
dicitur esse sacramentum fidei, quia dat fidem in  
habitu, licet non in actu.



DISTINCTIO V.

*Quod baptismus aque sanctus est à bono & à malo datus  
bono vel malo.*



**P**OST hæc sciendum est sacramentum baptismi à bo-  
nis & à malis ministris dari, sicut à bonis & à malis  
sumitur. Nec melior est baptismus qui per meliorem  
datur, nec minus bonus qui per minus bonum datur,  
nec malus qui per malum datur, nec maius munus  
datur in baptismo dato à bono, nec minus in bap-  
tismo dato à malo, sed æquale: quia non est munus hominis, sed Dei:  
quod totum subditis declaratur testimoniis. August. ait, Baptismus  
talis est qualis ille in cuius potestate datur, non qualis est ille per cuius  
ministerium datur. Item, Prius fieri potest vt aliqui verum habeant  
baptisma, & non habeant veram fidem. Item, Si inter bonos mini-  
stros cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per melio-  
rem datur: nullo modo malus est qui etiam per malum datur, quia  
idem baptismus datur: & ideo per ministros dispares Dei munus est  
æquale, quia non illorum, sed eius est. Idem, Cum baptizat malus,  
illud quod datum est, vnum est, non impar propter impares ministros,  
sed par & æquale propter hoc, Hic est qui baptizat. Item, Ego dico  
& nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur:  
iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti, si volunt:  
si autem noluerint esse iusti qui sedent in cathedra Moysi, securum me  
facit Magister meus, scilicet Christus, de quo Spiritus sanctus dicit,  
Hic est qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas, Christus bap-  
tizauit. Siquos ergo baptizauit ebriosus, homicida, adulter: si Christi  
erat baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec  
ebriosum, nec homicidam: quia columbam attendo per quam mihi  
dicitur, Hic est qui baptizat. Item, Homicida dedit baptismum Chri-  
sti: quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante  
polluatur. Item, Si in hæresi quacunque vel schismate quisquam in  
nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptismi sacramentum acceperit,  
integrum sacramentum accepit: sed salutem quæ virtus est sacra-  
menti, non habebit si extra Ecclesiam catholicam ipsum sacra-  
mentum habuerit. Debet ergo ad Ecclesiam redire: non vt sacramentum  
baptismi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere: sed vt  
in societate Catholica vitam accipiat. Baptismus enim extra Ecclesiam  
nequit

Super  
Ioan.  
tract. 5.  
& ha-  
bentur de  
confe.  
dist. 4.

Ioan. 1.

Mat. 23.

Ioan. 1.

nequit prodesse. Ibi enim cuique prodesse potest baptismus, ubi potest prodesse elemosyna, scilicet in Ecclesia. Item, Isidorus, Romanus Pontifex non hominem iudicat qui baptizat: sed spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit qui baptizat. In his perspicue cernis baptismum verum bonis & malis dari, & à bonis & à malis: & ipsum tamen æque sanctum esse, & munus eius æquale in bonis siue à bonis, siue à malis baptizentur.



DIVISIO TEXTVS.

**Q**uest hæc sciendum est sacramentum baptismi in hac distinctione tertia quaerit Magister, si quis possit baptizare? quia bonus & malus æqualiter secundo quod potestas auctoritatis manet apud Deum: potestas autem ministerij apud homines est ibi [Quia ministerium tantum habent, &c.] Tertio determinat quæ sit potestas quam potuit dare & non dedit ibi [Hæc quaeritur quæ sit illa potestas, &c.]

ARTICVLVS I.

*An ille qui debet baptizare, debet habere ordinem & iurisdictionem & esse iustus?*

**I**ncidit autem hic quaestio circa principium, quis debeat baptizare: & quaeruntur tria, scilicet vtrum oportet habere ordinem & iurisdictionem ad hoc quod baptizet? Secundo, Vtrum oportet habere vitam bonam? Tertio de quibusdam casibus qui conueniunt quandoque circa baptizatos.

**AD PRIMVM** obicitur sic: Baptismus Ecclesie sacramentum est: ergo consistit in dispensatione ministrorum: ministri autem sunt habentes ordinem & iurisdictionem: ergo videtur, quod non debet nec potest baptizare, nisi habens vtrumque.

1 Item, Isidorus, Constat baptismum solis sacerdotibus esse traditum eiusque ministerium: nec ipsi diaconibus esse permissum: ergo videtur, quod non debet nec potest baptizare, nisi sacerdos habens iurisdictionem.

3 Item, Inter sacramenta vnum est quod est sacramentum sacramentorum, & hoc est ordo: ergo qui hunc non habet, non habet potestatem baptizandi: cum baptizare sit dispensare maximum sacramentum.

4 Item, Ordo Ecclesie est sicut ordo corporis: sed in corpore non descendit nutrimentum ab ore ad quolibet membrum, sed ad stomachum, & ab illo per venas ordinate ad epar, & cor, & alia membra per consequens: ergo similiter debet esse in corpore mystico: ergo si non seruetur ordo ille, non conueniunt baptismus gratiam: ergo videtur, quod non debet baptizare, nisi qui in gradu ab Ecclesia constitutus est.

**SED CONTRA:** Vetula baptizat & baptizatum est: ergo non exigitur quod dictum est.

*Sed contra.*

**SED VLTERRIVS** quaeritur de secundo: dicit enim August. & habetur in litera, quod iustos oportet esse baptizantes: iustos oportet esse tanti iudicis ministros: ergo videtur vnum duorum sequi: aut quod iniusti non baptizant, aut si baptizant, quod peccant mortaliter baptizando.

1 Item, In baptismo est actus hominis & actus Dei: actus autem hominis nunquam est gratus nisi ille sit in gratia qui facit eum: ergo cum iste peccator intingit, ingratum est Deo opus suum: quia intinctio est opus hominis: ergo aut nihil confertur puero vel baptizato, aut baptizans peccat mortaliter: quia super alterum aut super vtrumque necesse est cadere offensam ingratitudinis diuinæ.

2 Item, Nos videmus in corpore nostro, quod membrum aridum quamuis officiale ex forma & figura, tantum propter defectum spiritus in eo non deriuatur ab eo vita & sensus ad alia: sed potius si est de principalibus, omnia alia membra moriuntur: sed dispensantes sacramenta sunt Ecclesie membra, per quæ transfunditur vita gratiæ & sensus intelligentiæ Dei in totam Ecclesiam: ergo ipsis arescentibus in vita, omnia alia membra corrumpuntur: ergo necesse est quod ministri sint boni.

4 Item, Quando Christus determinauit ministros, ipse determinauit eos per signa sanctitatis, sicut habetur Marc. ultimo, & Hebr. a. Constatante Deo signis, & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem. Sed non licet transgredi determinationem Christi. Ergo necesse est adhuc esse tales vt non possint dispensare sacramenta.

5 Item, Malach. 1. Maledicam benedictionibus vestris. Et ibidem Glossa Ierem. Quidquid à vobis benedicitur, à me maledicatur. Ergo videtur etiam, quod periculosum sit tales permittere baptizare.

**SED CONTRA:** In litera habetur quod baptizauit Iudas, & baptizatum est.

2 Item siue sit ebriosus siue homicida, &c. quod semper baptizatum est si baptizat.

**VLTERRIVS** quaeritur hic de sacerdote simoniaci qui vendit sacramenta, & non vult baptizare nisi pretio conductus, vtrum in tali casu debet permitti? Videtur, quod non: quia non sunt facienda mala vt eueniant bona: sed emens efficitur simoniacus, sicut & vendens: ergo videtur, quod talis potius debet mori sine baptismo. Si forte dicas, quod in illo casu alius potest baptizare. Contra: Ponamus, quod non sit alius nisi sacerdos, & adultus baptizandus: tunc videtur, quod potius debet mori quam sic baptizari.

2 Item, Ponamus quod nullus habeat aquam nisi sacerdos, & Pater pueri videat puerum periclitari: aut emet, & tunc committit simoniam: aut non, & tunc permittit puerum perire cum possit adiuuare: videtur autem, quod debeat permittere perire: quia nullus debet se committere discrimini etiam per veniale vt alius euitet mortem æternam: ergo multo minus propter liberationem pueri debet se committere discrimini simoniz.

*Quaestio 1.*

*Sed contra.*

*Quaestio 1.*

clitari: aut emet, & tunc committit simoniam: aut non, & tunc permittit puerum perire cum possit adiuuare: videtur autem, quod debeat permittere perire: quia nullus debet se committere discrimini etiam per veniale vt alius euitet mortem æternam: ergo multo minus propter liberationem pueri debet se committere discrimini simoniz.

*Solutio.*

**SOLVTIO.** Dicendum ad primum, quod verus minister quoad Dominum & Ecclesiam est habens ordinem & iurisdictionem & vitam: tempore autem necessitatis est quilibet etiam vetula, nec sexum virilem, nec ordinem, nec iurisdictionem, nec vitam habens.

**AD ID** quod contra obicitur, dicendum quod illæ rationes non probant, nisi qualis debet esse minister: sed in isto sacramento aliquid reformatur peccatum, scilicet necessitas: & ideo largissima pietas Dei, quæ neminem vult perire: sicut prouidit communem materiam quæ ab omnibus potest haberi, & vbique inueniri: ita etiam voluit vt tempore necessitatis quilibet alium posset immergere.

**DICENDVM** tamen ad primum, quod dispensatio duobus modis est, scilicet quoad officium, & sic verum dicit ratio illa: & quoad abundantiam misericordiz Dei & necessitatem sacramenti, & sic non tenet.

**AD ALIVD** dicendum, quod Isidorus istius auctoritatis excipit tempus necessitatis, dicens, nisi tempore necessitatis in quo omnibus permittitur.

**AD ALIVD** dicendum, quod laicus baptizans vel vetula, baptizat, & non habet potestatem baptizandi ex ordine. Est enim potestas ex ordine, & de illa procedit obiectio: est etiam potestas ex necessitate salutis, & hæc immediata in quemlibet descendit à Deo qui potestatem suam sacramento ordinis non alligauit.

**AD ALIVD** dicendum, quod illa similitudo Apostoli corporis mystici ad naturale, non attenditur nisi in ordine officiorum, & non in descensu gratiæ: quia gratiam quilibet immediata habet à Deo: & ideo etiam actus ministerij salutis, necessitate cogente, quilibet à Deo suscipit.

*Ad quaestiones 1.*

**AD ID** quod vltius quaeritur in parte sue distinctione, respondendum est, quod & tempora oportet distinguere: quantum enim ex parte baptismi æqualis est baptismus siue à bono siue à malo detur: sed ex parte baptizantis, si est in mortali peccato, dico quod aut illud peccatum est notorium, aut occultum. Si notorium, aut est in loco necessitatis, vt scilicet non sit alius baptizans, & sic periculum: tunc dico, quod cum timore propter necessitatem baptizans non efficitur reus, sed benefacit. Si autem non est tempus necessitatis: tunc scandalizatur, & usurpat actum sacramenti indignus, & puto, quod peccat mortaliter vel grauiter. Si autem est occultum, aut timetur scandalum si non baptizat: & est tempus necessitatis, vel non necessitatis: aut non timetur ex hoc scandalum ad hoc si non baptizat. Si autem timetur scandalum præsumptionis peccati contra famam eius, & est tempus necessitatis, potest baptizare sine peccato. Item si non est tempus necessitatis, & timetur scandalum, puto quod adhuc cum timore potest baptizare. Si autem nullum

timetur scandalum, nec tempus est necessitatis, puto quod grauiter peccat præsumens baptizare: & per hoc satis patet solutio ad duo prima.

**AD ALIVD** dicendum, quod non est simile de membris officialibus in corpore nostro, & de gratia sacramentali: quia nostra membra dant & præparant interiori præparatione nutrimentum sibi inuicem: sed in Ecclesia minister non operatur nisi exterius: & ab ipso non est gratia, sed immediate à Deo: & ideo sine corruptione transit gratia ad animam per ministerium hominis quod est tantum exterius.

**AD ALIVD** dicendum, quod Christus, non tam determinat ministrum quoad idoneitatem quam etiam secundum optimum statum ministrorum: tamen quia Iudam non repulit, inuebat tolerandos etiam quandoque fore ministros malos.

**AD ALIVD** dicendum, quod pronomen notat discretionem, scilicet maledicam benedictionibus vestris, scilicet quia ita sunt vestre, quod non sunt meæ: tales autem benedictiones non sunt sacramenta, quia illa sunt benedictiones diuinæ.

**AD GLOSSAM** Hieron. dicendum eodem modo, quod cum dicitur, Quicquid à vobis benedicitur, notat discretionem in pronomine.

**AD ID** quod vltius quaeritur de casibus, sunt qui diuersimode respondent: quidam enim concedunt obiecta sicut concludunt. Sed mihi videtur, quod non sunt concedenda: eo quod quaerens baptismum non emit aquam, nec actum baptizandi emit: sed tempore necessitatis potest redimere vexationem sui iuris, & per se si baptizandus est, sicut dicit primus casus: & pro parulo, si filium vel alium habet quem velit baptizari. Et tunc non sunt mala vt conueniant bona, nec committitur simonia ex parte quaerentis baptismum, nec etiam committit se discrimini pro salute alterius. Et per hoc patet solutio ad totum.

*Ad quaestiones 1.*

ARTICVLVS II.

*Vtrum ebriosus, homicida, adulter possunt baptizare?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicitur ibi [Si quos ergo baptizauit, baptizauit homicida, ebriosus, & adulter.] Ebriosus enim dicitur oppilationem discretionis: & si non habetur discretio, non habetur intentio, sed peruersitas in actu baptizandi: non habita autem intentione & actu debito, non est baptismus: ergo ebriosus baptizare non potest, vt videtur.

**Iuxta** hoc quaeritur, Cum aliquis est ita ebriosus vt ligata sit lingua, & non amissus sit vsus rationis & discretionis, vtrum possit baptizare? Si sic: tunc non prolata forma verborum ab eo qui gnatus est latini eloquij potest esse baptismus, quod videtur esse falsum, quia forma est de substantia sacramenti. Si non: hoc videtur falsum: quia ponamus, quod sit tempus necessitatis, & nullo modo adit qui possit baptizare, nisi talis, & ille non amittit discretionem per vinum: ergo dicitur ei conscientia quia debet isti subuenire:

*Quaestio 1.*

subuerire: ergo si non facit, peccat mortaliter: ergo esse peccatus, quod est contra Doctores qui dicunt neminem esse peccatum.

Solutio.

**SOLVITIO.** Dicendum ad primum, quod aliud est de ebrio & ebrioso: ebriosus enim non semper est ebrius: & ideo quando sobrius est, habens tamen peccatum ebrietatis, potest baptizare non resistente peccato: & in tali casu loquitur Augustus. Ebrius autem in quo suffocata est ratio, non videtur posse baptizare.

**AD ALIUM** casum dicendum, quod si non esset alius, tunc talis debet baptizare: quia est ebrietas talis percutiat nervos inordinato motu linguæ, tamen potest formare dictiones cum studio: & quia inderationem habet, ad hoc studere potest & debet: sed si nullam posset exprimere formam, secus esset: sed tantum effectum non valet habere talis ebrietas quæ non ligat rationem.

ARTICVLVS IV.

*An hereticus & schismaticus possunt baptizare?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Si in hæresi quacunq[ue] vel schismate, &c.] Contra enim hoc est, quod qui non credit, non videtur posse intendere: ergo hereticus non baptizat, cum intentio exigatur ad sacramentum.

2. Item, in ultim. Marc. primo præmittitur fides, & sequitur baptismus, cum dicitur, Qui crediderit & baptizatus fuerit, &c. ergo fides necessaria est ad sacramentum: ergo hereticus non potest baptizare.

3. Si dicas, quod hoc verum est ex parte Ecclesiæ vel baptizati, sed non ex parte baptizantis: hoc nihil est: quia ibi etiam præmittitur de baptizante: cum præcepit prædicari Euangelium, postea subiungit, baptizantes eos, &c. ergo ex parte baptizantis exigitur fides.

4. Item, Baptismus dicitur sacramentum: ergo videtur, quod fides exigatur ad sacramentum illud. Item, Confessio fidei requiritur etiam a

baptizante cum baptizat, vt seruetur debita solemnitas baptismi, sicut patet in interrogationibus patrinorum: ergo videtur, quod etiam ipse debet habere fidem: ergo hereticus non baptizat.

**CONTRARIUM** autem huius probatur multipliciter in sequenti distinctione.

**SOLVITIO.** Dicendum, quod hereticus baptizans in forma hæretica, non baptizat: & secundum hunc intellectum dixit Cyprianus martyr non baptizare hereticos: sed hereticus baptizans in forma Ecclesiæ, etiam cum intentione baptizat in forma fidei & fide Ecclesiæ: & ideo baptizatum est quod sic baptizat. Et Augustus in libro contra Donatum, de hoc dat conueniens exemplum: quia sicut Iacob semen benedictum non tantum genuit per vterum liberarum, sed etiam per vtrum ancillarum: ita Christus non tantum regenerat ministerio fidelium, sed etiam ministerio infidelium: eo quod actus suus est, non hominis: & in hoc ostenditur efficacia sacramenti.

**DICENDUM** igitur ad primum, quod qui non habet fidem, potest intendere facere quod facit Ecclesia, licet non intendat effectum baptismi inducere: talis autem intentio actus quam facit Ecclesia, sufficit sacramento baptismi.

**AD ALIUD** dicendum, quod illa fides quæ exigatur ad baptismum, est fides Ecclesiæ, & non baptizantis.

**AD ID** quod contra obiicitur, dicendum quod prædicare Euangelium non præcedit baptismum tanquam necessarium, sed tanquam expediens, in quo docemur, qualiter baptisma seruabitur: & ideo facit ad bene esse, & non ad esse sacramenti.

**AD ALIUD** dicendum, quod hoc totum est de bene esse, & non de esse, quod sacramentum dicitur esse sacramentum fidei non dantis, sed suscipientis: eius ille etiam infidelis est, & tamen in forma Ecclesiæ suscipit sacramentum, dicitur fidei quæ debet esse, non quæ sit, sicut Magister dicit supra de ficto permanente in fictione vsque ad finem vitæ.

*De potestate baptismi & ministerio.*

**V**IA ministerium tantum habent, non potestatem baptismi: potestatem enim sibi retinuit: quod nouit Ioannes cum vidit columbam descendentem super Christum. Vnde Augustus.

Quid nouerat Ioannes Baptista? Dominium. Quid non nouerat? potestatem Dominici baptismi in nullum hominem à Domino transiuram, sed ministerium plane transiurum. Potestatem à Domino in neminem, sed ministerium in bonos & malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat potestatem Domini. Quid facit tibi minister malus, vbi bonus est Dominus? Neque qui plantat neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Si superbus fuerit minister, cum diabolo computatur: sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit, purum est. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nil generatur, sed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modo boni, sed etiam mali

Tract. 4. sup. c. 1. Ioan.

1. Cor. 1.

mali ministerium baptizandi, sed neuter potestatem baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit, quam si vellet poterat seruis dare, vt seruus daret baptismum suum tanquam vice sua. Et potestatem suam constituere poterat in aliquo vel in aliquibus seruis suis, vt tanta vis esset in baptismo serui, quanta est in baptismo Domini: sed noluit, ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister, baptizat Dominus tanquam potestatem habens: quam si daret seruis, vt scilicet ipsorum esset quod Domini erat, tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptismus Ioannis, sic diceretur baptismus Petri, vel Pauli. Quod ne fieret retinuit sibi Dominus potestatem baptismi, seruis autem ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare, recte dicit: sed tanquam minister baptizat, & ideo non differt, siue bonus siue malus baptizat. Inde etiam nemo dicit, baptismus meus: cum tamen dicat Euangelium meum, prudentia mea, licet sint hæc à Deo in quibus differentia est. Alius enim alio melius operatur in euangelizando, & alius alio prudentior est. Alius autem alio magis minusve baptizatus siue ab inferiori siue à maiori baptizetur, dici non potest.

ARTICVLVS IV.

*Quæ est potestas quam Dominus sibi retinuit, & quam ministris dedit, & quam potuit dare & non dedit?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Quia ministerium tantum habent, non potestatem baptizandi] Queritur hic quæ potestas est quam Dominus sibi retinuit, & quam ministris dedit, & quam potuit dare & non dedit? Videtur enim, quod potuit dare potestatem cooperationis ad emundationem interiorem: vt sicut cooperatur Domino exterius, quod ita secum manderet interius: primo quia hoc dicit Magister in littera sequentis capituli.

Secundo: quia dedit homini potestatem expellendi demones: sed minus est expellere effectum quam causam: cum ipse peccatum sit effectus demonia, ipse potuit hoc conferre homini vt expelleret peccatum.

3. Item, Dignior est creatura quæ est substantia quam illa quæ est accidens, & inter substantias dignissima est rationalis: sed gratia est accidens, & homo est substantia rationalis: ergo homo dignior est quam gratia: gratia autem contulit Deus potestatem expellendi peccatum: ergo multo magis potuit hoc conferre homini vel anime rationali.

4. Item, Ioan. 1. super illud, Hic est qui baptizat, dicit Glossa, id est, à peccatis mundat. Item, Ibidem Augustus dicit quod Ioannes didicit à Christo, quod potestatem mandandi à peccatis potuit dare ministris, & non dedit: hæc autem est potestatem remittendi peccatum, & cooperationis ad munditiam interiorem: ergo hæc potuit dare.

5. Item, Obiicitur communiter, quod dedit herbis & verbis & lapidibus quibusdam potestatem curandi morbos spirituales.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

**SED CONTRA** hoc videtur esse quod dicit Augustus, quod maius est de impio facere pium, quam creare celum & terram: sed potestatem creandi celum & terram non potuit dare, vt dicunt: ergo nec potestatem faciendi de impio pium.

2. Item, Non fit impius pius nisi aliqua creatura de nihilo creata, scilicet gratia: cum igitur actus omnipotentis sit creare, vt in principio 2. probatum est, non potuit hoc conuenire alicui creaturæ: ergo non potuit communicare potestatem illam.

3. Item, Esto quod dederit homini potestatem illam: ergo potest exire in actum mundandi: ergo potest mundare peccatorem velit nolit peccator, quod esset inordinatum: ergo non potuit illam potestatem conferre homini.

4. Item, Si dicas, quod Deus potuit conferre, sed nullus ministrorum potuit recipere: hoc nihil est, quia hic queritur de potestate quam potuit dare & minister recipere, sed non dedit eam Deus.

**SOLVITIO.** Doctores distinguunt hic multipliciter potestatem, scilicet auctoritatis, inuocationis, excellentiæ, ministerij, & cooperationis. Auctoritatis quæ Deus vt prima causa iustificationis in baptismo, & sine qua nulla alia potestas aliquid potest: & hanc (vt dicunt) non potuit ita alij communicare: sicut non potest alij communicare, quod sit Deus: & hoc habetur in littera. Potestas autem inuocationis est, vt daret nomini alicuius hominis potestatem, vt ad inuocationem sui nominis efficeretur sanctificatio, & effectus baptismi: sicut fit ad inuocationem Trinitatis, sicut etiam fit quandoque ad inuocationem nominis Christi: & hanc (vt dicunt) potuit conferre, sed noluit: & hoc sapienter ne spes salutis & adiutorij poneretur in homine, & sic paulatim pro Deo coleretur, vel coli inciperet. Potestas autem excellentiæ dupliciter à diuersis exponitur. Communis expositio est, vt scilicet secundum

F secundum

secundum merita & gradus baptizantium esset excellentius, vel minus excellens effectus baptismi: ut melior esset a meliore vel maiore in Ecclesia datus: & hanc iterum (ut dicunt) potuit dare, sed noluit ne tot essent baptismi quot baptizantes: quia vnum debuit esse baptismus, sicut vna passio quæ operatur in ipso, & vnum originale peccatum quod substantialiter curatur in ipso. Alij quidem pauci aliter exponunt potestatem excellentiæ, scilicet quod sit excellentiæ in actu, ut scilicet sine ritu baptismi ille posset absoluerè à peccato, quasi sine clauè regnum aperire: & hanc dicunt sibi Christo esse collatam. Et prima expositio melior & communior est. Hanc autem non dedit nisi Christo qui est Deus & homo: ut non sint plura capita Ecclesiæ, sicut Ecclesia tantum vna est. Potestas autem ministerij est vt committatur dispensationi ritus exterior baptismi: & hanc Deus omnibus Ecclesiæ ministris contulit. Potestas autem cooperationis est illa quam Magister tangit in littera, scilicet vt homo haberet ministerium intus curandi vel cooperandi Deo, sicut habet exterius: & hanc potuit secundum Magistrum conferre, sed noluit ne spes salutis crederetur in alio esse, vel ab alio dependere quam à Deo: & ne gratia putaretur dependere ab actu hominis, si Deus opus hominis ad conferendum gratiam requireret. Potestatem igitur auctoritatis nec potuit conferre, nec contulit: potestatem autem ministerij exterioris in quo cooperatur minister Deo, potuit conferre & contulit. Potestatem autem inuocationis excellentiæ & cooperationis interioris potuit conferre, sed non contulit prædictis de causis. Secundum hanc distinctionem,

AD OBIECTA dicendum, quod prima obiecta videntur probare, quod potuit conferre homini vt iustificaret: & hoc non est verum: sed potuit conferre vt operatione aliqua potestatis spiritalis disponeret ad iustificationem, sicut sacramentum operatur disponendo. Vnde dicendum ad primum, quod Magister in littera intelligit de cooperatione dispositionis.

AD ALIUD dicendum, quod demonem expellere ab infestatione corporis, minus est quam expellere peccatum: quia solus Deus peccatum dimittit per hoc quod solus Deus creat gratiam, qua formaliter dimittuntur peccata.

AD ALIUD dicendum, quod tales rationes nihil valent: quia dignitas gratiæ & creaturæ rationalis est æquiuoca. Dignitas enim rationalis creaturæ est inter substantias, quia ipsa beatificabilis est, & in hoc præfertur gratiæ. Dignitas autem gratiæ est dignitas formæ per contrarietatem expellentis peccatum, & gra-

*Quæ fuit potestas baptismi quam potuit Christus dare seruis?*

**C** QUÆRITUR, Quæ sit potestas baptismi quam Christus sibi retinuit, & potuit dare seruis? Hæc est, vt plurimi volunt, potestas dimittendi peccata in baptismo: sed potestas dimittendi peccata quæ in Deo est, Deus est: ideo alij dicunt hanc potestatem non potuisse dare alicui seruorum: quia nulli potuit dare vt esset quod ipse est, vel vt haberet essentiam quam ipse habet, cui hoc est

tia in hoc præfertur homini, quia homo vel rationalis creatura talis forma esse non potest. AD ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur de potestate dispositionis ad emundationem, & non de potestate dandi vel creandi gratiam.

AD ALIUD dicendum, quod nihil est simile de curatione corporum, & animarum: quia lapides & herbe ex virtutibus consequentibus contrarietates complexionis suas habent ad causas morborum corporalium: sed nullam potestatem habere talem comparisonem ad causam morbi spiritualis: verba autem non curant nisi per inuocationem.

AD ALIUD quod in contrarium obicitur, dicendum, quod omnia illa non probant nisi de potestate effectiua iustificationis & viuificationis & non dispositiua. Et bene conceditur, quod illam dare non potuit, nec Christo homini, nec alij, nec etiam potestatem creandi: & ratio huius expedita est in tertio huius voluminis distinctione 34.

## ARTICVLVS V.

*An Ioannes nouit Christum, & quid de eo nouit?*

**D**EINDE QUÆRITUR de hoc quod dicit ibi [Quid nouit Ioannes, & quid non nouit, &c.] Dicit enim Aug. quod nouit eum esse agnum tollentem peccata mundi: sed non nouit, quod potestatem baptizandi esset sibi retenturus, & non alijs daturus. Hieron. autem & Chrysostr. contrarium huc dicunt, scilicet quod non nouit eum esse Christum in mundo natum, & per mortem suam esse redempturum mundum. Ergo contrarietas videtur esse inter eos.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod vtrumque verum est: quia est notitia Christi simplex, & est notitia eius in hac vel in illa forma qua venit ad Ioannem. Sciuit ergo ipsum esse natum & mundum redempturum: sed nesciuit, quod iste homo qui venit ad eum inter alios fuit Christus antequam vidit columbam descendentem: sicut dixerat ei Deus in deserto: & tunc dixit, Rabbi, ego à te debeo baptizari & tu venis ad me? Et huius causam assignat Chrysostr. in commentis, dicens quod in iocunditate nouerat eum: sed longo tempore conuersatus in deserto amiserat imaginationem faciei: & ideo non cognouit eum sub forma ueniens ad se, & cognouit eum talem natum esse in mundo.

est esse quod posse. Dicunt enim, Si hanc potestatem alicui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia non est hoc maioris potentie quam illud. Ad quod dicit potest, quia potuit eis dare potestatem dimittendi peccata, non tamen ipsam eandem qua ipse potens est, sed potestatem creatam qua seruus posset dimittere peccata: non tamen vt author remissionis, sed vt minister: nec tamen sine Deo auctore: vt sicut in ministerio habet exterius sanctificare, ita in ministerio haberet interius mundare: & sicut illud facit Deo auctore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius, ita interius mundaret Deo auctore, qui eius verbo velut quodam ministerio vteretur. Ita etiam posset Deus per aliquem creare aliqua, non per eum tanquam auctorem, sed ministrum cum quo & in quo operaretur: sicut in bonis operibus nostris ipse operatur & nos: nec ipse tantum, nec nos tantum, sed ipse nobiscum & in nobis: & tamen in illis agendis ministri eius sumus, non auctores. Ita ergo potuit dare seruo potestatem dimittendi peccata in baptismo, id est, vt in mundatione interiori seruus cum Domino operaretur: non seruus sine Domino, nec Dominus sine seruo: sed Dominus cum seruo, & in seruo: sicut in exteriori ministerio Dominus operatur cum seruo, & in seruo. Vnde & Dominus dicitur sanctificare, & seruus: sed Dominus inuisibili gratia, seruus visibili sacramento. Vnd August. super Leuit. Dominus ait, Ego Dominus qui sanctifico. Et de Moyse etiam dictum est, Et sanctificabis eum. Sed Moyse sanctificat visibilibus sacramentis per ministerium: Dominus autem inuisibili gratia per Spiritum, vbi est totus fructus visibilibus sacramentorum. Sine hac sanctificatione visibilia sacramenta nil profunt. Siquis hoc melius aperire poterit, non inuideo.

## ARTICVLVS VI.

*An Christus homo habuit potestatem dimittendi peccata?*

**D**EINDE QUÆRITUR de hoc quod dicit ibi [Ita ergo potuit dare, &c.] Videtur ergo, quod Christus homo habuit potestatem dimittendi peccata: quia Mar. 9. dicitur, Vt autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Filius enim hominis est Christus secundum humanam naturam. Ergo videtur, quod etiam alij homini potest conferre.

2 Item, In tertio libro supra distin. 8. habitum est, quod Christus secundum humanam naturam est redemptor: sed redimere non potuit nisi peccatum dimitteretur: ergo videtur, quod ipse secundum hanc naturam peccata dimittere potuit. Item, Plus est redimere quam creare, vt dicit August. Si ergo potuit redimere secundum humanam naturam, potuit etiam secundum eam creare gratiam qua iustificatur homo.

**Sed contra:** Dicit Bern. quod gratia non est ab homine Christo, sed solum à Deo: ergo non

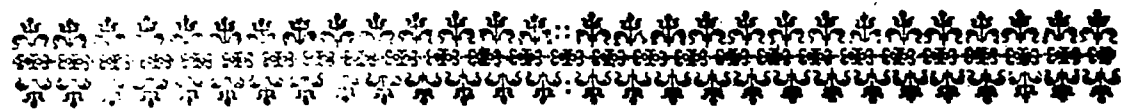
potuit habere potestatem mundandi animam: sed saepe supra probatum est, quod creare est actus infinitæ potentie, & solius omnipotentie diuine: Christus autem secundum hominem non fuit susceptibilis illius potestatis, quod iustificaret animas interius.

**SOLVTIO.** Quasi omnes dicunt, quod Christus secundum hominem non fuit susceptibilis illius potestatis.

AD ID ergo quod contra obicitur, dicendum quod Filius hominis probare ibi voluit suam deitatem: & ideo hoc conuenit, Filio hominis in quantum Deus est.

AD ALIUD dicendum, quod redemptor est Deus, & homini attribuitur baptismus: quia in humana natura pertulit passiones, quibus pro nobis satisfecit.

**SI AUTEM** QUÆRITUR quæ fuit potestas quæ dedit ei Pater præ alijs? Dicendum secundum Doctores, quod illa fuit potestas excellentiæ ad actum, scilicet vt solueret sine officio clauium tanquam Dominus vniuersæ Ecclesiæ. Christus enim non legitur recepisse ordinem, sed dedisse: nec habuisse potestatem ad mensuram, sed ad omnia: & hæc potestas excellentiæ data est Christo, quæ alijs in virtute clauium & ordinis & limitata est & tradita.



## DISTINCTIO VI.

Quibus liceat baptizare?

A  
Quibus  
episcopi  
laici po-  
tentes  
bapti-  
zandi.  
Libro de  
officiis  
& habi-  
tibus de  
conf.  
dist. 4. c.  
De conf.  
dist. 4. c.  
Mater.



In ho-  
m. 1. c.  
& habi-  
tibus de  
conf.  
dist. 4. c.  
Sive.  
Ad que  
sitioes  
Orosij  
& habi-  
tibus de  
conf.  
dist. 4. c.  
Quibus.

Num. 19.

De vni-  
co ba-  
pt. mo.

**N**unc quibus liceat baptizare addamus. De hoc Isidorus ait, Constat baptismum solis sacerdotibus esse traditum, eiusque ministerium nec ipsis diaconibus implere est licium absque Episcopo vel presbytero, nisi his procul absentibus, ultima languoris cogat necessitas: quod etiam laicis fidelibus permittitur. Ex concilio Charthaginensi quinto: Item, Mulier quamuis sancta, baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente. De illis vero qui ab hæreticis baptizantur, utrum rebaptizandi sint quæri solet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicumque sit qui baptizet, si seruetur forma à Christo tradita, verum baptismum dat: & ideo qui illum sumit non debet rebaptizari. Vnde Beda, Sive hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est à bonis Catholicis rebaptizari, ne confessio & Trinitatis inuocatio videatur annullari. Item, Aug. Quamuis vnum sit baptismum & hæreticorum, scilicet eorum qui in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizant, & Ecclesiæ Catholicæ: qui tamen foris Ecclesiam baptizantur, non sumunt ad salutem baptismum, sed ad perniciem: habentes formam sacramenti, virtutem autem eius abnegantes, & ideo Ecclesia non eos rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt: & ipsa est forma sacramenti. Item, Rebaptizare hæreticum qui hac sanctificationis signa perceperit, omnino peccatum est: Catholicum vero, immanissimum scelus est. Ex his aperte colligitur, quod qui etiam ab hæreticis baptizati sunt, seruatō charactere Christi rebaptizandi non sunt: sed tantum impositione manus reconciliandi, ut Spiritum sanctum accipiant, & in signum detestationis hæreticorum. Sunt tamen nonnulli Doctorum, ut Cyprianus, & alij quidam, qui dicere videntur ab hæreticis non posse tradi baptismum: & eos esse rebaptizandos cum veniunt ad Ecclesiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum est qui extra formam Ecclesiæ baptizare præsumunt. Cyprianus tamen ibi à veritate deuisse videtur: qui ait de hæretico, Quomodo sanctificare aquam potest, cum ipse immundus est, & apud quem Spiritus sanctus non est? cum Dominus dicat in lege, Quæcunque tetigerit immundus, immunda erunt: quis potest dare quod ipse non habet? Hoc ergo ex ignorantia eum dixisse Aug. innuit dicens, Martyrem Cyprianum gloriosum qui apud hæreticos vel schismaticos datum baptismum nolebat cognoscere, dum eos nimis detestaretur, tanta eius merita usque ad triumphum martyrij secuta sunt, ut ex charitatis qua exellebat luce, obumbratio illa fugaretur, & si quid purgandum erat, passionis

falce

falce tolleretur. Nec nos qui baptismi veritatem & hæreticorum iniquitatem agnoscimus, ideo Cypriano meliores sumus: sicut nec Petro, quia Gentes iudaizare non cogimus.

Hieronymus super Epistolam ad Romanos.

**N**unc etiam sciendum est, quod licet ter immergatur propter mysterium Trinitatis, tamen vnum baptismum reputatur. Illud etiam ignorandum non est, quod in materno utero nullus baptizari potest, etiam si mater baptizetur. Vnde Isidorus, Qui in maternis uteris sunt, baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum Christum non potest renasci: neque regeneratio in eum dici potest, quem generatio non præcessit. Item, Aug. Non potest quisquam renasci antequam natus sit. Si vero opponitur de Jeremia & de Iohanne Baptista, qui ab utero sanctificati leguntur: quod etiam de Iacob quidam putant. Dicimus, si sanctificatio ibi accipitur interior emundatio, in miraculis diuinæ potentis esse habendum, ut Aug. ait, ambigue super hoc loquens. Si vsque adeo, inquit, in illo puero acceleratus est usus rationis & voluntatis, ut intra materna viscera iam posset agnoscere & credere, quod in aliis parulis expectat ætas ut possint, in miraculis habendum esse diuinæ potentis: non ad humanam trahendum exemplum naturæ. Nam quando voluit Deus, etiam in utero locutum est. Idem de Jeremia legitur, Priusquam exires de ventre sanctificauit te. Illa tamen sanctificatio qua efficiuntur templum Dei, non nisi renatorum est. Nisi enim quis renatus fuerit in aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. Nemo autem renascitur, nisi prius nascatur. Vnde illa sanctificatio potest secundum prædestinationem accipi. Ecce videtur dubitanter loqui, qui etiam in eodem dicit, Non dictum est quia credidit infans in utero, sed exultauit: nec Elizabeth dicit, Exultauit in fide, sed Exultauit in utero meo. Et potuit esse hac sanctificatio, tantæ rei à maiori cognoscendæ indicium, non à paruulo cognitæ. Absque assertionem de hac sanctificatione loquitur, non diffiniens qualiter intelligenda sit illa sanctificatio: an sit signum futuræ rei, an veritas iustificationis per Spiritum factæ. Sed melius est ut dicamus illos præter communem legem in uteris iustificatos, & gratia præuentos: dimissis omnibus peccatis, quod etiam multis Sanctorum testimoniis edocetur.

Si baptismus sit verbis corrupte prolatis.



**Q**UÆRI etiam solet, Si corrupte proferantur verba illa, an baptismus sit? De hoc Zacharias Bonifacio scribit, Retulerunt mihi nuntij tui, quod fuerit sacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguam penitus ignorabat: & dum baptizaret, nescius Latine eloquij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patris & Filii & Spiritus sancti: & propter

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

F 3 hoc

hoc considerasti rebaptizare. Sed si ille qui baptizavit non errorem inducens vel hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam baptizans dixisset: non possumus consentire ut denuo baptizetur.

**DIVISIO TEXTVS.**

**V**NE quibus liceat baptizare addamus, &c. In hac ultima parte de baptismo agit ex parte baptizantis. Et diuitur hæc distinctio in duas partes, in quarum prima tangit quinque quæstiones circa baptizantes & baptizandos. In secunda autem parte agit de sacramentalibus *ibi* [ Porro cuncti ad baptismum venientes, &c. ] In prima harum, ut dictum est, quinque sunt quæstiones, scilicet de potestate baptizantium. Secunda est, Vtrum in matris utero habitum gratiæ baptismalis aliquis consequatur *ibi* [ Hoc etiã sciendum, quod in materno utero, &c. ] Tertia est de corruptione verborum ex ignorantia linguæ *ibi* [ Quæri etiam solet, si corrupte, &c. ] Quarta est de hoc quod dubitatur, an sit baptismus *ibi* [ Præterea sciendum, quod illi de quibus nulla existant indicia, &c. ] Quinta de iocose baptizatis *ibi* [ Solet etiam quæri de illo qui iocans, &c. ] Etiam *ibi* adiunguntur aliqua de intentione baptizantium, & de tempore baptismi.

**ARTICVLVS I.**

*An quilibet potest esse minister Ecclesie?*

**I**ncidit autem dubium circa primam partem, Vtrum minister baptismi sit quilibet, sicut in litera dici videtur. Videtur autem, quod non: quia baptismus est sacramentum Ecclesie: sed sacramenta Ecclesie committuntur dispensationi ministrorum Ecclesie: ergo & baptismus. Cum igitur ministri Ecclesie non sint nisi Prælati, videtur quod non habeant potestatem baptizandi nisi soli Prælati.

2 Item, Inter sacramenta est vnum quod est sacramentum sacramentorum, scilicet ordinis: ergo videtur, quod administratio omnium aliorum pertinet ad ordinatum: non ergo ad quemlibet, ut videtur in litera dici.

3 Item, Matth. In fine non misit Christus nisi Apostolos & discipulos ad baptizandum: ergo videtur, quod non habent potestatem baptizandi nisi successores illorum: hi autem sunt Prælati: ergo videtur, quod non debeat baptizare nisi Prælati.

4 Item, Non est potestas nisi à Deo, ut dicitur Rom. 13. quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt: ergo videtur, quod sub ordine illo cadit baptismi potestas: nullus autem actus ordinatus ex potestate aliqua committitur omnibus indifferenter: ergo nec actus baptizandi: ergo non quilibet potest baptizare, ut videtur.

Rom. 12.

5 Item, Apostolus dicit, quod sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem

corpore membra, cum sint multa non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo: ergo sicut est in corpore naturali, ita debet esse in corpore mystico: sed in corpore naturali in vno membro digeritur nutrimentum & transmittitur ad alia, quod non immediate datur singulis: ergo similiter debet esse in corpore mystico: ergo determinati erunt ministri per quos datur baptismus & gratia baptismalis, & non quilibet erit baptizans, ut videtur.

**S**ED CONTRA hoc est quod dicitur in litera.

2 Item quia baptismus est sacramentum necessitatis: & si quibusdam committeretur, cum illi non possint esse proximi omnibus, multos contingeret periclitari, quod esset contra Dei misericordiam, & providentiam Ecclesie: ergo potestas baptizandi debebat omnibus committi.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod est potestas & commissio potestatis. Debita potestas est in eo qui habet potestatem ex ordine, & auctoritate siue iurisdictione ex auctoritate, & idoneitate ex vite merito: & talis solus est digne & vere minister: ille autem qui habet ordinem & iurisdictionem & non vitam vere quidem minister est, sed non idoneus vel dignus: & hoc modo procedunt rationes primo inducuntur. Sed propter necessitatem huius sacramenti & modum culpæ contra quam est, accipit illud sacramentum administrationem à quocunque: & necessitas est à generalitate periculi, sicut dictum est in obliuendo, sed modus culpæ est originalis pro quo satisfecit Christus quoad se, & sufficit fides aliena ut valeat baptizatis illa satisfactio. Hæc autem fides potest esse protestata in actu cuiuscunque: & ideo tempore necessitatis quilibet potest baptizare.

**D**ICENDVM ergo ad primum, secundum, tertium, & quartum, quod hoc verum est quoad ordinem ex iurisdictione & idoneitate: sed aliud reformat pactum in baptismo, ut dictum est.

**A**D ALIVD dicendum, quod gratia que est nutrimentum corporis mystici, quoad vitam spirituales, immediate à Deo datur cuilibet membro & ideo quoad hoc non est simile. Sed est quedam utilitas in gratiis exterioribus quæ sunt ad bene esse, ut prophetia, scientia, & huiusmodi: & quoad illas est simile inter corpus mysticum & naturale: & talis gratia est ordo potestatis & iurisdictionis. Et ideo in talibus gratiis vnum membrum mystici corporis recipit ab alio.

**ARTICVLVS II.**

*An hereticus potest baptizare?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicitur *ibi* [ De illis vero qui ab hereticis baptizati, &c. ] Videtur enim, quod hereticus non possit baptizare. Dicit enim Psalm. Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum ubi reponat pullos suos. Ergo extra domum non est repositio pullo- rum: constat

constat autem, quod hereticus est extra domum: ergo non reponit pullos Ecclesie: ergo non baptizat.

2 Item, Levit. 15. Quicquid tetigerit immundus, immundum erit. Et hæc auctoritas inducitur in litera: ergo videtur, quod non baptizat.

3 Item, Apoc. 11. Vidit Ioannes Ierusalem terrestrem descendentem à caelesti: ergo qui à caelesti non descendit, non est de terrestri Ierusalem, id est, de Ecclesia militante: ergo videtur, quod cum Ecclesia malignantium hereticorum non descendat secundum ordinem à caelesti, quod nihil conferat in terrestri.

4 Item, Stomachus vel epar ciecum extra corpus hominis, in nullo actu potest subservire membris remanentibus: sed hereticus est sicut membrum ciecum extra corpus: ergo in nullo subservit corpori mystico: ergo non potest conferre characterem baptismalem.

5 Item, Dionysius loquens de characterem sacramentali, dicit quod datur accipienti à hierarcha: hierarcha constitutus est in sacro ordine in Ecclesia, & talis non est hereticus: ergo videtur, quod ipse sacramentalem characterem conferre non possit.

**P**RÆTEREA, ad Ecclesie generationem existit Ecclesie veteris: non est autem idem veteris Ecclesie, & veteris consuetudinum hereticorum: ergo videtur, quod qui in consuetudinibus hereticorum sacramenta suscipiunt, non accipiunt characterem.

Sed contra.

**S**ED CONTRA hoc est quicquid dicitur in litera præter auctoritates Cypriani.

2 Item, Ioanni dictum est, ut habitum est in præmissis, quod hic est qui baptizat: ergo à quocunque dicatur forma verborum præscripta in debita materia, semper Deus baptizans est intrinsecus: ergo imprimitur character: quia constat, quod gratia non confertur in baptismo quem confert hereticus qui scitur esse præcisus, si baptizatur adukus qui novit cum esse extra Ecclesiam.

Solutio.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod quicumque baptizat intendens & servans formam Ecclesie, sine sit hereticus, sine non, ipse confert characterem baptismalem, ad minus, sicut supra habitum est de induentibus Christum usque ad sacramenti susceptionem.

**A**D PRIMVM autem quod contra obiicitur, dicendum quod nidus Ecclesie est forma sacramentorum: & non sunt hereticorum nidi illi: & ideo cum in eis reponunt suos pullos, reponunt non extra Ecclesiam, sed in ea: etsi postea conculantur à diabolo, hoc non est propter imperfectionem sacramentorum, sed potius propter perniciem fictionis.

**A**D ALIVD dicendum, quod hoc intelligitur de tactu qui est similis tactui physico: ut si in tactu imitetur tactum secundum quantitatem tangentis, hoc est quod hereticus tangat ad imitationem heretice: sic enim verum est, quod ipse immundus erit qui tangitur: sed quando hereticus tangit in forma sacramentorum Ecclesie, assimilatur tactus iste sicut leproso habenti manus inuolutas in panno candido mundissimo, & ideo immundate non potest.

**A**D ALIVD dicendum, quod licet ritus hæ-

resis & conventio ab Ecclesia triumphanti non descendit: tamen usurpat hoc quod ab Ecclesia triumphante descendit, quando usurpat Ecclesie sacramenta.

**A**D ALIVD dicendum, quod non est simile: quia hereticus non in toto est extra Ecclesiam: quia usurpat actum membri interioris & ministerium, quando accipit formam sacramentorum Ecclesie: unde non in omnibus est simile de dependentia membrorum spiritualium ad invicem, & de dependentia membrorum corporalem ad invicem, ut dictum est in anteriori quæstione.

**A**D ALIVD dicendum, quod Dionysius loquitur de ministro secundum ordinem potestatis, auctoritatem administrationis, & idoneitatem ad actum: & ille est qui completum habet ministerium ad salutem suam: & non intelligitur, quod aliter non possit imprimi characterem.

**A**D ALIVD respondet Augustinus, quod Donatus non generat per hoc quod est extra, sed per hoc quod est intus, quando servat formam Ecclesie conferendo sacramenta: & ideo non sequitur, quod ipse sit intus, sed potius quod ipse sit extra, & generet per hoc quod est intus.

**A**D ALIVD dicendum, quod Ecclesia secundum Augustinum semen benedictum suscipit ex semine viri sui Christi: & hoc quandoque per veterum proprium, ut Rachel: & Lia: & quandoque per veteram ancillam, ut in ancillis Rachel & Lia, quæ pepererunt super genna earum: per quas significantur heretici venientes forma Ecclesie in conferendis sacramentis. Quandoque autem in utero proprio perit semen, sicut Esau reprobatus est: quandoque in utero ancillæ sicut Imael reprobatus est: per quos significatur falsi Christiani & heretici in forma heresis & non Ecclesie baptizantes. Et per hoc patet solutio ad totum.

**ARTICVLVS III.**

*An character est in aliquo genere, & in quo genere: est in genere qualitas, in qua specie?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicitur *ibi* [ Servato characterem Christi, &c. ] Gratia enim illius inducenda est hic quæstio de characterem baptismali. Et quia scientia de characterem facilius est si de eo hic disputetur in genere, scilicet confirmationis, & ordinis, & ideo faciemus de characterem disputationem generalem. Quærat igitur de characterem tribus viis, scilicet in se, & ex parte effectus, & ex parte suscipientis: quoniam ex parte dantis idem est quætere de dante characterem, & de dante sacramentum, & hoc iam habitum est. De characterem autem in se quærantur quinque, scilicet in quo genere sit, & quid sit diffinitivæ, & quæ & quot sacramenta imprimant characterem, & quarto de numero & ordine characterum, & quinto de comparatione sacramentorum Christi ad characterem bestie.

**A**D PRIMVM proceditur sic: Fete ab omnibus dicitur, quod character spiritualis sit qualitas. Obicitur ergo sic: Nihil est in genere quod non sit in aliqua eius specierum character

F 4 est



est in genere qualitatibus: ergo est in aliqua specie: aut ergo est habitus & dispositio, aut naturalis potentia vel impotentia, aut passio vel passibilis qualitas, aut forma vel circa hoc aliquid constans figura: & omnes hæc species opinionem habuerunt circa materiam istam. Videtur autem, quod non sit habitus vel dispositio: quia dicit Aug. in lib. de bono coniugali, quod habitus est quo quis aliquid agit cum tempus sit: ergo omnis habitus est ad actum aliquem potentie in qua est: character autem non est ad actum potentie, sed ad distinctionem vel consignationem vel utrumque: ergo videtur, quod non sit habitus vel dispositio.

2. Item, Habitus animæ est naturalis, aut infusus, aut acquisitus. Naturalis ut habitus visus in potentia visiva: infusus autem vel acquisitus diuidi consuevit in scientiam & virtutem: character autem nec est scientia, nec virtus: cum igitur non sit habitus naturalis, non erit habitus, ut videtur.

SED CONTRA hæc videtur esse quod dicit Philosophus, quod tria sunt in anima, scilicet passionem, potentiam & habitum: constat autem, quod character non est passio: ergo si est in anima, est habitus, ut videtur.

VIDETUR autem, quod etiam non sit naturalis potentia vel impotentia. Naturalis enim potentia vel impotentia causatur à naturalibus causis: sicut quidam dicunt, quod naturalis potentia causatur à victoria formæ super materiam, & naturalis impotentia ab imperfectione victorie eiusdem: sicut durum naturalem potentiam habet ad non secari, & molle eiusdem impotentiam. Constat autem, quod à tali causa non causatur character: ergo non est naturalis potentia vel impotentia, licet hoc quidam dixerunt.

2. Item, Naturales potentie consequuntur naturam: character autem non consequitur naturam: ergo non est in specie potentie naturalis.

VIDETUR etiam non esse in passione vel passibili qualitate: quoniam hæc secundum Philosophum aut est infusa in animam sensibilem sicut sunt obiecta sensuum, aut illata in sensu vel sensibili anima, ut delectatio & tristitia: constat autem quod character circa animam intellectualem est: ergo non est passio vel passibilis qualitas, licet hoc etiam quidam dixerint.

2. Item, Videtur quod non sit forma vel circa hoc aliquid constans figura: quia illa secundum Philosophum non est in spiritualibus, sed in quantitate: figura enim est superficies una vel pluribus lineis contenta sine terminata: nihil autem talium conuenit spirituali naturæ: ergo nec character in specie illa est, ut videtur, cum sit tantum in spirituali natura.

Propter hoc quidam dixerunt, quod etiam in spirituali natura est spiritualis quantitas, & secundum illam attenditur character. Sed hoc ridiculum videtur multis rationibus, quarum una est: spiritualis quantitas virtutis attenditur penes intentionem virtutis ad actum: hæc autem intentio non mutat genus: ergo quantitas virtutis non dicit aliquid in quo saluetur ratio figuræ: quia illa non saluetur sine quantitate continua.

2. Item, Omnis figura attenditur penes vlti-

imum ad hoc terminatum: virtus autem licet diffiniatur per vltimum potentie, non tamen diffinitur per vltimi terminationem. Ergo videtur, quod quantitas virtutis non potest habere rationem figuræ, & sic non est character figuralis vel forma circa hoc aliquid constans.

3. Item, Si virtus terminetur in vltimo, non est ille terminus ambiens substantiam virtutis infra, sed potius vltimum in quod potest ex parte obiecti in quod agit virtus, sicut virtus Herculis potest in triginta quos vincit: figura autem est terminus ambiens substantiam terminati claudendo intra se: ergo etsi virtus terminus potentie dicatur, ille terminus æquiuoce dicitur ad terminum figuræ: ergo character si est in quantitate virtutis, non tamen est de ratione figuræ.

4. Item, Virtus est terminus potentie terminatus ad vltimum: figura autem secundum rationem figuræ est terminus terminans vltimum: ergo terminus in ratione figuræ & in ratione virtutis dicitur æquiuoce: & ita solutio illa nulla est quam quidam posuerunt, & quam fere omnes sunt secuti.

Ideo quidam alij accipientes verbum Philosophi quod dicit in prædicamentis, Fortassis autem & alij apparebunt qualitatibus modi, dicunt quod character est qualitas extra quatuor species qualitatibus: quia Aristoteles inuenerunt, quod alia sunt species qualitatibus. Sed quod hoc nihil sit, facile probatur: licet enim omnis forma prædicet quale, non tamen omnis forma est in prædicamento qualitatibus secundum rem, sed forma realiter ens in prædicamento qualitatibus non excedit quatuor species ipsius: ergo patet, quod nihil est quod isti dicunt: quia si realiter esset qualitas, oporteret quod esset in aliqua specie qualitatibus.

Videtur autem esse in relatione: ad aliquid enim sunt, quorum hoc ipsum esse quod sunt, ad aliud sunt: sed characteris sicut & signaculi vel signi hoc ipsum esse quod est, ad aliud est: ergo est in prædicamento relationis, & non qualitatibus, ut videtur.

SED QVIA hoc ab omnibus bene intelligentibus conceditur, queratur, Vtrum esse relationi fundatur super aliquid aliud vel non? Videtur autem, quod fundatur in aliqua alia natura: quia dicit Augustinus, quod omne relationium est etiam aliquid aliud præter relationem, ut patet est substantia in qua est relatio. Si ergo character est relationium, videtur etiam esse aliquid aliud præter relationem in quo fundatur relatio.

2. Item, Character ut dicunt Magistri, consignat nos Trinitati increate per quendam assimilationem: similitudo autem est rerum differentium eadem qualitas: ergo videtur, quod fundatur in aliqua qualitate quæcumque sit illa.

SOLVTIO. Dicendum videtur sine præiudicio, quod character secundum esse quod impotest, non dicit ens in prædicamento relationis, sicut paternitas. Est enim duplex relatio, scilicet ipsum quod ad aliud est & dicitur, ut patet: & accidens quod absolute & in abstractione significat, ut paternitas, & hoc dicit modum dispositionis quo relatum dicitur ad aliquid: ita character est etiam ad aliquid, & characterizatum.

Ad

Ad hoc autem quod vltimo queritur, oportet primo respondere, scilicet vtrum fundatur supra potentias imaginis nudas ex ipsa susceptione baptismatis, vel habeat à materia qualitatibus subiectam. Dicendum, quod vtrumque dicitur à diuersis: sed tamen probabilius videtur, quod habeat à materia qualitatibus subiectam in qua fundatur, & hanc puto esse habitum quandam luminis spiritualis, quod se habet ad modum habitus ad fidem & ad gratiam per lucem & calorem spirituales, v. lux habiliter ad fidem & calor ad mores.

ET SECVNDVM hanc responsionem oportet primo obiectis respondere, dicendo, quod character fundatur in habitu sicut similitudo in qualitate: sed habitus duplex est, scilicet perfectus & distinctus, & imperfectus & indistinctus: primus est sicut habitus determinatus ad hanc materiam, & ille diuiditur in scientiam & virtutem: & de illo verum est quod dicit Augustinus, quod habitus est quo quis aliquid agit cum tempus est. Imperfectus autem & confusus & indistinctus est præcedens illum, & habiliter ad illum. Et huius simile possumus videre in oculo, in quo in pupilla & humido crystallino est quædam perspicuum cum luce sibi connaturale & inseparabile, & tamen non sufficit per se ad videndum distincte nisi adueniat spiritus ex anima determinatus ad colores: ita etiam intellectui est connaturale lumen confusum ad quod examinat audita & accipit secundum Philosophum, & tamen illud non sufficit ad distincte intelligendum hoc vel illud. Ita possumus dicere, quod est quodammodo lumen indistinctum inseparabiliter infusum baptismatis, in quo lucet assimilatio quædam ad Trinitatem incretam, licet non sit sufficiens sine fide: & hoc lumen est in quo fundatur character, & est in genere gratie gratis datæ. Et hoc attendunt, ut puto, qui characterem posuerunt in specie habitus & in genere qualitatibus: vnde illa quæ obijciuntur contra alias qualitates, videtur esse concedenda. Et quod quidam dixerunt de figura intellectuali, aut non intelligo, aut non est verum quod dixerunt. Et per hoc patet solutio ad omnia querita de hoc articulo.

#### ARTICVLVS IV.

AN definitiones characteris sint bene assignate?

Secundo queritur, Quid sit character diffinitiuus? Dicunt autem quidam beatus Dionysius in Ecclesiastica hierarchia esp. 2. ita diffinitiuus: Character est signum, sanctum communionis fidei & sacre ordinationis datum accedenti à hierarcha. Licet autem ita dicant: tamen in nulla Dionysij translatione inuenitur hæc diffinitio, nec per verba, nec per sensum: & hoc scit bene quicunque literas Dionysij inspiciat. Ibi enim vnde trahere voluerunt illa verba, dicit sic secundum veterem translationem, ostendens quid significet, quod ordinandus venit ad summum sacerdotem, id est, ad Episcopum, &c. Eum vero, scilicet ordinandum, sic accedentem, scilicet ad Episcopum suum hierarcham, diuina beatitudo in suam participationem recipit, & proprio lumine

tanquam quodam ipsi signo tradit, diuinum perficiens & communicantem diuinorum partes & sacre ordinationis: quorum est symbolum sacrum à summo sacerdote donatum signaculum, & sacerdotum salutaris descriptio, in saluatis eum commemorans & memoriis sacris. Ut autem intelligantur verba quæ obscura sunt, sic sunt exponenda. Eum vero, scilicet ordinandum sic accedentem in acceptione ordinum ad hierarcham, suscipit ad partes potestatis diuina beatitudo, id est, Deus, & hoc significatur in hoc quod partem suæ potestatis dat hierarcha, id est, Episcopus, quando suscipit eum: & proprio lumine, id est, de proprio lumine tradit ei: tanquam quodam signo, id est, in quodam signo, quia in sacramento suscepto: diuinum perficiens, hoc est, quod scilicet lumen perficiens eum diuinum, id est, ut sit diuinus in potestate ad minus, id est, habet potestatis diuinæ partem: & communicantem diuinorum partes, id est, perficit ipsum ut communicet partes, id est, in parte diuinorum quodam potestatem sacre ordinationis, id est, perficit eum ut sit communis sacre ordinationis, id est, in sacra ordinatione: quia Græci non habent ablatiuum: quorum est symbolum, id est, quorum, scilicet diuinæ perfectionis & communionis diuinorum partis, & communionis ordinationis symbolum, id est, signum à summo sacerdote donatum, id est, id quod datum est à summo sacerdote: quia sacramentum ab Episcopo datum, est signum quod detur ei diuina potestas & gratia à Deo. Et subiungit, quod sit illud quod datum est ab Episcopo, hoc est scilicet signaculum, id est, quod signat eum pontifex, manus imponendo, & radendo, & huiusmodi: & descriptio sacerdotum, id est, quod describit eum sacerdotem faciendo per ordinem: commemorans eum si bene usus fuerit potestate in saluatis & sacris memoriis. Si autem hæc (ut puto) est Dionysij intentio, patet quod illa diffinitio non est sua, & nunquam alibi reperitur: & ideo non sumo eam ut à sancto, & sicut à Doctoribus approbatam.

Dant autem quidam & aliam, hanc scilicet, Character est distinctio à charactere æterno impressa animæ rationali secundum imaginem, consignans trinitatem creatam Trinitati creati & recreanti, & distinguens à non consignatis secundum statum fidei.

Obijciuntur autem multipliciter de istis diffinitionibus Magistro: Contra primam sic, Character est signum sanctum: omne autem signum est naturale, vel ad placitum: constat autem, quod character non est signum ad placitum: quia tunc non esset idem apud omnes, & variaretur ad voluntatem: ergo est naturale: omne autem signum naturale similitudinem habet aliquam cum signato, ut fumus cum igne habet conuenientiam: ergo videtur, quod character aliquam habet conuenientiam cum charactere increato. Et queritur, Quæ sit illa? Videtur autem, quod nulla sit: quia homo habet conuenientiam per characterem: ergo videtur, quod character sit dispositio inuenta in vtroque extremorum, scilicet in homine signato, & charactere increato cui consignatur: sicut si duo sunt similes in albedine, albedo est dispositio inuenta in vtroque: & hoc falsum est hic: quia Filius Dei non habet characterem, ut infra probabitur.

Item

Quæst. 1. Item Signorum aliud est principium præno-

2 Item, Si aliud signum non erit nisi signum sacramentale...

3 Item, Nec istud Magisterium Hieronymum in lib. de sacra...

Sed contra: Non necessario efficit quod figurat...

Quæst. 3. Vltimus queritur de hoc quod dicit, Commentum...

Quæst. 4. Item, plus debet Patri quam Filio, quia Patris est generare...

gnum fidei: ergo male diffinitur per hoc quod sit signum fidei.

Vltimus queritur de hoc quod dicit, Quæst. 5. Et sacre ordinationis. Hoc enim non videtur convenire nisi characteri ordinis...

Præterea, Character ordinis & confirmationis non videtur esse signum fidei: sed character confirmationis videtur esse signum fortitudinis...

Vltimus queritur de hoc quod dicit, Quæst. 6. Datum accedenti à hierarcha. Videtur enim hoc esse falsum: si enim rusticus baptizatur...

Vltimus queritur de secunda diffinitione: & primo de hoc quod dicit, Character est distinctio. Si enim est distinctio, & signum distinctivum...

Vltimus queritur de hoc quod dicit, A characteri æterno impressa. Character enim est Filius ut habetur Hebr. 1. Qui cum sit splendor gloriæ...

2 Item ad idem, Similitudo Patris est Filius: cum igitur character creatus sit assimilans, videtur quod congruenter imprimatur à Filio.

3 Item, Sacramentum baptismi est sacramentum regenerationis, quo efficiuntur filij gratiæ: sed filij gratiæ habet similitudinem aliquam cum generatione æterna...

Sed contra: Per invocationem Trinitatis in elemento imprimatur character: ergo impressio non magis pertinet ad Patrem quam ad Filium...

Præterea, Si propter sacramentum regenerationis Filio debetur impressio characteris in baptismo: ergo etiam propter sacramentum spiritualis potestatis Patri debetur impressio characteris in ordine...

3 Item,

3 Item, Plus debet Patri quam Filio, quia Patris est generare: ergo etiam characterem spiritualis regenerationis imprimere...

Vltimus queritur de hoc quod dicit, Quæst. 9. Impressa animæ rationali secundum imaginem. Nihil enim numero vultu imprimitur diversis subiectis numero...

2 Item, Sicut se habet signum præcedens in sacramento, & res sequens: ita se debet habere medium quod est signum & res simul: sed signum perfecte ablutionis totius animæ...

3 Item, Eiusdem est dispositio & habitus: sed habitus est res sacramenti sequens: cum igitur ille habitus sit in tota anima, videtur etiam quod dispositio quæ est character, secundum totam animam debeat inesse.

Præterea, Videtur si character imprimitur in imagine (ut dicit secunda diffinitio) quod non sit lux tantum: quia voluntas quæ est præcipua pars imaginis, non perficitur luce...

Vltimus queritur de hoc quod dicit, Quæst. 10. Secunda diffinitio, Consignans trinitatem creatam Trinitati creati & recreanti. Non enim consignat nisi faciat imitari: non autem imitatur nisi per gratiam gratum facientem...

2 Item, Vno habitu non sunt consignabilia plura, nisi sint vnus rationis: sed potentie imaginis non sunt vnus rationis: ergo non sunt consignabiles vno habitu.

3 Item, Ex parte Trinitatis increate non est appropriatum vnum: ergo videtur, quod si character est lumen quoddam, quod non consignat Trinitati increate, sed tantum vni personæ in Trinitate.

Vltimus queritur de hoc quod dicit, Quæst. 11. Distinguens à non consignatis secundum statum fidei. Videtur enim, quod character subtilius sit distinguere quam signare: quia character, ut dicit sæpe Damasc. idem est quod distinctivum...

Præterea, Quare dicit, Secundum statum fidei, potius quam secundum fidem? prior enim est distinctio secundum fidem, quam secundum fidei statum.

Solutio. Sine præiudicio videtur mihi secunda melior quam prima: neutra tamen habet robur auctoritatis, nisi quantum facit usus Magistrorum: quia de characteri in sententiis quo Magistri disputant, de eo parum invenitur in dictis Sanctorum.

Sustinendo igitur primam diffinitionem, dicendum est ad primum, quod character est

signum naturale gratiæ quæ est effectus sacramenti. Ad obiectum autem contra, dicendum quod duplex est similitudo, scilicet duorum in tertio, & sic oportet quod vna qualitas in qua fundatur similitudo, sit in vtroque: quandoque autem similitudo est inter aliqua, ita quod vnum dicit rationem similitudinis alterius ad alterum...

Ad aliud dicendum, quod est signum demonstrativum & causativum gratiæ in presenti quantum est de se, & quod non demonstrat, hoc est per accidens, scilicet quia invenit obiectum in subiecto resistentem.

Ad aliud dicendum, quod licet character non sit visibilis vel sensibilis in se: est tamen visibilis in relatione ad trinitatem in qua imprimitur, sicut supra in questione de sacramentis dictum est.

Ad aliud dicendum, quod character non fundatur in elemento corporali, sicut in subiecto, sed sicut in causa inducente ipsum: & hoc sufficit ad hoc ut sit signum sacramentale novæ legis.

Ad hoc autem quod contra obicitur, solutum est.

Ad id autem quod vltimus queritur, dicendum quod est signum communionis fidei secundum fidei statum, ut dicit secunda diffinitio: & bene potest esse, quod aliquis non participet habitum secundum communionem fidelium, vel articulum fidei, & tamen secundum statum, quia ille participatur etiam secundum fidei sacramentum. Vnde patet solutio ad totum.

Ad aliud dicendum, quod alix virtutes non distinguunt quæ sunt in affectu, sed fides sola quæ est in intellectu: & ideo distinctio accipitur solum secundum statum fidei, licet sit dispositio ad omnes virtutes. Vel dicatur & melius, quod status fidei distinguit characterem sacramentorum: quia fides est fundamentum spiritualis ædificij, & penes primam distinctionem ipsius primo accipitur distinctio totius vite.

Ad aliud quod vltimus queritur, dicendum quod illa diffinitio quoad illud membrum tangit characterem excellentiæ, qui est in ordine: & quia character excellentiæ est, ideo aliquid speciale habet in diffinitione.

Ad aliud dicendum, quod character confirmationis non est fortitudinis nisi in relatione ad fidem: quia scilicet sine robore prædicat fidem, etiam sine timore confitetur eam coram regibus & principibus. Ita etiam character ordinis non est spiritualis potestatis, nisi propter fidem propagandam, & multiplicandam, & confirmandam: & ideo semper respicit statum fidei. Qualiter autem differenter respiciat, infra dicitur in questione de numero characterum & ordine.

Ad id quod vltimus queritur, dicendum quod in illa diffinitione debitus minister ex potestate & auctoritate & idoneitate determinatur. Quod autem aliter datur, hoc contingit ideo, quia est sacramentum necessitatis, sicut in principio huius distinctionis dictum est.

Ad id quod vltimus queritur, dicendum quod

quod secundum d. f. d. d. f. i. melior est quam prima: quia tangit proprium actum qui est consignare, & secundum quod est distinguere, & causam efficiens: quæ est character increatus, & materialem quæ est ex parte subiecti proprii, quia imprimitur secundum mentem in anima rationali: & causam finalem. quia propter statum fidei. Dicitur ergo ad primum, quod distinguit in se, & non oportet quod alij distinguantur, licet in ipsa anima indelebilem notam decoris relinquit, quæ in beatis est ratio gloriandi in aliqua assimilatione sui ad Trinitatem, & in damnatis conuictio & testimonium iustæ condemnationis: & ideo non est otiosus.

Ad 1. quod ulterius queritur, dicendum quod bene conceditur hoc quod primo probatur: quia licet communi opere personarum imprimatur character à tribus personis: tamen per congruentiam & appropriationem debetur Filio, cuius plures causæ tractæ sunt in opponendo. Una etiam est: quia character (vt supra dictum est) est lux quadam per attributionem sapientie genitæ quæ est Filius.

Ad 2. idem quod contra obicitur, dicendum quod inuocatio operatur ibi communiter in personis: sed tamen appropriatum opus est Filij, & hoc fere in omnibus operibus sæpe est diuinis.

Ad aliud dicendum, quod licet in confirmatione & ordine sint fortitudo & potestas: tamen referuntur ad statum fidei: & fides dicit quid cognitionis, & ideo Filio appropriatur.

Ad aliud dicendum, quod licet Patris sit generare: proprie tamen regenerare magis per congruentiam est Filij: quia regeneratio non fit sine missione & redemptione: & horum utrunque conuenit Filio, & neutrum Patri: & ideo illa ratio ex falsis procedit.

Ad id quod ulterius queritur de hoc quod dicitur Impressa anime rationali secundum imaginem, dicendum quod per hoc tangitur immediatum subiectum characteris: imago autem licet sit in tribus potentiis, tamen principaliter est in potentia cognoscendi. Vnde Augustinus dicit, quod homo habet imaginem in potentia cognoscendi, & similitudinem in potentia diligendi. Vnde imago principaliter est secundum memoriam & intellectum: & hæc duo sequitur voluntas. Similiter perfectio cognitionis est in actu secundum intellectum, & non secundum memoriam, & ideo character, meo iudicio, est impressus secundum intellectum, scilicet secundum quod intellectus est formatus ex memoria & eliciens voluntatem, & ita vt in subiecto est in intellectu, tamen ordinem habet ad memoriam & voluntatem.

Ad aliud dicendum, quod character est dispositio ad gratiam in qua sunt omnes virtutes: sed tamen in genere magis conuenit cum fide: & hoc non est inconueniens: quia sicut sæpe in corporalibus est dispositionibus, ita & spiritualibus: sicut calor est dispositio ad totum ignem quoad omnes proprietates ignis, & tamen in genere non conuenit nisi cum ardore: & similiter est in spiritualibus: sicut enim dictum est supra, licet character essentialiter sit lux quadam, tamen habet etiam calorem.

Ad aliud dicendum, quod hæc proposi-

tio, cuius est dispositio est habitus, potest intelligi tribus modis: & duobus modis vera est, tertio modo falsa est. Potest enim sic intelligi, cuius est dispositio, id est, cuius essentia est dispositio est habitus, id est, habitus qui fit ex illa dispositione, est eiusdem essentia: & tunc est vera de dispositione ex qua generatur habitus, vt scientia facile mobilis & difficile mobilis, postquam confortatur, sunt eiusdem essentia, & differunt in accidente. Alio modo potest intelligi, id est, cuius subiecti est dispositio, eiusdem est habitus: & tunc iterum vera est: quia in eodem subiecto inducitur habitus. Tertio modo potest intelligi, cuius, id est, partis subiecti est dispositio, illius est habitus: & tunc non semper vera est: quia dispositio frequenter est in parte vna, & habitus non totus inducitur in parte illa: & hoc ideo contingit, quia illa dispositio non ex æquo respicit habitum quoad omnes partes sui, sicut character respicit fidem secundum conuenientiam in genere, & non alias virtutes nisi per consequens: quia vna non datur sine alia, quando cum gratia infunditur.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

Ad id quod ulterius queritur, dicendum quod est consignatio in nota indelebili, quæ est imperfecta & gratia gratis datæ: & hanc facit character: sed consignatio in actu imitationis, verum est quod ponit obiectio: quia illam non facit nisi virtus formata.

Ad aliud dicendum, quod licet potentia imaginis non sint eiusdem rationis: tamen extremitæ ordinantur ad mediam, & è conuerso: & ideo in illo possunt consignari.

Ad aliud dicendum, quod ex æquo per characterem non consignatur homo Trinitati quoad ea quæ distincte sunt personarum proprie: sed character licet essentialiter sit lux consignans Filio: tamen virtute in se habet duo, scilicet potestatem in fide vel pugna vel gradu, & bonitatem in hoc quod est dispositio ad gratiam: & per hæc duo respicit personam Patris & Filij & Spiritus sancti.

Ad id quod ulterius queritur, dicendum quod character principaliter consignat, & per consequens distinguit: & cum nominatur character, accipit nomen ab actu notiori non principaliori, sicut sæpe nomina imponuntur ab eo quod notius est apud nos.

Ad aliud dicendum, quod character non distinguit fidem, nec aliquid in fide, sed dicit distinctionem status fidei secundum quod fides est incipientium vel proficientium vel perfectorum impletione, & ideo potius dicitur secundum statum fidei quam secundum fidem simpliciter.

### ARTCVLVVS V.

#### Quæ & quot sunt sacramenta imprimenda characterem?

Tertio queritur, Quæ & quot sacramenta quæ imprimunt characterem? Videtur autem, quod omnia, quia sicut aliqua nota baptizatus distinguitur à non baptizato: ita aliquo communicans à non communicante, & coniugatus à non coniugato, &c. ergo videtur, quod character imprimatur in quolibet.

2 Item,

2 Item, Si baptismus propter dignitatem imprimat characterem, cum dignissimum sacramentum sit, vt dicit Ambrosius, sacramentum Eucharistie, ipsum debet imprimere characterem, vt videtur.

3 Item, Si Christi inuocatio in quibusdam sacramentis imprimat characterem in inuocatione Trinitatis, eo quod prius habitum sit, quod character creatus imprimitur à characterem increato, videtur quod vbi sumitur totus Christus, quod ibi maxime imprimatur characterem: in Eucharistia autem sumitur totus Christus: ergo maxime ibi imprimatur characterem.

4 Item, Sacramenta in quibus imprimitur character, habent suas vñctiones, scilicet baptismus, confirmatio, & ordo: ergo cum sit quantum quod similiter consistit principaliter in vñctione, sicut vñctio extrema, debet etiam illud imprimere characterem.

5 Item, Character respicit statum fidei: status autem fidei diuersificatur secundum legem naturæ & Moyſi & gratiæ, sicut significatur in his qui præbiant & sequebantur Dominum, clamantes, Olanna in excelsis. Ergo videtur, quod & aliquid in legibus illis imprimebatur. Fuit autem circumcisio in legibus illis testimonium magnæ fidei Abraham, vt dicitur in Gloss. Rom. 5. Ergo videtur, quod circumcisio imprimerebat characterem. Si forte dicatur, sicut supra in tractatu de circumcisione solutum est, quod circumcisio habuit characterem corporalem, non spirituaalem. Contra hoc est quod dicit Orig. quod circumcisio non tantum corporalis, sed & spiritualis erat, & spiritualiter intelligebatur à iudeis. Præterea, videtur, quod omne sacramentum imprimat characterem: quia quod potest quod maius est, potest & id quod minus est: gratia autem maius est quam character: cum ergo omne sacramentum det gratiam: etiam videtur per locum à minori, quod etiam imprimat characterem. Item, Sacramentum est sufficiens ad agendum, cum possit quod plus est, vt iam probatum est: & anima est receptibilis siue sit ficta, siue non: quia fictis bene recipit characterem: ergo omne sacramentum imprimat characterem, vt videtur.

ULterius queritur iuxta hoc, Quæ sit causa, quod in baptismo aquæ & confirmatione & ordine dicitur imprimi characterem? Aut enim causa huius est materia specialis, aut inuocatio Trinitatis, aut gratia, aut Passio Christi operantis in istis sacramentis, aut intentio dantium sacramenta, aut fides Ecclesie: non enim plura inuenimus operari in sacramentis. Si dicatur, quod materia specialis est causa, non videtur: quia materia diuersificatur in tribus sacramentis, nec habetur in ordine materia aliqua quæ sit de necessitate sacramenti, nisi tantum ordinatus: ergo videtur, quod ista operatio non sit ex materia. Si autem dicatur, quod in baptismo hæc operatio sequitur materiam, videtur falsum: quia ea deo materia est in baptismo Christi & in baptismo Ioannis, & tamen in baptismo Ioannis non imprimerebatur characterem.

Si autem dicatur, quod hæc operatio sit inuocatio Trinitatis, videtur sequi duplex inconueniens, scilicet quod si inuocatio Trinitatis fiat in aliis sacramentis, quod etiam in eis imprimitur characterem. Aliud est, quod illi qui baptizantur

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

in primitiua Ecclesia in nomine Christi, non habebant characterem.

Et si etiam tu dicas, quod in Christi nomine intelligitur Trinitas. Contra: Idem est baptizare in nomine Christi, & in nomine venturi, qui venturus erat Christus: si ergo ad inuocationem Christi imprimerebatur character: ergo etiam imprimerebatur character ad inuocationem nominis venturi: quod falsum est: quia si in Ioannis Baptismo character fuisset impressus. Si forte tu dicas, quod in baptismo Ioannis Baptiste character imprimerebatur. Contra hoc est, quod illi baptizabantur iterato ab Apostolis: ergo non habebant characterem: quia aliter fuisset facta iniuria characteri sacramenti. Præterea, Si vnum characterem accepisset à Ioanne & alium ab Apostolis, & ad idem, id est, ad initium status fidei: alter superfluere, quod est inconueniens: ergo inuocatio Trinitatis non imprimat characterem.

Si autem tu dicas, quod hæc facit Passio Christi operans in sacramento. Videtur, quod tunc magis baptismus sanguinis imprimat characterem: quia in illo maior est expressio Passionis: & ille est melior, eo quod secundis sordibus non inquinatur: & de hoc habitum est supra. Præterea, Passio Christi in omnibus sacramentis operatur: ergo in omnibus imprimat characterem, quod non dicitur ab aliquo Doctorum.

Si autem dicas, quod hoc facit intentio: videtur falsum esse: quia intentio vt hic habetur in litera, exigitur ad omne sacramentum: ergo in quolibet imprimerebat characterem. Si autem fides Ecclesie operatur. Contra: Fides Ecclesie non sufficit nisi in baptismo, & tantum paruulis, non adultis: ergo nullus recipiet characterem nisi in baptismo, & tantum paruuli, non adulti, quod falsum est: ergo videtur, quod super nihil fundatur illa disputatio de impressione characteris.

ULterius queritur iuxta hoc, An virtutes imprimant characterem? Videtur, quod sic: quia imprimunt quasdam notas consignantes nos Deo: & hæc est ratio characteris: ergo imprimunt characterem.

2 Item, Magis distinctiua est virtus quam sacramentum, quia sacramentum non distinguit bonum à malo: ergo videtur, quod cum distinguere sit prius actus characteris, vel consignare, vt habitum est, quod virtus magis imprimat characterem quam sacramentum.

SOLVTIO. Dicendum, quod tantum tria sacramenta quæ statum fidei respiciunt, imprimunt characterem, secundum triplicem distinctionem quam faciunt inter fideles qui sunt de familia regis cælestis, vt infra patebit, cum de numero characterum disputabitur.

dicendum ergo ad primum, quod aliud est discerni recipientem aliquod sacramentum à non recipiente illud, & aliud habere notam indelebilem ad hoc: notam autem indelebilem non imprimit nisi triplex sacramentum. Et si tu obicias, quod coniugatum impossibile est non fuisse coniugatum, & ita nota est indelebilibis. Dicendum, quod illa ratio sophistica est: quia illud non est per notam indelebilem vel perpetuam in subiecto: sed potius est dictum de præterito verum, & ideo necessarium, & ideo quæuis res mutetur, dictum tamen non mutatur: sed tria sacramenta in re perpetuam.

G

perpetuam vitam relinquunt: & ideo illa est character: alia autem sacramenta nihil perpetuum in re relinquunt.

AD ALIUD dicendum, quod non est de dignitate sacramenti, quod imprimat characterem, sed potius ex inuocatione Trinitatis ad statum distinctionis fidei, hinc statum distinctum in fide, ut infra dicitur: & ideo illa obiectio nihil facit.

AD ALIUD dicendum, quod licet character increatus imprimat creatum: non tamen in quocunque sacramento, sed in eo in quo est inuocatio Trinitatis secundum statum fidei. Eucharistia autem non respicit statum fidei, sed potius charitatem, unde etiam sacramentum charitatis vocatur.

AD ALIUD dicendum, quod in lege nature & Moyli non fuit statum fidei explicitæ, sicut in noua: omnia autem sacramenta imprimunt characterem, imprimunt ipsum secundum statum fidei explicitæ non implicitæ. Et ratio quare circumcisio non imprimat characterem, supra expedita est in questione de circumcisione: non enim erat nisi figura characteris baptismalis, sicut spirituale intelligitur in corporali signo.

AD ID autem quod obiicitur de dicto Originis, dicendum quod ipse intelligit, quod virtutem circumcisio intelligebant quidam esse spirituales, non quod characterem imprimeret spirituales, sicut Abraham, & alij, qui in lege intelligebant sacramenta Christi futura.

AD ALIUD dicendum, quod ista propositio, quod potest maius potest minus, non est vera nisi de his in quibus una potestas est ordinata ad maius & minus: & ideo non est ibi locus à minori: quia potest sacramentum etiam minus, si ad hoc esset ordinatum. Alij soluunt aliter, dicentes quod licet character aliquid minus sit quam gratia in valore ad salutem: tamen quoad hoc est maius, quia est indelebilis, cum gratia sit delectabilis: sed prima solutio valet magis.

AD ALIUD dicendum, quod non quodlibet sacramentum est sufficiens ad operandum characterem, cum ad hoc non sit ordinatum, ut iam dictum est.

*Ad qua-  
stionem  
lam 1.* AD ID quod ulterius queritur, dicendum quod causa impressionis characteris non est ex materia, sed ex inuocatione Trinitatis, non simpliciter, sed in sacramento quod ponit personam in statu fidei speciali: sicut est fides genita, defensa, & propaganda in alios, vel nutrienda in aliis.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quod in aliis sacramentis licet esset inuocatio Trinitatis: non tamen ponunt illa in speciali statu fidei: & ideo inuocatio Trinitatis etiam esset in eis ut forma sacramenti, quod tamen non est verum, non adhuc operaretur characterem.

AD ALIUD dicendum, quod in nomine Christi sicut supra patuit in explanatione Ambrosij, intelligitur Trinitas, & iterum hoc fuit ex dispensatione ad tempus, ut dictum est supra. Unde tum propter iustum Dei, tum propter hoc quod in nomine illo saluabatur inuocatio Trinitatis quæ in eo intelligitur implicite: in illo, & non in Ioannis baptismo, in primitiua Ecclesia imprimebatur character.

AD hoc autem quod obiicitur de nomine

venturi, dicendum quod licet idem fuerit in re baptizate in nomine Christi, & in nomine venturi: non tamen idem erat in modo significandi: quia venturus non habebat eundem modum significandi, sicut habet hoc nomen, Christus: & ideo in argumento de Ioannis baptismo incidit locus sophisticus accidentis.

AD ID quod ulterius queritur, an virtutes imprimant characterem? Dicendum, quod non: quia virtus quicquid operatur in subiecto est delectabile & non perpetuum: sed de ratione characteris est quod sit perpetuus. Et si obiicitur de dicto in præterito, iam supra patuit, qualiter est soluendum.

AD ALIUD dicendum, quod licet distinguant inter fideles: tamen hæc distinctio non est secundum specialem statum fidei, sed potius secundum ordinem ad mores: distinctio autem characteris est secundum statum fidei specialem. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS VI.

*An in tribus sacramentis imprimensibus characterem, character impressus sit vnus, & si quis eorum est plures?*

**Q**uarto queritur de numero & ordine characterum. Iam enim ostensus est numerus per hoc quod non nisi tria sacramenta imprimant characterem. Videtur autem idem esse character in omnibus sacramentis: quia eadem est fides genita, roborata, & potens propagari ad alterum: ergo & idem character fidei, ut videtur: sed primus est baptismalis, secundus confirmationis, tertius ordinis: ergo videtur, quod vnus sit character in tribus secundum substantiam.

PRETEREA queritur de ordine. Baptismalis enim est primus: quia si non habet quis baptismalem, & recipit ordinem, non reputatur ordinatus, sed iterato ordinatur post baptismum: ergo videtur, quod cum character confirmationis sit medius, quod etiam necessario debet haberi ante characterem ordinis: & ex hoc sequitur, quod non confirmatus non possit ordinari: & hoc non tenet Ecclesia.

SOLVTIO. Multi multipliciter accipiunt numerum characterum: sed probabilior acceptio videtur penes numerum distinctionis in statu fidei: sicut in familia David legitur tres fuisse distinctiones, quarum prima fuit generalis, scilicet populi Dei à non populo: quia David erat rex super populum Dei, sicut dicitur in Psalm. 77. Substitutit eum de gregibus ouium, de post fortantes accepit eum: pascere Iacob seruum suum, & Israël hereditatem suam. Alia autem distinctio fuit fortium David, de qua loquitur 2. Reg. penult. qui defendebant cultum & populum, viriliter pugnando: in quibus notatur distinctio characteris confirmationis. Ibidem etiam legitur, quod quidam distincti erant in Prælatos, & sacerdotes, & scribas, & huiusmodi: & in illis significatur character excellentiæ in ordine. Est igitur status fidei duplex, scilicet primus, quando datur fides ut distinguantur fideles in sortem populi Dei: & hoc per characterem baptismalem. Secundus, quando in

in tyrones confirmantur, ut fides in eis stet & defendatur: & hoc est character confirmationis. Tertius autem ut propagetur: & hoc est ordinis: & non sunt plures status: & ideo non sunt plures characteres. Aliter potest dici, quod Christus imprimens characterem sapientia est docens fidem, pugnans fortiter pro fide, & sacerdos obtinens sacrificium fidei: & penes hæc tria imprimuntur characterem. In quantum est sapientia docens diuinam veritatem, quæ est in articulis fidei, imprimunt characterem baptismi: in quantum autem pugnauit ut staret fides in nobis, imprimunt characterem confirmationis: in quantum autem ut sacerdos obtulit sacrificium fidei, imprimunt characterem ordinis. Sed prima acceptio melior est.

DICENDUM ergo ad id quod primo obiicitur contra, quod characteres differunt in essentiali: sed fides non differt nisi per accidentis: & hoc est ideo, quia character non est idem quod fides: sed distinctio accepta est penes statum fidei: status autem fidei est diuersus: & ideo character est diuersus: argumentum autem procedit ac si characteris diuersitas penes fidei diuersitatem accipitur.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est ordo, scilicet necessitatis, & congruentiæ: character autem baptismalis ad alia sacramenta habet ordinem necessitatis & fundamenti: sed character confirmationis non habet ordinem necessarium ad characterem ordinis, sed congruentiæ tantum. Et si obiicitur de matrimonio quod est etiam in non baptizatis: dicendum quod hoc non est tantum sacramentum Ecclesie, sed etiam officium nature: tamen secundum quod est sacramentum, non habet perfectam indissolubilitatem nisi secundum quod fundatur in baptismo & fide. Aliter enim aliquo casu cogente solui potest: ut si alter coniugum noluit cohabitare nisi in continentia Creatoris, ut infra dicitur: & per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS VII.

*Quomodo se habet character sacramentorum Christi ad characterem bestie?*

**Q**uinto queritur de comparatione characteris sacramentorum Christi ad characterem bestie, de quo caractere legitur Apoc. 13. Ne quis possit vendere, aut emere, nisi habeat characterem nominis bestie. Queritur autem, Vtrum isti characteres fundentur in eodem? Videtur autem, quod sic: quia contraria nata sunt fieri circa idem: character autem Christi & bestie sunt contrarij: ergo non sunt fieri circa idem.

SOLVTIO. CONTRARIA non sunt simul acta in eodem: ponamus autem aliquem baptizatum peccare mortaliter, constat quod ipse per peccatum non amittit characterem Christi: ergo tunc simul habentur acta in eodem character Christi & bestie sine diaboli, quod impossibile est si sunt contrarij, ut videtur.

VLTERIUS queritur iuxta hoc, Quæ sit causa perpetuitatis characteris Christi, & non bestie. Videtur, quod non causa efficiens: quia Deus qui imprimit characterem, in-

fundat etiam virtutem: & tamen virtus non est perpetua.

ITEM, Non videtur, quod causa perpetuitatis sit non iteratio sacramenti: quia potius è contrario est, scilicet quod perpetuitas characteris est causa quare non iteratur sacramentum: ergo videtur, quod nulla sit causa nisi subiectum. Sed tunc character bestie erit perpetuus, sicut character Christi, cum in eodem sint sicut in subiecto.

SOLVTIO. DICENDUM, quod character bestie peccatum est mortale: & non est character secundum plenam rationem characteris, nisi quod efficitur indelebile: & tunc nec adhuc habet plenam rationem characteris, quia non configurat creaturam Trinitati, sed potius facit eam dissimilem: unde æquiuoce dicitur character.

AD PRIMUM autem dicebatur, quod character Christi & bestie non sunt directe contraria, nec omnino sunt secundum idem: sed peccatum est secundum liberum arbitrium, & character secundum intellectum qui est pars imaginis: & quia non sunt contrarij, possunt simul esse.

AD ID quod ulterius queritur, Quæ sit causa perpetuitatis? dicendum quod causa indelebitatis est virtus inuocationis in sacramento fidei secundum subiectum perpetuum: ad hoc enim consequitur quod ipsum sacramentum aliquo perpetuum operetur, quod sur sit dispositio ad melius bonum perpetuum, aut testimonium iustæ condemnationis si virtus sacramenti abiiciatur. Alia autem sacramenta quæ dant gratiam sine characterem, non habent talem inuocationem, nec relationem ad fidei statum: & ideo delectabilis est totus effectus eorum: & ideo iterantur. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS VIII.

*Quis est effectus characteris?*

**D**einde queritur de effectu characteris. Videtur autem ex præhabitis, quod gratia sit effectus: quia signum in sacramento non est causa: sed character est signum gratiæ, ut habitum est: ergo est etiam gratiæ causa.

ITEM, Character est medium inter primum quod est signum tantum, & vltimum quod est res tantum: cum igitur vltimum sit in ratione effectus tantum, & primum in ratione signi tantum: medium erit in ratione effectus & causæ: ergo medium quod est character, est causa vltimi quod est res tantum, scilicet gratiæ.

SED CONTRA hoc obiicitur per diffinitionem causæ: quia causa est (ut dicit Boëtius) cuius esse sequitur aliquid ex necessitate: sed esse characteris non ex necessitate sequitur gratia, ut patet in fido: ergo videtur, quod non sit causa gratiæ.

Sed quia de hoc iam infinita dicta sunt & hic & supra ubi agebatur de fictione, dicendum quod character est causa gratiæ hoc modo quod signum sacramentale est causa, scilicet disponens in subiecto, ut supra in diffinitione sacramenti habitum est.

AD vltimum autem dicendum, quod est causa quantum est de se: & sic sequitur gratia: sed impeditur per accidentem ex parte fictionis.

## ARTICVLVS IX.

*Quæ gratia est sanctificatio in utero, & quando datur, & quantum valet: & an talis esset baptizandus si nunc nasceretur?*

Deinde querendum est de charactere ex parte suscipiens: & de hoc infra determinabitur in hac eadem distinctione, & ideo usque illuc differatur. Et queratur de hoc quod dicitur ibi [Illud ignorandum quoque non est, quod in materno utero nullus baptizari poterit.] Non enim est disputatio de sanctificatione in utero, scilicet de Ioanne & Ieremia de quo etiam disputata sunt plura in primo lib. dist. 1. Queratur ergo, quæ gratia sit sanctificatio in utero, & quando datur, & quantum valet? & hæc quæstio pertinet ad Ieremiam & Ioannem: quia de Beata Virgine supra habitum est: & utrum baptizari deberet paruulus, si modo aliquis in utero sanctificatus nasceretur? Videtur autem, quod si gratia sanctificationis in utero non sit gratia baptismi: quia illa non potest dari, ut dicitur in littera, non nato secundum Adam: in utero autem existens non est natus secundum Adam: ergo ipse gratiam sacramentalem suscipere non potest.

1. Item, Totum tempus conceptus deputatum est maledictioni primæ in Psalm. 50. ubi dicitur Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea. Ergo videtur, quod tempus conceptus repugnet sanctificationi: ergo videtur, quod nullus potest in utero sanctificari.

3. Item, Quicquid trahitur à massa corruptionis, est infectum corruptione prima, si per causam feminalem fuit in illa, ut dicit Augustinus: ergo in tempore conceptionis videtur, quod non sit sanctificatum ubi infestationis est totum tempus: tempus autem conceptionis est tempus tractus carnis pueri à carne parentum: contrahit autem contingit aut substantiam aut nutrimentum de carne parentum infecta: ergo videtur, quod iterum non possit sanctificari: ergo nullus potest sanctificari in utero.

SED CONTRA hoc sunt multi Glossæ. Super illud Luc. 1. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis: dicit Glossa. In ipso momento quo vox intrat ad aures corporis, spiritus intrat cor audientis: & non solum matrem, sed etiam sebolem amore aduentis accendit. Ergo videtur, quod sanctificatus fuit puer: quia aliter non fuisset accensus amore charitatis.

2. Item, Ibidem alia Glossa super illud, Exultauit in gaudio infans in utero meo, dicit sic: Prior Ioannes exultauit, quia prior sensit gratiam: & sicut illa Maria, sic iste aduentum Domini sensit. Non autem potuit sentire nisi per excellentem gratiam sanctificationis: ergo videtur, quod sanctificatus fuit.

Item, Ibidem alia Glossa dicit sic, Non prius est replera Spiritu sancto mater quam Filius. Ergo patet, quod fuit plenus Spiritu sancto: & hoc non potest esse sine sanctificatione: ergo fuit sanctificatus in utero.

SED TERTIVM queritur ulterius, Quando datur? Videtur autem, quod ante animationem, per

illud Ierem. 1. Priusquam te formarem in utero noui te, & antequam exires de ventre sanctificauit te: reformatur autem puerperium, ut dicit Augustinus super Exodus. quando animatur embrio in utero: si ergo fuit natus in utero per gratiam ante formationem, ipse fuit sanctificatus ante animationem.

2. Hoc etiam videtur per quandam Glossam super Luc. 1. quæ dicit, Nondum erat illi spiritus vitæ, & iam erat spiritus gratiæ: spiritus autem vitæ est anima: ergo ante animationem fuit sanctificatus.

3. Hoc etiam videtur per rationem: quia causa infectionis est materia in utero: cum igitur prior sit Deus ad miserandum quam ad condemnandum, videtur quod sanctificatio animam precedere debuit.

4. Item, Sapiens medicus curat causam morbi à radice: sed Deus sapientissimus est: ergo videtur, quod ipse inceperit curam morbi originalis à radice: radix autem in corpore est ante animam: ergo videtur, quod ibi incepit sanctificationem.

SED CONTRA. Sanctificatio non est nisi per gratiam: gratiæ autem gratum facientis quæ est in virtutibus nihil est susceptibile nisi rationalis spiritus: ergo ante spiritum rationalem non potuit esse sanctificatio aliqua: ergo non fuit sanctificatus ante animationem.

ULTERIVS queritur, Quantum valet illa gratia sanctificationis in utero? Videtur enim minus valere quam gratia baptismalis: quia baptismus imprimit caracterem: sed gratia sanctificationis in utero non imprimit: ergo videtur, quod minus valeat.

1. Item, Baptismus operatur virtute passionis Christi & diuina, & fidei Ecclesiæ: sed gratia sanctificationis in utero non operatur nisi virtute diuina tantum: ergo videtur, quod minorem relinquat effectum, quam gratia baptismalis.

SED CONTRA hoc videtur iterum esse: quia vigor singularis priuilegij semper transcendit beneficium commune: beneficium autem commune est gratia baptismalis: & gratia sanctificationis in utero non operatur nisi tantum virtute diuina: ergo videtur, quod gratia sanctificationis in utero transcendat gratiam baptismalem.

ULTERIVS queritur quarto, Si baptizandus esset aliquis, si hoc modo nunc nasceretur? Videtur autem, quod non: quia efficacior est virtus diuina quam virtus sacramenti: sed in sanctificationis in utero est virtus diuina operans: ergo non debet adhiberi sacramentum.

2. Item, In natura nihil fit frustra: ergo multo minus in operibus diuinis: sed frustra esset, si essent duæ operationes ad vnum habitum induendum, cum per vnam sufficienter haberetur: ergo cum sufficiens habeatur gratia per sanctificationem in utero, videtur quod frustra baptizaretur.

3. Item, Non iteratur sacramentum ne fiat iniuria: ergo sacramentum non debet conferri ne fiat iniuria operationi diuinæ in sanctificatione in utero.

SED CONTRA est, quod si aliquis sanctus accedat ad baptismum, sicut Cornelius: nihilominus tamen necesse habet baptizari, sicut supra habitum est de his qui sancti veniunt ad baptismum: ergo à simili videtur, quod etiam si in utero sit sanctificatus, baptizari adhuc teneatur.

2. Item, Constat, quod caracterem non habet: ergo tenetur eum suscipere: & non potest nisi per baptismum:

primum: ergo tenetur baptizari. Et hæc sufficit ad præsens: quia plura de hoc qualia sunt supra in distinctione tertiâ.

SOLVTIO. Dicendum, quod gratia sanctificationis in utero circa tres personas haberi locup, quæ spiritualem ordinem Spiritus sancti habebant ad illam sanctitatem in utero, de qua dicitur Matth. 1. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Et Luc. 1. Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei. Ex hic ordo super tertium expositus est.

Ad primum ergo quod in contrarium obiicitur, dicendum quod natus secundum Adam est aliquis duobus modis, scilicet natiuitate in utero quando formatum est puerperium, & natiuitate ex utero quando procedit in lucem. Et de prima natiuitate verum est generaliter, quod dicitur Ildorus propter sententiam Domini: quia omnes tenet lege concupiscentiæ conceptos, sicut dicitur Ephet. 2. Omnes nascimur filij iræ. Sed de secunda non tenet nisi de renatis per sacramentum, & non per beneficium spirituale sanctificationis.

AD ALIVD dicendum, quod hæc est falsa, quod totum tempus conceptus deputatur maledictioni: quia sic à singulis momentis acciperet maledictiones diuersas, aut vnam traheret successiue: sed tantum vnum momentum maledictionis est, scilicet in quo inditur anima.

AD ALIVD dicendum, quod licet embrio per totum tempus conceptionis trahat nutrimentum à matre corrupta, vel à parentibus corruptis: tamen trahit non causam nouæ corruptionis: quia nutrimentum non efficitur nouum corpus quod animetur, sed vnitur corpori iam factæ & animato, & ideo non habet causam corruptionis nisi in illo.

AD ID quod ulterius queritur, Quando datur illa gratia? Dicendum, quod post animationem: in lumbis enim Adæ vel Abrahæ vel aliorum etiam in carne parentum, vel ante conceptum, non potest aliquis sanctificari: & hoc totum super tertium ostensum est: & causa dicta est ibidem.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quod notitia quæ nouit Ieremiam ante sanctificationem fuit notitia prædestinationis: & ideo subiungit de sanctificatione presentis iustitiæ, quando dicit, Antequam exires de ventre sanctificauit te.

AD ALIVD dicendum, quod Glossa sic intelligitur, Nondum erat ei spiritus vitæ, id est, liber anhelitus quo ipse nutritur & fouetur separatus à matre: sed tamen ei erat spiritus qui est causa vitæ. Et probatur per dictum Angeli qui ad Beatam Virginem dixit, Hic mensis est sextus illi quæ vocatur sterilis: nullus autem conceptus est quin mensis sexto sit formatus, præcipue in

terris calidis, sicut est terra ultramarina, in quibus etiam quandoque septimus mensis statim partui deputatur.

AD ALIVD dicendum, quod prior est ad miserandum: sed tamen non facit quod non potest fieri. Omnis autem forma ad hoc quod sit determinata, querit subiectum proprium: & ideo non dat gratiam antequam sit subiectum in quo possit recipi gratia & virtus: & hoc non est corpus. Præterea, spiritualis medicina à spiritu ad corpus secundum rationem congruitatis debet destinari. Si autem obiicit aliquis, quod potuit Deus causam infectionis amouere à corpore: & tunc anima non inficeretur cum infunditur. Dicendum, quod potuit Deus facere: sed non decuit iustitiæ: quia omnes in peccatis concipiendos condemnauit. Præterea, ille qui sic conciperetur, non esset sanctificatus ex hoc, sed esset in statu innocentie primæ: & hoc non esset decor iustitiæ, sed esset deformatas, quod vnus indigeret redemptore & aliter non.

AD ALIVD dicendum, quod cura morbi culpæ non potest incipere in corpore: quia in corpore ut in subiecto non est culpa aliqua, sed pœna tantum: & illa in parte remanet post baptismum, sed non inficit post baptismum propter gratiam redemptionis, & propter caracterem baptismalem, sicut dictum est super secundum in tractatu de peccato originali: & ideo congruissimo modo incipit medicina ab anima.

AD ID quod ulterius queritur, dicendum est, quod hæc gratia simpliciter maior est quam gratia baptizati: quia plus debilitat formitatem, sicut notatum est super tertium: sed gratia baptismalis secundum quid est maior: quia imprimit caracterem, & secundum hoc est maior. Et sic patet solutio ad omnia obiecta contra istum articulum.

AD ALIVD quod ulterius queritur, dicendum quod si nasceretur infans in utero cum gratia sanctificationis, ipse deberet baptizari propter præceptum Domini, & propter caracterem, sicut Ieremias fuit circumcisus, & Ioannes, & Beata Virgo, ut puto, fuerunt baptizati.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod diuina operatio sufficientissima est ad hoc quod operetur: sed non operatur caracterem baptismalem, nec solutionem præcepti sui: & ideo licet gratiam dederit, tamen restat adhuc necessitas baptizandi. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD TERTIVM dicendum, quod nemo est adeo plenus gratia quin possit fieri plenior: & ideo ibi recipit gratiam plenioris & caracterem: & ideo diuinæ operationi non fit iniuria: sed si baptizaretur ad idem habendum quod habitum est per diuinam operationem, tunc teneret obiectio facta.

Leo papa.

PÆTEREA sciendum est, quod illi de quibus nulla extant indicia inter propinquos vel domesticos vel vicinos à quibus baptizati fuisse doceantur, agendum est ut renascantur ne pereant: in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non finit ut videatur iteratum. Conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur: quia non temeritas interuenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentens.

G 3

ARTICV

ARTICVLVS X.

*An aliquis inuitus, amens, dormiens, p[er] se baptizari?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Sciendum est, quod illi de quibus nulla exant indicia, &c.] Et queritur iuxta hoc, Vtrum si aliquis sit mutus, vel dormiens, vel inuitus & reclamans: tamen possit baptizari? Videtur, quod sic: quia motus liberi arbitrij non exigitur ad baptismum, cum paruuli non habeant vsum liberi arbitrij, in quibus tamen operatur virtus baptismi.

2 Item, Pro peccato alieno videtur sufficere fides aliena, id est, Ecclesie: originale autem peccatum alienum est: ergo videtur, quod illi sufficiat fides Ecclesie quæ æqualiter offertur inuitis & surdis & mutis & dormientibus & amentibus: sicut paruulis: ergo videtur, quod consequitur characterem & gratiam baptismalem.

*Solutio.* Dicendum, quod aliter est in

inuitis, & aliter in aliis. Distinguit enim Papa inter inuitum, & inuitum. Est enim inuitus non credens, tamen operationi Ecclesie non reclamando se subiiciens, vt hoc ipsum consequatur quod credit facere Ecclesiam: & hic consequitur characterem. Est etiam inuitus aperte reclamans, & non subiiciens se operationi Ecclesie: & hic nihil consequitur, etiam si milleies immergeretur. De amentibus autem purò, quod baptizandi sunt, præcipue si filij sunt Christianorum: & etiam si alij baptizentur, puto, quod recipiant characterem & virtutem baptismi, si sint amentes à natura. Si autem dum ratione vtuntur, reclamauerint, puto, quod nihil consequuntur, si baptizantur in amentia. De dormientibus idem dico, quod si baptizantur, & reclamauerint in vigilia, non consequuntur quicquam: si autem annuerint, vel interrogati non reclamauerint: puto, quod baptizati consequuntur characterem ad minus, & etiam gratiam si compuncti fuerint ante somnum: sed non est faciendum nisi in extrema necessitate periculi.

*De illo qui pro ludo immergitur.*

**S**OLET etiam queri de illo qui iocans, sicut mimus, commemoratione tamen Trinitatis immergitur, vtrum baptizatus sit? Hoc autem Augustinus non diffinit ita inquiring, Si totum ludicre & mimice & ioculariter ageretur, vtrum approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandum esse censerem. Videtur tamen sapientibus non fuisse baptismus: vt cum aliqui balneum vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis; non est tamen baptismus, quia non intentione baptizandi illud geritur. Nam in hoc & in aliis sacramentis sicut forma est seruanda, ita & intentio illud celebrandi est habenda. Illud etiam te non moueat, quod quidam non ea fide paruulos ad baptismum ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam: sed eos putant hoc remedio temporalem accipere sanitatem: non enim propterea illi regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

ARTICVLVS XI.

*An aliquis potest iocando vel mimice baptizari?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Solet etiam queri de illo qui iocans sicut mimus, &c.] Videtur enim, quod non sit baptismus: quia sicut statim dicitur in litera, intentio exigitur in hoc, & in aliis sacramentis: mimice autem immergens iocari & non baptizare intendit: ergo ille nihil confert. Sed contrarium videtur quod aliud consequitur: quia August. super hoc dubitat.

Item, Videtur quod intentio nihil operatur ad sacramentum: quia dicit Augustinus, quod baptizat ebrius, & baptizatum est: ebrius autem non potest intendere: quia sicut notatum est super secundum, intentio est voluntas

cum fine, vel ratio determinans finem: & ebrius vsum rationis non habet: ergo intentio in sacramento nihil operatur.

2 Item, In Euangelio non fit mentio de intentione, cum dicitur in fine Matth. Ite, baptizantes eos, &c. non autem dicitur, Intendite baptizare.

3 Item, Ex parte suscipientis non exigitur intentio suscipiendi: ergo videtur, quod nec ex parte dantis intentio dandi.

4 Item, Omnes exponimus per hoc periculo, quia nescimus, vtrum sacerdos intendat aut non. Et videtur, quod ex odio multos potest negligere non intendendo: ergo videtur, quod cum baptismus sit sacramentum necessitatis, quod intentio esse non debeat.

5 Item, De hæretico habitum est supra quod baptizat: & tamen ipse non intendit facere quod facit Ecclesia. Quod autem opus hæretici imprimat

mat characterem, dicit Ambrosius in lib. de lib. arbitri de baptismo paruulorum sic, Characterem multi lupi insigunt: qui videntur esse iustus, veruntamen ad illud ouile quod vnum est ex omnibus, non pertinere morum suorum fructibus cognoscuntur.

6 Item, Ibidem. Dominicus character cum quis errans liberata ab errore, ad Christianam veritatem redit, agnoscitur, non improbatur.

7 Etiam in litera supra expresse habitum est. Ergo non intendens baptizat, vt videtur: ergo non exigitur intentio, sicut dicitur in litera: & ita mimice baptizatus, baptizatus est, etsi totum fuerit mimicum, vt videtur.

*Solutio.* Dicendum, quod intentio ex parte dantis exigitur ad baptismum: sed non intentio consecrandi aliquid, sed tantum faciendi quod facit Ecclesia: & hoc exprimitur per verbum baptizandi, cum dicitur, Ego te baptizo, vt supra dictum est in questione de forma baptismi. Vnde si iocularie cum intentione faciendi quod facit Ecclesia super non baptizatum non reclamantem, ante, vel tunc, proferatur, baptizatum est: & tunc

non totum est mimicum: quia intentio in verbo primæ personæ expressa, mimica non fuit. Si autem mimicum est, & ille reclamatur, tunc nihil ille consequitur.

*AD ILLUD* quod contra obiicitur, dicendum quod aliud est baptizare ebriosum, quam ebrium: ebrius enim in actu non habet vsum rationis, sed ebriosus non necessario est ebrius.

*AD ALIUD* dicendum, quod intentio significatur in actu baptizandi expresse: quia præter intentionem non est ordinata actio à sapiente.

*AD ALIUD* dicendum, quod ex parte suscipientis ponitur intentio ad factum Ecclesie, quando non reclamando se submittit: & talis intentio sufficit.

*AD ALIUD* dicendum, quod ex hoc non exponitur periculo: quia exprimitur generalis intentio in verbo baptizandi: & illa expressio sufficit ad intentionem Ecclesie, scilicet ad faciendum quod facit Ecclesia: licet non credat hoc aliquid valere: talis autem intentio sufficit, vt iam dictum est. Et per hoc patet solutio ad totum.

*Quod duo tempora erant in quibus baptizabantur homines.*

**A**GNOSCENDVM est etiam in baptizandis electis duo tempora esse seruanda, id est, Pascha & Pentecosten, vt in sabbato Paschæ vel Pentecostes baptismi sacramentum celebretur. Qui vero necessitate mortis vel periculi vrgentur, omni tempore debent baptizari.

ARTICVLVS XII.

*An in electis baptizandis debent seruari duo tempora, scilicet Pascha & Pentecostes?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [In baptizandis electis] Quæ sit ratio illorum duorum temporum: quia videtur, quod in Epiphania deberet esse baptismus: quia tunc baptizatus est Dominus, & vim regenerationis contulit aquis. Matth. 3. & Luc. 3.

2 Item, Tunc aperti sunt super eum cæli, sicut baptismus cælos aperit: ergo tunc magis est secundum congruentiam tempus baptizandi.

3 Item, In die natiuitatis videtur esse tempus: quia baptismus habet similitudinem cum regeneratione spiritali: ergo ordinatur ad natiuitatem magis quam ad resurrectionem, vt videtur.

4 Præterea, Cum sit sacramentum necessitatis quod differre est periculum, videtur semper esse tempus baptizandi.

*Solutio.* Tempus necessitatis est semper, quando nascuntur paruuli: sed tempus congruentiæ est bis in anno, vt tangitur in litera: quia per baptismum consignamur morti & resurrectioni, vt dicit Apostolus Rom. 6. Quoniam sepelimur cum illo per baptismum in morte, &c. & tunc immergimur propter triduanam sepulturam: & nudi extrahimur propter testimonium resurrectionis.

Hoc est quod dicit, consensu erimus cum ipso per baptismum in morte, quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. In Pentecoste autem: quia Spiritus sanctus operatur in baptismo, qui tunc missus celebratur.

*AD IUD* ergo quod contra obiicitur, dicendum quod vis regeneratiua est imperfecta ad regenerandum, quam contulit Dominus tactu suæ mundissimæ carnis frigidibus vndis, vt dicit Beda, & reducitur ad actum per veritatem Passionis & inuocationem Trinitatis: & ideo in Passione aqua cum sanguine de latere Christi exiuit, vt intelligatur sanguis in aqua operans.

*AD ALIUD* dicendum, quod cælum tunc apertum fuit ad exitum gratiæ: sed ad introitum in gloriam apertum fuit in Passione & Resurrectione, & quoad locum in Ascensione, sicut supra determinatum est.

*AD ALIUD* dicendum, quod vt dicit Petrus Gregorij discipulus, in benedictione cerei paschalis, nihil nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset: & ideo spiritalis regeneratio magis pertinet ad resurrectionem, quam ad natiuitatem: quia in resurrectione Christus deposuit vetustam pernalitatem, sicut homo deponit vetustatem peccati.

## ARTICVLVS XIII.

*Advenientes ad baptismum, fidem debent profiteri, & an illa professio sit votum?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod ibi dicitur [Potro cuncti ad baptismum venientes, fidem profiteri debent] Ex hoc enim videtur esse votum sponsio, quæ fit in baptismo: quia votum est spontanea promissio melioris boni, deliberatione & obligatione firmata: sed constat, quod peccans contra votum, peccat dupliciter vno pe-

ccato, quia actum illicitum committit, & quia contra votum facit: ergo videtur, quod omnis baptizatus peccando post baptismum, dupliciter peccat: ergo baptizatus condemnationem suam deteriorem facit.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod non est votum nisi valde generaliter & improprie sumendo: quia votum est coneprio melioris conditionis boni & promissio, deliberata obligatione firmata: non autem dicitur melius bonum nisi consilij, non præcepti: baptizandus autem non promittit nisi bonum præcepti, ad quod tantum obligatus est: & ideo non est votum proprie, & sic patet solutio ad totum.

## De responsione patrinorum.

**Q**UORUM cuncti ad baptismum venientes, fidem suam profiteri debent, & exponere quid petendum venerint ad Ecclesiam. Vnde etiam à baptizando quaeritur, Quid venisti ad Ecclesiam petere. Qui si adultus est, pro se respondet, fidem, id est; sacramentum fidei, & doctrinam. Ita etiam per singula interrogatus, respondet se credere in Patrem & Filium & Spiritum sanctum. Si autem paruulus est, non valens credere vel loqui, alius pro eo respondet. Vnde Isidorus, Paruuli alio profitente baptizantur, qui adhuc loqui vel credere nesciunt: sicut etiam pro ægris, mutis, vel surdis alius proficitur dum baptizantur: sic & de pœnitentibus agendum est. Si vero pro eo qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet: sicut dictum est, Et item habet, pro se loquatur. Si vero quaeritur, ex quo sensu pro paruulo dicatur, Credo, vel fidem peto. Dicimus de sacramento fidei id esse intelligendum, quod responderetur petere cum defertur ad Ecclesiam, & habere fidem cum baptizatur, ut sit sensus cum dicitur, fidem peto, id est, sacramentum fidei præsto sum recipere: Credo, id est, sacramentum fidei suscipio: quod est, hic paruulus præsto est sacramentum fidei accipere. Vnde Augustinus, Nihil est aliud credere quam fidem habere: & ideo cum responderetur credere paruulus, qui fidei nondum effectum habet, responderetur fidem habere propter fidei sacramentum, & conuertere se ad Deum propter conuersionis (alias fidei) sacramentum. Sed adhuc quaeritur, ex quo sensu pro paruulo respondeatur, Credo in Deum Patrem, & in Iesum Christum, & Spiritum sanctum. Nunquid de sacramento fidei, an de fide mentis ibi agitur? Si de sacramento, cur nominatim distinguuntur personæ? Si vero de fidei affectu, quomodo verum est cum ea paruulus careat? An illud facturum paruulus spondetur cum creuerit, sicut & omnibus pompis diaboli spondetur abrenunciare: quod si non seruauerit factus adultus, tenebitur ipse, vel sponsor? Sane etiam dici potest ibi sponderi pro paruulo, quod ad maiorem ætatem si venerit, & pompis diaboli renuntiabit, & sanam fidem tenebit, cuius tunc sacramentum recipit. Hac autem sponsione paruulus pro quo fit, tenebitur, non sponsor: si tamen ut cautio impleatur, quantum in se est, operam dederit, quia exigitur à patrino, ut sit diligens circa eum pro quo spondit, sollicitudo. De hoc Augustinus: Certissimam emisistis cautionem, qua renuntiare pompis diaboli spondidistis.

ARTICV

## ARTICVLVS XIV.

*An paruulus ad ætatem veniens, tenetur ad ea quæ pro ipso voverint patrini, & an patrini obligati sunt tanquam fidei iussores fidei eorum, & quo sensu patrini dicant, Credo?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicitur ibi [Si autem paruulus est non valens loqui vel credere, &c.] Vtrum paruulus ad ætatem veniens, obligatur ad ea quæ pro eo sponderunt patrini? Videtur autem, quod sic: quia dicit Dionysius quod sensus verborum quæ dicunt patrini est, quod puer ille in sensum veniens, tenebit sacras confessiones, quæ ibi sponderunt: ergo obligatur, ut videtur ad hoc.

2. Item, Maius est quod homo sit ordinatus ad bonum, quam ad malum: sed ad malum ligati sumus alterius transgressione: ergo etiam ad bonum obligati possumus alterius obligatione & confessione: ergo pueri obligantur per verba patrinorum, ut videtur.

**SED CONTRA:** Si aliquis vouet filium suum religioni ante annos discretionis, filius ad annos discretionis veniens, non est obligatus: ergo à simili non obligatur per responsa patrinorum.

**VLTERIVS** quaeritur, Vtrum patrini obligati sunt quasi fidei iussores fidei eorum? Videtur autem quod sic: quia ita dicit Augustinus in quodam sermone, Vos autem omnes tam viros quam mulieres qui filios in baptismo suscipitis, monete, ut vos cognoscatis fidei iussores apud Dominum extitisse: monete ergo eos ut semper castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem amant, ante omnia symbolum & Dominicam orationem discant: & vos ipsi tenete, & illis quos suscepistis, ostendite. Ergo videtur, quod obligantur.

2. Item, Ambrosius. Longe plus debemus diligere filios quos sacro fonte leuauimus, quam quos genuimus: constat autem, quod nos obligamur providere pueris carnalibus bona: ergo multo

magis spiritualibus: ergo tenemur tanquam fidei iussores pro eis.

**VLTERIVS** quaeritur, Ex quo sensu patrini pro paruulo dicit, Credo: aut enim loquitur in persona sui: aut in persona paruuli Si in persona sui: hoc nihil est: quia factus credens quærendo fidem, nominat paruulum, & quaerit de paruulo. Si autem loquitur in persona paruuli: tunc videtur falsum dicere, quia paruulus non credit.

**SOLVTIO** Dicendum videtur, quod paruulus obligatur ad fidem, & ad mores qui continentur ex susceptione baptismi.

**AD ID** autem quod contra obiicitur, dicens quod nihil est simile: quia in baptismo non promittitur aliud pro paruulo, ad quod ex naturali lege non tenetur: sed in voto est ultra hoc spontanea obligatio: & ideo hoc non potest alius facere pro alio. Vnde paruulus in baptismo non facit nec accipit nouam obligationem: sed potius emolumentum accipit ex confessione fidei alienæ, quæ sibi debet fieri propria.

**AD ID** quod ulterius quaeritur, dicendum quod patrini obligantur ad diligentiam, si alias non instruantur: sed quia in solenni Ecclesia cantatur, Pater noster, & Credo in Deum, & mores prædicantur, & ostenduntur in exemplis bonorum modo: idcirco non adhibetur tanta sollicitudo, sicut in primitiua Ecclesia, quando paruuli inter fideles nutriebantur: & hoc intendit auctoritas Augustini.

**AD ID** quod obiicitur de Ambrosio, dicendum quod secundum quid magis debemus diligere spirituales filios, sed carnales simpliciter: magis autem dico secundum quid, in quantum spiritualis filius nobilior est, quam carnalis: simpliciter tamen magis obligamur filiis carnalibus: & in ordine diligendorum carnales spiritualibus præponuntur, ut supra in tertio notatum est.

**AD ID** quod ulterius quaeritur de sensu verborum, dicendum quod cum dicitur, Credo vel abrenuntio, in persona paruuli dicitur: & tantum valet ibi Credo, quantum sacramentum fidei paratus sum suscipere, cum non habeam obicem contrariæ voluntatis & dissensus: & ad huiusmodi credere non exigitur usus liberi arbitrij. Vnde ex hoc potest patere solutio ad obiectum in contrariis.

## De catechismo &amp; exorcismo.

**ILL**A autem interrogatio & responsio fidei fit in catechismo, cui additur exorcismus. Ante baptismum enim fit catechismus & exorcismus: post catechismum sequitur exorcismus, ut ab eo qui iam fide instructus est, aduersaria virtus pellatur. Exorcismus de Græco dicitur in Latinum adiuratio: catechismus, instructio. Catechizare est instruere, ut de symbolo ac rudimentis fidei. Exorcizare est adiurare: ut Exi ab eo spiritus immunde. Symbolum est signum vel collatio. Signum, quia eo fideles ab infidelibus discernuntur. Collatio, quia ibi totius fidei sufficientia & integritas est collata. Catechismus & exorcismus neophytorum sunt: magisque sacramentalia quam sacramenta dici debent. Neophytus nouitius interpretatur vel rudis: & dicitur neophytus nuper ad fidem conuersus, vel in disciplina religiosæ

religiosæ conuersationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptismum : non quod sine istis non possit esse baptismus verus , sed vt baptizandus de fide instruat , & sciat cui debitor fiat deinceps , & vt diaboli potestas in eo minuatur. Vnde Rabanus , Ante baptismum , cathecizandus debet in homine præuenire officium clericorum : vt fidei cathecumenus accipiat rudimentum , & sciat cui debitor fiat deinceps. Item August. Paruuli exufflantur & exorcizantur , vt ab eis pellatur potestas diaboli , ne iam contendat eos subuere , ne baptismum consequantur. Non ergo ab infantibus creatura Dei exufflatur vel exorcizatur , sed diabolus , vt recedat ab homine.

De institutione clericorum, & habetur de eose. dist. 4. c. Ante baptismum. Lib. de symbolo.

ARTICVLVS XV.

Quare cathecizantur paruuli, & ad quid valet cathecismus?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [ Illa autem interrogatio & responsio fit in cathecismo , cui additur exorcismus ] Queritur enim , Quare cathecizatur paruulus , cum adhuc non sit susceptus disciplinæ ? videtur enim deuare Ecclesia.

Quæstio 1. cula 1.

Item queritur , Ad quid valet exorcismus? aut enim expellit dæmonem ab obsidione paruuli corporali, aut spiritali. Si corporali : tunc non debet fieri nisi in corporaliter obsessis & furiosis ex oppressione dæmonis : & hoc non fit. Si autem fit ad expellendum spiritaliter à paruulo : aut habet effectum , aut non. Si habet effectum : ergo exorcizatus non baptizatus potest saluari , & in statu esse saluandorum : quod falsum & hæreticum est. Si autem non habet effectum : tunc pro nullo & ridiculose fit.

Sunt autem quidam, qui ad hoc dicunt , quod habet effectum non in se, sed in baptismo , vt scilicet baptismus consequatur effectum pleniorum. Sed hoc nihil mihi videtur : hoc enim esse non potest, nisi confortando baptismum, vel disponendo subiectum vt magis fiat habile ad gratiam percipiendam. Si primo modo : hoc est impossibile : quia quod non est, non potest conferri : baptizatus autem adhuc non est, quando exorcizatur paruulus. Nec secundo modo esse videtur : quia non potest disponere subiectum , nisi aut ex parte peccati, aut ex parte culpæ. Non ex parte peccati : quia illa connexa est culpæ : & non debilitatur , nisi culpa debilitata. Nec ex parte culpæ : quia illa aut tota dimittitur , aut tota manet : constat autem, quod non tota dimittitur in exorcismo : ergo tota manet : ergo subiectum ante exorcismum & postea æqualiter se habet : ergo in nullo disponitur ab exorcismo.

Quæstio 2. cula 2.

VLTERIVS queritur hic de his que sunt in exorcismo & cathecismo , que & quot sint,

& secundum quem ordinem , & quando fiant ?

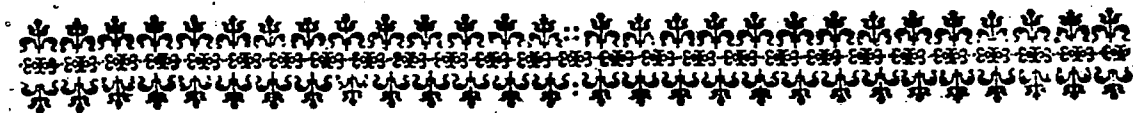
Solutio. Dicendum ad primum , quod duplex est vis dæmonis, scilicet interior , & exterior : vnde per exorcismum puto , quod debilitatur vis dæmonis exterior , & non interior : sicut probat obiectio. Vis autem dæmonis exterior est qua commouet fomitem in adulto , ne consequatur baptismum : & in paruulo ponit rationes mortis ante baptismum : & contra hanc vim exteriorem puto valere exorcismum. Et per hoc patet solutio ad primo querita : quia baptismus operatur contra vim interiorem , & exorcismus contra vim exteriorem que est in fomite.

Solutio. Ad quæstionem 1. lam 1.

APROC autem quod vltius queritur de numero & ordine eorum que exiguntur in baptismo : dicendum quod secundum diuersas Ecclesiæ consuetudines variantur in numero & in ordine. Sed vt frequentius , primo exufflatur : vt vis dæmonis exterior pellatur. Secundum, quod signum crucis fit ei in pectore & in fronte : vt diabolus se cognoscat pelli ab eo , tam in occulto cordis, quam in aperto confessionis. Tertio accipit sal in ore : vt sapor sapientiæ præparetur , & factor fomitis restringatur. Deinde fit linitio narium & aurium cum spuro : vt discretionem fidei habeat , & gratiæ , que per saluam à capite descendens significatur , & sensus eius quoad doctrinam in auditu fidei , & discretionem fidei signata in naribus , aperiantur Christo. Deinde fit unctio in pectore propter cor Deo præparandum , & in scapulis propter onera Domini cum inuocatione Trinitatis, sine cuius adiutorio nihil facere possumus. Post baptismum autem fit unctio chris-matis in vertice : vt aperiat mens impetibilis Deo : ita quod mente contempletur æterna : que per chrisma significatur confectum ex oleo lucente & balsamo conseruante à putredine. Deinde fit vestitio de vestimento candido in signum innocentie , que accipitur in baptismo , & gloriæ que accipitur in resurrectione. Tandem accensus cereus in manu ponitur , vt sit lucerna pedibus eius verbum Dei , & lumen pedibus suis contra tenebras spirituales. Et hæc de baptismo dicta sufficiant.

Ad quæstionem 2. lam 2.

DISTIN



DISTINCTIO VII.

De confirmatione.



VNC de sacramento confirmationis addendum est : A de cuius virtute queri solet. Forma enim aperta est, scilicet verba que dicit Episcopus cum baptizatos in frontibus sacro signat chrismate. Sacramentum hoc ab aliis perfici non potest , nisi à summis sacerdotibus : nec tempore Apostolorum ab aliis quam ab ipsis Apostolis legitur peractum : nec ab aliis quam ab illis qui locum eorum tenent , perfici potest aut debet. Nam si aliter præsumptum fuerit , irritum habetur & vacuum , nec inter Ecclesiastica reputabitur sacramenta. Licet autem præbyteris baptizatos tangere in pectore , sed non chrismate signare in fronte. Virtus autem huius sacramenti est donatio Spiritus sancti ad robur : qui in baptismo datur ad remissionem. Vnde Rabanus , A summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato : vt roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis illud , quod ipse baptismo consecutus est. Item, Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum post baptismum accipere debent Spiritum sanctum , vt pleni Christiani inueniantur :

De eose. dist. 4. Presbyterii.

Rabanus de instit. cler. De eose. dist. 5. Nouissime. Urbanus Papa. De eose. dist. 5.



DIVISIO TEXTVS.



VNC de sacramento confirmationis, &c. Hic secundo loco Magister tangit de sacramento confirmationis, de quo determinat tria, scilicet ministrum in principio capituli istius : secundo vbi etiam inuicit formam & materiam & effectum ibi [ Virtus autem huius sacramenti est donatio ] tertio loco tangit causam non iterationis , & suscipientem ibi [ Hoc sacramentum à ieiunis debet tradi, & ieiunis.

Post baptismum accipere debent Spiritum sanctum, vt pleni Christiani inueniantur. Inde vltius. Sine Christiana vita non est salus : ergo sine confirmatione non est salus. Si forte tu dicas, quod fere omnes dicunt, quod duplex est plenitudo, scilicet sufficientie, & copie : siue plenitudo gratie , & plenitudo roboris eius : & dictum Rabani intelligitur de secunda plenitudine. Contra : Secundum hoc idem posset dici de consiliis & operationibus supererogationis : quia sine illis non est plenitudo copie : ergo videtur , quod confirmatio spectat ad plenitudinem necessitatis & sufficientie.

2 Item, Hugo de sancto Victor. dicit , Quid prodest si per baptismum erigeris, nisi per confirmationem ad standum conserperis? Quasi diceret, nihil. Ergo videtur, quod baptismus non prodest sine confirmatione ad salutem : ergo confirmatio necessaria est ad salutem.

3 Item, Sine expulsiōe morbi non est salus : quia semper remanet timor, & causa periculi manente morbo : sed omne sacramentum ( vt supra dictum est ) ordinatum est contra morbum peccati : ergo videtur , quod causa periculi non perfecte expellitur , nisi percipiatur gratia sacramenti : ergo oportet, quod percipiatur gratia confirmationis.

4 Item, Cum duæ sint partes iustitiæ, scilicet declinare à malo , & facere bonum : illa pars que est facere bonum , substantialius operatur ad salutem , quam illa que est declinare à malo : quia vt dicit auctoritas , vitatio peccati non metetur palmam,

ARTICVLVS I.

An sacramentum confirmationis sit necessarium?

INCIDIT autem hic questio ante literam , An sacramentum hoc , sit necessarium ad salutem, vel tantum ad bene esse institutum ? Videtur autem, quod sit necessarium : quia sine quo non est homo plenus Christianus, hoc est necessarium ad vitam Christianam : sed sine confirmatione non est homo plenus Christianus : ergo est necessaria ad Christianam vitam. Prima pars per se. Secunda scribitur supra vbi dicit Rabanus,



palmarum, sed euitat penam: ergo à simili cum gratia baptismalis sit ablutio peccati, & sic est ordinata ad meritum ex illudum: quia gratia confirmationis habet ordinem ad bonum: videtur, quod si ablutio operetur ad salutem gratia confirmationis, quia in gratia baptismalis Cum igitur sine baptisate non sit salus: nec sine confirmatone salus erit in via.

*Sed contra.* SED CONTRA: Si confirmatio necessaria est ad salutem: ergo qui moritur baptizatus ante confirmationem etiam qui non est fideus, condemnatur: quod haereticum est dicere.

2. Item, Supra habitum est, quod in baptismo conferretur gratia & plenitudo virtutum: habens autem gratiam & virtutem, habet omnia necessaria ad salutem: ergo ad salutem non necessarium indiget confirmatione.

*Solutio.* SOLUTIO. Dicendum, quod necessitas est multiplex, sicut determinatur à Philosopho metaphysicæ. Est enim necessitas absoluta: & hac necessitate non est necessaria confirmatio ad salutem. Est iterum necessitas conditionis, scilicet finis alicuius: ut si debeat homo manere in vita, necesse habet comedere. Ita potest dici, quod necessaria est confirmatio ad salutem: si debeat fides robuste & sine pauore defendi in impugnationibus hostis: licet enim alias ex gratia in baptismo percepta habeat unde stet: non tamen hoc habet ex gratia specialiter ordinata ad robur contra debilitatem quæ est ex fomite deprimente, ut infra patebit: & si debeat hoc robur haberi, necessarium est confirmari.

DICATUR ergo ad primum, quod ista solutio Magistrorum legitima est de plenitudine sufficientiæ & copie: siue plenitudine ad esse, & plenitudine roboris. Ad hoc quod contra obiicitur, dicendum quod aliter est in gratiis ordinatis ad meritum quales sunt in virtutibus & donis & beatitudinibus, ut supra dictum est: & aliter in gratia sacramentali quæ ordinatur contra defectum ex peccato prouenientem. Quia illa dant plenitudinem copie mutantem statum personæ: sicut alius est status seruantis consilia, & alius est status seruantis præcepta tantum. Sed illa quæ sunt in sacramentis, expellunt peccatum in quocunque statu, vel defectum ex peccato prouenientem: & i teo sine illis non est plenitudo simpliciter ordinata ad salutem vel ordinans. Unde gratia sacramentalis magis pertinet ad plenitudinem salutis Christianæ, quam gratia perfectionis in consiliis & supererogationibus.

AD ALIUD dicendum, quod dictum Hugonis dupliciter potest intelligi: vno modo ut loquatur in casu ubi contemptus religionis excludit sacramentum: quia contemnere sacramentum est condemnabile, quamuis in se non sit necessarium, Alio modo potest dici, quod non dicit hoc: quia ex hoc sequitur condemnatio, sed quia ut frequenter sequitur ex debilitate cadendi in pugna spirituali.

AD ALIUD dicendum, quod morbus dupliciter expellitur per gratiam sacramenti: vno modo quoad culpam, & sic expellitur in baptismo quoad originalem culpam, & in penitentia quoad ad culpam actuale: & ex hac expulsiõe habetur sufficientia salutis. Alio modo expellitur quoad penam inclinantem in culpam, & quoad hoc expellitur in confirmatione, & sacramento

altaris, & extrema vnctione: & ex hoc habetur sufficientia roboris ad pugnandum contra hostes spirituales.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus non consistit in sola ablutione sordium: sed circa corpus ponitur nitor & venustas ex ablutione, quæ significat nitorem animæ in gratia posita in ea & virtutibus. Licet etiam confirmatio sonet ordinem in bonum: tamen gratia confirmationis principaliter dicit robur ex ablutione dispositionis contrariæ audaciæ spirituali quæ est in confessione nominis Christi, ut infra patebit. Et ideo ex neutra parte simile est. Præterea, Obiectio falsum præsupponit: quia declinare à malo dicitur dupliciter, scilicet non facere malum negatione simplici: & hæc non est pars iustitiæ, sed euitat penam. Alio modo declinare à malo dicit nolle facere malum, id est, velle non facere malum: & hæc ponit actum voluntatis interioris tendentis à malo, qui est actus interior in habente gratiam: & hæc est proprie pars iustitiæ generalis: & quoad illum meretur palmam: & cum hoc habet similitudinem baptismus qui consistit in ablutione & positione, & etiam confirmatio quæ aufert morbum & ponit robur ex gratia data simpliciter ad standum in pugna. Obiectio autem supponebat, quod primo modo declinare dictum esset pars iustitiæ, & haberet similitudinem cum baptismo.

## ARTICVLVS II.

*An sit aliqua materia determinata confirmationis, & qua est illa?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Forma enim aperta est, &c.] Hæc enim verba dicit Episcopus cum confirmat, Confirmo te signo crucis, & confirmo te christmate salutis in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Amen. Quidam autem habent hunc usum, Confirmo te signo crucis, & confirmo te christmate salutis, &c. Sed primus modus generalior est.

Queruntur autem multa circa hanc formam. Primo quia Apostoli nulla forma vbi videntur esse in actibus, sed simplici manuum impositione confirmabant. Act. 8. Tunc imponebant manus super illos: & accipiebant Spiritum sanctum. Et videns Simon quia per impositionem manuum daretur Spiritus sanctus.

1. Item, In Evangelio, Venientibus ad Iesum paruulis, imposuit illis manus. Et non legitur, quod signauerit eos signo sanctæ crucis, vel confirmauerit christmate salutis.

2. Hoc etiam videtur ratio postulare: quia in confirmatione datur Spiritus ad robur: & ideo datur ab illo qui excellentiorem gradum tenet in Ecclesia: ergo videtur, quod Spiritus ab illo traduci significatur in confirmandum: ergo non deberet retorqueri ad aliud: retorqueretur autem ad aliud quando dicitur, Confirmo te, &c. non ergo debet dici, ut videtur.

3. Præterea, Si sacramentum non habet institutionem nisi diuinam, ut supra determinatum est, & omnes Doctores hæc sensu dixerunt: & Apostoli & Dominus confirmauerunt, non videntes aliquam formam: videtur quod nec Ecclesia vti debeat aliqua forma.

5. Item,

Item, Nulquam legitur in canone de institutione huius forme contrabitionis, quod vultur nostri temporis Episcopi: ergo videtur, quod sit ad hanc esse apponem ab Ecclesia, & non sit de forma.

Sed con-

tra. **S 1 1 0** Dicit Hugo de sacro VI. for, quod sacramentum est spirituale & visibile elementum ex institutione significans, ex similitudine representans, & ex sanctificatione insubstantiam gratiam conferens. Corporeale autem elementum (vt scripta habetur) nihil est sine verbo ad elementum addente, ergo in confirmatione oportet habere verba que sint forma sacramenti, quocumque illa sint.

**Præterea.** In prædicta distinctione dicit Hugo, quod corporale elementum conferat gratiam ex institutione et significatione, sed non est nisi per verbum, ut dicitur in hoc sacramento triplex actus, videlicet: quod est, quod est, quod est forma sacramenti.

Item, super habetam est, quod Deus non contrahit meritum, nec per se vel operari di potestatem, sed per medium, et hoc proprie dicitur in hominibus, tunc contrahitur meritum, tunc potestatem, ut dicitur in ecclesiastica, quod est in ecclesiasticis, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio.

Quali-

ta 1.

**V 2 1 4** Item, quod dicitur in forma sacramenti de forma, & dicitur de hoc, quod dicitur in forma sacramenti, quod dicitur de hoc, quod dicitur in forma sacramenti, quod dicitur de hoc, quod dicitur in forma sacramenti.

Præterea, in verbo quod sit de forma sacramenti potestatem conferre, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio.

Quali-

ta 2.

**V 2 1 5** Item, quod dicitur in forma sacramenti de forma, & dicitur de hoc, quod dicitur in forma sacramenti, quod dicitur de hoc, quod dicitur in forma sacramenti.

Item, Vultus sacramenti non est nisi in actu, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio.

Quali-

ta 3.

Item, in forma sacramenti potestatem conferre, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio, et hoc proprie dicitur in ministerio.

menti, sed simpliciter dicitur, baptizate in nomine, &c. ergo videtur, quod nec hic aliqua mentio fiat de materia, & efficitur: ergo non debet dici, christum salutem, sed simpliciter, confirmate in nomine Patris, &c.

**Præterea,** omnes questiones que facte sunt in tractatu de baptizate circa limitationes, additiones, diminutiones, & corruptiones, habent hic fieri: & eodem modo solvantur vt ibi.

*Solutio.*

**S 0 1 7 1 0.** Dicendum, quod hoc sacramentum est contra debilitatem ex fomite surgentem, ergo quod non totus purgatur in baptizate, sed remanet debilitatis ad exercitium pugne: maior autem difficultas est in confessione nominis Christi, & signi redemptionis, hoc modo quo confitendus est oratio & opere procedentibus ex corde, sicut dicitur Rom. 10. Quia si confiteatis oratio Christum Dominum Iesum & in corde tuo credideritis, saluus eris. Hanc etiam confessionem non sustinet demon: sed surgit contra scandala: & ideo ad hanc adiam necessaria est confirmatio.

**D 1 2 2 0 1 1** ergo ad primum, quod merito nunquam fuit celebrata confirmatio sine forma verborum ab Apostolis: Christus autem que habebat & potestatem auctoritatis inquantum Deus, & potestatem excellentis inquantum homo: potestatem conferre vt voluit: quia ipse non tenebat locum ministerii, sed capitis in Ecclesia. Sed, vt patet, Apostoli nunquam confirmabant sine forma verborum prescripta: licet hoc quidam dixerint & queruerint rationem, quare ipse sine forma verborum & statuta determinaret, nostri autem Pontifices cum forma verborum & materia distincta.

**V 2 1 6** ad apponem dicendum, quod licet huiusmodi apponem, contra ministerium est forma: Dominus, Apostolus tractat, sicut de quibus potestatem dicit, quod confirmationis duplex: quaedam est ad fundam in bono voluntatis, & hoc fit ab alio, & huiusmodi potestatem ministerium qui non habet potestatem conferre, & huiusmodi ministerium potestatem conferre, & huiusmodi ministerium potestatem conferre, & huiusmodi ministerium potestatem conferre.

Alia confirmatio que assumit characterem sacramentali ad apponem ministerium ex fomite procedente, quod ab Apostolis facta est sine verbo in ministerium determinata: proprius quod habemus confirmatio, sicut in Dionysio in Ecclesiastica hierarchia, qui cum Apostolis fuit, de peccatis in Myro, & in Myro offerendis: & loquitur de sanctificatione christum.

**A 2 1 0** Item, quod dicitur contra per rationem, dicitur, quod gratia sacramentalis non descendit ex voce ministerii, nisi a ministro, vt probatur in actum ex opere sacramenti, & ideo adopus in materia cum materia est utroque.

**A 2 1 0 1 1** Deo patet solutio per rationem.

**A 2 1 1** Item, quod dicitur de verbis formis, dicitur, quod confirmatio in vita Christiana potestatem est: & hoc sic probatur. Licet enim dicitur in distinctione ministerii cognitioni, & hoc sicut: quia dicit Augustinus. Non tenent, nisi credunt, vel cognuntur: etiam formam, ut quod aliquo modo est primum, & huiusmodi ministerium potestatem conferre, & huiusmodi ministerium potestatem conferre, & huiusmodi ministerium potestatem conferre.

difficile intrus, & extr. & primo intrus, quia abnegatur propria ratio: extra, quia hoc principaliter quæritur non est ab hominibus visibilibus & inuisibilibus: primo autem, quia fides est prima, & non imitatur alij: ideo respectu huius actus principaliter operatur confirmationis gratia: oportet igitur haberi duplicem actum in confirmando: unum qui sit imitativus & demonstrativus, ad quem est confirmatio principaliter: & alterum qui exprimat propriam operationem confirmationis sacramenti: & ideo præmittitur per modum insinuationis. Consigno te signo crucis: & subsequitur, Confirmitur: & primum est propter difficile interius, ad quod ordinatur confirmatio: & aliud propter difficile extra, ad quod confirmat ad standum.

DICENDUM ergo ad primum, quod confirmatio in baptismo est sacramentalis, & non sacramenti: & est ad expellendam vim hostis in fomite, ne impediat consecrationem baptismi: & ut medietur de Deo baptizatus, & cogitet, & portet iugum Dei in scapulis, ut supra dictum est de sacramentalibus baptismi: sed hic fit confirmatio quasi insinuatia vexilli, sub quo actus sacramenti confirmationis est exercendus.

AD ALIUD dicendum, quod in incarnatione & sepultura & resurrectione non fuit pugna Christi, sed tantum in cruce: nos autem ascribimus vexillo crucis suæ per confirmationem: & ideo fit mentio de cruce tantum, & non de aliis. Hoc est quod dicit Apostolus 1. Corinth. 1. Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, &c. ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Unde maxime fuit hoc à Iudæis impugnatum, & à Gentibus: & ideo confirmationis actus proprie est respectu illius. Secunda difficultas est eiusdem in pugna spiritali: quia demon ibi prædam amisit, quoad debiti solutionem, & satisfactionis impletionem: & ideo nos maxime impedit illi conformari, cum hoc sit tollere crucem, & sequi Salvatorem: & ideo fit mentio de cruce præcipue.

AD ALIUD patet solutio per ante dicta: quia primus actus per primum verbum importatus est: insinuat etiam finis ad quem est confirmationis actus, & necessitatis huius vera causa est dicta. Et per hoc patet solutio ad sequens, quare necessarium est hic duplex verbum.

AD ALIUD dicendum, quod ut patet ex habitis superius quæstionibus de gratia sacramentorum, omnis gratia sacramentalis est contra periculum: sed specialem ordinem habet confirmatio: quia est contra periculum intra, & contra periculum extra: intra, quia tollit debilitatem & verecundiam noxiam consistendi Christum ex fomite provenientem. Extra autem, quia confortat ad standum coram regibus & principibus & demonibus: & ideo dicitur potius salutis, quam gratiæ: quia salus est ibi substantialiter quæ dicitur eiusdem periculi.

AD RATIONEM autem dicendum, quod licet hoc sit per gratiam, tamen non fit per gratiam ut gratiam, id est, quæ facit gratum habentem, & opus eius gratum reddit: sed potius per gratiam ut saluantem interius, & saluantem extra à terroribus timiditatis.

AD ALIUD dicendum, quod in baptismo

est ordo contra generalem morbum in elemento uniuersali, ad quod non oportet habere insinuationem aliquam, quia non habet difficultatem ex parte suscipientis: sed in confirmatione necessaria est insinuatia, ut dictum est. Et quia sacramentum insinuat præcipue in similitudine inuenta, non in proprietate elementi materialis: ideo oportuit in forma huius sacramenti fieri mentionem de materia: quia secundum Magistrum Hugonem sacramentum ex similitudine repræsentat. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sita.

## ARTICVLVS III.

*An materia sacramenti confirmationis sit chrisma?*

DEINDE quæritur de hoc quod dicit ibi [Sacrosignat chrisma, &c.] Et quæritur de materia huius sacramenti: & videtur, quod materia huius sacramenti non debet esse chrisma: quia ad morbum generalem exigitur medicina quæ generaliter potest haberi: ergo videtur, quod chrisma non debet esse materia.

2. Præterea, in baptismo quod est sacramentum ordinatum contra culpam originalem, materia est elementum simplex: videtur ergo, quod in confirmatione quæ ordinatur contra debilitatem ex fomite originalis consequentem, debeat etiam esse materia simplex elementum.

ITEM, Quare in hoc sacramento potius quam in aliis est liquor commixtus materie? Videtur, quod non debeat esse: quia vnica est effectus sacramenti: ergo vnica materia debet demonstrari: ergo in vnico liquore.

VLTERIVS quæritur, Quare potius sumuntur hi liquores, scilicet oleum, & balsamum, quam alij? Videtur enim, quod magis assumi debet vinum: quia hoc bonæ spei reddit hominibus: ut dicit Philosophus 4. Ethicorum: & audaces fortes facit, ut habetur Esdræ 4. Cum igitur confirmatio sit ad pugnandum, videtur quod vinum tantum debeat assumi.

2. Item, De pane dicitur, Et panis cor hominis confirmat: ergo panis est propria materia confirmationis, ut videtur.

3. Item, Oleum quod supernat, magis videtur significare misericordiam & charitatem, quam corroborationem: ergo non est propria materia confirmationis, ut videtur.

4. Item, De balsamo obiicitur: quia sicut dicit Hugo, significat odorem bonæ famæ: fama autem potius in alio est quam in eo qui famosus est, sicut & honor: cum ergo materia sacramenti debeat habere signum in suscipiente sacramentum, & non in alio, videtur, quod balsamum nihil operetur ad materiam huius sacramenti.

VLTERIVS quæritur si oleum & balsamum non consecrata, possunt esse materia huius sacramenti? Et videtur, quod non: quia determinato tempore anni consecratur chrisma: & alio non possunt uti Episcopi in confirmando.

SED CONTRA videtur: quia materia baptismi elementum est non consecratum: ergo videtur, quod similiter materia huius sic debet esse.

2. Item, In Eucharistia panis & vinum non necessario

necessario prius benedicuntur, sed vna est forma consecrans & transubstantians: ergo videtur, quod in isto sacramento debeant liquores isti non consecrati esse materia sacramenti.

SOLVITIO. Dicendum, quod hoc sacramentum sicut est contra morbum specialem, ita aliquid speciale habet in forma & in materia: & ideo parum valent huiusmodi argumenta: hoc est in illo vel illo sacramento: ergo & in alio debet esse: in isto autem speciale est, quod est confirmatiuum & operatiuum: & ideo tres causas propter quas principaliter instituta sunt sacramenta, istud sacramentum sibi principaliter vendicat: quia ex materia & forma est ad eruditionem in quantum est insinuatia, ut prius dictum est: & iterum exercitio actus confert gratiam, & ex corporali elemento humiliat hominem ut in inferioribus se propter Deum & à Deo quærat salutem.

DICENDUM ergo ad primum, quod substantialiter considerando neque necessitas sacramenti, neque generalitas causa sunt, quare habeat hanc materiam vel illam: sed illud habet pro materia in quo expresse inveniuntur signa sensibilia, rem sacramenti significantia & confirmantia, sicut patet supra ex diffinitione sacramenti: & ideo in sacramento baptismi aqua est sacramentum: quia est ablutiva fordidum, faciens nitere abluta, & elementum super quo apparuit spiritus vitæ in creatione mundi & in quo primo apparuerunt animantia, & anima viuens & mobilis: per has proprietates habet convenientiam cum re baptismi, in qua homo primo regeneratur ad vitam spirituales, & datur sibi esse per Spiritum sanctum: & ideo non valet prima ratio, Si confirmatio est contra morbum generalem, quod debeat habere pro materia elementum generale: quia hoc non est causa materis sacramenti, ut dictum est: sed habet chrisma pro materia: quia illud inter alios liquores expressiorem ponit insinuationem per signa ad rem confirmationis intelligendam. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: hæc enim sunt argumenta quorundam, & ponunt non causam ut causam.

AD ALIUD dicendum, quod licet res sacramenti sit vna prima: hæc tamen est multiplex virtus & potentia, secundum ea ad quæ expedit hominem, sicut est pugna spiritualis, & confessio fidei in aperto sine tremore, & huiusmodi: & ideo in vno elemento non poterat representari quoad hæc omnia, sicut iam dictum est de forma, quod verbum duplex habet, scilicet confirmatio, & consigno.

AD ALIUD dicendum, quod istud sacramentum habet hos duos liquores speciales, ut dicunt fere omnes sequentes Hugonem de sancto Victore, scilicet oleum conscientie propter gratiam, & balsamum bonæ famæ: & verum est quod dicunt si bene intelligatur: oleum enim in conscientia facit tria, præcipue oliuarum, quia aliud oleum non potest esse materia: hoc enim oleum lucet, vngit, & pascit: & lux eius refertur ad similitudinem characteris qui lumen quoddam est, sicut in anterioribus probatum est, vntura autem refertur ad lenimentum doloris fomitis, cuius vulnus intulit timorem, & facit trepidare ubi non est timor: & ideo pugiles in agonibus olympiarum antiquitus vngebantur, ut ab aduersario ter-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

neri non possent: pascit autem non per comestionem, sed per subintraionem in substantiam, & ministrando ei fomentum humoris, ne deficiat in laboribus, & rigescat in pugna. Ex natura autem arboris habet virorem in æstate & hyeme: & significat constantiam in prosperis & aduersis. Balsamum autem, ut dicit Moyses Ægyptius, non nascitur nisi in oculo solis qui significat Christum, qui venit vnctus nobis princeps & dux belli: ex quo nos Christiani dicimur: quia similiter sumus vncti. Et conseruat balsamum à putredine ea quæ balsamo inunguntur, & habet similitudinem contra putredinem fomitis trahentem in pusillanimitatem & timorem Christiani nominis in persecutione. Patet igitur, quod hi duo liquores simul coniuncti ponunt maiorem convenientiam ad rem huius sacramenti quam alij.

AD ID quod obiicitur de vino, dicendum quod vinum non sanat, nec ex robore confert audaciam: sed potius ex malitia & infirmitate, quia eleuat spiritus & sanguinem ad superiora, & oppilat vias discretionis ne discernatur periculum in quod præcipitur: & ideo nullam convenientiam habet cum re sacramenti quæ ex robore collato confirmat.

AD ALIUD dicendum, quod panis confirmat ad permanendum in esse & vita, sed non ad pugnandum ex robore quod ministrat: & ideo huic confirmationi respondet vnitas corporis mystici in charitate capitis & membrorum, ad quod confertur gratia in sacramento Eucharistiæ: & ideo panis est ibi sacramentum, & non hic.

AD ALIUD dicendum, quod licet oleum quoad proprietatem supernationis similitudinem habeat cum misericordia: tamen quoad alia habet similitudinem cum re confirmationis, ut dictum est: tamen etiam hæc proprietates potest reduci ad similitudinem rei, eo quod confirmatus non minus deprimitur & terroribus.

AD ALIUD dicendum, quod Hugo tangit causam per accidens & ex consequenti: sed principalis est illa quæ supra dicta est: forma enim per accidens operatur ad actum huius sacramenti, ut scilicet sciatur quia non ex obstinatione & temeritate vel superbia sit intrepidus, sed ex robore Spiritus: hoc enim non scitur nisi per opinionem bonam quæ habetur de ipso.

AD ALIUD dicendum, quod oleum & balsamum non consecrata, non sunt nec esse possunt materia huius sacramenti: sicut enim est in virtutibus politicis, sic est etiam differentia in sacramentis. In virtutibus autem politicis sic est, quod quædam non sunt perfectæ virtutes nisi delectationem habeant in actu, ut dicit Philosophus, Signum oportet accipere habitum non facientem in actu delectationem. Et illæ non consistunt simpliciter circa difficultissimum, sed circa difficultissimum suæ materie. Quædam autem sunt tales, quod sufficit in actibus earum, si non contrastantur ad rationis deductionem vel turbationem: & illæ consistunt in difficultissimo suæ materie & in difficultissimo simpliciter. Ita est etiam in sacramentis, quod actus rei sacramentalis, id est, ad quem gratia sacramentalis est ordinata, est in maxima difficultate: & ideo exigitur in materia insinuante illum actum amplior præparatio quam in materia alterius sacramenti: & ita est hic confessio

H 2 fidei

fidei intrepida, triplicem rationem habens diffi- cultatis, ut supra dictum est, propter quod oportet materiam esse consecratam etiam ab eo qui tenet maiorem locum in Ecclesia: ut gratia abundans significetur. Et ex ista determinatione resultat intellectus distinctionis materie quam dederunt antiqui, scilicet quod aliter est de materia confirmationis, & aliter de materia baptismi: quia non tota aqua fluminis, vel vasis est materia baptismi, sed tantum illa quæ adhæret per contactum baptizato, & non habet vim regenerationis nisi contingens baptizatum: sed totum christiana consecratum est materia confirmationis: quia totum ad hoc præparatum est: & non oportet nisi quod accedat forma, & est perfectum sacramentum. Et ex hoc patet solutio ad ea quæ obijciuntur in contrarium: quia non est simile de hoc sacramento, & de aliis.

ARTICVLVS IV.

An non ordinatus potest confirmare, & an ordinatus non Episcopus?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sacramentum hoc ab aliis non potest perfici nisi à summis Sacerdotibus, &c.] Et est hic questio de ministerio huius sacramenti, & est diuersificanda: aut deberet esse bonus, aut posset esse malus: & utrum hereticus vel non? Sed hæc disputata sunt in tractatu de baptismo. Sed hic queremus duo: primo, utrum non ordinatus possit confirmare? Secundo, utrum ordinatus, non Episcopus possit?

AD PRIMVM obijciuntur sic: Ponamus, quod aliquis sit in necessitate, & desideret sacramentum, & non possit habere ordinatum vel Episcopum, videtur melius esse quod accipiat à laico, quam quod decedat sine sacramento: præcipue cum non sit plenus Christianus qui hoc sacramentum non habet.

Item, in necessitate baptizat laicus, & baptizatum est: & audit confessiones, & ille absolvitur à peccatis: ergo videtur, quod in necessitate etiam aliqui possit confirmare.

Item, Quandoque est abundantior gratia in laico quam in Prælato: si ergo robor gratie debet transfundi à gratia abundanti, videtur quod quandoque melius transfundatur à laico quam à Prælato vel Episcopo.

Item, in naturis est sic, quod ubi res est per essentiam & præsentiam, ibi operatur effectum, & non ibi ubi non est, sed deberet esse: sed cum ordo gratie non contrarietur ordini nature, videtur, quod in gratia similiter sit: ergo ubi actu est abundans gratia, citius transfundit gratiam, quam ubi non est sed esse debet: sapienter autem est in laico abundans gratia, & non in Episcopo: ergo quandoque à laico potest fieri confirmatio melius quam ab Episcopo.

ITEM, Ponamus, quod aliquis gerat se pro Episcopo, non est autem Episcopus, sicut factum illi qui se dicunt Armenos: & aliqui, tenent ad eum probabiliter putans eum esse Episcopum, & recipit ab eo confirmationem: queritur, utrum sit confirmatus? Videtur quod sic: quia qui probabiliter credit se esse baptizatum, reputabitur

baptizatus: & si decedat, euolat, nisi impediat eum peccatum aduale.

2. Similiter, Si aliquis illi quem putat esse suum sacerdotem, consecratur, & ille ordinem non habet, consecratus reputatur: ergo videtur, quod & ille confirmatus sit.

SED CONTRA: Ecclesia postea scito quod ille Episcopus non erat, confirmat eum iterum: quod non faceret si confirmatus esset, quia non est sacramento faciendæ iniuria: ergo non est prius confirmatus.

VLTERIVS queritur de secundo, si sacerdos simplex potest confirmare? Et videtur quod sic: quia Gregorius permittit hoc, propter scandalum, ut habetur in littera: si autem esset de veritate vite & doctrine, quod hoc sacramentum ab Episcopo conferretur, pro nullo scandalo fuisset permittendum: videtur ergo, quod si sacerdos simplex confirmet, confirmatus est.

Item, Simplex sacerdos ungit christumate, & in eminentiori loco quam sit frons, quia in vertice: ergo videtur, quod nec in materia, nec in loco sit repugnantia, quod simplex sacerdos confirmare non possit.

Item, Si solus Episcopus confirmare potest: aut hoc est, ex ordine, aut ex iurisdictione. Si ex ordine: ergo sacerdos potest, quia Episcopus nullam habet ordinem quem non habeat sacerdos simplex. Si autem ex iurisdictione: ergo electus ante consecrationem hoc potest: quia electus totam habet iurisdictionem etiam antequam habeat ordinem.

SOLVITIO. Dicendum, quod solus Episcopus potest hoc sacramentum conferre: & ratio huius est res & actus huius sacramenti: res enim est spiritus collatus ad robur: sed ad consecrationem est quoad figuram sacramentale, quod à plenitudine descendit: actus autem est conferre, ut prius dictum est: & quoad hoc actum oportet habere ministerium episcopale.

DICENDUM TAMEM, quod non est melius, quod accipiat à laico, quia desideranti sacramentum nihil desperit de vitæ sacramento, licet characterem non habeat: sed de baptismo secus est, ut patet ex supra dictis: quia baptizatus non requirit actum liberi arbitrii: quia aliter non daretur periculum: & est sacramentum necessitatis.

AD ALIUD dicendum, quod simplex non sufficit baptismus est sacramentum necessitatis: sic autem non est de confirmatione.

AD ALIUD dicendum, quod est gratia personæ ordinata ad meritum vite, & est gratia ministerii Ecclesie ordinata ad potestatem iurisdictionis & operationis sacramentorum: & de prima verum est, quod obijciuntur, & non de secunda: à secunda enim descendit gratia secundum ordinem in sacramentis.

AD ALIUD dicendum, quod in ministerio Ecclesie gratia est præsentis secundum actum, licet non sit gratia personæ ad vitæ meritum ordinata, ut iam patet.

AD ALIUD dicendum, quod ille non est confirmatus, nec habet characterem confirmationis: & nihil valet obijctio de sacramentis necessitatis de isto, ut supra non dictum est.

AD ALIUD quod circa secundum queritur, dicendum, quod simplex sacerdos confirmare non potest:

potest: & non est hoc propter locum vel materiam, sed propter signum ad rem sacramenti, quod non conferatur in eo in cuius clauibus est gratia contracta & diminuta, sicut in principio huius solutionis dictum est.

AD ALIUD quod obijciuntur de Gregorio, dicendum quod illa nunquam permittit, ut esset confirmatio quæ collata fuit à simplici sacerdote: sed propter scandalum ab usum & ignorantiam non contexit. Vel dicatur, quod erat benedictio quædam data confirmandis, sicut panis benedictus datur quibusdam loco Eucharistie: & hoc permittit ad tempus Gregorius.

AD ALIUD dicendum, quod nec ex ordine tantum, nec ex iurisdictione tantum id potest Episcopus: sed ex ordine simul & iurisdictione: hoc enim annexum est officio Episcopali, sicut & consecratio Ecclesiarum, & ordinatio clericorum, & velatio virginum, & huiusmodi: & sic obiectio non valet.

ARTICVLVS V.

An sacramentum confirmationis conferat gratiam, & an illa gratia sit gratum faciens, & distincta à gratia baptismi?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Virtus huius sacramenti est donum Spiritus sancti ad robur, &c.] Et queruntur tria. Primum est, an hoc sacramentum conferat gratiam? secundum est, si conferat, an illa sit gratis data vel gratum faciens? Tertium est, an illa sit specialis, an eadem cum gratia baptismali?

AD PRIMVM proceditur sic: In naturis sic est, quod id quod est in actu aliquo, quandoque est illud habens, non est in potentia ad illum, eo modo quo habet illum: baptizatus autem non factus est in actu habens gratiam: ergo quandoque habet eam, non est in potentia ad eam secundum quod habet eam: ergo videtur, quod per confirmationem & sequentia sacramenta nulla conferatur gratia: ergo illud sacramentum aut non conferat gratiam, aut non semper conferat eam.

Item, Supra in tractatu de baptismo distinctione quarta habitum est, quod illi qui sancti accedunt ad baptismum non recipiant ibi gratiam quam prius habuerunt, & quod in talibus res procedit sacramentum: ergo videtur, quod nec in hoc sacramento ille qui habet gratiam, aliquam gratiam recipiat.

Item, Gratia non consideratur nisi in duplici ratione, scilicet in se, & in virtutibus: in se secundum quod informat animam, & reddit eam gratam: in virtutibus autem secundum quod perficit potentias animæ, & elicit actus: sed quoad utrunque conferunt plenitudo gratie in baptismo, ut sapienter habitum est: ergo non aliquid est de gratia quod recipiatur in confirmatione, ut videtur.

Item, Non potest intelligi, quod idem subiectum quoad eandem partem sui susceptibile sit duorum accidentium eiusdem speciei: gratia autem gratificans est eiusdem speciei: ergo due non sunt in eodem secundum idem: anima autem secundum suam essentiam suscipit gratiam in

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

baptismo: ergo manente illa, ipsa non est susceptibilis gratie in confirmatione: ergo non conferat aliquam gratiam, ut videtur.

Item, Confirmationem recipit factus, aut non factus. Si factus: constat, quod gratiam non accipit: quia dicitur Sapient. 1. Spiritus sanctus discipline effugiet factum. Si autem recipit eam non factus, tunc habet gratiam ante confirmationem: nihil autem recipit id quod iam habet: ergo non recipit gratiam: ergo nulla gratia recipitur in confirmatione. Si forte dicas, quod ille qui amisit gratiam baptismalem, & non factus venit ad confirmationem, recipit in ea gratiam.

Contra: Ille recipit gratiam virtute penitentiae, & non ex virtute confirmationis: hoc autem patet, quia tenetur confiteri, & satisfactio iniungitur ei exterior: quod non fit accedenti ad baptismum, eo quod baptismus non exigit gemitum vel planctum exteriorem: ergo si accedens ad confirmationem, non ex virtute confirmationis recipit gratiam: ergo nulla gratia recipitur in confirmatione, ut videtur.

SED CONTRA: Sacramentum nouæ legis omnium rei causa est cuius est signum, ut supra determinatum est in textu: sed confirmatio est signum gratie, quia ad robur datur: ergo est causa eius: ergo conferat gratiam.

Ad idem auctoritates in textu adductæ.

Præterea, Vnctio exterior attestatur vnctio interiori: vnctio autem interior non fit nisi per gratiam: ergo conferat gratiam.

VLTERIVS queritur, utrum illa gratia sit gratum faciens, vel non? Videtur autem, quod sic: quia sacramenta data sunt in adiutorium contra peccatum: sed gratia ordinata contra peccatum est gratum faciens: ergo confirmatio & alia sacramenta conferunt gratiam gratum facientem.

Item, Confirmatio sonat in robur spiritus: robur autem spiritus non est nisi per gratiam gratum facientem: ergo confirmatio conferat gratiam gratum facientem.

Item, In littera dicitur, quod spiritus cum omni plenitudine gratie in hoc sacramento datur: hoc autem non fit nisi per gratiam gratum facientem: ergo, &c. & quia hoc omnes concedunt,

OBJICIUNTUR in contrarium sic: Sicut se habet esse naturale ad bene esse naturale: ita se habet esse spirituale ad bene esse spirituale: sed esse naturale sic se habet ad bene esse naturale, quod potest esse sine illo: ergo & esse spirituale potest esse sine bene esse spirituali. Esse autem & esse robustum habent se sicut esse & bene esse: ergo esse spirituale potest esse sine esse robusto: esse autem robustum est per confirmationem: ergo sine confirmatione potest esse spirituale: omne autem sine quo potest esse salus, est de gratiis superadditis & gratis datis: ergo gratia data in confirmatione est gratis data, vel de gratis datis, & non gratum facientibus.

Item, Quicquid est quod non directe contrariatur peccato, illud est de gratiis gratis datis & non gratum facientibus: sed gratia data in confirmatione non directe contrariatur peccato: ergo ipsa est de gratiis gratis datis, non gratum facientibus. Probatio prima: gratia contrariatur culpæ: unde Glossa super Apostolum dicit,

H 3 quod

quod gratia est reconciliatio ad Deum: & gratia quæ in virtutibus est, contrariatur actibus peccatorum, & spiritualibus peccatis. Minor autem probatur ex eo quod gratia data in confirmatione, datur nullam habenti culpam: ergo videtur, quod non ordinetur contra culpam: ergo non est de gratis gratum facientibus, ut prius conclusum est.

3 Item, Gratia data ad expellendum infirmitatem corporalem, est gratis data non gratum faciens, sicut habetur 1. Corinth. 12. ubi gratia curationum numeratur inter gratias gratis datas, non gratum facientes: ergo etiam illa quæ expellit peccatum non culpam spirituales, est de gratis data non gratum facientibus: talis autem est gratia confirmationis: ergo non est gratum faciens, sed gratis data.

*Quæst. 1.* QUÆRITUR ulterius tertio quod est magis difficile, Vtrum sit distincta gratia confirmationis à gratia baptismi, vel tantum confirmatio illius: Videtur autem quod sit tantum confirmatio eius vel confortatio. Sic est in robore corporali, quod fundatur in virtute naturali, quod nihil est aliud quam valor & confortatio illius ex quibuscumque causis proveniat: ergo similiter se habet in robore spirituali, quod nihil aliud est quam confortatio virtutis spiritualis: virtus autem spiritualis datur in baptismo, & robur in confirmatione: ergo videtur, quod confirmatio nihil aliud sit quam valor & confortatio virtutis datæ in baptismo.

2 Item, Medicinæ operatio est sicut naturæ ministra, & natura confortata per medicinam operatur per se: ergo similiter est in spiritualibus: sacramentum autem est sicut medicina: ergo operatio sua est circa esse spirituale sicut ministra: ergo operatio sacramenti præstantis robur, erit circa materiam virtutis & gratiæ præexistentis, & non distincta per se.

3 Præterea, Simplex à simplici cum sit eiusdem rationis, non distinguitur in aliquo, sicut punctus à puncto: sed si esset diversarum rationum, distingueretur, ut punctus ab unitate: cum igitur gratia baptismalis simplex sit, siue consideretur in se, siue in virtutibus, non distinguetur à gratia data in confirmatione quæ est in se considerata vel in virtutibus.

4 Item, Confirmatio videtur etiam hoc sonare: non enim confirmatur nisi quod iam est: cum igitur in ordine sacramentorum nihil sit ante confirmationem nisi baptismus: videtur, quod gratia confirmationis sit confirmatio gratiæ baptismalis.

5 Item, Si distinguitur gratia à gratia, hoc erit penes causam vel subiectum vel actum gratiæ. Ex parte autem causæ efficientis non est distinctio aliqua: quia illa est Deus auctor omnis gratiæ. Similiter nec ex parte subiecti: quia illud est anima, & secundum eandem partem inest anime gratia baptismalis & gratia confirmationis.

6 Item, Nec ex parte actus: quia in baptismo confertur gratia fortitudinis ad robur spirituale, sicut & aliæ virtutes, sicut in confirmatione. Ergo videtur quod nullam habeat distinctionem ab illa: & ita videtur quod non sit aliud nisi eiusdem generis habitus, positus circa istum & unitus illi.

7 Ulterius videtur, quod superfluat omnino: in naturali enim virtute sic est, quod ex eiusdem

generatur, nutritur, & confortatur: ergo etiam spiritualis virtus quæ datur in baptismo in se habet unde confortetur sine omni alio sacramento addito: ergo superflue additur sacramentum confirmationis.

8 Item, Virtus politica ex eodem generatur, & confortatur, quia ex actibus: ergo & virtus infusa: ergo virtus data in baptismo confortatur ex se, vel actibus suis, & non alio sacramento.

*Quæst. 3.* SI FORTE tu dicas, quod eam augeat gratia confirmationis: tunc queritur, qualiter sit de illo augmento? Dicunt enim Philosophi, Si simplex simplici addas, nihil maius efficias: sed gratia simplex est: ergo si addatur simplici gratiæ precedenti, nihil erit inde maius: ergo nec augmentum.

1 Præterea, Ex hoc sequeretur, quod non poneretur nisi circa gratiam baptismalem: quia augmentum existentis magnitudinis additamentum est: ergo etiam gratia confirmationis esset additamentum præexistentis magnitudinis gratiæ baptismalis.

3 Si autem tu dicas, quod auget eam per modum separationis intensiois contrariæ: tunc est queritio, Qualis sit intensio: aut enim per modum à contrario separationis, sicut albus per quod est nigro impermixtus secundum Philosophum: aut penes accessum ad terminum aliquem, siue ad veram nominis impositionem: quod enim est in termino, non intenditur. Si dicas, quod intenditur primo modo: hoc nihil est: quia per minimam gratiam separatur totum contrarium quod est peccatum: ergo minima gratia esset sicut maxima: quod falsum est. Si autem secundo modo, tunc querere, Quomodo hoc fiat? Si enim omnino nihil habeat de contratio, tunc videtur esse in vera nominis impositione, & in termino suæ puritatis: ergo virtus, quod non debeat intendi.

4 Præterea, Accidens quod non dependet à subiecto, nec ab actibus subiecti, nec à principiis subiecti, nullam causam suæ intensiois in subiecto potest habere: tale autem accidens est gratia: ergo videtur, quod nulla talium causarum intenditur per actum sacramenti.

5 Si tu dicas, quod intenditur per actum sacramenti. Contra idem actus debet esse intendens & generans secundum speciem, ut patet in virtute politica: sed actus baptismi generat gratiam: ergo si aliquis intenderet eam, deberet esse eiusdem speciei, quod falsum est.

6 Præterea, Ut dimitatur hæc disputatio, quæ per accidens hic inducitur, intendatur quocumque modo id fieri potest: intensio enim non ponitur nisi circa prius existens in baptismo, & non distinguitur ab illo: ergo videtur, quod gratia confirmationis non distinguitur à gratia baptismali, sed ponatur circa illam.

7 Item, Videtur hoc ex actu ad quem ordinatur gratia confirmationis, scilicet confessione fidei interpeccatis enim actus elicitur à fide, & imperatur à charitate secundum quod charitas est generalis motor virtutum, ut supra in tertio dictum est: fides autem & charitas datæ sunt in baptismo: ergo videtur, quod nihil datur in confirmatione, nisi forte aliqua melioratio & expeditio gratiæ datæ in baptismo.

*Sed contra:* Sicut se habet signum in sacramento ad signum, ita se habet effectus ad effectum: sed signum in confirmatione in nullo dependet

dependet à signo in baptismo: ergo nec effectus ab effectu.

2 Item, Supra habitum est, quod gratiæ sacramentales non sunt sic unitæ, ut habita una, habeantur omnes, sicut in virtutibus infusis: ergo gratia confirmationis in nullo dependet ad gratiam baptismalem.

3 Item, Characteres confirmationis & baptismi distincti sunt: nec vnus est confirmatio alterius: ergo & res.

4 Item, Quando confirmatur aliquis, non petitur confirmari baptismus, sed homo baptizatus: ergo videtur, quod gratia confirmationis non referatur ad baptismum, sed ad hominem.

5 Item, Si indigeret baptismus confirmatione, iam esset in se debilis: quod est inconueniens dicere, cum sit necessarium & fortissimum sacramentum: ergo confirmatio non referatur ad baptismum, sed ad hominem baptizatum, qui multas rationes debilitatis habet, etiam postquam baptizatus est.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod sicut supra patuit in disputatione de communione sacramentorum, ubi distinguitur gratia sacramentalis à gratia in virtutibus & donis: vna gratia sacramentalis non dependet ab alia: nec habita una, habetur alia: sed sunt diuisæ. Vnde ad id quod primo queritur, dicendum, quod hoc sacramentum confert gratiam ordinatam contra debilitatem relictam ex infirmitate fomitis deprimentis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod baptismus non est in potentia ad gratiam baptismalem, sed ad aliam gratiam alterius speciei potest esse in potentia: sicut actus album potest esse in potentia dulce: & taliter dicimus specie disterre gratiam confirmationis à gratia baptismali.

AD ALIUD dicendum, quod Magister loquitur ibi de gratia baptismali contra culpam originalem ordinata: & hæc non datur in contritione nisi in quantum baptismum habet in voto, ut supra dictum est: & ideo est eadem cum illa, quare non potest eam recipere postea. Sic autem se non habet gratia baptismalis & confirmationis, ut infra patebit, sed differentes sunt secundum speciem.

AD ALIUD dicendum, quod gratia baptismalis & confirmationis in quibusdam conueniunt, & in quibusdam differunt, & ex parte differentie trahuntur ad species specialissimas. Conueniunt autem in hoc quod gratum faciunt subiectum & opus gratum, & quod sunt in anima & virtutibus ut expedites virtutes prout vna virtus & gratia expedit aliam: sicut etiam vna potentia anime aliam expedit: ut sensus intellectum, & huiusmodi: sed differunt differentis virtutis, scilicet in quantum sunt curatiue morbi huius vel illius, ut supra in distinctione sacramentorum est ostensum. Vnde cum gratia confirmationis curet morbum quæsi non curat baptismus, patet quod est alia gratia specie ab illa. Quod autem ita sit, supponitur hoc ex præhabitis in distinctione & sufficientia sacramentorum.

AD ALIUD dicendum, quod non sicut recipiens confirmationem, recipit in ea gratiam quam prius non habuit: non quoad confirmationem sui, vel operis sui: quia hoc prius habuit: quia in hoc etiam non differt gratia confirmationis à gratia baptismali: sed quoad actum curationis

morbi qui prius non fuit curatus: & hæc cura (ut supra dictum est) expulsio est debilitatis relictæ ex fomine retrahentis ab audaci fidei confessione.

AD ALIUD dicendum, quod bene conceditur hoc quod gratia secundum actum illum qui est gratum facere, habetur virtute contritionis: sed gratuitus vna ratione, potest esse gratum etiam alia ratione, & quoad illam aliam rationem recipit gratiam in confirmatione, ut iam patuit.

AD ID quod secundo queritur, dicendum quod gratia data in confirmatione est gratum faciens, sicut probant primæ rationes.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod sicut est in anima, sic est etiam in gratia: & sicut est in potentia anime, ita est in virtutibus, & ceteris gratis spiritualibus: sed anima (ut dicit Philosophus in secundo de anima) est actus totius, & datus esse toti corpori: & partes anime quæ sunt potentia, dant esse partibus corporis. Vnde ipse dicit, quod si oculus esset animal, visus esset anima eius: & oculus cæcus æquiuoce dicitur animal, sicut animal mortuum æquiuoce dicitur animal. Vnde patet, quod sicut est esse primum ab anima in natura animalis in toto, ita est esse primum in partibus à partibus anime. Et ita proportionaliter loquendo est in esse spirituali quod est à gratia, quæ dat spirituale esse anime: & partes eius dant partibus anime: & virtutes quidem dant esse spirituale potentia quoad opera, gratia autem sacramentalis dat quoad contrarij expulsiorem: vnde patet, quod ad esse aliquo modo pertinet.

AD ID autem quod obicitur, quod non ordinatur hæc gratia contra culpam: dicendum, quod ordinatur contra culpam, sed non immediate: ordinatur enim contra peccatum quæ est impeditiva boni, & incitativa mali: & hoc habet similitudinem quandam cum culpa, ut dicit Augustinus, sicut filia cum matre: & de hoc multa in secundo tractatu de originali peccato notata sunt: & per hoc patet solutio ad querita contra secundum.

AD ID quæ querita sunt contra tertium, dicendum quod gratia hæc distincta est à gratia sacramentali quæ est in baptismo, & semper est differens ab illa: sicut vna virtus differt ab alia in specie, licet omnes vniantur in gratia infusa: sed hic est maior differentia quoad hoc quod gratiæ sacramentales non omnes simul infunduntur.

AD ID autem quod primo obicitur, dicendum quod ratio illa procedit tantum in his in quibus robur & roboratum ponuntur circa idem, & eiusdem rationis virtutem: sed hoc non est hic: quia nullo roboratur in confirmatione gratia baptismi: sed homo baptizatus, sicut patet per obiectiones factas in contrarium, quæ valde bonæ sunt, & illuminantes ad solutionem.

AD ALIUD dicendum, quod gratia baptismi non se habet ad gratiam confirmationis ut natura ad medicinam: & ideo illa obiectio non valet, nec aliquid probat.

AD ALIUD dicendum, quod simplex à simplici duobus modis potest differre, scilicet per naturam siue rationem: sicut vnitas & punctus: & positione siue respectu ad subiectum si habet positionem: ut punctus inchoans à puncto terminante & continuante in medio. Et duas has differentias est inuenire in his duabus gratis, scilicet baptismi

& confirmationis, quæ sunt diversarum rationum, ut habitum est: & etiam per ordinem ad subiectum differunt in effectu: quia una substantialiter ordinata est contra culpam originalis peccati, altera autem contra pusillanimitatem relictam ex fomite, etiam post baptismum ad actus excellentis difficultatis: sicut est actus confessionis fidei, in quo triplex inuenitur difficultas, ut superius dictum est: & ideo patet, quod ratio illa philosophica fuit.

AD ALIUD dicendum, quod quoad illum actum qui est gratificare in genere, non distinguitur: sed quoad gratificare secundum specialem gratitudinis rationem: quia illæ speciales rationes multiplicari possunt: eo quod nihil prohibet gratum secundum unam rationem; effici adhuc gratum secundum rationem aliam. Similiter licet fides eliciens actus confessionis fidei detur in baptismo, & fortitudo expediens in hoc quod non trepidet ad terrores: tamen nihil prohibet quin possit recipi gratia euacuans timorem ex fomite relictum: quia illum non euacuat fortitudo donum per modum medicinæ, nec etiam fortitudo virtus.

AD ALIUD dicendum, quod nec superfluit, nec est confirmatio gratiæ baptismalis: illa enim confirmatur ex aliis causis: quoad radicationem enim in subiecto confirmatur ex usu, ex quo ad augmentum confertur secundum congruitatem ex merito actuum, & secundum causam efficientem à Deo: & per hoc patet solutio ex magna parte ad disputationem posterius inductam.

AD ID autem quod queritur de modo augmenti, est quidem alibi dictum super tertium & primum: sed quia hic est tactum, potest dici quod gratia est sicut lux quædam quæ in anima est ex continua influentia lucis diuinæ: sicut videtur dicere Psalm. ubi dicit, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, &c. Et augmentum eius ego non intelligo posse esse nisi trium modorum uno: & omnes illi modi habent diuersas circa se opiniones. Cancellarius enim Philippus dicebat, quod augebatur additione similibus gratiæ, quam creando unit, & uniendo cum præcedenti creat auctor gratiarum Deus: & hæc omnibus opinionibus mihi rationabilior & probabilior videtur. Alij autem dixerunt, quod quoad feruorem crescit, sed non in se: & hæc

opinio à paucis tenetur, eo quod minor gratia quandoque magis ferueat in deuotione quam maior. Tertia opinio est, quod Deus nihil addit, sed multiplicat gratiam in se, sicut multiplicauit quinque panes: & hæc opinio omnibus esset probabilior, si bene esset probatum, quod aliquid sine omni additione essentia extinguitur, & sine conuersione in ipsum esset multiplicabile aliter quam per extensionem: quia non est ratum, quod Deus multiplicando quinque panes ibi materiam sub forma panum non crearetur, vel materiam elementorum ad panes non conuerterit: & ideo illa opinio non placet: & bene teneret si bene probata esset ad intellectum. Sed hoc nihil est ad propositum: quia non ponimus, quod gratia confirmationis augeat gratiam baptismi: sed potius unitur in actu gratificandi in genere, differunt in speciali modo gratificationis, & in speciali effectu contra morbum originalis peccati, & etiam in expeditione ad actum confessionis fidei, ut patet ex prædictis.

AD ID quod obiicitur de confessione fidei quam elicit fides, dicendum quod Antistodorus super solutionem talium argumentorum bonam inuenit solutionem, scilicet quod actus dicitur esse gratiæ vel virtutis multis modis, scilicet elicitue, sicut actus proprius elicitur ex habitu: & sic confessio actus fidei est virtutis quæ est fides. Dicitur etiam actus alicuius qui imperat ut fiat, & sic omnis actus virtutis potest esse charitatis quæ imperat eum ut fiat. Dicitur etiam esse expeditius alicuius: & sic iterum cum qualibet virtute expedit alteram, remouendo aliquod impedimentum ipsius, hoc modo actus vnius virtutis attribuitur alij: & hoc modo confessio fidei ut fidei, est fidei: ut propter Deum, est charitatis: ut autem sine timore & verecundia fiat, potest esse fortitudinis quoad magnanimitatem: & quoad remotionem morbi fomitis debilitantis, sic est istius, scilicet confirmationis sacramenti: & hoc est quod multi dicunt, & non multi considerant subtiliter, quod gratia sacramentalis sanat, & gratia virtutum ordinat ad meritum: quia sacramenti gratia remouet dispositionem morbi per se, & per consequens ordinat ad actum: gratia autem virtutis ordinat ad actum per se & primum, in quo consistit meritum. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sita.

Ad quaestiones lam 3.

Melchiades.

B  
De cõf. dist. 9. c. De his vero.

**C**ITOTE vtrumque esse magnum sacramentum, sed vnum maiori veneratione tenendum, sicut à maioribus datur. Ecce maius dicit sacramentum confirmationis: sed forte non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam conferat, sed quia à dignioribus datur, & in digniori parte corporis fit, scilicet in fronte, vel forte quia maius augmentum virtutum præstat: licet baptismus plus ad remissionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicens, in vnctione baptismi Spiritum sanctum descendere ad habitationem Deo consecrandam: in hac vero eiusdem septiformem gratiam cum omni plenitudine sanctitatis & virtutis venire in hominem.

minem. Hæc sacramentum tantum à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, sicut & baptismus, nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari, sicut nec baptismus, vel ordo. Nulli enim sacramento facienda est iniuria: quod fieri putatur, quando non iterandum iteratur: Sed vtrum aliqua vel nulla iterari possint, quæstio est. Nam de baptismo & ordine quod non debeant iterari, aperte August. dicit. Vtrumque sacramentum est, & quadam consecratione datur: illud quidem cum baptizatur, illud vero cum ordinatur. Ideoque in Ecclesia Catholica, vtrumque non licet iterari, quia neutri facienda est iniuria: quod indubitanter etiam de confirmatione tenendum est. De aliis vero vtrum iterari valeant vel debeant, postea differemus.

Lib. cõtra epist. Parmenianian. cap. 12.

#### ARTICVLVS VI.

*An sacramentum confirmationis debeat dici maius sacramentum aliis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Sciote vtrumque esse sacramentum magnum, sed vnum maiori honoratione tenendum, sicut à maioribus datur, &c.] Videtur enim hoc falsum: quia si dicatur maius ratione eius quod continet, tunc Eucharistia est maius omnibus. Si autem ratione eius quod efficit, tunc videtur baptismus esse maius. Si autem aliquis ad hoc velit dicere, sicut Magister videtur soluere in litera, quod dicitur maius: quia à maioribus datur: adhuc non videtur esse verum: quia etiam à maioribus ordo datur, quia similiter ab Episcopis tantum: nec tamen maius dicitur sacramentum.

2. Præterea, Dans se habet ad sacramentum ut causa efficiens & ministrans: causa autem efficiens nihil est de re, sed tota est extra causatum: ergo ab illo non est quantitas rei: ergo ab illa non dicitur maior vel minor ex eo quod à maiore vel minore efficitur vel ministratur: ergo solutio Magistri non videtur esse conueniens.

3. Item, Contra auctoritatem Rabani in litera videtur esse illa solutio: qui dicit, quod in vnctione baptismi Spiritus descendit ad habitandum, sed in vnctione confirmationis dicitur septiformis Spiritus cum omni plenitudine sanctitatis & virtutis: ergo videtur, quod ratione rei effectus dicitur hoc sacramentum maius.

Quæstio.

VLTERIUS etiam queritur de auctoritate Rabani iam tacta: videtur enim septiformis Spiritus dari in baptismo: quia ibi dantur septem dona: & omnis virtus, quia qui habet vnam, habet omnes: ergo videtur, quod hoc specialiter confirmationi non conueniat.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod vnum sacramentum dicitur maius alioquinquinque modis secundum distinctionem antiquorum quæ bona est: quorum vnus est res ipsa: & sic baptismus dicitur maius, quia gratia in baptismo remittit culpam & penam transgressionis, & non exigit gemitum vel plandum. Alio modo ratione eius quod continet, quod est res & sacramentum: & sic dicunt Eucharistiam maiorem inter sacramenta. Tertio modo ratione gradus in quo collocatur ex potestate characteris: & sic dicitur ordinem esse maiorem. Quarto modo ratione significatio-

rum respectu rei non contentæ, sed signatæ tantum: & sic dicunt matrimonium esse maius inter sacramenta, quia significat vnionem naturatum in Christo, & vnionem fidelis animæ cum Deo. Quarto & vltimo modo dicitur maius sacramentum, quod à maiore ministro datur: & sic confirmatio est maior inter sacramenta.

DICENDVM ergo ad id quod contra obiicitur, quod licet ordo à maioribus datur: tamen illa maioritas non attestatur rebori gratiæ ad actum, sicut in confirmatione cuius gratia expedit ad actum maximæ difficultatis: ibi enim attestatio maioritatis est in potestate, & non in robore ordinati.

AD ALIUD dicendum, quod quædam causa efficiens omnino est extrinseca: sicut illa quæ suam proprietatem vel speciem non agit in effectu, ut causa efficiens æquinoct: & de illa tenet obiectio. Quædam autem alia est causa efficiens, quæ speciem suam & proprietatem ponit in dante: & hæc assimilatur illi sacramento: quia per maiorem ministrum intelligitur, non quidem gratia maior, sed ad maius in robore spiritus esse collata: & ideo maioritatem ministri sequitur etiam quædam maioritas sacramenti.

AD ID quod vltius queritur de auctoritate Rabani, dicendum quod secundum Philosophum differt dicere secundum omne, & secundum vnumquodque: omne enim respicit vniuersalitatem naturæ & speciei, vnumquodque autem numerum individuum & materiam, sicut habere tres angulos æquales duobus rectis sequitur triangulum rectilineum per omnem triangulum, & tamen non per se sequitur eum secundum vnumquemque triangulum. Ita possumus dicere, quod in baptismo datur secundum omnem speciem virtutis gratia: & tamen non secundum vnumquodque quod est gratiæ, sed in omnibus sacramentis simul datur quod secundum vnumquodque. Sed secundum hoc etiam de confirmatione potest obiici: quia ibi non datur secundum vnumquodque: quædam enim illis sacramentis dantur, quæ non dantur in confirmatione. Et ideo dicendum, quod Rabanus non facit in omni plenitudine: quia est plenitudo copiz ut dictum est supra: & de hac loquitur Rabanus. Et est etiam plenitudo sufficientiæ quæ datur in baptismo: & de hac non loquitur Rabanus. Per hoc etiam patet solutio ad vltimum: quia licet septiformis Spiritus datur in baptismo, non tamen datur per plenitudinem copiz.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

*An detur confirmatio in digniori parte corporis, scilicet in fronte?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicitur ibi [ Et in digniori parte corporis sicut in fronte, &c. ] Hoc enim videtur falsum: quia vertex dignior videtur quam frons, cum sit sedes rationis, & frons quasi sedes sensuum, ut dicunt Philosophi, quod ab interiori parte capitis sensus descendunt, & à posteriori motus.

1. Hoc autem etiam videtur per illud Ierem. 4. Filij Memphis constuprauerunt te vsque ad verticem. Et dicit ibi Gloss. Hieron. vsque ad fidei euacuationem, quæ sedem habet in vertice in quo est ratio.

2. Præterea, Ex hoc videtur, quod simplex sacerdos possit confirmare: quia vngit in loco digniori quam sit frons, scilicet in vertice: ergo & in fronte potest vngere.

3. Item, Cum confessio fidei sit in lingua in qua est vis motiua ad interpretandum, & confirmatio ordinat ad interpretandam fidei confessionem, videtur quod confirmatio sit facienda super linguam, & non super frontem.

4. Item, Si cor & firmum, totum est firmatum. Vnde Salomon. Omni custodia serua cor tuum: quoniam ex ipso vita procedit. Ergo videtur, quod confirmatio sicut in radice firmitatis signa sit in corde, & non in fronte.

*Solutio.*

**S** O L V T I O. Quia sicut dicit Gloss. quedam super Apocal. sedes verecundiz est in fronte: vnde ad tollendam malam verecundiam, & ad confirmandum ponitur signum crucis in fronte, quasi in aperto, ut pro honore illud in aperto portet, etiam cum fugatur.

**A** D P R I M V M ergo dicendum, quod ratio nihil facit ad propositum: quia licet confirmationem fidei dicat ratio: tamen apertum signum non est in loco rationis: quia ille locus non est in omnibus in patulo, sed potius frons: nec confirmatio datur ad fidei confessionem quamcumque, sed apertam, postposito rubore & verecundia.

**A** D A L I V D dicendum, quod fides in intellectu est: sed tamen signum confirmationis est in loco ad quem respiciunt homines: & hic est frons: & ideo ibi etiam sedes est verecundiz quoad signum ruboris.

**A** D A L I V D dicendum, quod non est confirmatio ut expedite loquatur, quod pertinet ad expeditionem linguæ, sed ut aperte sine verecundia.

**A** D A L I V D dicendum, quod illud argumentum procedit ac si confirmatio conferat gratiam cor custodiendi: & hoc non est verum: sed potius confert gratiam expellendam timorem & verecundiam nominis Christi, quorum sedes quoad hominum manifestationem est in fronte. Et per hoc patet solutio ad totum.

\*\*\*

ARTICVLVS VIII.

*An sacramentum confirmationis debeat virique sexui, & in qua etate conferri, & qualiter confirmandus debeat presentari?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit ibi [ Hoc sacramentum tantum à ieiunio accipi, & ieiunio debet tradi, &c. ] Et queruntur hic tria. Primum, Vtrum utriusque sexui sit conferendum hoc sacramentum? Secundo, In qua etate? Tertio, Qualiter confirmandus debet presentari à suis patrinis?

**A** D P R I M V M obiicitur sic: In tabernaculo Dei non scribebantur nisi mares ad ministrandum: ergo etiam non debent confirmari (ut veritas respondeat umbræ) nisi mares.

2. Item, Expediti ad pugnam Genes. 14. cum Abraham: & viri bellatores, de quibus habetur Num. 2. fere per totum & Iosue: & fortissimi, ut dicitur 2. Regum penultimo, non erant nisi mares. Ergo videtur, quod ad pugnam Domini non debent confirmari nisi mares, & non femine propter molliorem sexum.

**S** E D C O N T R A hoc est quod dicit Apostolus ad Galat. 3. quod in Christo non est seruus, neque liber, neque masculus, neque femina, sed noua creatura. Ergo femine confirmandæ sunt sicut mares.

Item, 2. Machab. 7. dicitur de matre septem fratrum, Supra modum autem mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub vnus diei articulo bono animo ferebat, propter spem quam in Deo habebat, singulos illorum hortabatur voce patris fortiter, repleta sapientia: & femineæ cogitationi masculinum animum inferens, &c. Ergo etiam feminis dandum est sacramentum confirmationis. Sed quia hoc non cadit in dubium, leue est de hoc disputare.

**S** E C V N D O queratur, In qua etate sit conferenda confirmatio? Videtur autem, quod tantum in adolescentia: quia pugna non indicitur nisi robustis, & in lege non computabantur nisi à 10. annis & supra, qui possent ad bella procedere. Ergo & pugna spiritualis intelligentibus & robustis est indicenda.

2. Præterea, Fides aliena non operatur nisi in sacramento baptismi: ergo in aliis operatur fides propria: non est autem propria ante etatem adultam: ergo videtur, quod expectanda sit etas adulta.

3. Item, Stultus videretur qui armaret puerum: quia potius opprimeret quam institueret ad bellum: ergo videtur, quod similiter sit in pugna spirituali.

4. Item, Iudicum 8. dixit Ieroboal Nephthimogenito suo, quod sargeret & irrueret in Zebe & Salmana principes Median & interficeret eos. Et sequitur, Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat. Ergo videtur, quod puerorum etas non est ad pugnam spiritualem apta. Cum ergo confirmatio detur ad pugnam spiritualem, non debet dari paruulis vel pueris.

pueris. Si forte tu dicas, quod aliter est in pugna spirituali, & aliter in pugna corporali: quia pugna spiritualis indicitur paruulis, sed non corporalis. Contra: Pugna spiritualis plura exigit quam corporalis: quia intellectum exigit astutiarum demonis, sicut dicit Apostolus 2. Corinth. 2. Non ignoramus cogitationes eius. Exigitur etiam specialis virtus. Vnde Psalm. 44. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Ergo videtur, quod si corporalis non indicitur pueris, quod multo fortius spiritualis non indicitur eis.

*Quaest. 3.* **U**LTERIVS quaeritur tertio, Qualiter presentandi sunt: & videtur, quod per seiplos accedere debeant: non enim exigitur anadochus nisi ubi sunt confessiones pro alio faciendae: sed hic confitetur pro seipso, sicut dicitur Ioan. 6. Etatem habet, per se loquatur. Ergo videtur, quod per seipsum debeat presentari.

**2** Item videtur, quod mulier nullum possit presentare: quia in ipsa ostenditur fragilitas sexus, & ita impotens est statuere alium: ergo alium statuendum in pugna ipsa non debet presentare, ut videtur.

*Quaest. 4.* **I**TEM quaeritur de ratione ordinariorum antiquorum, in quibus inuenitur, quod anadochus representans alium, debet eum inter manus tenere, & pedem eius super pedem suum ponere, & nomen eius Episcopo exprimere, & postea ligare locum signatum chrismate: talis enim usus modo raro vel nunquam obseruatur. Item, in oratio antiquo inuenitur, quod oratio praemittenda est de septem donis Spiritus sancti super confirmandos, & iterum postea alia subiunguntur, cum mittuntur armati ad pugnam spirituales: & quaeritur ratio huius.

*Quaest. 5.* **P**RETEREA quaeritur de hoc quod dicit quidam Papa, quod mulier representet mulierem, & vir virum. Ex hoc videtur, quod de dispari sexu se non possint representare.

*Quaest. 6.* **I**TEM quaeritur de hoc quod dicit hic, à ieiuniis & ieiuniis conferatur: quare hoc enim modo non obseruatur? Ergo videtur, quod aliter celebretur hoc sacramentum quam debeat, aut quod omnino nihil fiat.

*Solutio.* **S**OLVTIO. Dicendum ad primum, quod istud sacramentum conferendum est viris & mulieribus aequaliter: quia vtrisque bellum indicitur. Ephes. ultimo. Non est nobis collocatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spirituales nequitas in caelestibus. Ad omnia autem obiecta in oppositum, dicendum quod tenent illae obiectiones de illis qui emollitum habeant animus, & arma Dei abiciunt, quibus tamen conferenda sunt, ut sint in testimonium iustitiae condemnationis eorum. Et hac ratione masculi antiquitus ducebantur ad bellum: tamen in pugna contra Sifarum Iahel deiecit hostem, & Iudith Holofernem, & Esther precibus vicit Aman: & prima mulieri in typo gloriose Virginis dictum est, Et ipsa conteret caput tuum. Et per hoc patet solutio ad omnia quaerita quae sunt de hac materia.

*Ad quaest. 2.* **A**D IN quod secundo quaeritur, dicendum quod vtrumque potest fieri: sed melius & turius est, quod prius confirmetur: neque tamen tunc indicitur eis pugna: quia tunc non intelligunt tentationes, & aetas immatura est ad fortes motus concupiscentiae: sed praeparantur, & dantur eis arma ut habeant unde pugnare possint cum temporibus

fir: & bonum est esse paratum. Hoc autem significatur Genes. 14. ubi dicitur, quod illi qui seruerunt, 14. anno rebellauerunt: quia in illo anno incipiunt stimuli concupiscentiae, eo quod per Philosophum in 2. septenario distillare incipit semen, & incipiunt aperiri viae concupiscentiae. Et per hoc patet solutio ad totum quod obiicitur, non enim armatur ut pugnet, sed dantur ei ut habeat praeparata cum opus sit. Et hoc significatum est in Dauid, impensas templi parante Salomoni.

*Ad quaest. 3.* **A**D tertium quaeritur dicendum, quod nullus seipsum presentare potest: quia confirmandus debet consignari, tanquam non habens virtutem propriam ad standum: sed statuendus est ab alio, & ideo ab alio presentandus est.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod hoc non fit ut pro eo confiteatur, sed ut significet eum aliena virtute, scilicet Christi, indigere ad hoc ut possit stare in pugna.

**A**D ALIUD patet solutio per ante dicta: quia mulier est habens animum emollitum, & cedens in omni pugna spirituali: & haec reperitur ab exercitu Domini, ut habetur Num. 10.

*Ad quaest. 4.* **A**D ALIUD dicendum, quod ratio ordinariorum illorum optima est: & exprimit modum Apostolorum & Patrum: quia enim confirmandus quaerit virtutem corroboratiuam, ideo significatur non posse stare per se, sed in vestigiis alicuius confirmati quem imitetur in pugna: & ideo non confirmatus nullum debet presentare quantum est de ratione convenientiae sacramentalis: & si presumpserit, non est quidem iustum sacramentum, sed tamen ipse peccat & corripendus est. Et quia contrahitur ibi consuetudo spiritualis, mulier non debet tenere maritum, nec a conuerso: nec homo filium, sororem, vel fratrem, quia sufficit ad amicitiam conciliandam inter tales vinculum carnale.

*Ad quaest. 5.* **A**D ALIUD dicendum, quod ille Papa dixit hoc propter periculum sequens evitandum: quia quandoque vir praesentabat mulierem, & postea contraxit cum ea, quod non potest fieri: & ideo voluit ut mulier praesentaret mulierem, & vir virum: ne fieret impedimentum in matrimonio.

*Ad quaest. 6.* **A**D ALIUD dicendum, quod hoc dicitur propter sacramenti reverentiam, si tamen aliter fiat propter carentiam Episcoporum non nocet: melius enim est confirmari post prandium cum potest haberi Episcopus, quam quod recedente Episcopo non possit confirmari.

ARTICVLVS IX.

An confirmatio imprimat characterem?

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Nulli enim sacramento faciendae est iniuria, &c.] Hoc enim communiter dicitur, quod fit propter characterem quem imprimat. Videtur autem, quod non imprimat: pugna enim spiritualis aequaliter indicitur illis qui fuerunt in naturali lege, & in lege Moysi, sicut illis qui sunt in Novo Testamento: & tamen illi non habebant confirmationem & characterem spirituales: ergo videtur, quod



quod nec in Nouo Testamento distinguendi sunt pugnantes per characterem.

2. Præterea, Quid est quod non est iterandum sacramentum? Aut enim hoc ideo fit, quia sacramentum: aut quia est sacramentum nouæ legis: aut quia imprimit characterem: aut quia immobilem confert effectum. Et videtur, quod nullo horum modorum. Si enim quia sacramentum, non iteraretur: tunc nullum sacramentum posset iterari, quod falsum est in penitentiâ & extrema vnctione, vt habebitur infra. Si autem quia est sacramentum nouæ legis: iterum instantia est in extrema vnctione: quia illa non fuit in Veteri Testamento, nisi in typo & in figura. Nec quia imprimit characterem: quia per hoc circumcisio quæ non imprimebat characterem, potuisset iterata fuisse, quod falsum est. Nec etiam ideo quia effectus sacramenti sit immobilis: quia effectus sacramenti est gratia, & hæc sepe perditur: ergo videtur, quod nulla causa sit, quare non debeat iterari.

3. Item videtur, quod necessarium sit iterari: dicit enim Augustinus, & ponitur infra in tractatu de extrema vnctione, Si morbus non potest impediri ne redeat, medicina quare debet prohiberi? Ergo cum pusillanimitas & timiditas frequenter redeant super aliquem, videtur quod frequens sit ei necessaria confirmatio, & ita debet iterari.

Quæstio 11. c. 14.

VLTERIVS queritur, Quem ordinem habeat character confirmatio ad characterem ordinis & baptismi? Et videtur, quod fundamenti: quia non debet ordinari nisi baptizatus: ergo videtur, quod si non habeat characterem confirmationis, quod inhabilis sit suscipere characterem ordinis: ergo si ordinetur non confirmatus, non est ordinatus.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, ad primum, quod præcipue tria sacramenta non sunt iteranda, scilicet baptismus, confirmatio, & ordo: quia imprimunt effectum perpetuum & characterem: de illis fuerit iniuria si iterarentur: quia aut duo characteres idem specie erunt, quod non potest esse: aut alterum sacramentum nihil conferret, & hoc effectus

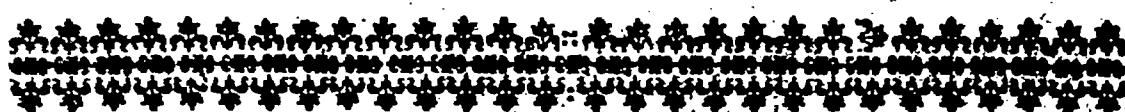
inutile & iniuriosum si sacramentum celebraretur. Alia autem sacramenta, vt dicitur in litera, non iterantur super eandem materiam, licet iterentur circa eosdem homines illa sacramenta suscipientes.

AD OBIECTVM contra, dicendum, quod antiqui pugnam habebant grauiorem vel adeo grauiorem, quam nos: & tamen non habebant sacramentum, quia tempus sacramenti non fuit: sed habebant fortitudinem Domini & virtutis, quibus stare potuerunt: nec characterem habere potuerunt: quia adhuc non erat dux belli nobiscum in acie, cui per characterem conscriberentur: & hoc supra expeditum est in communi sacramentorum questione, quare sacramenta cum Christo inceperunt.

AD ALIVD dicendum, quod duo concurrunt coniunctim non diuisim ad hoc quod sacramentum non iteretur, scilicet impressio characteris: & hæc est causa quare illa tria sacramenta, Baptismus, confirmatio & ordo, non iterantur: & vnitas peccati contra quod ordinatur sacramentum, sicut originale, non est nisi vnum, & non inficit nisi semel & non plus: & hoc probatum est in secundo, vbi queritur est si originale redeat post baptismum ab infectione carnis, sicut fecit in anima infusione. Et hæc est causa, quare circumcisio non iterabatur, & hæc causa concurret cum prima, & maxime in baptismo, sed non in aliis duobus sacramenti.

AD ALIVD dicendum, quod licet debilitas redeat, & fomes resumat vires per iterationem peccati, vt dicit Augustinus: tamen character cum gratia recuperata sufficit ad expulsionem illius: & ideo non debet iterari sacramentum, ne videatur minus sufficiens esse collatum.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod quod habet ordinem convenientiam ad characterem ordinis, & non necessitatem. Et quod dicitur, quod non debet iterari nisi confirmatus, imponat debitam cogitationem: quia firmus esse debet, qui alii debet sacramenta dispensare: sed tamen ideo non debet iterari effectus sacramentorum à virtute ministri, potest esse non confirmatus.



## DISTINCTIO VIII.

### De sacramento altaris & Eucharistia.



OST sacramentum baptismi & confirmationis sequitur Eucharistia sacramentum. Per baptismum mundamur, per Eucharistiam in bono consummatur. Baptismus actus vitiorum extinguit, Eucharistia spiritualiter reficit. Vnde excellenter Eucharistia dicitur, id est, bona gratia: quia in hoc sacramento non modo est augmentum virtutis & gratiæ, sed etiam totus sumitur, qui est fons & origo omnis gratiæ. Cuius figuram præcessit, quando

mana

Exod. 16. Psal. 77.

mana pluit Deus Patribus in deserto, qui quotidiano cæli pascebantur alimento. Vnde, Panem Angelorum manducauit homo. Sed tunc qui panem illum manducauerunt, mortui sunt. Iste vero panis viuus qui de cælo descendit, vitam mundo tribuit. Manna illud de cælo, hoc super cælum. Illud scaturiebat in diem alterum referuatum, hoc ab omni corruptione alienum. Quicumque religiose gustauerit, corruptionem non videbit. Illud datum fuit antiquis post transitum maris Rubri, vbi submersis Ægyptiis liberati sunt Hebræi. Ita hoc caeleste manna, non nisi renatis præstari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promissionis per desertum eduxit. Hæc esca cælestis fideles huius seculi per desertum transeuntes in cælum subuehit. Vnde recte viaticum appellatur: quia in via nos reficiens, vsque in patriam deducit. Sicut ergo in mari Rubro figura baptismi præcessit, ita in manna significatio Dominici corporis. Hæc duo sacramenta demonstrata sunt, vbi de latere Christi sanguis & aqua profluxerunt: quia Christus per sanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit à diabolo & à peccato: sicut Israëlitas per sanguinem agni paschalis ab exterminatore, & per aquam maris Rubri ab Ægyptiis liberauit. Huius etiam sacramenti ritum Melchisedech ostendit, vbi panem & vinum Abrahæ obtulit. Vnde, vt ait Ambrosius, intelligi datur anteriora esse sacramenta Christianorum, quam Iudæorum.

Ioan. 19.

Lib. 4. de sacramentis. cap. 3.

### ARTICVLVS I.

An Eucharistia sit sacramentum maioris gratiæ quam baptismus?

POST sacramentum baptismi, etc. Hic agit Magister per ordinem de tertio sacramento, quod est Eucharistia. Et diuiditur tractatus de Eucharistia secundum eum generaliter in duas partes, in quarum prima præmittit Magister quædam præbula, scilicet de vtilitate, & figuris. In secunda autem diuidit tractatum, & pertractat partes. Hoc autem incipit in secundo capitulo [Hic autem alia consideranda occurrunt] tangit autem in primo cap. primo vtilitatem, vbi dicit [per baptismum mundamur, etc.] Et videtur falsum: quia secundum eum videtur baptismus minoris esse gratiæ quam Eucharistia: mundare enim non dicit nisi mali remotionem: confirmari autem in bono dicit firmam boni adeptionem, & hæc adeptio est per se bona: remotio autem mali est priuatio: ergo minoris gratiæ sacramentalis est baptismus quam Eucharistia, quod Magister negauit in præcedenti distinctione.

1. Præterea, Confirmare in bono, videtur esse actus confirmationis, vt prius habitum est: ergo hic non debet poni effectus Eucharistia.

2. Similiter obicitur de illo effectus: Eucharistia spiritualiter reficit: hic autem est actus omnis gratiæ: vnde videtur, quod non sit speciale huius sacramenti.

3. Præterea, probatur ex hoc quod habetur Iob 4. quod ibant filij Iob, & faciebant: quia per singulos, quod exponit Gregorius de sancta Trinitate donorum & virtutum.

D. Alb. Meg. in Lib. 4. Sentent.

4. Item per illud Ista. 4. Panem nostrum comedimus, & vestimentis nostris operiemur: quod est verbum 7. mulierum apprehendentium vitum vnum: & Glossa ibidem exponit de 7. donis.

6. Item, Matth. 6. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Exponit Glossa de pane verbi, & de pane gratiæ.

7. Item, Luc. 4. Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Ergo per omnia hæc videtur, quod nullo modo refectio spiritualis sit effectus proprius huius sacramenti.

SOLVITIO. Dicendum, quod Magister nostri assignant plurimas vtilitates huius sacramenti. Prima autem est principalis & propria, scilicet vt sicut homo per esum pomi veteri perdidit vitam, ita recuperet per esum ligni vite spiritualis: & hæc pro tanto dicitur propria. Quia homo multipliciter cecidit à vita, scilicet per culpam originalem, & actuale, & per vulnus concupiscentiæ debilitantis, & per depredationem spiritualium in pietate & bonitate, & huiusmodi, quæ quasi humor quidam vegetat & infundunt animam. Contra culpam autem fuit baptismus & penitentia: & contra debilitatem concupiscentiæ est confirmatio. Ad restaurandum autem spirituale robur perdidit, est cibus spiritualis Eucharistia. Et huius probatio subtilior est supra habita in distinctione sacramentorum. Secunda & quasi propinqua illi, vt sit nutrimentum hominis spiritualis. Vnde panem Angelorum manducauit homo. Super quod dicit Augustinus, Vt manducaret homo panem Angelorum, etc. Angelorum factus est homo. Sapient. 16. Panem panem de celo præstitisti sine labore habere in se omni delectamentum & omnem lapsum

I. nia

ris suavitatem. Tertia est. ut vniat membra corporis Christo capiti per charitatem: aliter enim est in hoc cibo, & in a me: quia alij cibi conuertuntur in cibatum: huius autem cibi conuertitur cibatum ad se, & vniat sibi membra cibata: & huius ratio infra dicitur. Vnde Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Et Augustino dictum est. Crede, & manducabis me nec tu me mutabis in te, sed tu mutaberis in me. Quarta est non adeo propria & substantialis sacramento, sed consequitur ad ipsum, scilicet ut augetur meritum fidei quæ in hoc sacramento supra omnia exaltatur, eo quod ratio hic sine fide nihil potest: & hoc tangit Magister infra distinctione 10. ubi dicit, quare sub alia specie corpus suum dedit. Quinta est spei subleuatio. Vnde Matth. in fine. Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Sexta est dilatio charitatis: quia est in memoriam redemptionis & liberationis nostræ. Matth. 26. & 1. Corinth. 11. Hoc facite in meam commemorationem. Et ibidem. Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem Domini biberis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Septima est diminutio venialium, licet non propter venialia sit principaliter institutum, ut supra probatum est. Et ideo Matth. 6. post. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, statim sequitur. Dimittite nobis debita nostra.

Potest ergo dici ad primum, quod si remotio à malo & adeptio boni essent termini eiusdem motus, & terminus à quo causaret baptismus, & terminus ad quem causaret Eucharistia: tunc procederet obiectio. Sed hoc non est verum: quinimo baptismus remouet malum, & inducit bonum. Et confirmatio in tali bono non est terminus baptismi: sed potius in alio bono gratiæ quod confert Eucharistia, sicut prius ostensum est: quia sacramentalis gratia non simul habentur.

AD ALIUD dicendum, quod confirmatio in bono est duplex, scilicet ex Spiritu sancto dato ad eum pugnam, & hic effectus est confirmationis. Est etiam confirmatio in bono ad restitutionem virtutis deperditæ per inobedientiam, & hæc confirmatio habet fieri per cibum spirituales, & est effectus Eucharistiæ.

AD ALIA omnia est vera solutio, scilicet quod est refectio spiritualis cum signo & causa cibi, & refectio ista non est nisi Eucharistiæ. Est etiam refectio per continentiam virtutis ne decidat, & augmentum eius sine ratione in signo causa, & hæc competit verbo Dei & gratiæ. Et de hac loquuntur auctoritates inductæ.

ARTICVLVS II.

De quatuor figuris Eucharistiæ.

DEINDE queritur de hoc quod dicitur [Cuius figura præcessit, quando manna pluit Deus Patribus in deserto &c.] Hic enim tangit Magister quadruplicem figuram huius sacramento, scilicet manna, & sanguinem Christi à latere eius profluentem Ioan. 19. & sanguinem agni paschalis qui liberabat ab exterminatore Exod. 18. & oblationem melchisedech Genes. 14.

Quæst. I. QVÆRITVR autem de istis figuris. Primo

quidem, quare baptismus & Eucharistia habent figuras se manifestantes, potius quam alia sacramenta. Videret enim, quod alia debent habere sicut & ista: quia dicit Magister Hugo, quod statim ut fuit motus, conueniebat significari per medicinam: ergo omne sacramentum in figuris præsignari debuit.

Quod autem non statim debuerunt exhiberi sacramenta, satis est supra probatum, & ideo de hoc non est hic disputandum.

Praeterea, cum sint multæ aliæ figuræ huius sacramenti, præcipue illæ de quibus fit mentio in canone, sicut oblatio Abel & Abraham qua obtulit filium, quare Magister non facit mentionem de illis sicut de istis tribus?

ITEM videtur, quod manna non sit figura Eucharistiæ: quia manna habebat omnem saporem: sed Eucharistia non confert nisi gratiam saporis vnus: quia non nisi vnã: ergo non est figura proportionata figurato. Si autem dicas, quod Eucharistia omnem gratiam confert, ex hoc videtur quod sacramenta alia & ceteræ virtutes essent superflua, quod est inconueniens: ergo non confert nisi gratiam vnã.

2. Praeterea, Panis in quo sumitur Dominus noster Iesus Christus, panis est oblationis & oblatio Deo: ille autem non offerebatur Deo: ergo videtur, quod non significat istum.

VLTERRIVS videtur, quod nec sanguis fluens de latere Domini sit signum huius sacramenti: quia nihil est signum sui ipsius secundum quod signum accipitur in diffinitione sacramenti: sed idem sanguis qui profluxit de latere Christi, accipitur in sacramento: ergo non est signum illius, sed potius signum in sacramento.

3. Item, Alia est ratio sanguinis fluentis & effusis, & alia sanguinis potus: sanguis enim fluens & effusus effectum habet redemptionis & non potus, sanguis autem in sacramento effectus est potus: ergo videtur, quod sanguis effusus non significet sacramentum Eucharistiæ.

4. Praeterea, In Eucharistia non accipitur sanguis fluens de corpore, sed potius in corpore contentus: sed in passione effundebatur sanguis de corpore: ergo videtur, quod nihil habeat simile quo posset Eucharistiæ sanguinem significare nisi per identitatem, scilicet quia idem est, & hoc iam supra probatum est esse impossibile.

VLTERRIVS queritur de tertia figura quam inducit, scilicet de sanguine agni paschalis quo linebantur postes filiorum Israel, ut liberarentur ab Angelo exterminatore: videret enim, quod ille non habebat similitudinem aliquam cum sanguine Christi prout sumitur in Eucharistia: quia ille specialiter liberavit ab Angelo occidente primogenita Aegyptiorum, per quæ significatur originale peccatum à quo liberat passio operans in baptismo, & non in Eucharistia: ergo & ille sanguis similitudinem ponit ad sanguinem in baptismo operantem, & non ad sanguinem prout datur in potum spirituales in Eucharistia.

5. Item, Ille fuit sanguis educationis de Aegypto: Eucharistia autem non educit de Aegypto, sed baptismus: ergo significat sanguinem operantem in baptismo.

VLTERRIVS queritur de quarta figura quam inducit, scilicet oblatione Melchisedech: in illa enim fuit oblatio facta Abrahæ, non Deo, sicut patet

patet Genes. 14. ubi dicitur, quod obrulit ei panis & vinum, scilicet Abraham, dicens, Benedictus Abraham Deo excelsio, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. In Eucharistia autem sumitur panis oblatio Deo. Ergo videtur, quod non habeat hanc figuram.

Quæst. 3. PRAETEREA queritur, cum forma sit in Eucharistia sicut res & species & situs, & habemus figuram penes rem & speciem & situm: quare non præcessit aliquid quod significaret quoad formam? Videtur enim quod debuit esse figura penes formam: quia in baptismo Ioannis quedam figura præcessit formam baptismatis Christi: ergo etiam debuit præcedere in isto.

Quæst. 4. VLTIMO queritur, Penes quid sumitur numerus harum quatuor figurarum?

SOLVITIO. Dicendum ad primum, quod quatuor sunt sacramenta quæ præcipue sunt Noui Testamenti, scilicet baptismus, confirmatio, Eucharistia, & extrema vnctio. Alia tria etiam sunt Noui testamenti, scilicet quia in Nouo habuerunt effectus plenitudinem: licet aliquo modo præcesserint in Veteri. Inter quatuor autem quæ sunt Noui Testamenti, sunt duo quæ ita sunt Noui, quod nec figuram aliquam expressam sibi habere poterant. Vnum quidem propter Veteris Testamenti imperfectionem, ut confirmatio, in qua Spiritus datur ad robur: & ideo figuram habere non debuit in Veteri Testamento ubi fuit imperfectio status secundum spiritum. Aliud autem propter statum originalis peccati, cuius pondere ante Christi Passionem omnes traherentur ad limbum: & ideo non potuit esse figura extreme vnctionis, quæ tollit reliquias peccati ad hoc quod epulet statim ad gloriã. Sed baptismus & Eucharistia sunt sacramenta, quorum vnum est directe contra originale, contra quod etiam redemptum fuit in Veteri Testamento, scilicet circumcisio, & habuit multas figuras. Aliud autem in quo nobis coniungitur liberator ille qui operatur in omnibus sacramentis: & ideo etiam conueniebat præcedere figuris illius: & hoc est Eucharistia. Penitentia autem est contra defectum actualis peccati, qui singulariter est cuiuslibet hominis in quacunque lege: & matrimonium ad materiam fidelium multiplicationem, quæ etiam semper fuit necessaria: & ideo semper fuerunt illa sacramenta, licet non adeo plena gratiæ sicut sub Christo. Ordo autem habet potestatem spiritualem quæ in vmbra fuit in Veteri, & in veritate in Nouo. Et sic patet qualis differentia est in sacramentis in communi.

Ad quæst. AD ALIUD dicendum, quod licet aliæ sint figuræ Passionis Christi, vel effectus huius sacramenti, sicut oblatio quæ representat Passionem Christi secundum naturam humanam in cruce, & sacrificium Abel quod representat oblationem qua se Christus obtulit in cruce: tamen ista quatuor specialiter expriment non Passionem Christi, sed rem vel speciem sacramentalem, secundum quod sub sacramento accipitur res, vel species referunt ad rem sacramenti. Et hoc satis patet in manna, & oblatione Melchisedech. Sed quod sanguis agni Aegyptiaci vel paschalis non accipitur simpliciter, sed in vfu fidelium, patet ex hoc quod iunguntur postes liberationis sanguinis: & hoc modo Christus passus coniungitur fidelibus, non prout pependit in cruce, sed prout

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

accipitur in sacramento, & linet postes intellectus & affectus. Sanguis etiam effluens de latere Christi, per hoc quod fuit cum aqua fluens quæ significat populum, habet relationem ad sanguinem in sacramento, ubi aqua coniungitur populum significans. Nulla autem aliarum figurarum sic exprimit speciem sacramenti, vel rem secundum quod est sub sacramento: & ideo de illis non facit mentionem Magister, sed canon Missæ, eo quod non tantum ponit substantialia sacramento, sed etiam exprimit ea quæ facta sunt circa Christum in Passione, ut dicit Innocentius, sicut patena lapidem sepulchri significat, extensio manuum sacerdotis extensionem Christi in cruce. Et ideo etiam facit mentionem de figuris quibusdam significantibus Christi Passionem, secundum quod representabatur in cruce, & non sub sacramento.

AD ALIUD dicendum, quod licet effectus huius sacramenti proprius non sit nisi gratia vna, & vnus substantialis actus: tamen id quod in hoc sacramento est res & sacramentum, est totus & perfectus Christus, qui plenus est gratia, de cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Et hanc diuersitatem expressit manna in diuersitate saporis.

AD ALIUD dicendum, quod manna fuit panis oblatio homini à Deo, & oblatio Deo ab homine: quod patet in vtra aurea, quæ plena mannae fuit in arca testamenti posita coram Domino: & ita est in sacramento Eucharistiæ, in quantum Deus rem sacramenti offert in edulium, & nos ei in pretium recompensationis delictorum.

AD ID quod vltterius queritur, dicendum quod nihil prohibet, quod idem in diuersis dispositionibus acceptum, sit signum & figura sui ipsius, non prout est idem, sed potius prout sumitur coniunctum speciebus diuersis: & ita est de sanguine fluente de latere Christi: per hoc ipsum enim quod aquæ coniungebatur, habebat expressionem sui, prout populum sibi vniat in sacramento in quo aqua coniungitur vino in sanguinem transferendum. Vel dicatur melius, quod duo sunt in sacramento, scilicet confectio & vniat: in vniat enim vniat sibi hominem, in confectio autem efficitur præfentialiter sub sacramento. Dicatur igitur, quod sanguis Christi iunctus aquæ fluenti de latere Christi, habet similitudinem cum vniat in quo vniat sibi populum, licet identitatem habeat cum sanguine qui est in sacramento confectio.

AD ALIUD dicendum, quod sanguis secundum quod est in potum, est sanguis fluens ad nos. Licet autem in sacramento non sit sine corpore: hoc tamen non est de virtute sacramenti, sed potius de virtute indissolubilitatis sanguinis à corpore glorioso: vnde sacramentaliter accipitur ut fluens, licet contentus sit in corpore per vnionem ad corpus.

AD ALIUD dicendum, quod ut prædictum est, quod sanguis in sacramento in corpore continetur, hoc non est virtute sacramenti, sed potius de natura corporis gloriosi, in quo vnum ab alio non potest separari.

AD ID quod vltterius queritur de tertia figura, dicendum quod in veritate illa figura secundum diuersa exprimit duo sacramenta: quia in baptismo sunt tria, scilicet liberatio à demone, & vnctio in aqua, & remissio peccati. Et prout

horum facit Passio Christi, & hoc exprimitur per liberationem ab Angelo exterminatore. Secundum autem exprimebatur per transitum maris Rubri. Et tertium per submersionem Ægyptiorum: quia aliter etiam figura Eucharistiæ præcederet figuram baptismi, quod reputo inconueniens: sed non est inconueniens, quod figura Passionis præcedat quæ in omnibus sacramentis operatur: sed tamen usus sanguinis & carniû agni vsum rei sacramentalis Eucharistiæ exprimit.

AD ALIUD dicendum, quod sanguis per hoc quod eduxit, figurat Passionem in baptismo operantem: sed vltus carniû & sanguinis in quantum confortabat & præparabat ad exitum de Ægypto ad patriam, figura fuit viatici in Eucharistiâ.

AD ID quod vltius queritur de quarta figura, dicendum quod secundum præhabita, in Eucharistiâ est oblatio facta nobis à Deo, & Deo à nobis: & vtrumque exprimit Melchisedech: primum in offerendo Abrahæ post interfectionem regum per quos peccata significantur: secundum autem per hoc quod benedixit Deo excelso.

AD ALIUD dicendum, quod in forma huius sacramenti verbum increatum operatur in verbo creato, & non opere ministri sicut in aliis sacramentis: & ideo verba à Sacerdote proferuntur in persona Christi, quod non fit in aliis. Et propter hanc maximam perfectionem non potuit præfigurari forma.

AD ALIUD dicendum, quod quatuor figure diuiduntur ita, quod duæ referuntur ad rem quæ est res & sacramentum, & duæ ad speciem sacramenti in materia. Potest autem species in materia absolute accipi, aut secundum comparisonem ad effectum sacramenti quem significat per species: aut potest accipi in materia in comparisonem ad effectum & ritum sacramenti. Si primo modo: tunc præfiguratur in manna, quod per speciem panis figurabat materiam, per saporem effectum. Si secundo modo: tunc figurabatur in oblatione Melchisedech: quia ibi fuerat vtraque species, scilicet vinum & panis, & effectus confortationis cum ritu oblationis & benedictionis. Si autem refertur figura ad rem quæ est sacramentum & res: hæc iterum est duplex, scilicet prout est in vtu fidelium tantum, vel prout vnit nos capiti Christo per effectum spiritualis amoris. Et primo modo significatur in comestione agni paschalis, secundo modo in fluxu de latere Christi, vbi vnitus fuit sanguis cum aqua quæ vnionem populi cum capite Christo significat, vt dicit Gelasius Papa.

ARTICVLVS III.

Quæ sit causa, quare hoc sacramentum viaticum dicatur?

Deinde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [vnde recte viaticum appellatur] Supra enim dedit ei aliud nomen, scilicet Eucharistiâ. Et queritur ratio horum nominum. Et dicendum, quod viaticum dicitur tribus de causis, scilicet quia viatorum est ad viam præparatio, vt dicitur in litera.

Vnde 3. Reg. 19. Surge, comede, grandis enim tibi resta: via: dictum est Eliæ: & comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad montem Dei Horeb. Secunda ratio est: quia non est sacramentum hoc nisi in via. Et ideo in quadam Collecta dicit Gregor. Præstet vt quod nunc in specie rerum gerimus, vt itate capiamus. Et Dionysius in Ecclesiastica hic archia cap. 3. Arbitramur Iesu participationis ipsam diuinissimam Eucharistiæ assumptionem esse imaginem. Tertia causa est: quia est memoriale quoddam vix Domini transeuntis ad Passionem pro nobis. Exod. 12. Est enim phasæ, id est, transitus Domini. Et Dionysius. Diuinissima vnus & eiusdem panis & vini & calicis communio & pacifica traditio similem conuersationem eis diuinam tanquam similiter edentibus promulgat, & dignissimam cœnam & principale symbolum perfectionis in memoriam sacram ducit. Eucharistiâ autem dicitur tribus de causis. Vna est: quia continet illum qui est arca & fons omnis gratiæ. Ioan. 1. Plenum gratiæ & veritatis. Secunda est diuersitas vtilitatis quam facit sacramentum: & de hoc in prima questione supra habitum est. Tertia est: quia principalis gratiæ, id est, amoris est sacramentum in hoc quia vnit nos capiti Christo, sicut charitas vniciua est.

ARTICVLVS IV.

An sacramenta Christianorum sint anteriora sacramentis Indæorum.

Deinde queritur de hoc quod dicit Ambrosius *ibi* [Intelligi datur anteriora esse sacramenta, &c.] Aut enim hoc intelligitur quoad speciem, aut quoad rem: quia non sunt plura in sacramentis. Si quoad speciem, istud non videtur verum: quia sacrificia quædam etiam erant in naturali lege faciendâ ad dimissionem originalis peccati, vt dicit Gregorius, vt supra habitum est in principio huius libri. Si autem quoad rem, tunc plane falsum est: quia res sacramentorum nouæ legis non fuit nisi post aduentum Christi.

PRÆTEREA queritur, Quale sit specialiter fuit in isto, quod istud antiquius dicitur etiam sacramentis veteris legis, potius quam alia?

SOLVTIO. Dicendum, quod intelligitur quoad speciem & ritum huius sacramenti: quia vtramque speciem & ritum oblationis & vsum sacramenti exhibuit in figura Melchisedech ante circuncisionem in naturali lege, antequam instituerentur sacramenta veteris legis.

AD OBIECTVM autem contra, dicendum quod illa sacrificia non fuerunt sacramenta, nec figuræ veteris legis, sed potius figuræ Passionis Christi & mortificationis carnis penitentium, vt dicit quædam Glossa, super Leviticum.

AD ALIUD dicendum, quod illud sacramentum specialem habet dignitatem sue rei quæ est Christus perfectus in deitate & humanitate, quam perfectionem non habent sacramenta alia.

De

De institutione sacramenti.

Item etiam alia consideranda occurrunt quatuor, scilicet sacramentum, institutio, forma, & res. Sacramentum Dominus instituit, quando post typicum agnum corpus & sanguinem suum discipulis in cœna porrexit. Vnde Eusebius Emisenus, Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus sideribus, necesse erat vt die cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium quod semel offerebatur in pretium.



DIVISIO TEXTVS.

Item etiam alia consideranda occurrunt quatuor, &c. Hæc pars diuiditur per Magistram in tres partes, in quarum prima agitur de substantialibus sacramentis, quæ ante omnia consideranda sunt. In secunda agit de sacramento ex parte suscipientis, quæ incipit in dist. 11. *ibi*. [Et sicut sunt duæ res istius sacramenti] In tertia autem agit de sacramento ex parte celebrantis, *ibi* scilicet dist. 14. [Post hæc queritur si gerit sacerdos, &c.] Residua autem pars illius distinctionis à Magistro diuiditur in quatuor partes, in quarum prima agit de institutione, in secunda de forma *ibi*. Forma vero, &c. In tertia quid sit res & sacramentum *ibi*. [Nunc quid sit sacramentum sit] In quarta vltimo tangit quod primo enumerat, scilicet sacramentum quod refertur ad species materiales huius sacramenti, quæ sunt species panis & vini *ibi*. [Potro illa species visibilis est sacramentum, & cetera.]

ARTICVLVS V.

An sacramentum Eucharistiæ sit debito & congruo tempore institutum à Christo?

Incipit autem questio circa primum, scilicet de institutione: videtur enim, quod à tempore morbi competit medicina: & ita à principio mundi debuit institutum fuisse.

Item, Ad vitam deperditam per esum ligni vitæ non erat reditus nisi per esum ligni vitæ: ergo si mortem pellere cogitauit, sicut & fecit, omnibus à tempore peccati casus Adæ debuit edulium ligni vitæ præstitisse: hoc autem est in Eucharistiâ: ergo extrinsece debuit instituisse.

Item, Via viatoribus semper indicabatur à principio sæculi: ergo viaticum non debuit negari: sed viaticum est corpus Christi in sacramento: ergo à principio debuit esse hoc sacramentum.

SED CONTRA videtur, quod post Passionem & Resurrectionem debuit institui: quia baptismus est ianuâ vitæ, & generatio vitæ spiritualis.

ritualis: nullus autem nutritur nisi prius uiuat & generetur: ergo institutio baptismi debuit præcedere institutionem Eucharistiæ: baptismus autem post Resurrectionem formaliter institutus est, vt habitum est: ergo etiam Eucharistiâ multo magis.

Item, Sicut se habet perceptio Eucharistiæ ad perceptionem baptismi: ita se habet institutio Eucharistiæ ad institutionem baptismi: sed non percipitur Eucharistiâ nisi à baptizatis: ergo nec institui debuit Eucharistiâ nisi instituto baptismo, vt videtur.

ITEM videtur quod nec à principio mundi nec post Resurrectionem debuit institui, sed potius in initio filiorum Israël in terra promissionis: quia hoc in litera dicitur, quod post agnum typicum dedit corpus suum, vt per hoc significaret legalia cessasse, & Noui Testamenti sacramenta incipere: cum ergo expressior figura Eucharistiæ fuerit manna, vel oblatio Melchisedech, vt supra habitum est, in cessatione illorum hoc sacramentum debuit institui, & non post cœnam agni typici, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum ad id quod primo obiicitur, quod tales obiectiones optime teneant, si morbus & medicina essent temporales: quia in illis & natura supponitur operari per necessitatem, & hanc inuat medicina, & nisi cito iuuet, ex corruptione principiorum per morbum succumbit natura. Sed, sicut à principio huius quarti dictum est, secus est in morbo spirituali: quia in illo, natura non agit per necessitatem, sed per voluntatem: ad voluntatem autem præxigitur cogitatio, & ideo oportuit præfigurari morbum & medicinam multis signis & figuris, vt dicit Magister Hugo, vt postea gratia curaret quam iuaret voluntas: & ideo remedium sacramenti nouæ legis non statim conueniebat dari.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod non erat reditus nisi per esum ligni vitæ: sed infra habebitur, quod duplex est modus edendi, scilicet spiritualis, & ille semper fuit in fide credentium. Vnde Augustinus, Vt quid paras dentem & ventrem? crede, & manducauit. Et per illum fuit reditus quoad satisfactionem, licet non quoad pretij susceptionem. Alius est sacramentalis, & illum non semper conueniebat esse, vt prius habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod viatoribus eo quod via spiritualis est, sufficiebat esus viatici spiritualis.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est in isto sacramento, & aliud in baptismo: baptismus enim figura est Passionis, & sepulture, & resurrectionis: Passio in subiectione peccati, sepultura in abiectione & immersione triplici sub aqua, & Resurrectionis in nitore abluti: & ideo ille formaliter institui non potuit, nisi post omnia hæc: sed Eucharistia est commemoratio Passionis tantum, & ideo immediate ante Passionem debuit institui: licet usus Eucharistie non detur nisi baptizato. Et ideo nihil habet similitudinis vsus horum sacramentorum & institutio.

AD ALIUD dicendum, quod non est verum, quod sicut se habet perceptio, &c. Et huius ratio iam

assignata est: & ideo proportio illa, nihil valet. AD ALIUD dicendum, quod illæ figuræ licet sint expressiores quoad species materiales, vt prius dictum est, quæ sunt signa tantum: non tamen magis conueniebant post istud quam post illa institui. Aliter etiam potest dici, quod illa fuerunt signa, non sacramenta: & ideo species quæ in eis præfigurabatur, non debuit cessare, sed potius incipere ritus illius speciei: sed sacramenta legalia cessare debuerunt, vt supra in questione de legalibus habitum est. Et ideo post illud tanquam terminandum, debet institui Eucharistia, non post illa quæ per speciem in genere considerata non terminata sunt, sed adhuc frequentantur.

De forma.

**F**ORMA vero est quam ipse ibidem edidit dicens, Hoc est corpus meum: & post, Hic est sanguis meus. Cum enim hæc verba proferuntur, conuersio fit panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi: reliqua ad laudem Dei dicuntur. Vnde Ambrosius. Sermone Christi hoc conficitur sacramentum, quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi caelestis. Consecratio quibus fit verbis? attende quæ sunt verba. Accipite & comedite ex eo omnes: Hoc est corpus meum. Et iterum, Accipite & bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo refertur: oratio præmittitur pro populo, pro regibus. Item, Augustus. Credendum est, quod in illis verbis Christi sacramenta conficiantur: reliqua omnia nihil aliud sunt quam laudes, vel obsecrationes fidelium & petitiones. Ecce quæ sit institutio & forma huius sacramenti. Vbi consideratione dignum est, quare illud sacramentum post cenam dedit discipulis. Dominus igitur Iesus ad inuisibilia paternæ maiestatis migraturus, celebrato cum discipulis typico pascha, quoddam memoriale eis commendare volens, sub specie panis & vini: corpus & sanguinem suum ita eis tradidit, vt ostenderet legis veteris sacramenta, inter quæ præcipuum erat agni paschalis sacrificium, in morte sua terminari, ac legis nouæ sacramenta substitui: in quibus excellit mysterium Eucharistie. Ideo etiam post alia dedit, vt hoc vnum arctius memoriæ discipulorum infingeretur, & ab Ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinam sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur: sed potius à ieiuniis sumi oportet, sicut Apostolus docet, vt singulari reuerentia diiudicetur, id est, discernatur ab aliis cibis, quod Dominus Apostolis disponendum reliquit. Vnde Augustinus. Apparet, cum primo acceperunt discipuli Eucharistiam, non eos accepisse ieiunos: non ideo tamen calumniandum est vniuersæ Ecclesie, quod à ieiuniis sumitur semper. Placuit enim Spiritui sancto, vt in honore tanti sacramenti, prius in os Christiani Dominicum corpus intraret, quam alij cibi: ideo vbique mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dedit Dominus, ideo pransi vel cenati illud accipere debent, vt illi faciebant quos Apostolus redarguit. Nam saluator, quomodo

Mat. 26

Lib. 4. de sacramentis cap. 4.

De cõf. dist. 2. Verum sub fi.

1. Cor. 11.

Ad Iacuarium epistol. 119. De cõf. dist. 2. c. Liquido apparet.

1. Cor. 11.

quomodo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infingere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad Passionem digressurus erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur, Apostolis per quos Ecclesias dispositurus erat, referuauit docendum.

ARTICVLVS VI

An ista sit debita forma, Hoc est enim corpus meum?

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur in secunda parte ibi [Forma vero est quam ibidem edidit dicens, Hoc est corpus meum, &c.] Obicitur enim multipliciter contra hanc formam sic: Forma sacramenti est faciens formaliter sacramentum, sicut dicit Augustus. Accedat verbum ad elementum, & fit sacramentum: sicut patet in baptismo in quo nihil facit forma, nisi ex parte accipientis exerceatur baptismus: ergo similiter hic cum dicitur, Hoc est corpus meum, non habebit effectum nisi cum exercetur in materia debita sacramento: ergo hæc oratio, Hoc est corpus meum, in œna nihil significat, circa corpus Christi in celo: & non potest dicere, Hoc est corpus meum, nisi demonstrato corpore in celo, quod falsum est: ergo non debuit forma tradi per verbum est, sed potius per verbum notans transitum vnius ad aliud & mutationem.

2. Item, Aliud est significare aliquid factum esse, & aliud præcipere in suum usum, & aliud facere. Cum autem dicitur, Hoc est corpus meum, significatur corpus Christi esse, vel factum esse. Et cum additur, Accipite & comedite ex hoc omnes: præcipitur vsus existentis. Ergo illa forma nihil importat de sacramenti consecratione. Cum igitur forma sacramenti sit faciens & conficiens sacramentum, hæc non videtur esse forma sacramenti.

3. Item, Non contingit vti vocibus nisi duobus modis, scilicet materialiter & significatiue, sicut vt ipsa vox est signum & res: signum secundum quod dico, homo est animal rationale: res sive materialiter, secundum quod dico, homo est duarum syllabarum & trium litterarum & aspirationis. Ergo & hac voce, Hoc est corpus meum, non contingit vti pluribus modis. Constat autem, quod non accipitur hic materialiter: ergo significatiue: ergo demonstratur corpus Christi iam factum, & non quod ipsa vt forma faciat ipsum.

4. Item, Demonstratio siue sit ad sensum, siue ad intellectum, semper est ad significandum id quod est: ergo & hic, cum dicitur, Hoc est corpus meum, significatur corpus Christi esse, & non fieri.

ITEM obicitur de prima particula quæ est pronomen, hoc: ex quo enim est pronomen, aut est demonstratiuum, aut relatiuum: quia aliter intellectus eius esset cassus & vanus: non autem relatiuum, cum non ferat relationem alicuius superpositi antecedentis in relatione: ergo est demonstratiuum: aut ergo demonstrat substantiam panis, aut corporis Christi sub accidentibus quæ videntur

vel intelliguntur. Si substantiam panis: ergo sensus est, panis demonstratus est corpus Christi, & hoc falsum est: ergo & illa locutio falsa est. Si substantiam corporis Christi: ergo nihil aliud est dictum, Hoc est corpus meum, quam corpus meum est corpus meum: & hæc semper est vera, & nonquam faciens translationem alicuius. Ergo illa forma non refertur ad sacramentum, sed ad significandum corpus Christi semper sine conuersione aliqua in corpus Christi.

2. Item, Hæc est falsa, quod panis erit corpus Christi. Probatio. Quæcumque propositio est vera de futuro, erit aliquod tempus in quo præsentialiter est verum: nunquam autem erit tempus in quo hæc est vera, panis est corpus Christi: ergo hæc nunquam est vera, panis erit corpus Christi. Causa autem falsitatis est discohærentia prædicati cum subiecto quod notatur cohætere in futuro: ergo cum vicinior cohærentia notetur per verbum præsentis temporis: illa est multo magis falsa quæ est, panis est corpus Christi: ergo & hæc. Hoc est corpus Christi, siue corpus meum, cum nihil demonstrat per ly hoc nisi substantiam panis ante transubstantiationem.

3. Item, aut est demonstratio ad sensum, aut ad intellectum. Si ad sensum: cum igitur oculis nihil subiciatur nisi species panis & substantia panis, per accidens videtur, quod sensus sit, panis demonstratus est corpus meum, & hæc est falsa. Si autem demonstratio est ad intellectum: hoc iterum videtur non posse esse: quia tunc oporteret, quod minus demonstratiuum cum re intellecta, esset similis speciei, sicut cum dicitur, hæc herba crescit in horto meo: sed nihil similis speciei est in pane cum corpore Christi: ergo non potest esse demonstratio ad intellectum.

4. Item, Nunquam esset hæc vera, hæc herba crescit in horto meo, nisi herba ratio vniuocè conueniret rei demonstratæ & intellectæ: sed nihil hic vniuocè est in pane & corpore Christi: ergo non potest esse demonstratio ad intellectum.

5. Item, Dupliciter, vt dicunt Sophistæ, contingit significari demonstrationem & negationem & quedam alia, scilicet vt conceptam, sicut significatur in pronome hoc. Ergo cum dicitur, Hoc est corpus meum, significatur vt exercita: ergo vult cadere super accidentia sensibilia, siue sint eiusdem in numero, siue in specie, sicut distinguitur personalis demonstratio à simplici demonstratione. Constat autem, quod vtroque modo locutio est falsa: ergo simpliciter falsa est, Hoc est corpus meum, demonstrato pane.

6. Si forte tu dicas, sicut quidam dixerunt, quod pronomen est hic pars orationis, & sua demonstratio non est separanda ab oratione, ideo demonstrator hic quod est ibi in termino finali orationis. Contra: Sicut se habet totum ad totum, ita pars ad partem: ergo si totum factum est in termino finali orationis, pars facta est cum profertur pronomen demonstratiuum hoc.

7 Item, In aliis orationibus non demonstrat pronomen id quod futurum est post orationem in qua ponitur, sed potius rem præexistente: ergo similiter & hic: ergo videtur, quod demonstratio cadat super substantiam panis sub talibus accidentibus.

8 Item, Prius est secundum intellectum accipere rem demonstratam quam de ipsa aliquid affirmare vel negare: ego cum dicitur, Hoc est corpus meum, prius secundum intellectum accipitur res consecrationis subiecta sensui demonstrata, quam de ipsa dicitur esse corpus Christi: ergo non videtur demonstratio pronominis dependere à sequenti parte orationis, ut dicit illa solutio.

9 Si forte tu dicas, ut quidam alij dixerunt, quod demonstratio refertur non ad signum sed ad signatum, secundum quod videtur Gloss. dicere super illud Matth. 27. Hoc est corpus meum, dicens, quod sub specie panis videtur: ergo secundum hoc iam in prolatione pronominis corpus Christi fuit sub specie panis: ergo non virtute orationis efficeretur sub specie panis, quod falsum est, & contra dictum August. in quo dicit, Accedat verbum ad elementum, & fit sacramentum.

10 Et ideo alij iterum dicunt, quod demonstrat signatum in termino finali transsubstantiationis. Sed contra hoc etiam obiicitur, quod terminus substantialis vel accidentaliter supponens, verbo presentis temporis restringitur ad supponendum vel copulandum pro tempore presentis: in hac autem oratione pronomen supponit, verbo presentis temporis non ampliato, nec confusum tempus significanti: ergo supponit pro presenti tantum: presentis autem non est nisi substantia supposita quæ fuit ante prolationem orationis, & hæc est substantia panis: ergo non supponit nisi pro illa: & tunc locutio est falsa, ut prius probatum, est.

11 Item, Unde habet hoc pronomen quod in hac locutione demonstrat rem sub finali termino potius quam in alia, cum nihil in hac ponatur quod in alia non ponitur.

*Quæst. 2.*

VLTERRIVS queritur de hoc verbo, Est: est enim significat rem in presenti: hoc autem non admittit veritas locutionis: quia panis non est corpus Christi.

2 Item, In aliis sacramentis ponitur verbum significans actum ministri & Dei, ut baptizo: quia Deus baptizat interiori, & exterius minister: ergo similiter debet fieri in hoc sacramento: sed hoc verbum, est, nullum actum ministri vel Dei importat: ergo non debet esse de forma.

3 Item, Actus verbi in aliis sacramentis aliquo modo dicit actum proprium materia: sicut baptizo dicit actum abluendi, qui est actus aquæ proprius: & inungo dicit actum unguendi, qui est proprius actus chrisiatis & olei infusorum: ergo videtur, quod etiam in hoc sacramento actus importari debeat, qui sit proprius materia panis & vini, sicut nutritio, vel cibo: & ita deberet dicitur, Nutritio vos corpore meo: & non, Hoc est corpus meum.

4 Item, Sacramentum novæ legis ex sua forma efficit quod figurat: ergo videtur, quod debet ponitur in forma verbum denotans hanc efficientiam: & hoc non facit verbum substantivum: ergo male ponitur in forma.

5 Item, In operibus creationis, ubi nullum fieri est medium inter creatorem & opus, tamen utimur verbo sciendi: ergo videtur, quod similiter & hic uti debeamus.

6 Item, Panis est transiens in corpus Christi: ergo male dicitur, quod sit corpus Christi: quia sic non significatur transitus panis.

7 Item, Verbum substantivum notans inherentiam prædicati cum subiecto, supponit subiectum cum forma & materia: sicut cum dicitur, homo est animal, vel homo est albus: ergo similiter facit hic: ergo panis qui est in forma & materia manens est corpus Christi, quod hæreticum & falsissimum est: ergo videtur, quod sic est male ponatur de forma.

VLTERRIVS queritur de hac particula, Corpus: videtur enim, quod convenientius diceret, caro: quia cum loquitur Ioan. 6. de cibo huius sacramenti, ponit carnem, dicens, Caro mea vere est cibus, &c.

*Quæst. 3.*

2 Item, Corpus ut organizatum nullum est aptum comestioni, sicut nec omnes partes eius: sed caro sola apta est, vel aptior cunctis aliis membris similibus & dissimilibus: ergo videtur, quod carnem & non corpus debuit ponere.

3 Item, Panis est corpus simile in toto & in partibus, quod homogeneum vocatur: quia quilibet pars panis est panis, & quilibet pars vini est vinum: ergo videtur, quod sit signum cibi homogenei: ergo carnis, & non totius corporis organici: ergo debuit poni caro, non corpus.

4 Item, Vinum ex vi sacramenti non connectitur nisi in sanguinem, qui est homogeneus: ergo eadem ratione panis non connectitur ex vi sacramenti nisi in carnem, quæ est pars homogenei.

VLTERRIVS queritur, Quare dicit, Meum? Videtur enim convenientius dixisse, corpus Christi: quia si propter reverentiam nominis etiam voluit Deus ut ad tempus baptismus fieret in nomine Christi: ergo etiam propter maiorem dignitatem huius sacramenti debuit hic poni nomen istud.

*Quæst. 4.*

2 Item, Maioris efficaciz est forma in hoc sacramento quam in aliis: quia hic corpus inanimatum & non gloriosum, convertitur in corpus animatum & gloriosum unitum divinitati: ergo hic maior effectus deberet attribui dignissimo nomini, scilicet Iesu Christo: ergo deberet dixisse, Hoc est corpus Iesu Christi, ut videtur.

VLTERRIVS queritur de his quæ adduntur in Evangelio, de hoc scilicet, Accipite & comedit, utrum sit de forma? Videtur, quod sic: quia illa referuntur ad usum sacramenti, hoc autem quod dicit, Hoc est corpus meum, tantum ad transsubstantiationis insinuationem: ergo videtur, quod æque vel magis, accipite & comedit, sint de substantia formæ: sicut hoc quod dicitur, Hoc est corpus meum.

*Quæst. 5.*

2 Item, Actus notans exercitium & usum baptizandi est de forma in baptismo, cum dicitur, Baptizo te, &c. ergo similiter illa verba quæ notant usum huius sacramenti, de forma esse debent, ut videtur.

VLTERRIVS queritur de mutatione, additione, & diminutione, & corruptione: sicut in questione de forma baptismi, & confirmationis

*Quæst. 6.*

SOLVITIO.

SOLVITIO. Dicendum, quod hæc est forma, Hoc est corpus meum, meo iudicio, & non plus. Ad solutionem autem eorum quæ obiecta sunt, notandum quod illa oratio in triplici vi habet considerari: habet enim unam, secundum quod est vox significativa rei: & ex hoc modo facit signum de re aliqua demonstrata: Item, habet vim, secundum quod est forma sacramenti ab institutione divina: & secundum hoc est conversiva panis in corpus Christi, & facit transitum sive panis transsubstantiationem. Tertiam habet vim, secundum quod in ea operatur Verbum increatum, in cuius persona profertur à sacerdote: quia quasi recitative à sacerdote dicta, refertur ad Verbum increatum, secundum quod ipsum in voce istius orationis operatur. Et hoc modo dixerunt de antiquioribus Theologis, quod vox habet referri ad rem, & res indivisibiliter & indivisibili videtur operatur cum coniuncto sibi Verbo increato: & non est separare partem à parte, sicut in alia constructione: & licet habeat figuram in quantum est vox creata: non tamen habet operationem sacramentalem in quantum huiusmodi, sed in quantum indivisibiliter operatur in ea Verbum increatum signatum, ad quod reduci habet oratio ista unde est, scilicet corpus Christi: licet pluribus vocibus exprimat secundum modum suppositi & apppositi & compositionis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ille triplex usus formæ, secundum quod hæc verba accipiuntur cum significatione, institutione, & operatione Verbi increati, non est nisi in sacramento: licet argumentatio illa procedat ac si usus huius orationis nihil habeat ab institutione & operatione Verbi increati: & hoc non est verum.

AD ALIUD dicendum, quod etiam illa obiectio supponit falsum, scilicet quod oratio non sit nisi insinuatina facti, & non faciens transitionem ex institutione & operatione Verbi increati, in cuius persona verba illa profertur. Quare autem Verbum notans transitum vel mutationem, non ponitur in oratione illa, infra ut poterimus determinabimus.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum de vocibus ad solum usum significandi institutis, sed non de vocibus quæ sunt formæ sacramentorum, in quibus institutio facit voces esse operationis gratiæ invisibiles.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod pronomen habet vires tres, secundum quod tota oratio: & illæ argumentationes quæ sunt à communi usu loquendi, ad orationes quæ sunt formæ sacramentorum, nihil valent.

AD ID quod obiicitur de prima parte orationis, quod est demonstrativum pronomen, sine præiudicio recitabo tres opiniones. Magistrorum primo, & postea tangam quod melius mihi videtur. Prima opinio est eorum qui dicunt, quod sic hoc facit demonstrationem ad sensum, & quod illa cadit super substantiam panis, non simpliciter, sed prout est substantiatus in corpus Christi: & hi dicunt, quod demonstrat contentum panis, prout est terminus transsubstantiationis. Et si obiicitur, quod panis transsubstantiatus in corpus Christi, non est panis, sed corpus Christi: Dicunt, quod hoc est verum: sed non simpliciter est corpus Christi, sed prout finis est conversionis sacramentalis. Qualiter autem illa argumenta solvantur,

patebit posterius: quia una solutio est omnium illorum secundum has omnes opiniones. Alij dicunt, quod est ibi demonstratio ad intellectum, & cadit demonstratio super accidentia specierum panis & vini prout sunt species sacramentales, & non prout simpliciter species: & ideo sensus est, Signatum sacramentaliter in speciebus panis & vini est corpus Christi. Et isti dicunt, quod talis demonstratio simpliciter non exigit identitatem in specie inter rem demonstratam & intellectam, sed tantam convenientiam quæ est inter signum & signatum sacramentaliter. Et sic solvantur argumenta in contrarium obiecta.

Sed contra utramque istarum solutionum & opinionum, videtur obijci. Contra primam quidem: quia impossibile est in se, vel ut terminum demonstrari, quod non est ante demonstrationem: corpus autem Christi nec in se, nec in altari, nec ut terminus conversionis, est ante demonstrationem: ergo neutro modo potest demonstrari. Contra secundam autem videtur obijci: quia sacramentaliter demonstratur id quod actu est sub sacramento, demonstratione cadente super species sacramentales: sed corpus Christi non est contentum sub speciebus illis, demonstratione cadente super species illas: ergo non contingit ipsum sacramentaliter demonstrari.

Et ideo videtur mihi tertia via esse probabilior, quod dicatur, quod sic hoc est demonstrativum simul & operativum sive conversivum: & hoc habet in quantum est pars formæ sacramentalis, ab institutione, & cum Verbo increato: & ideo non divinum habet, sed potius voces referuntur ad res significatas in vocibus illis, & ad Verbum increatum simpliciter: & ita in virtute unius indivisibilis operantis, operatur oratio illa quæ est forma sacramenti, & operando demonstrat, & demonstrando operatur: sicut dicitur de creatione & infusione animæ.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quod demonstrat corpus Christi sub accidentibus, & faciendo ipsum esse ibi demonstrat: & ideo plus est dictum, Hoc est corpus meum, quam corpus meum est corpus meum: quia sensus est, Hoc est corpus meum, id est, contentum sub speciebus est corpus meum, & virtute huius orationis ibi factum est ex substantia panis.

AD ALIUD dicendum, quod verum est hanc esse falsam, quod panis est corpus Christi: & non est simile nisi nos diceremus, quod hoc verbum, est, non noceret nisi compositionis inherentiam cum presenti tempore consignificatio. Nos autem dicimus, quod ab institutione & conjunctione ad Verbum increatum, est conversivum sicut tota oratio: & ideo non notat inherentiam hic, sed conversionem & existentiam corporis Christi sub speciebus eius quod convertitur in ipsum.

AD ALIUD dicendum, quod si dicatur ad sensum demonstratio, sive ad intellectum, semper diminute dicitur: sed si dicatur ad intellectum esse cum vi conversiva demonstranti ad intellectum, tunc erit probabilis: & tamen non sequitur inconueniens quod concludit obiectio. Sunt tamen qui dicunt ad sensum esse demonstrationem, eo modo quo res sacramenti sensibilis dicitur sub speciebus sacramentalibus.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, hæc

hæc herba crescit in horto meo, non est nisi pars illius demonstrationis: quia ista est tantum ostensa sua, illa autem factiva primo, & per consequens ostensiva.

AD ALIVD dicendum, quod demonstratio significatur hic ut exercita: sed tamen hæc non est tota virtus eius nec est prima: sed potius illa quam habet inquantum est forma sacramenti. & hæc est operatiua eius quod demonstratur. & postea demonstrat. Unde licet anima infundendo creatur, & creando infunditur, tamen creatio secundum intellectum præcedit infusionem: ita hic licet demonstratio pronominis simul faciat demonstrari & demonstrare, tamen virtus operatiua secundum intellectum præcedit demonstrationem in forma sacramenti: & ideo tales argumentationes nihil valent.

AD ALIVD dicendum, quod verum est, quod oratio non est dividenda: & hoc est propter operatiuam virtutem quam non habet ex constructione vel ordine vel coniunctione partium, sed potius ex institutione diuina, secundum quod vox ad sensum refertur, & in sensu verbi Verbum increatum operatur. Et ideo obiectio facta in contrarium nihil valet: quia hoc verum est de oratione quæ non est nisi significatiua: quia constructio illius dependet à modo significandi & significatiue partium.

AD ALIVD dicendum, quod hoc ideo continet, quia alix orationes non operantur suum significatum, sed insinuant tantum: & ideo nihil est simile.

AD ALIVD dicendum, quod hoc verum est de demonstratione quæ tantum est ostensiva rei, & non factiua virtute orationis in qua ipsa est: hæc autem demonstratio cum virtute aliorum verborum facit id quod demonstratur sub accidentibus, & demonstrando facit ipsum.

AD ALIVD dicendum, quod bene assentiendum est Glossæ, dummodo intelligatur, scilicet quod id quod videtur sub speciebus illis, virtute orationis cum demonstratione est ibi factum. Et patet ex prædictis, quod id quod contra obicitur, non valet, nisi daremus hoc quod demonstratio est significatiua tantum demonstrati, & non operatiua.

AD ALIVD dicendum, quod verum est, quod ly hoc supponit verbo presentis temporis, & supponit id quod actu est: sed hoc demonstrando ibi efficitur, & efficiendo ibi demonstratur: & ideo non supponit substantiam panis, sed potius corporis Christi: & nihil est dictum, quod ly hoc faciat ibi partem, sicut prius dictum est: quia hoc habet tota oratio indiuisibiliter relata ad signatum, & ab institutione: & ideo nihil est de termino finali vel termino initiali: quia totum operatur ad illum indiuisibilem effectum vt vnum indiuisibile.

AD ALIVD dicendum, quod in hac relatione habet pronomen quod non habet in alia, propter hoc quod est forma sacramenti operatiua per institutionem diuinam.

*Ad qua-  
stionem  
1.*

AD ID quod vltimus queritur, dicendum quod sicut dictum est de pronomine demonstratiuo, quod non est tantum demonstratiuum, sed etiam operatiuum: ita dicendum est de verbo est, quod non tantum notat coherentiam: sed est operatiuum & conuersiuum, vt dictum est: & vna

simplex virtus operans est in omnibus illis verbis, in quantum referuntur ad vnitatem institutionis, & Verbi increati operantis in verbis istis: & ideo sicut hæc admittitur id in quod conuersus est panis in corpus Christi, ita admittitur hic, Hoc est corpus Christi: cum simul fiat conuersio & signatio presentis corporis Christi, & virtute eiusdem orationis.

AD ALIVD dicendum, quod secus est in isto, & aliis sacramentis: quia in aliis aliquid operatur minister ad minus in materia, vt unctionem quæ fit in aqua facit minister: sed hic nec super materiam exteriorem quæ est panis & vinum, nec interius in effectu gratiæ, potest esse opus nisi diuinum: & ideo non potuit hic esse actus ministri significatus in forma.

AD ALIVD dicendum, quod in aliis sacramentis consecratur & conficitur sacramentum cum recipitur, vt baptisimus cum baptisimus recipitur, & confirmatio cum aliquis recipit confirmationem, & sic de aliis. In hoc autem sacramento non est sic: sed conuersio est ante receptionem sacramenti: & non potuit poni verbum congruentem notans actum materiæ, quia iste est in vsu sacramenti post consecrationem: & hoc tetigit Dominus, quando dixit, Accipite & comedite, & cetera.

AD ALIVD dicendum, quod verbum notans motum vel mutationem, non competit in hoc sacramento: quia omnis motus & mutatio supponunt materiam communem vtrique terminorum motus & mutationis super quam fit: sed hic nihil talium est: quia panis non est materia de qua fit corpus Christi, ita quod conseruatur aliqua noua materia in corpus Christi, quæ ante non fuit sub forma corporis Christi: quia hoc sine augmento esse non posset: sed hic fit transubstantiatio totius compositi panis ex forma & materia, in substantiam præexistentem corporis Christi, sine aliqua mutatione media, & sine intervallo temporis: & ideo competentius ponitur ibi verbum est cum potentia transubstantiandi, quam aliud verbum notans motum vel mutationem.

AD ALIVD dicendum, quod in operibus creationis est ad minus substantia de nouo facta, quæ ante non erat, licet non fit proprie motus vel mutatio: sed hic nulla substantia perit, nec aliquid nouum corpori Christi aduenit: sed transubstantiatio est huiusmodi in hoc vigore verborum: & ideo non possunt hic proprie verba motum significantia poni in forma.

AD ALIVD dicendum, quod obiectio hæc procederet, si verbum esset tantum notans inheretiam prædicati cum subiecto: dictum est autem iam sæpius, quod ipsum cum hoc, & per intellectum ante hoc, est conuersiuum, hoc modo quod transubstantiatio totius panis in totum corpus Christi dici potest conuersio: & ideo obiectio nihil valet.

AD ID quod vltimus queritur de tertia particula quæ est corpus, dicendum quod sacramentum maxime perfectionis non conueniebat esse partis: & ideo non poterat esse de carne forma, sed de toto corpore. Et hoc quod dicit Dominus in Euangelio Ioan. 6. dicitur per synecdochen, & intelligitur de toto: ponitur tamen ibi caro mea vere: quia à minori per hoc ostenditur de toto: si enim

*Ad qua-  
stionem  
3.*

si enim

si enim caso quæ est defectibilior pars viuificat, multo magis spiritus & totus Christus.

AD ALIVD dicendum, quod illa obiectio sophisticè procedit: hoc enim quod proponit, est verum de cibo qui conuertitur ad nos, non de eo ad quem nos conuertimur: sed de cibo isto verum est, quod ad se nos conuertit, vt supra dictum est: & ideo melius ponitur ibi corpus in dissimilitudine partium quam caro: quia non in ratione vnius gratiæ vnit nos sibi in vsu: sed in isto operatur vsum spiritualis oculi, in altero vero vsum spiritualis scilicet pedis, & sic de aliis.

AD ALIVD dicendum, quod licet panis sit corpus homogeneum: non tamen colligitur ex grano vno, sed ex diuersis: & hac similitudine sumitur in sacramento, vt dicitur in litera: & hoc modo magis ponit conuenientiam ad corpus dissimile in partibus, quam ad corpus simile.

AD ALIVD dicendum, quod hoc quod vnum sacramentaliter non conuertitur nisi in sanguinem, non est propter homogeneitatem materiæ, sed propter rationem vsus: quia datur in potum spiritualem, & effectum redemptionis: tamen in quantum fidelibus diuersis datur, colligitur vinum ex diuersis granis vuz. Sed de corpore non est sic: quia illud datur in figura corporis Christi mystici: vni capiti Christo: & hoc corpus habet diuersitatem vsus in gratis membrorum: & huic operationi magis conuenit corpus dissimile, quam simile.

*Ad qua-  
stionem  
4.*

AD ALIVD dicendum, quod vltimus queritur de quarta particula, quæ est meum, quod melius ponitur ibi meum, quam Christi: quia illa verba quasi in persona Christi recitantur à sacerdote. Si autem poneretur ibi Christi: tunc videtur ad aliam personam ordinari: & sic alia persona significaretur operari in verbis istis: & hoc ostensum iam est non esse conueniens: quia Verbum increatum convenienter operatur in verbo creato, vt habitum est.

AD ALIVD dicendum, quod in baptisimo aliquid est: quia ibi operatur minister & iuocatur Deus: & illa inuocatio ad nomen Christi propter aliquam causam reprobatur: sed in hoc sacramento non operatur nisi Verbum Filium in verbo creato, quod ad hoc instituit: & ideo debet istud verbum pronuntiarit tanquam sue propriæ personæ, & non de ipso vt de alio fieri locutio: quod fieret, si poneretur ibi Christi, propter hoc quod personam aliam quam loquentis, vel in cuius persona sacerdos pronuntiat, nomen significaret.

*Ad qua-  
stionem  
5.*

AD ID quod vltimus queritur, dicendum quod accipite & comedita pertinet ad vsum sacramenti, & non ad consecrationem: & ideo puto, quod non est de forma: hoc autem quod dicitur, Hoc est corpus meum, non est tantum insinuatium, sed operatiuum sacramenti, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod ille actus quem significat verbum baptisimo, non tantum dicit exercitium, sed etiam fieri baptisimatis. Hic autem non sic est: quia consecratio istius sacramenti est ante perceptionem, vt dictum est.

*Ad qua-  
stionem  
6.*

AD ALIVD quod vltimo queritur, dicitur sicut in præhabitis. Ex hoc patet falsitas cuiusdam opinionis, & solutio cuiusdam questionis antiquorum, qui

propter hoc nescierunt distinguere inter vsum & consecrationem sacramenti: dixerunt enim, quod Deus ipse aliis verbis secretis confecit corpus suum, & postea his verbis, Hoc est corpus meum, dedit virtutem conficiendi: hoc enim non est rationabile: sed quod etiam tunc illa verba fuerunt non tantum significatiua corporis Domini, sed operatiua.

*Quæstio-  
cula.*

Si autem queritur de ly enim quod in Romanis libris dicitur & in antiquis libris Patrum inuenitur, utrum sit de forma? Dicendum est, quod tantum est apponere: tamen in Euangelio non inuenitur, & magis tangit causam vsus qui importatur in verbo accipiendi & comedendi, quam sit de substantia formæ.

ARTICVLVS VII.

Queritur de forma qua dicitur super vinum, & de singulis verbis in ea positis?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Accipite & bibite ex hoc omnes, &c.] Queritur enim de forma quæ dicitur super vinum. Et queruntur duo, scilicet de verbis in ea positis, & de comparatione ipsius ad formam quæ dicitur super panem. Videtur enim, quod non sit forma illa quam frequenter Ecclesia, scilicet hæc, Hic est enim calix sanguinis mei noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hoc enim totum ponit Ecclesia: & constat, quod in nullo Euangelistarum inuenitur. Cum ergo sacramentum non habeat formam nisi institutam à Deo, videtur hoc non esse de forma: quod patet currenti per singula Euangelia. In Matth. 26. habetur sic, Bibite ex hoc omnes, Hic est sanguis meus Noui Testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. In Marc. 14. sic, Et accepto calice gratias agens dedit illis: & biberunt ex eo omnes: & ait illis, Hic est sanguis meus Noui Testamenti, qui pro multis effundetur. Lucæ 22. sic, Hic est calix Noui Testamenti, qui pro vobis effundetur. Patet ergo, quod in nullo est Euangelistarum.

1. Præterea, videtur, quod præsumptio fuerit ponere quod Dominus non apposuit: ergo videtur, quod etiam peccant in tanto sacramento hanc formam tenentes.

2. Item, videtur, quod id quod apponitur nullam habeat virtutem transubstantiandi. Hanc enim virtutem non habent verba nisi in quantum sunt Verbi increati statuentis ea, vt infra dist. 9. habebitur in litera Ambrosii. quod sermo Christi creaturam mutat. Ergo videtur, quod non sint de forma ea quæ appositæ homo, & à Deo non inueniuntur instituta.

3. Item, Hieron. dicit, Non credatur mihi si dixerō aliquid quod per nouum vel per vetus testamentum probare non possum. Quod autem in forma sit mysterium fidei, & æterni testamenti, nec per nouum nec per vetus testamentum potest probari: ergo non est credendum esse de forma, præcipue tanti sacramenti, quod totum supra hominem est.

*Quæstio-  
cula 1.*

Vltimus videtur, quod non conuenienter ponitur

ponitur sibi, Calix sanguinis. Ea enim quæ sunt de forma vel materia sunt de essentia sacramenti: calix autem vas, sacramenti nec est forma nec materia: ergo non est de essentia sacramenti: ergo non debet poni in forma.

2. Item, Si dicas, quod per transumptionem ponitur calix in forma: ex hoc videtur sequi multiplex inconueniens. Primum quidem: quia transumptus intellectus præsupponit sibi alium in quo fundatur qui est proprius: quia prius oportet considerare proprietates rei per quas fit transumptio, antequam intellectus ad aliud transferatur: ergo simplex nesciens aliquid transferre vel translationes facere, periculose potest se habere in ipso: cum ergo in sacramento isto præcipue debeat caueri periculum erroris, eo quod ratio minime potest se iuuare in eo, videtur quod in eo nihil debeat poni translatiue. Secundo: quia omnis transumptus intellectus: ex eo quod sibi præsupponit alium, consistit in quadam intellectu multipliciter: sed multiplicitas intellectuum causa est euagationis: cum ergo in hoc sacramento ad quod toto conatu vix fide attingit homo, necessarium sit homini vt totum se in se recolligat, & non euagetur, videtur quod nihil in eo debeat dici per translationem. Tertio videtur: quia translatio fit ab vno ad aliud: ergo aut fit translatio ad corpus, vel ad sanguinem. Si ad corpus: ergo virtute illorum verborum efficitur ibi corpus: & hoc nemo dicit: quia licet sit in calice corpus, tamen non est ibi ex vi sacramenti, sed ex vi connexionis quam habet cum sanguine. Si autem ad sanguinem fit translatio: tunc non potest fieri translatio, nisi ex proprietate illa qua bibitur de calice. Et tunc sensus erit, calix sanguinis, &c. id est, potus sanguinis, &c. ergo similiter dixisse debuerat de corpore, hic est cibus corporis mei: & hoc non dixit: ergo non hic videtur vsus tali modo translationis.

3. Præterea, si ponitur pro contento, vt quidam dixerunt: tunc non deberet in constructione esse modus diuersitatis ex transumptione quam notant obliqui: quia inter contentum & sanguinem nulla est diuersitas, vt videtur.

*Quæstiō- sola 2.* VLTERRIS quæritur de hoc quod dicit, Sanguinis mei: cum enim principale quod efficit forma, sit sanguis, videtur ibi poni debere in recto, & non in obliquo.

2. Hoc etiam videtur ex forma corporis: quia ibi dicitur, Hoc est enim corpus meum. Ergo & deberet dici, Hic est enim sanguis meus.

3. Item, ibi dicit Magister in litera esse factum: & duo Euangelistæ, scilicet Matth. & Marc. ergo videtur, quod in recto deberet importari.

4. Item, cum obliqui sint translatiui, & notantes diuersitatem, videtur esse diuersitas inter rem sacramenti & sanguinem: cum autem ibi nulla sit diuersitas, videtur sanguis male poni in obliquo.

*Quæstiō- sola 3.* VLTERRIS quæritur de hoc quod dicit, Noui & æterni Testamenti: nouum enim est, vt dicit quidam Philosophus, quod quantum ad sui initium est propinquum: sed res istius sacramenti est æterna, quia Filius Dei: ergo non est noua.

2. Præterea, aut nouum est quoad rem, aut quoad ritum. Si quo ad rem: hoc falsum est: quia secundum hoc non esset æternum. Si quoad ri-

tum: ergo falsum est quod dixit supra Ambrosius: quod sacramenta nostra anteriora sunt quam sacramenta Iudæorum: & hoc dicitur gratia huius sacramenti, cuius ritus præcessit in Melchisedech Genes. 14.

3. Item, Nouum & æternum sunt opposita: quia nouum est, quod quantum ad sui initium est propinquum, & æternum quod caret initio: cum ergo dicitur Noui & æterni Testamenti, opposita videntur poni circa idem.

4. Item, Testamentum non videtur esse sanguinis, sed potius mandatorum: vnde etiam tabulæ continentis mandata, tabulæ testamenti dicuntur: ergo videtur, quod non debuit dici Noui & æterni testamenti.

VLTERRIS quæritur de hoc quod dicit ibi, Mysterium fidei: mysterium enim fidei in omnibus est sacramentis, vt patet ex definitione sacramenti quæ supra ex verbis Augusti. in principio libri posita est in notula, quod sacramentum est, quando sub visibili specie diuina virtus salutem secretius operatur: mysterium autem tantum valet quantum secretum: ergo in quolibet sacramento est mysterium fidei, & non tantum in isto: ergo non debet specialiter poni in isto.

2. Item, istud sacramentum specialiter dicitur esse sacramentum charitatis. Vnde Chrysost. dicit, quod dare carnem suam ad manducandum intimi amoris fuit indicium: sacramentum autem baptismi præcipue dicitur sacramentum fidei: ergo magis videtur competere illi quod sit sacramentum fidei, & isti quod sit sacramentum charitatis vel mysterium: ergo male ponitur in forma mysterium fidei.

VLTERRIS quæritur de hoc quod dicit, Qui pro vobis & pro multis effundetur: effusio enim potationi contrariatur, vt videtur: ergo non debet poni in sacramento calicis quem iuxta corpus potamus in communicatione sanguinis.

ITEM quæritur, Quare indistincte ponit, Pro vobis & pro multis effundetur: vna enim est ratio effusionis pro omnibus: ergo non est distinctio quoad Apostolos & alios quantum ad causam effusionis.

2. Item, Omnibus valuit sanguis ad redemptionem quoad sufficientiam: ergo non debet dici, Pro multis, sed pro omnibus.

3. Item, Virtus vniuersi cuiusque determinatur ad maximum: cum igitur maxima sit virtus sanguinis Christi effusi, debuit determinari ad maximum effectum: ergo melius dici videbatur, pro omnibus, quam pro multis.

4. Præterea, videtur hæc pars non esse de forma: quia non dicit quasi essentielle sacramenti, sed potius sacramenti effectum in nobis: ergo videtur, quod in forma non debuit poni.

VLTERRIS quæritur de hoc quod dicit, In remissionem peccatorum: hoc enim dicit finem totius Passionis & Redemptionis ex parte liberationis à malo: ergo non magis debet poni in forma sanguinis, quam in forma corporis.

2. Præterea, Lucæ 22. apponitur forma corporis, quod tradetur pro vobis: & non dicitur esse de forma quæ dicitur super panem: ergo etiam licet hic addatur, Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, non tamen debet dici esse de essentia formæ.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quod licet

licet in Evangelio vno non inueniatur & in loco vno forma ista quam tenet Ecclesia: tamen per partes ex magna parte inuenitur. Et præterea tradita inuenitur ab Apostolis qui acceperunt eam à Domino. Quod enim dicitur, Hic est calix mei sanguinis, accipitur à Luca. Ex similiter quod dicitur, Noui testamenti, accipitur à tribus, scilicet Matth. Marc. & Luc. Quod autem additur, æterni, ex traditione Domini habetur: & similiter illud, mysterium fidei. Dicit enim Apostolus 1. Corinth. 10. Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis. Quod autem Ecclesia ab Apostolis traditum acceperit, dicit Inno. 3. sic, Romana Ecclesia istud integra semper fide seruauit, quod ab ipsis Apostolis qui eam præsentialiter sacris instituit doctrinis, & Ecclesiastici ritus regulam docuerunt, acceperit ab ipsis enim Apostolis Petro & Paulo, quos & viuos Doctores habuit & defunctos custodes, hunc ritum sacrificij accepit, quem hæcenus inuolabili cultu seruauit. Et hoc est quod communiter dicitur à Magistris, quod licet non sit scripta simul hæc forma: tamen intelligitur à Deo Apostolis tradita. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

AD ID quod obiicitur de Hieronymo, dicens quod ipse non intendit, quod omnia vera per verba sint scripta in nouo testamento vel veteri: sed sicut dicit Augustinus, Omnis veritas sacre Scripturæ conuertitur, quæ sacre Scripturæ non contradicit. Istud autem satis consonum est sacre Scripturæ, quod hoc frequenter Ecclesia, quod Christus tradidit: & trahitur de illo verbo 1. Corinth. 11. Ergo enim accepi à Domino quod & tradidi vobis. Vbi loquitur de ritu huius sacramenti. Et de illo, Imitatores mei estote sicut ego Christi.

*Ad qu. 1.* AD ALIUD quod vltius quæritur, dicens quod calix ponitur ibi transumptiue, & transfertur ad passionem: sicut dixit duobus fratribus filiis Zebedæi, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Et tantum valet calix sanguinis, quantum sacramentum passionis sanguinis, quod in vsu fidelium per participationem calicis frequentatur.

AD ID autem quod contra obiicitur, est dicens quod dupliciter aliqua sunt de essentia, scilicet vt ingredientia rei constitutionem: sicut corpus & sanguis Christi sunt de essentia rei quæ est sacramentum in Eucharia: quædam autem sunt illis essentialiter coniuncta, ita quod sine his non potest esse res: & hoc modo calix est de essentia ex parte nostra: quia in memoriam fit passionis cum sumitur hoc sacramentum. 1. Corinth. 11. Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Et ideo calix in hoc sensu adiungitur formæ sacramenti, & est de forma.

AD ALIUD dicendum, quod sollicitudo præcipua deuotionis & fidei debet esse in hoc sacramento: & ideo mentio calicis fit, vt passio ad memoriam reuocetur: & ideo si aliquis erret in significato primo, non excusatur: quia sollicitudo debet inducere collationem: & ideo necessaria ad sacramentum propter alicuius negligentiam omittenda non erant.

AD ALIUD dicendum, quod licet multis rationibus ab vno in aliud: tamen sollicitudo & deuotio

quæ celebrantibus indicitur, continet eum: & ideo non est ibi periculum, nisi quoad culpabiliter negligentes: sed propter hoc nihil debuit obmitti necessarium sacramento.

AD ALIUD dicendum, quod iam dictum est, ad quid transfertur ibi calix ad passionem: quia confusus erat Dominus calicem vocare passionem suam. Matth. 26. Pater mihi si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Et passio præcipue est, quæ recolitur in sacramento, sicut prius dictum est.

AD ID autem quod quæritur, Quare cum corpore non ponitur in canone commemoratio passionis, sicut cum sanguine, cum in quibusdam Euangelistis adiungatur etiam corpori, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: non tamen dicitur, Hic est calix corporis mei? Dicendum, quod in rei veritate potus calicis magis respondet passioni secundum effusionem sanguinis, quam secundum vulnerationem corporis: & hoc etiam patet ex vsu loquendi in Prophetis. Vnde Isa. 51. ubi consolatur Ecclesiam post tormenta martyrum dicit, Ecce tuli de manu tua calicem saporis: fundam calicem indignationis meæ, non adiciam vt bibas illum vitra, & ponam illum in manu illorum qui te humiliauerunt. Et in multis aliis locis. Et hoc ideo fit: quia calix inebriat per potum, & ita facit passio per angustiam: & ideo conuenientius adiungitur calix potabili, scilicet sanguini, quam cibibili quod est corpus.

AD ALIUD dicendum, quod calix transumptiue refertur ad passionem sanguinis, & sanguis relatus ad passionem, habet aliquam diuersitatem rationis ad sanguinem ministratum in potum in sacramento: & illa importatur per obliquum.

*Ad qu. 2.* AD ID quod vltius quæritur de sanguine, dicendum quod ratio illa dicta est, quare ponitur in obliquo: licet enim efficitur sanguis vi sacramenti, & non calix: tamen ad hoc quod potest effici in sacramento sanguis, oportuit primo effundi in passione: & ideo in ratione primi operantis non ad sanguinem in sacramento, sed ad celebrationem sacramenti secundum se, melius dicitur calix sanguinis quam sanguis calicis.

AD ALIUD quod obiicitur de Magistro in litera, dicendum quod Magister in pluribus sacramentis non expresse determinat formam: sicut non facit in confirmatione, & in penitentia, & in extrema vnctione, & in ordine: & ita nec facit hic: quia Magistri intentio est tradere notitiam eorum in quibus consistit sacramentum materialiter: & ideo dicit, quod forma est de sanguine, ante quam determinet formam: quia formam supponit Magister esse notam ex frequentatione Ecclesie.

AD ID autem quod contra obiicitur per Euangelistam, dicendum quod Euangelistæ non intendunt tradere formam sacramenti scribendo Euangelium, sed simplicem notitiam tradere historiz quoad vera ibi dicta & res gestas: & ideo non est efficax probatio illa.

AD ALIUD dicendum, quod transitio obliqui non imponat hic diuersitatem sanguinis & rei sacramenti, se potius diuersam rationem sanguinis prout refertur ad passionem quæ consistit in possibilitate celebrationis sacramenti, & sanguinis prout est in sacramento ministratus ad vsum







iniuncti simplex, aliud ieiunium solita reputatione Ecclesiastica quæ enim absque dubio soluit ieiunium simplex: sed quia uanamentum eius est modicum, ideo ab Ecclesia non soluit ieiunium ex potu aquæ reparatur.

AD ALIUD dicendum, quod Iuris periti non habent loqui de hoc, sed potius Physicus vel Medicus: sed Theologus hoc accipiens à Medico habet determinare, utrum conficiendum sit post potum aquæ vel non.

De sacramento & re.

**N**unc quid ibi sacramentum sit, & quid res, videamus. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Forma ergo panis & vini quæ ibi videtur, est sacramentum, id est, signum sacræ rei: quia præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenent ergo species vocabula rerum quæ ante fuerunt, scilicet panis & vini. Huius autem sacramenti gemina est res: una scilicet contenta & significata, altera significata & non contenta. Res contenta & significata est caro Christi, quam de Virgine traxit, & sanguis quem pro nobis fudit. Res autem significata & non contenta est vnitas Ecclesiæ in prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Hæc est duplex caro Christi, & sanguis. Vnde Hieronymus, Dupliciter, inquit, intelligitur caro Christi & sanguis eius: vel illa quæ crucifixa est & sepulta, & sanguis qui militis lancea effusus est: vel illa spiritualis ac diuina, de qua ipse ait, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Et, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sunt ergo hic tria distinguenda. Vnum, quod tantum est sacramentum: alterum, quod est sacramentum & res: & tertium, quod est res & non sacramentum. Sacramentum & non res est species visibilis panis & vini. Sacramentum & res, caro Christi propria & sanguis. Res & non sacramentum, mystica eius caro. Porro, illa species visibilis, sacramentum est geminæ rei: quia utramque rem significat, & vtriusque rei similitudinem gerit expressam. Nam sicut panis præ cæteris cibus corpus reficit & sustentat, & vinum hominem lætificat atque inebriat: sic caro Christi interiorem hominem plus cæteris gratis spiritualiter reficit & saginat. Vnde, Calix meus inebrians quam præclarus est. Habet etiam similitudinem cum re mystica, quæ est vnitas fidelium: quia sicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ex pluribus acinis vinum in vinum confluit: sic ex multis fidelium personis vnitas Ecclesiastica constat. Vnde Apostolus, Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, &c. Vnde Augustinus, Vnus panis & vnum corpus Ecclesia dicitur, pro eo quod sicut vnus panis ex multis granis, & vnum corpus ex multis membris componitur: sic Ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc mysterium pacis & vnitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit: qui accipit hoc mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc mysterium pro se, sed contra se. Cuius etiam sacramentum est corpus Christi proprium de Virgine sumptum: quia ut corpus Christi ex multis membris purissimis & immaculatis constat: ita societas Ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. In cuius re typo facta est arca Domini de lignis Sethim, quæ sunt impuribilia, & alba spinæ similia.

Aug. de  
ci. de  
1. 1. 1.

Comen-  
tatio ad  
1. cor.  
10. ad  
Ephes.  
Ioan.

1. cor.

1. cor.

De sa-  
cramen-  
tis fide-  
lium.

De cõf. dicit.  
1. cor. 10.  
Ephes.  
1. 1. 1.

ARTICVLVS XI.

An Eucharistia sit etiam sacramentum an non?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Nunc quid ibi sit sacramentum] Hic incidunt tria querenda, quorum primum est, An sit sacramentum: quia hoc Magister supponit. Secundum, quid sit ibi sacramentum, & quid res, & quid sacramentum & res? & hoc tangit in litera. Tertium est consequens ad hoc, scilicet utrum sit sacramentum vnum, vel plura?

Ad primum proceditur sic: Omne sacramentum efficit quod figurat: sacramentum in Eucharistia non efficit quod figurat: ergo id quod est signum vel sacramentum tantum (vt dicit in litera) non est sacramentum nouæ legis ad minus. Prima supponitur ex habitis supra in principio libri. Secunda autem probatur ex hoc quod species panis & vini, quæ sunt signa, nihil efficiunt: ergo videtur, quod sequatur conclusio.

2 Si forte dicas, quod efficere est agere, & actio non debetur materiæ, sed formæ: species autem panis & vini materialia sunt in sacramento: & ideo non debetur eis actio, sed formæ sacramenti. Contra: In baptismo & confirmatione video, quod ad minus materia habet actum corporalem in quo spiritualis actus sacramenti intelligitur: aqua enim sordes lauat, in quo accipitur ablutio peccatorum: & chrismata propter balsamum impuribile reddit id quod se perungitur, in quo intelligitur constantia confirmati: species autem panis & vini cum sint accidentia, nullam habent similitudinem cum actu nutriendi spiritualiter, quia accidens non nutrit: ergo videtur, quod nullo modo sit sacramentum tantum.

**Q**uestio. **V**LTERIVS queritur de corpore Christi vero, Vtrum ipsum sit sacramentum? Et videtur, quod nullo modo sit sacramentum: quia non est visibile vel sensibile: cum igitur sacramentum sit visibile & corporale elementum, extrinsecus oculis suppositum, &c. videtur non esse sacramentum.

2 Præterea, Sacramentum nouæ legis efficit quod figurat: corpus Christi verum non videtur efficere quod figurat: ergo corpus Christi verum non est sacramentum nouæ legis. Prima patet ex habitis sæpius. Maior probatur ex hoc quod effectus non est ante efficiens: sed corpus Christi mysticum & vnitas eius fuit ante corpus Christi verum: ergo non est effectus eius, vt videtur.

3 Præterea, In aliis sacramentis efficitur aliquid in nobis: ergo & in isto: sed corpus Christi mysticum non est aliquid in fidelibus, sed potius Christi fideles: ergo non est effectus sacramenti, sed potius res, vt videtur. Si autem dicas, quod res est signata, non causata, nec contenta (vt quidam dicunt, & sicut videtur dici in litera) tunc sequitur, quod respectu illius non debet determinari Eucharistia esse sacramentum nouæ legis: quia veteris legis sacramenta bene habebant res signatas non contentas, sicut & nouæ legis sacramenta.

**S**olutio. Absque ambiguitate dicendum, quod Eucharistia non tantum sacramentum est, sed etiam sacramentum sacramentorum, vt consequenter probabitur.

Solutio.

**AD PRIMUM** autem dicendum, quod in veritate, sicut dicit Magister in litera, & Hugo de sancto Victore, in hoc sacramento tria sunt, quorum primum est sacramentum in ratione signi tantum, scilicet species panis & vini. Secundum est sacramentum & res, & signum & causa tertij, & hoc est corpus Christi verum. Tertium est res tantum, & est virtus secundi, & signatum primi & secundi, & hoc est vnitas corporis mystici.

**AD ID** ergo quod obiicitur, quod species nihil efficit, dicendum quod non oportet, quod species materialis sit effectiua, sed significatiua, secundum quod dicit solutio posita in obiectione.

**AD ID** quod obiicitur contra solutionem hanc, dicendum quod est accipere speciem dupliciter, scilicet secundum id quod est, & in cõparatione & relatione ad id quod continet, & cuius fuit vt subiecti. Si primo modo: tunc verum est, quod est accidens, & non nutrit. Sed si secundo modo: tunc continet cibum spirituales, ad cuius actum ponit signum per hoc quod est accidens proprium panis corporalis & naturalis, in quo fuit vt in subiecto ante conuersionem: & ideo secundum quodam adhuc retinet post conuersionem aliquid actum panis: de quo tamen infra manifesta erit questio. Et hoc modo ponit similitudinem ad refectionem spirituales, quæ nos vnit corpori Christi mystico.

**AD ID** quod vltimus queritur de corpore Christi vero, dicendum quod est sacramentum & res, & est causa & signum vnitatis corporis Christi mystici, & signatum & effectum primi, vt panis & vini cum forma transsubstantiante.

**AD ID** autem quod contra obiicitur, dicendum quod effectus sacramenti huius non est corpus mysticum (& obiectiones illæ proueniunt ex mala intelligentia literæ) sed potius vnitas corporis mystici. Vnitas autem illa efficitur multis modis, scilicet per spiritum vnientem, & per effectum virtutum compingentium & connectentium & vnientium, sicut tangit Apostolus Ephes. 3. Et hoc modo vnitas corporis Christi mystici præcedit corpus Christi verum. Sed alia est vnitas ex gratia sacramentali secundum quam hoc sacramentum conuertit ad se, & vnit sibi quodlibet cibatum in isto sacramento: in hoc enim quod vnit quodlibet sibi, vnit omnes adinuicem: quia quæcumque vniuntur vni & eidem, inter se etiam vniuntur: & hoc modo vnitas est effectus corporis Christi veri, & sequitur ipsum sicut effectus suam causam. Per hoc etiam patet solutio ad vltimum, quod est efficere corpus Christi mysticum dupliciter: scilicet materialiter, & sic non est effectus alicuius sacramenti nisi forte matrimonij. Et est efficere vnitatem corporis quoad gratiam spirituales ratione cibi ad se conuertentis: & hoc modo efficitur à sacramento vnitas corporis Christi mystici, & dicit gratiam contentam in fidelibus sumentibus corpus Christi verum, & non ipsos fideles.

ARTICVLVS XII.

*Quid sit sacramentum, quid res, & quid sacramentum & res simul?*

Secundo queritur, Quid sit hic sacramentum, & quid res tantum? Videtur autem, quod species visibiles panis & vini non possunt esse sacramentum tantum: id enim quod est sacramentum tantum, expressionem signi habet ad id quod est sacramentum & res, & ad id quod est res tantum: sed species panis & vini non videntur habere talem rationem signi: ergo non sunt sacramentum. Prima constat ex prius habitis. Secunda probatur: ex hoc quod panis & vinum sunt corpora homogenia: talia autem non habent similitudinem cum heterogenio, sed potius oppositionem quamdam: ergo non significabunt istud.

2 Præterea, Cum maior sit similitudo naturalis ad naturale, quam artificialis ad naturale, videtur quod id quod est signum corporis Christi veri quod est corpus naturale, debuit esse naturale corpus, & non artificiale: ergo videtur, quod non debet esse species panis cocti & vini expressi.

3 Item, Dicit Hugo de sancto Victore, Cum vnum sit sacramentum, tria sibi discreta proponuntur, species scilicet visibilis, & virtus corporis, & virtus animæ spiritualis: & primum est signum secundi: secundum autem causa tertij: tertium autem effectus secundi, & signatum primi. Ergo videtur, quod primum habeat rationem significandi & respectu secundi, & respectu tertij. Cum ergo conuenientissima debeant esse signa Noui Testamenti, & signa veritatis, videtur quod magis signum debuit poni in heterogenio: quia heterogenium exprimit compositionem organorum in corpore vero, & vnitatem diaetorum fidelium in corpore mystico, quorum neutrum videtur esse in corpore homogenio.

SOLVTIO. Dicendum per auctoritatem Damasceni qui dicit, quod quia hominibus moris erat aqua lauari, & oleo ungi, coniunxit oleo & elementis Spiritus sancti gratiam, vt efficeretur sacramentum spiritualiter lauans & spiritualiter ungens. Et quia hominibus moris erat vti pane in cibo, & vino in potu, fecit de his corpus & sanguinem suum vnitum deitati, & ministravit in cibum spiritualem. Et ideo in aliis non adeo vniuersaliter & conuenienter inueniretur ratio significandi cibum spiritualem.

AD ID autem quod obiicitur primo, supra etiam obiectum & solutum est in quaestione de forma corporis Christi. Et dicendum, quod duo sunt in pane, scilicet ratio cibi, & materia ex qua fit ratio cibi: vna est magis in homogenio quam in heterogenio: & quia corpus Christi cibus est vniuersaliter & simpliciter, quoad hoc magis conuenit homogenium quam heterogenium. Si autem materialiter consideretur: tunc conficitur ex multis granis discretis, & quoad hoc habet similitudinem cum operatione organorum corporis Christi veri, & cum aggregatione fidelium. Et quia vtrunque significari oportet in materia Eucharistie, propter hoc oportuit habere vtrunque

quodammodo, scilicet heterogenium in materia panis, & homogenium in esse panis cocti, propter vnam in toto Christo rationem cibandi: & eadem ratio est de vino.

AD HOC autem quod obiicitur de artificiali, dicendum quod Christus passus & passione nobis excoctus significatur in Eucharistia. In passione autem fuit opus hominis, & quoad hoc habet similitudinem opus artis, quod est opus voluntatis hominis in quo panis se habet vt patiens: & hanc expositionem tangit Magister Hugo de sancto Victore in quadam Epistola ad Bernardum de epistola paschali: & ideo Christus dicitur azymus sinceritatis, eo quod est excoctus in innocentia passionis. Et per hoc patet solutio & responsio ad totum.

ARTICVLVS XIII.

*An sacramentum sit vnum vel plura?*

Tertio queritur, Vtrum sit vnum sacramentum vel plura? & hoc est difficilius. Et obiicitur sic: Dicitur in collecta beati Greg. Purificent nos quæsumus Domine sacramenta quæ sumptimus. Ergo sunt plura sacramenta.

2 Item, Perficiant in nobis quæsumus Domine tua sacramenta quod continent. Cum ergo non loquatur nisi de sacramento Eucharistie, videtur quod sint plura sacramenta.

2 Item, In auctoritate Hugonis supra posita quæ dicit, quod tria discreta in hoc sacramento proponuntur: tria autem discreta sunt plura: ergo hoc sacramentum est plura sacramenta, vt videtur.

4 Item, Esse signum est ad alterum: ergo si multiplex est signum, multiplex erit sacramentum: & si multa signa, multa erunt signata: sed hic duo sunt signa, scilicet species panis, & species vini: & corpus Christi mysticum, & corpus Christi verum sunt plura signata: ergo plura sacramenta. Si dicas, quod corpus Christi verum & sanguis non sunt diuersa, sed vnum: & ideo non respondent eis plura, sed vnum, & ab illo vno signato est sacramentum vnum, sicut fere ab omnibus dicitur. Contra: Aliud est sanguinem esse simpliciter, & aliud est virtute sacramenti sanguinem Christi haberi in altari: & similiter est de corpore: sed cum sit coactio corporis Christi, virtute sacramenti non habetur sanguis, vt patet ex supra disputatis: & cum conficitur sanguis, virtute formæ sacramentalis non habetur corpus: ergo verum corpus & verus sanguis, licet vnica sint naturaliter, tamen sacramentaliter diuisa sunt: & hoc modo sunt signata species panis, & species vini: ergo hoc modo sunt plura signata, & secundum virtutem sacramentalis formæ diuisa: ergo plura erunt signa sacramentaliter: ergo plura sacramenta, vt prius.

5 Item, Nihil videtur esse quod dicitur communiter,

munitur, quod ab vnitatem vltimi signati sit sacramentum vnum: non enim aliqua ratio vniuersalis respectu precedentium est vltima, vt videtur: quia prima precedunt ipsum, & ideo etiam si prius sunt plura, & cum ipso sunt plura: & si ante sunt vnum, etiam cum illo sunt vnum.

6 Item, Causa vniuersalis & particularis confluunt in vnum effectum vltimum, sicut patet, cum dicitur quod homo generat hominem ex materia & sol: sol enim est causa vniuersalis generationis, non huius hominis tantum, & homo causa particularis generationis hominis huius, non vniuersalis generationis: & tamen propter illud vnum quod efficiunt, non efficiuntur homo & sol causa vna, sed remanent plures causas: ergo videtur, quod ab vnitatem vltimi effectus non efficiantur precedentia illum effectum vnum, sed remanent plura.

7 Item, Vnum (vt dicit Philosophus) sequi esse: & à quo est esse, & ab eo est vnum: quia à forma est vtrunque: igitur vbi plura sunt dantia esse, plures sunt vnitates, & plura vna, vt ita liceat loqui: sed in hoc sacramento sunt plura esse, quia plures formæ: ergo plura vna: ergo plura sacramenta, vt videtur.

8 Item, Quæ nec genere nec specie conueniunt, illa sunt plura simpliciter: signa quæ sunt in hoc sacramento, nec specie nec genere conueniunt: ergo sunt simpliciter plura. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc quod species panis visibiles sunt signa corporis veri, vinum etiam signum est corporis mystici: & hæc signa nec sunt in eodem genere proximo, nec in eadem specie: ergo simpliciter plura. Item, Signata etiam plura sunt. Probatio. Id quod est simpliciter vnum, non est idem ei quod est vnum secundum quid, scilicet aggregationem tantum: sed corpus Christi verum est simpliciter & naturali vnitatem vnum, Corpus autem Christi mysticum est vnum secundum quid & aggregationem tantum: ergo non sunt idem. Cum ergo nec vnitatem sit in signis, nec vnitatem in signatis, videtur sacramentum istud simpliciter esse plura, & non vnum.

9 Item, Ex duobus perfectis in eodem genere existentibus non fit vnum: sed Christus perfectus est sub ratione panis, & perfectus sub forma vini: ergo vtrique perfectus: ergo non fit vnum ex eo quod est ibi & ibi: ergo plura remanent sacramenta.

10 Item, Nos videmus, quod vnitatem signati in impositione nominum quæ sunt signa rerum, non facit idem nomen, nec diuersitas facit diuersitatem: quia Marcus, Tullius, Cicero, sunt diuersa nomina & idem significant: & albus, alba, album, sunt idem nomen, & diuersa significant: ergo à simili idem erit in sacramentis: quia vnitatem signati non facit vnitatem signorum, nec diuersitas diuersitatem: ergo videtur iterum, quod nihil sit dictum, quod licet hic sint species diuersæ & signa diuersa, quod tamen hæc sint vnum sacramentum propter vnitatem signati.

Si propter hoc dicatur, quod ista sunt plura sacramenta. Contra: Supra probatum est, quod sacramenta nouæ legis non sunt nisi septem: sed si istud est plura, erunt plura quam septem: ergo istud non est nisi vnum.

1 Item, Vnum sacramentum est, quod est

vnius gratiæ effectuum: sed vnicam gratiam efficit hoc sacramentum, quia vnitatem corporis Christi: ergo est vnicum sacramentum, & non plura.

3 Item, Ambrosius dicit, quod sacramentum simplex est: simplex autem non est plura: ergo istud sacramentum est vnum, & non multa.

SOLVTIO. Distinctio quorundam precedentium nos Doctorum fuit, quod est aliquid simpliciter vnum, sicut id quod vnius est formæ & vnius materiæ & vnius effectus, vt baptismus: & est aliud simpliciter multa: vt duo vel tria sacramenta quæ habent differentes formas & materias & effectus. Est autem medium horum vnum multipliciter, quod multis materiis & formis efficit vnum effectum: & ad hoc reduxerunt istud sacramentum. Sed hæc distinctio non placet, pro tanto quia vnus effectus non efficitur à duabus causis æque proximis, nisi altera sit imperfecta: & cum gratia non sit imperfectior quam natura, etiam in gratia mihi videtur absurdum dici, quod vnus omnino effectus à duabus causis æque proximis efficiatur. Et ideo videtur dicendum sine præiudicio, quod istud sacramentum est simpliciter vnum, sicut & alia: sed tamen propter modum gratiæ quam efficit, sunt in ipso materialiter plura. Et ratio huius lucidius patebit in soluendo obiectiones.

DICENDVM ergo ad prima tria, quod respiciunt ea quæ materialia sunt in sacramento. Et ideo dicunt sacramenta, pluralem numerum significando: non tamen dicunt plura sacramenta, significando pluralem numerum vt conceptum, vel duo, vel tria sacramenta, signando pluralem numerum in distinctione exercita. Si autem obiicitur, quod Magister Hugo dicit tria in hoc sacramento esse, & ita discretionem exercitam significare, dicendum quod ipse significat eam oblique. Vnde dicit, quod cum sit vnum sacramentum, tria sunt in eodem discreta: & ideo discreta referuntur ad materiam sacramenti, quæ tamen terminantur vna forma: sicut etiam distinctio membrorum corporis terminatur vnitatem formæ totius, & corpus ab illa est simpliciter vnum: habet tamen in se plura membra materialiter.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate esse signi est non ad aliud, sed ad idem: alio tamen modo refertur signum speciei panis & speciei vini, & tamen vnica relatione, quod tamen mirabile videtur: sed bene concedo si plura pluribus relationibus referentur ad idem vel diuersa, quod erunt simpliciter plura. Idem autem ad quod refertur, est vnitatem corporis, sed non eodem modo: quia species panis habet relationem conuenientiam ad vnitatem ad caput, vt membra ad caput colligantur, sicut etiam panis conficitur ex multis granis: species autem vini ad gratiam redemptionis quæ vnitatem per descensum à capite: vt quasi relatio nostræ ad caput in pane significatur, & relatio sui ad nos per redemptionem sanguinis ministrati significaretur in sanguine: & sine his duobus non est perfecta vnitatem. Et hoc notatur cum dicit, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo Ioan. 6. Vna autem relatione referuntur istæ species: quia illa relatio est relatio signi: sicut autem dicit Augustinus in lib. de doctrina Christiana.

Ad ALIUD dicendum, quod sacramentaliter non sunt omnino diuisa corpus Christi, & sanguis: quia sunt ad idem efficiendum, scilicet corporis mystici vnitatem, licet diuersimode, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod prima non omnino sunt diuersa: quoniam in vno sunt quatuor ab institutione quæ principaliter prima est: sed notum est, quod si in nullo antecedentium vniuerentur, tunc non possent vniri in vltimo.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de causâ particulari & vniuersali: quia illæ in nullo vniuntur per substantiam, sed tantum in effectu, qui posterior est vtraque causatum: sed hæc institutio præcedit omnia, & vnit ea in vno.

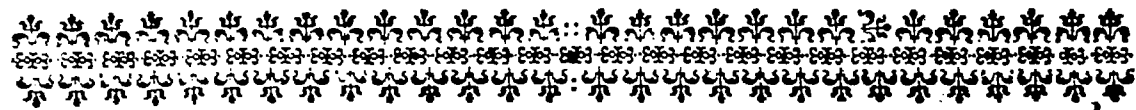
AD ALIUD dicendum, quod non sunt simpliciter plures formæ in hoc sacramento: & ideo sicut alia est forma partis, & forma totius: ita alia est forma totius & alia forma partis sacramenti: vtraque enim formarum relata ad vnitatem institutionis simul confert esse completum sacramento: sed quando diuisim accipiuntur, sunt materiales, & non conferunt esse completum sacramento secundum quod est sacramentum, licet conferant completum Christum, vt iam inferius patebit. Et ideo relata ad vnitatem institutionis qua Christus intendit vnum instituere sacramentum, non conferunt nisi vnum esse & vnitatem vnius sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod est accipere id quod facit genus sacramenti & speciem, & est ac-

cipere id quod facit genus naturæ vel speciem: & de genere naturæ procedit obiectio, sed de faciente esse signi secundum quod est sacramentum non procedit: quia sic sunt in eodem tantum genere & specie, sed etiam numero, vt dictum est prius. Similiter signata non sunt in eodem modo vnitatis naturæ, sed tantum in esse sacramenti vnum ordinatum est ad alterum, sicut signum & causa ad effectum signatum & causatum.

AD ALIUD dicendum sine præiudicio, quod duplex est perfectio, scilicet Christi & sacramenti secundum quod venit in vsum fidelium, & perficit & signat perfectam vnitatem corporis mystici. Primo modo verum est, quod Christus perfectus est sub vtraque specie, scilicet panis, & vini: sed secundo modo videtur mihi falsum: quia non perfecte causatur & signatur vsus fidelium & vnitatis corporis mystici, nisi duplici signo, vt prius dictum est: & ideo virtute sacramenti oportet haberi vtrumque: & hæc vnitas in vna institutione & vno signo, licet modi vnitatis sint diuersi, vt prius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de nominibus, & signis institutis à Deo ad gratias sacramentales significandas: quia licet quandoque idem sit cui imponuntur plura nomina, non tamen instituens imponit ab eodem: quia cum nomen significet substantiam cum qualitate, ad qualitatem respicit instituens, & hoc quoad Grammaticum sufficit, si habeat etiam modum diuersum ad diuersam institutionem: & ideo plura nomina à talibus modis qualitatibus imposita, possunt esse eiusdem: & quia etiam vna qualitas & modus est in diuersis, fit vna institutio ad diuersa significata per idem nomen in consignatis variatum, sicut albus alba album. Sed non fit sic in institutione signi sacramentalis: ibi enim respicitur perfecta significatio vnius gratiæ, licet diuersus sit modus participandi eam: & ideo est vna institutio super omnia illa quæ valent exprimere vim illius gratiæ: & omnia illa vniuntur in institutione illa: & per hoc patet solutio ad omnia.



## DISTINCTIO IX.

### De duobus modis manducandi.

**A**D sicut duæ sunt res illius sacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Vnus sacramentalis, scilicet quo boni & mali edunt: alter spiritualis, quo soli boni manducant. Vnde Augustinus. Quid est Christum manducare? Non est hoc solum in sacramento corpus eius accipere: multi enim indigne accipiunt: sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentem. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitatem Christi & Ecclesiæ quam sacramentum significat,

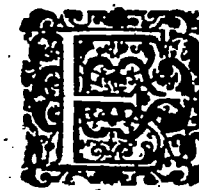
De verbis Domini, & habetur de corpore dicitur. c. Quid est Caritum.

significat, manet. Nam qui discordat à Christo, nec carnem Christi manducat, nec sanguinem bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem August. <sup>Tr. 25. super Ioan. nem.</sup> distinguens à sacramentali, ait, Vt quid paras ventrem & dentem? crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est comedere panem & vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Item, Quo- <sup>Tr. 26. Ioan. 6.</sup> modo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit, Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Si in me manet & ego in eo, tunc bibit: qui vero in me non manet, nec ego in illo: & si accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum. Item, Nulli ambigendum est tunc quemquam corporis & sanguinis Domini participem fieri, quando Christi membrum efficitur: nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiam si antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitatem corporis Christi constitutus abscedat: quia illius sacramenti beneficio non priuatur, quando ille habere hoc quod illud sacramentum signat inuenitur. In illo enim sacramento corpus & sanguinem suum nobis commendauit, quod & fecit nos ipsos. Nam & nos corpus ipsius facti sumus. Item, Qui discordat à Christo non manducat carnem eius, nec sanguinem bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi quotidie accipit. <sup>De sacramentis fidelium.</sup>

### ARTICVLVS I.

#### DIVISIO TEXTVS.

An sint duo modi sumendi Eucharistiam, scilicet sacramentalis, & spiritualis, & quomodo distinguantur?



**E**T sicut sunt duæ res illius sacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Vnus sacramentalis, scilicet quo boni & mali edunt: alter spiritualis, quo soli boni manducant. Vnde Augustinus. Quid est Christum manducare? Non est hoc solum in sacramento corpus eius accipere: multi enim indigne accipiunt: sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentem. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitatem Christi & Ecclesiæ quam sacramentum significat,

**A**D primum obiicitur sic: Videtur enim, quod isti modi non sunt distincti ex parte sacramenti, sed ex parte nostra: in baptismo enim semper est acceptio spiritualis effectus, nisi sit fictio impediens. Et ideo baptisimus de se operatur salutem: ergo similiter cum Eucharistia sit sacramentum nouæ legis, semper operatur gratiam spiritualem: ergo sacramentalem in ipso non est distinguere à spirituali.

2. Item, Rex terrenus non est minus potens vbi est per seipsum, quam vbi est per ministerium, sed magis: ergo similiter est de Rege cælesti: sed Christus per seipsum est in sacramento Eucharistiæ in tribus substantiis & vnitatem personæ, in aliis autem sacramentis tantum virtute Passionis operatur: si ergo susceptio aliorum sacramentorum quantum est de se semper est spiritualis, multo magis erit semper spiritualis susceptio Eucharistiæ: & sic nulla est distinctio, nisi intelligatur à parte nostra.

3. Item, Operatio sacramenti distinguitur ab operatione virtutis & gratiæ: quia in sacramentis in elemento corporali diuina virtus secretius operatur salutem: ergo nisi præcedat operatio alicuius elementi corporalis, non conuenit venire ad effectum spiritualem: ergo videtur, quod spiritualis modus sumendi nunquam distinguatur à sacramentali.

4. Item, In baptismo licet fictus accedat: non tamen dicimus, quod nihil accipiat de spiritu: quia

quia accipit charactem: ergo multo magis ita erit in sacramento Eucharistia: ergo qui manducet sacramentaliter; manducet spiritualiter: & ita manducatio sacramentalis non distinguitur à spirituali: & sic iterum ibi videtur à parte nostra euacuari distinctio.

5 Item, In litera habetur ab Augustino, Vt quid paras dente. & ventrem: crede, & manducasti. Ergo iste cibus non transit in corpus. Ergo non est elementum corporalis. Cum igitur in omnibus alimentis sit aliquis cibus, oportet quod sit in omnibus spiritualis: ergo spiritualiter sumere nunquam separatur à sacramentali sumptione: ergo nulla est distinctio.

6 Item, Si est aliquis modus sumendi sacramentaliter tantum, hoc erit ratione alicuius quod fit in sacramento: aut igitur ratione accidentium, & tunc etiam verius sumeret sacramentaliter qui sumeret accidentia: aut ratione veritatis corporis Christi sumpti, & tunc aut veritas corporis transit in ventrem, aut in mentem: non in ventrem, quia hoc negatur in litera: ergo in mentem: ergo menti vnitur, vel mens vnitur corpori Christi, & hoc est spiritualiter sumere: ergo sumens sacramentaliter, semit spiritualiter, vt videtur: & sic nihil valet distinctio.

7 Si forte dicatur, sicut quidam hoc euadunt, quod spiritualiter sumere est Christo spiritualiter vniri, & in Christo manere. Contra: Vniri Christo non est actus sacramenti: ergo vniri Christo non est sumere sacramentum spiritualiter. Probatio primæ est: quia ante institutionem huius sacramenti vniebantur fideles Christo & corpori mystico. Item, Charitas Dei & proximi vnit Deo & proximo: non tamen omnis habens charitatem sumit rem sacramentalem spiritualiter: ergo videtur, quod ista solutio non est vera. Item, Licet gratia sit res sacramenti spiritualis, non tamen quæcumque gratia, sed illa quæ propriè operatur in sacramentis: effectus autem proprius alicuius rei nunquam habetur, illa re non habita: ergo nunquam habetur effectus sacramenti huius proprius nisi ipso sacramento percepto.

*Solutio.*

**SOLVITIO.** Dicendum videtur sine præiudicio, quod isti modi distincti sunt quandoque, & quandoque coniuncti. Distincti sunt quando fit perceptio veri corporis Christi sine effectu gratiæ interioris, sed potius nocumèti spiritualis, sicut dicitur in litera in secunda parte distinctionis, quod qui indignus accipit hoc sacramentum, acquirit sibi magnum tormentum. Et iterum, quod bonum malum est, dum male sumitur bonum: & talis modus sacramentalis sumptionis diuilius est à spirituali. E contra quidam sunt per memoriam vel habitudinem passionis Christi & sacrificij spiritualis se vnientes Christo capiti, & illi sunt spiritualiter, & non sacramentaliter.

**DICENDVM** ergo videtur ad primum, quod ista distinctio non est tantum à parte nostra, sed etiam à parte sacramenti: quia sacramentum duplicem habet rem contentam: vnã ex vi consecrationis, quæ est corpus Christi verum quod conficitur extra nos. Aliam habet rem contentam, sicut causa continet in se virtute causatum: & illa est gratia ex parte nostra: & sic non est in aliis sacramentis quæ non habent rem contentam, nisi sicut in nobis causam: & ideo in illis non est

distinctio duplicis modi sicut in isto. Tamen hoc videtur concedendum, quod licet habeat duplicem rem, vt dictum est, quod tamen non impeditur ab altera illarum quam causare debet in nobis, nisi ex parte nostra.

**AD ALIVD** dicendum, quod Christus per seipsum in triplici substantia est res contenta in Eucharistia virtute consecrationis, & non est ex suo defectu, quod non inducitur vltior res spiritualis, sed potius ex defectu nostro: sed tamen quia vna harum rerum non dicit aliquid in nobis, nec efficitur in nobis, sed extra nos virtute consecrationis in sacramento, alia autem in spiritu nostro spiritualiter efficitur: ideo discretionis ratio est ex parte rei huius sacramenti aliquo modo, vt dictum est.

**AD ALIVD** dicendum, quod sine dubio illud argumentum plus habet de probabilitate, quam alia: tamen sine præiudicio dici potest, quod illa obiectio teneret bene in aliis sacramentis, & præcipue in illis quæ imprimunt characterem: licet enim aliquid suppleat locum sacramenti, tamen aliquis effectus adeo proprius est sacramento, quod non efficitur nisi à sacramento: sed in Eucharistia modus sumendi sacramentalis totus refertur ad spirituales, & est propter illum: & ideo spiritualis etiam per se operari potest eandem gratiam, licet præsentia Christi in sacramento aliquam ferat delectationem quam non habet in se spiritualis modus manducandi.

**AD ALIVD** dicendum, quod secus est in baptismo, & in isto: quia baptismus specialem & principalem ordinem habet contra originale quod est ab alio contractum, & ponit hominem in statu fidei qui statum est circa fidem informem & formatam, sicut dictum est supra in questione de characteribus: & ideo factus recipit characterem apud se manentem. In isto autem recipit verum corpus Christi: eo quod istud non causatur in suscipiente, sed extra: & ideo in idoneitas suscipientis illud non potest impedire.

**AD ALIVD** dicendum, quod Augustinus loquitur ibi de incorporatione & vnione per incorporationem, & non de præsentia veritatis corporis Christi: tamen postea erit questio de hoc suo loco. Vnde puto esse concedendum, quod verum corpus Christi transit in omnem locum, in quem transeunt species, manente specie panis & vini.

**AD ALIVD** dicendum, quod sacramentalis modus sumendi dicitur ratione præsentis veritatis corporis Christi in sacramento, & bene concedo, quod non transit in mentem: quia Christus homo non illabitur menti: & quod obiicitur de transitu in ventrem, iam solum est.

**AD ALIA** dicendum, quod spiritualiter sumere est Christo vniri per spirituales effectus huius sacramenti: & hunc quidem non habuit sacramentum antequam esset sacramentum, sed vnio qua vniebantur fideles, fuit vnio charitatis & fidei: postquam tamen sacramentum est, potest per meditationem & deuotionem in anima fieri res sacramentalis, quam Christus operatur spiritualiter coniunctus, eo quod gratiam suam (vt dictum est in principio huius libri) non alligauit sacramentis. Alij dicunt aliter, & forte melius, quod scilicet res sacramenti & vnio dupliciter fit, scilicet gratia sacramentali, & hanc non habet nisi digere sumens

mens sacramentum: & sic etiam fieri potest in aliquo supplente vim sacramenti, sicut martyrium & pœnitentia supplent vicem baptismi quandoque: & hoc modo rem huius sacramenti suscipiunt fideles per deuotionem & amorem capitis & membrorum. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens, & ad vltimum.

**ARTICVLVS II.**

*An sit aliquis modus spiritualis sumendi Eucharistiam, & quid sit in tali modo unde dicitur manducatio?*

**S**ecundo queritur præcipue de illo modo qui dicitur spiritualis. Iste enim nullus esse videtur: licet enim dicatur à Sanctis & Magistris, quod aliqua suppleant locum alicuius sacramenti quantum ad aliquod: non tamen conceditur, quod sacramentum istud in illis percipitur: baptismum enim nullus percipit in pœnitentia, nec in martyrio: ergo videtur, quod res huius sacramenti similiter nunquam percipiatur, nisi per actum sacramenti, licet aliquid loco eius percipi possit.

2 Item, Licet pœnitentia suppleat locum baptismi: non tamen possum dicere, quod pœnitens baptizatus est. Cum igitur proprius actus huius sacramenti quod est panis vite, sit manducari spiritualiter: sicut baptismi baptizari, videtur quod propter nullam deuotionem debet concedi, quod aliquis manducet spiritualiter: cum tamen dicatur contrarium in secundo cap. huius distinctionis.

3 Item, Per corporalia venit ad spiritualia in rebus sacramentalibus: ergo vbi non præcessit corporale, nunquam est inuenire spirituale proprium illius sacramenti, vt videtur.

4 Item, Spirituales modus manducandi, aut operatur omnino idem quod sacramentalis, aut minus operatur. Si omnino idem: cum ergo nobilius sit vno aliquid facere quam duobus, videtur, quod spiritualis modus sit supernacius. Si autem operatur minus aliquid quam ille: ergo non est modus sacramenti, sed alicuius quod supplet vicem eius.

*Quæstio.*

**PRÆTEREA** queritur vterius, Quid sit in spirituali modo manducationis, ratione cuius dicatur manducatio? Videtur autem, quod nihil: quia in manducatione corporali sunt quatuor, scilicet cibi digestio, & tractio cibi in locum digestionis, & digestio: & vnio sine incorporatione: nihil autem horum fit in spirituali manducatione Christi: Christus enim non diuiditur, nec transit ad locum digestionis, nec digeritur, nec incorporatur, sed potius nos sibi incorporat: ergo videtur, quod spiritualis manducatio non est susceptio corporis Christi.

2 Item, Manducatio spiritualis, aut fit qualibet deuotione, aut qualibet actu charitatis, aut quibusdam actibus spiritualibus. Si dicatur, quod qualibet deuotione fiat, & qualibet actu charitatis: tunc sequitur, quod hæc manducatio fuit ab initio mundi, & fuit antequam esset sacramentum: quod non potest esse: quia cum modis percipiendi rem sacramenti fit post sacramentum, non potest esse modus percipiendi Eucharistiam

D. Alb. Mag. in Lib.4. Sentent.

spiritualiter, nisi post sacramentum Eucharistia. Si autem est aliquis spiritualis actus & modus deuotionis & charitatis, queratur quis sit actus ille: Et si dicatur, quod hoc est charitate offerentis pro nobis pretium mundi in caput Christum & in membra, videtur quod hoc ab initio fuit mundi: ergo perceptio corporis Christi spiritualis fuit ab initio mundi, quod videtur absurdum.

*Solutio.*

**SOLVITIO.** Hic multi multa dixerunt: sed videtur mihi sine præiudicio dicendum, quod triplex est modus spiritualis manducationis: vnus est communis, scilicet participatio effectus sacramenti in genere, & non ex eadem causa, vt participatio incorporationis corporis Christi mystici & capitis Christi non ex sacramento, sed ex fide & charitate capitis & membrorum. Et hoc modo ab initio fidelium percipiebatur, & percipietur. Secundo modo magis proprie, scilicet gustus dulcedinis gratiæ communionis corporis per meditationem & deuotionem eorum quorum signum est Eucharistia. Et hoc modo etiam percipitur gratia sacramentalis, non ex eadem causa sacramenti, sed ex alia, quia videlicet habet vim eius. Et hoc modo non percipiebatur spiritualiter ante sacramentum, nisi alicui esset reuelatus ritus & significatio sacramenti. Tertio propriissime, scilicet perceptio gratiæ communionis corporis mystici, & ex propria causa sacramentali. Et hæc manducatio spiritualis nunquam separatur à sacramentali: quia hoc modo spirituale accipitur in sacramento, sicut in vase medicina, & causatum in causa.

**DICENDVM** ergo ad primum, quod bene concedendum videtur, quod in talibus non est perceptio rei sacramentalis proprie loquendo, sed communiter. Et hoc modo videtur esse dicendum ad secundum.

**AD TERTIVM** dicendum, quod si spirituale accipiatur spirituale sacramenti vt sacramenti, tunc videtur mihi, quod procedit obiectio. Si autem communiter vel secundo modo, tunc patet, quod non valet.

**AD ALIVD** dicendum, quod non omnino operatur idem, vt iam patuit: & ideo non sine causa sumitur sacramentum, sed potius cum maxima vtilitate.

**AD ID** quod vterius queritur, dicendum, quod illa quæ sunt in spirituali manducatione, aliquo modo sunt similia illis quæ sunt in manducatione corporali, sed non omnino: quotiescumque enim duo vniantur, ita quod alterum debet mutari ad reliquum: tunc potentius mutatur ad se id quod est debilius. Vnde cum cibus iste sit potentioris virtutis, quam ipsum manducantes, iste cibus manducantes mutatur ad se, sicut dictum est Augustino: Non tu me mutabis in te sicut cibum carnis tue, sed tu mutaberis in me. Alia etiam ratio huius est: quia si mutaretur ad nos cibus iste, nihil nobis proderet: quia nos nihil sumus nisi per ipsum: & ideo secundum ordinem gratiæ oportuit vt nos mutaremur in eum. Vnde dimissio quæ est in manducatione corporali, non est nisi referatur ad species: de quo tamen infra distinctione 12. erit tractatus. Sed masticatio aliquis habet simile: sicut enim crebro redeunt dentes super id quod masticatur, ita meditando frequenter actu discretionis huius cibi & memoria

L

Passionis

Passionis operatur aliquid in spirituali manducatione. Traiectio autem cibi ad locum digestionis, non habet propriam similitudinem: sed digestio, quæ secundum Philosophum est completio à naturali & proprio calore ex contrariantibus passionibus; refertur ad nos: quia nos quasi digerimur charitate & complemur: & separatur in nobis impurum a puro: & tunc sequitur vnio vt vniamur cibo quem sumimus.

Sed contra obiicitur: quia videtur alicui ex hoc quod frequenter debet masticari cibus iste, cum hic videatur esse periculum propter rimas dentium in quibus potest aliquid de speciebus adherere. Solutio. Ad hoc dicendum, quod non oportet propter hoc frequenter masticari, sed potius frangi habet per linguam, & deglutiri: sed tamen ex hoc quod masticabiles sunt species, si non esset periculum, satis veniret in memoriam Passionis & charitatis Christi qua dilexit nos cum semetipsum dedit pro nobis.

AD VLTIMUM patet solutio per distinctionem in principio solutionis positam.

ARTICVLVS II.

*Quare tantum duo sunt modi manducandi prædicti, & penes quid differant?*

Tertio queritur de numero horum duorum. Videtur enim, quod plures sunt quam duo. In sacramento enim sunt tria, scilicet vnum quod est sacramentum tantum, alterum quod est res & sacramentum, & tertium quod est res tantum: ergo his tribus videntur respondere tres modi manducandi: ergo sunt tres, & non duo.

1. Item, Indigne sumens est duobus modis, scilicet nec fidem habens nec charitatem: & habens fidem informem, sed non charitatem: ergo videtur, quod vtique responderet modus spiritualis: constat autem, quod non sumunt tales spiritualiter: ergo duo sunt modi sacramentales.

2. Item, Istud dicitur sacramentum charitatis: ergo videtur, quod ad minus spiritualis modus debeat esse distinctus secundum status charitatis: sunt autem tres status charitatis, scilicet incipiens, proficiens, & perfectus: ergo spiritualis modus sumendi videtur debere distingui penes hæc tria.

3. Item, In aliis sacramentis non distinguitur nisi duplex modus sumendi penes fictum, & non fictum: ergo nec in isto debet fieri distinctio nisi penes hoc, vt videtur: ergo non debet distingui sic, sacramentaliter, & spiritualiter: sed quidam sumunt ficti, quidam non ficti.

*Solutio.*

Solutio. Dicendum, quod duo sunt modi distincti à Sanctis, vt habetur in litera, & sumuntur penes duplicem rem sacramenti, quarum vnam continet ex vi consecrationis, & alteram in nobis causat ex eo quod confert gratiam sicut alia sacramenta nouæ legis: & ideo patet penes quid sumatur numerus horum modorum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod penes id quod est sacramentum tantum, nullus sumitur modus: quia hic non habet rationem cibi, sed potius est in vsu ostensionis & significationis cibi quem continet.

AD ALIUD dicendum, quod meo iudicio

non habens fidem informem, nec sacramentaliter nec spiritualiter manducat, nisi in potentia: tamen de hoc erit questio infra. Et ideo cum nullo motu fidei à speciebus ad rem moueatur, videtur quod non manducat sacramentaliter, & tamen manducat sacramentum: vel vt omnis cauillatio præueniatur, dicatur quod sumere siue manducare sacramentaliter dicitur duobus modis. Primo modo ita quod ly sacramentaliter dicat modum cibi: & sic manducare sacramentaliter est manducare sacramentum: & hoc modo non queritur hic de modo manducandi. Secundo modo potest dicere modum manducantis siue fumentis: & hoc modo non sumit sacramentaliter infidelis, qui nullo motu fidei mouetur. Meo autem iudicio ad hoc quod manducet spiritualiter siue sumat, oportet vt modum dicat ex parte fumentis.

AD ALIUD dicendum, quod ista distinctio est penes modos sumendi aliquo modo corpus Christi in genere: non tamen negatur quin multi sint modi particulares quibus vnus gratiam percipit maiorem, alter minorem, secundum quod diuersimode parati accedunt.

AD ALIUD dicendum, quod solutio illius iam habita est in præmissis: quia in isto sacramento vna est res extra, & alia intra animam: & ideo ratio distinctionis oritur ex his quæ sunt in sacramento, & parit supra, quod sic non est in aliis sacramentis.

ARTICVLVS IV.

*Qualis vnio requiratur vt aliquis manducet corpus Christi siue spiritualiter siue sacramentaliter?*

Deinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Spiritualiter enim manducat, qui in vnitate Christi & Ecclesie quam sacramentum significat, manet, &c.] Et queritur, Cuiusmodi vnio exigatur ad hoc quod aliquis manducet corpus Christi siue spiritualiter, siue sacramentaliter: est enim vnio secundum contactum corporum, & secundum conuenientiam nature Christi & hominis, & secundum conformitatem gratie fidei informis, & tandem iterum secundum conformitatem charitatis. Si autem prima sufficit ad sacramentaliter manducandum, tunc mus cuius corpus vnitur speciebus, manducaret sacramentaliter, quod infra negabitur in litera. Si autem exigatur insuper vnio naturalis, id est, conuenientia secundum naturam quæ possit vniri & intelligere, videtur quod quilibet etiam infidelis sumat sacramentaliter corpus Christi: quod non videtur, cum sic conueteretur in derisum à Iudeis & paganis.

2. Præterea, In aliis sacramentis qui nihil credit, & protestatur se nihil credere, nec velle recipere quod recipiunt fideles, nihil omnino percipit: ergo multo magis hoc tenet in isto in quo debetur totum fidei: ergo videtur, quod nihil credens quamuis habeat naturam ordinatam ad fidem, nihil percipiat, nec sacramentaliter, nec spiritualiter. Si autem sufficit habere fidem informem: tunc sequuntur supra habita inconuenientia, scilicet quod ab initio mundi sumebatur corpus Christi. Præterea videtur, quod habere Christum

sum in se manentem non sit effectus sacramentalis, sed virtutis: ita enim dicit de diligente se Ioan. 14. Pater meus diligit eum, & ad eum venimus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo in ipso manere non est spiritualiter manducare, vt videtur.

*Solutio.*

Solutio. Dicendum, quod si stricte sumatur, spiritualis manducatio secundum distinctionem supra positam, tunc manere in Christo est in eo manere per charitatem & deuotionem proueniens ex communicatione corporis Christi secundum actum vel secundum propositum & desiderium.

ET SECUNDVM hoc dicendum ad primum, quod ad sacramentalem manducationem plus exigitur quam vnio corporis ad species sacramentales, & plus quam vnio vel conformitas nature potentis intelligere significationem specierum: & puto, quod exigitur fides informis, sicut probat obiectio: tamen non nego quin sit ibi corpus Christi verum, quando manent species, & tamen ille non sumit vel manducat: quia sumere & manducare dicunt vnionem & incorporationem manducantis ad cibum qui sumitur: & hoc nullo modo fit in infideli.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod licet antiqui crediderunt in venturum & incarnandum: non tamen proprie loquendo spiritualiter acceperunt: quia accipere dicit refectionem desiderij & propositi communicandi, quod non habuerunt antiqui, cum adhuc sacramentum non esset.

ARTICVLVS V.

*An corpus Christi sumptum transeat in ventrem, & quandiu maneat?*

Deinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Vt quid paras dentem, & ventrem? Crede, & manducasti, &c.] Ex hoc enim videtur, quod iste cibus transit in ventrem: quod etiam videtur ex hoc quod habetur Matth. 23. Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur: quod indignum est & nefas cogitare de corpore Christi.

1. Item, Sicut se habet cibus corporalis ad corpus, ita se habet cibus spiritualis ad spiritum: sed cibus corporalis intrando in corpus, reficit ipsum: ergo cibus spiritualis intrando spiritum, reficit ipsum, & ita non intrat in ventrem.

2. Item, Quod intrat ventrem, vadit ad officia ventris, quæ sunt digerere, & transmutare: sic autem non fit circa corpus Christi: ergo corpus Christi non intrat in ventrem.

*Sed contra.*

SED CONTRA hoc videntur esse auctoritates & rationes. Dicit enim Clemens Papa, & ponitur in decretis in tractatu de consecratione sic, Qui residua corporis Domini quæ in sacramento relicta sunt consumunt, non statim ad percipiendos communes cibos conueniant, nec purum sanctæ portioni misceri cibum qui digestus per secessum emittitur. Non autem esset ratio quare præciperet ad tempus abstinere, nisi in ventrem traiceretur hostia: ergo vadit in ventrem.

2. Item, Ibidem Clemens, Si manet Dominica D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

portio editur, vsque ad sextam ieiument ministri qui eam acceperunt: si in tertia vel quarta hora acceperint, ieiument vsque ad vesperam, vt sacramenta sanctificatione custodiantur sancta. Et ex hoc accipitur idem quod prius.

3. Item, Ibidem Beda, si quis per voracitatem vel ebrietatem Eucharistiam euouerit, quadraginta diebus pœniteat, clerici, vel monachi, diaconi, vel presbyteri, septuaginta. Hoc item sine ratione diceretur, si non transiret in ventrem.

4. Item, Hugo de sancto Victor. quando corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia non aufertur. Species autem in qua afficitur sensus corporalis visibiliter, per os transit in ventrem: & sic si fit vomitus, quandoque hostia vel pars eius inuenitur, & sic iste cibus transit in ventrem.

5. Item, Aut transit in ventrem, aut in mentem. Si in ventrem, habetur propositum. Si in mentem. Contra: Nihil illabitur animæ nisi Deus Trinitas: corpus Christi non est Deus Trinitas: ergo non transit in animam: ergo videtur, quod nihil restat nisi quod transeat in ventrem.

IVXA hoc ulterius queritur, Quando manet corpus Christi? Dixere enim quidam, quod statim ab ore euolat: sed si hoc verum esset, cum corpus Christi non sit sub forma panis nisi ex consecratione, si aliquis remoueret hostiam ab ore, non esset ibi corpus Christi: & hoc non dicitur à Magistris. Item, Hugo vult, quod tandiu manet præsentia corporalis, quando afficitur sensus: sed sensus afficitur in se vomica: ergo in illa est præsentia corporalis. Vtrum autem animam nutriat, vel non, infra erit questio.

*Solutio.*

Solutio. Sine præiudicio distinguendum mihi videtur in hac questione: dupliciter enim aliquid in ventrem transire dicitur, & dupliciter dicitur transire in mentem: dicitur enim aliquid transire in ventrem, transiens ad actum organorum ventris: vt scilicet digeratur in stomacho, & per meseraicas venas trahatur ad epar, & ibi formetur in sanguinem, & in membris distribuat, & assimilet, & vniatur: & hoc modo corpus Christi non transit in ventrem: iste enim transitus est cibi corporalis, deperdita corporis restaurantis. Dicitur etiam transire in ventrem: quia transit in ipsum, vt qualemcunque suæ continentie locum: & sic videtur mihi corpus transire in ventrem: quia non video rationabiliter qualiter corpus Christi non transit ad omnem locum, ad quem transeunt species panis & vini, sub quibus secundum veritatem rei continetur totus Christus. Eodem modo videtur etiam dicendum, quod dupliciter aliquid transit in mentem, scilicet quod per substantiam illabitur: & sic solus Deus Trinitas transit in mentem. Alio modo dicitur transire in mentem, cuius effectus venit in mentem per informationem perficendo mentem ipsam: & hoc modo corpus Christi transit in mentem operando in mente gratiam sacramentalem. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta: quia prima pars obiectionum procedit de primo transitu in ventrem, qui non competit corpori Christi. Secunda autem pars procedit de secundo transitu: & hoc modo transit in ventrem, vt mihi videtur. Ex hoc dico sine præiudicio: quia quidam Magistri dicunt oppositum.

illum. Vnde propter reuerentiam sacramenti in-  
iungitur poenitentia per inuitiam vomentibus  
Eucharistiam. Et præcipitur, ut post communio-  
nem aliquantulum ieiunent, ne videantur com-  
municere cibum sacramentalem corporali.

*Ad quæ-  
situm  
27.* AD ID quod ulterius quæritur, dicendum  
quod Hugo dicit, Quoad sensus afficitur, præ-  
sentia corporalis non aufertur, id est, quoad  
valent discerni species, tandiu est ibi Christus.  
Tamen quidam aliter dixerunt: sed eorum ratio  
non est probabilis.

## ARTICVLVS VI.

*Antiqui Patres aliquo modo comederint  
sacramentaliter?*

DEinde quæritur de hoc quod dicit *ibi* [Quia  
illius sacramenti beneficio non priuatur,  
quando ille habere, &c.] Quæritur enim hic,  
Vtrum antiqui Patres comederint sacramen-  
talis aliquo modo. Videtur autem quod sic:  
quia dicit Augustinus in litera, Crede, & man-  
ducaisti. Sed illi crediderunt: quia, ut idem Au-  
gustinus dicit, eadem fides fuit & est antiquo-  
rum & modernorum: tempora autem variata  
sunt, fides immutata permansit. Ergo manduca-  
uerunt.

2 Item, 1. Corinth. 11. Omnes eandem escam  
spiritualem manducauerunt, & omnes eundem  
potum spiritualem biberunt: bibebant autem  
de spiritali consequente eos petra. Ergo ad mi-  
nus spiritaliter intellexerunt.

3 Item, Glossa ibidem, Quia visibile spiri-  
tualiter intellexerunt, spiritaliter esurierunt,  
spiritaliter gustauerunt, ut spiritaliter satiaren-  
tur. Ergo videtur, quod comederunt in sacra-  
mento, quod tamen spiritaliter intellexe-  
runt.

4 Item, Apostolus, 1. Corinth. 10. dicit, quod  
omnes in Moysse baptizati sunt, & in nube, & in  
mari, &c. Eodem modo & in spiritali esca,  
& potu spiritaliter manducauerunt Eucharis-  
tiam, & corpori & sanguini Christi commu-  
nicauerunt.

5 Item, Ad manducare sacramentaliter non  
exigitur nisi presentia signi, quod præter speciem  
quam ingerit sensibus, facit aliud in notitiam  
venire: & quod hoc intelligatur, antiqui Patres  
tale signum habuerunt duplex, scilicet carnes  
agni, & manna: ergo videtur, quod cum in-  
tellexerint, ut dicit Glossa præhabita, quod  
ipsi sacramentaliter & spiritaliter manducaue-  
runt.

*Sed con-  
tra* SED CONTRA: Nihil in sacramento su-  
mitur nisi quod est in sacramento contentum:  
sed Christus in sacramentis illorum non fuit  
contentus: ergo non sumebatur in sacramento.  
Si dicas, quod contentus fuit, ut signatum in  
signo, & non ut causatum in causa? Contra.  
Res signata & non causata non percipitur in sa-  
cramento: Christus erat signatus, & non con-  
tensus in sacramentis antiquorum: ergo non  
percipiebatur in sacramentis eorum. Item pro-  
batur ex hoc quod baptismus significat ablutio-  
nem ab omni peena per gloriam in Resurrectio-  
ne: & tamen non percipitur hoc in baptis-

mo: & sic de aliis sacramentis veteris & nouæ  
legis.

SOLVITIO. Sine præiudicio videtur mihi *Solutio.*  
non recedendum à superiori sententia, quod  
proprie loquendo Patres antiqui nec sacramen-  
talis nec spiritaliter manducauerunt: & hoc  
præcipue propter rationem supra dictam: quæ  
est, quod modus percipiendi quamcunque rem,  
sequitur existentiam rei illius in se, & non  
præcedit eam: cum igitur constet illud sacra-  
mentum non fuisse, nisi ex quo Christus de-  
dit discipulis corpus suum: videtur mihi, quod  
ante hoc nullus comedit nec sacramentaliter  
nec spiritaliter, proprie loquendo, nisi spiri-  
tualiter manducare sumatur large, ut supra deter-  
minatum est.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicen-  
dum quod si Augustinus proprie loquitur, non  
intelligit de fide secundum quemcunque mo-  
tum, sed secundum illum quo mouetur à signo  
memorato vel actualiter percepto ad signatum  
& contentum cum proposito & desiderio gustan-  
di secundum rem incorporandi se rei contentæ:  
& hoc non conuenit nisi post sacramenti huius  
existentiam.

AD ALIUD dicendum, quod Apostolus  
vocat spiritualem gustum, spirituales sensus in  
Scripturis, & potum sapientie in quo intellexe-  
runt futurum.

AD ALIUD dicendum, quod Glossa illa  
loquitur de sacramento non continente rem:  
sicut æquiuoce dicitur sacramentum, ut in prin-  
cipio huius libri habitum est. Vnde non fuit  
ibi gustus rei presentis in signo continente, vel  
proposito, sed in fide sola: & hæc meo iudicio non  
sufficit proprie loquendo.

AD ALIUD dicendum, quod nec bap-  
tizati sunt proprie loquendo: sed dicit eos bap-  
tizatos: quia in figura baptismi aliquid de effi-  
cacia futuri baptismi intellexerunt, & per de-  
uotionem remissionem peccatorum percepe-  
runt, & non ex virtute sacramenti. Et simi-  
liter concedendum videtur, quod manduca-  
uerunt, id est, in typo Eucharistie futurum sa-  
cramentum intellexerunt, & ex deuotione ca-  
piti Christo & membris vniti sunt: sed hoc  
non sufficit: quia in Nouo Testamento in per-  
cipientibus sacramentum illam unionem fa-  
cit sacramentum ex vi rei contentæ (alias ope-  
ratæ) & non tantum ex deuotione percipien-  
tium.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum  
est, quod ad manducare sacramentaliter suffi-  
cit presentia signi cum fide dirigente in signa-  
tum: sed hoc signum est significans & causans

& continens: talia autem signa non  
fuerunt in Veteri Testamento &

ideo non perciperunt sacra-  
mentum proprie  
loquendo.

\* \*

De errore quorundam qui dicunt à bonis tantum corpus Christi sumi.

**H**æc verba & alia huiusmodi, vbi de spiritali manducatione agitur, quidam obruto corde legentes, erroris caligine involuti sunt adeo vt præsumpserint dicere corpus & sanguinem Christi à bonis tantum sumi & non à malis. Sed indubitanter tenendum est, à bonis sumi, non modo sacramentaliter, sed & spiritaliter: à malis vero tantum sacramentaliter, id est, sub sacramento, scilicet sub specie visibili carnem Christi de Virgine sumptam, & sanguinem pro nobis factum sumi: sed non mysticam, quæ tantum bonorum est. Quod subditis probatur testimoniis. Gregor. Est quidem in peccatoribus & indigne sumentibus vera Christi caro, & verus sanguis: sed essentia, non salubri efficientia. Item, August. Multi indigne accipiunt corpus Domini, de quibus Apostolus ait, Qui manducat & bibit calicem Domini indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Per quod docemur quam sit cauendum male accipere bonum. Ecce enim factum est malum, dum male accipitur bonum, sicut econtra, Apostolo factum est bonum, cum bene accipitur malum, scilicet dum stimulus Satanz patienter portatur. Ergo & mala prosunt bonis, sicut angelus Satanz Paulo, & sancta obsunt malis: bonis sunt ad salutem, malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: non quia res illa mala est, sed quia malus male accipit quod bonum est. Idem, Indigne quis sumens corpus Christi, non efficit vt quia malus est, malum sit quod accipit: vel quia non ad salutem accipit, nil accipiat. Corpus enim & sanguis Domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apostolus, Qui manducat indigne, &c. His aliisque pluribus aperte ostenditur, quod etiam à malis verum corpus Christi & sanguis sumitur, sed sacramentaliter, non spiritaliter.

ARTICVLVS VII.

An mali accedentes, aliquid accipiant corporis Christi, & quomodo manent in ipsis corpus Christi?

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Hæc verba & alia huiusmodi, & cetera.] Tangit enim Magister duos errores, quorum primum determinat in hac distinctione, reliquum autem in sequenti, quæ incipit ibi [Sunt iterum alij præcedentium insaniam excedentes. Primus est, quod mali non recipiunt corpus Christi: & hunc destruit in litera, & soluit auctoritates præstantes occasionem errandi, sicut patet in litera. Vtiliter autem queruntur hic quinque: quorum primum est, An mali aliquid accipiant accedentes ad corpus Christi? & hæc est questio literæ. Secundum, Vtrum recipiant ad suam damnationem, vel sine peccato? Tertium, Vtrum mali recipientes Eucharistiam plus peccent sumendo corpus Domini, quam alio peccato peccando.

Quantum, Vtrum pollutus nocturna pollutione, vel dormiens cum propria vxore, possit percipere corpus Christi? Quartum & vltimum, Vtrum foeditas corporalis, vt menstruum vel fluxus feminis, impediatur a perceptione corporis Christi, sicut quidam dicere videntur.

**AD PRIMUM** autem horum obicitur sic: Maior est disconuenientia Christi ad peccatum, quam ad corpus: sed non transit in corpus, vt habitum est supra: ergo non transit in animam peccatricem: ergo nihil percipit in sacramento: quia statim euolat, vt dicunt quidam.

2. Item, Sapient. 1. Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum: non est autem minoris sanctitatis Christus quam Spiritus sanctus: ergo etiam Christus effugiet eum: ergo malus nihil percipit de Christo in sacramento.

3. Item, Sapient. 1. In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccato. Ergo nec in corpore peccatoris remanet Christus: ergo discedit ab utroque: ergo nihil percipit quando accedit.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.



4 Item, Res huius sacramenti excedit rem aliorum sacramentorum, vt dicitur in litera, quia hic totus Christus sumitur & in aliis sacramentis percipitur secundum effectum gratiæ: ergo minus videtur, quod res aliorum sacramentorum discedant à peccatore, quam res huius sacramenti: & discedunt, quia nihil de re aliorum sacramentorum percipit: ergo & ab isto discedit: ergo nihil percipitur à malis nisi tantum species exterior.

5 Item, Indecens & nociuum non est opus sapientis: sed indecens est sapientem esse in loco non competenti sibi: ergo & nociuum si præsentia sua nocet & non prodeit: si ergo hoc non facit sapiens, multo minus facit hoc sapientissimus Dominus Iesus Christus: sed indecentissimus locus est peccator. & iterum præsentia sua noceret ei qui percipit: ergo videtur, quod subtrahit se, & non percipitur à peccatore.

6 Item, Quod datum est ad peccati deletionem, non debet augere peccatum: perceptio autem Christi in sacramento ad deletionem peccati inuenta est: ergo non augebit: augetur autem si maneret: ergo videtur, quod Christus in speciebus non manet quando percipiuntur à peccatore.

7 Item, Minor est disconuenientia Christi ad creaturam irrationalem quam ipse creauit, quam ad peccatorem: sed non dicimus, quod brutum percipiat ipsum in sacramento: ergo multo minus percipit ipsum in sacramento peccator.

8 Item, Psal. Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Sed minor est laus Christi: quam ipse Christus. Si ergo aufert laudem suam ab ore peccatoris, multo magis aufert se ipsum.

9 Item, Eccli. 16. dicitur, quod qui contra præceptum Domini die non debita, vel quantitate non debita, collegit manna, quod computruit & scaruitiuit vermibus: ergo multo magis hoc erit verum de sacramento Eucharistiæ, quod incomparabiliter maioris sanctitatis est: ergo accipiens indigne, nihil accipit: sicut accipiens puritum manna vel scatens vermibus, non accipiebat manna. Verum istæ rationes & consimiles occasionauerunt errorem qui inducitur in litera, & auctoritates quas Magister apponit & exponit.

SED CONTRA: Dicit Hugo, quod quando sensus corporalis afficitur, præsentia corporalis non tollitur: sed in ore peccatoris sensus corporalis afficitur manentibus speciebus: ergo non tollitur præsentia corporalis.

2 Item, Si peccatum percipientis fugit Deus, tunc multo magis peccatum fugit conficientis & consecrantis: ergo secundum hoc mali facerdores non possent consecrare corpus Christi, quod est falsum.

3 Item, Cum nemo sciat, vtrum odio vel amore dignus sit: nemo sciet secundum hoc, vtrum perciperet sacramentum vel non: & sic generaretur maxima dubitatio circa id quod percipiunt in fide, quod stultum est dicere.

4 Item, Quæ esset ratio, quod recederet peccatum enim percipientis non incidit in Christum, & non est alia causa: ergo non

euolat à speciebus, vt quidam minus caute dixerunt quando que.

SOLVTIO. Absque omni ambiguitate tenendum & sentiendum est, quod mali accipiunt in sacramento verum corpus Christi, quod de Virgine traxit, & quod in cruce pendit, & non euolat nisi quando de speciebus panis & vini nihil amplius manet, sed quando totum transiit in alium humorem quod erat in speciebus, scilicet color, sapor, quantitas, & sic de aliis: tunc enim sensus speciebus afficit definit, & tunc præsentia corporalis definit, vt dicit Hugo.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Christus non transiit à corpore percipientis, sed non transiit in corpus. Aliud enim est à corpore, & aliud in corpus transire: bene concedo, quod non transiit in animam per gratiam, tamen habetur præsentia sui in sacramento: quamdiu species sacramentales sunt in corpore percipientis.

AD ALIUD dicendum, quod Christus effugit fidem quoad inhabitacionem per gratiam, & ita intelligitur illud verbum: sed propter efficaciam sacramenti non effugit sacramentum in quocunque sit loco, quia sacramentum semper retinet propriam sanctitatem, & immunditia loci in quo est sacramentum, non abolet eam.

AD ALIUD dicendum, quod hoc etiam intelligitur per inhabitacionem gratiam, & non de recessu Christi à speciebus sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod res huius sacramenti rem aliorum excedit: tamen non est simile: quia locus rei sacramentorum aliorum est anima suscipiens: & ideo non sit res in anima habente contrarietatem ad rem aliorum sacramentorum: sed locus rei huius sacramenti, non est in anima, sed potius species sacramentales: & ideo illis formis manentibus, vbicunque sint, est in eis Christus. Habet tamen hoc sacramentum etiam aliam rem, vt supra dictum est: & hæc non est in peccatore, quia illa est gratia.

AD ALIUD dicendum, quod illud non est indecens nec nociuum nisi per accidens: indecens non est: quia iam ostensum est, quod locus Christi non est anima peccatoris, sed species sanctissimum symbolorum in quibus percipitur Christus: quod autem species sit in hoc loco vel in illo, sit ab ordinatione vsus sacramenti, qui præsto est omnibus. Et in hoc consideratur magna benignitas Domini, communiter sacramentum suum omnibus cõcedentis ad vsu. Quod autem nocet, hoc est per accidens, in quantum sibi aliquis præstat causam nocenti: sicut etiam est de cibo corporali, qui sumitur ad vtilitatem: si autem sumptio cibo sumat aliquid quod non permittit cibum digeri vel emitti, putrescit cibus, & læditur corpus.

AD ALIUD dicendum, quod sacramentum de se semper valet contra peccatum: & si nocet, hoc est ex causa suscipientis, vt iam dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod secundum aliquid est maior conuenientia in illa proportione, secundum aliquid est minor. Si enim comparatur natura ad naturam, maior est conuenientia hominis peccatoris cum Deo & sacramentis, quam bruti: quia brutum in signis sacramentalibus nihil suscipit seu percipit, nec intelligit: sed homo etiam peccator ad minus ratione mouetur & fide ex signo in signatum. Si autem attenditur inido

inidoneitas quæ est ex parte peccati, tunc maior est disconuenientia: sed hoc non impedit, quia non attingit ad Christum cuius locus proprius est non anima suscipiens in peccato, sed potius species sacramentales: sed bene impedit effectum gratiæ, quia locus gratiæ est anima, quæ peccato informata non est susceptibilis gratiæ.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de laude & corpore Christi in sacramento: quia cum laus sit præconiũ virtutis alicuius, aliquid est nostrum: actus enim præconiũ elicitur à libero arbitrio: & ex parte illa potest esse sceda in ore peccatoris: sed de sacramento nihil est nostrum, sed totum est virtutis diuinæ: & ideo à nullo tollitur, sed in omnibus in communi datur vsus: ipsi autem videant qualiter vtantur.

AD VLTIMUM dicendum, quod manna non continebat Christum: vnde putrefactio mannis significat nocumentum quod nos facimus nobis, Eucharistiæ indigne percipiendæ, & non significat corruptionem Christi.

## ARTICVLVS VIII.

### An mali percipiant corpus Christi?

Secundo queritur, An mali corpus Christi percipiant ad suam damnationem? Videtur autem, quod non: ponamus enim, quod aliquis sit in peccato mortali, & ignoret illud, hoc enim possibile est. Inde sic procedo: Ignorans morbum minus dispositus est ad sanitatem, quam sciens morbum suum: ergo à quo non prohibetur ignorans, ab eodẽ multo magis non prohibetur sciens: sed ignoranter in peccato mortali existens, non prohibetur: ergo nec sciens existens in peccato à corpore Christi prohiberi debet.

2 Item, Glossa super Rom. 1. Granissime peccas, quia ignoras. Ergo ignorantia potius facit ad peccati aggravacionem, quam ad medicinam: ergo iterum à quo non arceatur ignorans, non debet arceci sciens.

3 Item, Dato etiam, quod ignorantia excuset à tanto, & non à toto, sicut ab omnibus dicitur, & scientia aggravat: non se habebunt scientia & ignorantia ad peccatum, nisi sicut circumstantiæ: ergo per ipsas non distabit peccatum à peccato in infinitum, sicut differunt veniale & mortale. Si ergo in aliquo casu ignorans non arceatur à communionem, in eodem peccato non debet prohiberi sciens, vt videtur.

4 Item alia via videtur concludi idem: quia quanto aliquis plus infirmatur, tanto magis opus habet medicina, & propter infirmitatem corporis à medicina non arceatur: ergo cum similiter sit de medicina spiritali, magis ægrotus in peccato præcipue debet vt medicina: ergo præcipue debet vt communionem in qua continetur similis medicina.

5 Item, Augustinus facit diuisionem bonorũ, scilicet in summa, quibus recte viuunt, & quibus nemo male vtitur: & in media sine quibus recte viuere non potest, quibus tamen male vti potest: & in infima, sine quibus recte viuere non potest, quibus tamen bene vti potest. Et exemplum primidat virtutes, secundum vites animæ rationalis, tertij autem species quorumlibet corporum. Cum corpus Christi non possit esse nisi de primis bo-

eo quod ipsum non est inferius aliquo bono creator, videtur quod corpore Christi nullus male vti potest: ergo nec peccator: quo autem quis bene vtitur, eo non peccat: ergo peccator non peccat, sumendo corpus Christi.

6 Item, Maior est diuinitas Christi, quam corpus eius vel humanitas ipsius: sed à deitatis accessu non prohibetur, sed potius monetur ad hoc: nec etiam ipsa deitas se subtrahit ei, imo continet eum, & in eo est, vt prius, essentialiter, præsentialiter, & potentialiter: ergo videtur, quod multo minus arcendus sit à communionem corporis & sanguinis Christi.

7 Item, Si propter peccatum aliquis arceatur à communionem, tunc videtur sequi, quod nullo modo homo permittendus sit communicare: quia sicut dicitur Eccl. 9. Nemo scit, an odio vel amore dignus sit. Ergo dubitar: dubius autem non se debet committere discrimini: ergo non debet communicare, quod nullus dicit: ergo nec peccator aliquis est à communionem arcendus.

8 Item ad idem obicitur alio modo sic: Qui indigne accedit, indignus accedit, & non conuertitur: ergo indignum accedere sequitur ad indigne accedere: in talibus autem accidens quod sequitur ad antecedens, sequitur ad consequens, præcipue in accidentibus indiuidius: sicut si homo est albus, animal est albus: ergo si accedens indigne, peccat mortaliter: & indignus accedens, peccat mortaliter: sed hoc est falsum: quia secundum hoc ignoranter accedens in peccato mortali, peccat mortaliter: ergo & hoc falsum, quod indigne accedens peccat mortaliter.

9 Item, Album & non apprensus verius participat albedinem: quam apprensus album & non existens: credens autem se in mortali peccato esse, non autem existens: & existens in peccato, nec tamen credens se esse: habent se sicut in veritate album non apprensus, & apprensus album, non autem existens: ergo cum verius sit in peccato existens & non credens, quam credens & non existens, & cum existens & non credens non arceatur: videtur quod credens & non existens non arceci debet: & sic nullus accedendo sit indignus: & sic nullus arcendus esset, vt videtur.

SED CONTRA: Qui indigne accedit, indignus accedit, sed non conuertitur: ergo cum opposito antecedentis verificatur consequens: ergo aliquis accedit indignus, & non indigne: hoc autem non potest esse nisi non habens conscientiam peccati, & tamen existens in peccato: ergo talis non est arcendus à communionem, cum tamen indigne accedens arcendus sit.

2 Item, Peccaret grauitate, qui corpus Christi proiceret in lutum: ergo cum vilius lutum sit spirituale quam corporale, multo magis peccat proiciens in latrinam spirituale quam corporale: latrina autem spiritualis est peccator non poenitens: ergo talis peccat sumendo Eucharistiæ.

3 Item, Existens in peccato mortali scienter, & non poenitens, etiam prohibetur à contractu altaris: ergo multo magis arcendus est à communionem corporis & sanguinis Domini.

4 Item, Ioan. 13. de Iuda dicitur, quod erat in proposito peccandi, & post buccellam introiuit in eum Satan: ergo communio auxit in eo peccatum: ergo non debet communicare.

5 Item, Luc. 12. laudatur Publicanus, quia non lebat oculos ad cælum leuare: ergo multo magis laudaretur si non communicaret: quia in infirmitate maioris dignitatis est corpus Christi quam cælum: & tamen ille Publicanus fuit poenitens: ergo multo magis se debet abstrahere peccator non poenitens à communione.

Quæstio  
cuius.

IVXTA hoc ulterius queritur de eo cuius peccatum est occultum, & non habet gratiam ut proponat dimittere, vitum in Pascha debeat communicare? Videtur, quod sic: quia cum præceptum sit omnibus fidelibus communicare, tunc etiam facere confessionem tenetur & communicare iste, & scandalizat Ecclesiam si non communicat: tenetur autem non scandalizare: ergo tenetur communicare, ut videtur.

2 Item, Si non communicat, per hoc proditur peccatum suum, & efficitur infamis. Dicit autem Hieronym. quod crudelis est qui famam negligit: ergo cum non possit retinere famam nisi communicando, videtur quod debeat communicare.

3 Item, Habens peccatum non notorium potest prædicare si sit necesse, & alios quosdam spirituales actus facere: ergo à simili videtur etiam, quod communicare.

Sed  
contra.

SED CONTRA: Peccatum Iudæ fuit notorium, & tamen dicitur, quod post buccellam introiuit in eam Satanas: ergo communicans in peccato occulto peccat mortaliter, ut videtur.

2 Item, 1. Corinth. 11. Non potestis mensæ Domini esse participes & mensæ demoniorum. Peccator autem occultus particeps est mensæ demoniorum. Ergo non debet participare mensæ Domini.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod existens in peccato mortali & scienter, non debet communicare aliqua ratione, etiam si per excommunicationem cogeretur: quia indignus est & indigne accedit, ut Iudas: & hoc satis confirmatur ex duobus verbis 1. Corinth. 11. vbi in vno loco dicit, Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Et in alio loco dicit, Reus erit corporis & sanguinis Domini. Et Gloss. distinguit ibi triplicem indignitatem, scilicet quod indignus est qui non credit: aut qui aliter celebrat sacramentaliter, quam institutum sit: aut qui indeuotus accedit. Et accipitur numerus harum indignitatum sic. Duo sunt quæ faciunt dignum, & tertium est effectus vtriusque. Primum est fides, quæ est fundamentum ædificij spiritualis: & à priuatione huius sumitur indignitas prima. Secundum est charitas operosa & implens legem. Rom. 13. Plenitudo legis est dilectio. Et ab huius priuatione sumitur indignitas tertia, quæ est cum aliquis indeuotus accedit: indeuotio enim ponit hic remorsum conscientie ex peccato existente vel credito in conscientia cum proposito non recedendi à peccato illo. Tertium quod est effectus vtriusque, est vnio & consensus cum corpore Christi mystico: qui enim communicat, communis est, & à communione capitis accipit refectionem: & à priuatione huius sumitur secunda indignitas, quæ est in schismaticis, qui non seruant ritum statutum in sacramentis celebrandis à Domino & ab Ecclesia. His habitis.

DICENDVM ad primum, quod ignorantia

duplex est, ut dictum est in secundo huius voluminis distinct. 22. vniuersalis, & particularis: siue iuris, & facti. Ignorantia autem particularis excusat à toto, & talis est in eo qui sentit, quod peccauit recogitando annos suos in amaritudine anime suæ, & aliquid remansit oblitum, quod tamen forte si recoleret non dimitteret: obiectio autem procedit de ignorantia iuris, & ideo non valet. Vel dicatur melius, quod licet ignorans existens in peccato minus sit dispositus ad sanitatem, magis tamen idoneus est ad actum communicandi, propterea quod non contemnit, sed credens se esse contemnit: & ideo eo ipso efficitur indignus.

AD ALIUD dicendum, quod grauissime, id est, periculosissime peccat ignorans: quia non querit medicum: sed tamen contemptus non est par, quia in ignorante nullus est, sed in opinante magnus contemptus est.

AD ALIUD dicendum, quod scientia & ignorantia secundum se considerata, non faciunt istam differentiam peccatorum: sed potius contemptus adiunctus scientie, qui est nouum genus peccati: & ideo non attribuitur hoc scientie nisi per accidens.

AD ALIUD dicendum, quod etiam illud in simili falsum est: quia tanta potest esse vis morbi, quod non datur medicina purgativa, sed tantum præseruatur ab omnibus natura nociuis, & confortatur ad pugnam morbi sustinendam: & ita fit peccatori: consulitur enim peccatori, quod abstineat ab omnibus peccatis, vel saltem quibusdam, & faciat interim quicquid boni potest, ut Deus cor suum illustret. Adhuc autem etiam sic esset de morbo corporali, non tamen oporteret, quod sic omnino esset de morbo spirituali: quia non omnino se habet medicina ad morbum spirituales, sicut se habet ad morbum corporales: & hoc quidem à principio libri determinatum est: quia spiritualis operatur tantum voluntate, corporalis autem necessitate cum natura. Et ideo accipiendo corporalem medicinam, si bona est, & recte data, non incidit in aliud genus morbi: sed accipiendo spirituales medicinam, cum libera sit voluntas, & contemnere possit per indevotionem præparationis, in nouum genus peccati potest incidere: & sibi efficitur malum quod in se est bonum, ut dicit Augustinus in litera eiusdem cap.

AD ALIUD dicendum, quod licet corpus Christi sit maius bonum omni bono creato, præcipue secundum quod est in sacramento, quia ibi est per corpus & animam & deitatem: non tamen oportet, quod eodem modo se habeat ad actum liberi arbitrij ordinandum, sicut facit virtus. Vnde quod virtus dicitur summum bonum, hoc non est intelligendum simpliciter, sed secundum comparisonem ad actus bonæ vitæ in his quæ bona participatiue dicuntur: quod etiã dicitur, quo recte viuatur, & nemo male vitatur, hoc non est ex hoc quod sit summum bonum, sed ex hoc quod informat ordinat & perficit liberum arbitrium in bonum: & hoc modo non informat liberum arbitrium Christus perceptus in sacramento, & ideo vsus boni nobis potest esse malus: & hoc non impedit quin sit maius bonum quam virtus.

AD ALIUD dicendum, quod diuinitas Christi

Christi maior est humanitate Christi, sed non est contemptus aliquis respectu continentiae & praesentiae deitatis in nobis, sed potius est de pena imperfectionis naturae creatae indigentis Creatore ut eam contineat & conseruet: sed respectu humanitatis ordinamur per voluntatem quae libertatem habet, & ideo contemnere potest.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non sequitur: quia cum dicitur, Nemo scit, utrum odio vel amore dignus sit: hoc intelligitur de scientia recta quae est infallibilis per deuotionem. Cum autem dicitur credens se esse in peccato mortali & non existens, sumitur credens pro eo qui habet aliqua signa & aliquam rationem qua timet se esse in peccato: & ideo patet, quod non sequitur, quod propter hoc omnis homo ascendendus sit à communione.

AD ALIUD dicendum, quod cum convenientia sit inter antecedens & consequens, & postea accidens participatum ab antecedente infertur de consequente, non oportet, quod consequens participet illud nisi pro tanto quo participatur ab antecedente: ut cum dicitur, si homo est albus, animal est albus, non sequitur, quod animal sit albus in ambitu suae communitatis & praedicationis, sed animal quod est homo albus. Ita etiam hic est cum dicitur, Qui indigne accedit, indignus accedit: & postea infertur, indigne accedens peccat mortaliter: ergo & accedens indignus: non oportet, quod hoc verum sit generaliter, sed pro eo indigno tantum, qui indigne accedendo fuit indignus. Unde cum postea infertur conclusio, quod non generaliter sit verum consequens: ergo nec antecedens: patet, quod nihil valet argumentatio: & tale argumentum, indignus indigne accedendo factus indignus peccat mortaliter: ergo similiter indignus peccat mortaliter: incidit fallacia siue peccatum secundum locum sophisticum consequentis.

AD VLTIMUM dicendum, quod hoc bene sequeretur si aliud peccatum nouae indignitatis non causaretur ex hoc quod accedit cum credulitate peccati: sicut non causatur albedo aliqua ex apparentia albedinis. Patet autem ex superioribus habitis, quod nouum peccatum causatur: & ideo non valet argumentatio illa.

AD ID quod vltius quaeritur, dicendum quod habens remorsum conscientiae cum proposito non dimittendi peccatum, nullo modo debet sumere Eucharistiam.

AD ID autem quod primo obiicitur in contrarium, dicendum, quod non communicare cum tali proposito, est de veritate vitae quae propter scandalum non est dimittenda. Si autem obiicitur, quod ipse in tali statu est perplexus: dicendum, quod hoc non est verum: quia alias facere potest, quod euadat peccatum, scilicet dolendo de peccato cum proposito emendandi: si enim fecerit quod in se est, Deus infundet sibi gratiam, & tunc potest communicare.

AD ALIUD dicendum, quod ipse non per hoc se prodit: quia multae sunt causae quibus defertur communicatio, vel etiam quibus aliquis se subtrahit à communione, scilicet immunditia corporalis, humilitas, & multae aliae causae. Si autem obiicitur, Ponamus, quod Praelatus praecipiat, quod omnes communicent. Dico, quod tale

praecipium nullum est: quia est illicitum aperte: sed praecipere potest ut omnes se praeparent ad communionem: & tunc bene concedendum esse videtur, quod ille qui se non praeparauerit, peccatum omissionis incurrit.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de aliis actibus, & de actu communionis: alij enim actus sunt super membra Christi quae indigent diuersis quae pro tempore possunt suppleri ab his qui non sunt idonei. In communionem autem percipitur ipse Dominus, & ideo maxima idoneitas requiritur, & ideo non idoneus peccat communicando, ut dictum est.

ARTICVLVS IX.

*An malus plus peccet communicando, quam alio genere peccati?*

TERCIO quaeritur, Vtrum malus plus peccet communicando, quam peccando alio genere peccati? Videtur autem, quod sic: quia quanto minor est contemptus, tanto minus est peccatum: sed in aliis peccatis quibusdam non contemnitur Deus in se, communicando autem in se contemnitur: ergo magis peccat indigne communicando, quam fornicando, vel alio genere peccati peccando.

2. Item, Sciens peccat qui indigne communicat, & praeter tentationem, & concupiscentiam: haec autem aggravant peccatum: alius autem peccat quandoque quidem scienter, sed tentatus per concupiscentiam: ergo magis peccat communicando, quam alio genere peccati peccando.

3. Item, Apostolus comparat hoc grauissimo peccato 1. Cor. 11. Qui manducat indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Ergo videtur, quod sit grauissimum.

4. Item, Hebr. 10. Irritam quis faciens legem Moyse, absque vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putaris deteriora mereri supplicia, qui Filius Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est: Ergo deteriora supplicia meretur pollute communicans: ergo grauissimum est peccatum, ut videtur.

5. Item, Constat, quod grauius peccaret qui corpus Christi in immundum lutum proliceret, quam qui fornicaret vel auaritiam committeret: cum igitur turpius sit lutum spirituale, quam corporale, grauius peccat in lutum spirituale recipiens corpus Christi, quam proiciens in lutum corporale: sed quod est maius maiore, est maius impote: ergo grauius peccat pollute communicans, quam aliquo alio peccato, ut videtur.

SED CONTRA: Si duo sunt, quorum vnum facit appropinquare Deo, alterum autem remouet à Deo: & comparantur ad duo alia, quorum vnumque remouet: magis remouent duo, quam vnum. In communicatione autem quae fit ab indigno, ipsa communicatio non separatur à Deo, sed adiungit contemptus autem separatur. In fornicatione autem vel alio peccato corporis, vtrumque separatur & actus & contemptus: ergo magis separatur à Deo, quam communicatio indigni. Sed maius peccatum est quod magis separatur à Deo. Ergo aliud

quod peccatum est, quoniam communitio indigne... Sed contra: quia illud peccatum est in uno, facit longior... Contra: id est, in uno communitio indigne... contempnus autem est... ergo contempnus est in uno... ergo contempnus est in uno... ergo contempnus est in uno...

Item, Ponamus, quod aliquis communitio indigne, intendens per se per hoc non omnino alienari a Deo, sed propinquior fieri Deo: tunc videtur, quod ille non tantum peccet, quantum ille qui fornicatur, vel aliud crimen committit.

Item, Aliquis castus potest esse, quod etiam aliquis peccator potest accipere in manus corporis Domini; ut si inueniat illud in loto, & non sic alius qui subleuet: ergo videtur, quod etiam aliquis castus potest esse, in quo communicans non peccet, vel non tantum peccet sicut alio peccato peccans.

Item, Quod per se est malum, magis fugiendum est, quam quod per accidens est malum: fornicari autem & cetera peccata quæ sunt contra decalogum, per se mala sunt: communicare autem per se bonum est, per accidens autem malum: ergo aliud peccatum magis est fugiendum, quam communitio ab indigno.

Item, Quod in se malum est, magis fugiendum est, quam quod alicui est malum, & non in se: fornicari autem & cetera talia vitia in se mala sunt & facienti, communitio autem non est in se mala, sed facienti: ergo fornicatio magis est fugienda, quam communitio, ut videtur: ergo aliqua peccata sunt maiora, quam istud.

Item, Quod nunquam & nulli bonum est, sed semper & omnibus malum, maius est malum, quam quod quandoque & alicui est malum, & non semper, nec omnibus: sic autem se habent fornicatio, & cetera ad communitioem: ergo illa sunt maiora peccata, quam istud.

Solutio. Dicendum videtur ad hoc, quod quoad aliquod communicans indigne plus peccat, & quoad aliquod alio peccato peccans plus peccat: quoad contemptum enim videtur mihi plus peccare indigne communicans, sed non quoad actum, & alias circa stantias, ex quibus causatur turpitudine peccatorum.

Dicendum, ergo ad primum, quod cum dicitur, ubi minus est contemptus, ibi minus est peccatum, quod hoc non est verum simpliciter, sed quoad aliquod tantum, scilicet radicem peccati quæ contemptus est: quoad alia enim potest esse maius peccatum quod est ex minori contemptu. Eadem vero solutio fere est ad omnia: quia id iterum quod obiicitur secundo, non tenet nisi quoad hoc quod tentatus vel non tentatus peccat.

Ad aliud dicendum, quod Apostolus dicit, ream esse corporis & sanguinis indigne communicantem, eo quod reatum sanguinis in-

currat, non tamen quod habeat reatum occidentis Christi: sed in hoc similis est occisori: quia utique sit reus ex sanguine Christi.

Ad aliud dicendum, quod hoc non intelligitur de indigne communicantibus, sed potius de abstantibus gratia baptismi: quia putabant, quod cum aliquis rediret ad peccatum, quod iterum eum baptizari oporteret: & hoc redundaret in pollutionem, id est, in infirmitatem sanguinis Christi, tanquam sacramenti in quo sanguis Christi operatur & lauat interior, nisi esset tantæ virtutis quod faceret solubilia per contritionem etiam peccata sequentia: & ita exponitur in Glossa. Si autem generaliter extendatur ad indigne communicantem, tunc dicendum, quod indigne communicans meretur deteriora supplicia, in quantum peccat contra maiorem gratiam ex contemptu, quam ille qui legem transgrediebatur: non tamen simpliciter oportet, quod mereatur deteriora.

Ad aliud dicendum, quod cum dicitur, Latria spiritualis peior est, quam corporalis: locutio est metaphorica, & intelligitur non esse maioris scditatis corporalis: sed in quantum peccata sunt contra maius bonum, etiam adimunt bonum melius, quam scditas corporalis: unde remanet maior munditia exterior in corpore peccatoris, quam in latria corporali: & ideo plus peccaret corpus Christi in latriam proiciens, quam indigne communicans: quia maiorem contumeliam & contemptum faceret Christo. Et ideo dicit Magister in sententiis, quod ex tropicis non valet argumentatio.

Idem autem modus respondendi est ad ea quæ obiiciuntur in oppositum: bene enim concedo, quod vnum quandoque plus elongare potest, quam duo vel tria. Et quod obiicitur, quod contemptus sit communis vtrique. Dicendum, quod non est idem contemptus, sed maior, & minor, & diuersus in specie: quia contemptus specificatur secundum id quod contemnitur, & secundum rationem contemnendi.

Ad aliud dicendum, quod sciens se esse in peccato, non potest bene communicare: quia intentio est peruersa & stulta: sicut dictum est super secundum, distinct. 38. de eo qui intendit futuri, ut det alicui, ut per hoc eam reuocet à meretricio vel adulterio.

Ad aliud dicendum, quod non est simile: quia tunc reuerentia & necessitas subleuandi excusat & cogit fieri: sed in communicando non est necessitas aliqua, nec reuerentia aliqua ibi exhibetur Christo, sed potius irreuerentia & contemptus.

Ad aliud dicendum, quod non tenet nisi quoad hoc, & non simpliciter: & ideo non valet in aliis argumentatio.

ARTICVLVS X.

An pollutio nocturna impediatur à communitioe?

Quarto queritur, Vtrum pollutio nocturna impediatur à communitioe? Videtur autem, quod sic: In decreto enim distinct. 6. dicit Gregorius in epistola ad Anglorum Episcopum August.

August. Si ex turpi cogitatione vigilantis nascitur in mente dormientis, patet omnino reatus suus: videat enim à qua radice inquinatio illa processit: quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens. Et propter talem pollutionem sacro mysterio abstinere oportet eo die. Ex hoc accipitur, quod pollutio impedit à communitioe.

Item, Isidorus in primo sententiarum, Qui nocturna illusionem polluitur, quamuis extra memoriam turpius etiam cogitationum sese sentiat inquinatum: tamen hoc ut tentaretur culpa suæ tribuat, & suam immunditiam statim siletibus stringat. Constat autem, quod non est simul defendenda culpa, & statim communicandum: ergo videtur, quod abstinere debet à communitioe, ut videtur.

Item, Leuit. 15. Qui patitur fluxum seminis, immundus erit. Constat autem, quod fluxus seminis minus est in potestate hominis, quam pollutio nocturna. Ergo multo magis pollutus est immundus: ergo impedit à communitioe, ut videtur.

Item infra in eodem, 7. De quo egreditur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suum, & immundus erit usque ad vesperam. Constat autem, quod minoris sanctitatis erant sacramenta veteris legis nouæ. Si ergo impediatur à perceptione sacramenti veteris testamenti quam multo magis impediatur à perceptione sacramentorum noui testamenti.

Item, Deut. 23. præcepit Dominus, quod egredientes ad subleuationem naturæ, ferant forsorium in balneo, & suffodiant, eo quod Dominus transeat per castra, ut castra sint munda. Et dicit ibi Glossa, quod amat Deus corporalem munditiam. Si ergo illa immunditia impedit decorem transitus Domini, multo magis à perceptione corporis & sanguinis Domini.

Item, Minus videtur quod corporalis immunditia impediatur ab introitu tabernaculi quod minus sanctum est, quam à communitioe corporis & sanguinis Domini: sed impediatur antiquitus: ergo hæc etiam impedit modo.

Item, 2. Reg. 6. dicitur, quod cum calcitrarent boues qui trahebant arcam Domini, quod extendit manum suam Oza ut teneret arcam, & percussit Dominus Ozam: & redditur ratio in Glossa, & à Magistris, quod illa nocte dormierat cum vxore sua. Cum igitur hoc meritorie facere potuerit, pollutio autem nunquam fiat meritorie, videtur quod multo magis impediatur pollutio communitioem eius quod per arcam significatur, scilicet corporis & sanguinis Domini.

Item dicit Gregorius, quod tempore concubitus matrimonialis Spiritus sanctus non tetigit corda Prophetarum, propter inconuenientiam actus in quo totus homo caro efficitur, ad spirituales actus: ergo cum multo maior sit communitio quam prophetia, videtur quod illa delectatio quæ est in egressu seminis, impediatur à communitioe.

Item, Vnio per spiritum & amorem ad Christum, & descensus secundum carnem per delectationem sunt contraria: ergo non debent esse simul: sed in pollutione est descensus secundum carnem per vltimam delectationem, in communitioe autem est eleuatio intellectus per fidem, & vnio spiritus per charitatem: ergo ista duo non sese compatiuntur: ergo videtur, quod dimittenda sit communitio propter pollutionem.

SED CONTRA: Dicit Gregorius ad Aug. Anglorum Episcopum, & ponitur in decreto dist. 6. Et quidem cum ex naturæ superfluitate vel infirmitate eueniret, tunc omnino non erit timenda pollutio: quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est quam fecisse. Ergo non semper impedit pollutio à communitioe.

Item, Gregorius ibidem, Cum vltra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis capitur, atque idcirco humorum receptacula grauatur, habet quidem exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sacri mysterij vel missarum solennia celebrandi. Ex hoc patet, quod quandoque etiam procedit ex aliqua culpa crapulæ, quæ non impedit à sacra communitioe.

Item, Nihil impedit à sacra communitioe nisi fictio, quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: ergo in sacramentis non fugit nisi fictum, ut dicitur Sapient. 1. Venialia autem non faciunt fictum: ergo etiam si detur, quod ex aliqua cogitatione turpi præcedenti quæ moralis non fuit, pollutus sit: non tamen sequitur, quod non possit communicare.

Item, Si venialia impediunt, nullus esset qui communicare posset: quia 1. Ioan. 3. dicitur, Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum igitur pollutio procedit ex veniali cogitatione, non impedit à communitioe.

Item, Dicit Gregorius, quod spiritualia peccata maioris sunt ponderis, licet carnalia sint maioris infamie: venialia autem spiritualia non impediunt à communitioe: ergo nec carnalia: ergo pollutio non impedit, cum non sit peccatum, aut sit minimum: quia non est presentis loci diffinitur, vtrum sit peccatum, an non?

Item, Aliquis vadit cubitum munitus signo sanctæ crucis cum orationis deuotione, & sic de aliis: tamen accidit sibi pollutio: cum ergo nullus peccet dormiens, ille non habet unde impediatur à communitioe: ergo potest communicare, ut videtur.

IVTÀ hoc vterius queritur, Quandiu debet abstinere? Dicitur Leuit. 15. quod immundus erat usque ad vesperam. Inter vesperam autem & mane non sunt nisi 12. horæ æquales: ergo videtur, quod post 12. horas possit communicare: & tamen hoc non seruatur, quia abstinet per diem & noctem.

Solutio. Dicendum cum beato Gregorio, quod pollutio multis de causis accidit, de quibus alibi tractandum est, scilicet ex infirmitate naturæ in retinendo vel conuertendo ad membra: & hoc modo nullum est peccatum, nec peccati signum. Fit etiam ex illusionem diabolica, & tunc est negligentie signum, scilicet quod homo non satis deuotus fuit dormitum. Quandoque etiam est ex nimia repletionem, præcipue ciborum qui venere prouocant, sicut calidorum & humidiorum simul: quia calidum mouet, & humidum ministrat materiam: & tunc distinguendum mihi videtur in accidentibus ingurgitati: aut enim hoc accidit fame licet ex surreptionem: aut accidit, quia parauit laute cibos, & consuevit epulari splendide. Et primo modo pollutio sequens non indicat nisi negligentiam ex surreptionem crapulæ: secundo modo indi-

Sed contra. Greg. resp. ad 21. interrogatio. Augustini. Catharicis. Anglia. Epysopi.

Quæstio. cula

Solutio.

car peccatum. Alio modo fit pollutio peccatum ex cogitatione, scilicet quando aliquis cogitat de aliqua singulariter, & postea somniat se coire cum eadem: & tunc est signum fixæ cogitationis præcedentis in turpi. Quandoque autem fit ex conjunctione plurium causarum simul, ut ex cogitatione, & crapula: & tunc significat utraque. Quandoque ex cogitatione, & illusionē: & tunc est signum peccati propter quod meruit illud. Quandoque autem simul ex crapula, cogitatione, & illusionē: & tunc duo præcedentia causa sunt meritoria tertij, & hoc totum ostenditur in pollutione sequenti, sicut oritur causa occulta in effectu sequenti manifesto. Et iterum distinguendum in modo pollutionis, quod Gregorius meminit in præinducta Epistola, ubi dicit, quod ex crapula veniens non impedit communionem. dummodo corpus in pollutione turpi delectatione non concutatur. Ex hoc enim accipitur, quod quidam polluuntur cum imaginatione & delectatione turpibus: alij autem per solam seminis emissionē: secundum Philosophum autem in his qui delectantur ulterius, distinguendum est: quia quandoque est ex ventosis cibariis, & in delectatione potius emittitur spuma ventosa quam humor nutriti. His ergo ita distinctis, puto cum Gregorio ita dicendum, quod in primo & secundo casu non impedit à communionē: sed si humiliter propter fœditatem dimittit, laudandus est in tertio autem modo si est ex surreptione & cibariis magis ventosis, ut legumina sunt, non puto impediri: sed in quarto modo & deinceps quinto & sexto puto esse abstinendum à communionē, propter dubium motus delectationis in cogitatu præcedenti. Quatum autem ad quartam distinctionem quam ponit Gregorius, videtur dicendum quod in paucis & raro accidit sine imaginatione turpi pollutio: & hoc satis planum est omni inspicienti secundum librum de somno & vigilia Philosophi: quia vult, quod quedam somnia sunt signa, quedam autem causam habent in corpore. Vnde & etiam modus & causa ægritudinis cognoscuntur in somnis: causa autem illa cum sit mouens, & actus actiuorum sunt in patiente prædisposito, ut dicit Philosophus in 2. de anima, & hoc secundum potestatem patientis, & non secundum potestatem agentis, sunt istæ causæ in anima sensibili quæ colligationem habet cum organis in quibus est causa mouens ad coitum, & materia per modum imaginum pertinentium ad coitum: & ideo illa imaginatio fit quandoque in somnis sine culpa præcedenti. Et ideo quod Gregorius dicit eam esse ex culpa præcedenti, vel cogitatione puto intelligendum esse per modum signi: signum autem est delectatio sequens, quod in vigilia talia meditata sit: vnde non videtur mihi, quod concussio semper impediatur à communionē. His autem habitis respondendum est ab obiecta.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod Gregorius loquitur de pollutione proveniente ex quarta causa, vel deinceps, sicut satis manifestum est in auctoritate ipsa.

**AD ALIUD** dicendum, quod Irido. non ligat ad abstinendum: quia bonarum mentium est ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est.

**AD ALIUD** dicendum, quod talia in Veteri Testamento sicut ibidem in Glossa Gregorij, & Glossa Hesichij probatur, signatius dicta sunt: ideo

exponitur hoc ibidem de verbosis, qui semper mendacij vel detractionis vel adulationis reatu polluunt lectum in quo quiescunt.

**AD ALIUD** dicendum, quod lex illa intelligitur de viro qui fornicario concubitu commixtus mulieri est, & ideo in eodem capitulo statim adiungitur, Mulier cum qua coierit, lauabitur aqua, & immunda erit vsque ad vesperam, id est, vsque ad mortem pœnitebit.

**AD ALIUD** dicendum, quod Deus amat munditiam etiam corporalem: sed tamen omnia illa etiam figuratiue intelliguntur: quia Deus corporali immunditia non inquinatur, sicut dicitur Sapient. 8. Quia propter munditiam suam, nihil inquinatum incurrit in illam sapientiam. Licet ergo amet munditiam corporalem, secundum quod attestatur munditiæ spiritus, & dilectioni pulchritudinis spiritualis: non tamen propter immunditias quibus necessario subiaceamus, ipse nos reprobat, vel arceat à sacramentorum perceptione.

**AD ALIUD** dicendum, quod omnia illa erant figuratiua, & ostendentia quoniam mundum spiritualiter eum esse oportet qui communicat Sanctis.

**AD ALIUD** dicendum, quod forte Oza ex libidine cognouerat suam vxorem, secundum illos qui ponunt hoc pro causa: tamen ego puto sensum literalem esse, quod ipse cum esset de Levitis quibus præcipiebatur arca portari propriis humeris, permisit quod committebatur periculo venturæ boum recalcitrantium, & ideo merito interfectus fuit.

**AD ALIUD** dicendum, quod actus prophetalis cum actu coitus habet aliquam deformitatem: sed tamen matrimonium illum habet. Ita etiam bene conceditur hoc quod est quedam inconsonantia ex qua simul actu non debet esse, sed secundum tempus successiue vnum post aliud esse quandoque: non enim puto, quod aliter prohibet.

**AD ALIUD** dicendum, quod non probat nisi quandam inconuenientiam: & laudandus est qui ad tempus abstinere à communionē, sed tamen ex hoc non arceatur, ut puto, & sic Gregorius videtur dicere.

**AD ID** quod ulterius queritur, *Ad qu. 1.* Quandiu fit abstinendum? Puto diu esse per horas 24. in quibus reuolutio tota completur, excepto parto quod sol interim retro cessit. Dies enim naturalis est reuolutio æquinoctialis cum tanta parte quanta oritur cum arcu eclipticæ: quem motum 24. horarum naturali motu sol occidendo signa præscribit. Hic autem arcus est 70. minuta, & 8. secundæ fere. Huius autem talem dicunt quidam rationem: quia in illo tempore fit omnis ortus & occasus imaginum & stellarum cæli, super corpus ad reordinandum: quia licet cælum non habeat vim supra liberum arbitrium, habet tamen vim supra corpus ad immutandum & continendum: & hoc innuit Dominus Leuit. 15. ubi dicit, Mulier que sedeunte mensē fluxum sanguinis, &c. Fluit enim sanguis quando non potest digeri: non digeritur autem diminuto calore: calor autem minuitur decrecente lumine in luna.

Adhuc autem est vnus casus querendus, *Qu. 2.* licet ponamus, quod aliquis veniat ad locum celebrationis, & probabiliter dicit ei conscientia, quod

quoddam sacerdos in malo statu est, & peccabit mortaliter celebrando, & ipse pollutus in nocte sit sine conscientia causae mortalis, utrum pro eo celebrare debeat? Et ad hoc diversimode respondetur. Quidam enim sentiunt, quoddam non: quia etiam venialiter peccare non debet ad hoc quod alius vitet mortale. Mihi autem videtur, quoddam ego in tali casu celebrarem, praehabita tamen confessione vel compunctione si sacerdos deesset, alia tamen oratione cum deuotione praehabita.

ARTICVLVS XI.

*An aliqua foeditas corporalis, ut menstruum vel huiusmodi, impediat a perceptione corporis Christi?*

**Q**uinto queritur, Vtrum aliqua foeditas corporalis, ut menstruum, vel huiusmodi, impediat a perceptione corporis Christi? Videtur autem quod sic. Leuit. 15. Mulier quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur: omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperam, &c. Quia multa tangit ibi de immunditibus menstruat. Ergo videtur, quoddam multo magis impediat a perceptione corporis Christi, cuius est maior sanctitas, quam tabernaculi veteris, vel hominis tangentis eam.

2 Item, Maior est foeditas menstrui quam pollutionis nocturnae: ergo multo magis debet impedire communionem, quam nocturna pollutio: nocturna autem pollutio quandoque impedit, ut habitum est: ergo & menstruorum fluxus.

**Sed contra:** Fluxus iste est ex infirmitate vel superfluitate humorum: neutrum autem horum peccatum est: ergo videtur, quoddam nec menstruorum immunditia impediat a communionem.

2 Item Gregorius, Mulier dum ex consuetudine menstruum patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet: quia non potest ei naturae superfluitas in culpam cedere: sanctaeque communionis mysterium percipere prohiberi non potest in illis diebus: si autem ex veneratione magna percipere mysterium non praesumit, laudanda est: sed si percipit, non est iudicanda: honorum quoque mentium est ibi culpam agnosceat ubi culpa non est. Ex hoc manifeste accipitur, quoddam non est impediens a communionem fluxus menstruorum.

**Ad hoc** volunt quidam dicere, quoddam quaedam fluunt continuo, & in illis fluxus est ex infirmitate: quaedam autem interpolatim, & illae curabiles sunt, & debent expectare de communionem usque post fluxum, prima autem non: & huius causam reddunt: & Augustinus videtur dicere, quoddam accessus ad menstruatam non sit prohibitus in figu-

ram alicuius futuri: sed etiam in se praecceptum morale est, quoddam non fiat concubitus cum menstruat. Unde dicunt, quoddam menstruum dicit immunditiam impediens a communionem. August. autem verba sunt super Leuit. 18. super illud, Ad mulierem quae patitur menstruum, non accedas, &c. dicit enim ibi Gloss. sic, Hoc cum superius satis sufficienter prohibuisset, quid sibi vult quoddam etiam hic hoc eisdem praecceptis voluit adiungere? An forte ne in superioribus quoddam dictum est, figurate accipiendum putaretur, etiam hic positum est, ubi talia prohibita sunt quae etiam tempore Noui Testamenti, remota umbrarum veterum obseruatione, sine dubio custodienda sunt. Sine praedictio autem videtur mihi dicendum, quoddam nunquam prohibenda est mulier a communionem propter menstruum, sicut dicit Gregorius: eo quoddam sit indicium superfluitatis, vel infirmitatis, & non culpae.

**Ad id** quoddam primo obiicitur, dicendum est quoddam in veritate figuratiue dicebatur de immunditia menstruat: quantum ad ingressum tabernaculi, sicut ibidem in Gloss. exponitur: & ideo illa argumenta non cogunt.

**Ad aliud** autem quoddam obiicitur de August. dicendum quoddam accedere ad menstruatam est mortale: quia accessus ordinatur ad conceptum: & si tunc mulier concipit, concipit prolem corruptam, ut elephantiam, vel leprosam, ut dicit Gloss. super Ezech. 18. super illud, Ad mulierem menstruatam non accesserit. Et quoad hoc morale est: sed hoc nunquam fuit morale, quoddam esset immunda per septem dies, & lauaretur aqua, & esset extra castra, & huiusmodi, quae determinantur Leuit. 15.

ARTICVLVS XII.

*An indigne sumens corpus Christi id efficiat, ut malum fiat quod accipit?*

**D**einde queritur de hoc quoddam dicit ibi [ Ecce enim factum est malum, dum male accipitur bonum, &c. ] Statim enim contrarium dicit in fine eiusdem capituli, Indigne quis sumens corpus Christi non efficit ut quia malus est, malum sit quoddam accipit.

**Solutio.** Dicendum, quoddam malum ex se dicitur multipliciter, scilicet formaliter, & sic intelligitur secunda auctoritate: quia sic corpus Christi non potest esse malum, sed semper est bonum. Dicitur etiam malum effectiue: & hoc dupliciter, scilicet ut causa per se, vel ut causa per accidens: & neutro istorum modorum corpus Christi dicitur malum: quia nec est causa mali per se, nec per accidens. Secundo modo dicitur malum occasio mali, sicut lux praesens dicitur occasio laesionis infirmi oculi: & ita corpus Christi est bonum, & occasio est mali ei qui indigne sumit.

*De intelligentia quorundam verborum ambiguum.*

**S**ECUNDO Vtrum hos duos modos sumendi, intelligentia quorundam verborum ambiguum distinguenda est. Ait enim August. Bonus accipit sacramentum & rem sacramenti, malus vero

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

M sacra

In pl. 1. Cor. 1. Quotiescumque accrem.

sacramentum & non rem. Sacramentum hic dicit corpus Christi proprium, de Virgine natum: Rem vero, spiritualem Christi carnem. Bonus ergo utramque Christi carnem accipit. Malus vero tantum sacramentum, id est, corpus Christi sub sacramento, & non rem spiritualem. Item, Non manducans manducat, & manducans non manducat: quia non manducans sacramentaliter, aliquando manducat spiritualiter, & è conuerso. Et qui manducant spiritualiter, veritatem carnis & sanguinis dicuntur sumere: quia ipsam efficientiam habent, id est, remissionem peccatorum: pro qua videtur orari, cum dicitur, Perficiant in nobis Domine quæsumus tua sacramenta quod continent: ut quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem dicit ipsam efficientiam. Quasi dicat, Per hæc sacramenta præsta: ut sicut sacramentaliter carnem Christi sumimus, ita spiritualiter sumamus. Vel petit sacerdos, ut Christus qui nunc vere sub specie panis & vini sumitur, manifesta visione, sicut in essentia diuinitatis est, quandoque accipiatur. Constat ergo à bonis & malis sumi corpus Christi: sed à bonis ad salutem, à malis ad perniciem.

In Com  
pienda  
Missæ.  
Greg. in  
homil.  
Fatcha-  
li

ARTICVLVS XIII.

An sacerdos petat ut Christus qui nunc sub specie panis accipitur, manifesta visione accipiatur?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Petit ut Christus qui nunc sub specie panis & vini sumitur, manifesta visione, &c.] Hoc iterum videtur falsum: quia sacramentum non habebit rem in futuro: eo quod in futuro non indigemus viatico: quia tunc non erimus in via, sed in patria: ergo videtur, quod nihil sit dictum: quia tunc capietur manifesta visione, sicut capitur modo sub specie sacramenti.

2 Item, Frui Deo per speciem in aperta visione non est actus sacramenti vel succedens sacramento, sed potius actus beatitudinis succedens virtuti vini vel pluribus, ut determinatur in prima distincti primi libri huius voluminis: ergo videtur, quod in precibus Ecclesie inconuenienter hæc duo coniungantur, ut sicut nunc per speciem sacramenti, ita quandoque per speciem diuinitatis aperta visione capiamus.

3 Item, Nunc capimus eum per gustum corporis & sanguinis eius: tunc autem ita non capiemus, sed per contemplationem & fruitionem: ergo videatur, quod nulla sit oratio.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA: In ecclesiastica hierarchia cap. 3. dicit Dionysius, quod Iesu diuinæ participationis symbolum est Eucharistie sanctissimæ assumptio. Constat autem quod intelli-

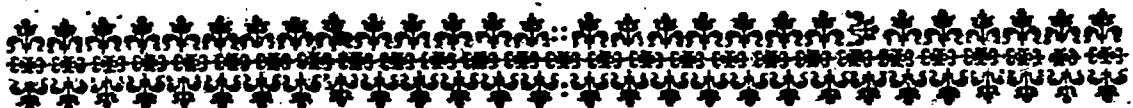
git diuinam participationem illam quæ est per fructum in gloria. Ergo videtur succedere manducationi & sumptioni sacramentali.

SOLVITUR. Dicendum, quod sacramentum hoc sicut & alia, habet duplicem rem: vnã quæ est contenta & significata, & illam consequitur in præfenti, & hæc est propria sacramento: & de istis rebus sacramentorum sapius dictum est supra. Aliam habet significatam & non contentam: & quia sacramentum est causa rei quam continet, Et illam rem non continet, consequens est quod etiam non causet eam: sicut res baptismi est fulgor gloriæ in resurrectione, & ita de aliis. Ita potest dici hic, quod participatio per fructum diuinitatis in aperta visione est res significata, & non causata, nec contenta in hoc sacramento, hoc modo quo significatur fructus dulcedinis gloriæ in gustu Dei per fructum: & gustum dulcedinis spiritualis in sacramento in quo est Christus auctor gratiæ: & ita intelligit Dionysius.

AD PRIMUM ergo quod obiicitur, dicendum quod non est opus tunc viatico, sed est gustus felicitatis ut finis, qui significatur in gustu viatici: sicut ea quæ sunt partiz, significantur sapius per ea quæ sunt viz.

AD ALIUD dicendum, quod est actus sacramenti ut significantis, sed non est actus sacramenti ut causantis eum: sicut etiam plena gloria in dotibus animæ & corporis dicitur esse res baptismi: & super hoc fundatur intentio orantis.

DISTIN



DISTINCTIO X.

De hæresi aliorum qui dicunt corpus Christi non esse in altari nisi in signo.



VNT item alij præcedentium insaniam transcendentia, qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audacius ac periculosius veritari contradicunt: asserentes in altari non esse corpus Christi vel sanguinem, nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis & sanguinis conuerti: sed ita Christum dixisse, Hoc est corpus meum: sicut Apostolus dixit, Petra autem erat Christus. Dicunt enim ibi esse corpus Christi tantum in sacramento, id est, in signo, & tantum in signo manducari à nobis. Qui errandi occasionem sumunt à verbis veritatis, vnde prima hæresis facta est in discipulis Christi. Cum enim diceret, Nisi quis manducauerit carnem meam & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam: illi non intelligentes dixerunt, Durus est hic sermo: quis potest eum audire? & abierunt retro. Illis discedentibus instruxit duodecim qui remanserant. Spiritus est, inquit, qui viuificat, caro nihil prodest: verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt. Spiritualiter intellige quæ locutus sum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem quem fufuri qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendauit: spiritualiter intellectum viuificabit vos: caro autem non prodest quicquam. Sunt etiam & alia illorum insanie fomitem ministrantia. Ait enim August. Donec seculum finiatur, fursus est Dominus: sed tamen etiam hic nobiscum est veritas Dominus. Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco esse oportet: veritas autem eius vbique diffusa est. Item, Vna persona est Deus & homo: vbique per id quod est Deus, in cælo per id quod homo est Christus. Dicit etiam, Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. His aliisque vtuntur præfati hæretici in assertionem sui erroris.

1. Cor. 10.  
August. super Psal. 54. De cõse. dist. 2. c. Prima. Ioan. 6.

Loc. cit.

Aug. ad Dardanum cp. 17. Mat. 26.



DIVISIO TEXTVS.



Vnt & alij præcedentium insaniam, &c. in præhabitis exclusi Magister errorem quorundam dicentium corpus Christi non sumi à malis: qui fuit error minoris inconuenientie. Hic autem tangit errorem maioris inconuenientie, eorum scilicet qui negant

corpus Christi esse in altari. Contra istud primo inducens quasdam auctoritates Canonis & Patrum, ex quibus habuit ortum: & secundo eadem soluens & determinans ibi [Ex eadem ratione omnia recipienda sunt] Tertio ponit sophisticas rationes quibus isti decipiebantur, & soluit, auctoritatibus improbandis dictum eorum ibi [Satis responsum est hæreticis obiectionibus, &c.] Et hoc est quod dicit vsque ad sequentem partem, in qua tangit de modo conuersionis. Et per hoc patet sententia: & si quid minus est, per disputationem manifestabitur.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

M 2 ARTI

ARTICVLVS I.

An corpus Christi vere sit in altari, aut solum sicuti signatum in signo?

Sic ergo hæc prima quæstio de errore quem nititur Magister in litera elidere, scilicet an corpus Christi sit in altari, vel non? Videtur enim multis rationibus, quod non sit: quicquid enim est immutabile, nihil abiiciens, & nihil recipiens, hoc non fit in aliquo loco per conuersionem alicuius in ipsum: corpus Christi gloriosum est immutabile, nihil abiiciens, & nihil recipiens: ergo non fit in aliquo loco per conuersionem alicuius in ipsum. Maior patet per se: & si aliquis dubitat, probatur sic, Omnis mutatio fit per alicuius abiectionem, & alicuius aduentum: ergo à destructione consequentis, quod nihil abiicit, aut nihil accipit, hoc est immutabile omnino. Si autem nihil suscipit, videtur sequi necessario, quod nihil conuertitur in ipsum.

2 Item, Omne quod loco circumscribitur, non fit in alio loco nisi prius recedat à loco in quo est: corpus Christi loco circumscribitur: ergo non fit in alio loco, quam in celo nisi prius recedat à loco caeli empyrei in quo est: non autem recedit vt Sancti omnes dicunt: ergo non fit in loco alio: ergo nec in altari: ergo non est in altari, vt dicit illa opinio.

3 Item, Secundum modum loquendi, maioris dignitatis & simpliciter sunt spiritus quam corpora: nullus autem spiritus creatus potest simul esse in diuersis locis: ergo multo minus potest corpus simul in diuersis locis esse: corpus autem Christi est in celo manens: ergo non in altari.

4 Item, De Deo hæc est falsa, Deus est alibi quam ubi ipse est, cum tamen Deus sit vbique: ergo multo magis falsa est de his quæ loco diffiniuntur & circumscribuntur: corpus autem Christi loco circumscribitur: ergo est in loco determinato, & non est alibi quam ubi est: ergo non est alibi quam in celo, quia ibi est: ergo non est in altari.

5 Item, Si daretur, quod posset esse alibi, & hoc simul & semel, videtur ex hoc sequi, quod posset esse vbique: & hoc duabus rationibus, quarum vna est: quia, sicut alibi dicitur, si duo corpora possent esse simul in vno loco, eadem ratione & infinita: ita videtur sequi hic, quod circumscriptio loci non magis repugnat ad esse simul in pluribus locis quam ad esse vbique: si ergo potest esse in pluribus locis, potest etiam esse vbique. Secunda ratio est: quia datur, quod consecratur vbique, & in omni loco est ubi consecratur: ergo erit tunc vbique. Hoc autem si forte non videatur alicui inconueniens, ostendatur esse inconueniens sic. August. dicit, quod soli Deo proprium est esse vbique: corpus autem Christi non est Deus, sicut nec anima Christi Deus est, licet homo Deus sit: & sic corpori Christi non conuenit esse vbique: ergo videtur non esse in altari.

6 Item, Videtur, quod non sit intelligibile corpus Christi esse in altari: loco enim circumscribitur, cui assignatur principium, medium, &

terminus secundum diuersitates loci: constat autem, quod id quod nunquam est extra terminos contentos, qui sunt termini locati intra, nunquam est extra terminos continentes qui sunt locus corporis: corpus autem Christi nunquam est extra terminos contentos in celo empyreo, qui sunt dimensiones sui: ergo nunquam est extra terminos loci continentes: non autem potest esse in altari nisi sit extra terminos continentes scilicet loci: ergo nunquam est in altari, vt videtur.

7 Si forte dicas, sicut fere omnes dicunt, quod corpus Christi tria habet, & per illa tria se habet ad locum. Est enim corpus dimensionem habens, & per hoc habet quod loco circumscribitur. Est idem gloriosum, & per hoc habet quod potest esse cum alio corpore in eodem loco. Item est vnium diuinitati, & ex hoc habet quod potest esse in pluribus locis simul. Sed illud videtur non posse stare. Primo quidem: quia corpus Christi antequam esset gloriosum, secundum hoc, non potuit esse cum alio corpore in eodem loco, quod est erroneum: quia ipse in cena corpus suum dedit antequam glorificaretur: vnde illa distinctio nihil videtur valere ad propositum.

8 Præterea, Aliud est querere, Quid Deus possit facere: & aliud, Quid in rebus possit fieri, vt dicit Augustinus. Quod enim quantum moueatur localiter in nunc siue in instanti, Deus potest facere: & tamen Deus non potest facere quin accipiatur necessario primum & vltimum: ergo necessario fit successio in motu ipsius, & motus in instanti non potest ei conuenire. A simili, licet corpus illud sit vnium diuinitati: tamen hæc vnio non tollit ab eo dimensionem circumscribibilem: sed illa remanente, videtur impossibile esse, quod simul sit in diuersis locis.

9 Item, Quæ est necessitas, quod Christus sit in altari cum corpore & anima? videtur enim gloriosius operari posse, ubi aliquis non est præsentialiter, quam ubi est: ergo Christo etiam gloriosius esset facere gratiam huius sacramenti, ubi non esset præsentialis, quam ubi esset præsens: ergo videtur, quod cum ipse semper faciat melius, quod ipse non sit in altari.

10 Item, Supra in principio libri tractæ sunt causæ quibus instituta sunt sacramenta, & vna est ibi posita, quæ est causa humilitatis, vt scilicet in hoc homo humilietur, quod querit salutem in inferioribus se. Si autem Christus dicitur esse in altari, nihil est in hoc sacramento inferius homine: ergo perit causa institutionis, & fructus sacramenti: ergo melius est ponere Christum non esse in altari, quam esse, vt videtur.

Si hoc conceditur, erit expresse contra fidem, sicut dicitur in litera.

2 Item, Esset contra gratiam: dicitur enim in Deuter. 32. quod Dei perfecta sunt opera: si ergo perfecta sunt opera creationis, multo magis perfecta esse debent opera gratiæ & recreationis in sacramentis: hæc autem gratiæ præcipue est vt nos coniungamur Deo, & ipse coniungatur nobis: ergo in aliquo sacramento debet ista coniunctio esse completa: ergo in aliquo sacramento nobis corporaliter debuit coniungi.

3 Item, In donis gratiæ gratum facientis quæ est

quæ est gratuita virtus Spiritus sancti, essentialiter potentialiter & præsentialiter & per inhabitantem gratiam coniungitur & illabitur nobis. Cum ergo adhuc sit alia pars gratiæ gratum facientis in sacramentis, per illam debet coniungi his vnde trahit effectum: ille autem est Christus passus in corpore & anima, à quo omne sacramentum habet vim: ergo ipse idem in aliquo sacramento in corpore & anima nobis debet coniungi, vt videtur.

4 Item, Hebr. 2. Quia pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem, vt esset conformis nobis in natura: sed ex eisdem secundum naturam generatur natura & cibatur: ergo videtur, quod etiam in sua natura conformi nobis debuit esse nosser cibibus.

5 Item, Nos omnibus modis indigebamus sibi conformari: ergo oportuit hoc fieri per aliquid incorporans nos ei: hoc autem esse non potuit nisi ipse: ergo oportuit, quod per ipsum incorporeretur ei: ergo necesse fuit, quod corpus suum in aliquo daret nobis: in nullo autem ita conuenienter datur sicut in edulio: ergo in edulio debuit nobis dari, vt videtur.

Solutio. Abque omni ambiguitate tenendum est, quod Christus corporaliter est in altari: & quod hæresis sit id quod recitat Magister in litera, scilicet quod Christus non sit in altari nisi sicut signatum in signo.

AD OBJECTVM autem primum contra hoc, dicendum quod absque dubio corpus Christi modo est immutabile nihil suscipiens nihilque abiiciens, quia est gloriosum: tamen non sequitur hoc quod pro consequenti, quasi adhuc vltimius inferatur, quod non efficiatur alicubi per conuersionem alicuius in ipsum: aliter enim est de conuersione in aliud secundum totam essentiam: & aliter est de conuersione in aliud secundum partes: partes autem voco partes essentielles quæ sunt materia & forma: & hoc verum est, quod nihil secundum materiam conuertitur in aliud, nisi cuius materia recipitur ab alio, & non forma, quia forma abiicitur. Sed hic non est ita: quia tota essentia panis non annihilata, nec manens substantia panis transit in totum corpus Christi secundum materiam & formam: & ideo necesse est eodem modo manere nihil recipiendo, & tamen effici ibi ubi fit talis transsubstantiatio. Ad probationem autem dicendum, quod est mutatio quæ fit à motore imperfecto, cui non tota materia mobilis obedit, vt in ipsa inducatur id quod intendit: sicut est mutatio naturalis: & de illa tenet probatio. Est etiam mutatio mouentis virtute infinita, cui tota essentia quæ est composita ex materia & forma, obedit in conuersione in id quod intendit: & talis est in sacramento.

AD ALIVD quod obiicitur de loco, dicendum videtur, quod hoc verum est de his quæ non habent comparationem ad locum, nisi vno modo: vt sunt ea quæ tantum diffiniuntur vel circumscripuiuntur in loco. Sed de corpore Christi non est sic: quia habet duplicem comparationem ad locum: vnã per se ubi est in propria forma, vt ubi circumscribitur loco, & assignatur ei primum & medium & vltimum in partibus loci: & ubi est primum, hic non est vltimum. Aliam etiam habet comparationem ad locum per aliud in quo ipse est totus in toto: sicut est forma hostiæ: quia

ipso in tota hostia est totus, & in qualibet parte totus: & non est ei assignare primum & medium & vltimum secundum partes loci ipsius hostiæ: & hoc plenius habebitur infra. Vnde si Christus efficeretur in loco aliquo circumscripuiue, tunc bene concederetur, quod recederet à loco in quo erat circumscripuiue: sed ad hoc quod alibi efficiatur in loco aliter quam est hic, non oportet, quod recedat vel moueatur in isto in quo est circumscripuiue.

AD ALIVD dicendum, quod loci diuersitas, id est, quod diuersimode potest esse in locis diuersis, non conuenit spiritui in quantum spiritus, eo quod neque corpori in quantum corpus: sed conuenit Christo in quantum in se & ad alios eisdem viuens operatur: secundum se autem est in loco circumscripuiue: ad alios autem comparatur quos vnit sibi, oportet quod apud eos sit in ratione & forma cibi qui vnit per modum nutrimenti. Obiectio autem illa procedit, ac si ista attribuatur corpori per hoc quod est signum.

AD ALIVD dicendum, quod licet de Deo qui vbilibet est, ista sit falsa, Deus est alibi quam ubi est: eo quod ipse sit vbique, & in se per ly alibi importatur diuersitas loci ad vbique, & ideo falsa est: tamen hæc est vera, Deus est aliter in lapide & in Sanctis & in se, & aliter in templo & aliter in foro, ita quod modus alteritatis retorquetur ad effectus. Ita etiam bene concedendum esse videtur, quod hæc sit falsa, quod corpus Christi sit alibi quam ubi est: quia ibi notatur alteritas vel aliteras loci ad ubi: in quo simpliciter est sine distinctione modi essendi ubi circumscripuiue vel sacramentaliter: & ideo ad illa sequuntur contradictione opposita: quia cum ipse sit ubi est, & ipse sit alibi quam ubi est, oportet quod in omni loco in quo est, etiam non esset, sed in alio. Sed tamen hæc est vera de corpore Christi, Corpus Christi est alibi quam ubi est circumscripuiue: quia est in sacramento in quo non est circumscripuiue, sed essentialiter in toto totus, & in qualibet parte totus.

AD ALIVD dicendum, quod si detur Christum posse esse hic circumscripuiue, & in multis aliis locis sacramentaliter: ex hoc non sequitur, quod possit esse vbilibet: & hoc patet, quia cum dicitur, Deus est vbique, sensus est, Deus continet omnem locum & omnem loci particulam, & insinuat ei virtutem quæ locatum continere possit: hoc autem neutro modo se Christus habet ad locum: quia circumscripuiue existens in loco, non est ipse in qualibet particula loci totus. Similiter sacramentaliter existens in loco, licet sit in qualibet parte forme focus: non tamen illa forma per quam Christus est in loco, tota est in qualibet parte loci. Et Christus in altari, vt puto, non habet comparationem ad locum nisi mediante forma sacramenti: & sic patet, quod non sequitur ex hoc ipsum esse vbique secundum modum Deo proprium esse vbique. Præterea non in omnibus locis & partibus loci consecrari potest corpus Christi, vel etiam consecratum haberi: & ideo iterum ei non conuenit esse vbique: tamen hæc secunda ratio non probat corpus Christi vbique posse esse per se, sed per accidens. Prima vero probat per se vbique esse: quod ei non conuenit, sed conuenit ei posse esse in pluribus locis.

AD ALIVD dicendum, quod in veritate M 3 quic



quicquid terminans intra, tangit locantis corporis terminatos extra, illud mensuratur quantitate interiori & exteriori: & si non habeat aliam comparationem ad locum, quam illam qua quantitate interiori conuertitur, sic quantitate exteriori non potest esse in diuersis locis simul, sed successiue tantum: & hoc ideo, quia dimensiones locantis quæ hic sunt, non possunt esse simul & semel alibi. Sed in corpore Christi non est ita, eo quod diuersis modis se habeat ad locum, vt præhabitur est: & ideo potest esse in diuersis locis.

AD ALIUD dicendum, quod ad hoc quod corpus Christi possit esse cibus nos ad se conuertens, oportet quod sit diuinitati vnitum: & cum gratia illius conueniat ei esse in pluribus locis vbi sunt membra cibanda vel cibata, dixerunt quidam, quod in quantum diuinum est corpus habet quod possit esse in locis pluribus: & bene concedo, quod bene habet hoc: non in quantum est gloriosum, sed potius in quantum est cibus.

AD ALIUD quod contra hoc obiicitur, dicendum videtur, quod licet diuinitas vnita non tollit quantitatem: tamen ab ipsa vnione confertur ei potentia quam non habuit, scilicet potentia cibandi spiritualiter: & per consequens confertur ei, quod possit esse vbi cibanda membra sunt in diuersis locis: & ideo non est simile de quanto moto, cui non confertur noua potentia ultra diuisibilitatem quantitatis: quia necesse est in loco motus sui primum pertransire minus se aut æquale, quam pertransire maius se, vt probatur in 9. Physicorum ante finem.

AD ALIUD dicendum, quod est necessitas magna: quia licet Christus absens possit dare gratiam: tamen gratia illa non haberet omnimodum complementum: eo quod ipsa non est ipse, & totum quod ipse est ipsa gratia: & ideo vt operetur in nobis se toto, necesse est se totum nobis dare in sacramento.

AD ALIUD dicendum, quod adhuc salutaris causa institutionis in sacramento, scilicet humilitas ratione specierum panis & vini post conuersionem, & ratione substantiæ panis & vini ante conuersionem: & ideo hoc non impedit.

ARTICVLVS II.

*An verum sit quod dicit Magister, Non hoc corpus quod videtis, comesturi estis.*

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Non hoc corpus quod videtis, comesturi estis, &c.] Hoc enim expresse falsum est: quia idem corpus comederunt & eundem sanguinem biberunt. Si forte tu dicas, quod Magister videtur in littera soluere, vt non hoc corpus, &c. id est, non sub eadem specie qua crucifigeretur, comederis. Contra: Secundum hoc etiam in forma Eucharistiæ, cum dicitur, Hoc est corpus meum, possemus dicere, Non hoc est corpus meum: quia non est ibi sub specie corporis, sed sub specie panis.

2 Item, Pronomen significat substantiam & demonstrat eam: ergo cum substantialiter sint idem corpus, videtur, quod non debeat dicere, Non hoc est corpus quod videtis, &c. sed potius sic, Hoc quidem corpus, sed non sub tali specie ministratum.

Hieron. in Epist. ad Ephesios. Caro spiritualis atque diuina. De conf. dist. 2. c. Duphictor.

3 Præterea, Quid est hoc quod dicit, Caro non prodest quicquam: Si enim caro non prodest quicquam, tunc nihil quod sit in respectu sacramenti, prodest quicquam. Probatio. Virtute sacramenti nihil conuertitur ibi in spiritum increatum vel creatum: ergo de spiritu nihil est ibi virtute sacramenti, sed tantum caro & corpus: ergo si illa non prodest quicquam, videtur quod sacramentum non prodest quicquam.

4 Item per hoc quod dicit, Intellexistis spiritualiter, spiritus & vita sunt: videtur minime: quia Dominus instruit discipulos, quod secundum intellectum spiritualem intelligant de mysterio sacramenti: & hoc est contra veritatem, quia Christus nobis corporaliter & essentialiter datur in sacramento, & non spiritualiter tantum.

5 Item, Modus spiritualis manducationis est sine præsentia sacramenti: ergo intelligendo spiritualiter, si referatur ad modum manducandi, de quo instruit ibi Dominus Apostolos, videtur quod non intelligatur quicquam de ritu sacramenti, quod falsum est: & ideo nulla vel imperfecta videtur esse expositio Augustini.

SOLVITIO. Dicendum ad hoc quod August. optime exponit in littera: & quia hæretici non intellexerunt expositionem, ideo fomitem erroris in verbis illis acceperunt.

DICENDUM ergo ad primum, quod comedere dicitur duobus modis: primo modo carnaliter secundum quod ponit virtutem fortiorum in comedente conuertente ad se cibum: & in tali comestione cibus diuiditur & patitur, & de se ad cibatum conuertitur: & istum intellectum acceperunt discipuli qui abierunt retro: & facti sunt hæretici & hæresiarum aliorum hæreticorum qui adhuc sunt, per doctrinam, vel per imitationem: & sic intelligit August. Non hoc corpus quod videtis, comesturi estis: & sic demonstrationem pronomen demonstrat substantiam. Alio modo dicitur comedere, ita quod sic cibus spiritualis spiritualiter reficiens, & cuius virtute cibus conuertitur ad cibum spiritualiter per vnionem, & non corporaliter per identitatem: & hoc modo intelligit Dionysius & Augustinus: & hoc vocat spiritum & vitam: & Augustinus vocat spiritualem intellectum, id est, intellectum cibi spiritualis spiritualiter reficientis. Vnde Magister in littera sequentis capituli magis dicit: quoniam virtute verborum conuertitur, relinquens legentibus materiam inquisitionis. Per hoc ergo patet solutio ad hoc quod obiicitur de forma, cum dicitur, Hoc est corpus meum.

AD ALIUD dicendum, quod pronomen substantiam significat: sed cum dicit August. quod non hoc corpus quod videtis, &c. non intelligit ipse, quod non essent manducaturi idem numero: sed potius, quod illud idem numero non essent manducaturi secundum intellectum corporalis manducationis, sicut ipsi intellexerunt: sed quod idem numero comesturi essent sacramentaliter.

AD ALIUD dicendum, quod ratio ad eundem intellectum referatur: quia si non saluatoris ad nos conueneretur (sicut ipsi comederunt) & diuideretur dentibus, non prodest nobis quicquam: quia sic non videret nos meliori quam nos sumus: sed potius ipsa deficeret in nobis, & periret: & ideo dicit Augustinus exponendo, & bene, quod intellectus carnalis non potest

dest quicquam, sed etiam nocet plurimum. AD ALIUD dicendum, quod illud quod dicit Augustinus, Intellexistis spiritualiter, spiritus & vita sunt: non excludit sacramentalem comestionem, sed potius supponit eam: sed excludit in comestione sacramentali carnalis comestionis intellectum, vt iam dictum est. Et per hoc etiam patet solutio ad vltimum.

stionem, sed potius supponit eam: sed excludit in comestione sacramentali carnalis comestionis intellectum, vt iam dictum est. Et per hoc etiam patet solutio ad vltimum.

Determinatio præmissorum.

**Q**Uæ ex eadem ratione omnia accipienda sunt: non enim B verbis his negatur verum corpus Christi à fidelibus sumi, vel in altari esse: sed his veritas Apostolos, & in eis nos instruit, quod ipsius corpus non per partes discriptum, vt putauerunt illi discipuli qui retro ierunt, sed integrum: nec visibiliter in forma humana, sed inuisibiliter sub forma panis & vini corpus & sanguinem nobis traderet. Quem sensum August. confirmat, dicens, Ipsum quidem, & non ipsum corpus quod videbatur, manducatur: ipsum quidem inuisibiliter, non ipsum visibiliter. Item. Etsi necesse est illud visibiliter celebrari, necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ita etiam intelligendum est corpus Christi esse in vno loco, scilicet visibiliter in forma humana: veritas tamen eius, id est, diuinitas vbique est: veritas etiam eius, id est, verum corpus in omni altari est vbique celebratur. Sic etiam illud intelligendum est, Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis, secundum corporalem præsentiam scilicet qua cum eis conuersabatur. Similiter per id quod homo est, in celo est, scilicet visibiliter: inuisibiliter autem est in altari, quia non in forma humana apparet, sed forma panis & vini operitur. Vnde & inuisibilis caro eius dicitur, quæ vere est in altari: sed quia in specie sua non apparet, inuisibilis dicitur. Ait enim Augustinus; Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, sacrificium Ecclesiæ duobus confici, duobus constare: visibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut & Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cum Christus sit verus Deus & homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ duobus: sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est ergo sacramentum, & re sacramenti, idem corpus Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi, quia forma panis operata sumitur & tractatur. Idemque corpus Christi dixit esse sacramentum & rem: ex quo confirmatur quod supra diximus. Deinde addit quod magis mouet lectorem, Caro, inquit, eius est, quam sub forma panis operata, in sacramento accipimus: & sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis: carne & sanguine, utroque inuisibili, intelligibili, & spirituali significatur corpus Christi visibile & palpabile, plenum gratia & diuina maiestate.

Joan. 6.

In ep. ad Hirenzum. De conf. dist. 2. c. Non hoc.

Mat. 26.

In lib. sententiarum Prosperi. De conf. dist. 2. c. Hoc est.

ARTICVLVS III.

An hoc verum sit quod dicit Magister, Ipsum quidem, & non ipsum corpus quod videbatur, manducatur?

Deinde queritur de hoc quod dicit in sequenti capitulo [Ipsum quidem, & non ipsum corpus quod videtur manducatur, &c.] Sedum enim hanc literam duo contradictoria videntur poni circa idem, cum ly ipsum in singulari demonstrat corpus, scilicet quod manducabatur, & non manducabatur: hoc autem videtur inconueniens: quia contradictio est oppositio cuius non est medium secundum se: & necesse secundum alteram esse falsam, & alteram veram. Si dicas, quod non sint contradictoria: quia respectu diuersarum formarum non est inconueniens idem numero corpus manducari & non manducari: videtur, quod hoc nihil sit: quia quaedam formæ & actus & passionem conueniunt absolute secundum substantiam rei cuius sunt: quædam autem sunt relatiuæ. Verbi gratia, abedo est forma absoluta, & inest albo, siue comparatur ad aliud, siue non: similitudo autem est forma respectiua: ergo non inest nisi secundum comparationem ad aliud: & in his quæ conueniunt absolute, semper insunt, & respectu omnium insunt: de sic autem conuenientibus est comestio corporis: ergo si corporis est ut sit comestum vel comedatur, conuenit ei & in forma panis & in forma humana, ut comedatur, & nunquam conuenit ei non comedi.

2 Item, Philosophus in 1. de generatione & corruptione, capitulo de augmento, vult quod nihil nutrit nisi secundum id quod est substantia, & auget secundum id quod est substantia quanta: si ergo corpus Christi verissime nutrit & verius quam cibus carnalis, ipsum per substantiam comeditur: quod autem secundum substantiam comeditur, simpliciter comeditur: ergo de ipso non contingit vere dici, quod vno modo comedatur, & alio non: & sic iterum nihil est quod dicitur in litera.

3 Item, Gustus secundum quod est sensus alimenti etiam quidam tactus est, ut dicit Philosophus: ergo non accipit speciem nisi cum tactu substantiæ quæ disponitur specie illa: ergo nihil est dictum, quod secundum vnam formam comedatur aliquid, & secundum aliam non: quia nihil comeditur nisi secundum suam substantiam.

Solutio.

Solutio. Dicendum, quod in veritate August. accipit hic comestionem pro comestione sacramentali, in qua sunt duo, scilicet diuisio specierum per masticationem & fractionem, & incorporatio cibantis quæ fit in cibo, scilicet capiti Christo. Et vult Aug. quod coniunctim vtrumque simul non potest referri ad corpus quod videbatur à discipulis in propria forma: & sic verificatur quod dicit, non ipsum visibiliter: verum que verificatur in eo in quo est invisibiliter, scilicet in quo non videtur in forma propria: quia ibi fractio & diuisio referuntur ad speciem panis, & incorporatio ad virtutem corporis: & hoc est quod dicit ipsum manducare invisibiliter.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quod licet comedere cadat super corpus Christi absolute acceptum: tamen secundum quod plura importat ly comedere, quæ non conueniunt corpori gratia vnius quod est in ipso, sed gratia diuersorum: sicut diuisio & fractio ex parte vna, & unio siue incorporatio ex parte alia: sic bene potest ei attribui comedi secundum vnum modum, & non comedi secundum alium modum: quia non tota ratio comestionis sacramentalis est in corpore secundum substantiam corporis: sed quiddam quod est de ratione comestionis, est citra speciem panis & vini: ideo non contradicunt: sed si vtrumque respiceret corporis substantiam absolute, tunc videretur concedendum, quod omnibus modis comederetur.

AD ALIUD dicendum, quod corpus quidem nutrit nos secundum substantiam, & non secundum accidentia: secundum substantiam dico vnitatem diuinitati: sed illud nutrimentum est secundum alterum tantum quod est in ratione comestionis, & non secundum id quod est masticatio & diuisio & fractio quædam cibi: & secundum hoc bene conceditur, quod corpus Christi existens in forma humana nutrit, licet non sic exhibeat in sacramento, quod actus masticationis sit super speciem humanam.

AD ALIUD dicendum, quod non est ita in hoc sacramento: quia accidentia habent hic virtutem quandam substantiæ in hoc quod sunt sine subiecto, & nutriunt corpora, & corrumpuntur, & conuertuntur: & de hoc infra erit questio: & ideo cum hic sit alimentum vel comedatur, conuenit, non spirituale, sed corporale, sufficit gustui tactus accidentium tantum.

ARTICVLVS IV.

An sacramentum Eucharistia bene dicatur componi ex visibili elementorum specie, & carne Christi?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus, &c.] Videtur, quod nulla sit hæc comestio siue compositio quam Magister tangit in litera, scilicet quod sacramentum componatur ex visibili elementorum specie & Domini nostri Iesu Christi carne, sacramento videlicet, & re sacramenti: res enim sacramenti est effectus sacramenti: sed ex causa & effectu nunquam fit aliquid, præcipue ex causa efficiente & suo effectu: sed semper secundum essentiam differunt: ergo non fit vnum sacramentum ex visibili elementorum specie, & Domini nostri Iesu Christi carne.

2 Item, Vnum est in ratione signi, & alterum in ratione signati: ergo differunt, & opponuntur relatiue: ex correlatiuis autem & oppositis non fit vnum: ergo non conficitur aliquid vnum ex his duobus: ergo nec sacramentum vnum: & sic iterum nihil est quod dicit Augustinus in litera.

3 Item, Illa quæ enuntiant sacramentum vt partes essentielles, sunt vt forma & materia, sicut supra in omnibus aliis sacramentis ostensum est: sed visibilis elementorum species & Domini nostri

stri

Solutio.

stri Iesu Christi caro, non se habent adinuicem vt forma & materia: ergo non constituunt sacramentum: ergo nihil videtur dicere August.

Solutio. Ad hoc videtur dicendum, quod non intendit hic August. determinare partes essentielles sacramenti quod tantum est sacramentum: sed potius dicere ea quæ exiguntur ad veritatem & sacramenti perfectionem, secundum quod est effectuum veritatis corporis Christi mystici quod est Ecclesia: species autem visibiles operantur illam per modum signandi, vt dicit Magister in sequenti distinctione: quia sicut vnus panis fit ex multis granis depuratis, & vinum conficitur ex multis vuis: sic congregatur Ecclesia ex multis fidelibus catholice depuratis. Corpus autem Christi verum efficit illam per modum cause talis, qualis causa est sacramentum. Hoc modo sacramentum vt est causa & signum gratiæ, conficitur ex his duobus, vt ab vno habeat rationem significandi: ab altero autem rationem causandi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet vnum sit causa alterius hoc modo quo sacramentum est causa: nihil tamen prohibet quin ambo habeant ordinem aliquem ad tertium, & in illo ordine vniantur: sicut etiam est in baptismo vbi character causatur à iunctione exteriori, & cum iunctione exteriori est sacramentum gratiæ interioris tingentis & mandantis.

AD ALIUD dicendum, quod illo modo quo opponuntur, non vniantur: sed potius illo modo quo ordinantur ad tertium, vt dictum est: & est exemplum in patre & filio qui opponuntur relatiue in diuinis & humanis: tamen possunt esse vniti respectu tertij quod aliquo modo est ab amobus.

AD ALIUD dicendum, quod non conficitur sacramentum his duobus vt partibus essentialibus, quæ sunt forma & materia: sed potius modo prædicto.

ARTICVLVS V.

An caro sit sacramentum carnis, & sanguis sacramentum sanguinis?

Deinde queritur de hoc quod dicit Augustinus ibi [Caro videlicet carnis & sanguis sacramentum est, &c.] Secundum enim quod dicitur in litera, videtur idem esse sacramentum suum ipsum. Quod autem hoc sit magnum inconueniens, patet ex hoc si ita dicatur, quia caro carnis, & sanguis sanguinis: cum enim sacramentum sit signum & causa, erit idem signum & causa sui ipsius. Quod autem hoc sit magnum inconueniens, patet ex hoc si ista diuidantur. Cum enim omne signum in eo quod signum, notius sit signato. Si idem est signum & signatum, idem erit notius seipso, & minus notum seipso, quod est impossibile.

2 Item, Cum causa sit ante causatum, si idem causa sui ipsius est, idem ante seipsum & posterior seipso: quod est impossibile. Et iterum in dicitur vt Magister in litera videtur, quod est per metonymiam, quod continetur per seipsum in vno istorum sermone, & signum pro signo, vt sit sensus: caro est sacramentum carnis, id est panis species, quæ dicitur caro, eo quod con-

tinet & signat carnem, est sacramentum carnis vel corporis Christi: & eodem modo de sanguine. Si inquam sic dicas, non videtur posse stare quod dicitur, scilicet quod vtroque, scilicet sanguine & carne invisibili, & intelligibili, & spirituali significatur corpus Christi visibile, passibile, plenum gratia & diuina maiestate: caro enim signans, quæ secundum istam expositionem est species panis continens carnem, non est invisibilis, & intelligibilis, & spiritualis: sed potius visibilis, & sensibilis, & corporalis, cum habeat omnia accidentia corporis, licet non habeat corporis prioris substantiam.

Si forte iterum ad hoc respondeatur, vt dicit Magister in litera, quod species panis quæ corpus Christi continet, non simpliciter dicitur invisibilis: sed quia caro Christi in ea non videtur in propria specie, sed intelligitur in ea sicut signatum in signo, & spiritualiter, id est, in ratione cibi spiritualis tegitur in eo. Si, inquam, sic dicas, videtur adhuc nihil esse quod dicit: quia dicitur in litera, quod per illum signatur corpus visibile, & palpabile, vt videtur dici ab omnibus.

Ad hoc iterum obiicit Magister in litera, quod debet dici visibile, & palpabile: non hic, sed potius vbi in sua forma apparet, scilicet in celo.

Sed hoc nihil videtur esse: quia dicit Gregor. quod omne visibile & palpabile, corporale est: corpus autem Christi non est corporale: ergo nec visibile est, nec palpabile.

Solutio.

AD HOC dicendum videtur, quod Magister bene exponit, licet difficilis sit expositio: sed hæc disputando est declarata. Et ad vltimum tantum restat soluere, quod visibile & palpabile dicitur duobus modis, scilicet secundum potestatem sentientis, & secundum potestatem sensibilis: sicut innuit Aristot. in 2. de anima, vbi dicit excellentia esse insensibilia: sicut lux in rota solis dicitur visibilis secundum potestatem sui, sed non sentientis. Et quod dicit Gregor. Omne quod est sensibile, est corporale, intelligitur de sensibili secundum potestatem sentientis: quia ille sensus est per organum, quod habet armoniam proportionatam ad hoc sensibile vel illud: & talia sensibilia sunt composita & corporalia. Quæ autem sunt sensibilia in se, non oportet esse corporalia: vnde potest bene corpora gloriofa esse sensibilia de se: sed quod non immutant sensum nostrum, hoc est ex imperfectione sensuum corporalium, qui non possunt apprehendere lumen tante subtilitatis: de hoc tamen plenius erit sermo in tractatu de resurrectione.

AD HOC autem videtur falsum esse quod dictum est, quod omne sensibile secundum potestatem nostri sensus, corporale est: & secundum quodam est instantia de luce, secundum omnes autem de stellis quæ videmus. Ad hoc tamen potest esse dicendum, quod intelligitur de sensibili quod est tantum obiectum sensus, & non actus & complementum obiecti secundum quod agit in sensum visus: sicut est color in sensu visus, cuius actus est lumen & lux: in aliis autem sensibus non est instantia: itelle autem videntur sub eo quod est actus lucidi & diaphani: & ideo non oportet vt sint corporales.

Quæ

*Qua sit intelligentia præmissorum.*

**A**T T E N D E his diligenter, quia tropo quodam utitur hic August. quo solent res significantes, rerum fortiri vocabula quas significant. Hic enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, & visibilis species panis, vocatur nomine carnis, & visibilis species vini nomine sanguinis. Inuisibilis vero & intelligibilis dicitur caro Christi: quia secundum illam speciem non videtur caro, sed intelligitur: ita & sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramentum carnis visibilis: quia species panis, secundum quam illa non videtur caro, est sacramentum carnis visibilis, quia in carne inuisibili, id est, specie secundum quam caro Christi non videtur, caro significatur corpus Christi, quod est visibile & palpabile ubi in sua forma apparet. Ita & de sanguine accipi debet. Quem sensum confirmat August. aperiens qualiter prædicta intelligenda sint, quia obscure dixerat, consequenter dicens ita panem vocari corpus Christi, cum vere sit sacramentum corporis Christi quod in cruce positum est: sicut ipsa immolatio quæ fit manibus sacerdotis, vocatur Christi Passio, non rei veritate, sed significandi mysterio: & sicut sacramentum fidei dicitur fides. Satis responsum est hæreticis, & obiectionibus eorum qui negant verum corpus Christi in altari esse, & panem in corpus, vel vinum in sanguinem, mystica consecratione conuerti, dicentes, Quis audeat manducare Dominum suum? Quis etiam audeat dicere, quotidie formari corpus Christi de materia vel substantia, quæ non fuit caro Virginis?

De cõse-  
dist. =  
Hoc est  
quod di-  
cimus.  
parag.  
Sicut  
ergo.

ARTICVLVS VI.

*An communicantes sumant Dominum suum, & an corpus Christi quoti-  
die formetur?*

**D**Einde quaeritur de rationibus hæreticorum quas proponit Magister in fine sequentis capituli: & primo de illa quam ponit [Quis audeat manducare Dominum suum, &c.] Videtur enim bene moueri: aut enim illa manducatio est per conuersionem corporis Christi ad nos, vel per conuersionem nostri ad corpus Christi. Si primo modo: tunc Christus atteritur dentibus, & digeritur, & assimilatur nobis, & vnitur membris, ut alius cibus: quod est valde inconueniens: quia sic nihil prodesset nobis, sicut nec nos nobis prodesse possumus. Si autem est secundo modo: tunc oportet, quod nos ei vniamur: quicquid autem vnitur alteri, necesse est quod remoueat a specie & a substantia propria: si ergo nos vniamur Christo, necesse est quod nos recedamus a specie naturali & substantia naturali, qua nos sumus: hoc autem est falsum: ergo nec Christum manducamus, ut videtur.

2 Item, id quod conuertit ad se alterum est manducans: & id quod est conuersum, est mandu-

catum: sed corpus Christi nos ad se conuertit: & non è conuerso: ergo videtur, quod corpus Christi magis manducat nos, quam è conuerso nos ipsum: hoc autem nullus audeat dicere: ergo procedere ratio videtur.

3 Item, Si Christus vere esset in altari, quis auderet nisi præsumptuosus & temerarius accedere: cum Moyse Exod. 3. & Iosue 5. dixerit, Ne appropinques huc, sed solue calcamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Ergo multo magis si corpus Christi esset in altari, non esset appropinquantum ad ipsum, sed procul recedendum. Item, Luc. 15. laudatur Publicanus, quia nolebat oculos leuare: multo magis laudaretur, si nollet corpus Christi attingere: & adhuc plus, si nollet comedere: ergo etiam qui libet alius laudandus est, qui comedere non præsumat Dominum suum: cum igitur omnibus Christi fidelibus præcipiatur, ut præparati accipiant corpus Christi, videtur non esse in altari nisi sicut signatum in signo.

**V**LTERIVS quaeritur de secunda ratione quam inducit, Quis etiam audeat dicere quotidie, &c. Videtur enim ista ratio habere efficaciam, propter multa inconuenientia quæ videntur sequi si detur oppositum: aut enim panis conuertitur in corpus Christi, aut non. Si sic: tunc videtur procedere ratio, scilicet quod de aliqua ma-

Quaestio-  
cula.

teria

teria formatur corpus Christi, de qua ante non erat: aut ergo in toto, aut in parte. Si in toto: ergo generatur: ergo quotidie de nouo generatur, quod falsum est. Si in parte: tunc videtur necesse, quod aliqua pars in eo restauratur, vel quod plures habeat partes quam aliud corpus: quorum vtrumque est hæresis. Si autem dicas, quod non conuertitur in corpus Christi materia panis: hoc primo est contra ea quæ dicuntur in litera. Secundo autem, quod cum non conuertatur in aliud aliquid, vel non maneat in propria essentia, videtur necesse esse quod annihiletur.

Et si hoc datur, hoc quidem in litera improbat in sequenti distinctione. Secundo etiam quia aliquid de materia vniuersali cedit in non ens: & sic iam diurna frequentatione multum esset diminuta materia: quod est inconueniens: quia oportet, quod omnia contraherentur in locum minorem quam fuerunt propter annihilationem partium materiz, quarum locum oportet repleri, quia vacuum esse non potest.

2 Præterea, Inconueniens est ponere, quod Deus in sacramentis omnis pietatis & gratiæ aliquid annihilat: cum ipse nunquam sit causa destructionis, sed creationis & gubernationis & perfectionis omnis rei: ergo videtur, quod conuenientissimum sit quod dicit hæresis, scilicet quod non sit in altari nisi sicut signatum in signo. Infra autem ubi disputabitur de tribus opinionibus in sequenti distinctione, ponentur rationes contra annihilationem substantiæ panis: sed hoc modo soluuntur istæ: quia opinio in litera & supra satis improbat est.

**V**IDEITUR igitur dicendum ad primum, quod argumentatio hæretici nihil habet virtutis: eo quod aliter est in cibo spirituali, & aliter in corporali: spiritualis enim cibus sumitur ut nos ei iacorporemur: & huius ratio supra assignata est in distinctione præcedenti: quia spirituale immutabile est, & ad aliud conuerti non potest: sed nos ad ipsum per vitæ conformitatem possumus conuerti: nec sequitur propter hoc, quod ipse magis comedit nos, quam nos eum: quia hoc inferret ac si sit comestio corporalis, quod non est verum, sed potius est comestio spiritualis in sacramento. Ad aliud dicendum, quod non recedimus a specie naturali, propter hoc quod spiritualia quæ sunt gratiæ non destruant naturam in aliquo, sed potius perficiunt: unde ambo illa sophismata procedunt ac si esset comestio corporalis & transmutatio in substantia corporali: & hoc non est verum.

**A**D ALIVD dicendum, quod si condignitas

accipiendi quaeritur, nemo est dignus: nec aliquis adeo præsumptuosus est, quod confidentia propriæ virtutis accedat: sed licet non simus digni, tamen necessitatem accipiendi habemus, & confidentiam ex benignitate Dei, cum dixit, Accipite & comedite ex hoc omnes.

**A**D ID autem quod obiicitur de Moyse & Publicano, dicendum quod humilitas illorum commendatur in recognitione humilitatis propriæ: sed fatuitas eorum reprobaretur, si adeo fuissent farui, quod non accessissent vocante eos Domino, præcipue cum sine ipso non sit salus: & ignorantia huius distinctionis quæ est inter dignitatem propriam, & necessitatem nostræ salutis ex accessu ad Christum, facit hæreticos errare.

**A**D ID quod obiicitur pro secunda ratione hæreticorum, grauius est soluere: tamen videtur vt ad primum, quod argumentum non valet: quia non ponimus, quod corpus Christi formetur de pane ut de materia: sed potius est transsubstantiatio totius in totum corpus, præter hoc quod corpus Christi aliquid nouum in se suscipiat.

**A**D HOC quod obiicitur de annihilatione, dicendum quod licet quidam antiquorum hoc concesserint: non tamen approbatum est hoc à celebriori opinione modernorum: non enim annihilatur quod in aliud præexistens conuertitur, sicut tota substantia panis conuertitur in corpus Christi, ut infra habet ostendi.

**S**E D QVIA quidam licet pauci dicunt, quod annihilatur, quod tamen ego non puto esse verum: si aliquis vult sustinere opinionem illorum, potest respondere ad primum argumentum contra hoc factum, quod non ex hoc sequitur: caelum vel mundum restringi, si aliquid in nihilum redit de materia: quia materia (ut dicunt quidam) de se multiplex est, & in multiplicatione sui in se restituit semper seipsam in opere propagationis.

**A**D ALIVD dicendum, quod Deus non est causa destructionis propter solam destructionem: quia illa esset operatio stulti, vel maligni: maligni enim est semper destruere id quod est vtile, stulti autem est destruere opus suum: sed nihil prohibet, quod aliquid destruat, ut aliud melius construarur: & sic est hic ubi substantia panis propter hoc destruitur, ne inhereat ibi hominis opinio, sed transeat ab accidentibus in veram substantiam cibi spiritualis: & hoc non est pietati contrarium. Hæc autem responsio est non secundum me, sed secundum alios: quia ego non puto, quod annihiletur aliquid de hoc, & infra ponam rationes.

*Auctoritatibus probat verum corpus Christi esse in altari, & in id panem conuerti.*

**H**ÆC & his similia obiiciunt illi, in diuino mysterio legem naturæ sectantes: quorum perfidiam subdita conuincunt testimonia. Ait enim veritas, Accipite: Hoc est corpus meum. Item Ambrosius, Si tantum valuit sermo Eliæ ut ignem de caelo deponeret, non valebit tantum sermo Christi, ut substantias mutet? De totius mundi operibus legitur, quia ipse dixit, & facta sunt, &c. Ser-

Mat. 26.  
Lib. de  
his qui  
myste-  
riis ini-  
tiantur.  
cap. 9.  
Genes. 1  
mo

mo igitur, id est, Filius, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est creare, quam mutare nouas naturas rerum. Item, Si ordinem quærimus viro mixta femina generare consueuerat: liquet ergo, quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus ex Virgine est. Quid ergo hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse partus ex Virgine? Item, Ante benedictionem alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur: ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis, Amen, id est, verum est. Quod sermo sonat, affectus sentiat. Item August. In specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem, honoramus: nec similiter pendimus has duas species, sicut ante consecrationem pendebamus, cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Item Ambros. Panis est in altari vñtatus, ante verba sacra, vbi accessit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autem potest quod panis est, esse corpus Christi? Consecratione, quæ fit sermone Christi. Item, Si tanta vis est in sermone Domini, vt incipiant esse quæ non erant: quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Item August. Sicut per Spiritum sanctum vera Christi caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis & vini idem corpus Christi & sanguis consecratur. Corpus Christi & veritas est, & figura. Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute Spiritus sancti ex panis vini que substantia efficitur. Figura vero est id quod exterius sentitur. Item Eusebius Emisenus, Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate commutat. Ex his aliisque pluribus constat verum corpus Christi & sanguinem in altari esse, imo integrum Christum ibi sub vtraque specie: & substantiam panis in corpus, vini que substantiam in sanguinem conuerti.

ARTICVLVS VII.

*An virtus verborum consecrationis sit virtus creata, vel increata? Et quando datur illa virtus, vtrū in principio, medio, vel fine verborum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [ Si tantum valuit sermo Eliæ vt ignem de celo &c. ] Hic est questio difficillima de ista virtute verborum, quando infundatur verbis hæc virtus? & antequam hoc perfecte possit sciri, oportet querere, Vtrum illa virtus sit creata, vel in creata? Videtur enim quod creata: virtus enim increata sine medio operatur: hæc autem virtus multiplex

habet medium, quia sacerdotis prolationem, & substantiam panis & vini, & multa alia quæ in altari proponuntur: ergo videtur, quod ipsa sit creata.

2 Item, Virtus creata est creata: oratio prolata à sacerdote omnino creata est: ergo virtus eius est creata: sed nullius nisi orationis virtus operatur in sacramento: ergo virtus creata est quæ operatur in sacramento.

3 Item, Forma est quæ operatur in omnibus, quia omnis actio & omnis operatio est à forma: sed forma cuiuslibet sacramenti est creata: ergo forma istius. Constat autem, quod virtus agendi in omnibus sequitur essentiam & substantiam rei: ergo virtus istius formæ sequitur essentiam huius formæ: ergo ipsa est creata, sicut & forma.

S 2 0

*Sed contra* SED CONTRA hoc videtur esse multiplex ratio, scilicet quia minor est distantia carnis gloriosæ Virginis à carne Saluatoris: & tamen caro Virginis in carnem Saluatoris conuerti non potuit, nisi virtute increata: ergo nec substantia panis in carnem Saluatoris conuertitur, nisi virtute increata, vt videtur.

2 Item Philosophus dicit in 1. de anima, quod agens in omnibus nobilius est patiente, & faciens factio: sed illa virtus quæcunque est, facit de pane corpus Christi: ergo ipsa nobilior est factio: ergo aliquid creatum nobilior est corpore Christi, quod absurdissimum reputabit fidelis homo.

3 Item, Si illa virtus creata est, aut datur orationi scriptæ, vel prolatae. Si scriptæ: ergo in consecratione Eucharistice non oporteret nisi habere librum, nihil dicendo, & sic fieret transsubstantiatio, quod hæreticum est: relinquitur ergo quod debetur orationi prolatae: sed nulla virtus radicata in aliqua essentia, extenditur ultra essentiam illam, ita quod sit essentia illa non existente: ergo videtur, quod quando oratio prolata deficit, quod deficit etiam virtus illa: ergo est parua existentie & debilis esse, vt videtur: talia autem non possunt in id quod est perpetuum: ergo non potest in conuersionem alicuius in corpus Christi quod perpetuum est & sine fine durans.

*Quæstio* ULTERIVS etiam queratur, scilicet si creata est, quando datur orationi prolatae: Cum enim oratio illa sit quantitas discreta in qua est ordo partium, ita quod sonus vnus est post aliam, ram in literis quam in syllabis, quam etiam in dictionibus: & non sit aliquid continuans inter ista, eo quod oratio sit quantitas discreta: videtur, quod successive infundatur per successionem prolationis elementorum, literarum, & non infundatur siml.

Si tu diceres (vt quidam dixerunt) quod datur in termino finali orationis. Contra: Quicquid de oratione dictum est, hoc de oratione amplius sumi non potest, secundum Philosophum: in termino ergo finali aut intelligis vltimam partem orationis prolatae, aut terminum ad quem terminatur tota oratio prolata. Si primo modo: tunc residuum orationis ante prolatae nihil accipit de virtute, cum nihil sit de illa oratione, eo quod dictum sit & amplius sumi non possit: constat autem, quod non proferebatur nisi propter virtutem: cum ergo nullam habeat secundum hoc, inutiliter profertur in sacramento. Si secundo modo. Contra: In termino ad quem terminatur orationis prolatio, nihil est de oratione illa: quia quod dictum est, amplius sumi non potest: quod autem nihil est, nullam habet virtutem: ergo illa oratio in termino illo nullam accipit virtutem: cum ergo profertur propter virtutem, in cassum profertur.

Si propter hoc dicatur ei virtus successive infundit. Contra: Aut ergo vnique parti orationis prolatae datur tota, aut cuiuslibet parti pars sua. Si primo modo: cum igitur natura non abundet in superfluis, nec deficiat in necessariis, & multo magis hoc obseruetur in gratia: videtur, quod prima parte prolata quæcunque illa sit, in cassum profertur alia partes, quod falsum est: non ergo vnique parti datur tota virtus. Si autem cuiuslibet parti datur pars sua: ergo illa virtus operatur successive supra materiam sacramenti: ergo in

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

prolatione primæ partis orationis aliquid de pane conuertitur in corpus Christi: & aliquid remanet non conuertitur quod conuertitur in secunda parte: & hac absurditate nulla maior esse potest.

Si forte dicas, quod illud argumentum etiam non valet: quia dato, quod infundatur etiam successive, prima pars orationis non conuertit, sed disponit, & sic omnes vsque ad vltimam quæ conuertit, sicut fit in generatione naturali, vbi alterationes præcedunt substantialis formæ transmutationem. Si inquam, dicas sic: hoc absurdissimum est duabus rationibus: quarum vna est, quia ista virtus non est alteratiua panis, sed transsubstantiatiua: & ideo quælibet pars virtutis transsubstantiat. Secunda est: quia in omnibus alteratis substantia alterata aliter se habet in accidentibus quando est iuxta transmutationem, quam quando primo incipit disponi: nos autem videmus, quod substantia panis in forma & accidentibus, vno modo se habet in principio & in fine orationis. Præterea, Virtus creata quæ successiua est, sicut exigit terminum à quo primo fit transmutatio: ita exigit terminum ad quem, qui primo fuit in potentia in eo quod transmutatur, & postea in actu: hæc autem virtus non habet huiusmodi terminum ad quem, sicut patet cuiuslibet fidelis: ergo non est creata, & successiua.

*Solutio* SOLVTIO. Dicendum videtur mihi, quod secreta Dei sibi sit committendum: sed tamen quia hæresis importuna est nostro tempore, sine præiudicio conabor respondere de his quæ tantum cum veritate fidei quæ rationem excedit, apponi debent, eo quod plus virtutis habet verbum Dei quam nos intelligere possumus. Videtur ergo hic melius dicendum, quod virtus huius orationis sit creata in quantum in ea est virtus increata: sicut supra etiam diximus, quod in verbo creato peratur verbum increatum: & hoc est quod dicitur in litera per auctoritatem Eusebij in fine capituli inductam, scilicet quod inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantia corporis & sanguinis sui secreta potestate commutat. Idem etiam inducitur auctoritate Ambrosij ante hæc patum inducta, scilicet quod sicut per Spiritum sanctum vera caro Christi sine coitu creatur in conceptione Christi: ita per eundem ex substantia panis & vini idem corpus Christi consecratur. Efficacia huius virtutis est ex hoc quod coniuncta est virtuti increate in ea operanti. Vnde dicimus hoc modo, quod creata est & coniuncta increate virtuti in ipsa.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum videtur, quod minor distantia nihil operatur ad hoc quod facilius sit transmutatio: quia eundem in specie non est transmutatio ad inuicem, cum transmutatio non sit de actu in actum, sed potius de potentia in actum. Si autem obiicitur quod dicit Philosophus, quod habentium symbolum facilius sit transmutatio, dicendum quod illud symbolum non est secundum conuenientiam in specie, sed secundum conuenientiam in dispositionibus materie: sicut facilius transmutatur in aliquid id quod non habet contrarium nisi secundum contrarietatem vnam, vt aer in ignem, quam quod habet contrarium in contrarietatibus duabus, vt aqua in ignem: vnde id argumentum non concludit.

N A D

AD ALIUD dicendum, quòd illa propositio non potest etiam confirmari ab Augustino, & intelligitur ut quod ubi agens ex tota virtute sua & sola producit effectum, quòd ubi honorabilior est faciens quam factum. Sed ut supra probatum est per auctoritates sanctorum Eusebii & Ambrosii, in ista oratione operatur virtus diuina, & illa virtus creata quæ inuenitur in ipsam à diuina virtute: & ideo non oportet, quòd virtus creata sit nobilior corpore Christi. Vel dicatur subtilius, quòd cum duo proponuntur virtuti illi quæ creata est, scilicet substantia panis, & corpus Christi, quòd operatio Christi non extendit se nisi super substantiam panis: quia corpus Christi non fit: sed panis transubstantiatur in corpus Christi, vno modo manens vt fuit ante: & ideo non sequitur, quòd virtus illa nobilior sit corpore Christi. Prima autem solutio licet non ita soluat ad propositum, sicut secunda, tamen intelligibilior est.

AD ALIUD dicendum, quòd hæc virtus non datur orationi scriptæ, sicut bene probatur in obediendo: sed datur orationi prolata: sed hoc non est verum, quòd virtus eius deficiat ipsa deficiente: virtus enim orationis radicitur in significatione orationis prolata: & significatio non deficit, vt probat August. de verbo mentis, quòd non deficit cum prolatione motus vocis: sed hæc virtus significata per orationem remanet in effectu. Et tamen etiam argumentum non valet: quia non oportet, quòd si aliquid efficitur ab aliquo, quòd efficiens sit tantæ permanentiæ vt effectus: & est instantia in causis efficientibus, quibus destructis, non propter hoc destruitur effectus.

Ad 244.  
Rationem  
147.

AD ID autem quod vltius queritur, magis est difficile bene respondere: sine præiudicio tamen dicendum videtur, quòd illa ratio referenda est ad signatum, & signatum ad rem: res autem incomplexa est & virtus eius indiuisibilis & vna: & ideo nihil est querere, Vtrum pars eius post partem vel tota simul infunditur? Qualiter autem hoc sit intelligendum, sic patere potest: Cum dicitur. Hoc est corpus meum, in hac oratione est subiectum, & prædicatum, & compositio vtriusque refertur ad signatum: ergo erit signatum huius orationis hoc demonstratum corpus Christi esse. Si vltius hoc reducat in esse totum hoc non est nisi corpus Christi sine compositione & completionem: & ex parte illius vna est res illius orationis: & in quantum sic respicit unitatem rei sine compositione & completionem, est sua virtus vna sine compositione & completionem. Et ideo non videtur esse dicendum, quòd syllabam vel literam vel secundum ordinem prolationis dictionum infundatur: sed eum dicta est, in termino finali totam virtutem habet.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum, quòd intelligendo terminum ad quem prolatio orationis terminatur intra, siue ille terminus compositus sit, siue simplex: quia de hoc nulla est mihi vis, dummodo accipatur terminus orationis ultra quem nihil est de oratione, & in quo tota est prolata.

AD HOC autem quod obiicitur, quòd in termino orationis dictum est & amplius non potest sumi, dicendum quòd hoc verum esset si ora-

to hic tantum secundum rationem prolationis acciperetur: sed (vt dictum est) ad signatum refertur, & significatio orationis non transit oratione transeunte: aliud enim est tempus in qua profertur omnino, & aliud pro quo profertur, sicut cum dicitur, Ego dormio, impossibile est hanc orationem verificari pro tempore in quo profertur: ita dico hic, quòd significatio orationis est indiuisibilis res ad quam refertur tota oratio pro tempore finiente prolationem, & tunc habet virtutem quæ est in ea virtute suæ significationis: & sic patet, quòd prima pars non profertur in casum, quia sine ipsa vt est ordinata ad vltimam non explet vltima significationem totius orationis: & per hoc patet solutio ad omnia obiecta præter vltimum.

AD QVOD dici potest, quòd hoc verum est de virtute creata cuius actus proportionatus est materię in quam agit quantum ad vtrumque terminum transmutationis: sicut est virtus naturalis. Sic autem non oportet, quòd sit hic: quia alter terminorum non subiicit virtuti: eo quod ille manet in vno modo semper: & ideo ista virtus non habet nisi terminum à quo in quem operetur. Fuerunt tamen quidam qui dicebant, quòd nulla virtus creata in transmutatione substantiali operatur, nisi quoad terminum à quo: quia ponebant hic, quòd naturalis virtus quæ est in materia non daret formam specificam specialem, sed tantum disponeret materiam, & postea forma daretur à datore formarum, scilicet intelligentia prima vel aliqua secundarum: & secundum illos non valet argumentum: quia procederet ex falsis. Sed ego puto, quòd illa opinio falsa est: & ideo primam solutionem puto & iudico esse vtiorem & meliorem.

#### ARTICVLVS VIII.

*An maioris potentia sit facere de pane corpus Christi, quam de nullo facere aliquid?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Sermo Christi qui ex nihilo potuit facere quod non erat, &c.] Videtur enim, quòd nihil dicat hic Ambrosius. Cum enim ex nihilo sit aliquid: licet infinita sit distantia, id est, nullam habeat hic proportionem termini mutationis: tamen nihil est reluctans operationi diuinæ ex parte materię, ex qua est transmutatio in aliquid. Cum autem corpus Christi sit de pane, reluctantur forma panis & natura corporis Christi: quia corruptibile grossum, inanimatum, & artificiale non habet conuenientiam cum spiritali, incorporali, glorioso, animato, diuino: reluctantium autem magis est difficilis transmutatio, quam non reluctantium: ergo magis est de pane facere corpus Christi, quam de nihilo facere aliquid.

2 Item, Augustinus dicit, quòd magis est de impio facere pium, quam creare celum & terram: sed cum in infinitum maius sit de pane facere corpus Christi, quam de impio facere pium: in infinitum erit maioris potentie de pane facere corpus Christi, quam ex nihilo facere subsistere creaturas: ergo nihil est quod dicit Ambrosius in litera.

3 Item,

3 Item, Hoc videtur ex hoc quod primum, scilicet ex nihilo facere aliquid, non adeo repugnat rationi sicut secundum: unde multi Philosophorum reprehenderunt primum, nullum autem secundum: ergo videtur, quòd maioris potentie sit facere secundum quam primum.

Solutio.

SO LVTIO. Dicendum ad hoc, quòd ista duo opera virtutis diuinæ dupliciter possunt considerari. Vno modo secundum distantiam extremorum: & sic nulli dubium est, quin plus distet non ens ab ente quolibet, quam ens ab ente: & hoc modo creare aliquid ex nihilo maioris potentie est, quam quolibet ens vertere in quodlibet aliud. Alio modo possunt considerari extrema mutationis, non secundum se & secundum distantiam sui adiuicem, sed secundum dispositiones quibus disponuntur ad motum: & sic verum est, quòd nihil contrariatur Deo ex parte nihili in creatione, sed aliquid potest teneri conversioni alicuius in aliquid: & sic procedunt rationes inducæ: & per hoc patet solutio ad totum.

#### ARTICVLVS IX.

*An oporteat querere naturæ ordinem in Christi corpore?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Quid ergo queris naturæ ordinem in Christi corpore, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd non licet querere hic rationem, & sic peccant illi qui querunt in disputatione de istis.

2 Ad hoc etiam facit, quòd non queritur ratio in his quæ sunt contraria principiis rationis, quibus ratio accipit scientiam: rationis autem principium est accidens in subiecto esse, & sine ipso esse non posse, corpus locatum & locum esse æqualia secundum dimensiones, corpus vnum in aliud sine corruptione substantialiter conuertere non posse, transmutationem substantialem sine agentibus & patientibus siue physice fieri non posse, & huiusmodi: quæ omnino contrario modo se habent in isto sacramento: ergo videtur, quòd sit contra rationis principium: ergo non est querenda in eo ratio.

Sed contra.

SED CONTRA hoc est communis omnium & Sanctorum & Magistrorum disputatio.

2 Item, Petrus in prima canonica dicit, Parati omni poscenti vos reddere rationem de ea quæ in vobis est fide & spe: ergo etiam abundans ratio debet esse apud nos de his quæ credimus: ergo ratio est inuestiganda.

3 Item, Nullum verum vero est contrarium: ergo omne verum cum quolibet vero sduatur: si ergo quæ credimus de sacramento, sunt vera, per nullum verum improbantur vel destruantur: ergo possumus sustinere disputationem quæ sit contra sacramentum, ne improbetur veritas.

Solutio.

SO LVTIO. Dicendum, quòd absque dubio in hoc sacramento & in omnibus aliis articulis fidei multa sunt supra rationem, & nihil est in eis contra rationem: quia iam Deus esset sibi contrarius, si nobis rationem dedisset, & in sacramentis contra dictamen rationis ageret: supra rationem ergo sunt multa in sacramentis, vt im-

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

pleatur illud Psalm. 138. Mirabilis facta est scientia tua, &c.

AD ALIUD ergo quod obiicitur ex litera primo, dicendum quòd res dupliciter considerantur, scilicet secundum causas suas proximas, & dispositiones, & proprietates, & virtutes: sicut sunt materia & forma, calidum & frigidum, & huiusmodi: & ratio progrediens ex illis & effectibus illorum sæpe & multum deficit à diuinis. Considerantur etiam ex relatione ad causam primam, & sic ipsa res & omnia quæ sunt rei, habent se in ratione obedientie ad causam primam: & sic in eis quicquid vult causa prima quæ magis influit quam aliqua secundarum: & hoc modo procedit ratio in operibus diuinis & miraculis, & aliis quæ sunt supra naturam. Ratio ergo quæ negatur querenda esse in litera, est ratio primo modo procedens, & non ratio procedens ex principiis secundo modo acceptis.

AD ALIUD dicendum, quòd omnia illa principia secundum relationem ad causam primam se habent vt obedientia: & ideo ratio non supponit ea nisi se eundem transmutationem physicam. Cum autem queritur de transmutatione diuina, procedit ratio ex altioribus principiis: his quidem non contrariis, sed istis videntibus potius ad libitum: quia se habent ad illa sicut obedientia.

#### ARTICVLVS X.

*An in sacramento Eucharistie potest dici creati corpus Christi per Spiritum sanctum? & vtrum per Spiritum fiat transsubstantiatio?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Sicut per Spiritum sanctum vera caro, &c.] Hoc enim dupliciter videtur inconueniens. Primo quidem: quia creatur id quod fit de nihilo: Christus autem quoad carnem substantiam non est factus de nihilo, sed ex purissimis sanguinibus gloriose Virginis: ergo vera caro Christi per Spiritum sanctum non est creata.

2 Secundo autem quod magis est ad propositum: quia per Spiritum non videtur esse transsubstantiatio in sacramento, sed potius virtute verborum: quia aliter ad nihil esset utilis forma sacramenti.

3 Si forte dicatur, quòd oportet in verbo esse diuinam virtutem qua operetur, sicut etiam in aliis sacramentis: tunc videtur adhuc, quòd inconuenienter attribuitur Spiritui sancto: sed potius Filio erit hoc attribuendum, quod Verbum increatum symbolum habet ad hoc cum verbo creato: unde virtus Verbi increati operantis est in verbo creato: non ergo hoc attribuendum est Spiritui sancto.

SED CONTRA: Idem eodem modo se habens, non est referendum nisi ad vnā causam operantem: caro Christi in sacramento eadem est quam traxit de Virgine, & eodem modo se habens in substantialibus: ergo referenda est in sacramento ad eandem causam operantem, ad quam refertur in Virgine: sed in Virgine attribuitur Spiritui sancto: ergo etiam in sacramento, sicut expresse dicit August. in litera.

N 2 SOLVTIO.

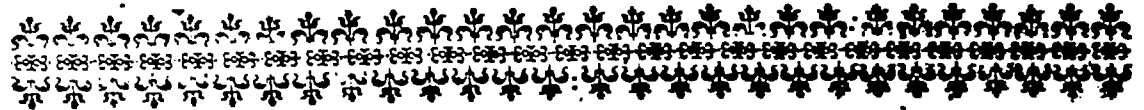
Solutio

SOLVITIO Dicendum ad primum, quod multa de hoc dicta sunt super tertium: quantum autem pertinet ad præsentem tractatum, dicendum quod creatio dicitur multipliciter, scilicet ex parte creatantis: & sic creatio est actus diuinus non subiacens tempori: & hoc modo dicitur corpus Christi creatum. Alio modo dicitur creatio secundum quod est eius quod secundum suam rationem non fundatur in aliquo priori se, sed omnia alia fundantur in ipso: quia illud necesse est fieri ex nihilo si sit: & hoc modo dicit Philosophus, quod prima rerum creaturarum est esse, & non est ante ipsum creatum aliud. Et dicit ibi Commentator, quod ens fit per creationem: bonum autem & verum per informationem: quia habent se ad ens, sicut ad fundamentum in quo fundantur. Tertio modo dicitur creati id quod secundum esse non est ex aliquo, licet secundum intentionem habeat aliquid prius se: & sic dicitur mundus & cælum creati esse de nihilo.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate

operatio corporis Christi in sacramento principaliter attribuitur Verbo increato, id est, appropriate, sicut supra in questione de forma sacramenti dictum est: tamen secundum aliquid quod est in sacramento, Spiritui sancto appropriatur, scilicet quoad amorem vnitium corporis mystici, & quoad hoc intelligitur verbum Augusti. in litera.

AD OBIECTVM aliud, dicendum quod in vtero caro Christi fiebat secundum esse carnis quæ non fuit ante: & illa operatio propter attributionem gratiæ & bonitatis appropriate conuenit Spiritui sancto. In sacramento autem non fit sic: quia non fit caro quæ non fuit ante: sed potius illa eadem quæ est, & fuit ante. Vnde operatio transsubstantiationis non extendit se nisi super substantiam panis & vini: & hoc fit verbo creato in quo operatur Verbum increatum: & ideo non est idem modus operandi: & hoc est quod dicit Eusebius in vltima auctoritate in hoc capitulo inducta ibi, Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas, &c.



## DISTINCTIO XI.

### De modo conuersionis.

**A** I autem queritur, Qualis sit illa conuersio: an formalis, an substantialis, vel alterius generis? diffinire non sufficio. Formalem tamen non esse cognosco: quia species rerum quæ ante fuerant, remanent, & sapor, & pondus. Quibusdam esse videtur substantialis, dicentibus sic substantiam conuerti in substantiam, vt hæc essentialiter fiat illa: cui sensui præmissæ auctoritates consentire videntur.



### DIVISIO TEXTVS.

**I** autem queris, Qualis sit illa, &c. Hic incipit Magister agere de modo conuersionis: & diuiditur in tres partes, in quarum prima tangit conuersionem ex parte actus transsubstantiationis, & ex parte terminorum. In secunda autem tangit modum conuersionis ex parte formarum remanentium: & hæc incipit in distinctione 11. *ibi* [Sub alia etiam specie tribus de causis, &c.] Et ibidem tangit de materia huius sacramenti. In tertia autem tangit actus sacramentales: vt fractio, partitio, & comestio, super quid sint? vtrum super formam remanentem, vel super aliud aliquid in sacramento? & hoc tangit in distinctione 12. *ibi* [Solet etiam queri de fractione & partitioe, &c.] Circa primum autem in residuo huius distinctionis facit Magister in litera questionem: & ad solutionem

huius tres opiniones inducit, aliquas probans, & aliam improbens per auctoritates. Questio autem est hæc, Vtrum illa conuersio sit formalis, aut substantialis? & determinat, quod non est formalis: quia forma remanet, transmutatum autem secundum formam non remanet. Et postea soluendo inducit tres opiniones, quæ patent in litera, & ex disputatione patebit intentio capituli: quia omnes tres opiniones in vno capitulo inducuntur.

### ARTICVLVS I.

*An in sacramento corporis Christi sit aliqua conuersio siue transmutatio?*

**Q**ueramus ergo circa principium capituli quatuor: scilicet an sit in hoc sacramento aliqua conuersio? Secundo, Cuiusmodi conuersio, vel transmutatio? Tertio, Vtrum illa transmutatio sit in tempore vel subito? Quarto & vltimo

vltimo queritur, Qualiter se habeat ad transmutationem creationis, & operationem naturæ, & operationem illam qua sunt miracula: & ibidem determinabitur, Vtrum sit mirabilis, vel miraculosa?

Ad primum horum sic proceditur: In omni transmutatione necesse est accipere subiectum, & duo extrema inter quæ sit transmutatio: subiectum autem est quod est idem sub vtroque extremorum, licet differant secundum formam & esse: in sacramento autem non est accipere sic: ergo non est aliqua transmutatio in sacramento. Probatur autem prima per dicta omnium Philosophorum. Cum enim transmutatio sit via ad esse, oportet esse in aliquo sicut in subiecto. Similiter cum transmutatur, sit renouatus situs, vel esse, vel formæ alicuius accidentalis: & oportet esse duo extrema, vnum à quo, & alterum ad quod sit transmutatio. Secunda autem probatur per hoc quod nihil additur corpori Christi: nec aliquid secundum materiam est sub forma corporis Christi post consecrationem, quod ante modo fuit.

2. Item, Si est transmutatio: aut est secundum totum, aut secundum partem. Si secundum totum, ita quod totum manens totum ad aliud transmutatur situm, tunc erit loci mutatio, quod est falsum. Si autem secundum partem: aut essentialem, & tunc erit generatio, vel corruptio: aut accidentalem, & tunc erit alteratio, vel augmentatio, vel diminutio. Constat autem, quod nihil horum est. Ergo patet, quod nulla transmutatio est in sacramento.

3. Si forte tu dicas, quod illæ rationes non tenent hic, sed tantum in mutatione naturali: hæc autem mutatio est mirabilis. Contra: In omnibus mirabilibus mutationibus video, quod est potentia obedientiæ quæ postea terminata est sub actu mirabiliter inducto, & manet sub illo. Licet enim cæcus non possit videre, cum collata sit ei potentia, terminata illa & completa, manet sub visu restituito per miraculum. Ergo videtur, quod etiam hic aliquid panis in quo fundatur potentia obedientiæ conuersionis in corpus Christi, maneat sub actu corporis Christi: nihil autem manet, vt dicunt Sancti: ergo non est hic aliqua conuersio, vel transmutatio, vt videtur.

4. Item, Boetius in libro de duabus naturis in persona Christi, dicit, quod omnis transmutatio est secundum aliquid commune. Cum ergo Auctor dicat hoc tractando materiam fidei, videtur quod teneat hoc etiam hic in sacramentis quæ fide accipiuntur: ergo si esset transsubstantiatio hic, oporteret aliquid vnum numero & substantia prius esse sub forma panis & vini, & postea sub forma corporis Christi.

5. Item, Idem eodem modo manens nullo modo mutatur, ergo à destructione consequentis, si mutatur aliquid idem & vnum, non manet eodem modo: diuersus autem modus non attenditur nisi penes diuersitatem formæ panis, & postea sub forma corporis Christi: ergo aliquid idem & vnum est primo sub forma panis, & postea sub forma corporis Christi: sed hoc falsum est, vt dicitur ab omnibus, & in litera probatur esse falsum per dicta Sanctorum: ergo nihil immutatur in sacramento: ergo nulla est in eo transmutatio, vt videtur.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

6. Si forte tu dicas, quod aliter est in operibus naturæ: quia Deus operando, non querit materiam supra quam operetur: sicut creatio est actus diuinus non querens materiam nec supponens, & ita potest facere transmutationem quæ non fundatur in aliquo transmutato. Si, inquam, sic dicas, illud videtur absurdum, & contra fidem, triplici ratione. Primo quidem: quia creatio est ex nihilo: sed transsubstantiatio est de pane & vino, vnde præsupponit sibi ens de quo fit, sed non creatio. Secundo: quia transsubstantiatio quæ est in sacramento, est alicuius, & non potest dici, quod nullius: transsubstantiatio autem quæ est alicuius, aut est illius vt ad quod, aut illius vt in quo & à quo: non autem est hic vt ad quod: quia sic non diceretur transsubstantiatio panis, sed potius corporis Christi: ergo dicitur alicuius vt in quo, & sic habetur propositum: & si est ibi transmutatio aliqua, videtur quod manet ibi aliquid commune, quod prius improbatum est: ergo non est transmutatio aliqua. Tertio vero: quia non queritur, in rebus quid Deus possit facere, sed quid in rebus possit fieri, vt dicit Augustus. in quarto super Genes. ad literam: sed nec intellectus capit, nec natura sustinet, quod transmutatio sit à tota substantia rei, id est, à forma & materia: quia potius esset annihilatio, quam transmutatio: ergo non est in sacramento aliqua transmutatio, vt videtur: quia si esset, à tota substantia rei esset.

SOLVITIO. Dicendum hic videtur sine præiudicio melioris sententiæ, quod in sacramento isto est transmutatio, quæ proprie transsubstantiatio vocatur: eo quod est à tota substantia rei in totam substantiam rei alterius, hoc est, à tota substantia panis & vini in totam substantiam corporis & sanguinis Iesu Christi quantum ad formam substantialem & materiam, & desinit totum compositum panis & vini quantum ad substantialia, & est ibi totus Christus quoad materiam. Vtrum autem panis annihiletur, vel non: erit postea questio in hoc eodem capitulo, vbi disputabitur secunda opinio.

DICENDVM ergo ad primum, quod in veritate in omni transmutatione necesse est habere duo extrema, sed non est necesse in omni transmutatione haberi subiectum. Et est instantia in creatione: cuius ratio est: quia non est vere transmutatio: transmutatio enim dicit fieri ipsius rei, & exitum eius de potentia ad actum. Cum autem res est in actu illo, tunc non est sub forma à qua est transmutatio, nec est sub illa ad quam est nisi in potentia tantum, & est ipsa transmutatio actus quidam imperfectus & permixtus potentie, & ideo tale fieri non est sine motu, & motus non potest esse nisi in eo quod mouetur, propter quod oportet aliquid subiecti tali transmutationi. Est autem transmutatio quæ non est motus, sed mutatio sola. Et hæc est duplex, scilicet ab agente physico: & sic est generatio simplex absolute considerata, & sic iterum indiget subiecto, eo quod agens physice non agit, nisi subiecta sibi materia aliqua in quam agat. Est etiam agens primatum infinitæ virtutis, cuius transmutatio est sine motu & indiuisibilis, eo quod nihil est ibi nisi existentia huius ex illo, & post esse suam substantialem: & ideo non oportet ibi subiecti materiam aliquam: vnde meo iudicio illa transmutatio, non

N 3 habet

habentur terminos, & non subiectum commune quod est terminum in mutatione Physica.

AD ALIVD dicendum, quod bene conceditur, quod nulla transmutatio quæ à Philosophis ponitur, est ista: quia nec ipsi posuerunt omnes: sed illas tantum in quibus est exitus de potentia ad actum. qui actus prius est in potentia mutari quam mutatum esse.

AD ALIVD quod obicitur de operibus miraculorum, dicendum quod miracula sunt ad restaurandum defectiones naturæ, vt quando cæci illuminantur, & huiusmodi. Et ideo necesse est in eis esse potentiam naturalem perfectam, per actum inducitur miraculose: quia si natura posset inducere sic actum, non alium induceret quam eundem: sed opus huius sacramenti totum est gratiæ ad nutrimentum spiritus, & ideo nihil potentia potest in eo manere: sed in ipso accipimus spiritum cui sumus unendi, non quidem mutatum in se vel in alio, quia sic non esset perfectus, sed eodem modo manentem.

AD ALIVD dicendum, quod Boetius loquitur contra Nestorium & Eutychem hereticos, penentes quod substantia diuina in unione naturarum in Christo conuersa fuerit in humanam, sicut aqua in vinum conuertitur. Et hoc improbat ipse per illa principia, quod non transmutantur aduicem, nisi quorum est materia vna comunicabilis vtrique: & non vult dicere, quod nulla transmutatio diuina sit, quæ non supponat materiam aliquam quæ sit subiectum transmutationis. Vnde illud non contradicit isti, quod licet sit in materia diuina fidei, non tamen quantum ad eundem modum articuli vel mutationis.

AD ALIVD dicendum, quod bene conceditur, quod panis non eodem modo se habet: sed est non eodem modo se habere quoad totam substantiam & formam, & non habere se eodem modo quoad partem substantialem vel accidentalem. Dico igitur, quod non eodem modo se habet in tota substantia: quia transmutatur à tota substantia: Christus autem eodem modo se habet tunc, & ante, & post, eo quod nihil additur ei nec aliquid aduenit.

AD VLTIMUM est magis difficile respondere: quia hoc est contra totum quod hactenus suppositum est in solutione: dici tamen potest, quod licet transubstantiatio præsupponat sibi ens ex quo fit: non tamen præsupponit sibi, vt materiam quæ vna sit in actu eius à quo & in quo fit transubstantiatio: quia sic non esset transubstantiatio à tota substantia, sed à forma substantiali tantum: & ideo nihil remanet: quia sicut actus creationis in quantum actus, nihil subiicitur vt subiectum, ita etiam isti transubstantiationi nihil subiicitur vt subiectum: sed verum est, quod dissimile est in termino à quo: quia ibi non præsupponitur ens, sed nihil, sed hic præsupponitur ens.

AD ALIVD dicendum, quod in veritate transmutatio est aliquid non in quo, sed vt à quo, vnde denominat id à quo est: quia illud transmutatur, & illud est ens, & non cedit in non ens, licet sit mutatio à tota substantia. Ad hoc autem quod contra hoc obicitur, dicendum quod panis formæ accidentales manent, & non forma substantialis, & quoad hanc est ibi transmutatio. Si

autem aliquis obiiciat, quod species transmutationum magis distinguuntur penes terminum ad quem, quam à quo, vt generatio, & corruptio, & huiusmodi: ergo & ista debet distinguere penes terminum ad quem. Dicitur, quod non sequitur: quia illæ transmutationes sunt via in actu à quo specificantur, & inducunt illum, & actus ille est in potentia exente ad actum purum potentia non permixtum. Sed hic non est ita: quia non puto tutum esse concedere, quod hæc transmutatio aliquo modo attingat corpus Christi: vnde non fundatur nisi in altero terminorum secundum quod dicit mutationem. Tamen quidam sunt qui dicunt duos esse terminos huius mutationis, vt mutatio est à tota substantia existente, in totam substantiam existentem: de hoc autem infra inquireretur.

AD VLTIMUM dicendum, quod August. loquitur ibi de institutione operum naturæ, scilicet qualiter aqua est super cælos, & huiusmodi: in quibus quidam ignorantes volunt euadere, quod essent potentia Dei attribuenda: & in illo casu est verum quod dicit: quia cum creauit mundum, non disposuit partes mundi secundum potestatem suam, sed potius secundum exigentiam vniuersusque naturæ, secundum quod hæc conseruatur ab illa, & iuuat ad mundi propagationem: hic autem totius cursus operis mirabilis est: & ideo non valet hic dictum illud, sicut nec in aliis miraculis.

## ARTICVLVS II.

*Qualis est huiusmodi transmutatio vel conuersio*

Secundo queritur, Cuiusmodi mutatio vel conuersio sit ista quæ est in sacramento? Videtur enim, quod non sit à tota substantia. Si enim sit mutatio à tota substantia, non manebit postea actus illius substantiæ proprius: ergo à destructione concedentis, si maneat actus substantiæ proprius, non est mutatio à tota substantia: sed manet actus substantiæ qui est rescere: ergo manet substantia vel aliquid substantiæ: & sic non est mutatio à tota substantia.

2 Item, Damasc. dicit, quod sicut ex duplici sumus substantia, scilicet anima & carne: ita duplex est cibus, substantiæ enim panis coniungit diuinitatem vt faceret nobis edulium: ergo videtur, quod substantia panis manet.

3 Item, In aliis sacramentis sicut in baptismo, confirmatione, &c. manet substantia mater: ergo videtur, quod etiam hic manere debeat: cum ergo substantia panis sit materia, materia debet ibi manere, & non est mutatio ab ipsa, vt videtur.

4 Item, Fundamento non manente, nihil eorum quæ sunt superædificata, manent: accidens autem edificatur quoad esse super substantiam, sicut super fundamentum: ergo substantia non manente, nec accidens illius substantiæ manet: sed manet accidens: ergo manet substantia illius accidentis, vt videtur.

5 Item, Communiter dicitur, quod accidentalis forma manet, ideo quia aliter non duceret in rationem cibi: & hoc est contra rationem sacramenti,

menti, de cuius ratione est quod sit sensibile signum aliud faciens venire in notitiam. Constat autem, quod licet accidens faciat ad cognitionem eius quod quid est: tamen vnunquodque verius cognoscitur forma substantiali, quam accidentali: ergo ratio & cognitio cibi quæ in sacramento accipiendæ est, verius & melius accipitur per formam substantialem, quam accidentalem: ergo magis debet manere forma substantialis, quam accidentalis. Item, Omne quod mutatur, est aliter se habens quam prius: sed quod causatur à tota substantia, non habet se aliter post mutationem, quia annihilatum est: ergo non debet esse transmutatio à tota substantia, vt videtur.

6 Item, Non videtur esse intelligibile, quod aliquid mutetur à tota substantia: quod enim mutatur, hoc aliter se habet quam prius: quod autem aliter se habet quam prius, aliud est nunc quam prius fuit: ergo oportet, quod maneat aliquid eius nunc vt prius: non igitur est mutatio à tota substantia, vt videtur.

7 Præterea, Deus, quod mutetur aliquid à tota substantia ipsius: ergo nihil manet: nec enim forma, nec materia: cuius autem nihil manet, nihil illius in aliquid conuertitur: substantiæ autem panis si mutatio est à tota substantia, nihil manet: ergo nihil eius conuertitur in aliud: ergo substantia panis non conuertitur in corpus Christi, quod est contra omnes, quia nulla est hic transubstantiatio nisi panis & vini in corpus Christi, vt videtur omnibus.

8 Item, Aliud est hoc esse hoc, & aliud est hoc transmutari in hoc, & aliud est hoc esse post hoc. Cum igitur dicitur panis transmutati in corpus Christi, oportet quod secundum vnum illorum sensuum dicatur, scilicet quod panis sit corpus Christi sine transmutatione, & hoc est falsum: quia panis & corpus Christi disparata sunt, & vnum remouetur ab altero, vt homo & asinus. Aut quod mutatur in illud: & cum omne quod transmutatur, prius sit in fieri quam in facto esse, oportet quod quandoque panis fieret corpus Christi, quod est falsum, quia sic corpus Christi esset in potentia & in exitu de potentia ad actum, & inciperet esse de nouo, omne enim quod exit de potentia ad actum, est nouum & generatum vel simpliciter vel secundum aliquid sui. Et hæc omnia fides circa corpus Christi abhorret. Si autem tertio modo dicatur, quod idem sit transmutati in hoc quod est hoc esse post illud. Contra: Non est intelligibile, quod de pane post panem fiat corpus Christi sine mutatione media: ergo videtur, quod non sit ille sensus.

9 Præterea, Si sic panis erit corpus Christi, tunc quandoque verum erit dicere, panis est corpus Christi: quicquid enim erit in futuro verum, in aliquo presenti verificabitur: nonquam autem verum erit dicere, panis est corpus Christi: ergo hæc nunquam fuit vera, panis erit corpus Christi.

10 Præterea, Cum dicitur, hoc sit hoc, quid supponit ly hoc? Si panem, tunc panis erit corpus Christi, quod iam improbatum est: si aliud, tunc aliud quam panis conuertitur in corpus Christi, quod falsum est.

Solutio. Dicendum sine præiudicio, quod in materia ista & in materia de Trinitate non sunt sufficientia verba quæ expriment modum

diuinæ operationis: sed balbutiendo in quantum possumus, excessu Dei resonamus: vnde puto, quod verius ista transmutatio vocatur transubstantiatio, sicut etiam quidam antiquorum dixerunt: & modus eius est quod sit à tota substantia panis quoad formam, & quoad materiam, ita scilicet, quod de toto composito quoad essentiales partes nihil maneat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non oportet, quod actus proprius substantiæ non maneat, non manente substantia: actus enim substantiæ est mediatus viribus & potentiis: potentia autem sunt proprietates quæ non sunt de esse primo, sed secundo: & ideo in ista transubstantiatione manet actus cibandi & rescendi in potentiis, fundatus in his quæ immediate consequuntur compositionem panis, quæ sunt sapor, & quantitas, & huiusmodi: sed si illa non manerent, tunc verum esset, quod actus proprius panis etiam non maneret. Si autem obiiciatur per auctoritatem qua dicit Damascen. quod destructa substantia non manet eius actus proprius, videtur dicendum quod ipse intelligit de destructione in toto quoad essentialia & potentias consequentes substantiam: talis autem destructio non est hic, & ideo mutatione facta à toto substantia, adhuc manet actus substantiæ.

AD ALIVD dicendum, quod dictum Damascen. intelligitur quoad formas & accidentia panis, quibus Deus Dominicum coniunxit corpus: ergo non quoad substantiam panis manentem.

AD ALIVD dicendum, quod non est hic simile & in aliis sacramentis: quia in aliis sacramentis actus diuinus non est supra materiam, quæ oculis subiicitur, sed potius super animam suscipientis sacramentum, & illam transmutat alterando ad gratiam: in isto autem sacramento propter rem contentam in sacramento extra suscipientem, de qua dictum est supra, actus diuinus est supra materiam quæ oculis subiicitur in sacramento. Et ideo illa transubstantiatur.

AD ALIVD dicendum, quod substantia fundat accidens quoad esse: sed duplex est usus accidentis. Vnus est in materia: & in hoc necesse est, quod fundetur in substantia, sed sufficit sibi continentia virtutis diuinæ cuius opus demonstrat, vt signum ostendit signatum: & sic est hic: vnde non oportet, quod subiecto sublato non maneat accidens: de hoc tamen infra queretur in sequenti distinctione cap. vii.

AD ALIVD dicendum, quod forma substantialis proprie est vnus secundum esse, & diuersorum specie non est forma substantialis vna, & ideo non facit innotescere nisi illud cuius est forma proprie: & ideo si forma substantialis maneret, duceret in panis substantiam, & non in substantiam corporis Christi, & sic esset occasio erroris. Sed de accidentali forma non est sic: quia accidens est proprium pluri, & potest docere in ipsum cuius ipsum est proprium, præcipue consignificando proprietates diuersas, sicut illa est, quod ex multis granis colligitur panis, & corpus Christi verum de multis guttis sanguinis & multis membris, mysticum autem de multis fidelibus, & sic de aliis quæ in parte sua tacta sunt.

Et ideo accidens verius dicitur in rationem cibi, quam aliter modis, siue fuerit forma accidentalis, siue forma substantialis: & ideo manet ad vltimum sacramentum.

**AD ALIUD** dicendum, quod hic dicitur aliquid mutari, ita quod mutari sit idem quod à tota substantia transubstantiari, & in tali mutatione non est necessè, quod aliquid vnum habeat se diuersimode, sed tantum quod ipsum secundum se totum conuertatur in aliud totum: sed ratio illa est de mutatione physica, & tales plures solute sunt in precedenti articulo questionis.

**AD ALIUD** dicendum, quod medius intellectus est hic, scilicet quod conuertitur in illud: sed non sequitur, quod sit in potentia in illo: quia, sicut prius dictum est, ista transubstantiatio non habet fieri proprie dicta, nec habet ad hoc subiectum commune vtrique terminorum, sed est simplex conuersio totius in totum.

**AD ALIUD** dicendum, quod cum dicitur, panis sit corpus Christi, in sensu in quo ista recipitur, demonstratur substantia panis quæ oculis subicitur sub accidentibus sensibilibus: & non sequitur id quod vterius inferitur: quia fieri est hic transubstantiari à tota substantia. Et bene concedo, quod hoc non est vera panis erit corpus Christi: & de hoc infra est questio in hoc eodem cap. nec sequitur, quod aliquando sit verum dicere, quod panis est corpus Christi: ideo quia illud fieri dicitur à tota substantia transmutari, & tunc nec panis manet, nec aliquid de substantia panis, gratia cuius verificetur ista, panis est corpus Christi.

### ARTICVLVS III.

*Vtrum illa transmutatio fiat subito siue successiue?*

**T**ertio quaeritur, Vtrum illa transmutatio fiat successiue vel subito? Videtur autem, quod successiue: quia virtus transubstantiandi est verbum, non secundum quod est in prolatione: sed in prolatione est successiue: ergo operatur transubstantiationem successiue.

2. Item, Verbum cum dictum est, non est: nihil autem operatur cum non est: ergo verbum non operatur, cum dictum est: ergo operatur prout est in actu dicendi: sed in actu dicendi est successiue: ergo transubstantiationem operatur successiue.

3. Item, Quicquid habet totum, præcipue discretum, hoc habet à partibus: hæc autem oratio, Hoc est corpus meum, est quoddam totum quantitatis distinctæ, vel distincta quantitas: ergo virtutem operandi habet à partibus: partes autem sibi succedunt: ergo operatur successiue, vt videtur.

**SED CONTRA** hoc est, quod omne quod transmutatur in aliud successiue, prius est in medio, quam in extremo: medium autem neutrum extremorum est: ergo aliquando est, quando nec panis, nec corpus Christi est: quod falsum est, quia sic transubstantiationi aliquid subiceretur, quod iam dudum improbatum est.

2. Item, Omne quod mutatur successiue, disponitur dispositionibus contrariis formæ à qua

mutatur, sicut aer, quando fit ignis, accipit dispositiones ignis quæ contrariantur formæ aëris: sed in ista transubstantiatione manent omnia accidentia panis: ergo non disponitur contrariis dispositionibus formæ panis: ergo non mutatur successiue.

3. Item, Supra habitum est, quod virtus Verbi increati operatur in verbo creato, vt est habitum in litera, quod inuisibilis sacerdos & Spiritus sanctus in verbo creato operantur: horum autem operatio non est successiua, sed subita.

**AD HOC** autem dico, quod quaeritur de instanti conuersionis, in quo vltimo est panis, & in quo primo est corpus Christi? Aut enim hoc est vnum instans, aut diuersa. Si vnum. Contra: Instanti in quo vltimo est panis, verum est dicere, quod est panis: & sequitur à disparatis, quod ipsum non est corpus Christi: sed in quo primo est corpus Christi, sequitur quod verum est dicere, quod ipsum est corpus Christi. Si ergo illa sunt idem instans, in eodem instanti est illud corpus Christi, & non est corpus Christi: ergo contradictoria sunt simul vera respectu eiusdem instantis: ergo contradictio non est oppositio cuius non est medium secundum se, quod est contra philosophiam Arist. Si autem sunt diuersa instantia, & inter quolibet duo est tempus: ergo tempus est post instans, in quo vltimo est panis, & ante instans in quo primo est corpus Christi: ergo in toto illo tempore intermedio, nec est panis, nec corpus Christi, quod falsum est.

**AD HOC** autem quidam volunt dicere, quod in veritate motus mensuratur tempore, & finis motus sine tempore: vnde finis motus est motum esse, finis fieri factum esse: & ideo factum esse corporis Christi, mensuratur instanti: sed vltimum esse panis, cum hoc sit mutari, mensuratur tempore: tempus autem bene continuatur ad motum esse, ita quod nihil intercedit medium: & ideo dicunt, quod vltimo est panis in tempore, sed nunc primo corpus Christi in nunc. Ad hanc rationem confirmandam etiam alia potest induci ratio: quia cum ex aëre fit ignis, desiccatio aëris est cum motu: factum autem esse ignis, est terminus motus, & sine motu: ergo mensuratur diuersis. Et similiter est transmutatio panis cum motu: sed factum esse corporis Christi sine motu est: & ideo vnum mensuratur tempore, & aliud nunc ad quod continuatur tempus illud. Tertia ratio confirmans illud idem est hæc: quia in continuo permanente habente positionem in partibus, sunt duo termini in actu, scilicet primus punctus, & vltimus: & non est recipere actu penultimum punctum, vel eum qui sequitur primum: quia illi non sunt nisi in potentia, & vbiunque designetur quantitas lineæ, ibi inter duo puncta erit lineæ, licet non possit signari nisi in puncto: ergo similiter erit in successiue continuo, quod est accipere nunc ad quod continuatur tempus vt ad terminum, & illud est in termino transubstantiationis, in quo scilicet primo est corpus Christi: non tamen est accipere penultimum ante hoc, sed potius totum tempus vsque ad illud nunc, in quo toto definit panis, & hoc tempus continuatur ad nunc, & hoc non est inconueniens. Sic ergo dixerunt quidam, & bene esse dictum, vt videtur, de mutatione physica: sed ad propositum nihil valet, quod sic probatur. Supra iam probatum est, quod

D. Thomas hic q. 1. a. 3. quæst. 2. ad 2.

quod non est ibi mutatio quæ sit fieri successiue: sola autem talis mutatio mensuratur tempore, & non alia diuina quæ est in sacramento: ergo esse panis in vltimo instanti sine motu: ergo sicut verum est dicere in toto tempore & in quolibet instanti quod est post illud in quo primo fuit corpus Christi, quod ipsum est corpus Christi: ita verum est in quolibet instanti quod est ante ipsum, quod ipsum est panis. Et sic sequitur primum inconueniens. Item, Esse mensuratur nunc, sicut mutatio tempore: sed in toto illo tempore non est nisi esse panis, & non mutatio aliqua: ergo in quolibet nunc verificatur, quod est panis.

Ideo fuerunt alij qui dixerunt, quod in veritate panis est, & corpus Christi in vno instanti: sed tamen non sequitur contradictoria esse simul vera: quia non sunt secundum idem in instanti illo: quia instans illud est principium futuri, & sic in ipso est corpus Christi: & est finis præteriti, & sic in ipso est substantia panis. Quod autem hoc non sit verum, nec possit stare, sic probatur. Hoc instans est principium futuri, & finis præteriti, hoc non facit ipsum instans esse diuisibile: sicut nec punctum quod accipitur vt finis vnius partis lineæ, & vt principium alterius. In illo ergo indiuisibili secundum esse: aut hoc quod est in altari, est sub forma panis, aut sub forma corporis Christi, aut sub vtraque, aut sub neutra. Si sub forma panis, ergo nihil eius est quod sit sub forma corporis Christi. Probatio. Detur enim, quod aliquid eius sit in quo sit sub forma corporis Christi, sequitur tunc, quod nihil instans sit diuisibile, quod falsum est. Si ergo nihil eius est in quo sit forma corporis Christi, non erunt in eodem instanti forma panis & forma corporis Christi, & sic illa posicio est falsa. Si autem sub forma corporis Christi, per eundem modum sequitur, quod nihil sit illius instans in quo sit sub forma panis, & sic redeundum iterum quod in eodem instanti nihil sit sub forma panis & corporis Christi. Si autem sub vtraque parte est in eodem instanti: ergo in vno indiuisibili secundum esse accepto, possum dicere, quod est panis, & est corpus Christi: ergo in illo est verum dicere, quod panis est corpus Christi, & è conuerso, quod falsum est: ergo in illo instanti non est sub vtraque forma: ergo sub neutra, & hoc iterum falsum est: quia sic quandoque nec esset panis, nec corpus Christi, & materia quandoque esset sub nulla forma: quæ omnia impossibilia sunt.

Ideo iterum sunt alij qui dicere præsumunt, quod in veritate in vno indiuisibili est panis & corpus Christi: sed in vno indiuisibili bene concedunt esse prius & posterius, dicentes quod est prius & posterius tempore, & hæc non sunt in vno indiuisibili: & est prius & posterius natura, & hæc bene sunt in vno indiuisibili: vnde prius natura panis est, & posterius natura corpus Christi. Hoc autem confirmant duabus rationibus, quarum vna est à simili: sunt enim duæ lineæ, sibi per longitudinem coniunctæ eodem spatio: constat quod illæ contingunt se in puncto vno: & punctus ille refertur ad vtrumque secundum prius & posterius natura. A simili dicunt hic: quia duo esse sunt, scilicet esse panis, & esse corporis Christi, quæ se contingunt in vno indiuisibili temporis, in quo vnum cedit non alij, sed in alterum sine omni mutatio-

ne media: & secundum prius natura est ibi esse panis, & secundum posterius est ibi esse corporis Christi. Alia ratio est: quia, sicut probatum est supra, in hoc sacramento nulla est mutatio, sed mutatum esse potius: & tamen sequitur necessitudo mutari: ergo præcedit mutatum esse, non tempore, sed natura solum.

Sed quod iterum hoc nihil sit, videtur posse probari sic, Coniunctis duabus lineis in puncto, punctus scilicet spatij super quem coniunguntur, in veritate non efficitur propter hoc actu in continuo, sed tantum in potentia. Probatio. Coniunctis enim sic lineis, linea quidem consequetur, & contingeret lineam: sed quod punctus punctum sequatur, hoc est per accidens, quia non habet hoc nisi in quantum est terminus lineæ. Si ergo conueniant ista in puncto per accidens, patet quod non signant per hoc aliquem punctum in continuo, qui per se sit tanquam locus in quo se contingunt. Præterea, Talem contactum non est possibile esse nisi in lineis mathematicis secundum Philosophum, qui dicit quod recto in quantum recto multa accidunt, vt tangere æneam spheram in puncto: non tamen tangit hoc separatum rectum: nos autem quaerimus hic mensuram: sed esse naturæ panis est in vltimo, & corporis Christi in primo: vnde non videtur, facere ad propositum. Item, Licet mutari præcedat in quibusdam mutatum esse tempore, & in quibusdam natura tantum: tamen impossibile est intelligere, quod vna sit mensura vtriusque: ergo videtur, quod etiam hoc non sit simile. Item, Mensuræ differunt secundum mensurata: ergo esse panis mensuratur mensura congrua sibi: cum igitur sit corpus mutabile, mensurabitur tempore, vel nunc temporis: corpus autem Christi in esse suo cum sit immutabile, non mensurabitur tempore, vel nunc temporis: corpus ergo Christi in esse suo cum sit immutabile, non habebit eiusdem rationis mensuram: ergo mensurabitur nunc æui, vel æuo: constat autem, quod illa non sunt idem: ergo nec in eodem nunc est esse panis, & esse corporis Christi, nec etiam eiusdem speciei in mensura, vt videtur. Item, Sine mutatione panis non transit panis in corpus Christi, sed mutatione eius corpus Christi incipit esse hic: sed non est eadem mensura mutari, & non mutari: ergo ista non sunt in ratione vnius nunc, nec in ratione vnius mensuræ. Et hoc concedebat qui me docuit.

Sed hoc iterum non videtur verum: quia dicit Philosophus in penultima propositione causarum, quod inter esse cuius est substantia & actio in momento æternitatis, & esse cuius substantia & actio est in momento temporis, est medium, & est res cuius substantia est in momento æternitatis, & actio eius in momento temporis. Licet ergo corpus Christi immutabile sit quoad substantiam & accidentia: tamen mutabile est quoad locum siue mobile: constat enim, quod incipit esse hic: ergo hoc ipsum quod nunc est hic, & ante non fuit hic, aliquo mensuratur: & constat, quod non nunc æui vel æternitatis, quia illa sunt mensuræ eodem modo se habentium, relinquitur ergo, quod mensuratur nunc temporis. Et sic patet difficultas prius opinionis.

Ideo sunt alij magis profundantes semper, & dicentes, quod in tempore non domino est, sicut in continuo habente positionem in suis partibus



tibus: & sequuntur in hoc Avicennam & Averroem: quorum unus in lib. de sufficientia, Averroes autem super vlt. cap. quarti physicorum dicit, quod in continuo quocunque habente positionem est accipere duo indivisibilia, quæ actu sunt in continuo licet non sint separata secundum esse, ut in linea est accipere duo puncta, & in superficie duas lineas: sed de tempore non est accipere nisi vnum nunc, quod est tota essentia siue substantia temporis, licet non sit temporis esse: quia esse temporis est continuitas prioris & posterioris in ipso nunc. Vnde dicunt, quod accipiendo tempus in sua natura, non est accipere duo nunc, sed vnum solum. Si autem accipiatur prout est mensura motus, quem excellit tempus, sic possunt duo signari nunc, & inter illa est tempus, sicut in motu esse primum post quod est motus, & esse vltimum, hoc est accipiendo nunc prout est mensurans secundum esse primum & secundum esse vltimum. Et hoc modo dicitur, quod bene contingit signare duo nunc se consequentia, quando illa non sunt in eodem: sicut dicunt in linea non esse nisi vnum punctum in quo linea terminatur actu, & penultimum non est accipere: si autem dividatur linea, tunc erunt duo se consequentia in duabus lineis: sic dicunt hic, quod in mensura eiusdem motus est accipere vnum nunc in quo terminatur motus, & non est accipere penultimum illius motus propter motus indivisibilitatem: si tamen aliquis motus terminetur ad proximum nunc, tunc significatur in comparatione ad illum, & tunc erunt duo nunc in comparatione duorum terminorum duorum motuum, inter quæ non est tempus medium. Sed in vno motu dicunt hoc esse impossibile, sicut in vno motu ante terminum motus non est nisi tempus vsque ad terminum motus illius. Dicunt igitur isti sic, quod in duobus nunc est vltimo panis & primo corpus Christi: & hæc duo sequuntur & non est incertum tempus medium: quia illud Philosophi accipiatur de nunc signatis respectu eiusdem motus, & non de nunc signatis respectu duorum esse inter quæ nihil continuat. Sed hoc mirum videtur esse: quæcunque enim ordinantur ad invicem secundum præcedere & subsequi, necesse est quod in aliquo se contingant. Si igitur esse panis in quiete mensuratur vno nunc, & esse corporis Christi alio, oportet necessario aliquid continuans inter illa ponere: in quo vnum transit in alterum, ille enim transitus non est esse panis, nec esse corporis Christi, ut videtur.

*Solutio.*

**SOLVITIO.** Puto, quod nulli harum opinionum præiudicandum sit. Ego autem magis puto vltimam esse eligendam, & fere concordat cum illa quæ est antepenultima: quia illæ duæ probabiliores sunt.

**AD ID** autem quod contra hanc vltimam obiicitur, dicendum quod in veritate non est terminum in quo contingant, siue quo sit ille transitus, eo quod non sit hic transitus per modum motus de potentia ad actum, sed potius esse post esse, & actus post actum, & transitus non est nisi secundum rationem terminorum, & non secundum rationem medij quod est substantia motus vel mutationis: & tunc non discordat à penultima, nisi in hoc quod illa dicit secundum nunc esse zui: & multi dixerunt, quod vnum est nunc zui & temporis, & secundum hoc solvendum est ad

obiectum quod contra factum est, quia Christum esse hic non dicit motum nec motus terminum, & ideo proprie non mensuratur nunc temporis, sed nunc zui, scilicet quia non est coniunctio prioris & posterioris in successione motus: sed si habet prius & posterius, hoc erit in ordine naturæ. Pro aliis opinionibus respondeat quilibet pro libito, qui eligit aliquam earum.

**AD ID** autem quod primo queritur, Vtrum transsubstantiatio sit subita, vel in tempore: Dicendum, quod absque dubio subita est: quia multæ derisiones sequerentur, si successiva esse poneretur.

**AD ID** autem quod contra obiicitur, per ea quæ dicta sunt in questione de forma sacramenti, & in questione de virtute verborum, facilius patet solutio. Et dicendum ad primum, quod illa oratio non accipitur in vi orationis tantum, sed etiam in vi institutionis quæ simplex & vna est, & secundum quod refertur ad signatum & per illud ad Verbum increatum quod operatur in ea: & ideo licet successive proferatur, non tamen successive operatur.

**AD ALIUD** dicendum, quod nihil operatur cum omnino non est: sed cum hæc oratio refertur ab Verbo increatum, & ad institutionem, secundum virtutem operandi manet, licet transeat secundum actum prolationis, sicut dicit August. super Ioan. quod vox tranfit, & verbum restat etiam post prolationem.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod illud discretum quod est oratio quæ est forma sacramenti, licet discretas habeat partes, tamen refertur ad alia quæ non sunt discretæ, scilicet ad signatum, & institutionem, & Verbum, & virtute illorum operatur secundum quod illa sunt in oratione prolata: & ideo non valet illa obiectio quæ procedit ac si illa oratio in prolatione operaretur. Et per hoc patet solutio ad totum.

#### ARTICVLVS IV.

*Quomodo hæc transmutatio se habeat ad operationem naturæ, & mirabilium siue miraculorum?*

**Q**uarto queritur, Qualiter hæc transmutatio se habeat ad operationem naturæ, & mirabilium siue miraculorum? Videtur autem, quod ipsa aliquid habeat de natura. Potentia enim obedientiæ est in omni creatura ad voluntatem Creatoris. Potentia autem aliquid addit super essentiam. Ergo dispositio aliqua inest creaturæ quæ hoc possit fieri. Licet ergo ex parte agentis non sit per naturam, tamen ex parte conuersorum, scilicet panis & vini aliquid videtur habere de natura.

**2** Item, Augustinus super Genes. vult, quod Deus tam rationes naturalium quam mirabilium indidit operibus creationis: ratio autem est ordinans ad formam aliquam: cum igitur ratio huius conuersionis fuerit in operibus, ex dicendum, est in materia corporum conuersorum aliqua ratio quare hoc possit fieri: ergo aliquid habet de natura.

**3** Item, Aut est secundum naturam, aut contra naturam. Si contra naturam, cum Deus natu-

ram

ram rationabiliter instituit: ergo veniendo contra naturam, venit contra suum institutum: ergo venit contra ordinem suæ sapientiæ & iustitiæ: ergo venit contra seipsum, quod absurdum est. Si autem secundum naturam, tunc habetur propositum, quod aliquid habet de natura.

*Solutio.*

**VLTERIUS** queritur, Qualiter se habet ad miracula: Actus enim miraculorum potentia inest subiecto circa quod sit: quod patet cum cæcus illuminatur. Visus enim potentia inest homini etiam per naturam: sed diuino opere potentia restituitur corrupto organo. Et similiter de illo quod minus videtur, potentia pariendi inest virgini, & partus inest ei potentialiter: nunquid ergo potest dici similiter, quod panis potentia sit corpus Christi? & videtur quod sic per familia inducta.

**2** Item, Quicquid actus sit aliquid, prius potentia fuit illud: panis autem transsubstantiatur in corpus Christi: ergo prius potentia fuit illud: sed quicquid potentia est aliquid, secundum eandem potentiam manentem in subiecto subiicitur illi: panis autem potentia est corpus Christi: ergo secundum subiectum est potentia subiecta formæ corporis Christi: ergo materia panis manet in corpore Christi, quod absurdum est, & negatur in litera. Probatio primæ: quia cum aer sit ignis, subiectum eiusdem potentia: quod est materia aeris, manet in igne. Et similiter est de omnibus tam naturalibus, quam mirabilibus. Secunda autem supponitur ab aduersario.

*Solutio.*

**SOLVITIO.** Vt mihi videtur, non oportet hic multum immorari: quia ego concedo, quod illa transsubstantiatio non est naturalis nec miraculosa, sed mirabilis: quia miraculum est quod fit præter spem, & hoc est arduum insolitum: istud autem non fit præter spem, imo fit eum spei certitudine: quia certificatur spes ex verbis Domini: & ideo etiam non est insolitum, eo quod vi verbi Domini habetur usus & cursus illius operationis, sicut vi naturæ certificatur & frequentatur cursus naturæ: relinquitur ergo, quod sit opus mirabile, eo quod nos cognoscendo & operando, non possumus in illud, cum tamen speremus illud solitum nobis ex vi sermonis Domini.

**AD ID** ergo quod primo queritur, dicendum videtur, quod nihil omnino habet de natura nec ex parte materiæ, nec ex parte agentis, quia materia est panis & vinum, agens autem verbum.

**AD ID** autem quod obiicitur de potentia obedientiæ, dicendum quod potentia obedientiæ nihil addit super rei substantiam: cuius probatio est: quia si aliquid addit, cum res & sub-

stantia rei secundum naturam sit prior illo, potest abstrahi per intellectum substantia rei ab illo addito: abstrahitur ergo: tunc potentia obedientiæ non erit in re illa: ergo non potest fieri de ea quod Creator vult, quod est hæresis: igitur relinquitur, quod res substantialiter sit potentia, quicquid vult Creator. Vnde prima obiectio procedit ex falsis.

**AD ALIUD** dicendum, quod rationes illæ prout ad miraculum referuntur (ut dicit Augustinus) non sunt in re quod sic fiat, sed ut de quo possit fieri: non enim habuit prima conditio ut de costa fieret mulier, sed potius ut de ea fieri posset. Vnde ratio ista non ponit aliquam dispositionem super rei substantiam, sed ordinem tantum ad voluntatem Creatoris.

**AD ALIUD** dicendum, quod illa diuisio non est sufficiens: quædam enim nec secundum naturam sunt, nec contra naturam sunt, sed supra naturam, scilicet omnia in quæ natura non potest nisi obediendo: & tale est illud, & alia miracula.

**AD ID** quod vltius queritur, iam patet solutio per illa quæ ante dicta sunt.

*Ad questionem.*

**AD ID** autem quod obiicitur primo, dicendum quod hoc non est nisi in quibusdam miraculis, & differenter: quia si potentia ad actum miraculi datur subiecto, tunc actus manet subiecto coniunctus per potentiam datam. Si autem manet in subiecto opposita dispositio ad actum, subiectum est sub actu sicut potentia indisposita, & ideo est tunc miraculosus actus, ut in partu virginis manente virgine: hic autem nec subiectum manet, nec dispositio aliqua: sed est mutatio à tota substantia subiecti, ut prius est habitum: & ideo illud est mirabile supra omnia mirabilia.

**AD ALIUD** dicendum, quod hæc propositio est falsa, quicquid sit aliquid quocunque modo, prius potentia fuit illud: dicit enim Commentator super 9. metaphysicæ, quod nihil est potentia in aliquo proprie loquendo nisi quod vno motore educitur de illo, ut hæc faba in semine fabæ, quia mouente calore solis, educitur de illo, & ideo in femine est potentia, non in terra. Et verum est, quod ipse loquitur de potentia propinqua: sed hoc etiam de remota falsum est: quia in natura non est aliquid de potentia materiali, quod non habeat aliquam potentiam vnam in natura agentem & complementem & educentem illam potentiam materialem ad actum: & hoc non est ita: quia nec substantia manet, nec aliquid: & ideo falsum est quod proponit.

#### Augustinus in libro sententiarum Prosperi.

**S**I vero queris modum quo id fieri possit? breuiter respondeo; Mystrium fidei credi salubriter potest, inuestigari salubriter non potest. Quod ergo corpus Christi, panis mutatione in id, non augmentatur, nec sanguis ex vini conuersione: eius voluntati & potentia ascribatur, qui idem corpus de Virgine eduxit. Sit ergo substantia illa ista sine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quod substantia panis aliquando sit caro

caro Christi, etsi fiat caro Christi: sicut farina facta est panis, & aqua facta est vinum, nec tamen dicitur, farina est panis, & aqua est vinum. Alii vero concedunt, illud quod erat panis vel vinum, post consecrationem esse corpus & sanguinem: non tamen sequitur, panis est caro Christi, vel vinum est sanguis: quia substantia panis vel vini postquam facta est caro Christi vel sanguis, non est substantia panis vel vini, sed caro & sanguis. Ideo distinguendum videtur, cum dicitur, substantia panis, vel id quod erat panis, modo est corpus Christi. Manens enim panis non est corpus Christi: sed mutata in id quod facta est, est corpus Christi. Nec dicimus substantiam panis vel vini materiam esse corporis vel sanguinis Domini: quia non de ea ut de materia, formatur corpus: sed ipsa formatur in illud, & efficitur illud. Vnde Augustinus. Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum sumimus in memoriam Dominicæ passionis. Quod cum per manus hominis ad illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur ut sit tam dignum sacramentum, nisi operante inuisibiliter Spiritu Dei.

ARTICVLVS V.

*An mutatio que est in sacramento Eucharistie sit similis mutationi que dicitur augmentum, & an adiuncta sit ei loci mutatio?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Quod ergo corpus Christi, panis mutatione, &c.] Videtur enim ex hoc quod ista mutatio non sit similis mutationi que est augmentum: quod est contra Damascen. qui dicit, quod est similis.

2 Sed hoc iterum videtur falsum per hoc quod dicit Philosophus, quod augmentum est præexistentis magnitudinis additamentum: magnitudini autem Christi non est additio aliqua: ergo non habet similitudinem cum augmento.

3 Præterea, Philosophus dicit, quod ubi est augmentum, augetur totum secundum formam, licet non totum secundum materiam: & hoc iterum non conuenit hic: quia Christus in forma non augetur.

4 Item, Vbi est augmentum corporis, oportet quod illud quod auget sit potentia caro quanta, ut dicit Philosophus: panis non est potentia caro quanta Christi: ergo non auget: non ergo ista transsubstantiatio habet similitudinem cum augmento, sicut Damasc. dicit. Si forte tu dicas, sicut etiam videtur velle Damasc. quod non est similis in omnibus augmentatio, sed in hoc tantum quod augmentatum est ita quod augens conuertatur in id quod ante existit secundum formam & speciem, quia in corpus conuertitur autum quod prius erat: & ita hic panis conuertitur in id quod prius erat secundum formam & esse, quia in corpus Christi. Si, inquam, sic dicas. Contra: Nutritum etiam conuertitur in præexistens, & non est potentia nisi substantia nutriti, & non potentia quanta: augmentum autem quod con-

uertitur in præexistens est potentia caro, & quanta: ergo magis illa transsubstantiatio assimilatur nutrimento quam augmento, ut videtur: & ideo male assimilatur eam augmento Ioann. Damascen.

**V**LTERIVS queritur, Vtrum loci mutatio sit adiuncta huic transsubstantiationi? Videtur enim, quod sic: omni enim augmento est adiuncta quædam loci mutatio secundum quod mutatio loci dicitur in maiori loco esse quam prius: sed ista transmutatio similis est augmento, ut dicit Damascen. ergo ei adiuncta est loci mutatio.

2 Item, Loci mutatio accidit illi quod est ubi non erat prius: ex transsubstantiatione autem fit corpus Christi ubi non erat prius: ergo transsubstantiationi adiuncta est loci mutatio.

3 Item, Quod non est essentialiter ubique, si debet essentialiter esse ubi non erat prius, necesse est quod veniat illuc per motum qui est loci mutatio: corpus autem Christi non est ubique essentialiter: ergo si, debeat esse in loco ubi non erat prius, necesse est, quod veniat illuc per motum qui est loci mutatio.

**S**ED CONTRA hoc est quod dicit Damasc. *ibi non esse loci mutatione.*

2 Item, Quicquid mouendo mutat locum, accedendo ad locum ubi non erat prius, recedit à loco ubi erat prius: sed corpus Christi non recedit à loco in quo erat prius: ergo nec mouetur localiter ad locum ubi prius non erat. Prima patet per se. Secunda supponitur à fide & littera: quia non recedit à celo, quando est in altari: ergo nec per hoc quod est in vno altari, minus est in alio.

**S**OLVITIO. Dicendum videtur sine præiudicio, quod non satis congrue potest assimilari ista transsubstantiatio alicui motui vel transmutationi que est secundum naturam: sustinendo tamen quod dicit Damasc. dici potest, quod in augmento est quod auget, & quod augetur: ex parte au-

Lib. 3. de Trin. cap. 4.

Quæstio 2.

Sed contra.

Solutio.

tem augmentis est corruptio secundum substantiam augmentis, quia necesse est, quod formam propriam amittat & assimiletur ei quod auget. Vnde ex parte illa nulla est similitudo. Ex parte autem augmentati sunt multa: secundum terminos motus est quantitas imperfecta, & perfecta, & iterum ex parte illa non est similitudo. Et etiam est ibi quod ad se conuerso dat formam & speciem prius existentem, & quoad illud solum est similitudo, ut dicit Damasc. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

**A**D ALIVD dicendum, quod nutrimentum restituit deperditum & sanat indigentiam, & ideo nutrimento non poterat congrue comparari: augmentum autem est ad perfectionem corporis secundum quantitatem debitam, & illi comparatur secundum aliquid: tamen puto, quod illa auctoritas Damascen. non sit extendenda: quia tutius est dicere, quod nulli motui vel mutationi assimilatur.

Ad quæstionem.

**A**D ILLVD autem quod vltius queritur, Si habeat loci mutationem adiunctam? Dicendum, quod nullo modo.

**A**D PRIMVM autem obiectum contra, dicendum quod non est hic augmentum, licet sit aliquid simile augmento quoad aliquid.

**A**D ALIVD dicendum, quod hoc non sufficit ad loci mutationem, quod aliquid sit ubi non erat prius: sed oportet cum hoc quod etiam recedat à loco in quo erat prius: & hoc non est hic, sicut patet in obiecto facto in contrarium.

**A**D ALIVD dicendum, quod licet corpus Christi non essentialiter sit ubique: est tamen in pluribus locis essentialiter, sicut supra ostensum est: obiecto autem facta non valet, nisi de eo quod essentialiter non potest esse nisi in loco vno. Que autem sit causa huius, requirendum est, ubi ostendebatur, quod corpus Christi pluribus modis comparatur ad locum.

ARTICVLVS VI.

*An istæ locutiones sint concedendæ, Panis potest esse corpus Christi, panis mutatur in corpus Christi, corpus Christi fit panis, panis erit corpus Christi?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Alij vero concedunt, &c.] Hæc quæstio utilis est. Que locutiones sunt concedendæ in huiusmodi transmutationis sermone, & que non? Subiciantur autem exempla de quatuor modis loquendi qui extrahuntur in littera: & primo de locutionibus cum verbo copulante potentiam cum recto apponente, ut panis potest esse corpus Christi. Secundo cum verbis notantibus motum vel mutationem cum recto vel obliquo, ut cum dicitur, panis fit corpus Christi, vel panis mutatur in corpus Christi. Tertio de his que fiunt cum prepositione, ut cum dicitur, de pane fit corpus Christi. Quarto de vitio de his que fiunt cum verbo substantiuo secundum differentiam temporis que sunt præteritum & futurum.

Quæstio.

**Q**UÆRTA ergo primo de hoc, panis potest esse corpus Christi. Videtur quod sit vera: quia ita dicit Ambrosius. Quod est panis, D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

nis, ex consecratione potest esse corpus Christi.

2 Item, Panis mutatur in corpus Christi: quicquid autem in aliquid mutatur, potest esse illud: ergo panis potest esse corpus Christi.

3 Item, Hæc in littera sæpius scribuntur.

**S**ED CONTRA: Duplex est potentia, scilicet materialis, & actiua: constat autem, quod potentia actiua panis non potest esse corpus Christi: quia potentia est in pane que possit panem facere corpus Christi: ergo relinquitur, quod sit potentia passiva. Sed contra: Nulla est potentia passiva que per aliquam actiuam completi non possit in natura: ergo si potentia passiva ad corpus Christi est in pane, aliqua actiua naturalis complebit eam, quod falsum est.

2 Item, Appetitus potentie materialis terminatur in actu illius potentie, quando habet eum: nullus autem appetitus est substantie panis ad formam substantialem Christi, cum materia panis non possit natura consequi talem: ergo potentia materialis non est in pane ad corpus Christi: ergo hæc est falsa, panis potest esse corpus Christi.

**S**ECUNDO queritur de hac, panis fit corpus Christi, vel panis mutatur in corpus Christi. Videtur autem, quod prima sit vera: quia sæpius ponitur in littera ab Ambrosio & Augustino.

2 Item Damasc. Christus fecit ea, scilicet panem & vinum, corpus suum & sanguinem: sed quod Christus fecit, hoc quandoque fiebat: ergo tunc verum erat dicere, panis fit corpus Christi.

3 Item Damasc. Interrogas causam, qualiter panis fit corpus Christi: respondeo ego tibi, quod Spiritus sanctus superuenit, & facit hoc. Ex hoc accipitur primo in quæstione, quod panis fit corpus Christi: & iterum secundo in responsione que supponit hoc quod est quæsitum.

**S**ED CONTRA: Quod sit, nisi fieri in infinitum sit, quandoque terminatur ad factum esse: ergo quandoque verum est dicere, corpus Christi factum est de pane, quod falsum est, quia factum est de purissimis sanguinibus gloriose Virginis, ut dicitur in littera.

2 Item, Quod sit, quando factum est, illud est quod est factum: sed panis fit corpus Christi: ergo cum corpus Christi factum est, possumus dicere, quod panis est corpus Christi, & hoc est falsum.

2 Item, Quod sit ab alio, dispositiones recipit ab eo transmutantes substantiam vel formas accidentales: ergo si panis sit, prius disponitur ad transmutationem: & hoc iam ante negatum est in quæstione de transmutatione ista.

4 Item, Fieri vult habere subiectum ut naturam que maneat in utroque terminorum transmutationis: hoc autem hic non esse supra probatum est.

Contra secundam autem locutionem iam prius obiectum est ubi quæsitum erat, vtrum aliqua mutatio sit in sacramento isto.

**T**ERTIO queritur de hac, de pane fit corpus Christi. Videtur autem esse concedenda ex hoc quod sæpius scribitur in littera à diuersis Sacerdotibus.

**S**ED CONTRA: Quicquid fit de alio, aut est magis, aut aliquod nouum fit circa ipsum: sed

Sed contra.

Quæstio 2.

Sed contra.

Quæstio 3.

Sed contra.

sed corpus Christi nec est nouum, nec aliquid nouum fit circa ipsum: ergo corpus Christi non fit de aliquo: ergo non fit de pane.

2. Præterea, Si vera esset, sequeretur supra habitum inconueniens: quia quod fit de aliquo, ipso facto, de illo verum est dicere, quod ipsam est factum de illo: ergo de corpore Christi factum de pane verum est dicere, corpus Christi factum est de pane, quod falsum est, cum non sit factum nisi de sanguine gloriosæ Virginis.

Quarto quæritur de hac, corpus Christi fuit panis, vel panis erit corpus Christi. Videtur enim, quod sint veræ: quia dicit Ambrosius, Quod erat panis ante consecrationem, est iam corpus Christi post consecrationem.

Item, Augustinus in libro sententiarum Prosperi, Fideliter fatemur panem esse & vinum ante consecrationem quod natura formauit, post consecrationem vero carnem Christi & sanguinem quod benedictio consecrauit.

Item Augustinus in lib. de Trinitate, Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & præce mystica consecratum sumimus in memoriam Dominicæ passionis. Et est in litera. Ergo videtur, quod non tantum cum præterito & futuro sit, sed etiam cum præsentem verum sit dicere, panis est corpus Christi.

Sed contra hoc obicitur, Cum dicitur, quod fuit panis, est corpus Christi, &c. ly quod est relatiuum identitatis: ergo vult habere eandem substantiam in antecedente & consequente: siue autem illa sit forma, siue materia, siue compositum, semper locutio est falsa: ergo omnes illæ sunt simpliciter falsæ.

Solutio. Sine præiudicio hic videtur dicendum, quod illæ de quibus primo quæritur, omnes falsæ sunt, præcipue absolute, propter illam propositionem, quod cuius est potentia eius etiam est actus: vnde si esset potentia naturæ, esset etiam actus naturæ. Et ideo pro regula ab antiquis Doctoribus ponebatur in hac scientia, quod locutiones de transsubstantiatione cum hoc verbo potest, & recto sequenti, omnes sunt falsæ: & si inueniuntur à Sanctis, non sunt extendendæ, sed gloriandæ.

Descendit ergo ad primum, quod Ambrosius non dicit simpliciter, panis potest esse corpus Christi, sed potest esse consecratione diuina: & hoc est idem, quod potest potestate operante in sacramento: & hoc verum est: quia propter determinationem, copulat ly potest, non potentiam materiale vel actiuam panis, sed potius diuinam cuius est uti creatura ad libitum.

Ad aliud dicendum, quod non sequitur, si panis mutetur in corpus Christi quod possit esse corpus Christi: actus enim non infert potentiam, nisi quando actus sequens est eiusdem cuius est potentia præcedens: & hoc non est hic verum: sicut etiam non sequitur, Virgo peperit, ergo Virgo potuit parere sine determinatione: sed si determinetur sic, Virgo potuit parere potentia diuina, vel huiusmodi, tunc sequitur, quia tunc potentia & actus retorquentur ad idem.

Ad aliud patet solutio per ante dicta.

Ad id quod secundo quæritur dicendum,

quod prima falsa est, hæc scilicet, panis fit corpus Christi: quia fieri copulat factionem circa aliquod subiectum, & dicit aliquid nouum: & neutrum horum competit transsubstantiationi. Si autem inuenitur in auctoritate in litera, & in Damasc. soluendum est, ita quod fieri dicat transsubstantiari, & rectus mutetur in obliquum, ut sit sensus, panis fit corpus Christi, id est, panis transsubstantiatur in corpus Christi, quod facit Spiritus sanctus, secundum quod genus faciendi copulat quemcumque modum faciendi, & non physicam tantum adionem. Et per hoc patet solutio ad primum.

Ad secundum autem videtur dicendum, quod concedi debet, quia ly mutatur in sacra Scriptura multiplicem copulat mutationem: sunt autem plures mutationes in sacra Scriptura non habentes subiectum: & tunc præcipue concedenda est, quando obliquus determinat verbum post, ut dicatur, panis mutatur in corpus Christi, & tunc mutatur dicit mutationem quæ est transsubstantiatio.

Ad id quod tertio quæritur, videtur mihi sine præiudicio loquendo, quod plures rationes habet quare non esse esset concedenda: sed præterea quod non habemus verba quibus hystoria Dei proferamus, hæc à Sanctis multoties inuenitur & à Doctoribus concessa sub illo sensu, quod ly de præpositio non notat materiam, ut cum dicitur, de ferro fit cultellus: nec potestatem, ut cum dicitur, Filius Virginis est de Spiritu sancto: sed potius notat tantum ordinem termini à quo est transsubstantiatio, ut cum dicitur, de mane fit meridies. Et quod verbum fieri non copulat fieri, sed potius mutationem diuinam talem quæ hic competit, id est, cui nihil subiicitur, quæ est à tota rei substantia in totam substantiam alterius rei sine mutatione illius. Et per hoc patet solutio ad totum, quod contra illas locutiones quæritur. Et idem iudicium est de illa, ex pane fit corpus Christi: sed si diceretur, à pane fit corpus Christi falsa esset: quia dicit causam efficientem.

Ad id igitur quod quarto quæritur, dicendum quod absque dubio omnes illæ absolute falsæ sunt propter hanc regulam, quicquid est verum de præterito, fuit ad hoc præsens in quo verificabatur: vnde si corpus Christi fuit panis, necesse est ad hoc præsens fuisse, in quo verum fuit dicere, corpus Christi est panis: & quicquid est verum in futuro, necesse est ad hoc præsens fore in quo verum est dicere, panis est corpus Christi: quorum vtrumque falsum est. Vnde tales locutiones absolute sunt falsæ & negandæ.

Ad id autem quod obicitur, dicendum quod relatiuum non refert ibi substantiam eandem, sed potius diuersas sub eisdem accidentibus, afficientibus quidem primam & continentibus, continentibus autem secundam & non afficientibus. Vnde cum dicitur, id quod est panis ante consecrationem, est corpus Christi post consecrationem, sensus est, sub illo sub quo erat panis ante consecrationem, est corpus Christi post consecrationem: sicut paulo ante dixit Magister quod in talibus locutionibus vtantur Sancti tropo, quo solent res significantes rerum sortiri vocabula quas significant. Et hic tropus à Donato dicitur metonymie. Et per hoc patet solutio ad totum.

Asserunt

Asserunt quidam dictum panem transire in corpus Christi.



VIDAM vero sic dicunt conuersionem illam esse intelligendam, ut sub illis accidentibus sub quibus erat prius substantia panis & vini, post consecrationem sit substantia corporis & sanguinis, sic tamen, ut non eis afficiatur: & sic asserunt dictum panem transire in corpus Christi: quia ubi erat panis, nunc est corpus Christi. Quod si est, quid ergo fit de substantia panis & vini? Illi dicunt vel in præiacentem materiam resolui, vel in nihilum redigi. Alij vero putauerunt ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi esse & sanguinem: & hac ratione dici illam substantiam fieri istam: quia ubi est hæc, est & illa: quod mirum est: & ipsam substantiam panis & vini dicunt esse sacramentum. Sed quod non sit ibi substantia, nisi corpus Christi & sanguis, ex prædictis & subditis aperte ostenditur. Ait enim Ambrosius, Panem istum quem sumimus in mysterio, illum intelligo utique, qui manu sancti Spiritus formatus est in vtero Virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis enim Angelorum factus est cibus hominum. Vnde veritas ait, Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Et iterum, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Ex his namque duabus sententiis aperte datur intelligi, quia panis ille & iste, non duo, sed vnus panis, & vna caro proculdubio vnum efficitur corpus. Illud vere, illud sane, quod sumptum est de Virgine, quod resurrexit, & in cælum ascendit. Item Gregor. Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Christi mysterio Angelorum chorus adesse, summa & ima sociari, vnum quid ex inuisibilibus atque visibilibus fieri? Idem, Eodem momento & in cælum rapitur ministerio Angelorum consociandum corpori Christi, & ante oculos sacerdotis in altari videretur. Sicut diuinitas verbi totum implet mundum, ita multis locis illud corpus consecratur. Nec sunt tamen multa corpora Christi, sed vnum corpus & vnus sanguis. Ideoque siue plus siue minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrime sumunt. Post consecrationem ergo non est ibi substantia panis vel vini, licet species remaneant. Est enim ibi species panis & vini, sicut & sapor. Vnde aliud videtur, aliud intelligitur.

De sacramentis, & habetur de cõse. c. Omnia que. Ioan. 6.

ARTICVLVS VII.

An panis in consecratione annihilatur, aut in præiacentem materiam redigatur?

Deinde quæritur de hoc quod dicitur ibi [Quidam vero sic dicunt conuersionem illam, &c.] Hæc enim quæstio est valde utilis de collatione harum trium opinionum, quas Magister tangit in litera. Quia vero de vna illarum omnes præcedentes quæstiones sunt, scilicet quod D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

panis non manet, neque annihilatur, sed fit transsubstantiatio à tota substantia panis in totam substantiam Christi: ideo de hac nihil amplius dicemus: sed de secunda & tertia faciemus quæstionem. Quia vero secunda dicit panem aut annihilari, aut in præiacentem materiam conuerti, ideo quæritur de illa. Et videtur, quod sit verissima ista, & minus habens difficultatis, sic: In huius sacramenti transsubstantiatione id quod modo est panis, iam non erit panis, nec simpliciter, nec aliquid illius panis remanebit: quicquid autem nec simpliciter manet, nec aliquid eius, aut annihilatur, aut in præiacentem ma-

teriam... transmutationibus... tunc cum ex...

2 Item, Quod est terminus mutatio...

3 Item, Si dicitur ibi manere substantia panis...

4 Item, Generatio succedens corruptioni non...

5 Item, Cum dicitur, de nihilo fit aliquid, ibi...

6 Item, Vnde dicitur, quod substantia est aliquis...

7 Item, Omnis res cadit in nihilum, cuius esse...

8 Item, Penam quod vniuersum sic conuertatur...

9 Item, In omni transmutato in quo aliquid...

SED CONTRA hoc obicitur: quia Deus non est...

2 Item, Quicquid conuertitur in aliquid, eo ipso...

SOLVITIO. Dicendum videtur, quod substantia panis non annihilatur...

DICENDVM igitur ad primum, quod non sequitur...

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de aliis...

AD ALIUD dicendum, quod illud non sequitur, quod in nulla...

AD ALIUD dicendum, quod panis non est ens post...

AD ALIUD dicendum, quod sicut generatio sequens...

AD ALIUD dicendum, quod licet præpositio de non...

AD ALIUD dicendum, quod actus proprius substantie panis...

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum de re cuius esse...

transmutatur: & ideo diminute proponitur, quando dicitur...

AD ALIUD dicendum, quod facta tali positione non sequitur...

AD ALIUD dicendum, quod hoc non sequitur nisi de illis...

ARTICVLVS VIII.

An in sacramento Eucharistia cum corpore Christi maneat substantia panis & vini?

Secundo queritur de tertia opinione quam tangit ibi [Alij vero putant substantiam panis & vini remanere, &c.]...

2 Item, Non est intelligibile qualiter accidens secundum esse...

3 Item, Ex hoc minor occasio derisionis sequeretur infidelibus...

4 Præterea, Forma accidentalis non diuiditur nisi per accidens...

5 Item, Si destruitur substantia panis, aliquid erit eam destruens...

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Ergo cum nihil destruat substantiam panis, videtur quod ipsa substantia panis maneat.

SED CONTRA Si substantia panis maneat: tunc falsus est sermo Domini...

2 Præterea, In litera plures auctoritates inducuntur ad hoc quod...

3 Item, Si dicitur ibi manere substantia panis: ergo affluentia...

SOLVITIO. Dicendum, quod illa opinio his rationibus multis & fere omnibus falsa videtur...

DICENDVM ergo ad primum, quod non manet substantia panis. Ad primum autem quod est contra hoc...

AD ALIUD dicendum, quod hoc non est intelligibile, qualiter accidens secundum esse maneat ad usum naturæ...

AD ALIUD dicendum, quod occasio derisionis tollitur per hoc quod aut formæ illæ habent actus quosdam panis in sacramento...

AD ALIUD dicendum, quod illa obiectio procedit ac si ipsa substantia per se diuidatur: & hoc falsum est...

AD VLTIMVM dicendum, quod illa obiectio procedit ac si ipsa substantia per se diuidatur: & hoc falsum est...

lectio supponit, quod substantia panis destruat per annihilationem: & hoc probatum est non esse verum in disputatione precedentis opinionis.

ARTICVLVS IX.

An hora immolationis aperiantur caeli, & ad quid caeli sunt aperti?

Deinde queritur de hoc quod dicitur: [Quis fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora. &c.] Et queritur ibi, Ad quid oportet caelos esse apertos? Sicut enim supra habitum est, corpus Christi incipit esse in altari sine motu locali: ergo non est necesse ad hoc caelos aperiri, quod veniat in altare.

2. Item, Posito etiam quod locali motu veniret, non oportet caelos aperiri: quia transeundo per caelos, cum caelis esset in eodem loco.

Quæritur. PRÆTEREA queritur, Quid sit summa & ima societas? Non enim panis qui imus est, sociatur corpori Christi, sed transubstantiatur in illud, cum societas non sit nisi inter diuersa coniuncta, aut secundum locum, aut secundum effectum.

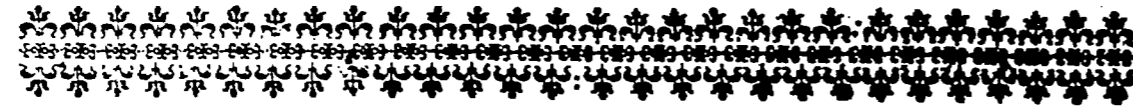
Quæritur. VLTERRIS queritur, Quæ sunt illa inuisibilia ex quibus fit vnum quid: visibilia enim sunt in substantia panis & vini, inuisibilia corpus Christi & sanguis: & constat, quod ex his non fit vnum quid: ergo videtur male dicere.

VLTERRIS iterum queritur, Quid sit illud rapti in caelum, vt confocietur corpori Christi: quod enim rapitur, mutat locum: ergo videtur, quod non maneat in altari. Præterea quæ necessitas est, quod rapitur in caelum confociandum, cum in altari ipso sit veritas corporis Domini nostri Iesu Christi.

SOLVTIO. Dicendum, quod caeli dicuntur hic aperiri quoad præsentiam virtutis caelestis operantis in sacramento: & hoc est nobis caelos aperiri: sicut frequenter accipitur in sacra Scriptura, quando aliquid caeleste ostenditur, sicut Ezech. 1. & Matth. 3. Per hoc etiam patet solutio ad secundum.

AD ALIUD dicendum, quod vni dicuntur species visibiles: & corporis mystici membra: & hoc vt sint vnum sacramentum cum corpore Domini: & cuiusmodi vnum sunt, hoc superius determinatum est. Quoad membra autem est specialis effectus vniionis membrorum ad caput. Et per hoc patet solutio ad sequens: quia visibilia sunt species, & inuisibilia sunt corpus & sanguis, ex quibus fit vnum in esse relationis in sacramento.

AD ALIUD dicendum, quod raptus competit membris secundum effectum specialem vniionis ad gloriam corporis Christi, secundum quam apparet in caelo. Et ideo licet in altari sit essentialiter, tamen Ecclesia non querit ad ipsum rapti per vniionem secundum quod est in altari, sed potius pro vt est in caelo. Et de hac distinctione dicta sufficiant ad præsens.



DISTINCTIO XII.

Quare sub alia specie.

VB alia autem specie tribus de causis carnem & sanguinem tradidit Christus, & deinceps sumendum instituit: vt fides scilicet haberet meritum quæ est de his quæ non videntur, quia fides non habet meritum vbi humana ratio præbet experimentum. Et ideo etiam, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus, quia non habemus in viu carnem crudam comedere & sanguinem bibere. Quia ergo Christum vorare dentibus fas non est, in mysterio carnem & sanguinem nobis commendauit. Et etiam ideo, ne ab incredulis religioni Christianæ insultaretur. Vnde Augustinus: Nihil rationabilius quam vt sanguinis similitudinem sumamus: vt & ita veritas non desit, & ridiculum nullum fiat à Paganis, quod cruorem occisi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne veluti quidam horror esset cruoris, in similitudinem accipimus sacramentum. Ex præmissis iam liquet, quare sub alia specie, & quare sub ista hoc sacramentum Dominus celebrauerit, & celebrari à nobis instituerit.

Gregorius in homil. paschal. De conu. c. Sub figura.

DIVISIO



DIVISIO TEXTVS.

VB alia autem specie tribus, &c.] In hac distinctione incipit pars illa in qua agitur de transubstantiatione ex parte eorum quæ transmutantur, scilicet substantiarum panis & vini. Et diuiditur pars illa in tres partes, in quarum prima tangit causas quare sub alia specie, quam sub propria dedit corpus suum. In secunda autem tangit quale corpus dedit ibi [Corpus vero tale dedit, quale tunc habuit] In tertia vero tangit modum remanendi qui accidentibus competit ibi [Si autem queritur de accidentibus] In prima parte tanguntur vlterris tria, in quorum primo tangit, quare sub alia specie dedit corpus suum. In secundo tangit causas, quare sub duplici specie ibi [Quare sub duplici specie sumitur] In tertia autem tangit de aqua admixta ibi [Aqua vero admiscenda est.]

ARTICVLVS I.

Quare Christus sub alia specie quam propria dedit corpus?

IN primo queritur de causis quas tangit Magister in litera. Et primo de prima queritur, Quare sub alia specie dedit corpus suum? vt fides haberet meritum: quia, vt dicit Gregor. Fides non habet meritum, &c. Si enim hæc causa vera est, sequitur quod quodlibet aliud sacramentum sub alia specie debeat contineri, quam sub illa in qua saluatur sua essentialis veritas: sed hoc est falsum: ergo ratio illa non valet.

2. Præterea, Tunc peccarent omnes illi qui rationem assignare querunt de credendis: quia tollunt meritum fidei, vt videtur.

3. Præterea, In quolibet irrationali posset dici, quod esset credendum, & non esset querenda ratio: quia si ratio queratur, euacuatur meritum fidei.

4. Præterea, Videtur quod sub eadem specie debuit tradi corpus: sub eadem enim specie magis excitaret deuotionem: deuotio autem est summè necessaria ad meritum fidei: ergo videtur, quod sub eadem specie tradi debuit.

5. Item, Minus elongatum est signum continens veritatem à veritate, quam signum non continens & signans tantum: signum sacramenti nouæ legis continet veritatem & signat eam, signum autem Veteris Testamenti signat, & non causat: ergo minus debet elongari nouum, quam vetus: sed signum sacramenti veteris legis erat in eadem specie cum Eucharistia, quia erat corpus & caro agni paschalis: ergo multo fortius in nouo debet esse in eadem specie: ergo non debuit tradi sub alia specie.

6. Item, Forma & species panis sunt intelligendi res, & distinctiones sunt inter res ad distinctiones intellectuum qui habentur de rebus: ergo determinata res in natura sua & forma sua non intelligitur nisi ex propria specie formæ:

cum igitur formæ sacramentales sint ad intellectum veri corporis Christi, & non sint duplices: ergo hoc sacramentum non debuit tradi sub duplici specie, vt videtur.

VLTERRIS queritur de secunda causa quam tangit in litera, dicens quod si sub propria forma dedisset, animus hominis abhorreret: quia horror est homini carnem crudam comedere, & sanguinem bibere. Et hoc nihil esse videtur: quia supposita fide, videtur quod nihil horroret, sed plurimum deuotionis ex hoc innasceretur.

2. Item, Satis scitur à fidelibus, quod non incorporatur nobis ille cibus, sed nos ei: ergo nihil ad sumptionem operaretur vel deoperaretur cruditas carnis: sed potius attenditur vtilitas nostra.

VLTERRIS queritur de tertia quæ est vt irridendi occasio tollatur infidelibus qui dicunt nos cruorem occisi hominis bibere: quia videntes infideles, quod ille sanguis nobis foret potus, potius edificarentur, quam irriderent.

2. Præterea, Nos videmus, quod sancti aliquando pro confessione fidei orauerunt, quod Dominus in propria specie se ostenderet, sicut legitur de beato Gregor. Papa, quod ad firmandam plebis fidem, orationibus suis formam accepit digiti versu in carnem cruentam: quare si esset sub propria specie, non ordinaretur ad fidei irrifionem, sed potius ad eius edificationem.

IVXTA hoc vlterris queritur, Si contingat, quod Dominus ostendar se in propria forma hominis, vel carnis cruentæ, vel membri alicuius, vtrum sit sumendum vel non? Videtur autem ex litera, quod non: quia in secunda causa dicit, quod horror est carnem cruentam manducare.

2. Item, Christum vorare dentibus dicit fas non esse: ergo videtur, quod non esset sumendum.

SED CONTRA: Illa ostensio, & subtractio accidentium panis non fit nisi ad augmentandam deuotionem: quanto autem deuotio magis augetur, tanto dignius sumitur: ergo quanto apertius ostenditur, tanto dignius sumitur: ergo etiam tunc magis erit sumendum, quam alia vice.

SOLVTIO. Dicendum, quod causæ quas tangit Magister in litera, bonæ sunt. Et prima est accepta ex verbis Gregor. Secunda ex verbis Hieronymi. Tertia vero ex verbis beati Augustini. Posset tamen reddi hæc causa, quæ videtur cogens, quod quedam sunt in sacramento consideranda ad ipsum secundum essentiam, quedam autem consideranda ad usum ipsius, scilicet quod datur in cibum spirituales fidelium. Et in prima consideratione tangitur causæ dictæ in litera. Sed in secunda consideratione oportet in sacramento esse fractionem, masticationem, & rationem cibi generalis. Prima autem duo nullo modo possunt cadere in formam corporis Christi propriam: quia illud corpus cum sit impassibile & gloriosum, non est dissolubile vel frangibile in forma aliena. Secundum tertium vero quod est vltus rei in ratione cibi & potus generalium, oportuit quod haberet formam cibi generalis: & illa est forma panis: & forma vini generalis, & illa est vini species. Tamen de hoc infra queritur, quare spiritualiter datur sub his formis potius quam sub aliis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod secus est in aliis sacramentis: quia in illis non continentur aliter omnes gratia, sed in isto continetur, & ideo in isto præcipue altissimo debuit fides collocari.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est ratio de fide: prima scilicet quæ extrahitur à principis fidei: & hæc edificat fidem, quia supponit fidei principium, & supponens fidei principium, non dubitat de credito. Secunda vero procedit non supponendo fidei principium, sed ex rationibus phisicis: & hæc frequenter nititur fidem euertere, & meritum fidei extinguere: & de hac intelligitur dictum Gregor. & ideo dicit, cui humana ratio præbet experimentum, non divina.

AD ALIUD dicendum, quod est irrationabile, quod nullam habet veri rectitudinem, & hoc non est credendum: & qui credit, fatuus est: sed est aliquid in quo non potest ratio, habens tamen argumentum veritatis, quia illud dixit Dominus qui non potest mentiri, & sæpe dicta eius intelligere non iussimus: & illud oportet credi, eo quod dictis Domini falsum subesse non potest.

AD ALIUD dicendum, quod forte ad tempus excitaret naturalis species maiorem deuotionem quam species panis, sed non semper: præcipua tamen causa est, quia ea quæ exiguntur ad vsum sacramenti, non possent esse in propria forma: sed saluantur bene in forma alia quæ est corporis corruptibilis.

AD ALIUD dicendum, quod species rei & species sacramenti in nullo sacramento possunt esse idem: quia res sacramenti inuisibilis est, species autem sacramenti debet esse sensibilis. Et ad argumentum dicendum, quod in veteri testamento fuit caro figura non eiusdem speciei cum carne Christi, sed potius caro animalium quorundam oblatorum. Et huius causa supra dicta est: quia non figurabat tantum sacramentum, sed etiam Christi Passionem, & oblationem quam Patri obtulit in cruce. Unde sacramenta veteris legis & nouæ non distinguuntur per hoc quod est signate, sed potius per id quod est causare. Unde per hoc sunt sacramenta nouæ legis viciniore veritati, quia continent eam, quod non fecerunt sacramenta veteris legis. Si autem volumus dicere, quod expressiora sunt in significato, tunc dicendum, quod species panis expressius est signum cibi spiritualis mystici corporis, quam caro: quia nec cibus generalis est, nec etiam colligitur ex diuersis sicut panis: sed tamen caro expressius est signum passionis, & oblationis in cruce. Ad quod nota, quod sacramenta veteris legis signabant tantum sacramenta nouæ legis. Sacramenta vero nouæ legis signant non solum ipsum sacramentum, sed etiam cum hoc effectum sacramenti in nobis. Ad hunc autem effectum signandum expressius signum est species panis, quam species carnis.

AD ALIUD dicendum, quod aliter intelligitur res secundam propriam naturam rei, & aliter in effectu spirituali. Primo modo intelligitur res ex propriis principiis speciei. Secundo autem modo necesse est, quod intelligatur per symbolum corporalium imaginum: &

hoc modo fit intellectus spiritualium in sacramentis.

AD ID quod vterius queritur de secunda causa, dicendum quod est horror qui nascitur ex deuotione & reuerentia: & est horror qui nascitur ex abominatione. Primo modo esset horror in sumptione sacramenti: nullus enim præsumeret cruentam carnem Christi sumere, quando in propria specie præsentaretur. Et ita intelligitur in litera.

AD ALIUD dicendum, quod licet sciatur à fidelibus, quod nobis non incorporatur, sed nos ei: tamen etiam accessum & contactum formidaret homo ex reuerentia. Præterea, quod potissimum est in sacramento, ratio signi non saluaretur ibi, vt præactum est, nec ea quæ pertinent ad vsum sacramenti.

AD ID quod vterius queritur de tertia causa, dicendum quod infideles videntes cruentam carnem Christi dentibus diuidi, & sanguinem assumi per potum, non edificarentur ad fidem: quia diuidi & assumi sunt corporalium: & ideo tunc putaretur Christum & corporalem esse, & effectum sacramenti putarent esse præstigiū vel incantationem.

AD ALIUD dicendum, quod quandoque Sancti orauerunt in casu propter ostensionem effectus sacramenti: sed tamen in assumptione sacramenti orauerunt, vt iterum esset sub forma panis: & ita fecit beatus Gregorius cum matrona, quæ ipsum panem sacre oblationis obrulerat, & de sacramenti efficacia dubitabat: & hoc cum reuelaretur beato Gregorio, orabat, vt Deus ostenderet sacramenti effectum: & iterum postea orauit, vt rediret species panis, & dedit eadem matronæ sumendum.

AD ID autem quod vltimo queritur, Vtrum sic esset sumendum, si in propria forma carnis vel sanguinis apparet? Dicendum sine præiudicio, quod aut omnibus apparet sub forma propria, aut aliquibus. Si aliquibus, putato quod sit sumendum: si vero omnibus, tunc non est sumendum, sed pro reliquijs referendum. Si autem tunc queratur, Vtrum sacerdos, cui hoc accidit, missam sine communionem celebrare debeat? Dicendum, quod si præ deuotionis feruore potest, debet aliam missam celebrare, & in illa communicare. Et si in illa idem contingat: tunc potest aliam celebrare, donec communicet in persona Ecclesie. Si autem ex indignatione impeditur, vel ex hoc quod sæpius sine intermissione hoc sibi contingit, tunc potest non celebrare: & ipsa communio quam in persona Ecclesie debuit facere, intelligitur in spirituali sumptione per feruorem excitatum ex hoc quod corpus Christi in propria forma omnibus apparet, & cetera.

\*\*\*

Quare

Quare sub duplici specie?



ED quare sub duplici specie sumitur, cum sub alterutra totus sit Christus? Vt ostenderetur totam humanam naturam assumpsisse, vt totam redimeret. Panis enim ad carnem refertur, vinum ad animam: quia vinum operatur sanguinem in quo sedes animæ à phisicis esse dicitur. Ideo ergo in duabus speciebus celebratur, vt animæ & carnis susceptio in Christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim, vt Ambros. ait, ad tuitionem corporis & animæ quod percipimus, quia caro Christi pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra offertur, sicut præfigurauit Moyse: Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis pro anima: sed tamen sub vtraque specie sumitur quod ad vtramque valet, quia sub vtraque sumitur ipse totus Christus. Sed si in altera tantum sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur. Sub vtraque specie tamen totus sumitur Christus: nec plus sub vtraque, nec minus sub altera tantum sumitur. Eadem enim ratio est, vt ait Hilarius, in corpore Christi, quæ in manna præcessit. De quo dicitur, Qui plus collegerat, non habuit amplius: nec qui minus parauerat, habuit minus. Et licet sub vtraque specie sumatur totus Christus, tamen non fit conuersio panis nisi in carnem, nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta, sed vnum: quia vtraque specie idem sumitur. Neque debet iterari sacramentum: quia benedictio non repetitur super speciem eandem. Neque alia substantiæ in sacrificium veritatis offerri debent: quia de aliis non potest consecrari corpus Christi vel sanguis.

ARTICVLVS II.

An in sacramento Eucharistia necessaria sit duplex species?

DEinde queritur de secunda parte huius capituli, scilicet de hoc quod dicit ibi [ Sed quare sub duplici specie, &c. ] Videtur enim non esse necessaria duplex species: vnum enim non terminatur ad duo, sed ad vnum tantum. Agnus autem paschalis quem comedit Christus cum discipulis Matth. 26. non fuit nisi vnus. Ergo ad duas res non terminatur: ergo nec ad duas species sacramentales, vt videtur.

Si autem tu dicas, quod multa fuerunt in comestione agni paschalis, sicut azyma, & lactuca agrestes, & carnes agni: & illis aliquid debuit respondere ex parte sacramenti: tunc multo plura: quia ad minus tres deberent esse materiae huius sacramenti: & hoc non est verum. Item, Agnus non terminatur ad azyma, sicut ad rem quæ est eiusdem speciei cum ipso: nec lactuca agrestis ad vinum, quia non habet conformitatem: ergo illa responsio nulla est. Præterea, illa non fuerunt de veritate sacramenti, sed potius signabant preparationem eorum qui comedere debebant

agnum paschalem: ergo etiam in veritate noui testamenti illis nihil debuit respondere: ergo non propter illa plures species debebant esse in materia huius sacramenti.

Item, Nullum aliorum sacramentorum habet duplicem speciem pro materia: ergo nec istud debuit tradi in duplici specie.

Si autem dicas, sicut dicitur in litera, quod quia duplices sumus, scilicet corporales, & spirituales: ideo corpus offertur pro corpore, & sanguis pro anima: hoc nihil esse videtur: quia eadem ratione quodlibet sacramentum esset tradendum in duplici specie, cum nos qui suscipimus, duplices sumus, & querimus in eo duplicem profectum, scilicet animæ, & corporis.

Item, Totus Christus in sanguine & anima & corpore continetur sub altera illarum specierum: ergo videtur, quod superfluum est in sacramento offerre aliam.

SOLVTIO. Ad hoc potest esse dicendum, quod multis de causis quarum quedam in litera tanguntur, quedam autem à Magistris, istud sacramentum in duplici specie traditum est. Vna est quæ tangitur in litera: quia offertur pro corpore, & anima. Alia causa est, vt dicunt quedam, quod sacramentum illud non est tantum sacramentum effectus spiritualis, sed etiam memoriale. Unde per

Comentario ad 11. cap. epist. ad Hebr.

De eoffe. dist. 2. cap. Vbi pars est.

Exod. 16.

per se deus panis qui cor hominis confirmat, factus est in altari, & volens corpus mysticum. Sed species panis quæ est memoriale Christi, quando in sanguine pulvis panis & ebullit, quasi ebullit turpis panis, & non nostra. Alia causa iterum tangit, quia non tantum est sacramentum panis, sed etiam incarnationis. Incarnationem ergo significat species panis: quia corpus eius quantum ex his sanguinis commixtum & coagulatum & formatum est in panem fideliem: per speciem autem sanguinis significat panis sanguinem factum. Alia tangit quidam, quod hoc scilicet factum est in signum duplicis modi sumendi: quidem enim sumunt cum difficultate penitentia, quasi panem dolorem, & panem lacrymarum pro peccatis præteritis: & illi quasi masticant diu, & glutunt tandem. Alij autem cum facilitate deunctionis, perantes fructum æternam in patria, quæ hoc significatur in sacramento: & illi quasi bibunt & inebriantur ab ebrietate domus Dei, & torrens voluptatis potantur. Adhuc alij dicunt, quod sic hoc in signum duplicis effectus, scilicet uniois corporis mystici per carnem, & redemptionis per sanguinem. Primum ergo significatur in specie panis qui conformando sibi & caput vnit & membra: secundum autem in specie vini.

Probabiles autem sunt omnes illæ causæ: sed vna omnibus aliis melior, ut videtur, hæc scilicet quia inter vnitæ sibi oportet coniunctionem & virtutem vniens esse: cum igitur nos per hoc sacramentum vniamur Christo capiti, oportet aliquid esse in sacramento quo significetur nostra ad eum coniunctio, & aliquid quo significetur virtus vniens. Sed unio non potest significari in pane, quia non est corpus immiscibile, manens in propria specie: & ideo oportet esse substantiam liquidam, cui alia vniretur insipida: sed iterum potest esse, quod nostra insipiditas per illam debeat redire ad saporem. Vnde ut significaretur unio Christi per naturam, assumitur species vini. Quia per naturam communicauerunt carni & sanguini Dominus: & ipse similiter participauit eisdem, ut dicitur Hebræis. Vt autem signetur unio nostra per gratiam ad ipsum, apponitur aqua ut nostra insipiditas suo sapore reuertatur ad saporem: & absorpta, sicut illa aqua absorbetur à vino. Vt autem significetur virtus vniens, assumitur species panis qui cor hominis confirmat, & per consequens ligat membra cum capite. Tamen quando omnes illæ rationes adunantur, efficitur ex omnibus vna habens vigorem.

Deo ergo ad primum, quod vnum in quo sunt duo bene terminati potest ad duo illi respondentia. In agno autem fuit quidem carnis usus & sanguinis oblatio, & linitio posticum & superliminarium: & ideo duo succedant: vnum respondens eius carnis, & alterum respondens potui sanguinis.

Ad aliud dicendum, quod bene conceditur, quod illis nihil respondet in substantialibus sacramento isti, sed potius in circumstantiis sumentium: sicut est quod azymi significat puritatem sinceritatem & veritatem, & lactucæ agrestes amaritudinem penitentia pro commissis.

Ad aliud dicendum, quod alia sacramenta non sic habent significare modum uniois, qui

in duobus expletur, sicut istud, & ideo non sunt tradita in duplici specie.

Ad aliud dicendum, quod non est hæc sola causa, quia duplices sumus: sed cum hoc quia Christus corporaliter & spiritualiter per se coniungitur nobis: in aliis autem non coniungitur nobis, nisi vno modo, scilicet spiritualiter per gratiam: & ideo cum hic sit vtraque coniunctio, scilicet corporis, & animæ, ideo oportuit esse duplicem speciem in sacramento materia.

Ad vltimum dicendum, quod licet totus Christus sit sub vtraque specie: tamen totus est de vi sacramenti: cum igitur plurima sit ostensa utilitas in causis dictis, oportuit quod ex vi sacramenti sub vtraque specie in sacramento haberetur.

ARTICVLVS III.

An bene dicat, Magister, quod vinum operatur sanguinem in quo sedes anima à Physicis dicitur?

Deinde queritur de hoc quod dicit in littera ibi [Quia vinum operatur sanguinem, &c.] Hoc enim falsum videtur secundum Physicos, quos tamen indomit in littera pro testibus. Aut enim anima comparatur ad corpus ut actus, siue forma, vel perfectio: aut comparatur ad ipsum ut motor & principium operum. Si primo modo: tunc non potest esse quod dicitur: quia sic est in toto tota, ut dicit Augustinus. Si enim aliquid esset de corpore, in quo non esset tota, oporteret quod aliquid esset de materia non perfectum à forma: omnis autem formæ substantialis hoc proprium est, quod sit in toto tota, sicut lapideitas in lapide, & igneitas in igne, & sic de aliis. Si forte tu dicas, quod hoc non est verum nisi de totis homogeniis, & non de heterogeniis: quia humanitas est in toto, & non in partibus: hoc non obstat, quia aliud est dicere in toto totam esse, & aliud in partibus totam esse. Et primum competit omni formæ substantiali: secundum autem non, sed tantum competit animæ: quia dicit Augustinus quod est in qualibet parte corporis tota. Videtur autem, quod hoc modo non habeat sedem in sanguine, sed in toto. Item, Sanguis non est pars hominis, vel alterius animalis, nisi potentia tantum: ergo non est pars animata nisi potentia tantum: sed magis est sedes animæ in eo quod actu animatum est, quam in eo quod potentia solum: ergo sedes animæ, eo quod actu animati est, magis est in corde vel in cerebro, quam in sanguine.

Si autem comparatur anima ad corpus, ut motor & principium operum: adhuc est falsa, & magis quam prius: motus enim naturales, ut dicunt Physici, procedunt ab epate, & vitales à corde, animales autem à cerebro: ergo sedet in his membris, quando mouet, & non in sanguine. Præterea, Physici dicunt, quod sedes animæ est in corde, & non in sanguine: ergo videtur falsum dicere in littera.

Solutio. Dicendum, quod in veritate maior est auctoritas Moyse & Domini, quam sit omnium Physicorum: ideo absque dubio sedes animæ est in sanguine. Hoc autem intelligendum est

est tribus modis: quibus sine contradictione verificatur. Vno modo: quia sedes dicitur primam firmitatis permanentiam animæ in corpore: & tunc motus animales fundantur in vitalibus, & vitales fundantur in naturalibus: naturales autem, cum sint generare, augere, & alimento vti, duobus prioribus subministrat nutritia: & ideo fundantur in illa: & sic per consequens omnes in nutritia. Nutritia autem non locat alias immobiliter in corpore, nisi per alimentum, quia ex illo suscipitur augmentum, & semen generationis, & generantur ex evaporatione ipsius spiritus in corde vitales & pulsantes, & ulterius spiritus animales in capite. Constat autem, quod vltimum nutrimentum quod est inter venas, est sanguis in habentibus sanguinem, vel similis humor in non habentibus: ergo nutritia fundatur in sanguine, & per consequens alie. Secundo modo intelligitur id quod sedes animæ sit in sanguine, tanquam in eo quod potentia est totum corpus in quo est anima. Hoc autem non est caro, neque os: & ideo cum ipsa sit tota in toto, hoc videtur magis ei appropriari ratione sanguinis quam alterius partis. Tertio modo potest id intelligi propter cor, in quo secundum Aristot. in lib. de animalibus: primo generatur sanguis, & præcipue operatio vitæ ab anima procedens in corpore per sanguinem ibi generatur. Sed tamen Galenus contradicit: & est illa contradictio reducenda ad concordiam alibi: quia ad præsentem tractatum non pertinet.

Per dicta autem patet solutio ad totum: quia nec intelligitur prout anima comparatur ad corpus, ut formæ nec prout comparatur, ut motor ad ipsum: sed potius prout permixtum in ipso per sanguinis operationem.

ARTICVLVS IV.

An sub vtraque specie sumatur totus Christus?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sed tamen sub vtraque sumitur totus Christus, &c.] Ex hoc enim videtur sequi, quod aliquid conuertatur in deitatem: cum enim totus Christus sit ibi, & non nisi virtute sacramenti, videtur quod aliquid de materia transit in corpus, & aliquid in animam, & aliquid in deitatem.

Item, Hoc videtur accipi ex hoc quod prius habitum est in littera, scilicet quod idem panis est in sacramento qui de celo descendit. Constat autem, ut dicit Ambr. quod caro Christi de celo non descendit: ergo necesse est, quod virtute alicuius in sacramento existentis transsubstantiati in deitatem sit ibidem deitas.

Item, Hoc videtur per rationem: quia iste cibus ad hoc conficitur quod sit cibus spiritualis: cibus autem spiritualis non potest esse nisi in veritate deitatis: ergo videtur, quod specialiter feratur intentio consecrantis ad hoc quod sit ibi deitas: sed illud causatur in sacramento super quod feratur intentio Ecclesie, vel ministrati in persona Ecclesie: ergo videtur, quod deitas causetur in sacramento. Si autem hoc concedatur, sequitur absurditas maxima: quia deitas aliquo modo, habet causam, quod absurdissimum est. Quod autem

hoc sequatur, patet ex hoc, quod sacramentum est causa omnis rei quam continet.

Item, Sequitur quod sit aliqua mutatio in qua nihil commune est ei à quo mutatur, & in quod: quia deitati nulla est communitas, nec generis primi, nec proximi, nec matris: hoc autem est impossibile: ergo nihil mutatur in deitatem.

Item, Deitas sicut non incipit esse, ita non est aliquis locus ubi incipiat esse: sed res sacramenti in altari incipit esse: ergo deitas non est res sacramenti.

Solutio. Absque omni dubio dicendum, quod nihil conuertitur in deitatem: sed cum sint tria corporis Christi propria, scilicet quod ipsum sit mixtum ex humoribus in se continens eisdem: & essentialis & naturalis pars compositi hominis siue hypostasis, cuius naturalis perfectio est anima rationalis: & quod vnitum deitati in singularitate personæ. Dico quod in transsubstantiatione panis in corpus Christi est sanguis Christi in corpore, non virtute sacramenti, sed virtute connexionis ex qua est corpus: & anima Christi virtute compositionis hypostasis: & diuinitas Christi virtute vnionis factæ in singularitate personæ diuinæ. Similiter quando vinum transsubstantiatur in sanguinem, est ibi corpus sicut connexum & continens suum sanguinem per naturam: & anima sicut perfectio corporis: & deitas virtute vnionis factæ in corpore secundum personæ diuinæ singularitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod totus Christus est ibi virtute sacramenti, sicut aliquid dicitur virtute alicuius fieri, quod operatur vinum cui coniuncta sunt alia: & non sic quod virtus sacramenti extendat se immediate in omnia illa, quæ in sacramento esse dicuntur.

Ad illud dicendum, quod panis iste descendit de celo ratione personæ, & non naturæ humanæ: & eadem persona est in sacramento: licet virtus sacramenti non immediate se extendat super personam: & aliud non potest haberi de illa auctoritate.

Ad aliud dicendum, quod est intentio quæ est finis operis, & intentio quæ est finis eius quod efficit sacramentum: intentio quæ est finis operis, non proprie vocatur intentio, sed terminus operis: & illa in Ecclesia non est ut virtute sacramenti sit in altari totus Christus, ita quod virtus sacramenti totum operetur quod est in ipso: sed intentio Ecclesie est ut sit in virtute sacramenti corpus, vel sanguis: virtute autem mixtionis vel vnionis naturalis ad animam, vel vnionis gratiæ ad deitatem, sint ibi cætera quæ sunt in persona Christi. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS V.

An bene dicatur, quod hoc sacramentum non debet iterari?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Neque debet iterari sacramentum, &c.] Hoc enim videtur falsum per hoc quod dicit Dominus Math. 26. & Apostolus 1. Corinth. 11. Quotiescunque

cuque sumitis in meam commemorationem. Ergo multipliciter iteratur.

2 Si forte dicas, quod non est idem, hoc falsum videtur. Aut enim identitas sacramenti attenditur penes materiam, aut penes formam, aut penes contentum. Non penes materiam, vel formam: quia utriusque habet pluralitatem in sacramento.

3 Præterea, in litera hic dicitur, quod sacramentum dicitur vnum & idem: quia sub utraque specie vnum & idem sumitur: ergo identitas est penes contentum: contentum autem frequentatum est idem: ergo sacramentum idem repetitur, vt videtur.

4 Item, si res sacramenti baptismi quæ est res & sacramentum baptismi, repetitur, sacramentum dicitur iterari: ergo à simili cum isto sacramento res quæ est simul res & sacramentum iteratur frequenter, sacramentum iterari videtur: ergo non est verum quod dicitur in litera.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum quod infra Magister tangit de iteratione sacramentorum in fine tractatus de penitentia: sed quantum pertinet ad tractatum istum, dicendum quod sacramentum multis de causis dicitur iterari, vel non iterari. Vno modo: quia causa non iteratur, vt in baptismo, quia ibi causa est originale, quod non iteratur, ad cuius deletionem ordinatur baptismus. Alio modo: quia id quod est res sacramenti non iteratur, eo quod semel acceptum totum consequitur effectum, qui est in se, nisi sit impedimentum ex parte fictionis: & hoc etiam non impedit characterem, nisi ex parte subiecti susceptibilis eius

quod efficere habet character: & ideo recedente fictione operatur character gratiam propter quam operandam impressus fuerat. Alio modo dicitur non iterari sacramentum non quin sæpius sumatur, sed quia forma sua super eadem numero non iteratur: & ita dicitur hic: quia si hæc iteraretur, significaretur forma semel prolata non esse efficax.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quod multoties sumitur idem: sed non repetitur forma super eandem speciem sumptam semel: & hoc modo non repetitur.

AD ALIUD dicendum, quod sacramentum idem est specie & numero ex parte rei contentæ: sed ratione eius non negatur hic iteratio sacramenti: sed non est idem numero ex parte materie & accidentium quæ sunt signa in sacramento, & ratione illorum cum non super idem repetitur forma, negatur hæc iteratio sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod hic dicitur vnum ab vna relatione specierum: quæ sunt & vini ad contentum cum ipsis, & non vniuersi contenti absolute considerati. Et ideo multipliciter talibus signis materialiter multipliciter repetitur sacramenti materialiter, licet specie sint signa eadem semper, & in omni consecratione.

AD ALIUD dicendum, quod alio modo dicitur non iterari baptismus, & alio modo istud sacramentum, vt iam habitum est: istud enim sacramentum ab vno homine, & sæpius celebratur, & sæpius suscipitur: illud autem non vnde alio modo dicitur non iterari illud, & alio modo istud. Sequitur deinde, &c.

Quare aqua admisceatur?

QVA vero admiscenda est vino: quia aqua populum signat qui per Christi passionem redemptus est. Calix ergo Dominicus iuxta canonum præceptum, aqua & vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Cum ergo in calice vino aqua misceatur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei quem credit copulatur: quæ copulatio aquæ & vini sic miscetur in calice Christi, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum quis tantum offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis.

Apo. 17.

ARTICVLVS VII.

Quare hoc sacramentum datur sub specie panis & vini?

DEinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Aqua vero admiscenda est &c.] Et super hic quinque querenda. Cum enim supra habitum sit quare dedit corpus suum sub alia specie, & iterum quare dedit sub duplici specie, restat nunc primo querendum, Quare sub specie panis & vini? Secundo, Quare sub specie panis de frumento & non alterius grani. Tertio, An debeat coacti in azymo vel fermentato propter Græcorum controuersiam. Quarto de admixtione squæ. Quinto & ultimo de admixtione specierum manen-

tium cum aliis corporibus: vt si gutta sanguinis funderetur in dolio, vel alio liquore, quando maneat ibi corpus Christi, vel vtrum connectatur in illud, vel non?

Ad primum autem horum obiicitur sic: In multis figuris præfiguratum est istud sacramentum, sicut habitum est in principio huius tractatus: eadem ergo ratione qua eliguntur species vnius figure, eadem ratione sunt eligende alie: manna autem fuit in specie panis. Quare paschalia in specie carnis: ergo magis debent eligi species carnis quæ magis conueniunt speciebus mannatæ quæ minus conueniunt. Quare iterum figuræ eligenda sunt mannatæ.

2 Item, Quare dicitur non iterari iterum manifestatio veritatis in speciebus & figuris, vt dicit magister Hugo: sed in naturali lege præfigurabatur

in specie panis tempore Abrahæ, & iterum postea ante legem acceptam in manate: ergo præcipue in Nouo Testamento debuit addi materia, quæ haberet signum maioris conuenientie: ergo non debuit dari in forma panis.

3 Item, Caro cum carne magis conuenit, quam panis cum carne: quia maior est conuenientia eorum quæ sunt eiusdem generis, quam eorum quæ sunt diuersorum generum: ergo conuenientius fuisset traditum in materia carnis, quam in materia panis, vt videtur.

4 Item, Conuenientius est nutrimentum homini bene disposito caro, quam panis, & præcipue aliqua caro: ergo videtur, quod in illa specie tradi debeat.

5 Item, Nec generale nutrimentum est panis, quia multe sunt gentes quæ pane non vtuntur: similiter autem & infantes: cum igitur materia sacramenti debeat esse generalis, videtur quod non debuit tradi in specie panis.

6 Item, Alimentum quod præparat natura omni homini nato, conuenit omni animali, vt lac, & habet in se triplicem substantiam, vt dicunt medici, scilicet butyram, caseam, & ceream: ergo cum illud nutrimentum naturalissimum & conuenientissimum sit, videtur quod debuit tradi in materia lactis, vel casei, vel butyri.

7 Item, Cum ipsum habeat in se omnem saporem suauitatem, vt dicitur Sapient. 16. videtur quod non debeat esse in specie vnius cibi, sed multorum.

8 Item, De manate legitur, quod erat in sapore panis oleacei: ergo aliquid de pinguedine deberet apponi in materia Eucharistiæ: non ergo materia debeat esse tantum panis, & vinum.

Eodem modo obiicitur de vino. Generalis enim potus est aqua omnibus communis: ergo videtur, quod illa debeat esse materia sacramenti.

9 Item, Cum sanguis fluxit cum aqua delatere Christi, videtur quod sanguis & aqua deberet esse materia, & non vinum.

Præterea, istud sacramentum datur ad curationem peccati, & datur infirmis in via adhuc existentibus: infirmis autem non datur vinum: ergo non debet esse materia sacramenti.

Solutio.

SOLVTIO. Dicendum, quod multe cause conuenientie assignantur à Magistro, quare debet confici ex pane & vino istud sacramentum: & illas causas non omnes tangemus in soluendo obiecta, vt videtur prolixitas. Sed intelligendum, quod vna sola est cogens, scilicet quia Dominus in tali materia illud dedit, & frequentando tenuit: quod si in alia dedisset & instituisset, in alia fieret, & non in ista.

DEinde ergo ad primum, quod quoad multa que sunt in hoc sacramento, præfigurabatur in diuersis figuris: & hæc diuisio prius est habita: sed hoc non facit ad hoc quod secundum illas sit materia sed potius institutio, vt dictum est. Non autem institutionis potuit esse maior conuenientia quæ est istius materie, quam alterius: & illa conuenientia præcipue attenditur in tribus quorum vnum est cibi illius conuenientia: quia scilicet ex multis granis deputatis est panis, & ex multis vuis confluit vinum: & ex hoc in conuenientia corporis veri ad corpus mysticum. Cor-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

pus enim verum componitur ex multis membris similibus & dissimilibus, purissimis: & sanguis Christi effluxit de multis membris Christi. Corpus autem mysticum componitur ex multis fidelibus purissimis: & sanguis significat redemptionem animatum à diuersis periculis, & non ab vno: & hæc est causa præcipua. Secunda causa conuenientie: quia panis generalior est cibus, qui infirmis & sanis datur: & licet vinum non detur in aliqua infirmitate: tamen ex effectu habet significationis conuenientiam, quia lætificat cor, & secundum Philosophum facit bonæ spei hominem, & datur confortatis iam infirmis: & similiter sacramentum lætificat, & bonæ spei facit: quia enim seipsum tam benigne comunicat, speramus quod omnia dabit: & datur secundum August. confortatis bona conscientia qui iam de infirmitate conualuerunt. Tertia fuit: quia ille cibus inter eos qui præparantur ab homine, mundior est, & mundior potus vinum: & ideo iterum habet conuenientiam ad maximam munditiæ sacramentum.

AD HOC quod postea obiicitur, dicendum quod incrementum signorum non attenditur in hoc quod signa sunt in alia & alia materia: quod patet, quia aqua maris rubri & lustrationis fuit signum baptismi, & tamen baptismus est in aqua: sed attenditur in hoc quod signa magis conueniant rei, & sic factum est in Nouo Testamento.

AD ALIUD dicendum, quod licet caro cum carne in genere magis conueniat: tamen accipiendo proportionem signi ad signatum prout caro hic sumitur signata, minus conuenit: quia hic significata est in diuersitate membrorum, nervorum, & musculorum, tamen omnia assimilata sunt in vnum gratiæ candorem & saporem: & ideo ex parte signi quod est panis, oportuit talem esse compositionem, vt prius etiam habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod licet non omnes gentes vtantur pane: tamen generalior cibus est bene dispositis hominibus: quia caro inflammat, vt dicunt medici, sed non panis cum moderamine sumptus. Præterea, Non est hæc causa, sed potius maior conuenientia cum re contenta sub sacramento, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod natura hoc nutrimentum præparat non confortatis, sed imbecillibus ex ætate: sed istud sacramentum, vt dicit August. non datur nisi confortatis bona conscientia: & ideo non debuit confici in illa materia.

AD ALIUD dicendum, quod diuersitas saporis refertur ad diuersitatem gratiæ in contento: quia continet eum qui theca est omnium gratiarum: & huic sufficienter respondet diuersitas granorum, ex quibus constituitur panis. Vel dicatur melles, quod licet diuersitas gratiarum sit in hoc sacramento: tamen illæ gratiæ tendunt ad vnum, scilicet summum bonum: saporis autem diuersorum ciborum non tendunt ad vnum, sed ad diuersa: & ideo diuersi cibi non sunt materia huius sacramenti, sed potius vnus cibus qui colligitur ex diuersis in vnum saporem tendentibus.

AD ALIUD dicendum, quod diuersitas saporis refertur ad diuersitatem gratiæ in contento: quia continet eum qui theca est omnium gratiarum: & huic sufficienter respondet diuersitas granorum, ex quibus constituitur panis. Vel dicatur melles, quod licet diuersitas gratiarum sit in hoc sacramento: tamen illæ gratiæ tendunt ad vnum, scilicet summum bonum: saporis autem diuersorum ciborum non tendunt ad vnum, sed ad diuersa: & ideo diuersi cibi non sunt materia huius sacramenti, sed potius vnus cibus qui colligitur ex diuersis in vnum saporem tendentibus.

AD ALIUD dicendum, quod sapor olei in manate erat imperfectior: quia in se nihil fuit,

P. 64



sed pro signabatur tantum: sed modo datur sacramentum tantum perfectum: & ideo pinguedo olei tota ex parte sui comprehenditur: & ideo istud sacramentum sui perfectione condimento non indiget.

Ad id quod vltius obicitur de vipo, dicendum quod confortatorum accipiendum sanguinem bonum melior est potus vinum, & non aqua: & ideo cum talibus datur istud sacramentum confortatorum materia est vinum.

Ad aliud dicendum, quod aqua distincta, & tamen secundum locum coniuncta, efflexit de latere Christi: vt figuratur non esse materia, sed tantum materiam sanguinis esse vnienda.

Ad vltimum, quod in veritate hoc sacramentum non datur infirmis, adhuc morbo peccati subiacentibus, sed potius bona conscientia confortatis: & ideo illa obiectio supponit falsum.

ARTICVLVS VII.

An sacramentum debet dari sub specie panis & de frumento: & an alia grana possunt admisceri?

Secundo queritur, Quare datur sub specie panis de frumento, & vini: Videtur, quod alterius grani panis esse debuit: quia sicut in baptismo ponitur elementum commune, vt nullum inopertetur: ita etiam in isto debuit esse, vt nullus ex illis interpretet inopiam.

Item, Dominus panes dedit turbæ: & illi erant hordeacei: cum igitur Ecclesia se capiti conformare debet, videtur, quod in hordeaceis panibus consistat debet sacramentum.

Item, Si datur hoc sacramentum in memoria Domini: hinc autem memorie magis conuenit granum hispidum & durum, quam molle: ergo magis debuit confici in hordeo quod hispidum est & durum granum, quam in frumento quod delicatum est.

Si forte dicatur, quod hoc fecit ideo, quia se Dominus comparat grano frumento, dicens, Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, hoc non esse videtur: quia Dominus ibi dicit, quod de morte ipsius factus exurgeret in Ecclesia, & non quid deberet fieri circa celebrationem sacramenti huius.

Item, Ibi attendit Dominus similitudinem seminatiois grani: in sacramento autem de grano fit panis, & non seminatur ad fructum: ergo videtur, quod nihil faciant ad propositum.

Si forte dicatur, quod ex isto conuenientius fit nutrimentum. Contra: Medici dicunt, quod de pane fit cito caro, & non diu adhæret illa membris, sed consumitur de facili: cum igitur illud nutrimentum debeat manere in vitam æternam, videtur, quod nullam habeat conuenientiam.

Item, Viatoribus non profunt mollia, quia illa resoluuntur in sudores, & euaporant per calorem ex motu excitatum, & consumuntur: sed dura que facti dolore non conuertuntur, nec de facili consumuntur: cum igitur istud sacramentum sit viatorum, videtur, quod in tali materia dari debuit: hoc autem non est frumentum, sed po-

tius siligo, vel aliud durius granum: ergo videtur, quod debuit dari sacramentum in pane siligineo.

Item, Si in materia frumenti dari debuit, videtur quod in specie amidi conficiendum fuit: & de illa dicitur a medicis, quod generatur caro tenax, & diu adhærens membris.

Vltius queritur de admixtione aliorum granorum. Ponamus enim, quod in quadam terra nihil inueniatur frumenti, sed tantum spelta, sicut est in multis terris. Et queratur, Vtrum de grano speltæ possit confectio fieri? Videtur, quod non: quia Dominus se tantum grano frumenti comparauit: ergo de nullo alio confici potest.

Item, Dominus in pane frumenti primo corpus suum consecrauit: ergo de nullo alio ab aliquo sacerdote consecrari poterit.

Item, Aqua sicut tactu carnis Christi virtutem regeneratiuam accepit, & non potest fieri in aliquo alio liquore baptisimus: ita videtur, quod panis de frumento tactu Domini virtutem accepit, ita quod non possit fieri alio grano nisi de illo: ergo videtur, quod non possit fieri de spelta.

Si forte tu dicas, quod spelta & frumentum sunt vnius speciei: hoc aperte falsum est: quia nec spelta sunt eiusdem figuræ, nec grana eandem terram habent connaturalem: cum igitur figura licet non sit species substantialis, tamen ostendit speciem ex parte quantitatis: quia videmus, quod eorumdem speciem eadem est figura secundum speciem, videtur, quod grana ista non sint eiusdem speciei.

Item, Dicitur questio deuoluta est ad sedem Apostolicam, & ibi iudicatum est, quod spelta esset species hordei: de hordeo autem confici non potest: ergo nec de spelta.

SED CONTRA: Grana speltæ vix discernibilia sunt a granis frumenti similitudine grani & colore: ergo sunt eiusdem speciei, vel propinquarum specierum: ergo potest confici de vno sicut de alio.

Item, Ab omnibus dicitur, quod ideo voluit Dominus corpus suum tradi in frumento, quia delicatior & conuenientior est panis illius grani quam alterius: sed panis de spelta adeo delicatus & conueniens vel plus est quam de frumento: ergo ita debet confici in spelta sicut in frumento.

Vltius queritur de admixtione aliorum granorum cum pane de frumento, vtrum ex tali mixto possit fieri confectio. Verbi gratia, pono quod ad modum frumenti ponitur dimidius modius hordei vel siliginis, & fiat inde panis, vtrum ex tali pane fieri possit confectio? Videtur quod sic: quia siccorum admixtio non tollit speciem, sicut patet: quia si granum hordei ponatur in sacco frumenti, remanet semper granum hordei: ergo etiam de illa parte que de frumento est, ad minus videtur posse fieri confectio.

Item, Datur etiam quod admisceatur, erit in tali mixtura abundans frumentum: ergo aliquid transit in frumentum: ergo de toto erit frumentum: & ita erit inde confectio sicut de pane de frumento.

SED CONTRA: Ad visum patet, quod color frumentini panis remittitur, quando tertia vel quarta

Questiōcula 1.

Sed contra.

Questiōcula 2.

Sed contra.

quarta pars est siliginis: ergo videtur, quod etiam species corrumpantur: sed non potest fieri confectio nisi de frumento: ergo etiam ex tali pane mixto nulla fiet confectio.

Item, Philosophus dicit, quod mixtio dicitur miscibilium alteratorum vno: ergo miscibilia alterantur à sua specie: ergo in tali mixtura non manet panis frumenti in specie sua, sed alteratur: ergo cum non fiat confectio nisi de frumento, videtur quod ex tali pane nulla fiet corporis & sanguinis confectio.

Item, Corpus Domini nihil habet in se alienum sibi: ergo etiam nihil in figura debet fieri alienum à specie frumenti: ergo videtur, quod etiam si parum adiungatur de alio grano, destruat ratio conuenientie.

SIMILITER obicitur, Si de pane corrupto possit fieri confectio? Videtur quod non: quia nihil corruptum habet similitudinem cum corpore Domini: ergo non debet fieri signum: sed ex parte materie sumitur signum sacramenti: ergo ex parte materie sacramenti nihil debet sumi corruptum.

Item, Corruptus homo non est homo: ergo corruptus panis non est panis: & non debet fieri nisi de pane frumenti: ergo non debet fieri de pane corrupto.

SED CONTRA: Nos videmus hostias diuissime seruari à quibusdam intantum quod etiam si panis in maiore quantitate ita diu seruetur, corrupteretur totus: & tamen de his hostiis conficiunt: ergo videtur, quod corruptio non impedit confectioem.

SIMILITER queritur ex parte vini, Vtrum de agresta possit fieri confectio? Videtur autem, quod sic quia est de vna: & de vna specie non generantur diuersa specie: ergo agresta erit eiusdem speciei cum vino: ergo sicut de vino ita de agresta potest confici, vt videtur.

Similiter obicitur de aceto: quia dicit Philosophus, quod acetum non est vinum, nec potest redire ad vinum propter corruptionem in eo factam: ergo videtur, quod de aceto non possit fieri confectio.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quod non nisi de pane frumentino in genere suo potest fieri confectio: & causa sunt, quia melius & nobilius nutrimentum præstat illud granum: & præcipue quia Dominus se illi grano comparauit.

Ad primum ergo quod contra hoc obicitur, dicendum quod non est simile de baptismo & Eucharistia: quia baptisimus est sacramentum necessitatis, sed non Eucharistia, & ideo baptisimus in generali materia nobis dari debuit, sed istud in materia que maiorem habet conuenientiam cum re signata.

Ad aliud dicendum, quod illi panes quos Dominus dedit, signabant libros legis veteris, & non Eucharistiam: & illi habent durum corticem in litera, & dulcedinem in spirituali intelligentia intus: vnde ex illis panibus nihil probatur.

Ad aliud dicendum, quod passio Domini non debet presentari in panis sapore, quia passus Christus optimi saporis fuit: sed potius in modo præparationis panis, vt dicit Hugo in quadam epistola ad Bernardum, quod panis ille coctus est igne passionis in cruce, formatus autem

manibus sapientie in Virginis utero: & ideo non procedit illa obiectio.

Ad aliud dicendum, quod Dominus vtrumque attendit in grano, scilicet confectioem, & in casu in terram mortem: sed materia Eucharistie habet vim à Christo, qui se illi grano & non alij comparauit.

Ad aliud dicendum, quod ipsa ostensio comparationis sui ad granum hoc & non aliud, ostendit causam institutionis, que postea facta est: cum corpus suum in hoc pane dedit, & non in alio.

Ad aliud dicendum, quod istud sacramentum causa amoris & perfectionis est delicatum in spiritualibus deliciis: & ideo licet cito consumatur, tamen si custodiatur quemadmodum oportet, non consumitur: & hoc competit spirituali cibo, qui secum non compatitur concupiscentie calorem ex peccato mortali procedentem: & etiam in signum huius manna reueruatum computruit.

Ad aliud dicendum, quod distinguendum est de via corporali, & de via spiritali: corporalis enim calore ex motu excitato resoluit mollia, sed in via spiritali ex deuotione confortatur & non resoluitur spiritus: & ideo non est simile.

Ad aliud dicendum, quod amidum non habet similitudinem cum corpore: quia aliquid est dispositum in eo ad putrefactionem, vnde efficitur viscosum & tenax: & in illo confici non debuit. Præterea, incautum esset conficere in illo propter hominum liquefactionem.

Ad id quod vltius queritur de admixtione aliorum granorum, & præcipue de spelta, dicendum, quod absque dubio frumentum genus est, & non species grani: & habet sub se triticum, & speltam: vnde spelta frumentum est, & de ipsa potest confici corpus Domini, sicut de tritico: & hoc nulli dubium est consideranti granum cum grano, & panem cum pane: & per hoc patet solutio ad primum.

Ad aliud dicendum, quod Dominus constituit in specie tritici dando inde virtutem grani in omni specie frumenti: & hoc ideo quia in terra illa est frumentum secundum speciem tritici.

Ad aliud dicendum, quod non est simile de aqua & pane: quia baptisimus est sacramentum necessitatis, & aqua est elementum generale: & sic non est de tritico & Eucharistia, vt prius dictum est.

Ad aliud dicendum, quod spelta & triticum non sunt vnius speciei, sed vnius generis proximi quod est frumentum: & sunt vicinæ valde speciei, & ideo parum distant in spicarum formatione, sed quasi nihil distant in forma granorum & calore, & sapore panis.

Ad aliud dicendum, quod non puto curiam ita determinasse: & si ita determinauit, hoc fuit ex ignorantia grani materie speltæ.

Ad id quod vltius queritur de mixtura, leue est solvere: dicendum enim, quod si est mixtura non fit confectio: quia omnis mixtura proprie dicta soluit species mixtorum: si autem sit quedam parua appositio, ita quod totum appositum assumatur à tritico, tunc potest fieri confectio: assumptio autem illa notari potest in hoc quod

Ad questiōculam 1.

Ad questiōculam 2.

Item maneat omnino color, sapor, odor, & huiusmodi, ut non sit in frummentum.

Ad primum vero ergo quod de hoc obicitur, dicitur quod quædam gratia dum manent integra, non est per se: sed philosophus dicit, quod substantia & figura permixta sunt: & ideo gratia substantia etiam infusa in partem per se ferentur, ut nihil valet illa obiectio.

Item dicitur dicens, quod si mixtura non semper est secundum æqualitatem quantitatis, sed sicut dicitur per portiones vitæ, quæ sunt in ipsa mixtura, unde cum vitæ siliquis potest alterate frumentum extra speciem panis fermenti, tunc non fit obiectio.

Ad id quod dicitur, quod si mixtura non semper est secundum æqualitatem quantitatis, sed sicut dicitur per portiones vitæ, quæ sunt in ipsa mixtura, unde cum vitæ siliquis potest alterate frumentum extra speciem panis fermenti, tunc non fit obiectio.

Ad id quod dicitur, quod si mixtura non semper est secundum æqualitatem quantitatis, sed sicut dicitur per portiones vitæ, quæ sunt in ipsa mixtura, unde cum vitæ siliquis potest alterate frumentum extra speciem panis fermenti, tunc non fit obiectio.

Ad obiectum autem contra dicens, quod si mixtura non semper est secundum æqualitatem quantitatis, sed sicut dicitur per portiones vitæ, quæ sunt in ipsa mixtura, unde cum vitæ siliquis potest alterate frumentum extra speciem panis fermenti, tunc non fit obiectio.

Ad ultimum dicens, quod sicut vult Philosophus in metaphisica, acetum non est vinum, nec potest fieri vinum: & ideo de aceto non potest fieri confectio: sed de vino acido potest, quia hoc non est acetum, licet non sit tunc etiam de acido conficere propter reuertentiam sacramenti.

ARTICVLVS VIII.

An debeat fieri confectio in azymo, vel fermentato?

Terminus quæritur, An debeat fieri confectio in azymo, vel fermentato? Videtur quod in azymo: conficiendum enim est in tali materia panis, in qua Dominus corpus suum tradidit: tradidit autem in azymo: ergo in azymo est conficiendum. Prima probatur per se. Secunda autem probatur ex te ipse: quia dies Paschæ Iudæorum fuit 17. dies mensis primi Parascæ: & in nocte precedenti tradidit corpus suum: in nocte autem precedenti occidebatur pascha, & non erat fermentatum in domibus Iudæorum. Exodi & Leuit. 24. & Num. 28. Ergo ipse tradidit in azymo. Ex hoc sic habetur propositum: præcipue autem patet hoc Exodi 12. vbi dicitur, quod 17. die non erat fermentatum in domibus Iudæorum. Item sic videtur ex omnibus Euangelistis: dicitur enim Matth. 26. Prima die azymorum ac-

cesserunt discipuli ad Iesum dicentes, Vbi vis patemus comedere tibi pascha? Marc. autem 14. dicitur, Prima die azymorum, quando pascha immolabatur, accesserunt discipuli, &c. Luc. 22. Venit autem dies azymorum in quo necesse erat occidi pascha. Ioan. 18. Adducunt ergo Iesum ad Pilatum in prætorium: erat autem mane: ipsi vero non introierunt in prætorium ne contaminarentur, sed ut manducarent pascha. Hoc autem fuit in Parascæ quæ fuit 17. dies mensis lunaris quo vtuntur Iudæi, & precedenti nocte dederat corpus. Ergo 14. die ad vesperum. Nihil autem fermentatum erat tunc in domibus Iudæorum, ut probatur Exodi 12. Leuit. 24. Num. 28. Ergo dedit corpus suum in azymo: & ideo nos ita debemus facere.

2 Item, Iesus venit non legem soluere, sed adimplere, Matth. 5. ergo ipse ritum Paschæ non soluit, sed adimpleuit: ritus autem fuit comedere in azymo: ergo ipse corpus suum tradidit in azymo.

3 Item, Vetus pascha comedebatur in azymis: cum igitur nouum pascha continuetur ad vetus, statim in eodem genere panis inchoauit nouum: ergo in azymis dedit, & ita à nobis obseruari voluit.

4 Item constat, quod in veteri lege mysticam significationem habuit azyma cum quo agnus paschalis comedebatur: non significabat autem nisi sinceritatem & veritatem ab omni corruptione alienam. Cum igitur illa maior fuit in nouo pascha, quam in veteri, magis in azymis debet celebrari nouum quam vetus.

5 Item, 1. Corinth. 5. Itaque epulemur non in fermento veteri, nec in fermento malitiæ & nequitia, sed in azymis sinceritatis & veritatis. Ergo hæc signatio necesse est vt in aliquo representetur vt in signo ex parte sacramenti: non autem potest representari nisi in azymo: ergo conficiendum est in azymo, & non in fermentato.

6 Item, Principale sacramentum apud veteres fuit pascha. Si ergo ritum illius peruertisset Dominus, probabile esset, quod qui minora obiecerunt, & illud obiecerunt, dummodo secum in domibus comedere: ergo videtur, quod in azymo tradiderit, eo quod nunquam talium aliquod ei obiectum est.

7 Item, Alia huius sacramenti obseruauit, scilicet agnum assum comedendo, & de nocte Luc. 22. Ergo etiam azymos obseruauit: quia non est ratio quare vnum mutauerit, & non aliud.

SED CONTRA Ioan. 13. dicitur, Accipit Iesum panes, &c. & in græco habetur ἀπὸ τοῦ ζύμης, & hoc sonat panem fermentatum: ergo videtur, quod in fermentato tradidit corpus suum.

2 Item, Ioan. 13. Ante diem festum Paschæ sciens Iesus quia venit hora eius, &c. Ergo cæna fuit ante festum Paschæ: sed tunc Iudæi utebantur fermentato: ergo tradidit in fermentato.

3 Item, Cum Domini immolatio oblatione agni representaretur, debuit Dominus offerri tempore oblationis agni: sed antequam offerretur, ipse pascha cum discipulis manducauet: ergo ipse debuit horam paschæ veteris præuenire: sed tunc erat fermentatum in domibus Iudæorum: ergo ipse dedit in fermentato, quod ipse in domibus Iudæorum inuenit.

4 Item,

4 Item, Nos videmus, quod in aliis sacramentis quibusdam ritum illius gentis mutauerit, & mutari voluit ne iudaizare videretur: sicut in obseruatione sabbati, & circuncisionis, & in aliis: ergo præcipue debuit fieri hæc mutatio in principali, in quo maxima spes ponebatur: hoc autem fuit sacramentum paschæ: ergo ritum illius videtur mutasse: cum igitur ante traderetur in azymis, modo videtur tradi debere in fermentato.

5 Item, Legalium obseruantia est in toto noua: ergo præcipue in obseruatione principalis sacramenti: principale autem sacramentum fuit sacramentum paschæ: ergo illud in toto mutari debuit: ergo & in obseruatione azymorum.

6 Item, In hoc sacramento quatuor sunt principaliter obseruanda: scilicet affatio agni, initiatio postquam de sanguine, lactuce agrestes, & azymi: videtur autem, quod tria de istis cessauerunt: ergo & quantum cessare debuit, vt videtur.

7 Item, Leo Papa dicit, quod propter insultationem Iudæorum antiquitas tota Ecclesia statuit non iudaizare, ne iudaizare videretur: cum igitur hæc fuit consuetudo Patrum, videtur, quod & nobis sit obseruanda.

Solutio. Dicitur, quod confici potest in utroque, scilicet in azymo & fermentato de potestate verborum: sed de congruentia & iure & sine peccato non potest confici, nisi in azymo: & ideo Græci peccant erga congruentiam sacramenti, & contra in confectio: sed dicentes, quod non possit confici in azymo, nesciunt quid dicunt: sicut in pluribus alijs: quia modo non est vitium quod dicitur Apostolus, quod Græci sapientiam operantur, sed potius sapientiam & studium amittunt: & ideo multis assertionibus detinentur.

Ad primum ergo dicens, quod sicut ponitur indifferenter apud Græcos pro azymo & fermentato: & ideo in Veteri Testamento frequenter inuenitur, Panes azymos: & ideo nomen non sonat nisi panes, licet vsus loquendi excipiat in verbo panes fermentatos, quia illo vtuntur plures.

Ad aliud dicens, quod ante festum dicitur ante primam diem Paschæ, quæ sicut habetur Leuit. 17. fuit 17. dies lunaris mensis primi: sed sicut patet ex alijs Euangelistis Dominus ante, non die, sed precedenti nocte tradidit corpus suum, & comedit pascha: & tunc erat 14. dies ad vesperam: & tunc præceptum sub pena mortis erat: vt non esset fermentatum in domibus Iudæorum, Exodi 13. & ideo nihil probat illud.

Ad aliud dicens, quod Dominus non eodem tempore immolabatur, quo agnus immolabatur: quia sic crucifixus fuisse die 14. ad vesperum in nocte: quod patet esse falsum: sed potius conuenienter immolabatur, vt significaret post vetus nouum incipere, & ad suam passionem vimbram Veteris Testamenti terminari.

Ad aliud dicens, quod in his quæ non habent significationem suam nisi ex parte sui, Dominus finem imposuit: sicut agnus non immolatus, &c. huiusmodi. Sed illa quæ significant quod semper est faciendum, non mutantur sicut azyma, sicut expresse habetur ex verbis Apostoli 1. Cor. 6. D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Ad aliud dicens, quod non obseruamus illud vt legale, sed potius, vt competens sacramento nouæ legis: sicut etiam vtuntur aqua in baptismo, licet ipsi vsu fuerint aqua lustrationis.

Ad aliud dicens, quod sicut iam dictum est, illud non accipitur vt legale, quod etiam ante legem in oblatione Melchisedech Gen. 14. figuratum fuit, & Genes. 18. vbi Sara fecit panes subiectos azymos: sed potius vt nouum accipitur congruens significato sacramenti.

Ad ultimum dicens, quod hoc factum fuit ex dispensatione ad tempus: sicut etiam baptisus in nomine Christi: cessante autem irrisione Iudæorum, & cum præualeret in virtutibus Ecclesia & viribus, resumpsit vsus primæ institutionis sacramenti. Proteriores autem tales ritus temporalis dispensationis retinuerunt. Sicut enim narrat Leo Papa, primo conficiebatur in azymo: deinde ex causa prius dicta in fermentato: tertio iterum in azymo: & tunc in contrarium Græci litigare inciperunt.

ARTICVLVS X.

An aqua debeat admisceri vino, & quantum aqua, & qualiter peccent qui omittunt?

Quarto quæritur de admixtione aquæ: videtur enim, quod admisceri non debeat: quia aqua se Dominus non comparat: cum igitur illa comparatio congruitatem ad esse materiam frumento & vino, videtur quod aqua nullam habeat ad sacramentum congruitatem.

2 Item, Aqua insipidum est elementum: dicitur autem Sapien. 16. quod illud sacramentum habet omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem: ergo aqua non habet congruitatem ad ipsum.

3 Item, Aqua materia est alterius sacramenti, scilicet baptisus: cum igitur duorum sacramentorum non possit esse materia vna, sicut patet in singulis alijs, videtur quod aqua nec materia nec pars materiz esse debeat in sacramento Eucharistia.

4 Si forte tu dicas, quod aqua significat populum vniendum Christo, sicut aqua vnitur vino. Contra: Pani non adiungitur aliquid, & tamen significat corpus mysticum: ergo nec vino debuit aliquid adiungi, vt videtur.

5 Item, Vinum, vt habetur ex litera, conficitur ex diuersis vuis: per quam vuarum diuersitatem habet significare diuersitatem fidelium: cum igitur habeat in se vnum per quod potest representare fideles siue populum, non oportet quod hoc fiat per aliud elementum admixtum: ergo superfluum est apponere aquam.

6 Item, Quæ est causa quod pani non sit adiunctio alterius materiz, sed vino fit? & videtur, quod nulla, quia sub vtraque est totus Christus, vt supra habuimus: si ergo in vna parte non fit adiunctio, videtur etiam, quod in alia parte fieri non debeat.

VLTERIVS quæritur de quantitate aquæ admixtæ: cum enim vinum calidum sit vehementer

Quæst. 1.

meret actuum, videtur parum vini ponendum in multum aquæ: ergo videtur, quod possit adiungi ultra medicamentum.

2 Item quando vinum rubeum est, multum aquæ infunditur modico vino: cum igitur color sit dominantis, videbitur adhuc vinum dominari in mixtura: ergo videtur, quod ultra tres vel quatuor partes possit adiungi de aqua.

3 *ALTERIVS* queritur de speciebus aquæ vel assumende vel adiungendæ: quia quedam sunt aquæ acutæ, vt lixiua, & colatiua metallorum: de quibus agunt Alchimici: & cecilia tenuis, & pifana, & huiusmodi sunt aquæ quedam. Et queritur, Vtrum huiusmodi infusis, adhuc fiat consecratio? Et videtur quod sic: quia talis aqua vocatur aqua, &c. ergo videtur, quod cum ipsa fiat consecratio.

4 *SED CONTRA* obiicitur primo de aquæ infusione: constat enim, quod aqua simul cum sanguine fluxit de latere Domini: ergo etiam in sacramento non est separanda à sanguine.

2 Item, Sanguis iste lauat, sicut dicitur Ioan. 1. Ecce agnus Dei, &c. Et Apoc. 7. Lauerunt stolas suas, & dalbauerunt eas in sanguine agni. Ergo cum sanguine debet esse elementum ablutium: hoc autem est aqua: ergo cum sanguine debet esse aqua.

3 Item, Aqua populi sunt & gentes, vt dicitur Apoc. 18. Populi autem & gentes redempti sunt sanguine. Ergo à sanguine redemptionis non debet separari aqua: ergo aqua quæ signat gentes, non debet separari à calice.

4 Item, Leuit. 16. Moyses aspergens populum misit aquam sanguinis: cum igitur hoc præcesserit signo, debet sequi in veritate sacramenti nouæ legis: ergo aqua calici est admiscenda.

5 *SED TVNC* queritur, Qualiter peccent qui omittunt? Et videtur, quod mortaliter: quia ipsi peccant contra statutum vniuersalis Ecclesiæ: tale autem statutum orones obligat: ergo peccant mortaliter veniendo contra hoc. Item, Illi non ostendunt in signo redemptionem sanguinis ad populum pertinere: cum igitur hoc omnimode sit ostendendum, videtur quod ille grauitur peccet, qui non facit.

2 Item, 1. Corinth. 11. dicitur, quod indigne accipit sacramentum qui aliter celebrat sacramentum quam statutum est: sed non apponens aquam, aliter celebrat quam institutum est: ergo indigne accipit: sed nihil facit hominem indignum sacramento nisi mortale peccatum: ergo ille peccat mortaliter non apponendo aquam.

3 *ALTERIVS* videtur, quod in parua quantitate sit aqua admiscenda: dicitur enim in litera, quod aqua est absorbenda à vino: hoc autem non fit si vis actionis aquæ aliquam habet proportionem ad vim actiuam in vino: ergo ita parum oportet esse, quod nullam habeat proportionem ad vim actiuam vini: ergo non potest esse tertia vel sexta, vel notabilis ad sensum pars proportionalis.

2 Item, Ex quo non apponitur nisi in signum & vna gutta illa significat omnem populum, sicut totum mare: videtur quod stultum sit apponere multum.

3 *ALTERIVS* obiicitur de speciebus aquarum: constat enim, quod quando operatur ars cum natura, scilicet per virtutes actiuas & passiuas in

natura, dat speciem licet debilem, & non diu manentem, quia aliter nulla essent opera alchimicorum: sed quedam aquæ fiunt operante arte per actiuas & passiuas qualitates in natura, vt superius enumerantur: ergo in illis est aliqua species immixtionis: ergo cum propria aqua admiscenda sit, videtur quod tales aquæ non sunt admiscendæ.

4 *SOLVTIO.* Dicendum, quod absque dubio aqua calici debet admisceri: puto etiam in parua quantitate: quia in parua quantitate nullam periculum est, sed in magna posset esse periculum, vt probant vltimo inductæ obiectiones.

5 *DICENDVM* ergo ad primum, quod aqua cum admiscetur sanguini, non admiscetur vt materia, sed potius vt signum populi coniungendi redemptori in opere redemptionis, & absorbenda à vino: vnde non est mixtio proprie loquendo, sed transmutatio aquæ in vinum, sicut videtur velle Philosophus primo perigeneseos, quod non est mixtio si gutta aquæ, 10. amphotis vini infundatur: vnde bene conceditur, quod aqua nec materia est, nec materiz pars, sed transit in vinum, & saporosa facta per vinum retinet tantum relationem signi ad populum vnitum in eodem spiritu redemptori in opere redemptionis.

6 *AD ALIVD* dicendum, quod aqua ideo adiungitur, quia insipidus est populus, vt ex ipsa coniunctione accipiat simul & vini speciem & saporem: sicut populus saporem spiritus & gratiæ non habet nisi à Christo.

7 *AD ALIVD* dicendum, quod aqua non est materia huius sacramenti, nec pars materiz: quia in consecratione non manet in sua specie, sicut aliz materiz sacramentorum: sed potius transit in vini speciem & saporem vnde illa obiectio supponit falsum.

8 *AD ALIVD* dicendum, quod adiunctio fit vino, & non pani, propter tres causas: quarum vna est ex parte materiz, & altera ex parte signi signatis sacramenti: tertia ex parte finis sacramenti. Prima ex parte materiz sumpta est: quia panis est sicum elementum sacramenti & grossum: & tali non est aliquid admiscibile facile, quod assumatur ab ipso, & trahatur ad suam speciem & saporem: sed vinum humidum est habens calorem acutum diuidentem, & ex vtraque parte aliquid facile permiscetur sibi ad suam speciem & saporem, & ideo conuenientius est vt fiat admixtio in vino, quam in pane. Alia causa est: quia corpus Christi in prima oblatione cum pendit in cruce non fuit adiunctum alicui alij, sed sanguis profluxit à latere cum aqua: & ideo congrue illi aqua adiungitur. Tertia causa est: quia sanguis significat redemptionem, vt supra habitum est, quæ tota suscepta est propter populum: sed non sic est de corpore, & ideo conuenientius sit permixtio aquæ significantis populum cum vino, quam cum pane.

9 *AD ALIVD* dicendum, quod corpus ex parte suæ compositionis est ex heterogenis siue dissimilibus: sed sanguis homogenus est & similis in omnibus partibus: & ideo magis habet in se vnde significet diuersitatem membrorum corporis, quam sanguis: & ideo additur elementum diuersum vino: nec hoc sufficit, quod fluit ex diuersis vis: quia fluens est vnus nature, & diuersitas vuarum non remanet in vino, sicut manet diuersitas membrorum in corpore.

A D

*AD ALIVD* patet solutio per ante dicta.

10 *AD ID* quod vltius queritur, dicendum quod minima quantitas sensibilis sufficit, vt dictum est: sed magna est in periculo: quia si per admixtionem aquæ vinum corrumpitur à specie sua, non erit consecratum: & hoc non est de facili saporabile: quia etiam aqua in vase super vinum posita, ita quod os vasis aquæ sit versus super os inferioris vasis & in vino, contrahit vini saporem & colorem: & tamen manet aqua: sicut fit cum aqua in vase stricti oris & longi ponitur in sirula plena vini: & ideo non consentio illis qui dicunt, quod potest poni medietas, vel tertia, vel quarta: sed videtur mihi ponenda in parua valde quantitate, præcipue si vinum est valde debile.

11 *AD ID* autem quod contra obiicitur, dicendum quod sapor non plene indicat speciem nec virtutem vini in mixto: quia non est vinum, nec est aqua, sed medium inter vtrumque.

12 *AD ALIVD* dicendum, quod color adhuc minus indicat: quia cum aqua aliquem colorem actu non habeat, de facili recipit omnem colorem ex modico valde immutante: præcipue cum etiam sine vini admixtione recipit colorem vini & saporem, modo supra dicto, si vas aquæ operi & stricti oris in sirula vel in dolio vini immittatur.

13 *AD ID* quod vltius queritur de speciebus aquæ assundendæ, dicendum quod vna aqua dicitur quæ facit aquæ operationem & actum: sicut illa quæ est in imperu purificandi & refrigerandi. Vnde species aquæ de quibus dictum est, corruptæ sunt ad aliam speciem, ex quo non faciunt operationem, licet in eis abundet elementum aquæ: & huius ratio etiam dicta est in questione de materia baptismi.

14 *AD ID* autem quod postea queritur, Quantum peccet qui omittit apponere aquam? Dicendum, quod sine aqua bene fit consecratio: eo quod aqua nec sit materia sacramei, nec pars materiz, vt dictum est: & ideo dicendum est de causa omissionis: illa enim potest esse hæresis, aut contemptus, aut negligentia: & primis duobus modis est peccatum mortale contra ritum sacramenti ordinatum ad hæresim vel scissuram. Tertio modo distinguendum mihi videtur in causa negligentiz, scilicet quod hæc vel est detestio, vel occupatio circa vana, vel circa illicita. Si primo modo non peccat mortaliter: sed corripendus est grauitur, ne circa hoc de cætero negligens inueniatur. Si secundo modo, aut hoc est ex cura vana, & temporaliam quæ pertractat, aut ex inopinata surreptione: & primo quidem modo grauitur peccat: & si mihi contingeret, facerem emendam tanquam pro peccato mortali. Secundo autem modo orandum est pro ipso: quia non peccauit mortaliter: sed indiget adiutorio contra tentatorem. Tertio autem modo quando scilicet fit ex occupatione circa illicita, non est dubium quin peccet mortaliter.

15 *AD ID* autem quod videtur probare, quod semper peccet mortaliter, dicendum quod appositio aquæ non est de principalibus sacramenti, sed de adiunctis ad ampliores significationem.

16 *AD ALIVD* dicendum, quod non celebrat aliter quam institutum est: quia nec formam mutat, nec materiam, licet aliquid omittat de

non principali. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

## ARTICVLVS X.

*An species sacramentales aliis liquoribus admixta, corrumpantur an maneat salua?*

17 *Q*uinto queritur questio difficillima harum specierum quando aliis liquoribus admiscetur. Videtur enim, quod nunquam corrumpantur per admixtionem aliquam: corpus enim gloriosum diuinum non est admiscibile corpori non glorioso: post consecrationem autem est corpus gloriosum & diuinum: ergo non admiscetur alicui.

18 Si forte tu dicas, quod species admiscetur & corrumpuntur, & corpus euolat in cælum: hoc videtur non esse intelligibile: quia habet Philosophus primo de generatione, vbi distinguit quæ miscibilia sunt, & quæ non, quod accidentia nec sibi nec aliis sunt miscibilia: constat autem, quod non remanent ibi nisi pura accidentia: ergo non admiscetur aliis corporibus vel accidentibus.

19 Item, Generatio & corruptio sunt duobus modis, scilicet simpliciter, & secundum quid: constat autem quod vtraque est substantiz: vna quoad acceptionem vel amissionem formæ substantialis: alia secundum acceptionem vel amissionem formæ accidentalis: ergo neutra erit accidentis secundum se: ergo videtur, quod cum hæc sint accidentia, secundum se nunquam resoluantur in aliquid aliud.

20 Item, Vnumquodque quod corrumpitur, secundum suum esse corrumpitur: sed accidentis esse est inesse, vt dicit Philosophus: ergo non corrumpuntur nisi secundum inesse: & sic non corrumpuntur hic, & non possunt alio modo corrumpi: ergo simpliciter non corrumpuntur: sed manent incorruptibilia: & sic species panis & vini semper manent.

21 Item, Aristotel. circa finem primi physico- rum dicit, quod contraria nec patiuntur nec agunt adinuicem sine materia subiecta: sed quæ non agunt nec patiuntur adinuicem, nunquam se corrumpunt: ergo accidentia hoc modo accepta, nec se corrumpunt adinuicem, nec corrumpuntur ab aliis: sed hoc modo accipiuntur in sacramento post consecrationem factam: ergo nec à seipsis nec ab aliis vnquam corrumpuntur.

22 Præterea, Putrefactio quæ est in hostia diu referuata post consecrationem, constat quod non primo refertur ad corpus diuinum gloriosum: ergo necesse est, quod referatur ad aliquid primo corruptum: constat autem quod hoc non est accidens: quia hoc secundum esse dependet ad aliud primum, si non est ibi aliquid pro substantia: ergo putrefactio quæ ibi apparet, ad nullum primo putrefactibile potest reduci, quod non capit intellectus hominis.

23 Si forte tu velis dicere, secundum quod quidam scripserunt & dixerunt, quod post consecrationem peracto officio sacramenti redit substantia prima, scilicet sub specie panis & vini, & per illam substantiam permiscetur alijs corporibus

P 4

bus & putrefe & corrumpitur: Contra: Ille re-  
ditus aut eſt quia ſubſtantia ſub accidentibus ſit  
ſeruata: aut quia creatur de nouo ſub accidenti-  
bus. Si primo modo: hoc non eſſe poteſt: quia  
ſicut ſupra habitum eſt, illa conuertitur in cor-  
pus Chriſti, & poſtea non dimittitur ei aliquid.  
Si ſecundo modo: hoc iterum falſum eſt: quia  
quandiu dicentur poſſunt ſpecies manentes, tandiu  
inducatur eſſe corpus Chriſti: ergo ſub illis acci-  
dentibus nunquam cauſatur alia ſubſtantia. Præ-  
terea, Cum incipit putrefieri, conſtat quod ad  
huc manent ſpecies: ergo corpus Chriſti eſt ad-  
huc ſub illis, & non alia ſubſtantia. Præterea,  
Non diceretur hic vere eſſe corpus Chriſti ſi acci-  
dentia illa ducerent in aliam ſpeciem, quam in  
corpus Chriſti: cum igitur verum eſt dicere hoc  
eſſe corpus Chriſti accidentibus manentibus, con-  
ſtat quod ſub illis accidentibus nunquam alia  
ſubſtantia quam corpus Chriſti erit.

Et ita videtur nihil eſſe dictum, quod redeat  
alia ſubſtantia: & ideo fuerunt alij dicentes, quod  
accidentia illa in permixtione & corruptione con-  
uertuntur in ſubſtantiam, & vt ſubſtantia cor-  
rumpuntur & permixcentur. Sed quod hoc nihil  
ſit, de ſatis probatur ſic: Accidentia illa nec ſunt  
vnius generis nec vnius ſenſus, ſed quoddam eſt  
quantitas, quoddam qualitas, & quoddam eſt gu-  
ſtus, & quoddam viſus: ergo ſi conuertuntur in  
ſubſtantiam, non conuertuntur in ſubſtantiam vnius  
generis & vnius ſenſus, ſed tranſeunt in diuerſas  
ſubſtantias eſſe genere & ſenſu, & hoc nihil eſt di-  
ctum. Si autē dicatur, quod tranſeunt in ſubſtantiam  
eiuſdem generis: tunc quaeritur quæ ſit huiusmodi  
conuerſio qua diuerſa genera tranſeunt in vnum  
genere & numero. Item Cum plura ſint acciden-  
tia, videtur quod plures ſint ſubſtantia conſtituta  
ex illis: & hoc non eſt verum. Item, Philoſophus  
dicit, quod ex accidente non fit ſubſtantia: ergo acci-  
dentia illa non conuertuntur in ſubſtantiam.  
Ideo iterum fuerunt alij qui dixerunt, quod  
ſolum vnum illorum accidentium conuerteretur  
in ſubſtantiam, ſcilicet quantitas, & alia affice-  
rent illam ſubſtantiam, ſicut prius fecerunt ſub-  
ſtantiam panis & vini. Sed hoc ridiculum eſt: quia  
ex quantitate non fit ſubſtantia, vt dicit Philoſo-  
phus. Præterea, Cum illa ſubſtantia ſit quanta,  
vnde venit quantitas illa, ſi ita tota tranſubſtan-  
tiata eſt in ſubiectum: oportet enim quod ex ſola  
quantitate fiat quantitas & ſubſtantia: & hoc non  
eſt verum: ergo patet, quod illud nihil eſt dictum,  
& non intelligibile.

*Solutio.* Dicendum mihi videtur ſine præ-  
iudicio aliorum, quod accidentia per ſe miſcentur  
& corrumpuntur, vel in tranſitu ad aliud ſubie-  
ctum, vel in corruptione in non eſſe. Ad hoc au-  
tem intelligendum videntur mihi duo conſide-  
randa. Vnum eſt, quod nos ideo dicimus formam  
ſubſtantialem & accidentalem vnam numero  
non poſſe eſſe in duobus ſubiectis ſucceſſiue: quia  
iſta non eſt ſecundum ſe, ſed ſemper habet eſſe in  
ſubiecto: & quando non eſt in illo, tunc ſimpli-  
citer non eſt: quia ſi iſta extra ſubiectum eſſet  
& non in ſubiecto, nos diceremus, quod ſicut  
vnum & idem mobile tranſfertur de loco ad lo-  
cum: ita vna & eadem forma tranſferretur de  
ſubiecto ad ſubiectum. Aliud eſt, quod ideo acci-  
dens apud naturam nec agit nec patitur ab alio  
ſine ſubiecto: quia non eſt ſine ſubiecto: & ideo

ſubiectum non confert iſti virtutem agendi, vel  
patiendi, ſed potius ſuſtinet iſtum tantum: & ideo  
ſubiectum neutri eſt contrarium: ſed ſi eſſet ſe-  
cundum ſe ſine ſubiecto, abſque dubio propria  
virtute ageret & pateretur: cum igitur ſecundum  
opinionem celebriorem & magis catholicam for-  
ma illa maneat ſine ſubiecto, dico quod per ſe  
poſſunt agere & pati admixtionem & putrefa-  
ctionem, & per ſe in aliud ſubiectum tranſferri:  
ſed ex illo ipſo quod tranſferuntur, non poſſunt  
tranſferri in tertium: quia quod abſque ſubiecto  
eſſe potuerunt, habuerunt ex hoc quod fuerunt  
in myſterio ſacramenti per modum ſignatiuum,  
& hoc modo non ſunt in tertio vel quarto vel  
deinceps ſubiecto in quod tranſferuntur à ſecun-  
do. Huius autem ratio infra ſupra vltimum  
capitulum huius diſtinctionis explicabitur. His  
habitibus facile eſt reſpondere obiectionibus.

*Dicendum* ergo ad primum, quod corpus  
glorioſum diuinum, nec miſceretur, nec corrumpi-  
tur: ſed ſpecies in ſe manentes ex mixtione vel  
corruptione in aliud tranſeunt: & tunc non eſt  
ibi corpus Chriſti.

*Ad aliud dicendum*, quod Philoſophus  
non conſiderat niſi accidentia quorum eſſe eſt  
ineſſe: & non illa quæ ſunt ſecundum eſſe poten-  
tia diuina ad myſterium ſacramenti.

*Ad aliud dicendum*, quod generatio  
phyſica ſiue ſit ſimpliciter, ſiue ſecundum quid,  
ſemper eſt ſubſtantia, vt dictum eſt: hic autem  
eſt alia mutatio, eo quod accidens hic manet  
ſine ſubiecto poteſtate diuina ad vſum ſacramenti  
fidei & Eccleſiæ.

*Ad aliud dicendum*, quod hoc intelli-  
gitur de accidente quod totum dependet ſecun-  
dum eſſe ad ſubiectum in quo eſt: talia autem ac-  
cidentia non ſunt hic, ſed potius ex poteſtate  
diuina ſuſtentata ſunt ſine ſubſtantia, ideo vt com-  
pletur ſignificatio ſacramenti fidei & Eccleſiæ.

*Ad aliud patet ſolutio per antedicta*: quia  
hoc non eſt ideo vt materia conueniat de eis  
virtutem qua agant adinuicem & patiuntur, ſed  
potius quia non agant niſi ſint: & non ſunt niſi  
quia ſunt in materia vtriuſque in communi in  
potentia: vnde ſi ſine materia eſſent calidum & fri-  
gidum, tunc ſine materia repugnarent adinuicem,  
& alterum corrumpere reliquum.

*Ad aliud dicendum*, quod ſine præiudi-  
cio loquendo putrefactio eſt in quantitate ho-  
ſtiæ primo: quia hæc eſt ante ſaporem & colo-  
rem, vt infra probabitur: & eſt in ea alio corrup-  
pente, ſcilicet qualitatibus æris actiuis, vel alte-  
rius corporis: vel ex eo quod illæ qualitates  
quæ ſunt in hoſtia, actus contrarios habent, &  
reſoluunt eam.

*Ad obiectum autem dicendum*, quod  
in phyſica putrefactione tenet hoc: quia in illis  
accidens dependet à ſubiecto, & non hic. Si au-  
tem obiicitur, quod illa putrefactio ſit phyſica,  
dico quod iſta quidem phyſica eſt, ſed non eſt  
phyſice exiſtens, ſed potius virtute diuina. Sed  
adhuc tunc obiicitur, quod virtus diuina conſer-  
uans eſt potentior omni corrupente: & ſic non  
deberent ſpecies illæ corrumpi. Ad hoc dicendum  
videtur, quod virtus diuina non conſeruat &  
continet niſi ad actum ſacramenti: & ideo con-  
ſeruatio eius non impedit corruptionem earum  
ſecundum eſſe naturale quod habent in ſe.

Ad

*Ad id autem quod obiicitur contra opinio-  
nes inductas, videtur eſſe concedendum: ſed tamen  
in rebus diſſicilibus nulli præiudicandum eſſe vi-  
detur, niſi ſoli errori, vbi ille apertus cognoscitur:  
quia quædam ſubſunt fidei quæ ratione penetrari  
non poſſunt: & Deus poteſt facere pluſquam poſ-  
ſumus intelligere: quia non erit impoſſibile apud  
Deum omne verbum.*

ARTICVLVS XI.

*An aqua & vinum qua miſcentur in ca-  
lice poſſunt ſeparari?*

*Deinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Quæ  
copulatio ſit aquæ & vini, ſicut miſceretur in  
calice Chriſti, vt mixtio illa non poſſit ſeparari,  
&c.] Hoc enim falſum videtur: quia dicit Philoſo-  
phus, quod mixta ſeparari poſſunt.*

*Præterea, Si vinum habeat aquam mixtam,  
vt dicunt alchimici, contingit eam ſeparari mul-  
tis quidem modis, quibus extrahitur ſubſtantia à  
ſubſtantia in qua eſt, & vnus modus ſufficiat gra-  
tia exempli: cum enim ſimile attrahit ſimile, &  
poroſum præcipue trahat humidum: ſi in vinum  
mixtum mittatur iuncus decorticatus ficcus ex  
ſimilitudine nature, quia creſcit in aqua, attrahit  
ſimile, & ex poroſitate trahit humidum: ergo ex  
poroſitate & ſimilitudine aquæ nature trahit  
humidum aqueum relinquendo vinum: ergo hoc  
modo ſeparabitur aqua admixta: ergo ſeparabilis  
eſt: & hoc eſt contra literam. Item, Contra ritum*

*Eccleſiæ & fidem: quia Eccleſia ordinat & di-  
cit, quod aqua abſumitur à vino, ita quod tran-  
ſeat in ſpeciem vini & ſaporem, ſicut prius di-  
ctum eſt.*

*Si forte tu dicas, quod non eſt ſeparata  
aqua per hunc modum: ſed eſt vinum quod con-  
trahit iuncus ſiue ſcirpus. Contra: Proberetur vi-  
ni fortitudo & ſapor ante immiſſionem ſcirpi  
ſiue iunci: & poſt extractionem: & inuenietur  
poſt fortius & ſaporofius, quam ante: hæc au-  
tem intensio ſaporis & fortitudinis non poteſt  
eſſe niſi ex remotione contrarij, quod eſt humi-  
dum aquæ: ergo iuncus extrahit aquam, vt vi-  
detur: ergo falſum dicit in litera. Alia autem poſ-  
ſent poni quibus hoc docetur fieri: ſed quia  
hoc naturale & magis apparet eſt, illud ſuf-  
ficiat.*

*Solutio.* Dicendum, quod iuncus ſub  
ſtantiam aquæ non trahit ex omni humido, ſiue  
ſit mixtum, ſiue purum: ſed quanto eſt pluſ  
mixtum, tanto pluſ trahit, quia pluſ inuenit: &  
quanto purius, tanto trahit minus, quia minus in-  
uenit: vnde non ſeparatur eadem aqua inſuſa: ſed  
potius ſubſtantia aquæ in vino quæ actu vini eſt,  
ex qualitatibus aquæ in iuncu exiſtentibus conuer-  
titur ad naturam aquæ & trahitur. Vinum enim,  
vt ait Philoſophus in 4. meteororum, eſt ſpecies  
aquæ: & ſunt in eo partes debiliores, citius quam  
alix ad naturam aquæ tranſmutabiles: & illas at-  
trahendo alterat iuncus vel ſcirpus: & ideo non  
eſt ſeparatio, ſed potius corruptio quarundam  
partium vini magis debilium: & per hoc patet  
ſolutio ad totum.

*Iulius Papa.*

**S**I vero quaeritur, An irritum ſit quod geritur, ſi aqua præ-  
D  
termittatur? Audi quod ſequitur in eodem canone: Non  
De cõſe.  
diſt. 1.  
cap. Non  
debes.  
De cõſe.  
diſt. 2.  
c. Sicut  
in ſancti-  
ficatio-  
ne.  
De cõſe.  
diſt. 1.  
cap. Et  
Scriptu-  
ra.  
Iam. 6.  
1020. 12.  
potest, inquit, calix Domini eſſe aqua ſola aut vinum ſolum  
niſi vtrumque miſceatur. Item Cyprianus, Calix Domini  
non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrumque miſceatur: ſicut  
nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, nec aqua ſola, niſi vtrum-  
que fuerit adunatum, & panis vnius compage ſolidatum. Siquis ta-  
men non intendens introducere hæreſim, obliuione vel ignorantia  
aquam prætermiſerit, non videtur eſſe irritum ſacramentum: ſed ille  
grauiter eſt corripendus. Nam & Græcorum Eccleſia non apponere  
aquam dicitur. Quod etiam ex dictis Cypriani videtur poſſe colligi:  
ait enim, Siquis de antecęſſoribus noſtris vel ignoranter vel ſimpli-  
citer non hoc ſeruauerit, quod nos Dominus facere & exemplo &  
magiſterio docuit, poteſt ſimplicitati eius indulgentia Domini venia  
concedi. Nobis vero non poteſt ignoſci, qui nunc à Domino in-  
ſtructi ſumus vt calicem Domini cum vino mixtum, ſecundum quod  
Dominus obtulit, offeramus. Ex hoc videtur, quod ſiquis ſimpli-  
citer vel ignoranter vinum offerat ſine aqua, ſacramentum conficiat.  
Aqua vero nullatenus ſine vino poteſt offerri in ſacrificio, nec panis  
niſi de frumento, nec granum frumenti niſi redactum fuerit in pa-  
nem: quia Chriſtus & panem ſe dicit, & grano frumenti ſe com-  
parat.

parat. Quod ergo supra dictum est non posse vinum solum offerri, determinari oportet: recipit enim exceptionem. Non potest, nisi simpliciter vel ignoranter fiat: vel, non potest, id est, non debet. Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex prædictis, quod Christus vinum aqua mixtum dedit discipulis. Corpus vero tale dedit, quale tunc habuit, id est, mortale & passibile. Nunc vero sumitur à nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficientiam. Eucharistia quoque intincta non debet dari populo pro supplemento communionis: quia non legitur Christus alicui discipulorum præbuisse panem intinctum nisi Iudæ. Tunc vero non accepit Iudas corpus Christi, sed tantum panem: corpus vero & sanguinem Christi ante cum aliis discipulis perciperat.

ARTICVLVS XII.

*An calix possit esse aqua sola, aut vinum solum, aut mixtum ex utroque?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit [Quod ergo supra dictum est non posse vinum solum, &c.] Videtur enim expositio nihil valere, cum dicit [Nisi simpliciter fiat, vel ignoranter] Quia simplicitas vel ignorantia sunt dispositiones consecrantis, & non de esse sacramenti: ergo non faciunt ad hoc quod fiat consecratio, vel non fiat, sed potius quod meritorie vel non meritorie fiat.

**Solutio.** Dicendum, quod posse hoc non est posse sacramenti: sed potius posse iuris ex ordinatione Ecclesie & congruentia sacramenti, vt supra dictum est: & per hoc patet solutio.

ARTICVLVS VIII.

*Quale corpus Christus dedit discipulis suis, an mortale & passibile, vel immortale & impassibile?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Corpus vero tale dedit, quale tunc habuit, &c.] Circa hoc ante literam videntur tria esse querenda: quorum primum est, Quale corpus dedit discipulis, vtrum scilicet mortale & passibile, vel immortale & impassibile: Secundum, Et quid esset si seruatum fuisset in pyxide vsque in triduum, vel celebratum fuisset in triduo, vel de nouo confectum: Tertium, Vtrum ipse sumpsit corpus suum, quando illud dedit discipulis suis, an non?

**AD PRIMUM** obiicitur sic in litera: & 1. Cor. 11. sunt eadem verba in Glossa, quod ipse dedit corpus quale tunc habuit: tunc autem habuit passibile: ergo dedit corpus suum passibile.

**2** Item, Innocent. in lib. de sacramentis, Tale Dominus dedit corpus discipulis, quale tunc habuit: constat autem, quod habuit passibile: ergo passibile tradidit.

**3** Item, Veritatis non est fingere: sed Christi

stus est veritas: ergo Christi non est fingere: sed fingere est alterius modi exhibere quam est: ergo Christus se in sacramento alterius modi non exhibuit quam fuit: sed fuit passibilis: ergo passibile & mortale corpus dedit discipulis.

**4** Item, Hoc accipitur ex modo loquendi, cum dicit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: tradendum enim corpus in futuro esse non poterat nisi mortale, quia aliter traditio non intulisset ei passionem: cum ergo idem portexerit discipulis, videtur quod fuerit sub eadem dispositione: ergo passibile præbuit.

**5** Item, Detur, quod dedit impassibile: ergo fuit impassibile, & in cruce fuit passibile: ergo fuit simul passibile, & non passibile: sed impassibile & non passibile aut æquipollent, aut vnum sequitur ad aliud: ergo simul fuit passibile, & non passibile: sed si fuit non passibile: ergo non fuit passibile: quia negatiua de prædicato finito, & affirmatiua de prædicato infinito æquipollent: ergo simul fuit passibile, & non fuit passibile in eodem tempore: ergo contradictoria verificantur de eodem in eodem tempore, quod est impossibile.

**6** Si forte tu dicas, quod hoc non sequitur: quia respectu diuersorum accipiuntur, scilicet respectu formæ sacramenti secundum quam est impassibile, & respectu formæ naturalis propriæ secundum quam est passibile. Item respectu summentium sacramentum est impassibile, & respectu lanceæ & crucis passibile. Si, inquam, sic dicas. Contra: Passibile & impassibile sunt qualitates absolutæ fluentes à naturali potentia vel impotentia patiendi: ergo siue comparentur ad aliud siue non, semper sunt vno modo: constat autem, quod Christus tunc non habuit naturalem impotentiam patiendi, id est, qua non pateretur accedente læsuo inferente passionem: ergo à nulla comparatione potuit esse vel fieri impassibile, non alterata in eo natura passibili: constat autem, quod sacramentum in eo non alterauit naturam: ergo dedit corpus suum passibile, & nullo modo impassibile.

**SED CONTRA** hoc obiicitur, Matth. 17. *Sed contra.* super illud transfiguratus est ante eos, Glossa illud corpus quod habuit per naturam dedit discipulis in cena non mortale, non corruptibile. Hoc expresse dicit: quia dedit incorruptibile, cum tamen haberet passibile.

**2** Item,

**2** Item, Leuit. 11. super illud, Si fuerit oblatio de sanguine, &c. dicit Glossa, Carnem suam ante passionem esui non aptam, esui aptam fecit. Constat autem, quod passibilis non esset esui apta: ergo fecit eam impassibilem.

**3** Item, Hugo de sancto Vict. Tenebat se in manibus, tenens erat mortalis, tentum immortale: sed hoc erat corpus quod dedit discipulis: ergo corpus dedit immortale & impassibile. Item, Hugo. Ego absque præiudicio veritatis magis ad hoc accedo, vt illud impassibile & immortale quantum pertinet ad sanctificationem sacramenti tradidisse dicitur: si enim hoc esse potuit, quod ipse seipsum manibus gestaret, & corpus suum sine corruptione sui edendum distribuit: & tamen qui dedit & qui dabatur, & qui portabat & qui portabatur, idem esset: quid mirum si dicitur, quod ipse in eo quod dabatur, erat immortalis, & in eo quod dabatur, mortalitatis fuit, non duo, sed vnus.

**4** Item, Passibile patitur accedente læsuo: si ergo ipse dedit illud passibile, patiebatur accedente læsuo: attritio autem dentium læsuum est: ergo patiebatur & occidebatur masticatione discipulorum, quod falsum est: ergo non dedit corpus suum passibile & mortale, vt videtur.

**Solutio.** Dicendum, quod circa hanc questionem ambæ partes habent suos defensores: & illi qui sequuntur Hugonem de sancto Vict. dicunt, quod Dominus ante resurrectionem suam, vsum quatuor dorum corporis assumpsit, quauis non assumpsit habitum: actum enim siue vsum subtilitatis assumpsit, quando ex vtero matris clausus pudoris repagulis exiit: vim autem agilitatis, quando sicco vestigio super vndas ambulauit: claritatis autem, quando resplenduit facies eius in monte Thabor, quando transfiguratus est ante discipulos: sed actum impassibilitatis in cena, quando corpus suum discipulis dedit, non passibile secundum actum, licet habitus esset passibilis: quia (sicut dictum est) ipse non assumpsit habitum dorum, sed tantum actum: & hæc est sententia Magistri Hugonis de sancto Victo. & tunc patet solutio ad omnia primo obiecta, præter duo, scilicet quod obiicitur de fictione: & verificatione contradictoriorum simul de eodem.

**AD PRIMUM** ergo illorum dicendum, quod non erit fictio (vt dicit Augustinus) nisi quando ordinatur ad deceptionem: vnde etiam dicitur Lucæ vltim. quod finxit se longius ire, nec reputatur fictio nisi bona: vt dicit August. quia non ordinatur ad decipere, sed potius ad instructionem: vnde sicut ipse ostendit discipulis claritatem, ne de morte sua nimis tristarentur & turbarentur: ita in cena propter instructionem resurrectionis ostendit eis impassibilitatem, & in aliis locis actus aliarum dorum.

**AD ALIUD** dicendum, quod non erat ibi aliqua oppositio contradictionis: quia æquiuoce sumuntur passibile, & impassibile mortale & immortale: passibile enim & mortale sumuntur secundum habitum, sed immortale & impassibile secundum actum: vt idem sit impassibile & immortale, quia non patiens, & non mortuus in distributione sacramenti. Hoc autem qui dicitur, potest, & habet vnde respondeat obiectis. Ego autem magis assentio alteri opinioni quam Magister tangit in litera, & Glossa 1. Corinth. 11. &

Innocentius in libro de sacramentis, scilicet quod passibile dedit corpus suum: & ideo etiam in memoriam passionis frequentatur sacramentum ab Ecclesia.

Ad hoc autem quod primo obiicitur, dicendum quod Glossa sic intelligitur, scilicet quod dedit immortale & impassibile, id est, non passum, & non mortuum in sacramento vel sacramenti susceptione: & huius non est causa quod fuit impassibile, sed causa in solutione patebit.

**AD ALIUD** dicendum, quod illa Glossa Leuitici non intelligitur de impassibilitate, sed potius quia corpus in figura & forma humana non est esui aptum, ideo tradidit illud sub forma panis sub qua est esui aptum.

**AD ALIUD** dicendum, quod illa fuit opinio Hugonis quam non tenemur sequi, nisi velimus. Si tamen velimus sustinere quod dicunt, dicemus, quod ipse refert hoc ad id quod non patiebatur secundum actum sub sacramento: sed causam huius non determinat: & ego non credo, quod hæc fuit causa quod impassibilitatem assumpsit, quia nulla ad hoc cogit necessitas, vt iam infra patebit.

**AD ALIUD** dicendum, quod illa propositio verissima est, qua dicitur, passibile patitur accedente læsuo: sed in sacramento nullum accessit sibi læsuum: quia sicut habebimus in sequenti distinctione à Magistro determinatum, masticatio & diuisio non referuntur ad corpus Christi, sed ad formas tantum siue species accidentales: hoc tamen puto fuisse quod coegit eos qui diuersa sunt opinati à Magistro hic, quod dederit corpus suum impassibile: vnde cum hoc, sicut iam patuit, nihil omnino cogat, patet quod non est ratio quare dicatur corpus suum impassibile tradidisse.

ARTICVLVS XIV.

*Quid de corpore Christi esset factum, si ab aliquo discipulorum fuisset consecratum in triduo, aut seruatum in pyxide: an anima existens in limbo etiam poterit esse in corpore consecrato.*

**S**ecundo queritur, Quid esset de corpore illo factum, si ab aliquo discipulorum fuisset seruatum per triduum, vel ab aliquo eorum de nouo confectum vel consecratum? Cum enim vnum & idem numero esset corpus quod peperit in cruce, & quod seruabatur in pyxide: videtur, quod quodcumque accidit ei in cruce, totum hoc acciderit ei in pyxide: sed in cruce vulnerabatur, lanceabatur, iridebatur, potabatur acetos: ergo & in pyxide fiebat ei quodlibet istorum: & hoc plane falsum est: quia crucifixio & huiusmodi ad vsum hominum fuerunt, & nihil talium videbatur in pyxide fieri ei corpus.

**2** Si autem tu dicas, quod in pyxide non crucifigebatur, tunc videtur quod contradictoria verificantur de eodem in tempore vno & eodem: in cruce enim occidebatur, & non in pyxide, & in eodem tempore ipsum erat idem existens: ergo vnum & idem existens vno tempore crucifigebatur & non crucifigebatur, siue moriebat & non moriebat, quod non capit intellectus.

**2** Item,

2. Item, Aut moriebatur in pyxide, aut non moriebatur: sed non moriebatur: ergo idem homo eodem tempore erat mortuus & vivus, quod nec fides ad mirum, nec intellectus capit. Si moriebatur aut eodem genere mortis quo extra pyxidem moriebatur, aut non. Si non: ergo duobus generibus mortis moriebatur Christus, quod iterum abhorret Scriptura. Si eodem, sed extra moriebatur crucifixione: ergo & in pyxide moriebatur crucifixione: sed moriens crucifixione crucifixione: ergo Christus in pyxide crucifigebatur, & eadem ratione lanceabatur &c.

249. SED CONTRA: Christus non nisi in vno loco crucifigebatur, scilicet in Golgotha: pyxis autem non erat in Golgotha: ergo in pyxide non crucifigebatur.

2. Item, licet corpus Christi & anima ex vniione ad deitatem quæ ubique est, possit esse in pluribus locis: tamen actus Iudæorum & Gentilium non poterat esse nisi ubi erant Gentiles & Iudæi, qui tantum fuerant in vno loco: sed illi non erant in pyxide: ergo nec actus eorum: sed actus eorum non crucifixio, lanceatio, clauatio, & huiusmodi: ergo ista non facta in pyxide, sed tantum in cruce.

249. ITEM videtur queritur hic, Si confectum fuisset in triduo, verum esset perfectum sacramentum, an non? Videtur, quod non: supra enim habitum est, quod ex vi consecrationis panis non conuertitur nisi in corpus, & vinum in sanguinem, & ex vniione est ibi tam anima quam deitas: ergo non existente vniione animæ ad corpus, non erat ibi anima: ergo non conficitur nisi corpus mortuum: sed corpus mortuum & sanguis ingratius non esset sacramentum perfectum: ergo in triduo non fuisset sacramentum perfectum, vt videtur.

2. Item, non viuum non viuificat: sed corpus Christi viuificat: ergo non potuit confici non viuum: sed triduo si confectum fuisset, fuisset non viuum: ergo in triduo non potuit confici, vt videtur.

249. SI TYMO queritur, Vtrum Christus poterat præcipere animæ existenti in limbo vt esset in corpore consecrato? Videtur, quod sic: quia ipse est omnipotens, & potestatem habet ponendi animam suam, & iterum sumendi eam: ergo videtur etiam, quod hoc potuit facere.

2. Item, Ex hoc nullum generatur præiudicium redemptionis: quia anima simul & semel potest esse in diuersis locis: & ita existens in corpore sub sacramento, non recederet propter hoc à limbo lucens redimendis ab inferno: ergo videtur, quod hoc fecisset Christus, si in triduo fuisset consecratum.

3. Item, Modus totus est in cælis, & totus in multis altaribus simul & semel: ergo tota similiter anima potuit esse in limbo separata à sepulto corpore, & tota anima in corpore sub forma sacramenti confecto, & nullum videtur esse inconueniens.

249. SED CONTRA: Hic positione facta idem corpus non esset in forma sacramenti, & in sepulchro: & in forma sacramenti esset animatum & viuum, in sepulchro autem inanimatum & mortuum: ergo idem corpus numero & in eodem tempore esset animatum & non animatum, & viuum & mortuum: quod est inconueniens,

& absurdum, & etiam contra fidem.

SOLVITIO. Dicendum videtur cum antiquis *Solutio.* in hac questione, qui dicunt, quod quedam nomina, verba, & participia, dicuntur passiones naturales vel communes ad naturales & violentas, & hæc possunt copulari corpori existenti in pyxide si seruatum fuisset per triduum, sicut patitur, dolet, moritur, sentit dolores, sentit passiones, & huiusmodi. Quædam autem dicuntur passiones violentas ipsa voce, sicut vulneratur, verberatur, crucifigitur, & huiusmodi, & hæc non possunt copulari corpori nisi ubi est sub propria forma, sicut fuit in caluarie loco siue in Golgotha, quod idem est. Causa autem huius est: quia talia dicuntur passiones, non secundum quod est passionati, sed secundum quod est illatio & effectus actionis: & cum actus crucifigentium non fuerit nisi in loco crucifigendi, non possunt talia fieri circa Christum nisi secundum formam qua inter crucifigentes apparuit, & in loco crucifixionis. Alia autem dicuntur passiones, secundum quod est tantum in patiente: & cum patienti fuerit idem in cruce & in pyxide, ideo illa copulantur ei vtrique. Vnde antiqui determinabant hanc questionem per duos versus sic dicentes.

*Pyxide seruatum poterit copulare dolorem Innatum: sed non illatum conuenit illi.*

SECUNDUM hoc ergo videtur dicendum ad primum, quod licet idem sit corpus in cruce, & in pyxide: tamen sub alia & alia forma: & verum est, quod quicquid accidit ei in cruce, accidit ei in pyxide, quod dicit ipsius passionis quantitatem & substantiam ex parte patientis: sed vulnerari, & huiusmodi, præter passionis substantiam dicuntur comparationem ad agentem extra: & ideo non oportet, quod accidant ei. Et est in argumento locus sophisticus figure dictionis ex commutatione eius quod dicit quid passionis, in id quod dicit passionem qualem, scilicet ad actionem agentis comparatam.

AD ALIUD dicendum, quod contradictio de eodem non verificatur: quia hæc est vera, quod corpus Christi crucifigebatur: & hæc est falsa, corpus Christi non crucifigebatur: sed hæc est duplex, corpus Christi crucifigebatur in pyxide, ex eo quod ly in pyxide potest determinare corpus Christi mediante participio subintellecto, scilicet ens, sub hoc sensu, corpus Christi ens in pyxide crucifigebatur, & sic est vera. Vel potest determinare ly crucifigebatur, & sic est falsa. Similiter & hæc est duplex, corpus Christi in pyxide non crucifigebatur, vt patet per se ex distinctione præcedenti. Et ista, corpus Christi crucifigebatur in pyxide, & corpus Christi non crucifigebatur, non sunt contradictoria, nisi secundum quod determinatio refertur ad idem in vna & in alia: & hoc non est inconueniens, quod hoc modo non crucifigebatur in pyxide, quia ex hoc non sequitur, quod non crucifigebatur: & est ibi fallacia secundum quid ad simpliciter.

AD ALIUD dicendum, quod in pyxide moriebatur, & eodem genere mortis quo extra, sed hæc mors in pyxide non inferebatur ei, sed in cruce. Et ideo non sequitur, moriebatur in pyxide eodem genere mortis: ergo crucifigebatur: quia crucifigi non tantum dicit idem genus mortis, sed etiam illationem illius secundum quod est ab agente, & gratia illius non conuenit ei in pyxide, sed gratia

gratia eius quod tantum fuit ex parte patientis: & hæc solutio dicit idem genus mortis.

249. AD ID quod vltimus queritur, sine præiudicio videtur mihi, posito quod conficeretur in triduo, quod corpus Christi esset in sacramento sine anima: nec puto verum esse quod quidam dicunt, scilicet quod suspensa esset forma sacramenti in triduo, sed potius puto, quod si sacramentum consecratum esset in triduo, quod habuisset effectum.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod perfectum sacramentum dicitur tribus modis. Vno modo à perfectione materiæ & forme sacramenti: sicut omnis res in esse perfecta est perfectione illorum duorum in compositione, dummodo illa res non sit simplex, sed composita ex materia & forma. Secundo modo dicitur sacramentum perfectum: quia perfecte facit actum ad quem institutum est. Et his duobus fuisset illud sacramentum perfectum in triduo. Tertio dicitur sacramentum perfectum à numero eorum quæ sacramentum continet, & hoc modo improprie. Et hoc modo verum est, quod non tot substantias contineret in triduo, quot continet extra triduum, quia non continet animam.

AD ALIUD dicendum, quod corpus Christi non est viuificatum à vita naturali, cuius causa est anima, sed à vita quæ est deitas: & illam vitam haberet vnitas sibi in triduo, & gratia illius viuificaret, & ideo etiam Christus morte sua deitatis virtute viuificauit mortuos, vt dicit Augustinus.

249. AD ID quod vltimus queritur, Vtrum Christus potuit facere animam suam intrare suum corpus sub sacramento, & non in sepulchro? Dicendum, quod aliud est posse facere, & aliud posse fieri, & de suo posse, & fieri, alibi dictum est, scilicet in fine primi libri. Sed puto dicendum, quod non potuit illud fieri: quia sic sequeretur, quod idem esset animatum & inanimatum quod est inconueniens.

AD PRIMUM autem quod contra obiicitur, dicendum quod potest omnia: non tamen omnia possunt fieri simul propter oppositionem vel consecutionem impossibilitatis.

AD ALIUD dicendum, quod hæc non est causa, quod possit esse in pluribus simul: sed potius illa, quod idem corpus numero in vno & eodem tempore non potest esse animatum in vno loco, & inanimatum in alio loco: quia si hoc esset, ubique esset inanimatum: & si est hic animatum, ubique est animatum: & ideo non potest esse, quod anima sit in corpore in sacramento, & non in sepulchro. Aliter autem dicunt quidam: & qui volunt sequi illos, possunt: sed hæc opiniones omnium prosequi esset dispendiosum.

ARTICVLVS XV.

*An Christus in cena in propria persona sumpserit corpus suum?*

249. Tertio queritur, An Christus in propria persona sumpserit suum corpus in cena, quando illud dedit discipulis? Et videtur, quod sic: quia Math. 26. super illud, Accipite & comedite ex hoc omnes, dicit Chrysostr. Bibite ex eo, vt disci-

puli videntes non dicerent, Quid sanguinem bibo? Vt enim non turbarentur, sicut turbati fuerunt multi qui abierunt retro, primus ipse sanguinem suum bibit.

2. Item Ruth 3. super illud, Cum comedisset & bibisset dicit Gloss. Comedit Christus & bibit, cum in cena corpus & sanguinem suum tradidit discipulis.

3. Item, Quia pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem. vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium Hebr. 2.

4. Item, Leuit. 8. super illud, Cumque de sanguine, &c. Gloss. Primo sacerdos, postea alij eius sanguine vnguntur: quia in cena primo Christus sanguinem suum accepit, deinde discipulis tradidit.

5. Item, Gloss. ibidem, sanguinem suum bibit, & alijs bibere dedit, cum intelligibilem sanguinem super altare, id est, suum corpus fudit.

6. Item. Hæc videtur esse sententia antiquorum, qui fecerunt versus de solutione huius questionis dicentes.

*Rex sedet in cena, turba circum illud duodena: Se tenet in manibus, se cibatur ipse cibis.*

7. Item, Videmus hoc, quod ipse circumcisisus est, & postea baptismum succedentem circumcissioni suscepit: ergo à simili cum communicauerit agno typico, ipse etiam communicauit carni & sanguini suo succedenti agno typico.

8. Item, Sacramenta inceperunt à Christo, & ab ipso tanquam à capite fluxerunt in Ecclesiam: ergo primo in Christo esse debuerunt, deinde in Ecclesia: cum igitur communio sit sacramentum Ecclesie præcipuum, communio debuit ab ipso incipere.

9. Item, Cum dicitur in Psalm. 132. Ecce quam bonum, &c. Et subiungitur, Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam, &c. ergo à capite descendit vnctio sacramentalis in barbam, id est, in Apostolos, vt exponunt Sancti, & à barba in oram vestimenti, id est, in minimos de Ecclesia. Ergo vnctio præcipui sacramenti, id est, communicatio, videtur primo incepisse ab ipso, deinde in Apostolos deriuata fuisse.

SED CONTRA: In natura nihil est vanum & frustra: ergo minus in operibus Christi: sed esset, si communicasset: ergo non communicauit. Probatio assumptæ. Illud sacramentum restaurat deperditum in viribus spiritualibus, perficendo maiorem vnionem membrorum cum capite: sed Christus nihil perdidit, nec magis vniri potuit quam vnitus fuit: ergo in ipso ad nullum finem fuisset communicatio si communicasset: ergo frustra & in vanum: quia dicit Philosophus, quod frustra vel vanum est, quod est ad aliquem finem, & non includit illum.

2. Item, Sanguis causat redemptionem in his à quibus sumitur: sed Christus non erat redimendus, sed potius redemptor: ergo non debuit communicare sanguini. Item, non est eiusdem proprie sue sanguinem & bibere: sed Christus fuit vt pincerna sanguinis: ergo non bibit ipsum.

3. Item, Videtur esse occasio hæresis, scilicet quod etiam ipse sicut alij ibi indigeret effusione sui

in faciem eius cum iureret sicut alij: Christi-  
fidei. Et cum iureret ad fidei fidem:  
ergo non est in facie eius iurare.

Ad idem. Si non patet quod quorundam aliter  
dicitur: videtur manifestum esse, quod dicitur  
in facie eius iurare: patet expresse tradiderunt  
etiam Christus sanguinem tuum accepit,  
& mandavit ut faceret in solvendo  
debitum: quod manifestum videtur, quod hoc expresse  
intendit dicere.

Ad idem. Ut quod contra obicitur, dici  
potest: quod si in se, & non in alio: commu-  
nio autem corporis & sanguinis Christi in se non  
habuit in se, sed in alio: & si tangit prima  
auctoritas Christi: tenet ne alij horrent qui  
ante hunc erant. Iamque dicentes, Durus est hic  
sermo: quis potest eam audire: & relicto eo abie-  
runt ratis. Alia autem causa est ut significaret,

quod sicut gratia redemptionis ab ipso deriuatur  
ad membra, ita etiam ritus & institutio observa-  
tionis & ideo communicavit.

AD ALIUD dicendum, quod communio in  
Christo non causat redemptionem, sed potius fuit  
ut forma & exemplar ritus observandi, & sine  
horrore communicandi de cetero. Hæc etiam fuit  
vna causatur supra positatur, qua etiam ipse  
sub speciebus cibi & potus generaliter tradidit  
corpus suum & sanguinem.

AD ALIUD dicendum, quod hæc non fuit  
ocasio hæresis: quia iam per doctrinam & mi-  
raculum & testimonium Patris de celo factum,  
& transfigurationem didicerant, quod nullo ho-  
rum indigeret, sed restabat solum informatio ad  
ritum Ecclesie per exemplum acceptum à Chris-  
to. Vnde Apostolus I. Cor. 11. Ego enim accepi  
à Domino quod & tradidi vobis.

*Ubi illa accidentia fundentur.*

**E** I autem queritur de accidentibus quæ remanent, id est,  
de speciebus & sapore & pondere, in quo subiecto fun-  
dentur: potius mihi videtur fatendum existere sine subie-  
cto, quam esse in subiecto: quia ibi non est substantia,  
nisi corporis & sanguinis Dominici, quæ non afficitur illis acciden-  
tibus. Non enim corpus Christi talem habet in se formam, sed qua-  
lis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per se subsi-  
stentia ad mysterij ritum, ad gustus fideique suffragium: quibus corpus  
Christi habens formam & naturam suam tegitur.

ARTICVLVS XVI.

*An in sacramento Eucharistie maneat  
natura sine subiecto?*

**D** E hoc queritur de hoc quod dicit ibi [ Si  
autem queritur de accidentibus quæ rema-  
nent, &c. ] Hæc est questio grauissima de acci-  
dentibus, quæ dicitur accidentia hic esse sine subie-  
cto. Et contra hoc obicitur multipliciter: eo  
quod tota philosophia videtur esse contra. Pri-  
mo sic: Esse non potest separari ab ente, quia  
sequeretur contradictio, scilicet ens quod est, non  
esse: sed accidens est ens quoddam: ergo suum  
esse non est separabile ab illo: sed suum esse, ut  
dicit Philosophus, est inesse: ergo inesse non est  
actu ab ipso separabile: sed si inest, non inest nisi  
subiecto: ergo actu non potest separari à subiecto:  
& ita non erit hic sine subiecto.

2 Si forte tu dicas, quod Deus potest facere  
etiam plus quam possumus intelligere: nos autem  
possumus intelligere accidens sine subiecto: ergo  
Deus potest hoc facere. Contra: Non queritur  
quid Deus possit facere, sed quid in creatura pos-  
sit fieri: sed iam ostensum est, quod esse alicuius  
entis non potest separari ab ipso, quin sequitur  
contradictio si separatur secundum actum: ergo  
hoc non potest fieri in accidente.

3 Item, In ordinatione sapientie diuine est,  
quod accidens non est nisi in subiecto: sed contra

ordinationem sapientie non potest facere Deus,  
ut dicit Augustinus, & Anselmus: quia faceret con-  
tra seipsum: ergo videtur non posse facere, quod  
accidens sit sine subiecto.

4 Item, Si accidens causatur à principiis  
substantie in esse, ita continetur ab eisdem in esse:  
sed vnumquodque naturaliter deficit, cum sepa-  
ratur à principiis causantibus & continentibus  
ipsum: ergo accidens deficit cum separatur à sub-  
stantia, & principiis eiusdem: ergo si in sacra-  
mento accidens separatur à subiecto, accidens non  
manet: sed manet sicut iudicat visus: ergo non  
est sine subiecto.

5 Item, I. Corinth. 11. super illud, Alius qui-  
dem esurit, alius autem ebrius est, dicit Gloss.  
quod in magna quantitate consecrabant, & co-  
medebant. Sed constat, quod accidentia non  
inebriarent vel reficerent aliquem: ergo vide-  
tur, quod accidentia ibi non maneat sine  
subiecto.

6 Item, Magis constant ea quæ sunt in diuer-  
sis generibus, quam ea quæ sunt in eodem gene-  
re: sed corpus & spiritus sunt in eodem genere,  
accidens & per se ens in diuersis: ergo magis di-  
stant accidens & per se ens sine substantia, quam  
corpus & spiritus: sed corpus non potest fieri spi-  
ritus, ut dicit Augustinus, & probat Boëtius in  
libro de duabus naturis in vna persona Christi in  
fine: ergo accidens magis minus potest fieri ens  
per se: ergo non potest esse sine subiecto.

7 Item, Aspectui humano ibi apparet non  
tantum

tantum accidens, sed album, rotundum, denomi-  
natum & informatum ab accidente: aut igitur sic  
est in sacramento sicut apparet, aut non. Sic est:  
ergo est ibi aliquid denominatum & informa-  
tum, & nihil nisi substantia & subiectum: ergo ac-  
cidens non est sine subiecto. Si non: ergo aliter est  
in sacramento veritatis, quam apparet extra as-  
pectum hominis, & sic est phantasia vel præsti-  
gium, quod absurdum est dicere & credere de sa-  
cramento veritatis & Ecclesie.

8 Item, Diffinitio non separatur à diffinito,  
eo quod diffinitio dicit esse diffinitum: cum igitur  
accidens diffiniatur per inesse, videtur quod inesse  
non potest separari ab accidente actu: quia de illa  
separatione queritur hic.

9 Item, Philosophus in primo lib. physico-  
rum contra Parmenidem loquens dicit, Si animal  
& bipes quæ diffiniunt hominem, sunt accidens,  
& homo erit accidens: & sic accideret etiam,  
quod homo esset accidens alij: ergo à simili si  
diffiniens accidens est tantum in alio esse, & nun-  
quam per se esse, erit & ipsum accidens diffinitum  
tantum in alio, & nunquam per se: sed inesse est  
diffinitum accidentis, & nunquam habet esse  
nisi in alio: ergo accidens nunquam est nisi in  
alio sit. Probatio assumpti. Dicit Philosophus,  
quod accidens est quod cum sit in alio, non est in  
eo velut pars quædam, & impossibile est esse sine  
eo in quo est: ergo patet propositum.

10 Item, Damasc. videtur velle dicere, quod  
substantia panis manet, & etiam substantia vini,  
in quibus fundantur accidentia, & sic nunquam  
sunt per se: quia ipse dicit, quod sicut eramus  
compositi ex duplici substantia, scilicet corpore  
& anima: ita fecit cibum duplicem coniungendo  
pani & vino deitatem in spiritualement cibum:  
sed pani & vino non adiungitur deitas nisi rema-  
neant ibi substantie panis & vini: ergo acci-  
dentia sunt in illis, non sine subiecto, ut dicitur  
in litera.

11 Item, Dicit Philosophus, quod quanta fue-  
rit superficies, tantum album esse dices: sed nos  
videmus ibi tantum album: ergo quantitas albi  
alicuius superficiem quantitate diffinitur: ergo est  
ibi superficies: sed sicut se habet album ad super-  
ficiem in dependentia secundum esse, ita etiam  
se habet superficies ad substantiam: ergo sicut al-  
bum non est sine superficie, ita superficies non est  
sine corpore & substantia, in qua sit.

12 Item, Non erit ens per accidens nisi sit  
ens per se: sed in sacramento, ut dicitur in litera,  
non est aliquod ens per se: ergo non erit ibi ens  
per accidens: sed est ibi ens per accidens, ut pro-  
bat visus: ergo necesse est ut substernatur ei ens  
per se, quod est substantia: ergo accidens non erit  
ibi sine subiecto, ut videtur.

13 Si forte tu dicas, quod accidens mutatur  
in substantiam, hoc probatur esse impossibile  
multis modis. Et primo quidem: quia dicit Phi-  
losophus, quod ex accidente impossibile est fieri  
substantiam. Alio modo: quia si ex accidente sit  
substantia: aut substantia in qua est accidens  
quod videtur in sacramento, aut alia substantia.  
Si substantia in qua est. Contra: Accidens quod  
est in substantia, causatur à substantia in qua est:  
si ergo est causa existendi substantie in qua est:  
ergo accidens causa est causæ quæ causat ipsum,  
quod non est, intelligibile: & Augustinus negat

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

hoc in primo de Trinitate: quia causatum non  
est causa causæ ut sit, sed potius è conuerso. Si  
autem conuertatur in aliam substantiam quam  
sit illa in qua est: queratur, quæ sit illa, & non  
erit assignare. Et præterea tunc restat eadem qua-  
estio de istis accidentibus quæ adhuc manent sine  
substantia: quoniam non sunt in substantia in  
quam conuertuntur. Item, Ridelicet videtur  
esse: quia nihil conuertitur in aliud eodem modo  
manens quo prius erat: sed nos videmus acciden-  
tia in sacramento eodem modo manere, ut prius  
erant: ergo in substantiam non conuertuntur ac-  
cidentia. Item, Si conuertantur in substantiam,  
in quam substantiam conuertuntur? Cum enim  
in supra dictis patet, quod non sunt nisi duæ sub-  
stantie, scilicet panis & vini, & corporis Christi,  
in alteram harum conuertuntur. Constat autem  
quod non conuertuntur in substantiam panis &  
vini: quia illæ substantie non manent, sed in  
corpus & sanguinem Christi transubstantiantur:  
ergo relinquitur quod conuertuntur in substan-  
tiam corporis Christi: & hoc absurdum est:  
quia corpus Christi gloriosum, nec album,  
nec rotundum est, nec saporem panis nec vini  
habet.

14 Item, Quibus differunt species, eisdem  
differunt differentie: sed substantia & accidens  
sunt duæ species entis, vel genera, quia de hoc  
non est vis: ergo quibus differunt substantia &  
accidens, eisdem differunt differentie ipsorum:  
sed substantia & accidens differunt per se, &  
per esse in alio: ergo & differentie eorum: ergo  
esse in alio non potest esse per se, ut videtur, cum  
non sit substantia, & hoc est impossibile, ut  
iam probatum est: ergo accidens non potest sepa-  
rari à subiecto.

HOC ETIAM alia via multipliciter pro-  
bari potest, scilicet per operationem acciden-  
tium: duo enim enim sunt in calore, scilicet  
essentia caloris, & operatio, scilicet calefacere:  
constat autem, quod calefaciendi operatio non  
conuenit calori per se sine subiecto existenti:  
quod probatur per hoc quod dicit Philosophus,  
quod non agunt ad se inuicem nisi communican-  
tia secundum naturam. Et hoc idem Boëtius di-  
cit in lib. de duabus naturis in vna persona  
Christi. Cum igitur operatio accidentium ex-  
presse inueniatur in sacramento, videtur quod ibi  
accidentia non sunt sine subiecto.

2 Item, Ad hoc quod color agat in visum,  
oportet quod sit actus lucidi, & lux incorporata  
in ipso quæ abstrahit ipsum: sed si non sit corpus  
in quo sit color, non erit lux incorporata ab-  
strahens colorem: ergo non erit color visibilis:  
sed in sacramento est color visibilis: ergo est ibi  
corpus cui lux abstrahens ipsum incorporatur:  
ergo non est sine subiecto ibi.

3 Item, Dicit Philosophus in primo de ani-  
ma, quod recto in quantum rectum est, multa  
accidunt, ut tangere æneam spheram in puncto:  
sed tamen nunquam tangit hoc separatum re-  
ctum: ergo ad hoc quod accidens habeat ope-  
rationem quæ per se ei conuenit, oportet quod  
sit in subiecto: sed accidentia in sacramento ha-  
bent operationem propriam siue conuenientem  
proprie: non ergo sunt ibi sine subiecto.

4 Item, Dicit Philosophus, quod sensus sit  
susceptiuus specierum sensibilium materia præ-  
sentis: Q 2 sent.

sententia ergo si materia non est præfens, nec suscipit eis, nec tunc agit in sententiam: sed species agunt in sententiam: ergo sunt in aliqua materia, ut videtur.

Item, Sensus proprie differunt: quia quidam apprehendunt de longe, quidam nihil nisi speciem in materia, ut vitus de longe, tactus autem speciem in materia accipit, & gustus secundum quod est quidam tactus: sed quod est in sacramento immutat & gustum & tactum: ergo est ibi species in materia.

Item, Dicit Philosophus, quod tactus non nisi corporum est: ergo quod tangitur in sacramento, est corpus: non ergo est accidens sine subiecto.

Item, In hoc distinguuntur sensus apprehensivi de foris & intus, quod interiores accipiunt species sine materia de foris autem non nisi materia præfente: ergo quicquid accipitur à sensu qui est vis apprehensiva de foris, est species in materia: ergo cum accipiat id quod in sacramento apparet, ipsum erit species in materia ex se: non ergo est ibi accidens sine materia.

TERTIA via obicitur adhuc per putrefactionem ipsarum specierum ad ea quæ generantur ex putrefactione earum specierum: constat enim quia putrefactis illis quæ apparent in sacramento quæcumque etiam illa sint, generantur inde vermes: vermes autem ex accidente puro materiali generari non potest: ergo oportet aliquam substantiam ibi ponere, quæ putrefacta conueatur in vermem.

Item, Putrefactio corruptio est, constat autem, quod generatio & corruptio sunt à causis contrariis: ergo non generatur nec corrumpitur nisi secundum mutationem susceptibile est contrarium: hoc autem proprium est soli substantiæ, ut dicit Philosophus in prædicamentis: ergo accidens non est generari & corrumpi, ut videtur.

Item, In lib. de sex principiis dicit Porretanus de forma accidentali, quod forma est compositioni contingens, simplici & inuariabili essentia co-sistens: constat autem, quod hoc quod est inuariabile, nec putrefit, nec corrumpitur: ergo si accidentia sunt ibi sine subiecto, accidentia nec putrefunt nec corrumpuntur: quod est contra visum, quod nos videmus ea corrumpi: ergo non sunt ibi sine subiecto.

Si forte tu dicas, quod Deus corrumpit ea: hoc ridiculosum est: quia Deus est causa existentie rerum: & si destruit, quod construit, secundum Apostolum Galat. 2. præuaricatore se constituit. Ergo Deus non est causa: sed potius hoc accidit ex subiecto in quo sunt, ut videtur.

SED CONTRA hæc omnia disputatur sic. Accidens denominat substantiam in qua est: sed accidentia non denominant corpus Christi, quia corpus Christi non est album, vel rotundum: nec substantiam panis, quia illa transubstantiata est in corpus Christi: ergo non denominant aliquam substantiam: ergo sunt ibi sine subiecto, ut videtur.

Item, In decreto d. st. prima de consecratione omnia verba Ambrosij dicunt, quod sunt ibi sine subiecto. Item, Hoc dicitur hic in litera. Ergo ibi est.

Item, Nos videmus, quod in hoc sacramento omnia quæ sunt in eo, accipiunt statum altiorum: sicut enim corpus inanimatum in animatum, & non gloriosum in gloriosum, & non diuinum in diuinum: ergo & accidentia altiorum statum debent accipere: non autem altiorum accipiunt nisi secundum quod sunt sine subiecto: ergo in sacramento sunt sine subiecto.

Item, Accidentia manent, ut ducant in aliud sicut signa sacramentalia: sed si manent propria substantia accidentium, non ducunt nisi in illam substantiam subiecti: ergo non ducunt in refectionem spirituales corporis Christi, & sic euanesceret usus signorum in sacramento: cum igitur hoc sit inconueniens, oportet quod in sacramento sint sine subiecto.

Item, Nos videmus, quod ea quæ sunt supra rationem, sicut articuli fidei, non possunt probari nisi per aliud quod est supra rationem, sicut articuli probati sunt per operationem miraculorum. Cum igitur multa in hoc sacramento quod & dicitur sacramentum fidei, sint supra rationem, videtur quod congruentia exigit, quod aliquid sit in ipso subiectum sensui, quod sit supra rationem: hoc autem non potest esse nisi quod accidentia sensibilia sint ibi sine subiecto: ergo accidentia debuerunt in hoc sacramento sine subiecto remanere.

Item, Non videtur esse impedimentum ex parte operationis specierum accidentalium in sensu: quia si alicui conuenit aliquid per se, etiam separatim conuenit illi, sicut triangulo habere tres angulos æquales duobus rectis, &c. sed immutatio sensuum conuenit sensibilibus per se: ergo etiam sensibilibus separatim conuenit: ergo licet sint sine subiecto, tamen immutant sensum, & agunt in ipsum.

Item, Sensus, ut dicit Commentator super lib. de anima, secundum esse spirituale suscipit sensibilia: sed separata magis sunt secundum esse spirituale, quam quando sunt in materia & subiecto: ergo magis susceptius est sensus sensibilibus separatim, quam eorum quæ sunt in materia: ergo non est impedimentum quin illæ formæ sentiri possint, licet sint separatæ à subiecto.

Item, Ponamus, quod maneat forma in speculo, etiam non præfente obiecto, & apposito aspiciente, adhuc videbitur forma illa: & tamen non est in materia: ergo forma sine materia bene potest sensum immutare.

Item, Quod in tertia via obicitur, videtur nullum præfere impedimentum: sicut enim iam habitum est, quod alicui per se conuenit, semper ei conuenit formæ autem illæ per se corruptibiles sunt: ergo etiam ipsæ existentes sine subiecto corruptibiles erunt.

Item, Omni aspicienti patet ad sensum, quod corrumpuntur: & probo, quod non per miraculum: quia dicunt Anselmus & Chrysol. quod ea quæ miraculose sunt, sunt sola diuina voluntate: constat autem, quod voluntas diuina quæ eas produxit, non corrumpit eas: ergo per naturam corrumpuntur: ergo corruptio accidit eis separatim, sicut coniunctis in materia.

Item, Supra satis probatum est, quod subiectum commune contrariorum, non confert eis

principium agendi & virtutem, sed tantum sustinet: ergo si sustineretur sine subiecto, pugnent contraria, & destruerent se mutuo: ergo formæ illæ manentes sine subiecto, naturaliter possunt destrui & corrumpi, sicut quando sunt in subiecto.

Item, Superinfundatur vinum diuidens species illas: constat, quod diuisio corrumpit: ergo corrumpi possunt species illæ: & idem sequitur de diuisione panis: sed constat, quod speciebus illis non manentibus, non manet ibi corpus Christi: ergo species corrumpuntur naturaliter, & tunc non est ibi corpus Christi.

Si forte tu dicas, quod in infinitum diuisibilis est species panis & species vini, eo quod species sunt homogeniorum: illud stultum est: quia diuisi in infinitum non est passio nisi continui, & non panis, vel carnis, vel vini: ergo tantum potest diuisi species vini quod non erit species vini, & species panis quod non erit species panis: ergo etiam naturaliter potest corrumpi, licet per se existat.

Solutio. Dicendum, quod accidentia manent ibi sine subiecto, sicut probant vltimæ rationes: & de hoc consenserunt à Magistris quatuor rationes assignari: quarum prima est, ut scilicet non existens ibi substantia quæ proprium est subiectum illarum specierum, humana mens ad aliam spirituales escam rapiatur ex accidentium significatione, in corporalibus spiritualia intelligens, sicut & in aliis sacramentis. Vnde Ambr. In isto sacramento quod est corpus non est corporalis esca, sed spiritualis. Secunda ratio, ut ostendatur totum esse fidei quod in sacramento est, & nihil naturæ. Vnde Hugo de sancto Victo. Diuina sapientia carnem Christi sub corporalis edulij specie velauit, & sic mandam propositum, ut sensus foueretur in vno, & fides in alio. Tertia ratio est assuetudo hominum ad credendum supernaturalia, cum videant oculis suis accidentia quæ nullum subiectum afficiunt, ut dicit hic Magister in litera. Quarta ratio est ordinatio completa eorum quæ sunt in sacramento, & hæc tacta fuit in obiciendo: quia cum omnia inferiora huius sacramenti altiorum statum accipiant, conueniens fuit ut etiam signa accidentalia qualitaturn acciperent statum altiorum in hoc quod sine subiecto ibi ad obsequium sacramenti remanent. Et his habitis respondendum est obiectis per ordinem, tenendo quidem fidem, sed Philosophiam non sequentes nisi quantum possumus salua fide.

DICENDUM ergo videtur ad primum, quod illa accidentia duplicia sunt, scilicet qualitates sensibiles quæ sunt obiecta propriorum sensuum: & quantitas, & figura, quæ sunt obiecta sensus communis: & non ex æquo se habent ad subiectum: sed secundum ordinem naturæ quantitas proximior est subiecto, quam qualitas. Item, Inter qualitates illæ quæ sunt obiecta tactus, causæ sunt aliarum, & immediate sequuntur complexionem qualitaturn tactus, ut qualitates gustus, quia ille est quidam tactus: & quia saporis signa sunt odores, ideo odor proximior est subiecto, quam color. Et per hunc modum dicendum videtur, quod continens colorem est quantitas, & causans ipsum complexio qualitaturn tactus: vnde non causatur ibi nec continetur virtute diuina solum, sed etiam per naturam, ut iam dictum est. Et idem dicen-

dum videtur de odore & sapore. Sed obiecta tactus continentur quidem quantitate: sed secundum causam non possunt causari ab aliis qualitatibus. Figura etiam cum sit qualitas circa quantitatem dicta, ut dicit Philosophus, est in quantitate ut in subiecto: eo quod ipsa est terminatiua quantitatis, sicut ex definitione eius accipitur in primo Euclid. vbi dicitur, quod figura est superficies vna vel pluribus lineis contenta. Sed de quantitate non videtur mihi, quod secundum naturam possit esse sine subiecto nisi virtute diuina cõtineatur: licet enim quantitas sit ante corpus naturale, non tamen est ante compositum: ex partibus substantiæ quæ sunt forma & materia, quæ compositum considerat Metaphysicus: eo quod probatur in libro de substantia orbis, quod materia primo susceptibilis est formæ substantialis, eo quod illa sola finit eam: & ideo etiam non diuiditur forma substantialis diuisione subiecti: quia non est maior in maiori parte subiecti, & minor in minori: omnis autem forma quæ suscipitur à subiecto secundum ordinem naturæ post quantitatem, diuiditur per accidens, & maior est in maiore, & minor in minori. Vnde dico, quod quantitas est forma, & non materiæ, sed compositi ex materia & forma. Sed quod materia & forma sint partes substantiæ, quod est ens primum, quod separatim à quantitate & motu considerat primus Philosophus, hoc iam alias satis plane probatum est à Philosophis. Sed tamen quia quidam in illa questione huic contradixerunt, ideo hic posita sunt ista. Ad obiectionem autem dicendum, quod esse nunquam separatur ab ente: sed esse est actus entis, & actus essentia: vnde si essentiam secundum se accipimus, secundum intellectum adhuc essentia est. Et ita dico hic, quod quantitas est esse essentia, & non esse quantitatis alicuius quod ipsa informet, ut subiectum in quo est: & hoc contingit virtute diuina hoc operante ad congruentiam sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod bene potest fieri id quod iam dictum est: quia sicut habitum est, esse quod habet accidens in subiecto, est quasi esse entis compositi: sed esse quo essentia est id quod est, intelligitur in accidente secundum se: & de hoc non intelligit Philosophus, quod ens esse est inesse, sed potius hoc constituitur ex principiis suæ essentia & suæ quidditatis: sicut ipse Philosophus dicit, quod si quis cubitali magnitudine posita, dixerit id quod positum est, quantum esse, quid dicit, & quantum significat, & hoc non est separabile ab ipso, ita quod ipsum remaneat: sed id quod habet in subiecto, separabile est potestate Creatoris.

AD ALIUD dicendum, quod ex ordinatione sapientia diuina est, quod accidens non sit sine subiecto secundum causas seminales naturales quas prius conditor inseruit, ut dicit August. sed præter has causas etiam Dominus inseruit primis creatis potestatem obedientia ad id quod Creator veller ad fidei demonstrationem: sed in hoc sibi non contrariatur, si vtraque pro tempore explicat prout voluerit, ut dicit Augustinus.

AD ALIUD dicendum, quod accidens nec tantum causatur à principiis substantiæ in esse, nec tantum continetur ab eisdem, sed à virtute diuina: vnde etiam secundum esse subtracta substantiæ subiecti,



sub eâ potest teneri, eo quod virtus diuina non dependet ad eam continens & cauans, sed potius e contrariis, cum sicut iam paruit, non secundum modum esse cauans accidens à principis subiecti, quia secundum esse suæ essentia: sive distinctione non dependet à principis sui subiecti, sed potius ab his quæ ingrediuntur ipsius distinctio, em.

AD ALIUD dicendum, quod hic diuersimodè respondetur, & ego nulli præcedo: quidam enim dicunt, quod in tria ista illarum specierum in natura substantia prima illarum specierum. Quæ sunt substantia, de in quod sicut species sunt in natura, quod in actu substantia, ita in natura substantia est in substantia. Et vtrumque potest esse, quæ dicit.

AD ALIUD dicendum, quod accidens hic non in natura substantiam & hoc supponit obiectum, & ideo non valet.

AD ALIUD dicendum, quod in omnibus accidentibus substantia informatio præterquam in quantitate, ut patet ex prædictis, sed in quantitate non potest meo iudicio dici proprie quantitate in per denominationem, nisi hoc modo quo prima ratio in natura substantia, sicut unitas seipsa est vna. Et Augustinus in lib. de Trinitate dicit, quod albedo seipsa est albedo: Philosophus in alio sensu videtur negare hoc, cum enim denominare sit forma accidentalis & non substantialis, ut habetur ex puncto, de prædicamentorum: & quantitas sit prima forma accidentis, ipsa erit prima denominatio, & cum ipsa sit loco subiecti aliarum specierum, quæ ibi apparent, erit ipsa denominata ab aliis, & cum in natura substantia: & ideo quantum quod videtur ibi, est quantitas ipsa, ut mihi videtur.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod distinctio non separatur à distincto: sed duplex est distinctio accidentis, scilicet secundum esse quod habet in subiecto: & sic dantur illæ distinctiones quæ continentur in topicis, scilicet quod accidens est quod contingit eisdem inesse, & non inesse: & sic continentur accidenti secundum suum nomen: quia accidens est dictum quasi ad aliud cadens. Sed secundum essentiam accidentis dantur alia distinctiones ex genere & differentia accidentis, secundum quod accidens est absolute intellectum in sua essentia: & illa distinctio non separatur ab ipso, ita quod ipsum remaneat, ut dictum est: obiectio autem procedit ac si accidens non habeat esse distinctum nisi in subiecto, & hoc non est verum.

PER TERTIAM patet solutio ad sequens: quia animal & bipes sunt de distinctione hominis & aliter habet esse de distinctione accidentis: quia anima & bipes constituunt essentiam hominis, sed inesse non habet essentiam accidentis, sed tantum esse quod habet in subiecto, & illo abstracto adhuc remanet essentia accidentis, aliquo continentur ad vitam sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod hoc soluendum est, ut Magister supra dixit, per tropum quo solent signantes & continentes rerum fortiri vocabula quæ signant & continentur: & hic tropus est metonymia dictus à Donato. Unde ponit ibi Damascenus in principio speciei panis.

AD ALIUD dicendum, quod illa proportio non valet, quia sicut se habet album

ad superficiem, ita superficies ad subiectum: quia superficies hic continetur virtute diuina ad vsum sacramenti, eo quod superficies in hoc conuenit cum natura subiecti, quod ipsa est subiectum qualitatum quæ per eam insunt subiecto: unde superficies & quantitati quæ secundum aliquid conuenit cum subiecto, scilicet in suscipiendo qualitates quasdam, datur ad vsum sacramenti in toto cum subiecto conuenire, scilicet quantum ad eius per se existere sine subiecto.

AD ALIUD dicendum, quod hæc propositio, non est ens per accidens nisi sit ens per se, non sic intelligitur, quod essentia accidentis non sit nisi sit essentia subiecti in quo fundetur: quia hoc falsum est, cum expresse dicat Auicenna, quod accidens est cuius esse est absolute intellectus, & est dependens ad subiectum: sed intelligitur, quod omne per accidens reducitur ad aliquid per se, quod est ante illud, & hoc verum est: & hoc modo nihil valet ad propositum concludendum.

AD ALIUD dicendum, quod bene concedo hoc quod absurdum est dicere, quod accidens mutatur in substantiam. Unde ea quæ contra hoc obiecta sunt, videntur esse concedenda.

AD ALIUD dicendum, quod scilicet vtrum est in prima via obiectiendi, quod accidens & substantia non differunt tantum in modis essendi per se & in alio, sed etiam in suis essentis: unde licet post transubstantiationem substantia quæ est materia sacramenti, sit accidens subiecti sine subiecto per se: adhuc tamen differt à substantia propria essentia accidentalis nature per se, scilicet quod ipsum in natura sua est accidens.

AD HOC autem quod obicitur per secundam viam, dicendum, quod hoc nihil valet: quia Philosophus non dicit nisi de operatione illa in qua transmutatur vnum in aliud quæ abiicit à subiecto, & non de quacunque operatione: quia Philosophus non considerat accidens nisi causatum & contentum in esse à subiecto: eo quod ipse per rationem à principis naturalibus rei sumptam, aliud inuestigare non potest: ideo dicit, quod non agit sine subiecto: sed ubi continetur virtute superiori ad opus diuinum in sacramento demonstrandum, nihil prohibet etiam remanere suam operationem.

AD ALIUD dicendum, quod sicut Philosophus dicit, Pythagoras appellauit colorem epiphanium, eo quod apparet in superficie: unde lux intelligitur incorporari, quando facit colorem actu immutatium visus. Et quod dicit Philosophus in lib. de sensu & sensato, quod color est extremitas perspicui in corpore determinato, intelligitur sic, quod ad determinatum corpus sit reflectio lucis: ideo extremitas perspicui lucidi ibi magis lucet, & ideo magis facit colorem actu in extremitate quam alibi: & ideo etiam, quia lux non tantum ibi abstrahit colorem, sed reflectit ad visum: & ad omnia illa sufficit superficies quantitatis dum per se maneat, & ideo nihil impedit hoc quin accidentia immutent visum.

AD ALIUD dicendum, quod Philosophus in primo de generatione & corruptione dicit, quod etiam tactus est metaphysicus: & ideo quod separatum rectum non tangit æneam spheram, hoc est ideo, quia ænea sphaera est corpus naturale, & habet

habet esse in materia ex parte æris in quo est: & rectum non in quantum rectum est: sed si esset in natura rectum in quantum rectum, ita tangeret, sicut tangit rectum ligneum vel cupreum: illa autem accidentia sunt, & ideo agere possunt.

AD ALIUD dicendum, quod presente materia suscipit, hoc ideo est, quia suscipit speciem existentem in materia: sed si esset sine materia, sine materia susciperet eam: unde hoc accidit sensui, quod non suscipit speciem nisi presente materia, & nihilominus susciperet eam, si esset sensibile sine materia.

AD ALIUD & sequens est vna solutio per ea quæ ante dicta sunt, scilicet quod est ibi tactus physicus quoad qualitates immutantes tactum, & metaphysicus quoad quantitatem: & quod non est ibi substantia, hoc non impedit tactum: quia substantia secundum quod substantia nullo sensu sensibilis est: & quod exigitur in aliis, hoc est ideo, quia tangibilia non habent esse sine subiecto sicut hic.

AD VLTIMUM patet solutio per ea quæ ante dicta sunt in solutione præcedentis immediate argumenti.

AD ID quod obicitur per tertiam viam, grauius est soluere: dicendum tamen mihi videtur, quod illæ species putrefactione illo modo quo supra in questione propria de hoc determinatum est in 15. quæst. huius distinctionis. Et bene mihi videtur, quod vermes vel alia quædam possunt generari ex putrefactione altero duorum modorum, scilicet quod aut substantia redeat, & illa sit materia ex putrefactione generati: aut si non redeat: quia tunc ex mutua actione & passione illarum specierum in circumstantia corpora, aliquid de circumstantibus corporibus abiiciatur, & ex corruptione illa materialiter vermes generantur. Quidam autem dicunt, quod nihil vnquam generatur ex tali putrefactione: sed hoc est contra hoc quod frequenter videmus, præcipue si in magna quantitate consecrarem.

AD ALIUD dicendum mihi videtur, quod sicut quantitas in hoc conuenit cum substantia, quod ipsa est subiectum quorundam accidentium, ita etiam conuenit cum proprietate substantia, quod ipsa secundum sui mutationem recipit contrarium: non tamen est substantia: quia hoc non conuenit ei per se & primo, sed per accidens, scilicet per substantiam tenentem eam in se: & hic est ex eo quod virtute diuina loco subiecti in esse continetur, & ideo naturaliter corrumpuntur corruptione contrarij.

AD ALIUD dicendum, quod Porretanus absque dubio ibi loquitur de forma accidentali, & loquitur de illa secundum quod ipsa est essentia abstracta ab hoc & ab illo, & non secundum quod habet esse in natura per subiectum continens, vel per diuinam virtutem ad vsum sacramenti: & ideo non est in tali esse corruptibilis.

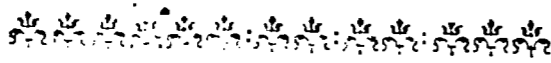
AD ALIA obiecta de plano mihi videtur esse concedendum.

DISTINCTIO XIII.

De fractione & partibus.



SOLET etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri, vtrum vera sit? Et si ibi vera fractio est, cuius rei sit, vel in qua re fiat? Cunque non sit ibi alia substantia quam Christi, si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse. Sed e contra cum ipsum corpus incorruptibile sit (quia immortale & impassibile) in ipso non posse esse videtur. Nam & Christus redarguit carnalem sensum discipulorum, qui putabant carnem Christi sicut aliam in partes diuidendam, & morsibus dilacerandam. Ideo quibusdam placet, quod non sit ibi fractio sicut videtur: sed dicitur frangi, quia videtur frangi. Quibus obicitur quod ait Ambrosius. Nihil falsi putandum est in sacrificio veritatis: vel sicut fit in magorum præstigijs, ubi delusione quadam falluntur oculi, ut videant esse quod non est. Ad hoc illi dicunt, Non fallit nos visus, nec fallitur: quod esset, si crederetur ita frangi, ut videtur. Nec illusio est: quia ad vtilitatem fidei, non ad deceptionem ita fit, sicut & Christus ostendit duobus discipulis in via in specie peregrini: nec in eo tamen talis forma erat, sed oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent.



## DIUISIONE TEXTVS.

**S**icut etiam queri de fractione, &c. Hæc distinctio diuiditur in duas partes, in quarum prima Magister primo mouet questionem, quæ frangatur in sacramento, & scilicet secundum quatuor opiniones. In secunda autem tangit partium significationem ibi [Quid autem partes illæ significant?] Adhuc prima diuiditur in quatuor secundum quatuor opiniones in littera tactas. Et secunda incipit ibi [Alij vero dicunt] Tertia et [Alij tradunt corpus Christi] Quarta et [Sed quia corpus Christi incorruptibile] In prima autem quatuor continentur. Primo enim ponit rationem ad hoc quod corpus frangatur. Secundo rationem ad oppositum. Tertio elicit quorundam circa hoc opinionem falsam. Quarto obicit contra illam. Et hæc plane patent in littera.

## ARTICVLVS I.

*An possibile sit aliquid frangi in sacramento?*

**S**ed incidit hic questio, Vtrum possibile sit sibi aliquid frangi? Et videtur, quod non: quicquid enim non est actu secundum se, hoc non frangitur: sed accidens non est actu secundum se: ergo non frangitur secundum se: necesse est ergo, quod corpus Christi frangatur in se: sed hoc est impossibile: ergo nihil ibi frangitur.

2 Item, Fractio sonat diuisionem violentam: violenta autem diuisio nequaquam est nisi in substantia: sed nulla substantia est ibi frangibilis: ergo non est ibi fractio nisi secundum phantasmam.

3 Item, Quantitas diuisibilis quidem est, sed non est diuisibilis nisi in alio fundata: hæc autem non est in alio fundata: ergo non est diuisibilis.

4 Item, Quantitatem non est accipere nisi dupliciter, scilicet secundum se, & secundum esse: secundum se autem accepta non est nisi in anima, scilicet in imaginatione vel intellectu: sed secundum esse est in rebus naturalibus: aut igitur fractio conuenit ei secundum quod est in abstractione & in anima, aut secundum quod est in esse. Constat, quod non primo modo: quia secundum quod est in anima non est quantitas, sed intentio quantitatis quæ in anima non est nisi per esse spirituale, & sic non est diuisibilis: ergo si frangitur, fractio conuenit ei per esse quod habet in rebus naturalibus: sed in sacramento non est in aliqua re naturali: ergo ei non conuenit ibi fractio.

5 Item, Generatio omnis per prius conuenit substantiæ, & alia non habent generationem nisi per hoc quod sunt substantiæ, vel in substantia: ergo & corruptio omnis prius erit substantiæ, & alia non corrumpuntur nisi in quantum sunt substantiæ vel in substantia: sed fractio est corru-

ptio quedam: ergo est substantiæ, vel alicuius quod est in substantia: sed nulla substantia est ibi corruptibilis, nec aliquid ens in substantia: ergo non est ibi simpliciter fractio, sed apparentia fractionis.

6 Item, In omni diuisione quantitatis in qua vera diuisio est, pars subiecti mensuratur parte vna quantitatis, & alia pars alia: ergo si hæc vera diuisio quantitatis est, vna pars subiecti alicuius mensuratur parte vna, & alia pars alia: sed hoc non est verum: ergo non est hæc vera diuisio vel fractio quantitatis: ergo phantastica, vt dicit prima opinio in littera dicta.

7 Item, Vt dicit Philosophus in primo cæli & mundi. Continuum diuiditur in infinitum: hoc autem cum sit passio continui secundum quod continuum, non conuenit corpori physico secundum quod huiusmodi: ergo panis non erit diuisibile in infinitum. Inde procedo sic: Quicquid diuiditur diuisione corrumpente speciem, non diuiditur diuisione quantitatis continuæ tantum, sed diuisione corporis physici vel artificiali: sacramentum autem cum frangitur, sic diuiditur: ergo non diuiditur diuisione quantitatis continuæ tantum, sed diuisione corporis physici vel artificiali. Prima probata est. Secunda sic probatur. Multiplicantur enim fractiones: constat autem, quod quandoque ibi erunt non species panis: ergo constat propositum: sed nullum corpus physicum vel artificiale ibi frangitur: ergo non est ibi vera fractio, sed visa tantum.

8 Item, Non videtur esse aliqua causa quam Magister assignat contra hanc opinionem ex verbis Ambrosij, scilicet quod nihil falsi debeat esse in sacramento veritatis, sicut in magorum præstigijs. Primo: quia sicut dicitur in littera, quod visa fractio ad rem non refertur, & ideo nihil ibi decipit vel decipitur. Secundo: quia dicit Aristot. quod abstractiuium non est mendacium, eo quod abstractionem ad rem non refertur: ergo nec hic apparentis diuisionis erit mendacium, eo quod ad rem non refertur.

9 Item, Fractione facta videntur ibi esse plura: & tamen constat, quod ibi non est nisi vnum, scilicet Christus: ergo videtur, vt non est, & tamen non dicimus esse præstigijs vel falsitatem: ergo à simili etiam dicatur ibi visa fractio esse & tamen non existens, non propter hoc erit ibi falsitas vel præstigijs.

10 Item, Accidentia videntur in aliquo esse, & tamen in nullo sunt, vt prius habitum est: si ergo propter hoc non dicitur falsitas esse in sacramento, nec propter ista debet aliqua falsitas dici in sacramento.

**S**ED CONTRA: Dicit Aristot. primo physicorum, quod si sola substantia est, ipsa est in diuisibilis: ergo substantia non primo diuisibilis est, sed quantitas: sed in sacramento est quantitas per se, vt prius ostensum est: ergo aliquid ibi diuiditur per se & proprie: fractio autem quedam diuisio est: ergo aliquid ibi frangitur per se & proprie.

2 Item, Cuiuscunque est accipere partes secundum se, illud secundum se est frangibile: sed partes quantitatis continuæ accipiuntur in sacramento secundum se: ergo videtur, quod sit frangibile secundum se.

3 Item, In textu Evangelij dicitur, quod accepit

cepit panem, & benedixit, & fregit, & dixit, Hoc est corpus meum. Ergo verissime fractum est: ergo & verissima fuit fractio.

4 Item, Quod secundum pluralitatem partium refertur ad plura signanda, necesse est plures habere partes, si verum signum esse debeat: sic autem refertur sacramentum secundum suas partes ad viuos, & eos qui in purgatorio, & beatos: ergo necesse est quod in veritate plures habeat partes: constat autem, quod non est in vno sacramento plures accipere partes, nisi per fractionem: ergo necesse est verissimam ibi esse fractionem.

5 Item, Præstigia sunt quæ non in re, sed in oculis sunt tantum intuentium: si ergo hæc fractio non est in re, sed tantum in oculis intuentium tantum, tunc præstigijs erit, & non sacramentum: hoc autem inconueniens est: ergo nulla fractio ibi est, nisi in re aliqua.

6 Item, Mathematicus si accipiat diuisionem secundum actum, nunquam potest eam ad rem non referre: ergo similiter erit in sacramento: sed in sacramento non accipitur fractio vel diuisio imaginatiua vel intellecta tantum, sed secundum actum: ergo refertur ad rem: ergo aliquid ibi frangitur realiter & in veritate.

7 Item, Quicquid sit de diuisione, fractio sonat violentiam: sed violentia non fit nisi in rebus: ergo fractio non fit nisi in rebus: ergo fractio non fit nisi secundum rem: non ergo solum est visa in sacramento, sed in veritate existens.

8 Item, Si non esset nisi visa fractio, ad fractionem non oporteret esse nisi actum animæ, & non corporis: sed in sacramento necesse est adhiberi actum corporalem, scilicet discernitionem per impulsum digitorum vel vnguium: ergo non est fractio solum imaginaria, sed realis & in veritate.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod in veritate realis est fractio in sacramento, sicut dicit vltima opinio quæ sola liquide veritatem fidei tenet.

**A**D PRIMVM autem quod obiicitur dicendum, quod accidens quod est quantitas, est ibi secundum se: secundum se autem esse, est esse sine subiecto, vt prius dictum est, hoc est, non secundum esse naturale, sed virtute diuina continente species ad vsum sacramenti & fidei. Vnde cum sic virtute diuina teneatur, frangi secundum se & diuidi potest.

**A**D ALIVD dicendum, quod per accidens fit hoc quod nulla diuisio violenta fit nisi in substantia, scilicet quia quantitas non est secundum esse naturale nisi in substantia: nihilo minus tamen si esset secundum se, diuideretur: in sacramento autem est secundum se, vt habitum est, & ideo ibi frangi potest & violenter diuidi.

**A**D ALIVD similiter dicendum, quod aliter est hic, & aliter in naturalibus est: quia hic operatur virtus diuina secundum exigentiam significationis sacramenti, & ideo continet hic quantitatem sine subiecto.

**A**D ALIVD dicendum, quod quantitas aliter accipitur secundum quod est accidens rei naturalis in cuius diffinitione cadit materia sensibilis, & aliter secundum quod virtute diuina refertur ad vsum sacramenti. Et primo quidem modo procedit obiectio inducta, secundo autem modo non.

**A**D ALIVD dicendum, quod diuisio hæc est corruptio quedam: & bene concedo hoc quod naturaliter corrumpitur forma panis accidentalis: & hoc qualiter fiat, in præcedenti distinctione habitum est & determinatum.

**A**D ALIVD dicendum, quod hoc verum est vbi quantitas manet secundum esse naturale: iam autem habitum est, quod in sacramento est sine subiecto.

**A**D ALIVD dicendum, quod bene videtur mihi concedendum esse, quod tantum posset multiplicari diuisio, quod corrumpentur species panis accidentales quæ manent ibi: & ideo non est omnino fractio mathematicæ quantitatis quæ fit ibi, nec etiam naturalis proprie, sed eius cui conuenit fractio naturalis propter hoc quod virtute diuina continetur in esse.

**A**D ALIVD quod obiicitur contra causam quam Magister assignat, quare non valeat opinio ex verbis Ambrosij, dicendum quod optime obiicitur: quia opinio nulla est. Ad id autem quod obiicitur, dicendum quod impossibile est eam diuisionem quæ actu fit, ad rem non referre: quia diuisio nulla est nisi in re actuali: & ideo illi nihil dicunt. Ad hoc quod obiicitur de mathematicis, dicendum quod non est simile: quia in mathematicis passio probata conuenit quanto secundum se, licet non conueniat huic quanto vel illi: hic autem consideratur diuisio non vt conuenit quanto secundum se, sed potius huic secundum quod est aliquid hoc.

**A**D ALIVD dicendum, quod in veritate ibi sunt plura & plures partes, sed non plura sacramenta: quia numerus ille non ponitur circa formam sacramenti, sed potius circa species sacramentales.

**A**D ALIVD dicendum, quod accidentia videntur esse, & sensus particularis non est de substantia quæ subest accidentibus nisi per accidens: hic autem intellectus sacramenti cogit vt accipiantur sine subiecto. Vnde falsum est, quod ibi videantur in subiecto: sensus enim non est nisi de accidentibus: & intellectus accipit ea sine subiecto propter exigentiam sacramenti.

## ARTICVLVS II.

*An fractio predicta sit in corpore Christi, aut in formis tantum?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Sed contra, cum ipsum corpus incorruptibile sit, &c.] Videtur enim hoc nihil impedire fractionem: quia comestio magis corrumpit quam fractio: & tamen conceditur, quod corpus Christi comedatur: ergo etiam concedi debet, quod corpus Christi frangitur.

2 Item, De quocunque probatur species, & genus: sed quicquid comeditur, attritu dentium masticando frangitur: ergo si corpus Christi comeditur, corpus Christi frangitur.

3 Item, Hoc sacramentum est memoriale passionis: sed in passione veraciter fuit corpus Christi diuisum clauis & lancea: ergo fractum: ergo sacramentum non expresse representabit, nisi etiam in sacramento sic diuidatur: ergo fractio verissime est in corpore Christi.

4 Item,

4 Item, Alia que la n videmus impossibilia secunda natura...

Solutio

Solutio. Dicendum, quod absque dubio fractio non est in corpore Christi...

Ad primum autem dicendum, quod comestio multa importat...

Ad aliud patet solutio, quod comestio non est species fractionis...

Ad aliud dicendum, quod passio representatur in sacramento...

Ad aliud dicendum, quod contraria simul, vel ex quibus directe sequuntur opposita per affirmationem...

ARTICVLVS III.

Quando Christus ostendit se discipulis in via in specie peregrini...

Deinde queritur de hoc quod inducunt isti pro exemplo...

dit se duobus discipulis in via specie peregrini, &c.] Videtur enim illusio fuisse...

1 Item, Simulatio non perficitur in vno tantum, sed in duobus...

3 Item, Nihil agnoscitur sub specie qua nullo modo est in ipso...

Solutio. Dicendum, quod nulla illusio fuit ibi. Vnde dicendum est...

Ad primum autem dicendum, quod intentio facit non simulatorium agentem...

Ad aliud dicendum, quod simulatio est etiam in vno in comparatione...

Ad aliud dicendum, quod oculi discipulorum in veritate tenebantur...

Solutio

Aliorum

Aliorum opinio.

LI I vero dicunt, quod sicut ibi species panis est, & non est ibi res cuius vel in qua sit illa species...

ARTICVLVS III.

An consecratione facta maneant omnia accidentia, & etiam soliditas mathematica secundum esse reale?

Deinde queritur de secunda opinione qua incipit ibi [Alij vero dicunt, quod est ibi species, & non est ibi res cuius vel in qua sit illa species, &c.]...

2 Item, Corpus quocumque inuenitur sine aliquo, non est idem illi sine quo inuenitur...

3 Item, Philosophus in 4. metaphysicæ in Boetij translatione obiciens contra Platonem...

4 Item, Impossibile est easdem numero lineas esse duorum corporum: sed corpus transiens quod panis est, & corpus manens quod est mathematica soliditas...

omnes manent in sacramento, hoc erit irrationabile, cum eadem ratio sit de vna specie accidentali manente & de alia. Præterea, supra ostensum est, quod præcipue manet ibi quantitas...

Solutio

Solutio. Dicendum, quod sicut in præcedenti opinione, ita & in ista exemplum verissimum est: sed tamen opinio per exemplum confirmata falsa est...

Ad primum ergo dicendum, quod ego non reputo inconueniens, quod post consecrationem in sacramento sint duo, quorum vtrumque sit corpus...

Ad aliud dicendum, quod illa propositio est falsa, nisi intelligatur aliud esse quod est essentia alia, & alia: alia enim est essentia substantiæ, & alia accidentis...

Ad aliud dicendum, quod meo iudicio, duo corpora siue naturalia, siue mathematicalia, siue

sue quorum vnum est naturale & alterum mathematicum, dummodo duæ sint ibi quantitates, non possunt esse in eodem loco per naturam. Vnde dico sine præiudicio, quod corpus quidem est in veritate in sacramento, sed non sicut in loco, sed in signo: sed hoc infra patebit melius in hac eadem distinctione, in explanatione quartæ opinionis. Et ideo obiectio quæ supponebat quod ibi erant duo corpora vt in loco, supponebat falsum, & procedit ex falsis. Si autem obiciatur, quod vbiunque est corpus aliquod contentum in alio corpore per veritatem suæ naturæ & quantitatis, ibi est sicut in loco: dico quod hoc falsum est: sed hoc expediri sine longa disputatione non potest quam statim infra ponemus, Domino concedente.

AD ALIUD dicendum, quod sicut patuit prius, eadem numero linee fuerunt panis vt subiecti, quæ manent in formis sacramentalibus essentialiter: & ideo nunquam fuerunt ibi tria corpora, nec tria quorum quodlibet est corpus subiectum diuisum ab alio.

ARTICVLVS V.

An fractione facta maneat vnum sacramentum, sed plures sint ibi forma?

Sed adhuc queritur de ista opinione quæ tangitur in litera ibi [Ita est ibi fractio quæ non fit in aliqua re, &c.] Videtur enim esse vera: ita enim videmus, quod in corpore quod potentia est duo, si diuidatur, fit actu duo & esse essenziale prædicatur de ipso sicut duo secundum esse: vt linea actu diuisa est duæ linee, & duæ longitudines, & duæ quantitates: cuius igitur essentielle principium secundum esse manet vnum, illud manet indiuisum: sed de speciebus essentialiter prædicatur sacramentum, & illud diuisione facta manet vnum: ergo diuisio illa non fuit in speciebus, nec in corpore Christi: ergo non est ibi diuisum.

Aliorum opinio.

**A**LI tradunt corpus Christi essentialiter frangi, & diuidi: & tamen integrum, & incorruptibile existere: quod se colligere asserunt ex confessione Berengarij qui confessus est coram Nicolao Papa & pluribus Episcopis, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse: & sensualiter non solum sub sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri.

ARTICVLVS VI.

An opinio illa sit vera qua dicit corpus Christi essentialiter frangi, & diuidi: & tamen integrum, & incorruptibile manere?

Deinde queritur de tertia opinione quam tangit ibi: [Alij tradunt corpus Christi ef-

Quod autem essentialiter prædicetur de iis speciebus, ex hoc accipitur, quod vnum cadit in definitione alterius, vt patuit in principio huius libri in litera. Item, Quod manet vnum sacramentum secundum actum, hoc patet ex suppositione omnium: quia per omnia quæ sunt in canone, non intendunt conficere nisi vnum sacramentum.

VITERIUS queritur, In quo differt hæc opinio à præcedenti? videtur autem, quod in nullo: quia præcedens dixit, quod videtur ibi fractio quæ non est, cum nihil frangatur: hæc autem videtur penitus secundum rem dicere idem: ergo videtur aut falsum dicere, vel superfluum esse: quoniam vnum bis vel pro duobus refert.

AD HOC dicendum, quod vnum remanet sacramentum, & forma efficitur plures formæ per diuisionem. Proposito autem illa quæ inducta est, quod inferiori diuisio secundum esse, multiplicatur id quod de ipso prædicatur: intelligitur de iis quæ absolute insunt inferiori: sed si respectiue insunt, non est necessarium: vt si diuidatur album, erunt duo alba, sed tamen non duæ similitudines alborum ad tertium album, sed potius vna similitudo: quia relatio non accipit unitatem vel multitudinem ab eo in quo est, proprie in eo quod relatio est, sed potius ab eo ad quod est: & hoc patet ex definitione relativorum quæ secundum Philosophum sunt quæcumque hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Vnde etiam relatio plus est ratio quam ens vel essentia: sed tamen habet aliquid entis vel aliquid essentie. Ratio autem sacramenti in relatione est: & ideo trahit unitatem ab eo cuius est sicut rei interioris significatæ & causatæ.

AD ALIUD dicendum, quod hæc opinio differt à præhabita: quia illa ponebat, quod diuisio in veritate est in sacramento secundum quod est actus diuidentis, & non secundum quod est actus rei diuisæ: sed præcedens non dixit in sacramento esse diuisionem nisi secundum quod diuisio est appetens ad sensum, sed non existens in veritate rei.

[essentialiter] Hoc enim videtur competere sacramento: quia isti dicunt, quod cum operatur præcedentia in hoc sacramento sunt sacramentalia, aliquid etiam in fractione superest, & debet: sed hoc esse non potest, quia si non frangibile frangatur, & si non indiuisum diuidatur, ergo stabit opinio, quod corpus Christi manet vnus, & in consecratione, & in consecratione, & in consecratione.

tium mansione sine subiecto, & iterum in contentia ipsius sub tam paruis speciebus.

Item, In sacramento isto corpus inanimum materiale aliquo modo contemperat se virtute verborum corpori animato, diuino, & glorioso: ergo etiam & à conspectu aliquo modo debet corpus diuinem contemperari non gloriose corpori materiali: non autem potest sibi conformari, nisi frangatur: ergo videtur essentialiter frangi.

Item, Conuenit dici, quod in hoc sacramento se Dominus ostendit omnipotentem, qui hoc fecit quod ratio humana intelligere non potest, cum hoc præcipue facere debeat in fractione in qua corpus aptatur partibus Ecclesiæ quæ sunt in gloria, vel mundo, vel inferno, id est, purgatorio: videtur quod maxime in hoc debeat aliquid facere supra intellectum: ergo frangitur corpus, & tamen manet indiuisum.

Item, Gregorius dicit, quod fides non habet meritum cui ratio humana præbet experimentum: ergo etiam in fractione aliquid esse conuenit quod remouetur est ab humana ratione: sed quod frangitur species non est alienum à ratione: ergo debet frangi corpus, vt videtur.

SED CONTRA: Christus integer & totus pro singulis est oblaris: diuisio autem refertur ad partes Ecclesiæ: cum igitur pro singulis partibus totus sit oblaris, totus Christus debet manere in singulis partibus: ergo non debet frangi.

Item, Contradictoria simul verificari non possunt: sed corpus Christi frangi simul & non frangi simul contradictoria: & secundum idem: ergo simul verificari non possunt: ergo opinio est falsa.

SOLVTIO. Dicendum, quod hæc opinio falsa est & non ponenda: quia, sicut rationibus probatum est, nec fidei congruit, nec cum ratione.

AD PRIMUM igitur dicendum, quod licet aliqua sint supra naturam: non tamen oportet, quod illud, quod sacramento non conuenit: quædam enim operantur ad esse sacramenti, quædam ad vnum: & illa quæ sunt ad esse sacramenti, sunt supra naturam: quæ autem ad vnum, non oportet esse supra naturam: & fractio ordinatur ad vnum sacramenti, non ad esse, cuius signum est quod fractio fit propter triforem partes Ecclesiæ pro quibus sacramentum istud offertur, & non hinc aliquid quod operetur vel pertinet ad esse sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non oportet: quia corpus materiale inanimatum non assumitur, nisi vt per transubstantiationem fiat ibi corpus diuini gloriosum: & ideo panis transubstantiatur in corpus Christi gloriosum, vt supra dictum est in questione de transubstantiatione: non enim corpus Christi transubstantiatur in panem, sed e converso.

AD ALIUD dicendum, quod non omnino signum est omnipotentie: hæc enim quæ sunt supra naturam, sed in eis operatur Deus, & in eis operatur: & expeditur Ecclesiæ: hæc autem quod melius operaretur Deus factum esset: nam ordinari nature, quam operatio sacramenti naturam.

AD ALIUD dicendum, quod fides non ha-

bet experimentum humanæ rationis: sed hoc intelligitur ita quod non rationi inmittitur, sed veritati: ratio autem obsequitur fidei: vnde in corde fidelis ratio inmittitur fidei: & non fides rationi: & sic intelligitur dictum Gregorij.

ARTICVLVS VII.

An confessio Berengarij qui confessus est coram Papa panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus Christi esse, &c. sit vera?

Deinde queritur de confessione Berengarij dicit: [Sed in veritate manibus sacerdotum tractari & frangi, & fidelium, &c.] Si enim hæc confessio fuit recepta à Papa Nicolao, & pluribus Episcopis, tunc videtur temerarium esse si aliquis aliter sentiat: dicit autem hic Magister aliter sentiendum esse: ergo est temerarius.

Item, Quicquid per sedem Apostolicam in diuersis partibus mundi publicari præcipitur vt fidele, illud pro fide tenendum est: sed confessio ista imperio Nicolai Papæ publicata est: sic ergo pro fide tenenda est. Quod autem ita sit accipitur ex decreto de consec. dist. 2. vbi sic dicitur, Hanc confessionem suæ fidei de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi à Berengatio Romanorum 115. Episcopis factam misit Papa Nicolaus per vrbes Italie, Germanie, Gallie, & ad quæcumque loca fame præunitatis eius peruenire ante posuit.

Item, ibi dicitur, quod post confessionem scriptam in hæc verba iterum dicitis, Totam per sanctam hominoniam Trinitatem & per hæc sacrosancta Evangelia eos qui contra hanc fidem venerit cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Ex hoc accipitur, quod concilium excommunicandos dedecit qui aliquid aliud sentirent quam professus est Berengarius. Et videtur, quod tota fere Doctorum vniuersitas quæ quartam tenet opinionem incidit in excommunicationem.

Item, In principio suæ confessionis dicit Berengarius, Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi: & ore & corde confiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus sanctorum Evangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihi que firmavit. Ex omnibus his videtur, quod Magistri male faciunt, condemnandæ hæc opinionem.

SOLVTIO. Dicendum, quod opinio quæ tertia ponitur, non est sana, nec tenenda.

AD HOC quod obicitur de confessione Berengarij, dicendum quod ad aliud inducta fuit confessio illa in concilio coram Nicolao Papa, & ad aliud inducitur hic: in concilio enim tenendum est quod ipse dicebat, quod corpus Christi non vere esse in altari post consecrationem: sed tantum in sacramento: hæc est in signo, & non in veritate: & hæc ad hoc quod exprimeret quod in veritate ibi esset, & hæc est ad hunc modum expressio. Quod autem ita sit, patet ex confessione Berengarij vbi sic dicit, Anathematizo omnem

R nem

nem heresim, præcipue eam de qua hætenus infamatus sum: quæ astruere conabatur panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse. Vnde Papa ad talem modum expressionis compulsi, qui ostendit quod omnibus modis quocunque modo factis, tentis, retentis, & repositis formis, post consecrationem semper continent verum corpus siue sub dentibus siue sub manibus: & hoc quidem est verum. Vnde hoc etiam conceditur, quod corpus Christi verum arriterur dentibus fidelium in sacramento: sed hoc simpliciter sine determinatione concedendum non est

hic. Cum enim dicitur quod corpus Christi verum arriterur dentibus fidelium in sacramento, non veritas continentie corporis Christi, sed artritio refertur ad formas continentis: & hoc intellexit Papa & concilium: quia hoc directo fuit contrarium heresi quæ prius habuerat. AD ID ERGO quod primo obicitur, dicitur quod non est confessio præcepta dilata nisi gratia eius quod in veritate sub speciebus corpus Christi post consecrationem continetur. AD ALIUD dicendum, quod non inuauit nisi de veritate corporis Christi contenti sub sacramento. Et eodem modo dicendum est ad omnia quæ de confessione sua obiciuntur.

Sententia probabilior.

**S**ED quia corpus Christi incorruptibile, sanè dici potest fractio illa & partitio non in substantia corporis, sed in ipsa forma panis sacramentaliter fieri: vt vera fractio & partitio sit ibi, quæ fit non in substantia corporis, sed in sacramento, id est, in specie. Ne autem mirens vel insultes si accidentia videantur frangi, cum ibi sint sine subiecto, licet quidam asserant ea fundari in aère. Est ibi vera fractio & partitio, quæ fit in pane, id est, in forma panis. Vnde Apostolus ait, Panis quem frangimus: quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Christus vero integer manet, & totus est in singulis. Vnde Augustinus. Quando Christus manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat manducare Dominum suum? & tamen veritas inuitans nos ad manducandum ait, Qui manducat me, viuet propter me. Nec occiditur Christus vt manducetur, sed mortuos viuificat: quando manducatur, reficit, non deficit: viuunt manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus: & quidem in sacramento sic fit. Item, Norunt fideles quomodo manducant carnem Christi: vnusquisque accipit partem suam. Vnde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in celo, manet integer totus in corde tuo. Ideo ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur: videtur panis & calix, quod & oculi renuntiant: quod autem fides instruenda postulat, panis est corpus Christi, calix est sanguis. Ex his datur intelligi, quod fractio & partes quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt, id est, in specie visibili. Ideoque illa Berengarij verba ita distinguenda sunt, vt sensualiter non modo in sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum: frangi vero & arteri dentibus, vere quidem, sed in sacramento tantum. Vera ergo est ibi artritio & partitio: sed in singulis partibus totus est Christus. Vnde Hieronym. Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur, sed integram se præbet singulis. Item Hilarius, Vbi pars est corporis, ibi est & totum.

1. Cor. 4.

In ferm. de ver. bis E. uang.

Ioan. 6.

De cõse. dist. 1.

In ferm. quodã, & habetur de conse. dist. 1. c. Singuli accipiunt.

ARTICVLVS VIII.

An opinio illorum sit vera qui dicant, quod in sacramento nulla fractio vel partitio sit, quæ non sit in substantia, ac in sacramento?

**D**Einde queritur de opinione quarta quæ dicit, quod est ibi vera fractio & partitio quæ fit non in substantia, sed in sacramento. Videtur enim hoc esse falsum quia si aliquod vnus conuenit pluribus, ita quod est in aliis ab vno quod est causa eius in omnibus, non existens illo, non erit illud in aliquo aliorum: sed fractio non est in accidentibus, nisi causetur à substantia fracta: ergo substantia fracta non existente, non erit fractio in aliquo accidentium. Probatio maioris est: quia cum ignis sit causa calidi in omnibus, nullo existente igne, nullum erit calidum: & si primum mouens est causa motus in omnibus, non existente primo, non mouebit nec mouebitur aliquod aliorum mouentium. Probatio secundæ innuitur in litera, scilicet quod fractio per prius conuenit substantiæ.

Item, Omnis forma quantum est de se, vnit & continet id cuius est forma: si igitur fiat pluralitas secundum esse, hoc erit à materia: ergo oportet, quod aliqua secundum esse sint ibi diuersa & multiplicata: ergo in pluribus partibus erit fracta materia.

Solutio.

Dicendum ad primam, quod licet aliqui dicant, quod fractio & partitio etiam per prius conueniunt substantiæ, & per posterius quantum: ego tamen hoc, quæ non intelligo, non dico: quis dicit Philosophus, quod si vnus tantum est quod est substantia, ipsum est indiuisibile: & ideo quia fractionis & diuisionis non est prima causa materia vel substantia, sed potius quantitas: ideo procedere non videtur prima ratio.

AD ID autem quod ex litera videtur inani probatio huius, videtur dicendum, quod hoc innuit in litera: non quia primo fractio continetur substantiæ, sed quia accidentia non est accipere nisi in substantia: & quia non conuenit ea fractio nisi secundum esse accepta, ideo innuit in litera, quod nihil secundum naturam frangitur nisi in substantia: tamen in veritate quis proprie dicere vellet quid est quod frangitur, diceret quod substantia quanta per se: sed quia accidentia in sacramento habet esse præter substantiam, ideo per se conuenit ei frangi sine substantia.

AD ALIUD dicendum, quod forma de se vnit id cuius est forma: sed diuisio conuenit ei per accidentia, id est, secundum naturam esse: hoc autem esse est duplex: secundum naturam in materia, & secundum vnum sacramenti per se, vt superius dictum est supra.

ARTICVLVS IX.

An potest dici, quod accidentia post consecrationem manent in aère?

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Licet quidam asserant ea fundari in aère, &c.] Vnde D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

detur hæc opinio esse concedenda: quia dum aliquid fit conuenit fidei, quanto magis appropinquat rationi, tanto magis est concedendum: sed magis appropinquat rationi ea esse in aère, quam sine subiecto: ergo magis est concedendum.

Item, Non excluditur per hoc veritas sacramenti: quia totum corpus Christi ibi in qualibet parte continetur: ergo hoc aliquis potest opinari.

SED CONTRA: Aër est elementum humidum, spirituale, interminatum: ergo quod fundatur in eo fluat, & non tenet in eo figuræ: ergo formæ si fundantur in aère, figuræ nullas retinent: & hoc est falsum ad sensum: ergo non fundantur in aère.

Item, Dicit Philosophus, quod accidentia conferunt ad cognitionem eius quod quid est, hoc est, substantiæ: ergo accidens ducit in cognitionem subiecti: ergo formæ illæ ducerent in cognitionem aëris, si essent in aère fundatæ: sed simul & seipsum eodem modo se habent non ducit in cognitionem diuersorum: ergo accidentia illa non ducerent in cognitionem corporis Christi: ergo frustra essent in sacramento, quod est inconueniens: ergo non fundantur in aère.

SOLVTIO. Dicendum, quod non fundantur in aère: vt patet duabus ultimis rationibus.

AD PRIMVM autem dicendum, quod neutram multum vicinam est rationi, scilicet quod sit ibi accidentia sine subiecto, vel quod fundentur in aère: sed tamen quia hoc magis est secundum congruentiam sacramenti, quod fiat sine subiecto, ideo hoc conceditur, & alterum non.

AD ALIUD dicendum, quod veritas sacramenti per hoc non excluderetur: & ideo non reputantur heretici qui hoc dicebant: sed congruentia sacramenti, & eorum quæ sunt in sacramento, per hoc excluderetur: & ideo non conceditur.

ARTICVLVS X.

Quomodo totum corpus Christi sub tantilla forma continetur in sacramento?

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Christus vero integer manet, & totus est in singulis, &c.] Est enim gravis questio, Qualiter corpus Christi totum sub tantilla forma continetur? Videtur enim, quod hoc sit impossibile: dicit enim Philosophus, quod locus & locatum sunt æqualia secundum quantitatem: sed locatum est corpus Christi, locus autem species quæ sparet: ergo sunt æqualia per quantitatem, quod falsum est, cum corpus Christi est tricubitus forte vel parum minus, locus autem vix habet latitudinem digiti vnus.

Item, Euclides in 1. geometriæ dicit, quod corpus est quod longitudo, latitudinem, & profunditatem habet: ergo quod conuenit ipsum, necesse est, quod contineat ipsum secundum longitudo, latitudinem, & profunditatem: sed non est intelligibile, qualiter maius contineatur à minori secundum omnem dimensionem, cum forma illa minor sit in omni dimensione, quam verum corpus Christi quod penditur in cruce:

cruce: ergo videtur, quod non possit illud continere.

3 Item, Particulæ corporis & loci, vt dicit Philosophus ad vnum commune terminum copulantur: ergo vbicumque est accipere particulas corporis, ad eandem necesse est particulas corporis loci copulari, & è conuerso: sed secundum duos & amplius cubitos est accipere particulas corporis Domini, quod pendit in cruce: ergo in tantum extendentur particulæ loci: ergo & formæ continentes, quod videmus esse falsum, quia vix excedit forma quantitatem vniuis.

4 Item, Sacramentum, vt dixerunt antiqui, continet res suas vt vasa medicinalia medicinas: sed vas amplioris est extensionis, quam res ipsa quæ est in vase: ergo & forma sacramentalis amplioris extensionis est, quam corpus Christi: & hoc videmus esse falsum: ergo species sacramentalis non continet totum Christum.

5 Item tota die concluditur & supponitur in demonstratiuis, quod maius non æquatur minori: sed continens & contentum si proprie sumantur, æquantur: ergo sunt æqualia: sed forma continet, & corpus Christi continetur: ergo sunt æqualia. Inde sic. Species est digitalis, & corpus Christi est bicubitale: ergo digitale & bicubitale sunt æqualia: sed bicubitale est maius digitali: igitur maius æquatur minori, quod etiam impossibile est.

6 Item, Si linea egrediat de centro locati ad superficiem loci, & alia de centro loci ad superficiem locati, illæ lineæ erunt æquales. Probatio huius est: quia non differunt nisi per punctum: & hoc non addit longitudinem aliquam. Educatur ergo linea de centro corporis Christi ad superficiem corporis Christi secundum quancunque dimensionem, & alia educatur de centro speciei ad superficiem eiusdem: illæ ergo erunt æquales, quod ad sensum est falsum.

7 Item, Æqualia sunt, vt dicitur in primo Euclid. quæ sibi supposita seinticem non excedunt: sed corpus Christi non excedit quantitatem speciei, nec è conuerso: ergo sunt æqualia: sed corpus Christi est 7. pedum, esto quod sit tantum: ergo quantitas illarum specierum est 7. pedum, quod est etiam contra sensum.

8 Item, Sicut totum continens impletur à contento, sic continens & contentum sunt eiusdem figuræ: sed tota forma illa impletur à corpore Christi: ergo forma & corpus Christi sunt eiusdem figuræ: sed forma illa est rotunda: ergo etiam corpus Christi est rotundum, quod falsum est, cum habeat faciem, & manus, & pedes, positione differentes.

9 Item, Cum aliquid per totam quantitatem & substantiam continetur in alio, erit in determinata parte caput, & in alia pedes: quærat ergo, vbi in forma illa sit caput, & vbi pedes? Si dicas, supra: ergo si quis diuidat infra non erunt sub illo nisi pedes, quod falsum est. Si autem dicas, infra: tunc habebis caput reuersatum: & hoc est ridiculum.

Si quis propter hoc velit dicere, quod corpus Christi non est in speciebus illis, sicut locatum in loco, sed potius sicut signatum in signo: videtur esse hæres Berengarij supra condemnata: ergo non est ita dicendum.

Quæst. 2. PRÆTEREA quaeritur, Vtrum signatum se-

cundum veritatem totius quantitatis continetur à signo, vel non continetur, sed signatur tantum: Si primo modo: tunc redibit eadem quaestio. Si secundo modo: tunc incidit hæres Berengarij, qui dixit Christum non secundum veritatem, sed secundum signationem contineri in sacramento.

Ad hoc quidam volunt dicere, quod corpus Christi gloriosum est modo in loco non per modum corporis grossi, sed per modum corporis spiritualis: & vt melius intelligatur, ponunt simile in corpore spiritali quod dicitur esse lucem, quæ situatiter quidem dilatur per mundum, & tamen tota potest esse in vno puncto. Et hoc quidem dictum est eorum: quod ego si bene intelligo, sic intelligo esse dictum, quod corporis habitentis quantitatem dimensionem duplices sunt partes: ita quod quædam habeant partem iuxta partem: & hoc exigit locum sibi æqualem. Aliud est quod habet se indifferenter ad hoc, quod habeat partem iuxta partem, & quod habeat partem sub parte: & ideo indifferenter potest esse in loco partem, & loco indiuibili propter sui spiritualitatem. Et hoc quidem ego confixi ad intelligendum dicta quorundam modernorum: quia constat, quod nulli antiquorum concordant. Potest igitur dici secundum eos, quod corpus Christi maximè simpliciter est inter corpora: & ideo indifferenter se habet ad hoc quod habeat partem iuxta partem, & partem sub parte, & ideo potest esse in loco minori sua statura, & etiam indiuibili.

Sed quod hoc signatum stare non possit, sic probatur: quia figura est terminatio quantitatis secundum quandam modum eminentiæ & depressionis in corporibus naturalibus: sicut alia est figura hominis, & alia asini: figura igitur illa aut est terminatio quanti quod habet partem iuxta partem, aut partem sub parte, aut quantum ad vtrumque. Si primo modo, habeo propositum: quia dicit Philosophus in prima Philosophia, quod omne corpus naturale habet figuram propriam, sine qua non est ipsum in specie sua: & idem dicit Commentator super 2. de anima. Aut igitur Christi corpus retinet figuram suam vnam, aut non? Si sic: ergo sub speciebus habet partem iuxta partem, & tunc redit prima quaestio. Si non: ergo Christus est ibi sine figura nasi, & oculorum, & oris, & non existente figura, non sunt etiam ipsa membra: ergo erit ibi sine membris, sicut truncus, & neque sicut truncus, quia etiam figura trunci destruitur ibi. Si autem figura est terminatio quæti secundum quod habet partem sub parte. Contra: Habens partem sub parte, omnes partes habet in vna vel habere potest, & tunc illa est indiuibilis per sensum: ergo idem videtur esse capax figuræ rotundæ, & partem: figura autem nasi tendit in conum & intus est triangularis: & figura trunci est rotunda & circularis: ergo in eodem indiuibili secundum sensum erit circularis figura, & pyramidalis intus triangularis: quod si intelligibile est, mirum est.

Item, Quædam partes hominis sunt quæ de sua natura sunt concavæ, vt nasus, pectus, & humifmodi: illæ igitur in illo indiuibili aut sunt manentes concavæ, aut compressæ sub parte vna. Si primo modo: ergo pars erit iuxta partem & in indiuibili, & non sub parte. Si secundo modo: ergo corpus gloriosum comprimitur, & destruitur eius figura, & per consequens natura, vt prius dictum

est. Si tertio modo dicatur se habere corpus gloriosum, idem sequitur impossibile.

Præterea, Quando dicitur pars esse sub parte: aut intelligitur quod sub præposito notat situm & positionem vnus sub alia tantum, aut continentiam. Si primo modo: ergo tantum crescit in augmentum subitus propter partium quantitatiuarum aggregationem, quantum diminuitur in latum, vel in longum: & sic non valebit ad præpositum: quia forma illa non continebit ipsum secundum illum situm quem notat sub præposito. Si notet continentiam: ergo totum vel omnes partes possunt esse in vna: quod iterum mirum est si aliquis intelligit.

Sed forte dicas, quod esse partem sub parte notat partium indifferenciam quoad locum, & non quoad aliud. Contra: Locus datur quanto in eo quod quantum est finibile siue terminale extra: ergo quæcunque differentiam habent in tali quantitate, differunt secundum situm necessario: sic autem differunt totum & pars: ergo locus eorum habebit differentiam.

Si forte dicas, quod hæc omnia vera sunt de corpore quod obstat alteri, & hoc est grossum & materiale: tale autem non est corpus spirituale quod est sicut lux. Contra: Istæ rationes non supponunt nisi corporis quantitatem: ergo indifferenter concludunt in quocunque corpore quantitatem habente. Item, Accipiamus aliquod corpus celestium, cuius substantia sit quod sit corpus rotundum, habens diametrum centum cubitorum: quæro, si hac manente figura potest esse in loco indiuibili quoad sensum? Si sic: ergo figura secundum esse accepta centum cubitorum in diametro & trecentorum in circumferentia, sine sui corruptione potest esse in eo quod est indiuibile secundum sensum: & hoc est dicere, quod celum potest esse localiter in vno grano milij: quod qui dicit, non oportet quod aliquid absurdum neget. Si secundo modo: tunc rationes prius habitæ tenent etiam in corporibus spiritualibus: sed quia nobis de hac mirabili opinione restat grandis disputatio in fine de resurrectione, modo quæ dicta sunt, sufficiant.

Solutio.

SOLVENDO autem dicimus ad quaestionem, quod Christus tripliciter comparatur ad res creatas: comparatur enim vt Deus, & sic tripliciter est in rebus. Vno modo qui conuenit Patri & Spiritui sancto, quo est in omnibus essentialiter, præsentialiter, & potentialiter. Alio modo idem conuenit Patri & Spiritui sancto, quo est in sanctis per inhabitantem gratiam. Tertio modo discreto à Patre & Spiritu sancto, quo est in natura humana per vniouem. Secundo modo comparatur ad res alias per assumptam carnem, secundum quod natus est de Virgine, & pendit in cruce & sic est in loco per circumscriptionem. Tertio modo, secundum quod ipse plenus gratia in deitate & humanitate existens, supermundana ratione est res sacramentalis, & cibus spiritualis Ecclesie: & sic est in sacramento. Vnde sicut panis non secundum partem & partem est in illa & alia ratione cibi, sed eadem ratio cibi est in toto & in qualibet parte cibi: ita ipse, vt signatum respondeat signo, non est in vna parte aliter quam in alia, sed vno modo essentialiter in toto: & si in partes diuidatur, erit in qualibet parte. Et similiter de vino in quo est vna ratio significandi totum

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

in toto, & in qualibet parte: & ideo licet diuidatur vinum, erit totus qui fuit sub tota specie vini, & totus sub qualibet parte: & ideo nullæ rationes in hoc sacramento recipiendæ sunt, quæ non sunt secundum operationem sacramenti ad esse, vel vsum. Vnde sicut supermundana ratione operatur virtus diuina ad esse sacramenti in transsubstantiatione & mensura accidentium sine subiecto: ita etiam committitur se toti & parti secundum congruentiam signati ad signum: & ideo omnino nihil valent rationes quæ fuerunt de comparatione locati ad locum: quia licet sit ibi Christus quantum in veritate quantitatis & substantiæ, non tamen secundum leges loci & locati, sed secundum leges signati in sacramento & signi continentis id quod significat secundum proprietatem sacramentorum nouæ legis, quam istud sacramentum plenissime habet inter omnia nouæ legis sacramenta.

DICENDVM ergo ad primum, quod supponitur falsum obiciendo: quia forma illa non habet se ad corpus Christi sicut locus ad locatum, sed potius sicut signum continens ad signatum secundum veritatem contentum, non quidem secundum leges loci, sed secundum leges signi: & ideo etiam si frangatur, in qualibet parte totum erit, quod non esset si esset in eo sicut in loco.

AD ALIUD dicendum, quod corpus Christi habet omnes tres dimensiones cum figura propria, & sine aliqua contractione, & ideo verissime corpus est: sed non comparatur ad formam illam sicut ad locum vel æquale cui commensuratur, sed potius, vt dictum est, vt signatum ad signum.

AD ALIUD dicendum, vt dictum est, quod non habent se sicut locus & locatum adinuicem.

AD ALIUD dicendum, quod non intellexerunt antiqui, quod sacramenta essent quædam vasa in quantum locus est vas, sed in quantum vas habet se quodammodo ad actum medicinæ & medici: dicimus enim, quod medicus sanat, & medicina & clyster & embutum: sed medicus effectiue, & medicina sicut virtus coniuncta naturæ, & clyster est sicut instrumentum ponens medicinam in locum debitum: & ita se habent in curatione animæ Deus, & gratia, & sacramentum: vnde nihil valet obiectio inducta.

AD ALIUD dicendum, quod minus non æquatur maiori: hoc enim demonstratum est: sed non est hic comparatio quanti ad quantum secundum legem & principium quantitatis, sed potius secundum rationem cibi comparatur ad congiuntum: & quia illa ratio vna est in toto & in parte, ideo vna ratione comparatur ad totum & partem, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod secundum rationem sacramenti nulla potest egredi linea de centro formæ rotundæ quæ in altari apparet, nec figurabile est centrum eius quia sic iam attendetur secundum principia & leges quantitatis, & iam diximus, quod sic non est ibi commensuratio corporis Christi ad sacramentum: & ideo illa obiectio nihil valet.

AD ALIUD dicendum, quod æqualitas duplex est, scilicet secundum quantitatem molis, & secundum quantitatem virtutis: secundum quantitatem molis non attenditur æqualitas inter

R 3 signum

signum & figuratum, sed secundum quantitatem virtutis: ut scilicet cum ibi illud contineatur signatum, quod illud continet & signum, & est hoc in toto & parte æqualiter, ratione supra dicta, qua diximus, quod vna est ratio cibi in toto & in parte.

**AD ALIVD** dicendum, quod non sequitur, si totum continens impleatur à contento, quod sit eadem figura nisi contentum sit in continente sicut locatum in loco: hoc autem non est hic, ut seprius dictum est. Eodem modo respondeo ad sequens: quia hoc non est verum nisi de illis quæ ita sunt in aliis, quod pars vna est in parte vna continentis, & alia in alia: in sacramento Eucharistie non sic est: sed vna est comparatio contenti ad totum & ad partem propter vnam rationem significandi cibum spiritualem in toto & in parte.

**AD ID** quod obiicitur contra rationem inductam, dicerem quod si quis dicit corpus Christi non secundum veritatem substantiæ & quantitatis esse in sacramento, sed tantum sicut signatum remorum per substantiam à signo, ille esset de hæresi Berengarii: sed nos non sic dicimus, sed potius dicimus ipsum signatum esse in signo substantialiter in tota sua quantitate: & ideo nihil commune cum hæresi, Domino concedente, habebimus.

**AD ALIVD** dicendum, quod quædam sunt in loco secundum veritatem substantiæ & quantitatis. & secundum leges loci & locati: quædam autem sunt in loco secundum veritatem substantiæ & non quantitatis, nec secundum legem loci: & quædam quasi medio modo sunt in aliquo, non ut in loco, per veritatem substantiæ & quantitatis, & non secundum leges loci, sed secundum legem illius in quo sunt vel esse dicuntur. Primo modo sunt in loco ea quæ circumscribuntur in loco. Secundo modo sunt in loco ea quæ diffiniuntur in loco, ut spiritus creati. Tertio modo corpus Christi est in sacramento, non secundum legem loci, sed secundum legem signi signantis cibum spiritualem æqualiter in toto & in parte: & ideo patet solutio illius objectionis.

**AD ALIVD** quod obiicitur de opinione inducitur, sine præiudicio respondeat qui voluerit: quia ego nunquam potui intelligere, quod lux esset corpus, vel quod corpus haberet partem sub parte, vel quod duo corpora possent esse in eodem loco. Et ideo quod non intelligo, defendere non præsumo: sed nostra opinio est quæ dicta est: & infra de resurrectione apparebit quod sententiam de corporibus gloriosis.

ARTICVLVS XI.

*An quisque fidelium communicans accipiat totum Christum vel partem suam, & an totus Christus est in qualibet parte hostie?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Nondum fideles quomodo manducant carnem Christi: vniquisque accipit partem suam] Sed contra: Vniquisque accipit totum Christum: non ergo vniquisque accipit partem suam. Si forte dicas, quod pars refertur ad diuisionem

hostiæ continentis, & non ad Christum contentum, videtur falsum: quæro enim, Vnde hoc quod totus Christus sit sub qualibet parte: quæcunque enim sic se habent adinuicem, quod vnum secundum esse non dependet ad alterum, multiplicato vno, alterum non est de necessitate sub qualibet partium per multitudinem acceptarum: sic autem se habent adinuicem corpus Christi & figura illa quæ hostia appellatur: ergo multiplicatis partibus hostiæ, non necessario erit Christus sub qualibet illarum.

**2.** Item, In naturis videmus formas multiples: quædam enim sic sunt in materia, quod materia diuisa diuiditur forma, ut lapidis forma & aliorum homogeniorum: quædam etiam sunt ita quod diuisa materia non necessario forma manet in qualibet parte, ut anima sensibilis in corpore multæ diuersitatis in compositione partium, ut in leone, vel asino: quædam autem sic, quod nec alicuius corporis est proprius actus, cum ipsa per operationem non sit affixa, sed potius operatio sua est pura & à materia denudata, & similiter essentia, sicut anima rationalis secundum intellectum: & illa, ut dicunt Philosophi, nec est corpus, nec est virtus in corpore: & corpore diuiso non manet in singulis, nec multiplicatur in illis: sed ad similitudinem huius videtur se habere corpus Christi ad species sacramentales: ergo videtur, quod illis diuisis non sub singulis debeat esse totus Christus.

**PRÆTEREA** queratur, Vnde contingit hoc, quod sub qualibet parte sit totus Christus quando frangitur hostia? Videtur enim, quod non debeat contingere: Christus enim non habetur in hostia nisi virtute consecrationis vnius: virtute ergo consecrationis vnius habebitur semel Christus, & virtute duarum bis, & sic deinceps: sed in omnibus partibus hostiæ non est nisi vna consecratio: ergo non debet haberi nisi sub toto, & non sub hac parte hic, & sub illa ibi.

Si forte hoc aliquis astruere velit per exempla, & ponat exemplum in speculo in quo integre resultat forma vna, & fracto resultat plures formæ: videtur, quod hoc nihil sit: quia in vno speculo conexo vel plano resultat forma vna propter reflectionem quæ fit ad vnum: sed in pluribus fractis non potest fieri reflectio ad vnum: quia diuiditur radius in termino vitri, & sic reuertitur ad centrum continui: hoc autem non est in hostia, vnde nulla videtur esse similitudo.

Item, Quidam ponunt simile in anima sensuali quorundam animalium habentium corpora rugosa aut anulosa & æqualia in compositione & complexione per totum vel fere æqualia, quibus diuisis manet anima sensibilis per sensum & motum in omnibus partibus truncatis: & hoc iterum non videtur habere similitudinem: quia ibi non est vna numero anima in vtraque parte truncata, sed duæ factæ per diuisionem ab vna, quæ propter similitudinem complexionis fit duæ: hic autem vnus numero Christus manet in singulis partibus hostiæ: vnde nihil simile videtur.

Si forte dicas, quod nihil prohibet vnum numero esse in diuersis locis. Vnde dicit Augustinus, quod anima est in diuersis locis, quia in corde & in cerebro tota & in aliis partibus. Et forte aliquis vellet dicere, quod sic est, & in aliis spiritualibus substantiis. Videtur, quod hoc nihil sit ad propositum:

propositum: quia etiam si dicamus, quod sic sit in spiritualibus substantiis, quod tamen non est verum: non tamen propter hoc sequeretur, quod sic sit in corpore Christi vero: quia hoc verissime corpus est, & non spiritus. Præterea de spiritualibus substantiis creatis, hoc est falsum: quia, ut dicit, Damasc. diffiniuntur in loco: & ut idem Damasc. dicit, diffinitio loco est hic & non alibi esse: cuiusque autem conuenit esse in pluribus locis simul, huic conuenit hic & alibi esse: ergo non diffinitur in loco, quod negat Damasc.

Si autem propter hoc aliquis dicat, quod hoc conuenit corpori diuino secundum quod medium est inter Deum qui vbiusque est, & creaturam quæ in vno loco est, ut dictum est. Vnde corpus creatum Deo unitum est in pluribus locis, ubi consecratur & in quas partes hostia diuiditur: videtur hoc esse falsum: proprietas enim medij semper comitatur medium, quoad medium est: cum igitur corpus Christi sit semper medium inter Deum increatum, & creaturam, si tamen medium est, semper erit in pluribus locis: siue ergo consecratur in pluribus locis siue non, & siue hostia diuidatur siue non, semper erit in pluribus locis, quod falsum est & hæreticum: ergo ratio nulla quæ tamen fere ab omnibus solet assignari.

**SOLVTIO.** Sine præiudicio videtur mihi dicendum, quod causa quare totus Christus est sub qualibet parte, cum hostia diuiditur, hæc est: quia ratio significandi totum cibum spiritualem, æqualiter est in toto corpore, & in parte: & ideo cum hostia est vna, erit vnum significans vnum cibum spiritualem: & cum est plura, erunt significantia omnia cibum eundem: & ideo cum in hoc sacramento præcipue quod principale est inter sacramenta nouæ legis, continentia sequatur rationem significandi, cum vnum est significans, vnum erit continens in se cibum signatum: & cum plura sunt signantia, plura erunt continentia cibum eundem totum & integrum: & hæc est causa, quare hostia diuisa, in qualibet parte sub qualibet manet totus Christus, cibus animæ spiritualis.

Ad hoc ergo quod primo obiicitur, dicendum, quod secundum esse dependet à se inuicem forma & materia: & in talibus procedit obiectio: sed secundum contineri dependet à se signum in sacramento & signatum prout accipitur sacramentum nouæ legis: & ideo multiplicato signo, necesse est rem signatam esse sub quolibet illorum.

**AD ALIVD** dicendum, quod obiectio illa procedit secundum granum formæ magis & minus separata: sed in signo sacramentali non est sic: non enim dicimus, Christum esse in sacramento sicut animam in corpore, & sicut intellectum in corpore: licet quoad hoc quod in tota forma est totus Christus & in qualibet parte totus, habeat similitudinem quandam cum esse animæ rationalis in corpore: quæ secundum Augustinum in toto est tota, & in qualibet parte tota.

**AD ALIVD** dicendum, quod sicut iam dictum est, virtute significationis talis, & non virtute significationis simpliciter, hoc contingit: scilicet quod sacramentum hoc illius causa est secundum esse quod signat, & continet illud: consecratio autem non est causa nisi remota,

scilicet quod sit sub hostia, siue diuisa siue indiuisa.

**AD ALIVD** dicendum, quod significatio in genere non est causa huius: sed potius significatio specialis, & præcipue huius sacramenti, quod antonomastice est sacramentum nouæ legis, ut dictum est.

**AD HOC** quod dicitur de exemplis, dicendum quod illa exempla sunt in parte similia, & non in toto, sicut bene probant objectiones: diuina enim non habent similia perfecta in rebus corporalibus. Vnde Hilarius, Si qua nos exempla ad diuina asserimus, nemo ea putet perfectionis formam in se continere: & tamen bona sunt similia, eodem modo quo id quod est in parte, repræsentat id quod est in toto.

**AD ID** quod obiicitur de August. dicendum quod dupliciter contingit aliquid esse in alio, ut in loco scilicet proprie, & improprie: proprie ut circumscriptum vel diffinitum est in loco: & hoc simul non potest esse in pluribus locis: improprie autem quod in alio est sicut in materia quæ habet similitudinem cum loco secundum Isidorum propter capacitatem: & sic intelligitur dictum Augustini: quia anima est in corpore sicut in eo quod aliquam habet similitudinem cum loco: quod tamen proprie est materia sua & subiectum. Vnde sicut nulla pars materiæ est quæ non perficiatur à forma: ita nulla pars corporis est in qua essentialiter non sit anima: non tamen proprie est in pluribus locis. De hoc autem quod dicitur, quod habeat hoc corpus Christi, in quantum medium est inter pure creatum, & pure increatum, dicendum videtur quod falsum est: sicut probant in contrarium factæ rationes.

ARTICVLVS XII.

*An vere dicatur, Christus per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in celo, manet integer totus in corde tuo?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in celo, & totus in corde tuo, &c.] Secundum hoc enim videtur esse in pluribus locis simul & semel, quod videtur stare non posse: nihil enim est cuius substantiæ aliquid inseruiatur extra terminum substantiæ suæ: sed locus est terminus substantiæ & entis: sicut enim tempus est mensura esse, ita locus entis siue eius quod est: sed in hoc loco est terminus Christi in quo est: igitur nihil sui extra illum locum inuenitur, ut videtur.

**2.** Item, Philosophus dicit, quæcunque diuiduntur loco, diuiduntur etiam subiecto: sed constat quod Christus à se subiecto non disiungitur: ergo etiam loco non diuiditur: ergo non est simul in pluribus locis: quia quæcunque in pluribus locis sunt, loco diuisa sunt.

**3.** Item sit, quod Christus in hoc altari sit in loco qui est palmi propter speciem hostiæ quæ tanta est & non maior, & in alio altari sit ad vnum cubitum, in celo autem sit secundum propriam staturam corporis septem pedum. Inde procedo sic. Quæcunque vni & eidem sunt æqua-

habetur in loco... & eadem... quælibet... & ita dicendum est hic gratia...

Qualiter

Ad aliud dicendum, quod dictum Philosophi intelligitur de his quæ dividuntur...

Qualiter

Ad aliud dicendum, quod sicut paruit ex præhabitis, æquivoce dicitur esse Christus in loco...

Qualiter

Ad aliud dicendum, quod Christus per se non est nisi in loco vno: per accidens autem est in pluribus locis...

Solutio

Solutio. Dicendum ad primum, quod esse in loco non est in se, sed per accidens. Per se enim dicitur quod aliquid creatum in pluribus locis...

le eis per accidens: & ita dicendum est hic gratia specierum sacramenti: & hoc non est inconueniens...

Ad aliud dicendum, quod dictum Philosophi intelligitur de his quæ dividuntur...

Ad aliud dicendum, quod sicut paruit ex præhabitis, æquivoce dicitur esse Christus in loco, in celo, & in sacramento...

Ad aliud dicendum, quod Christus per se non est nisi in loco vno: per accidens autem est in pluribus locis...

Ad aliud dicendum, quod modi dicendi aliquid esse in loco bene possunt distingui, etiam si sint æquiuoci: & ita distinguuntur hic: Christus enim dicitur tripliciter esse in rebus...

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod dicitur cibus mentis: quia per effectum gratiæ implet mentem.

ARTICVLVS XIII.

An vbi pars corporis est, ibi sit & totum secundum Hilarium: & quale sit illud vbi quando dicitur, Vbi est princeps ibi rex.

Deinde quæritur de dicto Hilarij [Vbi pars est corporis, est & totum, &c.] Hoc enim impossibile videtur: quia bene sequitur in toto integro, vbi est totum, ibi est pars...

Ad quaestiones 1.

Ad quaestiones 2.

Ad quaestiones 3.

quælibet: ergo vbi est pes, ibi est manus, & oculus, & auris: ergo omnia membra confusa sunt in loco vno.

Item, Vbi est pars, ibi est totum: ergo vbi est pes, ibi est totum: ergo & caput: ergo vbi est pes, ibi est caput: ergo corpus inordinatissimum est & indecorum...

Item, Vbi est pars, ibi est totum: ergo, vt prius, se caput habet ad pedes: ergo est reuerfatum: & talia infinita sequuntur ex dicto Hilarij, vt videtur: ergo videtur esse falsum.

Item, In quo distinguere non est totum & partem, in illo non potest dici: vbi est pars, ibi est totum: sed in speciebus illis non est distinguere partem & totum: ergo non est dicere: vbi est pars, & totum. Probatur autem prima harum per hoc quod omnia quæ per se sunt in loco, distinguuntur in loco secundum principium, medium, & finem.

Qualiter

Uterius quæritur, Cuiusmodi vbi significatur cum dicitur: vbi est pars, ibi est totum: vbi enim (sicut dicit Philosophus) est circumscriptio corporis à loci circumscriptione procedens: & si tale vbi signatur: hoc videbitur esse impossibile: quia sicut sæpius habitum est, locus & locatum sunt æqualia: vnde locus partis, & pars æqualia sunt: & si totum esset in eodem loco, oporteret, quod totum & pars essent æqualia: & hoc est contra primum principium, omne totum est maius sua parte.

Solutio

Solutio. Dicendum, quod Hilarius meo iudicio intendit dicere, quod Christus aliter sit in sacramento, & aliter in loco per se: quia vbi est in loco per se, ibi assignatur ei distinctio partium in loco: sed vbi est vt in sacramento, ibi non assignatur ei huiusmodi distinctio: & hoc intendit dicere Hilarius quando dicit, vbi est pars, ibi est totum: quia vbique est in forma: si enim frangitur, vbique est quælibet pars, & vbique est totum in omnibus partibus: & hoc modo est improprie verum, quod vbi est caput, ibi est pes, quia non de quacunque parte formæ acceptæ. Sed non sequitur quod inferitur vterius, quod membra sint confusa in loco vno: quia non sunt ibi sicut in loco nisi per accidens, vt prius dictum est, per hoc scilicet, quod forma illa vel pars eius est in loco.

tur ei huiusmodi distinctio: & hoc intendit dicere Hilarius quando dicit, vbi est pars, ibi est totum: quia vbique est in forma: si enim frangitur, vbique est quælibet pars, & vbique est totum in omnibus partibus: & hoc modo est improprie verum, quod vbi est caput, ibi est pes, quia non de quacunque parte formæ acceptæ. Sed non sequitur quod inferitur vterius, quod membra sint confusa in loco vno: quia non sunt ibi sicut in loco nisi per accidens, vt prius dictum est, per hoc scilicet, quod forma illa vel pars eius est in loco.

Ad aliud dicendum, quod non sequitur, quod sit corpus inordinatum: quia cum dicitur: vbi est pes, ibi est caput: intelligitur, quod vbi vt in sacramento signante & continentem est pes, ibi est caput: & hoc non est inconueniens: quia nec pes ibi continetur & signatur vt pes, nec caput vt caput, sed vtrumque vt cibus spiritualis: & ex hoc nulla sequitur confusio vel inordinatio corporis: sed sequeretur si membra ibi distinguerentur sicut in loco per se. Per idem patet solutio ad sequens.

Ad aliud dicendum, quod in corpore Christi secundum se distinguuntur membra: sed in comparatione ad formas signantes non possunt distinguuntur: quia per quamlibet partem formæ totum corpus cum omnibus partibus signatur & continetur. Sed Hilarius loquitur hic, quod vbi est pars, ibi est totum: vt exprimat illam distinctionem per comparationem ad formam signantem & continentem.

Ad id quod vterius quæritur, dicendum quod vbi dicitur per accidens, & per se. Per accidens: sicut dicimus, quod vbi est corpus, ibi est anima, cum tamen anima non habeat vbi per se. Per se autem sicut dicimus, ibi est corpus circumscriptum: & Hilarius consignare intendit hic vbi per accidens: quia vbi pars est vt in sacramento, ibi est totum, vt præhabitu est.

Ad quaestiones 1.

De cõse. dist. 2. cap. Tii. formæ.

Mart. 16. Luc. 22.

De cõse. dist. 2. c. Non iste.

Quid illa partes significant.

VIDI autem partes illæ significant, Sergius Papa tradit, in Eucem missa, corpus Christi quod iam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super terram: pars in altari vsque ad finem missæ remanens, corpus iacens in sepulchro significat: quia vsque in finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erunt. Et sicut partes illæ mysticam tenent significationem, ita etiam & fractio, passionis Christi & mortis est representatio: vnde ipse ait, Hoc facite in meam commemorationem, id est, in memoriam Passionis & mortis meæ. Nam, vt ait Ambrosius. Quia in morte Christi liberati sumus, huius in edendo & bibendo carnem & sanguinem, memores esse debemus. Sed caueat quisque ne indigne percipiat, quia iudicium sibi manducat. Non enim est iste panis qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie merearis accipere, nec accedas indignus. Indignus est, qui aliter celebrat mysterium quam Christus tradidit, vel qui habens mortale



mortale peccatum accedit. Ergo etsi sint peccata quotidiana, vt non sine mortifera, antequam accedas dimitte debitoribus tuis. Si dimittis, dimitteur tibi: & sic securus accede. Panis enim salutaris est, non venenum. Si ita accedis, spiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat, qui innocentiam ad altare portat.

ARTICVLVS XIV.

Quid significet partes in qua hostia dicitur a faco isto celebrante?

Quid in partes illas significant. &c. Hic incipit secunda pars huius distinctionis in qua agitur de huius partium significatione: & dicitur tractate in capitulo isto, scilicet quid partes illas significant: & hoc in principio capituli. Secunda pars dicitur tractare de hostia per quam partes illas dicitur esse: & per passionem Domini ibi: & sicut partes illas. Secundo tangit qui digne & qui in hunc partem dicitur. Sed caueat qui que ne. &c. Soluitur in quatuor in duobus verbis.

Hostia dicitur esse in parte illa beatorum

Theresia dicitur esse in parte illa spiritus.

Sed in parte quibus. Cum multiplex sit Ecclesia diuisio prima quæ a quibus sunt de Ecclesia solo numero: quæ sunt autem numero & merito: & Christus est in parte pro vniuersis: videtur ergo, quod aliqua partitio corporis Christi debeat esse correspondens illis.

Item, Alia trimembris diuisio Ecclesie intelligitur per Noe, Daniel, & Iob, Ezech. 14. quæ est in prelati, & contineribus, & coniugatis: ergo debet fieri aliqua diuisio respondens illi diuisione.

Item videtur, quod nulla debet esse pars pro beatis: quia illi non in specie, sed in ream veritate in capite sacramentum: sed partitio non fit nisi in specie: ergo nulla partitio debet fieri pro beatis in specie ipsa, vt videtur.

Item, Beati non indigent oblatione redemptionis: quia iam saluati sunt: cum igitur hoc sacrificium fiat ad redemptionem a peccatis, videtur quod nihil in ipso fieri debeat pro beatis.

Item, Si non esset peccatum, Christus non esset mortuus & oblatus in cruce: sed consecratio sacramenti fit in memoria Domini mortis: vt dicit Apostolus 1. Corinth. 11. ergo pro his qui non mori debent amplius de effecta mortis, non debet aliquid fieri in sacramento: tales autem sunt beati: ergo nihil pro eis fieri debet in sacramento.

Ultimus videtur, quod idem sit offerre pro his qui sunt in sepulchro, & pro beatis: illi enim qui quoad animam sunt beati, quoad corpus sunt in sepulchro: & videtur, quod sic non differant quantum ad personas, sed quantum ad partes solum.

Si forte dicatur, quod illi qui sunt in sepulchro, sunt illi qui sunt in purgatorio: tunc male dicitur generaliter loquens de his qui sunt in sepulchro.

Ultimus videtur, quod idem sit offerre pro his qui sunt in sepulchro, & pro beatis: illi enim qui quoad animam sunt beati, quoad corpus sunt in sepulchro: & videtur, quod sic non differant quantum ad personas, sed quantum ad partes solum.

pus Christi quod iam resurrexit, significat. Videtur enim, quod hoc sit inconueniens: quia calix significat passionem: corpus autem quod iam resurrexit, extractum est extra passiones: ergo pars immixta calici non significat congrue partem quæ iam resurrexit.

PRÆTEREA quæritur, Quæ sit pars illa quæ iam resurrexit? certum enim à Sanctis non habemus quod aliquis iam in corpore cū Christo sit beatus: de his enim qui cum Christo surrexerunt, & de beata Virgine quidam sic & quidam aliter sentiunt: ergo illa pars quæ immittitur calici, non significat nisi Christum: sed hoc videtur inconueniens: quia Christus pro se non obtulit sacrificium: ergo nec modo pro Christo offerri debet: ergo nulla pars debet offerri pro his qui iam surrexerunt, vt videtur.

ULTERIVS videtur, quod comestio non debet significare ambulantes adhuc supra terram: quia comestio significat incorporationem: ergo magis vniti Christo & incorporatis magis conuenit illud: sed magis vniti Christo & incorporati sunt illi qui sunt in gloria: ergo illi magis huiusmodi habent per partem comestam: & contrarium huius dicitur in litera.

Item, Supra dictum est, quod non est ita in isto cibo sicut in alio: quia iste cibus conuertitur ad se cibatum, quod non faciunt cibi alij, sed potius conuertuntur ad cibatum: ergo pars comesta maxime significat eam partem, quæ maxime ad Christum est conuersa: hæc autem est pars vnita sibi per gloriam: ergo eos qui sunt in gloria significare debet, & non ambulantes super terram.

ULTERIVS videtur, quod ea quæ remanet in altari, non debeat significare eos qui iacent in sepulchris: in fine enim missæ illa pars quæ manet, sumitur per comestionem: sed comestio significat ambulantes super terram: ergo etiam signatur per hoc quod illi qui iacent in sepulchris, in fine resurgent & ambulabunt super terram: quod falsum est, cum tunc obuiam Christo rapiuntur in nubibus in aera, & sic semper cum Domino futuri sunt, vt dicit Apostolus 1. Thessalo. 4.

ULTERIVS videtur, quod iste vsus fractionis qui hic scribitur, non generaliter obseruatur ab Ecclesia: quia in religionibus pluribus, scilicet Prædicatorum, Minorum, & Cisterciensium, & multis Ecclesiis secularibus nihil relinquitur in fine missæ: ergo videtur, quod nulla pars in sacramento illorum significet iacentes in sepulchris: & sic non est generale quod dicitur hic.

Si forte dicatur, quod loquitur Sergius Papa secundum consuetudinem primitiuæ Ecclesie, in qua subdiaconus & diaconus reliquias sacræ partitionis in fine missæ post communionem remanentes consumebant: hoc nihil est: quia hoc non fiebat in hostia per tria diuisa: nec hoc fiebat omnino die: sed tempore communionis populi: nec tunc semper,

semper, sed quando aliquid mansit de reliquiis: hic autem Papa generaliter loquitur de partium significatione.

Solutio. SOLVTIO. Dicendum videtur, quod Papa loquitur hic de congruentissima significatione fractionis & partium: & non de quacunque significatione minus congrua: & loquitur tantum secundum ritum qui in Ecclesia Romana consuevit obseruari pro tempore. Vniuersaliter enim corpus Christi in tria diuiditur, licet non vniuersaliter vna partium vsque in finem missæ obseruetur: quia propter periculum partium decidendum de sacramento, à quibusdam ambæ partes simul sumuntur, & deinde etiam pars in calicem missa: & hoc non vt contrarium significare velint quam Papa dicit, sed potius periculum cauere, idem signari intelligentes, quod ille fideliter expressit.

DICENDVM ergo ad primum, quod omnis pars aliquo modo significat incorporatos Christo qui soli communicant: quia (vt dicit Ambrosius) spiritualiter communicat, qui innocentiam secum ad altare portat: cum autem illi qui solo numero de Ecclesia sunt, spiritualiter non communicent, per nullam partem significantur: licet pro eis in redemptionem & expiationem offeratur: non enim omnes illi de partibus corporis sunt vel significantur, pro quibus offertur, sed illi qui sunt in corpore mystico per partes sacramenti veri corporis significantur.

AD ALIVD dicendum, quod illa diuisio non est prima quæ significatur in Ezech. 14. per Noe, Daniel, & Iob: sed potius est diuisio vnus partis, scilicet illius quæ ambulat super terram: & ideo illa præsupponit istam: quia corporis Christi mystici alia pars est in gloria, & alia expectat securam in sepulchro, & tertia pugnat in merito: & illa quæ pugnat in merito, triformis est, sicut significatur in Ezechiele.

AD ALIVD dicendum, quod partes non significant virtutem passionis, sed potius partes corporis Christi quæ sibi spiritualiter vnite sunt: & ideo regnantes in gloria, cum præcipue vniti sint Christo, debent in sacramenti partibus significari. Alia etiam ratio huius est: quia hoc sacramentum non fit pro impetranda venia, sed etiam vt laudes per ipsum Deo reddantur pro liberatione iam facta: & hoc modo possunt fieri pro beatis significationes in partitione sacramenti.

AD ALIVD dicendum, quod Christus non esset mortuus, si non esset peccatum: non tamen sequitur, quod liberatus non habens peccatum non debeat habere memoriam mortis liberantis vt gratias agat, & laudet redemptorem: & hoc significatur in fractione corporis Christi.

AD ALIVD dicendum, quod non est idem offerre pro beatis & pro illis qui sunt in sepulchro: quia cum triplex sit resurrectio: sicut infra 43. distinctione ostendetur, scilicet resurrectio à culpa per gratiam, quæ fit hic: & resurrectio animæ à pœna, quæ fit per gloriam: & resurrectio corporis à putredine & corruptione, quæ fit in futuro: intelliguntur hic iam resurrexisse, qui media resurrectione resurrexerunt: in sepulchro autem iacere, qui adhuc torquentur in purgatorio quod vsque in finem mundi durabit. Per hoc patet solutio ad sequens.

AD HOC autem quod obiicitur, quod generaliter videtur intelligere iacentes in sepulchro,

dicendum quod ideo loquitur generaliter: quia talis vicissitudo morientium & purgandorum & euolantium vsque ad finem mundi durabit: vnde illi qui sunt in purgatorio iacent; quia neutram stolam adhuc adepti sunt: illi autem qui iam beati sunt in anima, iam stant aequaliter in resurrectione, quia à culpa & etiam à pœna in anima resurrexerunt.

AD ALIVD dicendum, quod non attenditur in hoc sacramento, quod calix significat passionem: sed cum duplex sit Eucharistia perceptio: vna est cum labore masticationis: & alia sine labore, sed cum suauitate potus habet sapientiam: hic sumitur in specie sacramenti quasi sub cortice alieno quem masticari oportet: in futuro autem sumitur in gustu sapientie salutaris sine resistentia, vt potus, & hoc significatur per partem in calicem missam. Vnde nihil prohibet vno multa significari secundum diuersas proprietates: vt si calix per se significet passionem, in quantum tamen habet potum, significat statum in gloria.

AD ALIVD dicendum, quod illa pars quæ iam resurrexit, est illa quæ adepta est stolam animæ, vt patet ex prædictis, vel stolam corporis & animæ, si aliqui sunt qui cum Domino iam sunt in patria: quod ego credo quidem esse verissimum de beata Virgine, & aliis qui cum Domino resurrexerunt.

AD ALIVD dicendum, quod pars comesta significat ambulantes super terram, non ex ea proprietate qua comestio est incorporatio, sed ex illa qua comestio est restauratio deperditæ & confirmatio debilitati per famem: spiritualis enim gratie feruor per calorem concupiscentie deperditur, & homo spiritualis debilitatur: propter quod indiget vsus comedendi: & ideo nihil valet obiectio facta de vnione & incorporatione.

AD ALIVD dicendum, quod illa quæ remanet iacens, congruissime significat iacentes in sepulchro: & ideo relinquitur iacens super partem, quæ significat pressuram lapidis claudentis sepulchrum: & ideo significat pœnam quæ sequitur mortem in purgatorio. Alij enim non sunt in sepulchro Domini nisi qui ad locum purgandorum bonorum descendunt. Quod autem in fine comeditur, non fit ad hoc vt significetur, quod iterum debent ambulare super terram, sed quod per oblationem puniti in purgatorio accipiunt confortationem sicut per cibum: & non oportet, quod omnes proprietates in significando aliquid secundum rem mysticam attendantur: quia & hæc eadem res habet multas proprietates, & potest multa significare secundum modum in sacra Scriptura.

AD ALIVD dicendum, quod non oportet, quod iste vsus generaliter obseruetur: quia non omnium est cautela qua sciunt sibi cauere ne aliquid decidat de sacramenti partitione: sed bene putat, quod quando solennes primo celebrant, vt Papa, vel aliqui qui loco caput generalium sunt in Ecclesia, quod tunc debet obseruari: vt per personas quæ generaliter præsentant Ecclesiam, totus status partium Ecclesie significetur.

AD HOC autem quod vltimo obiicitur, bene concedo quod hoc non intellexit Sergius Papa, talem significationem partibus attribuendo.

## ARTICVLVS XV.

*An communio & fractio hostie sint signum eiusdem vel diuersorum: & quid significet qualiter?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Et sicut partes illæ mysticam habent significationem: ita etiam & fractio] Videtur enim non hoc, sed aliud dici signari à beato Dionysio in lib. de ecclesiastica hierarchia cap. de theoria sanctæ synaxeos ita dicente, Diuinitatis autem & unitis & eiusdem panis communio & pacifica traditio similem conuersionem eis diuinam tanquam similiter edentibus promulgat, & ad diuinitatis cœnam & principale symbolum perfectorum in memoriam sacram ducit. Ergo videtur, quod non significet passionem ut hic: quia beatus Dionysius inter signata communionis, nullam fecit mentionem de passione.

2 Item, In cœlesti hierarchia cap. primo dicit, quod Iesu diuinæ participationis imago, est diuinitatis Eucharistiæ assumptio: ergo cum hæc participatio sit futura in beatitudine, non videtur quod hoc signum dici debeat passionis.

3 Si forte tu dicas, quod fractio significat aliud quam communio: quoniam fractio significat passionem: com munitio autem communionem, & cœnam Domini, & alia quæ dicit Dion. Contra hoc videtur esse, quod fractio non refertur ad corpus, ut prius dictum est, sed ad speciem in sacramento: ergo non debet significare panem in quo corpus Christi frangebatur, sed aliquid aliud.

Solutio.

**SOLVTIO.** Dicendum sicut tactum est, quod communio ipsa alterius signum est, & alterius ipsa fractio: quia fractio sufficit ad communionem: unde dicitur Luc. 12. Fregit, & dedit discipulis suis. Unde fractio significat passionem, communio autem unionem charitatis ad proximum & ad Deum: unde August. dicit in lib. sententiarum Prosperi, Dum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Domini corporis in cruce immolatio eiusque sanguinis effusio de latere designatur?

**DICENDVM** ergo, quod illa uerba Dion. dicunt signata communionis, quam communionem per gratiam unionis efficit sacramentum: hæc autem communio consistit in conuersione simili ad Christum cui incorporantur, & memoriam cœnæ in qua incorporantur & confortantur, & memoriam communionis charitatis Christi in quam primi perfecte congregati & uniti sunt, & adhuc congregatur & unitur Ecclesia.

**AD ID** autem quod obiicitur de cœlesti hierarchia, dicendum quod ipse ibi loquitur de signato communionis secundum rationem anagogicam: & hoc verum est, quia significat per hæc perceptionem in sacramento, perceptionem rerum in veritate futuram in beatitudine: sed hoc non importatur in fractione proprie loquendo.

**AD VLTIMVM** autem dicendum, quod licet fractio non sit in corpore Christi, eo quod illud frangi non potest, repræsentat tamen fractio in specie illud quod fuit in corpore Christi: & hoc non est inconueniens: quia etiam tunc mortale

& passibile fractum est, quale nunc non est: & illa fractio per aliquid quod est circa corpus, designatur.

## ARTICVLVS XVI.

*An aliquis existens in peccato mortali, potest accedere ad communionem, & accipere corpus Christi?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Sed caueat quisque ne indigne percipiat] Infra enim statim dicit, quod indignus est, qui habens mortale peccatum accedit. Unde queruntur hic tria, quorum primum est, an aliquis potest accedere cum peccato mortali existens? Secundo, Vtrum sacerdos potest repellere aliquem in peccato mortali existentem? Tertio, An habens mortale peccatum, potest videre corpus Christi?

**AD PRIMUM** proceditur sic: Ambrosius dicit, Si desit fides & charitas, iudicium sibi manducat & bibit: sed ei qui est in mortali peccato, desit fides & charitas: ergo iudicium sibi manducat & bibit.

2 Item Augustinus, Sicut Iudas cui buccellam tradidit Christus, non malum accipiendo, sed bonum male accipiendo, locum præbuit diabolo: sic indigne quis sumens corpus Christi, non efficit, ut quia malus est, malum sit: aut quia non ad salutem accipit, nihil accipiat. Ex his accipitur, quod talis non accipit ad salutem, sed accipiendo locum dat diabolo: ergo non debet accipere.

3 Item, Minus videtur quod ingerens se sanctis officiis, & induens se sacramentis vestibus, vel prædicans indignus, peccet mortaliter, quam si indignus accipiat corpus Domini: sed ille qui prædicat indignus, vel induitur sacris vestibus, vel suscipit ordines indignus, peccat mortaliter, ut dicunt Magistri: ergo multo magis & iste.

**SED CONTRA:** Eccl. 9. dicitur, Nemo scit utrum odio vel amore dignus sit: ergo nemo scit an habeat charitatem an non: ergo omnes dubitant, utrum habeant charitatem: ergo omnes dubitant, utrum sint digni, an indigni: ergo etiam dubitant per consequens, utrum mortaliter peccent accipiendo, vel non: sed regula est in sacra Scriptura, quod qui facit de quo dubitat utrum sit mortale peccatum an non, peccat mortaliter: ergo omnis homo accedens ad corpus Domini, peccat mortaliter, quod est valde horribile dicere.

2 Item, Dignus dicitur vita æterna, qui facit aliquid unde iuste debetur ei vita æterna: ergo digne accedit ad corpus Christi, qui facit aliquid unde iuste debetur ei corpus Domini: ergo aliquo humano opere ponderari potest corpus Domini: quod falsissimum est, quia dignius est toto mundo & infinitis mundis si essent: ergo nullus accedit dignus: ergo omnis homo accedens peccat mortaliter.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod dignus aliquis dicitur dupliciter, scilicet per æquiuocentiam: & hoc modo nullus est dignus vita æterna, nec etiam corpore Domini. Secundo modo dicitur dignus per æstimationem: & hoc dupliciter adhuc, scilicet æstimatione rei, & sic nullus dignus est: vel

æstimatione æstimantis per bonitatem suam propter valorem nostrum ex parte nostrorum operum: sicut dicitur ad Titum 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit: & sic sumus digni vita æterna, & digni communionem corporis & sanguinis Domini: quia dignos nos æstimat, quando sumus sine mortali peccato secundum nostram conscientiam: indigni autem quando conscientia accusante sumus in mortali peccato.

**AD PRIMUM** ergo quod obiicitur contra hoc, dicendum quod nemo scit utrum sit dignus scientia certa: sed scientia præsumptionis multi sciunt: & hoc sufficit: quia delicta nullus intelligit. Unde etiam Augustinus dicit, quod peccatum de quo quis non recordatur, & tamen paratus est confiteri & satisfacere, si recoleret: aut Deus misericorditer indulget, aut ut pius pater reuelat. Et ideo talis dignus reputatur.

**AD ALIUD** pater solutio per distinctionem prius positam.

## ARTICVLVS XVII.

*An sacerdos debeat repellere aliquem in mortali peccato existentem?*

**D**Einde queritur, An sacerdos debet repellere aliquem in mortali peccato existentem? Videtur autem quod non: quia dicit August. in libro de Trinitate. 4. Non prohibear dispensator pingues terræ mensam Domini manducare, sed exactionem moneat timere. Pingues autem terræ, sicut dicit Glossa super illud Psalm. Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ, sunt peccatores indigni: ergo tales à sacerdote qui dispensator est, non sunt prohibendi.

2 Item, In decreto causa 2. quæst. 1. exponitur ab Augustino illud, Si peccauerit in te frater tuus, &c. Dicit ibi Augustinus, in te, id est, te solo sciente. Si ergo peccauerit in te: & vis eum coram hominibus arguere, non es corrector hominis, sed proditor criminis. Ergo à simili si sacerdos sciat solus hunc esse indignum, si repellit ipsum à communionem, non est corrector, sed proditor: ergo non debet eum repellere.

3 Item, Ex hoc accideret maximum scandalum: quia sacerdos malus cuiuslibet posset hoc modo imponere maculam, & repellere à communionem: cum igitur hoc non debeat fieri, videtur quod sacerdos nullum debeat repellere.

4 Item, Dominus non repulit Iudam, licet moneret eum ut caueret sibi: ergo cum sua actio, nostra est instructio, sacerdos non debet repellere aliquem, ut videtur.

5 Item, Sacerdos non est Dominus sacramentorum, sed dispensator: sed sacramenta sunt concessa ad usum subditorum: ergo videtur, quod cum vnicuique sit dandum quod suum est, quod ipse nulli digno vel indigno debet denegare: ergo nullum debet repellere.

Sed contra.

**SED CONTRA:** Furioso non est dandus gladius in tempore furie, quia seipsum interficeret: ergo cum peior sit interfectio in anima, non est dandum alicui quantumcumque petat, unde

*D. Albr. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

seipsum interficeret in anima: sed indigne accipiens corpus Domini, interficit seipsum, accipiendo: ergo non est dandum à sacerdote: ergo est repellendus.

2 Item, Aristoteles in 5. ethicorum dicit, quod iustum legale minus valet, quam iustum per naturam: quia iustum per naturam considerat quid, cui, quando reddendum: sed legale dicit semper esse reddendum quod suum est. Unde legale præcipit reddi alteri quod suum est quando-cunque petit: iustum autem per se non reddit, nisi quando ad utilitatem provenire potest: & ideo habens depositum, non reddit petenti, vicinis latronibus qui spoliarent: ergo videtur à simili & hic, licet lex diuina præcipiat, quod sacramenta sint danda omnibus, tamen iustus sacerdos non debet dare nisi det ad salutem: sed indignus non sumit ad salutem: ergo sibi dari non debet: & ideo repellendus.

3 Item, Lex diuina etiam præcipit ut non fiat. Matth. 7. Nolite sanctum dare canibus, & margaritas nolite proicere ante porcos: canes autem & porci sunt peccatores: ergo talibus non est dandum: ergo repellendi sunt.

4 Item, Quod tibi non vis fieri, nunquam facias alicui, Tobiz 4. sed sacerdos si esset indignus, deberet nolle sibi dari corpus Domini: ergo non debet dare alteri: ergo repellere debet indignum.

5 Item, Proiciens corpus Domini in latrinam vel in lutum, peccat mortaliter: sed peccator luto vilior est: ergo dans peccatori magis peccat, quam proiciens in lutum: ergo peccator est repellendus.

6 Item Ciprianus Episcopus ita scripsit Ebraico Episcopo: Pro dilectione tua consulendum me existimasti, frater charissime, quid videatur mihi de histrione & mago illo qui apud nos constitutus, adhuc in artis suæ dedecore perseverat, & magister & doctor, non erudiendorum, sed perendorum puerorum, id quod male didicit, ceteris quoque insinuat: an talibus sacra communio cum ceteris Christianis debeat dari, aut nobiscum debeant communicare? puto nec maiestati diuinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor & honor Ecclesiæ tam turpi & infami contagione foederetur. Ergo à simili aliqui repellendi esse videntur.

7 Item ex concilio Carthaginensi, Scenicis atque histrionibus, ceterisque huiusmodi personis, vel apostatis, conuersis vel reuersis ad Deum, gratia vel reconciliatio non negetur. Ergo à contrario sensu, si non reuertuntur, neque conuertuntur tales ad Deum, reconciliatio debet eis negari: ergo debent repelli.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod peccator duplex est, scilicet notorius, & occultus: occultus non debet repelli, notorius autem perseverans in peccato debet repelli. Est autem notorius duplex, scilicet per conuictionem testium in iudicio, sicut adulter conuictus & non poenitens: & notorius per turpe officium vel artem vel contubernium quod exerceat, sicut vsurarij & publicani per exercitium & officium publicum: & per artem histrionis, & magus: & per contubernium turpe, sicut meretrix: tales enim repellendi sunt nisi poenitentia publica prius prioribus actibus renuntiantes satisfaciant. Alij autem non sunt repellendi,

S no

ne prædantur, & ne populus scandalizetur qui ignorat peccata eorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non est simile de peccatore, & furioso: quia furiosus non videt periculum suum, & ideo nihil habet retrahens ab interfectione sui, quando habet gladium: sed peccator vsum habet rationis, & videt suum periculum, & potest retrahi si vult.

AD ALIUD dicendum, quod per se iustum cauet proximo de periculo ex parte alterius, sed de periculo malæ voluntatis non cauet: & ideo vir iustus restituit alteri quod suum est, etiam quando scit, quod male expendit, licet non daret quando est inter latrones qui possunt auferre: & ita se habet sacerdos iustus ad peccatorem postulantem corpus Domini.

AD ALIUD dicendum, quod lex diuina præcipit, quod sacerdos non det, & sacerdos non dat, sed ille rapit de manibus eius: præcipue cum sacerdos non sit nisi dispensator. Vel dicatur, quod vis est in eo quod dicit, Nolite, id est, non velitis: etsi quandoque aliud oporteat fieri propter necessitatem scandali: sicut dicitur Iacobi ultimo, Ante omnia fratres charissimi nolite iurare: tamen quandoque iurare necesse est propter malitiam incredulitatis.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, quod sacerdos deberet velle in casu, quod sibi non daretur: imo deberet velle, quod si daretur, sed non deberet velle se accipere sibi daretur: quia dare iustum est, accipere autem iniustum.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia latrina & lutum impossibilitatem habent munditiæ ad recipiendum corpus Domini: sed non sic peccator qui in momento potest conteri & effici dignus: & ideo non debet negare: quia posset nocere multum vni subtraheret peccatori penitenti, & peccator potest conuerti in momento.

AD ALIUD & vltimum patet solutio per distinctionem in fine istius solutionis positam.

## ARTICVLVS XVIII.

*An habenti peccatum mortale liceat videre corpus Christi & quomodo?*

Tertio queritur, Vtrum liceat videre corpus Christi habenti mortale peccatum? Videtur enim, quod non: quia Luc. 17. laudatur publicanus qui nolebat oculos ad cælum leuare: ergo multo minus peccator est dignus videre corpus Domini, quod melius & dignius est cælo.

2 Item, 2. Paralip. vltim. dixit Manasses, Non sum dignus videre altitudinem cæli propter multitudinem meæ iniquitatis: ergo multo minus peccator dignus erit videre corpus Domini.

3 Item, 1. Reg. 6. Bethsamitæ percussi sunt, quia viderunt arcam Domini, quæ tantum figura fuit corporis Domini: ergo multo magis peccator percuetur, si indigne respiciens corpus Dominicum.

4 Item, 2. Reg. 6. Oza percussus est, eo quod extendit manum vt teneret arcam, cum tamen calcitrassent boues trahentes illam. Ex hoc videtur, quod etiam si periclitaretur per casum vel ali-

quid aliud corpus Domini, quod peccatori non liceret tangere, nec videre.

SED CONTRA: Sæpe videmus, quod ostensio boni prouocat ad bonum: ergo videtur, quod non debeant prohiberi videre peccatores.

2 Item videmus, quod vniuersalis vsus Ecclesie habet, quod facta consecratione, eleuatur hostia, à populo videnda & adoranda: cum tamen constat probabiliter celebranti, quod multi existentes in mortalibus peccatis assistant in Ecclesia: constat autem, quod vniuersalis Ecclesia nihil agit periculosum: non ergo periculosum est videre, sed salubre, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum videtur, quod videri potest, & debet: sed non multiplicari respectus propter humilitatem: sed potius viso corpore percutiendo peccus in penitentia recogites, quod non sit dignus, quod in conspectu & visu frequentem remaneat tantæ sanctitatis.

DICENDVM igitur ad auctoritates duas quæ primo inducuntur, quod laudatur humilitas in illis: & illa laudatur in isto in hoc quod respectum non multiplicat: sed tamen propter admonitionem mortis Christi quæ petras scindit, & ex illis suscitatur filios Abrahæ, bonum est videre memoriale mortis. Vnde non est simile de cælo, eo quod tale non est memoriale eius, quod tam efficaciter conuertit peccatores.

AD ALIUD dicendum, quod Bethsamitæ percussi sunt qui nudam arcam viderunt, quam videre non debuerunt nisi inuolutam, sicut dicitur Num. 4. vnde etiam in litera innuitur, quod curiositate multi potius respiciebant arcam, quam vocarent sacerdotes qui inuoluerent eam. Hic autem corpus Domini inuolutum est specie panis & vini: & ideo videri potest.

AD ALIUD dicendum, quod vt communiter dicitur, Oza percussus est propter duo: vnum, quia pollutus in nocte cum vxore, præsumpsit in mane propior accedere ad currum, & tenere eum volens propior inter cæteros accedere, debuit se digne præparare: vel quando noluit se præparare, debuit alium propius dimittere accedere, qui dignior esset. Alia causa erat: quia cum esset Leuita, debuit portare arcam propriis humeris, sed ipse permisit eam boues trahere, & ideo percussus est.

## ARTICVLVS XIX.

*An ille qui aliter celebrat quam institutum est à Christo, peccet mortaliter?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Indignus est qui aliter celebrat mysterium quam Christus tradidit, &c.] Queritur enim, Quis sit ille? potest enim multipliciter aliter celebrari, aut ex parte materie, aut ex parte formæ. Ex parte materie: sicut Græci qui conficiunt in fermentato, cum Dominus consecrauit in azymo: ve lqui non miscet vino aquam. Videtur ergo, quod omnis talis peccat mortaliter: vel dicatur, quis sit ille qui aliter celebrat.

SOLVTIO. Dicendum, quod omnia illa consideranda sunt circa materiam & formam, & modum missæ & canonis: quæ supra determinata sunt

sunt: & aliter celebrans ex contemptu, peccat mortaliter, & adeo indignus est, quod gradus sui periculo debet subiacere. Cum quosdam errores contra celebrationem sacramenti Iulius Papa tangat. scribens ( & ponitur in decreto de consecratione distin. 2. capi. Cum omne crimen ) sic dicens: Audiuimus quosdam schismatica ambitione detentos, contra diuinos ordines & Apostolicas institutiones, ac pro vino in diuinis sacrificiis dedicare: alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressum vinum in sacramento Domini calicis offerre: alios vero pannum lineum musto intinctum per totum annum reseruare, & in tempore sacrificij partem eius aqua lauare, & sic offerre: quod quam sit Euangelicæ atque Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini Ecclesiasticæ aduersum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, à quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Quintus error est in celebrandi & sumendi modo, vt parum infra dicitur. Vnde Gelas. Papa: Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, à calice sacri cruoris abstineant: qui procul dubio ( quoniam nescio qua superstitione docentur astringi ) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio vnius eiusdemque mysterij sine grandi sacrilegio non potest prouenire. Alius error tangitur in concilio Tolitano. 12. Relatum est nobis quosdam de sacerdotibus non tot vicibus communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in vno die videntur offerre: sed si in vno die plurima offerant sacrificia, omnibus se oblationibus à communionis suspensione communiōis sanctæ gratiam sumunt, &c. Quare ita certum est, quod hi qui sacrificantes non edunt, rei sunt Domini sacramenti. Quicunque ergo sacerdotum deinceps diuini altaris sacrificium oblaturus accesserit, & se à communionis suspensione, ab ipsa qua se indecenter priuauit gratia communionis, anno vno repulsum se nouerit. Nam quale erit sacrificium cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur? Alij etiam sunt modi infiniti: sed isti modi sufficiant quia à sanctis Patribus modo sunt tacti.

ARTICVLVS XX.

*An existenti in peccato mortali debeat sacerdos dare hostiam consecratam, vel non consecratam?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit statim post [ Qui cum mortali peccato accedens, &c. ] Videtur enim cum sacerdos sit medicus, & sacramentum medicina, quod sacerdos tali quantuncumque desideranti. dare non debet: ergo repellere debet eum: quod supra improbatum est.

*Quæst. 1.* Iuxta hoc vltius queritur, Vtrum tali melius sit dare hostiam non consecratam? Videtur, quod sic: quia sic cauetur ei ne sibi noceat indigna sacramenti communicatio.

2. Item, Per hoc remouetur scandalum: quia populus forte scandalizari posset de hoc quod non communicat.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

**SED CONTRA:** 2. Mach. 6. Nolebat Eleazarus simulare etiam propter vitæ amorem: ergo videtur, quod nec hic simulandum est.

2. Item, Hoc sacramentum est sacramentum veritatis: ergo repugnat omni falsitati: ergo nihil in eo est per falsitatem agendum: sed esset falsitas quædam simulatio talis: ergo non est dandum.

*Quæst.* Vltius queritur, Si sacerdos per se non petentibus talibus possit dare panem benedictum, & non Eucharistiam? Videtur autem, quod non, habitis rationibus.

2. Præterea, Potest in momento compungi: & si compungitur, nocet ei sacerdos subtrahendo cibum salutarem: ergo non debet facere.

3. Item, Nihil prodest per hoc peccatori, quia ille credit se communicare: ergo ita contemnit non communicans, sicut medicus: ergo non debet ei dare nisi hostiam. Item, Dominus dedit Iudæ Eucharistiam: ergo & dispensator eius debet dare malis.

**SOLVTIO.** Dicendum ad primum, quod non omnino simile est de medico & sacerdote: quia sacerdos adiuuat voluntatem hominis quæ libera est ad hoc quod faciat quod in se est: & tunc Deus non negat gratiam: sed medicus adiuuat naturam quæ subiacet necessitati, & quandoque adiuuari non potest, nec redire potest quando vult: & ideo sacerdos dat quod ille vult, vt sic à morte & verecundia retrahatur voluntas, & conuertatur ad Dominum: medicus autem non, quia nocius non adiuuatur natura, sed potius impeditur.

*Quæst.* Ad aliud quod iuxta hoc queritur, dicendum quod tali petenti potest dari hostia non consecrata seorsum quidem posita, non corpori Domini intermixta: tamen non sæpe debet fieri, vt puto, vt magis de peccato suo terribus citius reuertatur.

Ad hoc quod contra obiicitur, dicendum quod non est simile de Eleazaro: quia ille rogabatur simulare se comedere illicitum, quod nullus simulare debet: hic autem simulatur licitum, quod etiam præceptum est fieri.

Ad aliud dicendum, quod non est falsitas, sed potius cautela mali quod posset ex scandalo multorum esse: nec etiam est simulatio in sacramenti consecratione, sed potius in similitudine vsus sacramenti.

Ad id quod vltius queritur, dicendum quod nullo modo debet hoc sacerdos ex seipso facere, sicut probatum est: sed si rogatur, aliquando acquiescere potest, & non sæpe, sicut diximus.

ARTICVLVS XXI.

*Quare communicaturus specialiter iubetur dimittere debitoribus suis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit sibi [ An tequam accedas, dimitte debitoribus tuis, &c. ] Quare specialiter facit mentionem de isto peccato in communicando: omne enim peccatum facit indignum si est mortale, vt ante dixi: ergo mentionem generaliter facere deberet de omnibus vt dimitteretur ei.

S 2 A D

Ad hoc videtur dicendum, quod sacrificium quo Christus obtulit seipsum, præcipue fuit propter amorem fraternum. Vnde Hebr. 2. Quia pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem: ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, & liberaret eos qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant seruituti. Et ideo peccatum odij fratrum maxime contrariatur communioni. 1. Cor. 11. Primum qui semel, id est, præcipuum in alium, audio sensuras esse inter vos.

ARTICVLVS XXII.

An magister bene dicat, quod spiritualiter manducat qui innocentiam ad altare portat?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Spiritualiter manducat, qui innocentiam ad altare portat &c.] Secundum hoc enim videtur, quod pauci manducant spiritualiter: quia pauci sunt innocentes, qui non peccauerunt.

SOLVTIO. Dicendum quod intelligitur de innocentia quantum ad immunitatem culpæ mortalis, & non de innocentia baptismi: homo enim per penitentiam potest esse immunis à culpa: & sic sumitur innocentia à beato Gregorio in quadam quadragesimali Collecta: Deus innocentie restitutor & amator, quem nosse viuere, & cui seruite regnare est, &c.

Si illud sit sacrificium, est sapius immoletur Christus?

OST hanc queritur, Si quod gerit sacerdos, proprie dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit? Ad hoc breuiter dici potest, illud quod offertur & consecratur à sacerdote vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est & representatio veri sacrificij & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus in cruce est, ibique immolatus est in semetipso. Quotidie autem immolatur in sacramento, quia in sacramento recordatio fit illius quod factum est semel. Vnde August. Certum habemus quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur. &c. tamen ne obliuiscamur quod semel factum est, in memoria nostra omni anno fit, scilicet quoties pascha celebratur. Nunquid toties Christus occiditur? sed tantum annuerialia recordatio representat quod olim factum est: & sic nos facit moueri tanquam videamus Dominum in cruce. Item semel immolatus Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod sic intelligendum, quia in manifestatione corporis & distinctione membrorum semel tantum in cruce pependit, offerens se Deo patri hostiam redemptionis efficacem, eorum scilicet quos prædestinauit. Item Ambrosius, In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens: quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Et si quotidie offeramus, ad recordationem eius mortis fit: & vna est hostia, non multæ. Quomodo vna, & non multæ? quia semel immolatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum est illius: id ipsum, & semper id ipsum offertur: proinde hoc idem est sacrificium, alioquin diceretur, quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi: non, sed vnus vbique est Christus: & hic plenus existens, & illic plenus: sicut quod vbique offertur, vnum est corpus, ita & vnum sacrificium. Christus hostiam obtulit: ipsam offerimus & nunc: sed quod nos agimus, recordatio est sacrificij. Nec causa suæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominem: sed nostræ, quæ quotidie peccamus. Ex his colligitur esse sacrificium & dici, quod agitur in altari: & Christum semel oblatum & quotidie offerri: sed aliter

Hebr. 2.

Sacer. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Augu. in lib. sententiarum 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

tunc, aliter nunc. Et etiam quæ sit virtus huius sacramenti ostenditur: remissio scilicet peccatorum venialium, & perfectio virtutis.



DIVISIO TEXTVS.

OST hanc queritur, Si quod gerit sacerdos, proprie dicatur sacrificium? Hæc est vltima pars huius tractatus de Eucharistia, in qua agitur de ipsa ex parte consecrantis eam: & hoc est ex parte causæ efficientis vel quasi efficientis: & diuiditur in duas partes, in quarum prima agitur de actu sacerdotis quem facit in consecrando. In secunda agitur de his quæ hoc sacramentum requirunt in consecrando, sicut ordinem, & vitam, & intentionem: & incipit ibi [Solet autem queri, Vtrum prauis sacerdotibus Adhuc autem prima habet quæstiones quatuor, quarum ramentum simul tanguntur & determinantur in libro, scilicet quo nomine vocetur actus sacerdotis, & vtrum Christus semel vel sæpius immoletur: & de solutione harum est capitulum primum. Secunda quæstio est de institutione huius sacramenti: & de hoc est capitulum secundum, quod ibi incipit [Institutum est enim hoc sacramentum, &c.] Tertia quæstio est, vtrum quotidie vel raro celebrandum & communicandum sit: & de hoc est tertium capitulum quod incipit ibi [Si autem queratur, vtrum quotidie communicandum sit, &c.]

ARTICVLVS XXIII.

An Christus immoletur in omni sacrificio?

Incipit autem quæstio circa primum. Videtur, quod non dicatur Christus quotidie sacrificari & immolari propter representationem præteritorum: eadem enim ratio est de crucifixione & morte, quæ est de sacrificio & immolatione: ergo si dicatur immolari, quia sit representatio immolationis factæ, dicitur crucifigi & tradi, quia sit representatio crucifixionis & occisionis factæ: quod falsum est.

Item, Non sequitur, istius occisio representatur: ergo iste occiditur: ergo nec hic sequi videtur, immolatio vel sacrificium representatur: ergo immoletur vel occiditur.

Item videtur, quod fieri hoc non debeat: quia hoc quod est occasio hæresis, ab Ecclesia fieri non debet: sed representatio mortis significat mortalem, cum tamen dicat Apostolus, quia Christus resurrexit à mortuis, iam non moritur: ergo fieri non debet.

Item, In sacramento nulli facienda est iniuria: sed Christus semel oblatus, hominum peccata tulit sufficienter, prout dicit Apostolus: ergo iniuria fit ei si tota die offertur pro peccatis.

VLTERIVS queritur, Quare dicatur immolatio vel sacrificium? Ad hoc dicendum, quod Christus omni die verissime immoletur, cum sacrificium offertur Deo patri: immolatio enim dicitur

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

actum oblationis ex parte rei oblatæ, & sacrificium dicit eundem actum ex parte effectus: vnde cum ex parte rei oblatæ semper maneat oblatio pro nobis oblata & offerenda, semper immolamus & semper sacrificamus. Non est autem ita de crucifixione: hæc enim dicit non actum rei oblatæ, sed potius actum iniquum Iudeorum vel passionem, prout est ab eis illata: sic autem non fuit iteranda: & ideo non est simile. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quod immolatio nostra non tantum est representatio, sed immolatio vera, id est, rei immolatæ oblatio per manus sacerdotum: vnde duo dicit, scilicet rem occisam, & oblationem: quia immolatio proprie est oblatio occisi ad cultum Dei: & quoad oblationem non est representatio tantum, sed verus actus offerendi. Sic autem non est de occisione & crucifixione.

AD ALIVD dicendum, quod non est hic occasio hæresis: sed esset si notaretur iterari occisio: & hoc dictum est quia non notatur.

AD ALIVD dicendum, quod non fit iniuria: quia eadem res semper offertur, & sub vno effectu: sed si quereretur alia res ad occisionem & redemptionem, tunc morti Christi fieret iniuria.

AD VLTIMUM dicendum, quod nomen ipsum quod est immolatio, dicitur ab instrumentis, ubi occidebatur pecus quod offerbatur: occidebatur enim super magnum lapidem ad modum molaris rotundum, & partes occisi super eum ponebantur: & loco illius modo vtimur altari: sed secundum significationem propriam sonant actum oblationis ex parte rei oblatæ & occisæ: sacrificatio autem dicit eundem ex parte effectus.

ARTICVLVS XXIV.

An Christus quotidie immoletur in sacramento?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Quotidie autem immoletur in sacramento, &c.] Instantia enim huius videtur esse in Parasceue: quia tunc non consecratur.

VLTERIVS queritur, Quare illo die non consecratur?

VLTERIVS adhuc queritur, Quare sanguis à die cœnæ vsque in diem Parasceues non relectuatur, sicut corpus?

SOLVTIO. Dicendum, quod quotidie immoletur, licet non quotidie consecratur: quia etiam in Parasceue immolatio fit absque consecratione.

AD ALIVD dicendum, quod instituit Ecclesia, quia illo die Christus vix seipsum obtulit in cruce: & ideo noluit Ecclesia vt immoletur in sacramento, vt populus circa veram oblationem, ablata sacramentali quæ sub velamine est, magis afficeretur.

AD ALIVD dicendum, quod nulla causa est

S 3 quam

Ad quæstionem 1.

Quæstionem 1.

Quæstionem 2.

Solutio.

Ad quæstionem 1.

Ad quæstionem 1.

quam quidam dicunt, quod hostiæ consecratæ in-  
tinctione vinum in Parasæve conuertatur in  
sanguinem: quia secundum hoc alicui sacerdoti  
intingenti corpus Christi in vino, & postea su-  
menti utrinque scilicet corpus & vinum, iterum  
eodem die licet celebrare: quod falsum est, cum  
sit prænus. Item vinum non sit sacramentum  
nisi accedente verbo: si autem verum esset quod  
ibi dicunt, efficeretur sacramentum sine forma  
sacramenti. Vnde dicendum, quod sanguis non  
reteruatur propter periculum effusionis, quia  
effunditur: & iterum quia non potest reponi  
de vase nisi aliquid adhæreat vasi de hu-  
more: & ideo Ecclesia statuit non reteruan-  
dum esse.

Deinde notandum est circa hoc quod dicit  
[Quoties pascha celebratur] quod pascha dicitur  
multipliciter. Quandoque enim dicitur panes  
azymi, qui tunc comdebantur. Ioan. 18. Non  
intolerent in prætorium ut non contaminaren-  
tur, sed manducarent pascha. Item dicitur Chri-  
stus immolatus. 1. Corinth. 5. Etenim pascha no-  
strum immolatus est Christus. Item agnus pas-  
chalis qui tunc comdebatur. Matth. 26. Vbi vis  
paremus tibi comedere pascha? Item tempus illud  
quando celebratur. Ioan. 13. Ante diem festum  
paschæ. &c. Item cæna quam comdebant in ves-  
pera. Matth. 26. Scitis quia post biduum pascha  
fiet. Vnde verius:

*Est azymum pascha, Iesus, agnus, vespera,  
cæna.*

Deinde notandum est super hoc [Nonne per  
singulos dies offerimus, &c.] Innocentius enim di-  
cit, quod quinque de causis hæc sit immolatio.  
Prima, quia quotidie peccamus: & ideo oportet  
paratam esse medicinam: & hæc tangitur in litera.  
Secunda est, ut lignum vitæ semper sit in medio  
paradii. Tertia, ut nobis vnatur Christus sacra-  
mentaliter, & nos ei spiritualiter. Et hanc tangit  
Hilarius in 8. de Trinitate sic dicens, Cur gradum  
quem iam atque ordinem consummandæ veritatis  
exposuit, nisi ut ille in Patre per naturam diuini-  
tatis, nos econtra in eo per per corporalem na-  
tuitatem eius: & ille rursus in nobis per sacra-  
mentorum mysterium crederetur: ac si perfecta  
mediatoris vnitas doceret, ut nobis in se manen-  
tibus ipse maneret in Patre, & in Patre manens  
maneret in nobis: & ita ad vnitatem perficiendam  
cum qua in eo naturaliter per natiuitatem inest,  
nos quoque natura in eo iuuessemus, ipso Christo  
naturaliter in nobis permanente. Quod autem in  
nobis naturaliter hæc vnitas sit, ipse ita testatus  
est dicens, Qui manducat meam carnem & bi-  
bit meum sanguinem, in me manet & ego in eo.  
Quarta causa est ut habeamus memoriam passio-  
nis: & hæc tangitur 1. Corinth. 11. Hoc facite in  
meam commemorationem. Quinta est, ut Iudæi  
conuersi agno vero loco typici vntantur, quem  
esurient, sicut dicit Psalm. Conuertentur ad  
vesperam, & famem patientur ut canes, & cir-  
cumbunt ciuitatem.

## ARTICVLVS XXV.

*An sacramentum Eucharistia valeat con-  
tra venialia peccata?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Nec  
causa infirmitatis repetitur, &c.] Ex hoc

enim quod hic dicitur, videtur quod hoc sacra-  
mentum valeat contra venialia: videtur autem,  
quod etiam contra mortalia valeat: quia dicitur  
in Collecta beati Gregorij quæ pro viuus & mor-  
tuis in communi dicitur. Sit ablutio scelerum, sit  
fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula sit-  
mamentum, sit viuorum atque mortuorum fide-  
lium remissio omnium delictorum. Ex prima  
parte accipitur, quod valeat contra mortalia: quia  
scelera non nisi mortalia dicuntur. Ex parte vero  
ultima accipitur quod æqualiter valeat contra ve-  
nialia & contra mortalia.

2 Item, Supra habitum est in eodem capitu-  
lo, quod est repræsentatio mortis Christi & obla-  
tionis: sed illa fuit contra mortalia & venialia:  
ergo hoc sacramentum contra vtraque peccato-  
rum genera ordinatur.

3 Item, De consecratione distinct. 2. Iulius  
Papa dicit, Cum omne crimen atque peccatum  
oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero pro  
delictorum expiatione Domino dabitur, quando  
in ipsa sacrificij oblatione erratur? Ergo videtur,  
quod istud sacrificium valeat ad omnis delicti  
expiationem.

4 Item, Istud vocatur sacramentum sacra-  
mentorum, & maximum sacramentum: ergo  
maiores habet effectum quam alia quæ non  
sunt tam digna sacramenta: sed baptismus &  
pœnitentia valent contra mortale: ergo multo  
magis & istud.

5 Item, Actus hominis gratia informatus,  
minus valet quam actus Christi, qui plenus est  
gratia: sed actus hominis gratia informatus suf-  
ficere delecto mortale, sicut patet in dolore pœni-  
tentis: ergo multo magis actus Christi: & ille  
repræsentatur in communione: ergo valeat contra  
mortalia.

SED CONTRA videtur, quod non valet  
contra venialia: sacramentum enim valet ad ef-  
fectum suum proprium inducendum: sed non est  
eius proprius effectus delectio venialium: ergo  
non inducit illum. Probatio minoris. Quicquid  
est contra quod multa ordinantur, nullum eorum  
erit proprium destructiuum illius, nisi omnia illa  
sint vnum in ratione, vel vnum reducat ad  
aliud: sed contra veniale multa ordinantur, sicut  
aqua benedicta, benedictio pontificalis, & huius-  
modi: & non habent omnia hæc vnã ratio-  
nem, nec reducit vnum ad aliud: ergo nul-  
lum eorum est proprium destructiuum peccati  
venialis.

2 Item, Sit quod aliquis accedat cum duo-  
bus vel tribus venialibus: aut valet ad omnium  
remissionem, aut non. Et non potest dici, quod  
non valeat ad omnium remissionem, quia eadem  
est ratio de vno & de alio: ergo si valet ad re-  
missionem vnus, valet ad remissionem omnium.  
Si autem hoc detur: tunc aliquis in hac vita po-  
test viuere sine peccatis, quod est contra August.  
dicentem, quod hoc non potest fieri, & est scriptum  
supra in 3. distinct. 2.

3 Item, Cum purgatio talis sit effectus huius  
sacramenti: & omnia talia remedia frequenter  
debeant iterari: videtur, quod secundum hoc  
vno die deberet pluries communicari, vel plures  
missæ celebrari, quod falsum est.

ITEM quod non valet contra mortale, sic  
videtur probari: quia aut accedit cum mortali,  
aut

aut non. Si sic: ergo iudicium sibi manducat & bi-  
bit. Si non: ergo non remittitur sibi mortale. Item,  
In cæna Christi valuit omnibus præter eum qui  
accessit cum mortali, scilicet Iudam, de quo dicitur  
Ioan. 13. quod post buccellam introiuit in eam  
Satanas: ergo similiter sit adhuc: ergo non  
remittitur mortale peccatum in perceptione huius  
sacramenti.

*Solutio.*

SOLVTIO. Sicut supra dictum est in qua-  
stione de distinctione sacramentorum, Eucharistia  
nec contra mortale nec contra veniale ordinatur,  
sicut ad proprium effectum, sed potius contra de-  
bilitatem quæ procedit ex deperditione spiritua-  
litate: quæ deperditio spiritualitatis contingit  
tam ex originali quam actuali peccato. Sed quod  
hic dicit Ambros. & Magister in fine capituli con-  
cludit, intelligitur de effectu consequenti, & com-  
muni huic sacramento & aliis quibusdam reme-  
diis peccati: cum enim per spirituales cibum  
restituitur robor spiritus, tunc excludit venialium  
frequentiam: & ex seruo deuotionis delectur  
veniale quod inest, & etiam reatus peccati  
mortalis, quod per pœnitentiam factum est ve-  
niale. Et hoc modo intelliguntur verba sancto-  
rum inducenda.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ablutio  
est scelerum, quantum ad reliquias remanentes, &  
debitum peccati.

AD ALIVD dicendum, quod hoc modo  
quo dictum est, valet contra omne peccatum, sed  
proprie restituit robor spiritus deperditum ex pec-  
cato & pœna peccati.

AD ALIVD dicendum, quod mors Christi  
multa habuit, quæ non habet in se, nisi per repræ-  
sentationem sacramenti: habuit enim positionem  
animæ secundum veritatem, & pœnam pro omni-  
bus satisfaciendam sufficienter, licet non efficien-  
ter: & hoc non habet in se sacramentum per ve-  
ritatem: quia Christus modo non moritur, nec  
pœnam passionis patitur: & ideo non sequitur,  
quod sacramentum sicut passio valeat contra om-  
ne peccatum, sed quod representatur in ipso re-

missio omnis peccati sufficienter, non efficienter.

AD ALIVD dicendum, quod multis modis  
sicut etiam supra tactum est, & de confirmatione  
habitum est, dicitur vnum sacramentum maius  
alio: quia vel à maiori datur; vel maioris gratiæ  
collatum: vel quia dignior est res contenta:  
vel dignioris rei non contentæ significatiuum. Ex  
primo quidem modo confirmatio, secundo baptis-  
mus, tertio Eucharistia, & quarto matrimonium  
dignius dicitur: & ideo non sequitur si maius est  
in genere, quod maiorem gratiam conferat con-  
tra peccatum, quod est esse maius secundum quen-  
dam modum maioritatis sacramentorum. Et est  
ibi fallacia consequentis.

AD ALIVD dicendum, quod actus Dei qui  
est dolor satisfaciens pro peccatis nostris, non  
est per veritatem in sacramento, sed per repræ-  
sentationem solum: & ideo illa obiectio non valet.

AD ID quod obicitur, quod non valet con-  
tra venialia, bene videtur esse cocedendum pro  
eum modum quo procedit prima obiectio. Sed  
secunda non valet: quia ex consequenti delectur  
venialia: & ideo si aliquis consequitur remissio-  
nem venialium omnium, quod bene credo quod  
sæpe contingit: tamen verbum Augustini &  
Ioannis Euangelistæ manet verum: quia non  
diu potest manere in tali statu, manente concu-  
piscencia in carne.

AD ALIVD dicendum, quod etiam si valeat  
contra venialia, non sequitur, quod frequenter de-  
beat iterari quia cum sit sacramentum dignissi-  
mum quantum ad rem contentam, exigit ma-  
gnam præparationem ante faciendam, quæ non  
potest sæpe fieri: tamen commendatur propter  
hoc omni die communicans, ut dicitur in litera,  
dommodo digne comunicet: quæ dignitas cau-  
satur ex præparatione præcedenti.

AD ALIVD dicendum, quod non est acce-  
dendum cum mortali peccato: sed tamen con-  
tra mortale valet, non ex parte culpæ, sed pec-  
catis, ut dictum est. Et per hoc etiam patet solu-  
tio ad totum.

## De causa institutionis.

**I**NSTITVTVM est enim hoc sacramentum duabus de  
causis. In augmentum virtutis, scilicet charitatis, & in me-  
dicinam quotidianæ infirmitatis. Vnde Ambros. Si quoties  
effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, de-  
beo semper accipere, qui semper pecco: debeo semper habere me-  
dicinam. Item Augustinus. Iteratur quotidie hæc oblatio; licet Chri-  
stus semel sit passus: quia quotidie peccamus, peccatis, sine quibus  
mortalis infirmitas viuere non potest. Et quia quotidie labimur, quo-  
tidie Christus mystice immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc  
sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille iam mor-  
ri non potest, per hoc sacramentum remissionem consequamur.  
Quotidie comeditur ipse & bibitur in veritate, sed integer & viuus  
manet. Item, Mysterium fidei dicitur: quia credere debes, quod  
ibi salus nostra consistat. Si autem queratur, Vtrum quotidie com-  
municandum sit? Audi quid intellegit Augusti. Quotidie, inquit,

S 4 accipere

Lib. 4. de  
sacra-  
mentis  
cap. 6.  
Ad Ian-  
uarium.  
De cose-  
dist. 2.  
cap. ite-  
ratur.

De cose-  
dist. 2.  
c. Quid  
sit san-  
guis.  
Lib. de  
ecclesia.

accipere Eucharistiam, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico Eucharistiae perceptione, quam purificatione. Felicitet quis peccato mordeatur, si peccandi tamen de cetero non habeat voluntatem, & satisfaciat lacrymis & orationibus, accedat securus: sed hoc de illo dico, quem mortalia peccata non grauant. Si non frequentius, saltem ter in anno homines communicent, nisi forte quis criminalibus impediatur: in Pascha scilicet, & Pentecoste, & in Natali. Omnes ergo communicent, qui noluerint carere ecclesiasticis liminibus.

## ARTICVLVS XXVI.

*An Sacramentum Eucharistiae congruo tempore sit institutum à Christo post cenam?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod tertio quaeritur, & tangitur ibi. [Institutum est enim hoc sacramentum duabus de causis, &c.] Cum enim alia sacramenta saepius instituta sint, sicut baptismus cum dictum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. Ioan. 3. & in baptismo Saluatoris, ut supra determinatum est in quaestionibus de baptismo Saluatoris, & istud sacramentum sit sacramentum sacramentorum, videtur & istud saepius debere esse institutum.

2 Item, Baptismus institutus est post passionem quantum ad formam: Eucharistiae vero effectus est incorporatio qua fideles incorporantur Christo, quae fit per innovationem, cuius exemplum est resurrectio: ergo etiam deberet institutum esse post resurrectionem.

3 Item, Innocentius, sicut supra notauimus, vnam causam ponit Eucharistiae, ut lignum vitae sit in medio paradisi: lignum autem vitae panis Angelorum est, & hoc est per gloriam beatitudinis quae post resurrectionem est ostensa: ergo videtur, quod post resurrectionem debuit institutum fuisse.

4 Vltius videtur, quod ante cenam institui debuit: agnus enim paschalis sumi non debuit ab agno, sed potius ab his qui redimebantur per sanguinem agni: ergo videtur, quod Christus, qui verus agnus est, non debuit prius comedere agnum typicum, sed potius ante cenam, vel sine cena offerre seipsum. Item, cum Christus recepit circumcisionem, non statim ad circumcisionem continuauit baptismum, sed diu post. Cum igitur similiter se habeant adinuicem agnus typicus & verus, sicut circumcisio & baptismus, videtur quod non statim post agnum typicum debuit institui immolatio agni veri, sed diu post: & hoc non est factum.

**V**LTERIVS quaeritur de causa institutionis, quam Magister tangit in litera, scilicet quae est augmentum virtutis: de alia enim causa quam tangit in litera, ante habitum est. Eiusdem enim est augere virtutem & conferre: sed baptismi est conferre virtutem: ergo & baptismi est augere: ergo haec non est propria causa institutionis Eucharistiae. Quod autem prima sit vera, patet

per virtutem consuetudinalem quae generatur ab actibus & augetur ab eisdem, & sic est de aliis rebus in natura.

2 Item, Supra in tractatu de baptismo dist. 4. dicitur, quod virtutes in baptismo augetur: ergo patet, quod non est proprius effectus Eucharistiae.

3 Item, Supra in principio huius notulae super hunc quartum saepius probatum est, quod omne sacramentum est contra peccatum & contra vulnus peccati, & in hoc differt gratia sacramentalis à gratia quae est in donis & virtutibus: ergo secundum hoc nullius sacramenti proprius effectus erit augere virtutem: ergo nec istius: ergo & ista causa quam tangit in litera, nulla esse videtur.

4 Si dicatur, quod non auget virtutes in genere, sed quandam auget virtutem, scilicet charitatem. Contra: Charitas augetur, gratia aucta per bona opera: quia dicit Augustinus, quod charitas datur ut nutriatur, & nutrita augetur, & aucta perficitur: cum autem hoc facere sit gratia & bonae vitae, non erit proprius effectus huius sacramenti. Item nihil augetur nisi per id quod vnitum sibi simile est in specie, ut caro hominis per id quod sit caro hominis, & sic de aliis: sed supra probatum est, quod gratia sacramentalis & gratia virtutum non sunt vnius speciei: ergo vna non auget aliam: ergo falsum est quod dicitur in litera, ut videtur.

**S**OLVTIO. Dicendum videtur ad hoc, quod instituta est Eucharistia, ut hic dicitur, à Deo ad medicinam quotidianae infirmitatis, quae causatur ex perdito robore abstinentia spiritualis cibi, ut saepius dictum est, & non debuit institui nisi post cenam ante passionem, quia non nisi à passione trahit effectum, & est representatio ipsius passionis: & ideo tanquam memoriale arctius memoriz commendandum, vltimò institui debuit, ut infra in litera dicitur.

**A**D ID autem quod primo obiicitur, dicendum quod in baptismo multa fuerunt, & penes illa multa varias habuit institutiones, ut supra in quaestionibus de baptismo dictum est: sed non sic est in Eucharistia, quae tota gratia est, & ideo non nisi prope ostensionem maximae gratiae debuit ostendi.

**A**D ALIVD dicendum, quod baptismus est sacramentum necessitatis ad quod multis modis oportuit assuefacere homines: & ideo ante Christum inducebatur à Ioanne, & postea à Christo multis modis instituebatur, & post resurrectionem

nem habuit complementum formae: sed Eucharistia est representatio immolationis factae in passione, & ideo non debuit post, sed ante institui: licet enim innouet, hoc est effectus eius consequens, & non proptius, ut habitum est.

**A**D ALIVD dicendum, quod lignum vitae est panis Angelorum: tamen secundum quod sub sacramento accipitur, panis est sub cineribus coopertus, id est, exprobrationibus occidentium, & sputis, & flagellis, & etiam ideo frequentius iteratur figura crucis in consecratione, quod non fiet quando aperta rerum veritate accipietur.

**A**D ALIVD dicendum, quod Christus Nouum Testamentum in sacrificiis vtriusque continuauit Veteri, sumendo prius agnum paschalem, & postea dando suum corpus: & ideo debuit institui post cenam, quod verum est: Christus ergo agnum paschalem sumpsit, & non fecit ut ostenderet se indigere liberatione, sed in omnibus tenendo legem, ostendit legem non esse prophanam, sicut idololatriam, & à Deo esse datam: & in veritatem Noui Testamenti esse conuertendam. Obiectio autem illa procedit ac si agnus à nullo comederetur, nisi hoc sine quod liberaretur per ipsum ab Angelo exterminatore.

**A**D ALIVD dicendum, quod ad baptismum multipliciter oportuit homines induci, tum quia est sacramentum necessitatis, tum quia est generale sacramentum, tum etiam quia est ianua sacramentorum: & bene & congrue isto introducto, omnia alia sunt introducta: & ideo oportuit diu post circumcisionem susceptam expectare: sed non sic est in Eucharistia: sed statim continuari debuit nouum ad vetus, consummato veteri per passionem Christi.

**A**D ID autem quod vltius quaeritur de causa quam tangit Magister in litera, dicendum quod sacramentum corporis Christi multipliciter potest ostendi, secundum quod ipsam multa in se habet. Potest enim attendi quantum ad suam rem principalem quam continet & causat ex parte suscipientis quantum in se est: & sic proprie est sacramentum nouae legis, specialis gratiae collatiuum, quae est ordinata contra infirmitatem quotidianam, quae est ex debilitate roboris spiritualis, ut dictum est. Potest & attendi non in quantum est sacramentum, sed in quantum est representatio eorum quae facta sunt circa mortem Christi: & sic est sacramentum amoris, quia ibi IESVS circa nos maiorem amorem ostendit, & sic nostrum amorem ad se excitauit & emit. Vnde Bernardus. Supra omnia te mihi reddidit amabilem bone Iesu, calix quem bibisti opus redemptionis nostrae. Item Bern. Multum difficultatis assumpsit quo te multae dilectionis debitorem constitueret, admereretque ad gratiarum actiones difficultas redemptionis, quem minus deuotum effecerat facilitas conditionis. Et hoc modo loquitur Magister hic. Vnde hic non est proprius effectus sacramenti in quantum sacramentum est ex re operata in sacramento, sed potius in quantum est representatio passionis Christi, nostram sibi ementis charitatem. Post etiam considerari, in quantum habet eum pro re qui est causa & auctor omnis gratiae, & de cuius plenitudine nos omnes accipimus

gratiam pro gratia: & sic non confert tantum augmentum charitatis, sed etiam omnium virtutum. Et per hoc patet solutio ad primum: quia nihil prohibet priores causas secundarias esse eiusdem effectus, licet vna sit per se secundum vnum modum causalitatis. Vnde baptismus dat augmentum virtutum, per hoc quod est maioris gratiae principium: Eucharistia autem per hoc quod est excitariuum ad maiorem deuotionem & amorem ex memoria passionis Christi. Per hoc etiam patet solutio ad secundum.

**A**D ALIVD dicendum, quod in veritate sacramentalis gratia differt à gratia virtutum & donorum, & non auget eam per essentialem vniorem cum illa, sed potius per occasionem, scilicet quia excitat ad deuotionem, qua habita, confertur frequenter maior gratia in habitu, semper autem in actu.

**A**D ALIVD dicendum, quod augmentum charitatis per modum meriti multis attribui potest, omnibus videlicet quae faciunt mereri: sed tamen essentialiter non augetur nisi à Deo per gratiae appositionem vel assimilationem suae bonitatis, sicut determinari habet in quaestione de augmento virtutum.

## ARTICVLVS XXVII.

*An quotidie sit communicandum?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi. [Vtrum quotidie communicandum sit, &c.] Haec est autem quarta quaestio in principio huius distinctionis facta. Videtur enim Augustinus male dicere, Nec laudo, nec vitupero. Aut enim loquitur de malis, aut de bonis. Si de malis: tunc erit vituperabile. Si autem de bonis: tunc videtur esse laudabile: laudabile enim est bonum bene facere: & quanto saepius facit, tanto est laudabilior: sed optimum vel de optimis est dicere missas & communicare: ergo quanto saepius id facit aliquis, tanto magis est laudandus: ergo male dicit Augustinus.

2 Item, Stultus est aegrotus qui habet medicinam paratam, & non iterat eam toties quoties redit morbus: sed morbus venialium semper redit: ergo stultus est qui non saepe sumit medicinam: ergo vituperabilis, quia omnis stultus in eo quod talis, vituperabilis est: ergo iterum male dicere videtur Augustinus.

3 Item, Sacrificium Deo offerre, semper fuit bonum, & erit bonum: ergo optimum sacrificium Deo offerre, est optimum: ergo saepissime offerendum: ergo laudabile est, quod quotidie immoletur & accipiatur Christus, quia ipse est optimum sacrificium.

4 Item, Manna quod pluit Deus de caelo, quotidie praeterquam in die sabbati colligebatur: ergo videtur etiam, quod id quod significabat manna, omni die ante quietem perpetuae vitae sit colligendum & edendum: hoc autem est corpus Christi: ergo laudabile est, quod quotidie fiat.

5 Item, In veteri lege iuge sacrificium significabat istud sacrificium: & illud quotidie bis fiebat: ergo videtur etiam, quod istud saepius iterandum sit: & quanto saepius, tanto melius.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA dicit Gregorius, quod bonarum mentium est ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est: ergo multo magis bonæ mentis est suam agnoscere indignitatem: constat autem, quod nullus sufficienter dignus sit: ergo bonæ mentis est agnoscere se indignam, & remouere se à communione.

2 Item, In veteri lege non omnis populus intrabat sancta sanctorum, sed solus pontifex, & semel in anno, & cum multo vetium ornatu, & incenso, & sanguine: constat autem, quod fuerunt significationes istorum quæ modo geruntur: videtur ergo adhuc non omnibus, & non semper, sed quandoque ordinatis hominibus cum incenso orationum, & sanguine, scilicet memoria passionis esse communicandum: cum igitur ita non possunt præparari sæpe, non sæpe erit communicandum.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod causa dicti Augustini procedunt verba objectionum. Et hoc patet in decreto de consec. dist. 2. cap. Quotidie: ubi verba quæ hic deficiunt, suppleantur sic. Si dixerit quisquam non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius autem affirmat quotidie: faciat unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Nec enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum alteri se præposuit, Zachæus, & ille centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum: alter dicit, ô Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: ambo Saluatorem honorificantes, quamuis non vno modo: ambo peccatis miseris, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc valet, quod manna secundum propriam voluntatem in ore cuiusque sapiebat. Ex his accipitur, quod ratione diuersarum virtutum, scilicet humilitatis recognoscentis propriam infirmitatem, & charitatis cupientis se Deo coniungere, ambo sunt laudabiles. Discretio autem quæ auriga virtutum est, temperat utraque: & medium semper laudabilius est extremis.

DEBENDUM igitur a primis, quod de bonis loquitur Augustinus: & licet sit idoneus, tamen sua reputatione non est satis idoneus: & quia in hoc honorat Deum recognoscendo excellentiam corporis sui cui nihil satis dignum est, conuertitur et hoc ipsum in laudem & meritum.

AD ALIUD dicendum, quod stultus nec facit: ita nec spiritualiter manducat. Vnde ipse abstinens sacramentaliter ad tempus propter humilitatem, non est stultus, quia spiritualiter non abstinere: & ideo non tenet illa obiectio.

AD ALIUD dicendum, quod multi actus in se boni sunt, & tamen propter nostram fragilitatem ad malos actus comparatam, nobis efficiuntur mali vel incauti, sicut iurare. Dicere enim verum bonum est, & adiacere testem Dei veritatem bonum est: tamen propter nostram scientiam quæ semper dubio permixta est, vitandum est nobis iurare: & ita dicendum videtur hic de communione: quia licet in se optima sit: tamen quia multæ sunt auersiones nostræ & indoneitates, quandoque nobis tutum est abstinere propter humilitatem.

AD ALIUD dicendum, quod manna licet significaret futuram refectorem in corpore Christi: fuit tamen datum in usum corporalis alimonie itinerantibus per desertum: & ideo

non erat periculum illud singulis diebus accipere: sed potius necessarium.

AD ALIUD dicendum, quod iuge sacrificium significabat futuram Christi passionem in quantum est passio, & non cibum spiritualem, qui est in Christo passio in quantum huiusmodi: & ideo totum incendebatur. Et quia hæc passio quotidie debet esse in igne cordis nostri, propter hoc quotidie offerebatur. Vnde Psalm. 140. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, &c.

## ARTICVLVS XXVIII.

*Anter in anno sit communicandum?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Si non frequentius, saltem ter in anno homines communicent, &c.] Hoc enim est decretum Fabiani Papæ, sicut dicitur ibi de consec. dist. 2. Videtur autem sapius esse communicandum: quia dicit Ambr. sicut in litera habuimus, Si quoties effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, deo semper accipere, qui semper pecco: deo semper habere medicinam.

2 Item, Hilarius Episcopus, Si non sint tanta peccata ut excommunicetur quis, non debet se à medicina corporis Domini separare: ergo videtur, quod quotidie sit communicandum.

3 Item, Ex concilio Martini Papæ, Siquis intrat in Ecclesiam Dei, & sacras Scripturas audit, & pro luxuria sua auertit se à communione sacramenti, & in obseruandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinæ: istum talem proiciendum de Ecclesia Catholica esse decernimus, donec penitentiam agat, & ostendat studium penitentiae suæ: ut possit communione percepta indulgentiam promereri. Ergo videtur, quod sapius communicandum sit.

4 Item, Hoc videtur à simili corporalis cibi, quem quotidie accipimus: cum ergo non in solo pane viuat homo, sed magis in spirituali pane, videtur quod quotidie iste cibus sit accipiendus.

5 Item, Super illud Matth. 6. Panem nostrum quotidianum, &c. dicit vna Glossa Eucharistiam. Ergo ipsa est panis quotidianus: ergo quotidie sumendus: non igitur tantum tribus vicibus in anno.

VLTERIVS videtur, quod ad minus quatuor vicibus sit communicandum in anno. Dicit enim Sorber Papa, In cœna Domini à quibusdam perceptio Eucharistiae negligitur: quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, (exceptis his quibus pro grauibz criminibus inhibitu est) percipienda sit, Ecclesiasticus vsus demonstrat: cum etiam penitentes eadem die ad percipiendam corporis & sanguinis Domini sacramenta reconciliantur. Ergo in cœna communicandum est ad minus.

2 Item, Dominus tunc instituit, & discipulos tunc communicauit: ergo cum sua actio, nostra sit instructio, videtur quod tota Ecclesia tunc debeat communicare.

3 Item, In religionibus quibusdam obseruatur intantum ut illa die nullus subditorum celebret, sed

Quæstio-  
cula 1.



sed omnes communicent de manu superioris, quemadmodum discipuli de manu Domini: ergo videtur, quod hic usus omnibus sit amulandus.

*Quaest. 2.* ULTERIUS queritur hic, Quae pena sit non communicantis secundum statuta canonum? Videtur, quod eiiciendus sit extra Ecclesiam, eo quod dicitur Ioan. 6. Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Ergo à contrario sensu, qui non manducat, &c. non manet in Christo: in Christo autem manere est in corpore mystico manere: cum ergo ille talis à corpore mystico se abiciat, etiam ab Ecclesia abiciendus esse videtur.

2 Item, Hoc sacramentum nomen proprium habet à quo tota Ecclesia sibi participat, scilicet communionem: ergo qui se prius communicatione, nihil debet habere de communione vel de communicatione: ergo ab ipsa communicate & communicatione est praecidendus: ergo excommunicandus.

3 Item, Hoc videtur ex concilio Toletano, in decreto de consec. dist. 2. Hi qui intrant in Ecclesia Dei, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur quod si non communicent, ad penitentiam accedant, id est, si excommunicati sunt, satisfaciant: si communicant, id est, si non excommunicati sunt, non semper abstineant: si non fecerint, abstineant, id est, excommunicentur.

4 In concilio Elbertano, omnis homo ante sacramentum communionem à propria debet abstinere vxore tribus aut quatuor aut sex diebus: nec inter Catholicos commeterabitur, qui in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali Domini non communicauerit. Ex his videtur, quod non communicans sit excommunicandus.

*Quaest. 3.* ULTERIUS queritur, Quare his tribus temporibus communicandum instituerunt Patres, potius quam aliis? quia cum hoc sacramentum non sit nisi memoriale passionis, videtur quod solum in die passionis sit communicandum fidelibus, & ad minus in Pascha.

2 Item, In Pentecoste nullo modo videtur: quia tunc tota carnalitas conuersa est ad spiritum: & subtrahebat Apostolis à corde praesentia carnis ut locum haberet praesentia deitatis: ergo videtur, quod tunc non sit communicandum carni & sanguini Christi: quia sicut ipse dicit, Spiritus est qui viuificat, caro autem non prodest quicquam.

3 Item, In Veteri Testamento legitur in Exod. 13. quod si aliquis immundus fuit mense primo, quod celebraret Pascha mense secundo. Ergo videtur, quod etiam sancti Patres in Nouo Testamento remedium super hoc debeant prouidere, si aliquis his temporibus praeparatus non esset, quod alio tempore communicaret.

4 Item, Leuit. 23. legitur, quod omnia ista tria festa celebrantur per octo dies, & singulis diebus fiebant sacrificia, & populus edebat coram Domino: ergo videtur, quod etiam sit faciendum in Nouo, & multo plus quia Nouum Testamentum est octauarum, cum vetus fuit hebdomadarum: ergo per octo dies in quolibet festo communicandum est, ut videtur.

5 Item, Cum duo istorum temporum habeat respondentiam in Veteri Testamento, scilicet

Pascha & Pentecoste, in quibus populus edebat coram Domino: quare tertium, scilicet Natale non habet correspondens aliquod: in Ianuario enim non conuenit populus coram Domino, sed in septembri, & tunc nos non communicamus.

6 Item, Cum Patres statuerunt primum, ut in quolibet die dominico, & deinceps ut tribus vicibus per annum populus communicaret: qualiter modo statutum est, ut saltem semel in anno hoc fieret?

7 Item, Nunquid prohibenda sunt matronae habentes viros suos, & abstinentes se à coitu per vnam vel duas noctes & alias deuotae, ne scilicet plus communicent?

8 Item, Viduae & aliae in castitate viuentes & appetentes communicare, nunquid sunt prohibenda? Videtur, quod non quia nihil quod auget gratiam & deuotionem & sui custodiam, est prohibendum: frequentia autem communionis omnia haec facit in communicante: ergo non est prohibenda.

SOLUTIO. Dicendum videtur ad primum, *Solutio.* quod non loquitur solum de communionem sacramentali, sed magis de spirituali: haec enim saepius iteranda est, etiam eodem die: quia medicina est nostrae infirmitatis. Alia autem ordinanda est, ut cum sollemnitate & honore tanti sacramenti fiat.

AD ALIUD dicendum, quod Hilarius Papa loquitur de his qui abstinere semper. Illi enim male faciunt & contra canonum statuta. Per hoc idem patet solutio ad sequens: quia loquitur de his qui abstinere temporibus in quibus communicandum ordinat Ecclesia.

AD ALIUD dicendum, quod non est omnino simile de corporali cibo ad spirituale: quia corporalis non repugnat nostrae indignitati ex sua dignitate, sed semper indignior est comedente: panis autem spiritualis propter suam dignitatem quandoque repellit nos à se, quando foeditates vel peccata in nobis apparent. Item panis corporalis non supplet defectum nostrum, nisi materialiter sumatur: sed spiritualis supplet defectum nostrum, etiam si solum sacramentaliter sumatur.

AD ALIUD dicendum, quod Glossa illa in contrarium, loquitur sub distinctione, scilicet quod quotidianus debet esse quoad usum sacramentalis manducationis, vel spiritualis: & non quoad usum sacramentalis manducationis tantum.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate satis consonum est operibus spiritualibus communicare in cena: & bene puto, quod alias praeparati, & tunc volentes communicare, non sunt prohibendi: sed tamen quia infirmitates hominum multae sunt, & communicante vno vult alius communicare: quandoque differuntur vsque in diem Paschae, ut duobus residuis diebus in ampliori custodia sua sint: quia populus male custodit se post communionem, & in expectando communionem custodit se melius. Vnde si aliqua est persona in qua hoc non timetur, puto ei concedendum esse, quod communicet in illo die: & sic sit apud religiosos, ut probatur in sequenti obiectio.

AD ALIUD quod ulterius queritur, Quae sit pena non communicantis? Dicendum, videtur, quod

quod absque dubio talis excommunicandus est post sufficientem admonitionem. Ego autem reputo signum alterius duorum peccatorum: scilicet quia aut obstinata malitia, quoniam nullo modo vult recedere à peccatis, aut hæresis. Vnde multum etiam meo iudicio delinquent Prælati, tales fouendo, cum illos præcipue excommunicare deberent: & hoc videtur velle Fabianus Papa cum dicit, quod omnes tribus his temporibus communicent, si noluerint ecclesiasticis carere liminibus.

AD HOC quod obiicitur in illo decreto, quod præcipit tribus diebus ab vxore abstinendum esse, &c. dicendum quod bene puto, quod sit sic faciendum: si tamen alter coniugum inueniatur debitum reddere coactus & non expetere: & hoc frequenter facere, eo quod alter non vult etiam illo tempore abstinere: ego communicare concederem illi qui reddit inuitus, & non alteri qui extorquet debitum, quando non est extorquendum: quia constat, quod etiam illo tempore reddere tenetur, si probabiliter timet de incontinentia alterius.

Ad qua-  
stiones  
lam 5.

AD HOC quod vterius quaeritur de his specialibus temporibus, dicendum quod tria sunt in communione, scilicet manducatio spiritalis quæ viuificat, ut dicit Dominus, & corpus quod sumitur, & representatio passionis. Et primum respondet tempori quoad aduentum Spiritus sancti in die Pentecostes. Secundum autem quoad Natale, quando corpus illud apparuit in mundo. Tertium autem quoad Pascha, quando passio celebrata fuit.

AD ID quod obiicitur de Pentecoste, dicendum quod carnalis presentia quæ erat cum fidei debilitate, impediuit consolationem diuinam: sed talis non est in sacramento, sed potius quæ est cum fidei plenitudine: quia nihil in hoc sacramento operatur nisi fides: & ideo præcipue conuenit communicatio in tempore quo Spiritus sanctus est datus.

AD ALIUD dicendum, quod Patres Noui Testamenti, non attendunt immunditiam nisi peccati: vel quæ signum est peccati, ut pollutio, vel matrimonialis coitus ex vitio incontinentiæ pro-

cedens. Et quia hæc infirmitates cito corrigibiles sunt, non oportet alia tempora præuidere, nisi forte in diem alium, vel tertium: & hoc bene habet Ecclesiæ consuetudo: nec super hoc nouam oportuit facere constitutionem: ut beatus Gregorius determinat de hac pollutione loquens, sicut supra etiam est notatum.

AD ALIUD dicendum, quod octo diebus sacrificia repetebantur propter memoriam resurrectionis, ad quam per sacrificium Christi venimus. Quod autem continue octo diebus epulabantur, non significat epulationem sacramentalem, sed potius spirituales manducationes, quæ non est intermittenda, sicut dicit Apostolus 1. Cor. 6. Epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.

AD ALIUD dicendum, quod Scenopægia quæ fit mense septembri, non habet aliquid respondens in Nouo Testamento: quia significat iter per desertum, in quo accipiebatur lex vetus, quæ finienda erat in Nouo Testamento: sed Pascha & Pentecoste significant sacramenta nouæ legis, scilicet Passionem, & Spiritus sancti aduentum: & ideo ista habent tempora respondentia, illud autem non.

AD ALIUD dicendum, quod antiqui Patres fuerunt in aureo seculo respectu nostri temporis, scilicet quia adhuc notitio seruore seruebat Ecclesiæ. Postea autem venerunt nonnulli tempore tempora periculosa, in quibus refrigitur charitas multorum, & propter indignitatem populi constitutum fuit ter in anno: Sed quia prouident sensus hominis in rebus ab adolescentia sua, ideo temporibus istis statutum est, ut semel generaliter communicet populus in anno: & vti nam adhuc digne communicaret.

AD ALIUD dicendum, quod mihi videtur, quod præparantes se ad communionem per abstinentiam à coitu vel coentes non debent prohiberi à frequenti communione, præcipue de mense in mensem secundum solemnitates maiores: quia iniuste arcentur qui digni sunt: & impie cum eis agitur, quando eis subtrahitur cibus salutaris, qui datus auget eis gratiam quam acceperunt.

*Si hæretici & excommunicati hoc sacramentum conficiant.*

**H**OLET etiam quaeri, Vtrum prauis sacerdotibus sacramentum conficere queant? Ad quod dici potest, quod aliqui licet sint prauis consecrant vere, scilicet qui intus sunt nomine & sacramento, etsi non vita: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris. Vnde Augustinus. Intra Catholicam Ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur Creatoris, & virtute Spiritus sancti. Credendum est enim, quod in verbis Christi sacramenta conficiantur. Sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per Spiritum sanctum suam efficit carnem & sanguinem. Item Gregorius. Putant quidam communionem corporis minus esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. Heu, in quam,

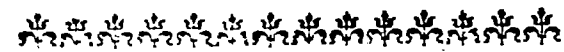
Lib. de  
corpore  
Domini,  
& al-  
legatur  
1. q. 1.  
c. Intra  
Catholi-  
cam.

in quam magnum laqueum incidunt: ut diuina & occulta mysteria plus ab aliis sanctificata posse fieri credant: cum vnus idemque Spiritus sanctus in tota Ecclesia inuisibiliter ea mysteria & operando sanctificet, & sanctificando benedicat. Mysterium ideo dicitur, quod secretam & reconditam habeat dispensationem. Sacrificium vero, quasi sacrum factum: quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam Dominicæ passionis. Sacramentum est in aliqua celebratione, cum res ita sit, ut aliquid significatæ rei accipiamus. Sacramenta sunt baptisma, chrisma, corpus Christi: quæ ideo sacramenta dicuntur, quia sub tegumento visibilium rerum diuina virtus secretius salutem eorundem sacramentorum operatur. Vnde à secretis virtutibus vel sacris sacramenta dicuntur. Panis & calicis sacramentum Græce Eucharistia dicitur, Latine bona gratia interpretatur: & quid melius corpore & sanguine Christi? Siue ergo per bonos, siue per malos ministros intra Ecclesiam dispensetur, sacramentum tamen est, quia Spiritus sanctus viuificat: nec bonorum dispensatorum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore Domini, hoc & de baptismo & chrisma dicendum est & tenendum: quia virtus diuina secretius operatur in eis, & diuina solummodo est hæc virtus siue potestas non humanæ efficaciz. Illi vero qui excommunicati sunt, vel de hæresi manifeste notati, non videntur hoc sacramentum posse conficere, licet sacerdotes sint: quia nemo dicit in ipsa consecratione, Offero, sed Offerimus, quasi ex persona Ecclesiæ. Et ideo cum alia sacramenta extra Ecclesiam possint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiam Augustinus tradere videtur dicens, Recolite nomen, & aduertite veritatem. Missa enim dicitur, eo quod celestis missus ad consecrandum viuificum corpus adueniat: iuxta dictum sacerdotis dicentis, Omnipotens Deus iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c. Iccirco nisi Angelus venerit, missa nequaquam iure vocari potest. Nunquid enim si hoc mysterium hæreticus ausus fuerit usurpare, Angelum de cælis mittit Deus oblationem eius consecrare? maxime cum eisdem per Prophetam comminatus sit, dicens: Maledicam benedictionibus vestris. Quod si benedictionibus eorum se asserit maledicturam veritas, quid erit de hostia? Ergo dicemus illam posse benedici ab illo, quem scimus à Deo fore maledictum cum sua benedictione? Si enim Deus maledixerit benedictionibus hæreticorum, & simoniacus benedixerit: quis eorum præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilum poterit redigere verba verissima comminantis Dei? Ex his colligitur, quod hæreticus à Catholicis Ecclesiæ præcibus, nequeat hoc sacramentum conficere: quia sancti Angeli qui huius mysterij celebrationi assistunt, tunc non adsunt quando hæreticus vel simoniacus hoc mysterium temerarie celebrare præsumit. Non enim dubitare licet, ubi corporis Domini & sanguinis mysteria geruntur, superiorum civium adesse conuentus. In huius autem mysterij celebratione, sicut formam seruari, ita ordinem haberi, scilicet ut sit sacerdos, & intentionem adhiberi oportet ut illud facere intendat. Sed si non credit de illo mysterio sicut veritas

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

T. . . habet,

habet, nunquid potest intendere illud conficere? etsi non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt, etiam non recte de illo mysterio sentientes posse intendere, non quidem illud conficere quod iam esset recte credere, sed id agere quod geritur ab aliis dum conficitur: & sic adhibetur intentio: & si intentio dicatur deesse conficiendi illud mysterium, tamen ex quo intendit ea dicere & agere quæ ab aliis geruntur, impletur mysterium. Illud etiam sane dici potest, quod à brutis animalibus corpus Christi non sumitur, etsi videatur. Quid ergo sumit mus, vel quid manducat? Deus nouit hoc. De hoc caelesti mysterio aliqua perstrinximus à Catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit, hæreticus iudicatur.



## DIVISIO TEXTVS.

**D**einde transeundum est ad aliam partem distinctionis quæ incipit *ibi* [Solet etiam quæri, Vtrum prauis sacerdotibus, &c.] In hac enim parte agitur de his quæ hoc sacramentum requirit in consecrante. Et habet tres partes, in quarum prima ostendit, quid requirit in vita, scilicet quod intra Ecclesiam. In secunda ostendit, quod requirit ordinem & intentionem, *ibi* [Huius autem mysterij expletionem, &c.] In tertia vero dicit, quid requiritur ex parte sumentis, scilicet quod sit rationalis. Et illis in fine par accidens adiungit, quid sit hæreticus, eo quod dicit in epistolo, quod qui hic determinatis contradicit, est hæreticus: hæc autem incipit *ibi* [Illud etiam sane potest dici, &c.] Duo autem dicuntur in prima parte, in quatum secunda ostendit multos auctoritates & rationibus, quia qui non est intus, sed exclusus per schisma vel hæresim vel excommunicationem, non conficit communionem, id est, Eucharistiam. In prima autem ostendit, quod mali qui sunt intus non præcisi ab Ecclesia conficiunt, licet mali sint. Secunda incipit *ibi* [Illi vero qui excommunicati sunt.

## ARTICVLVS XXIX.

*An malus etiam sacerdos conficiat?*

**I**ncidit autem quæstio contra hoc quod intendit Magister in prima parte, scilicet vtrum malus conficiat? Deinde, Vtrum præcisus ab Ecclesia conficiat? Tertio, Vtrum missa boni melior sit, quam missa mali sacerdotis. Quarto, Quare specialiter prohibetur à canonibus, quod sacramenta non recipiantur ab hæreticis, simoniacis, & fornicariis manifestis?

**A**D PRIMVM obicitur sic: Dominus Iesus Christus per se dedit conficiendi potestatem: & non omnibus, sed quibusdam: ergo illi qui non sunt successores illorum, conficiendi potestatem non habent: sed Apostolici viri tribus noscuntur, scilicet vita, scientia, & potestate: ergo deficientes in aliquo illorum, potestatem non habent conficiendi: sed mali deficient in vita: ergo non conficiunt.

2 Item, Quanto sublimior est actus, tanto requirit perfectiorem agentem: sed sublimissimus est actus conficiendi corpus Christi: ergo sublimissimum conuenit esse agentem: ergo illi tali non deficit sublimitas vitæ: si ergo hæc deficiat, videtur non conficere.

3 Item, Augustinus dicit, quod Christus remittit peccata per columbam, vel per columbæ membra: ergo multo magis conficitur per Spiritum sanctum, vel columbæ membra: sed mali non sunt columbæ membra: ergo ipsi non conficiunt, vt videtur.

4 Item, Omnis potestas est ordinata, & ordinata à Deo descendit: ergo à Deo descendit in Ecclesiam, & per Ecclesiam ad singulos: sed mali non sunt de unitate Ecclesiæ: ergo non descendit ab ipso ad eos: ergo mali non conficiunt: cum in naturis sic est, quod membrum abscissum non habeat actum corporis, nec etiam membrum putridum. Cum igitur mali sint in Ecclesia sicut membrum putridum, videtur quod non habeant aliquem actum corporis mystici: sed consecrare corpus Christi & sanguinem Domini, sublimissimus est actus: ergo non habent potestatem consecrandi, vt videtur.

5 Item, Sapient. I. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Ergo multo magis effugiet aperte malum: sed sine Spiritus sancti operatione non consecratur corpus Domini: ergo mali non consecrant, vt videtur.

6 Item, Qui non potest quod minus est, non potest etiam quod maius est: sed malus nulli potest impetrare primam gratiam, quæ minor est quam totus Christus in plenitudine deitatis & humanitatis: ergo multo minus potest conficere sacramentum continens Christum in plenitudine.

**S**ED SI hoc secundum hæreticos concedatur, in contrarium sunt quæ primo adducuntur in litera.

2 Item, Ratio est contra sic: Quidam actus sunt diuini, ita quod etiam fiant per alias causas: quidam autem diuini tantum. Verbi gratia, actus naturæ à Deo sunt & à natura: creare autem, & gratiam dare, & resuscitare, non sunt nisi diuini: ergo illi communicari non possunt, licet homo orando aliquid circa eos promouendos valeat per ministerium operari: ergo in talibus actibus, nec bonus, nec malus, aliquid facit: ergo æqualiter fiant per bonum & malum ministrum: sed tales sunt actus sacramentales, vt habetur in littera illa, vbi ex August. diffinitur sacramentum, dicendo

dicendo quod sacramentum sub quodam regimento visibilium rerum diuina virtus secretius operatur salutem: ergo huiusmodi omnia æqualiter fiunt per bonos, & per malos ministros.

3 Item, Matth. 23. Quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera autem eorum nolite facere. Ergo potestatem etiam super bonos habent mali ligandi atque soluendi: sed in eodem ordine datur potestas ligandi & soluendi, & consecrandi Eucharistiam: ergo potestatem habent mali ad vtrumque.

4 Item, Donum Dei pater habens vim à passione Christi, est gratia sacramentalis, & necessarium homini ad salutem: tale autem sub potestate hominis ponere esset periculum, quoniam vix inuenitur bonus: & qui creditur bonus, frequenter est malus: ergo omnes ab illo sacramenta percipiendo essent neglecti & damnati, quod maximum esset inconueniens: quia tunc homo omnino excusatus ignorantia, pro culpa alterius damneretur, quod est inconueniens: ergo oportet, quod & bonus & malus & qualiscunque minister inueniatur, det gratiam in sacramento.

**S**OLVTIO. Absque omni dubitatione tenendum est, quod mali sacerdotes conficiunt, & alia dant sacramenta: & oppositum est error, & defenditur vt hæresis.

**V**nde dicendum ad primum, quod non dedit eis Christus potestatem, vt necessario boni essent in vita: sed Christus volens non tantum dare ministros sacramentorum, sed etiam ostendere quis minister sit idoneus qui veritorie tractet sacramenta, elegit perfectos in vita, & contulit eis scientiam & potestatem: sed non est necessarium alios sic esse: sed verum est quod nisi sint tales, non sunt digni, sed ad perditionem animæ suæ tractant sacramenta.

**A**D ALIVD dicendum, quod actum illum qui est transsubstantiatio, non agit sacerdos, sed potius Verbum increatum in verbo creato, sicut supra in questione de forma huius sacramenti ostentum est: vnde si iste actus esset sacerdotis, tunc obiectio faceret aliquid ad propositum: sed non operatur ibi sacerdos nisi in ministerio tanquam profertens verba, vt dictum est.

**A**D ALIVD dicendum, quod columbæ membra dicuntur dupliciter, sicut etiam membra corporis. Sunt enim membra quibus expletur actus potentiarum animæ quæ sunt in corpore. Spiritus autem sanctus est motor totius mystici corporis, & mouet multipliciter, scilicet quantum ad potestatem in miraculis quibusdam, & quantum ad potestatem in sacramentis, & dispensationibus iurisdictionum, & quantum ad actum meriti. Et ille qui est membrum columbæ quantum ad actum miraculorum quem operatur Spiritus sanctus per ipsum, non est membrum nisi in quantum conformatur se motori. Et ideo non sunt membra nisi quæ mouentur secundum gratiam ad opera meritoria. Vnde malus est membrum columbæ quantum ad potestatem dispensationis sacramentorum: sicut etiam potest esse membrum per quod expletur actus gratiæ gratis datæ per Spiritum, sicut miracula, vel doctrina, vel propheta.

**A**D ALIVD dicendum, quod omnis potestas descendit ordinata: sed duplex est coniunctio corporis ad caput, scilicet in vita, & potestate.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

Et quantum ad vitam non descendit id quod mouet formaliter, in malos: quia contrarium eius est in subiecto, scilicet peccatum: sed quoad potestatem descendit, quia peccatum non contrariatur potestati, sed potius frequenter aggravatur.

**A**D ALIVD dicendum, quod nec in naturis membra vno modo mouentur ab anima: quia quædam recipiunt sensum, & motum: quædam autem motum, & non sensum, & ossa, & huiusmodi. Et hoc modo sunt mali in corpore mystico in quos descendit robor potestatis ad sustinendum totam Ecclesiam: cum tamen ipsi non recipiant sensum gratiæ.

**A**D ALIVD dicendum, quod ibi vis est in eo quod dicit Spiritus sanctus disciplinæ: quia Spiritus in quantum sanctus, inspirat sanctitatem & disciplinam, id est, motum correctionem: & quoad huiusmodi actus effugiet aperte malum, sicut & fictum. Sed sunt alij actus Spiritus in quantum est spiritus, vt roborare in potestate miraculi, & huiusmodi actuum: & illi non habent impedimentum in malis: & ideo Spiritus omnia conuertens in obsequium suum, talibus frequenter confert potestatem ad opera sacramentorum.

**A**D ALIVD dicendum, quod illud quod non potest minus, non potest etiam maius: sed non est maius operari in ministerio ad actum sacramentalem, quam impetrare primam gratiam, sed potius multo minus: & ideo illa obiectio non procedit. Actus autem ille qui est transsubstantiatio, non est sacerdotis, sed Dei, vt dictum est.

## ARTICVLVS XXX.

*An præcisus ab Ecclesia etiam potest conficere?*

**S**ecundo queritur, Vtrum ab Ecclesia præcisus conficere possit? Videtur autem, quod non: quia dicit Augustinus, quod extra Ecclesiam non est locus veri sacrificij: sed præcisus pro hæresi vel simonia vel schismate, vel alias excommunicatus, extra Ecclesiam est: ergo non habet verum sacrificium.

2 Item, Ciprianus martyr, Sacramenta hæreticorum sunt sacrilega, & inania: ergo non conficiunt. Item Hieron. Panem pollurum comedunt hæretici: ergo panem sanctificationis videntur non habere: sed Eucharistia est panis sanctificationis: ergo hæretici non conficiunt, vt videtur.

3 Item, Sicut sacerdoti in ordine confertur potestas consecrandi, ita confertur potestas ligandi & soluendi: sed constat, quod præcisi non possunt ligare & soluere: ergo non possunt conficere.

4 Item, Ex concilio Laodicen. Non oportet hæreticorum benedictionem accipere: quoniam maledictiones sunt magis quam benedictiones: ergo videtur, quod benedicendo non possunt consecrare Eucharistiam.

5 Item, In concilio Martini Papæ, Non liceat clericis vel laicis ab hæreticis eulogias, id est, benedictiones accipere: quia maledictiones sunt magis quam benedictiones.

6 Item, Leo Papa, In Ecclesia Dei (quæ corpus

pus Christi est aliter nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in proprietate suæ naturæ verus nos pontifex reconciliet.

7 Item, Leo Papa, Manifestum est, per crudelissimam & insanissimam vesaniam in Alexandria sede omnium cælestium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio, defecit chrismatis sanctificatio, & parricidalibus manibus impiorum omnia sese subtraxere mysteria.

8 Item, Gregorius in tertio dialogorum de Ermigildo rege, Liugildi filio, Superueniente paschalis festiuitatis die, intempèta noctis silentio ad eum perfidus pater Arrianum Episcopum misit, vt ex eius manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet: atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus, Arriano Episcopo ad se venienti exprobrauit, vt debuit, eiusque à se perfidiam dignis increpationibus repulit. Aliaque etiam multa ad hoc faciendâ adducuntur in decreto 1. cau. q. 1. Ex his ergo omnibus videtur accipi, quòd præcipue in isto sacramento præcisè ab Ecclesia non conficiuntur.

9 Item, In Psalm. 83. Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum, &c. ubi dicit Glossa, quòd hæreticorum pulli conculantur: quia extra Ecclesiam sunt: ergo videtur, quòd sacrificium hoc non conficiantur.

*Sed contra.* SED CONTRA: Baptizat hæreticus, & baptizatum est: confirmat, & confirmatum est: ergo etiam conficit, & confectum est. Quòd autem inductiones veteræ sint, probatur 1. q. 1. per multa decreta.

2 Item, Virtuti verborum cum ordine & intentione conficiendi datur potestas: sed hæc omnia in hæretico & præciso possunt esse: ergo tales possunt conficere.

3 Item, Augustinus contra Ciprianum loquens, dicit quòd vbiunque Ecclesiæ sacramenta sunt, ibi sunt & veneranda, siue intra Ecclesiam, siue extra Ecclesiam. Ergo si habeat ordinem & conficiat in forma Ecclesiæ, vera sunt sacramenta.

4 Item, Iacob recognouit esse suum semen per thorum, id est, per vterum ancillarum: & ancillæ significant hæreticos, vt dicit Augustinus contra Donatistas: semen autem sacramenta: ergo sacramenta etiam fiunt per præcisos.

5 Item, 1. cau. q. 1. Sacramentum in modum lucis ab immundis coinquinari non potest. Et alia multa sunt ibi de hoc. Ergo videtur, quòd Magister hic falsum dicat in litera.

*Solutio.* SOLVTIO. Dicendum videtur, quòd Magister non est sustinendus: quia communis sententia & veritas est, vt dicit Augustinus, quòd omnia Dei sacramenta non requirunt in faciente nisi ordinem quo ipse minister est, & intentionem, vt infra patebit. In se autem non exigunt nisi materiam debitam, & formam propriam. Cum igitur hæc Eucharistia habeat etiam extra Ecclesiam, confici potest, licet hoc illi faciant ad suam damnationem. Et ideo etiam non videtur quibusdam Doctoribus consentiendum, qui hoc subtiliando inquirant, quare hæretici, vel schismatici, vel simoniaci, vel aperti fornicarij, non conficiant: quia simpliciter falsum est quod dicunt, vt infra quarto huius questionis articulo ostendetur. Siquis

autem Magistrum sustinere voluerit, aliter dicere poterit, scilicet quòd loquitur Magister de hæreticis, & extra Ecclesiam existentibus non tantum quantum ad reputationem Ecclesiæ: quæ excommunicauit eos, sed etiam quantum ad modum & ritum celebrandi sacramenta: quia formam Ecclesiæ in celebrando sacramenta non tenent: & tunc verum est quod dicit Magister in litera.

DICENDVM ergo ad omnia decreta quæ pro illa parte inducta sunt, quia non profunt ad salutem suam, & aliorum, secundum quod duplex est res sacramenti. Vna quæ est res & sacramentum: & illam conferunt sicut in baptismo characterem, & in confirmatione, & ordine. Similiter & in Eucharistia corpus Christi verum sub speciebus visibilibus panis & vini. Alia est res quæ facit salutem formaliter, sicut gratia causatur in sacramentis: & illam conferre non possunt: quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Et hæc solutio est communis. Alia autem solutio est prius tacta, quòd loquuntur illa decreta Pratum de illis qui extra sunt quantum ad veram formam celebrandi, & quantum ad materiam: & tunc non est mirum si sacramenta non conficiunt, quia ordinem & formam non seruant. Ea autem quæ obiciuntur in contrarium, ego de plano concedo.

## ARTICVLVS XXXI.

*An missa boni sacerdotis sit melior quam missa mali sacerdotis?*

TRITIO queritur, Vtrum missa boni sacerdotis melior sit, quam mali: Videtur autem, quòd non: quia dicit August. quòd sacramenta nec à bonis meliora, nec à malis peiora fiunt: sed missa bona est ratione sacramenti Eucharistia: ergo videtur, quòd non sit boni sacerdotis missa melior, quam mali.

2 Item, Quod in bonitate crescere non potest nec à bonitate deprauari, illud non fit à bono melius, nec à malo peius: sed tale est corpus Christi quod conficitur in missa: ergo.

3 Item, Secundum hoc spes poneretur in homine si ab vno melius fieret, quam ab alio. Dominus autem præcipit, quòd hoc non fiat Ierem. 17. Ergo videtur, quòd missa vnus sit sicut missa alterius.

*Sed contra.* SED CONTRA: Si duo bona fuerint æqualia, & vni apponatur bonum, alij nihil: meliora sunt duo, quam vnum: sed corpus Christi est quoddam bonum æquale, siue per bonum, siue per malum fiat: & huic in missa boni coniungitur bonitas personalis in orationibus, & deuotione, & huiusmodi: in missa autem mali nihil talium adiungitur: ergo missa boni sacerdotis melior est quam mali sacerdotis.

2 Item, Melius est quod cæteris paribus est fructuosius: sed id fructuosius est quod maioris deuotionis est excitatiuum, quam id quod minoris est, cæteris paribus: missa autem boni maiorem excitat deuotionem, quam mali: ergo est melior.

*Solutio.* SOLVTIO. Dicendum, quòd missa ratione substantialis quod in missa est, æquales sunt: sed ratione quod adiunctum est, & est opus hominis, in æqua

in æquales: & sic melior est missa boni, vt probant obiectiones. Neque vituperò libentius audientem bonum hominem quam malum: quia frequenter malus homo irreuerenter tractat corpus Domini, sic quod pallæ non sunt mundæ, nec attentis stat in altari: & hoc abominabile debet esse omni diligenti corpus Domini.

AD EA autem quæ primo obiciuntur, dicendum quòd hoc verum est ratione substantiæ sacramenti tantum: sed multa sunt adiuncta sacramento: Dixi autem cæteris paribus: quia obedientia potest cogere audire malum potius quam bonum: & tunc melius est audire malum quam bonum, quia obedientia melior est quam victima, & quam bonum personale. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sita.

## ARTICVLVS XXXII.

*Quare specialiter prohibetur à canonibus, quòd missa vel sacramenta non recipiantur ab hæreticis, simoniacis, schismaticis, & notorijs fornicarijs?*

QUARTO queritur, Quare specialiter prohibetur à canonibus, quòd missa vel sacramenta non recipiantur ab hæreticis, simoniacis, schismaticis, & notorijs fornicarijs? Et de hæreticis, & præcisos, & simoniacis, satis habetur 1. q. 1. & 2. q. 3. De fornicarijs autem multum habetur, vbi de vita & honestate clericorum. Cum igitur iura prohibeant, videntur homines peccare qui à talibus accipiunt Ecclesiastica sacramenta, vel missas audiunt.

2 Item, 2. Corinth. 6. Si is qui frater nominatur inter vos, est auarus, aut fornicator, aut idoli seruus, cum huiusmodi pec cibum sumere. Ergo multo minus ab eo missam audire debemus, vel sacramenta percipere.

3 Item, Tales per hoc quod in dispensatione sacramentorum admittuntur, foueri in peccato videntur: ergo bonum & vtile est, vt populus subtrahendo ostendat eis damnationem, vt citius resipiscant.

*Sed contra.* SED CONTRA: Multos scimus esse fornicarios per argumenta gradientia super terram, & etiam per lecti indistinctionem & cohabitationem: sed tamen ipsum actum non videmus, quia ipse coitus videri non potest: & dicunt nobis facti pontifices, quòd tales audire & non aspernari debemus. Et Dominus dicit, Quæcunque dixerint, facite. Ergo sacramenta à talibus debemus recipere, & missas eorum audire.

2 Item, Videntur quòd tales frequenter sunt prælati & decani & plebani & archidiaconi & Episcopi & archiepiscopi & tales non desunt: ergo omnes tales essent fugiendi. Si forte dicas, quòd Lucius Papa tertius distinguit inter fornicatorem notorium, & occultum: tunc questio est, Quid de hoc tenendum, & quid sentiendum sit?

*Solutio.* SOLVTIO. Dicendum, quòd notorijs in talibus vitijs existentibus non sunt audiendi, si quidem notorium est per confessionem eorum iudice factam, vel testium probationem: vel quòd nulla tergiversatione possit celari quòd sit hæreticus, vel schismaticus, vel simoniacus: cum ille ipso iure excommunicatus sit, nullus debet ab eo sacramenta recipere. *D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

ta percipere: & si scienter percipit, mortaliter peccat. Quandiu autem hoc non est factum, & cæletur ab Ecclesia, tunc audiri debet. De fornicarijs autem eodem modo distinguendum est inter notorium, & occultum. Si autem sit famosum tantum in ore multorum debet sibi purgatio imponi, in qua si deficeret, pro conuicto habetur: & tunc non debet audiri: & hoc est de rigore iuris, vt ex teri terreantur: quia alias non esset malum tales audire. Antequam autem fiat notorium, debet talis audiri: & contumax repatur, qui non audierit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quòd Apostolus loquitur ad terrorem, vt citius corrigantur: & ita etiam iura loquuntur. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sequuntur.

AD EA autem quæ in contrarium obiciuntur, patet solutio: quia de quolibet, & præcipue de superioribus, præsumendum est bonum, nisi probatum sit contrarium.

AD ALIUD autem quod possit queri, Cum multa sint mortalia peccata, quare iura magis loquuntur contra ista, quam alia? Dicendum quòd isti peccant directe contra ipsum sacramentum: est enim hoc totum sacramentum fidei, & causatiuum vnionis corporis mystici per charitatem Christi passi, & maxime gratiæ, ita quod in se continet auctorem omnis gratiæ, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ & gratiæ Dei absconditi: & consummatio maxime spiritalitatis. Sed fidem operantem in sacramento violat hæreticus: charitatem autem & vnitatem schismaticus: gratiam autem incomparabilem, vilem & sub pretio ponit simoniacus: & fornicator per carnalem immunditiam contrariatur spiritualitati sacramenti. Et ideo isti præcipue accentur à celebratione.

Deinde notandum super illud, Nihil à bono maius, &c. Versus enim sunt in determinationem huius questionis sic:

*Vm sacramenti non mutat visa ministri.*

*Sicut deterius non fit pro deteriori.*

*Sic nec fit melius pro presbytero meliori.*

*Hoc sacramentum nunquam licet esse sanctorum: Quamuis per prauum celebratur saepe ministrum.*

## ARTICVLVS XXXIII.

*An corpus Christi verum sit melius corpore Christi mystico?*

DEINDE obicitur de hoc quod dicit ibi [Et quid melius corpore & sanguine Christi, &c.] Ex hoc enim accipit, quòd corpus Christi verum, melius est corpore Christi mystico.

2 Item, Causa semper est melior suo effectu: sed causa corporis mystici est corpus verum: ergo melius est illo.

3 Item, Pretium valens hoc & adhuc plus, melius est quam hoc demonstratum: sed corpus Christi verum, pretium est valens ad redemptionem totius corporis mystici, & adhuc plus, quia si infiniti mundi essent, omnes sufficienter redempti essent per sanguinem Christi: ergo ipsum melius est.

4 Item, Creator pure, infinite distat à creatura

cora para: sed id quod est creatura, unita Creatori, melius est inter hæc duo: ergo sicut est minus bonum Creatore, ita melius creatura: sed corpus Christi verum est unitum Creatori, & corpus Christi mysticum non: ergo corpus Christi verum, melius est corpore Christi mystico.

SED CONTRA: 1. Corinth. 10. Omnia in figura contingebant illis. Gloss. in bonis multo melius figuratur per figuram quam sit ipsa figura. Sed corpus Christi verum est figura corporis mystici. Ergo mysticum est melius.

2. Item, Augustinus dicit, quod totus Christus est membra cum capite: constat autem, quod membra cum capite sunt aliquid melius, quam caput solum: ergo corpus Christi mysticum est melius, quam corpus Christi verum.

RESPONSIO. Dicendum, quod corpus Christi verum, melius est corpore mystico, proprie loquendo: quia proprie loquendo corpus mysticum non dicit nisi membra adhaerentia capiti: & tunc fit comparatio inter membra & caput: & in illa comparatione non intelligitur caput in altero comparatorum.

ET SECUNDUM hoc dicendum ad primum, quod Gloss. Corinth. loquitur de his quæ sunt figura tantum: quorum scilicet totus usus est in significando, & non in communicando, sicut fuit agnus paschalis: & non intelligitur de his quæ sunt signa, & causa, & res.

AD ALIUD patet solutio per prædicta: quia licet totus Christus sit caput cum membris: tamen quando comparatio fit inter verum corpus quod est caput, & corpus mysticum quod est membra, non intelligitur caput includi cum membris. Aliter dicunt quidam distinguentes in corpore mystico, scilicet quod potest dicere membra tantum, vel caput cum membris. Si primo modo, dicunt melius esse corpus Christi verum quam mysticum: si secundo modo, tunc dicunt mysticum melius esse quam verum.

ARTICVLVS XXXIY.

An bene dicatur missa, quia celestis missus est ad consecrandum vel viuificandum?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Missa enim dicitur eo quod celestis missus ad consecrandum & viuificandum adueniat, &c.] Celestis missus Angelus est: ergo Angelus mittitur ad consecrandum & viuificandum: & hoc falsum est: quia supra probatum est, quod Verbum increatum consecrat & viuificat in verbo creato.

ITEM queratur, Quid viuificatur ibi. Videtur, quod nihil: quia corpus Christi ante viuabat, & species illæ nunquam viuunt, nec ante, nec post: & non sunt ibi plura in sacramento: ergo videtur, quod nihil ibi viuificetur. Si forte tu dicas, quod celestis missus non vocatur hic Angelus, sed potius Christus qui dicitur magni consilij Angelus Isa. 11. secundum translationem 70. Contrarium videtur ex litera statim, ubi sequitur, iube hæc perferri per manus sancti Angeli tui in sublime altare tuum, &c. Cum enim nihil perferat seipsum, patet quod ibi non sumitur Angelus pro Christo.

VLTERIVS videtur falsum, quod dicunt, quod hæc sit ratio quare missa dicatur. Dicit enim Hugo de sancto Victor. Missa quasi transmissa dicitur, eo quod populus per ministerium sacerdotis qui mediatoris vice fungitur inter Deum & homines, preces, vota, & oblationes Deo transmittit.

2. Item Hugo, Ipsa etiam hostia sacra missa vocari potest: quia à Patre transmissa est nobis prius, ut scilicet nobiscum esset: postea à nobis Patri, ut apud Patrem pro nobis esset.

3. Item Hugo, Missa ab emittendo dicitur, ut quidam dicunt: quia ut sacerdos hostiam consecrate incipit, per manum diaconi & ostiatorum, cathecumenos, & non communicantes foras Ecclesiam emittit.

VLTERIVS adhuc queritur de hoc quod dicit, iube hæc perferri in sublime altare tuum? aut enim demonstratur species, aut corpus Christi verum per ly hæc. Si primo modo: tunc nihil dicit: quia species non perferuntur, & non habent locum, ubi aperta rerum est veritas, sicut in patria: vnde inutiliter illuc perferuntur. Si secundo modo inutilis est petitio: quia corpus Christi verum, semper est in potioribus bonis Patris.

VLTERIVS queritur adhuc, Quid sit sublime altare?

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quod celestis missus secundum Magistrum in litera dicitur Angelus creatus, qui propter reuerentiam tanti sacramenti aduenit & assistit altari. Vel potius dicendum, quod multitudo Angelorum: & secundum hoc gerundia illa, ad consecrandum & viuificandum, descendunt à verbo impersonali: & sensus est, ut consecretur & viuificetur. Si autem de Christo intelligitur: tunc non habet locum prima obiectio.

AD ALIUD dicendum, quod viuificatio refertur ad corpus Christi mysticum, unitum vero vel intellectum in vero: & non refertur ad corpus verum, vel ad species.

AD ALIUD dicendum, quod multis rationibus missa dicitur: quarum tres Hugo in tribus autoritatibus tangit, & quartam tangit Magister in litera, & aliz plures inueniri possunt.

AD ALIUD dicendum, quod petitio illa tota refertur ad corpus mysticum intellectum in vero: vnde sensus est, iube hæc, &c. id est, omnes fideles intellectos in hoc perferri, &c. ut scilicet socientur corpori vero in celo secundum bona patriæ, sicut sociantur secundum gratiam viæ.

AD ALIUD dicendum, quod sublime altare dicitur hic eminentia Trinitatis, in qua omne sacrificium reponitur, quod ab Ecclesia offertur. Est enim altare superius, inferius, interius, exterius. Superius autem duplex, scilicet eminentia Trinitatis. Exod. 20. Non ascendes per gradus ad altare meum. Gloss. in Trinitate non facies gradus, secundum magis & minus distinctos. Item, Superius est Ecclesia triumphans. Psalm. Tunc imponent super altare tuum vitulos. Inferius iterum duplex est, scilicet Ecclesia militans. Exod. 20. Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis de sedis lapidibus. Item, Inferius est mensa templi. Psalm. 117. Constituite diem solemnem in condensis vsque ad cornu altaris. Est autem interius iterum duplex. Primum est cor mundum. Leuit. 6. Ignis

Ignis in altari meo semper ardebit. Gloss. id est, charitas in corde. Item, Interius altare, fides incarnationis. Exod. 20. Altare de terra facietis mihi, id est, fidem habebitis de incarnatione, non solum de deitate. Est etiam altare exterius & hoc duplex, scilicet ara crucis. Leuit. 6. Super altare holocausti ponebatur sacrificium vespertinum. Item, Exterius, sacramenta Ecclesie, & præcipue Eucharistia. Psalm. 83. Altaria tua Domine virtutum, rex meus, & Deus meus.

ARTICVLVS XXXV.

Quomodo intelligendum sit illud, Maledicam benedictionibus vestris?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi in notula [Maledicam benedictionibus vestris] Cum enim benedictiones sacerdotum sint vel esse videantur sacramenta, videtur quod sint maledicta: quod est contra decretum. 1. questione 1. quia dicit, quod sacramenta immudari non possunt.

VLTERIVS queritur etiam iuxta hoc de duobus sacerdotibus æqualiter malis, quorum vnus cum conscientia mortalitatis peccati celebrat, alter autem territus non celebrat, sed simulat se celebrare: quis eorum magis peccat? Et videtur, quod primus: quia ille contemnit, & quantum in se est, temeratur sacramentum.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quod si vis vis fiat in litera, nulla est obiectio. Hoc enim quod dicitur vestris, discretive sumitur: & nulla est tunc obiectio: quia sacramenta non sunt benedictiones sacerdotum, sed Dei: vnde Num. 6. dicitur, Inuocabitis nomen meum super filios Israël: ego autem benedicam eis.

AD ALIUD dicendum, quod simulans plus peccat quia peccat in Deum, ponendo simulationes in sacramento suo: & in homines quos decipit, & adorare creaturam facit, id est, hostiam non consecratam: & in seipsum, quia ordo sibi datus est ad consecrandum. Alius autem peccat in seipsum.

ARTICVLVS XXXVI.

Quare dulcedo sacramenti non sentitur à sumentibus?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Non enim dubitare licet, &c.] Hoc enim quod dicitur hic, reuerentiam sacramenti ostendit quæ exprimitur Sapient. 16. Paratum panem de celo præstitisti illis sine labore, habentem omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem.

SED TUNC queritur, Quare dulcedo non sentitur? Si forte dicas, quod palatum non est bene dispositum in ipso gustante, videtur hoc nihil esse: quia optime disponunt palatum virtutes: & multi accedunt qui habent omnes virtutes: quia qui habet vnam, habet omnes: & tamen nihil sentiunt.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quod panis iste voluntarius est, & sentitur ut vult ipse, & tenet suam dulcedinem nunc se sentitur, ut amplius sit meritum in fine, & ut amplius sentiat

in futurum. Præterea, licet quis habeat virtutes, non tamen adhuc purgavit reliquias peccati, quæ impediunt gustum spirituale.

ARTICVLVS XXXVII.

An sacerdos extra altare & sine sacris vestibus potest celebrare?

Deinde notandum est de hoc quod dicit [In huius autem mysterij expletione, sicut formam seruari, ita ordinem haberi, &c.] Videtur autem hoc esse falsum: causa enim effectus est extrarem: ergo ab ipsa non contrahit res substantiam: ergo & sine ordine siquis dicat illa verba, perficiet corpus Domini.

PRÆTEREA, Supra sæpius habitum est quod efficiens est hic Verbum increatum in verbo creato: ergo quicumque siue ordinatus, siue non ordinatus, proferat verba illa, ipse videtur consicere corpus Domini.

SED SI hoc secundum hæreticos concedatur, Sed consideretur tunc, quod pro nihilo detur ordo presbyteralis, quod est inconueniens.

VLTERIVS queritur hic, Si sacerdos non in debito loco, id est, altari non consecrato, vel super terram ubi non est altare, & sine sacris vestibus possit celebrare? Videtur quod non: quia Ecclesia hoc modo instituit celebrandum: & Deus approbat factum Ecclesie: ergo Deus non permittit ut contra Ecclesie statutum consiciatur.

2. Item, Hoc cederet in dedecus tanti sacramenti: & Deus non permittit hoc, ut videtur: quia tunc permetteret dedecus suo Filio accidere. Vltimus notandum, quod omnia quæ dicta sunt in tractatu de baptismo de intentione & his quæ exiguntur ad sacramentum, habent hic locum.

DICENDUM ergo ad primum, quod sine ordine non potest quis consicere. Omnis enim actus querit proprium efficiens. Vnde non proprium efficiens in ministerio est ipse sacerdos, nisi habeat ordinem: & per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod efficiens operans est Verbum increatum cum verbo creato: sed ministrans est sacerdos: & hunc oportet appropriari per ordinem sacerdotalem.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod consicere sine vestibus sacris, & sine altari, & à non ieiuno: sed mortalissime peccaret consiciens, & degradandus esset, si incederet.

AD ALIUD dicendum, quod Ecclesia instituit hoc tanquam existens de solennitate sacramenti, & non ut de substantia.

AD ALIUD dicendum, quod non cedit hoc in dedecus Filij, quia dedecus habere non potest: sed permetteret hoc Deus, si permetteret, ut iustior appareret condemnatio facientis.

ARTICVLVS XXXVIII.

An mus vel aliud animal brutum potest sumere corpus Christi?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Illud etiam sane dici potest, quia à brutis animalibus,

libris. &c. Videtur hoc esse falsum: quia supra probatum est, quod corpus Christi tandiu est ibi, quando ibi illæ species incorruptæ apparent: sed in ore & in ventre mutis apparet species panis: ergo videtur quod ibi sit corpus Christi: ergo mus sumit corpus Christi.

Item, Magis repugnat peccatum perceptio- ni Christi, quam natura mutis: sed peccator accipit corpus Christi: ergo & mus, vt videtur.

*Quæst. 1. solutio.* VLTERRIVS queritur de pœna eius qui male custodiens corpus Domini, ita quod ex sua negligentia à muribus vel ab aliis animalibus comedatur.

ITEM de pœna effundentis sanguinem, & de pœna euomentis: & quid faciendum est quando tales casus contingunt?

*Solutio.* SOLVTIO De primo habita est supra longa questio: dicendum tamen est hic, quod sumere dicit vnionem vel potentiam ad illam, quæ non est in bruto: sed in peccatore in quo sensus ad rationem est ordinatus secundum quam ipse capax est spiritualis manducationis, quod non est mus. Bene tamen concedo, quod quandiu sunt ibi species discernibiles, tandiu est ibi corpus Domini: hoc enim quod dicitur in apparatu decretorum de consec. dist. 2. Qui bene non custodierit, &c. scilicet quod statim desinit sacramentum postquam à bruto tangitur, hæreticum est, & ridendum: sed dicendum modo prædicto.

AD ALIVD dicendum, quod peccatum non repugnat capacitati, sed idoneitati. Quod autem non est aliquis idoneus, non facit vt non sumat, sed potius vt ad salutem non sumat: sed si non est capax, nec spiritualiter nec sacramentaliter manducat: licet sub speciebus manducantis corpus Domini sit verum, quandiu species discernibiles apparent non ad alium humorem transmutatæ.

*Ad quæst. 1. solutio.* AD ALIVD quod vltius queritur, dicendum per decretum de consecratione distinctione secunda, Qui bene non custodierit sacrificium, & mus vel aliud aliquid animal illud comederit, quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdidit illud in Ecclesia: aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit: triginta dies pœniteat.

AD HOC autem quod queritur, Quid debeat fieri si effunditur: & qualiter, effundens debet pœnitere? Dicendum, quod secundum quoddam decretum de consecratione distinctione secunda cuius sunt hæc verba: Si per negligentiam aliquid de sanguine stillauerit in terram, lingua lambetur: tabula radetur: si non fuerit tabula, vt non conculcetur locus radetur, & igne consumetur: & cinis intra altare condatur: & sacerdos quadraginta dies pœniteat. Si super altare stillauerit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteam altaris, & ad aliud stilla peruenerit, quatuor diebus pœniteat. Si vsque ad tertium, nouem diebus pœniteat: si vsque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina quæ tetigerit stilla tribus vicibus minister abluat calice supposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur. Ecce responsio ex verbis Pij Papæ.

AD ALIVD quod queritur de euomente, respondendum est ex verbis Bedæ in suo pœnitentiali: qui sic dicit, Siquis per ebrietatem vel voracitatem Eucharistiam euomuerit, quadraginta dies pœniteat, si laicus est: clerici & monachi seu diaconi & presbyteri septuaginta diebus pœniteant: episcopi nonaginta. Si pro infirmitatis causa euomuerint, septem dies pœniteant.

SI AVTEM queritur, Quid sit faciendum quando accipit speciem carnis viuæ vel membri? Videtur mihi esse distinguendum, quod aut transfiguratur quoad visum omnium, aut quoad visum aliquorum tantum. Si quoad visum aliquorum tantum: tunc videtur esse sumendum. Si autem transfiguratur quoad visum omnium: tunc non videtur mihi esse sumendum, sed pro reliquiis habendum: & aliud consecrandum, & illud sumendum est à sacerdote: quia canon dicit, quod toties sacerdos communicate debet, quoties celebrat. Quod autem ita sit, patet in decreto de consecratione distinct. 2. vbi dicit Hieron. super Leuitic. De hac quidem hostia quæ in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet: de illa vero quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se edere nulli licet, hoc est, quando accipit speciem in qua pependit in cruce, id est, in specie cruentæ carnis, vel membri alicuius.

Quid faciat hæreticum & quid sit hæreticus.

**N**E autem ignores quid faciat hæreticum, vel quid sit hæreticus: audi breuiter quid inde sancti Doctores tradant. Hilar. ait, Extiterunt plures qui cælestium verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutionem susceperunt: aliter interpretantes quam dictorum virtus postulet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen. Idem in 8. Intelligentiæ sensus in crimine est. Hieron. dicit, quod ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Augustinus diffiniens quid sit hæreticus, ait, Hæreticus est qui pro alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatusque sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur.

ARTICVLVS XXXIX.

Hæreticus quis sit, & unde dicatur?

**D**Einde videndum est de hoc quod dicit ibi [Ne autem ignores quid faciat hæreticum] Hæreticus enim potest venire à verbo Latino hæreo; es: vel à Græco hæresis, quod est electio. Si primo modo: tunc qui hæret sententiæ suæ defendendo eam, ille hæreticus est, si sententia illa est hæretica. Si secundo modo: tunc ille est hæreticus, qui electionem suam sequitur, & non sententiam Scripturarum & defendit illam. Videtur autem contrarietas inter Hilarium & Hieronymum in litera: quia Hilarius dicit, quod non

sermo sed sensus in crimine est. Hieronymus autem, quod ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis.

*Solutio.* SED SOLVTIO est, quod verba inordinate quandoque proferuntur sub alia significatione quam habent: eo quod proferens putat eam sanam facere intelligentiam. Et in hoc casu loquitur Hilarius: quia tunc quando ostenditur venenum latere in his, ille qui dixit, corrigit dictum suum: & in tali casu sufficit corrigere suum dictum, & retinere sensum. Si autem ad hæretate modo significandi verborum, tunc sensus fuit hæreticus: & sic intelligitur dictum Hieronymi, & præcipue in materia difficili, sicut de Trinitate & incarnatione. Et hæc de Eucharistia dicta sufficiant.

DISTINCTIO XIV.

De pœnitentia.



**P**OST hæc de pœnitentia agendum est. Pœnitentia a longe positis à Deo necessaria est, vt appropinquent. Est enim vt ait Hieron. secunda tabula post naufragium: quia si quis vestem innocentiae in baptismo perceptam peccando corruerit, pœnitentiæ remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, pœnitentia, qua post lapsum resurgimus, dum vetustas reuerfa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum prolapsi per pœnitentiam renouari valent, sed non per baptismum. Licet homini sapius pœnitere, sed non baptizari. Baptismus tantum est sacramentum: sed pœnitentia dicitur & sacramentum, & virtus mentis. Est enim pœnitentiæ interior, & est pœnitentiæ exterior. Exterior, sacramentum est: interior, virtus mentis est: & vtraque causa salutis est iustificationis. Vtrum vero omnis exterior pœnitentia sit sacramentum, vel si non omnis, quæ hoc nomine censenda sit, consequenter inuestigabimus. A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio dicentis, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Quod autem præco docuit, illud post veritas prædicauit, exordium sumens sermonis à pœnitentia. Pœnitentia dicitur à puniendo, qua quis punit illicita quæ commisit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur. Vnde Isa. A timore tuo Domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Est enim pœnitentia, vt ait Ambros. mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Gregor. Pœnitere est antea cta peccata deslere, & flenda non committere. Nam qui sic alia deplorat, vt alia tamen committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis desleat, & adhuc avaritiæ artibus anhelet? His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt

Comment. ad 1. cap. Isa. & epist. de virginitate seruanda.

Matth. 3.

Isa. 16. Iuxta 70. In serm. quadragesimali.

dunt vere pœnitentem ultra non posse peccare damnabiliter : & si gra-  
uiter peccarent , veram non præcessisse pœnitentiam. Quod etiam  
dñs nuntiat testimoniis. Ait enim Isidor. Irrisor est & non pœnitens,  
qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur Deum poscere subditus,  
sed subsannare superbus. Canis reuersus ad vomitum , & pœnitens ad  
peccatum. Multi lacrymas indefinenter fundunt , & peccare non de-  
sinunt. Quosdam accipere lacrymas ad pœnitentiam cerno , & affe-  
ctum pœnitentiæ non habere : quia inconstantia mentis nunc recor-  
datione peccati lacrymas fundunt , nunc reuiuiscendo vsu , ea quæ  
fleuerunt iterando committunt. Isa. de peccatoribus dicit , Lauami-  
ni , mundi estote. Lauatur & mundus est qui & præterita plangit , &  
flenda iterum non committit. Lauatur , & non est mundus qui plan-  
git quæ gessit , nec deserit , & post lacrymas ea quæ defleuerat repe-  
tit. Item Augustinus. Inanis est pœnitentia , quam sequens culpa  
coinquinat. Nihil profunt lamenta , si replicantur peccata. Nihil  
valet veniam à malis poscere , & mala denuo iterare. Item Gregor.  
Qui commissa plangit , nec tamen deserit , pœnæ grauiori se subiicit.  
Item Ambros. Reperiuntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant :  
qui luxuriantur in Christo. Nam si vere in Christo pœnitentiam age-  
rent , iterandam postea non putarent : quia sicut vnum baptisma , ita  
est vna pœnitentia. His aliisque pluribus vtuntur in assertionem suæ  
opinionis. Sed Ambrosius dicit , Hęc vera pœnitentia est , cessare à  
peccato. Et iterum , Magni profectus est renuntiasse errori : imbutos  
enim vitis animos exuere atque emendare , virtutis est perfectæ & cęlestis  
gratiæ : & ideo sane ita diffiniri potest. Pœnitentia est virtus qua com-  
missa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus , & plan-  
genda vltius committere nolumus : quia pœnitentia vera est , in  
animo dolere & odire vitia. Vnde illa verba præmissa. Pœnitere est  
anteacta deflere , & flenda non committere : recte sic accipi possunt ,  
vt non ad diuersa tempora , sed ad idem referantur : vt scilicet tem-  
pore quo deflet commissa mala , non committat voluntate vel opere  
flenda : quod innuitur ex verbis consequentibus. Nam qui sic alia de-  
plorat , &c. Hinc August. ait , Cauendum est nequis existimet nefan-  
da illa crimina qualia qui agunt , regnum Dei non possidebunt ) quoti-  
die perpetranda , & eleemosynis redimenda. In melius est enim vita  
mutanda , & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est  
Deus , non ad hoc emendus quodammodo , vt ea semper liceat im-  
pune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi , etsi mi-  
serando delectat commissa peccata , si non satisfactio congrua negli-  
gatur. Item Pius Papa , Nihil prodest homini ieiunare & orare , &  
alia religionis opera agere , nisi mens ab iniquitate reuocetur. Qui  
ergo à malis sic mentem reuocat , vt commissa plangat , & plangen-  
da committere non velit , nec satisfacere negligit , vere pœnitet.  
Nec ideo non est vera pœnitentia , quia forte post , non de propo-  
sito , sed casu vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est & non  
pœnitens , qui sic commissa plangit , vt plangenda voluntate vel  
opere committere non desinat. Ille etiam qui post lacrymas repetit  
quæ fleuit , lauatur ad tempus : sed mundus non est , id est , illa  
munditia

In lib. 4. de  
fama  
boni  
c. 17. &  
habitu  
de pœni-  
tentiis  
c. 11. in  
1. c. 1.

In lib. 4.  
de pœni-  
tentiis  
& habi-  
tur de  
pœni-  
tentiis  
c. 11. in  
1. c. 1.  
De pœni-  
tentiis  
c. 11. in  
1. c. 1.  
Super  
epist. ad  
Corinthios  
cap. 10.  
tom. 1.

August.  
super  
1. c. 11.  
tom. 22.

In Ench.  
c. 11. in  
tom. 3.

De pœni-  
tentiis  
c. 11. in  
1. c. 1.

munditia non est ei sufficiens ad salutem : quia est momentanea , non  
perseuerans. Item illud , Inanis est pœnitentia quam sequens culpa  
coinquinat , sic intelligendum est. Inanis est , scilicet carens fructu  
illius pœnitentiæ quam sequens culpa inquinat. Illius enim fructus est  
vitatio gehennæ , & adeptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitentia  
& alia anteacta bona per sequens peccatum , vt non sortiantur merce-  
dem , quam meruerunt cum fierent , & quam haberent si peccatum  
non succederet. Sed & si de peccato succedenti pœnitentia agatur ,  
& pœnitentia quæ præcessit , & alia anteacta bona reuiuiscunt : sed  
illa tantum , quæ ex charitate prodierunt. Illa enim sola viuæ sunt , quæ  
ex charitate fiunt. Ideoque si per sequentia peccata mortificantur ,  
per subsequenter pœnitentiam reuiuiscere possunt. Quæ vero sine  
charitate fiunt , mortua & inania generantur : & ideo per pœnitentiam  
reuiuiscere non valent. Similiter intelligendum est illud , Nihil pro-  
funt lamenta , &c. Et illud , Nihil valet , &c. Si enim replicentur  
peccata , nihil valet ad salutem vel ad veniam in fine præcedens la-  
mentum , quia nihil relinquitur de vitæ munditia : quia aut peccata  
dimissa redeunt , vt quibusdam placet , cum replicantur : vel si non  
redeunt , eis tamen deletis , propter ingratitude ita reus & im-  
mundus constituitur , cum adhuc in expiandis implicatur , ac si iam  
deleta redirent. De hoc tamen , scilicet an peccata redeant , post ple-  
nius agemus. Similiter nihil valet ad salutem obtinendam , vel ad  
munditiam vitæ habendam , veniam de malefactis poscere , & ma-  
lefacta denuo iterare. Ita etiam intelligendum est illud quod idem  
August. alibi ait , Pœnitentia est quædam dolentis vindicta , semper  
puniens in se quod dolet commisisse. Et infra , Quotidie dolen-  
dum est de peccato , quod declarat ipsa dilectionis virtus. Pœnitere  
enim est pœnam tenere : vt semper puniat in se vlciscendo , quod  
commisit peccando. Ille autem pœnam tenet , qui semper vindicat  
quod commisisse se dolet. Pœnitentia ergo est vindicta semper pu-  
niens in se quod dolet commisisse. Quid restat nobis , nisi dolere in  
vita ? vbi enim dolor finitur , deficit & pœnitentia. Si vero pœni-  
tentia finitur , quid relinquitur de venia ? Tandiu gaudeat & speret  
de gratia , quandiu sustentatur à pœnitentia. Dicit enim Dominus ,  
Vade , & amplius noli peccare. Non dixit , Ne pecces : sed ne  
voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo seruabitur , nisi  
dolor in pœnitentia continue custodiarur ? Sed semper doleat , & de  
dolore gaudeat : & non sit satis quod doleat , sed ex fide doleat , &  
non semper doluisse doleat.

In lib. de  
vera &  
falsa  
pœni-  
tentiis.  
cap. 8.

Joan. 5.  
& 8.

\*\*\*\*\*

#### DIVISIO TEXTVS.

Ost hęc de pœnitentia , &c. ] Totus  
tractatus huius sacramenti diuiditur  
in tres partes , in quarum prima agit  
de pœnitentia secundum se , scilicet  
prout non contrahitur ad hanc partem quæ est  
compunctio , vel ad illam quæ est confessio , vel

ad eam quæ est satisfactio. In secunda autem agit  
de partibus eius , siue de ipsa prout in parti-  
bus consideratur : & incipit infra distinct. 16.  
ibi [ In perfectione autem pœnitentiæ sunt tria  
obseruanda ] Tertio autem agit de his quæ sunt  
signa sacramentalia in pœnitentia : & hęc pars  
incipit circa finem huius tractatus ante finem 22.  
distinct. 16. [ Post prædicta restat investigare  
quid in actione pœnitentiæ sit sacramentum , &c. ]  
Adhuc autem prima pars subdividitur in duas  
partes , in quarum prima dicitur quid sit pœnitentia  
re , &c.

re, & distinctione: in secunda autem elicit quosdam errores circa penitentiam *ibi* [H's verbis quidam vehementius, &c.] Adhuc autem in prima parte determinat tria: quorum primum est ordo huius sacramenti ad alia, & necessitas ad sanandum peccatum. Secundum est distinctio penitentia secundum quod ipsa cadit in diversa genera, scilicet virtutis, gratia, passionis, sacramenti: & hæc incipit *ibi* [Baptismus tantum sacramentum est: id penitentia, &c.] In tertia diffinit penitentiam per actum suum proprium *ibi* [Est autem penitentia, ut ait Ambrosius, &c.] Tangit autem primo necessitatem penitentia dicens, quod necessaria est longe politis à Deo, ut appropinquent: & tangit ordinem, cum dicit, quæ est secunda tabula post naufragium.

ARTICVLVS I.

*An sacramentum penitentia bene ordinetur quantum in ordine sacramentorum?*

**S**ed circa hoc incidit duplex quæstio, scilicet de ordine huius sacramenti: & de hoc quod dicit [Secunda tabula post naufragium] Supra enim habitum est, quod nullus in baptismo adultus nouum hominem induit, nisi peniteat eum veteris vitæ: ergo cum penitentia acceditur ab baptismo: ergo tractatus penitentia ante baptismum est ponendus.

2 Item, Matth. 3. dicitur, quod exibant ad Ioannem confitentes peccata sua, & postea baptizabantur: ergo penitentia præcedit baptismum.

3 Item, Sine penitentia veniens ad baptismum, si quis reputatur, & est: ergo ad hoc quod tollatur obitaculum, oportet esse penitentem. **I**TEM videtur, quod immediate post baptismum debuit agere de penitentia: quia est secunda tabula post naufragium, cum baptismus sit prima: ergo sicut secunda tabula immediate est post primam, sic penitentia debet esse immediate post baptismum.

2 Item, Est secunda tabula: ergo est secundum sacramentum: & hoc videtur sequi: quia, sicut supra habitum est, gratia sacramentalis soluit à peccato quod facit naufragium.

**I**TEM videtur, quod tractari debuit ante Eucharistiam: quia omnibus indicitur penitentia ante communionem.

2 Item, Agnus comedebatur cum lactucis agrestitibus, Exod. 12. quod significat communicandum esse cum amaritudine penitentia. Ergo videtur, quod istud sacramentum præcedat sacramentum Eucharistia: cum tamen Magister è conuerso ordinauerit.

*Solutio.*

**S**OLVTIO. Dicendum, quod Magister congruo ordine ordinat sacramenta: qui ordo supra assignatus est in principio notularum super hunc quartum librum: quantum autem pertinet ad hunc tractatum.

**D**ICENDVM ad primum, quod Magister ordinat sacramenta secundum ordinem morbi, contra quem ordinatur gratia cuiuscunque sacramenti: & quia primus morbus est morbus originalis, & penæ sequentes illum, propter hoc primo

oportuit poni sacramenta quæ sunt remedia contra illum cum suis sequelis. Est autem gratia baptismalis contra morbum illum secundum se: sed quia remanet concupiscentia debilitans in prælio, ideo datur gratia confirmationis: ex concupiscentia autem motu sequitur defectus vitium ex deperditione roboris spiritualis, contra quod ordinatur gratia sacramenti Eucharistia. Quia autem post omnia hæc frequenter incidit actuale mortale, igitur quarto hoc loco agit de penitentia, quæ ordinatur contra id: posset tamen aliquo respectu ordinari penitentia ante Eucharistiam, ut alibi ostensum est. Patet igitur solutio ad primum: quia hoc est particulare & per accidens, scilicet quia adultus habet actuale: tamen originale per se est quod curatur baptismo, & penitentia non præexigitur quantum ad naturam peccati, contra quod per se est baptismus ordinatus: sed potius quia baptizatus, si adultus est, & peccauit, penitet, aliter esset fictus: sed quod non sit per se, patet, quia si per se esset, semper penitentia præcederet baptismum: & hoc non est verum, ut patet in parvulis.

**A**D ALIUD dicendum, quod baptizati à Ioanne, omnes erant adulti, & in peccatis actualibus existentes: & ideo oportuit eos penitentia præparari ad baptismum Christi: sed tamen non oportet propter hoc quin per se & secundum naturam gratia quam causat baptismus, præcedat penitentiam, ut dictum est.

**A**D ALIUD dicendum, quod in morbo sunt duo, scilicet culpa, & pœna: & numerando culpam cum culpa, tunc prima culpa est originalis, & secunda actualis: & contra primam est baptismus, & contra secundam penitentia. Cum autem non sit sacramentum tantum ordinatum contra culpam, sed etiam contra pœnam, non sequitur, quod sit secundum sacramentum: sicut non sequitur, actuale est secunda culpa in genere: ergo est secundus morbus: quia secundus morbus est ille qui procedit ex primo, nullo addito: & hic est concupiscentia & pronitas ad malum, quæ est ex fomite vel ipse fomes: naufragium autem per se non facit pœna quæ iusta est, sed potius culpa: & ideo penitentia est secunda tabula, non tamen secundum sacramentum, nec secundo loco ordinandum.

**A**D ALIUD dicendum, quod gratia sacramentalis saluat à peccato, non tantum ex parte culpæ ex qua per se facit naufragium, sed etiam ex parte pœnæ, ut dictum est: & ideo illa ratio non procedit.

**A**D ALIUD dicendum, quod sicut generatum conformatur post generationem à natura, & deinceps nutritur: ita etiam est in sacramentis: quia primo datur sacramentum regenerationis quod dat esse gratia contra defectum primum: deinde confortatur ex gratia confirmationis, & tertio nutritur statim. Si autem aliquis obicitur, quod confortatio sit per nutrimentum: ergo secundum hoc Eucharistia debet præcedere confirmationem: dicendum, quod hoc non valet: quia duplex est confortatio in natura. Vna est quæ est per remotionem dispositionum contrariarum: & hanc dat ipsum generans cum forma, vel statim post formam: quia aliter generatum non resisteret alterationibus sequentibus, sed statim corrumpetur. Alia autem est per restaurationem deperditi: & illa

illa sit per cibum. Dicendum igitur, quod prima confortatio est cui similis est confortatio, sicut sonat suum nomen: & gratia eius dubilitat concupiscentiam, & confirmat gratiam collatam in baptismo: sequens autem confortatio assimilatur Eucharistia: & sic patet, quod stat ordo Magistrum.

**A**D ALIUD dicendum, quod hoc per accidens sic est, in quantum est peccatum actuale in comedentibus: sed tamen defectus contra quem generaliter in omnibus ordinatur Eucharistia, est ante actuale: & ideo Eucharistia est ante penitentiam.

ARTICVLVS II.

*An penitentia sit secunda tabula post naufragium?*

**S**ecundo quæritur, Qualiter dicatur secunda tabula? Naufragium enim primo factum est per originale peccatum, & tabula saluans est baptismus: secundum autem naufragium est per actuale siue personale peccatum, & tabula saluans est penitentia: quæritur igitur, Vtrum sit tabula in quantum virtus est, vel in quantum est gratia, vel in quantum est sacramentum? in omnibus enim his generibus est, ut infra patebit. Si dicatur, In quantum virtus. Contra: Secunda virtus communicare debet alicui primæ virtuti: non enim congrue dicitur, quod Petrus secundus est homo, si prior eo fuit alius: ergo baptismus esset prima virtus: & hoc est falsum: ergo non in quantum virtus est secunda tabula. Si dicatur, quod est secunda in quantum gratia: videtur falsum: quia multe gratia præcedunt, scilicet confirmationis, Eucharistia, & baptisui. Eodem modo obicitur si dicatur, In quantum est sacramentum: prius enim habitum est, quod non est secundum sacramentum: ergo videtur, quod nullo modo sit secunda tabula.

*Solutio.*

**S**OLVTIO. Dicendum, quod secunda tabula est, in quantum est sacramentum contra morbum, qui est culpa, ordinatum: quia, sicut prius dictum est, pœna non facit naufragium in quantum huiusmodi: quia multe pœnæ promouent ad meritum: & ille qui metetur, non patitur naufragium: unde non est secundum sacramentum simpliciter, sed secundum contra culpam ordinatum: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

*An penitentia est virtus?*

**D**einde obicitur de hoc quod dicit *ibi* [Penitentia dicitur sacramentum, & virtus mentis, &c.] Et quæritur hic duo, scilicet an penitentia sit virtus? Et vtrum sit virtus generalis, vel specialis, si virtus est?

Quod autem sit virtus, videtur ratione & auctoritate. Matth. 3. super illud, Penitentiam agite: dicit Glossa, Prima virtus est per penitentiam perimere veterem hominem.

2 Item, Ambrosius imbuto vitii animos exuere atque emundare, virtutis est perfectæ & celestis *D. Albr. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

gratia. Constat autem, quod exuere & emundare à peccatis, est penitentia. Ergo penitentia est virtus. Item hoc dicitur in litera in pluribus locis.

3 Ratione autem probatur idem. Dicit enim Commentator super quintum ethicæ, quod omnis actus laudabilis, virtutis est actus: sed penitere est actus laudabilis, & est actus penitentia: ergo penitentia est virtus.

4 Item in quinto dicitur & in textu & in commento, quod iustitia legalis ideo est idem quod virtus in genere, quia præcepta legum sunt de actibus virtutum: ergo multo magis præcepta diuina erunt de actibus virtutum: sed penitere est in præcepto: ergo est actus virtutis.

5 Item, Virtus & vitium sunt opposita: ergo mutuo se expellunt: dicit enim Philosophus, quod non expellitur contingens à contingente, sed oppositum à per se sibi opposito: nec sit contingens à contingente, sed ex opposito in situ. Ergo quod expellit peccatum, est virtus: penitentia autem expellit peccatum.

7 Item, Quædam sunt præcepta, quia bona: quædam autem ideo bona, quia præcepta: penitere igitur in altero horum generum erit: constat autem, quod non est ideo bonum, quia præceptum: quia si non esset præceptum, adhuc esset bonum penitere: ergo est de per se bonis. Aut igitur est de pertinentibus ad intellectum, aut ad opus. Quod non de pertinentibus ad intellectum speculatiuum, hoc patet per se: ergo pertinet ad opus bonum in moribus: sed omne tale virtus est, ut elicitur ex litera Tullij in fine primæ rhetoricæ: ergo penitentia est virtus.

8 Item, Sicut dicit Philosophus, virtus bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit: hoc autem facit penitentia: ergo est virtus. Si forte dicas, quod penitere non est opus, sed passio. Contra: Apr est passio tantum, aut ponit actum interiore. Constat autem, quod non passio tantum: quia dicitur in litera statim infra, quod penitentia est virtus, vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda iterum committere nolumus: emendationis autem propositum est actus, & nolle iterum committere actum ponit, quia in hoc verbo nolo, non vis, manet voluntas actualis affirmata & supposita: ergo habetur propositum, quod opus bonum reddit: ergo est virtus.

**S**ED CONTRA hoc obicitur: & primo ex ipso nomine quod sonat passionem: est enim idem penitentia quod pœna tenta: nulla autem passio virtus est, ut ostenditur secundo ethicorum. Ergo penitentia non est virtus.

2 Item, Alia quædam laudabilia quæ circa mala sunt, patiendo aliquantulum, dicit Philosophus non esse virtutes, ut patet in fine 4. ethicorum, ubi dicit, quod verecundia non est virtus, sed passio: licet laudabilis sit, & medium habeat.

3 Item in 2. videtur dicere, quod nemesis non est virtus: licet sit laudabilis, & habeat medium: ergo videtur, quod nec penitentia, quæ est dolor delicti perpetrati, proprie loquendo sit virtus.

4 Item, Virtutis actus licet sit circa passiones quandoque, ut circa materiam, nullo tamen modo



do est cum passione operantis, nisi dicatur illa passio gaudium, quod est lignum formæ iam habitæ: sed penitentia semper est passio, vel cum passione operantis: ergo penitentia non est virtus, ut videtur. Quod autem prima vera sit, scribitur quidem à quodam Philosopho: sed etiam probatur inducendo: quia castus siue temperatus continendo non patitur secundum delectantia in sensu sibi circumstantia, & sic de aliis: ergo propositum habeo. Item, Omnis virtus habitus est: ergo sius erit actus aliquis & non passio: patet igitur quod virtutis non est pati proprie. Item, Virtus est cum lætitia, vel sine tristitia ad minus: sed penitentia est dolor, vel cum dolore & tristitia semper: ergo non est virtus.

5 Item, Si est virtus: aut erit theologica, aut cardinalis: constat autem, quod non est theologica: quia omnes illæ habent Deum pro materia circa quam est actus & finis propter quem: sed penitentia non habet Deum pro materia. Videtur etiam, quod nec cardinalis: quia non est aliqua de quatuor. Si dicatur, quod est virtus reducta ad aliquam illarum: hoc falsum videtur: quia omnis reductio est penes aliquid commune: nulla autem virtus est, quæ cum cum penitentia commune aliquid videatur habere: cum virtus sit circa opus ordinatum in bonum, penitentia autem est quodammodo deestitatio, & non bonum secundum quod bonum: ergo videtur, quod non sit virtus.

6 Item, August. dicit, quod virtus est bona qualitas mentis, quæ recte vivitur, quæ nemo male virtutem, quam Deus operatur in nobis sine nobis: sed hæc omnia penitentia non conveniunt. Probatio: quia penitentia non recte vivitur: ergo penitentia non est virtus. Quod autem penitentia non recte vivatur, probatur sic: Omne quo recte vivitur, vivitur aliqua operis rectitudine: sed operis rectitudo non est penitentia, quia detestari malum non dicit determinate aliquod opus rectum, sed potius quandam dispositionem quæ præcedit omne opus rectum, quia nullum opus rectum est cum placencia mali: ergo videtur, quod non sit virtus.

7 Præterea, Communiter fere ab omnibus dicitur, quod qui habet unum, habet omnes: ergo si penitentia est virtus, qui habet eam, habet omnes: sed paruuli & innocentes habent multas virtutes: ergo habent penitentiam, quod falsum est, dicitur enim 2. Paralip. vltim. His qui tibi non peccaverunt, non constituisti penitentiam.

8 Item, Christus habuit multas: ergo habuit penitentiam: & penitentia est dolor commissi criminis: ergo ex hoc sequeretur, quod crimen commississet, quod absurdum est.

6 Item, Omnes virtutes erunt aliquo modo in patria: penitentia nullo modo erit in patria: ergo non est virtus. Quod autem nullo modo futura est in patria, videtur quia nullo modo erit ibi dolor, & penitentia dolor est, vel cum multo dolore. Alia autem multa valde facile est hic ad vtramque partem obiecta adducere: sed hæc sufficiant.

*Solutio.*

SOLUTIO. Dicendum mihi videtur, quod virtus sumitur proprie, & communiter: proprie quidem à Philosopho in ethicis, & secundum hoc est habitus ordinans in bonum intellectualis vel moralis: intellectualis quidem quia doctrina & experiendo circa operabilia sumit generationem

suæ naturæ vel suipius ex parte illa qua materia- lis est: & voluntas est complens formam secundum quod dicit Philosophus, quod virtutes voluntates sunt simpliciter vel non sine voluntate, sicut fronsis, & prudentia, & huiusmodi, quæ sicut ipse Philosophus in 6. ethic. dicit, est idem quod recta ratio: & intelligitur de recta ratione eligibilis ad opus virtutis. Moralis autem circa passiones est, vel operationes: circa passiones quidem innatas, vel illatas: circa innatas quidem temperantia, illatas autem fortitudo. Iustitia vero circa operationes, in quibus nulla proprie est passio: propter quod ipsa iustitia dicitur commune bonum: quia & virtutes moderatiuz delectationum vel tristitiarum sunt circa propria: medium autem sicut idem Philosophus dicit in 5. non habent ipsæ eodem modo: quoniam illa virtus quæ est circa passiones, proprie est medium duarum malitiarum, quarum vtraque est abundantia, & defectus differenter: sicut medium audaciæ quæ audendo abundat, timendo autem deficit: & timiditatis quæ timendo abundat, & audendo deficit: & hoc quidem medium est fortitudo: & ita est reperite in temperantia, & in aliis. Sed iustitia non semper est medium duarum malitiarum, nec duarum, quarum vtraque differt sicut abundantia, & defectus: quod facile ostenditur in iustitia directiva: quia si iniustitia abundat in decem, in quibus me decipit: ego iniuste deficio in decem: & medium erit ut tantum mihi restituatur, quantum ego deficio iniuste, & tu abundas iniuste: & malitia hic non est nisi ex parte decipientis vel fraudantis: ex parte autem eius qui patitur iniuriam, non est malitia, sed poena tantum. Similiter non nisi vnus habens hic qui plus habet quam deberet: & non nisi vnus deficio. Differt & aliter ratio medij: quia in duabus quæ sunt circa passiones, medium est quoad nos: & in iustitia est medium rei proprie: & ideo accipitur proportionalitate geometrica vel arithmetica, ut Philosophus dicit. Sed de his alias. Sic ergo propriissime loquendo de virtute, bene concedo, quod penitentia non est virtus. Aliter sumitur virtus qua recte vivitur, & extenso nomine: & hoc præcipue à Theologo qui multa quæ in genere passionum ab Ethico ponuntur, virtutes dicit: ut timorem dicit Gregorius virtutem, sicut & generaliter 7. dona: & gaudium dicit Ambrosius virtutem, sicut & generaliter 12. fructus enumeratos ad Galat. 5. Et spem dicit virtutem theologiam omnis theologus: & similiter charitatem, & alia quæ secundum ipsum nomen passionem sonare videntur: & secundum hoc virtus erit generalius diffinita: scilicet quod quicumque habitus perficit animam rationalem secundum actum ordinantem in bonum vel à malo, quod ille virtus dicatur: & sic penitentia est virtus, & timor, & gaudium, & huiusmodi, secundum dicta sanctorum. Hac tamen diuersitate virtutis inducti Doctores nostri, diuersas acceperunt opiniones, scilicet dicentibus Magistro Gulielmo Antistodoren. & suis sequentibus, quod penitentia non sit virtus: aliis autem dicta Sanctorum venerantibus, & dicentibus, quod sit virtus: mihi autem & quibusdam aliis videtur, quod sit virtus. Oportet autem respondere ad vtramque partem obiectorum, ne deficiamus opinantibus

bus vtramque, quia nos quodammodo consentimus vtrisque.

DICIMVS igitur ad primum & secundum, quod virtus sumitur ibi extenso nomine. Qualiter autem dicitur perfecta virtus, infra erit in quaestione.

AD ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur de virtute generaliter accepta: secundum quod etiam quarundam passionum tractatus pertinet ad tractatum virtutum, ut verecundiæ, & timoris, & penitentia, & huiusmodi. Vel fiat vis in actu laudabili: actus enim laudabilis determinatus est in bonum propter bonum finem: & talem actum non habet penitentia quæ est respectu mali.

AD ALIUD dicendum, quod non oportet, quod omne illud de quo est præceptum legale, sit essentialis actus virtutis. Et est instantia: quia est præceptum legis non ascendere turrim: cum tamen non sit actus essentialis alicuius virtutis: & in theologis ite ad Ecclesiam, vel tribus vicibus per annum apparere in conspectu Domini. Et ideo distinguunt Magistri, quod duplex est actus virtutis, scilicet proprius, & communis. Proprius est essentialis, & ille est vnus solus: communis autem est ille qui secundario intenditur propter aliquid quod circa actum virtutis sit. Item distinguunt actus ut egrediuntur à virtute, dupliciter, scilicet elicitive, & imperatiue: elicitive, sicut quælibet efficit suum actum: imperatiue autem, sicut vna bene efficit actum alterius, secundum quod ut imperans illi efficitur, & alia vt obediens illi: & sic verum est, quod omne præceptum est circa actum virtutis primum vel consequentem, elicitive vel imperatiue: sed ex hoc actu sic accepto non potest probari, quod aliquis habitus sit virtutis, si virtus proprie accipiamur.

AD ALIUD dicendum, quod iterum medium illius rationis non probat penitentiam esse virtutem, nisi generaliter sumpta virtute: quia ad rationem meriti sufficit in virtute, quod sit actus consequens vel imperatus ab aliqua virtute.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum, duplex habet expulsiuum, scilicet per modum contrarij: & sic quolibet peccatum expellitur virtute sibi contraria: & hoc est expulsiuum formale, & per se. Habet etiam expulsiuum per modum efficientis: & hoc est duplex, scilicet, efficientis per se: & hoc est solus Deus, secundum quod ipse dicit Isa. 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Et est expulsiuum per modum meriti ex parte peccantis: & hoc est detestatio peccati, quæ est actus penitentia, quia meretur peccatum abolere, cui non placet peccatum, sed detestatur ipsum: & illud expulsiuum quod sic expellit, non propter hoc est virtus: sed esse virtus, si expelleret primo modo, scilicet vt contrarium: & hoc modo procedit obiectio. Quod autem ita sit, patet: quia ex terminis motus ostenditur, quid sit contrarium: sicut ex sano ægrotum est, non ex albo: & ex albo nigrum, non ex trinitario: sic ex vitioso virtuosus, & non ex penitente, nisi ibi ex notet ordinem esse, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod penitere non est perfecte bonum per se: quia penitere dicitur

quoddam quod exigitur ad bonum per se: vnde est sicut adiunctum bono per se: & ideo non sequitur proprie, quod sit actus virtutis proprie acceptæ. Cum autem dicitur, quod bonum est per se, vel ex præcepto, accipitur generaliter bonum per se, & non stricte, scilicet prout communiter se habet ad bonum honestum, & vtile, ad illud & coniunctum illi: & cum dicitur, quod virtus est de per se bonis, accipitur pro honesto stricte accepto: quod diffinit Tullius dicens, quod honestum est quod sua vi nos trahit, & sua dignitate nos allicit.

AD ALIUD dicendum, quod cum dicitur, virtus bonum facit habentem, & opus illius bonum reddit, intelligitur de opere quod est per se bonum secundum rationem medij & finis: tale autem non est opus quod est tantum à malo recedens, vt dictum est. Et sic patet qualiter respondendum est pro parte vna: & hæc forte est verior pars opinionum.

PRO ALIA parte, scilicet sustinendo, quod sit virtus, dicemus ad primum in contrarium obiectum, quod multa sunt, quæ ipso nomine passionem sonant, vt misericordia, nemesis, & huiusmodi, quæ tamen sunt habitus: & ideo quia nomen proprium ipsius habitus non habemus, nominamus ea nominibus passionum, propter aliquam similitudinem actus passionis & habitus: sicut in spe, gaudio, dilectione, &c. Et sic etiam penitentia est nomen passionis quo nominatur habitus ille qui mouet liberum arbitrium ad detestandum peccatum.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de verecundia, & penitentia: quia verecundia non dicit proprie actum, sed passionem culpæ consequentem: & ideo etiam verecundus, vt dicit Philosophus, non fugit turpe, quia turpe, sed quia secum habet conuicium vel exprobrationem: & ideo illa tantum passio est: sed penitentia detestatur peccatum: non quia habet conuicium vel exprobrationem: sed peccatum perpetratum, quia turpe est & malum: & hoc est actus quidam simpliciter bonus: & ideo penitentia virtus erit, & non verecundia.

AD ALIUD dicendum, quod actus virtutis non habet actum passionis extra quam est, quia hoc est impossibile: sed iam habitum est, quod falsum est, quod omnis virtus est circa passiones vel operationes optimorum operatiua: & etiam dicimus, quod penitentia est circa opus quoddam, id est, detestari peccatum perpetratum: & est cum dolore adiuncto illi actui.

AD ALIUD dicendum, quod virtus habet delectationem quæ est consequens actum virtutis, in quantum est virtus: sed quod non habeat aliter quem dolorem circa materiam, vel circa contrarium, vel instrumentum, hoc non est verum: & penitentia habet dolorem voluntarium, vt instrumentum, tamen habet gaudium consequens actum, vt infra habebitur ex verbis Augusti. Spiritus doleat, & de dolore gaudeat.

AD ALIUD dicendum, quod vt dictum est, Ethicus non considerat nisi stricte dictas virtutes: si tamen large sumatur cardinalis virtus, tunc referretur ad aliquam cardinalium virtutum, vt habitus secundarius ad principalem: & secundum hoc reducitur ad partem iustitiæ, secundum quod penitentia est satisfactio pro peccatis, Deo debitum

debitum honorem reddens, ut dicit Anselmus: & penes hoc patet, quid sit commune in actu penes quod sit reductio.

AD ALIUD dicendum, quod penitentia recte videtur: quia rectitudo est regula in bonum & à malo perpetrato secundum quod communiter accipitur: & ideo hic rectitudo est à malo. Obiectio autem non accipit rectum, nisi valde stricte acceptum, quod est in bonum tantum.

AD ALIUD dicendum, quod diuersi diuersimode respondent, & omnes bene: quia obiectio illa de multis fit. Quidam dicunt satis probabiliter, quod duplex est virtus, scilicet informans ad bonum, & reformans à malo: informans ad bonum perfecta & vera est virtus, ut charitas, & iustitia, & huiusmodi: sed reformans à malo dicitur virtus imperfecta. Et dicunt, quod hoc quod dicitur. Qui habet vnam, habet omnes, intelligitur de virtute perfecta informanti ad bonum: & adhuc in illa non sequitur nisi de perfectionibus virtutum, quia fides non mansit secundum actum imperfectum in Christo, sed secundum actum sui generis qui est visio. De hoc autem multa supra sunt notata in tertio. Alij dicunt, quibus videtur consentiendum esse, quod licet qui habet vnam, habeat omnes: tamen non oportet, quod habeat secundum eisdem actus, sicut iam dictum est de fide quam non habuit Christus secundum quod videre per speculum in ænigmate, est actus fidei, sed habuit id quod perfectum est in virtute. Ita dicunt etiam de penitentia, secundum quod est virtus, quod qui habet vnam, habet penitentiam, & paruulus, & innocens, & Christus: sed non actum cui competit imperfectio, qui est detestatio peccati cum voluntate nunquam admittendi: actus enim qui est detestatio peccati commissum & dolere de commissio, imperfectio est: & ideo secundum hunc actum non inest illis.

AD HOC autem quod obiicitur de paruulis, intelligendum est de penitentia, secundum quod est virtus in genere passionis, & sacramenti: sic enim verum est, quod nullus penitet, nisi qui peccauit.

AD ALIUD dicendum, quod iste actus, qui est detestatio peccati & voluntas non admittendi, completissimus est in patria: & hoc modo potest dici in futuro esse penitentia, quæ omni modo erit sine passione: sicut dicit Gregor. quod læti meminimus quandoque vulnerum: non ex quibus tristemur, sed ex quibus medico gratias vberiores agamus.

## ARTICVLVS IV.

*An penitentia sit virtus generalis vel specialis?*

Secundo adhuc ad maiorem intellectum habitum, queritur, Vtrum sit virtus generalis, vel specialis? Videtur autem, quod sit generalis: quia dicit August. quod penitentia est res bona & perfecta, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum: sed defectus sunt multiplices: ergo non reuocantur per vnam, sed per omnes virtutes oppositas: ergo penitentia est omnis virtus: & sic erit idem quod virtus in genere.

2 Item, Aug. in lib. 5. Responsum, Alia est virtus quæ reuocat defectum irascibilis ad perfectum, & alia quæ defectum rationalis: sed penitentia reuocat omnes: ergo penitentia in irascibili est virtus aliqua, & aliqua in rationali: ergo est diuersæ virtutes: & sic erit idem, quod virtus in genere.

3 Item, Per actus cognoscuntur habitus, & actus per opposita sibi obiecta: ergo actus est generalis, cuius obiectum est generale: & actus est specialis, cuius obiectum est speciale: sed huic actui qui est penitere, respondet obiectum generale, quia omne peccatum: ergo est generalis actus: ergo & habitus generalis: ergo & penitentia est generalis virtus, & non specialis.

4 Si forte dicas, quod non respondet peccatum in genere, sed potius peccatum perpetratum, in quantum est perpetratum: hoc videtur falsum: quia peccatum perpetratum, in quantum est perpetratum, non potest non esse perpetratum, cum sit verbum de præterito: ergo frustra erit penitentia de illo in quantum huiusmodi.

5 Item, Peccatum quod fecit aliquis non contrahitur per multiplicationem ad speciem vnam peccati, vel genus: sed contrahitur per comparationem ad agentem tantum, scilicet respectu eius quod ille non fecit idem in genere vel specie: ergo per illam determinationem peccatarum non contrahitur peccatum ad speciem vel materiam, sed ex parte illa remanet adhuc generale: ergo actus suus erit generalis: ergo etiam generalis habitus: & sic sequitur idem quod prius. Item, quando dicitur, quod obiecti generalis est generalis actus, & obiecti specialis actus est specialis, non intelligitur nisi de generalitate & specialitate materie.

6 Item, Velle bonum & velle hoc vel illud bonum, differunt sicut species & genus: quia voluntas non determinatur nisi per volitum. Et sicut differunt bonum, & non bonum: ita velle hoc & velle hoc bonum. Ergo similiter etiam se habebunt & per eandem rationem detestari malum, & detestari hoc vel illud: sed penitentia non est detestatio huius vel illius, sed generaliter mali perpetrati: ergo est virtus generalis, ut videtur.

7 Item, Cum peccatum priuatio quedam est, non specificabitur nisi per habitum: ergo priuatio quæ est habitus boni in genere, generalis est: ergo detestatio illius priuationis quæ non est contracta ad materiam vel speciem, detestatio generalis est: hæc autem est penitentia in quantum est penitentia: ergo penitentia est virtus generalis.

SED CONTRA: Penitentia detestatur malum, non quodlibet, sed existens in proprio subiecto: hoc autem non est generale: ergo penitentia non est generalis virtus, sed specialis.

2 Item, Detestari peccatum quod inest, quia vitiatum, vel quia turpe, est actus determinatus & bonus & difficilis: sed circa difficile & bonum est virtus: ergo ad hoc ordinans erit virtus aliqua.

3 Item, Omne quod perficit liberum arbitrium per actum determinatum secundum bonum & difficile, est virtus specialis: sed penitentia est huiusmodi: ergo est virtus specialis. Probatio mediæ. Detestari peccatum spe veniæ, actus est reductibilis essentialiter ad aliquam aliam virtutem, licet per impetium possit esse aliter: ergo iste

go iste talis erit specialis virtus quæ est penitentia.

SOLVITIO. Dicendum, quod generalis virtus dicitur dupliciter. Vno modo accipitur à Philosopho: alio modo à Sanctis. In 5. enim ethicorum dicitur, iustitia est legalis virtus generalis, differens à virtute in genere ratione tantum, non subiecto: quia virtus est secundum quod perficit animam: & iustitia vel iniustitia secundum quod consonat legi, vel non, in opere de quo est lex: hoc autem modo non potest dici penitentia virtus generalis, id est, idem quod virtus subiecto, & differens ratione: quia penitentia opus non est generale opus omnium virtutum prout opus eius accipitur proprie, scilicet detestatio peccati perpetrati propter spem veniæ & timorem gehennæ. Si autem communiter sumatur detestatio peccati vel dolor, secundum quod dicit Boetius, quod virtus sese diligit aspernaturque contrarium: tunc qualibet virtus aspernatur & detestatur vitium sibi oppositum: & hoc modo detestatio generalis vitij vel peccati, est actus virtutis in genere. Sed hoc non dicitur proprie penitentia: quia penitudo omnis est in actu perpetrato non voluntario, id est, cui contrariatur voluntas in eo quod factus est, ut habetur ex principio 2. ethicorum. Sed virtus in genere aspernatur omne vitium siue factum sit siue non. Generalis autem virtus specialiter à Sanctis vocatur iustitia quedam generalis, qua de impio fit iustus: quam dicunt quidam esse statum generaliter rectitudinis ad Deum, ad se, & ad proximum: & hoc iterum modo non est verum, quod penitentia sit virtus generalis. His modis quidam addunt tertium, scilicet quod generalis virtus est colligens alias virtutes integraliter, vel quasi integraliter, secundum quod Chrysostomus dicit, quod iustitia generalis est: quia est quasi vinea: & alie virtutes speciales sunt sicut vites. Hoc autem ego non sic intelligo: sed intelligo Chrysostomum loquentem de iustitia legali, quæ generalis est per dictum modum: tamen non est vt totum integrale ad virtutem: sed dicitur vinea propter ambitum communis sue ad opera aliarum virtutum, secundum quod ad legis præceptum referuntur: & alie dicuntur vites, quia sunt particulares quasi in ratione iustitiæ legalis plantate. Sed aliquo modo in veritate dicitur virtus generalis secundum materiam, licet formam & rationem habeat specialem: sicut prudentia cuius obiectum est eligibile ad opus morale, non in vna materia, sed in omni ratione: tamen in speciali quadam ratione contrahitur prudentia in virtutem specialem. Hæc autem ratio à quibusdam vocatur ordo operis in circumstantiis & fine, secundum quod omnia virtutes dicitur inspectrix mediij aliquo modo, sed prudentia simpliciter. Et hoc modo per quandam similitudinem potest dici penitentia virtus generalis: quia habet actum qui non determinat sibi materiam hanc vel illam, sed potius recipit malum vel peccatum in omni materia sub ratione specialis, scilicet perpetrati, quod potest consequi veniam. Secundum hunc igitur modum dicemus, quod penitentia est virtus generalis generalitate materie circa quam est: habens tamen determinatam rationem existendi circa illam: & ideo est specialis dicta ab aliis virtutibus.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

DICENDUM ergo ad primum, sicut supra, quod reuocans defectus duplex est, scilicet per modum forme, & per modum quodammodo efficientis & operantis circa subiectum deficientem, vt à defectu remoueat. Primum est generale. Secundum non oportet, quod sit generale, sed potest esse speciale.

AD ALIUD dicendum, quod Augustinus ibi loquitur de reuocantibus singulos defectus formaliter.

AD ALIUD dicendum, quod illa obiectio non probat, quod penitentia sit generalis nisi communitate materie circa quam est, quæ est quasi materia remota. Contrahitur autem illa & efficitur quasi materia propria, per rationem specialem quam penitentia ponit circa illam: & hoc est peccatum perpetratum, per dolorem potens habere veniam, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod perpetratum ponit necessitatem perpetrati: & secundum hoc non est de ipso penitentia purgans peccatum: sed ex hoc quod perpetratum adhuc inest quodammodo in subiecto, secundum quod dicit Magister in secundo supra, quod peccatum transit actu, & manet reatu: & non manet indissolubile in subiecto, sed potius solubile per penitentiam: & hoc modo penitentia est de peccato perpetrato, sed in quantum perpetratio est causa qua aliquo modo est in subiecto non solubile nisi per penitentiam.

AD ALIUD dicendum, quod est generale peccatum quoad materiam: sed tamen restringitur per hoc quod est perpetratum circa subiectum: vnde ex hoc inest peccatum quod perpetratum est, & non inest quod non est perpetratum: & aliam specialitatem non querit penitentia: & cum illam specialitatem recipiat formaliter actus penitentia, non erit penitentia virtus generalis, sed specialis, sicut prudentia, vt prius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod voluntas determinatur per volitum: sed penitere non est determinare malum in quantum huiusmodi, sed potius secundum quod malum est in subiecto existens: & per hoc quod est perpetratum, potens habere veniam per dolorem: & sic efficitur voluntas specialis: & ideo non est simile quod pro simili adducitur in opposito.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum dicit actum priuatum, & malitia dicit ipsam priuationem: & bene concedo, quod non specificatur nisi per oppositum: sed per oppositum specificatur dupliciter, scilicet per id quod est materia circa quam est, vel per rationem quam ponit circa materiam remotam, quæ quamuis alterius est, tamen per determinationem efficitur sua: sicut prudentia quæ circa materiam castitatis vel fortitudinis, ponit rationem specialem, & efficit eam per hoc sibi propriam: & ita specificatur etiam virtus ex parte subiecti, scilicet quæ inest, & per ipsum consequens perpetratum, in quantum per opus proprium priuatum est huius vel illius virtutis. Vel melius dicitur, quod penitentia non est de peccato in quantum est sola priuatio, sed in quantum est actus perpetratus cum priuatione: & sic licet ex parte priuationis non specificetur, nisi per oppositum, tamen ex parte actus specificari potest: & hoc modo

V 3 modo

modo penitentia est de ipso sicut virtus specialis.  
 A D E A autem que obiciuntur in contrarium videtur esse concedendum.

ARTICVLVS V.

*Utrum penitentia sit in uno genere, vel in pluribus?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit [Penitentia interior, & exterior, &c.] Ex hoc enim quod hic dicitur, & parum infra, videtur penitentia poni in multiplici genere: dicitur enim hic virtus & sacramentum. Item parum infra dicitur actus, cum dicit Ambrosius, quod penitentia est praeterita mala flere vel plangere, & plangenda non committere. Parum autem infra etiam virtus, vel gratia: cum tamen gratia proprie loquendo non sit virtus. Item vterius in eadem distinctione dicitur dolor siue afflictio & amaritudo animæ. Ergo penitentia est in genere virtutis, & gratiæ, & actus qui est plangere, & passionis, scilicet doloris, & sacramenti: cum autem vna & eadem species non sit in diuersis generibus, videtur, quod istis modis non dicatur vniuocæ, sed æquiuocæ.

**I**TEM videtur, quod falsum dicat Magister in litera, cum dicit, quod exterior est sacramentum: quia sicut supra sæpius habitum est, in sacramento quoddam est quod est sacramentum tantum, & quoddam quod est res tantum, & quoddam quod est res & sacramentum: & hoc est interius semper & verissimum sacramentum: ergo in penitentia similiter est: ergo non est exterior tantum sacramentum. Item dicitur infra distinctione 22. & Magister dicit in litera, quod in penitentia quiddam est quod est res & sacramentum, & est interius: ergo videtur sibi contrarius ad hoc quod hic dicit.

*Qualificatio 1.* **V**LTERIUS queritur, Cum alia sint sacramenta tantum, vt baptismus, & confirmatio, & Eucharistia, & sic de aliis: quare istud est virtus & sacramentum, & gratia, & dolor, & actus quidam, sicut iam habitum est, quod in diuersis ponitur generibus?

*Qualificatio 2.* **I**TEM vterius queritur, Utrum penitentia secundum quod est virtus, sit res penitentis secundum quod est sacramentum? Et videtur quod sic: quia hoc est res sacramenti, quod causatur ab ipso: sed virtus penitentis causatur ab ipso sacramento penitentis: ergo est res eius. Probatio minoris. Omnis virtus datur vere accipienti sacramentum penitentis: ergo & ista: ergo est res eius.

**2** Item, Contra morbum secundum quod culpa est, ordinantur duo sacramenta, scilicet baptismus & penitentia: sed plenitudo virtutum est res vnius, scilicet baptismi: ergo & res alterius, vt videtur, quia peccatum quoque non expellitur nisi per virtutem.

*Sed contra 170.* **S**ED CONTRA: Licet omnis virtus detur in baptismo, non tamen congrue dicitur, quod castitas sit effectus baptismi vel res: quia sicut causæ sunt propriæ, ita habent proprios effectus in quibus differunt ab aliis: sed baptismus & penitentia sunt diuersa sacramenta: ergo habent

proprius effectus: proprius autem effectus non potest esse virtus, quia iste effectus à multis causatur: ergo non est effectus sacramenti istius, vt videtur.

**2** Item, Nisi aliquis detestetur peccatum perpetratum, non recipit sacramentum penitentis, nec absolutionem vi clauium: cum ergo detestari sit virtutis penitentis, videtur quod ante penitentiam secundum quod sacramentum est, habeat penitentiam secundum quod est virtus: sed causa semper præcedit causatum secundum esse & rationem: ergo sacramentum penitentis non est causa penitentis virtutis, secundum quod huiusmodi, vt videtur.

**S**OLVITIO. Dicendum ad hoc, vt videtur, quod penitentia non accipitur in vna significatione, secundum quod cadit in diuersis generibus supra dictis: sed cum in peccato multa sint, & penitentia sit contraria peccato, secundum diuersas rationes contrahendi peccata, cadit in diuersis generibus: est enim in peccato culpa, quæ est contraria gratiæ: & est ibi actus qui causat existentiam eius in subiecto, quia licet actus eius transeat, tamen remanet adhuc in subiecto peccatum, vt prius dictum est: & est iterum peccatum vulnus quoddam boni naturalis, & spoliatio grauitorum: & idem est cum quadam delectatione in opere. Secundum igitur contrarietatem quam habet penitentia ad ipsum in eo quod est culpa quædam, sic penitentia est gratia, & ponitur in genere gratiæ: in eo autem quod est in subiecto manens ex perpetratione, sic contrarium eius est virtus, & ponitur in genere virtutis: peccatum autem secundum quod est quoddam vulnus animæ, sic habet medicinam quæ est sacramentum, & hoc modo cadit penitentia in genere sacramenti: & secundum quod est in opere delectabili, contrariatur actus qui est plangere siue dolere: & secundum quod est libido quædam vel ex libidine, contrariatur passio quæ est tristitia, quæ penitentia dicitur.

**S**i autem aliquis dicat, quod ista sunt differentie penes modos quosdam considerate, magis quam penes rem: cum ea quæ sunt in diuersis generibus, differunt secundum rem: & ita ista distinctio non sit competens. Dicendum, quod hæc distinctio est penes rem: quia in veritate penitentia quæ in toto, id est, quantum ad omnem modum & omnia quæ sunt in peccato, est dolor procedens ex habitu liberi arbitrii informati per gratiam, habens actum quosdam destructiuum peccati, & manifestus in sermone, & ad intus vi clauium: unde penitentia, sicut dicitur, dicitur omnia illa, scilicet, quæ sunt, & actus, & sacramentum, & dolor, & actus, id quod extra inuenitur per effectus: sed in omni significatione, res habeat analogiam ad rem, quod est peccato contrariatur quod est peccatum.

**A**D ALIUD dicendum, quod Magister hic accipit exterioris, secundum quod interius dicitur: & sic patet, quod non valet probatio. Vel potest dici, quod Magister hic accipit de eo quod est sacramentum tantum: sed prima solutio est melior, prout probatur infra distinctione 22. cap. vltimo.

**A**D ALIUD dicendum, quod hoc sacramentum ordinatur contra peccatum personale, in quantum

in quantum proprium est & personale: hoc autem consistit in actu voluntario vituperabili, eo quod est turpis: & ideo necessario habet remedium duplex contrarium, scilicet in quantum est actus, & in quantum est vulnus: & primo modo contrariatur ei virtus, secundo modo medicinz sacramentum: & ideo penitentia quæ in toto contrariatur ei, est virtus & sacramentum diuersa consideratione. Alia autem sacramenta non sunt contra peccatum sic consideratum, sed potius sunt contra originale, quod non agitur, sed contrahitur: vel sunt contra penas peccati, vt supra probatur in questione de diuisione & sufficientia sacramentorum: & ideo quia illa non respiciunt actum voluntarium circa quem est virtus & vitium, ideo nullo modo habent rationem virtutis.

*Ad questionem 171.*

**A**D ALIUD dicendum, quod res sacramenti penitentis non est proprie virtus penitentis, sicut patet per obiectionem contrariam, quæ bona est, & causam reddit, quare non sit res eius: quia duplex est res sacramenti, scilicet propria, & communis, siue coniuncta illi: propria quidem est gratia specialis curans illum morbum specialem contra quem institutum est sacramentum: & habita vna gratia sacramentali, non habetur propter hoc alia quæ proprie est virtus alterius sacramenti. Quia vero gratia nulla datur in parte, sed in toto, iam concomitatur illam gratiam omnis virtus: & ideo recipit omnem virtutem: & hic est effectus consequens: & hoc modo procedunt obiectiones probantes virtutem penitentis esse effectum sacramenti penitentis.

**E**A AUTEM quæ obiciuntur in contrarium, licet secundum argumentum parum valeat, concedo. Dico autem, parum valet: quia dictum est supra in questionibus de baptismo, quod sacramenta dupliciter comparantur ad vnum effectum inducendum, scilicet secundum quod sunt in proposito ad suscipiendum & secundum quod in re suscipiuntur: & sic nihil prohibet, quod veniens ad recipiendum penitentis sacramentum, habeat effectum penitentis, sicut veniens ad baptismum, quandoque habet effectum baptismi.

ARTICVLVS VI.

*An penitentia sit iustitia?*

**D**einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Penitentia dicitur à penitendo, &c.] Et queruntur tria, quorum primum est, Utrum penitentia sit iustitia: sicut videtur in opere Magister in litera. Secundo, An sit charitas? Tertio, Si est virtus specialis, in qua actus vi sit?

**A**D PRIMUM autem obicitur sic: Super illud Psal. Sacrificet sacrificium iustitiæ: dicit Glossa, Quod iustitia, quam vt suis quibusque malis potius quam aliis iudicatur, sequi puniens per penitentiam & satisfactionem Deo offert: Ergo iustitia species est penitentis, vel ipsa iustitia.

**2** Item Iudonis, Tunc iudicium quilibet de se facit, quando per dignam penitentiam sua peccata facta condemnat: iudicium autem est iustitiæ executio: ergo videtur, quod penitentia est iustitia quod iustitia.

**3** Item, Infra in litera dicitur, quod penitentia

est virtus, vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus. Emendationis autem propositum est iustitiæ directiue, vt videtur velle Philosophus. Ergo penitentia est iustitia, vel species eius.

**4** Item, Per rationem videtur idem. Distinguit enim Aristot. in 5. ethicorum duas species iustitiæ: quarum vnam vocat distributiuam, alteram vero directiuam: sed directiua est illa quæ tantum satisfacit hæc quantum excessit lædendo, vel iniuriam inferendo: hoc autem præcipue facit penitentia: ergo penitentia est species iustitiæ, vt videtur.

**5** Item, A canonibus vocatur iudex sacerdos in causa penitentis vt iniungat satisfactionem secundum modum delicti: ergo videtur, quod penitentia respiciat ordinatum à iudice & iudicatum: hoc autem ex iustitia profectum est, vt dicit Tullius: ergo iustitia quædam videtur esse penitentia.

**6** Item hoc videtur ex Glossa 1. Corinth. 11. super illud, Si nosmetipsos iudicauerimus, non utique iudicemur. Dicit enim Aug. in hac Glossa, quod ascendat homo tribunal mentis suæ: testis autem sit conscientia, & carnifex timor Dei: constat autem, quod loquitur de iudicio penitentis: ergo videtur, quod penitentia quædam iustitia sit, cuius executio est tale iudicium.

*Sed contra 172.* **S**ED CONTRA: Iustitia specialis (vt dicit Philosophus) proprie sumpta non est hominis ad seipsum, sed potius iustitia metaphoricè dicta: sed penitentia est hominis ad seipsum: ergo penitentia non est iustitia.

**2** Item, Dicit Philosophus, quod in iustitia est æqualitas quædam media inter damnum & lucrum: sed secundum æqualitatem damni non restituit damnum penitens, sed multo minus: ergo penitentia non est iustitia, vt videtur.

**3** Item Gregor. Penitere est radicem peccatorum excidere, & eorum suggestionibus vterius aditum non indulgere: radices autem peccatorum non attendunt aliquod debitum proprie sumptum: sed omnis iustitia proprie sumpta est circa debitum aliquod: ergo penitentia non est iustitia proprie sumpta.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod questio ista leuis est, & parum valet: potest enim penitentia considerari in habitu vel in actu. Si in habitu, est habitus distinctus per se mouens liberum arbitrium in peccati detestationem sub spe veniæ: & non est iustitia, nec proprie iustitiæ species, de qua prædicatur iustitia sicut genus de specie: sicut iustitia communis de iustitiis distributiuæ, & de iustitiis directiua. Si autem consideretur in actu qui est detestari: tunc potest actus suus imperatus esse à iustitia, secundum quod dicit August. quod penitentia est quædam dolens vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. Et secundum quod dicit Anselmus, quod restituit penitens Deo honorem debitum: & huiusmodi verba dicunt Sancti frequenter: non tamen hunc actum elicit proprie iustitia, sed imperat tantum: & tunc rationem debiti assumit. Secundum autem quod in habitu consideratur, est habitus secundarius iuxta principalem sumptus qui est cardinalis iustitia: sicut etiam alie virtutes secundariæ sumuntur iuxta cardinales, quæ nec sunt cardinales, nec species cardinalium, vt magnanimitas, largitas, magni

magnificencia, mansuetudo, & huiusmodi, de quibus determinatur in 4. Ethicorum. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

DICENDUM igitur ad primum, quod illa Glossa loquitur in illo sensu quo imperatium penitentiae iustitia est: tamen est alius habitus eliciens actum illum: & hoc modo procedunt obiectio ad partem illam inducitur: unde patet solutio ad omnes.

AD EA autem quae obiciuntur in contrarium, dicendum quod iustitia proprie non est hominis ad se, nisi sicut dicit Philosophus, sit hominis ad se in quantum diuersa sunt in vno homine, sicut superiores vires & inferiores, & quodammodo iustum est inferiores famulari, & superiores imperare: & hæc iustitia non vocatur mathematica à Philosopho. Nec proprie iustitia est hominis ad suos, ut sunt sui: ut patris ad filium familias, vel serui ad dominum, vel viri ad uxorem: quia serui & filius familias & vxor non habent suum nisi nomine domini & patris & mariti: & id proprie non redditur eis nisi in aliquo æquales sint, & nisi vnus in potestate alterius, sicut vxor & vir in matrimonio, & huiusmodi. Large tamen iustitia est inter istas personas quam iustitiam vocat Philosophus iustitiam directiuam. Sed iustitia proprie est inter eos qui iure suo sunt pares & æquales, ita quod suum vnus non est suum alterius: & hoc modo penitentia secundum quod actus eius imperatur à iustitia, est quadam paritas iuris inter Deum & hominem: ut Deus quidem sit damnificans in suo, & homo superabundans & damnificans: penitentia autem est æqualitas, tantum restituens Deo, quantum damnificatus est: & homo damnificauit.

AD ALIUD dicendum, quod est æqualitas rei, & æqualitas accepta ab eo qui damnificatus est, quæ est æqualitas reputationis. Et æquale rei restituere non possumus: sed æquale quod est reputationis, scilicet quia Deus non exigit plus à nobis, quam dat nobis ex dono gratiæ: sicut si deberem tibi centum, & dares mihi nonaginta nouem, & ego restituerem tibi vnum, iuste restituifsem.

AD ID quod queritur, de Gregorio, dicendum quod intelligitur de radicibus peccati perpetrati: & hoc potest fieri imperio iustitiæ, licet non semper ita fieri sit necessarium, ut dictum est.

ARTICVLVS VII

An penitentia sit charitas vel alia virtus?

Secundo queritur, An sit charitas, vel alia virtus, vel aliqua species eius? Ad hoc enim quidam obiciunt, licet parum habeat apparentiæ: sicut dicit August. super illud Psalm. 79. Incensa igni & suffocata, Glossa: Omne peccatum oritur ex amore male suadente, & etiam timor: ex amore enim fit, quod timet sibi. Ergo in opposito similiter erit, quod omne odium procedit ex amore boni: ergo odium hoc propter peccatum perpetratum procedit ex amore boni, & præcipue boni summi: & hic est charitas: ergo primum in penitentia est charitas. A principio autem motiuo debet trahi ad speciem ipsæ actus: quia illud informat actum, quod primo mouet potentiam: ergo

penitentia erit charitatis actus, ut videtur: ergo habitualis penitentia est charitas.

Item, Amor boni vniuersaliter in concupiscibili est: sed ex illo procedit odium mali: ergo & odium mali est in concupiscibili: & prima perfectio concupiscibilis est charitas: ergo primum amor boni & odium mali sunt charitatis: & hæc sunt penitentia: ergo penitentia est charitas.

SED CONTRA videtur, quod sit patientia per id quod infra distinctione 16. habetur ex verbis Chrysostomi, Perfecta penitentia cogit peccatorem omnia libenter sustinere: sed sustinere est patientia: ergo penitentia est patientia.

VLTERIVS videtur, quod sit temperantia: dicit enim Hilarius in lib. 2. de Trinitate cap. 12. Illa est perfecta compunctionis affectio, quæ omnes à se carnalium desideriorum affectus repellit.

VLTERIVS videtur, quod sit prudentia: dicit enim Hilarius in lib. 2. de Trinitate cap. 12. Illa est perfecta compunctionis affectio, quæ omnes à se carnalium desideriorum affectus repellit.

SOLVTIO. Ad hoc & omnia huiusmodi dicendum, quod penitentia non est charitas: sed aliud est esse actum virtutis alicuius naturaliter, siue per se elicitur, ut dicunt Magistri, eo quod talem actum per modum naturæ cuiusdam actiue elicit: sicut calidum elicit ex se calefacere. Et aliud etiam per imperium aliquid esse aliquem actum alicuius virtutis: & tunc actus ille habet aliquid de ratione virtutis imperantis. Et aliud est esse actum aliquem alicuius virtutis sicut promouentis & expedientis per adiutorium aliquod ad actum: quia sicut dicit beatus Greg. virtutes vocant se iuicem ad conuicia & adiutoria. Omnes autem hic inducitur obiectio non probant actum penitentia esse huius vel illius virtutis, nisi per modum adiutorij.

SED TAMEN sciendum, quod duo prima argumenta nihil omnino valent. Quod enim primo obicitur sibi, quod omnis timor ex amore est: hoc plane verum est: sed ille amor est habitualis placencia sui, qui dicitur esse radix vitij, non vitium aliquod in specie vel genere determinatum. Similiter cum dicitur, quod odium mali procedit ex amore boni, ille amor non est obiectus vel alia virtus, sed habitualis placencia de bono naturali, secundum quod generaliter habetur in proposito. Si autem particulariter sumatur, ut quod quandoque odium peccati ex charitate. Denique, quando odium peccati in quantum Deo dicitur est contrarium: tunc erit actus per se habitus charitatis. Et forma negandi non valet: quæ procedit ex omnibus particularibus.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est falsa, amor boni vniuersaliter est in concupiscibili: sicut enim ly vniuersaliter determinat in bono, ut sit sensus, amor boni vniuersaliter est in concupiscibili: sine distributione generis: sed in amore & determinat compositione actus est propositio: particulare enim est bonum, quod amat ex concupiscibili, sicut sciunt quod vnus ad nos sibi dixerunt, quod concupiscibilis est sensibilis anime pars. Similiter bonum est aliquid vniuersale: iusque obiecti quod amat potentia: sicut & concupiscibilis amat suum bonum. Unde per omnem modum

modum falsa est propositio. Si autem dicatur, quod bonum simpliciter amatur à concupiscibili, & ab aliis bonum sui & secundum quid, adhuc falsa est propositio, si consentimus, quod concupiscibilis est pars sensibilis anime: sicut concorditer pronuntiant omnes auctoritates tam Sanctorum, quam Philosophorum. Si autem dicamus propositionem intelligi de concupiscibili humana quam dicunt quidam esse partem anime rationalis: tunc nihil valet ad propositum: quia, sicut prius ostensum est, ille amor non vniuersaliter est charitas: & si sit quandoque charitas, tunc actus penitentia erit per imperium tantum charitatis, & non essentialiter. Ex forma arguendi ex paribus non valet.

AD ALIUD dicendum, quod sustinere æquiuoce sumitur de patientia & penitentia: patientia enim est in periculis, & pressuris illatis per violentiam ab extrinseco: sed in penitentia est sustinentia doloris assumpta voluntarie: unde illa obiectio non valet.

AD ALIUD dicendum, quod illa obiectio non probat, nisi quod temperantia per modum aduenientis promouet penitentiam: & eodem modo procedit id quod videtur induci de prudentia: & tales adaptationes Sanctorum, similitudines quasdam, & non proprietates considerant: & valde parum probant de proposito.

ARTICVLVS VIII

In qua vi anime est penitentia?

Tertio queritur, In qua vi anime sit penitentia? Videtur autem quod sit in synderesi. Si enim actus aliquis alicui semper conuenit, & alij non semper, magis essentialiter conuenit ei cuius est semper, quam cuius non est semper: sed synderesim semper conuenit deestatur peccatum, non autem semper alicui alicuius potentia anime: ergo actus iste proprie est synderesis: ergo & habitus à quo elicitur: sed habitus ille est penitentia, ut dictum est: ergo penitentia est in synderesi.

ITEM videtur, quod sit ratio: quia super illud Psalm. 41. Quare tristis est anima mea, &c. dicit ibi Glossa, Quia ibi consideratur ratio sensualem dicimus, Ad hæc confessor ei, id est, agens penitentiam: sed calor est agens penitentiam, in illo est penitentia ut in sensu: sed ratio est agens penitentiam, ut in probato est: ergo in ratione est penitentia ut in sensu.

ITEM videtur, quod sit concupiscibilis: licet enim amor boni vniuersaliter est in concupiscibili: sed amor boni est concupiscibilis, & concupiscibilis est habitus alicuius potentia anime: ergo penitentia est in concupiscibili.

ITEM videtur, quod sit in libero arbitrio: licet enim amor boni vniuersaliter est in concupiscibili: sed amor boni est concupiscibilis, & concupiscibilis est habitus alicuius potentia anime: ergo penitentia est in libero arbitrio.

ITEM videtur, quod sit in libero arbitrio: licet enim amor boni vniuersaliter est in concupiscibili: sed amor boni est concupiscibilis, & concupiscibilis est habitus alicuius potentia anime: ergo penitentia est in libero arbitrio.

sed liberi arbitrij est peccare: ergo & penitentiam agere: ergo penitentia est in libero arbitrio.

ITEM videtur, quod sit in omnibus virtutibus simul. Est enim virtus in illa vi in qua est materia eius: sed materia penitentia est circa quam, est peccatum: & diuersa peccata sunt in singulis virtutibus: ergo penitentia est in omnibus simul.

SED ITERVM hoc videtur impossibile: quia non est possibile vnã & eandem numero formam in diuersis subiectis esse: sed penitentia est vna numero forma: ergo non est nisi in vno subiecto: sed omnes potentia simul, sunt diuersa subiecta: ergo penitentia non est in omnibus simul.

SOLVTIO. Dicendum, quod licet quidam dicant potentias anime esse subiecta & virtutum & virtutum, tamen hoc non est verum: & quod dicunt, non est dictum subtili ratione. Impossibile enim est, quod aliquid sit subiectum non habens proprietatem aliquam materie: unde anima est subiectum omnium eorum quæ sunt in anima secundum id quod est, & non secundum id quo est: sed verum est, quod cum perficitur anima habitibus & formis quæ sunt in ipsa, quodammodo perficitur quoad hanc potentiam, & quodammodo quoad aliam: & hoc modo forte volunt dicere, quod virtus sit in ista vel in illa potentia.

Dico ergo sine præiudicio aliter dicentium, quod ille habitus qui est penitentia est in irascibili cum ratione participante aliquid rationis, secundum quod ad rationem ordinatur: & hoc videtur ex dicto August. quod penitentia est vindicta ponens in se quod dolo commisit. Item etiam ex hoc quod penitentia dicitur esse indignatio sui pro peccato perpetrato. Et iterum hoc præsentat ipsam notam quod sonat in potestate rationem, qua homo punit seipsum.

AD PRIMUM ergo quod obicitur, dicendum quod synderesis non illo modo remuneratur peccato quo irascibilis: quia synderesis remuneratur peccato vniuersaliter, non perpetrato in quantum est in subiecto: sed irascibilis remuneratur sicut penitens remuneratur: quia hoc in proprio dictum est: sed deestatur peccatum perpetratum secundum quod perpetratio causa est quod ipsum sit in subiecto & in particulari: & sic patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod ratio dicitur hic ut ordinatur ad rationem: & ideo attribuitur ei quod est virtus aliam ordinatrix.

AD ALIUD dicendum, quod in concupiscibili est amor boni vniuersaliter, sicut etiam in generali: quod dicitur in dicto. Si tamen concedatur, tunc dicimus, quod odium vitij duplex est. Vnum quod est odium vitij in genere, & sequitur omnem virtutem in genere: & hic amor non est concupiscibilis proprie, sed appropriate, cum sit communis omnibus. Aliud autem odium est speciale cum indignatione & in irascibili conuenit ipsi, in quantum est in subiecto: & hoc est penitentia & irascibilis: & hoc non opponitur amor vitij vel boni in genere, sed in specie quo amor irascibilis est proprie obiectum.

AD ID quod queritur, licet concedatur, quod concupiscibilis est habitus alicuius potentia anime, sed deestatur peccatum perpetratum secundum quod perpetratio causa est quod ipsum sit in subiecto & in particulari: & sic patet solutio ad primum.

AD ID quod queritur, licet concedatur, quod concupiscibilis est habitus alicuius potentia anime, sed deestatur peccatum perpetratum secundum quod perpetratio causa est quod ipsum sit in subiecto & in particulari: & sic patet solutio ad primum.

gere potuimus scripsimus in conclusionibus nostris de anima in tractatu de potentis motibus.

AD ALIUD quod sequitur dicendum, quod non omne peccatum est in libero arbitrio, sicut in subiecto: nec in anima secundum liberum arbitrium: sed omne peccatum est in libero arbitrio sicut in causa causante & complente peccatum: ratio enim inchoat per determinationem quod ita fiat, sed voluntas complet. Deinde nota, quod quidam hoc concedunt, & vruntur hac ratione: quia inferiores potentia sunt mouentes metæ: vnde si virtutes essent in illis, essent virtutes motæ à ratione: & cum ipsæ sint gratiæ, oporteret, quod motum gratiæ perueniret motus naturæ ex parte rationis, vel liberi arbitrii, & hoc est inconueniens: ideo dicunt, quod nulla virtus est in inferioribus viribus. Et si hoc est verum quod dicunt: videtur tunc quod quicquid dicitur in fine primi ethicorum & à Damasc. & à Gregor. Niceno, & ab Auicenna, totum falsum est: & hoc reputo ego absurdum: & ideo dico, quod motus quo ratio ordinat & regit inferiores vires, æquiuocus est ad motum virtutis gratiæ informantis opus: & ideo si ille præueniret istam, non esset propter hoc prior nisi esset eiusdem rationis. Præterea, Non est inconueniens, quod ratio informata gratia præueniat concupiscibilem vel irascibilem informatam gratia: quia semper erit motus gratiæ primus.

AD VLTIMUM dicendum, quod non est in qualibet potentia penitentia, licet materia circa quam est, sit in omnibus vel possit esse: & hæc est ratio, quia non est in omnibus, secundum quod est de ipsa penitentia, sed tantum in irascibili: est enim irascibilis delectari peccatum perpetratum sub spe veniæ, & in quantum est sibi indignum peccatum & contemptibile: & hoc modo efficitur peccatum propria materia irascibilis: & hoc modo penitentia est de ipso.

ARTICVLVS IX.

An penitentia sit prior aliis virtutibus?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Penitentia virtus timore concipitur, &c.] Et queruntur hic tria: primo de ordine ipsius ad alias virtutes, tam ex parte intellectus, quam ex parte affectus. Et secundo; Qualiter verum est quod dicit, quod concipitur timore? Tertio, Quare non dicitur, quod concipitur amore?

AD PRIMUM autem obicitur per hoc quod habetur Matth. 1. in Glossa: Penitentiam agite, &c. vbi dicit Glossa: Prima virtus est per penitentiam perimere veterem hominem: ergo nulla virtus antecedit penitentiam.

2 Item, Penitentia est causa iustificationis: sed in iustificatione omnes virtutes infunduntur: ergo per consequens est causa omnis virtutis: ergo ipsa est prima inter omnes virtutes: quia causa prior est causato. Probatum autem prima per Hilarium 1. lib. de Trinit. vbi dicit sic: Sicut in baptismo omnia peccata remitti credimus, vel per martyrium nullum credimus peccatum imputari: ita penitentia compunctione fructuosa deleri fatemur peccatum: lacrymæ enim penitentium apud Deum pro baptismo reputantur. Item, Ber-

nardus dicit, quod prius extirpanda sunt vitia, quam inferantur virtutes: sed penitentia extirpat vitia: ergo ipsa est ante insertionem virtutum: ergo nulla virtus præcedit eam. Item Aug. Nullus nisi peniteat eum veteris vitæ, nouam inchoare potest: sed abiectio veteris vitæ est ante inchoationem nouæ: ergo penitentia est ante inchoationem nouæ vitæ: inchoatio autem nouæ vitæ est per virtutes: ergo penitentia est ante alias virtutes.

3 Item, Hebr. 6. dicitur, Non rursum iacentes fundamentum penitentia ab operibus mortuis: sed fundamentum est primum: ergo penitentia est prima.

SED CONTRA: Vita est primus actus animæ sed in corpore, vel primus actus substantiæ: sed vita in moralibus proportionaliter respondet vitæ in natura: ergo & in moralibus est primus actus vita: hic autem est actus fidei: ergo fides est prima virtus. Probatio quod fides est actus, ad Rom. 1. & Hebr. 10. Iustus ex fide uiuit.

2 Item, Primum purificans cor est prima virtus purgatoria: sed fides est primum cor purificans: ergo est prima virtus. Probatio mediz. Act. 17. Fide purificans corda eorum.

3 Item, Beatus Gregor. & Beda dicunt, quod timor ex fide nascitur: ergo fides prior est timore: sed quod est prius priore est, prius posteriore: sed timor est prior penitentia, quia timore concipitur penitentia, vt dicitur in litera: ergo fides prior est penitentia: ergo penitentia non est prima virtus.

4 Item, In omni opere vel motu prius est dirigens quam exequens: prius enim est aperire oculos, quam ambulare: ergo prius est videre de quo dolendum est, quam dolere: hoc autem ostendit fides: ergo fides est ante penitentiam.

SOLVTIO. Dicendum, quod habitus virtutum omnes infunduntur simul tempore: tamen natura vnus habet ordinem ad alium secundum ordinem suorum actuum: quia actus sunt præuij habitibus. Vnde sine præiudicio quorundam modernorum aliter dicentium, dico cum antiquis, quod illa prioritate fides prima est, sed penitentia proxima est iustificationi, & timor Domini est est media virtus, & spes similiter. Hoc autem expresse videri potest ex ipso motu penitentis, de quo dicit Gregorius, quod inter spem & timorem fide stabilimur: necesse est enim accedentem ad Deum primo credere, quia est, & qui remunerator est bonorum, & retributor malorum. Ex isto autem conceptu habituali & actuali præhabito, consequitur timor poenarum, & spes bonorum, & veniæ, vel bonorum per veniæ: & ex isto dolor de peccatis spe veniæ ex consideratione poenæ. Et hoc antiqui concorditer scribunt & dicunt: licet quidam moderni quadam deliberatione aliud dicere conentur.

DICENDUM ergo ad primum, quod prima virtus dicitur ibi proxima, non que secundum ordinem nature est prima. Vel potest dici, quod penitentia dicitur prima, simpliciter prima virtutum, sed ex parte subiecti iustificabilis: quia ex parte illius prius est abicere vitia, quam imbui virtutibus: & cum per penitentiam abiciantur vitia, erit ipsa ex parte materia sui subiecti prima. Et hoc est primum generatione, & non formaliter: & non est primum natura nisi

nisi eo modo quo materia dicitur natura: & hoc est per posterius, vt vult Philosophus.

AD ALIUD dicendum, quod ex hoc quod est causa iustificationis, non probatur prior nisi modo dicto. Causa enim iustificationis est duplex, scilicet remouens contrarium, & est formalis causa: formalis autem causa iustificationis non est penitentia in eo quod huiusmodi, sed potius iustitia: sed est remouens contrarium ex parte materiae. Per hoc etiam patet solutio ad dicta trium Doctorum, scilicet Hilarij, Bernardi, & Augustini.

AD ALIUD dicendum, quod fundamentum dicitur bonorum ex parte preparationis subiecti siue loci, vbi edificandum est, & non sicut primum substans quod est pars essentialis edificij: quia sic fides est fundamentum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS X.

Qualiter penitentia timore concipitur?

Secundo queritur, Qualiter penitentia timore concipitur? Videtur autem quod non concipitur: quia omnes virtutes simul dantur per infusionem: ergo nulla concipitur per aliam, vt videtur.

PRÆTEREA, Qualiter concipitur potius quam generatur?

ULTERIUS queritur, Si timore, concipitur, quo timore concipitur? Videtur autem, quod feruili: quia ille prius est, & fugit poenam: ergo inducit dolorem de merito vel reatu poenæ: & hic est actus penitentia: ergo concipitur timore feruili.

CONTRA: Conceptum est intra concipientem: ergo penitentia est intra timorem concipientem. sed penitentia est cum gratia: ergo timor est gratuitus, quo concipitur penitentia: sed feruili timor non est gratuitus: ergo non concipitur timore feruili, vt videtur, sed initiali.

SOLVTIO. Dicendum, quod conceptum dicitur intra caput imperfectum: & ideo cum duo sunt inter que mouetur poenans, vt dicit Gregor. scilicet spes, & timor: & duo sunt in penitentia, scilicet dolor, & gratia informans, quam consequitur gaudium de dolore, vt infra habebitur. Ex parte spe magis se tenet gratia & gaudium quam timor perfectius penitentia: in quantum est motus: ex parte autem timoris magis se tenet dolor qui est materialis in penitentia, & secundum se imperfectus. Et hoc patet ex hoc quod conceptus dolor non continetur habet cum attritione: cum tamen attritio sit dolor infortis de peccatis: & quo conceptum dicitur intra caput imperfectum, & ex parte doloris tenet se ad timorem, dicitur magis quod timore concipitur, quam spe vel alia virtute.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet omnes simul tempore infundantur, tamen habent ordinem quandam secundum naturam actuum ipsarum virtutum, & etiam ex parte subiecti infunduntur, vt in præcedenti questione ostensum est.

AD ALIUD dicendum, quod generati ædificationem dicit perfecti: & secundum hoc penitentia reducitur etiam ad timorem vt ad effectum, vt in se claudit penitentiam.

AD ALIUD dicendum, quod vterque timor potest significari cum dicitur, Penitentia virtus timore concipitur. Per concipiens autem potest significari efficiens extra, & claudens in se penitentiam, non simpliciter, sed imperfectam: & hoc est quod est in dolore attritionis. Et sic non sequitur quod in contrarium obicitur: quia penitentia sic accepta est sicut puerperium informe, & ideo est sine gratia: & ideo generat eam, & claudit in se timor feruili. Si autem intelligatur per concipiens generans intra, & claudens penitentiam habentem formam gratiæ, sicut clauduntur puerperia formata: tunc concipiens erit timor initialis: & non valet primum argumentum, quia ostensio poenæ non est causa penitentia: in eo quod huiusmodi, sed doloris tantum.

ARTICVLVS XI.

Quare penitentia non concipitur amore, vel alia virtute?

Tertio queritur, Quare non concipitur amore vel alia virtute? Fide enim videtur concipi, quia fides est in intellectu, vt prius habitum est: ergo videtur ipsa esse concipiens.

2 Item, Amor est mater virtutum: & matris est concipere: ergo videtur, quod amore concipitur.

3 Item, Sicut supra habitum est, etiam timoris radix & causa est amor: ergo amor est primum concipiens: & timorem & penitentiam.

4 Item, Conuertens ad Deum penitentia, que vere penitentia est, amor est, & primum est amor, vt habitum est: ergo est prima causa penitentia: ergo concipiens.

SOLVTIO. Dicendum, quod omnes illæ quaestiones leues sunt. Dicendum tamen, quod fides prima est in intellectu, & amor secundum ordinem ad bonum prima virtutum in affectu, & timor prima virtutum in affectu secundum recessum à malo. Et ita secundum diuersas considerationes nihil prohibet diuersas esse primas: sed tamen concipiens imperfectam penitentiam, & in se claudens, hoc est efficiens penitentia immediate coniunctam ei, & hoc non est nisi timor, vt prius ostensum est. Per primum autem distinctionem patet solutio obiectionum: quia super illam distinctionem procedunt omnes.

ARTICVLVS XII.

An definitio penitentia sit bene assignata ab Ambrosio?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Est poenitentia mala plangere, &c.] Obicitur enim contra hanc definitionem: quia sicut dicit Philosophus, plangere potest qui ponunt in distinctione habitus actus, vt genus: sed plangere præterita mala est

est actus: ergo non cadit in diffinitione penitentiae quæ est habitus.

2 Item, Plangere dicit lamentum: non autem omnis penitens potest habere lamentum: ergo non est penitentia essentialiter præterita mala plangere.

3 Si forte dicas, quod plangere dicit planctum cordis, non oculorum, vel sensus in carne. Videtur, quod adhuc non sit essentialiter penitentia plangere: plangere enim siue sit interius, siue exterius, dicit actum elicitem de potentia informata gratia. Ad hoc autem ut eliciatur, exigitur tempus, ante quod ipse penitens est in gratia quæ infunditur in instanti. Ponamus ergo, quod gratiam habeat, & non eliciat actum plangendi, & sic moriatur: constat, quod saluabitur cum habeat gratiam: ergo habuit penitentiam valentem ad salutem sine planctu in actu: ergo non est essentialiter penitentia plangere: ergo non sic debet diffiniri, Penitentia est præterita mala plangere.

4 Si dicas, quod plangere est necessarium penitenti propter dolorem qui supponitur in nomine penitentia: dolens enim non potest non plangere. Adhuc falsum esse videtur: quia aut infusio gratia præcedit dolorem illum, aut non. Si non: tunc dolor attritionis est, & non penitentia: ergo illum non sequitur plangere quod essentialiter diffinit penitentiam: & sic nihil esset quod dicit Ambrosius. Si præcedit eum gratia: tunc in instanti in quo infunditur gratia, simul infunduntur cum ea omnes virtutes: ergo & penitentia: & hanc infusionem sequitur dolor qui non potest esse nisi in tempore: & inter instantis infusionis virtutum, & tempus doloris est tempus: ergo aliquid est tempus in quo est penitentia virtus, & non dolor, vel planctus: igitur non est essentialiter penitentia dolere & plangere, ut videtur.

5 Si forte dicas, quod dolor attritionis sit dolor contritionis secundum opinionem eorum qui dicunt, quod naturalia sunt gratuita. Videtur adhuc hoc esse falsum: quia Matth. 3. super illud, Facite fructus dignos penitentia. &c. Gloss. Discretio est in penitentia quæ timorem Dei & metum peccatorum ante oculos ponit, recolens antiquæ turpitudinis. Sic dolor cordis in fletu erumpit: quia sine dolore nulla sunt vulnera, si vitalia membrorum non fuerint circummortua. Gratia est quod sentit, sentiens querit sanitatem. Hac usque verba Gloss. Ergo gratia dat sentire, sicut dicitur in ultima parte Gloss. ergo gratia dolorem præcedit, sicut causa effectum: & ita habetur propositum.

ITEM obiicitur de hoc quod dicit, Præterita mala. Præterita enim mala non possunt non esse præterita: sed stultum est plangere quod non potest non esse: ergo omnis penitens est stultus.

2 Item, Per penitentiam efficitur peccator conformis diuinæ voluntati: ergo vult hoc quod Deus vult: sed vult præteritum factum esse: ergo & peccator vult præteritum factum esse: sed nemo sapiens plangit hoc quod vult fuisse: ergo penitens qui sapiens est, non plangit mala præterita, ut videtur.

3 Si forte dicas, quod licet respectu præteritorum necessariorum non sit voluntas absoluta, tamen est velleitas quæ est idem quod conditio-

nata voluntas, scilicet quod vellet præterita mala non esse, si hoc esset possibile: ergo secundum hoc penitens simpliciter vult præterita mala facta esse, & sub conditione vellet non esse: ergo simpliciter non plangit mala præterita: cum tamen Ambrosius supra innuat, quod mala præterita plangit.

VLTERIVS queritur de hoc quod dicit, Mala &c. Aut enim plangit mala quæ sunt, aut mala quæ non sunt. Si mala quæ sunt, cum non sunt mala nisi quando insunt, videtur quod insunt: sed opposita non insunt simul: ergo cum mala insunt, virtutes non insunt, nec gratia: ergo cum plangit mala, non habet gratiam nec virtutes: ergo talis planctus non est planctus penitentia virtutis, & gratia informatus, quod falsum est. Si autem plangat mala quæ non sunt. Contra: Nullus dolet de eo quod non est, secundum quod non est: ergo nec plangit illud: ergo non plangit mala quæ non sunt.

VLTERIVS obiicitur de hoc quod dicit, Et plangenda iterum non committere. Per illam enim particulam expresse videtur, quod qui patitur recidivum, quod nunquam penituit: & hoc statim infra in hac eadem diffinitione condemnatur pro hæresi.

2 Præterea videtur, quod hoc appositum non sit essentialiter penitentia. Primo quidem per diffinitionem Ambrosij, quæ infra ponitur, Penitentia vera est dolor cordis & amaritudo animæ pro malis quæ quisque commisit. In hac enim totum esse penitentia explicatur: & tamen nihil tangitur de peccatis futuris.

3 Idem videtur per rationem. Penitentia enim respectu præteritorum est, ut accipitur ex principio 3. Ethic. non igitur diffinienda est respectu futurorum.

4 Item, Boëtius dicit esse locum à communiter accidentibus: penituit: ergo peccavit. Non autem est à communiter accidentibus: penituit: ergo cauebit futurum peccatum: ergo videtur, quod penitentia respiciat præteritum, & non futurum: ergo non est diffinienda penitentia per futurum.

5 Item, Penitentia differt à cautela: penitentia enim non est cautela, nec è conuerso. Cum igitur cautela sit respectu futuri, penitentia non erit eiusdem.

6 Item, Penitere non est penitentia: ergo diffinitio penitentia non est diffinitio eius quod est penitere: sed statim in littera dicitur, quod penitere est antea mala desistere, & stunda non committere: quod penitere est cum priori diffinitione: ergo videtur, quod peccet Magister in littera.

7 Item videtur, quod partes huius diffinitionis male ordinantur: quia Augustinus in lib. de ecclesiasticis dogmatibus diffinit eam sic: Penitentia vera est, penitenda non admittere & admissa desistere. Ergo quod erat respectu futuri, deberet esse prior pars in ordine diffinitionis: & id quod est respectu præteriti deberet esse posterior.

VLTERIVS hic queritur, Vtrum conueniat hæc diffinitio penitentia sacramento, vel penitentia virtuti? Videtur autem, quod non sacramento: quia sacramento essentialiter est esse signum & causam: nihil autem hic ponitur quod sit

fit causa & signum secundum quod huiusmodi: ergo non est data de penitentia prout est sacramentum.

2 Item, Penitentia sacramentum, ut infra 16. distinctione dicitur, habet partes, contritionem, & confessionem, & satisfactionem: & nihil ponitur quod respondeat confessioni & satisfactioni: ergo de sacramento penitentia data non est hæc diffinitio: Contra: Omnibus quibus iniungitur penitentia à sacerdote, specialiter præcipitur ut plangant præterita, & futura non committant: ergo videtur, quod illud quod ille dicit, de sacramento penitentia intelligatur.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod hæc diffinitio data est per effectum, & non est diffinitio proprie loquendo, sed qualiscunque assignatio: est enim actus effectus habitus, eo quod habitus mouet liberum arbitrium naturæ ad talem actum. Et tangit duo quæ sunt penitentia secundum actum exercitæ. Vnum quod est essentialiter, & hoc est præterita mala plangere: & alterum quod coexistit illi, ut id quod est essentialiter, sit efficax: & hoc est plangenda non committere: & ideo quidam antiqui dixerunt, quod hoc est fundamentum ad primum, quia sine illo primum nihil valet.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod dictum Philosophi intelligitur de diffinitionibus datis per essentiam diffinitio: hæc autem est data per primum effectum. Et si obiicitur, quod causa prior est effectui, & ideo non est diffinienda causa per effectum. Dicendum, quod duplex est prioritas, scilicet quoad nos, & simpliciter: simpliciter quidem causa prior est effectui: quoad nos autem prior potest esse effectus, quam causa. Et sic data est diffinitio, quæ assignatio quædam est ex prioribus quoad nos.

AD ALIUD dicendum, quod plangere dicitur breuiter dolere actu vel habitu: & est essentialiter actus penitentia, & ideo ponitur in eius diffinitione. Et bene concedendum est hoc quod inducitur per obiectionem factam secundum quod dolor semper supponitur in penitente, cui semper essentialiter coniungitur dolere.

AD HOC quod obiicitur in contrarium, dicendum quod natura dolere est ante infusionem gratia, licet tempore simul sint dolere et infusione gratia, & gratia infusio. Dico autem natura secundum quod natura dicitur materia: & hoc patet ex hoc quod dicitur Doctores, scilicet quod quatuor exiguntur ad iustificationem impij, scilicet motus liberi arbitrij in peccatum, & motus liberi arbitrij in Deum, & remissio culpæ, & gratia infusio. Motus autem liberi arbitrij in peccatum est detestatio cum dolore. Et sic patet quod cum hic diffiniatur penitentia ex prioribus quoad nos, quod dolor natura præcedit gratiam, secundum quod natura materia est, ut prius notet prioritatem ex parte subiecti & materie.

AD ID autem quod obiicitur contra hoc, dicendum quod falsum supponitur in obiectione: quia licet inter instans & instans sit tempus secundum Aristot. non tamen inter instans & tempus est tempus: sicut inter punctum & punctum est linea, non tamen inter punctum & lineam: & ita dico, quod inter instans infusionis gratia, & tempus in quo meritorie dolet penitens, nihil est medium.

AD ID autem quod obiicitur de Gloss. super D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Matth. dupliciter potest responderi. Vno quidem modo, quod loquitur Gloss. de gratia gratis data, quæ est fides informis, quæ ante oculos ponit poenas & cetera huiusmodi: & tunc nullam vim habet obiectionis. Aliter potest dici, quod loquitur de gratia gratum faciente: & tunc dicendum, quod infusio gratia præcedit dolorem, non tempore, sed natura: aliter tamen sumendo naturam quam prius, scilicet pro forma: unde infusio gratia præcedit dolorem simpliciter, dolor autem infusionem gratia quoad nos, & ex parte materie.

AD HOC quod vterius obiicitur de hoc quod dicit, Præterita mala &c. Dicendum, quod planctus non est de peccatis prout sunt in perpetratione, sed potius prout perpetrato peccati aliquo modo antecedit (alias causat) peccata quoad existere in subiecto: sicut dicitur communiter, quod peccatum transit actu, & manet reatu: & hoc etiam in præcedentibus est notatum.

AD ALIUD dicendum, quod non oportet semper voluntatem nostram conformare diuinæ voluntati in volito: sed, sicut notauimus super finem primi, sufficit quandoque conformare voluntatem nostram voluntati diuinæ secundum causam efficientem: ut scilicet velimus hoc quod Deus vult nos velle: & hoc modo conformatur penitens.

AD ALIUD dicendum, quod penitens simpliciter vult non fecisse peccatum: licet enim respectu futuri sit contingens, & necessarium ex præterito (Dico autem necessarium per accidens) tamen illud necessarium causarum est à nostra voluntate, & ideo non est necessarium nisi secundum quid: & de huiusmodi potest esse voluntas simpliciter ut sint, vel non sint.

AD ID quod vterius queritur de hoc quod dicitur, Mala, &c. Dicendum, quod plangit mala quæ simpliciter non sunt, sed sunt secundum quid, scilicet in recordatione, & secundum effectum qui est reatus poenæ: & per hoc patet, quod nec stultus est sic plangens, nec contrarietatem ad gratiam habens.

AD ID quod vterius queritur, dicendum quod hoc quod dicit, Plangenda non committere, refertur ad propositum, id est, quod habeat propositum de cetero non peccandi: & ideo hoc coexistit penitentia: quia sicut in alijs sacramentis semper aliquid exigit sacramentum quod remoueat fictionem, quam refugit Spiritus sanctus: & hoc ideo est apponendum in diffinitione quæ est ex his quæ sunt priora quoad nos, ut prius dictum est. Et per hoc patet solutio ad sequentia: quia non est essentialiter, & tamen quoad effectum penitentia consequendum, ne sit penitens fictus, necesse est ut coexistat penitentia in penitente: & ideo apponitur à sanctis in notificatione penitentia.

AD ALIUD dicendum, quod ista diffinitio non est data per essentiam, sed potius per effectum, ut dictum est: infra enim ait idem esse penitere, ubi notat essentiam.

AD ALIUD dicendum, quod Augustinus respicit ordinem partium ex parte penitentis: quia in illo prius est remouere obstaculum, & deinde poni penitentiam. Ambrosius autem ordinat partes secundum quod sunt magis essentielles penitentia.

AD ALIUD dicendum, quod illa diffinitio conuenit

Ad qua-  
stionem  
lam.

X

conuenit

conuenit penitentia: in quantum est virtus, & in quantum est sacramentum: est enim virtus mouens liberum arbitrium ad opus quod est flere peccatum, & eadem est sacramentum secundum quod causalitatem trahit à signo & à vi clauium: à signo, dico, à quo exteriori, de quo inferius dist. 22. erit sermo. Si autem obiciatur, quod diuersorum diuersum est esse, & diffinitio norat essentiam. & virtus & sacramentum sunt diuersa secundum esse. Dicendum, quod in hac obiectione multa falsa supponuntur. Primum est, quod nihil prohibet idem diuersificatum esse de esse diuersorum, sicut penitere in ratione actus, & in ratione actus manifestari in signis. Secundum est, quod illa diffinitio non dicit esse, vt habitum est. Tertium: quia penitentia virtus, & penitentia sacramentum non sunt diuersa subiecto, sed ratione solum, & esse quod consequitur rationem illam: quia virtus est, vt est mouens liberum arbitrium ad opus: sed sacramentum penitentia, prout coniungitur signis quibusdam significantibus & causantibus gratiam interiorem, quæ ordinatur contra actuale peccatum. Ex hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIII.

An vere penitens possit cadere, & de cætero damnabiliter peccare?

Deinde queritur de illa parte, in qua Magister elidit errores qui sunt circa penitentiam: quæ diuiditur in duas partes, secundum duos errores qui fuerunt contra penitentiam. Primus est eorum qui dixerunt vere penitentem non posse cadere: & hic eliditur in residuo huius distinctionis. Secundus est eorum qui dicunt, quod aliquis manens in vno peccato, potest facere penitentiam de alio: & hic eliditur in sequenti distinctione quæ incipit *ibi* [Et sicut in prædictis auctoritatibus illorum error conuincitur]. Prima pars subdiuiditur in tres partes, in quarum prima Magister ponit quasdam auctoritates ex quibus error primus videtur confirmari & probari. In secunda autem responderi illis auctoritatibus inducitur *ibi* [Illud autem quod Ambr. ait, Reprehenduntur.] In tertia confirmatur solutio suam per auctoritates *ibi* [Quod vero penitentia non tantum semel agatur] Subdiuisio autem harum partium cuiuslibet per se patet in litera. Incidit autem questio primo de ipso errore: quia licet Magister sufficienter inducat auctoritates quibus probari videtur: tamen rationes etiam induci possunt, & sic. Fundamentum penitentia: est de cætero nolle peccare vsque ad mortem: sed si non sit fundamentum, nullum est quod superædificatur ædificium: ergo si non continet aliquis penitentiam vsque ad mortem, non fuit penitentia: si continet, non cadit: ergo videtur, quod qui vere penitet, de cætero cadere non potest.

Item, Non dicitur penitentia ad penam habere, sed potius ad penam tenere: tenere autem dicit perseverantiam in pena: si ergo non perseverat, penitentia non tenet penam: & si non tenet penam, non penitet: ergo à primo si non perseverat, non penitet: & hoc est id quod dicit in litera.

Item, Infinito peccato debetur penitentia infinita: ergo si sit finita, non fuit illius peccati iusta penitentia: sed ubi cadit, ubi penitentia finitur: ergo illius peccati quod mortale fuit, penitentiam non habuit: ergo si cadit, non vere penituit. Ex hoc videtur per oppositum, quod nunquam ille penitet nisi qui manet & non cadit. Et hic est error qui dicitur in litera.

Item, Hebr. 6. dicitur, quod est impossibile eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum Dei cælestis, virtutesque seculi veteri, & prolapsi sunt, rursus renouari ad penitentiam. Ergo non potest fieri penitentia iterata: ergo nec secunda: ergo necesse est continuari primam penitentiam, vel non erit penitentia.

SED IN contrarium multa adducit Magister in litera: & in contrarium etiam est, quod penitentia vt prius habitum est, non respicit futurum vt sibi essentiale: ergo est sine illo, & sic etiam si in futurum peccauerit, vere penituit in præterito.

Item, Aliud est non peccare, & aliud proponere non peccare: & probatum est supra, quod penitentia respectu futuri non habet, nisi propositum: & hoc est præsens. Cum igitur proponens non peccare, possit peccare in futurum, saluo proposito suo in præsentem, constat quod etiam vere penitens, salua veritate penitentia: in præsentem, potest peccare.

SOLVTIO. Dicendum, quod hoc quod dicitur in litera, absque omni ambiguitate hæresis pessima est, & nullo modo tenenda: & Magister Catholicam fidem construit, destruendo hæresim illam.

AD PRIMVM igitur quod obiectum est, dicendum quod fundamentum penitentia: non est de cætero non peccare, sed non habere propositum peccandi, vt probat vltima obiectio in contrarium facta: & ideo procedit ex falso.

AD ALIVD dicendum, quod non oportet esse illam intentionem penæ, nisi tantum in proposito.

AD ALIVD dicendum, quod penitentiam in veritate necesse est esse infinitam: sed duratione non potest esse infinita, quia ad plus in morte finitur: sed debet esse infinita ex parte voluntatis, scilicet quod pro nulla re vellet peccare vel peccasse: & ideo male procedit obiectio, quæ videtur supponere, quod infinita esse debeat duratione.

AD ALIVD dicendum, quod aliud est iterum renouari ad penitentiam, & aliud iterum penitere. Renouari enim ad penitentiam est baptizari in remissionem peccatorum ad penitentiam: & hoc est impossibile: sed penitere iterum, manente primo charactere baptismali, est possibile. Si autem aliquis obiciat, quod baptismus est sacramentum ordinatum contra originale, & non iteratur eo quod perfectum est: & si iniuria sacramento, si iteretur: ergo & penitentia non debet iterari, quæ ordinatur contra actuale, & curat ipsum perfecte. Dicendum, quod nihil simile tribus de causis: quarum prima est, quod baptismus immediate trahit vim suam à passione Christi, quia Deo patri completur satisfactio primi peccati in passione Christi tantum: & ideo sicut illa non iteratur, ita nec baptismus: sed penitentia supponit aliquid in nostra voluntate, quæ mutabilis & iterabilis

est. Secunda est: quia baptismus imprimit characterem semper manentem: & ideo si secundus reciperetur baptismus, essent duo characteres eiusdem speciei, vel vnus nullum haberet effectum: quorum vtrumque est inconueniens: sed penitentia non imprimit aliquem characterem. Tertia est: quia licet Rabanus infra 22. dist. videatur dicere, quod originale redit: ramen sciendum est quod non redit, nec idem in specie, nec idem in numero: & auctoritati Rabani infra suo loco respondebitur: sed morbus contra quem ordinatur penitentia, iteratur, & ideo medicinam iterare necesse est.

ARTICVLVS XIV.

An aliquis lauari possit per penitentiam vsque ad mundiciam?

Deinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Lauamini, & mundi estote, &c.] Videtur enim, quod nullus per penitentiam lauari possit vsque ad mundiciam à culpa mortali sic. Infinita iniuria infinita debet esse vindicta: sed Dei iniuria, vt dicit Augustinus est infinita: ergo etiam vindicta debet esse infinita: sed vindictam infinitam sibi homo facere non potest: ergo penitendo non potest vindicare peccata mortalia: & non remittitur culpa, nisi fuerit iuste peccatum vindictatum: ergo videtur, quod penitens nunquam emundetur à culpa.

Si forte dicas, quod misericordia Dei superexaltat iudicium, & Dei misericordia tenet iustitiam. Contra: Semetipsum negare non potest ergo non potest facere aliquid contra suam iustitiam: ergo exigit penam infinitam.

Item, Peccatum maius peccato irremediabili, est irremediabile sicut etiam illud: sed peccatum Angeli est irremediabile, & peccatum hominis est maius illo: ergo peccatum hominis est irremediabile, sicut Angeli: ergo nunquam lauat nec mundus est per penitentiam. Quod autem peccatum hominis sit maius peccato Angeli, videtur sic: Angelus Deo esse æqualis voluit, & homo similiter: sed homo est per naturam inferior Angelo: ergo minus habens æqualitatis dignitatem: ergo magis superbus appetendo eam: ergo hominis peccatum ex maiori superbia processit, quam Angeli: ergo est maius, & sic habetur propositum.

SOLVTIO. Dicendum, quod per penitentiam lauat peccator, & mundus est, si voluntatem habeat de cætero non peccandi.

AD HOC autem quod obicitur de infinita iniuria, dicendum quod iniuria Dei ex parte obiecti est infinita, quia contra infinitum bonum: sed ex parte radicis qua radigitur in peccante, non est infinita: quia neque ex infinita libidine, neque ex infinito contemptu processit, neque actus peccati secundum se infinitus fuit. Quando autem ponderatur peccatum, principaliter attenditur ex parte radicis quæ fundatur in peccante. Vnde Apostolus 1. ad Timoth. 1. Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Et Augustinus dicit, quod remediabile fuit peccatum Iudæorum occidentium Christum, per ignorantiam factum, licet esset contra infinitum bonum quod est vita Christi.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

si. Vnde bene potest ex illa parte recipere medicinam finitam, licet ex altera parte sit infinitum: & ibi habet remissionem infinitam, quod est misericordia Dei.

AD ALIVD dicendum, quod non propter hoc seipsum negat: quia iustitia est redditio pro meritis secundum formam & forum iudicij statutum ad utilitatem populi: & aliud forum est hic, & aliud in futuro: & ideo iustitia est pauca exigens propter obedientem voluntatem penitentis: in futuro autem exigit æterna propter voluntatem obstinaram.

AD ALIVD dicendum, quod peccatum hominis minus est, si attendatur ex parte peccantis, quam Angeli. Si autem attendatur ex parte obiecti, tunc est æquale illi. Processit enim peccatum Angeli ex adipe respectu peccati hominis: quia Angeli voluntas eleuata est in superbiam ex decore & nobilitate naturalium quam intra se habet homo autem intra se nihil tale habuit vnde tantum superbiret, sed potius ab extrinsecus deceptus audiuit: & ideo superbia hominis non est maioris tumoris, sed inferioris, & infirmioris status iudicium sumit. Vnde patet, quod non valuit illa obiectio.

ARTICVLVS XV.

An illis qui iterant peccata, profint priora lamenta?

Deinde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Nihil profunt lamenta, si replicentur peccata, & cætera] Videtur enim hoc esse falsum. Lamenta enim profunt ad remissionem præteritorum: & hoc est multum prodesse: igitur aliquid profunt.

Item queritur, Qua ratione dicuntur lamenta præterita non prodesse: quia impeditur salus ex peccatis futuris: eadem ratione dicitur baptismus non prodesse, si aliquis post baptismum peccet: sed hoc est falsum: ergo & illud.

SOLVTIO. Dicendum, quod intelligitur de his qui voluntate habituali replicant peccata, et si voluntate actuali plangent: & illi non habent fundamentum penitentia: & ideo penitentia eorum nulla est. Vel dicatur, sicut Magister dicit infra, quod nihil profunt, non simpliciter, sed ad salutem consequendam.

AD ALIVD dicendum, quod non est simile de baptismo: quia licet homo factus accedat ad baptismum, tamen recipit characterem, & sic aliquid prodest baptismus: sed penitentia non prodest sic accipienti. Secundum aliam responsionem quam Magister infra tenet in litera, dicendum quod non est simile de baptismo: quia baptismus est fundamentum sacramentorum, & adhuc cum homo peccat, prodest ad fundamentum habendum: sed non sic est de penitentia: & ideo illa non prodest dicitur, quia nihil de ea relinquitur per sequens peccatum.

ARTICVLVS XVI.

*An ille qui commissa plangit tamen non deserens, pœna grauiori se subiciat?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Qui commissa plangit, nec tamen deserit, pœnæ grauiori se subicit, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia per pœnam primi planctus aliquid deleuit de pœna debita pro peccato: ergo subicit se per planctum minori pœnæ: & sic falsum est quod dicit.

2 Item, Dolor de peccato, non est circumstantia aggrauans peccatum: ergo non facit peccatum grauiori pœna dignum.

3 Item, Opposita doloris & planctus aggrauant peccatum, scilicet impœnitentia & affectus peccandi: ergo dolor & planctus peccata diminuit & sic iterum falsum videtur quod dicitur in litera. Probatio primæ. Iob 15. Cucurrit aduersus Deum extento collo, & pingui ceruice armatus est.

*Solutio.*

**S**OLVTIO. Dicendum, quod loquitur de hypocritis qui plangunt quantum ad exteriorem hominem ut videantur: ideo grauius peccant, ut dicit Augustinus, quod simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas. Sed melius videtur dicendum, quod loquitur de quibusdam quibus peccatum displicet simpliciter veniente ratione, & tamen dulcedine peccati victi ex parte sensualitatis voluntatem habent adhuc in peccato: unde in illis aggrauatur pœna per accidens eo quod non vitant peccatum, & tamen aduertunt ipsum: & quia postea non retrahuntur, non excusantur à surreptione vel ignorantia, sed potius aduertendo peccatum: & cum non deserunt, grauius contemunt: & de talibus loquitur Gregor. ut videtur sonare verbum.

**AD** OBIECTA in contrarium, dicendum quod illa procedunt de eo qui etiam voluntate & actu retrahitur à peccatis: & de tali non loquitur Greg.

**AD** ALIUD dicendum, quod licet dolor non sit circumstantia aggrauans, tamen supponit in peccante circumstantiam aggrauantem, in quantum dolor non est vera desitio, eo quod sit malum cum actuali cogitatione pœnæ quæ debetur peccato.

**AD** ALIUD dicendum, quod oppositum doloris aggrauat: & ex hoc bene sequitur, quod dolor secundum se non aggrauat, sed diminuit: sed in quantum motus virtutis motiuz animæ non causatur nisi ex aliquo contemptu comprehenso in anima ex parte potentiz apprehensiuæ, supponit dolor contemptum actualem peccati & pœnæ quæ debetur eidem: & ex illa aggrauat peccatum: quia propter pœnam non dimittere peccatum maioris contemptus est, quam si pœna non aduertetetur.

ARTICVLVS XXIII.

*An velle non peccare aut cessare à peccato sit vera pœnitentia?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit in principio secundæ partis in solutione sua *ibi* [Sed Ambrosius dicit, Hæc vera pœnitentia est

cessare à peccato, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia cessare à peccato pura est priuatio: & pœnitentiam agere est aliquid agere: ergo cessare à peccato non est vera pœnitentia.

2 Si forte dicas, quod cessare à peccato ponit actum interiorem animæ, licet priuet actum exteriorem, sicut dicunt Doctores de præceptis negatiuis. Vnde sensus est, cessare à peccato, id est, velle non peccare. Adhuc falsum videtur quod dicunt: quia sicut supra habitum est, pœnitentia totam essentiam habet respectu præteriti peccati: voluntas autem non peccandi est respectu peccati futuri: ergo voluntas non peccandi non est vera pœnitentia: ergo nec cessare à peccato, ut videtur.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod si fiat vis in verbo Ambrosij, optimum est verbum & subtile: quia non cessat à peccato, qui peccat: unde qui omittit, non cessat à peccato. Item qui transgreditur, non cessat à peccato. Est autem præceptum affirmatiuum ut pœniteamus: sicut Marci 1. & Matth 3. & licet hoc non obliget ad semper: tamen tunc obligat, quando homo peccauit, & de peccato recordatur: ergo si tunc non pœnitet, non cessat à peccato: quia non facit quod debet. Item, Præceptum negatiuum est, non peccare, non velle peccare, nec in præterito nec in futuro: & ex hoc obligatur omnis homo semper velle non peccasse, & ad velle non peccare: & si faciat contrarium, tunc non cessat à peccato. Patet igitur, quod cessare à peccato, importat pœnitentiam, & velle non peccasse, & velle non peccare: & hæc sunt quæ exiguntur in pœnitentia. Et per hoc patet solutio ad utrumque obiectorum.

ARTICVLVS XVIII.

*An peccata deleantur per pœnitentiam secundum quod est virtus, vel sacramentum: & an habeat duos actus, scilicet plangere, & odire?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Pœnitentia est virtus, vel gratia, &c.] Et quia omnia quæ de ista de diffinitione erant, dicta sunt, præter duo, supra quesita in alia diffinitione: ideo queritur hic, Vtrum peccata deleantur per pœnitentiam secundum quod est virtus, vel secundum quod est gratia, vel secundum quod est sacramentum? eo quod Magister dicit hic, quod est virtus, vel gratia: & supponitur, quod sit sacramentum. Videtur autem, quod secundum quod est gratia: quia gratia contrariatur culpæ: si igitur deletur culpa ab aliquo, oportet quod deletium sit gratia: sed à pœnitentia deletur culpa: ergo pœnitentia delet eam secundum quod est gratia.

2 Item, Si virtuti essentielle esset delere culpam: tunc omnis virtus deleteret peccatum: sed ego video, quod hoc falsum est: quia habetur virtus politica quæ vere virtus est, & non delet peccatum: ergo non est virtutis, sed gratiæ, ut virtutis.

3 Item, Gratia existente in actu, & virtute in munere tantum, ut in paruulis, fit delatio peccati secundum quod culpa est: ergo videtur, quod essentielle sit gratiæ delere culpam: ergo si pœnitentia

tentia remittit culpam, hoc fit in quantum est gratia, & non in quantum est virtus, vel sacramentum. Si forte dicas, quod virtus æquiuoce dicitur de virtute infusa & politica: & ideo licet virtus politica non deleat, tamen virtus infusa delet peccata. Videtur hoc esse falsum: quia virtus diffinitur per actum proprium: actus autem proprius non est æquiuocus in virtute infusa, & acquisita.

4 Item, Cum sic dicitur virtus infusa, & virtus acquisita, non tangitur diuersitas nisi cause efficientis: causa autem efficiens nihil est de essentia rei: ergo penes causam efficientem non accipit rationem æquiuocationis virtus infusa & acquisita: ergo si non est essentielle delere peccatum virtuti acquisitæ, non erit etiam naturale gratuitæ.

*Sed contra.*

**S**ED CONTRA: Peccatum relinquitur ex actu, & impotentia operantis: ergo id quod mouet ipsum, debet esse in pœnitentia secundum quod est ordinata ad opus: hæc autem est virtus, & non gratia secundum quod huiusmodi: ergo videtur, quod delens sit virtus, non gratia.

2 Item, Peccatum est voluntarium, ut dicit August. & si non sit voluntarium, non erit peccatum: ergo est in voluntate: ergo respicit potentiam animæ: sed gratia magis respicit essentiam animæ, quam potentiam: & virtus magis potentiam respicit, quam essentiam: ergo peccatum magis tollitur pœnitentia prout est virtus, quam prout est gratia.

**V**IDETUR AUTEM, quod peccatum tollatur pœnitentia prout ipsa est sacramentum: quia, sicut supra habitum est, gratia sacramentalis principaliter ordinatur contra defectum peccati: pœnitentia autem est sacramentum institutum contra morbum peccati actualis: ergo est causa illius: ergo tollit peccatum in quantum est sacramentum.

2 Item, Omne sacramentum nouæ legis est signum & causa gratiæ: ergo & istud: ergo in quantum sacramentum causat gratiam remittentem morbum peccati actualis.

*Quæst. 1.*

**V**LTERIVS queritur de hoc quod dicitur, Plangimus, & odimus: vnus enim vnus est actus proprius & essentialis: sed pœnitentia non est nisi vnus quid: ergo habet vnum actum: ergo alter superfluit.

**I**TEM queritur, In quo differt plangere, & odire: sicut odio habere peccatum? Videtur, quod vtrumque sit respectu præteritorum: quia præmittitur in litera, Quæ commissa mala plangimus & odimus: ergo videtur, quod alterum superfluit: quia commissa mala præterita sufficit plangere. Item, Gregorius dicit, quod odium est ira inueterata: & hoc non videtur conuenire de nouo pœnitenti, quia nondum iratus est de peccatis suis.

*Solutio.*

**S**OLVTIO. Dicendum sine præiudicio ad primum, quod pœnitentia delet culpam in quantum est gratia. Vtrum autem aliqua differentia sit & quæ inter gratiam, & virtutem, in secundo libro huius voluminis notauimus: & ideo non oportet hic replicare. Sed tamen in peccato tria sunt, scilicet culpa quæ maculat ex priuatione boni gratuiti & vitiatione naturalis, & actus qui inficit potentiam, vitium relinquendo in ipsa, & vulnus quod infligit. Et quantum ad primum

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

proprie tollitur gratia, quantum ad secundum virtute, & quantum ad tertium sacramento: & tamen principaliter delatio peccati & culpæ gratiæ actus est: quia virtus in quantum virtus non habet hoc de se, sed potius secundum quod est gratia informata, & similiter secundum quod sacramentum non habet hoc nisi in quantum est causatiuum gratiæ.

**D**ICATUR ergo ad primum, quod licet gratia essentialiter habeat contrarietatem ad culpam in eo quod huiusmodi: non tamen pertingit ad potentias à quibus etiam expellitur peccatum, nisi in quantum vnita est virtutibus: & ideo gratia, & virtutibus, & sacramento remittitur peccatum sufficienter.

**AD** ALIUD dicendum, quod sicut bene obicitur in contrarium, virtus infusa, & acquisita studio nostro, differunt essentialiter & formaliter: & ideo quod conuenit vni, non oportet quod conueniat alteri.

**AD** ID autem quod obicitur contra hoc, dicendum quod licet causa efficiens sit diuersa: tamen plus quam efficiens importatur in his verbis, virtus infusa, & virtus per medium humanum acquisita: cum enim dicitur infusa, intelligitur illa quæ radicatur in gratia: & cum dicitur acquisita, intelligitur illa quæ relicta est ex consuetudine, quasi coessentialis illi: sicut dicit Philosophus, quod quales sunt operationes, tales sunt & habitus: & ideo oportet, quod illæ virtutes differant essentialiter.

**AD** HOC quod obicitur, quod virtus purgat peccatum, dicendum quod hoc facit virtus gratia informata, & non alia, sicut dictum est. Et per hoc patet solutio ad totum quod obiectum est de prima parte diffinitionis.

**AD** ID quod vltius queritur, scilicet de plangere, & odire, dicendum quod duo sunt essentialia peccato, & duo quæ coexistunt: & ideo tanguntur quatuor in hac diffinitione. Primum essentialiale est delere peccatum commissum in quantum huiusmodi, sicut prius dictum est, & hoc notatur per plangere. Remansit autem radix illius peccati & reatus, & respectu eius est odium commissi criminis, & supponit hoc odium iram per zelum. Primum autem quod coexistit est propositum emendationis per confessionem & satisfactionem. Secundum est propositum vltra non committendi. Sic ergo quatuor sunt in pœnitentia. Vnum respectu actus commissi, secundum respectu radices: & tertium coexistit respectu præteriti, & quartum coexistit respectu futuri: quæ duo necessaria sunt, ne sit fictus ipse pœnitens. Et per hoc patet solutio ad duo vltima.

ARTICVLVS XIX.

*An elemosyna auferat culpam, & peccatorem mundum faciat?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Nec ad hoc emendus quodammodo, ut ea semper liceat impune committere, &c.] Videtur enim hoc esse falsum per hoc quod dicitur Luc. 11. Veruntamen quod superest, date elemosynam: & omnia munda erunt vobis. Ergo videtur, quod per elemosynam habetur munditia generalis:

X 3 2 Item,



2 Item, 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia valet, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futura. Si igitur ad omnia valet pietas, videtur quod valet ad peccati abolitionem.

3 Si forte dicas, quod hoc intelligitur de pietate quæ est informata gratia gratum faciente. Contra: Ambros. ibidem in Gloss. Pietas quæ operatur bona, fratribus valet ad promerendum divina: omnis enim summa Christianæ disciplinæ in pietate & misericordia est, quam aliquis sequens, si lubricum carnis patitur, sine dubio vapulabit, non tamen peribit. Sed lubricum carnis non patitur iustus. Ergo videtur, quod existens in mortali peccato, emat sibi eleemosynas impunitatem.

4 Item, Hoc videtur per illud quod habetur Dan. 4. ubi regi impio dixit Daniel, Rex consilium meum tibi placeat, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum.

5 Videtur idem per rationem. Dux enim sunt partes iustitiæ, scilicet declinare à malo, & facere bonum: & declinare à malo, ut communitur dicitur, vitæ pœnam: ergo multo magis facere bonum: sed facit bonum etiam qui extra charitatem ex misericordia sustentat pauperes propter Deum: ergo vitæ pœnam: sed non potest vitæ pœnam, nisi eleemosyna auferat culpam: ergo videtur, quod valet tales eleemosynæ ad culpæ dimissionem.

6 Item, Ambros. dicit, quod præcedit quiddam in peccatoribus quo digni sunt iustificatione: sed quod præcedere potest, præcipuum in eis, est misericordia & pietas in pauperes: quia in illis, ut dicit idem Ambros. existit summa vitæ Christianæ: ergo videtur, quod hoc faciat dignum ut culpa remittatur.

7 Item August. in ench. Quibus profunt suffragia mortuorum, vel ad hoc profunt ut sit plena remissio, vel certe ut tolerabilior sit ipsa damnatio: ergo multo magis eleemosyna per seipsum facta, valet ad tolerabiliorem damnationem: sed non potest, nisi mortale à Deo solvatur: ergo videtur, quod valet ad quorundam peccatorum dimissionem.

8 Item, Ab omnibus supponitur, quod nullum bonum irremuneratum. Ponamus ergo, quod aliquis extra charitatem existens, faciat multa de genere bonorum, & eleemosynas, & non remuneretur hic: ergo remunerabitur in futuro: sed non potest remunerari quoad pœnæ dimissionem, existente culpa puniendâ, quia hoc esset contra Dei iustitiam: ergo videtur, quod dimittatur ei culpa: ergo sibi emittit impunitatem. Si forte dicas, quod tales remunerat Deus hic: nihil est contrarium: quia potest non remunerare, etsi remuneret: & falso & non impossibili posito, quod accidit, debet esse falsum & non impossibile: sed accidit, quod non remuneret aliquod bonum: & hoc est impossibile iusto Deo.

9 Item videtur, quod non sufficienter possit Deus hic remunerare: quia non est remuneratus aliquis, si accipit minus valens pro magis valenti: sed opus pietatis etiam informæ, plus valet omni terreno lucro: ergo per nullum terrenum bonum sufficienter remuneratur: sed quicquid datur hic, est terrenum bonum: ergo non potest hic sufficienter remunerari. Quod autem opus informe

pietatis plus valeat omnibus tergis bonis, patet: quia etiam vita civilis ponitur optima in vita, vel ad minus melior omni voluptate, & diuitiis, & honoribus: videtur ergo male dicere August. in litera.

SED CONTRA: Augustinus dicit, quod existens in peccato mortali, non est dignus pane quo vescitur: ergo videtur, quod nihil quod facit, potest sibi emere aliquid à Deo quantum ad dignum: ergo nec impunitatem.

2 Item, Equaliter displicet Deo impius & impietas, ut dicitur Sapient. 14. sed displicentis opus non potest Deo esse placens: ergo impius nihil potest facere, ut videtur, nisi prius fiat pius & iustus: hoc autem non potest fieri sine gratia gratum faciente: ergo sine gratia non potest facere aliquod opus, per quod aliquid apud Deum mereatur: ergo nec emere impunitatem.

SOLVITIO. Dicendum, quod bona facta extra charitatem, valent ad multa de quibus infra sequenti distinctione questio erit: sed hic non est dubium nisi de eleemosyna. Et ideo dicendum, quod eleemosyna valet ad gratiæ approximationem hic, & in futuro ad tolerabiliorem pœnam, ut hic dicitur: sed utroque modo per accidens.

Vnus modus est: quia per hoc quod confuescit eleemosynis, retrahitur à peccatis, & ita pauciora committit peccata, quam si totus intenderet peccatis, & in peccato continuaret: & quia subtrahitur culpa quæ fieret si eleemosyna non esset, subtrahitur etiam pœna quæ culpam sequeretur. Alius modus est: quia qui pietati confuescit, incipit ei placere bonum, & per consequens libido mali & contemptus Dei remittitur in ipso, & ita non peccat ex tanta libidine ut alias, nec ex tanto contemptu: & ideo suum peccatum est minus quoad radicem peccandi, quam alterius cui opera pietatis non sunt: & ideo sequitur etiam minor pœna, & per consequens tolerabilior damnatio.

DICO ergo ad primum, quod illud Luc. 11. Date eleemosynam, &c. intelligitur accommode, hoc est, supra omnia alia bona fortunæ quæ habetis ad vsum vobis concessa, non propter hoc tota vita efficitur munda: sed sensus est, quod ex bonis fortunæ illicite retentis, non generatur eis peccati immunditia.

AD ALIUD dicendum, quod pietas ad omnia valet: sed non pietas informis, sed potius formata de qua ibi loquitur Apostolus.

AD ALIUD autem quod obicitur per Gloss. Ambros. ibidem, dicendum quod lubricum carnis non significat ibi lubricum mortale, sed veniale quod continue oritur ex concupiscentia: & ille talis non peribit: quia licet veniale sit dispositio ad mortale, tamen continetur talis per opera pietatis in bono ne pereat.

AD ALIUD dicendum, quod Danielis intentio fuit, quod rex primo vitam corrigeret per penitentiam, & tunc valerent ei eleemosynæ ad peccati dimissionem ex parte debitorum pœnæ, quam minabatur ei visio quam viderat.

AD ALIUD dicendum, quod declinare à malo dicitur dupliciter, scilicet non facere malum secundum quod non dicit nisi negationem operis mali: & sic verum est, quod non evitat nisi pœnam, & non est pars iustitiæ proprie loquendo. Secundo dicitur declinare à malo, velle non facere

Lib. 3.  
dist. 13.  
& 10.

facere malum, & sic ponit actum interiore, & meretur palmam, & est pars iustitiæ: sed facere bonum informæ non est pars iustitiæ, sed depositio ad ipsam, ut supra dictum est. Cum autem dicitur, quod non facere malum, vitæ pœnam, non intelligitur de ea quam quis meruit per peccatum præcedens, sed potius de ea quam incurteret, si malum faceret, quod non fecit: & hoc modo facere bonum in forme vitæ pœnam: sed tunc non sequitur, quod propter ipsum aliquid dimittatur peccatum, cui pœna debetur vel pœna quæ debetur peccato perpetrato.

AD ALIUD dicendum, quod Ambros. loquitur de merito & dignitate congrui, non condigni: minus enim incongruum est dare gratiam exercitatis in eleemosynis, quam aliis qui eleemosynis non intendunt.

AD ALIUD dicendum, quod sicut multi Doctorum dicunt, Augustinus vocat damnationem ibi incendium ignis purgatorij, & non inferni: omnes autem qui sunt ibi, habent charitatem, & opera gratiæ informata. Unde nihil tunc probatur de proposito per verbum August. Si autem dicatur, quod intelligitur de his qui inferno sunt, tunc dicendum est, quod suffragia non profunt nisi per accidens, ut dictum est, & ita profunt opera quæ sunt extra charitatem.

AD ALIUD dicendum, quod nullum bonum est irremuneratum: sed non oportet, quod remuneretur præmio sibi non respondente, & incomparabiliter magis valente. Unde dicimus, quod talia quæ non valent æternum præmium, in æternitate non remunerantur: sed & præcipua remuneratio est hic: quia per illa gratiæ viciniore efficiuntur: & hoc est spirituale præmium, & melius quam opera eorum. Hoc autem quod contra obicitur dicitur, quod quicquid hic datur, est terrenum, falsum est: quia multa spiritualia dantur hic etiam his qui in peccato mortali sunt quandoque & præcipue his qui exercentur in eleemosynis. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XX.

An omnia ante acta bona per penitentiam sequentem vivificentur?

DEinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Mortificatur enim illa penitentia, & alia ante acta bona, &c.] Gratia enim huius videtur esse hic inquirenda quinque, ut perfectius hæc littera intelligatur: quorum primum est, Vtrum omnia ante acta bona per penitentiam sequentem vivificentur? Secundo, Si non omnia, vtrum omnia mortificata? Tertio, Vtrum quoad omnia quæ in ipsis sunt, vivificentur, vel quoad aliqua. Quarto, Per quid vivificentur? Quinto, Quid ibi vocetur vita?

Videtur autem contra primum, quod omnia ante acta bona per penitentiam sequentem vivificentur, siue fuerint mortua, hoc est, in mortali peccato facta, siue fuerint mortificata, hoc est, in charitate facta, & per consequens peccatum mortificati. Et obicitur sic: Dicit Adamantius super Iosue. Sunt in Ecclesia credentes quidam & acquiescentes præceptis diuinis, erga seruos Dei

religiosi & officiosi, & ad ornatum Ecclesiæ vel ministerium Ecclesiæ satis prompti: sed in conversatione propria obsecris vitis involuti, nec omnino deponentes veterem hominem cum actibus suis, nihil adhibent emendationis morum vel innovationis. Istis ergo, Christus Iesus salutem concedit: sed quandam infaniz notam non evadent. Ex his colligitur, quod bona facta in mortali peccato vel per se, vel per vivificationem sequentem factam, valent ad vitam æternam.

2 Item, Adamantius ibidem, Iesus videns angustum in fide propositum, moderationem iustissimam servat, ut salutem consequantur qui parum fidei habent: nec tamen summam regni vel libertatis accipiunt: quia fides eorum nullo operum nobilitatur accessu. Ex his colligitur idem quod prius.

3 Item, Lenit. 25. super illud, Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, &c. dicit Gloss. quod possessiuncula est hæreditas vitæ æternæ, quæ venditur mortali peccato: & dicit Gloss. & textus, quod si redimere voluerit, fructus computabuntur ex die qua vendidit: sed fructus ex die qua vendidit, fuerunt post mortale peccatum: ergo & per consequentem penitentiam mortui computantur: ergo ea quæ sunt in mortali peccato, computantur ad vitam: ergo vivificantur per penitentiam.

4 Item, Per rationem obicitur sic: Si aliqua duo ordinantur ad vnum tertium, essentialius participabit illud tertium, quod ex duobus vicinior ordinatur ad ipsum: sed bonum naturæ & mortis quod dicitur de genere bonorum, ordinatur ad bonum gratiæ quod dat vitam: ergo essentialius participabit vitam gratiæ, quod vicinior est: sed bonum moris vicinior est: igitur participabit vitam plus quàm bonum naturæ: sed bonum naturæ vivificatur: ergo bonum opus quod est de genere boni. Quod autem vicinior ordinatur ad gratiam, sic probatur: Dicit Ambros. quod præcedit quiddam in peccatoribus quo digni sunt iustificatione: & hoc non est nisi bonum quod dicitur de genere bonorum, siue bonum virtutis informis: ergo bonum illud dignum facit hominem, & non bonum naturæ ut consequatur vitam: ergo vitæ vicinior est: & hoc est quod intendimus probare.

5 Item, Supponamus modo opinionem eorum qui dicunt, quod naturalia sunt gratuita, & procedo tunc sic. Quod melius & perfectius est in bonis informibus, magis natum est fieri gratuitum: sed actus virtutis moralis, ut probat Philosophus primo ethic. perfectior & melior est, quam habitus: ergo magis natus est fieri gratuitus, quam habitus: & habitus vivificatur, quia naturalia sunt gratuita: ergo multo magis actus. Si dicas, quod hoc non potest esse, quia habitus manet & actus eius transit: hoc nihil est: quia simpliciter in operibus mortificatis transit actus, & tamen vivificari dicuntur per penitentiam.

6 Item, In naturis est multo maioris potentie vivificare mortificatum sicut occisum, quam quod nunquam habuit vitam, potuit tamen habere. Exemplum est, quod plus est vivificare interfectum, quam embriorem qui potuit vivere & nunquam vixit: sed qui potest quod plus est, potest & quod minus est, ut dicit Boetius: ergo

si gratia potest viuificare mortificatum opus, potest & viuificare, quod nunquam vixit, potuit tamen viuere: sed potest illud, ut dicitur in litera: ergo & illud: sed opus quod nunquam vixit, potuit tamen viuere si affuisset gratia, est opus mortuum: ergo opera mortua per gratiam sequentem possunt viuificari.

*Sed contra.* SED CONTRA hoc est quod dicitur in litera.

2 Item, Peccator non habet opus ordinatum ad vitam nisi per motum gratiæ: sed ipse non est in gratia: ergo nihil de potentia vitæ ab eo transit in opus: sed quod nullam habet potentiam vitæ, non est viuificabile: ergo tale opus viuificari non potest.

3 Item, In naturis à non viuo generatur non viuuum, & non habens potentiam ad vitam, sicut patet in mineralibus: ergo & in moralibus similiter erit: sed peccator est non viuens: ergo opus quod generatur ab ipso, nec viuuit, nec potentiam habet ad vitam: ergo per sequentem potentiam non potest viuificari.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod in veritate sicut omnes confitentur, opera mortua viuificari non possunt, eo quod sicut vltima probauit obiectio, nulla potentia ad vitam transit in generatum à generante quod non viuuit, nisi per accidens generetur in ipso, sicut vermis à putrefacto.

AD ID ergo quod obiicitur per Adamantinum, dicendum quod Adamantinus signum salutis in Ecclesia inter fideles, & in initiationem quorundam sacramentorum vocat salutem: & talem consequuntur habentes fidem informem, qui per Gabonitas significantur. Et quod ita sit, per Isidorum probatur Iosue 9. qui sic dicit in Gloss. ibidem: Gabonitas significant eos qui credunt, & erga seruos Dei deuotionem, vel Ecclesiæ cultum videntur habere: nihil tamen emendationis habent in moribus: tales tantummodo quidem signum salutis intra Ecclesiam proferunt: inter spirituales autem, id est, inter Sanctos Dei regnum æternū vel libertatem non consequuntur. Hæc sunt verba Isidori quasi Glossantia verba obscura Adamantini. Per hoc etiam patet solutio ad sequens. Vel possumus dicere, quod est salus in re, & salus in ipse: prima beatorum, secunda autem itinerantium. Et hæc adhuc est duplex, scilicet informans fidem & spem: & hæc est Sanctorum: vel informis, & hæc est, eorum qui obsecris actibus viuunt in Ecclesia, recte tamen credentes & opera de genere bonorum facientes. Et de hac vltima sola loquitur Adamantinus.

AD ALIUD dicendum, quod post peccatum & ante penitentiam nullus est vitæ fructus in homine, sed lex: & similiter Gloss. intelligitur de his quæ sunt post compunctionem, & ante satisfactionem exteriorem iniunctam à sacerdote: illa enim omnia debet attendere sacerdos, & computare in redemptionem hæreditatis æternæ. Vel aliter potest dici quod intelligitur de bonis factis in mortali peccato: sed dupliciter aliquid computatur in sortem, scilicet ut est pars sortis, & sic intelligitur in Gloss. quia nihil est pars sortis nisi opus meritorium: vel ut impediens excrecentias vltimarum, & sic computantur opera meritoria in partem sortis, quia per illa detinetur homo ne ruat de peccato in peccatum, eo quod vsura præcedentis quasi est peccatum sequens: & per

illa bona etiam vicinatur gratiæ, ut dictum est in anteriori quaestione.

AD ALIUD dicendum, quod illa opinio quæ dicit, quod naturalia sunt gratuita, non intelligitur secundum fieri: quod essentialiter hæc fiant illa, quia hoc est impossibile, & quasi hæresis: sed dicit hæc fieri illa quia possunt coexistere illis, & cum illis aliquid boni afferre subiecto, sicut facilitatem operandi bene, & huiusmodi: & tunc virtus dicitur fieri gratuita, quia manet: sed actus nullo modo manet, nec habet potentiam ad vitam, sicut vltima obiectio probauit, & ideo viuificari non potest. Ad hoc autem quod dicit, quod actus mortificatus etiam non manet: dicendum, quod sicut infra habetur in hac quaestione, quod actus ille ad minus manet in corpore mystico, sed mortuus actus nullo modo: & ideo non est simile.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile quod adducitur de naturis: quia interfectum corruptum est non solum in actu vitæ, sed etiam in potentia ad vitam: sed non sic est de mortificato in moralibus: quia solum est priuatum vita, & est in potentia ad vitam: & id quod non habet vitam in moribus, & procedit à non habenti vitam, non est simile embryoni qui procedit à viuo à quo accipit potentiam ad vitam. Et sic patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXI.

*Vtrum omnia mortificata possunt viuificari?*

Secundo quaeritur, Vtrum omnia mortificata possunt viuificari? Videtur autem quod non: est enim vita, ut dicit Philosophus, actus continens spiritus: ergo conseruabitur vita in viuo, principis vitæ conseruatis: si autem causa per se conseruationis vitæ, est conseruatio principiorum vitæ in viuo, destructa vita, necessarium est principia vitæ vel aliquod principiorum destructum esse: oportet ergo in hoc opere mortificato destructa esse principia vitæ: sed destructis principis vitæ, destruitur potentia ad vitam, & destructa potentia, non est illud viuificabile: ergo cum in mortificato destructa sit potentia vitæ, remanet mortuum opus non viuificabile: ergo non viuificatur.

2 Item, Quicquid potentia viuuit, per modum illum quo potentia viuuit, habet esse: sed opus mortificatum nullo modo habet esse tempore sequenti penitentia, & etiam tempore mortalis peccati quod est ante penitentiam: ergo nullo modo viuificatur. Probatio mediæ. Si opus illud est, non potest esse nisi in actu, vel habitu: sed constat, quod in actu non est: nec etiam in habitu, quia habitus virtutis cuius erat elicere illud opus, destructus est per peccatum mortale: ergo, & cetera.

3 Item, Ezech. 18. Si iustus auerterit se à iustitia sua, & fecerit peccatum, non erunt in memoria iustitiæ priores: ergo non recordabuntur ad iustificationem.

4 Item, Actus est accidens: ergo non est nisi quando inest: sed non inest tempore peccati: ergo non est: & quod non est, non viuificatur,

uiuificatur: ergo actus ille non iustificatur, ut videtur.

*Sed contra.* CONTRA hoc sunt auctoritates Sanctorum, quæ ponuntur in litera.

2 Item, Hieronym. super Galat. Si penitentiam, redibunt ad vitam.

3 Item, August. Penitentia est res optima & perfecta, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum: ergo etiam deficiens meritum per sequens peccatum: & non reuocat nisi viuificet: ergo viuificat opera mortificata.

4 Item, Non potest esse fortius peccatum quam meritum: sed si omnia interimerentur per peccatum, fortius esset peccatum: ergo non in toto interimitur opus meritorium: ergo aliquid in eo remanet de potentia ad vitam.

5 Item, Meritorio operi æternum præmium debetur: ergo si non debetur ei, iniuste agitur cum ipso: sed si occiditur, non habebit suum præmium: ergo in eo manet adhuc potentia ad vitam: sed quod habet potentiam ad vitam, potest viuificari: ergo, &c.

6 Item, Apoc. 3. Tene quod habes ne alius accipiat coronam tuam. Et hæc etiam corona debita est operibus presentis iustitiæ: ergo ista perdit, alius potest eam accipere: ergo remanent opera meritoria, etiam isto perdente: sed eadem ratione quæ remanentia possunt dari alij, possunt restitui & isti: ergo possunt viuificari per penitentiam sequentem.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod opera mortificata per sequentem penitentiam viuificantur: & ut hoc intelligi possit competentius, est sciendum, quod opus meritorium non accipit vitam ab operante, sed potius ab ipsa gratia: & dicitur viuere effectiue, quia dat vitam merenti & operanti. Gratia autem consideratur dupliciter, scilicet in quantum subiectum informat & actum, & sic ipsa est accidens, & non potest dare vitam: & in quantum est similitudo quadam bonitatis diuinæ & accepta Deo & omne id in quo est ipsa, & sic dat vitam, & est principaliter in acceptante, hoc est, in Deo respectu tamen operis & operantis. Et quia acceptio Dei quæ est respectu operis facti in charitate Dei, semper manet, ideo manet opus etiam post mortale peccatum, non simpliciter, sed prout respectu ipsius est acceptio diuina. Veruntamen influxus vitæ ab acceptione Dei & opere accepto impeditur propter mortale peccatum quod est in isto: ita scilicet, quod per illud opus acceptio Dei non influit illi vitam: sed reputatur alij quodammodo, sicut dictum est 40. distinct. 1. lib. 7. ubi ostensum est de hoc qualiter intelligitur illa auctoritas Apoc. Tene quod habes, &c.

PATET igitur solutio ad primum: quia opus non destruitur secundum quod est sub acceptione diuina: quia semper illud opus acceptum est, & non est principium vitæ nisi sic consideratum: sed influxus vitæ impeditur per mortale peccatum: & ideo non est verum, quod in mortificato destruitur potentia vitæ: quia non est mortificatum in se, sed potius quoad istum de influxu illi vitam, & temore obstaculo influit sicut prius. Et quod opera ibi maneant, patet per illud Matth. 6. Thesaurizate vobis thesauros in celo. Thesauri enim illi, sunt thesauri meritorum in scientia & approbatione diuina conscripti. Et per illud

2. Timoth. 1. Scio cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem iustus iudex.

AD ALIUD dicendum, quod opus per illum modum est, quo est principium vitæ, ut iam dictum est: quia in acceptione diuina nunquam destruitur: quia placuit Deo propter formam gratiæ quæ erat respectu illius operis: & ideo obiectio illa falsum supponit.

AD ALIUD dicendum, quod intentio Prophetæ est, quod non recordabuntur iustitiæ quoad iustum: sed tamen manent simpliciter sub recordatione, ut dictum est: & sic patet responsio ad totum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est, quod non manet ut est accidens, sed quoad illam rationem, ut iam dictum est.

## ARTICVLVS XXI.

*An opera mortificata quoad omnia quæ sunt in ipsis, viuificantur?*

Tertio quaeritur, Vtrum viuificentur quoad omnia quæ sunt in ipsis? Videtur enim, quod sic: quia August. dicit, quod penitentia est res optima & perfecta quæ omnes defectus reuocat ad perfectum: ergo quicquid deficit in bonis per peccatum, reducit ad vitæ fructum per penitentiam: ergo omnia viuificantur.

2 Item, Semper potentior est virtus, quam peccatum: sed peccatum extinguit omnes virtutes: quando sequitur eas: ergo etiam penitentia viuificat omnes quando subsequitur peccatum.

3 Item, Roman. 6. Non sicut peccatum ita & bonum. Et hoc ideo: quia bonum secundum se est: & malum in respectu, & inutile, & pigrum: si ergo malum potuit occidere bonum, multo magis bonum potuit ea viuificare.

CONTRA: Virginitas est quidem de maximis bonis: & non viuificatur, nec redimitur, nec restituitur: quod patet per Hieron. in quadam epistola ad Eustochium virginem, qui dicit sic: Audenter loquar: cum omnia Deus possit, suscitare non potest virginem post ruinam.

2 Item, Apoc. 3. Tu nomen habes, quod viuus, & mortuus es: esto vigilans, & viuifica cetera quæ erant mortua. Ex hoc accipitur, quod aliquis mortuus habuit aliqua opera viua, & viua non viuificantur: ergo non omnia opera mortua vel mortificata indigent viuificatione.

SOLVITIO. Dicendum, quod opera mortificata eo modo quo mortua fuerunt, omnia viuificantur per penitentiam sequentem, sicut innuitur in litera.

AD ID quod obiicitur de virginitate, sumatur in litera primo auctoritas Hieronymi, quæ totum contrarium dicit super Osee 2. ubi dicit sic, Vide quid sit inter Dei conuenientiam & hominum: homo enim uxorem accipit, de virgine mulierem facit, id est, non virginem siue corruptam: Deus etiam meretricibus copulatur, eas mutat in in virgines. Hanc contrarietatem attendens Magister Hugo de sancto Victor. soluit dictum Hieronymi sic, Cecidit: non adiciet ut resurgat virgo Israël. Amos 5. Quædam verba ambigua Hieronymus hic posuit dicens sic, Cum Deus omnia possit,

pollit, de corrupta non potest facere non corruptam: tamen si de corruptione carnis hoc intelligatur, stultum est sic sentire: quia homo carnem suam vitare potest, Deus autem sanare non potest. Si autem de corruptione cordis intelligatur: hoc similiter stultum est dicere: quia homo peccare potest, Deus autem iustificare non potest, & tantum iustificare quantum ille peccare. Si autem ideo illud non potest dicitur Deus, quia factum est: & quod factum est, non factum esse non potest: quia quod verum est, falsum esse non potest: & idcirco non potest, quia contra veritatem non potest: quia si contra veritatem posset, contra seipsum posset qui veritas est: pondus habet hoc dictum maius, quam si diceretur de alio quolibet quod factum est, & iam non factum esse non potest. Hæc sunt verba Hugonis. Pondus autem quare magis dicitur de illo quam alio præterito, est: quia descendisse mentem voluntarie super actualem & præteritam carnis delectationem, facit corruptionem virginis: & hoc præteritum inducit statum ignobilem in mente & corpore, quod non facit aliud peccatum. Patet igitur, quod secundum quod virginitas fuit meritoria, restituitur: quia poenitentia restituit integritatem puritatis à peccato, sed non integritatem status secundum dignitatem.

AD ALIUD dicendum, quod Apoc. loquitur de Ecclesia in qua quidam vivebant, & quidam mortui erant, sed mortui exemplo aliorum: & ideo monet vigilare: & ideo nihil valet obiectio.

## ARTICVLVS XXIII.

*Per quid viuificantur opera mortificata?*

Quæritur, Per quid viuificantur? Et videtur, quod per iustitiam generalem. Eius est iustitiae cuius est impurum facere purum: hoc est iustitiae generalis: ergo etiam illud. Hoc etiam videtur per illud quod dicitur in Ezechiel. 18. Si autem impius fecerit iustitiam vita viuet, & non morietur: in iustitia sua quam operatus est, viuet.

VIDETUR, quod hoc sit fidei quia Roma. 1. Hebr. 10. & Habacuc. 1. dicitur, Iustus autem ex fide sua viuit.

VIDETUR autem, quod sit charitatis effectus: dicit enim Augustinus, quod charitas est vita animæ.

ITEM videtur quod gratia: quia vita diuiditur in vitam naturæ, & vitam gratiæ, & vitam gloriæ: ergo vita erit à gratia: sed cuius est iustificare, eius est vita: ergo gratia viuificat opera mortua.

CONTRA hoc est quod dicitur in litera, quod hoc est poenitentiae: & hoc accipitur à verbis Bernardi in Canticis sermone 16. sic dicentis, Sensum ex integro recuperasse te scias, si tuam conscientiam sentis quadruplici compunctione morderi, podore gemino, & gemino metu: nam vitam ad perficiendum septenarium triplex confessionis species attestatur. Et loquitur de miraculo Elisei qui poenitentialiter oleitavit septies: ergo partes confessionis & compunctionis arte-

stantur vitæ & sensui restituitis: ergo de mortuis faciunt viuos.

SOLVITIO. Dicendum, quod vita est actus gratiæ proprie & primo, sicut etiam notatum inuenies super secundum: & non conuenit virtuti primo, sed potius per posterius: & ideo diuerso modo attribuitur diuersis virtutibus. Poenitentia autem est sicut remouentis causam mortis à parte materiæ siue subiecti: quia ipsa est causa iustificationis prior ea ratione, non tempore, vt supra dictum est. Et hoc modo loquitur Magister, quando attribuit ei iustificationem operum mortuorum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod iustitia dicitur causa vitæ potius in operibus viuis, prout dicitur, quod opera ostendunt viuum: quia ipsa prima est ex parte termini ad quem est motus in iustificatione impij. Vnde iustitia non proprie dicitur causa vitæ, sed potius consequens vitam, & ostendens eam per reuertendum actus: & sic iustus ex iustitia dicitur viuere, sed post viuere simpliciter.

AD ILIUD quod probauit, quod iustitia est causa vitæ, dicendum quod iustitia non dicitur esse iustificare, sicut efficientis, sed potius sicut formæ ad quam mouetur ille qui iustificatur. Sed bene conceditur, quod eiusdem est iustificare, cuius est viuificare per modum efficientis.

AD ALIUD dicendum, quod dictum Ezech. intelligitur de vita gloriæ quæ datur bene operanti in operibus iustitiæ: nos autem loquimur hic de primo actu vitæ, qui restituitur à non esse in esse spirituale secundum gratiam, secundum quod dicit Philosophus, quod viuere in viuentibus est esse.

AD ALIUD dicendum, quod fidei attribuitur vita sicut vitam primo ostendenti, & aliquo modo facienti, non quidem per se, sed potius prout est informata gratia. Et huius exemplum est in luce: quæ manifestat cætera, & etiam viuificat, in quantum in ea est quædam virtus cælestis, quæ diffunditur in ipsa super inferiora. Ita etiam fides secundum quod est cognitio quædam, manifestat ea in quibus est vita, & in quantum est gratia quædam, causat & diffundit vitam eandem.

AD ALIUD dicendum, quod charitas Dei est ea quæ continuat vitam: non tamen oportet, quod sit prima causa eius: quia ad perfectam viuere, post fidem & spem non requiritur nisi charitas, quæ vnit per effectum primo fonti vitæ, scilicet Deo.

AD ALIUD dicendum, quod in principio primæ solutionis dictum est, qualiter viuere est poenitentia. Et sic solum est totum.

## ARTICVLVS XXIV.

*Quomodo & secundum quem modum dicitur vita, quando dicitur, quod opera mortificata sunt viuata?*

Quæritur, Secundum quem modum dicitur vita, quando dicitur, quod opera mortua sunt viuata? Videtur enim, quod dici non debeat. In nullo enim sic est, quod opera alicuius denominentur & disponantur sicut ipsum operans: ergo opera viui non dicuntur viuata, vt videtur, nec etiam

etiam forma vitæ disposita siue informata. Item si albescat, albificatio ipsa non proprie alba dicitur, cum tamen albificatio sit propria operatio albi: ergo etiam opera viui non proprie dicuntur viuata.

SOLVITIO. Dicendum, quod viuere dicitur multipliciter valde, sed reducitur ad duo, scilicet secundum esse, & secundum bene esse. Secundum esse dicitur proprie, & metaphoricè. Proprie autem dupliciter, scilicet vt causa per se effectiua vitæ in viuo, dicitur vita & viuere, sicut anima, & sicut forma adherens viuo, id est, vitæ participantem ex eo quod est causa vitæ. Sic dicimus corpus viuere & viuam formaliter. Et hoc viuere distinguitur in secundo de anima & per suum signum in illa litera, vbi dicit Philosophus, Multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vnum horum in sit solum, ipsum viuere dicimus, vt intellectus & sensus, motus & status secundum locum, aut motus secundum alimentum & detrimentum & augmentum est. Et contentum reducitur ad quatuor modos, scilicet intelligere, sentire, moueri, & alimenter vti. Hæc autem sunt signa vitæ animæ, sicut effectus est signum suæ causæ: effectus, dico, proprius & essentialis, qui conuertitur cum causa. Vita autem metaphoricè dicta est ad similitudinem huius, & hoc dicitur, scilicet ad similitudinem eius quod est causa vitæ: & hoc est quod datur esse viuo, & permanentiam, & speciem: & sic sumitur vita à Philosopho in octauo physico-rum, vbi de moru cæli dicit, quod est quædam vita existentibus, vel ad similitudinem viui, quod tunc viuere dicimus, quando attingit perfectam operationem suam secundum suam speciem, quam habet à virtute cælesti, supra totam speciem influentem: sicut dicimus aquam viuam quæ est in imperu purificandi & in frigidandi, & adamantem viuam cum fortiter attrahit ferrum, & huiusmodi. Sed vita secundum bene esse distinguitur secundum bene esse in sensu, & secundum bene esse secundum rationem. Et secundum bene esse in sensu dicitur vita voluptatis, sicut dicit Aristoteles de Sardanapalo, quod vitam voluptuosam eligens, vitam secundum elegit. Secundum autem bene esse rationis dicitur viuere secundum bonum rationis, quod est licitum & gratuitum. Et gratuitum duplex, scilicet gratiæ, & gloriæ. Dicendum igitur ad propositum, quod opera dicuntur viuificari vita dicta metaphoricè: quia scilicet restituitur homini, quod faciunt in ipso quod faciunt optima opera: & hoc est dignum facere vita æterna. Quia sicut lapis dicitur viuus, quia facit optime propriam operationem, & mortuus qui non potest sic facere: sic opus viuum dicitur, quando potest persistere hoc quod optimum opus facit, & hoc est opus gratiæ, quod potest valere vitam æternam. Et per hoc etiam patet solutio ad obiecta.

## ARTICVLVS XXV.

*An tertia definitio poenitentia sit bene assignata?*

Poenitentia est quædam dolentis vindicta, &c.] Hæc est tertia definitio de poenitentia. Et videtur mala: quia, sicut Tullius dicit, Vindicatio est species iustitiæ naturalis: sed habitum est supra,

quod poenitentia non est proprie iustitia naturalis: ergo videtur male dici vindicta, &c.

Item, Tullius dicit, quod vindicta vel vindicta est, per quam vis & iniuria & omnino omne quod obfuturum est, defendendo aut vindicando propulatur: peccata autem quibus indignatur poenitentia, nec vi nec iniuria alicuius sunt facta, sed propria voluntate potius: ergo videtur, quod vindicta non sit de ipsis.

ITEM ulterius queritur de hoc quod dicit, Quæst. semper puniens in se, &c. Si enim semper punit, semper agit actus poenitentia: sed non potest aliquid secundum vnam potentiam sicut pluribus motibus moueri: ergo nunquam mouetur virtute alia. Si dicatur, quod intelligitur semper puniens in habitu, non in actu: videtur falsum esse per id quod dicit, quod vbi dolor finitur, finitur & poenitentia: ergo videtur, quod semper actualiter teneatur dolere. Si dicas, quod nihil prohibet simul affectu dolere, & alio modo moueri secundum charitatem scilicet, aut aliam virtutem: hoc videtur contra Philosophum in libro de somno & vigilia, vbi dicitur, quod vna potentia animæ existente in actu, retrahitur alia: ergo multo magis vna & eadem si est in actu vno, retrahitur ab alio.

Item, Semper dolet & vbi dolor finitur, finitur & poenitentia: ergo si charitate mouetur in Deum, & non doleat, videtur quod poenitentia sit finita: & vbi deficit poenitentia, ibi deficit gratia, vt dicitur consequenter in litera: ergo qui mouetur charitate, amittit gratiam, quod falsum est: ergo non semper est dolendum.

Item videtur, quod nocivum sit semper dolere: quia dicit Bernardus in Canticis sermone 11. Sic suadeo vobis amicis meis reflectere interdum pedem à molesta, & anxia recordatione viarum vestrarum, euadere in itinera planiora senioris memorie beneficiorum Dei: vt qui in vobis confundimini, ipsius intuitu respiciatis. Ex hoc accipitur, quod non semper dolendum est de peccatis, sed quandoque exultandum in beneficiis Dei. Item infra parum ibidem. Est quidem necessarius dolor pro peccatis, sed si non sit continuus. Sane interpoletur lætiori recordatione benignitatis, ne forte præ tristitia induretur cor, & desperatione plus pereat. Ergo melius est interpolare dolorem, quam semper dolere: ergo qui vindicat in se peccatum, non semper debet poenitendo in se vindicare quod dolet commississe.

SOLVITIO. Dicimus ad primum, sicut prius tactum est, quod poenitentia induit quandoque rationem iustitiæ, quando iustitia est imperans actum poenitentia. Et sic loquitur hic Augustinus de poenitentia. Vnde non propter hoc habetur, quod sit species iustitiæ, eo modo quo dicitur species quæ ponitur sub assignato genere. Et est instantia in verbo Aristotelis in topicis, vbi dicit quod si quis bicubitali magnitudine posita dixerit, quod positum est quantitatem esse, quid est dicit, & quantitatem significat. Vbi patet, quod licet alia prædicamenta quandoque accipiant aliquam rationem substantiæ, non tamen proprie dicuntur species eius. Vnde illa forma arguendi non valet: ideo est fallacia accidentis, quod tale est argumentum: vindicta est species iustitiæ: & poenitentia est vindicta quædam: igitur poenitentia est species iustitiæ.

AD ALIUD dicendum, quod licet peccata cum voluntate hominis sint facta, tamen sunt iniuria & nociva, & sic vindicantur. Vnde ab alio habent quod sint voluntaria, & ab alio quod sint iniuria: quia voluntaria sunt in actu, prout in actu fit conuersio ad bonum commutabile: sed iniuria sunt Dei & hominis, in quantum spoliant gratuitis & vulnerant in naturalibus: & hoc modo vindicta est in illis.

Ad qua-  
stionem  
lam.

AD ALIUD concedimus, quod spiritus creatus secundum eandem potentiam non mouetur pluribus motibus simul: & bene concedimus, quod quando mouetur alia virtute, non mouetur poenitentia, si poenitentia & illa virtus sint in eadem potentia anime. Sed dictum Augustini intelligitur, quod sic semper doleat, quod nunquam aliquid contrarium dolori admittat. Moueri autem aliis virtutibus non est contrarium, sed conueniens: quia virtus virtuti consona est, & non contraria. Alij autem aliter dicunt: sed quia non intelligo, ideo non curio dicta eorum. Et per hoc pater solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXVI.

*An peccator semper debet dolere, & de dolore gaudere?*

Sed semper doleat & de dolore gaudeat, &c.] Videtur enim non semper esse dolendum: quia sicut dicit Beda. Contraria contrariis curantur: & quod sanat oculum, non sanat calcaneum. Ergo si aliquod peccatum est cum dolore & tristitia, non est sanandum dolore, sed gaudio & delectatione: sed multa sunt talia, vt iracundia, acedia, inuidia, rancor, & huiusmodi: ergo illa dolore non sunt sananda: non ergo semper est dolendum.

2 Item, 2. Corinth. 1. Confortemini in illo charitatem, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur.

3 Item, 2. Corinth. 7. Seculi autem tristitia mortem operatur. Ergo aliqua peccata sunt cum graui dolore & tristitia: ergo non sunt dolore & tristitia sananda: non ergo semper doleantur. Vtius videtur impossibile quod dicit, de dolore gaudeat. Dolor enim per essentiam in aliquo existens, facit ipsum dolere: sed dolor per essentiam existit in dolente: ergo facit ipsum dolere: non igitur gaudere potest, vt videtur: quia dolor & gaudium sunt opposita.

5 Item, Dolor & gaudium sunt affectiones oppositæ: ergo de oppositis oriuntur: ergo non vnum est causa alterius: ergo non est gaudere de dolore.

6 Item, Eiusdem est gaudere, cuius est dolere: si ergo aliquis gaudet, simul gaudet & dolet: & eiusdem est gaudere & dolere: ergo secundum idem gaudet & dolet, vt videtur.

AD HOC quidam dicunt, quod gaudium est dulce & delectabile dolenti. Et hoc probant per Augustinum in primo confess. dicentem, Si prohiberet legere Didonem extinctam, dolerem: quia non legerem quod dolerem. Item in eodem lib. 4. de socio suo mortuo, Poscebam animam meam impatientem portari à me, & vbi eam ponerem non inueniebam, non in angenis nemoribus, non

in ludis atque in cantibus, non in suaue olentibus locis, nec in conuiujs apparatis, neque in luprate cubilis, non denique in libris atque carminibus quiescebat. Horreri erat ipsa lux: & quicquid non erat quod ille erat, improbum & odiosum erat præter gemitum & lacrymas. Nam in eis solum erat aliquantula requies: & ita solus fletus erat dulcis mihi, & successerat animo meo in delicijs amici. Ex his volunt habere, quod dolor etiam inordinatus potest esse materia & causa gaudij: & ita non valet obiectio prius inducta. Contra: Dulce & delectabile dilatat cor: ergo excitabit risum & gaudium: non ergo fletum & amaritudinem. Si ergo delectabilis erat fletus ex morte amici, iam non esset fletus & tristitia, quod falsum est: ergo redit idem quod prius.

Si dicas, quod dolet gaudens secundum quid, & dolet simpliciter: & hoc non est inconueniens, scilicet simpliciter inesse vnum contrariorum, & aliud secundum quid. Contra: Qui poenitet, simpliciter gaudet, quia aliter non sufficeret gaudium suum: ergo videtur, quod gaudium suum non insit ei secundum quid.

2 Item, Differentia est inter dolorem voluntarium, & inuoluntarium: sed in omni voluntario dolore potest esse gaudium secundum quid, sicut in dolore de morte amici: ergo gaudet & delectatur in fletu: ergo cum voluntario dolore videtur esse gaudium simpliciter: sed in poenitentia est dolor simpliciter voluntarius: ergo & gaudium simpliciter, vt videtur.

3 Item, Gaudium simpliciter adeptus est ex adeptione simpliciter desiderati: sed poenitens simpliciter adeptus est desideratum, quando adipiscitur dolorem de peccatis: ergo & gaudium simpliciter generatur in ipso.

4 Item, Nihil differt ad generationem gaudij sui, quod quis simpliciter adipiscatur bonum, siue bonum sibi: sed poenitens adeptus est bonum sibi: ergo simpliciter gaudet.

5 Item, Virtutis (vt dicit Boetius) iucunda est possessio: sed poenitentia virtus quedam est: ergo possessio eius est iucunda: sed maxime ab homine in actu possidetur, quando actu dolet: ergo tunc simpliciter iucundatur poenitens, & gaudet.

6 Item, Galat. 5. super illo, Fructus autem spiritus sunt charitas, &c. dicit Ambrosius, Hæ virtutes fructus dicuntur: quia sincera & sancta delectatione suos delectant possessores.

SOLVITIO. Dicendum, quod vt dicit Augustinus, Gaudium est diffusio animi ex conceptione presentis boni: sicut e contra tristitia est constrictio animi ex conceptione presentis mali, & timor motus secundum siltolen siue constrictio in fugam futuri & expectari mali. Spes autem protensio siue dilatatio animi in expectatione boni futuri, siue hoc bonum sit simpliciter, siue vt nunc bonum, dummodo illud bonum sit vt bonum per se, & non vt desideratum propter aliud: quia tunc posset in se esse desideratum, non sicut vri & secari desiderantur propter salutem, cum tamen in se nullus sit qui velit vri vel secari: vnde etiam talia non simpliciter desiderantur, sed potius sustinentur propter aliquid quod desideratur simpliciter: & ideo propter hoc non contrariantur in talibus velle malum sustinere, & gaudere de hoc quod inducit malum quod sustinetur, sicut

sicut de sanitate. Eodem modo dico, quod nullus vult vel desiderat dolorem in quantum dolor est, sed vult eum potius in quantum est purgatius & inducius veniz: & si gaudet de dolore, non gaudet in quantum dolor est, sed potius in quantum inducius est iustificationis & liberationis à peccato. Patet igitur, quod hoc modo non est contrarium gaudere & dolere: quia non referuntur ad idem.

DICENDUM ergo ad primum, quod dolor dupliciter consideratur, scilicet ex parte dolentis, & ex parte eiusdem de quo est dolor, ut mouente, & materia circa quam est, & sine: quia omnia ista in talibus incidunt in idem. Si primo modo: tunc consideratur tantum in genere: quia speciem non accipit aliquis nisi ex parte obiecti mouentis. Si autem secundo modo: tunc accipit speciem obiecti mouentis circa quod est dolor: & ex illa parte nihil prohibet dolorem esse contrarium dolori qui est specierum contrarium. Et sic dico, quod dolor qui est in penitentia inuidie, contrariatur dolori vel tristitia que est in ipsa inuidia. Dolere enim de prosperitate aliorum inuidie est: & dolere de hoc, quod sic dolet, contrarius dolor est repugnans illi, & expellens eum. Et sic patet esse verum, quod contraria contrariis curantur. Hanc autem solutionem puto veriore inter omnes. Tamen communis opinio est, quod talia peccata non sunt sine delectatione aliqua, & respectu illius contrariatur eis dolor penitentia: qui enim tristatur de bono proximi, gaudet de bono proprio. Sed hæc solutio, meo iudicio, parum valet: quia licet inuidia radicem habeat in bono proprio, tamen speciem & substantiam accipit à tristitia boni proximi: & ideo in illa parte debet ei quædam contrarium medicamentum.

PER HOC patet solutio ad secundum & tertium.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod illo modo quo prædictum est, non est contrarium habere gaudium & dolorem simul: quia non sunt de eodem, nec in eodem secundum idem. Quod non sunt de eodem, patet: quia dolor est de peccatis commissis, gaudium autem de dolore, ut dicitur in litera. Et quod non sunt in eodem secundum idem, patet: quia dolor est in affectu cum contactu sensus, aliquo modo presentis peccati: sed gaudium est in affectu ex aliquo sensu effectus doloris, & non doloris ut dolor est ex sensu, sed in quantum inducius est puritatis que redditur per dolorem. Si autem obiicitur, sicut

supra notatum est sapius, quod nos huic opinioni assentimus, quod anima simul non mouetur pluribus motibus, motus autem plures & passionnes plures sunt doloris & gaudij, & nos concedimus quod ista simul stant in affectu, & ideo contrariatur nobis. Dicendum, quod nos non ponimus illa ex æquo esse in affectu, nec ut duos motus, sed ut vnum compositum. Et ut melius intelligatur notandum est, quod quædam est potentia intellectus simpliciter, quam Commentator super primum librum de anima vocat informationem que est de incompleto. Et quædam potentia est intellectus compositus siue ratio, quam vocat ibidem Commentator fidem. Accipiendo igitur vnum modum compositionis, qui est per modum compositionis vel ratiocinationis, eo quod dicit Isaac, quod ratio facit currere causam in causatum: dicimus, quod sicut est in conceptu, ita sequitur passio vel motus in affectu. Est autem in conceptu apprehensus dolor voluntarius inducius veniz: ergo sequitur motus in affectu compositus, qui est gaudium de dolore, sic expurgante animam & emundante. Et ita patet, quod non sunt duo motus, sed vnus. Plura autem dicta sunt de hoc in notulis super tertium, vbi agitur de passione Christi.

AD ALIUD quod obiicitur de Augustino, quod simpliciter tristabile dulce sit: dicendum quod falsum est: nec hoc intendit, sed voluntas manendi in luctu, est voluntas secundum quid, & hoc dupliciter, scilicet quia vincit contristans & excludit delectamenta, sicut fit in morte amicorum: & tunc non est requies, in luctu nisi per accidens, scilicet quia alia requies non inuenitur, eo quod excluduntur consolatoria, vincente tristabili: vel quia ad hoc delectabile habet adiumentum, sicut habent historie & fabule, que licet sint tristitia simpliciter, tamen quia mira quædam præstant, & homines ex cupiditate audiendi mira, intendunt eis, licet sint tristitia: & ideo talia sunt tristitia simpliciter, & delectabilia secundum quid.

AD HOC quod obiicitur contra dictum illud, dicendum quod ego de plano concedo.

AD ID quod obiicitur contra solutionem, quod vnum insit per se, alterum secundum quid, dicendum quod in veritate penitens dolet & gaudet, ut dictum est: & vtrumque potest concedi inesse simpliciter modo prædicto: quia dolor inest sensualitati, gaudium vero inest rationi, nec de eodem, nec secundum idem. Nec est ibi aliquid inconueniens.

*Determinatio intelligentia dictorum.*

**D**E penitentia perfectorum, vel ad salutem sufficienti intelligendum est quod supra dixit, scilicet, Penitentia est vindicta semper puniens quod commisit: & alia huiusmodi. Illud vero, Si penitentia finitur, nihil de venia relinquatur: dupliciter accipi potest. Si enim iuxta quorundam intelligentiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere nihil de venia relinquere: quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex seruitute in libertatem manumittitur, interim vere

liber est, & tamen propter offensam in seruitutem postea reuocatur: sic & pœnitenti peccata vere dimittuntur, & tamen propter offensam quæ replicatur, iterum redeunt. Si vero non redire dicantur, sane potest dici etiam sic nihil de venia relinquere: non quòd dimissa peccata iterum imputentur, sed quia propter ingratitude ita reus & immundus constituitur, ac si illa redirent.

ARTICVLVS XXVII.

Quis dicantur perfecti, & qua est pœnitentia perfectorum?

Deinde obiicitur de hoc quod dicit ibi [De pœnitentia perfectorum, &c.] Perfecti enim sunt qui ex voto se ad perfectionem obligauerunt: & non tantum his conuenit semper in se pœnitere, sed etiam aliis: quia omnes debent habere propositum perseverandi in pœnitentia.

Salutio.

Solutio. Dicendum, quòd perfecti vocantur hic illi qui secundum statum pœnitentiæ hic sunt perfecti, & illi sunt qui continuant pœ-

nitentiam vsque ad mortem. Est enim perfectio pœnitentiæ secundum esse, & secundum bene esse in consecutione finis. Secundum esse quatuor exiguntur ad perfectionem pœnitentiæ, scilicet reuocatio à malo, dolor de commisso, propositum non committendi, & diligens satisfaciendi. Secundum bene esse quæ in consecutione finis est, quando actu continentur vsque in salutem post mortem: unde Ambrosius. Sicut dicitur alia est incipiens, alia proficiens, alia perfecta: sic pœnitentiæ aliqua incipiens est, aliqua proficiens, aliqua perfecta. Et per hoc patet solutio ad obiectum: quia non loquitur hic de tali perfectione quæ est per votum, vel in habitu religionis.

De solenni & unica pœnitentia.

De pœnitentia dicitur c. Repe- riantur.

ILLVD autem quod Ambrosius ait, Reprehenduntur, &c. Et sicut vnum baptisma, ita & vna pœnitentia: non secundum generalem, sed secundum specialem morem Ecclesiæ de solenni pœnitentia dictum intelligitur, quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur. Item illud aliud Ambrosij, Pœnitentia semel vsurpata nec celebrata, & fructum prioris aufert, & vnum sequentis amittit: de solenni intelligitur. Solennis ergo pœnitentia, vt Ambrosius in eodem ait, est quæ fit extra Ecclesiam in manifesto, in cinere, & cilicio: quæ pro grauioribus horridisque ac manifestis delictis tantum imponitur: & illa non est iteranda pro reuerentia sacramenti, vt ne vilescat & contemptibilis fiat hominibus. Vnde Augustinus. Quamuis caute & salubriter prouisum sit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vtilis vel minus utilis esset ægrotis: quæ tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit. Quis tamen audeat Deo dicere, Quare huic homini qui post pœnitentiam primam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? Origenes quoque de hac solenni pœnitentia, quæ pro grauioribus criminibus iniungitur, ait: Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, vel in blasphemia fidei, sed in sermonis vel in morum vitio consistat: hæc culpa semper reparari potest: nec inuenitur aliquando de huiusmodi pœnitentiam agere, sed non in grauioribus criminibus. In grauioribus enim criminibus semel tantum pœnitentiæ conceditur locus. Communia quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & semper redimuntur. Communia dicit venialia peccata, & forte mortalia quosdam aliis minus graua:

Ad Mat- cedoniū cp. 14.

Super Leuit. cap. 15. hom. 15.

grauia: quæ sicut sepe committuntur, ita frequenter per pœnitentiam redimuntur. Sed de grauioribus criminibus semel tantum agitur pœnitentia, scilicet solennis. Nam & de illis, si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solennis, quod tamen in quibusdam Ecclesiis non seruatur.

ARTICVLVS XXVIII.

Quot sint modi pœnitentiæ?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Solennis pœnitentia, vt Ambrosius, &c.] Notandum ergo, quòd tres sunt modi pœnitentiæ, scilicet solennis, priuata, & publica. Solennis est quæ incipitur in principio quadragesimæ, quando pœnitens ponitur extra Ecclesiam. Hanc autem eiectionem pœnitentis debet facere Episcopus cum Presbyteris, quòd modum culpe nouerunt: & non est imponenda nisi pro crimine quod totam commouet urbem, vt 26. quest. cap. vii. Presbyter inconsulto Episcopo. Hæc autem pœnitentia non est iteranda: quia est representatio eiectionis Adæ de paradiso: introductio autem non est in paradysum nisi post mortem Christi ad minus, quòd representatur in Pascha. Vnde de prima dicitur, quòd cum crebris suspirijs denuntiet eis Episcopus, quòd sicut Adam pro peccatis suis eiectus est à paradiso, ita ipsi pro peccatis suis ab Ecclesia proiciuntur: post in beat ministris, quòd expellunt eos, clero dicente, In sudore vultus tui vesceris pane tuo: vt videntes sanctam Ecclesiam pro suis facinoribus commotam, pœnitentiam non parumpendant: tamen debent mitteri in Ecclesiam in cœna Domini: sed tunc cum aliis non communicabunt in Eucharistia, aut in osculo: & sic manebunt vsque ad octauas Paschæ, & tunc iterum exhibent. Si autem pœnitentia, bene poterunt habere introitum Ecclesiæ, secundum quòd Episcopo videbitur expedire: quandoque autem vsque ad finem vite permanebunt. Si autem datur solennis reconciliatio, tantum fiat ab Episcopo vel Abbate vel sacerdote de mandato Episcopi, si non potest commode fieri ab Episcopo, præcipue vero in articulo necessitatis: quia tunc à simplici sacerdote potest fieri vt 26. quest. 6. cap. vii. & pepulit. Item hæc solennis pœnitentia non est imponenda sacerdotibus, nec diaconibus, vt dicitur infra, Considerandum est nec etiam clericis, nisi prius deposito. Item, Qui suscipit talem pœnitentiam, inuenit dum agit eam, non debet contrahere matrimonium: si tamen contraxerit, contrahens est & tenet. Publica autem pœnitentia est quam aliquis publice facit in forma publicationis pœnitentiæ, licet non in manifestis: & hoc etiam, vt dicitur quòdammodo in quadragesima, vt habetur 21. quest. 2. cap. 1. & 2. quòd sacerdos non potest iterare pœnitentiam nisi in articulo necessitatis: tamen pœnitentiam iterare potest in articulo necessitatis. Et iterare pœnitentiam potest, non debet iterare pœnitentiam nisi in articulo necessitatis: quia iterare pœnitentiam non potest nisi in articulo necessitatis. Alio modo dicitur publica pœnitentia, scilicet

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

quælibet, quæ fit in facie Ecclesiæ: sicut cum iniungitur peregrinatio per mundum cum baculo cubitali. Hanc autem, vt dicunt, potest quilibet sacerdos iniungere suo parrochiano: quia non inuenitur contrarium, nisi forte aliter sit de consuetudine illius Ecclesiæ. Priuata autem pœnitentia dicitur, quam quisque facit cum suo sacerdote, cui peccata sua confitetur, & recipit ab eo dignum modum satisfaciendi.

ARTICVLVS XXIX.

An sapius iterata pœnitentia semper de criminibus datur venia toties quoties.

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Alia culpa mortalis, &c.] Quosdam enim est culpa mortalis quosdam non mortalis vt veniale. Quosdam mortalis, contra gratiam, vt fornicatio: quosdam mortalis & contra gratiam & rationem, vt peritium: quosdam autem mortalis & contra gratiam & contra rationem & contra naturam, vt sodomia: quosdam autem digna est accusatio in iudicio: quosdam blasphemia, quæ est suspensio falsi criminis in Deum, vel quando attribuitur ei quòd non conuenit, vel quando negatur Deo quòd ei conuenit, vel communicatur alij quòd ei solum conuenit.

Deinde videnda tertia pars illius partis quæ incipit ibi [Quod vero pœnitentia non semel tantum agatur] inducit hic Magister plurimas auctoritates, quòd sapius iteratur pœnitentia, & semper de criminibus datur venia. Videtur autem falsum dicere: quia Amos 1. super illud, Super tribus sceleribus Damasci, &c. dicit Glossa Hieronymi: Ter indulgentiam Dominum posse dare signat, qui quarto eadem peccata admittentibus nec pœnitentiæ nec indulgentiam daturum se denuntiat.

CONTRA videtur Matth. 18. Non dico tibi Sed contra Petre, Vsque septies, sed vsque ad septuagies septies.

Item, Augustinus illud Ioan. 13. Et vos debetis alter alterius lavare pedes, &c. Car Dominus pedes Petri lauit, & hoc ipsum facere etiam docuit, nisi quoties sicut quotidiana est offensio, ita oportet quòd quotidiana sit remissio.

Item, Bernardus super Cantica sermone 6. Melior est iniquitas mea quam vt veniam merita, melior est peccata quam quous iniquitas. Sed peccata tunc est, quòd iterata sapius: ergo iterata peccata semper prelio est ad destructionem.

Item, Bernardus de Dei misericordia: ergo non debet iterari iteratio peccatorum: iteratio peccatorum iteratur peccata, semper iterata peccata, si queratur. Item, Bernardus de Dei misericordia: ergo non debet iterari iteratio peccatorum.

Salutio.

Y 2 AD

AD PRIMUM dicendum, quod secundum Hieronymum, primum peccatum est cogitare. Secundum, conicere cogitationi. Tertium, cogitata operari. Quartum autem, finaliter non penitere. Et hoc planum est, quod non remittitur: quia vita in peccatis finitur. Et sicut dicit Da-

masenus, quod hominibus est mors, hoc est malis Angelis. casus: quia sicut hominibus post mortem non datur locus penitentiae, ita nec Angelis post casum. Et sic patet, quod per illud non probatur non posse iterari penitentiam.

*Auctoris aribus probat, quod non semel tantum, sed frequenter peccata dimittantur per penitentiam.*

**Q**UOD vero penitentia non semel tantum agatur, sed frequenter iteretur, & per eam frequenter iterum venia praestetur, pluribus Sanctorum testimoniis probatur. Ait enim August. scribens contra quosdam haereticos qui peccantibus post baptismum semel tantum dicebant vtilem esse penitentiam, ita: Adhuc instant peridi, qui sapiunt plusquam oportet: non sobrii, sed excedentes mensuram, dicunt: Etsi semel peccantibus post baptismum valeat penitentia, non tamen saepe peccantibus proderit iterata: alioquin remissio ad peccandum esset incitatio. Dicunt enim, Quis non semper peccaret, si semper per penitentiam redire posset? Dicunt enim Dominum incitatore[m] mali, si semper peccantibus subuenit: & ei peccata placere, quibus semper praesto est gratia. Errant autem. Constat enim multum ei peccata displicere, qui semper praesto est ea destruere: sed si ea amaret, non semper ea destrueret. Idem ad Macedonium, Intantum hominum iniquitas aliquando progreditur, ut, etiam post peractam penitentiam, & post altaris reconciliationem, vel similia vel grauiora committant: & tamen Deus facit etiam super tales oriri solem suum, nec minus tribuit quam ante tribuerat, largissima munera vitae & salutis: & quamuis eis in Ecclesia locus ille penitentiae non concedatur, Deus tamen super eos suae patientiae non obliuiscitur. Ex quorum numero si quis vobis dicat, dicite mihi vtrum aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissima voluptatis blandimenta contempsero, si me penitendo vehementius quam prius excruciauero, si vberius fleuero, si melius vixero, si pauperes largius sustentauero, si charitate ardentius flagrauero? quis vestrum ita desipit, ut huic homini dicat, Nihil tibi ista in posterum proderunt. Vade saltem huius vitae suauitate fruere. Auertat Deus tam inanem sacrilegamque dementiam. Item Ioan. Chrysostomus de reparatione lapsi, Talis ( mihi crede ) talis est erga homines pietas Dei: nunquam spernit penitentiam, si ei sincere & simpliciter offeratur, etiamsi ad summum quis perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit libenter & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Quodque est adhuc praestantius & eminentius, etiamsi non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulumcunque tamen & quantumlibet brevi tempore gestam non respuit penitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quamuis exiguae conuersionis perdere mercedem. Et hoc etiam hoc idem astrui potest. Dauid enim per penitentiam, & alteri simul & homicidij veniam impetrauit: & grauius tamen postea deliquit in populi

puli enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostendit. Illud autem mirabile est, quod Angelo ferienti plebem se obtulit dicens, Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur, qui absolutione aestimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam: cum Moyses offerendo se pro plebis errore, peccata diluerit. His aliisque testimoniis pluribus euidenter ostenditur per penitentiam non semel tantum, sed saepius nos a peccatis surgere, & veram penitentiam saepius agi. Voluntarie enim peccantibus nobis ( ut ait Apostolus ) pro peccatis non relinquitur hostia secunda, scilicet quia semel tantum Christum oportuit pati: nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur vero secunda penitentia, & tertia, & deinceps, ut Ioan. Chrysostomus super hunc locum ait: Sciendum, inquit, quod hic quidam exurgunt, horum verborum occasione penitentiam auferentes: quasi per penitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundo, & tertio, & deinceps. Verum etiam in hoc penitentiam non excludit, nec propitiationem, quae saepe fit per penitentiam, sed secundum baptismum & hostiam.

ARTICVLVS XXX.

*An resurgens per penitentiam a peccato, resurgat in maiori charitate quam prius habuit?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [ Nec minus tribuit quam ante tribuerat, &c. ] Ex hoc videtur, quod quicumque resurgit per penitentiam, quod resurgat in aequali vel maiori, quam prius habuerit, charitate. Sed contra hoc videtur Num. 11. Egredi de sepulchris concupiscentiae, venerunt in Haseroth. dicit Gloss. Hieronymi: Prudens lector attende, quod post consummatam in duodenario virtutem: quia superbiuit Israel in sepulchris concupiscentiae, carnes Aegyptias desiderauit, & rursus fundamentum iacit, & atria, id est, vestibula virtutum ingreditur, ostendens nobis eos qui stant posse cadere, & qui ceciderunt posse resurgere. Haseroth enim atria interpretatur: sed vestibula virtutis dicuntur virtutis initia. Cum ergo prius habuerint consummatam virtutem, quae per duodenarium numerum in Haseroth significatur, per casum in sepulchris concupiscentiae reducti sunt ad initia. Ergo in minori virtute resurrexit: non igitur in aequali, vel maiori, ut videtur.

2. Item, Ezech. 44. Sed & Leuitz qui longe recesserunt a me in errore filiorum Israel, & errauerunt a me post idola sua, & portauerunt iniquitatem suam: erunt in sanctuario meo aditui, & ianitores. Ergo casus deiecit eos in inferiora officia: & magis virtuosus debetur maius officium: ergo resurgat in minori virtute, ut videtur.

3. Item, Charitas minima potest resurgere post priorem lapsum: ergo non est necessarium, quod resurgat in maiori, vel aequali, quia prius potuit habere maiorem, minorem, vel aequalem.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

4. Item dicitur Matth. 25. quod dedit unicuique secundum propriam virtutem: sed virtus in resurgentibus non est vis boni naturalis, & potestas naturalis debilitatur per peccatum: ergo videtur, quod post lapsum minus datur ei quam ante: ergo resurgat in minori: non ergo in maiori.

5. Item, Si resurgit in maiori, vel aequali: ergo quantumcumque enormia peccata commisit, non impediunt eum a tali resurrectione. Ponamus ergo vnum cecidisse per vnam fornicationem, & alium per multo maiora peccata: ergo illi resurgunt in aequali charitate & virtutibus, ut videtur. Ponatur ergo, quod aequaliter praeparant se ad suscipiendam gratiam, & in omnibus sint aequales praeter haec duo solum, quod plus offendens habuit ante maiorem gratiam, & quod turpius cecidit: ergo videtur, quod nihil adiuvat istum ad habendum maiorem gratiam, nisi quod plus peccauit. Si dicas, Imo quia prius magis meruit ex maiori gratia. Contra: Ex hoc quod ex maiori gratia cecidit, fuit magis ingratus: & ex hoc quod fuit magis ingratus, magis peccauit: & ex hoc quod magis peccauit, minus consequi debuit: ergo a primo, quanto maiorem gratiam habuit, minus postea de virtutibus & gratia consequi debuit: ergo non resurgit in aequali vel maiori.

6. Item, Ponamus duos cadentes a gratia, vnum a maiori, alterum a minori: & illum qui cecidit a maiori, se multo minus praeparasse ad suscipiendam gratiam, quam alium. Inde sic: Deus dat unicuique gratiam secundum propriam virtutem: & glossatur communiter, id est, conarum quo se praeparat: sed ille qui cecidit a minori gratia, magis se praeparauit quam ille qui cecidit a maiori: ergo maiorem gratiam recipit: ergo per consequens alius recipit minorem: non ergo surgit in aequali charitate & virtute.

7. Item, Amos 5. Vrbs de qua egrediebantur mille, &c. dicit Gloss. Vnitas habet sacramentum

vnus Dei: & esse in hoc vno est summa beatitudo quæ vnus & vnus Deus est. Secunda in secundo, scilicet in decade. Tertia in tertio, scilicet in centenariis. Sicut enim denarius ex decem vnitatibus completur: sic centenarius decem decadibus, & millenarius decem centenariis, per quem quarta, id est, summa beatitudo significatur: de qua amissa si quis egerit penitentiam, de quarto, scilicet millenario vix redit ad tertium, scilicet centenarium: & si est in centenario, vix redit ad secundum, scilicet denarium: ergo patet, quod Glossa vult, quod resurgat in minori: non ergo semper in æquali vel in maiori.

8 Item, Quid est in causa, quod in æquali vel in minori resurgat: in sanitate enim corporis amissa, videmus restitutionem sanitatis frequenter in minori robore corporis: ergo similiter & proportionaliter erit in amissa sanitate mentis: ergo resurgit in minori frequenter, vt videtur.

CONTRA: Rom. 8. Scimus enim quoniam diligentibus Deum, &c. Gloss. Siqui etiam horum deuant & exorbitant, & hoc ipsum facit eis Deus proficere in bonum. Qui autem proficit, acquirat maius quam prius habuit. Ergo per casum peccando resurgit in maioribus virtutibus quam prius.

2 Item, Rom. 5. Vbi superabundauit delictum, superabundauit & gratia. Sed non potest superabundare gratia nisi detur maior à Domino quam prius. Ergo post casum maior gratia datur, quam prius habebatur. Ergo cadens resurgit in maiori charitate quam habuit, quando cecidit.

3 Item, Ioh. 2. Restituam vobis annos quos comedistis locusta, &c. Vbi dicit Glossa, Non pariter perire vbertatem quam ante pro tribulationibus perdidistis: ergo restituit Dominus virtutem æqualem post lapsum virtuti quæ fuit ante lapsum, quia aliter aliquid deperisset.

4 Item, Luc. 7. Plus diligit cui plus donatur. Sed cadenti cum resurgit plus donatur quam si nunquam cecidisset. Ergo plus diligit. Ergo in maiori charitate resurgit: quia maior charitas est quæ plus diligit, vt videtur.

5 Item, Matth. 8. Dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis. Gloss. Sanitas enim Domini imperio data, tota simul datur. Ergo multo fortius in sanitate spirituali: ergo sanitate spirituali totam simul datur: ergo totam restituit prior: ergo ad minus resurgit in æquali.

6 Item, Hugo de sancto Victor. Ad hoc cadere permitti sunt vt ex ipso suo casu emendantur, & meliores efficiantur. Sed non sunt meliores nisi sic in eis charitas maior quam prius. Ergo, &c. Si forte dicas, quod meliores resurgant quoad prudentiam, sed non quoad charitatem. Contra: Virtutes æquales sunt, & intensa vna, intenduntur omnes. Si ergo resurgunt magis prudentes: in qualibet ergo virtute præua, resurgunt meliores.

7 Item, Per sequentem penitentiam reuiuiscunt merita priora: ergo omnia, aut quædam. Constat, quod omnia per disputationem prius habitam: & post additur aliquid propter conuersionem posteriorem: ergo semper posterior habet totum prius, & aliquid plus: ergo posterior charitas semper est maior: ergo resurgunt in maiori charitate.

8 Item, Leuit. - vbi immolatur holocaustum,

dicit Gloss. Æque placet Deo virtus iustorum, & digna penitentia peccatorum, quæ restituit in statum pristinum, delendo peccatum: sed non restitueret in gradum pristinum, nisi esset æqualis primæ: ergo, &c.

9 Item, Ezech. 18. Si impius egerit penitentiam ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, omnium iniquitatum suarum non recordabor. Sed si nocerent iniquitates ad diminutionem gratiæ prius habitæ, Deus recordaretur iniquitatum: quia sensus est, Non recordabor ad puniendum penam damni vel penam sensus: ergo videtur, quod æqualis virtus cadentis surgenti restituitur: ergo resurgit in æquali charitate ad minus.

10 Item, Luc. 15. Dico vobis, gaudium est, &c. Augustinus. Videtur magis esse iustificare impios, quam iustos creare & conseruare. Causa autem huius ab omnibus Doctores assignatur & ab August. quia in creatione nihil resistit operationi Dei: sed in iustificatione impij resistit peccata: ergo etiam resurgenti peccatorum peccata resistunt: ergo indiget maiori virtute ad resurgendum, quam si iustus permansisset. Constat autem, quod ei datur totum quo indiget ad resurgendum: ergo datur ei maior virtus, quam habuit antequam cecidit: ergo resurgit in maiori virtute, quam prius.

11 Item, Deus sapiens & bonus optime disposuit de predestinatis: sed optima dispositio est, vt tunc vocatur de hac vita, quando sunt in optimo statu vite: constat autem, quod multi predestinati cadunt à iustitia, & iterum resurgunt, & tunc vocantur de hac vita: ergo vocantur in meliori statu in quo vnquam fuerunt ante casum: sed non potest status esse melior nisi resurgant in maiori charitate: ergo, &c. Et eadem est ratio de alijs cadentibus: ergo, &c.

SOLUTIO. Hanc questionem determinat Magister Hugo de sancto Victor in lib. de sacramentis sic dicens, Certum est, qui cadit resurgere potest: & non solum resurgere potest, sed etiam melior resurgere, quam fuit quando cecidit. Multi ceciderunt, & meliores etiam resurrexerunt, quam fuissent si non cecidissent. Non tamen vult Magister Hugo, quod hoc ita sit in omnibus. Vnde dicendum mihi videtur, quod potest resurgere melior, & peior, & æque bonus. Et horum signum facile est videre in resurgentibus, quæ quandoque tepidiores & debiliores inueniuntur post quam ante. Secundum hæc dicta debet responderi ad obiecta secundo loco inducta.

AD PRIMUM sic, quod casus cooperatur in bonum per accidens, & non per se: & hoc bonum non semper maior est virtus, sed maior cautela standi, & maior deuotio in obsequio Dei: & ista possunt conuenire etiam minori virtuti: sicut minor charitas quandoque magis feruet, quam maior, sicut videmus in nouitijs & perfectis viris.

AD ALIUD dicendum, quod non notatur superabundare gratiam super præcedentem statum aliquem, sed potius supra posse peccati: & hoc nullus est: sicut enim omnia sub peccato conclusa erant, ita multo magis gratia liberans aperuit. Coningit tamen aliquando, quod addat gratia, & in magnis peccatoribus plusquam in alijs. Sed hoc semper fieri non est necessarium.

AD

AD ALIUD dicendum, quod hoc non intelligitur nisi quoad vniuersificationem præcedentium meritorum per penitentiam: non autem oportet, quod virtutes in eadem quantitate restituantur: & hoc ideo est, quia virtutes præhabite non manent post casum, licet opera remaneant in reputatione Dei, vt supra diximus: & cum virtutes essentielles maneat in beatitudine, non potest quantitas beatitudinis esse secundum virtutes præcedentes: sed potius secundum sequentes: sed opera prius facta ad meritum computantur: & hoc non auget nisi præmium accidentale, non substantiale quod attenditur secundum quantitatem virtutum & charitatis in subiecto animæ, quæ omnes accipiunt quantitatem charitatis, & sic essentialiter in ipsam beatitudinem transibunt.

AD ALIUD dicendum, quod plus diligere dicitur in maius signum dilectionis, vel in maius debitum: sed non sequitur necessario, quod ille talis etiam habeat maiorem charitatem.

AD ALIUD dicendum, quod Dominus totam sanitate mentis simul restituit quoad habitum omnium virtutum, quia hoc debetur iustificationi: sed non quoad quantitatem virtutum, quia hoc non debetur iustificationi, sed potius sequenti merito. Et ideo dicit Augustinus, quod charitas data meretur augeti, & aucta perficit, perfecta autem dicit, Cupio dissolui & esse cum Christo.

AD ALIUD dicendum, quod non oportet, quod meliores efficiantur nisi in modo cotidiano: & hoc ipsum non est necessarium: sed verum est, quod hæc est intentio permittentis casum, quod dicit Magister Hugo, & loquitur de signo intentionis, & non beneplaciti, quia frequenter aliter accidit.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur si sunt prudentiores, quod habeant maiorem prudentiam: quia nihil prohibet diuersis de causis minorem de essentia virtutem esse magis in actu, quam maiorem, scilicet propter maiorem attentionem circa illam, vel maiorem consuetudinem operis, vel complexionem magis ad actum eius inclinantem, vel aliquid huiusmodi. Et ideo argumentatio illa non valet.

AD ALIUD dicendum, quod merita operum prius facta, per sequentem penitentiam reuiuiscunt secundum esse in reputatione meriti: sed non oportet, quod secundum eandem vim merendi, vel quantitatem præmij quam ante habebant.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est penitentia, quæ requiritur à nobis à Deo, & aliud digna penitentia: quia digna penitentia est quam peccator habet ex consideratione sui casus: & ille plus debet quam iustus, & plus facit: & sicut consuevit vulgariter dici, recuperat in syllabis quod amisit in temporibus. Vel dicatur, quod æque placet ad iustificationem, sed non quantum ad quantitatem charitatis & virtutum. Tamen prior solutio est secundum intentionem Glossæ.

AD ALIUD dicendum, quod Deus non recordatur impietatis pristinae quoad illos cuius causa meritotia est impietas, hoc est, infidelio peenæ: sed quod non habet resurgens tantas virtutes, quantas prius: hoc est ex modo resurgendi, scilicet quia tepidus ad gratiæ susceptionem se

preparauit, & non ex reservatione vel recordatione peccatorum. Si enim hoc esset ex peccatis, omnis homo in minori charitate resurgeret: & hoc non est verum.

AD ALIUD dicendum, quod charitas minima sufficit ad suscitandum verum est, quod quando surgit, oportet quod sit in maiori quodam seruitute: & hunc sufficit elicere minima charitas: & non ostendit suscipere maiorem habitum, sed potius magis posse in opere.

AD VLTIMUM dicendum, quod non puto hoc esse verum, quod omnis saluandus moriatur in optimo statu in quo fuit tempore vite sue: licet hoc à magno iam audierim Doctore, qui volebat hoc probare per illud Proverb. 4. Semita iusti est lux splendens, & crescens vsque in perfectum diem. Sed hoc non sic intelligitur: quod sic patet: quia in eo quod cadit non crescit, sed potius interceptur lux iustitiæ presentis. Vnde quantum est de se crescit: quia charitas aut proficit aut deficit: sed incrementum est impedimentum secundum eum qui iustus est. Et quod dicitur quod Deus optime disponit de saluandis, dicendum quod hoc est verum quoad cautelam & occasionem intensioris feruoris: & vt dictum est, quod non resurgit in maiori charitate, est præter intentionem Dei ex tepiditate resurgentis.

AD EA vero quæ primo inducta sunt, quæ videntur probare, quod resurgat in minori charitate, dicendum quod omnes illæ auctoritates inductæ intelliguntur de minoritate dignitatis, & non de minoritate virtutis. Et alia soluere plenum est. Huius autem exemplum est, quod Episcopus degradatus propter hæresim, conuersus redit quandoque ad maiorem virtutem, sed non ad gradum pristinae dignitatis. Nec hoc est verum, quod ei qui habet maiorem virtutem, det Deus maiorem dignitatem: quia hoc impeditur notata in litera, scilicet irregularitas: & vt crimen primum magis timeatur, & vt alijs cauendi detur exemplum, & alia huiusmodi.

## ARTICVLVS XXXI.

*An sit aliquod summum malum?*

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Etiam si ad summum aliquis veniat malorum, &c.] Videtur, quod non sit aliquod summum malum: cum enim malum sit priuatio boni, non potest esse aliquid summum malum nisi quod vniuersaliter est bono priuatum: bonum autem cum non sit in genere, vt dicit Philosophus, conuertitur cum ente: ergo etiam est ente priuatum: sed priuatum ente non est: ergo summum malum non est.

2 Item, In his quæ per accessum & per recessum ab vno & ad vnum recipiunt intentionem, non est deuenire ad hoc summum: sed malum intenditur per recessum à bono: ergo non est in ipso deuenire ad aliquod summum: ergo non est aliquid summum malum. Probatio prima. In quibus non ponitur terminus ad quem sed tantum à quo, infinitus est motus, eo quod motus non finitur nisi quando est in moto esse, & hoc est in termino ad quem: sed in comparationibus quæ sunt secundum recessum ab vno, & non se-

Y 4 cundum



cundum accessum ad aliquid, non ponitur terminus ad quem: ergo infinita est recessio secundum potentiam: sed omne summum ponit terminum: ergo in talibus nullum est summum.

Item, Si aliquid esset summum malum, illud esset contrarium summo bono: ergo tantum posset in malo, quantum summum bonum in bono: sed summum bonum potest constituere omne ens: ergo summum malum destrueret omne ens: sed hoc est falsum: patet ergo quod nihil est summum malum.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod nihil est summe malum absolute: sed secundum actum est aliquid ita malum, quod nihil in actu peius: & hoc notat Magister hic & Ioannes Chrysostomus. Summum autem malum est duplex, scilicet simpliciter, & secundum statum. Simpliciter, ut dæmon quo non est aliquid peius. Secundum statum autem adhuc dupliciter, scilicet comparando statum ad statum: & sic summe mali sunt damnati. Vel comparando statum vnius personæ ad statum alterius personæ in statu vite, & sic dicimus obstinatos & impenitentes summe malos. Et de talibus loquitur hic Chrysostomus.

## ARTICVLVS XXXII.

*An mali possunt reuerti ad virtutis viam per penitentiam?*

DEinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Et inde cum velit reuerti ad virtutis viam, &c.] Videtur hoc esse falsum in damnatis demonibus & animabus. Quod enim velint redire ad virtutis viam, videtur per hoc quod dicit Dionysius in libro de diuin. nom. c. 4. Dæmones, bonum & optimum concupiscunt, in quantum esse, viuere, & intelligere concupiscunt. Inde arguo sic: Cuicumque conuenit bonum & optimum concupiscere, illi conuenit concupiscere per se bonum: per se autem bonum virtus est & virtutis via: ergo concupiscunt illam: ergo Deus deberet eos suscipere ad penitentiam secundum ea quæ hic dicuntur.

Item, Omne concupiscens esse & viuere cum sapientia & deliberatione, concupiscit illud optimo modo sibi possibili, quia aliter esset vanum desiderium, quod Philosophus reputat inconueniens in primo ethicorum: sed dæmones (ut dicit Dionysius) concupiscunt esse, viuere, & intelligere: ergo concupiscunt illud optimo modo qui potest esse secundum naturam: hoc autem est secundum gratiam & gloriam: ergo concupiscunt illud illis modis: sed secundum gratiam concupiscere non est sine virtutis via: ergo concupiscencia virtutis via est: ergo debent recipi ad penitentiam.

Si dicatur, quod non possint fugere malum, & ita non possint redire ad virtutes siue penitentia viam. Contra: Si non possint fugere malum: aut causa huius impenitentia erit extra eos: aut in eis. Si extra eos, tunc erit omnino violentia: ergo nullo modo culpabilis secundum Damasc. Gregor. Nazianzenum, & Philosophum: ergo non est eis imputabilis, sed potius violentiam inferenti: sed extrinsecus violentiam inferens, non potest esse nisi Deus: ergo Deus erit culpandus pro eo quod non possint ad bonum conuerti. Si autem est

causa intrinseca illius obstinationis, non videtur posse esse nisi duplex: vna scilicet quod non habent vim perceptiuam mali quod eis nocivum est, sicut videmus plantas non fugere læsionem, quia nocivum non percipiunt: aut quia cum percipiunt, fugere nolunt. Si primo modo dicas accidere. Contra: Omni ei cui natura dat vim perceptiuam nocuenti, dat etiam illi potestatem aliquam fugiendi illud. Hoc etiam patet in his quæ non mouentur processibus, quæ tamen (ut dicit Philosophus) præsertim læsione constinguntur, & præsertim conuenienti dilatantur. Si ergo Angeli mali & animæ damnatæ habent vim perceptiuam læsionis: ergo vel est insufficientis, vel dedit eis potestatem fugiendi. Item, Melior est natura rationalis quam irrationalis: sed natura irrationalis sensibilis nunquam destituitur aliqua potentia fugiendi malum: ergo nec natura rationalis: ergo hæc causa esse non potest. Videtur autem, quod nec secunda esse possit, scilicet quod sentiat, & non velit fugere. Omne enim quod voluntatem habet quam retrahere potest à malo hoc vel illo, potest remouere voluntatem vniuersaliter à malo: sed damnatus, quantumcumque malum facit vel velit, potest non facere illud: ergo potest voluntatem vniuersaliter remouere à malo: & sic facit quantum in se est ad virtutem: ergo redit quantum in se est, ad virtutis viam. Item: Libertas à coactione (ut dicunt Sancti) naturalis est, & à nulla creatura rationali separatur: & hoc dignoscitur ex hoc quod nullum actum facit liberum arbitrium quod non possit dimittere eundem, & conuerti ad suum oppositum: ergo dæmones qui habent liberum arbitrium à coactione, nullum actum faciunt quem non possint dimittere, & facere suum oppositum: ergo si velint, possint dimittere malum, & conuerti ad bonum quantum in se est: ergo possunt suscipere penitentiam. Si forte dicas, quod Deus non dat eis gratiam, nec vult dare: hoc omnino falsum est, cum dicat Anselmus, quod ideo non habent, quia non accipiunt: non quia Deus non vult dare.

SOLVITIO. Dicendum, quod hic multi multa opinantur quibus in nullo præiudicans, non recedo à mea opinione quæ notata est in tertio & secundo: & est hæc, quod causa obstinationis damnatorum in malo dupliciter potest assignari, scilicet vna per congruentiam, vera autem per modum illum quod Legislatores in ciuilibus penas infligunt: ideo secundum ego causam ex talibus quæro, scilicet iusto iudicio Dei, quod colligitur ex tribus, scilicet natura damnati, determinatione status, & voluntate perpetua peccandi. Natura autem damnati, aut est dæmonis, aut hominis. Si dæmonis: tunc est malum suum contra deiformem intellectum esse, cuius non est perfici per speculum & ænigma, scilicet per ea quæ sunt creata in creatorem progredi, ut dicit Aug. & Bern. in quinto de consideratione his verbis, Sane scilicet ciues non egent, sed exules. Quod vidit ipse huius sententia auctor, qui cum diceret inuisibilia per visibilia conspici, signanter posuit à creatura mundi. Et vere quid opus scilicet tenenti iam solium? Creatura cæli illa est, præsertim habens per quod potius ista intueatur. Videt verbum, & in verbo facta per verbum. Nec opus habet ex his quæ facta sunt, factoris notitiam mendicare. Neque

que enim vel ipsa mouerit, ad ipsa descendit, quæ ibi illa videt, vbi longe melius sunt quam in seipsis. Vnde nec medium requirit ad ea corporis sensum: sensus ipsa sibi, seipsam sentiens. Optimum videndi genus, si nullius egeris, ad omne quod nosse libuerit, te contentus. Hucusque Bern. Dico igitur, quod talis intellectus statim est accipere finem, vel desecti ab ipso voluntarie: & quia post finem nihil est, ideo talis intellectus habet aptitudinem standi in fine statim, vel recedendi ab ipso: qui recessus est casus voluntarius à summa nobilitate intellectus. Quam aptitudinem naturalem deiformis intellectus sequitur confirmatio in bono, vel obstinatio in malo, ex iustitia cum aliis circumstantiis concurrentibus ad id. Vnde Augustinus in lib. de mirabilibus irremediabili vindicta sumus: Angelus percussus est, cum peccans & mandatum sui conditoris homo transgrediens veritaliter ad penitentiam postmodum reuocetur. Angelus ergo in summo honoris culmine constitutus, immutationem ad excellentiorem statum non habuit, nisi per contemplationem sui Creatoris confirmatus in eo statu permaneret, vbi conditus fuit: & idcirco prolapsus minime reuocari potuit, qui de sublimissimo sui ordinis statu protulit. Ex his patet, quod iustitia obstinationis aptitudinem sequitur naturæ ipsius peccantis. Si autem damnatus est homo, tunc habet per multa media ire ad Creatorem: & ideo cadens in medio, venialiter cadit, rediens ad viam: sed cadens in termino vite, vbi non sunt plura media, irremediabiliter cadit, quia suum malum est tunc contra rationem, ut dicit Dion, quia cadit de vno in alium: & habet non scientiam intuitiuam de Creatore, sed potius discernentiam, ut dicit Dion. Vnde Augustinus in eodem lib. Homo ad hoc in terris positus, generandi officio destinatus, ciborum vni deputatus, immutationem ciborum in sublimiorem & meliorem & spiritualiorem vitam sine morte reciperet, si persistisset: & ideo cum cecidit, non à summo cecidit gradu sui ordinis.

Secundum est determinatio status: iustum enim est quod omni quod natum est suscipere perfectionem aliquam, determinetur status & tempus & locus accipiendi illam, vel catendi illa, si contuerit: & quia intellectus deiformis discernit non indiget, ideo Angelo statim ille qui momento vel hora conuersionis vel aconversionis est deputatus: sed homini per totum tempus quo vitæ sensibus & haurita quæ sunt via ad Creatorem: & ideo confirmatus Angelus, vel obstinatus efficitur post conuersionem, & homo post mortem. Vnde Apoc. 12. dicitur, quod locus eorum amplius non est inuentus in celo. Et Psalm. 74. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

Tertium est in malitia confirmatio & voluntas non redeundi: sed hoc sequitur ex primis duobus. Vnde Iudor. 1. lib. de summo bono. Vno superbia lapsu, cum Deo per tumorem se committunt, & homo cecidit & diabolus: sed homo reuersus ad penitentiam, Deum superiorem se esse cognouit: diabolus vero non solum in hoc non contentus, quia Deo equalem se æstimans cecidit: insuper etiam superiorem Deo se iudicauit, secundum Apostoli dictum, qui ait: Aduersatur, & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Diabolus igitur iam non petit veniam, quia non compungitur ad peniten-

tiam. Ex hoc accipitur quod dictum est ante, quod iustitia condemnationis sequitur talem statum: Angeli & hominis. Augustinus dicit de fide ad Petrum sic: Pars Angelorum quæ à suo creatore Deo, quo solo bono beata fuit, voluntaria prorsus aconversione discessit, & quitatis summa: initium ac iudicij suæ damnationis in ipsa aconversione voluntatis inuenit: ut non esset aliud in opere iam puniri, quam illius beneficii dilectione destitui: quam Deus in æterno sic creato præcepit permanere supplicio, ut etiam ei ignem æternum præpararet, in quo illi præuicatorum Angelum, nec mala possunt voluntate carere, nec pena: sed permanente in eis iniustæ aconversionis malo, permaneat etiam iustæ retributionis damnatio æterna. Ex his videtur sequi vterius, quod mala voluntas quæ est in damnatis, non est in eis peccatum. Tamen quia est eis in supplicium, & magis supplicium quam peccatum. Et ideo videtur quibusdam, quod non aggrauet penam damnationis eorum, nisi inditecte quoad verum conscientia.

Sunt autem & aliæ congruentiæ à Sanctis posita, & à Magistris collectæ septem, quare Angelus irremediabiliter statim cecidit. Prima est desperatio: quæ est Alcuini super Genes. sic dicentis, Cur diabolus tam infestus est hominum salutis? Respondeo, Propter odium in creatorem & inuidiam in hominem ex desperatione suæ salutis.

Alia: quia per se peccauit, non alterius suasi. Vnde Gregor. in moralibus, Apostata Angelus nulla spe vnquam veniæ, nulla conuersionis emendatione reuocatur: nec vnquam lumen pristini status recipit, quoniam hoc non suasi amissit. Sic illum quippe perpetrata cecitas superbiæ grauat, ut nunquam vterius ad lucem penitentia per diuini respectus memoriam resurgat.

Tertia est: quia cum non sit assumptibilis, non congruit ei habere reparatorem. Vnde Anselm. in fine lib. Cur Deus homo, Diaboli reconciliationem impossibilem tunc etiam intelliges, si diligenter humanam consideres naturam: sicut enim homo non potuit reconciliari nisi per hominem Deum qui mori posset, per cuius iustitiam Deo restitueretur, quod peccatum hominis perdidit: ita angeli damnati non possunt saluari, nisi per Angelum Deum qui mori posset, & qui per suam iustitiam repararet, quod aliena peccata abstulerunt: & sicut homo per alium hominem qui non esset eiusdem generis, quamuis esset eiusdem nature, non debuit releuari: ita nullus Angelus per alium saluari potuit, quamuis omnes sint eiusdem nature: quoniam non sunt eiusdem generis, sicut homines: non enim sic sunt omnes Angeli de vno Angelo, quemadmodum omnes homines de vno homine.

Quarta est nulla infirmitas, nec grauis, nec deprimens. Vnde Isidor. de summo bono: Apostata Angeli ideo veniam non habent, quia carnalis infirmitatis nulla infirmitate grauari sunt ut peccent. Homines post peccatum iccirco reuertuntur ad veniam, propter quod ex lutea materia pondus traxerunt infirmitatis. Ideo propter infirmitatem carnis conditionem reditus patet homini ad salutem: sicut etiam dicit Psalm. 102. Ipse scit signum nostrum. Memento Domine, quod terra sumus. Et iterum, Memorare quæ sit mea substantia.

Quinta

Quinta est percipientia intelligentia: sed hæc pars a quaestione tacta est. Vnde Dionys. Malum Angeli est contra deformem intellectum esse, malum autem contra rationem, & malum corporis contra naturam.

Sexta est particularitas lapsus: quia non tota lapsa est Angelica natura: humana autem tota lapsa est. Vnde Augustinus in ench. Placuit vniuersitatis creatori & moderatori: ut quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deserendo perierat: ea quæ perierat in propria perditione permaneret. At vero quia creatura rationalis quæ in hominibus erat, quoniam peccatus atque supplicis tota perierat, ex parte reparari poterat.

Septima & vltima est impugnatio Dei, qui deberet influere gratiam conuersionis: & ideo non recepit insipientiam. Vnde Augustinus super Gen. ad litteram. Quod putatur nunquam diabolus in veritate stultus, sed ab ipso suæ conditionis initio cecidisse, non sic accipiendum est, ut malus à bono Deo putetur creatus: alioquin non ab initio cecidisse putaretur: nec enim cecidit, si talis est factus: sed factus continuo se à luce veritatis auertit, superbia tumidus, & propriæ potestatis delectatione corruptus.

Omnibus causis his consideratis, dicendum quod prima quæ est quædam congruentia naturæ, causa est quodammodo secundæ, & secunda est quodammodo causa siue dispositio tertiæ: ex quibus conficitur iustitia confirmans eum in tali statu ut redire non possit, ut peccatum suum sit supplicium, quod facti facienti peccatum sicut diximus.

AD PRIMUM obiectum dicendum, quod bonum & optimum dupliciter possunt considerari siue accipi, scilicet in genere, vel extra genus. Extra genus bonum est absolute bonum, & optimum est absolute optimum, quod est vnum solum: & hoc non concupiscunt concupiscentia perfecta: licet habeant instinctum naturalem imperfectum ad hoc. Si autem accipitur bonum & optimum in genere, bonum scilicet naturale: tunc hoc adhuc dupliciter consideratur, scilicet absolute: & sic esse, viuere, & intelligere, sunt bona concupita à damnatis: aut respectiue, scilicet per comparationem ad poenam: & sic meo iudicio nihil prohibet ea non appeti, prout videlicet talia bona sunt sub poenis. Et ideo dicit Dionys. In quantum sunt, bonum & optimum concupiscunt, non in quantum puniti sunt: & ideo patet, quod illa ratio nihil valet: quia Dionys. non loquitur de bono in genere boni vel virtutis, ut diximus: & si extenderetur ad hoc, est aliqua concupiscentia boni imperfecta: quæ non est in eis nisi in quantum sunt, & non simpliciter: quia simpliciter non habent voluntatem nisi quæ competit eis prout sunt sub poenis & malicia.

AD ALIUD dicendum, quod ego nescio bene videre, quæ sit causa necessaria immobilitatis mali damnatorum, vel impotentia fugæ: sed tamen videtur mihi, quod causa sit partim intus, & partim extra. Intus sicut dispositio est aptitudo naturæ à qua cadunt, & determinatio status in cuius termino cadunt. Extra autem iustitia diuina confirmans in eo quod finaliter elegit damnatus voluntatem. Et quantum ad hoc vltimum non est dubium oblationem voluntatis magis habere rationem supplicij, quam peccati.

AD ID quod obiicitur, quod si extra est, quod est violentia: dicendum, quod hoc esset verum, si tantum esset extra: sed dispositiue meritorie est intra.

AD ID quod obiicitur, quod si percipit poenas, & non fugit, &c. dicendum, quod damnati percipiunt poenas: & poena percepta dupliciter consideratur, scilicet in quantum conuaria est naturæ bonæ quam punit: & si ita tantum consideraretur ab eis, fugerent eam: quia, sicut prius dictum est, bonum concupiscunt, in quantum esse & viuere & intelligere concupiscunt. Et illi bono poena est contraria, dicente Augustino, quod poena non est malum, nisi quia contrariatur naturæ bonæ: sed quia appetitus & talis consideratio non est perfecta in ipso, sed quasi in potentia, scilicet in radice naturæ tantum, ideo poenam non considerant, nisi in quantum est iusta sequela culpæ. Et quia immobiliter volunt culpam, ideo non fugiunt poenam: & ideo per accidens se habent ad non fugere poenam, scilicet in quantum est culpæ colligata, quam non fugiunt, sed potius prosequuntur & appetunt.

AD HOC quod obiicitur, quod deterioris conditionis sunt quam pecora: dicendum, quod in pecoribus non est nisi instinctus naturæ, sed in demonibus instinctus malitiæ confirmatus: & ideo non est comparatio: sed si secundum naturam hoc esset, quod non fugerent poenam, tunc valeret obiectio.

AD ALIUD dicendum, quod malum semper vult demon: sed hoc malum vel illud non oportet eum velle: vnde in hoc notatur obstinatio, quod ex deliberatione semper vult malum: & non proprie cogitur, quia causa obstinationis non est extrinsecum, ut dictum est. Sed si posset vniuersaliter auerti à malo, tunc sequeretur argumentum.

AD VLTIMUM dicendum, quod in veritate libertatem habet à coactione: quia non est coactus ad malum: quia tunc esset causa tantum extrinsecum, sed est intrinsecum, ut dictum est: & ideo nunquam sequitur istam partem, scilicet bonum: quia libertas infirmata est ad bonum & corrupta per habitum deliberatum ad malum trahentem.

ARTICVLVS XXXIII.

An ad primum statum sit reditus per poenitentiam?

Facit omnia quatenus ad priorem statum reuocet, &c. ] Hoc non videtur verum: quia prior status est innocentie: & ad illum non est regressus per poenitentiam. Si dicatur, quod reuocet ad priorem statum quantum ad immunitatem culpæ, sed non quantum ad dignitatem. Contra: Videmus, quod cum poenitens resurgit, adhuc remanet in illo difficultas bene agendi: & hoc est ex reliquiis peccati, quas ante non habuit: ergo per poenitentiam, priorem statum non omnino recipit.

2 Item, Prior status est, quod sit expeditus ab bene operandum secundum omne opus virtutis: & hoc non potest esse nisi ex habitu perfecto cuiuslibet virtutis: ergo hoc non est solius

folius poenitentia, ut videtur Magister supponere in littera.

Solutio. Dicendum ad hoc, quod poenitentia in partibus suis habet restituere in pristinum statum, scilicet in contritione, confessione, & satisfactione: & præcipue quoad illam partem, quæ est satisfactio: quia illa supponit exercitium operis secundum quamlibet virtutem imperatam à poenitentia: & sic cessat totum quod obiectum est.

ARTICVLVS XXXIV.

An David debuit puniri propter numerationem?

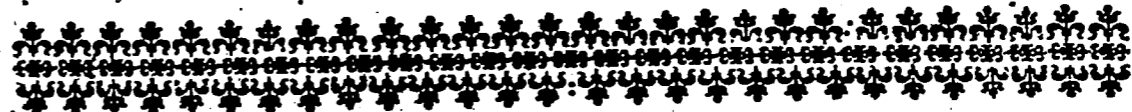
Graviter postea deliquit in populo, &c. ] Videtur, quod non debuit puniri David ipsa enumeratione: quia plures fuerunt numerationes, & non sunt puniti: ut Saul. 1. Re-

gum 10. & 2. Paralip. 4. sub Ioram rege Iuda. & 3. Reg. 4. sub Ieroboam.

2 Item cum David numerando peccauerit, & non populus, videtur iniustum, quod punitus est populus.

Solutio. Alij ex præcepto Domini numerauerunt, ut Moyses: alij autem propter expeditionem ad pugnam, ut Saul: sed David numerauit propter superbiam, & ideo peccauit.

AD ALIUD dicendum, quod ipse est punitus ad ostendendum habitudinem populi ad principem, sicut totus populus punitus est propter vnius peccatum, scilicet Achor Iosue 6. Vnde Augustinus. Ostenditur in ipsa poena Achor, quantum sit bonum in populo ipsa vnitas, ut non in seipsis singula, sed in toto populo asstimentur. Vel dicatur & melius, quod in populo superbiuit: & ideo in ipso sicut in possessione punitus est: & sic poena ipsa redundat in regem.



DISTINCTIO XV.

Quod pluribus irretitus peccatis, non potest poenitere de vno vere nisi de omnibus poeniteat.



T sicut prædictis auctoritatibus illorum error conuincitur, qui poenitentiam sæpius agendam non putant, & per eam à lapsu peccantes frequenter surgere diffidentur: ita eisdem illorum opinio eliditur, qui pluribus irretitus peccatis asserunt de vno vere poenitere, eiusdemque veniam à Domino consequi posse sine alterius poenitentia. Quod etiam auctoritatibus astruere conantur. Ait enim Propheta, Non iudicabit Deus bis in idipsum. Vel ut alij transtulerunt, Non consurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi, aliquis sacerdoti fuerit confessus vnum de duobus vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam sibi poenitentiam à sacerdote satisfactionem expleuerit cæteris tacitis, non pro illo peccato amplius iudicandus est, de quo satisfecit ad arbitrium sacerdotis, qui vicem Christi in Ecclesia gerit. Ideoque si de eo iterum iudicetur, bis in idipsum iudicat Deus, & consurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantum intelligi, qui presentibus suppliciis commutantur in bonum, & sic perseverant: super quos non consurget duplex tribulatio. Qui vero inter flagella duriores & deteriores fiunt, ut Pharaon, presentibus æterna connectunt: ut temporale supplicium sit eis æternæ poenæ initium. Vnde Augustinus, Ignis succensus est, &c. id est, vindicta Dei hic incipiet, & ardebit vsque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum est, qui dicunt illud, scilicet, Non iudicabit Deus bis in idipsum: ad omnia pertinere

Solutio

Deut. 22.

Comment. ad eum locum 1. cap. Nahum Prophete.

Quid sit  
contra  
Dominum  
& in to-  
mo  
1. Cor.  
12.  
Nami  
Ioh. 9.  
Act. 14.  
Ier. 17.

Gen. 17.  
Gen. 18.  
Exod. 14.  
Num. 11.

tinere flagella : quia quidam hic flagellis emendantur, alij hic & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt : vel vt iustis per patientiam merita augeantur, vt Job : vel ad custodiam virtutum, ne superbia tentet, vt Paulo : vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra : vel ad gloriam Dei, vt de cæco nato : vel ad iudicium pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur quid in inferno sequatur, secundum illud : Duplici contritione contere eos Domine. Illa ergo auctoritas Nahum non cogit nos sentire, omnia quæ temporaliter puniuntur, non vltius à Deo punienda : nam & si super eundem locum Hieronym. dicat Ægyptios & Israëlitas à Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur : non est tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim sic, Quod genus humanum diluuiio, Sodomitas igne, Ægyptios mari, & Israëlitas in eremo perdidit, scitote ideo temporaliter pro peccatis punisse, ne in æternum puniret : quia non iudicabit Deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, postea non punientur : alioquin mentitur Scriptura : quod nefas est dicere.

\*\*\*  
DIVISIO TEXTVS.

**H**ic sicut prædictis auctoritatibus ] Hic incipit pars illa in qua elidit errorem secundum, hunc scilicet quod de vno peccato possit pœnitentia agi, alio peccato in delectatione retento. Et diuiditur hæc pars in duas partes. In prima obiicit ex canone, & soluit. In secunda obiicit ex dictis Patrum, & soluit. Prima pars subdividitur in duas, scilicet in obiectionem, & solutionem. Secunda incipit ibi [Sed de his oportet tantum intelligi] In capitulo isto tria facit. Primo errorem recitat : deinde pro errore illo auctoritatem primo inducit : tertio format obiectionem ex sententia auctoritatis : & hæc patet in litera.

ARTICVLVS I.

*An de vno peccato potest agi pœnitentia, alio peccato in delectatione retento?*

**I**ncidit autem hic quæstio, An verum sit quod dicunt illi? Videtur, quod sic : debita enim diuisum contracta, iuste diuisim solui possunt : peccata sunt debita diuisim contracta : ergo, &c. Quod autem peccata sunt debita, patet per id Luc. 7. Duo debitores erant quidam sceneratori. Et Matth. 18. Dimitte ei vniuersum debitum. Item Matth. 6. Dimitte nobis debita nostra.

2 Item, s. ethicorum vult Aristor. quod iustitia vno modo, licet non generaliter, idem sit quod contrapassio, & iustum idem quod contrapassum, sicut dicit Plato. Ponamus ergo, quod aliquis offenderit in decem, & in duobus contrapassus sit per sustinentiam pœnæ : aut ergo Deus cui debet, illam satisfactionem exquirat, aut non. Si sic : ergo iniuste videtur procedere : quia à lege

non præcipitur, nisi qui forefecit, contrapatiatur. Si non : tunc habetur propositum.

3 Si forte dicas, quod iustitia Dei exigit adhuc satisfactionem, sed non iustitia humana : hoc nihil est : quia infinita est iustitia diuina, & semper misericordia superexaltat iudicium : cum igitur in tali casu nihil exigit iustitia humana, videtur multo minus, quod iustitia diuina aliquid exigit vltius ab illo.

4 Item, Supra habitum est ex verbis August. in lib. de pœnitentia, quod constat ei multum peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere : ergo & multo magis constabit hoc, si omnino destruat quo destrui possunt : sed hoc erit sigillarim destruendo : ergo videtur, quod sigillarim pœnitens destruat peccata.

5 Item, Si aliquis laborat duobus vel tribus morbis, qui diuersas habent causas & oppositas : medicus expellit periculosiorem morbum, alio dimisso, vel etiam confirmato in subiecto. Cum igitur similiter sit in morbis animæ, sicut in morbis corporis, vt dicunt Sancti, videtur posse agi pœnitentia de vno peccato, alio in delectatione existente.

6 Item, Nullus rex vel imperator iterum emendam exigeret ab aliquo, cui pro parte læsionis à vicario suo, qui loco eius est, condigna pœnitentia imposita fuisset : sed constat, quod sacerdos est vicarius Dei in confessione, & secundum auditum veram imponit pœnitentiam de duobus, vel tribus, aliis tacitis : ergo imperator summus vltimus de his non requirit pœnitentiam.

7 Si dicatur, quod peccator non potest satisfacere nisi in charitate satisfaciatur : & quia non habet charitatem qui de vno pœnitet, & de alio non : ideo non potest satisfacere. Contra : Eccl. 9. Nemo scit vtrum amore vel odio dignus sit. Ergo nullus scit vtrum satisfaciatur, vel non. Ergo tota die quilibet debet iterare pœnitentiam suam, & desperare, quod satisfacere non possit : eo quod hoc sit penitus ignoratum, quod exigitur ad satisfactionem : hoc autem falsum est : ergo & hoc quod oportet aliquem satisfacere in charitate.

8 Item

8 Item Daniel. 4. Peccata tua elemosynis redime. Constat autem, quod Daniel quando dedit hoc consilium, sciuit regem esse iniquum: ergo iniquus in peccato vno, potest facere penitentiam de alio.

9 Item, Luc. 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Gloss. Diuitiarum iniquitates dicuntur: quia de iniquitatibus sunt collectae. Constat autem, quod de talibus non possit fieri elemosyna quae faciat recipi in aeterna tabernacula, nisi retenta parte iniqui, de alia parte possit fieri elemosyna & satisfactio: ergo manens in vno peccato potest satisfacere de alio.

10 Item, Peccata non habent huiusmodi colligationem, qualem habent virtutes, sed vnumquodque est diuisum ab alio: sed quaecunque sunt diuisa ab invicem, horum vnum potest destrui, alio non destructo: ergo vnum peccatum potest destrui, alio retento: sed peccatum destruitur tantum per satisfactionem: ergo de vno potest fieri satisfactio, alio retento in voluntate.

11 Item, De virtute politica non est sic, quod vna habita, omnia vitia excludantur: ergo videtur, quod hoc etiam non debeat esse virtutis theologicæ, cum Deus salutem nostram desiderans, iuuat omnibus modis quibus homo iuari potest. Si dicas, quod de virtute politica est hoc, quod qui habet vnam, habet omnes, sicut dicit Isidorus, sicut notatum est super tertio, quod hæc fuit sententia Stoicorum, & Aristot. in quarto ethic. cum dicit de magnanimitate & magnanimo. Magnanimus nihil prae agit secundum aliquod vitium. Si, inquam, sic dicas: nihil est hoc, & contra intentionem Philosophorum: quia non attribuunt hoc virtuti secundum suum esse quo perficit suum actum proprium & essentialem sibi, sed potius secundum maximum suum posse quod habet in subiecto. Et ideo virtus secundum suum esse potest inesse subiecto. saluato in eodem subiecto aliquo vitio quod non contrariatur illi virtuti: & sic habetur propositum, vt videtur.

Sed error. Sed quod error sit pessimus & anathematizatus, sic videtur. 1. Corinth. 6. dicit Apostolus: Quae conuentio Christi ad Belial? ergo nullam communicationem habet Christus ad cor in quo habitat diabolus: sed qui est in vno peccato mortali, est inhabitatio diaboli: ergo nullam communicationem habet cum eo Christus: sed nullam satisfactionem Christus accipit, nisi cum quo in gratia participat: ergo talem satisfactionem non accipit Christus, vt videtur.

2 Item, Apud homines durantibus inimicitias non accipitur satisfactio lædentis: sed qui est in peccato, adhuc agit inimicitias contra Deum: ergo non recipitur eius satisfactio.

3 Item, Matth. 5. Si offers munus tuum ad altare, &c. Sed constat, quod non est minor cura Deo, vt homo reconcilietur sibi, quam homini: ergo oportet prius in omnibus reconciliari Deo, & postea accipietur eius oblatio: sed oblationis genus quoddam est satisfactio digna: ergo oportet prius habere gratiam de omnibus peccatis, antequam satisfactio sit accepta: sed nullus voluntate permanens in vno, habet gratiam de omnibus: ergo voluntate permanens in vno, non potest satisfacere de alio.

2 Item, Qui est in peccato vno, vt dicit Augustinus, Mag. in Lib. 4. Sentent.

gustinus non est dignus nisi poena aeterna: ergo non est dignus, vt satisfactionis eius opus accipiat: & non satisfacit nisi opere Deo accepto: ergo qui est in vno peccato, non potest satisfacere de alio.

4 Item, Sine gratia non fit satisfactio: sed gratia complectitur omnes virtutes: ergo sine omnibus virtutibus simul non est satisfactio: sed opposita non sunt simul: ergo cum virtutibus non possunt esse vitia opposita: ergo qui habet gratiam, non habet aliquod peccatum: & nullus satisfacit nisi qui habet gratiam: ergo qui satisfacit, non habet aliquod peccatum: ergo a destructione consequentis, qui habet aliquod peccatum, non satisfacit.

6 Item, Non satisfacit qui non restituit Deo quod suum est: sed qui non restituit Deo animam quam abstulit, non restituit Deo quod suum est: ergo non satisfacit, qui animam non restituit: sed non restituitur anima, quamdiu manet voluntas peccati alicuius: ergo quamdiu aliquod peccatum est in voluntate, non potest fieri satisfactio.

7 Item, Sit ira, quod aliquis satisfaciat de vno peccato, alio in voluntate retento: aut iste diligit Creatorem sicut debet, aut non. Si non: tunc non satisfacit. Probatio Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Si sic: ergo omne quod diligit, citra Deum diligit: sed citra Deum diligendo omne quod diligit, nihil mortali peccato diligit: ergo ille nihil mortaliter diligit: ergo nullum peccatum mortale manet in eius voluntate: & hoc est contra positum: ergo impossibile est de vno satisfacere, alio in delectatione retento.

Solutio. Dicendum, quod hoc est concedendum, quod hoc quod in principio capituli pro opinione ponitur, licet falsa, tanquam fidei contrarium est condemnandum. Et reducit in contrarium illius articuli, Credo in Spiritum sanctum, scilicet sanctam Ecclesiam catholicam. Vel contra illum, Remissionem peccatorum.

Ad primum autem dicendum, quod licet debita peccatorum sint diuisim contracta quantum ad conuersionem ad bonum commutabile, & quantum ad actum: tamen conueniunt in auersione ab vno bono increato: & quoad hoc habent rationem offensæ & culpæ: & ideo cum auersio illa maneat, alio quocunque peccato manente, non potest homo satisfacere de vno, alio retento. Et simile huius est in offensis hominum: quia læsor non potest satisfacere de læsione illa, perdurans in lædendo. Licet enim peccator Deum lædere non possit, tamen quantum est de se lædit.

Ad hoc quod probatur, quod peccata debita sunt, dicendum quod debita humilia sunt duplicia. Quaedam enim sunt quæ voluntarie creduntur debitori: & talibus nulla est adiuncta offensæ: & hoc modo non dicuntur debita peccata. Quaedam sunt debita, quæ oriuntur ex læsione alicuius iniusta, vel in persona, vel in bonis, vel in honore: & talibus est adiuncta offensæ læsi: & ideo non potest sibi satisfieri, nisi offensæ cesset: hæc autem non cessat perdurante illo in aliquo modo læsionis: & talibus debitis assimilantur peccata. Et ideo patet, quod ratio illa non valet.

Ad aliud dicendum, quod licet secundum Platonem iustum sit idem quod contrapassum.

sum, & hoc in quibusdam sit verum, sicut in ditione iniuriarum: ubi inferens iniuriam contrahitur tantum, quantum intulit: tamen hoc iurum supponit cessationem à læsione generaliter: & à læsione spiritali non cessatur, quamdiu durat voluntas peccati alicuius.

AD ALIUD dicendum, quod iustitia hominum etiam bene exigit cessationem à læsione, ut iam patuit: ed alia debita quibus offensa eius cuius debitores sumus non est adiuncta, diuisim solui possunt. Et illis debitis in spiritalibus non sunt familia peccata, sed potius dona quæ donantur à Deo, ut lucremur in eis, sicut dicitur Matth. 25.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum actuale non destruitur in nobis sine nobis: quia, sicut dicit Augustinus. Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Non autem potest destrui nisi per gratiam, cui repugnat voluntas auersa à bono incommutabili: & cum illa maucat auersa etiam in vno solo peccato in delectatione retento, non potest deleri aliud peccatum: cum tamen Deus in se semper paratus sit destruere quotiescunque non est impedimentum ex parte nostra.

AD ALIUD concedimus, quod non est simile de morbis corporalibus & spiritalibus: quia morbi corporales non habent vnam causam: sed spirituales habent vnicam, quæ est voluntas, vel liberum arbitrium, quod quamdiu manet auersum, non est susceptibile medicinæ: & ideo nullus morbus spiritalis curatur in ipso.

AD ALIUD dicendum, quod sacerdos ralem ad penitentiam non suscipit nisi deceptus: sed quod exhibetur à ministro decepto, bene reuocatur iustitia regis: ieo obiectio adducit non simile pro simili, vel falsum supponitur in illo, scilicet quod satisfactio vera sit, quam suscipit vicario decepto.

AD ALIUD dicendum, quod licet homo non possit scire se habere charitatem scientia infallibili, potest tamen scire, scilicet scientia per signa probabilia accepta: & hoc sufficit, sicut sapius in hoc opere notatum est.

AD ALIUD dicendum, quod Daniel non intendit ut rex aliquis in aliquo peccato perduret, sed potius ut vitam mutet in melius, & tunc elemosynis redimet penam peccatorum quam prauiderat sibi debere propter peccatum.

AD ALIUD dicendum, quod illius verbi sententia non est, quod pecunia in parte retineatur, quæ ex iniquo est acquisita: sed potius supponit id quod est iuris positum & communis, quod primo restituatur ablatum: deinde de residuo quod iniquum dicitur, quia inique, id est, auare contra pauperes retentum est: pauperes ad amicos emanant, ut recipiant benefactores suos in æterna tabernacula: sicut infra in eadem distinctione habebitur in questione de elemosyna.

AD ALIUD dicendum, quod peccata non habent colligationem in aliquo ente positivo, quod sit sicut habitus, vel radix, vel aliquid huiusmodi: sed tamen habent conuenientiam in priuatione conuersionis ad bonum incommutabile: ex qua parte habent omnia rationem peccati & mali & culpæ offensiuæ. Et cum talis priuatio permaneat in eo qui perdurat in peccato, manet ira Dei super eum: & ideo non est perceptibilis gratiæ.

AD ALIUD dicendum, quod de hoc

diuersi diuersa sentiunt. Et quantum ad me pertinet, ego bene puto, quod vna politicarum habetur sine alia: licet non quoad omne posse quod potest habere in subiecto: & tunc dicendum, quod non est simile de politicis & infusis: quia infusæ intelliguntur virtutes formatæ, quæ sunt quasi quædam virtuales partes gratiæ gratum facientis: & ideo habent colligantiam in gratia, ita quod vna non habetur sine alia. Et ideo etiam nulla ibi est, quamdiu contrarium alicuius virtutis est in subiecto. Sed non est sic de politicis: quia illæ per consuetudinem & experimentum generationum sumunt, & consuetudines actuum diuersæ: & ideo vna generatur in anima, alia non generata. Et per hoc patet solutio ad duo sequentia.

## ARTICVLVS II.

*An pro vno peccato potest consurgere duplex tribulatio?*

DEinde queritur de illo quod dicitur [ Non consurget duplex tribulatio, &c. ] Videtur contrarium in Psalm. 108. vbi dicitur: Induantur sicut diploide confusione sua.

2 Item, Eccl. 11. Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt.

3 Item, In Psalm. 148. Ignis, grando, nix, &c.

SOLVTIO. Dicendum, quod duplex tribulatio non consurget pro peccato quod simpliciter est vnum: sed quod est vnum subiecto, & plura deformitate: vel pro pluribus peccatis bene consurget duplex tribulatio: sicut cum peccati actus est vnus, est tamen ibi libido, & contemptus, & huiusmodi, quibus aliquid respondet in penis. Unde dicendum ad primum, quod hoc non intelligitur ratione diuersarum penarum debitarum vni peccato, sed ratione duarum partium ipsius peccantis, quæ sunt corpus & anima: & sicut peccat in corpore & anima, ita etiam punitur in utroque.

AD ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur ratione priuationis habitus dirigentis in bonis moribus. Error enim est in eligendo, & tenebræ in prouidendo quid agendum sit.

AD ALIUD dicendum, quod illæ penæ non respondent vni peccato simpliciter, sed pluribus, vel peccato quod vnum est subiecto, & multa deformitate.

## ARTICVLVS III.

*An pena qua commutatur in bonum, & iniunguntur in satisfactione, sint iustæ, an non?*

DEinde queritur, de hoc quod dicitur [ Qui presentibus suppliciis commutantur in bonum, &c. ] Hic potest queri, Vtrum penæ illæ excipiantur quæ commutant in bonum, & iniunguntur in satisfactione, sint iustæ aut, non? Videtur, quod iustæ: quia Dominus punit peccantes his penis: & nullum punit Deus nisi iuste: ergo istæ penæ sunt iustæ.

2 Item, iustum est quod iudex reddit pro meritis:

itis: sed meritum culpæ nec potest esse nisi pena ergo cum illa infligitur peccatori, iuste fit ei: ergo talis pena est iusta.

SED CONTRA: Mortali peccato debetur pena æterna: ergo iniuste punitur, quando punitur pena temporalis.

2 Item, Si iuste punitur peccator pena taxata, videtur iniustum, si taxata conuertatur in maiorem: sed hoc non est iniustum: ergo ista taxata non erat iusta. Probatio mediæ. Si non perficit penitentem penitentiam iniunctam, punitur in purgatorio, quæ grauior est pena.

SOLVTIO. Dicendum, quod illa pena si dicitur taxata, iusta est: quia tunc æstimantur circumstantiæ peccatoris, scilicet deuotio, voluntas, & huiusmodi, & circumstantiæ fori Ecclesiæ militantis, quæ iuuat, & alia. Unde concedendæ sunt conclusiones primo inductæ.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod mortali secundum se debetur pena æterna: sed mortali quod ex euentu sequentis compunctionis & confessionis factum est veniale, non debetur pena æterna, sed temporalis.

AD ALIUD dicendum, quod per accidens efficitur pena maior: scilicet propter hoc quod mutantur circumstantiæ penitentis, & circumstantiæ fori in quo poenitet. Voluntaria enim pena hic, efficitur necessaria ibi: & ideo minoris virtutis in purgando: & ideo oportet, quod intendatur, & aliz circumstantiæ mutantur.

## ARTICVLVS IV.

*An quinque modi quibus flagella contingunt, sunt bene assignati & distincti?*

DEinde enim queritur de hoc quod dicitur [ Quinque enim modi flagella contingunt ] Videtur, quod primus modus nullus sit: quia ille non supponit peccatum in flagellato, cum dicat Hieronymus, Quicquid patimur, peccata nostra meruerunt.

2 Item, Rom. 8. super id, Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: dicit Glossa: Mors & omnia mala ex merito originalis peccati procedunt: ergo sine peccato non est aliquis modus flagelli iusti, ut videtur.

3 Item, Iob 6. Vtinam appenderentur peccata mea, &c. Ergo quicquid mali sustinemus, pro peccatis nostris accidere manifestum est.

4 Item, Gregor. Nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas.

5 Item, Augustinus, Inustum est creaturam rationalem sine peccato puniri: sed Deus nihil facit iniuste: ergo nullum punit nisi pro peccato.

CONTRA: Iob 16. Hæc passus sum absque vlla iniquitate, cum mundas ad Dominum habeo preces.

2 Item, Iob 19. Videte, quod non ex æquo iudicio Deus me afflixerit, & flagellis suis me cinxerit.

3 Item, Gregor. in Gloss. Iustus conditor tor verberibus in beato Iob non vicia illius curabit extingueret, sed merita augere.

4 Item, Ioan. 19. Nec hic peccauit, neque D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

parentes: sed ut manifestentur opera Dei in illo.

VLTERIVS obiicitur de secundo modo qui videtur, quod ille nullus sit: quia incitatio ad vitium non est custodia virtutis: prouocatio autem ad iram sine causa, est incitatio ad vitium: ergo non est bona custodia virtutum: sed prouocatur ad iram, qui sine merito flagellatur: ergo est mala custodia virtutum.

2 Si dicas, quod hoc est ne superbia teneat. Contra: Augustinus dicit, quod superbia post omnes virtutes lauit. Ergo etiam post penitentiam in tribulatione: ergo non magis cauetur superbia per tribulationem, quam per alium modum.

VLTERIVS queritur de tertio modo. Videtur enim non esse correctio peccati. Peccatum enim non corrigitur nisi gratia quæ sibi contraria est, vel virtute: sed pena non est contraria peccato: ergo non corrigitur peccatum per penam.

2 Item, Pena quæ corrigit peccatum: aut habet hoc in quantum est pena, aut in quantum est voluntaria, aut in quantum est inflicta, aut quantum ad duo illorum, aut quantum ad omnia tria. Si primo modo: tunc in omnibus corrigit peccatum: & sic intelligitur etiam modus quintus. Si secundo modo: ergo vbi est maior voluntas, ibi erit maior correctio peccati: sed ad sua opera virtutum, & orationum, & huiusmodi, maior & suauior est voluntas: ergo magis per illa corrigitur peccatum, ut videtur: ergo illud purgatiuum peccati male videtur præordinari à summa sapientia. Si quoad tertium, hoc iterum non potest stare: quia in demonibus & damnatis pena est inflicta, & tamen non corrigit peccatum. Si dicas, quod quoad duo: aut hoc erit quia pena voluntaria, aut quia pena inflicta. Si primo modo: cum hoc non cauetur ab eo quod est pena, sed ab eo quod est voluntaria: videtur quod ea in quibus voluntas deuotior est, magis sit correctiua peccati: & illa sunt actus virtutum, & alia deuotionis opera, ut communiter dicitur ab omnibus.

VLTERIVS queritur de quarto modo quem tangit: quia omnino videtur esse sine ratione: gloria enim Dei multis aliis modis sine hominum nocimento potest manifestari: ergo videtur, quod inutilis sit iste.

2 Item, Videtur esse quædam conformitas ad miracula demonis: quia sicut dicitur in vita beati Bartholomæi, demones prius lædebant, & postea cessantes à læsione, curantes videbantur: & ita videtur hic esse: ergo iste modus nullus videtur.

SIMILITER queritur de quinto: quia dicit Augustinus in lib. de penitentia, Quicquid permittit Deus pati, scias esse flagellum correctionis: sed Herodes patiebatur: ergo sua passio fuit flagellum correctionis, ut videtur.

2 Item, Quamdiu datur locus correctionis & penitentiae, tandiu debet differri condemnationis initium: sed per totam hanc vitam datur hic locus penitentiae: ergo non debet hic inchoari condemnatio: ergo nullus punitur ante initium vel gustum suæ condemnationis: & sic quintus modus nullus videtur esse.

CONTRA hoc est quod dicitur 2. Machab. 9. Sed con-

de Antiocho punito cum per pœnas humiliaretur, & oraret: Orabat autem seculus Dominum, à quo non esset misericordiam consecutus. Ergo pœna non valuit ei ad emendam delicti.

**P R A E T E R E A** videtur, quòd tota illa diuifio fit iniufficiens: quia alia datur quæ continetur his verbis.

*Erudit, uertit, probat, & latum facit, arctat, Confortat, fatiat, consummat, deinde coronat.*

Erudit. Ier. 9. Per omne flagellum erudiens Ierusalem. Vertit, id est, conuertit. Psalm. 115. Multiplicatae sunt infirmitates eorum: postea accelerauerunt. Probat. Eccli. 27. Vasa figuli probat fornax: homines vero iusta tentatio tribulationis. Latum facit. Iacob. 1. Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis. Arctat. Isa. 28. Sola vexatio dat intellectum. Confortat Iob 6. Soluat manum suam, & succidat me. Et hæc sit mihi consolatio, ut affligens me dolore, non parcat. Satiat, id est, fecundat. Exod. 1. Quanto magis Aegyptij opprimebant filios Israël, tanto magis crescebant. Consummat. Marth. 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, &c. Coronat. 2. Corinth. 4. Id enim quod in præfenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis.

**S O L U T I O.** Dicendum ad primum, quòd peccatum est duplex: ut dicit August. scilicet naturæ, & personæ. Et sine peccato naturæ nullus patitur, nec etiam Christus, sicut notatum est in tercio, q. de passione Christi, sed sine peccato personæ multi puniti sunt, ut Christus, & Iob, & alij quidam: & sic intelliguntur auctoritates primo inductæ.

**A D I D** quod de secundo modo queritur, dicendum quòd omnis tribulatio in quantum humiliat, ualet ad custodiam virtutum: & licet hoc verum sit vniuersaliter, tamen est quædam species tribulationis quæ ostendit infirmitates hominis & utilitates corporis, quæ specialem habet efficaciam humiliationis, sicut fuit tribulatio beati Pauli, scilicet stimulus carnis.

**A D H O C** quod contra obiicitur, dicendum quòd tribulatio non est prouocatio nisi animi male dispositi, scilicet irati: sed hic loquitur Beda de animo tranquillo, & animo sapientis: de quo probauerunt Philosophi, quòd non cadit perturbatio in sapientem: & ideo virtus quæ supponitur in tribulato, cauet perturbationem: sed modus flagelli per se humiliarius est.

**A D A L I V D** dicendum, quòd licet superbia post omnes virtutes sæuiat: tamen post illam sæuit minus quæ reducit hominem in actualem sui status cognitionem: & ideo concludit falsum quantum est de se.

**A D I D** quod obiicitur de tercio, dicendum quòd in peccato duo sunt, scilicet substantia peccati, & reatus consequens peccatum: & peccatum quoad substantiam sui non purgatur nisi per gratiam: sed reatus qui est debitum pœnæ, purgatur per pœnæ solutionem.

**A D A L I V D** dicendum, quòd pœna purgat peccatum in quantum voluntarie suscipitur pro peccato. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quòd opera deuotionis plus quidem valent ad meritum vitæ æternæ: quia incendunt charitatem & feruorem: sed pœna voluntarie percepta, plus

ualet ad meritum diminutionis pœnæ. Et hoc ideo: quia reatus pœnæ est per modum debitum iustitiæ: quæ à Philosopho dicitur directiua damni. Et huiusmodi iustitia exigit, ut tantum soluat, quantum deliquit: soluit autem cum luit pœnam: & ideo magis ualet ad pœnæ solutionem sustinere voluntarie pœnam. Ratio autem inducta procedit, ac si idem sit meritum vitæ æternæ & diminutionis pœnæ, quod non est verum.

**A D I D** quod quarto queritur, dicendum quòd ille modus rationem habet: quia per hoc quod punit & fatiat, se conditorem naturæ esse ostendit, sicut ipse dicit Ierem. 18. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, dicit Dominus. Aliis autem modis non se ita ostenderet artificem luti naturæ nostræ.

**A D A L I V D** dicendum, quòd demones conferebant sanitatem aliquam: & læsio eorum fuit violenta: sed Dominus mouendo naturam per dispensationem infirmitatibus quandoque: sed veram confert sanitatem, reductis humoribus ad æqualitatem, vel reintegratis membris compositionis corporis. Vnde non est simile quòd pro simili est inductum.

**A D I D** quod quinto queritur, dicendum, quòd bene puto, quòd quantum est de intentione flagelli & flagellantis, non flagellatur aliquis hic nisi ut corrigatur: sed quod non corrigitur, præscitur à flagellante, & ideo dicitur pœnæ æternæ initium. Quod enim gustus sit pœnarum, hoc ipsum deberet facere ipsum resilire à peccato quantum est de natura pœnæ: vnde quòd non reuertitur, hoc est de obstinatione flagellati: & tunc per accidens est quasi initium pœnæ æternæ.

**E T P E R** hoc patet solutio eorum quæ obiecta sunt: quia Augustinus loquitur secundum intentionem flagellantis & non flagellati. Et in eodem sensu procedit ratio. Beda autem loquitur in litera de flagello ex parte flagellati, quod in illo facit obstinationem, quæ est initium pœnæ æternæ.

**A D I D** quod obiicitur de diuisione, dicendum quòd multæ causæ particulares assignari possunt flagelli: sed tamen sub his quinque vniuersalibus incidunt: sicut patet in octo membris secundæ diuisionis. Eruditio enim reducit ad custodiam virtutum: conuersio autem ad correctionem: probatio vero & lætificatio: confortatio & sanatio & coronatio omnes incidunt sub prima causa hic posita. Et duæ causæ hic positæ non tanguntur in secunda diuisione: quia generaliores habet partes, quam secunda. Et potest accipi numerus causarum hic positarum sic. Flagellum fit aut ad promotionem boni, aut ad amotionem mali. Si primo modo: aut in Ecclesia, aut in persona. Si in Ecclesia, sic est ad gloriam Dei manifestandam, ut in cæco nato, Ioan. 19. Si in persona: aut est ad bonum quod non inest, sed debet induci per flagellum: aut ad bonum quod inest, & potest meliorari per flagellum: quia sicut dicit Poëta:

*Non necesse admissis subdere calcas equo.*  
Si respectu eius quod non inest: sic est ad vitij correctionem, ut virtus introducatur: quia dicit Boëtius, quòd peius extirpanda sunt vitia, vt inferantur virtutes. Si autem est respectu boni quod inest, sed potest emendari in melius: tunc vel est

cx

ex parte subiecti: & tunc est radicata maioris boni & conseruatio, & sic est virtutum custodia. Aut ex parte ipsius boni quod inest: & hoc non accipit meliorationem nisi secundum quantitatem: & tunc illa est causa quam vocat Augustinus merita. Si autem est respectu mali: aut hoc erit respectu mali amouendi: & sic est iterum ad correctionem vitiorum: quia nihil prohibet idem esse duorum vel amoborum finium: vnius, tanquam eius quod est finis: alterius autem, tanquam eius quod est ad finem: & per flagellum primo est inferenda virtus: sed vt hoc fieri possit, necesse est vt extirpentur vitia. Aut est ad malum

indicandum, quod extirpari propter obstinationem flagellari non potest: & sic est ad initium pœnæ æternæ. Sunt autem versus de istis causis.

*Iob probat, inclinat Paulum, purgatque Mariam,*

*In cæco sese manifestat, punit Herodem.*

*Vel sic:*

*Cur homo torquetur? ne fastus ei dominetur.*

*Cur homo torquetur? ut ei meritum contumeliam.*

*Cur homo torquetur? ut panis culpa pietur.*

*Cur homo torquetur? ut Christum glorificetur.*

*Cur homo torquetur? ut dupliciter puniatur.*

*Quæ sit intelligentia premissorum.*



**T T E N D E** lector his verbis, & caue ne de omnibus generaliter intelligas: sed de his tantum qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt, credentes Deum Hebræorum: quam, etsi breuem & momentaneam, tamen non respuit Deus.

Quod autem qui temporali flagello non corriguntur, post æternaliter puniantur, ibidem ostendit, agens de fideli deprehenso in adulterio qui decollatur. Vbi ostendit leuia peccata breui & temporali supplicio purgari, magna vero diuturnis æternisque suppliciiis reseruari, ita inquit: Querat hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decollatur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, & falsum est quod dicitur, Non iudicabit Deus bis in idipsum: aut non punietur, & optandum est adulteris vt hic breui pœna puniantur, vt frustrentur in cruciatus æternos. Ad quod respondemus, Deum vt omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras, & non præueniri sententiam iudicis, nec illi in peccatorem exercenda dehinc pœnæ auferre potestatem: & magnum peccatum magnis diuturnisque lui cruciatibus. Siquis vero punitus sit temporaliter, vt ille qui Israëlitz maledixerat, & qui in sabbato ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa leuis presenti supplicio compensata sit: leuis enim culpa leui supplicio compensatur. His satis innuit Hieronymus grauia peccata & hic puniri graui supplicio, & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella. Leuia vero quæ hic puniuntur, leui pœna compensationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis forte etiam fit ita. Satis iam apparet quod illi de Prophetia induxerunt, non facere pro eis qui dicunt, ei qui crimen sibi reseruat, de alio veniam præstari per pœnitentiam. Alias quoque auctoritates inducunt. Ait enim Gregor. Pluit Dominus super vnam ciuitatem, & super alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam reliquit. Cum ille qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, vna eademque ciuitas, ex parte compluitur, & ex parte arida manet: quia sunt quidam qui cum quædam vitia rescent, in aliis grauius perdurant. Item Ambros. Prima consolatio est, quia non obliuiscitur misereri Deus. Secunda, per punitionem: vbi etsi fides desit, pœna satisfacit & releuat. Ratione quoque vtuntur dicentes, Siquis vnum peccatum

Hier. eodem cōment. ad 1. cap. Nahum

Leu. 24. Num. 15.

Super Ezech. 1. hom. 10. & habetur de consec. dist. 3. c. Pluit. Sup. Psal. 118. in principio serm. 18. & habetur de consec. dist. 3. c. Prima consolatio.

confiteatur altero tacito, & satisfactionem à sacerdote iniunctam expleat: nunquid etiam peccatum tacitum conuersus fuerit confessus, pro utroque ei penitentia imponetur? Longe hoc videtur à ratione, & Ecclesie consuetudine: quæ pro eodem peccato, nisi reiteretur, nulli bis penitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio, unde & peccatum deletum videtur.

## ARTICVLVS V.

*An Deus puniendo peccata seruet mensuram debitam?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Deum ut omnium rerum, ita suppliciorum quod potest homo pati in hac vita: ergo multo magis poena inferni: sed delectatio peccati non excedit omne genus delectationis huius vite: ergo acerbitas poenæ secundum intensionem excedit in quantitate delectationem peccati: ergo non sunt mensurata contra se poena & culpa, ut videtur.

2 Item, Infra distinct. 20. dicitur, quod poena etiam purgatorij excedit omne genus passionis, quod potest homo pati in hac vita: ergo multo magis poena inferni: sed delectatio peccati non excedit omne genus delectationis huius vite: ergo acerbitas poenæ secundum intensionem excedit in quantitate delectationem peccati: ergo non sunt mensurata contra se poena & culpa, ut videtur.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod mensura poenæ non proportionatur quantitati temporis, vel delectationis, sed potius quantitati radicis & contemptus & imperij voluntatis, ut dicunt Sancti. Verbi gratia, radix peccati contemptus est: & quantitas huius attenditur penes quantitatem æterni boni increati, quod contemnit: & hoc est bonum quoddam infinitum. Et ideo si finita poena puniatur, hoc erit ex Dei misericordia. Similiter actus peccati est temporalis: sed tamen cum homo voluntarie subdit se peccato, cum scientia eius quod est non posse resurgere per se, quantum est de se, eligit in peccato esse æternaliter: & per consequens & huic æternitati responderi poena æterna. Et hoc est quod dicit Gregor. quod quia homo peccauit in suo æterno, ideo puniatur in Dei æterno. Et per hoc patet solutio vtriusque obiectionis.

## ARTICVLVS VI.

*An per sententiam sacerdotis proueniatur sententia iudicis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Et non prouenit sententia iudicis, &c.] Videmus enim, quod tota die prouenit per penitentiam temporalem. Item, Ioan. 10. Quorum remisistis peccata, &c. Et Matth. 16. Quodcumque solueritis, &c. Constat autem, quod hoc totum intelligitur quoad poenam: quia Deus per se absoluit à culpa: ergo sententia iudicis prouenit.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod per sententiam sacerdotis non prouenit sententia iudicis:

quia eadem est sententia iudicis & sacerdotis, si ordine clauium sacerdos penitentiam iniungit. Si autem ordinem clauium non seruat, tunc est sententia hominis, non Dei: & tunc iterum non prouenit eam, quia non recedit propter hoc sententia Dei à peccatore, qui volens decipitur à sacerdote. Unde primæ auctoritates, & prima ratio loquuntur de sententia iudicis, ministerio sacerdotis inflicta. Et per hoc patet solutio.

## ARTICVLVS VII.

*An pro leui culpa, ut in sabbato colligere ligna, debuit infligi mors?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Et qui in sabbato ligna collegerat, &c.] Videtur enim velle, quod culpa huius Israëlitarum leuis fuerit: cum tamen lapidatus fuerit, & pro culpa leui mors non fuisse infligta.

2 Item, Legitur ibidem, Educ blasphemum extra castra. Ergo blasphemauit: & blasphemia est peccatum in Spiritum sanctum: & hoc est peccatum quod non remittitur nec in hoc seculo, nec in futuro: cum tamen litera innuat, quod ille postea non fuerit punitus.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod lenitas culpæ istius significata est ex specie peccati duplicis, scilicet collectionis lignorum in sabbato, & maledictionis qua maledixit non Deo, sed viro Israëlitarum: & de his tantum duobus peccatis loquitur.

**AD PRIMUM** autem dicendum, quod grauius tunc peccata puniebantur propter legis recentiam & rigorem, ut alij terrentur, & non propter grauitatem peccati.

**AD ALIUD** dicendum, quod sicut dicit Richard. de sancto Victor. aliud est spiritus blasphemie, & aliud blasphemia: quia spiritus blasphemie est, quando blasphemans non ignorantiam, sed malitiam spirat in blasphemando, sicut patet Matth. 12. & Luc. 11. vbi videbantur signa indicantia spiritum Dei, & in Beelzebub dicebant ea fieri. Blasphemiam autem fit quandoque ex ignorantia, vel prouocatione: & tunc non est peccatum in Spiritum sanctum: & tale fuit illius Israëlitarum, qui forte penituit inter ictus lapidum: & tunc merito patientie remissum est ei peccatum.

## ARTICVLVS VIII.

*An sine fide aliqua poena sit satisfactoria?*

**A**lias quoque auctoritates, &c.] Hæc est secunda pars, & diuiditur in duas partes, in quarum prima ponit obiectiones, & in secunda solutionem.

solutionem *ibi* [His responderi potest] Dubium autem incidit de hoc quod dicitur in prima parte *ibi* [Secunda, per punitionem: vbi etiam fides desit, & cetera] Contra enim est illud Roman. 14. Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et Hebr. 11. Sine fide impossibile est quemquam placere Deo. Fortassis & displicere necesse est: ergo videtur, quod sine fide poena non sit satisfactoria.

**SOLVTIO.** Equiuocatio est in fide: quia fides est virtus qua creduntur inuisibilia propter primam veritatem: & de hac non loquitur hic. Fides iterum est credulitas quædam rationis de aliquo apprehensa, secundum quod dicit Philosophus in 3. de anima, quod opinio iuuata rationibus fit fides: & sic consuevit dici, quod fides est alicuius opinati vel sciti: & sic loquitur hic Ambrosius. Unde sensus est, Si fides, id est, conscientia delicti desit, quia delicta nemo intelligit: poena satisfacit, quia talia Deus aut patientia poenarum indulget, aut reuelat ad confitendum.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod sensus auctoritatis Apostoli est, Omne quod non est ex fide, id est, contra fidem, peccatum est: quia qui facit contra conscientiam, edificat ad gehennam. Ad alia duo dicendum, quod loquitur de fide virtute.

## ARTICVLVS IX.

*An satisfaciens in peccato mortali satisfecerit?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Longe hoc est à ratione, & Ecclesie consuetudine: quæ pro eodem peccato, nisi reiteretur, nulli bis penitentiam iniungit] Videtur enim, quod Ec-

clesia ei non iniungit aliam penitentiam sicut & isti dicunt. Ponamus enim, quod sacerdos iniunxerit alicui, quod iret ultra mare, vel quod daret centum marcas argenti: & perficeret iter, vel daret argentum in mortali peccato, Ecclesia ei non iniungit ut iterum hoc faciat: ergo ipse est absolutus: ergo expleuit penitentiam: ergo non tenebatur hoc facere in charitate.

2 Item, Præcepta Dei non includunt gratiam, ut multi dicunt: quia non præcipitur nisi actus: ergo sacerdos non intendit, quod perficeret penitentiam existens in charitate: si ergo non existens in charitate hoc impleat, videbitur esse absolutus.

**SOLVTIO.** Credimus, quod si aliquis in peccato existens, soluat quod iniunctum est, non oportet, quod postquam penituerit, iterum soluat: sed tamen oportet, quod conteratur, & confiteatur, & satisfaciat de eo quod non fecit iniunctum eo modo quo debuit. Non ergo proprie satisfecit, ut videtur: quia contritio & satisfactio respiciunt peccati dimissionem quantum ad essentiam, pro qua dimissione debet homo fieri gratus Deo: & ideo non possunt fieri sine charitate: sed differunt, quia contritio non solum fit in charitate, sed ex charitate, cum per eam deleatur culpa, ad cuius deletionem exigitur motus liberi arbitrij informatus gratia. Sed licet necesse sit, quod satisfactio sit in charitate, non tamen necesse est quod semper fiat ex charitate. Sed confessio, non respicit dimissionem peccati per se, sed solum dispositionem ad dimissionem culpæ, quia fit ministro Ecclesie, ut cognoscat quanta & quæ sit culpa, ut sic iniungat poenam debitam. Ideo in peccato existens potest soluere debitum, sed non satisfacere: quia solutio tantum respicit quantitatem debiti, sed satisfactio hanc respicit, & adhuc dicit ut fiat secundum voluntatem beneplaciti eius cui fit.

## Quomodo accipienda sunt premissa.

**H**is responderi potest sic, Illud Gregor. pluit Dominus, &c. C Non ad criminis veniam, sed ad operis prauis desertionem referendum est: ut ideo pars ciuitatis dicatur complui, quia ab actu & delectatione peccati cui ante seruiebat, modo cessat: non quod eius veniam habeat. Vocaturque pluuia illa talis contentia qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ Dei id cordi instillatur, ut vel sic paulatim ad penitentiam veniat: vel eo minus à Deo puniatur qui diuturniori delectatione & actu peccati maius sibi accumulasset tormentum. Si vero ad indulgentiam reatus pluuia referatur, Euangelicæ sententiæ contraire videbitur. Si enim propter immisericordiam qua quis proximo suo non miseretur, etiam quæ dimissa sunt, replicantur ad poenam: multo magis quæ nondum sunt dimissa propter odium fraternum ad poenam referuari probantur. Et si ille qui arbiter suæ voluntatis constitutus est, non potest inchoare nouam vitam, ut ait Augustinus, nisi peniteat eum veteris vitæ: quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet, qui odij vetustatem non deposuit? Illud etiam quod Ambrosius ait, Et si fides desit, poena satisfacit, &c. non de

fide intelligitur, qua creditur in Deum, sed de conscientia delicti. Deest enim fides, cum conscientia peccati non subest. Nam cum delicta omnia nemo intelligat, est aliquando in homine peccatum cuius non habet conscientiam. Vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Cum ergo quis flagellatur pro peccato cuius non est conscius, si patienter fert pœnam & humiliter amplectitur, cogitans se forte peccatum habere quod non intelligit, & pro eo puniri à Deo, pœna illa satisfacit & releuat grauatum. Ad hoc autem quod obiicitur de satisfactione illa, si satisfactio non fuit, iterum imponenda est. Si vero iterum imponenda non est, satisfactio fuit: & si satisfactio fuit, veniam impetrauit. Responderi potest satisfactionem ideo non fuisse, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. Est enim satisfactio pœnitentiæ, ut ait Augustinus, peccatorum causas excidere, nec suggestionibus eorum aditum indulgere. Item, Sane qui scelerate viuunt, nec curant talem vitam moreque corrigere, & inter ipsa facinora sua eleemosynas frequentare non cessant: frustra ideo sibi blandiuntur, quia Dominus ait, Date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quam late pateat non intelligunt. Multa enim sunt genera eleemosynarum: quæ cum facimus, adiuuamur. Non solum qui dat esurienti cibum, sitiienti potum, & huiusmodi: sed etiam qui dat veniam petenti, eleemosynam dat: & qui emendat verberem in quem potestas datur vel coercet aliqua disciplina, vel orat ut ei peccatum dimittatur, eleemosynam dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bene præstantur inuitis, quando eorum consulitur utilitati & non voluntati: sed ea maior est qua ex corde dimittimus quod in nobis quisque peccauit. Minus enim magnum est erga eum esse beneuolum qui tibi nihil mali fecit. Illud multo grandius ut tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, semper bonum velis faciasque quod possis. Quod ergo Dominus ait, Date eleemosynam: & omnia munda sunt vobis: itane intellecturi sumus, ut non credentibus in Christum munda sint omnia, si eleemosynas istas dederint? Qui enim vult ordinate eleemosynam dare, à se debet primum incipere, & eam primum sibi dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ: verissimeque dictum est, Miserere animæ tuæ placens Deo. Non ergo se fallant, qui per eleemosynas largissimas fructuum suorum vel pecuniæ impunitatem se emere æstimant, in peccatis permanentes: quæ ita diligunt, ut in eis optent versari. Qui vero diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit animam suam, non est misericors ei, sed crudelis. Diligendo quippe eam secundum seculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vult ei dare eleemosynam per quam fit munda, odiat eam secundum seculum, & diligit eam secundum Deum. Hac eleemosyna, quam sibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad quod hortans Christus ait, Mundate quæ intus sunt. Immundis enim nihil est mundum: sed polluta sunt eorum mens & conscientia, ut ait Apostolus. Immundi vero sunt omnes, quos non mundat fides, qua creditur in Christum: de qua scriptum est, Mundans fide corda eorum. Sed ne istas eleemosynas quæ fiunt de fructibus terræ, respuere

respuere Christus videretur. Hæc, inquit, oportuit facere, scilicet iudicium, & charitatem Dei: & illa non omittere, id est, eleemosynas fructuum terrenorum. Ex his datur intelligi, quod in peccato mortali permanentes, etsi eleemosynas largas faciant, non tamen per eas satisfaciunt: quia inordinate agunt, dum à se non incipiunt. Nec proprie dicitur eleemosyna tale opus, dum sibiipsis crudeles existunt, non placentes Deo. Non ergo dicenda est illa peccati satisfactio, quam quis agit pro vno peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodest ieiunare, & orare, & alia bona agere, nisi mens reuocetur à peccato, & si aliquando conuersus tacitum peccatum sacerdoti fuerit confessus, de vtroque imponenda est ei satisfactio: quia de primo condigne non satisfecit.

## ARTICVLVS X.

An satisfaciens indigeat gratia gratum faciente ut satisfaciat?

**H**is responderi potest, &c.] Hic incipit soluere: & diuiditur in tres partes, in quarum prima soluit secundum suam opinionem: in secunda autem secundum opinionem aliorum, in quibus tamen videtur fuisse. Tertio confirmat solutionem per auctoritates *ibi* [Satis arbitror, &c.] Et subdiuisio harum partium per se patet. Sed incidunt hic quæstiones vtilis & multæ. Et primo de hoc quod dicit *ibi* [Quia ex fonte gratiæ Dei id cordi instillatur] Videtur enim ex hoc quod gratia vel illa gratiæ est in peccatore, adhuc in peccato existenti: & cum habens gratiam possit satisfacere, videtur, quod satisfaciens non indiget gratia gratum faciente ad hoc ut satisfaciat.

2. Item, Hoc videtur à simili, quod etiam sine gratia hoc possit: quia si quis satisfacere debet homini de læsione, & iniungatur ei exilium, vel ieiunium, vel aliquid tale: non requiritur vtrum in statu gratiæ persoluat pœnam, vel non, dummodo soluat eam: ergo videtur, quod similiter est satisfaciendum Deo.

3. Item, Restitutio est pars satisfactionis, & ipsa potest fieri etiam in statu peccati mortalis: ergo & satisfactio. Quod autem restitutio possit fieri in statu mortalis peccati, probatio Luc. 19. de Zachæo qui dicit: Siquid aliquem defraudauit, reddo quadruplum: ergo videtur habere propositum.

4. Item, Leuit. 25. Si attenuatus frater tuus, & vendiderit tibi possessiunculam, &c. Et sequitur, Si autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit inuenire, computabitur fructus ab eo tempore quo vendidit. Sed secundum interlineares ibidem, possessiuncula est conuersatio, quæ venditur diabolo cum homo mortaliter peccat: & computantur fructus satisfactionis ab eo tempore quo vendidit, id est, ab eo tempore quo mortaliter peccauit: ergo satisfactio in mortali peccato, vel cum gratia gratiæ data tantum facta, valere videtur ad deletionem peccati.

*Sed contra.* SED CONTRA supra habitum est, quod opera mortua Deo non placent: & non contingit satisfacere nisi per opera Deo placencia: ergo non

contingit satisfacere per opera mortua: sed extra gratiam non fiunt nisi opera mortua: ergo extra gratiam nulla fiunt opera satisfactoria: ergo nulla satisfactio: ergo, &c.

2. Item, Satisfacere plus est quam mereri: quia mereri non dicit nisi opus dignum vita æterna, & satisfacere dicit hoc & solutionem debiti pœnæ: sed non contingit mereri quod minus est, sine gratia: ergo etiam non contingit satisfacere quod maius est sine gratia.

**SOLVTIO.** Hæc quæstio fere determinata est, vbi quæsitum est de operibus extra charitatem factis, vtrum possint esse opera pœnitentiæ: & ideo hic supponitur quod *ibi* dictum est, scilicet quod opera pœnitentiæ, sicut & cætera opera in quibus quæritur placatio Dei, sint facta secundum voluntatem & acceptionem diuinam: acceptio autem Dei non est in nobis ex nobis, nec in opere nostro ex nobis, vel ex opere nostro, sed potius ex eo quod accepimus ab ipso: & hoc est gratum faciens: & ideo oportet talia opera esse facta in gratia gratum faciente.

**DICENDUM** ergo ad primum, quod cessatio ab actu peccati, ex timore seruilis pronenit qui est donum Spiritus sancti, & ideo dicitur instillatio à fonte gratiæ: & tamen timor seruilis non est gratia gratum faciens, sed dispositio quædam ad ipsam.

**AD ALIUD** dicendum, quod sine gratia non contingit satisfacere, & non est simile: quia dicitur 1. Reg. 16. Homo videt ea quæ sunt in facie, Deus autem intuetur cor: & ideo homini contingit satisfacere secundum faciem, sed non Deo, nisi cor satisfaciens sit reconciliatum Deo.

**AD ALIUD** dicendum, quod restitutio non est pars essentialis satisfactionis, sed præexigitur per modum fundamenti. Vnde cum restitutio est de his quæ fiunt homini, qui iudicat secundum faciem, non semper oportet, quod fiat in charitate. Aliter etiam potest dici, & est alia causa eiusdem, quod restitutio non fit nisi in ablatione rerum corporalium, & cum actus simpliciter corporalis sit, non spiritualis, non oportet talem actum fieri in charitate.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod non intelligitur, quod fructus computetur ex tempore quo peccauit, sed potius sic à die quo vendidit, id est, quo ultimo in venditione fuit. Fuit autem ultimo in vendendo quando ultimo fuit in peccato, post quod tempus non fuit in peccato: quia tunc



tunc incipiebat conuerti: ira scilicet, quod præpositio, cum dicitur à die, notat terminum extra, non intra. Et tunc patet, quod non sequitur, quod possit satisfacere manens in mortali peccato.

## ARTICVLVS XI.

*An oporteat quemlibet satisfacere qui deliquit?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur [Est enim satisfactio penitentiae, ut ait Augustinus, peccatorum causas excidere, &c.] Et queruntur hic tria, scilicet an conueniat satisfacere. Secundo de diffinitione satisfactionis hic posita. Tertio, qualiter opus satisfactionis differ ab aliis partibus penitentiae, scilicet opere confessionis, & compunctionis. Ad primum sic proceditur: satisfactio: quod patet: quia hic qui satisfacit læso, mensurat hoc quod facit ad quantitatem læsionis quam intulit, & similiter ille qui satisfacit Creatori. Ergo satisfacere non est nisi æquale impendatur damno vel læsioni, & ingratiudini Dei quam infert peccando: ergo nullus potest satisfacere.

1. Item, Magis tenetur satisfacere quædam maiestatem regis vel principis, quam qui lædit æqualem sibi: ergo in infinitum magis tenetur qui offendit infinite altiore maiestatem, quam sit regis vel principis: sed quilibet peccans mortaliter offendit infinite altiore maiestatem, quam sit regis vel principis: ergo in infinitum tenetur: sed constat, quod non potest soluere infinitum: ergo non potest satisfacere.

2. Item, Isa 64. Omnes iustitiae nostrae sicut pannus mensuratur. Ergo non sunt satisfactoriae: & non possumus aliter satisfacere nisi operibus iustitiae: ergo cum illa non habeamus, videtur quod satisfacere non possumus.

3. Item, Si aliquis duas habet rationes debiti, scilicet quod sit seruus qui nihil potest possidere nisi nomine & iure domini, & ita contraxerit mutuum ab eodem, vel alio: si totum quod habet debet soluere pro vna debiti ratione, non potest aliud soluere debitum: sed sic est de quolibet homine: quia ipse ex conditione naturae debet Deo quicquid est, & quicquid potest: ergo pro peccatis non habet quod reddat: sed omnis satisfaciens aliquid reddere debet: ergo nullum hominem contingit satisfacere pro peccatis.

**Sed contra:** Osee 14. Omnes aufer iniquitatem, & accipe bonum: & reddemus vitulos laborum nostrorum. Ergo contingit reddi: ergo satisfacere.

2. Item, Matth. 18. Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

**Solutio.** Dicendum, quod duplex est satisfactio, scilicet secundum æquale iuris, & secundum arbitrium eius cui facta est iniuria. De prima satisfactione non contingit satisfacere Deo ab aliqua creatura pura: sed de secunda contingit, quia contingit Deo soluere pro peccato quod exigit à nobis. Vnde Michæ 6. Quid dignum offeram Domino, &c. Et sequitur. Indi-

cabo tibi o homo quid sit bonum, & quid, &c. Et per hoc patet solutio ad duas rationes primo inductas, quæ procedunt ac si satisfactio pro peccatis sit secundum æquale iuris quod mensurat inter damnum illatum, siue inter iniuriam patientis & agentis.

**Ad aliud** dicendum, quod iustitiae nostrae dupliciter considerantur, scilicet in comparatione ad nos, & in comparatione ad gratiam informantem quam habemus à Deo. Et primo modo humiliando dicitur Isaías 64. quod vniuersae iustitiae nostrae sunt sicut pannus mensuratur: quia multi sunt defectus nostri. Secundo autem modo considerata opera nostra sunt Deo accepta.

**Ad aliud** dicendum, quod licet totum debeamus quod sumus & possumus ratione conditionis, non tamen totum hoc exigit Deus à nobis quod debemus iure stricto: & ideo secundum suum arbitrium possumus satisfacere etiam de peccatis.

## ARTICVLVS XII.

*An diffinitio satisfactionis sit bona?*

**S**ecundo queritur de diffinitione hic posita: & queritur primo, quid dicatur hic causas excidere? Dicit enim Augustinus, quod peccatum non habet causam, & cuius non est causa, illius non contingit excidere causam: ergo nihil videtur esse quod dicitur in litera.

2. Item Dionysius, Peccatum est incausabile & involuntarium & infensibile & pigrum. Et ex hoc sequitur idem quod prius.

3. Præterea, Si non fiat vis in hoc: sed dicitur, quod voluntas deficiens est causa peccati: videtur, quod adhuc nihil sit quod dicitur: quia satisfacere est actus & opus satisfaciens: excisio autem voluntatis deficiens, non est opus satisfactionis, sed solius Dei, cuius est conuertere voluntatem: ergo satisfacere non est causas peccatorum excidere.

4. Item, Causa peccati est quæ tenet peccatum in anima: ergo fortius est adhærens, quam peccatum ipsum: sed peccatum non soluitur nisi à Deo: ergo nec causa peccati: ergo hoc non est opus satisfaciens.

5. Item, Hæc causa quæ exciditur, est causa peccati: sed dicitur Boëtius, quod causa est ad cuius esse sequitur aliud: ergo existente causa peccati in anima, existit peccatum in eadem: sed non contingit satisfacere eum qui est in peccato, ut prius habitum est: ergo non contingit satisfacere eum qui est in causa peccati: ergo satisfaciens non contingit excidere causas peccatorum.

6. Item, Causa ista peccatorum excidenda de qua loquitur diffinitio: aut est coniuncta, aut remota. Si coniuncta sit: tunc existente causa inest peccatum in anima, ut iam probatum est. Si remota: sed hoc est voluntas naturalis hominis, vel liberum arbitrium flexibile in malum: ergo contingit naturalem voluntatem excidere per opus satisfactionis, quod est omnino absurdum.

7. Præterea, Alia via disputandi videtur, quod male sit diffinitio tradita: quia satisfactio respicit læsionem, vel iniuriam alteri illatam: ergo debet diffiniri

diffiniri per comparisonem ad iniuriam illam restituendam per rigorem iuris vel arbitrium voluntatis eius cui illata est iniuria: sed hoc non fit hic, sed potius diffinitur secundum id quod facit penitens in satisfactione: ergo male diffinitur.

8. Præterea, Causa peccati in homine fomes est: & ille non extinguitur in hac vita: ergo non contingit causas peccatorum excidere: sed contingit satisfacere, ut prius habitum est: ergo satisfacere non est causas peccatorum excidere.

**Quæstio 2.** **U**terius queritur de altera parte diffinitionis quam ponit, cum dicit, Nec suggestionibus eorum aditum indulgere. Cum enim satisfactio sit pro peccato præterito: suggestionis autem aditus expectetur in futurum, videtur quod hoc secundum non sit de essentia satisfactionis: ergo male ponitur in diffinitione eius.

2. Item, Suggestio videtur esse idem quod causa peccati: ergo idem bis ponitur in diffinitione eadem.

3. Item, Ex hac vltima parte sequi videtur error qui condemnatus est in diffinitione præcedenti, scilicet quod ille qui suggestioni peccati dat aditum, non satisfacit: sed ille qui post penitentiam, incidit in peccatum, suggestioni peccati dat aditum: ergo non satisfacit: ergo non penitet: quia satisfactio est pars penitentiae.

**Quæstio 3.** **U**terius queritur quia Anselm. videtur dare aliam diffinitionem satisfactionis in libro. Cur Deus homo, sic dicens: Satisfacere Deo est debitum honorem impendere: ergo videtur, quod hic male diffinitur.

2. Item, De diffinitione Anselmi obiicitur: quia non est conuertibilis: constat enim, quod innocens seruans mandata Dei, debitum honorem Deo impendat: & tamen non satisfacit: ergo non est bona diffinitio Anselm.

3. Præterea, In 4. ethic. dicitur, quod magnanimitatis est honorem sibi & aliis impendere: ergo hoc non est satisfactio.

4. Item, Primo ethic. dicitur, quod honor queritur propter virtutem, & præcipue ab his qui noscunt virtutem eius quem honorant: ergo & impeditur in testimonium virtutis: sed satisfactio est recompensatio peccati: ergo videtur, quod male diffinitur per impensionem honoris.

**Solutio.** Dicendum, quod satisfactio tripliciter potest diffiniri, scilicet secundum substantiam, ut satisfactio sit damni vel iniuriae illatae recompensatio secundum iudicium & iuris ordinem, vel arbitrium eius cui iniuria est illata. Diffinitur etiam quandoque secundum quod est pars sacramenti penitentiae, quod est medicina peccati actualis: & sic diffinitur per medicamentum vulneris quod facit in satisfaciens, & hæc est propria diffinitio ipsius in tractatu isto: & ideo sic diffinitur in litera. Sanatur enim vulnus per illud quod causæ peccatorum exciduntur, & non indulgetur vltius aditus suggestioni: & ideo sic inducitur hic illa diffinitio. Tertio diffinitur in comparatione ad finem: cum enim Deum nec ledere nec damnificare possumus, peccando ei honorem debitum subtrahimus: & hoc sine satisfaciens, ut debitas ei honor, & prius subtrahatur restituatur: & sic ab Anselm. diffinitur: & ex illa diffinitione

extrahitur quasi veritas totius huius questionis.

**Ad primum** ergo dicendum, quod causa peccati dicitur collecta ex tribus, scilicet libidine incensa per peccati actum & consuetudinem, & reliquiis peccati præteriti, & occasionibus peccandi, ut sunt locus, societas, tempus, & huiusmodi. Voluntas enim affecta his tribus peccat, licet non necessario: quia cogi non potest, ut statim parebit infra in hac eadem solutione. Quod autem dicit Augustinus, quod peccatum non habet causam, intelligendum est, efficientem, quæ vniuoce vel æquiuoce agendo det ei essentiam in eo quod malum est, sicut videmus calidum cum calefacit, vniuoce actione dare suam essentiam secundum speciem eandem calefacto: & calidum cum arefacit, extrahendo humidum, æquiuoce actione inducit ariditatem, quæ est essentia quædam. Sed priuationes non habent essentias. Vnde nihil est causa efficiens cæcitatibus: quia cæcitas cum non sit essentia aliqua, à nullo recipit essentiam: & ita est de malo in eo quod malum, & de peccato in eo quod peccatum. Sed tamen actus peccati sub deformitate habet causam partim efficientem, & partim deficientem, sicut notatur supra secundum librum. Hæc autem causa coniuncta cum tribus dictis inclinatur ad bonum commutabile, & per consequens auertitur à Deo, & sic efficitur causa peccatorum. Per hoc patet solutio secundum.

**Ad aliud** dicendum, quod solus Deus per auersionem à culpa, conuertit voluptatem: sed tamen adhuc manet ligata prænominatis tribus: & hæc soluuntur satisfactione per consuetudinem boni.

**Ad aliud** dicendum, quod duplex est causa, scilicet quæ est per modum priuationis formæ: quia peccatum formalem causam non habet in quantum peccatum est: & hæc est auersio voluntatis ab incommutabili bono: & hanc excidit Deus. Sed causa prædictæ quæ sunt per modum inclinantium, & quasi quædam infirmitates ex peccato relictæ, sunt penæ potius, & non causæ: & ideo illas potest homo excidere.

**Ad aliud** dicendum, quod dictum Boëtij intelligitur de vera causa: sed peccatum non habet vere causam: sed sunt quædam inclinancia ad ipsum, & illa large dicuntur hic causa. Et per hoc patet solutio ad sequens.

**Ad aliud** dicendum, quod non intelligitur de causa coniuncta & propria, sed potius de remota: & hæc est duplex, scilicet remotissima, & hæc est sola voluntas: & propinquior, & hæc est voluntas affecta & inclinata tribus quæ dicta sunt. Et ideo illa per contrariam consuetudinem boni, satisfactione sunt excidenda.

**Ad aliud** dicendum, quod diffinitur hic satisfactio prout est pars medicinalis sacramenti penitentiae: & ratio huius supra dicta est: sed modo quo procedit obiectio, diffinienda est à legibus, vel ethico, vel politico: hoc autem signum est, quod opus satisfactionis iniungitur per contrariam eius, per quod magis in peccatore fuit occasio peccati, ut lasciuio letanium, superbo oratio, & avaro elemosyna: quia, sicut dicit Beda, non sanat oculum quod sanat calcaneum, nec è contra.

**Ad aliud** dicendum, quod licet fomes non possit excidi in toto in hac vita, debilita-

ri tamen potest & sopiri: & hoc sufficit excisioni.

Ad quæ-  
stiones  
iam 1.

AD ID quod ulterius queritur de secunda parte diffinitionis, dicendum, quod licet peccatum sit futurum de quo est suggestio: tamen causa trahens ad ipsum est præsens in subiecto, & hoc respicit satisfactionem, ut dictum est. Vel dicatur melius, quod non indulgere aditum suggestioni refertur ad fundamentum satisfactionis: & hoc secundum propositum, ut scilicet non proponat ulterius consentire diabolo: & secundum hoc ponitur in diffinitione satisfactionis: quia, ut dicit Gregor. sicut omnia medicamenta nihil valent ad sanandum vulnus, quamdiu ferrum infixum fuerit, nisi extrahatur: ita omnia beneficia nihil proderant, nisi ipsam peccatum relinquatur. Unde ita cadit in diffinitione satisfactionis sicut penitentia: quia sine ipso non potest esse satisfactio, licet non sit de substantia ipsius.

AD ALIUD dicendum, quod suggestio refertur ad rem nonem, sed causa peccati ad hominem, secundum tria trahentia quæ supra dicta sunt. Sicut enim dicit Augustinus in 12. de Tri. Peccatum quandoque est à carne, & quandoque ab homine: & sic patet, quod non est idem peccatum, & suggestio, & causa peccati.

AD ID quod obiicitur de Ansel. patet solutio, qualiter accipiatur diffinitio diffinitionum.

Ad quæ-  
stiones  
iam 2.

AD ID autem quod obiicitur contra diffinitionem Anselmi, dicendum quod debitum multiplex est, sed hic distinguimus triplex. Debitum scilicet ex commisso: sicut debet accipiens dona Dei ut lacretur in eis, & reportet luctum ex eis. Est etiam debitum ex dimisso, sicut debitor est, cui malum datum est: sicut dicitur Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Tertium est debitum ex peccato: & hoc quasi ex damno illato: & hoc est debitum quo tenetur penitens in satisfactione: & in tali significatione accipitur in diffinitione Ansel. & ideo non omnis seruans mandata, debitum in hac ratione impendit Deo.

AD ALIUD dicendum, quod magnanimitas hoc modo quo est simpliciter, magis quo virtus est digna, attendit honorem: sed restitutio iusta attendit honorem, quatenus restituit honoris partitionem per peccatum.

AD ALIUD dicendum, quod honor ab honorante debetur virtuti & virtuoso: & ideo à nobis debetur Deo: nihilo minus tamen habet etiam rationem satisfactionis ista honoris exhibitio, in quantum imperatur à iustitia, quæ est directiva damni siue iniuriæ illatæ, de qua loquitur Philosophus in 5. Eth. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIII.

Quomodo differt opus satisfactionis ab aliis operibus penitentia?

Tertio queritur, Qualiter differt opus satisfactionis ab aliis operibus penitentia, scilicet confessionis, & compunctionis? Videtur enim, quod in nullo. Vnumquodque enim istorum trium satisfacit pro peccato: ergo vnumquodque horum trium est opus satisfactionis.

2 Item, August. & habetur infra in litera:

Multum satisfactionis obrulic qui erubescitiam dominans, eorumque fecit, nihil nuntio Dei negauit. Ergo confessio non distinguitur à satisfactione, ut videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quod satisfactio non dicitur hic omne illud quod soluit culpam aliquo modo, vel poenam debitam culpæ: sed illud tantum quod iniunctum est & taxatum vi clauium, & per arbitrium sacerdotis: illa enim poena voluntaria est simpliciter, & ordinata secundum quantitatem delicti. Sed in contritione, & confessione, sunt poenæ, scilicet dolor in contritione, & pudor in confessione, quæ sunt poenæ ex natura corrupta iniuriæ pro peccato, nec taxantur, nec limitantur secundum tempus certum, sed quanto maiores sunt, tanto est melius: dummodo discretum & rationale sit obsequium. Ideo licet per eas expietur peccatum, tamen non proprie satisfactorie sunt secundum iudicium & arbitrium fori confessionis. Et ideo hæc pars quæ est satisfactio, distinguitur ab aliis. Præterea, Dolor in contrito, & pudor in confitente, non dicunt nisi poenam intus: sed in satisfactione est extra in conspectu Ecclesiæ: & ideo totus homo tunc punitur, quia poena interior manifestat se in exteriori. Et quia totus homo tunc habet poenam, propter hoc (ut quidam dicunt) magis dicitur satisfactio. Sed prima solutio melior est: quia, sicut habitum est, satisfactio respicit iudicium arbitrij voluntatis diuinæ. Per hoc patet responsio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod beatus Augustinus large sumit satisfactionem pro omni poena quæ portatur pro peccatis, siue sit iniuncta, siue non: sed satisfactio proprie sumpta, non pro tali poena accipitur.

EXPOSITIO TEXTVS.

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi: Date elemosynas: & ecce omnia munda sunt vobis, &c. In hac enim parte est magna questio de elemosyna, quam diuidemus in partes propter literam. Et hic queremus sex articulos, scilicet in quo genere sit elemosyna, quid sit, & vtrum sit in præcepto vel in consilio: Vbi etiam determinabitur ad quod præceptum reducatur, & qualiter distinguitur ab aliis partibus satisfactionis: & vtrum magis consistat in voluntate interiori, vel in dato exteriori, siue in quantitate dati exterioris. Et sexto, vtrum elemosyna possit esse sine compassione, vel compassio sit ei essentialis? Hæc enim sex queruntur de elemosyna secundum se. Postea autem procedendo in litera queremus de elemosyna secundum tres alias considerationes, scilicet ex parte dantis, & dari, & eius cui danda est.

ARTICVLVS XIV.

An elemosyna sit in genere virtutis?

Queritur ergo primo de genere elemosynæ, vtrum sit in genere virtutis? Videtur enim quod sic: dicit enim Commentator super 4. Eth. quod proprium virtutis est, quod actus eius est laude dignus: & hoc trahitur de primo Ethic. ex textu: sed actus elemosynæ laudabilis est: ergo est actus virtutis: ergo elemosyna est alicuius actus virtutis.

2 Item,

2 Item, Consuevit dici ab omnibus, quod actus virtutis est super quem cadit præceptum diuinum. Et hoc ab auctoritate habetur in 5. ethic. ex textu, & in commento, vbi distinguitur inter iustum legale, & iustum virtutis iustitiæ specialis. Constat autem, quod præceptum est de danda elemosyna: ergo est actus alicuius virtutis.

3 Item, Fere ab omnibus supponitur, quod illud quod est meritorium, est actus alicuius virtutis: sed constat, quod actus elemosynæ est meritorius: ergo elemosyna est actus alicuius virtutis.

4 Item, Id quod operatur ad vitij expulsionem, habet contrarietatem ad vitium: hoc autem facit elemosyna, ut dicitur Luc. 11. ergo elemosyna habet contrarietatem ad vitium, vel vitij actum: sed nihil habet contrarietatem huiusmodi, nisi virtus vel actus virtutis: ergo elemosyna est actus alicuius virtutis.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA hoc obiicitur sic: Omne gratuitum bonum & virtutis, exemplarem habet in Deo virtutem: sed elemosyna non habet: ergo elemosyna non est opus alicuius virtutis. Probat autem prima ex hoc quod virtus perfectissimum bonum est: & hoc non est tollendum perfectissimo & summo bono. Secunda autem probatur ex hoc quod in quo non est passio, in eo non est compassio: & elemosyna est cum compassione: sicut ostendit suum nomen: & hoc supponitur, & probatur supra. In Deo autem nec est passio, nec compassio.

2 Item, Tria sunt in anima, scilicet passiones, potentia, & habitus, ut dicit Philosophus. Virtus autem in genere habitus est, & non passionis: ergo quod est in genere passionis, non est virtus: sed compassio ex qua procedit actus per quem notatur elemosyna, in genere est passionis, sicut ostendit suum nomen: ergo elemosyna est actus iustitiæ passionis: ergo non est actus alicuius virtutis.

Quest.

SED TVNC ulterius queritur de elemosyna in specie, cuius dicitur esse virtutis? Et videtur, quod sit iustitiæ: quia Matth. 6. super illud, Cum facis elemosynam, &c. dicit Gloss. interlinearis. Elemosyna est pars iustitiæ.

2 Item, Omne satisfactorium reducitur ad virtutem cuius est satisfacere: sed elemosyna est satisfactoria; ut in litera dicitur: ergo reducitur ad virtutem cuius est satisfacere: hæc autem est iustitia: ergo elemosyna est actus iustitiæ.

SED CONTRA videtur, quod sit actus misericordie, quod elicitur ex suo nomine: quia dicitur ab elio, quod est misericordia, siue miseria: quia miseriam alienam facit suam. Hoc autem est misericordie: ergo elemosyna est actus misericordie.

2 Item, Super illud Psalm. Tota die miseretur dicit Glossa: Elemosyna à misericordia incipit, & postea manum aperit: ergo mouens ad actum elemosynæ est misericordia: non ergo est actus iustitiæ. Si dicas, quod est actus vtriusque: quia misericordia est pars iustitiæ: hoc non videtur: quia Matth. 5. beatitudo iustitiæ sequestratur à beatitudine misericordie. Dicit enim postea, Beati misericordes: & prius dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt, &c. Ergo sunt virtutes diuersæ: ergo quod est actus vnus, non est actus alterius.

VIDETUR autem alicui, quod sit actus pietatis. D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

ratis: quia 1. ad Tim. 4. dicitur, quod pietas ad omnia valet. Et exponitur de elemosyna. Cum igitur pietas nec sit misericordia, nec iustitia, videtur, quod elemosyna, nec sit misericordie, nec iustitiæ actus.

SOLVTIO. Dicendum, quod elemosyna est actus virtutis, quæ est misericordia, ut patet: licet quidam aliter dicant, quorum non possum intelligere rationem.

AD PRIMAM ergo partem questionis respondendum videtur, quod primæ rationes verum concludunt: licet quædam quoad vim inferendi habeant calumniam: quia non est vniuersaliter verum, quod id quod habet laudem, sit opus virtutis: sed de hoc alius erit sermo.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod virtutes diuersimode habent exemplar in Deo: est enim in virtute quoddam perfectum, & quoddam imperfectum, quod est virtutis in quantum est in natura imperfecta, & euacuabile est ab ipsa; quando natura imperfecta transit ad statum perfectionis: sicut patet in fide, in qua ipsa visio perfecta est, & modus visionis imperfecta, & secundum visionem habet exemplar, & non secundum speculum & ænigma. Ita dico hic, quod elemosyna & misericordia ratione subuentionis miserie, habent perfectionem: sed compassionem habent ex parte deficientis nature & passibilis quam perficiunt. Et ideo secundum subuentionis rationem habent exemplar, quia Deus præcipue miserie subuenit, sed non ratione compassionis quæ perfectissimæ nature non conuenit. Et hoc est quod dixerunt antiqui Doctores nostri, quod misericordia in Deo sonat effectum, non affectum.

AD ALIUD dicendum, quod licet virtus non sit passio, sed habitus, est tamen virtus moralis circa passiones vel operationes, ut dicit Philosophus. Et ideo nihil prohibet actum virtutis esse in passione, licet primum motuum sit habitus. Et ita dicendum hic videtur, quod habitus quidam est qui mouet ad bene compatiendum: & ulterius ad dandum ei cui compatimur, quæ datio est cum aliqua passione, licet non sit ex ipsa sicut ex primo mouente ad actum.

Aliquæ

AD SECUNDAM partem questionis dicendum est, quod est opus misericordie: sed sicut nos ante in precedenti distinctione notauimus, actus qui est vnus virtutis per se & proprie, quem vocant antiqui Magistri elicitum, potest esse alterius vt imperantis: & sic potest esse iustitiæ vel pietatis. Iustitiæ quidem erit, sicut dans dat de superfluo, considerando quod superfluum potius est dispensator pauperum, quam dominus. Et considerando ex parte pauperis, quod licet sit pauper rebus, tamen habet vicem Christi in accipiendo, qui vniuersorum est Dominus: tunc enim dat vt dispensator pauperi, qui habet rationem patroni, in eo quod accipit vice Christi: sicut dicitur Mat. 25. Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Pietatis autem induit rationem, quando aliquis dat motus ex hoc quod pauper est in eadem natura nobiscum, vel imagine diuina, sicut & nos: quia politica pietas est beneuolentia in eos qui eadem natura coniuncti sunt, vt dicit Tullius. Pietas autem gratuita, est beneuolentia in eos qui eadem imagine diuina nobiscum insigniti sunt. Et per hoc patet solutio ad omnia querita.

A 2 ARTICV

## ARTICVLVS XV.

*An eleemosyna sit bene diffinita?*

Secundo queritur, Quid sit eleemosyna? Constat autem diffiniri eleemosyna à Magistris sic, Eleemosyna est opus in quo datur indigenti ex compassione propter Deum. Sed contra diffinitionem sic obicitur, Nemo dat sibi ipsi: sed eleemosynam impendit aliquis sibi ipsi: ergo eleemosyna non est opus in quo datur indigenti. Probat autem prima ex ratione dandi. Secunda vero scribitur Eccli. 30. Miserere animæ tuæ placens Deo. Et à Gregor. Qui misereri vult proximo suo, à se trahat originem miserendi.

ITEM videtur, quod non semper eleemosyna sit opus. Quandoque enim non habet aliquis dare: & dat compassione: ergo videtur, quod tunc nihil est ibi opus operatum: & hoc vocatur hic opus: ergo eleemosyna non est semper opus, ut videtur. Quod autem opus operatum intelligatur esse eleemosyna, patet ex communi vsu loquentium, qui rem acceptam propter Deum & ex indigentia vocant eleemosynam.

VLTERIUS videtur, quod non semper procedat ex compassione. Dicitur enim 2. Corinth. 9. Hilaritatem dantem diligit Deus. Et loquitur de dantibus eleemosynas: ergo magis procedit ex hilaritate, quam ex compassione: ergo etiam magis per hilaritatem est diffinienda.

2 Item, Ponatur, quod aliquis det quidem libenter sicut liberalis vel magnificus, & tamen non habeat compassionem. Constat, quod ille dat indigenti propter Deum: ergo eleemosynam dat: & tamen non procedit ex compassione: ergo compassio non est substantialis eleemosynæ: ergo non est per ipsam diffinienda.

ITEM obicitur de hoc quod dicit, Indigentibus non enim semper datur indigentibus, sed etiam aliis: sicut patet in clericis, qui nihil indigentes, tamen eleemosynas accipere non cessant, & continentur, quod illæ dationes eleemosynæ sunt: ergo videtur, quod eleemosyna non semper est datio quæ sit indigenti.

VLTERIUS obicitur, de hoc quod dicit, Propter Deum: finis enim non est essentialis causa rei: sed propter Deum, dicitur finem: ergo non dicitur causam essentialem: ergo non debet poni in diffinitione.

2 Item, Sit quod aliquis det ex compassione naturali, probatur, quod datio illa sit eleemosyna: quia eleemosyna dicitur ab eo quod est misereri, & mox aqua, quæ passionem vel compassionem significat ex parte accipientis, & ex parte dantis: totum autem quod est ex nomine isto, est in diffinitione ista, Eleemosyna est datio quæ sit indigenti ex compassione: ergo superfluit quod apponitur propter Deum.

Solutio.

SOLVITIO. Dicendum, quod eleemosyna bene diffinita est modo prædicto, secundum quod proprie accipitur. Et est diffinitio quæ inuenitur in scriptis doctorum Magistrorum qui præcesserunt nos in scientia ista. Dicitur enim eleemosyna communiter & proprie. Communiter vocatur quælibet subuentio miseri eleemosyna: & sic homo quando subuenit sibi, facit eleemo-

synam, & quando etiam subuenit alij quocunque modo. Sed proprie vocatur eleemosyna datio boni alicuius temporalis, vel spiritualis, quod impenditur proximo indigenti propter Deum, in quam proprie tendit compassio: quia compassio est quasi cum alio passio, sicut dicitur Eccli. 18. Misericordia hominis circa proximum suum.

DICENDUM ergo ad primum, quod proprie homo non dat sibi, nec eleemosynam impendit sibi. Ad id autem quod inducitur ad probandum de Ecclesiastico, dicendum quod in illa auctoritate, & litera beati Gregorij, tangitur ordo effectuum misericordiarum: quia sicut caritas in effectu & affectu habet ordinem, ita etiam habet misericordia, ut scilicet non alij sic intendat ut se negligat: nihilominus tamen quia eleemosyna datio quædam est, quæ sibi proprie non fit: ideo eleemosyna proprie circa proximum fit, & non circa seipsum, licet in dando obseruandus sit ordo, quod homo proponere se debet proximo indigenti.

AD ALIUD dicendum, quod eleemosyna proprie opus est operatum, & non operans. Hoc patet ex quodam verbo quod scribitur à Philosopho in principio ethic. ubi distinguit artes, eo quod in quibusdam finis est opus, & in quibusdam operatio, sicut in musicis: in eleemosyna autem non laudatur datio propter dantem, sed potius datum: non enim præcipitur propter opus operans, sed potius propter opus operatum.

AD OBJECTVM autem contra hoc, dicendum quod ille qui vult dare, & non dat, non facit eleemosynam proprie: sed tamen habet meritum dantis eleemosynam propter completam eius voluntatem. Sicut dicitur 2. Corinth. 9. Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet.

AD HOC autem quod ulterius obicitur contra id quod dicitur ex compassione, dicendum quod eleemosyna semper est ex compassione miseris quæ mouet ad dandum: sed ex compassio sensibilis multum, & compassio voluntatis, scilicet velle non esse miserum, siue dissensus miseris quam patitur pauper.

AD ID autem quod contra obicitur, dicendum quod hilaritas hæc intelligitur quæ non aufert tristitiam danti per auaritiam dati: sunt enim auari in quibus tristitia alienandi datum, aufert compassionem: & sunt in quibus pugnat tristitia alienandi cum compassione, sed tamen vincit compassio: & sunt in quibus non sentitur tristitia propter compassionem: & isti sunt laudabilissimi, qui etiam gaudent dando: & de his loquitur Apostolus. Vnde hilaritas est bona conditio dantis: non tamen est de substantia eleemosynæ proprie.

AD ALIUD dicendum, quod opus liberalis vel magnifici non proprie est eleemosyna, licet discernant cui dandum, & quando, & quantum, ut dicitur 4. ethic. quia non attendunt nec mensurant datum secundum exigentiam & propter Deum: vnde bene concedo, quod sic dans, non facit eleemosynam nisi materialiter loquendo.

AD ALIUD dicendum, quod eleemosyna clericis datur ut ministris pauperum, & dispensatoribus

toribus eleemosynarum: & ideo quod datur eis, per eos pauperibus mittitur: ipsi autem videant, quod fideliter dispensent.

AD ALIUD dicendum, quod aliter est in moralibus actibus, & aliter in aliis: in aliis enim finis quandoque non est de essentia, sed in moralibus præcipue denominatio est à fine, & ideo est de essentia.

AD ALIUD dicendum, quod qui non dat propter Deum, non meretur, & ideo non dat eleemosynam proprie: quia eleemosyna est opus meritum vite æternæ, si fit in caritate: aut vicinitatis ad gratiam, si fit in mortali peccato, sicut in hac eadem distinctione erit questio, quando agitur, ad quid valent opera facta in mortali. Est tamen opus laudabile dare etiam ex compassione naturali, & significat naturam de facili inclinabilem in bonum.

## ARTICVLVS XVI.

*An eleemosyna sit de precepto, vel consilio? & si de precepto, sub quo?*

Tertio queritur, Vtrum sit in precepto, vel in consilio? & hic tria simul queremus, scilicet vtrum sit in precepto, & in quo precepto, & qualiter obliget? Videtur autem, quod sit in precepto. Luc. 11. Quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Ibi Gloss. quod necessario victui & vestimento superest, date pauperibus, vel do consilium, & cetera. Ergo vult, quod superfluum dare sit preceptum.

2 Item, Matth. 6. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua: dicit Gloss. Conscientiæ facienti eleemosynam pro precepto adimplendo miscet se laudis appetitio. Ex hoc iterum accipitur, quod sit preceptum.

3 Item, Luc. 3. Qui habet duas tunicas, det non habenti. Gloss. de duabus tunicis diuidendis datur preceptum.

4 Item, Ambros. Pisce fame morientem: si non paueris, occidisti. Ergo est in precepto.

5 Item, Omne hoc est in precepto, sine quo non est salus: sed sine donatione eleemosynarum ei qui potest dare, non est salus: ergo dare ei qui potest dare, est in precepto. Probatio mediz. Gregor. Minus proximum amare conuincitur, qui cum eo in necessitate ea etiam quæ sunt necessaria, non partitur.

6 Item, Ioan. 3. Qui habuerit substantiam huius mundi, &c.

7 Item, Hoc accipitur ex Matth. 23. ubi Dominus pro ratione iustæ condemnationis iniquorum allegat, quod eleemosynas non dederunt: consilium autem non impletum, non damnatur ergo si eleemosyna esset in consilio tantum, non propter retentionem eleemosynarum Dominus impios condemnaret, ut videtur.

8 Item, Isa. 58. Requirit Dominus hoc à populo dicens, Frange esurienti panem tuum, &c. Et subiungit, Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet, & huiusmodi. Constat autem, quod si esset consilium tantum, non impediret exauditionem.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

9 Item, Tob. 4. iniungit hoc Tobias filio suo tanquam necessarium ad salutem.

10 Item, Daniel. 4. hoc dicit Daniel necessarium ad regis penitentiam. Ergo est de necessariis ad salutem: ergo est in precepto.

SED CONTRA videtur, quod sit tantum in consilio. Luc. 3. Interrogauerunt eum turbæ, &c. ubi dicit Gloss. interlinearis, Ex verbis Ioannis terrore concussi, consilium quantum ad Ioannes respondit, quod eleemosynas intenderent: ergo respondit consulendo: ergo eleemosyna est consilium, ut videtur.

2 Item, Proprium iuste possidet: ergo si retineatur, nulli fit iniuria: ergo nec pauperi: ergo nec tenetur aliquis dare pauperi ex precepto: ergo, &c.

VLTERIUS queritur, Si est in precepto, sub quo precepto incidat? Videtur autem quod sub negatio propter dictum Ambrosij supra inductum, Pisce fame morientem, &c. ergo reducitur ad preceptum quod est, Non occides: ergo negatiuum.

2 Item, Omnis illicita acceptio & retentio reducitur ad hoc preceptum, Non furaberis: sed non dare eleemosynam est illicita retentio: ergo reducitur ad illud: sed hoc est negatiuum ergo, &c.

SED CONTRA hoc est quod cum dicitur, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Dicit August. quod nomine parentum intelligitur hic generaliter proximus: & per honorem intelliguntur tria, scilicet reuerentia, & subuentio corporalis, & subuentio spiritualis. Sed eleemosyna est subuentio proximi, corporalis, vel spiritualis: ergo reducitur ad illud preceptum: & hoc est affirmatiuum: ergo reducitur ad preceptum affirmatiuum.

2 Item, Ab omnibus fere dicitur, quod precepta negatiua obligant semper & ad semper: sed dare eleemosynam non obligat semper & ad semper, sed pro loco & tempore: ergo non reducitur ad preceptum negatiuum.

SED TUNC queritur, Qualiter obligat hoc preceptum? aut enim obligat tunc quando apparent signa, quod aliquis deuenit ad necessitatem

extremam nisi subueniatur ei: aut tunc primo quando apparent signa extremæ necessitatis. Si primo modo: contra hoc videtur esse, quod in omnibus pauperibus apparent signa, quod non sufficiant sibi: sed hæc sunt deueniendi in extremam necessitatem: ergo omnibus pauperibus à quolibet aliquid habente ultra hoc quod sibi sufficit, est subueniendum: & si non fecerit, est omissio mortalis, quod graue est dicere. Si autem secundo modo: contra hoc est, quod homo non est in extrema necessitate, nisi quando non habet aliud quid faciat, si ille non subuenit: & hoc nunquam apparet alicui, quia semper est talis status probabilis, quod si ego non subuenio, tamen alius subueniet: ergo videtur, quod nunquam erit tempus illud in quo tenetur aliquis subuenire: & hoc est infortunium dicere.

SOLVITIO. Dicendum, quod dare eleemosynam dupliciter consideratur, scilicet ex parte dantis, & accipientis. Ex parte dantis dupliciter, scilicet ratione superfluum, & ratione necessarium. Si ex parte dantis ratione superfluum consideratur, tunc est preceptum: si autem ex

parte dantis ratione necessarium, tunc est consilium. Quæ autem sunt superflua, & quæ necessaria, hic breuiter dicimus: quia infra erit in quaestione, scilicet quod superflua sunt, quibus ablati adhuc potest conferuari domus & familia & exerceri negotium & officium licitum ipsius personæ: & hoc secundum æstimationem sapientis & boni viri. Necessarium autem est, quo ablato hæc commode fieri non possunt. Similiter ex parte accipientis consideratur dupliciter. Aut enim apparent signa deueniendi in extremum defectum, nisi aliquid det, aut non. Si apparent, tunc præceptum est dare etiam de necessario. Dico autem necessarium, ut prius, non sine quo non est vita, sed sine quo commode non potest manuteneri domus & exerceri officium congruum personæ. Si autem non apparent talia signa, tunc est consilium dare. Dicendum ergo ad primum in contrarium, quod illa auctoritas interlinearis de Luca, non probat, quod sit consilium, nisi in casu, & quædam elemosyna, ut dictum est.

Ad quaestiones  
11.

AD ID autem quod vterius queritur, Ad quod præceptum reducatur? utrum ad affirmatiuum, vel ad negatiuum? Dicendum, quod in affirmatiuum, & secundum quod fit de superfluo, reducitur ad hoc præceptum, Non furtum facies. Et secundum quod accipitur ex parte indigentis in quo apparent signa indigentis, reducitur ad hoc præceptum. Honora parentes: quia nihil prohibet idem secundum diuersa reduci ad præcepta diuersa.

AD ID autem quod obiicitur, quod si reducitur ad præceptum negatiuum, quod tunc est negatiuum: dicendum, quod hoc non sequitur: sicut hoc non valet, hoc reducitur ad genus substantiæ: ergo est in genere substantiæ: vel hoc reducitur ad genus quantitatis: ergo est quantitas. Nullam enim præceptum est adeo negatiuum, quod non habeat in se affirmatiuum actum, & quædam affirmationes consequentes, sicut non furtum facies, habet in se velle non furari tanquam actum affirmatiuum, & velle possidere & accipere quodlibet quod suum est tanquam affirmationem consequentem: & quoad hanc consequentem affirmationem hoc præceptum de elemosyna, reducitur ad non furandum: quia superfluum non est nostrum, & debemus velle quod pauper accipiat quod suum est. Ad id autem quod obiicitur de Ambrosio. Dicendum quod ipse loquitur interpretatiue, non proprie. Et est sensus, Si non paueris, occidisti, id est, per occasionem reputabitur tibi in culpam, licet non tantam, quanta esset si manu occideret: & hoc ideo, quia cum posset dando vitam prolongare, non fecit.

Ad quaestiones  
12.

AD ID autem quod vterius queritur de modo obligatiōnis: dicendum, quod obligat, cum apparent signa deueniendi in extremam necessitatem. Sed signa sunt duplicia, sicut dicitur in alia facultate: quædam enim sunt propria, quæ conuertuntur cum causa & immediata, ex quibus quandoque etiam arguit demonstrator: & illa non sunt expectanda, quia talia apparere non possunt de futura paupertate alicuius. Quædam autem signa sunt communia, quæ probabiliter arguunt talem paupertatem futuram, si non dederit aliquid: sicut quod videri eum egere, & alios pigros esse ad dandum. Hæc enim sufficere

debet præcipue ad dandum de superfluo: tamen omnia quæ circa hæc signa essent dicenda, non puto scire quenquam, nisi quem vñctio docet de omnibus. Scio enim, quod quidam excusari volunt pauperes videntes, quod trutanni sunt, maiori quam patiuntur fingentes paupertatem: & illi audiant Ioannem Chrysost. dicentem sic super Ioan. in homilia 76. in parte morali ipsius homiliz, Qualiter non inconueniens nosmetipsos quidem ad mensam sedere videntes & voluptates: alios autem per biuia transeuntes, audientes vultantes, neque aduertentes ad vultatum, sed ægre ferre, & deceptorem vocare. Quid dicis ô homo, propter panem vnum quis decipit? Quidni inquis? Propter hoc ergo hæc tollenda est necessitas. Si vero non vis dare, neque conuictis. Si non vis soluere naufragium, non impellas in baratrum.

ARTICVLVS XVII.

An elemosyna sit pars satisfactionis?

Quarto queritur, Qualiter distinguitur ab aliis partibus satisfactionis? Et ratione istius queruntur hic duo, quæ simul sunt determinanda, scilicet utrum sit pars satisfactionis: & si est, qualiter distinguitur ab aliis? Videtur autem, quod non: quia satisfactio respicit præcedens peccatum, nec tenetur satisfacere nisi qui peccauit: sed homo tenetur ad elemosynam, etiam quando non peccauit: ergo elemosyna non est essentialis pars satisfactionis. Prima probatur ex ratione & diffinitione satisfactionis, supra positis in littera. Secunda vero probatur ex prius habitis: quia elemosyna fit de superfluo, & est in præcepto etiam ei qui non peccauit, & satisfacere non tenetur. Item, Matth. 17. super illud: Hoc genus demoniorum, &c. dicit Glossa Hieron. Per ieiunium sanatur pestis corporis, per orationem pestis mentis. Sed non sunt pestes sanandæ nisi mentis & corporis. Ergo videtur, quod elemosyna non sanat aliquam pestem: sed quælibet pars satisfactionis debet sanare pestem aliquam: ergo elemosyna non est pars satisfactionis.

2 Item, Illud non est pars essentialis alicuius, sine quo potest res esse secundum substantiam & effectum: sed contingit fieri satisfactionem de peccato, & satisfactionem esse sine elemosyna: ergo elemosyna non est substantialis pars satisfactionis. Prima patet per se. Secunda probatur in illis quibus in sola cordis contritione dimittitur peccatum & poena, sicut Mariæ Magdalenz.

3 Item, Non est generalis pars, quæ in omni satisfactione esse non potest: sed elemosyna in satisfactione pauperis esse non potest, quia nihil habet, quod det: ergo non est pars satisfactionis.

SED CONTRA hoc est quod dicitur Tob. 12. Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna: vbi dicit Glossa, quod oratio habet alas, ieiunium, & elemosynam: ergo sicut sua eleuatur suis alis, ita oratio ieiunio & elemosyna: ergo sine elemosyna non valet.

SOLVTIO. Dicendum videtur mihi in hac quaestione cum distinctione, scilicet quod elemosyna

mosyna est de superfluo, & hæc non est essentialiter pars satisfactionis: sed præexigitur ad ipsam sicut fundamentum, & habet actum satisfactionis in alio, quia pauper quem respicit, orat pro eo, & satisfacit, & quandoque primam gratiam impetrat danti, si pauper cui datur, est in charitate. Est etiam elemosyna, quæ est de necessario: & hæc est satisfactionis essentialis pars: & voco necessarium, non sine quo homo viuere non potest, quia hoc nullus debet subipsi subtrahere sed potius id quod æstimatione sapientum conceditur ei habere ad domus dispensationem, & potest reparari per industriam negotiantis vel reditus quotidianos.

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum quod qui sine peccato est, tenetur ad primum genus elemosynæ, & non ad secundum.

AD ALIUD dicendum, quod est sanatiuum coniunctum, quod cum morbo coniungitur in subiecto: & hæc sanatiua tangit Glossa illa: quia oratio humiliat spiritum, & ieiunium attenuat corpus: vnde illa duo sanant pestes ex parte peccantis. Sed oportet in super habere sanatiua ex parte occasionum peccandi: & hæc sunt principalia bona infirmitati concessa: & hæc communicando sanant elemosyna pestes mentis & corporis: quia ambæ occasionantur ex illis.

AD ALIUD dicendum, quod in elemosyna sunt duo, sicut infra patebit. Vnum est voluntas communicandi se, & sua pauperibus indigentibus Ecclesiæ: & ex parte illa omnino habet vim meriti, quando illa voluntas est per gratiam gratum facientem. Et aliqd est datum ipsi: & hoc quandoque non habetur. Et dicendum, quod primum facit elemosynam esse partem, quando perfectum est: & sine illa parte non est satisfactio. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens: quia hanc elemosynam omnis homo dare potest: & vocatur ab Apostolo Rom. 12. necessitatibus Sanctorum communicatio.

ARTICVLVS XVIII.

Qualiter elemosyna distinguitur ab aliis partibus satisfactionis?

DEINDE queritur, secundo iuxta illud, qualiter elemosyna distinguitur ab aliis partibus satisfactionis? Videtur autem, quod in nullo quantum ad satisfactionem: quia partes satisfactionis satisfaciunt per hoc quod sunt poenales: ergo videtur, quod omnes tres in ratione poenæ conueniant, & non distinguantur nisi materialiter.

2 Item, Super illud Luc. 3. Facite fructus dignos poenitentis: dicit Glossa. Dare elemosynam pars est poenitentis. Et constat, quod non contritionis vel confessionis: ergo satisfactionis. Et iterum non sunt partes poenitentis nisi ratione poenæ: ergo videtur, quod illæ tres partes conueniunt in eo quod sunt poenæ quædam.

Sed contra

SED CONTRA hoc est, quod si non differunt nisi secundum rationem poenæ, non esset ratio quare hæc tria ponerentur partes satisfactionis, potius quam alia in quibus naturaliter est poena: & hoc non est verum.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

2 Item, Si vnū multiplicaretur, poena quæ est in ipso, multiplicaretur: ergo vnū solū potest sufficere ad satisfactionem, si multoties fieri præciperetur.

AD HOC dicunt quidam, quod in toto homogenio omnes partes denominantur nomine totius: & quia satisfactio quæ est totum homogeniū est ad partes, ideo quælibet earum satisfacit in ratione qua satisfactio est pars poenitentis: & hoc est quædam poena. Sed contra primo est, quod ista solutio nullo modo respondet rationibus inductis: vnde ista solutio data, adhuc remanet questio. Item, quia ista solutio videtur falsum supponere: quia in toto homogenio partes non sunt nisi vnus nominis, quælibet enim pars ignis est ignis, & vocatur ignis: hic autem vna pars diuersum nomen habet ab alia: ergo videtur, quod non sunt partes totius homogenij.

Solutio

SOLVTIO. Dicendum videtur ad hoc, quod illæ tres partes satisfactionis distinctæ sunt: licet conueniant in hoc communi, quod est esse poenale: aliam enim rationem poenæ habet poena damni, & aliam poena sensus: & sic elemosyna in specie poenæ differt ab aliis partibus satisfactionis. Item, habet vnā rationem afflictionis puniens spiritum superbientem, & aliam id quod affligit corpus: & sic differt ab oratione ieiunium, etiam formaliter in specie afflictionis, licet in genere conueniant. Et per hoc patet solutio ad totum. Si autem obiicitur, quod vnum illorum sine alio potest satisfacere: quod non esset verum, si essent partes integrales: si autem sunt partes subiectiue, tunc omnes conuenire debent in ratione & specie. Dicendum, quod multa sunt genera partium: vnde dicendum, quod istæ partes sunt per modum totius potentialis: & licet vna sola satisfacere possit, tamen alie sunt in proposito & virtute: & est ibi quod meritorium est de ipsis hoc modo quo in precedenti articulo dictum est.

ARTICVLVS XIX.

An elemosyna magis consistat in voluntate interiori, vel in dato exteriori?

Quinto queritur, Vtrum magis consistat in voluntate interiori, vel in dato exteriori? Et videtur, quod in voluntate interiori. Exteriora enim radicantur in interioribus, & ex illis habent laudem vel vituperium: cum igitur compassio sit interior, & datum exterius, datum laudatur secundum deuotionem & compassionem interiorum, & non per se: ergo illud est melius quod est interius, quam illud quod est exterius.

2 Item, Matth. 12. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: ergo boni prolati thesaurus & causa est in corde: sed causa semper melior est & dignior, quam effectus: ergo deuotio & compassio dantis, sine voluntas, melior est, quam sit ipsam datum.

3 Item, 1. Corinth. 8. Super illud: Hoc enim vobis vile est, &c. dicit Glossa. Do vobis consilium, ut pauperibus elemosynas detis: hoc enim vile est vobis non solum facere, sed etiam velle, quod plus est, quam facere.

4 Item, Voluntas pro facto computatur, etiam si sit sine opere propter impotentiam: sed factum

sine voluntate nunquam est meritum: ergo voluntas melior est quam factum: ergo etiam circa eleemosynam magis attenditur voluntas, quam datum.

5 Item, 2 Corinth 8 Qui modicum non minoravit, &c. Gloss. Qui modicum dat ut diues, & qui modicum ut pauper: si æqua voluntas, æqualem mercedem habebunt. Ergo videtur, quod nihil vel quali nihil faciat ad rationem meriti datum ipsum.

6 Item Luc. 11. vbi legitur de vidua paupercula, quæ misit duo minuta in gazophilacium, & Dominus laudavit eam, quod plus omnibus posuisset: quia alij de superfluo, & ista de necessitate quod maiorem ostendit devotionem in voluntate.

7 Item, Super illud, Qui seminant in lacrymis, dicit Gloss. Magna voluntas multum dedit, multum seminavit. In hac etiam voluntate illa vidua quæ duo minuta misit, non parum seminavit. Et ex hoc accipitur idem quod prius.

8 Item, Dicitur communiter, & est verbum Augu. quod Deus non attendit quantum, sed ex quanto datur. Ergo cum ex quanto sit idem quod ex quanta voluntate, videtur quod attenditur voluntas simpliciter, sed ad datum secundum quid tantum, scilicet secundum quod procedit ex voluntate.

9 Item, Paupertas laudatur in sacra Scriptura, & divitiz vituperantur: ergo videtur, quod in nullo melior debeat esse conditio divitis, quam pauperis: sed si substantia meriti eleemosynæ magis attenditur in dato, quam in voluntate, magis esset meritum in facultate divitis, quam pauperis: ergo substantia meriti eleemosynæ magis est in voluntate, quam in dato.

*Sed contra.* SED CONTRA: In suffragiis mortuorum citius liberatur pro quo plura sunt, sicut dicitur ab omnibus, & infra probabitur: sed qui plura dat, pro illo plura sunt, quam pro illo qui vult plura dare, & non habet: ergo videtur, quod citius diues liberatur, quam pauper, etiam si in aliis sint pares: & non liberatur nisi propter abundantius meritum: ergo videtur, quod in dato abundantius meritum sit, quam in voluntate.

2 Item, Iniuncta penitentia sit secundum proportionem peccati. Sint ergo duo æqualis voluntatis in penitentia, sed inæqualis peccati, sacerdos discretus plus peccanti plus injungit eleemosynæ ad dandum, & minus peccanti minus injungit: ergo dans maius, expiat magis peccatum cum æquali voluntate, quam dans minus: ergo est virtutis in merendo: ergo penes datum attenditur meritum.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum ad hoc sicut prius, quod est meritum per se, & meritum per accidens. Meritum per se est quod est ad acquirendum bonum gratiæ & gloriæ. Dico autem bonum gratiæ, sicut est gratiæ augmentum, & gratiæ perfectio: & non sicut est gratia prima, quia illa non datur pro merito, sed ex dono. Meritum autem per accidens est sicut diminutionis pœnæ, & meritum quod acquiritur alterius intercessione, ad hoc quasi empti precibus vel donis eleemosynarum. Dicendum igitur, quod meritum per se attenditur penes devotionem voluntatis, si perfecta est. Non est autem perfecta nisi sibi attestetur datum, & quantitas dati, si potest dare tantum. Meritum autem per accidens attenditur circa datum: quod tamen aliquo

modo procedit à voluntate informante ipsum. Hoc autem attestari videtur Gregor. qui dicit, Caritas magna operatur, si est: si vero operari desinit, non est caritas. Ex hac autem distinctione patet solutio ad omnia ea quæ primo inducuntur præter ultimum.

ET AD hoc dicendum, quod nihil prohibet meliorem esse conditionem divitis quam pauperis in his quæ faciunt ad meritum per accidens, sicut divitiz, & huiusmodi. Et similiter est in felicitate & actu felicitatis ad quem quædam virtutes faciunt per se. Quædam autem bona, ut dicit Commentator super 1. ethicorum, operantur ad ipsum organice, ut divitiz, & potentiz seculares, & nobilitates, & robur corporis, & huiusmodi: & eodem modo operatur meritum in dato: & non est inconueniens in tali casu meliorem esse conditionem divitis, quam pauperis.

AD EA autem quæ obijciuntur in contrarium, patet solutio: quia in eo sensu procedunt, quo attenditur meritum per accidens, & meritum quod sit per alium per eleemosynam ad hoc inducunt.

ARTICVLVS XX.

An eleemosyna potest esse sine compassione, vel compassio sit ei substantialis?

Sexto queritur, Vtrum eleemosyna possit esse sine compassione, vel compassio sit ei substantialis? Videtur autem, quod ei sit substantialis: quia miseratio non est nisi opus misericordiz: sed opus miseracionis est eleemosyna, ut patet in nominis interpretatione & distinctione supra posita: ergo eleemosyna non est sine misericordia: sed misericordiz substantialis est compassio, ut ex ipsa distinctione patet: ergo eleemosynæ substantialis est compassio.

*Sed contra.* SED CONTRA: Multi sunt qui non compatiuntur misero, & tamen dant propter Deum: ergo non semper eleemosyna est ex compassione: ergo non est ei substantialis.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod sicut de dolore penitentiz dictum est supra, quod duplex est, scilicet sensibilis, & rationalis: ita etiam videtur dicendum de compassione: voluntas enim compatiendi, compassio spiritualis est, eo quod ex complexione aliquis passionem sensibilem vix sentire potest intuendo miseras proximi: & ex tali compassione semper procedit eleemosyna. Et per hoc patet solutio: quia argumentum factum in contrarium procedit de compassione sensibili.

ARTICVLVS XXI.

An sepultura sit eleemosyna, vel species eleemosynæ?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Non solum qui dat esurienti cibum, & sitiienti, &c.] Hic est tractanda questio de speciebus eleemosynæ, circa quam queremus tria, scilicet de sufficientia eleemosynarum corporalium. Secundo de eleemosynis spiritualibus. Tertio

de comparatione spiritualium ad corporales.

QUÆRITUR ergo, Vtrum sepultura sit eleemosyna? Videtur, quod sic: quia 1. & 2. Tob. laudatur, quod ex compassione procedit opus illud: ergo est eleemosyna.

2 Item, Hoc ab omnibus dicitur, quod eleemosynæ corporales sunt septem, quarum vna assignatur sepultura. Item, Eleemosyna subleuat defectum: defectus autem ad quem omnes ordinantur, est mors: ergo debet maxime subleuari: subleuamem autem est sepultura: ergo videtur, quod sit eleemosyna.

3 Item, Corpori quod resurget, aliquid debetur, quod non debetur corpori non resurgenti: sed corpus hominis resurget, & brutorum corpora non resurgent: ergo cum inhumata abijciantur, istud debet sepeliri ex compassione, ut videtur.

4 Item, Fidei signum reputatur, quod aliquis mortuus eligat sepulturam in loco congregacionis bonorum, & in locis sacris: ergo sepultura talis est laudabilis, & exhibetur deficienti: ergo est opus misericordiz, ut videtur.

5 Item, Tituli leguntur positi in sepulchris patrum, ut Simon edificavit sepulchrum patris sui & fratrum, & laudatur: ergo videtur, quod mors non obstat quin ex compassione possint fieri bona circa mortuos: sed sepultura est precipuum quod mortuos exhibetur: ergo est opus eleemosynæ, ut videtur.

*Sed contra.* SED CONTRA: Eleemosyna releuat indigentiam pauperis, vel deficientis, circa quæ sit: sed sepultura non prodest mortuo circa quæ sit: ergo non est eleemosyna. Probatio mediæ. Augu. dicit, & infra habetur in litera: Pompa funeralis, ægmina exequiarum, & sumptuosa diligentia sepulcræ, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum.

2 Item, Aristot. dicit, quod bonum & malum non amplius transmutant mortuum: ergo nec iuuant: sed eleemosyna semper iuuat eum cui sit.

*Qualificatio.* QUÆRITUR etiam de aliis, scilicet de cibatione? Videtur enim, quod cibus aliquis non requiritur propter defectum, sed propter delectationem: ergo qui dat illos, non videtur facere eleemosynam.

2 Obijciuntur secundo de vestimentis, quæ quandoque queruntur propter ornatum, ut videtur.

3 Præterea, sunt multi alij defectus corporales, circa quos ordinantur humana obsequia: ergo videtur, quod sint plura genera eleemosynarum. Verbi gratia, medicari, errantem ad viam reducere, cadentem subleuare, & huiusmodi multa quæ sunt circa homines: ergo opera eleemosynæ videntur insufficiens enumerari à sanctis.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod eleemosyna (sicut supra habitum est) dicitur à misericordia facientis eam, & non necessario à miseria accipientis eam: quia sufficit, quod in accipientibus opinata vel præsumpta miseria, quæ cor hominis sufficienter mouere debet ad subueniendum. Quod ergo obijciunt de sepultura, bene concedo, quod eleemosyna est quæ impenditur homini gratia corporis quod resurget, ut condatur honestius quam alia corpora non resurgentia, & remoueat ab horrore hominum.

AD ID autem quod contra obijciunt, di-

endum quod releuat defectum quem incurrit homo gratia corporis. Ad dictum Augu. dicendum, quod ipse intendit, quod non prodest nisi his qui se in vita dignos fecerunt, ut eis prodesse possent: unde sicut suffragia relata ad præcedens meritum profunt vel obsunt, ita etiam sepultura. Unde Gregor. narrat, quod quidam iniqui in locis sacris sepulti, eiectioni sunt à demonibus.

AD ALIUD dicendum, quod Aristot. loquitur de bonis ciuilibus, & ad ciuilem felicitatem ordinatis: & verum est, quod illa non transmutant mortuum, sicut fortunæ proneptum, & huiusmodi: sed sic non loquitur Ecclesia quæ credit, quod suffragia in eleemosynis profunt mortuis qui Deo viuunt.

AD ID quod vltimus queritur de cibo, dicitur *Ad qua-* dicendum quod natura deficit quandoque in appetendo necessaria propter aliquam infirmitatem: & tunc oportet subuenire per delicata mouentia appetitum: & illa hoc modo secundum statum talem ordinantur contra miseriam.

AD ALIUD dicendum, quod vestis delicata dupliciter ex misericordia dari potest: vno quidem modo, quando debilitata complexio requirit mollem vestitum, impotens ad sustinendum necessarium: alio modo, quando licet pauper sit, tamen statum tenuit honorificum, & verendum est ei uti communibus: sicut legitur de beato Nicolao, quod dedit aurum virginibus & patri, quæ mendicare erubescerent prostibulo disponebantur.

AD ALIUD dicendum, quod multi sunt defectus secundarij: sed isti sunt principales, sicut medicina quæ reducitur ad visitationem infirmorum: & quia infirmus generaliter accipitur, & visitatio eius generaliter est omne adiutorium, potest dici etiam cadens infirmus, & visitatio subleuatio eiusdem.

SI AUTEM queritur, Penes quid sumuntur huiusmodi defectus? Dicendum, quod subleuamem quod sit misero: aut sit ad defectum amouendum in se, aut non quidem ad amouendum, sed ad mitigandum, ne aliis generet horrorem. Si hoc vltimo modo fiat, est sepultura. Si primo modo: aut est contra defectum naturalem, aut accidentalem. Si contra naturalem: aut in defectu calidi & siccitatis, tunc est cibare: aut frigidi & humiditatis & tunc est potare: hæc enim naturaliter appetimus: quia, sicut dicit Philosophus, ex eisdem generamur, & nutrimur: & quia constamus per generationem ex illis quatuor, propter hoc etiam appetimus ea ad conseruationem individui. Si autem est in accidentibus: aut secundum defectum interiorum, aut exteriorum. Si primo modo: tunc est infirmitas quæ provenit ex corruptione complexionantium interiorum. Si secundo modo: aut est in his quæ impediunt amouendis, aut in expedientibus conferendis. Si primo modo: tunc est incaterrari subagitio & redemptio. Si secundo modo: tunc est de conferendis ab his quæ circumstantibus corpus per contrarias qualitates dissoluitur, & sic est vestis: aut de his quæ recitant per quietem post laborem, & sic est hospitium, in quo quiescit pauper qui transit. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXI.

## De elem. synis spiritualibus?

**D**Einde queritur de spiritualibus elemosynis: Videtur enim, quod docere non sit elemosyna: non enim ordinatur elemosyna contra naturam: sed natura omnes producit ignorantes: ergo videtur, quod contra ignorantiam nulla ordinetur elemosyna.

2. Item, Si docere elemosyna est, ut videtur dicere Magister in littera, videtur quod sapiens siue instructus obligetur ad illam: ergo pro tempore & loco teneretur subuenire: sed hoc est tempus ignorantie, scilicet quando ille ignorat & est presens: ergo videtur, quod omnem talem teneretur docere instructus: ergo si non docet, peccat mortaliter, sicut si non dat cibum esurienti in tempore necessitatis: & hoc est graue dicere.

3. Item, Obicitur de hoc quod dicitur. Dimittimus quod in nobis quisque peccauit. Hoc enim preceptum esse videtur in precepto dilectionis inimicorum: ergo hic est actus charitatis: ergo misericordie: ergo non elemosyna: quia in littera innuit, quod elemosynam dat qui misericordiam prestat: & sine misericordia non est elemosyna.

4. Item, Consilium quod datur alicui, videtur quod reducat ad doctrinam ignorantis, quia omnis consilium querens ignorat: ergo videtur, quod superflue ponitur iuxta opera elemosynarum.

5. Item, Ista opera non videntur esse misericordie, sed potius charitatis in proximum per effectum tendentis: sicut enim dicitur 1. Corinth. 13. Charitas non querit que sua sunt.

6. Item, Iuxta opera misericordie corporalia quedam sunt que iuuant post mortem: & cum anima maneat nobilior post mortem, quam corpus, videtur quod ad hoc debet esse opus spirituale quod fiat homini post mortem: ergo insufficienter enumerantur, ut videtur.

7. Item, Iustitie opus videtur remittere, sicut patet Mar. 6 & 18. ubi dicit, Si non dimiseritis debitores vestros, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Solutio.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod in veritate sunt elemosynæ spirituales septem, sicut dicitur communiter, contra defectum spiritus ordinatae. Aut enim ille defectus est culpæ, aut pœnæ. Si culpæ: aut in se solo, aut in re peccatur per illationem iniuriæ. Si in re peccatur, contra hoc ordinatur sustinere pœnitentiam & remittere: quia duo sunt in iniuria illata, scilicet culpa, & hæc exigit remissionem: & pœna illata, & hæc exigit sustinentiam, ne per seipsum iudicet. Si autem est in se solo: aut est cum spe emendationis, aut sine spe tali. Si primo modo, tunc habet locum castigationis: si secundo modo, tunc habet locum orationis ad Deum, ut ipse suppleat quod deficit in auxilio humano. Si autem est defectus pœnæ: aut est secundum intellectum, aut secundum affectum. Si est secundum affectum, sic est tristitia, vel metus qui ad idem ordinatur: & tunc indiget consolatione. Si autem secundum intellectum: aut secundum quod ipse est speculatiuus, & tunc

est ignorans, & indiget doctrina: aut secundum quod est practicus, & tunc deficit in scientia agendorum: cuius subuentio erit per consilium. Et sic patet, quod septem sunt elemosynæ spirituales.

**AD ID** ergo quod primo obiicitur, dicendum quod ignorantia non est natura hominis instituta, sed damnata: & ideo defectus est in homine.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet generaliter ignorantia sit quidam defectus, est tamen ignorantia quedam, sicut eorum sine quibus non est salus, periculosa: & in talibus pro: quod instructus teneretur docere alios non doctos: & propter hoc ponuntur plebi sacerdotes, qui in talibus instruunt: & ideo sapiens instructus presumit probabiliter alios esse qui succurrant ex debito, etiam si ipse non doceat: & ideo non peccat mortaliter, quia non instat tempus necessitatis.

**AD ALIUD** dicendum, quod nihil prohibet vnum opus esse plurimum virtutum, secundum quod diuersi fines mouent in eo: vnde bene concedo, quod remittere potest esse opus iustitie, & charitatis, & misericordie: sed misericordie erit proprie sicut elicientis, & aliarum ut imperantium: & hoc ideo fit quia ordinatur ad subleuationem miserie que est culpa in proximum: & tale opus elicit misericordiam ex compassione proximi procedens.

**AD ALIUD** dicendum, quod differunt doctrina & consilium: quia doctrina est de quolibet ignorato: præcipue tamen debet esse de his que ad salutem pertinent: ut quedam sacre scripturæ, & fidei articuli: sed consilium queritur in dubiis agilibus per nos, ut probatur 3. ethicorum.

**AD ALIUD** patet responsio per antedicta.

**AD ALIUD** dicendum, quod anima manet viuua post mortem: & ideo quedam de his que iuuant eam dum est in corpore, sufficiunt eam iuuare post mortem: non autem ita est de corpore: & ideo non oportet ad hoc opus spirituale esse quo specialiter iuuatur anima post mortem.

**AD ALIUD** dicendum, ut prius habitum est.

## ARTICVLVS XXIII.

## An elemosyna spiritualis corporalibus sunt meliores?

**T**ertio queritur de comparatione corporalium elemosynarum ad spirituales: Videtur autem, quod spirituales sint meliores, per id quod infra parum ponitur in littera: sed ea maior est que ex corde dimittimus quod in nobis quisque peccauit.

2. Item, Nobilior est spiritus, quam corpus: ergo melior est subuentio spiritus, quam corporis: sed elemosyna spiritualis subuenit spiritui, corporalis autem corpori: ergo melior est spiritualis corporali.

3. Item, Operationes differunt in suis effectibus: constat autem, quod spirituales meliores sunt quam corporales, sicut melior est spiritus quam corpus:

corpus: sed elemosynæ spirituales sunt operationes spirituales, corporales vero elemosynæ sunt operationes corporales: ergo spirituales sunt meliores.

4. Item, Corpus non habet vitam, nec vitium, nec virtutem nisi per spiritum: ergo omnia illa per prius conueniunt spiritui: ergo & in operationibus non erit laus nisi per spiritum: sed vnumquodque magis est efficax in propriis, quam in alienis: ergo & spiritus magis erit efficax in spiritualibus, quam in corporalibus: ergo spirituales elemosynæ sunt magis efficaces: ergo etiam magis bonæ.

5. Item, Elemosynæ corporales differentiam habent bonitatis penes materias: meliorem enim elemosynam facit dans aurum, quam argentum, si æque sunt abundantes in dandi facultate: cum igitur moneta spiritualia meliora sint omnibus corporalibus, meliores esse videntur spirituales elemosynæ, quam corporales.

Solutio.

**SED CONTRA:** Elemosynæ sunt ad subuentionem indigentis: sed magis indiget homo in corpore, quam in anima: ergo meliores sunt illæ elemosynæ. Probatio mediæ. Indigentia animæ per inquisitionem amoueri potest, & multis aliis modis, & non redit remota semel, vel non naturaliter redit: sed corporis indigentia continue affligit, & euitari non potest, & redit remota, ut famus.

2. Item, Quanto minus recompensatus danti elemosynam in presenti, tanto melior & fructuosior est elemosyna: sed minus recompensatus in corporalibus, quam in spiritualibus: ergo fructuosior est elemosyna in corporalibus, quam in spiritualibus. Probatio primæ est Mar. 6. ubi dicit de querentibus mercedem laudis, quod receperunt mercedem suam. Et docet inuitare pauperes qui reddege non possunt. Probatio secundæ est, quod bona spiritualia communicantur alij, crescant in possidente.

3. Item, Corporales indigentis magis sentiuntur, quam spirituales: ergo magis desideratur supplementum defectus: & melior est elemosyna, que magis est iuxta desiderium pauperis, quia magis consolatur: ergo melior est elemosyna corporalis, quam spiritualis.

Solutio.

**SOLVTIO.** Dicendum, quod elemosyna corporalis plus habet de supplemento indigentis, sed spiritualis plus habet utilitatis & honestatis: simpliciter tamen elemosyna in spiritualibus melior est, quam in corporalibus, sicut dicitur in littera. Et primæ rationes non concludunt nisi secundum quid, scilicet quod sit nobilior illa elemosyna: sed non concludunt, quod magis requiratur: quia magis sentiuntur defectus corporales, quam spirituales.

**AD EA** autem que obiiciuntur in contrarium, dicendum quod hoc non facit elemosynam magis meritoriam quod est maioris indigentis, sed potius quod ex maiori affectu datur. Vel dicendum, quod non concluditur nisi secundum quid esse melior: si enim bene debet fieri comparatio, debet supponi in omnibus paritas, præterquam in hoc quod vna est spiritualis, & alia corporalis: & tunc patet, quod spiritualis est melior.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet hoc sit verum in docendo & consulendo: tamen non est

in aliis verum: & si sit quodammodo etiam verum in aliis: quia quanto aliquis sapius condonat iniuriam, tanto facilius potest hoc facere: non tamen propter hoc diminuitur meritum elemosynæ: quia quod Dominus dicit de receptione mercedis, non intelligitur de mercede spirituali, sed corporali & transitoria, & non de augmento gratiæ, quod sæpe fit merito elemosynæ.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod sensus non facit magis meritorium, sed magis necessarium, secundum illud tempus in quo defectus sentitur. Nota autem, quod hæc genera elemosynarum duobus verbis sunt comprehensa, quorum primus est hic:

*Visito, poto, cibo, redimo, rego, colligo, condo.*

*Instrue, castiga, solare, remitte, ser, ora.*

Et hi verius per omnia patent, nisi in hoc solo quod instruo in duplici significatione accipi debet, scilicet pro instructione docentis ignorantem, & pro instructione informantis ad consilium.

## ARTICVLVS XXIV.

## Ex quo potest vel debet fieri elemosyna?

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Date elemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis, &c.] Est autem hic questio, Ex quo potest vel debeat fieri elemosyna? Videtur autem, quod de omni eo quod habetur, & ex compassione impendi potest misero: quia ad dare non exigit nisi facultas ex parte dantis: sed habens quocumque modo, habet facultatem ad dandum: ergo quocumque modo habens potest facere elemosynam.

2. Item, Id quod superest, ex iustitia non potest retineri: & tamen inde potest fieri elemosyna: ergo elemosyna erit de illo quod habetur, licet iuste retineri non possit: & ex hoc sequitur, quod de vtrius & aliis illicite acquisitis possit fieri elemosyna: quod multi negant.

3. Item, De duobus malis minus malum eligendum est: sed magis malum est illicite acquirere, & immiserabiliter retinere, quam illicite acquirere & misericorditer erogare: ergo secundum est suadendum, scilicet quod de illicite acquisitis fiat elemosyna.

4. Item, De eo cuius aliquis dominus est, potest facere quod vult: sed vltimè secundum multos dominus est: ergo potest facere quod sibi placet: ergo & elemosynam potest facere inde. Quod autem sit dominus vsuræ, patet ex hoc quod multi dicunt in vsura transire dominium.

**SED CONTRA:** Gregor. in decreto cap. 1. Sed cap. quest. 1. Non est potanda elemosyna, si pauperibus dispensetur quod ex illicitis rebus acquiritur. Ergo de illicite acquisitis non potest fieri elemosyna.

2. Item, Gregor. ibidem, Quicquid enim in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placet iracundiam, sed irritat.

3. Item, Ibidem tractans illud Salomonis Eccli. 14. Qui offert sacrificium de substantia pauperis, &c. sic dicit, Quamuis autem doloretur dolor partis perpendamus, si in eius conspectu filius victimetur: & hinc facile cognoscitur

tur quantum apud Deum dolor exasperetur, quando ei sacrificium ex rapina tribuitur.

4 Item In decret. 14. q. 5. August. in homilibus, Forte aliquis cogitat, & dicit: Multi sunt Christiani avari, cupidi, non habent peccatum si suum illis abstulerit, & pauperibus dederit: unde enim illi nil boni agunt, mercedem habere poterit: sed huiusmodi cogitatio ex diabolica calliditate suggeritur: nam si totum tribuat pauperibus quod abstulerat, addit potius peccatum, quam minuatur. Alie etiam auctoritates multæ sunt ad hoc.

5 Sed rationi insistamus. Quod illicite accipit, reddere tenetur: ergo nihil est ei faciendum, unde efficiatur impotens ad soluendum: sed per dare alteri, siue pauperi, siue diuiti, efficiatur impotens: ergo tenetur non dare alteri: ergo tenetur de hoc non facere eleemosynas.

6 Item, Sicut dicit Apostolus, Non sunt facienda mala ut inde veniant bona. Ergo nullus debet facere mala ut eueniant bona: sed illicite acquirere, est facere malum: & eleemosynam dare, est euenire bona: ergo eleemosyna non potest nec debet fieri de illicite acquisitis, &c.

7 Item, Fornicari cum aliqua ludæa vel pagana ut conuertatur, est illicitum & peccatum mortale, & fieri non debet, eo quod in se peccatum est: ergo cum in ista acquisitio non sit minus peccatum, quam fornicatio, non debet fieri illicita acquisitio ut eleemosyna ex hac detur.

*Quest. 1.* SED TVNC queritur de casibus qui sunt circa hanc questionem. Ponamus ergo, quod aliquis habeat illicite acquisita per usuram vel rapinam: & videat aliquem in extrema necessitate positum, & non habeat aliud unde soluat ei à quo illicite tulit. Et queritur, Vtrum tenetur dare pauperi, aut non? Videtur, quod sic: quia in tali necessitate omnia sunt communia: ergo si dat illi, videtur quod absoluitur ab alio.

2 Item, In tali casu posset violenter rapere ab alio, & dare illi: ergo & acquisitum illicite potest ei dare, ita quod non teneatur amplius soluere.

*Sed contra.* Non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum: ille autem non restituit ablatum per hoc quod dat alij: ergo peccatum sibi non remittitur.

2 Item, Alij competit actio in istum, quando retinet suum: ergo cum tandiu retinere dicitur, quando non soluit, adhuc post talem dationem competit ei actio: ergo adhuc reddere tenetur: non ergo absoluitur à tali datione.

*Quest. 2.* VLTERRIS queritur in eodem casu, si ille sit presens cui debet, & neget licentiam dandi ei qui est in extrema necessitate, vtrum adhuc dare tenetur: Videtur, quod non: quia dat alienum inuito domino: & hoc est illicitum.

2 Item, De alieno (ut prius patuit) non potest fieri eleemosyna: sed hoc quod habet, est alienum: ergo nunquam potest dare illud, ipso cui debet inuito.

*Sed contra.* Dicit Amb. Pisce fame morientem, &c. sed iste potest piscere, & non facit: ergo occidit: ergo videtur, quod dare debeat tali egro.

ITEM queritur hic de aliis casibus, vtrum de aleato & pretio meretricij possit fieri eleemosyna? Videtur quod sic: quia in talibus non meretur ille recipere qui perdidit: ergo per dationem non efficitur impotens ad soluendum: ergo dari potest pauperibus.

*Sed contra.* Non offeres mercedem pro illi: sed sacrificium quoddam est eleemosyna: ergo non debet fieri de illis. Item in Epistola Hier. increpantur sacerdotes Babylonis, qui dona meretricum accipiunt: ergo faciendum non est, hoc est eleemosyna.

2 Item, Illicite commercio nihil licite acquiritur: sed meretricium est illicitum commercium: ergo illo nihil licite acquiritur: ergo nec pretium: sed de illicite acquisito non potest fieri eleemosyna, ut patuit ex verbis Gregorij supra inductis: ergo nec de meretricio, nec de aleato.

*Solutio.* Sicut dicunt illi qui probabiliter iura docuerunt, videtur mihi esse distinguendum in illicite acquisito: aut enim transfertur dominium, aut non transfertur. Transfertur ut in usura secundum quosdam: & de hoc supra in fine tertij notatum inuenies. Non transfertur, ut in rapina. Si transfertur: aut competit illi à quo accipit repetitio ex canone: aut non: competit, ut in usura: non competit, ut in meretricio & aleato, quia meretricior & aleator meretur amittere. Deo ergo, quod si est illicitum in quo transfertur dominium, & non competit repetitio, potest de eo fieri eleemosyna. Si autem est illicitum in quo non transfertur dominium, ut in furto, rapina, deposito: aut si transfertur, tamen competit illi repetitio, non potest fieri eleemosyna.

ET SECUNDO hanc distinctionem respondeo ad primum dicens, quod est facultas ex abundantia rei quæ potest dari, & est facultas ex iure dandi. Prima non sufficit ad eleemosynam, sed secunda: & hanc non habet qui illicite acquirunt, quod restituere tenetur.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia illud quod superest, licet retineri non debeat: tamen suum est & nulli tenetur illud: & ideo hoc dare potest: sed de illicite acquisito quod restituere tenetur, non est hoc modo.

AD ALIUD dicendum, quod licet in necessitate posito, qui aliter euadere non potest, minus malum sit eligendum: tamen ius neutrum determinat esse licitum, nec minus malum, nec maius, sed minus illicitum vnum, quam alterum: & ideo vtrumque est peccatum, licet duo sint maius malum, quam vnum.

AD ALIUD dicendum, quod si ita est dominus, quod alius non potest agere contra eum: nec ex eo quod sit translatum dominium, nec ex canone: tunc vere probat obiectio, & tunc conceditur. Sed si non est dominus ex quocumque iure canonis: tunc non valet: & sic est in usura: quia licet secundum quosdam dominium transferatur, tamen ex canone restituere tenetur.

AD EA VERO quæ obijciuntur in contrarium, dicendum quod omnia illa decreta loquuntur de illo illicite acquisito, quod aliquis restituere tenetur.

AD HOC quod obijciuntur per rationem, dicendum ad primum, quod bene procedit de illicite, quod reddere aliquis tenetur.

AD ALIUD dicendum, quod ad hoc ut habeatur

tur unde detur eleemosyna, non est de turpi acquirendum, sicut dicit decretum cau. 1. q. 1. & c. 14. q. 7. sed si turpiter acquisitum est, nihil prohibet quandoque in eleemosynas posse erogari, sicut iam dictum est.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod sic non est acquirendum: sed acquisitum sic, nihil prohibet bene dispensare: & in illa obiectio, decret. & nobis videtur esse contrarius Eustacius super 5. ethicorum, qui dicit, quod licet lex præcipiat uxorem alterius non esse cognoscendam: tamen bonum est uxorem tyranni cognoscere, ut per eam mitigetur tyrannus ad ciues. Errat autem Eustacius in loco illo, vel ipse loquitur ethnicorum leges referendo.

*Ad qu. 1.* AD ALIUD dicendum, quod mihi videtur in tali casu, quod qui habet alienum, debet significare illi cui debet, si potest: & si non potest, dare debet egenti nomine illius, & absoluitur à debito: sicut etiam quidam antiqui Doctores ante nos dixerunt. Si autem significet, siue det licentiam, siue non, ipse tamen tenetur dare egenti, & absoluitur, ut patet à debito simpliciter: ita quod nunquam plus soluere tenetur, nisi ille cui debet, in simili sit indigentia.

AD EA quæ obijciuntur, dicendum quod iste soluit: quia in tali casu ille alius, si haberet, & nollet dare, peccaret mortaliter: & ideo cum iste nomine illius dat, iste absoluitur: sicut si ego debeam tibi centum, sed tu debeas alij centum, & ego pro te soluam illi cui tu debeas, non tenor iterum soluere tibi.

AD ALIUD dicendum, quod alij in tali casu dummodo consiteris ei, quod ille in tali necessitate dederit, & nihil aliud ad dandum præter necessaria sua habuerit, non competit actio in istum: sed potius à debito simpliciter absoluitur est per ius nature: quia ea quæ erant stipulatis, facit esse debita pauperi in tali necessitate.

*Ad qu. 2.* AD ALIUD dicendum, quod negata licentia, adhuc debet dare propter necessitatem: quia multa bona (ut dicit Augustinus) præstantur iniustis: & ita etiam hoc iniuste bene fit, quando de bonis eius sustentatur natura in proximo deficienti.

AD ALIUD dicendum, quod iste facit eleemosynam non de alieno, sed pauperi reddit quod suum est: & eleemosyna fit nomine illius cui debebatur restitutio.

*Ad qu. 3.* AD HOC quod vltius queritur de meretricio & aleato, dicendum quod eleemosyna de talibus fieri potest, & præcipue de meretricio, sed non oblatio ad altare propter scandalum: & auctoritates inductæ loquuntur de sacrificio, non de eleemosyna.

AD ID quod obijciuntur per rationem, dicendum quod in veritate illicite commercio acquiritur. Sed tamen illicite acquisitum dicitur dupliciter: vno modo communiter, scilicet quando actus est illicitus quo acquiritur: & hoc non semper prohibet quin de taliter acquisito possit fieri eleemosyna. Dicitur etiam illicite acquisitum quando acquiritur cum iniusto damno proximi in rebus, quod proprium est auaritiæ, quæ secundum Aristotelem proprie dicitur iniustitia specialis: & tunc non potest mihi fieri eleemosyna: quia debetur alteri, aut ex eo quod non transfertur dominium,

aut ex eo quod competit ei actio à quo auferitur, auctoritate & iure canonis.

ARTICVLVS XXV.

*An uxor de bonis mariti, aut contra, an monachus, aut filius familias, aut famulus possint dare eleemosynam?*

SED adhuc vltius queritur de casibus quibusdam, scilicet qui non supponunt illicite acquisitum, sed quasi in potestate alterius ens, ut vtrum uxor de bonis mariti facere possit eleemosynam? Videtur, quod sic: quia dicit August. quod ideo sumpta est de latere, ut sciat eam marito sociam non ancillam: ergo ipsa potestatem habet in bonis sicut vir: ergo dare ita potest sicut ille.

2 Item, Aristot. 5. ethicorum, ubi distinguit iustitiam economicam à proprie dicta, dicit quod magis est iustitia cum uxore, quam cum filio, vel seruo: constat autem, quod hoc dicit propter æqualitatem aliquam quæ est inter virum & uxorem: ergo ipsa cum sit æqualis, potest dare sicut vir.

3 Item, Charius bonum quod habet vir, scilicet corpus proprium, est in potestate & dominio mulieris: ergo magis alia: si igitur in illis est domina, ipsa potest distribuere pauperibus, ut videtur.

4 Item, Legitur in vita beate Lucie, quod ipsa occulte, sponso suo ignorante, patrimonium suum distribuit & vendit & dedit pauperibus: & tamen laudatur: ergo videtur, quod hoc etiam laudabile sit in aliis.

*Sed contra.* Si duo sunt socij in mercationibus, dexter potest dare, altero non consentiente: cum igitur bona sint communia inter virum & uxorem, videtur quod ipsa nihil dare possit sine consensu mariti.

2 Item, De suo corpore nihil potest facere sine consensu viri, quod tamen magis videtur: ergo multo minus de rebus.

2 Item, Res dantur marito à patre uxoris, ut dos, & alia, propter onera matrimonij: ergo sine consensu suo non sunt illæ res alienandæ: ergo multo minus alia res, quæ sunt suæ, vel acquisitæ ab ipso.

3 Item, 1. Corinth. Vir caput est mulieris. Sed sine consensu capitis nihil potest agere membrum. Ergo nec sine consensu viri aliquid potest dare mulier, ut videtur.

VLTERRIS queritur, Vtrum filius familias vel filia possit dare aliquid? Videtur quod non: quia nihil habet in potestate: ergo nihil potest dare.

2 Item, Galat. 4. Quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, &c. Ergo nihil potest dare.

*Sed contra.* Ad eum pertinet hæreditas: ergo videtur, quod tanquam de suo aliquid possit dare.

VLTERRIS queritur hic, Vtrum monachus vel monacha possit dare aliquid? Videtur, quod non: quia dicitur, quod monachus habens obolum, non valet obolum: sed qui nihil habet,

bet, nihil potest dare: ergo nihil potest dare monachus.

2 Item, Abrenuntiatio proprietatis, est de omni regula religiosorum: sed qui nihil habet proprium, non potest dare: ergo monachus non potest aliquid dare: ergo nec eleemosynam facere.

*223 con- 174.* **Sed contra:** Sit, quod videat aliquem in necessitate constitutum: aut dat, aut non dat. Si dat, habeo propositum. Si non dat, cum possit dare ex rebus monasterij, ipse occidit, ut videtur dicere Ambrosius.

7 Item, Vnum bonum non præiudicat alteri: sed religio bona est, & dare eleemosynam est bonum: ergo religio non præiudicat dationi eleemosynarum: ergo videtur, quod ex religione magis tenetur dare, quam si non esset religiosus.

*244 f. 3.* **Uterius** queritur de famulis & ancillis qui dant panem, & huiusmodi dominorum suorum, utrum hoc possint facere: Videtur, quod non: quia nihil est suum: ergo nihil de hoc dare possunt.

*245 con- 174.* **Sed contra:** Dispensatio eorum relinquatur quibusdam de domo: sed dispensator potest facere eleemosynam sub spe rati habitationis: ergo & seruus, & ancilla.

*Solutio.* **Solutio.** Dicendum cum distinctione multiplici. Primo sic: aut mulier habet res parafernales, aut non. Item, aut mulier est lucrosa sicut maritus, aut plus etiam quam maritus, aut non. Item, aut ex datione mulieris depauperatur maritus, aut non. Item, aut maritus expresse prohibet ei dare cum signo quod ita intendat in corde, aut non. Si mulier habet res parafernales, & est lucrosa, marito etiam prohibente, potest & debet dare eleemosynas, quæ non depauperant virum: & si prohibet, non tamen signo quod ita intendat, sed quia prohibendo, à superfluitate dandi eam vult retrahere: adhuc dico, quod debet dare cum conscientia illa quod placeat marito in corde, etiam quicquid dicat ore. Si autem non habet res parafernales, & est lucrosa: idem dico quod prius. Si autem habet res parafernales, & est non lucrosa: adhuc idem dicendum videtur. Si autem nec res habet parafernales, nec lucrosa est laboribus suis: tunc dicendum videtur, quod dare non debet sine consensu viri, nisi forte panem & vinum & cætera, quæ in quotidiano vsu domus sunt: & hoc moderate ne matrimonium nimis onerosum faciat marito sua datione.

**Ad primum** ergo dicendum, quod licet de latere sit sumpta, tamen regi debet à vito: & non est ei æqualis, nisi tantum in actu coniugali & debito: licet infra, cum agatur de matrimonio, ostendatur.

**Ad aliud** dicendum, quod Aristot. non intendit, quod iustitia proprie dicta sit inter virum & mulierem, sed minus improprie quam inter dominum & seruum: quia magis accedit ad æqualitatem, licet non omnino sit æqualis.

**Ad aliud** dicendum, quod corpus viri tantum datum est mulieri: quia hoc est pertinens ad indiuiduam vitæ consuetudinem sacramenti, secundum quod est ad bonum prolis, & in remedium concupiscentiæ: & ideo domina est illius. Sed non sic est de aliis bonis: & ideo illa remanent in dominio mariti, nisi per modum prædeterminatum in distinctione.

**Ad aliud** dicendum, quod beata Lucia fuit tantum sponsa: nec fuit adhuc ratum vel consummatum matrimonium: & ideo licuit ei tutiorem partem castitatis eligere, & bona distrahere, quæ non ante cessant in dominium sponsi.

**Ad ea** autem quæ in contrarium obijciuntur, patet solutio per distinctionem.

**Ad id** quod queritur de filiofamilias dicendum, quod nihil potest dare sine consensu parentum, nisi forte panem, & huiusmodi, quæ non inferunt sensibile damnum.

**Ad id** quod in contrarium obijciuntur, dicendum quod licet hæres sit, tamen nondum dominus est: & ideo dare non potest.

**Ad id** autem quod queritur de monacho, distinguere conuenit. Aut sibi commissa est dispensatio aliqua, aut non. Si sic: tunc de illo debet & potest facere eleemosynam, sicut Abbas ipse nomine capituli. Si autem non habet dispensationem, aut ipse est in cœnobio, aut non. Si est in cœnobio: tunc non debet dare nisi de licentia, nisi videret aliquem in extrema necessitate positum, quia tunc etiam de altari recipere posset, & dare illi: nisi forte det sub spe rati habitationis, Abbate quocumque non presente. Si autem est extra, ut in studio de licentia Abbatis: tunc potest facere eleemosynam: quia cum dantur ei expensæ, committitur ei dispensatio de his quæ dantur sibi.

**Ad hoc** autem quod contra obijciuntur, dicendum quod licet nihil habeat in possessione, tamen ut dispensator aliquid habere potest in vsu. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia nulla religio abrenuntiat vsui: quia sine vsu bonorum fortunæ non potest esse vita.

**Ad aliud** dicendum, quod propositio illa falsa est: quia religio per hoc quod abrenuntiat proprio, facit id quod in se est bonum, malum illi.

**Ad id** quod queritur de seruo & ancilla, dico per se, quod nihil dare possunt de rebus dominorum suorum sine consensu eorum, nisi de pretio suo.

**Ad id** quod contra obijci videtur, dicendum quod non sunt dispensatores tanquam potestatem aliquam in re habentes, sed tanquam tractantes ea ad vtilitatem dominorum suorum.

ARTICVLVS XXVI.

*An daturus eleemosynam, debet ordinate incipere?*

**D**einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Qui vult ordinate dare eleemosynam, à se debet incipere, &c.] Videtur enim ex hoc quod ordo sit in eleemosyna, sicut in charitate. Sed contra: Non est datum præceptum de diligendo se, quia natura ad hoc sufficit: cum igitur natura vnumquensque ordinet ad sibi subueniendum quantum potest, non oportet ad hoc induci admonitionem.

2 Item, Nulla miseria tantum mouet in alio, quantum in seipso: cum igitur eleemosyna detur ex misericordia, quæ est compassio miseriæ, videtur quod sensus propriæ miseriæ sufficit ad hoc sine doctrina exteriori.

3 Præterea,

3 Præterea, Videtur esse impossibile, quod homo det sibi eleemosynam: quia datur alicui qui non habet: ergo si homo dat sibi, ipse simul habet, & non habet, quod est impossibile.

*Quæstio- 244.* **Præterea** queritur vterius, Quare potius dicit hoc de eleemosyna spirituali, quam corporali? Dicit enim, Misereatur anime tuæ, &c. non corpori. Videtur enim quod de corpore simile debet dicere quia sicut crudelis in animam, ita insensibilis crudelis in corpus: sicut qui irrationabiliter se affligunt, & quandoque etiam se interficiunt.

*Solutio.* **Solutio.** Dicendum, quod in veritate in largitione eleemosynarum attenditur ordo, secundum quod ipsa informata est charitate: charitatis enim ordo circa omnia ponitur, quæ informata sunt charitate: & de hoc plura dicta sunt super tertium in tractatu de charitate, distinctione 39.

**Ad primum** autem dicendum, quod non habemus præceptum de eleemosyna corporali, quia in corporali miseria fati compatimur nobis: sed de spirituali: & hoc intelligitur in præcepto de danda eleemosyna proximo: sicut etiam præceptum de diligendo seipsum, intelligitur in præcepto dilectionis proximi, sicut dicit Augustinus.

**Ad aliud** dicendum, quod miseria proximior est in nobis quam in alio, si sentitur ut miseria: & hoc modo non est nisi de miseria corporali. Spiritualis autem miseria, quæ versus miseria est, quam corporalis, non sentitur ut miseria, sed ut bonum nunc propter peccati dilectionem: & ideo spiritualis eleemosyna quæ supplet defectum peccati præcipue, indiget ampliori admonitione, quam exterior.

**Ad vltimum** dicendum, quod spiritualia quodammodo sibi ipsi potest dare: quia in veritate spiritualia non habet, & sic proprie potest aliquid accipere: & potest aliquis facere unde sibi dentur, licet proprie dare non possit: & sic dicitur dare hoc modo quo dicitur dare qui facit ut detur.

ARTICVLVS XXVII.

*An verum est illud, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam?*

**D**einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Qui diligit iniquitatem, odit animam suam, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia Ephes. 5. Nemo unquam carnem suam odio habuit: ergo multo minus animam quæ est melior pars hominis.

2 Præterea, Videtur hoc esse bonum, quod odit eam: quia dicitur Ioan. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Ergo non videtur crudelis in animam qui odit eam: ergo falsum videtur quod dicitur in litera.

*Solutio.* **Solutio.** Dicendum, quod peccatum est iniquitatis in diligere: & odire: quia est dilectio affectus, & effectus: affectus dilectione nemo odit animam: & de illa loquitur Apostolus ad Ephes. Effectus autem dilectione non diligitur. *D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

git animam, qui diligit iniquitatem: quia agit contra animam suam: & de hac loquitur Psalm.

**Ad secundum** dicendum, quod æquiuocatio est in anima: quia Christus in Ioanne vocat animam, animalem vitam: quam odit, qui delicias fugit, & crucem amplectitur: & ille custodit eam, non in eo quod animal, sed secundum quod beatificabilis exuta animalitate in vitam æternam: hic autem loquitur de anima secundum quod est spiritalis & principalis pars hominis in metendo vel demerendo.

ARTICVLVS XXVIII.

*An immundus nihil sit mundum?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Immundus nihil est mundum, &c.] Hoc enim videtur falsum: quia peccatores corpus Christi sumunt: & tamen illud mundum est: & multis aliis sacramentis communicant.

2 Item, Creatura per hoc non efficitur immunda, quod ad vsum eam habent peccatores: ergo videtur falsum dicere.

*Quæstio- 244.* **Item** queritur, Vtrum sequatur, immundus nihil est mundum: ergo immundum quod sumunt? Et videtur quod sic: quia sicut patet Leuit. 13. inter mundum & immundum nihil est medium: si ergo non est mundum: videtur, quod sit immundum.

*Solutio.* **Solutio.** Dicendum cum Apostolo, quod immundus nihil est mundum. Et intelligitur composite, non diuise, hoc est, immundus in quantum immundus nihil est mundum: quia munditiæ effectus à nullo fit in eis.

**Ad primum** dicendum, quod corpus Christi non est in eis mundum, quia non facit in eis munditiæ effectum: tamen in se mundum est: sicut enim dicitur de sapientia diuina Sapient. 7. quod propter suam munditiam nihil inquinatum incurrit in illam: ita è conuerso de istis dici potest, quod propter suam immunditiam, nihil mundum per effectum incurrit in eos.

**Ad aliud** patet solutio per dicta. **Ad aliud** dicendum, quod non sequitur, Ad quæ si eis non sit mundum, quod sit immundum: est enim duplex immunditia, scilicet in se, & quoad nos. Et illa quæ est rei in se, non habet medium: sed illa quæ est quoad nos, habet medium quoad nos. Sicut è contrario omnis homo mundus est in se, vel immundus: & tamen alicui rei non omnis homo mundus est mundus, sicut in panibus propositionis non omnis mundus in se, mundus fuit.

ARTICVLVS XXIX.

*An verum sit, quod nihil prodest orare, ieiunare, & alia benefacere, nisi mens reuocetur à peccato?*

**D**einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Nihil prodest ieiunare, & orare, & alia bona agere, nisi mens reuocetur à peccato, & cætera] Videtur enim si nihil profuit, quod non sunt ista peccatoribus suadenda quod im-

Bb plum



pium est dicere: igitur saluum videtur quod dicitur in 1. Cor. 13.

2. Item, Ad Nabuchodonosor impium regem dixit Daniel, Peccata tua elemosynis redime: ergo profunt.

*Solutio.* Supra dictum est quo modo profunt: scilicet ad viciniam gratiam consequendam: sed non profunt ad vitam æternam: & quia hæc supra disputata sunt, hic dimittam.

ARTICVLVS XXX.

*An satisfactio extra charitatem, sit iteranda redeunte charitate?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi [De utroque imponenda est satisfactio: quia de primo non satisfecit, &c.] Videtur enim hoc esse

*Secundum quosdam fuit satisfactio.*

**D**IBVS DAM tamen videtur fuisse satisfactio, sed infructuosa, dum in peccato altero persistit: percipietur tamen fructus eius, incipietque proficere cum peccati alterius penituerit. Tunc enim vtrumque dimittitur peccatum, & satisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua: sicut baptismus illi qui fide accedit, tunc primitus valet, cum fictio à mente recedit per penitentiam. Et in huius opinionis munimentum auctoritates inducunt. Ait enim Augustinus. Pium est credere, & nostra fides expostulat, vt cum gratia Christi in homine destruxerit mala priora, etiam remuneret bona: & cum destruxerit quod suum non inuenit, diligit bonum quod in peccante plantauit. Item Hieronym. Si quando videris inter multa peccata quenquam facere aliqua iusta opera, non est tam iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorum, sed faciet ea metere & in horrea congregare, quæ bona in terra seminavit. Sed hæc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit & bonus est, alio vero tempore malus est & multa peccata facit. Non ergo intelligendum est eum inter multa peccata, iusta opera fecisse, quasi simul eodemque tempore peccata fecerit & iusta opera: sed diuersis temporibus vtraque fecisse. Nisi enim bonus foret quando bona fecit, non seminasse diceretur in terra bona. Destructis ergo malis post opera bona commixtis, priora bona in charitate scilicet facta, quæ sequentia mala mortificauerant, penitentia de illis malis habita, viuificantur & remunerantur. Vnde Apostolus, Iacentes fundamentum penitentia ab operibus mortuis, opera mortua nominans priora bona significat, quæ per sequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando irrita fiunt, ita per penitentiam reuiuiscunt, & ad meritum æternitatis prodesse incipiunt. Similiter & illud bonum amat Deus quod plantauit in peccante, in illo scilicet qui post illud bonum peccauit, non simul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem.

Lib. de vera & falsa penitentia.

Comment. ad illud Agg. 1. Semina sua multa.

Hebr. 1.

durum. Ponamus enim, quod ipse primo accipiat à sacerdote, quod det centum, & persoluat in mortali peccato: ergo postea iterum debet dare centum. Eadem obiectio est de eundo ultra mare, & aliis quæ sine grauibz expensis & laboribus iterari non possunt.

*Solutio.* Dicendum, quod sicut patet ex præhabitis, in penitentia sunt duo, scilicet dolor cordis, & opus exterius. Interiora autem quia non sunt contritus, nihil valent. In exterioribus autem distinguendum est: quædam enim sunt exteriora, quæ per damnum & afflictionem manent in agente postquam facta sunt, sicut datio, & peregrinatio, & huiusmodi: quædam autem in toto transeunt, sicut oratio, & alia talia. Dico ergo, quod opera quæ aliquo modo manent, postea per gratiam reuiuiscunt: & illa non oportet iterari: sed alia iterari debent: & hoc supra notatum est in quaestione de operibus mortuis & mortificatis.

*Solutio.*

nem. Potest etiam accipi de operibus bonis quæ ab aliquo fiunt dum malus est, & in peccato mortali persistit vel ad tempus, vel vsque in finem, quæ dicuntur à Deo remunerari & non dari oblivioni, non quia proficiant ad vitam æternam obtinendam, sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium sentiendum: sicut de fide & cæteris quæ sine charitate habentur, Augustinus ait: Siquis non habens charitatem quæ pertinet ad unitatem spiritus & vinculum pacis quo Ecclesia connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget patitur tribulationes, famem, persecutionem, vel flammam, vel bestias, vel ipsam crucem, timore gehennæ: nullo modo ista culpanda sunt, imo & hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuisse, vt Christum negando nihil horum pateretur, quæ passus est confitendo: sed æstimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium, quam si Christum negando nihil horum pateretur: vt illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: nihil enim prodesse intelligitur ad regnum obtinendum, nisi ad extremi iudicij tolerabilius subeundum supplicium. Et infra, Hæc propter charitatem dicta sunt, sine qua in nobis non potest esse vera penitentia: quoniam in bonis charitas Dei est quæ tolerat omnia.

Lib. de penitentia c. 16.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

*Perstringit dictorum summam, vt alia addat.*

**E**X his ostenditur bona quæ sine charitate fiunt, prodesse quidem ad tolerabiliorem penam sentiendam, sed non ad vitam obtinendam. Illa enim quæ in charitate quis facit, si postea prolapsus fuerit nec exurrexerit, non esse in memoria Dei, Ezechiel dicit, Si auerterit se iustus à iustitia & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ quas fecit. In cuius loci expositione Gregor. ait, Hoc nobis maxime considerandum est, quia cum mala committimus, sine causa ad memoriam transacta bona reuocamus, quoniam in perpetracione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam, etsi ad mitiorem penam, alioquin præmissæ auctoritati August. obuiaret. Et bona ergo sine charitate facta, & bona in charitate facta, quæ concomitatur mortalis culpa, quam non delet sequens penitentia, ad sensum mitioris penæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Ezech. 18.

Hom. 11. sup. 1. Ezech.

ARTICVLVS XXXI.

*An bonum mortuum factum extra charitatem, potest unquam reuiuiscere?*

**Q**uibusdam tamen videtur] Hic tangit opinionem quorundam, & soluit dupliciter, & recolligit ex solutione habitam. Et diuiditur in tria: & patet per se inceptio cuiuslibet partis. Obicitur autem de ipso errore prius. Videtur enim, quod ve-

rum dicunt isti: quia bonum potentius est in agendo, quam malum in destruendo: sed malum destruit bonum ante habitum, non coniunctum malo tantum, sed etiam bonum gratiæ per se habitum: ergo multo magis bonum sequens reuiuificat bonum habitum, quod non fuit coniunctum bono, sed extra charitatem fuit factum.

2. Item, Baptismus sublata fictione operatur salutem: ergo videtur, quod penitentia similiter debeat facere.

*Solutio.* Hæc omnia supra in præcedenti solutio.

distinctione satis late disputata colligi possunt. Dicendum ergo, quod in iustis, quia bonum mortuum non potest viuificari: quod nihil viuificatur eorum quæ moriuntur, nisi possibilitatem ad vitam contrahat ex coniunctione ad aliquid quod perpetuo uiuit: sicut per charitatem coniunguntur bona uitæ æternæ, & corpus cum reiuertit coniungitur animæ: sed bonum extra charitatem factum nulli talium coniungitur, & ideo nunquam potest reuiuiscere.

AD PRIMUM autem obiectum dicendum, quod non est ex defectu boni sequentis, quod non viuificatur, sed potius ex defectu præcedentis, quod non est viuificabile: quia impossibile est ad vitam, ut dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile quod pro simili inducitur: quia baptismus imprimi charactere ratione cuius manet in hominibus: sed penitentia nihil talium imprimi præterea, baptizatus immediate virtutem operandi accipit à passione Christi: sed opera penitentiae partim sunt à nobis, & præcipue illa quæ sunt in attritione ante contritionem: de quibus Magister hic loquitur.

ARTICVLVS XXXII.

An bona opera facta extra charitatem diminuant incendium inferni?

Deinde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Sed estimandum est fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, &c.] Videtur hoc esse falsum: in igne enim inferni tantum quisque ardet quantum se combustibilem fecit per peccatum, ut dicit

Auctoritates alias inducit contra eos qui dicunt de vno peccato penitentiam agi, altero tacito.

**S**ATIS arbitror illis esse responsum, qui asserunt de vno crimine penitentiam agere & veniam præstari, alio in delectatione retento, vel vel per confessionem non exposito, qui non modo præmissis auctoritatibus confutantur, sed etiam subditis. Ait enim Augustinus. Sunt plures quos penitet peccasse, sed tamen omnino reseruantes sibi quedam in quibus delectentur, non animaduertentes Dominum simul mutum & surdum à demone liberasse: per hoc docet nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reseruari, habentem septem demonia perficere potuit, sex expulsi: expulit autem septem, ut omnia crimina simul eicienda doceret. Legionem vero demonum ab alio eiciens, nullum reliquit de omnibus, qui liberatum possideret: ostendens, quod etsi peccata sint mille, oportet de his omnibus penitere. Nunquam enim aliquem sanauit Dominus, quem non omnino liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabba: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni contagione: indicans penitentem oportere simul de omni crimine. Scio enim Dominum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo qui

Lib. de vera & falsa penit. c. 9. Marci 7.

Luc. 8. Ioan. 8. Marci 5.

Greg. sed illa bona peccatum non diminuunt: ergo tantum comburitur cum illis bonis, quantum sine illis. Si dicas, quod illa peccata diminuunt. Contra: Quicquid est natum aliquid diminuere, habet contrarietatem ad illud: hæc bona sic diminuunt peccatum: ergo habent contrarietatem ad peccatum, quod falsum est, cum secum saluetur in eodem subiecto.

2. Item, Quicquid diminit aliquid, intentum destruit illud, si ipsum est finitum: ergo si hæc bona diminuunt peccatum, multiplicata destruet ipsum, quod falsum est & hæreticum: ergo & hoc falsum, quod diminuunt incendium inferni.

SOLVTIO. Dicendum, quod non diminuunt directe, sed indirecte: sicut dicitur diminuere ignem, qui prohibet ligna imponi: bona enim de genere bonorum assuescunt ad bonum, & per consequens elongant à mali consuetudine & appetitu, & ita diminuunt peccatum, quod non fieret si illa bona non essent: & ita diminuendo causam incendij, diminuunt incendium.

AD EA autem quæ obiecta sunt, patet solutio: quia procedunt ac si directe diminuerent: & hoc non dicimus.

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Cum mala committimus, sine causa ad memoriam transacta bona reuocamus] Ex omnibus enim præhabitis disputationibus videtur hoc esse falsum: quia sine sint extra charitatem facta, sine in charitate, ostensum est, quod multum valent: ergo non sine causa ad memoriam reuocantur.

SOLVTIO. Dicendum, quod non intendit simpliciter dicere sine causa, sed quod hoc quod ex eis speretur vita æterna, si continentur in peccatis.

Solutio.

Solutio.

crimen reseruat, de alio recipiet veniam? sine amore Dei consequetur veniam, sine quo nemo vnquam inuenit gratiam. Hostis enim Dei est dum offendit perseveranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Iam enim sine vera penitentia inueniret gratiam. Penitentia enim vera ad baptismi puritatem conatur ducere. Recte enim penitens quicquid fordis post purificationem baptismi contraxit, oportet ut absoluat, saltem lacrymis mentis: sed satis durus est, cuius mentis dolorem oculi non declarant. Sed sciat se culpabiliter durum, qui desinet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati non ostendit in lacrymis. Quem ergo penitet, omnino peniteat. Idem, Penitentes, si vere estis penitentes, & non estis iridentes, mutare vitam, reconciliamini Deo. Penitentiam agis, genua figis, & rides: subsannas Dei patientiam? Si penitentiam agis, penitet te: si non penitet te, non es penitens. Si ergo penitet, cur facis quæ male fecisti? Si fecisse penitet, noli facere: si adhuc facis, certe non es penitens. Item Innocent. secundus, Admonemus fratres nostros, ne falsis penitentis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem penitentiam esse constat, cum speretis pluribus, de vno solo penitentia agitur: vel cum sic agitur de vno, ut non discedatur ab alio.

Lib. eo. dec. 10.

ARTICVLVS XXXIII.

An Deus potest sanare de vno peccato & non de alio?

**S**atis arbitror, &c. Hic incipit pars illa in qua solutionem confirmat per accidens. Et duo facit hic: inducit scilicet auctoritates suas expressas, & repetit quæ sit yta penitentia *ibi* [Ex præmissis perspicuis, &c.] Incidit autem questio de hoc quod dicit *ibi* [Per hoc docet nos nunquam nisi de omnibus sanari] Queritur enim, An Deus possit sanare de vno, & non de alio? Videtur autem, quod sic: quia Deo nihil est impossibile: ergo nec illud. Item, Medicus corporalis potest sanare de vno morbo, altero relicto: ergo multo magis Deus, qui potentior est medico corporali.

1. Item; Sanatio corporalis signum est sanationis spiritualis in miraculis Domini, ut patet in litera: sed in Marco legitur, quod cæcus quidam secundum quid visum recepit, qui scilicet vidit homines velut arbores ambulantes: ergo pro parte tempore illo sanatum quid etiam & non simpliciter sanatum fuit in mente: ergo non tantum hoc Deus potest facere in corpore, sed etiam in mente.

3. Item, Sicut in opere creationis secundum opinionem plurimorum, scilicet Gregor. Ioannis, & aliorum Deus primo produxit materiam secundum suam substantiam, & postea distinxit eam & creauit: ergo videtur, quod similiter possit sanare in operibus recreationis, ut scilicet secundum aliquid faciat, & secundum aliquid infectum relinquat.

Sed contra.

Sed contra: Quicquid Deus secundum D. Albr. Mag. in Lib. 4. Sentent.

suam bonitatem potest facere, potest ab eo aliquis sperare: sed dimidiam veniam nemo ab eo sperare debet, ut dicitur in litera: ergo dimidiam veniam, non videtur posse facere.

2. Item, Detur quod possit: inde sic, Si curat, per aliquod bonum curat, quod coniungit vitæ, & fugat mortem: sed cum omnibus talibus bonis datur Spiritus sanctus: ergo cum tali bono datur Spiritus sanctus: sed omnes tales inhabitat Spiritus sanctus, quibus talia bona impartitur: ergo Spiritus sanctus inhabitat talem: sed iterum propter peccatum est inhabitatio demonum: ergo idem homo est inhabitatio demonum, & Spiritus sancti per gratiam, quod est absurdum, & contra Apostolum dicentem, Quæ conuentio Christi ad Belial? Et quæ conuentio templo Dei cum idolo? 1. Cor. 6.

SOLVTIO. Dicendum, quod Deus hoc non potest: quia impotentia esset, & non potentia: sicut medicina quæ curat morbum dimidium, impotentia est.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod nihil eorum quæ sunt potentia & nobilitatis, est Deo impossibile: sed non potest infirmari, sicut curare, comedere, mentiri, imperfectus esse, & cetera huiusmodi.

AD ALIUD dicendum, quod ille totus sanatus fuit in corpore & extra: sed habitus visus non coadunatus, significabat fidem interius nondum consummatam ex radicatione in subiecto & determinatione articulo.

AD ALIUD dicendum, quod secus est in operibus creationis: quia in illis imperfectum non est imperfectum ex malitia sibi contraria: sed in recreatione nihil imperfectum est nisi ex malitia, Deo contraria, & bono gratia suæ.

ARTICVLVS XXXIV.

An omnes quos Christus sanauit in corpore, sanauit etiam & in anima?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Nunquam Dominus aliquem sanauit, quem non omnino liberauit, &c.] Glossa super Ioan. 9. Queritur, Quomodo sine fide istum illuminauit Christus. Ergo videtur, quod cæcum illum natum non in toto curauit: quia non nisi extra. Item alia Gloss. ibidem super illud, Quis es Domine ut credam, &c. iam Dominus lauat faciem inuncti, iam cordis oculos illuminat: ergo videtur, quod ante non fuit illuminatus: ergo non tunc fuit illuminatus in corde, quando fuit illuminatus in corpore.

Solutio. Puto, quod vniuersaliter verum est quod dicitur hic in litera, quod scilicet Dominus omnes quos sanauit in corpore, & anima sanos reddidit. Tamen Gloss. super Ioan. aliter soluit dicens, quod intelligitur de his qui propter peccatum infirmabantur: quia in illis oportebat prius excludere causam, quam sanaretur morbus: & ideo remota causa, sanati sunt in anima: & remoto effectu, sanati sunt in corpore. Sed puto, quod illa Gloss. marginalis est, aut Victorini iustam, cuius dicta non sunt magnæ auctoritatis.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quod ille cæcus illuminatus fuit intra, & extra: sed recepit primo fidem indistinctam & implicitam, quæ postea, cognito Domino, distincta fuit.

Aliud dicendum, quod illa Gloss. sic intelligitur, inunctum illuminat, id est, lumen fidei suæ determinat: ergo passio non subicitur: nulla autem lacrymae sunt sine passione: ergo nullæ sunt lacrymæ mentis. Quod autem pure spiritualis natura non sit fabricata passionibus, dicit Aristot. in ethic. lib. 6. quod tristitia & delectationes sunt generationes in sensibilem animam.

ARTICVLVS XXXV.

Utrum à Deo possit dimidia sperari venia?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: non enim repugnat iustitiæ humanæ secundum partem recipere satisfactionem: cum igitur iustitia humana exemplata sit à diuina, videtur quod nec diuine debeat repugnare.

Item videtur, quod potius obuiaret hoc misericordie, quam iustitiæ: quia misericordie est relaxare peccata, & in toto, & in parte: ergo male dicere videtur cum dicit, qui iustus & iustitia est.

Præterea, Quare dicit, iustus & iustitia: sufficeret enim dicere, iustus.

Solutio. Dicendum, quod iustitiæ humanæ repugnat recipere emendam, cum adhuc ille intendat multiplicare culpam: sed si non amplius offendit, tunc potest per partes satisfacere. Similiter autem est in iustitia diuina: qui enim de vno satisfacit, & in voluntate alterius perdurat, ita

culpam multiplicat: & ideo de nullo emenda suscipitur. Vel dicatur, ut supra in principio distinctionis notatum est, quod aliter est in iustitia humana, & aliter in diuina. Et hoc ideo quia homo videt ea quæ apparent, Deus autem intuetur cor: & ideo nisi cor habeat, non recipit satisfactionem: homo autem respicit ad opera exteriora, quæ diuina sunt, & ideo de eis diuina recipit satisfactionem.

Ad argumentum autem dicendum, quod licet humana iustitia exemplata sit à diuina: nihilominus tamen aliquid accidit ei in quantum est humana, quod non conuenit diuine: & hoc est quantum ad exteriorem hominem, & non ad interiorem.

Ad aliud dicendum, quod misericordie est relaxare peccata gratis: sed remittere eam postulatione emendat, iustitiæ est: & de tali venia loquitur hic.

Ad aliud dicendum, quod dicit iustum & iustitiam ratione simplicis essentia, & effectus in nobis: quia scilicet facit in nobis iustitiam generalem, quæ delet peccata cum emendationis proposito: sicut dicit Aristot. quod dicitur sapientia & iustitia in quantum nos replet sapientia & iustitia.

ARTICVLVS XXXVI.

An & qua sint lacrymae mentis? & an culpabiliter durus sit, qui lacrymis non ostendit dolorem peccati?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Oportet abluat saltem lacrymis mentis, &c.] Videtur enim, quod nullæ sint lacrymæ mentis: quia nihil est difficile menti secundum se, quia ipsa spiritualis est natura: ergo passioni non subicitur: nulla autem lacrymae sunt sine passione: ergo nullæ sunt lacrymæ mentis. Quod autem pure spiritualis natura non sit fabricata passionibus, dicit Aristot. in ethic. lib. 6. quod tristitia & delectationes sunt generationes in sensibilem animam.

Si dicas, quod lacrymæ mentis sunt lacrymæ voluntatis, quæ sunt in mente, id est, velle habere lacrymas, & velle plorare. Contra: Voluntas non veniens ad actum, imperfecta est: hæc autem non reputatur pro facto: ergo illa talis voluntas non sufficit: ergo nec lacrymæ mentis, ut videtur. Item, Velle plorare pro peccatis conuenit multis qui adhuc in peccato perdurant: ergo habent lacrymas mentis: ergo lauans sordes quas contraxerunt, quod falsum est: ergo quod & hic dicitur de lacrymis mentis.

Item, Supra habitum est, quod gaudens de dolore gaudere debet: consistit autem, quod debet gaudere secundum mentem, & non secundum sensum & carnem: ergo debet secundum idem habere lacrymas & gaudium: de hoc, quia dicitur, quod debet habere lacrymas mentis: ergo præcipitur ei, quod habet contraria simul, scilicet dolorem & gaudium, & secundum idem, quod est impossibile: ergo præcipitur ei impossibile: quod est contra Hieronymum dicentem, Anathema sit qui dicit Deum impossibile præcepisse.

Vlt

Quæst. 1. Vltimus queritur de hoc quod dicit [Sciat se culpabiliter durum qui desit damna temporis, vel mortem amici: & dolorem peccati non ostendit in lacrymis] Videtur enim hoc esse falsum: quia signum maioris doloris non est fletus. Vnde constantissimos homines in maximis doloribus non videmus flere, sed potius mulieres flere videmus.

Item, Ponamus, quod ille qui plorat in morte amici, non possit flere pro peccatis, & tamen velle posse: tunc ergo secundum istam litteram culpabiliter est durus.

Contra: Fecit quod in se est: ergo Deus apponit ei gratiam: ergo non habet culpam: ergo non est durus culpabiliter, ut videtur.

Quæst. 2. Vltimus queritur, Cum multa alia signa doloris sunt, ut exilitas vocis, suspirium, & huiusmodi alia, quare de his non fit mentionem?

Præterea, exilitas vocis in istis signum est doloris, quam fletus, ut dicitur in prophetis in naturis: ergo magis de isto quam de illo debuit facere mentionem. Item, Id quod est signum doloris temperati, non significat dolorem in summo: in eo quod huiusmodi: fletus est signum doloris temperati: non ergo significat dolorem in summo. Media probatur ex hoc quod ut dicunt sapientes in naturis, dolor magnus magis est excrucians hominibus, quam resolutionis per lacrymas: ergo male posuit Magister hoc signum.

Item, Nos videmus sæpe aliquos malum flere in confessionibus, & tamen non promptos esse ad opera satisfactionis: quodam autem omnino nihil flere, & ad omnia esse paratos iniuncta pro peccatis: ergo patet, quod fletus est fallibile signum doloris: ergo si non flet, non propter hoc est culpabiliter durus. Item, Mulieres videmus generaliter flere magis quam viros, & tamen viros frequenter duriora sustinere pro peccatis: ergo, &c.

Si hoc concedatur, tunc prius quidem contra litteram: secundo autem contra id quod dicitur Luc. 7. de Maria Magdalena, quod lacrymis signauit, &c. Item contra hoc quod dicitur Matth. 16. quod petrus Petrus fletus amare: & sancti originis per fletum, ut dicit Ambrosius, Item Gregorius. Inter epulas lacrymas obtulit, & lacrymis maculas criminis lauit. Item Gregorius. Quærit, Quam arte Magdalena cupit potius flere, quam de inimicis suscipia tristitia, salutibus factis singulibus, & deos humores enouit. Item hoc videtur esse contra templum Domini, qui pro nobis flet, &c. Qui in diebus carnis sue, preces supplicationesque ad eam posset illum saluum facere à morte cum clamore valido & lacrymis offerens, transiit est pro susceptione. Item Luc. 19. Fletus super ciuitatem Ierusalem. Et Ioan. 11. super Lazarum. Et Psalm. 94. Proceperunt coram Domino qui fecit nos. Item Isa. 38. Audisti orationem tuam, & vidi lacrymas tuas. Ergo videtur, quod lacrymæ existant in peccatis.

Solutio. Dicendum, quod præcipitur, quod lacrymæ mentis sunt completa voluntas ad factum, si per accidens lacrymæ non impediuntur. Hoc autem accidens dico esse duplex, scilicet complexionis siccitatem, quæ calor excruciat à dolore penitentia, tunc magis excruciat cerebrum, quam resoluit in lacrymas. Item, Nimum dolorem excruciat calorem consumentem humidum cere-

brum: sicut videmus in mundo exteriori, quod sic cus aer non pluit: & quando est humidus temperate, fortis calor solis humidum consumit, & iterum non pluit: & his duobus modis potest non flere magis dolere, quam ille qui multum plorat: & in talibus habentur lacrymæ mentis. Est etiam adhuc vnus modus non in natura fundatus, sed in constantia animi, scilicet quando homo continet se ne plorat, ut magis sit occultus coram Deo, & tunc iterum sufficiunt lacrymæ mentis coram sacerdote: sed ille quando solus est, dimittit habere lacrymas, sicut fecit beatus Augustinus in sua conuersione: quia quando est solus, non habet testem nisi Deum, coram quo veretur de peccato. In aliis autem exiguntur lacrymæ corporales.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum, quod mens dupliciter consideratur, scilicet vt mens quæ est absoluta à corpore, nullius corporis extrinsecus actus, & vt natura mouens & regens passibilem naturam ex parte sensus, vbi est coniunctio ad corpus. Et primo quidem modo passio non pertinet ad ipsam, sed potius secundo, per redundantiam tamen ab inferiori natura sensibilis partis quæ passionibus per se subicitur.

Ad aliud dicendum, quod completa voluntas flendi reputatur pro ipsis lacrymis mentis: & quod hæc non habet effectum, per accidens impeditur, ut dictum est. Ad id contra obiicitur, dicendum quod est imperfecta voluntas ex imperfectione desiderij: & de hac verum est, quod non reputatur pro facto. Est etiam incompleta voluntas, non in quantum est voluntas, sed in quantum deest facultas implendi quod desiderat: & hæc pro facto reputatur.

Ad aliud dicendum, quod in talibus est imperfecta voluntas ex imperfectione desiderij, & appetitus, quia non sufficienter desiderant: & de his non reputatur pro facto.

Ad aliud dicendum, quod non est impossibile de dolore gaudere: quia dolor ibi est vt materia gaudij, & tunc non habet contrarietatem ad ipsam, sicut etiam supra notatum inuenies: sed gaudere & tristari simul de eodem, & secundum idem, non potest contingere: & ideo nullum impossibile præcipitur penitenti.

Ad aliud dicendum, quod littera ibi loquitur de eo in quo lacrymæ non impediuntur per accidentem complexionis, vel constantia, sed tantum ex imperfectione desiderij venie de peccatis: & de illo dicit verum. Et ad argumentum patet solutio per ante dicta. Ad aliud dicendum, quod mulieres absque dubio plus plorant, & de talibus loquitur littera illa.

Ad aliud dicendum, quod ille qui plorat in morte amici, dupliciter potest esse dispositus in penitendo: si enim sit maior dolor de peccatis, quam de morte temporali, tunc maior dolor excruciat in eo humidum cerebrum, quod non potest flere: & tunc ipse est maioris laudis, quam si fletet. Si autem sit minoris doloris: tunc signum est, quod minus doleat de re spirituali & de damno anime, quam de re temporali & damno corporis: quia calor de re temporali suscitatus sufficitur resoluere humidum cerebrum in fluxum: calor autem parvus de damno spirituali suscitatus, non sufficit mouere ipsum: sicut nos videmus, quod frigus existente in mundo maiori, etiam si sit aer tempe-

rare humidus, non pluit. frigore constringente & impediente resolutionem: & hoc modo loquitur in litera.

*Ad qua-  
stionem  
iam 2.*

**A D I D** quod queritur de aliis signis, quæ poni possent, dicendum quod illa signa non indicant unum, sed dubie indicant duo vel plura: sicut exilitas vocis magis est signum infirmitatis spiritualium partium, quam doloris voluntarij qui est in penitentia: gemitus autem potest esse signum infirmitatis, vel tristitiæ, vel melancholiz, quia melancholici multum gemunt: & ideo signa illa minus communia sunt: sed dolor ut frequenter indicatur lacrymis, nisi per accidens impediatur, ut dictum est: & ideo alia signa non ponit sicut lacrymas.

**A D A L I V D** dicendum, quod magnus dolor magnis lacrymis indicatur, nisi repugnet complexio, ut dictum est.

**A D A L I V D** dicendum, quod lacrymæ indicant dolorem: sed tamen confessor debet experiri, utrum sit ille dolor contriti vel attriti: & signum quod de hoc melius habere potest, est quod experiat utrum penitens libenter suscipiat penitentiam iniunctam: si enim libenter suscipiat, signum est contritionis: si non, attritionis non sufficientis iudicabitur signum fuisse: nec est hoc inconueniens, quod plura signa requirantur ad idem.

ARTICVLVS XXXVII.

*An hoc dictum valeat, si ergo penitet, cur facis quæ male fecisti?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Si ergo penitet, cur facis quæ male fecisti, &c.] Videtur enim hoc non valere: quia sæpe penitentia est de præterito, & non de futuro ratione dulcedinis adiunctæ futuro: ergo videtur, quod non sit verum quod dicit. Item, De eo de quo nullus est fructus, sed erubescencia, penitentia est, quando transiit: & tale est peccatum: ergo penitentia est de præterito, & non oportet, quod etiam sit de futuro: sicut enim dicit Philosophus, in talibus magis volumus agere, quam egisse: quia melius est delectari, quam quieuisse delectari.

*Solutio*

**S O L V T I O.** Dicendum, quod Augustinus loquitur de his qui penitent de peccato in quantum est offensa Dei: & non in quantum est in eo delectatio verecunda quam volumus cum transiit: & ideo trahimur ad ipsam in presenti & in futuro: & tunc planum est id quod dicit: quia qui penitet de peccato in quantum est offensa Dei, cauet futurum, quod etiam est offensa Dei: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XXXVIII.

*An duo modi falsa penitentia à Magistro sint bene assignati?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Ne penitentis animas laicorum decipi, & in infernum protrahi patiantur, &c.] Duos enim ponit modos falsæ penitentiz in litera, scilicet cum spretis pluribus, de vno solo agitur penitentia, vel cum de vno agitur, & non disceditur ab alio.

Videtur autem, quod hi duo modi sint vnus modus: quia ille qui non discedit ab alio, spernit illud: & idem est spernere plura quod non discedere ab eis per affectum & propositum vterius non committendi: ergo videtur, quod hi modi sint vnus modus solus.

**1** Item, Cum multi sint alij modi falsæ penitentiz, scilicet cum non iniunguntur respondentia peccato, sed graviora, vel leuiora, quare non tangit modos illos: queritur: constat enim, quod hic vocat penitentiam id quod iniungitur exterius à sacerdote in emendam delicti. Videtur autem, quod nullo tali decipiatur, & in infernum pertrahatur: quia ante iniunctam penitentiam operata est contritio peccati remissionem culpæ: & cui remissa est culpa, non pertrahitur in infernum: ergo falsam esse videtur quod dicit.

**2** Item, Hoc est de iure communi quod homo recognoscit quantitatem suæ offenzæ in genere: ergo penitentia illius nullum excusat: ergo cum tenentur illud scire omnes, videtur quod circa hoc non possint decipi.

**4** Item, Ex simili possunt intelligere, quod tales penitentiz falsæ sint: quia non satisfaciunt homini, qui ita placant in vno, quod pronocant ad iram in altero: ergo possunt per se scire, quod nec Deo satisfaciunt, qui sic penitent de vno, quod peccat in altero: ergo circa hoc non decipiuntur, ut videtur.

**A D H O C** dicendum, quod falsam penitentiam vocat hic falsum modum penitendi, qui est de vno ita quod non de alio. *Solutio.*

**A D P R I M U M** autem dicendum, quod differunt illi duo modi: quia primus est cum agitur penitentia de vno, & non de alio, quod tamen in actu non iteratur. Secundus autem est cum agitur de vno, & iteratur aliud: & ille est falsior, quam primus. Et quod dicit, spretis pluribus, intelligitur spernere pro parvipendere peccatum, ut de eo penitentiam agat, quia non reputat tantum.

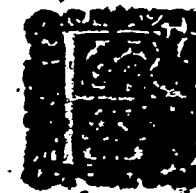
**A D A L I V D** dicendum, quod illa non semper est falsa penitentia, quando parum iniungitur vel plus: quia hoc diuersis de causis potest & debet fieri: & ipse non agit hic nisi de penitentis quæ semper falsæ sunt & damnabiles.

**A D A L I V D** dicendum, quod de de iure communi est, quod homo cognoscat peccatum: & hoc quidem facit omnis sacerdos se offerens: sed non est de communi iure, ut sic vel sic peniteat, sed potius de speciali, circa quod diuersa sentiunt etiam sapientes: & ideo non tenentur illud scire, nisi alio docente addiscat: & ideo decipi potest circa hæc.

**A D A L I V D** dicendum, quod bene potest esse, quod conscientia dicit talem modum penitentiz esse falsum: tamen propter peccati dulcedinem efficitur ignorans, non in intellectu speculativo, sed pratico: & ideo tunc decipi potest: quia vult quasi decipi, sicut dicit Dominus Ezech. 13. Decipiebant populum meum, &c. & Ierem. 5. Prophete prophetauerunt mendacium: & sacerdotes plaudabant manibus. Propter quod præcipit isa. 58. Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum.

*Repetit*

*Repetit de vera penitentia, ut addat.*



**X** præmissis perspicua fit notitia veræ penitentiz vel satisfactionis. Illa enim vera est penitentia, quæ peccatum abolet: quod illa sola facit quæ scelus corrigit. Illa vero scelus corrigit, quæ odium commissi criminis & committendi cum desiderio satisfaciendi affert. Iudas enim penituisse legitur sine afflictione veniæ, quia tali penitentia non correxit crimen. Vnde Hieronym. Nihil Iudæ profuit egisse penitentiam, per quam scelus corrigere non potuit. Sic quando frater peccat in fratrem, ut emendare non valeat quod peccauit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur penitentia: hoc est quod de eo dicit. Et oratio eius fiat in peccatum: ut non solum emendare nequiverit prodicionis nefas, sed proprij homicidij scelus addiderit. Caue qualiter intelligas illud, Ut emendare non valeat quod peccauit, &c. Non enim emendatio hic intelligenda est rei demptæ compensatio, sed delicti exprobratio & abominatio cum satisfactionis desiderio. Demit enim iniuste quis alicui, quod restituere non valet, ut oculum, vel vitam, & huiusmodi: & tamen si penituerit peccati, cum amore condignæ satisfactionis veniam habet. Nec ideo quisquam putet, qui rem alienam iniuste abstulerit quam reddere potest, de illo peccato penitere ac veniam consequi, nisi restituat ablatum. Quamdiu enim res, propter quam peccatum est, non redditur si reddi potest, non agitur penitentia, sed fingitur.

*Mat. 27.*

*Comment. ad illud Mat. 27. Quid ad nos. Pl. 108.*

ARTICVLVS XXXIX.

*An & quæ sit vera penitentia?*

**D** E inde queritur, de hoc quod dicitur *ibi* [Illam enim vera est penitentia quæ peccatum abolet, &c.] Queritur enim, quæ sit differentia inter veram penitentiam, & dignam penitentiam: videtur autem, quod nulla: quia idem habent oppositum: digna enim penitentia est insufficientis: ergo scelus non corrigit, nec peccatum abolet: ergo non est vera: cum ergo vnam habeant oppositum, videtur, quod ipse sint vnum.

**1** Item, Cum verum dicatur multipliciter, queritur, secundum quem modum sumatur hic verum, cum dicitur, vera penitentia. Si enim verum dicatur indiuiso esse, & quod est: cum tale verum sit à forma, videtur omnis penitentia esse vera: quia omnis penitentia est penitentia à forma penitentiz, quæ quid erit esse significat: & hoc non videtur velle contrarietas literæ, quia videtur verum restringere penitentiam: ergo aliqua penitentia erit non vera, ut videtur.

*Solutio.*

**S O L V T I O.** Ad primum dicendum, quod digna & vera differunt: quia vera dicit penitentiam impermixtam contrariis penitentiz: sicut dicitur vere album, quod est aliis coloribus mixtis & contrariis impermixtum: & verum aurum, alij metallo viliori impermixtum. Dignam autem dicit debitam penitentiz quantitatem, ut scilicet

fit secundum quantitatem delicti ad arbitrium sine dolo facta.

**A D I D** autem quod contra obicitur, dicendum quod argumentum non valet, habent vnum oppositum: ergo sunt vnum & idem: & est fallacia consequentis: & est instantia: quia inuoluntarium per ignorantiam, & inuoluntarium per violentiam, habet vnum oppositum quod est voluntarium: nec tamen propter hoc sunt idem. Et quod dicit Philosophus, quod si vnum oppositum est multiplex, & reliquum, in pluribus est intelligenda propositio: & hæc solutio sumpta est in ethic. in quinto lib. in text. & in commento. Vel potest magis dici, quod oppositum non dicitur vno modo, prout opponitur illis duobus: indigna enim potest dici ratione quantitatis, vel ratione essentialis: & primo modo opponitur digna: secundo modo opponitur vera.

**A D A L I V D** dicendum, quod verum dicit hic impermixtum alieno viliori, ut dictum est: sicut dicitur verum aurum & verum argentum: & non semitur ibi veritas in communi prout est indiuiso esse, & quod est, nisi sumatur esse purum & impermixtum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS

ARTICVLVS XL.

*An perfecta penitentia cogit peccatorem omnia libenter sustinere?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [ Perfecta penitentia cogit peccatorem omnia libenter sustinere. Hoc enim falsum videtur: quia non est necessarium, quod omnia libenter sustineat, nec omnia faciat, sed potius necessaria ad salutem solum. Si dixeris, quod accommodata est distributio, & distribuit pro necessariis ad salutem tantum. Videtur adhuc esse falsum quod dicit, quia in ore est confessio, in corde contritio, in opere tota humilitas: quia sola contritio frequenter operatur salutem: ergo videtur, quod cætera non exigantur.

2 Item, Scelus semper corrigebatur per penitentiam: nec tamen semper fuit oris confessio, & satisfactio iniuncta: ergo illa, vt videtur non exiguntur. Sed de hoc erit questio in sequenti distinctione: & ideo hic transeamus.

**D**ICENDVM ad primum, quod distributio est accommodata: & intelligitur de necessariis penitenti in tali vel tali crimine ad salutem.

**A**D ALIVD dicendum, quod sicut supra diximus in tractatu de baptismo, dupliciter aliquid operatur in alio, vel cum alio, scilicet virtute, & essentia. Et verum quidem est, quod essentialiter ista tria non semper requiruntur ad deletionem cuiuslibet peccati etiam singulariter accepti: vnde contritio non in virtute sui sola delet peccatum, sed prout est cum voto confitendi & satisfaciendi: & tunc confessio & satisfactio sunt in virtute, & non essentia: & hoc sufficit quando sacramentum non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit.

ARTICVLVS XLI.

*An possit dici, quod aliquis nequiuert emendare peccatum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [ Vt non solum emendare nequiuert, &c. ] Videtur enim hoc esse falsum: si enim emendare nequiuert, tunc non est ei imputandum: sed ei imputatur: ergo potuit emendare.

*Solutio.*

**S**OLVTIO. Dicendum, quod secundum communem modum loquendi dicitur non posse qui non potest in tali statu manens, licet simpliciter id possit: sicut dicimus, non possunt emendare delicta perdurantes in voluntate delinquendi. Et iste modus loqui attribuitur: quia penitentia ductus de prodicione, in voluntate delinquendi perduravit, scilicet se suspendendi.

ARTICVLVS XLII.

*Quid sit restitutio?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [ Nec ideo quisquam putet qui rem alienam iniuste abstulit, &c. ] Queruntur hic de restitutione

quatuor, scilicet quid sit restitutio, & quid debeat restitui, cui debeat restitutio fieri, & quanto qualiter se habeat restitutio ad opera penitentiae? Ad primum sic dicunt Iurisperiti, quod restitutio est ablatæ rei redditio vel recompensatio. Videtur autem, quod non conueniat: quia multa restituntur non ablata, sicut deposita, locata, & mutuata: ergo videtur, quod illa descriptio non valet.

2 Item, Contingit aliquid auferri quod non potest recompensari, sicut fama, quæ melior est omni temporali bono alio: ergo per illud non recompensatur: ergo non fit restitutio per illud.

3 Item, Virginitas violenter auferitur alicui puellæ: & illa non potest recompensari: & tamen contingit satisfacere de peccato: ergo videtur, quod non sit recompensatio rei ablatæ.

4 Item, Multi tenentur ad restitutionem qui non auferunt, sed iubent auferri, vel consilium dant de auferendo, vel aliquid huiusmodi faciunt: ergo videtur, quod non sit generaliter verum, quod restitutio sit ablatæ rei, &c.

**G**RATIA huius queritur vltius, *Qui sunt qui restituere tenentur. Et dantur versus de hoc. Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Partis pars, matris, non obstant, non manifestans.*

Videtur autem de primo, quod non semper iussio faciat teneri ad restitutionem: quia est iussio non habentis iurisdictionem super eum cui iubet: & tunc non fit propter suam iussionem: ergo non tenetur restituere.

2 Item, Non exigitur plus in restitutione, quam illatum est in damno: sed damnum non intulit nisi vnus, scilicet rapiens: ergo ille solus tenetur restituere, & non iubens.

Obiicitur etiam de secundo quod est consilium: consulens enim factum, non directe operatur ad hoc quod fiat: ergo videtur, quod non directe facit: ergo etiam non directe tenetur ad restitutionem.

Obiicitur autem de tertio quod est consensus: omnes enim consentiunt, quod fiat aliquid quod volunt fieri, & gaudent de facto: si ergo consensus facit teneri ad restitutionem, videtur quod omnes qui volunt damnum alicuius, & gaudent de illato damno, tenentur ad restitutionem: quod graue esset dicere, quia non omnes tales possunt induci ad restitutionem.

2 Item, Philosophus quinto ethic. ubi loquitur de iustitia, videtur velle, quod non teneatur restituere, nisi qui habet plus quam debet: sed nec consulens nec consentiens propter hoc quod consentit vel consulit, habet plus quam debet: ergo videtur iniustum esse, quod cogatur ad restitutionem.

Obiicitur vltius de palpone. Palpo enim est adulator: videtur autem, quod ille nihil operatur ad damnum inferendum: ergo videtur, quod damnum restituere non tenetur. Præterea, Si palpo tenetur, quid erit de clericis & religiosis qui suadent principi terræ tales acceptiones quæ iniustæ sunt, vel non faciunt eum restituere, vel tacent? si enim palpo tenetur, etiam isti tenentur: & hoc illi non concedunt.

**V**LTERIVS queritur de hoc quod dicitur recursus. Intelligitur enim de eo ad quem habent recursum illicite rapientes, sicut ad defensor-

rem, vel conservatorem, &c. & cum ille nihil recipiat de alieno, vt hic supponitur, sed pro affectu vel consanguinitate recurrentes ad se conseruat, videtur quod non tenetur restituere.

De participatione autem queritur, vtrum ipsi in solidum teneantur? Et videtur, quod non, cum tantum partem recipiant.

Obiicitur etiam de mutuo: Mutuus enim est, qui non reprehendit, nec reclamatur: sed multi sunt tales, maxime in rapina principum, etiam religiosi: ergo omnes illi tales ad restitutionem tenentur, quod difficile est dicere.

Vltius obiicitur de non obstante. Quia non omnes de facili restituerent, qui possent prohibere, & non prohibent. Item, Non tenentur prohibere: ergo videtur, quod non peccant si non prohibent.

Vltimum præcipue non verum videtur, scilicet non manifestans. Quandoque enim cum periculo corporis auferens manifestaretur: & tunc videtur, quod etiam teneatur non manifestare. Item, Furæ sæpe sciuntur à sanctis viris: & non manifestantur: ergo videtur, quod hoc non faciat teneri ad restitutionem.

*Solutio.*

**S**OLVTIO. Dicendum, quod restitutio satis bene definita est per illum modum, scilicet quod sit rei ablatæ redditio vel recompensatio. Quia ablatum aut restituitur idem numero, & tunc redditur: aut in æqualitate, & tunc recompensatur.

**A**D ID autem quod primo obiicitur, dicendum quod restitutio non est nisi ablati: & illud etiam respicit redditio: quia non redditur quod habetur, sed quod aliquo modo erat amissum: & ideo nihil est quod obiicitur de locatis, & aliis huiusmodi.

**A**D ALIVD dicendum, quod hæc & talia soluantur in litera, scilicet quod intelligitur de rebus fortunæ quæ restitui possunt: quia si inanis est actio quam inopia debitoris excludit, multo magis inanis est actio quam excludit impossibilitas restitutionis. Vel potest dici, quod contingit restituere dupliciter, scilicet secundum rei ablatæ valorem, vel secundum acceptionem eius cui ablatum est aliquid. Et licet primo modo quædam restitui non possunt, contingit tamen ea secundo modo restitui: & hæc est restitutio ad arbitrium bonorum: & hoc fit quotiescunque facit debitor quicquid potest ad satisfaciendum læso: siue enim tunc læsus remittat, siue non, nihilominus est excusatus coram Deo ille qui abstulit.

*Ad quaestiones.*

**A**D ID quod vltius queritur de numero eorum quæ operantur ad ablationem, & faciunt teneri ad restitutionem: dixerunt quidam, quod non omnia illa faciunt teneri, sed quinque de illis faciunt teneri simpliciter: & alia non nisi in quibusdam casibus. Et videtur mihi, quod illi dicant verum. Quinque autem quæ simpliciter teneri faciunt ad restitutionem, illa sunt, iussio, consensus, recursus, participans, non obstant cum obitare tenetur. Iussio autem facit teneri: quia principaliter agit, qui præcipit fieri: & in usum eius vel suorum cedit res ablata: aliter enim domini qui manibus propriis non auferunt, sed præcipiunt auferri, non tenentur ad restitutionem. Et per hoc patet solutio ad primum quod de hoc obiicitur.

**A**D ID quod obiicitur de non obstante, videtur dicendum, quod intelligitur de illo qui ex officio obitare tenetur: sicut baro, vel princeps, qui tributa terræ cum recipit vt pacificet terram, si non obstat illicite auferentibus, ipse restituere tenetur.

**D**E VLTIMO dicendum quod non intelligitur de omni non manifestante, sed solum de illo qui celando particeps est lucris & criminis. Et ideo obiecta contra hoc non tenent.

damnum non intulit nisi vnus: imo multi & diuersi inferunt damnum, & ideo tenentur ad restitutionem: præcipue tamen cum res ablata cedit in vsus præcipientis: sed tamen etiam si non cederet, si propter suum imperium perditur res, ipse tenetur restituere.

**A**D ID quod obiicitur de secundo dicendum, quod non omnis consulens meo iudicio tenetur, sed ille solum qui efficax dat consilium, ita quod probabiliter suum consilium facit temperari.

**A**D ID quod contra obiicitur, dicendum quod ipse operatur directe suo modo: quia multa concurrunt ad vnum actum, sine quorum nullo fieret: sicut sunt consilij similes Achitophel, qui malos extorquendi modos & auferendi, volentes placere latronibus & tyrannis, inueniunt: & emissarij qui exequuntur quod illorum consilio dictatum est: & de illis intelligitur, quod tenentur restituere.

**A**D ALIVD dicendum, quod Aristor. valde large accipit habere plus. Plus enim dicitur habere qui quocumque modo extorsit rem alterius, non quod habeat in vsu, sed quia iniuria perdidit alter: & hoc modo directum iustum facit cum recompensare damnum quod intulit.

**A**D ID quod dicitur de palpone, dicendum, quod non omnis palpo tenetur: sed qui laudando in actu auferendi incitat ad auferendum: dicens quod hoc sit signum strenuitatis, vel quod aliter non possit dominari, vel quod hoc iure communi sibi debeat tanquam terræ domino, vel aliud huiusmodi.

**A**D ALIVD dicendum, quod, vt mihi videtur, siue clerici, siue religiosi, in hoc palpantes, tenentur ad restitutionem.

**A**D ID quod obiicitur de recurso, dicendum quod intelligitur de illo ad quem habetur recursus, sicut ad defensorem & conservatorem & latronum & latrocinij: sicut sunt quidam hospites furum, & alij qui faciunt se defensores & aduocatos talium. Si autem propinquitate sanguinis quandoque tenetur, non credo, quod propter hoc ille teneatur ad restitutionem: vel si etiam teneatur, cum queritur ad iudicium, ratione compassionis naturæ & spe penitentiae credo, quod in tali casu meretur ille ad quem recurrit.

**A**D ID quod obiicitur vltius de muro, dicendum quod solus ille mutus iudicatur, qui ex officio tenetur reclamare, & non reclamatur: & etiam ille non credo, quod teneatur vniuersali er ad restitutionem, sed potius tunc quando tacet consentiens & promouens ad hoc quod fiat. Sed verum est, quod si ex officio tenetur reclamare, & non reclamatur: si vult penitentiam agere, tenetur clamando cooperari læso vt satisfiat ei. Et per hoc patet solutio ad id quod contra hoc obiectum est.

**A**D ID quod obiicitur de non obstante, videtur dicendum, quod intelligitur de illo qui ex officio obitare tenetur: sicut baro, vel princeps, qui tributa terræ cum recipit vt pacificet terram, si non obstat illicite auferentibus, ipse restituere tenetur.

**D**E VLTIMO dicendum quod non intelligitur de omni non manifestante, sed solum de illo qui celando particeps est lucris & criminis. Et ideo obiecta contra hoc non tenent.

ARTICVLVS XLIII.

Quid debeat restitui, & qualiter est restituendum?

Secundo queritur quid debeat restitui? & hæc est quæstio. Ad hanc cum enim restitui debeat res ablata, contingit auferri famam, quandoque veritate & quandoque mendacio: sicut si ponamus, quod aliquis diffamauit crimen alicuius, verum quidem, sed tamen occultum: si debeat restituere, videtur quod peccet: quia si dicat, Hoc dixi falsum, ut infamarem ipsum: ipse mentitur, quia verum dixit. Cum igitur omnis homo debeat vitare mendacium, videtur quod ille debeat vitare etiam onem. Si autem dicat sic: Ego quidem verum dixi, tamen intentione mala diffamandi, amplius infamabit: quia amplius creditur, quam prius: ergo magis lædet secundo, quam primo. Si dicat, quod non debet restitui famam. Contra: Id quod charius possidetur, inuitissime amittitur: fama autem charius possidetur, quam aurum, & argentum: ergo inuitissime amittitur: ergo videtur, quod maxime debet restitui. Item Hieronymus. Crudelis est qui famam negligit: sed ille qui non exigit famam restitutionem, famam negligit: ergo est crudelis: ergo videtur, quod etiam hæc iniuria non debet remitti sine recompensatione: ergo quilibet tenetur exigere talis rei restitutionem: ergo aliquis tenetur solvere: constat autem, quod non nisi qui abstulit: ergo ille restituere tenetur.

Eodem modo grauis casus est de eo qui impedit alicui rem, ut non consequatur hoc quod habiturus est, nisi ille impediret, sicut præbendam, vel dignitatem, vel quatuor res spirituales, vel seculares, quia quoad hunc casum non differunt, utrum tenentur ad restitutionem si potest? Si dicat, quod sic. Contra: Ii nihil est ablatum: quia non auferitur nisi quod habetur, iste autem adhuc non habet: ergo videtur, quod non tenetur.

Item, Quomodo restituat si tenetur: si enim non habet præbendam vel Ecclesiam, & impedit illum ne consequatur, videtur quod tenetur recedere de sua, & illum investiri facere: & hoc graue est dicere, quia pauci vel nulli hoc faciunt. Si autem dicat, quod non tenetur. Contra: Occasionem damni dat: ergo damnum fecisse interpretandus est: ergo tenetur ad restitutionem. Item, Si queratur a te, verum ille qui sic impedit proximum: peccat, vel non? Et si diceres, quod peccat. Queratur ergo ulterius, utrum in Deum tantum, vel in Deum & in proximum? Tu dicis, quod in Deum & in proximum. Si autem iterum queratur, quo genere peccati peccauit in proximum? dicis, quod damnificando proximum. Cum ergo omnis damnificans tenetur ad restitutionem, iste tenebitur.

Item queritur de eo qui arando subvertit semina, qualiter tenetur ad restitutionem? Si enim dicat, quod tenetur solvere fructus futuros. Contra: Fructus multis de causis poterant impediri: ergo nondum certi habebantur: ergo ille non abstulit fructus: ergo non tenetur reddere. Si autem dicat, quod tantum semina. Contra: Tantum valet res, quantum vendi potest: sed ille pro agro se-

minato plus vendendo acciperet, quam semina: ergo illi plus reddere tenetur.

Item queritur, Utrum illæ leges Domini, quæ de restitutione tanguntur Exod. 5. scilicet, quod quis reddat in quadruplum, & bos in quintuplum, adhuc tenent vel non? Videtur, quod sic: quia de moribus sunt & necessariis ad salutem: ergo adhuc tenent. Probatio primæ est: quia restitutio est de necessariis ad salutem, & de moribus hominum.

Contra: Hi: in litera non dicitur plus, nisi quod restituatur ablatum: ergo videtur, quod ad plus non tenetur.

Item, Nos videmus quod in iudicio non condemnatur ad plus, quam inuit in damno: ergo ad plus non tenetur.

Item, Aristot. dicit, quod iniustum est æquale, ut tantum reddat quantum intulit in damno: constat autem, quod si plus reddat, erit inæquitas: cum igitur inæqualitas sit idem quod iniustitia, iniustum est si cogatur ad plus dandum, ut veniat.

Solutio. Dicendum videtur, quod ad omnem illud ablatum quod cum dolore amittitur, & cum delectatione & utilitate, vel honestate possidetur, sequitur tentio ad restitutionem ex parte auferentis illud, quocumque modo auferat: sicut multi modi habitus sunt in precedenti articulo huius questionis.

Ad id autem quod primo queritur, dico quod detractor tenetur ad restitutionem: sed duplex est fama, scilicet in re pertinente ad veram laudem, cuius oppositum est vere vituperium: & hæc est virtus & vita secundum virtutem, vel saltem sine vitio, quia nihil vere laude dignum est nisi virtutis actus. Est etiam fama in scientia, vel militia, & huiusmodi: in quibus non est laus nisi vana. Et primam tenetur restituere qui iniuste abstulit. Non autem iniuste auferit qui dicit ubi prodesse debet, scilicet Prælato, vel pluribus corruptiuentibus: & si hoc non valet, denuntiat Ecclesie, ut confusione peccator respiciat: ille enim ralem famam non auferit, sed velamen malitiæ manifestat. Si autem intentione infamandi euomat mala, dico quod restituere tenetur, si tamen criminosa euomuerit.

Ad hoc autem quod obiicitur, dico quod et si verum sit quod dixit, ipse potest ire ad illos quibus dixit, & dicere quod intentione infamandi dixerit. Si autem queratur, utrum verum dixerit, vel non? Ad hoc non tenetur respondere, sed caute euadere sine mendacio, ut docet August. in lib. de mendacio. Et per hoc patet solutio ad secundam, & ad omnia quæ queruntur circa illud.

Ad aliud dicendum, quod ille qui impedit alium: aut iuste impedit, scilicet quia scit eum indignum tali honore vel tali re, & tunc non tenetur: aut iniuste, & tunc dico, quod tenetur satisfacere, sed non tamen reddere, quia ille rem illam adhuc adeptus non erat: hæc autem satisfactio debet fieri secundum possibilitatem satisfaciendi, & arbitrium bonorum virorum. Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quod non dat occasionem damni rei quæ habetur, sed quæ probabiliter fuit haberi, poterat tamen aliquo casu non haberi, quia sæpe contingunt infortunia non parua.

Ad aliud dicendum, quod iste peccat in

in proximum damnificando eum: sed non tantum, quantum si ipsa res quiete iam fuisset possessa: & ideo non ad tantum tenetur, sed iuxta arbitrium bonorum.

Ad id quod ulterius queritur de tertio casu, dicendum quod solvere non est difficile: sed tenetur tantum, quantum ager seminatus pro tempore illo vendi consuevit: & hoc est plus & minus, secundum quod propinquius expectantur fructus, vel remotius à messe.

Ad hoc quod queritur de legibus Exod. 5. dicendum, quod hodie non tenent nisi ex noua constitutione sanciantur. Huiusmodi enim leges iudiciales erant habentes aliquid significationis de futuro: & quoad hoc quod erant iudiciales pro tempore & loco aggrauabant plus vel minus in terrorem vitij illius quod in populo vigebar, ut scilicet populum à tali vitio citius auerterent. Secundum autem quod aliquid habebant significationis de futuro, cum alijs ceremonijs in Nouo Testamento sunt impletæ & euacuatæ.

Ad hoc autem quod obiicitur, quod sunt de moribus, dicendum quod de moribus quidem sunt: non tamen sunt morales proprie, prout moralia diuiduntur contra iudicialia: quia hoc modo moralia non sunt nisi illa præcepta quæ præcipiunt actus alicuius virtutis moralis: hoc autem non fit in illis, sed ad terrorem erat aggrauantium damnum, eo quod per auaritiam libenter rapiantur aliena, præcipue animalia, quæ in illo populo tunc temporis abundabant.

ARTICVLVS XLIV.

Cui debet fieri restitutio?

Tertio queritur, Cui debeat fieri restitutio? Ponamus enim, quod ille qui rem alienam habet, nesciat cuius fuit: tunc enim cum non scit cui debeat, videtur esse absolutus ab obligatione: quia omne quod aliquis debet, alicui debet.

Item Ponamus, quod aliquis sciat: sed est ita remotus, quod ad eum peruenire non potest sine magna difficultate: & queratur, quid tunc faciendum: vel si scit eum cui debet, nescit tamen ubi manet, vel non potest inueniri. Si enim tunc dat pauperibus, potest esse quod ille casu postea inueniatur. Cum ergo non sit illi restitutum, oportet quod secundo restitueret: & hoc esset iniustum: ergo seruari tenetur donec ille veniat, vel desperet de eius aduentu. Et tunc queritur quando illud est? Potest esse, quod ille in longinquo loco faciat filios: & illis dicat, quod talis homo sibi tenetur, & quando desperatur de vita sua, postea appareant filij quibus debet restituere: & hoc modo nonquam desperabitur de aduentu suo, vel in se, vel in heredibus suis.

Item, Ponamus, quod aliquis iniuste accepit in aliqua expeditione, & nesciat cui fecerit damnum specialiter. Si enim dicit pauperibus, queratur quibus tenetur, & ad cuius arbitrium debet fieri recompensatio? Videtur enim, quod magis tenetur pauperibus illius terre in qua damnum fecit, quam in alia in qua damnificatus habitat: quia forte aliquis pauperum terre in qua in-

tulit damnum, ad paupertatem est deductus per eum, & ille debet habere recompensationem.

Item, Ponatur, quod aliquis de licentia alicuius Prælati iniuste vendiderit sibi res Ecclesie, quas Prælati dare non potest, queritur, cui debeat fieri restitutio? Si dicat, quod Ecclesie. Contra: Prælati tenent res Ecclesie: & ille concessit res isti, vel dedit: ergo non sunt ei ablatæ: non ergo debet ei fieri restitutio. Si autem non debet illi fieri restitutio, cum nullus alius habeat ius, videtur, quod nulli: quod absurdum est, cum res Ecclesie ab illo teneri non possunt.

Item, Ponamus, quod aliquis mutuauit pecuniam suam alicui gratis, vsque ad certum diem nundinarum, & tunc non reddit, & ille impeditur à negotiatione sua licita: constat, quod damnificauit eum: ergo reddere tenetur: & queritur, in quo, & quantum?

Solutio. Hæc & huiusmodi magis considerari habent à Iurisperitis, quam à Theologis: & ideo sine præiudicio dico, quod rationale videtur.

Ad primum ergo dicendum, quod cum nescitur verus dominus, pauperes sunt hæredes: & ille non absoluitur ab obligatione, nisi det pauperibus.

Ad aliud dicendum, quod distinguendum est: aut enim tantum est debitum, quod viam merito subire debeat, aut non. Si sicut tunc mittere vel portare sibi tenetur, nisi speretur reditus illius cui damnum est illatum. Si autem parum est, & non speretur reditus, dico quod dandum est propinquis eius cum tali protestatione, quod dent vel recompensent illi principali si venerit. Si autem propinquos non habet, ego consulerem, quod daretur alicui cœnobio cum promissione tali per scriptum confirmata, quod si vnquam de hæredibus illius appareret, vel ipse, quod illud restitueret cœnobio, vel respondere tenetur.

Ad aliud bene concedo, quod ille qui est in expeditione, quod accepit, magis tenetur pauperibus illius terre reddere in qua damnum fecit, quam in alia ubi habitat. Et etiam ad arbitrium Episcopi loci illius qui damnificatus est, debet fieri restitutio, scilicet ad opus commune ville, vel pauperibus eiusdem ville, vel alio modo prout Episcopo rationabiliter videbitur expedire.

Ad hoc quod queritur de illo qui habet res Ecclesie, dico quod restituere tenetur Ecclesie, ita ut deuoluatur ad Prælatum successorem: quia ille qui concessit, non mereatur recipere. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XLV.

Qualiter habent se opera restitutionis ad opera penitentia?

Vltimo queritur, Qualiter se habeant opera restitutionis ad opera penitentia? Videtur, quod sint de penitentia. Ipsi enim penitentia est remedium peccati actualis: cum igitur restitutio sit de emendatione cuiuslibet talis peccati, videtur esse pars satisfactionis: ergo etiam est pars penitentia.

pœnitentiæ: quia quicquid est pars partis, est pars totius.

2 Item, In pœnitentiâ secundum quod est sacramentum, reconciliatur homo perfecte Deo & proximo: sed restituere est de recompensatione & reconciliatione ad proximum: igitur est pars pœnitentiæ, ut videtur.

sed con-  
tra.

SED CONTRA: Pœnitentiâ dicitur quasi pœnitentiæ tenentia, & dolor ad hoc quod forefecit: sed ad restitutionem non exigitur talis dolor, sed qualitercumque siue dolens siue non dolens restituat, ipse deobligatur ab eo quod tenebatur restituere: ergo non est de pœnitentiâ sicut pars.

2 Item, Pœnitentiâ soluit à peccato: redditio autem soluit à debito reuentionis proximi tantum, & non à peccato: ergo non est pars pœnitentiæ.

3 Item, Pœnitentiâ oportet agere de proprio: sed restitutio semper est de alieno: ergo, &c.

4 Item Si est pars pœnitentiæ, constat quod non est nisi pars partis, quæ est satisfactio, quæ est vel elemosyna, vel oratio, vel ieiunium, quia satisfactio non habet plures partes in genere: con-

stat autem, quod nulla est illarum: ergo non est pars pœnitentiæ.

SOLVTIO. Dicendum secundum antiquos, *Solutio.* quod non est pars, sed præsupponitur in pœnitente, ut dispositio pœnitentis ne sit fictus: & hoc vocauerunt antiqui fundamentum: unde dixerunt, quod restitutio est fundamentum satisfactionis, & per consequens pœnitentiæ.

AD ID autem quod primo obiicitur, dicendum quod ipsa non est remedium cuiusdam peccati, vel delens peccatum, sed potius est dispositio præsupposita in eo in quo per pœnitentiâ deletur peccatum.

AD ALIUD dicendum, quod restituens dupliciter reconciliatur proximo, scilicet in quantum tenetur ei de damno illato: & hoc modo reconciliatur restitutio, non pœnitentiâ proprie: vel in quantum de deditus est proximus per malum exemplum: & sic satisfactio bonis operibus reconciliatur, & pœnitentiâ per consequens. Et ita intelligitur, quod homo per pœnitentiâ reconciliatur Deo & proximo: restitutio enim recipitur etiam à non pœnitente: sicut bene probant ea quæ obiecta sunt in contrarium.

## DISTINCTIO XVI.

*De tribus quæ in pœnitentiâ consideranda sunt.*

**A** N PERFECTIÖNE autem pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet compunctio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Unde Ioannes os aureum, Perfecta pœnitentiâ cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentiâ, ut sicut tribus modis Deum offendimus, scilicet corde, ore, & opere: ita tribus modis satisfaciamus. Sunt enim tres peccati differentiæ, ut ait August. & in corde, & in facto, & in consuetudine, vel verbo, tanquam tres mortes. Vna quasi in domo, scilicet cum in corde consentitur libidini. Altera quasi prolata iam extra portam, cum in factum procedit libidini assensio. Tertia, cum malæ consuetudinis tanquam mole premitur animus, vel noxiæ defensionis clypeo armatur quasi in sepulchro iam fœrens. Hæc sunt tria genera mortuorum, quæ Deus legitur suscitasse. Huic ergo triplici remedio occurritur: contritione, confessione, satisfactione. Compunctio nobis commendatur ibi, Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Confessio ibi, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Veræ enim confitetur qui se accusat, qui execrando malum sibi imputat. Et ibi, Effundite coram illo corda vestra. Et iterum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Satisfactio à Ioanne præcipitur ubi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, scilicet ut secundum qualitatem & quantitatem culpæ,

De ser-  
mone  
habito  
in mon-  
te.

Ier. 4.  
Irou. 18.

Mat. 6.  
Iacob. 5.  
Marth. 5.  
Luc. 9.

pæ, sit qualitas & quantitas pœnæ: Non enim par debet esse fructus boni operis eius qui nihil vel minus peccauit, & eius qui grauius cecidit. Ideo discretio pœnitenti valde necessaria est, ut illa gerat quæ tradit Augustinus dicens, Consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ: & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitentem fornicantem secundum excellentiam sui status, vel officij, vel secundum modum meretricis, & in modum operis sui: & qualiter turpitudinem egerit, si in loco sacro, si in tempore orationi constituto, ut sunt festiuitates & tempora ieiunij. Consideret quantum perseverauerit, & defleat quod perseveranter peccauerit, & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non solum non vincuntur, sed vltro se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præveniunt voluptatem. Et pertractet secum, quam multiplice actione vitij delectabiliter peccauit. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda, ut cum cognouerit quod peccatum est, cito inueniat Deum sibi propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inueniat cuius aratis fuerit, cuius sapientiæ & ordinis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lacrymis omnem qualitatem vitij: defleat virtutem qua interim caruit. Dolendum est enim non solum quod peccauit, sed quia se virtute priuauit. Defleat etiam quoniam offendens in vno, factus est omnium reus. Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator sit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo offendens in vno, factus est omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimentum ab vno vitio. Ponat se omnino in iudicio & potestate sacerdotis, nihil sui reseruans sibi: ut omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæ faceret pro euitanda corporis morte: & hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam. Cum gaudio enim facere debet immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus: semper deprecetur Deum, offerat Deo mentem & cordis contritionem: deinde & quod potest det de possessione: & tunc si quid offerat, securus offerat. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius dicit Abel, quam ad munera eius. In iudicio ergo cordis conferenda est elemosyna tribuentis. Nec considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat quod potest. Qui ergo sua peccata redimere vult temporalium oblatione, prius offerat mentem. Caueat etiam ne ductus verecundia, diuidat apud se confessionem, ut diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidam enim vni celant, quod alteri manifestandum conseruant: quod est se laudare, & ad hypocrisis tendere, & semper venia carere: ad quam per frustra putat peruenire. Caueat etiam ne prius ad Dominicum corpus accedat, quam confortetur bona conscientia, & doleat quod nondum audeat sumere, quem multum desiderat cibum salutarem. Cohibeat etiam se à ludis, à spectaculis seculi, qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captiuam elaqueantes & in libertate seruantes. Et infra. Querat anima dignos fructus, etsi non dignos

Be. da.

De vera  
& falsa  
pœnit.  
cap. 14.

Iacob. 1.

Gen. 3.

Gen. 4.

August.  
ibidem  
cap. 15.

dignos pœnitentiæ. Sunt enim digni fructus virtutum, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam. Ex his ostenditur qui sint digni fructus pœnitentiæ, quibus vera satisfactio expletur: & quod non omnes digni fructus sunt digni fructus pœnitentiæ: quod de illa pœnitentia intelligitur, quæ maiorum est criminum. Non enim sufficiunt grauius delinquentibus, quæ sufficiunt minus vel parum peccantibus.



DIVISIO TEXTVS.

**I**N perfectione autem pœnitentiæ tria, &c. Hic incipit pars illa, quæ est de partibus pœnitentiæ. Et diuiditur in duas partes, in quarum prima traditur differentia ipsarum partium. In secunda autem queritur, Vtrum vna sine alia peccati destructionem possit operari? & hæc incipit in sequenti distinctione. Adhuc prima subdiuiditur in duas. In prima enim agit de partibus pœnitentiæ, quæ sint, & quot. In secunda autem agit de modis iuxta partes acceptis ibi. Prædictis vero adiiciendum est, &c. Ante litteram tria queruntur: quorum primum est, Vtrum hoc sacramentum sit vnum, & qua vnitate sit vnum & simplex? Secundo, An habeat partes, vel non, & cuiusmodi sint illæ partes? Tertio, Vtrum illæ partes ex æquo recipiant sigillatim pœnitentiæ rationem, aut pœnitentia prædicetur de omnibus in summa acceptis, & non sigillatim?

ARTCVLVS I.

An sacramentum pœnitentiæ sit vnum?

**A**D primum sic obicitur, Sacramenta Ecclesiæ non sunt nisi septem: hoc autem non contingeret, si pœnitentia esset plura sacramenta: ergo pœnitentia non est nisi vnum sacramentum.

2 Item, Causa per se cuius effectus est vnus, ipsa est vna secundum causalitatis illius rationem: sed effectus huius sacramenti est vnus, scilicet deletio peccati actualis: ergo pœnitentia quæ est causa deletionis sacramentalis, est vna. Minor per se patet: sed maior patet ex hoc quod in vna ratione causalitatis, non est nisi vna causa vnus effectus, vt probatur ex secundo physico, & quinto metaphysice Arist. Item, Actus est vnus, scilicet flere commissæ cum emendationis proposito: ergo & pœnitentia est vna, vt videtur.

Sed con-  
tra.

**S**ED CONTRA: Nihil est vnum ad cuius perfectionem tria exiguntur: ad perfectionem autem pœnitentiæ exiguntur tria: ergo ipsa non est vna. Probatio primæ est in quinto primæ Philosophiæ, vbi sic dicit Philosophus, S. bstantia cuiuslibet est secundum semel, vt sex non bis tres sunt, sed semel, sex enim sunt semel sex. Minor autem scribitur in littera in principio huius distinctionis.

2 Item, Impossibile est habitum vnum agentem, nisi natura agat, esse principium actuum diuersorum specie separatorum: sed si pœnitentia est vna, erit habitus huiusmodi, sicut ex dictis in 13. dist. constat: ergo non potest esse principium diuersorum actuum specie separatorum: sed talium actuum est principium: ergo non est vna. Probatio quod talium actuum est principium: quia conteri, confiteri, orare, & ieiunare, & eleemosynas dare, sunt actus diuersi specie, ad quos mouet pœnitentia: ergo ipsa non est ad vnum, vt videtur.

**Q**UÆRITUR vterius, Si vna est, cuiusmodi sit illud vnum? Ponuntur enim multi modi vnus ab Auctoribus diuersis, tam sanctis, quam Philosophis. Sancti autem sunt Bernard. in quinto de consideratione. Et Dionysius in lib. de diu. nom. cap. 3. & Boëtius in lib. de vnitate & vno. Philosophi autem Aristot. in quinto Philosophiæ primæ, & Auicenna in sua metaphysica, & Algazel: & longum esset ponere omnium distinctiones: nec oportet, quia quidam non dicunt vnum simpliciter, sed secundum quid tantum. Queritur ergo, an sit vnum forma? Et videtur, quod sic: omne enim quod vere vnum est, est vnum forma aliqua faciente ipsum vnum: sed hoc sacramentum est vere vnum: ergo est vnum forma.

2 Item, Vnum conuertitur cum ente: ergo vnde est esse, inde est vnum: sed esse est à forma: ergo & vnum.

**S**ED CONTRA: Forma huius sacramenti videtur non esse vna: quia alia est forma contritionis, alia confessionis, & alia satisfactionis: ergo videtur, quod non sit vna vnitate formæ. Si dicas, quod hæc est vnitas sacramenti quam non ponit aliquis Philosophorum: quia non fuit de consideratione eorum. Contra: Queritur, quæ sit illa vnitas sacramenti? Videtur enim, quod sit formæ quam naturam vel constitutum vocat Bernardus: quia sacramentum habet formam & materiam: sed quæcunque habent formam & materiam, habent ea vt partes essentielles: sed in omnibus talibus vnus est ipsa forma: ergo ista vnitas est formæ: & tunc procedit supra posita ratio, scilicet cum non sit forma vna, quod sacramentum non sit vnum, vt videtur. Si dicas, quod sacramenti vnitas est vt vnatur in vno effectu: videtur iterum, quod non sit vnum. Quia effectus non est vnus: aut enim peccatum secundum culpam remittitur in contritione, aut non. Si sic: ergo confessio & satisfactio non operantur contra culpam: ergo non sunt ad eundem effectum cum contritione: ergo non sic vnantur. Si dicas, quod non remittitur in contritione. Contra: ergo non erit nisi attritio, & non contritio: & hoc non

non stat cum hypothese: quia suppositum est, quod contritio fuerit, cum queritur, vtrum in contritione remittatur?

2 Item, Dionysius innuit, quod omnis multitudo reducitur ad aliquod vnum: quia multa partibus in vnum toto, & multa accidentibus in vnum subiecto, & multa numero aut virtutibus in vnum specie, & multa speciebus in vnum genere, & multa generibus siue processibus in vnum principio. Et idem omnino per alia verba dicit Philosophus quinto metaphysice in distinctione vnus. Queritur ergo, Si hæc multa quæ sunt hic, sunt multa partibus: tunc debent reduci in vnum toto. Et queritur, quæ sit forma vnus totum, & vix erit assignare.

Solutio.

**S**OLVTIO. Dicendum videtur, quod hoc sacramentum est vnum vnitate sacramenti, sicut dictum est in obiciendo. Et vterius concedendum videtur, quod est vnum vnitate formæ sacramentalis: forma autem huius sacramenti non eodem modo accipitur vt in aliis, in quibus minister sacramenti qui agit actum verbis, dat formam pronuntians verba: non enim sic accipitur materia & forma istius sacramenti, sicut Magister infra determinabit: non enim habet materiam exteriorem, nec formam extra pœnitentem: sed illud dicitur esse materia, vnde accipit rationem significandi, sicut est in baptismo, & in aliis: sed quia dolor manifestatus in signis quibusdam est illud, dico dolorem esse materiam, dolorem dico voluntarium manifestatum in signis exterioribus, per quæ signa significat rem quam causat: forma autem sacramenti illius est propria vnde habet virtutem sanctificandi, sicut in omnibus aliis sacramentis ex forma est sanctificatio. Vnde forma ipsius est informatio gratiæ, vel gratia informans hunc dolorem, in quantum sic informans. Et si obicitur, quod secundum hoc idem est forma & res sacramenti, quod in nullo contingit: quia secundum hoc idem esset faciens & effectus, causa & effectus, quæ omnino sunt impossibilia. Respondetur, quod eadem obiectio est de contritione quæ est informatio gratiæ, & aliter non deleat peccatum, nec esset contritio: & tamen confert gratiam. Vnde dico, quod gratia non in genere, sed quædam est forma illa, scilicet quæ vim dat dolori, vt deletius fiat peccati: effectus autem eius proprius est peccati remissio: hæc autem forma in generali dolore accepta, scilicet quæ informat dolorem in contritione, confessione, & satisfactione, dico quod forma sit huius sacramenti, à qua sacramentum dicitur vnum. Si quis autem dicat, quod forma pœnitentiæ est verbum quod dicitur à sacerdote, quando absoluit, vel quod est signum aliquod: constat quod ipse non attendit quid facit forma in sacramento secundum August. & Hugonem de sancto Victor. quia illa est quæ accedens ad sacramentum, facit ipsum potens sanctificare: & hoc non facit in pœnitentia verbum quod dicit sacerdos, vel etiam signa, vel ipse dolor voluntarius, sed potius hoc quod dictum est, scilicet gratia informans dolorem illum, vt possit deletere peccatum: & res eius est deletio peccati omnimoda in culpa & pena. Dicendum ergo ad primum, quod hoc sacramentum est vnum.

**A**D ID ergo quod obicitur in contrarium, dicendum quod ad perfectionem alicuius aliquid D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

vel aliqua exigi dupliciter dicitur, scilicet tanquam ex quibus perficitur, & tanquam perfectio ipsa complens. Si autem dicitur tanquam ex quibus perficitur potestatiue vel vniuersaliter, falsa est propositio prima: quia ad omni compositi perfectionem hoc modo plura exiguntur. Si vero dicitur tanquam perfectio vltima complens: tunc vera est: quia omnis actus vltimus complens secundum speciem, est vnus simpliciter: & sic intelligitur probatio quæ adducta est de quinto primæ Philosophiæ: & non habet hic locum: quia tria quæ exiguntur ad perfectionem pœnitentiæ, sunt partes potestatiue pœnitentiæ, vt infra patebit: & ipsa perficitur in illis vt totum potestatiuum perficitur ex suis partibus.

**A**D ALIUD dicendum, quod pœnitentia secundum quod est habitus mouens in detestationem peccati, virtus est, & non sacramentum, & hoc modo non habet partes: sed vt est sacramentum, est dolor informatus gratia in signis exterioribus manifestatus, & sic habet partes in quibus perficitur medicinalis dispositio contra morbum actualis peccati. Vel dicitur & forte melius, quod nihil prohibet secundarios actus esse plures, dummodo ordinentur ad finem vnum: & ita est de conteri, & confiteri, & satisfacere, quia omnes vnum habent finem, qui est plena destructio peccati actualis.

**A**D ID quod vterius queritur, Qua vnitate vnitate sit vnum? Dico, quod nihil est vere vnum, nisi sit vnum forma. Contingit autem accipere formam vltimam: & huic respondet materia propria. Et contingit accipere formam primam in genere: & illi respondet materia prima in genere illo: sicut est exemplum Aristot. de mineralibus: si enim accipiat formam auri, respondet ei materia, quia est ex sulphure subtili & adustibili, & argentum viuum clarum subtile bene commixta. Si autem accipiantur mineralia, secundum quod calido sicco sicabilia sunt, respondet eis materia quæ est aqua. Ita dico, quod si accipiat formam propria huius sacramenti, quæ est gratia operans destructionem peccati actualis, secundum quod huiusmodi, respondet ei materia quæ est dolor dispositiue operans ad destructionem illam: & hæc est vnitas sacramenti ex sua forma sacramentali.

**A**D ID ergo quod contra obicitur dicendum, quod ista tria sunt partes pœnitentiæ, & vniantur in forma totius, & in toto: quia in omnibus illis operatur dolor supra dictus: vnde non sequitur, quod ex hoc sint ibi plures formæ simpliciter: sicut non sequitur de homine ex hoc quod alia est forma pedis, & alia manus: vel de anima ex hoc quod alia est forma intellectus, & alia voluntatis, quæ sunt partes eius potestatiue.

**A**D ALIUD dicendum, quod multitudo partium istarum reducitur ad totum: quia dolor destruens peccatum quodammodo vnus est, & subiicitur vt totum contritioni, confessioni, & satisfactioni.



## ARTICVLVS II.

*An istud sacramentum habeat partes, & quæ sint illæ partes?*

Secundo queritur, Vtrum istud sacramentum habeat partes, vel non: & quæ sint partes illæ: Licet enim in parte hoc iam habitum sit, tamen subtilius est adhuc distinguendum. Videtur autem non habere partes: quia dicit Ambrosius, quod sacramentum omne simpliciter est: simpliciter autem est, quod non habet partes: ergo sacramentum istud non habet partes.

2. Item, Medicina quædam ordinatur contra morbum originale: & constat, quod non habet partes nisi formam & materiam, de quibus partibus non loquimur hic, quia illæ sunt in omni sacramento: cum igitur alia medicina sit contra morbum actuale, quæ penitentia dicitur, videtur quod partes habere non debeat, sicut nec illa.

3. Item, Vnius morbi vna videtur esse medicina per contrarium: sed actuale est vnus morbus: ergo vnica debet habere medicinam per contrarium: non ergo diuersificamur in partibus.

4. Item, Si habet partes: aut hoc conuenit, quia per se non sufficit ad expulsionem peccati, aut ex alia causa. Si primo modo: tunc gratia informans dolorem esset imperfecta in actu suo, quod absurdum est: ergo videtur, quod hæc non sit causa quare partes habere debeat. Si secundo modo. Contra: Cuiusque natura dat partes ad determinatum actum pertinentes, ipsa dat illas propter perfectionem in agere. Probatio: quia aliter natura abundaret in superfluis: ergo multo minus hoc est in operibus gratiæ quæ ex maiori diligentia sunt ordinata: ergo totum est imperfectum sine illis in agere: & hoc habitum est pro inconuenienti: quia forma totius est gratia.

*Quæstio  
vna.*

VLTERRIS queritur hic, Cuiusmodi sunt partes illæ quæ sunt penitentiae: omnes enim partes reducuntur ad integrales, vel subiectiuas: sicut partes totius in quantitate ad integrale, & partes totius in modo ad vniuersalem siue subiectiuam. Aut igitur sunt integrales, aut subiectiuæ. Si integrales: ergo non accipiunt prædicationem totius, quod falsum est. Si autem subiectiuæ: ergo quæ est forma vnius essentialis, est forma alterius: ergo quæ est forma confessionis, ipsa est forma contritionis realis, quod falsum est.

2. Item, Si essent tales partes, oporteret quod ipsarum esset vnus nomen, & definitio vna, quod iterum falsum est. Si dicas, quod aliter est de partibus homogeniis & toto, & aliter de heterogeniis, sicut dicit Aristot. quinto primæ Philosophiæ, vbi distinguit modos totius: quia partes totius homogeni licet sint materiales: tamen quia prædicatur de eis totum, sequuntur naturam totius vniuersalis: vnde dicitur, omnis aqua est: & non dicitur, tota aqua, nisi per metaphoram. Partes autem in quibus positio facit differentiam, eo quod sunt heterogeniæ, sequuntur naturam totius integri: & ideo dicitur totus lectus, & non omnis lectus, vel omnis homo, vt distribuat pro

partibus integrantes: & sic licet sint istæ partes integrantes potestatem penitentiae, tamen recipiunt prædicationem totius, propter homogenias esse partes illas. Contra: Omne totum homogenium habet partes non diuersas in forma partium, vt aqua, oleum, & cætera liquida: penitentia habet partes diuersas in forma partium: ergo non est totum homogenium ad illas.

SOLVTIO. Dicendum sine præiudicio multorum, hic multa & diuersa & per diuersa dicentium, quod penitentia habet partes, & illæ partes sunt potestatiuæ. Penitentia enim est quoddam operans ad morbi actualis destructionem: morbus autem actualis est non tantum culpa, sed etiam reatus sequens culpam, & est difficultas ad bonum ex consuetudine & dispositionibus peccati generata. Reatus autem consequens triplex est: vnus enim est coniunctus culpæ, qui est debitum pœnæ æternæ: & illo soluto manet adhuc reatus & debitum pœnæ purgatorie non proportionate viribus penitentis. Solutio illo, iterum manet reatus & debitum pœnæ expiatiuæ arbitrarie secundum culpæ modum, & vires penitentis. Solutio autem illo non manet reatus, sed potest adhuc manere difficultas bene agendi. Ad totum autem peccati morbum hunc delendum dico, quod requiruntur tria, scilicet contritio delens primum, confessio delens secundum, & satisfactio delens tertium: difficultas autem tollitur boni consuetudine in omnibus his. Et sic patet, quod potestas penitentiae perficitur in his tribus, & sine his tribus non est perfecta.

AD ID autem quod primo obicitur, dicendum quod de illa auctoritate dubitatur: quia in libro illo quæ sita est, & non inuenta. Si autem concedatur, dicendum quod sacramentum dicitur simpliciter ratione effectus simplicis, & non ex eo quod non habet partes: hoc modo quo simpliciter dicitur vnus vnus: quia simpliciter dicitur multis modis, sicut de quatuor coëuis in alia summa, in quaestione de celo est dictum.

AD ALIVD dicendum, quod baptismus non habet huiusmodi partes potestatiuas, quia non ordinatur contra totum morbum originis, sed partem, scilicet culpam. Pœna autem concupiscentiæ manet ad exercitium in pugna. Penitentia autem ordinatur contra actuale morbum totum, secundum quod actualis est: vnde sicut ille in effectibus diuersificatur, ita variatur partes penitentiae, secundum quod est sacramentum contra morbum illum ordinatum.

AD ALIVD dicendum, quod vnus morbi secundum quod est vnus, vna est medicina: sed sicut diuersificantur partes morbi, ita etiam variatur medicina ordinata contra ipsum, vt prius habitum est.

AD ALIVD dicendum, quod hoc non contingit ex imperfectione gratiæ, sed potius propter ordinem perfectionis: quia aliter ordinata non possent destrui sequelæ peccati in nobis: quia ita etiam posset oblici, quod dolor superfluous esset, eo quod gratia ad totum sufficeret: non enim datur sufficientia in natura vel gratia nisi secundum quod ordinatus fieri potest secundum congruentiam illius naturæ quæ perfici debet: sicut homini non datur vis ambulatiua sine pedibus. Ita morbo actuali non datur destructiuum sine actu nostro

& diuersificatur ei destructiuum secundum diuersitatem morbi.

*Ad qua-  
runtur  
iam.*

AD ID quod vltius queritur, iam patet responsio: quia dicimus esse partes potestatiuas: & si quis subtiliter consideret, sunt talis totius quod medium est inter homogenium & heterogenium. Nec hoc est absurdum ponere: quia Philosophus ponit hoc in lib. primæ Philosophiæ dicens, quod in totis in quibus diuersitatem transpositio secundum aliquid facit, & non facit secundum aliquid, recipiunt totum & omnis, sicut numerus: secundum enim quod numerus est multitudo numerata per vnum, dicitur omnis numerus: secundum autem quod numeratur binario aut ternario in quibus ordo facit diuersitatem, dicitur totus numerus: & ideo medium est inter totum homogenium & heterogenium. Et ita hic dicendum videtur: quia istæ partes sunt quæ quidem recipiunt prædicationem totius, secundum quod dolor informati gratia agit in omnibus eis: sed secundum relationem ad effectum diuersitatem non recipiunt, scilicet nomen totius, sed potius omnis: quia sic nec tota penitentia est in contritione, nec tota in confessione, nec tota in satisfactione: sed in omnibus simul. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

## ARTICVLVS III.

*An penitentia prædicetur de omnibus partibus suis simul in summa, an sigillatim?*

TERTIO queritur an penitentia prædicetur de omnibus partibus illis simul in summa, an sigillatim? Videtur autem, quod tota saluatur in contritione: quia multos credimus saluari per solam contritionem, in quibus non contemptus religionis, sed articulus necessitatis confessionem excludit.

2. Item, Luc. 7. de Maria Magd. cuius signa contritionis scribuntur, non tamen confessio, nec satisfactio imponitur.

3. Item, De Petro Matth. 16. cuius contritio significatur, non confessio, vel satisfactio. Et in sequenti dist. de hoc multa auctoritates inducuntur in litera. Ergo videtur, quod ista tria nec sunt partes integrales, nec essentialis, sed tantum secundum bene esse.

4. Item hoc videtur de satisfactione: quia sæpe sufficit lamentum contritionis ad deletionem totius: ergo tunc non oportet iniungere satisfactionem pro peccato: & si iniungitur, fit hoc ad seruandum in honore potius, quam ad deletionem peccati.

5. Item, Ponamus, quod aliquis contritus statim moriatur: constat, quod ipse saluabitur: ergo ad salutem non exigitur confessio & satisfactio.

6. Ex his rationibus videtur esse substantialior contritio, quam aliqua aliarum: quia contritio sine aliis quandoque fit & sufficit: alie autem sine contritione nunquam.

*Solutio.*

SOLVTIO. Ad hæc autem & omnia similia dicendum videtur, quod ista tria partes potestatiuæ sunt penitentiae, & omnes simul operantes in ipsa, & etiam successive: omnes quidem simul,

secundum quod vna est in actu, & duæ, vel vna in voto: sicut cum contritio est in actu, & confessio & satisfactio sunt in voto: & cum confessio est in actu, virtus contritionis est in ipsa, & satisfactio in voto: & cum satisfactio est in actu vis confessionis est in ea secundum quod est iniuncta pro peccatis, & vis contritionis quoad dolorem & peccati detestationem: & sic nunquam vna separatur ab altera, & separatur ab altera: & hæc non repugnant. Et penitentia perficitur in vna sine altera, & non perficitur in vna sine altera. Et hæc iterum non habent repugnantiam. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIVD dicendum, quod aliter est in his in quibus ipse Dominus formam habuit sacerdotis abfoluentis: quia presentatio sufficiebat apud eum qui nouit & morbum & morbi circumstantiam. Et satisfactio generalis intelligitur in hoc quod dixit, iam amplius noli peccare.

AD TERTIUM de Petro similiter est dicendum: tamen in his non excluditur votum confitendi, vel etiam actus confessionis: quia multa sunt facta quæ non sunt scripta, vt dicitur in fine Ioan. vltim.

AD ALIVD dicendum, quod satisfactio ad minus requiritur in voto & lamento interiori: quia satisfactionis modus est multiplex, scilicet per pœnam interiorem & exteriorem secundum quod etiam aliquid adiunctum confessioni reducit ad satisfactionem, sicut erubescencia, & lamentum contritionis: & hoc modo etiam est satisfactio quædam: quia, sicut diximus, in penitentia est quodammodo sicut in nutero, qui secundum aliquid est homogenium & secundum aliquid est heterogenium.

AD ALIVD dicendum, quod ille qui sic contritur, habet in voto confessionem & satisfactionem.

AD ALIVD dicendum, quod illæ partes possunt considerari in habitu, vel in actu: vel voto, & executione. Si primo modo: tunc penitentia est magis essentialis contritio, quam alia. Si autem secundo modo: tunc omnes sunt substantiales, sed ordinare, vt dictum fuit prius, vbi assignatur qualiter vna est in alia.

## ARTICVLVS IV.

*An sicut Deum tribus modis offendimus, scilicet corde, ore, & opere: ita tres partes penitentia respondent istis tribus modis offendendi?*

DEINDE queritur de his quæ dicuntur in litera ibi: [Hæc est fructifera penitentia, vt sicut tribus, &c.] Nihil enim videtur hoc dicere: quia ad peccatum quod fit in corde, tenentur conteri, confiteri, & satisfacere: ergo si cessent etiam alij duo modi peccandi, omnes partes penitentiae concurrunt ad peccatum solius cordis: ergo tres partes penitentiae non respondent his tribus modis peccandi. Eadem est obiectio de peccato solius oris, & de peccato solius operis.

2. Item, Penitentia ordinatur ad expulsionem actualis peccati secundum pœnam & culpam: constat autem, quod culpa & pœna sunt in solo peccato

peccato cordis: ergo tota penitentia ordinatur contra illud: ergo tantum est, quod sic accipiantur partes penitentiae, quod penes tria instrumenta peccandi, tres sint partes penitentiae. Si dicas, quod hic non intelligitur os carnis, sed potius os spiritus: sicut dicit Dominus, quod ea quae procedunt ab ore, de corde exeunt, ut cogitationes male, furta, blasphemiae: & hæc inquinant hominem.

CONTRA: Os illud, aut est sensualitatis, aut delectationis secundum inferioriorem partem rationis, aut cogitationis qua sibi homo interius loquitur de peccato faciendo. Et quocumque modo dicatur, superfluit quod dicitur peccatum cordis: quia idem erit dicere peccatum cordis, & carnis.

Item, Tunc superfluit tertia pars in quibusdam peccatis, scilicet in peccato cordis & oris. Item secundum hoc non respondent ei partes penitentiae: non enim dicimus, quod sicut est os interius quo peccamus, quod ita sufficit: & interius confiteri, sed potius ore exteriori oportet fieri confessionem: ergo non est os interius de quo hic dicit, quod peccato oris per contrarium respondet confessio.

Uterius videtur, quod secundum istam assignationem non debet esse nisi una pars penitentiae, scilicet contritio: quia in omni morbo, sufficit occurrere causae: amputata enim causa, præciditur morbus: sed motuum in homine est cor, os autem & manus mota tantum. Si igitur motuum erit bene se habens, ea quae moventur, necessario bene se habebunt: sed per contritionem bene se habet cor, ut dicitur in littera: ergo per contritionem alia bene se habebunt ex continentia: ergo superfluit confessio & satisfactio.

Item videtur maledicere, quod peccato oris respondeat confessio: quia peccatum oris supponit peccatum cordis sicut causam: ergo peccato oris responderet duo, scilicet contritio & confessio. Eadem est obiectio de peccato operis: quia illud etiam supponit peccatum cordis: ergo illi responderent contritio & satisfactio sine confessione, ut videtur.

SOLVITIO. Quidam dixerunt, sicut in obiectione dictum est, quod in omni peccato illa tria concurrunt, scilicet cor, os, & opus: & trahitur hoc ab Augustino 11. de Trinit. qui exponens illud verbum Domini Matth. 15. Quae ab ore procedunt, de corde exeunt, &c. Ponit os interius, & redit ad hoc quod cor facit primam peccati conceptionem: sed quia os in duos usus congruit, scilicet locutionem, & confessionem: ideo perpetratio apud se peccati dicitur locutio cordis, & est actus interioris oris, secundum quod congruit in usum loquelæ. Item secundum quod congruit in usum confessionis in qua est delectatio & incorporatio cibi, respondet sibi interior delectatio peccati. Præter autem hæc duo est ipse peccati actus, qui est interius vel exterius. Et ita quidam dicere volebant, quod ad omne peccatum tres penitentiae partes exiguntur. Sed ego iudico hoc non esse secundum intentionem huius litteræ. Unde dico, quod partes penitentiae dupliciter respondent peccato, scilicet ut medicina tantum, & sic omnes tres partes penitentiae respondent omnibus peccatis: respondent etiam ut medicina simul & habentes congruentiam in actu & in in-

strumento agendi, & sic contritio non respondet nisi peccato cordis, & confessio non nisi peccato operis, & satisfactio non nisi peccato operis: & hoc non est difficile intelligere cuilibet: & hic est intellectus Auctoris inductus in littera.

DICENDUM ergo ad primum, quod omnes partes exiguntur contra quamlibet peccati differentiam, ut medicina sunt, & hoc modo sunt partes penitentiae: sed non oportet propter hoc quod omnes cum qualibet peccati differentia conveniant habere in actu & in instrumento agendi. Per idem patet solutio ad sequens.

AD ALIUD quod vterius queritur de quorundam adaptatione, dicendum quod ab August. est, ut dictum est, sed non ad propositum secundum litteræ intentionem.

AD ALIUD autem quod contra obiicitur, dicendum quod cor quando omnia intus ponuntur, strictius sumitur: quia licet omnes illi tres actus sint cordis, tamen in concipiendo est in actu cordis, quod est prima causa motuum: & in loquendo intus vel delectando est cor, non ut cor, sed in officio oris, & ministrando actum interiori est in officio manus.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile omnino in peccati perpetratione, & medicina peccati: quia medicina est ab extra, perpetratio vero peccati ab intra: & ideo non eodem modo respondent ei secundum hanc adaptationem penitentiae partes: & ideo oportet confessionem ab extra fieri: quia illa accipit medicinam à clavis Ecclesiae, quod fieri non potest nisi peccatum procedat in notitiam habentis claves: & ad hoc non sufficit os interius, sed exterius oportet adesse.

AD ALIUD dicendum, quod cor non potest se bene sufficienter habere, nisi per opus oris & manus: quia sicut dictum est, medicina peccati in culpa & poena est à partibus penitentiae: & pars medicinae quae est à clavis, non accipitur nisi confessione qua peccatum procedit in notitiam habentis clavem: alia autem pars trahitur à consuetudine quae facit bonum cordis habitum remouentem difficultatem bene operandi: & illa non potest esse in corde nisi per opus.

AD ALIUD dicendum, quod partes penitentiae dupliciter respondent peccato, ut dictum est: & illa obiectio non procedit nisi vno modo: & tamen verum est quod concludit: quia confessio supponit contritionem, si vera est: & satisfactio supponit contritionem & confessionem: sed non sequitur, quod in peccato operis duo sufficiant, scilicet contritio & satisfactio, & in peccato oris alia duo, scilicet contritio & confessio. Et ratio huius iam supra dicta est.

## ARTICVLVS V.

*An tribus differentiis peccati quae sunt cor, factum, & consuetudo, correspondant tres partes penitentiae.*

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sunt enim tres peccati differentie, &c.] Hæc enim est

est alia adaptio istarum partium. Videtur autem hæc insufficientis: quia nihil est hic cui respondeat confessio proprie: omni enim facto respondet satisfactio.

Item, Videtur, quod hæc assignatio non conveniat omni peccato: quia multa peccata non producantur in publicum, sed manent occultae: ergo illis nec confessio nec satisfactio respondebit ut videtur. Item multi peccant semel, & non trahunt in consuetudinem: & illis iterum non videtur hæc adaptatio convenire. Si dicas, quod confessio respondet defensionem peccati, & satisfactio consuetudini: adhuc videtur non competere: quia multi sunt, qui peccatum suum nunquam defendunt: & tamen confiteri tenentur.

Item, Gregor. in Gloss. super Iob 3. aliter distinguit ibi, Quare non in vulva, &c. Est enim secundum eum peccatum in vulva, peccatum in corde: egressum ex utero, in opere: exceptum genibus, in quibus blanditur ei fomentum blandiens per adulationem: & lactatum vberibus, nutritum per mali consuetudinem. Ergo videtur, quod quatuor secundum hoc debent esse modi satisfaciendi.

Item, Secundum genera morborum multiplicatur medicinae diuersa: constat autem septem esse genera morborum capitalium in actuali peccato: ergo secundum hoc multiplicari debent partes medicinae: sed medicina peccati actualis est penitentia: ergo septem debent esse partes penitentiae: ut videtur, & non tres tantum. Si dicas, quod medicina ordinatur contra morbi radicem. Contra: quia secundum hoc non deberent esse nisi duae partes vel una: quia, ut dicit Augustinus, omne peccatum est, aut ex timore male humiliante, aut ex amore male inflammante. Et hæc est Gloss. super illud Psalm. Incessa igni. Adhuc reducit idem Augustinus illam radicem quae est timor male humilians, ad illam quae est amor male inflammans: ergo secundum hoc non deberet esse nisi una pars medicinae, quae ordinatur contra malum amorem.

Quæstio-  
cula. I T E M, Si contra huiusmodi differentias peccatorum ordinantur partes penitentiae, queritur, quid ordinatur contra illas quas tangit Ioan. in 1. can. 2. Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, &c. Contra nullum enim illorum ordinatur directe aliqua pars penitentiae.

Item videtur quod Augustini insufficientis est adaptatio in littera: quia, non adaptat nisi contra morbum occidentem vel mortificantem: morbus autem venialis non mortificat: ergo contra illum non ordinatur aliqua pars penitentiae: quod est contra ea quae infra in hac eadem distinctione dicuntur in littera, ubi facit Magister tractatum de confessione & satisfactio venialium.

SOLVITIO. Dicendum, quod hæc adaptatio quam facit August. etiam per congruentiam fit ad partes penitentiae: & non fit prout ipse partes accipiuntur in ratione medicinae tantum: sed differt hæc adaptatio à precedenti: quia præcedens facta est per congruentiam substantiae peccati & instrumenti eius, ad substantiam partium penitentiae: ista autem fit per conformitatem proprietatis ad proprietatem, & potest sic fieri. Omne peccatum mortale communiter habet mortificationem vitæ spiritualis: cum hoc autem adiunguntur ei tria, scilicet duo in comparatione ad peccantem, & tertium in comparatione ad proxi-

um. In comparatione autem ad peccantem duo sunt: zelatio turpitudinis ne reprehendatur, & hæc mala est: & iteratio vel defensio cum reprehenditur, & hæc significat duritiam cordis, vel voluntatis obstinationem in peccato. Tertium in comparatione ad proximum, est scandalum per malum exemplum. Et hæc significantur in tribus mortuis, ut patet in littera. Compunctio autem per hoc quod est dolor cordis occultus, ordinatur contra delectationem in occulto: & confessio contra malam manifestationem peccati, quia confitens per ministrum Ecclesiae reconciliatur Ecclesiae: satisfactio autem per assuetudinem boni contrariatur consuetudini malae inducendo contrarium habitum, qui remouet difficultatem bene agendi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ista adaptatio est per modum congruentiae ad id quod frequentius est in peccato. Vel dicendum, quod duplex est peccati manifestatio, scilicet in presenti coram hominibus, & in futuro iudicio, & tunc coram Deo & angelis: & verecundiam confessionis abolet modo verecundiam quae fieret in iudicio, si modo non manifestaretur.

AD ALIUD dicendum, quod omnis malus actus relinquit dispositionem debilem vel fortem inclinantem ad actum similem: & illa dispositio vocatur hic consuetudo.

AD HOC autem quod obiicitur de distinctione beati Gregorij, dicendum, quod illa sumitur penes ea quae retinent hominem in peccato, & quandoque non sunt peccata eiusdem: sicut quando blanditur ei vitio adulationis, adulationem in alio est, scilicet in aduante. Lactatio autem idem est quod consuetudo, & egressus ex utero idem quod manifestatio generaliter sumpta, & conceptio idem quod cordis occultum: & ideo quarto ablato, illa diuisio reuertitur ad istam sub alia metaphora signata.

AD ALIUD dicendum, quod partes penitentiae non adaptantur capitalibus vitiis: quia cum penitentia sit in opere interiori, necesse est quod multiplicetur secundum operandi instrumenta, in quibus radicem morbi excidit: omnia autem capitalia possunt tribus instrumentis peccandi perpetrari: ideo unicuique capitali respondent omnes partes penitentiae.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est radix peccati, scilicet innata ex radice corrupta, & facta ex opere peccati: & contra primam non ordinantur partes penitentiae, sed contra secundam. Unde habitum est in precedenti distinctione, quod satisfactio est causam peccati excidere, &c. Sed radices quas tangit Augustinus, sunt innatae à natura corrupta. Dico autem radices factas ex peccato, sicut culpam & pronitatem, quae relinquuntur ex peccato actuali & inclinant ad sequens eiusdem speciei peccatum.

AD ALIUD dicendum, quod Ioan. non tangit radices peccati ex parte peccantis, sed potius ex parte obiecti mouentis ad peccandum: penitentiae autem partes non ordinantur contra peccatum ex parte obiecti mouentis, sed potius ex parte peccantis, secundum hoc quod relictum est in ipso per opus actualis peccati interioris vel exterioris. Et per hoc patet solutio ad omne illud quod obiicitur de radicibus vitiorum.

AD VLTIMUM dicendum, quod veniale non est peccatum nisi secundum quid: & sua penitentia

nitentia est peccati secundum quid, & non simpliciter: & ideo non aptantur ei partes peccati.

## ARTICVLVS VI.

## Quid sit contritio in genere?

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Computatio nobis commendatur, &c.] Et queruntur hic sex de computatione: quorum primum est, Quid sit genere? Secundum, Quid sit propria distinctione? Tertium, Quæ sit differentia inter contritionem, attritionem, & computationem? Quartum, Cuius partis animæ sit contritio? Quintum, Vtrum eodem modo fiat semper in Nouo & Veteri Testamento? Sextum, Quid inoueat ad contritionem, vtrum fides, vel alia virtus? & si fides, ratione cuius articuli mouet ad ipsam?

**AD PRIMUM** obiicitur sic: Omnis dolor est in genere passionis: contritio est dolor qui dam: ergo est in genere passionis. Prima patet de se. Secunda patet per illud August. supra habitum distinctione 9. Semper doleat, & de dolore gaudeat, &c.

2 Item, August. Si peccator, poena tenet te: constat autem, quod hoc maxime dicitur propter contritionem: ergo contritio est poena tenens peccatorem: sed omnis poena est passio: ergo, & cetera.

3 Item, Contraria sunt in eodem genere: sed dolor & delectatio opponuntur contrarie: ergo sunt in eodem genere: sed delectatio est in genere quod est passio, vt dicit Philosophus: ergo & dolor, & per consequens contritio.

4 Item, Omne illud secundum quod aliquid alteratur proprie, est passio, vel passibilis qualitas: sed secundum dolorem fit alteratio hominis proprie: ergo est passio vel passibilis qualitas. Prima scribitur septimo Physicorum. Secunda autem patet per hoc quod Philosophus dicit 8. ethicorum, quod dolore & delectatione alteratio est habituum sensum. Cum igitur contritio sit dolor quidam, erit in genere passionis, &c.

5 Item, Si contritio contrariatur peccato, quantum ad aliquid habet contrarietatem ad ipsum: sunt autem in peccato duo, scilicet libido sine delectatione commutabilis boni, & auersio ab incommutabili bono: sed constat, quod non contrariatur ratione auersionis: ergo ratione delectationis in bono commutabilis, quia contritio dolet de delectatione. Cum igitur delectatio sit passio, & dolor est passio, vt videtur.

6 Item, Supra distinctione 14. habitum est, quod peccati est amaritudo animæ pro malo quod quisque commisit. Et hoc maxime competit ratione contritionis: ergo contritio est quædam amaritudo animæ: sed amaritudo animæ est passio: ergo & contritio, &c.

7 Item, Sicut se habet corpus ad passionem sibi illatam, ita spiritus ad passionem quæ sibi infertur: sed omne immutans corpus, passio quædam est corporis: ergo etiam omne immutans spiritum, passio quædam erit spiritus: dolor autem contritionis immutat spiritum: ergo est quædam passio spiritus.

8 Si dicas, vt quidam dicunt, quod in contritione dolor est materialis, & voluntas actualis est circa dolorem, & illa est actus & formalis pars contritionis: & ideo contritio non est in genere passionis nisi gratia eius quod est materiale in ipsa. Contra: Ira, misericordia, nemesis, non sunt sine voluntate: & tamen à Philosopho dicuntur esse passiones: ergo ex hoc quod voluntas sit circa aliquid non facit ipsum non esse passionem.

9 Item, Ex hoc quod voluntas est circa aliquid, non variatur essentia ipsius: quia aliter oporteret dicere, quod quilibet res variatur in essentia quando est voluta, & quando non est voluta: constat autem, quod dolor sine tristitia secundum se passio est: ergo etiam sine sit circa eam voluntas, sine non, adhuc erit passio: sed contritio dolor est: ergo est in genere passionis.

10 Item, Omne illatum à quodam agente, passio est: sed omnis dolor est illatus à quodam agente: ergo est passio. Prima probatur ex definitione passionis. Secunda probatur ex hoc quod dolor est à contrario corrupte: & contrarium corruptens quoddam agens est aliud ab ipso quod corrumpitur.

**SED CONTRA:** Nulla passione metemur: sed contritio est passio quædam: ergo contritione non metemur. Probat autem prima & à communiter loquentibus, & ab eo quod meriti principium est in nobis, passionis autem principium est in alio. Secunda autem pro hypothese accipitur ab aduersario.

1 Item, Nihil cuius principium effectuum non est in nobis patientibus, cadit in præceptor: passionis principium effectuum non est in nobis patientibus: ergo non est in præcepto: sed contritio est in præcepto: ergo à destructione consequentis ipsa non est passio. Prima probatur: quia non præcipitur nisi opus cuius nos domini sumus & causa. Secunda patet per definitionem passionis.

2 Item, Nulla passio est virtus, vel pars virtutis: contritio est virtus, vel pars virtutis: ergo contritio non est passio. Prima probatur ex hoc quod habetur 2. ethicorum quod virtutes habitus sunt, non passiones. Secunda probatur per ante habita: quia dictum est, quod peccati est virtus, & contritio est virtus, vel pars peccati. Item, Nulla passio est optimorum operatiua: sed contritio est optimorum operatiua: ergo contritio non est passio. Probatio primæ est: quia non operatur optima nisi habitus, qui non est in genere passionis, vt dicit Philosophus. Secunda patet per hoc quod laudabile & remunerabile est opus contritionis.

3 Item, Nulla passio contrarietatem habet ad habitum aliquem: sed contritio habet contrarietatem ad habitum vitiorum: ergo contritio non est passio. Prima probatur ex hoc quod contraria sunt in eodem genere proximo. Secunda ex hoc quod nihil expellit aliud nisi contrarium: & contritio expellit omnes habitus vitiorum.

**SOLVTIO.** Sine præiudicio videretur mihi distinguendum esse in contritione: aut enim est peccati virtutis, aut peccati sacramenti: & quæ sit differentia inter ista, ex superioribus satis patet. Si est peccati virtutis: sic non est pars, sed actus quidam, ad quem mouet peccati virtus, prout est detestans peccatum perpetratum

tum in quantum peccatum perpetratum est. Et quia hic actus peccati sui est & vindicatus, non est sine poena: & tamen illa non dat ei essentiam formalem: quia poena se habet ad actum voluntatis, sicut factum ad faciens: & tunc dicitur contritio, non contriti passio, sed potius conterentis actus factus poenæ in contrito. Et licet idem sit conterens & contritum substantia, esse tamen non est idem, vt infra patebit. Si autem accipitur peccati vt sacramentum, tunc nihil prohibet passionem esse aliquid de essentia contritionis: quia peccati ordinatur contra peccatum, per poenam satisfaciens de peccato: & sic merito iudicium contritio est contriti passio voluntarie suscepta vel facta pro peccato. Secundum autem istas duas vias oportet respondere argumentis ad vitamque partem inductis.

**AD HOC** ergo quod primo obiicitur, sustinentes quod contritio est virtutis peccati motus quidam, dicimus quod dolor quidem est in genere passionis, sed contritio sic sumpta non est dolor, sed potius actus factus doloris in contrito: & ideo contritio vel virtus est, si in habitu sumitur: vel actus, si in actu consideratur, & non est in genere passionis hoc modo sumpta.

**AD ALIUD** dicendum, quod Augustinus vocat dolorem prout est materia peccati sacramenti, & non prout est virtus, vel virtutis.

**AD ALIUD** dicendum, quod Augustinus loquitur de signis peccati hoc modo, prout significatur causa per effectum: poena enim est effectus peccati, & contritionis, vt iam patuit: & non intendit, quod poena essentialiter sit peccati, vel contritio.

**AD ALIUD** dicendum, quod contritio prout est contriti actus, vel habitus, non contrariatur delectationi, sed tantum prout est passio contriti: & dico habitum contritionem secundum id quod est, licet proprie nominet vel actum vel passionem: quia nomen verbale est, & potest ab actui & passio descendere. Sed nos etiam nominamus habitum eodem nomine, ideo quia habitus quidam propria nomina non habent.

**AD ALIUD** dicendum, quod in veritate omne quod alterat, physice loquendo, est passio, vel passibilis qualitas: sed non dicimus accipientem habitum alteratum, sed potius perfectum: neque alteratum eum qui de habitu agit, nisi hoc sit aliud genus alterationis, vt dicit Philosophus in secundo de anima: sed nos non dicimus, quod contritio prout dicitur conterentis actus, sit alterans contritum, sed potius prout est passio contriti & subiecti: & hoc etiam tantum est in genere passionis: sed sic nec est virtus, nec actus virtutis, sed potius effectus eius in eo circa quod agit virtus peccati siue contritionis, vt prius habitum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod contritio & quilibet alia virtus, duplicem habet contrarietatem ad vitium & peccatum. Vnam in speciei suæ essentia: sicut album contrariatur nigro, & sic vna virtus duobus vitiis vel vni opponitur, quorum ipsa est medium. Aliam autem habet contrarietatem ad ipsum in suo toto in quo radicatur, quod est gratia gratum faciens, que contrariatur peccato non in hac specie vel in illa, sed omni peccato, secundum quod est culpa & offensa Dei: & quod hoc etiam vna virtus non est sine

alia. Et secundum hunc modum virtute totius, & aliarum coniunctarum sibi in toto illo, vnam habet contrarietatem ad omne peccatum. Vtrotque istorum modorum contritio contrariatur peccato secundum se totum. Sed verum est, quod delectatio quæ est ex peccati actu, contrarium habet dolorem qui est ex actu conterentis, sicut passionem contingit contrariari passioni.

**AD ALIUD** dicendum, quod peccati accipitur ibi in ratione sacramenti, in quo dolor materia est, vt prius dictum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod bene conceditur, quod dolor immutans spiritum, passio est secundum quod huiusmodi: sed ille non est essentialis nisi sacramento, non virtuti, vt habitum est. Nec aliquis capiat hoc quod dico immutari spiritum, quia intelligo spiritum immutari, idem quod hominem secundum spiritum immutari: quia anima proprie loquendo & per se non mouetur, sed potius per accidens.

**AD ALIUD** dicendum, quod illa solutio bona est, dummodo debite intelligatur: non enim sic intelligitur, quod dolor sit materialis, sicut pars materialis est essentialis, sed potius circa quam est voluntas conterentis, sicut circa effectum: & tunc patet, quod nihil est contritionis pars, secundum quod contritio est virtus: sed ego non reputo inconueniens, quod dolor sit essentialis peccati, secundum quod est pars sacramenti, & manens in genere passionis. Et per hoc idem etiam patet solutio ad sequens: quia voluntas non variat volitum, sed potius est conuerso: sed contritio non nominat hoc, secundum quod descendit à verbo actiuo, sed potius conterentis habitum vel actum, vt dictum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod etiam si de dolore loquamur non est illatus ab alio agente, sed potius eodem, non vt eodem sumpro: & qualiter hoc sit, infra queritur: sed hic sufficit, quod contritus ipsemet sibi infert dolorem: tamen concedo plane, quod dolor passio est, & etiam contritio, secundum quod est ex parte contriti, & non conterentis: sed hoc modo pars est sacramenti, & non virtutis, vel pars virtutis. Ad probationem dicendum, quod contrarium non facit dolorem, sed potius idem contrarie afficiens per voluntatem circa peccatum: quia primo voluit hoc cum fecit, modo autem detestatur & dolet. Et hæc duo congrue respondent peccato ratione duorum quæ sunt in ipso, scilicet libido siue dilectio boni commutabilis, & ratio offensa diuina.

**AD ID** autem quod in oppositum obiicitur, oportet iterum dicere, quod nos concessimus, quod dolore meremur, secundum quod est aliquid sacramenti, sicut materia in qua sacramentum perficitur: eo quod hoc sacramentum querat sibi materiam interiorem, sicut alia exteriorum: & causa iam supra dicta est. Dicendum igitur, quod passiones dupliciter considerantur, scilicet in comparatione ad agens, & in comparatione ad patiens. Et primo modo dupliciter considerantur: agens enim ipsas, aut est intra voluntarium & discretum, id est, volens & discernens in agendo: aut extra. Si intra: tunc illa passio potest esse meritoria, vel demeritoria: quia est voluntaria, exclusiua violentia, & ignorantia: & sic est dolor in contritione. Si autem est extra: tunc nec est meritoria, nec demeritoria: & sic probatur, quod passionibus

passioibus non meretur. Si autem consideratur ex parte appetentis, adhuc dupliciter consideratur. Primum quod est tantum transmissio passionis a parte bene vel male informata a voluntate sustinendi honesta causa vel inhonesti. Si primo modo: tunc etiam verum est, quod passionibus non meretur: & hoc est ex parte appetentis ut passionem. Si secundo modo: tunc passionibus contingit aliquem mereri vel temereri: secundum quod bene vel male passio informatur: sed non erit merito passio ex se, sed ex illo quod voluntas ponit circa eam.

AD ALIUD dicendum, quod prima per se loquendo vera est. Secunda autem generaliter proposita, falsa est: sed particulariter vera est. Et ratio habet ex parte prohibita distinctione.

AD ALIUD dicendum, quod passio quæ est dolor secundum quod est passio, non est contritio: nisi, vel aliquid essentia eius, sed est aliquid sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod non contritio videtur per hoc quod est hæc passio, sed potius per hoc quod est habitus, ut dictum est. Sed tamen ipsa passio expellit peccatum, sed operatio sacramenti, non virtutis.

## ARTICVLVS VII.

## Quid sit contritio propria diffinitione?

Secundo queritur, Quid sit contritio propria diffinitione & essentia, siue quid est dicenda? Dicunt autem quidam, quod est dolor voluntarius pro peccatis semper puniens in se quod dolet committisse. Sed contra: Sicut supra distinetur, 14. habitum est, ita est diffinitio quædam penitentia: ergo male appetitur parti penitentia.

Præterea, videtur non esse dolor: quia dicit Augustinus in libro de ciuit. Dei dolor ex carne, est dolor quædam ab eius passione dissensio: sicut amor dolor, qui vocatur tristitia, est dissensio ab his rebus quæ nobis nolentibus acciderunt. Constat autem, quod peccata non acciderunt nobis nolentibus, præcipue actualia mortalia, contra quæ specialiter ordinatur contritio. Ergo videtur, quod non sit dolor de illis: & contritio est de illis: ergo contritio non est dolor, ut videtur.

Item videtur, quod nihil sit dictum, dolor voluntarius: aut enim hoc est dictum, quod voluntas doleat, aut quod voluntas sit de dolore quo aliquid aliquid dolet, quam ipsa voluntas. Si primo modo. Contra: Nihil de quo est voluntas ut voluti efficiens voluntatem, dolet voluntas, sed potius gaudet in illius consecutione: sed hoc modo, sicut dicit aduersarius, de dolore est voluntas: ergo non dolet, sed gaudet in illius consecutione.

Item, Non videtur Philosophicum dictum esse, quod voluntas dolet: sic enim dicunt Damasc. Gregorius Nazianzenus, & Aristot. Omnis voluntas in ratione est: & si rationalis non est, voluntas non est. Dicit autem Aristot. in 7. Ethicorum, quod omnis delectatio est generatio vel motus in sensibilem animam: ergo nulla delectatio est in rationali: & voluntas est pars animæ rationalis: ergo nulla delectatio est in voluntate:

sed opposita habent fieri circa idem: ergo etiam nulla tristitia est in voluntate: sed dolor est tristitia, ut dicit Augustinus in auctoritate, sic quod ipsa dolore afficiatur, ut videtur.

Item, Nihil dolore potest affici secundum se, nisi quod habet contrarium secundum se: sed voluntas secundum se accepta prout est pars animæ rationalis, non habet contrarium secundum se: ergo dolore non afficitur secundum se.

Si autem dicitur dolor secundo modo voluntarius, scilicet quia est voluntas de dolore quo aliquid dolet extra voluntatem. Contra: Dolor qui est generaliter destructiuus peccati, est de omni peccato: dolor autem in sensibili anima acceptus, non est de omni peccato: ergo non est destructiuus peccati. Prima patet per se. Secunda autem probatur ex hoc quod multa peccata sunt quæ nullum habent obiectum vel delectationem in sensibili anima. Inde sic: Dolor contritionis est generalis, & generaliter destructiuus peccati: dolor autem prædicto modo dictus non est generalis, generaliter peccati destructiuus: ergo non est dolor contritionis: dictum autem erat, quod est dolor contritionis.

Uterius queritur de hoc quod dicit ibi, Semper puniens. Constat autem, quod non loquitur de pena secundum habitum, sed secundum actum: sed existente pena secundum actum, non potest intente inesse alius actus: ergo non potest intente moueri vnquam alio actu: ergo non potest intente diligere, vel credere, vel aliud huiusmodi: quod magnum est inconueniens.

Uterius queritur de aliis compluribus diffinitionibus quæ inueniuntur. Isidorus enim sic diffinit, Contritio est compunctio & humilitas mentis cum lacrymis, veniens de recordatione peccati, & timore iudicij. Videtur autem, quod illa diffinitio sit insufficiens multis rationibus. Primo: quia humilitas est virtus diuisa à contritione siue sacramentum, siue virtus sit: ergo non debet cadere in diffinitione ipsius. Secundo autem: quia videtur compunctio siue contritio non esse mentis proprie, sed potius partis sensibilis: quia omnis dolor est in parte sensibilis, sicut innuit Augustinus dicens, quod dolor est sensus eorum à quibus dissentit anima, ex carne ortorum.

Item, Philosophus dicit, quod dolor est sensus diuisionis continui: ergo videtur, quod non sit mentis proprie.

Si dicas, quod mens est faciens compunctionem: tunc queritur, Quid vocatur ibi mens? Constat enim, quod mens non dicit ibi aliquam partem sensibilis animæ: aut igitur dicit rationem, aut memoriam, aut voluntatem, aut aliquid aliud quod sit in parte rationalis animæ. Si rationem. Contra: Dolor dicitur esse voluntarius, sicut iam habitum est ex præcedenti diffinitione: ergo non dicit rationem, sed voluntatem. Si dicat memoriam, idem obiicitur. Si autem dicat voluntatem, hoc constat esse contra dicta Sanctorum & Philosophorum, qui nunquam mentem pro voluntate posuerunt.

Si dicas, quod ponitur pro superiori parte animæ, in qua sunt tres potentia animæ, scilicet memoria, intellectus, & voluntas. Contra: Conteri actus quidam est determinatus: ergo egreditur

egreditur à potentia determinata: ergo non est mentis, secundum quod est communis illis tribus potentis.

Præterea, Quid est quod dicit, Cum lacrymis: quia multi conteruntur sine lacrymis, sicut habitum est supra in præcedenti distinctione.

Item queritur, Quare dicit, Veniens de recordatione peccati: recordatio enim peccati nata est inducere delectationem: cum igitur idem eodem modo se habens non sit causa contrarium, videtur quod non debeat inducere dolorem.

Item, Timor iudicij est timor seruilis: & ille non est in contritione: ergo contritio non venit ex timore iudicij, ut videtur.

Item aliam adhuc descriptionem ponunt quidam ex verbis Gregorij sic, Contritio est humilitas spiritus, annihilans peccatum inter spem & timorem. Cum autem multæ virtutes moueant ad contritionem, videtur quod non sit solum diffinienda per humilitatem, sed etiam per alias.

Item, Non potest esse essentialis prædicatione, quando dicitur, contritio est humilitas: aut igitur contritio est causa humilitatis, aut e conuerso. Si primo modo: hoc non videtur potius quam alterius virtutis: quia sic est causa iustitiæ, & temperantiæ, & aliarum virtutum, quæ in contritione infunduntur: ergo cum aliarum non dicitur esse causa, nec istius causa esse videtur. Si secundo modo. Contra: Fides & timor potius sunt causa: quia vna ostendit vnde non superbiendum, & altera fugit in quantum ordinatur ad penam: ergo non debet dici contritio humilitatis, sed potius contritio fidei & timoris.

Queritur etiam de hoc quod dicit Gregor. Peccatum annihilans. Quia super illud Iob. 3. Seruus liber à domino suo, dicit Gregor. quod à peccato non liberatur perfecte in hac vita qui commisit illud: ergo videtur, quod in hac vita peccatum annihilari non potest.

Item queritur de hoc quod dicit, Inter spem & timorem. Fides enim prima virtutum est: ergo magis mouetur penitens inter fidem & timorem, quam inter spem & timorem.

Item, Spes non exurgit nisi ex meritis & ex gratia, sicut patet ex sua diffinitione: sed contritio in hoc presenti nunc primo non habet merita: ergo nec spei actum potest habere: ergo non mouetur inter spem & timorem, ut videtur velle Gregor.

Invenitur etiam alia diffinitio in Glossa super Psalm. Miserere mei Deus: vbi sic dicitur, Contritio cordis est sacrificium in quo peccata soluntur. Queritur autem hic, Quare dicitur contritio cordis, cum sit generalis?

Præterea queritur de hoc quod dicit, Sacrificium. Hoc enim maxime videtur conuenire illi parti penitentia in qua homo se offert ministro Ecclesiæ, cui sacrificium debet offerre: sed hoc fit in confessione: ergo confessio magis est sacrificium quam contritio.

Queritur etiam de hoc quod dicit ibi, In quo peccata soluntur. Cum enim tota penitentia non sit nisi ad peccati solutionem, videtur quod alia duæ partes superfluant.

Item queritur, Qualiter peccata soluntur in contritione? Si quoad culpam. Contra: Con-

tritio quædam pena est contriti, aut quidam actus conterentis, ut patet ex præhabitis. Si est pena contriti, cum pena non contrarietur culpæ, non videtur debere soluere culpam. Si autem est actus conterentis, sic est actus virtutis alicuius, qui est informatus gratia: ergo ante actum illum fuit remissa culpa: ergo non remittitur per actum illum: ergo peccata non soluntur quoad culpam in sacrificio contritionis. Si dicas, quod soluntur quoad penam. Contra: Quoad penam etiam soluntur in confessione & satisfactione: ergo non est proprium contritionis, & ita non debet poni tanquam differentia vltima in diffinitione ipsius.

Invenitur adhuc alia quæ est August. scilicet hæc, Contritio est dolor cum remissione peccati vel remittens peccatum: & ista habet obiectum eandem cum illa, & aliam propriam. Contritionis enim dolor: aut est finitus, aut infinitus. Si finitus: constat autem, quod culpa & peccatum sunt infinita: ergo finitum potest in infinitum, quod est contra Philosophum. Si infinitus: constat autem, quod est contriti passio, vel actus conterentis, & præcipue est passio: ergo finiti erit passio infinita, quod iterum est contra Philosophum. Ergo videtur quod non sit dolor remittens peccatum.

Item constat, quod dolor ille à nobis est, & noster est: sed remissum peccati nunquam à nobis & nostrum est: ergo remissum peccati non est dolor. Prima patet ex hoc quod dolere non comperit nisi naturæ infirmæ sensibili qualis est nostra. Secunda patet per illud Isa. 43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me: & illud Augustini, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te.

Responsio. Dicendum, quod omnibus his descriptionibus satis bene describitur contritio: & in fine dicemus penes quid differunt. Licet enim prima detur de penitentia: tamen sibi maxime comperit propter contritionem, sicut dixerunt quidam ante nos quibus nos in hoc consentimus: & per hoc patet solutio ad primum. Quia, sicut supra dictum est, licet penitentia tres habeat partes: tamen maxime esse suum saluatur in prima quæ est contritio. eo quod oportet illam secundum actum in omni penitentia esse: & alia quandoque non sunt, nisi in voluntate, siue in voto, vel proposito.

AD ALIUD dicendum, quod voluntas duplex est, vel potius dupliciter consideratur, scilicet ante actum, & post actum quantum ad id quod remanet de actu in agente, ut dispositio, vel habitus, vel reatus, vel macula, vel omnia hæc. Vnde licet peccatum non acciderit nobis volentibus voluntate antecedente actum: inest tamen nobis volentibus voluntate sequenti: & hoc sufficit ad excitandum dolorem hoc modo quo in præcedenti questionis articulo notatum est.

AD ALIUD dicendum, quod utroque modo dicitur dolor voluntarius: nec dicimus hoc ita esse soluendum, ut quidam scripserunt, scilicet quod voluntas duplex est: ut deliberans, & ut natura: & ut deliberans est, sic est de dolore, & dicitur dolor voluntarius: & ut natura est, sic dolet. Quia hoc omnino nihil est: quia voluntas ut natura dolet de contrariis naturæ, & gaudet de conuenientibus eidem: & talia non sunt peccata

... non contrariatur natura... & sic potest poenitere...

AD ALIVD dicendum, quod delectatio dicitur dupliciter...

AD ALIVD dicendum, quod dolor fit in sensu...

AD ALIVD dicendum, quod si dolor fit in sensu...

AD ALIVD dicendum, quod meo iudicio semper puniens dicitur...

& obuiante rati peccati: & haec poena fit in difficultate...

AD ID quod vterius obiicitur de diffinitione...

AD ALIVD dicendum, quod mens ibi sumitur meo iudicio...

AD ALIVD dicendum, quod lacrymae sunt ibi voluntatis...

AD ALIVD dicendum, quod recordatio peccatorum dicitur...

AD ALIVD dicendum, quod timor iudicij dicitur dupliciter...

AD ID quod vterius queritur de diffinitione Gregorij...

Ad quaestiones...

tur pro humiliatione, sicut dictum est: tamen humilitatis actus...

AD ALIVD quod contra hoc videtur esse, quod contritio...

AD HOC autem quod obiicitur de fide, quae non superbiendum...

AD ALIVD dicendum, quod peccatum annihilari potest...

AD ALIVD dicendum, quod inter spem & timorem movetur...

Ad quaestiones...

AD ID quod obiicitur de illa diffinitione quae ponitur...

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod non in hoc...

AD ALIVD dicendum, quod peccatum dupliciter consideratur...

modo debetur ei poena aeterna. Secundo autem modo temporalis...

AD ALIVD dicendum, quod contritio siue sit passio...

AD HOC autem quod obiicitur, quod si est actus virtutis...

AD HOC quod vterius queritur de illa quae videtur esse Augusti...

Si autem queritur, Penes quae attenditur diversitas harum...

Quaestio...

aut in comparatione ad effectum, aut in comparatione ad virtutes...

ARTICVLVS VINC

Qua sit differentia inter compunctionem, attritionem, & contritionem?

Tertio queritur, Quae sit differentia inter compunctionem, & attritionem...

niant contritio: ergo videtur, quod compunctio & contritio sint idem.

**SED CONTRA** hoc est quod ibidem dicitur a Gualtero, Compungimini, id est, quasi quibusdam stimulis ahibitis excitare vos non pro dolore peccatorum, sed ad videndam lucem Christi, scilicet non pro igne inferiori, sed superiori, ut inamabilem amore inardescatis. Cum igitur contritio nunquam sit nisi pro peccatis, compunctio autem non pro peccatis, contritio & compunctio non sunt idem.

2 Item videtur hoc ex ratione nominum: nihil enim compungitur, nisi quod habet sensum puncturæ. & non est totum ad annihilandum, sed potius incitare debet ad aliquid per sensum compunctio: sed id quod conteritur, teritur in pulveres, & annihilatur: ergo contritio & compunctio non sunt idem.

**PRÆTEREA** quaeritur de attritione, si sit idem cum contritione: videtur autem quod sic: quia quicquid conteritur, attritur, & est conuerso: ergo videtur, quod contritio & attritio, aut sint idem, aut sint conuertibilia. Si hoc dicas: contra hoc est quod communiter dicitur, quod attritio est dolor sine gratia gratum faciente: contritio autem est dolor de peccato cum gratia gratum faciente: ergo ipsa non sunt idem.

**SED TUNC** quaeritur vterius difficultis quaestio, Vtrum attritio possit fieri contritio: Et videtur quod sic: omne enim materiale ad formam aliquam, potest suscipere formam illam in eadem substantia manente: sed dolor de peccatis materialis est ad gratiam: ergo susceptibilis est illius in eadem substantia manente: sed secundum se est attritionis: ergo dolor attritionis est, vel fieri potest dolor contritionis: ergo & attritio contritio.

2 Item, Philosophus dicit in fine primi physicorum, quod vna est materia secundum substantiam & subiectum, secundum quod est sub priuatione & sub forma, licet esse non sit idem: ergo à simili vnus est dolor secundum se substantiam sub priuatione gratiæ, & gratia, licet secundum esse varietur: ergo attritio potest fieri contritio.

3 Item, Gratia dicitur informare dolorem: nihil autem informatur quod non est: ergo dolor ille est ante gratiam. Aut igitur est tunc attritionis, vel contritionis. Constat autem, quod non contritionis, cum non habeat gratiam gratum facientem quæ facit contritionem: ergo relinquitur, quod sit dolor attritionis. Ergo idem in substantia materiæ est in attritione & contritione: ergo sit contritionis dolor: & hoc est quod intendimus.

4 Item, Natura operatur via breuiori: & ideo non dat nouam materiam: quia vna materia quæ est vnus, potest etiam esse materia alterius, substantia materiæ manente eadem: sed dat nouam formam, quia non potest esse vna forma duorum specie. Cum igitur gratia ordinatur sit in operibus suis, quam natura, videtur quod etiam gratia expedit se paucioribus quo potest. Cum ergo via breuior sit informare dolorem inuentum, quam facere nouum & informare illum, videtur quod informer inuentum qui non est nisi dolor attritionis: ergo, &c.

5 Item, Tria sunt principia transmutationis,

licet tantum duo sint substantiæ existentis & generatæ: hoc autem non possit esse nisi idem principium materiale maneret sub priuatione & forma. Ergo similiter est in operibus gratiæ quibus iustificatur homo: quia alias oporteret ponere duo materialia, & sic essent quatuor, principia: cum igitur idem sit subiectum priuationis & formæ, idem erit dolor ante formam gratiæ & post: ergo, &c.

**SED CONTRA** hoc est, quod quorum principia sunt diuersa, ipsa omnino sunt diuersa: sed principia doloris, attritionis, & contritionis sunt diuersa: ergo ipsa sunt diuersa. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc quod timor initialis & fides formata generant dolorem attritionis.

2 Item, Secundum communem opinionem naturalia non sunt gratuita: sed dolor attritionis est de naturalibus, quia naturalia dicuntur quæcunque sunt ante gratiam: ergo videtur, quod non fiat dolor contritionis.

3 Item, In naturis non est vna materia vnica corruptibilem & incorruptibilem, ut dicit Philosophus in 10. primæ Philosophiæ: sed constat, quod forma diuina magis distat à forma naturali, quam naturalis ab incorruptibili: ergo non est vna materia vniuersa ad formam diuinam, & formam naturalem: sed in contritione est forma diuina, in attritione autem naturalis: ergo non habent vnâ materiam, ut videtur.

4 Item, Eorum quorum est materia vna (ut dicit Philosophus) est transmutatio adinuicem: sed contritionis & attritionis non est transmutatio adinuicem: ergo ipsarum non est vnus dolor materialis. Media probatur ex hoc, quod quorum est transmutatio adinuicem, vtrumque transmutatur in alterum: sed nullus dicit, quod contritio possit fieri attritio, licet è conuerso quidam quandoque concesserint fieri: ergo constat propositum.

**SOLVITIO.** Dicendum, quod meo iudicio vnus & idem dolor in substantia potest esse attritionis & contritionis: sicut etiam fides informis potest etiam fieri formata. Tamen pro vtraque parte sunt opinantes: sed quod dictum est, mihi probabilius videtur.

**AD ID** autem quod primo quaeritur de differentia contritionis, & compunctiois, dicendum quod licet vna pro altera sæpe vrantur Sancti: tamen differunt in duobus: quorum vnus est, quod compunctio est in plus, quam contritio: & ista differentia habetur ex collatione duarum Glossarum inductarum, scilicet quia compunctio est siue sit pro peccatis dolor pungens, siue sit pro incolatu miseræ. Alia autem differentia est ex nomine: quia compunctio proprie dicit dolorem penitentiam, secundum quod pangit penitentem: contritio autem dicit eundem, secundum quod annihilat peccatum iteratum super singulas differentias: sicut contritio in te contrita, quando ictus sit super singulas partes diuisas. Et per hoc patet solutio ad totum quod quaeritur de differentia compunctiois, & contritionis.

**AD ID** quod quaeritur de differentia contritionis & attritionis, dicendum quod differentia assignata in obiciendo bona est: & videtur mihi, quod dolor attritionis potest fieri dolor contritionis:

tionis: quia attritio non ponit formam aliquam circa dolorem, sed tantum dicit carentiam formæ quæ est, gratia: & hoc patet ex eo quod per priuationem diffinitur, cum dicitur quod attritio est dolor de peccato non informatus gratia.

**AD ID** autem quod contra obicitur, dicendum quod duplicia sunt principia rei, scilicet intrantia essentiam ipsius, & constituentia ipsam, & principia facientia rem, & non ingredientia in essentiam ipsius. Et de primo modo dictis principii verum est, quod quorum principia sunt diuersa, &c. sed non de principii secundo modo dictis: & talia sunt ea per quæ probatur illa propositio in obiciendo.

**AD ALIUD** dicendum, quod quicquid sit de illa opinione, bene puto quod naturalia non sunt gratuita: hic videtur dicendum, quod dolor attritionis non est de naturalibus, imo est donum Spiritus sancti: sicut & timor seruilis à quibusdam dicitur fieri initialis, & fides informis sit formata.

**AD ALIUD** dicendum, quod in naturis corruptibilem & incorruptibilem potest esse materia vna: licet non propria, sed prima: & quicquid sit de hoc, hic aliud est: quia vtrumque istorum est donum: sed vnus est diminutum donum, ut gratia gratis data: & aliud ut perfectum per gratiam gratum facientem.

**AD ALIUD** dicendum, quod non est verum secundum Philosophum, quod eorum quorum est materia vna, sit transmutatio adinuicem, ita quod vtrumque transmutetur in alterum: quia cum dicitur hoc fieri ex illo, ly ex quandoque notat simul ordinem & priuationem: & tunc non reuertitur, sicut ex puero fit senex, & ex mane fit dies: & ita est hic: ordo enim doloris in attritione est vt antecedentis ad contritionem: & ideo ex dolore attritionis fit dolor contritionis, sed non è conuerso. Siquis autem est de alia opinione, de leui potest soluere rationes prius inductas: & ideo supersedeo:

ARTICVLVS IX.

Cuius partis anima est contritio?

**Q**uæto quaeritur, Cuius partis animæ sit contritio? Videtur autem, quod voluntatis, quia dicitur esse dolor voluntarius.

2 Item, Dicit Bernardus, quod nihil peccat nisi voluntas: sed eiusdem est conteri, cuius est peccare: ergo solius voluntatis est conteri.

3 Item, Contritio est delectiva peccati mortalis: ergo oportet, quod sit in eodem cum peccato mortali: sed peccatum mortale est in libero arbitrio, ut dicit Augustinus, ergo videtur, quod contritio sit in libero arbitrio.

**SED QUÆRITUR** tunc vterius, Cum contritio sit actus conterentis, vt supra habitum est, & passio contriti, cuius sit vt conterentis, & cuius vt contriti: & vtrum hæc idem sint, an diuersa? Videtur, quod actus ipse sit rationis: quia actus ille est peccati detestatio cum indignatione qua indignatur peccato & peccanti: sed conferre huicmodi non est nisi rationis: ergo actus contritionis est rationis, vt videtur.

2 Item, Penitentia mouetur contra peccatum

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

in quantum est perpetratum, & sic est ibi quædam collatio: conferre autem est solius rationis: ergo videtur, quod contritio sit solius rationis.

3 Item, In iudicio exteriori contritio latro- rum vel maleficorum duobus attribuitur vt agentibus, scilicet iudici per imperium, & bedello per executionem, siue licitori: ergo simile erit in iudicio interiori: dicit autem Augustinus, in lib. de penitentia, quod iudex est ratio: ergo contritio quæ est actus conterentis, potest esse rationis, vel carnificis qui est timor secundum beatum Augustinum.

Videtur autem, quod contritio passio sit omnis vis animæ: quia in qualibet vi quæ aequaliter participat ratione, peccatum committitur vel potest committi: sed in quacunque est peccatum, in illa necessarium est conteri: ergo necesse est, quod in qualibet conteratur: ergo non erit passio vnus vis, sed omnium quocunque modo rationalium dicitur. Hoc autem quod posset obici, vtrum eiusdem sit dolere & velle dolere, in præhabitis obiectum & solutum est.

**SOLVITIO.** Dicendum, quod contritio præcipue est partis animæ quæ dicitur voluntas, sicut in quibusdam obiectis probatum est: licet quidam quandoque dixerunt, quod sit in irascibili, quia indignatur sibi: irascibilis enim non est indignari sibi, sed potius extrinseco nocenti: sed peccatum perpetratum in quantum perpetratum, proprie detestatur voluntas dissentiens ab eo.

**AD ALIUD** ergo quod obicitur, quod contritio actio sit rationis: dicendum quod non, sed potius voluntatis rationalis: & ideo ordo & collatio sunt rationis discernentis quod detestandum est, sed tamen ipse dolor est voluntatis.

**AD ALIUD** dicendum, quod in multis ita est quod actus voluntatis propter hoc quod est ex ratione præordinante, est cuiusdam collati, licet non conferat, sicut diligere amicum propter amicum, & diligere parentem plus quam inimicum, & sic de aliis: vnde licet voluntas non conferat, tamen affectus eius quandoque cadit super collata: & ita est hic.

**AD ALIUD** dicendum, quod ratio non conterit nisi per modum discernentis, sicut nec iudex: sed voluntas exequitur per modum conterentis per dissentium & dolorem.

**AD HOC** quod obicitur de contritione passione, quod sit omnis vis animæ, dicendum quod hoc nihil prohibet: tamen non erit primo nisi voluntatis dissentientis peccato perpetrato: quia hoc quasi punitur in omnibus aliis, & participatur ab aliis, in quantum est motor eorum: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS X.

An contritio semper eodem modo fuerit in Nouo & Veteri Testamento?

**Q**uinto quaeritur, Vtrum eodem modo semper fuerit in Nouo & Veteri Testamento? Videtur autem, quod sic: quia cuius causa vno & eodem modo se habet, & ipsum eodem modo se habet: sed actualis est causa contritionis: &

D d 3 eodem

eodem modo fuit in Nouo & Veteri Testamento: ergo & contritio fuit eodem modo.

Item, Contritio non ordinatur contra peccatum naturæ, sed potius personæ: & hæc semper diuina fuerunt, & sunt, & erunt: ergo videtur, quòd remedium actualis semper debuit esse per modum vni: ergo vno modo fuit contritio in Nouo & Veteri Testamento.

Item loc. 2 dicitur, Conuertimini ad me. Et post, Scindite corda vestra, & cætera. Sed nihil aliud imponitur contrito & pœnitenti in Nouo Testamento: ergo videtur, quòd eodem modo, & cætera.

SED CONTRA: Aliæ duæ partes, scilicet confessio, & satisfactio, non erant eodem modo vt nunc: ergo nec contritio.

Item, Nihil ad perfectum adduxit lex, vt dicitur i Hebr. ergo non competeat ei sacramentum perfectionis: sed contritio prout obseruatur in Nouo Testamento, dicit ad perfectionem: ergo in Veteri Testamento debuit esse secundum typum, & minus, vt videtur.

SOLVITIO. Dicendum, quòd contritio fuit in Veteri Testamento sicut in Nouo: sicut probant primæ rationes.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quòd aliud est de confessione & satisfactione, quia illa habebant fieri ministerio sacerdotum: unde cum alij fuerint sacerdotes status iustus, & alij status iustus, non poterant illæ duæ partes esse eodem modo in Nouo & Veteri Testamento. Sed in contritione non respicitur nisi Deus qui peccata delet: & ideo illa semper eodem modo fuit semper & in lege naturæ, & Moyse, & gratia.

AD ALIUD dicendum, quòd contritio licet in lege sit obseruata: non tamen est legis sicut moralia mandata, vt disputatum est supra tertium in fine: & ideo contritio potuit aliquid ducere ad perfectum in fide venturi. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XI.

Quid sit primum mouens ad contritionem?

Vltimo queritur, Quid mouet ad contritionem? Videtur autem, quòd timor per distinctionem contritionis ab Isidoro positam.

Item, It. 26. A timore tuo Domine concepimus. &c. parturitio autem hæc est in contritione: ergo videtur, quòd à timore Domini concipitur: ergo timor primo mouet ad contritionem.

Sed contra videtur, quòd fides primo moueat: quia pœnas peccato perpetrato debitas ostendit fides vt nociuas: ergo facit primo fugam & detestationem: & hoc est contritio: ergo contritio concipitur & causatur fide.

ET QVIA de hoc satis supra in questione de pœnitentia habitum est, queritur, in ratione cuius articuli moueat ad contritionem? Videtur autem, quòd ratione huius, Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos & mortuos: quia articulus ille mouet ad dolorem de peccato in iudicio iudicandos: & ille timor vel dolor est con-

tritio: ergo fides mouet ad hoc quod aliquis coneratur.

Sed videtur, quòd ille qui est, Remissionem peccatorum: quia in contritione peccata remittuntur: ergo ille articulus mouet ad contritionem.

RESPONSIO. Dicendum videtur, quòd fides mouet ex parte intellectus, & timor & affectio amoris ex parte affectus: quia ex parte illa qua oculus est ad pœnam, mouet timor: ex parte autem illa qua est ad gloriam, mouet amor.

AD PRIMUM autem quod contra hoc est, dicendum quòd timor mouet, sed non primo, sed proxime ex parte contriti secundum affectum. Per hoc etiam soluitur id quod obiicitur de Isidoro.

AD ID autem quod queritur, Ratione cuius articuli? Dicendum, quòd ratione illius qui est de iudicio, sicut habetur expresse in diffinitione Isidori supra dicta.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quòd remissio peccatorum mouet ad hoc: sed tamen fides coniungit spem remittendi peccata: sed iudicij consideratio, quia incutit timorem, excitat ad contritionem: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

An confessio sit in precepto & obliget omnes?

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Confessio ibi, iustus in principio sermonis accusator sui est] Prou. 18. Querantur hic de confessione septem. Primo, Vtrum confessio sit in precepto, an non? Secundo, Vtrum sit de iure naturali, vel positio? Tertio, Qualiter fuit in naturali & veteri lege, & vtrum eodem modo vel diuerso? Quarto, Vtrum sit alicuius virtutis opus, vel tantum sacramenti: & si alicuius virtutis, quæ sit illa virtus? Quinto, Quid sit diffinitio, & essentia, vel esse? Sexto, Quis articulus fidei moueat ad confessionem? Septimo, Cui innitatur attributo in Deo, vtrum misericordiz, vel sapientiz, vel alij?

AD PRIMUM obiicitur sic: Quicquid est necessarium ad salutem, est in precepto: confessio est necessaria ad salutem: ergo est in precepto. Prima patet ex communi omnium distinctione inter preceptum & consilium. Secunda probatur ex dicto Ambrosij qui dicit sic iustificari non potest quisquam, nisi peccatum confessus fuerit.

Item, Preceptum impletum dat ingressum ad vitam: sed non confitens non ingreditur ad vitam: ergo videtur, quòd confessio sit in precepto. Probatur prima per illud Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Secunda supponitur communiter ab Ecclesia.

Item, Præcipitur pastoribus Ecclesiz vt diligenter cognoscant vultum sui pecoris: sed non possunt cognoscere nisi sciant in quibus infirmatur, quia in parte illa indiget custodia, non in parte qua sanum est: ergo videtur quòd ipsum pecus teneatur exponere causas ægotationum: hoc autem non contingit nisi per confessionem: ergo præcipitur eis, quòd confiteantur: ergo confessio est in precepto.

4 Item

Item, In corporali medicina præcipitur ægro vt exponat medico corporali in quot, & quibus, & vbi doleat: cum igitur morbus spiritualis periculosior sit quam corporis, multo magis debet præcipi ægro spirituali, quod exponat medico spirituali causas ægritudinum suarum.

SED CONTRA: Si est in precepto, tunc æqualiter obligat omnes: sed quidam à peccato mundati sunt, qui non leguntur esse confessi: ergo non videtur esse in precepto. Probatio primæ est ex hoc quod communiter dicitur, quòd ad præcepta omnes teneamur, sed non ad consilia. Secunda probatur ex hoc quod habetur Luc. 7. de Maria Magdalena, cui dimissa sunt peccata multa: non quia confessus est, sed quia dilexit multum. Et de Petro qui negauit: nec tamen confessus fuisse legitur, sed fleuisse.

Item, Nihil exigitur ad vnus contrarij expulsionem, nisi alterius contrarij introductio in subiecto eodem: sed absque omni confessione per infusionem virtutum quæ sit in contritione, & iustitiam consuetudinalem quæ sit in satisfactione, virtus cuiuslibet peccato contraria inducitur in subiecto: ergo videtur, quòd hoc sufficit ad peccati expulsionem: ergo non est necessaria peccati confessio: ergo non est de precepto.

Item, In peccato non sunt nisi duo, scilicet culpa, & pœna: quia etiam si dicatur ibi esse difficultas bene operandi, illa etiam est pœna quædam: sed culpa cum coniuncta sibi pœna æterna expellitur sufficienter per contritionem: pœna autem remanens, scilicet debitum pœnæ temporalis cum difficultate bene operandi, sufficienter expellitur per satisfactionem: ergo confessio ad nihil est necessaria: ergo non debet esse in precepto.

Item, In naturis ad perfectionem rei in esse & posse non exigitur nisi inductio formæ in materia, & confortatio eiusdem in illa: ergo similiter est in esse spirituali: sufficienter autem inducitur forma gratiæ in anima per contritionem, & per satisfactionem sufficienter confortatur: ergo confessio omnino superfluit: ergo, &c.

Item, Si in precepto est confessio & de necessariis ad salutem: tunc operatur ad peccati dimissionem per aliquem modum: aut igitur in pœna, aut in culpa. Si in culpa. Contra: Ante confessionem frequenter culpa dimissa est: ergo non operatur ad culpæ dimissionem. Si autem operatur ad deletionem pœnæ. Contra: Aut illa est pœna æterna, aut non. Si æterna. Contra: illa est adiuncta culpæ, & cum culpa stante stat, & cum soluta soluitur: habitum autem est, quòd culpa soluitur in contritione: ergo non operatur contra pœnam æternam confessio. Si autem est pœna temporalis. Contra: Nihil operatur contra aliud nisi per hoc quod est contrarium illi: confessio non habet contrarium ad pœnam temporalem: debet peccato: ergo non expellit illam, vt videtur.

Item, Actus omnino corporalis non videtur expulsus peccati: sed confessio otis est actus omnino corporalis: ergo non est expulsus peccati.

VLTERRIS hic queritur, Si est in precepto, cuiusmodi sit illud preceptum. Aut est enim ceremoniale, aut sacramentale, aut iudiciale, aut morale. Si ceremoniale pure: tunc videtur, quòd

non debeat teneri in Nouo Testamento. Probatio. Quorumcunque totus vsus est in significando, cessant adueniente veritate quam significabant: ceremoniarum totus vsus est in significando: ergo cessant in Nouo Testamento, in quo patefacta est veritas quam significabant. Prima probatur ex hoc quòd nihil inutile est in operibus Ecclesiz: & inutile esset, quòd id quod tantum habet vsum in significando, teneretur veritate patefacta: quia melius quilibet instruitur per manifestationem veritatis, quam per typum & figuram. Secunda autem præscribitur à Magistro in 1. lib. distinct. 1.

Si autem dicatur esse sacramentale: aut de Nouo Testamento, aut de Veteri. Constat autem, quòd non de Veteri, quia tunc cessasset in Nouo, sicut & alia Veteris Testamenti sacramenta. Si de Nouo Testamento. Contra: Nihil est in Nouo Testamento sacramentum, nisi per institutionem diuinam: confessio non legitur habuisse institutionem diuinam: ergo non est de sacramentis Noui Testamenti. Si autem dicatur iudiciale. Contra: Iudicialia secundum diuersitatem hominum & sectarum variantur: confessio autem non sic variatur: ergo non est de precepto iudiciali. Si autem dicatur esse de moralibus: tunc queritur, ad quod reducatur: in verbo enim non consistunt nisi duo: vnum ad Deum, scilicet, N. n. assumes nomen Dei tui in vanum: & alterum ad proximum, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Constat autem, quòd ad primum non reducitur, quia non est iuramentum: nec ad secundum, cum nihil ibi dicatur contra proximum: ergo videtur, quòd in nullo cadat genere preceptorum, scilicet moralium.

Si forte dicatur, quòd sit de preceptis Patrum. Contra: Nihil ens de preceptis Patrum, est pars sacramenti, vel sacramentum: confessio est de preceptis Patrum: ergo non est sacramentum, vel pars sacramenti. Prima per hoc probatur, quòd omnia sacramenta cum suis essentialibus habent vim ab institutione diuina. Secunda autem supponitur ex hypothesi. Item, Precepta Patrum recipiunt dispensationem, eo quòd sint de non necessariis ad salutem: ergo si confessio est de preceptis Patrum, poterit fieri dispensatio, ita quòd aliquis moriatur sine confessione: quòd non fit in Ecclesia, nec posse fieri iudicatur.

Si forte tu dicas, quòd hoc preceptum habet institutionem diuinam, vt cum Dominus dixit leprosis, Ite, ostendite vos sacerdotibus. Matth. 8. & Luc. 5. Contra: Illi sacerdotes erant legales, & non veri, quibus Dominus iussit vt se præsentarent leprosi: ergo ex hoc non habetur, quòd confitentium sit modo quo confitentur fideles in Nouo Testamento. Item, Illi non sunt iussi confiteri, sed tantum ostendere se mundatos: ergo ex hoc non habetur, quòd sit ore confitendum: ita quòd singula peccata enarrantur, sicut fit in Nouo Testamento: ergo videtur adhuc haberi, quòd non sit in precepto.

Si forte tu dicas, quòd propter pœnitentiam iniungendam oportet quòd notus sit morbus: & ideo preceptum est confiteri, & hoc preceptum promulgatur Iacob. 5. vbi dicit, Confitemini alteri peccata vestra. Videtur, quòd hoc nihil sit: quia pœnitentia non potest remittere peccata ex condigno, sed potius ex congruo secundum

arbitrium sacerdotis pensatis viribus & statu penitentis: & hoc modo in communi possit fieri manifestatio iudicantis etiam non cognitis peccatis: ergo videtur, quod non sit necessaria propter hoc.

Item, Quidam se obligant ad penitentiam perpetuam & maiorem quam secundum arbitrium sacerdotis suscipere cogentur: ergo illi secundum hoc confiteri non tenerentur, quod falsum est: ergo videtur, quod non sit in præcepto aliquo confessio.

*Solutio.* Respondetur sine præiudicio, quod in confessione tria sunt seque consequentia: quorum primum est peccati manifestatio cum detestatione & signo detestationis. Secundum est actum peccati perpetrati enarratio, quod memorie occurrat. Tertium autem sui accusatio in dando sibi culpam, & non excusando peccati actum per circumstantias. Et dicendum videtur, quod quoad hæc omnia tria est in præcepto: sed quoad primum est solum in præcepto diuino, & secundum & tertium determinando addidit & præcepit Ecclesia, primo in Apostolis, & postea in aliis successoribus Apostolorum: tamen secundum testimonium voluntatis diuinæ: testimonium enim voluntatis diuinæ in confessione actus peccati in specie habetur ex prima questione quam fecit primo peccanti, scilicet Adæ, quando quæsiuit, Adam ubi es: non enim quæsiuit de loco, sed ut confiteretur simpliciter peccati actum. Testimonium autem voluntatis diuinæ super accusationem sui, & quod non excuset peccatum, habetur ex hoc quod condemnauit Adam & Eua se excusantes. Similiter in posteris habet signum enarrationis actum in specie. Isa. 38. in canticis Ezechie dicens, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Signum accusationis habetur in Psalm. 142. ubi dicitur, Non inclines cor meum ad verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Hæc igitur attendens Ecclesia, Spiritu sancto edocta, instituit quod omnis viri quæque sexus fidelis semel in anno confiteretur sua peccata: & quia iussu Spiritus sancti factum est, ideo etiam præceptum Ecclesiæ in hoc reducitur ad præceptum diuinum.

**Dicendum** igitur ad primum, quod licet non legatur confessio beati Petri & Mariæ Magdalene: tamen confessi sunt: quia multa facta sunt quæ non sunt scripta, sicut innuitur in fine Ioannis, sicut in sequentibus dicitur in litera à Magistro. Vel potest dici forte melius, quod propter duo sit confessio, scilicet ut penitens secundum præteritam suam conuersationem innoscescat sacerdoti iniungenti penitentiam, & ut ex erubescencia mereatur. Cum autem Christus fuit verus sacerdos & Deus, neutrum fieri oportuit apud ipsum: quia ipse ut Deus vidit ea quæ erant in corde, & penitentes ad intuitum eius plus verecundabantur quam ad auditum solius sacerdotis: & ideo illis penitentibus qui absoluti sunt ab ipso immediate, non oportuit enarrationem imponere peccatorum: sed apud vicarios Christi qui interiora non vident, & ad quorum intuitum corporeum homo non ita verecundatur, oportet esse auditum peccatorum, in confessione ex parte confitentis.

**Ad aliud** dicendum, quod propter coherensiam alterius contrariorum in subiecto, multa

quandoque requiruntur ad remotionem alterius contrarij: & præcipue quando timetur de reducto, & quando causa tenens contrarium in subiecto latet expellendum: & sic est de peccato quod timetur redire: est etiam pronitas ex parte peccantis latens: & ideo multa exiguntur ad expulsiōnem peccati: sicut detestatio peccati, & contrariæ consuetudinis inductio per opera satisfactoria: sed si statim contrarium sine timore reditus possit expelli, & sciretur per quid optime expelleretur: tunc verum esset quod probat obiectio.

**Ad aliud** dicendum, quod (ut supra dictum est) omnes istæ tres partes penitentiae coniunctim operantur contra peccatum: sed non oportet, quod omnes adsint in actu, sed sufficit duas vel unam esse in proposito, & aliam vel alias esse in actu. Si tamen concedatur quod dicitur: tunc dicendum est, quod pena temporalis duplex est, scilicet non proportionata, & proportionata ex vi clauium: & non proportionata viribus penitentis debetur non confesso, quia in illo adhuc non est operata vis clauium, quæ, inquam, clauis vim habentes à passione Christi, maiorem partem penitentiae suæ pœnæ debent peccato per rationem condigni dimittunt: & ideo post confessionem per virtutem clauium efficitur taxabilis pœna & arbitraria, quæ secundum se non fuit taxabilis, eo quod fuit improporcionata viribus penitentis, sed respondens condignitati peccati: & ideo patet, quod confessio necessaria est ad peccati deletionem.

**Ad aliud** dicendum, quod in naturis diuersimode est, ubi natura operatur, & ubi ars naturam iuuat: quod enim dicitur in obiciendo, verum est, ubi sola natura operatur. Sed non est hoc simile ad opus gratiæ sacramentalis: quia sic non exigeretur minister sacramenti, qui medicus in Scriptura vocatur. Psalm. 87. Nunquid medici suscitabunt, & confitebuntur tibi. Sed potius illud opus ubi ars iuuat naturam, & in illo exigitur, quod artifex cognoscat morbum & causam & quantitatem & diuturnitatem morbi antequam possit iuuare ad morbi expulsiōnem: & ita est in opere penitentiae: & ideo exigitur confessio ad peccati manifestationem: præcipue tamen illa de causa, quia confessio operatur ad pœnæ diminutionem: propter quod etiam satisfactio vocatur ab Augustino sic dicente: Multum satisfactoris obrulit, qui erubescens dominans, nihil eorum quæ commisit, nuntio Dei abscondit.

**Ad aliud** dicendum, quod (ut iam habitum est) per se operatur ad pœnæ deletionem, siue peccati secundum debitum pœnæ. Ad obiectum autem contra, dicendum est quod dupliciter contingit aliquid esse contrarium alij, scilicet in se, quando maxime distat in eodem genere, & mutuo se expellunt à susceptibilitate: sic pœna non contrariatur pœnæ, nec confessio peccato in pœna. Est etiam contrarium, eo quod aliquo modo facit contrarium in effectu: & sic confessio facit contrarietatem ad peccatum, & soluit debitum pœnæ. In perpetratio enim peccati fuit inuercundia Dei cuncta cernentis & Angelorum eius, & abiectio passionis Christi pro peccatis per contemptum qui est radix omnis peccati mortalis: & horum contraria confessio habet, quando homo erubescit ante vicarium Dei, & submittit se humiliter

liter clauibus habentibus vim ex Christi passione: & ideo operatur ad peccati expulsiōnem.

**Ad aliud** dicendum, quod non est omnino corporalis actus: quia procedit à virtute mentis interiori: sicut etiam dare corporalem eleemosynam vim habet à virtute mentis quæ inclinatur ad dandum. Si autem quæritur, Qualiter hoc possit esse? Dicendum, quod vis motoris est in motu & in mobili, siue moueat in modum naturæ, siue in modum voluntatis: sicut vis motoris in motu cæli, propter quod dicitur esse vita quædam omnibus deorsum existentibus. Ita etiam quia virtus & gratia mouent in modum naturæ, vis virtutis & gratiæ manet etiam in motibus & operibus corporalibus: & per illam vim operatur ad deletionem peccati, & augmentum meriti.

*Ad quæsiuionem.* **Ad id** quod ulterius quæritur, patet solutio per ea quæ dicta sunt in principio huius solutionis, quod est de præcepto diuino secundum quod est manifestatio quædam peccatorum: sed hæc manifestatio secundum progressum temporis habuit incrementum, sicut etiam alia operantia ad salutem: & ideo determinationem accepit ab Apostolis & ab Ecclesia: & adhuc potest recipere ulteriores quam habet, si videatur expedire.

**Ad hoc** autem quod contra obicitur, dicendum quod penitentia instituta est in paradiso secundum omnes partes eius: quia aliter non mortificaret peccato, & vivificaret iusticiæ: & dicunt quidam, quod in illo videretur, Quæcumque die comederitis, morte moriemini: & Christo in Nouo Testamento accepit innovationem. Math. 3. & Luc. 3. Penitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum. Constat autem, quod non intendebat de penitentia, nisi prout perficitur in partibus suis: & ideo intelligitur instituta confessione. De confessione tamen sit specialiter mentio Math. 3. ubi dicitur, quod veniebant ad Ioannem confitentes peccata sua: & hoc idem intelligitur, quod faciebant suscipientes baptismum Christi, ut in secunda parte huius distinctionis dicit Magister. Ibi etiam intelligitur instituta, ut in obiectione dictum est, scilicet Luc. 3. ubi Christus leprosis dixit ut se ostenderent sacerdotibus, & offerrent pro se munus quod constituit Moyses.

**Ad hoc** autem quod contra obicitur, dicendum quod est præceptum sacramentale diuersimode in lege naturæ, veteri, & noua, per Patres accipientes determinationem ex inspiratione Spiritus sancti: sed prout nunc feruntur, est præceptum sacramentale Noui Testamenti: & iam patuit ubi est institutum.

**Ad aliud** dicendum, quod non est ita Patrum, quod totum Patres ediderint, sed potius quia Patres determinauerunt, & ideo non capit dispensationem ab homine puro.

**Ad aliud** dicendum, quod si sacerdotes illi & leprosi considerantur dupliciter, scilicet ut homines simplices in statu Veteris Testamenti Deo seruientes, antequam lepra esset mortificata per Christi passionem: & ut signa futurorum sunt leprosi quidem constitutum, & sacerdotem sacerdotum Noui Testamenti. Et primo quidem modo procedit obiectio: secundo autem modo significatur voluntas Christi esse de ostensione peccati significati per lepram, & de satisfactione per

munus significata: & hæc voluntas Christi exprimebatur per Apostolos in præcepto confessionis Iacob 5. ubi dicitur, Confitemini alterutrum peccata vestra.

**Ad aliud** dicendum, quod oportet cognoscere morbum, ut prius dictum est: sed hoc non est principale propter quod confessio instituta est, sed potius propter operationem clauium quæ coniungit penitenti perfectionem: vnde quod ponit obiectio, secundarium est in causa confessionis: & tamen non sequitur id quod intendit probare, quia arbitrum oportet cognoscere de causa de qua est arbiter: vnde cum sacerdos non tantum inspiciat vires, sed causam sumendi debitam pœnam, oportet ipsum scire in quot & quibus offenderit.

**Ad ultimum** dicendum, quod etiam si se obliget ad perpetuam penitentiam, cui nulla maior vnquam iniungetur pœna dictis de causis oportet omnium peccatorum facere confessionem.

## ARTICVLVS XIII.

*An confessio sit de iure naturali vel positio?*

**Secundo** quæritur, Vtrum sit de iure naturali, vel positio? Videtur autem esse de iure naturali: Adam enim vituperatur de hoc quod excusauit delictum cum debuisset humiliter confessus fuisse: ergo peccauit contra ius adhuc non scriptum, quia nullum erat scriptum vel positum: ergo relinquatur, quod peccauit contra ius naturale: ergo confessio est de iure naturali.

Item obicitur de Cain, à quo quærit Dominus, quid fecit: & vituperatur, quia non humiliter recognouit & confessus fuit: ergo cum tunc non fuerit nisi ius naturale, videtur contra ius naturale peccasse.

Hoc etiam videtur per Glossam super illud, Adam ubi es? Genes. 3. ubi sic dicit Glossa, Verba increpantis & ad confessionem cogentis, non ignorantis. Si igitur coegit ad confessionem, ipse confiteri tenebatur: & constat, quod non ex iure positio tenebatur, quia tunc nullum erat: ergo tenebatur ex iure naturali: ergo confessio est de iure naturali.

Item, Super illud Genes. 3. Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi: dicit Glossa, Non humiliter confitens, sed superbe se excusans, & in auctorem mulieris culpam retorquens. Ergo humilis confessio tunc fuit debita, quia aliter non vituperaretur de opposito: & inde ut prius.

Item, Super illud Psalm. Non declines cor meum in verba malitiæ, &c. dicit Glossa, Ad hoc pone ostium, ut non excusetur peccatum meum: quod summum vitium dominatur in hominibus: vnde cardus penitent. Constat autem, quod ceteris paribus plus & maius est peccare contra ius naturale, quam contra ius positum: cum igitur istud vitium sit summum, videtur esse contra ius naturale: ergo oppositum eius, scilicet humilis confessio delicti, est de iure naturali.

Item, Iob 31. Si abscondi quasi homo peccatum



peccatum meum, & celavi in sinu meo iniquitatem meam. Constat autem, quod Iob fuit sub lege naturali: quare de lege naturali est confiteri peccatum.

Item, ibidem Gregorius in Glossa, Vere humilis & mala cognoscit sua, & voce confessionis aperit. Cum igitur vera humilitas de peccatis sit de iure naturali, videtur quod voce confessionis aperire peccata, sit de iure naturali.

8 Item, Gregorius ibidem in alia Glossa, In sinu iniquitatem celare, est conscientiam peccati latibulis occultare, nec per confessionem detegere. Cum igitur Iob dicat hoc in statu iuris naturalis, videtur quod confessio sit de iure naturali, & oppositum cuius contra ius naturale.

9 Item, Constat, quod poenitentia est de iure naturali: ergo partes ipsius, quia ipsa non est sine illis: sed una partium eius est confessio: ergo confessio est de iure naturali.

10 Item, Poenitentia est quoddam totum, ut prius habitum est, quod habet plures partes ex ordine quodam ipsam constituentes: & in ordine illo prima est contritio quæ est de iure naturali, & ultima satisfactio quæ est de iure naturali: cum igitur confessio sit media, ipsa etiam est de iure naturali. Vel dicatur quare non.

*Sed contra.* SI AVTEM hoc concedatur: contra obiicitur in hunc modum, Dicit Iudorus, quod ius naturale est idem apud omnes: confessio autem non fuit semper eadem apud omnes: ergo confessio non est de iure naturali. Media probatur ex hoc quod aliter est confessio in Nouo Testamento, & aliter fuit in Veteri.

2 Item, Philosophus in 5. ethicorum dicit, quod natura ius in omnibus est eodem modo: ut ignis in Perside & Græcia eandem vim habet comburendi. Et ex hoc arguitur sicut prius.

3 Item Tullius, Naturæ ius est quod non opinio genuit, sed in natura quædam vis inseruit. Constat autem, quod nulla in natura vis inseruit homini confiteri peccatum suum, sed potius docet occultare ne verecunderetur ab homine: ergo confessio non est de iure naturali, ut videtur.

*Solutio.* SOLVITIO Respondeo sine præiudicio, quod ius naturale dupliciter dicitur, scilicet quod dicitur natura hominis esse faciendum: & sic dicitur naturale ius stricte. Alio modo dicitur naturale, id quod constitutum est à natura naturante: & sic dicitur esse de iure naturali quicquid in Veteri vel Nouo Testamento continetur: & hoc ultimo modo potest confessio aliquo modo esse de iure naturali, sed non primo.

Ad hoc ergo quod primo obiicitur, per quod videtur probari, quod sit de iure naturali primo modo dicto: dicendum, quod Adam vituperatur de hoc quod peccatum non recognouit in se, & coram Deo, sed non de hoc quod non confitebatur homini: quia tunc nullus erat præter uxorem suam, quæ confessionem audire non poterat: & hæc recognitio peccati quæ est coram Deo, est de iure naturali. Et per hoc patet solutio ad sequens quod obiicitur de Cain.

*Psalm. 31.* AD ALIVD dicendum, quod confessio duplex est, scilicet recognitio peccati inter se & Deum, & manifestatio peccati per enarrationem factam sacerdoti. Et de primo modo dicta confessione dicitur in Psalmo, Dixi, confitebor adversum me iniustitiam meam Domino: & tu re-

misisti, &c. De secundo autem modo dicta dicitur Roman. 10. Ore confessio fit ad salutem. Et de primo modo dicta intelligitur Glossa inducta de Genes. & non de secundo modo dicta, quæ tantum est sacramentalis: nec ad illam tunc tenebantur omnes.

AD ALIVD dicendum, quod arguitur de excusatione peccati coram Deo, non coram homine, ut dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod non dicitur illud summum vitium simpliciter ratione reatus vel deformitatis, sed quia est peccatum inter cetera poenitentia magis contrarium: quia poenitentia non est nisi in recognoscendo peccatum autem excusans non recognoscit: & est simile dictum Roman. 1. super illud, Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit: ubi dicit Glossa Ambrosii. Grauiissime peccas si ignoras non ratione quantitatis peccati in reatu & deformitate, sed potius periculi: quia ignorans lapsum suum, non querit remedium, & ideo manet in periculo.

AD ALIVD dicendum, quod non intelligit Iob de absconione quæ est in confessione facta sacerdoti, sed potius de absconione quam facit deprehensus in peccato, quando peccatum negat se fecisse, ut aliis iustus videatur. Et ista expositio trahitur de Glossa ibidem: & ideo illud non est ad propositum.

AD ALIVD dicendum, quod non sequitur, si vere humilis voce confessionis aperit peccatum, & si vera humilitas est de iure naturali, quod etiam confessio facta per vocem sit de iure naturali: quia confessio facta per vocem, non semper in omni statu consequitur vere humilem statum suum recognoscentem: unde hoc accidit vere humili in aliquo statu, non in omni: unde accidit ibi locus sophisticius accidentis.

AD ALIVD dicendum, quod Gregorius loquitur de eo qui deprehensus in peccato, se fecisse negat: vel mystice loquitur de tempore gratia in quo tenetur homo sacerdoti peccata sua confiteri.

AD ALIVD dicendum, quod poenitentia dupliciter consideratur, scilicet secundum quod est in genere virtutis, & secundum quod est in genere sacramenti. Secundum quod est in genere virtutis, non habet partes, sed saluator in contritione tantum, secundum quod contritio est contentis actus: & satisfactio tunc erit species iustitiae, & tunc non exigitur ad poenitentiam confessio facta homini, sed sufficit illa quæ fit Deo in corde in peccati recognitione. Sed secundum quod est in genere sacramenti legis novæ vel veteris, non est de iure naturali, sicut nec alia quædam sacramenta: & sic habet partes istas tres, quæ sibi attribuuntur.

AD ALIVD dicendum, quod non eodem modo sunt istæ tres partes poenitentia: quia prima & ultima pars respiciunt peccatum in poenitente secundum culpam, vel secundum poenam. Sed confessio non respicit hoc nisi quod est in ministro Ecclesie; qui constituitur ad dispensationem sacramenti, & habet vim clauium: & ideo prima & ultima pars sunt iuris naturalis, sed non media, quæ non respicit nisi tantum ea quæ sunt sacramenti, & non virtutis poenitentia, nisi forte quoad recognitionem peccati coram Deo. Sed hæc non

non est confessio prout nunc querimus de confessione: & ideo non sequitur, si prima & ultima pars de iure naturali sit, quod & media: quia non eodem modo sunt partes eius.

## ARTICVLVS XIV.

*Quam differenter confessio fuit in lege naturali, veteri, & noua?*

Tertio queritur, Secundum quem differentem modum fuit in lege naturali, veteri, & noua? Videtur enim in lege naturali non fuisse: quia, sicut iam habitum est, non est confessio de iure naturali: sed tunc non obseruabantur nisi ea quæ erant de iure naturali: ergo confessio tunc non seruabatur.

2 Item non queritur hic, Quid aliquis fecerit, sed id ad quod omnes tenebantur? Ergo etiam aliquis tunc confitebatur peccatum suum: dummodo, tamen non omnes tenebantur ad confessionem, videtur quod non erat confessio in lege naturali.

3 Item, Cum non erat usus clauium, non poterat esse id quod non habuit effectum nisi per claves: sed in naturali lege non erat usus clauium: ergo nec erat etiam confessio quæ non habetur nisi per claves.

*Sed contra.* SED CONTRA: Quandoque est morbus, tempus est medicina: sed semper fuit morbus actualis peccati in lege naturali: ergo semper fuit confessio medicina: ergo in naturali lege necessaria fuit confessio, ut videtur. Similiter videtur, quod in lege Moyse fuerit: quia Isa. 43. dicitur, Narra siquid habes, ut iustificeris. Quali diceret. Si non narras, non iustificaberis.

2 Item, Leuit. 16. dicitur, quod sacerdos imprecabitur peccata totius multitudinis super caput hirci, & dimittet eum in desertum. Constat autem, quod imprecari non potest peccata quæ nesciuit: ergo oportebat ut sciret: sed non potuit scire nisi per confessionem: ergo tenebantur tunc confiteri sacerdoti.

3 Item Leuit. 13. de leprosis dicitur, quod ad arbitrium sacerdotis separabantur, & cognoscebant de lepra: sed lepra secundum Glossam ibidem significat peccatum: ergo sacerdos debet cognoscere de peccatis: non autem potest nisi per confessionem sibi manifestentur: ergo tenebantur tunc sacerdoti confiteri.

*Sed contra.* SED CONTRA: Sicut supra habitum est, præcipua causa confessionis est propter beneficium clauium: sed non erant veteræ claves in Veteri Testamento: ergo nec vera confessio.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod in veritate peccati recognitio est in confessione, & cum hoc peccati manifestatio: & tertio peccatorum in specie & circumstantiarum enodatio siue expositio. Et confessio non erat in naturali lege nisi quantum ad peccati recognitionem inter se & Deum, ut dictum est. In lege autem Moyse accessit peccati manifestatio aliqua, sed in genere, non in specie: in signo, non in verbo. Quia offerendo capram vel hædum, sciebat quod peccauerant: sed quia hoc sacrificium erat pro quolibet peccato per ignorantiam factum, non erat manifestatio nisi in genere, & non in specie. In Nouo autem

Testamento exigitur enarratio specierum & aliarum circumstantiarum propter maiorem expositionem veritatis & apparitionem gratia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod recognitio peccati semper est de iure naturali: & quoad hoc solum erat confessio in lege natura.

AD ALIVD dicendum, quod omnes tenebantur ad huiusmodi peccati recognitionem, & quod non negarent si deprehenderentur, ut habitum est ex auctoritatibus Gregor. in præcedenti articulo questionis inductis.

AD ALIVD dicendum, quod verum est, quod tunc non erat usus clauium: tamen tunc operabatur passio & faciebat poenam proportionabilem, quæ alias improporcionabilis fuisset: sed operabatur in fide credentium implicite vel explicite.

AD ALIVD dicendum, quod in lege veteri aliqua fuit confessio, sed non ut modo est in specie & circumstantia, sed in genere: & de hoc intelligitur dictum Isaia.

AD ALIVD dicendum, quod sacerdos non confitebatur peccata multitudinis nisi in genere: & in genere intelligit ea per modum sacrificiorum, & non per enarrationem oris.

AD ALIVD dicendum, quod diuersitas leprarum non significabat tunc quid erit faciendum, sed quid hunc in tempore gratia: & ideo non concluditur, quod tunc peccata in specie & circumstantiis confiterentur.

## ARTICVLVS XV.

*An confessio sit actus virtutis, vel tantum sacramenti?*

Quarto queritur, Virum sit actus alicuius virtutis, vel tantum sacramenti? Et si sit actus alicuius virtutis, quæ sit illa? Videtur autem, quod est virtutis poenitentia: quia est ad detestationem peccati: & virtus poenitentia detestatur peccatum: ergo confessio est virtutis poenitentia, ut videtur.

2 Item, Actus diffiniuntur per opposita, id est, obiecta: ergo quorum est idem obiectum, sunt actus eiusdem virtutis: sed peccatum perpetuum est idem obiectum confessionis & poenitentia: ergo confessio est actus poenitentia virtutis.

3 Item, Quorum est idem finis, sunt eiusdem virtutis si est finis proximus: sed idem est finis poenitentia & confessionis, scilicet destructio peccati: ergo sunt vnus virtutis: non autem sic sunt vnus, quod ambo sunt vnus tertie virtutis actus: ergo ipsa virtus est poenitentia, & actus eius est confessio, vel vnus de actibus, ut videtur.

4 Item, Aliqua virtus elicit hunc actum quocumque sit illa: constat autem, ut dicit Tullius, quod virtus monet in modum natura: ergo de necessariis sibi nihil omittit: sed necessarium ad expulsiorem peccati est confessio: ergo hunc motum non omittit: ergo videtur, quod sit motus virtutis poenitentia ipsa confessio.

Sed contra videtur, quod sit motus virtutis quæ est veritas: quia super illud Psalm. 50. Ecce enim veritatem dilexisti, &c. dicit Gloss. Veritatem: quia

quia non in te culpam refero, sed veritatem proficor quam diligis: constat autem, quod dicere veritatem est virtutis quæ est veritas: ergo confessio est virtutis quæ est veritas.

2 Item ibidem alia Glossa, Hic penitens, quia in confitendo dixit veritatem quam Deus supra sacrificia querit, supplicat sibi subveniri. Ex hoc accipitur idem quod prius.

3 Item, Actus veritatis aliquis proprius est, prout est in dictis. Constat autem, quod nullus nisi dicere veritatem: sed hoc præcipue fit in confessione: de omnibus enim quæ de se dicit, sine teste creditur penitenti: ergo confessio est actus veritatis, ut videtur.

4 Item, Oppositum veritatis quæ est in confessione, non est idem in penitentia, scilicet mendacium confessionis: ergo confessio non est actus penitentia.

5 Item, Dicitur confitentis generat credulitatem in auditore: constat autem, quod hoc non facit nisi prout est sub forma veri: ergo videtur, quod confessio sit sub forma veri: hæc autem forma veri quæ est in actu, emanat ab aliquo habitu: constat autem, quod non nisi à veritate: ergo videtur, quod sit actus veritatis.

SED CONTRA vtrumque istorum dicitur, quod nullius sacramenti actus necessario est alicuius virtutis: confessio autem est actus sacramentis: ergo non est actus alicuius virtutis.

2 Item, Nullus actus æqualiter procedens à vitioso qui non habet virtutem infusam nec consuetudinalem, est actus virtutis: confessio est huiusmodi actus: ergo non est actus virtutis alicuius. Prima patet per se. Secunda autem probatur ex hoc quod aliquis volens recedere à peccato, & etiam alij non consuevit verum dicere, sæpe confitentur in veritate de omnibus peccatis suis. Et constat, quod tunc non habet virtutes infusas, nec etiam habet consuetudinem quæ veritas vocatur, quia illa non innascitur nisi per consuetudinem: ergo constat propositum.

3 Item, Circa difficile & bonum est virtus: sed non est difficile verum dicere: ergo non est circa illud virtus aliqua: ergo non est alicuius virtutis quæ sit veritas. Probatio mediæ. Difficilius est dicere contra mentem, quam secundum mentem: sed mentis dicit contra mentem, verus autem secundum mentem: ergo verus minus laborat, quam mentis: ergo constat propositum.

Solutio.

SOLVITIO. Respondeo, quod dupliciter dicitur actus aliquis bonus & laudabilis esse alicuius virtutis, scilicet ut imperantis, & ut elicentis. Ut imperantis autem potest actus confessionis esse plurimum virtutum: sed frequentius virtutis est quæ dicitur penitentia, de qua supra dist. 14. habitum est. Ut elicentis quidem est iste actus virtutis quæ dicitur veritas, ut probatur in obiciendo.

AD HOC ergo quod primo obicitur, dicendum quod confessio quædam habet ex sui ratione & substantia, & quædam ex virtute imperante. Ex sui substantia non habet nisi simplicem narrationem veritatis: sed ex virtute imperante habet, quod sit cum detestatione peccati. Et adhuc adiciendum, quod secundum quod inducit rationem sacramenti, habet quod hæc narratio sit facta ministro Ecclesie cum signis quibusdam signantibus peccati detestationem, & voluntatis obedientiam ad penitentiam exteriorum suscipien-

dam per arbitrium sacerdotis: & sic quasi ex tribus conficiuntur illa quæ in confessione attenduntur. Sed obiectio bene procederet si ex sui substantia haberet hoc quod dicit.

AD ALIUD dicendum, quod illa materia datur sibi secundum imperium penitentia, & secundum esse sacramenti quod est in ipsa: simpliciter tamen ipsa est circa materiam quancumque in qua est forma veri.

AD ALIUD dicendum, quod non est idem finis proximus confessionis & penitentia, sed terminus: proximus enim finis est in quem terminatur actus, & ille est noticia quam generat in audiente: sed finis ultimus non facit, quod eadem sint specie vel numero, illa quæ sunt ad illum finem.

AD ALIUD dicendum, quod penitentia non deficit in ipso actu: sed non habet tamen nisi per modum imperij.

AD ALIUD dicendum, quod nihil prohibet aliquem actum esse & sacramenti & virtutis, secundum diuersas rationes: & hoc præcipue in hoc sacramento, quod ordinatur contra actuale peccatum, quod contrarium est virtuti quæ respicit actum liberi arbitrij. Vnde quantum ad ipsam simplicem enuntiationem veritatis, confessio veritatis est quæ est virtus: sed secundum quod est in tali foro & forma & cum signis talibus, est actus sacramenti: & hoc nihil prohibet.

AD ALIUD dicendum, quod iste actus non procedit à vitioso, sed ab habente veritatem aliquam vel in potestate liberi arbitrij, vel secundum gratiam, vel secundum habitum civilem. Si enim penitens est in charitate quando confitentur: tunc nulla est obiectio. Si autem verax ex consuetudine, etiam si sit in aliis vitiis: iterum nulla est obiectio: quia consuetudinalium vna meo iudicio habetur, alia non habita. Si autem nec consuetudinaliam habet: tunc dicendum, quod ille actus veritatis in confitente est à libero arbitrio potente in actum generatum virtutis consuetudinalis: licet enim virtutes secundum habitum & vitium sibi oppositum non simul in sint, tamen actus ordinatus ad virtutem generandi, potest esse simul cum vitio, licet virtuti opposito: & ideo non est ille actus à vitioso in quantum vitiosus.

## ARTICVLVS XVI.

*An definitiones penitentia sint bene date?*

Quinto queritur, Quid sit diffinitio & essentia? Inueniuntur autem plures diffinitiones confessionis, quas omnes quæ occurrunt ponemus. Diffinitur autem à Magistris qui precesserunt nos sic, Confessio est peccatorum sacramentalis delinquentis accusatio, ex erubescencia & per clausas satisfactoria, obligans ad peragendum penitentiam iniunctam. Alij autem prædecessores nostri diffiniunt eam sic, Confessio est legitima peccatorum exphlatio. Greg. Confessio est peccatorum detectio, & ruptio vulneris. Aug. sic, Confessio est per quam morbus latens, spe venie aperitur. Alij quidem nouitij, ut Raymundus, diffiniunt sic, Confessio est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio.

Obicitur

Obicitur autem de prima diffinitione sic, Sacramentale est denominatum à sacramento: nullum autem denominans sit substantiale illi quod denominatur: ergo sacramentum non est substantiale confessioni, quod falsum est, cum confessio sub sacramento sit sicut pars sub toto.

2 Item, Cum confessio sit actus virtutis mouentis ad confessionem, ita deberet dicere, virtutis delinquentis accusatio, &c. sicut sacramentalis.

3 Item, Sicut se habet actus virtutis ad virtutem, ita se habet actus sacramenti ad sacramentum: sed nullus actus virtutis dicitur esse virtuosus, sed potius virtutis proprie: ergo nullus actus sacramenti debet esse sacramentalis, sed potius sacramenti.

4 Item, Instructio non dicitur esse baptismalis, nec signatio confirmationalis actus: ergo videtur, quod nec confessio debet dici sacramentalis.

5 Item, Quare non denominatur à proximo genere, ita quod diceretur, confessio est penitentialis delinquentis, &c. Videtur enim, quod sic fieri deberet: quia proximus se habet confessio ad penitentiam, quam ad sacramentum in genere: ergo magis debuit denominari ab illa.

6 Item obicitur de hoc quod dicitur, Delinquentis: confessio enim non videtur esse delinquentis, sed qui deliquit, & penitet.

7 Item, Nullus delinquens in quantum huiusmodi, est penitens: sed omnis confitens in quantum huiusmodi, est penitens: ergo nullus penitens in quantum huiusmodi, est delinquentis: ergo confessio non est delinquentis.

8 Si forte tu dicas, quod intelligitur de delicto veniali, quo in multis offendimus omnes sine quo ut dicit August. vita non ducitur. Contra: Huiusmodi delinquentis actus est oratio & alia multa: ergo sicut cadit in diffinitione confessionis, ita cadere deberet in diffinitione orationis, contritionis, charitatis, & omnium aliorum.

9 Præterea, Hæc est per accidens secundum istam expositionem, confessio est sacramentalis delinquentis accusatio: quia sensus est, eius qui quotidie delinquit: nihil autem per accidens debet poni in diffinitione, præcipue quod est per accidens huiusmodi, quia hoc infinitum est, & nihil per ipsum potest notificari: ergo male dixerunt antiqui diffiniendo, quod confessio est accusatio delinquentis.

10 Vterius obicitur de hoc quod dicitur, Accusatio. Apud thetorem enim & civilem non est idem accusans & reus: hic autem ut teum se præsentat confitens: ergo videtur, quod non sit accusans: ergo confessio non est accusatio.

11 Item, Nullus accusatur iuste in iudicio cui non conceditur locus defensionis: si ergo confitens accusatur ab aliquo, siue ab alio, siue à seipso, debet ei in eodem foro concedi locus defensionis: & ita non erit iustum confessionis si sit cum defensione peccatorum, quod falsum est, cum dicitur Psal. Non declinas cor meum in verba iniquitatis ad excusandas excusationes in peccatis. Præterea queritur, Cum conscientia sit testis, quomodo dicitur, iustificatio sicut accusatio?

12 Vterius queritur de hoc quod dicitur, Ex erubescencia. Quia hoc non videtur esse substantiale confessioni: quia non omnes possunt habere erubescenciam.

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

13 Item, Sicut se habet dolor sensibilis ad contritionem, ita se habet erubescencia ad confessionem: sed contritio non diffinitur per dolorem sensibilem: ergo nec confessio est diffinienda per erubescenciam, ut videtur.

14 Item, Super illud Psal. Tu scis imperium meum & confusionem meam, &c. distinguit August. in Gloss. inter erubescenciam siue verecundiam, & confusionem: quia confusio est cum remorsu conscientia, quando vera obicitur. Erubescencia autem est, quando falsa obicitur cum verecundia. Cum ergo confitens verecundetur cum remorsu conscientia, videtur quod potius debuit dicere, ex confusione, quam erubescencia.

15 Item, Non videtur esse verum, quod ex hac erubescencia sit satisfactoria: quia erubescencia illa passio etiam corporalis est: & nulla passio corporalis est meritoria: ergo ex illa satisfactoria non est confessio.

16 Vterius queritur de hoc quod dicitur, Per clausas. Quod enim sine clausis est satisfactorium, non habet vim satisfaciendi per clausas: confessio est huiusmodi: ergo non habet vim satisfaciendi per clausas. Prima patet per se. Secunda probatur: quia in Veteri Testamento non fuerunt clausas, & tamen fuit ibi aliquo modo confessio sacramentalis: & in Novo Testamento quandoque fit confessio non habenti clausas, & tamen satisfactoria est confessio.

17 Præterea obicitur de hoc quod dicitur, Satisfactoria. Quia satisfactio est pars condidens penitentiam cum confessione: ergo vna non debet poni in diffinitione alterius.

18 Item, Quæ diuersa sunt specie, horum actus & effectus proprii sunt diuersi: confessio & satisfactio diuersæ sunt specie: ergo actus earum & effectus proprii sunt diuersi: constat autem, quod satisfactio actus propriissimus est satisfacere: ergo ille actus non est confessionis: ergo confessio non est satisfactoria, ut videtur.

19 Vterius queritur de hoc quod dicitur, Obligans, &c. Confitens enim non est obligatus ex hoc quod confitentur, sed potius ex voluntate sequenti, qua auditam & taxatam sibi recipit satisfactionem: ergo confessio non est obligans, ut videtur.

20 Item, Si obligat ad satisfactionem: ergo omnis confessio obligat ad illam. Ponamus ergo, quod aliquis sæpe confiteatur idem peccatum pluribus sacerdotibus, & illi diuersas iniungant penitentias, quarum quælibet per se sufficeret: ergo iste obligatur ad omnes illas peragendas: ergo ex confessione obligatur ad maiorem penitentiam, quam ex peccato sustinere debeat. Et hoc est inconueniens, cum confessio aliquid diminuat de pena peccati debita secundum se.

21 Item, Si in iuncta est insufficientis, vel nimis magna: adhuc videtur, quod obligetur ad illam: & sic confessio gravaret eum, & non alieuiaret, quod est valde inconueniens.

22 Item obicitur de hoc quod dicitur, Iniuncta. Videtur enim ex hoc quod non possit mutari per aliam penitentiam illa: & hoc falsum est.

23 Item, Videmus de iniunctis penitentis tota die fieri relaxationes per indulgentias: ergo videtur, quod confitentes non obligantur ad peragendum penitentias iniunctas.

E c De

De secunda autem diffinitione obiicitur, quod dixerit antiquiores, quod confessio est legitima peccatorum explanatio. Legitima enim est quæ lege docetur, vel lege editur: & modum confessionis non invenimus expressum in nova vel veteri lege: ergo videtur, quod non sit legitima explanatio peccatorum.

Item videtur, quod non sit tantum peccatorum: quia etiam circumstantias aliquando confiteri tenetur: & sic videtur esse diminuta.

Item, Non videtur esse explanatio, sed simplex enarratio: non enim exponit peccata confitens, sed simpliciter enarrat.

Obiicitur etiam de illa quæ est Gregorij de hoc quod dicit, Peccatorum detectio. Cum enim detegere peccatum ordinetur ad scandalum proximi, videtur quod peccata non sunt detegenda, sed potius regenda.

Item, Ita primo vituperantur qui detegunt peccata sua, cum dicit, Peccatum suum sicut Sotoma prædicauerunt, nec absconderunt. Ergo confessio non erit detectio.

Uterius queritur de hoc quod dicit, Ruptio vulneris. Hæc enim locutio metaphorica est: ergo non debet poni in diffinitione eius cui aptatur metaphorice: hæc autem est confessio: ergo non debet poni in diffinitione confessionis.

Item, Contar, quod idem est non differens nisi per locutionem significatiuam, detectio peccati & ruptio vulneris: ergo neutrum contrahit alterum: sed detectio peccati potest fieri bene & male, & confessio non nisi bene: ergo communius se habet peccati detectio, quæ confessio, & contrahitur: ergo diffinitio non est convertibilis cum diffinitio: ergo non est propria ipsius: quod est inconueniens, siue sit diffinitio, siue descriptio per propria.

Uterius queritur de illa quæ est Augusti. Confessio est per quam morbus latens, spe venie aperitur. Non enim confessione tantum aperitur morbus latens, sed etiam morbus apertus: quia generalis est confessio de omnibus, siue occultis, siue apertis: ergo male dicit, Morbus latens.

Item, Si latens est: tunc queratur, Quomodo est latens: Aut sacerdotem & alios: aut sacerdotem solum, vel alios solos. Et quodcumque istorum dicitur, non erit confessio de crimine aperto sacerdoti & aliis, vel sacerdoti soli, vel aliis solis, quod est inconueniens, cum de omnibus sit confessio.

Præterea queritur de hoc quod dicit, Spe venie. Quia ut frequenter, confessio fit magis timore poenæ: ergo diffinienda erat per poenæ timorem.

Item demus, quod iste non consistatur spe venie: & tamen nihil eorum quæ fecit, celet sacerdoti: ergo iste non erit confessio, & tenetur iterare confessionem, quod non dicitur.

Uterius queritur de hoc quod dicit, Aperitur. Videtur enim, quod magis clauditur: quia illud quod dicitur in confessione, sigillo confessionis clauditur: ergo non aperit.

Uterius queritur de vltima, quæ dicit, quod est legitima peccatorum coram sacerdote enarratio. Videtur enim, quod non semper sit coram sacerdote, cum dicatur iacobi vltimo, Confitemini alterutrum peccata vestra. Et ibi dicit Glossa. Maiora maioribus, minoribus minoribus. Et non dicit, quod semper debeat fieri sacerdoti. Et quia

de hoc magnus occurrit tractatus in sequenti diffinitione ista sufficiens.

**Solutio.** Dicendum, quod prima diffinitio melior est omnibus aliis: quia colligit essentialia omnia, & subiectum proprium, & finem, & ea vnde trahit virtutem delendi peccatorum. Essentialia enim sunt ea quæ tanguntur cum dicitur, Sacramentalis accusatio. Accusatio enim genus est, & sacramentalis differentia distinguens ab accusatione ciuili & rhetorica. Delinquentis autem contrahit sicut subiectum specificat passionem: quia sicut dicit Commentator super 7. metaph. Subiectum proprium in diffinitione passionis est loco differentie vltimæ quæ convertibilis est, ut dicit Philosophus in 7. primæ Philosophiæ. Ea autem vnde trahit virtutem delendi peccatorum, sunt erubescencia & clausus: finis autem est ut taxetur satisfactio ad quam obligat se peragendam.

**Ad hoc** ergo quod primo obiicitur de hoc quod dicit, Sacramentalis, dicendum quod differentia contrahens per modum qualitatis est in diffinitione, licet sit qualitas essentialis: & quia accusatio non est sacramentum proprie, sed actus eius, ideo non est qualitas essentialis sacramenti nisi informatiue & denominatiue: & ideo licet confessio secundum se sit sacramentum, tamen quia diffinitur hic per actum, & actus denominatur à sacramento, ideo denominatiue diffinitur. Vel potest dici, quod sacramentale, sicut & rationale dicitur dupliciter, scilicet ut differentia quæ facit sacramentum esse sacramentum: & hoc modo non prædicatur denominatiue de diffinito, sicut nec rationale, quando dicitur, homo est animal rationale: & ita dicitur hic accusatio sacramentalis, quæ est sacramentum quoddam, sicut animal rationale animal quoddam: & non ponitur sacramentale ut denominans, sed potius in actu differentie constitutentis. Alio modo dicitur sacramentale à potentia sacramenti consequente esse sacramenti ipsius: & de illo verum est, quod est denominatiue, sicut & rationale acceptum de potentia ratiocinandi consequente esse hominis: & per hoc patet solutio ad primum.

**Ad secundum** dicendum, quod falsum supponitur in obiectione: quia actus quandoque denominatur à virtute: vnde dicitur actus virtutis vel virtutis: & tamen si non fieri concedatur, soluendum est sicut præcedens.

**Ad aliud** dicendum, quod tinctio sacramentalis dicitur baptismus, sed non baptismalis proprie: quia baptismus nominat totam speciem sacramenti, & non solam differentiam ipsius quæ significabilis est per modum qualitatis, sed non species: & ita dicitur hic sacramentalis & non poenitentialis: & per hoc patet solutio ad sequens.

**Ad hoc** quod obiicitur de hoc quod dicit, Delinquentis, soluendum est quod dicitur hic delinquentis secundum habitum, non secundum actum: non ita quod habeat habitum peccatorum, sed quia habuit ipsum, & est in statu cum in habitu virtutum: & talis bene potest esse in statu poenitentis.

**Ad aliud** dicendum, quod verum est, quod nullus delinquet in actu est poenitens, sed delinquens modo prædicto potest esse poenitens.

**Ad aliud** dicendum, quod bene concedo, quod non intelligitur de delicto veniali.

Ad

**Ad hoc** quod vterius queritur obiiciendo de accusatione, dicendum quod aliud est in foro poenitentis, & aliud in foro iudicii. In foro enim poenitentis nulli quantumcumque veraci creditur contra conscientiam, sed tamen sibi creditur contra se: & ideo statim accusationi consentit. Sed in foro iudicii exterioris totum e contra: quia homini nihil creditur ibi pro se, sed potius alij qui exceptione est maior: & ideo in illo iudicio alius est accusator, & alius est reus & accusatus.

**Ad aliud** dicendum, quod quando accusatio fit post conuictionem, non datur locus defensionis. Et simile est in confessione: quia accusatio est testimonium conuincens consententem per relationem ad conscientiam: & ideo nullus datur sibi locus defensionis.

**Ad aliud** dicendum, quod erubescencia duplex est, scilicet spiritualis, & illa quæ relinquit passionem in corpore. Spiritualis autem timor est in turpi accusatione ne manifestetur, vel cum manifestatur: sicut trahi potest de verbis Damasci. & illa quæ est spiritualis exigitur ad confessionem, & non illa quæ sit in corpore per exteriorem ruborem: sicut enim in præcedentibus habitum est, illa variatur secundum hominum diuersam complexionem.

**Ad aliud** dicendum, quod illa probatio satis bona est: quia conceditur, quod non exigitur nisi erubescencia spiritualis.

**Ad aliud** dicendum, quod Glossa illa potissime accipit confusionem & erubescenciam: sed hic communiter sumitur erubescencia pro confusionem.

**Ad aliud** dicendum, quod passio secundum quod est facta & voluntate informata, etiam si sit illata, meritoria est, sicut patet in quaestione præcedenti de contritione.

**Ad aliud** dicendum, quod confessio quæ non subicitur clauibus auctualiter, non est simpliciter confessio, sed secundum quid: & bene concedo, quod in Veteri Testamento non fuit confessio nisi secundum quid: & ratio huius patet ex præcedenti articulo quaestionis. Confessio autem quæ fit alij quam sacerdoti, non est confessio nisi in quantum supplet locum confessionis: sicut baptismus poenitentis, non est baptismus nisi in quantum supplet locum baptismi.

**Ad aliud** dicendum, quod alius modus satisfactionis est in confessione, & alius est in ea parte quæ stricte dicitur satisfactio: quia in confessione est satisfactio per mortem & passionem Christi de parte poenæ quæ improprietabilis est, & ideo inarbitrabilis: sed in satisfactione est delicti poenæ taxat. Nec est inconueniens, quod contritio & confessio induant aliquo modo satisfactionis rationem, secundum quod large sumitur satisfactio: quia sicut supra habitum est, poenitentia aliquo modo totum hominem est in suis partibus: & sic poenæ satisfaciens est in omnibus tribus.

**Ad aliud** dicendum, quod ille partes mediz sunt inter diuersas & homogenias: & ideo cum non omnino sint diuersæ, non tenet id quod obiicitur est. Et huius ratio valde de facili patet si respiciatur id quod notatum est de partibus illis in principio huius distinctionis.

**Ad aliud** dicendum, quod in veritate videtur. *D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

luntas amplectendi poenitentiam iniunctam significatur in confessione: quia sicut præponit sibi secundum rationem & tempus contritionem in re vel in presumptione sacerdotis, ita coexistit voluntatem obediendi in susceptione iniunctæ satisfactionis: & ideo ex ipsa confessione ratione eius quod exigit in poenitente, obligatur ad illam.

**Ad aliud** dicendum, quod sacerdotes proprios nullus poenitens & confitens habet plures, sed vnum solum, & illius solius tenetur poenitentiam pergere, quæ est iniuncta secundum canonum statuta: quia alias non proprie dicitur iniuncta satisfactio. Si autem alij ex abundantia confitetur, ille debet inquirere iniuncta à proprio sacerdote, & nihil superordinare si secundum canonum statuta iniuncta est.

**Ad aliud** patet solutio per iam dicta: quia non est satisfactio proprie, nisi quæ est secundum arbitrium canonum vel canonici sacerdotis, & non secundum arbitrium voluntatis hominis, quam iniungit aliquis ignorans vel malitiosus.

**Ad aliud** dicendum, quod ex causa mutari potest iniuncta ab eo qui habet auctoritatem: sed tunc perficit eam in æquivalenti vel simpliciter vel secundum reputationem Ecclesiæ. Per habitam patet etiam solutio ad sequens & ad vltimum: quia indulgentiæ sunt in commutationibus secundum æquivalentem in reputatione Ecclesiæ, vel simpliciter.

**Ad id** quod obiicitur de secunda, dicendum quod illa non colligit nisi essentialia constituenta confessionem. Ad id autem quod primo obiicitur, dicendum quod legitima dicitur à lege ordinante modum accusationis in foro confessionis: & hæc quidem lex in vniuersali promulgata est à Deo, ut patuit supra cum disputaretur, cuiusmodi præceptum esset quod est de confessione: sed hoc quod vniuersaliter dictum est à Deo, explanatum & interpretatum est ab Ecclesiasticis Doctoribus & Prælatibus: & ideo legitima dicitur & lege veteri & lege noua & lege patrum.

**Ad aliud** dicendum, quod circumstantia aliquid peccati ponit: & ideo peccatum secundum se non explanatur, nisi circumstantiis suppositis, ut dicitur infra in hac eadem distincta.

**Ad aliud** dicendum, quod non est enarratio simplex, sed oportet ut explanetur modus: ut intelligat sacerdos quantitatem criminis. Enarratio autem simplex ad hoc non sufficit.

**Ad aliud** autem quod obiicitur de tertia quæ est Gregor. in moralibus, tractantis illud Isa. 38. Iussit Isaias ut tollerent massam de sicis & cataplasma super vulnus, &c. Dicendum, quod non est diffinitio vel descriptio, sed potius quædam adaptatio allegoriz. Et per hoc patet solutio ad primum.

**Ad aliud** dicendum, quod est peccati ut peccati detectio, & detectio eius quod est peccatum. Peccatum autem ut peccatum non detegitur nisi in confessione sacerdoti: sicut naturæ morbus ut morbus non detegitur nisi medico, vel ei qui est in loco medici in consilio & adiutorio medicinæ. Sed id quod est peccatum, detegitur quandoque iactanter: sed tunc detegitur ut iudicabilis actus, secundum quod laudabile est apud eos qui lætantur cum malefecerint, & exultant.

Et 2 tant

cant in rebus peccatis. Et de illis loquitur Proverb.

AD ALIVD dicendum ut prius dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod si per se intelligatur locutio, tunc convertibilis est ut proprium, sed non ut distinctio: quia bene videtur mihi, quod Gregorius dicitur confessionem vel defubere non in se.

AD ID quod videretur quæritur de quarta, dicendum quod illa data est in comparatione ad motum siue inclinans ad confessionem: hoc enim est spes veniæ. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod aperitur & clauditur peccatum in confessione: clauditur enim ab aliis, sed aperitur ei qui est in loco Dei: & hoc vocat Augustinus. hic apertionem.

AD ALIVD dicendum, quod etiam si sciatur, non tamen scitur per modum convictionis: sicut etiam iudex non iudicat de hoc quod scit ut homo, sed de hoc quod scit ut iudex. Similiter peccatum dicitur latens quando de eo non potest fieri iudicium: quia in foro illo, scilicet confessionis non est denuntiatio.

AD ALIVD dicendum, quod non est ita essentialis timor confessioni sicut spes: timor enim si solus esset, non inclinaret ad confessionem, sed potius ad taciturnitatem propter desperationem: & ideo non erat ita diffinienda confessio per timorem sicut per spem.

AD ALIVD dicendum, quod si aliquis sine spe confiteatur, non tenetur iterare confessionem, propter hoc quod sacerdos scit quicquid fecit: sed desperationem tenetur confiteri eidem. Si autem alij confiteatur, cum ipse non acceperit satisfactionem condignam, dico quod in toto cum spe opinata ad minus tenetur facere confessionem.

AD ALIVD patet solutio per ante dicta: quia id quod dicitur in confessione, ei clauditur & aperitur.

AD ID quod quæritur de ultima, dicendum quod est eadem cum secunda, nisi quod apponit proprium auditorem confessionis qui est sacerdos.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod maiora in Glossa dicuntur peccata mortalia, & minora dicuntur venialia quæ non tenentur confiteri nisi in generali confessione: & hæc est confessio non confessio simpliciter, sed secundum quid: & ita patet solutio ad omnia quæritur.

## ARTICVLVS XVII.

An aliquis & quis articulus fidei moueat ad confessionem?

Sexto quæritur, Quis articulus fidei moueat ad confessionem? Videtur autem, quod ratio eius qui est, Vitam æternam: spes enim est de vita æterna: quia spes veniæ, ut patet ex diffinitione Augustini, mouet ad confessionem ex parte fidei: ergo videtur, quod articulus de vita æterna moueat ad confessionem ex parte fidei.

Item videtur, quod aut ille, aut qui est de peccatis moueat ad confessionem: sed timor peccati non est laudabilis, quia dicit Augustinus, de tali

timore, quod nemo inuitus bene facit nisi bonum est quod facit. Cum igitur confessio sit de rebus laudabilibus, videtur quod magis ad eam moueat fides vitæ æternæ, quam penarum æternarum.

Sed contra vtrumque horum videtur obiici: passio enim Christi operatur in clauibus, & per clauem est confessio satisfactoria: ergo videtur, quod fides moueat ad confessionem ratione passionis Christi.

Videtur autem, quod ratione illius, Qui venturus est iudicare viuos & mortuos: quia hoc iudicium præcedit in se confitens, & aperit peccata ne in iudicio omnibus aperiantur: ergo si fides mouet ad confessionem, videtur quod hoc faciat ratione illius articuli qui est de iudicio.

Solutio. Dicendum ad hoc, quod fides præcipue mouet ad confessionem ratione articuli qui est de vita æterna: quia in spe veniæ propter vitam æternam confitetur, quæcunque confitetur.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod passio effectum dat confessioni, & fides illuminat ad hoc quod credatur talis effectus esse in clauibus: sed tamen ratione illius non mouet ad confitendum: quia confitens non confitetur propter hoc, sed ideo quod sperat se propter hoc consequi veniam peccatorum.

AD ALIVD dicendum, quod ille articulus adiuuare potest: sed tamen principalis non est in mouendo: quia non consequetur veniam ex hoc, cum hoc magis sit inductiuum timoris quam amoris.

## ARTICVLVS XVIII.

Cui attributo in Deo innititur confessio?

Septimo & ultimo quæritur, Cui innititur attributo confessio in Deo? Videtur autem, quod sapientiæ & veritatis: quia veritas creata exemplificatur & causatur à veritate increata: sed veritas creata est in confessione: ergo causatur à sapientiæ & veritate increata: ergo illi maxime innititur.

Item, Confessio dicitur debere esse prudens: & constat, quod omnis prudentia exemplariter exit à sapientiæ: ergo & confessio.

Contra: Confessio fit spe veniæ: ergo tota innititur misericordiæ & bonitati.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quod in veritate penitentia in tribus partibus suis configuratur Trinitati increatæ: compunctio enim siue contritio quæ ex modica pena commutat æterna tormenta, tota innititur bonitati quæ attribuitur Spiritui sancto. Confessio autem quæ legitima est & prudens computatio peccatorum ut æstimetur ad penitentiam, respondet sapientiæ quæ attribuitur Filio: & satisfactio quæ secundum vires amplectitur iniuncta, fulcitur potentia quæ Patri appropriatur. Concedatur ergo duæ primæ rationes, licet non sint multum validæ ad hoc probandum.

SED AD aliud dicatur, quod licet motiuum ad confessionem innitatur misericordiæ, tamen ipsa confessio facta magis comparatur sapientiæ propter causam dictam: non enim est verum, quod si motiuum ad illud respondeat bonitati, quod

quod etiam ipsum secundum se respondeat. Et est instantia: quia spes edificandi Ecclesiam bonitati innititur & charitati: & tamen studium & doctrina ad quæ illa spes inclinatur, exemplata sunt à sapientia diuina.

## ARTICVLVS XIX.

An sufficiat per Ioannem facta institutio ad satisfactionem.

Deinde quæritur de hoc quod dicitur [Satisfactio à Ioanne præcipitur, ubi ait, Facite dignos fructus penitentiarum, &c.] Et quætemus hic tria, eo quod multa ante habita sunt de satisfactione, & iterum postea habebuntur. Primum horum est, Vtrum sufficiat ad satisfactionem institutio facta à Ioanne? Secundum autem, Vtrum satisfactio sit in præcepto, vel non? Tertium autem, Qui sunt digni fructus penitentiarum, & vtrum sit idem satisfactio, & dignos fructus penitentiarum facere?

Videtur autem circa primum, quod non sufficiat: quia satisfactio est pars sacramenti penitentiarum: sed in hoc sacramento exigitur institutio diuina: ergo etiam in satisfactio.

Item, Effectus gratiæ non est nisi à Deo, ut dicit Bernardus super Cantica. Sermone 5. ergo vas etiam necessario continens gratiam, dummodo non sit fictus qui accidit: ergo illud non est determinare nisi Dei: constat autem, quod satisfactio sacramentalis est etiam pars sacramenti: ergo videtur, quod non sufficiat institutio Ioannis.

Aliter autem obiicitur ad idem: semper enim necessaria fuit satisfactio peccanti actualiter: ergo etiam ante Ioannem: non ergo præcipitur à Ioanne, ut videtur, sed ante eum fuit in præcepto.

Item, Satisfactio autem respondet peccato naturæ, aut peccato personæ. Constat autem, quod non peccato naturæ: quia pro illo non potest satisfactio purus homo, ut probat Anselmus in libro de Deo homo. Si respondeat peccato personæ: ergo obligat personam secundum se in quolibet statu suum peccatum ad satisfaciendum: ergo videtur, quod non præcipitur à Ioanne tunc primo quando incepit fides Noui Testamenti prædicari.

Item, Satisfactio est de iure naturali: ergo hanc non opinio genuit, sed vis innata inferuit: ergo non est instituta à Ioanne, ut videtur.

Solutio. RESPONSIO. In satisfactioe tria sunt consideranda, scilicet pro quo satisficit, & quis status satisfaciens, & cui satisficit. Id pro quo satisficit, semper fuit, ex quo cepit peccatum intrare in mundum, & non fuit in ea diuersitate nisi in quantitate peccatorum. Sed status satisfaciens non semper fuit vnus: & cum statui illi respondeat per congruentiam modus satisfaciendi, non fuit vnus: cum enim omnis nostra satisfactio vim trahat à satisfactione Christi, sicut dicit Ambrosius, & ponitur in 3. lib. distinct. 1. cap. Peccata quoque nostra, &c. Et ibi multa sunt notata quæ dicuntur illuminantia. Et quia omnis nostra penitentia trahit vim à pena & satisfactione sua: ideo illi penæ futuræ quæ nondum erat nisi in

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

fide satisfaciens congruus erat modus præsignans penam illam & satisfactionem: sicut in lege naturæ per sacrificia & figuras, etiam in lege Moysi per ceremonias. In lege autem noua quæ incipit à Ioanne, sicut dicitur Matth. 11. Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: à diebus autem Ioannis Baptiste regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. A diebus, inquam, illis congruus modus est per imitationem Christi satisfactio, eo quod ex tunc cessauit præsignatio futuri, & manifestata est veritatis forma quam imitemur. Cui autem satisficit, Deus est, semper vno modo se habens. His prænotatis non est difficile respondere obiectionibus.

AD PRIMUM igitur dicendum, quod aliter denuntiatur satisfactioe modus, & aliter instituitur: à Ioanne non fuit nisi denuntiatus, sed à Christo institutus, cum dicitur, Penitentiam agite Matth. 4.

AD ALIVD dicendum, quod secundum quod satisfactio sacramentalis est & vim habens à passione Christi, habet à Deo institutionem: sed non oportet ut alia & alia institutione: quia vna institutione instituuntur totum & partes: vnde ipsa institutionem habet in suo toto quod est penitentia. Dicunt tamen quidam, quod ibi instituit, ubi dixit leproso, quod offerret pro emundatione sua quod instituit Moyses Luc. 5. sed hoc non est verum, nisi de figuratiua institutione.

AD ALIVD dicendum, quod satisfactio secundum se abstractens ab hoc modo & ab illo, semper fuit, etiam ante Ioannem: sed prout accepta consideratur cum modo significationis vel imitatione veritatis, non fuit semper: & quantum ad hunc modum promulgatur à Ioanne, & confirmatur à Christo, ut dicit Magister in littera.

AD ALIVD dicendum, quod illa obiectio non concludit, nisi quod semper oportuit satisfactioe ex parte satisfaciens, & ex parte eius cui satisficit: & hoc bene concedendum videtur, quia non variatur nisi in modo, ut dictum est, quia ad Christum satisfaciens à quo nostra satisfactio vim trahit, illi respicere non poterant, nisi præsignando eam in signis. Hi autem qui à diebus Ioannis fuerunt, respicere ad ipsum non poterunt, nisi imitando formam veritatis quæ manifestata est in ipso.

AD ALIVD dicendum, quod satisfactio secundum se est de iure naturali, quod non opinio genuit, sed innata vis inferuit: sed modus satisfaciendi qui dicitur est, totus est sacramentalis, & diuinus, & ideo ille variatus est secundum tempora diuersorum sacramentorum.

## ARTICVLVS XX.

An satisfactio sit in præcepto?

Secundo quæritur an sit in præcepto? Videtur autem, quod non: quia dicit Hieronymus, Anathema sit, qui dicit Deum aliquid impossibile præcepisse: sed impossibile est satisfacere: ergo satisfactio non est in præcepto. Probatio media. Offensa crescit secundum eum in quem peccatur: sed Deus est infinitus in omnibus suis attributis: ergo offensa sui est infinita: ergo non

E c 3 contingit

contingit satisfacere pro aliquo peccato, quia pro infinito nihil possumus rependere.

2. Item, Dicit Philosophus in quinto ethic. quod peccatiens principem, non contrapatur tantum, sed morte condemnatur: ergo multo magis si offendit in infinitum maiorem, quam sit aliquis princeps: Deus autem in infinitum maior est: ergo offendens Deum plus debet solvere in infinitum: sed hoc non contingit solvere: ergo non præcipitur solvere, quia incassum præciperetur.

3. Item, ipsum nomen satisfactionis videtur hoc ostendere: quia satisfacere dicitur facere satis: sed nunquam est satis, nisi sit secundum æstimationem peccati & offensæ: sed hoc in infinitum est, ut iam probatum est: ergo non est satisfactio nisi solvatur in infinitum: hoc autem solvere non contingit: ergo videtur, quod præcipi non debeat.

4. Item, alia via probatur hoc idem. Ponamus enim, quod aliquis pluribus de causis sit debitor alicuius, scilicet quod debeat ei ex iure servitutis, quod est ut nihil possideat nisi titulo domini, & corporaliter sit servus glebæ, & tunc teneatur ei ex mutuo: quia nihil habet, nisi quod mutuo ab ipso accepit: & non plus accepit mutuo, quam habet in ipsius bonis: & iterum tertia debeat ei ex offensæ, quia de rebus domini offendit eum gravissime: constat, quod ille satisfacere non potest. Quia si dicas, quod satisfaciet de bonis suis: contra hoc est, quia illa domini sunt. Si de persona: contra hoc est, quod i servus est de persona, & totum debet domino etiam præter rationem offensæ. Sed constat, quod similis casus est in homine in comparatione ad Deum: ergo videtur, quod homo de peccato Deo satisfacere non possit: ergo non præcipitur ei.

Quæstio-  
nia.

PRÆTEREA. Si præcipitur, queratur, ubi præcipitur, in Novo vel in Veteri Testamento? Si dicatur quod ibi, Pœnitentiam agite. Contra: Pœnitentia non est satisfacere: quia aliquis pœnitentia de eo de quo tamen nunquam cogitat satisfacere.

Si dicas, quod ibi ubi Dominus præcepit leproso, ut pro emundatione sua offerret quod Moyse constituit. Contra: Quod constituit Moyse non respondebat quantitati peccati: ergo non erat satisfactio.

Si dicas, quod à Ioanne præcipitur Matth. 3. ubi dicitur, Facite dignos fructus pœnitentiæ, &c. sicut Magister videtur dicere in litera. Contra: Digni fructus pœnitentiæ in eadem impossibilitate sunt, in qua est satisfactio: ergo nec illos contingit facere: ergo non præcipitur.

Si dicas, quod inveniatur Matth. 12. ubi dicitur, quod de omni verbo otioso quod locutus fuerit homo, reddet rationem in die iudicii. Contra: Sicut habitum est, non contingit rationem reddere de infinito: & peccatum mortale est infinite offensæ: ergo non contingit rationem reddere de illo.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA: Cuiuscunque debiti contingit solvere tantum & decuplum, ipsius contingit esse solutionem sufficientem: peccati autem contingit solvere tantum & decuplum: ergo peccati contingit esse solutionem sufficientem: ergo potest præcipi, & debet præcipi satisfactio. Probatio mediæ. Baruch. 4. Sicut enim fuit sensus ve-

ster ut erraretis à Deo decies, tantum iterum converentes requiritis eum.

2. Item, Matth. 18. Oblatus est vnus qui debebat decem millia talenta, & ille dixit. Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Ergo contingit reddere: ergo & satisfacere.

SOLUTIO. Dicendum, quod licet quidam constituant hic magnam vim: tamen in veritate parva vis est in questione, & ex habitis in præcedenti de facili est determinabilis, distinguendo quod duplex est modus satisfactionis, scilicet ad æstimationem offensæ, & ad voluntatem & arbitrium eius cui satisfacit: & primo modo non contingit satisfacere, nec præcipitur: sed secundo, sicut dicitur Michæ 6. Indicabo tibi homo quid sit bonum, & quid Deus requirat à te. Quasi diceret, Non quod iustum est, sed quod requirit quod sufficit tibi. Et hoc confirmatur ex hoc quod habetur Luc. 7. Duo debitores erant cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alter quinquaginta: non habentibus autem illis unde redderent, donavit utrisque. Et Matth. 18. ubi dicitur, quod misertus est Dominus serui illius, & dimisit ei vniversum debitum. Ad omnia igitur quæ post inducta sunt, patet solutio: quia illa non probant, nisi quod non contingit satisfacere secundum peccati perpetrati æstimationem: & hoc quidem est verum: & propter hoc totum est gratiæ quod sumus, sicut dicitur 1. Cor. 15. Gratia Dei sum id quod sum.

AD ID autem quod queritur, ubi præcipitur? Dicendum, quod in multis locis: tamen secundum quod est sacramentalis modus satisfactionis, sicut dicit hic magister, dico quod promulgatur à Ioanne & confirmatur per præceptum à Christo Matth. 4. ubi, Agite pœnitentiam, &c.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quod pœnitentia dicitur dupliciter, vel etiam tripliciter. Vno enim modo pœnitentia in actu perpetrato signum est inuoluntarij per ignorantiam, quod meretur misericordiam & veniam, ut dicitur 1. ethic. Secundo modo est pœnitentia alicuius perpetrati non satisfaciens propter iniuriam, quando non vult satisfacere læso, vel propter desperationem, ut Iudas pœnituit. Tertio modo est pœnitentia afflictio sui cum proposito confitendi, & satisfaciendi pro malo commissio. Et hæc solummodo pœnitentia sacramentum & virtus est: & hanc præcepit Christus, quia hæc sola fructum inuenit salutis: & in illa præcipitur totum quod exigitur ad ipsam, scilicet confessio, & satisfactio. Posset tamen dici, quod Matth. 7. præcipitur, ubi dicitur, Contendite intrare per angustam portam, &c. & Matth. 25. ubi dicit, quod rationem possit cum seruis suis, qui acceperant bona sua.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod non contingit solvere decuplum peccati intensive, sed quasi extensive per discretionem vel distinctionem, quia in decem præceptorum obedientia: & iste est sensus Baruch.

AD ALIUD dicendum, quod seruus ille non intendit, quod redderet secundum damni illati æstimationem, sed potius secundum æstimationem misericordie requirentis debitum: & ideo præmisit dicens, Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICV

ARTICVLVS XXI.

An idem sit satisfacere, & dignos fructus pœnitentiæ facere, & qui sunt fructus digni pœnitentiæ?

Tertio queritur, Qui sunt digni fructus pœnitentiæ? & verum idem sit satisfacere, quod dignos pœnitentiæ fructus facere? Dicit autem Auctor in litera, & est in Gloss. super Matth. 3. quod digni fructus pœnitentiæ sunt, ut secundum qualitatem & quantitatem culpæ sit qualitas & quantitas pœnæ. Sed videtur, quod hoc non possit esse: aut enim intelligitur hæc qualitas libidinis delectantis in peccato, aut qualitas actus peccati. Si primo modo. Contra: Sensibilis delectatio est, quæ est in peccato: nunquam autem sensibilis est in virtute & operibus misericordiarum: ergo non est similitudo in qualitate. Si secundo modo. Contra: Actus illi contrarij, sunt: ergo similitudo in qualitate non habent, quia dicit Philosophus in 5. primæ Philosophiæ, quod similia sunt quorum qualitas est vna.

2. Item videtur impossibile, quod secundum qualitatem peccati sit qualitas pœnæ, hoc modo: quia culpæ qualitas non potest esse nisi secundum actum, quia culpa in quantum malum nihil est in actu autem non est qualitas nisi secundum relationem ad agentem: hoc autem aut est secundum libidinem, aut secundum contemptum: secundum libidinem autem non potest esse qualitas pœnæ, quia pœna amara est in sensu, & libido dulcis: secundum contemptum autem se habet etiam per oppositum: quia sicut peccans contemnit Deum & præceptum eius, ita per oppositum pœnitens in pœna se subicit Deo & præcepto eius: ergo videtur, quod nunquam sint secundum eandem qualitatem pœna pœnitentis, & culpa transgressiuentis.

3. Si forte tu dicas, quod vocatur similitudo in genere, per contrarium, scilicet ut sicut placuit culpa in delectando, ita placeat pœna in fastidendo: hoc non competet literæ: quia hoc æqualiter est in parum peccante, & multum peccante: sed ista similitudo qualitatis non æqualiter est in parum & multum peccante: ergo non notatur similitudo in genere, ut videtur.

Quæst. 1.

VLTERIUS queritur de hoc quod dicit, Ut secundum quantitatem culpæ sit quantitas pœnæ. Aut enim æqualitas est in genere, aut in specie. Si in genere. Contra: Secundum hoc æqualiter est in parum peccante: quia magnæ culpæ magna pœna, & minori minor debetur: digni autem fructus non æqualiter sunt in parum & multum peccante, ut dicitur in litera: ergo non intelligitur de quantitate in genere. Si autem intelligitur de quantitate in specie. Contra: Quantitas culpæ est infinita, & quantitas pœnæ finita: ergo videtur, quod nunquam contingit satisfacere per dignos fructus pœnitentiæ.

Quæst. 2.

PRÆTEREA queritur, Quæ est differentia hic inter qualitatem, & quantitatem? Constat enim, quod non est hic per se quantitas continua, sed per accidens: hoc autem videtur esse intensio qualitatis, quæ facit vigorem peccati & magnum peccatum, & vigorem pœnæ & magnam pœnam:

sed penes idem videtur esse similitudo, vel proportio in qualitate: ergo in idem redunt hic qualitas & quantitas.

PRÆTEREA queritur, Quare dicuntur digni fructus pœnitentiæ, cum non sint fructus nisi in futuro: hæc autem opera facta potius assimulantur culture vel labori ad fructus percipiendos ordinato: sicut etiam Iacobus dicit, Ecce agricola patienter expectat fructum laboris sui.

RESPONSIO. Sicut etiam supra habitum est in antecedenti distinctione, non sumitur hic fructus proprie, sed sumitur pro causa fructus quæ est causa fructificationis in futuro: dicitur enim opera pœnitentiæ fructus, non quod eis fruamur proprie hic, vel in futuro: sed quia cum gaudio spei vitam eis ad obtinendum id quo fruendum est. Nec idem est esse bonos fructus, & dignos fructus pœnitentiæ: quia omnis arbor, id est, homo tenetur ad bonos fructus, & dignos fructus: qui boni dicuntur à radice, quæ bona est, quando liberum arbitrium virtute & gratia est informatum. Digni autem fructus sunt à proportione fructus ad statum arboris fructificantis: quia alij clerico, alij prælato, alij subdito, & sic secundum differentias alias fructificantium. Et hoc modo specialis status proportione habita ad opera pœnitentiæ dicuntur digni fructus, quando secundum qualitatem & quantitatem peccati, est etiam qualitas & quantitas pœnæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod qualitas peccantis hic attenditur cum qualitate peccati: qualitas peccantis est libera servitus peccati: quia scilicet non coactus, nec exactus, sed libere diabolo seruiuit in gaudio: & hoc modo libere & cum gaudio seruiat Deo in pœnitentiâ. Qualitas autem peccati secundum formam peccati in specie, secundum quod vnum est carnale, & alterum spirituale, & aliud quasi medium, sicut ira, & avaritia: & ita debet esse in pœna corporali & spiritali & media: sicut ieiunium pœna est corporis, oratio humiliat spiritum, & elemosyna damnatum infert rerum exteriorum.

AD ALIUD ergo quod contra obiicitur, dicendum, quod non respondet in specie delectationis: sed potius in similitudine subiecti delectationis, & pœnæ, scilicet quia vtrumque est corporale, quandoque & spirituale, & medium, ut dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod similitudo potest attendi dupliciter, scilicet in affectu proximo, & in affectu qui est causa proximi affectus: & in proximo quidem non potest esse similitudo: quia vnus est libido, & alter est caritas: sed in remoto, hoc est, in voluntate, bene potest esse similitudo: & etiam plus est in bono, quia Augustinus dicit, quod caritas in infinitum plus diligit Deum, quam cupiditas aurum.

AD ID quod queritur de quantitate, dicendum quod quantitas est hic duplex, scilicet intensio, & discreta. Vna respondet magnitudini, & altera numerositati peccatorum: sed illa quæ est intensio, attenditur ex multis, tamen præcipuum est species peccati vel genus: sicut dicitur in genere homicidium esse maius adulterio, & adulterium fornicatione, & in genere avaritiæ maiorem fornicatione: in specie autem adulterium maius furto. Alia autem quantitas est ex circumstantiis agentis & actus, ex quibus dicitur magnum peccatum, & magnum peccatum, & magnum peccatum.

Quæst. 3.

Solutio.

Ad qua-  
stionem  
1.

peccatum, & illi debetur maior pœna quam minori: sicut plures peccanti vel vno genere peccati, vel diebus, plures pœna, vel vna diuturnior debetur.

AD ID ERGO quod contra obiicitur dicendum quod in genere vocatur quantitas, vt dictum est: & non sequitur quod inferat: quia peccata etiam in genere non sunt æqualia, sed vnum maius, & alterum minus: & ideo etiam pœnæ erunt inæquales.

AD ALIUD dicendum, quod quantitas & qualitas fundantur in eodem, sed non sunt idem, vt patet ex prædictis: quia qualitas vitium est ex illa parte qua trahitur in speciem distinctam, vt carnale, spirituale, & huiusmodi: vel specialius adhuc vt fornicatio, delectatio secundum actum in fornicatione: & gula, delectatio secundum actum in gula: sed quantitas accipitur ex quantitate ad totum.

## ARTICVLVS XXII.

*An circumstantia aggrauent peccatum?*

CONSIDERET qualiter criminis in loco, &c.] Queruntur autem hic ad intelligentiam istius loci sex. Primum, Vtrum ista aggrauent peccatum quæ dicit. Secundum, Vtrum aggrauent relinquendo actum in eadem specie, vel novam speciem peccati conferendo: Tertium, Vtrum teneatur penitens omnia ista confiteri prout in singulis actibus fuerunt: Quarto, Vtrum teneatur ea resolueri in contritione & satisfactione: Quinto, Quæ & quot sint istæ circumstantiæ: Sexto & ultimo, Quæ comparatio sit inter eas, scilicet vtrum aliquæ aggrauent plus, & aliz minus, vel omnes aggrauent æqualiter.

Ad primum horum obiicitur sic: A quibuscunque trahitur argumentum accusationis rei vel defensionis in iudicio, illa aggraunt vel accusant actum propter quem reus vocatur ad iudicium: sed à circumstantiis trahuntur argumenta huiusmodi: ergo circumstantiæ aggraunt vel excusant actum rei propter quem iudicatur: sed ille actus peccatum est: ergo circumstantiæ aggraunt peccatum. Prima patet per se. Secunda scribitur à Tollio in primo rhetoricæ, vbi dicit, quod circumstantiæ sunt à quibus trahuntur argumenta accusationis vel defensionis personæ in iudicio.

2 Item, Quæcumque sunt constitutiæ particulæ, in quibus est actus, dant actui formam mali vel boni, & maioris mali & maioris boni: circumstantiæ sunt huiusmodi: ergo dant actui formam boni vel mali, &c. Prima harum iterum patet per se. Secunda scribitur à Damasceno sic. Singula sunt quæ dicuntur à rhetore constitutiæ particulæ: puta quis sit qui fecit, quis est qui passus est, quid fecit, quo, scilicet organo, vbi, scilicet quo loco, & huiusmodi.

3 Item, Quæcumque sunt quæ questionem rhetoricam de laude vel vituperio personæ faciunt, augent bonum & malum in actu personæ: tales autem sunt circumstantiæ: ergo augent bonum & malum in actu personæ. Prima patet per se. Secunda autem scribitur à Boëtio 4. topicorum suorum, vbi dicit, quod circumstantiæ sunt

quæ questionem rhetoricam faciunt de laude vel vituperio personæ.

4 Item, Eccl. 3. Omnia tempus habent. Ergo suo tempore sunt meliora: ergo contraria eorum illo tempore sunt priora: ergo tempus aggraunt. Et idem argumentum est de aliis.

5 Item, Bernardus ad Eugenium, in ore secularis nugæ, nugæ sunt: in ore vero sacerdotis nugæ sacrilegium sunt. Ergo circumstantia personæ aggraunt. Similiter est de aliis.

6 Item, Ezech. 8. aggrauntur malum contra Iudæos, quia idola in templo posuerant, in tantum quod tunc gloria Domini scribitur recedere de loco suo: & non scribitur hoc quando colebant ea alibi, quam in templo: ergo etiam locus aggraunt.

7 Item, Isa. 57. Iuxta me discoperuisti, & suscepisti adulterum. Quasi diceret, Alibi fuisset tolerabilius Ergo videtur, quod similiter omnes aliz aggraunt circumstantiæ.

SED CONTRA: Augustinus dicit in secundo de libero arbitrio, quod malum non est nisi auersio ab incommutabili bono: constat autem, quod priuatio non intenditur nisi per recessum ab habitu: ergo magis malum non est nisi quia magis recedit: non ergo ex circumstantiis: sed circumstantiæ non aggraunt, nisi magis malum faciendo: ergo videtur, quod circumstantiæ non aggraunt.

2 Item, Constat, quod bonum commutabile, bonum est: sed conuersio ad bonum non est nisi in bono: ergo conuersio ad bonum commutabile, bonum est. Constat autem, quod omnes illæ circumstantiæ ex illa parte circumstant actum, quæ sit conuersio ad commutabile bonum: ergo nulla earum facit maiorem in actu, vel auget, vt videtur: ergo nulla aggraunt peccatum.

3 Item, Constat, quod malitia in actu defectus est: ergo non causatur vel augetur ab aliquo positue, sed potius defectus, scilicet quia deficit ibi aliquid eorum quæ bonum facere vel auget debent: cum ergo circumstantiæ positue causent quod causant, sicut locus, tempus, & huiusmodi, videtur quod nulla earum vel facit malum, vel auget ipsum.

4 Item, Sicut dictum est, malitia in actu defectus est: si ergo causatur à circumstantiis, constat quod plures & differentes causæ; plures & differentes effectus relinquunt: sed in actu peccati sunt plures & differentes circumstantiæ: ergo plures & differentes relinquunt malitias: ergo quodlibet peccatum efficeretur tot peccata, quot habet circumstantias, quod absurdum est dicere.

5 Item videtur, quod malum grauius non possit: nihil enim efficitur grauius, nisi quod recipit intensiorem vel remissionem: nulla priuatio recipit intensiorem vel remissionem: ergo non intenditur. Prima patet per se. Secunda sic probatur, illud quod nihil est, non est magis modo nihil, quam prius: priuatio autem nihil est: ergo constat propositum: ergo circumstantiæ non grauant ipsum, vt videtur.

SOLVITIO. Ad hoc est absque omni dubitatione dicendum, quod circumstantiæ aggraunt peccatum: licet enim non faciant bonum in actu vel gratiæ vel virtutis politice, tamen faciunt & augent malum in actu: & faciunt etiam bonum civile legale quod considerat iudex, qui non iudicat

cat de habitu, sed de actu. Quod enim bonum gratiæ non faciant, nemini dubium est, qui non est de Pelagij hæresi: quia illud bonum & in habitu & in actu à solo Deo est. Quod iterum non faciunt bonum virtutis politice, necessario patet ex hoc quod habetur in 2. ethic. vbi dicitur, quod non sunt iusti & casti, qui operantur iusta & casta: sed qui vt iusti & casti, operantur iusta & casta: qui tamen considerant circumstantias in quibus est actus. Quod autem faciunt malum, patet quia vult Philosophus & beatus Dionysius, quod malum causatur ab omnibus particularibus defectibus, siue in circumstantiis actus, siue in habitibus. Et sic constat tria per ordinem quæ præmissa sunt.

DICENDUM ERGO ad primum, quod in malo duo sunt, scilicet quia malum, & quia vitium: & ratio mali tota est recessio à bono: sed quia bonum perficit naturam, & sublata perfectione necesse est corrumpi id quod erat perfectum, ideo ex consequenti quasi in comparatione ad subiectum mali, incidit vitium, quod est corruptio boni naturæ & naturalium. Et hoc est quod dicit August. quod malum est, quia nocet: nocet autem, quia admittit bonum: quia nisi tolleretur bonum, nec vitaret, neque corrumpetur. Et ideo auersionem boni sequitur necessario corruptio circumstantiarum. Dico autem auersionem boni in actu: quia de illo loquimur: & hoc modo aggrauntur malum ex circumstantiis corruptis, vt infra in solutione magis patebit.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate conuersio ad commutabile bonum in quantum huiusmodi, non est mala, sicut probat August. sed talis conuersio quæ concipit auersionem ratione defectus modi & harmoniæ debet ipsi conuersioni, est mala: verbi gratia, conuersio vt ad finem boni commutabilis: cum enim non possunt esse duo fines, necesse est conceptam esse auersionem in tali conuersione, & incidit necessario defectus debiti modi & harmoniæ siue commensurationis in tali conuersione. Modus enim debitus huius conuersionis est, quod relatione ad finem fiat conuersio, ad quem illud bonum ordinatur: & ille modus deest: harmonia autem, quod circa Deum, vt læna sit sub capite, & dextra amplexetur: & illa iterum deest: & ex hoc defectu conuersio est mala, & non ex hoc quod est ad bonum commutabile. Cum autem conuersio illa concepta sit cum tali defectu qui est malus, hoc modo circumstant ipsam circumstantiæ, & non in quantum est conuersio solum: & ideo aggraunt ipsum malum.

AD ALIUD dicendum, quod à nulla positione causatur vel augetur malum per se, sed per accidens: sicut etiam dicit Dionysius, quod malum repugnat bono per bonum in quo est. Dico autem per aliud: quia talem conuersionem quæ est ad bonum conceptam cum malo, auget: & necessario ex hoc incidit defectus turpior ex hoc quod priuatur modus in loco, vel tempore, vel persona, vel aliquo alio, quod est circumstantia personæ, vel negotij sui actus.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur, si plures circumstantiæ sunt in actu, quod plura faciunt peccata vel mala: sed potius, quod ex defectibus plurium circumstantiarum in modo & harmonia, causantur plures deformitates in vno actu: & hoc ego plane concedo: & tale peccatum antiqui vocabantur vnum peccatum multiplex,

vel duplex, vel triplex, vel in alio numero deformitatum.

AD ALIUD dicendum, quod priuatio non intenditur essentialiter, quia non est essentia aliqua: sed intenditur per recessum ab habitu: & sic malum peius est, quia pluribus vel plus elongatur à bono. Quod autem ita sit, dicit Aristot. in 4. primæ Philosophiæ loquens contra Eracritum: quia sic conuenit falso esse falsius: sicut magis mentitur qui dicit quinque esse mille, quam ille qui dicit quinque esse sex: Tunc oporteret concedere vnum esse verum, per cuius recessum dicitur falsius & falsum. Tamen contra istam solutionem obiicitur potest hoc quod dicit Anselm. quod scilicet cæcitas non est magis aliquid in lapide, quam in homine non vidente, nec è conuerso. Constat autem, quod in lapide magis recedat (quia non est natus habere) quam in homine qui natus est habere visum: ergo videtur, quod maior vel minor recessus non causat intensiorem & remissionem in malo. Et ad hoc dicendum, quod priuatio dupliciter consideratur, scilicet in se, & in comparatione ad causam suam quam habet per accidens: & primo quidem modo non intenditur, neque remittitur: secundo autem modo intenditur, & remittitur. Causa autem per accidens priuationis est id quod cum sit, necessario coincidit priuatio: & hoc videmus in corporalibus: sicut si sit diuidens venas quæ dicuntur varices, vel tibiam, necessario coincidit claudicatio in gressu: ita si talis conuersio sit ad bonum commutabile, necessario coincidit defectus modi & harmoniæ, tam in circumstantibus actum, quam in ipso actu, vt prius dictum est: & quanto plus de talibus est, tanto plures coincidunt deformitates.

## ARTICVLVS XXIII.

*An circumstantia aggraunt, relinquendo actum in eadem specie?*

SECUNDO QUÆRITUR, Vtrum aggraunt relinquendo actum in eadem specie, vel speciem nouam peccati conferendo? Videtur autem, quod nullam nouam speciem conferant: constat enim, quod priuatio non specificatur nisi per subiectum & habitum cuius est: sed omnes circumstantiæ sunt eiusdem habitus & subiecti: ergo omnes illæ non conferunt nisi speciem vnam.

2 Item, Potentius est bonum, quam malum: & bonum ex omnibus circumstantiis suis non confert nisi speciem vnam: ergo nec malum ex circumstantiis suis confert nisi speciem vnam.

3 Item, Intensio & remissio non variant speciem: sed circumstantia non nisi intendit malum vel bonum in actu: ergo non variat speciem, sed relinquit eandem.

4 Item, Extrinsecum essentia vt est extrinsecum, nullam confert speciem: locus autem & tempus & huiusmodi sunt extrinseci: ergo nullam speciem conferunt: ergo nec aliz circumstantiæ, vt videtur.

5 Item, Accidentia non variant speciem: circumstantiæ sunt accidentia actus: ergo speciem ipsius non variant. Probatur autem secunda ex hoc quod circumstantiæ loci, temporis, personæ, & auxiliij, & omnium aliorum, sunt diuersarum actionum

num eiusdem speciei, ut si exdem: & tamen non propter hoc adiones in se ex variantur.   
 *Sed con- tra.*   
 *Solutio.*   
 *1.* Item, Alibi esse conferunt circumstantiæ ad inconstat autem, quod non esse naturæ: ergo moris: ergo secundum esse moris conferunt specie: ergo adtra aliqua corruptione circumstantiæ specialis erit nouum esse moris: ergo & noua species peccati ut videtur.

*2.* Item, Constat, quod vnus specie actus est in natura & in specie naturæ, coire cum muliere: sed ego video, quod coire cum soluta facit vniam speciem peccati, & coire cum coniugata aliam, & aliam iterum cum conanguinea, aliam cum velata: & illi actus non diff. runt nisi per circumstantias, ut videtur: ergo circumstantia aggravat, speciem a iam actui conferendo.

*3.* Item, Rapere quoddam peccatum est simplex: rapere autem sacrum vel a loco sacro, sacri legum est. Cum igitur rapere hinc inde non differat nisi per circumstantiam, videtur, quod circumstantia aggravat extra genus, aliam speciem actui conferendo, quia hoc vocatur aggravare extra genus, aliam speciem actui conferre.

*4.* Item, Rapere quoddam peccatum est simplex: rapere autem sacrum vel a loco sacro, sacri legum est. Cum igitur rapere hinc inde non differat nisi per circumstantiam, videtur, quod circumstantia aggravat extra genus, aliam speciem actui conferendo, quia hoc vocatur aggravare extra genus, aliam speciem actui conferre.

*Solutio.*   
 *1.* Dicens, quod nulla circumstantia proprie aggravat, aliam speciem conferendo: esse enim substantiale actus moralis secundum speciem est a fine voluntatis: sicut enim dicit Philosophus, Actus diffiniuntur per opposita, id est, obiecta: & hoc intelligitur de obiectis quæ sunt fines: licet enim illud idem sit materia circa quam est actus: tamen quia actus qui est circa obiectum illud, non est potentia nisi formata à specie obiecti, ideo accipit esse actus ipse à ratione subiecti secundum quod est mouens in intentione finis propter quem est actus. Hoc autem ex ipsa nominatione peccatorum patet, Fornicatio est delectatio secundum actum in fornicatrice, & adulterium in adultera vel coniugata, & auaritia in pecunia, & ceteris huiusmodi. Circumstantiæ autem sunt conferentes bene esse vel male esse per motum passionis ipsi actui, siue sint circumstantiæ personæ, siue negotij. Et ideo nulla confert proprie loquendo speciem, vel variat eandem.

*2.* Dicens, quod ad primum, quod Dionysius non intelligit hoc de corruptione circumstantiarum vel omissione: quia bene quidem contingit, quod bonum minus est laudabile, quando non est in suo tempore, vel loco: sed tamen ex hoc non efficitur malum per se, vel species vitij, vel peccati mortalis: sed Dionysius intelligit hoc, sicut Philosophus, quantum ad materiam circa quam est virtus. Est autem circa tria, scilicet eligibilia ad opus, & ipsum opus, & circa passiones: sicut prudentia est circa eligibilia ad opus operabilia per nos, ut dicit Philosophus 6. ethic. Iustitia autem circa operationes, ut dicit quinto: & temperantia & fortitudo circa passiones, ut docetur in tertio. Cum igitur circa tot sit virtus, semper ipsa substantialiter est medium in eo circa quod est, licet differenter: sed vitium non est medium, sed extremum. Et quia omnifariam contingit declinare à medio in quacunq; materia, & non esse in medio nisi vno modo, ideo dicit quod virtus

est ex vna tota & sola causa: & vitium omnifariam: quia medium corrumpitur quacunq; declinatione ad extremum: tamen quod sit medium, non habet a circumstantiis: imo potius circumstantiæ causantur ab eo quod substantialiter medium est & ideo non conferunt aliud esse.

*AD ALIUD* dicendum, quod circumstantiæ non conferunt esse primum, sed secundum non: tamen conferunt esse accidentis per accidens, sed potius accidentis per se. Et quia ab eo quod est frequenter, trahitur quæstio rhetorica, ideo faciunt quæstionem rhetoricam, & laudem, vel vituperium: & hoc est esse moris. Primum autem esse habet actus à specie obiecti circa quod est: quæ, inquam, species finis est operantis.

*AD ALIUD* dicendum, quod coitus comparatur dupliciter ad potentiam, scilicet generatiuam quæ naturalis est: & sic ipse cum quacunq; sit, est vnus speciei, quia actus generatiuæ discernentis semen ad salutem speciei. Comparatur etiam ad potentiam ordinabilem per rationem: & hæc informatur multis speciebus diuersorum subiectorum, sicut delectabilitas in fornicatrice, vel in coniugata, vel in masculo, vel conanguineo: & secundum hoc confert nouum esse actui suo: & sic actus ille diuersificatur in specie moris quantum ad primum esse moralium actuum. Et si tu obicias, quod non videtur esse solutio: quia ille non delectatur in coniugata vel conanguinea ut conanguinea, sed in muliere ut mulier est. Dicendum, quod hoc est falsum: quia si delectaretur in muliere ut mulier est, in omni muliere delectaretur, quod falsum est. Vnde licet vellet non esse conanguineam vel coniugatam, tamen voluntas est delectandi in hac quam scit esse coniugatam vel conanguineam: & ideo per consequens est voluntas delectandi in coniugata vel conanguinea: quia aliter nullum peccatum erit voluntarium, & nunquam esset voluntas mali: & nos non essemus causa mali per voluntatem: quæ omnia contra Sanctos sunt, & in 3. etiam ethic. optime improbara.

*AD ALIUD* dicendum, quod rapere de sacro, vel sacra, habet voluntatem quæ est rapiendi de sacro, vel sacra, eodem modo quo dictum est de voluntate concumbendi cum coniugata: & sic illa species mouens facit aliud peccatum: quia non est ibi circumstantia tantum, sed finis & forma dans speciem & esse actui.

ARTICVLVS XXIV.

*An penitens teneatur confiteri omnia peccata sua, & circumstantias?*

**T**ertio queritur, Vtrum penitens omnia ista confiteri teneatur, prout in singulis actibus sunt? Videtur autem, quod sic: distinctus enim est iudicium diuinum, quam humanum: sed ex singulis circumstantiis accusatur in iudicio humano: ergo ex singulis circumstantiis debet accusari in iudicio diuino: & ipse est accusator sui in confessione tanquam in iudicio diuino: ergo debet accusare seipsum.

*2.* Item, Quantitas mali & turpitudinis debet innotescere sacerdoti in confessione: sed non potest innotescere, nisi innotescant omnia aggravantia:

quantia: ergo tenetur ea narrare consistens: sed omnes circumstantiæ aggravantes, vel alleuiantes: ergo omnes illas enarrare tenetur.

*3.* Item, In litera videtur hoc dici ab August. expresse hic: ergo videtur, quod tenetur ea omnia confiteri.

*4.* Item, Genes. 19. præcipitur Lot, ut egredietur à Sodomis: & adiungitur, ut non stet in omni circa regione. Exponitur autem communiter, quod Sodoma significat peccatum, & circa regio occasiones peccati & circumstantias. Cum igitur penitentia sit via exequi per confessionem, videtur quod debeat per confessionem exire à circumstantiis eas consistendo.

*Sed contra:* Canon dicit non confiteri debere nisi peccatum: ergo circumstantias non oportet confiteri.

*2.* Item in Psalm. Dixi, confitebor peccatum: non dicit, circumstantias peccati.

*3.* Item, Sicut sunt circumstantiæ peccatum aggravantes, ita sunt alleuiantes: si ergo circumstantiæ consistendæ sunt ut sciatur quantitas peccati, ita debent confiteri alleuiantes sicut aggravantes, quod falsum est: ergo, nec aggravantes solum debent confiteri.

*4.* Item, Aliud est in iudicio hominum, & aliud in iudicio diuino: in hominum enim iudicio circumstantiæ non queruntur nisi ut præsumptio fiat iudici: quod non est necessarium in diuino, quoniam testis est conscientia, apud eum qui loco Dei est, scilicet sacerdotem: cum ergo conscientia ad conuincendum consistentem sufficiat, videtur quod non oportet circumstantias dicere in confessione.

*Solutio.*   
 *RESPONDEO* sine præiudicio secundum antiquos Doctores, quod non oportet circumstantias confiteri, nisi quæ trahunt in aliud genus peccati: tamen securum est etiam aliud dicere, præcipue si remordet aliquem conscientia: sed tamen dicunt, quod non tenetur ex præcepto, videlicet dicere circumstantias quæ non trahunt in aliud genus peccati, est de bene esse confessionis: vitiosas autem quæ ex hoc est, illa est quam dicunt, scilicet quod sicut supra habitum est, confessio per erubescendum in aliqua parte peccati satisfact: & sæpe contingit, quod homo plus erubescit de circumstantia, quam de peccato: & ideo bonum est confiteri. Alia etiam vitiositas est: quia sacerdos melius noscit peccati deformitatem, & melius sciet taxare penitentiam & satisfactionem. Tertia iterum, humilitas maior penitentis.

*DICENDUM* ergo ad primum, quod si in humano iudicio fit mentio de circumstantiis, hoc non est propter distinctionem, sed potius propter dubietatem iudicis qui veritatem non nouit: & non potest ei præsumptio fieri de quantitate malitiae, nisi ex circumstantiis: sed ex confessione accusando se manifestat se totum penitens, & ideo circumstantias qualesdam dicere non oportet.

*AD ALIUD* dicendum, quod ut supra dictum est, quantitas mali & turpitudinis substantialis, non est ex circumstantiis, sed potius ex aeratione à bono incommutabili: sed quædam turpitudō est ex circumstantiis: & quia accidentalis est, non habet penitentiam propriam, sed conueniam cum penitentia: & ideo non oportet eam singulariter & discrete confiteri.

*AD ALIUD* dicendum, quod Augustinus

dicit ista non præcipiendo, sed ad bene esse: nec dicit facienda esse in confessione, sed potius in contritione inter se & Deum.

*AD ALIUD* dicendum, quod exitus de peccato est in contritione: & hoc satis bonum est, quod non manet in circumstantiis: sed tamen est consequens, quod quicunque exit de peccato, exit de circumstantiis: sed, non conuertitur: & ideo illud non tangit, nisi quod sit de bene esse confessionis.

ARTICVLVS XXV.

*An penitens teneatur reuoluere circumstantias in contritione & satisfactione?*

**Q**uarto queritur, Vtrum debet ea reuoluere in contritione & satisfactione? Videtur, quod sic: quia dicit in litera, Consideret qualitatem criminis in loco, & tempore, in perseverantia, in varietate personæ, &c. & infra, Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lacrymis qualitatem vitij. Ergo videtur, quod omnia in contritione reuoluere debet.

*2.* Item, Contritio dicitur simul tritio: eo quod totum delet peccatum: circumstantia autem aliquid peccati est: ergo ipsa est conterenda: sed non conteritur, nisi actus doloris iteretur super eam: ergo actu debet penitens dolere de singulis circumstantiis peccatorum: & non potest actu dolere de illis, nisi in mente reuoluat: ergo debet mente reuoluere.

*3.* Item, In his quæ corporaliter conteruntur super quæ non reiteratur tenens, non confringuntur: ergo in spiritualibus similiter erit: quia illud verbum, contritio, à corporalibus ad spiritualia transumptum est. Si ergo dolor qui conterit super circumstantiam non reiteretur, circumstantia peccati non conteritur: ergo nec remittitur, ut videtur: ergo oportet actualiter dolere de qualibet, & in contritione reuoluere.

*4.* Item, Isa. 14. Perdam Babylonis nomen, & reliquias, & progeniem, & germen, dicit Dominus. Constat autem, quod de progenie sunt circumstantiæ: ergo sunt perdendæ: sed non perduntur, nisi per contritionem: ergo de eis debet haberi contritio: & non potest haberi, nisi reuocentur ad mentem: ergo reuocari ad mentem debent, ut videtur.

*5.* Eadem autem ratione videtur posse probari, quod debeant reuocari ad mentem in satisfactione, & alia ratione propria tali: Sapiens medicus in appositione medicinæ actualiter aduertit dispositiones morbi: ergo similiter hoc faciet medicus spiritualis: sed appositio medicinæ satisfactio est: ergo actualiter in satisfactione debet aduertitio morbi spiritualis: sed morbus spiritualis peccatum est, cuius dispositio est circumstantia: ergo satisfaciendo debet aduertere peccati circumstantias.

*6.* Item, Quando cumque unum proportionatur alteri, necesse est aduertere vtrumque proportionabilium: sed satisfaciens opus suum proportionat & comparat peccato & circumstantiæ: ergo necesse est, quod actualiter recogitet peccatum & peccati circumstantias.

*7.* Item,





nam de agere sicut, si repitatur reus esse

Venerius autem obicitur hic, quod Tullius in hoc plures circumstantias in primo thetore ponit. Sed enim in communi quidem esse septem. scilicet quis, quid, cur, quando, ubi, quomodo, quibus auxiliis. Attribuuntur autem horum septem secundum Tullium & Boetium quaedam personarum, & quaedam negotiorum: personarum quidem una quae est quis, negotiorum autem sex reliquae. Et ipse Tullius diuidit illam quae est quis in circumstantias, scilicet nomen, naturam, conuictam, fortunam, habitum, affectionem, studia, consilia, facta, casus, orationes. Et iterum horum quaedam subdiuidit, ut naturam in sexum, nationem, partem, conditionem, aetatem, & conuictam diuidit in pauperem, societatem, amorem, siue arborum, siue a discipulis, siue praeceptores, quibus conuictus uisus est, quo negotio occupatus, quo in quaestu negotietur, cuius sit artificij, quomodo res familiare administrat, qua iustitia, qua comendatione domestica. Similiter alia diuidit ut patet in praeteri primum thetorem. Ergo videtur quod etiam iste plures ponere debuit.

**Solutio.** Dicendum primo ad hoc ultimum, quod non est praesentis instructionis tractare de circumstantiis, nisi prout aggrauant peccatum. & faciunt sibi aliquam quantitatem, vel secundum reatum, vel secundum turpitudinem: & ideo Augustinus non tangit, nisi circumstantias, ex quibus inuoluntate efficitur huiusmodi quantitas in peccato. Sed Tullius agit de circumstantiis prout in hoc thetore. Locus autem rhetorice est, ex quo per enthymema (quod est syllogismus rhetorice) arguit accusatum coram iudice suo, scilicet notitiam rei, & notitiam reatus eius. Et ideo non omnes sunt circumstantiae aggrauant, sed omnes faciunt notitiam iudici de reo vel reatu eius. In poenitentia autem nulla fit iudici notitia de his, sed potius reo ostenditur quantitas sui reatus, ut inclinet ad lamentum maius. Et ideo non ponuntur hic nisi circumstantiae tantum reatum aggrauantes: & hoc sufficit praesentis lectioni. Tamen nos alibi late disputamus de circumstantiis: & hoc poterit qui uoluerit inspicere: sed hic omnia dicemus quae pertinent ad praesentem passum & non alia.

**Ad primum** ergo dicendum, quod qualitas vitij intelligitur in iudicio qualitas essentialis, quae constituit speciem ipsius: distat enim vitium a vicio ex quantitate quam affert specifica differentia. Per quem modum, omnibus aliis paribus, dicimus unum vitium in specie maius, & aliud minus, ut adulterium quam furtum, & homicidium quam mendacium, & sic de aliis. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod circumstantia dupliciter dicitur, scilicet circumstantans actum, & circumstantans agentem, sicut expresse colligitur in circumstantiis quas ponit Tullius: & hoc modo quod fecit reducitur ad circumstantiam acceptam ex parte actus vel negotij: licet enim quid dicat essentialiter actus, tamen in quantum affert seculum quantitatem turpitudinis, concipit etiam id quod circumstantans, & sic dicitur circumstantia.

**Ad id** quod obiicitur de loco, dicendum quod locus in quantum huiusmodi non trahit in genus aliud, etiam si sit sacer, nisi adueniat actus alius violans locum. Vnde Iurisperiti dicunt, quod

clam accipiens in loco, non incurrit excommunicationem quam fert Episcopus consecrans locum in violatoris loci: sed illam incurrit accipiens in loco sacro violentus: eo quod alio actu, quam contrectatione rei alienae laedit immunitatem loci: & sic patet, quod quando nihil additur actui peccati nisi locus sacer, non erit locus trahens in aliud genus peccati, sed circumstantia aggrauans. Per eundem modum patet solutio ad sequens quod obiicitur de tempore: quia dupliciter potest se habere ad actum, sicut & locus.

**Ad id** quod ulterius obiicitur de perseverantia, dicendum quod non dicitur hic perseverantia per mansio in actu criminis solummodo, nec etiam actuale perseverandi propositum: quia hoc esset actuale peccatum diuisum ab aliis, nec etiam donum perseverantiae quod est virtus vel aliquid coniunctum virtuti: sed dicitur hic perseverantia id quod relinquitur ex actu vitiosi iteratione: & est duplex, scilicet mala dispositio, per quam fit homo habilis ad peccandum: & minoratio naturalis boni, per quod elongatur a bono incommutabili. Et quanto plus sic disponitur, tanto efficitur pronior ad peccandum: & ex tali pronitate efficitur quaedam peccati quantitas praecipue in hoc quod magis voluntarie & magis libere peccat, & quantum ad hoc ponitur inter aggrauantia peccatum.

**Ad id** autem quod obiicitur de varietate personarum, dicendum quod non omnia attendit quae in persona considerari possunt, sed illa tantum quae faciunt turpitudinem in actu maiorem ex comparatione ad agentem. Et per hoc patet solutio ad primum. Praeterea, Persona accipitur prout est nomen dignitatis, tam secundum scientiam iuris, quam secundum dignitatem naturae: secundum quem modum decanum dicitur esse personam, & non dicimus, quod clericus simplex sit persona.

**Ad aliud** dicendum, quod illud argumentum non valet, hoc non auget meritum: ergo non auget peccatum: quia meritum & augens meritum, est ex solo Deo, & non ex homine: sed peccatum & augens peccatum est ex homine, & non ex Deo: & ideo aliquid circa personam positum, sicut dignitas, facit maiorem actus congruitatem in bono, & maiorem incongruitatem in malo: & in bono quidem non auget meritum, sed auget debitum congruentiae: sed in malo auget peccatum propter causam prius assignatam.

**Ad aliud** dicendum, quod auget deformitatem, non ex parte radicis, nec ex parte actus absolute considerati, sed ex comparatione actus ad statum agentis: talis enim status retrahere deberet a peccato, & maiorem habet incongruentiam ad peccatum: & ideo aggrauatur peccati turpitudine ex statu personae. Vnde illa ratio ab insufficienti procedit.

**Ad aliud** dicendum, quod Philosophus loquitur de his quae conferunt potestatem ex arte in agendo hunc actum vel illum: sed Augustinus loquitur hic de his quae ex congruitate vel incongruitate augent vel minuant turpitudinem vitij, quae est ex consideratione peccati ad peccantem: & ideo non est ad propositum quod dicit Philosophus.

**Ad id** quod obiicitur de aetate, dicendum quod Augustinus non tangit hic nisi genera aggrauantium,

grauantium, & bene consentit in hoc, quod si genus distrahatur per species, quod erit tunc comparatio diuerfa.

**Ad aliud** dicendum, quod apud communiter loquentes, aetas intelligitur secundum id quod aetas relinquit in subiecto, tam ex parte corporis, quam ex parte animae: in corpore enim relinquit augmentum, & canitiem, & huiusmodi: in anima autem confirmationem rationis, & consilij, & huiusmodi: & secundum hunc modum dispositio habentis aetatem intelligitur in aetate.

**Ad id** quod obiicitur de tentatione, dicendum quod tentatio & aetas non sunt idem, licet quaedam causa tentationis magis aggrauent in quadam aetate, & quaedam in alia: quia aetas dicit dispositionem ex tempore relinquit in subiecto: sed tentatio non dicit nisi impulsu ad illicitum, siue impulsus sit ex carne, siue ex demone, siue ex mundo: & non dicit illum impulsu secundum quod relinquitur ex tempore.

**Ad aliud** dicendum, quod tentatio non auget meritum per se, sed meritum quod est dimissum suum poenae: sed quando ponitur circumstantia aggrauans, hoc non est per eundem modum quo auget meritum: meritum enim auget ex hoc quod retrahit a bono, & tamen vincitur: propter maiorem enim difficultatem in opere habetur maius meritum dimissionis poenae: sed per oppositum modum auget peccatum, scilicet quia quanto minor est tentatio, tanto maius est peccatum: quia minus resistit, & ita minus pugnavit: & per consequens magis voluntarius in peccato fuit.

**Ad aliud** dicendum, quod ea quae sunt ante essentialiter peccati per modum inclinantium & causarum peccati, bene possunt augere & diminueri peccatum: quia tunc reducuntur ad circumstantias agentis, siue personae, sicut dicit Tullius.

**Ad id** quod ulterius quaeritur de illa quae dicitur multiplex vitij executio, dicendum quod intelligitur in modo: modus autem est hic accidentaliter: & hoc modo praecipue apparet in coitu, qui alium modum turpitudinis habet iacendo, alium stando, & alium sedendo, secundum quod percipitur a consentientibus. Et iacendo habet modos secundum dispositionem iacentis in dorso, vel in lateribus, vel aliter, secundum quod concupiscentia instigante multos modos promulgant consentientes. Et per hoc patet responsio ad primum: quia hoc non est qualitas vitij, ut dictum est supra.

**Ad aliud** dicendum, quod Augustinus monet plangere virtutem qua interim caruit, non tanquam circumstantiam peccati simpliciter, sed tanquam quoddam aggrauans ex nocumento: quia per hoc turpius est peccatum & maius, quo priuatio est maioris boni & maioris virtutis. Nec intelligitur de priuatione quae sequitur omne peccatum, sed de illa quae sequitur peccatum secundum se, secundum quod dicimus, quod maius est peccatum quod maiori virtuti est contrarium, sicut odium quod charitati contrariatur, & huiusmodi. Et sic patet solutio ad argumentum.

**Ad aliud** dicendum, quod nullum maiorum bonorum contrariatur directe peccato, nisi virtus: quia virtus perficit potentiam ad actum, sed non gratia, vel meritum: vitium autem siue

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

peccatum infirmat potentiam ad actum, & ideo non nominat alia bona quibus peccator caret, sicut illud.

**Ad id** quod obiicitur de ingratitude, dicendum quod Deus non est ingratus: quia quodlibet peccatum cum sit contra infinitum bonum, omnis boni meretur amissionem. Secus autem est de iudicio humano: quia contra hominem non peccatur, nisi in quantum nocetur ei: & cum non noceat nisi in vno, iniustum esset ut deuolueret in peccantem alia nocumenta: & ideo non est simile quod inducitur pro simili.

**Ad aliud** dicendum, quod non intelligitur sic sicut procedit obiectio, quod ascendens in vno sit omnium reus: sed potius, sicut Magister dicit in litera, scilicet quia priuatur bono quod acquisitum est obedientia omnium praecceptorum: & hoc ideo, quia quodlibet peccatum opponitur fini omnium mandatorum: gratia autem sine fine gratiae non datur, quia Deus datur gratiam non per se venit ad hominem. Et ideo illa obiectio fundatur super falsum literae intellectum.

**Ad omnia** autem alia est solutio per ea quae dicuntur in principio solutionum istarum.

## ARTICVLVS XXVII.

Quae circumstantiarum vitium magis aggrauat?

**Sexto** quaeritur, Quae istarum circumstantiarum vitium magis aggrauat? Videtur autem, quod varietas personae, & modus qui immutatur in multiplicitate vitij executione: quia illae duae circumstantiae praecipue requiruntur a confesso, aliae autem non ita: ergo videtur, quod istae sunt potentiores.

1. Item, istae duae circumstantiae sunt, quae magis incongruitatem faciunt actus: & ex incongruitate aggrauant peccatum: quia quanta est incongruitas, tanta est turpitudine: ergo videtur, quod istae duae magis aggrauent.

2. Item, Locus & tempus extrinseca sunt, modus autem intrinsecus est, personae etiam ordo vel dignitas intrinseca sunt agentis: intrinsecum autem magis aggrauat, quam extrinsecum: ergo dignitas & modus plus aggrauant, quam aliae circumstantiae, ut videtur.

Sed videtur, quod illa quae est de qualitate vitij plus aggrauat: quia illa dicit vitij qualitatem, quae determinat ipsam speciem vitij: haec autem maior est, quam illa quae est ab accidentibus aliis: ergo videtur, quod illa plus aggrauat.

2. Item, In rebus naturalibus sic est, quod omnis species corporis & substantiae habet quantitatem naturaliter consequentem speciem suam, in qua completur virtus ipsius speciei: sicut dicit Philosophus in secundo de anima, quod omnium natura constantium certus est terminus & ratio magnitudinis & augmenti: ergo proportionabiliter erit illud in habentibus quantitatem spirituales: haec autem est quantitas consequens ipsam speciem vitij vel virtutis. Cum igitur haec sit essentialis vitio, magis videtur aggrauare vitium: sed haec attenditur in qualitate vitij, siue in circumstantia quae dicitur quid: ergo illa magis aggrauat.

Videtur autem quod tentatio inter omnia plus aggrauat: licet enim Augustinus quod omne peccatum est voluntatis: quod si non est voluntarium, non est peccatum: ergo videtur, quod voluntas de se peccato in quantum peccatum est: ergo quantitas voluntatis dabit quantitatem peccati: sed quantitas voluntatis maior vel minor est ex hoc quod tentatio maior vel minor est, quia in maiori tentatione minor voluntas, & in minori minor: ergo ex quantitate tentationis maxime attenditur quantitas peccati: ergo maxime aggrauat, ut videtur.

2 Item, Glossa super Matth. Quantum intendis, tantum facis: & dicunt Magistri communiter, quod hoc est verum in malo. Dicit autem Augustinus, quod intentio est voluntas cum fine: ergo voluntas finalis, vel conuicta, vel in finem tendens, dat operi quantitatem: ergo etiam gauamen dat et: sed omnis peccans mortaliter, tendit in creaturam vel in finem: ergo habet voluntatem in quolibet peccato mortali cum fine: ergo penes illa attenditur quantitas maior vel minor. Constat autem, quod voluntatis quantitas maior vel minor est ex tentatione maiori vel minori: ergo videtur, quod penes tentationem præcipue peccati grauamen attendatur.

Sed contra videtur quod locus & tempus: quia illa duo præcipue quaeruntur à confidente: sed non quaeruntur præcipue, nisi maiores essent: ergo videtur, quod illa magis aggrauent.

2 Item, Machab. 3 de loco dicitur, quod in loco est quaedam diuina virtus. Et in Genes. 26. De tempore autem 1. Corinth. 7. Nisi forte ex consensu ad tempus ut vacet orationi. Cum igitur ista duæ specialiter in canone exprimentur, videtur quod ista duæ inter ceteras magis ferant peccato notabilem quantitatem.

3 Item, illa quæ magis possunt peccatum in aliud genus trahere, videtur etiam, quod manens idem possunt magis aggrauare: sed hoc maxime possunt locus & tempus: ergo videtur, quod maxime aggrauent peccatum. Probat autem prima ex hoc quod nisi illa quæ trahunt in aliud genus secundum suam propriam deformitatem, peccato aliquid afferant, non possunt trahere in aliud genus. Secunda autem probatur ex hoc quod sacrilegium fit in læsione sacri loci, vel temporis.

4 Item, Ad sacros actus explendos non videmus in omnibus circumstantiis aliquid determinatum à Deo & Ecclesia, nisi tantum locum & tempus: ergo per oppositum ista maxime afferunt deformitatem operibus oppositis sanctitati: sunt autem talia opera peccata: ergo videtur, quod peccatis maximam afferunt quantitatem turpitudinis locus & tempus.

Videtur autem, quod perseverantia plus omnibus aggrauet. Quicquid enim de se natum est dare quantitatem habitui, quo disponitur potentia ad agendum, illud per consequens maxime dat actui quantitatem spiritualem: sed hoc facit frequentia & perseverantia: ergo maxime dat quantitatem peccato. Prima patet per hoc quod intensior habitus intensior est actus. Secunda autem scribitur in 2. ethicorum: quia ex talibus operationibus similes habitus generantur.

2 Item, Quantitas mali nulla est nisi elongatio à bono: constat autem, quod quanto quis diu-

tius perseverauit in peccato per frequentiam peccati, tanto magis elongatur à bono: ergo tanto maius efficitur malum in ipso: sed hoc est aggrauatio mali & peccati: ergo perseverantia in malo maxime aggrauat peccatum.

Videtur autem, quod ingratitude maxime aggrauat: quia propter ingratitudinem, ut infra distinetur 18. habetur, etiam dimissa peccata redeunt: sed nihil aliorum fert ita graue pondus, sicut est reditus peccatorum: ergo videtur, quod ingratitude inter omnia quæ enumerat hic Augustinus in litera, maxime aggrauet peccata.

SOLVTIO. Dicendum, quod tripliciter attenditur peccati grauitas, scilicet essentialis quæ debetur sibi secundum suam speciem, vel suum genus: & accidentalis quæ debetur ei ex aliquo extrinseco sibi, quod est aliquo modo mensurans ipsum, vel agentem, vel media, quæ quasi per modum passionis se habent ad peccatum. Et prima quidem grauitas duplex est, scilicet ex natura generis, & ex natura specificæ differentie contrahentis genus. Exemplum autem grauitatis in genere est quod dicit Gregorius, quod spiritualia peccata maioris sunt culpæ, quam corporalia: licet corporalia maioris sint infamie, quam spiritualia. Exemplum autem grauitatis ex specifica differentia est, quod cupiditas siue auaritia in genere maior est, quam coitus: & tamen adulterium secundum Salomonem in Proverbis est maius, quam furtum. Vnde dicit, quod non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit, &c. Et hæc duplex quantitas manifestatur in ipso nomine peccati, quia statim in ipso nomine innotescit genus & differentia specifica peccati. Hanc autem quantitatem peccati dico omni alij quantitati plus esse ponderandam, licet in confessione non quaeratur: quia per se ipsam innotescit mox nominato peccato: sicut si nominatur cetus & polipus, ipso nomine innotescit maiorem esse cetum, quam polipum, dummodo audiens cognoscat utrumque horum piscium. Quantitas autem accidentalis est à duobus extrinsecis, quorum vnum est mensura actus, & alterum agentis, quæ sunt locus & tempus. Et quia quandoque accidens non innotescit cum nomine rei, ideo oportet exprimere illa: non tamen faciunt tantam grauitatem, ut prima duo. Sed quia modus actus, & varietas personæ, quasi media sunt inter illa, ideo conferunt quantitatem magis essentialem quam secunda, & minus essentialem quam prima, quia non sunt de ratione peccati, & ideo peccato nominato non mox innotescunt illa, sed oportet exprimi ut sciatur quantitas quæ est ex ipsis: & in hoc conueniunt cum accidentalibus. Quia autem modus quædam forma actus est, & varietas personæ forma agentis, & utrumque inseparabile à turpitudine peccati cuius augent quantitatem, ideo in aliquo conueniunt cum essentialibus: & ita sunt media minora quidem quam prima, & maiora, ut videtur mihi, quam secunda, si omnia illa paria intelligentur.

DICENDVM ergo ad primum, quod probatur esse maiorem quantitatem ex istis, quia magis requiruntur ista duæ à confessore: & inquisitio fit ideo quod in nomine peccati ista duæ per se non innotescunt: tamen alia duæ maiorem dant peccato grauitatem.

AD ALIVD dicendum, quod loquendo de incongruitate accidentalii peccati verum concludit:

dit: sed falsum est loquendo de incongruitate essentiali.

AD ALIVD dicendum, quod ut patet ex prædictis, bene conceditur, quod aliis paribus, illa duæ plus aggrauant, quam locus & tempus.

AD DVAS sequentes obiectiones puto simpliciter esse concedendum.

AD ID quod vltius quaeritur de tentatione, dicendum quod voluntas tentati absque dubio maior & minor est etiam secundum Ethicorum, ut innuit Aristoteles in 8. ethicorum, secundum quod maior vel minor est tentatio: ideo dicit vituperabiliorem esse fornicatorem incontinente. Vocamus fornicatorem illum qui præuenit voluntatem: incontinentem autem eum qui trahitur vi delectationis. Tamen quia voluntas est causa efficiens actus, non dat ei quantitatem accidentalem tantum, sicut modus vel personæ dignitas, quia illa addunt turpitudinem quasi nouam, quæ alias in actu non esset: sed voluntas trahit non addit nisi maiorem vel minorem vituperationem turpitudinis essentialis, quæ tamen esset in actu: & ideo etiam illa circumstantia raro quaeritur à confidente nisi vltimo veller eam dicere per se ipsum. Ad obiectionem autem dicendum, quod hic non dicitur voluntas quæ est radix peccati: sed potius quædam qualitas affectionis dicitur voluntas, quando dicitur, quod tentatio auget vel minuit voluntatem.

AD ALIVD dicendum, quod Glossa illa bene dicit, & Magistri bene exponunt: sed tamen illa est voluntas, quæ est actus interior, & à concepto sine est causa actus exterioris, vel potentia ipsa quæ concipiendo finem est causa actus interioris: sed voluntas quæ crescit tentatione de crescente, & decrescit ea crescente, est qualitas & affectio quædam illius voluntatis: & ideo non oportet, quod ferat maiorem quantitatem peccati.

AD ID quod vltius obiectione de loco & tempore, patet solutio per antedicta: quia quod perquiruntur in confessione huiusmodi circumstantiæ, hoc non est ideo, quia maiorem afferunt peccato quantitatem: sed potius ideo, quia non innotescunt cum nominatione peccati.

AD ALIVD dicendum, quod in veritate ex illa ratione non probatur, nisi quod hæc duo aggrauant: quia falsum supponitur, quod modus & personæ factorum actuum & officium horum non determinantur. Ordo enim est quo datur potestas ad sacrum actum & officium: & modus eorum est in ritu, qui tota die docetur in Scriptura.

AD ALIVD dicendum, quod in canone ita determinatur propter dubium: dubium enim poterat esse, utrum ista aggrauarent peccatum, eo quod sint extrinseca: modus autem & personæ dignitas etiam secundum dictamen propriæ rationis aggrauant.

AD ALIVD dicendum, quod ista non trahunt peccatum in aliud genus ex se tantum, ut supra dictum est: sed ex hoc quod peccatum non est simpliciter, sed quasi componitur ex actu peccati, & actu læsione loci: sicut est illatio vindictæ: & huiusmodi: & ideo etiam sacrilegium magis committitur circa locum, quam circa tempus: quia tempori non potest fieri iniuria.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

AD ID quod vltius quaeritur de perseverantia, dicendum, quod perseverantia licet aggrauet aliquo modo damnum quod est ex peccato, tamen non aggrauat proprie peccatum: quia non dicitur proprie aggrauare peccatum, nisi quod ipsi actui affert rationem turpitudinis aliquam, quam sine illo non haberet: & hoc non facit perseverantia confortando vel generando habitum: sed tamen prauè disponit peccatorem, & ideo plangenda est frequentia, non solum proprie quantitatem facit peccati: & ex prima ratione non probatur amplius, nisi quod prauè disponatur peccans ex frequentia peccati.

AD ALIVD dicendum, quod elongatio illa non est in vno actu peccati quocunque, sicut exigeretur si peccatum aggrauaret: sed potius est in possibilitate per diminutionem boni naturalis: & ideo illa obiectione non concludit directam peccati aggrauationem, sed potius quoddam damnum peccantis, quod plangendum est ex hoc quod diu fuit in peccatis.

AD VLTIMUM quod obiectione, scilicet de ingratitude, dicendum quod ingratitude non aggrauat peccatum aliquod, sed potius est effectus peccati consequens ipsum ex statu peccantis: nec peccata propter ipsam simpliciter reuertuntur, sed quodammodo, ut infra patebit.

## ARTICVLVS XXVIII.

An penitens debet se ponere omnino in iudicio & potestate sacerdotis, nihil sibi iuris sibi reseruans? Et an tenetur ingredi religionem si sacerdos iniungat?

DEinde quaeritur de hoc quod dicit ibi, Ponat se omnino in iudicio & potestate sacerdotis, &c. Hoc enim non videtur exigi à penitente: quia sacerdotis iudicium potest esse extorsum vel malitosum: & tunc periculosum esset, ut omnino se poneret in iudicio sacerdotis.

VLTIVS autem gratia huius hic quaeritur, Vtrum penitens teneatur obedire sacerdoti si iniungat religionem ingredi? Videtur, quod sic: quia canones talem iniungunt penitentiam: ergo cum sacerdos sequatur canonem, ita est obediendum sacerdoti, sicut canoni.

2 Item, Genes. 19. Angelus iniunxit Lot, ut exiret de Sodomis, & non staret in omni circa regione. Sodoma autem significat peccatum: & omnis circa regio significat mundi conuersationem: cum igitur sacerdos Angelus Domini sit, videtur quod & ipse possit iniungere.

3 Item, Multoties contingit, quod aliquis sæpe patitur reciduum ex eo quod est proprii iuris: quod facere non posset, si esset in custodia alterius: cum igitur sacerdos debeat cauere penitentem de reciduo quasi præ omnibus aliis, videtur quod potest sibi iniungere, quod det se in custodia: & potestate alterius: hoc autem esse non potest nisi per introitum religionis: ergo videtur, quod potest ex officio suo iniungere introitum in religionem.

4 Item, Peccata quædam exigunt septemnem

quod in auctoritate canonum quod dicantur canones: si  
ignoscuntur, videtur quod non potest extendi  
penitentiam in virtute hoc in ieiuniis &  
vigiliis: tamen in aliis: sed talibus quasi nihil su-  
perest: tunc videtur in obsequia quæ est in religio-  
nis ergo videtur quod de sacerdos religionis obser-  
uantiam in iungere possit.

Si forte dicatur, quod religio tenetur ad  
confessio, sed non penitentia: & ideo non potest in-  
iungi. Contra: Ad septennem penitentiam  
tenetur ex præcepto, nisi meruerimus  
eam per peccatum: & tamen confessio est eam  
facere: & licet in qui facit ergo id quod est  
sua meretur in confilio, potest pro aliquo pec-  
cato in iungi ex præcepto: ergo à simili & re-  
ligio.

Item, Pro aliquo peccato video, quod ali-  
quis ad hunc a iudice spirituali carceri perpetuo,  
et in iudicio videtur, sicut aquæ & panis: constat  
autem quod in hoc multo grauius est quam religio  
in iudicio multo magis potest aliquis in peni-  
tentia condemnari ad obseruantiam religio-  
nis.

Item, In litera dicitur, Nihil sui iuris refer-  
untur, sed quando homo non habet professio-  
nem religionis, tunc est sui iuris: sed penitens  
nihil sui iuris referre sibi debet: ergo debet face-  
re professionem obedientiæ & religionis, vt vi-  
detur.

Aliter etiam obicitur contra literam istam:  
quod cum in eodem totum ponit in arbitrio sacer-  
dotis, nihil sui arbitrii retinet sibi: ergo tenetur  
facere quicquid sacerdos iniungit, clauæ non er-  
rante: ad si alius mutat penitentiam suam, non  
facit quod ille iniungit: ergo videtur, quod ille  
alios non possit sibi mutare penitentiam.

**Solutio.** Ad hoc dicendum videtur quan-  
tum ad primum obiectum, quod aliud est iudi-  
cium & potestas sacerdotis, in quantum sacerdos  
est habens clauas & auctoritatem iudicis in foro  
penitentiarum: & aliud iudicium hominis: iudicium  
enim sacerdotis in quantum huiusmodi, est secun-  
dam canones penitentiarum peccatis & statu peniten-  
tiarum, & hoc nunquam errat, nec est malitiosum: iu-  
dicium autem hominis quod sæpe erroneum est  
& malitiosum, non tenetur subire penitens.

**Ad 2m.** Ad id autem quod ulterius queritur, dico  
sine præiudicio, quod quia religionis obseruantia  
voluntatis est, & non necessitatis, vt dicit Augu-  
stinus, non potest iniungi in foro penitentiarum, nisi  
sub conditione si penitens eam suscipere volue-  
rit: omnia enim quæ supererogationis sunt, lau-  
dabilia quidem sunt si fiant, sed nullus est ad ea  
cogendus.

**Ad primum** autem quod contra hoc  
obicitur, dicendum quod canones non iniungunt  
per modum necessitatis, sed per modum consilij  
ad terrorem alicuius peccati, quod exigit peniten-  
tiam maiorem quam alia, & per totam vitam.

**Ad aliud** dicendum, quod regio circa So-  
domam significat inelintantiam in peccatum, sicut  
societas, & alia: sed tamen permissum est Lot ibi  
habitare, nisi ex voluntate declinasset ad montem:  
& ideo dictum Angelus reducit ad consilium, &  
non ad præceptum.

**Ad aliud** dicendum, quod aliter potest  
caueri reuerentiam: quia multi sunt modi vitandi  
peccatum, licet non ita bene possit vitare: præci-

ua tamen causa quare religio iniungi non potest,  
est: quia in religione aufertur homini ius suum de  
se: & hoc non potest fieri in penitentia, nisi  
quantum ad quædam, & non quoad omnia.

**Ad aliud** dicendum, quod penitentia be-  
ne potest prolongari per totam vitam, & etiam  
plus, si vita plus durare possit: sed tamen non se-  
quitur, quod religio possit iniungi: quia religio  
supra perpetuitatem ponit propriam voluntatis in  
omnibus abdicacionem & carentiam propriam, ad  
quæ nullus tenetur, nisi ex propria voluntate ea  
eligat: & ideo non potest iniungi.

**Ad aliud** dicendum, quod bene contingit  
ex peccato aliquid fieri præceptum, quod alias non  
esset præceptum: quia aliud & aliud est præcep-  
tum peccanti, & non peccanti: penitentia enim  
est in præcepto quantum ad eum qui peccauit,  
& etiam confessio: sed non est ei in præcepto qui  
non peccauit. Sed tamen non omnia quæ non  
sunt in præcepto, sunt in præcepto: sed tantum  
ea sine quibus peccatum emendari iuste non po-  
test: & ideo non alia quam illa possunt ei præcipi  
in foro penitentiarum.

**Ad aliud** dicendum, quod non sequitur,  
si sacerdos potest præcipere quod difficilius est,  
quod possit etiam præcipere quod est minus dif-  
ficile: & hoc contingit: quia non eundem ordi-  
nem necessitatis habent ad peccati emendam: sine  
religione enim peccatum emendari potest, sine  
penitentia autem canonica non: & ideo peni-  
tentia canonica præcipi potest, & non religio: licet  
quandoque sit difficilius, quam religio.

**Ad aliud** dicendum, quod hoc non in-  
relligitur in omnibus, sed tantum in his quæ per-  
tinent ad canonicam emendam de peccato.

**Ad id** quod ulterius obicitur contra lite-  
ram, dicendum quod sine dubio penitens stare  
debet arbitrio sacerdotis: sed arbitrium sacerdo-  
tis non saluatur tantum in illo quod iniungit,  
sed in æquivalente Ecclesiæ vel penitenti: &  
ideo locum postea habent commutationes & re-  
laxationes.

## ARTICVLVS XXIX.

An contritio potest intendi?

**D**einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Vt  
omnia eo iubente paratus sit facere pro reci-  
pienda vita animæ, &c.] Queramus hic sex circa  
quantitatem contritionis: quorum primum erit,  
An intenditur contritio? Secundum, Penes quid  
attenditur intensio contritionis? Tertio de quan-  
titate eius, quanta esse debeat? Quarto, Vtrum  
debeat esse æqualis de omnibus peccatis, vel de  
quibusdam maior & de quibusdam minor: Quinto  
de quantitate eius respectu temporis, vtrum  
debeat durare per totam vitam, an non? Sexto &  
ultimo de quantitate eius respectu voluntatis pec-  
candi, vel non peccandi.

Ad primum horum, scilicet an intendatur  
contritio, obicitur sic: In nullo genere est aliquid  
minus minimo: contritio dicitur scissuram cordis  
per minima: ergo videtur, quod non possit plus  
& plus scindi: ergo nec in contritione potest esse  
intensio. Probatum autem secunda ex hoc quod  
ratio contriti differat à ratione fracti: quia contri-

tum

tum est diuisum per minima, fractum autem non.  
Prima autem constat per seipsam.

Item, Nihil in infinitum potest intendi:  
sed contritio est infinita: ergo non potest intendi.  
Probatum prima, ex ratione infiniti. Secunda au-  
tem ex effectu quo delet peccatum, & coniungit  
Deo: quorum neutrum est nisi diuinæ virtutis  
& infinitæ.

Item, Omne quod intenditur, per hoc in-  
tenditur quod magis accedit ad veram nominis  
impositionem, vt dicit Auctor sex principiorum:  
si igitur contritio intenditur, per talem accessum  
intenditur: sed omne quod accedit ad aliquid per  
motum, nondum est in illo: ergo contritio quæ  
intenditur, non est in vera ratione contriti: sed  
quæ non est vere contritio, non delet peccatum:  
ergo talis contritio quæ intendi potest, non delet  
peccatum: quod falsum est: quia cum omnis con-  
tritio conferret gratiam, & gratia cum peccato  
esse non possit, omnis contritio delet peccatum:  
ergo & hoc falsum, ex quo sequitur contritionem  
nos posse intendi.

Item, Dupliciter intenditur id quod inten-  
ditur, scilicet per depurationem à contrario sibi  
permixto: sicut dicit Philosophus, quod albus est  
nigro impemixtus: & per accessum vel recessum  
ad id, quod illam rem dicit in termino: sicut bo-  
num melius per accessum ad per se, & substantia-  
liter bonum, & malum peius per recessum ab illo.  
Si igitur contritio intenditur, altero horum mo-  
dorum fiet: aut igitur per depurationem à contra-  
rio, aut per accessum & recessum ab aliquo. Si pri-  
mo modo: tunc illud contrarium, aut est ex parte  
gratiæ informantis dolorem contritionis, aut ex  
parte doloris qui est de peccato. Si primo modo:  
cum gratia non habeat contrarium, nisi pecca-  
tum, esset contritio permixta peccato, quod fal-  
sum est: quia hoc esset contra rationem contri-  
tionis. Si secundo modo: constat autem, quod  
dolori de peccato non contrariatur in genere  
passionis, nisi gaudium de peccato, & non  
gaudium de dolore: ergo contritus posset esse  
aliquis, & habere gaudium de peccato: sed  
gaudium de peccato non potest esse sine pecca-  
to: ergo esset aliquis contritus, & haberet pec-  
catum, quod absurdum est. Item, Si dicatur in-  
tendi per accessum ad vnum quod per se con-  
tritio est: tunc sequitur illud quod in præ-  
cedenti conclusum est, quod non sit vere contri-  
tio: ergo non vere habet effectum contritionis:  
ergo non vere delet peccatum, quod est incon-  
ueniens.

**Sed contra** hoc obicitur sic: Omne id  
quod ex parte formalis & materialis intendi po-  
test, vere intendi potest: contritio est huiusmodi:  
ergo vere potest intendi & remitti. Probatum se-  
cunda est: quia gratia in vno maior est quam in  
alio, & in eodem potest esse maior quam sit: &  
hoc est formale in contritione: dolor etiam potest  
esse maior in eodem quam sit, & in vno est maior  
quam in alio, qui est materialis in contritione. Pri-  
ma autem constat per seipsam.

Item, Quod non potest intendi vel remitti,  
in omnibus est æquale quibus inest: si igitur con-  
tritio non potest intendi vel remitti, in omnibus  
est æqualis quibus inest: sed contritione existente  
æquali oportet, quod gratia sit æqualis & dolor:  
ergo omnes contriti æqualem suscipiunt gra-

tiam, & æqualem habent dolorem de peccatis,  
quod absurdum est.

Item conitatur, quod contritio actus est ab  
aliqua virtute, siue sit illa penitentia, siue alia,  
quia de hoc non est vis quantum ad præsentem  
quæstionem: sed quælibet virtus potest intendi  
ergo & illa: intensa autem virtute, intenditur  
eius actus: ergo & contritio actualis intendi  
potest.

**RESPONDEO.** Dicendum, quod sine dubio  
contritio intendi potest absolute & simpliciter,  
tam ex parte formæ, quam ex parte materiæ, sicut  
probatum est: & videtur mihi esse insania potius,  
quam opinio eorum qui aliter dicunt.

**DICENDUM** ergo ad primum, quod tria  
sunt in contritione, scilicet dolor, gratia, & obie-  
ctum doloris: & quantum ad prima duo inten-  
ditur: quoad tertium autem est in minimo sui ge-  
neris: quia omnes differentias mortalis peccati in  
mortario cordis inuentas conterit: vnde sicut con-  
tingit in mortario, quod id quod conteritur, in  
puluerem redigitur: sed potest fieri contritio illa  
in puluere maiori vel minori, & in puluere fortioribus  
vel debilioribus, ita tamen quod vterque in pulue-  
rem redigant: ita est in contritione in qua sem-  
per conteritur peccatum, licet dolore & gratia  
inæqualibus: vnde non sequitur, si puluis contri-  
tionis debilioris non est maior, quam puluis  
ictuum fortioris, quod propter hoc contritio  
actio, siue ictus puluilli non sit fortior in vna con-  
tritione, quam in alia: licet enim minus in effectu  
deletionis peccati non sit accipere, est tamen ac-  
cipere minus & maius ex parte actionis con-  
terentis, quæ est contritio actio: & etiam ex parte  
passionis.

**Ad aliud** dicendum, quod gratia in sua  
essentia finita est, & etiam dolor: sed quia gratia  
est tale donum cum quo dato nos inhabitat Deus:  
sequitur ex illo dono virtus infinita: sed hæc ra-  
dicatur in delente peccatum effectiue: & hoc qui-  
dem non potest intendi: sed gratia & dolor quæ  
finita sunt, intendi possunt.

**Ad aliud** dicendum, quod intensio hæc  
est per accessum ad summum in gratia: quia sicut  
dicit Augustinus, hoc est in bono maius esse, quod  
est melius esse: & sic per maiorem assimilationem  
cum summo bono dicitur gratia maior & inten-  
di. Ex parte autem doloris contingit esse veram  
nominis impositionem, quando in toto separatur  
à contrario. Dico autem dolorem voluntarium  
ex ratione deliberante, qui exigitur in contritione.  
Quod autem obicitur, quod id quod accedit ad  
aliquid non est in illo, dicendum quod non sequi-  
tur: est enim duplex accessus alicuius ad aliquid,  
scilicet sicut ad naturam, & sicut ad terminum,  
siue ad summum illius naturæ: & quod est in na-  
tura aliqua, adhuc potest accedere ad perfectum  
& summum illius naturæ, sicut puer qui est in  
natura hominis, & tamen est in motu ad virum, vt  
dicit Philosophus: & similiter dolor habet veram  
naturam doloris contritionis, sed potest accedere  
ad terminum & summum illius naturæ.

**Ad aliud** dicendum, quod cum sine duo  
in contritione, scilicet forma, & materia: differen-  
ter penes duo attenditur intensio: gratia enim per  
accessum ad per se bonum, dolor autem ad separa-  
tionem à contrario. Et ex parte gratiæ patet respon-  
sio ex præhabitis in immediata præcedenti lectio-



deletur in peccatum: & ideo sufficit ad deletionem peccati in corpore & æterna pœna: licet pœnitentia tota debet pœnæ temporalis propter partem doloris ut actionis & passionis: quia nec dolor posset esse tantus, quod totam pœnam peccato debitam deleteret. Vnde melior esset maior, quam minor: sed tamen minus sufficit.

**D**ICENDUM ergo ad prima tria, quod verum est quod concluditur quantum ad deletionem culpæ & pœnæ æternæ communicantis eam: sed non sufficit ad deletionem pœnæ temporalis. Et pœnitentia non tantum ordinatur contra peccatum, ut deleat pœnam æternam cum culpa, sed etiam ut deleat temporalem.

**A**D ID quod contra obiicitur, dicendum quod hoc dicitur quantum ad mensuram doloris, quæ etiam est in maxima contritione: hæc autem mensura est ut doleretur plus de peccato per quod amissus est Deus, quam de aliqua re temporalis: unde non dicitur, quod luctum virginis faciat sibi, ideo quod etiam non debeat esse maior: sed quia in exteriori signo nulli maiori comparari potuit: & in litera hæc in verbis August. plus dicitur, scilicet quod omnia paratus sit facere pro recipienda vita æternæ, quæ faceret pro evitanda morte corporis: hæc enim mensura exigitur ad minimum dolorem contritionis: tamen de hoc infra amplior erit questio. Et ideo quia sic scilicet mensuratur contritio minima, non est inconueniens quod adductum est.

**A**D ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur quantum ad voluntatis dispositionem, & non quod non plus debeamus nos exhibere Deo. Dispositio autem illa voluntatis est, ut ita libere & non coacte seruiamus Deo & delectabiliter secundum rationem, sicut exhibuimus nos peccato: tamen nulli peccato ita nos exhibuimus, quod propter meritum mortis non fuisset separati ab eo, sed tamen nec mors nec vita debent nos separare à charitate Christi.

**A**D ALIUD dicendum, quod charitas in infinitum plus quantum ad appropriationem diligit legem Dei, quam cupiditas millia auri: quia diligit super vitam, quod non facit cupiditas quæ diligit autem propter vitæ sufficientiam, ut dicunt Boetius & August. licet forte plus delectationis sensibilis cupiditas in auro experiatur: & ratio huius infra patebit.

**A**D ALIUD dicendum, quod infinitæ virtutis est minimum, sicut prius dictum est, & etiam infinitæ æstimationis in pretio: quia sicut amittit infinitum bonum, ita modo idem ipsum appetitur super omne pretium, etiam vitæ corporalis, quoniam Deum super omnia diligit: quia nisi hoc faciat, absque dubio non erit dolor contritionis.

**A**D ALIUD dicendum, quod notatur in illa auctoritate duplex æqualitas, scilicet in genere, & in specie. In genere notatur quantum ad lamentum exterius, ut scilicet sicut se inordinate offerendo glorificauit in peccatis, ita tunc ordinate pœnitendo se humiliet. In specie autem notatur æqualitas ad luctum interiorem, ut scilicet sicut gloriando in peccatis temporale Deo præposuit, ita nunc Deum recipiendo sub nullo pretio Dei amissionem ponat, etiam sub pretio vitæ propriæ, vel aliorum suorum propinquorum.

**A**D ID quod obiicitur, quod minimus sit omnium, dicendum quod non sequitur conclusio illa ex ratione inducta: quia nullum gaudium remittit dolorem, nisi sit contrarium dolori illi: sicut nec caliditas remittitur per humiditatem, quæ non est sibi contraria, sed potius per frigiditatem quæ est sibi contraria: gaudium enim de dolore non est contrarium dolori illi, & ita non remittit eum. Supra autem habitum est hoc, & etiam qualiter potest esse dolor afflictionis, & tamen voluntarius.

**A**D ALIUD dicendum, quod non loquimur hic de dolore sensibili, sed rationali & illum experimur maiorem esse in peccatis, quam etiam in confixione vitalium: quod patet, quia eligimus potius configi vitalia, quam peccatum: ergo plus detestamur peccatum, quam confixionem vitalium: & secundum quantitatem illius detestationis est quantitas doloris in contritione.

**A**D ID quod contra obiicitur, dicendum quod Philosophus non loquitur ibi nisi de dolore naturali: & non illo qui est per gratiam: quia ipse istum per rationem cognoscere non potuit: & bene concedo, quod dolor quasi æquiuoce dicitur de sensibili siue naturali, & rationali: quia cum rationalis natura contrarium non habeat in natura, Philosophus dicit eam impassibilem, nisi per accidens forte in corpore: & tamen fides nostra ponit eam per se naturaliter pati in igne. Dico autem naturaliter idem quod in natura sua pati. Hoc autem quod dicit Philosophus, quod delectatio est factio in sensibilem animam, ipse accipit delectationem propriissimam, secundum quod immutat & alterat: vel magis secundum ipsum prout est terminus alterationis ex passione aliqua, sicut ipse dicit in 10. ethic. communius tamen accepta dicit quietem voluntatis in appetibili consecuto: & sic est rationalis delectatio.

**A**D ALIUD dicendum, quod loquitur de dolore naturali.

**A**D ALIUD dicendum, quod non latet nos dolor: sed latet nos, utrum contritionis, vel non contritionis sit: quia scimus nos detestari peccatum & dolere de commisso, sed nescimus nos habere gratiam: quia sicut dicitur Ecclæ. 9. Nemo scit utrum amore vel odio dignus sit. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXXII.

*An contritio debeat esse æqualis de omnibus peccatis?*

**Q**uarto queritur, Vtrum de omnibus debeat esse contritio æqualis? Videtur autem, quod non: quia sicut habitum est, contritio est dolor rationalis: ratio autem æstimat peccata de quibus est dolendum: sed æstimata non sunt æqualia: ergo dolor de eis non est æqualis.

1 Item, Maior dolor est de mortali, quam de veniali propter distantiam mortalis & venialis: ergo cum distantia sit etiam in mortalibus, maior erit dolor de vno quam de alio.

**S**ED CONTRA: Contritio tota est de hoc quod per peccatum amissus est Deus: sed hoc æqualiter est per omne mortale peccatum: ergo contritio de quolibet mortali peccato est æqualis, ut videtur.

2 Item,

2 Item, Contritio deleat culpam & pœnam est momentanea: sed in momento non potest esse de quodam maiori, & de quodam minori: ergo videtur, quod sit de omnibus æqualis.

3 Item, Quicquid agit in multa simul, ita quod non in singula, non agit in quodam plus & in quodam minus, quantum est ex parte ipsius agentis: dolor contritionis sic agit in peccatum: ergo quantum est ex parte dolentis agentis, non agit in quodam plus & in quodam minus. Probatio prima est: quia si in quodam ageret plus, & in quodam minus, quantum est ex parte sui, oportet quod ratione illorum diuideretur actio, & sic non ageret in omnia simul, quod est contra hypothetis. Probatio autem secunda est: quia in contritione non deletur peccatum post peccatum, sed omnia deletur simul per actum contritionis.

**S**OLUTIO. Dicendum, quod duplex est contritio, scilicet operans in iustificatione impij, & illa quæ conterit peccatum in pœna debita, licet non in culpa. Prima contritio est motus liberi arbitrij in peccatum, & hic motus est in omnia peccata simul: & est idem quod detestatio peccati mortalis in quantum huiusmodi: & illa detestatio dupliciter consideratur, scilicet in actu, vel in ordine rationis elicientis actum. Si in actu: tunc est indiuisa actio de omnibus peccatis, & non de vno plus & de alio minus. Si autem in ordine rationis elicientis attenditur: tunc est de maiori maior detestatio, & de minori minor in habitu rationis. Et hæc distinctio eadē est cum illa, quod dolor actualis dupliciter consideratur, scilicet ex parte obiecti, & ex parte agentis. Ex parte obiecti quidem est æqualiter de omnibus simul in summa. Ex parte autem agentis præsupponiturordo rationis. Contritio autem quæ delectiva est pœnæ, successiua est: & hæc est de maiori peccato maior, & de minori minor. Et per hoc patet solutio ad omnia argumenta, quæ omnia procedunt secundum partes huius distinctionis.

## ARTICVLVS XXXIII.

*An contritio possit esse breuis & finita?*

**Q**uinto queritur de quantitate eius respectu temporis. Videtur autem, quod possit esse breuis & finita respectu temporis: quia si partes alicuius totius simul constituunt ipsum, vna deficiente deficit totum: sic autem constituitur pœnitentia contritione, confessione, & satisfactio. Cum igitur satisfactio sit finita & confessio, videtur & tunc finiri in tempore pœnitentia: ergo & contritio.

2 Item, Nulla medicina extenditur ultra morbum: sed contritio medicina quedam est: ergo non extenditur ultra morbum: sed morbus sæpe in tempore deletur in culpa & pœna, ita quod homo non habeat aliquam mortalem culpam, & non sit debitor alicuius pœnæ: ergo tunc non debet habere medicinam sacramentalem: ergo nec contritionem: quæ est medicina sacramentalis peccati actualis.

3 Item, Nihil conteritur, quod nullo modo est: ergo nec peccatum quod nullo modo est, con-

teri potest: & non est contritio nisi de peccatis: ergo videtur, quod tunc finita est contritio. Quod autem peccatum mortale actuale, nullo modo possibile sit esse, ex hoc probatur quod dictum est, quod hic homo potest fieri immunis à culpa mortali & pœna.

4 Item, Promior est Deus ad miserandum, quam ad condemnandum: quod patet ex hoc quod remittit totam culpam & æternam pœnam, & exigit tantum pœnam corporalem siue temporalem: igitur ipse non vult pœnas nostras, cum non sumus debitores: sed iste potest esse nullius pœnæ debitor: ergo nec pœnæ interioris: ergo nec Deus vult ipsam: ergo pœnitentia contritionis finitur in isto.

5 Item, Supra distinct. 14. habitum est, quod pœnitentia restituit in pristinum statum innocentie: constat autem, quod innocens non tenetur conteri: ergo nec ille qui expleuit pro peccato quod debuit: ergo dolor contritionis finitus est in illo secundum tempus.

**S**I AUTEM hoc concedatur, erit contra August. dicentem hoc, Semper doleat, & non satis doluisse doleat, & de dolore gaudeat: & ubi dolor finitur, finitur & pœnitentia: & ubi finitur pœnitentia, finitur & vita: ergo videtur, quod non debeat finita esse contritio siue dolor contritionis in hac vita.

2 Item, Iob 3. dicitur, Paruus & magnus ibi sunt, & seruus liber à domino suo. Quod exponens Gregor. dicit, quod qui semel seruus est peccati, non erit liber à dolore, nisi in alia vita. Ergo videtur, quod dolor non finitur in ista vita.

3 Item, Nullus scit, utrum odio an amore dignus sit: ergo nec scit, utrum remissa sint peccata: sed dubio illo existente semper debet esse dolor de peccato perpetrato: cum ergo dubium illud extendatur per totam vitam, dolor perseverare debet per totam vitam: ergo non finitur in tempore dolor contritionis.

4 Item, Ponamus alicui reuelari, quod sibi dimissa sint peccata in pœna & in culpa. Et si queratur tunc ab eo, utrum doleat de peccato perpetrato: constat, quod ipse respondebit, sic. Cum igitur ille non mentietur, ipse vere dolet: non autem doleri nisi dolore contritionis, quia omnis dolor de peccatis perpetratis rationalis & gratia informatus, dolor contritionis est: ergo iste adhuc habet dolorem contritionis: & ita semper pœnitentia usque ad mortem: ergo semper perseverat in eo dolor contritionis: ergo contritio non finitur in ipso ante mortem.

5 Item, Sancti assignant causam quare Deus pro peccato vnus horæ punit æternaliter, dicentes: quia homo mortaliter peccans, committit se peccato à quo per se separari non potest in suo æterno, hoc est, in vita: & quia quantum est de se peccat in suo æterno, possit cum Deus æternaliter in Dei æterno: ergo à simili per eandem iustitiam si contritio commutat pœnam æternam, necesse est, quod ipse puniat peccatum in suo æterno: sed autem æternum est totum tempus huius vitæ: ergo dolor contritionis debet fieri in toto tempore huius vitæ.

**R**ESPONDEO, quod vltimis obiectionibus confutandum est: quia dolor contritionis non finitur in hac vita, sed finitur in alia: & ita quantitatis infinitæ est pœnitentia & contritio quantum ad

ad æternam hominis: quia si in æternum in hac vita videret, in æternam de peccato perpetrato dolere.

**RESPONDVM** ergo ad primum, quod penitentia non æqualiter saluatur in partibus illis, sed præcipue in contritione: & hoc quantum potius supra verificatum est: & ideo penitentia in contritione æternitatem hominis habet, licet non æternitatem simpliciter, quia penitentia medium est inter totum vniuersale & totum integrale. & partes suæ mediæ inter homogenias & heterogenias: & hoc totum supra explanatum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod morbum impossibile est in toto finiri: manet enim, vt dicit Magister Hugo de sancto Vic. quantum ad vinculum detestationis perpetuæ in memoria perpetrati delicti in quantum perpetratum est: & ideo illa fundatur super falsum: & huius ratio patebit in sequenti objectionis solutione.

**AD QVAM** dicendum, quod quædam pœna peccati est taxata à sacerdote, & quædam consequitur peccatum in penitente: & prima quidem finibilis est, secunda autem non: & hæc est detestatio perpetua peccati: quam innuit Dominus Ioan. 8. cum dixit, Vade & noli amplius peccare, id est, velis non peccare, quod est detestari peccatum.

**AD ALIUD** dicendum, quod duplex est pœna, scilicet affligens tantum, & promouens cum afflictione: & verum est, quod Dominus non delectatur in pœna in quantum est affligens: sed vult bene pœnam nostram in quantum est promouens: & talis est pœna contritionis & medicina quæ simul est contra morbum, vt præseruans à morbo, & bene manet per totam vitam.

**AD ALIUD** dicendum, quod penitentia non restituit in pristinum statum dignitatis, sed meritum & immunitatis peccati quoad culpam & pœnam exterioriorem hic, sed non quoad abolitionem ab omni pœna, nisi prout extenditur per totam vitam, vt dictum est.

#### ARTICVLVS XXXIV.

*Quanta debet esse quantitas contritionis respectu voluntatis peccandi vel non peccandi?*

**S**exto & ultimo quaeritur de quantitate contritionis respectu voluntatis peccandi, vel non peccandi. Videtur autem hic ex litera accipi, quod quantitas contritionis debeat esse tanta, quod etiam pro redemptione istius naturalis vite nollet peccare. Cum ergo vita charius possideatur quam aliquod aliorum, videtur, quod pro nulla alia re debeat peccare velle.

**1** Item, Apostolus Rom. 8. Quis nos separabit à charitate Christi, &c. Ergo nihil potest præponi in bonis vel malis creatis quod anteponendum sit Deo: ergo videtur, quod qui aliquid anteponit, quod ille in charitate non sit: ergo non contritus: ergo quantitas contritionis debet esse tanta, quod pro nulla re prospera vel aduersa peccare vellet.

**3** Item, Ioëlis 2. Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu, & planctu. Ergo

nihil de toto corde retinendum est, quod non conuertatur in contritione ad Deum, præpositis omnibus separantibus: si igitur diceret alicui conscientia, quod citius vellet à Deo separari per peccatum mortale, quam videret se vel suos quosque charos suspendi, vel etiam turpius interfici, ipse non esset contritus.

**4** Item, In simonia peccatum ideo est, quia impretriabile ponitur sub pretio: ergo vbicumque hoc contingit, peccatum est ibi, licet non simonia: sed qui propter aliquid difficile vel prosperum separari vellet à Deo, Deum ponit vendibilem pro illo: ergo impretriabile ponit sub pretio: ergo peccat: & peccans actualiter & mortaliter non est contritus: ergo ipse non est contritus.

**5** Item, Augustinus in libro confessionum, Minus te amat qui tecum aliquid amat. Ergo non licet aliquid æqualiter amare cum Deo affectu vel effectu: ergo multo minus licet aliquid amare affectu vel effectu supra Deum: supra Deum autem aliquid amat effectu omnis ille qui potius separatur à Deo, quam aliquid creatum amittat: ergo omnis ille peccat mortaliter: ergo non est contritus: ergo ad contritionem exigitur conscientia illius voluntatis, quæ pro nulla re prospera vel aduersa separari vult à Deo. Istud habetur per hoc quod dicitur Deut. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Si enim etiam corde aliquid Deo anteponit, constat quod non ex toto corde diligit: ergo charitatem non habet: ergo nec contritionem. Si forte tu dicas, quod hoc præceptum non est datum vt impleatur in via, sed in patria, vt dicit August. Contra: Communiter dicitur, quod est totalitas vite, & totalitas patriæ: & totalitas vite ab omnibus esse dicitur, vt nihil in corde Deo anteponatur: totalitas autem patriæ, vt totum cor per cogitatum & affectum in ipsum dirigatur: & completur in via secundum totalitatem vite: sed iste in corde Deo aliquid præponit: ergo non diligit: ergo nec contritus est. Et de hoc multum inuenies disputatum super tertium in quaestionibus de dilectione.

**S E D S I** hoc dicatur, videtur quibusdam difficile: quia multi sunt in quibus apparent signa penitentiae, quibus tamen si proponeretur, quod omnes suos & se viderent pati turpes mortes, potius vellent peccare: ergo videtur, quod ad ista non tenentur.

**2** Item, In dilectione aliquid est ad quod tenetur perfectus, & aliquid quod sufficit imperfecto: ergo & in contritione sic est: ergo cum perfectus non possit magis conteri nisi vt nihil præponat Deo, videtur quod imperfecto sufficit contritio minor: ergo potest aliquid anteponere Deo, vt videtur.

**3** Item, Charitas crescit & perficitur, & quandoque est imperfecta: ergo & contritio: sed contritio ultra prædictum statum crescere non potest: ergo videtur, quod incipiens est citra illum: non autem potest esse citra illum, nisi aliquid anteponendo Deo: ergo incipiens contritio potest aliquid anteponere Deo: cum igitur ista sufficiat ad salutem, sicut & incipiens charitas, videtur quod contritio quæ salutem dat, non exigit illam quantitatem qua nihil anteponitur Deo.

**R E S P O N S I O.** Hic loqui caute oportet, vt veritas saluetur, & nullus iniiciatur laqueus desperationis. Dico igitur sine præiudicio, quod rationes

tionem primo inducta irrefragabilem concludunt veritatem secundum viam nostrae fidei & doctrinam Catholicam: tamen sacerdos huiusmodi quantitatem non debet exigere, ut coram se profiteatur poenitens, sed in habitu debet eam per signa in ipso supponere, licet forte poenitens propter novellam eius conversionem non adhuc eandem experiat in actu: si tamen poenitens profiteatur eam sponte, & talem habere se dicit, fovendus est in ea: quia dicit beatus Gregor. in moralibus, quod homo efficitur audax ad patiendum pro Christo ex hoc quod imponit sibi saepe terribilia, & in corde suo confortat se ad sustinendum. Si vero profiteatur se poenitens esse in ambiguo, vitium cederet, vel sustineret antequam peccaret: putò, quod salua res est, quia illius ambigui causa est timor naturalis quem magis experitur in actu, quam charitatem: ideo talis iam signum habet charitatis quae causat ambiguum, & cum adiutorio Dei talis sustineret, sine cuius auxilio nihil potest fieri meritorie. Dico autem sufficere ambiguum: quia nullus certus est, vitium cederet, vel sustineret: sicut dicit Augustinus in lib. de sancta virginitate. Si autem ex deliberata conscientia dicat se certum esse, quod potius peccaret: istud non credo esse contritum, & nullam percipere remissionem peccatorum: tamen non est abiciendus, quia consuetudo attritionis inducit contritionem, sicut timor servilis initialem & filialem.

AD ID ergo quod obiicitur in contrarium, dicendum quod multi per Dei gratiam in ambiguo sunt: & etiam in consolatione adiutorij Dei spem habentes non redeundi: licet ignorentur futuri casus: & ideo hoc non est terribile.

AD ALIUD dicendum, quod in dilectione interiori non separatur perfectus ab imperfecto, sed in signis exterioribus: haec autem quantitas contritionis tota est in voluntate & conscientia interioribus: & ideo ad eam tam perfectus quam imperfectus tenetur.

AD ALIUD dicendum, quod incipiens per hoc quod ponit charitatem, diligit Deum praeter omnibus, & super omnia habere & propter se: sed crescit in vigore merendi & assimilatione ad Dei bonitatem. Et similiter contritio non crescit in quantitate ista, quia haec exigitur ad omnem contritionem, sed crescit in aliis, scilicet quoad essentiam, & potentiam purgandi reliquias peccati.

ARTICVLVS XXXV.

An sit aliquis status ultra quem non intenditur, neque crescit contritio?

DEinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Et hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam, &c.] Habitum est enim, quod contritio intenditur & crescere potest. Quaeratur ergo, Vtrum sit aliquis status, ultra quem non crescit, sed stat in illo? Videtur autem, quod sic: quia dicit Philosophus, quod omnium natura constantiam terminus est & ratio magnitudinis & augmenti: ergo cum ea quae sunt gratiae, sunt magis ordinata: videtur quod ea quae sunt gratiae, etiam habeant statum suae perfectionis.

2. Item, Sicut dicitur in Apoc. latera civitatis D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

sunt aequalia: & latera sunt virtutes: ergo virtutes sunt aequales: ergo si aliqua una stat & non crescit ultra, omnes aliae stabunt: sed charitas stat: ergo & omnes aliae: ergo & contritio. Probatio, quod charitas stat: dicit enim Augustinus, quod charitas nutrita augetur, & aucta perficitur, & post perfectionem nihil ei additur: ergo stat in sua perfectione: ergo constat propositum.

3. Item, Macrobius super somnium Scipionis sequens Platonem, dicit virtutes non progredi ultra statum virtutum animi purgati: secundum quod sunt in homine: ergo ibi stant: & contritio alicuius virtutis est: ergo stat in illo statu.

4. Item, Nihil est perfectum nisi quod habet ultimum sui secundum naturam: si ergo contritio non habebit ultimum sui secundum naturam, ipsa semper erit imperfecta: sed semper crescens, nunquam habebit ultimum sui secundum naturam: ergo semper crescens, semper erit imperfecta, quod est inconueniens.

5. Item, Constat, quod virtus humana finita est. Sit igitur, quod homo conteratur ex tota virtute, hoc enim possibile est: cum ergo tota virtus finita sit, finitus erit eius actus, & tantus quo non potest esse maior ex illa virtute: ergo tunc stat: ergo aliquis est status ultra quem crescere non potest.

SED CONTRA: Bernard. Stare in via Dei, sed con- retrocedere est: ergo nullus est status in via Dei, ut videretur: ergo quodlibet meritum crescere potest: ergo & contritio.

2. Item Seneca, Ibi desinis esse bonus, ubi desinis velle fieri melior. Constat autem, quod illa voluntas non est inane desiderium. Ergo potest fieri melior in quolibet bono: ergo & contritio: ergo contritio semper crescere potest.

3. Item, In praemio quoad homines nullus est status, qui non possit habere sub Deo statum & meliorem & altioerem: ergo nec in merito ad praemium ordinato: sed vnum meritum est contritio: ergo in contritione nullus est status ultra quem crescere non possit.

SOLVITIO. Dicendum, quod nullus est status contritionis in quo crescere non possit: sed tamen omnis actus contritionis status est, sed potest esse maior & in eodem homine & in alio.

AD ID ergo quod primo obiicitur, dicendum quod res dupliciter perficiuntur, scilicet ex ultimo suae naturae, tam ex parte essentiae, quam ex parte quantitatis: & hoc modo perficiuntur res naturales in forma & quantitate sibi debita. Quaedam autem perficiuntur ex hoc quod in assimilatione magis accedunt ad aliquid quod substantialiter per se est tale: & hoc modo perficiuntur res morales, & praecipue divinae per gratiam & merita. Et quia haec in infinitum distant ab illo, ad hoc per assimilationem accedunt: ideo nullus est status boni illius, quo non possit esse maior & melior.

AD ALIUD dicendum, quod charitas non stat: unde dicit Chrysolost. quod charitas Dei fonte magis manat, & non stat, sed semper proficit aut deficit: & ideo suae perfectionis non est status in statu aliquo sed potius in exclusione imperfectionis quoad signa: & tunc dicitur esse perfecta quae sufficit ad opera & signa perfectionis.

AD ALIUD dicendum, quod eodem modo dicuntur virtutes animi purgati, virtutes quæ perficiunt animam in tali statu in quo nihil manifestatur de passione virtuti contraria: non tamen ideo dicitur purgati, quod crescere non possit in accessu ad virtutem exemplarem.

AD ALIUD dicendum, quod ultimum dicitur dupliciter, scilicet complens essentialiter, & de hoc tantum est verum quod obiicitur. Dicitur etiam ultimum id ad quod est accessus, & quod solum simpliciter perfectum est: omne autem aliud tanto perfectius, quanto ad id magis accedit: & de hoc non est verum quod dicit: quia talia habent perfectionem quæ simpliciter est in vno tantum, & in aliis per participationem & assimilationem illius: sicut etiam Philosophi dixerunt & Sancti intelligentias tanto magis perfici & vni & simplices fieri, quanto magis participant bonitates quæ sunt à causa prima: & in talibus vni quodque perfectum est, sed semper potest esse perfectius.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est potentia, vel melius est potentia consideratio: secundum se, & secundum comparationem ad habitum perfectentem. Si enim potentia secundum se consideretur: tunc necessario concludit obiectio inducta. Si autem consideretur in comparatione ad habitum cui adiungitur: aut ille habitus perficit tantum virtute creata, sicut omnis habitus acquisitus & innatus: aut perficit simul virtute creata & increata, eo quod ei coniuncta est virtus essentialiter increata. Si primo modo, adhuc verum est quod concludit obiectio. Si autem secundo modo: tunc nihil valet: quia licet in se virtus finita sit, tamen in se semper crescit ei posse, ex hoc quod recipit gratiam gratum facientem maiorem: & tunc potest in amplius. Et quia sic bene videtur gratia accepta, iterum datur ei gratia maior, qua accepta, potest in ampliorem actum meriti: & nunquam erit talis status meriti in quo homo crescere non possit. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXXVI.

*An oporteat confessionem esse integram?*

Deinde per præcedentes de elemosyna questionibus habitas omnia patent vsque ad illum locum vbi dicitur: *Caveat ne ductus verecundia dividat apud se confessionem, &c.* Queritur enim hic de integritate confessionis. Et videtur, quod non oportet eam esse integram: confessio enim est propter iudicium peccati: æquale autem vel etiam melius iudicium fit de peccato quando vna vni pars propalatur, & alij alia pars, quia pluribus intentus minor est ad singula sensus: cum igitur divisio valeat ad melius iudicium peccati, videtur quod melior sit confessio diuisa, quam integra.

2. Item, Nullum est periculum in penitentia: quia si vnusquisque iniungit competentem penitentiam de his quæ audiuit, collecta simul penitentia omnibus erit competens & condigna: ergo ipsa delet peccatum, licet sit diuisa.

3. Si forte tu dicas, quod sicut in litera dicitur, propter verecundiam hoc fit: quia magis verecundatur coram vno dicere omnia, quam diuisim coram multis. Contra: Verecundia accidit

confessioni: propter accidens autem non debet variari res in substantia: ergo propter verecundiam non potest esse, quod non sit confessio diuisa, dummodo aliàs confessio sit.

4. Item, Si propter verecundiam hoc fit: tunc etiam alia maiorem verecundiam inducentia debent præcipi contenti. Constat autem, quod coram vno sacerdote multo magis verecundatur, quam coram alio: ergo videtur, quod sibi præcipi debeat, quod illi confiteatur coram quo maxime verecundatur, quod falsum est: ergo verecundia non est causa.

5. Item, Possibile est aliquem confessionem dividere non ex causa quæ assignatur in litera, scilicet ut per hypocritam se laudet: quia post aliquis hoc facere ex ignorantia, vel ex quantitate contritionis: quia vult, quod plures plura iniungant, & sic melius satisfaciatur: ergo videtur, quod tunc talis possit dividere confessionem.

6. Item, Videtur multis esse impossibile quod dicit. Dicit enim Psalm. *Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me.* Ponamus ergo, quod aliquis in confessione sua quorundam sit oblitus, libenter confiteretur, si in memoria haberet: postquam omnia quæ in memoria habuit, confessus est: & recedat ab eo sacerdos, vel è conuerso ipse à sacerdote, ita ut ad eum accedere opportune non possit: tunc recorderetur aliquorum quæ non est confessus: tunc igitur queritur, an confessio prius facta valuit, an non? Si valuit: ergo eam iterare non tenetur: ergo ea quæ habet in memoria & prius non habuit, potest alij dicere: ergo diuisa confessio valet. Si autem non valuit: ergo ex recordatione nulla confessio valet, in qua non dicuntur omnia etiam oblita, quod est fere omnes homines damnare, & ideo hoc est absurdum. Si forte tu dicas, quod valuit: sed statim ut recordatur plurium, incipit non valere, nisi illa quorum recordatur, & etiam prius dicta, vni alicui confiteatur. Contra: Id quod non coniungitur alicui in tempore nec in essentia, videtur quod non destruat ipsum: sequens autem recordatio peccatorum præhabite confessioni non coniungitur: ergo non destruit eam: ergo si ante hoc valuit, & postea valet, ut videtur.

7. Si dicas, quod hæc ratio non valet: quia sequens peccatum prius facta bona mortificat, quibus tamen non coniungitur essentialiter vel in tempore, sed in eodem subiecto tantum. Contra: Quod sequens peccatum mortificat prius facta bona, contingit propter contrarietatem culpæ & gratiæ: sed prior confessio & sequens recordatio non habent huiusmodi contrarietatem: ergo vnum non destruit aliud. Item, Si ex sequenti recordatione ille obligatur ad confessionem præcedentium: queritur, unde hoc contingit? Non enim hoc contingere posset, nisi quia prius facta confessio non valuit, vel modo non valet ex quo plurium recordatur. Si prius non valuit: ergo pars ista penitentia deficit: ergo deficit vera penitentia: sed nulla nisi vera penitentia deletina est peccati: ergo prius non erat in eo deletum peccatum, quod falsum est: quia potest esse, quod omnia deleta sunt, & ea quæ prius confessus est, & ea quorum postea recordatus est. Si autem prius valuit, & modo non valet: videtur quod sit ex contrarietate sequentis recordationis ad confessionem: sed sequens recordatio bonum quoddam est,



est; & prahabita confessio bonum quoddam: ergo bonum contrariatur bono, quod est absurdum.

*Quaestio.* **U**LTERIUS quaeritur, Vtrum posito, quod poenitentiam prius iniunctam perfecit, & postea aliquorum recordatus sit, teneatur iterato totum confiteri, aut non? Si sic, cum confessio non sit nisi propter poenitentiam, ipse recipiet poenitentiam de toto: ergo bis punitur propter illud peccatum: quod falsum est: quoniam non confurgit duplex tribulatio, ut supra habitum est. Si non: ergo non recipiet poenitentiam nisi de parte: sed non tenetur confiteri nisi propter poenitentiam taxationem: ergo confiteri non tenetur nisi partem illam peccatorum pro quibus non recepit poenitentiam: ergo potest diuidere confessionem, quod est contra literam.

1. Item, Ex hoc videtur generari quaedam perplexitas: vix enim est aliquis qui simul recordetur omnium peccatorum. Ponamus ergo aliquem successiue per centum vices vel plures semper post temporis alicuius interualtum recordere aliqua quae non fuit confessus, & ipsum semper transire de loco ad locum, vbi eiusdem confessoris opportunitatem habere non potest: iste igitur semper a principio tenetur repetere confessionem suam: ergo vix vnquam quiescet securus de conscientia, quod sit bene confessus: & hoc difficile est dicere: ergo videtur, quod in aliquo casu diuidi possit confessio.

*Sed contra.* **S**ED CONTRA hoc obiicitur: quia si diuidatur confessio, nullus sacerdotum audientium sciet totam morbi quantitatem: ergo isti nulla iniungitur debita satisfactio: ergo non valet talis confessio.

2. Item, Poenitentia iniuncta est per modum medicinae contra consuetudinem veteris peccati: sed diuisa confessione nullus sufficienter scit consuetudinem: ergo nullus sufficienter scit occurrere morbo peccati: ergo talis confessio non valet.

3. Item, In medicina corporali si aliquis aeger laboret ex diuersis generibus aegritudinum, & vniam sciret vnus, & aliam alius medicus, contingit periclitari aegrorum: quia vnus medicus non operaretur nisi contra vniam aegritudinem, & tunc aggrauaretur forte alia: ergo simile est in aegritudinibus spiritualibus: ergo vnus sacerdos qui medicus spiritualis est, debet scire omnes morbos.

*Solutio.* **S**OLVTIO. Dicendum, quod confessio diuisa ex industria, nihil valet, ut dicitur in litera, sed potius nocet: quia accumulatur peccatum simulationis, ut dicitur in litera: & huius causae propriissimae tactae sunt in obiectionibus ultimo inductis: & non est eas difficile colligere in tres secundum numerum eorum quae obiecta sunt.

**D**ICENDUM ergo ad primum, quod iudicium peccati duplex est, scilicet iudicium peccati quid sit peccatum, & iudicium proportionis totius peccati ad condignam poenitentiam. Et iudicium primum est in consistente procedens ex auditu: & de hoc tantum verum est quod obiicitur. Sed est iudicium secundum, quod est magis substantiale confessioni, & hoc non potest fieri ab aliquo nisi per totam, quantitatem peccati simul audiat: & si plures ita quod singuli totum audiant, tunc verum est, quod melius sit à pluribus

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

quam ab vno: sed tamen impossibile est fieri à pluribus, quorum singuli nesciunt totam peccati quantitatem.

**A**D ALIUD dicendum, quod sacerdos cum teneatur poenitentem periclitantem corrigere, per opera iustitiae intendit in contrarium assuescere: & ideo impossibile est hoc, nisi sciat totam consuetudinem veterem. Sed quaestio illa procedit ac si in poenitentia diuisim singulis peccatis imponeretur satisfactio: & hoc non est verum.

**A**D ID quod obiicitur de verecundia, dicendum quod duplex est verecundia: quaedam est passio corporalis quae consistit in rubore corporis, & haec accidentaliter est confessioni. Est etiam rationalis verecundia, quae est confusio quaedam sui in magnitudine delicti: de qua dicitur Rom. 6. Quem ergo sanctam habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis: Et haec substantialiter est confessio, ut dicitur in litera.

**A**D ALIUD dicendum, quod verecundia maior facit ad bene esse confessionis: & quia preceptum non est de meliori bono, sed de necessario tantum: ideo non praecipitur illud.

**A**D ALIUD dicendum, quod licet confessio separabilis sit ab illa verecundia quae passio est corporalis, non tamen ab illa quae est confusio mentis interior cum detestatione peccati.

**A**D ALIUD dicendum, quod illa talis confessio valet & valet, quia de omnibus est quae erant in memoria: & tamen tenetur repetere propter illud quod postea ad memoriam reuocauit. Non enim sequitur, si valet, quod non tenetur repetere: quia valet pro statu in quo tunc fuit & per se. Quod autem repetitur, hoc est ratione alterius status, & per accidens: quia quod postea reducitur ad memoriam, facit eam non esse de omni peccato recordato, nec integrari.

**A**D ALIUD dicendum, quod licet recordatio actu non coniungatur praecedenti confessioni: tamen id quod recordatum est, facit eam imperfectam: quia ipsum est pars eorum quae confiteri debent, & deest confessioni: omne autem illud imperfectum est, ut dicit Philosophus, cui de essentialibus aliquid deest: & ideo confessio praecedens est imperfecta, quia non est de omnibus recordatis.

**A**D ALIUD dicendum, quod non oportet quod id quod ostendit aliquid esse imperfectum, sit ei contrarium: sed bene verum est, quod id quod destruit aliud, per se contrarium est illi: sed non destruit recordatio posterior prahabitam confessionem: quia illa valet, & valet, si suppleatur ei id quod deest. Quod autem hoc verum sit, sic patet: quia pars subtracta non est contraria toti: & tamen quando apparet subtracta, ostendit totum esse imperfectum, & perficere addatur.

**A**D ALIUD dicendum, quod si poenitentiam prius iniunctam impleuit, hoc ipsum cum peccatis debet dicere sacerdoti secundo si non potest habere sacerdotem primum, vel tertio si nec primum nec secundum habere potuerit, & sic deinceps: & tunc ipse non iniunget poenitentiam pro prius dictis, nisi pro tanto in quantum nunc dictum manifestat sibi periculum consuetudinis in aliquo peccato, quod periculum alius

facerdas intelligere non potuit, eo quod non totam cognouit quantitatem peccati. Ex hoc ueterius patet, quod non consurgit duplex tribulatio & tamen tenetur iterato confiteri.

AD ALIUD dicendum, quod nulla generatur perplexitas: quia non tenetur confiteri nisi recordata: & hoc de facili potest facere: & si aliqua præterita reuocet menti, illa dicat eidem, vel si alij, repetat priora: & hoc non est difficile, cum sint in memoria. Si autem non uult tantum studere in discussionem sui, ut simul omnia quæ potest comprehendat: puto quod damnabiliter negligens est, nec sufficientem suæ salutis habet curam. Hoc autem quidam aliter determinauerunt dicentes, quod sufficit cum recordato dicere priora in generibus singulorum, & non oportet ea exprimi in singulis generum: sed hoc reputo esse conerarium dictis Sanctorum & præsumptuosum.

## ARTICVLVS XXXVII.

*An hypocrisis sic bene definita?*

DEinde quaeritur de hoc quod dicitur [Ad hypocrisis tendere.] Quæremus enim hic ex incidenti de hypocrisis quinque, scilicet quid sit, & utrum sit peccatum speciale, vel generale coniuu- quum pluribus aliis vel omnibus: Tertio, In quibus operibus frequenter apparet? Quarto autem, Qualiter se habet ad inanem gloriam? Quinto & ultimo, Utrum semper sit mortale peccatum, vel ueniale?

Ad primum horum sic obicitur: Super illud Matth. 6. Nolite fieri sicut hypocritæ tristes, dicit Gloss. Hypocrita est, qui simulat quod non est, representator alterius personæ. Videtur autem hæc definitio non esse generalis: quia hypocrita simulat quandoque quod est, vel dissimulat quod est, scilicet quando bonum occultum iactat, vel occultum malum abscondit: & tamen hypocrita est: ergo non semper simulat quod non est.

2. Item, Simulatio & dissimulatio ex opposito se habent, sicut simile & dissimile: sed dissimile nunquam est simile in eo quod huiusmodi: ergo nec dissimulatio est simulatio: sed dissimulatio est actus hypocritæ, ut dicit Magister Hugo de sancto Victo, ergo non semper simulatio: ergo nulla est definitio.

3. Item, Magister Hugo de sancto Victo. ponere uidetur actus quatuor penitentiarum, tractans illud Danielis 7. de pardo qui habebat alas quatuor, dicens quod quatuor alæ hypocritæ, sunt iactantia de bono manifesto, excusatio mali manifesti, simulatio boni occulti, & dissimulatio mali occulti: ergo male diffinitur hæc per simplicem simulationem.

4. Item, Adhuc aliter obicitur contra illam diffinitionem: quia simulare quod non est, contingit aliquando bene fieri, ut propter scandalum uitandam: & tunc non est malum: constat autem, quod omnis hypocrisis est mala: ergo simulare quod non est, non est semper hypocrisis.

5. Adhuc uidetur, quod Iosue simulans fugam & Saluator formam peregrini & hortulani, & fingendo se longius ire, simulauerunt quod non erant, & præsentabant alias personas: nec tamen erant hypocritæ: ergo definitio illa non conuenit, ut uidetur.

6. Item, Cum virtutes sint voluntates quædam, vel non sine voluntate, ut dicit Philosophus, constat quod similitur etiam vitia sint voluntates quædam: voluntas autem à fine & uolito accipit speciem & qualitatem: ergo hic poni debet in diffinitione hypocrisis: & hoc non fit: ergo definitio mala.

7. Item, Hoc idem patet alia ratione: quia dicit August. quod omnis humana peruersitas est frui utendis, & uti fruendis. Constat autem, quod fruens utendis, aliquid temporale diligit propter se, & plus quam Deum: cum igitur hoc sit in omni peruersitate humana, hoc etiam erit in hypocrisis: ergo in hypocrisis diligitur aliquid propter se, ex quo contrahit & speciem & rationem: hoc ergo debuit poni in eius ratione.

8. Adhuc autem, si quaeratur, In quo differt superbia ab auaritia, & hæc duo à fornicatione respondebitur, quod penes fines voluntatis: quia auaritia requiescit in diuitiis, superbia in dignitatibus, & fornicatio in delectabili uenereorum: igitur ita est in hypocrisis: sed illud peccatum quod differt ea quæ sunt eiusdem generis, est loco differentie constitutiuæ speciei vel ipsa differentia: ergo similitur se habebit in hypocrisis: constat autem, quod illud potissimum est in diffinitione & complens eam: ergo illud maxime debet poni in ea: hic autem non fit sic: ergo male.

RESPONSIO. Dicendum, quod hypocrita diffinitur in præhabita assignatione à proprio actu suo: quia actus sunt præuij habitibus secundum rationem. Et si quis uult eam sustinere, dicit quod simulare sumitur large, scilicet pro ostendere se in alia dispositione quam sit, ut representet personam alterius: & cum ipse sit malus, potest intelligi, alterius personæ in genere, non in specie, hoc modo quo dicit Philosophus, quod bonum & malum sunt genera aliorum existentia. Et hoc modo etiam intelligendum est quod dicit, quod simulat quod non est, scilicet in genere, non in specie. Uterius autem intelligendum est, quod hoc ipsum quod dicit, simulare quod non est, fit hoc sine quod est placere de bonitate simulata, hic enim est finis uoluntatis hypocritæ. Siquis igitur uellet totum esse hypocrisis comprehendere, diceret quod hypocrisis est vitium cupiens placere alteri de bonitate simulata in specie boni fornicatus, vel palliatione mali.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hypocrita nunquam simulat quod est in genere, quia malus est: & ita intelligitur hic. Quod autem ita sit, patet per Gregorium super illud Iob 15. Congregatio hypocritæ, &c. ubi sic dicit: Mens hypocritæ nunquam uacat à malo: quia quæ appetit, aliis inuidet, ex quorum despectu clarior sit: unde & dolos ponit ut solus caperet estimationem. Et quod obicitur de bono occulto, dicendum quod hoc intelligitur de bono in genere, vel de bono ciuili: quia bonum in genere non habet, nisi simulatum: & ideo intelligendo secundum genus, semper simulat quod non est.

AD ALIUD dicendum, quod simulatio & dissimulatio non se habent ex opposito, nisi sicut de eodem bono vel malo: & ideo simulatio boni non opponitur dissimulationi mali: sed potius hic utraque comprehenditur sub simulatione, quia utraque ostendit pallium boni hominis, sed extrinsecus.

AD

AD ALIUD dicendum, quod Magister Hugo descendit ad speciales actus hypocrisis, & uerum est, quod illi multiplicentur secundum quod in specie boni & mali, prout aliquo modo prodit in notitiam alterius: potest consequi placentiam sanctitatis apparentis. Hæc autem in genere sunt bonum & malum, & utrumque occultum, vel manifestum: & sic efficiuntur quatuor alæ: omnes tamen isti actus comprehenduntur sub uno secundum genus, qui est ostensio sanctitatis vel bonitatis ut placeat proximo.

AD ALIUD dicendum, quod hoc uerum est, quod contingit aliquem simulare quod non est, sed non in genere: & ideo talis non omnino simulat quod non est: quia non curat de hoc quod non iudicetur sanctus uel bonus, sed cauet proximo cature quantum potest: ne scandalizetur, & hoc prudentis est.

AD ALIUD dicendum, quod sicut patet in quodam capitulo decretorum, est simulatio bona, & simulatio mala: & est distinctio August. sed tamen illa quæ uidentur simulationes in Sanctis uel Domino, non sunt pure simulationes, sed indicia mysteriorum: quia sicut Dominus finxit se longius ire, sicut peregrinus, & longius erat in mentibus discipulorum: sed hoc est pura simulatio alicuius, quod nec etiam conuenit simulanti secundum genus & sine inhonesto.

AD OMNIA autem quæ postea inducuntur, plane concedendum est: sed dicendum, quod finis hic importatur per hoc quod est representator alterius personæ in genere. Cum autem altera persona in quantum altera, non moueret uoluntatem aliquam, intelligitur quod mouet eam, & est finis eius, ratione adiuncti in notitia aliorum, quod est placentia sanctitatis apparentis.

## ARTICVLVS XXXVIII.

*An hypocrisis sit speciale peccatum, an generale coniuuatum aliis?*

SECUNDO quaeritur, utrum sit peccatum speciale, an generale coniuuatum aliis? Videtur autem, quod generale coniuuatum aliis: quia hic diffinitur per simulationem: & constat, quod simulatio est peccatum aliud ab hypocrisis, sicut patet in 3. Reg. 14. ubi dicit Propheta vxori Iero-boam, Ingredere vxor Iero-boam, cur aliam te effecisti? non tamen propter hoc hypocrita fuit illa vxor. Cum igitur coniungatur simulationi, uidetur quod eadem ratione coniungatur aliis.

2. Item, Ex auctoritate Gregor. prius inducta uidetur, quod coniungatur aliis, & præcipue inuidiæ, & superbiæ: quia ex hoc quod dicit, quod nunquam mens hypocritæ uacat à malo, uidetur quod omnibus malis adiungatur: quia nullum speciale malum est à quo nunquam uacat mens hypocritæ. Ex hoc autem quod dicit, quod aliis inuidet, ostendit quod coniungatur inuidiæ: & ex hoc quod dicit, quod alios despicit ut ex despectu illorum clarior fiat, ostendit coniungi superbiæ: & eadem ratione coniungitur omnibus aliis.

3. Item, Præcipue uidetur coniungi mendaciæ & dolo & fraudulentia: quia illa vitia ostendunt aliud quam sint: & hoc hypocritæ proprius actus, ut dictum est.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

4. Adhuc etiam aliter per rationem uniuersalem uidetur hoc idem: quia bonum & malum non possunt reduci ad aliquod commune quod sit genus unum: quia dicit Philosophus, quod non sunt in genere, sed genera aliorum: ergo simulatio boni & dissimulatio mali non possunt similitur reduci ad unum genus unius appetibilis in quo quiescant, ut uidetur: ergo hoc est in omni genere: ergo non est malum in uno, sed in omnibus: ergo coniungitur omnibus, ut uidetur: ergo non est speciale malum unum.

SED CONTRA hoc obicitur, Quicquid diuisit genus unum è diuerso cum aliis quæ sunt species illius generis, species est, non genus: hypocrisis diuidit cum aliis uitiis specialibus hoc genus quod est vitium: ergo ipsa est speciale vitium: ergo ab aliis separatum. Adhuc etiam, Licet charitas diligat omne bonum, tamen est specialis uirtus propter finem specialem: ergo à simili licet hypocrisis appetat apparere in bono, tamen erit speciale vitium propter finem qui est placere alteri de sanctitate.

QUOD CONCEDIMVS, dicentes ad primum, quod simulatio dupliciter sumitur, scilicet generaliter, & specialiter. Generaliter sumpta simulatio non est peccatum: sed specialiter sumitur adhuc dupliciter, scilicet prout sonat quendam appetitum decipiendi, & sic non est peccatum speciale, sed coniuuatum pluribus peccatis, sicut probatum est in obiciendo: sicut dicitur Iob 36. Simulatores & callidi prouocant iram Dei. Alio modo sumitur specialissime pro simulatione bonitatis non existentis, & sic est hypocrisis, quod ostendit ipsum nomen hypocrisis, quod dicitur ab ipo quod est sub, & crisi conuersio, quasi sub figura conuersionis & bonitatis exterioris latens malitia: vel sub conuersus, id est, latentem habens conuersionem: quia conuertit bonum extra, cum sit malum intra.

AD ALIUD dicendum, quod Gregor. non intendit, quod sit peccatum aliis coniuuatum siue commixtum: sed hoc dicit ideo, quia frequentius quaeritur ab illis, propter quod etiam filia ponitur inanis gloriæ: sicut etiam dicit in ultima Gloss. super Iob.

AD ALIUD dicendum, quod mendacium non coniungitur nisi per accidens, scilicet si mendacium quaerit apparentis sanctitatis placentiam. Quod autem mendacium ostendit quod non est, non intelligitur de dispositione hominis quantum ad uirtutem bonitatis, sed potius specialiter cum ueritate: quia cum sit falsum, præterdit ueritatem in sermone.

AD ALIUD dicendum, quod solum est hoc per obiectionem ultimam in contrarium adductam: quia licet materia sit non in genere in qua quaerit apparere hypocrita, tamen finis est specialis: & hic est in uoluntatibus differentia com- plexa, & à specialitate ipsius in speciem trahitur vitium. Per idem patet

Solutio ad sequens

quaeritur.

\* \*

## ARTICVLVS XXXIX.

*In quibus operibus frequentius apparet hypocrisis & in quo actu peior sit?*

**T**ertio queritur, In quibus operibus frequentius apparet? Videtur autem, quod in confessione per ea quæ dicuntur in litera. Item, Per rationem talem: Vbi locus accusationis est in iudicio ciuili, ibi est etiam proprie locus ostensionis innocentie & puritatis vite: sed hoc est in confessione quantum ad iudicium diuinum: ergo ibi proprie est locus ostensionis bonitatis & puritatis vite: ergo cum hypocrisis præcipue hoc intendat, videtur quod in confessione maxime prætetendat hypocrisis.

Videtur autem quod in ieiunio maxime se ostendat per illud quod ibi specialiter à Saluatore nostro prohibetur Matth. 6. dicente, Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.

2. Item per rationem: in hoc enim maxime queritur hypocrisis apparere sanctus, quod maxime natum est exteriori sanctitatem prætere: hoc autem est ieiunium: ergo maxime queritur hypocrisis in ieiunio. Probat autem prima per astutiam hypocrisis: quia scit quis actus sibi utilior est ad consequendum finem. Secunda autem probatur ex hoc quod ieiunium exterminat corpus & macerat: quod proprium est sanctitatis exterioris. Adhuc dicit Dominus in Euangelio, quod hypocrisis exterminant facies suas. Cum igitur ieiunium maxime exterminet, in illo maxime queritur apparere hypocrisis.

Videtur autem quod in elemosyna: quia dicit Gregor. quod in elemosynis præcipue hypocrisis tuba canunt ante se, vt boni videantur.

*Quæstio.* **V**LTERIVS queritur, In quo actu hypocrisis sit peior? Videtur autem, quod in elemosyna: quia dicit Chrysostr. Vbi que vana gloria mala est, sed maxime in philanthropia: philanthropia autem est amor hominum: & vocat sic pietatem circa pauperes, quia ex amore hominum procedit.

*Sed contra.* **S**ED CONTRA Chrysostr. In aliis vane gloriari mirabile nihil est, in ieiunio autem & oratione est extraneum & lacrymis plenum.

*Solutio.* **S**OLVTIO. Dicendum, quod hypocrisis præcipue queritur apparere in actibus sanctitatis, & illi sunt partes sanctificationis vel satisfactionis, scilicet ieiunium, oratio, & elemosyna: & ideo ad illos se sæpius conuertit quam ad alios, nisi generaliter valde sumatur hypocrisis pro omni ostensione alia que est, siue fiat verbo, siue signo sanctitatis: sicut dicit beatus Bernard. quod hypocrisis est omnis Doctor qui prius se non corripit, quam alterum.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod in confessione sæpe ostenditur hypocrisis, sed non ita frequenter, vt in aliis prædictis: eo quod non sunt ibi tot iudices bonitatis apparentis, quia vni soli sit confessio.

**A**D ALIVD dicendum, quod in veritate se excusat hypocrisis: sed tamen non est ille actus quo frequentius obtinet finem, vt dictum est.

**A**D ALIVD dicendum, quod secundum diuersitatem hypocritarum diuersa opera de tribus

operibus poenitentiae exercentur. Diues enim non avarus, sed hypocrisis, frequentius conuertit se ad elemosynam: quia duplicem placentiam consequitur, scilicet à dato, & ex apparenti sanctitate: sed pauper sæpius orat: & nullus ieiunat frequentius propter illius difficultatem, nisi aliud non possit propter homines: & ideo inter omnes homines quidam hæretici minus ieiunant. Et ad id quod contra obicitur, dicendum quod Saluator prohibet in hoc & in aliis hypocrisis vitium, in quibus frequentius solet inueniri.

**A**D ALIVD dicendum, quod hypocrisis non querit exterminationem vultus propter se, & ideo in veritate non diligit maciem, sed similitudinem maciei: & tamen vult habere pinguem ventrem: & ideo non ita frequenter est in ieiunio, sicut in oratione, & in angulis platearum.

**A**D ALIVD dicendum, quod loquitur de hypocrisis quodam, & non omni.

**A**D ID quod vltimus queritur, dicendum *Ad quæstionem.* quod tales operationes peccatorum habent se sicut excedentia & excessa, propter diuersas circumstantias quæ hinc inde aggravare possunt. Si autem queratur, In quo genere hypocrisis sit magis grauis: puto, quod in illo quod minus secundum veritatem est in hypocrisis, quodcumque illud est si ad sanctitatem pertinet.

**A**D ID autem quod obicitur de Chrysostr. possemus dicere, quod licet dicat hoc de inani gloria, non tamen consequens est quod hoc verum sit de hypocrisis: quia hypocrisis & inanis gloria sunt diuersa vitia, vt infra ostendetur. Si autem non fiat vis in hoc: tunc dicendum, quod quoad aliquod in philanthropia peior est: quia ibi extinguit opus, quod promissionem habet vite que nunc est, & futuræ: in aliis autem non extinguit opus, quod sic duplicem habeat promissionem, & quoad hoc in isto peior est, quia maioris nocementi.

**A**D ALIVD dicendum, quod hoc non dicit Chrysostr. ideo quod ibi peior sit: sed quia ibi irrationabilior: quia ipsa afflictio carnis & spiritus retrahere deberet ad appetitu laudis, & hoc non est in aliis, quæ quasi consistunt in quadam excellentia laudabili, vt elemosyna quæ coniungitur excellentie liberalitatis, & huiusmodi.

## ARTICVLVS XL.

*Quomodo hypocrisis se habeat ad inanem gloriam?*

**Q**uarto queritur, Qualiter se habeat ad inanem gloriam? Videtur autem, quod non differat ab ea: quia vitia sunt voluntates vel non sine voluntate, sicut dicit Philosophus de virtute: sed voluntates tales distinguuntur sine: ergo quorum est vnus finis, sunt vnum vitium voluntatis: sed hypocrisis & inanis gloriæ est vnus finis: ergo sunt vnum vitium voluntatis. Quod autem idem sit finis, probatur Iob 8. super illud, In ortu suo, & cætera, vbi dicit Gregor. Hypocrisis cum bene agit, ab omnibus vult videri: per omnia enim quæ agit, occulta cogitatione laudes querit: laus autem est finis inanis gloriæ: ergo constat propositum.

2. Item, Filia à matre in nulla generatione differt specie: sed hypocrisis est filia inanis gloriæ: ergo

ergo non differt specie ab inani gloria. Probat autem media ex hoc quod dicitur in Gloss. in fine Iob sic, De inani gloria nascuntur inobedientia, iactantia, & hypocrisis.

*Sed contra.* **I**N CONTRARIVM huius est, quod sicut differt vna filiarum à matre, ita differt reliqua: sed inobedientia differt ab inani gloria: ergo & hypocrisis.

*Solutio.* **R**ESPONSIO. Dicendum, quod diuersa sunt vitia. Ad primum autem dicendum, quod non est idem finis substantialis inanis gloriæ & hypocrisis: quia inanis gloria requiescit in laude, sed hypocrisis in opinione bonitatis, vel non perit laudem nisi per accidens, scilicet in quantum inanis gloria coniungitur cum ipsa: & quia hoc frequenter est & quasi semper, propter hoc dicit Gregor. quod querit laudem hypocrisis.

**A**D ALIVD dicendum, quod hoc verum est de generatione vnioca: sed Gregor. in Gloss. illa vocat generationem, exitum effectus à causa: vnde filia vitij capitalis ab eo vocatur, mediante quo vitium capitale sæpius obtinet finem quem intendit: & non est vnioca generatio, sicut optime probatur per obiectionem quæ facta est in oppositum.

## ARTICVLVS XLI.

*An hypocrisis sit semper peccatum mortale vel veniale?*

**Q**uinto & vltimo queritur, Vtrū semper sit peccatum mortale vel veniale? Videtur autem, quod mortale: per hoc quod dicitur Ier. 16. super illud: In tribus annis quasi anni mercenarij auferetur gloria Moab super omni populo multo: Gloss. Hieron. In comparatione duorum malorum leuius est aperte peccare, quam sanctitatem simulare: sed aperte peccare prout ibi sumitur, mortale est: ergo multo magis est mortale hypocrisis.

2. Item, Ephes. 4. super illud, Sicut Domino, & non hominibus: August. Simulata æquitas, non est æquitas, sed duplex iniquitas: sed simplex iniquitas mortale est: ergo & simulata æquitas: sed hoc est hypocrisis: ergo, &c.

3. Item, Thren. 4. Maior est iniquitas mea, &c. dicit Gloss. Scelera animæ planguntur, quæ in hypocrisis labitur, cuius maior est iniquitas, quam Sodomorum peccatum. Constat autem, quod Sodomorum peccatum fuit graue & mortale: ergo & hypocrisis.

4. Item super illud, Assumit septem alias nequiores se: dicit Gloss. quod nequiores sunt spiritus simulationis, quam aperte iniquitatis. Dicit enim, quod malus est spiritus superbiz, sed peior illo simulator humilitatis, & sic de aliis capitalibus: ergo, &c.

Ex illis elicitur vltimus, quod grauius est occulte peccare, quam manifeste, aliis paribus.

*Sed contra.* **S**ED CONTRA hoc est, quod aperte peccans scandalizat: occulte autem peccans non scandalizat: ergo cæteris paribus, grauius peccat aperte peccans, quam peccans occulte.

*Solutio.* **R**ESPONSIO. Dicendum, quod non semper hypocrisis est peccatum mortale, sed quandoque veniale, & quandoque maius, & quando-

que minus, secundum quod diuersis circumstantiis vestitur.

**D**ICENDVM ergo ad primum, quod Hieronymus loquitur secundum quid, & non simpliciter: grauius enim est aperte peccare simpliciter: sed tamen quoad hoc dicitur illud grauius quod magis potest decipere, & quoad hoc loquitur Gloss. ibi.

**A**D ALIVD dicendum, quod dictum August. non intelligitur de omni modo hypocrisis, sed tantum de illo in quo simulatio cumulat peccato: quia tunc propter duplicem deformitatem dicitur duplex iniquitas. Si autem esset tantum simulatio sanctitatis, non esset duplex iniquitas.

**A**D ALIVD dicendum, quod non intelligitur simpliciter, sed tantum quoad efficaciam deceptionis: quia qui peccatum vt Sodoma prædicat, non potest decipere: sed simulator ore decipit amicum suum.

**A**D ALIVD dicendum, quod nequior dicitur ratione cumulationis, & non ratione simulationis per se acceptæ.

**A**D ID quod vltimus queritur, iam patet solutio per antedicta.

## ARTICVLVS XLII.

*An bona conscientia confortatio requiritur in eo qui debet communicare?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Caueat etiam ne prius ad Dominicum corpus accedat, quam confortetur bona conscientia, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia confortatio bonæ conscientie dicit plus quam bonam conscientiam: ergo plus quam habere gratiam exigitur ad communionem, quod fere omnes negant.

2. Adhuc autem ad communionem non exigitur, nisi quod communicans non sit indignus: sed indignitas non est nisi ex mortali peccato: ergo non habens mortale peccatum, potest communicare: non omnis autem talis est confortatus bona conscientia: ergo aliquis non confortatus bona conscientia potest communicare.

3. Item, In naturis videmus, quod prius est esse & viuere, quam confortari in esse & vita: ergo similiter est in spiritualibus: sed esse spirituale est per gratiam, & viuere per virtutem perficientem ad opus: ergo confortatio sequitur virtutem istorum. Si ergo hoc exigitur ad communionem, plus exigitur ad communionem quam habere gratiam & virtutes, quod omnes negant.

4. Item, In litera dicit, quod plangat, quod nondum audeat sumere quem multum desiderat, salutarem cibum. Constat autem, quod hoc desiderium cibi salutatis est ex amore charitatis: ergo habens charitatem non debet adhuc sumere cibum salutarem, quod omnes habeat pro inconuenienti.

*Sed contra.* **S**ED CONTRA hoc est quod dicit Hugo de *Sed contra.* sancto Victor. in epistola ad Bernard. de epiphania paschali sic, Audacter dico, quod et si fuerit contritus, non tamen communicare debet, antequam confessus fuerit. Constat autem, quod contritus habet charitatem & gratiam:

ergo sicut hic dicitur, adhuc tenetur confortationem bonæ conscientie expectare per opera meritoria.

Item, In primis: Ecclesia de nouo penitentes non tunc in quibus laborat a communione corporis & sanguinis Domini, sed etiam à loco in quo conuocabantur, sicut ab Eccl. sicut de nouo à tempore penitentes habebant gratiam & virtutes: ergo sicut hic dicitur, ad communionem exigitur confortatio per opera meritoria, etiam postquam habetur gratia.

*Quæstio 112.*  
*ca. 11.* **SED SI HOC** dicitur, queratur de casibus.

Ponamus enim quod aliquis in accedendo ad corpus Christi, recolat de uno vel duobus quæ nonquam fuit confusus: videtur enim, quod secundum dictam Hugonis non debet accedere. Sed contra hoc est: quod communicatio corporis dat incrementum gratiam: ergo si se subtrahit, ipse se eongratia gratia vel ab augmento gratia: & neutrum horum debet facere: ergo debet accedere & sumere.

*Quæstio 113.*  
*ca. 11.* **ITEM,** Ponamus de sacerdote qui habet plebem, & non est alius qui celebret, & non sit confusus, & non sit sacerdos præsens cui possit confiteri: & tamen sit contritus, queratur quid faciendum est ei: aut enim accedendum est ei, & tunc videtur facere contra supra inductam auctoritatem, & contra id quod dicitur in textu: aut non accedet, & tunc scandalizat populum: ergo videtur esse perplexus.

*Solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum, quod homo habens gratiam vel præsumens ex probabili signo se habere gratiam, potest accedere ad corpus Christi. Si gnium autem probabile est si confusus est, & dicitur sibi conscientia, quod pro nulla re vult amplius peccare, & penitentiam libenter debito tempore suscipere.

**AD ID** autem quod primo obiicitur, dicendum quod in veritate si quis diligenter literam consideret, tunc Augustinus intendit, quod de nouo penitens non debet communicare: sed ipse dixit hoc consulendo, vel de solenniter penitente ad terrorem aliorum. Si autem aliquis vult, potest sic soluere, quod omnis conscientia adulti habens gratiam est confortata: quia actus contritionis detestans peccatum, est actus meritorius: similiter actus fidei in Deum, & huiusmodi, & illis actibus mouetur quando iustificatur: & sic statim post primum momentum contritionis confortata est conscientia per opus interius meritorium, licet non exterius.

**AD ALIUD** dicendum, quod ad communionem quantum ad idoneitatem non exigitur plus quam quod dicit obiectio: sed quia mendatio fieri non potest, nisi per detestationem & dolorem peccati, ideo actus meritorius confortans conscientiam concomitatur idoneitatem illam: & sic confortatus est iam quando accedit.

**AD ALIUD** dicendum, quod sicut est in naturalibus, sic & in gratia, quia necesse est tarda molimina Spiritus sancti gratia, sicut dicit Glossa Ambrosij super Act. 2. & ideo licet habitus gratia sit naturaliter ante actum meritorium, tamen tempore possunt esse simul.

**AD ALIUD** dicendum, quod Augustinus. ut dictum est, dicit hoc consulendo, vel de solenniter penitente. Et bene puto, quod cautum est, quod homo recentibus peccatorum vulneribus, non

communicet usque ad aliquod tempus: sed tamen non est necessarium.

**AD ID** quod dicit Hugo, dicendum quod loquitur de illo qui sine grauiamine paratum habet confessorium: quia ille negligens est, si non confiteatur: & hæc negligentia impedit eum à communione.

**AD ALIUD** dicendum, quod hoc in primitiua Ecclesia aut fiebat ad terrorem, aut fiebat tantum de solenniter penitentibus, ut dictum est.

**AD ID** quod vltius queritur de casibus, dico quod accedens qui confessionem generalem prius fecit, non debet retrocedere propter recordationem aliquorum peccatorum quæ in speciali non est confessus: quia in generali confessione illa dimissa sunt: quinimo potest expectare tempus opportunum, donec confiteatur, sicut supra dictum est in questione de confessione.

**AD ID** quod queritur de sacerdote, dicendum quod talis sacerdos cum dolore celebrare potest, & habeat firmum propositum confitendi tempore opportuno. Et quod obiicitur contra, solum est per ante dicta: quia iam per aliquem modum confortata est bona conscientia.

### ARTICVLVS XLIII.

*An ludi sint peccatum mortale, & qui, & qui non?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Cohibeat etiam se à ludis & spectaculis, &c.] Secundum hoc enim videtur, quod ludi sint peccatum mortale: & tunc queratur, de quibus ludis intelligitur. Dicitur enim 1. Corinth. 10. Ludus gesticulatio libidinosa in choreis: ubi dicitur, Nec fornicemur sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, sicut scriptum est, Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Et secundum hoc videtur, quod choreæ sint mortale peccatum.

Adhuc videtur hoc per rationes quatuor, quarum prima est ista: quia in tali ludo ostenduntur gestulationes impudicæ: sed signa impudicitie peccata mortalia sunt, quia in illis est concupiscentia progressiua: ergo talis ludus est peccatum mortale.

Secunda est: quia primo coram idolo legitur fuisse facta chorea Exod. 32. & constat, quod idololatria non inuenit hoc nisi ut magis mouerentur homines ad libidinem: ergo videtur, quod sit mortale peccatum.

Tertia est, quia Isa. 3. Dominus specialiter huic ludo comminatus est dicens, Pro eo quod eleuatae sunt filiae Sion, & ambulauerunt collo extento, & nutibus oculorum, ibant & plaudebant, & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant: decaluaabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus cinem earum nudabit. Hæc autem omnia sunt in choreis & stipudiis. Ergo videtur, quod sit mortale peccatum.

Quarta ratio sumitur de verbo Apostoli 1. Thess. 5. quod dicit, Ab omni specie mala abstinete vos. Constat autem omnibus, quod est species mali, qua libidinosi suas concupiscentias sibi inuicem produunt: & hoc præcipue fit in choreis.

**VLTERRIVS** queritur, Vtrum spectacula dicantur venationes, & citharæ, & huiusmodi? Et hoc

hoc videtur: quia Rom. 13. super illud, Pleuitudo ergo legis est dilectio: dicit Augustinus in Glossa, quod in spectaculis hominum aliud venator est, & aliud citharæ: ergo videtur, quod faciens penitentiam, etiam ab huiusmodi debet abstinere, ut dicitur in litera.

2. Adhuc, Illa vana dicuntur, & otiosa, quæ non sunt ratione iustæ necessitatis, aut intentione pie utilitatis: omnes autem ludi hominum & spectacula sunt huiusmodi: ergo sunt vana & otiosa: sed de talibus reddetur ratio in die iudicii, sicut dicitur Matth. 16. ergo talia sunt peccata: ergo penitens debet abstinere ab istis: hoc autem multo plus videtur esse de scaciis & aleis in quibus nulla est bonitas vel utilitas.

3. Item, Prius in litera habitum est, quod etiam à licitis temperare se debet penitens, ut facilius inueniat gratiam: ergo multo magis à superfluis: constat autem, quod ludi & spectacula superflua sunt: igitur debet abstinere ab illis.

4. Item, Quæconque proximum ad vanitatem pertrahunt, vitari debent: sed talia pertrahunt ad vanitatem: ergo caueri debent.

*Sed contra.* **SED CONTRA:** Exod. 15. Sumpsit ergo Maria Prophetissa soror Aaron tympanum in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat choreas ducentibus: & in hoc meruit: ergo actus ille secundum se non est malus.

2. Adhuc, In Psalm. 67. In medio tympani striarum iuencularum ibi Benjamin adolecentulus, &c. Et constat, quod ipse secundum literam loquitur ibi de choreis, & non reprehendit talia signa gaudij.

3. Adhuc, Ierem. 31. Adhuc ornaberis tympanis tuis, & ingredieris in choro ludentium. Et constat, quod ibi secundum literam Dominus promittit reuertentibus de Chaldaea huiusmodi signa gaudiorum. Ergo non sunt mala secundum se: ergo à talibus non oportet temperare penitentem.

*Solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum, quod choreæ & huiusmodi ludi, siue fiant cantu, siue instrumentis musicis, secundum se non sunt mali, sicut vltimo per auctoritates probatum est: sed triplici de causa possunt fieri mali ex circumstantiis: quarum vna est & præcipua, mala intentio, ut quando fiunt ad ostendendam vel prouocandam libidinem, sicut fere omnes modo exercent: & ideo etiam Ecclesiasticae personæ talia deposuerunt, quia etiam in signis gaudij non est communicandum cum peccatoribus. Alia causa est, quando non fiunt suo tempore, ut tempore tristitiæ: quia sicut dicitur Eccl. 22. Musica in luctu, importuna narratio: & hoc modo interdicitur penitentibus sit in ludis: quia dum penitet, tempus est flendi, non tempus ridendi & vacandi spectaculis. Tertia causa est ex officio personæ sumpta, sicut clericis interdicitur venatio & alij ludi: quia in sortem Domini electi, aliis exercitiis debent occupari.

**QUOD ERGO** primo obiicitur de choreis, dicendum quod secundum se chorea non est mala: sed fit mala per circumstantias tales, ut dictum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod chorea etiam ante fuit, & forte sæpius, & ad minus Exod. 15. exercita à Maria sorore Moysi, & aliis mulieribus

in signum gaudij, aut victoriæ de celo datæ super inimicos.

**AD ALIUD** dicendum, quod Isaias loquitur de his qui signum gaudij vertunt in gestulationes meretricum: & bene dicitur, quod illis est peccatum.

**AD ALIUD** dicendum, quod hoc intelligitur de specie mali, quod secundum se malum est, & non de his quæ ex circumstantia mala fieri possunt, & etiam bona ex aliis circumstantiis. Puto autem, quod quinque concurrentibus ad choream, non sit reprehensibilis. Primum scilicet, quod sit in debito tempore gaudij sicut in nuptiis, vel tempore victoriæ, vel liberationis hominis vel patriæ, vel in aduentu amici de terra longinqua. Secundum est, quod sit cum honestis de quibus non oritur præsumptio mali, non cum leccatoribus & leccatricibus. Tertium est, quod fiat à personis secularibus: quia monialibus, monachis, & clericis, propter hoc quod in aliis occupari debent, omnem choream puto illicitam esse. Quartum est, quod honesto modo fiat, non gestulationibus nimis inordinatis vel inhonestis. Quintum est, quod cantus excitans in talibus & musica, non sint de illicitis, sed de moribus. De melodia autem non est curandum, ut puto, quia in talibus puto quod necesse est fieri melodiam lenem, quæ aliquantulum exprimat modum choreizandi.

**AD ID** quod vltius queritur de aliis spectaculis, videtur sub distinctione esse respondendum: aut enim annexam habent utilitatem, aut tantum sunt inuenta ad tedium remouendum in solatium moralitatis huius vitæ. Si primo modo: aut exercentur à personis secularibus, aut spiritualibus. Si à personis secularibus quocumque modo fiant tempore & loco non interdicto: puto quod toleranda sint, sicut venationes, & aucupia, & huiusmodi. Si autem à personis spiritualibus exercentur, distinguendum est: cum enim in spectaculo sit & utilitas & vanitas, aut ad opus mouet utilitas, & vanitas non est ibi nisi miscens se: & tunc in casu conceditur religiosis venatio & clericis, in casu scilicet si reditus eorum sint in talibus, & inde necessaria habeant, sic quod in terris syluosis sint, ut reditus quorundam monasteriorum in ferinis & aucupis & huiusmodi. Aut ita est quod mouet vanitas: & tunc puto esse peccatum graue vitis spiritualibus & maxime religiosis: quia nimis distraunt animum, & quasi auertunt ne reuertantur ad studium spirituale. In ludis autem troci, asticularum, scaci, & aleæ, non nocuius, credo quod non sunt peccatum: quia talia non fiunt nisi ad remouendum tedium, & non nimis auertunt animum à studio spirituali. Et per hoc patet solutio ad totum.

### ARTICVLVS XLIV.

*An digni fructus virtutum dicantur digni fructus penitentia?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Sunt enim digni fructus virtutum, qui non sufficiunt penitentia, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia etiam penitentia quædam virtus est, ut supra habitum est: ergo fructus penitentia sunt fructus virtutum: ergo & digni fructus penitentia.

ventre sunt digni fructus virtutum: si enim ali...

Item, Ceterum difficile & bonum, ut dicit Phi...

Item, Nihil iniungitur secundum legem, nisi opus virtutis...

Respondeo ad hoc, quod non idem sunt fructus pœnitentiæ & virtutis...

Ad hoc autem ergo dicendum, quod pœnitentiæ est in multis generibus...

Quæ sit falsa satisfactio.

De pœnitentiâ...

T ficut sunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera satisfactio: ita & indigni fructus, & falsa satisfactio, id est, falsa pœnitentiâ.

ARTICVLVS XLV.

An pœnitentiæ quæ non imponuntur pro qualitate criminum secundum auctoritates canonum, debeant dici falsæ pœnitentiæ?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Falsas pœnitentiâs dicimus, quæ non secundum auctoritates canonum pro qualitate criminum imponuntur, &c.]

Adhuc, Pœnitentiæ sunt ad arbitrium sacer-

exiguntur ab omni habente virtutes, sed tantum à pœnitente.

AD ALIVD dicendum, quod difficile est difficile: virtus autem est circa difficile in actu, sed pœnitentiâ est circa difficile excellens...

AD ALIVD dicendum, quod secundum legem iniungitur plus quam exigit modus virtutis, licet semper reducatur ad aliquam virtutem moventem ad actum illum.

Item, Nihil, ordinatum ad conservationem civilitatis & reipublice, est peccatum: militia positum ad conservationem horum duorum ordinatur ergo non est peccatum.

Item, Prouerb. vitim dicitur de forti muliere, Facta est quasi nauis infortioris, de longe portans panem suum.

Adhuc, Negotiationes viles sunt toti terre, asportando abundantiam in terra aliqua, & reportando deficientia: nihil autem vilitatis communitatis deseruiens, est peccatum.

Ergo videtur, quod possunt esse minores quant exigit qualitas criminum.

AD HOC autem dicendum, quod litera ista non intendit, quod nihil iniungatur alicui pœnitenti, nisi quod dicit canon & quod exigit qualitas criminum: sed potius dicit, quod canon sit regula iniungendi pœnitentiâ: sed tamen proportio huius regulæ ad hunc pœnitentem & illum est secundum arbitrium discreti sacerdotis.

Quod ergo primo obiicitur, soluendum est, quod canon non trahit proportionem adaptationis isti vel illi, sed tantum exemplar regulæ in vniuersali: & hoc non potuit fieri per omnem facultatem & statum pœnitentium: quia ille est secundum particularia quæ infinita sunt: & ideo canon nullum cogit desperare.

AD

AD ALIVD dicendum, quod in arbitrio sacerdotis est proportio pœnitentiæ, ut dictum est.

ARTICVLVS XLVI.

An militia, negotiatio publica, vectigalia, & pedagia, sint licita vel illicita?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Ideoque miles negotiator, &c.] Et queritur, Si ista quæ hic tangit, sint negotia illicita? Videtur quod non: quia Luc. 3. Ioannes Baptista non interdicit militiam, sed tantum præcipit, quod contenti sint stipendiis suis: ergo videtur, quod militia secundum se non sit illicita.

Item, Nihil, ordinatum ad conservationem civilitatis & reipublice, est peccatum: militia positum ad conservationem horum duorum ordinatur ergo non est peccatum.

Quæstio...

VLTERIVS queritur de negotiatoribus. Videtur enim falsum quod dicit: quia Genes. 49. dicitur, Zabulon in litore maris habitabit, &c. in statione nauium, perstringens vsque ad Sidonem.

Item, Prouerb. vitim dicitur de forti muliere, Facta est quasi nauis infortioris, de longe portans panem suum.

Adhuc, Negotiationes viles sunt toti terre, asportando abundantiam in terra aliqua, & reportando deficientia: nihil autem vilitatis communitatis deseruiens, est peccatum.

Adhuc, Nihil eorum sine quibus dissoluitur civilitas, & cum quibus optime conservatur, est peccatum: sed negotiatio est aliquid tale: ergo ipsa non est peccatum.

Adhuc, Nullo modo potest esse peccatum, quod ius communionis iudicat esse iustum: sed in multis negotiationibus ius commune iudicat contractum esse iustum: ergo nullo modo est peccatum: non ergo generaliter negotiatio est peccatum.

Sed contra...

SED CONTRA hoc obiicitur per illud Eccli. 26. Difficile negotians exiit ad negotia, & caupo à peccatis laborum non iustificabitur.

ergo qui negotiatur, committit se discrimini difficilius euadendi peccatum: sed nullus debet se committere discrimini: ergo nullus debet negotiari.

VLTERIVS queritur hic de publicanis, qui sicut dicitur in Gloss. super illud, Venerunt autem & publicani: dicit sic, Publicani sunt qui vectigalia exigunt, siue qui conductores sunt vectigalium fisci & rerum publicarum: nec non & hi qui huius seculi lucra per negotia sectantur: quos pariter vnumquemque in suo gradu ab agenda iniuria coercet: ut dum primo ab alienorum se temperant appetitu, tandem ad propria cum proximis communicanda pertingant.

Adhuc videtur etiam hoc per rationem: pedagia enim & telonea & vectigalia principi soluantur, ut terra defendatur in pace: ut licet habitatoribus per eam discurrere, & proprias utilitates procurare: sed in illis potest hoc princeps accipere: quia in talibus agit negotiationem omnium in labore & expensis: ergo illi debent dare: ergo ex neutra parte peccatum est: sed publicani sunt tantum ministri eius dationis & acceptationis: ergo ipsi dant operam rei licite: ergo non peccant.

SED CONTRA hoc obiicitur per Greg. super illud Ioan. 21. Vado piscari: qui in quadam homilia querit, quare licuit Petro ad piscationem redire post conversionem, & non Matthæo ad telonium: & soluit, sic dicens: Sunt plerique negotia quæ sine peccatis exerceri vix aut nullatenus possunt: quæ ergo ad aliquod peccatum implicent, ad hæc necesse est ut post conversionem animus non recurat.

Solutio. Dicendum, quod militia secundum se non est illicita, sed abusus qui licet multiplex sit, tamen in tribus præcipue est, scilicet, in concussionem innocentium, & exactione salarij amplioris quod desertiui possit militando, & in exercitiis ad ostentationem virtutum cum nocimento hominum & rerum, sicut inuenta sunt torneamenta, & ictus lancearum, & huiusmodi. Sunt tamen quedam exercitia militia militæ necessaria: sicut cursiones & versiones dextrariorum, & ars percutiendi & defendendi & proficiendi tela, quæ non prohibentur. Et hoc accipitur ex 2. Reg. 10. vbi David præcepit populo, quod filios suos docerent arcum, id est, artem sagittandi. Quod autem Magister dicit in litera, dictum est ideo, quia secundum usum commune difficulter exercetur sine peccato. Et per hoc peccatum solutio ad omnia illa quæ obiecta sunt de militia.

AD HÆC autem quæ obiecta sunt de negotiatione, dicendum secundum quandam Glossam quæ est super illud Eccli. 26. Difficile negotians exiit ad negotia, &c. quæ dicit sic, Actus pessimus non res honesta damnatur, qui per immoderatam ambitionem mentem suam onerat plus perisurio quam pretio. Ex hoc accipitur, quod licet negotiationes non sint prohibite. Efficiuntur autem illicitæ pluribus modis: sed temporibus modernis

titia

tria esse præcipua videntur quæ faciunt negotiationem esse illicitam, scilicet persona, tempus, & modus. Persona sicut est persona diuinis officiis consecrata, vt clericus, & monachus: quia isti emere & vendere non debent. scilicet suas res sibi datas ex fructibus annualibus sibi prouenientes vendere possunt: & tamen non credo, quod illas malo modo vendere debeant, sicut vinum venditur in taberna, nisi alias simul vendere non possent. Et huius ratio est: quia in taberna conciliabula sunt malorum, & immoderata consumptio vini: cuius patrociniū præstat tabernarius: & ideo non licet, vt mihi videtur, religioso vel clerico huiusmodi exercere officium. Tempus autem facit illicitam negotiationem dupliciter, scilicet ratione feræ, scilicet quando feria est, & in casu quando negotiatio caritatem inducere probabiliter potest, sicut si nimium frumentum ematur in nouo, vel nimium vinum in vindemia, vt quando apud alios non habetur, iste vendat quantum voluerit. Modus autem circa contractum est, sicut si vitiosus est contractus, scilicet cum deceptione & fraude pretij. Iustum autem pretium est, quod secundum æstimationem toti illius temporis potest valere res vendita. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ quaesita sunt de negotiatione. Per hoc etiam patet solutio dubij casus: sicut si aliquis fraudat aliquem re sua sua, cum plus in foro communi valet, siue sit frumentum, siue vinum, siue aliud: & vult ei restituere eandem numero vel specie, quando minus valet secundum forum commune: pa-

ret enim, quod non satisfacit, nisi lucrum temporis in quo plus valuit, apponat: quia damnificat eum in tanto, scilicet in maiori pretio quod tunc pro re illa poterat haberi secundum forum commune.

**A D I D** quod quaeritur de publicanis & vectigalibus & pedagiis, sine præiudicio videtur dicendum, quod quatuor exiguntur ad hoc quod talia lucra iusta sint. Vnum est, quod de consensu eorum quorum regere terram interest, & ex consensu principis ponantur. Secundum, quod non nisi causa necessitatis vel utilitatis communis ponantur, scilicet quia sine talibus expensis terra pacificari non potest. Tertium est, quod de sensu terræ ab accipientibus impendatur. Quartum est, quod non sint immoderata, sed ad æstimationem expensarum & operæ quæ impenduntur à defendentibus terram: & sic loquitur Gloss. super Lucam, quæ innuit talia licere. Et hoc est quod dicitur Rom. 13. Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem.

**A D I D** autem quod beatus Gregor. dicit in contrarium, dicendum quod ipse non dicit, quod non possint exerceri sine peccato, sed vix aut nullatenus: vix enim possunt exerceri nisi iuste ponantur: & hoc propter ministros qui cogunt iniuste dantes: & ideo difficile est vt debitum non excedant in exigendo. Nullatenus autem fieri possunt, vbi quatuor prædicta non observantur. Et per hoc patet solutio ad totum.

*De tribus actionibus pœnitentiæ.*

**C** **R**ÆDICTIS vero adiiciendum est, quod tribus modis agitur pœnitentia ante baptismum, scilicet de prioribus peccatis, post baptismum de grauioribus quæ post committuntur. Est etiam pœnitentia venialium quotidiana: quæ etiam humilium est, & perfectorum: vnde August. Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum eruditio vestra recognoscit. Vna est quæ nouum hominem paritur, donec per baptismum omnium præteritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouam inchoare potest: à qua paruuli sunt immunes, cum baptizantur, quia nondum possunt vt libero arbitrio: quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur. Altera est actio pœnitentiæ post baptismum, quæ fit pro illis peccatis quæ legis decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante baptismum de peccatis prioribus, ita tamen vt etiam baptizentur: sicut Petrus ait, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini, &c. Agunt etiam pœnitentiam, si post baptismum ita peccauerunt, vt excommunicati reconciliari postea mereantur. Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium pœna quotidiana, in qua pœctora tundimus dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. Neque ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa nobis in baptismo non dubitamus: sed illa quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra surrepunt, quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & oppriment, sicut vnum aliquod gran-

Hom. de utilitate & necessitate pœnitentiæ quæ est eo. & lib. de medicina pœnitentiæ. cap. 1.

Exo. 20.

Ag. 1.

Mat. 6.

de peccatum. Quid enim interest ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim surrepens aqua in sentinam per negligentium culpam impleat nauem, & submergatur? Ideo ieiunio & elemosynæ & orationibus inuigilent: in quibus cum dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. manifestamus nos habere quod nobis dimittatur: & in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam agere pœnitentiam non cessamus.

*De satisfactione venialium.*

**Q**UÆ autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens, August. D insinuat, ita inquit in ench. De quotidianis & breuibus leuibisque peccatis sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere, Pater noster qui es in cælis, &c. Delet omnino hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pœnitendo in melius commutata discedit. Sicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra: ita & veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, sic fiat quod dicitur: quia & ipsa elemosyna est veniam petentibus omnino ignoscere. Ex his aliisque præmissis iam facile est inielligere, quæ pro venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit enim Dominica oratio cum ieiunio & elemosynis: sic tamen, vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confessio, si adsit facultas: de qua confessione post tractabitur. Pro grauioribus vero peccatis hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multo vehementius atque districtius: quia vt ait August. ad agendam pœnitentiam non sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt satisfaciatur Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus elemosynis.

Cap. 71.

Mat. 6.

Lib. de pœnitentiæ medicina. cap. 1.

ARTICVLVS XLVII.

*An bene diuidatur pœnitentia à Magistro?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit in secunda parte huius distinctionis ibi [ Prædictis vero adiiciendum est, quod tribus modis agitur pœnitentia ] Et quaeritur hic duo, scilicet de diuisione pœnitentiæ quam hic ponit, & de pœnitentiæ ante baptismum.

**Ad primum** potest sic obici: Commune quod secundum vnâ rationem manet in omnibus diuidentibus, ita quod diuidentia nullam formam addant super ipsum, non diuiditur nisi per materiam & accidens: sed pœnitentia ante baptismum & post baptismum penitus est eiusdem rationis: ergo non diuiditur nisi per materiam & accidens.

**2** Item, Ante & post non dicunt nisi differentiam temporis: sed per temporis differentias non diuiditur secundum formam & speciem: ergo pœnitentia per hoc quod est ante vel post, non diuiditur secundum speciem.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

**3** Adhuc, Homo qui fuit in præterito, & qui est, & qui erit in futuro, non diuiditur in specie: ergo nec pœnitentia ex talibus temporis differentis.

**4** Et si dicas, quod isti sunt modi pœnitentiæ, & non species, vt videtur litera dicere. Contra: Modus ille aut est essentialis, aut accidentalis. Si essentialis: ergo fundatur super aliquam diuersam essentiam: non autem fundatur super diuersam essentiam generis: ergo fundatur super diuersam essentiam speciei, & tunc redit primum. Si est accidentalis. Contra: Modi accidentales rei vniuersalesque multi sunt: ergo non debent esse tres tantum, sed multi, & quasi infiniti.

**5** Adhuc, Priora peccata sunt grauiora & leuiora: ergo videtur, quod primus modus sit tanti ambitus, quanti alij duo: & sic videtur, quod diuisio sit nulla.

**6** Adhuc, Pœnitentia venialium non videtur esse eiusdem rationis cum pœnitentia grauium & in genere: quia nec confessio nec satisfactio taxata exigitur de illis: ergo videtur, quod male diuidatur: quia ponit diuidentia, quæ sub eodem communi vniuerso non continentur.

H h RESPON

Solutio.

RESPONSIO. Ista diuisio est modorum penitentiæ: quia modifuntur ex parte obiecti penitentiæ, circa quod est, scilicet ex parte peccati. Bene concedo, quod aliquid essentialiter respondet eis. Et ad hoc intelligendum, sciendum est, quod penitentiæ sumitur hic prout ipsa integratur & constituitur ex contritione, confessione, & satisfactione, sicut in principio huius distinctionis dictum est: tunc enim alia essentialiter penitentiæ exigitur ante baptismum, quæ facit non inuenire obicem Spiritui sancto in suscipiente baptismum: & alia in eo qui peccat post baptismum: quia in suscipiente non exigitur penitentiæ exterior, nisi forte confessio per quam innotescit ministro, quod non sit fictus: sed in alio exigitur. Similiter alia in peccato mortali & alia in veniali: quia in mortali exigitur confessio cum expressione circumstantiarum aggravantium, & cum satisfactione taxata: quorum nihil requiritur in penitentiæ venialium, sed tantum dolor cum quotidiana satisfactione. Patet ergo, quod penitentiæ si in ratione totius peccati consideretur, alia est hinc inde. Vnde modus iste triplex super huiusmodi peccati potestati esse penitentiæ triplex fundatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod si commune secundum rationem potestatiæ medicinæ cum suis partibus accipiatur, non erit idem in omnibus diuisentibus, sed in vno vnde abundabit ab alio.

AD ALIUD dicendum, quod ante & post baptismum, hic non solum dicuntur differentias temporis, sed etiam status penitentis pro vno peccato, ex quo intelligitur diuersitas penitentiæ, secundum quod in suis partibus consideratur, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod etiam illa obiectio procedit ac si ante & post non differret nisi temporis successione, & hoc non est verum, sed potius diuersum esse penitentiæ, secundum quod est de peccato hoc vel illo.

AD ALIUD dicendum, quod modus fundatur super quoddam esse penitentiæ, vt in principio solutionis dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod primus modus respicit venialia & mortalia: sed tamen ratione status requiritur ad aliud esse penitentiæ.

AD ALIUD dicendum, quod non est eiusdem rationis omnino cum penitentiæ mortali: & ideo dicitur esse duos modos de veniali & mortali: tamen penitentiæ communis in genere saluatur in penitentiæ venialium, quia est ibi dolor cum aliqua satisfactione.

## ARTICVLVS XLVIII.

An penitentiæ sit ante baptismum?

Secundo queritur de penitentiæ ante baptismum, & queruntur duo, scilicet an penitentiæ sit ante baptismum? & an illa, & qualiter sit fundamentum?

Ad primum sic proceditur. Supra distinct. 13. habitum est, quod penitentiæ est secunda tabula post naufragium: sed prima in naufragio est baptismus: ergo penitentiæ non præcedit baptis-

mum, sed sequitur: & hoc est contra ea quæ dicuntur in litera.

2. Adhuc, August. dicit, quod baptismus est ianua sacramentorum: sed ante ianuam non est aliquid de mansione domus: ergo ante baptismum nihil est de mansione in sacramentis: ergo nullus potest manere in penitentiæ, qui non fuerit baptizatus.

3. Adhuc, Sicut se habet morbus ad morbum in ordine, sic cura ad curam, siue medicina ad medicinam: sed morbus contra quem est baptismus, est primus quem traximus ex natiuitate: secundus autem contra quem ordinatur penitentiæ, est quem facimus ex propria voluntate: ergo videtur, quod baptismus sit omnino ante penitentiæ.

4. Adhuc, Non aliud videtur baptismus habere ordinem ad penitentiæ, quam ad alia sacramenta, secundum ordinem præcedentiæ penitentiæ & sequentiæ: sed ad omnia alia sic ordinatur, quod nisi baptismus sit susceptus, nihil agitur in aliis: ergo & ad penitentiæ: ergo nulla est penitentiæ præcedens baptismum, vt videtur.

5. Adhuc, Beatus Dionys. in Ecclesia Hierar. dicit, quod non existens nihil agit: & ibidem dicit, quod existere datur per baptismum: ergo non baptizatus nihil agit spiritualium actionum: sed penitentiæ est de spiritualibus actionibus: ergo non baptizatus non penitet: sed sic penitentiæ semper sequitur baptismum.

SED CONTRA est dictum in litera August. <sup>Sed con-</sup> contra Felicianum, & Gloss. quæ ponitur de Act. 2.

2. Item, August. in libro 83. quæst. Finitur vetus vita ad penitentiæ: sed vbi finitur vetus, incipit noua: ergo noua incipit à penitentiæ: sed illud est primum, vbi incipit vita noua: ergo penitentiæ est primum sacramentorum omnium.

3. Adhuc, Super illud Act. 2. Agite penitentiæ, & baptizetur vnusquisque vestrum, &c. Gloss. Dicturus de baptismo, præmisit lamenta penitentiæ: vt primum se aqua afflictionis perfunderent, & post sacramento baptismi lauarent. Ex hoc accipitur, quod penitentiæ est ante baptismum secundum ordinem susceptionis sacramentorum.

4. Adhuc, Matth. 3. super illud, Agite penitentiæ, Gloss. Prima virtus est, per penitentiæ veterem hominem perimere. Ergo videtur, quod penitentiæ sit primum sacramentum.

5. Adhuc, Secundum processum peccati in mundo prius fuit actuale, quam originale: quia Adam prius peccauit actualiter, ex quo peccato sicut ex causa corrupta est natura, quæ corruptio vitij & falsibilitatis est originale à fomite: ergo etiam medicina actualis debet esse ante medicinam originalis: ergo penitentiæ prior est baptismo.

6. Adhuc, Supra in tractatu baptismi habitum est, quod est baptismus quidam fluminis, & ille est penitentiæ: cum igitur baptismus fluminis sit ante baptismum etiam fluminis, sicut ibidem determinatur, videtur quod penitentiæ generaliter sit ante baptismum.

SOLVTIO. Dicendum videtur hic, quod est <sup>Solutio.</sup> prius simpliciter, & prius secundum quid & quoad aliquid. Baptismus autem est primum sacramentum simpliciter: sed secundum quid & quoad aliquid

quid est penitentiæ prior secundum quandam modum quo ipsa est præparatoria ad interiorem actum compunctionis, & non prout est satisfactoria per vim clauium: quia baptismus de se non exigit luctum vel plandum: sed qui intendit baptizari, si constitutus est arbiter suæ voluntatis, exigit compunctionem, ne Spiritus sanctus disciplinæ qui operatur in baptismo, effugiat fictum.

ET DICENDUM ad rationes primo inductas: ad primam quidem, quod hoc verum est secundum ordinem diluuiorum generalium: quia primum est diluuium originalis, & secundum actualis.

AD ALIUD dicendum, quod quædam sacramenta sunt, in quibus nihil est nisi diuinum, sicut confirmatio, Eucharistia, & ordo, & extrema vnctio: & baptismus est ianua, ita quod nihil agitur in illis, nisi primo percipiatur baptismus. Alia sunt in quibus diuinitas operatur circa opera nostra & præsupponit aliquid in nobis, sicut penitentiæ, & matrimonium: quia dicitur Aug. de penitentiæ, quod qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: quia in talibus oportet nos remouere obicem Spiritui sancto operanti: & de his quantum ad id quod est ex opere nostro, baptismus non est ianua, sed tantum quantum ad id quod est diuinum: sicut est in penitentiæ, quod sit satisfactoria per clauis Ecclesiæ: & matrimonio, quod sit omnino indissolubile: quia hi qui contrahunt matrimonium non in fide Ecclesiæ, aliquo casu possunt separari: tamen quantum ad id quod est diuinum in eis, præcedit baptismus: vnde penitentiæ quæ est ante baptismum, non satisficit per clauis: sed per interiorem gratiam disponitur homo ad suscipiendum baptismum, ne fictus inueniatur.

AD ALIA patet solutio per prædicta: quia illa necessario concludunt de ordine sacramentorum simpliciter, quantum ad id quod diuinum est in eis.

AD PRIMUM autem quod obicitur in oppositum, dicendum quod hoc dicitur quantum ad separabilitatem peccati, non in omnibus, sed in adultis, in quibus oportet præcedere penitentiæ quendam modum: & eodem modo intelligitur sequens. Vel posset dici, quod baptismus in proposito penitentis sit deletionem peccati operatur, sicut supra in tractatu de baptismo notatum est: sed tamen prima responsio melior est.

AD ALIUD dicendum, quod licet sit prima virtus in adulto: non tamen est primum in ordine sacramentorum simpliciter, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod non oportet vt secundum ordinem morbi in persona, sit ordo sacramentorum Ecclesiæ: quia licet in vna persona actuale præcesserit originale peccatum, vt causa ipsius: tamen in omnibus generaliter radicatur actuale in originali: & sacramenta non dantur personæ, sed Ecclesiæ, & potius filiis Adæ, quam ipsi Adæ: & ideo baptismus simpliciter adhuc est prius, licet penitentiæ sit prius secundum aliquid & in aliquo.

AD ALIUD dicendum, quod hoc sit per accidens: quia baptismus fluminis sufficit, scilicet vbi non est contemptus religionis, sed articulus necessitatis sacramentum excludit: & ideo ex hoc non potest concludi, quod baptismus simpliciter sequatur penitentiæ, sed secundum quid tan-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

tum & in quodam casu: & illa penitentiæ non est tota integritate sua, sed est ibi aliquid penitentiæ quod non habet exteriorem satisfactionem: nec etiam interiorem indiget, nisi quantum ad hoc quod remoueat fictio, & non quantum ad dimissionem culpæ vel penæ: quia ad hoc sufficit baptismus. Vnde licet ibi dimittatur culpa, & quædam pars penæ: hoc tamen non exigit baptismum, sed sit gratia quæ datur penitentibus præparanti se ad baptismum.

## ARTICVLVS XLIX.

An penitentiæ sit fundamentum &amp; qualiter sit?

Secundo queritur, Vtrum penitentiæ sit fundamentum, & qualiter sit? Et circa hoc queruntur quatuor, scilicet an sit fundamentum, & qualiter sit? Secundo, Quæ sint in illo fundamentum? Tertio de numero eorum. Quarto, Quo ordine in fundamento collocentur?

Videtur autem circa primum, quod penitentiæ non sit fundamentum, per illud 1. Cor. 3. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus: in vno autem edificio non est nisi vnus fundamentum: ergo videtur, quod penitentiæ non sit fundamentum.

2. Adhuc ad Hebr. 11. Fides est substantia rerum sperandarum: vbi dicit Gloss. id est, fundamentum: & ex hoc sequitur idem quod prius.

3. Adhuc, Fundamentum est quod primo occurrit in edificio spirituali: sed fides primo occurrit: ergo fides est fundamentum & non penitentiæ. Probatio minoris est quod dicit Apostolus Hebr. 11. Accedentem ad Deum, primum oportet credere, quia est, & quia inquitibus se remunerator sit.

4. Adhuc, Nihil est fundamentum in edificio spirituali, cuius esse aliud spirituale præcedit in eodem edificio: sed esse penitentiæ aliud præcedit in spiritualibus: ergo ipsa non est fundamentum. Probatio minoris est id quod supra habitum est dist. 13. vbi dictum est, quod penitentiæ virtus timore concipitur: & quia omnia illa quæ primo disputata inueniuntur, qualiter penitentiæ sit prima virtus, valent ad istud, ideo omnia circa hoc sufficiant pro parte vna.

IN OPPOSITUM autem obicitur per illud Heb. 6. Non rursum iacientia fundamentum penitentiæ: vbi dicit Gloss. id est, non iacientes penitentiæ, quasi pro lapide in fundamento: ergo penitentiæ est fundamentum.

2. Adhuc, In illo primo fundatur noua vita, ex quo deficit prius vetus: sed illa, sicut sæpius habitum est, deficit in penitentiæ primo: ergo ibi primo fundatur noua vita: ergo penitentiæ est fundamentum, vt videtur.

SOLVTIO. Dicendum, quod fundamentum multipliciter accipitur in sacra Scriptura, scilicet <sup>Solutio.</sup> primum fundans extra, scilicet in Deo: & hoc est immobilitas diuinæ electionis: & de hoc dicitur 2. Tim. 2. Fundamentum Dei firmum stat, habens signaculum hoc. Vnde ibidem Glossa. Ipsi stant quos Deus elegit, & immobiliter in fide fundauit. Aliter dicitur fundamentum in cor-

H h 2 pote

portore mivico fundans, & non in membro spiritali: & est fundamentum virtutis infusa de celo: de quo Iia. 54. Fundabo te in saphiris, & ponam iaspidem propugnacula tua: vbi dicit Gloss. Quia per saphiros qui caelestem habent colorem, signantur virtutes. Tertio dicitur fundamentum fundans membrum singulariter: & hoc multipliciter, scilicet ex parte intellectus, & ex parte affectus. Ex parte autem intellectus dupliciter, scilicet, secundum quod est ex auditu exteriori, vel secundum quod est per lumen intellectus infusum fundatū in veritate credentium: & primo modo doctrina prædicationis Apostolorum & Apostolicorum virorum dicitur fundamentum: de quo habetur Apoc. 21. Fundamenta civitatis duodecim, quæ fundamenta sunt doctrinæ duodecim Apostolorum. Intellectus autem fundamentum dicitur fides. Ex parte autem foundationis in affectu est pœnitentia fundamentum, & alia quædam quibus infra dicitur in sequenti articulo quætionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ibi loquitur de fundatione venientis ad ædificium, non existentis in ædificio ipso: quia fides venienti primo oculos aperit sed pœnitentia locat eum, & efficit contrarium ab ædificio spiritali.

AD ALIVD dicendum, quod fides est prima, quæ per cognitionem facit in nobis subitare speranda: sed tamen ipsa non est proximum locans ædificium, sed potius pœnitentia locum purgans, & inicians fundamenta in bono.

AD ALIVD dicendum, quod non oportet, quod hoc sit fundamentum: & hoc ideo, quia fides & timor possunt secundum actus informes præcedere fundamenti substantiam: quia fides est sicut causam ædificandi ostendens, & timor sicut fodiens: pœnitentia autem sicut construens totum ædificium per contritionem, confessionem, & satisfactionem, licet timor & fides habitus informati gratia & charitate, sint de fundamento & ædificio. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

ARTICVLVS L.

*Quæ sint in illo fundamento? & an pœnitentia quæ est fundamentum, sit virtus vel sacramentum?*

Secundo quæritur, Quæ sint in illo fundamento? Dicit autem Gloss. Hebr. 6. quia sex sunt de fundamento isto: & hæc sunt verba Gloss. Hoc autem fundamentum dividit in sex, quæ sunt inchoatio, scilicet pœnitentia, fides, & baptismi doctrina, & impositio manuum, & resurrectio, & iudicium. De pœnitentia quidem disputatum est quantum sufficit in quæstione præcedenti. Quæritur autem, De qua pœnitentia intelligitur, quod sit fundamentum: vtrum de illa quæ est virtus, aut de illa quæ est sacramentum?

Videtur autem, quod de illa quæ est virtus: quia virtus vitio contrariatur: & pœnitentia virtus est quæ perimit veterem hominem: ergo ipsa primo inchoat novum: & hoc est esse fundamentum primum in ædificio: ergo pœnitentia virtus est illa quæ est fundamentum.

2 Adhuc, Pœnitentia virtus est illa quæ movet ad detestationem peccati, sicut supra habitum est: sed hoc primo faciendum est, scilicet motus in destructionem peccati: ergo pœnitentia secundum quod est virtus, primo est fundans pœnitentem in ædificio spiritali.

SED CONTRA: Super illud Hebr. 6. Non rursum iacentes fundamentum pœnitentiæ: dicit Hieron. Quicumque aliquos ad fidem convertit, prius docet pœnitere, & baptizari in remissionem peccatorum: sed pœnitentia secundum quod docetur à ministro Ecclesiæ, sacramentum est: ergo pœnitentia secundum quod est sacramentum, est fundamentum.

2 Item, Alia quædam sacramenta ponuntur in fundamento, scilicet baptismus, & confirmatio: ergo & pœnitentia ibi pro sacramento accipitur.

3 Item, Ioannes qui pœnitere docuit Matth. 3. & Luc. 3. docuit confiteri & satisfacere. Vnde dicitur ibi, quod exhibant ad eum confitentes peccata sua: & dedit eis consilium, qualiter dignos pœnitentiæ fructus facerent in satisfactione: sed pœnitentia sic in suis partibus considerata est sacramentum: ergo secundum quod est sacramentum, est fundamentum.

DEINDE quæritur de secundo, quod est in fundamento, scilicet de fide. Videtur enim, quod charitas sit magis fundamentum: quia fundamentum est radix: sed charitas est radix boni: vnde Gregor. Non habet aliquid viroris ramus boni operis, nisi manserit in radice charitatis: ergo charitas est fundamentum.

2 Item, Ephes. 3. In charitate radicati & fundati ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, &c.

3 Adhuc, Timor videtur esse fundamentum: quia timor est initium sapientiæ, ut dicitur Eccli. 1. Alia autem quædam ad hoc valentia, supra notata sunt, vbi quæsitum est, qualiter pœnitentia sit prima virtus, dist. 13. supra.

DEINDE quæritur de doctrina baptismi: cum enim neophytus non doceatur tantum baptizari, sed multa alia, quare aliorum doctrina non ponitur in fundamento, sicut doctrina baptismatis? Adhuc, Non est nisi vnum baptismus, ut dicit Apostolus ad Ephes. 4. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptismus: ergo inconuenienter dicit, Baptismatum.

DEINDE quæritur de quarto, scilicet de impositione manuum quæ fit in confirmatione. Videtur autem, quod Eucharistia magis sit fundamentum: quia in ipsa est dominus sacramentorum, à quo omne sacramentum contrahit suum vigorem: ergo magis fundat quam confirmatio.

2 Adhuc, Sine fundamento non habetur aliquid de ædificio spiritali: sed sine confirmatione habetur aliquid quoad gratiam & gloriam: ergo confirmatio non est fundamentum. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc quod multi decedentes non confirmati transeunt ad gloriam, sicut multi parvuli & adulti, cum non sit sacramentum necessitatis.

3 Adhuc, Confirmatio ædificiorum magis est in summo per subtilē clausurā testudinis, quam in fundamento: ergo videtur, quod confirmatio magis pertinet ad perfectionem, quam ad fundamentum.

4 Adhuc,

4 Adhuc, Quod fundatur, non est: quod autem confirmatur, est: ergo quod fundatur, non confirmatur: ergo confirmatio non est fundamentum.

DEINDE quæritur de quinto, quod est resurrectio. Videtur enim, quod hoc superfluum: quia intelligitur in fide.

2 Adhuc, Cum omnia peccata remittantur in vnitatem & communionem Ecclesiæ, videtur quod pœnitens in quo fundatur nova vita, magis debet moveri credendo articulum illum qui est, In sanctam Ecclesiam & sanctorum communionem, quam illum qui est, Carnis resurrectionem: ergo ille magis debet poni in fundamento, quam iste.

VLTIMO quæritur de sexto, qui est in iudicio: in iudicio enim terror est iudicis: ergo inclinatio in desperationem: quia secundus aduentus terret, & primus mulcet peccatorem ad spem: ergo cum spes magis expediat pœnitenti, quam timor terrens, magis deberet poni in fundamento articuli incarnationis qui est de primo aduentu, quam iudicij qui est de secundo.

SOLVITIO. Dicendum, quod sicut dicit Gloss. Hebr. 6. illa sex sunt de fundamento religionis Christianæ, quæ fundatur in adueniente ad ipsam: & quædam istorum sunt sicut fundamenta proxima ædificio: & quædam sunt sicut fundamenta prima locantia fundamentum proximum, ut habebitur in articulo sequenti.

AD ID ergo quod primo de pœnitentia quæritur, dicendum quod secundum statum adulti venientis ad Christianam religionem, pœnitentia sacramentum secundum aliquid sui, scilicet remouens fictionem, est de his quæ primo exiuntur: & ideo est de fundamento, sicut & videtur in quære. Gloss. & in contrarium obiectio facta.

AD ID autem quod in contrarium primo obicitur, dicendum quod verum est quod vitio virtus contrariatur: sed secundum hoc prius est ab infusione quam ex doctrina: pœnitentia enim hic dicitur rudimenta pœnitentiæ, quæ pœnitenti proponuntur: sicut & fides rudimenta fidei, quæ his qui catechantur, exponuntur, quando sunt neophyti: & hæc rudimenta sunt potius sacramenti quam virtutis.

AD ALIVD dicendum, quod pœnitentia virtus non est fundamentum primum: quia quædam facienda ad fundationem sunt ante omnem virtutem, sicut illa quæ sunt elementa exordij sermonis iustitiz, & illa sunt quæ vocat Apostolus fundamentum; sicut dicit Gloss. super epistolam Hebr. 6.

AD ALIVD dicendum, quod omnia illa fere soluta sunt supra dist. 13. dicendum tamen, quod charitas non proprie fundat, sed necesse perfectionem, sicut dicitur 1. Tim. 1. Ad hoc autem quod obicitur de Gre. dicendum quod est fundamentum operis meritorij: quia dat formam efficiendi meritum: sed non est fundamentum Christianæ religionis, quod proponitur assumentis religionem Christianam: & ideo nihil valet illud ad propositum.

AD ALIVD dicendum, quod radicati & etiam fundari non contingit in charitate, nisi quantum ad formam operis meritorij: & hoc non est esse fundamentum Christianæ religionis, ut dictum est, nisi per accidens & secundum quid.

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

AD ALIVD dicendum, quod timor secundum suum actum est quasi fodiens foueam per fugam mali in fundamento, sed non sicut disponens lapides, qui sunt ædificij pars, sed potius pœnitentia.

AD ID quod vltius quæritur, dicendum quod neophytis non proponantur nisi primo occurrentia necessaria ad inchoationem: & horum vnum est baptismus, qui dat esse spirituale baptizato, ut dicit Dion. & ideo sicut esse primo exigitur ante operationem in naturalibus, ita & in gratuitis: alia autem non sunt: ita primo congruentia.

AD ALIVD dicendum secundum Glossam, quod pluraliter dicit, Baptismatum: quia est triplex baptismus: & de hoc multa habita sunt in tractatu de baptismo, & requirantur ibi, quia hæc valent: vnum autem baptismus dicitur, quia vna est causa substantialis, & vnus character, & non iteratur: tamen effectus eius multipliciter datur, & propter hoc dicitur pluraliter, Baptismatum.

AD HOC autem quod quæritur de quarto, dicendum videtur, quod confirmatio in quantum confirmat in pugna, est de ædificio: ædificium enim non tantum saluat, sed etiam munit in pugna.

AD PRIMVM ergo quod contra est, dicendum quod Eucharistia licet dignissimum sit sacramentorum quantum ad rem contentam, non tamen est necessaria ei qui ædificatur in Christiana religione, sicut confirmatio: quia pugna instat Christiano continua: & ideo necesse est, quod Christianus fundetur in illa.

AD ALIVD dicendum, quod verum est, quod confirmatio non est sacramentum necessitatis: sed quia Christiana religio non tantum attendit ea quæ sunt necessitatis, sed etiam ea quæ sunt perfectionis: ideo est necesse, quod sustentia perfectionem ædificij in fundamento ponantur. Pugna autem perfectionis est de perfectione vitæ & religionis Christianæ: & ideo ut super quod ædificetur, præmittitur confirmatio in fundamento. Vnde in primitiua Ecclesia statim confirmabantur postquam erant baptizati.

AD ALIVD dicendum, quod alia est confirmatio ædificij iam facti, quia illa fit per consolationem & augmentum gratiæ: & alia est confirmatio quæ est in fundamento, quia illa nihil aliud est quam collatio gratiæ, in qua multa fundari possunt sine timore ruinæ, & hoc modo confirmat confirmatio in qua Spiritus sanctus datur ad robur, & hæc confirmatio est de fundamento.

AD ALIVD dicendum, quod sicut dicitur Rom. 6. resurrectio exemplariter ostenditur in iustificatione, quæ est in pœnitentia: & ideo etiam iustificatio dicitur resurrectio prima Apoc. 20. & ideo pœnitentem oportet fundari in resurrectione: resurrectio enim gratiæ præostendit resurrectionem gloriæ, & ordinatur ad illam.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod fides non ponitur in numero illorum sex, nisi gratia rudimentorum fidei, præcipue gratia articulorum de Trinitate & vnitatem, quæ operatur in sacramentis: & ideo etiam illi quærentur in exorcismis & catechismis: & non ponitur hoc ratione omnium articulorum: & ideo non superfluit iste, & positio istius.

AD ALIVD dicendum, quod aliud est iustificatio ipsa, & aliud fundamentum. H h 3 da men

Ad quæstionem 2.

Ad quæstionem 3.

Quæstionem 1.

Quæstionem 2.

Quæstionem 3.

Ad quæstionem 1.



damentum ipsius: fundamentum autem est resurrectio: eo quod ipsa non credita subruit totum, & quia exemplariter ostenditur in penitentia.

AD ALIUD dicendum, quod iudicium inducit timorem qui facit penitere, ne incidatur in iudicium futurum: & ideo est de fundamento.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicens quod spes sequitur timorem: quia timor fugit in avertit, & ideo iudicium per timorem fundat primo. Vel dicatur, quod in iudicio secundo vitium intelligitur movens, scilicet & timor ratione suppliciorum quæ ibi infligentur malis, & spes ratione preciorum quæ ibi dabuntur bonis: & utrumque horum non est in primo aduentu, sed alterum tantum: & ideo non fides primi aduentus, sed secundi ponitur in fundamento.

ARTICVLVS LI.

*An idem sit fundamentum rerum sperandarum Christianæ religionis, & præmij æterni.*

Tertio queritur de numero eorum quæ sunt in fundamento. Videtur autem, quod sit vnum solum, per illud 1. Corinth. 2. Fundamentum autem nemo potest, &c. Et cum alicuius ædificij corporalis non sint plura fundamenta: ergo nec ædificij spiritualis.

SED QVIA hæc disputatio tota fere determinata est per articulum præcedentem, dicendum quod fundamentum (ut supra dictum est) multipliciter dicitur, scilicet fidei, rerum sperandarum, & Christianæ religionis, & præmij. De fundamento fidei intelligitur quod dicitur 1. Corinth. 3. quia tota fides est supra Christi deitatem vel humanitatem: secundum deitatem enim est à Patre, & ab ipso Spiritus sanctus, qui mittitur Sanctis & unit Ecclesiam: secundum humanitatem autem ipse est incarnatus, passus, & resurrexit in causam & argumentum nostræ resurrectionis. Rerum autem sperandarum per quod scilicet res sperandæ subsistunt in nobis, est fides secundum actum suum fundamentum: quia ipsa primo aperit oculos ad sperandas res videndas, & consentit eis quod sint: & per hoc fundat eas in nobis. Christianæ autem religionis colligitur fundamentum ex sex, quæ in Glossa Hebr. 6. numerantur: quia Christiana religio incipit ab occulto rationi nostræ, & difficili, & remotione à peccatis: & ideo fundatur, id est, inchoatur à tribus in genere, scilicet à remouente & destitente contrarium, & hoc est quasi faciens locum ædificio: & hoc est penitentia vel secundum ordinem in difficile bonum quod incipit, vel secundum conseruans in illo. Si secundum ordinem, hoc est dupliciter, scilicet ad esse, & ad robur in difficili pugna: & quantum ad esse id adhuc consistit dupliciter, scilicet quantum ad gratiam ipsam dantem esse Christianæ religionis, & quoad ordinem qui est in actibus virtutum: & quoad ordinem actuum fundat fides, sed quoad gratiam dantem esse fundat doctrina baptismorum. Ad pugnam in difficili fundat robur gratiæ datum in impositione manuum: sed conseruantia sunt spes & timorem inducentia: & hoc contin-

git præcipue ex iudicio futuro, ad quod duo exiguntur, scilicet iudicium ex parte iudicis, possibilitas præsentationis in iudicio ex parte iudicandi: & ex parte iudicandi spem & timorem inducit resurrectio, & sic fundat: ex parte autem iudicis fundat iudicium futurum: & per hoc patet solutio de omnibus quæ requiruntur hic.

ARTICVLVS LII.

*An fides precedat penitentiam?*

Quarto de ordine horum queritur. Videtur enim, quod fides præcedat penitentiam: quia Hebr. 11. dicitur, quod accedentem ad Deum oportere credere, quia est, &c. sed penitens iam accessit: ergo ante hunc accessum fides iam fuit: ergo præordinari habet penitentiam in fundamento.

2. Adhuc, Dicit August. quod fides est prima virtus, & primum est fundamentum: ergo, & cetera.

3. Vltimus in catechismis instruuntur prius de resurrectione mortuorum & de iudicio, quam baptismum suscipiant: ergo videtur, quod in fundamento ordinari debeant ante baptismum: & contrarium dicit Glossa.

AD HVC queritur de Dominica oratione, quæ tangitur in Glossa quadam esse de inchoatione Christianæ religionis: quare non ordinatur inter ea quæ sunt de fundamento? Dicit enim quadam Glossa sic, De initio fidei est, quo rudes catechizandi sunt, ut est symbolum fidei, & Dominica oratio.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum videtur, quod ista ordinantur in fundamento per modum illum quo explicantur ab eo qui accedit ad Christianam religionem. Vnde quia penitentia primo remouet à contrario, ideo prima ponitur: fides autem distinguit credenda quæ sunt in Christiana religione, & ideo ponitur secunda: & baptismus dat esse affectui præparato per penitentiam, & intellectui præparato per fidem: & ideo ponitur tertio. Corroborans autem ipsum esse est quartum: sicut in naturis post esse sequitur perfectio quantitatis, & post ista conseruantia. Sed quia resurrectio facit timere vel amare iudicium: quia si non resurgat, non timebit nec amabit: quia nec bonum nec malum ibi recipiet: si autem resurgat, timebit vel amabit: ideo resurrectio ponitur ante iudicium.

AD HOC autem quod primo de fide obiicitur, dicendum quod duplex est fides, scilicet indistincta: & hoc modo quoad quandam actum confusæ cognitionis Dei & peccati præcedit penitentiam. Est autem fides distincte assentiens credito articulo, & hæc non est nisi iam data gratia per penitentiam, & talis est illa in qua fundatur Christiana religio: & ideo catechumenis articuli fidei explicantur.

AD ALIUD dicendum, quod fides est prima virtus & in intellectu, & quoad actum confusæ cognitionis, & non distincte: sed distincte assentiens, sequitur destructionem peccati per penitentiam.

AD ALIUD dicendum, quod resurrectio & iudicium ut credita, supponuntur in fide, ut alij

alij articuli symboli fidei, ut dicit Gloss. in hoc eodem questionis articulo inducta: sed ut conseruantia in Christiana religione sequuntur quasi iugiter memorata, sic ordinantur in fundamento.

AD ALIUD dicendum, quod Dominica oratio non est essentialiter de fundamento, licet sit aliquo modo de inchoatione: quia ante essentiam Christianæ religionis aliquis orare potest: sed à Gloss. illa ponitur de inchoatione extra & est sic impetrans fundamentum Christianæ religionis: & hæc de modis penitentiam dicta sufficiant.

ARTICVLVS LIII.

*An omne peccatum exprimat in decalogo?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Altraque actio penitentie, quæ fit post baptismum, &c.] Videtur enim de hoc, quod omne peccatum contineatur in decalogo, quod falsum videtur de superbia, hypocrisis, inani gloria, inuidia, & multis aliis, si ad specialia descendatur: cum ergo de his sit penitentia, non videtur esse de his tantum quæ legis decalogus continet.

2. Adhuc, Mala voluntas in decalogo prohibita, non est nisi quantum ad peccatum auaritiæ, cum malum verbum ibi prohibetur, non est nisi ratione perituri & mendacij: cum ergo multis aliis modis fiat peccatum, & corde, & ore, & de omni peccato concedatur venia per penitentiam, videtur August. imperfecte distinguere modum penitentie qui est post baptismum. Si forte tu dicas, quod sicut in prædicamento aliquid dupliciter est, scilicet ut directe contentum in eo, sicut genus subalternum, vel species, vel indiuiduum: aliquid autem sicut reductum ad ipsum ut primum genus, sicut dicimus materiam & formam esse in genere substantiæ, & punctum & unitatem & nunc in quantitate: ita dupliciter aliquid est prohibitum in decalogo, scilicet ut directe prohibitum, & ut reductum ad prohibitum secundum rationem causæ vel causati. Contra: Quando reductur aliquid ad prædicamentum, non sufficit, quod sit qualitercunque primum: sed oportet, quod sit primum à quo fluat essentia prædicamenti: ergo similiter erit in præceptis: sed à nullo peccato essentialiter fluat aliud: ergo nullum peccatum ita habet reducti ad prohibitionem alterius peccati.

3. Adhuc, Non sunt tantum prohibitiua præcepta, sed potius affirmatiua sunt quedam: ergo secundum hanc solutionem oportet omne bonum quod faciendum est, reducti ad honorem parentum vel conseruationem sabbati, sicut principium vel principiarum: & hoc qualiter sit, difficile est etiam fingere volentibus.

RESPONSIO. Dicendum, quod omne peccatum mortale & veniale prohiberi intelligitur in decalogo, & fieri præcipitur ibi omne bonum faciendum, id est, quod ita faciendum est, quod nisi fiat, non saluabitur omittens. Peccatum autem intelligitur in genere prohiberi dupliciter, scilicet directe, aut indirecte. Directe quidem prohibentur omnia mortalia, & indirecte venialia. Mortalia autem prohibentur tripliciter, scilicet expresse, vel quia sunt causæ sci-

licet expresse prohibitorum, vel quia sunt effectus eorum. Expresse iterum dupliciter, scilicet ipso nomine & ambitu communitatis ipsius nominis, expresse: sicut sub mœchia prohibetur adulterium: quia cum elargatur, nomine mœchiæ sub ambitu nominis prohibetur omnis illicitus coitus, & quilibet illicita effusio seminis: & sic prohibetur fornicatio, defloratio, raptus, incestus, sodomia, & vitium pathicorum. Ut causa autem, gula, & ebrietas, & omnia quæ excitant concupiscentiam carnis ad illicitum. Ut effectus autem, scurrilitas, immunditiæ, choreæ illicitæ, & omnia huiusmodi: & sic planum est etiam intelligere de aliis. In affirmatiuis autem similiter est: necesse est enim ut nomine parentis elargato intelligatur proximus, & proximus est (ut dicit August.) qui nobiscum est ad æterna gaudia possidenda creatus: & nomine honoris intelligitur reuerentia debita & subuentio, tam in spiritualibus, quam in temporalibus. Sunt autem quedam ut inducentia ad hoc per modum causæ, ut amor sine dilectio proximi: & quidam effectus, ut congratulatio, affatus, & huiusmodi: & sic planum est videre in aliis.

AD ID autem quod obiectum est contra istam reductionem, dicendum quod impossibile est in toto inuenire simile inter duo: quia sic similia non essent duo, sed vnum: sed sicut est in prædicamentis, & in primis essentiis, & in reductis ad illas, sic est in primis faciendis, & vitandis, & reductis ad illas: & sicut illa fluunt à suis principiis essentialiter, ita ista fluunt à suis principiis voluntarie: quia in moribus maximum principiorum est voluntas: & quia natura essentia subiacet necessitati, ideo illa necessaria fluunt à suis principiis. Quia vero ista sunt mediante voluntate casantia & causata, & voluntas est libera: ideo ista manent in libertate inclinantiā voluntatem. Et per hoc patet solutio ad totum. Est autem huic disputationi aliquid addendum ex illo quod disputatum est super tertium in fine de præceptis.

ARTICVLVS LIV.

*An bonorum sit penitentia, & utrum boni & humiles de venialibus debeant agere penitentiam?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Est etiam penitentia bonorum, &c.] Videtur enim, quod hoc sit falsum: quia boni & humiles magis habent causam lætitiæ quam penitentiam: ergo non est eorum penitentia.

2. Item, De malo est penitentia: ergo non est de bonis & humilibus, quia illa sunt optima: ergo non est bonorum & humilium. Si forte dicas, quod non est bonorum & humilium, sed secundum quod sunt boni & humiles, sed secundum quod admittunt venialia.

QUÆRATUR, Vtrum boni & humiles de venialibus agere debeant penitentiam? Videtur autem, quod sic: quia cuiuscunque est satisfacere, illius est penitere: sed bonorum & humilium est de venialibus satisfacere: ergo & illorum est penitere. Probatio mediæ supra dist. 14 habita est, quod satisfacere est radices peccatorum excidere, & eorum suggestionibus vltimus aditum

non in d' gerere: sed in bonis & humilibus sunt peccata: in radice, quia fomes, & corruptio vitium, & promissio ad peccandum: ergo conitar proponitur.

**IN CONTRARIAM** autem hoc est, quod dicitur locus esse a communiter accidentibus: pœnitentia: ergo peccat.

2. Adhuc, Supra habitum est, quod pœnitentia est de malo perpetrato iniqua: tum perpetratum est: ergo qui malum non perpetravit, non habet pœnitere: & ideo pœnitentia non est bonorum & humilium, ut videtur.

3. Adhuc, Philosophus in 9. metaphysicæ & Avicenna in 5. sic metaphysicæ dicunt, quod à potentia boni vel mali nihil est bonum vel malum: quia in malo actus potentia peior est, & in bono actus potentia melior est: sed in bonis & humilibus qui non peccaverunt, non est nisi potentia maliciæ ipsi non peccaverunt: ergo pœnitere non tenentur.

**SOLVITIO.** Dicendum, quod pœnitentia est honorum & humilium, ut dicit litera: sed non est in quantum boni & humiles sunt. Est autem duplex talis pœnitentia, scilicet de bono, & de malo: de bono non in quantum bonum, sed in quantum malo permixtum: quia sic dicitur Isa. 64. Sicut pannus menstruatus sunt universæ iustitiæ nostræ. Unde negligentia quæ incidit & indevotio cogunt bonos & humiles etiam propria bona timere, & sic de eis quodammodo pœnitere: & hoc est quod dicit Iob 9. Verebar omnia opera mea: sciens, quod non parceres delinquenti. Alio modo pœnitent de veniali quod incidit quotidie in usu vitæ: de cuius pœnitentia habetur in sequenti capitulo.

**AD ID** autem quod queritur, Vtrum boni & humiles non peccantes teneantur pœnitere? Dicendum, quod non. Ad obiectum contra, dicendum quod duplex est radix peccati, scilicet contracta & facta, secundum quod ex operibus relinquuntur similes dispositiones & habitus, ut dicit Philosophus. Prima autem radix debilitatur & exaccatur, non pœnitentia, sed contrario usu benefaciendi: & secunda est quæ per pœnitentiam, satisfactionem eruitur: & de illa radice intelligitur auctoritas inducenda: & per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS LV.

*An aliquis non habens debitum, possit dicere orationem Dominicam?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Dixentes dimitte nobis, &c.] Queritur enim, Vtrum aliquis non habens debitum, possit dicere orationem Dominicam? Videtur, quod non: quia non habet debitum: ergo non vere rogabit sibi debitum dimitti: ergo non potest dicere orationem Dominicam.

2. Adhuc, In duabus parabolis Luc. 6. & Matth. 9. ubi loquitur Dominus de dimissione debiti, supponit seruos illos aliquid debere: ergo qui nihil debet, ille debitum dimitti non potest postulare: ergo orationem Dominicam talis non potest dicere, ut videtur. Si forte tu dicas, quod ille casus nunquam euenit in aliquo: quia sicut

dicitur I. Ioan. 1. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Contra: Augustinus Glossat sic locum istum dicens, quod hoc dictum est: quia non diu esse possumus sine peccato: possumus autem esse ad horam sine peccato: ergo videtur, quod illa hora talis dicere non possit Dominicam orationem.

3. Adhuc, Iacob. vltim. dubie loquitur de statu peccati dicens, Si in peccatis sit, remittentur ei: sic enim loquens innuit, quod possibile est aliquem esse diu sine peccato: & tunc locum habet queritio supra dicta.

4. Adhuc, Dicit August. quod hoc facit veniale in viro iusto, quod gutta in camino ignis: sed gutta ipso casu in camino, statim consumitur, & non manet: ergo veniale cadens in animam viui perfecti, statim consumitur: ergo ipse manet sine veniali: & constat, quod est sine mortali: ergo talis nullum habet debitum venialis vel mortalis peccati: ergo ipse non potest dicere, Pater noster.

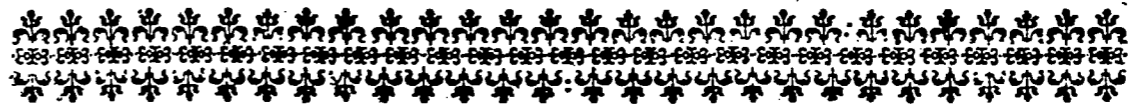
**SOLVITIO.** Dicendum, quod quilibet Christianus homo potest & debet dicere, Pater noster.

**AD HOC** autem quod in contrarium obiicitur, dicendum quod talis status est rarus, propter tria, scilicet multitudinem venialium, & ignorantiam & adhaerentiam. Multitudinem voco in modo peccandi venialiter, quorum magnus est strepitus circa nos, tam in sensibus, quam in corde: ignorantiam, quia videtur mihi impossibile omnia aduertere: vnde Psalm. ratione multitudinis dicit, Delicta quis intelligit? Et ratione ignorantie, Ab occultis meis munda me Domine. Ratione autem adhaerentie dicit, Ab alienis parce seruo tuo: quia quædam adhaerent nobis alienantia à seruo charitatis, sed non alienant ab habitu. Si tamen talis status sit, adhuc dico, quod estis sit, tamen non debet homo presumere esse in tali statu: quia, sicut dicit beatus Gregor. Bonarum mentium est ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est. Si autem dicas, quod sit ista, quod per reuelationem cognoscat sibi dimissa esse omnia peccata: dico adhuc, quod non adhuc sequitur quod ipse sit indebitor alicuius pœnitentiae, & ratione illius potest dicere. Si autem ponas, quod nec etiam pœnitentiae debitor sit, & hoc sciat per reuelationem: dico adhuc, quod in persona membrorum Ecclesie debet dicere: sic enim Christus caput Ecclesie ratione membrorum dicit sua esse delicta in Psalm. ubi dicitur, Deus meus respice in me, & cetera. Ita vnum membrum in se transformare debet, quod alterius est: vnde docet orare in plurali dicendo, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c. non, Dimitte mihi debita. Et per hoc patet solutio ad omnia querita.

Deinde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Quid enim interest ad naufragium an vno grandi, & cetera.] Ex hoc enim videtur, quod veniale fiat mortale: & de hoc queratur hic.

\* \*

DISTIN



DISTINCTIO XVII.

*Tria proponantur querenda: primum, an sine confessione dimittatur peccatum?*



**H**ic oritur queritio multiplex. Primo enim queritur, Vtrum absque satisfactione, & oris confessione, per solam cordis contritionem peccatum alicui dimittatur? Secundo, An aliquando sufficiat confiteri Deo sine sacerdote? Tertio, An laico fideli facta valeat confessio? In his enim etiam docti diuersa sentire inueniuntur: quia super his varia, ac pene diuersa tradidisse videntur Doctores. Dicunt enim quidam, sine confessione oris & satisfactione operis neminem à peccato mundari, si tempus illa faciendi habuerit. Alij vero dicunt, ante oris confessionem & satisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti à Deo, si tamen votum confitendi habeat. Vnde Propheta: Dixit, Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Quod exponens Cassiodorus ait: Dixi, id est, deliberaui apud me, quod confitebor, & tu remisisti. Magna pietas Dei, quod ad solam promissionem peccatum dimiserit. Votum enim pro operatione iudicatur. Item August. Nondum pronuntiat, promittit se pronuntiatum, & Deus dimittit: quia hoc ipsum dicere, quoddam pronuntiare est corde. Nondum est vox in ore ut homo audiat confessionem, & Deus audit. Item, Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor, &c. Alibi etiam legitur: Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Non dicitur, ore confessus fuerit: sed, conuersus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quod etiam ore tacente, veniam interdum consequimur. Hinc etiam leprosi illi, quibus Dominus præcepit ut ostenderent se sacerdotibus, in itinere antequam ad sacerdotes venirent, mundati sunt. Ex quo insinuat, quod antequam ora nostra sacerdotibus aperiamus, id est, peccata confiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiam non prius de monumento est eductus, & post à Domino suscitatus: sed intus suscitatus, prodiit foras viuus, ut ostenderetur suscitatio animæ præcedere confessionem. Nemo enim potest confiteri, nisi suscitatus: quia à mortuo, velut qui non est, perit confessio. Nullus ergo confitetur, nisi resuscitatus. Nemo autem suscitatur, nisi qui à peccato soluitur: quia peccatum mors animæ est, quæ ut est vita corporis, ita eius vita Deus est. His aliisque pluribus auctoritatibus probatur, ante confessionem vel satisfactionem sola compunctione peccatum dimitti: quod qui negant, eas determinare laborant: necnon in huius sententiæ depressionem, & ad suæ opinionis assertionem, auctorum

A De confessione sacramentali. Et de his que ad eam spectant prout habet rationem remedi quantu ad necessitatem ex parte confitentis.

1. sal. 31.

Ezec. 18.

Ioan. 11.

164 43 auctorum testimonia inducunt. Ait enim Dominus per Isaiam, Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Item Ambrosius, Non potest ququam iustificari à peccato, nisi peccatum ipsum antea fuerit confessus. Idem dicit, Confessio à morte animam liberat, confessio aperit paradium, confessio spem salutis tribuit: quia non meretur iustificari, qui in vita sua non vult peccatum confiteri. Illa confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera est dolor cordis, & amaritudo anime pro malis quæ quisque commisit. Item Ioannes, Non potest ququam gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confessionem, & per baptismum. Item August. Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo dicat sibi, Occulte ago, quia apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoscit; quia in corde ago: ergo sine causa dictum est, Quæ solueritis super terram, soluta erunt in cælis? Ergo sine causa clauæ datæ sunt? Frustramus ergo verbum Christi. Job dicit: Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambros. Venialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum. Item August. super illum locum Psalm. Non absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si cecideris, non claudit super te os suum, si tu non claudis os tuum. Confitere ergo & dic: De profundis clamaui ad te Domine, &c. & etades. Claudis super illum, qui in profundum contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio. Item, Nullus debite grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemunque, etsi longe minorem quam debeat, soluerit pœnam. Ita enim impartitur à Deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ. Ita Hieron. Qui peccator est, plangat delicta propria vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & dormiat in sacco, vt præteritas delicias per quas Deum offenderat, vitæ austeritate compenset. His aliisque auctoritatibus nituntur asserere, sine confessione vocis & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

ARTICVLVS I.

An in sola contritione peccatum dimittatur?

**H**ic oritur quæstio multiplex; Magister in ista distinctione collationem facit inter partes pœnitentiæ sigillatim acceptas, & tangit primo tres quæstiones, vt patet in littera: & secundum prosecutionem illarum trium diuiditur tota distinctio in tres partes: & hoc videre cuiuslibet est facile, & ideo insistendum est disputationi.

Primo ergo quæritur de quæstione prima, Vtrum scilicet in sola contritione peccatum dimittatur? Videtur autem, quod sic: Quod enim potest plus, potest & minus: sed sola contritio in casu potest supplere vicem baptismatis: ergo & potest supplere vicem confessionis & satisfactionis.

2. Adhuc, Quæcunque medicina omnia in se claudit quæ opponuntur morbo & causis morbi, illa per se sine alia efficax est ad morbi expulsio-

nem: sed contritio est huiusmodi medicina contra mortale actuale peccatum: ergo sine confessione & satisfactione expellit morbum. Prima patet per se. Secunda autem probatur ex eo quod in actu non est nisi culpa & pœna: & contraria illorum sunt in contritione: quia gratia contrariatur culpæ, & pœna de peccato contrariatur passioni, quæ est delectatio, & sustinentia illius doloris soluit pœnæ obligationem quæ est in reatu.

3. Adhuc, Medicina quæ quandoque datur, & quandoque non datur eisdem causis morborum existentibus, & aliis omnibus similiter se habentibus, non est necessaria, sed de bene esse: sed confessio quandoque datur peccatoribus contritis, & similiter satisfactio, quandoque autem non: ergo confessio & satisfactio sunt de bene esse pœnitentiæ, & non de ipso esse. Prima patet: quia ars in quantum potest semper exhibet omnia necessaria curationi. Secunda autem probatur in Maria Magdalena, quæ (vt dicit Gregor.) septem demonia habuit, quia vniuersis vitiis plena fuit: & tamen Luc. 7. per solam cordis contritio-

contritionem est sanata: ergo constat propositum.

4. Adhuc, Quæcunque sunt de essentia & necessitate alicuius, nunquam relinquunt ipsum: sed confessio & satisfactio quandoque non fuerunt de pœnitentia, vel non potest modo sunt, sicut probatur ex disputatione supra de confessione habita: ergo non sunt de essentia: ergo cum pœnitentia per essentiam suam sufficiens sit ad morbi expulsionem, & sola contritio sit essentialis, videtur quod ipsa sine confessione oris & satisfactione operis sufficit ad actualis peccati deletionem.

5. Adhuc, In momento infusionis gratiæ soluitur culpa & pœna æterna: sed hoc momentum est in contritione ante confessionem & satisfactionem: ergo videtur, quod confessio & satisfactio non sint necessarie ad culpæ solutionem.

6. Adhuc, Ponamus, quod aliquis in veritate contritus sit, quod in veritate illi peccatum secundum culpam & pœnam æternam dimittitur: sit ergo, quod iste non confessus moriatur: ergo saluabitur, quia in moriendo non peccat, quia nihil incidit inter contritionem & mortem: ergo confessio & satisfactio non sunt de necessariis ad salutem.

7. Si forte tu dicas, quod pœnitentia votum confessionis exigit & votum satisfactionis. Contra: Aut hoc exigit, eo quod sit de pœnitentiæ essentia, aut quia præceptum est vt confiteatur: si ideo exigitur, quia est de integritate pœnitentiæ, tunc nunquam fuit vera pœnitentia sine illa: quod falsum omnibus esse patet. Si ideo exigitur, quia est præceptum: ergo non exigitur nisi per accidens, & propter aliud: ergo de se sufficiebat contritio.

8. Item, Adhuc, Constitutio Ecclesiæ aut debilitauit vim contritionis, aut nihil contulit ei, nec nocuit ei, nec adiunxit eam. Si debilitauit. Contra: Dicit beatus Bernardus, Quod charitate institutum est, contra charitatem non debet militare: sed quicquid Ecclesiæ statuit, charitate instituit: ergo non debet contra eam militare: sed omne debilitans vim sacramenti, militat contra charitatem: ergo non debet obseruari; sed contritio est sacramentum, vt infra habebitur in littera: ergo constitutio de confessione non debet obseruari. Si autem nec contulit, nec nocuit: ergo inutilis fuit: nihil autem inutile obseruandum est vniuersaliter in Ecclesiâ, præcipue contra sacramenta: ergo iterum hæc constitutio seruari non debuit. Si autem iungit. Contra: Quod per se potest facere aliquem effectum, fortius est quam id quod cum alio & non nisi cum alio quod est in voluntate vel in actu: sed contritio sine proposito confitendi, potuit delere actuale peccatum: & tu dicis, quod modo non potest sine voluntate confitendi propter constitutionem Ecclesiæ: ergo minime est vis eius propter constitutionem Ecclesiæ: ergo constitutio illa non est obseruanda.

9. Adhuc, Constat, quod Deus absoluit in contritione: aut ergo simpliciter absoluit eum, aut eum conditione. Si simpliciter: ergo non sub ista conditione, quod confiteatur & satisfaciatur: ergo non tenetur confiteri & satisfacere. Si cum conditione: sed omnia conditio dubi-

tantis est: ergo dubitatio incidit circa Deum absolutem ipsum peccatorem, quod absurdum est: ergo simpliciter absoluit: ergo non tenetur confiteri & satisfacere.

10. Adhuc, In omnibus iudiciis sufficit cognitio causæ & emenda delicti, secundum quod cognoscitur causa: ergo hoc sufficit in iudicio Dei, qui iudicat pœnitentem: sed delicti causa est in corde quod Deus intuetur, & perfecte cognoscit: ergo si cognoscit emendam secundum idem, sufficit ad omnem peccati correctionem: sed in corde perfectam exhibet emendam contritio: & hoc Deus cognoscit: ergo ipsa sola ad omnem peccati correctionem sufficit.

11. Adhuc, In omni genere morborum obicitur fonti & non membris super quæ fuit riuus morbi: ergo ita debet fieri in medicina spiritali: sed omne peccatum causam habet in corde: & si cor non esset, nihil deformitatis esset in ore, nec in opere: ergo videtur, quod medicina non debet esse nisi in corde: hoc autem fit per solam contritionem: ergo sola contritio cordis sufficit.

12. Adhuc, Quicquid in se continet perfectam pœnitentiæ rationem, hoc per se sufficit sine alio ad morbi expulsionem: sed contritio continet in se perfectam pœnitentiæ rationem: ergo sola contritio sufficit ad perfectam morbi actualis expulsionem. Probat autem prima ex eo quod non nisi pœnitentia datur contra actuale mortale, & non alia medicina spiritalis. Secunda autem probatur ex eo quod dicit Ambros. in littera, Pœnitentia est verus dolor cordis & amaritudo anime pro malis quæ quisque commisit: & constat, quod hoc non conuenit pœnitentiæ nisi ratione contritionis.

SED CONTRA hoc obiicitur, & subiiciuntur omnes auctoritates in littera inducendo, quæ probant sine confessione peccatum non dimitti.

1. Per rationem autem sic obiicitur: Nihil potest detestari nisi recognoscitur: peccatum autem in omni pœnitentia oportet detestari: ergo oportet recognosci: sed recognitio diuersificatur secundum ea in quibus est: alia enim est recognitio in intellectualibus, & alia in corporalibus, & alia in sacramentalibus: ergo sicut in intellectualibus exigitur recognitio intellectualis, & in operationibus operatiua, ita in sacramentalibus exigitur sacramentalis: hæc autem est in enarratione peccatorum: & hæc est confessio: ergo ad sacramentalem peccati detestationem & pœnitentiam exigitur confessio.

2. Adhuc, Omne sacramentum consistit in dispensatione ministrorum Ecclesiæ: sed nihil dispensatur nisi cognitum: ergo ad hoc quod minister operetur circa pœnitentis peccata, oportet ipsum cognoscere peccata: sed non potest scire nisi per confessionem: ergo ad dispensationem sacramenti pœnitentiæ exigitur confessio.

3. Adhuc, Dolor pœnitentis satisfaciens est per clauem: vis autem clauium consistit in discretionem peccati, & in absolute pœnitentis: ergo ante effectum clauium oportet ministrum cognoscere de peccatis: & non potest nisi per confessionem: ergo pœnitenti ad hoc quod absoluitur, necessaria est confessio.

4. Item, Daniel. 9. & in aliis locis Veteris Testamenti dicitur, quod quando gratiam impetrare

Super Maiach.

Sed contra.

trare volebant, confitebantur peccata sua: ergo multo magis exigitur in Nouo Testamento in quo maior est gratia.

6 Adhuc Iosue. Iosue dixit, Fili mi da gloriam Domino Deo Inael, & confitere peccatum tuum, & indica mihi quid feceris. Ergo non potest glorificare Deum qui de peccatis redit, nisi per confessionem: ergo confessio delicti exigitur in pœnitentia.

7 Item, In omni iudicio condemnationis exigitur conuictio damnati: sed in pœnitentia iudicium quoddam est in quo damnatur pœnitens ad pœnam determinatam: ergo exigitur conuictio: sed non potest fieri per testes: ergo oportet, quod fiat per confessionem: ergo in pœnitentia exigitur confessio.

*Solutio.*

RESPONSO. Dico, sicut supra in principio præcedentis distinctionis habitum est, quod pœnitentia secundum quod est sacramentum ordinatum contra totum morbum peccati, habet partes, contritionem, confessionem, & satisfactionem: & hoc modo bene concedendum est, quod nunquam fit absolutio peccati sine confessione in voto vel effectu existente. Qualiter autem operetur contra peccatum, ex superioribus quantum ego possum intelligere, manifestum est. Si autem accipiatur pœnitentia prout est in ratione virtutis, vel gratiæ, vel passionis tantum, bene puto quod non oporteat adesse confessionem: unde etiam omnes rationes pro illa parte inductæ, quod exigitur confessio, sumptæ sunt ex ratione pœnitentiæ secundum quod sacramentum est, quia aliter nullam videntur habere apparentiam.

AD HOC ergo quod primo obiicitur in contrarium, dicendum quod nunquam contritio excludit votum baptizandi in non baptizato, sed effectum: & ita bene concedo, quod in simili articulo necessitatis potest excludere effectum confessionis, sed nunquam votum si adsit facultas: dicta autem omnia operantur in voto existentia, quia Deus respicit voluntatem: & sic dicitur 2. Cor. 8. Si prompta est voluntas, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Et hoc est quod dicitur à Doctoribus, quod completa voluntas reputatur pro facto.

AD ALIUD dicendum, quod prima propositio non est vera, nisi sicut omnia continet, ita contineat sufficienter: & hoc non est verum de contritione, quia ipsa non est sufficiens sine confessione in voto, vel in actu & voto existente. Vel dicatur, quod non omnia continet: quia in pœnitentia est ædificatio proximi, & contritio de se non continet satisfaciens ædificationem: & ideo per ministrum in confessione exigitur, quod Ecclesiæ reconcilietur: & hæc vltima solutio est communis, sed tamen prima verior.

AD ALIUD dicendum, quod semper exigebatur aliqua peccati recognitio prodens peccatum in genere, vel in specie, vel numero, sicut supra in questione de confessione habitum est: id autem quod secundum se diuinum est, bene potest determinationem diuersam accipere processu temporis: & ideo quando veras Ecclesia habuit clauis, non figuram tantum clauium: tunc determinatum fuit, quod homo coram homine habente peccatum detestando recognosceret per confessionem: & ideo licet pœnitentia quandoque fuerit sine confessione tali, qualis modo est in Eccle-

sia, non tamen fuit simpliciter sine confessione quantum ad substantiam confessionis in genere. Ad aliud dicendum, quod licet non legatur confessio Mariæ Magdalenz, & Petri, & quorundam aliorum: tamen facta est: quia multa facta sunt, quæ tamen scripta non sunt. Aliam tamen solutionem supra habes in præcedenti distinctione, quod aliud fuit de illis qui ab ipso Domino receperunt, & aliud de aliis: quia Dominus cognouit, & rubor cordis coram præsentia eius secundum humanitatem maior fuit, quam nobis rubor faciei coram sacerdote cognoscente faciem: & ideo talibus potuit sufficere confessio cordis, nobis autem non: quia non ab ipso, sed ab homine sacerdote vicario Dei pœnitentiam accipimus.

AD ALIUD dicendum, quod sicut ad præcedens, scilicet quod fere eadem sunt.

AD ALIUD dicendum, quod licet in momento soluitur culpa, tamen exigitur motus liberi arbitrij in peccati detestationem: quia in iustificatione impij quatuor sunt simul tempore habitualiter, licet non acualiter, & secundum naturam simul sunt: quorum vnum est motus liberi arbitrij in peccatum detestando, ipsum, & ille motus supponit votum confitendi & satisfaciendi: & ita patet, quod nihil prohibet, quod tria sint in vno & eodem momento: vnum in actu, scilicet contritio, & duo in voto supposita, scilicet confessio & satisfactio.

AD ALIUD dicendum, quod talis positio bene possibis est: sed nunquam est vera contritio quæ confessionem & satisfactionem, non articulo necessitatis, sed contemptu religionis excludit: unde si vere contritus est, ipse habet votum confitendi & satisfaciendi: & si sic moriatur, operantur in eo confessio & satisfactio in voto existentes.

AD ALIUD dicendum, quod confessio in genere diuinum habet præceptum, sed in specie determinationem accipit per Ecclesiam, sicut supra in eadem questione dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod institutio Ecclesiæ multum confert pœnitentiæ: quia, sicut dictum est, contritio nunquam sufficit sine aliqua confessione: sed modo determinatum est tempus, quod semel in anno: & modus per enarrationem peccati cum quibusdam circumstantiis propter iudicium clauium & effectum earum: & hoc plurimum confert pœnitenti ad dimissionem pœnæ peccati, & etiam ad maiorem detestationem culpæ: & tamen in nullo debilitat contritionem: nec peiorem facit statum modernorum, quam antiquorum, propter magnum emolumentum, quod consequuntur ex vi clauium, quod non consequerentur antiqui: sicut non esset status peior eius qui dat denarium & obolum, vt accipiat aliquid emptum cum magna additione, quam eius qui emit illud denario sine additione.

AD ALIUD dicendum, quod Deus simpliciter absoluit in contritione: sed aliter accipitur absolutio ex parte absoluentis, & aliter ex parte absoluti. Ex parte enim absoluentis nulla est conditio & nulla dubietas: sed ex parte absoluti supponitur votum confitendi & satisfaciendi, sine quibus non est contritio. Nec hoc est inconueniens, quod ex parte Dei creatis nihil materiale, nihil temporale, nihil conditionatum est: & ta-

men

men ex parte creati incidit materialitas, temporalitas, & conditio secundum naturam rei creatae: & hoc forte attendit Magister Hugo de sancto Victore, dicens in libro de potestate ligandi & soluendi ad beatum Bernardum, quod Deus soluit ligando, sacerdos autem ligat soluendo: quia Deus soluit à vinculo damnationis ligando vinculo confessionis & expiationis: sed sacerdos ligat vinculo satisfactionis, & soluit à vinculo confessionis: & hoc non dicit conditionem nisi ex parte penitentis & eorum quae supponuntur in penitente.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est secundum formam fori secundum quod procedit iudicium: ordo enim iudicarius obseruandus est, & variatur secundum diuersitatem fori. Iudicium autem penitentiae non est tantum diuinum, sed etiam Ecclesiasticum: est enim diuinum per inchoationem, & perfectum per hominem ministrum in Ecclesia: & ideo oportet, quod sit in plus quam id quod est cordis quod intuetur Deus: sed iudicium futurum est tantum diuinum: & ideo non est ibi necessarius confessio oris, sed tantum testimonium conscientiae accusantis vel defendentis.

AD ALIUD dicendum, quod licet febris semper sit à calore cordis intendente fumum materiae putrefactae: non tamen materia febris semper est in corde. Et ita est etiam in morbis spiritualibus: quia licet originaliter sint in corde, tamen materiae circa quas fiunt, non sunt cordis, sed etiam oris & manus: & ideo ad perfectam curam oportet, quod obuietur morbo in omnibus membris, in quibus materia morbi diffusa est, licet principaliter obuietur ei in corde: & sic est de morbis spiritualibus: vnde non sufficit sola cordis medicina.

AD ALIUD dicendum, quod illa definitio, vt supra distinctione 13. patuit, data est de penitentia, secundum quod est in genere passionis non sacramenti: & sic bene conceditur, quod non habet nisi contritionem, & non confessionem, & satisfactionem.

ARTICVLVS II.

An votum debeat pro operatione reputari?

DEinde quaeritur de hoc quod dicitur: [Votum enim pro operatione indicatur, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia si duo sunt quotum vnum sufficit, alterum superfluit, vel est de bene esse, non de necessitate: sed votum & operatio duo sunt, quotum alterum sufficit, vt dicitur in littera: ergo operatio superfluit, vel non est de necessitate: quod est falsum.

Adhuc, Non videtur esse generale quod dicitur, quia aliquis dat tres denarios pro Deo, & vult dedisse septem vel centum marcos, & in votum pro facto non computatur. Si forte dicitur, quod intelligitur de voto actum precedente, quod est cum impotentia actus. Contra est, quia aliquis vult se perdidisse virginitatem: & quod non perdidit, non impedit nisi impotentia: ergo illa secundum hoc amissile reputatur: ergo si postea penitenter, non debetur ei aureola, quod falsum est: ergo non est generale quod dicitur.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

sum est: ergo non est generale quod dicitur. Adhuc, Aliquis habet plenam voluntatem occidendi aliquem: & quod non occidit, non impedit nisi impotentia: ergo reputatur pro facto: ergo ita irregularis est pro voluntate, sicut pro opere, quod falsum est: ergo nec in bono nec in malo tenet hoc quod dicit Cassiodorus hic in littera.

RESPONSIO. Dicendum ad primum, quod votum duplex est, scilicet plenum, & semiplenum siue imperfectum: plenum autem in quibusdam actibus impossibile est propter vehementem volitum in actu delectationem. Est autem in omnibus possibile votum esse plenum, quae non habent vehementem delectationem in carne, sicut est in luxuria: in aliis autem actus non addit multum delectationi, sed potius affert tristitiam, sicut in ira, prodigalitate, misericordia, compassione, & huiusmodi. Dicendum ergo, quod quotiescunque voluntas plena est, ira quod nihil excludit opus nisi impotentia sola, quantum ad substantiam meriti vel demeriti reputatur pro facto, sed non quantum ad adiuncta vel consequentia meritum vel demeritum: sicut est nocuum vel profectus, quae sunt in actu: & ideo votum homicidij habet eundem reatum in specie quem homicidij actus, sed tamen magis nocet actus quam voluntas: sicut etiam in bonis propositis idem meritum in substantia habet votum, & actus, licet non tantum in quantitate: & hoc quia non sunt tanti profectus.

PER hoc patet solutio fere ad omnia: licet enim duo sunt, scilicet votum consistendi, & confessio: tamen votum nunquam est plenum, si actum contemptus religionis excludit, & non articulus necessitatis: sed si plenum est, nec actum impedit nisi impotentia, sufficit votum quantum ad substantiam indulgentiae: licet non consequatur omnia illa in quantitate continua vel discreta, quae consequuntur & adiuncta sunt confessioni secundum actum existentem: sicut est diminutio poenae per vim clauium, & deobligatio à debito confessionis simpliciter & huiusmodi: & rubor actualis in actu confessionis etiam aliquid tollit de poena quod non consequeretur.

AD ALIUD dicendum, quod non est plena voluntas si plus potest dare & non vult: sed si non potest plus, tunc eandem cum dante plus in substantia indulgentiam consequitur: licet aliquid accidentale habeat dans plus, quod non habet ille qui dar minus.

AD ALIUD dicendum, quod aureola debetur continentiae non secundum se, sed secundum carnis integritatem: & ideo licet illud accidentale praemium opere carnis non amittatur, substantialiter tamen praemium continentiae amittitur per plenum votum fornicationis, & restituitur per penitentiam, sicut omnia alia spiritualia per penitentiam in integrum restituntur, vt supra superius dictum est.

PER IDEM patet solutio ad ultimam, quod irregularitas accidentaliter poena est quam secundum consilium diuinum Ecclesia non determinat, nisi ad actum homicidij: & ideo licet substantialiter idem sit reatus homicidij voluntatis, & actus, modo tamen accidentaliter poena vna est vniuersae.

ARTICVLVS III.

*An confessio confiteri soli Deo?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi. Non confitetur nisi soli Deo. Ex hoc enim videtur, quod sufficit soli Deo confiteri. Item hoc videtur alia ratione. Quia enim qui est forma omnium peccantium, non reprehenditur, nisi de hoc quod se coram Deo in confessione excusant; ergo videtur, quod dominus peccatoribus sufficit coram Deo se excusare.

Adhuc, Nunquam confurgit duplex tribulatio, sicut supra dicitur, habere unum est; ergo si peccator in penitentia non debet nisi confiteri soli Deo, si hoc factum est, ut dicit hic Augustinus, quod in addenda non oportet, quæ homini dicitur.

Atque Nulla aliarum partium penitentiarum, quæ sufficit enim una contritio sola etiam de multis peccatis, & una sola satisfactio inuncta per se etiam clauum: ergo sufficit una sola confessio, si hoc factum sit Deo: ergo non est necessitas confessionis, ut videtur.

**RESPONSO.** Dicendum ad hoc, quod si adit facultas confitendi sacerdoti, non sufficit confessio facta soli Deo: & hoc quod dicitur in litera, intelligitur de remissione peccati quantum ad culpam & penam æternam: quæ remissio præcedit actum confessionis, sed non votum.

**AD ID** autem quod primo obiicitur, dicendum quod adhuc non erant veræ clauæ, nec sacerdotes: & ideo tunc Dominus egit per se solum, quod modo facit per se & vicarium: & simul cum illo docuit Adam, qualiter ipse peccatum in confessione accusando recognoscere deberet, & qualiter hoc ipsum alios facere instrueret.

**AD ALIUD** dicendum, quod non confurgit duplex tribulatio, eo quod in peccato est offensio Dei & proximi: & ideo per proximum vicarium Dei habet etiam peccator reconciliari: & iterum ideo, quia lex diuinitatis est (ut dicit Dionysius) per media infima reducere: & ideo peccator in quantum huiusmodi, cum sit in statu infimo, habet reduci per eum qui in gradu superiori quoad ordinem & potestatem clauum.

**AD ALIUD** dicendum, quod ista pars non geminatur: quia illa quæ fit coram Deo, non proprie confessio est, nisi in quantum ordinatur ad illam quæ fit coram homine: & ideo confessio illa plena est, quæ est peccati enarratio cum detestatione ex recognitione coram Deo facta procedens.

ARTICVLVS IV.

*An per gemitum penitentiae ante oris confessionem dimittatur peccatum?*

**D**Einde queritur de hoc quod ibi dicitur. [Non dicitur: ore confessus fueris, sed conuersus, &c.] Ex hoc expressè sequi videtur, quod ad nihil necessaria sit confessio.

**RESPONSO.** Dicendum, quod gemitus accipitur ibi pro gemitu contritionis, qui supponit votum confitendi & satisfaciendi secundum canonicam sanctionem: quia aliter proprie non gemit gemitu penitentiarum, & non intendit aliud dicere, nisi quod in tali gemitu penitentiarum ante oris confessionem & operis satisfactionem, peccatum secundam culpam & reatum æternæ pœnæ dimittatur, sed non ante votum confitendi & satisfaciendi: & hoc planum est secundum supra disputata.

ARTICVLVS V.

*An omnes teneamur ad oris confessionem?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi. [Hinc etiam leprosi illi, &c.] Ex hoc enim videtur sumi valida argumentatio ad id quod non teneamur ad oris confessionem. Luc. enim 17. dicitur, quod dum itent, mundati sum decem leprosi: & non rediit nisi vnus. Et probabile est, quod ille solus in oblatione sacerdoti facta mandatum Christi expleuerit, & tamen mundati sunt. Cum igitur reditus significat reditum per gratiarum actionem, & ostensio confessionem: videtur, quod sine confessione & gratiarum actione aliquis à lepra peccati mundetur.

**AD HOC** dicendum, quod Dominus in hoc ostendere voluit, quid per se, & quid faceret per sacerdotes. Medici enim qui dicuntur in Psal. sacerdotes, non suscitant, nec viuificant, nec à culpa sanant: culpam autem significabat lepra, & ideo antequam præsentarent se sacerdoti, mundati sunt, ne crederetur mundatio eorum fieri per sacerdotes: tamen à præsentationis debito & oblationis non absoluebantur, nisi præsentando se sacerdoti, & deobligationem illam manendi extra castra facit Dominus per sacerdotem reconcilians: non enim reputatur esse in castis spiritualibus Ecclesie, qui abegauerit & per sacerdotis ministerium non est reconciliatus. Et non obuiat, quod non rediit lepra: quia non in omnibus attenditur similitudo in allegoricis, sed in quibusdam tantum.

ARTICVLVS VI.

*An confessio necessario debet fieri in charitate?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi. [Nemo potest confiteri nisi suscitatus, &c.] Secundum hoc confessio quæ non fit in charitate, nihil valet.

valet. Et hoc etiam videtur per id quod inducitur Eccli. 17. A mortuo, velut qui non est, perit confessio.

Adhuc ad idem, Nullum opus mortuum valet ad vitam æternam: sed confessio facta in mortali ante animæ suscitationem, est opus mortuum: ergo non valet ad vitam æternam, nec ad gratiam: quia si valeret ad vnum, valeret etiam ad aliud. Adhuc, Confessio dicitur à con & for fatis: sed ille non simul fatetur, qui ore fatetur, & non corde: ergo non confitetur: ergo confessio illa non valet.

Item Ambrosius. Illa confessio reos liberat, quæ fit cum penitentia: penitentia vera est dolor cordis & amaritudo animæ pro malis quæ quilibet commisit: sed confessio quæ est extra charitatem, non est confessio cum penitentia, licet possit esse cum afflictione: ergo non liberat: ergo non valet, quia non est inuenta nisi ad liberandum hominem.

Adhuc, Omnis confessio vera & liberalis est cum peccati perfecta detestatione: sed non perfecte detestatur, qui est mortuus adhuc per peccati voluntatem: ergo talis nullam valentem facit confessionem, & tenetur facere valentem: ergo talis adhuc tenetur confiteri.

**SED CONTRA:** Omne id quod ut causa ordinatur ad aliquid, præcedit illud: sed confessio ut causa ordinatur ad iustificationem: ergo præcedit illam. Prima patet per se. Secunda scribitur in litera sequentis capituli, ubi dicit, Non potest quisquis iustificari, &c. Inde proceditur sic: Omne illud quod præcedit iustificationem, præcedit charitatem: confessio præcedit iustificationem: ergo præcedit charitatem: ergo non oportet, quod homo sit viuus per gratiam & charitatem qui confitetur.

Adhuc, Confessio fit ut confessor sit iustus de qualitate & quantitate peccatorum: sed hoc æqualiter potest fieri in gratia & extra gratiam: ergo æqualiter valent confessiones in gratia & extra gratiam factæ.

Adhuc, Confessio in aliquo differt à contritione & satisfactione: cum enim contritio sit cordis, & satisfactio operis, confessio erit oris: sed os ad pronuntiandum æqualiter est liberum in peccatore & habente gratiam, licet non sint æque liberi ad merendum in opere & corde: ergo videtur, quod confessio æque vere fiat ab habente gratiam & non habente.

Adhuc, Nemo tenetur ad impossibile sibi: ad confessionem autem omnis homo tenetur ex præcepto: ergo modus confessionis non est impossibilis sibi: sed impossibile est nobis habere gratiam, quia ad gratiam habendam non possumus ex nobis: ergo non tenemur confiteri in gratia.

Adhuc, Quod æqualiter imponitur peccatori & iusto, debet & oportet fieri modo qui competat utrique, scilicet de peccatori & iusto: sed confessio imponitur æqualiter peccatori & iusto: ergo oportet fieri modo competenti utrique: sed iste modus non est ut fiat cum gratia, sed potius ex libero arbitrio: ergo confessio non est actus gratiæ, sed liberi arbitrii tantum: ergo non exigitur, quod fiat in gratia.

Adhuc, In aliis quibusdam corporalibus actibus iniunctis in penitentiam absoluitur homo. *D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

etiam si faciat extra charitatem existens: sicut si alicui iniungatur dare centum marcas, & dedit eas extra charitatem, non iniungitur ei ut det iterum cum habuerit charitatem. Similiter, si iniunctum est ei Romam vel ultra mare transire. Cum igitur confessio sit actus corporalis penitentiarum, si sit extra charitatem, non debet iniungi quod faciat iterum: sed si nihil valet extra charitatem facta, iniungeretur ei, quod iterum faceret: ergo, &c.

Adhuc, In alio sacramento quod est necessitatis, ut confirmatio & ordo, potest recipere sacramentum: & incipit valere ex quo recedit fictio. Cum igitur penitentia sit sacramentum necessitatis, videtur habere aliquid tale: non autem potest esse in contritione & satisfactione: ergo hoc erit in confessione: ergo confessio facta in mortali valet, & etiam ad vitam æternam valere incipit ex quo recedit fictio.

Adhuc, Eccli. 9. dicitur, quod nemo scit vitium odio vel amore dignus sit: si ergo tenetur aliquis in charitate confiteri, & non potest hoc fieri nisi sciat se habere charitatem, & non potest hoc scire, sequitur quod nescit se fecisse confessionem: ergo omnis homo perplexus est in hac parte, & tota die erunt repetendæ confessiones: nec homo per totam vitam aliquid facere debet nisi confiteri, ut saltem valeat una: ergo, &c.

**RESPONSO.** Dicendum, quod duo sunt in confessione, vnum ex parte consentientis alicui autem ex parte confessionem audientis. Ex parte consentientis est actus ipse, secundum quod est ab agente, ut rubor & pœna in enarrando. Ex parte autem audientis est notitia morbi latentis & circumstantiarum eius. Dico ergo sine præiudicio, quod illud quod est ex parte consentientis, nihil valet ad iustificationem & meritum vite æternæ, nisi consentiens sit in charitate: valet tamen ad facilius gratiam impetrandam, & huiusmodi consentientis, & ad alia quædam ad quæ dicuntur valere bona illa quæ vocantur de genere bonorum extra charitatem facta. Quantum autem ad id quod est ex parte audientis, videtur nihil, quod simpliciter valet quoad hoc quod præcepta Ecclesie soluit, & deobligatur à debito confitendi: & quod ipse non consequitur effectum clauum in diminutione pœnæ, hoc est per accidens, scilicet quia factus est: & quia effectus clauum fundatur plus super passionem Christi, quam supra meritum humanum, videtur mihi quod recedente fictione, si non interdicat aliud peccatum confessionem & satisfactionem iniunctam, valebit ei effectus clauis cui se subdidit, recedente fictione.

**AD ID** ergo quod obiicitur de litera ad omnia illa quæ inducuntur pro parte illa: dicendum, quod omnia illa loquuntur de eo quod est in confessione ex parte consentientis, secundum quod valent ad gratiam & vitam æternam: secundum autem quod valent ad vicinandum se gratiæ, non loquuntur, nec procedunt obiectiones, nec valent etiam de eo quod est in confessione ex parte audientis: & vis clauum quæ operantur per audientem: & hoc modo vera sunt, & alio modo falsa.

**AD PRIMVM** autem quod obiicitur in op-

positum, dicendum quod confessio optima est in gratia, nec ordinatur ad iustificationem ut causa præcelsione temporis, sed nec secundum illum modum prioris quem dicit Philosophus, quod prius causa est prius natura: ordinatur autem sic primo prout in voto supponitur ab actu contritionis, & non prout est in actuali enarratione peccatorum.

AD ALIVD dicendum, quod confessio licet sit ad hoc, non tamen tantum est ad hoc: imo multas causas habet ex parte confitentis, ex quibus ipsa efficitur pars pœnæ, ut in litera præcedentis distinctionis dicit Augustinus: & ideo illud argumentum procedit à diminutione.

AD ALIVD dicendum, quod pronuntiatio dupliciter consideratur, scilicet in substantia cum forma debita pœnitentis pronuntiationis, in quantum est pœnitens: & primo quidem modo verum est, quod concludit ratio illa: secundo autem modo falsum est. Nec potest concludi per argumentum illud, quia forma totius est in omnibus partibus: & hæc est gratia pœnitentis, licet in forma partium differant partes inter se.

AD ALIVD dicendum, quod impossibile dupliciter dicitur, scilicet id in quod nullo modo possumus, nec aliquid facere, quo facto illud fiat, sicut tubercere montes impossibile est nobis: & hoc non præcipitur alicui. Secundo modo dicitur nobis impossibile, quod in se non possumus, sed possumus aliquid, quo facto illud inevitabiliter fiet: & hoc ratione antecedentis quod est in potestate nostra, & quodammodo possibile est nobis, & hoc est habere gratiam: quia si fecerimus quod in nobis est, Deus inevitabiliter dabit nobis gratiam: & hoc ratione antecedentis potest esse in præcepto: & hoc secundum opinionem eorum qui dicunt, quod forma operis est in præcepto, & non tantum operis substantia. De hoc inuenies multa ante finem tertij huius operis.

AD ALIVD dicendum, quod licet æqualiter præcipiatur iusto & peccatori: iusto, inquam, qui aliquid habet confiteri: non tamen intenditur, quod peccator remanens peccator faciat, sed potius iustificatus per confessionem. Si tamen facit peccator existens, valet ei quantum ad ea quæ sunt confessionis ex parte audientis confessionem, ut dictum est: & etiam ad quædam alia, licet non ad meritum vite æternæ.

AD ALIVD dicendum, quod in corporalibus actionibus grauibus etiam distinctio habet locum: talia enim præcipue habent duo, scilicet, actionem & passionem similis enim actio est exercitium ipsum dandi vel peregrinandi: & hoc attenditur secundum radicem ex qua procedit: & si illa est gratia, opus est meritum. Si autem est bona de genere bonorum, est ipsum opus de genere bonorum: tamen non facit opus meritum, sed valet ad vicinandum se gratiæ. Passio autem est effectus actionis, & hanc magis intendit confessor iniungens pœnas excidentis petulantiam peccatorum, ex qua lasciuens peccavit: sicut pœna damni efficitur à datione elemosinæ, & hæc pœna manet in eo qui dedit, etiam postquam datio præteriiuit: & pœna debilitatis membrorum manet apud peregrinantem, etiam postquam peregrinatio præteriiuit. Vnde sicut diximus, quod passionem martyrum dupliciter considerantur, scilicet, in quantum est passio tantum, & in quantum

est voluntas martyrum circa illam: & primo quidem modo non meretur, secundo autem modo meretur: ita videtur dicendum, quod hæc pœna manens dupliciter consideratur, scilicet in quantum est pœna manens, & nihil valet ad meritum, licet valeat ad petulantiam domationem: & in quantum est voluntas circa eam: & si illa habet gratiam post factum etiam, eo quod pœna manens potest habere voluntatem circa se quæ sequitur opus, tunc dico, quod illa pœna manens sic informata, incipit valere ad vitam æternam: eo quod placet ei damnificatum esse propter Deum, & debilitatum in honore Dei. Sic autem pœnosa non est confessio, quoad pœnam manentem post actum confessionis: & ideo non est simile. Concedo tamen, quod ex parte audientis valet ad absolutionem debiti confitendi, & ad alia quæ supra dicta sunt.

AD ALIVD dicendum, quod non est omnino simile de baptismo, confirmatione, ordine, & pœnitentia: quia in illis imprimitur character qui manet, & gratia cuius operari incipit sacramentum recedente fictione: sed in pœnitentia nullus omnino character imprimitur (spiritualis: & tunc non operatur ipsa præcedens operatio ut operatio fuit, quia nec intus nec extra transiit: tamen ratione contritionis & pœnitentiæ nouæ datur gratia noua, & non tenetur confiteri ratione supra dicta.

AD ALIVD dicendum, quod licet nemo sciat se certitudinaliter habere charitatem: tamen hoc opinari potest ex signis, si displicet peccatum, & adest votum confitendi vel satisfaciendi, & peccatum perpetuè detestandi: & hoc sufficit nobis in hac vita, quia non potest amplius hic exigi à nobis, quam possibile est nobis soluere. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sita.

ARTICVLVS VII.

*An sicut anima est vita corporis, ita Deus est vita anima.*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicitur *ibi* [Quæ ut est vita corporis, ita & eius vita Deus est &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia ipsa est vita corporis per naturam, quia est actus corporis potentia vitam habentis: huiusmodi autem est quodcumque organicum: Deus autem non est vita animæ nisi per gratiam: ergo nulla videtur esse similitudo.

2. Adhuc, ut dicit Philosophus, egrediente anima, expirat corpus & marcescit: sed recedente Deo ab anima, adhuc vivit anima: ergo videtur, quod nulla hinc inde sit similitudo vite. Si forte dicas, quod omnia in nihilum caderent, nisi manus omnipotentis teneret, ut dicit Gregor. & ita recedente Deo ab anima, decideret in nihilum anima: sicut corpus decidit, anima recedente præsentialiter. Contra: Secundum hunc modum contentionis quo ipse essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est in omnibus, non magis continet iusti animam, quam peccatoris: hic autem loquitur de morte qua moritur peccator: ergo patet, quod illud nihil est ad propositum, & non est instantia. Præterea, illo modo continendi non minus continet corpus quam animam, nec animatum

matum quam inanimatum, vel è conuerso: sed in litera non loquitur nisi de habente gratiam & non habente: ergo patet, quod non est instantia ad obiectionem inductam.

*Solutio.* VLTERRIVS quæritur, Vtrum vita qua Deus viuificat animam, conueniat ei secundum essentiam vel potentiam? Videtur, quod secundum essentiam: quia viuere viuentibus est esse: & esse est actus essentia potius quam potentia.

2. Adhuc, Vita animæ per prius est actus essentia corporis, quam organi corporalis. Probatio. Quicquid enim ad aliquid se habet ut actus primus, & ad aliquid ut actus secundus, per prius conuenit ei quod recipit ipsum, ut actum primum, quam ei quod ut actum secundum ipsum recipit: anima autem ad corpus organici essentiam se habet ut actus primus, & ad organum ut actus secundus, quia mouet ipsum ad opera: ergo per prius conuenit corporis essentia quam organo. Sed si sic se habet Deo ad essentiam animæ & potentiam, sicut anima ad corpus essentiam & organum: ergo vita diuina per prius conuenit essentia animæ quam potentia.

*Solutio.* SED CONTRA: Vita non dicitur nisi dupliciter, scilicet nature, & secundum bene esse: bene autem esse est secundum ordinem viuere, & hoc non est nisi secundum ordinem & distinctionem potentiarum: ergo viuere secundum bene esse, per prius conuenit potentia quam essentia: & tale est viuere Dei in gratia: ergo per prius conuenit potentia quam essentia animæ.

2. Adhuc, Vita etiam dicit secundum bene esse in sensu, secundum quod dicitur vita voluptas: sed voluptas est secundum potentias prius, quam secundum essentiam: ergo in ratione similiter erit viuere secundum esse rationis prius secundum potentiam, quam secundum essentiam.

*Solutio.* R.ESPONSI O. Dicendum, quod non in omnibus est similitudo, sed in quibusdam: sicut scilicet in hoc, quod sicut anima indeficiens principium est vite corporis quantum est de se: & si corpus non viuificatur indifferenter ab ipsa, quod hoc non est ex parte animæ, sed potius propter corruptionem ipsius corporis: ita & Deus indeficiens principium est vite animæ de se: & si anima non semper viuificatur, hoc accidit propter ipsius animæ corruptionem, & à fonte vite auersionem. Item in hoc est similitudo, quod nulla vita est in corpore nisi ea quæ est continuus actus animæ in corpore, cuius esse est fieri continue ab ipsa anima, ut videtur etiam dici in libro de motu cordis: ita nulla vita gratiæ est in anima nisi per continuam præsentiam Dei inhabitantis in nobis per gratiam. Dissimilitudo tamen est in hoc, quod Deus non vnitur animæ ad constitutionem alicuius tertij, sicut anima corpori vnitur. Et in hoc, quod Deus non est actus naturalis animæ, sicut anima corporis: & in plurimis alijs. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum. Et bene concedendum est, quod instantia inducta licet in se quandam veri apparentiam contineat, tamen non instat ad propositum.

*Ad quæstionem.* AD ID quod vltius quæritur, dicendum quod viuere illud dupliciter dicitur, scilicet secundum obiectum vite quod est bonum in statu gratiæ & gloriæ, & secundum habitum vite: & obiectum quidem prius respicit potentiam, quia anima illius capax est per rationem & voluntatem. *D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

tem: secundum habitum autem vite per prius est in anima secundum essentiam, & in potentia per consequens.

AD PRIMVM dicendum, quod non est simile de vita nature, & vita gratiæ: quia vita nature est actus essentialis animæ, vita autem gratiæ per metaphoram, & accipitur secundum bene esse: & hoc est esse optime secundum bonum rationis, & ideo oportet esse per perceptionem illius quod viuificat secundum rationem & intellectum: & hæc perceptio est apprehensio boni quod est Deus, & affectio circa ipsum: hoc autem primo fit secundum potentiam, & per consequens secundum essentiam: & ideo non est simile quod pro simili inducitur.

AD ALIVD dicendum, quod non eodem modo anima est actus corporis, & obiecti ratio actus potentia: quia anima est actus corporis dans sibi esse, quod est viuere in viuentibus tantum, vel sentire in sentientibus, & intelligere in intelligentibus: sed viuere hoc modo dictum, non est vitam exercere vel sensum vel intellectum, sed potius esse viuentis habere & esse sentientis, vel esse intelligentium: sed quando obiecti ratio siue species dicitur, quæ potentia recipientis ipsum, intelligitur: quæ quidem inferens passionem alicui rei cui infert se, ut color oculo, & sonus auditui secundum actum facto, & sic de alijs.

ARTICVLVS VIII.

*An in penitente confessio præcedit iustificationem?*

**D**ic tu iniquitates, &c.] Ex hoc videtur, quod dictæ iniquitates præcedunt iustificationem: sed ante iustificationem est homo in mortali peccato: igitur secundum hoc confessio semper fit adhuc existente consistente in peccato mortali. Contra: Homo iustificatur in contritione: & confessio sequitur contritionem: ergo sequitur iustificationem: ergo confessio est iustificati.

*Solutio.* RESPONSI O, quod confessio operans in voto cum contritione operatur iustificationem: & hoc modo procedit eam necessario, non tempore, sed natura. Sed confessio in actu accepta non operatur aliter, nisi absolueno à debito confessionis, quod iustitia est.

ARTICVLVS IX.

*Quid sit iustificatio impij?*

**N**ON potest quisquam iustificari à peccato, &c.] De iustificatione impij quæritur hic nouem. Primo, Quid sit? Secundo, Quæ exiguntur ad impij iustificationem? Tertio de ordine illorum. Quarto, Vtrum sit naturalis vel miraculosa? Quinto, Cuius attributi sit effectus proprius? Sexto, Quid sit motuum ad ipsam? Septimo, Vtrum sit opus iustitiæ, vel misericordie, vel vtriusque? Octauo, De comparatione ipsius ad dilectionem, & vocationem, & magnificationem. Nono de comparatione ipsius ad sanationem mentis & innovationem imaginis.

De primo Bernard. Iustificatio est reuelatio diuini

diuini consilij. Gloss. autem Rom. 8. Iustificatio est remissio peccatorum, & consummatio bonorum operum. Quisiam autem sic diffiniunt, Iustificatio est effectus iustitiæ generalis, quæ de impio fit pius.

Contra primam diffinitionem sic obiicitur: Reuelatio diuini consilij non est nisi secundum intellectum in anima: iustificatio autem fit secundum omnem partem ipsius: ergo iustificatio non est reuelatio diuini consilij.

2. Item, Reuelatio diuini consilij fit in Prophetia, & facit donum Prophetiæ: donum autem Prophetiæ non necessario ponit in gratia gratum faciente: ergo nec reuelatio diuini consilij: sed iustificatio semper ponit hominem in statu gratiæ gratum facientis: ergo, &c.

3. Item, Reuelatio diuini consilij æqualiter fit bonis & malis: iustificatio autem non nisi bonis: ergo, &c. Probatio prima. Reuelauit Deus consilium suum Nabuchodonosor Daniel. 2. Deus ostendit tibi rex, &c. Et Isa. reuelauit etiam multis aliis bonis.

4. Item, Videtur inconuenienter dicere reuelationem diuini consilij quia iustificatio est effectus prædestinationis, quæ est de gratia in præsentia, & gloria in futuro, & non est effectus consilij quod est immobilis dispositio de futuris siue bonis siue malis: ergo potius deberet dici, Iustificatio est reuelatio diuinæ prædestinationis, quam diuini consilij.

Contra secundam sic obiicitur: Remissio enim peccatorum est effectus gratiæ, & iustitia differentem habet rationem à gratia: ergo iustificatio non bene diffinitur per remissionem peccati.

2. Præterea Prouerb. 10. dicitur, quod multitudinem peccatorum operit charitas: ergo remissio peccatorum magis attribui debet charitati, quam iustificationi.

3. Item, Multitudo peccatorum dupliciter deleri potest, scilicet per illud quod contrariatur ei in genere, vel per illud quod contrariatur ei in specie. Culpæ autem in genere non contrariatur iustitiæ, sed gratiæ: ergo delitium eius in genere est gratia, non iustitia: sed in specie non opponitur ei virtus vna, sed multæ, quia alia fornicationi, alia auaritiæ, & sic de aliis: ergo delitium eius in specie non est vnum, sed multæ virtutes vel omnes: ergo hoc non est attribuendum iustitiæ.

4. Item, Cum virtutes theologice sint efficaciores quam cardinales, remissio peccatorum potius debet attribui virtuti theologice quam cardinali: sed iustitia est virtus cardinalis: ergo non debet attribui iustitiæ.

5. Similiter obiicitur de hoc quod dicitur iustificationem esse consummationem bonorum operum. Videtur enim hoc falsum: quia consummatio rei sequitur rem factam secundum ordinem naturæ & rationis: sed iustificatio præcedit opera bona ratione & natura: ergo iustificatio non est consummatio bonorum operum.

6. Item, Lex præcipit opera: ergo quod est consummatio legis, est consummatio operum: sed charitas est consummatio legis, vt habetur Rom. 13. & 1. Tim. 1. ergo charitas est consummatio operum.

Contra tertiam sic obiicitur: Dicit Philosophus 5. ethic. quod iustitia generalis, idem est quod om-

nis virtus differens ratione: ergo si iustificatio est effectus iustitiæ generalis, iustificatio est effectus omnis virtutis: sed effectus virtutum sunt diuisi, sicut & ipsæ virtutes diuisæ sunt: ergo iustificatio non est vnum solum.

2. Item, In iustificatione infunduntur virtutes: & id quod infunditur in alio non est illud: ergo iustificatio non est omnis virtus, vel effectus omnis virtutis: & iustitia generalis est omnis virtus: ergo iustificatio non est effectus iustitiæ generalis.

3. Item, De impio facere pius, non est virtutis specialis nisi secundum quid: sed potius gratiæ in genere: ergo hoc non est iustitia.

RESPONSIO, quod prima non est diffinitio, sed potius, vt dicit Bernard. quoddam consequens iustificationem per accidens: consilium enim diuinum quod est immobilis dispositio futurorum, in quolibet suo effectu propalatur: quia nos non venimus in causam diuinam, nisi per effectum: vnde cum Deus disposuit alicui dare gratiam, hoc latet antequam fiat: cum autem innotescit per signum, tunc reuelatur, & hoc consequitur iustificationem per accidens, scilicet in quantum est diuini consilij nobis notus per signa: & ideo non est concedendum, quod sit diffinitio.

AD PRIMUM ergo dicimus, quod duplex est reuelatio, scilicet per inspirationem veri occulti, per illuminationem intellectus, & per effectum: & prima fit secundum intellectum: secunda autem cuiuslibet rei conuenit manifestata per opus suum.

AD ALIUD dicendum, quod in dono prophetiæ est reuelatio per inspirationem, & non ostensio diuinæ voluntatis siue beneplaciti per opus. Consilium enim hoc restringitur tantum ad ea de quibus est dispositio conferendi gratiam. Et per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod manifestatio ista qua homo sibi manifestatur, est tantum per effectum gratiæ, & hoc non conuenit nisi bonis.

AD ALIUD dicendum, quod consilium sumitur hic pro diffinitione in notitia beneplaciti de danda gratia futura: hoc enim consilium & propalatur & reuelatur in iustificatione, quando gratia apponitur.

AD ID quod obiicitur de secunda, dicendum quod describitur ibi iustificatio per proprium suum effectum: cum enim iustificatio dicit factum iustum vel iustificationem, si sumatur pro facto iusto, dicit terminum motus cuiusdam, qui est à peccato ad iustitiam generalem: & cum termini motus sint contrarij, iustitiæ generalis erit delere & remittere peccatum, sicut contrarij formalis: & ideo sic loquendo, remissio peccati proprius effectus erit iustitiæ. Si autem dicat ipsum fieri iustum vel iustificationem: tunc adhuc erit expulsio peccati, & inductio iustitiæ: sicut dealbatio est expulsio nigredinis, & inductio albedinis.

AD OBIECTVM autem contra, dicimus quod nihil prohibet idem à diuersis considerari in diuersa ratione considerari: peccatum enim tria facit in anima. Primo auertit à bono incommutabili, & secundo peruertit ordinem rectum virium adinuicem, & ad superius, & ad id quod iuxta est, & ad id quod infra est. Tertio etiam

corrupt

corrupt vites in comparatione ad opera specialia & particularia. Et ideo in motu iustificationis tria sunt quæ perficiunt animam: quorum primum est gratia contraria peccato auertenti & turbanti imaginem Dei. Secundum autem, iustitia generalis reordinans vites in statum rectum & debitum sibi adinuicem, vt ratio regat & alia regantur, & ad superius, & ad æquale, & ad inferius. Tertium est infusio omnis virtutis perficientis singulares potentias ad opera singularia.

SED TUNC quæritur, Quare potius à medio statum quam ab ultimo vel primo denominatur motus iste? scilicet, quare potius dicatur iustificatio, quam gratificatio, vel virtutum infusio, vel perfectio?

Solutio. RESPONSIO, Dicendum, quod gratia de se non dicit nisi gratitudinem ad Deum: sed in conuersione multo plus est, & ideo à gratia imperfectæ denominaretur. Ab ultimo autem denominari non potest: quia hoc dicit perfectionem ad singulares actus, & iustificatio dicit statum reuerti in vniuersali.

AD ID ergo quod secundo obiicitur, dicimus quod charitas non operit multitudinem peccatorum, vt generale operimentum contrarium peccato formaliter, sed potius sicut forma meriti in quantum inmeritum: quia quantitas meriti secundum quantitatem attenditur charitatis.

AD ALIUD dicendum, vt prius patuit, quod tres sunt peccati considerationes: & ideo ratio procedit à diminutione.

AD ALIUD dicimus, quod virtutes theologice, non sunt generales: & ideo non potest eis attribui pro effectu reuerti generalis.

AD ALIUD dicendum, quod consummatio operum dicitur dupliciter, scilicet vel in causa, vel in effectu: in effectu quidem sequitur opera, & in causa præcedit. Et illa quæ est in causa, dicitur adhuc dupliciter, scilicet, vel in causa habituali, vel in causa efficienti. In causa quidem habituali perficit opera omnis virtus infusa, sed ex parte efficientis iustitia generalis est consummatio operum, quia consummat operantes vites ad superius, & ad se, & ad proximum, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod charitas est consummatio operum, sicut motus habitus in terminatione proprii finis ad omnem actum mouet charitas: & propter bonum quod est finis eius: & sic ipsa non est terminus illius motus quo mouetur qui de impio fit pius: sed iustitia generalis perficit, vt ponens vites animæ in statu recto & debito secundum naturam.

AD ALIUD dicendum, quod iustitia multipliciter dicitur. Dicitur enim iustitia diuina & humana. De diuina nihil ad præsens. Humana autem dicitur tripliciter, scilicet genus, & generalis; & specialis. Genus autem est idem virtuti in genere: sed dicitur iustitia, in quantum concordat ordinationi legis, propter quod & Philosophus legalem eam vocat. Virtus autem in quantum perficit animam siue potentiam ad actum. Generalis autem est habitudo quedam, quæ dicitur statum virtutum, vt dictum est, ex gratia resultantem: & de ista intelligitur, quando dicitur, quod iustificatio iustitiæ est effectus. Sed specialis est, quæ in commutationibus reddit vnicuique quod suum est. Et per hoc patet, quod nihil est quod obiicitur de iustitia, quæ est genus:

quia non idem est genus & generale. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens: generalis enim iustitia potius est habitudo quedam ex gratia resultantis, quam sit habitus virtutis.

AD ALIUD dicendum, quod de impio fit pius tripliciter, vt in principio solutionis secundæ diffinitionis dictum est: hæc tamen, vt bene intelligantur, dependent à quæstionibus quas alibi de iustitia disputauimus.

## ARTICVLVS X.

Quæ sint illa quatuor quæ requiruntur ad iustificationem impij?

AD secundum sic proceditur: Dicitur ab omnibus, quod quatuor exiguntur ad iustificationem impij, scilicet infusio gratiæ, motus liberi arbitrij in peccatum siue contritio, quod idem est, motus liberi arbitrij in Deum, & remissio peccati. Hæc autem notantur in Psalm. 59. Commouisti terram: ecce primum. Et conturbasti eam: ecce contritio. Sana contritiones eius: ecce remissio peccati. Quia commota est: ecce motus liberi arbitrij in Deum.

Sed contra hoc obiicitur: quia dicit Bernard. Timore vocamur ad Deum, amore autem iustificamur: ergo duo præter dicta quatuor exiguntur scilicet timor, & amor.

2. Item, Prouerb. 15. Per misericordiam & fidem purgantur peccata: ergo plura quam dicta sunt, exiguntur.

3. Item, Act. 15. Fide purificans corda eorum: sed iustificatio non est aliud quam cordis à peccato deperatio: ergo fides ad iustificationem exigitur.

4. Item videtur, quod charitas exigatur: quia dicit Augustinus, quod hæc sola est quæ diuidit inter filios regni & filios perditionis: sed filij regni sunt, qui sunt conformes imagini filij eius: sicut dicitur Rom. 8. ergo, &c. Item, Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa: quoniam dilexit multum. Et ex hoc sequitur idem quod prius.

5. Item Chrysost. super Ioan. homilia 6. Recogitemus cum diligentia omnia quæ secundum anterius tempus facere præsumpsimus, & studeamus ea abstergere omnifariam: multas enim Deus nobis ad hoc aperuit vias. Dic enim tu (ait) peccata tua vt iustificeris Isa. 43. Et rursus Psalm. 37. Iniquitatem meam annuntiabo: & tu, &c. Nec enim parum nobis prodest ad diminuendam peccatorum nostrorum magnitudinem continua eorum accusatio & memoria. Est & hac manifestior via, vt nulli eorum qui in nos peccauerunt, memoriam malorum habeamus. Vis tertiam discere? audi Daniel. 4. Peccata tua elemosynis redime, &c. Est vtrique & alia cum hoc orationum continentia, & etiam insistere cum expectatione his quæ ad Deum sunt deprecationibus, quæ non parum nobis afferunt consolationem. Similiter & ieiunium, quod cum proximi charitate extinguit vehementiam iræ Dei: ignem enim inflammatum extinguit aqua, & elemosynæ expurgant peccata. Ex his verbis habetur, quod quinque sunt quibus expellitur peccatum, & induitur iustitia: & nullum horum supra est numeratum: ergo diminuta est illa numeratio.





ante hunc motum. In hoc tempore anima  
non est in peccato. Cum ergo tunc  
liberum arbitrium in peccato, nec deinde  
debetur in peccato, nec ad regnum.

4. Vltimus videtur hoc esse falsum, quod  
simul cum motu debet esse motus liberi arbitrij  
in Deum, & motus liberi arbitrij in peccatum:  
sicut enim ex precedenti articulo questionis ha-  
bitum est, illi motus sunt meritorij: ergo ante  
motus illos exigitur, quod habeat gratiam. Inde  
procedo sic. In natura prius est motus ad esse  
quod est actus formæ aliquid, quam operatio  
compellit existens in forma illa: ergo sic est  
etiam in spiritualibus: ergo prius tempore est in-  
fusus gratiæ, quam motus liberi arbitrij in Deum,  
vel quam in peccatum.

5. Item, Actus secundus pendet ex primo, &  
presupponit illum: sicut considerare presupponit  
scire: & meditare presupponit figuram artis, quæ  
est species artis: ergo actus in primam necesse est  
præcedere secundam: sed habitus gratiæ ad mo-  
ueri secundum habitum illum opere meritorio,  
se habet sicut actus primus ad secundum: ergo  
infusus gratiæ tempore præcedere videtur motum  
in Deum.

6. Vltimus videtur, quod nec moueri in Deum  
& moueri in peccatum sint simul: quia vnus po-  
tentia non possunt esse motus ad diuersa obiecta  
simul, ergo non sunt simul: sed ibi sunt vnus po-  
tentia motus ad diuersa obiecta: ergo non sunt  
simul. Probitio prima est: quia potentia est sim-  
plex & sic tota agit, & tota non potest simul  
esse conuersa ad diuersa. Probitio autem secun-  
da est: quia sunt motus liberi arbitrij in Deum,  
& in peccatum.

*Solutio.* Solvitur. Dicendum, quod hæc quatuor  
sunt simul tempore, sed non natura: secundum au-  
tem prius & posterius natura diuersimode ordi-  
nantur, eo quod natura multipliciter dicitur: sicut  
enim vult Philosophus secundo physicorum, natu-  
ra dicitur materia, forma, & via quæ est in na-  
tura, scilicet generatio. Et secundum illum mo-  
dum quo natura dicitur forma, quia forma est  
finis efficiens, id quod proprius est efficienti  
in iustificatione impij, prius est: secundum hoc  
ergo infusus gratiæ est prius: quia autem esse  
gratiæ sequitur motus gratiæ, scilicet actus ipsius,  
ideo motus liberi arbitrij in Deum est secundum:  
& motus liberi arbitrij in peccatum destruendum  
est tertium, quia ad destructionem peccati ope-  
ratur diffusus peccati ne obex ponatur Spiritui  
sancto. Quartum autem & vltimum est remissio  
peccati. Si vero incipiamus à natura quæ est  
subiectum & materia: tunc cum illud subie-  
ctum primo auertatur à peccato, & secundo con-  
uertatur ad Deum, & tertio adiutorium gratiæ ac-  
cipiat, & quarto sequatur effectus adiutorij: erit  
primum in hac via motus liberi arbitrij in pec-  
catum, & secundum in Deum, & tertium infusus  
gratiæ, & quartum remissio peccati. Et hoc patet  
de facili cogitanti, qualiter aliquis primo querit  
recedere à peccato. Si autem nos incipiamus se-  
cundum quod natura dicitur via in natura, scili-  
cet generatio, tunc cum in motu siue mutatione  
illa primo fit terminus à quo est motus, & secun-  
do via ipsa, & tertio terminus ad quem est motus:  
erit primum natura remissio culpæ: secundum,  
motus liberi arbitrij in peccatum: & tertium, mo-

tus liberi arbitrij in Deum, qui sunt per modum  
viae ad exeundum de peccato: quartum autem est  
infusus gratiæ. His autem habitis respondendum  
est ad obiecta.

AD PRIMUM quidem & secundum dicen-  
dum, quod hæc procedunt secundum tertium  
modum naturæ: & sic concedenda sunt, ut patet  
in vltimo ordine.

AD ALIUD dicendum, quod sicut in se-  
cundo notauimus, tempus dicitur multipliciter:  
est enim quoddam tempus physicum, quod est  
mensura motus primi mobilis, per hoc quod est  
numerus ipsius secundum prius & posterius, quod  
est in ipso & in motu: & de hoc tradunt Physici,  
quod omnis illius motus mensura est, qui ut ad  
causam reducitur ad motum primi mobilis: &  
hanc naturam facit moueri secundum alteratio-  
nem, & augmentum, & diminutionem, & locum  
& generationem, & corruptionem. Et de hoc di-  
cit beatus Dionysius, quod tempus est quod cum  
generatione & corruptione metitur. Hoc autem  
tempus non est mensura motus nisi cum subiici-  
tur mobile diuisibile, quod partim est in termino  
à quo, & partim in termino ad quem, quando mo-  
uetur, propter quod capit actum & potentiam,  
& prius & posterius, secundum quod motus dif-  
feruntur à Philosopho, quod est actus existens in  
in potentia secundum quod est in potentia: &  
ideo dicit, quod est imperfectus actus, quia à mo-  
bili non tollit totam potentialitatem: forma  
autem est perfectus actus, eo quod non remanet  
materia amplius in potentia ad formam illam.  
Sed in mutationibus diuinis, quibus vel nihil  
subiicitur, vel non subiicitur eis quod diuisibile,  
non mensurat huiusmodi tempus: creationi enim  
nihil subiicitur: & tamen dicit Augustinus, & ponitur  
primo sententiarum distinctio 3. quod tempus est  
coæuum creaturæ. Et ideo oportet distinguere  
tempus aliter dictum in motibus spiritualibus,  
vbi est motus de actu ad actum, potius quam de  
potentia: & cui nihil diuisibile subiicitur, & in  
quo formæ ipsæ non sunt remissibiles & intensi-  
biles, & nihil interceptes de contrario. Simili-  
ter non potest dici huiusmodi tempus mensurans:  
propter quod etiam Philosophus dicit in lib. de  
anima, quod anima non mouetur aliquo modo.  
Dicendum ergo, si a est vltimum instans in quo  
est in peccato, quod peccatum non inest ei tunc  
simpliciter, sed in exeundo & desinendo: gratia  
autem simpliciter inest: & ideo peccatum cor-  
rumpitur in b, & in b est gratia: nec hoc est in-  
conueniens: quia Philosophus vult, quod cor-  
ruptio rei & mors cuiuslibet sit quidem in tem-  
pore, sed non esse vel vita: sicut fieri vel desicere  
est in tempore, sed non factum esse. Si enim po-  
natur, quod peccatum inest in a, dicendum quod  
in hac ratione temporis nihil prohibet instans  
esse post instans. Vnde dicit Augustinus, quod  
Deus mouet creaturam spirituales per tempus  
tantum, sed creaturam corporalem per tempus &  
locum. Et quod dicit Philosophus, quod inter  
quælibet duo instantia est tempus medium, intel-  
ligitur de tempore primo modo dicto: quia ibi  
est partim in termino à quo, & partim in termino  
ad quem: & ideo in tali motu non est dare vlti-  
mum diuisibile in quo toto & solo sit motus, vel  
etiam primum in tali motu non est dare: sed in  
omnibus motibus spiritualibus dare contingit,  
meo

meo iudicio. Et ideo quia nec vtre motus sunt,  
sed potius vicis quædam intellectu & affectio-  
nem: nec tempus habent mensurans eiusdem ra-  
tionis, cum aliis motibus. De hoc tamen require  
supra dist. 11. & super primam secundi.

AD ALIUD & sequens est solutio vna se-  
cundum meum iudicium, scilicet quod si semper  
in actu sumuntur illa quatuor, tunc impossibile  
est simul esse omnia, sicut necessario probant illæ  
rationes. Si autem habitualiter sumuntur, tunc  
nihil prohibet ea simul esse: & ita dixerunt anti-  
qui. Sunt autem moderni qui dicunt non esse in-  
conueniens simul accipere esse secundum actum  
prius, & agere secundum formam dantem illud  
esse in actu secundo: & ideo non est impossi-  
bile vnâ numero potentiam facere diuersa simul  
non ordinata adinuicem, & moueri pluribus mo-  
tibus simul, & nos posse intelligere plura simul,  
sicut & scire. Quibus non præiudicans hoc so-  
lum dico, quod mirum mihi videtur, si aliquis hoc  
in se vnquam experiri potuit. Et si non probat ex-  
perimentum, tunc mirum si aliquis intelligit. Per  
hoc ergo patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XII.

*An iustificatio impij est naturalis vel  
miraculosa?*

**Q**uarto queritur, Vtrum iustificatio sit natu-  
ralis vel miraculosa? Videtur autem, quod  
sit miraculosa: quia dicit Augustinus, quod magis  
est de impio facere piûm, quam creare cæsum  
& terram: constat autem, quod creatio cæli &  
terre non est naturalis de natura inferiori ali-  
qua: ergo nec iustificatio impij, & multo  
minus.

2. Adhuc, Naturale est illud ad quod mouet  
natura: sed ad id non mouet aliquam naturam creatam:  
ergo non est naturalis.

3. Adhuc, Quando Philosophus dicit de ha-  
bitibus quibusdam, vtrum sint naturales, scilicet  
virtutes consuetudinales: ipse determinat, quod  
secundum quid sunt naturales, & secundum quid  
non: quia innati sumus eas suscipere, perficere  
autem est ab assuetudine: constat autem, quod  
si illud perficere assuetudinis non esset in nobis,  
ipse non dixisset, quod aliquo modo erant natu-  
rales. Cum igitur gratiam perficere nullo modo sit  
in potestate nostra, videtur quod iustificatio nullo  
modo sit naturalis.

4. Adhuc, Naturale dicitur vel causatum à  
natura, vel datum à natura, vel datum in na-  
tura: sed nullo istorum modorum gratia se ha-  
bet ad naturam: ergo gratia iustificationis non est  
naturalis.

*Sed contra.* Miraculum, ut dicit Au-  
gustinus, aliquid arduum & insolitum est,  
præter spem & facultatem admirantis appa-  
rens: sed istud non euenit præter spem, quia  
speramus iustificationem: ergo ipsa non est mi-  
raculosa.

1. Adhuc, Miraculi euentus est rarus: quod  
patet, quia in diffinitione eius ponitur insoli-  
tum: sed iustificatio impij est frequens: ergo non  
est miraculosa.

3. Adhuc, Dicit Chrysofost. quod cursus mira-

culorum à sola Dei voluntate causatur: sed iusti-  
ficatio impij non est à sola Dei voluntate: ergo  
iustificatio impij non est miraculosa. Probat  
autem secunda ex dicto Augustini. Qui creauit te sine  
te, non iustificabit te sine te.

*Solutio.* Solvitur. Dicendum, quod ut dicunt Ma-  
gistri, mirabilis est iustificatio impij. Et ponunt  
mirabile quasi medium inter naturale & miracu-  
lum. Naturale dico secundum quod naturale lar-  
ge accipitur, scilicet pro omni eo quod sit cursu  
naturæ inferioris, & prout includit voluntaria à  
voluntate causata. Dicunt enim, quod in tribus  
quæ tacta sunt in tribus obiectiõibus vltimis, de-  
ficit à miraculo: sed in aliis excedit cursum natu-  
ralium. Melius autem videtur dicendum, quod mi-  
raculosa est iustificatio impij.

ET QUOD primo obicitur, soluendum est  
per distinctionem spei: quia sicut dicit Gloss.  
Rom. 4. super illud, Qui contra spem in spem cre-  
didit. Duplex est spes, scilicet naturæ, & gratiæ.  
Vnde dicendum, quod spes prout ponitur in diffi-  
nitione miraculi, est spes naturæ, & non spes gra-  
tiæ: & verum est, quod miraculum euenit præter  
spem naturæ, licet non præter spem gratiæ.

AD ALIUD dicendum, quod insolitum di-  
citur dupliciter, scilicet in causa, & in effectû: &  
quando insolitum ponitur in diffinitione miracu-  
li, dicitur insolitum in causa, scilicet quod non  
habet statem causam & ordinatam, ex qua proue-  
niat: quod patet ex hoc, quod si omni die sapius  
resurgeret mortui, nihilominus tamen resurrectio  
mortuorum esset miraculosa, propter causam nobis  
insolitam & supernaturalem. Respondendum  
ergo, quod causa iustificationis est nobis insolita:  
& ideo miraculum est.

AD ALIUD dicendum, quod non dicitur  
in diffinitione miraculi quod est præter facultatem,  
eo quod nullo modo ad ipsum concurrat nostra  
facultas: quia sic etiam partus Virginis non  
esset miraculosus, cum non sit factus sine Virgine  
consentiente: sed dicitur præter facultatem, eo  
quod sit non nobis operantibus. Et ita iustificat  
nos Deus non sine nobis consentientibus, sed sine  
nobis operantibus. Et per hoc patet solutio ad  
totum secundum istam viam, quam credo sanio-  
rem.

Tenendo aliam viam quæ Doctorum esse con-  
suevit, dicendum ad primum, quod dicitur du-  
pliciter aliquid maius Deo siue in diuinis, scilicet  
quia maioris potentia est in substantia effectus,  
vel quia maioris potentia in modo efficiendi. Et  
creatio quidem cæli & terre maioris potentia est  
in substantia effectus, quam iustificatio impij: sed  
iustificatio impij in modo efficiendi est maioris  
potentia: quia in creatione cæli & terre nihil ob-  
uiat voci Creatoris, sed totum obedit: sed in iusti-  
ficatione impij secundum aliquid resistit peccatum  
quod iniacet animæ, & iustificationi contrariatur.  
Alij dicere consueuerunt, quod maius ibi notat  
Augustinus, quod maioris misericordia est indi-  
cariuum: sed hæc solutio est rudis.

AD ALIUD dicendum, quod bene con-  
ceditur, quod non est naturalis, hoc est, sub  
potestate naturæ existens, sed super natu-  
ram.

AD ALIUD dicendum, quod licet perficere  
non sit in nobis, sed in Deo: tamen natura nata est  
ad gratiam recipiendam, sicut ad finem & com-  
plementum.

plementum. Aliud enim est de perfectione hominis, aliud de perfectione naturarum: quia homo creatus ad imaginem Dei, capax est gratiæ quam non habet nisi a Deo, & non est perfectibilis nisi a Deo, sicut nec Angelus: vnamquodque enim suo impetu mouente, naturali quodam motu procedit ad perfectionem.

AD ALIUD dicendum, quod si dicatur naturalis gratia iustificans, non dicatur aliter, nisi quia a summa natura quæ est Deus, nata est ipsa percipere creatura illa, quæ ex imitatione imaginis Dei est capax, & non aliter. Et bene puto, quod Philosophi hunc modum naturæ ignorauerunt: quia per rationem philosophicam deprehendi non potest: sed potius pia mens viuacitate se dei sui nititur cum apprehendere.

ARTICVLVS XIII.

*Cuius attributi sit iustificatio impij?*

Quinto quaeritur, Cuius attributi sit proprius effectus: Videtur autem, quod potentia, per auctoritatem prius inductam, scilicet quod maius est de impio facere pius, quam creare cælum & terram: constat enim, quod creatio cæli & terræ indicat potentiam: ergo & impij iustificatio.

2 Adhuc, Vincere resistens efficienti alicui, potentia est: sed iustificatione impij vincitur resistens peccatum: ergo est potentia.

3 Item, De nihilo aliquid adducere in esse, potentia est: sed in iustificatione impij de nihilo peccatorum deducitur impius in esse gratiæ: ergo est potentia. Probatio minoris. Dicit Augustinus, Peccatum nihil est, & nihil sunt homines cum peccant.

4 Item, Per illud Psalm. 50. Cor mundum creauit in me Deus: sed creatur, qui de nihilo educitur in esse.

Sed videtur, quod sit sapientia: quia Job 16. dicitur, Obstetricante manu eius est eductus coluber tortuosus: coluber autem educitur in iustificatione impij, & obstetricari est sapientia: ergo videtur, quod iustificatio impij sit sapientia.

2 Item, Ecclesi. 4. Sapientia vitam filiis suis inspirauit: vita autem ista inspiratur in impij iustificatione: ergo videtur, quod sit effectus sapientia.

3 Adhuc, Ad omnium impiorum iustificationem non missa est potentia Patris, vel bonitas Spiritus sancti, sed sapientia Filij: ergo videtur, quod etiam iustificatio particularis sit effectus sapientia, non potentia, nec bonitatis proprie.

Sed contra hoc iterum videtur, quod sit effectus bonitatis: quia dicitur Rom. 5. Iustificati gratis per gratiam ipsius: gratia autem est effectus bonitatis: ergo & iustificatio.

2 Adhuc, Rom. 2. Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit: sed in poenitentia datur gratia iustificationis: ergo benignitas adducit ad gratiam iustificationis: ergo est effectus bonitatis.

3 Adhuc, Augustinus dicit in secundo de Trinitate, quod Spiritus mittitur ad sanctificandum creaturam rationalem: & ponitur in primo

distin. 16. sed in iustificatione creatura rationalis sanctificatur: ergo videtur, quod sanctificare sit in missione in Spiritu sancti: sed Spiritu sancto attribuitur bonitas: ergo est effectus bonitatis.

RESPONSIO. In veritate dicendum est, quod iustificatio principalis est effectus bonitatis: sed tamen quia indiuisa sunt opera Trinitatis, aliud est ibi quod attribuitur potentia, & aliud quod sapientia, licet substantia operis sit attributum bonitatis, & per consequens Spiritus sancti. Quod enim esse sit ibi de nullo cum peccati contradictione aliqua, licet non sit ibi contradictio peccatorum, quia ille consentit ad gratiam recipendam, & detestatur peccatum: in hoc est ostensio quædam potentia. Et penes illum modum procedunt tres rationes primæ. Et per hoc patet solutio ad illas. Si autem attendatur modus & ordo ipsius operis, quia scilicet sit conuenientissime & optime cum ordine tali, qui mouet ad gratiarum actionem, & poenitentiam feruentiorem, & perseverantiam in bonis, quæ præuidet Deus sic iustificando peccatorem: quantum ad hoc apparet in opere illo sapientia: & sic procedunt tres rationes sequentes. Substantia autem facti tota bona est in se, & bonitatis primæ vt causæ: & sic procedunt vltimæ tres. Et per hoc patet solutio omnium obiectionum.

ARTICVLVS XIV.

*An iustificatio impij sit effectus iustitiæ vel misericordiæ?*

Sexto quaeritur, Vtrum sit effectus iustitiæ vel misericordiæ: Videtur, quod iustitiæ: quia dicit Ambrosius. Præcedit quoddam in peccatoribus, quo digni sunt iustificatione: & in alijs quoddam, quo digni sunt obduratione. Ergo omnes qui iustificantur, digni sunt iustificatione: sed cum distribuuntur res prout dignum est, hoc est iustitiæ, vt dicit Tullius, & hoc etiam vult Aristoteles in 5. ethic. ergo videtur quod sit opus iustitiæ, & non misericordiæ.

2 Item, Omnis effectus quem melius est esse quam non esse, simpliciter habet exemplar in Deo: sed esse iustum melius est esse simpliciter, quam non esse: ergo exemplar habet in Deo. Probatur autem prima ex illo verbo Anselmi. quod Deo attribuitur quicquid melius est esse simpliciter, quam non esse. Secunda autem patet per se: quia melius est simpliciter esse iustum, quam non esse iustum. Inde proceditur sic: Deus bonum facit, quia bonus: ergo & capax iustitiæ facit iustum, quia ipse iustus est: sed in impij iustificatione efficitur homo capax iustitiæ: ergo fit ab ipso in quantum est iustus: ergo est opus iustitiæ, non misericordiæ.

3 Item, Origenes dicit, quod Deus est sapiens in quantum sapientia & scientia largitor: ergo à simili iustus in quantum iustitiæ largitor: ergo nostra iustitia est proprius effectus diuinæ iustitiæ: non ergo misericordiæ.

Sed contra: Misericordiæ est releuare miseriam: nulla autem miseria maior est quam illa quæ est peccati: ergo misericordiam peccati releuare summæ misericordiæ est: sed hoc fit in iustificatione

*Hactenus  
bo juss  
August.  
Lib. 2.  
quæst.  
9. 68.  
Et ex  
planatur  
à Mag.  
in 1. dist.  
4. lit. C.  
Et à  
to Alb.  
ibidem.*

tionem impij: ergo iustificatio impij est misericordiæ opus, & non iustitiæ.

2 Item, In Psalm. 50. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Ergo delerio iniquitatis est effectus misericordiæ: sed delerio iniquitatis fit in iustificatione impij: ergo iustificatio impij est effectus misericordiæ.

3 Item, Dicit Augustinus, quod peccator non est dignus pane quo vescitur: ergo non est iustum, quod ei aliquid boni detur: sed gratia est optimum quod potest dari homini in hac vita: ergo non est dignus, quod conferatur ei gratia: ergo cum datur ei gratia, non est opus iustitiæ sed misericordiæ.

SOLUTIO. Dicendum, quod in omni opere Domini est misericordia, & veritas, id est, iustitia: sed istud opus principaliter est misericordiæ. Secundum enim quod iustitia dicitur quod dicitur Dei bonitatem, prout dicit Anselmus iustitiam dici: sic in opere iustificationis est iustitia. Prout autem dicitur, quod iustitia est redditio pro meritis: sic non est ibi opus iustitiæ, si accipiantur merita in actu: merita autem in futuro, vel in scientia non possunt esse causa gratiæ præcedentis: & ideo nullo modo est ibi iustitia nisi prout iustitia est decetia diuinæ bonitatis. Vnde Anselmus in fine monolog. Cum panis malus, iustum est: quia continet eorum meritis. Cum vero panis malus, iustum est: non quia illorum meritis, sed quia tuæ bonitati condecens est. Vnde argumenta vltimo facta concedenda esse videntur.

AD ID autem quod primo obiecit, dicendum est, quod duplex est iustitia, scilicet congrui, & condigni. De iustitia autem condigni nihil præcedit in peccatoribus quo digni sunt iustificatione: sed de iustitia congrui in quibusdam peccatoribus præcedunt opera de genere bonorum, quæ in quibusdam alijs peccatoribus non sunt: & ideo tantum digni sunt reprobatione, id est, reprobationis effectu, qui est obduratio in peccato. Et cum dicitur, quod digni sunt iustificatione, sensus est, quod magis congruenter vel minus incongruenter se habeant de iustificationem quam alij. Dixerunt tamen antiqui Doctores ad illam auctoritatem, quod esset Ambrosius ad operti, & falso libris beati Ambrosii, inscripta.

AD ALIUD dicendum, quod iustitia facta in exemplo iustitiam Dei habet pro exemplari: sed aliud est causa exemplaris, & aliud est causa inclinans efficientem ad actum. Et causa quidem exemplaris iustitiæ est: sed causa inclinans auctorem ad hoc quod iustificet impium, misericordia diuina est. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quia vnam vim habent, nisi quod vnum procedit per rationem, alterum per auctoritatem idem dicentem.

ARTICVLVS XV.

*Quid sit motuum ad iustificationem impij?*

Septimo quaeritur, Quid sit motuum ad ipsam? Videtur autem, quod timor: quia dicitur Ecclesi. 10. Initium sapientiæ timor Domini: sed factus

*D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

pietia ibi dicitur sapor gratiæ in iustificante: ergo videtur, quod timor initiat ipsum: sed hoc mouet ad iustificationem quod initiat eam: ergo, &c.

2 Item, Bernardus Experimento didici, quod nihil adeo valet ad gratiam Dei acquirendam, recuperandam, & conseruandam: quam semper non alium sapere, sed timere: id autem quod acquirit & recuperat, inclinatur & mouet ad iustificationem: ergo timor Dei actu mouet ad iustificationem.

Sed contra: Act. 15. dicitur, Fide purificanda corda eorum: idem autem est purificare quod iustificare: ergo fides mouet ad iustificationem.

2 Item, Augustinus dicit, quod iustificatio qua de impio fit pius, est fides ipsa: & ex hoc sequitur idem quod prius.

Contra hoc dicit Hugo de sancto Victore, quod amore iustificamur: ergo videtur, quod amor moueat ad iustificationem.

SOLUTIO. quod iustificatio est quidam motus à peccato siue malo culpæ ad bonum gratiæ & rectitudinis: & ideo nihil prohibet diuersa esse mouentia, scilicet à malo ad bonum: à malo enim quod est terminus à quo iustificationis, mouet timor in affectu: ad bonum autem multipliciter contingit, scilicet quantum ad intellectum, & quoad hoc mouet fides: & quantum ad effectum, & sic mouet charitas: & sic sunt tria mouentia. Sciendum tamen, quod si virtus aliqua moueat ad iustificationem, quod hoc non est nisi quoad ordinem actuum: quia habitus omnes simul infunduntur: & hoc qualiter sit, dictum est supra in primo articulo huius quaestionis. Et notatum est multum de hoc in secundo, distinct. 27. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XVI.

*Quomodo habeant se adinuicem dilectio, prædestinatio, vocatio, electio, iustificatio, & magnificatio?*

Octauo quaeritur de comparatione iustificationis ad dilectionem, vocationem, & magnificationem, cum quibus coniungitur ad Roman. 8. Videtur autem, quod vocatio sit media inter iustificationem & prædestinationem: quia Roman. 8. ita enumerat Apostolus, Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit.

SED TUNC quaeritur, Vtrum vocatio dicatur gratiam gratum facientem, vel gratis datam? Et videtur, quod gratis datam: quia immediatum consequens prædestinationem, sicut effectus sequitur causam, est iustificatio: quia prædestinatio est præparatio gratiæ in presenti, & gloriæ in futuro: ergo quicquid est ante hominis iustificationem, videtur esse hominis adhuc existentis in peccato: sed vocatio est ante, vt probatum est: ergo est hominis existentis in peccato: sed hominis existentis in peccato non est nisi gratia gratis data: ergo vocatio est gratis data.

2 Item, Non vocatur nisi distans: cum igitur in spiritualibus non sit distantia loci, sed distans

*K k simili*

similitudinis, ut dicit Augustinus super Euangelium de suo prodigo, videtur quod vocatio sit distans per meritum: & ille est in peccato mortali: ergo vocatio dicit gratiam quæ peccato mortali conuenire potest: & illa est gratia gratis data, non gratum faciens: ergo vocatio non dicit gratiam gratum facientem.

Item, Quod conuenit bonis & malis, non potest esse gratia nisi gratis data: sed vocatio conuenit bonis & malis: ergo in genere gratia non dicit gratiam nisi gratis datam. Prima harum patet per se cuiuslibet fidei. Secunda autem patet per hoc quod dicitur Prouerbiorum primo de quibusdam, Vocauit, & reuocauit: extendi manum meam, &c. ubi patet, quod vocatio conuenit malis. Matth. autem 4. dicitur de Petro & Andrea, quod vocauit eos Iesus: & ibi conuenit bonis. Si forte tu dicas, sicut dicit Gloss. Rom. 8. quod duplex est vocatio: interior, & exterior. Exterior est quæ est per prædicationem: & de illa non loquitur Apostolus. Interior autem est cognitionem de fide adiuuare, vel compungere eum quem sciat audire. Et quod de exteriori non loquitur Apostolus, patet: quia hæc & bonorum & malorum est: interior autem est bonorum tantum, & de illa loquitur Apostolus. Contra: Cognitio fidei quæ adiuuatur, aut est fidei formata, aut informis. Si formata. Contra: Fides formata non est formata nisi per gratiam & charitatem: sed formatum ex aliquo conueniens est ad id ex quo formatur: ergo fides hæc sequitur gratiam & charitatem: ergo non præcedit iustificationem. Et hoc est contra enumerationem Apostoli, qui vocatorem enumerat ante iustificationem. Si autem est cognitio fidei informis. Contra: Hæc est & bonorum & malorum: ergo non est nisi gratia gratis data, ut prius probatum: & ita potest esse hominis existentis in peccato mortali.

Quæstio  
cuius 1.

VLTERIUS quaeritur, Quæ est differentia istorum ad electionem, de qua facit Glossa mentionem dicens, quod vocatio tantum electorum est: Videtur autem, quod hoc sit falsum. Electio enim non est nisi habentium gratiam finalem: vocatio tantum electorum est: ergo vocatio non est nisi habentium gratiam finalem. Et quos vocauit, hos & iustificauit, ut dicit textus: ergo non iustificauit nisi homines, gratiam finalem habentes, quod aperte falsum est, cum multi sint iusti secundum iustitiam præsentem, qui non sunt iusti secundum gratiam finalem.

Quæstio  
cuius 2.

QUÆRITUR etiam de magnificatione quam ibi ponit Apostolus in illo ordine. Videtur enim non differre à iustificatione: quia dicit Gloss. quod magnificauit omni genere virtutum: omne autem genus virtutum datur in iustificatione: ergo in ipsa iustificatione magnificauit.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod ista secundum ordinem se consequuntur, dilectio, prædicatione, electio, vocatio, iustificatio, magnificatio. Et prima quidem tria nihil ponunt in homine, sed in Deo, qui est auctor gratia iustificantis, ponunt tamen aliquid respectu hominis: sed alia tria ponunt in homine iustificato gratiam secundum diuersas considerationes: in Deo enim est aliquid inclinans voluntatem ad dandum gratiam, & hoc est dilectio, & est primum quod conuenit bonis tantum, quia præuiso est respectu bonorum & malorum. Consequitur autem volunta-

tem inclinam præparatio eius quod dabitur in gratia & gloria, & hoc dicit prædicatione secundum suum nomen. Ex donatione autem consequitur distinctio eius cui dandum, ab eo cui non est dandum, & hæc est separatio à massa perditorum & hoc dicit electio. In effectu autem donationis, qui est circa hominem, est motus à malo ad bonum & ad perfectionem in illo. Et penes terminum à quo, est vocatio, quia non vocatur nisi distinctus: sed penes terminum ad quem, est iustificatio: & penes perfectionem in illo, est magnificatio. Et hæc expressè colliguntur Roman. 8. ex textu & Glossa: & patet eorum differentia, & erit clarior in responsione.

AD OBIECTA ergo dicendum, quod vocatio secundum substantiam dicit eandem gratiam quam & iustificatio, sed sub alia ratione, scilicet secundum quod auertit à malo. Et quia hoc in motu animæ eius qui iustificatur, prius est, ideo media ponitur inter prædicationem & iustificationem: cum non sit ante iustificationem tempore, sed natura, secundum quod natura dicitur via in naturam, quæ est & generatio.

AD ALIUD dicendum, quod distinctus dicitur dupliciter, scilicet distinctus per voluntatem obstinam, & hic non vocatur interiori vocatione quæ tantum electorum est. Et dicitur distinctus per vicinitatem peccati, scilicet qui iam fugit, & est in fugiendo propinquior peccato: & huic conuenit interior vocatio: sed iste non est in peccato mortali, sed potius in gratia: sed est in ea secundum detestationem & fugam peccati.

AD ALIUD dicendum, quod est vocatio exterior, quæ conuenit bonis & malis: sed interior conuenit bonis tantum: quia homo in illa vocatur practice, quando trahitur per gratiam à peccato. Et concedenda est sequens distinctio. Ad improbationem autem dicendum, quod Glossa illa loquitur de fide formata. Et hæc iuuatur, quando id quod est formale in fide, iuuatur, & hoc est attritionis cum trahendo iuuatur ut fiat quod dicitur cognitio, secundum Psalm. dicentem: Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Ad obiectum autem contra, dicendum quod fides dupliciter consideratur, scilicet in actu, & in habitu. Et in actu adhuc dupliciter, scilicet in actu tendente in Deum per meritum, & in actu quasi ostendente Deum: de quo dicit August. quod fides primo oculos aperit: & Apostolus Hebr. 11. Accedentem ad Deum, prius oportet credere, quia est, & quia inquirentibus se remunerator sit. Si igitur consideratur in hoc actu ultimo: tunc ipsa præcedit iustificationem, non tempore, sed natura: quia sic est inclinans in illam ex parte eius qui iustificatur, secundum illud Act. 15. Fide purificans corda eorum. Si autem consideretur ut tendens in Deum propter Deum, prout est actus volens obtinere vitam æternam, sic est iustificationem consequens secundum tempus. Si vero consideretur in habitu: sic simul infunduntur in ipsa iustificatione.

AD HOC quod vltius quaeritur de electione, iam patet ex solutione quaestionis, scilicet quæ sit differentia. Ad obiectum autem dicendum, quod secundum Glossam in veritate vocatio non est nisi electorum, qui habentur sunt gratiam finalem: sed non sequitur, quod iustificatio sit tantum illorum: quia licet in ordine iustificatio semper

semper sequatur vocationem in electis, non tamen oportet, quod in omnibus sit iustificatio ordinata ad interiorem vocationem. Et est instantia, posito quod quatuor homines non dealbantur nisi sint scientes, alij sine scientia possunt dealbari, vere potest dici, quod qui scientes sunt dealbantur nisi sint scientes. Et est peccatum secundum locum sophisticum consequentis.

Ad hoc autem quod vltius de magnificatione quaeritur, dicendum quod ordo virtutum dupliciter consideratur, scilicet in se, & in efficacia operis: In se non est magnificatio, & sic datur in iustificatione. In efficacia autem operis exigitur quantitas virtualis: & vocatur magnificatio à Glossa: tamen alia Glossa exponit hoc de magnificentiâ præmij in penitentia.

## ARTICVLVS XVII.

Quid sit sanatio mentis?

Nono & vltimo quaeritur de operatione iustificationis ad sanationem mentis, & innoationem imaginis. Oportet autem hic septem quaerere. Primo quaeremus, Quid sit sanatio mentis? Secundo, Quid sit renouatio imaginis? Tertio, Vtrum hæc duo habeant differentiam, an non? Quarto, Vtrum fiant per gratiam præuenientem vel subsequenter? Quinto, Vtrum fiant per gratiam sacramenti vel virtutum vel donorum? Sexto, Vtrum subito fiant, vel successiue? Septimo, In quo differant à iustificatione?

Ad primum horum obicitur sic: Iosue 5. super illud, Postquam autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem loco: in Glossa quæ sic incipit, Circumcisi vero filij Israel requieuerunt in eodem loco, &c. In hoc ergo tempore, vel in dolore circumcissionis nostræ, dicimur residere, vsquequo circumcise obducta sanemur, id est, noua instituta absque difficultate impleamus, & in vsum vertatur, quod prius erat insolitum atque difficile videbatur: & tunc merito dicitur nobis, Hodie abstuli opprobrium Aegypti à vobis. Ex hoc colligitur, quod sanatio mentis est perfecta obductio vulneris, quod inflicum est ex peccato. Videtur autem secundum hoc quod mens nunquam possit consequi sanitatem: quia vulnus non obducitur in hac vita: ergo sanitas non consequetur. Quod autem vulnus non obducatur, dicit Gloss. super Psalm. Qui sanat omnes infirmitates tuas, sic, Nunc fouendo blandis, nunc secundo asperis sanat: omnipotenti enim medico nullus infamabilis languor occurrit. Maxime autem in fine sanabit languores, quando corporale hoc induet incorruptionem.

Item constat, quod in hac vita nunquam falsificabitur illud quod dicitur 1. Ioan. 1. Si dixerimus, & veritas in nobis non est: & illud, In multis offendimus omnes. Vulnus ergo manet semper in hac vita: sed peccatum in se est infirmitas, & causa infirmitatis penæ: ergo videtur, quod in hac vita nunquam desinat infirmitas: ergo nunquam in hac vita consequetur sanitas.

Item, Extrema vinctio quæ est sacramentum exeuntium, datur contra reliquias peccati infir-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

mitatis: ergo vsque illud remanet peccati infirmitas: sed post illud nihil remanet de vita: ergo videtur, quod sanitas nunquam habetur in hac vita.

SED CONTRA: Psalm. Qui sanat contritos corde: ergo contriti corde sanantur: sed multi in hac vita conteruntur: ergo multi in hac vita sanantur.

Sed contra.  
Ps. 116.

Item, Hieronymus dicit, quod nullum Dominus sanauit in corpore, quem non prius sanauit in mente: sed multos sanauit in hac vita in corpore: ergo multos sanauit in hac vita in mente.

RESPONSIO. Dicendum, quod duplex est infirmitas, & duplex est sanitas: est enim infirmitas animæ, sicut infirmitas corporis. Vnde sicut in febre duo sunt, scilicet causa febris, & essentialis substantia & forma ipsius: sic est in anima. Causa enim febris est fumus putrefactæ materiæ à corde succensus: forma autem inæqualitas humorum in quibus & in membris quæ humoribus illis nutrita sunt, habet formaliter esse febris. Similiter est in anima: causaliter quidem infirmitas est peccatum: formaliter autem est distemperatio virium animæ ad scriptas, & ad actus, & ad corpus quod regere habet. Causaliter autem infirmitas est duplex, scilicet mortalis, & venialis quæ vitam gratia non extinguit, sed impedit feruorem. Dicendum ergo, quod infirmitas causalis mortalis in hac vita sanatur, & veniale secundum omne veniale hoc & illud demonstratum, sed non in vniuersali quin sit aliquod semper infinite. Sed proportio & contemperatio virium, est duplex, scilicet ad vitam meriti, & vitam felicitatis & beatitudinis. Et secundum primum modum fugatur infirmitas, & redit sanitas in hac vita, sed non secundum modum. Et per hoc patet solutio ad primum: quia Gloss. loquitur de perfecta curatione formali, non casuali quæ est gratia, quæ erit in patria cum mortale hoc induerit immortalitatem, sicut dicitur 1. Corinth. 15.

AD ALIUD dicendum, quod semper in hac vita erit infirmitas causalis: sed illa non tollit sanitatem, sed diminuit delectationem aliquam (gnitatis: sicut in corporali sanitate diminuit delectatio sanitatis ex pustula aliqua eleuata: non tamen tollitur sanitas. Sicut enim dicit Philosophus, non dicimus aliquem ex infirmitate sanatum, nisi secundum totum, vel partem principalem sit sanatus, sicut est caput, vel cor.

AD ALIUD dicendum, quod reliquæ non causant infirmitatem nisi secundum quid: & contra illam datur extrema vinctio, ut delibutus oleo exultationis transeat ad statum felicitatis: quia quoad hunc statum non sanatur aliquis in hac vita.

Ad sequentia patet solutio per prædicta.

## ARTICVLVS XVIII.

An renouatio mentis fiat per virtutes, & per gratiam?

Secundo quaeritur de mentis renouatione. Dicit autem Glossa Rom. 6. super illud, In nouitate vitæ ambulemus, quod innoatio à iustificatione incipit, & in immortalitate perficitur:

K k 2 ergo

ergo videtur quod inuenatio fiat per virtutes & gratiam...

Item, in 11. d. 8. dicitur, Quod antiquatur...

Item, in 16. Regem testimonium dicitur...

SED CONTRA: Renouabitur ut aquila...

Solutio. Dicendum quod est vetustas culpa...

ARTICVLVS XIX.

An sanitas mentis & renouatio imaginis...

Tertio queritur de differentia horum. Et videtur...

SED CONTRA: Sanitas attribuitur toti anime...

Item, Omnes bene transfrentes, secundum similitudinem...

RESPONSIO. Dicendum, quod sanitas mentis & inuouatio imaginis differunt ratione...

debilitatem & infirmitatem peccati depellit. Sed innotatio dicitur...

AD ID autem quod in contrarium obiicitur, dicitur quod inuouatio non attribuitur...

AD ALIUD dicendum, quod inuentus in corde duplex est, scilicet ex tempore, & effectu...

ARTICVLVS XX.

An sanitas mentis fiat per gratiam praeuenientem?

Quarto queritur, Vtrum fiat per gratiam praeuenientem, vel subsequentem?

Item, In corporalibus non per gram medicinam fit depulsio infirmitatis & sanatio...

Item, Gratia praeueniens non est impotentior, quam fit forma aliqua corporalis vel naturalis...

SED CONTRA: Vulneris obductio est sanitas, ut supra habitum est: vulnus autem non obducitur...

Item, Circumcisio significabat peccati ablationem per gratiam: constat autem, quod circumcisio...

RESPONSIO. Dicendum, quod duplex est sanitas, scilicet imperfecta quae est in causa sanitatis...

tiam praeuenientem: sequens autem per gratiam subsequentem: & haec gratiae eadem sunt substantia...

ARTICVLVS XXI.

An sanitas mentis fiat per gratiam sacramentalem?

Quinto queritur, Vtrum fiat per gratiam sacramentalem, vel virtutum, vel donorum?

Item, In principio huius quarti inducit Magister id quod habetur Lucae 10. quod Samaritanus vulnerato appropinquans, & infundens oleum & vinum...

Item, Si semper esset sanitas, nunquam quereretur perfectio sanitatis: ergo id quod queritur tempore infirmitatis, & non nisi gratia sanitatis...

Adhuc, Supra in principio huius quarti probatum est, quod gratia sacramentalis differt a gratia...

AD OPPOSITVM autem huius obiicitur per hoc quod dicit Glossa super illud, Qui sanat contritos corde...

Item, Contraria contrariis curantur, sed virtutes sunt contrariae vitiiis: ergo morbus virtutum...

Item, Gregorius dicit, quod dona data sunt in adiutorium virtutum contra defectus in quos incidit homo ex peccato...

RESPONSIO. Dicendum videtur, quod per solam gratiam sacramentalem proprie loquendo sanatio mentis...

AD ID ergo quod primo in contrarium obiicitur, dicitur quod fide sanat, secundum quod D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

ipsa habet sacramenti effectum, & non per se: unde per accidens conuenit fidei sanare: si enim nunquam fuisset infirmitas, adhuc esset fides, & melius quam modo fit.

AD ALIUD dicendum, quod virtutes vitiiis contrariantur: sed non sanaretur homo virtutibus politicis solum, sed sanatur efficiuntur secundum quod eis coniungitur virtus passionis Christi...

AD VLTIMUM dicendum, quod dona non sunt data in adiutorium virtutum contra peccatum, sed potius ad altiores actus, quae perfici possunt ex habitibus virtutum: & hoc adiutorio indiget homo, etiam si non peccasset.

ARTICVLVS XXII.

An praedicta sanitas fiat subito, vel successiue?

Sexto queritur, Vtrum fiat subito, vel successiue: Videtur autem, quod subito: quia super illud Act. 2. Subito factus est, &c. dicit Glossa, Nescit tarda rerum molimina Spiritus sancti gratia...

Item, Operationes diuinae procedunt a virtute infinita: sed infinita virtus agit subito: ergo omnes illae operationes fiunt subito: sanatio autem & renouatio sunt operationes diuinae: ergo fiunt subito.

Adhuc, In aliquo debet distingui opus diuinum a naturali quod significat potentiam: sed opus naturae est successiuum: ergo opus Dei fit subito.

SED CONTRA: Amplius renouamur de die in diem: sed de die in diem renouari, est successiue renouari: ergo haec renouatio fit successiue.

Item, Ezechias Isa. 34. non statim sanatus fuit, quando accepit promissionem sanitatis: sed cataplasmatum est super vlcus: ergo videtur, quod sanatio mentis fiat successiue.

RESPONSIO. Dicendum, quod secundum duplicem sanitatem sanitas fit subito, & successiue: infirmitas enim causalis praeciditur subito: formalis autem quae adharet viribus anime curatur successiue, & paulatim per consuetudinem bonorum operum.

AD PRIMVM ergo dicimus, quod hoc dictum est de gratia puniente, non de effectu gratiae subsequentis.

AD ALIUD dicendum, quod licet Deus operetur infinita virtute: tamen non omnia operatur per seipsum tantum, sed quaedam nos operatur secum, scilicet sanitatem, quae fit reliquiarum peccati purgatione: & ideo ex parte nostri operis

operis accedit temporis successio ad effectum.

AD ALIUD dicendum, quod opus Dei quod ipse tantum operatur, est subito, sicut creatio, & iustificatio opus Dei secundum quod est nobiscum, & cum natura, non præuenit nostram facultatem & infirmitatem naturæ: quia aliter ipse destrueret nostram facultatem & naturæ: & ideo non oportet, quod illud opus diuinum in hoc ab opere naturæ distinguatur.

## ARTICVLVS XXIII.

*Sanatio & renouatio in quo differant?*

SEPTIMO queritur, In quo differant hæc duo, scilicet sanatio, & renouatio, à iustificatione? Et videtur, quod differant: quia quorum opposita sunt differentia, ipsa sunt differentia: sed opposita horum per se differentia sunt: ergo & ipsa sunt differentia. Probatio mediæ, quia prima constat. Opponitur sanctificationi impietas, & renouationi vetustas, & sanitati infirmitas: & ista sunt diuersa & nomine, & ratione: ergo constat propositum.

RESPONDEO. quod differunt ratione, ut prius dictum est: & ut hoc melius videatur, notandum quod in peccato duo duo considerantur, scilicet turpitudinis absoluta, secundum quod est priuatio iustitiæ, ubi iustitia debet esse, secundum quod etiam dicitur iniustitia vel iniquitas vel impietas: & secundum id quod relinquitur in subiecto per effectum, vel potius defectum, quia effectus suus est defectus. Primo autem modo opponitur ei iustificatio, quæ de impio facit pium, & de iniusto iustum. Secundo autem modo consideratur dupliciter, scilicet secundum simplicem relationem ad causam omnis peccati & effectum, vel secundum effectum tantum secundum quod est priuatio boni naturalis. Et primo quidem facta animam vetulatem primam sapere: & sic vetulitas est, & opponitur ei renouatio. Secundo autem modo est infirmitas modi & commensurationis & harmoniæ in habitibus naturalibus animæ: & opposita est ei sanitas mentis siue sanatio. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXIV.

*An confessio liberet animam à morte?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Confessio animam à morte liberat, confessio aperit paradysum, confessio spem salutis tribuit, &c.] Tres enim videtur tangere effectus confessionis, quorum nullus videtur ei conuenire: liberans enim à morte peccati, est illud quod tollit peccatum, & primo viuificat: sed hoc est contritio cum gratia: ergo non est hic effectus confessionis.

2. Item, Nunquid medici suscitabunt & confitebuntur tibi? ibi dicit Glossa, quod sacerdotes non resuscitant animam: sed potius resuscitata, eis præsentatur in confessione, iam à Domino resuscitata in contritione: sicut Lazarus intus in monumento suscitatus est, sed discipulis viuus absolendus præsentatur: ergo cum in confessione ho-

mo sacerdoti præsentatur, videtur quod non sit effectus confessionis, quod viuificet animam, sed potius contritionis.

3. Item, Supra in litera habitum est illud Eccli. 17. quod à mortuo quasi nihil, perit confessio. Ergo ante viuificatur ut possit confiteri.

4. Item, Isa. 38. Videns viuens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie. Ergo videtur, quod viuificare non sit effectus confessionis.

Similiter obiicitur de secundo effectum qui est, quod confessio aperit paradysum. Hoc enim falsum videtur: quia in genere sacramenti, ut supra habitum est, baptismus aperit paradysum: ergo hoc non est effectus confessionis: effectus enim sacramentorum distincti sunt, sicut & ipsa sacramenta.

1. Item, Passioni Christi datur hic effectus, scilicet aperit paradysum, secundum quod Christus dixit latroni, Hodie mecum eris in paradiso: ergo videtur, quod non conueniat confessioni.

3. Item quoad quid confessio aperit paradysum, si aperit? Aut enim aperit quantum ad solutionem culpæ claudens, aut quantum ad solutionem pœnæ differentis. Si primo modo. Contra: Ante confessionem in contritione soluta est culpa: ergo aperire paradysum conuenit contritioni potius quam confessioni. Si secundo modo. Contra: Satisfactio totam pœnam differentem paradysum tollit: ergo satisfactioni potius attribuitur aperire paradysum, quam confessioni, ut videtur.

Similiter obiicitur de tertio effectum qui est, quod spem salutis tribuit: hoc enim non videtur proprium confessionis, sed omnium actuum meritoriorum: quia spes innuitur omni merito: ergo hoc non debet specialiter attribui confessioni.

2. Item, Gregorius dicit, quod tanto quis fortior in Deum spe confurgit, quanto fortiora pro nomine eius perulit. Ergo videtur, quod spes salutis generetur à tolerantia passionum potius quam à confessione: quod accipitur Rom. 5. ubi dicitur, quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem. Non ergo hoc propter confessionem conuenire videtur.

RESPONSO. Dicendum, quod isti effectus quoad aliquid proprie conueniunt confessioni, & quoad aliquid magis proprie sunt aliorum. Et accipitur penes tria quæ sunt in confessione. Est enim confessio, ut dicit Gregorius, aperit vulneris: in prima autem vulneris apertura est prima inquisitio medici & medicinæ: secundum hoc autem confessio est recognitio peccati in se, & coram Deo, cum proposito consistendi coram medico sacerdote: & tunc incipit homo viuificari: & sic attribuitur ei primus effectus, qui est animæ iustificatio. Quia autem homo adhuc remanet debitor pœnæ purgatorie, à qua non absolvitur nisi per vim passionis Christi in clauibus constitutam, quæ passio soluit rump hæm, ideo per enarrationem peccati cum proposito ea cauendi, aperitur ei paradysus. Quia vero spes salutis non est homini, nisi dum coniunctus est capiti Christo & membris suis per reconciliationem Ecclesiæ, & in confessione homo primo Ecclesiæ reconciliatur & incorporatur, ideo tunc primo ostenditur ei dari spes salutis: quia non est salus, nisi in corpore mystico Saluatoris.

DICEN

DICENDUM ergo ad primum, quod licet in contritione primo viuificetur anima: non tamen hoc est secundum actum contritionis & nomen: quia contritio dicit actum conterentis causam mortis, postquam secundum votum est inquisitio viuificantis & medicinæ: & hoc facit confessio in origine sua, quia confessio incipit in cognitione peccati in se coram Deo, cum proposito hoc enarrandi coram sacerdote. Unde licet idem sit contere peccatum & renouare vitam: non tamen ratio vna est vtriusque, & vnum sit in contritione, aliud in voto consistendi.

AD ALIUD dicendum, quod medici non suscitant, nec confessio inchoatur coram medico sacerdote: quia confessio est diuinus actus: aliter non differret à confessione quæ est in iure, vel alia humana enarratione: sed potius confessio inchoatur coram Deo, & ibi incipit primo consistens accipere vitam.

AD ALIUD dicendum, quod ibi loquitur de actu confessionis, qui est enarratio peccatorum: quia ante illum præcessit viuificatio. Per idem patet solutio ad sequens.

AD ID quod queritur de alio effectum, dicendum quod aliter conuenit baptismum, & aliter confessioni, & aliter passioni Christi aperit paradysum. Baptismo quidem conuenit quantum ad solutionem peccati originalis, quod à vitio originis est contractum: & si soluat originale, hoc est per accidens, quia inuenit illud, sicut supra in questione de baptismo notatum est. Sed confessioni conuenit quantum ad remotionem pœnæ purgatorie: licet enim aliquis, ut dicit infra Magister, in contritione quæ est cum voto consistendi, à peccato mortali & pœna æterna solutus sit ante confessionem: tamen adhuc pœna temporaliter debita, esset improporcionabilis & importabilis, si non diminueret pœna Christi qui satisfacit pro nobis: & hæc pœna coniungitur nobis per fidem clauium in confessione, & quoad illud importabile remouendum, quod amouet ab ingressu paradysum, quod nullus adhuc debitor pœnæ intrat paradysum, dicitur quod confessio aperit paradysum. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ALIUD dicendum, quod aperit quoad absolutiorem pœnæ cuiusdam, scilicet importabilis viribus penitentis, quam homo deberet, si se clauibus & passioni Christi non se subderet: hæc enim non potest deleri per satisfactionem: imò satisfactio non habet locum, nisi illa absolute facta in confessione, si ipse habet opportunitatem consistendi: & si non habet, tunc necessitas & non contemptus excludit sacramenti actum, & descendit in talem hominem hæc vis clauium merito & vnitare corporis mystici, cui per gratiam vnitur.

AD ID quod obiicitur de tertio, dicendum quod spes salutis dicitur hic quoad primam exclusionem causæ desperationis: per confessionem enim recepta medicina ostenditur Christo & Ecclesiæ reconciliatus: & ideo diabolus potestatem non habet in ipsum, sicut in illos qui foris sunt: & hoc quoad hanc rationem non conuenit omni merito.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est spes, & aliud firmitas & robur spei. Spes autem salutis est ex primo dante securitatem vite, sicut facit confessio vnens consententem Christo & sacra-

mentis & Ecclesiæ. Sed robur & firmitas spei est ex magnitudine meriti: & per hoc maxime est in magis difficultibus quæ sunt, scilicet sustinentiæ passionum. Propter hoc dicit Gregorius quod altior spes fortiores consequitur passiones. Per idem patet solutio ad verbum Apostoli.

## ARTICVLVS XXV.

*An modi purgationis à peccato secundum Magistrum sint bene distincti?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Non potest quisquam gratiam Dei accipere, &c.] Hic enim videtur tangere tres modos purgationis à peccato, scilicet per penitentiam, per confessionem, & per baptismum. Et videtur, quod primi duo non differant: quia penitentia tres habet partes, ut supra in dist. 15. habitum est: pars autem cum toto non facit numerum: ergo non est diuersus modus purgationis per penitentiam & per confessionem.

2. Item videtur, quod tertius præxigat duos præcedentes: quia in præcedenti distinctione habitum est de modis penitentiarum, quod adultus accedens ad baptismum debet penitere & conteri de peccatis: ergo videtur, quod isti modi coniuncti sunt.

RESPONSO. Dicendum, quod tres isti modi purgationis peccatorum sunt diuersi: aut enim indiget purgatione quæ est cum lamento exteriori, aut non. Si non: tunc est purgatio per baptismum: quia illa non querit lamentum peccati extra. Si autem indiget: tunc aut est ad solutionem culpæ, aut improporcionabilitatis pœnæ. Si primo modo, est penitentia-purgans: si secundo modo, est confessio. Et hoc patet ex prioris disputatione.

SI AVTEM queritur, Quare non ponitur satisfactio? Dicendum, quod non ponuntur hic purgantia, nisi illa quæ purgant sine nobis operantibus, licet non sine nobis consentientibus: satisfactio autem non purgat sine nobis operantibus, sed potius purgat nos per opus nostrum gratia informatum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod peccati purgatio dupliciter consideratur, scilicet diuisim quantum ad ea quæ sunt in peccato, & coniunctim: & si diuisim consideretur, scilicet culpa, & pœna improporcionata, & pœna expiatoria, tunc habebunt purgationes diuisas: quia culpa cum æterna pœna purgatur in penitentia, prout iam ante in litera distincta est penitentia, ubi dixit, Penitentia vera est, &c. Et hanc distinctionem supra dist. 14. habes disputatam. Et hoc maxime conuenit contritioni. Si quoad pœnam improporcionatam, purgatur in confessione, & pœna expiationis per opus nostrum in satisfactione. Si autem accipiantur omnia coniunctim: tunc per totam penitentiam in omnibus partibus suis acceptam coniunctim purgantur. Primo autem modo loquitur hic sanctus. De secundo autem multa habes notata in principio dist. 15.

AD ALIUD dicendum, quod loquitur hic de purgatione quæ est per lamentum exterius, quod sternit cinerem & cilicium. Et baptismus licet exigit in adultis penitentiam & confessio-

Kk 4 nem:

nem: tamen hæc non exigit, nisi vt remoueat obiectum Spiritui sancto: & ideo etiam nihil iniungitur nisi sibi baptizantis: quia in illo omnia soluentur, & nullum lamentum exterius assumitur.

ARTICVLVS XXVI.

*An pœnitens teneatur aliis à sacerdote suam pœnitentiam manifestare?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*: [Nemo dicat sibi, Occulte ago, &c.] Ex hoc manifeste concluditur, quòd oportet confiteri. Queritur autem, Si teneatur aliquis in pœnitentia innotescere, nisi soli sacerdoti: Videtur autem, quòd debeat innotescere omnibus qui viderunt eum in peccato: quia quantum aliquis nocuit, tantum tenetur prodesse si potest. Iste autem peccando aperte nocuit multis per scandalum: ergo in pœnitentia debet innotescere eisdem ad minus vt proliit per exemplum.

2 Item, Maius est damnum spirituale, quam corporale: sed in damno corporali tenetur aliquis ad restitutionem: & non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: ergo multo fortius in damno spirituali: iste autem multos damnificauit per malum exemplum: ergo omnibus illis debet restituere per bonum.

3 Item, Dicit Gregorius de malis prælatis, quòd tot animarum rei sunt, quot exemplo perditionis ad inferos transferunt: ergo à simili qui perditionis exemplo deaificat proximum, tenentur vt reedificent per bonum: sed non possunt nisi innotescant: ergo illis debent fieri publici in pœnitentia. Si forte tu dicas, quòd hoc ipso quòd videmus eos cessare à peccato, & opera de genere bonorum facere, innotescit ipso in pœnitentia fore. Contra: Hæc opera multorum sunt, etiam non pœnitentium: ergo per hæc opera non necessario innotescunt pœnitentes: ergo videtur, quòd hoc non sufficit.

*Sed contra.* Si hoc concedatur procedatur sic. Contra: Aliquæ pœnitentiæ taxatæ sunt criminibus: si ergo innotescat pœnitentia, crimen statim scietur: sed nullus tenetur manifestare crimen: ergo nec tenetur innotescere per pœnitentiam, in quantum pœnitentia est.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd non tenetur aliquis pro palare suam pœnitentiam alicui, nisi sacerdoti soli.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quilibet qui fecit scandalum in communi, non tenetur nisi ad ostensionem boni exempli in communi: quia per hoc ipsum quod vident bonum exemplum, cum de quolibet præsumendum sit bonum, debent præsumere de præteritis pœnitentiam & remissionem.

AD ALIVD dicendum, quòd licet damnum spirituale maius sit, non tamen est ita iniuriosum proximo: & hoc ideo, quia damno spirituali læditur nisi volens, damno autem corporali læditur etiam nolens: & ideo non tenetur ita directe ad restitutionem: quia damni spiritualis, quod fit per scandalum imitatum, potest esse occasio: sed ille per voluntatem propriam est causa: & ideo restituendo non tenetur nisi ostendere bo-

num exemplum, quod est occasio boni, licet non sit causa.

AD ALIVD dicendum, quòd Gregorius extendit ibi nomen rei, scilicet qui reus est dando occasionem perditionis: sed non est adeo reus sicut qui fuit causa. Ad id autem quod obiicitur contra solutionem istam, dicendum quòd opera de genere bonorum sufficienter sunt occasio boni, licet non sint causæ: & hoc sufficit ratione prius assignata: quia scilicet dando malum exemplum, etiam non fuit nisi occasio mali, & non causa.

ARTICVLVS XXVII.

*An teneamur confiteri in conspectu populi?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*: [Iob dicit, Si erubui in conspectu populi, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd in conspectu populi teneamur confiteri: est enim verbum Iob iuramentum execrationis: & subiungendum est, Si hoc feci, vae mihi, id est, mihi male accidat.

2 Item, Maria Magdalena quia grauiter intus erubescerat, nihil quod foris verecundaretur esse credebat: igitur qui se bene erubescit intus, etiam coram populo debet confiteri.

SED CONTRA hoc est, quòd id quod pro charitate institutum est, contra charitatem non debet militare: sed confessio pro charitate instituta est: ergo contra charitatem non debet militare: sed si publice confiteri teneremur, plurimi à confessione retraherentur: & hoc esset contra charitatem militare: ergo videtur, quòd non sit publice confitendum.

SOLVTIO. Dicendum, quòd non est publice confitendum: nec enim præceptum de hoc est, nec consilium, nisi forte esset crimen quod vniuersam commoueret vrbem, vel etiam orbem, sicut hæresis Arrii vel alterius hæresiarum, quod propter maiorem confusionem aliorum diceretur publice. Sed tamen generalis confessio non consilium publice fieri: quia esset ad nocumentum multorum, & nunquam consulenda est humiliori vniuersi, ita vt alteri occasio nocumenti generetur. Litera autem quæ hic inducitur, est secundum translationem 70. quæ corrupta est, præcipue in Iob, vt dicit Hieronymus: & est sumpta de Iob 31. & litera nostra habet sic, Si abscondi tanquam homo peccatum, & celauit in sinu meo iniquitatem meam. Et hæc litera non dicit, quòd coram populo sit confitendum. Siquis autem literam illam sustinere velit, dicendum quòd confiteri coram populo dupliciter dicitur, scilicet confessionis enarratio: & hoc non oportet: vel pœnitentiæ in confessione iniunctæ per bonum exemplum manifestatio, & hoc est necessarium, vt prius dictum est: & sic Iob non erubuit coram populo peccata confiteri.

AD ALIVD dicendum, quòd Maria non fuit confessa publice, sed se pœnitentem manifestauit publice: & ab hoc verecundia eam non retraxit: & hoc intendit dicere Gregorius.

ARTICVLVS XXVIII.

*Quare dicatur aliquod peccatum veniale?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*: [Venialis est culpa quam consequitur confessio delictorum, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia dicitur ibi veniale ex genere, aut ex euentu. Si ex euentu: tunc non est veniale nisi quod pœnitentia sequens cum gratia facit veniale, id est, veniam habere: sed hoc primo facit contritio, antequam confessio adueniat: ergo non propter hoc est veniale, quod sequitur confessio: sed propter hoc primo, quod sequitur contritio. Si autem veniale ex genere. Contra: Hoc non tenetur aliquis in numero confiteri, nisi confessione generalis, vt prius in præcedenti distinct. habitum est: ergo videtur, quòd hoc quod dicit in litera, sit falsum.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd dicitur hic veniale ex euentu sequentis gratiæ. Et quia licet delectat contritio culpam & æternam pœnam, non tamen tollit adhuc pœnæ intolerabilitatem, sed potius hoc facit vis clauium in confessione: post clauium autem effectum efficitur pœna arbitraria, quæ tolerabilis est & leuis pœnitenti ad expiationem delicti: & ideo non attribuitur hoc contritioni sicut confessioni.

ARTICVLVS XXIX.

*An desperatio veniat ex contemptu, vel ex timore?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*: [Claudit super illum qui in profundo contemnit, &c.] Sumitur enim hoc de Prou. 18. vbi dicitur, Peccator cum in profundum vitiorum venerit, contemnit. Videtur autem hoc esse falsum: quia desperatio non prouenit ex contemptu, sed ex nimio timore: timor autem nimius humiliat, vt dicit Aug. Cum igitur contemptus procedat ex superbia, videtur incongruè ista coniungere, in profundum iniquitatis venire & contemnere.

2 Præterea, Si contemnit, queritur quid contemnit? Si dicatur, quòd Deum. Contra: Nemo contemnit eum quem nimis timet, hic autem nimis timet: ergo Deum non contemnit.

3 Si dicatur, quòd contemnit pœnitentiam & confiteri. Contra: Siquis se non subiciat ei quod sibi nihil valere credit, non est contemptus, sed sapientia, aut apparet tantum, aut existens & non apparet: sed desperans non credit sibi valere pœnitentiam & sacramenta: ergo si non subicit se illis, non est contemptus, sed sapientia apparet. Et videtur non esse ad propositum quod hic inducit. Dicit enim parum ante, Confiteri ergo, & dic, De profundis clamaui ad te Domine.

Ex hoc videtur velle, quòd non intendit Aug. nisi de confessione laudis coram Domino: & sic auctoritas illa nihil probabit de proposito.

RESPONSIO. Dicendum, quòd omnis impius in consideratione profundissime iniquitatis desperans, contemnit in proprio sensu ad minus: quia plus innititur sensui suo, quam verbis Dei & Ecclesiæ consolantis & reuocantis ipsum: & hoc est superbia maxima. Vnde Gregorius dicit, Cum iudex sic timetur, quòd facies iudicis non amatur, timor ex timore est, non ex humilitate.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet non contemnat Deum in se, tamen contemnit Deum reuocantem à peccatis in verbis suis.

AD ALIVD dicendum, quòd contemnit Deum in verbis suis & sacramentis, eo modo quòd dictum est: quia nisi errorem suum sensum verbis Dei & Ecclesiæ præferret, ipse rediret ad pœnitentiam.

AD ID quòd vltius queritur, dicendum quòd ad propositum est multum ista auctoritas. Et quòd dicit Augustinus, De profundis clamaui, non intendit, quòd coram Domino clamet tantum, sed coram vicario Domini non tantum peccatum, sed profundum ipsius confiteatur: & hoc vocatur clamare.

ARTICVLVS XXX.

*An verum sit quòd dicit Magister, Nullus debite grauioris pœna accipit veniam?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*: [Nullus debite grauioris, &c.] Ibi enim nulla fit mentio de confessione: ergo nihil valet ad propositum. Eadem autem obiectio est de auctoritate Hieron. sequenti.

2 Præterea queritur de hoc quod dicit *ibi* Hieron. Dormiat in sacco. Videtur enim multos vere pœnitentes esse, & tamen linteis & non sacis indutos.

RESPONSIO. Dicendum, quòd vis est in prima auctoritate in hoc, quòd dicit, Minorem longe, quam debeat, soluerit pœnam: pœna enim minorata est per effectum clauium in confessione. Item in hoc est vis quòd dicit, Soluesit: quia non potest pœnam soluere, nisi ad arbitrium Ecclesiæ per vicarium Christi fuerit taxata: aliter enim non soluit, sed sustinet tantum pœnas.

AD ALIVD dicendum, quòd Hieronymus facit vim in hoc quòd dicit, Ingrediatu Ecclesiam: quia non potest ingredi, nisi per pœnitentiam corpori mystico quòd est Ecclesia, ostendatur reuinitus: aliter enim ingreditur numero tantum, & non merito & veritate.

AD ALIVD dicendum, quòd saccus ponitur hic pro humilitate & asperitate pœnitentiæ, per illum tropum loquendi quo species pro genere saepe solet poni.

*Cui sententiæ potius consentiendum sit?*



**V**id ergo super his sentiendum sit, & quid tenendum. Sanè dici potest, quod sine confessione oris, & solutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem, & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta se confessurum, Deus dimittit: quia ibi est confessio cordis, etsi non oris, per quam anima interiorius mundatur à macula & contagio peccati commissi, & debitum æternæ mortis relaxatur. Illa ergo quæ superius dicta sunt de confessione & pœnitentia, vel ad confessionem cordis, vel ad interiorem pœnam referenda sunt. Sicut illud Aug. Quod nullus dicitur veniam consequi, nisi prius quantalancunque peccati soluerit pœnam: vel de exteriori pœna accipienda sunt, & ad contemntes vel negligentes referenda, sicut illud: Nemo dicat sibi, Occulte ago, &c. Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt vel erubescunt, & ideo non merentur iustificari. Sicut enim præcepta est nobis interior pœnitentia, ita & oris confessio, & exterior satisfactio si adsit facultas. Vnde nec verè pœnitens est, qui confessionis votum non habet. Et sicut peccati remissio munus Dei est, ita pœnitentia & confessio per quam peccatum deletur, non potest esse nisi à Deo, ut Aug. ait: Iam, inquit, donum Spiritus sancti habet qui confiteretur & pœnitet: quia non potest esse confessio peccati & compunctio in homine ex seipso. Cum enim irascatur sibi quisque & displicet, sine dono Spiritus sancti non est. Oportet ergo pœnitentem confiteri, si tempus habeat: & tamen antequam sit confessio in ore, si votum sit in corde, præstatur ei remissio.

De pœn. dist. 1. c. Nihilus. Ibidem cap. Agi. te.

Super Psal. 50.

ARTICVLVS XXXI.

*An confessio est virtus?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Iam donum Spiritus sancti habet, &c.] Videtur enim secundum hoc quod confessio sit virtus, quod falsum est: cum sit actus quidam exterior, conueniens bonis & malis.

**R**ESPONSIO. Ad hoc est dicendum, quod loquitur de confessione fructifera, quæ est actus meritorius, & dicitur donum Dei, eo quod non est à nobis ea parte qua meritorius est, licet liberum arbitrium det actum & substantiam. Et de hoc plura notata sunt super secundum distinct. 26. Per totum autem istud cap. solutio Magistri notabilis est & bona, & concordans hæcenus disputatis.

*Si sufficit soli Deo confiteri?*



**C**um secundum questionis articulum inspiciamus, scilicet utrum sufficiat peccata confiteri soli Deo, an oporteat confiteri sacerdoti? Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio sine iudicio sacerdotali & confessione Ecclesiæ: quia Dauid dixit, Dixi, Confitebor Domino, & tu remisisti, &c. non ait, sacerdoti: & tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Ambrosius. Inde fleuit Petrus, quia culpa obrepit ei: non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lacrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, abluui potest: Lauant lacrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri: & veniæ fletus consulit & verecundiæ. Hoc idem etiam Maximus dicit Episcopus. Item Ioannes Chrysostr. Non tibi dico ut te prodas in publicum, neque apud alios te accuses: sed obedire te volo Prophetæ dicenti, Reuela Deo

Super Lu. lib. 10. in fine commentarij ad c. 22.

super cap. 11. ad Heb. hom. 31.

la Deo viam tuam. Ante Deum ergo tua confiteri peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuntia, non lingua, sed conscientia tua memoria: & tunc demum spera te misericordiam posse consequi. Si habueris peccata tua in mente continuè, nunquam malum aduersus proximum in corde tuo tenebis. Idem, Peccata tua quotidie dicito, ut deleas illa: sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo: non dico ut confitearis ea conserto tuo, ut tibi exprobet: dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea: cum faciebas ea, præsto eras: cum admitteres ea, cognouerat. Nunquid ea vult à te cognoscere? Peccare non erubuiti, & confiteri erubescis. Dicito in hac vita, ut in alia requiem habeas: dicito ingemiscens & lacrymans. In codice scripta sunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorum lacrymæ tuæ sint. Item Prosper, Illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri vel emendare noluerint, Deum quem habent testem, ipsum & habituri sunt ultorem. Quod si ipsi sui iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis ultores, hic in se voluntariam pœnam feuerissimæ animaduersionis exercent, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lacrymis ex vera cordis contritione fluentibus restringent æterni ignis incendia. Et infra, Facilius sibi Deum placabunt illi, qui aut propriis confessionibus crimen produnt, aut nescientibus aliis ipsi in se voluntariæ excommunicationis ferunt sententiam, & ab altari cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam quasi mortuam plangunt: certi quod reconciliati sibi efficacis pœnitentiæ fructibus, à Deo non solum amissa recipiant, sed etiam supernæ ciuitatis gaudia recipiant. His auctoritatibus innituntur, qui sufficere contendunt Deo confiteri peccata sine sacerdote. Dicunt enim, quod si quis timens detegit culpam suam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alij suo exemplo ad peccandum attingantur: & ideo tacet homini, & reuelat Deo, consequitur veniam.

Hom. 1. in Psal. 50.

De pœn. dist. 1. c. Porro illi. & in lib. de vita contemplatiua cap. 7.

ARTICVLVS XXXII.

*An oporteat confiteri homini?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Iam secundum questionis articulum inspiciamus, &c.] Fiat disputatio primo de principali quaesito, Vtrum sufficiat soli Deo confiteri, vel oporteat confiteri homini? Videtur autem, quod sufficiat Deo confiteri: ad peccati enim deletionem sufficiunt duo, scilicet Deus, & peccans: sed ex parte Dei non deest misericordia dans gratiam, ex parte autem confitentis coram Deo est recognitio peccati cum detestatione: ergo videtur, quod hæc duo sufficiunt ad peccati deletionem: ergo non oportet confiteri sacerdoti.

**2** Adhuc, Peccatum quod per alterum traditum est, etiam sine consensu & opere nostræ voluntatis deletur, sicut patet de originali in parulis: ergo peccato quod per nos factum est, sufficit si nos cooperamur Deo in delendo ipsum: sed hoc sufficiens sit, quando aliquis Deo confitetur recognoscendo peccatum suum coram Deo cum detestatione: ergo videtur, quod non sit necessarium homini confiteri.

**3** Adhuc, Non debet plus exigi in emenda quam commissum est in culpa: quia Dominus præcepit, quod secundum mensuram delicti fiat etiam plagarum modus: sed in actu peccati in quantum peccatum est, non laeditur nisi Deus & peccans: ergo in deletionem ipsius non debet queri aliquis, nisi Deus, & ipse qui peccauit: ergo sufficit coram Deo solo confiteri. Quod autem non laedatur in peccato, nisi solus Deus & peccans, hoc patet ex hoc: quia si diuinum separatur à peccato, non laeditur in peccato proximus: & sic constat propositum. Præterea, Propter quid adhibetur homini confessio? Si dicatur, quod propter consilium. Contra: Vnum est substantiale consilium in omni confessione, scilicet, Vade, & iam amplius noli peccare. Et si nihil adiungitur aliud, illud seruatum saluat hominem: ergo videtur, quod aliud non sit nisi de bene esse. Cum igitur substantiale consilium sit vnum, hoc potest innotescere pœnitenti omni per publicam prædicationem & doctrinam: ergo non est necessaria confessio quæ fit homini.

**4** Item, Rex terrenus ideo habet vicarium, & indiget illo, quia personaliter non potest esse ubique in regno suo: igitur rex qui per seipsum ubique est in suo regno, non indiget vicario: sed Deus est huiusmodi rex, qui vicario non indiget: ergo

Ioan. 5. & 8.



ergo non est necessarium, ut vicario Dei, loco Dei confiteatur aliquis.

5 Item, Quod aliquis artifex pluribus concurrentibus operetur, illud non potest esse nisi aut propter imperitiam artis, aut propter impotentiam artificis, quia non potest per unum operari totum: dicit enim Philosophus, quod melius est operari uno multa si fieri potest, quam multis multatim: Deus qui summus artifex est, scit & potest operari remissionem peccatorum per seipsum: ergo videtur, quod superflue adhibet sibi hominem vicarium: ergo sufficit coram Deo peccatum confiteri, & detestari: & non oportet ut quis confiteatur homini.

6 Adhuc, iudicium confessionis, iudicium diuinum est, & ideo non eget testibus nisi conscientia sola: sed in omni iudicio sufficit, quod causa innotescat iudici soli: & non oportet, quod innotescat alij: ergo in confessione sufficit, quod peccatum innotescat soli Deo, nec oportet confiteri peccatum homini.

Sed contra

7 Sed contra: Pœnitentia cum suis partibus sacramentum est, ut supra sæpe habitum est: esse autem sacramenti consistit in dispensatione ministrorum: ergo & illud: nihil autem dispensatur ab alio, nisi cognitum ab illo: ergo oportet, quod minister qualitatem pœnitentium agnoscat in eo quod pœnitentes sunt: non autem potest illa cognoscere, nisi cognito peccato: ergo oportet ministrum agnoscere peccatum: & non potest nisi per confessionem: ergo oportet confessionem fieri homini.

1 Item, Satisfactio non est nisi post vim clauium, ut prius habitum est: clauis autem operantur in confessione facta homini: ergo necessarium est ut confessio fiat homini.

3 Item, Pœnitentiæ sunt arbitrariæ, ut dicunt Sancti & Doctores: sed nunquam potest pœnitentia arbitrari, nisi sciatur quantitas delicti per confessionem: ergo oportet pœnitentem qui vult pœnitentiam facere, confessionem facere homini.

4 Præterea, Si confessio non requireretur propter hominem, tunc non oporteret fieri aliquam confessionem: ei enim qui omnia nouit, non est necessaria confessio: sed Deus omnia cognoscit: ergo non est ei confessio necessaria: si ergo queritur confessio à pœnitente, constat quod hoc fit propter hominem, & non propter Deum. Auctoritates autem ad utranque partem istius disputationis multæ sunt in litera.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod absque dubio confessio facienda est homini, & non soli Deo, sicut Magister determinat in litera.

AD ILLUD ergo quod primo obiicitur, dicendum quod licet in peccato non habeat culpam nisi peccans, non tamen sufficit solus ad delectionem: plura enim exiguntur ad reconciliationem, quam ad recessum per peccatum: oportet enim adesse meritum Christi in clauibus, & etiam intercessionem Ecclesie per suum ministrum: sicut enim in primo peccato vnus homo solus peccauit, & tamen solus pro omnibus nec etiam pro se pœnitere potuit, nisi meritum Christi suffragaretur: ita etiam est in peccatis aliorum quoad hoc quod plura oportet concurrere ad reconciliationem.

AD ALIUD dicendum, quod illud peccatum non omnino deletur per alterum: quia ad minus oportet suscipere sacramentum Ecclesie: & ita fit

ibi aliquid per Ecclesiam. Et similiter necesse est in peccato actuali, quod per Ecclesiam in suo ministro coniungatur illi meritum Christi, quod est in potestate Ecclesiastica in clauibus.

AD ALIUD dicendum, quod iam patet per prædicta: quia non sequitur, quod plura multa exiguntur in emenda, quam commissa sint in culpa. Ne tamen credamur fugere argumentum, dici potest, quod in peccato est quoddam nocuum peccatoris, scilicet quod diuiditur à corpore Christi mystico per peccatum, & à capite Christo: & sic ordinauit Deus, ut non reuertatur, nisi per ministrum in voto & opere, si habet facultatem: & sic ei quod est in emenda, respondet aliquid in culpa.

AD ALIUD dicendum, quod rex terrenus benignus triplici ex causa vtitur ministro, scilicet propter imperfectionem sui, & propter utilitatem subditorum, & propter ordinis pulchritudinem. Propter sui indigentiam, quia ubique esse non potest, nec per seipsum omnia diiudicare. Propter utilitatem autem subditorum dupliciter, scilicet inferiorum, & superiorum. Superiorum: quia vult, quod superior hac honoretur dignitate, & sibi in hoc deseruiat ut inferiorem perficiat. Inferiorum autem: quia forte inferior magis audacter habet accessum ad inferiorem aliquem, quam ad ipsum regem. Et his duabus ultimis de causis Deus vicarium habet. Et prima causa est Augusti & Gregorij per simile loquentium de Angelis, quibus Deus vtitur in perficiendis hominibus. Secunda autem est Magistri Hugonis. Propter seipsum autem non vtitur vicario: quia & ubique est, & omnia per seipsum potens diiudicare. Tertia causa est ordo: & ista est beati Dionysij: quia etsi Deus omnia per seipsum possit perficere, & illuminare, & consummare: tamen propter pulchritudinem ordinis lex diuinitatis est per prima media, & per media vltima deducere ad purgationem, illuminationem, & perfectionem: & ideo in Ecclesiastica hierar. constituuntur gradus sicut in caelesti.

AD ALIUD dicendum, quod Philosophus intelligit de eo quod est omni modo melius, tam ex parte facientis, quam ex parte eius circa quem operatur: & si ita Deus esset, tunc Deus per seipsum operaretur: sed in præcedentis argumenti solutione ostensum est sic non esse.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est de iudicio conuictionis ad condemnationem, & aliud de iudicio reconciliationis rei ad perfectionem, per purgationem & illuminationem: in primo enim non exigitur nisi quod iudex causam cognoscat quantum ad substantiam iudicij: & si aliis innotescat, hoc fit ut iustior esse videatur condemnatio: & tale erit iudicium in futuro, quod Deus faciet per seipsum. Sed iudicium confessionis est iudicium reconciliationis & reductionis: & ideo illa exiguntur, quæ supra dicta sunt.

### ARTICVLVS XXXIII.

*An verum sit hoc dictum Magistri dicentis, Lauant lacryma debitum, quod voce pudor est confiteri?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi: Lauant lacrymæ debitum, quod voce pudor est confiteri,

confiteri, &c.] Aut enim hoc intelligitur, quod cum pudore confiteretur aliquis: aut sic, quod pudor esset si confiteretur. Si primo modo: tunc nihil esset, quod sequitur, Flerus venie confulit & verecundia: non enim confulit verecundia, si verecundiam confitendo subire oportet. Si autem secundo modo: tunc erit contra quod dixit, Lacrymas Petri lego, satisfactionem non lego.

2. Præterea, Quid est quod dicit, Quod defendi non potest, absolui potest: si enim absoluitur, tunc videtur quod ad notitiam veniat absolventis: & ideo non valet ad propositum.

3. Denique, Videtur nihil esse quod dicit: quia si peccatum non potest defendi, in nullo iudicio debet absolui reus: ergo si absoluitur peccator, potest defendi: & ita nihil dicit, Quod defendi non potest, absolui potest.

*Quæstio-  
naria.* PRÆTEREA quaeritur ulterius hic, Vtrum hæc opinio sit hæretica vel possit sustineri: Videtur autem, quod possit sustineri: quia tam hic quam etiam in decreto recitatur tantum pro opinione, & non pro errore: ergo videtur, quod Ecclesia opinionem & non errorem iudicat illud.

2. Item, Non semper fuit hic usus, quod homo homini confiteretur: ergo videtur, quod non sit de moralibus quod homo homini confiteatur, quia moralia semper tenent: & constat etiam quod non est de credendis, cum etiam non sit articulus fidei, nec etiam reductum ad articulum aliquem: ergo nec de credendis est, nec de necessariis faciendis: in omnibus talibus autem dicunt Magistri, quod possumus opinari pro utraque parte: ergo illud est de opinabilibus, & non est indicandum hæreticum quod illi dicunt.

3. Item, August. & Bernard. distinguunt credenda & intelligenda & opinanda, dicentes, quia quod credimus, debemus auctoritati: quod intelligimus, rationi: quod opinamur, errori sine incertitudinis dubitationis: sed in ista quaestione certam canonis Bibliæ non habemus auctoritatem, ergo non est de credendis: nec habemus firmam ac stabilem rationem, ergo non est de intelligendis: ergo relinquitur, quod sit de opinandis: sed in talibus non culpatur oppositum dicens: ergo ista opinio non est condemnanda, ut videtur.

*Sed con-  
tra.* SED CONTRA: Quicquid dissolvit ordinem Ecclesiasticum & potestatem Ecclesiasticam, illud est hæreticum: hæc assertio dissolvit: ergo est hæretica. Probatio prima est: quia hæc est contra articulum, in sanctam Ecclesiam & Sanctorum communionem. Secunda probatur ex hoc, quod qui negat actum, negat per consequens potestatem: sed actus purificationis illuminationis, & perfectionis, negatur procedere secundum ordinem potestatis Ecclesiasticæ in reducendis inferioribus: ergo constat propositum.

1. Adhuc, Quod hæc scripturæ contradicit, est hæreticum: sed illud sacre Scripturæ contradicit: ergo est hæresis pura. Prima patet per se: quia non habemus regulam credendi aliam, nisi Scripturam. Secunda constat, quia cum mysterio sacre Scripturæ, quæ in Veteri Testamento dicit, quod leprosus non redit ad castra, nisi per iudicium sacerdotis, contradicat ista assertio: constat, quod sacre Scripturæ contradicit: & ita constat propositum probatum.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

RESPONSIO. Dicendum, quod intelligitur *solutio.* litera sic: Quod voce pudor est confiteri, hoc est, quod cum pudore aliquis confiteretur.

AD OBIECTUM autem contra, dicendum quod litera non tantum innuit, quod non legit confessionem: sed etiam expresse dicit, quod non legit satisfactionem: & tamen naturale ius non penitit qui satisfecerit, si peccavit: & ita etiam intelligendum est de confessione: licet alibi duas solutiones alias super hoc notaverimus in precedentibus, quas hic non repetimus, ne fiat prolixitas.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum quod defendi non potest, est peccatum in iudicio confessionis manifestatum sacerdoti: quia tale est iudicium illud, quod accusantem absoluit, & defendentem peccatum suum condemnat.

Ad obiectum autem dicendum, quod verum est de iudicio contumentionis, & de iudicio condemnationis, & non de iudicio reconciliante reum: & bene concedo, quod non valet ad propositum pro ista assertione: quia falsitas bonum auctoritatis testimonium habere non potest.

AD ID quod ulterius quaeritur, dicendum *Ad qua-  
sionaria.* videtur, quod duplex est hæresis, scilicet aperta, & implicita. Aperta hæresis, quæ expresse contrarium prædicat, vel quod antecedit articulum, vel sequitur illum: ut quod Deus sit non trinus & unus, est hæresis contra articulum: quod fornicatio non sit mortale peccatum, est hæresis contra consequens articulum: quod sacra Scriptura falsum dicat, est hæresis contra antecedens articulum. Implicita autem hæresis, est assertio ex qua sequitur hæresis, sicut est ista: quia licet modo non teneamur confiteri Episcopis tribus vel duobus: si tamen præcipiatur ab Ecclesia, tunc teneamur. Vnde si ego dico non esse confitendum Episcopis illis, ex hoc sequitur, quod non sit obediendum potestati & ordinationi clauium: & ideo hæresis est. Et talem iudico assertionem istam: quia licet quandoque homo non confiteretur homini enarrando peccatum ore, sicut modo: tamen ex præcepto Ecclesiæ tenetur ad illud.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod nec Magister hic, nec Gratianus in decreto recitat hoc approbando, sed potius condemnando, & errorem in oppositum disputando manifestando.

AD ALIUD dicendum, quod ex illa ratione non potest haberi, quod sit de opinabilibus, sed potius quod non omnino sit morale, sed disciplinale secundum aliquid: sicut supra distinct. 15. per disputationem habetur, quod substantialiter quidem morale est, sed determinatio ipsius est disciplinalis, & per Ecclesiam facta: & hoc ad utilitatem hominum, & Ecclesiasticæ unitatis tota die fieri potest.

AD ALIUD dicendum, quod licet auctoritas canonis non sit de tota determinatione, tamen innuit canon hoc fieri posse, & esse utile tam in Veteri quam in Novo Testamento: in Veteri enim præcipit diligenter agnosci vultum pecoris: in Novo autem in canonica Iacobi expresse dicens, Confitemini alterutrum peccata vestra. Multa autem de modo illius præcepti notata sunt supra: & ideo hæc transcurramus.

Denique quaeritur de hoc quod dicit ibi [Revelatam tamen ante Deum, &c.] Ex ista enim auctoritate

auferat Chrysof. habetur, quod non tenemur confiteri nisi ante Deum.

*solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum, quod alia est confessio sacramentalis, & alia supplicationis: sacramentalem necesse est fieri homini, & de hac non loquitur Chrysofom. Confessio autem supplicationis est, quando aliquis in oratione se humilians accusat, ut sic facilius exaudiat: & hoc fit coram Deo solo: & de hac loquitur sanctus: sicut & Daniel. 11. ubi dicitur, quod confitebatur in oratione peccata sua, & peccata parentum suorum, ut humiliatus facilius exaudiretur.

**ARTICVLVS XXXIV.**

*An recognoscens peccata sua potest aduersus proximum in corde suo tenere?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Si habueris peccata tua in mente, &c.] Videtur enim hoc non esse necessarium: multos enim videmus sua mala recognoscere, qui tamen proximo non indulgent, & multa mala recogitant.

*solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum, quod intelligitur de tentione in memoria cum detestatione perfecta: qui enim peccatum memoratum perfecte detestatur, sicut facit vere penitens, non multiplicat suum peccatum, malum proximo cogitando.

**ARTICVLVS XXXV.**

*An aliquis potest confiteri suo confervo?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Non dico ut confitearis ea, &c.] Conseruus enim hominis est quilibet homo: ergo nulli homini debet confiteri: & sic totum falsum est, quod supra disputatum est.

*solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum, quod potest fieri vis in confervo: quia confervus potest dici æqualis conditione & gradu, & sic sacerdos non est confervus: & tunc non intelligitur hic nisi confessio laici & popularis, quæ sæpe fit ad exprobrationem: quia laici non habentes discretionem sigilli confessionis, exprobrant audita confitentis. Vel aliter potest dici, quia vis est in hoc quod dicit, Ut tibi exprobrat: quod licet sacerdos confervus sit, non tamen debet confiteri ut homini, quia sic posset exprobrare confitentis, sed debet confiteri ut Deo: quia sic prohibetur ab exprobratione sacerdos sigillo confessionis: quia novit hoc ut secretum Dei, & non ut narrationem humanam.

**ARTICVLVS XXXVI.**

*Qualis debet esse confessio?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Dico ingemiscens & lacrymans, &c.] Hic ponenda est questio utilis, Qualis debeat esse confessio: & dicunt Magistri, quod decem & sex

dant ei debitam qualitatem, quæ his verbis notantur:

*Sit simplex, humilis, confessio pura, fidelis, Et frequens, nuda, discreta, libens veracunda,*

*Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata, Fortis, & accusans, & sic parere parata.*

Istæ enim sunt sedecim qualitates, quæ assignantur confessioni à Magistris.

Queritur autem, Qualiter dicatur simplex: Videtur enim, quod multiplex esset melior: quia alia conditio sua est, quod sit frequens. Si autem dicatur, quod dicitur simplex quantum ad peccati enarrationem. Contra: Non simpliciter debet enarrari peccatum, sed potius peccatum cum circumstantiis: ergo videtur, quod non debet esse simplex. Si vero dicas, quod intelligitur de simplicitate confitentis. Contra: Roman. 16. Volo vos esse sapientes in bono, & simplices in malo: sed vnum optimorum est confessio: ergo in ipsa non debet aliquis esse simplex.

2. Deinde queritur, Qualiter sit humilis confessio? Non enim videtur humilitas qualitas esse confessionis, sed potius confitentis. Præterea videtur, quod omnis confessio sit humilis: omnis enim actus humilians agentem, humilis est: sed nihil adeo ut confessio, humiliat agentem: ergo videtur, quod omnis confessio sit humilis.

3. Deinde queritur de hoc quod dicit, Pura. Hoc enim non videtur differre à simplicitate. Pura enim est, quod nihil alieni habet permixtum, & similiter idem est simplex: ergo videtur, quod hæc duo in confessione sint vnum. Si autem tu dicas, quod puritas refertur ad confitentem. Contra: Quia secundum hoc nullus impurus confiteretur, id est, habens peccatum mortale: & hoc supra est improbatum: ergo videtur, quod non debet poni, quod sit pura.

4. Deinde queritur de hoc quod dicit, Fidelis. Aut enim intelligitur de fide confitentis, aut confessionis. Si primo modo: tunc non est proprium confessionis, quia nihil placet Deo sine fide. Si autem de fide confessionis, ut communiter dicitur: tunc idem est confessionem esse fidelem, quod veram: & veritas ista supponitur in simplicitate & puritate: & ideo illud membrum superfluum videtur.

5. Vterius queritur de hoc quod dicit, Frequens. Hoc enim non est necessarium: quia sufficit semel bene facta confessio. Item, Omnis actus frequenter iteratus, efficitur levis, & fit cum maiori negligentia agentis, quia non ponitur studium nisi circa difficile: ergo frequens confessio negligentior efficitur: sed hæc est qualitas mala: ergo frequentia non est bona qualitas confessionis.

6. Obicitur etiam de hoc quod dicitur debere esse nudam. Quia hoc nihil differre videtur à simplicitate, quæ supra assignata est: ergo pro qualitate diversa poni non debet.

7. Obicitur etiam de hoc quod dicitur, Discreta. Si enim intelligitur discretio quoad hoc quod omnia computat: tunc idem re, et si non ratione, est esse discretam, quod esse integram: & sic alterum illorum superfluum. Si autem intelligitur discretio quoad confitentem, qui debet esse discretus. Contra: Confessio obligat & discretum & indiscretum æqualiter: ergo est discreti & indiscreti æqua

ti æqualiter: ergo non debet dici discreti à discretionem confitentis.

8. Item de hoc quod dicit, Libens. Impossibile enim est, quod aliquid sit libens & amarum simul: sed confessio debet esse cum amaritudine, sicut dicitur. Isa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Ergo non potest esse libens, ut videtur.

9. De hoc autem quod dicitur debere esse verecundam: videtur falsum: quia nihil retrahens à confessione est bona qualitas confitentis vel confessionis: verecundia autem est retrahens quantum ad se, nisi aliquis dominetur ei: ergo non est bona qualitas confessionis. Item, In naturis quicquid impedit de se actum aliquem, non est bona qualitas agentis, in quantum agens est: ergo & in sanctis moribus sic erit: sed verecundia de se retrahit à confessione, ut cuilibet patet: ergo, &c. Item, Beatus Gregor. laudat Mariam Magdalenam ex hoc quod ipsa inter conuivantes non erubuit in confessione dicens, Quia semetipsam grauius erubescere intus, nihil quod verecundaretur credebatur esse foris: ergo & alius est laudabilis qualitas non erubescere. Item, Paulo ante habitum est in litera, Si erubui peccatum meum coram populo confiteri. Ergo si lob dicit laudando se non erubuisse, erubescencia laudabilis qualitas confessionis esse non potest.

10. Deinde obicitur de hoc quod dicit, Integra. Hoc enim videtur impossibile: quia dicit Psalm. 18. Delicta quis intelligit? Ergo integre nullus confiteretur. Si autem tu dicas, quod recordatum integre confitendum est cum suis circumstantiis. Contra: Supra habitum est dist. 13, quod circumstantias non oportet confiteri, nisi trahant ad aliud genus: ergo hæc non est essentialis qualitas confessionis. Si autem dicas, quod integra dicitur, quia totum vni confitendum est. Contra: Ponamus, quod duo iniungant duas medietates vere penitentis: in qualibet autem re duæ medietates rei equipollent integro: ergo illæ duæ medietates sufficiunt: ergo potest sic dimidiari confessio: & insuper melior videtur, quia maior est verecundia coram duobus, vel tribus, quam coram vno.

11. Secreta autem non videtur debere esse: quia iam ante in litera laudata est confessio quæ fit coram populo. Item, Magdalena est confessio opere ad minus, scilicet stendo, coram populo: & laudatur multum eius confessio: ergo videtur, quod non debeat esse secreta. Item, iam diximus ante, quod debet esse verecunda: ergo melior est magis verecunda: sed magis verecunda est, quæ fit coram pluribus, quam secreta.

12. Lacrymabilis etiam esse non videtur: ex quadam enim disputatione supra habita 14. dist. habetur, quod quandoque minus dolens, plus lacrymarum: & magis dolens, minus vel nihil lacrymarum: igitur laudabilior sit confessio quæ fit cum maiori dolore: videtur quod laudabilior non lacrymabilis. Item, Supra dixit August. distinct. 13, quod penitens debet gaudere de dolore: sed impossibile videtur simul gaudere & lacrymari præ angustia: ergo videtur, quod confessio non debet esse cum lacrymis, sed potius cum gaudio.

13. Accelerata autem non videtur esse simul & discreta: quia nihil quod in satisfactione requirit magnam discretionis deliberationem, potest

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

esse acceleratum: sed confessio sic requirit præcognitionem & deliberationem: ergo non potest esse accelerata. Si autem dicas, quod debet esse accelerata ratione temporis, quia non debet differri. Contra: Ecclesia non obligat, nisi quod semel in anno fiat: ergo ultra hoc tempus non oportet confiteri: ergo non oportet esse acceleratam hoc modo. Sed de hoc infra erit questio specialis.

14. Fortis autem non videtur aliquo modo esse confessio: quia nihil difficile est in enarratione peccatorum: fortitudo autem non requiritur nisi in difficili: ergo videtur, quod fortitudo non sit qualitas debita confessioni.

15. Accusans quidem confessio est: sed hoc videtur supponi in hoc quod dicitur verecunda: quia non est verecunda, nisi de accusatione diuina: ergo quando verecunda esse ponitur, illud videtur superfluum esse.

16. Videtur autem, quod non oporteat quod sit parere parata: quia etiam non sit parata, adhuc confessio est, sicut supra probatum est. Item, Qui confitetur, & non emendat, nihilominus tamen implet mandatum Ecclesie: ergo non oportet, quod sit parata semper obedire. Item, Aliqui sacerdotes nituntur iniungere quod non oportet facere penitentem: ergo in tali casu non oportet, quod sit parata parere.

17. Adhuc videtur, quod iste numerus non competat dictis beati Bernard. super Cantic. serm. 16. Nequaquam iudicetur de eo quod non sit vox, neque sensus: si tamen de cordè humilifideli que processit confessio: omne ergo quod remordet conscientiam, confitete humiliter, pure, & fideliter, & has vices implesti. Ex hoc accipitur, quod non sunt nisi tres confessionis qualitates: & sic aliz videntur superflue.

*solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum ad hoc, quod ille conditiones confessionis, sunt confessionis non cuiuslibet, sed perfectæ secundum statum meritiorum: & ideo non omnibus confessionibus conueniunt. Accipiuntur autem conditiones istæ partim ex consideratione confitentis, partim autem ex consideratione confessionis. Ex parte quidem confitentis accipiuntur septem, scilicet quod sit humilis, libens, lacrymabilis, accelerata, fortis, discreta, & parere parata: aliz autem omnes circumstant actum confessionis: confessio enim in confitente consideratur quadrupliciter, scilicet in quantum est actus sacramenti, & in quantum est à virtute penitentis procedens, & in ordine ad sequentem satisfactionem, & in quantum est enarratio peccatorum: & hoc est considerate eam in specie propria. Et primo quidem modo esse libens: quia sic voluntas penitentis assentit ei, eo quod sacramentum purgat peccatum, & ipse summe purgari desiderat. Si autem consideratur ut actus à virtute penitentis elicitus, sic est cum difficultate: & quoad hoc exigitur, quod penitens sit fortis. Si autem consideratur in ordine ad satisfactionem sequentem, sic conuenit ei quod sit parere parata. Si autem consideratur prout est peccatorum enarratio, dupliciter consideratur, scilicet in genere mali, & in specie: & in genere dupliciter, scilicet secundum quod peccatum est turpe perpetratum, & sic est verecunda: & secundum quod est malum, & sic est lacrymabilis. In specie similiter dupliciter, scilicet secundum ea de quibus est secundum speciem & numerum, quæ

L1 2 multa

multa sunt, & sic exigit, quod sit discretus: & secundum quod præceptum est de ipsa. & sic debet esse accelerata, quia celeritas impediendi est præceptum ne occupet transgressio.

In ipsa autem confessione sunt omnia alia hoc modo. Confessionis actus habet in se tria, scilicet obiectum, modum, & actum. Obiectum autem est peccatum ipsum, quod est in multitudine turpi, vitium circumstantiis malis, habens adiunctum delectabile trahens. Si autem consideratur obiectum ut in multitudine, sic querit integritatem ne diuidatur: si autem ut circumstantiis vestitum aggravantibus, sic querit accusationem sui: si autem consideretur ratione delectabilis adiuncti, sic debet esse secreta, ne aliquis inficiatur audita, & petra hatur ut delectationis ad similia. Si autem accipitur actus qui est declaratiuus peccati, aut comparatur ad dicentem, aut audientem: & ad dicentem dupliciter, scilicet prout est meritorius, vel prout est impletius præcepti tantum. Si primo modo: tunc debet esse frequens. Si secundo modo: tunc debet esse simplex, id est simpliciter sine excusatione aliqua factum enarrans: qua intendit obligare Ecclesia confitentes. Si autem comparatur ad audientem, debet confessio esse nuda, ut aperte sacerdos totum intelligere possit: cor penitentis & confitentis. Modus proprius confessionis est duplex, scilicet quod sit impermixta actu contrario, qui est peccatum, & sic dicitur pura: & quod sit vera sicut dicitur, & sic dicitur fidelis, id est, verax.

Ad primum ergo dicendum, quod simpliciter quæ opponitur aditioni, non opponitur frequentia actus eiusdem, sed potius interpositioni fabularum & factorum quæ non sunt peccata: sicut multi confitentur totam historiam suæ vitæ recitantes, contra quos dicitur Isa. 43. Dic tu iniquitates tuas, ut iustificeris: non dic fabulas vitæ tuæ omnes. Ad aliud dicendum, quod non opponitur enarrationi peccatorum & circumstantiarum, sed tantum illi quod iam dictum est. Ad aliud patet solutio per idem: quia non negatur per hoc quin debeat esse valde sapiens ipse confitens: quia quanto est sapientior, tanto simplicius sine interruptione aliorum actuum confitetur.

Ad hoc quod obiicitur de humilitate, dicendum quod humilis debet esse: & bene concedimus, quod hoc confitenti conuenit, sed tamen quia conuenit ei secundum quod est in actu confessionis, ideo assignatur confessioni pro qualitate. Ad aliud dicendum, quod omnis confessio bona, est humilis: sed tamen non omnis confessio humilis est: quidam enim iactando peccata sua confitentur, de quibus Isa. 3. Peccatum suum sicut Sodomam prædicauerunt, nec absconderunt. Et contra istam conditionem præcipue peccant quidam, qui peccatum ignominiosum, sicut furtum, vel aliquid tale, demisso capite confitentur: aliud autem quod sonat seculi vanitatem, sicut torneamentum, vel in disputando victoriam, vel audaciam pugnandi, confitentur erecto capite & ore ridente.

Ad id quod obiicitur de hoc quod debet esse pura, dicendum quod pura dicitur, quia confitendo non multiplicat impurum: sicut quidam qui ipso actu confessionis multiplicat peccatum, iactando, vel mentiendo, vel desperando, vel præ-

sumendo, vel ab aliquo lausmodi actu. Ad obiectum autem contra, enarratum quod ex prædictis patet, in quo differt puritas à simplicitate: quia puritas dicit immixtionem peccati, & simplicitas excludit admixtionem historie, non peccati existentis. Ad aliud dicendum, quod bene conceditur, quod puritas non dicit ibi immunitatem à peccato ex parte confitentis.

Ad hoc autem quod obiicitur de quarto, scilicet qualiter sit fidelis, patet responsio per autem dicta: quia fidelis est per veritatem dicti, secundum quod conscientia dicto attestatur: & per hoc patet solutio ad primam partem obiectionis, quia non intelligitur de fide confitentis. Ad aliud dicendum, quod vera confessio, non semper est simplex: quia dicitur vera, eo quod rex se ita habeat ut dicitur: & quandoque multa vera de historia vitæ interponuntur, quæ tollunt eius simplicitatem.

Ad aliud dicendum, quod frequens confessio non est necessaria: nec hic assignantur tantum conditiones essentielles confessionis, sed etiam conditiones confessionis secundum optimum sui statum: & hæc est vna illarum: quanto enim frequentius confitetur, tanto melius, licet non sit necessarium: quia verecundia semper tollit aliquid de pena, & etiam vis clauium, & oratio confessoris. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod quidam actus sunt, qui tantam habent grauitatem adiunctam, quod frequentia nunquam inducit delectationem, licet aliquo modo grauitatem diminuat: sicut patet in actibus fortitudinis: & quod fortitudo habet ratione grauitatis insustinendo, hoc habet confessio ratione verecundie in se manifestando diuersis: & tunc sicut manet semper actus grauis, ita nunquam surrepit negligentia, sed semper fit cum attentione & dolore bene tamen concedo, quod verecundia diminuitur: & hoc supplet deuotio frequenter se coram diuersis confitentis.

Ad id quod sexto queritur de hoc quod dicitur esse nudam: dicendum, quod ex definitione patet, in quo differt à simplicitate: quia nudum sonat apertum, non inuolutum circumlocutionibus, ut aperte intelligatur ab audiente: sed simpliciter dicit priuationem historie ad peccatum non pertinentis.

Ad hoc quod obiicitur de discretione, dicendum quod dicit modum confitentis in actu confessionis, secundum quod est de multis confessionibus: quia peccata diuersa sunt: debet enim discretus confitens maius peccatum dicere cum maiori detestatione, & minus cum minori: & sic patet, quod differt ab integritate: quia integritas dicit ne diuidatur in duos audientes, sed discretio dicit ut quodlibet per se debito pondere ponderetur: unde integra confessio potest esse indiscreta, & discreta potest esse non integra. Unde patet, quod ista sunt separata à se inuicem.

Ad aliud dicendum, quod libens potest esse confessio & amara, sed non secundum idem: consideratur enim ut actus sacramentalis purgans, & sic est libens & voluta cum magna deuotione facta: consideratur etiam secundum quod est rememoratiua peccatorum perpetratorum, & sic est facta cum amaritudine, tamen facta per voluntatem, sicut supra in præcedentibus de dolore voluntario notauimus.

A D

Ad id quod obiicitur contra nonum, scilicet quod debet esse verecunda, dicendum quod laudabilissimam conditionem confessionis illa est vna, si sit moderata. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod duplex est verecundia: vna scilicet coram Deo de turpitudine actus, & altera coram hominibus. Et prima est bona & incitans ad confessionem ut purgetur turpe verendum. Secunda est mala & retrahens: & de illa procedunt tres primæ obiectiones: & de illa quæ est coram Deo, dicit Bern. Quam fronte attollo iam oculos ad vultum tam boni patris tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tanto patri vixisse degenerem. Item dicit, Quid caduca, vana, & prope nulla, & quorum finis mors est, infelix & insanus prætere non erubui æterni patris amoris & honoris. Confundor, confundor audire, Si ergo pater, ubi honor meus? Sed etsi pater non esset, obtueret me beneficis. Instaurat contra me testes (vt alia innumera taceam) huius corporis victum, & usum temporis huius, & super omnia sanguinem dilecti filij clamantem de terra. Pudet ingratitude, quam ad confusionis culum argui etiam red didisse mala pro bonis, & odium pro dilectione. Et parum infra, Erubescere & doce nihilominus anima mea quoniam etsi illum non reperere & non improperare decet: nos tamen omnino decet ingratos immemoresque existisse. Ad vltimum autem dicendum, quod sicut patet superius, ubi distinctum fuit de verbo illo, quod coram populo non debeat confiteri gratia proprii actus confessionis, sed gratia sequentis, quod est exemplum ex iniuncta satisfactione: vt sicut coram populo peccauit, ita bonum exemplum ostendat, & verecundia ab his non retrahat, sed potius incitet verecundia quæ est coram Deo.

Ad vltimum quod obiicitur de integritate, dicendum quod integritas opponitur diuisioni quantum ad audientem: & ideo primæ argumentationes non faciunt aliquid contra. Sed ad vltimum dicendum, quod quantitas peccati, scilicet est in actu, & in radice actus: & licet in diuisa confessione innotescat quantitas actus, tamen non innotescit quantitas radicis, quia vices ille multæ indicant magnam habitum, & magnam radicem, & difficulter solubilem: & hanc quantitatem intendit principaliter excidere sacerdos per iniunctam satisfactionem: & ideo est, quod dimidiata confessio nunquam est sufficiens, nec potest esse: & etiam ratioque supra assignata, quia nentri apparet ita malus sicut est: & hoc est se excusare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, sicut dictum est in præcedenti distinctione.

Ad id quod vndecimo queritur de secreta confessione, dicendum quod bonum est secretam esse propter scandalum. Ad id quod obiicitur primo in contrarium, patet solutio per dicta. Ad id quod de Maria Magdalena obiicitur, dicendum quod ipsa non exposuit peccatum in publico, sed peccatum in genere ostendit in publico: & hoc non incitat nec infligit ad peccatum neccientes: & tamen etiam hoc ipsum non oportet, nisi aliquis velit in criminibus magnis. Ad vltimum dicendum, quod intelligitur de verecundia quæ est coram Deo discreta, ne alicui proceret notumtatem vel scandalum.

Ad id quod obiicitur duodecimo, quod de D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

bet esse accelerata, dicendum quod in actu nulla debet esse celeritas, sicut probat obiectio prima: imò mora exigitur propter deliberationem, & singultus penitentium: sed accelerata tollit procrastinationem penitentium, ne tardent conuerti ad Dominum, & ne differant de die in diem, sicut præcipitur Eccli. 5. Ad obiectum autem contra, dicendum quod licet Ecclesia præceperit tempus, non tamen excludit consilium: quia quanto citius, tanto melius: unde securum est accelerare quantum potest: & sicut dictum est, hic assignantur conditiones confessionis secundum optimum statum sui.

Ad hoc quod 13. obiicitur de lacrymabili, dicendum quod lacrymosa ponitur pro gemebunda, sicut hic dicitur in litera: & sicut dicit beatus Gregorius in quadam homilia de Maria Magdalena sic: Quæ dum lacrymosa ad eum medullitus ingemuerat, à peste mox curatur, qua miserè languerat. Et beatus Bern. supra Cantica ferm. 3. Non tibi o quæcunque talis es anima, non ille locus vilis aut despicabilis videatur, (scilicet ante pedes Domini qui sunt iudicium & misericordia) ubi sancta peccatrix peccata deposuit, induit sanctitatem. Ibi Æthiopiissa mutauit pellem, & in nouum restituta candorem, iam tunc fiducialiter veraciterque respondebat exprobrantibus sibi verbum: Nigra sum, sed formosa filia Ierusalem. Miraris quantum id arte potuit, vel quibus obtinuerit meritum? Paucis accipe. Fleuit amare, & de intimis visceribus longa suspiria trahens, salutaribus intra se successa singultibus, felleos humores euomuit. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod dicitur lacrymosa magis à lacrymis rationis & spei, quam à lacrymis & corporis. Ad aliud dicendum, quod Aug. non inuenit, quod gaudium illud excludat dolorem & lacrymas: & huius ratio sapientis supra assignata est.

Ad id quod obiicitur de 14. quod sit fortis, dicendum sicut patuit in distinctione, quod difficillimorum operum est confiteri: sicut enim supra in litera dicit August. quod perfecte videtur purgare qui erubescit dominans, nihil eorum quæ fecit, nonio & vicario Dei abscondit: & ratione difficultatis quam ingerit confusio humana, exigitur fortitudo in confitente: & hoc petit Psalm. 89. cum dicit, Nec urgeat super me puteus os suum: sicut supra patuit in litera, ubi hoc inducitur ab Aug.

Ad hoc quod 15. obiicitur, scilicet de accusatione, dicendum quod non supponitur ibi verecundia: quia accusans est, quando culpam in se non in alium refundit, sicut fecit Adam: & hoc petit Psalm. 140. dicens, Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Verecundia autem dicit confusionem passivam coram Deo, accusans vero sibi facit verecundiam actiuam coram homine sacerdote: & ideo patet, quod vnum supponitur vel relinquatur in alio.

Ad id quod 16. obiicitur, quod sit parere parata, dicendum quod hæc conditio est fructuosa confessionis: & per hoc patet solutio ad duo prima. Ad vltimum dicendum, quod intelligitur de his debere esse obediens quæ necessaria sunt ad salutem: & de hoc in superioribus habita est questio specialis, vtrum scilicet iniungi possint consilia & opera erogationis.

L 1 3

A D

AD ID quod obiicitur de conditionibus Bernardi, dicendum quod ipse non assignat nisi necessarias & essentielles; in quibus confessio sacramentalis differt ab aliis peccatorum enarrationibus: & humilitas quidem est motus eius secundum considerationem sui obiecti quod est humilians, quia est peccatum. Puritas vocatur hic exclusio omnis alieni tam historiarum, quam etiam peccati cumulantis peccatum per iactantiam vel aliquid huiusmodi: & fidelitas est veracitas in dicto. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXXVII.

*An temporalibus pœnis mutantur æterna supplicia?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Temporalibus pœnis mutantur æterna supplicia, &c.] Videtur hoc esse falsum: primo quidem, quia passione non meremur: sed pœnæ temporales quædam sunt pœnæ: ergo eis non meremur: ergo non merendo pœnis temporalibus mutantur æterna supplicia.

2. Adhuc, Postro etiam, quod pœnis mereamur, videtur impossibile dicere: quia nullum temporale potest in æternum: sed pœnæ corporales sunt temporales: ergo non possunt in pœnas æternas: ergo non debent eas mutare: ergo falsum est quod dicit in litera.

3. Item, Adhuc communiter Doctores tradunt, quod pœna æterna adiuncta est culpæ mortali, & soluta ipsa soluitur: sed culpa mortalis non soluitur pœna, sed gratia gratum faciente quæ infunditur contrito: ergo & pœna æterna: ergo delictum pœnæ æternæ non est pœna corporalis.

4. Adhuc, Omne delens & destruens aliquid, potentius est eo: sed, sicut dicitur in litera, pœna temporalis delet pœnam æternam: ergo potentior est illa: ergo temporale potentius est æterno eiusdem generis, quod est impossibile.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod pœna temporalis delet æternam, sicut dicitur in litera: sed hæc pœna temporalis incipit & radicatur in dolore contritionis primo informato per gratiam in prima gratiæ infusione: quia quatuor sunt simul in iustificatione impij, sicut supra determinatum est.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod pœna secundum quod est passio tantum, non meremur: quia, sicut dicitur Auctor sex principiorum, passio est effectus illatioque actionis: & sic ab alio est, & non à nobis. Omne autem laudabile, remunerabile, & meritotium opus, est à nobis. Sed est considerare pœnam à nobis factam, & voluntam, qualis pœna est pœnitentiæ: & secundum hunc modum est meritotia vitæ æternæ, & diminutionis pœnæ.

**AD ALIUD** dicendum, quod temporale per hoc quod est temporale, non potest in æternum, sed temporale informatum forma habente vim æterni, sicut est gratia, quæ est similitudo diuinæ bonitatis: & per hanc vim diuinam, habet vim delendi æternum contrarium sibi. Et per hoc patet etiam solutio ad vltimum.

**AD ALIUD** dicendum, quod peccatum

cum pœna deletur gratia & dolore: sed dolor immediate agit in pœnam, & per consequens in culpam, & gratia è conuerso: & hoc sapissime supra in huius quarti disputatione dictum est: & sic dicendum est hic, quod gratia sola delet peccatum: & si aliquid aliud delet peccatum, hoc est à virtute gratiæ, quia scilicet ipsum est gratia informatum.

## ARTICVLVS XXXVIII.

*An aliqui potest agere pœnitentiam nescientibus aliis: & seipsum aliqui potest excommunicare?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Nescientibus aliis ipsi in se voluntariæ excommunicationis ferunt sententiam, &c.] Videtur enim duo falsa hic dicere, vel supponere. Vnum est, quod nescientibus aliis aliqui possit agere pœnitentiam, quod falsum est, cum oporteat peccatum suum scire confessorem ad minus.

Secundum est quod videtur supponere, quod aliqui seipsum excommunicare possit: quod iterum falsum videtur: quoniam excommunicatio est de iurisdictione superioris: nullus autem sibi est superior: ergo nullus seipsum potest excommunicare.

Tertio videtur inconueniens quod dicit, Et ab altari cui ministrabant, non animo, sed officio separati. Altaris enim participatio confert maximam gratiam: ergo indigens gratia, maxime queret altaris participationem: sed nullus tantum indiget gratia ut peccator pœnitens: ergo ille maxime debet se altari coniungere, & ita non debet se ab altari animo separare.

2. Item, Nulli redeunt interdicitur via redeundi: sed non est reditus à peccato nisi per sacramenta: ergo sacramenta interdici non debent, sed potissimum sacramentorum est altaris participatio: ergo illa interdici non debet: ergo ab altari non debet animo separari: & sic nihil videtur esse quod dicitur in litera.

**RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod non dicitur, Nescientibus aliis, propter exclusionem confessoris: sed quia scit nullus modo hominis, sed modo Dei solus noni confessor: & hoc est quod supra dictum est, quod confessionis vna conditio est, quod sit secreta.

**AD ALIUD** dicendum, quod excommunicatio ponitur hic pro similitudine effectus excommunicationis, & non pro ipsa excommunicatione: effectus autem quidem est suspensio à locis sacris, & participatione Eucharistiæ: & hoc quandoque aliqui ex se facit ex humilitate: & tunc notat eum se excommunicatione ferire.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet Eucharistia sit dignissimum sacramentum, ratioque supra in tractatu de Eucharistia notata: non tamen est necessarium, & idem ex humilitate bonum est quandoque se elongare: & rationes huiusmodi dicitur sunt supra.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod via redeundi nulli negatur: quia confessor via est humilitas pœnitentis: & Eucharistia non est via necessaria, sed expedit ad viam idoneam accipere.

*Quod*

*Quod non sufficit soli Deo confiteri si tempus adsit, si tamen homini possit.*

**S**E D quod sacerdotibus confiteri oporteat, non solum illa D auctoritate Iacobi, Confitemini alterutrum peccata vestra, Iacob. 5. &c. sed etiam aliorum pluribus testimoniis comprobatur.

Ait enim August. Iudicet seipsum homo voluntarie dum potest, & mores conuertat in melius: ne cum iam non poterit, præter voluntatem à Domino iudicetur, & cum in se protulerit feuerissimæ medicinæ, sed tamen vtilissimæ, sententiam, veniam ad antistites per quos illi clauis ministrantur Ecclesiæ: tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum, in offerendo sacrificio contriti cordis deuotus & supplex. Id tamen agat quod non solum sibi profit ad salutem, sed etiam ad exemplum cæteris: ut si peccatum eius non modo in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire vtilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitiam multorum vel totius plebis agere pœnitentiam non recuset: ne lethali plagæ per pudorem addat tumorem, cum tanta est plaga peccati & imperus morbi, ut medicamenta corporis & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate antistitis, debet se quisque remouere ab altari ad agendam pœnitentiam & eadem reconciliari. Item Leo Papa, Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, ut non modo per baptismum, sed etiam per pœnitentiam spes vitæ reparetur: sic diuinæ voluntatis præsidii ordinatis, ut indulgentiam Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeant obtinere. Christus enim hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, & eisdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Item August. Quem pœnitet, omnino pœnitent, & dolorem lacrymis ostendat: repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem. Præcipit enim Dominus mundandis, ut ostenderent ora sacerdotibus: docens corporali præsentia confitenda peccata, non per scripta manifestanda. Dixit enim, Ora monstrate & omnes: non vnus pro omnibus, non alium statuatis nuntium, qui pro vobis offerat munus à Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescencia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut nemo pœniteret in occulto: in hoc enim quod per seipsum dicit sacerdoti, & erubescencia vincit, & timore Dei offensus sit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione. Et si non statim purgatur, fit tamen veniale quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescencia dominans, nihil eorum quæ commisit, nuntio Dei negavit. Deus enim qui misericors ac iustus est, sicut seruat misericordiam in iustitia, ita & iustitiam in misericordia. Opus enim misericordiarum est peccanti peccata dimittere: sed oportet ut iustus mi-

Hom. 50 & habetur de pœnit. dist. 1. cap. i. u. dicit.

idem de pœnit. dist. 3.

De pœnit. dist. 1. c. Multiplex.

Lib. de vera & falsa pœnit. cap. 12. Luc. 17.

fereatur iuste. Considerat enim si dignus est; non dico iustitia, sed & misericordia. Iustitia enim sola damnat: sed dignus est misericordia, qui spirituali labore currit gratiam. Laborat enim mens patiando erubescantiam. Et quoniam verecundia magna est poena, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Unde patet, quia quanto pluribus confitebitur in tempore veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus possunt proficere, plus confitentibus parcere. Item Leo Papa, Quamuis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud hominès erubescere non veretur: tamen quia non omnium sunt huiusmodi peccata, ut ea qui poenitentiam poscunt, non timeant publicari: remoueat probabilis consuetudo, ne multi poenitentia remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis sua facta referare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quæ primum Deo offertur, & tunc etiam sacerdoti, qui pro deliciis poenitentium preceptor accedit. Tunc enim plures ad poenitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Ex his aliisque pluribus indubitanter ostendit, oportere Deo primum, & deinde sacerdoti offerri confessionem: nec aliter posse perueniri ad ingressum paradisi, si adsit facultas.

## ARTICVLVS XXXIX.

*An soli sacerdoti sit confitendum, vel confessor facta cuilibet homini valeat?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Sed quod sacerdotibus confiteri oporteat, &c.] Hæc est enim principalis questio primo tractanda, scilicet utrum confitendum sit sacerdoti, vel cuilibet homini? Deinde, An proprio sacerdoti oporteat confiteri? Tertio, An plures possint esse proprii? Quarto, Si aliquo modo sint plures confessores, utrum vni facta confessione, teneatur confessus confiteri etiam alij, si ille præcipiat sibi fieri confessionem? Quinto, Si aliquis ex privilegio potest audire confessiones eorum qui sunt subditi alterius? Sexto, Utrum postea quando confessi sunt privilegio, etiam proprio sacerdoti confiteri teneatur? Septimo & ultimo, Quid absolutionis ab eo qui habet privilegium consequitur?

Ad primum horum sic proceditur: Videtur quod cuilibet homini facta confessio, valeat: quia Iacobi ultimo super illud, Confitemini alterutrum peccata vestra: dicit Glossa. Maiora maioribus, & minora minoribus: sed minores non sunt sacerdotes: ergo videtur, quod aliqua confessio valeat quæ non fit sacerdoti.

2. Item, In confessione duo attenduntur, scilicet confitens, & ille cui fit confessio: & constat, quod ex parte confitentis non est impedimentum quin possit fieri confessio, & sacerdoti & non sacerdoti. Videtur autem, quod nec ex parte eius cui fit: quia in illo præter hoc quod operatur Deus, non requiritur nisi consilium satisfaci-

tis: sed hoc consilium quandoque etiam plus inuenitur apud non sacerdotem: ergo videtur, quod possit fieri non sacerdoti.

3. Item, Poenitentia necessitatis sacramentum est ei qui peccat: sed in sacramentis necessitatis, & materia & minister debet esse communis, ut patet in baptismo, ubi commune elementum est materia, & potest minister esse & vir & mulier, & etiam proprius pater & mater pueri: ergo videtur, quod etiam talis minister debet esse communis in poenitentia: ergo non solus sacerdos: ergo potest confessio fieri cuilibet.

4. Adhuc, Si confessio fit sacerdoti soli, aut hoc fit propter hoc quod in confessione operatur Deus, aut hoc fit propter id quod operatur homo. Si propter id quod operatur Deus: aut hoc ideo quod operatur Deus secundum quod est in omnibus essentialiter & præsentialiter, & potentialiter: aut secundum quod inest rationali creature per inhabitantem gratiam: aut secundum quod inest homini Christo per vnioem. Si primo modo: tunc æqualiter inest bono & malo sacerdoti, & non sacerdoti: ergo videtur, quod æqualis sit confessio omnibus his facta. Si secundo modo: tunc non est nisi in bonis & sanctis viris & mulieribus: ergo confessio facta omnibus his valet æqualiter. Si tertio modo: tunc confessio facta non valet nisi fieret homini Christo. Si autem fieret propter illud quod operatur ibi homo: sed hoc non est nisi pro intellectu, vel pro affectu: & secundum illuminationem intellectus non est nisi consilium, quod æqualiter inuenitur in sacerdote, & non sacerdote: & secundum bonitatem & charitatem in affectu, adhuc æqualiter inuenitur in sacerdote & non sacerdote: ergo confessio facta sacerdoti & non sacerdoti, valet æqualiter.

5. Adhuc,

6. Adhuc, Confessio erat, quando non erat sacerdos, qui veteri characterem sacerdotalem haberet: sed quæ tempore diuisa sunt, essentialiter ad se inuicem dependentiam non habent: ergo videtur, quod confessio non essentialiter dependeat ad hoc quod fiat sacerdoti: ergo potest confiteri cuilibet.

6. Adhuc Iacob. vltim. non fit mentio de sacerdote: sed indifferenter videtur loqui ad omnes qui sunt in Ecclesia dicens, Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem ut saluemini. Ergo videtur, quod non oportet confessionem fieri sacerdoti.

**I**N CONTRARIUM autem huius sic obijciuntur: Actus egreditur ab aliqua propria potestate ipsius actus; absoluitur in confessione est actus: ergo egreditur à propria potestate ipsius: constat autem, quod iste actus non est in homine per naturam, quia sic homo posset absoluitur seipsum: ergo est in homine ex aliqua perceptione potestatis superioris, scilicet Dei: hæc autem potestas non percipitur, nisi in ordine sacerdotali: ergo non potest absoluitur nisi sacerdos: sed non fit absolutio nisi in confessione: ergo non potest fieri confessio nisi sacerdoti.

2. Adhuc, Omnis actus ordinatus ad iustificationem, fit aliquo modo ad iustificantem ordinatus: sed non iustificat nisi Deus: ergo oportet, quod ordinetur ad Deum: sed ad Deum ordinatur quod fit vicarius Dei ut est vicarius Dei: ergo videtur, quod talis actus semper debet fieri Deo, vel vicario eius: sed non Deo in se: ergo vicario: sed confessio est talis actus: quia dicitur Isa. 43. Dic tu iniquitates tuas ut iustificeris. Ergo videtur, quod debet fieri sacerdoti soli qui est vicarius Dei.

2. Item, Constitutio dicit, quod confessio debet fieri sacerdoti proprio: ergo non potest fieri cuilibet.

4. Adhuc, Ioan. 20. Non dixit Dominus omnibus, sed discipulis qui iam sacerdotes erant. Quorum remisit peccata, &c. ergo videtur, quod aliis non dedit potestatem absoluendi nisi sacerdotibus.

5. Adhuc, Ioan. 11. cum suscitauit Lazarum, non dixit alicui, quod solueret Lazarum, nisi discipulis sacerdotibus existentibus: ergo cum soli sacerdotes quantum ad successionem officij sint loco discipulorum, soli sacerdotes habent potestatem absoluendi: sed confessio non fit nisi propter absolutionem: ergo soli sacerdotes habent potestatem audiendi confessiones.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod soli sacerdotes potestatem audiendi confessionem habent: potestas enim confessionem audiendi, est potestas officij: & ordo, ut dicit Isidorus, est nomen dignitatis & officij: ideo nullus habet potestatem, nisi qui habet ordinem sacerdotalem: quia non habet potestatem ligandi & solvendi corpus mysticum, nisi ille solus qui accipit potestatem dispensandi corpus verum, quod communio vocatur, quia absoluti illo communicant. Hi autem non sunt nisi soli sacerdotes.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod Beda in Glossa super illum passum loquitur de confessionis distinctione: est enim duplex confessio, scilicet generalis, & priuata. Generalis est quæ fit in Prima & Completorio de venialibus, sine qui-

bus hæc vita non ducitur: & quia illa non nisi in generali confiteri tenemur, hæc omni tempore cuilibet fieri potest: licet melius sit, quod fiat sacerdoti quando haberi potest. Priuata autem est, quæ est de peccatis mortalibus, & hæc non potest fieri nisi sacerdoti præterquam in necessitate, ubi necessitatis articulus non contemptus religionis sacramentum excludit: potest tamen talis decedere in voto confitendi, & non tenetur confiteri alteri nisi habenti clauem: & si facit, illa humilitas & rubor minuunt poenam.

**A**D ALIUD dicendum, quod ex parte eius cui fit confessio, requiritur aliud quam confessor, scilicet auctoritatis absolutio, quam Dominus dedit discipulis, & illam non habet quilibet: & hæc auctoritas per vim clauis partem poenæ dimittit.

**A**D ALIUD dicendum, quod poenitentia est sacramentum necessitatis: sed differens necessitas est in adulto, & in paruulo: quia paruulum qui non potest significare defectus suos, potest quilibet baptizare, licet non confessiones audire. Et si forte aliquis obiiciat, quod si vetula etiam adultum baptizet, baptizatus est, & nullus audet eum rebaptizare: sed non sic est de confessione. Dicendum, quod hoc fit propter causas: quarum vna est impressio characteris quem imprimunt baptismus, & non poenitentia: & ideo iterari non potest. Alia autem differens causa necessitatis est: quia causa baptismi est ab alio, & per naturam vitiatam, scilicet per originale quod tantum semel contrahitur: & ideo tantum semel in illo Christo commoritur, & sepelitur in baptismo: sed in confessione necessitas magis est ab institutione Ecclesie, & pro peccato personali: & ideo determinatus datur ei minister, nisi in articulo necessitatis excusetur: & tunc si euadit, tenetur iterare confessionem apud sacerdotem qui habet clauem.

**A**D ALIUD dicendum, quod ideo non potest fieri confessio non sacerdoti: quia fit ei in quo Deus aliquo modo operatur, quo non operatur in alio. Est enim Deus in homine per gratiam dupliciter, scilicet gratum facientem & gratis datam: & secundum quod est in homine per gratiam gratum facientem tenet obiectio facta: secundum autem, quod est in homine per gratiam gratis datam quæ est officium & potestas in clauibus, obiectum non tenet: quia sicut illæ gratiæ differunt, ita etiam differunt illæ operationes diuinæ quas operatur per hominem: & hoc est quod dicit Apostolus i. Corinth. 12. hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.

**A**D ALIUD dicendum, quod sacerdote non existente, non erat confessio sacramentalis, non tantum significans, sed & causans peccati secundum poenam diminutionem: hoc enim modo intelligitur causatio sacramentorum Noui Testamenti. Et per hoc non habetur, quod confessio sacramentalis qualis modo fit, non debeat fieri sacerdoti.

**A**D ALIUD dicendum sicut ad primum, quod innuit ibi Apostolus distinctionem duplicis confessionis, quæ in Glossa Bedæ super eundem locum magis explicatur.

## ARTICVLVS XL.

An sacerdoti proprio sit constituendum: & an valeat confessio facta cuilibet sacerdoti?

Secundo quaeritur, Vtrum proprio sacerdoti sit constituendum: vel cuilibet sacerdoti facta confessio valeat: Videtur autem, quod proprio: quia ita dicit Urbanus secundus: Placuit ut nulli deinceps sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri facere nisi ad poenitentiam recipere, nisi eius consensu cui se prius commisit, nisi per ignorantiam eius cui poenitens prius confessus est. Ex hoc accipitur, quod non cuilibet, sed proprio sacerdoti est constituendum.

2. Item, Extra in decretalibus lib. 5. de poenitentia & remissionibus dicit Innocentius tertius in concilio generali: Omnis vtriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenit, omnia sua scilicet peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, & iniunctam sibi poenitentiam pro viribus suis studeat adimplere, ita accipiens reuertens ad minus in Pascha Euchariis sacramentum. Ex hoc accipitur idem quod prius.

3. Item 16. quaest. 1. dicit Hieron. scribens ad Heliodorum Episcopum: Alia est causa monachi, alia clericus. Clerici oues pasunt, ego pastor: illi de altari vident, mihi tecum quasi ad radicem arboris instructio: ponitur: si munus ad altare non defero, mihi autem presbyterum sedere non licet: illi si peccato, licet me tradere satanae in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini. Ex hoc accipitur, quod monachis non licet curam impendere gregi: ergo nullus debet eis confiteri: & eadem est ratio de aliis sacerdotibus quibus non est commissum: ergo nullus debet confiteri nisi proprio sacerdoti.

4. Ad idem, Hieron. ad Villicum scribens dicit sic: Ecclesia habet senatum ceterum presbyterorum sine quorum consilio monachis nihil agere licet: Ieroboam filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia audire noluit presbyteros suos. 3. Reg. 14. Senatorem quoque Romani habebant, cuius consilio cuncta agebant: & nos habemus senatum nostrum ceterum presbyterorum. Ex hoc arguitur sic: Magis videtur, quod monacho qui sit aliquo modo dirigere seipsum, liceat aliquid agere sine consilio sui sacerdotis, quam laico qui se dirigere non potest & nescit: & non licet monacho: ergo nec laico: ergo non potest se dirigere in confessione sine consilio proprii sacerdotis qui est sacerdos suus.

5. Adhuc, Eugenius Papa sic dicit: Placuit communi nostro consilio, ut nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nefandissimo ausu presumat, Neque poenitentiam dare, neque filium de baptismo accipere. Ex hoc accipitur, quod non cuilibet sacerdoti liceat audire confessiones: ergo non licet confiteri cuilibet: ergo oportet confiteri proprio. Ad idem sunt multa decreta 16. quaest. 1. quae in decreto videntur.

6. Adhuc obicitur: Sicut se habent subditi Episcopi ad Episcopum in iuribus episcopalibus,

ita parochiani ad proprium sacerdotem in iuribus parochialibus: sed subditi Episcopi ad alium non possunt recurrere nisi ad proprium Episcopum: ergo nec subditi sacerdotis nisi ad proprium sacerdotem. Quod autem subditi Episcopi non liceat ad alium Episcopum recurrere, per multa decreta probatur 9. quaest. 2. ut est illud Calixti Papae, Nullus alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum iudicare vel ordinare aut excommunicare praesumat: quia talis iudicatio vel ordinatio aut excommunicatio vel damnatio, nec rata erit, nec vires ullas habebit: quoniam nullus alterius iudicis nisi sui sententia tenebitur, aut damnabitur. Item ibidem, Nullus Primas, nullus Metropolitanus, nullus reliquorum Episcoporum alterius adeat ciuitatem, aut ad possessionem accedat quae ad eum non pertinet, & alterius Episcopi parochiam super eius dispositione, nisi vocatus ab eo cuius iuris esse cognoscitur: ut quicumque ibi disponat vel ordinet aut iudicet, si sui gradus honore potiri voluerit: sin aliter praesumpserit, damnabitur, & non solum ille, sed etiam cooperatores & consentientes ei. Ibidem ex concilio Antiocheno: Nullum Episcopum audere debere ex alia provincia ad aliam transitum facere, & ordinare aliquos in Ecclesia, aut praefere ad sacrum ministerium: nec ab aliis trahatur illuc Episcopus, nisi forte per literas rogatus abierit, non solum à Metropolitano, sed & ab his qui cum eo sunt omnibus ipsius provinciae Episcopis. Item ex eodem concilio, Episcopum non debere irruere in alienam ciuitatem, quae illi probatur non esse subiecta, neque in regionem quae ad eius curam minime noscitur pertinere, ad aliquid ordinandum. Ibidem, ex Constantinopolitano concilio, Episcopi qui extra diocesim sunt, ad Ecclesias quae extra terminos eorum sunt, non accedant, neque confundant & permisceant Ecclesias secundum regulas statutas. Alia etiam plura de eodem sunt 9. quaest. 2. quae ibi legi possunt.

Per rationem obicitur ad idem sic: Quilibet qui tenetur rationem reddere de aliquo sibi commissum, totum debet in dispositione habere commissum: sed sacerdos tenetur rationem reddere de subdito: ergo, &c. Probatur autem prima. Si detur oppositum, quod non totum debeat habere in dispositione, iniustum erit rationem exigere ab eo de illo quod non habuit in plenae obedientiae dispositione. Inde sic: Subditus totus existens in obedientia & dispositione proprii sacerdotis, non potest habere recursum nisi de licentia ad alium: sed quilibet est in subditus proprio sacerdoti: ergo in confessione non potest recurrere ad alium nisi de licentia sui sacerdotis.

2. Adhuc, Ecclesia militans descendit à triumphante, & ordines ab ordinibus: sicut dicitur Apoc. 21. Vidi ciuitatem sanctam Ierusalem no-uam, descendentem de caelo. Sed in triumphante vnusquisque subditus habet recursum & reductionem ad proprium superiorem, & non ad alium, Ergo sic etiam debet esse in Ecclesia militante: ergo necesse est, quod quilibet in acceptione poenitentiae recurrat ad proprium sacerdotem.

3. Adhuc, 3. Reg. 10. Mirata est regina Saba ordinem ministrantium Salomoni, ita quod non habuit ultra spiritum: sed constat, quod nullus ordo est, quod quilibet recurrat in sacramentis ad quemlibet: ergo oportet, quod recursus sit ad vnum

vnum proprium: sed ille est sacerdos proprius: ergo in confessione tantum recurrendum est ad sacerdotem proprium.

4. Adhuc, Dionysius scribens Demophilo monacho dicit, quod correctio laicorum ad sacerdotes proprios, sacerdotum autem ad Episcopos, Episcoporum autem pertinet ad Hierarchy, sed ad quem pertinet correctio criminis: ad illum etiam pertinet eiusdem criminis cognitio: ergo sacerdos proprius habet cognoscere vnusquisque subditi peccatum, & non alius: sed non potest cognosci nisi per confessionem: ergo in confessione non ad alium, sed ad proprium debet recurrere sacerdotem.

5. Adhuc, Quaecumque in rationum praedicabilibus reducuntur ad vnum simpliciter primum, prius reducuntur in proximum sibi proprium immediatum, & non in aliud: sicut indiuidua in speciem, species in genus subalternum, & subalterna in generalissimum: ergo ratio sic reducit, & similis sit reductio militantis Ecclesiae in gradus regentium, & oportet, quod multitudo populi inferior in proximum gradum spiritualis potestatis reducatur, & per illum in superiorem, & tandem in supremum: sed proximum superiorem super populum constat esse proprium sacerdotem: ergo in omnibus sacramentis percipiendis non habebit recursus populus nisi ad illum: ergo non ad alium.

6. Adhuc, Hoc videmus in naturis rerum quae procedunt à suis causis. Si enim reducuntur metallica (ut dicit Philosophus) in causam materialem primam, habent reduci in argentum viuam, & sulphur, & argentum viuam in subtile aequum & subtile terreum fortiter commixta, & hoc vltimus in aquam. Et idem est in causis efficientibus, formalibus, & finalibus. Cum ergo regimen hominum sit à natura perfectum, ut dicit Tullius, talis debet esse etiam reductio regiminis in gradus proximos: ergo populus non habebit recursum ad alium, quam ad proprium sacerdotem.

7. Adhuc, In officiis habetur illud. Sicut enim dicit Philosophus 1. ethicorum, Quicumque sunt talium actuum & doctrinarum sub vna quadam incidunt virtute, quemadmodum sub equestri fructuum factura, & quaecumque alia equestrium instrumentorum sunt: hoc autem modo & omnis bellica operatio sub militari. Secundum eundem vltimo modo alia sub alteris. Ergo à simili hoc etiam debet esse in ordine fidelium in ministris Ecclesiae: ergo videtur, quod populus non debeat habere recursum nisi ad sacerdotem proprium.

8. Item Dionysius dicit, Lex diuinitatis est per prima media, & per media infima reducere. Cum igitur gradus reductionis determinati sint, non erit reductio inferiorum nisi per gradum proprium superiorem: sed in illo gradu est sacerdos proprius: ergo subditus proprius in confessione in diuina reduci non potest, nisi per proprium sacerdotem.

9. Adhuc, Ordo vnus est, quod inferiora reducuntur in propria mouentia superiora. Vnde Philosophi: sicut humidum aquae in orbem lunae, & humidum complexionale in orbem venis, & sic de aliis: & hoc alterius in orbem signorum stellarum, & hoc in orbem non stella-

tum, & per hoc omnia in motorem primum: ergo oportet cum hominum reductio in diuina naturali ordini non contrarietur, quod hoc modo inferior populus in proximum gradum superioritatis reducatur, & per illos tandem in summum vnum gradum: in gradu autem proximo super populum non sunt nisi sacerdotes distincti in propriis parochiis: ergo necesse est, quod subditi tantum ad hos, & non ad alios habeant recursum in diuinis.

SED CONTRA hoc obicitur sic primo per auctoritates. Ioan. 20. sic dicit Dominus, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Et non distinguit vel ordinat inter eos: ergo videtur, quod indistincte quilibet habens potestatem discipuli ex ordine suscepto potest remittere peccata in confessione: ergo etiam sibi indistincte potest fieri confessio.

2. Item 16. quaest. 1. dicit Ambrosius. Doctores ac probos monachos presbyteri honore dedicatos praedicare, baptizare, poenitentiam dare, debita miseris relaxare, decimarum, primitiarum, oblationum viuorum & mortuorum portione iusta perfui debere moderata dispensatione commendamus. Ex hoc accipitur, quod monachi presbyteri possunt dare poenitentias: ergo sibi facta valet confessio: sed monachi non sunt sacerdotes proprii, ut patet ex auctoritatibus Hieron. prius inductis: ergo non oportet semper fieri confessionem proprio sacerdoti.

3. Item Gregorius. Moderamine Apostolicae sedis (vel auctoritatis) decernimus, ut monachi si presbyteri honore dedicati sunt: cum ligandi soluedique potestate, decimarum, primitiarum, oblationum, donationum quae sunt pro viuis & pro defunctis, portionem iuxta canonem ad suam proximamque utilitatem merito perfectioris iustitiae non minus quam ceteri sacerdotes laudabiliter sibi vendicent. Ex hoc accipitur idem quod prius.

4. Item Gregorius. Apostolice moderamine & pietatis officio à nobis est constitutum, Sacerdotibus monachis Apostolorum figuram tenentibus liceat praedicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, poenitentiam imponere, atque peccata soluere. Ex hoc iterum idem accipitur quod prius.

5. Item Bonifacius Papa. Sunt tamen nonnulli nullo dogmate fulti, audacissime quidem zelo magis amaritudinis quam dilectionis inflammati, asserentes monachos qui mundo mortui sunt, & Deo viuunt, sacerdotalis officij potentia indignos, neque poenitentiam, neque christianitatem largiri, neque absolueri posse per sacerdotales officij distinctus sibi iniunctam potestatem: sed omnino labuntur: neque enim beatus Benedictus monachorum praecipuus auctoritas, huius rei aliquo modo fuit interdictor. Ex hoc iterum accipitur idem quod prius. Alia plura ad idem facientia quaerantur in libro 16. quaest. 1.

Per rationem obicitur sic: In quacumque est completa potestas ad actum aliquem, in illo est exercitio & exercitium actus illius quando voluerit: sed in omni sacerdote est completa potestas ad actum absoluedi in foro poenitentiae: ergo potest exercere illum actum quando voluerit: ergo in quolibet potest cum exercere: ergo & quilibet

quilibet potest ei facere confessionem: quia plenam consequitur absolutionem. Prima patet per se, & per inductionem: si negatur. Secunda patet per hoc quod non est gradus spiritualis potestatis supra sacerdotium: ergo sacerdos completissimè est potestatis.

2. Item, Confectio corporis veri & absolutio communicantis in sacramento sunt actus coniuncti in sacerdotio: constat autem, quod perfectior est confessio, quam absolutio: sed video, quod quilibet sacerdos indifferenter potest conficere: ergo multo magis quilibet quemlibet potest absolvere: ergo & quilibet potest sibi facere confessionem, quia confessio præcedit absolutionem.

3. Adhuc, Spiritualis gratia sacramenti semper efficit quod in sacramento significatur: sed video, quod in omni sacerdotis ordinatione significatur potestas ligandi atque solvendi per collationem stolæ longæ: ergo omni sacerdoti datur potestas illa: ergo quicumque vult, potest ad alterum progredi sine dispensatione proprii vel non proprii: ergo & quilibet potest eidem facere confessionem.

4. Adhuc, Beneficia Dei larga sunt & multis modis in omnes homines provenientia: ergo non sunt aliquo modo restringenda: sed constat, quod restringuntur si per vnum & proprium dicitur fieri, quod per quemlibet habentem ordinem fieri possit: ergo non est dicendum, quod consentiens absolvi non possit nisi per sacerdotem proprium.

5. Adhuc, Non minus sunt potentia spiritualia, quam corporalia: sed in corporalibus potestatibus video, quod corpus habens potestatem, agit in quodlibet sibi appropinquans, sicut patet in igne, qui comburit quodlibet combustibile sibi appropinquans: ergo multo fortius hoc est in spirituali potestate: ergo videtur quod quemlibet ad se venientem possit absolvi qui libet sacerdos.

6. Adhuc, Vnius modi feram omnis clavis eiusdem figuræ existens, referat, & recludit: sed peccatur: ut sicut claudens cælum, & vnius modi, quia claudit non in quantum est conversio ad bonum commutabile, sed prout est aversio ab incommutabili, sicut vult August. in 2. de lib. art.

7. Item, Potestas ordinis in omni sacerdote vnius speciei est: ergo sicut clavis vnius figuræ: ergo videtur, quod quilibet potestas cuiuscunque sacerdotis potest aperire & claudere peccata cuiuscunque, scilicet peccatoris sibi consentiens: ergo ad hoc non exigitur sacerdos proprius, ut videtur.

8. Adhuc, Quodcumque luminosum pellit tenebras materiales, & non exigitur determinatum & proprium luminosum ad pulsionem harum vel illarum tenebrarum: cum igitur lumen spirituale sit potentius corporali, quodcumque lumen spirituale tollit quasunque tenebras spirituales: hæc potestas est sicut lumen, quia sacerdos est illuminator & perfectior & purgator, sicut dicit Dionysius: ergo quæcumque potestas ordinis quasunque tenebras pellit spirituales: sed peccatum est tenebra spiritualis, ut dicit Damascen. ergo quilibet sacerdos habens ordinem, potest absolvere quemlibet: ergo quilibet peccator potest confiteri cui libet sacerdoti, ut videtur.

Solus.

SOLVITIO. Dicendum, quod prima pars istius

disputationis continet veritatem: sed secunda pars inducta in contrarium, falsitatem habet conclusionum: non enim potest absolvere nisi sacerdos proprius, & non potest aliquis confiteri nisi proprio sacerdoti.

AD AVCTORITATEM ergo primam quæ primo obiicitur & de Evangelio, dicendum, quod Dominus præsupposuit ordinem in discipulis quem ante fecerat, scilicet Petrum super omnes esse, & 12. super alios. Matthæi enim 10. elegit 12. & sub illis designavit alios 72. Luc. 10. & Petrum omnibus præposuit Matth. 16. vbi dixit, Tibi dabo claves regni cælorum. Et Luc. 22. vbi dixit, Et tu aliquando converteris, confirma fratres tuos. Cum igitur hic ordo iurisdictionis à Domino prius institutus fuerit, præposuit illum ut secundum illum conferret executionem officij quod dedit, quando insufflavit, & dixit, Accipite Spiritum sanctum, &c.

Ad omnia autem decreta Patrum inducta est vna solutio, scilicet quod alius est presbyter, & alius habens honorem presbyteri secundum canones Patrum. Presbyter enim est, qui habet ordinem, non honorem sacerdotij vel presbyterij. Honorem autem sacerdotij vel presbyterij habet, qui electus à populo vel ab aliis quorum interest eligere ipsum, & confirmatus à superiori, constitutus est in iurisdictione plebani. Et de hoc, scilicet qui habet honorem sacerdotij, loquuntur canones, & non de primo, decernentes quod monachus & alius quicumque bonæ vitæ literatus possit eligi & confirmari in promotionem talis honoris: & tunc per talem iurisdictionem efficitur ipse sacerdos proprius: & ideo nihil contrarium dicunt canones.

AD ID quod primo obiicitur per rationem, dicendum, quod prima vera est, & media falsa: quia duo sunt quæ complent potestatem absolventi, scilicet ordo, & iurisdicção. Et sacerdos ex ordine non habet nisi vnum illorum, & iurisdictione caret, nisi ei committatur: & hoc est quod dicitur, quod licet sacerdos habeat alas, tamen habet eas ligatas, & volare non potest, nisi laxentur per iurisdictionem.

AD ALIUD dicendum, quod secundum aliquid illi actus coordinati sunt sicut maior & minor, & secundum aliquid non. Si enim consideretur obiectum siue materia circa quam operantur, non est dubium actum consecrationis & confessionis maiorem esse, quam actum absolutionis: & hoc modo procedit obiectio. Si autem consideretur iurisdicção, quæ potius officij est, quam ordinis, eo quod ordo ad hanc est dispositio imperfecta, & officium iniunctum est formale: tunc maior est actus absolvere, quam confiteri: & hoc modo non oportet semper, quod qui potest in vnum, possit in alium, eo quod sacerdos habet ex ordine completam potestatem in vnum, sed non habet completam potestatem in alium.

AD ALIUD dicendum, quod forma visibilis in sacramento non memitur, sed efficit quod figuratur: sed non figurat iurisdictionem, sed tantum dispositionem ad illam potestatem ex ordine acceptam: & ideo licet sacerdos in ordine accipiat potestatem quandam, non tamen accipit iurisdictionem: & ideo non omnia quæ exiguntur, habet: & ideo non potest absolvere & ligare.

AD

## ARTICVLVS XII.

An plures possunt esse proprii sacerdotes?

Tertio quarto, An plures possunt esse proprii sacerdotes? Et videtur, quod non, & hoc primum ex ratione proprii: quia proprium est, quod convenit vni soli: ergo non possunt plures esse proprii.

2. Adhuc, In nulla multitudo fit reductio in duo æque immediata: ergo nec multitudo populi sic debet reduci: ergo videtur, quod non sint plures æque proprii sacerdotes.

3. Item, In nullo genere graduum sunt duo æque alti. Centurio enim est sub chiliarcha, & quinquagenarius sub centurione, & sub hoc decanus, & sub illo sunt decem qui ad illum & non ad aliam habent respectum, eo quod non constituntur duo decani super illos eisdem decem: ergo videtur, quod etiam illi qui sunt sub eodem sacerdote, non habeant respectum ad alteros tanquam ad sacerdotes proprios.

4. Adhuc, In ordine vniuersi ita videmus, quod multitudo quæ ordinatur ad vnum ut motuum, non ordinatur ad aliud in ordine eodem: sicut generatio & corruptio ad motum stellarum in circulo obliquo, & hic motus ad diuinum in circulo recto: & sic ascenditur in primum motorem: ergo videtur, quod sic etiam debet esse in gradibus Ecclesie: ergo non sunt plures proprii, ad quos vna multitudo respectum habeat.

5. Adhuc, In ordinibus exercitus videmus, quod respicientes vnum sibi proprium ducem assignatum, non respiciunt ad alium: ergo cum Ecclesia sit vt castrorum acies ordinata, ut dicitur Cantic. 6. videtur, quod ordinati sub vno sacerdote, non habent respicere ad alium proprium, nisi ad illum.

6. Adhuc, Confusio videtur induci si plures sint proprii: non enim illi necessario conveniunt in præceptis: ergo tunc populus tenetur obedire duobus contraria imperantibus, quod est contra Evangelium, quia dicit Dominus Matth. 6. Nemo potest duobus dominis seruire. Et dicit ibi Gloss. Contraria imperantibus.

7. Adhuc, Sic se habet populus ad sacerdotem, vt sacerdos ad Episcopum, & Episcopus ad Archiepiscopum, & ille ad Primatem, id est, Papam: sed nunquam vnus sacerdos est sub duobus Episcopis, nec Episcopus sub duobus Archiepiscopis, & ita de aliis: ergo nunquam eadem multitudo populi est sub duobus sacerdotibus propriis: ergo non possunt esse plures proprii.

IN CONTRARIUM autem obiicitur sic: Sed cuiuscunque sacerdos proprius prælatus, eodem iure est alius ab eodem Episcopo constitutus: sed ab eodem Episcopo super eundem populum plures possunt constitui: ergo plures possunt esse sacerdotes proprii. Probatio primæ est, quod sacerdotes non habent iurisdictionem, nisi à superiori Episcopo sibi collatam, & qui confert vni, potest conferte & alteri.

2. Item, Hoc tota die videmus, quod vnus audit confessionem iure parochiali, & alius auctoritate Episcopi, & tertius auctoritate Legati, & quartus forte vice-Pape, & ita multi funguntur officio proprii sacerdotis: ergo videtur, quod

AD ALIUD dicendum, quod beneficia Dei nunquam sunt in ministris eorum sine ordine: optimum enim vel optimorum vnum est ordo. Et hoc significatur in Psalm. 132. vbi vnguentum descendit in caput, & de capite in barbam, & de barba in vestimentum, & de vestimentis in oram vestimenti. Ad id autem quod obiicitur, quod restringatur, dicendum quod non: quia quod fiat per proprium, non diminuit abundantiam gratiæ: quia ita abunde fluit per proprium, sicut per omnes simul: sicut non dicebatur beneficia regis terreni restricta, si omnia darentur potius per vnum quam per multos.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de corporalibus potestatibus & spiritualibus: quia corporalia agunt per necessitatem naturæ, & talia per eandem necessitatem patiuntur, & hæc necessitas est impotentia & ignobilitas: sed spiritualia licet potentiora sint, sunt libera & maiorem habentia ordinem: & ideo non appropinquant his in quæ agunt, nisi secundum ordinem & libertatem: tamen potentius agunt quam corporalia, quia in toto consumunt contrarium, scilicet peccatum, & non destruunt naturam: quod non faciunt corporalia, & quanto sunt potentiora, tanto liberiora & ordinatiora: quia ordo est pars potestatis.

AD ALIUD dicendum, quod simile adductum non viquequaque bene adaptatur, & ideo non procedit obiectio: clavis enim per se applicata læzæ nec claudit, nec aperit: quia non habet motum quæ feram moueat, sed in manu mota aperit. Et constat, quod non est idem motus manus in claudendo & aperiendo in diuersis: & iurisdicção in ordinato est sicut vis motiva clavis, & illa non est vna in vno sacerdote & in alio, sed differt per distinctiones plebis: & ideo qui soluit istam, non propter hoc soluit illam.

Si autem obiicitur, Hæc iurisdicção non est nisi vnius speciei: dicendum, quod species iurisdictionis est species officij, & non agit nisi coniuncta materie: & ideo inseparabilis est à materia sua circa quam est: & ideo dignitas inuisibilis sufficit ibi ad hoc, quod qui potest vnum, non propter hoc potest aliud: sicut videmus in officijs humanis, quod qui est pincerna in curia vna, non propter hoc pincerna est in curia alia: eo quod talia committuntur super materiam determinatam, à qua non licet ea separare, quia semper ralius species cum materia propria concepta est: sicut dicit Aristot. se habere speciem naturalium ad materialia & diuina.

AD VLTIMUM dicendum, quod ordo non est similis lumini cui libet, sed lumini immixto naturæ corporis luminosi: sicut enim dicunt Mathematici, ad multos peruenit lumen louis vel Saturni, ad quos non peruenit utilitas stellæ, eo quod non vnius modi angulo respicitur à stella illuminante: & sub angulo est diffusio utilitatis & nocumenti. Et ita ordo est in se quasi quoddam lumen indistinctum, sed in iurisdictione est sicut lumen immixtum, & tunc determinatur utilitas ipsius ad specialiter ipsam respicientes, ex iurisdictione. Et ideo licet iurisdictionem possint alij ab exemplo vel doctrina, non tamen in ipsos diffunditur utilitas absolutionis, vel etiam nocumentum excommunicationis, vel alicuius huiusmodi.

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Mm

quod



quod multi possunt esse proprii sacerdotes vel vicepropij.

3 Adhuc videtur, quod ita secundum rationem esse debeat. Plura enim debet Ecclesia habere suffragia, quam diabolus pro se impedimenta: sed, vt dicunt Glossæ Sanctorum, vnum hominem multi demones nituntur infirmare: ergo multi sanctitatis perfectiores esse debent: sed sacerdotes sunt sanctitatis perfectiores, vt dicit beatus Dion. ergo plures eidem homini debent esse ordinati sacerdotes: ergo multo magis erunt in eadem plebe plures immediati sacerdotes.

4 Item, Sicut Ecclesia triumphans perficit militanter: ita ministri Ecclesiæ militantis, debent sanctitatem perficere, quantum possunt: sed multi Angeli custodes ordinantur eidem homini: ergo & multi sacerdotes proprij. Prima probatur ex hoc quod militans, quantum potest, imitatur triumphantem. Secunda autem per hoc quod habetur 4. Reg. 6. vbi totus mons plenus equorum & currum igneorum erat in circuitu Elisei: de quibus ipse dixit puero, Noli timere: plures enim nobiscum sunt. quam cum illis. Similiter habetur per illud 2. Machab. 10. vbi scilicet quinque viri apparuerunt circa Machabæum, ex quibus duo armis suis circumseptum medium Machabæum incolumem conseruabant, in aduersarios autem eius tela & fulmina iaciebant: ex quo & cæcitate confusi & repleti perturbatione cadebant.

5 Adhuc, In Ecclesia triumphantem non ponitur tantum vnus perfectior & illuminator & purgator inferiorum: sed quilibet superior ordinis sui vel superioris hoc facere potest, vt dicunt Doctores: cum igitur Ecclesia militans descendat à triumphante, videtur quod in Ecclesia militante plures esse debent perfectiores & illuminatores vnus: igitur plures sacerdotes proprij erunt, cum hoc sit officium proprij sacerdotis.

Solutio.

SOLVTIO. Non possunt esse plures proprij, sed vnus solus est proprius: possunt tamen alij cooperari vni proprio, sicut iam patebit in solutione argumentorum.

DICENDUM ergo ad primum, quod Episcopus non potest potestate iuris constituere plures proprios: quia sic vna Ecclesia haberet multos qui æquum ius haberent in illa, & vnus æqualiter strictus esset duobus, ex quo posset oriri perplexitas: sed Episcopus adiutores potest dare sacerdoti proprio: & hoc tripliciter, vt mihi videtur, scilicet in casibus grauibus, in quibus vt magis abhorreantur reseruat sibi Episcopus potestatem absoluedi, & illam potest committere vni vel pluribus qui absoluunt ad se venientes, & in hoc portant onus sacerdotis proprij: quia in illis casibus tenetur obedire penitens habentibus vicem Episcopi plus quam sacerdoti proprio, si contrarij inueniantur. Alio etiam modo potest dare aliquos, qui prædicando & exemplum dando, generaliter moueant populum, & eos audiant quos mouerunt in prædicatione: sed tamen ab obedientia sacerdotis non excipiant subditos suos, & ideo in penitentia ab illis iam constituta debent innotescere sacerdoti proprio, & per approbationem illius penitentiam peragere illam. Tertio modo quando plebs multa est, & vnus non potest totam audire, vel etiam sacerdos debilis est & impotens audire: tunc enim iterum aliqui possunt constitui à superiori qui audiant & absoluant, & non te-

nentur recurrere ad sacerdotem alium: omnes tamen illi potius coadiutores sunt propriorum prælatorum, quam proprii prælati. Et ideo si prælati proprij rationabiliter aliquid præcipiant, illi contradicere non possunt: & ideo prælati non sunt, sed sicut dictum est, coadiutores.

AD ALIUD dicendum, quod illi qui audiunt auctoritate superiorum prælatorum, audiunt vt coadiutores, & non vt sacerdotes proprij.

AD ALIUD dicendum, quod secundum rationem esse non potest, quod plures sint proprij: nec homo proprium demoneum habet ad exercitium nisi vnum, & alij omnes veniunt vt coadiutores. Et tamen si plures demones haberet exercitatores, non propter hoc sequeretur, quod plures deberet habere proprios sacerdotes: quia aliud remedium haberet contra hoc, scilicet plures Angelos adiuuantes.

AD ALIUD dicendum, quod cum singuli custodes ordinantur, vnus est custos, & alij sunt vel prælati illius, vel coadiutores: & coadiutores fuerunt qui circa Eliseum apparuerunt 4. Reg. 6. prælati autem, qui circa Machabæum: Machabæus enim princeps erat gentis Iudæorum, & ideo Angelus princeps erat secum: Machabæus etiam homo erat singularis, & sic habuit custodem: & illi duo tenebantur eum circumseptum. Potestatum autem erat arcere virtutem inimici in contrario exercitu, & Virtutum occurrere miraculis excecatione, & Archangelorum reuelatione machinationis aduersariorum, & illi significantur per alios tres qui erant circa eum: & ideo nihil probatur contrarium per illud.

AD ALIUD dicendum, quod hoc secundum beatum Dionysium falsum est: quia nulli duo Angeli in celo secundum eum sunt eiusdem altitudinis: & ideo vnus non habet duos æque principales supra se. Sed tamen aliter quidam Doctores, non sicut aliqua auctoritate dicunt, quod multi sunt æquales in suprema, media, vel infima hierarchia, vel etiam in vno ordine: tunc dicendum, quod non est simile de ordinibus Angelorum confirmatorum, & de ordinibus hominum: quia in ordinibus Angelorum non potest fieri perplexitas & confusio ex contrarie imperantibus, sed concordia illuminationum est à primo fonte luminis descendendum: sed impetia quæ procedunt ab hominibus, sunt frequenter permixta diuersis opinionibus: & ideo inducetur confusio & perplexitas ex pluribus, quod non potest fieri in celo, vbi omnia ad concordiam reducuntur per lumen Dei: & hoc est quod dicit Iob 15. Qui facit concordiam in sublimibus suis. Nunquid est numerus militum eius? & super quem non surgit lumen illius?

## ARTICVLVS XLII.

*Vtrum possit, quod vnus proprius sacerdos habeat plures coadiutores, facta confessione vni, teneatur confessus confiteri alteri si ille præcipiat?*

Quarto queritur, Si sic est, quod vnus proprius sacerdos potest habere coadiutores, vtrum vni facta confessione, teneatur confessus etiam alteri confiteri si ille præcipiat? Videtur autem, quod sic per illud quod habetur diffinitum ab

ab Innoc. 3. in concilio generali. Siquis autem alieno sacerdoti iusta de causa voluerit confiteri sua peccata, licentiam prius postulet & obtineat à proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit absolvere vel ligare. Constat enim, quod dando licentiam vt confiteatur alteri, non excipit eum ab obedientia sua: ergo adhuc tenetur obedire, sicut prius: sed prius tenebatur sibi semel in anno confiteri: ergo & postea si præcipiat sibi, tenetur facere confessionem.

2 Item, Esto, quod Episcopus mittat coadiutores vel etiam Papa: constat, quod subditos per hoc non intendunt extrahere extra curam vel obedientiam proprij sacerdotis. Cum igitur ex obedientia teneatur se ei ostendere in confessione, videtur quod si nullus alius confessus sit, adhuc tenetur confiteri illi si ille præcepit.

3 Adhuc, Ille qui sacerdos proprius est, tenetur ei ministrare sacramenta: sed sacramentorum ministracionem præcedit absolutio: ergo tenetur eum scire absolutum esse: & hoc non potest scire nisi audiatur eum, & signa penitentiae prius videat: ergo cum hoc non fiat in confessione, ille tenetur ei confiteri si præcipiat.

4 Adhuc, Videtur, quod periculum oriretur si non tenetur: quia multi prætextu latendi possent dicere se esse confessos, & inconfessi permanentes communicare: & tunc sacerdos proprius eos arce-re non posset: ergo videtur, cum illud quod pro charitate instituitur, non debeat militare contra charitatem; vt dicit Bernard. & pro charitate inducuntur adiutores, quod propter hos non absoluitur homo quin oporteat eum confiteri proprio sacerdoti si ipse præcepit.

5 Adhuc, In ordinibus Angelorum licet vnus Angelus ab alio alterius ordinis quandoque illuminetur, vt patet per beati Dionysij expositionem Isa. 6. vbi dicitur. Voluit ad me vnus de Seraphin: vbi dicit sanctus pater, id est, alius quidam de inferioribus vice Seraphin, & à Seraphin illuminatus. Licet, inquam, ita sit, non tamen excipitur ab illuminatione proprij superioris, sed adhuc sicut prius recipit illuminationes etiã ab illo: ergo cum militans Ecclesia descendat à triumphante, videtur quod licet vnus homo confiteatur alteri, & absoluitur ab alio coadiutore proprij sacerdotis, non tamen propter hoc absoluitur à suo proprio sacerdote, quin teneatur confiteri illi si voluerit.

Solutio.

IN CONTRARIUM autem huius obicitur. Ponamus enim, quod nesciat proprius sacerdos discernere inter lepram & non lepram: cum igitur Dominus dicat, Luc. 6. Si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadunt: videtur, quod ille non tenetur ei confiteri etiam si præcipiat. Si forte tu dicas, quod debet licentiam petere & obtinere. Contra: Ponamus, quod petat & obtinere non possit, sicut multoties contingit: aut tunc obediet proprio sacerdoti, aut non: si obediet, in præcipitio erit & periculo, quia cæcus est: si non obediet, habetur propositum. Si forte tu dicas, quod licentiam potest petere à superiori, potest esse, quod longe habitet, & non possit accedere ad eum vel propter viam dispendium, vel periculum: potest etiam esse, quod non vult dare licentiam, nec semper homo in tali casu potest adire curiam: ergo videtur, quod non semper sacerdoti proprio in confessione facienda semper tenetur obedire.

2 Adhuc; Ponatur, quod sacerdos proprius

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

fit maliciosus, sicut multi sunt, & nitatur in confessione tentare de consensu peccati, sicut sacerdotes plerique faciunt, scemini comminantes conditionem confessionis, nisi eis consentiant, & intendentes tangere impudice in secreto confessionis, etiam superiores scilicet Archiepiscopi, & Episcopi faciant similiter, sicut certissime scio, quod in pluribus locis multi faciunt: videtur, quod in talibus licentiam petere est periculosum, quia negabunt, & tunc magis peccant: ergo videtur, quod in tali casu etiam prælato proprio non debet obedire de confessione facienda.

3 Adhuc, Ponamus, quod sacerdos sit hæreticus occultus, & in confessione nitatur pertrahere ad hæresim: ergo cum hoc maxime vitandum sit, videtur quod in tali casu etiam ex contemptu proprij sacerdotis, potest confiteri alij, & non tenetur proprio.

4 Adhuc, Ponamus, quod aliquis qui est parochianus vnus, peccet in parochia alterius: constat, quod sacerdos iudex quidem est spiritualis: sed ratione delicti efficitur de iurisdictione alterius iudicis, qui alias de iurisdictione sua non esset: ergo & iste efficitur in tali casu de iurisdictione alterius sacerdotis: ille autem qui est de iurisdictione & deliquit, iudici ad emendam tenetur: ergo & iste. Emenda autem est per confessionem & iniunctam penitentiam: ergo videtur, quod teneatur illi confiteri etiam reclamante proprio sacerdote.

5 Adhuc, Ponamus, quod ipse murauerit domicilium & in alterius parochia habitet: videtur, quod tunc non tenetur proprio sacerdoti confiteri: quia percipit sacramenta in Ecclesia illius in cuius parochia habitat: sed ille nosse eum tenetur per confessionem: ergo tenetur illi confiteri, & non proprio sacerdoti, vt videtur.

6 Adhuc, Ponamus, quod sit vagabundus per terras: ille enim per magnam loci distantiam remouetur à proprio sacerdote in cuius parochia est natus: cum igitur nulli debeat generari difficultas salutis in sacramentis necessitatis, videtur quod ille omni sacerdoti possit confiteri, & non teneatur alij quantumcunque contrarium præcipienti.

7 Adhuc, Ponamus, quod sit infirmus in articulo necessitatis: cum nulli negetur salus, videtur quod ille sine licentia sacerdotis proprij possit proximo confiteri quem inuenit: ergo non tenetur proprio confiteri, vt videtur.

8 Generalius autem obicitur de eo sic: Sacramentum baptismi si datur ab alio quam à proprio sacerdote, etiam contra obedientiam sacerdotis proprij, in redeunte ad sui sacerdotis obedientiam non reiteratur: ergo videtur, quod nec penitentia debet iterari.

9 Item, Infra dist. 3. dicitur, quod nullum sacramentum iteratur super eandem materiam: ergo de eodem peccato non debet fieri bis confessio: est autem semel facta coadiutori vel alteri de licentia proprij: ergo non debet iterari: ergo si sibi præcipiat confiteri proprius, videtur quod confessus obedire non tenetur nisi voluerit.

10 Item, Confessio, vt supra habitum est ex verbis Augustini, maxima pena est propter verecundiam quam habet adiunctam: sed sicut dicitur Nahum. 1. Non confurget duplex tribulatio: ergo videtur, quod de eodem peccato etiam si sacerdos

M m 2 proprius

proprie præcipiat, non oportet bis confessionem facere.

11. Adhuc. Si Episcopus dat licentiam clerico ut ab altero ordinetur: & ille ordinatus redeat ad ipsum, non potest ei præcipere ut etiam à se recipiat ordinem: ergo à simili si sacerdos det licentiam confitendi alteri, cum redierit non potest ab eo exigere ut etiam sibi confiteatur. Adhuc, Dando licentiam utitur potestate quam habet semel in anno: ergo cum sua non teneatur confiteri nisi semel in anno, & sacerdos suus iam usus sit sua potestate quam habuit in eo, videtur, quod non potest eum cogere ut confiteatur iterum.

VLTERIVS quæritur de superioribus prælatis ut sacerdotibus, Archidiaconis, Episcopis, & huiusmodi, qui sint eorum proprii sacerdotes: Videtur, quod nulli: quia in nulla natura motus est motus, vel quietis quietis: ergo nec sacerdotis sacerdos: ergo nulli tenentur confiteri. Item, Alius est gradus superioris & inferioris, & non sunt permiscendi: ergo natura in spiritualibus superior, non descendit sub inferiori: igitur per hoc ad minus Papa non habebit aliquem confessorum, quod falsum est.

2. Adhuc, Superiores Angeli nunquam descendunt propter acceptionem sanctitatis sub inferiores: cum igitur Ecclesia militans descendat à triumphante, nec in militanti hoc debet fieri, ut videtur.

RESPONSIO. Dicendum sine præiudicio videtur, quod si aliquis de licentia sacerdotis confitetur alicui, quod illo anno nisi periculum infirmitatis incurtat, & aliquid novum confiteri habeat, sacerdoti suo non teneatur confiteri: si autem confiteatur alij coadiutori ordinato ipsi sacerdoti à superiori, & non de licentia sacerdotis, quod ipse tenetur etiam proprio sacerdoti confiteri: nec ille debet ei imponere penitentiam nisi indicando ei, quod quam citius poterit, se proprio exhibeat sacerdoti, nisi in casibus exceptis qui sunt quinque, ut infra dicitur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet non eximat eum à sua potestate per hoc quod licentiam dat: tamen licentiam dando privatus est sua iurisdictione quoad illum annum. Secus autem esset si alius daret licentiam, prælatus sacerdotis: quia ille nec interderet impedire iurisdictionem sacerdotis, nec etiam eximere subditum sacerdoti à potestate sua. Et per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod sacerdos proprius ministrat sacramenta, & in tali casu quando ipse dat licentiam rationabili de causa, ipse cognoscit peccatis sui vultum per alium fide dignum, & hoc sufficit ad hoc quod ministret ei sacramenta.

AD ALIUD dicendum, quod nullum periculum oritur ex hoc quod ipsemet dat licentiam, quia scit quibus dat, & ad quos: sed si sufficeret alterius quam proprii sacerdotis licentia, tunc posset oriri periculum.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate Angelus inferior non illuminatur nisi à superiori proximo vel remoto: & ita etiam fieri potest in Ecclesia: quia quod potest sacerdos, potest etiam Episcopus, & multo amplius, & sic de aliis ascendendo. Nec propter hoc excipitur ab obedientia proximi prælati: sed si sacerdos daret licentiam,

non subderetur ei illo anno quoad hoc præceptum: sicut etiam postquam semel confessus est sacerdoti, non tenetur iterum confiteri, nec propter hoc eximitur ab obedientia ipsius. Et sic patet solutio primæ partis obiectionum. Hæc autem quæ dicta sunt, intelligenda sunt de eo tantum qui habet auctoritatem imponendi penitentias à superiori Episcopo, scilicet vel Legato, vel Papa: quia ad alium eundi non potest dare sacerdos proprius licentiam. Et causa huius est: quia licet sacerdos posset subditum relaxare ut alij confiteatur, non tamen potest transferre iurisdictionem in eum qui habet alas ligatas, sed superior tantum: & ideo licet subditus in tali casu posset alij confiteri, non tamen quilibet alius potest eum audire.

AD EA autem quæ obiiciuntur in oppositum, salva meliori sententia, videtur mihi dicendum, quod in quinque casibus, secundum quod Iurisperiti dicunt, debet quærere licentiam alij confitendi quæ proprio sacerdoti, scilicet si sacerdos sit deficiens in scientia, vel etiam malitia impediens confessionem, sicut si sollicitus ad peccatum. Secundo si peccet in parochia alterius. Tertio si habitet in parochia alterius. Quarto si vagatur per longum iter. Quinto in articulo necessitatis. Et in hoc ultimo casu unicuique habenti alas ligatas siue solutas, siue clerico siue laico confitendum est, dummodo sit fidelis.

Ad obiectum ergo dicendum, quod in tali casu de licentia potest alium quærere. Ad obiectum contra, dicendum quod obtemperare credi debet licentia: quia rationabiliter est obtemperata, scilicet quando sacerdos vel prælatus eius audit & probat causas rationabiles, vel dicitur probasse: tunc enim etiam si negetur licentia, meo iudicio, potest & debet quærere alter: quia alias fatuus iudicatur: quia ordinationibus Ecclesie omnibus contradicentibus, possum cavere periculum in corpore, & fatuum esset dicere, quod aliquo casu tenerer sequi me volentem præcipitare in mente.

AD ALIUD dicendum, quod etiam in illo casu quando tentat, debet significari suo superiori, & probabile est, quod compescat eum: si autem non facit, sicut heu frequenter fit, tunc debet occulte alij discreto confiteri, ne scandalum generetur: & hoc dico sine præiudicio sententiarum melioris.

AD HOC quod obiicitur de hæretico, dicendum videtur, quod nec etiam in articulo necessitatis tali confitendum est: sed potius cum dolore sine confessione moriendum, si alius cui confessio fiat, non inveniatur. In sequentibus autem quatuor casibus in quatuor obiectis, patet solutio per antedicta.

AD HOC autem quod obiicitur generaliter, dicendum quod non est simile de baptismo & penitentia, quia baptismus iterari non potest: & huius causa superius sæpe notata est. Sed penitentia tanto melior, quanto sæpius iteratur in contritione, confessione, & satisfactione.

AD ALIUD dicendum, quod penitentia & confessio, secundum quod subsunt clauibus iurisdictionis, sunt consequentes ordinem: & ideo quando fiunt coram non habente iurisdictionem, interpretantur non esse facta: & ideo non bis fit quando iteratur, quia prior non fuit confessio sacramentalis.

AD ALIUD dicendum, quod illud quod dicitur Nahum primo, non intelligitur sic; quod nulla penitentia duplex fiat pro eodem peccato, cum scriptum sit Isa. 40. Suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis: sed hoc modo intelligitur, si debitam sustinet poenam, quod illam iterare non oportet. Dicitur est autem, quod non credimus debitam, nisi fiat coram sacerdote proprio, nisi in casibus supra assignatis.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia ordo datur bene extra Ecclesiam, tamen in forma Ecclesiae, sicut & baptismus: sed non sic est de confessione in qua non imprimitur character, & est ibi actus hominis penitentis: & ideo non valet nisi coram ministro proprio, vel eo qui licentia superioris & consensu sacerdotis habet vicem proprii, ut dictum est.

AD ID quod ulterius queritur, videtur dicendum cum quibusdam Iurisperitis, quod potest sacerdos & Episcopus, & praecipue Episcopus, eligere sibi confessorum quem vult iuxta se: quia propter periculum salutis non est sibi hoc negandum, cum sit difficile pro confessore quo semper ad manum indigent praetati propter sacramenta quae non nisi mundi tractare possunt, longe distare. Ad obiectum contra, dicendum quod sicut dicit Philosophus, quod medicus sanat seipsum, non in quantum medicus, sed in quantum laborans: ita etiam sacerdotem contingit esse sacerdotis, scilicet in quantum sacerdos est vice subditi in infirmitate peccati, & non in quantum sacerdos existens de gradu altiori. Quod autem dicit Philosophus, non esse motum motus, dicendum quod sic intelligitur, quod non est motus ad motum ut generatio ad generationem, &c. & sic sacerdos non est sacerdos, sed infirmus peccatoris, cui accidit esse sacerdotem.

AD ALIUD dicendum, quod hoc negauerunt quidam antiqui dicentes, superiores ab inferioribus quasdam percipere illuminationes, propter illud Ephes. 3. Ut innotescat principibus, & potestatibus, in caelestibus per Ecclesiam, &c. Et de hoc super secundum est disputatum. Tamen ego puto, quod verum est sicut dicit obiectio. Unde dicendum, quod in superioribus hominibus inuenitur peccati infirmitas, ratione cuius indigent quandoque auxilio inferiorum: sed non sic est in Angelo: & hoc est quod dicit Apostolus Hebr. 5. Quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Et loquitur de infirmitate peccati.

ARTICVLVS XLIII.

An aliquis ex privilegio potest audire eos qui sunt alterius subditi?

Quinto queritur, Vtrum aliquis ex privilegio potest audire eos qui sunt subditi alterius? Videtur autem, quod sic: quia ex privilegio principis aliquis qui est subditus alicuius potest eximi ab ipso sine praedictio eius cuius est subditus: ergo ex privilegio etiam potest conferri iurisdictio quantum ad confessionem in subditum alterius.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

2 Adhuc, Inferior praetatus non habet iurisdictionem aliquam in subditum alicuiem nisi ex auctoritate superioris: ergo si superior limitet vel minuat auctoritatem, non facit praedictum aliquid: ergo si alium mittat qui etiam audiat subditos, non est praedictum.

3 Adhuc, Principi licet quod vult facere, dummodo voluntas sua communitati sit utilis: constat autem, quod vtile est multos constituere qui audiant multitudinem, & dubia expediant & absoluant: ergo videtur, quod multis privilegium confessionis alios audiendi conferri possit sine cuiuscunque praedictio.

4 Adhuc, Quoscunque potest audire inferior, potest etiam audire superior: sed non conuertitur: ergo de potestate sua potest alios mittere ad audiendum, & privilegium eis de hoc dare.

5 Adhuc 1. Paralip. 29. legitur, quod David amplianit cultum Domini; qui laudatus est, ex hoc quod constituit viginquatuor summos sacerdotes, ut magis posset populus expediti: ergo videtur, quod etiam illud laudabile sit, quod privilegium audiendi multis conferatur.

6 Adhuc, 4. Reg. 17. Misit Ezechias nuntios discurrerentes, qui monebant populum ut reverteretur ad Dominum Deum patrum suorum. Et constat, quod non erant levites: ergo & in Novo Testamento debent aliquid nuntij esse sacerdotibus subordinati, qui audiendo populum, moneant ipsum ut reuertatur ad Dominum Deum Patrum suorum.

7 Adhuc, Esther 8. Assuerus misit veredarios, celeres nuntios praeficientes, qui subordinabantur praepositis 127. provinciarum, qui nuntiabant liberationem populi Dei. Ergo in Novo Testamento sine omni praedictio debent esse huiusmodi nuntij, ad populi liberationem in audiendis confessionibus ordinari. Aliis etiam infirmitatis modis hoc probari potest: ergo videtur, quod constitui possint & debeant aliqui ex privilegio praedicantes & confessiones audientes: & in hoc nulli videtur praedictum generari.

SED IN CONTRARIUM huius obicitur sic: In iniuria alicuius non sunt conferenda privilegia: sed subditus alienius sine voluntate eius ad alium ire, est in iniuriam eius qui praetatus est eis: ergo de hoc non debet alicui conferri privilegium.

ITEM, Esto quod aliquis habeat privilegium audiendi: queritur, vtrum sacerdotes & Episcopi possunt prohibere suis ne confiteantur ei? Videtur, quod sic: quia per privilegium illud non eximuntur a potestate superiorum sacerdotum: ergo sicut ante tenebantur ei obedire, ne alij confiterentur, ita & modo: ergo si prohibet sacerdos, non debent confiteri ei qui habet privilegium.

3 Item, Cui incumbit sollicitudo de curandis omnibus in sacramentorum administratione, & reddendi rationem, illi etiam incumbit cui & quando confiteantur: ergo sine sua licentia non debent ire ad aliquem: ergo etiam licet sit aliquis privilegiatus, non tamen potest audire subditos alterius, si ille prohibeat.

4 Adhuc, Licet iste sit privilegiatus audire, tamen subditus sacerdotis non est privilegiatus suo sacerdoti non obedire: ergo si prohibet ei de privilegiato confiteatur, ipse debet obedire non

M m 3 confiten

confitendo: & ex hoc sequitur, quod ille qui privilegium habet, non audiet, licet sit privilegiatus.

*Sed contra.* SED CONTRA: Beneficium privilegij non est reiiciendum, ita ut sit inutile ei cui datur: sed si retrahi possunt confidentes ne privilegiato confiteantur, erit sibi inutile privilegium: ergo videtur, quod etiam in inhibitione sacerdotis retrahi non possunt ne confiteantur alicui, privilegium de hoc habenti.

2 Item, Cui conceditur beneficium aliquod ac principale, ei conceditur etiam accessorium, sine quo principaliter concessum exerceri non potest: sed auditus confessionis non potest esse nisi aliquis confiteatur: ergo videtur, quod cui conceditur confessiones audire, conceditur etiam subditis ut illi possint sine licentia alterius confiteri.

*Solutio.* SOLVITIO. Videtur sine præiudicio dicendum, quod privilegium audiendi confessiones religiosus & honestis personis utile est concedere. Et confirmatur Veteris & Novi Testamenti auctoritate. Et Veteris Testamenti plura inducta sunt. De Nouo autem Luc. 14. habetur, ubi paterfamilias misit seruos suos, qui exirent in vias & sepes ducere & compellere intrare ut impletur domus Dei. Et hoc præcipue temporibus nouissimis necessarium est, quando instant tempora periculosa propter abundantiam malitiæ. Et si conferatur privilegium, possunt audire privilegiati omnes quos mouerint verbo & exemplo ad penitentiam in prædicatione: unde concedo partem primam huius disputationis.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium est dicendum, quod nullum præiudicium in hoc fit alicui, quia etiam sacerdos, vel alius prælatus, non habet aliquam iurisdictionem in subditos, nisi in quantum descendit à capite: & ideo si alij vocantur & privilegiantur in adiutorium eius, non est præiudicium, sed solarium, præcipue cum fructus prouentuum ex hoc sibi in nullo diminuantur.

*Ad 2m.* AD HOC quod ulterius queritur, dicendum quod si privilegium tale concederetur, meo iudicio, privilegiatus debet inducere subditos ut sibi confiteantur de conscientia & licentia sui sacerdotis. Si autem sacerdos hoc malitiose impedire vellet, non posset: quia in hoc non tenentur subditi sui ei obedire. Qui enim dat privilegium, per consequens dare videtur subditis potestatem confitendi privilegiato: quia aliter gratia quam facit, frustraretur.

AD ALIUD dicendum, quod sollicitudinem non habet sacerdos nisi ex voluntate superioris, & ideo debet presumere, quod missi ab ipso bene disponant populum ad salutem, nec reddet rationem de illo.

AD ALIUD dicendum, quod isto privilegiato ad audiendum, permittitur est alij sibi confiteri: quia qui concedit principale, concedit & accessorium sine quo illud principale fieri non potest, sicut dictum est in obiectione quæ in contrarium adducebatur.

ARTICVLVS XLIV.

*An aliquis privilegiato confessus, teneatur etiam confiteri proprio sacerdoti?*

Sexto queritur, Vtrum postquam confessi sunt privilegiato, si aliquis talis est, teneatur etiam proprio sacerdoti confiteri? Et videtur, quod sic: præceptum est enim sacerdoti proprio, Diligenter agnosce vultum pecoris tuis: sed non potest agnoscere nisi per confessionem vultus spiritualis pecoris: ergo sacerdos proprius tenetur audire confessiones eorum: ergo & illi tenetur ei confiteri.

2 Adhuc, Ierem. 33. dicitur, quod transibunt greges ad manum numerantis: sed manus numerantis tangit singulas: ergo manus probantis sacerdotis debet tactu confessionis & cognitionis singulas oues mensurare: sed hoc non potest esse nisi per confessionem: ergo tenetur ei confiteri.

3 Item, Ioan. 10. dicitur, quod bonus pastor proprias oues vocat nominatim, & ante eas vadit, & quod noscit suas, & quod suæ noscant eum. Hæc autem omnia nullo modo sine confessione fieri possunt: ergo cuiusque confessi sunt subditi, videtur quod adhuc tenentur confiteri proprio sacerdoti.

4 Adhuc, Actuum 20. dicit Paulus. Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam, quam acquisiuit sanguine suo. Sed non parua estimatio est, quod emittitur sanguine Christi: ergo cum omni sollicitudine videnda & noscenda à suo pastore sunt oues: tales autem nullo modo sufficienter noscuntur, nisi per confessionem in qua homo totum cor & conscientiam monstrat sacerdoti: ergo videtur, quod tenetur ei confiteri.

5 Adhuc, 1. Thess. 5. dicit Apostolus. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Sed hoc nullo modo potest fieri, nisi noscantur tales vel tales esse: ergo nosci debent: sed nosci congrue non possunt, nisi per confessionem: ergo omnes suo sacerdoti tenentur confiteri, etiam cuiusque confessi sint alij. Si autem tu dicas, quod noscit per alium. Contra: Hoc non generat nisi opinionem: & opinio non sufficit ad iudicium humanum: ergo multo minus sufficit ad iudicium diuinum: & hoc est in penitentia: ergo non sufficit in penitentia.

6 Adhuc, Hebr. 13. Obedite præpositis vestris: ipsi enim peruigilant quasi rationem redditori pro animabus vestris. Sed video, quod qui rationem reddere debet, etiam de temporalibus, per seipsum querit cognoscere computum: ergo sacerdos per seipsum habet cognoscere de confessione.

IN CONTRARIUM autem huius sic obiicitur. Si aliquis confiteatur privilegiato, constat quod est absolutus, quia aliter nihil videtur privilegium: sed absolutus non tenetur confiteri: ergo iste nec sacerdoti nec alij confiteri tenetur plus illo anno.

2 Adhuc,

1 Adhuc, Magister Hugo de sancto Victore in lib. de potestate ligandi & absoluedi dicit, quod inter cetera vincula quæ soluit sacerdos audiens confessionem, vnum & primum est, quod soluit à debito confitendi quo Deus eum ligauit, cum eum in contritione absoluit à debito mortis æternæ: sed absolutus à debito confitendi non tenetur alicui confiteri: ergo cum iste sit confessus, non tenetur confiteri proprio sacerdoti.

3 Adhuc, Si aliquis confiteatur penitentiariorum superioris, non postea tenetur confiteri etiam inferiori: sed privilegiatus est, quasi quidam penitentiariorum particularis. Douini Papæ: ergo sibi confessus non tenetur alicui amplius confiteri.

4 Adhuc, Nunquam sunt duo remedia omnino eiusdem speciei contra morbum vnum: ergo nec in spiritualibus sic debet esse: sed istæ duæ confessiones essent remedia omnino similia & eiusdem speciei contra morbum vnum: ergo videtur, quod non esse debent: ergo confessus vni, non tenetur confiteri alteri.

5 Adhuc, Natura non abundat in superfluis, nec deficit in necessariis: & hoc est ideo, ut dicitur Philosophi, quia ordinatissima est: sed opus diuinum ordinatius est, quam opus nature: ergo nec ipsum abundat superfluis: sed superfluum est ponere duo, cum vnum sufficiat: ergo videtur, quod cum vni facta confessio valeat, non tenetur confiteri alteri.

*Solutio.* RESPONDEO sine præiudicio, quod si privilegium audiendi confessiones per modum supra dictum daretur alicui: sicut datum est privilegium audiendi eos quos mouent aliqui verbo suæ prædicationis: firmissime credendum est, quod propter nimiam sacerdotum negligentiam hoc summus Pontifex dedit: quia peccatis nostris crescentibus in hoc sine seculi, etiam perparci inueniuntur sacerdotes qui veri sint pastores, sed potius vicarij conducti pretio vili: & quod abominabilis est, nec sunt perpetui in multis terris, sed conducti ad annum, vel etiam ad dimidium, vel mensem. Et hæc omnia scio, quia vidi: ita ut videatur impleri illud Ezech. 13. Pro fragmento panis & pugillo hordei contumpebant me, & meum populum. Et ideo satis necessarij sunt, qui vita & scientia populum audiunt & absoluant: tamen propter officium pastorale & reuerentiam sacerdotum, & quia non est detrahendum eis eorum subditis, videtur quod absolvens privilegiatus deberet iniungere confessio sibi, quatenus ad inuicem in generali ostendat se proprio sacerdoti si pastor est, vel etiam perpetuus vicarius. Si autem conductus est ad tempus, tunc videtur, quod non oportet.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod talis confessus absolutus est: sed tamen absolutus debet innouescere sine Ecclesie gubernatori qui est sacerdos proprius, & ideo debet se ostendere sacerdoti ad minus in genere peccatorum in quibus fuit: & etiam propter conscientiam sacerdotis, & ut sit securus de ipsorum debet ei ministrare sacramenta & rationem reddere pro ipso.

AD ALIUD dicendum, quod si quis dicitur esse, ille absolutus est coram Deo: sed tamen iudicium exigitur ab ipso: quia nullus est adeo absolutus, quin propter contemptum ministrorum Ecclesie

possit iterum incidere in peccatum mortale: & ideo ut assecuret suum gubernatorem, tenetur ei in genere ostendere si ille voluerit.

AD ALIUD dicendum, quod etiam si confiteatur penitentiariorum superioris, adhuc utile est, ne penitentiariorum dissoluat ordinem Ecclesie & officij sacerdotum ad populum, & in aliquo remittat eum ad proprium sacerdotem. Et credendum grauius peccare penitentiariorum, qui hæc non faceret: tamen si non remittit, tunc dicendum, quod secus est in illo, quia penitentiariorum superioris vice superioris imponit penitentias, & ita est sufficiens presumptio sacerdotis, quod bene omnia facit, nec habet de facto superioris indicare: sed alij ex privilegio audientes, sunt vocati quasi in subleuamen negligentie sacerdotum: & illorum magis est cauere ne dissipent officium sacerdotum ad populum, & reuerentiam populi ad sacerdotes: & ideo non est simile quod pro simili inducitur.

AD ALIUD dicendum, quod multiplicata remedia valent ad morbum latentem & grauem: quia etiam si non curant morbum, tamen faciunt ad sanitatis confirmationem: sed hic non est aliud: quia obligabatur sacerdoti, & propter cautelam abundantem vadit ad privilegiatum.

AD ALIUD dicendum, quod etiam natura multa facit ad confortationem speciei, ut possit resistere alterationibus sequentibus, & illa non sunt superflua: ita est etiam in operibus gratie: unde etiam ab eo qui præsidet utilitati Ecclesie, tales quandoque impuntur propter abundantem cautelam ad confortationem populi in penitentia & confessione. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XLV.

*An aliquid utilitatis consequatur si quis confiteatur privilegiato?*

*Solutio.* SEPTIMO queritur, Quid utilitatis consequatur à privilegiato? Licet jam sepe determinatum sit ex precedentibus: tamen sine dispensatione ad hoc dicendum, quod tres utilitates consequantur ad minus. Vna est absolutio perfecta, quæ duplicata facit penæ debite diminutionem, & gratia confortationem. Secunda est abundantia consilij, ex qua efficitur penitens sequitur de penitentia sibi iniuncta sufficientia. Tertia est multipliciter orationum & testium coram Deo: quia quanto plures confitentur, tanto plures apud Deum habet intercessores & testes.

ARTICVLVS XLVI.

*An definitiones scandali sint bonæ?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [ Sed etiam in tanto scandalo, &c. ] Queremus autem de scandalo, primo quid sit? Secundo de scandali definitione. Tertio, Vtrum sit peccatum speciale distinctum ab aliis peccatis, vel coniunctum aliis semper? Quarto, Vtrum sit mortale peccatum vel non? Quinto, Vtrum scandalizet aliquo modo consensat bonis? Sexto, Queritur sit scandalizari?

dalizari? Septimo. Quæ sunt dimittenda propter scandalum, & quæ non?

Ad primam horum sic proceditur: Matth. 18. super illud, Vt mundo ab scandalis: dicit Gloss. Scandalum est dictum vel factum minus rectum, aliis præbens occasionem ruinæ. Alia autem notificatio scandali habetur super illud Num. 31. Viscerare prius filios Israël, &c. sic, Scandalum est, vbi recte ambulanti deceptio submittitur ad ruinam.

1. Obicitur autem sic contra primam: quia omne peccatum quod est in dictis vel factis, est occasio ruinæ alteri: ergo omne peccatum in dictis & factis existens, est scandalum, quod falsum est.

2. Adhuc, Omne peccatum procedens ad notitiam proximi, est obex positus recte ambulanti: sed omne peccatum in dictis vel factis existens, est procedens quantum est de se ad notitiam proximi: ergo omne peccatum in dictis & factis existens, est obex positus recte ambulanti, quod falsum est, quia multi peccant, & non scandalizant.

3. Si forte dicatur, quod peccatum quod est in dictis vel in factis, efficitur scandalum quando aliquis ruit exemplo ipsius. Contra: Accidit peccati, quod aliquis ruit ad exemplum ipsius vel non ruit: ergo scandalum per accidens est in scandalizante, & per se in scandalizato: sed in quo per se est, illius est & illi imputatur: ergo scandalum magis est in scandalizato & sibi imputatur, quod est contra totam Scripturam quæ semper culpam scandalizantes.

*Quæstio-  
cua.*

VLTERIUS queritur, Quare non ponitur peccatum cordis? Videtur enim illud posse esse occasio ruinæ: quia cor prodit ad notitiam per signa: ergo potest esse occasio obicis: ergo est scandali occasio: ergo ipsum poni debet, vt videtur.

Obicitur etiam contra secundam diffinitionem: non tantum recte ambulantes scandalizantur, sed etiam alij: ergo male dicitur, Vbi recte ambulanti.

2. Adhuc, Non semper est deceptio in scandalo: sed etiam iste scit, quod male facit imitando: ergo male dicit, Deceptio submittitur.

3. Item, Non interest ad casum ad obicem, vtrum occultus sit obex, an manifestus, dum deiciat ambulantiem: ergo similiter est in via morum: ergo non oportet semper esse deceptionem.

*Solutio.*

RESPONSIO. Dicendum, quod scandalum est Græcum, & tantum sonat in Latino, quantum impactio vel casus: vnde in scandalo spirituali quod transumptiue dicitur scandalum, oportet aliquid esse ad quod fiat impactio vel casus: & hoc est peccatum obuians recte ambulanti in quantum obuians. Dico autem recte ambulantiem, omnes & illum qui in illo opere in quo est, non deuiat, vt dicatur rectum esse illud quod recedit à curitate peccati vel deuiat: & ita comprehenduntur omnes actus sub recto, qui liciti sunt, id est, qui nullo præcepto prohibentur: sic enim diffinitur licitum 1. Corinth. 10. in Gloss. super illud, Omnia mihi licent, sed non expediunt. Dico autem obuians, in quantum obuians: quia si peccatum haberet circumstantiam facientem ipsum non obuiare recte ambulanti, non esset

scandalum, sicut est circumstantia occultationis. Circumstantia autem faciens ipsum obuiare pedibus recte ambulantis, est illa quæ ponit peccatum ante eum: & hæc est illa quæ dicitur manifeste. Hæc enim coram recte ambulante in via morum ponit peccatum obicem impediens gressus operum.

AD PRIMAM ergo dicendum, quod hoc est falsum, Omne dictum vel factum, &c. quia non omne dictum vel factum est manifestum in spectaculo recte ambulanti, & non de se prodit ad notitiam, quando est occultum.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod nondum se prodit, quando occultatur & clauditur: subtrahitur enim quasi de via morum, quando subducitur notitia proximorum.

AD ALIUD dicendum, quod circumstantia non est omnino accidentaliter actui: & hoc patet in moralibus, vbi species recti & obliqui distinguuntur per quando, oportet, & quantum, & vbi, & quibus auxiliis, & cur, &c. Patet etiam in locis rhetoricis à quibus trahuntur argumenta accusationis vel defensionis rei à circumstantiis: & ideo non per accidens conuenit omni peccato, quod ei conuenit per circumstantiam. Est autem vna circumstantiarum aperta: & ideo de se habet, quod est scandalum quando est apertum. Quod autem alius cadat, vel non, hoc est illi contingens: quia scandalum non est sola causa ruinæ, sed exigit etiam causam ex parte alterius imitantis ipsum in peccato. Vnde siue ille cadat siue non, iste tamen dedit quantum est de se occasionem ruinæ: occasio autem dicitur imperfecta causa, quæ secum exigit aliam principaliter causantem, quam excitat & inuitat ad causandum, & huiusmodi in scandalo est voluntas imitantis scandalizantem in peccato quod ante oculos eius ponit.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum cordis de sua ratione occultum est: quia peccatum cordis est discretiue dictum, quod ita est cordis, quod non est oris vel operis. Ad obiectum autem dicit, quod signum multiplex est, scilicet commune, & conuertibile signum: commune non certificat: sed facit existimationem debilem, & ideo non est scandalum. Signum autem conuertibile æquipollens causæ, vt dicit Philosophus: & tale non est manifestum in peccato cordis. Si autem esset, inueniretur aliquid quod ipsum peccatum in specie propria ostenderet, & coram oculis poneret recte ambulantis: ideo non esset peccatum cordis tantum, sed ad peccatum oris vel operis reduceretur.

*Ad quæ-  
stionem.*

AD ID quod obicitur contra secundam, dicendum quod non recte ambulans in quantum huiusmodi, non scandalizatur, quia inuitans ad peccatum non accipit extra in peccato, sed causam sui peccati habet intra: sed recte ambulans & non distorte ambulans, ille enim ad peccatum inuitans cum non habeat intrā, extra accipit in peccato proximi sibi obuianti in via morum.

AD ALIUD dicendum, quod deceptio large hic sumitur pro non præuiso: subito enim & præter spem obicit se peccatum scandali inuitantis ad peccatum ex parte scandalizati: & hoc dicitur hic deceptio, quia cum proximus in quantum est imago Dei ad bonum debeat inuitare; præter præuisionem obicit occasionem ruinæ. Sed tunc obicitur: quia secundum hoc si præuideatur peccatum

catum publicum futurum, non erit scandalum, & ita iterum sequeretur, quod accideret ei scandalum esse ex parte scandalizati, ex hoc quod prauideretur, vel non prauideretur. Responsio, quod est prudentia duplex, scilicet speculativa, & practica. Speculativa non inuitat ad peccatum: quia sic omnes prae-meditantes peccata aliqua, ad peccatum mouerentur, quod falsum est. Vnde si talis praecedat ex parte scandalizati, non minus est scandalum siue peccatum alterius, quia est primum inuitans ipsum ad peccatum de se. Si autem praecedit practica prudentia tunc est consensus vel placencia peccati illius, quod mouet ad visum peccati. Et tunc est quidem adhuc de se scandalum: sed tamen hoc scandalum non primo scandalizat ipsum, sed potius primum inclinans ad peccandum arguitur secum in voluntate peccandi: vnde iste peccat ac si non esset scandalizatus, quia si subduceretur sibi peccatum proximi, adhuc moueretur ad peccandum.

AD ALIUD dicendum, quod multum interest in via morum, licet non inter sit in via peccandi: quia nunquam delicit ut primum inuitans ad peccandum, nisi procedat in notitiam alterius: & hoc est esse manifestum alteri. Dicitur autem iam, quoniam de essentia scandalum proprie est, quod sit primum inuitans ad peccandum alios, non peccantes illo genere peccati.

ARTICVLVS XLVII.

*An scandalum bene diuidatur in actiuum & passiuum?*

Secundo queritur de scandali diuisione. Dicitur autem in actiuum & passiuum. Et actiuum dicitur esse quod agit in scandalo, passiuum quod patitur in eodem. Verbi gratia, si do occasionem ruinae, ego ago in scandalo: si autem tu accipis, tu pateris: & in me est scandalum actiuum, in te autem passiuum.

Sed contra sic obicitur: agens enim principalissimum, est agens immediatum facti vel operi: sed agens immediatum operi, est voluntas imitantis peccatum manifestum: ergo ipsa est agens principalissimum: ergo in imitante non est scandalum passiuum, sed actiuum, quod est contra omnes de scandalo loquentes.

1. Adhuc, Occasio non agit, eo quod non est causa, sed minus quam causa etiam per accidens: ergo videtur, cum peccatum manifestum non sit nisi occasio peccati alterius, quod non debeat dici scandalum actiuum.

2. Adhuc dicit August. quod omne peccatum adeo est voluntarium, quod si non sit voluntarium, non est peccatum: constat autem, quod non dicitur actuale peccatum mortale voluntarium, nisi voluntate agentis ipsius: sed video, quod peccatum imitatione peccati perpetratum, dicitur voluntarium voluntate scandalizati, & non voluntate scandalizantis: ergo videtur, quod scandalizatus sit agens in ruina scandali, & non scandalizans.

3. Adhuc, Causa per occasionem, est causa aliquo modo disponens: haec autem aliquo modo reducitur ad causam materialem, cum dicat materiae preparationem, ut dicunt Philosophi: ex-

go dans occasionem in scandalo, est causa reducta ad materialem: sed ille est scandalizans: ergo non causet in scandalo, nisi sicut materia vel dispositio: & illius est pati, non agere: ergo scandalizans magis conuenit pati in scandalo, & scandalizato agere, quam e conuerso.

RESPONSIO. Dicendum, quod definitio scandali inducta stat, & bona est. Ad solutionem autem obiectorum dicendum, quod est agens primum, quod est tantum agens: & agens secundum, quod est agens passum, & mouens motum, quia mouetur a primo motore. Exemplum huius est desideratum & desiderium, ut dicit Philosophus. Desideratum enim de se, id est, de sua specie, quae delectabilis est, mouet desiderium: desiderium autem motum a specie desiderati mouet ad opus, & in continuationem desiderati. Et hoc modo dicitur scandalum actiuum, quod est primum mouens desiderium videntis ipsum: desiderium autem motum a viro peccato, est secundum mouens ad actum peccati, & est mouens motum, & agens passum. Cum igitur peccatum scandalizantis sit primum obiectum oculis recte ambulantis, ipsum est tantum agens: & ideo dicitur scandalum actiuum. Desiderium autem siue voluntas scandalizati, est mouens iam motum, & agens iam passum: & sequitur mouentia passionem, quae passum est ab alio: & ideo est penes ipsum scandalum passiuum. His habitis facile est respondere obiectis.

DICENDVM enim ad primum, quod agens principissimum dicitur dupliciter, scilicet quod plus habet de ratione agentis, & quod est causa actionis. Et primo modo primum agens in quolibet ordine, est agens principalissimum: & sic dicitur principalissimum agens in scandalo actiuo. Secundo autem modo immediatum agens, est agens principalissimum, licet non agens secundum speciem agentis primi, quae ipsum iam passum est: & hoc modo voluntas scandalizati, est causa principalis peccati, quod fit in scandalo.

AD ALIUD dicendum, quod occasio dicitur, eo quod non est perfecta causa passionis illius, quae fit in voluntate ruentis per exemplum illius: quia desideratum per se mouet desiderium.

AD ALIUD dicendum, quod August. loquitur de voluntate quae est proxima causa peccati, & non de causa prima.

AD VLTIMUM dicendum, quod non est dispositio occasio, sed potius sequitur causam efficientem, ut patet per Aristot. in 2. phisic. ubi causam per accidens ponit iuxta efficientem. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XLVIII.

*An scandalum sit speciale peccatum distinctum ab aliis peccatis?*

Tertio queritur, Vtrum sit peccatum speciale distinctum ab aliis, vel aliis continentum? Videtur autem, quod sit generale per distinctionem supra inductam, quae dicit, Omne dictum vel factum, &c. hoc tam est in omni peccato publico: ergo videtur, quod non sit peccatum speciale.

1. Adhuc, Hic in litera videtur innuere, quod sit

fit circumstantia peccati potius quam peccatum, cum dicit, Si peccatum eius fuit non modo in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum, &c. Circumstantia non omnino separatur à peccato, cuius est circumstantia: ergo videtur, quòd scandalum non separatur ab aliis peccatis, cuius est circumstantia: ergo videtur, quòd scandalum non separatur ab aliis peccatis: ergo non est species peccati secundum se.

3 Adhuc, Omnis corruptio ordinabilis ad actus diuersorum peccatorum in specie, est corruptio circumstantiæ communis, & non proprii actus secundum speciem: sed scandalum dicit huiusmodi corruptionem: ergo est corruptio circumstantiæ communis, & non proprii actus aliquis secundum speciem. Prima patet per hoc quòd differentiæ specificæ vltimæ & completiue, non sunt ordinabiles ad diuersa peccata. Secunda probatur per hoc quòd corruptio scandali inuenitur in omni peccato publico. Inde sic: Quicquid coniunctum est speciebus diuersorum peccatorum, est quoddam commune, quod secundum se speciem non constituit: scandalum est huiusmodi: ergo scandalum est quoddam commune coniunctum cum aliis peccatis, secundum se speciem non constituens.

4 Adhuc ad idem potest argui per secundam diffinitionem: Per omne peccatum publicum datur occasio ruendi recte ambulanti: ergo scandalum coniunctum est omni peccato publico.

*Sed con-*  
*tra.* IN CONTRARIUM huius obicitur: speciale enim peccatum est à speciali voluntate mala, & speciali nocimento, & sine: sed specialis voluntas mala est quæ vult ruere alium, & speciale nocimento quod est ruina alterius, & intentum speciale, quia scandalizans intendit alterius casum. Cum igitur ista sint in scandalo, videtur quòd scandalum sit peccatum speciale.

2 Adhuc, Num. 11. expresse apparet, quòd speciale fuit: quia ibi intenderunt, per expositionem puelarum diis feruentium deicere ad idola: ergo videtur, quòd speciale sit peccatum.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd scandalum quandoque dicitur peccatum coniunctum, quandoque separatum. Coniunctum est, quando non habet voluntatem & intentionem separatam à parte agentis ab alio peccato, sed tantum habet nocimento separatam. Verbi gratia peccat aliquis publice, & non intendit nocere alij, nec vult: & tamen nocet, quia trahit eum ad ruinam malo suo exemplo, & tunc coniungitur alij peccato, & non est speciale peccatum secundum se: & hoc modo loquuntur Sancti de scandalo, quia raro aliter committitur scandalum. Alio modo dicitur scandalum, quando aliquis specialiter intendit & vult ruinam præstare per dictum vel factum suum: & tunc in vna actione habet duas intentiones: vnam quasi instrumentalem ad aliam, quia peccato quod facit, non vult nisi vt instrumento ad aliud peccatum, quod est deicere proximum ad peccatum: & hoc modo accipitur in Numeris, vbi Madianitæ scandalizauerunt filios Israël. Per hanc autem distinctionem patet solutio ad vtramque partem obiectionum: quia directe super partes distinctionis procedunt obiectiones.

## ARTICVLVS XLIX.

*An scandalum semper sit peccatum mortale?*

Q Væto quæritur, Vtrum semper sit mortale peccatum? Videtur autem, quòd sic. Matth. 18. Væ mundo ab scandalis. Glossa. Imminet æterna damnatio mundanis peccatis: sed æterna damnatio non imminet nisi pro peccato mortali: ergo scandalum est peccatum mortale.

2 Adhuc, Ibidem dicitur, quòd qui scandalizauerit vnum de pusillis illis qui in me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris: sed hoc non diceretur, nisi esset peccatum mortale: ergo videtur scandalum semper esse mortale peccatum.

3 Adhuc, Minus nocentem est nocere corporaliter ad subtractionem rerum vel vitæ corporalis, quam nocere spiritualiter ad perditionem animæ: sed illud est peccatum mortale, vt patet in rapina, furto, & homicidio: ergo & scandalum.

4 Si forte dicatur, quòd scandalum non tollit, iam hoc est contra diffinitionem: quia non est ruina nisi per casum mortalis peccati, quæ sit ruina simpliciter. Si forte aliquis dicat, sicut antiquorum quidam soluebant, quòd scandalum est mortale quando coniungitur mortali, & veniale quando coniungitur veniali. Contra: In se comedere carnes idolotytas, vere veniale est, & tamen propter offendiculum est scandalum mortale: ergo non ex hoc est mortale, quia coniungitur actui mortalis peccati. Media probatur ad Rom. 14. vbi dicitur, Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Et ibidem, Sic autem peccantes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Non perditur autem frater, nisi per peccatum mortale: ergo illi peccabant mortaliter in scandalizando in actu secundum se licito: ergo habetur propositum.

*Sed con-*  
*tra.* SED IN CONTRARIUM huius obicitur, per hoc quod dicitur Marc. 8. vbi dixit Christus Petro: Vade retro me satanas, scandalum mihi es: quia non ea sapiunt quæ Dei sunt. Et tamen Glossa dicit ibi: & est Glossa. Bedæ, Sed mihi error Apostoli de pietatis affectu veniens, nunquam incertium videbitur diaboli: ergo Petrus scandalizauit, & tamen non mortaliter peccauit. Sed tamen alia Glossa dicit ibi, Non putat posse fieri vt Dei Filius occidatur. Sed hoc non est contra propositum: quia etiam si detur peccasse mortaliter per infidelitatem: quod tamen non est verum, non tamen peccauit mortaliter per scandalum, vt videtur prima Glossa innuere.

2 Adhuc, Peccata quædam sunt in genere suo mortalia: quædam autem in genere suo venialia. Cum igitur scandalum adiunctum aliis peccatis, videatur quandoque esse veniale & quandoque mortale, videtur quòd scandalum sit quandoque veniale & quandoque mortale.

3 Adhuc, Vnum peccatum est vnius voluntatis & vnius actus: sed scandalum est adiunctum eidem actui peccati, & eidem voluntati, & non habet

habet voluntatem & actum diuisa, vt supra patuit: ergo videtur, quòd non sit differentia peccati secundum se: vel si est, quòd non incidat in aliam differentiam, quam illam ad quam peccatum per actum suum veniale vel mortale determinatur: sed non omne tale est mortale: ergo nec scandalum semper est mortale.

RESPONSIO. Dicendum, quòd scandalum quandoque est mortale, & quandoque veniale: mortale autem est triplex, vt mihi videtur, scilicet ex coniunctione cum mortali: & hoc patet euilibet per se. Et quandoque habet diuisionem specialis voluntatis & intentionis deiciendi proximum in mortale: & hoc iterum patet. Tertio etiam quando coniungitur actui, qui ex circumstantia potest credi mortalis probabiliter, licet non sit quoad agentem, quia tunc negligentia & inconsideratio agentis facit illum actum esse peccatum mortale: sicut fuit peccatum Corinthiorum qui in idolo recumbebant ad manducandum idolotytum tempore quo in honore idolis talis ritus obseruabatur: tunc enim omnis infirmus, ignorans fidem manducantis, secundum commune iudicium nihil aliud poterat iudicare, quam quod comederet ad honorandum idolum: & cum Doctor fidei esset, edificabatur etiam discipulis ad manducandum in honore idoli: & ideo suo fratri actiue dedit causam ruine per peccatum infidelitatis. Alio autem modo quocumque fiat, est peccatum veniale. Et hoc dico sine præiudicio: quia forte alteri phæres modi mortalis scandali occurrent, sed mihi modo non subueniunt plures.

AD VNO ergo prima dicendum, quòd loquuntur ibi Sancti tantum de scandalo mortali, & non veniali.

AD ALIUD dicendum, quòd verum est, quòd qui directe agit ad læsionem animæ, plus nocet quam si noceret corporaliter: non tamen sequitur, quòd plus peccet, quia peccati quantitas non attenditur ex quantitate nocimenti, sed potius ex quantitate deformitatis in actu & radice & voluntate peccantis. Quod autem ita sit, plane patet, quia nocentius est in altero, & non in peccante frequenter, & quantitas peccati accipitur ex his quæ sunt in peccante. Si tamen detur, quòd etiam penes nocimento sumatur deformitas quædam actus, sicut verum est, tunc dicendum est, quòd adhuc non valet argumentum: quia ad nocimento corporale agit quis directe intendens per voluntatem nocendi: sed ad nocimento spirituale in scandalo coniuncto alij peccato, non agit directe intendens, sed coincidit cum peccato suo. Si autem esset scandalum specialiter intentum, & esset ad mortale peccatum, tunc non esset ratio concedenda.

AD ALIUD dicendum, quòd cum diffinitur scandalum per ruinam, accipitur ruina communiter ad ruinam absolute quæ est mortale peccatum, & ad ruinam occasionem quæ est veniale: & ita diffinitio conuenit vtrique, tamen per prius conuenit peccato mortali.

AD ALIUD quòd obicitur de Petro dicendum, quòd scandalum sumitur ibi æquinoce in comparatione ad scandalum de quo nos loquimur: est enim obex vitis in recta via morum scandalum, de quo quæritur hic à nobis. Scandalum autem quandoque dicitur obex lætitiæ vel æqualitatis affectus: & sic quodlibet conturbans dicitur

scandalum: & hoc modo Petrus dicitur scandalum Christi: quia quantum est dese, turbabat iter salutis nostræ. Et hoc modo Christus conturbans Scribas & Phariseos, dicitur scandalizasse eos in vita: & dicit Matth. 17. ad Petrum, Ne accipientibus censum, Ne autem scandalizamus eos, vade ad mare, &c. id est, ne conturbemus eos. Quidam tamen hoc aliquantulum distinguunt, scilicet quòd est scandalum materiale, & formale. Materiale vocant in quo aliquis sua culpa, non facientis vitio, ruendi accipit occasionem: & hoc modo dicunt Christum scandalizare. Formale autem quando suo vitio dat ruendi occasionem. Et vtraque distinctiones coniunctæ, puto quòd veriores sint, quam altera tantum per se. Quicquid autem sit, dicendum quòd Petrus non peccauit mortaliter scandalizando: quia impedimentum redemptionis quod nitetur obicere, non prodiit nisi ex pietate: quia Christum volebat pati, & tamen genus humanum redimere: & hæc quidem compossibilia fuerunt: sed etiam si non essent compossibilia, tunc vnum eorum poterat per actum animæ separari ab altero. Ad aliud dicendum quòd Glossa dicit, quòd Petrus non erat infidelis: quia subito territus ad verbum Dei non petrauit nec contulit: & ideo statim à Domino correptus accepit disciplinam.

AD ALIUD dicendum, quòd in veritate scandalum & est mortale, & veniale, diuersis modis, vt dictum est: & tamen non sequitur, quòd peccatum scandalizantis sit duo peccata: sed Magister Præpositus dicebat talia peccata duplicia vel composita, quando in vno actu sunt duæ vel plures deformitates, ex corruptionibus diuersis diuersarum circumstantiarum: & ideo etiam scandalizanti poena separata non iniungitur, sed tantum vt exemplo poenæ iniungatur proximum edificet. Et hoc trahitur hic de litera, vbi dicitur, Id tamen agat quod non solum sibi profit ad salutem, sed etiam quòd sit exemplum cæteris. Et per hoc patet solutio omnium obiectionum.

## ARTICVLVS L.

*An scandalizare aliquo modo conueniat bonis?*

Q Væto quæritur, Vtrum scandalizare aliquo modo conueniat bonis? De Christo enim dicitur Luc. 2. Ecce positus est hic in resurrectionem & in ruinam multorum in Israël: occasio autem ruine est scandalum: ergo Christus scandalizauit multos: ergo & alij Sancti poterant scandalizare. Item Matth. 15. Scis, quia Pharisei audito verbo hoc scandalizati sunt? ergo Christus scandalizauit Phariseos: ergo & alij Sancti possunt hoc facere. Item, Isa. 28. & 1. Petr. 2. Ecce pono in Sion summum lapidem angularem, &c. & sequitur, Qui crediderit, non festinet. Quasi dixeret, Si festinat, impingit & cadit. Constat autem, quòd Christus loquitur: ergo Christus fuit occasio ruine in Iudæis: ergo scandalizauit. Item 1. Petr. 2. dicitur, quòd Christus erat lapis offensionis & petra scandali: ergo, &c.

2 Adhuc de Antonio legitur, quòd quidam venator scandalizatus fuit in eo quod remissus se haberet deambulando cum fratribus per syluam: ergo

ergo bonis quandoque accidit alios scandalizare.

*Sed contra*  
174.  
SED IN CONTRARIUM obicitur sic: quia contraria sunt prouocare exemplis ad bonum, & per exempla à bono retrahere, & ad malum prouocare: sed Sancti tenentur exemplis reuocare à malo, & ad bonum prouocare: ergo non competit eis alios a bonis retrahere, & ad malum prouocare. Probatio primæ est: quia contrariis sunt, scilicet bono, & malo. Probatio secundæ est, quod dicit Dominus Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.

*Solutio*  
RESPONSIO. Dicendum ad hoc, quod scandalum est materiale, & formale. Materialiter autem facti sunt sancti quibusdam scandalum, sed formaliter nulli. Et quid sit scandalum materiale, & quid formale, dictum est supra. Et per hoc patet solutio ad ea quæ obiciuntur de Christo.

AD ALIUD quod obicitur de Antonio dicendum, quod in veritate non fuit nisi materia scandali: quia non in illicito actu malum exemplum dedit, sed post nimium rigorem eduxerat fratres ad recreationem: vnde ille venator non scandalizabatur ad aliquid illicitum, sed putabat aliquid minus esse de bono religionis in re quam crediderat: & ideo curauit eum beatus Antonius per tensionem arcus, qui si ultra quam curuabilis sit tenderetur, frangeretur. Et ita dixit esse de virtute & robore hominis, cui si plus imponatur, quam ferre potest, frangetur virtus eius, & robur non poterit sustinere.

## ARTICVLVS LI.

*Quorum est scandalizari?*

Sexto quaeritur, Quorum sit scandalizari? Videtur autem, quod omnium: quod enim eodem modo se habet agens, si patiens eodem etiam modo se habet (vt dicit Philosophus 10. ethicorum) semper idem facit: malum autem exemplum vno modo se habet quantum ad speciem mali, & omnis intuens secundum quod intuens, eodem modo se habet: ergo videtur, quod si vnus scandalizatur, & omnes scandalizentur: ergo omnium est æqualiter scandalizari.

2 Item, Constat, quod omnis malum exemplum dans, scandalizat hoc ipso, vt patet ex præhabitis: vt igitur grammaticè quis obiciat, cum sit verbum transituum, & non est quo transeat actus eius nisi in passiuum, necesse est, quod aliquis scandalizetur: non autem scandalizatur nisi intuens eum: ergo omnium intuentium per hoc quod intuentes sunt, est scandalizari: sed illi sunt indifferenter omnes: ergo omnium est scandalizari.

*Sed contra*  
174.  
SED CONTRA: Matth. 18. vbi loquitur Dominus de scandalo, non videtur loqui nisi de scandalo pusillorum: ergo pusillorum est scandalizari: sed non omnes sunt pusilli: ergo non omnium est scandalizari.

2 Adhuc, Glossa ibidem dicit, quod pusillorum est scandalizari, non prouocorum & perfectorum.

3 Adhuc, 1. Corinth. 8. videtur Apostolus

velle, quod infirmorum sit scandalizari: dicit enim sic, Conscientia ipsorum cum sit infirma, polluitur: & ita peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est.

4 Adhuc, Prouocari ad malum alterius exemplo, non est habentis habitum confirmatum ad bonum: ergo non est ipsorum inclinari ad malum alio exemplo.

5 Adhuc, in secundo ethicorum dicitur, quod aliter sapientes plebis passi sunt ad Helenam, & aliter iuvenes in concupiscentia viuentes: sapientes enim visam fugerunt magis ab ea, sed iuvenes attrahebantur: ergo multo magis hoc competit perfectis ad visum malum: ergo videtur, quod ipsorum non sit scandalizari.

*Solutio*  
QUOD CONCEDIMVS, dicentes ad primum, quod passiuæ non sunt eodem modo dispositæ, nisi quantum ad extrinsecam rationem, hoc est, quantum ad solum videre: sed quia visus non est causa scandali passiuæ, nisi adiuncta concupiscentia mali & consensu, ideo non sequitur, quod scandalizentur illi, licet alij agant ad scandalum. Et est simile, quod ignis comburit, & tamen aliter & aliter comburitur ab igne aridum, & aliter viride.

AD ALIUD dicendum, quod in grammaticis sufficit modus, etsi quandoque res desit. Sicut lapis grammaticè dicitur lædens pedem, etsi nunquam lædat: sic dicitur verbum transituum, quia quantum est de se, transit, sed tamen realiter non semper ex actiuo potest inferri passiuum, scilicet quando nihil suscipit de actione agentis à sua immutatione: & ita est hic: & ideo non sequitur secundum rem, iste scandalizatur: ergo ille scandalizatur, vel aliquis scandalizatur. Nec è contrario etiam valet, iste scandalizatur: ergo aliquis scandalizat eum: sicut patet in scandalo materiali, quia scandalizati sunt Iudæi, & tamen Dominus noster Iesus Christus non scandalizauit eos.

## ARTICVLVS LII.

*Quæ sunt illa quæ dimittenda sunt propter scandalum?*

Septimo quaeritur, Quæ dimittenda sunt propter scandalum passiuum, quia actiuè nullus debet scandalizare. Videtur enim, quod omnia ad salutem non pertinentia: omnibus enim talibus melior est tranquillitas proximi: ergo omnibus talibus præeligenda: ergo antequam turbetur, omnia ad salutem non pertinentia debent dimitti.

2 Adhuc de beato Bernardo legitur in vita sua, quod moriens dixit, Nulli vnquam scandalum feci, sed quando accidit, sedavi vt potui: ergo videtur, quod pro nulla re non pertinente ad salutem, debet quis facere scandalum.

3 Adhuc, Proximum debemus diligere vt nos ipsos: sed nos ipsos ita diligimus, quod pro re temporali nolumus ab aliis conturbari vel scandalizari: ergo nec alium pro re temporali scandalizare debemus.

Sed secundum hoc videtur, quod non liceat repetere sua cum scandalo: quia sine repetitione suorum est bene salus. Item videtur hoc 1. Cor. 6. vbi dicitur, Quare non magis iniuriam accipitis? ergo



ergo videtur, quod iniuria sit potius sustinenda, quam litigandum in iudicio ad rehabendum sua. Item, Hebraeorum 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio sustinuitis; arbitrantes habere meliorem & manentem substantiam. Ex hoc enim sequitur idem.

Sed contra hoc iterum videtur esse: quia nulli prestandum est incentium delinquendi: sed si sua non repetuntur, dabitur incentium semper aliena detinendi: & hoc pessimum est: ergo sua sunt repetenda, etiam quantumcunque ille perturbetur.

*Quaestio.* Iuxta hoc ulterius queritur, Cum opera misericordiae sint meliora, quam iustitiae: opera autem misericordiae aliquando propter scandalum dimittuntur, ne credantur ea fieri intentione vanae laudis: quare opera iustitiae similiter non intermittuntur?

*Solutio.* Ad hoc sine praedudicio videtur mihi dicendum, quod bene facit iniuriam patiens, si sustinet damnum sine repetitione suorum, sed non tenetur. Et quod Dominus dicit, tollenti tuni cam etiam pallium relinquendum esse, consilium reputo.

Ad hoc autem quod obiicitur, quod non est prestandum incentium delinquendi: dicendum, quod iste non praestat, sed ille habuit, quando aliena rapuit: sed iste per patientiam sustinendi plus eum prouocat ab bonum, quam per repetitionem suorum. Et hoc patet ex hoc quod dicitur Rom. 12. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: haec enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius: noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Et per plura alia quae in textu & in Glossa dicuntur. Quod autem non teneatur, patet per Gregorium dicentem sic

*Lib. 31. c. 10.* super illud Job 39. Frustra laborauit, &c. Cum curam rerum, nobis itineris necessitatis imponit, quidam dum eas rapiunt, solummodo tolerandi sunt: quidam vero conseruata charitate sunt prohibendi, non tamen sola cura ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdant. Plus quippe ipsis raptoribus debemus metuerere, quam rebus irrationabilibus defendendis inhiare. Ista namque etiam non rapta morientes amittimus, cum illis vero & nunc conditionis ordine, & si corrigi studeant: post perceptionem munetis vnum sumus. Quis autem nesciat, quia minus ea quibus vtimur, & plus debemus amare quod sumus: Si ergo & pro sua vtilitate raptoribus loquimur, iam non solum nobis quae temporalia, sed ipsis etiam quae sunt aeterna veniamus. Quia in re illud est solemiter intendum, ne per necessitatis metum, cupiditas surrepat rerum: & zelo succensa prohibitio, & impetu immoderantiori distentia, vique ad odiosa verba & turpitudinem contentionis erumpat. Dumque pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, liquido apparet, quia plus res quam proximus amatur. Ex his colligendo dicitur, quod omnibus licet repetere: sed tamen & apud licet dissimulare, nisi in casu aliquo probabilitate, ut in exemplo patientiae corrigeretur: quia ita loquitur Gregorius.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquo modo reducitur ad salutem, ita scilicet in quantum compatientes proximo magis quam rebus

*D. A. lb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

propriis volumus eum iudicio corrigi: sic enim Dominus etiam praecipit maleficos caedi. Vel si corrigi desperantur per iudicium, deberet intendi vitae tranquillitas in aliis: quia sine hac Deo seruire non possumus: & sic repetitio suorum reducitur ad ea quae faciunt salutem.

Ad aliud dicendum, quod hoc perfectiorum fuit quod fecit Bernardus: & forte scinit illos plus corrigi patientia, quam iudicij distributione.

Ad aliud dicendum, quod nos debemus velle, quod conturbemur ad penitentiam vel ad vitae tranquillitatem rehabendam, quam rapientes aliena conturbauimus: & quod nobis debemus velle, sufficit impendere proximo.

Ad id quod in contrarium obiicitur, iam patet solutio. Tamen quidam distinguunt, quod perfectis non licet cum scandalo, sed imperfectis licet cum scandalo repetere sua. Sed non videtur ita dicendum, quia scandalum non est hic nisi materiale, quia licitus actus est repetere sua. Et ex parte facientis est conturbatio iusta, & veratio potest sibi dare intellectum. Vnde puto, quod omnibus liceat si velint, vel nomine suo, vel nomine capituli sui, vel sui procuratoris sua repetere.

Ad obiecta autem alia patet solutio per antedicta.

ARTICVLVS LIIL

*An indulgentia percipiatur in contritione vel confessione?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Indulgentiam Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeant obtinere, &c.] Videtur enim ex hoc, quod indulgentia non percipiatur in contritione: quia supplicatio sacerdotum non est in contritione, sed potius in confessione, quod falsum est. Si dicatur, quod intelligitur quantum ad totius culpe dimissionem, non ea culpa tantum, sed etiam in poena debita. Contra: Constat, quod contritio aliquid delet de poena: poena autem debita finita est, ex quo dimittitur culpa: & contritionis dolor est aliquoties qui delet poenam aliquotam, & sic decima ergo si decupletur dolor contritionis, delet totam: possibile est autem decuplari dolorem contritionis: ergo possibile est totam poenam dimitti in contritione: ergo in tali casu non est necessaria supplicatio sacerdotum: non ergo generaliter verum est quod dicitur.

Uterivus videtur sequi ex dicto in littera, quod forma absolutionis facta a sacerdote in confessione, est per modum supplicationis: ergo videtur, quod extra Ecclesiam quae absoluit per enuntiationem communem indicationem, quod falsum est. Adhuc, Certissime sacramenta consequuntur finem suum: sed certe non exprimitur consecutio sine, nisi per indicationem: ergo forma absolutionis debet fieri per indicationem, & non per supplicationem sacerdotis, sed potius per absolutionem indicationis significatam, peccator consequitur veniam.

In contrarium videtur esse primo sed in modus loquendi in littera: quia supplicatio sacerdotum per quam consequitur peccator veniam.

N n non

non potest esse per indicatum modum, sed potius per deprecatium modum: ergo videtur, quod forma absolutionis debet fieri deprecativæ, & non iudicativæ.

2. Item, In sacramentis non est alligata virtus divina, ut dicit Augustinus: ergo videtur, quod si debeat ibi operari, quod oporteat operari per supplicationem: ergo per supplicationem debet fieri forma.

3. Aliter, Pœnitentia ordinatur contra actuale: & illud non curat Deus sine nobis: sed nos impotentes sumus & indigentes gratia: ergo supplicatio debet fieri in sacramento ad gratiam illam obtinendam: ergo supplicationis modo debet fieri absolutio à peccatis, ut videtur.

**Solutio.** **RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod ut supra sæpe diximus, in contritione partes etiam aliter pœnitentiæ, per hoc quod sunt in proposito contriti, operantur, & dant virtutem contritionis: sicut dicit Augustinus, quod fides Redemptoris etiam valuit antequam esset Redemptor: quia licet non fuerit per naturam assumptam, fuit tamen in fide credentium. Cum igitur confessio sit in voto vere contritorum, operatur in voto ad peccati dimissionem: & per consequens ibi operatur supplicatio sacerdotum. Et per hoc patet solutio ad primum.

**AD ALIUD** dicendum, quod nunquam fit peccati dimissio, sine supplicatione hoc modo existente: sed bene potest esse, quod dimittatur quandoque, ita quod actu supplicatio non accedat, ubi scilicet articulus necessitatis, non contemptus religionis excludit confessionem.

**AD ID** quod ulterius queritur, dicendum quod forma absolutionis propter sacramenti certitudinem debet fieri per iudicativam enuntiationem: sed quod præcedit deprecatio, de bene esse est sacramenti, & non de esse. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod supplicatio dicitur hic supplex & devotum ministerium sacerdotum in foro pœnitentiæ.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet non sit violentia alligata gratia Dei sacramentis: tamen inevitabilitate promissionis divinæ & honestatis veritatis divini dicti, sacramentum semper consequitur effectum, nisi sit scilicet qui recipit: & gratia istius inevitabilitatis pronuntiat indicativè: aliter enim omnia Ecclesiæ sacramenta sub dubio ponerentur.

**AD ALIUD** dicendum, quod gratia Dei innocenda est super conversionem voluntatis, quia illa dubia est: sed super effectum sacramenti non est vnum gratia Dei innocenda: quia hoc esset signum dubietatis totius fundamenti Ecclesiæ: potest tamen invocari gratia ad preparationem recipientis sacramenta, & ad sanctificationem materię sacramentorum. Sed quod ipsum sacramentum in debita materia & debita forma celebratum, habeat effectum plenum quæritur est de se, ab omni debet pro constanti iniqui Christiano: nec aliquo modo Deus orandus est pro hoc, ne sub dubio fidem nostram ponere videamur.

**Ad quæstionem.** **RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod loquitur ut frequenter: quia ut frequenter exiguntur omnes res pœnitentiæ partes. Vel melius dicitur, quod loquitur ut semper: sed tunc redendum

ARTICVLVS LIV.

An per signa sine scripta possit fieri confessio, & an per interpretem?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Non per scriptum manifestanda, &c.] Secundum enim hoc homines ignoret lingue non possent confiteri. Item, Nec muti, qui loqui non possunt.

**AD HVC** autem queritur, Quando aliquis per interpretem confitetur, utrum interpret tenetur celare confessionem sicut sacerdos? Videtur enim, quod sic: quia aliter retraheret homines multos à confessione: & celatio confessionis, ut infra habebitur, fit ideo ne retrahantur homines à confessione: ergo interpret tenetur celare confessionem.

**SED IN CONTRARIUM** huius obiicitur: quia ipse non est sacerdos, & soli sacerdotes audita recipiunt sub forma confessionis: ergo iste non recipit nisi sicut aliam rem mundanam: sed aliam rem non tenetur celare, nisi velit vel promiserit: ergo nec istam.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod loquitur de his qui communicant cum sacerdotibus in potentia loquendi & idiomate. Alij enim per scriptum vel per signum per se, vel per interpretem possunt confiteri. Et per hoc patet solutio ad primum queritur.

**AD ALIUD** dicendum, quod interpret debet per sacerdotem obligari ad reticendum: & si non obligetur, tamen tacere tenetur. Ad obiectum contra, dicendum quod ipse est ibi ut auris sacerdotis: & ideo communicat in actu sacerdotis per aliquem modum propter necessitatem: & ideo non recipit hoc sicut aliam rem mundanam, sed potius ut confessionem, que omnino celanda est: & tamen pœnitentiæ est actus si sceleraverit: & tamen revelanti non est credendum in aliquo praiudicio confidentis.

ARTICVLVS LV.

An peccata aliquando dimittantur in contritione, aliquando in confessione?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Ergo non statim purgatur se tamen veniale, &c.] Videtur enim, fallam quod dicitur: quia multi sunt, qui etiam in contritione à toto absoluntur, & multi qui in confessione: & huius signum est, quod Mater Magistra non est inveniata aliqua pœnitentiæ à Domino: ergo multi statim purgantur in confessione.

**VLTERIUS** queritur de hoc quod dicit, quod sit veniale, quod contritionem mortale: dicit enim Avicenna, quod si contritionem mortale species transmutant non potest sed dicitur species sunt peccati mortale, & veniale: ergo vnum non transmutatur in aliud.

**RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod loquitur ut frequenter: quia ut frequenter exiguntur omnes res pœnitentiæ partes. Vel melius dicitur, quod loquitur ut semper: sed tunc redendum

dum est ad solutionem sæpe supra notatam, scilicet quod partes pœnitentiæ operantur, scilicet prout sunt in voto, non in actu tantum: quia tunc verum est, quod peccatum quod commiserat mortale, efficitur veniale per taxationem pœnitentiæ, consequente veniam.

**AD ID** quod ulterius queritur, dicendum quod veniale dicitur tribus modis, sicut in secundo distincto. 1. notandum, scilicet ex genere, ut octidum verbum: ex eadem, sicut quando mortali remisso per contritionem, etiam per clarescitur inveniata dicitur pœnitentiæ in toto per satisfactionem. Tertio dicitur veniale quod dicitur in se mortale: si tamen habet aliquam circumstantiam, quare potest excusari per veniam. Et hoc opponitur peccato ad mortem, quod est in Spiritum sanctum. Est enim hoc modo veniale peccatum, peccatum ex ignorantia vel infirmitate procedens, quod dicitur in Patrem vel in Filium.

**AD ARGUMENTUM** autem dicendum, quod veniale & mortale non sunt diversæ species peccati: & huius probationem quare super finem secundi. Si tamen hoc non fiat, videtur hic tunc dicendum, quod mortale non mutatur in veniale, prout veniale dicitur alia species peccati, dividens peccatum cum mortali: sed deletur mortale, & nullum veniale succedit: sed quia reatus non totus deletur, imo manet debet peccata temporalis, ideo dicitur mortali in veniale: & hoc est ex eadem veniale. Ex est simile sicut si aliquis gratia iudicis vel senatus absoluitur à iudicio mortis, & commutatur ei in iudicium satisfactionis pecunie vel alicuius alterius.

ARTICVLVS LVI.

An sola iustitia vbiatur Deus, vel etiam misericordia in condemnatione?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Iustitia enim sola damnat, &c.] Contra: Scatur infra dicit, quod servat misericordiam in iustitia & iustitiam in misericordia: ergo videtur, quod non sola damnat iustitia.

2. Adhuc, Communiter dicunt Sancti, quod in omni opere divino est misericordia & veritas: & Magister probat infra dist. 18. ergo fallam videtur, quod sic dicit.

**VLTERIUS** queritur de hoc quod dicitur adiungit; Quoniam veracundia magna pœnitentiæ qui erubescit pro Christo, dignus est misericordiam. Secundum hoc enim videtur, quod prima gratia cadit sub merito accipiendi eam: qui erubescit ad peccata nostra, est in potestate nostra: & hoc fallam esse probatum est in fine primi distincti, & dist. 2. etiam in secundo, 21. dist.

**RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod Magister tenet hic verba Augustini, qui loquitur sub hypothese quodammodo, quod si Deus sola ad peccata venientem iustitiam tunc enim verum esset, quod omnes damnarentur: sed hoc est que dubio videtur esse fallam. Item, Alij tamen hoc aliter solvant, scilicet quod si peccator Deus principaliter vult iustitiam, & non misericordiam, ut quæ sequitur, quia non est misericordia in deo liberata: sed quæ dicitur in peccatis relaxata: & est non impenitentia iustitiam, sed quasi tenens ne tantum vincat in peccato.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

rem, quantum meruit: & ideo attribuitur coram iustitia. Sed prima solutio veritatem literæ dicit, non secunda.

**AD ID** quod ulterius queritur, dicendum quod prima gratia non cadit sub merito condigni, quantum ad ipsum qui accipit eam; sed sub merito congrui: congruum enim est ut accipiat gratiam qui per contritionem, confessionem, & ruborem respondit se ad accipiendum, gratiam præparavit. Cuius tamen potius gratia sub merito accipiat, quam accipientis: quia vnum alteri bene mereri potest gratiam, licet idem sibi mereri non possit. Et de hoc supra in tractatu de reprobatione disputatum est.

ARTICVLVS LVII.

An semper necessarium sit confiteri suo sacerdoti?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Sufficit enim confessio, que primus Deo offertur, &c.] Videtur enim ex hoc, quod necesse sit semper suo sacerdoti confiteri. Ponamus ergo, quod probabiliter sciam, quod tenetur confessionem, tunc incidam in consuetudinem improbabilem que hic damnatur.

1. Adhuc, Ponamus, quod aliquis fornicatus sit cum filia vel sorore, vel matre vel concubina sacerdotis, & probabiliter sciat, quod si dixerit ei in confessione, quod semper dicitur eum: videtur, quod tunc non oportet eum confiteri sibi, quia scandalizet eum.

2. Adhuc, Ponamus, quod fornicatus debeat confiteri, & probabiliter sciat, quod sacerdos inclinat eum ad malum per peccat vel talem invidiam videtur quod in tali casu non debeat confiteri.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod in omnibus his casibus, si commode potest, debet recurrere ad Imperitorem, vel aliquem qui vni habeat Imperitorem. Si autem non potest propter vicium periculum, vel sciam qualiter, quia forte fornicatus est, & timet committi in via, debet hoc rogare per alium, & confiteri sibi licentia confiteri sibi, ut dicitur qui est in peccatis Ecclesiæ committitur. Si autem hoc potest, quod tamen non potest, tunc sub hoc satisfactionis, eo quod talem Imperitorem non debet deprecari Imperitorem, potest aliter confiteri, quodque quatenus ad peccatum Imperitorem, & hoc tamen potest Imperitorem. Et per hoc patet solutio ad totum. Item, eadem ratio de Imperitorem sacerdotem, vel necessitate dicitur, licet veniale & mortale in quo sacerdotem Imperitorem habentur.

**Ad quæstionem.** **RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod loquitur ut frequenter: quia ut frequenter exiguntur omnes res pœnitentiæ partes. Vel melius dicitur, quod loquitur ut semper: sed tunc redendum

**Ad quæstionem.** **RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod loquitur ut frequenter: quia ut frequenter exiguntur omnes res pœnitentiæ partes. Vel melius dicitur, quod loquitur ut semper: sed tunc redendum

*De tertio articulo, scilicet an sufficiat confiteri laico?*

**E** V N C priusquam præmissis auctoribus quæ his contradicere videntur, respondeamus, tertiam quæstionem intueamur. Quod enim secunda quæstio continebat, scilicet an sine confessione & iudicio sacerdotis soli Deo confiteri sufficeret, expeditum est: & certificatum præmissis testimoniis, quod non sufficit confiteri Deo sine sacerdote, nec est vere humilis & pœnitens, si non desiderat & requirit sacerdotis iudicium. Sed nunquid æque valet alicui confiteri socio vel proximo suo, saltem cum deest sacerdos? Sane ad hoc potest dici, quod sacerdotis examen requirendum est studiose: quia sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atque soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque sacerdotem quærere, qui sciat ligare & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina diiudicat.

Vnde Augustinus. Qui vult confiteri peccata ut inueniat gratiam, quærat sacerdotem qui sciat ligare & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab eo, qui eum misericorditer monet & petit: ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est: ut si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quod pœnitens non potest verecundari coram sacerdote, quem desideranti nec tempus, nec locus offerret. Et si ille cui confitebitur potestatem non habeat soluendi, fit tamen dignus venia ex sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant ora vel se ostendere sacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet Deum ad cor inspicere, dum ex necessitates prohibentur ad sacerdotes peruenire. Vnde August. Sæpe quidem quærunt eos sani & læti: sed dum quærunt, antequam perueniant, moriuntur. Sed misericordia Dei ubique est: qui & iustis parcere nouit, & si non tam cito, sicut si soluerentur a sacerdote. Qui ergo confitetur sacerdoti, omnino meliori quam potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis. Nam in resurrectione filie archisynagogi puellæ, pauci interfuerunt qui viderunt: nondum enim erat sepulta, nondum extra domum in notitiam portata. Intus resuscitauit, quam intus inuenit, relictis solis Petro & Iacobo & Ioanne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur sacerdotes Ecclesiæ. Quos autem extra inuenit, aduertendum est quomodo suscitauit. Flebat enim turba post filium viduæ: fleuit Martha & Maria supplicantes pro fratre: flebat & turba Mariam secuta. In quo docemur, publice peccantibus non proprium, sed Ecclesiæ sufficere meritum. Laboret ergo pœnitens in Ecclesia esse, & ad Ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas Ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, quod omnes orationes & elemosynæ Ecclesiæ & opera iustitiæ & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam

ad

ad conversionem. Ideoque nemo dignè poenitere potest, quem non sustineat vnitas Ecclesie. Ideoque nemo petat sacerdotes per aliquam culpam ab vnitate Ecclesie diuisos. Ex his satis aperitur & absoluitur præmissæ quæstionis articulus. **Quærendus** est enim sacerdos sapiens & discretus, qui cum potestate simul habeat iudicium: qui si forte defuerit, confiteri debet socio. Beda vero inter confessionem venialium & mortalium distinguit super illum locum, **Confitemini alterutrum peccata vestra.** Ait enim, **Coæqualibus** quotidiana & leuia, <sup>Iacob. 5.</sup> grauiora vero sacerdoti pandamus, & quanto iusserit tempore purgare curemus: quia sine confessione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pandenda sunt, cum deest sacerdos, & vrget periculum. Venialia vero, etiam sacerdotum ablata copia, licet confiteri coæquali, & sufficit, vt quibusdam placet: si tamen ex contemptu non prætermittatur sacerdos. Tutius est tamen & perfectius vtriusque generis peccata sacerdotibus pandere, & consilium medicinæ ab eis quære, quibus concessa est potestas ligandi & soluendi.

ARTICVLVS LVIII.

*An aliquis potest confiteri suo socio, & ad quid valeat illa confessio?*

**D**Einde transeundum est ad illud capitulum [Nunc priusquam præmissis auctoritatibus, &c.] Et quærendum est primo de hoc quod dicitur *ibi* [Sed non quid æquales alicui confiteri locios] Secundo, Vtrum illa confessio sit sacramentum vel non?

Ad primum autem sic obicitur: Confessio fit propter absolutionem: sed absoluendi potestatem non habet laicus: ergo confessio laico facta, nihil valere videtur.

1. Adhuc, Virtute clauis dimittitur pars poenitentiæ: sed laicus non habet clauis: ergo videtur, quod confessio sibi facta, nihil confert.

2. Adhuc, Reconciliatio Ecclesie fit per ministrum Ecclesie: sed laicus non est minister Ecclesie: ergo non debet fieri laico. Sed quia de hoc plura habita sunt, sufficiant ista.

<sup>Solutio.</sup> **SOLVTIO.** Dicendum autem ad obiectum, quod valet confessio facta laico, vbi articulus necessitatis non contemptus religionis excludit proprium vel alienum sacerdotem. Ad obiecta autem responderunt patres nostri in scientia ipsa. Dicendo multiplicem esse absoluendi potestatem. Est enim potestas absoluendi ex auctoritate que est Dei. Et est potestas superexcellentiæ: & hæc est Christi hominis, qui sine confessione extra facta, & intentionis tantæ satisfaciens peccatores poenitenter absoluit. Tertia potestas est ex vite merito, & suffragiis orationum: & hæc absolutionum in Ecclesia; qua vnus alij primum gradum meretur que absoluit à peccatis. Alia autem potestas est ex officio ministrorum, concessa sacerdotibus. Et vltima ex vnitate fidei & charitatis, & hæc pro necessitatis articulo descendit in omnem hominem ad proximo subueniendum: & hanc potestatem habet laicus in articulo necessitatis, & *D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

molier similiter. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS LIX.

*An confessio facta laico socio sit sacramentum?*

**S**ecundo quæritur. Vtrum hæc confessio sit sacramentum? Et videtur, quod non: quia omne sacramentum est in dispensatione ministrorum Ecclesie: sed hic non est Ecclesie minister: ergo non est sacramentum.

1. Adhuc, Formæ absolutionis que est sacramentum, præcedit potestas clauis: iste autem laicus non habet clauis: ergo non dat sacramentum.

<sup>Sed contra.</sup> **IN CONTRARIUM** est, quod baptismus à quocunque datur, est sacramentum: ergo similiter & poenitentia, vt videtur.

<sup>Solutio.</sup> **SOLVTIO.** Dicendum, quod antiqui dixerunt, quod contritio & confessio non sunt sacramenta, sed absolutio sola. Sed hoc nihil esse infra in littera probabitur distinct. 22. Vnde dicendum, quod habet sacramentum confessionis.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod minister duplex est, scilicet verus, & est vicarius, & talis minister vicarius pro articulo necessitatis sufficit hic.

**AD ALIUD** dicendum, quod absolutio per clauis, est illud in quo abundat vera confessio à confessione facta in necessitate: sed tamen absolutio quædam est hic, scilicet que fit merito vnitate Ecclesie. Licet ergo non tantum effectum consequatur, sicut si confiteretur sacerdoti: tamen consequitur absolutionem in comuni, & ad hanc non est necessaria vis clauis, vbi non potest sacerdos haberi.

## ARTICVLVS LX.

*Qualis sacerdos est querendus, & quæ sint conditiones sacerdotis confitentis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Queratur sacerdos, qui sciat ligare & soluere, &c.] Videtur enim nullus talis esse: quia quædam in genere peccatorum adeo perplexa sunt, quod etiam magis clerici per maximas distinctiones vix enodare possunt, & dubia multa adhuc post discussionem eorum remanent: ergo videtur, quod vix vel nunquam possit talis inueniri.

*Qualis- c. 114* **V**LTERIVS hic queritur de conditionibus sacerdotis confessoris, quas quidam versifici dicunt.

*Confessor dulcis, affabilis, a quo suavis, Prudens, discretus, misericors, pius, atque benignus.*

Vix enim vnquam talis inuenitur, qui omnia hæc in se habeat, Præterea, istæ conditiones non videntur esse necessariae, sed potius tantum illæ quæ faciunt ad actum confessionis: hæc autem sunt discernere audita, & extrahere occulta, & medicare salubriter inuenta: ergo videtur, quod in audiente confessiones non exigantur plura: discernere enim audita fit per scientiam discernendi inter lepram & non lepram, extractio autem occultorum fit per discretam inquisitionem, & medicatio inuentorum vulnere fit per discretam pœnitentiæ siue satisfactionis iniunctionem.

*Solutio.* **S**OLVTIO. Dicendum, quod sacerdos non tenetur scire discernere nisi in communi, scilicet quæ sint capitalia mortalia communia, & quæ venialia ex genere: & hoc valde leue est. Dubitatio enim quæ contingit inter sapientes, vtrum veniale aliquid sit vel mortale, contingit ex delectatione morosa adueniente, vel ex contemptu, vel huiusmodi, & non ex genere actus. Sciens ergo illa quæ dicta sunt, sufficiens est vel reputatur pro temporis huius necessitate ad confessiones audientas. Sed tamen puto, quod hæc nesciens, peccet mortaliter audiendo confessiones, & cum instituens adhuc plus peccet, quam ipse. Et permittens institutum ministerium, etiam mortaliter peccat, si sua interest talem prohibere.

**A**D ALIVD dicendum, quod Magistri non ponunt tantum conditiones confessoris ex dispositione ad actum confessionis audiendæ, sed etiam quæ adducere possunt & allicere homines ad confitendum: & ideo non sunt de esse confessoris vt confessor est, sed potius de bene esse: sed tres dictæ, sunt sine quibus sine peccato esse non potest.

## ARTICVLVS LXI.

*An volenti confiteri, sed morte præuento, votum reputetur pro facto?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Necum negligens circa se extiterit, &c.] Sint enim duo, quorum vterque habet votum æquale confitendi, & vnus moritur inconcessus, eo quod

necessitate præuentus sacerdotem habere non potuit: alter autem confitetur sacerdoti: & in omnibus alijs sunt pares: queritur ergo quis citius liberabitur, & euolabit? Videtur autem, quod æqualiter: quia votum reputatur à Deo pro facto, qui cor respicit: ergo ita cito euolat vnus sicut alter.

**C**ONTRA: Aliquid impenditur vni ex vi clauium, quod non percipit alius: ergo videtur, quod ratione illius etiam ille citius euolabit.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod citius euolat confessus sacerdoti, sicut probat vltima obiectio.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod votum pro facto reputatur in omnibus quæ ab ipso fieri deberent, & quantum ad meritum substantiale: sed quantum ad ea quæ sunt per alium, impossibile est, quod votum pro facto reputetur: fit autem diminutio pœnæ per clauis quæ sunt in ministerio sacerdotis, & virtute passionis Christi: & ideo in illo non reputatur votum pro facto: sed diminutio pœnæ nec est de substantiali merito, nec de substantiali præmio. Et in talibus valent opera exteriora plus quam voluntas: & quo ad hoc sunt inæquales.

## ARTICVLVS LXII.

*An diuersa sollicitudo sit habenda penes pœnitentes?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Intus resuscitauit, quod intus inuenit, &c.] Queritur enim hic de diuersa sollicitudine sacerdotum habenda circa pœnitentes. Intus enim mortuus, est cuius peccatum latet apud se, vel in solo corde: sed ille suscitatur per pœnitentiam: ergo illi non debet iniungi aliquid exterioris operis, sed tantum aliquid occultum: ergo peccant iniungentes ieiunia, elemosinas, peregrinationes, & huiusmodi, quod falsum est. Adhuc, Præsentia trium discipulorum, scilicet Petri, Iacobi, & Ioannis, aliquid importat. Videtur autem ex hoc quod sacerdos possit secum adhibere ad audiendas confessiones occultas bonas personas quæ prodesse possunt, & non obesse, vt oritur pro pœnitente. Et hoc condemnatur ab Ecclesia: non enim licet sacerdoti aliquem adhibere ad auditum confessionis alicuius.

**1** Adhuc, Ex secundi mortui suscitatione videtur, quod confessio & iniunctio pœnitentiæ faciendæ sint coram multitudine: ergo videtur, quod omnis ille qui manifeste peccauit, manifeste confiteri debet, & publicam pœnitentiam subire: & hoc etiam non legitur.

**2** Item obicitur de tertio qui clamore Domini suscitatus est, in quo videtur signari, quod peccatum obstinanti in aures etiam nescientium sic clamandum: & hoc falsissimum est: ergo videtur, quod hæc tria ad factum sacerdotum in confessionibus audiendis, male adducuntur.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod puella de qua loquitur Matth. 9. & Marc 5. quæ intus suscitabatur, in veritate significabat peccatum occultum: sed quod discipulis adhibiti sunt, factum est propter discipulos qui futuri sacerdotes erant, & doctores, & sacerdotum instructionem, vt in figura mysterium deprehendendo discerent velare peccata

peccata hominum occulta. Quod autem obicitur de pœnitentia occulta & manifesta, dicendum quod dupliciter dicitur pœnitentia manifesta, scilicet aut quæ manifesta est vt pœnitentia talis peccati, aut quæ manifesta est, non vt pœnitentia, sed vt factum meritorium ex deuotione à stola sacerdotis susceptum. Et primo quidem modo pro occulto nunquam debet imponi pœnitentia manifesta, quia hoc esset quodammodo prodere confessionem. Alio autem modo potest fieri pœnitentia manifesta, quia ex hoc nullum deprehenditur peccatum: cum etiam sine confessione peccatorum sepe talia opera à fidelibus à stola sacerdotum suscipiantur. Dicunt tamen quidam, quod moraliter significatur per tres discipulos virtutes quæ esse debent in sacerdotibus: per Petrum constantia pugne contra diabolum, vt per Iacob sibi commissas: per Petrum potestas & gratia: & per Ioanem gratia in visceribus misericordie: & hoc non curamus, quia hic est locus disputandi magis, quam prædicandi.

**A**D ALIVD dicendum, quod peccatum publicum, quod omnes vel multos in scandalum traxit, debet publica pœnitentia puniri, vt supra in Auctoritate Augustini habitum est in hac eadem distinct. Vt si peccatum eius non modo in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire vtilitati Ecclesie videtur Antistiti, in notitiam multorum vel totius plebis agere pœnitentiam non recuset. Ad obiectum autem dicendum, quod hoc non est publice confessionem, sed potius peccatorum emendatione condigna punire: vt sicut Ecclesiam deo discipulis peccando publice, ita emendet publice satisfaciendo.

**A**D ALIVD dicendum, quod clamor non significat pœnitentiam, sed potius deuotionem à Deo postulationem suffragij, & petitionem intercessionis ab Ecclesia, quæ signatur per turbam adductam ad monumentum Ioan 11. Porta autem in qua suscitatur iuuenis Luc 7. significat apertionem notitiæ eorum quos scandalizauit.

## ARTICVLVS XLIII.

*An excommunicatus ab Ecclesia, & non à Deo, sit vitandus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Nemo petat sacerdotes per aliquam culpam ab unitate Ecclesie diuisos, &c.] Videtur sepe errare Ecclesia excommunicando eos qui non sunt excommunicati: si igitur talis petatur qui non est excommunicatus quoad Deum, sed quoad ad-

Ecclesiam, videtur quod non debeat nocere pœnitenti.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod eo ipso quod scit diuisus, nocere incipit si petat: quia Deus approbat & præcipit, quod homo secundum faciem iudicet, eo quod homini non nisi de facie fides fieri possit. Vnde licet errat Ecclesia, tamen Deus approbat, quod iste se gerat pro excommunicato, & alij vitent eum. Et qui non vult vitare, vinculum Ecclesie contemnit, & ideo peccat. Et tamen litera videtur eos excusare ab obiectio: quia dicit, per aliquam culpam, &c. si tamen etiam sine culpa reali, sed tantum pro opinata culpa diuidatur ab Ecclesia, tunc solutio prima habet locum.

## ARTICVLVS LXIV.

*An teneamur ad confitenda venialia, & an reiteranda est confessio eorum quæ dicta sunt?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Cœqualibus quotidiana & leuia, &c.] Videtur enim, quod non teneamur ad venialium confessionem: quia illa sunt quæ nostram effugiunt notitiam, de quibus dicitur, Delicta quis intelligit? ergo videtur, quod non teneamur, quia impossibile est confiteri ignotum. Adhuc, Veniale & mortale non habent proportionem: ergo nec medicina: sed aliqua medicina est confessio pro mortali: ergo nulla erit pro veniali.

**L**ICET de hoc supra habitum est, & solum, quod, vt puto, non tenemur ad confessionem venialium nisi in generali, scilicet confessione Primæ & Completoriæ & ante altare: tamen pro duobus casibus incipimus obligari quantum possumus, scilicet quia non bene certum est quid veniale, quid mortale à parte nostra, licet in genere facile sit distinguere: & secundus casus est propter securitatem.

**A**D ID autem quod primo obicitur, dicendum quod ignotata non tenemur, sed scita tenemur confiteri modo prædicto, & non alio, nisi sit nobis dubium quanta sint propter adhaerentiam & consuetudinem.

**A**D ALIVD dicendum, quod non sequitur, si peccatum mortale & veniale sint improporcionabilia, quod medicina sint improporcionabiles: quia ex parte auersionis sunt peccata quædam improporcionabilia, sed ex parte conversionis proporcionabilia: & medicina pœnitentiæ respicit ea ex parte conversionis, non auersionis, vt supra in questione de satisfactione, & in questione qualiter veniale fiat mortale, habitum est.

*Hic aperis qualiter supra dicta auctoritates intelligendæ sunt.*

**V**M ergo ex his aliisque pluribus testimoniis perspicuum fiat & indubitabiliter constet, peccata primum Deo, deinde sacerdoti esse confitenda: & si ipse defuerit, etiam socio: illud Ioannis Chryostom. superius positum non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tempus habeat, sacerdoti non confiteri: sed quia sufficit vbi crimen occultum est, soli Deo per sacerdotem dicere, & semel. Nec oportet publicari coram multis, quod occultum est. Quod

notavit dicens, Non tibi dico vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita & occulta, secreta confessione & occulta satisfactione purgatur. Nec necesse est vt quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur: sed lingua cordis, non carnis, apud verum iudicem id iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioannes ait: Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis depreceris, citius illa delebis. Si vero obliuiscaris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum & inimicorum, sanctorumque Angelorum proferentur. Ita etiam illud Ambrosij, Lacrymæ lauant delictum, quod voce pudor est confiteri: ad publicam penitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lacrymarum & confessionis ostendens, significare voluit, quod lacrymæ occultæ & confessio secreta, sicut quæ fit soli sacerdoti, lauant delictum quod pudet aliquem publicè confiteri. Quia vero dicit se lacrymas Petri legisse, non satisfactionem vel confessionem: per hoc non excludit illa. Multa enim facta sunt, quæ scripta non sunt: & forte nondum facta erat institutio confessionis, quæ modo est. Similiter & illud Prosperi, Si sui iudices fiant, mutabunt æterna supplicia. Et illud, Facilius Deum placabunt sibi, qui aut propriis confessionibus crimen produunt, aut nescientibus aliis in se sententiam excommunicationis ferunt: ad publicam confessionem & satisfactionem referri oportet. Non enim solis sacerdotibus ius ligandi atque soluendi datum est, si cuique suo arbitrio se pœna vel excommunicationis sententia ligare, & absque sacerdotali iudicio seipsum Deo vel altari reconciliare licet: quod ecclesiasticæ institutioni & consuetudini penitus repugnat. Potius ergo si publice peccasti, publice confitere te reum & emenda. Si vero occulte deliquisti, etiam sic non taceas: nec tamen dico, vt publices. Taciturnas enim peccati ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatum suum quis celat, ne reputetur foris, qualem se iam diuino conspectui exhibuit: quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est, se velle iustum videri qui peccator est: atque hypocrita conuincitur, qui instar primorum parentum, vel tergiuersatione verborum peccata sua leuigare contendit, vel sicut Cain peccata sua reticendo suppressere querit. Vbi ergo superbia regnat & hypocrysis, humilitas locum non habet. Sine humilitate vero alicui veniam sperare non licet. Vbi est ergo taciturnitas confessionis, non est speranda venia criminis. Iam certissime liquet, quam sit detestabile peccati silentium, & è conuerso quam sit necessaria confessio. Est enim confessio testimonium conscientie Deum timentis. Qui enim timet iudicium Dei, peccatum non erubescit confiteri. Perfectus timor soluit omnem pudorem: confessio peccati pudorem habet, & ipsa erubescencia est grauis pœna. Ideoque iubemur confiteri peccata, vt erubescenciam patiamur pro pœna. Nam hoc ipsum pars est diuini iudicij. Si ergo queritur, An confessio sit necessaria, cum in contritione iam deletum sit peccatum? Dicimus quia quædam punitio peccati est, sicut satisfactio operis. Per confessionem etiam intelligit sacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoque peccator fit humilior & cautior.

De pœn.  
dist. 1.  
c. Nunc  
autem.

Loco  
prius ci-  
tato.

De pœn.  
dist. 1.  
cap. La-  
crymæ.

Esichius  
super  
Leuit. &  
allega-  
tur de  
penit.  
dist. 1.  
c. Non  
fuit ad  
fi.

Gen. 4.

\*\*\*\*\*  
EXPOSITIO TEXTVS.

**D**einde accipiendum est illud capitulum [Cumque ex his aliisque, &c.] Et querendum est de hoc quod dicit ibi [Nec necesse est, ut quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur] Ponamus enim quod passus sit recidivum: tunc enim oportet iterum confiteri: ergo falsum est quod dicit.

**RESPONSIO.** In hoc casu non loquitur sed potius cum aliquis implet penitentiam iniunctam.

**DEINDE** queritur de hoc quod dicit ibi [Quod ex fonte superbia nascitur, &c.] Secundum enim hoc superbia videtur esse fons aliorum malorum: quod est contra Apostolum 1. Tim. 6. ubi dicitur, Radix omnium malorum est cupiditas. Et huius solutio queratur in secundo dist. 21. ubi disputatum est de radicibus peccatorum: hæc autem de hac distinctione sufficiant.

\*\*\*\*\*

DISTINCTIO XVIII.

De remissione sacerdotis.



**H**ic queri solet, Si peccatum omnino dimissum est à Deo per cordis contritionem, ex quo penitens votum habuit confitendi, quid postea dimittatur ei à sacerdote? Video enim quo vinculo eum ligat, scilicet temporalis poenae, sed non à quo eum absoluat.

Et ideo quero. Ante poenitudinem quippe cordis, anima rei maculam habet, & foetorem peccati, atque aeternae ultionis vinculo ligata existit. Si vero ante confessionem per cordis contritionem Deus per seipsum sine ministerio sacerdotis & debitum omnino relaxat, & animam interius purgat à contagione & foetore peccati: quid ergo mundat? quid dimittit sacerdos? ubi sunt claves illæ quas Dominus tradidit Petro & successoribus eius, dicens, Tibi dabo claves regni caelorum? Et quaecunque ligaveris super terram, erunt ligata & in caelo: & quaecunque solueris super terram, erunt soluta, & cætera. Ut autem præmissa questio plenius explicari valeat, quasi altius ducto rete, de his clavisibus & usu earum differamus.

*De confessione sacramentali in se quantum ad potestatem absolutivae virtutis clavis in suo poenitentiali.*

Mat. 16.

Luc. 5.

\*\*\*\*\*  
DIVISIO TEXTVS.

**H**ic queri solet, Si peccatum omnino, &c.] Hic agitur de confessione ex parte absolventis, scilicet à parte potestatis sacerdotis. Dividitur autem in duas partes; in quarum prima agit de potestate clavis & essentia & usu. Et in secunda de clavisibus ex parte recipientis clavis. [Postquam ostensum est, &c.] Adhuc prima subdividitur in tres partes, in quarum prima agit de potestate solvendi & ligandi in foro poenitentiae: in secunda de potestate ligandi in foro caelorum. [Et & alius modus ligandi & solvendi, &c.] In tertia vero ad hos duos adaptat verba Evangelij. [Secundum hos ligandi & solvendi modos, &c.]

Adhuc prima harum habet tres. Prima enim queritur, An sit clavis? Secunda queritur, Quae & quot sint? [Claves istae sunt non corporales] Tertia agit de usu earum, &c. ibi. [Vnus harum clavium.]

ARTICVLVS I.

An in Ecclesia claves aliqua sint necessariae?

**S**ecundum autem hæc tria nos etiam quaerimus de clavisibus. Primo super primum capitulum ratione illius verbi quod dicit [Vbi sunt claves illae, &c.] quaeremus an sint claves? Videtur enim, quod non: quia culpa & poena ante seipsum: ergo remittens culpam, necessario absoluit à poena: ergo non sunt necessariae claves: & si ipse sine necessariis, non sunt, quia nihil vanum est.

est

est in operibus gratia: ergo videtur, quod non sint claves.

2 Adhuc, Vis contritionis sæpe soluit totum ante omnem actum sacerdotis: sed adus sacerdotis sunt in clavis: ergo non sunt necessariae claves.

3 Si forte tu velles dicere, quod in contritione relaxetur tota culpa, sed non tota poena: & partem poenæ dimittat clavis. Contra: Id quod est dimissum maioris, potest etiam in minus: sed poenam æternam soluit contritio: ergo & temporalem partem poenæ quæ remanet, remittere potest: ergo inutiliter datur clavis: quia melius fit quod per unum, quam quod fit per duo, dummodo per unum fieri possit, ut vult Philosophus.

Adhuc, Poenæ non est debitor aliquis nisi ex culpa: si ergo nihil remaneat de culpa, nihil videtur remanere de poena: sed post contritionem nihil manet de culpa: ergo nihil manet de poena: ergo inutiliter datur clavis. Adhuc, Probat hoc per simile: quia si non sit albedo in aliquo, nisi quæ causatur in candore lactis, vel à calido, vel frigido: si nihil remanet de causa albedinis, nihil remanebit de albedine: sed constat, quod nullius poenæ est iste debitor, nisi ex culpa sicut ex causa: ergo si nihil post contritionem remanet de culpa, nihil remanet de poena: & inde sequitur ut prius, claves esse inutiles.

4 Si forte tu velles dicere, sicut dicit Magister Hugo de sancto Victore ad Bernard, quærentem istam quæstionem, quod est multiplex vinculum, quo ligatur peccator ex peccato, scilicet obdurationis, captivitatibus diaboli, servitutis, quæ vltimas cogit dare, mortis æternæ, & obligationis ad confessionem. Et à primis quidem quatuor absoluit Deus per seipsum, ligando ad quintum, à quo absoluit per sacerdotem ligando ad unum, scilicet poenam expiationis in satisfactione petendam: dicit enim, quod à vinculo obdurationis soluit per emollitionem cordis ad poenitentiam: à vinculo autem captivitatibus diaboli quo tenentur per se resurgere possunt, absoluit per adiutorium erigentis gratia prævenientis: à vinculo autem servitutis per adiutorium gratiæ cooperantis, qua possit bona operari: à vinculo vero mortis æternæ per absolutionem à reatu poenæ æternæ. Si, inquam, sic dicas: quæro primo, Quid necesse habeat Deus solvere à quatuor dictis vinculis ligando ad quintum? cum enim dicatur Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera, videtur perfectius esse Dei opus si in nullo maneret ligatum, quam quod absoluit à quatuor, & ligat ad vinculum quintum.

Adhuc autem videtur esse conditionatum opus Dei, in hoc scilicet, quod non absoluit hunc, nisi ille obligetur ad confessionem: sed conditio inducit dubium & tempus: ergo videtur Dei opus potius dubietati & temporalitati subiacere: & hoc maximum omnis sapiens reputat inconueniens: nullius enim opus certum est, si Dei intertemporalis & æterni potius incertum est opus & temporale.

SI FORTE propter hoc dicas, quod non sunt claves istæ Ecclesiæ. Contra: Matth. 16. dicitur, Tibi dabo claves regni celorum, &c. Ergo sacerdotes habent claves.

Adhuc, Aditus paradisi significat aditum

ad Ecclesiam: video autem, quod ille aditus reclusus est potestate Angeli ministrantis: ergo & aditus sacramentorum Ecclesiæ recludi debet potestate ministrorum Ecclesiæ: sed illa potestas dicitur clavis: ergo claves sunt in ministris Ecclesiæ. Multæ autem aliæ auctoritates ad hoc inducuntur in litera: & ideo hæc sufficiant.

Solutio. Dicendum, quod absque ambiguitate claves Ecclesiæ sunt, quas habet Ecclesia (ut dicit Hieronymus) in suis Episcopis, & sacerdotibus: quibus dignis non solum sacramenta, sed etiam celum aperitur, & clauditur indignis.

De solutione autem obiectorum, dicendum ad primum, quod clavis dupliciter aperit regnum operando ad remotionem peccati impediens, & vltimus modus sæpe dicitur est, & est bonus, scilicet quando contritio aliquis, dolor suus vim habet à gratia informante, & à voto confitendi & satisfaciendi, quod habet in proposito. Sicut igitur est in medicina compositis, quæ totum expellunt morbum, ita tamen quod quilibet simplex medicina ibi posita operatur contra aliquam partem morbi & causam: ita dico, quod in peccato est culpa & poena, & est poena æterna improporcionabilis viribus poenitentis, & acerba pro debito reatu: & gratia quidem habet effectum contra culpam, & dolor contra acerbiteriam poenæ: dolor autem passionis Christi contra æternitatem: & votum submittendi se clavis habentibus vim ex passione, habet solvere improporcionem illam, qua maior est viribus poenitentis: & satisfaciendi votum quandoque soluit totum residuum, quandoque autem soluitur per satisfactionem sequentem in actu. Unde nihil prohibet operari clavam ante actum sacerdotis extra: sicut & gratia mediatoris operata est antequam esset mediator in natura vera medietate. Alio modo operatur clavis in absolutione confessionis dimittendo partem poenæ debitæ per gratiam ministerij sacerdotum Christi, quod non est credendum gratis carere, sed potius per maximam habere gratiam. Licet ergo solvatur poena & culpa in contritione: non tamen fit hoc virtute solius contritionis, sed potius etiam virtute clavis: sicut licet in medicina aliqua solvatur morbus aliquis, non tamen fit hoc virtute vnius receptorum in medicina, sed virtute cuiuslibet solvitur aliquid morbi.

AD ALIUD dicendum, quod vis contritionis nunquam ita totum soluit, quin effectus sit ibi, ut patet per antedicta: & etiam postea actu tenetur se submittere, quia aliter per contemptum religionis inciperet adeo malignare sicut prius.

AD ALIUD dicendum, quod quandoque tota poena dimittitur in contritione, sed nunquam virtute solius contritionis: & ideo ut impleatur votum quod in contritione habuit, & habere tenebatur, postea etiam debet se submittere confessori & satisfactioni: sed verum est, quod si sacerdos sciret talem in voto absolutum, non imposeret ei poenitentiam in satisfactionem: peccatorum: sed vel nullam imposeret, sicut nec Dominus fecit Mariæ Magdalene, vel si imposeret aliquid, faceret hoc in medicinam futurorum, sicut daturur medicina præsentibus: quia antequam sacerdos hoc scire non potest, ideo omnibus venialibus poenitentiam iniungit.

AD

AD ALIUD dicendum, quod locus est in effectu & causa coniunctis per naturam, & causa & effectu coniunctis per voluntatem in conversione hominis: in natura enim propter hoc soluta tota causa, solvitur totus effectus, quia natura agit, necessario: & ideo remota agente, nihil manet de effectu ipsius. Sed in voluntate, quia voluntas deliberativa est, cadit in vituperium & laudem ex opere suo: & ideo transeunte causa, non transit effectus, imò manet: sicut cum culpa transit actu, non transit carum, imò manet. Et similiter quoad debitum satisfaciendi, bene potest manere post recessum culpæ in toto. Vnde talia argumenta in moribus etiam civiliter loquendo, nihil valent, sicut iam patet.

AD 2. quod obicitur de Hugone, dicendum quod in veritate illud est tota scientia illius libelli, & intelligitur, non ita quod Dominus sub conditione soluit, sed Dominus simpliciter absoluit: tamen quia in contritione votum est confessionis, & sine illo non esset contritio, propter hoc tene-

tur ad confessionem. Et quia votum coniunctum est absolutioni à quatuor vinculis dictis, ideo dicit Magister Hugo, quod Deus absoluit ligando: sed sacerdos è contra ligat solvendo: ligando enim ad poenitentiam expiationis, absoluit à voto confessionis, dimittendo partem poenæ debitæ siqua manserit post contritionem. Et per hoc patet, quod in opere Dei secundum quod Dei est, nulla conditio est, nec temporalitas, sed necessitas illius obligationis est ex voto confitendi & satisfaciendi ad arbitrium ministrorum Ecclesiæ, sine quo non potest esse vera contritio. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

Ad penultimum autem dicendum, quod licet in eo sint omnia æque possibilia: tamen non omnia sunt nobis æque vtilia: vtilis enim nobis est, ut astringamur talibus votis propter erubescendum, & expiationem, quæ non tantum valent ad expiationem præteritorum, sed etiam ad cautelam futurorum. Et quæcumque sunt nobis magis vtilia, hæc ordinavit Deus in sacramentis.

De clavis.

**C**LAVES istæ non sunt corporales sed spirituales, scilicet C discernendi scientia, & potentia iudicandi, id est, ligandi & solvendi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno Ecclesiasticus iudex: qui sicut habet ius ligandi, ita & solvendi. Vnde Ambrosius: Dominus par ius & solvendi esse voluit, & ligandi, qui utrumque pari conditione permittit. Ergo qui solvendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infra, Certum est, quod Ecclesiæ utrumque licet, hæresis utrumque non habet. Ius enim hoc solis permittitur est sacerdotibus. Recte ergo Ecclesia hoc sibi vendicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ veros sacerdotes non habet.

ARTICVLVS II.

An definitio clavis posita à Magistro sit bene data.

DEINDE quæritur de hoc quod dicitur ibi [Claves istæ non sunt corporales sed spirituales] Et quærentur quatuor, scilicet quid sit clavis, & quæ sint claves numero: Tertio de clavis, quæ dicitur scientia discernendi. Et quarto de clavis, quæ dicitur potestas ligandi & solvendi.

Ad primum autem extrahatur definitio clavis ex litera, ubi ex verbis Hieron. dicit Magister, quod clavis sunt discernendi scientia, & potentia iudicandi: id est, ligandi & solvendi, quæ dignos recipere, & indignos debet excludere à regno Ecclesiasticus iudex. Hæc verba omnia etiam in Glossa Matth. 16. & sunt Hieron. interpretantur eandem definitionem in continui se: Clavis est potestas iudicandi Ecclesiastici, quæ dignos recipit, & indignos debet excludere à regno. Ceterum quia hæc Ecclesiasticus sit à iurisdictione, non ab ordine, videtur quod non habet claves, nisi habens iurisdictionem in foro causarum: & hoc falsum est.

Hoc videtur etiam alia ratione: quia om-

nis potestas, quæ tota perficitur aliquo vno, habito illo potest reduci ad actum: si igitur potestas, quæ dicitur clavis, perficeretur ex illo vno quod est ordo sacerdotalis, habito ordine sacerdotali, posset reduci ad effectum: quod est falsum, quia secundum hoc omnes monachi sacerdotes possent absolvere & ligare, quod falsum est: ergo videtur, quod iudex Ecclesiasticus sit habens iurisdictionem. Ex hoc arguitur ut prius.

Vltimus obicitur de hoc quod dicitur, Quis dignos recipere, &c. digni enim eo ipso quod digni sunt, merito sua dignitatis sint recepti: & ideo vane recipiuntur potestates à sacerdote, vel nullo modo recipiuntur. Si autem dicas, quod recipere eos, est receptos ostendere: tunc secundum hoc nihil esset potestas clavis, nisi quoad homines, quod inconueniens infra esse ostendit.

Vltimus obicitur de hoc quod dicitur ibi, à regno ecclesiastico: videtur potestas hominis non esse sufficiens. Probatio. Potestas hominis in iurisdictione est ligandi illud, quod daturur dispensationem: sed non nisi sacramenta tradantur: & non regnum: ergo videtur, quod non debet dicere, à regno, sed à sacramentis.

RESPONSIO. Dicendum, quod definitio solutio. Ha



illa optima est: quia ponitur in ea genus quod est potestas. & subiectum proprium illius potestatis, quod est iudex ecclesiasticus: & differentie pertinentes ad specialem & substantialem actum, qui est recipere dignos, & excludere indignos: & finis per omnia intentus, qui est introductio in regnum.

AD PRIMUM ergo obiectum, dicendum quod ecclesiasticus iudex sumitur hic in foro penitentia. & non in foro causarum, nisi elargiatur sibi potestas: & non oportet, quod habeat iurisdictionem super subditos, sed quod sit aptus habere ex ordine, & nihil desit ei nisi commissio: non enim ponitur in diffinitione actus dicendo, qua recipit: sed, qua valet vel potest recipere, ut notetur facultas ex habitu: & quod non operatur non est, nisi quia materiam subiectam non habet, quam non potest habere nisi per iurisdictionem.

AD ALIUD dicendum, quod habito ordine nihil deest quantum ad operantem: & ideo nulla perfectio additur operanti amplius quam ordo: & hoc patet ex hoc, quod si sacerdoti committitur plebs, non recipit aliquam consecrationem propter hoc. Constat autem, quod omnis potestas datur per consecrationem in spiritualibus: & ideo patet, quod habens ordinem, in foro perfectus est quantum est ex parte agentis: sed quia omnis facultas exigit materiam, suspenditur ab operatione ita diu donec materia sibi per iurisdictionem determinetur.

AD ALIUD dicendum, quod digni sunt magis digni: dignitas enim Dei præcedit, tollens indignitatem culpæ: & opus ordinis & clavis sequitur, tollens aliquid de indignitate peccati: & ideo non tantum ostendunt solutos à Deo, sed etiam absolunt ab aliquo quo ligati venerunt, & ita imbuunt sacramentis.

AD ALIUD dicendum, quod ponitur ultimus finis actus ordinis: quia non fit reconciliatio ad sacramenta, nisi propter regnum. Ad argumentum autem dicendum, quod ministerium sacerdotis, non est super regnum immediate, sed per medium, scilicet per suspensionem ad sacramenta: & hoc modo bene committitur eis dispensare regnum.

## ARTICVLVS III.

*Quot sint claves?*

Secundo queritur, Quot sint claves numero? Videtur enim, quod vna sola: dicit enim Gloss. Matth. 16. quod claves sunt scientia discernendi, & ligandi & soluendi potestas: sed scientia discernendi constat, quod est informans & dirigens ad actum soluendi & ligandi: & talia quorum vnum est dirigens, & alterum exequens, non sunt duo, sed vnum in actu: ergo claves non sunt duæ, sed vna.

1 Adhuc, In nobis ad perfectum opus exiguntur tria, scilicet scire, velle, & posse: & tamen opus egrediens ab his est vnum: constat autem, quod scientia iudicandi habet se sicut scire in nobis: ergo videtur, quod vna clavis sit secundum actum, & vnus actus clavis.

3 Adhuc, In materialibus non est ad vnam

seram nisi clavis vna: sed in omnibus spiritibus non est nisi vna sera quæ est peccatum in communi: ergo videtur, quod non requiritur nisi clavis vna: & ita videtur, quod non sint duæ claves. Item, Vnius effectus non est nisi vna potestas: sed vnus est effectus, scilicet ligare & soluere: ergo non est nisi vna potestas: ergo vna clavis.

Vltius videtur, quod sint duæ claves: quia ita per multas auctoritates tam Bibliæ, quam sanctorum Patrum, probatur in litera: & illæ sufficiant.

2 Per rationem arguitur idem sic: Duo sunt in libero arbitrio facientia peccatum, scilicet ratio, & voluntas: sed faciens peccatum clauditur per peccatum ut non intret regnum: ergo vtrūque indiget referantia: cum igitur differant hæc inter se, videtur quod claves referantes differant: sunt autem hæc duo differentia: ergo claves duæ differunt referantes.

3 Adhuc peccatum aliter impedit cognitiua, & aliter affectiua: quia cognitiua impedit, ut tenebra interior spiritualis: affectum autem impedit per inclinationem deorsum, & auersionem ab incommutabili bono: sed constat, quod quicquid est in anima rationali, ad hæc duo reducitur: ergo videtur, quod his solutis omnia alia sint absoluta: sed aliter ligatur cognitiua, & aliter affectiua: ergo alio & alio indigent referantia: cum igitur ipsa sint duo, videtur quod referantia sint duo.

4 Adhuc & est magis ad propositum, Opus sacerdotis in confessione ubi vtitur clauis, est duplex, scilicet educio peccati, & absolutio rei: sicut patet per illud Job 26. Obstetricante manu eius educus est coluber tortuosus: ecce opus primum. Et Ioan. 20. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: ecce opus secundum. Constat autem, quod vtrūque opus exigit potestatem in sacerdote, quia omne opus egreditur ab aliqua potestate: sed educio peccati non fit nisi per iudicium discretionis, quæ ostendit, quam vile sit peccatum, quam detestandum, quantum vnus vilis alio, & huiusmodi: ergo ad hunc actum exigitur clavis scientiæ discernendi. Constat autem, quod post contritionem sequitur absolutio, vel retentio peccatorum: & hoc opus similiter non fit nisi ab aliqua potestate quæ vocatur clavis. Ergo cum non sint plura opera substantialia, nisi hoc vnum super peccatum, & alterum super peccatorem, videtur quod sint duæ & non plures claves. Hæc autem obiectio notanda est: quia concludit veritatem ex propriis, & ex his penes quæ proprie accipitur diffinitio clauium.

Videtur autem vltius, quod sint tres claves: quia tres personæ sunt à quibus fuit omnis potestas sacramentalis: sed vna illarum est penes appropriatum Patri, scilicet potestas ligandi & soluendi: altera penes appropriatum Filio, scilicet scientia discernendi: ergo restat adhuc tertia penes appropriatum Spiritui sancto.

2 Adhuc, In omni creatura rationali libera ad agendum, tria concurrunt ad opus, scilicet scire, velle, & posse: ergo cum penes duo illorum sit accepta clavis, videtur quod eadem ratione accipiat vna clavis penes tertium: ergo erunt tres claves.

3 Adhuc, Scire & posse imperfecta sunt ad actum: sed si adueniat velle, tunc operabuntur. Cum



tionem ad optima sui: clausio autem & apertio ianuatum inferni sequitur ad clauionem & apertionem portarum cæli, & portæ cæli sunt intentæ & finales clauium, & ideo ab illis dicuntur; & sunt duæ clauis, quia ex quo clauditur cælum al. cui, hians est super cum apertis portis inferni; & eo ipso quod aperitur cælum, clauditur aditus inferni.

AD ALIUD patet solutio per idem, præterquam de paradiso, & purgatorio, & limbo. Et ad hæc dicendum, quod non est nobis aditus ad beatitudinem vitæ animalis quam in Adam amissimus: & ideo per clauis non datur nobis via veniendi ad locum corporei paradisi, vbi Adam in animali vita semper vixisset: & ideo clauis ad illum locum non recipit Ecclesia. Quare autem non sit nobis aditus ad paradisum, alibi determinari habet, scilicet super secundum, vbi agitur de eiectione Adæ de paradiso, & reclusionem paradisi. De purgatorio autem & limbo dicendum, quod non habent firmacula perpetua, sed continue sunt aperta ad euolandum determinato tempore: patres quidem de limbo cum Adæ debitum per Christum fuit solutum, animæ autem de purgatorio cum quolibet purgatur ad plenum: de limbo enim patrum hic loquimur, non de limbo puerorum qui perpetuo clausus est. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS IV.

An scientia discernendi inter lepram & lepram, sit clauis Ecclesie?

Tertio queritur de hac clauis quæ dicitur esse scientia discernendi inter lepram & non lepram. Videtur enim non esse clauis: omne enim quod non semper sequitur habentem clauis, videtur non esse clauis, cum clauis semper sequatur habentem clauem: sed scientia discernendi inter lepram & non lepram, non semper sequitur habentem clauis: ergo non est clauis. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc quod omnis sacerdos habet clauis: non tamen omnis sacerdos habet scientiam discernendi inter lepram & non lepram.

Adhuc, Nullum indifferentem habitum præter ordinem & post ordinem & ante, est clauis: scientia discernendi est tale quid: ergo non est clauis. Probat per hoc quod clauis datur in ordine sacerdotij, & nunquam sine ipso. Secunda probatur ex hoc quod multi ante sacerdotium habent huiusmodi scientiam, & non sacerdotes aliqui plus quam sacerdotes.

Adhuc, Sicut dicit Philosophus in 6. ethic. Scientia est virtus intellectualis: igitur generatio ipsius est per experimentum & tempus: non ergo est data in ordine: sed omnis clauis datur cum ordine: ergo scientia non est clauis. Si forte dicas, quod scientia infusa est clauis, non acquisita, & acquisita est illa de qua loquitur Philosophus. Contra: Videmus expresse, quod infusa non recipiunt sacerdotes in ordine: ergo nec infusa est clauis, vt videtur. Adhuc, Infusa certior est in iudicio, quam acquisita: ergo si scientia infusa esset clauis, quilibet sacerdos clauis habens, certius iudicaret quam Doctores, qui diu per studium

scientiam acquisierunt: & hoc non videmus: imo vel male iudicant, vel in dubiis ad eos qui studeoerunt, recurrunt.

SED SI hoc dicatur, erit contra literam, vbi Hieron. dicit, quod duæ clauis sunt scientia iudicandi, & auctoritas absoluendi.

Adhuc autem quatuor rationes supra adductæ sunt, quod scientia debet esse clauis.

Adhuc, Omnis actus potentie motiue patet, indiget regente aliquo, vel quandoque erit peruersus: sed ligare & soluere est actus potentie motiue: ergo indiget regente, vt non quandoque sit peruersus: non potest autem esse regens, nisi scientia iudicandi quis absoluendus, & quis non: ergo illum præcedere debet: ergo clauis est scientia iudicandi.

RESPONSIO. Dicendum, quod multi hic multa dixerunt, quorum dicta, quia non intelligo, transcurro vique ad tres opiniones, quarum vna est Magistri in litera, scilicet quod concedi potest, quod non omnes habent clauem scientiam iudicandi: sed qui carent, ad damnationem suam carent, si habent iurisdictionem vtendi clauibus, & in ipsa velint permanere. Sed hanc opinionem puto esse falsam, nisi dicatur clauis materia clauis, vt infra patebit: bene enim conceditur, quod non omnes habeant materiam huius clauis, id est, id quod est materiale in clauis. Alij dicunt, quod sunt qui habent scientiam vt clauem: & sunt qui habent eam vt clauiculam: habentes enim scientiam acquisitam vel infusam de bono & malo discernendo secundum differentias peccatorum quas necessarium est scire, habent hanc scientiam vt clauem: sed habentes minus, & sequentes industriam naturalem, habent clauiculam tantum in se: & hoc etiam reputo falsum, nisi eodem modo vt præcedens intelligatur, scilicet quantum ad id quod est materiale in clauis, dicantur quidam habere clauem, & alij clauiculam: quantum autem ad formale omnes dicuntur habere clauem qui sacerdotes sunt. Tertij dicunt, de quorum numero ego sum, quod scientia non sit clauis, sed potius discernendi & iudicandi auctoritas: & hæc in ordine recipit omnis sacerdos, licet scientiam non recipiat: si autem habet scientiam cum aliis quæ exiguntur, bene recipit ordinem. Si autem non habet scientiam, etiam si omnibus aliis sit decoratus, & recipit curam pastorem, ad damnationem recipit. Secundum hoc igitur planum est respondere obiectis.

AD IN ENIM quod primo obiicitur, dicendum quod scientia non est clauis: sed dicitur quandoque clauis, eo quod materia est in clauis: & clauis non est in actu nisi per eam, quia ipsa est dispositio quam vult inuenire clauis in subiecto: & dato quod non inueniret, tunc clauis frustratur ab actu. Et est simile in naturis & gratia: vis enim motiua vult inuenire sensibilem in subiecto: & si non inuenit, non mouebit. Similiter ordo sequens vt diaconatus vult inuenire præcedentem subdiaconatum in subiecto: & si non inueniat, non erit actu: imo suspenditur donec recipiat ordinem quem transiit. Similiter vis visiva vult inuenire humidam crystallinam puram & illuminatam in oculo: & si non inueniat, ipsa suspenditur ab actu videndi, donec humor crystallinus purificetur. Quod autem ita sit in sacerdotio, patet per illud, Quis tu scientiam repellisti, repellam

repellam te ego, ne sacerdotio fungaris mihi. Et illud, Interrogabunt sacerdotes scientiam, & legem requirent de ore eius: Angelus enim Domini exercituum est. Et illud, Porro filij Heli filij Belial, nescientes Dominum, nec officium sacerdotum ad populum. Et huiusmodi alia quæ multa per totam Scripturam inueniuntur.

AD ALIUD dicendum penitus eodem modo: quia auctoritas discernendi nunquam datur nisi in ordine: sed dispositio quam necesse est inuenire in subiecto, indifferenter habetur ante & post.

AD ALIUD dicendum, quod Philosophus in veritate loquitur de scientia acquisita consuetudine moralium, & experientia & doctrina circa illa: tamen responsio inducta contra hoc etiam meo iudicio nihil valet: sed solutio ad eam & residuum, patet per antedicta.

ARTICVLVS V.

De secunda clauis qua est ligandi & solvendi potestas, an sit communicabilis?

Quarto queritur de secunda clauis quæ est ligandi & solvendi potestas. Videtur enim, quod hæc potestas incommunicabilis sit: quia dicit Augustinus, Interius mundandi potestatem in baptismo noluit dare serpo, ne spes poneretur in homine. Cum igitur idem sit absolute quod est interius mundandi ab aliquo spiritualiter obligante, videtur quod non debeat communi cari ministro talis potestas, ne spes ponatur in ipso.

Adhuc, In Evangelio Matth. 9. vbi Christus se dixit in terra dimittere peccata: purantes eum solum hominem dixerunt, Hic blasphematur, quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Ergo nullus nisi Deus potest dimittere peccata: ergo potestas ligandi & solvendi a peccatis non est concessa homini qui est minister Ecclesie: ergo hæc potestas non est clauis.

Si autem tu dicas, quod non dimittere peccata, sed ponere peccatorum, Contra: Ioh. 10. dicitur expresse, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Ergo intelligitur de remissione peccatorum.

SED IN CONTRARIUM huius obiicitur: quia omni illi cui committitur principale, committitur & accessorium secundum regulas iuris: sed committitur sacerdoti, quod sacramentum communionem consecrat, & ministrat populo: ergo & committitur ei preparatio populi ad sacramentum communionem illam: sed preparatio non potest esse nisi per absolutionem: ergo potestas absoluendi committitur sacerdotibus: ergo ipsi habent clauem istam. Hoc idem in litera probatur multorum sanctorum auctoritatibus: & ideo ista sufficienter.

DE CENNYM igitur absque dubio, quod Ecclesia in suis sacerdotibus habet plenam absoluendi potestatem: & hæc est clauis ministrandi sacerdotio: quis autem vltus eius sit, postea loco proprio patebit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non propter hoc ponitur spes in homine: quia homo

non operatur nisi vt minister: vnde bonus & malus æqualiter habent: sed Deus operatur vt author & largitor doni absolutionis per omnem modum, sicut in baptismo facit, scilicet per gratiam suam quam dat in ministerio, siue sit per bonum, siue per malum.

AD ALIUD dicendum, quod homo non remittit peccatum ex parte culpæ: quia hoc solius Dei est facere: sed per ministerium suum remittitur ei pars pœnæ, quandoque in actu, quandoque etiam clauis existente in voto, vt supra dictum est: & hoc virtute passionis Christi, quæ est in clauibus, & non virtute ministri.

AD HOC quod obiicitur de Ioanne, dicendum quod intelligitur de remissione peccati ex parte pœnæ.

ARTICVLVS VI.

An hereticus habens ordinem, etiam habeat clauem?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Ecclesie] utrumque licet, hæresis utrumque non habet. Videtur enim hoc falsum: quia in tractatu de ordine probatur, quod veri ordines sunt etiam qui ab hereticis in forma Ecclesie suscipiuntur: ergo sunt ibi ea quæ consequuntur verum ordinem: sed clauis sunt de consequentibus verum ordinem: ergo videtur, quod hæresis habeat clauis iurisdictionis.

Adhuc, Vetus lapis dicitur, vt verus homo, & verus asinus, qui habet actum lapidis & hominis & asini: & mortua hæc dicuntur, quando carent actibus suis: sed supponatur modo, quod verus ordo in forma Ecclesie suscipiatur inter hereticos: ergo ille ordo habet actum ordinis: sed actus ordinis presbyteri est actus clauis: ergo videtur, quod habeat actus clauis vel clauium.

SED CONTRA: Vadens ad hereticum scienter, peccat mortaliter: ergo non absoluitur: ergo ex parte consentientis non fit in eo actus finalis clauis. Item nec ex parte audientis confessionem: quia ille non habet iurisdictionem, & suspensus est, & etiam mortaliter peccat se incommittendo. Ergo ex neutra parte potest ibi saluari actus ordinis: ergo videtur, quod hæresis non habeat vltum clauium: ergo nec clauis, vt videtur, nisi falsas & mortuas: sicut mortuus homo non est homo simpliciter, etsi homo dicatur.

RESPONSIO. Dicendum in ista questione, quod est potestas clauis ex ordine, & est potestas ex iurisdictione: sicut enim supra patuit, omnis actus querit materiam circa quam sit, & illa in clauibus sunt subditi, qui non nisi ppter iurisdictionem à summo Pontifice descendente haberi possunt. Dicendum ergo, quod hæresis in forma Ecclesie habens ordinem, habet clauis, secundum quod potestas sumitur ex ordine: sed non habet ex iurisdictione, & ideo exequi nihil omnino potest: & si de facto quidem absoluit, nihil facit omnino: & tamen insuper mortaliter peccat: & absoluit, & absoluit si scienter ad talem accessit: hoc modo intelligitur hoc quod dictum est in litera.

AD IN quod primo obiicitur, dicendum quod ordinem non consequitur executio clauis, sed

sed tantum potestas in habente potestatem, sed non potentem agere propter materiam defectum: quia materia non est homo auditus, sed potius subditus per iurisdictionem à summo Pontifice descendente sibi determinatus: & quoad vitium hæresis dicitur in littera non habere claves: quia executionem non habet.

AD ALIUD dicendum, quod sunt adus essentiales, de quibus hoc verum est quod dicitur in obediendo, & illi sunt qui consequuntur sub-

stantiam, & talem actum bene habet clavis in omni habente ordinem: hic autem adus est perficere habentem secundum potestatem illam, sicut adus lucis lucere, & adus essentia esse, & est adus scientie scientem esse, & potestas clavis potestatem secundum clavam: sed non est hoc intelligendum de actu, qui est operatio super materiam extra: lapsus enim verus actus est, nonquam agit in aliquid esse, & similiter homo verus, & huiusmodi.

### De usu clauium.

**S**VS vero harum multipliciter est, discernere scilicet ligandos & soluendos, ac deinde ligare vel soluere. Qui enim, ut ait Gregor. indignos ligat vel soluit, propria potestate se priuat, id est, dignum priuatione se facit.

### ARTICVLVS VII.

An sacerdos valeat absoluerè à culpa & à reatu poenæ æternæ?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Vnus vero harum clauium] Ratione enim huius queritur de usu clauium: & quia hæc queritio multiplex est, nos quemlibet eius articulum deducemus vbi cadit super litteram. Et primo queramus de illo usu communi quem Magister determinat primo in littera, scilicet utrum sacerdos absoluerè valeat à culpa, & à reatu poenæ æternæ. Et videtur, quod sic maius enim est meriti alicui primam gratiam qui indignus est gratia, quam absoluerè à culpa cum qui absolutione est dignus: & primum potest mereri homo, etiam qui non est vicarius Christi: ergo & hoc secundum potestatem homo, præcipue qui est vicarius Christi: hic autem est sacerdos in confessione: ergo in confessione sacerdos potest absoluerè à culpa & poenæ mortis æternæ, ut videtur.

2. Item, Hug. de sancto Viç. in libello de potestate ligandi & soluendi dicit sic: Sicut in diuina absolutione mutatur poena æternæ in purgatoriam, sic in sacerdotali transfertur diuina sententia in humanam: diuina autem sententia est poena æternæ, & reatus poenæ æternæ: ergo in humana & sacerdotali absolutione transfertur poena æternæ: sed hæc non potest transferri nisi culpa absolueretur: ergo videtur, quod in confessione absolueretur relaxetur culpa.

3. Adhuc: Si rex terrenus alicui committeret vices suas in iudicio rerum, daret ei plenariam potestatem absoluerendi volentes satisfacere, & ligandi & condemnandi eos qui impunitè peccarent: ille minister potest absoluerè à culpa & poena: ergo cum liberior sit indulgentia diuina,

quam humana aliqua possit esse, videtur quod vicarij Christi, quibus in foro poenitentia dicitur, Quæcumque solueritis, &c. possint absoluerè à culpa & poena.

**S**I A V T E M hoc concedatur, probetur contrarium per ea que dicuntur in littera ex dictis Hieron. & Cassiod. que non oportet hic adducere. Sed per rationem obicitur sic. Temporale finitum, non potest in infinitum æternum: sed omnis sacerdotum potestas est temporalis & finitæ: ergo non potest in infinitum & æternum: sed culpa est infinita & æterna: ergo non potest aliquis sacerdos in remissionem culpæ & poenæ æternæ.

**R**E S P O N S I O. Dicitur, quod sacerdos non potest absoluerè à culpa & poenæ æternæ: sed tantum absoluit relaxando poenam poenæ, nisi illo modo quo supra dictum est, quod votum clauium est in contritione habendo: vim quandam ad remissionem totius peccati.

**A**D I D A U T E M quod obicitur primo, dicendum quod non est simile quod inducitur: quia ille qui absoluit primam gratiam alicui, non det gratiam, sed impetrat Deum ad dandum: sed ministri in sacramentis aliquid modo agunt: ut hoc: ut fiat effectus sacramenti: & ipse non potest esse in potestate ministri conferre gratiam, sed tantum distributionem poenæ.

**A**D A L I U D dicendum, quod Hugo vocat diuinam sententiam, poenam temporalem purgatoriam, non tamen viuis poenitentis proportionatam: & humanam sententiam vocat poenam temporalem proportionatam viuis poenitentis: & hæc fit bene in absolutione hominis.

**A**D A L I U D dicendum, quod vicarius regis non constituitur nisi super officium finitum & temporalem: & illa potest constitui in hominis potestate: sed de officio Dei factus est, que est infinita, & ideo non potest constitui in hominis potestate.

Si sacerdos potest dimittere vel resignere peccata?

**S**E D queritur, Verum à peccato soluere valeat sacerdos, id est, à culpa: ut culpæ maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat? Quidam arbitrati sunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, ut prædictum est, scilicet mentis contagione ac cæcitate, & debito futura poenæ, alterum curari per Deum, alterum solui per sacerdotem. Patitur enim per peccatum quædam tenebras interiores & maculas, à quibus nisi liberetur, prouocetur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, suscitatur à morte peccati. Vnde Apostolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Christus. Solus enim Christus, non sacerdos, animam resuscitat, ac pulsas tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mundat, qui animæ faciem lauat, debita vero æternæ poenæ soluere concessit sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatum asserunt: quem Christus prius per se interitus viuificauit, deinde foras exire iussit: eumque adhuc ligatum soluere Apostolis præcepit: quia ut aiunt, ipse interius animam à caligine maculaque peccati emundat, sacerdotibus vero dedit vinculum æternæ mortis soluere. Alij vero dicunt solum Deum, non sacerdotem, debitum æternæ mortis dimittere, sicut & animam interius per se viuificat: nec tamen differuntur sacerdotibus traditam potestatem peccata dimittendi & retinendi, quibus dictum est, Quorum remiseritis peccata, &c. Sicut enim Christus retinuit sibi potestatem baptismi, ita & poenitentia. Et ideo sicut interius gratia sua animam illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata poenitentium tegit: & tunc tegit, quando ad poenam non referuat. Tunc ergo tegit, quando debitum poenæ soluit. Quod autem ipse tegat, à parte dicit Augustinus exponens illam locum Psalmi, Quorum tecta sunt peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata, noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergo dicit à Deo tecta, ut Deus non videat, id est, æternaliter puniat. Videre enim Dei peccata, est ad poenam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, hoc est ea ad poenam non referuare. Item Hieron. Quibus Deus dimittit peccata, tegit ne in iudicio reuelentur. Item Cassiod. Qui gratia habent peccata, aliis Deus impetrat, aliis per misericordiam non imputat. Ex his aperte ostenditur, quod Deus ipse poenitentem soluit à debito poenæ, & tunc soluit, quando intus illuminat inspirando veram cordis contritionem. Cui sententiæ ratio suffragatur, & auctoritates attestantur. Nemo enim vere compungitur de peccato, habens cor contritum & humiliatum, nisi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus est vita æterna. Nemo autem simul vita & morte dignus est. Non est ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ esse desit, ex quo diligere peccata cepit. Ex tunc ergo solutus est ab ira, que non manet super illum, qui credit in Christum, sed super illum qui non credit.

Non ergo postmodum per sacerdotem cui confitetur, ab ira æterna liberatur, à qua iam liberatus est per Dominum, ex quo dixit, Confitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat à peccati macula, & à debito æternæ pœnæ soluit, qui per Prophetam ait, Ego solus deleo iniquitates & peccata populi. Item Ambros. Verbum Dei dimittit peccata, sacerdos, & iudex. Sacerdos quidem officium suum exhibet, sed nullius potestatis iura exercet. Idem, Ille solus peccata dimittit, qui solus pro peccatis nostris mortuus est. Item Augustin. Nemo tollit peccata, nisi solus Deus, qui est agnus tollens peccata mundi. Tollit autem & dimittendo quæ facta sunt, & adiuuando ne fiant, & perducendo ad vitam, ubi omnino fieri non possunt. His aliisque pluribus testimoniis docetur, Dominum solum per se peccata dimittere: & sicut dimittit quibusdam, ita & aliorum quorundam peccata retinet.

## ARTICVLVS VIII.

*An peccatum debeat & possit dici tenebra?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Patimur enim per peccatum quasdam tenebras, &c.] Queritur hic, Quæ sint istæ tenebræ? Cum enim lux sit propria perfectio intellectus, & tenebra opponatur luci, videtur esse secundum intellectum tantum: sed peccatum principaliter est secundum affectum: ergo videtur, quod peccatum non sit tenebra. Si autem dicitur, quod peccatum dicitur tenebra, quia priuat animam luce increata gratiæ: eodem modo potest dici frigus, eo quod priuat calore Spiritus sancti.

1. Adhuc, Peccatum magis opponitur charitati, quam fidei, quia charitate in toto priuat, & fide non priuat nisi quoad formam: cum ergo charitas sit calor, & fides sit lux, videtur quod peccatum potius dicatur frigus, quam tenebra.

2. Si autem dicas, quod est effectus peccati qui est obtenebratio intellectualium virtutum. Contra: Multos videmus in peccatis existentes citius intelligere quam alios: ergo videtur, quod peccatum non inducit interiores tenebras, quæ sunt obtenebratio naturalium.

3. Adhuc, Si aliquis per peccata, obtenebrata naturalia haberet, ille maxime esset diabolus, qui in veritate non stertit, sed homicida est ab initio, ut dicitur Ioan 8. sed è contra Dion., dicit in quarto ca. de di. no. quod data illis naturalia dona, nequaquam ipsa mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima, quanquam ipsi non videant, claudentes ipsorum boni inspectivas virtutes. Ergo nec alij obtenebrantur ex peccato, si forte tu dicas, quod intelligitur de scientia infusa: in illa enim non tantum percipit peccator, quantum iustus. Instantia videtur esse de Balaam, qui doctrinam Altissimi nouit, & visiones potentis intuitus est. Ergo videtur, quod nec de illa potest intelligi. Adhuc, Dominus in Euangelio dicit, quod prudentiores sunt filij huius seculi filiis lucis in generatione sua. Ergo videtur, quod peccatum non est tenebra.

IG. 41.  
De pecc.  
dist. 1.  
cap. Ver-  
bum  
De.

Ioan. 1.

**I**N CONTRARIUM huius obiicitur quod Damasc. expresse dicit, quod peccatum est tenebra intellectualis siue spiritualis. Et 1. Ioan. 3. dicit, quod qui non diligit fratrem, manet in tenebris. Et Ioan. 8. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, dicit Dominus. Ergo videtur per oppositum, quod omne peccatum sit tenebra intellectualis.

**V**LTERIVS queritur hic de aliis quæ tangit hic in litera, scilicet mentis contagione ac cæcitate: & supra primo capitulo huius distinctæ, tetigit duo, scilicet maculam, & fœtorem: & queritur de differentia horum inter se, & qualiter conveniunt effectui peccati. Item tangit reatum, per hoc quod dicit debitum mortis æternæ. Sunt autem quæ non tangit, scilicet culpa, & peccatum, & malum, & vitium: & queritur differentia omnium istorum. Videtur autem non omne peccatum facere contagionem. Contagio enim est morbus proueniens ex simili contactu: sicut dicitur morbus contagiosus, qui ex contactu & contactu quodam conuersationis & communicationis quæ in conuersatione est, contrahitur: non autem omne peccatum est tale: ergo non omne peccatum est contagionem faciens.

1. Adhuc, Contagio est semper in alio quam in peccante primo: ergo videtur, quod non omne peccatum faciat contagionem: ergo videtur, quod non vniuersaliter debeat peccato attribui. Adhuc, Contagio magis nata est fieri circa corpus, quam circa mentem: ergo multo magis debet dicere contagionem corporis, quam contagionem animæ siue mentis.

2. Adhuc, Cæcitas dicit organi defectum: constat autem, quod per peccatum non aufertur organum corporis, nec etiam organum mentis, quod est potentia quæ est forma organi: ergo videtur, quod peccator non incurrit cæcitatem.

3. Si autem dicas, quod per peccatum sit priuatio habitus lucis spiritualis quæ est gratia: contra hoc tunc erit, quod adhuc dicitur tenebra: ergo superflue ponitur ibi spiritualis cæcitas.

4. Similiter obiicitur de macula: macula enim non dicitur nisi duobus modis, scilicet per defectum eius quod debet esse ad decorem & ad integritatem

gritatem pulchritudinis rei: sicut dicimus maculam habere denasatum vel monoculum. Aut dicitur per potentiam alicuius deturpantis decorem: sicut dicimus, habere maculam, habentem morpheam in facie. Neutro autem istorum modorum videtur peccatum dici macula: quia nec arripatur naturalia, nec ponit aliquid in anima, quia nihil est & nihil ponit: ergo videtur, quod non sit macula.

5. Fœtor autem quem nominat, videtur omnino irrationabiliter poni: quia non est aliquis fœtor in spiritualibus: sed ista sunt spiritualia: ergo non est aliquis fœtor in illis. De culpa vero, peccato, & malo, super vltimam partem secundi fati est dictum.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod omnia hæc conueniunt peccato: in peccato enim est auersio à bono incommutabili, & conuersio ad bonum commutabile. In quantum autem est auersio à bono incommutabili, est ipsum tenebra interior, siue intellectualis cæcitas mentis. In quantum autem est conuersio ad bonum commutabile, est contagio & fœtor. Lux enim, forma est vniuersalis primi mobilis per quam primo mouetur tota materia generabilium & corruptibilium ad susceptionem formæ cuiuslibet speciei. Dico autem vniuersalis: non quod vniuersaliter luceat primum mobile, sed quia illa mouet ad omnem formam, & non specialiter ad illam vel istam. Et per hoc lux habet convenientiam cum gratia quæ est prima forma mouens ad formationem in bene esse omnes potentias, & ipsam animæ essentiam, produciens quasi ex se alias particulares formas potentiarum, scilicet virtutes theologicas, & politicas secundum quod sunt infuse. Et hoc modo luci non opponitur infidelitas, nec aliquid peccatum in specie: sed peccatum in genere, in quantum per auersionem est gratia huiusmodi generalis priuatiuum. In quantum autem lux superior est perfectiva visus exterioris & interioris, & peccatum priuans lucis receptione, facit cæcitatem in visui spirituali animæ quod ostendit ipsum nomen tenebrarum: quia tenebra à tenendo dicitur, quia tenet oculos ne possint videre. In quantum autem est ad bonum commutabile, quod est corporale & corruptibile, tripliciter consideratur, scilicet in quantum operatur in anima prima impressio huiusmodi boni caduci, vel in quantum est inueterata impressio huiusmodi, vel in quantum defectiuam facit pulchritudinem proportionis quam habuit anima per coniunctionem ad bonum summum. Et primo quidem modo dicitur contagio, secundo autem modo fœtor, & tertio modo macula: de malo autem & peccato alibi, scilicet in fine secundi libri dictum est.

**D**ICENDVM ergo ad primum, quod lux non sumitur ibi pro spirituali perfectione visus, sed potius in illa proprietate generali quæ dicta est. Et hoc modo melius dicitur tenebra, quam frigus: quia calor non est tota vniuersalis forma, formas generabilium conduciens ad esse, sicut lux quæ secundum diversitatem luminiferorum & angularum & figurarum ipsorum corporum luminiferorum, omnes generaliter formas generabilium ad esse conduci.

**A**D ALIVD dicendum, quod verum est, quod magis opponitur charitati peccatum, quam fidei:

sed non opponitur ei plus, quam gratiæ. Et per hoc patet solutio.

**A**D ALIVD dicendum, quod in veritate sicut dicit Philosophus in 6. ethic. Intellectus speculatiuus quidem non corrumpitur per peccatum: sed tamen prudentis & felicitis intellectus corrumpitur per peccatum, etiam felicitis secundum felicitatem speculatiuam, quia illa vult esse pura & non plena delectatione. Potest ergo dici, quod intellectus est ad verum purum, vel ad verum sub ratione faciendi, & ad verum sub ratione felicitatis. Et primo quidem modo non corrumpitur. Sed secundo modo dupliciter est ad verum sub ratione boni, scilicet speculatiue, & practice: sunt enim quidam sapientes de his circa quæ est prudentia, & tamen non efficiuntur circa operabilia: alij autem habent scientiam quam sequitur facere, quæ de se mouens est, ut dicit Philosophus: sicut sciens citharizare habet in habitu citharizare, & operatur quando vult: & hoc obtenebratur per peccatum: sicut dicit Philosophus disputans contra Socratem, quod existimatio prudentis corrumpitur per delectationem in minori propositione, ubi miscetur affectui operanti: & hoc modo obtenebratur intellectus ad bonum: quia sic omnis malus, ignorans est. Secundum autem quod se habet ad verum felicitans, est illud verum affectum sub ratione delectantis potentias, quod non habet admixtam penitentiam: & tunc iterum obtenebratur & impeditur per peccatum.

**A**D ALIVD autem quod obiicitur de Dionys. dicendum, quod ipse loquitur de virtutibus speculatiuis, secundum quod sunt speculatiue solum: sic enim verum est, quod non obtenebrantur.

**A**D ID quod obiicitur de contagione, dicendum quod omne peccatum contagionem imprimit: dicitur enim hic contagio, non quæ serpit tantum ab vno in alium, sed etiam corruptio contracta ex impressione fœdantis & putrefaciens, sicut bonum corporale cui supponitur effectus.

**A**D ALIVD dicendum, quod hoc modo dicta contagio, non semper est in alio, sed in eodem cui vnitur contagio sicut corrumpens.

**A**D ALIVD dicendum, quod cæcitas dicitur hic à carentia influentiæ lucis desuper descendens ad intellectum practicum ex ea parte qua miscetur potentie operatiue siue affectui: sicut si lumen descendens in oculum priuaretur quoad discretionem operabilium quorundam, & non aliorum: & hoc modo bene impeditur potentia mentis interior.

**A**D ALIVD dicendum, quod non dicitur tenebra quantum ad hoc, sed in quantum priuatur forma generali formante omnia spiritualia, ut patet ex supra dictis.

**A**D ALIVD dicendum, quod macula dicitur per defectum naturalis decoris, quem habet ex corruptione naturalis boni coniuncti cum gratuito & increato. Quod autem hoc faciat peccatum in quantum malum est, & admittit bonum, non dubitat qui bene legit ea quæ dicta sunt in secundo, in tractatu de malo.

**A**D HOC autem quod obiectum est de fœtore, dicendum quod sumitur spiritualiter eo modo quo dicit Dionys. in primo capitulo cæ. hierarch. quod intellectualis distributio significatur per odorem: quo ad amissam animæ deuotionem

per dicitur facta per evaporationem concupiscentie sequentem corruptionem complexionis etc. et dicitur est.

ARTICVLVS IX.

An fiat absolutio à debito aeternae pœnæ per absolutionem à sacerdote factam?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Al] dicunt solum Deum, non sacerdotem, &c. Videtur, quod isti dicunt falsum: quia ita dicit Magister Hugo ad beatum Bernard. in lib. de potestate ligandi & soluendi. Per semetipsum soluit Dominus vinculum objuracionis, sed per se & per ministrum debitum aeternae damnationis. Ergo illi falsum dicunt, qui plane dicunt contrarium.

1. Adhuc etiam constat, quod sacerdos per contritionem non absoluit à debito aeternae damnationis, nisi confiteatur & absoluat si habeat facultatem: ergo si non confiteatur & absoluat, adhuc remanebit debitum aeternae pœnæ: ergo aliquid ad solutionem illius debiti operatur absolutio facta per sacerdotem.

**SED CONTRA** hoc est, quod debitum pœnæ aeternae est aeternum & infinitum, sicut supra probatum est: sed temporale non potest in aeternum: absolutio autem est temporalis: ergo videtur, quod non fiat absolutio à debito pœnæ aeternae per absolutionem à sacerdote factam.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod nullo modo sacerdos absoluit à debito mortis aeternae: sed claus vno modo quo supra dictum est ad hoc operantur.

**AD DICTVM** autem Magistri Hugonis dicendum, quod loquitur de absolutione impediente reditum illius debiti, non eiusdem in numero, sed similis in specie, sicut infra patebit 22. distinct. cum ageretur de reatu peccatorum. Ad hoc enim operatur absolutio sacerdotis: quia absoluit, ut ipse dixit à debito confitendi: quod si non impletet, rediret debitum aeternae damnationis: absoluit autem ligando ad temporalem pœnam iniunctam.

**AD ALIVD** dicendum, quod non operatur absolutio sacerdotis ad solutionem illius debiti: quia Deus simpliciter & absque ordine soluit: sed ad solutionem illius quod innasceretur si confessio & absolutio non reciperentur, sicut iustum est & debitum.

ARTICVLVS X.

An verbum Dei dimittat peccata?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Verbum Dei dimittit peccata], sacerdos, & iu-

dex, &c. ] Videtur enim innuere per istam enumerationem, quod ista tria diuersimode peccata dimittunt: & hoc non videtur, quia verbum Dei aut intelligitur de verbo creato, aut de verbo increato. Si de creato: tunc non dimittit peccata, nisi per modum suadentis & inducentis: ergo diuisio sua nihil valet, quia multa sunt remittentia peccata, hoc modo, sicut gratia, & opus bonum, quae hic non enumerat, quae tamen efficaciora sunt in dimittendo peccatum, quam verbum Dei. Si diuisio autem intelligitur de verbo increato: tunc videtur, quod non differat à iudice quem etiam hic ponit.

2. Vltius videtur, quod iudex non dimittit peccata: quia cum acceperit iudicium & tempus, iustitias iudicabit: sed iuste iudicando, peccatum non dimittitur, sed punitur: ergo videtur, quod nihil est quod dicit, iudicem dimittere. Adhuc, Cum venerit ad iudicium Dominus, etiam fidelibus non creditur peccata dimissurus: ergo nihil est quod dicit, iudicem dimittere peccata.

3. Vltius videtur falsum dicere, cum de dimissione sacerdotis dicit, Sacerdos quidem officium suum exhibet, sicut supra notatum est, eo quod exercet. Exercet enim sacerdos suam potestatem, partem pœnæ dimittendo, sicut supra dictum est: ergo falsum est quod dicit.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod verbum Dei dicitur vnigenitus Filius, prout in mundo loquitur ad Patrem: ille enim peccata dimittit potestate excellentiae, sicut supra notatum est, eo quod meritum suum infiniti valoris fuit: & omnia dedit Pater in manu eius. Vnde Ioan. 1. dicitur, Agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iudex autem est Deus auctoritate dimittendo, & sacerdos ministerio: & ita patet qualiter differant hæc tria.

**AD OBIECTVM** dicendum, quod aliud est modus quo dimittit Verbum increatum, & aliud quo dimittit iudex: iudex enim dicitur Deus Trinitas, non tamen dicitur verbum. Incarnatum autem Verbum dimittit redemptionis modo quo soluit pretium pro nobis, quod non facit Deus Trinitas: vnde obiectio supponit falsum.

**AD ALIVD** dicendum, quod intelligitur de iudicio quo Deus iudicabit penitentes iudicio misericordiae, in quo parum est de iustitia, & multum de misericordia: remittit enim omnem pœnam aeternam, & exigit temporalem: sed in futuro non remittet.

**AD ID** quod obiicitur de officio sacerdotis, dicendum quod non negatur quin habeat potestatem in ministerio: sed negatur, quod habeat potestatem interiores maculas detergendi, & debitum aeternae mortis relaxandi: sed super partem pœnæ habet potestatem in ministerio: vnde quod dicit, Nullius potestatis, &c. intelligitur de potestate absoluta in relaxando culpam.

Quod

Quod sacerdotes etiam dimittunt peccata & tenent peccata suo modo.



**N**E ideo tamen negamus sacerdotibus concessam potestatem dimittendi & retinendi peccata, cum hoc veritas in Euangelio aperte doceat. Hinc Augustinus ait, Ecclesiae charitas, quae per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus eorum qui participes sui sunt, peccata dimittit: eorum qui non sunt, tenet. Idem, Sacerdotes possunt confitentibus parcere: quibus enim remittunt, remittit Deus: Lazartm enim de monumento suscitatum obtulit discipulis soluendum: per hoc ostendens, potestatem soluendi concessam sacerdotibus. Dixit enim, Quodcumque solueritis super terram, erit solutum & in caelo, &c. hoc est, Ego Deus, & omnes caelestis curiae ordines, & omnes sancti in gloria mea laudant vobiscum & confirmant quos ligatis & soluitis. Non dixit, quos putatis ligare & soluere: sed in quos exercetis opus iustitiae & misericordiae. Aliter autem, vel alia opera vestra in peccatores non cognosco. Idem, Cum veraciter ad Deum conuerso peccata dimittuntur, ab eis dimittuntur, quibus ipse veraci conuersione coniungitur. Spiritus sanctus ea dimittit, qui datus est omnibus sanctis sibi charitate coherentibus, siue se nouerint corporaliter, siue non. Similiter cum aliquis tenentur peccata, ab eis tenentur à quibus ille cordis prauitate disiungitur, siue notis corporaliter, siue ignotis. Omnes enim mali, spiritualiter à bonis seiuncti sunt. Ecce, hic dicit peccata dimitti vel teneri à sanctis viris, & tamen Spiritum sanctum ea dimittere dicit. Et quod maiori consideratione dignum est, idem etiam dicit, quod Deus per se vel per sanctos suos tantum dimittit peccata. Ait enim sic, Sacramentum gratiae dat Deus etiam per malos, ipsam vero gratiam non nisi per seipsum, vel per sanctos suos. Et ideo remissionem peccatorum vel per seipsum facit, vel per ipsius columbae membra, quibus ait: Si cui dimiseritis, dimittetur. Ecce quam varia à Doctoribus traduntur super his: & in hac tanta varietate quid tenendum? Hoc sane dicere ac sentire possumus, quod solus Deus dimittit peccata & retinet: & tamen Ecclesiae contulit potestatem ligandi & soluendi: sed aliter ipse soluit vel ligat, aliter Ecclesia. Ipse enim per se tantum dimittit peccatum, quia & animam mundat ab interiori macula, & à debito aeternae mortis soluit.

ARTICVLVS XI.

Quae & qualis sit potestas sacerdotum in dimittendis peccatis?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Nec ideo tamen negamus, &c.] Queritur autem hic vtilis questio, Quae sit potestas sacerdotum in dimittendis peccatis? Constat enim, quod hæc non est super culpam, nec super pœnam aeternam: queratur ergo, super quam pœnam se extendit. Est autem accipere in genere pœnæ tres modos

pœnarum, scilicet pœnam aeternam, & transitoriam viribus pœnitentis inproportionatam, & transitoriam viribus pœnitentis proportionatam. Similiter tria sunt in pœnitentia operantia contra pœnam peccati, scilicet dolor informatus gratia qui operatur contra aeternam pœnam, & confessio faciens pœnam transitoriam viribus pœnitentis proportionatam, & satisfactio quae delectat pœnam viribus pœnitentis taxatam. Ergo cum potestas clauium sit media, post primam, & ante tertiam: videtur quod ipsa operatur supra pœnam mediam quae est quidem transitoria, & tamen viribus pœnitentis non proportionata.

2. Adhuc.



illi non faciunt leprosos vel mundos, sed discernunt qui mundi vel immundi sunt. Ita & hic aperte ostenditur, quod non semper sequitur Deus Ecclesie iudicium: quæ per surreptionem & ignorantiam interdum iudicat, Deus autem semper iudicat secundum veritatem. Et in remittendis vel retinendis culpis id iuris & officij habent Evangelici sacerdotes, quod olim habebant sub lege Legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent, dum dimissa à Deo vel retenta iudicant & ostendunt. Ponunt enim sacerdotes nomen Domini super filios Israël, sed ipse benedicit, ut dicitur in Numeris. Hunc modum ligandi & soluendi Hieronymus supra notavit.

Num. 16  
Num. 6

ARTICVLVS XIII.

An sacerdos Evangelicus differat à sacerdote Legali?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Quibus dedit potestatem ligandi & soluendi id est, ostendendi homines ligatos vel absolutos, &c.] Secundum hæc enim quæ hic dicuntur, videtur quod sacerdos Evangelicus quoad potestatem non differat à sacerdote Legali, quod est absurdum.

Item hoc præcipue videtur ex auctoritatibus in cap. isto inductis, præcipue Hieronymi.

Sec. con. 174.

SED CONTRA hoc videtur, quod sicut sacerdotium se habet ad sacerdotium, ita potestas clavis ad potestatem: sed sacerdotium noue legis abundat à sacerdotio legis veteris: ergo & potestas clavis abundat à potestate illius: sed illi mundatos tantum ostendebant: ergo isti aliquid plus faciunt quam ostensionem: ergo aliquid remittunt ex peccato, vel ex parte culpæ, vel ex parte poenæ.

Adhuc, sicut se habet morbus ad morbum, ita medicina ad medicinam: sed in Veteri Testamento de morbo corporali sacerdoti presentabantur, in Nouo autem de morbo spirituali: ergo in Veteri Testamento fuit tantum medicina corporalis, & in Nouo erit spiritualis: ergo sicut sacerdos Veteris Testamenti castris restituit corporaliter, ita sacerdos Noui Testamenti castris restituit spiritualiter: ergo aliquid plus facit quam ostendat solutos vel ligatos.

solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod ostensio fit dupliciter, scilicet per deponstrationem solum, sicut ostenditur coloratum digito: & per exhibitionem in opere, sicut artifex demonstrat scultionem, cum facit simul perfectam. Sic autem oculos intuentium. Et primo modo non accipitur hic ostensio, sed secundum aliquem modum secundæ demonstrationis & ostensionis. Ille est duplex, scilicet cum totum fit artificium, vel cum sit in parte vltima completæ: demonstrat enim tunc id quod est secundum partem, totum perfectum. Ita est hic: remisit enim Deus culpam in conuisione, & relaxauit debitum eterne mortis: & ad completionem remanet id quod commissum est iniquitas Ecclesie, scilicet relaxatio poenæ purgatorie, & immunditio carnis: & hæc est pars curatiouis & solutionis peccati, & demonstrat to-

tam esse completam, eo quod pars vltima est, ut patet ex prædictis. Et hoc modo glossandæ sunt omnes huius capituli auctoritates. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIV.

An Legalis sacerdos habuit clauem?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sicut olim Legalis in illis qui, &c.] Queritur enim, Vtrum Legalis sacerdos habuit clauem? Videtur, quod sic: quia habuit ostensionem: & clavis est sequela ordinis: ergo habuit clauem.

Adhuc, Clavis sine scientia discernendi & potestas ligandi & soluendi: sed sacerdotum officium erat discernere inter munditiam & fæditiam, & etiam curare castam uoluntatem, & eisdem reuertitur: quod est ligandi & soluendi: ergo clauem habuit Legalis sacerdos.

Adhuc, Constat quod in spiritualibus commissis fuit potestas Legalis sacerdotibus super populum Dei: spiritualis enim potestas tota est in potestate ligandi & soluendi: quoniam ad ea que pertinent ad salutem animarum populi: ergo Legalis habuit potestatem ligandi & soluendi: ergo habuit clauem.

SED CONTRA: Totum factum fuerunt, sed utrumque in lege in scriptis: ergo potestas ligandi & soluendi non fuit in lege, sed in scriptis: ergo non habuit clauem. Quia non habuit potestatem ligandi & soluendi: ergo non habuit clauem. Quia non habuit potestatem ligandi & soluendi: ergo non habuit clauem.

Adhuc, Sacerdos veteris legis significat & non potestatem ligandi & soluendi: sed potestatem ostensionis: ergo non habuit clauem. Quia non habuit potestatem ligandi & soluendi: ergo non habuit clauem.

Adhuc, in alio modo dicitur, quod in Veteri Testamento non habuit clauem: sed potestatem ostensionis: ergo non habuit clauem. Quia non habuit potestatem ligandi & soluendi: ergo non habuit clauem.

RESPON

RESPONSIO. Dicendum, quod in Veteri Testamento sacerdos legalis clauem non habuit, sed habuit umbram clauis, id est, potestatem absoluedi & ligandi circa immunditias corporales, quæ significabant immunditias spirituales, in quibus absoluit & ligat Evangelicus sacerdos. Concedimus ergo rationes vltime inductas. Ad primum, queritur de hoc quod dicitur, quod sicut ostendit, ita habuit clauem: habuit potestatem umbram ostendendi, non impetendi characterem, & ideo non habuit etiam nisi umbram clauis. Ad aliud dicendum, quod discernendi auctoritas in spiritualibus, & ligandi potestas est clavis, & non in corporalibus, sed potestas

est umbra clavis, quando est circa corporales immunditias. AD ALIUD dicendum, quod spiritualia Veteris Testamenti, & Noui, quasi a quibusdam spiritualia dicuntur: illa enim sunt spiritualia que significant spiritualia, & diuiduntur circa regnum, & huiusmodi, que per seculares personas & licet dispensantur: & taliter committuntur spiritualia sacerdotibus Veteris legis, & huiusmodi: sed non habent potestatem ligandi & soluendi: sed habent potestatem ostensionis, & hæc potestas spiritualia Noue legis, & ideo potestas in talibus est simpliciter clavis: potestas autem in illis est potestas secundum quid.

Alius modus ligandi & soluendi.

DEBEANT quoque sacerdotes, dum satisfactionem poenitentis continentibus imponunt. Soluunt, eum de ea aliqui dimittunt, vel per eam purgatos ad sacramentorum communionem admittunt. Quem modum superius Leo Papa notavit. Secundum hunc modum dicuntur etiam sacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde superius Augustinus dixit, Quibus tenuerunt, & remisit Deus, &c. Opus enim iustitie exercent in peccatores, cum eos iusta poena ligant: opus misericordie, dum de ea aliquid relaxant, vel sacramentorum communioni conciliant. alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum est, quia quos satisfactione poenitentia ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt, quia non imponitur illis satisfactio poenitentia, nisi quem sacerdos vere poenitentem arbitrat. Alii vero non imponunt: & eo ipso peccatum retineri à Deo iudicant. Quod autem hoc ad clauem pertineat, Augustinus ostendit dicens, Frustrat clauem Ecclesie, qui sine arbitrio sacerdotis poenitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentia imprecatur. Est & alius modus ligandi & soluendi, qui per excommunicationem geritur, dum aliquis secundum canonicam disciplinam tertio vocatus ad emendationem manifesti delicti, & satisfacere vilipendens, sententia Ecclesie à loco orationis, & sacramentorum communionem, & fidelium consortio præcinditur, ut erubescat, & pudore scelesti conuersus poeniteat, ut sic spiritus eius sanus sit. Quod si poenitentiam profert respuerit, negare communioni admittitur, & Ecclesie reconciliatur. Hæc est autem Ecclesie anathematizatio: hæc poenam illis qui digne percelluntur, infligit. Quæ gratia Dei & protectio illis amplius subtrahitur, ac simpliciter relinquuntur, ut se eis liberum rueri in interitum peccati. In quos etiam maior diabolus trahit dum potestas. Orationes quoque Ecclesie & benedictionum, ac meritorum suffragia, eis nequaquam suffragari possunt.

De poen. dist. 17.

Lib. de vera & falsa poenit. cap. 10.

Lib. de poenit.

1. Col. 5.



*Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud, Quodcumque solueris, &c.*

H  
Mat. 16.

**S**ECUNDUM hos ligandi & soluendi modos quomodo verum est quod dicitur, Quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis: & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, &c. Aliquando enim ostendunt solutos vel ligatos, qui ita non sunt apud Deum: & poena satisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel soluunt, & indignos sacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum est hoc in illis, quorum merita solui vel ligari postulant. Tunc enim sententia sacerdotis iudicio Dei & totius cælestis curiæ approbatur & confirmatur, cum ita ex discretione procedit, ut reorum merita non contradicant. Quoscumque ergo soluerit vel ligant, adhibentes clauem discretionis reorum meritis, soluntur vel ligantur in cælis, id est, apud Deum: quia diuino iudicio sacerdotis sententia sic progressa approbatur & confirmatur. Quos ergo secundum merita sententia Ecclesiæ percellit, lædit: & illi foris sunt apud Deum. Qui autem non meruit, sententia Ecclesiæ non læditur, nisi contemnat. Vnde Origenes, Exiit quis à veritate, à fide, à charitate? per hoc exit de castris Ecclesiæ, etiam si Episcopi voce non abiciatur: sicut e contra aliquis non recto iudicio foras mittitur: sed si non egit ut meretur exire, nihil læditur. Interdum enim qui foras mittitur, intus est: & qui foras est, intus videtur retineri. Ecce qualis & quantus est vsus Apostolicarum clauium. Iam ostensum est ex parte, qualiter sacerdotes dimittant peccata vel teneant: & tamen retinuit sibi Deus quandam singularem potestatem dimittendi vel retinendi, quia ipse solus per se debitum æternæ mortis soluit, & animam interius purgat.

Super  
Leuit.  
hom. 14.  
ad 24.  
cap.

ARTICVLVS XV.

*An dictum illud Saluatoris sit verum, Quodcumque ligaueris super terram, &c.*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Ligant quoque sacerdotes dum satisfactionem, &c.] Videtur enim, quod hoc modo non quodcumque ligant, sit ligatum & in cælis: & quodcumque soluerit, sit solutum & in cælis. Potest enim sacerdos minorem condignam imponere, clauem non errante, quia potest sine arbitrio: & tunc si moritur ille expleta poenitentia quam ei iniunxit sacerdos, non euolat, sed perit ut in purgatorio: ergo videtur, quod non est solutum in cælo, quod ipse soluit etiam clauem non errante.

2. Adhuc, In fide accedente videtur instantia: quia ille absoluitur ab homine etiam clauem non errante, & tamen non absoluitur à Deo. Quod autem clauem non errante absoluitur ab homine, patet: quia homo non debet indicare

nec potest, nisi secundum signa exteriora: & ponamus, quod omnia ista concurrant in accipiente fide: ergo ipse est absolvens: & tamen à Deo non absoluitur: ergo videtur, quod sit instantia ad propositum.

3. Adhuc, Si index aliquis constituitur in foro carnalium, ipse non tenetur indicare nisi secundum exteriora, non interiora: ergo videtur, cum audiret confessionem etiam bono sit, quod debet, fuisse signa: ergo ad signa exteriora tenetur absoluerit: & tamen sepe tenetur, quod illi coram Deo non sunt absoluiti.

**Solutio.** Ad hoc dicitur quidem, quod Dominus tam in Mat. 16. quam in Ioh. 20. videtur verbo subiunctum modi: & hoc significat rem verbi iam perfectam, quia aliter non debet alius nos coniungeretur & separaretur. Vnde sensus est, Quodcumque solueris, &c., cuius solutionem à me inchoatam in communi per feceritis, erit solutum & in cælis. Et similiter dicendum est de verbo nocens ligationem. Et ita dicitur ad omnia inchoata, quod non est instantia: quia solutio illorum non est perfecta à sacerdote. Sed hoc quod omnino nihil sit, probatur sic: Ponatur,

natur, quod sacerdos iniungat dignam poenitentiam peccatis: & tamen ille moriatur antequam perficiat eam: ille vadit ad purgatorium: & tamen secundum hanc grammatice sacerdos perfectat solutionem: ergo nihil valet solutio, eo quod non statim reputat eum Deus absolutum.

2. Adhuc etiam obiicitur contra solutionem istam: quia facta absolutione iam sacerdos fundus est officio suo in totum: ergo tunc absoluit: & tamen ille adhuc ligatus est vinculo satisfactionis: ergo non Deus illum omnino solutum reputat, quem ille soluit. Si autem dicas, quod absolutio sacerdotis completa est primo, tunc cum impleta est poenitentia: hoc est ridiculum, eo quod Magister Hugo de sancto Victore dicit, quod sacerdos soluit ligando: ligat autem ad poenam temporalem: ergo absolutio sua tota perfecta est, quando ligat omni vinculo expiatiue satisfactionis.

**Responsio.** Dicendum, quod illa solutio meo iudicio nulla est omnino: sed intelligitur, quod Deus eum solutum reputat pro quanto eum absoluit sacerdos, hoc est, partem poenæ relaxando: illam enim nunquam ab ipso exigit Deus: & quæcumque ligat, ligamine manente, nunquam absoluit.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod non est instantia: quia non nisi secundum quid absoluit eum Deus, scilicet à parte poenæ, & non à tota: & ideo aliam soluit in purgatorio.

**AD HOC** autem quod obiicitur de fide, dicendum quod illum Spiritus sanctus discipline effugit: & ideo habet sacramentum, sed non rem sacramenti. Hoc autem quod Dominus dicit, intelligitur de participantibus rem & sacramentum: sicut etiam in baptismo non sequitur, si baptisimus emundat ab omni peccato, quod propter hoc emundet fidei.

**AD ILLA** autem duo que ad probandum inducuntur, dicendum quod in veritate sacerdos non errat, nec est defectus ex parte sua, quia bene reconciliat: sed ille non est reconciliatus propter impedimentum fidei. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XVI.

*An definitio excommunicationis data à Magistro sit bona?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Est & alius modus ligandi & soluendi, qui per excommunicationem, &c.] Queramus autem hic primo, Quid sit excommunicatio? Secundo, Quomodo fiat? Tertio, In quem sit ferenda? Quarto, A quo sit ferenda? Quinto, Qualiter sit ferenda? Sexto, Vtrum excommunicatio minor sit peccatum mortale?

**Ad primam** sententiam horum sic proceditur: Excommunicatio dicitur à sequestrando: Excommunicatio est: separatio à communione Ecclesiæ: quod fructum & suffragia Ecclesiæ excommunicati videtur autem, quod non sit generalis: quia alii que excommunicatur misse, vel etiam iuste quoad exteriorum hominem, & tamen iuste quoad interiorum: & tunc non separatur à communione Ecclesiæ. Probatio, Ecclesiæ non com-

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

municat in corporalibus, sed spiritualibus: & iste adhuc communicat spiritualia Ecclesiæ, quia non amittit charitatem propter hoc, sed habet eam: ergo non omnis excommunicatus ab Ecclesiâ separatur: ergo non generaliter excommunicatio est separatio ab Ecclesiæ communione.

2. Adhuc, Ecclesiâ orat pro hæreticis publicè in Parascue, & priuatim sepe: ergo non subtrahit eis suffragia Ecclesiæ: ergo videtur, quod etiam vltima pars definitionis sit falsa, & non conueniat, &c.

3. Præterea, Quid vocatur ibi fructus? Constat enim, quod non est ibi fructus bonorum temporalium: quia non propter hoc quod excommunicatus est, spoliatur bonis suis. Si autem dicatur, quod est fructus spiritualis de quo loquitur: tunc videtur, quod non differat ab eo quod sequitur, scilicet suffragia Ecclesiæ.

**RESPONSIO.** Dicendum ad hoc, quod excommunicatio diffinitur prout dicitur priuationem communionis: & ita dicunt Decretistæ: Excommunicatio est à qualibet licita communione vel legitimo actu separatio. Et dicitur licita communio, quæ sit his casibus, qui notantur hoc versu:

*Or, orare, vale, communico, mensa negatur.*

Scilicet ne ad osculum recipiatur, ne cum eo in eodem oratorio oretur, ne cum ipso communionem aliquis habeat in sacramentis, ne cum ipso comedat in eadem mensa. Hi enim dicuntur actus legitimi: vnde cum hoc modo dicta priuatio sit, patet quod est in eodem genere cum communione que est relatio unitatis Ecclesiæ & societatis coniunctæ secundum actus istos.

**DEINDE** ergo ad primum, quod si illa definitio sustineatur, quod quando quis excommunicatur coram homine, & non est excommunicatus coram Deo, hoc accidit ex errore & defectu probationis: & tunc etiam pro tanto separatur coram homine, licet coram Deo sit coniunctus: & hoc sufficit excommunicationi, secundum quod est vinculum Ecclesiæ quo vnitur in hac vita que erroribus est plena.

**AD ALIUD** dicendum, quod pro omnibus oratur, ut videntur gratis: non tamen cum omnibus oratur: & quando in excommunicatione veta manent, non percipiunt fructum: sed Ecclesiâ rogat ut absolutione digni efficiantur, & sic fructum communionis Ecclesiæ participant.

**AD ALIUD** dicendum, quod fructus est in Ecclesiâ multiplex propter suffragia: quia ipse communis membrorum Ecclesiæ magnum fructum præbet ad permanendum cum Deo. Fructus etiam est excommunicationis sacramentorum. Sed suffragia sunt in precibus & oblationibus, quibus excommunicati non participant, quando iuste excommunicati sunt.

ARTICVLVS XVII.

*Quot modis fiat excommunicatio?*

**Secundo** queritur, Quot modis fiat excommunicatio? Videtur quod multis modis: quia tot & quædam & nouis de causis videtur homines excommunicari: ergo videtur, quod ad vnum

Pp 2 certum



quam clavis & ordinis, & ideo descendit in ipsos.

Ad qua-  
stionem  
lam.

AD ID quod vterius queritur, dicendum, quod differt de suspensio & excommunicato: quia suspensus tripliciter potest esse suspensus, scilicet ab officio tantum, à iurisdictione tantum, vel ab utroque: & qualitercumque suspensus sit, tunc dicendum semper, quod non potest illa quæ sunt illius à quo ipse suspensus est. Si enim suspensus sit ab officio, non potest ea quæ sunt officij, sicut celebrare, consecrare, & huiusmodi: sed potest ea quæ sunt iurisdictionis, sicut excommunicare, & huiusmodi. Si autem suspensus est à iurisdictione, tunc in posse se habet è conuerso. Si autem ab utroque tunc neutrum potest.

AD ARGUMENTVM autem inductum dicendum, quod verum est dummodo simile bene intelligatur: ligatus enim in aliquo membro, non habet vsum illius membri, vt cum illo liget vel soluat alium: sed alio membro non ligato, potest alium soluere vel ligare: sed ligatus vniuersaliter in toto, nullum potest nec absoluere nec ligare: & ita est in spiritualibus, vt patet ex prædicta distinctione suspensio.

AD ID quod queritur de excommunicato, dicendum quod maiori excommunicatione excommunicatus non potest aliquem excommunicare.

AD ARGUMENTVM autem contra factum, dicendum quod est iurisdictione in habitu, & non in actu reducibilis, quando excommunicatus est, residet penes ipsum: & hæc talis iurisdictione nec soluere nec ligare potest.

ARTICVLVS XX.

Qualiter ferenda sit excommunicatio?

Quinto queritur, Qualiter ferenda sit excommunicatio? Videtur autem, quod cum maxima diligentia: quia maximum periculum est in excommunicatione: vbi autem est maximum periculum, ibi videtur maxima diligentia opus esse: ergo in excommunicatione maxima diligentia est opus.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA hoc videtur iste abusus Ecclesie: quia proiciuntur excommunicationes eum minori etiam diligentia, quam aliquid quod fit in Ecclesia.

Quæstio-  
cala.

IVXA hoc vterius queritur, Cum aliquis in necessitate gratia infirmitatis absoluitur, quia tunc à quolibet sacerdote absolui potest, & postea non implet mandatum Ecclesie sicut iurando promisit, vtrum excommunicatio redit super ipsum? Videtur, quod sic: quia sermo non dimittenti confero suo Marth. 18. reuocatum est debitum. Ergo à simili isti non facienti quod debuit & promisit, reuocatur excommunicatio: ergo redit.

1. Adhuc, Debeni consistere & non consistenti, reuocatur reatus qui in coactione erat solutus: ergo & isti à simili reuocatur propter similem causam excommunicato.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA: Iste per sacerdotem in veritate fuit absolutus: ergo excommunicatio fuit annihilata: sed ea quæ annihilantur, non reuertuntur eadem numero: ergo ista excommunica-

tio nunquam redit: sed nulla alia excommunicatus fuit nisi illa: ergo iste nulla excommunicatione est excommunicatus: ergo non redit excommunicatio super eum.

Solutio.

RESPONSO. Dicendum, quod ad iustam formam excommunicationis concurrunt tria, scilicet vt excommunicatio sit ex animo, & ex ordine, & ex causa. Ex animo vt studio corripienti, non se vindicandi, præmissa diligenti admonitione. Ex ordine iuris qui describitur in constitutione noua, scilicet vt post admonitionem, & desperationem alterius viz iudex causa excommunicationis & contumaciam excommunicati, & sententiam ipsam scribat, & sedendo vt quietus pronuntiet, & infra 40. dies paratus sit dare, quando postulauerit, excommunicato. Causa autem est quam meruit secundum veritatem vel per allegata ipse qui excommunicatur, quæ & in scripto datur ei, si infra 40. dies postulauerit. Et ideo concedenda est prima ratio.

AD ID quod in contrarium obicitur, dicendum quod abusus est, & peccat mortaliter sic excommunicationis sententiam iaculantes: & ultra hoc in nou. constit. pena est vt 40. diebus ab ingressu Ecclesie abstineat, & excommunicatus à superiore sine difficultate absoluator, & insuper excommunicans ad omnes expensas quas fecit excommunicatus in causa sua absolutoris, & ad omne interesse condemnerur.

Ad qua-  
stionem  
lam.

AD ID autem quod vterius queritur, dicendum quod meo iudicio impossibile est excommunicationem semel solutam redire eadem numero: vnde ille talis absolutus est simpliciter, & semper erit absolutus, nisi iterum excommunicetur, pro eo quod non seruauit mandatum Ecclesie sicut iurando promisit.

AD EA quæ sunt in contrarium, est vnica solutio, quod nec in illis casibus redit præcedens debitum idem numero: sed aliud idem specie pro sequenti nascitur contemptu. Hoc autem melius declarabitur infra distinc. 12. vbi agitur de reditu peccatorum.

ARTICVLVS XXI.

An participare cum excommunicato sit peccatum mortale?

SEXTO & vltimo queritur, Vtrum participare cum excommunicato sit peccatum mortale? Videtur autem, quod sic: quia tanquam de mortali redarguit Apostolus Corinthios, qui communicauerunt tali, 1. Corinth. 5. ubi dicit, quod modicum fermentum totam massam contumplit. Ergo videtur, quod in illis sit peccatum mortale.

1. Adhuc, Facere contra præceptum est peccatum mortale: sed præceptum Ecclesie est, vt talibus nullus communicet: ergo videtur, quod communicare talibus sit peccatum mortale.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA: Ego video, quod communicans communicat ei in cibo & vobis & osculo, si oportet, & hoc tota die videtur in Episcopis nostri temporis. Cum sciam ego peccatior esse non tenor meo peccato videtur quod & ego possum licite talibus communicare.

SOLVTIO. Ad hoc non præiudicio dicendum

dum videtur, quod aliud est communicare ei qui est excommunicatus, & aliud communicare excommunicato in quantum excommunicatus est: communicans enim secundo modo, communicat ei in causa excommunicationis, siue in crimine pro quo ille excommunicatus est: & ille est excommunicatus maiori excommunicatione sicut & primus. Communicare autem ei qui est excommunicatus, sit dupliciter, scilicet maiori excommunicatione, & minori. Communicans autem excommunicato minori excommunicatione, non est excommunicatus: sed communicans excommunicato excommunicatione maiori in casu non concessio. Casus autem concessi sunt illis quorum conuersatio non potest esse sine illis: sicut si sit vxor, filius, seruus, balneus, rusticus, vel huiusmodi, quæ ad civilem respiciunt conuersationem, si ignoras, si vilis euident, vel necessitas sit. Et hoc notatur hoc versu.

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.  
Lex dicitur matrimonium, & humile scilicet seruitus, & alia patent. Tamen si duo tali commu-

nione in casu non concessio excommunicati sunt, vnus potest absoluere alium. Et ideo dicunt communiter, quod excommunicato communicans, vel non curans, vel contemnens vinculum Ecclesie, peccat mortaliter. Qui aptem merus causa, vel coniunctione amicitie sedens, tantum verbo cum timore communicat, non videtur peccare, quod mortaliter eo ipso peccaret.

AD ID quod obicitur, patet solutio per distinctionem. Nota etiam, quod non tenetur aliquis credere aliquem excommunicatum, nisi interfit denuntiationi, vel per denuntiantem intimetur ei, vel ita certificetur per publicam famam, quod nullo modo sibi de hoc dubium possit generari: quia de quolibet præsumendum est bonum, donec contrarium probetur.

Deinde notandi sunt versus de hoc quod dicitur ibi [Sententia Ecclesie à loco orationis, &c.]

Gratia subtrahitur magis ac magis obicit rapto,  
De vitio vni in vitium, suffragia perdit  
Ecclesia, sacana vexanda traditur illo,  
Quem ligat ex propriis anathematizatio culpa.

Quæ sint interiores tenebræ & interior macula?

**I**C queritur, Quæ sit illa macula, & quæ sint illæ tenebræ interiores, à quibus Deus interior animam purgat, cum veram penitentiam immittit? De tenebris & interiori caligine satis facile est & intelligere, & respondere. Cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, si qua præcessit, & naturalium bonorum elisionem patitur. Vnde & intellectus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur, & ita quasi caligine quadam mens obvoluitur, quæ caligo peccati poena est. Hanc vero Deus pellit, cum penitentiam immittit, per quam perdita bona restituit, & vitata reparat. Vnde Propheta, Nebulam sicut cinerem spargit. Sed quæ est macula peccati, à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidium, & parauit, quo parato desinit tam velle quam facere, nondum tamen vere & humiliter penitet, nec confitenti proponit. Quæ ergo remansit in anima illius macula? Mala voluntas quidem fuit macula illius anime, sed illa transiit. Macula etiam est, si penitere contemnit, sed hoc est peccatum aliud à precedenti. Quæ ergo macula remansit, à qua ipse in penitentia purgatur? Polluta est quidem anima, & vbiq; peniteat, sicut erat, dum in ea praua erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinum vel aliud immundum, ita pollutus est post tactum quousque lauetur, sicut fuit dum tangeret: ita post actum peccati ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati, quia ita est longe à Deo per dissimilitudinem, qui est vita & munditia mentis, sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa ergo dissimilitudo, quæ inest anime ex peccato, & est à Deo elongatio, anime macula intelligitur, à qua purgatur in penitentia. Hoc autem solus Deus facit, qui solus suscitatur animam & illuminat: quod sacerdotes nequeunt, qui tamen medici sunt animarum. Vnde Propheta, Nunquid medici suscitabunt, & confitebuntur tibi: quod exponens Augustinus dicit,

Ps. 147.

Leuit. 11.  
Num. 19.

Ps. 147.

Boni Doctores recte medici dicuntur : qui viuentes curare ministerio possunt , sed non mortuos suscitare. Sola enim Dei gratia reuiuiscunt.

ARTICVLVS XXII.

*An macula, caligo, fomes, & alia quæ sunt in peccatore, possunt dici esse à Deo?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [ Hic queritur , Quæ sit illa macula, &c. ] vtrum scilicet macula & caligo sit à Deo, vel non? Videtur autem, quòd sic : quia omnis pœna est à Deo: macula autem & caligo sunt pœnæ : ergo sunt à Deo.

*Sed contra.* SED CONTRA: Deus non facit aliquid quo opus suum sit deterius, vt dicit August. macula & culpa faciunt opus Dei deterius: ergo non facit ea Deus : ergo non sunt à Deo.

1 Adhuc, Fulgentius dicit, quòd Deus illius rei non est author, cuius vitior: sed viciscitur in maculam & caliginem : ergo non est author maculæ & caliginis.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd pœna habet duplicem comparationem, scilicet ad causam

infigentem quæ est iudicium iustum & rectum, & ad causam meritoriam quæ est iniquitas. Spirituales autem pœnæ quandoque nominantur nomine quod non exprimit tantum pœnam, sed etiam alteram istarum comparationum : sicut quando dicitur incendium pati peccatum, nominatur in comparatione ad iudicium, sicut latro dicitur pati suspendium. Sed cum dicitur fomes, vel caligo, vel macula, nominatur pœna nomine in sua ratione claudente etiam ordinem ad causam meritoriam, quæ est culpa : & quia in tali ordine non est à Deo, dicendum quòd fomes non est à Deo, nec macula, nec caligo, nec aliquid huiusmodi.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quòd pœna non dicit comparationem ad culpam : & ideo cum assumit maculam, sumit non directe sub medio, sed cum accidente quod est extraneum medio. Et ideo peccat secundum accidens argumentatio illa : sicut, tu cognoscis Choruscum : Choruscus est veniens : ergo tu cognoscis venientem.

DISTINCTIO XIX.

*Quando hæ clauis dantur & quibus.*

*A Deo com-  
fessione  
sacramen-  
tali in  
compara-  
tione  
ad susci-  
pientes.*

**D**OSTQVAM ostensum est quæ sint clauis Apostolicæ, & quis earum vsus, superest inuestigare, quando istæ clauis dantur, & quibus? Dantur hæ clauis per ministerium Episcopi alicui in promotione sacerdotij. Cum enim recipit ordinem sacerdotalem, simul & has clauis recipit. Sed non videtur, quòd omnes vel soli sacerdotes has clauis habeant : quia plerique ante sacram ordinationem, scientiam discernendi habent, plures post consecrationem ea carent. Sane dici potest, quòd aliam clauis istarum, id est, scientiam discernendi, non habent omnes sacerdotes : vnde dolendum est atque lugendum. Multi enim licet indiscreti, atque scientiæ qua eminare debent exortes, sacerdotij gradum recipere præsumunt, vita & scientia eo indigni, qui nec ante sacerdotium, nec post, scientiam habent discernendi, qui ligandi sint vel soluendi. Ideoque illam clauem in consecratione non recipiunt, quia semper scientia carent. Qui vero ante sacerdotium scientia discernendi præditi sunt, licet habeant discretionem, non tamen in eis est clauis: quia non valent ea claudere, vel aperire. Ideoque cum promouetur in sacerdotem, clauem discretionis recte dicitur accipere : quia & ante habita discretio augetur : & fit in eo clauis, vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum.

DIVISIO

\*\*\*\*\*

DIVISIO TEXTVS.

**D**OSTQVAM ostensum est quæ sint, &c. ] In hac distinctione agitur de clauibus ex parte recipientis clauis. Et diuiditur in duas partes. In prima queritur & determinatur quis habeat clauis. In secunda quis digne habeat *ibi* [ Aliis autem videtur, &c.

ARTICVLVS I.

*An Christus habeat clauis?*

**C**IRCA primum autem dubitantur quatuor, scilicet vtrum Christus habeat clauis? Secundo, Vtrum clauis sit æqualiter ad claudendum & aperiendum, vel ad alterum tantum horum? Tertio, Qualiter se habeat clauis ad ordinem? Quarto, Vtrum non habeat ordinem sacerdotalem habeat clauis?

Ad primum sic obicitur : Christus habuit plenitudinem omnis potestatis : ergo habuit etiam potestatem clauis.

1 Item, Ipse plene habuit potestatem baptizandi & confirmandi : ergo & in penitentia operandi : & hoc fit per clauis : ergo, &c.

2 Item, Ipse absoluit peccatores, scilicet Magdalenam, Zachæum, & huiusmodi : sed hoc non potuit fieri nisi per clauis : ergo, &c.

3 Item, Nihil dat quod non habet : sed ipse dedit clauis Petro : ergo vt prius.

*Sed contra.* CONTRA: Habens clauis, non habet potestatem ligandi & soluendi nisi per illas : sed Christus non habuit aliquid à clauibus, sed potius clauis ab ipso : sicut & baptismus quicquid habet, habet à Christo : ergo Christus non habuit clauis.

1 Item, Clauis sunt instrumenta ministerium Ecclesiæ : Christus autem caput Ecclesiæ secundum quod homo existens, non est minister Ecclesiæ : ergo non habuit clauis.

2 Item, In mandatis videmus, quòd excellentiæ regali non conuenit habere clauis thesaurorum, sed committuntur fidelibus ministris : sed Christus est excellentior omni rege : non competit ergo ei habere clauis, sed eius ministris.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd dupliciter dicitur potestas per clauis. Potest enim dicere præpositio causam instrumentalem : & hoc modo nihil prohibet Christum habere clauis, non à clauis, sed à Patre : quia etiam in naturalibus omnis motus quo mouetur instrumentum, est à motu mouentis ipsius. Hoc autem modo dicitur, quòd habet clauis excellenter : quia sine inquisitione & labore videtur & asseruitate discernendi, & potestate ligandi & soluendi. Si autem clauis sine potestate per clauis, dicitur potestatis causam, tunc dicitur non potestatem, sed Christum clauis habere : quia hoc est ministerium.

ET PER hoc patet solutio ad primum quod est contra hoc obiectum, & ad secundum & ter-

tium : quia in veritate clauis prout sunt in ministris, dant eis potestatem quam ab aliis non haberent, & sunt signum officij eorum quod à Domino acceptum.

Ad primum autem dicitur, quòd Christus habuit potestatem ex seipso, licet haberet à Patre : non enim (dicit Hilarius) Christus ita per se, id est, à potestate suæ naturæ agit: quia quicquid est, & potest, & agit, totum habet à Patre à quo per generationem procedit.

ET PER hoc patet solutio ad duo sequentia.

ARTICVLVS II.

*An clauis æquè sit ad claudendum & aperiendum?*

**S**ECUNDO queritur, Vtrum clauis æquè sit ad claudendum, & aperiendum? Quod sic videtur : quia clauis materialis est æquè ad vtrumque : ergo & spiritualis.

3 Item, Matth. 16. & Ioan. 10. fit mentio de vtroque : ergo vt prius.

CONTRA : Nihil est ad duo, scilicet ad duos fines æquè principales, sicut probat Philosophus : sicut medicina est duorum, scilicet sanitatis, & ægritudinis, non tamen velut duorum finium : sed vnus tanquam finis, & alterius tanquam per accidens vel tanquam eius quod est ad finem illum : ergo nec clauis est ad duo opera æquè principalia sicut ad finem.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd non est nisi vnus per se, scilicet ad aperiendum : & aliam non est intentum, imo accidit ex defectu spectantis propter culpam peccati.

AD PRIMUM autem dicitur, quòd clauis in corporalibus mero latronum fit: & ideo propter possibilitatem perditionis rerum est magis principaliter ad claudendum. In spiritualibus autem e contra est : & ideo principaliter ex tota intentione est ad aperiendum.

AD ALIUD dicendum, quòd Dominus facit mentionem de consequentibus clauis, & non de fine principaliter intendo tantum : consequuntur enim clauem ex opere nostro claudere & aperire, sed tamen principaliter intenduntur propter aperire, & ad hoc datur sunt à Domino.

ARTICVLVS III.

*Quomodo clauis se habeat ad ordinem?*

**T**ERTIO queritur, Qualiter clauis se habeat ad ordinem? Videtur autem, quòd sicut accidens separabile. Conuenit enim clauis ordini sacerdotalem habere clauis, sicut in de gradibus, qui ratione clauis ordinis, & non clauis, quia non ligare nec soluere possunt : sed quod separati potest saluare alio, habet se sicut accidens ad illud, ergo, &c.

1 Item, Cum aliquis degradatur, non dicitur, ergo degradatus, sed ergo de sacerdotio tergo cum clauis respectu principaliter sacerdotalem, videtur, quòd clauis ordinis habente ordine : & ita videtur idem quod prius.

SED

SED CONTRA: Oido est totum potentiale: ergo sub se continet partes: hæc autem non sunt vt communiter dicitur, nisi potestas consecrandi, & potestas ligandi & soluendi: ergo videtur, quod potestas ligandi & soluendi sunt pars ordinis.

2 Item, Si degradatus restituitur, non confertur ei potestas ligandi & soluendi, sed tantum laxatur iurisdicchio: ergo videtur, quod ipse cum ordine illam prius retinuit.

RESPONSO. Dicendum, quod clavis est pars potentialis ordinis, & non separatur ab ordine, manente ordine.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in degradato manet potestas absoluendi: non reducibilis ad actum: & huius ratio supra dicta est, quia scilicet non reducitur ad actum nisi per iurisdictionem, & iurisdicchio ab illo aufertur qui degradatur.

AD ALIVD dicimus, quod hoc dicitur vt denotet, quod non potest ab eo auferi potestas quæ est ex caractere ordinis, sed administrationis, secundum quod pendet ex iurisdictione quæ amissa est per degradationem.

ARTICVLVS IV.

An ostiarij habeant claves

Quæritur, Vtrum non habens ordinem sacerdotalem, habeat claves? Et hic quaeruntur quatuor. Primo, Vtrum ostiarij habeant claves? Secundo, Vtrum reges in vncione sancta inuncti habeant claves? Tertio, Vtrum congregatio habeat claves, ita quod nullus de congregatione? Quarto, Vtrum mulieres, scilicet priorissæ, & abbatisz habeant claves?

AD PRIMVM sic obicitur: Dicit Isidor. 7. etym. Ostiarij tenentes claves, omnia intus extraque custodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiant, & indignos respuant. Iudicium autem quod habetur in potestate inter bonos & malos, est clavis, vt supra habitum est.

Item, Aliqua clavis est potestas respuendi vel recipiendi ad sacramenta. Ergo ostiarij habent claves.

1 Item, Cum ordinantur ostiarij, claves Ecclesie dantur eis ab Episcopo: sed constat, quod in promotione spiritualis potestatis visibile & corporale refertur ad spirituale, sicut fit in omnibus sacramentis: cum igitur clavis corporalis ad nihil congruentius refertur, quam ad clavam spirituales, ostiarij accipiunt in suo ordine clavis spiritualis potestatis: & ita habent claves.

3 Item Isidorus ibidem dicit, Ad ostiarios pertinent claves Ecclesie vt claudant & aperiant templum Dei, fideles recipiant, excommunicatos & infideles eiciant: sed cuius est actus, eius est potestas: actus autem clavis est recipere ad sacramenta dignos, & eicere indignos: hoc est ostiariorum per Isidorum: ergo & potestas talis: & hæc est clavis: ergo vt prius.

SED CONTRA est quod habetur hic in littera, quod presbyterorum est: & Hieronym. super Matth. 16. Ecclesia habet claves in suis Episcopis & sacerdotibus. Ergo alij excluduntur.

2 Item, In ordinatione nulli nisi presbytero dicitur, Quorum remisistis peccat, remittuntur eis. Ergo nullus habet hanc potestatem nisi sacerdos.

3 Item, In sacramentis non datur aliquid spirituale, quod non significetur visibili & corporali elemento, vt patet ex definitione sacramenti in principio disputata: sed vincula stolarum diuine descendencia non dantur nisi sacerdoti: & hæc sunt signa vinculorum incorporalium & spiritualium: ergo soli sacerdotes accipiunt potestatem ligandi & soluendi a vinculis.

4 Item, Cui datur potestas communionis in corpore vero Christi, illi debet dari & datur potestas in corpore mystico præparandi ad communionem: sed soli sacerdoti datur potestas conficiendi verum corpus Christi, quod est sacra communio: ergo soli sacerdoti datur potestas in corpore mystico præparandi illud ad communionem illam: hoc autem fit per claves in penitentia, & in foro causarum: ergo solus sacerdos accipit claves.

QVOD CONCEDIMVS dicentes, quod ostiarij non recipiunt nisi claves materiales ordinatas ad sanctificationem custodiam. Et dicimus, quod Isidor. loquitur de clauibus templi vbi sancta & sacramenta custodiuntur: & hanc clavam quidam vocant clavam in custodiis templi excubantium: & bene placet mihi nomen illud. Ad rationem autem quæ formatur ex auctoritate, dicimus quod hoc iudicium non est super causam indignitatis, sed potius super aliquos ab aliquo determinatos dignos vel indignos, scilicet ad sacerdotem, vel Archidiacono: sed sacerdos cognoscit per seipsum qui digni & indigni sint. Similiter potestas recipiendi vel excludendi ipsius ostiarij non est ad sacramenta, sed ad locum sacramentorum: & ideo non habet claves ad sacramentorum communionem, sed loco sacramentorum congruentes: & illæ sunt materiales ne indigni sanctis se ingerant.

AD ALIVD dicimus, quod claves accipiunt ab Episcopo, non spirituales, sed ad spirituale aliquid ordinatas, quia ad custodiam loci sacramentorum: & falsum est, quod omnia accipiuntur in sacramentis: ita tamen, quod quia aliquid spirituale intelligitur in eis, ipsæ personæ tractantes sacramenta, ordinatione indigent, vt ipsa vasa contingere & tactare audeant.

AD ALIVD dicendum, quod non excludunt nec recipiunt, nisi modo prædicto, scilicet determinatos à superiori esse indignos vel dignos & ad locum sacramentorum, non ad communionem ipsorum: & hoc non est actus clavis ligandi & soluendi de qua hic agitur, vt patet ex prædictis.

ARTICVLVS V.

An reges inuncti habeant claves?

AD secundum sic obicitur 1. Reg. 16. de David: Directus est spiritus Domini in eum à die illa, & deinceps: loquitur de vncione: spiritus autem Dei operatur ad remissionem peccatorum: ergo reges accipiunt potestatem ad remissionem peccatorum: & hæc est clavis: ergo accipiunt claves.

2 Item,

1 Item, Vncio significat Spiritum sanctum: cum igitur per illam constituitur super multitudinem populi Dei, videtur quod illius actus accipit potestatem quem operatur Spiritus sanctus in multitudine: est autem ille communicare multitudinem & sanctificare remittendo peccatum: ergo rex accipit potestatem illius actus: est autem ille actus clavis: ergo, &c.

CONTRA: Chrysostomus in quadam Epistola ad Basilium sic dicit: Habent quidem & mundi principes vincendi aliquam potestatem, sed in solis corporibus: hoc autem vinculum quod sacerdotibus commissum est, ipsam concingit animam: ergo reges non habent claves.

RESPONSO. Dicendum, quod reges nullam habent clavam, nec aliquam spirituales iurisdictionem: & causa huius est, quia potestatem in sanguinem accipiunt, & inuolunt cum tali potestate potestas spiritualis conuenerit.

AD PRIMVM ergo dicimus, quod spiritus Domini directus est in David ad opera regalia perficienda: sicut est victoria in hostes corporales, & discretio in regimem vel pacem terre, & boni populi dispositionem. Sicut enim dicitur 8. Ethicorum, Perfectio regni est regimem & sancta tendencia ad populi non regis utilitatem: & corruptio illius est in tyranniam, quando non populi sed suam in regimine quantum utilitatem, & ad lucrum proprium perficiunt statuta & leges.

AD ALIVD dicendum, quod spiritus Dei in quolibet operatur sicut organo ordinato ad actum proprium. Unde in rege patet regalia, & in sacerdote sacerdotalia. Et ideo non valet argumentum, quia spiritus licet potestatem dicitur, tamen non solum hunc actum operatur: quia Sapient. 7. dicitur, quod spiritus sapientie est multiplex in actibus & donis suis.

AD ALIVD dicimus, quod vncio regis significat potestatem regni lenem in Spiritu sancto, prout docet fidelis subditis imperare: vncio autem sacerdotis alia est, ideo aliam potestatem significat.

ARTICVLVS VI.

An congregatio habeat claves?

Tertio quaeritur, Vtrum congregatio habeat claves, ita quod nullus de congregatione hoc precipue quaeritur propter illam vncionem, qui est excommunicare, & absolueret. Videtur autem, quod non: quia clavis non est nisi actus sacramentalis: nulla autem congregatio habet huiusmodi ordinem: ergo nulla congregatio habet claves.

2 Item, Clavam scientie non possit habere multitudo: ita quod nullus singulariter, nec clavam absoluendi & ligandi in ecclesiis: ergo simili nec clavam potestatis excommunicandi.

3 Item, Cuius est potestas, eius est actus: ergo cuius non est potestas, eius non est actus: ergo non potest esse multitudo, ita quod nullus ergo nec potestas.

4 Item, Sicut dicit nouus conficchio, multitudo non potest tunc excommunicari, ita quod nullus sed in guli de multitudine possunt excommuni-

nicari, & tunc multitudo erit excommunicata: ergo nec excommunicare potest, ita quod nullus.

CONTRA: Sicut est iurisdicchio, ita est instrumentum & potestas iurisdictionis: sed iurisdicchio est vnus in multos, & multorum in vnum, & multorum in multos, ita quod nullus per se ergo & excommunicationis potestas quæ est quasi instrumentum & potestas iurisdictionis spiritualis: ergo multitudo habet potestatem excommunicandi, ita quod nullus.

2 Item, Vnus est seruus multitudinis alienius, ita quod nullus secundum se: ergo sic potest esse in spiritualibus: ergo habet multitudo potestatem coartandi per excommunicationem sibi rebelles.

RESPONSO. Dicendum, quod multitudo congregationis alienius quæ rediit ad vnum, potest habere spirituales potestates iurisdictionis excommunicandi & absoluendi, ita quod nullus de multitudine illa: & ita concordant ciuilia.

Dicit enim Philosophus 8. Ethicorum, quod ordinata potestas in duo diuiditur: tam in politegiis, id est, in regimine ciuitatis, quam in oeconomicis, id est, regimine domus. In politegiis diuiditur in regnum sive monarchiam quæ est principatus vnus, & aristocrachiam: & dicitur ab his quod est vnus, & arachos quod est vnus, & est potestas plurium simul secundum virtutem, temperantiam, ita quod nullus: sicut legitur de Reuerentia 1. Machab. 8. quod non multa in vna habita faceret, nullus imperat sibi diuersis: sed vnus vnus imperat. Tercio autem politegia quæ monarchia dicitur, non est politegia, sed congregatio quædam: & dicitur à rebus quod est principatus, & archos quod est potestas: & est principatus plurium simul nihil habentium vnus in principatus, nisi quia diuersis & pretis excellunt.

Est alia potestas in economicis gubernatio patris in filia, familia regno, & gubernatio viri in vxore, vel in vxoribus: sicut in Veteri Testamento, familia aristocrachia. Sic ergo potestatis dicitur, quod in spiritualibus sunt duo genera iurisdictionis, scilicet prima quæ est regalis sacerdotij, & secunda maiorum simul quibus est cor vnum & anima vna, quæ est sicut aristocrachia spiritualis.

AD PRIMVM ergo contra hoc obiectum, dicimus, quod (vt prius dictum est) iste vnus clavis plus est iurisdictionis quam ordinis: & ideo ab habente clavam & iurisdictionem in excellentia potestatis possit delectationem in non habentem ordinem habentem tamen iurisdictionem: & si proprie vellemus loqui, talis personalis multitudo habet vsum clavis potius quam clavam.

AD ALIVD dicendum, quod non est scriptura de clauibus penitentis: quia ille non sunt nisi scripturae actus personales, & in casibus quæ dicitur scripturae personis, sicut sunt peccata: penitentia autem vnus non sunt aliter: sicut dicit nouus conficchio, peccata multitudinis nulli sunt remissa: sed iurisdicchio multitudinis nonnulla est, sicut in peccatum est, tam in vncione: quæ in congregationibus Ecclesie.

AD ALIVD dicimus, quod non scriptura dicit non est scriptura, quæ actus sunt singularis, sed potestas est ipsa multitudo constituta.

tur. Vel concedatur ratio, & dicatur, quod actus talis excommunicationis vel absolutionis est multitudinis, & non personæ alicuius secundum se.

AD ALIUD dicimus, quod rationabilissime est constitutum, quod multitudo non possit excommunicari, quia non peccat multitudo. Et alia ratio est natura: quia multitudo bene causat potentiam actiuam in excellentia, sed nunquam defectum & impotentiam siue passionem. Exemplum autem huius est, quod multitudo potest trahere nauem & trahit, & nullus per se de multitudine: non tamen multitudo trahit, nisi quilibet trahat: nec multitudo mentitur, nisi quilibet mentiatur: quia abundantia virtutis in coagendo bene generatur in multitudine, sed non defectus in partiendo: & ideo non sequitur, si potest excommunicare, quod etiam possit excommunicari: vel si non potest excommunicari, quod non possit excommunicare.

ARTICVLVS VII.

*An abbatissa & priorissa quibus committuntur regimina mulierum, habeant clauem?*

AD quartum sic obicitur: Videtur, quod abbatissa & priorissa quibus regimina mulierum & quandoque virotum committuntur, habeant clauem: quia de usu approbato ab Ecclesia est, quod viri & mulieres faciunt professionem in manibus earum: per professionem autem accipiunt iurisdictionem in professis: ergo habent iurisdictionem: & vi illius est clauis vel usus clauis, ut dictum est: ergo tales feminæ habent clauem.

2. Item, Sacerdotes sibi prohibentes & condegentes cum ipsis suspendunt: ergo iurisdictionem habent: ergo usum clauis vel clauem.

3. Item, Iudicum. Debora prophetissa iudicauit Israël. Ergo habet iurisdictionem: ergo & alia mulieres habere possunt.

4. Item, Mulieres in potioribus spiritualium communicant quam sint ista: quod patet per Annam, & quasdam alias, quæ fuerunt prophetissæ: ergo possunt etiam in istis communicare.

5. Item, In politegiis mulier accipit iurisdictionem: ergo etiam in spiritualibus.

CONTRA Genes. 3. Sub viri potestate eris. Ergo mulier non debet esse in principatu: ergo nec habere iurisdictionem: ergo nec clauem, nec usum clauem.

2. Item 1. Corinth. 14. Mulieres in Ecclesiis taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse. Ergo cum subditi non sit habere iurisdictionem, videtur, &c.

3. Item 1. Tim. 2. Mulieri autem docere non permitto, neque dominari in virum. Et inde ut prius. Si dicatur, quod loquuntur istæ auctoritates de mulieribus viris coniunctis, & non de familiaribus. Contra: Philosophus dicit, quod corruptio vrbauitatis est mulierem solam accipere potestatem. Ergo mulier magis hoc iudicatur corruptio in spiritualibus: ergo mulier sola quæcumque sit, nunquam debet accipere iurisdictionem.

4. Item, Super illud 1. Tim. 2. Non permitto mulieri dominari in virum: Glossa dicit, Aliqua

prelacione spirituali, etsi in suo sexu: ergo non potest habere iurisdictionem super viros, sed super feminas habere potest.

5. Item Chrylost. Nihil mulieres possunt, sed per alios cuncta perficiunt. Ergo ut prius.

RESPONSIO. Dicendum, quod mulier nullam habet clauem, nec in foro poenitentiarum, nec in foro causarum: sed commissam sibi quoad vltimum tantum aliquam potest gubernare potestatem. Dico autem potestatem commissam, ab ordine vel abbate vel à Papa concessam: quia mulier non est proprium subiectum potestatis, sed subiectionis in spiritualibus. Sed tamen ratione periculi: quia periculosum est viros gubernare feminas continua communicatione & cohabitatione cum ipsis: ideo committitur ipsis regimen potestatis: & tantum de regimine, quantum potest, sicut præcipere secundum regulam vel consuetudines Ecclesiæ, vel instituire officiales, & instituire quasdam penas pro excessibus: licet poenitentiarum non proprie dicantur. Sed nulla clauis vel usus clauis potest eis committi.

AD PRIMUM ergo dicimus, quod obedientia non promittitur abbatissæ ut superiori vel habenti curam animarum: sed per ipsam promittitur abbati, vel Episcopo, vel Papæ: & propter periculum cohabitationis permittitur abbatissæ recipere. Et hoc mihi videtur, nisi auctoritas superioris aliud forte iudicauerit: quia in talibus potestandum esse Pontificum & superiorum iudicio: sed secundum dicta Sanctorum illud videtur dicendum.

AD ALIUD dicendum, quod mulier non suspendit, sed excessus: & est sententia canonis, quando contra constitutionem vel consuetudinem venit à muliere denunciata.

AD ALIUD dicendum, quod Debora iudicauit in temporalibus: sed in diuinis iudicium spectabat ad sacerdotes.

AD ALIUD dicendum, quod non est similitudo quia propheta est secundum illuminationes diuinas in quibus non est masculus nec femina, sed imago Dei in vitroque illustrata: sed in iurisdictione & potestate non sunt æquales vir & mulier.

AD ALIUD dicimus, quod in politegiis potest habere & sola & cum aliis dominatum: quia hoc est temporale, sed non in spiritualibus, rationibus supra inductis.

AD HOC quod Glossa videtur dicere, quod non habeat dominatum nisi in simili sexu, dicimus quod de mutua potestate intelligitur, quoad quædam, scilicet iniunctiones penarum, & huiusmodi, quæ supra dicta sunt: & non quoad clauem, vel usum clauis.

ARTICVLVS VIII.

*An per clauem iurisdictionis valeat aliquis plus vna vice ante absolutionem à priori excommunicari: & an absolutus ab vna excommunicatione sit absolutus ab alia?*

UT ea iam valeat ad claudendum, &c. Hic quaruntur quatuor. Primo, Vtrum per clauem

clauem iurisdictionis in causis valeat aliquis plus vna vice ante absolutionem excommunicari. Secundo, Vtrum illa clauem potest uti aduersus maiorem se, vel contra seipsum? Tertio, Si potest ea uti in alienos, vel in suos subditos tantum? Quarto, Si nolentem sibi subditam potest absolueret?

AD PRIMUM sic obicitur: Dicit Origenes, Qui est extra, non potest magis fieri: sed excommunicatus est extra: ergo, &c. ergo sequens excommunicatio nihil operatur in ipso.

2. Item 1. Corinth. 3. Quid ad me de his qui foris sunt iudicare? Ergo qui extra est per poenitentiam, non pertinet amplius ad Ecclesiam iudicare ipso: ergo nec excommunicari potest pluries.

3. Item, Interfectus non potest amplius interfici: sed excommunicatus est interfectus gladio spirituali: ergo, &c.

4. Item, Priuationes non recipiunt magis & minus: tam enim cæcus est vna cæcitate quam duabus vel tribus: nec vna cæcitate cæcus, potest etiam alia cæcitate esse cæcus: cum igitur excommunicatio non sit nisi priuatio communionis, non potest aliquis plus excommunicari quam semel.

SED CONTRA hoc est totus usus Ecclesiæ militantis. Pluribus enim de causis aliquis pluries excommunicatur. Sed Ecclesia vniuersalis non errat. Ergo aliquis potest pluries excommunicari.

ITEM quæritur vterius, Vtrum absolutus ab vna excommunicatione, sit eo ipso etiam absolutus ab alia, si pluribus excommunicationibus excommunicatus fuerit: Et videtur, quod non: quia causa pro qua excommunicatur, non dependet à causa: ergo nec excommunicatio ab excommunicatione: ergo nec absolutio ab absolute: ergo absolutus ab vna, non est absolutus ab alia.

SED CONTRA: Tantum est extra communionem per vnam, sicut per plures: ergo nihil valet ei absolutio ab vna sine alia: sed nihil facit Ecclesia quod non valet: ergo Ecclesia non absoluit eum ab vna sine alia.

2. Item, Non absoluitur ab excommunicatione nisi absoluitur à peccato: sed à peccato vno non absoluitur nisi ab omnibus absoluitur: ergo, &c.

RESPONSIO. Dicendum, quod excommunicatus vna excommunicatione, potest etiam alia excommunicari duabus de causis. Vna est, quod licet priuationes in se non multiplicentur in eadem specie, nec intenduntur & remittuntur tamen in suis causis multiplicentur, & intenduntur, & remittuntur. Vnde vna cæcitate cæcus, potest esse cæcus pluribus de causis: & quanto causæ sunt plures & fortiores, tanto longior est à visu: & vna causa potest solui sine alia. Et sic excommunicatio magis elongat: quia est pluribus causis multiplicata & fortioribus. Alia causa est: quia duo sunt effectus vel potius defectus excommunicationis: vnus est elidere, alius est extra retinere. Quantum ad primum licet non crescat pluries facta excommunicatio, tamen causa crescit quantum ad secundum. Ad primum ergo patet solutio per prædicta quia magis potest retineri extra, licet non plus extra fieri.

AD ALIUD dicendum, quod loquitur Apostolus. D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

solus de illis qui nunquam per susceptionem fidei & sacramentorum fuerunt intrus: & illi non possunt excommunicari nisi in casu, scilicet si forefaciant illis qui sunt intrus: & illa excommunicatio tunc non facit talem extra, sed interiores retrahit à conuersatione & à communionem sua in actibus legitimis.

AD ALIUD dicimus, quod excommunicatus non omnino interfectus est quantum ad Ecclesiam militansem, sed traditus est diabolo vexandus: & ideo amplius potest vulnerari.

AD ALIUD patet solutio per principium istius solutionis.

AD ID quod quæritur, dicimus quod potest absolui ab vna excommunicatione, ita quod non ab alia. Ad obiectum contra, dicimus quod valet ei absolutio ab vna: quia iam paucioribus vinculis & causis retinetur extra: & ideo facilius patet ei reductus ad communionem.

AD ALIUD dicimus, quod non est simile: quia etiam sine peccato potest aliquis excommunicari. Vnde cum excommunicatio fiat secundum forum Ecclesiæ militantis, & remissio peccatorum secundum misericordiam Dei qui regnat in Ecclesia triumphante: non est verum, quod excommunicatio non absoluitur nisi peccato remisso: imo potius peccato remisso per contritionem, adhuc potest remanere excommunicatio, & remissa excommunicatione per absolutionem, adhuc potest manere peccatum quoad Deum. Vnde illa obiectio fundatur super falsum.

ARTICVLVS IX.

*An sacerdos potest vti clauem iurisdictionis aduersus maiorem, æqualem, vel minorem se?*

Secundo quæritur, Vtrum sacerdos vel Episcopus clauem iurisdictionis uti potest aduersus maiorem se, vel æqualem, vel seipsum? Videtur, quod sic per illud Galat. 1. vbi Paulus excommunicat se, & Angelum aliud euangelizantem excommunicat: ergo se & maiorem potest excommunicare: ergo multo magis æqualem. Si dicatur, quod loquitur de Angelo malo qui minor est Paulo. Contra: Dicit Glossa, Angelus de celo bonus vel malus. Si ideo dicas, quod Angelus est minor Paulo. Contra: Dicitur Matt. 2. Qui minor est in regno caelorum, maior est Ioanne Baptista: quo maior inter natos mulierum non surrexit: ergo & maior Paulo. Præterea, Christus propter passionem minoratus est ab Angelis: ergo & Paulus.

2. Præterea, Sacerdos in Ecclesia excommunicat pro furto: & ponatur quod maior eo vel ipsemet illud fecerit. ergo excommunicabit tunc maiorem vel parem, vel seipsum.

CONTRA: Canon dicit, quod par in parem non habet iurisdictionem & potestatem: ergo nec potestatem excommunicandi maiorem, vel æqualem, vel seipsum: quia sicut dicitur in geometria, quodlibet sibi æquale est quantum ad hoc quod nec exceditur à se, nec excedit seipsum.

RESPONSIO. Concedimus, quod nullus potest excommunicare maiorem, vel æqualem, vel seipsum.

AD PRIMUM ergo dicimus, quod Paulus loqui

loquitur sub hypothefi, ficut dicit Altiſiod. Sicut impoſſibile eſt Angelum hoc facere, vel nos: ira, &c. Vel melius dicatur, quòd Apoftolus non fert ſententiam, ſed dicit iuſticiam excommunicationis ferendæ. Quali diceret, iuſtum eſt excommunicari talem: quia iam definit eſſe Angelus bonus, vel Apoftolus, & impugnat fidem & ſacramenta.

AD ALIVD dicimus, quòd ſacerdos in tali caſu nullum excommunicat: quia pariter in partem nulla eſt iuriſdictio.

## ARTICVLVS X.

*An aliquis clauis iuriſdictionis poteſt uti in ſubditos alienos?*

**T**ertio quaeritur, Vtrum poteſt ea uti in alienos ſubditos: Videtur, quòd ſic: quia dioceſanus poteſt ratione delicti, etiam non ſibi ſubditos excommunicare & abſoluere, ſicut dicit decretalis: ergo & ſacerdos.

2 Item, Legatus in tranſitu etiam illos qui non ſunt de legatione ſua abſoluit: ergo parochianus & Epifcopus poteſt ſimiliter facere.

3 Item, Matth. 17. vbi dicit, Non ſum miſſus, &c. tamen ſaluauit alienigenam: ergo, &c. Item per Samaritanam quæ non erat de Iſraël, probatur idem Ioan. 4.

*Sed contra.* SED CONTRA: Dicit conſtitutio, quòd nullus mittat falcem in meſſem alienam: ſed aliena meſſis, alienus eſt ſubditus: ergo non licet ei alienum excommunicare vel abſoluere.

2 Item, Multa ſunt decreta, quòd Epifcopis Aegypti ſubditi ſunt Aegyptij: & Epifcopis Thraciæ, Eccleſiæ Thraciæ: & quòd non liceat ſubditum alterius alteri Epifcopo ordinare vel recipere: ergo non excommunicare poteſt eum vel abſoluere.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd nullus poteſt iuriſdictionem ſuam vltra quam ſibi à ſuo ſuperiori permiſſum eſt, in alienum ſubditum extendere excommunicando vel abſoluendo, vel etiam in pœnitentia abſoluendo, niſi eo modo quo ſupra diſtinctione 17. dictum eſt.

AD PRIMUM dicimus, quòd ratione delicti ex conſtitutione Papali efficitur quis alterius fori: & hoc factum eſt in pœnam: vnde in alijs caſibus non poteſt fieri.

*Si alteram clauem omnes habeant, ſcilicet potentiam ligandi & ſoluendi?*

**B**VMQVE iam conſtet non omnes ſacerdotes illas duas clauis habere, quia ſcientia diſcernendi plerique carent: de altera, id eſt, potentia ligandi & ſoluendi quaeritur, Vtrum omnes ſacerdotes eam habeant? Quidam enim hanc poteſtatem putant illis ſolis eſſe conſeſſam, qui doctrinam ſimul ac vitam Apoſtolorum ſeruant. Illas enim clauis promiſit Dominus Petro, & imitatoribus eius tantum, vt aiunt, qui etiam auctoritatibus vtuntur in munimentum ſuæ opinionis. Hoc enim dicunt Auguſt. ſenſiſſe, vbi ſuperius ait: Remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum facit Deus, vel per

AD ALIVD dicimus, quòd non eſt ſimile de Legatis & alijs: Legatus enim Apoſtolicæ ſedis, debet habere reuerentiam: & ideo patitur Papa vt his per quos tranſit, beneficium impendat, vt deuotiores ſint ad honorem ſibi exhibendum. Secus autem eſt in alijs Epifcopis & plebanis: & ideo talia facere non poſſunt.

AD ALIVD dicendum, quòd loco Chriſti in terris non eſt niſi vnus Papa: & ille poteſt facere in omnibus: ſed alij in partem ſollicitudinis vocati ſunt, & ideo non licet eis extendere iuriſdictionem vltra quam permiſſum eſt eis.

## ARTICVLVS XI.

*An Epifcopus poteſt abſoluere nolentem?*

**Q**uarto quaeritur, Si nolentem ſubditum poteſt abſoluere Epifcopus vel ſacerdos: Videtur, quòd ſic: quia dicit Auguſt. quòd multa bona præſtantur inuitis: ſed ſummum bonorum in via eſt abſolutio ab excommunicatione: ergo hæc poteſt præſtari etiam inuito ſubdito.

2 Item, Pater carnalis multa facit circa filium, inuito filio: ſed ſacerdos vel Epifcopus, eſt pater ſpiritalis: ergo à ſimili, &c.

3 Item, Excommunicari poteſt inuitus: cum igitur Eccleſia potentior ſit in beneficijs, quam in pœnis, poteſt abſolui inuitus.

*Sed contra.* SED CONTRA: Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis: & ſi non eſt ſolutum in cælis, non erit ſolutum in terris: ſed nullus diſſentiens abſolutioni, abſoluitur in cælis: ergo nec in terris poteſt abſolui.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd aliquis à vinculo excommunicationis abſolui poteſt etiam inuitus, ſed non à vinculo peccatorum in conſeſſione.

ET AD obiectum contra, dicimus quòd hoc intelligitur de abſolutione quæ fit in foro conſeſſionis à peccatis, & non de illa quæ fit in foro cauſarum & iuriſdictionis ab excommunicatione. Vel dicatur, quòd etiam à Deo reputatur abſolutus ab excommunicatione, licet non reputetur abſolutus à peccato: & tunc hæc eſt falſa, quæ deſtruit conſeſſionem: ſed non eſt abſolutus in cælo, id eſt, coram Deo.

per columbæ membra. Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à ſanctis. Item ſuper Exodum, vbi de lamina aurea legitur, Erat autem lamina aurea ſemper in fronte ſacerdotis. Hæc, inquit, ſignificat fiduciam bonæ vitæ, quam qui vere perfecteque, non ſignificatione ſed veritate ſacerdos habet, ſolus poteſt auferre peccata. Item Gregorius, Illi ſoli habent in hac carne poſiti poteſtatem ligandi & ſoluendi, ſicut ſancti Apoſtoli, qui illorum exempla ſimul cum doctrina tenent. Item ex dictis Origen. Hæc poteſtas ſoli Petro conſeſſa eſt, & imitatoribus Petri. Nam quicumque veſtigia Petri imitantur, habent rectè ligandi & ſoluendi poteſtatem. His alijsque teſtimonijs innituntur, qui aſſerunt poteſtatem ligandi ac ſoluendi illis ſolis conſeſſam ſacerdotibus, qui vita & doctrina pollent ſicut Apoſtoli.

## ARTICVLVS XII.

*An boni & mali habentes iuriſdictionem habeant clauis?*

**D**einde quaeritur de hoc quod dicit *ibi* [Quidam enim putant hanc poteſtatem illis tantum eſſe conſeſſam, qui doctrinam ſimul & vitam Apoſtolorum ſeruant, &c.] Iſti ſunt illi hæretici qui vocantur Caractari. Videtur autem ratio facere pro illis. Matth. 16. vbi Dominus dedit clauis Petro & ſucceſſoribus ſuis: voluit præmittere teſtimonium conſeſſionis, quia non reuelauit ei caro & ſanguis. Ergo qui viuunt ſecundum carnem & ſanguinem, non perfeuerant in illa conſeſſione: ergo tales non habent clauis.

2 Item, Sapientia 1. In maleuolam animam non introibit ſapientia nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Ergo cum Chriſtus ſit Dei virtus & ſapientia, Chriſtus non inhabitat tales. Ergo nec opera ſuæ poteſtatis exercet per tales: ſed opera ſuæ poteſtatis ſunt opera clauium: ergo tales non faciunt aliquid per clauis, nec habent eas.

3 Item, Ab immundo quis mundabitur? ſed non habens vitam & ſcientiam, immundus eſt: ergo nihil mundare poteſt: ergo nec clauis habet: quia clauis operantur ad munditiam.

4 Item, In præcedenti diſt. dicit Auguſtinus, quòd Deus remittit peccata per columbam, vel columbæ membra: ſed iſti non ſunt columbae, neque membra columbæ: ergo nec remittunt: ergo nec clauis habent, quia clauis dantur ad remiſſionem peccatorum, vt dicitur Ioan. 20.

5 Item, Contra totam naturam eſſe videtur: quia nihil in natura inferiori mouet operatione alicuius formæ quam non habet per ſe: ſed per accidens etiam ſi ſic mouebit. Verbi gratia, calidum calefacit, & non calidum non poteſt calefacere, & ſic de alijs: ergo cum gratia ſit perfectio naturæ, videtur quòd nec in gratia poteſt aliter eſſe: ergo peccator à peccatis mundare non poteſt: ergo nec habet clauis, nec vſum clauium.

6 Si dicas, quòd tales inhabitat Chriſtus per poteſtatem, ſed non per vitæ ſanctitatem: & ideo per poteſtatem Chriſti in clauibus acceptam operari remiſſionem poſſunt in alijs, cum tamen ipſi

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

ſubiaceant peccatis. Contra: 2. Cor. 6. Quæ conuentio Chriſti ad Belial? ergo non eſt aliquis homo qui partim ſit Chriſti, & partim diaboli: imò totus eſt Chriſti, vel totus diaboli.

*Sed contra.* CONTRA: Matth. 23. Super cathedram Moſis, &c. Ergo obediendum eſt in ſacramento: & doctrinæ diſpenſatione etiam malis: hoc autem non eſſet, ſi clauis non haberent: ergo clauis habent.

2 Item, Supra probatum eſt, quòd diſpenſandi alia ſacramenta poteſtatem etiam mali habent: ergo habent poteſtatem etiam in iſto: ergo habent clauis, quia non niſi per clauis operantur, in iſto ſacramento.

3 Item, Omnia excellentius in natura operantia faciunt actum formæ, qua non diſponuntur: ſicut Iuppiter calefacit, & humectat, & tamen non eſt calidus nec humidus: & Mars immoderate calefacit & ericcat, & tamen non eſt calidus nec ficcus, & ſic de alijs. Cum igitur principia gratiæ non ſint minus efficacia principijs naturæ, poteſt aliquis operari ad peccatorum diſmiſſionem, cui peccata non ſunt dimiſſa.

4 Item, In officijs humanis non refert, vtrum clauis conſentiat in diſtributionem eorum quæ clauibus recluduntur, vel diſſentiat, dummodo Dominus velit diſpenſare: ergo ſimiliter eſt hic in clauibus diuinis: ergo non refert ſiue bonus ſiue malus ſit miniſter, dummodo bonus ſit Dominus.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quòd boni & mali ſacerdotes habent clauem, ſi habent iuriſdictionem: habent etiam clauium executionem.

AD PRIMUM ergo contra, dicimus quòd duo Dominus laudauit in Petro, ſcilicet dignitatem ad clauem percipiendam, & veritatis fidei ſoliditatem: ſed tamen clauis perceptionem non fundauit niſi ſuper alterum illorum, ſcilicet ſuper fidei veritatem. Et verum eſt, quòd omnis ſacerdos in forma fidei & fidelium ordinatus, accipit clauis, ſed ad damnationem ſuam accipit, ſi non eſt bonæ vitæ & ſcientiæ ſufficientis.

AD ALIVD dicendum, quòd intelligitur quantum ad inhabitantem gratiam, & non quantum ad operationem gratiæ gratis datæ.

AD ALIVD dicimus, quòd auctoritas illa loquitur in his qui ex habitu immunditiæ operantur: & hæc ſunt mala opera, & mala exempla.

& hoc patet per illud quod ibi sequitur, & à mendace quod verum est dicitur: quia à mendace possunt multa vera dici: sed nihil verum dicit, ex habitu mendacij loquens.

AD ALIUD dicimus, quòd membra columbæ sunt duplicia, scilicet quantum ad motum, & quantum ad sensum: huiusmodi ergo prælati sunt membra columbæ quæ mouentur tantum ad utilitatem aliorum: sed non sentiunt per experimentum gratiam columbæ viuificantis in spiritu.

AD ALIUD dicimus, quòd licet ita sit in inferioribus elementis & elementatis: in superioribus tamen non est verum, ut probat obiectio in contrarium facta. Vel aliter & melius dicendum, quòd illud simile ostendit quales debeant esse digni ministri, & non quales sint necessario: quia non nisi per accidens potest aliquid cooperari ad ad suum contrarium, sicut dicit Philosophus in

2. Meteor. quia magis calidum esse quandoque cooperatur ad maius frigus: sicut nubes calida rara est, & rarum vndique recipit circumstantis frigus, propter quod fit, quòd frigus magis profundatur in tali nube, & solidatur in grandines: tamen ex alia minus calida non nisi pluuia generatur: quoniam non est generale in natura quod adducitur pro simili.

AD ALIUD dicimus, quòd tales non inhabitat Christus: quia non dicitur inhabitare nisi quos inhabitat per gratiam gratum facientem: sed in aliis est, sed non inhabitat. Et quòd hoc non sit inconueniens, patet: quia in quibusdam solum est per operationem miraculorum & prophetiæ, & tamen membra sunt diaboli: & per asinam operatus est, & tamen asinam non habitauit: & ideo nihil facit hoc quod adducitur de 2. Cor. 6. quia ibi loquitur Apostolus de illis, qui putabant in peccatis Deum haberi per gratiam inhabitantem,

*Aliorum sententia verior.*

**C**LIIIS autem videtur, quod & mihi placere fateor, cunctis sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligandi & soluendi: sed non eam rectè ac dignè habent, nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ auctoritates malos sacerdotes hanc potestatem negant habere: sed illos solos dignè ac rectè hac potestate uti significant, qui præditi sunt vita & doctrina Apostolica: quia soli ipsorum Apostolorum imitatores dignè rectèque possunt ligare & soluere. Et per Dominum tantum vel per Sanctos in quibus habitat Spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos qui sancti non sunt, sed non dignè vel rectè. Dat enim Deus benedictionem dignè poscenti etiam per indignum ministrum. Quod vero hanc potestatem habeant omnes sacerdotes, Hieron. testatur super illum locum Euangelij, vbi Dominus dixit Petro, Tibi dabo claues regni cælorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam potestatem alij Apostoli, habet & omnis Ecclesia in Episcopis & presbyteris: sed ideo Petrus eam specialiter accepit, ut omnes intelligant, quòd quicumque ab unitate fidei & societate Ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cælum potest ingredi. Item quòd sacerdos, etiam si malus sit, gratiam tamen transfundit pro suæ dignitatis officio, Augustinus ostendit dicens, Dictum est à Domino in Numeris ad Moysen & Aaron sacerdotes, Vos ponite nomen meum super filios Israël, & ego Dominus benedicam eos, ut gratiam traditam per ministerium ordinati transfundant hominibus, nec voluntas sacerdotum obesse vel prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autem sit dignitas sacerdotalis officij & ordinis, hinc aduertamus. Dictum est de nequissimo Caypha inter cætera, Hoc autem à semetipso non dixit: sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit: per quod ostenditur spiritum gratiarum non personam sequi digni vel indigni, sed ordinem traditionis: ut quamuis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere nisi fuerit ordinatus, ut officij ministerium

Lib. quæst. ex Veteri Testamento. quæst. 1.

Ioan. 11.

nisterium exhibeat. Dei autem est effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter ostenditur ordinem non priuari potestate tribuendi gratiam ob ministri indignitatem. Huic tamen August. sententiæ videtur obuiare quod ait Esichius, Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt, sed quia figuram Christi gerunt, & propter eum qui in ipsis est, plenitudinem benedictionis tribuunt, nec solum is qui sacerdotium sortitus est, sed quicumque Christum in se ipso habet, & eius figuram gerit, per conuersationem bonam, sicut Moyses, idoneus est ut benedictionem præstet. Ecce hic habes, quòd non solum sacerdotes, sed omnis in quo Christus habitat, benedictionem præstat. Sed alia est benedictio, quæ solis sacerdotibus congruit: alia quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi sacerdotes in quibus Christus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicunt: non quia soli illi transfundant gratiam, sed quia illi soli licitè & dignè id agunt. Nec subditos mala vita sacerdotis lædit, si bona faciunt quæ ille dicit. Vnde Gregorius, Multi dum plus vitæ sacerdotum quam suam discutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minus considerantes, quòd non eos vita sacerdotum læderet, si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent.

Super Leuit. cap. 9.

1. q. 7.

ARTICVLVS XIII.

*An boni & mali aequè rectè & dignè habent potestatem clauium?*

**S**ed non aequè rectè ac dignè habent, &c. ] Contra: Omnis qui vtiur potestate ad usum ad quem est usus, rectè habet potestatem: sed isti sic vtiuntur potestate: ergo habent eam rectè: sed tales rectè baptizant, & rectè absoluunt: ergo, &c.

**R**ESPONSIO. Duplex est reductio potestatis, scilicet ad actum & ad subiectum: & ad actum quidam rectè se habent, sed non rectè ad subiectum. Per hoc patet solutio ad utrumque: quia in sensu illo procedunt, quo reductio sumitur ad actum.

ARTICVLVS XIV.

*An Moyses & Aaron fuerunt sacerdotes, & quam differenter?*

**A**D Moysen & Aaron sacerdotes, &c. ] Contra: Solus Aaron fuit pontifex, & non Moyses, sicut apparet Leuit. 8.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quòd Moyses dicitur sacerdos, non officio oblationes offerendi, sed sacra pandendi: quia immediate sacra à Deo accepta populo dedit, & ei oblationes ordinauit.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

ARTICVLVS XV.

*An Cayphas bene dicatur prophetauisse?*

**C**um esset pontifex anni illius prophetauit, &c. ] Videtur hoc falsum: quia Glossa 1. Cor. 13. dicit, Propheta non est nisi ab intellectuali visione: sed ille non habuit visionem intellectualem, quia non sic intellexit quod dixit, ut dicit Euangelista Spiritum sanctum intellexisse: ergo non prophetauit.

2. Item Daniel. 10. Intelligentia opus est in visione. Cum igitur iste intelligentiam non habuit, non prophetauit.

3. Item videtur falsum quòd dicit Euangelista, Hoc autem à se non dixit: quia qui dicit falsum & peccatum, dicit à semetipso: iste dicit falsum & peccatum: ergo, &c. Probatio primæ Ioan. 8. Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur. Probatio secundæ est: quia cum diceret, Expedi, &c. intellexit de utilitate temporalis, & de morte iniqua Christi: & hoc modo falsum est: ergo, &c.

**R**ESPONSIO. In dictione Cayphæ quatuor fuerunt, scilicet dicentis intentio quæ mouet dicentem, & dicentis intellectus quem ipse in verbis intellexit, & modus talis verborum per quem dixit, & ipsa vox quam dixit. Primum horum fuit iniquum, secundum falsum, & neutrum à Spiritu sancto. Sed tertium fuit à Spiritu sancto. Cum enim voluit dicere, rexit dictionem Spiritus sanctus, ut tali modo exprimeretur, in quo pronuntiaretur necessitas passionis Christi. Vox autè ipsa relata ad exemplar æternum, vnum sensum verum præterdit Christi fidelibus: sed relata ad intellectum & intentionem dicentis, alium sensum præterdebat.

Q9 3



tendebat nisi se libus. Unde in duobus vicinis dicit Evangelista, quod à semetipso non dixit: & debet intelligi cum prædicatione, ut sit sensus, quod tantum à semetipso non dixit.

AD PRIMUM ergo dicimus, quod Prophetia non fuit. Sed non sequitur, si Propheta non fuit, quod ergo non prophetavit: sicut asina rationale animal non fuit, sed actum rationalis animalis habuit: & aliquis qui cantor non est, quan-

doque tamen cantat. Et per hoc etiam patet solutio ad aliud: quia in visione constituitur prophetiam, opus est intelligentia, sed non in omni visione prophetantis: quia sic omnis visio prophetica esset intellectualis: & hoc falsum est, quia secundum hoc evacuarentur duo genera visionum, scilicet corporalis, & spiritualis.

AD ALIUD patet solutio per distinctionem in principio positam.

*De hoc quod scriptum est in Malachia, Maledicam benedictionibus vestris.*

D  
Malach.  
2. Ezech.  
13.

**R**EMISSÆ vero vero sententiæ qua dicitur, etiam per mali sacerdotis ministerium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod Dominus per Malachiam prophetam malis sacerdotibus comminatur: Maledicam benedictionibus vestris. Et alibi, Ut his qui viuificant animas quæ non viuunt, & mortificant animas quæ non moriuntur. Si enim maledicit Dominus benedictionibus eorum, & si animæ quas viuificant, non viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulum, Maledicam, &c. quidam referunt ad hæreticos, qui ab Ecclesia præcisi sunt, & ad excommunicatos quorum benedictiones fiunt maledictiones his qui eorum sequuntur errores. Illud vero alterum, scilicet viuificant, &c. super omnes illos sacerdotes exponunt, qui absque clauæ scientiæ & forma bonæ vitæ præsumunt ligare vel soluere. Sed nullus officio sacerdotis vti debet, nisi immunis sit ab illis quæ in aliis iudicat: alioquin seipsum condemnat.

ARTICVLVS XVI.

*An hæretici vel mali prelati Christiani conferant benedictionem?*

**M**aledicam benedictionibus, &c.] Ex hoc & aliis quibusdam inductis videtur, quod hæretici & mali Christiani prelati, nullam conferant benedictionem: tamen hoc supra in tractatu de baptismo & Eucharistia improbatum est, ubi agitur de baptismo dato hæreticis, & de Eucharistia consecrata ab illis. Sed contra: Hæreticus baptizat & baptizatum est, confirmat & confirmatum est, & sic de aliis: ergo etiam si excommunicat & excommunicatum est, & absoluit & absolutum est, quod falsum est.

**RESPONSIO.** Cum dicitur, Maledicam benedictionibus vestris, intelligitur virtute grammatice per pronomem discretum, id est, quæ ita vestræ sunt, quod non meæ: suis enim Dominus nunquam maledicit. Constat autem, quod in sacramentis solus Deus per se operatur intus, sed homo ministerium facit extra: & ideo effectus sacramentorum, non hominis, sed Dei sunt benedictiones. Sed non sequitur, baptizat & baptizatum est, &c. ergo si excommunicat excommunicatum est, &c. quia excommunicatio est iurisdictionis quæ est hominis, & fit in ea actus hominis prelati & habentis iurisdictionem super alios homines: & ideo iste actus quando maledicitur à Deo & benedicitur: benedicitur quando hæreticus maledicit excommunicando: & maledicitur, cum benedicit absolucendo.

*Qualis debet esse iudex Ecclesiasticus.*

Lib. de  
vera &  
falsa  
penit.  
cap. 20.  
Rom. 1.

**V**ALEM autem oporteat esse quia aliorum iudex constituitur, August. describit ita dicens, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit iudicandus, quæ in alio iudicare est promptus. Iudicans enim alium qui est iudicandus, condemnat seipsum. Cognoscat ergo se, & purget in se quod alios videt sibi offerre, caueat ut à se proiecerit,

iecerit, quicquid in alio damnosum reperit. Animaduertat, quod qui sine peccato est, primus in illam lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricem, quia non erat qui iuste proiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? Nullus enim erat sine peccato, in quo intelligitur omnes fuisse reos. Nam venialia remittebantur per cerimonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat. In hoc ergo patentissimum est, crimen sacerdotum esse detestabile, qui non prius iudicant antequam alios alligant. Caueat spiritualis iudex, sicut non commisit crimen nequitiae, ita non careat munere scientiæ. Oportet ut sciat cognoscere quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet iudicare discernat. Diligens ergo inuestigator sapienter interroget è peccatore, quod forsitan ignorat vel verecundia velit occultare. Cognito vero crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locum, & tempus, & cætera quæ supra diximus, quibus cognitis, adsit beneuolus, paratus erigere, & secum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, discretionem in varietate, doceat perseuerantiam, caueat ne corruat, ne iuste perdat iudiciariam potestatem. Etsi enim pœnitentia possit ei acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Et si Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpe lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas, non tamen est necesse, ut omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Inuenitur auctoritas quæ concedit & quasi imperat. Inuenitur auctoritas alia quæ non concedit, sed verat: quæ Scripturæ non repugnant, sed concordant: cum enim tot sunt qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate defendant, & quasi usum peccandi sibi faciant, recidenda est spes ista. Si vero locus est ubi ista non concurrant, restitui possunt qui peccant. Ex his satis perpenditur, qualis debeat esse sacerdos qui alios ligat & soluit: discretus scilicet, & iustus: aloquin mortificat sæpe animas quæ non moriuntur, & viuificat quæ non viuunt, & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachiæ, scilicet, Maledicam benedictionibus vestris, siue super hæreticos tantum & excommunicatos, siue super omnes sacerdotes qui vita & scientia carentes benedicere præsumunt, dictum accipiatur, sic intelligi potest: Maledicam benedictionibus vestris, id est, his quæ in eis benedictionibus possidetis: quia faciam ea cedere vobis in maledictionem, non in benedictionem. Quia etsi benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel maledicam benedictionibus vestris, id est, quod à vobis benedicitur, à me erit maledictum: quia benedictio iniquè agentibus, adulanturque peccantibus, dummodo diuites sint.

ARTICVLVS XVII.

*An fraterna correctio sit bene diffinita à Magistro?*

**V**alem autem oporteat esse qui aliorum est iudex, &c.] Gratia huius, quia correctio pertinet ad iudices, quæritur de correctione fra-

terna sex, scilicet Quid sit? Cuius sit? Tertio, Vtrum omnes tenentur ad correctionem fraternam? Quarto, Vtrum sit omnium in omnes, vel in quosdam tantum? Quinto, Quo ordine fieri debeat? Sexto, In quo differt à correctione iudiciaria?

De primo dicunt Magistri, quod correctio fraterna est admonitio fratris de emendatione delicti ex fraterna charitate procedens: sed cum admonitio

admonitio sit obliuio & peccans in actu non peccet ex obliuione, male ibi ponitur admonitio.

2 Item, Admonitio non sonat in accusatio- nem aliquam: sed corrigens fratrem, aliquando accusat eorundem iudice: ergo ut prius.

3 Item, Matth. 8. Si peccauerit in te frater tuus, corripe, &c. Corripendo autem sonat in quandam asperitatem & increpationem per verba: sed non admonitio: ergo si alterna correctio quæ correptio à Domino dicitur, male diffinitur per admonitionem.

4 Item queritur de hoc quod dicit, De emendatione delicti. Possunt enim corrigere fratrem non tantum de delicto perpetrato, sed etiam de signo delicti perpetrando ut caueat: ergo male dicitur, De emendatione delicti.

5 Item obicitur de hoc quod dicit, Ex fraternâ charitate procedens. Quia secundum hoc non corripitur, nisi qui haberet charitatem: cum tamen hoc non oporteat, ut infra patebit.

*Solutio.* RESPONSIO. Diffinitio hæc optima est. Admonitio enim est in spiritu lenitatis correctio: ut videatur potius admonendo quam exasperando corrigere.

AD PRIMUM ergo dicimus, quod omnis peccans excidit ab intellectu, ut dicit Aristot. & sequitur partem rationalis concupiscentiæ, præcipue quantum ad iudicium superioris partis rationalis & synderisis. quod semper est rectum: & quantum ad hoc dicitur hic admonitio ad reuersionem ad lucem intellectus, qui regit viam iuris & non errat: & hoc modo dicitur Isa. 46. Redite præuocatores ad cor.

AD ALIUD dicendum, quod generaliter correctio fit propter huiusmodi admonitionem fratris: & si euigilat, bonum est corrigenti: si non, tunc primo locum habet accusatio, & ideo accusatio actus est consequens correctionem, & debetur confirmato in malo qui difficulter corrigitur: & ideo primus & essentialis actus est admonitio, & per illum diffinitur.

AD ALIUD dicimus, quod admonitio prout hic sumitur modo prædicto, aliquam habet in se correctionem: quia ostendit malum cum increpatione moderata, eo quod excidit à regimine intellectus: hoc enim hic sonat à monitio.

AD ALIUD dicimus, quod delictum sumitur hic coniunctim, prout est in actu exteriori & interiori, qui per signum extra demonstratur, quia iam incipit esse delictum, quando intus incipit radicari.

AD ALIUD dicimus, quod fraternâ charitas dicitur à modo fraternæ charitatis in actu correctionis: sicut præcipit Apostolus Galat. 6. In spiritu lenitatis corrigite illum. Vnde non oportet, quod semper procedat ex hoc habitu, sed quandoque procedat à modo vel zelo fraternæ charitatis.

## ARTICVLVS XVIII.

*An ille qui debet corrigere, debet esse irreprehensibilis?*

Secundo queritur, Cuius sit corrigere fraternâ correctione, siue verius, qualis sit qui corrigit

vel corrigere debet? Inducuntur autem multæ auctoritates in litera: sed insuper, quod debeat non esse reprehensibilis, videtur dicere Gregor. in pastoralis: Nemo in Ecclesia amplius nocet, quam qui peruersus agens, nomen vel ordinem habet dignitatis. Hunc quippe delinquentem nemo corrigere præsumit: & in exemplum culpa vehementer extenditur, cum pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Ergo videtur, quod peccat mortaliter, qui non correctus alios corrigendi accipit officium.

2 Item, Matth. 7. Eijce primum trabem, &c. 3 Item Gloss. ibidem, Impossibile est, quod festucam demat, qui trabem gestat: tenetur autem festucam demere, qui corrigendi habet officium: ergo ut prius.

4 Item alia Gloss. ibidem, Moderatio iudicij est, ut præuentus maioribus, non iudicet alios in minoribus vel æqualibus.

5 Item ibidem, Quia mente mederi præparat, qui vulnus in facie portat?

6 Item 2. Regum 7. Non ædificabis mihi domum: ibi Gregor. Manus sordidas tergere non valet, qui lutum retinet.

7 Item, Ioan. 8. Qui sine peccato est vestrum, &c. Glossa, Prius sint iusti, & postea carum, & cetera.

8 Item super illud Rom. 1. Ira Dei super eos qui talia agunt, Gloss. Qui talia agunt de quibus alios reprehendunt.

9 Item dicit Philosophus, Rectum est iudex sui & obliqui.

10 Præterea, Contra ordinem naturæ peccat, qui rectus ipse non est, & alios per correctionem rectificat: ergo, &c.

11 Item, Omnis corrigens in quantum huiusmodi, est ut iudex correcti: sed dicit Philosophus 5 ethicorum, quod ad iudicem confugiunt ut ad iustum animatum: ergo iudicans tenetur esse iustus: alias non debet esse iudex nec corrigere, quia corrigens est iudex, secundum hoc quod corrigat.

12 Item, Omnis corrigens, corrigat ad normam aliquam vel regulam: peruersus non congruit regulæ: ergo non debet corrigere.

13 Item, Si corrigat peruersus, ex hoc proueniunt contentiones: quia correctus potest & sibi obicere similia, & ex obiectione similibus perturbatio pronenit & contentio. Cum igitur illa euitanda sint, peruersus non debet corrigere aliquem.

SED CONTRA: Philip. 1. Siue per occasionem, &c. sed quodammodo annuntiat Christus, quando proximus in Christo corrigitur: ergo siue fiat per occasionem, siue per veritatem, in hoc est gaudendum: sed nullo modo est gaudendum de malo: ergo non est malum: ergo non peccat qui corrigat.

2 Item, Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Glossa, Ita peccat qui videt fratrem peccare & tacet, sicut qui penitenti non indulget. Ergo si aliquis peccator videt hoc, peccat si tacet: ergo corrigere tenetur, & non est malum si corripit.

3 Item, Melior est elemosyna spiritualis, quam corporalis: & aliquis in mortali existens non prohibetur à datione elemosynæ corporalis: ergo nec debet prohiberi à datione elemosynæ spiritualis:

spiritualis: sed spiritualis elemosyna est correctio delinquentis: ergo, &c.

4 Item, Si aliquis videns fieri mala, & si corrigat ea, dimitti propter illum: videtur tunc, quod perplexus sit. Si enim non corrigat, culpabilis erit: quia quod occasione damni dat, damnum dedisse videtur: iste autem occasionem damni dat, qui prohibere potuit & non prohibuit: & ex hoc sequitur idem. Item, Si corripens sit in simili vel peiori, peccauit: ergo est perplexus. Item, Peccasse dicitur qui prohibere potuit, & non prohibuit: & ex hoc sequitur idem.

5 Item, Adhuc videtur esse perplexus. Ponatur enim, quod corrigendi habeat officium, ut pote curam habens animarum, ille tenetur corrigere, & non facit: ergo peccat. Item, Ille est in simili: ergo si ille corrigat, ipse peccat: ergo est perplexus: sed nullus dicitur esse perplexus: ergo iste potest corrigere etiam in simili existens.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod corrigens alium, non debet esse in simili notorio vel maiori existens: & si sit in notorio, non tenetur corrigere, nisi forte per modum precum, hoc modo, Rogo te ne per meum exemplum pecces: sed si non vult acquiescere, non potest eum iudicare, nisi cum mortali peccato, nec etiam iudicij per modum accusantis denunciare: & secundum hoc concedimus auctoritates & rationes primo inductas.

AD ID ergo quod contra obicitur, dicendum, quod Apostolo placuit res facta: sed tamen actio secundum quod procedit ab agente, non placuit ei: & est simile de passione Christi, quæ secundum se gratiosa fuit, & tamen actio displicuit. Ita hoc opus operatum bonum fuit: sed actio ex parte agentis fuit mala.

AD ALIUD dicendum, quod in peccato existens, si videt & potest prohibere per modum precum, faciat: sed si est in notorio crimine simili, vel equali alterius speciei, iudicare non tenetur: quia scandalizaret, & non proficeret, nisi quod suscitaret contra se indignationem.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia elemosynæ corporali non est coniunctum scandalum, eo quod cum benevolentia recipitur: sed correctio suscipitur cum asperitate, & denuntiatio sequitur eam, si non emendat: & ideo scandalum habet adiunctum.

AD ALIUD dicimus, quod nullus perplexus est: quia in posse suo est, quod corrigat vitam: & tunc corrigat etiam alium. In secundo autem aut cedat officio corrigendi, aut in melius mutet mores: & tunc non obstat, quod faciat. Dixi autem, In notorio: quia si occultum esset peccatum eius, faciem haberet corrigendi & deberet: quia nihil posset ei obicere.

## ARTICVLVS XIX.

*An omnes teneamur ad fraternam correctionem?*

Tertio queritur, Vtrum omnes tenentur ad correctionem fraternam? Quod videtur ex Glossa Matth. 18. supra dicta: omnes enim æqualiter, maiores & minores, viri & femine, religiosi & seculares, & huiusmodi, tenentur indulgere proximo peccanti: ergo à simili ad correctionem fraternam tenentur.

2 Item, Omnes tenentur ad elemosynam pro loco & tempore: sed elemosyna spiritualis est corrigere delinquentem: ergo, &c.

3 Item hoc videtur esse forma præcepti, quod ita dicit: Si peccauerit in te frater tuus, &c. Sed nomine fratris ibi intelligitur omnis proximus: ergo etiam ex parte corripientis omnis homo supponitur.

4 Item, Ab omni homine debeo velle corripere si peccauero: ergo cum quilibet debeat facere alteri, quod sibi velit fieri, omnis homo debet corripere delinquentem.

SED CONTRA: Dominus dixit, hoc soli Petro: Petrus autem prælatus est aliorum: ergo ex forma præcepti ad hoc non obligantur nisi prælati.

2 Item, Curam impendit qui corrigat: sed curam non habet nisi prælatus: ergo, &c.

3 Item 1. Timoth. 5. loquitur soli prælato, dicens, Peccantem coram omnibus argue, ut & ceteri timorem habeant. Ergo ut prius.

4 Item Hieronym. Sacerdotes studeant illud Euangelicum imitare, Si peccauerit in te, &c. Quæ est enim misericordia vni parere, & omnes in discrimen adducere. Polluitur populus ex vno peccatore, sicut ex vna morbida oue vniuersus grex. Ergo ad hoc non tenentur nisi soli sacerdotes.

5 Item, Eiusdem est corripere & correctum punire penitentia condigna: sed prælati tantum est penitentiam condignam correctio dare: ergo, &c.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod ex officio non tenentur nisi prælati: sed ex charitate omnis homo tenetur corripere fratrem delinquentem, & custodire eum à peccato. Vnde August. in regula, Si hoc ipsum facere eum videritis, statim admonete ne male coepta progrediantur, sed de proximo corrigatur. Si frater tuus vulnus habet in corde, &c. Hoc ergo modo concedimus prima obiectione.

AD ID quod obicitur contra, est vna solutio ad omnia, scilicet quod prælati plus aliis tenentur: quia ex charitate & auctoritate & officio: & ideo eis specialiter dicitur.

AD VLTIMUM dicendum, quod non est generaliter verum quod dicitur: quia corrigens communiter non tenetur, nisi ad simplicem denuntiationem, si ille cum non audierit.

## ARTICVLVS XX.

*An correctio fraternâ sit omnium in omnes?*

Quarto queritur, Vtrum sit omnium in omnes? Quod videtur: quia super illud, Si peccauerit in te, &c. dicit Glossa, Id est, te solo sciente. Sed hoc potest facere quilibet respectu cuiuslibet: ergo quilibet tenetur corripere alterum.

2 Item, Nomine fratris intelligitur quilibet homo: sed in forma præcepti videtur Dominus nomine fratris: ergo ut prius.

3 Item, Omni homini tenemur velle bonum, & custodire eum à peccato, quantum possumus: sed correctio fraternâ custodit à peccato: ergo ut prius.

SED

*sed con-* SED CONTRA: Hebr. 12. Si bestia rege-  
rit scientem, lapidabitur. Et exponitur, si sub-  
ditus tangat manu correctionis prælatum, in-  
crepatur.

2. Item Dionysius increpat Demophilum mo-  
nachum, qui contempnit sacerdotem. eo quod im-  
mundum dicit in Ecclesia. Ergo monachus ille  
male fecit contempnendo sacerdotem.

3. Item, Maria percussa est leprosa quod mur-  
muraret contra Moysen fratrem suum, Num. 12.  
Ergo male fecit contempnendo.

4. Item Gregorius in pastoralibus, ut supra habitum  
est. Hæc quippe delinquentem nemo contempere  
præsumit. Ergo præsumptio est contempere ta-  
lem: & præsumptio est peccatum: ergo pecca-  
tum est contempere prælatum.

*Solutio.* RESPONSO. Dicendum, quod omnis ho-  
mo omnem hominem cum reuerentia & manue  
radice tunc ut admonere & contempere de delicto,  
sed non vitiosius denunciare potest si est inobedi-  
ens. Quia si prælatus supremus est, non ha-  
bet iudicium. Sic ergo concedimus primam partem  
disputationis.

AD ID quod contra obiicitur, est solutio  
vna, quod hoc intelligitur de illis qui ex aucto-  
ritate quam præsumpta iam non admonere,  
sed vi quadam coactiva per iurisdictionem quam  
non habent, cogere ad correctionem volunt. Et  
per hoc patet solutio ad omnia. Nota tamen,  
quod secundum discretionem sapientium modo  
tamen est habendum, respiciendo ad quatuor, sci-  
licet quantitatem culpæ delinquentis, & spem  
emendationis, & statum personæ quæ admo-  
netur, & zelum qui mouet contempentem. Si enim  
culpa leuis sit, & timetur quod turbatio grauior  
sequatur, non tenetur contempere: quia peius sus-  
citur. Item, si probabiliter desperatur de emen-  
da, non tenetur contempere, quia nihil faceret,  
nisi prouocaret ad peius. Item, adhuc si status  
personæ alius est, cum reuerentia & excusatione  
delicti debet prius admonere quam contempere,  
& rogare potius quam increpare. Quarto si vi-  
det se ex timore vel inuidia moueri, vel aliqua  
alia radice, tunc non debet facere: quia tales cito  
prorumpunt in verba contumelie: & tunc ex  
minori malo factum est maius malum: & hæc  
distinctio optima est.

ARTICVLVS XXI.

*An in correctione fraterna seruandus sit  
ordo aliquis?*

Quinto queritur de ordine fraternæ corre-  
ctionis. Videtur enim, quod ordo determi-  
netur Matth. 18. Corripe ipsum inter te, & ipsum  
solum, & adhibe tecum vnum vel duos, & dic  
Ecclesie. Videtur autem, quod iste ordo non po-  
test obseruari. Per hoc enim, quod procedit, pa-  
tet quod intelligitur de peccato occulto, quia  
procedit, si peccauerit in te frater tuus. Et dicit  
Glossa, Te solo sciente. Cum igitur adhibet se-  
cum vnum vel duos, aut adhibet eos quibus no-  
tum est peccatum fratris, aut quibus ignotum est.  
Si primo modo: ergo non solus sciuit quod est  
contra Glossam. Si secundo modo: tunc erit pro-  
ditor criminis fratris, quod non est faciendum:

ergo talis ordo non est obseruandus. Si dicas,  
quod intelligitur de his qui possunt prodesse, &  
non obesse. Queritur, qui sunt illi: aut enim  
sunt prælati qui corrigendi habent potestatem,  
aut sunt de sociis inferioribus. Si primo modo:  
tunc statim coram prælato denuntiaret fratrem,  
& competeret illi testimonium. Et prælatus etiam  
non potest esse testis in causa in qua est iudex.  
Sed in Euangelio dicitur, In ore duorum vel trium  
testium stat omne verbum. Ergo non potest in-  
telligi de prælati. Si autem de sociis intelligitur.  
Contra: illi in nullo possunt prodesse, sed obesse  
possunt diffamando: ergo non sunt assumendi.  
Quod si autem non possunt prodesse, patet: quia  
corrigendi non habent potestatem.

2. Præterea, Quando ille adhibet secum vnum  
vel duos: ponamus, quod ille neget coram  
illis: tunc quid faciendum est illi quo scienter  
peccauit? Non enim potest nuntiare Ecclesie,  
quia non habet probationem coram Ecclesia,  
& Ecclesia non credit ei, sed potius punit eum  
qui diffamauit fratrem.

3. Item videtur, quod insufficientis est testimo-  
nium vnus: quia Deuter. 14. dicitur, In ore duo-  
rum vel trium testium stat omne verbum. Ergo  
male dicit, Adhibe tecum vnum vel duos.

ITEM queritur, Vtrum idem ordo sit obser-  
uandus respectu cuiuslibet hominis? Et videtur,  
quod sic: quia Christus non determinat nisi  
vnum: ergo ad omnem hominem iste ordo est  
seruandus.

CONTRA: Ponatur, quod prælatus peccet,  
ille non potest denunciari Ecclesie: quia & scan-  
dalum esset, & non esset coram quo denunciari-  
tur: quia coram seipso nullus potest denunciari.  
Item, ille per excommunicationem non potest  
cogi sicut & ethnicus & publicanus: quia non  
potest excommunicare nisi habens iurisdictionem:  
& ipse qui excommunicandus est, est ille qui  
habet iurisdictionem: cum ergo nullus seipsum  
possit excommunicare, ille ordo seruari non  
potest.

2. Item videtur, quod Dominus in Iuda hunc  
ordinem non seruauit: quia non primo corripuit  
ipsum inter se & ipsum solum, nec postea adhi-  
bit secum vnum vel duos, sed statim Ecclesie  
discipulorum nuntiauit: ergo exemplo eius for-  
ma prædicta vterius non est obseruanda.

3. Item hoc autem videtur præcipue ex facto  
Petri Act. 5. qui Ananiam & Saphiram non pri-  
mo solos corripuit, nec postea coram alio vel  
duobus admonuit, sed statim excommunicauit:  
ergo ipse hoc exemplo Domini didicit: ergo &  
nos debemus ita facere, & statim in communi  
proferte, vt detur sententia.

RESPONSO. Dicendum, quod sententia  
Domini sicut iacet seruanda est. Et dicimus ad  
primum queritum, quod intelligitur de occulto:  
quia de manifesto aliam formam præcipit Apo-  
stolus 1. Timoth. 2. Peccantes coram omnibus ar-  
gue, vt & ceteri timorem habeant.

AD HOC quod contra obiicitur, dicendum  
quod assumendi sunt quibus non est notum, sed  
notificatum per ipsum scientem, vel eum qui se-  
cit, quod melius est, si induci potest: & tamen  
non erit crit crimen proditum: quia prodesse pos-  
sunt, & non obesse: prodesse autem possunt  
orando & monendo & portando cum ipso pœni-  
tentiam

centiam, & consolando poenitentem. Et dicimus,  
quod sunt sumendi de numero sociorum. Et quod  
obiicitur, non est verum: quia in fratre intelligitur  
nomen diligentis & custodientis honorem & fa-  
mam fratris: vnde tales assumendi sunt de quorum  
vita & conuersione præsumitur, quod onus se-  
cum portabunt, & non diffamabunt crimen,  
cum desiderent correctionem & non infamatio-  
nem.

AD HOC quod ponit, quod ille neget coram  
illis & occultet, dicendum quod tunc non restat  
nisi orare & gemere ad Deum pro ipso: quia tunc  
incorrigibilem se esse demonstrat. Et obseruandū  
est caute, vtrum alia vice faciat coram aliquibus  
qui possint contra eum testificari: & si potest ha-  
beri testimonium alicuius, est puniendus: si autem  
non inueniatur opportunitas contra eum, tunc  
nihil restat nisi orare pro ipso. Sed Dominus lo-  
quitur in casu in quo coram testibus recognoscit,  
vel alio consimili actu manifestat peccatum suum,  
vt possit produci ad lucem.

AD ALIUD dicimus, quod in denuncia-  
tione fraterna sufficit testimonium vnus viri ap-  
probati, non vt condemnatur reus, sed vt custodia  
sibi adhibeatur a prælato: quia si duo testes faciant  
plenam fidem, vnus facit præsumptionem contra  
accusatum: ita vt adhibeatur ei custodia ne amplius  
malem habeat libertatem sicut prius habuit: & hoc  
sufficit ad emendationem delicti: & Dominus in  
Euangelio nihil aliud intendit, quia ipse non de-  
lectatur in poenis, sed in poenitentia peccantis, &  
correctione delictorum.

*Aliquis.* AD ALIUD dicunt quidam periti in iure,  
quod prælatus non debeat corrigi fraterna corre-  
ctione de peccato præterito, sed de futuro admo-  
nere ne de futuro contingat. Sed hæc solutio nul-  
la est: quia & Euangelium Matth. 19. loquitur de  
præterito peccato, & non de futuro. Ideo alij di-  
xerunt, quod correctio fraterna est inter æquales:  
sed non extenditur ad prælatos. Et hoc præcipue  
per illud Gregorij supra dictum, Hunc quippe  
delinquentem, nemo arguere præsumit, &c. Sed  
contra hoc iterum est Euangelium: quia nullum  
excipit. Ideo cum quibusdam aliis dicimus, quod  
ad omnes extendatur: sed ad omnes prælatos est  
admonitio denuntiationis non procedens. In aliis  
autem potest procedere in denuntiationem: & hoc  
supra dictum est, & responsum ad auctoritatem  
Gregorij.

AD ALIUD quod obiicitur de Domino &  
Iuda, dicendum quod in factis Domini multa sunt  
quæ seruare non debemus, sed admirari: ipse enim  
omnium scibillium etiam contingentium habuit  
scientiam: & sciuit quis eum solus, vel cum alio  
vno, vel duobus, esset traditurus: quod nos imi-  
tari non possumus. Quod ergo in Iuda hoc non  
obseruauit, patet quod hæc quæ dicta est, causa  
fuit. Et cum iam patuit, hoc non est à nobis ob-  
seruandum: quia de quolibet præsumere debemus  
corrigibilitatem, nisi ipse contrarium exhibeat in  
seipso sæpius admonitus.

AD HOC quod factum Petri obiicitur, dicen-  
dum quod peccatum suum forte publicum fuit.  
Vel melius dicendum, quod in communitate pec-  
cauit, & interrogatus coram communi capitulo  
monitus est: ideo ad terrorem omnium aliorum  
punitus est publice. Qui modus adhuc in religio-  
nibus obseruandus est: quia si in occulto corrige-

rentur quæ ad notitiam plurium veniunt, cito dis-  
solueretur religionis disciplina.

ARTICVLVS XXII.

*Quomodo differat correctio fraterna à cor-  
rectione iudicis?*

Sexto queritur, In quo differt illa correctio à  
correctione iudicis? Videtur autem, quod in nul-  
lo: quia in Euangelio dicitur, quod testes adhi-  
beantur, & Ecclesie denunciatur: per quod intel-  
ligitur accusatio: & quod à communionem præscin-  
datur per sententiam, & sit sicut ethnicus & publi-  
canus: & hæc omnia sunt in correctione iudicis:  
ergo in nullo videtur differre correctio fraterna à  
correctione iudicis.

Sed in contrarium huius est: quia frater in fratre  
coactiuam non habet correctionem, vt dicitur  
10. ethic. sicut neque pater in filium. Iudex autem  
in eum quem iudicat per legem, habet coactiuam  
correctionem. Ergo hæc non est illa.

AD HOC dicendum videtur, quod differunt *Solutio.*  
in ratione quam inducit vltima obiectio.

AD PRIMUM autem dicendum, quod quan-  
doque ex fraterna correctione potest fieri iudicia-  
ria, vt patet ex supra disputatis: sed tamen hæc  
non est illa: vt dicit Philosophus, quod pater non  
cogit filium: sed tamen contumacem si per legem  
etiam secundum Philosophum denuntiat iudici,  
tunc ille cogit eum.

ARTICVLVS XXIII.

*An Deus iuste liberauit meretricem, non  
inuento qui proiceret primum  
lapidem?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Ideo  
denim liberauit peccatricem, quia non erat  
qui iuste proiceret lapidem, &c.] Ex hoc videtur,  
quod si ibi fuisset aliquis iustus, quod illi præce-  
pisset quod lapidaret eam. Quod si concedatur,  
contra erit quod dicitur Ezech. 18. Nolo mortem  
peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Et Osee. 6.  
Misericordiam volo, & non sacrificium: & scientiam  
Dei plus quam holocaustum.

AD HOC dicendum, quod sine dubio etiam si *Solutio.*  
iusti fuissent, Dominus ad poenitentiam voluisset  
viuere adulteram: sed ad præsentem vtebatur simu-  
lationis modo, vt confunderet, & erubescerent ad  
fidem sui & poenitentiam inclinaret. Et per hoc  
patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XXIV.

*An in lege veteri per ceremonialia dimitte-  
bantur venialia?*

Nam venialia putabant, quæ per ceremonias  
dimittebantur, &c.] Contra: Nullum pecca-  
tum dimittitur non habenti gratiam: sed isti non  
habebant gratiam: ergo nullum peccatum eis di-  
mittebatur.

RESPONSO. Dicendum, quod non di- *Solutio.*  
cit

cit dimitterentur, sed quia putabant dimitti, eo quod secundum legem non puniebantur. Nota etiam, quod ceremoniæ dicuntur à carie quod est ligni putredo, & mene quod est defectus: quia deficiencia erant mandata nullum usum habentia nisi significandi: unde fecerunt quidam versus sic dicentes:

*Ex carne mene carimonia contrahit ortum.*

*Mene deficiens, caries putredo vocatur.*

Sed quia Tullius & alij gentiles Philosophi ceremonias habebant, & nullam usum intelligebant significationis: videtur falsum esse quod dicunt. Dicit enim Tullius, quod religio est species iustitiæ, & hanc diffiniens dicit, quod sit virtus quæ cuidam naturæ superiori quam diuinam vocant, curam ceremoniamque affert. Et ideo omnis cultus diuinus dicitur ceremonia: & dicitur à mu-

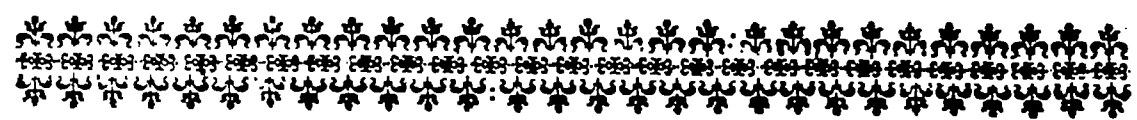
nia & Cerere quæ est Dea frugum: pro necessitate enim frugum inuentus est primo cultus diuinus: & ideo à Cerere in omnes diuinus cultus est vocabulum transfumptum.

## ARTICVLVS XXV.

*An omnis qui ligat alios, sit iustus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [ Ex his satis perpenditur, &c. ] Videmus enim, quod non omnis qui ligat alios & soluit, sit iustus.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod non dicit, quod sit, sed quod debeat esse: & hoc planè est verum.



## DISTINCTIO XX.

*De his qui in fine penitent.*

**A** De confusione sacramentali quantum ad oportunitatem temporis vespertinum penitentiam mortalem in se. De pen. dist. 17. August. hom. 41. de vesp. penitentibus.



**S**CIENDUM est etiam, quod tempus penitentiae est usque in extremum articulum vitae. Vnde Leo Papa, Nemo est desperandus, dum in hoc corpore constitutus est: quia nunquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur. Augustinus tamen de penitentiam differentibus ita scribit, Siquis positus in vltima necessitate voluerit accipere penitentiam: & si accipit & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit: sed non præsumimus, quia bene hinc exit. Si securus hic exierit, ego nescio. Penitentiam dare possumus, securitatem vero non. Nunquid dico damnabitur? sed nec dico liberatur. Vis ergo à dubiò liberari? age penitentiam dum sanus es. Si sic agis, dico tibi quia securus es: quia penitentiam egisti eo tempore quo peccare potuisti. Si vis agere penitentiam quando iam peccare non potes: peccata te dimiserunt, non tu illa. Item duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur: quid horum tibi sit futurum nescio. Ergo tene certum, & dimitte incertum. Sed quare hoc dixit Augustinus, cum penitentia quæ in fine agitur, in Psalmo appellatur sacrificium vespertinum, quod erat acceptabilius in lege: & cum in quacunque die inuocetur Deus, adsit: & quacunque hora ingemuerit, & conuersus fuerit peccator, vita viuet, & non morietur? Sed illa dixit August. propter illos qui penitentiam usque in finem vitæ protrahunt: & tunc non ex Dei amore videntur penitere, sed timore mortis quasi ex necessitate. Vnde idem quasi aperiens quare superiora dixerit ait, Nullus expectet quando peccare non potest. Arbitrij enim libertatem querit Deus, vt deliri possint commissa: non necessitatem, sed charitatem: non tantum timorem, quia non in solo timore viuit homo. Quem ergo sero penitet, oportet non solum timere iudicem, sed digere: quia charitate ne-

mo

mo saluus esse potest. Non ergo tantum timeat penam, qui penitet, sed anxietur pro gloria. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de penitente sero: maxime, cum filij quos illicitè dilexit, sint presentes, vxor & mundus ad se vocet. Multos solet serotina penitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cum ergo opus sit non hominis sed Dei, fructifera penitentia: inspirare eam potest quodocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia: Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosum est & interitui vicinum, ad mortem protrahere penitentiam remedium. Sed magnum est, cui tunc Deus inspirat, si quis est, veram penitentiam. Sed si etiam sic conuersus vita viuat, & non moriatur, non promittimus quod euadat omnem penam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis etsi æternus non sit, miro modo grauis est: excellit enim omnem penam, quam vnquam passus sit aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuenta est pena, licet mirabiliter martyres passi sint tormenta, & multi nequiter quanta sæpe sustinuerunt supplicia. Ex his satis ostenditur, quam periculosum sit differre penitentiam usque in finem vitæ. Si tamen vera habeatur penitentia, hominem liberat & vitam mortuo impetrat: non sic tamen, vt nullam sentiat penam, nisi forte tanta sit vehementia gemitus & contritionis, quæ sufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo sit difficile, vt tunc sit vera penitentia quæ tam fera venit, quando cruciatus membra ligat & dolor sensum opprimit vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamen fera, quam nulla. Penitentia enim etsi in extremo vitæ hiatu aduenit, sanat & liberat. Multum fera fuit latronis penitentia: sed non fuit fera indulgentia. Sed licet latro veniam meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseverandi auctoritatem.



## ARTICVLVS I.

## DIVISIO TEXTVS.

*An in fine vite dari potest penitentia?*

**S**CIENDUM est etiam quod tempus penitentiae est [ Postquam determinatum est de potestate clauium, tangit hic de penitentia in morte, & post mortem, & de re-ditu peccatorum superius etiam posita: & ideo ponit hic per ordinem enumeratorum tres distinctiones, in quarum prima, ista scilicet tangit de penitentis morientium. In alia de remissione peccatorum post mortem. In tertia de reditu peccatorum. Sunt autem in hac distinctione principales quæstiones duæ, in quarum prima Magister querit de tempore penitendi. In secunda autem de modo extremæ penitentiae *ibi* [ Deinde queritur de illis qui in hanc vita, &c. ] Et hæc sufficiant quoad diuisionem.

*D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

**Q**ueritur autem primo de hoc quod dicit *ibi* [ Penitentiam dare possumus, &c. ] In sequenti autem parte eiusdem distinctionis statim contradicit, dicens quod non est danda penitentia in fine vitæ, sed innotescenda.

**S**ED DICENDUM, quod dare hic sumitur pro admittere ad penitentiam: sed penitentia infra ponitur pro penitentia exteriori iniuncta: & illa non est danda morientibus, sed innotescenda.

R. ARTICV

ARTICVLVS II.

An sanus penitens potest conicere de certitudine charitatis, an odio an amore dignus sit?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Tene certum & dimitte incertum? Contra: Eccl. 9. Nemo scit utrum odio vel amore dignus sit. Ergo penitens & confitens sanus, non est certus.

*Solutio.* **R**ESPONSO. Intelligit hoc de certitudine coniecturæ: quia conicere potest de amore charitatis, quando penitet sanus: sed signum est timoris tantum, quando non penitet nisi infirmus. Ecclesiastes autem loquitur de certitudine scientiæ: hanc enim nullus habet.

ARTICVLVS III.

An Deus sciam penitentiam exaudiat?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [In quacunque die inuocetur, &c.] Contra: Michæ 7. Clamabant, & non exaudiet eos: Gloss. intelligit de se: a penitentia: sed nulla est ita scera sicut illa quæ est in fine vite: ergo talem non exaudiet Deus.

*Solutio.* **R**ESPONSO. Dicendum, quod penitentia sera duplex est secundum duo momenta ad penitentiam quæ sunt timor terribilis, & amor. Penitentiam igitur ex timore non audit Deus: & de illa loquitur Gloss. sed de illa quæ est ex amore loquitur hic: & hanc Deus audit: sed quia infirmitas potius est iudicium timoris, ideo raro fit ut ex amore aliquis tunc peniteat.

ARTICVLVS IV.

An sero penitens habeat libertatem arbitrii?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Arbitrii libertatem querit Deus ut deleri possint, &c.] Ex hoc enim videtur, quod sero penitentes non habent libertatem arbitrii, quod non est verum: quia quoad homo uiuit, tandiu habet libertatem arbitrii & potestatem beneficiandi.

*Solutio.* **R**ESPONSO. Dicendum, quod liberum arbitrium in infirmitate frequenter tollitur quoad usum: semper autem impeditur. Tollitur autem usus liberi arbitrii, quando mens sursum rapitur & impedit discretionem: impeditur autem, quando violentia morbi auertitur & trahitur: & hoc semper fit in infirmis: hæc enim est natura potentiarum animæ, quod quando una est in actu uehementi, altera abstrahitur ab actione. Cum igitur in infirmis sit uehementis dolor in sensu, impeditur liberum arbitrium à iudicio discretionis peccatorum. Et hoc modo intelligit: unde dicit, quod querendum est tempus quando habet liberum arbitrium, supple. expeditum & non impeditum à violentia morbi dolore sensibili.

ARTICVLVS V.

Quid sit ignis purgatorij, an corporeus, vel spiritualis?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Prius purgandus est igne purgationis, &c.] Queruntur autem hic in principio duo de igne purgatorio, scilicet quid sit in re, & ubi sit secundum locum?

Ad primum horum sic proceditur: Ignis corporis est nomen: ergo videtur, quod ignis corporeus sit ignis purgatorij.

2. Præterea, Multi sancti dicunt quod ignis inferni corporeus est: ergo & ignis purgatorij, ut videtur.

3. Item Gregorius, Ignis gehennæ corporalis est, qui corporaliter malos exurit.

4. Item Augustinus, Cur non dicamus quamuis mitis, ueris tamen modis etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum quamuis incorporei, potuerunt includi corporalibus membris?

5. Item Augustinus 21. de ciuit. Dei, Gehenna quæ stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit. Ex his colligitur, quod sit ignis corporeus crucians animas. Cum igitur uia ratio sit de igne inferni & purgatorij, videtur quod ignis purgatorij sit corporeus.

6. Præterea, Si dicatur, quod sit incorporeus, videtur sequi inconueniens. Dicit enim Aristot. & probat in quarto ethic. quod delectatio omnino spiritualis, non habet contrarium, nec est medicina: sed delectatio futura est omnino spiritualis: ergo non habet contrarium: ergo non habet aliquid contrarium agens ad tristitiam: si igitur ignis ille sit tantum spiritualis, non aget ad contristationem: & tunc ibi puniti non contristarentur: & hoc est falsum.

7. Adhuc, Spirituality pure separata sunt à motu & à materia: sed omnis contrarietas est cum motu & materia: ergo in spiritualibus non est contrarietas: ergo nec actio contrarietatis alicuius: sed omnis pœna est ex agente contrario: ergo in talibus nulla est pœna. Si ergo detur, quod sit ignis pure spiritualis, videtur quod nullo modo sit afflictivus: & hoc hæreticis est: ergo necesse est eum ponere corporalem.

8. Adhuc, Nulla substantia in quantum huiusmodi, transmutabilis est, ut dicit Aristot. dans exemplum etiam in igne qui nec agit nec transmutat aliquid in quantum substantia est: si igitur agit & transmutat: hoc erit ab aliqua qualitate ipsius substantiæ: ergo agens transmutando est substantia disposita qualitate: constat autem, quod non omnis qualitas agit: sed physica solum, ut dicunt omnes Philosophi: ergo necessarium est, quod habeat qualitatem physicam. Item, Nec omnis qualitas physica agit: sed contingit contrarium adiuuare esse: ergo necesse est talem contrarietatem habere: omnis autem talis substantia est corporea: igitur transmutans & agens omne corporeum est: sed ignis purgatorij agit transmutando & puniendo: non enim est pœna nisi per immutationem patientis: ergo videtur, quod ignis purgatorij sit corporeus.

SE D

*Solutio.* **S**ED SI hoc dicatur, obicitur in contrarium primo per auctoritates, & postea per rationes. Dicit enim Gregor. in moralibus lib. 15. cap. 14. Ignis corporeus ut esse ignis valeat, corporeis indiget fomentis: qui cum necesse sit ut seruetur, per congecta ligna procul dubio nutritur: nec ualet nisi succensus esse & reforus subsistere. Econtra autem ignis gehennæ cum sit incorporeus, in semetipso reprobos corporaliter exurit, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur: sed semel creatus, durat inextinguibilis, & successione non indiget, nec ardore caret. Ex hoc expresse habetur, quod nec corporeus est, nec ad modum corpori fouetur & nutritur.

2. Item in eodem, Si stridores dentium & fletus oculorum spiritualiter accipiamus, flammam quoque tormentorum in ipsis non corporales, sed spirituales credet debemus.

3. Item Augustinus de ciuit. Dei 21. dicit talem fuisse illam flammam in qua diues cruciatur, quales oculi quos leuauit, quando Lazarum uidit, qualis lingua cui humorem desiderauit infundit, qualis digitus Lazari de quo fieri id postulat: sed constat, quod membra illa non fuerunt corporalia, sed spiritualia: ergo videtur, quod nec flamma fuit corporalis: ergo nec ignis purgatorij, ut videtur.

4. Item Damasc. in ultimo capitulo libri sui. Ignis autem iste non est corporeus, sed qualis utique Deus nouit.

5. Per rationem autem obicitur sic: Omne agens & patiens cum transmutatione, conueniunt in materia, ut dicit Boetius in lib. de duabus naturis in una persona Christi: sed ignis purgatorij & anima purganda se habent sicut agens & patiens secundum transmutatum: ergo communicant in materia: sed anima aut non est de materia, aut non est de materia corporali: ergo videtur, quod ignis ille aut non sit de materia, aut non sit de materia corporali: ergo non est corporeus.

6. Adhuc, Auctor sex principiorum dicit, quod impossibile est non corpus à corpore moueri: sed anima non est corpus: ergo non mouetur à corpore: sed mouetur & transmutatur ab igne purgatorio: ergo ignis purgatorius non est corpus: ergo nec corporeus: quia constat, quod sine quantitate est ignis ille quicunque sit. Hæc autem uique ad tractatum de resurrectione probiebat sufficient: quia ibi de hoc querendi iterum erit locus.

*Solutio.* **R**ESPONSO. Omnes sancti disputantes de ista questione dicunt, quod ea quæ dicunt, uolunt accipi sine superfluo assertionis suæ. Ita enim ego dico qualis sit ignis purgatorij, non arbitror quatenus scire, nisi cui Deus reuelauit. Verum autem sit, pertinet ad sequentem distinctionem inquirere. De hoc autem quod hic questum est, dicendum videtur, quod sit corporeus: & puro, quod quatenus attendit subtiliter inconuenientia ad quæ dicunt rationes primo inductæ, uix inclinabitur in aliam opinionem, nisi quod est corporeus. Nisi forte, quod absit, aliquis in hæresim quorundam Philosophorum laberetur, ut diceret omnia quæ de locis portarum & pœnis scripta sunt, omnino frivola & uana esse. Constat igitur rationibus primo inductis, dico quod corporeus est.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

**A**D ID quod contra obicitur, dicendum quod distinguitur inter primum affligens, & proximum affligens: primum enim affligens spirituales substantiam siue in corpore siue extra corpus, corporeum est: sed proximum affligens est spirituale. Ut autem hoc melius intelligatur, ponamus exemplum: incisio enim vulnerat manus, corporalis est, & patitur corpus, & compatiatur anima. Primum quidem affligens horum est gladius: sed cum anima patitur à passione corporis, constat quod id quod facit motum in affectu tristitia in anima, similitudo uulneris est apprehensa ut contraria coniuncto: secundum autem quod talis similitudo est in anima, spirituales est: & ita proximum affligens animam est spirituale. Ita dico in purgatorio, quod primum affligens est ignis corporeus, habens vim affligendi spiritum ex eo quod est instrumentum diuinæ iustitiæ vindicantis iniquitatem. Et proximum affligens est similitudo ignis recepta ab animabus punitis, prout est instrumentum iustitiæ vindicantis peccatum, cui ipsa anima pro uoluntate se subdidit. Hoc autem in tractatu de resurrectione magis discutietur. Hæc autem videtur esse sententia Gregor. in lib. quarto dialogorum ubi sic dicit, Hoc est eis in igne ardere, quod est ignem uidere, trahentes ab ignibus pœnam, non dantes ignibus uitam. Dicendum ergo ad primum, quod Gregor. loquitur de immediate affligente, & non de affligente primo: & eodem modo ad omnes sequentes auctoritates dicendum est.

**A**D ID autem quod obicitur per rationem, dicendum quod illa propositio intelligitur de agentibus & patientibus physice: anima autem patitur ab igne purgatorio habente vim ex eo quod est corpus existens instrumentum diuinæ iustitiæ: & hæc est alia vis caloris, quam naturalis vis caloris tantum. Huius autem exemplum est, quod calor secundum Philosophum igneus est: & tamen secundum quod est instrumentum animæ regentis corpus, non agit actione ignis tantum, quia sic incineraret, sed actione uiuifica animæ, & nos uidemus quod digerendo assimilatur carni & ossi & neruo, sicut dicit Aristot. in secundo de anima, loquens contra opinionem quæ dicebat, quod ageret in vi ignis tantum. A simili videtur dicendum de calore ignis purgatorij, quod in quantum mouetur à uirtute iustitiæ vindicantis, habet vim puniendi animas incorporeas, quæ ordinem suæ dignitatis vel irrecuperabiliter vel recuperabiliter amiserunt, sicut existentes in inferno irrecuperabiliter, & existentes in purgatorio recuperabiliter amiserunt.

**A**D ALIUD dicendum, quod hæc intelligitur de omni motu corporeo & physico, sicut dictum est. In aliis enim etiam in naturalis falsum est: quia corpus mouetur ab immobili incorporeo primo: & hoc expresse probabitur in distinct. 40.

RE ARTI

## ARTICVLVS VI.

*In quo loco sit purgatorium?*

Secundo queritur ubi sit? Videtur enim, quod hic in terra. Dicit enim Gregor. in quarto dialogorum, quod Paschalius in loco theimarum, ubi ex consilio medicorum parabat se ad balneum Capuanus Episcopus, itabat paratus ad obsequium: & iam mortuus fuit Paschalius, & ibi exhibuit obsequium, ut induceret Episcopum illum qui sanctus erat, ad intercedendum pro eo. Ergo videtur, quod hic iuxta nos aliqui puniantur.

1. Adhuc hoc expresse ibidem dicit Gregor.

527. 11. 3. Adhuc per rationem videtur idem: quia per quæ quis peccat, per hæc & punietur: sed peccatur per ea quæ sunt hic iuxta nos: ergo per eadem punietur: sed per ista non potest puniri nisi existens iuxta nos hic nobiscum: igitur puniuntur aliqui hic iuxta nos.

4. Adhuc, In vita beati Patricij legitur, quod impetravit ut quidam in Hibernia in loco quodam punirentur vice purgatorij: ergo videtur, quod à simili alij in suis locis puniri possint.

528. 11. 1. SED CONTRA: Non est idem locus præmij & meriti: sed hic est locus meriti: ergo hic non est locus præmij: sed recipiunt in purgatorio digna pro meritis: ergo videtur, quod ignis purgatorius hic non sit.

1. Item Gregor. videtur velle, quod idem sit ignis gehennæ & purgatorij: sed idem ignis est in eodem loco: ergo in eodem loco est gehenna & purgatorium: sed gehenna est sub terra, & non hic, secundum quod dicere videntur Sancti: ergo purgatorium non est hic, sed sub terra.

3. Idem probat Gregor. in quarto dialogorum per compositionem nominis: quia in depressiori parte dicitur: ergo necesse est, quod sit sub terra: sed pars inferni est purgatorium, ut dicunt Sancti & Magistri: ergo est sub terra, & non hic.

Solutio. Dicendum est, quod in hac questione nihil asserendum est. Et ideo sine præiudicio dico, quod purgatorius alius est ex ordine iustitiæ determinantis locum penitentiae ei qui vixit in culpa, & ad plenum non satisfecit: & alius ex dispensatione. Primo modo non est nisi vnus locus purgatorij, quem puto esse superiorem partem inferni habentem in se affligens ad purificationem cum aliqua consolatione spei de futura per misericordiam liberatione. Ex dispensatione autem sunt multa loca purgatoria. Et dispensatio hæc quandoque fit propter viuos, quandoque propter mortuos: licet multis de causis fiat: tamen causa triplex in vita Sanctorum quandoque frequentius occurrit, scilicet meritum demonstrandum in aliquo hoc rogante: sicut fuit quod legitur de Patricio, qui rogavit ut quidam ibi puniretur. Alia causa est fides de pœnis mortuorum: & ideo ut dicit Gregor. ostenduntur hic circa nos aliqui puniri, ut idem de alijs presumamus, de quorum non tamen constat pœna, cum constet de eorum consimili culpa. Tertia causa fuit in Paschasio qui fecerat miraculum curando quendam demoniacum, qui feretrum eius tetigerat: & tamen habuit peccatum, quod ut pecca-

tum esse ostenderetur, quia scilicet ignorans & deceptus in quorundam conspirationem quæ zelo iustitiæ fieri videbatur, consenserat: ideo apparuit sancto Episcopo Capuanæ civitatis, & ibidem puniti ostendebatur. Et per hoc patet solutio ad omnia præter vnum, scilicet id, per quæ quis peccat, &c. Et ad hoc dicendum, quod intelligitur per omnia in simili quoad pœnas æternas, & ut frequenter ita contingit in pœnis temporalibus. Et de illis loquitur liber sapientiæ qui hoc dicit. Sicut enim peccauerunt Ægyptij in aqua in flumen proicientes pueros Hebræorum: ita per aquam puniti sunt flumine bulliente ranas, & mari submergente eos. Et sicut peccauerunt sanguinem innocentem fundendo: ita etiam puniti sunt in hoc quod sanguinem proinauit eis fluuius pro potu.

## ARTICVLVS VII.

*An ignis purgatorius sit æternus vel temporalis?*

Deinde queritur de hoc quod dicit in litera [Ignis licet æternus non sit, tamen modo grauis est, &c.] Queritur autem hic, Vtrum purgatorius sit æternus, vel temporalis? Et videtur, quod æternus: quia dicit Gregor. quod sicut in fornace sub eodem igne aurum rutilat, & palea fumat: ita in inferno sub eodem igne damnatus crematur, & electus purgatur: sed inferni ignis est perpetuus: ergo & ignis purgatorij, ut videtur.

1. Item ad idem, Vt hinc iudicij ignis inuoluet ut carbones reprobos, & nunquam finietur in eis, & purgabit quod criminale erit in electis: ergo videtur esse simile de igne purgatorij & gehennæ: ergo videtur, quod non finitur: ergo est perpetuus.

SED IN CONTRARIVM est hoc quod hic in litera dicitur.

1. Item, Cuius actus & finis finibilia sunt, ipsum finibile est, vel erit inutile: sed actus & finis purgatorij finibilia sunt: ergo ipse finitur, vel erit inutilis: sed nihil remanebit inutile in operibus diuinis: ergo ipse non remanebit, ut videtur.

3. Adhuc, Omnia elementa quæ modo seruiunt homini, finem accipient secundum hunc statum, & erunt in alio statu, in quo laboris sui accipiet præmium: ergo & illa quæ seruiunt homini extra mundum: sed purgatorius ignis seruit homini: ergo erit in alio statu in quo præmiabitur, & finietur secundum statum purgandi.

RESPONSIO. Dicendum mihi videtur sine præiudicio, quod ignis purgatorius finibilis est secundum rationem purgatoriam, sed non est finibilis secundum substantiam: quia puto, quod idem est in specie ignis cum igne inferni, sicut videtur velle Gregor. Quod ergo primo probatur, quod sit perpetuus secundum substantiam ignis, in qua conuenit cum igne inferni, videtur concedendum: quia omnes obiectiones per hunc modum procedunt.

AD ID autem quod primo in contrarium obiicitur, dicendum quod in veritate hæc obiectio non probat nisi finibilem secundum hunc usum in quo iam est: & hoc conceditur: & erit tunc

tunc ad alium usum, quia erit ad cremandum damnandos.

AD ALIUD dicendum videtur sine praeiudicio, quod hoc intelligitur de feruentibus homini secundum statum meriti: sed ignis purgatorius non feruit homini ad hunc statum. Unde videtur mihi dicendum, quod sicut in statu gratiae purum est cum impuro peccati & poenae: ita in feruentibus elementis & elementatis ad statum gratiae purum est permixtum cum impuro, & in nouatione purum faciens ad iucunditatem, separabitur sursum ad locum elementorum (supra circumlocutionem terrae, impurum autem descendet deorsum sub tristem orbem terrae in centrum. Sed in his quae sunt praecedentia statum impuritatis, nihil ponitur esse impurum: & ideo nunquam talia innotabuntur, sed manebunt punientia damnatos. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS VIII.

*An poena purgatorij excellat omnem poenam quam quis passus est, aut pati potest in hac vita?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur: [Excellit enim omnem poenam quam vnquam passus sit aliquis in hac vita, &c.] Videtur enim, quod falsum sit quod dicitur: quia quanto aliquid magis coniunctum est agenti, tanto magis sentit poenam in passione si sensum habeat: sed magis est passibile compositum ex contrariis animatum, quam simplex simplex & incompositum spirituale, ex contrariis non compositum: ergo magis poenam sentit coniunctum agenti in ipsum: sed corpus in via est ita compositum: ergo magis punitur hic aliquis in ista vita, quam puniatur in anima post mortem: & ita videtur falsum dicere.

Adhuc, Maior est passio transmutans & abiciens a substantia, quam transmutans & non abiciens: passio huius vitae est transmutans & abiciens a substantia, alterius autem vitae est transmutans & non abiciens: ergo maior est poena ista, quam illa.

Adhuc, Quorumcunque actiuorum & passiuorum maior est contrarietas, horum passio est cum maiori sensu poenae: sed maior est contrarietas ignis ad corpus in via, quam ad animam in purgatorio: ergo, &c. & sic iterum falsum est quod dicitur.

Adhuc, Quodcumque patiens quod magis secundum vnam rationem susceptibile est formae agentis, magis sentit actionem eius si sensum habeat: sed patiens corporeum magis susceptibile est speciei ignis secundum rationem ignis, quam incorporeum: ergo magis sentit passionem eius, quam incorporeum. Prima probatur ex hoc quod actio & passio tota sunt ad hoc ut patiens suscipiat speciem agentis quantum potest. Secunda probatur ex hoc: quod caliditas ignis disponit corpus ut dicatur & sit calidum: animam autem calidam dicere, ridiculum videtur.

Adhuc autem theologice contra literam sic obicitur: Deus nullum punit ultra condignum: ergo nec venialiter peccantem: sed veniali peccato

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

minima poena debetur in vita ista, & minor multis poenis temporalibus: ergo minori poena etiam puniatur ibi: ergo non maiori quam sit aliqua poena praesens: sed debetur ei purgatoria: ergo purgatoria: non est maior omni poena praesenti: & sic falsum est quod dicitur.

Adhuc, Mortale peccatum & veniale improporcionabilia sunt: sed mortale sufficienter puniatur temporali poena: ergo veniali debetur in infinitum minor: ergo non puniatur poena quae sit maior omni temporali poena: sed puniatur purgatoria: ergo purgatoria non est maior omni poena temporali.

Adhuc, beatus Gregor. dicit, quod quaedam anime non sunt punite nisi in umbra quadam ad tempus permanentes: hoc autem non est grauius omni poena temporali: ergo videtur, quod non sit generale quod dicitur.

RESPONSIO. Dicendum videtur, sicut *Salutis*

dicitur litera simpliciter, quod poena purgatorij etiam minima, maior est in tristitia quam aliqua poena corporalis huius mundi esse possit. Hoc autem qualiter sit, sic potest videri. Exuta enim anima a corpore, desiderat summum bonum, sicut obiectum beatitudinis per modum illum quo desiderat res perfecta suum locum, extra suum locum existens: & hoc videtur ex verbis Gregor. in quarto dialogorum, ubi dicit, quod anime propriis viribus post mortem eleuantur, vel meritis deprimuntur. Unde si tristitia causatur ex absentia delectabilis, ut dicit Philosophus, ex absentia summe desiderati causabitur maxima tristitia. Et cum sanitas vel vita vel iucunditas sensus in hac vita nullam habeant comparationem ad summum bonum quod felicitat beatos, nullam comparationem habebunt auferentia delectantia in hac vita ad auferentia vel differentia delectabile quod est in altera vita. Et ideo tristitia alterius vitae incomparabiliter maior est, quam sit aliqua tristitia in praesenti. Si autem obiciatur, quod damnati non desiderant summum bonum, dicendum quod hoc falsum est: imo etiam demones desiderant summum bonum & optimum ut dicit Dionysius. Sed qualiter desiderent, alterius est negotij. Sed haec dicta sufficiunt ad ostendendum, quod tristitia sit incomparabilis tristitia. Et quod consequentia valeat, expresse colligitur ex 10. ethicor. ubi simili consequentia probat Philosophus delectationes intellectuales esse in infinitum magis delectabiles, quam corporales quae sunt in sensu.

Hoc autem habito respondeatur ad primum, dicendo quod prima propositio simpliciter & vniuersaliter est vera. Secunda autem habet instantiam: quia passibile dupliciter dicitur, scilicet extra, & sic illa propositio est vera. Dicitur etiam magis passibile ex ordine diuinae iustitiae: corripientis errata per poenas: & sic magis passibile est, quod se peccatis magis passibile fecit: & sic habet instantiam in animabus & Angelis per peccatum obstinatis.

AD ALIUD dicendum, quod maior passio dicitur dupliciter, scilicet magis affligens, & magis de specie agentis recipiens. Primo modo non est vera propositio prima, si etiam in vita ponatur aliquis sic pari, quod maneat in complexione & compositione membrorum, quod faceat in igne, ille plus affligitur, quam alius cui abicitur de

Rt 3 substantia;

substantia: quia in primo sensus manet viuis & integer, & excellenter sentit immutans ipsum. In secundo autem post modicum mortificatur sensus, & tunc minus dolet, & post paruum tempus moritur & nihil dolet. Vnde illo modo falsa est propositio: sed secundo modo vera est: quia quanto plus recipit de specie & proprietatibus agentis, tanto abiicitur de specie & proprietatibus suis propriis.

**A D A L I V D** dicendum, quod animæ & ignis est contrarietas hoc modo quo contrarietates sunt in moralibus: sicut iniquitati vel latrocinio contrariatur reuerentia suspensio vel decollationis: pœna enim corrigens habet effectum contrarium culpæ deordinati naturam: vnde anima rationalis quæ prætergressa est ordinem suæ dignitatis, ab omnipotente iudice subditur naturæ inferiori se, scilicet igni non habenti vim ignistantum, sed etiam vim sui motoris qui est iustitia vindicans: quod per peccata admissum est: & hæc contrarietas fortior est quam contrarietas naturalis: & ideo magis præsumitur, & maior est actio in animam secundum quantitatem afflictionis, quam sit aliquod corpus animatum ante mortem.

**A D A L I V D** dicendum, quod species ignis agentis est duplex, sicut etiam species caloris naturalis. Secundum enim quod est calor ignis, igneitas est species eius. Secundum autem quod motus est deriuatus ab anima, caro est species eius, & nerui, & forma, & huiusmodi. Ita dico de igne inferni, quod secundum suam naturam habet speciem quam non imprimit animæ: & ideo anima non dicitur calida. Sed secundum quod est instrumentum iustitiæ vindicantis, habet aliam speciem, quam puto esse afflictionem ex calore eius qui deliquit: & hanc imprimit animæ delinquenti: & ideo non puto animam esse calidam, sed inestimabiliter affligi ex calido: & huius speciei anima exuta magis susceptibilis est, quam aliquod animatum in vita ista. Nota autem, quod quidam hic alias rationes istius assignant quod

dicit Augustinus, sicut verbi gratia, quod anima plus patitur post mortem quam ante: quia illa passio est animæ, & ita tota venit super eam. Item plus est pati per se, quam compati. In corpore autem comparitur tantum, sed post mortem patitur. Item quia hic aliquo modo voluptati: ibi autem omnino inuoluntariè. Et huiusmodi tangunt rationes quæ magis ridiculosæ & vulgares sunt, quam veræ: quia ista quæ inducunt, non sunt rationes veræ, & maioris passionis in spiritali substantia, sed potius minoris, vel etiam nullius: & ideo ad supra dicta recurrendum est.

**A D I D** autem quod obicitur ex ordine iustitiæ, dicendum quod veniale est duplex, scilicet veniale ex genere, & veniale ex euentu. Secundum Gregor. in quarto dialogorum, ubi loquitur de purgatorio, exemplificat de otioso: non tamen Deus punit ultra condignum: quia veniale ex euentu mutatum est per misericordiam in tale, quod pœna sit debile: & hæc semper est misericordia & citra condignum puniens, vbiunque puniatur. Sed quod ibi fortius & hic minus, puto est ex mutatione status: & hoc per accidens. Est autem acrior pœna ibi illis rationibus quæ innuuntur in soluendo & in principio solutionis. In qualibet enim solutione vna ratio acrioris pœnæ innuitur. Veniale autem ex genere est dispositio ad mortale & ad auersionem: & ideo etiam sibi debetur pœna minor hinc, & maior ibi ratione dicta.

**A D A L I V D** dicimus, quod mortale manens mortale non expiatur pœna aliqua: & ideo si intelligitur obiectio de illo, tunc prima propositio est falsa: sed mortale per euentum factum veniale expiatur pœna aliqua: sed tunc fit proportionabile veniali ex genere, & tunc non sequitur conclusio.

**A D I D** quod obicitur de dictis beati Gregorij, dicendum quod illa pœna in quantum est dilatoria gloriæ summæ desideratæ, ipsa fert maiorem tristitiam quam illud quod auferit sanitatem & vitam in corpore isto: & ratio huius in principio solutionis patuit.

### De his qui hic pœnitentiam non complent.

**S**I vero queritur de illis qui in hac vita pœnitentiam non complent, vtrum transituri sint per ignem purgatorij, vt ibi compleant quod hic minus fecerunt? idem dicimus & de istis esse sentiendum, & de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio & delicti exprobratio, vt sufficiat ad puniendum peccatum, liberi ab aliis pœnis transeunt ad vitam, etsi inexplata fuerit pœnitentia: qui perfectè pœnituerunt, & ingenuerunt corde. Qui verò non adeo conteruntur corde & ingemiscunt pro peccato, si ante expletionem pœnitentiæ discesserint, ignem purgatorium sentient, & grauius punientur quam si hinc impleissent pœnitentiam. **H**orrendum est enim incidere in manus Dei viuentis. Deus enim cum sit misericors & iustus, ex misericordia pœnitenti ignoscit, non reseruans peccatum ad pœnam æternam. Ex iustitia vero impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut Deus. Homo autem punit pœnitendo, Deus autem pœnam exigendo.

Hebr. 10.

exigendo. Et est pœnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pœnitudo fuerit tanta, vt sit sufficiens vltio peccati, Deus qui hoc nouit, ab illo qui taliter pœnitet, vltius pœnam non exigat. Si vero interior pœnitudo non sufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur, Deus qui modos & mensuras peccatorum & pœnarum nouit, addit pœnam sufficientem. Studeat ergo quisque sic delicta corrigere, vt post mortem non oporteat pœnam tolerare. **Q**uædam enim peccata mortalia, in pœnitentia fiunt venialia, non tamen mox sanantur. Sæpe enim infirmus moreretur, si non medicaretur: non tamen statim medicatus sanatur. Languet post victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciatur. Si enim semper viueret, semper peccaret.

Aug. de vera & falsa pœnitentia. cap. 8.

### ARTICVLVS IX.

*An horrendum sit incidere in manus Dei?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Horrendum est incidere, &c.] Contra: Deus in infinitum est magis est misericors, quam aliquis homo: ergo minus horrendum est incidere in manus Dei, quam in manus hominum: quia multe sunt miserationes eius: ergo videtur, quod falsum dicat in litera.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod in opere misericordie superexaltantis iudicium, leuius est incidere in manus Dei, quam in manus hominis, hoc est, dum tempus est miserendi & pœnitentiæ: dum autem iustitia indicabit in futuro, horrendum est incidere in manus Dei magis quam in manus hominis: quia tunc sicut dicitur Proverb. 6. Zelus & furor viri non patet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam peccatis, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Et per hoc patet solutio.

### ARTICVLVS X.

*An veniale peccatum potest mutari in mortale peccatum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Quædam enim peccata mortalia, &c.] Contra: Sciunt artifices alchimie species transmutari non posse: sed diuersæ sunt species peccati, veniale

& mortale: ergo vnum non transmutatur in aliud.

**S**OLVITIO. Dicendum, quod veniale ex genere, nunquam fit mortale nisi per modum supra dictum distinct. 16. nec mortale fit hoc modo veniale, sed mortale fit veniale ex euentu, id est, venia in pœna expiabile, eo quod Deus delet culpam per suam gratiam, quæ facit postea solubilem reatum.

### ARTICVLVS XI.

*An si peccator semper viueret, semper peccaret?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Si enim semper viueret, semper peccaret, &c.] Ista conditionalis videtur esse impossibilis: quia consequentia nulla esse videtur, iste qui peccauit, semper viuit: ergo semper peccat: potest enim non peccare, & tamen semper viuere.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod homo est solutio, spiritus vadens, & non rediens: vnde de se habet homo, quod peccet: sed de se non habet homo, quod resurgat. Dicendum ergo ad literam, quod sicut videtur secundum Philosophum dupliciter dicitur, scilicet habere visum, & visum vti: ita & peccare dicitur ad habere peccatum, & vti peccato. Et hoc intelligitur ad habere peccatum: quia qui semel peccat, quantum est de se, semper est in peccato & erit: & secundum hoc consequentia est bona: & ita intelligitur litera.

### De illo cui sacerdos indiscretus iniungit paruam pœnitentiam.

**S**I vero de illo queritur, qui satisfactionem iniunctam impleuerit, quæ ignorantia vel negligentia sacerdotis, peccato condigna non fuit, vtrum de vita migrans ab omni pœna liber sit? Idem respondeo, quod supra de illo qui pœnitentiam non compleuit, dixi. Quod si tantum est lamentum interioris doloris, vt sufficiat in vindictam peccati, omnino liberans est: si vero non sufficit dolor interior simul cum pœna iniuncta, addet Deus pœnam. Quod autem interdum sufficiat dolor interior ad vin-



dictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone: qui  
 sola mentis contritione & confessione statim ut conuersus fuit, para-  
 disum ingredi meruit. Sed quia dispensatores Ecclesiæ, contritionis  
 quantitatem non perpendunt, quibus non est datum intelligere oc-  
 culta cordium, omnibus leges pœnitentiæ constituunt, tam magis  
 quam minus de peccato dolentibus. Quorum studium ad hoc præ-  
 cipue tendere debet, ut cordis dolorem ( quantum fas est ) cognos-  
 cant, & secundum ipsius modum satisfactionem iniungant: unde  
 Augustinus, In actione pœnitentiæ, ubi tale commissum est, ut is  
 qui commisit, à Christi etiam corpore separetur: non tam conside-  
 randa est mensura temporis, quam doloris. Cor enim contritum &  
 humiliatum Deus non despicit. Verum quia plerumque dolor alterius  
 cordis occultus est alteri; nec in aliorum notitiam nisi per verba vel  
 alia quæcunque signa procedit: cum sit coram illo cui dicitur, Gemi-  
 tus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab his qui  
 Ecclesiis præfunt, tempora pœnitentiæ, ut satisfaciatur etiam Ecclesiæ,  
 in qua peccata ipsa remittuntur: extra eam quippe non remittuntur.  
 Ipsa enim Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittun-  
 tur vlla peccata. Item Hieron. Mensuram temporis in agenda pœni-  
 tentia ideo non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoque crimi-  
 ne, ut de singulis dicant qualiter vnumquodque emendandum sit: sed  
 magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuerunt: quia  
 apud Deum non tantum valet mensura temporis, quantum doloris:  
 nec abstinencia tantum ciborum, quantum mortificatio vitiorum.  
 Ideoque tempora pœnitentiæ pro fide & conuersatione fidelium pœ-  
 nitentium abbrevianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda: pro  
 quibusdam tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi.

## ARTICVLVS XII.

*An qui iniunctam pœnitentiam non per-  
 fecerit, tenebitur illam in purga-  
 torio perficere?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [ Si  
 vero queratur de illo qui satisfactionem  
 iniunctam non impleuit. Videtur enim, quod ini-  
 iuste agitur cum illo si Deus eum punit: fecit  
 enim ille quod Dominus imperauit Matth. 23.  
 Quæcunque dixerint vobis, seruate & facite:  
 sed iste fecit quicquid ei sedens super cathedram  
 Moysi præcepit: ergo videtur, quod in toto sit  
 absolutus.

2 Adhuc, iste non tenetur scire taxationes  
 pœnitentiarum: ergo videtur, quod si etiam mi-  
 nor iniungitur, & ipse complet eam, quod igno-  
 rantia absolutus à residuo: ergo ipse amplius non  
 debet puniri in purgatorio.

3 Adhuc, Sicut superius patuit, pœnitentia  
 iniungitur non tantum pro quantitate reatus, sed  
 etiam ut sit medicina: unde cum coitus sit maius  
 peccatum in senē, quam in iuuenē: tamen quan-  
 doque maior pœnitentia iniungitur iuueni, quam  
 seni: quia maiori indiget medicina morbus ille  
 in iuuenē, quam in senē. Ponamus ergo, quod

talis tantum expleat, quantum competit pro rea-  
 tu quem fecit, nec tamen in totum expleat quod  
 iniunxit sacerdos. Et queratur, utrum ille com-  
 plebit in purgatorio? Videtur, quod sic: quia non  
 impleuit totam pœnitentiam sibi iniunctam hic:  
 ergo in purgatorio implebit residuum secundum  
 ea quæ dicuntur hic in litera.

**C**ONTRA: Secundum quantitatem delicti  
 sit & plagarum modus: sed recepit iam pœnam  
 secundum quantitatem delicti: igitur iniuste se-  
 cum agitur, si amplius punitur.

**R**ESPONSIÒ. Ad primum queritum di-  
 cendum, quod sicut ipse dicit in litera, in purga-  
 torio implebit.

**A**D PRIMVM contra obiectum, dicendum  
 quod sic intelligitur: quæcunque dixerint vobis  
 secundum discretionem diuini iuris & peccantis:  
 hic autem non seruatur discretio iuris diuini.

**A**D ALIVD dicendum, quod ignorantia  
 iuris est, licet sit obscurum ius: quia tenetur sci-  
 re, quod satisfactio debet esse proportionata cul-  
 pæ: & hæc talis ignorantia, ut dicit Augustinus,  
 nullum excusat ut non ardeat: sed ut minus ardeat  
 excusare potest.

**A**D ID quod vltius queritur, dicendum  
 quod statim talis euolat: quia amplius non indi-  
 get medicina.

**A**D OBIECTVM contra, dicendum quod  
 intelligitur

intelligitur de iniunctis ad reatum delendum tantum.

ARTICVLVS XIII.

An laro statim vt conuersus fuit, paradysum ingredi meruit?

Deinde quæritur de hoc quod dicit ibi [ Statim vt conuersus fuit, paradysum ingredi meruit, &c. ] Contra: Ante ascensionem nullus intravit celum nisi laro: quia dicitur Mich. 2. Ipse ascendit, pandens iter ante eos. Ergo videtur, quod falsum dicit in litera. Si forte dicas, quod propositio quæ iacet in litera, duplex est, ex eo quod ly statim potest determinare illud verbum meruit, & sic est vera: vel verbum ingredi, & sic est falsa. Contra: Luc. 23. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Ergo videtur, quod determinat ingredi: & in hoc sensu falsa fuit: ergo falsa est simpliciter.

RESPONSIO. Dicendum, quod tres generales sententiæ sunt de paradiso, vt dicit Augustinus, in principio 12. super Genes. ad literam, scilicet quod sit corporalis, quod sit spiritualis, & quod sit vtrique locus. Dicendum ergo, quod spiritualis paradysus est in quo sancti cum Deo conuersantur: & ille habet tria, scilicet requiem, & delicias in obiecto fruendum, & loci congruentiam quod est celum empyreum. Et quantum ad

duo prima laro statim cum Christo ingressus est paradysum post mortem, scilicet quoad requiem, & delicias fruitionis. Quantum autem ad tertium verum est, quod nullus ingressus est nisi post ascensionem. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIV.

An mensura temporis satis aperte præfigitur penitentibus?

Deinde quæritur de hoc quod dicit ibi [ Mensuram temporis in agenda penitentia ideo non satis aperte præfigunt canones, &c. ] Videtur enim falsum quod dicit, quod canones determinant penitentias septennas & triennes, & 40. dierum, & plus, & minus, vt patet in decreto: ergo videtur, quod Hieron. hic falsum dicit.

RESPONSIO. Dicendum sicut supra notatum est, quod nunquam aperte præscribitur regula penitentiarum: sed tamen tria ad minus attendenda sunt, scilicet peccati qualitas, contritionis quantitas, & status penitentis. Canon autem non attendit nisi vnum: & ideo quod dicit, non est nisi quasi exemplare ad dirigendum in aliis ad memorandum ab illo, vel illi addendum secundum arbitrium discreti sacerdotis, hæc tria solentur obseruantis.

Quod morientibus non sit imponenda satisfactio, sed innotescenda.



OLET etiam quæri, Vtrum satisfactionis lex morituris sit imponenda? De quo Theodorus Cantuariens. Episcopus in penitentiali suo sic ait, Ab infirmis in periculo mortis positis, pura inquirenda est confessio peccatorum: non tamen est illis imponenda quantitas penitentiarum, sed innotescenda: & cum amicorum orationibus, & elemosynarum largitionibus, pondus penitentiarum subleuandum, si fortè migrauerint. Si verò conualuerint, penitentiarum modum à sacerdote impositum diligenter obseruent. Aliis vero pro qualitate peccati, penitentia decernenda est præsentium arbitrio. Vnde Leo Papa, Tempora penitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio, prout conuersorum animos perspexeris esse deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis senilis (alias simul) intuitum, & respicere periculorum quorumcunque vel ægritudinum necessitates.

In necessitate non est neganda penitentia vel reconciliatio.



CIENDVM etiam, quod tempore necessitatis non est neganda penitentia vel reconciliatio petentibus. Vnde Leo Papa, His qui tempore necessitatis & periculi vrgentis instantia præsidium penitentiarum, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordie Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora diffinire. Quod si ita aliqua ægritudine aggrauati sunt, vt quod paulo ante poscebant sub

sub præfenti significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debent: simulque penitentia & reconciliationis consequantur beneficium. Item Iulius Papa, si presbyter penitentiam abnegauerit morientibus, reus erit animarum: quia Dominus ait, Cum conuersus fuerit, tunc saluus erit. Vera enim confessio ultimo tempore potest esse: quia non modo temporis, sed etiam cordis, Deus inspector est, sicut latro probat.

ARTICVLVS XV.

An notificari debeat consenti quantum oporteat facere secundum canonem, non tamen iniungere?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Non tamen illis imponenda est quantitas penitentia, &c.] Videtur enim, quod periculum sit eis innotescere penitentiam: quia grauis penitentia indicat graue peccatum: & cognitum inducit in desperationem: cum ergo summè cauendum sit ne infirmus penitens cadat in desperationem, videtur quod penitentia non sit innotescenda.

*Solutio.* Ad hoc dicendum, quod in veritate innotescenda est: quia bonum est infirmo ut sciat culpæ quantitatem cognoscat, ut amplius conuertatur: tamen sacerdos indicare debet infirmo misericordiam Dei, cui quasi nihil est multa peccata relaxare, & æquè multa ut pauca: & tunc non cadet in desperationem. Et per hoc patet solutio obiecti.

ARTICVLVS XVI.

Indulgentia siue relaxatio quid sit?

Deinde queritur de ratione huius quod dicit [Et cum amicorum orationibus & elemosynarum largitionibus pondus penitentia subleuandum, &c.] Queritur de relaxationibus siue penitentia. Et queruntur septem, scilicet quid sit relaxatio siue indulgentia? Secundo, An valeat, & effectum habeat, vel non? Tertio, Cui valeat? Quarto, Vtrum valeat non danti & habenti dandi voluntatem? Quinto, Vtrum Papa potest facere indulgentias in mortali peccato existens, & ei qui est in mortali? Sexto, Vtrum Episcopus potest facere indulgentias? Septimo & ultimo, Vtrum plebanus potest eas facere, vel abbas suis monachis?

Ad primum horum sic obicitur: Magistri diffiniunt relaxationem sic, Relaxatio est satisfactio maioris in minorem competens & discreta commutatio. Alij sic, Relaxatio est pœnæ temporalis debita promissa diminutio. Videtur autem neutra harum competere: quia relaxatio dicit remissionem: commutatio autem non est remissio, sed exactio alterius pro illo æqualis in quantitate, vel valore, vel utroque: ergo relaxatio non est commutatio: ergo mala diffinitio prima.

Adhuc, quia non sic videtur relaxationibus illi, quorum interest & facit relaxationem. Di-

cunt enim, Misericorditer relaxamus: & non ponunt aliquid in quod commutent, nec videntur verbo commutationis: ergo videtur, quod relaxatio non sit commutatio.

Adhuc, 2. Corinth. 2. relaxationem facit Apostolus dicens, Cui autem aliquid donastis: & ego. Nam & ego quod donauit, siquid donauit, propter vos, in persona Christi. Et planum est hic nullam esse commutationem: ergo videtur, quod relaxatio non est commutatio.

Adhuc, Commutatio magis est voluntatis quam potestatis: cuius probatio est, quia voluntates commutant homines etiam non habentes potestatem: sed relaxatio magis respicit voluntatem: ergo relaxatio non est diffinienda per commutationem.

Adhuc, In corporibus non fit commutatio per modum relaxationis, sed per modum remissionis: ergo videtur, quod nec in spiritualibus ita debeat fieri: ergo male diffinitur.

Contra secundam autem diffinitionem obicitur sic: Ponamus enim, quod aliquis sit sufficienter contritus ad culpam & pœnæ dimissionem: constat, quod ille nullius pœnæ est debitor: ergo non fit ei diminutio aliqua pœnæ: & tamen sibi potest fieri relaxatio: ergo videtur, quod relaxatio non sit diminutio pœnæ.

In contrarium huius obicitur: quia relaxatio diuina exemplar est relaxationis Ecclesie: sed omnis diuina relaxatio est cum commutatione maioris pœnæ in minorem: ergo & relaxatio Ecclesie debet esse huiusmodi. Prima patet per se. Secunda probatur per Magistrum Hugonem de sancto Victore, qui dicit, quod remissio culpam & pœnæ aeternam obligat ad pœnæ temporalem purgatoriam: & ita est commutatio maioris pœnæ in minorem: & sic constat propositum.

*Solutio.* Dicendum, quod diffinitiones datæ satis possunt sustineri: si quis tamen hanc dare veller, scilicet quod indulgentia siue relaxatio est remissio pœnæ iniunctæ ex vi clauium & thesauro supererogationis perfectiorum procedens: puto, quod melius diffiniret. Quia tunc ibi est remissio ut genus. Sed quia est remissio culpæ quam solus facit Deus, & remissio pœnæ quam Deus & homo faciunt, ideo additur, pœnæ. Quia autem iterum pœna est aeterna quam remittit Deus, & temporalis pœna satisfactionis iniunctæ quæ remittit homo, ideo additur, iniunctæ. Quia vero hanc remissionem tantum facere potest habens jurisdictionem & clauem, ideo additur, ex vi clauium. Quia vero non potest remitti debita & discretè pro peccatis iniunctum vni: nisi sit re-compensatio per aliorum qui plus debito faciunt, ideo subiungit, ex thesauro supererogationis perfectiorum procedens. In hoc enim thesauro habet Ecclesia diuitias meritorum & passionum Christi.

& gloriose Virginis Mariæ, & omnium Apostolorum, & martyrum, & sanctorum Dei viuorum & mortuorum. Et pro utilitate & necessitate Ecclesie possunt impendi in suffragia eorum qui seruiunt Ecclesie in sua necessitate. Et ideo hanc diffinitionem meliorem alijs iudico.

Tamen sustinendo primam, dico ad primum obiectum, quod commutatio in minus est cum remissione: & quia Ecclesia exigit aliquid sibi proficuum in necessitate, ideo ponitur ibi commutatio.

Ad aliud dicendum, quod modo illo in relaxationibus videntur: quia accipiunt vel votum crucis, vel elemosynæ collationem, vel verbi Dei auditum: & hæc sunt quedam pœnæ minores: & tunc faciunt relaxationem istis habitis.

Ad aliud dicendum, quod Apostolus relaxauit pœnam, eo quod ille multum fuerat contritus: & sufficiebat sibi obiurgatio quam sustinerat à pluribus, vbi ibidem dicitur, & indigebat relaxatione: & non erat ibi commutatio: quia acrior erat in puniendo postea ad zedificationem Ecclesie quam scandalizauerat.

Ad aliud dicendum, quod commutatio contractum est ad voluntatem: sed commutatio quæ est maioris in minus, respicit auctoritatem eius qui habet gubernare Ecclesiam: quia sine illius potestate fieri non potest: & talis est commutatio indulgentiarum siue relaxationum.

Ad aliud dicendum, quod in corporalibus etiam relaxationes sunt duplices, scilicet totius, vel partis: & indulgentia Ecclesie assimilatur indulgentiarum in qua indulgetur & relaxatur pars, & non totum.

Ad aliud quod obicitur contra secundam, dicendum quod bene potest esse, quod taliter contritus non sit debitor quoad Deum, sed tamen debitor est quoad Ecclesiam, sicut expresse ex litera præcedentis capituli colligitur ex verbis Augustini & Hieronimi. Et ideo de illo potest fieri diminutio & relaxatio. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XVII.

An relaxatio etiam habeat effectum, & an valeat?

Secundo queritur an valeat relaxatio, & an effectum habeat, vel non? Videtur autem, quod non valeat. 2. Tim. 2. Fidelis est, & seipsum negare non potest. Glossa, Quod faceret si sua dicta non impleret. Sed dixit, quod secundum mensuram delicti debet esse plagarum modus. Ergo nihil de illo potest relaxare: ergo videtur, quod nihil valeat relaxatio.

Adhuc Augustinus. Aut Deus punit, aut homo: sed homo non ponit dignè quod relaxatur: ergo Deus punit: ergo non valet relaxatio.

Adhuc Ista. 40. Dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicem pro omnibus peccatis. Ergo videtur, quod pœnæ sint potius duplicandæ, quam indulgentiæ: ergo indulgentia nihil valet, ut videtur.

Adhuc Glossa super illum locum Ista. Suscepit tormentum in corpore & in anima pro omnibus peccatis suis. Ergo nihil valet ei relaxatio:

ergo nec alij valet, quia de similibus idem est iudicium, ut dicit Boetius.

Adhuc, Morbus corporalis non potest excidi & curari, nisi per antidotum: & si relaxetur antidotum, remanet morbus: sed morbus spiritualis magis est difficilis, & penitentia iniuncta est eius antidotum: ergo si relaxaretur aliquid de pœna, remaneret morbus: ergo nihil valet, sed etiam obest relaxatio penitentia iniunctæ.

Adhuc, Videtur esse derisio emere pro obolo indulgentiam quadraginta dierum, vel vnius anni, vel quinque, vel plurium.

Uterius videtur, quod etiam simonia committatur in talibus: constat enim, quod spirituale est quod remittitur ab Ecclesia, & temporale est quod pro illo exigitur & impenditur: ergo fit ibi emptio spiritualis pretio temporali: & hoc facit simoniam: ergo in talibus committitur simonia.

Adhuc, Ponamus alicui iniunctos esse septem annos ieiunij, & veniat vno die septies ad Ecclesiam quæ habet à Papa indulgentiam vnius anni, & semper offerat vnum obolum: ergo iste in solo die per septem obolos absolutus est à septem annis penitentia iuste sibi iniunctæ: sed hoc mirum si etiam infideles non irridebunt.

Si autem concedatur, quod nihil valet. Contra. 2. Corinth. 2. Nam & ego quod donauit, siquid donauit, propter vos, in persona Christi. Glossa, Ac si Christus condonasset: sed constat, quod hoc quod Christus condonat, condonatum est: ergo & quod Apostolus condonauit: sed tantæ potentia est Papa, quantæ Paulus: ergo & quod Papa condonat, condonatum est: ergo & quod illi condonant, qui ut condonate possunt habent à Papa: ergo tantum valent indulgentia, quantum ab his qui eas dant, valere dicuntur.

Adhuc Chryostomus super Matth. 16. super illud, Dabo tibi clauem, &c. Homini mortali & terreno omnium quæ in celo sunt, potestatem commisit Deus, & Ecclesiam celo validiorem monstrauit. Constat autem, quia quod in celo indulgetur, omnino indultum est: ergo cum Ecclesia validior sit celo, videtur quod indultum est illud, quod relaxatur in Ecclesia.

Adhuc, Vniuersalis gubernator Ecclesie præcipue in his quæ tota Ecclesia recipit & approbat, non est credendus fallere velle aliquem: constat autem, quod ipse indulgentias valere prædicat & prædicare facit: ergo ut videtur, simpliciter valent, sicut valere prædicantur.

Adhuc Luc. 22. Ego pro te rogavi Petre, ut non deficiat fides tua: hoc autem Petro dictum est in persona Ecclesie: ergo Ecclesia vniuersalis non errat: ergo videtur, quod indulgentia valeant.

Adhuc, Videmus, quod huiusmodi promittuntur Petro in persona Ecclesie cuius dicitur, Ego non dico tibi Petre, Dimitte septies, sed vique septuagies septies: ergo videtur, quod quanto plures dat indulgentias Ecclesiasticus dispensator, tanto melius facit: sed non melius faceret si indulgentia nihil valerent: ergo indulgentia valent & effectum habent.

Adhuc, In corpore humano videmus, quod pondus & infirmitatem vnius membri recipit aliud membrum: facit enim fluere sapiens medicus super aliud minus periculosum: ergo ita erit etiam in spiritualibus: ergo vnus potest facere pro alio: ergo cum indulgentia fiat vni ex hoc quod plus

plus fecit alio, videtur effectum habere indulgentia & esse vera.

*Solutio.*

**RESPONSIO** Dicendum, quod tres opiniones antiquitus fuerunt circa indulgentias. Quidam enim rationibus prædictis plus moti, quam necesse esset, dixerunt indulgentias omnino nihil valere, & esse eas iam fraudem qua mater decipiendo pueros suos prouocat ad bonum, scilicet peregrinationes, & elemosynas, & auditum verbi Dei, & huiusmodi: & dederunt exemplum de matre prouocante paruulos ad ambulandum quod vile est paruulis, & in fine viæ promittente ei pomum, & postea subtrahente: quæ deceptio etiam pia est. Sed isti ad ludum puerorum diutrahunt facta Ecclesiæ: & hoc ferè sapere hæresim puto: in nullo enim crederetur Ecclesiæ, si in istis quæ prædicantur populo & adhortantur vt faciant, inueniatur deceptio. Ideo alij plusquam oportuit contradicentes, dixerunt quod simpliciter sicut pronuntiantur indulgentiæ, ita valent sine omni alia conditione intellecta vel dicta. Sed quia isti himis bonum forum dant misericordie Dei, ideo tertie opinioni consentiendum mihi videtur, quæ eligit eam mediam opinionem, scilicet quod indulgentiæ valent sicut eas valere prædicat Ecclesiæ: sed sex exiguntur conditiones quæ suppositæ sunt vel dictæ ab Ecclesiâ. Dux autem sunt ex parte dantis, quarum prima est dantis auctoritas ex iurisdictione quam habet sicut Papa, Episcopus, Legatus, & huiusmodi. Alia est pia causa dantem mouens, non priuata, sed publica. Hæc autem causa tanquam in duo diuiditur, vt scilicet sit iusta necessitas talia postulandi à fidelibus, vel publica utilitas. Iusta necessitas, sicut periculum patriæ, liberatio terræ sanctæ, periclitata fides, periclitatio studij, & huiusmodi: utilitas autem, sicut paupertas loci, auditus verbi Dei, frequentatio reliquiarum, & huiusmodi. Alia duo supponuntur ex parte recipientis, scilicet quod sit contritus & confessus in voto seu in proposito, & quod habeat fidem, quod hoc sibi possit fieri per clauium potestatem. Et ideo semper in literis indulgentiarum continetur, Omnibus contritis & confessis, &c. quia aliter non esset ab eo solubilis pœna, nisi iam præcessisset in eo remissio culpæ. Alia duo exiguntur ex parte gratiæ vel Ecclesiæ in qua fit remissio peccatorum, scilicet abundantia thesauri meritorum repositorum in thesauris spiritualibus Ecclesiæ, de quibus meritis supra dictum est: & iusta æstimatione solutionis eius, pro qua indulgentia est instituta. Iustam autem voco æstimationem, non quæ sit ad æstimationem recipientis indulgentiam, qui forte nimis parum æstimaret quod dat, sicut dixerunt quidam: nec etiam ad æstimationem dantis indulgentiam qui nimis parum, datum fortè æstimaret: & hoc dixerunt alij. Sed voco iustam æstimationem bonorum vitiorum secundum Ecclesiæ necessitatem, considerato tempore & facultate personæ: quia vno tempore plus valet parum adiutorij, quam alio magnum: & plus & vni dare parum, quam alij multum. His autem quidam addere volunt duo alia, scilicet si sacerdos iniungens pœnitentiam promiserit, & si vile sit pœnitenti vt talem pœnitentiam recipiat. Vnde notant versus sic:

*Si tibi promittat confessor, si tibi forte  
Expediat, que loco deuoto, cum sale præsul  
Securum faciat, post hoc oblatio fiat.*

Sed puto, hæc duo vltima addere non oportet: quia indulgentia semper à superiore datur, qui nec habet aliquid querere à sacerdote qui satisfactionem iniunxit, sed potius etiam contra voluntatem sacerdotis circa subditum potest facere quod vult. De secundo constat, quod non est addendum: quia non puto dubium esse alicui quin semper bona sit indulgentia.

**DICENDUM** ergo ad primum, quod Deus se non negat confirmando indulgentiam Ecclesiæ, sed potius se veracem ostendit in hoc quod dixit, Quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & ista verba implet, quia secundum mensuram delicti est pœna dupliciter proportionata, scilicet in quantitate, & hoc attendit clauis in confessione: vel valore Ecclesiæ, & hoc attendit clauis in relaxatione, quando præcipit fieri quod magis valet Ecclesiæ, in qua peccata omnia remittuntur.

**AD ALIUD** dicendum, quod homo præsumit hoc, sed non idem homo, sed alius qui in pœnis supererogationem in potestate dispensandi habet Ecclesiæ: & hoc bene potest fieri: quia sicut habetur 1. Corinth. 12. in Glossa & textu, sicut communicantur bona corporis naturalis de vno membrum in aliud: ita communicantur bona corporis mystici.

**AD ALIUD** dicendum, quod duplicia non dicunt in pœnæ dupliciter: quia hoc esset punire vltra condignum, quod non competit Deo, cuius proprium est misereri & parcere: sed hoc est puniri in corpore & anima. Et in anima quidem omnis pœnitens punitur per dolorem contritionis: in corpore autem per aliquam satisfactionem: quæ licet non sit illa quam iniungit confessor, est tamen illa quam requirit ille qui dat indulgentiam: quia, sicut supra habitum est, commutatio quædam est pœnæ in pœnam, licet sit minor quantitate, tamen maior est in valore, tempore utilitatis & necessitatis Ecclesiæ.

**AD ALIUD** dicendum, quod Glossa non intendit per pœnam corporis & animæ, aliud quam quod dictum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod in veritate illa obiectio est bona: sed dicendum, quod in spiritualibus aliud est, quam in corporalibus: quia in spiritualibus omnes morbi pendunt ex causa vna quæ est peruersa voluntas, & illa conuersa esse supponitur antequam locum habeat indulgentia: & ideo quæcunque pœna est satisfactoria residui remanentis, ita quod morbus non reuertitur: sed in morbis corporalibus non omnes morbi pendunt ex radice vna, & ideo non potest medicina in medicinam commutari: tamen consilium meum in talibus consuevit esse, quod etiam post relaxationem pœnitens maneat in pœnitentia quam discretus confessor post diligentem examinationem confessionis iniungit: quia ille non iniungit tantum pro reatu delendo, sed etiam vt sit medicina contra pronitatem contractas ex antiquis peccatis, quæ non delentur per indulgentiam, sed potius per opera satisfactionis prædicto modo iniunguntur. Et licet non teneatur se iuniora seruare vt satisfaciatur pro reatu: vile tamen est, quod seruet pro medicina reliquiarum peccati: sicut etiam medicus corporalis dat medicinam, & ordinat dietam: istud enim iniunctum est sicut ordinatio cuiusdam dietæ, congruens ei qui taliter peccauit.

**AD ALIUD** dicendum, quod nulla est simonia:

monia: quia illud quod Ecclesiæ exigit, non referatur ad corporale, sed ad spirituale: nec est ibi emptio, sed largitas Ecclesiæ sic ad bonum prouocantis filios suos.

**AD ALIUD** dicendum, quod in veritate nulla est delusio: quia pro obolo recipit, quantum secundum suam facultatem & Ecclesiæ valet: oblata etiam non recipit tantum, quantum credunt illudores. Et per idem etiam patet solutio ad sequens, & solutum est totum.

**ARTICVLVS XVIII.**

*Cui valeat indulgentia?*

**T**ertio queritur, Cui valeat? Et ibi queritur sub vno articulo tria, scilicet an valeat existenti in mortali peccato? & an valeat æqualiter seculari & religioso? Et tertio, An valeat existenti in inferno vel purgatorio?

**Q. 1. VIDE**TVR autem, quod valeat omnibus in peccato mortali existentibus: quia prædicatur omnibus indulgentia: sed Ecclesiæ nullam fallit: ergo æqualiter omnibus valet.

**2** Item, Ecclesiæ excogitant indulgentias propter necessitatem quam patiuntur peccatores, plus facientes in peccatis, quam possint satisfacere in pœnis: sed secundum hoc nulli tantum indigent, sicut in peccato mortali existentes: ergo videtur, quod indulgentia præcipue valeat illis.

**S. B. IN CONTRARIUM** est, quod à nullo solubilis est pœna nisi à quo soluta est culpa: sed ab isto non est soluta culpa: ergo insolubilis est pœna: sed Ecclesiæ non relaxat nisi pœnam: ergo videtur, quod talibus nihil relaxat.

**2** Adhuc, Clauis in confessione absolvens constituit certior est in effectu suo, quam clauis in relaxationibus: sed in confessione non absoluit nisi absolutum prius à Deo à culpa mortalis peccati: ergo non in relaxatione aliquid absoluitur de pœna, nisi prius remissa sit culpa à Deo.

**Q. 2. VLTERRIVS** queritur iterum de secundo, Vtrum æque prodest religioso, & seculari? Videtur autem, quod plus prodest seculari: remissio enim debetur indigentibus, qui minus faciunt in satisfactione: sed tales sunt seculares: ergo illis præcipue datur relaxatio.

**2** Adhuc, Non est vnus status dantis stipendia in temporalibus, & accipientis: ergo nec in spiritualibus: sed spirituales sunt ex quorum abundantia suppletur defectus aliorum: ergo videtur, quod quicquid relaxatur in secularibus, quod hoc tempore imponitur religiosi ad suppiendum: ergo videtur, quod quando datur secularibus indulgentia vnus anni, quod vnus annus apponitur religiosi pro satisfactione pro peccatis.

**IN CONTRARIUM** obicitur: quia magis combustibile magis comburitur: & est in omnibus aliis ita, quod magis susceptibile aliquid, magis suscipit de illo: ergo magis susceptibile spiritualium beneficiorum, magis de ipsis suscipit: sed magis deparatur, magis est susceptibile spiritualium beneficiorum: ergo videtur, quod tales magis suscipiunt: sed religiosi vt sic.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

quenter, magis sunt puri & susceptibiles: ergo magis suscipiunt de spiritualibus donis: sed de spiritualibus donis est indulgentia: ergo religiosi & spirituales viri plus indulgentiæ recipiunt, vt videtur.

Sed videtur, quod vtrisque necessaria sit indulgentia: omni enim illi cui non sufficiunt bona propria, necessaria sunt communia & indulgentiæ Ecclesiæ: sed nulli religioso vel seculari sufficiunt propria: ergo videtur, quod tam religioso quam seculari necessaria sit indulgentia, & bona communia Ecclesiæ.

**VLTRERRIVS** queritur, Vtrum indulgentia possit dari tam viuis, quam mortuis qui sunt in purgatorio vel in inferno? Videtur autem, quod sic: quia Ecclesiæ prædicat crucem, & facit prædicari pro se & duabus vel tribus vel quandoque decem animabus tam viuorum, quam mortuorum, ad electionem cruce signati: sed ille animæ sunt quandoque in inferno, quandoque in purgatorio, quandoque autem sunt adhuc viuorum: ergo videtur, quod indulgentia crucis valeat omnibus illis quæ dictæ sunt animabus.

**2** Adhuc, Suffragia Ecclesiæ se extendunt ad existentes in purgatorio, quia aliter Ecclesiæ incassum offerret pro illis: & secundum quandam opinionem se extendunt ad existentes in inferno: sed indulgentiæ de præcipuis suffragiis sunt Ecclesiæ: ergo videtur, quod indulgentiæ se ad omnes illos extendant.

**3** Adhuc, Cuiusque prodest meritum personale vnus de Ecclesiâ, illi multo amplius prodest meritum commune tam capitis quam membrorum Ecclesiæ, si ab ipsum deriuatur: sed damnatis in inferno profuit quandoque meritum personale vnus de Ecclesiâ: ergo damnatis in inferno prodest meritum commune tam capitis quam membrorum Ecclesiæ, si ab ipsis deriuatur: deriuatur autem per indulgentiam: ergo si datur eis indulgentia, proderit eis. Prima patet per se: quia maioris efficacis est meritum commune, quam personale. Secunda patet per ea quæ leguntur de Traiano & Gregorio: quia de inferno extractus est Traianus ad præces Gregorij: ergo constat propositum.

**IN CONTRARIUM** huius obicitur: quia ita dicitur Petro, Quodcumque ligaueris super terram, &c. sed mortui non sunt de existentibus super terram: ergo videtur, quod ad ipsos clauis Ecclesiæ non se extendantur.

**2** Adhuc, Non habet locum indulgentia, nisi ubi habet locum meritum: ergo non nisi in via habet locum indulgentia: sed mortui non sunt in via: ergo in mortuis non habet locum indulgentia. Probatur prima ex hoc, quod indulgentia est satisfactoria per modum meriti. Secunda autem patet per distinctionem viæ, & patriæ siue termini: quia distinguuntur per meritum & premium tam à Sanctis, quam à Magistris.

**3** Adhuc, Cum acceperò tempus, ego iustitias iudicabor: sed post mortem accipit tempus Dominus, vt communiter dicitur: ergo tunc secundum iustitiam & non secundum indulgentiam iudicabit: non ergo tunc habet locum indulgentia.

**RESPONSIO.** Dicendum videtur ad ea quæ queruntur in primo articulo, quod indulgentiæ valeat omnibus tam existentibus in mortali, quam

quam in statu gratiæ, sed differenter: quia existantibus in statu gratiæ valent ad diminutionem pœnæ expiatiuæ siue iniungendæ, si sacerdos iniungens errauit. Sed existentibus in mortali peccato valet dupliciter: vno modo per modum illum quo diximus vnum alij mereri posse primam gratiam conuersionis, si orat & ieiunat & alia bona opera pro eo facit; si enim hoc potest vnus, multo magis hoc potest Ecclesia per thesauros communium meritorum quos super ipsam ponit indulgentiæ. Alio modo, sicut diximus, quod opera de genere honorum viciniant hominem gratiæ, eo quod præcedit quoddam in peccatoribus quibusdam, vt dicit Aug. quo digni sint iustificatione, dignitate congruenti non condignitatis: ita & multo amplius indulgentia cum fide etiam infirmi vicinat hominem gratiæ & facit conuersioni magis idoneum. Aliter vero non poteo valere indulgentias existentibus in mortali peccato.

In 1. dist. 41.

Lib. 3. p. 2. quæst. 68.

Ad qu. 1.

Ad qu. 2.

Cap. 10.

AD DVO igitur prima, dicendum quod per hunc modum valent, & sic Ecclesia intelligit valere. Et de conuersione peccatores maximam patiuntur necessitatem. Ad hoc autem quod obicitur, dicendum quod bene conceditur, quod non valet eis per modum illum: quia nunquam habet locum indulgentia quantum ad pœnæ remissionem, nisi primo pœna contritionis posita in pœnitente, scilicet dolere contritionis, qui facit pœnam solubilem, mutando æternam in temporalem. Et per hoc etiam patet solutio ad ea quæ quærentur in primo articulo.

AD EA quæ sequuntur in secundo, dicendum videtur, quod profunt vtrisque indulgentiæ: sed tamen puto, quod secundum primam intentionem Ecclesiæ non dantur nisi indigentibus merito alieno propter defectum proprii: & illi sunt seculares ædificantes lignum, fornax, stipulam, vt in sequenti distinctione dicitur: vel religiosi tantum habitu, qui vitam secularium imitantur, quia vere illi irreligiosi dicendi sunt. Per hoc patet solutio ad duo prima quæ procedunt secundum primam Ecclesiæ intentionem: & bene puto, quod verum hoc modo concludunt: nec propter hoc peior est conditio religiosorum, sed potius melior: sicut melior est conditio abundantis in merito, quam indigentis, & ideo alienum non accipientis: sicut Dominus secundum sententiam Pauli in Actibus dicit, Beatus magis est dare, quam accipere: hoc præcipue verum est in spiritualibus.

AD ID autem quod in contrarium obicitur, dicendum quod duplicia sunt dona spiritualia, scilicet secundum ordinem ad bonum quæ sunt dona & virtutes: & illorum sunt magis susceptibiles, magis boni. Alia sunt secundum ordinem ad malo, sicut bonum contritionis & satisfactionis & indulgentiæ: & horum sunt magis susceptibiles, magis indigentes. Et est instantia ad argumentum: quia innocens in quantum huiusmodi, purior est quam ille qui peccauit: nec tamen propter hoc magis est susceptibilis innocens pœnitentiæ & contritionis vel satisfactionis, licet omnia illa sint dona spiritualia.

AD ALIUD dicendum, quod si dicitur agatur nobiscum, nulli sufficit meritum proprium, præterquam Christo: quia ille non indiget aliquo propter se: sed aliud est condignum, &

aliud requisitum à nobis: non enim Deus requirit à nobis impossibilia, sed quædam pauca & leuia, scilicet mandatorum custodiam, & illis multa supererogare possumus, & hæc reponimus in thesauris. Et est simile, quod si Dominus de lucro talenti commissio seruo, de mille marcis exigeret vnum denarium: totum enim aliud seruus posset reponere in thesauris: & habens illud ex beneuolentia Domini magis quam ex iustitia, non indigeret mendicare alienum suffragium.

AD ID quod queritur de ultimo articulo, videtur sine præiudicio dicendum, quod existentibus in inferno nihil profunt indulgentiæ: sed existentibus in purgatorio profunt multum. Et causa huius est: quia insusceptibiles sunt boni, sicut & demones qui sunt in inferno. Vnde Damasc. Quod in hominibus mors est, hoc est in demonibus casus. Quia sicut homines insusceptibiles sunt pœnitentiæ post mortem, ita & Angeli post casum. Ad hoc autem quod primo obicitur, dicendum quod ego nunquam vidi talem formam in aliquo authentico emanare à curia: sed potius semper adiungitur, Confessio & pœnitentiam suscipientibus, vel qui confessi sunt & pœnitentiam susceperunt: illi autem omnes vel sunt in via adhuc pœnitentes, vel in purgatorio satisfaciendos luendo in pœnis quod fecerunt: & ideo tantum illis valet. Si autem aliqua alia forma emanaret, quæ de his mentionem non faceret, tamen ita deberet intelligi.

AD ALIUD dicendum, quod sicut infra probabitur, suffragia Ecclesiæ non profunt damnatis ad pœnæ mitigationem vel absolutionem vel suspensionem, nisi valde per accidens ad quandam mitigationem pœnæ quæ dicitur vermis conscientiæ: & ideo ex hoc non inferitur, quod indulgentiæ profunt talibus.

Si autem dicas, quod opinio est, dicendum videtur illam opinionem magis esse errorem, quam aliquid probabilitatis continere. Et in ea præcipue verum est quod dicit August. quia quod opinatur, debemus errori.

AD ALIUD dicendum, quod illud miraculum beati Gregorij non sufficienter probatum est, nec est auctoritatum, sed apographum. Vnde non legitur postea quid de Traiano acciderit, vbi pœnituerit, & qualiter saluatus sit: & ideo ego hoc fabulam reputo. Si autem aliud inueniatur per quod confirmetur miraculum illud, tunc dico, quod Traianus non fuit mortuus, ita quod finalam sententiam suæ condemnationis acciperet, sed potius vt gloria Dei in meritis beati Gregorij manifestaretur: sicut Dominus dicit de Lazaro, quod infirmitas hæc non est ad mortem, sed ad gloriam Dei, vt glorificetur Filius Dei per ipsam: si enim ipse præstitum sibi tempus ad meritum implederet, & ita mortuus esset, et si milles suscitaretur, nunquam pœnitueret: quia confirmatus esset in malo, & insusceptibilis pœnitentiæ: sine pœnitentia autem peccator saluati non potest: & tunc non sequitur, quod post damnationem, quia ille secundum hoc vltimam sententiam damnatus non fuit, sed à vita suspendus ad tempus, vt gloria Dei & bonitas per ipse etiam Gregorij amplius exaltaretur.

AD ID autem quod obicitur in contrarium, oportet solvere pro illis qui sunt in purgatorio, dicendo quod secundum aliquid existentibus in purgatorio,

purgatorio, sunt super terram: quia scilicet meruerunt dum viuerent, quod eis etiam post mortem ad velociorem liberationem possent valere. Et hoc in sequentibus in litera habetur ex verbis Augustini. Purgatorium enim quodammodo via & quodammodo terminus est: quantum enim ad confirmationem, quia peccare amplius non possunt, sunt in termino: sed quantum ad non peruenisse adhuc ad emendationem qua emendantur, sunt adhuc in via & in transitu ad patriam.

AD ALIUD patet solutio per idem: quia meritum alienum ratione dicta habet locum in purgatorio: & hoc infra magis probabitur.

AD ALIUD dicendum, quod Dominus quoad hoc iustitias iudicat, quia districtiore pœna pœnitentiæ: sed non omnino sunt in via: & hoc meruerunt dum viuerent: & in hoc misericorditer agit cum eis, quod prodest eis meritum alienum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIX.

An indulgentia equaliter valeat danti & facienti hoc quod Ecclesia requirit, & habenti voluntatem faciendi, sed non facienti propter defectum facultatis?

Quarto queritur, Vtrum equaliter valeat danti & facienti hoc quod Ecclesia requirit, & habenti voluntatem faciendi illud, sed non facienti propter defectum facultatis? Et videtur, quod sic: quia voluntas pro facto reputatur: sed ille libenter daret si haberet: ergo videtur, quod reputetur ei pro facto.

Adhuc Dominus laudat viduam ponentem quo missa, dicendo quod omnibus plus posuit: sed hoc non potuit fieri nisi propter voluntatem: ergo videtur, quod voluntas etiam melius valet quam factum.

Adhuc, 1. Corinth. 13. Si voluntas prompta est, secundum id quod habet, accepta est, non secundum id quod non habet. Et ex hoc iterum sequitur idem quod prius.

Sed con. 74.

IN CONTRARIUM huius obicitur: quia ponamus, quod diuidantur multe indulgentiæ propter data vel facta diuersa, quæ pro indulgentiis exigit Ecclesia: ergo non valet ei qui non potest hæc: ergo non omnibus voluntas tantum valet, quantum factum: ergo nec omnibus sunt æquales.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod questio ista leuis est: sunt enim quedam substantialia merito & præmio, & quedam accidentalia: quantitas enim charitatis substantialis exigitur in merito, & secundum quantitatem illius attenditur quantitas meriti & præmij simul: sed in præmio accidentali magis attenditur operis, sicut est dimissio pœnæ vel celerior liberatio. Vnde bene potest esse, quod habens multas indulgentias, citius liberetur quam non habens, sed habens voluntatem liberandi: sed non liberabitur plenius, nec pleniorum habebit gloriam, sed citiorem: quia quantitas gloriæ est secundum quantitatem charitatis.

PRIMA autem tria, dicendum quod D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

intelligitur de merito ratione præmij substantialis, hoc quod obicitur, & non respectu præmij accidentalis. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XX.

An Papa existens in peccato mortali, potest dare indulgentias, etiam ei qui est in peccato mortali?

Quinto queritur, Vtrum Papa existens in mortali peccato, possit dare indulgentiam existenti in mortali peccato? Videtur autem, quod non: quia opera facta in mortali peccato, mortua sunt: sed opus mortuum nullum viuificat: cum igitur indulgentia sit ad viuificandum vel ad vitam spiritualem ordinata, videtur quod talis indulgentia non valeat.

Adhuc, Riuus, cui fons non influit, nihil perfluere potest: sed Papa qui est in mortali peccato, est riuus cui fons, hoc est, Spiritus sanctus nihil influit, quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & non in maleuolam animam intrat sapientia, nec habitat in corpore subdito peccatis: ergo ipse non potest perfluere aliis: ergo nec indulgentiam.

Adhuc, Radius solis quem nubes intercipit, ad nos non venit: sed Spiritus sancti gratia dicitur radius à beato Dionysio, & nubes peccatum ab Isaiâ: ergo gratia quam peccatum intercipit, non venit ad nos: sed indulgentia fluens vel debens fluere à tali Papa, est gratia peccato intercepta: ergo ad nos non venit: ergo non valet talis indulgentia.

IN CONTRARIUM huius est: quia propheta est gratia & radius diuinus: & tamen fluxit per Caypham, eo quod esset pontifex anni illius, vt dicit Euangelista Ioan. 11. Idem habetur per hoc quod legitur Num. 22. 23. & 24. quia præclarissima propheta per antiquissimum fluxit Balaam tori Synagoga & Ecclesiæ.

PROPTER hoc dicimus, quod indulgentiæ equaliter valent, siue à malo: siue à bono dentur.

AD PRIMUM ergo quod contra obicitur, dicendum quod dare indulgentias est gratia gratis data, quæ potestatis est, non bonitatis vitæ: & omnes tales gratiæ equaliter fiunt per bonos & malos.

AD ALIUD dicendum, quod prima est vera: secunda est falsa, quia tali Papæ influit Spiritus sanctus ea quæ sunt potestatis.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum non intercipit radium nisi gratia gratum facientis, iam autem dictum est, quod ille radius est potestatis, & gratia gratis data, sicut & propheta.

ARTICVLVS XXI.

An Episcopus possit facere & dare indulgentias?

Sexto queritur, Vtrum Episcopus possit dare indulgentias? Videtur autem, quod non: quia ipse non habet potestatem in thesauris Ecclesiæ, sed solus Papa, qui super totum est constitutus: &

indulgentiæ vim trahunt à thesauris Ecclesiæ, sicut iam ostensum est: ergo Episcopus dispensare non potest.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod qui habet iurisdictionem & claves, habet potestatem dandi indulgentias, quia claves cum iurisdictione comitatur potestas dandi indulgentias: ergo videtur, quod habeat potestatem.

*Quæstio.* VLTERRIUS quæritur de hoc quod agitur temporibus nostris, quod Episcopus alterius diocesis dat indulgentiam non in sua diocesi propter approbationem Diocessani: & sic per quadraginta & quadraginta dies multæ indulgentiæ congregantur. Et videtur, quod hoc possit fieri: quia Episcopus potest concedere potestatem non Episcopo dandi indulgentias: ergo & Episcopo potest hoc concedere: ergo talis indulgentia valet.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod constitutio determinat, quod etiam multi Episcopi simul date non possunt in vno loco & vna vice, nisi quadraginta dies: ergo quod superadditur, valere non videtur.

*Solutio.* RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quod Episcopus in sua diocesi potest dare indulgentiam, & quantum vult, nisi à constitutione Domini Papæ distinctè sit limitata: sicut modo est ad quadraginta dies.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ipse habet in potestate thesauros suæ diocesis & passionis Christi, licet non adeo plenè sicut ille qui habet vniuersitatem potestatis: & ideo non adeo magnam & plenam potestatem conferre indulgentiam. Vnde prima non est vera.

*Ad quæstionem.* AD ID quod vltius quæritur, dicendum quod, ut mihi videtur, limitatio rationabilis est propter nimium abusum indulgentiarum quæ modo fiunt: vnde bene videtur, quod simul non conferant vltra quadraginta dies: si tamen non esset potestas limitata, absque dubio de concessione Diocessani possunt conferre plus & minus, secundum quod permitteret Diocessanus.

ARTICVLVS XXII.

*An sacerdos simplex conferre possit indulgentias, & an vnus laicus possit alteri dare suas indulgentias?*

SEPTIMO & vltimo quæritur, Vtrum simplex sacerdos conferre potest indulgentias: videtur autem, quod sic: quia ipse habet in potestate clauium suarum diuitias suæ plebis: ergo ex illis potest communicare magis indigentibus: & hoc ratificat indulgentias: ergo talis potest conferre indulgentias.

*Quod presbyter non reconciliet inconsulto Episcopo, nisi in necessitate.*

*F* **N**ON debet tamen presbyter pœnitentem reconciliare inconsulto Episcopo, nisi vltima necessitas cogat. Vnde in Carthaginensi concilio, Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo, vel vltima necessitas cogat. Cuiuscunque pœnitentis publicum crimen est, quod vniuersam

*16. cap. Cognominus, paragra. Cuius autem. Et habetur*

IN CONTRARIUM huius obicitur: quia *Sed contra.* plebani non habent potestatem in iurisdictione: vnde etiam excommunicare non possunt, nisi in communi: datio autem indulgentiæ sequitur clauem cum iurisdictione coniunctam: ergo videtur, quod plebani non possunt dare indulgentias.

*Quæstio.* VLTERRIUS hic quæritur de abusu qui modo fit, quod etiam laici accipiunt indulgentias, & sibi datas dant alij vel in toto, vel in parte. Verbi gratia, accipio decem dies indulgentiæ, & totidem quilibet de populo: postea de illis decem do tres meo charo, & aliquis alius tres: & sic in populo vno multæ per tres & tres congregantur, & vni viuo dantur vel mortuo. Videtur autem, quod possint hæc fieri: quia magis commutabilia sunt bona spiritualia, quam corporalia: sed in corporalibus ita est, quod mihi datum possum dare alteri siue in toto siue in parte prout volero: ergo & in spiritualibus possum hoc facere, ut videtur.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod datio indulgentiarum requirit iurisdictionem in dante: sed laicus ille nullam habet iurisdictionem: ergo videtur, quod sibi datam non potest dare. Si forte dicas, quod instantiam habet ideo quia video, quod simplices prædicatores nullam habentes iurisdictionem, de permissione Episcopi dant indulgentias, & sic etiam laicus potest: non est instantia, quia in talibus casibus prædicans pronuntiator est indulgentiæ potius quam dator: & ideo collatio fit per Episcopum, & non per prædicantem.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod simplex plebanus nullam potest dare indulgentiam, ratione prius inducta.

AD ID quod in contrarium inducitur, dicendum quod licet habeat aliquos in plebe suos thesauros, tamen non habet abundantes: indulgentia autem requirit abundantiam multarum Ecclesiarum & plebium.

*Ad quæstionem.* AD ID quod vltius quæritur, dicendum quod nihil valet talis indulgentia, nisi ad populi delusionem, ratione inducta. Ad id quod contra obicitur, dicendum quod secus est de indulgentiis & aliis bonis spiritualibus, sicut supra ostensum est: quia dicit Augustinus, quod nihil habet indulgentiam nisi peccatum: & hoc prius est, non commune, ut bonum, virtus, & gratia: ideo recipiens indulgentiam, in priuatis suis peccatis pro peccato debitis recipit eam: & ideo quia peccata est, ad alterum deriuari non potest. Potest tamen alij communicare meritum habere, quantum facit pro indulgentia: sed tunc non taxatur ad tertiam, vel quartam, vel huiusmodi: sed quantum valere concesserit Deus, hoc modo quod quodlibet opus meritorium factum pro proximo, valet ei ad gratiam promerendam vel retinendam si habet eam.

vniuersam commouerit urbem, ante absidam, scilicet introitum Ecclesiæ manus ei imponatur. Item Aurelius Episcopus dixit, Si quis in periculo constitutus fuerit, & se reconciliari diuinis altaribus petierit, si Episcopus absens fuerit, debet presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem eius præcepto reconciliare. Inconsulto vero Episcopo non potest excommunicatos vel publicè pœnitentes presbyter reconciliare. Vnde in Carthaginensi concilio secundo statutum est, ut chrisma vel reconciliatio pœnitentium & puellarum consecratio à presbyteris non fiat. Item, Reconciliare quæquam in publica missa presbytero non liceat: puellarum tamen consecratio consulto Episcopo per presbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginensi concilio secundo, Presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret: chrisma veto nunquam conficiat. Sicut præcepto Episcopi potest presbyter consecrare virgines, sic & reconciliare pœnitentes.

*An oblatio eius sit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte?*

**S**I autem quæritur de illo qui ad pœnitentiam festinans, & sacerdotem inuenire non potuit, & ita decessit: vtrum oblatio eius sit recipienda? Dicimus, quia est. Vnde in Appanensi concilio, Si aliquis fuerit mortuus qui non sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupauit eum mors in domo vel in via: faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis.

*Solutio.* RESPONSIO. Intelligitur de pœnitente ligato ab Episcopo vel alio sacerdote, vel publicè pœnitente. Sequitur alia distinctio.

DISTINCTIO XXI.

*De peccatis quæ post hanc vitam dimittuntur.*

**O**LET etiam quæri, vtrum post hanc vitam aliqua peccata remittantur? Quod aliqua post hanc vitam remittantur, Christus ostendit in Euangelio, vbi ait, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Ex quo datur intelligi, sicut sancti Doctores tradunt, quod quædam peccata in futuro dimittuntur. Quædam enim culpæ in hoc seculo relaxantur:

ria ve-  
malum.  
Luc. 11.  
Mat. 11.  
Marc. 11.  
Greg. 1.  
dist. cap.  
Quilis  
hinc.  
1. Cor. 3.  
Lib. 1.  
de eu.  
Dei.  
cap. 16.

laxantur: quædam vero parvæ etiam in futuro, quæ quidem post mortem grauant, sed dimittuntur si digni sunt, si bonis actibus in hac vita meruerunt ut dimittantur eis. De illis etiam qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, dicit August. quod ignem tribulationis transitorie inuenient cremabilia ædificia quæ secum portauerunt homines cremantes. Ait enim sic, Post istius sanè corporis mortem donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis & remunerationis: si hoc temporis interuallo spiritus sanctorum qui ædificauerunt lignum, fœnum, stipulam, huiusmodi ignem dicantur perpeti, quem alij non sentiunt qui huiusmodi ædificia, non portauerunt, ut inueniant ignem transitorie tribulationis venialia concrementem, non redarguo: quia forsitan verum est. Sed quia dicitur, Saluus erit quasi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille, quam quicquid potest homo pati in hac vita. Hic aperte insinuat, quod illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædam cremabilia ædificia, id est, venialia peccata secum portant: quæ in igne emendatorio cremantur. Vnde constat quædam venialia peccata post hanc vitam deleri.

\*\*\*\*\*

DIVISIO TEXTVS.

**S**OLET queri, Vtrum post hanc vitam] In hac distinctione duo determinantur: quorum primum est de quorundam peccatorum post hanc vitam remissione. Secundo autem quædam dubia de confessione ex precedentibus relicta: & incipit *ibi* [ Post hæc confidendum, &c.

ARTICVLVS I.

An aliqua venialia dimittantur post hanc vitam?

**I**ncidit autem questio circa principium lectio- nis, Vtrum aliqua venialium post hanc vitam dimittantur, sicut videtur in litera probari. Videtur autem, quod sic: Gregor. in 4. Dial. Quædam culpæ in hoc seculo relaxantur: quædam vero parvæ & in hoc & in futuro. Eadem verba dicit Beda super Matth. 12. in Glossa: Non remittetur nec in hoc seculo, nec in futuro.

2. Item, 1. Corinth. 3. Quidam ædificant super fundamentum hoc ligna, fœnum, stipulam. Per totam autem Glossam exponitur de veniali. Esto quod aliquis existens in gratia, habens tamen culpas veniales, sit in ultimo instanti vite sue, & moriatur cum voluntate venialium non dolens de ipsis: constat, quod ille saluabitur, quia est in gratia, & venialia non auferunt gratiam: constat iterum, quod peccatum manens in voluntate non remittitur: ergo videtur, quod necesse sit, quod post mortem dimittantur. Si forte dicas, quod conuertitur in mortale propter voluntatem iterandi: hoc ridiculum est, quod propter hoc otiosum conuertatur in mortale, quia voluntatem

habet iterandi. Si forte dicas, quod voluntas confirmatur in statu in quo moritur: hoc quidem quod dicit non est probatum. Sed sit quod dicit, secundum hoc istius voluntas simpliciter erit coniuncta Deo & secundum habitum, habens tamen dispositionem ad auersionem secundum actum: & talis status nullus est confirmatus: vnde patet, quod figmentum est quod dicitur: ergo videtur, quod culpa aliqua post mortem dimittatur.

**S**ED IN CONTRARIUM huius obicitur *Sed con-* quidam sic. Post mortem non est tempus merendi: sed delicti culpæ fit per meritum: ergo post mortem non est tempus deletionis alicuius culpæ: ergo nec venialis.

1. Adhuc, Veniale oritur ex fomite: fomes autem est concupiscentia, & non anima: secundum se: ergo & veniale: ergo soluto fomite, soluitur & veniale: sed soluitur fomes in morte: ergo & veniale.

2. Adhuc, Pœna non liberat nisi à pœna: sed post mortem non erit expians nisi pœna: ergo non soluit nisi à pœna: ergo non culpam aliquam.

3. Adhuc, 16. distinctione supra habitum est, quod non deletur veniale, nisi præmissa contritione aliqua: sed post mortem non erit contritio aliqua: ergo post mortem non deletur veniale quoad culpam.

4. Adhuc, Quicquid potest delere pœna aliqua, magis potest delere pœna maxima: sed maxima pœna est mors: ergo quicquid delet pœna aliqua, illud deletis mors: sed veniale delere potest pœnam ut dicitur: quia post mortem relaxatur pœna purgatorij ut dicitur: ergo delet & ante mortem: & ita non veniet ad purgationem: ergo nulla culpa dimittitur post hanc vitam, ut videtur.

**S**OLVITIO. Cum Gregorius in 4. dialog. non solum dicat, sed etiam probet pœnam & culpam post hanc vitam deleri, imputo post mortem dicere nullam culpam venialem post hanc vitam posse deleri: sed dicendum & asserendum cum Sanctis videtur, multa venialia deleri posse post mortem.

A n

**A**D PRIMVM contra hoc, videtur esse dicendum, quod post mortem non est tempus meriti augendi, sed vendi merito ad efficaciam ad quam est contingens. Dicit autem Augustinus, quod quidam dum viverent, meruerunt ut suffragia eis possint prodesse. Ita dico, quod illi dum viverent, hoc meruerunt, quod gratia eis & pœna ad deletionem venialium prodesse possint: & ideo vsum sui meriti post mortem recipiunt præter meritum augmentum: & augmentum meritorum respicit maiorem coronam, & habebunt maiorem.

**A**D ALIUD dicendum, quod hoc nihil valet, si aliquid oritur ex aliquo, quod tantum ex illo destruitur cum destructione illius: quia omne peccatum oritur ex fomite, & tamen manet in anima destructio fomite: & tamen manet in anima destructio sensu: & tamen manet in subiecto manente: & gratia subiecti etiam potest manere etiam causa sua destructa.

**A**D ALIUD dicendum, quod pœna per se non liberat nisi à pœna: sed pœna in subiecto quod est informatum gratia, potest liberare etiam à culpa: & tales sunt illi qui sunt in purgatorio.

**A**D ALIUD dicendum, quod non aliter deletur veniale, sed quod hoc modo congruentius deletur: cum enim potius sit dispositio ad culpam quam culpa, etiam alio modo potest deleri.

**A**D PRIMVM dicendum, quod pœna mortis bene deletur si ad hoc ordinaretur, sicut in martyribus: sed non ad hoc dirigitur in aliis communitat morientibus: & ideo non deletur.

ARTICVLVS II.

An sint aliqui qui ædificant lignum, fœnum, & stipulam: & quid illa significant?

**D**einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [ De illis enim qui ædificant lignum, fœnum, &c. ] Queritur hic duo, scilicet quid ista sint, & de differentiâ ipsorum. Videtur autem, quod sint differentie mortalium peccatorum: quia in originali super ista, & super illud, v. qui coniungitis domum ad domum, &c. dicit Hieronymus, Hæretici dogmata dogmatibus coniungunt: & qui supra fundamentum debuerunt ædificare aurum, & argentum, & lapides preciosos, eorum ædificant lignum, fœnum, stipulam. Constat autem, quod hæretici non ædificant nisi peccata mortalia in quantum hæretici & hæresim seruant: ergo videtur, quod hæretici dicuntur mortalium peccatorum differentias.

1. Adhuc, Iosue 4. quædam Glossa Adamant. taliter exponit.

**S**ED CONTRA hoc videtur esse, quod hæc accipiuntur pro venialibus.

2. Adhuc, Lignum, fœnum, stipula, consumptibilia sunt in igne: sed mortalia non consumuntur in igne: ergo non bene exponuntur per lignum, fœnum, & stipulam.

**A**D SECUNDVM proceditur sic: Multæ Quæstiones & quasi infinitæ sunt differentie venialium: ergo videtur, quod non possint congruè per tres differentias assignari.

2. Adhuc, Augustinus in litera non videtur distinguere veniale quod per ista tria signatur, nisi in dilectione temporalium: sed multis aliis modis sunt venialia: ergo videtur, quod insufficienter his tribus significetur.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod per hæc tria congruentissime significantur venialium peccatorum differentie. Vnde quod dicit Hieronymus & Gloss. super Iosue, est adaptatio quædam præter intentionem literalem.

**A**D ID quod vltius queritur, dicendum quod veniale non secundum diuersitates suarum specierum signatur his tribus, sed potius secundum suam quantitatem quæ comitatur omnem speciem venialis, secundum diuersitatem actus, & radice, & adhaerentia, à quibus procedit. Dicit enim Philosophus, quod omnium extremorum determinatorum secundum quantitatem, determinatorum est medium: vnde cum sit veniale maximæ adhaerentia quæ potest esse citra Deum, & minimæ quæ vix sensibilis est, est veniale adhaerentia mediæ: & ideo tripliciter tantum quantitas venialis significatur: & hoc metaphoricè: sicut significatur causæ diuersitas in diuersitate effectus, diuersitas enim manendi in igne ostendit quantitatem adhaerentia venialis: constat autem, quod inter cremabilia consumptibilia diutius in igne manet lignum in genere, & minime stipula, quia illa est sicca & debilis atque cremabilis valde, & medio modo fœnum. Et ideo per ista tria venialium diuersitas significatur. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

An lignum, fœnum, stipula, ædificantur super fundamentum?

**D**einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [ Qui ædificant super lignum, fœnum, stipulam, &c. ] Videtur enim, quod super fundamentum talia non ædificantur: quia fides non habet ordinem nisi ad bona opera: sed venialia non sunt opera bona: ergo videtur, quod non ædificantur super fidem.

**A**d hoc dicendum, quod spiritalis ædificij fundamentum in imo est fides, quæ facit in nobis subsistere res sperandas, eo quod ipsa est prima accedentibus ad Deum: sed in summo concludens est charitas, quæ est vinculum perfectionis: & partes erigens, est spes se ad æterna protendens. Cardinales autem sunt materia, quæ dant substantiam ædificio: & materia super fundamentum esse dicitur tantum tripliciter, scilicet directo actu, & sic nihil ædificatur nisi bona opera. Dicitur etiam super id est, iuxta, sicut *ibi*, Super flumina Babilonis, &c. & sic venialia super ædificantur. Tertio dicitur super post, sicut Ezech. vitam. Super terminum Afer, &c. Dicit Gloss. id est, post terminum Afer. Et sic mortalia super ædificantur, secundum expositionem Hieron. supra iudicium.

S 4 ARTI

ARTICVLVS IV.

An ignis purgatorius sit vel non sit post mortem?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Non redarguo: quia forsitan verum &c.] Videtur enim hic dubitare August. vtrum purgatorium sit, vel non? Et eodem modo dubitationis loquitur Gregorius 4. dialog.

Queritur ergo, Vtrum sit vel non sit purgatorius ignis post mortem? Videtur autem non esse sic: Contrariorum contrarij sunt effectus: charitas & mortale peccatum sunt contraria: ergo contrarij sunt eorum effectus: sed peccatum mortale post mortem damnat statim: ergo charitas post mortem statim saluat: ergo non est locus aliquis purgatorius inter salutem & damnationem.

2. Adhuc, Non minoris efficaciz est charitas in saluando, quam peccatum mortale in condemnando: sed peccatum mortale damnat statim post mortem, etiam si multa adfuerint opera de genere bonorum, quæ sunt dispositiones ad bonum: ergo & charitas statim saluat post mortem, etiam si multa adfuerint, quæ sunt dispositiones ad malum: hæc autem sunt venialia: ergo multitudini venialium non debetur purgatorium: & non est ad alium vsu: ergo non est purgatorium, vt videtur.

3. Adhuc, Duo genera sunt malorum, scilicet veniale, & mortale. Item duo genera bonorum, scilicet bonum gratuitum, & opera de genere bonorum. Item, Duo genera præmiorum, æternum, & temporale: & iterum duo genera poenarum, scilicet, temporalis, & æterna. Inde sic procedo: Sicut se habet bonum ad præmium, ita se habet malum ad poenam: sed bonum de genere bonorum non meretur aliquod præmium: ergo nec malum sibi respondens, aliquam poenam: ergo pro nullo est purgatorium. Probatio mediæ est, Si ille qui facit opera de genere bonorum, meretur præmium: tunc iniuste ageret Deus secum, quod non conferret: sed videmus, quod sæpe non conferret: ergo nihil meruit: quia inconueniens est Deum iniuste agere cum aliquo.

4. Adhuc, Super eadem diuisione: sicut se habet mortale & veniale ad poenam æternam & temporalem simul: ita se habent charitas & bonum in genere ad præmium vtriusque simul: ergo sicut se habent mortale & opus de genere bonorum simul ad poenam æternam & præmium temporale: ita se habent charitas & veniale ad præmium æternum & poenam temporalem: sed video, quod mortali cum bono in genere, non debetur ex condigno nisi poena æterna, & nullum temporale præmium: ergo veniali cum charitate, ex condigno non debetur nisi præmium æternum & nulla transitoria poena. Cum igitur non nisi propter tales sit purgatorium, videtur purgatorium non esse.

5. Adhuc, Deus non remunerat post mortem, nisi similem sibi per charitatem & dilectionem: ergo non punit post mortem, nisi auctum à se per superbiam & odium diuinum: sed talis solus est ille qui decedit in mortali peccato: ergo vide-

tur, quod solus ille puniatur post mortem: ergo videtur, quod veniale non punitur post mortem: & propter illud est purgatorium: ergo videtur, quod purgatorium nullum sit post mortem.

IN CONTRARIVM huius obicitur sic: Sed 117. Matth. 12. dicitur, quod spiritus blasphemie non remittetur, nec in hoc seculo, nec in futuro. Ex hoc hoc innuitur, quod aliqua peccata dimittentur in futuro: constat, quod non in regno, neque in inferno, quia in inferno nulla est redemptio: ergo necesse est, quod sit locus aliquis purgatorius talium: & hunc vocamus purgatorium.

2. Adhuc, 1. Corinth. 3. Ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem. Et constat, quod loquitur post mortem, quia non est vera salus nisi post mortem: & certificando dicit, Saluus erit: ergo ignis purgans criminalia erit post mortem.

ET HOC concedimus.

3. Adhuc quidam Græcus expositor dicit super illud Apostoli, sic tamen quasi per ignem, &c. Hunc ignem credimus esse catariotum, id est, mundificationem, in quo defunctorum animæ probantur tanquam aurum in fornace. Ex hoc accipitur, quod ignis purgatorius est post mortem.

4. Adhuc, Anselmus in libro, Cur Deus homo, Impossibile est animam coinquinatam paradysum intrare: sed, vt supra probatum est, multi moriuntur coinquinati veniali peccato: ergo necesse est esse locum in quo purgantur: & illum vocamus purgatorium.

5. Ad idem obicitur per rationem, Ethicorum 2. Peccatorum ciuiliu duo sunt genera poenarum, scilicet increpationes actuum ciuilitatis, & condemnationes perpetuæ: ergo videtur, quod similiter sint in iudicio diuino: ergo aliqui iudicabuntur & punientur leui poena cum restitutione, & alij perpetuo condemnantur: sed talem modum punitionis qui est cum restitutione post penitentiam, vocamus purgatorium: ergo videtur, quod purgatorium sit.

6. Adhuc, Duo sunt habitus perficientes naturam, scilicet gratia, & gloria: sed differenter: quia gratia comparatur dispositionem ad oppositum, gloria autem non: sed constat ex prædictis, quod aliqui à vita ista recedunt cum præuis dispositionibus: ergo necesse est vt isti purgantur, antequam induant habitum gloriæ: sed locum purgationis vocamus purgatorium: ergo videtur, quod purgatorium sit.

7. Adhuc, In omni natura videmus, quod antequam induatur vltima perfectio, oportet purgari subiectum à contrariis dispositionibus: ergo cum purior sit gloriæ forma, quam aliqua naturalis forma, oportet similiter purgari subiectum ante illam. Constat autem ex præhabitis, quod tales dispositiones post mortem in multis animabus inueniuntur: ergo necesse erit eas purgari antequam glorificentur.

8. Adhuc, In medicinalibus ante inductionem sanitatis, necesse est purgari naturam ab humoribus corruptis: sed in ethicis vitia humoribus proportionantur: ergo etiam in illis necesse est præcedere purgationes ad sanitatem perfectam: sed sanitas perfecta est secundum gloriam tantum, quæ excludit culpam & poenam: ergo necesse est post mortem purgationem fieri ante gloriæ inductionem.

RESPON

RESPONSIO. Dicendum, quod omnibus modis necesse est secundum omnem rationem & fidem, quod purgatorius sit. Rationes hinc principales sunt morales: & constat, quod secundum illas competere esse purgatorium. Præterea, Sancti expressè dicunt: & ideo hæresis est negare.

AD DVBITATIONEM igitur Augustini, dicendum quod ipse non dubitauit quoniam sit: sed dubitauit, vtrum hoc intellexit Apostolus quod dicit: quod enim non dubitet esse purgatorium, patet per multa sda verba quæ hinc in præcedenti distinctione ponuntur. Eodem modo dicendum ad dubitationem aliorum Sanctorum: talis enim dubitatio est boni & humilis Expositoris, qui quantumcumque bene & diuine exponat, non præsumit hoc esse intellectum diuini eloquij, quem Author Spiritu sancto inspiratus intendit.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de charitate coniuncta cum malo veniali, & de mortali coniuncto cum bono in genere: quia malum veniale cum charitate, est in esse mali, & disponit ad contrarium charitati: sed id quod est de genere bonorum cum mortali, non est in esse boni, sed potius mortuum, nullam habens efficaciam ad aliud bonum post mortem. Et ideo non sequitur, si peccatum mortale statim damnat non impediens operibus de genere bonorum, quod statim saluat charitas non impediens venialibus.

AD ALIUD dicendum, quod charitas maioris efficaciz est ad saluandum, quam mortale peccatum ad condemnandum: sed ex hoc non sequitur, quod citius saluet, quam illud damnet, non obstantibus bonis & malis sibi coniunctis, sed quod plenius saluat, & à pluribus liberat: & hoc verum est, quia liberat ab omni peccato vna charitas, & ab omni poena: quod non facit peccatum vnum respectu poenarum. Similiter confert omnem virtutem, & gloriam secundum quamlibet virtutem: sed nullum peccatum vnum confert omnem peccatum, & condemnari secundum quodlibet genus peccatorum. Instantia autem est ad arguenda, quod omnis forma artis & nature fortior est ad perficiendum, quam corruptio ad destruendum: & tamen citius destruit res, quam generetur & perficiatur.

AD ALIUD dicendum, quod illa quæ in

diuisione ponuntur, non sunt vera. Ad primam autem objectionem super diuisionem illam, dicendum quod non sequitur quod inferitur: quia malum veniale & bonum de genere bonorum non opponuntur: quia malum veniale non est malum in genere quod bene possit aliqua circumstantia fieri, & tamen bonum in genere siue de genere bonorum, potest male fieri aliqua circumstantia. Item, Sicut in primo dictum est, bonum in genere est imperfectum secundum esse boni: sed malum veniale species est in esse mali: & ideo non sequitur, si illud non habet præmium, quod illud non habeat poenam: nec est vna proportio in omnibus quæ dicit, quod sicut se habet tale bonum ad præmium, ita se habet tale malum ad poenam.

AD ALIUD dicendum, quod vtraque proportio falsa est, vel vniuersalis non est: non enim est verum, quod sicut se habent mortale & veniale simul ad poenam æternam & temporalem, ita se habeat charitas & id quod est de genere bonorum ad præmium æternum & temporale simul: veniali enim coniuncto cum mortali, debetur æterna poena: & tamen nihil est dictum, quod operi de genere bonorum coniuncto cum charitate debetur æternum præmium. Si autem illa proportio aliquo modo concedatur, secunda nihil valet, scilicet quod sicut se habet mortale cum opere de genere bonorum ad poenam & præmium temporale, ita se habeat charitas cum veniali ad poenam & præmium æternum. Et ratio huius assignata est supra: quia veniale coniunctum charitati, adhuc remanet in esse mali & peccati habens rationem: sed opus de genere bonorum cum mortali non remanet in esse boni, & habens rationem remunerabilis: & si remuneretur, hoc est ex misericordia, & non ex condigno: ideo non sequitur, si illi nulla est coordinata remuneratio ante poenam condemnationem, quod illi nulla ordinatur poena purgatoria ante æternam præmiationem.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod Deus post mortem nullum remunerat nisi similem sibi per charitatem, & nullum condemnat nisi à se auctum & se odientem: sed non sequitur, non condemnatur ergo non punit purgando: quia nullus eorum qui purgantur, condemnabitur.

Quod alij citius, alij tardius purgantur in igne.

**N** illo autem igne purgatorio alij tardius, alij citius purgantur, B secundum quod ista pereuntia magis vel minus amauerunt. Vnde August. Post hanc vitam incredibile non est, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque saluari. Vnde non frustra illa tria distinguit Apostolus, lignum, fœnum, stipulam: quæ illi ædificant, qui ceteri aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhaerent. Qui secundum suos amandi modos, vel diutius vt lignum, vel minus vt fœnum, vel minimum vt stipula ignem sustinebunt. Qui vero superædificant aurum, argentum, & lapidem pretiosum, de vtroque igne securi sunt, non solum de illo æterno, qui cruciaturus est impios in æternum, sed etiam de illo emundatorio, quo purgabuntur quidam saluandi.

In Ench. cap. 6.

August. cuarratione in Psal. 80. & exaratione ad Psal. 107.

ARTICV



ARTICVLVS V.

*Quare pœna inferni nominantur multis nominibus, purgatorij verò non nisi vno nomine?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Emondario igne purgabuntur. &c.] Et queritur, Quare pœna inferni non vno nominantur nomine, sed multis, sicut quod transibunt ab aquis niuium ad calorem nimium: & ab aliis quibusdam, ut vermis: sed purgatorij pœna non nominantur nisi vno nomine, scilicet igne purgatorij? Videtur enim, quod multis & diuersis debeant nominari: quia quorum sunt multæ & diuersæ & dissimiles causæ, horum sunt multi, diuersi, & dissimiles effectus: sed pœnarum purgatorij multæ sunt, diuersæ, & dissimiles causæ: ergo pœnae sunt multæ, diuersæ, & dissimiles: ergo non sunt vno nomine nominandæ.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod infernus non est nisi ad puniendum: & ideo omnia quæ puniunt, ibi congregantur, sicut calidum, frigidum, & huiusmodi: sed purgatorius est ad emendandum & purgandum, & ideo non potest nominari nisi tali nomine punientis, quod habet vim purgatiuam & consumptiuam: & hoc est calidum ignis: & ideo tantum nominatur nomine illius: frigidum enim etiam punit, tamen non purgat, quia non habet vim consumptiuam.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet multa sint venialia merentia ignem illum, tamen non sunt nisi dispositio ad malum, & rubigo quedam: & in hoc conueniunt, quod compatiuntur secum charitatem: & ideo non respondet eis pœna secundum quod diuersa sunt, sed secundum quod conueniunt in hoc quod est esse dispositionem ad malum. Sed de mortalibus secus est: quia in nullo conueniunt, & perfectè à bono incommutabili auertunt per diuersas ad bonum commutabile conuersiones.

*Oppositio.*

**C**obiici potest, Si per lignum, fœnum, stipulam, venialia intelliguntur peccata: & nullus adeo perfectus est, qui venialiter non peccet: ergo qui ædificant aurum, argentum, & lapidem pretiosum, ædificant etiam lignum, fœnum, stipulam: ergo per ignem transibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum, fœnum, stipulam ædificat: sicut è conuerso non omnis qui contemplatur Deum, & diligit proximum, & opera bona facit, ædificat aurum, argentum, lapidem pretiosum: & tamen in auro intelligitur contemplatio Dei, in argento dilectio proximi, in lapide pretioso bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, Deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt: nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem pretiosum. Hæc enim ædificat, qui sic illa tria facit, ut cogitet quæ sunt Dei, & quomodo placeat Deo, non mundo. Lignum verò & fœnum & stipula accipi possunt, secularium rerum, quamuis licitè concessarum, tales cupiditates, ut amitti sine animi dolore non possint.

Aug. in Ench. Idem de fide & operibus. c. 16.

**1. Cor. 7.** Hæc ergo ædificat is qui cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat mundo, qui circa diuitias suas quodam carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, quod non idem homo simul hæc & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantum est, qui non cogitant placere mundo, sed tantum Deo: qui etsi venialiter aliquando peccant, feruore charitatis ita absuntur in eis peccatum, sicut gutta aque in camino ignis: & ideo nunquam secum portant cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum est, qui non tantum Deo, sed etiam mundo placere cogitant, Deum tamen præponunt. Si vero mundum præponerent, non superædificarent, sed destruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales quibus dediti sunt domibus, coniugibus, possessionibus, ita ut nihil præponant Christo, illis tribus significantur, quæ in mentes perfectorum non cadunt, etsi alia venialia admittant.

admittant. In cordibus vero minorum interdum durant vsque in finem: qui cum talibus ædificiis transeunt, sed dissoluuntur in igne. Ipsi vero merito fundamenti salui erunt, grauissimam tamen pœnam sentient. Ex quo apparet quantum hic misericordiam exhibet Deus, & quantum ibi exerceat feueritatem: cum pro eodem peccato multo grauius ibi puniat, quam hic.

ARTICVLVS VI.

*Quid intelligitur per ædificantes aurum, argentum, & lapides pretiosos?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [In auro intelligitur contemplatio, &c.] Videtur enim, quod ædificantes aurum, & argentum, & lapides pretiosos, sentiant ignem purgatorium. Dicitur enim 1. Corinth. 3. super illum, Aurum, argentum, &c. in Gloss. Non consumuntur ab igne qui ædificant aurum, argentum, & lapides pretiosos, sed nihil vel parum sentiant. Ergo sentiant.

**2.** Item in textu dicitur, vniuersi cuiusque opus quale sit ignis probabit. Ergo & ædificantis aurum, argentum, &c.

*Quæstio. cula.*

*Solutio.*

**RESPONSIO.** Dicendum, quod possemus adaptando dicere, quod sicut ignem diuidendo per materiam, tres sunt species materialis ignis, scilicet lux, flamma, & carbo: & lux quidem est in puro aëreo circumstante, flamma autem in vapore terreo & humido, carbo vero est in materia tetra: ita possemus dicere, quod sicut lux quedam comburit venialia perfectorum: & non est ibi notabilis sensus & resistentia ad ignem, sed momentanea potius: sicut dicitur in litera, quod sicut gutta in camino, ita facit veniale in viro iusto: & hoc notatur à Glossa parum vel nihil sentire: & parum vel nihil obscurantur, sed remanent luminosi. Alij autem plus inflammantur & obscurantur, qui ædificant lignum, fœnum, stipulam: & tamen extrahitur ab eis impuritas, sicut vapor quidam: sed damnati inuoluuntur & denigrantur sicut carbo inconsumptibilis. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

*Quæstio. cula.*

**AD ID** quod vltimus queritur, dicendum quod reducit omne bonum remunerabile ad tria generalia: quorum duo sunt vt motus, tertium autem vt ipse motus. Intellectus enim est contemplans Deum: & est ibi summum munimen & summa felicitas, vt probat Aristot. Sed charitas se habet ad opera sicut mater & generalis forma, & nulla alia virtus. Opera autem est vniuersaliter meritorium. Et ideo per hæc tria generalia omnia bona comprehenduntur.

ARTICVLVS VII.

*An existens in purgatorio purgatur voluntarie vel inuoluntarie?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Grauissimam tamen pœnam sentient, &c.] Et

queritur hic, Vtrum voluntarie purgentur existentes in purgatorio, vel inuoluntarie? Videtur autem, quod voluntarie: quia rectum est habere: sed dicit Ambrosius, quod habens rectam conscientiam conformat suam voluntatem diuinæ voluntati: sed Deus vult eos purgari: ergo & ipsi sic purgari volunt.

**2.** Adhuc, Omnis sapiens vult illud sine quo finem consequi non potest: sed sapientes sunt qui sunt in purgatorio: ergo videtur, quod velint illud sine quo gloriam consequi non possunt: hoc autem est purgatio per pœnam: ergo purgari volunt, vt videtur.

**3.** Adhuc, Infirmitas corporaliter secari vult vt sanetur: cum igitur sanitas spiritualis magis sit eligenda, vti vult vt curetur, si aliter curari non potest: sed non potest aliter esse propter ordinationem: ergo volunt isto modo purgari, vt videtur. Si forte tu dicis (vt quidam antiqui dixerunt) quod tantus est sensus doloris, quod collatio rationis totaliter absorberetur: & non possunt conferre nec de vno, nec de alio: & ideo nec vnum volunt, nec aliud: hoc est multum contra dictum beati Gregor. Omnis enim petens citius liberantia, scit se liberandum, & confert de liberatione: hæc autem petunt animæ defunctorum, vt dicit Gregor. in 4. dialog. Ergo confertur de talibus.

**S**I PROPTER hoc concedatur, quod volunt sine pœna purgari. Contra: Fere ab omnibus Magistris assignatur vna causa tardioris liberationis in purgatorio, quam in via: quia ista pœna est voluntaria, & illa necessaria: ergo non voluntarie patiuntur eam, vt videtur.

**2.** Adhuc, Omne quod aliquis sine velit sine nolit, patitur, necessario patitur, & non voluntarie: pœnas autem purgatorij habentes secum cremabilia, sine velint, sine nolint, patiuntur: ergo necessario patiuntur, & non voluntarie.

**RESPONSIO.** Sine præiudicio dicendum, quod voluntas duplex est, scilicet conditionata, & simpliciter voluntas. Dico ergo, quod simpliciter vellet non pati pœnas purgatorij: conditionata tamen voluntate volunt, scilicet conditione purgationis, & salutis: quia bene volunt purgari, & bene volunt saluari: sed sic purgari nolunt nisi sub conditione, scilicet quia aliter saluari & liberari non possunt: & de hac voluntate omnes prius inductæ rationes intelliguntur.

**AD ID** autem quod obicitur in oppositum, dicendum quod non sequitur, si sit necessaria, quod non sit voluntaria: dupliciter enim potest esse necessaria, scilicet voluntate faciente, vel suscipiente. De voluntate faciente verum est, quod si est voluntarium, non est necessarium: quia voluntas non est causa necessitatis modo faciens: sed liberè operatur quando vult, & quando vult cessat.

cessat ab opere. Sed in suscipiente non est verum: quia quod necesse est sustinere vel suscipere propter violentiam agentis, tamen etiam voluntarie potest suscipi & sustineri. Et est exemplum in pœnis martyrum: quia necessarium fuit decolatum interire, & crematum dolere: tamen

voluntarie hæc sustinebantur. Et ita est de sustinentibus in purgatorio. Sed pœnæ quæ sunt hic satisfactoriæ, sunt voluntariæ, voluntate faciente.

AD ALIUD quod sequitur, prorsus eadem est solutio.

*Opinio quorundam cum obiectione.*

D. diff. c. Qualis hic. Lib. 4. dialog. c. 139.

**S**E D forte dices illud esse accipiendum de pœna peccati, non de ipso peccato, quod Gregor. dicit quædam leuia in futuro dimitienda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimissa sunt ei: sed pœna fortè remansit. Ideoque si verè pœnitens obiit, sine peccato transit. Si autem verè pœnitens non est in obitu, maculam portat quæ nunquam deletur. Qui vero ædificat lignum, fœnum, stipulam, verè pœnitet: quia bonus est, & charitatem habet, & in charitate de hac vita transit: ergo sine peccato transit. Non sequitur. Verum quidem est, quia bonus est, & charitatem habet, & verè pœnitet: & tamen cum veniali peccato transit, quod non deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet nisi peccatum illud, quod deserit homo: tale autem peccatum sæpè in hac vita non relinquitur ab homine: & tamen verè pœnitens est, etsi non de omnibus venialibus pœniteat. Potest enim quis de omni mortali & de omni veniali pœnitere, excepto vno vel pluribus venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bonus charitatem habens, sed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc secularia: talis existens subita morte opprimitur: in illo terreno affectu mortuus est, & tamen saluabitur, à quo non se hic absoluit: ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Constat ergo quædam peccata, scilicet leuia post hanc vitam dimitti. Si vero de pœna peccati illud intelligi voluissent Auctores, cur magis commemorassent leuia, quam grauia, cum etiam grauium pœna hic inexplata post hanc vitam restet?

ARTICVLVS VIII.

*An in damnatis veniale puniatur æternaliter?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Si forte dicit, &c.] Queritur enim, Vtrum veniale in damnatis puniatur æternaliter? Et videtur, quod non: quia veniale & mortale sunt improporcionabilia: ergo pœnæ eorum sunt improporcionabiles: sed pœna mortalis est æterna: ergo pœna venialis non erit æterna, sed temporalis, & illi proporcionabilis.

2. Adhuc, Magister Hugo dicit, quod veniale est, cui debetur pœna transitoria. Cum igitur Deus non puniat ultra condignum, videtur quod Deus non puniat ipsum æternaliter.

3. Adhuc, Sicut se habent retributiones, ita se habent merita bona & mala: sed duæ pœnæ sunt retribuentes malis, scilicet æterna, & tran-

sitoria: & duo sunt mala quibus retribuuntur, scilicet veniale, & mortale: cum igitur pœna æterna debeat mortali, pœna transitoria debetur veniali. Et sic habetur propositum.

**I**N CONTRARIUM huius probatur per illud Luc. 12. Non exies inde, donec reddas nouissimum minutum: sed nouissimum minutum est veniale peccatum: & constat, quod in mortali decedens nihil reddere potest gratum Deo: ergo in æterno carcere clauditur etiam pro veniali: ergo veniale in ipso in æternum puniatur.

1. Item, Matth. 5. Non exies inde, donec reddas nouissimum quadrans. Glossa, Minuta peccata, quia nihil impunitum. Ex hoc sequitur idem quod prius.

2. Adhuc, Constat, quod ignis respondet huiusmodi peccato, & ventis conscientia, ut dicitur Isa. vltim. de damnatis, Ventus eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Ergo in æternum ardebunt, & puniuntur de peccato veniali.

4. Si

4. Si forte tu dicas, quod in morte malorum relaxentur huiusmodi venialia: contraria sunt quæ in litera determinantur hic. Adhuc, Melior est mors bonorum, & magis meritoria, quam malorum: & non delet necessario venialia, ut probatur hic: ergo nec mors malorum.

5. Adhuc, Nullum peccatum nec paruum nec magnum solubile est sine gratia: sed damnati non sunt susceptibiles gratiæ: ergo nullum in eis vquam deletur peccatum: sed manente peccato, manebit & pœna: ergo pœna peccati mortalis manet in æternum: & sic habetur propositum.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod veniale coniunctum mortali, puniatur in æterno in inferno: sed in æternum minor pœna respondet ei, quam mortali, sicut probant vltimæ rationes & auctoritates.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod secundum se improporcionabilia sunt veniale & mortale: sed per accidens in duratione efficiuntur proporcionabiles pœnæ eorum, scilicet si subiectum non sit expiabile à culpa cui subditur, sicut in damnatis. Vnde quod obiectio probat, verum est per se, & falsum per accidens: & non tenet nisi per se, scilicet quod mortale accipiatur vt mortale, & veniale vt veniale: sed cum veniale est in subiecto non susceptibili gratiæ, efficitur nunquam habens vel habiturum veniam: & tunc non tenet. Eadem prorsus est solutio ad deo sequentia.

ARTICVLVS IX.

*An anime in purgatorio puniantur per demones.*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Bonus est & charitatem habet, & in charitate de hac vita transit, &c.] Queritur hic, quod multi scire desiderant, vtrum per demones ministros pœnatum, puniantur anime in purgatorio existentes? Et videtur, quod sic per ea quæ leguntur in gestis Sanctorum, sicut in vita beati Martini, quod afflicti ei diabolus: & constat, quod sicut per opera sua, quod non erat damnandus: ergo afflicti ei vt ad purgatorium secundum suam estimationem traheretur: ergo videtur, quod demones sunt ministri pœnatum purgatorij.

1. Adhuc, In iudiciis huius mundi sunt tortores quidam nequam constituti: ergo & in iudicio diuino: ergo purgandi torquentur per demones.

2. Adhuc, Sancti etiam qui euolabant & perfecti sunt in hac vita, perturbatione à Deo vexari à demonibus, sicut legitur de beato Antonio & aliis in eremo constitutis: ergo cum illi qui sunt in purgatorio, sapientiores non sint istis, videtur etiam, quod illos Deus permittat à demonibus vexari.

3. Adhuc, Peccatum veniale fit ex tentatione: tentationum autem ministri sunt demones: sed dicit auctoritas, quod illos quilibet tortores habebit in pœna, quos in tentatione habuit in culpa: ergo videtur, quod ibi tortores habebunt in pœna purgatorij venialiter peccantes, ipsos demones quos in tentatione in culpa veniali & tentatione habuerunt.

**I**N CONTRARIUM huius obicitur, quod D. Albr. Mag. in Lib. 4. Sentent.

dicit beatus Gregor. in 4. dial. quod anime malorum per se descendunt ad pœnas. Ergo multo magis sine violentia diaboli in pœnis erunt anime Sanctorum purgandorum.

2. Adhuc, Non est consensus diabolo factus in eo qui peccat venialiter tantum: imo habitualiter consentit Deo: ergo videtur, quod nulli per iustitiam debet subdi nisi Deo: ergo videtur, quod sola iustitia damnet eum, & non subdatur tortori diabolo.

3. Adhuc, Sancti non traduntur hic diabolo nisi ad maiorem coronam: sed huiusmodi necessitas non erit in futuro: ergo videtur, quod ibi non tradantur, sed purgentur simpliciter.

4. Adhuc, In politicis videmus, quod alius est puniens filium, & alius latronem vel hostem: super filium enim est disciplina patris tantum, sed super latronem & hostem emissarius dirigitur: ergo videtur, cum nostra iustitia sit exemplata à diuina, quod similiter sit in Dei iustitia: constat autem, quod filij sunt qui sunt in purgatorio: ergo super eos non debet esse nisi disciplina patris: ergo non funestus tortor debet in eos accipere potestatem.

**R**ESPONSIO. In hac quaestione nescio quid asserti possit: sed piè puro esse credendum, quod anime existentes in purgatorio, per demones ministros pœnatum non puniantur: tamen bene puto, quod delectentur demones in pœnis earum, & ideo quandoque leguntur eis assistere: & per hoc soluitur primum de beato Martino.

**A**D ALIUD dicendum, quod hoc verum est de iudiciis condemnandorum, vt patet ex vltima obiectione, quia illa soluit illam rationem: sed non est verum in disciplina patris ad filium.

**A**D ALIUD dicendum, quod alia est ratio hic & alia ibi: quia hic est locus tentationum & crescendi in merito, sed non ibi: & ideo tentatores permittit hic officium tentationis exercere, sed non ibi.

**A**D ALIUD dicendum, quod peccatum veniale secundum quid peccatum est: & ideo non oportet, quod ita tyrannicè vindicetur sicut mortale: & ideo illa auctoritas intelligitur de mortalibus.

ARTICVLVS X.

*An error iste Græcorum venias approbandus, qui dicunt nullum ante diem iudicij intrare calum vel infernum, sed in medio locis conseruari.*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Ergo post hanc vitam ab illo purgabitur, &c.] Disputari enim potest hic de quodam errore quorundam Græcorum, qui dicunt nullam ante diem iudicij intrare calum vel infernum, sed in locis medijs vique illos conseruari. Videtur autem, quod dicant bene per illud Hebr. 11. Hi omnes testimonio fidei probati iustitiam suam, & non acceperunt reprobationes, Deo aliquid pro nobis melius providente, vt non sine nobis consummarentur. Ergo videtur, quod vna sine alio non

T t

consummabitur: et autem consummatio in die iudicii: ergo usque ad illum nullus accipiet gloriam in celo, nec poenam in inferno: quia Deus non est promior a cito condemnandum, quam ad cito remunerandum.

1. Adhuc, Apoc. 6. Suffinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Ergo expectant fratres in accipiendo solam gloriam: & ex hoc habetur idem quod prius. Si dicatur, quod isti erant in gloria secundum animam, sed secundum corpus peribant glorificari. Contra hoc est quod dicitur tibi: quia dictum est eis, quod sustinebunt tempus modicum: sustinentia autem poenam importat: in gloria autem non est poena: ergo videtur, quod secundum animam non erunt in gloria.

3. Adhuc Matth. 13. dicitur, Sinite utraque crescere usque ad messitricum: autem congregate in horreum meo. Ergo usque illuc non alligabuntur ad comburendum, nec triticum reponetur in horreo cæli.

4. Adhuc Matth. 25. Tunc statuet oves à dextris, hædos vero à sinistris, & dicit illis, Venite benedicti, & c. & illis. Ite maledicti, & c. Ergo videtur, quod usque illuc non separabuntur, nec isti mittentur in infernum, nec illi vocabuntur ad regnum: & sic iterum habetur propositum.

5. Adhuc Matth. 20. Cum sero factum esset, dixit Dominus procuratori vineæ, Voca operarios, & redde illis mercedem suam. Sero autem est consummatio seculi: ergo videtur, quod nec bonus nec malus mercedem accipiet ante consummationem seculi.

6. Adhuc in Psalmo. 16. Satiabor cum manifestabitur gloria tua. Ita enim habet alia translatio. Sed non manifestabitur gloria ante diem iudicii, sicut ipse dicit Luc. 11. Tunc videbunt filium hominis venientem in nube & maiestate. Et verè, id est, sic venit quemadmodum vidistis eum. Ergo usque illuc non satiabuntur: ergo nec gloriam habebunt: ergo nec damnati poenas inferni.

7. Per rationem autem arguitur idem: nullius enim rei quæ per iudicium habenda est, adeptio erit ante prolationem sententiæ: sed infernus & cælum per iudicium habenda sunt, ut probatur Matth. 11. ergo neutrius est adeptio ante sententiæ prolationem: sed sententia non proferetur nisi in die iudicii: ergo usque ad illud nulli adipiscuntur cælum vel infernum: & sic habetur propositum.

8. Adhuc, Summi & magnifici regis non est aliquid dare, nisi quod ostensum est magna magnificentia: sed Deus est summè magnificus: ergo, & c. sed magnificentius & iucundius est dare simul omnibus infinitum bonum simul in corpore & anima, quam dare sigillatim huic & illi: ergo simul omnibus dabit, & non sigillatim huic, & illi: & sic iterum concluditur propositum: quia ab omnibus supponitur Deum omnia eodem modo facere quo honestissime sunt, & secundum quod maxima in gloriam & virtutem ostendunt.

9. Adhuc, In vrbis in quibus in communi decertatur, nulli sine altero corona imponitur, sed communiter triumphans, communiter coronatur: sed hæc terrena per similitudinem imitationis descendunt à diuinis: ergo in diuinis est similiter: constat autem omnibus, quod Sancti in communi triumphum de omni hoste salutem im-

pediente faciunt: ergo videtur, quod in communi omnes simul coronari habent: sed hoc non potest fieri nisi communiter: ergo videtur, quod nullus plenam accipiet beatitudinem, nisi post resurrectionem: ergo nec poenas inferni: quia per oppositum una ratio est de poenis inferni, & gaudiis regni cælorum.

10. Adhuc, Duæ sunt partes rationalis naturæ, scilicet in carne existens, & separata à carne: sed constat, quod illa quæ est separata, tota simul fuit præmiata ex parte bonorum, & tota simul punita ex parte malorum: ergo similiter erit in altera parte rationalis creaturæ, scilicet in illa quæ est carni coniuncta: & sic iterum habetur propositum.

IN CONTRARIUM huius sic obicitur, *Sed contra.* Luc. 13. Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Si forte tu dicas, quod non fuit in plena fruitione: sed paradisi dicitur tibi requies à poenis. Contra: Chrysostr. exponens illud verbum dicit sic. Quidam dicunt latronem nondum asscutum esse paradisi: sed paradisi quidem latro possedit: non enim potest mentiri qui dicit, Hodie mecum eris in paradiso. Si forte dicas, quod nec secundum nos latro eodem die fuit in celo empyreo, licet in plena fuerit deitatis Christi fruitione. Probetur per aliam auctoritatem de opposito descendente Luc. 16. Mortuus est diues & sepultus est in inferno. Constat autem, quod loquitur de inferno damnatorum, ut probatur per incendium quod patiebatur: ergo à simili ante diem iudicii intratur in infernum: ergo cum Deus promittit ad miserandum, quam ad condemnandum, etiam ante diem iudicii intratur in regnum cælorum.

2. Adhuc, Super illud Hebr. 11. Ut non sine nobis consummarent, ut dicit Chrysostr. sic, Perceperunt quidam iuxta labores, sed non iuxta coronas. Si enim unum corpus sumus omnes, maior efficitur ipsi corpori delectatio, quando in communi & non particulariter communicat. Ex hoc patet, quod Sancti iam in anima iuxta labores perceperunt, licet secundum corporum gloriam adhuc communem hominum resurrectionem expectant: sed labores hominum sunt meritorij regni cælorum: ergo iam receperunt hoc: ergo intraverunt cælum.

3. Adhuc Apoc. 7. Datz sunt illis singule stolæ albz: & dictum est illis, ut requiescerent tempus adhuc modicum. Constat autem, quod singule stolæ significant animarum beatitudinem: ergo iam in celo sunt ubi visæ sunt à Ioanne, & beatitudinem animæ acceperunt.

4. Adhuc Athanasius in li. questionum, q. 9. Ex diuinis Scripturis debemus, quoniam peccatorum animæ in inferno sunt subtus omnem terram & mare, sicut dicit Psalm. 87. In tenebris & in vmbra mortis. Iustorum autem animæ post aduentum Christi, sicut de latrone dicitur, in paradiso sunt: quia non solum propter latronis animam Christus paradisi speravit, sed etiam propter reliquas sanctorum animas. Constat autem, quod de paradiso terrestri non loquitur: quia ille est regio corporum, non spirituum: ergo loquitur de celo empyreo, quod est regio beatorum spirituum.

5. Adhuc per rationem, Quæcunque differenter se habent in merito & causa meriti, differenter habere se debent in præmio: constat autem, quod

quod anima & corpus differenter sunt causa meriti: quia anima est tota causa, & corpus tantum obedit: ergo videtur, quod differenter habere se debeant in præmio: ergo non simul debent præmiari: sed anima corpore principalior fuit in merito: & sic habetur, quod anima statim ut soluitur à corpore, est in celo præmianda.

6. Adhuc, In primo statu si seruata fuisset innocentia, non omnes simul translati fuissent in alienum statum beatitudinis secundum Basilium (alias secundum sententiâ probabilis dicentium) sed potius partes translati locum dedissent filiis: ergo videtur, quod nec hoc in statu isto sit faciendum.

7. Adhuc, Summè influens, suam beatitudinem & bonitatem statim influit vnique percipibili quantum percipere potest: sed Deus hoc modo summè influens est, ergo, & c. sed statim resoluta à carne anima susceptibilis est beatitudinis summæ in celo: ergo statim influit ei illam Deus: & sic habetur propositum.

8. Adhuc, Summè sapiens nihil facit inaniter, & quod non prouenit ad aliquam vtilitatem: sed Deus est summè sapiens: ergo, & c. sed nulla vtilitas, sed potius dispendium prouenit ex Sanctorum dilatione secundum animas usque ad diem iudicii: ergo ipse non differet eos secundum animæ glorificationem. Probatio mediæ. Si aliquid vtilitatis vel honoris vel commodi ex hoc proueniret: aut hoc esset ex parte Dei, aut ex parte Sanctorum. Ex parte Dei non est: quia bonitas sua in æqualibus numero bonis & æquè magnis relucet præmiando diuisim sicut coniunctim, quia tot sunt & tantis præmiari vno modo sicut alio. Ex parte autem Sanctorum proueniret dispendium expectationis. Et sic constat propositum.

9. Adhuc, Summè iustus non est differre mercedem operarij, etiam usque mane, si potest eam recipere operarij: sed Deum esse summè iustum nemo dubitat: ergo mercedem non differet: sed anima resoluta à carne, statim est receptibilis: ergo statim post mortem dat ei Deus: ergo statim intrat in regnum cælorum.

*Solutio.* ET QUIA hoc nullum habet dubium si legatur Euangelium & Apoc. & Epistolæ, in quibus etiam rapti sunt Sancti ad visionem Dei in cælis, sicut Paulus dicit se raptum: dicuntur etiam Sancti stolis albis in celo sequi agnum & cantare canticum nouum ante sedem Dei: ideo primum tanquam hæresis pessima condemnatur.

ET RESPONDEATUR ad primum, quod secundum literæ intellectum non est ille intellectus Apostoli: sed secundum literam enumerauit Sanctos Veteris Testamenti, & ostendit quoniam non possum consummari sine gratia Noui Testamenti quæ perficit Sanctos Noui Testamenti qui sunt fideles Christi, & vnde consummatio illa tota facta est per Christum. Et quod iste sit intellectus literæ, patet omni legenti præcedentia & sequentia epistolæ. Si autem ex Glossis quis velit arguere: tunc auctoritas Chrysostr. dicitur in contrarium soluit: quoniam loquitur de Sanctis secundum corporum consummationem, & non secundum consummationem animæ. Quare autem corpora præmiantur simul, & non animæ, in tractatu de resurrectione requiratur.

AD ALIUD dicendum, quod animas Sanctorum esse sub throno Dei in celo cum singulis stolis animarum probat ipsa visio Ioannis: & su-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

stinere est idem quod certitudinaliter stolam corporis expectare. Ad hoc autem quod obicitur, quod sustinere dicit poenam, dicendum quod falsum est: quia sæpe pro sola expectatione ponitur. Dicunt tamen Sancti, quod desiderat animæ vehementer incorporari gloriosis corporibus, & præ desiderio retrahuntur aliquantulum à contemplatione Dei: & hoc potest nominare verbum sustinendi.

AD ALIUD dicendum, quod Euangelium ibi tangit iudicium quod erit in corpore & anima, & non in anima sola: vnde nihil facit ad propositum. AD ALIUD dicendum, quod in fine seculi est tempus vocandi operarios in omni parte qua laborauerunt, scilicet in corpore & anima: sed etiam ante finem vespere consolationem accipit patrisfamilias anima quæ principalior fuit in labore: sicut etiam modo in rusticorum operibus videmus, quod meliores operarij consolationem habent specialem ab eo qui conduxit eos.

AD ALIUD dicendum, quod statim apparet gloria Domini, quando non est corpus inobediens: sed verum est, quod maiestas iudicis non apparebit.

AD ALIUD dicendum, quod statim apparet gloria Domini, quando non est corpus inobediens: sed verum est, quod maiestas iudicis non apparebit.

AD ALIUD dicendum, quod statim apparet gloria Domini, quando non est corpus inobediens: sed verum est, quod maiestas iudicis non apparebit.

AD RATIONEM primam dicendum, quod iudicium est duplex, scilicet particulare quod est hominis, & vniuersale quod est naturæ: & summè iustus iudex in neutro deficit iudicio: & ideo in morte hominis adiudicatur animæ quod meruit, & in die vniuersalis iudicii adiudicatur etiam corpori. Et hoc videmus in omni iudicio humano perfectissimo enim esset iudex, qui hominem vnum in causa sua differret quæ singularis est, usque dum toti genti simul iudicaret.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate Deus summè magnificus est: sed hoc non est magnificentia, simul & non diuisim coronare: quia diuisim meruerunt: Sancti enim merita diuisa secundum tempus & secundum opera habent. Sed magnificentia est multos & magnos ditare. Quod autem simul vel diuisim sit hoc, non est magnificentia, sed accidit ex hoc, quod simul vel diuisim venerunt ad magnificum.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, quod Sancti simul decertant ad triumphum, nisi simul idem sit quod concorditer: sed si notat adus similes vel idem tempus, falsa est propositio: sed tantum in illo sensu concluderet aliquid ad propositum: & ideo patet, quod ex falso procedit, & nihil probat.

AD VLTIMUM dicendum, quod non est simile de Angelis & hominibus: quia Angeli omnes simul creati sunt, eo quod vnus non est in potentia ad alium, & vnus non traducitur ex alio: & ideo meritum eorum fuit simul, & per consequens premium eorum fuit simul. Sed in hominibus secus est: quia vnus est in potentia ad alium, & generatio in eis præterit, & generatio aduenit: & ideo merita diuisa sunt secundum tempus & adus: & per concedens diuisim secundum animam præmiantur, ut dictum est prius.

Tc 2 Ds





non esse, non reiteratur idem numero: sed peccatum dimissum cessit omnino in non esse: ergo non reiteratur idem numero: ergo non reiteratur idem peccatum quod dimissum erat. Si autem dicatur, quod peccatum non in nihil redigitur quando dimittitur. Contra: Si manet aut ergo secundum quod est culpa, aut secundum quod macula, aut secundum quod reatus poenæ æternæ: hæc enim tria sunt in mortali peccato. Non primo vel secundo modo: quia secundum hoc culpa & gratia essent in eodem, & gratia & macula peccati mortalis, quod esse non potest. Similiter nec tertio modo manere potest: quia reatus poenæ æternæ coniunctus est culpæ, & soluta ipsa soluitur ergo videtur, quod non maneat aliquid de peccato mortali: & sic constat propositum. Si forte dicas, quod maneat aliqua circumstantia peccati: hoc ridiculum est: quia circumstantia est proprietas & forma quædam peccati: forma autem non manet nisi maneat formatum secundum esse.

Adhuc obiiciunt antiqui, quod si quolibet præteritum reuertitur per quodlibet peccatum posterius admissum: ponamus, quod aliquis peccat per auaritiam, & postea cadat in mortalem prodigalitate: videtur, quod prodigalitas reducat auaritiam in esse: & sic contrarium concludit contrarium ad esse, quod est impossibile.

Adhuc videtur hoc esse contra Dei iustitiam: quia nullum bonum manet ab eo irremuneratum, imo etiam plus quam valet: sed poenitentia intermedia valet æternum bonum, & fuit perfectum remedium contra peccatum: ergo videtur, quod iniuste agatur cum tali, si omnia peccata reuertantur super eum.

Sunt autem quidam qui ad ista dicunt, quod non redit præcedens in macula vel reatu: sed propter sequens peccatum innascitur reatus ita magnus, quod æquale omnibus præcedentibus peccatis quæ dimissa erant. Sed hoc videtur falsum: peccatum enim non attenditur nisi ex specie vel radice quæ est contemptus: sed sequens peccatum in specie non æquale quantitati omnium peccatorum: nec etiam in radice ut frequenter: sed potius potest esse ex minori contemptu: ergo videtur, quod sit falsum, quod ex ipso tantus sit reatus ex omnibus dimissis innascitur reatus. Adhuc, iste reatus aut innascitur ex peccato primo, aut secundum quod est quoddam peccatum secundum se, aut secundum ordinem ad præcedentia peccata, aut secundum ordinem ad præcedentem poenitentiam, aut simul secundum ordinem ad præcedentia peccata & ad præcedentem poenitentiam. Si primo modo: ergo ex quolibet peccato mortali innascitur talis reatus: quia eadem ratio est de uno, & de omnibus aliis, quod falsum est. Si secundo modo: ergo ex quolibet secundo innascitur reatus tantus, quantum est duorum peccatorum, & ex tertio quantum est trium, & ex quarto quantum est quatuor, & sic de aliis: & hoc absurdum, quia sic nunquam peccator posset satisfacere. Si tertio modo: una bona constantem malo facit maius malum, quod est impossibile. Idem sequitur si quarto modo dicatur esse: ergo hæc opinio est impossibilis.

Propter hoc venit opinio tertia, & dicit, quod propter quatuor peccata redunt præcedentia peccata, & non propter alia: & illa extrahuntur ex littera. Hæc autem sunt odium fratricium, apostasia

à fide per hæresim, & contemptus confessionis propter obiectionem supra inductam, & pigritia poenitentiae. Tunc enim dicunt, quod Deus facit ei non valere poenitentiam præteritam: & de hoc antiqui fecerunt versum, quia fere omnes in hac erant opinione. Versus autem est iste,

*Frater adis, apostata sit spernitque faceri,  
Poenitisse piger, pristina culpa redit.*

Sed tunc queritur, quid sit specialiter in his peccatis, propter quod dicitur redire prior culpa potius quam in aliis: Aut enim habent hoc ex parte speciei, aut ex deformitate radice. Si primo modo: tunc per homicidium debet redire præcedens culpa, quia maius peccatum est quam odium fratricium: & hoc non dicitur, nisi in odio fraterno supponatur quodlibet peccatum contra proximum, quod non est verum secundum eos. Si ex deformitate radice habet hoc. Contra: quia tunc ex peccato in Spiritum sanctum debuit redire præcedens culpa, quia deformissimam habet radicem: & hoc iterum non est verum secundum eos. Adhuc, si aliquis inspicit auctoritates quæ in littera inducuntur, plura inueniet, propter quæ Sancti dicunt redire peccata. In sexta quæ est Bedæ super Luc. ponitur incursus negligentia, vel otiosi: & in septima quæ est eiusdem, adiungitur cupiditas humana. Ergo videtur, quod non tantum his quatuor de causis reuertantur peccata.

Ideo fuerunt quidam de quarta opinione, sequentes Magistrum in littera, dicentes quod propter solam ingratitude peccata reuertuntur. Sed contra hos opponitur: quia ingratitude non inuenitur nisi uno trium modorum: aut enim dicitur actualem redditionem mali pro bono, corde, ore, vel opere factam aut dicitur non curacionem beneficii suscepti actualem, scilicet aut quod beneficium non repetitur, vel minus repetitur quod sit aut dicitur habituale quoddam inmemorationem beneficiorum, per hoc quod agit aliquid contra beneficium. Primis autem duobus modis ingratitude est speciale peccatum, distinctum ab aliis, non combinatum cumlibet peccato sequenti: ergo per ingratitude illis duobus modis excepta non ponitur redire peccatum propter quodlibet sequens peccatum. Si ergo tertio modo sumatur ingratitude, queratur quid ipsa sit, quod tantum est effectus: videtur autem, quod non sit actus peccati: quia unus actus peccati distinguitur ab actu alterius peccati in specie: & ingratitude operans est cumlibet peccato sequenti: ergo ipsa non est actus peccati. Eodem modo videtur, quod nec sit circumstantia: quia circumstantia vnus non est circumstantia alterius: & ingratitude vnus est cumlibet peccati sequenti. Adhuc videtur, quod nec sit effectus peccati sequenti: quia distinctum est a peccato sequenti: sed in peccato sequenti est vnus effectus: & effectus vnus non est circumstantia alterius: ergo ipsa non est circumstantia peccati sequenti. Adhuc videtur, quod nec sit effectus peccati sequenti: quia distinctum est a peccato sequenti: sed in peccato sequenti est vnus effectus: & effectus vnus non est circumstantia alterius: ergo ipsa non est circumstantia peccati sequenti.

Adhuc videtur, quod nec sit effectus peccati sequenti: quia distinctum est a peccato sequenti: sed in peccato sequenti est vnus effectus: & effectus vnus non est circumstantia alterius: ergo ipsa non est circumstantia peccati sequenti.

ampliores meretur increpationes, & condemnationem iustiorum: & aliter non potest intelligi qualiter peccata reuertantur. Ad hoc autem intelligendum quidam inueniunt distinctionem eorum quæ sunt ex peccato in poenitentia: tenetur enim poenitens ad dolorem commissorum, & delectationem admittendorum, & memoriam accepti beneficii, quod tantum est, ut infra patebit, quanta sunt ea quæ sunt dimissa: constat autem, quod hæc tria omnia interrumpit peccatum sequens: & ideo innascitur ei quædam deformitas ingratitude ad comparationem ad dimissionem præcedentium peccatorum: cui enim multa sunt dimissa, magis tenetur gratias agens, & turpius est ei contra remittentem peccare: & sic præcedentia peccata non vt peccata, sed vt tanta dimissa, quantitatem dant ingratitude sequenti: quoad hanc redire dicuntur, quia quoad hanc quodammodo resulant in peccato sequenti. Si autem aliquo alio modo reuertantur, ad præsentem non intelligi præter obiecta inducta.

Ad primum ergo dicendum, quod Ezech. non intendit, quod non recordentur iustitie ad minorem poenitentiam, quia hoc esset contra Dei misericordiam: sed intendit, quod non recordentur ad vitam æternæ consecutionem: & hoc verum est.

Ad aliud dicendum, quod iustitia nunquam est ita æqualis, quin plus sit ad indulgentiam, quam ad condemnationem, quia aliter crudelis esset. Si tamen detur æqualis esse: tunc dicendum, quod non sequitur: quia non est simile quod pro simili inducitur bonum enim opus de se habuit spiritum viuificantium, quod postea potest valere ad meritum: sed malum opus non habet aliquid sustinens ipsum, quo tenetur postea possit redire: unde multo deficientius est malum, quam bonum. Similiter bona opera omnia in gratia habent: vnionem, & ideo reuertere gratia possunt redire: sed mala opera nullam habent vnionem omnino nisi aggregationis, quæ simpliciter pluralitas est, sicut vnio aceris: & ideo cum nihil habeat vnionis, quo reuertere redire possunt, non possunt redire vt bona. Qualiter autem bona reuertantur, supra inquisitum est.

Ad aliud dicendum, quod in humanis multa sunt ad cautelam & timorem factorum: sicut ipsa lex quæ peccatum manducantem reoecat in iudicium: hoc tamen reddidit castroge, & infert alijs timorem, & sine talibus cautelis vitare non posset homo ciuilitatem: in diuinis non est ita, sed directè sunt ad mortem iustitiam, & præcipue in condemnatione & poenitione peccatorum: quia non potest Deus vnquam vitæ condignum.

Ad aliud dicendum, quod nonquam puniunt per illa peccata quæ sunt dimissa: sed talis poenitentia in iudicio in peccato poenitentia poenitentia, sicut vnus est poenitentia poenitentia in eternum: sed vnus est poenitentia poenitentia, quem poenitentia in iudicio poenitentia.

Ad omnia autem quæ supra dicuntur, vnique ad secundam opinionem, conuenit potius de plano.

Superius secunda opinio peccata reuertantur, quod falsa est, nisi hoc modo dicatur, quod vnus sequenti peccati habet maiorem deformitatem ex comparatione ad præcedentia dimissa. Et ad omnia

quæ circa hanc opinionem obiiciuntur, potius concedenda.

Ad tertiam opinionem potius iterum dicendum, quod falsa est: tamen ad hoc, quod queritur, quæ sit ratio quare posuerunt illa quatuor peccata? Dicendum, quod ideo potius esse, quod præcedentia peccata quæ sunt remissionem ex parte Dei & proximi & ipsius poenitentis. Et ex parte Dei quidem magis in genere est apostasia à primo eorum quæ sunt in iustificatione: & hæc est fides: & ideo quia peccat contra primam in iustificatione, quoad Deum redit peccatum: quoad proximum autem charitas communicans bene facit ad remissionem peccati, quia meretur charitas Ecclesie iustificationem impiorum: & ideo iterum peccans contra hoc, peccat contra iustificationem: & tunc redit peccatum pro eo scilicet. Ex parte autem poenitentis sunt duo operaria: vnum contra culpam, dolor scilicet informans gratia & contritio: & contrarium huius est poenitentia poenitentia. Aliud autem operatur contra poenitentiam ex vi clauium: & contra hoc est contemptus confessionis iniungentis satisfactionem. Alia autem non sunt ita directè contra iustificationem: & ideo per ea non redit: & per hoc patet solutio ad obiectionem circa hanc opinionem, si aliquis vellet eam sustinere: posset enim dici, quod peccatum non ex quantitate deformitatis in actu habet, quod faciat redire peccatum, nec ex quantitate deformitatis in radice, sed ex hoc quod peccat contra facultatem iustificationem. Tamen ego puto, quod etiam ista opinio falsa sit, sicut dictum est prius.

Ad ultimam opinionem dicendum, quod nec propter ingratitude peccati reuertitur, nisi sicut dictum est in principio solutionis: & tunc ingratitude secundo modo accipitur: pro habitu inmemoratione beneficiorum, & præcipue illius beneficii, quod dimissa sunt peccata. Ad obiectionem contra, dicendum quod nec actus, nec circumstantia, nec effectus est peccati sequenti, sed quædam deformitas consequens peccatum per hoc quod interrumpit habituales gratiarum actiones: & sic est aliquid peccati, eo modo: quo defectus aliquid dicitur esse defectus: & tamen sequitur quod sit actus vel circumstantia vel effectus peccati: quia defectus non habet nisi defectum pro causa. Si autem queratur, quare Sancti in littera tangunt illa peccata quæ tangunt? Dicendum, quod de quatuor tanquam per directum in illis peccatis contra iustificationem: duo operaria quæ sunt iustitia & amor mundi, generalia sunt, & potius ponuntur pro radicibus peccatorum, quam pro peccatis: quia ex ipsis frequentius incidunt frequentius peccata, quæ ingratitude inducunt. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS II

*An peccatum veniale etiam redit per ingratitude sicut alia?*

De hoc queritur de hoc quod dicitur, quod vnus est peccatum veniale etiam redit per ingratitude sicut alia? Videtur, quod non: quia quod

quod non est contrarium charitati, nec etiam est contrarium ingratitudini: sed veniale non est contrarium charitati: ergo, & cetera: ergo non debet redire propter eius oppositum, scilicet ingratitudinem.

2. Item non dicitur redire propter ingratitudinem, nisi quod ingratitudinem facit maiorem: sed venialia non faciunt maiorem ingratitudinem: ergo non revertuntur in ipsa. Primum patet ex præhabitis. Secundum autem patet ex hoc, quod quæcunque non auferunt nec diminuunt charitatem, illa non augent ingratitudinem: & sic constat propositum.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM autem est litera: quia dicitur hic vniuersum debitum, & in illo includitur peccatum venialium.

2. Item, Cum oratio Dominica sit pro quotidianis quæ sunt venialia, & in illa dicitur, Dimitte nobis debita nostra: ergo venialia includuntur sub debito.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod non revertuntur debita venialia, nisi per illum modum quo alia: & bene concedo, quod hoc modo revertuntur.

AD OBIECTVM contra, dicendum quod est dispositio in contrarium disponens, & sic contrariatur feruori charitatis. Et per hoc remissio eius auget ingratitudinem. Eodem modo patet solutio ad sequens.

ARTICVLVS III.

An originale etiam redeat per ingratitudinem?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sed etiam originalia, &c.] Originale enim non est nisi vnum, contra quod ordinatur baptismus: ergo videtur, quod non revertatur: quia si revertetur, cum non deleatur nisi per baptismum, oporteret rebaptizari: & hoc hæreticum est dicere.

2. Præterea, Cum originale sit vnum, qualiter pluraliter vocat originalia?

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod originale secundum suam essentiam nunquam redit: sed redit modo prædicto: quia dimissio eius auget debitum gratiarum actionis, & auget ingratitudinem.

AD SECUNDVM disputatum & responsum est in 1. lib. in tractatu de peccato originali.

ARTICVLVS IV.

An ille cui plura dimissa sunt, magis tenetur ad gratiarum actiones, quam ille qui seruauit innocentiam?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot mala sua, &c.] Et queruntur hic tria, scilicet quis tenetur magis ad gratiarum actiones, scilicet cui plura dimissa sunt, vel ille qui seruauit innocentiam? Secundo, Penes quid attendatur gratiarum actio maior vel minor? Tertio, Vtrum plurius donorum sit vna gratiarum actio, & vna ingratitudo, vel plures?

Ad primum obicitur sic: In corporalibus magis valet continua sanitas, quam interrupta & restituta: ergo similiter in spiritualibus plus valet continuatio innocentie, quam à penitentia restitutio gratie: sed de maiori bono magis sunt gratie agende: ergo ad maiores gratiarum actiones tenetur innocens, quam penitens in pristinum statum restitutus.

2. Adhuc, Dignior est status innocentie & securior, quam penitentia: quia penitens nescit sibi peccatum dimissum esse, sed innocens certe scit, quia non est admissum: ergo ut prius.

IN CONTRARIUM Luc. 7. quis ergo eum plus diligit? quia ille cui plus donauit. Et dixit Iesus, Rectè iudicasti: sed plus dimissum est penitenti: ergo plus tenetur diligere: ergo & amplius gratias agere.

2. Adhuc, Adiutus in periculo tenetur liberatori, cui non tenetur hic qui nunquam adiutus est: sed innocens nunquam adiutus est, penitens autem est adiutus: ergo, ad maiores gratiarum actiones tenetur penitens, quam innocens.

SECUNDO queritur, Penes quid attendatur quantitas gratiarum actionis? Videtur autem, quod penes quantitatem donorum: quia gratiarum actio est de donis perceptis recognitio beneficii cum laude & obsequio: ergo de maiori dono maior est gratiarum actio, & de minori minor.

SED SI hoc concedatur, Euangelium videtur esse contra: quia dicunt omnes, quod charitas maximum est donum: & tamen Euangelium videtur velle, quod plus debet gratias agere cui plus est dimissum, ut patet ex prius inducta auctoritate.

TERTIO queritur, Vtrum de multis sit vna gratiarum actio, & vna ingratitudo? Videtur autem, quod non: quia sicut differunt cause proprie, ita differunt causate: sed causa propria gratiarum actionis est perceptio doni: ergo diuersorum donorum diuersæ sunt gratiarum actiones & ingratitudines: & habetur propositum.

RESPONSO. Dicendum, quod primum articulum huius questionis determinat August. in lib. de virginitate, dicens quod ceteris paribus vterque ad æquales tenetur gratiarum actiones: quia à tot quot penitentem gratia Dei eripuit, à tot innocentem ne caderet præseruauit: nec stare potuit, nisi illo præseruante: si autem in ceteris pares non sint: tunc magis tenetur qui maiorem charitatem habet, & cetera dona maiora. Vnde in illis nihil prohibet vnum magis teneri in ratione vnius, & reliquum in ratione alia: quia in talibus operationes se habent sicut excedentes & excessæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod est ut sic, & est ut non: quia si interrupta sanitas maior est quam continua, non est verum quod dicit: si autem æqualis est, & cetera sunt paria, tunc est verum. Et ita est etiam in spiritualibus: quia tunc vitatio periculi magnum bonum est, de quo non tenetur qui periculum incidit.

AD ALIVD dicendum, quod non concluditur, nisi quantum ad hoc: in ceteris auctori potest esse oppositum, ut dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod in contrarium obiectum probat ex pluribus teneri penitentem, quia ex dimisso & commissio, sed non plus: & ita

ita loquitur Dominus Luc. 7. Et per hoc patet solutio ad totum primum.

AD ID quod secundo queritur, dicendum quod duplex est quantitas, discretæ, & continuæ. Spiritualis autem discretæ quantitas gratiarum actionis attenditur penes numerum donorum, & spiritualis quasi continua attenditur penes magnitudinem, & præcipue penes magnitudinem charitatis, quia illa excellentior est omni dono alio.

AD ID quod obicitur in contrarium, iam patet solutio per antedicta.

AD ID quod tertio queritur, dicendum quod

gratiarum actiones non respiciunt dona secundum speciem differentia, sed secundum quod sunt diuinae largitatis & magnificentie indicatio: & quia hoc modo sunt in ratione vna, ideo gratiarum actio est vna specie, & debent esse multæ numero per diuersitatem recordationis donorum: & per consequens ingratitudo est vna per speciem potens diuidi in plures numero. Et per prædicta patet etiam solutio ad obiecta: quia non est verum, quod diuersitati donorum in specie diuersæ debeantur gratiarum actiones specie: quia non hoc modo respicit dona gratiarum actio, sed modo prædicto.

Quid sit hic sacramentum & res.

**P**OST prædicta restat inuestigare, quid in actione penitentia sit sacramentum & res. Sacramentum enim signum est sacra rei. Quid ergo hic signum est? & quæ est res sacra huius signi? Quidam dicunt sacramentum hic esse quod exterius tantum geritur, scilicet exterior penitentia, quæ est signum interioris penitentia, scilicet contritionis cordis, & humiliatis. Quod si est, non omne sacramentum Euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim penitentia non efficit interiorem, sed potius interior causa est exterioris. Sed ad hoc inquirunt illi, hoc esse intelligendum de illis sacramentis, quæ in Nouo Testamento instituta sunt, ut est sacramentum baptismi, confirmationis, & corporis Christi. Sacramentum vero penitentia, sicut & coniugij, ante tempus gratia, etiam à primordio humani generis fuit. Vtrumque enim institutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior penitentia sacramentum est, & interior res sacramenti: sapius præcedit res sacramentum, quam sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens est. Nam & in aliis sacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc sæpè contingit. Quidam autem dicunt exteriorem penitentiam & interiorem esse sacramentum, nec duo sacramenta, sed vnum: ut species panis & vini non duo sunt sacramenta, sed vnum. Et sicut in sacramento corporis, ita etiam in hoc sacramento dicunt aliud esse tantum sacramentum, scilicet exteriorem penitentiam, aliud sacramentum & rem, scilicet interiorem penitentiam: aliud rem & non sacramentum, scilicet remissionem peccatorum. Interior enim penitentia, & res est sacramenti, id est, exterioris penitentia: & sacramentum remissionis peccati, quam signat & facit. Exterior quoque penitentia & interioris signum est, & remissionis peccatorum.

ARTICVLVS V.

An sacramentum penitentia habeat tria signa externa, scilicet rem tantum, signum tantum, rem & signum simul?

quinque. Primum est, Vtrum illud sacramentum sicut cetera habeat tria, scilicet rem tantum, signum tantum, rem & signum simul? Secundum est, Quid sit in hoc sacramento tantum, & quid sit & signum, & quid sit rem & signum? Tertium, Vtrum sit vnum sacramentum, & remissionem peccatorum, & rem, & signum, & signum simul? Quartum, Vtrum penitentia sit vnum sacramentum, & remissionem peccatorum, & rem, & signum, & signum simul? Et quantum ad secundum quæstionem quæstio sit vna.

DEinde queritur de secunda parte huius distinctionis quæ incipit ibi [Post prædicta restat inuestigare] Et in principio factio queruntur

Ad penitentiam huius se obicitur: Nihil docum quæ totam rem suam perficiunt interiori operatione,

tione, habet signum sacramentale: poenitentia totam rem suam perficit operatione interiori vel perficere potest: ergo nullum habet signum sacramentale. Probatum prima ex diffinitione signi sacramentalis in principio libri posita. Secunda autem probatur: quia ex interiori contritione dimittitur frequenter totum peccatum, imo totum peccatum cum tota sui poena potest deleri, antequam vnquam fiat aliquid exterius.

2. Adhuc, Omne illud quod nullam habet materiam extrinsecus oculis suppositam per ministros Ecclesie ministrandam, ipsum nullum habet signum sacramentale: sed poenitentia tale quid est, vel potest esse: ergo nullum habet signum sacramentale. Probatum prima per definitionem sacramenti, quam dat Hugo, quod sacramentum est visibile & corporale elementum, extrinsecus oculis suppositum, ex similitudine representans, ex institutione significans, & ex sanctificatione inuisibilem gratiam conferens. Secunda autem probatur, sicut ante habita precedentis argumenti.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius obiicitur per hoc quod poenitentia est sacramentum: sed omne sacramentum est sacre rei signum, cuius imaginem gerit & similitudo existit: ergo & poenitentia.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod aliud iudicium est de poenitentia, secundum quod est virtus mouens liberum arbitrium in peccati detestationem, vt supra distinet. 14. dictum est: & aliud, secundum quod est sacramentum. Secundum enim quod est virtus, non habet ista tria, sed est mouens liberum arbitrium in modum nature cuiusdam ad detestandum peccatum perpetratum in quantum perpetratum est. Secundum autem quod est sacramentum, dolorem habet pro materia, & gratiam pro forma, & exteriora signa habet, consistens in tribus partibus, scilicet contritione, confessione, & satisfactione: & hæc omnia supra distinet. 15. sunt notata: sic enim illæ tres partes sunt omnes simul, non actu, sed voto. Secundum autem quod est virtus, non habet coniunctum votum consistendi ministro Ecclesie, nec satisfaciendi satisfactione erogata spb clauis potestate.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod poenitentia secundum quod est sacramentum, non perficit rem suam interiori, imo habet coniunctum votum ad exterius procedendum: & hoc est signum eius in quo procedit ad manifestationem exterioriorem.

AD ALIUD dicendum penitus eodem modo.

ARTICVLVS VI.

Quid in sacramento poenitentia sit signum, & quid res & signum, & quid res tantum?

Secundo quaeritur, Quid sit hic signum, & quid res & signum, & quid res tantum? Dicit autem Magister in litera, quod exterior poenitentia est signum tantum, interior autem res & signum, & dimissio peccati res tantum. Sed contra hoc obiicitur: quia secundum hoc res precedit signum tempore, cum in aliis sacramentis signum precedat rem: remissio enim peccati precedit exterioriorem poenitentiam.

1. Adhuc autem obiicitur sic: Multa ante exterioriorem poenitentiam in hoc sacramento exteriori aguntur: ergo videtur, quod exterior poenitentia non sit signum primum & principale poenitentiae: agitur enim confessio & multa alia ante exterioriorem poenitentiam, quæ est iniuncta satisfactio.

3. Adhuc, Est signum futuri, quod dicitur prognosticum à Medicis & Astronomis: & est signum presentis quod dicitur hycos vel typos: & est signum præteriti quod dicitur à Tullio temerarium, tertio rhetorice: ergo sacramentale est aliquid istorum signorum. Et constat, quod nullum nisi prognosticum: & illud semper precedit signatum: ergo in poenitentia cum sit sacramentum, nullum potest esse signum quod non precedat peccati remissionem: ergo videtur, quod exterior poenitentia non sit signum.

4. Adhuc, Si exterior poenitentia dicitur satisfactio iniuncta, sicut Magister videtur velle, videtur quod multi contriti & confessi decedant sine sacramento poenitentiae: qui tamen saluantur, quia multi decedunt sine exteriori satisfactio: & hoc videtur esse inconueniens. Adhuc, In precedenti distinet. 14. habitum est, quod secundum quantitatem doloris & deuotionis moderanda est satisfactio: ergo quibusdam nihil imponitur, scilicet quibus sufficit dolor interior & deuotio: & ita illi non haberent de signo sacramenti poenitentiae, quod absurdum est.

5. Aliter autem obiicitur contra idem, scilicet quod nihil exteriorum potest esse signum sacramentale in poenitentia: quia in sacramento nouæ legis signum est causa & efficit quod figurat: sed exteriora in poenitentia non efficiunt, sed interiora: ergo videtur, quod non sunt signa sacramentalia.

IN CONTRARIUM huius obiicitur, quod omne sacramentum habet signum sensui extra subiectum: sed in poenitentia solum exterior poenitentia est sensibus subiecta: ergo ipsa sola est signum, sicut dicit Magister in litera.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum cum Magister in litera, quod exterior poenitentia est signum tantum, & interior signum & res, & dimissio peccati in culpa & poena est res tantum. Sed exterior poenitentia non dicitur meo iudicio tantum satisfactio iniuncta: sed potius in communi ad tres partes poenitentiae accipiendum est signum doloris exteriori in gestu, voce confessionis, & opere satisfactionis iniunctæ: & hoc secundum tres partes poenitentiae diuiditur, scilicet quod signum doloris extra est signum appropriatum contritioni, & confessioni extra enarratio, scilicet appropriata confessioni, & acceptio exterior satisfactionis est signum satisfactionis. Res autem & signum simul, sicut dicit Magister, est poenitentia interior: & hæc similiter in communi accipienda est, scilicet secundum quod est dolor voluntarius cum voto consistendi & satisfaciendi per clauis. Res autem tantum est dimissio peccati in tota culpa & tota poena: & hæc duo diuisibilia sunt, quia contritioni responder signum quod est dolor interior gratis informatus: confessioni autem votum consistendi quo iam consistetur intra, & satisfactioni votum satisfaciendi quo iam amplectitur iniunctam poenitentiam intra. Similiter res diuiditur: quia in contritione

tritione est dimissio culpæ & poenæ æternæ, & in confessione dimissio poenæ in purgatorio, & in satisfactione dimissio poenæ temporalis.

AD ALIUD autem quod primo obiicitur, dicendum quod Magister soluit in litera: quia quandoque non est inconueniens rem precedere signum, vt in baptismo adultorum fit frequenter: sed quia hoc accidit, ideo aliter potest dici, scilicet quod aliter est in sacramento tantum, & aliter in eo quod est virtus & sacramentum. In his autem quæ sunt sacramenta tantum, Temper natura precedit signum, et si tempore quandoque comitetur, quandoque subsequatur: sed in poenitentia, quæ est virtus & sacramentum, poenitentia vt est virtus, est ante eandem secundum quod est sacramentum; hoc est, actus virtutis est ante actionem sacramenti, & cum virtute non potest esse simul peccatum: & ideo res secundum quod inducit totam in culpa & poena peccati dimissionem, signum precedit aliquid in natura, vel in tempore quandoque.

AD ALIUD iam patet: quia comprehenditur sub satisfactione confessio, & quicquid exterius apparet.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est signum precedens rem secundum aliquam partem: & hoc sufficit propter causam dictam.

AD ALIUD dicendum, quod non decedunt sine sacramento: quia non tantum dicitur exterior poenitentia sacramentum, sed veritas interior sed sequitur, quod sine quodam signo quod est in sacramento decedunt: & hoc non est inconueniens: imo etiam sine sacramento, sed tamen cum re sacramenti non est inconueniens aliquo saluari, sicut habitum est in tractatu de baptismo.

AD ALIUD dicendum, quod illa obiectio quorundam in loco isto fundatur super falsum: quia nullum sacramentorum tantum habet signum rei substantialium: aqua enim non causat sanctificationem, sed potius virtus verborum in aqua: & species panis & vini non causant corpus Christi, sed potius verba in tali materia, & sic de aliis. Et hoc est quod dicit Magister Hugo, quod ex sanctificatione fit sacramentum inuisibilem gratiam conferens. Vnde falsum est quod dicit: sed sufficit, quod illud quod est res & sacramentum, cum forma & materia sit significatum & causarium: & hoc quidem hic fit, quia dolor cum signis suis est materia & gratia formata: & hoc sanctificat, quia in tali dolore causar remissionem peccatorum.

ARTICVLVS VII.

An in sacramento poenitentia signum sit vnum vel plura?

Tertio quaeritur, Vtrum sit vnum signum, & vnicum signum & res, & vnica res, vel plures: Videtur autem, quod vnica, quia vnus sacramenti res debet esse vnica: sed poenitentia est sacramentum vnum: ergo, &c.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

1. Adhuc, Magister in litera non tangit nisi vnum, scilicet exterioriorem poenitentiam & interioriorem, & peccati dimissionem: ergo, & cætera.

RESPONSIO. Dicendum, quod sunt plura & vnum diuersis respectibus. In communi enim accepta poenitentia, prout claudit in se tres partes suas, vnum est signum tantum, & vnum signum & res, & similiter est res vna tantum. Quod qualiter sit, in precedenti articulo quaestionis dictum est. Si autem accipiantur partes actus poenitentiae: tunc ista tria habent diuisa: & hoc etiam ibidem dictum est.

AD OBIECTVM ergo dicendum, quod non est nisi vnum in communi, sed in particulari in hoc & in aliis sacramentis sunt plura: sicut patet in Eucharistia, vbi sunt signa species panis & vini.

AD ALIUD dicendum, quod Magister non tangit ista, nisi secundum quod sunt totius poenitentiae in communi.

ARTICVLVS VIII.

An sacramentum poenitentia sit vnum vel plura?

Quarto quaeritur, Vtrum istud sacramentum sit vnum vel plura? Videtur autem, quod vnum: quia non sunt nisi septem sacramenta nouæ legis, & istud est vnum illorum: ergo est vnum: nisi enim daretur, quod esset plura, sequeretur quod plura quam septem essent sacramenta nouæ legis.

2. Adhuc, Duo sunt genera peccatorum, scilicet originale, & actuale: & vnum sacramentum, scilicet baptismus ordinatur contra originale: ergo & vnum contra actuale: sed hoc est poenitentia: ergo videtur, quod poenitentia non sit nisi vnum sacramentum.

IN CONTRARIUM huius obiicitur: quia vbi sunt plura signa & plura signata, ibi sunt plura sacramenta.

RESPONSIO. Dicendum, quod serè totum patet per dicta: sacramentum enim poenitentiae est vnicum sacramentum: & sic dictum est supra dist. 15. Res eius est vnica, scilicet delictio totius peccati actualis in culpa & poena: & ad hanc delitionem ordinatim veniunt tres partes, sicut medicinae sunt tres receptiones sigillatim & ordinatim operantes.

AD ARGUMENTVM ergo dicendum, quod vna res est in communi & vnum signum & causa: & tamen non sequitur, si plura essent quæ sunt signa tantum, quod essent plura sacramenta: & instantia est in Eucharistia, in qua sunt plura signa, nec tamen plura sacramenta: & hæc est causa, quia sacramentum contrahit unitatem à re, & præcipue ab eo quod est res & signum: & hoc vnum est in Eucharistia: & hæc causa, propter quid in tabulis est, quia vnum & idem signabile est signis diuersis: & ideo diuersitas signorum non facit unitatem vel diuersitatem rerum.



ARTICVLVS IX.

*Qualiter sacramentum penitentia sit vnum?*

Bern. l. 4.

**Q**uinto queritur, Qualiter sit vnum? Dicitur enim vnum multis modis, vt distinguunt diuersi Auctores. Est enim vnitas substantialis trium personarum in vna substantia diuina: personalis in Christo: spiritualis, in qua homo sanctus & Deus, vnus spiritus sunt. Præter has est aggregatiua vt aceruus lapidum: & constitutiua, vt membra corpus vnum constituunt: & natiua, vt corpus & anima naturaliter vnum perficiunt hominem: & coniugatiua, qua vir & mulier sunt vna caro. Videtur autem, quod nullo horum modorum sit sacramentum vnum. Et patet per singulas vnitates de facili deducendi.

1 Adhuc, Dionysius multos ponit modos vnus dicens, quod quæ sunt multa numero, sunt vnum specie: & quæ multa specie, sunt vnum genere: & quæ multa processibus, sunt vnum primo. Qualiter ergo dicitur hoc sacramentum vnum?

Solutio.

**R**ESPONSIO. Determinatio istius questionis multum pendet ex dictis in 15. dist. circa principium: dico tamen, quod est vnum vnitate natiua in diuisione Bernardi, quæ est ex materia & forma: omne enim quod est ex forma & materia, reducitur ad vnitatem natiuam in diuisione illa: forma autem est gratia & materia dolor, cum signis suis exterioribus manifestabilis vel manifestatus: & sic patet solutio. Et nota, quod quidam dixerunt, quod sit hæc specialis vnitas quæ dicitur sacramenti: & hunc modum vnitatis ponit Boëtius in li. de vnitate & vno: sed ille modus ad vnitatem natiuam habet reduci secundum diuisionem Bernardi. Nota etiam, quod quidam dicunt vnitate esse principij secundum diuisionem Dionysij: & hoc nihil est: quia principium vocatur ibi à quò multa procedunt non per modum vnum: & est secundum aliquem modum per prius & posterius in aliquo illorum: sicut ab ente procedunt genera generalissima: sed post hoc in diuisione ipsius est specie vnum, eo modo quo ipsa species constans ex materia & forma dicitur specie vnum.

ARTICVLVS X.

*An sacramentum penitentia indiget institutione?*

**D**einde queritur de hoc quod dicitur [Sacramentum coniugij, &c.] Et queruntur quinque circa institutionem. Primum est, An indigeat institutione? Secundum, Vtrum ante peccatum sit institutum, sicut dicit Magister in litera? Tertium, Vtrum tempore legis nate sit institutum, & qualiter sit? Quartum, Qualiter tempore legis Moisaicæ? Quintum & vltimū, Qualiter tempore legis Christi?

Ad primum horum proceditur sic: nullum horum quæ dicitur natura homini, indiget institutione: sed penitentiam necessariam esse post peccatum perpetratum, dicitur natura homini: ergo penitentia non indiget institutione.

1 Adhuc, Magister Hugo dicit, quod sacramentum est ex institutione significans. Ex hoc accipitur, quod si non esset institutio, nec significaret, nec obligaret per modum sacramenti. Inde procedo sic: Omne quod æqualiter obligat ad satisfaciendum, facta institutione, & non facta, non est institutum per modum sacramenti: sed penitentia hoc modo æqualiter obligat: ergo penitentia non est instituta per modum sacramenti. Probatio medij. Sic, quod non instituitur, adhuc ipsa necessaria est peccanti volenti satisfacere: sic autem non est de baptismo & aliis: ergo constat propositum.

3 Adhuc, Institutum per modum sacramenti, non efficitur causans nisi à virtute instituentis & formæ: sed penitentia non habet sic causationem suam: ergo non est instituta sicut sacramentum. Probatio minoris. Penitentia enim si non sit instituta, adhuc mouebit in peccati destructionem, & sic constat propositum.

**I**N CONTRARIUM huius est definitio sacramenti, quam ponit Magister Hugo, quod est ex institutione significans: ergo videtur, quod omne sacramentum habet institutionem. Ad idem est illud quod dicitur in litera.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod aliud est de penitentia secundum quod est virtus, & aliud de penitentia secundum quod est sacramentum. Virtus enim non habet institutionem, sed est de dignitate à natura: sed ad sacramentum exigitur institutio: quia omne sacramentum existit in ritu quodam exteriori sibi essentiali, qui ritus est in dispensatione ministerij: ideo non videtur concedendum, quod sacramentum sit institutum dicitur à natura, sed potius sacramentum vt est virtus, vel penitentia est virtus.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod non dicitur ratio penitentiam esse necessariam vt est sacramentum, quod est cum aliqua morbi offensione cum signo clausum vel cum clauibus: imo si non esset institutio, sine tali penitentia posset esse salus. Per hoc etiam patet solutio ad duo sequentia, & ad totum de hoc articulo queritum.

ARTICVLVS XI.

*An sacramentum penitentia sit institutum ante statum peccati?*

**S**ecundo queritur, Vtrum institutum fuit hoc sacramentum ante peccatum? Videtur autem, quod sic: quia dicit Magister in litera, Adhuc cum Dominus dixit, Quæcumque die comederitis, inerte mortemini, &c. constat, quod intellexit de morte penitentia: quia de morte corporis non fuit verum: & hoc dicit

xit ante peccatum: ergo penitentiam instituit ante peccatum.

Sed contra.

**I**N CONTRARIUM huius obiicitur sic: Penitentia non est nisi peccati præcedentis: ergo prænuntiatio penitentia prænuntiat peccatum futurum: sed prænuntians peccatum futurum antequam sit, reuelat homini suum casum futurum, quod fieri non debuit, vt probat Augustinus: ergo & penitentia ante peccatum institui non debuit.

2 Adhuc, Causa necessario præcedit suum causatum: sed lapsus est causa institutionis penitentia: ergo lapsus fuit ante institutionem: ergo videtur, quod ante peccatum non debuit institui penitentia.

Solutio.

**R**ESPONDEO cum Magistro, quod penitentia secundum quod est in remedium casus, instituta fuit ante peccatum: quia cum Dominus pronus sit ad miserandum, prius adhibuit remedium, quam culpa admitteretur: vt in culpam incidens, inueniret statim remedium paratum.

**A**D OBIECTVM contra, dicendum quod non ex hoc reuelauit: quia non sequitur, quod aliquis peccabit ex hoc quod peccata penitentia indigent, non enim ex conditionali potest inferri antecedens: sed verum est, quod sciuit Adam se esse possibilem ad peccandum: & si peccaret, quod remedio indigeret. Et sic patet solutio ad primum.

**A**D ALIUD dicendum, quod lapsus est causa institutionis: sed non oportet, quod sit in actu: sed sufficit, quod sit in possibilitate: sicut sapiens medicus parat medicinam morbo, quem possibile est surgere.

ARTICVLVS XII.

*An sacramentum penitentia sit institutum in lege natura?*

**T**ertio queritur de institutione eius in lege natura. Dicit enim Magister Hugo de sancto Viç. de institutione sacramentorum, quod quandiu morbus est, est tempus medicinæ: sed morbus fuit in lege natura: ergo & medicina est.

1 Adhuc, In litera dicitur, quod à primordio generis humani fuit. Ergo videtur, quod fuit tempore legis natura: quia nulla lex fuit à primordio generis humani, nisi tantum lex natura.

3 Adhuc super illud Genes. 3. Adam vbi es? dicit Glossa, dum vocat, notat quod ad penitentiam reuocat. Ergo penitentia tunc instituta fuit.

4 Adhuc, Penitentia sacramentum habet partes: contritionem, confessionem, & satisfactionem: hæc omnia fuerunt in lege natura: ergo & sacramentum penitentia. Probatio. Adam contritus est, quia doluit de peccato: confessus est, quando dixit, Mulier quam dedisti mihi sociam, &c. penitentiam à Domino accepit, quando dixit ei? In sudore vultus tui, &c. Et Euz, multiplicabo erumnas tuas & cetera.

Sed contra.

**I**N CONTRARIUM huius obiicitur: quia D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Hugo enumerans sacramenta legis natura, dicit esse decimationes, sacrificia, oblationes: & horum nullum est penitentia sacramentum: ergo videtur, quod penitentia non fuerit sacramentum legis naturalis.

2 Adhuc Hug. Sacramenta legis natura non præcepto inducta videntur, quia ex consilio ad votum proposita: sed constat, quod ex præcepto quilibet ad penitentiam obligatur: ergo non est sacramentum legis natura.

**A**D HOC dicendum, quod hoc sacramentum quandam institutionem habuit in lege natura. Et contritio quidem instituta est, quando dixit, Adam vbi es? Vnde Glossa exponit, Vide in qua miseria es, id est, recognosce & confitere peccatum tuum. Sed satisfactio in hoc quidem, In sudore vultus tui &c. Et hæc suffecerunt in lege natura: quia adhuc non oportuit recognoscere peccatum coram homine, & ab ipso expectare penitentiam iniunctam.

**D**ICENDVM ergo ad primum, quod Magister Hugo non enumerat sacramenta, nisi ipsa signa futuri liberatoris & liberationis per Christum, quæ nullam gratiam ex opere operato contulerunt. Penitentia autem semper contulit gratiam aliquam, licet non plenè, sicut in Nouo Testamento facit.

**A**D ALIUD dicendum, quod hoc dictum Hugonis intelligitur de his quæ signa erant tantum, secundum illam definitionem, quod sacramentum est sacræ rei signum tantum, eodem modo quo omnia signa patrum liberatorem futurum esse loquuntur.

ARTICVLVS XIII.

*Qualiter sacramentum penitentia fuit institutum tempore legis Moisaicæ?*

**Q**uarto queritur de institutione penitentia in lege Moyfi. Videtur enim tunc fuisse iterum instituta, sicut patet Leuit. 2. & 3. vbi dicitur quid offerendum pro peccato animæ principis & synagoga: cum igitur penitentia taxata sint in lege veteri pro peccatis, videtur quod instituta sit ibi specialiter penitentia.

2 Adhuc, De penitentia videtur dici in Prouerb. 24. Qui abscondit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit, misericordiam consequetur. Item de contritione Ioel. 2. Scindite corda vestra, & vestimenta vestra. Et in Psalm. 50. Cor contritum & humilium, &c. Ergo videtur penitentia tota instituta fuisse in lege veteri.

**I**N CONTRARIUM huius obiicitur, quod penitentia est satisfactiua per clauas: ergo ante clauas non fuit institutio penitentia: sed clauas non fuerunt in Veteri Testamento: ergo nec penitentia institutio, vt videtur.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod secundum modum quandam instituta fuit penitentia in Veteri Testamento: & hic modus patebit in sequenti articulo questionis.

AD ARGUMENTVM. contra, dicendum quod non fuit instituta secundum quod est dimissiva pœnæ ex vi clauium, sed secundum quod cum gratia & pœnitentia ex eiori fuit remedium actualis peccati: lex enim non diminuere onera, sed potius augebat. Et sic patet solutio.

## ARTICVLVS XIV.

*Qualiter institutum est sacramentum pœnitentiae tempore legis Evangelicæ?*

Quinto & ultimo queritur de institutione eius in Nouo Testamento. Videtur enim, quod non sit instituta in Nouo Testamento: quia omne illud quod ante Nouum Testamentum obseruatum est, superflue in Nouo Testamento institueretur: sed pœnitentia ante Nouum Testamentum instituta & obseruata est: ergo superflue in Nouo Testamento esset instituta: sed nihil superflue in Nouo Testamento fecit Christus: ergo in Nouo Testamento non instituitur.

2. Item si instituit, ubi instituit? Si dicatur Matth. 3. Pœnitentiam agite, &c. eadem ratione instituit Ioannes Matth. 3. qui ab eadem sententia incepit prædicationem: Si dicatur quod Matth. 8. ubi dicit, Ostendite vos sacerdotibus: sicut supra habitum est in dist. 14. Contra: Nec textus ibi expresse dicit, nec ex ipso nisi valde allegoricè potest haberi. Adhuc, Si pœnitentiâ ibi instituitur prout est in Nouo Testamento, videtur quod sacerdotibus Noui Testamenti debuit committere administrationem: sed e contra videtur, quod misit ad sacerdotes Veteris Testamenti: ergo ibi noluit instituire pœnitentiam, secundum quod obseruari debuit in Nouo Testamento. Adhuc, In institutione baptismi non misit ad sacerdotes Veteris Testamenti: ergo nec in institutione pœnitentiæ secundum quod est Noui Testamenti. Si dicatur, quod Ioan. 20. instituit, ubi dixit, Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, & cetera. Contra: Ibi dedit potestatem habentibus clauis: & hoc est aliud quam instituire pœnitentiam: ergo non instituit pœnitentiam: ergo videtur, quod nihil instituit, quia in istis locis magis instituire videbatur.

Sed com-  
tra.

IN CONTRARIVM huius obiicitur sic: Legislatoris est ordinare totam vitam: sed Christus est Legislator: ergo, &c. sed vitæ magna pars est in statu pœnitentiæ: ergo à Legislatore instituendus est modus pœnitentiæ: ergo à Christo instituta est pœnitentia: quia pro constanti relinquitur, quod quicquid instituendum erat ad salutem, hoc est à Christo institutum.

1. Adhuc, Alia sacramenta quæ præcedebant alio modo, sicut ordo, & matrimonium, à Christo nouam acceperunt institutionem: ergo & pœnitentia nouam institutionem accipere debuit.

3. Adhuc, Talis modus confessionis & satisfactionis ex vi clauium, nunquam nisi in

noua lege fuit: ergo in noua lege institurus esse videtur.

AD HOC dicendum, quod in pœnitentia sunt quatuor, scilicet recognitio necessitatis medicinæ contra morbum peccati, & recognitio peccati perpetrati cum proposito emendandi, & manifestatio peccati secundum genus in signo aliquo coram homine, & explanatio peccati per circumstantias cum fide dimissionis pœnæ ex vi clauium. Et quantum ad primum horum pœnitentia instituta est ante peccatum, quantum ad secundum in lege naturæ, & quantum ad tertium in lege scripta ante gratiam, & quantum ad quartum in lege Domini, scilicet gratiæ. Et semper prius continetur in posteriori, & posterius sicut perfectus se habet per additionem ad illud quod est prius, ut patet cuiuslibet per se. Est enim recognitio medicinæ in cognitione peccati cum proposito emendandi per pœnitentiam. Similiter coram homine manifestans peccatum, emendam promittens, recognoscit peccatum cum proposito emendandi: sed non conuertitur. Et similiter declarans peccatum cum circumstantiis & querens veniam per clauis & satisfactionem, explanat ipsum coram homine, &c. sed non conuertitur. Et per hoc patet qualiter pœnitentia diuersimodè considerata, diuersas habuit institutiones.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ultimo modo nunquam fuit ante instituta pœnitentia, nec etiam obseruata: & ideo necessaria fuit institutio.

AD ALIVD dicendum, quod alio modo in omnibus illis locis quæ tacta sunt, habuit institutionem pœnitentia. Est enim in pœnitentia ipse actus doloris voluntarij, & minister cuius clauis partem pœnæ diminuunt & taxant pœnitentiam iniunctam, & potestas illarum clauium. Et quoad primum horum instituta est pœnitentia Matth. 3. Quoad secundum Matth. 10. & quoad tertium Ioan. 20. Et quoad opus ministrorum adhuc instituta est Ioan. 11. ubi dixit discipulis, quod soluerent Lazarum & sinerent eum abire.

AD PRIMVM obiectum contra, dicendum quod Ioannis non erat instituire, sed viam præparare: vnde sua prædicatio erat via ad pœnitentiam, & Christus per institutionem dedit pœnitentiæ locum, quia sicut dicitur Act. 4. Non est aliud nomen sub celo datum hominibus in quo oporteat nos saluari.

AD ALIVD dicendum, quod discipuli adhuc non erant positi in ministerio ordinis: sed erant tantum adhuc ministrorum Noui Testamenti typus: & ideo ad typicos sacerdotes misit, inueniens in ministerio quod veris sacerdotibus debetur. Et per hoc patet solutio ad totum. Et hæc de pœnitentiâ tractatum dicta sufficiant.

DISTIN

## DISTINCTIO XXIII.

*De sacramento vnctionis extreme.*



PRÆTER præmissa est etiam aliud sacramentum, scilicet, vnctio infirmorum: quæ fit in extremis, oleo per Episcopum consecrato. Et sunt tria genera vnctionis. Est enim vnctio quæ fit chrismate: quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter Paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum scilicet & balsamum: oleum conscientiæ, balsamum bonæ famæ. Chrisma vero Græcè, vnctio Latine dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem sanctificatum chrisma vocatur, sed illud solum quod miscetur cum balsamo, quo capita Regum & Pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos sacerdos vngit in vertice, & Pontifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte. Est & alia vnctio qua cathecumeni & neophyti vnguntur in pectore & inter scapulas, in perceptione baptismi. Tertia vero vnctio est quæ dicitur oleum infirmorum, de qua nunc agitur.

## ARTICVLVS I.

*An extrema vnctio sit sacramentum?*

PRÆTER præmissa est etiam aliud sacramentum, &c. Hic etiam Magister tria tangit circa extremam vnctionem, scilicet de essentia eius quantum ad formam & materiam, & hoc facit in primo capitulo: & de institutione eius, & hoc in secundo: & vtrum potest iterari, vel non: & hoc in tertio, & in illo tangit duas opinioniones, ut patet in litera. Et per hoc patet diuisio & continentia literæ. De hoc autem sacramento circa principium distinctionis queruntur quinque, scilicet vtrum sit sacramentum extrema vnctio, & quid sit? Tertio de materia ipsius. Quarto de formis eius. Et quinto de ordine ipsius ad alia sacramenta.

Videtur autem, quod non sit sacramentum: omne enim sacramentum nouæ legis ordinatur contra aliquem morbum peccati specialem: sed extrema vnctio non ordinatur contra morbum specialem: ergo extrema vnctio non est sacramentum. Probatur autem prima per distinctionem gratiæ in virtutibus & sacramentis in principio istius operis probatur. Secunda autem probatur quia morbus non est nisi originale, & actuale mortale, & veniale, & infirmitas relicta ex veris que: sed contra originale sufficienter ordinatur baptismus, contra mortale actuale pœnitentia, contra infirmitatem ex utroque relicta confirmatio, propter quod etiam confirmatio vocatur.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

contra multitudinem autem venialium Eucharistia, ut multi dicunt: ergo videtur, quod contra nullum morbum ordinetur extrema vnctio.

2. Adhuc, Omne sacramentum nouæ legis aliquo modo præcessit in figura legis veteris: sed vnctio extrema non præcessit: ergo videtur, quod non sit sacramentum. Probatur prima inducendo. Secunda autem probatur ex hoc quod nihil in Veteri Testamento fiebat circa infirmos, quod vnctioni extreme responderet.

3. Adhuc, Omne sacramentum nouæ legis est effectuum gratiæ spiritualis: vnctio ista non est effectiua gratiæ spiritualis, sed corporalis: ergo videtur, quod non sit sacramentum, sed medicina corporalis. Prima patet ex diffinitione sacramenti nouæ legis in principio huius quarti libri posita. Secunda scribitur in litera, quod valet ad corporis alleviationem: & si valet ad gratiam, ut dicunt multi, quod hoc est per orationem fidei coniunctam cum contritione: & sic per se non valet nisi ad corpus.

IN CONTRARIVM huius est, quod tota Ecclesia enumerat septem sacramenta nouæ legis: & istud pro vno: non autem potest esse falsum quod tota Ecclesia tenet: ergo istud est sacramentum.

2. Adhuc video, quod vnum est sacramentum infantium sicut baptismus. Est iterum vnum progredientium, sicut vaticum. Vnum stantium, sicut confirmatio. Vnum redeuntium, ut pœnitentia. Vnum ministrantium,

*V. u. 3. vt*



quod sacramentum est ex similitudine representans, ex institutione significans, & ex sanctificatione inuisibilem gratiam conferens. Constat autem, quod representare habet à materia non sanctificata, quia oleum secundum se lenificatiuum est doloris: sed ex institutione habet significare, & ex forma quæ dicitur in exercitio habet sanctificare: ergo nihil facit ei sanctificatio quæ sit super materiam: ergo videtur, quod superflua.

4 Adhuc, In præcipuis sacramentorum quædam sunt de bene esse & solemnitate sacramenti. De esse quidem baptismi non est nisi tinctio in aqua facta, verbo vitæ per invocationem Trinitatis sanctificata. Et in corpore Domini nihil de esse est, nisi materia debita, & verba quæ transubstantiationem faciunt: alia sunt de solemnitate Ergo videtur, quod ita debeat etiam esse in aliis: ergo solum de esse est oleum cum verbis quæ in vñctione dicit sacerdos: ergo videtur, quod sanctificatio materiz superflua.

5 Adhuc, In baptismo dicimus, quod Christus tactu suæ mundissimæ carnis vim regeneratiuam aquis contulit: ergo à simili tactu suæ institutionis omnibus aliis sacramentis quædam aliam contulit vim effectiuam gratiæ quam habent: constat autem, quod istud sacramentum ipse sicut & alia instituit, sicut patet Marci. 6. vbi misit discipulos, & dicitur, quod vñgebant oleo multos ægros, & curabantur: ergo vltra vñctionem non indiget materia huius sacramenti aliqua sanctificatione.

*Solutio.*

RESPONSO. Dicendum, quod in veritate in isto sacramento, sicut dicit Magister in littera, nulla competentiore materia est, quam oleum ad vsum infirmorum sanctificatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod delibutio gloriæ est signatum istius sacramenti, non contentum, nec ab eo solo causatum, sed ab omni gratia sacramentali & virtutum & meritorum: & ad tale signatum non ponit sacramentum similitudinem propinquam, sed remotam, & istam habet, quia intere facit corpora oleo peruncta, & radiosa propter luciditatem substantiæ & claritatem: sed contentum suum causatum & signatum, est esse lenificatiuum doloris animæ ex reliquiis peccati causati: & hoc ponit similitudinem propinquam, quia oleum secundum se, præcipue oliuæ, mitigatiuum est doloris. Oleum autem oliuæ & nullum aliud est materia huius sacramenti.

AD ALIVD dicendum, quod sicut in littera dicitur, multe sunt vñctiones: sed propter dignitatem ministri & loci vñctorum vna antonomastice dicitur vñctio, scilicet confirmationis: & ideo illi retinuit materiam vñctionem illam quæ fit confectioe olei & balsami, quæ vñctio christi vocatur. Alia ratio eiusdem potest esse: quia ipsa perficit Christianum in virtute pugandi pro Christiana fide, & quia sic perfectiua est, ideo illam vñctionem pro materia retinuit. Alias etiam rationes inuenies in questionibus de materia confirmationis in isto opere supra notatas.

AD ALIVD dicendum, quod sacramentum baptismi est sacramentum necessita-

tis, & ideo materiam accipit communem, quæ tamen conuenientiam ponit ad suum effectum: sed in isto sacramento neutrum horum est: quia nec necessitatis est, nec est communis aliqua materia, vt ita poneret conuenientiam ad effectum suum: & ideo istam debuit habere. Causa enim propria hoc vel illud habendi pro materia aliquod sacramentum, est habere hoc vel illud conuenientiam propinquam cum suo effectu.

AD ALIVD dicendum, quod quia non est sacramentum necessitatis, sufficienter periculo infirmorum prouisum est in hoc quod ministri sunt parati: & si non contingat ipsum, dummodo sit desiderium sumendi, sufficit coram Deo ad salutem, licet non ita forte citò plenæ liberationis effectum consequitur infirmus.

AD ALIVD dicendum, quod hoc quod Isaias fecit, non fuit generaliter conueniens omni infirmitati, sed viceris tantum: quia dulcia sunt mundificatiua saniei, & extrahentia ipsam de profundo ad superficiem: sed in sacramento isto debuit esse, generale mitigatiuum omnis doloris: & ad hoc nullus liquor adeo conueniens est sicut oleum, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod istud sacramentum non significabatur in illo facto Isaiæ: nec hoc quod fecit Isaias, fuit sacramentum veteris legis: quia sacramentum istud in veteri lege nihil habuit respondens, ratione dicta superius in primo articulo questionis: sed factum Isaiæ fuit medicina corporalis, in qua aliquid moraliter intelligi potuit de satisfactione peccatorum, vt dicunt Sancti, locum illum exponentes: sed non significabatur ibi extrema vñctio, vel aliquid extremæ vñctionis: illud enim datur conualecenti, extrema autem vñctio non datur nisi ei de quo præsumitur, quod exire debeat à mundo isto, vt infra patebit.

AD ALIVD dicendum, quod omne sacramentum quod querit abundantiam gratiæ, querit duplicem sanctificationem: vnam super materiam, & alteram quando suscipitur. Et hoc patet in confirmatione, & ordine, & extrema vñctione. Et ideo est, quod in his tribus hoc fit: quia abundantia gratiæ aut queritur propter excellentiam actus in comparatione ad vires nostras, aut propter excellentiam gradus suscepti, aut propter breuitatem temporis, quia ad meritum per opera hominis fieri non potest. Et primo quidem modo queritur in confirmatione ad pugnam viriliter & patienter pro fide, si necesse sit: secundò modo in ordine: & tertio in extrema vñctione essentialia sibi habent materiz suæ sanctificationem, nec in alia materia fieri possunt. Ad hoc autem quod probat in naturis, dicendum quod non ambæ sunt substantiales, sed vna est necessitas materiz & dispositio vltima, & altera est completio sacramentum in specie. Et hoc bene contingit in materialibus: dicit enim Plato, quod non inueniuntur formæ, nisi secundum merita vniuersis merita dispositiones materialium vltimas.

AD ALIVD dicendum, quod hoc quod materia

materia sufficit non consecrata in quibusdam sacramentis, non est causa quod maxima sint quantum ad effectum, sicut baptismus & Eucharistia: sed causa est, quia dictis de causis excellentem gratiam non requirunt, sed requirunt gratiam in communi ad adeptiorem virtutum & deperditæ spiritualitatis restitutionem. In istis autem secus est: & ideo non sufficit eis materia nisi consecrata ab eo in quo secundum suum gradum est abundantia gratiæ, scilicet ab Episcopo, licet forte careat gratia in quantum est hic homo, eo quod forte peccator sit. Vnde in obiectione illa non causa ponitur pro causa, & ideo non valet.

AD ALIVD dicendum, quod inuisibilem gratiam conferre conuenit quibusdam ex vna causa, & ratio superius assignata est: huius autem conuenit ex duplici: & sic patet, quod non superfluit.

AD ALIVD dicendum, quod in isto sacramento quædam sunt de esse, quædam de bene esse, sicut in aliis sacramentis: sed non oportet, quod omnia illa sint de esse in vno, quæ sunt de esse in alio: sed plura possunt esse in vno de esse, quam in alio, eo quod suus effectus hoc requirit: & huius ratio est dicta hic: & ideo in confirmatione & ordine plura sunt de esse, quam in aliis.

AD VLTIMUM dicendum, quod licet non legatur: credendum tamen puro, quod si discipuli vñgebant infirmos oleo, vñxerunt oleo sanctificatio: & istam sanctificationem faciendi potestatem contulit discipulis vt Episcopis: sed non sufficiebat tactus materiz à Christo ratione dicta: sed propter abundantiam gratiæ quam exiguat hæc tria sacramenta.

#### ARTICVLVS IV.

*Quæ sit forma huius sacramenti?*

Quæro queritur de forma huius sacramenti. Et circa hoc queruntur tria. Primo, An habeat formam? Secundo, Vtrum vnam vel plures? Tertio, Quæ illarum est formalis ad aliam si habet plures?

Dixerunt autem quidam, quod non habet formam extra scripturam: quia ipsa vñctio tali oleo facta, est sua forma: & ad hoc inducunt rationes hæc. Omne illud cuius forma sacramentalis non vno modo tenetur & exercetur ab Ecclesia, non habet formam sacramentalem: sed istud sacramentum est tale ergo, &c. Primam autem probant: quia cum forma sit de essentia sacramenti, contingeret quod qui aliter celebrarent, sacramentum non peterent. Mediam autem probant per hoc, quod quædam Ecclesia tenent in decorem orationem, quædam autem deperditam.

2 Adhuc, Omne sacramentum habens formam, ex virtute illius forme conferit sanctificationem gratiæ inuisibilem: sed sacramentum non ex virtute sue forme conferit sanctificationem gratiæ inuisibilem: ergo non habet formam hoc sacramentum. Probatur materia prima per dictum August. de baptismo, qui dicit, Vnde hæc vis aquæ vt corpus tangat, &

cor abluat, nisi ex verbo? Quasi diceret, ex nullo alio. Et idem oportet esse in aliis: quia vna ratio est in omnibus. Secunda autem probatur per dictum Iacobi in fine suæ epistolæ, vbi non dicit, Vñctio saluabit infirmum: sed, Oratio fidei saluabit infirmum: & ita non attribuit sacramento; sed fidei & orationi effectum.

3 Adhuc, Illud quod est corporalis fanitatis effectiuum, perficit illud ex forma corporali, & non indiget spirituali: sed istud sacramentum est tale: ergo non indiget nisi corporali vñctione, & non forma alia sacramentali. Prima patet per se. Secunda autem patet per dicta Iacobi.

4 Adhuc, Quæcunque sunt ad vnum actum, vnius sunt forme, sed actus ille est ipsorum per se: sed actiones quæ à sanctis viris ad eandem sunt actum cum vñctione extrema: ergo sunt vnius forme. Probatur prima ex hoc quod forma est principium actus & agendi. Secunda autem ex hoc, quod Genouefa & sancti patres in Ægypto, miserunt oleum à se benedictum ad vngendum infirmos, & sanabantur. Inde sic: Vñctio sanctorum non requirit formam aliam quam sanctificationem materiz: ergo nec vñctio extrema.

5 Adhuc, Non sunt nisi duo propter quæ fit istud sacramentum, scilicet infirmitas animæ & infirmitas corporis: constat autem, quod corporalis vñctio sufficit ad leniendum dolorem corporis: & minus efficax est benedictio pontificalis, quæ corporalis virtus est: ergo ipsa sufficit ad animæ alleviationem: ergo non requiritur alia forma in collatione sacramenti. Hæc rationes sunt vel possunt esse quædam hominum, ita vt conclusum est dictum.

SED IN CONTRARIVM huius sic obicitur: Dicit Magister in littera, & Hugo, & accipiunt ab August. quod omne sacramentum est in rebus & in verbis. Constat autem omnibus, quod sacramentum non est in rebus: sed est in suscipiente ipsa ergo secundum quod est in suscipiente ipsam, est in rebus & in verbis: ergo aliqua verba esse, oportet, quando datur suscipienti.

2 Adhuc, Alia duo sunt quæ exiguat benedictiones suarum materiarum, scilicet confirmatio, & ordo, & non sufficit illis verbum benedictionis materiz: ergo nec ista, sed oportet esse formam ipsarum.

3 Adhuc, Ad omne sacramentum Ecclesiæ exigitur intentio faciendi quod facit Ecclesia: sed hæc intentio imponitur per formam Ecclesiæ, per quam distinguit illud opus ab aliis operibus, & facit illud esse Ecclesiæ: ergo ad omne sacramentum exigitur forma aliqua in opere, quæ conferatur ab Ecclesia: ergo & in isto debet esse forma cetera verborum sub quæ conferuntur.

4 Adhuc, In sacramentis in quibus conferitur gratia ad manifestandum vel merendum in Ecclesia, in quibus suscipiens magis potest quam in isto, exiguat formam, virtute cuius hæc gratia quæ desideratur fieri: ergo magis exiguat hoc in isto sacramento, quod conferitur iam impotenti, in quo necesse est quod

quod totum suppleat gratia : ergo videtur, quod habeat formam specialem, sicut & alia sacramenta.

Quæst. 1. VLTERRIVS quæritur hic, Quid sit illa forma, & utrum sit vna vel plures: Videtur autem, quod debeat esse orationis indicatiua: quia sacramenta Ecclesiæ certissimè suum perficiunt effectum, si non impediatur factio suscipientis: ergo modo certitudinis ipse effectus debet significari: sed non est modus certitudinis nisi per indicatiuum: ergo debet fieri per indicatiuum.

2. Adhuc, In omnibus aliis fit per indicatiuum, quod patet in singulis, quia in pœnitentia dicitur, Ego te absoluo: & in matrimonio, Ego te accipio in meam: ergo & in isto fieri per indicatiuum, vt videtur.

3. Adhuc, Intentio agendi quod agit Ecclesia, non exprimitur nisi per indicatiuum: non enim sequitur, quod si dicam, Det tibi Deus gratiam, quod intendam dare sicut Ecclesia dat: vel si dicam, Vtinam daret tibi Deus gratiam, vel alio modo: sed si dico, Baptizo te, vel inungo t: sequitur, quod ego facio actum, & extra ostendo me agere quod agit Ecclesia: & hoc sufficit in sacramentis: ergo videtur, quod etiam in isto exigatur indicatiuus modus.

4. Adhuc, Multæ Ecclesiæ habent pro forma orationem indicatiuam, sicut tota Ecclesia Alemaniz: & dicitur esse Gregorianum illud: ergo videtur, quod ita debet esse. Præterea, Constat mihi, quod antiquissimi libri in illis terris habent indicatiuam orationem pro forma, & postea subiungitur oratio. Et hæc sunt verba scripta in libris antiquissimis, quos præ antiquitate vix legere valeat. Vngo hos oculos oleo sanctificato in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et postea sequitur, Per istam vnctionem & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quicquid deliquisti per visum. Et similiter scriptum erat ad manus, & ad pedes, & ad os & cætera loca vnctionis. Ergo videtur, quod ita debeat fieri.

Sed etiam. IN CONTRARIUM autem huius obicitur vsus aliarum Ecclesiarum quæ habent tantum deprecationem illam, Per istam vnctionem, &c. vel, Per istam suauissimam vnctionem, &c.

2. Adhuc, In Iacobo habetur, quod oratio fidei saluabit infirmum. Saluans autem in sacramento est forma dans sanctificationem. Ergo videtur, quod forma debeat esse per modum orationis.

3. Adhuc, Exiens à vita, recedit à dispositione & regimine Ecclesiæ: ergo Ecclesia nihil amplius potest facere circa ipsum, nisi committere eum dispositioni Domini: hoc autem congruentius fit per orationem, quam per enuntiationem: ergo videtur, quod congruentius huius sacramenti forma sit oratio, quam enuntiatio.

Quæst. 3. VLTERRIVS quæritur hic tertio, Ex quo secundum vsus Ecclesiarum diuersarum utrumque inuenitur secundum eas quæ utrumque habent, quod illorum referatur ad reliquum, sicut ad formale? Videtur autem, quod enuntiatio referatur ad orationem deprecariam:

quia deprecatio vltimo ordinatur: præcedentia autem referuntur ad vltimum sicut ad formam: ergo videtur, quod deprecatio sit formalis.

2. Adhuc, Istud sacramentum exhibetur infirmo viribus destituto, qui totum præstatur ab indulgentia diuina: ad hanc autem plus valet deprecatio quam enuntiatio: ergo videtur, quod magis substantialis huic sacramento sit oratio, quam enuntiatio.

IN CONTRARIUM huius est: quia illud quod directè exprimit Ecclesiæ intentionem, videtur esse in sacramento magis formale & substantiale: sed enuntiatio directius exprimit, quam deprecatio: ergo est formalior & substantialior: ergo deprecatio referatur ad ipsam, sicut dispositio ad materialia.

2. Adhuc, In aliis sacramentis deprecationes tam præcedentes quam sequentes, ad illam formam referuntur, quæ est per modum enuntiationis: ergo videtur, quod ita etiam fieri debeat in isto sacramento.

SOLVITIO. Dicendum sine præiudicio, quod, vt puto, prima opinio inducta nouitas præsumpta est contra obseruationem Ecclesiæ, & sententiam omnium antiquorum: & ideo puto illam esse incautam, & sine periculo erroris non posse sustineri.

AD ID autem quod primo obiiciunt, dicendum quod est vna forma sacramentalis, quæ vno modo tenetur ab Ecclesia: & illa est formalis & substantialis, vt infra patebit. Et in alia quæ dispositio quedam est, vsus Ecclesiæ est difformis, eo quod illa est de bene esse potius quam de esse: vnde illa obiectio fallo innititur.

AD ALIUD dicendum, quod prima est vera, & secunda falsa. Ad probationem autem secundæ, dicendum quod Iacobus orationem fidei vocat formam sacramenti, quæ est per modum orationis: & vocat eam fidei, quia in sacramentis maximè fides operatur: & ideo quod attribuitur orationi fidei, attribuitur operationi sacramenti.

AD ALIUD dicendum, quod istud sacramentum secundum habet effectum circa corpus, & præcipuè tunc quando infirmitas corporis causatur ex infirmitate mentis, vt prius dictum est: & ideo nihil probat illa obiectio.

AD ALIUD dicendum, quod obiectioes Sanctorum non certitudinaliter consequuntur suum effectum, nec sunt ad purgandas reliquias peccatorum: & ideo falsum est, quod substantialis actus huius sacramenti idem sit cum actu vnctionis, quæ causatur ex deuotione & sanctitate benedictis: & ideo aliam formam requirit hoc sacramentum quam materiz benedictionem.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod duo sunt propter quæ est sacramentum: vnum principale, & aliud adiunctum & secundarium, sed non habet effectum à benedictione materiz, sed potius à forma vltima, quæ non potest imprimi nisi materiz dispositæ per benedictionem, vt prius dictum est: & ideo illa obiectio non valet.

Ea autem quæ obiiciuntur in contrarium, puto esse concedenda.

A 17

Ad quæ. AD ID quod secundo quæritur, dicendum quod formalia in actu ministerij huius sacramenti, sunt duo, sed vnum referatur ad aliud. Cuius ratio potest esse: quia istud sacramentum est executione viribus propriis destitutorum, & in quantum quidem sacramentum, de bene esse habet indicatiuam orationem: in quantum autem executionem qui soli gratiæ diuinæ committuntur, de esse habet orationem deprecatiuam.

AD ID quod primo obiicitur contra id, dicendum videtur, quod Ecclesiæ orationes certæ sunt, licet particulares, vel singulares orationes sint incertæ. Vnde istud sacramentum contrahit certitudinem sui effectus per hoc quod non innititur orationi vnius personæ, sed Ecclesiæ: impossibile est enim orationes Ecclesiæ non exaudiri: & ideo propter certitudinem non oportebat formam suam esse in oratione enuntiatia.

AD ALIUD dicendum, quod falsum supponitur in obiectioe: quia in ordine oratio est forma, in qua significatur traditio potestatis ab Episcopo in ordinatum, sicut, Accipe Spiritum sanctum: vel, Accipe has clauis, vel, Esto verbi relator, vt infra patebit, cum de ordine ageretur. Vnde sacramenta fortiantur formas in orationibus illius modi qui magis competit effectui eorum. Circa destitutos autem exeuntes ab Ecclesia, nullus est competentior modus, quam deprecatiuus.

AD ALIUD dicendum, quod intentio Ecclesiæ satis exprimitur per modum exercitij: quia aliæ vnctiones non ad hunc modum exercentur, sicut vnctiones medicine vel deuotiones Sanctorum: sed si in baptismo & in aliis quibusdam aliter fit, hoc non est ad exprimendum intentionem, sed propter talem institutionem sacramenti. Instituentem autem formam, considerationem habuit ad modum causandi effectum, vt dictum est. Et cum hic effectus committatur diuinæ dispositioni, patet quod competentissimè exprimitur per deprecatiuum.

AD ALIUD dicendum, quod antiqui in Ecclesiis illis volebant apponere quicquid est de esse & de bene esse sacramenti: & bene puto, quod melius est ita facere, quam tantum alterum apponere. Sed si non apponatur, grane esset dicere, quod non celebratur sacramentum: quia multæ Ecclesiæ non apponunt, & quidam etiam magnæ auctoritatis ordines.

Ad quæ. AD ID quod tertio quæritur, iam patet solutio per antedicta. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod directius exprimat intentionem: & tamen indicatiuus non ponitur in forma ad intentionis expressionem, vt habitum est: sed ille modus est formalior, qui in sacramento in efficienda re sua est competentior: & ille est deprecatiuus, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod in aliis quibusdam sacramentis aliter est: quia illa exhibentur ei qui manet in Ecclesia, & ab Ecclesia disponitur: & ideo circa illum magis figuratur esse operatio ministrorum in sacramentis: sed iste præsumitur esse in statu transeuntis ad dispositionem diuinam: & ideo Ecclesia

faciendo quod potest, committit eum diuinæ dispositioni. Huius etiam aliam causam sine præiudicio dico esse magnitudinem rei istius sacramenti: res enim sua est purgatio omnium reliquiarum peccati impediendum intermediarum transitum ad requiem secundum animam, & glorificationem secundum corpus: huiusmodi autem res tanta est, quod non potest rota effici gratia sacramentali: sed quod gratia sacramentalis operatur, adhuc exigit, quod residuum complens petatur per orationem à misericordia diuina. Et quia istud sacramentum transmittit istum ad diuinæ misericordiz operationem: ideo forma sua est per modum deprecationis ad misericordiam, operationem sacramenti perficientem. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS V.

De Sacramento extrema vnctionis bene ordinatur inter alia sacramenta?

Quinto & vltimo quæritur de ordine istius ad alia sacramenta. Videtur enim, quod malè hic à Magistro ordinetur: sacramentum enim ministrantium in Ecclesia, est ante sacramentum executionem ab Ecclesia: ordo autem & matrimonium sunt sacramenta ministrantium in Ecclesia, vnctio autem executionem: ergo de ordine & matrimonio debuit tractari ante istud.

2. Adhuc, Vnctio extrema non verè dicitur extrema, si aliqua sequitur eam vnctio: sed in ordine est vnctio: ergo illa erit ante ipsam, & sic irregum malè ordinantur.

3. Adhuc, Post extremam sacramenti susceptionem nullum sacramentum suscipitur: hæc autem vnctio ideo vocatur extrema, quia vltimo suscipitur: ergo nullum suscipitur post ipsam: ergo ipsa est vltimum sacramentum: ergo vltimo loco tradendum erit de ipsa.

Solutio. Dicendum, quod sicut patet supra in quadam questione de sacramentorum ordine & sufficientia, quedam sunt sacramenta personæ, & quedam Ecclesiæ. Inter sacramenta personæ vltimum est extrema vnctio, & ideo inter illa vltimo loco ponitur: sed omnia sacramenta personæ sunt ante sacramenta Ecclesiæ: & ideo istud ponitur ante duo sequentia quæ sunt sacramenta Ecclesiæ: vnum ad spiritualem multiplicationem Ecclesiæ, alterum autem ad multiplicationem naturalem, in qua spiritualis vita Ecclesiæ saluatur. Et per hoc patet ordo: sicut enim Ecclesia est ex personis multis, & ideo persona est prior, quam Ecclesia: ita sacramentum personæ est ante sacramentum Ecclesiæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod istud sacramentum est personarum executionem, & non Ecclesiæ executionem: sed ordo & matrimonium est personarum Ecclesiæ ad Ecclesiæ multiplicationem institutum: & ideo non datur personæ propter personam, sed personæ propter Ecclesiam: & ideo posterius ordinantur.

A D



Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod non nisi infirmus perceptibilis est huius sacramenti.

AD PRIMVM autem dicendum, quod purgatio reliquiarum secundum quod sunt impedimenta immediatæ euolationis & glorificationis corporis, est effectus substantialis istius sacramenti, ut infra probabitur: quia de hoc erit questio. Quia ergo sanus non est in via transitus ad gloriam, ideo non est perceptibilis huius sacramenti.

AD SECVDVM dicendum, quod verum quidem est, quod reliquie peccatorum secundum quod sunt impedimenta meriti, sufficienter exterminantur per Eucharistiam, & alia sacramenta: & ideo istud sacramentum non hoc modo ordinatur contra eas: sed potius modo prædicto, quando destituunt vires corporis & impediunt animæ euolutionem, præcipue secundum quod causantur à peccatis oblitis & per ignorantiam commissis: & ideo semel in anno inungebatur tabernaculum propter irregularitates contractas ex ignorantia & oblitis.

AD CÆTERA quæ obiecta sunt, puto esse concedenda: quia nihil valet responsio illa.

## ARTICVLVS X.

*In qua ætate infirmus perceptibilis est sacramenti extreme unctionis?*

Secundo queritur, Quis perceptibilis sit huius sacramenti? Videtur autem, quod in omni ætate: quia dicit auctoritas, quod nemo mundus à peccato, nec infans vnus diei: cum ergo contra finalia peccata detur inunctio, videtur quod omnishomo sit inungendus.

1. Adhuc, Licet res eius principalis non sit sanitas in corpore vel curatio doloris: tamen sæpe alleuiantur infirmi ex participatione huius sacramenti: dicunt autem naturales, quod infantes facilius infirmantur & moriuntur: ergo videtur, quod eis magis necessaria sit unctio quam senibus.

3. Adhuc, Omnia sacramenta personalia omnibus in quibus inueniuntur causa contra quam instituta sunt, dantur: ergo & istud: sed reliquie peccati sunt tam in senibus quam in inuenibus: ergo omnibus est dandum sacramentum istud.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIVM huius est, quod in paruulis non est nisi originale: & contra hoc sufficienter ordinatur baptisimus: ergo superflue per istam unctioem paruulis conferretur extrema unctio.

2. Adhuc, Hic supponeretur in forma, quando diceretur, Per istam unctioem indulgeat tibi Dominus, quicquid peccati per visum: quia in sanctis non tenet, neque in infante qui nihil deliquit per visum, & similiter per auditum, & incesum, quia forte nunquam incesit: ergo infantibus non debet exhiberi.

Solutio.

QVOD CONCEDIMVS dicentes, quod solum adultis ætate pronectis exhibendum est hoc sacramentum.

AD PRIMVM ergo obiectum, dicendum quod auctoritas illa intelligitur de originali, &

non de alio: & contra reliquias oblitis & ignorati actualis principalem ordinem habet istud sacramentum.

AD ALIVD dicendum, quod non est vnquam res huius sacramenti sanitas corporis, nisi quando pendet ex infirmitate mentis: & hoc nunquam fit in paruulis qui nunquam peccauerunt: & ideo etiam propter infirmitatem corporis nunquam sunt inungendi.

AD VLTIMVM patet solutio per ante dicta: quia causa contra quam principaliter hoc sacramentum ordinatur, in paruulis non inuenitur. Et per hoc patet solutio ad rotum.

## ARTICVLVS XI.

*An in omni ægritudine aliquis sit perceptibilis huius sacramenti?*

Tertio queritur, Vtrum in omni ægritudine aliquis sit perceptibilis huius sacramenti? Videtur autem, quod sic: quia omnis ægritudo secundum quamlibet speciem ægritudinis potest causari à peccato & infirmitate mentis: in talibus autem locum habet sacramentum istud, ut dictum est: ergo in omni ægritudine debet hoc sacramentum percipi.

2. Adhuc, Nec in Iacobo nec in Marco specificatur aliqua ægritudo specialis: ergo videtur, quod generaliter in omni ægritudine possit percipi.

3. Adhuc, Spiritualia differunt à corporalibus, ut dicit Augustinus: quia Corporalia quanto generaliora sunt, tanto singularia in utiliora: spiritualia autem è conuerso: sed istud sacramentum est spiritualis medicina: ergo quanto generalior, tanto utilior: sed generalior est quæ dicitur valere contra omnem morbum, quam illa quæ non valet nisi contra morbum quendam: ergo videtur, quod melius sit dicere, quod in omni infirmitate accipiendum sit hoc sacramentum.

IN CONTRARIVM huius obicitur per nomen sacramenti huius: quia dicitur vnctio extrema: ergo nunquam nisi in extremo exhibenda: sed non omnis infirmitas ostendit extremum hominis: ergo non in omni infirmitate exhibendum est hoc sacramentum.

2. Adhuc, Arist. in li. de causis longioris vite, dicit quod quedam infirmitates sunt causa longioris vite: sed nunquam in causa longioris vite sumendum est hoc sacramentum: ergo in illis infirmitatibus non est sumendum sacramentum.

3. Adhuc, Hoc sacramentum ab omnibus dicitur hoc nomen extremum: sed extrema non sunt nisi quando mors est in tapibus, & vita in desperatione: ergo nunquam nisi tales sunt perceptibiles huius sacramenti: hoc autem non est in omni infirmitate: ergo non in omni infirmitate est hoc sacramentum percipiendum.

RESPONSIO. Dicendum, quod non in omni infirmitate percipiendum est hoc sacramentum, sicut probant rationes ultimo inductæ.

Ad

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc bene sequeretur si circa corpus esset effectus principalis sacramenti: sed hoc non est verum, imo est effectus quem nunquam consequitur, nisi quando infirmitas corporis pendet ex infirmitate mentis: & tunc non semper est hoc, nisi quando utile est infirmo, qui recipit unctio- nem: & ideo non valet illa ratio: quia nunquam sumendum est sacramentum propter corporis utilitatem tantum. Cum igitur effectus eius sit reliquiarum purgatio secundum quod sunt impedimentum percipiendi stolam animae & corporis, nunquam nisi in transitu est sumen- dum hoc sacramentum.

AD ALIUD dicendum, quod loquitur Apo- stolus, eod quod omnis infirmitas corporis cres- cendo potest deducere hominem ad obitum: & cum presumitur imminere obitus, debet per- cipi sacramentum.

AD ALIUD dicendum, quod bene contra omnes morbos ordinatur secundario, ut di- ctum est, & secundum quod a peccato animae causantur: sed non in omni statu morbi, sed po- tius in statu morbi supra naturam loci est ista medicina.

ARTICVLVS XII

*Quare furiosi & amentes & alij similibus infirmitatibus laborantes, prohiben- tur a perceptione huius sa- cramenti?*

Quarto, queritur de quibusdam infirmita- tibus, ut est furia, & mania, & aliae quor- dam species amentiae, quare prohibentur in- firmantes illis infirmitatibus a perceptione huius sacramenti? Videtur enim, quod non de- berent prohiberi: quia periculosum est prohi- bere infirmo medicina, quando est in transitu ab hac vita: cum igitur illi aliquando in obitu vicini fiant, periculosum est eis prohibere me- dicinam.

- 1. Adhuc, Baptismus est excellentioris facultatis, quam extrema unctio: sed baptismus non prohibetur eis: ergo nec unctio extrema debet eis prohiberi.
- 2. Adhuc, Illi qui seiuare non possunt,

maximè indigent adiutorio Ecclesiae: sed adiu- torium Ecclesiae est in sacramentis: ergo tali- bus maximè conferenda est extrema unctio.

IN CONTRARIUM huius est, quod hoc <sup>Sed con- tra.</sup> sacramentum non nisi recognoscentibus ipsum & postulantibus, est exhibendum: tales autè non sunt amentes & furiosi: ergo videtur, quod non sit dandum illis.

RESPONSIO. Dicendum, quod talibus non <sup>solatio.</sup> est danda extrema unctio: quia non recognos- cant, & posset esse periculum in irreuerentia sumptionis: quia posset proicere vel immun- ditatis aliis irreuerenter se habere in sacramen- ti perceptione. Praeterea, istius sacramenti res est plurimum quam alterius sacramenti, sicut prius dictum est, quia fidei & deuotionis coo- perantium sacramento: & talia istis conferri non possunt, nisi habeant lucida interualla, & tunc in illo tempore quo interuallum habent, dari potest eis hoc sacramentum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non est prohibenda medicina ab infirmo sciente eam sibi applicare, vel qui capax est ut ab alio discat qualiter est applicanda: alias autem no- civa est medicina, & ideo prohibetur ab ea. Ita est de sacramentis: quia cedunt in malum malè vrenti, & ministrorum peccatum esset da- re homini pecuali sacramenta Dei.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus non ordinatur nisi contra peccatum originale, quod aliunde contractum est: & ideo sufficit ei meritum alienum: sed de ceteris sacramentis non est sic, sed potius ordinantur contra actua- le: & ideo in illo verum est, quod qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te: & ideo exi- git iudicium, expeditio & voluntatem libe- ram ad suscipiendum. Ex hoc de omnibus ve- rum est praeter confirmationem, quae ordina- tur contra infirmitatem ex fomite causatam: & ideo etiam aliunde venit & non querit meri- tum proprium nisi per accidens, sicut & ba- ptismus, scilicet si sit adultus qui suscipit: & ideo etiam confirmatio & baptismus possunt paruulis exhiberi.

AD ALIUD dicendum, quod tales in aliis experiuntur misericordiam Ecclesiae, scilicet in orationibus & custodiis: sed in istis esset stulti- tia, quia cederet in peccatum ministrorum, & in nullam utilitatem suscipientium propter causam praedictam.

*A quibus institutum sit hoc sacramentum.*

**H**OC sacramentum unctiois infirmorum ab Apostolis insti- <sup>B</sup> tutum legitur. Ait enim Iacobus, Infirmatur quis in vobis? <sup>Iacob. ultim.</sup> inducat presbyteros Ecclesiae, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum, scilicet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Unde constat eum qui hanc unctioem fideliter deuoteque percipit, & in corpore & in anima alleuiari: si tamen expedit ut in vtroque alleuietur. Quod si



forte corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ est animæ, sanitatem in hoc sacramento acquirit. Et sicut in aliis sacramentis, ita & in isto aliud est sacramentum, aliud res sacramenti. Sacramentum est ipsa unctio exterior: res sacramenti, unctio interior, quæ peccatorum remissione & virtutum ampliacione perficitur. Et si ex contemptu vel negligentia sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est & damnabile.

## ARTICVLVS XIII.

*An sacramentum extrema unctiois ab Apostolis aut à Christo sit institutum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Hoc sacramentum unctiois infirmorum, &c.] Hoc enim videtur esse falsum: quia in sacramentis non sufficit institutio humana, sed oportet, quod sit diuina: ergo videtur, quod non sit ab Apostolis instituta.

1. Adhuc, Legislatoris est condere leges & sanctificare: sed solus Christus est noster legislator, ut dicitur Isa. 33. Dominus legislator noster est: ergo solius Christi est confirmare & instituere leges, & præcipue diuinas: sed leges diuinæ præcipue sunt in sacramentis: ergo videtur, quod in quolibet sacramento sit institutio diuina.

2. Adhuc, August. dicit, quod sacramentum est in quo diuina virtus secretius operatur salutem: supra autem operationem diuinæ virtutis non est aliqua institutio humana: ergo in omni sacramento oportet esse institutionem diuinam.

3. Adhuc, Omnia sacramenta veteris legis quæ infirma fuerunt, eò quod neminem ad perfectum adduxit lex, instituit Deus per seipsum: ergo cum sacramenta nouæ legis sint perfecta, multo magis ista debuit instituere per seipsum: ergo non est institutum ab Apostolis, ut dicitur in litera.

4. Adhuc, Omnia alia sacramenta nouæ legis instituit Christus per seipsum, etiam matrimonium: ergo & istud.

5. Adhuc, Magister Hugo de san. Vi. dicit, quod sacramentum ab institutione diuina significat.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est quod dicitur in litera.

1. Adhuc: quia non legitur à Domino fuisse institutum: ergo videtur, quod non sit facta eius institutio à Domino.

2. Adhuc, Dupliciter dicuntur à Domino sacramenta instituta, scilicet verbo, sicut baptismus, & penitentia, Eucharistia, & matrimonium: & operis exhibitione, sicut ordo, ut quando legit prophetiam in li. Isa. 2. & quando panem in corpus suum mutauit: & confirmatio, quando paruulis manus imposuit Matth. 19. sed neutro modo legitur instituisse extremam unctioem: ergo videtur: quod eam non instituerit.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod dupliciter potest ad hoc responderi: quidam enim dixe-

runt, quod Apostoli à Deo inspirati & diuina auctoritate & voluntate Dei instituere poterunt sacramenta quædam: quia non ipsi, sed Deus in ipsis instituit. Et per hoc solunt rationes inductas. Et dant simile, quod formam baptismi ad tempus sic inspirati mutauerunt, ut fieret in nomine Christi & Dei. Et de hoc supra in questionibus de baptismo habitum est. Sed his non videtur consentiendum: quia aliud est mutare, & aliud instituere totum sacramentum de nouo celebrandum: posset enim homo habens auctoritatem aliquid interpretari dubium in sacramentis, & homo habens auctoritatem & notam toti Ecclesie inspirationem, sicut habuerunt Apostoli, aliquid ad tempus aliqua de causa mutare potest: sed totum instituere non credo, quod possit nisi Deus: & ideo videtur primis rationibus esse consentiendum.

AD PRIMVM in contrarium dicendum, quod Magister loquitur de institutione canonis non auctoritatis personæ: quia Iacobus primo edidit canonem & regulam hoc sacramentum obseruandi.

AD ALIVD dicendum, quod multa non leguntur: quæ tamen facta probat Ecclesia ipsa obseruatione generali ab Apostolis edocta. Marci enim 6. legitur, quod Apostolis cunctibus à Domino missis ad prædicandum, multos infirmos ungebant oleo, & curabantur: & non est præsumendum, quod aliquid fecerint nisi ex institutione & imperio Domini.

AD ALIVD dicendum, quod factum non instituit Deus: quia iam per seipsum videretur impotens ad curationem infirmorum, sed potius verbo præsumitur instituisse, quando misit discipulos ad prædicandum, ut prius dictum est.

## ARTICVLVS XIV.

*An sacramentum extrema unctiois bene dicatur Magister duplici de causa institutum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum, &c.] Videtur hoc falsum quod dicit: quia nulla vnica causa est duorum effectuum per se: sacramentum autem est vnica causa: ergo non est duorum effectuum per seipsum. Si forte dicas, quod vnus est per se, & alterius tanquàm illi adiuncti: non enim curat infirmitatem per se, nisi illam quæ pendet ex mentis infirmitate: tunc queritur, quis sit per se effectus huius sacramenti? Et dicitur in litera, quod

quod remissio peccatorum. Videtur autem, quod falsum sit: quia remissio peccatorum est effectus certificationis, & certificationis non est extrema unctio: ergo remissio peccatorum non est effectus extremæ unctiois. Si forte dicas, quod nihil prohibet vnus effectum esse diuersarum causarum, hoc est impossibile: quia sic nulla illarum esset causa per se: & accideret, quod aliquis esset effectus, qui nullam causam per se haberet: & hoc totum est impossibile. Præterea, infra statim dicitur in litera, quod res huius sacramenti perficitur remissione peccatorum & virtutum ampliacione: sed virtutum ampliatio etiam perficitur baptismis: & similiter peccatorum remissio: ergo duo sunt sacramenta eiusdem rei. Et eadem obiectio de penitentia tangitur: & cum vnus illorum sufficiens sit, videtur quod alia duo non sufficiant.

*Solutio.* Si forte dicas, quod vnus illorum non sufficit sine alio, sequuntur alie duæ abusiones, quarum vna est, quod causæ diuinæ imperfectiores sint respectu sui effectus, quam causæ naturales. Secunda est, quod cum aliquis recipit baptismum vel penitentiam, non habeat adhuc peccatorum remissionem & virtutum ampliacionem, nisi accipiat extremam unctioem: quia vnus sacramentum sufficiens non est sine altero.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod effectus & res huius sacramenti (sicut dicit Magister) est peccatorum remissio & virtutum ampliatio secundum aliquem modum: quia nihil prohibet idem in genere esse causarum à causis multis secundum diuersas species quas habent: unde peccatorum remissio secundum quod coniungitur purgationi originalis, est effectus baptismi: secundum autem quod coniungitur purgationi actualis causæ ex peccati detestatione, motu liberi arbitrij in Deum, est causam penitentia: & hæc duæ causæ sunt sacramentales, quæ sunt sicut dispositiones necessariæ in subiecto: formaliter tamen est causatum iustificationis. Secundum autem, quod tollitur peccatum in reliquiis quæ impediunt transitum ad requiem, purgatur in extrema unctioe. Et hoc modo intelligit Magister: & secundum hanc diuersitatem ad omnem peccatorum purgationem exigitur virtutis augmentum & diuersimode sequitur ad ipsam. Et per hoc patet solutio ad totum: quia prima obiectio soluta est per rationem in contrarium inductam.

## ARTICVLVS XV.

*An infirmus percipiens hoc sacramentum, in aliquo loco determinato sit inuengendus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Unde constat eum qui hanc unctioem fideliter deuotèque percipit, &c.] Et videtur hoc tria ex parte percipientis hoc sacramenti, scilicet an in aliquo loco determinato sit inuengendus infirmus? Secundo, in quo loco? Terrio, Vtrum pluri-

res unctioes sint plura sacramenta vel vnus solum?

Ad primum horum sic proceditur: In omni loco morbi necesse est sibi obviare antidotum: sed morbus contra quem istud sacramentum ordinatur, siue in corpore siue in anima accipitur: est in omni membro & loco corporis: ergo videtur, quod in toto corpore vniuersaliter sit unctio faciendâ.

2. Adhuc, Peccatum principaliter est in anima rationali: & hæc secundum Philosophum nullius corporis est actus: & Glossatur communiter, id est, nullius partis corporis: ergo videtur, quod totum corpus sit ungendum, & non quædam partes ipsius.

3. Adhuc, Augustinus dicit, quod anima est in toto tota: cum igitur propter infirmitatem animæ præcipue inungatur, videtur quod sit totum inuengendum.

4. Adhuc, In medicinis unctioem corporaliū cum determinate ignoratur locus morbi, inunguntur omnia loca corporis in circuitu: ergo similiter faciendum est in spiritali morbo, si ignoratur locus morbi: quia impossibile est, quod minister Ecclesie sciat locum reliquiarum peccati: ergo videtur, quod totum corpus debeat inungi.

5. Adhuc, Res significata huius sacramenti, scilicet delibutio gloriæ, oleo fiet exultationis futuræ, & in toto corpore: ergo ut prius.

IN CONTRARIUM huius obicitur: quia vnus est actus, illius est habitus & reliquie remanentes ex actu & habitu: sed actus peccatorum actualium, sunt determinatarum potentiarum anime & determinatarum organorum corporis: ergo reliquie & habitus sunt eorundem: sed inunctio fit ad tollendas tales reliquias: ergo in determinatis locis corporis fieri debet.

2. Adhuc, Rectus vsus Ecclesie tenet, quod in determinatis locis corporis inunguntur infirmi: ergo sic est faciendum: non ergo in toto corpore.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod vltimis duabus rationibus consentiendum est.

ET AD PRIMVM dicendum, quod licet infirmitas sit in toto, causa tamen infirmitatis est in partibus quibusdam, & ad sublationem infirmitatis sufficit præcidere causam per sacramentum.

AD ALIVD dicendum, quod peccatum est in rationali sicut in prima causa efficiente: sed non omne peccatum est in ea sicut in subiecto: imo abundant reliquie peccati ex parte potentiarum quæ coniuncte sunt corpori: quia per illas operatur circa delectationes & communicationes cum hominibus: & ideo contrahunt malas dispositiones & reliquias peccatorum ex frequentate male operari. Per illas autem potentias effectus sacramenti redundat in animam rationalem, quæ mouet illas potentias vnitas corpori.

AD ALIVD dicendum, quod anima per effectum est in toto tota, sed non per potentias. Potentie autem sanæ illæ maxime quæ contrahunt malas reliquias ex peccato.

AD ALIVD dicendum, quod non est dubium

bium de instrumentis per quæ peccauimus: eadem enim sunt quæ natura dedit ad bene operandum: & ideo inunctis illis certum est, quod locus ubi dominatur causa infirmitatis contra quam est hoc sacramentum, sit inunctus.

AD VLTIMUM dicendum, quod delibutio gloriæ non cauatur ab isto sacramento, sed significatur tantum, & etiam significatur à baptismo: & ad talia significata notanda non oportet, quod expressam significationem ponat sacramentum. Sufficit autem huic sacramento, ut significet totam delibutionem gloriæ per delibutionem in principalibus organis factam, quæ habent ordinem ad totum corpus: quia moribus ipsorum totum administratur & mouetur.

## ARTICVLVS XVI.

*In quibus partibus corporis infirmus sit inungendus?*

Secundo queritur, In quibus partibus corporis sit inungendus infirmus: Videtur autem, quod in pectore & in scapulis & in vertice & in fronte, hac ratione: quia in quibus organis in aliis sacramentis armatur & perficitur ad opus per vnctiones aliorum sacramentorum, in eisdem contrahit maculas male operationis: sed in prædictis oculi, & alia sacramenta armatur & perficitur: ergo, &c. Probatio primæ est: quia eiusdem organi est bona operatio & mala. Secunda autem probatur per ritum Ecclesiæ in confirmatione & in cathecismo.

2. Item videtur, quod tantum in tribus locis vngi debeat: quia tantum tria sunt in substantia peccandi, vt supra habitum est in princ. distinctionis 19. scilicet os, manus, & pectus: ergo videtur, quod non debeat inungi nisi in ore, pectore, & manibus.

3. Adhuc videtur, quod sufficit solum caput inungere: quia in capite totus radicitur sensus & motus, vt dicunt naturales: sed omne peccatum nostrum est in sensu interiori, vel exteriori, vel in motu: ergo videtur, quod solum caput sit inungendum.

*Quæstio- enia* VLTIMVS hic queritur de mutilatis membris, qualiter sint inungendi, vel de cæcis à natiuitate: Videtur, quod non oporteat loca illa inungere: quia cum illis non peccauerunt.

2. Præterea, si in illis inungerentur, videtur quod falsum supponeretur à ministro dicente, Indulgeat tibi Dominus quicquid deliquisti per pedes & manus vel oculos, quos forte nunquam habuit, vel tunc non habet.

*Solutio.* RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quod diuersarum Ecclesiarum & ordinum diuersus est vsus: quia in quibusdam Ecclesiis vnguntur loca plura, & in quibusdam pauciora. Puto tamen, quod sufficit vngere loca quinque sensuum. Huus autem hanc assigno rationem: quia omnis nostra voluntas vel appetitus informatur de ratione & specie, veluti ex phantasia vel ratione: omne autem quod est

in phantasia vel ratione, oritur ex sensu vel: sensibile proprium vel commune: vel elicitur de illo per collationem componendo & diuidendo factam: & ideo primus sensus appetituum nostrorum sunt sensus quantum ad ipsa obiecta: & ibi sufficit ponere vnctiones: quædam enim organa & loca peccati turpe esset inungere, & non sine iniuria sacramenti quædam loca sacratis rebus tangerentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in aliis sacramentis non fit vnctio ad præparanda organa illa ad actus: quod patet, quia fronte nihil agitur, in qua ponitur principalis vnctio: sed in vertice & in pectore sunt vnctiones propter operationes cordis & intellectus, quæ principiantur intus: & in scapulis propter onera portanda sub iugo Christi. Sed peccata non principiantur ab illis locis, sed potius à sensibus, vt prius probatum est in principio solutionis: quia etiam spiritualia à sensibus ortum habent secundum quod sunt in actu: quia omnis noster conceptus à sensu incipit, vt dicit Philosophus & Dionysius confirmat.

AD ALIVD dicendum, quod licet à tribus principietur peccatum vt principii operationibus: tamen à pluribus principiat secundum obiecta extra: & hoc attenditur in vnctione extrema: & ideo in ordinibus magis approbatis & quibusdam Ecclesiis vnguntur tantum extremitates, vt os, & nares, & oculi, & aures: quia in illis sunt organa quinque sensuum: tamen alij præter hæc vngunt scapulas, & pectus, & renes in quibus est delectatio veterum, licet non oporteat.

AD HOC quod obiicitur de vnctione solius capitis, dicendum quod licet à capite quantum ad virtutem sensitiuam & motiuam oriatur sensus totus & motus: non tamen inde hauriunt sibi sensus obiecta quæ sunt causæ desideriorum & operationum, sed potius in manibus & pedibus, secundum quod per pedes itur ad desideratum, & perficitur per ipsos motus progressiuus, qui est ad completionem desiderij. Vnctio autem est contra illud quod nascitur ex sensibilibus haustis ab extra, & non contra ipsam sensitiuam & motiuam: & ideo inunguntur loca prædicta, & non solum caput. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quod in locis mutilationis inungendos esse puto tales: quia licet membro careant, non tamen potentia qua completur actus peccati intrâ, licet non extrâ.

## ARTICVLVS XVII.

*An extrema vnctio sit vnum vel plura sacramenta?*

Tertio queritur, Vtrum sit vnum sacramentum vel plura? Videtur, quod plura: quia materia sæpius percipitur in vnctionibus pluribus, & forma sæpius iteratur: sed quando baptismus sæpius fit cum iteratione formæ, constat

constat quod plura sunt sacramenta baptismi: ergo videtur, quod etiam plura sunt vnctiones: hic ergo plura sacramenta.

2. Adhuc, Hic sunt plures vnctiones quædam quilibet est sacramentum: ergo plura sunt sacramenta. Probatio primæ. Constat, quod plures sunt inunctiones secundum diuersitatem organorum, vt dictum est: sed quilibet illarum est sacræ rei signum, cuius similitudinem gratia & causa existit: ergo quilibet est sacramentum: ergo constat propositum.

3. Adhuc, Omne sacramentum est in suscipiente ipsum: quia ridiculum est dicere, quod sacramentum Ecclesiæ sit in pyxide: sed ego video, quod ibi sunt plures vnctiones: ergo plura sacramenta.

*Sed contra.* IN CONTRARIVM huius est, quod super eandem infirmitatem, vt dicitur in capitulo sequenti, nunquam iterandum est hoc sacramentum: ergo non est nisi vnum: & semel suscipitur: ergo non sunt plura.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod plures vnctiones non continent nisi vnum sacramentum: quia sunt omnes vnctiones ad vnum tantum effectum qui supra dictus est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod materia vna est, licet diuisa per partes: & ex omnibus orationibus simul intelligitur vna purgatio reliquiarum deprecata ab Ecclesia. Nec est simile de baptismo: quia ille fit per generalem immersionem totius vel partis principalis corporis: & ideo forma sua non nisi semel dicitur. Alia etiam ratio huius est: quia sicut supra dictum est, effectus huius sacramenti intelligitur alij cooperantibus: & ideo ad illa multiplicatur desideria fidelium in diuersis orationibus.

AD ALIVD dicendum, quod plures sunt ibi vnctiones, quæ omnes vniuntur in vno effectu quem complet: & ideo omnes sunt vnum sacramentum. Et quod dicitur, quod quilibet est sacramentum, dicendum, quod omnes sunt vnum sacramentum: quia quilibet est signum & causa purgationis reliquiarum non secundum partem, sed secundum totum omnes simul: sicut enim supra sæpe disputatum est, gratiæ sacramentales non simul habentur. Vnde quando quilibet dicitur sacramentum, hoc est ab incompleta significatione & causalitate effectus: & quando omnes simul vnum sacramentum, hoc habet complementum significantis & causantis.

AD ALIVD dicendum, quod in suscipiente perfectum sacramentum non est nisi vnum, vt iam patet ex dictis, licet incomplete signantes & causantes plures suscipiat. Si autem queritur, quæ vnctio sit complens totam & perfectam sacramenti essentiam: dicendum quod vltima in comparatione ad omnes alias præcedentes: sicut quando dicimus, quod ex actibus causatur habitus virtutis, vltimus actus in comparatione ad reliquum relictum ex omnibus præcedentibus causatur habitum. Et simile iudicium est hic in sacramenti perfectione: & per hoc patet solutio ad totum questum.

## ARTICVLVS XVIII.

*Quid faciendum sit, si sacerdos inungens vngendo moriatur?*

Quarta queritur questio quæ relinquitur ex illis, Ex quo complementum sacramenti pendet ex vltima vnctione in comparatione ad præcedentes, quid faciendum sit in casu, quando sacerdos inungens moriatur, quando iam aliquas fecit inunctiones, & non perfecit alias, vnam, vel duas, vel plures? Videtur enim, quod ab initio incipiendum sit: quia vnius est actio vna: sed vnius collationis sacramenti est actio vna vnius tantum: ergo qui hanc non perfecit, nihil fecit, vt videtur: ergo à principio totum est reiterandum.

2. Adhuc, Ambrosius dicit, quod sacramenta Christi sunt simplicia: sed impossibile est actus duorum esse simplices: ergo vnum sacramentum non potest esse duorum: ergo secundus debet incipere à capite.

SED IN CONTRARIVM huius est, quod in ordine responderet Papa, quia in imperfecte ordinato suppleatur quod deficit, & non iteretur quod factum est: ergo multo magis est hoc faciendum in vnctione extrema: quod concedendum est: vnde sequens incipere debet, vbi præcedens dimittitur morte præuentus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc sacramentum ratione magni effectus formam habet per modum orationis: & plus valet, quando plures dicunt orationem illam: quia citius orationes plurium exadjuuntur: & hoc innuitur Iacobi vltim. quando dicit: Inducat presbyteros Ecclesiæ, non presbyterum. Ad argumentum autem potest dici, quod in tali casu duo sunt vt vnus: & hoc sufficit vnitati sacramenti.

AD ALIVD dicendum, quod Ambrosij dictum intelligitur de simplicitate sacramentorum in effectu, & non in speciebus, vel materia, vel forma.

## ARTICVLVS XIX.

*An in sacramento extrema vnctionis sit aliquid quod est sacramentum tantum, & aliquid quod est sacramentum & res, & aliquid quod est res tantum, & an imprimat characterem?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Et sicut in aliis sacramentis, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia in aliis sacramentis, quoddam est sacramentum tantum, quoddam est sacramentum & res, & quoddam res tantum: in isto autem non oportet esse aliquid quod sit res & sacramentum, ergo videtur, quod falsum dicat.

GRATIA huius queritur, Vtrum imprimatur characterem qui sit in eo sacramentum & res? Et videtur, quod sic: quia in aliis sacramentis quæ consistunt in vnctione, imprimatur character: ergo & in isto.

X x 4 . 2 Adhuc,

2. Adhuc, Cui conuenit actus, illi etiam conuenit habitus & potestas: sed actus characteris conuenit vnctio: ergo, &c. Probatio prima: quia vnctus à non vnctus distinguitur; & distinguere est actus characteris: ergo.

3. Adhuc, Vnctio corporalis animam non attingit: ergo oportet, quod aliquid sit coniungens eam vel virtutem eius cum anima: hoc autem medium non videtur esse nisi character: ergo videtur, quod imprimat characterem.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM obicitur: quia nullum sacramentum imprimens characterem, iteratur: sed istud iteratur: ergo non imprimat characterem. Probatio prima est ex inductione & ratione characteris: quia est signum indelebile collocans in aliquo statu fidei, & signo indelebili fieret iniuria si iteraretur: ergo constat propositum.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum ad hoc, quod non imprimat characterem. Et tamen bene concedendum puro, quod tria sunt in eo sicut in quolibet alio sacramento: sed non est necessarium, quod medium quod est res & signum sit character. Puto autem, quod medium est dispositio quaedam spiritualis inducens gratiam purgantem reliquias peccatorum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod

medium iam dictum est: quid sit. AD ALIUD dicendum, quod sacramenta ex inunctione non habent, quod imprimant characterem, sed potius ex hoc quod distinguunt secundum aliquam specialem statum fidei: fideles, qui suscipiunt ea: & hoc explanatum est in tractatu de baptismo: vbi agitur de characterem.

AD ALIUD dicendum, quod falsa est illa, Cui conuenit actus, illi conuenit habitus: & Arist. dat instantiam, quod non grammaticus grammaticat, & non medicus medicat. Tamen alia est distinctio characteris, & alia cuiuslibet alterius formæ quam alius non percipit: character enim distinguit per signum ponens in statu fidei speciali in quo sine hoc non esset: sed alie formæ distinguunt à non habentibus formas illas distinctione quadam restrictionis à suppositis eiusdem speciei illam formam non participantibus. Et per hoc patet solutio ad totum hoc quod obicitur: quia non vnctus ab vncto distinguitur.

AD ALIUD dicendum, quod licet vnctio corporalis non attingat animam, tamen virtus eius pertingit ad animam, quæ virtus eius est per sanctificationem materiæ & formæ quæ dicitur in conferendo sacramentum.

### De iteratione huius sacramenti.

**Q**UÆRUNT aliqui, Si hoc sacramentum iterari possit, cum Baptismus & alia quædam sacramenta semel suscepta non iterentur? Augustinus dicit, sacramentum non iterandum, & sacramento non faciendam esse iniuriam: sed hoc dicit, vbi agit de sacramento baptismi, & confirmationis, & ordinationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiendum, sed de sacramento baptismi, confirmationis, & ordinationis, quæ nullatenus sunt repetenda, quia semel tantum & non sæpius datur baptismus, confirmatio, & ordinatio. Sacramentum vero altaris, & penitentia & coniugij sæpè iterari videntur, quia sæpè sacramentum corporis percipitur, frequenter penitentia agitur, coniugium sæpè contrahitur. Quare ergo vnctio similiter non potest iterari? Si morbus non reuertitur, medicina non iteretur. Si vero morbus non potest cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari potest, ita & vnctio iterari posse videtur: vtraque enim illic commemorat acobus, & vtrumque alteri cooperatur ad conferendam alleuiationem corporis & animæ. Cur ergo negatur vnctionem super infirmum posse iterari, ad impetrandam sæpius sanitatem mentis & corporis, cum propter infirmitatem eadem sæpè iteranda sit oratio? Quidam autem de omni sacramento intelligi volunt, quod non sit iterandum, scilicet secundum totum illud quod pertinet ad sacramentum, dicentes quædam sacramenta sæpius posse suscipi, quædam vero non. Nec tamen quæ sæpius sumuntur, totaliter iterantur, vt sacramentum altaris & vnctionis, quæ licet sumantur sæpius, tamen quia non iterum benedicuntur eadem hostia, vel idem oleum, non iteratur sacramentum

cramentum cum iniuria. Sed dicet quis, sic & baptismus non iteratur, etsi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem aqua non iterum benedicatur. Sed aliud est, inquit illi, de benedictione aquæ quæ fit baptismus, aliud de benedictione panis & olei. Potest etiam baptismus celebrari in aqua, etiam non benedicta: quia illa benedictio pro reuerentia tantum fit & decore, non virtute sacramenti. Sed corpus Christi non potest confici nisi de pane consecrato: nec vnctio illa fieri potest nisi de oleo ab Episcopo consecrato. Ideoque illa sanctificatio ad virtutem sacramenti pertinere videtur. In coniugio quoque semel tantum benedicuntur quisque non sæpius. Benedicuntur enim, vt ait Ambrosius, cum prima, & non secunda vxore. Si ergo cum dicitur sacramentum non esse iterandum, nec iniuria ei esse facienda, rationem dicti referas ad sanctificationem rei qua sacramentum expletur: de omni sacramento generaliter id verum est. Si vero ad susceptionem sacramenti: de quibusdam verum est, quod non iterantur crebra susceptione, de aliis vero quibusdam non: quia frequenter sumuntur, vt hoc vnctionis sacramentum quod in omni penè Ecclesia sæpè repetitur.

### ARTICVLVS XX.

*An extrema vnctio possit iterari?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Querunt aliqui, Si hoc sacramentum, &c.] Videtur enim, quod non debeat iterari: quia nulli sacramento facienda est iniuria: sed iteratio, vt dicit Augustinus, iniuria est sacramenti: ergo iterari non debet.

2. Adhuc, Ipso nomine videtur ostendere, quod non debeat iterari: quia dicitur vnctio extrema: post extremum autem nihil est: ergo videtur, quod iterari non possit.

3. Adhuc, Post purgationem reliquiarum peccati nihil remanet purgandum de peccato: sed quando nihil remanet purgandum de peccato, sacramentum inutiliter reiteratur: ergo videtur, quod inutiliter iteretur si iteraretur: nihil autem inutile est in operibus Ecclesie: ergo videtur, quod non iteratur sacramentum.

*Qualificatio.* ULTERIVS queritur de ratione duarum opinionum, quas inducit Magister quæ sit verior?

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod hoc sacramentum sicut cætera quædam iteratur, si causa eorum iteratur: sicut expressè dicit Augustinus in litera, Si morbus non reuertitur, medicina non iteretur. Si vero morbus non potest cohiberi, quare medicina debet prohiberi?

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non fit iniuria sacramento, quando iteratur super idem subiectum, sed quando iteratur super eandem causam numero: vnde illa sacramenta quæ habent causas suas immobiles, non iterantur, vt baptismus, quia originale nunquam redit: & confirmatio, quia debilitas ex fomite nunquam redit. Similiter priuatio potestatis

Ecclesiasticæ nunquam redit in eo qui suscipit ordinem: & ideo illa nunquam iterantur. Quædam autem habent causas mobiles super idem subiectum: & ideo in eodem homine iterantur, licet non eadem de causa. Et per hanc solutionem patet qualiter concordandæ sunt ambæ opiniones quæ recitantur in litera, & patet solutio ad vltimum.

AD ALIUD dicendum, quod extrema vnctio dicitur à presumptione & signo extremo vitæ, & non ab extremo secundum actum & rem: sufficit enim, quod presumatur extremum vitæ imminere ad hoc quod inungatur infirmus. Et sic patet, quod non valet obiectio.

AD ALIUD dicendum, quod purgatis reliquiis iterum alia reuertuntur peccata, & alie reliquie si vita differtur: & ideo talis iterum indiget vnctione.

### ARTICVLVS XXI.

*An in morbis chronicis debeat & possit semper iterari extrema vnctio?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Si vero morbus non potest cohiberi, &c.] Queritur hic de chronicis morbis qui nunquam recedunt, sicut paralysis, lepra, ethica, & huiusmodi: vtrum iterari possit in eis sacramentum? Et videtur, quod non per ea quæ dicuntur in litera: quia morbus ille non reuertitur, eo quod nunquam recedens nunquam reuertitur: ergo videtur, quod non debeat medicina super eum iterari.

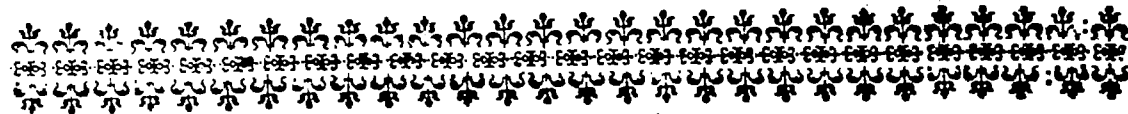
2. Adhuc, Vna de causa non est sumenda nisi vnica medicina spiritualis: sed hic est vna causa: ergo vna medicina spiritualis.

IN CONTRARIUM huius est, quod quando diu remanet morbus post acceptionem sacramenti,

menti, tando contrahuntur peccata, & reliqua peccatorum: sed sacramentum principaliter ordinatur contra reliquias peccatorum ergo videtur, quod etiam in eodem morbo chronico d. beat iterari.

*Solutio.* RESPONSIO. Ad hoc sine præiudicio dicendum puro, quod si ultra annum remanet morbus post acceptam vñctionem, iterari potest vñctio. Et causa huius est: quia non iudicatur idem morbus numero, qui est secundum perfectam mutationem superiorum alteratus: corpora enim nostra per illationem superiorum secundum quatuor humores in quatuor anni temporibus mutantur, & franguntur habitus in dispositiones, & non sunt eadē: & ideo

non ex eadem causā omnino iterabitur sacramentum. Si tamen ab aliquo parte sancto vel à Domino Papa aliter in hac quæstione determinari inuenitur, magis iudicarem illius sententia standum quam meæ: quia magis in hac parte credendum est inspirationi Ecclesiæ, quam rationi coniecturanti ex incertis. Per prædicta patet solutio ad ambo obiecta. Notanda autem verba Augustini, quibus dicit, sicut oratio iterari potest, &c. quia ex hoc expresse videtur saluere illi opinioni, quæ dicit deprecatorium modum ponendum esse in forma huius sacramenti. Et hæc de extrema vñctione dicta sufficiant. Sequitur de sacramento ordinis.



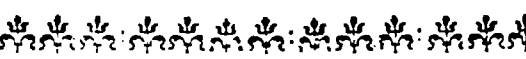
## DISTINCTIO XXIV.

### De ordinibus Ecclesiasticis.

*De ordinatione ad gradum ad eam quæ ad se habet.*



**N**unc ad considerationem sacræ ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorum gradus siue ordines, sicut ex sanctorum patrum dictis aperte traditur, & capitis nostri, scilicet Iesu Christi exemplo monstratur, qui omnium officia in semetipso exhibuit, & corpori suo quod est Ecclesia eosdem ordines obseruandos reliquit. Septem autem sunt propter septiformem gratiam sancti Spiritus, cuius qui non sunt participes, ad gradus Ecclesiasticos indignè accedunt. Illi vero in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia Spiritus sancti, cum ad Ecclesiasticos ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.



### DIVISIO TEXTVS.



**N**unc ad considerationem sacræ ordinationis accedamus. Habito de sacram. nris personalibus, tangit hic Magister de sacramentis Ecclesiæ, siue corporis mystici in communi. Et primo tangit de ordine. Secundo de matrimonio. De ordine autem dupliciter determinat. Primo enim quærit de ordine in se in communi, & secundum partes. Deinde quærit de ordine ex parte dantis, & suscipientis. Et hoc incipit distinct. 25. *ibi* [Soler quærit, Si hæretici ab Ecclesia præcisi, &c.] De ordine autem in se quatuor quærit, scilicet de ordinibus singulis per distinctionem ad ordinem præcedentia: & de ordinibus singulis secundum actus proprios *ibi* [Ostiarij idem & ianitores] Tertio, Quid sit ordo in communi *ibi* [Si autem quæritur, Quid sit quod

vocatur ordo] Quarto de nominibus officiorum coniunctorum ordinatis habentibus iurisdictionem *ibi* [Sunt & alia quædam, &c.] Per hoc sufficienter patet diuisio ad introductionem quæstionum.

### ARTICVLVS I.

*An sacramentum ordinis bene sequatur sacramentum extrema vñctionis.*

**I**ncidit autem hic quæstio de ordine istius sacramenti. Videtur autem quod ante omnia debuit ordinari: quia sacramentum cui conceditur dispensatio omnium aliorum sacramentorum, est ante omnia alia.

2 Adhuc, Sacramentum ponens in gradu dignitatis, prius est eo quod non ponit nisi in gradu subditi: sed tale sacramentum est ordo respectu omnium aliorum: ergo ante omnia alia de ordine debuit tractari. Si forte dicas, quod

quod est ad Ecclesiæ multiplicationem spirituales: & alia sunt personalia. Contra: Quia multiplicatio materialis Ecclesiæ est ante spirituales: quia nullus potest fieri spiritualis, nisi prius sit aliquid in natura: sed matrimonium est ad multiplicationem naturalem, & ordo ad spirituales: ergo matrimonium est ante ordinem: & contrario modo determinat Magister, scilicet de ordine ante matrimonium.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod de ordine sacramentorum habitum est sufficienter. Ad præcedens autem dictum est, quod in veritate personalia sacramenta sunt ante ea quæ deseruiunt communiter Ecclesiæ: & ideo quinquæ præcedentia sunt ante duo quæ restant. Præterea, Baptismus est ianua sacramentorum, sine quo nullum suscipi potest: cætera autem personalia sunt sicut dispositiones ad idoneè percipiendum ordinem: si enim sibi bene præfuit in perceptione illorum, est idoneus vt promoueat ad ordinem.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod non valet: quia aliter non disponuntur ministri sacramentorum nisi per sacramenta personalia, quæ contra defectus personales ordinantur: & ideo non oportet illa præcedere.

**A**D ALIVD dicendum, quod dignius est istud sacramentum quantum ad hoc quod collocat in gradu sublimi: sed ordo iste non potest attendi, quia gradum Ecclesiæ præcedit idoneitas: Et hoc vt dictum est, non fit nisi per alia sacramenta.

**A**D VLTIMVM dicendum, quod in Nouo Testamento magis attenditur fecunditas spiritualis, quam carnalis: & ideo sacramentum quod dat officium spiritualis propagationis, est ante sacramentum corporalis fecunditatis, id est, ordo ante matrimonium.

### ARTICVLVS II.

*Quare istud sacramentum præ cæteris diuiditur in partes?*

**D**einde quæritur de hoc quod dicitur [Septem sunt spiritualium officiorum gradus siue ordines, &c.] Quæritur autem hic quatuor. Primum est, Quare istud sacramentum præ cæteris multiplicatur in partes? Secundum, Quia diuisione diuidatur? Tertium, Vtrum sit vnum sacramentum vel plura: Quartum, Quæ sit ordinum sufficientia?

**A**d primum obicitur sic: Vnius gratiæ est vnicum & indiuisum sacramentum: sed ordo est vnius gratiæ: ergo est vnum & indiuisum sacramentum: ergo in parte non debet diuidi. Probatum secunda ex hoc, quod non sunt nisi septem gratiæ sacramentales: sicut septem sacramenta. Præterea autem constat per se.

1 Adhuc, Duo, siue septem habitum est, sunt contra defectum Ecclesiæ ordinem, scilicet, matrimonium & ordo: matrimonium autem non diuiditur in partes: ergo nec ordo diuidi debet.

2 Adhuc, Nihil valet diuisio vbi genus aliquod commune condiuiditur cum specie.

Verbi gratia, si sic dicatur, Sul stantiarum alia est animal, alia est homo: sed sacramentum in communi acceptum, diuiditur in septem sacramenta: ergo si vnum sacramentum est species indiuisibilis per differentias, omnia alia sacramenta species erunt: sed baptismus, confirmatio, &c. sunt species specialissimæ indiuisibiles, nisi diuisione materiæ: ergo & ordo: ergo ordo non debet diuidi, nisi sicut dicitur ordo Petri & Martini, & sic de aliis ordinem percipientibus.

4 Adhuc, Aristor. in 10. ethicorum dicit, quod quanto aliqua sunt potentiora, tanto indiuisibilia & minora quantitate: potentius autem est illud sacramentum quod collocat in gradu dignitatis: ergo minimum quantitate: ergo videtur, quod sit maximè indiuisibile.

5 Adhuc, Virtus vnita magis est infinita, quam multiplicata, vt dicitur in libro de causis: ergo quæ magis est vnita, magis est potens: sed potentissimum est istud sacramentum: ergo maximè debet esse vnum & vnitum: ergo minimè diuisum: ergo non diuisum per septem, vt dicitur in litera.

**I**N CONTRARIVM est quod dicit in litera ex verbis Isidor. Adhuc per rationem sic, *Sed contra.* Quanto aliquid est magis propinquum primo, tanto pluribus donis & officiis & potestatibus participat bonitatem eius: sed ordo maximè collocat iuxta primum caput Ecclesiæ, scilicet Christum: ergo, &c. ergo secundum omnia, quæ participat, contingit diuidi ipsum. Prima scribitur per sensum in lib. de causis: quia est correlatiuum cuiusdam propositionis. Secunda autem patet ex prælatione & dignitate ministrorum habentium ordinem.

2 Adhuc, In naturis ita est, quod ea quæ dignissimam formam habent, maximè sunt diuisionis: ergo & in gratis ita erit: sed dignissimum est ordo: ergo maximè diuisionis erit. Prima patet in homine, qui etiam in corpore & anima conuenit cum eo quod est: quia simplicium habet compositionem, & mixtorum complexionem, & dissimilium compositionem in corpore: in anima autem est viuere, sentire, ratiocinari, & intelligere simpliciter per possibilem & agentem intellectum: ergo constar propositum.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod conueniebat ordinem diuidi per differentias, vt vltimè præbationes.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod ordo est vnius gratiæ vitæ, quæ tamen propter sui perfectionem multas exigit præcedentes, ad quas sunt ordines inferiores.

**A**D ALIVD dicendum, quod ordo est simile de matrimonio & ordine: quia spiritualis fecunditas maximè secundum potestatem & gratiam respicit perfectionem: & ad hoc non requiritur vnum, sed multa: sed materialis fecunditas est propter infinitatem carnis, & est imperfectior in Ecclesia: & ideo minimè est gratiæ, nec requirit multa in quæ diuidatur.

**A**D ALIVD dicendum, quod ordo secundum quod diuidit sacramentum cum aliis speciebus, sacramenti non est genus, sed species: quia

quia omnes ordines inferiores vniuntur & complentur in ultimo, scilicet in ordine presbyterorum, ut infra patebit, & ratione illius est species diuidens sacramentum in communi cum aliis.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod talia sunt minima quantitatis mobilis, ut ipse ibidem dicit, sed tamen sunt plurimum potestatum: & ideo si pro potestate diuidantur talia, maxime diuisibilia sunt: ipse enim loquitur de potentia intellectus respectu aliarum virium organice corporalibus coniunctarum: & hoc modo dicit verum. Sed non valet ad propositum, nisi de diuisione quantitatis mobilis inferatur, & non de diuisione per potestates & virtutes.

AD VLTIMUM dicendum, quod virtus vnita extra primum non potest esse nisi in qua concurrunt potestates multæ: sicut est vltima potestas totius potestatis, sicut regnum in vrbancitatibus, & ratiocinari vel intelligere in naturis spiritualibus: & hoc modo est presbyteratus in ordinibus. Et quia in ea sic vniuntur tanquam in vltima, ipsa potest diuidi secundum eas. Quod autem dicit Philosophus, quod est magis potens virtus vnita, quam multiplicata, intelligit de multiplicitate quæ non colligitur in vnum vltimum, sicut est multitudo molis. Et per hoc patet, quod non est ad propositum. Qualiter autem potestates ordinum colligantur in vnum, infra patebit.

## ARTICVLVS III.

*Qua diuisione diuidatur hoc sacramentum ordinis?*

Secundo queritur, *Qua diuisione diuidatur?* Videtur enim, quod non diuisione generis in species: quia in illa diuisione vna species non est dispositio ad alteram: sed vnus ordo disponit ad alterum: ergo diuisio ordinis non est diuisio generis per species.

2. Adhuc, Species sunt formæ disparatæ super materias diuersas: sed ordines omnes imprimuntur vni subiecto vt materie, quia vnus homo habet omnes ordines: ergo ordines non sunt species ordinis in communi sumpti.

3. Adhuc, Diuisio sacramenti per septem sacramenta nulla esset omnino, vt habitum est in articulo precedenti.

Si forte dicatur, quod est diuisio totius in partes. Contra: Partes non recipiunt totius rationem & prædicationem: sed ordines particulares recipiunt rationem & prædicationem totius ordinis in communi: ergo non sunt partes eius integrales, quia de his hic agitur.

2. Adhuc, Partes similes venientes constituunt totum: & ante hoc nec totum est, nec vt totum vocatur: sed ordo in vno & duobus & tribus, &c. vocatur, & est ordo: ergo particulares ordines non sunt partes eius integrales.

Constat autem, quod diuisio æquiuoci hic non est. Si autem est aliqua diuisio acciden-

talium: hoc videtur inconueniens: quia tunc aut inferiores erunt accidentales superiorum, aut è conuerso: & vtrumque est inconueniens: quia possent abesse, ita quod sequentes haberent potestatem executionis, & hoc non tenet Ecclesia, nec admittit.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quod hæc diuisio est totius in partes: sed differunt partes, sicut & totum. Colligitur enim quoddam totum ex partibus quantitatis secundum molem, vt domus, & cætera corporaliter composita: alia vero colliguntur ex partibus quantitatis secundum potestatem & virtutem, sicut colligitur regimen sub monarchia ex parte balii, præpositi, prætoris, & præsidis, & omnium aliorum, & perficiuntur in illo: & hoc modo diuiditur anima per suas potestates in ea quæ perficiunt animam, vt ordo: ordo enim etiam secundum Grammaticos reducitur ad potestatem, quia est pars potestatis. Vnde dico, quod hoc totum medium est inter integrale & vniuersale: quia in modo constitutionis siue perfectionis ex partibus, simile est integrali, hoc est, per respectum partium ad totum: sed per respectum totius ad partes, habet similitudinem cum toto vniuersali, quia prædicatur de qualibet parte: sed deficit ab vtroque in aliquo: ab vniuersali quidem, quia licet prædicetur de omnibus, tamen secundum perfectam rationem suæ potestatis non prædicatur nisi de vltimo: & de omnibus aliis prædicatur non secundum perfectam rationem, sed prout participatur aliqua de potestate vltimæ partis: quia in omni toto potestatiuo semper pars potestatis antecedentis est in subsequente. Vnde Boetius dicit, quod quicquid potest inferius, potest & superius, & non conuertitur: & Dionysius, quod superiora habent potestatem inferiorum excellenter & eminenter, sed non conuertitur. A toto autem integrali deficit: quia essentia totius adest cuilibet parti, & propter hoc etiam ratio adest, licet secundum potestatem imperfectam & perfectam, vt prius dictum est. Et per hoc patet solutio ad totum: quia primas rationes concedendas puto: quia non est diuisio generis in suas species. Secundæ autem non procedunt nisi de toto integrali corporaliter secundum molem composito ex suis partibus.

## ARTICVLVS IV.

*An hoc sacramentum sit vnum vel plura?*

Tertio queritur vtrum sit sacramentum vnum vel plura? Videtur autem, quod plura: quia multiplicatio inferioris multiplicat etiam suum superius, vnde plures homines sunt plura animalia: sed constat, quod sunt plures ordines, vt dicitur in litera: ergo videtur, quod plura sunt sacramenta.

2. Adhuc, Quæcumque potestates diuiduntur actibus diuersis specie ad vnam rationem obiecti non reducibilibus, differunt specie, & sunt plures: sed tales sunt potestates ordinum: ergo sunt plures simpliciter: ergo sunt plura.

plura sacramenta, vt prius. Probatum autem prima: quia omnis potestas per actum suum diffinitur: quia præuij sunt actus potentie secundum rationem, vt dicit Philosophus. Secundum autem probatur inducendo actus ordinum singulorum: sicut coniurare demones non est eiusdem rationis actus cum legere prophetias: & neutrum illorum est clausura ostiorum, & nullus horum idem cum portatione candelarum, & huiusmodi: ergo patet propositum.

Adhuc, Sequens ordo totus habetur sine præcedenti suscepto: ergo totus diuisus est ab illo: ergo diuisum sacramentum: ergo sunt plura sacramenta. Prima probatur: quia faciens saltum, nunquam amplius accipit posteriorum ordinem, sed semper habet eum, licet careat executione quæ potius est iurisdictionis quam ordinis: & sic constat propositum.

IN CONTRARIUM huius est, quod Ecclesia non numerat nisi septem sacramenta: & vnus illorum dicit esse ordinem: ergo ordo non est nisi vnicum sacramentum.

2. Adhuc, Omnes præcedentes vniuntur in vltimo, sicut prius patuit in toto potestatiuo: ergo omnes sunt vnum in illo: ergo omnes sunt sacramentum vnum tantum.

RESPONSIO. Dicendum, quod ordo simpliciter est vnum sacramentum, sed secundum aliquid plura. Secundum enim potestates imperfectas est plura, sed secundum perfectionem potestatis est vnum solum: & huius ratio satis patet ex præhabitis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod si diuisio inferioris esset per separationem ab inuicem perfectæ, tunc requireretur quod dictum est: sed non separantur, sed potius vnum est dispositio ad alterum: & ideo ordinantur inter se. Separantia autem perfectæ sunt duo, scilicet oppositæ differentie specificæ quæ separant formaliter in diuersas species deducendo: & separata materie, scilicet quæ separant in diuisione vnius speciei. Et neutrum horum est in diuisione totius potestatis, vt iam patuit.

AD ALIUD dicendum, quod omnes actus ordinum reducuntur & respiciunt ad vnum vltimum: vnde media est falsa. Ad id autem per quod probat eam, dicendum quod ostia non sunt obiecta ostiariis simpliciter, sed prout ipsi clauditur locus conseruationis Eucharistie. Similiter exorcista non coniurat simpliciter demones, sed prout impediunt à perceptione sacramentorum. Et similiter actus lectorum & ceterorum, vt infra patebit, respiciunt ad communionem Eucharistie: & ratio communis aliquo modo respicitur in obiectis eorum: & ideo obiecta non omnino diuiduntur.

AD VLTIMUM dicendum, quod sequens ordo diuisus est diuisione partis à precedenti, & ideo iterum non suscipitur: sed diuisione perfectæ non est ipse diuisus, sed potius sic ordinatur ad precedentem, vt habens totum quod est præcedens: & ordinatur ad sequentem, vt in quo completa & perfectæ est potestas eius: & ideo non sequitur, quod sacra-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

mentum sit simpliciter plura, sed simpliciter vnum, & secundum quid plura.

## ARTICVLVS V.

*Quæ sit ordinum sufficientia?*

Quarto queritur, *Quæ sit ordinum sufficientia?* Videtur enim, quod sint plures ordines: quia hierarchia humana descendit à celesti: sed in celesti sunt nouem ordines: ergo & in humana.

2. Adhuc, Quanto aliqua sunt inferiora & materialiora, tanto sunt amplioris diuisionis, sicut patet descendendo à generalissimis ad indiuidua in rationibus, & à primo motore in totam naturalium diuersitatem in naturis rerum. Constat autem, quod Ecclesiastica hierarchia est inferior & materialior, quam sit angelica: ergo amplioris est diuisionis, quam illa, vel ad minus debet esse tantæ: ergo ad minus nouem ordines esse debent.

3. Videtur autem, quod octo esse debent: quia duorum actuum non reducibilium adinuicem circa sacramentum, duæ sunt potestates: sed conficere corpus Christi, & ligare & soluere, sunt huiusmodi actus: ergo duas exigunt potestates: & potestas facit ordinem specialem: ergo sunt duo sacramenta ad illos duos actus: ergo in vniuerso sunt octo sacramenta.

4. Videtur autem, quod tria tantum esse debeant: quia in primitiua Ecclesia, vt patet in hierarchia Dionysii, non erant nisi tria, scilicet ministri, sacerdotes, & Episcopi: ergo videtur etiam, quod nunc tria tantum esse debeant.

5. Adhuc non videtur plura exigi: quia si propter reuerentiam, vt dicitur, sacramentis exigantur inferiores ordines, constat, quod non exiguntur nisi ad ministrandum: totum autem ministerium oblationum super altare (vt infra patebit) habet ordo diaconorum: ergo videtur, quod ille præter presbyteratum solus exigatur. De tonsura autem & psalmistis & aliis huiusmodi infra propriis locis ponentur obiectiones.

RESPONSIO. Dicendum ad questionem istam, quod non sunt nisi septem ordines, vt Magister dicit: & alia sunt non ordinum, sed officiorum nomina: & quædam sunt ad ordines præparationes. Sufficientia autem licet multis modis possit accipi: tamen ex hoc potest assignari, scilicet vt dicatur, quod solus est ordo perfectus, qui presbyteratus vocatur: & vnum habet actum principalem, scilicet conficere corpus & sanguinem Domini: & alium secundarium, qui est datus ad præparandum populum, vt idoneè communicet corpori & sanguini Christi: & hic actus est ligare & soluere. Omnes autem alij ordines sunt subministrantes illi in altero actuum istorum. Dicatur ergo sic, quod ordo qui est potestas spiritualis: aut datur super corpus Christi verum, aut super corpus Christi mysticum. Si ergo super corpus Christi verum: aut in actu principali, aut in actu ministrante ad principalem

Y y cipalem

capalem ordinato. Si in actu principali: tunc est sacerdotum siue presbyteratus in actu principali. Si autem ministrante ad principalem ordinato: tunc erit super hostias ex quibus conficitur corpus Christi verum. Illæ autem habent comparationes duas: vnam ad populum ipsas in templo offerentē, aliam ad sacerdotem ipsas prece sacra consecrantem. Si super hostias in comparatione ad populum in templo eas offerentem, est subdiaconus qui accipit hostias à populo, vt dicit Isid. & reponit eas in presbytero. Super hostias autem in comparatione ad sacerdotem, accipit potestatem diaconus: vt dicit Isid. quod diaconi est hostias à subdiacono in presbytero acceptas super altare ponere, & ordinare, vt eas ibi sacerdos consecret. Si autem ordo est super corpus Christi mysticum: aut in actu principali, aut secundario ministranti illi. Si in principali: tunc iterum est ordo presbyteratus in actu, qui est super corpus Christi mysticum præparando ipsum, vt dignè percipiat corpus Christi verum. Si autem ministrando circa illud: aut ministrat remouendo à malo, aut in ordine ad bonum. Si remouendo à malo: aut à malo extra, aut à malo quod est intra. Si à malo extra: tunc est ordo ostiariorum, quorum officium est indignos excludere, & res viles, ne violent locum communionis fidelium. Si autem à malo intrat: tunc est ordo exorcistarum, quorum officium est arcere vim dæmonis in fomite, ne impediatur perceptionem sacramentorum. Si autem ministrat in ordine ad bonum, aut est ex parte intellectus, aut ex parte affectus. Si ex parte intellectus: tunc est ordo lectorum, quorum est legere distictè & apertè ad intellectum, vt dicit Isid. Si autem in ordine ad affectum, est ordo ceterosolariorum, quorum est pellere tenebras peccati per ignitum eloquium, vt incalcescat & inflammetur affectus.

AD PRIMUM ergo obiectum patet solutio: quia ordines cælestis hierarchiæ multiplicantur secundum conuersionem in Deum & in Angelum & in hominem: sed Ecclesiæ hierarchia secundum conuersionem super homines tantum. Et ideo cælestis quæ est penes triplicem conuersionem, est amplioris diuisionis quam Ecclesiastica. Ad argumentum autem dicendum, quod non sequitur: quia licet ista descendat ab illa, non tamen in toto potest eam imitari: & ideo particulariter ab ea descendit, scilicet per conuersionem in hominem tantum: & differt ab illa, quia alia sunt officia Angeli ad hominem, & alia officia hominis: sed in hoc imitatur, quod reducit inferiores purgatos illuminatos & perfectos in Deum sicut cælestis.

AD ALIUD dicendum, quod propositio dubia est: quia Dionysius videtur dicere oppositum: dicit enim, quod si hæc materialia in tanta consistunt multitudine, quod multo magis credendum est superiora esse in multitudine maxima. Si tamen concedatur: tunc distinguendus est duplex descensus ab vno: vnus enim est in numero mutabili per motum & gubernationem, & tunc verum est quod obicit. Alius modus est exitus ab vno in participationem gloriæ primi, & sic loquitur Dion.

& dicit, quod multo plura sunt inferiora quam superiora: quia non deceret diuinam largitatem paucis exhibere beatitudinem præsentis suæ: & cum ordo sit de differentiis gloriæ illius, tunc patet, quod secundum hoc maioris diuisionis debet esse, quam ordo in Ecclesia qui est gratiæ tantum.

AD ALIUD dicendum, quod actus illi diuidi non possunt ab vna potestate: quia corpus Christi verum non consecratur nisi propter mysticum: & vniuersum corpus verum cum mystico subiecto, non est inferioris potestatis, quam consecrare ipsum pro mystico. Et ad obiectum dicere oportet, quod ligare & soluere absolute non sunt actus sacerdotum, sed ligando & soluendo coniungere sacramentis, sicut supra quæstione de clauibus est determinatum: & sic patet, quod actus illi coniuncti sunt, & ad idem ordinati.

AD ALIUD dicendum, quod in primitiua Ecclesia non dicuntur fuisse ordines, nisi qui simpliciter ordines & sacramenta sunt. Et id quod vocamus modo ordines & qui in veritate ordines sunt, officia vocauerunt.

AD ALIUD dicendum, quod licet non sit nisi ministerium in secundariis ordinibus, tamen ministerium multiplex est, vt prius patuit in ordinum diuisione & sufficientia.

## ARTICVLVS VI.

*An sint septem ordines propter septiformem gratiam?*

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Septem autem sunt propter septiformem gratiam, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia non possunt septem gradus ordinis septem donis adaptari: ergo penes numerum donorum non accipitur numerus ordinum.

2 Adhuc, Donis Spiritus sancti habitis, tunc primum accipiendus est primus ordo: ergo omnia dona præxiguntur ante ordinis susceptionem: non ergo secundum numerum donorum accipitur numerus ordinum.

QUOD Nunc puto esse concedendum: sed solutio quod dicit, intendit tantum propter idoneitatem accipientis: tamen quidam sunt, qui dicunt, quod ostiariis attribuitur timor, qui principium est sapientiæ, siue ostium: exorcistis autem scientia, quæ docet vitare malos, sicut exorcistæ expellunt dæmones: lectoribus autem pietas per hoc quod illuminat secundum intellectum imagine Dei insignitos: acolythis autem spiritus fortitudinis, qui expellunt tenebras aeris per fortitudinem igniti eloquij & exempli: subdiaconis autem spiritus consilij propter vitæ excellentiam, quia consilia implent per castitatem: & diaconis spiritus intellectus, quia interiora penetrant, quod significatur, quia immediate stant apud altare iuxta sacerdotem: & sacerdotibus spiritus sapientiæ propter saporem æternorum, quia anima sacerdotum pinguedine inebriatur in consecratione corporis Christi. Sed tamen quia extorta est expositio, primum plus placet. Sed si quis ita

ita dicere vult, poterit respondere, quod adaptantur modo prædicto.

AD ALIUD dicendum, quod non ita adaptantur, quod vno ordine suscepto susci-

piatur vnus donum, vel è conuerso: sed potius, quia cum actibus donorum aliquam conuenientiam habent actus ordinum, vt prius patuit.

*Quales assumendi sunt ad clerum.*

**A**LII autem ad ministerium spirituale eligendi sunt clerici, qui dignè possint Dominica sacramenta tractare. Melius est enim Episcopo paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere, quam multos inuitiles, qui ordinatori graue onus inducant. Tales enim decet esse ministros Christi, qui septiformis gratia Spiritus sancti sint decori, ex quorum doctrina & conuersationis forma, eadem gratia in aliis transfundatur, ne cælestes margaritas spiritualium verborum officiorumque diuinorum sordidæ vitæ pedibus conculcent. In sacramento ergo septiformis Spiritus septem sunt gradus Ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolythi, Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes: omnes tamen clerici vocantur, id est, sortiti. Corona enim signaculum est, quo signantur in partem sortis ministerij diuini. Corona regale decus significat: quia seruire Deo regnare est. Vnde ministri Ecclesiæ reges esse debent, vt se & alios regant: quibus Petrus ait, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Summitas capitis desuper nudatur, vt eorum mens ad Dominum libera monstretur, quæ reuelata facie gloriam Dei contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis. Denudatio capitis est reuelatio mentis. Clericus enim secretorum Dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli vsque ad reuelationem sensuum, scilicet oculorum & aurium: vt vitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendum & intelligendum verbum Dei præpediatur mens, pro quo seruato reddetur in excelsis corona. Tonsuræ autem Ecclesiasticæ vsus à Nazareis exortus videtur, qui prius crine seruato, deinde ob vitæ continentiam caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant. Hinc vsus inoleuit, vt qui diuinis cultibus mancipantur, quasi Nazarei, id est, sancti, crine posito inueniantur. Sicut ad Ezech. dicitur, Fili hominis sume gladium acutum, & duc super caput tuum & barbam. In actibus etiam Apostolorum Priscillam & Aquilam hoc fecisse legitur. Paulus quoque & alij quidem discipuli Christi hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuslibet gradibus constituti, clerici vocantur, quorum nomina & rationes nominum Isid. exponens ait, Cleros & clericos hinc appellatos esse credimus, quia Matthias electus est sorte: quem primum per Apostolos legitur ordinatum. Cleros enim Græcè, Latine fors vel hereditas dicitur. Ideo ergo dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Deum partem habent. Generaliter vero clerici nuncupati sunt omnes, qui in Ecclesia Dei seruiunt: quorum gradus & nomina sunt hæc, Ostiarius, Lector, &c.

B  
Clemens  
Papa  
dist. 1.  
c. Talis

Matth. 7.

Hugo  
lib. 1.  
parte 3.  
cap. 1.  
1. Pet. 2.

1. Cor. 3.

Hugo vt  
supra  
cap. 1.  
Num. 6.

Ezech. 5.  
Act. 18.

1. Cor. 11.

## ARTICVLVS VII.

*Quæ requiruntur ad hoc, quod aliquis possit  
suscipere ordines?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi: Tales autem ad ministerium spirituale eligendi sunt clerici, &c. Hic est utilis questio de idoneitate promovendorum ad ordines. Et de illa sex quæramus summam. Primo, Quæ exiguntur summam ad hoc quod quis sit idoneus: Secundo, Quæ scientia sufficit ei qui promovendus est: Tertio, Quæ vita: Quarto, Quantum peccet in idoneum promovens: vtrum mortaliter, vel venialiter, vel si necessitate aliqua excusetur: Quinto, Vtrum in idoneum promovens omni actu ordinis peccet mortaliter, vel non: Sexto & ultimo, Qualiter de peccato illo potest haberi remedium, vtrum per dispensationem vel alio modo?

**AD PRIMUM** autem horum obiicitur per verba Apostoli 1. Tim. 3. ubi sic dicit, Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius uxoris virum, sobrium, ornatum, prudentem, &c. quæ enumerat Apostolus. Si forte dicas, quod hæc exiguntur ad Episcopum, sed non ad quemlibet ministrantem in ordinibus. Contra: Ibidem subdit, diaconos similiter pudicos, &c. Constat autem, quod in primitiva Ecclesia non erant ordines nisi diaconorum qui ministrantes dicuntur, & sacerdotum qui maioribus intendebant: ergo videtur, quod omnes ordinati ad id tenentur ad minus.

2. Adhuc, In decreto alio enumerantur novem, scilicet quod non fuerit solenniter penitens, non curialis, non servus, non corpore vitatus, non de presbytero vel aliter illegitimè natus, non adultus in ægritudine baptizatus, non peregrinus vel ignovus, non minoris ætatis, non infamis: ergo videtur, quod ad omnia hæc tenentur.

3. Adhuc, Totum quod est ibi, in sacerdote reducitur ad quatuor, quorum duo sunt ex parte eius qui ordinem suscipit, & duo ex parte ordinandi: duo ex parte ordinandi videntur esse, regularitas, & ætas legitima. Duo autem ex parte ordinandi, ad actum, scilicet scientia, & vita. Ergo videtur, quod ista sint summam ad quæ tenentur.

**IN CONTRARIUM** huius obiicitur, quod ad aliquos ordines videmus prave promovendi, de quorum scientia & moribus non constat: hoc autem videmus tam à religiosis quam ab aliis fieri: & non dicuntur, mortaliter peccare: ergo videtur, quod non vniuersaliter ordinandi tenentur ad ista. Si forte tu dicas, quod suscipiendo ordines ad ista potest preparari, vt sic idoneè ministret, & non tenetur ante ordinis susceptionem ista habere. Contra: Nulla forma est quæ imprimatur in subiecto preparando, sed iam preparato: ergo cum ea quæ sunt gratiæ sint magis ordinata, quam ea quæ sunt nature, etiam forma ordinis & character non debet imprimi, nisi iam preparato & non preparando: ergo solutio inducta nulla est.

2. Adhuc, Si aliquis videat formam hominis

in lapide corpore cauo toto & non organato, monstrum iudicabit: quia contra naturam est esse formam alicuius in subiecto, nisi sibi prius preparato: ergo hoc multo fortius monstrum erit in moribus: ergo si ordo imprimatur non idoneè disposito sed disponendo, monstruosum erit, & contra naturam: ergo solutio ista nulla.

**RESPONSIO.** Dicendum ad hoc, quod ordo habet partes, sicut supra dictum est: & ratione ultimi ordinis tenetur ordinandus ad quædam de necessitate, & ad quædam de bene esse. De necessitate videtur mihi, quod tenetur ad quatuor supra inducta, nisi forte de ætate fiat aliquando ex causa rationabili dispensatio: & tunc oportet, quod rationabilis ætas habeatur. Si autem quæritur, quæ sunt ad quæ tenentur ex necessitate, & quæ ad quæ tenentur ex honestate & bene esse? Dicendum, quod quædam sunt sine quibus non est vita virtutis, vt sobrietas, prudentia, & huiusmodi: & quædam sine quibus non potest exequi actum sui officij, vt scientia, & ætas in qua residet complexio, quia pueri sapienter actus suos agere non possunt: & ad ista tenentur ex necessitate. Quædam autem sunt, quæ ornant hominem: & si desunt, non propter hoc est vita vitiosa, & officium frustratum ab actu, sicut hoc quod vocat Apostolus ornatum, hoc est, in moribus & exteriori decentia compositum: & ad talia tenentur ex honestate & bene esse.

**AD HOC** autem quod quæritur, Vtrum ordo velit ista inuenire in subiecto, vel suscipiendo ordines se debeat etiam in istis disponere? Dicendum, quod quantum est de congruitate rationis omnis ordo vult ista inuenire in subiecto: sed de necessitate vltimus ordo qui est sacerdotium, vult inuenire ista quæ exiguntur ad suum officium: minus enim in monacho exiguntur scientia, & magis in eo qui habet curam.

**AD OBIECTA** duo quæ sunt contra, dicendum quod ordines prædentes quasi quædam dispositiones sunt ad ordinem vltimum: & ideo non est monstruositas, si illi ante quædam istorum recipiuntur: sed si essent perfectiones vltimæ, tunc sine dubio tenerent objectiones.

## ARTICVLVS VIII.

*Quæ scientia requiritur ad promotionem ordinum?*

**S**Econdo quæritur, Quæ scientia exigitur ad promotionem ordinum? Videtur autem? quod sacre Scripturæ. In decretis 38. dist. 1. dicit capitulum, Ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populo susceperunt. Constat autem, quod non susceperunt officium docendi nisi sacramenta. Ergo sacramenta Scripturam tenentur scire.

2. Adhuc, 1. cap. Omnes psallentes, &c. Sic dicitur, Substantia summi sacerdotij nostri sunt eloquia diuinitus tradita, id est, vera diuinarum Scripturarum disciplina. Et ex hoc sequitur idem quod prius.

3. Adhuc

3. Adhuc, Quarta distinctione Isidor. dicit, Sicut viri & mulieris digna coniunctio facit vnum matrimonium, & sicut duorum copulatio vnum perficit corpus clericatus & sacerdotium vnum faciunt presbyterum. Et clericatum vocat scientiam clericalem.

4. Adhuc, Gregor. in pastor. Nulla ars doceri præsumitur, nisi intenta prius meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastoribus magistrum pastorale suscipitur in magna temeritate: quoniam ars est artium regimen animarum.

5. Adhuc ibidem, Quis autem cogitationum vulnera occultiora esse nesciat vulneribus viscerum? Et tamen sæpe qui nequaquam spiritualia præcepta cognouerunt, cordis se medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentosum vim nesciunt, videri medici carnis non erubescant.

6. Item Deuter. 23. Eunuchus non intret Ecclesiam. Dicit ibi Gloss. Qui non habet semina verbi Dei, non potest gignere bona opera: vel non debet intrare, id est, locum regiminis accipere.

7. Item Isidor. Desinat docendi locum accipere, qui nescit docere. Ignorantia quippe præfulum, vitæ non congruit subiectorum: nam si cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foueam cadunt.

8. Item, Præcipitur à Domino, vt in pectore sacerdotis doctrina scribatur & veritas: & in Gloss. Vt meminerit sacerdos se studiis doctrinæ & veritatis inquirendis, non curandis ruminandisque secularibus negotiis per acceptum sacerdotium fuisse consecratum.

9. Item 1. Petr. 3. Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe: hoc autem non potest fieri nisi per scientiam sacre Scripturæ: ergo, &c.

10. Item, Malach. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent de ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.

11. Item, Osee 4. Quia tu scientiam repulisti, repellam te & ego, ne sacerdotio fungaris mihi.

12. Item Apostolus ad Titum 1. Amplectentem eum qui secundum doctrinam est, id est, fidelem sermonem, vt potest sic exhortari in doctrina sana, & eos qui contrariè arguere. Ex ista auctoritate habetur, quod etiam excellenter tenentur scire, ita quod possit reuincere hæreticos:

13. Item, 1. Timoth. 4. Arcende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

14. Si forte dicas, quod istæ auctoritates sunt ad regerem, obiicitur per rationem sic: Nullus præsumitur ad officium, nisi habeat habitum ad illum: sacerdoti autem est officium regere, nullus nisi perueniat ad officium, non habens habitum: sed habitum est scientia, & clavis habet vnum officium: ergo non habens scientiam, non nisi peruenit ad officium, ergo nec actum sacerdotij.

15. Adhuc, Operatio peruersa est, que non rectificatur habitu, regente: sed regere populum operatio sacerdotis est: ergo per-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

uersa erit, nisi habeat habitum regentem: sed hic habitus non potest esse nisi scientia sacre Scripturæ: ergo sacerdotes tenentur ad scientiam sacre Scripturæ.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod videmus in multis terris sacerdotes omnino ignaros, & non intelligentes ea quæ legunt: & tamen non condemnantur, sed sustentantur ab Ecclesia: cum igitur Ecclesia non erret, videtur quod sacerdotes non tenentur ad habendum scientiam.

**RESPONSIO.** Distinguendum mihi videtur in ordinandis: quidam enim ordines sumuntur ex sola deuotione, vt monachi, & alij religiosi: quidam autem alij suscipiunt ordines, vt illis ministrent populo verba & sacramenta dispensando, vt quidam religiosi, & illi qui sunt intrinseci ad curam animarum. De primis adhuc distinguendum puto: aut enim habent curam animarum in suis ordinibus, vt abbates, & confessores ab abbatibus constituti: aut non habent, nec habebunt. Si habent, idem iudicium videtur de eis, quod de aliis qui habent curam. Si verò non habent, & causa deuotionis ordinem suscipiunt, videtur mihi quod non tenentur, nisi vt sciunt pronuntiationes Psalmorum & lectionum distinctiones, quæ ex scientia grammaticæ discuntur. Si autem accipiunt officium docendi ex beneficio, vt clerici intitulati: vel ex professione, vt quidam religiosi: dicendum videtur, quod tenentur plura scire, & ea credo esse quæ in grosso sunt exponenda populo in fide & moribus, quæ rudimenta Christianæ fidei vocantur: & vt in aliis determinent casus & quæstiones secundum consilium superiorum. Vnde auctoritates supra inductas intelligo de huiusmodi ordinatis: & quantum ad huiusmodi scientiam discernendi scilicet quid veniale, & quid mortale in communibus, & qui articuli solennizati ab Ecclesia, & cætera talia. Et ad alia meo iudicio non tenentur: quia theologica probari non possunt nisi per constantiam martyrij. In perplexis autem quæstionibus tenentur esse tam discretus, vt talia difficilia esse sciat, nec procedendum in eis esse sine superiorum consilio vel auctoritate canonum: & hæc puto sufficere ad rationem eius qui petit rationem de ea quæ in nobis est fide & spe.

**AD RATIONES** autem inductas, dicendum quod non erit peruersus actus, cum tanto habitu præsumptus: sed tantus sufficit ad regimen meo iudicio, nisi forte sit in gradu sublimiori: quia superior ad maiora tenentur, vt Archiepiscopus, vel Episcopus, vt infra patebit, cum de Episcopis ageretur. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS IX.

*Quæ vita requiritur ad hoc vt aliquis sit idoneus?*

**T**ertio quæritur, Quæ vita requiritur? Videtur autem, quod illa quæ est nota secundum famam, & bona secundum virtutem:

Y 3 &

Se hoc per multas sanctorum auctoritates, quarum quædam tangemus, & alias dimittemus propter prolixitatem vitandam.

2 Hieron. in epistola quadam. Sine crimine iubetur esse Episcopus: non pro eo tantum tempore quo ordinandus est, sit sine vilo crimine: sed ex eo tempore quo per Christum renatus est, nulla peccati conscientia remordeatur. Ergo videtur hoc etiam proportionabiliter esse verum de sacerdote.

3 Gregor. in pastoral. Solerter se quisque metiatur, ne locum regiminis assumere audeat, si adhuc in se vitium damnabiliter regnat: nam diluere aliena delicta non valent, quos adhuc propria denigrant. Et ex hoc arguitur ut prius.

4 Adhuc, Levit. 21. Homo de semine Aaron qui habet maculam, non offerat panes coram Domino, nec accedat ad ministerium eius. Dicit autem Gloss. ibidem, quod per maculam vitium intelligitur. Ergo videtur, quod vitium habens, sacerdotis officium in sola celebratione misse agere non potest.

5 Item Isidor. Qui non vivit sicut docet, ipsam veritatem quam prædicat, contemptibilem facit: sicut Psalm. 49. dicit, Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, &c. Ergo multo minus peccator potest officium enarrantis habere.

6 Item Eccles. 15. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Item Isidor. Tam doctrina quam vita clarere debet Ecclesiasticus Doctor: nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilem facit.

7 Adhuc Gregor. Qui contemptum temporalium prædicat, necesse est ut ipse prior contemnat: tunc enim prædicatio vtiliter profertur, quando efficaciter adimpletur.

8 Item Gregor. Nescienti legem lingua tua sit codex, & in opere tuo aspiciat quid imitetur.

9 Item Augustinus, Innocens absque sermone conuersario quantum exemplo prodest, tantum nocet silentio.

10 Vterius videtur, quod etiam excellentem vitam tenetur habere clericus. Vnde Isidor. Non debet honoris ducatum suscipere, qui nescit subiectos tramite melioris vite præire.

11 Item Gregor. Tantum debet actionem populi actio transcendere præfulis, quantum distare solet à grege vita pastoris: qui enim loci necessitate exigitur summa docere, hac eadem necessitate compellitur summa monstrare.

12 Item Hieronymus in decreto. 8. quest. 1. Qualis enim erit edificatio discipuli si intellegat magistro se esse maiorem. Vnde non solum Episcopi & presbyteri & diaconi debent magnopere præuidere ut cunctum populum cui præsent, conuersatione & sermone præcant: verum etiam inferiores gradus, exorcistæ, lectores, custodes ædium, acolythi, & omnes omnino qui domui Dei deseruiunt: quia vehementer Ecclesiam Dei destruit, meliores esse laicos quam clericos.

13 Alia autem infinita his concordantia inueniuntur. Vnde etiam per rationem pro-

bandum est idem, In omni re exemplar directus debet esse exemplato: sed clericus est exemplar laici: ergo directiorem oportet esse laico.

14 Adhuc, Magis appropinquanti sanctis, maior indicitur sanctitas: quia mundari debent, qui ferunt vasa Domini: sed clericus magis appropinquat, quam laicus: ergo videtur, quod ad maiorem virtutis perfectionem teneatur.

15 Adhuc, Omnis docens necesse est ut habeat proprium probandi instrumentum: sed clericus quod docet non potest probare nisi per operis excellentiam, ut dicunt Sancti: ergo videtur, quod teneatur ad operis excellentiam.

IN CONTRARIUM huius esse videtur quod dicit Dominus Matth. 23. Quæ dicunt facite, secundum autem opera eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

RESPONSIO. Nulli sanæ mentis dubium est, quod probatum est primo, quod clericus quando ministrat in domo Dei, tenetur ad maiorem perfectionem quam laicus, & præcipue si curam suscipit pastorem.

AD HOC ergo quod obiicitur in contrarium, dicendum quod hoc dicit Dominus ut recognoscatur potestas etiam apud malos: habent enim tales potestatem ad augmentum damnationis eorum.

## ARTICVLVS X.

Quantum peccatum committit promouens non idoneum, & an necessitate aliqua potest excusari?

Quarto queritur, Quantum peccat promouens idoneum, vel si necessitate aliqua excusatur, ut dicunt communiter? Videtur autem, quod mortaliter. Ezech. 44. Inducitis filios vestros in sanctorum Domini, in circumcisos corde, & in circumcisos carne. Et improperat ibi sacerdotibus Veteris Testamenti. Ergo multo magis hoc est damnabile prælaris Noui Testamenti.

2 Adhuc, Minus peccatum est idoneum, quam promotus est, non corripere, quam idoneum promotus: sed Heli eo quod non corripuit, à sacerdotio cum parentela expulsus est, & Israel in medium & captiuitatem ductus, & arca capta, & filij occisi, & ipse mortuus, ut habetur 1. Reg. 4. ergo multo magis damnabilissimus est, qui promouet non idoneum.

3 Adhuc, Hoc dicitur in littera, quod non idoneus facit opus ordinanti indicit: graue autem opus non est nisi vitæ æternæ damnationis: ergo mortaliter peccat, qui non idoneum scienter promouet: ergo multo magis qui dat ei beneficium, præcipue habens curam animarum.

4 Adhuc, Sub periculo ponens temporalia Ecclesie, peccat mortaliter, ergo multo magis qui in periculo ponit animas: sed idoneum promouens, sub periculo ponit animas: ergo peccat mortaliter.

VTERIVS

VTERIVS hic queritur, Si excusari potest? Et ponuntur tres causæ, quas præterunt suæ excusationis. Prima: quia Ecclesia ex illo propter nobilitatem honoratur. Secunda: quia alius non de facili ita in temporalibus vtilis Ecclesie reperitur. Tertia: quia melius est habere aliquos, quam nullos.

SED CONTRA istas omnes tres causas sic obiicitur, De veritate vite propter nullam causam est aliquid omittendum: sed promouere idoneum est de veritate vite: ergo nullo modo est omittendum.

2 Adhuc, Ad Rom. 3. Faciamus mala ut eueniant bona: quorum damnatio iusta est. Ergo multo fortius non facienda sunt mala, ne eueniant bona: sed promouere idoneos est malum: ergo non est faciendum aliquo modo.

RESPONSIO. Dicendum ad hoc, quod nullum dubium est mortaliter peccare omnem illum qui indignum scienter promouet ad factos ordines, vel ad curam pastorem, vel ad aliquod ecclesiasticum beneficium. Est autem indignus dupliciter, scilicet contrarie, & priuatiue. Contrarie indignus est, qui contrarium habet dignitati: & ille nullo modo est promouendus. Priuatiue autem indignus est, qui priuatur dignitate, non habens tamen contrarium: & in talibus propter necessitatem aliquarum Ecclesiarum quæ indigent literatis & defensoribus, potest dispensari, quod aliquid haberent de Ecclesia, donec addiscerent: sed puto, quod sine peccato non potest eis conferri cura vel præbenda: sed expensæ pro eis possent fieri de Ecclesia vel de beneficio Ecclesie quod alteri interrim committeretur.

AD ID quod obiicitur contra causas, dicendum quod illa ridiculosa est, quæ est de generis nobilitate ut propter hoc malus potest promoueri: quia quanto nobilior est, tanto nociuior si malus est. Nec puto, quod sufficit hoc, quod non sit malus: sed puto, quod necessarium est scire esse bonum per talem scientiam qualem possibile est haberi de homine. Quod autem dicitur, quod alius non esset ita vtilis, nihil est omnino: quia omnis vtilitas temporalis est spirituali postponenda. Tertia autem omnino nulla est: quia in littera dicitur, quod melius est habere paucos bonos, quam multos malos. Præterea, quod malis conferuntur, facit eos malos: quia sciunt tales habere locum in Ecclesia & bonos expelli: & idem efficiuntur mali, ut citius promouantur.

## ARTICVLVS XI.

An non idoneus promotus in quolibet actu officij sui peccet mortaliter?

Quinto queritur, Vtrum idoneus promotus in quolibet actu ordinis & officij sui peccet mortaliter? Videtur autem, quod sic: quia propter sanctitatem ordinis peccat mortaliter primo accedendo: sed eadem sanctitas semper manet in ordine: ergo si ipse sit non idoneus, semper æqualiter peccabit ordinem exequendo: sed in omni actu ordinis ex-

quitur ordinem: ergo in omni actu ordinis peccat mortaliter.

2 Adhuc, Susceptio ordinis est propter executionem: ergo executio est melior: sed in suscipiendo ad minus propter idoneitatem mortaliter peccauit: ergo & in exequendo magis mortaliter peccabit propter eandem rationem.

3 Adhuc, 1. Reg. 6. Oza percussus est, ut dicit Dionysius, quia indigne sanctis communicauit: percussio autem significat mortale peccatum quod interficit animam: cuius ergo sanctiora sunt ea quæ sunt Noui Testamenti, quam Veteris, peccabit mortaliter omnis qui indignè administrat ordinem vel officium ecclesiasticum: sed administratio in quolibet actu ordinis est officium ecclesiasticum: ergo in quolibet actu ordinis & officij sui peccabit mortaliter.

IN CONTRARIUM huius esse, quod hoc esset graue iudicare.

2 Adhuc, Quia vouens virginitatem voto non solenni, peccat mortaliter contrahendo, non tamen postea soluendo debitum: ergo si simili suscipiens ordinem vel officium ecclesiasticum indignè, peccabit mortaliter, non tamen postea administrans.

3 Adhuc, Si in quolibet actu peccaret mortaliter, videretur esse perplexus: quia ex officio & ordine tenetur administrare: ergo peccat mortaliter omittendo. Item, Ex indignitate tenetur dimittere ne ministraret: ergo peccabit mortaliter ministrando: ergo quicquid fecerit, peccabit mortaliter: ergo est perplexus.

RESPONSIO. Videtur mihi quod non peccat mortaliter quotiescunque scienter & sine necessitate administrat ordinem vel officium in quolibet actu qui indignus est, sicut probat prima pars istius disputationis. Dicitur autem sine necessitate duplici tantum: si enim corpus Domini vel aliquid sacrorum decideret, & non esset alius subleuans, potest tunc tam humilitate cordis & cum timore & reuerentia subleuare. Item, si aliquis exemplo suo duceretur ad peccatum, potest rogare eum cum dolore, ne exemplum in se acciperet, sicut supra diximus in questione de materia correctionis. In aliis omnibus casibus peccat mortaliter administrando sanctis indignè.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum quod via lata est, quæ vadit ad infernum, & moti sunt qui vadunt per eam, sicut habetur Matth. 7.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile, cum in matrimonio contracto non manet votum, sed frangitur: & idcirco non omnem actum sequentem frangitur, sed cum administratione manet in vigore, & idcirco omnis actus illicitus est.

AD ALIUD dicendum, quod non est perplexus: quia cedit officio, & non administrat, & erit expeditus: vel si manet, excuset peccatum, & administrat dignus: & iterum est expeditus de perplexitate.

Y y 4 ARTI



## ARTICVLVS XII.

*Qualiter illius peccati remedia possunt acquiri?*

**S**exto quaeritur, Qualiter illius peccati remedia acquirantur? Videtur autem, quod per dispensationem: quia constat, quod qui habet vniuersitatem potestatis, potestatem habet dispensandi: sed dispensatio est iuris relaxatio: ergo isti potest relaxari quod de iure tenetur facere: sed de iure tenetur esse dignus vita & scientia: ergo hoc relaxari potest ei.

1 Adhuc, Nos videmus hoc tota die fieri in curia Domini Papæ, de qua non licet præsumere, quod aliquid fiat iniustum: ergo videtur, quod per dispensationem hoc fieri possit.

2 Adhuc, Non est nostrum iudicare de dispensatione: ergo videtur, quod vel ille cum quo dispensatur omnino deceptus sit, vel ipse absoluitur à peccato.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est quod dicit Bernard. ad Eugenium Papam, quod si dispensatio careat causa utilitatis publicæ vel necessitatis legitimæ, dispensatio non dispensatio sed dissipatio est.

*Solutio.* R E S P O N S I O. Dicendum, quod cum indigno nunquam ita dispensari potest, quin ipse peccet mortaliter quolibet actu administrationis, quandiu est indignus. Dominus enim Papa sicut ipsemet in quadam decretali protestatur nunquamque propriæ conscientie quoad Deum relinquit: sed quandoque eò quod oportet mala tolerare ne eueniant peiora, hoc modo dispensat, quod in iudicio hominum eis hoc super quo dispensatum est, obici non possit.

AD HOC ergo quod primo obicitur, dicendum quod habet vniuersitatem potestatis super iudicia hominum, sed non super iudicium diuinum: & hoc est iudicium conscientie.

AD ALIUD dicendum, quod abusiones non diminuunt mala, sed aggrauant: & ideo si in talibus dispensationibus prælati aliquid faciunt, ipse peccat mortaliter. Si autem patitur necessitate mali compellitur ne eueniat peius, tunc non peccat mortaliter, sed tunc non dispensat, sed dissimulat ad tempus donec corrigi possit.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod non est nostrum ut iudices simus: sed tamen nostrum est ut doctores simus, & cognoscere speculatiue, quid dignum, & quid iustum est, & hoc aliis dicere: unde non cognoscimus per modum iudicij ut corrigamus vel puniamus: sed cognoscimus per modum sapientium in lege Dei, quid legi Dei concordat, & quid ab ea discordat, à quocunque hominum agitur siue superiore siue inferiore.

## ARTICVLVS XIII.

*An corona sit ordo vel tantum dispositio ad ordinem?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Corona enim signaculum est quo signantur, &c.] Videtur enim, quod corona sit ordo: quia in omnibus spiritualibus exteriora sunt propter interiora: sed exterius sit signaculum in corona: ergo sit propter signaculum interius: sed signaculum interius est character. ergo corona imprimit characterem: quicquid autem imprimit characterem, collocans in gradu dignitatis in Ecclesia, est ordo: ergo corona est ordo.

1 Adhuc, Corona aut est purè corporale, aut in corporali habetur spirituale. Si purè corporale: ergo à quolibet conferri potest, quod falsum est: quia non potest hodie conferri nisi ab Episcopo. Si autem spirituale est acceptum in corporali: tunc est sacramentum per definitionem sacramenti: constat autem, quod non est sacramentum nisi ordinis: ergo corona est ordo qui est sacramentum.

2 Adhuc, Excellentium in Ecclesia est dare aliquid excellens, sicut patet in confirmatione, vbi excellentes in Ecclesia Spiritum sanctum dant ad robur: sed coronam in Ecclesia non dant nisi excellentes in Ecclesia ut Episcopi: ergo in ea dant aliquid excellens: sed nihil excellens est corporale: ergo videtur, quod dent aliquid spirituale: & hoc non potest esse nisi character: ergo imprimit characterem: ergo est ordo.

3 Adhuc, In baptismo vbi distinguitur homo à non baptizato, imprimitur character: ergo & in corona vbi homo distinguitur in sortem Domini: sed hoc fit in corona: ergo videtur, quod in corona imprimitur character.

*Solutio.* IN CONTRARIUM huius est, quod à Magistro in littera non distinguuntur nisi septem ordines: & corona non est vnus de illis: ergo corona non est ordo.

1 Adhuc, Omnis excellens forma in natura, multas ex parte materie exigit dispositiones: ergo & in gratia similiter erit: sed excellens in gratia est ordo: ergo præxigit dispositiones ex parte suscipientis. Primum autem quod suscipitur, est corona: ergo videtur, quod corona sit prima dispositio ad ordinem, & non ordo.

Q U O D C O N C E D I M U S, dicentes ad primum, quod exteriora in corona, sunt propter interiora: sed interiora quod respondet coronæ, est reuelatio mentis ad diuina, ut sic disponatur homo ad recipiendum ordinem: & non est character vel ordo.

AD ALIUD dicendum, quod corona non est purè corporale, sed est corporale ad spirituale ordinatum: sed hoc spirituale est coniunctum in parte, & in parte consequens: coniunctum enim est mentis reuelatio ad diuina, ut dictum est: consequens autem est ordo qui suscipitur.

A D

## ARTICVLVS XV.

*An clerici habeant ius hereditatis inter parentes suos vel non?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Quia de sorte sunt Domini, vel quia partem Domini habent, &c.] Ex hoc enim arguitur, quod clerici ius hereditatis inter parentes suos non habent. Hoc etiam aliis videtur rationibus. Dicitur enim Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam Scribarum vel Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum. Sed Leuitæ & Scribæ & Pharisei in Veteri Testamento non habebant hereditatem: ergo nec in Nouo debent habere. Quod autem Leuitæ hereditatem non habuerunt, patet Num. 18. vbi hoc multoties dicitur, Non habebunt filij Leui hereditatem in medio fratrum suorum: ego enim hereditas eorum.

1 Adhuc, In tonsura ore proprio ab Episcopo iubentur dicere, Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei, &c. ergo ore proprio videtur terrenam hereditatem resignare: ergo ius in ea de cætero nullum habent.

2 Adhuc, Terrena habens, necessariò habet terrena cogitare: sed clericus ideo raditur, ut dicitur in littera, quia non nisi caelestia debet cogitare: ergo nihil terrenum debet habere: ergo nec ius habet in hereditate terrena.

3 Adhuc, Terrenæ possessiones in iure Imperatorum, ut dicunt leges, & confirmat Augustinus, possidentur: sed clericus nullum debet habere respectum quantum ad Imperatores vel Reges: ergo videtur, quod nihil terrenum debeat possidere.

*Solutio.* IN CONTRARIUM huius est quod dicitur Ierem. 32. Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth: tibi enim iure propinquitatis competit. Hoc enim dixit Ananias ad Ieremiam: qui tamen sacerdos fuit: ergo competeat sacerdotibus hereditas.

1 Adhuc, Lenitici 5. Aedes Leuitarum quæ in vrbibus sunt, semper redimi possunt. Ergo Leuitæ ius habebant redimendi hereditatem, etiam magis quam alij: cum igitur non sint minus digni Noui Testamenti sacerdotes, ius percipiendi hereditatem suam possunt habere.

R E P O N S I O. Non est dubium quin clerici ius habeant in sua hereditate, quæ patrimonium est: aliter enim videtur in feudaliibus quibusdam: quædam enim feudalia sunt ad pretium annuum cum homagio alicui exhibita: & quædam sunt pro stipendiis militariæ debitis. Patrimonium ergo videtur quod habere possunt. Et etiam feudalia sunt quod in multis locis habent, & pretium exhibent: & pretio vel precibus inducunt alium aliquem sibi in temporalibus æquivalentem, & æque dignum, qui loco eorum facit homagium: sed illa feudalia quæ sunt quasi pro stipendiis militum, videtur mihi, quod sine iniuria Domini feudi haberi non possint.

A D

AD ALIUD dicendum, quod hæc non est causa quare non possit conferri nisi ab Episcopo, quia aliquid excellens in corona conferatur: quia quandoque conferebatur à non Episcopis. Sed hoc institutum est, ut cognoscantur ab Episcopo, qui præparantur ad ordines suscipiendos: quia cum maiori sollicitudine agendum est circa tales: & ideo per coronam ad manum & agnitionem Episcopi instituti sunt transire.

## ARTICVLVS XIV.

*An tonsura in veteri lege figurabatur in Nazareis?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Tonsuræ autem Ecclesiasticæ vsus, &c.] Videtur enim, falsum esse: quia quicquid ad sacramentum ordinis pertinet in Nouo Testamento, in sacerdotio & sacerdotibus Veteris Testamenti significabatur: Nazarei autem non necessariò erant de sacerdotibus: ergo videtur, quod in eis tonsura Ecclesiastica non significabatur.

1 Adhuc, Nazarei in fine voti crines offerebant (alias tondebant) ut habetur Num. 6. sed clerici in principio suæ religionis crines offerunt: ergo videtur, quod nulla sit conuenientia: ergo nulla signa.

2 Adhuc, Vltimus videtur, quod ordo in Veteri Testamento non poterat signum respondens habere: habitum enim est supra, quod sacramenta excellentis effectus, in Veteri Testamento nihil respondens in figura habuerunt: sed ordo in excellentissimo statu ponit per suum officium: ergo videtur, quod nihil respondens in Veteri Testamento habere potuit.

*Solutio.* R E S P O N S I O. Dicendum ad hoc, quod ea quæ sunt Noui Testamenti, propter suam perfectionem non in vno solo typo Veteris Testamenti potuerunt significari, sed in multis significabantur quoad diuersa. Et ita etiam sacerdotium quoad tonsuram significatur in Nazareis, & quoad potestatem offerendi in sacerdotio, & quoad potestatem ligandi & soluendi in potestate iudicandi inter lepram & non lepram, & munditiam & immunditiam sacerdotum. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod licet in tempore non sit conuenientia, tamen est conuenientia facti ad factum: quia capilli prius nutriti Domino offeruntur & hic & ibi. Et hoc intendit Auctor in littera: multis enim modis, ut dicit Gregor, sumitur allegoria.

AD HOC quod vltimus quaeritur, dicendum quod hoc non intelligendum est de excellentia potestatis, sed de excellentia gratiæ, ut dictum est in confirmatione, & extrema vnctione quoad immediatum eorum, quod ibi fieri non poterat: sed perfecta potestas ministrorum bene poterat ibi significari.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Leuitz habebant ius percipiendi hereditatem suorum parentum in Veteri Testamento: sed non habebant ius ex æquo diuidendi terram cum aliis tribubus. Et hoc ideo præcepit Dominus: quia si ex æquo habuissent vnã portionem sicut aliz tribus, tunc habitassent in vno loco, & non fuissent diuisi per populum, vt docerent omnes: & hoc non fuisset competens officio eorum.

AD ALIVD dicendum, quod in tonsura non renuntiat, nisi sollicitudini hereditatis retrahenti ab officio clericali: ad hoc enim non tenetur laicus: & ita intelligitur

quod ore suo dicit coram Episcopo.

AD ALIVD dicendum, quod benè possunt cogitare terrena in ordine ad caelestia: quia hoc meritorium est. Item benè possunt cogitare non retrahendo cogitarum à caelestibus: sed terrena vt terrena non debent cogitare: & hoc solum significat tonsura & reuelatio sensuum.

AD ALIVD dicendum, quod iure Imperatorum possidentur feuda & alia ad defensionem: & ideo cum iustum tributum non subtrahitur principibus, talia potest possidere clericus, vel alius homo officii Ecclesie mancipatus.

*De ostiariis.*

Ibidem. 1. Paral. 29.

**O**STIARII iudem & ianitores sunt, qui in Veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, vt non ingrederetur in illud immundus. Dicti autem ostiarij, eo quod præfint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clauem, omnia intus & extra custodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiunt, indignos respuunt. Vnde & eis cum ordinantur, clauis Ecclesie dantur ab Episcopo. Et dicitur eis, Sic agite tanquam rationem Deo reddituri pro rebus quæ clauibus istis recluduntur. Hoc officium Dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes eiecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet.

De consec. dist. 2. cap. Ostiarius. Ioan. 1.

Ioan. 10.

ARTICVLVS XVI.

*An ordo ostiariorum sit primus, & habeat aliquem actum spirituales?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Ostiarij iudem & ianitores] Et queramus hic duo, scilicet de actu ostiariorum: & verum iste ordo sit imprimens characterem? Ad primum accipitur quod dicit in litera, ea quæ sunt intus & extra custodire, est actus ostiariorum: sed clauis materiali talem custodiam facere, est purè corporale: ergo videtur, quod ad hoc non ordinatur nisi potestas corporalis: omnis autem ordo est potestas spiritalis: ergo videtur, cum ordo ostiariorum sit ordo spiritalis, quod iste non sit actus eius.

2. Adhuc, Ad corporalem actum supra requiritur spiritalis ministrans: sed in ordine ostiariorum requiritur minister excellens in Ecclesia spiritalis ministrans: ergo non est ad corporalem actum: ergo actus qui dicitur in litera, non est actus eius.

3. Adhuc, Sacramentis quæ Christus in se exhibuit, virtutem contulit spirituales: sed illud per se exhibuit, vt dicitur in litera: ergo spirituales vim isti exhibuit, sed spiritalis vis est ad actum spirituales, non corporales: ergo videtur, quod iste non sit actus eius.

IN CONTRARIVM huius obicitur: quia ad hoc confertur actus in ordine, cuius instrumentum ab Episcopo datur ordinato: sed clauis materiales templi & sacrarij dantur ostiariis: ergo ad hoc confertur eis ordo & potestas: sed actus clauis est claudere & aperire templa & sacraria: ergo iste est actus illius ordinis.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod ille qui dicitur ordo ostiariorum, est ordo primus, & habens actum super corporale ad spirituale ordinatum: est enim suam custodire locum sacramentorum, in quo & sacramenta conferuntur & populus communicat sacramentis, ab immundis rebus & hominibus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non est purè corporale: & ideo exigitur ad hoc potestas spiritalis, quia spiritalia sunt benè circa corporalia ad spiritalia ordinata: sed verum est, quod est spiritalis potestas ista in infimo gradu spiritalium.

AD ALIVD dicendum, quod hoc queritur, si esset actus corporalis, & circa purè corporale: sed est actus corporalis iuxta corporale ordinatum ad spirituale: & spirituale est finis: quia tota custodia fit ad spiritalia violantur.

AD ALIVD dicendum, quod Christus huic potestati dedit vim spirituales: quia sicut à Christo quando expulit immundos de templo, luxit quoddam diuinum, vt dicit Gloss.

Gloss. Ioan. 2. quo territi fuerunt illi quos expulit, & cesserunt ei: ita quiddam diuinae potestatis facit præualere ostiariis, vt expellant à loco sacro ea quæ sacra violant: & hoc habent à Christo istum ordinem suscipientes.

ARTICVLVS XXII.

*An ordo ostiariorum imprimat characterem?*

**S**ECUNDO queritur, Vtrum iste ordo characterem imprimat? Videtur enim, quod non: sicut enim dictum est in questione de baptismo, tractatu de characterem, characterem assignat trinitatem creatam increata, & collocat in aliquo spiritali statu fidei: iste autem ordo non videtur hoc facere: ergo non imprimat characterem. Probatum autem media: quia status fidei est prælationis vel subiectionis, & tunc incipientium vel pugnantium pro fide perfecta: & neutrum istorum confert iste ordo, quia prælatos non facit, sed potius ministros, quia ostiarij ministri sunt: ergo non imprimat characterem.

2. Adhuc, Perfectissimorum sacramentorum est imprimere characterem: sed iste ordo non est perfectissimus, sed potius ordo sacerdotij: ergo videtur, quod characterem non imprimat.

3. Adhuc, Taliter ordinatus licet sit distinctus à populo vt minister in templo: nihilominus tamen adhuc coniungibilis est populo, quia potest ducere uxorem: ergo videtur, quod non distinguatur distinctione perpetua: sed perpetua distinctio est characteris: ergo videtur, quod non imprimat characterem.

4. Adhuc, Hoc officium totum est via, quia in futuro non erit indigentia custodiæ: ergo videtur, quod deficiat cum via: ergo ministri eius non indigent nisi characterem via: sed character spiritalis est perpetuus: ergo videtur, quod istud sacramentum non imprimat characterem spirituales.

5. Adhuc, Custodes illi qui sunt in caelesti hierarchia & sunt custodes animarum, digniores sunt quam custodes templorum: & tamen non dicimus, quod propter officium ipsorum imprimatur eis character: ergo non propter officium istorum istis characterem imprimatur.

6. Adhuc, In actu illius sacramenti sine officij quod imprimat characterem, non potest aliquis nisi characterizatus illo: sed in actu istius ordinis potest non habens istum ordinem: ergo non imprimat characterem. Probatum autem prima inducendo: quia in detestatione originalis non potest nisi recipiens baptismum huius articulus necessitatis sacramentum non excludat, nec in consecrationem quæ est ex consecratione, nec in consecrationem corporis & sanguinis Domini qui non habet ordinem. Probatum secunda: est ad oculum: quia custodire templa etiam quilibet laicus potest: ergo constat propositum.

IN CONTRARIVM huius obicitur sic: Nihil collocat in gradu spiritalis potestatis

immobiliter, nisi aliquid suscipiatur immobile à suscipiente: ostiariorum ordo collocat in gradu spiritalis potestatis immobiliter: ergo ipse est aliquid immobile. Prima probatur ex hoc, quod nulla causa quæ est vt disponens in subiecto, separabilis est à suo effectu, quicquid etiam sit de causa efficiente, cum de omni causa dicat hoc esse verum Philosophus, & probat Auicenna: sed propter prolixitatem hic accipitur in dispositione, quia in illa perspicue, verum est. Omne autem sacramentum causat suum effectum vt causa disponens in subiecto, vt patet ex præhabitis circa principium huius quarti. Secunda autem probatur: quia ostiarius quantumcunque deuiet, nunquam reordinatur, sed reconciliatur tantum: & sic ministrat, si prælato videatur expedire. Inde sic: nec id quod est ibi signum tantum, nec id quod est ibi res tantum, immobile est à suscipiente ordinem istum: ergo est ibi medium immobile, quod est res & signum: medium autem immobile existens in omnibus sacramentis, est character: ergo & in isto sacramento: ergo istud sacramentum imprimat characterem. Prima probatur: quia actio Episcopi super ostiarium, est transitoria: & quia gratia quæ tantum est res, sæpe perditur: igitur constat prima. Secunda probatur ex inductione in baptismo, confirmatione, & sacerdotio.

2. Adhuc, Non iterationis sacramentorum super idem subiectum, non est nisi duplex causa, scilicet quia causa non redit, sicut originale non redit post baptismum: & quia immobile aliquid manet in suscipiente, propter quod iterari non potest: constat ergo, quod prima causa non est in hoc sacramento, quare non iteratur: ergo secunda erit: ergo aliquid immobile imprimatur in hoc sacramento, quod nunquam deletur: hoc autem in omnibus vocatur character: ergo & in isto.

3. Adhuc, signum distinctiuum collocans in gradu fidei & ad actum spiritalium, videtur esse character: tale signum datur ostiario: ergo datur ei character. Probatum media: constat enim, quod per separationem in officio determinatur & distinguitur ab alijs, non distinctione dispositionis vt in corona, sed officij spiritalis mancipatione: ergo constat propositum.

4. Adhuc, Characteris increati est characterizare characterem creato: video autem, quod increatus character hoc officium characterizant: ergo huic officio mancipatum ipse characterem imprimat.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod non videtur mihi esse dubium, quia imprimat characterem: quia aliter nulla modo videri posset, qualiter esset impressa potestas indelebilis ostiario, sicut probant vltimæ rationes.

AD PRIMVM autem dicendum, quod iste character configurationem facit: quia imprimatur nostre imaginis vt in potestate spiritali imitetur eam qui non dormitabit neque dormiet custodiendo Israel, & ponit in statu prælationis & in statu fidei. Ad id quod contra obicitur, dicendum quod prælatus est in populo

pulo non habenti potestatem sic accedendi, licet non sit prælatus simpliciter: in altiori enim gradu est quam simplices de populo: & hoc sufficit ad statum prælationis in statu fidei: sicut tora tribus Leuitæ prælata fuit, nec tamen inferiorum ordinum Leuitæ prælati fuerunt simpliciter.

AD ALIVD dicendum, quod ordo iste est aliquid perfectissimi sacramenti, sicut pars totius potestati est aliquid totius: & ideo in quantum ordinatur ad illud, habet aliquid de effectu ipsius: & hoc est imprimere characterem potestatis secundum partem, sicut illud habet imprimere characterem potestatis perfectæ: aliter enim non esset pars potestatiua illius. Et hoc facile est videre: quia nisi baliuo det potestatem in parte, non erit pars potestatiua regni quod habet dare potestatem perfectæ, & sic de aliis est. Hic autem propter indebilitatem & fidei statum & configurationem ad potestatem diuinam, datur potestas talis vel talis per characteris impressionem.

AD ALIVD dicendum, quod nunquam est coniungibilis populo: ita quod amittat signaculum, imo in perpetuum tenetur habere extra, sicut carere non potest intra: sed iurisdictionem amittere potest, & quantum ad hoc effici sicut vnus de populo: quia si in toto efficeretur sicut vnus de populo, reordinaretur quando iterum rediret ad clericatum: & hoc non fit.

AD ALIVD dicendum, quod non sequitur, si officium aliquod totum est via, quod non imprimat characterem: quia etiam baptisimus est via & confirmatio & sacerdotium, & tamen imprimunt characterem: quia licet vnus gradus talis in patria non sit futurus cum cessabit omnis prælatio, tamen signum gradus manet ad gloriam pro eo quod fideliter & bene ministravit in officio sibi commisso.

AD ALIVD dicendum, quod de signis Angelorum nobis est incertum: sed tamen de gradibus Angelorum hoc nobis certum est, quod quantum ad eminentiam dignitatis vnus super alium perpetuo manet, licet forte euacuentur quantum ad actum & officium, quando Deus erit omnia in omnibus, ut dicitur 1. Corinth. 15. Vnde puto falsum esse, quod Angeli non sint distincti signaculis naturæ gratiæ & gloriæ inter se, secundum quod officia eorum sunt diuersa altiora & inferiora.

AD ALIVD dicendum, quod in actum illius ordinis nihil potest nisi habens ordinem. Et ad hoc intelligendum, reuocandum est ad memoriam quod prius dictum est, scilicet quod sicut Christus ostendit quendam diuinum radium, ratione cuius territi cesserunt hi qui violabant locum sanctum: ita quædam diuina virtus deterrendi immunda à loco sancto sanctificatione confertur ostiariis, & ex tali virtute pelere immunda est actus ostiarij. Et planum est, quod hoc ille non potest, qui illa virtutem non habet: non autem habet, qui ordinem non suscipit.

## ARTICVLVS XVIII.

*An in sacramento istius ordinis sit aliqua specialis forma?*

DEinde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Et dicitur tuis, Sic agite tanquam Deo rationem reddituri, &c.] Ex hoc enim videtur, quod ista sit forma huius ordinis. Sed contra hoc obiicitur: forma enim sacramenti, aut est per modum indicationis, vel deprecationis: ista autem est per modum imperij: ergo videtur, quod non sit forma sacramenti.

2 Adhuc, In sacramento operatur virtus diuina: ergo operatio sacramenti non subiacet imperio hominis: ergo nec collatio sacramenti per modum imperij debet conferri.

3 Adhuc, Quod imperio alicuius sit, in potestate illius consistit: sed operatio ordinis non consistit in potestate Pontificis, sed Dei: ergo per modum imperij forma esse non debet.

4 Adhuc, Illa verba videntur potius sonare iniunctionem officij habenti iam potestatem, quam collationem potestatis: si enim tunc conferret potestatem, deberet dicere, Accipite potestatem claudendi & aperiendi.

RESPONSIO. Dicendum, quod secundum diuersitatem sacramentorum diuersificantur formæ ipsorum, sicut patuit in baptismo, & Eucharistia, & extrema vnctione. Vnde cum in isto sacramento conferatur potestas ad actus diuinos & circa diuina, debet significari per modum translationis potestatis ab vno in aliud, quemadmodum à Domino significata est Ioan. 20. cum dixit, Accipite Spiritum sanctum: quorum, &c. In illo enim verbo intelligitur per simile quantum ad modum omnis forma collationis sacramenti ordinis significata & instituta.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod patet solutio.

AD SECVNDVM dicendum, quod licet in sacramento operetur diuina virtus effectum vltimum sola: tamen actus illius sacramenti est in potestate ministrorum: & cum ordo sit ad accipiendum potestatem ad actum illum, per modum translationis illius potestatis significatur ab Episcopo, qui ibi est loco Christi potestatem illam conferens.

AD ALIVD dicendum, quod in potestate hominis est ut ministri participantis locum Dei: sed non est in potestate hominis in quantum homo, & potestas hominis refertur actum: sed verum est, quod potestas diuina sola est ad effectum gratiæ quæ fit in sacramentis: & hoc significatur ex modo loquendi quo non dicit, Accipite gratiam, &c. sed potius, Sic agite & cætera.

AD ALIVD dicendum, quod potestas non est completa nisi in actu suo ad quem est: & ideo ut noveretur potestas completa, dicit, Sic agite &c. Et tamen est sensus iste, Habete completam & perfectam potestatem agendi.

De lectoribus.

**SECUNDVS** est gradus lectorum. Lectores à legendo, sicut D psalmista à psalmis canendis, vocati sunt. Illi enim prædicant populis quid sequantur: isti cantant, & excitant ad compunctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miserabiliter pronuntient, vt quosdam ad luctum & lamentationem compellant. Idem etiam pronuntiatores vocantur, qui porro antè nuntiant: quia tam erit clara eorum vox, vt etiam longè positorum aures adimpleat. Ad lectorem autem pertinet lectiones pronuntiare, & ea quæ Prophetæ vaticinauerunt, populis prædicare: vt iam ex officio in Ecclesia legant prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente populo, traditur ab Episcopo codex diuinarum lectionum, & dicitur, Accipe & esto verbi Dei relator: habiturus si fideliter impleueris officium, partem cum his qui benè verbum Dei ministrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur, literarum scientia debet esse instructus, vt sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distinctè legat: ne confusione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indicatiuè, quid interrogatiuè sit legendum, vbi sit in oratione facienda distinctio. Hæc enim malè seruata, intellectum turbant & alios ad risum prouocant. Auribus & cordi consulere debet vox lectoris. Hoc officium impleuit Christus, cum in medio seniorum librum Isaie aperiens, distinctè ad intelligendum legit, Spiritus Domini super me, &c. Ex quo lectoribus datur intelligi, quia gratia spirituali clarere debent, qui aliis verbum Dei annuntiant. Hic ordo formam & initium à Prophetis accepisse videtur: quibus dicitur, Clamâ, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.

Idem dist. 27. c. Cleros.

Idem dist. 27. c. Pele. c. 11.

Isaie 61. Luc. 4.

Isaie 58.

ARTICVLVS XIX.

An ordo lectorum sit benè ordinatus inter ordines.

**DE**inde queritur de hoc quod dicitur in [Secundus gradus est lectorum, &c.] Et queruntur tria, scilicet de ordine istius ad precedentem, & ad sequentes non sacros ordines. Secundo de differentia istius ad psalmistam. Et tertio de actibus istius proprie. Alii enim, scilicet verum imprimis abrahamum & de forma, ex precedentibus habetur: quia idem modus ad precedentem est virtuosus.

**Ad** primum sic respondetur: licet quatuor ordines non sacros sunt, tamen inter illi malo, scilicet exorcista & exorcista duo ordinem in bonum. Licet lectorum & acolythorum: sed habentis symbolum conuenientius coniungantur: ergo videtur, quod exorcista immediatè præcedat acolytho in minoribus.

**Ad**huc. In via iustitiae prius est declinare à malo, quam facere bonum: sed exorcista sunt per modum declinationis à malo, lectores autem ad facere bonum: ergo exorcista sunt

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

ante lectores: non ergo lectores habent secundum gradum.

**Ad**huc, Bogius dicit, quod prius sunt extirpanda vitia, quam inferenda virtutes. Sed exorcista extirpant vitia, & lectores inferunt virtutes: ergo videtur, quod exorcista sunt ante lectores.

**IN** CONTRARIUM huius est, quod malum sed voluntatis non desinit nisi cognitum ratio cognoscere malum, est ante desinit istius lectorum suum officium est ad mali cognitionem, & extirpationem ad mali desinationem: ergo lectorum gradus est ante gradum exorcistarum.

**Quod** concedendum est. Dicendum ergo ad primum, quod ordinem ordinatum sic secundum quod generantur actus istorum in percipientibus sacramenta. Vnde prius in illis est preparatio & custodia sacri sacramenti, & deinde totum aliud est in preparatione communicationis sacramenti & consecratione sacramentorum. Sicur autem dicit Aristoteles in ultimo cap. 10. ethic. Ad initio est primum per verba disponens ad virtutem & ad bonum: licet ordinari virtutem non habeat. Et ideo inter gradus est primus, & ideo secundus inter omnes: & non ordinatur secundum quod conueniunt

conueniunt in generali quodam, scilicet quod est esse à malo, & esse ad bonum.

AD ALIUD dicendum, quod in via iustitiae etiam id quod est à malo, præcedit persuasio & ostensio mali quod pertinet ad officium lectoris. Vnde licet lectio ingerat bonum intellectus, & ideo dicitur esse in ordine ad bonum, sicut patet in diuisione ordinum supra assignata: tamen ad continuationem lectorum, id est, eorum quæ leguntur, præcedit & ordinem à malo & ordinem ad bonum, sicut probat vltima obiectio. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

ARTICVLVS XX.

De differentia lectoratus ad psalmistatum

Secundo queritur de differentia istius ad psalmistatum, quæ tangit in litera. Videtur autem, quod in nullo differant: quia sicut dicit in litera, lectorum officium est prophetias legere in Ecclesia: & psalmi sunt pars prophetiarum nobilior: ergo videtur, quod non differant nisi per materiam: quia lectores vnam partem prophetiarum pronuntiant, & psalmistæ aliam & nobiliorem: ergo aut psalmistatus est ordo, aut pars ordinis lectorum.

Adhuc, Si fiat vis in sanctitate lectionis sine in difficultate eorum quæ leguntur, psalmi in tanta excellentia sunt, in quantis alie prophetie sunt: ergo sicut exigitur ordo ad legendas alias prophetias, ita exigitur ad legendos psalmos: ex quo sequitur idem quod prius.

Adhuc, Ad illa principaliter exigitur ordo, quæ magis frequentant ministri Ecclesiarum: psalmos autem plus omnibus aliis prophetiis frequentant: ergo specialis ordo exigitur ad eos.

Adhuc, Gregorius super Ezech. super illud verbum Psal. 49. Illic iter quo ostendam illi salutem Dei: dicit, quod in psalmorum cantu, aut datur spiritus compositionis, aut spiritus prophetie, si cum attentione & deuotione fiat: sed non fit ita in aliis prophetiis: ergo psalmi etiam maioris auctoritatis sunt & maioris sanctitatis & vtilitatis, quam ceteræ prophetie: ergo ordo debet esse ad eos sicut ad alias prophetias legendas, vel etiam pars ordinis lectorum.

In CONTRARIUM dicitur, quod in cantu psalmorum est delectatio & ornatus: unde licet non sit in nullo prohibenda sicut in aliis, non tamen debet esse in nullo prohibenda, non habet utilitatem, cum ordo sit delectationis & ornatus: ergo ad psalmos legendos ordo non debet.

RESPONSIO. Dicitur, quod psalmistatus non est ordo, sed conuocatio chori. Chorus autem totus est conuocatus solam responsorium præcipientem, quod in laude Dei: ideo officium est conuocandi & rotius corporis Ecclesie in honore Deo seruientis, & non officium ministrum vel ministri sunt. Et quod indicatur in hoc & psalmi, hoc fit pro perficiendo eos in merito sanctitatis, sicut perfecti sunt in potestate ordinis.

AD ID ergo quod primo obicitur, dicendum quod prophetia ut est simpliciter lecta in Ecclesia, non habet ordinem ad se ordinatum, sed ut est lecta cum explanatione: sic enim habet ordinem dantem auctoritatem & auctoritatem: quia ad hoc indiget potestate Spiritus sancti, ut in sequenti articulo.

AD ALIUD dicendum, quod in vltimo fit vis, sed tantum in auctoritate explanandi id quod legitur vel canitur in prophetiis.

AD ALIUD dicendum, quod quedam frequentantur ad meriti cumulationem à ministris Ecclesie, & quedam ad fidelium communionem ut communiceat sacramentis. Et quæ primo modo frequentantur, non habent ordinem sed liberam libertatem gratia informatam, ut meriti possint. Sed quæ secundo modo frequentantur, necessitate habent ordinem in quo conferuntur potestates frequentandi, secundum quod sacramenta in principio huius quarti dicta sunt esse ad exercitium.

AD VLTIMUM dicendum, quod hoc non ostendit necessitatem ordinis, sed vim istarum orationum quæ in psalmo dicuntur ad gratiam promerendam.

ARTICVLVS XXI.

Quis sit actus ordinis lectoratus?

Tertio queritur de actu istius ordinis. Videtur enim, quod non sit actus ordinis: quia vis accentuandi & proferendi distinguit, sufficienter causatur ex scientia grammaticæ: ergo ad hoc non oportet esse ordinem vnam. Similiter potestas explanandi sufficienter causatur ex scientia theologie: & sic iterum ad hoc non oportet esse ordinem: ergo ex actu istius ordinis ostenditur, quod ordo iste fit superfluus.

Adhuc, Multi videntur qui habent ordinem, & tamen non possunt quæ dicuntur in litera. Cum igitur omnis ille qui habet potestatem prophetiam ad alios exercendam, potestatem habeat grammaticam voluntariam, videtur quod illi non habent potestatem prophetiam ad alios exercendam: ergo ordo conferendus est illis.

Adhuc, Dicitur, quod in libro de officio lectoris dicitur, quod lector debet habere potestatem prophetiam ad alios exercendam, potestatem grammaticam voluntariam, potestatem theologicam, potestatem prophetiam ad alios exercendam: ergo ordo conferendus est illis.

RESPONSIO. Dicitur, quod in libro de officio lectoris dicitur, quod lector debet habere potestatem prophetiam ad alios exercendam, potestatem grammaticam voluntariam, potestatem theologicam, potestatem prophetiam ad alios exercendam: ergo ordo conferendus est illis.

relator, habituras si fideliter implerent officium, partem cum his qui verbum Dei bene ministraverunt, &c. non enim tales aliqui dicuntur in Ecclesia nisi prædicatores sermonum Dei. Secundum est, quod Dominus quando exhibuit actum huius ordinis, non solum legitur plateæ & aperte, sed explanauit suum populo. Et tertio etiam colligitur potestas, scilicet quod dicit à Prophetis exortum ordinem, cum dixerunt, Clama, ne cesses: illi enim prophetias populo prædicauerunt ad adificationem. Et hæc tria argumenta valent pro confirmatione intentionis nostre.

DICENDUM ergo ad primum, quod ad legere non datur ordo vel ad explanandum ad auctoritatem legendi & explanandi: & rationem ista fallit est, quod facultas explanandi prophetias sufficienter habeatur à theologia: licet enim facultas accentuandi sufficienter habeatur à grammatica, non tamen ita habeatur sufficientia explanandi à theologia: quia non est ex ratione quod ibi docetur, sed ex gratia: unde oportet esse ordinem conferentem & gratiam & auctoritatem.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate nisi necessitas urgeat Ecclesiam aliquando, nullus non literatus sufficienter hunc ordinem suscipere debet. Vnde in litera dicit, quod ad hunc ordinem scientia exigitur literarum. Si tamen est necessitas: tunc potest conferri potestas, & expectari actus ad tempus, sicut fit modo, quia latis pueris conferitur ordo iste.

AD ALIUD dicendum, quod ambo actus consequuntur se: quia prius est quasi acceptio materię & thematis, ut populus sciat sententiam predicationis esse Scripturam sacram: sed perfectio officii consistit in secundo, & ibi est vltimum ordinis istius. Ad id quod contra obicitur, dicendum quod quantum est de voce & significatis, referuntur ad diuersarum facultatum habitus. Sed hic non ita sumitur: imo pronuntiatio refertur ad res pronuntiatas, & res pronuntiate continentur sub ordinis potestate & gratia quæ in ordine conferuntur: quia, sicut prius dictum est, nec scientia nec facultas rationis, sed potius ex potestate ordinis & gratia. Et secundum hoc ad vnam reducuntur potestatem & facultatem.

De exorcistis.

TERTIVS est ordo exorcistarum. Exorcistæ autem ex greco in latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocant enim super cathecumenos, & super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini: adiurantes per eum, ut egrediantur ab eis.

Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusque super energumenos & cathecumenos in exorcizatio imponere. Debet autem habere spiritum mundum, qui spiritibus immundis imperat: & malignum expellere de corde suo, quem expellit de corpore alieno: ne medicina quam alij facit, sibi non proficit, & dicatur ei, Medice cura teipsum. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu Episcopi librum exorcismorum: & dicitur eis, Accipite & habetote potestatem imponendi manus super energumenos vel cathecumenos. Hoc officio vltus est Dominus, quando salua sua retigit aures & linguam surdi & muti, dicens, Effera, quod est ad aperire: per hoc docens nos spiritualiter debere aperire aures precordiorum hominum ad intelligendum, & ora ad confitendum: ut pulso demone, spiritus sanctus vas suum recipiat. Hoc etiam officio vltus est Christus, cum demoniacos multos sanauit. Hic ordo à Salomone videtur descendisse, qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo demones adiurati ex obsessis corporibus pelluntur. Hinc etiam participati exorcistæ vocati sunt. De quibus Christus in Evangelio dicit, Ite, & dicitis: Haec diebus exorcizatio demonia, filij vestri, faciet.

Adhuc, Multi videntur qui habent ordinem, & tamen non possunt quæ dicuntur in litera. Cum igitur omnis ille qui habet potestatem prophetiam ad alios exercendam, potestatem habeat grammaticam voluntariam, videtur quod illi non habent potestatem prophetiam ad alios exercendam: ergo ordo conferendus est illis.

Adhuc, Dicitur, quod in libro de officio lectoris dicitur, quod lector debet habere potestatem prophetiam ad alios exercendam, potestatem grammaticam voluntariam, potestatem theologicam, potestatem prophetiam ad alios exercendam: ergo ordo conferendus est illis.

RESPONSIO. Dicitur, quod in libro de officio lectoris dicitur, quod lector debet habere potestatem prophetiam ad alios exercendam, potestatem grammaticam voluntariam, potestatem theologicam, potestatem prophetiam ad alios exercendam: ergo ordo conferendus est illis.

ARTICVLVS XXII.

Quis sit actus exorcismorum?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi Tertius est ordo exorcismorum, &c. ] Et queruntur de hoc ordine duo, scilicet de actu ad quem est, & verum in seipso omnes colligat præcedentes secundum naturam totius potestatiui?

Ad primum obiicitur, Exorcismi vim habent à verbis exorcismorum: ea ergo verba quicumque pronuntiet, semper vim suam consequuntur: ergo æqualiter valent pronuntiatæ ab ordinato, & non ordinato: ergo non exigitur ordo ad istum actum, vt videtur.

Adhuc, Salomon inuenit exorcismos: & constat, quod effectum habuerunt: & tamen nullum habuit ordinem: ergo videtur, quod non exigitur ad hoc ordo.

Adhuc, Actus sacramenti Noui Testamenti nunquam eundem habeat effectum in Nouo & Veteri Testamento: iste actus habet eundem effectum in Nouo & Veteri Testamento, vt patet ex litera: ergo non videtur actus esse sacramenti Noui Testamenti.

Adhuc, Ad eundem effectum non est facultas mali spiritus & sacramenti Ecclesie: sed ad expellendos demones per exorcismos est facultas mali spiritus: ergo ad hoc non est sacramentum Ecclesie. Prima patet ex se. Secunda probatur per artem nigromantiz: & sic constat propositum.

Adhuc, Exorcismi Salomonis qui habentur, omnes nigromantici sunt, sicut patet in lib. qui dicitur Abnan Dei, qui inscribitur Salomoni regi Israel: ergo videtur, quod actus illi à nigromantia principium habuerunt: ergo & actus tales non debent esse sacramenti Ecclesie.

Quæstio.

ULTIUS queritur de actibus in litera dictis: quia tres videtur ponere in litera, scilicet demones pellere, auris & sordos miraculose curare, & hominum ora ad confitendum & corda ad intelligendum aperire. Et videtur, quod isti actus non sunt redicibiles in potestatem vnã: quia pulso demone est exorcismorum, & curatio infirmorum est gratie miraculorum, & apertio orum ad intelligendum est doctrine prædicatorum vel magistorum: ergo videtur, quod non debeant assignari vni ordini sacro.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod potestas exorcismorum est pellere vel dominare vim demonis in fonte impediens sacramentorum perceptionem: & alia, scilicet liberationem demoniacorum, & curacionem infirmorum, habet adiuncta, quando expedit, & non semper.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod exorcismi non habent totam vim à verbis, imo exigunt proprium agentem & ministrum, prout sunt ad talem actum qui dicitur efficitur & confectio Eucharistiz non totum habet à forma, sed etiam querit agentem proprium, quia non sacerdos hoc agere non potest.

AD ALIUD dicendum, quod Salomon

inuenit exorcismos imperfecte curacionis, sicut Veteri Testamento quærebant. Et patet, quod non valuerunt nisi ad curacionem corporum: isti autem valent ad animas: & si ad corpora referuntur, tunc hoc fit in quantum infirmitas corporis pendet ex mente: & si valet curatio infirmitatis corporis ad mentis curacionem, tunc quandoque valet etiam ad corpus. Et licet Salomon inuenit, tamen ipse non fuit propellens agens, sed Levitici: tamen David inuenit Psalmos, & tamen Lemis committentur castant.

AD ALIUD dicendum, quod non habuit ita plenum effectum in Veteri Testamento, sicut dicitur est: quia in Nouo Testamento debilitat vim eius in fonte qui impedit sacramentorum perceptionem, in Veteri autem Testamento non valuit nisi in corpore.

AD ALIUD dicendum, quod ab hoc, quod facultas mali spiritus sit ad hoc, sicut dicitur in vita beati Basilidionis, quandoque nocent demones, & videtur curare quando cessant à læsione: & ita operatur nigromantia, quia vnus demon lzidit, & alter ardet lædentem vel facit cessare à læsione: sed sacramentum operatur per gratiam contrariam omnibus demonum operationibus.

AD ALIUD dicendum, quod falsa inscriptio est: quia non creditur, quod Salomon fecerit: sed si fecit, absque dubio fecit, quando idola coluit, & femora mulieribus inclinavit.

AD VLTIMUM dicendum, quod illi tres actus ad vnã referuntur, scilicet pellere vim demonis in quantum est impeditus perceptionis sacramentorum: cum enim operatur in corpore sine oblecto sine fudo sine mero vel alia infirmo, non operatur circa hoc nisi prout à demone curatur per corpus impediens mentem: & vicinum illis ordinis & virtus eius est aperire inchoatum & ad confitendum sed aperire remouendo virtutem demonis claudens: sed lectur aperit ingerendo habitum illuminationis ad actum. Et hoc diuerso modo nihil prohibet, diuersos ordines esse ad idem. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIII.

An ordo exorcismorum colligat duas præcedentes secundum naturam totius potestatiui?

Secundo queritur, Verum colligat iste ordo duas præcedentes secundum naturam totius potestatiui? scilicet liberationem demoniacorum, & curacionem infirmorum, quia ea que sunt contra potestatem demonum habent, & quod præcedentes præcedentes inueniuntur in potestate potestatiui, & non semper supponitur vegetabile. Et quædam in nigromantia: sed non necesse est supponitur in operatione exorcismorum operantem: ergo videtur, quod non vnde in præcedentium actus ordinis.

Adhuc, in toto potestatiui operans nullo modo est sine potestate exorcismorum potestatiui.

potest esse sine laborato, sicut patet in facientibus saltem: ergo videtur, quod non vniat in se præcedentes ordines. Probatio media: si aliquis facit saltem, habet quidem ordinem sequentem, licet non habeat executionem: ergo constat propositum.

Solutio.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quod iste ordo vniat in se præcedentes, & characteres præcedentium vniuntur in suo character, cum character sit habitus secundum substantiam, & actus sit aliquid ratione cuius distinctus: habitus præcedentium actuum vniuntur in habitu istius, sicut illi qui ordinari sunt ad finem vnũ, & appen manent fidelitates ad actus singulorum, sicut fit in omni toto potestatiui: hoc enim habet partes distinctas ad actus, & vniat in potestate vniat actus, qui est à potestate perfecta.

DICENDUM ergo ad primum, quod in

partibus anime vnio est per naturam. Hac autem vnio per Ecclesie & Christi institutionem perficitur. Cuiusque enim conceditur accipere demones, in illo præsupponitur potestas ostiatorum & lectorum, qui sunt inferiorum actuum ad demones executionem ordinatorum potestates: & cum vnio vnio est quam nature, tamen talis est que habet officium Ecclesie.

AD ALIUD dicendum, quod hoc modo in sequenti supponitur præcedens, scilicet quia est ad idem ordinatum, licet sit gradus inferioris officij præcedens: & ideo faciens saltem cum habet characterem, non habet tamen executionem, quia oportet potestatem inferioris concurrere. Et est simile sicut si sensibile non haberet vegetabile, non posset agere, quia omnis actus sensibilis in vegetabilis fundatur.

De acolythis.



VARIO loco succedunt acolythi. Acolythi vero Græce, Latine céroferarij dicuntur, à deportandis cereis quando legendum est Euangelium vel sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis: non ad effugandas aeris tenebras, cum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur de qua legitur, Erat lux vera que illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad acolythum pertinet preparatio luminarium in sacratio. Ipse cereum portat, ipse viceolum cum vino & aqua suggesta pro Eucharistia subdiaconi preparat. Hi cum ordinantur, cum edocti fuerint ab Episcopo qualiter in officio suo agere debeant, ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & viceolum vacuum. Hoc officium Dominus se habere testatur dicens, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi portabant in Veteri Testamento, qui incensas candelabri componebant, & accendebant rube celesti, ad illuminandas tenebras aquilonares.

Idor. ibidem dist. 21. cap. Clet. 106.

Ioan. 2.

Dist. 27. cap. Perleis.

Ioan. 8.

Exo. 17. Len. 6. & Exod. vltim.

ARTICVLVS XXIV.

An acolythi sit ordo?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi Quartus est ordo acolythorum, &c. ] Et queruntur de hoc ordine duo, scilicet de actu ad quem est, & verum in seipso omnes colligat præcedentes secundum naturam totius potestatiui?

Ad primum obiicitur, Acolythi vim habent à verbis acolythorum: ea ergo verba quicumque pronuntiet, semper vim suam consequuntur: ergo æqualiter valent pronuntiatæ ab ordinato, & non ordinato: ergo non exigitur ordo ad istum actum, vt videtur.

Adhuc, Acolythi inueniuntur in Veteri Testamento, & constat, quod effectum habuerunt: & tamen nullum habuit ordinem: ergo videtur, quod non exigitur ad hoc ordo.

Adhuc, Acolythi non habent eundem effectum in Nouo & Veteri Testamento, vt patet ex litera: ergo non videtur actus esse sacramenti Noui Testamenti.

Adhuc, Ad eundem effectum non est facultas mali spiritus & sacramenti Ecclesie: sed ad expellendos demones per acolythos est facultas mali spiritus: ergo ad hoc non est sacramentum Ecclesie. Prima patet ex se. Secunda probatur per artem nigromantiz: & sic constat propositum.

Adhuc, Acolythi Salomonis qui habentur, omnes nigromantici sunt, sicut patet in lib. qui dicitur Abnan Dei, qui inscribitur Salomoni regi Israel: ergo videtur, quod actus illi à nigromantia principium habuerunt: ergo & actus tales non debent esse sacramenti Ecclesie.

ULTIUS queritur de actibus in litera dictis: quia tres videtur ponere in litera, scilicet demones pellere, auris & sordos miraculose curare, & hominum ora ad confitendum & corda ad intelligendum aperire. Et videtur, quod isti actus non sunt redicibiles in potestatem vnã: quia pulso demone est exorcismorum, & curatio infirmorum est gratie miraculorum, & apertio orum ad intelligendum est doctrine prædicatorum vel magistorum: ergo videtur, quod non debeant assignari vni ordini sacro.

Z z ; illud

illud cuius est signum: sed actus eius est ignito eloquio & exemplo operari ad accensionem affectus. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

AD TERTIUM autem dicendum, quod lectorum ordo magis est ad hoc quod datur eis liber: intellectus enim perfectio magis est per scientiam, & affectus perfectio est per gratiam exemplorum non verborum: unde videtur istius ordo continuatio esse ad sacros ordines, qui operantur supra materiam corporis Christi.

AD SEQUENS patet solutio per antecesses. AD VLTIMUM dicendum, quod patet hoc modo intelligendo ut dictum est: quia tunc altissimum est inter quatuor officia. Et quod ita sit, patet per hoc quod dicit Magister in illo loco, Non ad effugandas aëris tenebras, cum sol eo tempore rutilat, sed, &c. Item per illud quod dicit, quod Christus hunc ordinem exhibuit cum dixit, Ego sum lux mundi.

ARTICVLVS XXV.

Quando acolythi imprimitur character?

Secundo queritur, Quando imprimitur character in ordine isto? Duo enim hic dicuntur, scilicet quod cereum portat & ipse vrceolum portat cum vino & aqua suggesta pro Eucharistia. Constat autem, quod vicinior est Eucharistia opus quod habet cum portat vrceolum cum aqua, quam portatio cereorum: sed in digniori parte imprimitur facilitas ad operandum: ergo videtur, quod character

tunc imprimitur cum vrceolum ille sibi datur. In contrarium huius est, quod à portatione cereorum denominatur: ergo videtur, quod quando candelabrum accipit, tunc character sibi imprimatur.

2. Adhuc, Ab Episcopo accipiendo candelabrum primo edocetur qualiter in officio ministrare debet: & tunc ab archidiacono accipit vrceolum: constat autem quod archidiaconus non dat ordinem, sed Episcopus: ergo videtur, quod det eis ordinem in hoc quod dat eis candelabrum, & non actum vrceoli.

RESPONSIO. Dicendum, quod mihi videtur, quod imprimatur character cum datur candelabrum cum instructione significationis ad fugandas tenebras aquilonares, id est, diaboli: sic enim respondet ei figura in Veteri Testamento, ut patet in litera: & sic ordinem exhibuit Christus. Quod autem archidiaconus facit, hoc est ad excellentiam ordinis denotandam, ut ostendatur continuatio in isto esse ad ordines sacros.

AD OBIECTVM ergo dicendum, quod opus vrceoli non est opus in ordinibus nisi accidentale & popolare, præterquam quando datur subdiacono: & ideo non est nisi acolythi ministrare cum vrceolo diacono immediate: sed potius præuidere ne sit impedimentum ex parte populi offerentis quin in sacratio sit materia parata de qua conficiatur Eucharistia: sed opus diuinum quod facit circa sacramenta, est pellere tenebras spirituales lumine verbi & exempli: ipse enim quasi argumentum est probationis eius quod dicit ad eloquium diuinum. Et per hoc patet solutio ad totum.

De Subdiaconis.

**Q**UINTVS est ordo subdiaconorum. Græcè hipodiacones vocantur, quos nos subdiacones dicimus. Qui ideo sic appellantur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarum. Oblationes enim in templo à fidelibus suscipiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos nathinhei vocabantur, id est, in humilitate Domino seruietes. Ad subdiaconum pertinet calicem & patenam ad altare Christi deferre, & Leuitis tradere, eisque ministrare. Vrceolum quoque & aquamanile & manutergium tenere: Episcopo & Presbyteris, & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. His lex continentia imponitur: quia altari propinquantes, vasa corporis & sanguinis Christi portant. Unde illud implere debent, Mundamini qui fertis vasa Domini. Ad hoc etiam pertinet tantum de oblationibus porre in altari, quantum sufficere possit populo: necnon corporales & pallas & substratoria lauare. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu Episcopi patenam & calicem vacuum. Ab archidiacono vero vrceolum cum aquamanili & manutergium. Hoc officio vsus est Dominus quando linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit & linteo terfit.

ARTICV

ARTICVLVS XXVI.

Quis sit actus diaconi ad quem imprimitur character?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Quintus ordo subdiaconorum, &c.] Queruntur hic tria, scilicet, quid sit actus subdiaconi verus, ad quem imprimitur character? Secundo, Vtrum excellit quatuor antecessores? Tertio, Quare quidam ordines dicuntur sacri, quidam autem non sacri?

Ad primum obicitur sic: Subdiaconus subicitur diacono: ergo inferioriorem habet actum pro actu: sed Nouum Testamentum datur legendum diacono, ut dicitur in sequenti capitulo: ergo Verus datur legendum subdiacono: sed hoc idem datur lectori: ergo videtur, quod vnius & idem sit actus lectoris & subdiaconi.

2. Adhuc: In litera dicit, quod calicem & patenam debent ad altare deferre & Leuitis tradere: hoc autem minus est quam lectiones diuinas exponere: ergo videtur, quod nobilior actus sit, quod legant epistolas & prophetias: sed ordo licet & quodlibet aliud diffinitur ad vltimum actum: ergo diffinitur ad legendum: & inde ut prius.

3. Adhuc, Magis est ministrare Episcopo & presbyteris, quam diacono: sed in vrceolo & manutergio, & manili seruit Episcopo, & presbyteris, in calice & patena diacono tantum: ergo videtur, quod magis excellentis potestatis indicium sit, quod suscipit manile & manutergium, quam quod suscipiat calicem: sed in potestate excellentiori datur character: ergo videtur, quod character ei imprimitur quando suscipit manile & manutergium.

4. Adhuc, Ille est actus ad quem character imprimitur, quem exhibuit Christus ordinem hunc præfigurando: sed actus ablutionis in manili & manutergio exhibuit Christus ordinem istum præfigurando: ergo ad illum imprimitur character istius ordinis. Prima patet per hoc quod hic ordo sicut nec aliud sacramentum, vim aliquam habuit nisi ab institutione diuina. Secunda autem scribitur in litera in fine huius capituli.

IN CONTRARIUM huius obicitur: quia tanto est excellentior actus in ordinibus, quod est actus sacerdotis qui est conficere corpus Christi, vicinior: sed præparare calicem & hostias super altare præparare numero summentium, præ omnibus est actus sacerdotis qui est conficere Christi corpus, vicinior: ergo videtur, quod ille actus sit excellentior: sed ad excellentiorem imprimitur character: ergo character huius ordinis tunc imprimatur, cum calicem & manili Episcopi suscipit cum vestibus ad hoc præparandis.

RESPONSIO. Quæ hic vltimo probatum est, videtur mihi concedendum esse.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod subdiaconus dicitur, eo quod minister diacono in actu principali qui est, quod diaconus ministrat super altare sacerdoti materiam corporis Christi, sicut patet in diuisione ordinum supra posita.

AD ALIUD dicendum, quod hoc multo

magis est quam lectiones legere: quia hoc est ministrare ad corpus Christi verum, aliud autem ad mysticum tantum: & tamen lectio subdiaconi altior est quam lectionis, sicut explanatio Euangelij quæ est in epistolis, maior est explanatione legis quæ est in prophetis.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est in quantum Episcopus est: sed non facit sibi hoc ministerium nisi in communi prout exigitur munditia quædam lucere in omnibus ministris. Unde in eodem ministerio seruit etiam Leuitis, ut dicit in litera. Unde actus illius ministri non sit Episcopo ut Episcopus est, vel presbytero ut presbyter est: sed hoc est commune ministerium seruientium iuxta altare, & hoc est adiunctum diacono qui inter ministros inferiores magis ad sancta potest accedere.

AD ALIUD dicendum, quod Christus vtrumque in cæna exhibuit: necessarium enim fuit vasa parare in quibus corpus & sanguinem illum conficeret: unde etiam dixit, Accipite, hic calix Noui Testamenti est: sed Magister hic ex posteriori actu priorem demonstrat esse suppositum: quia nemo dubitat si inferiorem & adiunctum actum qui humilitatis est fecit Christus per seipsum, quin etiam per seipsum fecit actum excellentiorem qui vicinior est sacramento Eucharistia.

ARTICVLVS XXVII.

An ordo subdiaconatus præcellat quatuor alios ordines?

Secundo queritur, Vtrum iste ordo excellat quatuor antecessores ordines? Et videtur, quod non: quia sicut dicit Aristor. in 10. eth. Operatio intellectus dignior est omni operatione hominis: sed lectoris actus circa operationem intellectus est, & subdiaconi circa vasa quædam irrationalia & insensibilia: ergo videtur, quod operatio lectoris dignior sit, quam operatio subdiaconorum: sed sicut se habet operatio ad operationem, sic se habet ordo ad ordinem: ergo ordo lectorum dignior est, quam ordo subdiaconorum.

2. Adhuc, Arcere demones potestatis est supermundana, sed præparare vasa Ecclesie est operatio mundana: sed supermundana operatio est dignior quam mundana sive humana: ergo videtur, quod operatio exorcistarum sit dignior operatione subdiaconorum: ergo ut prius.

IN CONTRARIUM huius est, quod subdiaconus intrat ad sancta, ad que non licet accedere inferioribus ordinibus gradibus: sed qui sancta est vicinior est dignior: ergo ordo subdiaconorum dignior est omnibus inferioribus ordinibus.

2. Adhuc, Ordo qui in sua operatione vicinior est primo actui sacerdotum, est nobilior: sed inter omnes plus appropinquat in operatione subdiaconus præter diaconum solum: ergo ipse ordo dignior est præter ordinem diaconatus.

RESPONSIO. Dicendum, quod duabus solutio. Z z 4 viti

vltimis rationibus consentiendum est.  
 AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd licet sic circa vasa irrationalia & inanimata, non tamen est circa ea prout huiusmodi sunt, sed potius prout referuntur ad continentiam corporis Christi, quod dignius est quam totus mundus etiam si millies multiplicaretur mudus. Ad dictum autem Philosophi dicendum, quòd intelligitur de operationibus hominis in quantum homo est: sed istæ operationes quæ sunt ministrorum in sacramentis, sunt diuinæ potius quam humanæ.

AD ALIVD dicendum, quòd arcere demones nullo modo est ita dignum sicut operari circa vasa corporis Domini prout sunt contentia corporis Christi: & licet illa sit supermūdana potestas, tamē ista est etiā supermūdana, quia à Deo datur homini potestas ista.

ARTICVLVS XXVIII.

Quare isti tres ordines dicuntur sacri?

Tertio queritur de ordinibus sacris, quare tres isti dicuntur sacri? Et obicitur sic:

Omnis operatio sacra est, quæ est circa sacra: sed omnis operatio ordinis est circa sacra: ergo omnis ordo est sacer.

2. Adhuc, Operatio dupliciter dicitur sacra, scilicet à sanctitate operantis, sicut actus meritorius sanctus est: vel à sanctitate materie circa quam est. Et constat, quòd primo modo non dicitur ordo sacer: quia multi non habentes ordines, habent taliter sacras operationes. Si autem secundo dicitur ordo sacer: tunc sequitur vt prius, quòd omnis ordo est sacer.

RESPONSIO. Dicendum, quòd sacri dicuntur isti ordines propter sanctitatem quæ indicitur ministrantibus in eis: oportet enim habere votum continentie vel simpliciter vel secundum tempus. Simpliciter vt in Occidentali Ecclesia, quia non dantur isti vltime tres ordines nisi vouentibus & seruantibus castitatem perfectam. Secundum tempus autem in primitiua Ecclesia, & in Ecclesia Orientali si qui in matrimonio ordinem suscipiunt, permanent in matrimonio: sed tamen quando ministrent, separantur ab vxoribus: & iterum illa mortua aliam ducere non possunt. Et per hoc patet solutio ad ambo obiecta.

De diaconis.

**D**IACONORVM ordo sextum tenet locum, propter seniorij perfectionem. Hic ordo in Veteri Testamento à tribu Leui nomen accepit vel traxit. Dicuntur enim & leuitæ. Præcepit quippe Dominus Moyse, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaretur & consecraretur Domino: & seruirent pro Israël coram Aaron & filiis eius in tabernaculo. Ipsique gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius: & in circuitu tabernaculi excubarent, & in transportando tabernaculo ipsi deponerent, rursusque componerent. A vigintiquinque annis & supra iussi sunt seruire in tabernaculo: quam regulam in Nouo Testamento sancti Patres constituerunt, quia hæc ætas ad ferenda onera est robusta. Leuitæ ergo ex nomine Auctoris vocati sunt. De Leui enim leuitæ exorti sunt, à quibus in templo mystici sacramenti mysteria explebantur. Hi Græcè diacones, Latine ministri dicuntur: quia sicut in sacerdote consecratio, ita & in diacono ministerij dispensatio habetur. Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus quæ aguntur in sacramentis Christi, scilicet in baptismo, in chrismate, in patena, & calice: oblationes quoque inferre, & disponere in altari. Componere etiam mensam Domini & vestire, crucem ferre; & prædicare Euangelium & epistolam ad populum. Nam sicut lectoribus Verus Testamentum, ita diaconibus Nouum prædicare præceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio cathecumenorum nominum. Ipse præmonet aures habere ad Dominum, ipse donat pacem, & ipse annuntiat. Quod autem huic ordini à Moyse statutum est, hoc etiam in Nouo Testamento represen

Hugo lib. 1. parte 1. c. 16. Num. 1. Leuit. 1.

Nur. 4.

Num. 18.

Inf. 7. crym. Dist. 21. c. Cleros.

Dist. 21. c. Perle-dit.

Num. 4.

representatur, cum diacono super laeuum humerum stola ponitur, & casula in diebus ieiunij complicatur: quia quicquid laboris & sustententia in hac vita toleratur, quasi in læua portatur, donec in dextera, id est, in æternitate, requies habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est, quando (vt legitur in actibus Apostolorum) septem viros plenos Spiritu sancto ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa manus eis imposuerunt. Vnde & consuetudo inoleuit, vt in omni matrice Ecclesia septem diacones circa Christi aram, quasi septem columnæ assistant. Hi sunt septem Angeli tuba canentes in Apocalypsi, qui quales esse debeant, Apostolus docet Timotheo scribens. Hi cum ordinantur, solus Episcopus eis manum imponit: quia ad ministerium applicantur. Ponit eis orarium, id est, stolam, super laeuum humerum, vt per hoc intelligant se accepisse iugum Domini suauis, quo ad sinistram pertinentia, diuino timori subiiciant. Accipiunt & textum Euangelij, vt intelligant se esse præcones Euangelij Christi. Hi autem antequam ordinentur, probentur vt docet Apostolus: & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hoc officio vsus est Christus, quando post cœnam sacramentum carnis & sanguinis discipulis dispensauit, & quando Apostolos dormientes ad orationem excitauit dicens: Vigilate & orate vt non intretis in tentationem.

Cant. 7. Act. 6.

De consec. dist. 1. c. Episcopus. Apoc. 7. 1. Tim. 3.

Mat. 11.

1. Tim. 3.

Mat. 26. Luc. 22.

ARTICVLVS XXIX.

Quis sit actus principalis ordinis diaconatus?

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Diaconorum ordo sextum tenet locum, &c.] Tris autem queruntur de diaconibus, scilicet de actu principali huius ordinis. Secundo, Vtrum ille ordo vt alij præcipue alia sacramenta, vel sine his suscipi potest? Tertio queritur de vestibus sacris huius ordinis & precedentium.

Ad primum obicitur per ea quæ dicuntur in litera, vbi dicit, Ad diaconum pertinet assistere sacerdotibus, &c. Tbi enim enuumerat nouem ad diaconum pertinentia, scilicet, assistere sacerdotibus in ministrando in sacramentis. Secundo, oblationes fidelium inferre, & disponere in altari. Tertio, componere mensam. Quarto, crucem ferre. Quinto, prædicare Euangelium & ceteras Scripturas. Sexto, frequentatio precum. Septimo, recitatio cathecumenorum. Octauo, quod præmonet aures habere ad Dominum. Et nono, quod pacem donat, & annuntiat. Queritur ergo, Quis istorum sit actus principalis? vnius enim potestatis est vnicus actus: & ordo diaconi est vna potestas curatus: ergo non habet nisi vnam actum.

Videtur autem, quòd ille sit prædicare Euangelium: quia prædicatio Euangelij fuit officium Christi: constat autem, quòd officium Christi fuit dignissimum & dignissimum: ergo nullum actum eius diaconus potest habere digniorem.

Adhuc, in litera dicitur circa hunc actum, quia diaconibus conceditur prædicatio Noui Testamenti sicut lectoribus Veteris: sed Verus

& Nouum prædicare non differunt nisi per materiam: ergo ordo lectoris & diaconi non differunt nisi per materiam, quod falsum est.

Adhuc falsum videtur: quia etiam subdiaconis conceditur recitatio epistolaram Noui Testamenti: & cum recitant, quasi choros prædicant: vnde etiam chorus respondet eis cantando gradualia per quæ significatur profectus de virtute in virtutem, & tractus per quos significatur longanimitas in tribulatione presentis vite, & alleluia per quod significatur gaudium in spe futurorum: & hoc est totum quod prædicatur. Per hoc etiam videtur, quòd non sit verum, quòd proprium sit diaconorum prædicare Nouum Testamentum.

Adhuc, Ministrare vestiendo mensam & crucem ferendo non videtur esse diaconorum, sed potius acolythorum: quia secundum vltimam Ecclesiarum hoc videmus facere acolythos.

RESPONSIO. Ad hæc & similia dicendum, quòd actus summus & principalis diaconi est ministrare sacerdoti in consecratione corporis Christi immediate super altare. Dat enim ei calicem cum hostia & vino, & osculando manum reponit pacem subdiacono, corporale componit, & super ipsum hostias consecrandas componit. Ipse etiam si occasio est, sacramentum ipsum iam consecratum populo dispensat, vt patet vbi dicit, quòd hoc officio vsus est Dominus cum post cœnam corpus & sanguinem suum discipulis dispensauit. Ad hunc actum autem omnes alij referuntur quòd enim sacerdoti ministrat, totum referat ad compositionem hostiarum in altari. Quod autem populum præmonet dicendo, Vigilate, genas leuate, & huiusmodi. Quod pacem dat immediate sumens eam à sacerdote, quòd recitat cathecumenos, quòd prædicat, &c. hoc totum

Solutio.



totum ordinatur ad hoc, quod dignè communicet de manibus eius Eucharistiam dispensantis. Vnde patet, quod iste est actus primus.

AD ID ergo quod obiicitur, dicendum quod annuntiare Evangelium est actus dignissimus qui potest fieri circa corpus mysticum: & hoc modo operabatur Christus salutem nostram: sed digniorem habuit actum circa corpus suum verum, quando de pane & vino nobis sacramentum suscipere effecit, & ad illum actum accedit diaconus ministrando in altari sacerdoti, ut dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod sicut dicit Dionysius, ea quæ sunt inferiorum ordinum, superiores habent præpotenter & eminenter. Vnde prædicatio lectoris est secundum obscuram resonantiam Veteris Testamenti: sed subdiaconi clarior, & clarissima diaconi. Et hoc modo non potest sensibiliter distingui, nisi quod vni Verus, alij Epistolæ, & tertio Evangelium committitur: ut sciatur, quod in plena claritate conuenit diacono, quod modo proportionato sibi conuenit lectori, & subdiacono. Et ideo hæc differentia non est materialis tantum, sed potestatis: sicut dico, quod candela lucet, & sol, non differt materialiter tantum, scilicet per exile & eminenter, sed secundum potestatem lucendi: & huius potestatis causæ sunt formæ diuersæ.

AD ALIUD patet solutio per dicta: quia eminenter modus proprius est diacono, & inferior subdiacono. Et si quis obiiciat, quod magis & minus non diuersificat speciem: nihil est quia dicit Aristot. quod qui credunt, quod id quod secundum magis & minus dicitur, sit vniucum, non sufficienti crediderunt signo: quia magis & minus quandoque causantur à potestatibus diuersarum formarum magis & minus nobilium, & tunc non sunt vnius speciei: & ita est hic. Quandoque autem causantur per modum ad terminum ab eadem forma, & tunc sunt eiusdem speciei: & ita non est hic. Hoc autem etiam notatum est in secundo, quæstione, vtrum anima & Angelus differant specie?

AD ALIUD patet solutio, quod in festis magnis in celebratione Episcoporum diaconus portat crucem, præcipue ante Archiepiscopum: & præparatio altaris hic intelligitur compositio corporalis in altari: hoc enim non debet facere nisi diaconus. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XXX.

*An tam diaconatus quam alij priores præexigant alia sacramenta?*

Secundo queritur, Vtrum tam iste quam alij præexigant alia sacramenta in suscipiente? Videtur autem, quod sic: quia essentialius coniungitur ordo ordini, quam aliis sacramentis: & ordo sequens potest suscipi non susceptis præcedentibus: ergo etiam potest suscipi non susceptis aliis sacramentis.

Adhuc, Ponamus, quod aliquis non sit

baptizatus, tamen firmiter credat probabilibus signis, quod sit baptizatus, & suscipiat diaconatum vel alium ordinem sacrum, & ministret: aut ipse perficit actum sacramenti, aut non? Si non perficit: tunc Ecclesia esset decepta. Sit enim talis sacerdos: tunc nec essent absoluti quos audiuit in confessione, nec esset verum corpus Christi quod conficit, & multa abominabilia sequerentur. Si autem conficit & perficit actum ordinis: cum actus non procedat nisi à potestate characteris, videtur quod ipse characterem ordinis habere potest sine characterem baptismi, quod fere omnes negant. Si forte dicas, quod talis baptizatus reputatur ab Ecclesia. Contra: Constat, quod characterem baptismi non habet, licet forte habeat gratiam & effectum quandam baptismi: ergo sine characterem baptismi potest haberi characterem ordinis: & hoc proposuimus ostendere.

IN CONTRARIUM huius est, quod characterem baptismi fundamentum est aliorum sacramentorum & characterum: & sine fundamento nihil stabile edificatur: ergo ipse sine characterem baptismi nullum recipit ordinem. Adhuc, Contingat quod talis sciatur non esse baptizatus, vel per reuelationem, vel alio modo: constat, quod ipse reordinabitur: non autem reordinaretur si prius habuisset characterem ordinis: ergo videtur, quod prius characterem ordinis non habuit. Si forte dicas, quod habuit prius, tamen ignorauit, sed amittit cum sciuit: hoc ridiculum est, quod characterem indelebilem per scientiam alicuius rei destruat.

RESPONSIO. Absque dubio dicendum, quod non habens baptismum non percipit aliquem ordinem, sed sine aliis sacramentis percipere potest: quia licet actuale peccatum maius sit quam originale: non tamen ita exigitur poenitentia ut baptismus, quia poenitentia non est ianua sacramentorum & fundamentum per quod fundemur in Christo sicut baptismus.

AD PRIMUM ergo quod obiicitur, dicendum quod licet ordo ordini sit substantialior quoad formam sacramenti, tamen non ita habet ordinem ad ipsum fundamentum, quia actus habet diuersos: sed nullum actum habet ordo diuersum à fide: & ideo sacramentum fidei quod est baptismus, est fundamentum. Et est simile in sensibus etiam in natura: quia auditus similior est visui quantum ad formam sentiendi, quam tactus: & tamen sine auditu potest esse visus, sed nullo modo sine tactu, quia tactus non tam est sensus quam fundamentum sensuum.

AD ALIUD dicendum sine præiudicio, quod ille talis nullum habet ordinis characterem: tamen puto, quod conficiat sacramenta, non in potestate sua, sed in potestate Ecclesie: & ideo reordinatur cum sciatur per aliquem modum, quod non fuit baptizatus: descendit enim tunc à virtute Spiritus sancti vegetantis Ecclesiam potestas in illum, ne Ecclesia decipiatur, & istum excusat ignorantia inuincibilis.

ARTI

ARTICVLVS XXXI.

*An vestis sacra exigatur ad hoc ut fiat actus ordinis?*

Tertio queritur de vestibus sacris istius & aliorum ordinum: quia Magister primo in licet de illis facit mentionem. Queritur autem, Vtrum vestis sacra exigatur ad hoc, quod fiat actus ordinis, ita quod sine veste fieri non possit? Et videtur, quod sic: quia illæ vestes sicut & ordines sunt à Domino institutæ, sicut patet Levit. 9. sed nulla vis est in sacramentis ad conferendum effectum, nisi ab institutione diuina: ergo si prætermittatur quod à Deo institutum est, non erit sacramentum: sed vestes institutæ sunt: ergo si prætermittantur, non erit sacramentum.

Adhuc, In omnibus artibus sic est, quod oportet artificem esse perfectum secundum habitum proprium illi operi quod facit, vel

ipse non operatur secundum artem quæ est in ipso, bene, sed per accidens, & male, sicut vetula sanat: ergo similiter debet etiam esse in sacramentis: sed vestes dicuntur in licet, proprios ministrorum significant habitus, ut munditiam castitatis, & sic de aliis: ergo videtur, quod si non sint in ministris vestes illæ, non ut ministri operentur: sed sacramentorum actus sunt ipsorum ut ministri sunt: ergo sine vestibus actus sacramentorum non perficiuntur.

Solutio. Ad hoc dicendum, quod vestes sunt de bene esse, & non de esse ordinum.

AD OBIECTA ergo duo quæ facta sunt, dicendum quod duplex est habitus ministri, scilicet idoneitatis, & necessitatis. Idoneitatis habitus ostendunt vestes: sed necessitatis habitus est ordo qui datur illis: & ille solus similis est habitui artificum: sicut enim sine arte non operatur artifex artificiosè, ita sine ordine non operatur minister ut minister sacramentorum.

De presbyteris.

OPTIMVS est ordo presbyterorum. Presbyter Græcè, senior interpretatur Latine. Non modo pro ætate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem quam acceperunt, presbyteri nominantur: qui morum prudentia

& maturitate conuersationis, præcellere debent in populo. Vnde scriptum est, Senectus venerabilis est, non diuturna nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Ideo autem etiam presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, qui licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent sicut Episcopi: quia ipsi nec designant fontem signant, nec paracletum dant: quod solis debet Episcopis lectio. Actum Apostolorum demonstrat. Vnde & apud veteres idem Episcopi & presbyteri fuerunt: quia illud est nomen dignitatis, non ætatis. Sacerdos nomen habet compositum ex Græco & Latino, quod est sacrum dans, sive sacer dux. Sicut enim rex à regendo, ita sacerdos à sacrando dicitur est, consecrat enim & sanctificat. Antistes vero sacerdos dicitur est ab eo, quod ante stat: prius enim est in ordine Ecclesie. Ad presbyterum autem pertinet sacramentum corporis & sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere, & dona Dei benedicere: qui cum ordinantur, inunguntur eis manus, ut intelligant se accepisse gratiam consecrandi, & charitatis opera debere extendere ad omnes. Accipiunt & hostiam, que vtrumque vniuersi latet, quia debent esse muniti armis iustitiae contra aduersa & prospera. Accipiunt etiam calicem cum vino, & panem cum lacte, ut per hoc sciant se accepisse potestatem plene offerendi. Hic ordo à filiis Aaron sumptus initium, & tunc etiam pontifices & maiores sacerdotes instituit Deus per Moysen, qui ex præcepto Dei Aaron in summum Pontificem, filios vero eius vixit in minores sacerdotes. Christus quo-

Ibid. 7. etym. cap. 13. Dist. 11. c. Cleros.

Sap. 4.

AA. 1. & 19.

161. vbi supra.

Dist. 15. c. Perle-ctis.

Dist. 11. post princ. Exo. 29.

Mat. 10.

que

que duodecim elegit discipulos prius, quos & Apostolos vocavit, quorum vicem gerunt in Ecclesia maiores pontifices: deinde alios septuaginta & duos discipulos designavit, quorum vicem in Ecclesia tenent presbyteri. Vnus autem inter Apostolos princeps extitit Petrus, cuius vicarius & successor est pontifex summus. Vnde dicitur Apostolicus, qui & Papa vocatur, scilicet pater patrum. Qualis autem eligi debeat presbyter, Apostolus scribens Timotheo ostendit, vbi nomine Episcopi presbyterum significat. Hoc autem officio vsus est Christus, cum seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos & hostia: & quando post cœnam panem & vinum in corpus suum & sanguinem commutavit. Ecce de septem Ecclesiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quemque pertineat insinuauimus. Cumque omnes spirituales sint & sacri, excellenter tamen canones duos tantum ordines appellari censent, diaconatus scilicet, & presbyteratus: quia hos solos primitiua Ecclesia legitur habuisse, & de his solis præceptum Apostoli habemus. Apostoli enim in singulis ciuitatibus Episcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab ipsis ordinatos legimus, quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos vero & acolythos procedente tempore Ecclesia sibi constituit.

ARTICVLVS XXXII.

An sacerdotium conferatur consecratione vel meritis sanctitatis?

Septimus ordo est presbyterorum, &c. Quatuor quaeruntur hic de sacerdotio. Primo quaeritur, Vtrum detur consecratione vel merito sanctitatis? Secundo, Vtrum sit idem sacerdotium Noui & Veteris Testamenti. Tertio, Qualiter character sacerdotij variat sibi omnium precedentium ordinum characteres? Quarto & vltimo de actibus sacerdotij, quos tangit in litera.

Ad primum sic obicitur: Dicit Chrysost. Non omnis sacerdos sanctus sed omnis qui est sanctus, est sacerdos. Constat autem, quod non omnis sanctus habet sacerdotium ex consecratione. Ergo videtur, quod sacerdotium sanctitate meriti non consecratione conferatur.

2. Adhuc, Apocal. 1. dicunt Sancti, Fecistis nos Deo regnum, & sacerdotes. Et ex hoc sequitur idem.

3. Adhuc, In Psalm. 98. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius: & constat, quod Moyses nunquam consecratus fuit: ergo vt prius.

4. Adhuc, 1. Petr. 2. Vos estis gens electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et loquitur omnibus qui fuerunt in Ecclesia, tam mulieribus, quam viris: ergo vt prius.

IN CONTRARIUM huic est: quia vnum quod requiritur ad ordinum susceptionem, est sexus, vt dicunt canones: ergo sanctitas non potest fieri sacerdos: potest tamen esse sancta & corpore & spiritu, vt dicit Apostolus 1. Cor. 7. ergo sanctitas non confert sacerdotium.

SOLVTIO. Ad hoc dicendum, quod sancti-

tas confert idoneitatem sacerdotij, sed non sacerdotium.

AD OMNIA obiecta dicendum, quod sacerdos dicitur dupliciter, scilicet secundum significatum, & secundum nominis interpretationem. Secundum significatum non est sacerdos nisi consecratus legitime in sacerdotem. Secundum nominis interpretationem dicitur quilibet iustus: quia est sacerdos per meritum, & sacerdos per exemplum. Et hoc modo etiam rex dicitur quilibet iustus, vt dicitur in littera. Hoc autem modo sumitur sacerdos in auctoritatibus inductis.

ARTICVLVS XXXIII.

An sacerdotium veteris legis & noua sit idem sacerdotium?

Secundo quaeritur, Vtrum sit idem sacerdotium Noui & Veteris Testamenti? Et videtur, quod sic: quia Ezech. 40. Rursum est in medio domus: & dicitur, in sacerdotio: ergo non distinguitur.

2. Adhuc, 1. Cor. 10. Omnes eandem escam spiritalem manducamus. Ergo spiritus sanctus in Veteri Testamento fuit preparatus: & in Nouo: & hoc est sacerdotium Noui Testamenti: ergo idem est sacerdotium Noui & Veteris Testamenti: quia cui conuenit proprium, illi etiam conuenit illud cuius est proprium.

3. Adhuc, August. dicit, quod vna fuit fides antiquorum & modernorum. Ergo & eadem charitas: ergo & idem sacerdotium.

IN CONTRARIUM huic est: quod dicit Apostolus Hebr. 7. Translatio enim sacerdotio necesse est vt legis translatio fiat. Ergo supponit illud sacerdotium esse translatum. Nouum

ARTICVLVS XXXV.

An tres actus sacerdotij possit a magistro, sicut sufficienter assignari?

Quarto & vltimo quaeritur de actibus sacerdotum. Tangere autem videtur in littera tres, scilicet sacramentum Eucharistiæ conficere, & orationes dicere, & dona benedicere. Quaeritur autem, Cum potestas ligandi & soluendi conferatur solis sacerdotibus, præcipue in foro confessionis: quare Magister non tangit actum qui est ligare & soluere in foro confessionis?

2. Adhuc, Cum plures hic dantur actus, quis est principalis ad quem confertur character.

RESPONSIO. Dicendum, quod ex præhabitis disputationibus clauium est fere dictum quicquid potest dari de hoc ordine. Dicendum tamen ad primum, quod Magister hic non tangit nisi actum principalem sacerdotis, ad quem substantialiter est ordo, & non actum secundarium: quia de ipso sufficienter in tractatu de penitentia, vbi de clauibus agebatur, dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod actus principalis est conficere Eucharistiæ: & alij sunt adiuncti ad idoneitatem communicantium Eucharistiæ, & sacerdotis, vt orationes, benedictiones, & huiusmodi. Nota autem, quod quidam hic moralizant omnes vestes sacerdotum Veteris & Noui Testamenti, & signa quæ sunt in Missa, & ea quæ pro habitu habent & faciunt alij ministri: sed quia hæc potius prædicatio quam disputatio est, ideo à me penitus prætermittitur, quia istius scientiæ non est proprium.

ARTICVLVS XXXVI.

An canones bene appellent duos sacros ordines?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit [ Excellenter canones duos tantum sacros ordines appellant, &c. ] Hoc enim videtur contrarium his quæ supra determinata sunt, scilicet quod tres sunt ordines sacri.

2. Adhuc, Videtur enim falsum dicere in littera: quia non est aliquid sacramentum nisi ab institutione diuina: sed inferiores ordines præcipue subdiaconatus sunt sacramentales: ergo ab institutione diuina fuerunt: ergo à principio Ecclesiæ.

3. Adhuc, Videtur sibi ipsi contrarius: quia in quolibet ordine ostendit, quando & qualiter officio illius ordinis functus est Christus: constat autem, quod Apostoli & primitiui patres non neglexerunt quæ Christus tam sollicitè exhibuit in seipso: ergo illi ordines fuerunt in primitiua Ecclesia.

RESPONSIO. Dicendum, quod absque dubio omnes ordines in Ecclesia primitiua fuerunt.

Nouum autem manet, vt ibidem probet: quia Christus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ergo non sunt idem sacerdotium.

2. Adhuc, Sacerdos Veteris Testamenti conuersus ad fidem ordinandus erat: sed hoc non fieret, si esset idem sacerdotium: ergo non est idem.

RESPONSIO. Dicendum, quod non est idem: sed differunt sicut figura & veritas: & ita est vetus in nouo, sicut figura in veritate: nouum autem in veteri sicut veritas latens in figura. Vnde vetus in nouo est aperte per ostensionem veritatis signata: & ideo non amplius seruat, sed est translata. Sed nouum in veteri est occulte: & ideo seruabatur vsque ad istius reuelationem: & hoc intendit dicere Ezech. & per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod non fuerunt eadem nisi per spirituales intellectum & fidem, & non secundum speciem: quia ista in illis intelligebantur: sed species sacramentorum hinc inde est alia, & ideo alius ritus, & aliud sacerdotium, & alia potestas, & alia gratia sacerdotum, vt in quaestione de clauibus habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod non ab vnitæ fidei est vnitæ sacerdotij, sed potius ab vnitæ potestatis & ritus sacramentorum.

ARTICVLVS XXXIV.

Qualiter character sacerdotij variat sibi characteres ordinum precedentium?

Tertio quaeritur, Qualiter character sacerdotij variat sibi characteres ordinum precedentium? Quæcunque enim sunt plura non vnita, simpliciter sunt plura: si igitur septem ordinum characteres non habent aliquid vniens, simpliciter erunt plura, & non vnum sacramentum.

IN CONTRARIUM obicitur, quod nos videmus actus ordinum esse diuisos: sicut se habent actus, ita & habitus: ergo si potestates ordinum sunt diuisæ: ergo & characteres.

RESPONSIO. Dicendum, quod character sacerdotialis solus est vt perfectio sacramenti, & omnes alij sunt dispositiones.

AD ARGUMENTUM contra, dicendum, vt supra in quaestione simili solutum est, quod in omni toto potestatis actus partium distincti sunt, sed per hoc perficiuntur in sequenti: & in vno: quia in illo accipiunt perfectionem secundum eminentiam: sicut cognitio sensibilis in sensu imperfecta est, & accipit plus in ratione & maxime in intellectu. Vnde omnes characteres ordinum precedentium vt dispositiones sunt hoc modo ad ordinem vltimum: & ipse est vniens in se & perficiens omnes.

fuerunt, & à Christo instituti illo modo institutionis qui supra determinatus est: sed dupliciter obseruatur ordo, scilicet coniunctus alij ordini, & distinctus. In primitiua enim Ecclesia propter paucitatem ministrorum & magnam idoneitatem suscipientium, quia fere omnes excellentis fuerunt sanctitatis, omnes inferiores conferebantur cum diaconatu: sicut adhuc in quibusdam Ecclesiis quatuor primi simul conferuntur. Postea autem creuit numerus ministrorum, & decreuit idoneitas: & tunc Ecclesia statuit diuidendos ordines inter se. Vnde Magister intelligit, quod

in primitiua Ecclesia non erant diuisi per ministros obseruati: & per hoc patet solutio ad omnia preter primum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Magister alia ratione vocat hic factos ordines, & alia ratione vocantur hodie sacri: quia sua ratio est auctoritas primitiua Ecclesie, quæ sacra est & ueneratione digna: sed hodie uocantur sacri à sanctitate, quam licet pauci habeant, tamen omnes eam uolunt & profitentur ministri simpliciter vel secundum quid, ut dictum est supra in quaestione de subdiaconorum ordine.

### Quid sit quod hic dicitur ordo.

**I** autem quaeritur, Quid sit quod hic uocatur ordo? Sane dici potest signaculum esse, id est, sacrum quoddam quo spiritualis potestas traditur ordinato & officium. Character ergo spiritualis, ubi fit promotio potestatis, ordo vel gradus uocatur. Et dicuntur hi ordines sacramenta, quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur, quam figurant ea quæ ibi geruntur.

### De nominibus dignitatum uel officij.

**V**NT & alia quædam non ordinum sed dignitatum uel officiorum nomina. Dignitatis simul & officij nomen est Episcopus. Episcopatus autem uocabulum inde dictum est, quod ille qui Episcopus efficitur, superintendat, curam scilicet subditorum gerens. Scopin enim Græcè, Latine intendere dicitur. Episcopi autem Græcè, Latine speculatores interpretantur. Nam speculator est praepositus in Ecclesia dictus, eò quod speculetur atque perspiciat populorum infra se positum mores & vitam. Pontifex est princeps sacerdotum, quasi uia sequentium. Ipse & summus sacerdos nuncupatur: ipse enim leuitas & sacerdotes efficit, ipse omnes Ecclesiasticos ordines disponit.

### ARTICVLVS XXXVII.

*An ordo bene diffiniatur in litera à Magistro?*

**D**einde quaeritur de hoc quod dicitur ibi [Si autem quaeritur, Quid sit quod hic ordo uocatur?] Et quaeruntur duo, scilicet quid sit ordo, & quid habeat pro materia, & quid pro forma.

Ad primum accipiantur duæ diffinitiones in litera positæ. Prima est ista, Ordo est signaculum quoddam, id est, sacrum quoddam quo spiritualis potestas traditur ordinato & officium. Secunda est quasi conclusa ex ista, Character spiritualis ubi fit promotio potestatis, ordo vel gradus uocatur. Tertia est antiquorum Magistrorum, & est hæc: Ordo est sacramentum spiritualis potestatis ad aliquod officium ordinatum in Ecclesia ad sacramentum communionis.

Obicitur autem contra primam: quia signaculum aut dicitur characteris, aut signa exteriora. Si characteris: ergo cum character etiam in duobus aliis sacramentis imprimatur, uidetur, quod in diffinitione illorum poni debuit: & hoc est falsum: ergo nec in diffinitione istius debet poni. Si dicitur signa exteriora: cum hæc sint in omnibus sacramentis, in omnibus sacramentis debet poni signaculum quando diffiniuntur, ut uidetur: & hoc iterum est falsum.

2. Adhuc, Mala uidetur esse expositio signaculi per sacrum: quia multa signacula sunt non sacra, sicut illud de quo Ezech. 3. legitur, quod est signaculum similitudinis, &c.

3. Adhuc, Melius dicitur sacramentum quæ sacrum quoddam: quia sacramentum est ordinis genus, sacrum autem contra genus est ordinis, quia etiam conuenit operi meritorio, & aliis quæ non sunt sacramenta.

4. Adhuc, Nullus modus diffiniendi est per signum particulare: nihil enim est dictum, homo est

est animal quoddam: quia si ista esset diffinitio, tunc etiam diffinitio hominis conueniret animo, quia etiam animus est animal quoddam: ergo uidetur, quod mala sit diffinitio.

Eodem modo obicitur contra secundam, ubi dicit, Character, &c. quia in aliis sacramentis imprimatur character: & tamen non diffiniuntur per characterem: ergo nec istud.

1. Adhuc ordo & gradus, aut dicuntur gradum naturæ, aut gradum dignitatis aut gradum gratiæ. Si dicas primo modo, falsum est: quia omnes ordinati & non ordinati homines sunt unius naturæ: unde Greg. dicit, quod contra naturam superbire, est hominem homini uelle præesse. Si secundo modo. Contra: Illud ad quod promouetur suscipiens sacramentum, est res sacramenti: ergo si ad dignitatem promouetur suscipiens sacramentum, dignitas erit res sacramenti: & hoc falsum est, quia sicut dicitur hic in litera, gratia est res huius & omnium aliorum sacramentorum. Si uero dicatur, quod gradus dicitur promotionem in gratia: tunc omne sacramentum erit ordo vel gradus, quia in omni sacramento est promotio secundum gradum: & hoc iterum falsum est.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod in ueritate secunda diffinitio Magistri corrigit primam, & est explanatio ipsius. Vnde prima non est diffinitio, sed inuestigatio sine assumptione generis proximi. Secunda uero dicitur esse ordinis. Quod ergo primo quaeritur dico, quod signaculum imponit pro characterem.

AD ARGUMENTVM contra, dicendum quod licet in duobus aliis character imprimatur, tamen non character excellentiæ seu dignitatis, sicut in isto: & ideo specialiter ponitur in diffinitione istius.

AD ALIUD dicendum, quod signaculum tale semper sacrum est, & sacri signum & causa quantum in se: & tamen non ualeat obiectio, quia illud est signaculum similitudinis, quod est in imagine Dei expressa: & est æquiuocatio in argumento.

AD ALIUD dicendum, quod sacrum ponitur ibi ut contrahens signaculum ad proprium genus: & hoc est idem sacramentum quod uere sacramentum est imprimens characterem: unde signaculum est immediatus genus hoc modo sumptum, quia sacramentum: & ideo magis congrue ponitur in diffinitione.

AD ALIUD dicendum, quod ly quoddam non intendit nisi distinguere æquiuocationem que est in signaculo. Vnde dicitur, Vel melius dicitur, quod intendit per se ipsum particulare signum, genus hoc genus, scilicet sacrum signaculum in sacramentum: & ita concluditur diffinitionem ueram, & hoc bene potest fieri quando uidetur diffinitionem.

AD ID quod primo obicitur contra diffinitionem ueram, patet solutio per antedicta.

AD ALIUD dicendum, quod gradus est dignitatis. Ad obiectum contra, dicendum quod ad duo promouetur exteriori sacramento, scilicet ad id quod est res & signum, & ideo substantialiter sacramentum, & hoc est character excellentiæ secundum dignitatem: & promouetur ad id quod est res tantum, & hoc est gratia.

### ARTICVLVS XXXVIII.

*Quid sit in sacramento ordinis pro materia & forma?*

**S**ecundo quaeritur, Quid sit hic pro materia, & quid pro forma? Omne enim sacramentum (ut dixit Magister supra) consistit in rebus & uerbis. Et idem dicit August. Quaeritur, Quæ sit materia, præcipue in inferioribus ordinibus? Videtur enim, quod chrisma uel oleum consecratum ab Episcopo esse debeat: quia in sacramentis excellentibus excellenter præparata esse debent materia: sed istud est excelletissimum: ergo materia sanctificata debet esse ab Episcopo.

2. Adhuc, Sicut quidam dicunt, clauis uel candelabra, libri exorcismorum, calix, quæ dantur ordinatis in ordinibus, sunt materia sacramenti huius: tunc uidetur, quod sicut baptismus non est sine aqua & oleo, & confirmatio sine chrismate, &c. ita non possit esse ordinatio sine illis: ergo si aliquis non tangit illa, ipse non est ordinatus, quod graue esset dicere.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod materia est illa quæ sunt enumerata, & ab Episcopo porriguntur ordinatis.

AD PRIMUM autem dicendum, quod non propter excellentiam sanctificatur materia, quia in baptismo non sanctificatur: sed propter actum quem conferunt ista sacramenta, ut patet cum de his ageretur. Vnde sacramentum hoc habet pro materia in quo ostenditur per similitudinem eius actus & effectus: hoc in istis ordinibus actus ostenduntur in instrumentis quæ porriguntur eis ab Episcopo.

AD ALIUD dicendum, quod non exigitur nisi potestio, & ratio est de bene esse: quia sicut dictum est in hoc sacramento est forma significans traditionem potestatis: & hæc significatur potestio tota, non expresse dissentiente eo qui porrigitur: intelligitur enim acceptisse, quando non dissentire se ostendit quando ad accipiendum est presentatus. Alij uero aliter dicunt sed non est curandum, quia rationem parum habent.

De quadripartito ordine Episcoporum.

M  
Dist. 21.  
c. Cieros.

**Q**UOD autem Episcoporum quadripartitus est, scilicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, & Episcopis. Patriarcha Græcè summus patrum interpretatur: quia primum, id est, Apostolicum tenet locum: ut Romanus, Antiochenus, Alexandrinus: sed omnium summus est Romanus. Archiepiscopus princeps Episcoporum: archos enim Græcè, Latine princeps dicitur. Metropolitanæ autem à mensura ciuitatum dicuntur. Singulis enim prouinciis præminent, quorum auctoritati & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt. Sollicitudo enim totius prouinciæ ipsis Episcopis commissa est. Omnes autem superius designati ordines, Episcopi nuncupantur. Nota, quod Archiepiscoporum nomine, Primates superius significasse videtur, & Metropolitanorum, quos nunc Archiepiscopos dicimus. Horum autem discretio à Gentilibus introducta videtur, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Sacerdotes enim Gentilium flamines dicebantur, qui habebant in capite pileum, in quo erat breuis virga, desuper habens aliquid lanæ: quod cum per æstum ferre non possent, filum tantum in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Vnde & à filo quo utebantur, flamines dicti sunt, quasi filamines. Sed festis diebus filo deposito pileum imponebant pro sacerdotij eminentia. Vates à vi mentis appellati sunt, cuius significatio multiplex est. Modo enim sacerdotem, modo Prophetam, modo poetam significat. Cantor vero vocatur, qui vocem modulatur in cantu. Huius sunt duo genera, Præcentor, & Succentor. Præcentor qui vocem præmittit in cantu. Succentor qui subsequenter canendo respondet. Concenter autem dicitur, quia consonat. Qui autem non consonat nec concinit, concenter non erit. His breuiter tractatis admonendi sunt Christi ministri, quatenus sicut excellunt ordinis dignitate, ita præcellant virtutis sanctitate, ut plebs eis commissa, eorumque disciplinis edoceri, gratanter eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat, à quibus diuina sacramenta percipiunt, & missarum solemnità audiunt. Missa autem dicitur, vel quia missa est hostia, cuius commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite missa est, id est, sequimini hostiam quam missa est ad cælestia, tendentes post eam: vel quia missus cælestis venit ad consecrandum Dominicum corpus, per quem ad altare cæleste deferretur hostia: vnde & dicitur, Missa est.

Hugo.  
lib. 1.  
part. 3.  
cap. 13.

Hugo.  
lib. 1.  
part. 3.  
cap. 13.

ARTICVLVS XXXIX.

An Episcopatus & alia que Magister enumerat, sint ordines?

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi Ordo autem Episcoporum quadripartitus est, &c. Et quaeruntur duo, scilicet vtrum sint ordines ea que enumerat hic? & quando & qualiter conferuntur?  
Ad primum videtur, quod sint ordines: quia

sunt potestates ad actus diuinos in Ecclesia, sicut velare moniales, consecrare Ecclesias, & huiusmodi: ergo sunt ordines.

2. Item, Hoc est signaculum promotionis potestatis: ergo à diffinitione sunt ordines.

**R**ESPONSO. Totum istud patet per antecedentia: cum enim nullus possit esse actus excellentior, quam consecrare corpus Christi, nullus potest esse ordo post sacerdotium: sed iurisdictionum officia sunt que enumerat distincta super corpus mysticum, cui intendunt taliter officii: & quando consequuntur, accipiunt

cupiunt gratiam non ad ordinem, sed ad executionem iurisdictionis in Ecclesia si sunt digni. Et per hoc patet solutio obiectionum: quia cum dicitur, quod ordo est promotio potestatis, non intelligitur de potestate iurisdictionis, sed potius operandi circa sacramentum Eucharistiæ.

hic præmittit: ergo insufficientis est, vt videtur.

**A**D HOC videtur dicendum, quod ordo vocatur hic gradus dignitatis secundum iurisdictionem, vt prius dictum est: & dicitur ordo, quia actus quosdam sacros iurisdictionis exercet.

**A**D HOC autem quod obiicitur, dicendum quod Archiepiscopus non consecratur ab Episcopo, sed potius Episcopus ab eo: sed ius Archiepiscopale confertur ei à Papa cum pallio: vnde cum maior est Episcopus, non benedicitur ab Episcopo.

**A**D ALIUD dicendum, quod etiam summus Pontifex non consecratur ab Hostiensis in quantum est summus, sed in quantum est pontifex tantum: sed iurisdictionis potestatis descendit in ipsum à Domino, ex hoc quod Petro succedit.

**A**D ALIUD dicendum, quod Dionysius sub hierarchiis comprehendit tres ordines, scilicet Primatus, Archiepiscopatus, & Papatus.

**A**D ALIUD dicendum, quod Magister Hugo Archiepiscopos vocat, quos nunc Ecclesia vocat Primates: quos autem Ecclesia nunc vocat Archiepiscopos, ipse vocat Metropolitanos. Et per hoc patet solutio ad

ARTICVLVS XL.

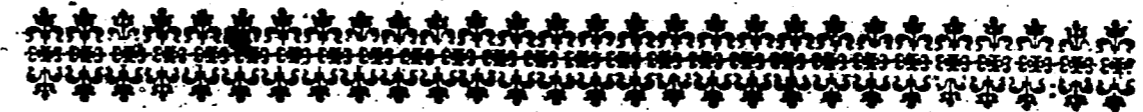
Quando & qualiter predicta conferantur?

**S**ECUNDO quaeritur, Quando & qualiter conferuntur? Dicit enim Apostolus Hebr. 7. quod sine contradictione quod minus est, à maiori benedicitur. Ergo Archiepiscopus non benedicitur ab Episcopo: ergo nec consecratur: ergo nec confertur ei iurisdictionis aliqua: sed secundum omnem usum Ecclesiæ Archiepiscopus benedicitur ab Episcopo: ergo, &c.

2. Eadem est obiectio de Domino Papa, quem benedicit Hostiensis.

3. Adhuc, Cum Dionysius in epistola ad Demophilum monachum, non videatur distinguere nisi sacerdotes & Episcopos in hierarchia: vnde venit iste quadripartitus ordo Episcoporum?

4. Adhuc, Primates sunt in Ecclesia quos



DISTINCTIO XXV.

De ordinatis ab hæreticis.



**S**OLET etiam quaeri, Si hæretici ab Ecclesia præcisi & damnati, possint tradere sacros ordines? & si ab eis ordinati redeuntes ad Ecclesiæ vnitatem debeant reordinari? Hanc quaestionem perplexam ac penè insolubilem faciunt Doctorum verba, qui plurimum dissentire videntur. Videntur enim quidam tradere hæreticos sacros ordines dare non posse, nec illos qui ab eis ordinati videntur, gratiam recipere. Dicit enim Innocentius Arrianorum clericos non videri suscipiendos, cum sacerdotij vel ministerij alicuius dignitate: quibus solum baptisma ratum esse permittit, quod in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti percipitur. Dicit etiam eos non posse dare Spiritum sanctum quem amiserunt, & ordinatos ab hæreticis caput habere vulneratum, & eum qui honorem amisit, honorem dare non posse: nec illum aliquid accepisse: quoniam in dante nihil erat quod ille posset accipere. Tradit etiam venientibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tantum tribuendam communionem: nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum surrogare. Gregorius etiam dicit sacrilegam esse Arrianorum consecrationem, cum ex eorum manu communicatio percipitur.

Solutio.

A  
De dispensatione sacramenti ordinis.

1. qu. 1.  
c. Arrianos.

Lib. 3.  
diolog.  
& allegatur 1. q. 1. cap. Superueniente.

Epist.  
contra  
her. &  
ponitur.  
1. qu. r.  
c. Signis  
inquit.

Super  
Agg. 2.  
& ponit.  
tur. 1.  
qu. r. c. Si  
populus.  
Super  
Amos 5.  
& habe-  
tur. 1.  
qu. r. cap.  
Odit.  
Lib. 2. ad  
cap. 8.  
Odit.  
Leo ad  
Anatho-  
lum.  
Cōstan-  
tinopol.  
Episco-  
pum : &  
habetur  
1. qu. r.  
c. In Ec-  
clesia.

Cyprianus etiam dicit, Omnia quæcunque faciunt hæretici, carnalia & inania & sacrilega esse: & eorum altaria falsa & illicita, sacerdotia & sacrificia sacrilega: qui more simiarum, quæ cum homines non sint, formam imitantur humanam, vultum Ecclesiæ Catholicæ & auctoritatem sibi vendicant, cum ipsi in Ecclesia non sint: & cum sint sacrilegi, sacerdotum administrant, & altare ponunt: cum nec sacrificari oblatio illic possit, vbi Spiritus sanctus non sit: nec cuiquam Dominus per eius preces & orationes proficit, qui Dominum ipsum violauit. Hieronym. quoque asserit, omnia quæ offeruntur ab hæreticis, contaminata esse in conspectu Domini: quia licet sancta videantur specie sui, tamen quia contacta sunt ab illo qui pollutus est, polluuntur omnia. Idem, Odit Deus sacrificia hæreticorum, & à se proicit: & quoties in nomine eius congregati fuerint, detestatur foetorem eorum, & claudit nares suas. Idem, Illi offerunt panem sacrilegum, &c. Leo etiam testatur extra Ecclesiam nec rata esse sacerdotia nec vera esse sacrificia. Idem etiam dicit, per crudelissimam vesaniam in Alexandrina sede omnium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio, defecit chrisimatis sanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria. His aliisque testimoniis astrui videntur sacramenta Ecclesiastica, præcipue corporis & sanguinis, ordinationis, & confirmationis, per hæreticos non posse ministrari.

*Auctoritates ponit quæ videntur præmissis obviare.*

**C**ONTRA autem alij sentire videntur, quod ab hæreticis etiam præcis sacri ordines, sicut & baptismus, tradi valeant: nec ab hæreticis redeunt, qui illic ordinati sunt & baptizati, iterum ordinandi sunt, sicut nec baptizandi. Vnde August. De hæreticis etiam damnatis quod quidam dicunt, baptismus quod accepit non amittit, qui recedit ab Ecclesia, ius dandi quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primo, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui illud baptismus amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrumque enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrumque homini datur: illud cum baptizatur, & illud cum ordinatur. Ideo non licet in Ecclesia Catholica vtrumque iterari. Nam quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ agebant, non sunt rursus ordinandi. Sed sicut baptismus in eis, ita in eis mansit ordinatio integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod in vnitate pacis est correctum: non in sacramentis, quæ vbiunque sunt, ipsa sunt. Et cum ipsi expedire videretur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrarent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed super eos manent: ideoque non eis manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptismo est ius, quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dandi est: vtrumque quidem ad perniciem suam. Sed aliud est non habere, aliud perniciosè habere, aliud salubriter habere. Idem, De his

In eis.  
dem lib.  
& cap.

his qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est quin habeant & dare possint: sed perniciosè habent, perniciosèque dant, quia extra vinculum pacis sunt. Neutri sacramento facienda est iniuria. Sicut non rectè habet qui ab vnitate recedit, sed tamen habent, & ideo redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat: & ideo qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud est non habere aliquid, aliud est non iure habere, vel illicitè vlturpare. Non ergo ideo non sunt sacramenta Christi & Ecclesiæ, quia eis illicitè vrantur non modo hæretici, sed etiam omnes impij: sed illi corrigendi sunt & puniendi, illa autem sunt agnoscenda & veneranda. Item Gregor. Quod dicitis vt qui ordinatus est iterum ordinetur, valde ridiculosum est. Vt enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem ordine non valet iterum consecrari. His aliisque auctoritatibus videtur asseri, in omnibus impijs, etiam in hæreticis præcis & damnatis, Christi sacramenta permanere, cum iure dandi. Possunt enim dare, sed perniciosè: & quibus dederint, non sunt iterum ordinandi: quæ præmissis ex opposito obuiare videntur.

August.  
in lib. 2.  
de vnico  
baptis-  
mo con-  
tra Par-  
menia-  
num.  
Gregor.  
Ioan.  
Rauen-  
nati E-  
piscopo.  
dist. 63.  
Sicut se-  
mel.  
Lib. 2.  
epist.  
ep. 11.

*Determinatio præmissæ contradictionis auctoritatum.*

**I**tem autem quidam ita determinant. Dicunt enim hæreticos C accepta sacerdotali vel Episcopali vnctione ab Ecclesia recedentes, baptismi quidem dandi ius retinere: sed non habere facultatem tribuendi sacros ordines, vel consecrandi dominicum corpus postquam præcis & damnati sunt ab Ecclesia: sicut degradatus Episcopus non habet potestatem largiendi sacros ordines: facultatem tamen baptizandi non amisit. Quod vero Augustinus ait, intelligunt dictum de hæreticis qui non sententia Ecclesiæ sed præuinitate sensus sui à fidei veritate ac doctrinæ vnitate diuisi sunt: qui licet tales sint, ius tamen ordinandi & consecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifestam præcisionem, etiam si cum eis aperte exierint, & sententia Ecclesiæ damnati fuerint: tamen si redierint, iterum ordinandi non sunt. Et vbiunque legitur de ordinatis ab hæreticis, quod ordinibus ministrare valeant, vel iterum ordinandi non sint, de huiusmodi accipiendum dicunt. Nam postquam præcis fuerint & damnati iudicio Ecclesiæ, ius ordinandi & consecrandi eis detractum asserunt, vt degradatis vel excommunicatis. Alij vero dicunt sacramenta ab hæreticis & præcis secundum formam Ecclesiæ celebrata, vera esse & rata: quia recedentes ab Ecclesia, ius dandi & consecrandi non perdiderunt: & qui sic ab hæreticis ordinantur, cum redeunt, iterum ordinandi non sunt. Quæ vero ab hæreticis aliter quam in Ecclesia fiunt, falsa sunt & inania: & qui à talibus ordinari videntur, non munus, sed vultus accipiunt. Et secundum hanc differentiam variè de his loquuntur Doctores. Quidam vero dicunt eadem sacramenta ab hæreticis præcis posse celebrari, quæ à Catholicis, si ab illa forma Ecclesiæ seruetur, & ab eis celebrata vera esse & rata, quantum ad se: quantum vero ad effectum, falsa esse & inania, & in his quæ male tractant, & in

1. qu. r.  
Opponi-  
tur au-  
tem.

Cap.  
proxi-  
mo.

his qui malè suscipiunt, & ideò irrita & falsa: quia quod promittunt, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicitè dantibus vel accipientibus sunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantum ad se, sed propter indignam hæreticorum tractationem. Ideo Gregorius communionem Arrij vocat execrationem, & Innocentius Bonosij ordinationem, damnationem: non quòd ita in se sint, sed quia malè dantes vel accipientes tales facit. Sicut etiam Hieronymus sacrificia eorum panem luctus vocat: non quantum ad se, sed quantum ad effectum. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos qui in Ecclesia ordinati sunt, ius ordinandi & consecrandi etiam cum separati fuerint, habere. Qui vero in schismate vel hæresi positi, ab eis ordinati & iniuncti fuerint, illo iure carènt, ideoque cum ordinare volunt, vulnus potius infigunt, quam gratiã conferant.

1. Cor. 11

Hieron. super Oseam.

ARTICVLVS I.

An hæretici ab Ecclesia præcisi, possunt conferre ordines?

**S**Olet quæri, Si hæretici, &c. ] In ista distinctione continentur duo, scilicet, an hæretici possunt dare sacros ordines, & de diuersitatibus simoniæ ibi [ De simoniæ vero non est ambigendum. ] Circa primum disputat Magister multum in litera: & nos ibi quærimus, Vtrum hæretici ab Ecclesia præcisi, sacros ordines conferre possint, vel non.

Videtur autem, quòd non: omne enim quod descendit ab alio in alium, vel merito personali descendit in ipsum, vel merito Ecclesiæ: sed in hæretico nihil est de merito personali, vel de merito Ecclesiæ, cum præcisi sit ab Ecclesia, vt positum est: ergo nihil descendit per ipsum: ergo nihil confertur: ergo nec ordo.

2 Adhuc, Per canale non coniunctum fonti, nihil fluit de fonte: sed hæreticus præcisi, est sicut canale non coniunctum fonti: ergo nihil descendit per ipsum: ergo nec ordo.

3 Adhuc, Nullus sapiens operatur ad sui operis destructionem, sed si hæreticus, vt dicit, confertur Ecclesiæ sacramenta, hoc esset in Ecclesiæ destructionem: ergo author Ecclesiæ non operatur omnem effectum sacramenti: ergo per hæreticos præcisos non operatur aliquid: ergo nihil confertur.

4 Ad hoc ipsum multæ adducuntur auctoritates in litera.

IN CONTRARIVM obicitur sic, In sacramentorum collatione non operatur nisi forma & intentio: si ergo ista seruentur ab hæretico, de necessitate conferretur effectus ab hæretico qui est sacramentum.

2 Adhuc, In sacramentorum collatione non differt malus minister à bono: ergo nec fidelis ab infideli, dummodo seruet formam & intentionem sacramenti: ergo etiam præcisi conferunt: & pro ista parte etiam multæ auctoritates in litera adducuntur.

MAGISTER autem ad solutionem horum, quatuor inducit opiniones, quæ notæ sunt literam inspicienti. Sed apud modernos non est dubium de hoc: quia ab hæreticis siue adhuc intra Ecclesiam, siue etiam extra existentibus conferuntur omnia sacramenta, dummodo sint sacerdotes vel Episcopi, vel in aliis ordinibus in quibus ministrare possunt sacramenta, & seruent formam & Ecclesiæ intentionem.

SECUNDVM hoc ergo dicendum ad primum, quòd nec merito Ecclesiæ sit sacramentum, sed virtute instituentis, qui dedit hanc potestatem homini, vt quando seruarer formam & intentionem, efficeretur tale vel tale sacramentum.

AD ALIVD dicendum, quòd canale istud coniunctum est Ecclesiæ per similitudinem formæ & intentionis: & hæc sufficiunt, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quòd Deus non operatur in sui operis destructionem, sed potius in constructionem: quia sui operis ostendit virtutem etiam per malos operando: & Ecclesia propter hoc magis adhaeret ei, & hæreticorum iustior est damnatio.

De simonia unde dicitur & quid sit

**D**E simoniæ vero non est ambigendum quin sint hæretici: qui tamen ante sententiam degradationis & ordinant & consecrant. Et licet simoniæ proprie dicantur, qui instar Simonis magi inpretiabilem gratiam pretio conducere volunt, & qui pro ministerio sacro pretium recipiunt in modum Giezi, Giezi vocandi sunt. Omnes tamen & dantes & accipientes, simoniæ dicuntur, & vtrique eadem sententia percelluntur.

A. 8.

De

De his qui scienter à simoniæ ordinantur.

**D**IFFERT tamen inter eos qui ordinantur à simoniæ scienter, & eos qui ignoranter. Qui enim scienter à simoniæ se permiserint consecrari, imo execrari: eorum consecratio omninò irrita est. Qui verò ordinantur à simoniæ, quos cum ordinantur, nesciunt esse simoniæ, qui & tunc pro Catholicis habentur: eorum ordinatio misericorditer sustinetur.

Vrbanus Papa. 1. q. 1.

De his qui dicunt se emere corporalia, non spiritualia.

**S**IVERO aliqui obiecerint, se non consecrationes emere, sed res ipsas quæ ex consecratione proueniunt, penitus desipere probantur. Nam quisque horum alterum vendit, sine quo alterum non habetur, neutrum vendere derelinquit.

F. Pascha. 1. q. 3. c. si quis obiecit.

ARTICVLVS II.

Quid sit simonia?

**D**Einde quæritur de secunda parte de hoc quòd dicitur ibi [ De simoniæ, &c. ] Quæritur autem hic quatuor de simonia. Primo, Quid sit. Secundo, An sit hæresis: vt dicere videtur in litera. Tertio, Vtrum inferior cum superiori committere possit simoniam? Quarto, Quibus modis committitur simonia?

Ad primum sumitur definitio Iuris peritorum communiter sic definitum: Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi spirituale, vel spirituali annexum. Quæritur ergo, Quid vocatur voluntas studiosa? Aut enim hæc est, quæ nititur exire in actum, & non exit: aut quæ perficitur, & exit. Si primo modo: tunc voluntas emendi spirituale esset simonia, quòd falsum est, vt patet infra in diuisione simoniæ. Si autem est illa quæ nititur & exit in actum emendi vel vendendi: tunc multæ sunt simoniæ in venditione calicum, & aliorum Ecclesiæ vasorum: quòd iterum falsum est, cum talia licet fieri possint.

2 Adhuc videtur, quòd sola voluntas sine studio sufficit ad simoniam: quia turpior est simonia quam vfura: & vfurarius est quis ex sola spe lucri: ergo videtur, quòd etiam sit simoniæ ex sola voluntate vel spe emendi. Adhuc videtur hoc Act. 8. vbi nunquam Simon spirituale emi, sed tantum emere voluit: & tamen simoniæ fuit, ita quòd omnes simoniæ ab eo sunt denominari: ergo videtur, quòd sola voluntas facit simoniam.

3 Vltimus quæritur, Quare dicitur Studiosa? Illud enim quòd sit ex ignorantia, sit sine studio: sed multi sunt qui ignorant spiritualia non debere poni sub pretio: ergo si illi possunt sub pretio spiritualia emendo vel vendendo, non habet in hoc voluntatem studiosam: ergo non committunt simoniam, quòd absurdum est. Item, Tullius dicit, quòd studium est

vehemens animi applicatio ad aliquid agendum. Ergo videtur, quòd illud non fit in emendis vel vendendis: & ideo malè ponitur in definitione ista.

4 Vltius quæritur de illa parte qua dicit, Emendi vel vendendi spirituale. Studiosa enim voluntas emendi vas sepulchri fuit in Abraham, quando conuenit cum Ephron de speluncâ agri duplici: & tamen non dicitur simoniæ: ergo definitio est falsa, vt videtur.

Gen. 23.

5 Adhuc, Nihil spirituales est quam regnum celorum: & tamen emitur & venditur tota die, vt videtur Matth. 13. Simile est regnum celorum homini quærenti bonas margaritas, &c. Et August. dicit, Venale habeo, &c. Gregor. Regnum celorum tantum valet, quantum habes. Ergo videtur, quòd etiam alia spiritualia vendi possint.

6 Vltius quæritur, quid vocatur annexum spirituale? Nihil enim est annexum sibi: ergo nec est spirituale sibi annexum: ergo annexum spirituale, est corporale: corporale autem potest vendi, quòd est annexum spirituali, vt patet quando miles vendit villam in qua habet ius patronatus: ergo definitio falsa.

RESPONSIO. Ad hoc videtur, quòd definitio sit bona: & quòd dicitur, Studiosa voluntas, dicit voluntatem cum effectu operis quantum est ex parte simoniæ. Quòd autem dicit, Emendi vel vendendi, dicit proprium actum simoniæ. Et quòd dicit, Spirituale vel annexum spirituale, dicit materiam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quòd dicit voluntatem cum actu ex parte simoniæ. Ad obiectum contra, dicendum quòd dicitur & huiusmodi sunt spiritualia secundum quantum modum spiritualitatis, vt infra patebit: & illa talia vendi possunt: & hæc est solutio de circumscriptione, & nihil habet rationis. Vnde dicendum, quòd quòd dicit, Emendi vel vendendi spirituale in quantum est spirituale: intelligitur, quòd emptio vel venditio cadit fa-

per

per spirituale in quantum est spirituale, ut spiritualitas augeat pretium: & tunc vera est diffinitio, quia sic tam in calicibus, quam in aliis committitur simonia.

AD ALIVD dicendum, quod licet turpius sit istud peccatum, tamen in alio perficitur, quam usura, quia in actu exteriori, aut ad perfectionem sufficit completa voluntas. Et est instantia: quia homicidium turpius est quam usura, & maius peccatum: & tamen non completur in sola voluntate sicut usura.

AD ALIVD dicendum, quod studium hic sumitur pro diligentia adhibita ab ipso simoniaco ut perficiat peccatum: & ideo æquiuocatio decipit, quia non in illo sensu diffinitur à Tullio.

AD ALIVD dicendum, quod ignorantia neminem excusat: & potest bene aliquis esse diligens in eo quod ignorat utrum peccatum sit, scit tamen in quantum est quidam actus quem facere nititur & intendit.

AD ALIVD dicendum, quod Abraham non fuit simoniaco, sed Ephron, ut dicit Hieronymus, quia sciuit, quod nisi pro redemptione iuris sui aliquid daret, molestaretur in posterum ab ipso: & si placeret Hieronymo dici posset, quod neuter fuit simoniaco: quia non emit cimiterium, sed potius locum non sacrum, scilicet agrum cuiusdam rustici Ephron dicti: & postea fecit inde cimiterium, quia sepeliuit ibi corpora Sanctorum, in quibus Spiritus sanctus requieuerat: & hoc semper omni homini facere licet.

AD ALIVD dicendum, quod regnum calorum non emitur proprie, sed metetur: emptum enim proprie transit de dominio vendentis in possessionem & dominium ementis: hic autem emens regnum calorum, transit in dominium vendentis ipsum, ut possideat & hunc ementem Dominus regni calorum. Alia causa assignatur eiusdem: quia sic emens nihil dat Deo quod suum non fuerit, sed tantum ordinat ad Dominum, quod inordinatum fuit ex peccato: & hoc est opus virtutis quod omnis homo facere debet.

AD ALIVD dicendum, quod annexum spirituali dicitur annexum spiritualibus: quia non nisi à spiritualibus personis haberi debet, vel locis, sicut ius patronatus: quod et si dicitur habere miles, non tamen habet nisi ad usum spiritualium personarum & locorum: & per hoc cessat obiectio, quia idem numero non est sibi annexum, sed idem genere vel specie.

## ARTICVLVS III.

*An simonia sit hæresis?*

Secundo queritur, An sit hæresis, ut dicitur in littera? Videtur autem, quod non: quia ad Titum vicim, super illud, Hæreticum hominem post primam, &c. dicit Glossa: Hæretici sunt, qui per verba legis legem impugnant: sed tales non sunt simoniaci: ergo non sunt hæretici.

1 Adhuc supra distinct. 13. dicit August.

quod hæreticus est, qui pro alicuius temporalibus commodis, & maxime gloriæ principatusque sui gratia, falsas aut novas quæstiones gignit vel sequitur: sed talia non facit simoniaco: ergo videtur, quod ipse non est hæreticus.

3 Item, Hæresis est in civilibus vel credibilibus: simonia autem tantum in operabilibus: ergo simonia non est hæresis. Si forte dicas, quod errat in operationibus. Contra: quia si hoc esset, cum omnis malus sit ignorans, omnis malus esset hæreticus, quod falsum est: ergo, &c.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum secundum quosdam, quod hæresis est attribueri Deo quod sibi non conuenit, ut dicit August. 1. de Trinitate: & hoc facit simoniaco: ideo dicunt eum hæreticum, quia dicit sibi conuenire, quod sua sub pretio ponantur & ipse. Mirum autem videtur si hoc mouit sanctos patres.

AD ALIVD dicendum, quod simonia sit hæresis: quia non attribuit hoc tanquam asserentes simoniaco, sed tanquam possidete, qualiter conuolentes. Vnde dicendum videtur, quod sicut dicit Hieron. & supra dist. 13. notatum est, ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis, præcipue quando verba illa sunt de spiritualibus credendis & sperandis. Duo autem sunt quæ credimus & speramus de spiritualibus, scilicet quod sunt, & quia in infinitum hæc mundana valore excedunt, quia ipsa sunt quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ preparauit Deus diligentibus se. Contra primum ergo illorum peccat hæresis strictè accepta. Contra secundum autem directè peccat simonia: quia ponit ea viliora temporalibus pro quibus ea vendit & emit: & ideo dicitur hæresis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ibi sumitur hæresis strictè in quantum opponitur credendis ex parte scientiæ quæ habetur de ipsis, quia sunt. Et similiter accipitur ab Augustino supra dist. 13. Sed simonia peccat contra valorem quem credere debet esse in spiritualibus ipsis. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS IV.

*An inferior cum superiori potest committere simoniam?*

Tertio queritur, Vtrum inferior cum superiori committere possit simoniam: & præcipue aliquis de Ecclesia cum Domino Papa? Et videtur, quod non: quia iacob non commisit simoniam emendo hoc quod sibi ex successione debebatur, sed potius Elau qui hoc alio modo dare voluit: ergo cum omnia sint credita Domino Papæ, quæ sunt Ecclesiarum, videtur quod ipse nunquam committat simoniam accipiendo à personis ecclesiasticis pro spiritualibus, cum sibi alias non darent.

2 Adhuc, Nulla persona habet ius in bonis ecclesiasticis nisi per iurisdictionem Domini Papæ: ergo sicut ipsa persona accipit ita Papa potest accipere.

IN

IN CONTRARIUM huius est, quod simonia dicta est simonia à contractu quem voluit facere Simon cum Petro qui erat Papa Apostolorum: ergo multo magis cum aliis Papis potest committi simonia.

2 Adhuc, Iuuans ad peccatum mortale, & non impediens cum possit impedire, peccat pari peccato cum faciente, ut dicunt Sancti: sed Papa scit istum posse committere simoniam secum, & committit: ergo si non prohibet, sed iuuat decipiendo & concedendo quod peccat, ipse pari peccato peccat: ergo simoniaco efficitur.

RESPONSIO. Dicendum, quod in veritate bene puto, quod simoniam committere possit: nec videtur mihi hoc dubium, quando vendit spirituale.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non fuit simile: sed potius primogenituræ ius à Domino erat datum Iacob: & ideo redemptio fuit vexationis quam ipse fecit potius quam contractus emptionis. Sed bona Ecclesiarum non sunt data prælatis ad possidendam, sed ad dispensandam ad vfus aliorum, scilicet pauperum: vnde non possunt emere & vendere vel etiam dare pro libitu suo cui volunt: sed ad necessitates generales Ecclesie vel eius pauperum vel personarum Ecclesie sunt expendenda.

AD ALIVD dicendum, quod verum est, quod nullus habet ius in Ecclesiis nisi per ipsum: sed tamen non puto hoc esse ex eo quod sua sunt, & conferat ut sua, sed quia collationem est ei patrocinium defensionis: sicut etiam legislator dicit, quod omnia sunt Imperatoris ad defensionem & tuitionem: sicut enim dicit Basilus, & Aristoteles dixerat ante eum, tyrannus est, qui omnia extorquet in vfus proprios, & non querit vtilitatem subditorum.

## ARTICVLVS V.

*Quibus modis committatur simonia?*

Quarto queritur, Quibus modis committatur simonia? Ponuntur autem multi modi à Iurisperitis qui notantur in his verbis.

*Munus lingua, ius, ergo, cum fama populari, Non faciunt gratis spirituale dari.*

Vel sic:

*Lausque parentela, violenta rogatio, dona, Obsequium vile, vendunt in spirituale.*

Queritur ergo de istis. Laus enim est munus ab ore. Est autem, ut dicit Philosophus, laus proprie de actu virtutis, & de virtute secundum quod actus procedit ab ipsa, & queritur à bonis & notis: sed constat, quod boni secundum virtutem nihil mali intendunt: ergo non emerit spiritualia: ergo per laudem non committitur simonia.

3 Adhuc, Laus non est corporale donum, quia fama etiam est Sanctis necessaria: ergo in laude non datur spirituale pro corporali, sed potius pro spirituali: ergo non committitur simonia.

5 Similiter & parentela non videtur facere

simoniam: quia in omni simonia contractus est parentela autem facit ut sine contractu donum detur: ergo parentela magis destruit simoniam, quam faciat ipsam. Probatum prima per hoc, quod in diffinitione simoniæ cadit emptio vel venditio, quæ non sunt sine contractu. Secunda autem constat per hoc, quod parentela est ad conciliandum amicitiam, quæ facit gratis donari dona.

4 Adhuc, Nos videmus, quod sacerdotium Veteris Testamenti iure propinquitatis habebatur, & omnes alij gradus Leuitarum: ergo videtur, quod parentela etiam possit esse ratio habendi spirituales dignitates in Ecclesia: ergo non facit simoniam.

5 Eodem modo obiicitur de hoc quod vocat violentam rogationem. Quia videtur esse oppositio in adiecto: quia si rogar, non cogit: & si cogit, non rogar: quia rogatio fit ad inclinationem voluntatis liberæ ut pro petitione faciat: violentia autem excludit voluntatem ab extremis, quia violentum est (ut dicit Philosophus) cuius principium est in alio, nihil conferente vim passo: principium autem notat factuam causam, ut dicit Damascenus: ergo videtur, quod nulla est rogatio violenta, vel preces armatæ.

6 Vltimus obiicitur de donis. Quia dicit Philosophus, quod donum est datio irreddibilis: ergo dona non querunt dari sibi pro donis aliquid, nec spirituale, nec temporale: ergo non committunt simoniam.

7 Vltimo etiam de obsequio vili. Vile enim obsequium est in vilibus: ergo si in honestis seruiret, non videtur committere simoniam: & hoc est falsum: ergo videtur, quod ista nulla sint quæ dicuntur facere simoniam.

Adhuc queritur de casibus tota die occurrentibus, scilicet hypocritarum, qui vendunt pro laude hominum orationes longas, vtrum sint simoniaco? Et videtur, quod sic: quia dant spirituale pro temporalis. Adhuc, Claustrales, vel canonici pactum quidem non faciunt: sed tamen ita diu tardant & considerant circumstantias, donec probabiliter sciant quid dabit recipiendus in confratrem: & si tunc est multum, ipsi cum recipiunt si parum videatur, refutant. Queritur ergo, Vtrum sint simoniaco? videtur, quod sic: quia causa est (ut dicit Philosophus) qua posita ponitur effectus, & destructa destruitur: sed apud istos posito tanto emolumento quod committunt se percepturos, offerunt præbendam, & cessante non conferunt: ergo temporale est causa conferendi præbendam: ergo committunt simoniam. Si forte dicas, quod non per se inquirunt, sed alij vice eorum: qui tamen sunt procuratores eorum. Contra hoc: Non differ per se vel per alium facere, vbi tota causa est collationis præbendæ, expectatio loci temporalis: quia per quencunque fiat, ipsi hoc expectant pro collatione: ergo simonia committitur quocunque modo fiat.

SI AUTEM hoc dicitur tunc omnia loca religionis perirent: quia tot ibi ponerentur, quod non fuissent bona: & hoc videtur esse inconueniens.

2 Adhuc, Non est malum inducere homines

Sed contra.

nes ad eleemosynas: ergo si inducunt ut eleemosynam cum recipiendo conferant, quem alias non reciperent, non est malum: ergo non est simonia.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum videtur, sicut dicunt Iurisperiti, quod quadruplex est spirituale. Quoddam enim non est vendi possibile pro sua spiritualitate, quia nihil communicat cum corporalibus, & ideo non potest transire in dominium alterius, sicut ipsa dona Spiritus sancti, & virtutes, & beatitudines. Quoddam est secundo loco spirituale, quod essentialiter totum spirituale est, tamen in corporalibus datum, ut gratiæ sacramentales: & ideo istud vendi quidem de natura sua & de iure non potest: sed sæpè venditur ex parte corporalis operæ, quæ est in potestate ministrorum: sed nunquam venditur sine simonia. Tertium est non essentialiter spirituale, sed potius corporale: sed personis spiritualibus attributum ad sustentandum eas in spiritualibus exercitiis, ut præbendæ, & alij prouentus Ecclesiarum: & ideo ista venduntur: sed committitur simonia in ipsis ratione spiritualis cui attributa sunt. Quarto & ultimo modo spiritualitatis dicuntur spiritualia inanimata corporalia, quibus tractantur spiritualia quædam, ut vasa decoris domus Dei, ut calices, thuribulum, cruces, libri, & huiusmodi: & de his solum verum est, quod vendi possunt sine simonia commissione. Sed differunt, aut enim vendit Ecclesia Ecclesiæ alteri: & tunc integra vendi possunt non aucto pretio pro consecratione valorum. Aut venduntur personis laicis: & tunc prius confringi & commassari debent à sacris personis præmissa oratione pro indulgentia fractionis. Cimiteria autem spirituale ius videntur habere: aut enim sunt consecrata tantum: aut sepulta sunt ibi corpora. Si consecrata tantum, dicunt quod deconsecrari possunt & redigi in vsus alios. Si autem sunt ibi corpora beatorum sepulta, cum cinis corporum seperari non possit à reliqua terra, sicut corpus Sancti vendi non potest & in alios vsus redigi, propterea quod Spiritus sancti, cuius templum fuit dum viuere: ita nec locus sepulture illius corporis in alios vsus redigi potest.

DICENDVM ergo ad primum, quod aliud est pro quo debet esse laus, & aliud pro quo est: Philosophus enim tangit hoc tantum quod debet laudari: sed tamen laudatur impius cum malefecerit: & ideo cum ratio dandi spirituale laus est, sit simonia.

AD ALIUD dicendum, quod laus popularis nihil spirituale habet: imo temporaria est etiam ipso tempore: quia rarior est, & in aerem dissoluitur: sed fama Sanctorum in spiritualibus est, & ideo est spiritualis.

AD ALIUD dicendum, quod similiter intelligitur, quod parentela debet esse causa & ratio dandi: si enim esset bonitas vitæ causa & parentela concausa, non esset simonia, quia parentela est corporalis quid & ex carne deriuarum. Ad argumentum autem dicendum, quod non sumitur ita strictè veditio & emptio in diffinitione simonia: sed dicitur venditio quando quodcumque pretium facit dari spiritualia pretio largo modo sumptu pro tem-

porali omni quod est tota & sola causationis.

AD ALIUD dicendum, quod sacerdotium Veteris Testamenti non habuit spiritum, sed fuit umbra spiritualis sacerdotij: sed Nouum habet spiritum: & ideo in libertate spiritus nonari debent spiritualia noui sacerdotij.

AD ALIUD dicendum, quod rogatio violenta sumitur ibi pro ea quæ inducit timorem in constantem virum. Timorem autem voco amissionis rerum, vel læsionis famæ vel personæ. Cum enim hæc est causa dandi, simonia committitur. Ad argumentum dicendum, quod non ita strictè sumitur hic violentum: sed sufficit ad violentiam hic necessarium mixtum violentiæ: sicut est proiectio mercium tempore tempestatis in mare: de talibus enim dicit Philosophus, quod mixta sunt ex voluntario & inuoluntario: & hoc sufficit hic ad liberalitatem donationis spiritualium amittendam.

AD ALIUD dicendum, quod omne obsequium temporale quod est causa dandi spiritualia, vile est in comparatione ad spiritualia, etsi honestum sit vel vile simpliciter: & ita intelligitur hic obsequium vile.

AD VLTIMUM dicendum, quod in datione præbendæ tria consideranda mihi videntur, scilicet paupertas loci, libertas spiritualium, & intentio salutis recipiendi. Si locus est pauper, videtur quod non potest conferri præbenda sine multo grauamine personarum ibi degentium, quantuncumque liberaliter vellent si possent dare spirituale, & intendere salutem recipiendi: & tunc videtur mihi, quod per se vel per alios sibi prouidentes possent dicere, quod si crescerent bona eorum, libenter eum reciperent, & alias non possent eum recipere. Crescere autem intelligo cum notabili incremento, ut persona recepta sine grauamine notabili aliorum in loco ille sustineri possit. Si autem non crescant, quod non possunt recipere. Sed sub pacto, præcipue quando nulla est loci necessitas, recipere, aperte est simonia. Ad argumentum autem dicendum, quod hoc non facit causam dationis, sed potius necessitas extorquet: quia libenter darent gratis: & ideo habent oculum ad hoc in collatione. Ad auctoritatem autem Philosophi dicendum, quod in naturalibus verum est quod dicit: sed in voluntariis quotidie fallit: quia bene potest esse, quod aliquid simpliciter volo pro causa bona & honesta, nec tamen possum: & tunc aliquid posito facio, quo non posito non facio: & non est causa fractionis secundum quod ex voluntate mea procedit, ut patet cuilibet. Et per hoc patet solutio ad totum.

Distinctio

## Distinctio simoniacorum.



IMONIAE autem hæresis tripartita est distinctio. G Alij enim simoniacè à simoniacis ordinantur: alij simoniacè à non simoniacis: alij non simoniacè à simoniacis. Vnde Nico. Papa, Statuimus decretum de simoniaca tripartita hæresi, id est, de simoniacis simoniacè ordinantibus vel ordinatis, & de simoniacis simoniacè à non simoniacis, & de simoniacis non simoniacè à simoniacis. Simoniaci simoniacè ordinati vel ordinatores, secundum canones, à proprio gradu decident. Simoniaci etiam simoniacè à non simoniacis ordinati similiter ab officio remoueantur. Simoniacos vero non simoniacè à simoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum est de his qui ordinantur à simoniacis, ignorantes eos esse simoniacos. Hos facit simoniacos non reatus criminis, sed ordinatio simoniaci.

i. q. 1. c. Statuimus decretum.

Alexander Papa de his qui violenter à simoniacis vel ab hæreticis ordinantur.



IMILITER cum decernit Alexander Papa simoniacos H omnino damnandos ac deponendos, subintelligendum est, nisi violenter quis attractus fuerit. De his enim & à quibuslibet hæreticis violenter ordinatis dicit Inno. quod possunt habere aliquem colorem excusationis, si statim discedunt ab eis, & pessimo eorum conciliabulo renuntiant.

i. q. 1. c. Erga simoniacos. i. q. 1. c. Constat.

## ARTICVLVS VI.

Quare venditores spiritualium dicuntur simoniaci: cum tamen non sequantur Simonem, sed potius Giezi?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi. [Simoniacæ autem hæresis, &c.] Queritur, Cum venditores non imitentur Simonem, sed potius Giezi, quare dicuntur simoniaci?

ITEM queritur, Cum simoniaci non habeant ius percipiendi præbendas, vtrum tenentur ad restitutionem? Videtur, quod sic: quia percipiunt non suum.

ADHVC queritur de quodam casu. Populus enim, quod ego scio Episcopum meum esse simoniacum, vel alias irregularem & latentem. Adhuc toleratur ab Ecclesia. Et instant ordines: & mihi præcipiatur, quod ordines accipiam, quid debeo agere? si enim accipiam à simoniaco, degradandus sum: si

autem non accipio, inobediens sum: ergo sum perplexus.

RESPONSIO. Dicendum ad primum, quod largè dicuntur simoniaci siue emant siue vendant: quia etiam Simon emptam gratiam vendere postea cogitavit: tamen versus est differentiam notans,

Quod Giezi vendit, Simon conducere querit.

AD ALIUD dicendum videtur, quod si sciens commisit simoniam, ad restitutionem tenetur. Si autem eo ignorante commissa fuit propter eum per alios, non tenetur quandiu ignorat: sed postquam sciuerit, tenetur, ut videtur.

AD ALIUD dicendum, quod in tali casu debeo querere licentiam, aut aliam viam euadendi: si autem non possum habere, debeo querere effugium obedientiæ: quod si nec hoc habere possum, debeo dolens suscipere ordinem tituli. Ad argumentum contra, dicendum quod non intelligitur de his qui larentes sunt, quos adhuc tolerat Ecclesia. Sed hoc hodie vix habet locum, quia ferè nullus nisi numularius habet locum in templo.



De aetate ordinandorum ita decrevit Nicolaus Papa.

**S**ACRI, inquit, canones sanxerunt ut subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim annos, nec diaconus ante 25. nec presbyter ante 30. Deinde si dignus fuerit, ad Episcopatum eligi potest: quod nos etiam pari modo seruare iubemus. Item Fabianus, Siquis 30. aetatis non impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etsi valde sit dignus: quia & ipse Dominus 30. annorum baptizatus est, & sic coepit docere.

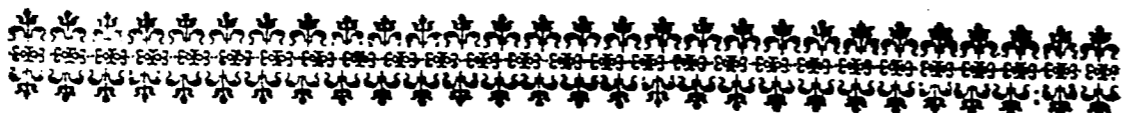
ARTICVLVS VII.

An canones bene disposuerint de aetate ordinandorum, cum tamen non seruetur?

Deinde quaeritur de hoc quod dicitur *ibi* [Sacti, inquit, canones, &c.] Hoc enim hodie praecipue in religionibus non obseruatur: ergo videtur, quod violent canones san-

ctorum patrum: & hoc est peccatum mortale.

RESPONSIO. Dicendum, quod sicut in matrimonio malitia quandoque supplet aetatem, ita & conuersio in religionibus morum grauitas & disciplina supplet aetatem: praecipue cum hoc quod hic dicitur de his qui promouentur non ad ordines tantum, sed etiam ad iurisdictionem, ut archidiaconi, presbyteri, & Episcopi. Et haec de ordine dicta sunt a nobis pro tempore praesenti.



DISTINCTIO XXVI.

De sacramento coniugij cuius institutio est causa ostenditur.

**V**M alia sacramenta post peccatum & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum a Domino: non tamen ad remedium, sed ad officium. Refert enim Scripturam Genes. in Adam misso sopore, atque vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem ad quem vsum mulier facta esset, post extasim prophetice dixisse, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.



DIVISIO TEXTVS.

**V**M alia sacramenta post peccatum, &c.] In hac parte quatuor inquit Auctor de matrimonio, scilicet de causa, de effectu, scilicet vbi de bonis matrimonij agit distinct. 31. *ibi* [Post hoc de bonis coniugij] De statu dist. 33. *ibi* Quaeritur hic de antiquis patribus Quarto de materia, scilicet quæ personæ sint legiti-

mæ, & quæ non, distinct. 34. *ibi* [Nunc superest attendere quæ personæ sint legitimæ, &c.] Circa primum inquiruntur duo. Primum est de causa institutionis matrimonij. Secundum est de causa ipsius matrimonij secundum se: & hoc tangitur distinct. 27. *ibi* [Post hæc aduertendum est] In ista distinctione tria facit: primo enim tangit de institutionibus matrimonij. Quia autem nihil instituit Deus nisi bonum, ideo in secunda parte reprobatur errorem quorundam hæreticorum dicentium matrimonium esse malum *ibi* [Fuerunt autem nonnulli hæretici] Quia vero iterum ex institutione

ratione signans est omne sacramentum, ut dicit Magister Hugo, idem in tertia parte ostendit quid sit res & quid sit signum in hoc sacramento *ibi* [Cum igitur hoc sacramentum coniugium sit] Et ex his satis patet litera.

ARTICVLVS I.

Quare matrimonium sit institutum?

**I**ncidit autem primo quaestio de hoc quod dicitur *ibi* [Cum alia sacramenta, &c.] Luc. enim 10. dicitur, quod ligaturis sacramentorum sunt ligatae plagæ faucij: sed ligaturæ non sunt necessariae nisi fauciato, igitur sacramenta non sunt necessaria nisi vulnerato peccatis: sed eadem est ratio sacramenti & omnis sacramenti: ergo omnis sacramenti est alligatae faucium: ergo & istius falsum est ergo quod dicitur in litera.

2. Item, Sacramentum de se ordinatur contra peccatum, ut notatum est in principio harum notularum super quartum: ergo si non sit peccatum, non etiam erit sacramentum: sed si non est sacramentum, non est matrimonium per locum à genere: ergo si non est peccatum, non est matrimonium: & ita falsum iterum dicitur in litera.

3. Item, Differt gratia in sacramentis, & virtutibus & donis, ut supra probarum est: cum igitur omnis sacramentalis gratia ordinatur contra peccatum, videtur, quod etiam gratia matrimonij contra idem ordinetur.

4. Item, Sicut se habet ianua sacramentorum & fundamentum, ita se habent omnia superedificata: sed ianua sacramentorum quæ est baptismus, ordinatur contra vulnus peccati: ergo & omnia superedificata: sed vnum superedificatum est matrimonium: ergo matrimonium ordinatur contra peccatum.

5. Item, Quicquid sit secundum indulgentiam, ordinatur contra peccatum: sed matrimonium sit secundum indulgentiam: ergo ordinatur contra peccatum. Prima & secunda posterius in hac eadem distinctione scribuntur in litera.

6. Item, Maxime corrupto, maxime necessaria est medicina: sed generatiua maxime est corrupta: ergo sibi maxime necessaria est medicina: sed medicinam non habet nisi matrimonium: ergo matrimonium est medicina eius: sed constat medicinam non ordinari nisi contra morbum: ergo matrimonium ordinatur contra morbum peccati. Item, In quo primo sentitur morbus, contra id principaliter ordinatur medicina: sed morbus primo sentitur in genitalibus: ergo primo medicina contra hoc inuenitur: est autem hæc medicina matrimonium: ergo matrimonium est medicina & tantum, ut prius.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod non attendentes medicinam peccati, ordinant leges matrimonij, sicut ciuiles: ergo non est contra peccatum tantum.

2. Item, Non existente peccato adhuc fuisset multiplicatio: sed non nisi per matrimonium: ergo matrimonium fuisset non existentem.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

te peccato: ergo non spiritualiter vel substantialiter ordinatur contra peccatum.

3. Ad idem faciunt ea quæ dicuntur in litera quæ supponuntur ad præsens.

**S**OLVTIO. Dicendum est cum Magistro, quod matrimonium non habet substantialem ordinem contra peccatum: sed principaliter est ad officium, in quo tamen officio inuentum est remedium contra vulnus quod accidit ex peccato.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod omnia sacramenta sunt ligaturæ plagarum faucij: sed hæc ligatura adhibita est partim de nouo institutis, partim etiam institutis ante, sed tamen effectum medicandi contrahentibus à passione Christi. Vnde illud quod est sacramentum potuit esse ante peccatum: sed tamen secundum quod sacramentum est vnctio vulneris, sic est institutum contra peccatum.

**A**D ALIUD dicendum, quod omne sacramentum in quantum est sacramentum, vel actio sacratione sua sanans, contra peccatum ordinatur: sed tamen non oportet, quod omne illud quod est sacramentum, habeat illud, ut patet ex præhabitis.

**A**D ALIUD dicendum, quod illa differentia accidit gratiæ sacramentali in quantum huiusmodi, & non est eius quod est sacramentum si generaliter accipiatur.

**A**D ALIUD dicendum, quod baptismus est fundamentum matrimonij secundum aliquid. Est enim fundamentum eius quæ ad faciendum personas simpliciter legitimas: quia quæ sunt de dispari cultu, in aliquo casu possunt separari: sed secundum substantiam matrimonij non est fundamentum matrimonij: & ideo non oportet, quod licet baptismus ordinatur contra peccatum, quod etiam matrimonium ordinatur contra peccatum.

**A**D ALIUD dicendum, quod matrimonium non habet indulgentiam simpliciter, sed tantum secundum hoc quod sit conubitus causa libidinis satandæ. Potest autem aliis de causis fieri, scilicet spe proles, vel causa fidei vel debiti reddendi. Et tunc est actus nulla indigens indulgentia.

**A**D ALIUD dicendum, quod maxime corruptum magis indiget medicina, quam minus corruptum: sed tamen matrimonium non secundum omnem modum est medicina eius, sed tantum secundum quod est in remedium: vnde nihil prohibet quin secundum quod est in officium, possit institutum esse ante peccatum. Et per illud patet solutio ad vltimum.

ARTICVLVS II.

An Adam doluerit in ablatione costæ?

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicitur *ibi* [In Adam misso sopore, atque vna de costis eius sumpta] Et quaeruntur hic duo principaliter, & tertium ex incidenti. Primum principale est, Vtrum doluerit Adam in costæ ablatione? Secundum de parte quam sumpserit. Tertium autem quod ex incidenti quaeritur, est tota quaestio de raptu.

Ad primum sic proceditur: Dolor est sensus diuisionis continui, ut dicit Philosophus: sed in ipso diuidebatur continuum: ergo fuit in ipso dolor, ut videtur.

2 Item, Anima non tantum secundum se tota naturaliter appetit coniunctionem corporis, sed etiam quælibet pars appetit illius partis coniunctionem cui vnita est: igitur dololet naturaliter in diuisione à parte illa: constat autem, quod anima Adæ vel pars eius separabatur à parte illa quæ est ab Adam diuisa: ergo naturaliter doluit.

3 Si forte tu dicas, quod somnus ita ligauit sensus, quod non percipit. Contra: Somnus non ligat ita fortiter quin etiam minor dolor excitet, præcipue benè complexionatum, sicut fuit Adam: ergo videtur, quod etiam Adam in tanta diuisione euigilauerit: ergo doluit.

*Solutio.* ULTERIVS queritur, Vnde venerit ille sopor: Dominus enim immittendo soporem, aut contra naturam, aut secundum naturam illi soporem immisit. Si dicas, quod contra naturam, videtur falsum: quia Augustinus dicit, quod Dominus contra naturam quam ipse fecit, non operatus est. Si autem secundum naturam fecit: secundum naturam non fit somnus nisi per cibi euaporationem: sed Adam tunc non comederat: ergo ipse secundum naturam somnum habere non poterat.

2 Adhuc videtur falsum quod dicit in littera, quod in spiritu intellexit ad quem vsum mulier facta fuerit: quia somnus est ligamentum sensuum per se, & rationalium virium per accidens: sed ligatis rationalibus viribus impossibile est aliquid intelligere: ergo non potuit Adam tunc intelligere ad quem vsum mulier esset facta.

3 Item, Si aliqua potentia accipit ab anteriori, si interior non sit in actu, posterior non erit in actu: sed ratio accipit à sensu: ergo cum sensus est ligatus, non erit ratio in actu: sed in somnis est sensus ligatus: ergo ratio non potest esse in actu: ergo falsum est quod dicit in littera.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod Adam non doluit in separatione costæ ab ipso: cuius multiplex assignatur causa: vna quam habet Augustinus: quia ille hoc facere potuit, qui eum condidit, ut non doleret quando costam accepit. Alia autem causa est, aut potest esse: quia illud quod in homine est de superfluo indiuidui, licet de necessario speciei, separatur ab homine non tantum sine dolore, sed etiam cum delectatione. Et hoc quidem dupliciter: quandoque enim illud superfluum est in quo fiat homo, sicut est semen hominis: & hoc separatur per naturæ actionem & decisionem. Aliud autem est non in quo est ut fiat homo, sed ut fieri possit, ut dicit Augustinus, hoc est, in quo est possibilitas obedientiæ: & hoc non separatur nisi per actum primi opificis: & hoc modo separata est costa in qua non erat, ut fieret mulier, sed ut fieri posset. In semine autem non est possibilitas materialis tantum, sed etiam formalis: vnde in ipse est ut ex ipso fiat homo. Vtrumque autem separatur cum delectatione, ut puto, etiam si non esset pecca-

tum, sed non esset delectatio ligans ad rationem: & hoc est quod dicunt Auicenna & Constantinus, quod natura in coitu posuit delectationem ut appeteretur propter indigentiam speciei.

AD PRIMUM autem dicendum, quod sensus diuisionis continui qui facit dolorem, est sensus diuisionis siue separationis coniuncti ad consistentiam indiuidui pertinentis: costa autem non fuit sic, sed potius fuit superfluum indiuidui datum ad multiplicationem speciei.

AD ALIUD dicendum, quod anima non appetit vniri alicui, nisi ei quod est materia animæ, prout ipsa est motor & forma organici corporis physici: tale autem non fuit costa, ut iam habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod non euigilauit: quia separatio dictis de causis non inculsit dolorem.

AD ID quod ulterius queritur, dicendum quod secundum naturam immisit soporem. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum, quod Dominus creauit Adam per omnia perfectum secundum statum animalitatis: & ideo venæ plenæ erant sanguine, & vasa nutritiua plena nutrimento: & ex illis processit ei somnus.

AD ALIUD dicendum, quod non semper ligantur vires animæ rationalis: sed quandoque magis laxantur, in quantum anima tunc circa alia non occupatur: & tunc fiunt reuelationes, sicut dicitur Num. 24. Qui cadit, & sic aperiantur oculi eius, id est, qui iacet dormiens & sopiens, & sic videt Dei visiones: & sic fuit in Adam.

AD ALIUD dicendum, quod intellectus non semper sumit à sensu, sed potius quandoque sumit ab intelligentis separatis, & illarum impressiones sunt in ipso, quando circa strepitus sensuum non occupatur: & hoc fit in somnis, & præcipue in sopore propter differentiam quam quidam assignauerunt somni & soporis, dicentes quod somnus sit quies animalium virtutum cum intentione naturalium: sopor autem quies animalium cum intentione intellectualium.

## ARTICVLVS III.

*An Eua de osse vel de carne debuit formari?*

SECUNDO queritur de parte quam sumpsit, scilicet de costa? Videtur enim, quod carnem assumpsit & costam: quia infra dicit, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea.

2 Adhuc videtur, quod melius fuisset sumere carnem: quia caro erat formabilior quam os, & magis aptafigurationi: ergo videtur, quod magis debuit carnem quam costam sumere.

3 Item, Mulier est mollior viro: ergo de molliori materia videtur fuisse sumpta: sed hæc non est os: ergo videtur, quod de osse non debeat sumi.

4 Adhuc videtur, quod nec de osse, nec de carne

carne sumi debuit: quia quod est actu aliquid non potest esse potentia ad illud: sed os actu est os: ergo non potuit potentia esse os: ergo de osse non potuit fieri os mulieris.

5 Adhuc, Quod est actu pars vna hominis, non est potentia omnes partes: sed os est actu pars vna hominis: ergo non est potentia partes omnes: sed illud ex quo facta fuit mulier, potentia fuit tota mulier: igitur non debuit actu esse pars aliqua hominis: sed os est actu pars vna: ergo illud vnum ex quo facta est mulier, non debuit esse pars illa quæ est os.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod de osse facta est & debuit fieri mulier, multiplici de causa: quarum vna causa est, ut per hoc daretur intelligi potentia opificis: quia etiam non tantum de obediens, sed etiam de inobediens & de duro quæque mollia producere potest. Alia causa est: quia si de molli materia accepta fuisset, nimis mollis fuisset effecta, & de mollietate eius excusata videretur: & ideo Dominus molliorem complexionem temperare docuit per duritiem materis: ut sic constantiam & continentiam duritiem vniuersaliter mulier doceretur. Quare autem sumpta est de latere, & non de capite, vel pede, Magister in secundo assignauit rationem: & hæc sufficiant.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non ideo dicit, Caro ex carne, quod essentialiter sit de carne sua sumpta, sed quia originaliter quia caro pro costa repleta est, & costa in carnem & alias partes mulieris transformata.

AD ALIUD dicendum, quod licet caro formalius sit quam os: tamen artificii insinuat virtutis vnum formalius non est reliquo: & ideo prædictis de causis os & non carnem sumpsit.

AD ALIUD dicendum, quod hoc habet mulier ex complexione, & non ex materia, ut prius explanatum est.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est quandiu manet in actu partis illius cuius formam habet: sed Dominus transformauit seu transmutauit os à forma ossis, & tunc induit ei formam aliam.

AD VLTIMUM dicendum eodem modo. Et sic patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS III.

*An Adam propheticè dixit, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit [Post dextram propheticè dixisse, &c.] De rebus enim præsentibus quæ subiacent sensui & rationi, non est prophetia: sed quod ad hunc vsum facta fuit mulier, subiicitur rationi accipienti ex sensu: ergo non dixit hoc propheticè. Si autem dicatur, quod prophetia refertur ad statum Ecclesiæ futurum, qui significabatur in muliere, videtur esse falsum: quia non propagarentur sacramenta de latere Christi nisi homo peccasset: ergo non cognoscitur propagatio nisi cognito peccato: ergo præcognouit Adam suum casum, quod negat Augustinus, & etiam in secundo est probarum.

SOLUTIO. Ad hoc dicendum, quod prophetia refertur ad statum futurum Ecclesiæ, & non ad præsentem vsum mulieris: quia ille ex discretionem sexus & ratione poterat sensibilibus cognosci.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quod non sequitur: hoc non fit sine illo: ergo non cognoscitur sine illo. Et est instantia: quia linee mathematicæ non sunt sine materia sensibili, & tamen cognoscuntur sine illa: & animal vniuersale non fit sine indiuiduo, & tamen cognoscitur sine illo. Et est fallacia consequentis. Dicunt tamen aliqui, quod ideo non præcognouit casum suum, quia non contulit, nec tenebatur conferte: quia alias liberari potuit. Videtur tamen mihi, quod etiam potest dici, quod scire potuit propagationem futuram de latere Christi, & non præscire casum, etiam si contulit: quia multis de causis potuit Christus incarnari, & non tantum pro peccato.

## De duplici institutione coniugij.

CONIUGII autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officium facta est in paradiso, ubi esset thorus immaculatus & nuptiæ honorabiles: ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent. Altera post peccatum ad remedium facta extra paradysum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, ut natura multiplicaretur. Secunda, ut natura exciperetur, & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus, Crescite & multiplicamini: & post peccatum omnibus penè hominibus per diluuium consumptis. Quod vero ante peccatum institutum fuerit coniugium ad officium, post peccatum vero ad remedium concessum Augustinus testatur dicens, Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua ne cadat in ruinam flagitiorum: excipitur honestate

nuptiarum. Si vero non peccassent primi homines sine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipsi ac successores eorum conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonum opus, sic coitus eorum vnus esset & remunerabilis. Quia vero propter peccatum lethalis concupiscentiæ lex membris nostris inhæsit, sine qua carnalis non fit commixtio, reprehensibilis est & malus coitus nisi excusetur per bona coniugij.

## ARTICVLVS V.

*An matrimonium potest institui pluribus vicibus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Coniugij autem institutio duplex est] Videtur enim hoc esse falsum: quia institutio diuina est illa à qua coniugium accepit virtutem, sicut & omne sacramentum: sed institutio diuina efficacissima est: ergo non duplicatur vel triplicatur ad idem efficiendum. Prima probatur per diffinitionem sacramenti Magistri Hugonis, qui dicit, quod est ex institutione significans.

2 Adhuc, Alia sacramenta sunt magis efficacia, quam istud: & sufficit in eis institutio vna: ergo & in isto.

3 Adhuc, Ad idem non multiplicatur causa secundum causalitatem vnā, nisi sit inefficax. Sed ad idem dicitur hic multiplicari institutio: quia per eadem verba fit & ad eundem actum, scilicet ad crescere & multiplicari, vt patet inspicienti literam in duabus institutionibus in Adam & Noe & filiis eius factis: ergo institutio diuina fuit inefficax, quod nefas est dicere.

4 Item, In legibus humanis vna sola sufficit institutio sancita per imperatorem: ergo multo plus in legibus diuinis: ergo non potuit esse duplex institutio matrimonij.

Contra hoc est quod dicitur in litera.

*Solutio.*

**SOLVTIO.** Dicendum, quod nihil prohibet idem bis vel ter vel pluries institui secundum plures rationes & effectus ipsius: vnde cum matrimonium sit in officium naturæ, & in remedium concupiscentiæ: & hoc dupliciter, scilicet ex actu ipso ordinato per fidem thori, & per significationem sacramenti, & ex gratia quæ est ex desponsatione humanæ naturæ cum diuina in persona Christi: nihil prohibet matrimonium sic habere duas vel tres etiā institutiones diuinas: vnā quoad naturam secundum se, aliam quoad naturam corruptam, & tertiam secundum statum naturæ reparatæ per Christum: & sic matrimonium est sacramentum innocentie, veteris legis, & legis nouæ.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod institutio aperte instituentis efficax est: sed tamen ex parte nostra oportet ipsam duplicari vel triplicari, vt sciamus ipsum esse ad plura, & non ad vnum, cum ista plura efficere non possit nisi virtute institutionis. Si autem obicitur quis dicens, quod vna dictione potuit institui dicens, Valeat matrimonium: ad hoc tamen dicendum, quod hoc non fuit congruum: quia

sic reuelasset homini suam corruptionem futuram. Præterea cum successu temporis debuit innouescere morbus & medicina, sicut dicitur Matth. 5. & huius causæ sunt supra assignatæ.

**AD ALIUD** dicendum, quod quedam de aliis sunt magis efficacia: sed maior efficacia vel minor non est causa vnus vel plurium institutionum, sed potius pluralitas effectuum, vt dictum est. Et si arguat quis, quod si istud habet plures effectus: ergo est magis efficax: dicendum quod fallit secundum fallaciam figuræ dictionis mutando speciem prædicamenti, scilicet discretum in continuum vel quasi continuum.

**AD ALIUD** dicendum, quod non multiplicatur secundum causalitatem eandem. Ad probationem autem dicendum, quod licet repetatur idem actus, non tamen sub eisdem dispositionibus: quia enim propter ipsum actum concupiscentiæ inuaduerat carheclismus, & diuisum iussu sunt intrare in arcam Noe, & filij eius, & vxores eorum, poterant timore concupiscentiæ timere ne esset multiplicandum iterum genus humanum: & ideo iterum præcipuè excepta concupiscentia per fidem thori & bonum sacramenti, ne rueret in præceps.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod illa ratio procedit ac si virtus instituentis esset causa vnus vel plurium institutionum. Et hoc non est verum, vt patet ex prædictis.

## ARTICVLVS VI.

*An in paradiso fuissent nuptia & matrimonium?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Vbi esset thorus immaculatus, & nuptiæ honorabiles, &c.] Dicit enim Augustinus in lib. de bono coniugij, quod nuptiæ bonum sunt mortalium: sed in paradiso erant homines immortales: ergo non fuissent nuptiæ in paradiso.

2 Item, Ioan. Damasc. dicit quod si homo non peccasset, immortalis remansisset: ergo non per nuptias, sed aliter fuisset propagata natura humana: ergo falsum est quod dicit August. in litera.

3 Item, Secundum omnem naturam habens salutem in se perpetuam, nunquam querit perpetuari in altero eiusdem speciei: sed si homo immortalis remansisset, ipse haberet esse perpetuum saluatum in seipso: ergo non quererit perpetuari in alio: ergo non fuissent nuptiæ,

## ARTICVLVS VII.

*An in paradiso fuisset conceptus sine ardore libidinis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Ex quibus sine ardore conciperent, & sine dolore parerent] Videtur enim hoc esse falsum: aut enim ardor ibi intelligitur calor membrorum in coitu, aut illa vehemens delectatio quæ in coitu sentitur. Sed primo modo falsum est: quia etiam in primo statu magis quam nunc calorem habuisset homo obsequentem operibus naturæ: ergo cum opus naturæ sit generare, calor tunc fuisset obsecutus ad opus illud: sed obsequi est extendere membra, vt dicunt Philosophi: ergo & tunc vt nunc vel plus membra extendisset: ergo tunc fuisset ardor. Si autem dicit delectationem. Contra: Naturale est in natura bene disposita delectari in propria operatione, vt vult Aristot. in 10. ethic. sed optimè disposita fuisset natura in statu innocentie si steterit homo: ergo in propria operatione magis quam nunc fuisset delectatus: propria autem operatio est generatio: ergo in actu generationis tunc plus quam nunc fuisset delectatus. Si forte quis dicat, quod vsus membrorum habuisset ad imperium rationis, & non virtute caloris. Contra: Hoc stultum est dicere: quia ratio non mouet, sicut vix affixa organo, sed per imperium tantum: ergo oportet aliquam esse affixam organo cui imperet: hæc autem quæcumque est, non mouet sine instrumento: & cum hoc non sit nisi calor, sequitur vt prius.

2 Item, In omni natura complexionata bene disposita dolor grauissimus surgit ex excellenti tactu neruorum, & delectatio vehemens ex tangenti conuenienter & suauiter: sed in resolutione seminis conuenientissimus sit neruorum tactus, & similiter tunc vt nunc fuisset: ergo tunc vt nunc vel plus fuisset homo delectatus: ergo ardorem delectationis sensisset.

Vt etiam videtur, quod cum maiori dolore peperisset quam nunc: quia dolor est sensus diuisionis continui: ergo sensus diuisionis continui nobilior coniuncti magis facit dolorem: sed malier tunc fuisset nobilior coniuncta, quam modo sit aliqua: ergo in diuisione magis doleuisset: sed impossibile est nasci infantem debite quantitate sine diuisione & extensione membri genitalis: ergo tunc impossibile fuisset parere sine dolore.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod conceptus fuisset tunc sine ardore, & partus sine dolore. Ardor autem dicit delectationem quæ rationem secundum actum suffocat. Et bene concedo quod tunc fuisset maior & sincerior delectatio in opere: & tamen sub imperio rationis, quia ratio tunc fuisset confortata gratia innocentie, ita quod nihil existens sub ipso quantumcumque vehemens fuisset, auertisset eam à contraria immutabilis boni primi. Ex per hoc patet solutio ad totum quod obicitur de ardore.

nuptiæ, quia nuptiæ in paradiso non fuissent nisi propter illud.

4 Item, Nihil querit in alio, quod habet nobilior in seipso: sed hæc permanentiam habens in seipso, nobilior habet, quam qui habet eam in alio: ergo habens eam in seipso non querit eam in alio: sed homo si non peccasset, habuisset eam in seipso: ergo non queruisset eam in alio, scilicet in filiis per fecunditatem.

*Solutio.*

**IN CONTRARIUM** huius est, quod secundam naturam omne illud cuius tota materia non est intra, multiplicat se per indiuidua, vt materiam inducat sub formam suam: sed hominis materia non tota fuit intra: ergo multiplicasset se per generationem indiuiduorum. Prima constat ex disputatis ab Aristot. in primo lib. de celo & mundo. Secunda probatur per hoc, quod id quod totam materiam habet intra, impossibile est multiplicari per indiuidua: homo autem est multiplicatus. Si forte dicatur, sicut Damascen. videtur sentire, quod aliter quam per commixtionem sexus fuisset facta propagatio. Contra: Sexus à Domino in paradiso discretus creatus est. Cum igitur omnis sapiens finem determinatum intendat in opere suo, ipse finem discreti sexus intendit: non est autem nisi commixtio: masculus enim est qui generat in alio ex se semine proprio, femina autem in se ex alio, vt dicit Philosophus: ideo videtur, quod tunc commixti fuissent.

2 Item per literam Genes. 3. patet quod Eua Adæ facta est in adiutorium: constat autem, quod non in adiutorium vitæ, aut operationum: quia non habuit indigentiam tunc homo, præcipuè cum vir viro magis cooperaretur ad vitam & operationes, quam mulier viro: ergo relinquatur, quod facta fuerit in adiutorium generationis: sed in diuerso sexu iunare non potuit, nisi per sexus commixtionem: ergo videtur, quod tunc vt nunc quoad hoc fuisset propagatio.

*Solutio.*

**RESPONSIO.** Dicendum, quod quoad commixtionem sexus idem fuisset modus propagationis tunc, vt nunc.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod dictum August. intelligitur secundum naturam mortalium in statu animali: homo enim secundum naturam quidem semper fuit mortalis etiam in paradiso, sed per gratiam innocentie habuit immortalitatem, vt disputatum inuenire quis potest in fine secundi.

**AD ALIUD** dicendum, quod Damascen. non refert dissimilitudinem ad actum commixtionis, sed ad coniunctum quod est corruptio in conceptu, grauitas in impregnatione, & dolor in partu.

**AD ALIUD** dicendum, quod Philosophus loquitur de incorruptibilibus secundum naturam: & hæc non sunt nisi ea quæ natura elongant à contrarietate & mutatione: & talis per naturam non fuit homo in primo statu, sed ex gratia, vt dictum est. Per idem patet solutio ad sequens: verum est enim, quod talia naturaliter incorruptibilia, non querunt saluari vel multiplicari secundum speciem, nisi in indiuiduis.

AD ALIUD quod obiicitur de dolore, dicendum quod dolor nullus fuisse nec diuisio: quia nimia extensio mulierum & arctatio prouenit ex peccato: sed tunc fuissent membra proportionata nascentibus, ita ut per extensionem non diuidentem corpus mulieris infantes potuissent profundi: si tamen etiam tunc corpus fuisset ferro percussum, non fuisset diuisum, ut dicit Isidor. & ideo etiam non fuisset doloris susceptibile.

## ARTICVLVS VIII.

*An matrimonium sit remedium & medicina contra morbum concupiscentie?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* Quod sanis est ad officium, & grotis est ad remedium, &c. Videtur enim hoc esse falsum: nulla enim infirmitas accipit medicamentum ab eodem à quo accipit intensionem: sed concupiscentia coeundi est infirmitas: ergo, &c. Constat autem, quod ex materia ad facultatem exhibita & licentia coeundi fatiunt concupiscentia carnali: & hoc fit per matrimonium: ergo matrimonium intendit concupiscentiam: ergo non est remedium contra morbum concupiscentie.

2 Item, Nulla infirmitas curatur per id quod appetit: sed concupiscentia est infirmitas destituta natura: ergo non curatur per idem quod appetit: appetit autem coitum: ergo non curatur per illum: cum igitur matrimonium consumatur per coitum, videtur quod matrimonium non curret concupiscentiam. Prima probatur per dictum Galeni & Aristot. qui dicunt, quod appetitus infirmorum sunt corrupti per aegritudinem habitum: & ideo eis non est satisfaciendum.

3 Item, Nulla infirmitas manet post suam curam si cura est efficax: sed concupiscentia coeundi adhuc manet & agit post matrimonium: ergo matrimonium non est curans concupiscentiam coeundi.

4 Item, In omnibus corporalibus & spiritalibus medicis sunt per contrarium: ergo videtur, quod etiam in isto: videtur ergo cum matrimonium non habeat contrarietatem ad concupiscentiam coitus, quod non sit cura ipsius.

5 Si forte dicas, quod matrimonium est medicina hoc modo: quia concupiscentia coitus quæ rueret in præceptis per coitum absolutum, ligatur ad vnam: & quia fide thori restringit, ideo efficitur non illicitus, & sic accipit medicinam. Contra: Nullus morbus sic medicatur, quod restringatur ad partem materiam in qua diffunditur: quia quanto magis restringitur, tanto acerbior efficitur circa id in quo est: ergo nec concupiscentia sic debet medicamentum accipere. Item, Quod secundum se est illicitum, nunquam efficitur licitum ex hoc quod est circa vnum & non circa plura: sed concupiscentia concubitus secundum se est illicitus: ergo non efficitur licitus ex hoc quod per matrimonium restringitur ad vnum coniugium. Prima probatur in

omnibus moralibus. Auaritia enim & prodigalitas & sic de aliis, quæ secundum se sunt illicita, nunquam licita efficiuntur ex hoc, quod sunt circa vnum. Secunda probatur per hoc, quod nihil secundum se ruit in vitium & præceptis, nisi quod secundum se est illicitum: concupiscentia autem concubitus secundum se ruit in præceptis, ut sæpe dicitur in verbis August. in litera: & sic constat propositum. Item, In naturis sic est, quod virtus naturalis restricta ad vnum, magis intenditur in illo, sicut patet in calido, frigido, & omnibus aliis: cum igitur concupiscentia agit per modum naturæ, videtur quod nec ipsa hoc modo potest eapere medicinam.

**S**OLVTIO. Ad hoc autem dicendum videtur, quod matrimonium duplex est medicina concupiscentie coeundi. Vno modo ex gratia quam dat in fide mediatoris contrahentibus quæ sibi est gratia sacramentalis: & hæc mitigat concupiscentiam, sicut patet Tob. 6. Audi me, & ostendam tibi qui sunt in quos potest præualere demonium. Sunt qui sic accipiunt vxores, ut suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus in quibus non est intellectus: & in hos habet potestatem demonium. Et subiungit, quod alij timore Deo accipiunt, in quos non habet potestatem. Potestas autem demonis ibi vocatur potestas in fomite quoad concupiscentiam coeundi. Alio autem modo medicatur restringendo legibus diuinis & humanis, quibus excluditur turpitudine quæ coniuncta est concupiscentie: & hoc modo excipitur ne ruat in præceptis, sicut dicitur in litera.

**A**D OBJECTVM ergo primum dicendum, quod non ab eodem accipit intensionem & medicamentum: quia matrimonium per gratiam interiorum ignem fomitis remittit, & per honestatem legum exteriorum diuinarum & humanarum turpitudinem tollit vitij: ita quod non manet nisi pœnæ turpitudine quæ est actui inseparabiliter coniuncta. Et hoc falsum est, quod per matrimonium detur facultas & licentia concubendi: licet enim hoc sit in matrimonio, non tamen est ad hoc, sed potius ad ea de quibus dictum est.

**A**D ALIUD dicendum, quod infirmitas hæc non appetit hanc duplicem sui restrictionem, sed potius licentiosum concubitus: & ita patet, quod illa ratio non procedit.

**A**D ALIUD dicendum, quod infirmitas vitij concupiscentie non manet post matrimonium, sed infirmitas pœnæ est minorata duabus de causis supra dictis.

**A**D ALIUD dicendum, quod non omnino per contrarium potest fieri medicina, quando infirmitas radicata est in mēbris radicalibus & chronica: quia talem medicinam natura sustinere non potest: & sic est hic: quia concupiscentia radicata est in natura corrupta, & ideo fit per contrarium quantum potest, ut saluetur bonum naturæ & gratiæ, ne morbi-violentia subuertatur.

**A**D ALIUD quod contra solutionem inductam obiicitur, dicendum quod istæ duæ rationes procedunt ac si fiat restrictio illarum per diminutionem materiam, & non per diminutionem concupiscentie: & hoc iam ex dictis

dictis patet esse falsum. Et hoc confirmatur ex hoc, quod etiam ille qui equali concupiscentia ardet in coniugem & meretricem vel adulteram, adulter dicitur in sententiis Sexti Pichagorici, ut infra dicit Hieron. in litera. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS IX.

*An concupiscentia sit mortalis vel lethalis, & cum concupiscentia inhæreat coitus, an ille sit semper mortalis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* Lethalis concupiscentia lex membris inhæret, &c. Ex hoc videtur, quod concupiscentia est lethalis: quia idem est lethale & mortale.

2 Item, Si aliquid vituperatur propter aliquid ei inuitabiliter coniunctum, semper vituperabitur: sed sicut in litera dicitur, concubitus vituperatur propter concupiscentiam: sed hæc inuitabiliter inhæret coitus: ergo semper vituperatur: ergo semper est mortalis.

3 Item, Vnus actus specie in moribus vocatur, qui est circa idem volitum specie, & eodem momento formaliter: sed iste actus sic idem est specie in meretrice & coniuge: ergo est idem specie: sed de similibus specie idem est iudicium: ergo si in meretrice est mortalis, & in coniuge erit mortalis. Probat per inductionem: quia in omnibus actio ideo dicitur actio, quia est ab actu facientis, id est, à forma, sicut dicit Commentator super primum primæ Philosophiæ. Secunda autem probatur: quia meretrix & coniugata sunt eiusdem speciei, & concupiscentia mouens in coniugem & meretricem est eiusdem speciei: quæ est forma delectabilis apprehensa in coniuge & meretrice.

4 Item, In litera parum infra dicit, quod malus est coitus nisi excusetur per bona coniugij: si igitur excusari non potest, semper erit malus. Probemus igitur, quod excusari non possit. Bonum enim prolis comitatur coitum utrobique, scilicet in coniugata & soluta. Bonum autem fidei videtur non operari, quia fides nihil facit nisi ut alteri, ea viuam, non coniungatur: sed hæc fides potest dari amantibus soluta: ergo nec videtur facere excusationem: sed sacramentum causatur ex indiuiduitate carnis: cum autem coniungitur meretrici, efficitur vna caro: ergo videtur, quod omnino equaliter sit in meretrice & coniuge: & ideo cum non excusetur in vna, non videtur excusare in alia: & ita habetur propositum.

5 Item, Omne quod excusatur, malum est: sed omnis coitus matrimonialis excusatur, ut dicitur in litera: ergo est malus.

6 Item si forte velis dicere, quod cum excusationem habet, efficitur non malus. Hoc primo est contra disciplinam theoticam, in qua ad nihil retrahuntur argumenta excusationis nisi ad malum. Secundo autem videtur, quod non possit excusari: quia non sunt facienda mala ut veniant quæcumque bona, ut habetur Rom. 3. sed coitus est malus, ut dicitur

in litera: igitur non est faciendus ut eueniant quæcumque bona: ergo nec ut eueniant bona matrimonij. Hæc autem sunt, vel esse possunt rationes hæreticorum damnantium omnem concubitus matrimonialem.

**I**N CONTRARIUM huius obiicitur sic: Sed com. Luc. 1. de parentibus Ioannis Baptistæ charitate se mutuo cognoscentibus dicitur, Erant ambo iusti ante Deum, & sine querela incedentes, &c. hoc autem non posset esse verum si coitus esset peccatum: ergo coitus non est peccatum.

2 Item 1. Corinth. 7. Vxori vir debitum reddat: similiter vxor viro. Constat, quod non loquitur de debito pecuniæ, sed corporis: sed nulli debetur peccatum: ergo communicare corpus ad concubitus, non est peccatum coniugium.

3 Item etiam per rationem obiicitur sic: Omnis actus voluntarius radicans in natura, vel hominum communicatione, medium accipit virtutis: sed coitus est huiusmodi actus: ergo accipit medium virtutis: ergo aliquando non solum non est peccatum, sed etiam virtus: & hoc non est nisi in matrimonio: ergo matrimonialis concubitus non semper est peccatum. Probat per inductionem in operibus castitatis, fortitudinis, & iustitiæ. Secunda autem patet ex hoc, quod virtus generatiua est virtus naturalis: & ideo necessarius est actus eius.

4 Item, In vnaquaque natura maxime est diuinum, quod maxime attingit perpetuitatem: ergo & in homine similiter est: sed quod maxime attingit perpetuitatem, est actus saluans speciem: ergo iste maxime est diuinus: ergo licet lege diuina vel humana formetur, ipse erit honestus: ergo tunc non tantum non erit peccatum, sed etiam actus virtutis.

5 Item, Quod natura in quibusdam facit in vno & in quibusdam per diuersa, æque naturale est in vno & in diuersis factum: sed imprægnare & imprægnari natura in vegetabilibus facit in vno, & in sensibilibus in diuersitate sexus: ergo equaliter est naturale in vtrisque: sed quod est naturale in omnibus si voluntarium efficiatur, per hoc non efficitur vituperabile: ergo imprægnare & imprægnari per rationalem voluntatem, adhuc non efficitur vituperabile: omne autem voluntarium naturale per rationem ordinabile debitis circumstantiis naturæ, erit actus virtutis: ergo concubitus imprægnans & imprægnatus, siue imprægnantis & impregnati, potest esse actus virtutis: & inde ut prius.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod profana sunt ea quæ probant rationes primæ: & sufficit ad vituperium illorum hæreticorum dicere, quod ipsi sunt filij aduulterorum & filij tenebrarum & diaboli secundum suam propriam confessionem: & ergo etiam hæreditatem patris sui diaboli percipiunt, id est, pœnæ æternas, nisi resipiscant: & hoc certissime verum est.

**A**D hoc ergo quod primo obiicitur, dicendum quod lethalis dicitur concupiscentia: quia à letho inducta, non quod semper lethum inducat: dicitur etiam lethalis, quia lethali corpori inhæret.

AD ALIUD dicendum, quod concupiscentia pœnæ inevitabiliter est adiuncta ad coitum, sed non culpæ. Et pœna non est vituperabilis nisi secundum quid, scilicet secundum quod est ex peccato.

AD ALIUD dicendum, quod secundum speciem moris non est idem actus specie concubitus matrimonialis, & solutus. Ad probationem autem dicendum, quod materialiter est idem obiectum remotum specie, sed non formaliter & propinquum. Remotum enim est materialiter utrobique idem: sed propinquum est materialiter sub circumstantiis, quæ in vno sunt solutum indebitum in suæ lasciviæ fomentum: in alio autem legibus humanis & diuinis astrictum & alligatum ex iure diuino & humano, in quo bonum prolis queritur, vel medicina. Similiter habitus mouens in vno est concupiscentia fornicandi: in altero autem honestas nuptiarum. Et ideo patet, quod non procedit ratio illa.

AD ALIUD dicendum, quod nullum bonorum matrimonij est in soluta: quia non est bonum prolis: quod patet per hoc, quia de diffinitione boni prolis est, quod honeste suscipiatur, quod non queritur in soluta. Nec fides est ibi: quia non contingit fidem habere nisi ad suam. & hæc non est sua: sed est ibi quædam stabilita turpitudine. Nec sacramentum est ibi: quia hoc magis radicatur in diuisione spirituum, quam corporum. Vnde patet,

*Quando secundum præceptum, & quando secundum indulgentiam contractum sit coniugium.*

**C**OR. 4. **P**RIMA institutio habuit præceptum, secunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apostolo, humano generi propter vitandam fornicationem indultum esse coniugium. Indulgentia vero quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium: à qua si quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quod secundum indulgentiam conceditur, voluntarium est, non necessarium, alioquin transgressor esset, quod illud non faceret. Et potest sanè intelligi illud sub præcepto dictum hominibus primis ante peccatum, Crescite & multiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebantur, vsquequo est facta multiplicatio, post quam secundum indulgentiam, matrimonij contractus fuit. Ita etiam post diluuium quo vniuersum penè humanum genus deletum est, secundum præceptum dictum est filiis Noë, Crescite & multiplicamini. Gen. 9. Multiplicato vero homine, secundum indulgentiam contractum est, non secundum imperium.

#### ARTICVLVS X.

*An prima institutio matrimonij habuit præceptum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Prima institutio habuit præceptum] Hoc enim falsum videtur: aut enim hoc fuit præ-

quod probatio illa nihil valet.

AD ALIUD dicendum, quod illud quod excusatur, dupliciter excusatur, scilicet licet id quod est essentialiter reatus, & sicut id quod non est essentialiter reatus, sed est coniunctum turpitudini propter aliquid præcedens quod fuit reatus eiusdem in specie non in numero, à quo est dependentia, vt ad patrem. Quod ergo excusatur primo modo, hoc sine dubio malum est culpa: & de hoc tenet obiectio. Quod autem secundo modo excusatur, non est malum secundum se, nec est culpa eius in quo excusatur, sed potius pœna ex culpa patris procedens.

AD ALIUD dicendum, quod mala culpæ non sunt facienda, nec minima, vt eueniant quæcumque bona: sed coitus secundum se non est huiusmodi culpa, vt patet ex præhabitis. Tamen cum dicitur, quod coitus secundum se est malus vel peccatum, est duplex æquiuocatio eius quod est secundum se. Si enim dicat proprietatem siue conditionem naturæ & essentiam coitus, locutio est falsa: quia sic coitus in paradiso etiam fuisse malus. Si autem dicat exclusionem eorum quæ ordinant coitum legibus & bonis matrimonij, tunc est vera: & sic intelligitur coitus secundum se, id est, per se solus non coarctatus lege & bono matrimonij. Et hæc distinctio valet tam ad præcedentiam, quam ad sequentiam.

ceptum affirmatiuum, aut negatiuum. Si affirmatiuum: ergo semper tenetur ad illud omnis homo: ergo nullus homo absolutus est ab illo: quia non legitur fuisse retractari: ergo aliquo tempore etiam monachi & moniales tenentur ad actum matrimonij: quod falsum videtur, cum voueant continentiam perpetuam, & non sit ponderatio condigna continentis animæ. Si autem est negatiuum: tunc obligat semper & ad

ad semper: & tunc semper oportet hominem esse in actu matrimoniali, quod est impossibile & friuolum.

2. Item, Si fuit tunc præceptum: aut hoc præceptum fuit tunc pro bonis, aut de per se faciendis. Si primo modo: tunc debuit esse in re indifferenti, & non obligare post statum peccati, sicut nec præceptum de non comedendo de ligno scientiæ boni & mali. Si autem est de per se faciendis, cum per se facienda sint semper vno modo, præceptum obligabit vno modo: ergo adhuc obligat omnem hominem, quod falsum est.

3. Item videmus, quod præceptum de salute indiuidui quod est de comedendo, adhuc obligat omnem hominem: ergo à simili etiam præceptum de salute speciei debet omnem hominem adhuc obligare.

4. Item, Dignior est species quam indiuiduum & magis necessaria: sed ad dignius & magis necessarium est maior obligatio: ergo maior est obligatio ad actum saluantem speciem, quam indiuiduum: sed ad actum saluantem indiuiduum adhuc obligamur: ergo & ad illum: ergo omnes vouentes continentiam, mortaliter peccant vouendo continentiam.

5. Si forte dicas, quod obligabat quando pauci erant homines, & adhuc obligaret in simili casu. Contra: Præceptum morale obligat æqualiter, paucis existentibus & multis: ergo si istud est morale, videtur quod nihil sit dictum, quod paucis existentibus obligat, & multis existentibus non obligat. Si autem dicitur esse ceremoniale, hoc friuolum esse patet cuiuslibet.

6. Item videtur, quod omnibus modis adhuc obliget omnes: quia secundum desiderium naturæ semper debet esse ordo naturalium: sed desiderium naturæ est ad omnimodam multiplicationem indiuiduorum: ergo præceptum ordo naturalium debet esse ad hoc. Probatur prima per hoc quod natura nunquam errat, vt dicunt Philosophi, & sapientissima est in suis effectibus & actibus. Secunda autem patet per se.

7. Item, Multis existentibus si quilibet bene faciat continendo, dissolueretur generatio: & hoc esset malum: ergo non bene faceret continendo: sed eadem est de vno ratio & de alio: ergo aut omnes beneficerent continendo, aut nullus: non omnes: ergo nullus: ergo omnes peccant qui continent. Et hæc sunt vel esse possunt rationes Iudeorum dicebant, omnes debere contrahere matrimonium, & iudaizantium quorundam hæreticorum.

Sed contra: Eccli. 16. Non est digna ponderatio continentis animæ: sed continentia præcipue est in virginitate, scilicet in indiuiduitate: ergo videtur, quod melior est quam castitas matrimonialis.

2. Item, Præcipuum bonum est quod præcipue præbet facultatem sine impedimento se Dominus obseruandi: sed hæc est castitas virginalis & vidualis: ergo videtur, quod illa melior sit quam matrimonialis.

3. Item, Virtus est circa difficile & bonum, scilicet honestam: sed magis circa difficile & bonum sunt virginitas & viduitas: ergo magis

sunt bonæ quam matrimonium.

4. Item, Viduitati debetur fructus sexagesimus, & virginitati centesimus, matrimonio autem trigessimus tantum: ergo videtur, quod virginitas & viduitas sint meliora quam matrimonium.

5. Item, Non est præceptum de facili ad quod natura per se inclinat, etiam si sit de faciendis: sed ad actum concumbendi matrimonialiter inclinat natura, & est facile: ergo non debet esse præceptum de illo. Probatur prima per hoc, quod omnes dicunt, quod ideo non est præceptum de diligendo seipsum, quia hoc est facile, & natura inclinat se ad illud. Secunda autem patet per se.

6. Item, Omne quod præcipitur aliqua de causa, videtur quod non obliget causa illa non existente: sed cum dicitur, Crescite & multiplicamini, si sit incrementum & multitudo, non habet causam & rationem præceptum: ergo videtur, quod tunc non obliget.

RESPONSIO. Dicendum, quod hoc præceptum est naturæ ex causa defectus multitudinis: & ideo bene concedo, quod non obligat multitudine existente.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod fuit præceptum affirmatiuum ex causa determinatâ factum, & omnem hominem obligat quando est eadem causa, quia tunc est tempus necessitatis: & tunc bene concedo, quod nullo voto obstante omnis homo tenetur si similis esset casus.

AD ID autem quod probatur, dicendum est quod ponderatio personalis boni non est condigna continentis animæ: sed tamen ponderatio boni communis præponderat quantumcunque bono personali, præcipue tale bonum quale est salus speciei humanæ. Et hoc est quod dicit Arist. quod si bonum est bonum hominis, melius erit quod ciuitatis, & maximum bonum quod gentis.

AD ALIUD dicendum, quod est de per se faciendis ex causa quæ est defectus habitatorum mundi & seruientium Deo: & ideo non obligat nisi illa causa existente.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia salus indiuidui non procuratur nisi per idem indiuiduum: sed salus speciei potest procurari per alium.

AD ALIUD dicendum, quod verum est digniorem esse speciem quam indiuiduum, & melius esse quod saluetur species quam indiuiduum, si alterum sine altero saluari non possit: sed salus speciei nullo modo est in periculo multis existentibus hominibus, eo quod ad actum generationis inclinant natura & concupiscentia & amor prolis: & ideo abstinens propter Deum meretur.

AD ALIUD dicendum, quod non est simpliciter datum hoc præceptum, Crescite & multiplicamini: quia non contingit crescere post perfectum incrementum, nec multiplicari post perfectam multiplicationem: sed datum est ex causa, vt dictum est: & ideo obligat illa causa existente, & non aliter.

AD ALIUD dicendum, quod est natura integrâ & natura corrupta: & secundum hoc habet duplex desiderium: & quia desiderium naturæ



idem etiam patet solutio ad secundum & tertium.

Ad id autem quod vterius queritur, dicendum quod in Veteri Testamento aliud reformat peccatum: quia ibi erat status imperfectionis, gratia nondum propalata, & erant pau-

ci Deo ferientes, & omnes gentes per circum- tam ad idololatriam peccantes: & ideo tunc non erat permisso, sed præceptum, ut multiplicatio fieret colatum Deum, ut omnia propagatione seminis fieret propagatio religionis. Et ideo tunc plures erant unus vini uxores.

*Quod nuptia sint bona.*

Aug. de hær. cap. 25. Hugo 4. sent. cap. 3.

Gen. 1. Ioan. 1. Marr. 19.

1. Cor. 7.

**V**ERVNT nonnulli hæretici nuptias detestantes qui Tariani appellati sunt. Mi nuptias omnino damnant, ac pares fornicationibus aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numero, coniugio vtemem marem vel foeminam. Quod autem res bona sit coniugium, non modo ex eo probatur, quod Dominus legitur coniugium instituisse inter primos parentes, sed etiam quod in Cana Galilææ nuptiis interfuit Christus, easque miraculo commendavit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere uxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait, Virgo non peccat, si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin non esset sacramentum. Sacramentum enim sacrum signum est.

ARTICVLVS XIII.

*An opinio hæreticorum dicentium coitum cum uxore esse peccatum, sit toleranda?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Fuerunt autem nonnulli hæretici, &c.] Videtur enim esse pro illis quod dicit Apostolus 1. Corinth. 7. Qui habent uxores, sint tanquam non habentes: non habens enim uxorem non vitur uxore: ergo & habens eam, non debet ea vti.

2. Item, Quod impedit ad Deum recipiendum, videtur esse peccatum: sed hoc facit coitus uxoris: ergo videtur, quod sit peccatum. Probatum prima per dictum Isaiæ 39. Iniquitates vestras diuiserunt inter vos & Deum. Secunda scribitur Exod. 19. vbi cum populus occurrere debuit Domino, dixit Moyses, quod non appropinquarent vxoribus suis.

3. Item 2. Regum 6. dicitur Oza percussus, quia cum iacisset cum uxore sua, voluit tenere arcam ne caderet, eo quod calcitrans hos inclinasset eam: hoc autem esse non posset, nisi magnum peccatum coitus reputaretur: ergo isti hæretici videntur dicere verum.

4. Item, Discipuli audientes à Domino, qualiter esset res viri cum uxore dixerunt, Non expedit habere: ergo videtur, quod hoc sit malum, quia omne bonum est expediens vel honestum: & etiam honestum habet expediens adiunctum sibi, ut dicit Tullius: cum igitur matrimonium sit bonum, ipsum erit expediens.

5. Item per rationem probatur idem sit, Actus naturæ non significatur specie propter id quod voluntate circa eum: sed coitus

est actus naturæ: ergo propter nullam circumstantiam voluntatis diuersificabitur specie: ergo siue fiat cum coniugata, siue cum soluta, est idem specie: ergo erit eiusdem iudicij in bono & in malo. Probatum autem prima ex eo quod artificialia causantur à voluntate, & speciem non diuersificant. Secunda autem per se patet: quia generatiua est potentia naturalis.

6. Item, Sicut dicit Philosophus in 10. ethic. Totum bonum hominis in quantum est hominis, est bonum rationis & intellectus: ergo quod subuertit illud, est malum secundum se: sed coitus subuertit & ligat rationem: ergo est malum: sed malum hominis quod est culpa, ut dicit Dionysius, est contra rationem esse: ergo coitus generaliter est malum culpæ. Si forte tu dicas, quod coitus subuertit rationem in actu, sed non in habitu. Contra: Ex omnibus actibus (ut dicit Philosophus) qui voluntarij sunt, relinquuntur similes habitus: ergo ex actu voluntario qui est actus matrimonij, habitus relinquuntur: sed sicut se habet actus ad actum, ita habitus ad habitum: ergo sicut actus subuertit actum, ita habitus subuertit habitum.

7. Item, Actus qui sunt circa passiones in naturas, & illi qui sunt circa delectationes æqualiter intentus, æquales sunt in superfluitate: sed actus matrimonij & actus soluti concubitas sunt circa delectationes æqualiter intentus: igitur æquales sunt in superfluitate: sed actus qui æquales sunt in superfluitate delectationis, sunt æqualiter vitiosi: ergo actus matrimonij & soluti concubitus sunt æqualiter vitiosi: ergo sicut concubitus solutus est peccatum mortale, ita & actus matrimonij.

8. Item, In actibus qui sunt circa passiones illatas, æquales sunt qui sunt circa æqualiter terribile:

terribile: ergo à simili actus qui sunt circa æqualiter delectabile, sunt æquales: sed actus matrimonij & soluti concubitus, sunt circa æqualiter delectabile: ergo sunt æquales: ergo quantum vitium est solutus concubitus, tantum vitium est actus matrimonij.

**I**N CONTRARIUM huius est quod dicitur 1. Corinth. 7. Qui emunt, sint tanquam non possidentes. Sed non potest intelligi quantum ad vsum rei emptæ: ergo nec hoc quod dicit, Qui habent uxores, sint tanquam non habentes, intelligitur quantum ad vsum.

2. Item, Aut matrimonium impedit simpliciter ad Deum recipiendum, aut non. Si sic: tunc Moyses simpliciter debuit interdicare uxores, & non tantum vsque ad tres dies. Si non: tunc haberet propositum, scilicet quod non sit peccatum mortale: quia omne peccatum mortale simpliciter impedit ad Deum recipiendum.

3. Item, Pater Ioannis laudatur, similiter & mater: sed Ioannem illi hæretici condemnant: ergo non potest hoc intelligi de patre & matre spiritualibus: ergo intelligitur de carnalibus: ergo carnalis pater qui coit cum uxore possunt esse sancti: & hoc non esset, si coitus esset peccatum: ergo coitus non est peccatum.

4. Item, Dominus Marth. 5. dicit, Qui dimiserit uxorem, excepta causa fornicationis, facit eam mæchari. Ergo debet manere cum ipsa: ergo coitus cum ipsa non est peccatum. Item, Nihil prohibet actus maioris delectationis esse virtutis, & minoris delectationis esse actum vitij, sicut pater in comedendo quando oportet, & vbi oportet, & quantum oportet, delectabilia, & comedendo ut non oportet, & quando non oportet, & quantum non oportet, grossa cibaria, sicut Esau qui propter vilem elcam vendidit primogenita: ergo à simili sic est in coitu: ergo non sequitur si coitus matrimonij sit tantæ vel maioris delectationis, sicut coitus cum soluta, quod si vnus est peccatum, sit & alius.

**R**ASBONIO. Dicendum, quod isti sunt pessimi hæretici qui quondam Tariani, nunc autem Paterniani vocantur, qui de se perhibent, quod sint filij fornicationum & meretricum: & ideo nihil iuris eis in hereditate temporalis dimitti debet, sicut nec aliquid iuris habent in hereditate æterna. Dicendum autem, quod mentiantur non intelligentes de quibus loquuntur, nec de quibus affirmant.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod sicut patet ex obiectione in contrarium facta, non intelligitur, quod non debeant cognoscere uxores, sed quod non debeant spem ponere in eis sicut in re fruibili.

**A**D ALIUD dicendum, quod non impedit ad Deum recipiendum, sed habet incongruitatem ad subitum post coitum videndum Deum propter annexam concupiscentiam.

**A**D ALIUD dicendum, quod Oza fons non est ideo percussus sicut dicitur in libro Regum: sed quia cum Leuita esset, arcam propriis humeris non portauit. Si autem peccat-

us est propter hoc, tunc fuit propter inidoneitatem ex concupiscentia & carnalitate, & non ex peccato.

**A**D ALIUD dicendum, quod discipuli dicunt, quod non expedit, ideo quia propter intricacionem rerum mundanarum retrahit ab obsequio diuino: sicut dicit Apostolus per oppositum de virginitate, 1. Corinth. 7. quod ad id quod honestum est, prouocet, & quod sine impedimento facultatem præbeat se Domino obseruandi. Et non est verum, quod tali non expediens opponatur bonum gratiæ, nec ipsum est malum culpæ: sed tantum ei expediens quod sequitur honestum: quandoque enim ipsum malum dicitur expediens, secundum quod cooperatur ad bonum: licet improprie dicatur, eo quod non cooperatur ad bonum nisi per occasionem.

**A**D ALIUD dicendum, quod actus naturæ duplex est: nam quidam est actus voluntatis qui est natura quædam, & actus naturæ determinatæ vno modo se habentis, quæ diffinitur ab Aristot. quod est principium motus & status in quo est per se & non secundum accidens. Dicendum ergo, quod actus naturæ secundum quod voluntas est natura quædam, bene variatur ex voluntate, & talis naturæ actus est coitus: sed actus naturæ secundo modo dicitur non variatur ex voluntate. Ad id autem per quod nititur probare, dicendum quod generatiua non est primum mouens in actu generationis, sed potius voluntas imperans: & ideo ab illo primo mouente coitus est actus voluntarius, & propter circumstantias diuersas efficitur peccatum in soluta, & actus virtutis in coniugata.

**A**D ALIUD dicendum, quod ratio dupliciter se habet ad opera illa in eo quod ratio quæ est ratio recta, scilicet ut præcedens, & ut concomitans: præcedens enim ordinat circumstantias quantum debet, & ut, & quando, & cum qua, & quomodo: sed concomitans dirigit. Dicendum ergo, quod vitium subuertit rationem præcedentem, sicut dixit Socrates, & Aristot. attestatur, quod delectatio subuertit existimationem prudentiæ in minori propositione: & hoc est scriptum in 6. ethicorum, cap. de prudentia. Sed actus matrimonij non subuertit rationem præcedentem, sed concomitantem: & ideo non est vitium. Et si obijciatur, quod quia illa ratio concomitans dirigit, si subuertitur, manet actus non directus: dicendum quod non dirigit ut ordinans, sed ut inspiciens: imo actus ordinatus est à præcedenti discrezione rationis: & manet iste ordo in actu matrimonij, sicut vis proiectiua manet in medio, etiam cessante primo proiiciente.

**A**D ALIUD dicendum, quod ex omnibus actibus relinquuntur habitus similes actui: & ideo si ex actibus matrimonij relinquuntur habitus, cum actus illi sint ordinati, non erit habitus inordinatus.

**A**D ALIUD dicendum, quod falsum est quod supponitur pro vero, scilicet actus esse æquales in malo & bono, qui sunt circa delectationes æquales: quia actus natu-

ra nec malum nec bonum facit quod est  
circa delectationes: quod patet ex hoc, quod  
actus virtutum & vitiorum sunt circa delecta-  
tiones & tristitias: sed actus facit bonos vel

malos, indebitas vel debitas circumstantias  
& fines habere. Et per hoc patet solutio  
ad ultimum: quia illa ratio procedit super si-  
mile falsum.

*Cuius rei sacramentum sit coniugium.*

**F** **V**M ergo coniugium sacramentum sit, & sacrum signum  
est & sacræ rei, scilicet coniunctionis Christi & Ecclesiæ,  
sicut ait Apostolus. Scriptum est, inquit, Relinquet homo  
patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne  
vna. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo &  
in Ecclesia. Ut enim inter coniuges coniunctio est secundum con-  
sensum animorum, & secundum permixtionem corporum: sic Ec-  
clesia Christo compulatur voluntate & natura, qua idem vult cum  
eo: & ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo  
sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate ac con-  
formitate naturæ. Huius utriusque copulæ figura est in coniugio.  
Consensus enim coniugum copulam spirituales Christi & Ecclesiæ,  
quæ fit per charitatem, significat. Commixtio vero sexuum, illam  
significat quæ fit per naturæ conformitatem.

ARTICVLVS XIV.

*An matrimonium sit sacramentum, &  
qua sit res ipsius, & à quo trahat  
virtutem sui effectus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi  
[Cum ergo sacramentum coniugium sit,  
&c.] Et vadit disputatio super totum capitulum.  
Videtur enim, quod Magister male rem  
huiusmodi sacramenti determinet: sacramen-  
to enim Noui Testamenti substantialior est  
res contenta & signata, quam signata & non  
contenta: sed vno fidelis animæ cum Deo in  
vno spiritu, vel vno duarum naturarum in  
Christo est res signata & non contenta: ergo  
videtur, quod non debet determinari res-  
pectu illius.

2 Item, Sacramentum nouæ legis efficit  
quod figurat: sed matrimonium est sacramen-  
tum nouæ legis: ergo efficit quod figurat: sed  
figurat vnionem duarum naturarum in Chri-  
sto: ergo efficit eam, quod falsum est: ergo  
non est res eius: videtur ergo, quod falsum di-  
cit in litera.

3 Item, Quod æqualiter efficitur ab om-  
ni gratia & merito vel potissimum à charitate,  
non videtur esse res matrimonij: sed coniun-  
ctio fidelis animæ cum Deo in vno spiritu,  
efficitur cum virtute, & præcipue charitate:  
ergo non est effectus matrimonij.

**Q**uestio-  
nula 1. **I**VXTA HOC vterius queruntur tria,  
scilicet an matrimonium sit sacramentum nouæ  
legis? Secundo, Quæ sit res ipsius? Tercio,  
A quo trahat virtutem sui effectus in  
ipso? Ad primum autem horum obicitur  
multis modis: primo quidem ex parte formæ

sacramenti: omne enim sacramentum habet  
formam ab institutione diuina promulgatam,  
quæ tribuit sacramento sanctificationem: sed  
matrimonium non habet talem formam: ergo  
non est sacramentum nouæ legis. Prima patet  
ex dicto Augusti, qui dicit, quod accedit ver-  
bum ad elementum, & fit sacramentum. Se-  
cunda autem patet: quia consensus qui efficit  
matrimonium, est secundum leges eorum  
qui contrahunt, vt habetur infra in litera.  
Secundo obicitur ad hoc idem ex considera-  
tione materię: omne enim sacramentum nouæ  
legis vel plura habent materiam quæ est  
visibile aliquod elementum, vt aqua, oleum,  
panis, & huiusmodi, vt dicit Hugo: sed  
istud non habet materiam: ergo non est sa-  
cramentum nouæ legis. Ad idem tertio ob-  
icitur ex consideratione effectus: quia omne  
sacramentum nouæ legis efficit gratiam quæ  
intus adiunxit: sed matrimonium non efficit  
aliquid tale: ergo matrimonium non est sa-  
cramentum nouæ legis. Probatur prima ex  
distinctionibus sacramenti in principio huius  
quæsti assignatis. Secunda autem scripta est  
infra, vbi dicit, Matrimonium non meretur  
palman.

**S**ECUNDO queritur, Quæ sit res ipsius  
si sit sacramentum nouæ legis? Videtur enim,  
quod nulla: quia actus cum turpitudine est  
consummans matrimonium: ergo non con-  
fert gratiam.

2 Item, Quod conceditur infirmitati,  
sufficit quod vincit pœnam: sed matrimo-  
nium conceditur infirmitati: ergo sufficit  
quod vincit pœnam: videtur ergo, quod non  
conferat gratiam aliquam.

3 Item, Omne id quod confert gratiam,  
illius exercitium si iterari potest, non dissua-  
detur:

detur sed matrimonij, mortua uxore, iteratio  
dissuadet, & adiungitur pœna irregularita-  
tis: ergo matrimonium non confert gra-  
tiam.

**Q**uestio-  
nula 1. **V**TERIVS queritur tertio, In quo fun-  
detur efficacia ipsius? Videtur autem, quod in  
nullo: quia omne sacramentum efficit quod  
figurat virtute passionis Christi: sed istud non  
habet figuram cum passione Christi, quia con-  
sistit in maxima delectatione: ergo videtur,  
quod non habeat aliquid vnde trahat effe-  
ctum.

**R**ESPONSIO. Dicendum ad primum, quod  
Magister non tangit in litera nisi rem signatam  
& non contentam: quia secundum eum &  
multos alios rem aliam non habuit baptismus.  
Quid autem nobis super hoc videatur, infra  
parebit in solutione eiusdem quæstionis.

**A**D ALIVD dicendum, quod sacramentum  
nouæ legis duplex est: vnum quod est sacra-  
mentum tantum, aliud quod est sacramentum  
& officium. Sacramentum tantum est, cuius  
totus effectus substantialis est in opere opera-  
to, sicut est baptismus, confirmatio, Eucharistia,  
ordo, & extrema vinctio. Sacramentum & offi-  
cium est duplex, scilicet officium personæ, &  
officium naturæ. Officium personæ est pœni-  
tentia, officium naturæ est matrimonium.  
Quod ergo dicitur, quod sacramentum nouæ  
legis efficit quod figurat, dicunt quidam in-  
telligi de illo quod est sacramentum tantum:  
quia illud ita est nouæ legis quod non fuit an-  
te eam, & totam vim trahit à noua lege. Et non  
intelligitur de eo quod est sacramentum & of-  
ficium: quis in illo est actus personalis & mo-  
ralis & civilis, qui etiam fuit ante nouam le-  
gem, & non trahitur ab opere operato tan-  
tum, sed etiam ab opere operante.

**A**D ALIVD dicendum, quod bene con-  
ceditur, quod coniunctio fidelis animæ cum  
Deo non est effectus istius sacramenti con-  
tractus, sed signatus tantum. Et ratio dicta est  
prius.

**A**D ID quod queritur, Vtrum matrimo-  
nium sit sacramentum nouæ legis, dicendum  
quod matrimonium quadrupliciter considera-  
tur quoad quatuor quæ sunt in ipso: quorum  
primam est coniunctio sexus ad salutem natu-  
ræ. Secundum est distinctio circa coniunctio-  
nes in diuersitate sexus. Tertium autem effe-  
ctus eius contra vulnus concupiscentiæ. Et  
quartum & vltimum est honestas quæ circum-  
stans causam efficientem matrimonij, & amicitia  
quæ consequitur ex ipso, & adiutorium  
coniugum ex mutuis operibus sibi inuicem  
communicatis. Quoad primum quidem est  
matrimonium de lege naturæ: & quia lex natu-  
ræ committit omnem legem, ideo hoc manet  
in omni lege: & sic institutum est in paradiso.  
Quoad secundum autem est de lege Moyfi, in  
qua fit distinctio personarum ad matrimonium  
legitimum. Quoad tertium autem specialiter  
est de lege Christi, quia ex ipso opere opera-  
to confert medicinam contra motum, quod  
non faciebat ante nisi in opere operante. Sed  
quoad alia tria consequentia matrimonium ex  
causa efficiente & ex effectu ipsius, est de lege  
civilis. Et hoc modo loquuntur Philosophi de  
D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

honestate nuptiarum, vt Tullius, Aristoteles,  
Alphafius, & alij quidam.

**A**D OBIECTVM autem quod contra obici-  
tur, dicendum quod matrimonium habet for-  
mam quæ est consensus per verba expressus. Nec  
oportet, quod sacramentum semper ex forma  
habeat sanctificationem: quia hoc non oportet  
nisi in illo sacramento, quod pure sacramen-  
tum est: & talia non sunt pœnitentia & matrimo-  
nium, vt prius dictum est: quia illa sunt ad  
ea circa quæ sunt opera nostra: & ideo oportet,  
quod perfectionem aliquo modo trahant à  
nobis. Et ideo in matrimonio pro perfectione  
formali est indiuiduitas vitæ, quæ causatur ex  
consensu in vtroque coniugum perfecto exi-  
stente.

**A**D ALIVD dicendum, eodem modo:  
quia talis materia non est nisi in illis sacramen-  
tis quæ totam rationem efficiendi trahunt à  
passione Christi, & sacramentis quæ sunt in  
Christo, sicut est baptismus Christi, passio  
Christi, Resurrectio Christi, & huiusmodi. In  
his autem quæ sunt circa opera nostra, sunt  
materia aliqua nostra, vel nos sub aliqua dis-  
positione: sicut in pœnitentia dolor est materia,  
& in matrimonio nos sub potentia commix-  
tionis sexuum existentes.

**A**D ALIVD dicendum, quod bene efficit  
quod figurat: quia efficit medicinam contra  
concupiscentiam. Et qualiter efficit illam,  
iam patebit in solutione sequentis articuli, &  
partim claruit ex præmissis.

**A**D ID ergo quod queritur vtrum confe-  
rat gratiam? Dicendum, quod circa hoc sunt  
tres opiniones, quarum nulli præiudicandum  
est. Prima autem est quorundam dicentium,  
quod non confert gratiam aliquam: & secun-  
dum hos dicitur sacramentum de hoc & aliis  
per prius & posterius, quia de aliis dicitur per  
signate & causare gratiam, de isto autem per  
signare tantum. Et hæc videtur fuisse opinio  
Magistri in litera: & fuit opinio Præpositiui &  
Guilelmi Alrifiodoreni & aliorum antiquo-  
rum. Fuertunt alij qui dicerent, quod confert  
gratiam, scilicet recessum à peccato, non au-  
tem ordinem ad bonum. Et si queritur, Quæ  
sit illa gratia? dicunt, quod est illa quæ exci-  
pit concupiscentiam ne ruat in præcepta: & se-  
cundum illos oportet dicere, quod si secundum  
matrimonium sit gratia illa, vel aliquid ei con-  
iunctum extrinsecus, quod mitigat concupiscentiam,  
ne seruet vltra nuptiarum honestatem  
& bona matrimonij. Et hoc vltimo modo di-  
cunt illi esse gratiam quam confert matrimo-  
nium. Et dicunt probabiliter isti, quod hæc  
est causa quare quidam patres videntur dicere,  
quod non confert gratiam, quia non confert  
eam in ordine ad bonum, sed à malo tantum:  
ad bonum autem habet quoddam impedimen-  
tum non ex se, sed ex consequentibus oneri-  
bus. Et hoc dicunt sentire Apostolum 1.  
Corinth. dicentem, Porto hoc ad utilitatem  
vestram dico: non vt laqueum vobis ini-  
ciam, sed ad id quod honestum est, prouocem,  
& quod facultatem præbeat Domino se obsequi-  
uandi. Hæc autem opinio plus placet mihi  
quam prima. Tertij quidam satis petiti dixe-  
runt, quod confert gratiam in ordine ad bo-  
num.



num, non quodcunque bonum, sed hoc bonum quod facere debet coniugatus: & hoc est quod fideliter coniugi assistat, & opera sua illi communicet, & prolem susceptam religiose nutriat, & huiusmodi. Et hæc etiam probabilis est multum. Ad obiectum autem contra, dicendum quod gratiam confert: & qualiter intelligatur, quod non meretur palmam, supra positum est. Quod autem dicitur, quod consummatur per actum turpitudinis, dicendum quod falsum est, sed consummatur per actum honestum à Domino benedictum, cui in pœnam adiuncta est turpitudine concupiscentiæ: & hæc non obstat, ut superius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod conceditur infirmitati, sicut Sancti dicunt: sed est infirmitas duplex. Vna est infirmitas prostrata iacens in infirmis, & alia quæ non iacet, sed est infirmitas ad excellens eleuatum, quod tamen est maiori laude dignum. Et quod primo modo conceditur infirmitati, est sicut id quod dicitur

Rom. 14. Qui infirmus est, olus manducet. Et hoc non habet præmium nec gratiam. Sed quod secundo modo conceditur infirmitati, est bonum meritorium, sed non habet laudem excellentem: & hoc est matrimonium, & ideo confert gratiam.

AD ALIUD dicendum, quod hoc accidit matrimonio ex adiunctis, & non ex seipso, præcipue tamen ex adiunctis duobus, scilicet concupiscentia quæ est adiuncta actui, & impedimento Domino se obseruandi quod adiungitur oneribus eius: & ideo decipit argumentario illa per accidens.

AD ID quod tertio queritur dicendum, quod trahit efficiendi virtutem ex vnione naturarum in Christo, in quibus naturis sponsus Ecclesiæ passus est, propter quod dicitur Exod. 4. Sponsus sanguinum tu mihi es. Et sic patet solutio ad totum secundum duas vltimas opiniones, sed secundum primam non indigent ista solutione.

*Qualiter intelligendum sit illud, Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum.*

**G** R A T I A N D E est quod quidam Doctorum dixerunt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Augustinus, Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus. Item Leo Papa, Cum societas nuptiarum ita à principio sit instituta, ut præter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & Ecclesiæ sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur non fuisse nuptiale mysterium. Item Augustinus, Non est perfectum coniugium sine commixtione sexuum. Hoc si secundum superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, ut dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium: & inter Mariam & Ioseph non fuisse coniugium, vel non fuisse perfectum: quod nefas est sentire. Tanto enim sanctius fuit atque perfectius, quanto à carnali opere immunius. Sed superius posita, ea ratione dicta intelligendum est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua non est permixtio sexuum: sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam & plenam tenet figuram coniunctionis Christi & Ecclesiæ. Figuratur enim illam vnionem Christi & Ecclesiæ, quæ est in charitate: sed non illam, quæ est in naturæ conformitate. Est ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Christi & Ecclesiæ: sed illius tantum, quia Ecclesia Christo charitate vnitur: non illius, quæ per susceptionem carnis, capiti membra vniuntur. Nec ideo tamen minus sanctum est coniugium: quia ut ait August. In nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam fecunditas ventris. Est etiam coniugium signum spiritualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua inter se coniuges vniri debent. Vnde Apostolus ait, Viri diligite vxores vestras ut corpora vestra.

27. q. 2. cap. Non est. Ibidem. cap. Cum societas

In soliloquio.

Ephes. 5.

Ephes. 5.

## ARTICVLVS XV.

*An matrimonium ante carnalem copulam sit perfectum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur in illo capitulo [ Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, & cætera. ] Videtur enim hoc esse verum quod dicunt decreta tria prime inducta: secundum Philosophos enim idem est esse rem perfectam & consummatam: sed matrimonium non est consummatum sine carnali copula: ergo nec perfectum.

1. Item, Perfectum est cui nihil deest de ad huc faciendis: sed in coniunctis per consensum solum, deest aliquid de faciendis adhuc, quia commixtio corporum: ergo videtur, quod matrimonium ante commixtionem corporum non sit perfectum.

2. Item hoc videntur innuere verba protoplasti qui dixit, Erunt duo in carne vna: ergo si non erunt in carne vna, non sunt in matrimonio perfecto: ergo antequam efficiantur in carne vna, non habent perfectum matrimonium.

3. Item, Si aliquid essentialium alicuius non est perfectum, & ipsum est imperfectum: sed signare est aliquid de numero essentialium sacramentorum: ergo si ipsum, in aliquo non est perfectum, sacramentum est ibi imperfectum: sed matrimonium ante carnalem copulam est imperfecta significatio, ut dicit Magister in solutione sua in littera: ergo ante hanc matrimonium est imperfectum sacramentum. Probat per prima ex hoc, quod omnia sic perficiuntur, quando essentialia eorum perfecta sunt. Secunda autem per hoc ostenditur, quod significare ponitur in definitione sacramenti, & signum prædicatur de ipso vnice & in recto, sicut superius de inferiori, id est, ut de subiecto, ut dicit Aristoteli prædicamentis.

4. Item, Ab eodem trahit sacramentum causalitatem & significationem, ut in principio huius libri habitum est: ergo quod est imperfectæ significationis, est & imperfectæ causalitatis: ergo est imperfectum in omnibus his quæ sunt de essentia sacramenti nouæ legis & veteris: si ergo imperfectum sit illud matrimonium in significatione, imperfectum erit simpliciter illud matrimonium: & sic habetur propositum.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod matrimonium est perfectum per consensum: quia ab illo essentialiter causatur indiuiduitas quæ est essentia matrimonij: & ideo siue contingant pari voto, siue commisceantur, semper est æqualiter matrimonium quantum ad essentiam.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod Philosophi perfectum in essentia & consummatum in essentia dicunt idem, & illud etiam dicunt Theologi, quia perfectum est quod attingit terminum & finem eius quod est fieri: & hæc est forma vltima, & hoc etiam est summum eius ratione cuius in essentia dicitur consummatum, si est summum rei non tantum in esse, sed in vltimo suo posse: & secundum hoc consummatum addit aliquid supra perfectum, quia perfectum dicit illud quod attingit terminum sue factionis & fieri, sed consummatum dicit vltimum posse consequens ipsum perfectum: sicut infantem dicimus perfectum hominem, non tamen consummatum. Et hoc modo sumitur consummatum quando matrimonium dicitur consummatum, scilicet quando est in vltimo suo posse potens significare maximè: & hoc facit, quando commixta sunt corpora, quia tunc plura significat.

AD ALIUD dicendum est, quod perfectum est in quo nihil deest de faciendis quoad esse: sed quoad bene esse potest aliquid deesse: & illa est copula carnalis quæ facit ad bene esse secundum significationem.

AD ALIUD dicendum, quod protoplastus dixit hoc de matrimonio consummato, quale tunc erat necessarium, nondum multiplicatis hominibus.

AD ALIUD dicendum, quod significare perfectum, est in sacramento matrimonij, etiam ante carnalem copulam: quia perfecte significat & id quod figuratur extra coniunctionem suam, & id quod figuratur intra: extra, coniunctionem spirituales Ecclesiæ cum Deo: intra, vnionem spirituales inter coniuges, ut dicit Magister in fine huius capituli: sed plura significat per commixtionem, non tamen plus vel magis significat. Et ideo in argumento est fallacia figure dictionis, sed quod mutatur consummatum in discretum. Per idem patet solutio ad vltimum. Et per hæc patet aliquid ad id quod dicitur in hac distinctione: quæ de hoc quod dicit de sanctitate continentium, infra erit tractatus specialis. Sequitur alia distinctio.

## DISTINCTIO XXVII.

Qua sunt considerata in coniugio.

**A** De matrimonio secundum causam efficiens, de terminans generaliter quod est sensus sit matrimonij causa.

**O**ST hanc advertendum est quid sit coniugium, & quæ sit efficiens causa coniugij, & causa propter quam contrahi debeat, & quæ sint bona coniugij, & quomodo per ea excusetur coitus carnalis, quæ sint legitimæ personæ ad matrimonium. Sunt & alia plura in matrimonio considerata, quæ sub compendio perstringemus.

**D**IVISIO ET EXPOSITIO  
suo textu.

**O**ST hanc advertendum quid sit coniugium ] In hac distinctione tria dicuntur. Prælibat enim primo de his ac quibus dicit. Deinde quid sit matrimonium aperit *ibi* [Sunt ergo, &c. Tertio dicit de consensu qui est causa efficiens nuptiarum *ibi* [Efficiens autem causa] Incidit autem questio de hoc quod dicit *ibi* [Sunt ergo nuptiæ vel matrimonium, &c.] Videtur enim peccare duo nomina ponens vni definito: nominantes enim secundum aliquid nominant: ergo imponentes diuersa nomina, aliquid diuersum nominant: ergo vnica definitio non responderet nominibus duobus.

**A**D HOC dicendum, quod ipse attendit eandem rem secundum diuersas proprietates. Dicuntur enim nuptiæ ab actu matrimonij: matrimonium autem dicitur à bonis, quia mulier coniuncta viro munia habet matris in effusione prolis, & aliorum operum in quibus communicat viro. Sed nunc queritur, Quare non dicitur matrimonium? Et dicendum, quod vinculum matrimonij magis operatur matrem, hoc est, eam quæ efficitur mater, quia in dolore profert & nutrit: & ideo magis est munia matris, quam patris.

**A**D ID autem quod obiicitur, quod vna definitio sequitur duo nomina, dicendum quod est definitio rei potius quam illarum proprietatum à quibus nomina sunt imposita. Vel dicatur, quod proprietates qua nuptiæ dicuntur nuptiæ, est ad illam qua dicitur matrimonium: & ideo vtrumque nomen responderet definitioni: vnum in differentiis remotis, alterum autem in propinquis & vltimis: cum enim definitiones necesse sit incipere à generalissimis, continent tam differentias remotas quam propinquas.

## ARTICVLVS I.

In quo genere sit matrimonium?

**H**OC habito incidunt hic tres questiones, quarum prima est hæc, In quo genere sit matrimonium? Secunda autem, Quid sit? Tertia de consequentibus matrimonium, de quibus mentio fit in littera.

**A**D PRIMUM obiicitur sic: Nullum est vinculum nisi aliquid sit vinciens quod est ligatio qua vincit: sed matrimonium est vinculum quo ligantur legitimæ personæ contrahentes matrimonium: ergo non est ligatio ipsa: ergo est aliquid quod est ante ipsam ligationem: hoc autem est absolutum: ergo matrimonium est in aliquo genere absoluto.

**2** Adhuc, Si queratur ab aliquo matrimonio iuncto, à quo sit ligatus? ipse dicit, matrimonio: ergo matrimonij essentia diuersa est à ligatione ipsa: ergo vt prius.

**3** Adhuc, Nunquam est similitudo inter aliquos nisi sit qualitas absoluta vna in eis ambobus: ergo à simili nunquam erit coniunctio vel vinculum inter aliquas personas, nisi sit absolutum aliquid coniungens ambas: & hoc est essentia matrimonij: ergo matrimonium est in genere absoluto.

**4** Adhuc, Augustinus in sexto de Trinitate dicit, quod nullum est relatiuum quin sit etiam aliud quod non est relatiuum: sed coniunctio matrimonij relatio quædam est: ergo matrimonium est etiam aliud aliquid quod non est relatiuum, sed absolutum: ergo in genere absoluto.

**5** Adhuc, De essentiali sibi non prædicatur aliquid absolute oblique, nec essentiali de ipso: quia non dicitur, homo est animalis, sed potius animal: sed satis perspicuum est, quod matrimonium oblique prædicatur de coniunctione, quia dicimus, quod hæc est coniunctio matrimonij: ergo matrimonium non essentialiter est coniunctio.

**6** Adhuc, Dicit Aristor. quod differentes sunt definitiones passionum, & subiectorum: quia in definitione passionis id quod est essentiali,

## ARTICVLVS II.

An definitiones matrimonij sint bene assignate?

**S**ECUNDO queritur, Quid sit matrimonium? & accipiantur quæcunque definitiones inueniuntur de ipso. Prima autem in littera est hæc, Matrimonium est viri mulierisque maritalis coniunctio inter legitimas personas indiuiduam vite consuetudinem retinens. Iuris autem periti definiunt dicentes, Matrimonium est consortium vite communis, & coniunctio diuini & humani iuris. Hugo de san. Vict. sic definit, Matrimonium est duarum idonearum personarum legitimus de coniunctione consensus.

**C**ontra primam sic obiicitur, quia dicit, Viri & mulieris: poterant enim aliquando haberi plures mulieres ab vno viro: ergo deberet dicere, Viri & mulieris vel mulierum.

**2** Item queritur de hoc quod dicit, Coniunctio maritalis: sicut enim est maritalis coniunctio, ita & vxoralis: ergo ita bene deberet dicere, vxoralis vel vxoria coniunctio: sicut maritalis.

**3** Item, In his quæ pertinent ad matrimonium, vir & mulier æquales sunt: ergo ita bene debet illa coniunctio nominari à muliere sicut à viro. Item, Coniunctio maritalis non videtur esse nisi in actu mariti: actus autem mariti est copula carnalis: ergo videtur, quod non sit matrimonium nisi in copula carnali: & hoc est ante reprobatum.

**4** Item queritur de hoc quod dicit, Inter legitimas personas: omnis enim persona est legitima, quæ quæ non est legitima vni, est legitima alij: ergo videtur, quod hoc superflue sit additum definitioni.

**5** Adhuc, Si dicatur, quod legitime sunt quæ potentes sunt ad coeundum. Contra: Matrimonium nec potestur nec est per coeundum capalem: ergo illo non existente non impeditur: ergo videtur, quod etiam si sit impotentes ad coeundum, adhuc legitime sunt ad contrahendum.

**6** Item, Legitimæ personæ sunt legitime matrimonij ligatæ: ergo vxor alicuius vult legitime esse ad contrahendum, quod falsum est: ergo male videtur hoc additum.

**7** Vltimus obiicitur de hoc quod sequitur, Indiuiduam vite consuetudinem retinens. Videtur, quod si vna indiuidua vita sit in vxore nec in actu peccati conueniat, sed distinguantur: ergo non habent indiuiduam vite consuetudinem.

**8** Item fiat diuortium vel separatio à thero in perpetuum, tunc inter eos non est consuetudo vite indiuidua: ergo non est inter eos matrimonium, quod falsum est.

**V**LTERIVS queritur de secunda sic. Inter socios, vt dicunt Philosophi, Arist. & Tullius, est consortium vite communis, & efficitur inter cines, & similiter inter patrem & matrem, & communicatio diuini & humani iuris: ergo videtur, quod sit matrimonium inter eos, quod falsum est.

2 Item.

tiale, est sicut genus & passionis subiectum est vt definitio: sicut cum dicitur simum, & dicitur nasi curuitas, curuitas specificatur & contrahitur à naso: & tamen curuitas est essentia simi, & nasus subiectum: & in omnibus talibus contrahens nihil est de essentia contrahentis: ergo à simili cum dicitur, coniunctio matrimonij est coniunctio, videtur quod coniunctio trahitur per hoc quod dicitur matrimonium: ergo matrimonium non est de essentia coniunctionis: ergo videtur, quod sit in aliquo genere absoluto, & non in relatione: & hoc est contra omnes.

**I**N CONTRARIUM huius sic obiicitur: Matrimonium diuiditur per coniunctionem & vinculum: ergo est in ipso tanquam in genere proximo: ergo in genere coniunctionis est sicut in genere primo.

**2** Adhuc, Quando alterum de altero prædicatur vt de subiecto, id quod est genus superioris, etiam est genus inferioris: sed coniunctio hæc modo prædicatur de matrimonio: ergo quod est genus coniunctionis, est etiam genus matrimonij: genus autem omnis coniunctionis est relatio: ergo matrimonium est in relatione vt in genere.

**3** Adhuc, Quicquid est in vno respectu alterius, & è conuerso in altero respectu istius, est relatiuum æquiparantia: sed sic in viro & in muliere est matrimonium: ergo, &c.

**R**ESPONSO. Ad hoc dicendum, quod matrimonium est genere relationis, sicut probant vltimæ obiectiones, & dicit relationem æquiparantia: quia vir & mulier æquales sunt in his quæ sunt matrimonij.

**A**D PRIMUM autem quod contra obiicitur, dicendum quod matrimonium est ipsum vinculum: sed sicut dicitur, quod paternitas est ipsa natura relationis qua pater refertur ad filium, & tamen paternitas est relatio: sed quia significatur vt abstracta, ideo non querit determinari extra: ita matrimonium dicitur abstractum: & ideo dicitur matrimonium vinculum sine coniunctio, sicut paternitas relatio: & non est ibi diuersitas, nisi in matrimonio. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

**A**D ALIUD dicendum, quod Augustinus accipit relatiuum relatum, & non naturam ipsius relationis: & de ista verum est quod dicit. Sed matrimonium dicit ipsam relationis naturam. Et per hoc patet solutio ad omnia præter vltimum. Et ad illud dicendum, quod non ita coniunguntur cum dicitur matrimonium vinculum, sicut cū dicitur curuitas nasus, Prima enim coniunguntur in habitu forme ad suum actum, secunda autem in habitu ad suum subiectum & formam: & ideo non est simile. Cum enim dicitur vinculum matrimonij, simile est ac si diceretur, relatio paternitatis est qua pater refertur ad filium.

2 Item, Quid vocatur ibi ius diuinum non enim communicant in diuinis. Probatio. Diuina (vt dicit beatus Dionysius) non dantur nisi per meritum: sed meritum dispar est inter mulierem & virum: ergo non communicant sibi inuicem diuina.

3 Item, Contingit scilicet, quod vnus coniugum participat & lequitur ius diuinum, & alter non: ergo videtur, quod non communicant sibi inuicem ius diuinum.

4 Similis obiectio est de iure humano: quia humano iure & diuino vir est caput vxoris: & hoc ius non communicat vxori: ergo videtur, quod nec diuini nec humani iuris communicatio fit matrimonium.

Vltius queritur de tertia qua est Hugonis in lib. 2. de sacramentis. Videtur enim instantia contra hoc quod dicit, Duarum personarum, &c. hoc quod Iacob habuit duas vxores, & Dauid decem: non ergo est tantum duarum, sed duarum, vel trium, vel plurium.

2 Item videtur, quod male additur, Idonearum: quia idoneitas est per virtutem, vel gratiam dignitatis: & non tantum ille, sed etiam existentes in peccatis contrahere possunt. Item, Idonearum aut dicit idoneitatem gratiae, aut naturae. Si gratiae. Contra: Existentes in peccato contrahere possunt, & sunt idonei ad contrahendum: ergo non dicit idoneitatem naturae. Contra: Secundum hoc natura omnes homines aequales genuit: ergo omnes aequaliter idonei sunt ad contrahendum, quod falsum est: ergo male ponitur ibi, Idonearum.

3 Vltius, Legitimus consensus est causa efficiens matrimonij: & causa efficiens non est suum causatum: ergo legitimus consensus non est matrimonium: videtur ergo, quod definitio fit mala.

*Solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum, quod istae definitiones satis bonae sunt. Prima enim dicit genus, & materiam remotam & proximam, & actum qui est vitae indiuiduas. Genus autem est sicut forma: & ideo illa omnibus aliis dari potest.

**AD PRIMUM** ergo quod contra obiicitur, dicendum quod secundum naturam optime institutum est, vt dicit Magister Hugo, quod non est nisi vna vnus: propter quod dixit Adam, Hoc nunc os ex ossibus meis, & erunt duo in carne vna: non dixit tres vel quatuor. Et quoad hoc, quod secundum naturam optime institutum est, datur haec definitio matrimonij. Et hoc est quod dicit Magister Hugo: Hoc tempore cum vna muliere non simul cum pluribus inicitur coniugium, dicente Apostolo, Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat. Non dicit vxores.

**AD ALIUD** dicendum, quod coniunctio maritalis est vnio in maritalem copulam. Ad hoc quod contra obiicitur, dicendum quod maritalis copula vocatur communicatio operationum ea communicatione qua vir & mulier communicant coniugaliter: hoc autem contingit fieri etiam non subsequenti copula

carnali. Et ita patet solutio ad obiectum contra illam particulam.

**AD ALIUD** dicendum, quod a digniori denominatur copula illa, scilicet a marito.

**AD HOC** autem quod obiicitur, quod aequales sunt, &c. dicendum, quod verum est in debiti solutione & petitione: sed tamen in aliis pluribus vir caput est mulieris.

**AD ALIUD** dicendum, quod non omnes personae sunt legitima, sed quaedam sunt legitima simpliciter, & quaedam legitima secundum quid: Simpliciter legitima sunt quibus non obstat aliquod eorum impedimentorum quae personam faciunt illegitimas. Legitima secundum quid sunt, quibus aliquid obuiat. Nec valet, Haec mulier est legitima huic: ergo est legitima: quia est ibi fallacia secundum quid, & simpliciter.

**AD HOC** autem quod obiicitur de impotentibus ad coeundum, dicendum quod haec est vna causa illegitimitatis personarum: plures autem esse infra determinantur.

**AD ALIUD** dicendum, quod legitima personae sunt, quibus nullum impedimentum obuiat: sed non sequitur, quod illae semper contrahere possint, quia iam contraxerunt: & tunc essentialiter est inter eas matrimonium.

**AD ALIUD** dicendum, quod indiuidua dicitur vita, eo quod opera communicat ad matrimonium, & ad onera matrimonij subleuanda ordinata, scilicet quia non possunt viucentes disungi, vt aliis copulentur quandiu ambo viuunt: & non vocatur communio in merito vel peccato, quia in talibus personae manent discretae.

**AD ALIUD** dicendum, quod etiam si fiat separatio a thoro vel ex malitia, vel ex alia causa iusta vel iniusta, nihilominus adhuc manet indiuiduitas quoad hoc, quod aliis coniungi non possunt.

**AD HOC** quod obiicitur de secunda, dicendum quod consortium viri & mulieris est consortium vitae indiuiduae & indissolubilis, nisi per mortem: & tale consortium non est inter socios & alias personas inductas: & ideo etiam non est consortium simpliciter, nisi inter coniuges, sicut dicitur Esther 7. Consortem regni nostri Esther voluit opprimere. Ad hoc autem quod dicitur de communicatione, dicendum quod intelligitur de communicatione animorum & corporum, nisi de pari consensu abstinetur: & hoc ex diuino & humano iure confirmatur. Et si ita intelligatur definitio, tunc non tenent obiectiones: tamen Decretistae parum solent curare de definitionibus vel aliis ad subtilem intellectum pertinentibus.

**AD ID** quod obiicitur de tertia, dicendum quod secundum Hugonem sicut ipse Glossat, intelligitur definitio illa de matrimonio in Nouo & non Veteri Testamento contracto. Si tamen aliquis vellet eam extendere ad omne tempus, dicatur vt prius, quod secundum naturam matrimonij vna est vnus: sed ex causa possunt accipi plures: & hoc contingit per accidens, scilicet quando pauci sunt Deum colentes.

AD

**AD ALIUD** dicendum, quod idoneitas haec nec est ex natura, nec ex gratia, sed ex causis legitimis: & ideo illa ratio procedit ab insufficienti.

**AD ALIUD** dicendum, quod re vera haec definitio datur per causam efficientem: vnde non est ibi praedicatio essentialis, sed potius per causam dicitur, sicut dies est sol lucis super terram.

### Quid sit coniugium.

**S**VNT ergo nuptiae vel matrimonium, viri mulierisque B coniunctio maritalis, inter legitimas personas indiuiduam vitam consuetudinem retinens. Ad indiuiduam consuetudinem vitae pertinet, quod absque consensu alterius neuter continentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quod inter eos dum viuunt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare non liceat, & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quisque sibi. Haec autem descriptio legitimorum & fidelium tantum matrimonium includit.

### ARTICVLVS III.

*An alter coniugum sine altero continere possit?*

**T**ERTIO queritur de his quae consequenter dicit Magister in explanatione definitionis, & praecipue de hoc quod dicit, quod dum viuunt alter sine altero continere non potest, & alter alteri exhibeat, &c. Videtur enim hoc esse falsum: quia veri coniuges efficiuntur per consensum: sed post illum ante carnalem copulam, alter irrequisito alio potest conuolare ad frugera melioris vitae: & tunc datur alteri licentia nubendi: ergo falsum videtur quod dicitur in litera.

2 Item, Minus bonum non praedicitur maiori bono: sed maius bonum est votum continentiae, quam matrimonium: ergo matrimonium non praedicitur voto: ergo matrimonium non excludit votum continentiae: ergo etiam post contractum & consummatum matrimonium, potest fieri votum continentiae, etiam alio irrequisito.

3 Item, In naturis minus lumen non excludit maius, sed e conuerso: sed matrimonium est sicut lumen, & votum continentiae perpetuae est sicut maius lumen: ergo licet votum excludat matrimonium, tamen ipsum non excludit votum continentiae perpetuae.

4 Item, Nulli praedcludenda est via proficiendi in melius: ergo nec matrimonio iuncto: sed per votum continentiae proficit in melius: ergo matrimonium non debet eum ab hoc voto impedire.

5 Item, In nulla alia virtute status inferior excludit statum altiore, sicut castitas incipiens, non excludit statum castitatis proficiens & perfectae, & sic est de iustitia, fortitudine, & omnibus aliis: ergo etiam in continentia status inferior non excludit statum altioris continentiae: ergo licet aliqua persona matrimonio iuncta sit, non tamen potest ei

prohiberi per coniugem quin transeat ad continentiam altioris status.

**IN CONTRARIUM** est, quod nihil est faciendum cum praedicio iuris alterius personae: sed per matrimonium mulier efficitur iuris alterius personae, & e conuerso: ergo nihil est faciendum cum praedicio iuris illius: vnde autem continentiae non potest fieri sine praedicio alterius coniugis: ergo sine consensu suo fieri non potest. Probatur autem prima per hoc quod dicit Apostolus Roman. 7. Faciamus mala vt cueniant bona: quorum damnatio iusta est. Secunda autem probatur per hoc quod dicit Apostolus I. Cor. 7. Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir. Similiter autem & vir, &c.

**QUOD EST** concedendum, dicendo *Solutio.* ad primum, quod ante carnalem copulam non est inter eos nisi vinculum spirituale: & ideo ad solutionem illius sufficit mors spiritualis. Vnde cum alter conuolat ad frugem vitae melioris in claustrum, tunc moritur spiritualiter: & tunc alter est absolutus.

**AD ALIUD** dicendum, quod bonum minus quando simpliciter est, tunc non praedicitur bono meliori: sed quando melius non potest fieri nisi cum damno & lesione iuris alieni, tunc non est transiendum de minori bono ad melius: quia non est melius quod est maius.

**AD ALIUD** dicendum, quod non est simile quod inducitur: quia votum continentiae perpetuae in tali casu non est sicut lumen maius, sed potius sicut tenebra iniustitiae ex ignorantia iuris alieni, vt dictum est.

Et per hoc etiam patet solutio ad duo vltima.

\* \*

ARTICV

*De consensu qui efficit coniugium.*

**C**FFICIENTS autem causa matrimonij est consensus, non quilibet, sed per verba expressus: nec de futuro, sed de presenti. Si enim consentiunt in futurum dicentes, Accipiam te in virum, & ego te in vxorem: non est iste consensus efficax matrimonij. Item si consentiant mente, & non exprimant verbis vel aliis certis signis: nec talis consensus efficit matrimonium. Si autem verbis explicant quod tamen corde non volunt, si non sit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum quibus consentiunt dicentes, Accipio te in virum, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

*Auctoritatibus probat, quod solus consensus facit matrimonium.*

**D** VOD autem consensus matrimonium faciat; subditis probatur testimoniis. Ait enim Isidorus, Consensus facit matrimonium. Item Nicolaus Papa, Sufficiat solus secundum leges eorum consensus, de quorum coniunctionibus agit: qui solus si forte in nuptiis defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Item Ioan. Chrysost. Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideò non soluit illud separatio corporis. Item Ambrosius, Non defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Ex his apparet, quòd consensus id est pactio coniugalis, matrimonium facit: & ex tunc coniugium est, etiam si non præcessit vel secuta est copula carnalis.

27. q. 2.  
in princ.  
Vbi supra.  
cap. 19.  
Sufficiat.

Hom.  
3. ad  
cap. 19.  
Marth.  
In expositione  
ne 1. in  
Marth.



## ARTICVLVS IV.

## DIVISIO TEXTVS.

**D**EINDE queritur de hoc quod dicit *ibi* [Efficax causa matrimonij, &c.] Hæc pars diuiditur in tres partes, in quarum prima ostendit causam efficientem matrimonij. In secunda inducit opiniones, quare dicatur coniunx ea quæ coniungitur matrimonio *ibi* [quod enim ab ipsa desponsatione, &c.] In tertia dicit causam, quare non statim exhibetur coniunx, quando contractum est matrimonium *ibi* [De nuptialibus pactis] In quarta & vltima dicit, quæ coniunx efficiatur vidua, mortuo viro, & quæ non *ibi* [Et est sciendum, quod illa sponsa, &c.] Harum partium secunda diuiditur in tres, in quarum prima tangit opinionem veram, in secunda falsam cum suis assertionibus *ibi* [Quidam tamen asserunt] In tertia repugnando soluit *ibi* [His ita respondemus, &c.] Et hæc de diuisione istius distinctionis sufficiant.

*An mutus consensus per verba vel signa expressus, sit causa efficiens matrimonij?*

**I**ncidunt super primam questionem Magistri hic questiones tres: quarum prima est, Vtrum mutus consensus per verba vel signa expressus sit causa efficiens matrimonij? Secunda, Vtrum semper fuerit causa efficiens matrimonij talis consensus, vel non? Tertia, Quare in hoc sacramento consensus requiritur pro causa, & non in aliis?

Ad primum obiicitur sic: Dicit Hugo de sanct. Viçt. in libro de sacramentis, tractatu de matrimonio: Eos qui coniunguntur, sic oportet consentire, vt inuicem se sponrancè recipiant: Ergo consensus facit matrimonium.

2 Ad hoc autem multæ in litera inducuntur auctoritates.

3 Item per rationem obiicitur sic: quia de meo non potest fieri tuum, nisi de meo consensu: cum ergo in matrimonio de meo efficiatur tuum, & è contra: ergo oportet mutuum adesse consensum qui hoc efficiat.

**S E D Q U I A** hoc ab omnibus dicitur, obicitur in contrarium sic : Matrimonium est sacramentum : sed in omni sacramento efficiens est diuina virtus, vt dicit August. ergo in matrimonio causa efficiens est diuina virtus: ergo consensus mutus non est efficiens causa matrimonij.

3 Item, Diuersorum specie sunt diuersæ causæ efficientes : sed sacramentum & contractus iustitiæ sunt diuersa specie : ergo diuersæ sunt causæ efficientes: sed consensus est contractus causa : ergo non est causa matrimonij.

3 Item, Omne sacramentum Ecclesiæ consistit in operatione ministrorum Ecclesiæ: ergo & matrimonium : sed contrahentes matrimonium non sunt ministri Ecclesiæ : ergo operatio ipsorum non debet esse causa efficiens matrimonij.

4 Item, Consensus later: sed causa efficiens debet esse aperta ad minus quoad operationem : ergo videtur, quod consensus non sit causa efficiens. Si dicas, quod per verba exprimitur. Contra: Verbum sapè est nuntius fallax, quia dicitur Psalm. 115. quod omnis homo mendax: ergo videtur, quod per verba non possit sufficienter certificari.

5 Item, Ponamus, quod aliquis dicat verba exprimentia consensus ad decipiendum, & non ad consentiendum : constat, quod hic non est consensus : ergo non est matrimonium: ergo mulier admittens illum, fornicabitur, quod graue est dicere, & falsum est.

6 Item, Matrimonium sicut querit consensus in vno, ita querit consensus in alio coniuge: ergo oportet esse duos consensus : & isti duo certificari non possunt : ergo semper remanent in dubio, vtrum sit matrimonium vel non: sed qui facit dubium quod timet esse peccatum mortale, peccat mortaliter: ergo qui libet cognoscens vxorem suam, secundum hoc mortaliter peccaret, quod falsum est.

7 Item obicitur de hoc quod dicit, Per verba expressus : aliqui enim sunt muti, qui verba non formant : ergo illi contrahere non possunt, quod falsum est.

8 Item, Aliqui sunt sese non intelligentes: ergo isti non possunt contrahere.

9 Item, Aut consensus habet à verbis quod facit matrimonium, aut è contrario verba à consensu, aut vtrunque simul habet facere matrimonium. Si tu dicas, quod consensus habet à verbis. Contra: Nihil dat quod non habet: ergo verba habent illud etiam sine consensu: ergo si quis dicat verba, etiam non consentiat, ipse efficit matrimonium, quod falsum est. Si è conuerso verba habent à consensu, similiter obicitur: ergo consensus habet illud ante verba : contingat ergo, quod due persone silenter in se mutuo consentiant: ergo inter eos erit matrimonium : ergo non possunt alius copulari, quod falsum est. Si autem vtrunque simul habet: tunc male dicitur in litera, quod solus consensus facit matrimonium.

10 Item, Videmus quasdam suum consensus non exprimere, sed omnino tacere parentibus eas alius tradentibus : ergo videtur, quod tale non esset matrimonium: quod iterum falsum est.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

11 Item, Iuramentum fortius est, quam simplex verbum. Ponamus ergo, quod aliquis contrahat hodie in facie Ecclesiæ per verbum de presenti, & cras vel alio tempore iuret in facie Ecclesiæ, quod nunquam consenserit, magis standum erit suo iuramento, quam suo verbo: ergo istum talem non debet Ecclesia compellere ad commanendum. Si dicas, quod Ecclesia testis est de præterito consensu. Contra: Ecclesia non est testis nisi de eo quod vidit: sed non vidit consensum: ergo non potest esse testis de consensu, nisi quantum credit verbo quod tunc dixit: sed iste modo iurat, quod nunquam intendit consentire : videtur ergo, quod standum sit suo iuramento, quod falsum est : ergo videtur, quod causa efficiens matrimonij non sit consensus.

**V L T E R V S** queritur de hoc quod additur in litera, Per verba de presenti : & si consentiant in futuro, quod ille consensus non est efficax ad matrimonium faciendum. Videtur enim hoc esse falsum : quia de quacunque alia re potest fieri contractus in futurum : ergo & de ista.

2 Item, Philosophi locuti sunt de commutationibus & contractibus, & nunquam ponunt aliam causam efficientem contractus in futurum, & aliam causam contractus in presenti: ergo videtur, quod nihil sit quod dicitur in litera.

3 Item, Sicut futurum distat à presenti per expectationem, ita præteritum per memoriam, vt dicit Augustinus: cum ergo consensus in futurum non faciat matrimonium, videtur quod neque consensus qui fuit in præterito faciat matrimonium: quod falsum est, quia matrimonium est inter eos qui in præterito consenserunt.

4 Item, Futurum & præteritum non differunt nisi per materiam: sed ea que tantum materia differunt, non differunt specie per causam efficientem : ergo non est alia causa efficiens matrimonij in futuro, & in presenti.

5 Item, Maius est intrare claustrum, quam contrahere matrimonium: sed in futurum possum consentire de intrando claustrum: ergo etiam possum consentire in futurum de contrahendo matrimonium : ergo nihil est quod dicitur in litera, vt videtur.

**R E S P O N S I O** Dicendum, quod Magister solutio-  
netum dicit in litera. Ad primum ergo quod contra obicitur, dicendum quod istud sacramentum, vt prius determinatum est, non est tantum diuinum : & dicitur Augustini intelligitur de sacramentis tantum diuinis: istud autem cum sit circa actus hominum, ab actibus hominum dependet, sicut & penitentia in quibusdam actibus suis.

**A D A L I V D** dicendum, quod ministri Ecclesiæ simpliciter in administratione habent Ecclesiæ sacramenta tantum diuina: sed illa que sunt humana secundum doctrinam administrandi sunt : & ideo talia propter imperfectum et adiunctum non administrant, sed docent qualiter honestè & secundum Deum fiant: & hoc sufficit in talibus sacramentis.

**A D A L I V D** dicendum, quod latens omnino consensus non potest facere matrimonium.

D D d

nium, quia non est nisi vnus, eo quod non procedit in alium: & ideo consensus in signis expressus facit eum, & tunc non laet. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod verbum quandoque nuntius fallax est: sed tamen quia Ecclesia non nititur ad impossibile, & impossibile est homini cognoscere cor, ideo iudicat secundum faciem: & ideo dicit esse matrimonium, quando est per verba de presenti contractum, & ideo compellit illum commanere.

AD ALIUD dicendum, quod quoad illum qui non consentit, non est matrimonium, nec simpliciter est matrimonium: quia matrimonium non est in vno, sed in duobus, & non claudicat: tamen alter excusatur in coitu, quia secundum faciem in plenum est ei satisfactum de matrimonio: & ideo est ibi ignorantia facti particularis, sed non iuris siue vniuersalis: & Ecclesia compellit eum commanere, quia secundum faciem iudicat: & si vult euitare gehennam, necesse est quod consentiat. Sed ponamus talem casum, quod aliquis per verba de presenti decipiat primam in facie Ecclesie, sed cum secunda contraxerit verè, quid illi est faciendum? Dicendum, quod Ecclesia debet eum compellere ad primam: ipse autem potius debet excommunicationem sustinere, quam commanere cum illa: sed vadat cum secunda in extremas regiones, & ibi commaneat sibi reddendo debitum: quod si non potest, sustineat excommunicationem cum dolore cordis & moriatur in ea.

AD ALIUD dicendum, quod homini debet sufficere certitudo secundum faciem: quia aliam habere non potest, & illam habet per verba de presenti consensus experientia.

AD ALIUD dicendum, quod verba ponuntur ibi generaliter pro quibuslibet signis consensus de presenti experientibus, & præcipue pro coitu si sponsonem de futuro sequeretur.

AD ALIUD dicendum, quod verba habent de consensu, & consensus solus efficeret si in notitiam alterius procedere posset. Ad obiectum contra, dicendum quod illi tales non habent consensum per verba expressum, & consensus in verbis tantum facit matrimonium, causa dicta: & ideo nihil valet illa obiectio.

AD ALIUD dicendum secundum Hugonem dicentem sic: Eos qui coniunguntur sic oportet consentire, vt inuicem se spontaneè recipiant: quod iudicatur fieri si in desponsatione minime contradicant: consentit enim qui minime contradicit, iuxta illud Pandectarum, Isti filia patri consentire videtur, nisi euidenter dissentiat. Et alibi, Quæ patris voluntati non repugnat, consentite intelligitur.

AD ALIUD dicendum, quod etiam si cum multis iuret, dummodo antecedens probari possit, non creditur ei: quia Ecclesia secundum faciem iudicat, Deus autem intuetur cor: & ideo ille talis faciat pacem inter se & Deum sicut vult & potest: quia Ecclesia cogit eum redire ad primam.

Ad q. 1. AD ALIUD dicendum, quod solus consensus de presenti facit matrimonium, & non

de futuro. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod alius contractus de futuro, etiam non est contractus, sed erit contractus si in futuro per præsens fiat: sed tamen aliud est contractus de futuro, & aliud expectatio pretij in futuro de contractu iam facto. Vnde patet, quod contractum possibile est esse præsentem, cum pretium recipietur in futuro. Et similiter est in matrimonio, quod sponsalia de futuro non faciunt matrimonium, sed erit matrimonium quando consensus de presenti interuenierit.

AD ALIUD dicendum, quod dictum Philosophorum est verum & de contractu & de matrimonio, vt patet ex præhabitis.

AD ALIUD dicendum, quod contractus de præterito matrimonium non efficit, sed efficit ipsum: & ita se habet contractus de futuro, quod non efficit, sed efficitur quando conuertetur in præsens.

AD ALIUD dicendum, quod ea quæ differunt specie in rebus, nihil prohibet differre specie in voluntate & desiderio: quia accidens quod accidit rei per se vt finis voluntatis, accipitur ab actu animæ: & ideo differentia accidentalitatis in re facit quandoque substantialem in voluntatibus, quæ differunt penes voluta quæ vt fines accipiuntur. Et ita est in consensu relatio ad verbum præsentis temporis & futuri. Et hæc solutio notanda est in tota materia ista: quia necessaria est.

## ARTICVLVS V.

*An talis consensus semper efficiat matrimonium?*

Secundo queritur, Vtrum consensus talis semper efficiat matrimonium vel non? Videtur autem, quod non: quia dicit Magister Hugo, Arbitror, quod sufficiebat in antiquo tempore patrum ad contrahendum coniugium alterna viri & mulieris in rebus necessariis prouidentia, & desolueno carnis debito consensus: ita tamen, quod mulier promittebat se fidem thori viro seruaturam, vir autem quandoque poterat aliam ducere, & dato libello repudij vxorem dimittere. Ergo videtur, quod vir tunc non tenebatur consentire.

1 Item, Si verba de presenti fuerunt, accipio te in meum: cum meus non possit esse qui alterius est, videtur quod mulier non possit hoc dicere, quæ coniungitur vni qui plures habet: ergo non potest in eum consentire: ergo videtur, quod tunc consensus matrimonium non facit.

3 Item, Meus non est, qui potest me dimittere: sed tunc potuit dimittere dato libello repudij: ergo videtur, quod non suus: ergo nec fuerat ibi consensus, quia consensus facit suum. Et hæc quandoque fuit opinio Hugo de sancto Victor.

IN CONTRARIUM huius obiicitur: quia dicitur Genes. 24. Vocemus puellam, & queramus ab ipsa: & quærebatur consensus puellæ: non quærebatur autem nisi propter matrimonium:

trimonium : igitur consensus de presenti , & tunc fecit matrimonium.

2. Item, Quid faceret matrimonium nisi consensus? constat autem quod illa que matrimonialiter coniuncta est, cognoscitur ut sua: sed suam non potest aliquid facere nisi consensus: ergo videtur, quod etiam tunc consensus fecit matrimonium.

*Solutio.* RESPONSIO. Videtur mihi sine preiudicio, quod etiam tunc matrimonium fecit consensus per verba de presenti expressus. Et dico, quod vir potest esse suus mulieris dupliciter, scilicet simpliciter in omnibus: & sic alij coniugi non posset: & hoc modo suus est in Nouo Testamento in quo vna est vnus. Alio modo poterat esse suus in opere generationis: & hoc modo vnus potest esse plurium, sicut dicit Aristot. in 4. primae philosophiae, quod vnus multas implet. Et consensus Veteris Testamenti quando dicebatur, Accipio te in meam, sic intelligebatur, & ille erat consensus qui tunc effecit matrimonium: & est causa illa que dicta est, scilicet paucitas Deo seruientium, & multitudo eorum qui ad idololatriam pertrahebant, quando adhuc non erat tempus fecunditatis spiritualis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod auctoritas inducta intelligitur, quod non omnino consentiebant ut modo.

AD ALIUD dicendum, quod iam dictus est verborum sensus quando dicebant, Accipio te in meum. Et per illam expositionem distinctionis prehabita patet solutio ad argumentum illud.

AD TERTIUM dicendum, quod sicut dicit Dominus Matth. 5. & 19. libellus repudij dabatur propter duritiam, & ideo praeterius matrimonij fuit: & ideo dimissa adhuc perius fuit sua. Vtrum autem huiusmodi dimissio imputaretur tunc vel non, infra erit in questione.

ARTICVLVS VI.

Quare in hoc sacramento potius quam in alio requiritur consensus?

Tertio quaeritur, Quare in hoc sacramento potius quam in alio quaeratur consensus? Videtur, quod non debeat quaeri: quia matrimonium est inferiorum de Ecclesia: sed inferioris est moueri secundum dispositionem superioris in sacramentorum perceptione: ergo videtur, quod non debeat quaeri consensus inferioris, sed superioris.

2. Item, Omnis participatio hierarchicorum deriuatur a hierarcha, ut dicit Dionysius Ecclesiasticae hierarch. cap. 3. sed omne sacramentum est participatio quaedam hierarchicorum: ergo videtur, quod participatur secundum consensum vel dissensum hierarchae, & non secundum consensum inferioris.

RESPONSIO ad hoc est, quod istud sacramentum, ut prius dictum est, consistit in quadam commutatione siue contractu ipsius personae contrahentis: talis autem commutatio non potest fieri sine consensu commutantis siue contrahentis: & ideo in isto & non in aliis requiritur consensus.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod in omnibus que pertinent ad hierarchiam inferiores debent moueri ad nutum superiorum: sed matrimonium est de his, scilicet quando, & qua forma contrahant, & huiusmodi: sed ipse contractus non subditur obedientiae, sed consensui contrahentis.

AD ALIUD dicendum, quod ex illa parte vbi est circa actus humanos tantum, non est de hierarchicis: sed ex illa parte vbi est sacramentum, & hoc modo dispensatur per ministros habentes potestatem a hierarcha: & hac parte etiam nuptiae benedicuntur, & Ecclesiae praesentantur.

Quando incipiat esse coniugium.

**Q**UOD enim ab ipsa desponsatione in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges sint, Sanctorum testimonia probant. Ait enim Ambros. Cum iniciatur coniugium, coniugij nomen asciscitur: cum coniungitur viro, coniugium est, non cum viri admixtione cognoscitur. Item Isidor. Coniuges verius appellantur a prima desponsationis fide, quamuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus. Item Augustinus, Coniunx vocatur ex prima desponsationis fide, quam concubitu non cognouerat, nec fuerat agniturus. Nec peierat, nec mendax manserat coniugis appellatio, vbi non fuerat nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium ambo parentes Christi vocari meruerunt, non solum illa mater, sed etiam ille pater eius, sicut coniunx matris eius, vtrumque tamen mente, non carne. Ex his euidenter insinuat, quod ex tempore quo intercedit consensus voluntarius ac maritalis (qui solus coniugium facit) veri coniuges sunt sponsus & sponsa.

Lib. de virginibus. 17. q. 2.

Lib. etym. 9. cap. 8.

Lib. de nuptiis & concupisc. cap. 11.

Mat. 23. Luc. 13.







runt, quod nolunt, vel non possunt amplius sustinere.

3 Item demus alium casum, scilicet quod prima die profiteantur, & postea poenitent, & velit alter exire, videtur quod teneatur eum recipere: quia à Papa & sanctis patribus tempus probationis institutum est propter bonam communitatis, ne omnino infames remaneant illi, qui exeunt propter violentiam tentationis à religione. Quod autem propter communitatem introductum est, ab vno renuntiari non potest. Ergo videtur, quod non sit professio talis professio: ergo si vult redire ad seculum, tunc etiam alius exire compellendus est vt reddat debitum.

4 Item hoc præcipit Papa Innoc. quartus dicens, quod professio quæ ante annum fit, irrita & inanis habeatur: sed quod est irritum & inane, non impedit reditum ad matrimonium: ergo videtur, quod talis reditum vno rem suam debet recipere, etiam si in alia religione.

5 Item pono, quod in domo emiserint votum continentie perpetue, & alter eorum velit frangere, queritur, utrum alter sibi debeat consentire: Videtur, quod sic: quia votum religionis magis est, quam simplex votum continentie: & ab illo potest redire: ergo & ab isto.

*Sed est* CONTRA, Frangendo votum peccat mortaliter, sed consentiens peccanti mortaliter, peccat etiam mortaliter, vt dicit Glossa. Roth. 1. super illud, Non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, &c. Ergo si mulier consentiat ei, ipsa peccat mortaliter: sed pro nullo debet peccare mortaliter: ergo pro nullo debet consentire: ergo nec reddere debitum.

*Solutio.* SOLVITIO. Dicendum, quod ibi loquitur in illo casu quando votum continentie emittit eam susceptione habitus pertinentis ad professionem: quia aliter non præcipitur vt prouideret eum in monasterio peruenire.

AD ALIUD dicendum, quod tales nisi obster eis votum aliud quam probationis, sicut est votum continentie perpetue, bene sine conscientia propter infirmitatem ad priora amplexus redire possunt: nec de talibus loquitur in littera.

AD ALIUD dicendum sine præiudicio, quod nisi obster eis præceptum superioris, qui hoc prohibeat vel prohiberit, primo die bene facere possunt professionem: tunc de habitibus superioris tempus probationis renunciantur. Et tunc non valet obiectio: quia licet pro communitate sit institutum, tamen de licentia superioris potest revocari.

AD ALIUD dicendum, quod si dicitur præceptum & constitutum Papa Innocentii habere illum ab impotentibus qui impediunt eum religio, & ante tempus constitutum non firmiter tamen quia supra se corde non intendit, ipse videtur qualiter sequitur se & Deum.

AD ALIUD ergo de plano concedo, quod post votum etiam simplex perpetue continentie mulier peccat mortaliter recipiendo eum, nec tenetur reddere debitum.

AD ALIUD autem quod contra obicitur, dicendum quod est simile nisi in voto religionis cointelligatur votum continentie perpetue. Si autem sit votum probationis tantum, tunc non est simile: quia æternum præiudicat temporaliter: nec votum est, sed experimentum sui, an vouere velit, an non.

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi, [Non potest ex parte conueniri, & ex parte manare in seculo, &c.] Secundum hoc enim non posset mulier esse sancta, & vir non esse sanctus, nec è conuerso.

RESPONSIO. Dicendum, quod conuersio dicitur hic in transitu ad religionem, per habitus susceptionem, & votum continentie perpetue.

ARTICVLVS XI.

An impotentia coeundi vel aliud impedimentum possit dirimere matrimonium?

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Si abstingit sine vxoris voluntate, &c.] Videtur enim à simili: quia illi qui efficiuntur impotentes ad coeundum, occasionem dant vxoribus adulterandi: ergo videtur, quod tales sint separandi, & danda sit vxori licentia coniungere se alij.

2 Item, Dicit Beatus Bern. Quod pro charitate institutum est, contra charitatem non debet militare. Ergo à simili quod pro medicina institutum est, contra medicinam non debet militare: sed contractus matrimonij pro medicina institutus est: ergo non debet militare contra medicinam sed militare contra medicinam isto facto impotentem ad coeundum: ergo in talibus non debet matrimonium amplius obseruari.

3 Item, In quibus agendis istud est, quod cogitate sine rationabilis rationis, cessat actio & observatio actionis: ergo & in contractu & obseruatione matrimonij. Pono ergo, quod ista tamen propter infirmitatem suam contraxerit, & ad hoc quod sit matrimonium, sed impotentis postquam coeundi soluit, utique ergo videtur, quod matrimonium debet dirimi sicut sine carnis intenco. Item, Afferens rem alienam meretur, si rem suam perdat: sed iste impotens non loquitur ab aliis, sed est, sicut vxor, tunc ergo debet reddere debitum, quod ei non potest reddere. Sed debet tunc abstinere ab illa, & si non potest, potest illi reddere debitum: ergo in hoc impotentia non dirimit, sed illi tenetur coniungere.

RESPONSIO. Quod nullum impedimentum impediens matrimonium, dirimit matrimonium.

1 Vbi dicitur, quod si impotens non potest reddere debitum, non tenetur reddere: sed si impotens non potest reddere, non tenetur reddere: tunc conuenit à seculo in seculo, & idro

ideo tunc inopia debet esse exclusio affectionis mulieris.

AD ALIUD dicendum, quod non militat contra matrimonium, sed potius pro ipso: quia matrimonia sanctiora sunt sine coeundi, quam cum ipse: ideo non est simile, quia nihil militat contra charitatem nisi malum: sed non est ita, vt patet ex dictis.

AD ALIUD dicendum, quod finis est duplex, scilicet matrimonij, & matrimonij contrahentis. Finis autem matrimonij saluator adhuc in bono fidei, & bono sacramenti: sed ad finem contrahentis matrimonium non est respiciendum, quia contrahentium intentio sapè est vitiosa, matrimonium autem nunquam est vitiosum, sed semper honestum.

Responsio ad predicta cum determinatione superiorum.

1 I s autem ita respondemus, fit aliquando desponsatio, vbi est compromissio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi consensus de presenti. Est & desponsatio habens consensum de presenti, id est, pactionem conjugalem, quæ sola facit coniugium. In illa ergo desponsatione, vbi est pollicitatio contrahendi matrimonium, sponsi tantum & sponsæ sunt, non coniuges, & talibus sponsis licet sine communi consensu continentiam profiteri, & monasterium eligere. In ea vero desponsatione vbi est consensus de presenti, coniugium contrahitur, & ab illius desponsationis prima fide veri coniuges appellantur. Secundum hanc distinctionem desponsationis, de sponsis varie loquuntur Doctores.

Quomodo accipiasur sponsa in seculis capitulis.

LIQVANDO enim sponsas vocant, quæ talem habuerint desponsationem, vbi fuit pactio conjugalis de presenti, & illæ vere coniuges sunt. Vnde Gregor. Siquis vxorem desponsauerit vel subtraherit, quanquam postmodum proueniente die mortis eius nequiverit eam ducere in vxorem, tamen nulli de consanguinitate eius licet accipere eam in coniugio, & si inuentum fuerit factum separetur omnino. Item Iulius Papa, Siquis desponsauerit vxorem vel subtraherit, & vel proueniente die mortis, vel inueniente quibusdam causis eam non cognoverit, nec frater eius, nec vitus de consanguinitate eius eandem sibi tollat in vxorem vilo inquant tempore. Item Gregorius, Qui desponsatam proximi sui postquam cepit in coniugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei, quæ secundum legem Dei moti decernitur. Nam dicitur, Igitur quæ est sponsa appellat coniuges, vt in Evangelio, Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deuter. Siquis alienus sponsam uxoris suæ vel liber loco oppresserit, vel abduxerit in domum suam, tunc quæ vxorem proximi sui violatur: non quæ iam fuerit, sed quæ parentibus vxor fieri debet. Et in sequenti, quod sponsa quædam coniuges sunt, non coniugationem habent. Sed tunc illud mouet quod in fine capituli dicitur, si quis vxorem suam violatur, nec res ipsa intercesserit, scilicet conuenit à seculo in seculo, & idro

## ARTICVLVS XII.

*An definitio sponsalium bene sit assignata?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit *ibi* His itaque respondemus, &c. Quæritur enim hic, Quæ sint sponsalia, quorum sint, cuius sint effectus, quibus modis contrahantur, & quibus modis dirimantur?

Ad primum accipiatur definitio sponsalium à Iurisperitis quæ est hæc, Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. Et hæc definitio trahitur à verbis Nicolai Papæ 30. quæst. 5. cap. Nostrates. Et infra, Sed post sponsalia quæ futurarum nuptiarum sunt promissio, fœdera quoque consensu eorum qui hoc contrahunt, & horum in quorum potestate sunt, celebrantur, &c.

2 Item ratione probatur: quia sponsalia à verbo spondendi deriuatur: sed spondere respicit futurum: ergo sponsalia sunt nuptiarum promissio in futurum.

*Sed contra.* IN CONTRARIVM huius obiicitur, Quod incertum est, certitudinaliter promitti non potest: copula autem futura est incerta: ergo videtur, quod promitti non potest sine conditione: ergo sponsalia nunquam absolute contrahuntur, quod falsum est: ergo & hoc falsum est, quod sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio.

2 Item Iacobi 4. Quæ est vita nostra: vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit, & si vixerimus, faciemus hoc aut illud. Ergo videtur, quod propter vitæ incertitudinem sponsio talis non sit simpliciter facienda.

3 Item, In aliis rebus sponsio facta & firmata obligat ad soluendum, ita quod compellitur ad solutionem, etsi alij postea oppositam fecerit sponsionem: ergo multo magis in ista sic etiam est faciendum: ergo quicquid promittatur post sponsalia alij viro, videtur quod compellitur ad hoc quod contrahat matrimonium cum illo primo: ergo etiam si contrahat cum alio per verba de presenti, videtur quod tenetur redire ad eum cui primo spondit.

4 Item, Aut ei cui promittuntur sponsalia aliquid iuris acquiritur in puella, aut nihil. Si sic: ergo cum ipse nullo suo peccato id perdit, debet in omni statu puella compelli ut hoc soluat: ergo etiam si contrahat cum alio, adhuc debet compelli ut soluat primo, quod falsum est: ergo sponsalia non sunt promissio, &c. Si autem nihil iuris ei acquiritur: ergo sibi nullo modo coniungitur vel vnitur: ergo nulla ratione prohibetur ab acceptione suæ consanguineæ, quod iterum falsum est: ergo definitio nulla, ex qua sequitur istud.

5 Item, Nuptiarum futurarum, aut ad determinatum tempus sunt futuræ, aut ad indeterminatum. Si ad determinatum, tunc videtur, quod tempus esset apponendum in definitione, sicut solet fieri in aliis contractibus venditionis & emptionis: & non apponitur: ergo definitio diminuta est. Si autem promissio sit ad tempus indeterminatum: ergo videtur, quod nun-

quam aliquo tempore determinato soluere tenetur: & ita si ad annos pubertatis venerit, non potest compelli ad solutionem promissi, quod falsum est: ergo videtur, quod definitio sit inconueniens.

RESPONSIO. Dicendum, quod definitio Nicolai Papæ conueniens est: hoc enim quod dicit, Promissio, est vt genus. Hoc autem quod dicit, Futurarum, excludit matrimonium quod contrahitur per verba de presenti. Hoc autem quod dicit, Nuptiarum, facit differre ab aliis promissionibus, in quibus sibi homines communicant.

DICENDVM ergo ad primum, quod in promissione intelligitur id quod facit necessitas: quia dicit Hieron, quod maledictus est, qui dicit Deum requirere impossibilia. Et Deus si impossibilia non requirit, etiam homo non debet ea requirere: quia si moriatur, tunc per ipsam impossibilitatem soluendi absoluitur.

AD ALIVD dicendum, quod Iacobus in communi sermone docet cautè loqui: sed in contractibus ipso iure intelligitur, quod legitimum impedimentum soluit contractum de futuro, sicut etiam mors, vel huiusmodi.

AD ALIVD dicendum, quod ista sponsio ligat, sicut & alia: sed ligat ad contrahendum matrimonium: & compellitur soluere nisi legitimum habeat impedimentum. Legitima enim impedimenta sunt, si aliquid post factum primo præiudicat: tunc enim non cogitur: & hoc ideo, quia coniugia inuita malos fortiuntur euentus: propter quod etiam in Veteri Testamento Dominus dari libellum repudij permisit.

AD ALIVD dicendum, quod aliquid iuris in ea acquisiuit quam desponsauit: sed hoc non est ius debiti in corpore, sed potius dispositio ad debitum illud: & propter paruitatem illius in quo damnificatur, & quia in alia recuperare potest, deobligatur puella in aliquibus casibus propter sequens factum etiam sine aliquo peccato alterius sponsi qui secum sponsalia contraxerat.

AD ALIVD dicendum, quod nulla sponsio sit ad tempus infinitum: sed tempus aliquando verbo, aliquando rebus determinatur. Tempus dico reddendi quod promissum est. Rebus autem determinatur, scilicet quando discretionem & quantitate corporis puberes efficiuntur: & tunc compellendi sunt soluere quod sponderunt, nisi legitimum præstant impedimentum.

## ARTICVLVS XIII.

*Quorum sunt sponsalia?*

**S**ecundo quæritur, Quorum sunt sponsalia? Videtur, quod omnium qui possunt in futurum coniungi matrimonialiter: taliter autem coniungi possunt pueri ab incunabulis: ergo pueri recenter nati possunt contrahere sponsalia.

2 Item, Contractus qui per alium & per me potest fieri, potest fieri, siue ego possum discernere,

discernere, sine non: sed talis est contractus sponsalium: ergo videtur, quod in omni aetate contrahi possunt.

3 Item videtur, quod septennium non sit tempus in quo debeant contrahi sponsalia: quia aliqui pueri in septennio minus sunt discernentes nuptias, quam alij in quinto anno: ergo videtur, quod non generaliter omnibus sit praefigendum septennium.

4 Item, Narrat beatus Gregorius in quarto dialog. quod quidam in quinto fuit tantillus puer, & ceterus peccator, ita quod etiam propter peccatum blasphemiae diabolus ipsum interfecit: cum igitur nulli indiscreto peccatum imputetur, videtur quod ille puer quinqueannis discretionem habuit: ergo ipse contrahere potuit ad minus sponsalia.

5 Item videtur nulla esse causa illa quae assignatur: quia sponsalia tunc placent. Aut enim hoc accipitur a signis, aut a complexionis incitatione. Si a signis, videtur nihil esse: quia pueri etiam ante hanc aetatem turpes adinuicem ludos exercere videntur frequenter: ergo etiam ante hanc aetatem placent eis sponsalia, ut videtur. Si autem ab incitatione complexionis. Contra: Semen non distillat ante secundum septennium, ut dicit Philosophus: ergo videtur, quod ex parte qualitatis passivae in concubitu, scilicet ex parte humoris, ante secundum septennium non incitetur: ergo ratione huius non debet poni aetas in septennio primo. Si forte dicitur, quod hoc sit ratione incitantis ex parte qualitatis activae. Contra: Activa qualitas quae est calor, etiam ante septennium extendit membra: ergo incitatio ex parte qualitatis activae est ante septennium: ergo irrationabiliter ponitur primum septennium aetas contrahentium.

6 Item, Aetas contractus matrimonialis in puero & puella non est una: quia puella duodecennis potest contrahere, & puer quatuordecim annorum: cum ergo puer & puella ita se habeant ad matrimonium contrahendum sicut ad sponsalia contrahenda, videtur quod aetas sponsalium contrahendorum in puero & puella non debet esse una.

7 Item, Natura non format uno tempore puerum & puellam, sed puellam tardius: ergo etiam maior aetas debet dari puellae ad contrahendum sponsalia, quam puero: ergo si puero septem anni assignantur, puellae debent plures assignari ad contrahenda sponsalia.

8 Item, Ponamus, quod adultus cum minore annis septem contrahat sponsalia: & queratur, quid dicatur? Si dicas, quod sic. Contra: Sponsalia non possunt contrahi ante septennium. Si autem nihil. Contra: Sponsalia sunt promissiones futurarum nuptiarum.

9 Item, Pro una parte est ibi plus quam legitima aetas ad contrahenda sponsalia: ergo quoad illum ad minus aliquid potest fieri.

10 Item, Ponamus, quod talis contrahat per verba de presenti, cum ipse sit plenae aetatis, quia ipse facit quod in se est: ergo ligat se isti, licet ista non ligetur ipse: ergo quoad hunc est matrimonium. Contra: Matrimonium non est in uno, sed in duobus, ut supra habitum

est: ergo nisi agatur matrimonium ab utroque coniuge, nihil agitur: sed hic non agitur ex utroque: ergo nihil agitur.

11 Item, Pono si adultus contrahit per verba de presenti cum septenni vel minore septem annis, videtur quod ad minus ibi efficiantur sponsalia: quia natura quando non potest facere maius intentum ab ipsa, facit tamen quod fieri potest: ergo etiam hoc est in operibus hominum: possunt autem inter tales contrahi sponsalia: ergo sponsalia tali contractu efficiuntur. Sed contra: In voluntariis dicitur ab Ambr. quod intentio nomen operi imponit: sed iste per verba de presenti intendit contrahere matrimonium, & non sponsalia: ergo non efficiuntur ibi sponsalia, nec matrimonium inter tales effici potest: ergo nihil efficitur inter eos.

12 Ulterius pono casum alium: ponamus enim, quod pueri ante septennium contrahant sponsalia quantum possunt, & post septennium contrahant per verba de presenti ante tempus pubertatis, videtur quod inter eos nihil efficiatur: quia sponsalia ante septennium contrahi non possunt: & quae non sunt contracta, nunquam possunt esse consummata: ergo per sequentem contractum sponsalia non consummantur. Item, Per verba de presenti non intendunt sponsalia efficere, sed matrimonium: & hoc inter eos ante annos pubertatis esse non potest: ergo nec sponsalia, nec matrimonium efficiunt: ergo nihil efficiunt. In contrarium huius est, quod sponsalia ante septennium contracta, & post approbata certo signo placentiae, gerunt, ut dicunt iura: sed sequens contractus per verba de presenti est certum signum placentiae sponsalium ante annos contractorum: ergo videtur, quod perficiant sponsalia.

13 Ulterius pono, quod adultus vel iuxta adultam aetatem existens, contrahat cum puella minore aetate pubertatis, vel fere iuxta pubertatem, & contrahat per verba de presenti, & queratur, utrum iste efficiat matrimonium vel sponsalia? Videtur, quod non matrimonium: quia non sunt ambo in aetate legitima: ergo matrimonium non efficiunt. Contra videtur, quod nec sponsalia: quia nec forma verborum quae est in sponsalibus servatur, nec etiam sponsalia intendunt perficere: ergo neutrum perficiunt: ergo nihil agunt. Sed contra: Extra de sponsalibus, sicut dicit Alexand. tertius de istis qui in minori aetate desponsantur: Si ita fuerint aetati proximi, quod potuerunt copula carnali coniungi, minoris aetatis intuitu non debent separari si vnus in alium visus fuerit consentire, &c. ergo videtur, quod tales inter se matrimonium efficiant.

RESPONSIO. Dicendum, quod septennium ponitur tempus in quo placent connubia: licet aetas impotens sit ad carnalem commixtionem. Haec autem sufficiens sit auctoritas, quia sic placuit patribus Spiritu sancto inspiratis: tamen quia hoc in naturis fundatur, ratio a philosophia est trahenda. Dicit autem Aristot. in lib. de animalibus tractatu 18. quod omnes impraegnationes & maturationes

rationes partium sunt secundum orbis reuolutiones. Scribunt autem hi qui de naturalibus loquuntur, scilicet Ptolemæus & Al-bumatar, quod reuolutio circuli in nato pro quolibet signo dat annum. Prima autem computatio circuli est in signum ascendenti oppositum, & hoc est ab ascendente septennium. Et secunda computatio est in septennium ab illo, & hoc est ascendens. Et tertia iterum in septennium quod est oppositum. Et quarta iterum in ascendens secundum circulum iterarum. Et secundum hoc est mutatio complexoris in nato. Vnde post primos septem annos in pluribus residet fluens humidum, quod in pueris propter vicinitatem spermatis dominatur: ita quod tunc capaces sunt eorum quæ audiunt, præcipuè ad corpus pertinentium. Vnde ex tunc incipiunt subdi disciplinis, & ex tunc tradi literaribus studiis: & ideo tunc dicuntur esse capaces placentiæ nuptiarum vel displicentiæ, & ideo sponsalia promittere possunt. In secundo autem septennio incipiunt iam vaporare genitalia, & lanugines ibi contrahunt propter tractum feminis ad loca illa: & ideo tunc potest esse matrimonium inter eos. In tertio autem septennio quando circulus dimidius est iam completus, secundum Philosophos semen tendit ad maturitatem quæ completur in secundo circulo perfecto, & tunc est in statu usque ad tertium circulum, & postea incipit esse in declinatione: hoc tamen variatur secundum dominium planetarum qui præfunt figuris natiuitatis: quia sicut dicit Augustinus in quarto de ciuitate Dei, Non est inconueniens, quod afflatus siderum ad inmutationem corporum valeant, licet non possint super liberum arbitrium nisi eatenus quatenus trahitur à corpore.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ante septennium ut in pluribus non sunt capaces disciplinæ, nec nuptiarum boni: & ideo tunc nihil promittere possunt, quia promissio est actus rationis, & oportet quod sit ratio in aliquo statu, quando promittere potest. Sedendo autem & quiescendo, ut vult Philosophus, 7. physie. anima fit sciens & prudens: & dum residet fluens humidum, & incipit quiescere virtus animalis: quia tunc fortificatur conuersio animæ super apprehensum: & hoc incipit post primum septennium, ut iam habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod si per alium fiat contractus, pueri ambo vel alter ante annos pubertatis potest reclamare, & nihil actum est: ita etiam quod alter puerorum non vetatur accipere consanguineam alterius, eo quod nihil factum est inter eos: sed hoc quod dicitur, quod parentes promittunt quandoque pro pueris, sic intelligitur, si pueri aetatem venientes ratam habent parentum promissionem.

AD ALIUD dicendum, quod licet quidam in quibus humidum minus est naturale, in septennio minus sunt discreti, & capaces boni nuptiarum: tamen ut in pluribus in septennio efficiuntur capaces disciplinæ, & eorum quæ audiunt & vident: & ideo id quod accidit in pluribus considerat lex: cum enim particularia accidentia quæ sunt secundum

vnumquemque sint infinita, lex non potuit dari secundum vnumquemque singulariter, sed secundum hoc quod accidit ut in pluribus.

AD ALIUD dicendum, quod ego sine præiudicio magis hoc puto fuisse factum ad terrorem parentum: & puerum non nisi hoc punctum in corpore, qui sicut brutum animal loquebatur ea quæ à parentibus audiuit, cum in illa ætate quasi nihil adhuc appareat rationis.

AD ALIUD dicendum, quod placentia illa accipitur à signis discernendi inter ea quæ audiunt pueri, ut prius dictum est, quod primo incipit in ætate septennij. Ad hoc autem quod obiicitur, dicendum quod sicut dicit Aristot. membra genitalia multorum sunt vaporum, & ideo pruritus excitantia: & ideo puto, quod motus minorum ætate puerorum quam septem annorum, procedit à natura corrupta: sed post septem annos incipit admisceri ratio, ut prius est ostensum. Vnde signum proprium huius est, quia tunc actibus humanis ratio incipit admisceri.

AD ALIUD dicendum, quod ætas contractus matrimonij non est vna: quia in puella caro est mollis & extensibilis: & ideo humidum facile digestibile ad maturitatem: & ideo citius maturatur ad recipiendum, quia recipere causatur ex humido frigido, ut humidum sit recipiens, & frigidum tenens. Sed humidum pueri digeritur ad imprimere & sigillare: & hoc causatur ex calido sicco, quia contingit ex calido vincente super humido. Et ideo plus temporis requiritur ad maturationem masculi quam femine: sicut plus exigitur temporis ad hoc quod calidum vincat humidum exiccando, quam quod dirigat ipsum tantum & extendat ad recipiendum. Et ideo alia est ætas cocundi masculi, & alia femine. Sed in admixtione rationis ad actus non est sic: quia hæc causatur ex hoc, quod incipit residere humidum, & non impedire conuersionem rationis super audita & visa: & hoc contingit æqualiter in masculo & femina.

AD ALIUD dicendum, quod animatio puellæ est longioris temporis, quam pueri: sed tamen quia humidum nati iam pueri æqualiter incipit residere, vel non residere, æqualiter datur eis tempus sponsalium: sed inæquale tempus contrahendi, quia frigiditas in femina quando est cum humido, operatur ad bonam femine dispositionem, ut dictum est: & hoc est quando calidum non plene vincit humidum.

AD ALIUD dicendum, quod secundum multos & magno in tali casu potest quis duplicibus uti verbis: si enim dicat, Ego accipio te in meam: & illa respondeat, Et ego te in meum, vel verba æquipollentia, nihil agitur quia matrimonium agi non potest, & sponsalia contrahere non intendunt. Si autem quis dicat, Verba mea etsi matrimonium contrahere non possint, valeant quod valere possunt: tunc sponsalia contrahuntur, quia hæc contrahi inter tales possunt, & bene potest esse, quod verum dicant. Ad hoc autem quod obiicitur, quod ante septennium non contrahuntur, dicendum

dicendum quod hoc verum est nisi post se-  
premiu placeant. Si autem puella est se-  
premiu & alius pubes, sponsalia contrahun-  
tur, & tenetur eam sponsus expectare, donec  
veniat ad annos pubertatis.

AD ALIUD dicendum, quod quoad  
vnum nihil potest ibi fieri: quia oportet, quod  
omne id quod fit in matrimonio, de commu-  
ni utriusque fiat consensu: unde nihil ibi effi-  
citur.

AD ALIUD dicendum, quod ille qui  
ita contrahit, etiam nihil efficit, ratione  
prius dicta. Et obiectio in contrarium facta,  
tenet & soluit.

AD ALIUD dicendum, quod, secus est de  
natura, & de isto opere: quia natura operatur  
ad intentum, iste autem nec intendit spon-  
salia, nec operatur ad ea: & ideo non est  
simile.

AD ALIUM casum dicendum, quod talia  
sponsalia tenent, quia nihil ante fecerunt: ta-  
men per factum post intelliguntur approbasse  
factum quod precessit: & hæc approbatio fa-  
cit inter eos sponsalia. Ad id autem quod obi-  
citur in contrarium, dicendum quod approba-  
tio preteriti quæ certissime supponitur in  
verbo presentis temporis, facit sponsalia: &  
falsum est, quod ante omnino nihil factum:  
sed verum est, quod nihil sponsalium fece-  
runt, sed fecerunt aliquid ad sponsalia, quia  
dispositionem, quæ si etiam per alios ante fa-  
cta fuisset, per approbationem eorum sequen-  
tem posset consummari. Ad id autem quod  
obicitur, quod matrimonium non efficiunt,  
de plano concedo, præcipue si multum distant  
ab anno pubertatis.

AD ULTERIOREM casum dicendum vi-  
detur, quod tales contrahere possunt, præci-  
pue si dispositione corporis & sagacitate inge-  
nij ætas deficiens suppleatur. Dispositionem  
autem corporis intelligo præcipue in locis  
genitalibus, scilicet ut agere & pati possint in  
opere carnali. Dicunt tamen quidam tempus  
distantie ab ætate debita non debere proten-  
di ultra sex menses: sed mihi videtur potius,  
quod secundum plus & minus determinan-  
dum est, etiam secundum diuersam disposi-  
tionem membrorum & sagacitatis: quia ego vidi  
puellam de qua perhibebatur, quod annorum  
existens nouem, concepit & peperit puerum  
cum complete inciperet decimum annum. Et  
Philosophi dicunt, quod quidam dentati na-  
scuntur & lanuginosi & pilosi in locis genita-  
libus, & citius maturantur ad coitum quam  
alii. Et puto; quod hoc etiam variatur in re-  
gionibus calidis & siccis: sicut & ipsa impræ-  
gnatio & corporis incrementum. Et per hoc  
patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XIV.

Quis sit effectus sponsalium & an pos-  
sunt solui

Tertio queritur de effectu sponsalium.  
Videtur autem, quod effectus sit obligare  
ad contrahendum matrimonium: quia effectus  
D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

generis saluatur in specie: sed genus sponsa-  
lium est promissio: ergo videtur, quod sicut  
promissio obligat ad soluendum, quod ita  
sponsalia obligent ad soluendum.

2 Item, Extra lib. 4. de sponsalibus, Ex li-  
teris, dicit Alexand. tertius Pictauensis Episco-  
po, Eum admonet; & si non monitis acquies-  
cat, ecclesiastica eum censura compellas, ut  
ipsam in uxorem recipiat, & maritali affectio-  
ne pertractet. Et loquitur de quadam quam  
ante desponsauit: & loquitur, quod compen-  
dendus sit ducere eam quam desponsauit: ergo  
sponsalia obligant ad contrahendum.

IN CONTRARIUM huius est, quod obliga-  
tio quæ sit de iure, non soluitur nisi solutione  
facta: sed sponsalia in multis casibus soluuntur  
solutione non facta: ergo sponsalia non obli-  
gant.

2 Item, Si sponsalia obligarent, tunc pec-  
catum mortale esset non soluere: sed pastor  
Ecclesie tenetur arcere à peccato mortali: ergo  
per censuram ecclesiasticam tenetur compelli  
ad contrahendum semper illos qui sponsalia con-  
traxerunt: hoc autem falsum est, ut patet extra.  
quarto de sponsalibus. Præterea hi, vbi dicit  
Innoc. secundus. Si autem se adinuicem ad-  
mittere noluerint, ne forte deterius inde con-  
tingat, ut talem scilicet ducat, quam odio  
habet: videtur quod ad instar eorum qui so-  
cietatem interpositione fidei contrahunt, &  
postea eandem sibi remittunt, hoc possit in  
patientia tolerari.

ULTERIVS queritur de alio effectu spon-  
salium, qui est quædam affinitas. Videtur enim  
quod istum non faciant sponsalia: quia quod  
spondetur in futurum, non est: sed in sponsa-  
libus nuptiæ spondentur in futurum: ergo  
adhuc non sunt: sed quod non est, nihil facit:  
ergo tales nuptiæ nihil faciunt: ergo nec affi-  
nitatem.

3 Item, Non potest fieri affinitas nisi vnum  
sit genus, ut infra habebitur: sed sponsi non  
vniuntur generi: ergo inter eos non fit affini-  
tas. Probatio minoris. Non vnitur generi se-  
cundum carnem, qui carnaliter nulli de gene-  
re copulatur: sed sponsalia tantum contrahens,  
nulli de genere copulatur carnaliter: ergo ge-  
neri non vnitur: & sic habetur propositum.

3 Item, In aliis contractibus vbi promitti-  
tur aliquid de futuro, si rescindatur, non impe-  
dit quin cum alio eiusdem generis possit face-  
re contractum illum: ergo nec in isto debet im-  
pedire, ut videtur.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur  
extra lib. 4. Ad audientiam, &c. ita dicit  
Alexand. tertius. Quoniam scriptum est, quod  
sponsam fratris frater habere non potest, man-  
damus quatenus eum suum propositum im-  
plere non permittas. Et loquitur de quodam  
qui fratri illius suam siliam dare voluit, qui  
ante, eandem consentiente puella, despon-  
sauerat.

RESPONSIO. Dicendum, quod effectus  
sponsalium est ligare ad matrimonium contra-  
hendum, quandiu manent sponsalia, sicut pro-  
bant primæ rationes: sed verum est, quod qui-  
busdam de causis soluuntur, ut infra parebit,  
& tunc non ligant, quia soluta sunt: nec hoc

est mirum, quia non ligant quando soluta sunt.

AD ID ERGO quod contra obiicitur, dicendum quòd quandiu manent, tandiu ligant: sed soluuntur in casibus in quibus ligarent cum nocimento maiori: ideo secundum ius commune reputantur soluta: quod enim pro utilitate contrahentium & honestate Ecclesie constitutum est, destruitur quando contra utilitatem contrahentium & Ecclesie honestatem observatur.

AD ALIUD dicendum, quòd hoc dicit Alexand. in casu in quo soluuntur sponsalia propter matrimonium superueniens cum alio: quia minus vinculum cedit maiori, & rumpitur illo superueniente.

AD ID AUTEM quod obiicitur, quòd Ecclesia debet arceere à peccato mortali: dicendum, quòd sic facit: quia pro peccato indicit & iniungit penitentiam, sed non compellit complere promissum: quia iam de iure communi sponsalia soluta sunt.

Ad qua-  
stionem  
iam.

AD ID quod queritur de ulteriori effectu, dicendum quòd faciunt affinitatem, ut dictum est secundum patrum institutiones.

AD ID AUTEM quod postea obiicitur, dicendum quòd id quod non est, non facit, sed id quod est: sed sponsalia sunt, & sunt aliquid matrimonij, scilicet dispositio ad ipsum, ut supra dictum est.

AD ALIUD dicendum, quòd est in sponsalibus coniunctio ad genus secundum quid, licet non simpliciter: licet enim in naturis aliquid per dispositionem ignis efficitur igni affine, etiam antequam habeat speciem: ita & in moralibus per dispositionem accedit aliquis ad genus alterius, quando cum ipso contrahit sponsalia, licet cum ipso non efficiatur vna caro: & ideo sancti patres statuerunt, quod inter tales affinitas contraheretur.

## ARTICVLVS XV.

### Quibus modis sponsalia contrahantur?

Quarto queritur, Quibus modis sponsalia contrahantur? Dicunt autem Iurisperiti, quòd dupliciter sponsalia contrahuntur, scilicet absolute, & sub conditione. Absolute autem contrahuntur quatuor modis, scilicet nuda promissione, ut accipiam te in meam, vel è contrario datis arrhis sponsalitiis, ut aliqua pecunia, vel aliis rebus, anuli subharratione, & interueniente iuramento. Sub conditione dupliciter contrahuntur, scilicet sub conditione honesta, vel sub conditione inhonesta. Honestas ut si sic dicat, Contraham tecum si placuerit parentibus: & tunc dicitur, quòd stante conditione stat promissio, & non stante non stat, nisi sequatur consensus per verba de presenti vel copula carnalis. Condicio autem inhonesta duplex est, scilicet contraria matrimonij bono & honestati, & non contraria. Exemplum primi est, ut sit dicat, Tecum contraham, si venena procures sterilitatis, vel procures abortum, vel sodomiticè tecum coniungaris, vel adulterando mihi victum lucreris,

vel aliquid huiusmodi: & tunc non stat promissio facta de matrimonio. Exemplum conditionis secundæ est, ut si dicat, Contraham tecum, si in futuro mihi lucreris, vel vsuris, vel huiusmodi aliquo peccato inuolueris: & tunc renuntiandum est conditioni, & tenent sponsalia, iuxta illud Bedæ, In turpi voto rescinde fidem, & in malis promissionibus muta decretum. Item quando absolute contrahuntur, si sine iuramento contrahantur, monendi sunt ut consumment, sed non cogendi sit nolunt. Si autem cum iuramento contraxerunt, cogendi sunt propter iusurandam per censuram ecclesiasticam: & hoc intelligo de illis qui suntambo septem annorum, quia minores ambo vel alter contrahere non possunt sponsalia, ut patet ex ante habita disputatione. Et hoc est totum quod iura diffiniunt de sponsalium contractione.

In contrarium autem huius obiicitur: & primo quidem de diuisione quæ dicit, quòd quatuor modis sponsalia absolute contrahuntur. In promissione enim non obligatur homo nisi ex seipso: sed dicunt sancti patres, quòd Deus promittens non obligatur ex nobis, sed ex se tantum, & non esset iniustus, si non solueret ergo à simili contrahens nuda promissione, non erit iniustus si non soluat: ergo videtur, quòd alter agere non possit, quod falsum est: ergo sponsalia non nuda contrahuntur promissione.

2 Item videtur falsum quod dicitur, quòd nuda promissione contrahens non sit cogendus ad consummandum matrimonium. Qui enim promittit & non soluit promissum, mentitur: os autem quod mentitur, occidit animam: ergo ille peccat mortaliter: sed arcendus est quilibet à mortali peccato: ergo quilibet arcendus est ad consummationem promissi.

3 Item, In minori decipit qui decipit alium in pecunia, quam qui decipit eum in matrimonio & in seipso: sed decipiens in pecunia, cogitur à iudice ad solutionem: ergo multo magis debet compelli ad solutionem ille qui decipit alium in matrimonio & in seipso: ergo nihil videtur esse quod dicunt iura.

Uterius obiicitur de secundo modo. Videtur enim, quòd ille modus sit illicitus: quia matrimonia debent esse libera: sed non est liberum, quod est appetitatum: ergo matrimonia non debent esse appetitata: sed arrha est pars pretij, ut dicit Glossa super Apoc. ergo non debent esse sponsalia sub arrha.

2 Item, Matrimonium, ut iura probantur, est in genere honesti ratione duorum bonorum suorum, & in genere utilis ratione tertij: honestum autem omne spirituale est: ergo sub pretio poni non debet matrimonium: ergo nec datis arrhis contrahitur, quia arrha est pars pretij, ut iam habitum est.

3 Item, Contingit solui sponsalia illa aliquo de casu: aut ergo reddantur arrhe, aut non. Si non reddantur, contra: quia secundum hoc iniuste videtur agi cum illo cuius pars pretij retinetur: & tamen contractus rescinditur. Si autem reddantur: tunc videtur, quòd matrimonium postquam factum sit, non potest rescindi: quia non videtur esse causa reddendi, nisi

quia contractus rescinditur quem pretium efficiat.

De tertio modo similiter obiicitur: quia anulus significat fidem maritalem: sed hæc est consequens matrimonium: cum igitur in sponsalibus matrimonium non contrahatur, videtur quod anuli subarratio non pertineat ad sponsalium contractionem.

2. Item, Monile, ut dicit Isidor. dicitur quasi munile, eo quod munit sinum ne adulter inserat manum: ergo videtur, cum sponsalia ligent ad unum potius quam ad alium, quod potius debeant fieri per monile quam per anulum.

3. Item Genes. 24. Eliezer dedit Rebecca in aures, & anulos: queratur ergo, Quid in sponsalibus significant in aures, & quid monilia: & quid anuli, & quare his tribus frequentius fiant quam aliis?

Uterius obiicitur de quarto modo qui fit interposito iureiurando. Videtur enim, quod ille modus sit illicitus: quia multis de causis potest iuramentum fieri illicitum: nemo autem iurare potest id quod potest fieri illicitum: ergo ad sponsalia non debet fieri iuramentum.

2. Item videtur, quod in aliquo casu perplexitatem inducat iuramentum. Verbi gratia ponamus enim, quod odiat eam antequam contrahat per verba de presenti: tunc periculum est complere matrimonium, quia matrimonia inuita malos exitus sortiuntur, & quod cum periculo sit, non est faciendum: ergo istud matrimonium non est consummandum. E contrario autem iuramentum licitum est obseruandum: & iuramentum est de matrimonio: ergo est consummandum, & non consummandum, quod est impossibile: ergo videtur, quod iuramentum non sit interponendum.

Uterius obiicitur de modis illis qui fiunt sub conditione. Et obiicitur primo de conditione honesta: hæc enim est duplex secundum Iurisperitos, scilicet simpliciter honesta quæ spectat ad bonos mores, ut contraham tecum si placet parentibus, aut pedagogis, aut sacerdotibus, aut Ecclesie, siue aliquid huiusmodi. Et conditio utilis propter onera matrimonij, ut contraham tecum si dederis marcas centum. Obiicitur ergo de prima conditione quæ simpliciter est honesta. Videtur enim, quod apponi non debet: quia matrimonium vnus non potest contrahere pro alio, nisi ipse consentiat: ergo nihil est dicere, contraham tecum si placet illi, aut illi.

2. Item, Si placet parentibus & non filij non fit ibi matrimonium, nec etiam sponsalia: si ergo in negando consensus filij non dependet ad parentes: ergo nec in affirmando dependet: ergo nullo modo dependet: quia consensus est vel affirmando, vel negando: ergo pro nihilo apponitur conditio de consensu parentum, vel etiam quorumlibet aliorum.

3. Uterius obiicitur de alia conditione quæ etiam non inhonesta reputatur, scilicet quæ est cum adiunctione pecunie. Videtur enim, quod illa non teneat: quia libera debent esse matrimonia. Dicit autem Philosopho-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

plus, quod liberum est quod causa sui est: ergo matrimonium debet esse causa sui: ergo non debet esse conditio pretij vel pecunie.

4. Item Aristot. dicit, quod quædam sunt mixta inter voluntaria & inuoluntaria, scilicet quæ non volumus simpliciter, sed tamen ne alia deteriora contingant, eligimus ea, sicut proicere merces in tempore tempestatum ne nauis submergatur: & hæc in moribus non sunt laudabilia: cum igitur in moribus secundum omnes Philosophos matrimonij honestas sit de numero laudabilium bonorum, videtur quod non debeat esse sic partim voluntarium & partim inuoluntarium. Est autem sic mixtum si additur pœna pecunie: ergo non debet esse conditio pœnæ pecunie.

5. Item, Coactio excludit consensum qui est causa efficiens matrimonij: vnde dicit Prætor, Quod vi vel metus causa fit, ratum non habeo. Sed est metus duplex, scilicet personæ, & naturæ: & vterque cadit in constantem virum, quem ciuili constantem reputat: ergo videtur, quod excludat consensum matrimonij: cum igitur talis sit metus damni, quando fit pœnæ pecunie adiectio, videtur quod consensus euacuatur: ergo non debent tali modo contrahi sponsalia.

6. Uterius obiicitur de conditione turpi, non contraria matrimonio. Videtur enim, quod illa matrimonium euacuet: quia sunt quædam, ut dicit August. quæ non possunt fieri bono fine, eo quod essentialiter coniuncta sunt fini malo, ut furtum, adulterium, & huiusmodi: sed matrimonium est bonum: ergo si sumatur ut finis, ipsum erit finis bonus: ergo non potest esse finis talis mali: ergo videtur, quod annihilatur matrimonium, quando tali fine contrahitur, vel quando efficitur finis talis mali.

IVTRA hoc queritur, Vtrum peius sit contrahere tali fine, siue conditione, vel non contrahere, & uti muliere ad hoc sine contractu morè lenonum qui prostituunt meretrices? Videtur enim, quod secundum sit peius, quam primum: quia ad minus excusatur in coitu suo qui cognoscit suam: sed cognoscens non suam & prostituens, nec in suo, nec in alieno excusatur: ergo secundum peius est, quam primum. Contra: In priori est adulterium in quod consentit maritus: in secundo autem tantum fornicatio: ergo primum peius est, quam secundum.

Uterius queritur de conditione vltima, quæ turpis est & matrimonio contraria. Videtur enim, quod illa non dirimat contractum: quia de quolibet tenendum est bonum quod idem potest elici: sed duo sunt contractus, & est conditio contractus bona, & conditio mala: ergo tenendus est contractus, & refutanda conditio. Confirmatur autem prima ex hoc quod dicitur 1. Thess. 5. Omnia probate: quod bonum est tenete. Ab omni autem specie mala abstinete vos.

SOLVITIO. Dicendum, quod supra dicti modi sunt quibus sponsalia contrahuntur, sicut dicunt docentes iura. Reducuntur autem ad duos, scilicet promissionis simplicis,

E E e 2 &



& promissionis confirmata. Confirmata autem est duplex, per conditionem, siue per vltimum vinculum. Et conditio dicitur tunc eo modo quo supra dictum est. Vinculum autem amplius ligans, quam promissio: aut est signum approprians sponfam, aut confirmatio promissionis. Si autem autem est de pertinentibus ad datum propter nuptias, aut ad ornamentum sponfæ. Et primum videtur artha nuptialis: secundo autem modo anuli subarrhatio. Si autem est confirmatio promissionis: tunc est iuramentum. De hac tamen reductione ad artem non curant Iurisperiti: quia intendunt grossis pro vulgaribus, circa quæ sunt casus & particularia.

HIS HABITIS respondendum est ad id quod obiicitur de primo, & dicendum, quod secus est de Deo, & homine: quia Deus promittens nec causam promissionis habet in nobis, nec vtilitatem, nec finem, & ideo non obligatur obligatione debiti: quia ut dicunt sancti, Deus nihil debet homini, sed homo omnia sua debet Deo. Sed quando homo promittit, causam promissionis & vtilitatem habet in eo cui promittit: sicut hic in contractu vnus coniugum promittit, & causa est in alio qui re-promittit sibi, & vtilitas quæ est debitum in corpore eius cum qua contrahit, quod etiam iure matrimonij exigere potest: & ideo iste obligatur.

AD ALIUD dicendum, quod promittens tenetur soluere quantum in se est, nisi iter per alium: & bene concedo, quod peccat non soluens si soluere possit. Ad hoc autem quod obiicitur, quod sit cogendus, dicendum quod non: quia frequenter dissimulatur minus malum, ne accidat maius. Dissimulatur, inquam, ita quod non deducitur in faciem Ecclesiæ ad iudicium, licet non dissimuletur in confessione. Et hoc est quod dicitur extra lib. quarto de sponsalibus. Præterea hi qui, &c, vbi dicit Innocent. secundus, Si autem se adinuicem admittere noluerint, ne forte deterius inde contingat, ut talem scilicet ducat quam odio habet: videtur quod ad instar eorum qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari.

AD TERTIUM dicendum, quod licet in maiori decipiat: tamen est damnum recuperabilis, quam pecunia: quia cum multis aliis potest contrahere: sed pecuniam aliam non contingit eum de facili recuperare: & ideo istud ad iudicium non deducitur sicut illud.

Ad id quod obiicitur vltimus de secundo modo, dicendum quod ille est quædam confirmatio promissionis, eod quod per donaria sponfa quodammodo sponfo appropriatur, vel è conuerso, sicut innuitur in Genes. 3. vbi dixit Lia ad Iacob, Ad me introibis: quia promissio conducti pro mandragoris filij mei. Ad primum autem quod contra obiicitur, dicendum quod artha hic aliter sumitur quam pro pretio, vel pro parte pretij: sicut enim per artham res empta emptori appropriatur, ita sponfa sponfo per subarrhationem nuptialem: & ideo prima argumentatio fallit per æquiuocationem. Si tamen concederetur, quod esset pars

pretij, tunc dicendum quod matrimonium non ponitur sub pretio: sed id quod datur, est ad onera matrimonij subleuanda. Et per hoc patet solutio ad secundum.

AD TERTIUM dicendum, quod si datur dotis nomine, vel promitteretur, & non sequeretur matrimonium, restituere teneretur. Si autem alia donaria sunt potius amorem indicantia, quam magnam afferentia vtilitatem, non credo quod teneretur ad restitutionem: sed tamen non sequitur, quod matrimonium sub pretio ponatur ratione supra dicta.

AD ID quod vltimus obiicitur de tertio modo, dicendum quod anulus ille significat fidem sponsalium in presenti, scilicet ne alij promittat, & fidem thori in futuro seruet: & ideo ponitur in digito sinistra manus, qui anularis dicitur, quia in illum vena quædam pulsantis, siue arteria venit à corde, quæ circulo ligatur ad amoris signum. Et per hoc patet solutio ad primum: quia ex falso, vel ex insufficienti causa anuli procedit: & ideo non concludit.

AD ALIUD dicendum, quod nihil prohibet monili subarrhationem fieri, sed magis congruè fit per anulum: quia cum fides sponsalium obliget ad duo, vnum illorum est principale, & alterum est consequens: & principale quidem est ad seruandum fidem sponso: consequens autem est ad custodiendum se ab alio: anulus autem significat principale, & monile significat consequens: & ideo magis congruè fit per anulum, quam per monile.

AD TERTIUM dicendum, quod in tribus se habet sponfa ad sponsum: in quantum enim caput mulieris est vir, tenetur eum audire, sequi, & obedire. Ex matrimonio enim tenetur ad fidem, & custodiam ab altero: nec sunt plura ad eod substantialia sponfæ in quantum est sponfa. Primum autem horum significat inauris: secundum autem significat anulus, & tertium monile. Et ideo his tribus antiquitus puellæ subarrhabantur.

AD HOC autem quod vltimus obiicitur de iuramento, dicendum quod bene potest fieri, si aliter non credat sibi inuicem contrahentes: quia sicut dicit Apostolus Hebr. 6. Finis ad confirmationem controuersie est iuramentum. Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quod in talibus casibus, ut infra patebit, soluuntur sponsalia: & tunc deobligatur à iuramento, eod quod ipse iuramento non tenetur, nisi modo sponsalium: & ideo sponsalibus fractis, non tenetur iuramento amplius: sed bene concedo, quod incautum est in talibus iurare.

AD ALIUD dicendum, quod in talibus non est perplexitas: quia potest complere iuramentum: alioquin peccat mortaliter. Si autem matrimonium aliud superuenit: tunc peccat mortaliter contrahens cum alio, sed tamen non tenetur ad sponsalia perficienda, quia soluta sunt: sed debet facere pœnitentiam de periurio. Ad hoc autem quod queritur, Vtrum sit cogendus? Dicendum, quod licet quidam dixerunt, quod sit cogendus propter iuramentum: tamen videtur sapientibus, quod non: sed dissimulandum est si ex odio sponfæ non

vult perficere quod iurauit, quia posset maius malum sequi: & iste casus expresse scriptus est extra lib. quarto de sponsalibus. Requisiuit: vbi sic dicit Lucius tertius. Requisiuit à nobis tua fraternitas, qua censura mulier compelli debeat quæ iurissurandi religione neglecta nubere renuit cui se nupturam interposito iuramento firmavit. Et infra, Ad quod breuiter respondeo, quod cum libera debeant esse matrimonia, monenda est potius, quam cogenda, cum coactiones difficiles soleant exitus habere frequenter.

AD ID autem quod obiicitur de conditione simpliciter honesta, dicendum quod illa merito est apponenda, ita quod vituperari possunt contrahentes, si non apponant: quia contrahentes aut sunt maturæ ætatis, aut infanuli. Si sunt adulti, adhuc licet in eis sit confortata ratio, tamen vnus solus non potest videre quid expediat, sicut vident plures fideliter consulentes. Si autem sunt infantes, non possunt discernere nisi doctrina & consilio aliorum seniorum: & ideo cum discretio faciat ad libertatem & honestatem consensus, talis conditio potius facit ad liberum matrimonium, quam ancillare vel seruire: non enim dicitur liberum apud sapientes, quod quasi vinculum vel velamen malitiæ habet libertatem, sed id potius quod secundum virtutem liberè fit: & ideo talis conditio tenet, & est fauorabilis. Et sic patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est consensus, scilicet matrimonium faciendi, & iste non dependet ad alium in matrimonio. Est etiam consensus conditionatus, quando de voluntate propria apponit conditionem, eo quod sibi homo non sufficit ad consilium, & ille dependet ratione prius inducta.

AD ID quod vltimus queritur de conditione vtilitatis quæ est pecunia, dicendum videtur, quod illa dupliciter apponi potest, scilicet aut ut in modum dotis, aut ut in modum pœnæ: si non consummantur matrimonia. Si primo modo apponatur, dico quod stat & exigi potest: & si non stet conditio, non tenetur ad consummationem promissionis. Et hoc contingit propter onera matrimonij, ut dictum est supra. Si autem adiiciatur per modum pœnæ, ut si sic dicatur, Nisi contraxero tecum, ego dabo tibi centum marcas: dico quod non tenet conditio nec exigi potest si non consummetur matrimonium. Argumentum autem ad hoc est in decretali prius inducta, Requisiuit: quia scilicet matrimonia debent esse libera. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod matrimonium non ponitur sub pretio, ut patet ex supra dictis.

AD ALIA duo est concedendum: quia illa præcedunt in sensu illo quo conditio pecuniaria adiicitur in modum pœnæ, & sunt bona contra illos qui aliter sentiunt, quam hic est determinatum.

AD ID quod vltimus obiicitur de conditione turpi & contraria matrimonio, dicendum quod matrimonium nunquam est finis mali, nec etiam ad malum finem. Est enim duplex finis, sicut & super secundum lib. nota-

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

tum inuenies, scilicet finis operis, & finis operantis. Finis operis matrimonij nunquam est ad malum finem, vel finis mali. Finis autem operantis sic potest esse in malo: & dictum August. intelligitur de fine operis, non operantis. Et quia finis operantis non est essentialis finis matrimonij, ideo dicit ius, quod cessat conditio quæ est turpis finis intentio ex parte contrahentis, non contractus: & tenet contractus sponsalium. Et per hoc patet solutio & ratio iuris.

AD ALIUD dicendum, quod vnus plus peccat in actu, & alter plus in circumstantia trahente in id genus peccati, hoc est, in adulterium: nihil enim prohibet vtrumque plus peccare consideratione diuersa. Si autem queritur, Quis simpliciter plus peccat? Videtur, dicendum, quod ille qui prostituit vxorem propriam, ex hoc peccat maiori peccato quod est adulterium, & contra plura: quia contra quæcunque peccat leno, peccat & iste, & insuper contra bonum matrimonij.

AD HOC quod obiicitur de conditione vltima, dicendum quod illa annihilat contractum: quia non est consensus in talibus in matrimonio secundum intellectum, sed secundum vocem tantum: sed secundum intellectum consentiunt in vile contubernium, quia non potest esse matrimonium, vbi renuntiatur bonis omnibus matrimonij. Et per hoc patet solutio ad obiectum: quia in tali contractu nihil boni est: & ideo nihil boni inde potest elici quod teneatur, sicut fuit in aliis contractibus conditionatis.

## ARTICVLVS XVI.

## Quibus modis sponsalia dirimantur?

Quinto queritur, Quibus modis sponsalia dirimantur? Accipiat autem primum illud, quod determinatum est à iure. Sunt igitur octo casus in quibus sponsalia dissoluntur: quorum primus est si alter sponforum transeat ad religionem, quod potest facere etiam inuito & reclamante altero ante carnalem copulam: & tunc ille qui remanet in seculo, absoluitur à vinculo sponsalium, etiam si fuerint sponsalia per verba de presenti. Secundus est, quando sponfus non inuenitur, quia transfert se ad aliam regionem: si tamen per eam non steterit, quod matrimonium non fuit consummatum: si enim per eam steterit, tunc ager pœnitentiam de promissione, & etiam de periurio si iuramentum interuenit. Tertius est, si alter sponforum post contracta sponsalia incurrerit lepram, aut paralytim, aut epilepsiam, aut turpiter naso aut oculo fuerit mutilatus. Quartus est, si superueniat affinitas, scilicet si sponfus cognouit consanguineam sponfæ, vel è conuerso: & hoc sufficit probare sola fama. Quintus est, si mutuo se absoluerunt: quem tamen casum quidam non recipiunt. Sextus, si alter eorum fuerit fornicatus. Septimus, quando superuenit matrimonium per verba de presenti cum alio contractum: quia tunc soluitur minus vinculum propter maius superueniens.

E E c 3 uenias;

uentens: sed tunc debet agere penitentiam de fide vel iuramento vel promissione mentita. Octauus, quando minor venit ad ætatem adultam, & petit absolui à vinculo sponsalium, & dari sibi licentiam nubendi alij. Dicunt insuper Iurisperiti, quod in duobus casibus soluuntur ipso iure, scilicet quando alter intrat religionem, & quando alter contrahit cum alio per verba de presenti. In aliis autem omnibus casibus soluenda sunt per iudicium Ecclesiæ. Ecce quid ius determinat de isto articulo.

Sed obicitur contra primum casum. Immolantis enim ex iniquo oblatio erit execrabilis: sed ex iniquo immolat, qui immolat alienam: ergo non est Deo accepta. Alienam autem est, quod est alteri promissum, & per promissum debitum: cum igitur ita debitus efficiatur sponsus per sponsalia, & sponsa vice versa, videtur, quod Deo se non potest immolare: ergo non potest intrare religionem.

2 Item, Si pecunia aliquis mihi efficeretur debitor, istam pecuniam qua efficeretur mihi non soluendo, immolare vel offerre non potest: sed manus est debitum matrimonij: ergo multo minus offerri potest per quod efficitur alteri non soluendo: sed si intrat religionem, propter vorum continentiam efficitur impotens ad soluendum debitum matrimonij: ergo videtur, quod non debeat intrare religionem.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius est quod dicitur extra. de conuer. coniuga. lib. 3. dicit enim Alex. tertius, Ex publico instrumento, &c. ita, Caterum quia licet à præfato viro desponsata fuit, adhuc tamen (sicut asserit) ab ipso est incognita, mandamus quatenus si prædictus vir ipsam carnaliter non cognouerit, & eadem ad religionem transire voluerit: recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam à sententia qua tenetur absolvas: ita quod si ad religionem transierit, vterque restituat alteri quod ab eo nocitur recepisse, &c. & infra, Sanè quod Dominus in Euangelio dicit, Non licere viro nisi ob causam fornicationis dimittere uxorem suam, intelligendum est secundum interpretationem sacri eloquij de his quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua confirmari non potest. Ex his patet, quod ius verum dicit in hoc primo casu.

Vterius queritur de secundo. Videtur enim quod ille sit iniustus: quia in dubiis tutior pars est accipienda vel tenenda: sed tutius est quod expectet: quia in expectando nullum fit alteri præiudicium: ergo videtur, quod non sint sponsalia soluta ex illa absentia.

2 Item, Absentia corporum in nullo repugnat vinculo spirituali: quia ex consensu contractum est inter sponsos: ergo videtur, quod propter absentiam corporum non soluetur vinculum, quod est inter eos: ergo nec sponsalia.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius obicitur: quia extra. lib. quarto de sponsalibus sic scribit Alexand. tertius Panormitano Episcopo, De illis autem qui præfatis iuramento promittunt se aliquas mulieres ducturos, & postea eis in-

cognitis dimittant terram, se ad partes alias transferentes: hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsi (si non amplius in facto est processum) ad alia se vota transferre: recepta tamen de perituro penitentia, si per eas steterit, quo minus matrimonium fuerit consummatum.

Vterius queritur de tertio. Videtur enim quod corporalis necessitas non debet facere, quod aliquis cadat à suo iure: sed iste ius acquisiuit de contrahendo matrimonio: ergo videtur, quod per corporalem infirmitatem illud perdere non debeat.

2 Item, Inuoluntarium quod hominem compellit secundum Aristot. meretur ignoscere & veniam: ergo multo magis id quod intulit Deus: sed talis est necessitas istius infirmitatis: ergo videtur, quod sponsa talia debet ignoscere.

3 VTERIUS queritur, Quare non ita dirimit febris vel quid tale, sicut infirmitates supra memoratæ?

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius obicitur per id quod dicit Vrbanus secundus. lib. quarto de coniugio leproforum. Literas. Et infra, Quia postulasti vtrum si post sponsalia de futuro inter legitimas personas contracta, antequam à viro mulier tradatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alius ad consummandam copulam maritalem compelli debeat. Respondemus, quod ad eam accipiendam cogi non debet, cum nondum inter eos matrimonium fuerit consummatum.

Vterius queritur de quarto casu. Ille enim videtur omnino iniustus: ex peccato enim alterius non debet alius ab ipso puniri: ergo si alter sponsorum per fornicationem faciat infirmitatem, non debet ille puniri qui non fornicatur: ergo non debet perdere ius sibi per sponsalia acquisitum.

2 Item, Ponamus, quod ad hoc aliquis fornicetur cum consanguinea sponsa, vt soluat sponsalia: constat enim, quod dolus nulli debet patrocinari: ergo nec isti: ergo nec iste per dolum suum debet consequi absolutionem à sponsalibus.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM autem obicitur per hoc quod dicitur 27. quæst. 2. ex concilio Tiburicensi. Siquis sponsam filij sui oppresserit, & postea filius eius eam duxerit: pater postmodum non habeat uxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliam accipiat.

Vterius queritur de quarto casu isto, vtrum sufficit probare per solam famam: quia cum potius semper iudicandum sit pro matrimonio, videtur quod sponsalia stare debeant, donec certissime factum probetur: ergo non propter solam famam sponsalia sunt soluenda.

2 Item, Fama sæpè est falsa: & ideo videtur, quod non sit soli famæ credendum.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius est id quod habetur extra. quarto lib. de consang. & affin. vbi Vrbanus tertius sic scribit Burd. Archiepiscopo, Super eo quod iuuenem asseris puellam nondum nubilem fide interposita desponsasse, quæ iam facta nubilis cum repetit: & ille respuit

putat dicens se non debere eam ducere, pro eo quod postquam puellam affidauit, eandem eam propinquam ipsius cognouit. Respondetur, quod si manifestum est iuuenem cognouisse propinquam prædictæ puellæ: vel si non est manifestum, fama tamen loci hoc habet, cum esset sponsa tantummodo de futuro, idem ab eius impetitione debet absolui.

Vterius de quinto queritur. Quia ille omnino non videtur esse recipiendus: quia quod semel iuste factum est, pro non facto haberi non potest: ergo videtur, quod nulla sit absolutio qua seinuicem absoluant.

2 Item, Quod leuitatis est, non debet admittere Ecclesiæ: sed maximæ leuitatis est modo contrahere, & modo mutuo se absolueri: ergo iste casus ab Ecclesiâ non debet recipi.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM est decretalis supra inducta extra. de sponsalibus, Præterea, vbi dicit Innoc. secundus, quod ad instar eorum qui societatem fidei contrahunt, & post eandem sibi remittunt, potest in patientia tolerari si se mutuo absoluant: ita & illi qui sponsalia contraxerunt.

Vterius queritur de sexto, si alter eorum fuerit fornicatus. Ex hoc enim non videtur solui sponsalia simpliciter, sed tantum ad thori separationem: vinculum tamen videtur debere manere: quia Dominus dicit, quod qui dimissam duxerit, fornicatur. Adhuc queritur, vtrum sit monendus vt recipiat eam? Videtur autem, quod sic: quia infra habebitur, quod misericordia est recipere penitentem: sed omnis homo monendus est ad misericordiam: ergo & iste est monendus, vt recipiat illam quæ fornicata est: vel è conuerso sponsa sponsam.

2 Item, Tota dicitur videmus hoc, quod sponsi fornicantur: & tamen sponsa recipiunt eos iure sponsalium contractorum: ergo videtur, quod iste casus nullus sit.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius est, quod etiam in matrimonio consummato vxor separatur à thoro propter fornicationem: ergo multo magis per eam sponsalia annullari debent.

2 Item, Sponsos nihil adeo reddit odiosos sicut fornicatio: sed periculum est si odiosi sibi inuicem contrahunt: ergo videtur, quod talis casus debet separare siue soluere sponsalia.

Vterius obicitur de septimo. Videtur enim, quod non teneat ille: quia posterius non debet infringere id quod prius factum est: sed prius facta sunt sponsalia iuste: ergo non derogatur eis superueniente matrimonio.

2 Item, Siquis vendat alij rem quam mihi prius vendidit: si ego probauero rem illam prius mihi venditam, restituatur mihi: ergo à simili sit est in sponsalibus, & matrimonio superueniente: ergo in tali casu recedendum est à matrimonio, & redeundum ad sponsalia.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM autem huius est decretalis Gregor. 9. quarto lib. de sponsalibus. Si inter virum & mulierem, &c. Verum si inter ipsos accessit tantum promissio de futuro,

vtrouque dicente alteri, Ego recipiam te in meam: & ego te in meum: seu verba similia: si alius mulierem illam per verba de presenti desponsauerit, etiam si inter ipsam & primum iuramentum interuenierit (sicut diximus) de futuro, huiusmodi desponsationis intuitu secundum matrimonium non poterit separari: sed eis est de violatione fidei penitentia iniungenda.

Vterius queritur de octauo & ultimo. Quia illud nihil ad propositum videtur: quia, sicut supra habitum est, minor ætate debita non potest contrahere sponsalia: ergo nullus est casus iste.

2 Item, Ab eo quod nihil ligat, non est petenda absolutio: sed ante ætatem debitam sponsalia nihil ligant: ergo ab eis non est petenda absolutio.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius est decretalis Alexand. tertij quarto lib. de sponsalibus. De illis qui infra annos aptos matrimonij sponsalia contrahunt, siue vterque, siue alter reclamet, antequam ad annos matrimonio aptos peruenerint, & postulent separari, non sunt vllatenus audiendi. Si vero alteruter istorum ad annos pubertatis peruenerit, infra eosdem annos altero existente cum sponsalia contrahuntur, si is qui minoris ætatis est, cum ad annos illos peruenerit reclamauerit, nec in alterum voluerit consentire, iudicio Ecclesiæ poterunt abinuicem separari.

Solutio. Dicendum, quod in sponsalibus contrahendis attenduntur plura: quando enim promittitur in futurum de matrimonio contrahendo, illa promissio est ad solutionem matrimonij in determinato tempore pubertatis ad bonum prolis in indiuidua vita suscepta cum persona legitima ad contrahendum. Primus igitur casus dirimit sponsalia, eò quod intercidit mors spiritualis impotens ad soluendum quod promissum: & ideo etiam alter soluitur à promissio. Secundus autem casus peccat contra determinatum sponsonis tempus: quia tempore condito solutionis promissi non compatet. Tertius vero peccaret in bonum prolis ex parte corporis: quia infirmis infirmi nascuntur. Peccat etiam contra finem quandam matrimonij qui est collatio operum, eò quod vnus homo sibi est insufficientis in opere: & hunc finem matrimonij ponunt tres Philosophi, scilicet Tullius, Aristoteles, & Aspasius: sponsus enim infirmus chronica infirmitate non potest confesse aliquid de operibus suis, vt leuiores sint onera matrimonij. Quartus autem peccat contra legitimitatem personarum coniungendarum. Quintus autem contra indiuiduitatem hoc modo quod soluit sponsalia, quia non omni modo soluit, vt infra patebit. Sextus autem contra bonum fidei peccat. Septimus, quia in oppositum stringit maiori vinculo: & ideo contrarium est indiuiduitati futura in matrimonio promissio. Octauus autem est, eò quod in contrahentibus non fuit dispositio debita: sicut enim omnis forma debita dispositionem requirit in materia, ita etiam faciunt sponsalia: & vna illarum dispositionum est ætas debita, vt patet ex prius habitis. Et per hoc patet ratio

*Solutio.*

tio iuris, si quis ipsum ad vniuersale & ad artem reducere voluerit: licet enim si posituum, tamen secundum Tullium nullum est ius posituum, quod non sit extratione profectum: quod autem ex ratione profectum est, ad rationem & vniuersale potest resolui.

AD PRIMVM igitur dicendum, quod ille non immolat ex iniquo: quia soluuntur sponsalia per melius & maius vinculum: sed si manentibus sponsalibus faceret, tunc valeret obiectio. Si autem quartitur, quomodo soluuntur? Dicendum, quod ipso iure: sicut lumine maiore superueniente offuscatur lumen minus.

AD ALIVD dicendum, quod secus est de pecunia: & ratio illa in precedenti articulo expedita est: & ideo non valet illa obiectio. Præterea inter sponsos vterque alteri æqualiter debet, & ideo quantum iste subtrahit qui intrat religionem; tantum recompensatur alteri per retentionem sui debiti qui manet in seculo. Decretalis autem adducta in oppositum, est concedenda & probat casum. Et eodem modo de omnibus iuribus est dicendum, quæ in ista quæstione sunt inducenda.

AD ID quod vterius quæritur de secundo, dicendum quod dubium determinatur ex modo promissionis: quia tempus certificatur in annis pubertatis. Vnde extra. lib. quarto de sponsalibus, præcipitur, quod tempore pubertatis, vel infra duos menses, debitum reddat sponso, vel intrat religionem: & ideo quando tempore illo non inuenitur sponso, absoluitur alter qui remanet in terra.

AD ALIVD dicendum, quod absentia repugnat effectui matrimoniali qui est copula carnalis, & ideo etiam vinculo repugnat: & ideo soluuntur sponsalia.

AD ID quod vterius quæritur de tertio, dicendum quod quando est ante matrimonium huiusmodi defectus corporis, sponsos sibi facit abominabiles, & illorum indiuiduitas vitæ est amara: & ideo melius est vt non coniungantur, quia malos exitus talia connubia sortiuntur, & quia proles ex parte corporis destrueretur: sed si superuenierit matrimonio, tunc tenet illud quod obiectum est. Cum enim sponsalia non sint nisi dispositio ad matrimonium, facilius soluuntur, quam matrimonium.

AD ALIVD dicendum, quod necessarium tale siue inuoluntarium in actu, meretur veniam & ignoscenciam: sed in contractibus secus est, quia ibi attendit homo vtilitatem propriam, & ideo cauet sibi à contractu indelectabili & nociuo.

AD ALIVD dicendum, quod chronica ægritudines, & generantes horrorem & impotentiam cooperandi ad onera matrimonij subleuanda, soluunt sponsalia: sed febres & huiusmodi, temporales sunt, & ideo non soluunt: quia non semper reddunt impotentem, sed ad tempus breue & modicum.

AD ID quod obicitur de quarto, dicendum quod qui fornicatur, perdit ius suum, & alteri efficitur abominabilis: & ideo datur ei licentia, quod non teneatur sponsalibus nisi velit: vnde nihil de suo iure perdit, sed potius

lucrat libertatem ab eo qui se Deo & sibi reddidit abominabilem.

AD ALIVD dicendum, quod dolus non patrocinator, sed nocet quando ius perdit: & hoc in fauorem alterius qui non peccat est inductum, vt dictum est.

AD ID quod vterius quæritur, Vtrum in tali casu sufficit probare per solam famam? Dicendum quod sic: quia hoc crimen præcipue consurbar sponsos, & facit eos odiosos sibi: & ideo de facili permittitur separatio propter crimen illud. Ad hoc autem quod in contrarium obicitur, dicendum quod hoc est verum de matrimonio: sed sponsalia non sunt matrimonium, vt supra patuit: & ideo propter periculum futurum quod ex odio generari consuevit, etiam propter solam famam admittitur separatio sponsalium.

AD ALIVD dicendum, quod ille casus à quibusdam non ponitur: & respondent ad decretalem inductam, quod non est decretalis, nec continet ius, sed loquitur de permissione comparatiua, hoc est, quod sicut permittitur violatio societatis, ne maius malum fiat: ita etiam solutio sponsalium per hoc quod vterque alium absoluit, ne in odio conuenientes se adinuicem interficiant. Posset tamen dici, quod casus iste tenet cum pecunia mouentur de promisso: tunc enim signum est, quod non bene conueniunt: & ideo tunc Ecclesia patitur magis quam agar separationem ipsorum. Ad id autem quod contra obicitur, dicendum quod sponsalia non dicunt aliquid perfectè factum, sed potius faciendum: & ideo possunt reuocari: quia quantum ad principale quod est in eis, dependent in futurum.

AD ALIVD dicendum, quod in veritate taliter se absoluentes non cauent voto: tamen Ecclesia patitur prædicta ex causa.

AD ID quod obicitur de sexto dicendum, quod secus est in matrimonio & sponsalibus: quia in matrimonio non potest fieri coniunctio ad alium: & ideo monetur vt redeat ad suum, ne in periculo sit castitas sua: sed in sponsalibus potest fieri coniunctio ad alium, & ideo soluuntur: & non monetur, quia tales sibi inuicem sunt odiosi: & per hoc patet etiam solutio ad secundum.

AD ALIVD dicendum, quod aliter est in masculis, & aliter in feminis: quia masculus habet ad libidinem impellens magis quam femina: & ideo minus turpe est de masculo si fornicatur: & ideo de gratia masculi à feminis facilius recipiuntur, sed non de iure.

AD ID quod vterius obicitur de septimo, dicendum quod matrimonium est maius vinculum superueniens: & ideo quando stringit in oppositum, vinculum sponsalium rumpitur. Ad obiectum autem dicendum, quod si in omnibus essent æqualia, tunc teneret obiectio: sed inæqualia sunt, vt iam dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod non est simile, sicut supra expeditum est.

AD ID quod vterius obicitur de octavo, dicendum quod ibi est modus sponsalium, licet non materia pro toto, sed pro altera parte tantum: & ideo in tractatu de solutione sponsalium

salium ponitur iste casus.

AD ALIVD dicendum, quod quia videbatur approbare in annis deputatis ad

sponsalia contrahenda, & propter bonum exemplum, petit absolui: & non ideo quod sciat se esse ligatum personæ tali.

*Quod aliter accipitur in his aliis capitulis sponsa.*

**D**E etiam sponsa est, quæ sic viro desponsata est, vt non intercesserit consensus de præsentibus, sed sponsio futuri. Secundum quem modum illud decretum intelligitur, Siquis sponsam filij opprefferit, & post filius eius eam duxerit, pater postea non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliam ducat. Si coniunx illa fuisset (quod vtiq; foret, si in sponsalibus pactio coniugalis intercessisset) non permitteretur sponso aliam ducere. Mæchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, vt alij terreantur. Idem ex eodem, Quidam desponsauit vxorem & dotauit, & cum ea coire non potuit, quam clanculo frater eius corrupit & grauidam reddidit, decretum est, vt quamuis nupta non potuerit esse legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mæchus & mæcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita vero eis coniugia non negentur. De illa desponsatione hoc intelligi debet, vbi non fuit consensus coniugalis de præsentibus, alioquin non liceret eis talia sortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet, Statutum est à sacro conuentu, vt si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuisse desponsatam sine pactio coniugali de præsentibus, & ideo non fuisse coniugem, cui viuente sponso, alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quædam nuptialia pacta de futuro, ex quibus sponsi & sponsæ vocantur, nec exinde coniuges sunt. Et est pactio quædam coniugalis de præsentibus, quæ sponsum & sponsam etiam coniuges facit. Et vtraque pactio desponsatio vel sponsalia interdum dicuntur, proprie tamen sponsalia dicuntur quædam solennia pacta nuptialia.

*Quare non statim tradatur sponsa.*

**D**E nuptialibus pactis, vbi est tantum sponsio futuri, ait Augustinus, Institutum est vt iam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam suspirauit sponsus dilatare.

#### ARTICVLVS XVII.

*An dicantur sponsalia à sponsa de futuro, vel de præsentibus, vel de solennitate nuptiarum?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Sunt enim quædam nuptialia pacta, &c.] Hic enim colligitur, quod tripliciter dicitur

sponsa, scilicet de futuro, & de præsentibus, & solennitas nuptiarum. Et dicit Magister, quod vltimo modo proprie sponsalia dicuntur. Videtur autem falsum ex decreto Nicolai Papæ supra inducto, vbi dicit, quod sponsalia sunt futurarum promissiones nuptiarum: ergo primo modo proprie dicuntur sponsalia & sponsa, vt videtur.

2 Item hoc videtur sonare nomen, vt supra habitum est: ergo mentitur in litera.

VLTERIVS

*Quæstio-  
cula.*

VLTERIUS queritur hic, Vtrum æquiuocè vel vniuocè dicitur de his tribus? Videtur autem, quòd æquiuocè: quia distinguit in litera vocem sponsalium in suas significationes: talis autem distinctio non conuenit nisi æquiuoco: ergo est æquiuocum.

2 Præterea, Nullus distinguit sic, quòd homo aliter significet Sortem, & aliter Platonem: sed Magister dicit, quòd aliter vnum significet, & aliter aliud: ergo est æquiuocum.

*Sed con-  
tra.*

IN CONTRARIUM huius obiicitur: ab vna enim sponsione dicitur quocunque modo dicatur: ergo vnam habet rationem: ergo est vniuocum.

*Solutio.*

RESPONSIO, quòd sponsalia proprie dicuntur pacta futurarum nuptiarum cum solennitate facta: & ideo quòd dicit Magister, non intelligitur de solennitate sola, sed potius concretiuè de sponsione solenni futurarum nuptiarum: & per hoc patet, quòd non est contrarium præhabitis: & per hoc soluuntur duo prima.

AD ALIUD dicendum, quòd nec vniuocè dicitur de his, nec etiam æquiuocè, sed potius per analogiam ad vnum, vt probat vltima obiectio. Analogum enim dicitur de pluribus diuersis modis respicientibus ad vnum: & ideo distinguit Magister in litera modos diuersorum sponsalium. Et hæc est solutio omnium queritarum.

### ARTICVLVS XVIII

*An in sponsalibus debeat esse terminus ad solennizandum matrimonium?*

DEinde queritur de hoc quòd dicit ibi [De nuptialibus pactis, vt est sponsio fu-

tura, &c.] Videtur enim, quòd nulla sit causa quam assignat in litera: quia istud, vt dicit Auctor, intelligitur de sponsalibus in futurum promissis: sponsalia autem non contrahuntur in futurum, quia non est sufficiens ætas contrahentium: non ergo causa est, quòd non exhibetur statim, vt desideret dilatam, sed quia non est sufficiens ætas & habitus corporis ad matrimonium consummandum.

2 Item videtur esse contra Apostolum 1. Corinth. 7. Melius est nubere, quam vni. Cum igitur in dilatione alter coniugum vratur, vel ambo, melius esset, quòd statim exhiberetur.

3 Item, Omnis dilatio est ad terminum aliquem qui est in contractibus humanis: videtur ergo, quòd huic dilationi deberet terminus assignari.

RESPONSIO. Dicendum, quòd sancti patres à principio ita constituerunt, vt litera continet, & propter causam quæ in litera assignatur.

AD PRIMUM autem dicendum, quòd frequenter etiam habentes ætatem contrahunt sponsalia de futuro: & de illis purè, quòd loquatur: & hoc patet per hoc quia paruuli ante ætatem contrahentes, non suspirant ad dilationem nuptiarum.

AD ALIUD dicendum, quòd non diu differtur: & ideo non potest multum exardescere concupiscentia: non differtur enim nisi ad duos menses, vt patet ex superius inducta decretali: si tamen nimis periculosè cresceret tentatio, melius putarem ego saluo iudicio maioris, quòd statim matrimonium consummaretur.

AD VLTIMUM dicendum, quòd tempus contrahentium habentium ætatem præfixum est à iure, scilicet ad plus duo menses vel vna, vt supra paruit.

*Quæ sponsa sit vidua mortuo sponso, & quæ non.*

*August.  
in lib.  
confes-  
sio. &  
habetur  
27. q. 2.*

EST sciendum, quòd illa sponsa quæ tantum in futuro est pacta, mortuo sponso non remanet vidua, quia non fuerat vir eius: vnde si quis eam duxerit, ad sacros ordines conscendere non prohibetur, quia non duxit viduam. Viduæ enim maritus æquè sicut bigamus, sacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à sacris ordinibus.

*Qui alterius sponsam eo mortuo ducit, ad sacros ordines accedere potest.*

*Pelagius  
Papa.  
dist. 34.  
cap. vlti-  
mo.*

SECUNDUM hoc intelligendum est quòd ait Pelagius Papa, de illo qui mortuo sponso eius sponsam ducit in uxorem. Nihil est, inquit, quantum ad hunc articulum attinet, quòd ei obuiet de canonicis institutis, quin ad sacros ordines promoueri valeat. Si verò talis sponsa fuisset, inter quam & sponsum eius consensus de presentia intercessisset, eo mortuo vidua remanisset.

remanisset, cui copulatus in coniugio ulterius ad sacros ordines non accederet, cum viduam duxerit. Non est ergo ambigendum, quin solus de presenti consensus coniugium efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. Ideo post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiamsi carnis commixtio illic sequatur, ad priorem copulam reuocandus est.

ARTICVLVS XIX.

An definitio bigamia sit bene assignata?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Viduae enim maritus aequae sicut bigamus sacerdos fieri prohibetur, &c.] Queruntur autem hic quatuor de bigamia. Primo, Quid sit, & unde dicatur? Secundo, Quot modis fiat? Tertio, Qua ratione ei irregularitas adiungatur? Quarto, Vtrum illa irregularitas admittat aliquam dispensationem?

Ad primum horum proceditur sic: Dicitur aliquorum est, quod bigamia est diuisio vnus in non vnā vxorē vel vxores. Videtur autem, quod haec definitio non valet: quia bigamia opponitur monogamiae: & monogamus diuiditur: ergo bigamia non est diuisio vnus, &c. Probatio mediz. Omne id quod vnitur alteri a se, oportet quod in se diuidatur: sed omnis homo adhaerens vxori, vnitur alteri a se: ergo diuiditur in seipso.

2 Si forte dicas, quod diuiditur in vnā. Contra: Probatio, quod non: quia ipsa etiam diuisa est a se, & vnita viro qui commiscetur ei: ergo diuiditur in non vnā.

3 Item, Nihil videtur dictum, in non vnā: quia dicit Boetius, quod omnis res est vnā: ergo omnis vxor est vnā vxor: nullus ergo diuiditur in non vnā.

4 Item, Omne quod est (vt probat Philosophus) est vnum, vel multa: ergo & vxor vel femina in quam diuiditur iste, est vnā, vel multa: constat autem, quod non multa: ergo vnā: falsum ergo est, quod aliquis diuidatur in non vnā.

5 Item, Nunquam dicimus aliquid diuidi in plura quae non sunt, sed in plura quae sunt: si ergo nullus diuidatur in plures vxores quae sunt, nullus diuidetur in plures vxores: sed quae non simul in eodem tempore sunt, sed vna decessit, & alia superest, illae vxores plures non sunt: ergo qui prima habet vnā, & post mortem illius aliam, videtur quod ipse non sit diuisus in plures.

6 Item hoc videtur ex verbis Apostoli Rom. 7. & 1. Corinth. 7. Mulier subiecta est legi viri quandiu vir eius viuit: sed diuisio est ex lege: ergo cum absoluitur a lege, absoluitur a diuisione: ergo post mortem eius non est diuisus in eam: si ergo tunc in vnā postea ductam diuidatur, non videtur esse diuisus in plures.

7 Item obicitur de hoc quod dicit, Vxorē, vel vxores. Diuisio enim sequitur vnus separationem: quia ita dicit Aristot. quod numerum cognoscimus diuisione continui: sed huiusmodi vnio est etiam ad meretricem, vt

dicitur 1. Corinth. 6. An nescitis quoniam qui adhaeret meretrici, vnum corpus efficitur? Ergo consequitur talis diuisio, si pluribus fornicario concubitu coniungatur: ergo qui cum pluribus fornicatur, est bigamus, quod falsum est.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod superius inducta definitio est satis bona. Dicitur enim bigamus a bis, & gamos quod est mulier in Graeco, quasi diuisus bis iteratus in mulierem: sicut etiam monogamus non sic iteratus, & trigamus ter iteratus, & quadrigamus, & pentagamus, & exagamus, & heptagamus, & poligamus.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod separatio quae inest bigamiae, vnitati sacramenti opponitur: vnitatis autem sacramenti est indiuiduitas signi: & haec nunquam melius quam ex signato cognoscitur: signatum autem est duplex, scilicet vnio spiritus fidelis cum spiritu increato, & vnio diuinæ naturae cum humana in vna persona Christi. Et prima quidem significatur per indiuiduitatem consensus: secunda autem per indiuiduitatem carnis, vt supra patuit in distinctione praehabita. Dicendum est igitur indiuiduitatem signi nihil aliud esse, quam indiuiduitatem consensus, & coniunctionis carnalis. Est autem indiuiduitas consensus a duobus, scilicet quod sit ab indiuiduo, & indiuiduum: & ab eisdem duobus causatur indiuidua coniunctio carnis: indiuiduus autem nullus est, nisi qui in se est indiuisus: & similiter indiuidua nulla est mulier, nisi quae est in se indiuisa: & haec sola est quae nullam vnquam in alium habuit coniunctionem per copulam indiuidualem. Et sic patet, quod bigamia est priuatio huius copulae indiuidualis, eo quod bigamia sit priuatio indiuiduitatis, sicut caecitas est priuatio visus. Vnde patet, quod monogamus non habet priuationem indiuiduitatis: quia cum vnica non est nisi vna indiuiduitas, non separata. Ad aliud dicendum, quod ipsa est vnica in huiusmodi indiuiduitate si virgo fuit quando tradita est: eo quod indiuiduitas est matrimonij, vt dictum est, potius quam vnus in se persona, quia est sacramenti & signi.

**A**D ALIUD dicendum, quod vnum quandoque dicit vnitatem suppositi, & quandoque vnitatem accidentis: & similiter sit negatio siue priuatio in non vno. Dicendum igitur, quod hic negat accidens secundum quod vna in eam signi indiuiduitate & vnitatem dicitur, quae vnus fuit vel est: & non vna quae plurimum fuit vel est, licet semper sit vna secundum suppositum.

**A**D ALIUD dicendum, quod si ly vnum dicat vnitatem suppositi, tunc verum est, quod nihil

Solutio.

1  
2  
3  
4  
5  
6  
7  
8  
9  
10  
11  
12  
13  
14  
15  
16  
17  
18  
19  
20  
21  
22  
23  
24  
25  
26  
27  
28  
29  
30  
31  
32  
33  
34  
35  
36  
37  
38  
39  
40  
41  
42  
43  
44  
45  
46  
47  
48  
49  
50

st  
at  
n-  
us  
al-

ius  
in  
am  
ad  
am  
tua  
set.

nihil est quod non sit vnum : quia omne quod est, tantum vnum est. Si autem dicat vnitatem accidentis oppositi diuisioni prædictæ, tunc multæ sunt mulieres quæ non sunt vnæ : quia non sunt vnica vnus, sicut accipitur Cant. 6. Vna est columba mea : vna est genetrici suæ dilecta, hoc est, vnica.

AD ALIUD dicendum eodem modo, quod de vnitare suppositi intelligitur.

AD ALIUD dicendum, quod benè diuiditur aliquid in ea quæ non sunt, sed quæ fuerunt : licet enim non maneat mulier in quam diuisus est vir prius, tamen diuisio manet in ipso quando coniunctus est sequenti : & hoc patet respiciendo in signato per indiuisiōnem matrimonij : quia vnitatis naturarum in Christo non est nisi inter duo extrema & semel. Potest igitur tripliciter signum non respondere signato, scilicet si sit quasi vnus, sed non vna : vel si vna, sed non vnus : vel si non semel, sed iste tertius modus non potest esse inter eundem virum & eandem mulierem : quia sacramenta non iterantur super eandem numero materiam : & ita patet, quod sit duobus primis modis. Forma autem argumentandi non valet : quia instantia est, quia si aliquid primo diuidatur, vt lignum in ignem : igne enim non existente diuisio adhuc manet in ligno : & si postea diuidatur, erit bis diuisum : & non erit ibi diuisio vnus in vnicum, quia licet primum cum secundo non sit secundum rem, est tamen quoad effectum quem relinquit in eo in quod ipsum diuisum est.

AD ALIUD dicendum, quod Apostolus intelligit de lege redditionis debiti & obedientiæ, & non de effectu qui relinquitur in viro etiam post mortem mulieris.

AD ALIUD dicendum, quod dupliciter est vnio inter virum & mulierem, scilicet carnalis operis & indiuiduitatis signi. Prima est cum quahbet muliere quæ carnaliter cognoscitur. Secunda autem est cum legitimè coniuncta tantum : & ideo sola illa potest facere bigamiam : alia enim non facit nisi per coniunctionem ad istam de iure vel de facto consummato, vt infra patebit.

## ARTICVLVS XX.

### Quot modis fiat bigamia?

Secundo queritur, Quot modis fiat bigamia? Sunt autem super hoc à iure notati quatuor modi : & illi primum accipiuntur, & postea obiciuntur contra illos. Primus est qui & proprius est, quando aliquis successiue duas vxores habet, quas ambas carnaliter cognouit. Secundus autem improprius modus est, quando duas simul habuit, vnã de facto, & alteram de iure. Tertius est, quando vnã habuit de iure, & illa mortua, aliam duxit de facto, & non de iure. Quartus est, quando aliquis contrahit cum corrupta.

Obicitur autem primo contra primum modum. Nunquam enim duabus coniungitur, qui coniungitur vni, & non coniungitur alij, nisi solutus ab illa : sed taliter con-

iungitur ille qui accipit duas successiue : ergo videtur, quod nunquam coniungitur duabus : ergo nunquam efficitur bigamus.

2 Item, In antiquis temporibus simul vni plures coniungi poterant in vno vxorio affectu : ergo multo magis plures successiue possunt coniungi vni in vno vxorio affectu : sed vni affectui vxorio respondet vna indiuiduitas sacramenti : ergo in vna indiuiduitate sacramenti potest aliquis coniungi pluribus successiue : cum igitur bigamia non fiat nisi à violatione huius indiuiduitatis, videtur quod talis non efficiatur bigamus.

3 Item, Qui nunquam est nisi vnus, nunquam efficitur bigamus : sed ille nunquam est nisi vnus solius : ergo, &c. Probatio : quia non est dare tempus in quo ille sit duarum : ergo habetur propositum.

IN CONTRARIUM huius est quod habetur in decretis, vbi sic dicit Hieron. Apertiam quæso aures obrectatores meos, & videant secundas & tertias nuptias in Domino concessisse, &c. Et ita non damno bigamos, imo nec trigamos : sed si dici potest, nec tetragamos. Ex hoc accipitur, quod est bigamus, qui secundas vel deinceps nuptias consummat : ergo ille est vnus & proprius modus bigamiæ.

VLTERIUS queritur de casibus qui sæpe sumuntur iuxta hunc modum. Pono enim, quod aliquis ducit vnã per verba de presenti, & antequam consummet matrimonium illa moritur : & postea ducit aliam, & illam cognoscit carnaliter. Videtur enim, quod ille sit bigamus per ea quæ expressè dicuntur in litera ex verbis Magistri & distinctione Nicolai Papæ, quæ sit in litera inter contrahentem cum sponsa alicuius defuncti quæ fuit per verba de presenti.

IN CONTRARIUM autem huius obicitur id quod Innocent. tertius scribit Meten. Episcopo lib. 1. extra. de bigamis, Debitum pastoralis officij, &c. & infra, Cum ergo propter sacramenti defectum inhabitum sit, ne bigamus aut maritus viduæ præsumat ad sacros ordines promoveri : quoniam nec illa est vnica vnici, nec iste vnus vnus, profecto vbi deficit inter huiusmodi coniuges corporis commixtio, non deest huiusmodi signaculum sacramenti. Vnde is qui mulierem ab alio viro ductam, sed minimè cognitam duxit vxorem (quia nec illa, nec ipse carnem suam diuisit in plures) propter hoc impediri non debet quin possit ad sacerdotium promoveri. Hæc decretalis valde est notabilis : quia abrogatur per eam quod dicit Magister in isto capitulo.

Vterius queritur de secundo. Ille enim non videtur esse casus : quia non est defectus sacramenti, vbi nullum est sacramentum : sed cum ea cum qua contraxit, de facto nullum est sacramentum : ergo non videtur, quod propter hoc fiat defectus sacramenti.

2 Item, Absurdum esset dicere, quod commixtio ad meretricem haberet significare copulationem naturarum in vna persona Christi : ergo illa adhesio qua adheret mulieri de facto, non habet indiuiduitatem aliquam : cuius signum est, quia separatur ab ea quando voluerit : ergo videtur, quod ille nunquam ha-

bet

bet nisi vnam indiuiditatem cum vnicus ergo ipse non debet reputari bigamus.

**IN CONTRARIUM** huius est quod dicit Hieronymus 3. 1. quæst. 1. Quomodo virginibus. Et infra, Primus Lamech sanguinarius atque homicida vnam carnem in duas diuisit vxores: fratricidium & bigamiam eadem catclysmi pœna deleuit, &c. Ex hoc accipitur, quod qui habet duas simul non de iure, sicut Lamech qui non habuit de iure, nec de diuina inspiratione, bigamus dicitur à Hieronymo.

2. Ad idem facit id quod habetur dist. 34. ex concilio Tolera, Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantum, aut vxorem, aut certè loco vxoris (si coniunx deest) concubinam. Cæterum si non talis concubina fuerit, & ætas illius de quo agitur, futurae incontinentiæ suspitionem auferre dignoscitur, à postolica concessione ad ordinem diaconatus prouchi potest. Ex hoc accipitur à contrario sensu, quod si contraxit de facto cum secunda, prohibetur ab ordine, & non nisi propter bigamiam: ergo iste talis est bigamus.

3. Ad idem est quod habetur extra. de diuort. Gaudemus, & est longa decretalis: sed ibi dicitur, quod nulli licet duas simul habere: ergo multo minus vnam de iure, & aliam de facto, quin ipse bigamus reputetur.

**ULTERIUS** queritur de casibus qui reducuntur ad illum. Ponamus ergo, quod habeat vnam de iure, sed non consummauit cum illa matrimonium, sed tantum cum ea contraxit matrimonium per verba de præsentibus, & cum alia contraxit de facto, & cognoscit eam: videretur enim, quod iste sit bigamus, quia ipse aut de iure aut de facto habet duas: & qui duas habet, est bigamus: ergo iste est bigamus.

2. Item, Indiuiduitas consensus significans indiuiduitatem animæ fidelis cum Deo, saluatur in illa quam habet de iure: sed cum alia est etiam quædam indiuiduitas carnis: ergo ipse non est vnus vnus, sed potius duplex quarum: ergo non saluatur in eo ratio sacramenti: ergo ipse est bigamus.

3. Adhuc, Ponamus, quod ipse reuertatur ad primam quam habet de iure: constat, quod ipse tunc est bigamus: cum igitur ante reditum plus peccet contra Deum & contra matrimonium, videretur quod tunc magis debeat bigamus reputari.

**IN CONTRARIUM** est, quod iste actu carnem suam in plures non diuisit: ergo secundum decretalem Innoc. supra inductam, non debet dici bigamus.

**ULTERIUS** queritur de tertio casu. Videretur enim, quod ille nullus sit omnino: quia magis est diuidi cum peccato, quam sine peccato: sed si quis diuidatur in plures fornicarias, non efficitur bigamus: ergo videretur, quod nec ille qui vnam habuit de iure, qua mortua, aliam ducit de facto.

2. Adhuc, Ponamus, quod post mortem suæ vxoris multas cognoscat fornicario concubitu, & non contrahat cum aliqua: videretur, quod ille sit magis bigamus, quia nec forma

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

honestatis in illo saluatur: ergo videretur, quod etiam talis sit bigamus plus quam primus.

**IN CONTRARIUM** autem huius est, quod dicitur extra. de bigamis non or. &c. Et infra, Nos autem in hac quæstione taliter respondemus, quod cum huiusmodi clericis qui quantum in ipsis fuit secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bigamis non liceat dispensari, licet in veritate bigami non existant, non propter sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere subsecuto.

**ULTERIUS** queritur de quarto. Quia, de illo nulla ratio esse videretur: non enim propter diuisionem alterius ego diuidor: ergo nec propter mulieris diuisionem diuiditur vir: ergo ipse manet vnus vnus: ergo ipse non est bigamus.

2. Item, Filius non portabit iniquitatem patris, nec pater portabit iniquitatem filij, vt dicitur Ezech. 18. ergo nec vir portabit iniquitatem vxoris, nec e conuerso: ergo nec penam bigamiz: ergo videretur, quod ille non sit bigamus, qui contrahit cum corrupta.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod dicitur distinctione 32. vbi Leo Papa contra epistolam Nicetæ Abbatis. Scriatim & aperte profequamur, quod sancta Romana Ecclesia de gradibus clericorum ait. Clericos, ostiarios, lectores, exorcistas, acolythos, si extra votum & habitum monachi inueniantur, & continentiam profiteri noluerint: vxorem ducere virginem cum benedictione sacerdotali permittuntur: non autem viduam aut repudiatam: quia propter hoc deinceps nec ad subdiaconatum prouchi poterunt: quia nec laicus nisi virginem sortitus vxorem. Ex hoc accipitur, quod siue acceperit viduam siue repudiatam, ipse reputatur vt bigamus irregularis ad ordines sacros.

2. Item 34. distinctione dicit, Curandum est ergo in primis, ne ad sacros ordines (sicut in gestis prioribus ante scriptum est) quisquam in vxorem virginem non duxit, aspiret.

3. Ad idem est quod Gregorius Silitano Episcopo scribit sic, Præcipimus ne vnquam illicitas ordinationes facias, nec bigamum, aut qui virginem non est sortitus vxorem, aut ignorantem literas, vel qualibet ex parte corporis vitiatum, vel pœnitentiæ, vel curiæ, aut cuiuslibet conditioni obnoxium, ad sacros ordines permittas accedere: sed si quos huiusmodi repereris, non audeas promouere.

**ULTERIUS** queritur hic de casibus qui videntur similes. Ponamus enim, quod aliquis primo defloret aliquam fornicario concubitu, & postea contrahat cum eadem. Videretur enim, quod iste sit bigamus: quia non ducit vxorem virginem, sed corruptam: ergo secundum decreta inducta ipse est irregularis vt bigamus. Hoc videretur confirmari per hoc quod habetur distinctione 32. Nemo ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probata castitatis, & qui vsque ad subdiaconatum vnica & virginem vxorem habuerit.

2. Ad idem facere videretur 30. quæst. 5. Qualis debeat esse vxor quæ habenda est

FFF secundum

Sed con- tra.

Quæstio- cula

Quæstio- cula 1.

Sed con- tra.

Sed con- tra.

Quæstio- cula 3.

secundum legem, virgo casta, & desponsata in virginitate, & dotata legitime, & à parentibus tradita sponso, & a paranympis accipienda. Ergo si non sit talis, non videtur esse vnica vnica: ergo contrahens cum ipsa efficitur bigamus: sed supra dicta non est talis: ergo contrahens cum ea, bigamus reputatur.

*sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius videtur, quòd ille in aliam non est diuisus, nisi in istam: ergo non debet reputari bigamus.

2 Ad idem facit quòd habetur extra. de bigamis. D. bitum, Et est supra inducta decretalis, quæ dicit, quòd nisi secundum carnalem concubitum in plures diuidatur, non reputatur bigamus.

*Quæst. 4.* ULTERIUS queritur de alio casu, scilicet quòd si aliquis contrahat cum aliqua, quam credit virginem, & cum consummat matrimonium, non inuenit eam virginem: videtur enim ille non esse bigamus, quia est ibi pura ignorantia facti: ergo si ibi esset etiam peccatum, in toto excusaretur: ergo multo magis excusatur à pœna: ergo non debet reputari irregularis ex hoc ad sacros ordines suscipiendos.

2 Item, In his quæ non aperte mala sunt, intentio nomen operi imponit: sed ille intendit contrahere cum virgine, & facit quòd in se est ad hoc, quòd contrahat cum virgine: ergo videtur, quòd non puniatur irregularitate bigamæ ex hoc quòd non inuenit eam virginem.

*sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius est decretum Leonis Papæ, quòd illa famula Dei, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdidit, laudabiliores erant in humilitate ac vercundia, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus. Ergo à simili & iste talis non omnino est comparandus monogamis: ergo videtur, quòd sit bigamus & irregularis.

*Quæst. 5.* ULTERIUS queritur de alio casu, scilicet quòd aliquis contrahat cum virgine & cognoscit eam: deinde cognoscitur ab alio per adulterium: & maritus ignorans hoc, cognoscit eam. Videtur enim, quòd ille non est bigamus: quia est vicus vnus: ergo non est bigamus.

*sed con- tra.* SED CONTRA: Illa non est vnica, quæ est diuisa in plures: ergo non est vnica vnus: ergo violauit sacramentum: ergo videtur, quòd sit reputandus bigamus.

2 Ad hoc etiam videtur esse quòd dicitur distinctione 34. Si cuius vxorem adulterium commisit cum esset laicus, euidenter fuerit probatum, hic ad ministerium ecclesiasticum admitti non potest. Quòd si in clericatu iam eo constituto adulterauit, dato repudio eam dimittere debet. Si vero retinere eius confortium velit, non potest suscepto ministerio perfrui.

3 Ad idem ibidem capitulo sequenti, Si laici vxor in adulterio deprehensa fuerit, hic talis ad ministerium ecclesiasticum nullo modo adducatur. Si autem post ordinationem aliquis clericus vxor adulterata fuerit, dimittat eam. Si autem cum ipsa voluerit permanere, à ministerio sit alienus.

VLTERIUS queritur de alio casu. Sic enim, quòd maritus vxorem accuset de adulterio, & illa antequam sententia detur, petat debitum, & ille reddat sicut tenetur, & postea sententia dicat eam esse ream. Et queratur, vtrum iste sit reputandus bigamus? Videtur, quòd non: quia ille facit quòd debet: nemo autem punitur pro eo quòd facit id quòd debet: ergo nec iste: sed magna pœna est irregularitas: ergo iste non efficitur irregularis.

2 Item, Iste non agit, sed potius patitur: passiones autem non merentur puniri: ergo iste non debet puniri irregularitate.

IN CONTRARIUM est, quòd irregularitates non contrahuntur sæpè nisi solo facto præter voluntatem & peccatum: cum igitur ille non misceatur adultera sicut vnica vnica, videtur, quòd ipse bigamus reputandus sit & irregularis.

SOLVTIO. Dicendum ad primum, quòd illi quatuor modi prædicationem bigamæ per prius & posterius recipiunt: quia primus dicitur propriè: quia in illo sacramentaliter nec vnica est, nec vnus vxoris. Alij autem dicuntur per accessum aliquem ad istum modum, secundum quòd potest priuari vnica & vnus. Aut igitur priuatur per similitudinem sacramenti, aut sine similitudine. Si cum similitudine: aut cum successione, aut sine successione. Si sine successione, est casus secundus: & iste imitatur Lamech. Si cum successione, est casus tertius: & iste imitatur secundas nuptias, licet existentiam non habeat, nisi sicut id quòd de facto imitatur id quòd est de iure, vt saltem formam honestatis seruet coram Ecclesia. Si autem est sine similitudine sacramenti matrimonij quòd est inter duas successiue in primis & secundis nuptiis: tunc est quartus casus: & hoc modo particularia iuris ad vniuersalia reducuntur.

DICENDVM ergo ad primum, quòd sicut Christo non fuit nisi vnica natura vnita humanæ, & vnione vnica non iterata: ita oportet esse, quòd sit in signo: vnde cum in tali ipse diuidatur in plures & pluribus vnionibus, patet quòd non saluatur sacramentum. Et cum dicitur, quòd nunquam est nisi vnum sacramentum, dicendum quòd verum est hoc actu, sed tamen successiue sunt duo: sicut nunquam est nisi vna hora diei, & tamen successiue sunt multæ.

AD ALIUD dicendum, quòd nunquam plures vxores fuerunt vnus secundum perfectum statum matrimonij: sed ex dispensatione diuina licuit quandoque iungi pluribus: & inter illos nunquam saluabatur sacramentum, sicut nec hodie saluatur in bigamis.

AD TERTIUM dicendum, quòd iste nunquam est nisi vnus actus: sed tamen diuisus est in plures, quia diuisio manet in ipso, etiam vxore mortua, vt patet ex præhabitis. Hoc autem quòd adducitur in contrarium, est concedendum.

AD ID quòd obiicitur ad vltiorem casum qui sumitur iuxta istum, dicendum quòd hodie non tenet hoc quòd dicitur in litera, & est abrogatum per decretalem Innocentij quæ adducta est in contrarium.

AD

AD ID quòd obiicitur de secundo casu, dicendum quòd ille bigamus reputatur: quia quantum in se est, operatus est ad hoc quòd sit bigamus, & se diuisit in plures. Ad obiectum contra, dicendum quòd non oportet, quòd in qualibet bigamia sit sacramenti iteratio: sed oportet, quòd ibi sit vnio aliqua non vnus cum vnica: & ita est hic, quia vnitur primo cum vna, & ipse postea quantum in se est, vnitur cum alia: & ideo signum non saluatur.

AD ALIUD dicendum, quòd nulla indiuiduitas significatur in adhesionem meretricis: & ideo ex coniunctione ad illas vt ad meretrices non contrahitur bigamia: sed in his quibus de facto vel de iure contrahitur indiuiduitas; est signum: quæ cum deficit sacramenti forma, violatur: & ideo bigamia iacurritur. Obiectum autem in contrarium est concedendum.

*Ad qua- stionem 2.* AD ID quòd queritur de casu iuxta hunc casum inducto: dicendum quòd ille meo iudicio non est bigamus, quia non est bigamus, nisi quando consummat matrimonio de iure vel de facto carnem suam diuidit, vt patet ex decretali Innocentij supra inducta. Ad obiectum contra, dicendum quòd non sunt ibi diuersæ vniones carnales, mentaliter autem solum vnio diuersa bigamiam non inducit.

AD ALIUD dicendum, quòd ipse vnica est vt vnica, licet non vnica, quia non est sua: & ideo non est vnica sua, sed tamen quantum ad formam exteriori est vt vnica sua: & ideo non est bigamus.

AD TERTIUM dicendum, quòd sicut August. dicit super epistolam ad Titum, de sacramento hic agitur, non de peccato. Vnde licet cum peccato adhzreat illi cum qua contraxit de facto, dimissa illa cum qua de iure contraxit, tamen si redit, & cognoscit primam carnaliter, erit caro sua actualiter diuisa, & tunc erit bigamus.

AD ID quòd queritur de tertio casu, dicendum quòd ille talis, vt probat decretalis in contrarium inducta, bigamus reputatur. Ad obiectum contra, dicendum quòd peccatum maius non facit bigamiam: quæ enim sine omni peccato contrahitur bigamia: & ideo licet ille qui plures cognoscit fornicariè, non efficiatur bigamus: tamen iste bigamus efficitur in quo est sacramenti forma, & non est vnica ad vnica.

AD ALIUD dicendum, quòd talis non efficitur bigamus: & non est simile ad propositum, vt patet ex prædictis.

AD ID quòd queritur de quarto casu, dicendum quòd ille contrahit irregularitatem vt bigamus, & habet quandam modum bigamiz. Ad id autem quòd contra obiectum est, dico sine præiudicio, quòd ille non diuiditur nisi in vniam: & sacramentum bene manet quantum ad hoc, quòd ipse est vnica: sed violatur quantum ad hoc, quòd non est vnica sine vnica, quia mulier cum qua contrahit, diuisa est, & sic discordat à natura desponsata in Christo: & ideo est irregularis.

AD ALIUD dicendum, quòd bigamia non est iniquitas, sed pœna: & ad hoc quòd obiicitur, quòd est præter culpam: ergo non

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

est iusta, &c. dicendum, quòd pœna directè non infligitur nisi pro culpa facta in se vel in pluribus. Hæc autem pœna infligitur indirectè, & magis consequitur quoddam aliud, quam infligitur: sequitur enim defectum sacramenti: & hoc bene potest iuste contingere. Sed si ex sententia iudicis infligeretur, tunc non esset iusta, nisi causaretur ex culpa. Ea autem quæ in contrarium adducuntur, sunt concedenda.

AD ID quòd vltius queritur de illo qui contrahit cum illa quam ante deflorauit ipse: dicendum, quòd ad vtramque partem sunt opinioniones: sed tamen videtur esse dicendum, quòd non sit bigamus, propter ea quæ in contrarium inducuntur. Ad id autem quòd primo obiicitur, dicendum, quòd ipse carnali concubitu non diuiditur nisi in vniam: quia etiam per concubitum qui fuit ante copulam matrimonij, illa non est facta alterius, & ideo non diuisa: sed & ante & modo est vnica sua & vnus sui: & hæc est ratio iuris dicentis non esse bigamum talem: non enim efficitur quis non vnica, nisi per hoc quòd non est vnica: nec aliqua efficitur non vnica, nisi per hoc quòd est non vnus.

AD IVRA autem quæ allegantur in contrarium, dicendum quòd loquuntur de his quæ corrumpuntur ab alijs, & non ab illis eisdem qui postea contrahunt cum eis.

AD ID quòd vltius queritur de illo qui contrahit cum ea quam credit virginem, & inuenit corruptam: dicendum, quòd ipse est bigamus.

AD DVO autem obiecta quæ obiiciuntur in contrarium, dicendum quòd bene sequeretur si de peccato ageretur: sed hic non agitur nisi de sacramento. Ratio autem quare hic est bigamus hæc est, quia sua non est vnica, vt patet ex antedictis. Hoc autem quòd in contrarium adducitur, est concedendum.

AD ID quòd vltius queritur de illo qui contrahit cum virgine, quæ cum adulterium cognoscitur perpetrasse, eam ignoranter cognoscit: dicendum quòd sicut probatur per canones inductos, ipse est bigamus. Ad id autem quòd primo obiicitur, dicendum quòd sua non est vnica: & ideo falsum supponitur in obiectione. Vnde obiectio facta in contrarium soluit primam obiectionem.

AD ID quòd queritur vltimo de illo qui cognoscit eam quam accusat, antequam probeatur adulterium, ad petitionem vxoris: dicendum quòd ad vtramque partem sunt opinioniones, & illarum rationes inueniuntur in obiciendo: videtur tamen dictis Sanctorum consentaneum, quòd ipse sit bigamus reputandus. Ad id autem quòd obiicitur in contrarium, dicendum quòd non est pœna directè inflicta, sed potius consequens sacramenti defectum: & hoc frequenter inuincitur alicui sine peccato.

AD ALIUD dicendum, quòd hoc bene excusat peccatum & præiudicium quòd sibi generaretur in eam quam accusat modo: sed hic de sacramento queritur: & quia illud deficit, puto quòd bigamus est reputandus. Et per hoc patet solutio ad totum.



## ARTICVLVS XXI.

An bigamia adiungatur irregularitas?

**T**ertio queritur, Qua ratione bigamiae irregularitas adiungitur? Aut enim hoc fit ratione concupiscentiae, aut ratione peccati. Non ratione concupiscentiae: quia in fornicatione cum pluribus maius est lignum concupiscentiae: & tamen non adiungitur ei irregularitas.

2 Item in sodomia & mollitie feruet concupiscentia contra gratiam & rationem & naturam: in fornicatione autem contra gratiam, & non contra naturam, nec contra rationem: sed in bigamia aliqua nec contra gratiam, nec contra rationem, nec contra naturam: cum igitur sodomiae non adiungitur irregularitas, videtur quod nec bigamiae debeat adiungi. Si autem est ratione peccati: adhuc videtur, quod fornicationi potius debeat adiungi: & non fit: ergo nec bigamiae, ut videtur.

3 Item ut dicit Greg. peccata spiritualia maioris sunt culpae, quam carnalia, licet minoris sint infamiae: & illis non adiungitur irregularitas: ergo nec isti.

**Q**uestio-  
c. 16. **V**lterius queritur hic de controuersia quae est inter Hieronymum, & August. & ponitur in Gloss. 1. Tit. 4. Dicit enim Hier. quod si quis ante baptismum plures habuit, siue unam ante baptismum, & aliam post, non fit bigamus. August. autem dicit totum contrarium, quod siue ante, siue post habuit, bigamus debet reputari. Videtur autem obiici pro Hieron. sic, Quicquid sordidum est, deletur in baptismo: sed bigamia est aliquid sordidum: ergo & deletur in baptismo: ergo videtur, quod post baptismum non debeat bigamus reputari.

2 Item, Quod facit quod maius est, videtur etiam posse facere quod minus est: sed maius est expellere omne peccatum, quam purgare bigamiam, & primum facit baptismus: ergo & secundum.

3 Item, In baptismo configuratur homo Trinitati increatae, ut supra notatum est in quaestione de baptismo: ergo videtur, quod quicquid deformat configurationem illam, totum tollitur: sed bigamia deformat: ergo tollitur, ut videtur.

4 Item videtur, quod etiam bigamia manens non impedit: quia dicit August. super epistolam ad Titum & ponitur in decr. dist. 26. Vnius uxoris vir Episcopus significat ex omnibus gentibus unitate vni viro Christo subditae: constat autem, quod in collatione omnium gentium multae sunt diuisiones: ergo melius significatur per diuisum, quam per vnicum: sed bigamia diuidit: ergo melius significatur per bigamum, quam per non bigamum.

5 Item, In Ecclesia quae secundum prius habita verba per Episcopum significatur siue per sacerdotem, perfectio est actiuae & contemplatiuae vitae, quae in duabus vxoribus Iacob, scilicet Lia & Rachel significatur: & non possunt in vna significari: ergo videtur,

quod perfectio Ecclesiae melius significatur per bigamum, quam per non bigamum: ad minus igitur post baptismum videtur, quod possit ordinari bigamus, ut dicit Hieron.

**I**n contrarium huius est, quod dicit August. ad Titum 2. in Glossa & dist. 26. sic, etc. Acutius intelligunt, qui nec eum qui cathecumenus vel paganus habuit adulteram, ordinandum esse censuerunt: quia de sacramento agitur, non de peccato propter sanctitatem sacramenti: sicut si femina cathecumena vitata est, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari: ita non absurdum visum est bigamum non peccasse, sed normam sacramenti amisisse, non ad vitae meritum, sed ad ordinationis signaculum.

2 Ad idem ibidem Ambros. Vna tantum nec repetita nobis copula permittitur: & in ipso coniugio lex est non iterare coniugium, nec secundae coniugis fortiri coniunctionem: quod plerisque mirum videtur, cum etiam ante baptismum iterata coniugia electioni muneris & praerogatiuae ordinationis impedimenta generent: cum etiam delicta obesse non soleant, si lauachri remissa fuerint sacramento. Sed intelligere debemus, quod in baptismo culpa remitti potest, lex coniugij aboleri non potest: in coniugio non culpa, sed lex est. Quod culpa est igitur, in baptismo relaxatur: quod legis est, in coniugio non soluitur. Quomodo autem potest esse hortator viduitatis, qui & ipse coniugia frequentauerit?

3 Ad idem infra, Bigamus vero in sacerdotem promoueri non debet: non quia deliquerit secundam accipiendo uxorem, sed quia praerogatiua exutus est sacerdotis.

**R**ESPONSI O, quod plures sunt causa quare bigamiae adiuncta est irregularitas. Vna tamen est vera, & causa aliarum, scilicet quia deficit in eo sacramentum, id est, signum indiuiduae coniunctionis vnicui ad vnicam: & hoc satis habitum est in praecedentibus & explanatum. Hoc autem trahitur ex decreto August. inducto, Acutius: & ex decreto Ambrosij, Vna tantum: & ex decretali supra inducta de bigamis, Debitum. Aliae autem secundariae causa ad hoc assignantur, quarum vna est propter irregularitatem adiunctam: sed illa causatur ab ista: & hic non est ad propositum, quia hoc est in quaestione quare fit. Tamen quidam assignant hoc pro causa, sicut Iuris periti, non satis aduertentes in solutione sua petitis esse principium: Vnde pro alia causa assignatur signum incontinentiae: quia nec refrigerata in eo concupiscentia per primam cessauit uxorem, sed exarsit in secundam. Et hoc trahitur ex verbis Ambrosij inductis in sine capituli, vbi dicit: Quomodo potest esse hortator viduitatis, qui nuptias frequentauerit? Alia causa est excellentia ordinum, quod ad tam excellentem gradum, scilicet ut sit in gradu ministri Christi, non decet admittere eos qui diuisi sunt, & cogitare coguntur quae sunt vxoris, & quomodo placeant vxori. Et hoc etiam trahitur ex verbis beati Ambrosij, &c. Medium auctoritatis inductae trahitur etiam ex verbis Apostoli 1. Corinth. 9. vbi de sacerdote dicit, quod omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet,

abstiner, &c. Alia causa potest esse: quia licet coites matrimonialis non sit peccatum, habet tamen concupiscentiae immunditiam adiunctam: sed in officio ordinis maxima est munditia & congruitas: ergo munditiae maximae & immunditiae iterata cum secunda, causa est quod prohibetur promoueri. Et hoc trahitur de hoc quod habetur Isa. 52. Mundamini qui fertis vasa Domini. Et Exod. 19. praecipit Moyses, quod non appropinquarent vxoribus, qui Deum videre voluerunt. Et 1. Reg. 21. vbi Abimelech sacerdos quaesuit a Dauid cum daret ei edere panes propositionis: si mundi sunt pueri a mulieribus. Alia iterum potest esse causa: quia exercitium spiritualium officiorum & praecipue psalmodum, gratiam dat prophetiae, ut dicit Greg. ad illuminationem intellectus: sed exagitatio concupiscentiae impedit: & ideo cum exagitatio concupiscentiae denotetur in bigamo, prohibetur ne ordinetur ad diuina officia. Alia iterum & melior omnibus aliis trahitur ex verbis in Ecclesiastica hierarchia Dionysij, in theoria sanctae synaxeos, id est, communionis: vbi dicit, quod sacerdos est procedens in populum, & rediens ad sanctum altare, sicut Deus procedit in omnem creaturam, & redit in seipsum, non derentus, nec pollutus aliquo. Et ideo sacerdoti prohibetur signum incontinentiae quod signat detentionem cordis eius in eis quos sanctificare habet & redire in se per contemplationem diuinorum: & si signum affectat & perseverantis concupiscentiae inueniatur in eo, irregularis reputatur. Aliae etiam plurimae huius causa possunt inueniri: sed istae sufficiunt ad praesens. Dicatur ergo ad primum, quod hoc principaliter fit ratione sacramenti, scilicet signi violationis, & secundario propter signum infirmitatis incontinentiae adhaerentis sibi ex longo tempore, quod instigat ut contrahat cum secunda.

Ad obiectum contra, dicendum quod in fornicatione & sodomia non est violatio sacramenti: & licet significetur ibi maior feruor incontinentiae, non tamen ita adhaerens de vna in aliam se ligans propter continentiae infirmitatem.

Ad alium patet solutio per idem.

Ad alium patet solutio per ante dicta: quia non est propter peccatum, sed propter causam dictam.

Ad id quod vltius queritur de dictis Hieronymi, dicendum quod in hoc Hieronymo contradicitur. Siquis autem eum saluare velit, dicendum quod ipse loquitur quoad faciliorem dispensationem cum illo faciendam, quam cum alio: praecipue si ignorans fuerit, quod talis esset adiuncta irregularitas. Ad id quod pro hoc obiicitur, dicendum quod irregularitas non est aliquid sordidum: quia est poena, non poena sensus, sed damni: est enim defectus quidam consequens ex violatione sacramenti indiuiduitatis matrimonij, ut patet ex habitis: & ideo non oportet, quod soluat in baptismo: quia baptismus contra huiusmodi poenas non ordinatur.

Ad alium dicendum, quod illa propositio generaliter intellecta falsa est, nisi

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

magis & minus sint eiusdem generis: sicut expugnatio centum hominum & vnus, & comedere centum vvas & vnam, & huiusmodi: non enim oportet haec ita se habere quando non sunt eiusdem generis: quia tunc etiam non habent proprie dictam comparationem: non enim maius est proprie vincere decem homines, quam comedere buccellam panis. Et simile est hic: quia expellere peccatum & expellere poenam non sunt eiusdem potestatis, nec eiusdem generis: & ideo etiam non proprie vnus dicitur maius quam alterum: nec oportet si baptismus faciat vnus, quod etiam faciat reliquum.

Ad alium dicendum, quod homo configuratur Deo in baptismo, secundum quod ipse est trinus & vnus in se, sed non secundum quod ipse sibi nostram vniuit naturam: & talis configuratio exigitur in eo qui non est irregularis. Vnde nihil est ad propositum quod inducitur.

Ad alium dicendum, quod illa obiectio procedit secundum falsum intellectum literae: quia quidam decreta ita exposuerunt. Verus autem sensus est iste, quod factum comparatur ad factum: sic quod vnitas Ecclesiae collectae habet relationem ad Christum, sicut vnica ad vnicum virum qui est Episcopus, quando matrimoniarus Episcopus efficitur: & tunc non valet obiectio nisi ex parte vxoris factae: & tunc dicendum, quod licet in Ecclesia modo multae sint varietates personarum & operum, & multae impuritates admixtae: tamen signum Ecclesiae non debet esse impuritas, sed perfectionis quae erit in futuro, quando tota vnita erit Ecclesia non habens maculam neque rugam, sicut dicitur Ephes. 5. Contingit autem illa expositio quibusdam decretis: quia nesciunt sequere vnam obiectioem quam faciunt, hanc scilicet, femina si corrumpitur per fornicarium concubitu, vel etiam violentet, ut videtur velle Leo Papa, non potest inter sacras virgines consecrari: cum igitur maioris perfectionis debeat esse Episcopus, quam velata femina, videtur quod etiam Episcopus non debeat ordinari qui est fornicatus. Ad soluendam illam obiectioem dicunt, quod velata significat Ecclesiam triumphantem in qua est omnimoda puritas: & ideo oportet eam esse omnino puram. Sed Episcopus militantem significat, in qua sunt multae impuritates: & ideo Episcopus potest esse impurus, dummodo non sit bigamus: vnde dicitur Matth. 13. Simile est regnum caelorum saegena missa in mari, & ex omni genere piscium congreganti, quam cum impleta esset, educunt & secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt. Sed ut mihi videtur, tantum valet solutio eorum, quantum & obiectio: quia dicendum videtur, quod idem significatur diuersis modis: vnde virgo velata significat Ecclesiam in custodia amoris & conformitate mentium: & illius est nullum praeter eum amorem admittere vel admisisse: quia aliter non dicitur inter virgines, sed post virgines proximae: sicut dicit August. in Glossa super illud Psalm. 44. Offerentur regi virgines. Sed Episcopus sponsam significat purgantem & illuminantem & perficientem

perfectiorem sponsam sibi vnam, vt dicit Dionysius in ecclesiastica hierarchia: & quia typum non est necesse in omnibus implere prototypum, ideo vt dicit Apostolus Hebr. 5. Et ipse potest esse circumdatus infirmitate: & ideo potest habere multas imperfectiones, dummodo non habeat illam quæ tollit sacramentum: sicut & velata potest habere multas imperfectiones inuidiæ, gulæ, & huiusmodi, dummodo careat illa quæ aufert signum coniunctionis in casto amore. Sed secundum eos si virgo debet omnino esse pura, eò quod significat triumphantem, non debet tunc velari inuidia maculata, vel superbia, vel ira, vel auaritia, vel gula: quoniam nihil horum est in Ecclesia triumphante, sicut nec fornicatio.

AD ALIUD dicendum, quòd Lia & Rachel concordant in integritate puritatis: & ideo licet fuerint duæ mulieres, non tamen quantum ad hoc significant duos actus Ecclesiæ, sed potius secundum quod in communi ex integro edificabant domum Iacob, scilicet agendo & contemplando: & licet sit dissimilitudo in typo quoad aliquid, non oportet quòd ab illo similitudo sumatur: quia non in omnibus oportet esse simile, quia sic non esset simile, sed idem esset: & ideo hic vxorem vnam decet esse operantem, & contemplantem, & non carere sacramento vnitatis. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXII.

*An bigamia admittat dispensationem?*

Quarto queritur, Vtrum bigamia admittat dispensationem? Videtur autem, quòd non: quia Apostolus dicit, quòd oportet Episcopum non esse bigamum: sed in his quæ oportet non esse, non admittitur dispensatio quæ ipsa esse faciat: ergo videtur, quòd in bigamia non admittatur dispensatio.

2 Ad idem, Extra. de bigamis non or. & infra, Nos autem in hac quaestione taliter respondemus, quòd cum huiusmodi clericis qui quantum in ipsis fuit, secundas mulieres sibi matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bigamis non liceat dispensari.

3 Ad idem obiicitur per rationem: facta enim Ecclesiæ debent esse rationabilia: sed irrationabile factum est, quòd non habet convenientiam cum eo quod significat: ergo tale non debet esse factum Ecclesiæ: sed si bigamus ordinaretur, careret convenientia: ergo videtur, quòd non sit dispensandum cum eis.

4 Item, Dionysius dicit in Ecclesiastica hierarchia, quòd in omnibus theletis Ecclesiæ inuisibilia theoremata considerantur. Ergo & in hoc quòd est Episcopum vel sacerdotem ordinari dicit autem Dionysius in eccl. hier. cap. 1. quòd inuisibilia sunt principia & scientiæ visibilia: ergo si inuisibilia sunt vnica & indiuidua, oportet quòd etiam ipsa visibilia sint huiusmodi, vel non erunt principiata ab illis: sed si dispensetur cum bigamo, erit indiuiduum principium diuisi & scientia: ergo

videtur, quòd ritus Ecclesiæ euacuetur: sed quia hoc est impossibile: ergo non potest dispensari cum talibus.

IN CONTRARIUM huius est quòd legitur 34. vbi dicit Martinus Papa, Lector si videris alterius vxorem acceperis, in lectoratu permaneat: aut si necessitas fuerit, subdiaconus fiat: nihil autem supra si bigamus fuerit. Ergo ad minus ad minorem ordinem sacrum suscipiendum potest fieri dispensatio.

2 Item communiter dicitur, quòd Lucius Papa dispensauit cum Panormitano Episcopo qui fuit bigamus: ergo videtur, quòd potest dispensari.

3 Item 2. Corinth. 1. Cui aliquid donastis, & ego. Nam & ego quòd donauit, siquid donauit, propter vos, in persona Christi. Glossa dicit: Ac si Christus donaret. Sed constat, quòd si Christus dispensaret cum bigamo, dispensatum esset: cum igitur Apostolica auctoritas sit in terris, potest adhuc dispensari per eos qui habent auctoritatem Apostolorum.

SED TUNC vterius queritur, Per quem possit dispensari, Vtrum per Episcopum suum, vel tantum per Dominum Papam? Et videtur, quòd per Episcopum: quia illud decretum Martini Papæ supra inductum, non potest intelligi de Papa: quia par in parem non habet potestatem: ergo intelligitur de inferiori, scilicet de Episcopo diocesano: ergo ille in necessitate potest dispensare.

2 Item extra, Qui clerici vel vouentes matrimonium contrahere possunt: vbi Alexand. tertius sic scribit Remensi Archiepiscopo, De diacono, qui in sabbato sancto alium diaconum vulnerauit, & vxorem accepit. Taliter respondemus, quòd si contrito & humiliato corde ad Ecclesiam redire voluerit, dimissa illa quam accepit in vxorem, & absolutione obtenta, iniunctaque sibi penitentia de vtroque excessu, post eam peractam, dispensatiue poteris ei diaconatus officium reddere: & si perfectæ vitæ & bonæ conuersationis fuerit, eum in presbyterum ordinare. Subdiaconum autem siue hominem interfecerit siue non, matrimonium non posse contrahere sacrorum canonum censura demonstrat. Ex hoc accipitur, quòd Episcopus & potest dispensare & reddere executionem ordinis prius suscepti, & ad vteriore ordinem suscipiendum dispensare.

3 Item ibidem Alexand. sic dicit, Ex litterarum tuarum tenore accepimus, quòd laicos presentium in subdiaconatus officio constitutus, quandam sibi in coniugium copulauit, quam eundem abiurare fecisti. Super quo prudentiam tuam in Domino commendamus mandantes, quòd si ad monasticum ordinem transire voluerit, & tibi post laudabilem ipsius conuersationem visum fuerit, eum ad maiores ordines promoueri concedas. Quod si ad religionem se transferre noluerit, cum neque in subdiaconatu ministrare, neque ad vteriores permittas ordines promoueri.

RESPONSIO. Dicendum, quòd cum bigamo poterit dispensari: & sine præiudicio dico, quòd per Episcopum potest dispensari ad minores ordines si necesse fuerit, hoc est, vsque

vsque ad subdiaconatum, & quòd ministret in susceptis: & sic intelligitur decretum Martini Papæ supra inductum. Vel si bigamus intrat religionem propter fauorem religionis & laudem conuersationis & discursum vitandum, potest etiam Episcopus dispensare ad maiores ordines suscipiendos. Et in tali casu loquuntur duæ vltimæ decretales Alexand. inductæ. Si autem in seculo maneat, ad minores ordines suscipiendos dispensare non potest nisi solus Papa. Ex hoc patet solutio ad omnia inducta præter rationes quæ sunt inductæ.

AD PRIMUM illarum dicendum, quòd Papa in illa decretali restringit potestatem Episcopis, non sibi.

AD ALIUD dicendum, quòd Ecclesiæ factum semper est rationale: sed ratio varia-

tur secundum statum, quia aliter ratiocinatur pro necessitate, & aliter quando abundant ministri: & ideo cum minori signo accipit ministros tempore necessitatis, dummodo sit idoneitas ex parte vitæ.

AD ALIUD dicendum, quòd illa congruitas est de bene esse ordinis, & trahit vim ab institutione Ecclesiæ, & non de esse: & ideo etiam ab Ecclesia cum talibus potest dispensari.

AD ALIUD dicendum, quòd beatus Dionysius loquitur de theoriis rheletarum secundum summum & optimum statum: vnde multa ponit quæ sunt de bene esse, & non de esse: & ideo in talibus dispensare potest vicarius Christi in Ecclesia. Et sic patet solutio ad omnia quæ sita de bigamia.

## DISTINCTIO XXVIII.

*Si consensus de futuro cum iuramento faciat coniugium.*



IC queri debet, Vtrum consensus de futuro, addito etiam iuramento, coniugium efficiat? vt si quis promittat, vel etiam iuret aliqui se vsque ad tempus placitum illam ducturum, & illa promittat vel iuret se illi nupturam: nunquid talis sponsio eos coniuges facit? Si mutato proposito alter vel vterque ad alienam copulam transit, nunquid ob priorem sponsionem iuramento subnixam, secundæ fœderationis pactum scindetur? Considera quia longè aliud est promittere, & aliud facere. Qui promittit, nondum facit. Qui ergo promittit se in vxorem ducturum aliquam, nondum eam duxit vxorem: & quæ spondit se nupturam, nondum nupsit. Quomodo ergo coniuges appellari possunt, qui nondum contrahunt, sed in futuro se contracturos iurando promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges: cur iurant in futuro se facturos quod in presenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant, mox efficiuntur coniuges, tunc rem hanc efficiunt, quam iurant se facturos. Ideo dico, quia coniugium tunc non fuit, sed futurum promittitur. Si vero ille post vxorem duxit, & illa marito nupsit, coniugium vtrimque fuit, & non potest dissolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium, penitentia est corrigendum, sed coniugium sequens non est dissoluendum. Non autem sic est, quando iuramentum coniugij presentis consensus attestacione firmatur, quia post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipse ad priorem copulam reuocari.

## DIVISIO TEXTVS.

**H**ic quaeri debet, Vtrum consensus de futuro, &c.] Habito de consensu qui facit matrimonium, hic agit de consensu confirmato, vtrum perficiat matrimonium si sit de futuro. Diuiditur autem distinctio hæc in duas partes: & in prima agit de quaestione ista, vtrum consensus de futuro faciat matrimonium? In secunda agit de qua re sit consensus. In prima quaestione tangit primo veritatem. Secundo obicitur in contrarium *ibi* [Præmissæ autem sententiæ.

## ARTICVLVS I.

*An iuramentum cum sponsalibus faciat matrimonium?*

**I**ncidit autem hic quaestio circa principale quaeritum: & quaeruntur tria. Primum est, Vtrum iuramentum cum sponsalibus faciat matrimonium? Secundum, Si non faciunt matrimonium, vtrum sponsalia & iuramentum de futuro cum concubitu subsecuto faciant matrimonium? Tertium, Si non faciunt aliquando, quæ poenitentia sit iniungenda ei qui decipit?

Ad primum obicitur sic: Si duo sint ordinata ad idem faciendum, si debilius ipsum potest efficere, tunc etiam fortius ipsum potest efficere: sed simplex verbum & iuramentum ordinatur ad obligationem matrimonij faciendam, & simplex verbum debilius est, quam iuramentum: cum igitur simplex verbum efficiat matrimonium, iuramentum multo magis faciet ipsum: ergo videtur, quod iuramentum cum verbo de futuro faciat matrimonium.

1 Item, Maior est Deus homine: sed in iuramento operatur veritas diuina, in simplici verbo veritas humana tantum: ergo iuramentum potius potest quam simplex verbum: ergo iuramentum de futuro facit matrimonium.

2 Si forte dicas, quod hoc est verum de iuramento de presenti. Contra: Quod presens est, sub oculis est: ergo hoc non oportet iurare: cum igitur faciat matrimonium, de futuro erit: & sic procedunt rationes, præhabitz. Constat autem, quod simplex promissio de futuro facit sponsalia: cum ergo iuramentum maioris sit obligationis, aliquid addit iuramentum ultra hoc quam faciunt promissiones simplices: sed nihil est quod adici possit sponsalibus, nisi matrimonium, quia nihil est medium inter sponsalia & matrimonium: ergo videtur, quod iuramentum adiciat ipsum matrimonium, & faciat matrimonium.

4 Item Matthæi 5, Reddes autem Domino iuramenta tua: & hoc est in lege diuina: ergo est omnibus modis obseruandum: & si quis veniat in contrarium, reuocandum est in irri-

tum: ergo si quis iurat alicui se eam ducturum in matrimonium, & eam non ducat, sed ducat aliam, sequens reuocandum est in irritum: ergo iuramentum dirimit matrimonium contractum, non ideo nisi quia prius fecit matrimonium: ergo iuramentum cum sponsione futuri facit matrimonium.

3 Item, Iuramentum quod in deteriorem non vergit exitum, vt dicit Beda, seruandum est: sed istud iuramentum est licitum, & non vergit in exitum mali: ergo omnino seruandum est: ergo si etiam postea contrahit cum alia per verba de presenti, videtur quod debet redire ad primam.

6 Item, Maior est obligatio diuina, quam humana: sed in humana obligatione si me obligarem vni, non possem me obligare alteri in præiudicium prioris: ergo multo magis hoc est in diuina: ergo videtur, quod si etiam postea se obliget alteri per verba de presenti, redeundum sit ei ad primam.

**I**N CONTRARIUM huius ponit Magister in litera tres rationes. Vna est: quia quod in futuro promittitur, nondum agitur: sed nuptiæ in futurum cum iuramento promittuntur: ergo nondum aguntur: sed res fit, quando agitur per causam efficientem: ergo nuptiæ nondum fuerunt per causam efficientem: ergo sponsio cum iuramento non est causa efficiens matrimonij.

2 Item, Si ex vi iuramenti mox efficiuntur coniuges, non oportet aliquid addere in futurum illi matrimonio: sed quando nihil agendum est in futurum, frustra iuratur aliquid faciendum in futuro: ergo tale iuramentum quod facit matrimonium, frustra iuratur, quod est inconueniens: ergo & illud est falsum ex quo sequitur, scilicet iuramentum de futuro facere matrimonium.

3 Item, Si iuramentum facit matrimonium: ergo effectum est quod iurant se facturos: sed quod iurant se facturos, adhuc restat faciendum: ergo iam effectum est quod adhuc restat faciendum, quod est impossibile.

**I**D E O dicendum est cum Magistro, quod iuramentum cum sponsione de futuro non facit matrimonium.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod prima vera est: sed secunda habet calumniam, eò quod sponsio simplex absolute non facit matrimonium, sed sponsio simplex de presenti: & bene verum est, quod si iuramentum etiam fiat de presenti, fortius obligabit: sed sponsio simplex de futuro & iuramentum non sunt ordinata ad matrimonium faciendum, sed sponsalia solum: & ibi iterum iuramentum fortiorum facit obligationem.

**A**D ALIUD dicendum, quod si esset de presenti, tunc teneret iuramentum.

**A**D ID quod contra obicitur, dicendum quod de eo quod est sub oculis secundum quod est sub oculis, non oportet iurare, sed secundum quod non est sub oculis: licet enim vera dicat, dubium tamen est vtrum intendat & corde consentiat, & hoc potest confirmari per iuramentum, vt firmior sit contractus, & hoc modo iuramentum cadit super verba de presenti. Ad aliud dicendum, quod iuramen-

tum

rum additum sponsioni de futuro, non facit aliquid sed idem magis confirmat: nullum enim iuramentum fit ad hoc quod aliquid efficiat, quia id quod dicit verbum, licet ad confirmationem est inuentum, sicut dicit Apostolus Hebr. 16. Homines per maiorem sui iurant: & omnis controuersia finis ad confirmationem est iuramentum.

**A**D ALIUD dicendum, quod illa ratio nihil plus probat nisi quod iuramentum renendum est quandiu est licitum: & hoc de plano est condendum: sed dicendum, quod statim quando cum alia contrahit per verba de presenti, iuramentum efficitur illicitum: & ideo tunc non est seruandum. Et præceptum quod dicit, Reddes Domino, &c. intelligendum est secundum quod possibile & licitum est reddere: & ideo fit hoc, quia matrimonium contractum robur contrahit à sententia diuina qua dicit, Quos Deus coniunxit, homo non separet: omnes enim personæ legitimæ per verba de presenti contrahentes, coniunguntur à Deo: & ideo iuramentum primum peritium factum est: & ideo iniungenda est poenitentia de periurio, & matrimonium statim: hoc modo etiam determinant iura, quod longum esset hic interponere.

**A**D ALIUD dicendum, quod iuramentum primo est licitum, sed posteriori factio illicite efficitur: quia sententia Domini violaretur, matrimonium enim sequens ex firmitate sententiæ diuinæ roboratum, maius vinculum est quam iuramentum primum: & ideo vinculum iuramenti rumpitur, & debet poenitentia de periurio suscipi.

**A**D ALIUD dicendum, quod in omnibus aliis paribus maior est obligatio diuina, quam humana: sed hic sunt imparia, quia obligatio diuina est in iuramento de futuro tantum: in matrimonio autem est contractus de presenti, firmitatem habens à sententia diuina. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS II.

*An accedente copula carnali sponsio de futuro faciat matrimonium?*

**S**ecundo quaeritur, Vtrum accedente copula carnali sponsio de futuro cum iuramento faciat matrimonium? Videtur autem, quod sic (De hoc planus textus est extra. de spon. & ma. in c. 16. Qui fidem) quia vnuquodque efficitur actu ipsum consummante: sed copula carnalis est actus consummans matrimonium: ergo videtur, quod in talibus matrimonium efficitur.

1 Item, Sponsio de iuramento de futuro sunt de copula carnali: ergo veniente copula carnali fit id quod sponsum fuit: & iuramentum de futuro: hoc autem fuit matrimonium perfectio: ergo accedente copula carnali fit matrimonium perfectio.

3 Item, Aliiter copulantur per iuramentum pacta sponsalia, & aliter non præmittentes: quia illi seruant fidem quam promiserunt, alij

vero non seruant vero fidem promissam honestatis est matrimonij: ergo videtur, quod illi copulantur matrimonialiter: sed copulari matrimonialiter non est nisi matrimonij perfectio: ergo videtur, quod per copulam huiusmodi perficiatur matrimonium.

4 Item, Si in aliis rebus fiat contractus, & postea soluarur, perficitur quod prius promissum est: ergo similiter se habet in sponsalibus: ergo copula sequens perficit matrimonium prius promissum, vt videtur.

**I**N CONTRARIUM supra habitum est, quod solus consensus per verba de presenti facit matrimonium, qui si defuerit, cetera etiam cum ipso coitu matrimonium efficere non possunt: constat autem, quod iste consensus hic deficit: ergo videtur, quod matrimonium non efficiatur.

2 Item, Ponamus, quod aliquis sponsalia contraxerit, & non intendat consummare matrimonium: constat, quod iste non consentit: sed solus consensus verus vel interpretatus facit matrimonium: ergo ille perficit vel consummat matrimonium.

3 Item, Præter sponsalia non est hic nisi coitus: sed coitus est sedus non consummans matrimonium, quia sanctiora sunt coniugia pari voto continentium: ergo per coitum solum non efficiuntur coniugia.

4 Item, Idem non est consequens aliquid & faciens ipsum: sed coitus est consequens matrimonium: ergo non est faciens ipsum. Probatio medietate: quia prima per se patet. Sicut dicit August. quod coitus excipitur ab honestate nuptiarum: quicquid autem excipitur ab aliquo dum sit, est consequens id quod excipit ipsum, & sic constat propositum.

**I**N CONTRARIUM etiam huius est pro solutione, quod consensus interpretatus non solum expressus facit matrimonium: nullus autem interpretabilior est illo quo post sponsalia carnaliter conueniunt: ergo ille facit matrimonium, & hic est in coitu ipso: ergo matrimonium aut perficit coitus cum sponsalibus, aut perficitur ipso coitu.

2 Item, Augustinus dicit, quod plus est dicere factio, quam verbo: ergo etiam plus est consentire factio, quam verbo: sed in coitu cum sponsalibus præcedentibus consentit factio: ergo cum consensus per verba expressus facit matrimonium, multo magis facit matrimonium per factum expressus consensus.

**R**ESPONSIO. Ad hoc dicendum videtur, quod interpretatus consensus est si post sponsalia carnaliter conueniunt: habentes ætatem & habitum corporis ad potentiam coeundi: & puto, quod facit matrimonium, nisi dissensus matrimonij ab utroque aut altero exprimitur.

**A**D ID autem quod primo obicitur, dicendum quod vis est in hoc quod dicit, quod si defuerit, &c. hic enim non intelligitur deesse nisi procedens: mox verumiliter intelligitur adesse: iusticia enim conueniens vehementer iudici sicut probatur in theoreticis.

**A**D ALIUD dicendum, quod si non intendat & exprimitur tunc planum est, quod non est matrimonium. Si autem non intendit &

non

non exprimitur: tunc quoad eum non est matrimonium, & alter excusatur propter ignorantiam facti.

AD ALIUD dicendum, quod propter coitum est consensus interpretatus qui facit facit matrimonium.

AD VLTIMUM dicendum, quod coitus in tali matrimonio est natura consequens & tempore concomitans: & hoc sufficit, quia in multis etiam secundum naturam est ita.

## ARTICVLVS III.

*Que pœnitentia venit iniungenda ei qui exprimit verba consensus & non intendit: & ita decipit eum cum quo videtur contrahere?*

TERTIO queritur, Que pœnitentia debeat iniungi ei qui exprimit verba consensus, & non intendit, & ita decipit eum cum quo contrahere videtur: Videtur autem, quod nulla nisi ut ex corde contrahat matrimonium: quia non dimittur peccatum nisi restituatur ablatum, ut supra in tractatu de pœnitentia est habitum: sed iste abstulit illi matrimonium: ergo oportet ipsum restituere. Si dicas, quod non: quia potest contrahere cum alia. Contra: ipse forte deflorauit eam, & tunc non adeo bene potest contrahere sicut quando fuit virgo: cum igitur virginitatem restituere non possit, videtur quod tenetur eam ducere in matrimonium.

2. Item, Dolus nulli debet patrocinari: sed iste commisit dolum: ergo non debet sibi patrocinari: ergo debet condemnari in pœnitentiam, ut stet matrimonium.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est quod Dominus Exod. 22. Non. condemnat eum qui

*Qua videntur obuiare premissis.*

**R**EMISSÆ autem sententiæ videtur obuiare illud quod leges tradunt, Siquis tactis diuinis Scripturis iurauerit mulieri se legitimam vxorem habiturum, vel etiam si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illi legitima vxor quamuis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. Sed hic ostenditur quid fieri vel esse debeat, non quid tunc fiat. Non enim per illud iuramentum tunc fit vxor, sed fieri debet, quia iuratum est. Potest & de illo iuramento hoc dictum intelligi vbi de presenti consentiunt ac se inuicem suscipiunt. Illi etiam sententiæ qua dictum est, solum consensum facere coniugium, videtur obuiare quod Euaristus Papa ait: Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur vxor petatur, & à parentibus sponsetur, & legibus dotetur, & à sacerdote (ut mos est) benedicatur, & à peranympis custodiantur, ac solenniter accipiatur. Item, Ita legitima sciote esse connubia: aliter

*30. q. 1. c. Nec aliud. §. Sed obiciuntur.*

*B In auct. quibus mona. efficit. §. pen. col. 6. & allegatur 30. q. 1. c. Si quis. Determinatio. 30. q. 1. c. Aliter.*

deflorauit virginem determinatè ad hoc ut habeat eam vxorem, sed quod vel habeat eam, vel provideat ei de nuptiis si libera est. Ergo cum Noui Testamenti minus sit condemnare quam Veteris, videtur quod nec Nouum debet determinatè condemnare ad hoc quod habeat eam vxorem.

2. Item, Ponamus, quod ipse post deceptionem primæ secundum veritatem contraxerit cum secunda: videtur tunc, quod non possit separari à secunda: ergo non semper condemnandus est ut ducat primam quam deflorauit.

3. Item, Ex distantia conditionis vel fortunæ facile innotescit deceptio, sicut si liber promittendo decipiat ancillam, & diues pauperem: facile est enim tunc aduertere, quia non intendit corde quod dicit ore: ergo tunc videtur, quod non in toto decipitur: quia per exteriora de interioribus conuicere posset, si vellet & concupiscentia cor suum non excæcater: ergo videtur, quod in tali casu non sit condemnandus, nisi sicut pro simplici fornicatione & mendacia verbis neutrum autem illorum condemnatur, quod vel ducat eam, vel provideat ei de nuptiis: ergo videtur, quod dicens verba cum deceptione, non semper tenetur ducere illam vel de nuptiis provideat.

RESPONSIO. Dicendum sine præiudicio, quod si sit æqualitas utrarumque personarum & conditione & fortuna, vel & ex parte personæ deceptæ sit melior fortuna, & decipiens non contraxit cum alia: debet deceptoriniungi, quod ex corde contrahat, vel de nuptiis provideat, sicut probant primæ obiectiones. Quod si non fecerit, puto quod peccet mortaliter. Decepta autem in tali coitu excusatur per ignorantiam facti: quia ut suum admisit eum. Si autem sit distantia personarum multa, videtur mihi, quod ad neutrum tenetur, sicut vltima probat obiectio. Et ex hoc patet solutio ad omnia obiecta.

verò præsumpta, non coniugia, sed adulteria vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum est, tanquam sine enumeratis non possit esse legitimum coniugium: sed quia sine illis non habet decorem, & honestatem debitam. In huius enim sacramenti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ad substantiam sacramenti, ut consensus de presenti qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam vero pertinentia ad decorem & solennitatem sacramenti, ut parentum traditio, sacerdotum benedictio, & huiusmodi: sine quibus legitime fit coniugium, quantum ad virtutem, non quantum ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri vel fornicatores conueniunt, ut illi qui clanculo nubunt: & utique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de presenti, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & consensus occultus de presenti per verba expressus, coniugium facit, licet non sit ibi honestus contractus, sed matrimonium non saaxit consensus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur iudicio Ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge, quia non potest probari testibus contractus, qui in occulto est factus. Quod si ipsi qui in occulto sibi consenserunt, eundem consensum voluntariè in manifesto profiteantur, tunc utique propria voluntas suffragatur, & legitima vota succurrunt ad faciendum coniugium, quod prius occultè fuerat contractum. Voluntas ergo verbis expressa in occulto ad hoc suffragatur, ut fiat coniugium; manifestè verò expressa suffragatur, ut faciat & roboret, ac liberum sit Ecclesiæ de hoc iudicare si expedierit.

## ARTICVLVS IV.

*An filia familias potest inuitis parentibus tradi marito.*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super fœminam videntur habere dominationem, &c.] Videtur enim hoc esse simpliciter verum: res enim in potestate alterius existens, non transfertur ad alterum, nisi illo donante in cuius potestate est: sed filiafamilias est in potestate parentum: ergo non debet dari marito nisi dantibus parentibus.

2. Item, 30. q. 2. dicit Leo Papa qualis debet esse vxor, quæ secundum legem habenda est virgo casta, & desponsata in virginitate, & dote legitime, & à parentibus tradita sponso, & à paranympis accipienda. Ex hoc patet, quod non est coniunx nisi à parentibus tradita sit: ergo verum est quod dicitur in litera.

3. Item ex concilio Carthaginensi, Sponsus & sponsa cum benedicendi sunt à sacerdote, à parentibus vel paranympis offerantur in Ecclesia sacerdoti: Ex hoc sequitur idem quod prius. Si dicas forte, quod verum est quoad solennitatem, ut dicit hic Magister, sed non quoad esse matrimonij. Contra, Ibidem dicitur

Gratianus, His omnibus auctoritatibus occultæ prohibentur nuptiæ: atque ideo cum contra auctoritatem fiunt nuptiæ, pro non factis haberi debent. Patet ergo, quod si non sint istæ in nuptiis quæ hic dicit, nuptiæ non sunt: non ergo sunt tantum de solennitate, sed etiam de essentialibus.

4. Item, Philosophus dicit, quod sperma emissum ab homine, filio assimilatur egredienti de domo patris: quia illud partem habet substantiæ à patre, & hanc multiplicat per augmentationem sanguinis menstrui: sicut filius partem substantiæ accipit à patre, & hanc multiplicat per lucrum extra domum: constat autem, quod sic egrediens & de potestate patris egreditur, & ea quæ patris sunt, asportat secum: ergo oportet, quod hoc sit de consensu patris: talis autem est egressus ad nuptias: ergo videtur, quod oporteat fieri nuptias de consensu patris.

5. Item, Genes. 24. postulata est Rebecca à parentibus: ergo videtur, quod hoc incassum fieret, si parentum consensus non operatur ad coniugium.

6. Idem patet Tobie 3. vbi Sara à parentibus postulat.

7. Item, Aut placet Deo statutum Ecclesiæ, aut non: constat autem, quod placet: ergo omittens statutum Ecclesiæ, peccat contra Deum: sed statutum est Ecclesiæ, ut à parentibus

tribus peratur: ergo non petens eam à parentibus, peccat contra Deum: sed nullum omnino peccatum contra Deum est stabile: ergo tale coniugium non est stabile: sed omne matrimonium est stabile: ergo nulla coniunctio quæ est sine parentum consensu, est matrimonium.

8 Item, Honesti & inhonesti modus idem esse non potest: sed matrimonium est honestum, & fornicatio inhonesta: ergo non sunt eiusdem modi: sed fornicationis modus est clanculo fieri sine parentum consensu: ergo ex opposito erit matrimonium cum consensu parentum & benedictione sacerdotis.

*9ed 222-  
174.* IN CONTRARIUM huius est quod supra habitum est, quod solus consensus de præsentia facit matrimonium: ergo non exigitur parentum consensus.

2 Item, Licet filia sit in potestate parentum quoad aliquid, non tamen quoad omnia, quia non est ancilla vel serua eorum: constat autem cum non sit eorum serua, quod suum & non alterius est dare id in quo non est alterius nisi suum: hoc autem est corporis communis seruitus in officio matrimonij, quia sic non est sub patre: ergo ad hoc, quod in hoc efficiatur alterius, solus operatur suus consensus.

*solutio.* RESPONSIO. Consentiendum est his ultimis rationibus, & præcipue secundæ: quia illa dicit totam causam eius quam Magister determinando dicit in litera.

AD PRIMVM ergo quod contra hoc est, dicendum quod non est in potestate parentum ad possidendum, sed ad educandum & dirigendum vique ad ætatem adultam.

AD ALIVD dicendum, quod decretalis inducta intelligitur de matrimonio, de quo iudicat Ecclesia, & non de matrimonio secundum sui primum esse: sed potius prout cadit sub iudicio Ecclesiæ secundum maximam sui honestatem.

AD ALIVD dicendum, quod Gratianus loquitur secundum iudicium Ecclesiæ: quia Ecclesia pro non matrimonio habet, nisi ei consensus innotescat: quia aliter censura ecclesiastica tanquam fornicatores eos abinui-cem discedere compelleret.

AD ALIVD dicendum, quod in parte simile est, & in parte dissimile: non enim potest habere substantiam filius quam non dat

ei pater, & in hoc est simile: sed tamen quia habet in se potestatem quoad debitum corporis dandum cui vult, in hoc est dissimile.

AD HOC quod ulterius obiicitur, dicendum quod sicut dicitur in fine eiusdem capituli, vocata fuit puella, & quaesitus eius consensus: unde consensus parentum facit de bene esse.

AD ALIVD dicendum, quod secundum dicunt Magistri Hugonis per legem Pandectarum confirmatum, Sara consensit, quando patri non contradixit: & huiusmodi sæpe fit per parentes, quia puella per se talia facere vercundantur.

AD ALIVD dicendum, quod Deo placeat omne factum Ecclesiæ quod verè Ecclesiæ est: & iste peccat clam contrahens, sed non peccat contrahens: & ideo hoc quod peccatum est, non manet, quia publicatur: sed hoc quod non fuit peccatum, scilicet contractus ex vtriusque coniugis consensu procedens, manet firmus & rarus.

AD ALIVD dicendum, quod non est idem modus substantialis honesti & inhonesti: quia in fornicatione non est contractus & consensus matrimonialis, sed in matrimonio: & sic modus substantialis non est idem. Modum autem accidentalem nihil prohibet esse eundem, sicut & in multis aliis vitiis & virtutibus: sicut idem est modus largitatis & auaritiæ in retinendo retinenda.

## ARTICVLVS V.

*An consensus qui fit in occulto, sanciat matrimonium, vel solum ille qui fit in publico?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit [Sed matrimonium non sancit consensus, qui in occulto fuit, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia illud sancit matrimonium, quod efficit ipsum: sed consensus facit ipsum: ergo etiam sancit.

AD ILLVD dicendum, quod Magister loquitur de confirmatione in iudicio Ecclesiæ, non in iudicio penitentiali: quia in illo satis sancitur est per consensum in occulto factum, sed de iudicio fori causarum loquitur litera.

*De qua re sit consensus ille: an de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio.*

**C**IC quaeritur, Cum consensus de præsentia matrimonium faciat, cuius rei consensus sit ille: an carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriusque? Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore, pater cum filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copulæ: tunc inter Mariam & Ioseph non fuit coniugium. Proposuerat enim Maria in virginitate manere, nisi Deus aliter facere iuberet: secundum quod videtur Angelo dixisse, Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, id est,

*27. q. 1.  
c. Subi-  
ciat. §.  
Cum er-  
go inter  
istos.  
Aug. lib.  
de san-  
cta vir-  
ginitate.  
cap. 5.  
Luc. 1.*

me non cognituram proposui. Neque enim quia virum tunc non cognoscebat, necesse erat inquiri quomodo posset habere filium: sed quia se nunquam cognituram proposuerat. Dicit enim Beda, quod in virginitate manere disposuerat. Si ergo contra suum propositum post consensit in carnalem copulam, videtur facta voti rea, mente, etsi non opere violata. Dicamus ergo, quod consensus cohabitationis vel carnalis copulæ non facit coniugium: sed consensus coniugalis societatis, verbis secundum præsens tempus expressus: ut cum vir dicit, Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed coniugem. Quia enim non ancilla vel domina datur, ideò nec de summo nec de imo à principio formata est, sed de latere viri ob coniugalem societatem: ne si de summo fieret, ut de capite, videretur ad dominationem creata. Si vero de imo, ut de pedibus, videretur ad seruitutem subiicienda. Sed quia nec dominam, nec in ancillam assumitur, facta est de medio, id est, de latere: quia ad coniugalem societatem assumitur. Cum ergo sic conueniunt ut dicat vir, Accipio te in meam coniugem. Et dicat mulier, Accipio te in meum virum: his verbis vel aliis idem significantibus exprimitur consensus, non copulæ carnalis vel cohabitationis corporalis: sed coniugalis societatis: ex qua oportet eos cohabitare, nisi fortè causa religionis partè voto corporaliter separentur vel ad tempus, vel vsque in finem.

Super  
Lucam  
cap. 1.  
Lucæ.  
Ecce in  
quam  
sem fuit  
ille con-  
sensus.

ARTICVLVS VI.

*An consensus sit in carnalem copulam?*

**D**Einde queritur, de hoc quod dicit [ Sed queritur, Cum consensus de presenti matrimonio faciat, &c. ] Videtur enim, quod consensus sit in copulam carnalem: consensus enim matrimonij rati ordinatur ad consummans matrimonium: sed matrimonium consummatur per copulam carnalem: ergo videtur, quod sit consensus in illam.

1. Item Genes. 2. dicit Adam, Erunt duo in carne vna: sed hoc non fit nisi per carnalem copulam: ergo secundum prophetiam inspirationis diuinæ consensus est in copulam carnalem.

2. Item, Præcipuum inter bona matrimonij, est bonum prolis: hoc autem principaliter intenditur: ergo ad hoc principaliter consentitur, sicut probatur Tobiz 8. vbi dicit, Sola posteritatis dilectione in qua laudetur nomen tuum: sed non potest fieri proles nisi per copulam carnalem: ergo videtur, quod ad illam principaliter consentitur.

3. Item, Nuptiæ sunt bonum mortalium: sed mortalitati non subuenitur nisi per coitum: ergo consensus matrimonij est principaliter ad coitum.

4. Item, Significatiò imperfecta reducitur ad perfectam, sicut omne imperfectum ad perfectum necesse est reduci: sed matrimonium in quo tantum est consensus animorum, est significatiò imperfecta, ut supra habitum est distinctione 16. & matrimonium commix-

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

tionis corporum est significatiò perfectæ: ergo illud ordinatur ad istud sicut perficiens & complens: sed primum est in consensu, & secundum in concubitu: ergo consensus est ad concubitum: & sic habetur propositum.

6. Item, Detur, quod ordinetur tantum in societatem coniugalem, ut dicit Magister in litera: sed societas coniugalis non impedit conuolationem ad frugem melioris vitæ: ergo post cohabitationem societatis coniugalis alter coniugum inuito altero ad religionem transire posset, quod falsum reputant multi.

7. Item, Instantia quam fert in litera, nulla esse videtur: quia ab omnibus dicitur & creditur beata Virgo commississe Deo votum suum seruandum, vel non seruandum: ergo ipsa consensu suo ordinauit se in potestatem viri, si debitum vellet petere: ergo instantia nulla videtur.

**IN CONTRARIUM** horum est, quod dicitur in litera. Et præterea quod dicit Augustinus, quod sanctiora sunt coniugia pari voto continentium: ergo etiam meliora sunt: sed vnumquodque ordinatur ad melius sui: ergo potius ordinatur matrimonium ad continentiam, quam ad concubitum: ergo consensus ad concubitum non ordinatur.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod Magister dicit verum. Tamen quidam dicunt, quod consensus in communi sit ad carnalem copulam, & ad cohabitationem, non quamcunque, sed maritalem: & bene puto, quod illi expressius dicunt. Sed pro Magistro est, quod copula carnalis nisi impediatur votum vtriusque, includitur

G G g

eludatur in maritali societate, & ita duæ solutiones reuertuntur in idem: sed prior est expressior.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod coitus non est consummans matrimonium in esse primo, sed in esse secundo, quod consistit in habenda thori coniunctione, vt patet ex dictis supra distinctione 25.

AD ALIVD dicendum, quod Adam dixit hoc ratione status qui tunc fuit, & non propter essentialia matrimonij: quia tunc non erant nisi duo homines, & necessaria fuit multiplicatio: non tamen voluit dicere, quod non esset matrimonium sine hoc.

AD ALIVD dicendum, quod bonum prolis est effectus consequens ex quodam actu matrimoniali, & non consequens matrimonium immediatè, sed post opus & actum eius quendam, vt dictum est: & ideo hoc non ostendit, quod consummatur per illud in esse, nec quod ad hoc fit, sed potius est ad suum optimum, quod est significatio vnionis duplicis de qua habitum est supra: hæc enim multo melior est, quam bonum prolis.

AD ALIVD dicendum, quod nuptiæ sunt bonum mortalium secundum statum matrimonij post culpam: tamen etiam si non esset culpa, adhuc nuptiæ bonum essent hominum: & ideo accidit matrimonio. Nihil autem est ad hoc quod ei accidit, sed potius ad finem suum substantialem.

AD ALIVD dicendum, quod ibi fit fallacia figuræ dictionis: perfectè enim significat hoc, quod significat matrimonium perfectum, sed non tot, quot consummatur: & ideo mutatur ibi discretum in continuum, & ideo non valet processus.

AD ALIVD dicendum, quod non reputatur hoc inconueniens, quod transeat ad religionem: quia tunc moritur spiritualiter, & alter absoluitur à vinculo matrimonij: tamen postquam cohabitauerit, Ecclesia compellit eum stare cum alio, nisi etiam ille consentiat: & hoc ideo, quia non est certa, quod continuerunt cohabitantes de pari consensu.

AD ALIVD dicendum, quod instantia bona est: quia probabile est, quod fuit ei reuelatum de Ioseph, quod etiam ipse fuit in simili voto. Et quod dicunt Sancti, quod commisit Deo virginitatem: dicendum quod hoc fecit propter statum legis & diuinum imperium, si forte aliud iuberet Deus.

## ARTICVLVS VII.

*An vir sit Dominus suæ uxoris?*

DEinde queritur de hoc quod dicit [Quia non de capite vel de pedibus, &c.] Videtur enim, quod de excellentissimo loco sumpta sit: quia sicut dicit Basilus & Aristot. Cor est principium vitæ & generationis in homine. Cum igitur sumpta sit de eo quod est iuxta cor, videtur quod traditum sit ei dominium. Si dicas, quod non de corde, sed de costa sumpta est. Contra: Costa munimen-

ta sunt cordis & ventris: ergo videtur, quod mulier debet munimentum viri: & non est, sed potius est conuerso: ergo videtur, quod ex mala parte sit sumpta.

2 Item, Philosophus dicit, quod extraneissimus modus habendi est, quo vir habet uxorem: ergo videtur, quod non propriè habet eam: sed omne superius ad aliquid gubernans ipsum, propriè habet illud: ergo vir non est superior ad mulierem: ergo non est caput eius, sicut caput est caput lateris & gubernaculum. Item 2. ethic. dicitur, quod iustitia dominatiua non propriè est inter virum & uxorem: ergo non propriè est Dominus: ergo nec caput: ergo videtur, quod ex æquali parte vel terra vel corporis sumpta esse debuit.

3 Item, Quorum vtrumque habetur ab alio, illa sunt æqualia: sed inter virum & mulierem sic est: ergo vtrumque est æquale vtrique: ergo de æqualiter altis partibus summi debuerat.

4 Item, In his quæ matrimonij sunt, sunt æquales: ergo etiam in factura corporali æquales esse debeant.

IN CONTRARIVM est quod dicit Dominus Genes. 3. Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Et 1. Corinth. 11. Caput mulieris vir. Et 1. Timoth. 2. Mulieri dominari in virum non permitto. Ergo videtur, quod non de alteri parte corporis debuit assumi.

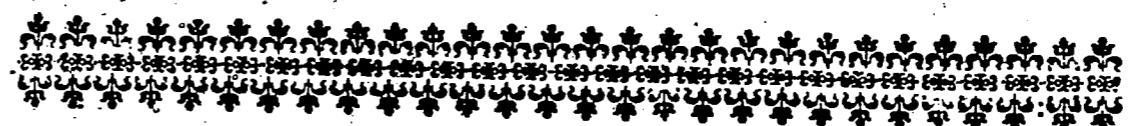
RESPONSIO. Dicendum, quod Magister bene dicit in litera, & est ratio August.

AD PRIMVM ergo quod contra obiicitur, dicendum quod non consideratur hic dignitas primi mouentis siue influentis vitam, sed potius dignitas altitudinis in situ membrorum quæ manifestè apparet hominibus.

AD ALIVD dicendum, quod causa dicti Philosophi est, vt ipse in quinto ethica exponit, æqualitas iuris in dominio & iuribus matrimonij inter virum & mulierem, cum nihil propriè habeatur nisi quod vt proprium possidetur: habetur tamen quoad vsum regiminis & debitum in corpore. Ad hunc vsum etiam mulier habet virum: & iste modus etiam est extraneus.

AD ALIVD dicendum, quod licet vterque coniugum habeatur ab alio, non tamen vterque gubernatur ab alio: & ideo gubernans capitis dignitatem solus retinuit.

AD ALIVD dicendum, quod verum est, quod in his quæ pertinent ad debitum matrimonij, sunt æquales: sed in gubernatione domus & familiae sunt inæquales, Et sic patet solutio eorum.



DISTINCTIO XXIX.

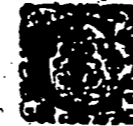
Coactio excludit consensum conjugalem.



PORTET autem consensum conjugalem liberum esse à coactione. Coactus enim consensus, qui nec consensus appellari debet, conjugium non facit, sicut testatur Urbanus Papa scribens Sanctio regi Arragonum in hæc verba, De neptis turæ conjugio quam te cuidam militi daturum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione confirmasti, hoc æquitate decreuimus: ut si illa virum illum omnino (ut dicitur) renuit, & in eadem voluntate persistit ut viro illi se prorsus denegat nupturam: nequaquam eam inuitam ac renitentem eiusdem viri cogas conjugio copulari. Idem, Si verum esse constiterit, quod nobis legati Iordanis principis retulerunt, scilicet quod ipse coactus & dolens filiam suam flentem & pro viribus renitentem, Raynaldo desponsauerit: quoniam legum & canonum auctoritas talia sponsalia non approbat, ne ignorantibus leges & canones nimis durum videatur, ita sententiam temperamus, ut si princeps cum assensu filia id quod ceptum est perficere voluerit, concedamus. Sin autem legatus noster utrasque partes audiat, & si nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat, ab ipso Iordane sacramentum, quo constant hæc quæ dicta sunt, accipiat. Et nos canonum & legum scripta sequentes, deinceps non prohibemus, quin alij viro si voluerit, prædicta eius filia tantum in Domino nubat. Ex his apparet conjugium fieri inter consentientes & spontaneos, non inter renitentes & inuitos. Veruntamen qui inuiti & coacte coniuncti sunt, si postea ab aliquo temporis spatio sine contradictione & querimonia cohabitauerint, facultate discedendi vel reclamandi habita, consentire videntur: & consensus ille consequens supplet, quod præcedens coactio tulerat.

A  
Consensus qui est efficiens matrimonij causa, non debet esse defectivus ex aliquo interiori scilicet voluntate. Vr-  
Ianne Papa 31. q. 2. c. De neptis. Ibidem c. si verum.

In libro pandectarum.



ONSENTIRE autem probatur, qui euidenter non contradicit, secundum illud, In sponsalibus eorum consensus exigendus est, quorum in nuptiis desideratur. Intelligitur tamen semper patri filia consentire, nisi euidenter dissentiat. Item, Sponsalia, sicut nuptiæ, consensu fiunt contrahentium. Et ideo sicut in nuptiis, ita & in sponsalibus patrisfamilias filiam consentire oportet: quæ si patris voluntati non repugnat, consentire intelligitur.





## DIVISIO TEXTVS.

**P**ORRET autem consensum conjugalem, &c. In duabus distinctionibus hic se se consequentibus Magister remouet duo impedimenta consensus qui facit matrimonium: secundum enim, quod consensus procedit à voluntate, excludit ipsū coactio, & de hoc hic agit in prima: secundum autem quod procedit à ratione, excludit ipsum error, & de hoc hic agit in sequenti distinctione. Item in ista facit tria. Primo enim ostendit, quod coactio excludit consensum qui facit matrimonium. Secundo agit de consensu posterius ad matrimonium accedente. *ibi* [Veruntamen qui inuiti & coacti, &c.] Tertio agit de consensu interpretatio *ibi* [Consentire autem probatur, &c.] Et per hoc satis plana sunt quæ dicuntur in litera. Incidit autem hic quæstio de principaliter quæsitio in litera: citra quod quinquæ coactio? Secundum de diuisione coactionis. Tertium, Vtrum aliqua coactio cadat in constantem virum vel non? Quartum, Vtrum coactio vel vis euacuat matrimonij consensum? Quintum, Vtrum in eo qui vim patitur, aliquod relinquat peccatum, & qualiter illud sit emendandum?

## ARTICVLVS I.

## Quomodo definitur vis sine coactio?

**C**irca primum accipiuntur definitiones auctoritatis. Dicunt autem Aristot. Gregor. Nicenus, & Damascenus, quod per violentiam siue per vim fit, cuius principium est in alio, nihil conferente vim passio. In Digestis autem siue Pandectis ita diffinitur, Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest. Et ibidem dicitur de metu, Metus est instantis vel futuri periculi causa trepidatio mentis. Item Tullius, Vis est impetus dominantis retinens rem infra terminos alienos.

Obiicitur autem de prima. Quia cuius principium est omnino in alio, non habet in illo qui patitur, laudem vel vituperationem: sed ea quæ sunt vi siue coactione, quandoque habent laudem vel vituperationem: ergo videtur, quod non fiant violentia. Prima patet per se, cum in his quæ tantum patimur, nec laus sit, nec vituperium. Secunda autem probatur ex hoc, quod si quis metu vel violentia coactus periuret, condemnabitur ab ecclesiastico iudice in foro penitentiarum, & moritur qui timore mortis negat.

2 Item videtur, quod coactum siue violentum licet non respiciat hominis voluntatem, non tamen ita voluntas vim patitur, quod nihil conferat: sed in ista diffinitione dicitur, Nihil conferente vim passio: ergo videtur, quod non sit circa voluntatem,

3 Item, Aristot. vult, quod illa quæ sunt metus causa, sicut proicctio mercium de nau tempore tempestatis, sint mixta: simpliciter enim sunt inuoluntaria, sed secundum quid sunt voluntaria: cum igitur in illis aliquid conferat voluntas eius qui patitur, videtur, quod non sint violenta: ergo à simili cum aliquis cogitur ab homine potente aliquid dare vel promittere, non simpliciter est iudicandum esse inuoluntarium, & per vim siue per violentiam factum.

Quod si concedatur, in contrarium est illud quod habetur in digesto veteri, lib. quarto, de his quæ vi metulue causa sunt, vbi dicit Prætor, Quod metus causa sit, ratum non habeo: constat autem, quod omnem aliquo modo voluntariam promissionem Prætor habet ratam: ergo videtur, quod nulla promissio quæ metus causa sit, simpliciter sit inuoluntaria.

Vterius obiicitur de secunda. Videtur enim, quod non bene dicatur, Maioris rei impetus: quia sæpe impetus iste est etiam à minori: sicut seruus quandoque cogit dominum, oportunitate adiutorio amicorum vel aliorum accipiens: ergo videtur, quod non semper sit impetus maioris rei.

2 Item videtur non bene dici impetus: quia impetu fit, quod sine præmeditatione & subito fit: sed coactiones humane non semper sic fiunt, sed frequenter cum deliberatione: ergo videtur, quod non bene dicatur impetus. Item, Omnis impetus potest repelli ab eo qui non potest cogi: sed voluntas non potest cogi: ergo omnis impetus potest repelli à voluntate hominis.

Vterius videtur, quod illa non sit competens diffinitio metus: quia si quis in possessione existens, venire videat armatos, & fugiat, non potest agere, quod eiectus sit à possessione causa metus: & tamen ibi fuit periculum: ergo videtur, quod metus ille de quo hic agitur qui integrum restituit, non sit futuri vel presentis periculi causa mentis trepidatio.

5 Item, Non est metus aliquis de periculo instanti, sed potius de futuro: ergo videtur, quod male dicitur, Presentis, vel futuri, &c.

3 Item, Trepidatio mentis quandoque est in paruis periculis & formidolosis: & tamen illos non excusat metus, sicut dicit Pedius. Dicit enim sic lib. 7. Siquis meticulosus rem vllam frustra timuerit, per edictum non restituitur, scilicet quod ait Prætor, Quod metus causa sit, ratum non habeo: ergo videtur, quod non bene diffinit metum civilem.

Vterius obiicitur de illa quæ est Tullij. Non enim semper tantum vim facit dominans, sed etiam repullum antequam repellatur: ergo videtur, quod non semper sit impetus dominantis.

2 Item, Termini alieni aut sunt essentia, aut loci. Si dicatur, quod essentia: tunc non pateretur vim aliquis manens essentialiter id quod est, quod falsum est. Si autem sunt termini loci, iterum falsum videtur: quia aliquis quandoque in loco proprio vim patitur.

RESPONSIO. Dicendum, quod quælibet

liber istarum diffinitionum est satis bona. Prima autem quæ est Aristot. in 3. eth. illa est eius, quod simpliciter & absolute est violentum, quale homo non potest pati nisi secundum corpus, sicut est oppressio virginis in corpore, vel ablatio pecunie sine omni tam interiori quam exteriori consensu voluntatis: & ideo tale meretur apud Aristot. ignoscenciam, siue veniam & misericordiam.

Ad id quod primo obiicitur, dicendum quod tale violentum nunquam vituperium, sed verecundiam & roborem habet quandoque, sicut in oppressione sceminarum: propter quod etiam dicit Leo Papa, quod illæ virgines quæ oppressione barbarica corruptæ sunt, non se audeant sacris virginibus comparare. Ad argumentum autem dicendum, quod ecclesiasticus iudex tunc considerat actum à voluntate procedentem, qui habet principium in iurante, & ideo non est omnino violentus: & ideo taliter periurans condemnatur ab ipso.

Ad aliud dicendum, quod taliter coactum non cadit super hominis voluntatem: sed tamen quia cadit super aliquid quod est status & decor virtutis castitatis vel iustitiæ, propter hoc tractatur ab ethico, & leges accipit à ciuilibus.

Ad aliud patet solutio per antedicta: quia bene conceditur, quod talia non sunt simpliciter violenta.

Ad id autem quod obiicitur per legem Prætoris, dicendum quod Prætor respicit æquitatem naturalem, secundum quam respicitur in contractibus, & promissis ad sufficienter inducentem causam: & hæc quandoque est voluntas aliena, & quandoque metus: & tunc rescindit Prætor, quia licet ibi sit voluntatis actus, tamen causa non est voluntaria.

Ad id autem quod vterius queritur de secunda, dicendum quod illa est Pauli cuiusdam Iurisperiti, & bona: & accipit ibi vim ciuilibiter, prout vis dicitur necessitas contraria voluntati, ne incidatur in maius periculum. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod omne illud hic dicitur maior res, quod fortius est sufficienter ad cogendum: & non dicitur ibi maius dignitate, vel statu.

Ad aliud dicendum, quod voluntas non potest cogi sufficienter, quod nihil conferat ad actum: sed sufficienter cogitur metu, qui cadit in constantem virum: & hoc sufficit in lege ciuili.

Ad id quod vterius queritur de diffinitione metus, dicendum quod ipsa est Vulpiani, sicut dicitur supra veteri. ff. lib. quarto de his quæ causa metus sunt: & est bona. Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod ille in hoc casu non potest agere: quia adhuc non fuit tempus metus, quia nesciuit ad quid venirent hostes: sed tunc est tempus metus, quando feriunt vel ferire minantur, probabili hoc intendere estimati.

Ad aliud dicendum, quod ibi dicitur instantis periculum, cuius instrumenta & causa efficiens sunt presentia, licet adhuc non exercentur in opere: & de illo bene est metus, quia est presens secundum quid, & futurum simpliciter.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Ad aliud dicendum, quod non dicitur hic periculum alicui periculum, sed quod omnibus periculum esse videtur: hoc enim est quod non contingit auertere: & ideo Pedius Iurisperitus in legibus suis bene dicit.

Ad id quod obiicitur de illa quæ est Tullij, dicendum quod nisi sit à dominante, non est nec dicitur periculum in iure simpliciter: quia non est periculum quod contingit declinare de facili. Vnde Vulpianus periculum vocat necessitatem contrariam voluntati: quod enim necessitas est, supra posse nostrum est eleuatum, & opprimit patientem: & tollit ab eo liberum consensum ad hoc faciendum.

Ad aliud dicendum, quod termini alieni dicuntur ibi termini libera potestatis ad consentiendum: extra terminos enim libertatis ponitur quis à cogente vel vim faciente: quia liber est causa sui, vt dicit Philosophus: & liberè faciens actus suos, causa est suorum actuum.

## ARTICVLVS II.

## Quomodo diuidatur coactio?

**S**ecundo queritur de diuisione coactionis. Accipiuntur autem quæcunque diuisiones sunt in iure. Colligitur autem ex Pandectarum veterum lib. 4. quod vis aliqua cadat in constantem virum, alia autem non cadit. Item, Vis siue metus quandoque est oppressionis, quandoque corporis, quandoque rerum, quandoque vxoris, quandoque liberorum. Item, Metus siue vis quandoque est circa res turpes, quandoque circa honestas. Item, Metus quandoque est de conditione detentori circa se vel liberos, quandoque de re aliena.

Obiicitur autem de prima. Videtur enim, quod nullus metus cadat in constantem virum: constans enim non est nisi ex virtute & gratia: sed talis nihil debet facere ex metu mortis: ergo videtur, quod non cadat in ipsum.

2 Item, Seneca probauit, quod nulla perturbatio cadit in sapientem: ergo nec in constantem: ergo nec perturbatio metus: ergo nihil debet facere causa metus.

3 Item, Si aliquis metus cadit in constantem virum, ille est metus mortis: præcipit autem Dominus in Euangelio Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Ergo nec aliquod aliorum periculis timere debet: ergo nullus metus cadit in constantem.

4 Si forte dicas, quod ad cogenda peccata non cadit aliquis metus in constantem virum, sed ad cogenda alia, sicut ad promittendum aliquod temporale, scilicet matrimonium, vel pecuniam, quam si promittit, soluere non tenetur. Contra 1. Thest. 5. dicitur, Ab omni specie mala abstinere vos: mala autem species est promittere & non soluere: ergo ab illa est abstinendum: ergo peccat qui non abstinere: ergo coactio facit illud solui, quia aliter accideret peccatum.

5 Item, Aristot. dicit, quod fortis etiam in

magnis periculis, sicut in morte, non flebitur: ergo videtur, quod nullus excusetur per metum.

Quæstio-  
cula.

VLTERIUS quæritur hic, Vtrum eadem diuisio sit ista cum illa quæ datur à quibusdam Iurisperitis, quod violentia alia leuis, alia violenta. Et videtur, quod sic: quia violenta cadit in constantem virum, & leuis non: ergo est eadem.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA videtur, quod non sit eadem: quia quædam cadit in constantem virum, quæ non cadit in alium: sed violenta est vno modo respectu omnium: ergo videtur non esse eadem. Probatio maioris: quia dicit lex, quod non est probabile hominem claræ dignitatis timuisse in vrbe, in qua timet homo dignitatis non claræ. Secunda autem probatur ex ratione violenti simpliciter, quod omni homini violentum videtur.

VLTERIUS quæritur de secunda diuisione. Ista enim pro prima parte videtur bona esse, & quæ cadit in constantem virum: quia dicit Hieron. quod crudelis est, qui famam negligit: ergo etiam qui facit aliquid metu famæ, ipse debet mereri veniam & ignoscenciam.

2 Item Aristot. in primo lib. de regimine dominorum, dicit quod fama à regibus & aliis maximè debet desiderari: ergo denigrans famam, debet timeri maximè: ergo pro periculo famæ metus habitus excusat, vt videtur.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicit Vulpianus, quod metus causa gestum est, sic non timorem infamæ hoc edicto contineri. Pedius dicit idem.

2 Item, Radiculum est si aliqua velit sibi à iudice de stupro satisfieri, eò quod timens infamia notari, non clamauerit: ergo timor infamæ nullus timor est, vt videtur.

3 Item, De timore corporis nihil videtur esse: quia dicitur Iob. 2. Pelle pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua. Ergo videtur, quod pro periculo corporis non sit dimittenda: ergo si facit aliquid pro corporis periculo, est vituperabile: sed vituperabile non excusat: ergo videtur, quod ille excusationem non mereatur à iudice.

4 Item, Malum neminem excusat: sed timor humanus, malus est, vt dicunt Beda & Gregorius: ergo nullum excusat: sed timor humanus est, quando aliquis pelli suæ timet: ergo talis non excusat: ergo si tali timore contrahat, ipse non debet excusari.

VLTERIUS obiicitur de timore rerum: quia etiam Arist. dicit in 3. ethic. quod non est fortis magna pati pro paruis rebus: sed res parue sunt res: ergo pro illis non debet aliquis magna pati: ergo vituperabilis est, qui hoc facit: sed per vituperabile nullus excusatur: ergo videtur quod metus rerum, non excusat aliquem apud iudicem.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius est decrealis Alexand. tertij in primo lib. de his quæ vi metusve causa sunt, Abbas sancti Eadmundi à quo R. præsen. lator patrimonium suum tenere dignoscitur, milites & burgeses ad domum prædicti R. sicut accepimus, destinavit, qui eum à domo & ab vniuersa possessione expel-

lerent, nisi Ecclesiam suam penitus abjureret: quod cum idem R. tali modo coactus fecisset, Abbas alij concessit Ecclesiam supra dictam. Vnde quæ quæ metu & vi fiunt, de iure debent in irritum reuocari. Mandamus quatenus prædicto R. cum integritate restitutus vniuersa. Ex hoc accipitur, quod ille fecit resignationem illam metu rerum, scilicet expulsionis à possessione & domo: & tamen à Papa in irritum reuocatur: ergo metus rerum excusat, & restituit in integrum.

VLTERIUS quæritur de hoc quod dicit metum esse vxoris. Videtur enim hoc non esse faciendum: quia legimus Genes. 12. & 20. quod Abraham suam vxorem metu corporis exposuit alij, quando dixit sororem suam esse. Et similiter fecit Isaac. Ergo videtur, quod potius vxor sit exponenda, quam aliquid fiat pœnale: ergo metus vxoris non excusat.

2 Item, Dicit Augustinus primo de ciuitate Dei, quod libido aliena non maculat animam: & ponitur in decreto causa 13. sed propter illud quod non maculat, stultum est aliquid pati: ergo qui facit aliquid propter vxoris metum, stultus est: & propter stultitiam nullus excusatur: ergo nec iste metus excusat. Eadem prorsus est obiectio de liberis.

IN CONTRARIUM autem est quod dicit Sed con-  
tra. lex Pauli, Quæ metus causa gesta sunt, hæc vt diximus ad edictum pertinere nihil interest, an in se quis veritus sit, aut in liberis suis: tamen pro affectu parentis in liberis magis iterantur.

VLTERIUS quæritur de tertia diuisione, quod metus quandoque est circa res turpes, quandoque circa honestas. Nulla enim videtur esse vis aut metus circa res turpes: quia potius omnia debemus sustinere secundum Philosophos, antequam turpia debemus admittere: ergo videtur, quod hoc nihil sit quod dicit.

IN CONTRARIUM huius est quod dicit Sed con-  
tra. Vulpianus, Vim accipimus atrocem, & eam quæ aduersus bonos mores sit.

VLTERIUS obiicitur de vltima. Quia videtur, quod vanum sit curare de conditione: ergo videtur, quod non sit causa metus sufficiens, conditio. Probatur 1. Corinth. 7. vbi dicitur, Seruus vocatus es, non sit tibi curæ, &c. Ergo videtur etiam, quod debemus appetere mutari nostram conditionem in peius: ergo videtur, quod hæc causa non est sufficiens.

IN CONTRARIUM est quod dicit Paulus, Sed con-  
tra. Ego puto etiam seruitutis timorem similiaque admittendum. Et ita Paulus libro eodem, Si is accipiat pecuniam qui instrumenta status mei iterum sumpturus est nisi dem, non dubitatur quin maximo metu compellar vrique si iam in seruitutem petor, & illis instrumentis perditis non possim liber pronuntiare.

RESPONSIO. Dicendum, quod omnis metus diuisio proprie reducitur ad tres, quarum vna est ex parte inferentium metum, & hæc notatur in hoc versu, scilicet, Stupri sine status, verberum atque necis. Alia est ex parte eorum circa quæ est metus, sicut circa materiam, & hæc quandoque sunt honesta, quandoque inhonestas siue aduersus bonos mores existentia: quandoque autem non. Verbi gratia, vt si cogatur

gatur aliquis dare vel promittere ne stupretur, vel cogatur promittere ne impediatur à stupro: quia dicit Aristot. quod absentia delectationum in continentibus facit tristitiam. Tertia sumitur ex parte eius qui cogitur, scilicet quod alia cadit in virum constantem, alia autem non, sed in formidolosum: & hoc est quod dicit Vulpianus, Metum accipiendum Labeo dixit non quemlibet, sed maioris mali. Et Paulus, Metum non vani hominis, sed qui merito in homine constantissimo cadere debeat, ad hoc dictum pertinere dicimus.

DICENDVM ergo ad primam, quod metus est respectu boni minoris quam sit id quod minatur metus: sicut minatur metus mortem, vel quod detur pecunia, danda est pecunia vel promittenda. Eodem modo si minetur stuprum, vel conditionis deteriorationem. Sed si minetur mortem pro fidei negatione vel iustitiam, non est respiciendus metus etiam secundum Philosophos & secundum ciuiles. Et ita intelligitur lex quæ facit integrum restitui, si aliquid sit metus causa: quæ restitutio fieri non potest in negatione fidei vel iustitiam: sapientis enim est eligere minus malum, scilicet mortem quam negationem fidei: vel etiam bonorum perditionem, quam virtutis, vel corporis. Et hoc est quod dicitur Mebr. 10. Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Et per hoc patet solutio ad tria prima.

AD ALIUD dicendum, quod Prætoris lex intelligitur de his quæ minora sunt, & potius toleranda, quam illa quod minatur metus, sicut dictum est.

AD ID quod obiicitur, dicendum quod non est species mala promittere, quia hoc potest fieri male & bene: sed non soluere promissum nisi excusetur, est species mala. Et bene concedo, quod vbi est iudicium, inueniri potest defensio. A iudice etiam coactus debet soluere promissum: & competit ei actio ex lege & canone, & iudex debet eum restituere in integrum. Si autem defectus sit iudicis, puto quod non debet soluere, sed aliquam leuem propter cautelam facere pœnitentiam de promisso, præcipue si fides vel iuramentum non interuenit: si enim iuramentum fecit de soluendo, dicunt multi, quod etiam mihi satis probabile videtur, esse soluendum. Si autem non soluit, & iuramentum violauit, & postea venit ad pœnitentiam, videtur mihi non esse cogendus ad solutionem, sed tantum ad fractionem emendationem.

AD ALIUD dicendum, quod Aristot. loquitur de his qui sustinent pericula gratia boni hominis, vel ciuitatis, vel gentis: tunc enim sustinendum est, quod minus periculum est, quam id quod extorquere intendit.

Ad qua-  
sunt.

AD ID quod vltius quæritur, dicendum quod eadem est diuisio, licet alia ratione sit data. Prima enim respicit constantiam patientis, & secunda quantitatem mali inferentis metum. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod illa quæ non est violenta, dicitur quæ non mouet constantem, & hæc non

est vno modo: & ideo falsum supponitur in obiectione.

AD ALIUD dicendum, quod metus famæ non excusat: non enim intelligitur de fama quæ est, sed de illa quæ posset oriri de hoc quod minatur metus si fieret, sicut factum fuit in Susanna Daniel. 13. cum senes dixerunt, nisi assentiret eis, quod dicerent contra eam testimonium quod fuerit cum ea iuuenis: & illa dixit, Melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. Dictam autem Hier. intelligitur de eo qui occasionem infamæ dat propro facto, vel negligentia.

AD ALIUD dicendum eodem modo: & ideo aliter loquitur lex, aliter Philosophus.

AD DVO alia quæ obiiciuntur de timore corporis, dicendum secundum supra habitam regulam, quod timor cruciatus corporis vel metus facit excusari, quando est respectu minoris mali, quam sit id quod minatur metus: & sic patet, quod non valent obiectiones illæ.

PER IDEM patet solutio ad id quod obiicitur de timore rerum: tamen ille timor non continetur in versu supra habito, sed secundum regulam præhabitam timet in omnibus circumstantiis: quia sicut probat Aristot. Non est sapientis & fortis maius periculum sustinere pro re parua vel minori, quam sit periculum illarum.

AD ID quod vltius obiicitur de metu vxoris, scilicet ne adulteretur, dicendum quod illa causa sufficientissima est: quia dicit lex Pauli, quod si dederit ne stuprum patiarur vir siue mulier, hoc edictum habet locum, cum vixis bonis iste metus maior quam mortis esse debeat. Ad id autem quod obiicitur de Abraham, dicendum quod facta Patriarcharum in consequentiam non sunt trahenda: quia ipsi omnia in figura futurorum & instinctu Spiritus sancti agebant. Nihilominus tamen potest dici quod Abraham vxorem non exhibuit, sed sibi cauit, certificatus per inspirationem, quod non posset maculari. Vnde in Psalm. 104. Et corripuit pro eis reges, Nolite tangere Christos meos: & in Prophetis meis nolite malignari.

AD ALIUD dicendum, quod libido aliena quandoque aliena est, mentem non maculat: sed quæ primo est aliena, per consensum efficitur propria, & tunc maculat. Et ideo si aliquis etiam coactus diceret se consentire in stuprum vxoris suæ, ipse peccaret mortaliter: quia iam turpitudini quæ grauior est, quam quod minatur tyrannus aliquatenus permittendo cooperaretur.

AD ALIUD dicendum, quod Vulpianus dictum intelligitur quando violentia tyranni cogit facere aliquid contra bonos mores, sicut iniuste promittere vel dare, vel consentire matrimonio, vel stupro, vel alicui tali: tunc enim id quod metus causa factum est, in irritum reuocatur. Sed quando compellit ad id quod est secundum bonos mores, vt restituere, vel aliquid tale: tunc non iudicatur violentia. Et per hoc patet solutio ad totum.





## DISTINCTIO XXX.

*De errore qui euacuat consensum.*

A  
 Consensum  
 sua quis  
 a legiti-  
 censi  
 causa  
 matri-  
 monij.  
 non de-  
 bet esse  
 defecti-  
 um ex  
 parte  
 rationis.  
 26. q. 1.  
 post  
 princi-  
 pium.  
 ubi co-  
 rum po-  
 nitur  
 quod hic  
 habetur  
 vique  
 23. cap.  
 Præmis-  
 sis.



**N**ec solum coactio impedit vel excludit consensum, sed etiam error. Non autem omnis error consensum impedit. Est enim error alius fortunæ, alius conditionis, alius qualitatis. Error personæ, quando hic putatur esse homo ille, & est alius. Error fortunæ, quando putatur esse diues qui pauper est, vel è conuerso. Error conditionis, quando putatur esse liber qui seruus est. Error qualitatis, quando putatur esse bonus qui malus est. Error fortunæ & qualitatis, coniugij consensum non excludit. Error verò conditionis coniugalem consensum euacuat: de qua conditione postmodum tractabimus. Error quoque personæ, consensum coniugalem non admittit: vt si quis feminam nobilem in coniugium petat, & pro ea alia ignobilis tradatur ei, non est inter eos coniugium: quia non consensit vir in istam, sed in aliam. Vt si quis promitteret mihi se venditurum aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet: nunquid dicerer consensisse in aurichalcum? nunquam volui emere aurichalcum, nec ergo in illud consensi: quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materiæ excludit consensum, ita & in coniugio error personæ. Sed obiicitur de Iacob qui pro Rachel septem annis seruiert, & supposita est ei Lia: nunquid error personæ exclusit coniugium, cum non in eam, sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum non improbè traditur: ibi tamen etsi non præcessit, secutus est consensus, nec ex illo concubitu qui consensum præcessit, fornicarij iudicantur, cum ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum persoluerit, putans lege primogenitarum, & paternis imperiis se illi iure copulatam. Excusatur etiam quia Dei consilio in mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille, cui inscio vxoris soror lectulum eius ingressa se subiiceret, quæ cum sine spe coniugij perpetuo manere censeatur, ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam, excusatur: quod per simile probatur. Si enim diabolus transfigurans se in Angelum lucis, credatur bonus, non est error periculosus. Quod autem vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur. Siquis hæreticus nomine Augustini vel Ambrosij, alicui Catholico se offerret, eumque ad suæ fidei imitationem vocaret, si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Error vero fortunæ consensum non excludit. Quæ enim nubet pauperi, putans illum esse diuitem, non potest renuntiare priori conditioni,

conditioni, quamvis errauerit. Nec error qualitatis, ut si quis ducat uxorem meretricem vel corruptam, quam putat esse castam vel virginem, non potest eam dimittere.

ARTICVLVS I.

*Quid sit error?*

**N**ec solum coactio impedit, &c.] Hic agitur de impedimento erroris. Diuiditur autem in tres partes. In prima agit de errore personae qui euacuat consensum. In secunda de coniugio beatae Virginis *ibi* [Præmissis aliquid addendum est, &c.] In tertia agit de causis secundariis matrimonij *ibi* [Exposito quæ sit efficiens causa] Adhuc prima subdividitur in duas. In prima tangit quis error matrimonij consensum euacuet, & quis non. In secunda obiicit contra hoc *ibi* [Sed obiicitur de Iacob qui pro Rachel] Incidit autem hic questio de errore; & quaruntur ante literam quatuor. Primum, Quid sit error? Secundum, Vtrum ex sui natura impediatur matrimonium vel ex alio aliquo? Tertium, Quis sit error personae? Quartum de diuisione erroris quam ponit Magister in litera.

Ad primum obiicitur sic: Dicit Augustinus, quod error est cum falsa pro veris approbatur: ergo error est approbatio falsorum pro veris. Videtur autem secundum hoc, quod error non differat ab ignorantia: quia ex ignorantia facti falsa pro veris approbantur: ergo ignorantia & error sunt idem, quod est contra Augustinum in 2. de lib. arb. vbi dicit, quod ignorantia est nescientia alicuius faciendorum.

2. Item videtur potius debere poni ignorantia pro impedimento consensus. Cum enim consensus debeat esse voluntarius, id quod est contrarium voluntati, videtur esse contrarium consensui, sed inuoluntarium per ignorantiam, est contrarium voluntati: ergo consensui: ergo videtur, quod istud magis consensum excludat: ergo magis debet poni pro impedimento consensus.

3. Item, Voluntas supponit notitiam voliti: ergo quod omnino priuat notitia voliti, magis tollit voluntatem quam id quod relinquit notitiam in parte: sed ignorantia tollit in toto, error autem tantum in parte: ergo videtur, quod ignorantia plus impediatur consensum, quam error.

4. Item, Non dicitur, quod error facti excuset, sed potius ignorantia facti: quod autem in omnibus excuset, eo quod non permittit esse voluntarium, illud magis debet impedire consensum matrimonij, quam illud quod non dicitur *ibi*: sed ignorantia ab omnibus ponitur excusare factum: ergo videtur, quod magis sit ponendum impedimentum, quam error.

**ULTERIVS** queritur: quia dicit Aristot. quod inuoluntarium per ignorantiam, consequitur nescientiam singularium, in quibus est actus & poenitudo in actu: sed errorem non concomitatur omnis ignorantia particularium in quibus est actus: ergo videtur, quod igno-

rantia magis sit ponenda impedimentum quam error.

2. Item videtur, quod in omni mendacio & deceptione, falsa pro veris approbantur: ergo videtur, quod in omnibus talibus sit error: ergo omnia talia essent inuoluntaria, quod falsum est.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod illa definitio erroris est bona: error enim non est ignorantia vel nescientia: quia nescientia est priuatio scientiæ cuiuscunque rei speculatiuæ, & ideo non est peccatum: sed ignorantia est nescientia operandorum quæ debent sciri, & ideo peccatum est: sed error non tollit totam scientiam, sed quandoque fit ex eo quod supponuntur opposita principiorum, & tunc vocatur à Philosophis ignorantia malæ dispositionis, & tunc contingit in maiori propositione: quandoque autem contingit in minori propositione, & tunc est error qualitatis, vel personæ, vel alicuius alterius enumeratorum in litera. Et ex hoc patet, quod error semper præsupponit aliquam notitiam eius circa quod erratur, scilicet per famam, vel visum, vel opinionem, sicut dicunt Iurisperiti: & ideo patet, quod non est priuatio pura: & hoc est quod dicit definitio, vera pro falsis approbare: quia ignorantia vel nescientia nihil approbatur pro aliquo, sed simpliciter priuatur scientia ab ignorante: sed error in maiori propositione est sicut error iuris, & error in minori est sicut error facti, sicut error Nicolai Apoc. 2. qui ideo quod dixit Deus, Crescite, &c. dixit non esse peccatum mulieri quocunque modo commiseri in sexu quem Dominus creauit, & cuius commixtionem præcepit & fructum benedixit. Error autem Iacob Genes. 29. fuit sicut error facti, qui factura ad non factum truoat. Et per hoc patet solutio ad primum.

**AD OMNIA** alia præter vltimum est vna solutio, quod in ignorantia & nescientia nullus est omnino consensus: quia de ignorato nulla est cognitio, & ideo nunquam contingit fieri consensum matrimonij: & ideo non euacuat eam: sed errans cogitat de eo quod secundum quid nouit & non perfecte: & ideo alium pro eo accipit: sed in eum quem secundum quid nouit, consentit: & ideo euacuat consensum in istum: licet non simpliciter euacuet consensum in eum qui secundum quid notus est.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod in omni mendacio est intentio decipiendi: sed non decipitur qui mentitur: quia non approbat quod dicit: sed audiens circa d. ctum errare & decipi potest: & ideo circa audientem mendacium bene potest error attingere.

\* \*



quæ non est contraria actui matrimoniali: quia illa etiam qualitas est: alia autem est sicut cuiusdam substantialis matrimonij priuatio.

AD ALIUD dicendum, quod qualitas mentis aliter potest curari, quam per exclusionem coniugij, scilicet si mulier non iuretur virum: quia in tali casu etiam vile est quandoque coniungi malum virum cum bona femina, vel conuerso: quia dicit Apostolus 1. Corinth. quod vnus coniugum frequenter sanctificatur per alium bonum.

AD ID quod vltimus queritur de errore fortunæ, dicendum quod illa mobilis est circa personam, & ideo non excludit. Ad id autem quod contra obicitur, dicendum quod hoc fit ad bene esse matrimonij, & non ad esse: & ideo non valet obiectio.

AD ALIUD dicendum, quod tales qualitates frequenter subiacent oculis contrahentium, scilicet senectus, iuuentus, infirmitas, & sanitas: & ideo tales non oportet ponere: quia cum vident esse, possunt consentire vel dissentire. Sed istæ quas hic enumerat, sunt magis latentes, & possunt alicui videri, quod excluderent consensum nisi exprimerentur.

ARTICVLVS V.

An Lia coniungens se Iacob qui consensit in Rachel, mortaliter peccauit, & adulterium commisit?

DEINDE queritur de hoc quod dicit [Sed obicitur de Iacob, &c.] Videtur enim falsum dicere in litera, quod Lia excusetur per hoc, quod vxorio affectu debitum reddiderit, putans lege primogenitarum & patris imperiis se iure copularam: hoc enim videtur falsum: quia ignorantia iuris neminem excusat: sed hæc est ignorantia iuris, quod aliquis eo ipso credat se esse coniugem ipsius sororis, quia est primogenita: ergo videtur, quod Lia non excusetur.

Adhuc, sine consensu puellæ non potest fieri matrimonium: consensus autem est sensus duorum, vt habitum est ante: & hoc bene sciuit Lia, quod ipsa non fecerit: ergo sciuit se non esse coniugem: ergo peccauit mortaliter se Iacob coniungendo.

AD hoc dicendum, quod Laban peccauit mortaliter, sed non Lia: quia consensus mat-

monij non tantum fit per se, sed per alium mediatorum existentem, & ita per patrem vt mediatorum consentit Lia. Et sic patet solutio obiectorum.

ARTICVLVS VI.

An aliquis adorans diabolum, transfiguratum in Angelum lucis, mortaliter peccet?

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Si enim diabolus transfigurans se in Angelum lucis, &c.] Videtur enim, quod falsum dicit: quia dicitur 1. Ioan. 4. Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus vtum ex Deo sint. Ergo peccat, qui non probat, sed non probat, qui diabolum loco Christi adorat, ergo videtur, quod ipse peccat: ergo simile non valet.

Sed quia de hoc super tertium est notatum, dicendum quod ipse loquitur in tali casu, quando sufficiens cautela de probatione spiritus est adhibita: tunc adhuc debet dicere cum Bartholomæo, Adoro, sed non idolum, sed Deum adoro, non demonem sed Iesum Christum: & si tunc etiam est deceptus, non nocet.

ARTICVLVS VII.

An suscipiens hæreticum nomine Catholici peccet mortaliter?

Vltimus queritur de alio simili quod agit ibi [Siquis hæreticus nomine Augustini, &c.] Hoc enim videtur nihil valere: quia ille suscipit hæreticum, sed qui suscipit hæreticum, non excusatur etiam per Angelum suscepisset eam: ergo ipse peccat: & sic simile nihil valet. Quod autem minor vera sit, patet Galat. 1. Si Angelus de celo Euangelizet vobis præter id quod Euangelizauimus vobis, anathema sit.

RESPONDO, loquitur hic de deceptio- ne hominum non quous: licet enim deceptores hæreticorum, condemnentur, tamen recipiens hæreticum nomine Catholici, non condemnabitur. Et hoc innodit in litera Et per hoc patet solutio.

De coniugio Mariae & Ioseph.

B. Aug. lib. 24. contra Faustum Manichæum. c. 1. & 9.

REMISIS aliquod addendum est de modo illius consensu, qui inter Mariam & Ioseph intercessit. Scire credi potest, non solum Mariam, sed etiam Ioseph apud se disposuisse virginatam seruare velle, nisi Deus aliter iuberet, eosque sic consensisse in conjugalem societatem, vt vterque de alio reuelante Spiritu sancto intelligeret, quod virginatam seruare vellet, nisi Deus aliter inspiraret: sed illam voluntatem verbis non expresserant, postea vero expresserunt, & in virginatate perman-

serunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulam, nisi de eadem specialiter Deus præciperet: cuius etiam consilio in maritalem consensit copulam, quia virginatam seruare volebat: & ideo non aliter consensisset in conjugalem societatem, nisi familiare Dei consilium habuisset: de qua August. sic ait, Beata Maria proposuit se seruaturam votum virginatatis in corde, sed ipsum votum non expressit in ore. Subiecit se diuinæ dispositioni, proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginatam suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed diuinæ inspirationi in vtroque obediendo: postea vero simul cum viro labijs expressit, & vterque in virginatate permansit.

Lib. de nuptiis & concup. & habetur 29. q. 2. c. Sufficit. 9. Cum ex- go.

Quod perfectum inter eos fuit coniugium.

INTER quos, vt ait August. perfectum fuit coniugium, perfectum quidem non in significatione, sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde August. Quod Deo pari voto & consensu voueratis, ambo perseveranter reddere debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem persevera. Non quia pariter temperabatis à commixtione carnali, ideo maritus tuus esse deliterat: imo vero tanto sanctius coniuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita seruabatis. Perfectum ergo fuit Mariæ & Ioseph coniugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit secundum triplex bonum coniugij, fidem scilicet, prolem, & sacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait Augustinus, impletum est in illis parentibus Christi, fides, proles, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum. Fidem, quia nullum adulterium. Sacramentum, quia nullum diuortium. Solum ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui sine peccato futurus erat. Et licet non intercesserit coniugalis concubitus, coniuges tamen verè fuerunt mente non carne, sicut & parentes: quamuis Ambros. dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni, inquit, matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis: quam confirmat & perficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed intelligendum est coniugium perfici commixtione corporali, non quantum ad veritatem vel sanctitatem coniugij, sed quantum ad significationem, quia perfectius vnionem Christi & Ecclesiæ tunc figurat.

C. 27. q. 2. §. Inter quos. Ad Enditiam.

Lib. de nuptiis & concup. c. 11. & habetur 27. q. 2. cap. Omne itaque.

Lib. de Patriarchis. c. 11. & habetur 27. q. 2. cap. Cuius ini-

ARTICVLVS VIII.

An erat verum matrimonium inter Ioseph & gloriosam Dei genitricem Virginem?

quando, Vtrum fuerit perfectum: Tertio, Vtrum votum contrariatur consensui facienti matrimonium? Quarto, Vtrum bonum proles illius matrimonij fuit bonum? Quinto & vltimo, Vtrum fuerit ibi indiuinitas vite?

Ad primum horum sic obicitur: Altissimus status matri Dei competebar: sed altissimus status est extra matrimonium: ergo mater Dei matrimonio ligata non fuit: ergo non fuit matrimonium inter eam & Ioseph.

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Præmissis aliquod addendum est de modo, &c.] Queruntur autem ibi quinque, quorum primum est, Vtrum fuerit coniugium? Secundo, Vtrum fuerit perfectum? Tertio, Vtrum

Ad hoc, Perfectius est votum quod absolute.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

HHh 2 lute

lure fit, quam id quod fit sub dubio: sed optimum & perfectissimum imponendum est matri: Dei: ergo videtur, quod iustum votum fuerit: talem hoc impedit matrimonium: ergo ipsa postea non contraxit matrimonium.

3 Adhuc Genes. 15. dicitur, quod generatione quarta reuertentur huc: & hæc est contraria secunda: quia prima fuit viri de terra. Secunda mulieris virginis de viro virgine non desponsata. Et tertia de commixtione sexuum matrimonio consueta. Ergo quarta debuit esse viri de femina non coniugata: ergo beata Virgo coniugium cum Ioseph non habuit: quia ego relinquo pro constanti, quod ipsa fecit, quicquid debuit.

4 Si forte dicas, quod voluit Deus, quod esset coniugata vt solatium viri haberet in procuracione. Contra: Maioris meriti est non habere virum nec procuracionem viri, quam non habere quidem per commixtionem, sed habere sui procuracionem: sed ipsa fecit semper quod fuit maius meritum: ergo videtur, quod ipsa nullo modo habuit virum: ergo inter eam & Ioseph non fuit coniugium.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod summa sapientia summe cauere debuit matri suæ & ab infamia & à periculo: sed non esset cautum nisi per desponsationem, quia aliter crederetur adultera, & lapidata: ergo Christus qui est summa sapientia, ordinavit quod esset coniugata: ergo fuit coniugium inter eam & Ioseph.

2 Adhuc, Altior status est virginis, quanto magis habet impugnans, dummodo in perfecta munditia perseueret: sed talis impugnatio præcipue est in coniugiorum sanctissima continentia: ergo in talibus altissimus est status virginis: sed status altissimus decebat matrem Christi: ergo decebat matrem Christi vt esset coniugata, dummodo in concupiscentia non esset coniuncta coniugii suo.

*Quæstio.* VLTERRIS quæritur de causis desponsationis beatæ Virginis quas tangit Origenes in homilia de vigilia Natiuitatis Domini sic dicens: Quæ fuit necessitas vt esset Maria desponsata Ioseph, nisi propterea quarens hoc sacramentum diabolo celaretur? & ille malignus fraudis commenta aduersus desponsatam virginem nulla penitus inueniret? Vel ideo desponsata fuit Ioseph, vt nato infanti & ipsi Mariæ curam videretur gerere siue in Ægyptum iens, siue inde denuò veniens. Et infra, Si enim non fuisset desponsata, omnium bonorum incredibiles & inimici Iudæi lapidibus eam occidissent. Ex his colliguntur tres causæ quare de coniugata voluit Christus nasci, vt diabolo sacramentum celaretur, vt solatium & obsequium matri & sibi exhiberetur, & non mater tanquam adultera à Iudæis infamaretur & lapidaretur.

Videtur autem prima nulla esse: quia demones naturalia dona, sicut dicit Dionysius, non amiserunt, sed per naturam sciunt & cognoscunt Deum: ergo per naturam deitatem in Christo cognouerunt: ergo hoc sacramentum non fuit celatum demonibus per coniugium.

2 Adhuc, Demones vident omnia naturalia: ergo cognoscunt signa virginis & corruptionis: ergo per hæc signa cognouerunt matrem Christi esse virginem post partum: ergo sciuerunt Christum esse filium Virginis: ergo per hoc non fuit eis celatum sacramentum.

3 Adhuc, Ipsi cognouerunt Christum non habere peccatum per hoc quod de suo nihil inuenerunt in ipso: ergo sciuerunt eum aut esse mundatum, aut præter legem communem natum: sed non sciuerunt ipsum esse mundatum, quia nunquam habuit peccatum: ergo sciuerunt eum esse natum præter legem communem: ergo non de viro, nec de femina, sed de virgine natum: ergo non fuit eis celatum sacramentum. Quod autem sequatur, probatur per August. in lib. de nuptiis & concupiscentia contra Iulianum Pelagianum, & per Anselmum in lib. de conceptu virginali, qui multis rationibus persuadere contendunt, omnem illum contrahere originale qui per legem communem nascitur ex viro & femina: & ideo beatam Virginem non potuisse transiungere originale, quia præter legem communem peperit.

Vltius quæritur de secunda: quia cum venerit pati paupertatem pro nobis, videtur quod magis debuit tali solatio matrem velle destitui, quam iuvari.

Similiter de tertia obiicitur: quia Iudæi legerant Scripturam Isaia 7. in qua dicitur, Ecce virgo concipiet, &c. sed tunc expectabant redemptionem: ergo videtur, quod si sine desponsatione peperisset, non lapidassent eam, sed cum gaudio suscepissent.

Item videtur, quod coniugium fuit eis impedimentum credendi: quia sciuerant, quod de Virgine Christus nasci debuit, & ipsa per coniugium virginis suam occultauit: ergo eis impedimentum credendi per hoc videtur generasse.

RESPONSIO. Dicendum, quod verum & perfectum matrimonium fuit inter gloriosam Virginem, & sanctum Ioseph, testem & æconomum virginalis castitatis eius.

AD HOC ergo quod primo obiicitur, dicendum quod matrimonium ratione consensus coniugalis non deprimit statum virginis, sed potius ratione coitus: & ille in illo matrimonio non fuit: quia vt dicit Origen. licet esset desponsata, non tamen fuit in concupiscentia iuncta.

AD ALIUD dicendum, quod votum est conceptio melioris boni: bonum autem melius est duplex, scilicet simpliciter, & secundum tempus in quo magis valet. Dicit enim Philosophus in 3. topicorum, quod vnumquodque in tempore in quo magis valet, magis est eligendum: & ideo optimum fuit beatæ Virginis votum, quia simpliciter fuit de optimo, id est, de virginitate: sed bonum quod tunc plus valet, commisit dispensationi: unde non dubitauit vtum vellent virgo permanere, sed potius vtum deberet permanere quod volebat, eò quod tunc fructus veritatis secundum tempus plus valet Ecclesie, quam virginitas: quia multi ad idololatriam pertraherentur.

traherentur, & pauci verum Deum colebant. Et hoc est quod præceperat Dominus Leuit. 2. quod in omni sacrificio sal offerretur: quia nullum votum debuit fieri, nisi discernendo voluntatem Dei circa bonum quod tunc magis voluit.

AD ALIUD dicendum, quod quarta generatione reuertuntur, sicut dicit obiectio: sed non oportet, quod per omnia sit similis secunda: & hoc ideo, quia status temporis non fuit idem: solus enim existens uxorem habere non potest, sed formabatur ei vxor, & beatæ Virgini non nascebatur maritus, sed dulcissimus filius, qui sua generatione omnes genuit filios, vt reduceret ad patriam æternæ salutis.

AD ALIUD dicendum, quod quia meritum est in voluntate, & indiscretio est carere solatio necessitatis, procurauit Deus matri solatium necessitatis, & solatium votatis exclusit: & ideo illa obiectio supponit falsum, quod scilicet maioris meriti sit carere solatio necessitatis, quam ipsum habere: sed si dicat de solatio voluptatis, tunc non est ad propositum.

AD ALIUD quod obiicitur de causis quas assignat Origenes, dicendum quod bonæ sunt. Ad id quod obiicitur contra primam, potest responderi dupliciter. Vno quidem modo: quia licet demones naturalem cognitionem habeant diuinitatis, tamen non vnionis: & ideo non sequitur, quod nouerunt deitatem vt vnitam: & sic celatum fuit eis, quia si filius fuisset non coniugata virginis, habuissent certiores coniecturas. Alio modo potest dici, quod de diabolo loquitur Origenes in membris suis, & non in se. Sed primum melius est: quia Gloss. 1. Corinth. 2. super illud, Quem nemo principum huius seculi cognouit: enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent: exponitur de demonibus qui nescierunt sacramentum incarnationis: quia si sciissent, nunquam persuasissent crucifixionem: sciuisent enim se per hoc amissuros potestatem. Et si obiicitur contra illud, quod dicitur Matth. 8. Quid nobis & tibi Iesu Fili Dei venisti ante tempus torquere nos? Dicendum, quod hoc dixerunt demones per coniecturas miraculorum & sanctitatis vite, & non ex certa scientia.

AD ALIUD dicendum, quod bene potest esse, quod voluntate diuina impediti non considerare audebant aliquid circa matrem Dei: & ideo scientia eorum de naturalibus eius fuit quasi in habitu & sopita, sicut aliquis scit aliquid in vniuersali, quod tamen in particulari non considerat.

AD ALIUD dicendum, quod de filio Dei bene cognouerunt, quod nihil iuris habebant in ipso: sed hoc poterat multis aliis de causis voluntate diuina fieri: & ideo ex hoc non habebant nisi coniecturam. Et ideo Matth. 4. & Lucæ 4. malum instat tentationi diaboli, vt verum experimentum diuinitatis accipiat.

AD ALIUD dicendum sicut prius, quod solatium necessitatis refutare est peruersum & non meritum, & præcipue in virgine cuius, D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

cum sola est, non est discurre per terras, & per diuersa negotia vagari.

AVLTIMUM dicendum, quod amantes primatum, cæci facti erant: & ideo testimonio Scripturæ non credidissent, sed lapidassent, sicut postea compertum fuit in opere, vbi magna & euidentia miracula eos flectere non poterant. Vnde licet Scripturam habuissent, tamen non credidissent beatam Virginem fuisse illam, de qua hoc prædictum fuit. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens: quia non fuisset eis impedimentum, sed potius creditatis argumentum per sancti viri Ioseph testimonium confirmatum.

## ARTICVLVS IX.

*An sacramentum matrimonij inter Mariam & Ioseph fuit perfectum, & an in se Ioseph voluit Mariam dimittere?*

Secundo quæritur, Vtrum sacramentum hoc fuit perfectum? Videtur autem, quod non, & hoc tripliciter. Primo ab ipsa causa efficiente: consensus enim simpliciter causat matrimonium simpliciter: ergo consensus conditionatus, non causat matrimonium simpliciter, sed secundum quid: sed consensus beatæ Virginis fuit conditionatus: ergo non causabat matrimonium nisi secundum quid: sed matrimonium secundum quid, est imperfectum: ergo matrimonium beatæ Virginis fuit imperfectum.

2 Item, Ex parte boni fidei videtur fuisse imperfectum: quia aliud est voti absoluti, & aliud fidei thori: votum enim absolutum custodit castitatem absolutam ab omni viro, & in omni hora: sed fides thori nec omni hora nec absolute, & hæc custodia non fuit in beata Virgine: ergo suum matrimonium quantum ad fidem thori fuit imperfectum.

3 Item etiam quantum ad prolem videtur fuisse imperfectum: quia proles non fuit causata à matrimonio: ergo non fuit bonum eius: ergo non accipit ab ipsa aliquam perfectionem.

4 Item quantum ad bonum sacramenti: perfectum enim in bono sacramenti, est perfectum in signando: sed istud imperfectum est in signando, vt dicit litera: ergo est imperfectum sacramentum: ergo etiam imperfectum videtur.

5 Item quantum ad essentiam matrimonij videtur imperfectum: quia indiuiduitas est perfectio essentialis matrimonij: sed quæ nunquam perfecte sunt vnum, illa nunquam habent perfectam indiuiduitatem: sed beata Virgo & Ioseph nunquam perfecte fuerunt vnum: ergo patet propositum. Probatio minoris est, quod vnitas animorum ordinatur ad vnitatem corporum: siuale autem in omnibus est completum: cum igitur nunquam fuerunt vnum vnitate corporis, nunquam perfecte fuerunt vnum.

6 Item, Omne illud in quo deficit vitium completum, est imperfectum: sed in matrimonio completum, est imperfectum: sed in matrimo



monio beatæ Virginis & Ioseph deficit vltimum completus: ergo est imperfectum. Probatio minoris est: quia vltimum consummans matrimonium est commixtio sexuum.

7 Item causa quam in litera dicit, videtur esse nulla, quia castitas non perficit coniugium, licet ab quo modo perficiat meritum: ergo nihil est quod dicit.

8 Item, Hoc perficit coniugium in quod exercenda consentiunt coniuges: hoc autem non est castitas: ergo castitas non perficit. Prima per se patet. Secunda autem probatur per hoc, quod si castitas perficeret matrimonium, frustra excluderentur à matrimonio mater, soror, & filia, & huiusmodi personæ.

*Sed con-*  
*tra.* IN CONTRARIUM est quod dicitur in litera, & idem est in decreto. 31. per totum.

2 Item, Adhuc obiicitur per rationem sic: Dei perfecta sunt opera: ergo præcipue illa sunt perfecta quæ facit circa se & suos: matrimonium autem istud fecit circa se & suos: ergo est perfectissimum.

3 Item, Ipse Angelus dicit Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Non autem dicuntur coniuges, vt supra est probatum, nisi ex quo matrimonium inter eos est perfectum: ergo fuit ibi perfectum matrimonium.

*Qualia-*  
*culia.* SED SI hoc secundum veritatem conceditur, quaeritur tunc, quare Ioseph cum esset iustus, nollet eam tradere, sed voluit occultè dimittere eam: non enim licuit ei eam dimittere & aliam ducere, nec in seculo manere, si erat matrimonium perfectum: sed licuit cum esset iustus, iustus enim nihil iniuste molitur: ergo non fuit matrimonium perfectum, vt videtur.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod perfectissimum fuit, incontaminatum, & immaculatum matrimonium: quia, sicut supra ostensum est, concubitus carnis consequens est matrimonium, & non perficit ipsum, sed potius consensu per verba de præfenti expressus.

Dicta igitur non repetentes, dicimus ad primum, quod consensus sufficiens fuit ad matrimonium, qui erat in matrimoniale copulam sub dispositione diuina permisam: charitas enim per se vult meliora: sed nonnunquam cogitur operari circa ea quæ inferiora sunt & magis necessaria tali tempore, sicut dicit Glof. Tit. 2. Charitas veritatis vult semper quod melius est simpliciter: sed veritas charitatis illa cogit facere velle ex tempore. Et ideo dicendum, quod argumentum non procedit nisi de conditione conjugalem consensum diminuentem, & talis non est ista.

AD ALIUD dicendum, quod fides custodit castitatem propter se, & exhibet se maritaliter coniuncto propter infirmitatem vel bonum proles. Vnde quod exhibet se, hoc est propter aliud: sed custodia castitatis est sicut per se desideratum: & ideo in primo est perfectio boni fidei, & non in secundo.

AD ALIUD dicendum, quod duo faciunt bonum matrimonij, scilicet susceptio proles per matrimonium, & educatio in ipso.

Dicendum igitur, quod Christus habet alterum expressè, quia educatur pietate parentum, & presentatur Patri in templo, vt sisterent eum Domino: & loco primi habet quod susceptus est in matrimonio, licet non per ipsum, & ideo dicitur bonum matrimonij, non omnino sicut alij infantes.

AD ALIUD dicendum, quod significatio est de essentia sacramenti in quantum conuenit veteri sacramento: & ideo consequitur genus sacramenti, & non speciem: & ideo à significatione essentiali perfectionem sacramentum non contrahit.

AD ALIUD dicendum, quod nulla vnio est essentialis matrimonij ratio, nisi maritalis in consensu animorum fundata: illa autem quæ est carnis, est consequens ipsum: & ideo prima non ordinatur ad illam sicut ad essentialia, sed sicut ad effectum qui potest consequi si volunt coniuges: & ideo argumentum falsum supponit.

AD ALIUD dicendum, quod actus concumbendi non est perficiens & consummans secundum esse: & huius ratio satis ex superioribus habetur.

AD ALIUD dicendum, quod causa bona est quam dat in litera: est enim castitas duplex, scilicet castitas simplex & in genere, & castitas specifica. Et simplex quidem dicta castitas, non perficit matrimonium, sed in specie, & hæc est castitas maritalis, & hæc est quæ est secundum voluntatem coniugum siue ad continentium siue ad reddendum debitum: & perfectior est quando est ad continentium, & talis fuit in matrimonio isto de voluntate vtriusque, eò quod ambo voverunt castitatem, & hæc de causa de communi voluntate contrinuerunt: & talis non est castitas virginis non iunctæ matrimonio, nec etiam castitas viduæ.

AD PROBATIONEM autem vltiorem dicendum, quod inter illegitimas personas non potest esse castitas conjugalis, sicut iam & supra patuit: & per hoc soluta sunt omnia quæ primo obiecta sunt.

AD VLTIMUM autem responderet Origenes, quod non cogitavit hoc Ioseph: vt suspitionem haberet de gloriosa Virgine, sed potius, quia indignum se reputabat tantæ sanctitati seruire: & ideo nisi confortatus fuisset ab Angelo, alio se subtrahere voluit, vt alij sua reputatione magis idoneo locum daret.

## ARTICVLVS X.

*An bonum matrimonij istius fuit bonum proles?*

Tertio quaeritur, Vtrum bonum proles istius matrimonij bonum fuerit? licet enim hoc iam ferè sit habitum, tamen amplius est inquirendum. Videtur autem, quod non: bonum enim matrimonij se habet ad matrimonium sicut effectus ad causam: sed proles ista non est effectus à matrimonio isto: ergo non potest esse bonum eius.

2 Item, Filius adoptatus ab aliquo, non potest

potest esse bonum sui matrimonij: ergo multo minus ille qui non est, nec est etiam adoptatus.

3 Item, Sicut se habet pater ad filium qui matrimonio iunctus est, ita filius ad matrimonium: sed pater Christi non fuit Ioseph verus, sed solum putatiuus: ergo videtur, quod Christus non fuit nisi putatiuum bonum proles illius matrimonij: sed non sequitur, hoc est putatiuum bonum illius: ergo est bonum illius: ergo videtur, quod non debet dici bonum illius matrimonij.

4 Item, Non est bonum matrimonij quod est ante coniunctionem matrimonialem: sed Christus conceptus verus homo existens fuit ante coniunctionem matrimonialem beatæ Virginis & Ioseph: ergo non fuit bonum illius matrimonij. Prima patet per se. Secunda scribitur Matth. 1. Antequam conuenerent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

*Solutio.* AD HOC dicendum est, vt prius, quod ad hoc quod proles dicatur bonum matrimonij, plura exiguntur, scilicet quod in matrimonio secundum timorem Dei suscipiatur & religiose educetur, & quod in ipso ster cultus diuinus sicut stetit in parentibus, sicut dicitur Tobia 8: Ad posteritatis dilectionem in qua laudetur nomen tuum. Et horum quædam fuerunt in Christo, ratione quorum dicitur bonum proles illius matrimonij, scilicet quia in matrimonio est susceptus, licet non ex matrimonio, sed ex Spiritu sancto, & in matrimonio nutritus & educatus subditus illis, vt dicitur Lucæ 4. & religio parentum non tantum in ipso permanit, sed etiam tota quæ ceciderat, resurrexit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod matrimonium sufficiens non fuisset ad tantum effectum, sed aliquid effecit circa ipsum, scilicet protectionem matris, & sui educationem.

AD ALIUD dicendum, quod Christus non est filius adoptatus alicuius, sed naturalis matris filius, & per ipsam pertinet ad matrimonium.

AD ALIUD dicendum, quod comparatio illa non valet: quia Christus dupliciter potest comparari ad matrimonium, scilicet per matrem, & Ioseph: sed Ioseph ad Christum non comparatur, nisi sicut pater putatiuus & nutritus: & ideo non procedit argumentatio.

AD ALIUD dicendum, quod ante cohabitationem conceptus est Christus: sed non dicit Evangelium, quod conceptus sit ante passionem conjugalem, sed innuit, quod post, cum dicit, Cum esset desponsata, &c. sed quicquid sit post passionem conjugalem quæ ibi desponsatio vocatur, totum pertinet ad matrimonium.

## ARTICVLVS XI.

*An votum castitatis beatæ Virginis contrariebatur consensui matrimoniali?*

Quarto quaeritur, Vtrum votum illud consensui matrimoniali contrariebatur? Vi-

detur autem, quod sic: quia quorum actus sunt contrarij, & ipsa sunt contraria, vt dicit Philosophus: sed actus voti castitatis & matrimonij, sunt contrarij: ergo votum & consensus matrimonialis sunt contraria. Probatio minoris est, quod votum vult continere ab omni, sed non consensus matrimonij.

2 Item, Votum non est de his quæ sunt præcepto, quia ad hæc omnia tenetur quilibet sine voto: ergo votum non excludit ibi fornicationem carnalem: cum igitur excludat aliquid de his quæ non sunt sub præcepto, videtur quod excludat matrimonium: ergo videtur, quod consensui matrimonij contrariebatur.

3 Item, Vouenti paupertatem voluntariam non licet redire ad diuitias habendas ad vsum, etiam si subiiciat eas, sed oportet abicere: ergo à simili vouenti statum virginis ad statum coniugij non licet redire, etiam si continetur in coniugio: ergo videtur cum sic vouerit beata Virgo, quod ipsa non potuit postea consentire in matrimonium. Si autem hoc dicatur, contra hoc est quod dicitur in litera, & in Euangelio, & ab omnibus patribus.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod nunquam vouit absolute esse & permanente virgo: sed hoc semper voluit absolute, & nunquam voluit carnalem copulam, nisi si hoc melius esse pro illo tempore reuelaret Deus: propter quod, vt in litera dicitur, virginis suam propter statum temporis diuinæ commisit providentiæ & dispositioni: eò quod omnis qui tunc temporis de stirpe Dauid per rectam lineam descenderat, participem se esse illius promissionis desiderabat, & posteritatem ex qua Christus nasceretur relinquere affectabat, & in hac spe in matrimonium consensit.

DICENDUM igitur ad primum, quod votum castitatis fuit conditionale, & ideo matrimonio non contrariebatur: vult enim Augustinus in litera, quod sic consenserit in matrimonium, quod nisi oppositum iuberet Deus, etiam debitum reddidisset.

AD ALIUD dicendum, quod hoc sequi videtur si sollempniter & sine conditione votum emisisset.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia qui vult abicere diuitias, non abiicit, sed vtitur eis quando habet: sed vouens virginis & tenens eam cum viro, non vtitur actu qui est in copula carnali.

## ARTICVLVS XII.

*An inter beatam Virginem & Ioseph fuit indiuiduitas vitæ?*

Quinto quaeritur, Vtrum inter beatam Virginem & Ioseph fuerit indiuiduitas vitæ? Videtur autem, quod non: quia indiuiduitas est, quando impossibilis est separatio: sed hoc non fit nisi per carnalem copulam: ergo videtur cum hoc non fuerit inter eos, quod non fuit ibi plena indiuiduitas.

2 Item, Alia est indiuiduitas charitatis & amicitias

amicitiæ & matrimonij: sed ego video, quod indiuiduitas spiritus est inter diligentes & amicos: ergo illa non est propria matrimonij: cum igitur non habet aliam, videtur quod propriam matrimonij indiuiduitatem non habuerunt inter se.

sol. con. 174.

IN CONTRARIUM est, quod indiuiduitas cauatur à consensu: constat autem plenissime eos sibi consensisse: ergo videtur, quod plenissimam habuerunt indiuiduitatem.

solatio.

RESPONSIO. Dicendum, quod indiuiduitas animorum maxima fuit in illo sacramento, quæ nunquam fuit inter alios coniuges.

AD ID ergo quod contra obiicitur, dicendum quod vno ponit separationem possibilem per mortem, & illa est inter tales in morte spiritali: quia hoc non erat ibi nisi vinculum spirituale: & huius ratio patet ex supra dictis. Vnde falsum est, quod sit diuisio possibilis, quandiu perdurant in vita matrimonio possibilis ipsa vnita.

AD ALIUD dicendum vt supra, quod hic specificatur indiuiduitas per formam & differentiam contrahentem, quæ coniunctio est maritalis: talis enim non est inter diligentes vel inter amicos.

*De causa finali coniugij.*

**D**XPOSITO quæ sit efficiens causa matrimonij, consequens est ostendere ob quam causam soleat vel debeat contrahi matrimonium. Est igitur finalis causa matrimonij contrahendi principalis procreatio prolis: propter hoc enim instituit Deus coniugium inter primos parentes, quibus dixit, Crescite & multiplicamini, &c. Secunda est, post peccatum Adæ vitatio fornicationis: vnde Apostolus, Propter fornicationem vnusquisque habeat uxorem suam, & vnaquæque habeat virum suum. Sunt & aliæ causæ honestæ, vt inimicorum reconciliatio, & pacis reintegratio. Sunt etiam & aliæ causæ minus honestæ, propter quas aliquando contrahitur, vt viri mulierisque pulchritudo, quæ animos amore inflammatos sæpè impellit inire coniugium, vt valeant suum explere desiderium. Quartus quoque & diuitiarum possessio frequenter est coniugij causa, & alia multa, quæ cuique diligentiam adhibenti facile est discernere. Nec est assentiendum illis, qui dicunt non esse coniugium, quod propter has causas minus honestas contrahitur. Constat enim ex præmissis coniugium fieri ex communi consensu verbis de præfenti expresso, quamuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præstat Gen. 19. Iacob, qui Rachel decoram facie & venusto aspectu amauit, eamque multum diligens ait, Seruiam tibi pro Rachel septem annis. In Deut. 21. Deuteronomio etiam legitur, Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, voluerisque uxorem habere, introduces eam in domum tuam, &c.

*Quod malus finis non contaminat sacramentum.*

**E**T licet fine non bono contrahatur coniugium, quando species contrahentis mouet animum, coniugium tamen bonum est: quia vita mala vel intentio peruersa alicuius, sacramentum non contaminat. Habuit autem coniugium Mariæ & Ioseph alias causas speciales, scilicet vt virgo solatio viri sustentaretur, & vt diabolo partus celaretur, vt Ioseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspicionis, ne vt adultera damnaretur.

ARTICV

ARTICVLVS XIII.

*An matrimonium potest fieri pluribus de causis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit [Exposito quæ sit causa efficiens matrimonij, &c.] Videtur enim, quod vnum & idem non debet habere plures causas finales: sed proles, & infirmitas, & pulchritudo, & diuitiæ, & amicitia, & reconciliatio inimicorum sunt plura non eiusdem generis: ergo videtur, quod non possunt esse causa vnus matrimonij.

1. Item, Si aliquid cauatur à pluribus causis non existentibus in vno genere, impossibile est ipsum esse simplex: sed matrimonium est simplex: ergo videtur, quod non cauatur pluribus causis genere differentibus, sicut sunt illæ quas in litera enumerat.

3. Item Boëtius, Cuius causa est bona, ipsum quoque est bonum: ergo cuius causa est bonum & malum, ipsum est bonum & malum: ergo vterius à simili, cuius causa est honesta & minus honesta, ipsum est simul minus honestum & magis honestum, quod falsum est.

4. Item, Nullum sacramentum requiritur sub inhonesta causa: ergo nec istud: falsum ergo dicit in litera.

5. Item, Ecclesia non iudicat vel ordinat de inhonestis, vel de his quæ sunt inhonestis causis: sed iudicat de matrimonio: ergo nunquam fit causis minus honestis.

RESPONSIO. Dicendum, quod duplices sunt causæ matrimonij, scilicet per se, & per accidens. Per se causæ matrimonij semper sunt honestæ, sed causæ per accidens non sunt directæ causæ matrimonij, sed potius causæ inclinantes ad contrahendum: & ideo sunt potius causæ contrahendi, quam matrimonij, sicut expresse dicit Magister in litera.

Dicatur ergo ad primum, quod hoc intelligitur de causa per se.

AD ALIUD autem dici potest, quod hoc verum est de causis essentialibus: sed iam ostensum est, quod istæ non sunt tales.

AD ALIUD dicendum, quod hoc optime sequeretur si æquali causalitate essent causæ: & ideo cum honestæ sunt essentielles matrimonio, ipsum est similiter honestum, sicut dicit in litera: sed cum inhonestæ non sunt essentielles causæ eius, sed potius quare contrahatur inclinantes, non ponunt suam inhonestatem circa matrimonium, sed potius patet intellectus omnium eorum quæ dicuntur in hac distinctione.

DISTINCTIO XXXI.

*De tribus bonis coniugij.*

**O**ST hæc de bonis coniugij quæ sint, & qualiter coitum A excusent, dicendum est. Tria sunt principaliter bona coniugij. Vnde August. Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne post vinculum coniugale cum alio vel alia coeatur. In prole, vt amanter suscipiatur & religiosè educetur. In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus vel dimissa ne causa prolis alteri coniungatur.

ARTICVLVS I.

*In qua genere boni sit matrimonium?*

**P**OST hæc de bonis coniugij, &c.] Hæc est pars in qua agitur de bonis coniugij ab Auctore, & diuiditur in duas partes. In prima agitur de bonis coniugij. In secunda qualiter per hæc bona coitus excusatur: & hæc incipit ibi. [Cum igitur hæc tria bona] Item prima diuiditur in tres. In prima ostendit quæ sunt bona. In secunda ostendit, quod non in omni matrimonio sunt tria [Et est sciendum] In

tertia querit vtrum aliquod matrimonium sit, in quo nullum sit [ibi] [Soler queri, &c.] Incidit autem hic ante literam sex inquitenda, quorum primū est, In quo genere boni sit matrimonium? Secundū, In quo genere incidat sua bona? Tertium est de comparatione istorū bonorū. Quartum, Vtrū conueniant ei secundum quod est in remedium, vel secundum quod est in officium, vel secundum vtrumque? Quintum, Vtrum hoc habeat omne matrimonium quarumcumque personarum? Sextum, Vtrum ista conueniant matrimonio in quantum est initium, vel in quantum est ratiū, vel in quantum est consummatio?

De matrimonio secundum causam finalem quatum ad bona coniugij communitate. Super Genes. lib. 9. cap. 7.

Ad primum obicitur: & videtur, quod sit in genere vtilis: qui dicit August. in lib. de bono coniugij, quod matrimonium est bonum mortali: sed omne bonum mortali in quantum huiusmodi, non est nisi vtilis mortalitati: ergo matrimonium est vtilis ad illud: ergo est in genere vtilis.

2 Item, id quod non appetitur nisi propter aliud, est in genere vtilis: sed matrimonium non appetitur nisi propter aliud: ergo est in genere vtilis. Probatur prima ex definitione vtilis, quæ datur. Tullio ante finem 1. rhetoricæ. Secunda autem innuitur in verbis orationis sacræ Scripturæ Tob. 3. ubi dicit, Tu scis Domine, quia nunquam concupivi virum, &c. Ib. en. in. inuit, quod nunquam appetit matrimonium, nisi propter dilectionem posteritatis.

3 Item, Philosophus vult, quod nihil petit generationem nisi ut ipso diuino bono quantum potest parte caper, ut saluetur in specie quod in individuo saluari non potest: ergo generatio appetitur propter alterum: sed matrimonium non appetitur secundum naturam nisi propter generationem: ergo matrimonium multo magis quam generatio propter alterum appetitur: & sic habetur propositum, ut prius.

4 Item, In fine 1. physicorum dicitur, quod femina desiderat masculinum in quantum imperfecta est: ergo propter alterum: ergo coniunctio feminae ad virum est propter alterum: ergo videtur, quod matrimonium sit in genere vtilis.

In contrarium huius videtur, quod sit in genere delectabilis: matrimonium enim est in medicinam concupiscentiæ: sit autem hæc per delectationem quæ est in matrimonio: ergo videtur, quod appetatur propter hoc: ergo est in genere boni delectabilis.

2 Item, Videtur hoc velle Salomon Proverb. 5. Latere cum muliere adolescentiæ tuæ, &c. & vbera eius inebrient te, &c. Constat autem, quod ibi loquitur ad literam de matrimonio coniugali: ergo videtur, cum inebriatio vberum sit in genere boni delectabilis, quod etiam matrimonium sit in eodem.

3 Item, In lib. de coitu dicit Auctor, quod natura in coitu posuit summam delectationem, ut magis appetatur: & hoc cum sit in matrimonio sicut in alio coitu, videtur quod referatur ad appetitum sicut boni delectabile.

4 Item, Si esset vtile, tunc non esset vtile nisi ad finem beatitudinis consequendum, quia ad hunc finem refertur omne vtile: sed ad illud præstat impedimentum, sicut dicit Apostolus 1. Corinth. 5. ergo videtur, quod non appetitur ut vtile: ergo videtur, quod ut delectabile appetatur.

In contrarium huius videtur, quod sit in genere honesti: omnis enim status virtutis & gradus est in eodem genere cum ipsa virtute: sed virtus est in genere honesti: ergo & gradus virtutis: sed matrimonium est gradus & status virtutis continentia: ergo, &c. Prima patet per se. Secunda scribitur in fine 1. rhetoricæ.

2 Item Hebr. 15. Honorabile connubium

in omnibus, & thorus immaculatus. Ergo nuptiæ sunt honorabiles: sed omne honorabile est in genere honesti: ergo & nuptiæ. Probatio secunda sumitur à definitione honoris, quæ colligitur ex 1. ethicorum, scilicet quod honor est exhibitio reuerentiæ in signum virtutis. Et 1. Theil. 4. Sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione, &c. Et loquitur ibi de vale vxorio ad literam: ergo possessio est in sanctificatione & honore: sed omne sic possessum, est in genere honesti, sicut ipsa sanctitas, & honor: ergo videtur, quod nuptiæ sint in genere honesti.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod matrimonium est de bonis mixtis. Quæ sint autem bona mixta, docet Tullius in fine 1. rhetoricæ, scilicet quæ partim vtilitatis causa appetuntur, partim autem propter propriam vim nos trahunt, & propria dignitate nos alliciunt. Sed non est concedendum aliquo modo, quod sit bonum delectabile meo iudicio: quia delectatio non est in ipso, nisi sicut incidens sine quo non exerceret actus. Hæc autem bona mixta (ut dicit Tullius) à digniori denominantur, & dicuntur honesta.

**AD OMNIA** ergo quæ primo obiiciuntur, concedendum est: sed tamen hoc non solum est causa quare appetatur, sed etiam honestas fidei & sacramenti, & consensus indiuidualitatis vitæ, & alia. Similiter patet solutio ad vltima: quia est in veritate honestum in matrimonio, sed est implicitum circa vtile.

**AD MEDIA** autem quæ obiiciuntur de delectatione, dicendum ad primum, quod medicatur per honestum quod est in ipso, scilicet per fidem & gratiam quam confert: ridiculum enim est, quod m. dicitur aliquis concupiscentiæ per hoc quod magis excitat eam, & facit feruere magis prurimum, quando enim non fuit huiusmodi suffocans delectatio, fuit matrimonium. Et per hoc patet, quod non est bonum eius in genere delectationis: delectatio enim non respicit essentiam matrimonij, sed dicit quadoque causam in contrahente tantum.

**AD ALIUD** dicendum, quod ridiculosa est expositio illa: sed intendit Salomon, quod delectentur in illa, prout delectatio est adiuncta honesto: & hæc est delectatio in bono rationis, scilicet in fide coniugali, & significatione, & pietate prolis susceptæ.

**AD ALIUD** dicendum, quod matrimonium non facit impedimentum ad consecrationem beatitudinis per se, sed per accidens, scilicet per onera sibi adiuncta: & ideo non valet illa argumentatio.

ARTICVLVS III.

*An bona matrimonij sint in eodem genere cum matrimonio, aut sint in genere boni honesti?*

**SECUNDO** queritur, In quo genere boni incidunt sua bona? Videtur enim, quod non incidunt in idem genus: signum enim quod est bonum sacramenti, non appetitur nisi ut est adminiculum ad significatum cognoscendum:

ergo non appetitur nisi propter alterum: ergo est in genere vtilis: sed de fide constat, quod est in genere honesti: ergo videtur, quod non sit in vno genere appetibile.

2 Item, Proles constat, quod non est in genere honesti: ergo videtur, quod non sit in vno genere cum fide: ergo ut prius.

3 Item, Sicut dicit Tullius, Nihil est in genere honesti, nisi virtus, & pars virtutis: sed sacramentum & proles non sunt virtutes, nec partes virtutis: ergo cum fides sit virtus, proles & sacramentum, non sunt in eodem genere cum fide.

**QUÆRITUR** ergo, Vtrum proles & sacramentum sint in eodem genere boni? Videtur autem, quod non: quia vnum est in genere boni naturæ in quo stat natura, alterum autem est in genere boni moralis: ergo non sunt in eodem genere.

2 Item, Sacramentum deseruit fidei: proles autem potius successioni: ergo, &c.

3 Item, Sacramentum non manet post matrimonium: sed bonum prolis manet: ergo, & cetera.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod hæc tria dupliciter considerantur, scilicet absolute, & prout sunt bona matrimonij: si absolute vnumquodque istorum in se consideretur: tunc non sunt in eodem genere. Si autem considerentur prout sunt bona matrimonij, tunc sunt bona omnia secundum formam illius bonitatis in eodem genere honesti, licet non secundum eandem speciem honestatis.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod non sequitur, si aliquid appetitur propter aliud, quod non sit honestum: sicut enim dicit August. 1. de ciuit. Dei, Virtutes appetuntur propter beatitudinem: & tamen sunt in genere honesti. Et cum dicitur, quod honestum propter se appetitur, intelligitur non per accidens quia dicit Ambros. super epistolam ad Galat. 2. quod habent quasdam innatas sibi dulcedines, quibus delectant suos possessores sincera & sancta delectatione. Vnde cum per se opponatur in duobus sensibus, scilicet ad propter alterum, & ad per accidens: dicendum quod honestum appetitur per se, id est, non per accidens: & tamen propter alterum: & ita appetuntur omnia tria bona matrimonij.

**AD ALIUD** dicendum, quod proles non est bonum matrimonij, ut patet hic ex litera posita: sed potius proles prout stat sub pietate in qua suscipitur & educatur, ut fiat in ea propagatio religionis, sicut & carnis: & hoc modo habet in se formam honesti. Vnde in quantum bonum est in genere est honesti.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet nihil sit in genere honesti essentialiter, nisi virtus & pars virtutis, tamen vnumquodque referatur ad honesti genus, in quantum participat virtutem & partem virtutis: & hoc modo non essentialiter, sed per formam boni matrimonij referatur ad genus virtutis sacramentum & proles.

**AD ALIUD** patet solutio per ante dicta. Ad obiectum contra dicendum, quod aliud est proles, & aliud est bonum prolis, ut prius patuit. Et in prole quidem stat natura:

sed in bono prolis stat bonus mos religionis.

**AD ALIUD** dicendum ut prius, quod proles non nisi per substantiam deseruit successioni, & per habitum deseruit religioni.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod bonum prolis manet postea quod est in diuerso subiecto quam sit subiectum matrimonij: sed fides & sacramentum non ideo per accidens manent: & ex hoc quod vnum manet post, & alterum non, non sequitur, quod sit in eodem genere. Et est instantia: quia filius manet post patrem sapius, & tamen est in eodem genere & specie cum patre.

ARTICVLVS III.

*Quod bonorum matrimonij sit principalis?*

**TERTIO** queritur de comparatione istorum bonorum. Videtur autem, quod bonum prolis sit substantialius matrimonio & melius: quia in litera dicitur, quod hoc est principale, propter quod institutum est matrimonium: ergo & substantialius & melius.

2 Item, Hoc videtur per verbum Adæ Genes. 2. Erunt duo in carne vna. Videtur enim ex hoc, quod causa finalis matrimonij est bonum prolis potius, quam aliquid aliorum: & hoc etiam ante finem præcedentis distinctionis expressè habitum est in litera, Hoc etiam accipitur ex verbis Saræ Tob. 8. quæ dixit, Propter solam posteritatis dilectionem, &c.

3 Item, Ad hoc ordinatur benedictio matrimonij, quando dictum est, Crescite & multiplicamini: hoc enim non potest intelligi nisi de bono prolis: ergo, &c.

4 Item, Hoc solum est finis desiderij naturalis, quod petit saluari in simili: ergo ipsum est substantialius & principalis.

In contrarium huius est quia quod ducit ad optimum, est optimum: sed sacramentum ducit ad optimum, quia ad intelligendam coniunctionem fidelium in vno spiritu cum Deo, & naturarum in vna persona Christi, quæ meliora sunt omnibus filiis: ergo videtur, quod ipsum sit optimum.

2 Item, Id quod essentialius & generalius efficitur, in omni matrimonio, videtur esse optimum suum bonum: sed hoc est sacramentum, hoc enim in omni matrimonio est, etiam quando violatur fides: ergo videtur, quod illud sit finem principale bonum.

3 Item, In omnibus naturalibus & moralibus causis quas Philosophi considerant, semper principalis effectus causæ aliquis indicatur, quem semper & vbique consequitur: sed bonum sacramenti, sic se habet ad matrimonium: ergo ipsum est principale.

4 Item, Quod omnino & essentia simillimum est causæ, illud est effectus eius essentialior & principalior: sed bonum sacramenti nominis, & essentia inter se simillimum est matrimonio: ergo ipsum est essentialior & principalior effectus eius: ergo & principalis bonum & essentialius. Prima constat per se. Secunda

Quæstio.

Solutio.

Ad quæstionem.

Secunda autem probatur per hoc, quod utrumque dicitur signum sacram, & utrumque est individualitas quardam: & hoc probatur est supra dist. 26. & sic conitatur propositum.

Videtur autem ulterius bonum fidei esse principale: quia si aliqua dicuntur bona, melius est id quod essentialius est bonum: sed fides essentialius est bonum, quia est virtus quadam in genere honesti, & alia non sic videtur ergo, quod fides est principalius bonum matrimonij.

Item, Efficiens causa matrimonij obligat directe ad fidem, & alia non respicit nisi ex consequenti: ergo videtur ipsa principaliter effici a matrimonio: ergo est bonum principale.

Item, Intelligentur alia duo bona non esse, scilicet sacramentum & proles, adhuc esse matrimonium: sed intellecta fide non esse secundum habitum & actum, soluitur matrimonium: ergo fides est essentialius bonum matrimonij, quam sacramentum & proles. Probatur autem hoc: quia pactione conjugali non existente, non est matrimonium: & pactione conjugali non erit, nisi fides sit secundum habitum & debitum, licet non sit secundum actum.

RESPONSIO. Dicendum, quod principalis bonum matrimonij dicitur tripliciter, scilicet maius & principalis ab instituyente intentionem, & communiter etiam intentionem ab ventibus matrimonio: & sic bonum prolis est principalis bonum matrimonij. Alter dicitur principalis bonum quod essentialius participat naturam bonitatis: & sic fides est essentialius bonum & principalis. Tertio modo dicitur principalis quod essentialius & ultimius consequitur matrimonium: & sic bonum sacramenti est principalis bonum. Et ita diversis considerationibus nihil prohibet quodlibet istorum esse principalis. Et per hoc patet solutio ad omnia primi ordinis argumenta: quia omnia illa considerant intentionem instituentis, & communiter observantiam ventium matrimonio.

AD ID autem quod obiicitur pro secunda parte, dicendum ad primum, quod id quod ducit ad optimum, est duplex, scilicet ducens cognitivè, & motivè: sicut scientia eius quod est sursum, & leve, differenter ducunt sursum. Quod autem ducit sursum motivè ad optimum, hoc est optimum: sed hoc modo non ducit ad optimum sacramentum, quod est bonum matrimonij, sed cognitivè tantum.

AD SEQUENTIA est concedendum: sed non omne sacramentum est principalis bonum, nisi modo prius determinato. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sita.

ARTICVLVS IV.

An ista bona conueniant matrimonio in quantum est in remedij?

Quarto queritur, Vtrum conueniant matrimonio secundum quod est in remedij, vel secundum quod est in officium? Videtur autem, quod secundum quod est in of-

ficium: quia ut dicit Tullius, Officium est communis actus personarum secundum instituta patriæ: video autem, quod matrimonij officium exercetur in actibus his: si enim accipiat secundum quod est officium naturæ, elicitur proles: & si in comparatione coniugis, elicitur fides: & si in comparatione futurorum & diuinorum, elicitur sacramentum: nihil autem horum est secundum quod est remedium: ergo non conueniunt ista ei secundum quod est in remedij, sed secundum quod est in officium.

Item, Si non esset peccatum, adhuc matrimonium esset habens hæc tria: sed tunc non esset nisi in officium: ergo videtur, quod ista conueniunt ei secundum quod est in officium.

Item, Officium sonat in effectuum utilitatis: sed matrimonium efficit illas utilitates: ergo hoc competit ei secundum quod est in officium, quia omne officiosum est alicuius utilitatis effectuum.

IN CONTRARIUM huius est quod dicitur in litera, quia actus matrimonij coniunctus est concupiscentiæ, per hæc bona excipitur ne ruat in præceptum: sed secundum quod excipitur, est in medicinam: ergo per hæc bona excipienda coitum est in medicinam. Quod autem sit in medicinam secundum quod concupiscentia in eo excipitur, probatur ex hoc quod non indiget exceptione secundum quod est in officium: & sic constat propositum.

Item, Omne quod medicatur per excusationem, oportet habere adiuncta bona, per quæ malum excusatur & curatur, per modum medicinæ: sed matrimonium medicatur per excusationem, in quantum est in medicinam: ergo secundum quod est in medicinam, oportet habere adiuncta bona, per quæ excusetur & medicetur.

RESPONSIO. Dicendum, quod illa tria bona efficiuntur a matrimonio in quantum est in officium, sed adiunguntur ei secundum quod est in remedij: quia aliter nullatenus coitum excusaretur: unde de plano concedendæ sunt primæ rationes.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod excipit concupiscentiam non per bona quæ efficiunt in quantum est in medicinam, sed quæ habent a prima institutione, & faciunt ipsum honestum, etiam postquam ingressa est concupiscentia.

AD ALIUD de plano concedendum est, quod habet adiuncta sibi bona in quantum medicatur, sed non facit ea in quantum huiusmodi: sed potius videtur factis ab ipso ad excusationem concupiscentiæ carnalis, quæ alias esset mortale peccatum, nisi honestate horum bonorum excusaretur.

ARTICVLVS V.

An hæc bona matrimonij habeant unum matrimonium?

Quinto queritur, Vtrum hæc bona habeant omne matrimonium quarumcumque

que personarum? Videtur autem, quod sic: quia omnium personarum est matrimonium secundum quod est in officium: & ipsum efficit hæc bona in quantum huiusmodi est: ergo videtur, quod matrimonium omnium personarum habeat hæc omnia.

Item, In omni matrimonio personarum aliquarum est individualitas quæ de se significat fidelis animæ cum Deo societatem, & carnalis commixtio quæ significat naturarum unionem. Item sequitur procreatio prolis. Est etiam fides in reddendo debitum: ergo ista sunt matrimonij generaliter accepti prout est omnium personarum.

Si forte dicas, quod infideles non habent sacramentum, quia non intelligunt ipsum, Contra: Si nullus intellexisset circumscriptionem datam esse in signum, nihilominus tamen in signum esset: ergo similiter est de sacramento matrimonij: ergo responsio nulla videtur.

Item, Primus status in homine omnem statum antecederat: ergo omnis alius status ab eo initium accepit: sed hæc tria conueniebant matrimonio secundum quod institutum fuit in paradiso: ergo quilibet status hominum secundum hæc tria accepit matrimonium.

IN CONTRARIUM huius est, quod in matrimonio infidelium non est omnino impossibilitas diuisionis: ergo non est ibi omnimoda individualitas: ergo non est ibi bonum sacramenti perfectum.

Item, Fides, est in hoc quod non coniungitur alteri: sed casus potest contingere, quod absoluta à viro infideli alij potest coniungi: ergo videtur, quod nec bonum fidei sit ibi perfectum.

Item, Proles non est bonum matrimonij, ut videtur in litera, sed potius pie suscepta & religiosè ad cultum Dei enutrita: sed nullam talem prolem suscipiunt infideles: ergo videtur, quod nunquam bonum prolis per suum matrimonium acquirant.

RESPONSIO. Dicendum, quod hæc tria bona matrimonio fidelium & infidelium per prius & per posterius conueniunt: fidelium enim matrimonio conueniunt perfectè & integre, & matrimonio infidelium conueniunt imperfectè, sicut manifestè probant tres vltimæ rationes: quia non sunt ibi ista tria bona perfectè: est enim ibi sacramentum habitualiter: fides mobiliter, quia moueri potest & mutari, & bonum prolis materialiter tantum.

DICENDUM ergo ad primum, quod licet sit in omnibus in officium, non tamen est officium secundum leges Christi, sed tantum secundum poliregias & ciuilitates ordinatur: & ideo efficit ista imperfectè: quia principia & iura super quæ fundatur, sunt imperfecta. Per hoc patet solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod habitualiter in talibus est signum, ut prius dictum est, & est solubile: & ideo imperfecta est ibi individualitas.

AD VTIUM dicendum, quod omnis status quantum habet æquitatis, tantum fundat à primo statu: tamen persuasionem hominibus.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

num multa sunt deprauata: & ideo peruersis & imperfectis iuribus nihil perfectè efficitur: sed in fide Christi omnia perfectè sunt: & ideo in matrimonio fidelium hæc tria sunt perfectè.

ARTICVLVS VI.

An ista bona conueniant matrimonio in quantum initiato, vel rato, vel consummato?

Sexto queritur, Vtrum ista tria conueniant matrimonio in quantum est initiatum, vel in quantum ratum, vel in quantum consummatum? Dicitur enim à quibusdam initiatum per consensum de presenti, ratum per traditionem, & consummatum per carnalem commixtionem: vel initiatum per sponsalia, ratum per consensum de presenti, & consummatum per copulam carnalem.

Videtur autem, quod duo istorum sint matrimonij initiati: quia ibi est sponso fidei, & individualitatis: ergo sacramentum & fides sunt matrimonij initiati.

Item videtur, quod hæc duo sint rati: quia hoc expressè fidem facit, & individualitatem animorum: ergo videtur, quod hæc duo sint matrimonij rati.

Bonum autem prolis non videtur esse nisi consummati: quia non nascitur proles sine commixtione carnali: & hæc non est nisi in consummato: ergo, &c.

Item ulterius videtur, quod nec perfectum bonum sacramenti: quia supra dictum est, quod non est dubitandum illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem concubitum: & dictum est ibi, quod hoc intelligitur quantum ad significationem: ergo significatio non est complete nisi matrimonij consummati: & sic habetur propositum.

Item ulterius videtur, quod nullum istorum est matrimonij initiati: quia cum initiatur matrimonium per sponsalia, matrimonium non est: sed ubi non est matrimonium, nullum bonorum matrimonij est: ergo initiati matrimonij nullum est bonorum matrimonij.

RESPONSIO. Dicendum, quod tria plenissime sunt matrimonij consummati, & sunt minus plenè rati: quia ibi est fides, & imperfecta significatio, & bonum prolis in expectatione si velint carnalem commixtionem: sed in initiato si per sponsalia dicatur initiari non est aliquod istorum bonorum, sicut vltima probat obiectio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ibi est sponso istorum, sed non essentia & veritas.

AD OMNIA alia patet solutio per dicta.

ARTICVLVS VII.

An bonum nuptiale sit tripartitum?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi nuptiale bonum tripartitum est, &c.]

Quæritur enim hic, Penes quid sumitur numerus boni nuptialis: Videtur enim esse maioris divisionis: sicut enim fides est in conseruatione thori, ita iustitia est in redditione debiti: ergo videtur, quod iustitia sit vnum de bonis nuptialibus.

2 Item Aristot. probat, quod ideo homo est animal coniugale, quia non sufficit sibi in operationibus: sed cum duo conferunt opera in vnum operantes sufficient: ergo sufficientia operum est vnum bonum: ergo plura bona.

3 Item est ibi concupiscentiæ medicina vtriusque coniugis: & hoc est optimum bonorum: ergo videtur, quod plura.

4 Adhuc in Prouerb. multa & plurima bona ponuntur fortis mulieris, in qua confidit cor viri sui: ergo videtur, quod male coarctatur ad trinitatem.

*Solutio*

RESPONSO. Dicendum, quod nuptiale bonum dicitur illud bonum solum quod consequitur semper, vel frequenter ex his que essentialiter constituunt matrimonium & consummant ipsum: ex hoc enim quod est copula duarum personarum legitimarum vitarum in indiuiduam vitam, & vnum corpus effectuarum, consequuntur hæc tria: ex vnione enim animarum est consequens fides, & ex ipsa indiuiduitate vitæ consequitur sacramentum, & ex vnione corporum sequitur proles.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod iustitia non immediate consequitur essentiam matrimonij, sed mediante fide: quia fides est causa quare conseruatur corpus ab alio exhibet coniugi.

AD ALIUD dicendum, quod licet hæc possit esse vna de causis quare homo inter cetera animalia est coniugale animal, & contrahens coniugium: tamen non potest esse bonum effectum à coniugio, sed ordinatur ad bene esse. Infra tamen considerabimus quare homo est animal coniugale solum.

AD ALIUD dicendum, quod multæ sunt laudes probæ mulieris ex virtute eius pendentes, & non ab essentialibus matrimonij effectibus: & ideo bona matrimonij non dicuntur.

### ARTICVLVS VIII.

*An fides secundum quod est bonum matrimonij, bene diffiniatur?*

DEinde quæritur de hoc quod dicitur ibi [In fide attenditur, &c.] Et quæritur duo, scilicet quid sit fides secundum quod est bonum matrimonij? & quis eius actus? Ad primum dicit Haymo super Apoc. quod fides dicitur & componitur à his factis sum, & dicta: vnde dicitur fides per quam fiunt dicta: ergo videtur, quod fides matrimonij conseruatio sit dictorum per promissiones subiunctam factorum in pacto coniugali.

Contra hanc autem diffinitionem obiicitur: quia secundum hoc fides efficitur ex verbis de presentibus facientibus matrimonium: ergo non efficitur ab ipso matrimonio: sed fides quæ est bonum matrimonij, potestur

effectus matrimonij: ergo videtur, quod fides male sit diffinita.

2 Item, Secundum Philosophos fides est conceptio in quam consentit intellectus propter adiutorium rationis: dicit enim Aristot. quod opinio iuuata rationibus sit fides, & Boetius dicit, quod argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem: sed in coniugio nullo huiusmodi sunt rationes: ergo videtur, quod in coniugio nulla sit fides. Si forte dicas, quod fides est ibi virtus. Contra: Aut est virtus cardinalis, aut virtus theologica. Non cardinalis: quod per inductionem patet: ergo theologica: sed illa fides non intendit nisi in Deum: ergo non est inter coniuges adinuicem: ergo non est bonum matrimonij. Si forte quis velit dicere, quod ibi est fides, sicut Apostolus Roman. 14. dicit, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Contra: Gloss. dicit, quod ibi fides dicitur conscientia: sed constat, quod conscientia non est vnum de bonis matrimonij: ergo nec fides.

RESPONSO. Dicendum, quod fides sumitur primo modo secundum quod fiunt dicta: & bene concedo, quod dicta sunt nuptialia pacta per verba de presentibus: & dicta sumuntur largè ad omnem modum quo nuptialia pacta fieri possunt.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum, quod non efficitur fides immediate à dictis, sed mediante matrimonio: & hoc probatur sic: Esto enim, quod verba alicuius pacti matrimonij non efficiant, quæro vtrum reneantur tunc sibi fidem seruare? Constat, quod non: igitur matrimonio posito ponitur fides, & destructo destruitur: ergo matrimonium est fidei istius, quæ idem quod fidelitas est, immediata causa: & sic patet solutio totius disputationis.

### ARTICVLVS IX.

*Quis sit actus huius fidei?*

SECUNDO quæritur, Quis sit actus huius fidei? & dicitur in litera, quod ad fidem pertinet ne post vinculum coniugale cum alio vel alia coeatur. Sed contra hoc obiicitur: quia plus continetur in fide, quam hoc quod dicitur: fidelitas enim in commisso duo imponat secundum leges humanas, scilicet ne detur alteri, & vt reddatur mihi, quando voluero: ergo similiter est in fidelitate coniugum: ergo non continetur tantum, quod custodiant se ab aliis, sed etiam vt communicent se sibi.

2 Item Apostolus 1. Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus. Ergo fraus est subtrahere debitum: sed fraus est contraria fidei: ergo in fidelitate continetur communicatio corporis, & solutio debiti.

3 Item, Principalis in fide continetur solutio debiti, quam custodia ab adulterio. Probatio. Non posse dare alteri rem aliquam caritur ex eo, quia alius est in possessione illius rei: ergo à simili & in fide matrimonij quod custodit se coniugatus ab alio, caritur ex

ex hoc quod est coniugis sui: ergo cum istud principalis sit, videtur quod istud principaliter debuit ponere: peccat ergo quando ponit secundarium.

4 Item hoc expresse conuincitur 1. Cor. 7. vbi dicit Apostolus, Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir, &c. Cum igitur hoc faciat obligationem fidei inter eos, videtur quod hoc sit principale in fide: ergo potius de hoc quam de alio debuit facere mentionem.

Vterius videtur, quod neutrum horum sit fidei: quia vnus numero actus non potest esse duarum virtutum proprius: sed actus continentie coniugalis est cum alio non coire: ergo videtur, quod non sit actus fidei.

2 Item, In nulla natura huius inuenitur simile, quod actus vnus sit per se duarum naturarum: ergo nec in moribus debet ita fieri, cum dicat Tullius in fine 1. rhetoricæ, & Arist. in lib. ethicorum, quod virtus mouet ad actus sicut natura. Si forte tu dicas, quod similiter est hic: quia iste actus est vnus per se, & alterius per accidens: sicut calor quando contra frigus confortatur per hoc quod aperit poros, per quos vadique frigus ingreditur & constringit. Contra: Actus iste cum sit circa materiam continentie & circumstantias, continentie coniugalis per se erit: ergo non erit fidei secundum se nisi secundum accidens: sed per id quod conuenit alicui per accidens, nunquam potest determinari: ergo fides per actum istum determinari non potest: nihil ergo est quod dicit August. in litera, quando determinat fidem.

*Solutio*

SOLVITIO. Dicendum, quod sicut dicit August. ita se habet veritas: sed bene concedo primam partem obiectionum, scilicet quod principalis quod est fidei, est subseruire inuicem obsequio corporis: & hoc quod dicit Augustinus, est sicut consequens ad istud.

AD ID autem quod obiicitur contra, dicendum quod consequens est magis manifestum quoad plures: & ideo August. fidem declarat per illud.

AD HOC autem quod posset obiici, quod quilibet res determinari habet per essentialia sibi, & non per consequentia: & ita peccat August. quando hoc non facit. Dicendum, quod est rei determinatio duplex: in se, & quoad nos: siue diffinitiuè, & exemplariter. Et primo modo verum est, quod habet determinari per essentialia priora: secundo autem modo per consequentia manifestiora nobis: & ita facit hic August. quia non diffinit, sed exemplariter manifestat actum fidei.

AD ID autem quod vterius obiicitur, dicendum quod quando vna virtus formalis est ad aliam, tunc nihil prohibet vnum actum esse vtriusque, vnus sicut imperantis & dirigentis, alterius autem vt elicientis & exequentis: & sic est hic: quia fides hic imperat reddere primum & consequentem actum: sed continentia coniugalis exequitur. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod in natura est similiter: virtus enim cæli mouet virtutes

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

elementales, & regit eas, & illæ exequuntur: & virtus vniuersalis in homine mouet & regit particulares. Sed id quod proponitur in obiectionibus, tenet quando virtutes sunt æquè particulares, vel æquè vniuersales: & hoc non est hic: quia fides in ratione est, & sicut forma quædam ambit concupisibilem vt secundum promissum sit fidelis in comunicando coniugi corpus, & custodiendo ab altero. Et hoc patet tali signo: si enim quærarur à discreto coniuge, quare communicet se coniugi? dicit quia fidem tenetur seruare in promisso: & ita facile patet qualiter fides quasi ratio formalis est ad actum qui elicitur à continentia coniugali. Et per hoc patet solutio ad totum: non enim per accidens est actus iste alterius virtutis, sed per se secundum diuersas rationes virtutis.

### ARTICVLVS X.

*An proles secundum substantiam sit bonum matrimonij, vel secundum bonitatem?*

DEinde quæritur de hoc quod dicitur ibi [In prole vt amantur suscipiatur, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: bonitatem enim prolis non operatur sacramentum matrimonij, sed substantiam: ergo videtur, quod proles secundum substantiam sit bonum matrimonij, & non secundum bonitatem quæ ponitur circa prolem.

2 Adhuc videtur, quod cadit in præcepto Domini, quando dicit Genes. 1. Crecite, &c. Constat enim, quod hoc intellexit de multiplicatione secundum numerum: ergo videtur, quod proles non nisi per numerum, & non per meritum sit effectus matrimonij: ergo nec bonum: quia non est aliquid bonum matrimonij, nisi per hoc quod efficit ipsum.

3 Item hoc videtur accipi ex verbis Adæ, vbi dicit, Erunt duo in carne vna: & non dicit, in merito vno, secundum quod exponitur de vna carne pueri: ergo videtur, quod proles secundum carnem, & non secundum meritum est bonum matrimonij.

IN CONTRARIUM huius est, quod habetur in sequenti capitulo in litera, vbi dicit: Nec omnes illi etiam qui prolem recipiunt, bonum prolis habent, &c. Patet enim ibi, quod non dicitur bonum prolis, nisi prout est sub bonitate ad religionem pertinente.

2 Item, Coniugatorum non est destruere bonum effectum à matrimonio: sed Deut. 21. præcipitur parentibus facere lapidari filium contumacem: ergo filius contumax non fuit bonum matrimonij: ergo oportet, quod tantum bonum matrimonij sit filius stans sub bonitate religionis.

QUOD concedendum est. AD PRIMUM ergo dicendum, quod matrimonium secundum hoc quod fundatur super cultum diuinum, à fundamento habet facere per dispositionem huiusmodi bonum, licet non habeat per mixtionem carnis tantum.

AD ALIUD dicendum, quod sicut dicitur Sapient. 4. Multigena impiorum multitudo non erit utilis. Et ideo nunquam voluit Deus iniquorum multiplicationem, sicut eis voluit religionis propagationem & multiplicationem: & ideo præcepit ut crescerent.

AD ALIUD dicendum, quod sunt duo in carne vna pueri, quia illam materialiter & effectivè operantur: sed bonitatem non operantur nisi dispositivè & educativè, Deus autem effectivè: & ideo non dicuntur ita esse in bonitate sicut in carne.

ARTICVLVS XI.

Quid sit diuortium?

DE nde queritur de hoc quod dicit ibi [In sacramento ut coniugium non separatur, &c.] Queritur hic de diuortio: & queruntur duo. Primum est de diuortio propter matrimonij impedimentum. Secundum autem de separatione à thoro propter fornicationem. Circa primum autem queruntur tria, scilicet quid sit diuortium? Secundum, Qui sunt qui possunt denunciare causas diuortij? Tertium, Qualiter fiat diuortium?

Ad primum proceditur sic: Dicunt Iurisperiti, quod diuortium est separatio sacramentalis facta ob legitimum impedimentum matrimonij: & hæc definitio quasi trahitur hic de litera, vbi Magister diuidit separationem in corporalem, & sacramentalem, ut patet literam inspicienti.

Obicitur autem contra hanc definitionem: quia sacramentaliter nunquam diuiduntur, qui sacramentaliter nunquam fuerunt coniuncti: sed habentes legitimum impedimentum, nunquam fuerunt sacramentaliter coniuncti: ergo videtur, quod nunquam sacramentaliter diuiduntur: ergo definitio nulla est.

1 Item, Cum dicitur, Separatio sacramentalis: aut intelligitur de sacramento matrimonij, aut de sacramento quod est bonum matrimonij. Si dicitur primum: tunc idem est separatio sacramentalis, quod separatio matrimonialis: sed ibi sunt opposita: quia matrimonialis est coniunctum in indiuiduam vite consuetudinem: ergo cum dicitur separatio sacramentalis, ibi est oppositio in adiecto: sicut si dicam, diuisio indiuisibilis. Si autem dicatur à sacramento quod bonum est matrimonij: tunc hoc magis sequitur, quia illud est indiuisibilis ipsa.

3 Item, In nulla natura vel scientia vnum oppositum denominat suum oppositum, nunquam enim dicitur indiuisibile diuisibile, & album congregans visum, vel aliquid huiusmodi: ergo nec hic vnum oppositum denominat alterum: sed separatio opposita est sacramento: ergo non potest dici separatio sacramentalis.

4 Ad idem obicitur per hoc quod habetur in litera: quia in litera dicitur, quod ad sacramentum pertinet, quod matrimonium non separatur: & ex hoc obicitur ut prius.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod hæc diffi-

nitio posset esse melior tamen sustineri potest. Et tunc dicendum ad primum, quod separatio sacramentalis dicitur separatio vinculi sacramenti non eius quod fuit, sed eius quod videbatur esse antequam probaretur impedimentum: vnde si etiam definitio sic corrigatur, ut dicatur: Diuortium est separatio eorum qui coniuncti sacramentaliter videbantur, ob legitimum impedimentum quod impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum: credo, quod melior esset definitio. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XII.

Qui sunt qui possunt denunciare causas diuortij?

SECUNDO queritur, Qui sunt qui possunt denunciare causas diuortij? Videtur autem secundum dicta Iurisperitorum, quod omnes prohibentur ab accusatione matrimonij extranei, si sint aliqui de consanguinitate matrimonij accusare potentes & volentes: si autem illi desunt, admittuntur vicini seniores & veraciores. Quod autem hoc ita sit, confirmatur extra. Qui matrimonium accusare possunt videtur nobis: vbi sic scribit Celestinus tertius Florentin. Episcopo, quod parentes, fratres, & cognati vtriusque sexus, in testificationem suorum ad matrimonium coniungendum vel dirimendum admittantur, tam antiqua consuetudine, quam legibus approbatur. Ideo enim maxime parentes, & si parentes defuerint, proximiores admittuntur: quoniam vniuersique genealogiam suam cum testibus & chartis ex recitatione maiorum scire laborant: qui enim melius recipi debent, quam illi qui melius sciunt, & quorum est interesse, ita ut si non interfuerint & consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimonium: Quod vero legitur, Pater non recipitur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus causis & contractibus verum est. In matrimonio vero coniungendo vel disjungendo, ex ipsius coniugij prerogatiua, & quia fauorabilis res est, congruè admittantur. Ex hoc accipitur, quod propinqui vel vicini si propinqui desunt, debent matrimonium quod separandum est accusare.

2 Item ratio videtur esse ad idem: quia non debet aliquis testificari quod nescit: sed causas matrimonij quantum ad parentelam nesciunt nisi coniuncti ab infantia, quibus nati sunt progenitores: ergo non nisi illi in hac causa possunt esse testes.

3 Item, Non noscens personam aliquam, multo minus nouit genealogiam ipsius: extranei non nouerunt personam: ergo, &c. ergo testes esse non possunt.

IN CONTRARIUM huius est, quod extraneus probans veritatem dicti sui, exceptione maior est audiendus si aliquid voluerit deponere contra aliquem: sed extraneus aliquis est omni exceptione maior: ergo si probat quod dicit, ipse est audiendus.

IVXA hoc vltimus queritur, Vtrum decursus

curus temporis siue prescriptio faciat matrimonium non accusabile: etiam si habeat legitimum impedimentum: Videtur autem, quod sic quis dicitur esse post habitam prolem matrimonium separari, & ad destructionem congregationis & ciuitatum ordinatur: ergo non debet admitti in iure.

2 Item, In alijs allegatur prescriptio: ergo & in matrimonio.

IN CONTRARIUM huius est quod habetur extra de consanguinitate & affinitate. Non debet: vbi sic dicit Innocentius in consilio generali: Prohibeo. Et infra. Et super, contra prohibitionem huiusmodi presumpserit copulari, nulla longinquitate defendatur antea: cum de avaritia temporis non minus peccatum, sed magis: tantoque sint grauiora crimina, quanto diutius infelicem animam detinens alligatam. Sed esto, quod aliquis presens fuit quando copulabatur aliquis per fornicationem, & postea vult denunciare impedimentum, nunquid est audiendus? Videtur quod non: quia primo tenet cum sine no-cumento potuit denunciare: ergo etiam postea cum no-cumento vult denunciare, videtur, quod non sit audiendus.

2 Item, Cum primo presens existens non dixit, presumpcio est contra eum, vel potest esse, quod postea maleiose composuit: ergo videtur, quod non sit audiendus.

Sed in contrarium huius est, quod dicitur extra. Qui matrimonium accusare possunt.

Cum in tua. Et infra. Si vero post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cum non prodierit in publicum, quando tenet secundum consuetudinem in Ecclesijs edebatur, vtrum vox sua debeat accusationis admitti, merito queri potest. Super quo sic dicitur in distinctione, quod si tempore de iudicio nunc promissa in qui iam contractus in ipse, extra diocesim existebat, vel alias de iudicio non potuit ad eius notitiam peruenire, vtrum si mittit infirmitatis feruore laborans, sane mentis patiebatur exitum, vel in animis erat tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem rationis eius erit sufficere non valebat, seu alia causa legitima fuerit impeditus, etis accusatio debet admitti. Alioquin cum rationabiliter presumat, quod de iudicio in publico factam idem existens in ipsa diocesi minime ignorauit, tanquam suspectus est procedendum repellendus: nisi proprio firmauerit iuramento, quod postea dixerit ea que obtulerit, & ad hoc ex materia non procedat: quia ruit etiam dicitur ab illis qui denuntiationis tempore fuerunt: claudi non debet eadem aditus accusandi: quoniam etiam ad impetrationem huiusmodi culpa de silentio tali contracta illis excusetur, ita tamen in iudicio requirit, cum culpabilis non existat: Et hæc decretali accipitur, quod etiam presens tenet, in multis causis postea potest matrimonium accusare.

VLTERIUS queritur hic, Vtrum in testimonium possunt adduci pater, mater, & fratres illorum, de quorum separatione agitur: Et videtur, quod non: quia testes suspecti de amore priuato vel odio non admittuntur: D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

tes autem sunt isti: ergo non debent admitti. 2 Item, Saepe nascitur odium inter coniuges, ita quod alter coniugum induceret suos parentes ad testificandum contra matrimonium: ergo ne hoc fiat, iudex parentes & consanguineos non debet recipere in testimonium.

IN CONTRARIUM huius est quod dicitur extra de testibus: vbi sic dicit Alexander tertius, Super eo quod à nobis tua deuotio postulauit, vtrum viro negante se mulierem affuisse ipsius mater mulieris, & altera mulier possint ad testimonium recipi. Taliter respondetur, quod cum mater filie incrementum & honorem videtur diligere, vbi vir superior est diuitiis, & nobilitate, potentia, vel honore, testimonium eius videtur esse suspectum, & ideo non esse aliquatenus admittendum. Ex hoc enim accipitur, quod alterius, scilicet coniugis pater, vel mater, inferiores existentes in diuitiis & honore matrimonij, sunt audiendi: quia presumitur, quod inuicti faciunt conscientia veritatis cogente, cum libentius vellet illi viro filiam esse coniunctam, quam ab eo separari.

VLTERIUS hic queritur, Vtrum idem in hac causa possit esse accusator & testis? Et videtur, quod non: quia si coniunctus accusator per sanguinem habetur suspectus, multo magis idem ad seipsum comparatus, suspectus debet haberi: ergo non potest idem esse testis & accusator.

IN CONTRARIUM huius est, quod habetur extra de testibus cogendis. Præterea si testis, &c. vbi scribit Celestinus Papa, quod testes publici qui synodales vocantur, possunt esse testes in matrimonio: & constat, quod idem sunt accusatores.

2 Argumentum ad idem sumitur in decreto, 33. quest. 6. Episcopi in synodo. Et prescriptio in apparatu decreti super eundem locum.

SOLUTIO. Dicendum videtur ad hoc, quod omnes non infames personæ, id est, exceptione innotet, hoc est, propter infamiam criminis non impediuntur, quantumcumque propinqui possunt denunciare matrimonium, si agitur de impedimento matrimonij perpetuo, quod impedit contrahendum & dirimit contractum. Si autem agitur de ipso contractu, vtrum scilicet sit contractum, vel non, tunc parentes tanquam suspecti sunt repellendi: nisi ita sit, quod pater ille qui contra matrimonium testificatur, sit inferior dignitate, diuitiis, & honoribus: quia tunc probabile est, quod ille libenter vellet stare in matrimonio.

DICENDUM ergo ad primum quod contra hoc obicitur, quod ipse qui obicitur, est audiendus, si probat quod dicit: sed sufficienter probari non potest, nisi per propinquos, qui extraneus in quantum extraneus, consanguinitatem eorum qui sibi extranei sunt, scire non potest: & si dicat sine assumptione consanguineorum, ipse suspectus repellitur, quia sic posset quilibet matrimonium infirmare.

AD ID quod vltimus queritur iuxta hoc, Vtrum decursus temporis aliquid faciat dicendum, III ; dum,

dum quod in talibus ubi de conscientia agitur, præscriptio non habet locum, sicut ostenditur in decretali adducta. Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quod licet sit difficile: tamen illud difficile magis est subeundum, quam contra conscientiam standum in stupro, vel quod aliquis stare in stupro permittatur: quia arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam: & ideo tamen non est negligenda.

Ad aliud patet solutio per antedicta.

Ad id autem quod postea obiicitur per decretalem, distinguitur satis bene quando audiendus est, & quando non audiendus est: & ideo per istam decretalem plena patet responsio.

Ad id quod ulterius queritur, dicendum quod adduci possunt secundum modum qui in principio istarum solutionum est determinatus.

Ad id autem quod contra obiicitur, dicendum quod ut patet in quadam decretali in obiectione adducta, hoc in casu isto non tenet: & hoc ideo quia cum detrimentum sit honoris & rerum matrimonia huiusmodi separari, probabile est pariter: s. huiusmodi separationem non affectare, & ideo nihil dicere amore filiorum: & præcipue ideo quia ipsi certius noverrunt impedimenta.

Ad aliud dicendum, quod melius, id est, minus malum est tales separari, quam commanere, ne homicidium sequatur: & ideo iudex in tali casu testes idoneos admittit.

Ad id quod ultimo queritur, dicendum quod idem subiecto in hac causa potest esse accusator & testis, licet non idem secundum rationem: quia in veritate in tali casu contra aliquid agitur per modum inquisitionis potius quam denunciationis vel accusationis: in tali autem modo agendi contra aliquem (ut dicitur in iure) fama acculat: & postea quæ inducuntur, sunt testes veritatis famæ: tamen quia non est hic alius homo accusans & testificans, propterea dicitur quod idem est testis & accusator.

Ad hoc autem quod contra obiicitur, dicendum quod accusator hic non testificatur id quod ipse dicit, sed potius hoc quod fama clamat: & ideo est hic quædam diversitas accusantis & testificantis. Notandum autem est hic quiddam quod in 35, q. 6. dicitur in apparatu, quod in pluribus locis valet, scilicet quod speciale est in matrimonio, quod idem potest esse accusator & testis: sicut etiam, quod non iuratur in hac causa de calumnia, cum sit quasi causa spiritalis, & quod consanguinei admittuntur, & quod non omnino ibi ordo iudicarius observatur, cum denunciatione tali facta contumax lite non contestata possit excommunicari: & quod valet hic testimonium de ipsius auditu, & quia post publicatam attestacionem testes possunt adduci.

ARTICVLVS XIII.

Utrum & quando matrimonium potest accusari?

Tertio queritur, Qualiter fiat diuortium, & quia huius causa est accusatio, ideo querendum est, quando matrimonium potest accusari? Videtur autem, quod statim ut incipit esse culpabile: hoc autem est in prima voluntate & promissione contrahendi: ergo tunc potest accusari: ergo in sponsalibus potest fieri accusatio.

Item ad idem est, quod tunc accusatio facilius habet locum, & cum minori scandalo & damno contrahentium: ergo videtur, quod tunc debeat fieri.

In contrarium est, quod non potest accusari id quod non est: sed matrimonium in sponsalibus non est: ergo in illis non potest accusari.

Item videtur, quod non possit accusari: quia sicut dicit Innocent. in concilio generali, accusatio fit per inscriptionem: sed denuntiatio fœderis matrimonij potest fieri per inscriptionem, & sine inscriptione.

Item, In accusatione accusans obligat se ad penam talionis si probare non possit quod dicit: sed in denuntiatione fœderis matrimonij nihil tale fit: ergo videtur, quod non accusatur nec accusari potest.

Uterius queritur: ponamus enim, quod duo fratres habeant duas sorores, & vnus propter consanguinitatem probatam separatur à sua vxore, utrum alius eodem iure separatur à sua vxore? Videtur autem, quod sic: quia de similibus simile est iudicium: sed istorum matrimonia per omnia sunt similia quantum ad fœdera matrimonij: ergo si vnum separatur, & reliquum erit separandum.

Sed in contrarium huius est quod dicitur extra, de fide instruct. Inrer dilectos: & dicit ibi Papa, quod res inter alios acta, alij non præiudicat.

Sed tunc ulterius queritur, Utrum possint sibiinuicem debitum reddere & exigere? Videtur autem, quod sic: quod enim nullo iure prohibetur, licet potest exigi: sed istud (ut habitum est) nullo iure prohibetur: ergo licet potest exigi.

In contrarium huius est, quod conscientia remordet, quia scit se similiter iudicandum: sed qui facit contra conscientiam, ædificat ad gehennam: ergo videtur, quod nec exigere nec reddere debet.

Responsio. Dicendum, quod sicut habetur ex concilio Urbani habito in Apulia: Si duo vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi forte confessi fuerint, coniugia dissoluantur: si vero neutrum contigerit, Episcopi eos per baptismum, per fidem Christi, per Christi iudicium in vera obedientia obtulerint quatenus palam faciant utrum se, sicut fama est, recognoscant esse consanguineos: si negauerint, sibiipsis relinquendi sunt: ita tamen, ut si aliud in conscientia habeant, se à liminibus Ecclesie, à corpore & sanguine Domini, à fidelium communione nouerint segregatos atque infames effectos, donec ab incesti facinore desistant, si se Episcoporum iudicio segregauerint qui iuuenes sunt, alia via contrahere non prohibeantur. Ex hoc accipitur qualiter quantum ad numerum testium & inquisitionem diuortium fit faciendum. Denuntians autem matrimonium potest hoc facere dicto vel scripto per huiusmodi verba: Ego enim dico vel denuntio vobis Domine, quod matrimonium N. & B. stare non potest, quia sunt consanguinei in tali gradu. Si autem alta est diuortij causa, ipsam debet apponere in libello. Adhuc autem de consanguinitate & affinitate libellum tenetur dare accusator, ut sciat quis impetit & qualiter possit respondere. Hoc habito respondendum est ad primum, quod matrimonium non potest accusari nisi quando est, & ideo in sponsalibus accusari non potest: sed potest fieri denuntiatio impedimenti simplex sine probatione per testes, nisi forte sponsalia iuramento sunt firmata: quia tunc propter iuramenti obligationem tenetur ad probationem.

Ad hoc quod ulterius queritur, dicendum quod non debet alius frater propter hoc à sua vxore recedere: quia sacre humanum fallitur iudicium, quod procedit secundum allegata: & ideo non oportet de hoc similiter iudicare.

Ad hoc autem quod obiicitur de conscientia, dicendum quod aut est scientia de consanguinitate, aut opinio, aut nihil talium habet in conscientia. Si primo modo, nec reddere potest, nec exigere. Si secundo modo, reddere potest, sed non exigere. Et per hoc patet solutio ad totum. De separatione autem à thoro infra erit questio in loco proprio.

De duplici separatione.



SEPARATIO autem gemina est; corporalis scilicet, & sacramentalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa religionis, siue ad tempus, siue vsque in finem. Sacramentaliter vero separari non possunt dum viuunt, si legitime personæ sint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiam si alii à se discedentes adhæserint. Vnde Augustinus, vsque adeo manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, ut potius sint inter se coniuges etiam separati, quam cum aliis quibus adhæserunt. Item, Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculum, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perditam, sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, si amisset abscedens. Habet autem hoc qui recesserit ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij. Item, Quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit ut vinculum inter illos coniugale rumpatur, imo firmiter hæret, quod magis ea pacta secum gerunt: quæ charius concordiusque seruanda sunt, non voluptariis corporum nexibus, sed voluntariis animorum affectibus. Et attende, quod tertium bonum coniugij dicitur sacramentum: non quod sit ipsum coniugium, sed quia eiusdem rei sacre signum est, id est, spiritualis & inseparabilis coniunctionis Christi & Ecclesie.

ARTICVLVS XIV.

*An matrimonium imprimat characterem?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Sicut apostata anima, &c.] Ex hoc enim videtur, quod matrimonium imprimat characterem: quia aliter nihil valet similitudo inducta.

1. Item, Cessante causa cessat effectus: sed statim post horam primi contractus recedit & cessat effectus: ergo cessat & causa: ergo cum non cesset effectus, oportet quod aliquid sit conseruans eum: sed hoc non potest esse nisi characterem: ergo matrimonium imprimat characterem.

2. Item, Aeterni characteris non est signum corporalis character & delectabilis: sed æternam coniunctionem fidelis animæ cum Deo significat matrimonium: ergo oportet, quod hoc faciat per aliquod indelebile: hoc autem non potest esse nisi characterem: ergo matrimonium imprimat characterem.

3. Item, Anima conjugati transiens ab hoc seculo, aut est distinguibilis à non coniugato, aut non. Si sic: tunc cum hoc sit character, quia nihil distinguit nisi character, matrimonium imprimat characterem. Si autem non est distinguibilis, tunc matrimonium secundum totum suum esse est corporale, & non significat aliquid manens in æternitate.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod sacramenta imprimantia characterem iterari in eadem persona non possunt: sed matrimonium potest iterari: ergo non imprimat characterem.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod non imprimat characterem.

*Hæc tria non adfunt omni coniugio.*

**C**onstat est sciendum, ab aliquibus contrahi coniugia, vbi hæc tria bona non comitantur. Deest enim fides, vbi vir cum alia, vel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita coniugio adheret, vt ex eo, si adsit, amplius commendetur coniugium: si non adsit, non inde annihilatur. Quæ epim adultera est, non ideo coniunx non est: imo si coniunx non esset, adultera non foret: non enim est adulterium, nisi cum fides thori violatur legitimi. Quod cum sit culpa committitur, sacramentum vero non cessat. Bonum quoque prolis non omnibus adest coniugibus. Quidam enim pari voto continentiam seruant. Alij pro ætatis defectu vel alterius rei causa generare non valent. Nec omnes illi etiam qui prolem recipiunt, bonum prolis habent. Nam bonum prolis dicitur non ipsa proles, vel prolis spes quæ ad religionem non refertur, imo ad hæreditariam successionem (vt cum quis hæredes terrenæ possessionis habere desiderat) sed spes ac desiderium quo proles ad hoc quæritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamen coniugium esse desinit. Sacramentum vero ita inseparabiliter coniugio hæret

Hug. de sacramentis parte 11. cap. 8.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod similitudo est in parte, & non in toto: ita quod matrimonium non sequitur simile in parte: quia sicut propter perpetuum characterem anima apostatanti à Deo non redditur sacramentum cum redit, ita hic propter vinculum quod durat altero coniugum durante, non reuertatur matrimonium.

AD ALIUD dicendum, quod quorum esse est in fieri, necesse est esse cum suis causis: sed quorum esse est post suas causas, præcipue non propinquas, possunt permanere post, & præcipue voluntarij, effectus nostri: vnde non tenet hoc in contractibus voluntariis.

AD ALIUD dicendum, quod distinguibilis est non per characterem, sed per notitiam prioris vite, quæ remanet apud eum & apud alios.

ARTICVLVS XV.

*An conseruatio continentie sit de confirmantibus matrimonium & essentiam eius?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit [Imo firmiter hæret quo magis ea pacta, &c.] Videtur enim esse falsum: quia seruatio huius continentie non est de essentia vel confirmantibus matrimonium, sed potius de confirmantibus votum continentie: ergo falsum dicit in litera. Item videtur contrarium consummari matrimonium: ergo non confirmat ipsum.

RESPONSIO. Dicendum, quod loquitur in litera de confirmatione sanctitatis matrimonij magis quam matrimonij essentia. Et per hoc patet solutio ad vtrumque.

hæret legitimarum personarum, vt sine illo coniugium non esse videatur, quia semper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiam interueniente diortio fornicationis causa, coniugalis vinculi firmitas non soluitur. Vbi vero non inter legitimas personas contrahitur coniugium, non adest illud bonum quod dicitur sacramentum: quia potest solui talium copula, de quibus post dicitur Quod vero coniugium sit inter eos, qui coniugali affectu, non tamen gratia prolis, sed explendæ libidinis causa conueniunt: nec fornicarij, sed coniuges appellentur, ostendit Augustinus inquiring, Solet quæri, Cum masculus & femina, nec ille maritus, nec illa vxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id: vtrum nuptiæ sint vocandæ? Et potest fortasse non absurde hoc appellari connubium, si vsque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationem, quamuis non ea causa coniuncti sunt, non tamen vitauerint vt vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere malo aliquo agant ne nascantur. Caterum si vel vtrumque vel vnum horum desit, non inuenio quomodo has nuptias appellare possit. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus aut suis facultatibus inueniat, quam in coniugio adducat, animo ipso adulter est, nec cum illa quam cupit inuenire, sed cum ista cum qua sic cubat, vt cum ea non habeat maritale consortium. Ecce coniuges dicuntur, qui solius concubitus causa conueniunt, si tamen prolis generationem aliquo malo dolo non vitent.

Lib. de bono coniugali. c. 7.

ARTICVLVS XVI.

*An omne matrimonium habeat bonum matrimonij?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Vbi vero non inter legitimas personas contrahitur coniugium, non adest illud bonum quod dicitur sacramentum, &c.] Videtur hoc esse falsum quia ibi est indiuiduitas indiuiduz vite & consuetudinis: sed hoc sacramentum est: ergo dicitur falsum in litera.

1. Item, Nullum est matrimonium quod non habeat aliquod bonum: sed pono, quod tales non possint habere prolem, nec etiam fidem sibi seruent: cum igitur nec sit ibi bonum sacramenti, nullum bonorum est ibi: est autem inter tales matrimonium, vt probatur infra: ergo aliquod matrimonium est, quod nullum habeat bonum, quod absurdum est dicere.

RESPONSIO. Dicendum, quod sacramentum dicitur dupliciter, scilicet habitu & actu. In actu non est ibi sacramentum, quia non ducit in sacramentum aliquam, sed habitu est ibi: sed in litera loquitur de sacramento in actu existente. Vel melius potest dici, quod duplex est indiuiduitas, scilicet ex eo quod prepositio potest priuare actu diuisionis, vel potentia. Et primo quidem modo est indiui-

sibile matrimonium infidelium. Secundo autem modo non: quia aliquo casu contingenti diuidi potest, si alter conuertatur ad fidem, & reliquus sibi cohabitare nolit nisi in contumeliam creatoris. Et hoc modo intelligit in litera.

ARTICVLVS XVII.

*An inter illos est matrimonium, qui causa libidinis exercenda copulantur?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Solet quæri, Cum masculus & femina, &c.] Videtur enim, quod inter tales non sit matrimonium: quia in tali muliere nullum quæritur bonum matrimonij, quod patet quærenti per singula: sed in omni matrimonio aliquod bonum quæritur: ergo videtur, quod hoc non sit matrimonium.

1. Item, Sextus Pithagoricus dicit, vt infra dicitur, quod ardentior amator proprie coniugis, adulter est: sed ille videtur esse ardentior, quia non sequitur nisi libidinem ardoris: ergo videtur, quod sit adulter.

2. Item, In litera dicit, Si non contra operetur, quod tunc sit matrimonium: ergo si contra operetur, à contratio sensu non est matrimonium: ponamus ergo, quod impediatur partum, tunc videtur quod soluitur matrimo-



matrimonium prius contractum & consummatum, quod falsum est.

*Solutio.* **R**ESPONSIO. Dicendum, quod inter tales est matrimonium, sicut in litera dicitur: & de hoc satis est superius inquisitum.

**A**D HOC ergo quod obiicitur, dicendum quod queritur bonum medicina in tali matrimonio, & hoc non est paruum bonum: & supponuntur alia in potentia & in habitu, licet non in actu.

**A**D ALIUD dicendum, quod illud dictum Sexti Pythagorici intelligitur de ardore feruenti extra communem honestatem matrimo-

nij, scilicet qui scienter & cum intentione vitur vxore loco meretricis & nomine, quod etiam si non esset vxor, cum ipsa concumbere vellet.

**A**D ALIUD dicendum, quod Magister non dicit hoc ideo, quod ipse intelligat, quod impedimentum superueniens matrimonio impedit matrimonium, vel dirimat contractum: sed quia tunc non ut coniuges, sed ut adulteri contra bona matrimonij feruent coniuges: & ipsi quidem coniuges existentes non agunt rem conjugalem. Et per hoc patet solutio.

*De his qui procurant venena sterilitatis.*

*Lib. 1. de nupt. & concup. cap. 15.*

**Q**UOD Vt verò venena sterilitatis procurant, non coniuges, sed fornicarij sunt: unde Augustinus, Aliquando conuque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam venena sterilitatis procuret: & si nihil valuerint, conceptos foetus inter viscera aliquo modo extinguat vel fundat, volendo prolem suam prius interire quam viuere: aut si in vtero viuebat, occidi antequam nasci. Prorsus si ambo tales sint, coniuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius conuenerunt. Si vero ambo tales non sunt, audeo dicere, aut illa quodammodo est mariti meretrix, aut ille adulter vxoris.

ARTICVLVS XVIII.

*Que penitentia debetur illis qui venena sterilitatis procurant?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Qui venena sterilitatis procurant, &c.] Queritur autem hic de penitentia istorum. Videtur enim, quod parricidæ sunt, vel propriorum filiorum occisores: quia qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur: sed ille dat occasionem homicidij: ergo facit homicidium.

2. Item, In exterioribus damnosius est reddere terram infecundam, quam semel eradicare segetes: ergo à simili in natura humana facere naturam sterilem maius est peccatum, quam occidere semel infantem vnum viuum vel duos: grauiori ergo penitentia puniendi sunt, quam homicidæ.

3. Item Genes. 8. dicitur de Her & Onam qui semen fundebant, quod percussit eos Dominus. Ergo adhuc videtur, quod tales sunt morte puniendi vel penitentia grauissima.

*Quæstio- culæ.*

**V**LTERIUS queritur de illis qui consilia & adiutoria dant sterilitatis, vtrum sint irregulares? Videtur, quod sic: quia ipsi inceptum faciunt homicidium: homicidæ autem sunt irregulares: ergo illi tales sunt irregulares.

*Sed con- tra.*

**I**N CONTRARIUM est, quod infra habetur, quod non sunt homicidæ nisi qui puerperium formatum: ergo nec irregulares.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod magna penitentia est iniungenda, & quod cessent, ne de cætero faciant talia: & si possunt induci, quia peccant contra matrimonium, inducendi sunt, quod de cætero non videntur matrimonio: si autem non possunt induci, non credo, quod arctari possint, ne peiora contingant.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod non est certum nasci puerum: quia dubium est de conceptione: & etiam postquam conceptum est, dubium est de animatione & partu: & ideo non directe dat occasionem talis.

**A**D ALIUD dicendum, quod quoad hoc est grauius, quia probabiliter damnosius: sed non est maioris deformitatis in actu peccati: & à deformitatis quantitate dicuntur peccata grauiora simpliciter, & ab aliis circumstantiis dicuntur esse grauiora secundum quid.

**A**D ALIUD dicendum, quod nequam erant illi ambo: sed non sequitur, si Deus illud peccatum morte puniat, quod etiam illi sint morte puniendi: quia Dominus facit hoc ad terrorem, & Ecclesia non punit nisi contritum ad satisfactionem debiti.

**A**D ID quod vltimus queritur, dicendum quod non sunt irregulares, quia non sunt homicidæ: & ideo falsum supponitur in obiectione.

*Ad qua- stionem lam.*

*Quando*

*Quando sunt homicidæ qui procurant abortum?*

**I**C queri solet de his qui abortum procurant, quando iudicentur homicidæ, vel non? Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum est, & animam habet, ut Augustinus super Exod. asserit. Informe autem puerperium vbi non est anima viua, lex ad homicidium pertinere noluist. Dicit etiam Augustinus, quod informe puerperium non habet animam, ideoque mulctatur pecunia, non redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata. Nam si cum semine & anima existit de anima, tunc & multæ animæ quotidie pereunt, cum semen fluxu non proficit natiuitati. Primum oportet domum compaginari, & sic habitatorem induci. Cum ergo lineamenta compacta non fuerint, vbi erit anima? Item Hieronym. ad Algastam, Semina paulatim formantur in vtero: & tandiu non reputatur homicidium, donec elementa confecta suas imagines membraque suscipiant. His apparet tunc eos homicidas esse, qui abortum procurant, cum formatum est & animatum puerperium.

*E 32. q. 2. c. Quod vero. Lib. qu. nou. & vet. test. cap. 12.*

*In tomo 3. episto- larum in quaestio- nibus, quæst. 4.*

\*\*\*\*\*

EXPOSITIO TEXTVS.

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Nam si cum semine, &c.] De hoc autem, quia multum in tractatu de anima est disputatum, ibi est requirendum: quia non inducitur hic nisi per accidens, nec est de materia. Possunt autem hic notari versus ad hoc vtilis sic:

*Semine conceptum sex primis rite diebus  
Fit quasi lac, reliquisque nouem fit sanguis:  
At illud  
Consolidat duodena dies, nona deinceps  
Effigiat, tempus sequens, producit ad or-  
sum.*

ARTICVLVS XIX.

*An actus reddendi debitum sit meritorius?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Cum igitur hæc tria bona in aliquo simul concurrant, &c.] Videtur enim falsum dicere: quia quod bonum est, non indiget excusatione: sed actus talis est bonum quoddam: ergo non indiget excusatione.

2. Item videtur, quod sit meritorius: quia secundum speciem mouentis informatur motus & actus: sed species suæ formæ mouentis hic est pietas proli & iustitia: ergo actus est meritorius, ut videtur: & ita iterum excusatione non indiget.

3. Item reddens debitum, reddat alteri quod suum est: sed reddens alteri quod suum est, meretur si est in charitate: ergo coniugati

reddentes sibi debitum, merentur si sunt in charitate: ergo actus talis nulla excusatione indiget.

4. Item, Absurdum est dicere actum coniugij patriarchatum excusatione indigere: ergo videtur, quod non oporteat bona plura vel vnum adesse, ut excusetur.

5. Item videtur, quod si excusatione indigeret, tunc Apostolus 1. Corinth. 7. malè diceret præcipiendo, Nolite fraudare iniucem nisi forte ex consensu, &c. & iterum reuertimini in idipsum, &c.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod omnis passio deducens rationem, est turpis rationi creaturæ: quia sicut dicit Philosophus, Ex de deductione rationis sequitur mos peruersus: sed in omni coitu est talis passio: ergo omnis coitus est turpis: omne turpe nisi excusetur, reparatur crimen: ergo omnis coitus criminofus est, si non excusetur.

2. Item, Omne quod excludit actum virtutis & Spiritus sancti, indiget excusatione si non debeat esse peccatum: sed hoc facit omnis concubitus: ut habetur infra, & dicitur in Gloss. 1. Corinth. 6. super id: Qui fornicatur, in corpus suum peccat. Ergo omnis coniugalis concubitus indiget excusatione.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod omnis concubitus indiget excusatione, id est, ut adiungatur ei aliquid, quo detracto erit turpis. Et tamen bene concedo, quod quandoque est meritorius ex adiuncto illo: & hoc ideo quia non est ex se cognitio feminæ mala, sed ex concupiscentia adiuncta: & illa quandoque est peccata tantum, & est turpis non sicut vitium culpæ: sed sicut peccata, quæ sunt orta ex culpa: & illam indiget excusatione. Et per hoc non solutio ad omnia, quæ primo obiectionibus: quia actus ille ex se bonus & meri- torius

torius est, sed ex adiuncto turpem habet penam annexam, quæ per bonum matrimonij protegitur: quia aliter homo peccaret, qui se illi ex voluntate subderet.

Ad id quod in contrarium est, dicendum quod ratio duplicem habet actum ad opus voluntarium virtutis vel vitij, scilicet præambulum quo ordinat res agendas, & concomitantem quo quasi inspicit executionem, In

coitu autem matrimonij qui fit specie boni mouente, non occumbit, nec deducitur ratio quantum ad actum præambulum operi, sed quantum ad actum concomitantem opus: sed hoc non facit aliquid esse peccatum, sed tantum subiicit penam non carenti verecundia, eo quod ratio si non fuisset peccatum, semper in viua & dignitate remansisset. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

*De excusatione coitus qui fit per hac bona.*

**Q**UOD V M ergo hæc tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt, ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori causa prolis coniuges conueniunt, sic excusatur coitus, vt culpam non habeat. Quando vero deficiente bono prolis, fide tamen seruata conueniunt causa incontinentiæ, non sic excusatur vt non habeat culpam, sed venialem. Vnde Augustinus, Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam Concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge propter thori fidem venialem habet culpam. Item, Hoc quod coniugati victi concupiscentia vtuntur inuicem, vltra necessitatem liberos procreandi, ponam in his pro quibus quotidie dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. Vbi autem hæc bona defunt, fides scilicet & proles, non videtur coitus defendi à crimine. Vnde in sententiolis Sexti Pithagorici legitur, Omnis ardentior amator propriæ vxoris, adulter est. Item Hieron. Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdius quam vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi, imitentur saltem pecudes: & postquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se vxoribus exhibeant, sed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum concessa sunt, voluptates autem quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore sunt damnatæ.

Lib. de bono conu. p. 1. c. 6. & 7.

Hugo sentent. cap. 4.

Matt. 6.

31. q. 4. Origo. Idem. cap. 5. p. 105.

ARTICVLVS XX.

*Quare ardentior amator sua vxoris potius comparatur adultero quam fornicatori: & quis dicitur ardentior amator?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Omnis ardentior amator, &c.] Videtur enim falsum esse: quia suam cognoscit, quod non facit adulter, seruat autem coitus in vtroque est æqualis.

2. Item ardentior dicitur comparationem, & comparatio notat excessum, queratur respectu cuius? Si dicitur respectu ardoris qui est in coitu qui fit bonis matrimonij mouentibus, tunc ardentior erit amator qui victus concupiscentia vtitur coniuge: sed hoc falsum est, quia dicit Augustinus in littera, quod hoc est veniale. Si autem dicitur, quod notat excessum respectu illius qui victus concupiscentia vtitur coniuge: tunc videtur, quod debe-

ret dici ardentissimus, quia primus gradus est in eo qui vtitur coniuge motus bono matrimonij: secundus autem in eo qui victus concupiscentia: & tertius in excedente illos.

3. Item videtur, quod nullus coitus matrimonij fit venialis, sed omnes sunt mortales: quia actus qui eiusdem & æqualis sunt conuersionis ad bonum commutabile, sunt etiam eiusdem auersionis: sed constat, quod ille mortaliter aueritur, qui vtitur meretrici: ergo & ille qui vtitur coniuge.

4. Item 8. ethic. inquit Aristot. quod delectatio corrupens æstimationem prudentiæ, est vituperabilis in ethicis: sed quod ibi est vituperabile, Theologis est mortale: ergo talis delectatio est mortalis, quia est corruptiua virtutis: sed talis delectatio est in omni concubitu: ergo videtur, quod omnis concubitus est mortale peccatum.

RESPONSIO. Dicendum, quod ardentior hic vocatur ardor excedens totius matrimonij concessionem & honestatem. Sub concessionem

cessione autem matrimonij & honestate fouens est in positio gradu respectu cuius notatur excessus. Et per hoc patet solutio ad primum. Si autem queratur, quare talis comparatur adultero, & non fornicatori. Dicendum, quod hoc ideo est: quia fornicator non peccat in matrimonium, sed ille talis peccat: & ideo à corruptione matrimonij dicitur adulter, non à transgressione thori. Et per hoc patet solutio ad id quod obiicitur de adultero: quia non quoad hoc facit comparationem.

Ad id quod vltius queritur, dicendum quod conuersio duplex est: est enim vna per rationem præambulam actui, & alia per ipsum opus. Et de conuersione rationis præambula actui verum est, quod obiicitur, scilicet quod quæ sunt eiusdem & æqualis conuersionis, &c. sed hoc non tenet hic: quia ille considerat concessionem & honestatem matrimonij, & ideo sub Deo conuertitur: alius autem non considerat, nisi sedam delectationem. Et hæc solutio valet in multis.

Ad aliud dicendum, quod non corrumpit æstimationem prudentiæ delectatio matrimonij: quia prudentia præambula ordinat eam: sed actum prudentiæ opus concomitantem suspendit ad tempus.

ARTICVLVS XXI.

*Quando coitus est bonus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit [Non regnat in eo impetus voluntatis, &c.] Cum enim tria possunt esse mouentia simplicia in coitu, & duo composita, eo quod tertium esse non possit: queratur de coitu secundum quodlibet mouentium, vtrum sit bonus, vel malus? & quantum bonus est, & quantum malus est? Est enim mouens natura quæ speciem saluare desiderat, & iterum mouens bonum matrimonij. Item est mouens libido: quæ sunt simplicia. Est autem mouens natura cum gratia, & natura cum libidine, quæ sunt duo mouentia composita. Sit ergo primo mouens natura. Videtur autem, quod tunc sit bonus. Esse enim naturale est bonum: ergo & istud.

2. Item, Dignior est actus naturæ, qui ad melius operatur: sed dignior & melior est species in individuo: ergo dignior est actus operans ad speciem, quam ad individui salutem: sed coitus operatur ad salutem speciei, comestio autem ad salutem individui: ergo videtur, quod melius sit coire, quam comedere.

3. Item, Philosophi dicunt, quod coitus est res diuina, in qua natura posuit abundantiam delectationis: vt fortius appetatur propter speciei permanentiam: ergo videtur, quod sit optimus & dignissimus actus.

4. Item, In alijs naturis ab homine non dubitamus, quin optimum & vltimum in eis sit generare tale alterum, quale est vnumquodque eorum, sicut scribitur in secundo de animalibus: ergo videtur, quod similiter sit in homine: igitur si moueat ad coitum natura ad speciem ampliandam & sustinendam, vi-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

detur quod: non tantum non sit malum, sed plurimum bonum.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur: inclinatur ad inferiorem naturam, ipsum fecunda naturam peioratur: & hæc quæ dicitur propositionem innuit Aristot. in prima parte 10. ethic. sed homo superioris naturæ habet intellectuales, non organicas: ergo si operatur secundum naturam inferiorem: est sibi operatio non secundum naturam propriam: ergo homo deturpatur in ea secundum naturam propriam: sed coire est secundum naturam inferiorem, quæ est bruti: ergo ipsa deturpat naturaliter hominem.

2. Item, Videmus Philosophos qui non peccatum hoc modo considerant vt theologus, nec etiam bona matrimonij, vituperare coitum, & laudare felicitati contemplatiuæ insistentes: cum igitur illi non considerant nisi naturam & naturale bonum, videtur, quod coitus sit de turpibus hominum.

VLTERIVS queritur de bono matrimonij mouente. Videtur enim, quod mouere non possit: quia malum est, quod malo permixtum est: sed bonum nunquam mouet ad malum: ergo nec mouet ad bonum malo permixtum: sed omnis coitus est malo concupiscentiæ permixtus: ergo bonum nunquam mouet ad coitum.

2. Item, Virtus est arte certior, vt dicit Philosophus: ars autem finem nunquam querit via remotiori, sed propinquiori: ergo nec virtus: sed omne bonum facilius & citius consequitur bonum mouens ad simpliciter bonum, quam ad permixtum turpitudine: ergo videtur, quod nullum bonorum matrimonij vnquam moueat ad coitum, quia turpitudini permixtum est.

3. Item, Natura nunquam mouet ad aliquid in quo necesse sit deficere naturales actus: ergo cum virtus sit in modum naturæ mouens, videtur quod virtus nunquam moueat ad aliquid in quo necesse sit deficere virtutis actus & operationes: sed omnes virtutis actus & operationes deficiunt, dum coitus est: ergo nullum bonum vnquam mouet ad coitum, vt videtur.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur Tob. 3. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine, &c. ergo timor Dei & amor posteritatis mouent ad coitum.

2. Item, Id quod imperat Deus speciali apparitione Angeli sacerdoti cultui insistenti, sit virtute & bono mouente ad ipsum: tale autem est cognitio vxoris aliquando: ergo, &c. Probatio primæ est Luc. 10. in conceptione Ioannis Baptistæ.

VLTERIVS queritur de libidine mouente. Videtur enim hec semper esse mortale peccatum. Dicit enim Augustinus, quod libido est improba voluntas: sed omne quod à voluntate improba causatur, est vitium: ergo omnis coitus talis est vitium: sed vitium omne detestabile est: ergo coitus talis est mortale peccatum.

2. Item, Quod nec rationem habet præambulam ordinantem, nec concomitantem, illud omnino

KKK

omnino peruertit rationem: sed talis est coitus in quo libido mouet: ergo talis coitus subuertit rationem: sed omne quod subuertit rationem, est mortale peccatum: ergo omnis talis coitus est mortalis.

Item Tob. 6. Sunt qui accipiunt uxores ut hant sicut equus & mulus: ergo quicumque sic accipit, peccat mortaliter: sed omnis quem libido incitat, sic accipit: ergo omnis quem mouet libido ad actum, peccat mortaliter.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod concubitus qui fit causa libidinis faciendæ, ponitur in quotidianis & leuibus peccatis hic in litera ab August. ergo non est peccatum mortale.

*Quæst. 3.* ULTERIUS queritur de actu isto, quando libido mouet cum natura. Videtur enim, quod hoc sit semper: quia sicut dicit Auicenna, Nisi adsit libido in anima, non præcipit virtutibus præparantibus seminis decisionem, & extendentibus membra: sed sine illis non potest fieri coitus: ergo nec sine libidine.

Item dicit Augustinus, quod ex concupiscentia adiuncta ad coitum innascitur originale peccatum in paruulis: sed ex omni concubitu quoad actum concumbendi potest innasci paruulus: ergo in omni actu concumbendi est concupiscentia: ergo nunquam fit concubitus sine ipsa.

Item, Leprosi actus digestiuus nunquam fit sine corruptione lepræ, eò quod ipsa vasa & humores in vasis sunt corrupti: ergo à simili in corrupto per concupiscentiam, nunquam fiet actus concupiscentiæ sine corruptione libidinis: sed generatiua in omnibus sic est infecta & corrupta: ergo nunquam potest esse in actu sine libidinis corruptione.

*Quæst. 4.* ULTERIUS queritur de illo concubitu, qui fit ex natura & bono matrimonij mouentibus. Ille enim videtur esse actus optimus: quia duplici perfectione perfectus, scilicet nature, & moris: ergo optimus: sed optimi actus sunt meritorij: ergo talis actus est meritorius.

Item, Quicquid habet speciem boni virtutis, est ordinatum ad felicitatem: sed omnis talis actus est meritorius: ergo & iste.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM autem huius est, quod dicit Apostolus, quod impedimentum est Domino se obseruandi: sed nihil talium est meritorium: ergo nec coitus matrimonialis.

Item, In litera nunquam dicitur, quod sit meritorius, nec etiam Apostolus hoc dicit, sed tantum dicit, quod non peccat virgo si nubit: ergo videtur, quod non habeat meritum.

*Responsio.* Dicendum, quod sicut procedunt obiectiones, omnia ista quandoque possunt esse mouentia per intentionem: quia coitens potest moueri intentione boni nature, vel pietatis, & religionis, vel iustitiæ, vel delectatione libidinis simul & nature, vel bono pietatis simul & nature. Sed cum sola libido mouet, est vltimus distinguendum: quia aut mouet feruens extra honestatem matrimonij & concessionem, & tunc quodammodo adulter est, ut paulo ante patuit. Aut feruet intra metas honestatis & concessionis matrimonij:

& tunc veniale dicendum est, ut patet ex verbis August. in litera positus. Similiter cum libido mouet cum natura aut libido præsit, & natura sequitur, & ut patet, tunc est grauius peccatum, sed non mortale: aut libido sequitur, & tunc est minus.

HIS HABITIS ad obiectiones est respondendum. Quod ergo primo queritur, dicendum quod nullum peccatum est quando natura sic mouet: & hoc, ut dicit Tullius, ordinat coitum ad honestas nuptias & certos liberos: quia aliter nullus certos liberos recognosceret: sed tamen licet non sit malum, quia non est necessarium, non tantum est malum abstinere à coitu, sicut à cibo. Et hoc duabus rationibus quarum prima est, quia subsistentia indiuidui est mihi magis necessaria, quam speciei in alio. Secunda autem est: quia non est verum generaliter, quod melius simpliciter sit semper magis eligendum, sed melius mihi quandoque est eligendum: & ita est de cibo, & coitu. Omnes autem rationes procedunt ac si dignius & melius simpliciter semper mihi magis faciendum sit. Et per hoc patet solutio ad primam partem obiectionum.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quod ex hoc non probatur, quod sit mala, sed potius sequitur, quod non sit hominis propria. Et ita soluit Aristot. argumentum: quia conuenit homini secundum commune, & non secundum proprium, id est, intellectum. Aliter potest dici & melius, quod descensus & delectationes inferiores sunt duobus modis. Primus est cum ratione ordinante delectationes ipsas: & iste modus non contrariatur bono rationis. Alio modo secundum corruptionem rationis peruertitur: & iste contrariatur. In coitu autem coniugali est descensus primo modo, non secundo modo.

AD ID quod postea obiicitur, dicendum quod intellectualis natura, cuius felicitatem Philosophi laudant, dupliciter consideratur, scilicet secundum se, & secundum suum esse. Si secundum se consideratur: tunc est separata, & etiam actus suæ felicitatis est separatus. Si autem non secundum se consideratur: tunc oportet, quod inclinatur ad inferiora, ordinata tamen à ratione: quia aliter esse non habet nisi in inferiori, & secundum multiplicationem illius multiplicatur natura intellectualis, licet non ab eodem multiplicetur: quia inferior natura multiplicatur per generationem, superior autem per creationem: & secundum hoc esse differunt felicitates.

AD ID autem quod vltius queritur, dicendum quod primæ duæ obiectiones non concludunt nisi de malo culpæ, sed non de malo pœnæ, & tale malum pœnæ est permixtum in coitu matrimonij.

AD TERTIUM autem dicendum, quod natura non mouetur ad id in quo deficit essentialiter, sed sæpe mouet ad hoc in quo propter vnius intentionem actus potentia, subtrahitur ab actu alterius potentia: & ita fit hic quia bonum matrimonij mouet ad hoc in quo abstrahitur ab actu alterius boni & potentia propter vehementiam delectationis.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod

quod si libido sequitur rationem, non est mortale peccatum: si autem libido præuenit & dominatur, tunc est mortale peccatum, sicut probant obiectiones.

AD PRIMUM autem dicendum, quod libido dupliciter dicitur, scilicet improba voluntas contra Deum, quiescens in libidinoso coitu: & de hoc procedit obiectio. Est iterum libido non tam improba voluntas, sed pœna improbæ concupiscentiæ: & hæc non est omnino peruertens, sed potius rationem sequens, & ordinem rationis non corrumpens.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non tenet nisi de libidine quæ præuenit rationem.

AD ALIUD dicendum, quod Augustinus loquitur de eo qui est ardentior amator suæ coniugis: & de illo verum est, quia Deum à mente sua excludit, quia in illo libido dominatur.

AD ID autem quod vltius queritur, dicendum quod non semper libido mouet cum natura: quia sicut dicit Augustinus, libido est placencia boni commutabilis: hæc autem non semper mouet concumbentem, sed potius bonum æternum vel naturale quandoque.

AD OBIECTIONEM autem dicendum, quod vocat libidinem desiderium delectabilis in venereis: & hoc non dicitur semper libido, nisi nomine extenso: & de hoc verum dicit Auicenna, quia nisi sit desiderabile secundum corpus, corpus non disponitur ad consequendum illud.

AD ALIUD dicendum, quod hoc fit ex concupiscentia pœnali, non vitiosa, ut dicit August. in lib. de nuptiis & concupiscentia. Et ratio huius assignatur in secundo, tractatu de peccato originali.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de lepra nisi ad concupiscentiam pœnæ, quia hæc est necessaria: sed concupiscentia culpæ non est necessaria: & ideo non est simile ad illud quod pro simili est inductum.

*Ad quæst. 4.* AD VLTIMUM videtur mihi esse concedendum propter primas obiectiones, quod sit actus meritorius: licet quidam aliter sentiant, & quibus modo non est curandum.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quod sicut supra dictum est, hoc dicitur ratione adiuncti, & non ratione actus, quod sit impedimentum: quia si secundum se fuisset impedimentum, semper fuisset impedimentum, quod supra ostensum est non esse verum.

AD VLTIMUM dicendum, quod in litera non dicitur propter difficultatem illius boni quod concupiscentia nititur excludere, & multæ erunt insidie. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XXII

*An pregnantibus sit reddendum debitum?*

D E inde queritur de illo verbo Hieronymi [Imitentur saltem pecudes, &c.] Vi. Di. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

detur enim hoc esse irrationabile: quia matrimonium est ad medicinam, ut iam habitum est: sed medicina maxime est necessaria tempore maxime infirmitatis: ergo matrimonium tempore maxime concupiscentiæ: sed hoc est tempore imprægnationis, ut dicunt Philosophi: ergo tunc maxime debet ei reddi debitum. Dicunt enim Philosophi, quod tunc embria incipiunt tangere nervos, & titillando excitant concupiscentiam: & ideo femina nunquam tantum desiderat coitum, sicut quando est imprægnata: videtur ergo male dicere in litera.

Item, Non perduntur propter hoc infantes: quia conceptu factò, dicunt Philosophi, quod clauditur orificium interius matricis, quod etiam acus non possit ingredi: ergo tunc non est periculum de effusione: ergo videtur, quod non ex coitu perduntur infantes.

Item non videtur simile: quia homo propter cibi delectationem & abundantiam plus ceteris animalibus appetit coitum: cum igitur matrimonium sit medicina eius, videtur quod omni tempore possit & debeat coire: ergo non est simile de hoc quod inducit.

Item, Alia animalia habent coniunctionem ad alias feminas suæ speciei: homo autem non: ergo videtur, quod nihil sit simile.

AD HOC autem dicendum videtur, sicut dicit Auicenna in lib. suo de naturalibus, quod motus matricis causatur ex delectatione in coitu, propter quod etiam Pithagoras opinatus est matricem esse animal: motus autem autem & delectatio simul faciunt matricis dilationem & apertionem: & tunc frequenter effunduntur semina & embria concepta. Et hoc modo loquitur Hieron.

AD PRIMUM dicendum, quod ideo tunc propter timorem magni periculi se fricare debet: si tamen vtatur coitu, non peccat mortaliter.

AD SECUNDUM dicendum, quod in veritate clauditur: sed tamen propter motum ex delectatione prouenientem iterum aperitur, & præcipue ante primos quatuor menses, antequam embria radicentur.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est: sed tamen ideo rationabile est ut se temperet tunc à cibo & coitu: regnum enim calorum vim paritur, & violenti rapiunt illud.

AD VLTIMUM dicendum, quod ideo homo habet rationem, quod faciat quæ alia non faciunt animalia: & ad hoc horratur, non præcipit beatus Hieronymus.

## De indulgentia Apostoli quomodo sit accipienda.

**S**ED si concubitus qui fit causa prolis, culpa caret: quid Apostolus secundum indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico secundum indulgentiam. Cui enim præstatur venia, nisi culpæ? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias esse peccatum. Sed, ut prædictum est, indulgentia alia est concessionis, alia permissionis. Egerat Apostolus de nuptiis, & de carnali coitu: & ad utrumque retulit illud, Hoc autem dico secundum indulgentiam. Indulgentur enim nuptiæ secundum concessionem, & concubitus nuptialis, qui fit tantum causa prolis. Concubitus vero qui est præter necessitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur secundum permissionem: quia ibi est aliqua culpa, sed levis. Ideoque non iubetur, nec conceditur, sed permittitur, quia non est laudabilis, sed venialis. De hoc Augustinus sic ait, Fortè aliquis dicet, si veniam concessit Apostolus: ergo peccatum sunt nuptiæ. Cui enim venia, nisi peccato conceditur? Planè quod infirmitati permisit secundum veniam, audeo dicere peccatum esse: veniam namque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, ubi est incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum est, quòd vir cognoscit uxorem etiam ultra necessitatem procreandi liberos, sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum est, ideo coniugium, ubi est concubitus præter intencionem generationis, non est bonum, non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale, quod non reprehendit Apostolus, sed malum incontinentiæ. Item, Concubitum qui non fit causa prolis, nuptiæ non cogunt fieri, sed impetrant ignosci, si tamen non ita sit nimius ut impediatur tempora quæ orationi debentur: nec immutetur in eum usum qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Ille verò qui ultra necessitatem procreatur, non rationi, sed libidini obsequitur: & hunc non exigere, sed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt quæ non est nuptiarum: cuius delicti non sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. Decus quidem coniugale est castitas, procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apostolus dicens, Non peccat virgo si nupsit. Cum ergo culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus est: quid est quod secundum veniam concedit Apostolus, nisi quòd coniuges debitum carnis exposcunt, non propaginis voluntate, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immoderata ergo progressio secundum veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptiæ: quia etiam illud quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se. Non enim iste concubitus quo servitur concupiscentiæ, agitur ut impleatur fetus quem postulant nuptiæ. Omnino ergo in genere suo nuptiæ bonæ sunt:

1. Cor. 7.

De verbis Apostoli.

Aug. in 1. b. de bono coniugali. cap. 10.

1. Cor. 7. Aug. c. 4. de nupt. &amp; concupisc. 1.

sunt: quia fidem thori servant, & prolis suscipiendæ causa utrumque sexum commiscunt, & impietatem separationis horrent. Sanctitati etiam coniugij nec coniunx infidelis obesse potest, sed potius fidelis prodest infideli, ut Apostolus docet. Ex his ostenditur, quòd coniuges qui causa prolis tantum conveniunt, vel qui exigentibus debitum reddunt, defendit à peccato sanctitas coniugij bonumque nuptiale. Si enim absque peccato non posset fieri concubitus coniugalis, non præcepisset Dominus post diluivium eos copulari, dicens: Crescite & multiplicamini, cum iam sine carnali concupiscentia non possint commisceri.

August. contra Iulianū hæreticū. c. 11. &amp; 12. 1. Cor. 7.

## ARTICVLVS XXIII.

An sit mortale peccatum tempore orationum statuto petere debitum?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Si tamen non ita sit nimius, ut impediatur, &c.] Ex hoc enim videtur, quòd mortale peccatum sit tempore orationum constituto expetere debitum. Et hoc etiam videtur per illud 1. Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem, &c. & est finis orationis. Item Exod. 19. Nolite propinquare vxoribus vestris. Ita dixit Moyses quando lex danda erat: ergo multo magis erit hoc seruandum in Nouo Testamento. Item Genes. 6. & 7. diuisim ab vxoribus Noë & filij eius præcipiuntur intrare in arcam. Ergo cum Deus non præcipiat nisi rectum & iustum, videtur quòd faciens contrarium, peccet mortaliter: tempore ergo iustus & sacro non est reddendum debitum. Item Ioel. 2. Egredietur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Item 2. Reg. 11. Dominus meus Ioab est in obsidione, & ego dormiam cum vxore mea: Ita dixit Urias ad Dauid. Ergo videtur, quòd tempore iustus & sacro abstinendum sit.

2. Item per rationem probatur idem: simul enim in actu non potest esse spiritus & caro: sed tempore orationis debet esse in actu summo spiritus: ergo tunc vacandum est ab opere carnali. Quod autem tunc in actu debeat esse spiritus, probatur Ioan. 4. ubi dicitur, Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Item, Hieronym. dicit, quòd tempore orationis abstinendum est etiam à licitis, ut facilius gratia impetretur. Ergo videtur, quòd illis temporibus sit mortale peccatum contra facere.

3. Item per contrarium huius est, quòd circumstantia nulla facit peccatum veniale esse mortale: sed cognoscere uxorem propter infirmitatem, est veniale: ergo videtur, quòd ex circumstantia non fiat mortale: sed tempus est circumstantia: ergo ex illo non fiet mortale peccatum, quòd alias est veniale.

4. Item, Qui tenetur sine termino, statim debet soluere: sed coniugati sibi inuicem tenentur sine termino: ergo statim soluere debent: ergo si petat in tempore sacro, teneatur soluere.

5. Item, Matrimonium est in medicinam: D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

sed medicina debemus uti omni tempore morbi: ergo & matrimonio: sit ergo inflans morbus concupiscentiæ tempore orationum constituto: ergo tunc debeo uti medicina.

RESPONSIO. Dicendum videtur, quòd incongruum est uti commixtione carnali tempore orationum constituto: sed non est mortale peccatum debitum exigere. Si autem probabiliter timeatur peior casus, si non reddatur, dico quòd alter coniugum tunc tenetur reddere, & facit hoc sine peccato, sed exigens peccat venialiter.

AD 1.º autem quod dicit in litera, dicitur est, quòd non intendit excipere à veniali peccato, sed potius ab indulgentia concessionis. Vel potest dici melius, quòd notat nimium quando seruet ultra concessionem & honestatem matrimonij, qui nec eam curat, nec matrimonij honestatem, de quo supra dictum est, quòd adulter est ardentior amator suæ coniugis.

AD ALIUD dicendum, quòd vis faciendæ est in verbis Apostoli: quia cum pondere dicta sunt: unde ipse per hoc quod dicit, forte & ex consensu, inquit quòd potest esse talis instantia petendi debitum in altero coniugum, quòd etiam tunc reddendum est. Quod etiam fortè dicitur fieri, innuitur quòd aliquid potest esse quare non fiat. Similiter quòd ex consensu sit, si alter non consentit, fieri non debet. Ad omnia alia quæ per auctoritates adducta sunt, dicendum quòd nihil amplius probant, nisi quòd tunc reddere in coniugio est veniale peccatum & exigere, & neutrum mortale. Nec Deus præcepit Noë diuisim intrare, sed potius quòd congruum esset ostendit.

AD 1.º autem quod obiicitur per rationem, dicendum quòd simul orare & coire non possunt coniugati, nec ad hoc tenentur: sed post coitum & ante possunt orare, quia non semper possunt coire. Infra autem habebitur in litera quæ tempora orationi sint constituta.

## ARTICVLVS XXIV.

An in propria coniuge potest esse usus contra naturam, &amp; an cohabitatio contra usum debitum coniugis peccare mortaliter?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Nec immutetur in eum usum qui est

KKk 3 contra

contra naturam, &c.] Videtur enim, quod nullus visus contra naturam sit in coniuge propria. Illo enim vii quod in usum factum est, non est contra naturam, sed mulier in usum & adiutorium viri facta est: ergo ea vii non est contra naturam. Si dicas iortè, quod peruersio modi coeundi est contra naturam. Contra: Dummodo coeat in vase debito nullus visus vel modus coeundi videtur esse determinatus: ergo nullus modus coeundi erit magis contra naturam, quam alius.

1 Item, Membra ad coitum pertinentia sibi proportionata sunt: ergo dummodo illa seruetur proportio, non erit vis in alia dispositione corporis: si ergo vir sit subtus, vel supra, siue stando, siue iacendo, vel sedendo, siue à posteriori, siue ab anteriori coniunctus, non refertur, vt videtur.

2 Item, In quibusdam per accidens impeditur communis modus: quia propter grossitiam ventrum ventre ad ventrem coniungi non possunt, & bene coniungerentur si mulier retrorsum contra virum incuruata disponeretur: cum igitur illi propter pinguedinem debitum in alterius corpore non amiserint, videtur quod sine peccato hoc modo coniungi possunt.

3 Similitet contingit quandoque apostemari ventrem mulieris vel esse prægnantem, ita quod antenus non est applicabilis viro: & tunc est eadem obiectio quæ prius: videtur ergo, quod nullus illorum visus sit contra naturam.

*Quæstio 4* VLTERRIS queritur, Vtrum sic coeuntem præter communem modum semper contingat peccare mortaliter? Videtur autem, quod sic: quia immutat naturalem usum: hoc autem Apostolus Rom. 1. vocat passiones ignominias. Et tali nomine non censentur nisi mortaliter peccantes: ergo videtur, quod sit mortale peccatum.

1 Item, In litera videtur excipere istud à veniali peccato: ergo relinquatur ex litera, quod sit mortale. Dicit enim, quod nuptiæ sunt deprecattices concubitus, qui non fit causa generandi, nisi mutetur in usum contra naturam: ergo à destructione consequentis si mutetur in eum usum qui est contra naturam, nuptiæ non erunt deprecattices: ergo talis concubitus non est veniale: ergo relinquatur, quod sit mortale.

2 Item Arist. dicit, quod omni animali formatum est corpus ad cocundum: sicut camelo virga retrorsum disponitur, & ideo à posteriori coit: & quibusdam antenus disponitur, & feminis retro, & illa coeunt saliendo per ascensionem. Sed idem Arist. dicit, quod vulua feminæ disponitur ante: dicit enim, quod omnes feminæ animalium mingunt retrorsum præter feminam hominis: & constat, quod hoc est propter vulua dispositionem. Idem etiam dicit, quod virga viri radicarur super neruum cruris: ergo & vulua feminæ disponitur ab ante, & virga viri: ergo secundum hoc applicabiles sunt antenus: ergo si aliter applicantur, mutatur modus naturæ: sed mutare modum naturalem in innaturalem, est mortale peccatum: ergo omnis modus coeundi præter

illum quo mulier iacet in dorso, & vir incumbens ei iacet in ventre, mortale peccatum est.

*Solutio.* **R**ESPONSO. Dicendum, quod huiusmodi turpes quæstiones nunquam tractari debent nisi ad illa cogent monstra; quæ his temporibus in confessione audiuntur. Videtur autem dicendum, quod nihil eorum quæ facit maritus cum vxore seruato debito corpore seu vase, est secundum se mortale peccatum: sed potest esse signum concupiscentiæ mortalis, quando scilicet non sufficit eis modus quem natura determinat per membrorum dispositionem, & incunt modis brutorum animalium. Vt ergo melius intelligatur modus naturalis, & corruptio ab eo, notandum quod propter hoc quod secundum Aristot. solus homo est longi & lati corporis, & quod membrum virile super neruum cruris est fundatum, & membrum mulieris in sine ventris, docet natura quod debitus modus est vt mulier in dorso, vir autem in ventre incumbat ei, sicut probatum est per rationem naturalem vltimo inductam: & hoc modo facilius quam alio concipiunt mulieres, nisi impediatur per accidens. Deuatio autem ab illo minor est lateralis concubitus, & maior sedentis, & maior illo stantium, & maxima qui est retrorsum modo iumentorum. Et ideo quidam hunc vltimum dixerunt esse peccatum mortale, quod tamen mihi non placuit, vt alibi patuit. His habitis dicendum, quod naturale peccatum dicitur dupliciter, scilicet maius, & minus. Magis innaturale est, quando non expletur actus instrumentis ad hoc formati à natura: Minus autem innaturale est, quando expletur actus qui non seruat naturæ modum qui accipitur à membrorum naturali dispositione.

**A**D HOC quod obicitur de proportionem, dicendum quod licet proportio instrumentorum seruetur, tamen non seruetur proportio modi dispositionis.

**A**D ALIA duo dicendum, quod in tali casu bene licet: quia aliter conuenire non possunt.

**A**D ID autem quod vltius queritur, dico quod non est secundum se peccatum mortale.

**A**D OBIECTVM contra, dicendum quod loquitur Apostolus de innaturali qui est non seruatis vas debitis. Similiter dicendum, quod litera hic loquitur de tali modo.

**A**D VLTIMUM dicendum, quod ex hoc non probatur modus innaturalis nisi minori modo: & ille non est mortale peccatum in coniuge, vt mihi videtur.

## ARTICVLVS XXV.

*An coitus procedens vltra necessitatem, sit mortale peccatum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Ille vero qui vltra necessitatem progreditur, &c.] Videtur enim hoc falsum: quod enim libidini obsequitur, mox nominatum consummatur

ctum est malo: & tale est peccatum mortale: ergo etiam talis actus est peccatum mortale.

*Solutio.* **Q**UOD si dicatur, litera est in contrarium, quæ dicit, quod honestas nuptiarum huius actus est deprecatrix: quod non esset, si esset mortale peccatum.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod non est mortale peccatum.

**A**D OBIECTVM dicendum, quod non obsequitur libidini sicut fini, sed sicut infirmitati. Et obiectio procedit ac si obsequeretur ei sicut fini. Vt autem hoc intelligatur, sciendum quod infirmitati obsequitur, qui tentatione potius cogitur quam hoc velit: sed libidini obsequitur, qui more peccatoris sibi talia querit & procurat: propter quod dicitur in 8. ethic. quod fornicator vituperabilior est in continente: & vocat fornicatorem qui venerea querit more fornicum, & incontinentem qui trahitur tentatione infirmitatis.

## ARTICVLVS XXVI.

*Quæ sunt illa quæ Apostolus secundum veniam concessit?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Quid est quod secundum veniam concedit Apostolus, &c.] Videtur enim, quod huiusmodi concessio sit permissio mali: permissio autem corriguntur, ne fiant in Nouo Testamento, vt patet Mat. 5. & 19. Ergo vi-

deretur, quod hic Apostolus veniam concedere non debuit.

2 Item, Summæ perfectioni non competit permissio: sed Nouum Testamentum est summæ perfectionis: ergo non fit in eo aliqua permissio.

3 Item, Secundum doctrinam Noui Testamenti est iudicium: ergo quod concessum est in Nouo Testamento non iudicabitur. Sed matrimonium est concessum, vt dicitur in littera: ergo non iudicabitur, quod factum est.

*Solutio.* **R**ESPONSO. Quidam dixerunt, quod permissio mortalis fuit in Veteri Testamento in libello repudij Deut. 24. & permissio venialis in Nouo in coitu qui fit causa libidinis explendæ. Sed hoc non videtur competere. De libello quidem repudij infra erit quæstio. Sed his quæ non supra distincta sunt inter concessionem & permissionem suppositis, hic dicendum quod non est in Nouo Testamento permissio mali per se, sed per accidens, hoc est, dicere, quod conceditur aliquid in Nouo Testamento, cui plura bona adiuncta sunt: & potest incidere sibi malum, & propter malum quod potest se illo immiscere, non reuocatur: & tale quidem est coitus, cui adiuncta sunt bona matrimonij & potest immiscere se libido, & propter illam non reuocatur concessio. Et ideo patet, quod obiectiones bene concludunt de per se malo, sed de malo adiuncto ei quod bonum est, & causa plurium bonorum, non concludunt: quia magis sunt illa bona, quam istud sit malum. Et per hoc patet solutio ad totum.

*Quod non omnis delectatio carnis peccatum est.*

**S**ED forte aliquis dicit, omnem carnis concupiscentiam & delectationem quæ est in coitu, malam esse & peccatum, quia ex peccato est & inordinata. Et nos dicimus illam concupiscentiam semper malam esse, quia foeda est & poena peccati: sed non semper peccatum est. Sæpè enim delectatur vir sanctus secundum carnem in aliqua re, vt requiescendo post laborem, edendo post esuriam: nec tamen talis delectatio est peccatum, nisi sit immoderata. Sic & delectatio quæ fit in coitu coniugali, cui adsunt illa tria bona, à peccato defenditur. Videtur tamen beatus Gregorius aliter sentire, scilicet quod sine peccato non possit fieri carnalis commixtio, dicens: Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua Ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuersa hominum nationes de hac re diuersa sentiant, & alia custodire videantur. Romanorum tamen semper ab antiquioribus vsus fuit post admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem querere, & ab ingressu Ecclesiæ paululum temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium, sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu est abstinendum: quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest.

## ARTICVLVS XXVII.

*An omnis coitus sit vitium vel peccatum, & unde habet illud peccatum vel vitium?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Sed forte dicit aliquis omnem carnis concupiscentiam, &c.] Videtur enim hoc esse verum: omne enim quod in passionibus est excellentissime, semper est vitium & peccatum: sed omnis coitus est huiusmodi: ergo omnis coitus est vitium & peccatum. Probatur autem prima ex ratione virtutis ethice, quæ in passionibus est circa medium quoad nos. Secunda autem per se patet.

2. Item, Omne quod actu auerit à conuersione ad immutabile bonum, est ad minus veniale peccatum: talis autem est omnis coitus: ergo ipse est ad minus veniale peccatum.

3. Item, Omnis actus frustratus sine essentiali & naturali, vanus & malus est: sed omnis concubitus qui fit causa delectationis, est huiusmodi: ergo omnis talis est vanus & malus: ergo est peccatum. Probatur secunda per hoc, quod finis naturalis concubitus est procreatio prolis: quia ad hoc inuenit eum natura, & ad hoc taliter formauit organa. Prima patet per se: quia malum nihil est nisi finis perficientis priuatio.

4. Item, Animalia bruta videmus non moueri ad coitum nisi causa prolis procurandæ: cum igitur ratio sit in homine quæ magis regere debet vires inferiores in homine quam

regantur in bruto, videtur quod homo tenetur ad idem vel ad plus: ergo peccat quotiescunque coit nisi cum intentione generandi.

**R E S P O N S I O.** Dicendum ad hoc, quod non omnis carnalis concubitus est peccatum.

**A D P R I M V M** autem dicendum, quod actus non dicitur esse in medio ratione delectationis, sed ratione circumstantiarum, scilicet quando coire debet, & ubi, & cum qua, & qualiter, & huiusmodi: & ideo obiectio & probatio primæ propositionis fundatur super peruersam expositionem verborum Aristotelis.

**A D A L I V D** dicendum, quod non auerit rationem præambulam actui, sed tantum concomitantem, ut supra sæpius dictum est.

**A D A L I V D** dicendum, quod iste actus non semper sine frustratur: quia habet finem medicinæ, & fidei thori, & sacramenti, quia horret separationem. Ad probationem dicendum, quod iste actus est naturæ & hominis, & secundum quod est matrimonij actus, magis accipitur ut hominis actus, quam ut naturæ: & ideo sufficit ei finis hominis. Obiectio autem procedit ac si sit naturæ tantum.

**A D A L I V D** dicendum, quod hoc contingit in quibusdam brutis (ut dicit Aristoteles) propter cibi paruitatem: unde etiam quando plus accipiunt de cibo, nisi infirmetur, tunc incipiunt sæpè saltare: & ideo etiam homo propter cibi abundantiam plus appetit quam alia. Vel dicendum, quod homo mollioris est complexionis quam alia, & ideo citius immutatur desiderijs: propter quod etiam loquitur, ut dicit Auicenna: & ideo constituitur ei medicina illorum desideriorum in sacramento matrimonij,

*Determinat auctoritatem.*

**H**Oc autem ne prædictis obuiet, intelligendum est in illis qui non gratia prolis conueniunt, quorum voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes, qui non interdum conueniant propter intentionem procreandæ prolis. Hoc autem quoties fit, ab ingressu Ecclesiæ abstinendum est. Et quod ita intelligendum sit, Gregorius consequenter ostendit. Si quis verò ita sua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, sed tantum creandorum liberorum gratia utitur, iste profectò siue de ingressu Ecclesiæ, siue de sumendo corporis Dominici mysterio, suo est iudicio relinquendus, quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus nesciat ardere. Cum vero non amor procreandæ prolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habeant coniuges etiam de commixtione sua quod defleant. Tunc autem vir qui post admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacram communionem valeat accipere, cum ei secundum præfinitam sententiam Ecclesiam etiam licuerit intrare.

## ARTICV

## ARTICVLVS XXVIII.

*An cognoscens uxorem suam aliquo casu sit repellendus ab Ecclesia?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Hoc autem quoties fit, ab ingressu Ecclesiæ est abstinendum, &c.] Hoc enim videtur esse falsum: quia non eiicit Ecclesia nisi excommunicatos: tales autem non sunt excommunicati: ergo videtur, quod non oportet ab ingressu Ecclesiæ temperare.

2. Item, Præter excommunicationem non videmus ab Ecclesia nisi solenniter pœnitentes eiici: solennis autem pœnitentia non fit nisi pro crimine quo quis totam urbem commouit, sicut supra in tractatu de pœnitentia habitum est: cum igitur illud non sit nisi veniale peccatum, non videtur, quod ab Ecclesiæ ingressu in isto casu sit temperandum.

3. Item sicut dicit Dionysius in ecclesiast. hierarch. in theoria sanctæ synaxeos, id est, communionis, quinque genera hominum ab Ecclesia tempore communionis per diaconum in primitiua Ecclesia eiiciebantur, scilicet infideles, cathecumeni, energumeni, de nouo conuersi, & solenniter pœnitentes: sed isti in nullo illorum ordinum sunt: ergo ab ingressu Ecclesiæ propter actum matrimonij & usum non oportet temperare.

4. Item, Supra habuimus in litera ex verbis Augustini, quod hoc quod coniuges vruntur se præter intentionem creandorum liberorum, ponendum in eis pro quibus quotidie dicimus, Dimittite nobis debita nostra: ergo reputatur inter quotidiana & leuissima peccata: sed propter illa nunquam oportet ab ingressu

Ecclesiæ temperare: ergo videtur falsum dicere in litera.

5. Item dicit Gregorius, quod spiritualia peccata maioris sunt ponderis quam carnalia: ergo & venialia in illis maioris sunt ponderis, quam venialia in istis: ergo pro motu iræ vel superbiz magis est temperandum ab ingressu Ecclesiæ, quam pro tali actu usus matrimonij.

**R E S P O N S I O.** Dicendum, quod istud dictum est non propter magnitudinem reatus ostendendam, sed ad demonstrandam incongruentiam actus concubendi ad spiritualia intelligenda & videnda quæ tractantur in locis sacris in obsequijs diuinis & sacramentis: quia contemplatio diuinorum esse non potest, nisi spiritu ascendente super corpus: & in coitu sub carne quasi suffocatus iacet spiritus. Nec est dictum ut ita seruetur, sed potius ut moueantur carni seruientes, ut humiliter se tunc retrahant à sacris locis, sed non sunt redarguendi si non fecerint.

**A D P R I M V M** ergo dicendum, quod excommunicatio eiicit à loco sacro etiam inuitum: sed hic tantum ostenditur incongruitas delectationis carnis ad contemplationem sacrorum, ut homo tunc humiliter seipsum retrahat. Per idem patet solutio ad duo sequentia.

**A D V L T I M V M** dicendum, quod licet sint reatus maioris spiritualia quam corporalia, tamen non ita suffocant spiritum per impetum delectationis, sed remanent in vigore suo, & non habent verecundiam adiunctam: sed coitus totum eneruat spiritum, ut dictum est: & ideo tunc debet se homo retrahere à contuitu diuinorum. Qualiter autem se debeat habere in communicando, in sequenti distinctione propriam habebit disputationem, licet hic quædam ad hoc valentia in litera dicantur.

*De solutione carnalis debiti.*

**S**CIENTIVM etiam est, quia cum in omnibus aliis vir præsit mulieri, ut caput corpori (est enim vir caput mulieris) in soluendo tamen carnis debito pares sunt. Ideo Apostolus utriusque pariter præcipit in hac causa sibi inuicem subiici, inquit: Vir debitum reddat uxori: similiter & uxor viro, quia mulier non habet potestatem sui corporis, sed mulier: quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem potestatem sui corporis habet, nec vir ad continentium, nec mulier potestatem habet sine mutuo consensu: sed alter alterius potestatem habet corporis, ut poscenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim pares sunt, quia nec viro, nec mulieri corpus suum licet alij tradere: sed sibi inuicem debitores sunt in hac causa, ne peccandi detur occasio: per quod non dominium tollitur viro, sed vitium. Debent enim sibi coniugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quæ prima est in ista mortalitate societas, verum etiam infirmitatis inuicem

Aug. lib. de bono coniugali. c. 6.

inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodo seruitutem: vt & si alteri eorum continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim neuter habet potestatem sui corporis: quod adeo verum est, vt etiam quod non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinentiæ causa expetit vel ille de matrimonio, vel illa, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius est criminis: exigere autem vltra generandi necessitatem, culpæ est venialis. Fornicari vero vel mœchari, puniendi est criminis.

In dem cap. 7.

ARTICVLVS XXIX.

An coniuges matrimonialiter coniuncti, sint inter se æquales?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* Sciendum etiam est, quia cum in omnibus alius vir præsit mulieri, &c.] Videtur enim falsum quod dicit in litera: In quocunque actu duorum vnum est principale & agens, alterum autem secundarium & patiens, in illa duo non possunt esse æqualia, sed sic principalis & agens vir est in actu matrimonij, fœmina autem secundaria & patiens: ergo videtur, quod non sint æquales.

2 Item hoc accipitur in litera Gen. 2. vbi dicit Dominus, faciamus ei adiutorium. Ergo ipse est principalis, & adiuuatur ab Eua: ergo non sunt æquales.

3 Item, Philosophus dicit, quod fœmina desiderat masculinum sicut imperfecta, & sicut turpe bonum: constat autem, quod imperfectum & perfectum, turpe & bonum, non possunt esse æqualia: ergo nec vir & mulier in actu matrimonij.

4 Item, Impossibile est, quod idem secundum idem sit caput ad alterum & æquale: sed in matrimonio vir est caput, vt dicit Apostolus: ergo in eodem non potest esse æqualis.

5 Item, Dicitur sexus est sicut generantis in alio, & generantis ex alio: quia masculus generat in alio ex semine proprio, fœmina autem ex semine alieno: sed inæqualia hæc sunt quantum ad naturæ modum: ergo contra naturam esset, quod in matrimonio redigerentur ad æqualitatem.

6 Item, Sigillatio non est æqualiter cæra & anuli, quia anulus totam facit sigillationem, & cera tantum suscipit: sed ita se habent masculinum & fœmininum, vt dicunt Philosophi: ergo impossibile est, quod sint æquales.

7 Item, Hoc innuitur ex ipsis verbis Domini, vbi dicitur, Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.

IN CONTRARIVM huius est, quod dicitur, 1. Corinth. 7. vt in litera habetur, Mulier tui corporis potestatem non habet, sed vir, &c.

2 Item, Matrimonium non facit consensus vnus, sed duorum, vt supra habitum est: sed quod faciunt duo æqualia, æqualiter efficitur vtriusque: ergo matrimonium efficitur æqualiter viri & mulieris: ergo & iura quæ consequuntur ex matrimonio, æqualiter sunt mulieris & viri.

RESPONSIO. Dicendum, quod in iure matrimonij in reddendo debito & exigendo æquales sunt coniuges, sicut vltimo est probatum: sed in dispensatione domus & actibus gubernationis inæquales: quia vir in talibus est principalis, & etiam in actu generationis: & hoc probant obiectiones prius inductæ.

VND E AD primum dicendum est, quod hoc verum est in actu generationis, sed quoad exigendum & reddendum sunt æquales.

AD ALIVD dicendum, quod adiutorium illud pertinet ad actum generationis, & non ad gubernationem & regimen domus. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quod idem quod habet in se multa, aliqua possunt esse æqualia & inæqualia: & hoc est dicere idem, non tamen secundum idem: & ita est hic.

AD ALIVD dicendum, quod contra modum naturæ esset, si æquaretur in vi generandi: quia duo æqualia in vi generandi nunquam generant: quia illa vel essent ambo actiua, vel ambo passiuæ: sed duo in generando inæqualia, in iure matrimonij possunt esse æqualia, vt iam patuit per antea dicta. Et per hoc patet solutio ad omnia sequentia argumenta.

DISTIN

DISTINCTIO XXXII.

Quod neuter continere valeat nisi ex communi consensu.



**Q**UOD vero sine consensu vxoris vir continere non A valeat, subditis probatur testimoniis. Ait enim Augustinus, Si dicat vir, Continere iam volo. Nolo autem vxor, non potest. Quod enim tu vis, illa non vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupserit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus tale damnum compensari. Redde debitum: & si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta Deus tibi computabit, si non quod tibi deberetur exigis, sed reddis quod debes vxori. Idem, Secundum verba apostolica, etiamsi vir continere valuisset, & tu noluisses, debitum tibi reddere cogeretur: & illi Deus imputaret continentiam, si non suæ, sed tuæ concederetur infirmitati ne in adulterium caderes. Quisquis ergo compatiens infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit vxorem plangens potius, quia sine vxore esse non potuit, quam gaudens quia duxit, securus expectat diem nouissimum. Idem, Vna sola causa esse potest, qua te ad id quod vouisti, non modo non hortaremur, sed etiam prohiberemus implere: si forte tua coniunx hoc tecum suscipere, animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi: & si prapropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persoluenda promissio. Non enim Deus exigit siquis ex alieno aliquid vouerit, sed potius vsurpare vetat alienum. Idem, Apostolus nec ad tempus vt vacent orationi, nisi ex consensu voluit coniugem carnali inuicem fraudari debito. Idem, Manifestum est ita voluisse legem fœminam sub viro esse, vt nulla eius vota quæ abstinentiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi auctor fuerit vir permittendo. Nam cum ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex, si prius permiserit, & postea prohibuerit: non tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permissa iam prius à viro fuerat. Viri dixit esse peccatum, quia abnuic quod prius concesserat: non tamen mulieri ex hoc iussum dedit, vt cum prius vir ei concesserat, postea si prohibuerit contemnatur. Ex his apparet, quod vir vel mulier continentiam Deo offerre non potest sine communi consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quilibet eorum alterum à suo iure absoluerit, ad prateritam seruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur August. supra voluisse. Quibusdam videtur, quod mulier non discedens à domo viri, quæ viro permittente continentiam vouerit vel promiserit, eodem prohibente soluere non valeat: & hoc propter dignitatem

De matrimonio secund. m. casu, am. finalem quatuor ad fidem tberi. Super Psal. 46. & habetur. q. 3. cap. si dicat.

Ad Armentarium. CP. 45.

In lib. de adulterinis coniugijs. cap. 14. Idem in quest. Numerorum lib. 4. c. 59.

dignitatem viri, qui est caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali casu, ubi vir concedit mulieri vouere continentiam, & ante votum prohibet implere. Si verò habitum mutauerit, non potest reuocari, secundum illud: Qui vxorem suam velare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter conuertatur.

Ex con-  
cil. Re-  
mend. 2.  
97.

## ARTICVLVS I.

*An semper & aequaliter contingat red-  
dere debitum?*

Quod vero sine consensu vxoris, &c.] Hic agitur de debiti solutione in qua sunt coniuges æquales. Diuiditur autē in duas partes: & in prima facit quod dictum est. In secunda determinat tempora solutionis matrimonij ibi [Et licet debitum, &c.] Et hæc sufficiant de diuisione. Incidit autem primo hic quæstio triplex. Prima est, Qualiter contingit soluere debitum? Secunda est, Vtrum soluenti hoc computetur pro perfectione sanctitatis, vt dicit in litera? Tertia, Vtrum debet solui debitum non exigenti siue possenti.

Ad primum obicitur sic: Ei cui soluitur debitum, necessē est quod soluat tempore indigentia, quia cum sit præceptum affirmatiuum, obligat pro tempore necessitatis ad soluendum: hoc autem in coniuge est tempus instantis concupiscentia: ergo tunc ei est soluendum. Sed ponamus, quod tunc vir sit impotens propter aliquam causam quam ipse fecit sibi: ergo videtur, quod ipse peccet mortaliter tunc non soluendo.

2 Item, Solutio istius debiti valet in modum medicina: ergo tempore morbi adhibenda est: sed forte tunc non potest vt prius: ergo si post cognoscatur, videtur quod debitum non soluat.

3 Item, Ponamus, quod vir soluit pluries donec euaporante calido & fluente humido plus soluere non possit, & mulier adhuc inter ex incitatione concupiscentia: constat, quod iste non potest soluere: ergo non tenetur, quia inanis est actio quam inopia debitoris excludit: ergo videtur, quod non semper contingit soluere debitum.

4 Item obicitur de his qui exercitiis exicant & infrigidant se, quod non possunt frequenter coire, vel etiam ex ingurgitatione calorem naturalem suffocant, & femina eorum expetunt coitum: quid sit faciendum? constat enim, quod iure tenentur soluere: ergo peccant omitentes, vt videtur.

Solutio.

RESPONSIO ad hoc, quod contingit red-  
dere debitum.

AD ID autem quod primo obicitur, dicen-  
dum quod tempore indigentia est soluendum  
secundum facultatem soluētis. De causa au-  
tem dicendum, quod illa vel est ex matrimonio  
causata, aut ex aliis causis. Si primo modo tunc  
hoc est, quia aut concubuit, & tunc sufficien-  
ter soluit, quia non tenetur ad immoderatum  
concubitum: quia si mulier post decentem

solutionem conquatur, potius se exhibet  
meretricem quam coniugem. Si autem ex alia  
causa est: aut illa est licita, aut illicita. Si lic-  
ta: tunc non tenetur soluere, quia Deus cum  
impotentem fecit. Si autem illicita sit: tunc  
benè puto, quod sequens peccatum vxoris ali-  
quo modo imputetur ei, nisi pœniteat & quan-  
tum in se est faciat quod in ipso est, quod con-  
tineat vxor ex bona voluntate: propter fragili-  
tatem enim superuenientem matrimonio non  
soluit matrimonium. Et per hoc patet solu-  
tio ad omnia quæ sita.

## ARTICVLVS II.

*An soluere debitum sit pro perfectione san-  
ctitatis matrimonij?*

Secundo quæritur, Vtrum computetur hoc  
pro perfectione sanctitatis matrimonij? Vi-  
detur quod sic: quia hoc expressè dicit Au-  
gustinus in litera.

1 Item, Iustitia æquè bona est virtus vel  
melior, quam castitas: ergo suus actus valet  
actum castitatis: sed soluens exhibet actum iu-  
stitia: ergo videtur, quod computetur ei pro  
perfectione sanctitatis.

3 Item, Tullius probat in primo de offi-  
ciis, quod officium iustitia melius est omnibus  
officiis aliarum virtutum: ergo suus actus plus  
valet quam actus aliarum: sed reddens exhibet  
iustitiam: ergo videtur, quod plus facit, quam si  
perfectam teneret castitatem.

4 Item Aristot. in 5. ethicorum dicit, quod  
vltimum bonum facit iustitia, & est ipsa sicut  
helperus in cælo lucens: hoc autem non facit  
castitas: ergo videtur, quod iustitia actus  
plus recompensat etiam, quam castitas: & inde  
vt prius inferatur.

IN CONTRARIUM huius est, quod  
dicitur Eccli. 26. Non est digna ponderatio  
continentis animæ. Ergo iustitia non potest  
recompensari.

2 Item, Supra habitum est, quod sanctiora  
sunt coniugia pari voto continentium: ergo  
vltus coitus minuit sanctitatem: ergo impossi-  
bile est, quod coitus alicui imputetur pro per-  
fectione sanctitatis.

AD HOC dicendum, quod Augustinus  
hic loquitur de reddente inuitē, cuius tota  
deuotio est ad continentiam, & tantum de-  
bito matrimonij, & fide thori potius ad so-  
lutionem cogitur, quam carnali desiderio in-  
citur.

AD PRIMAS autem rationes dicendum,  
quod si iustitia & castitas comparantur secun-  
dum hoc quod valent politegiis & ad alter-  
rum, vincit iustitia castitatem: si autem com-  
parantur

Sed em-  
na.

Solutio.

Sed em-  
na.

Solutio.



parantur secundum decorem & honestatem quam habent, vincit castitas iustitiam. Et secundum primum modum procedunt rationes primo inductae: secundum alterum autem procedunt rationes secundo inductae. Et per hoc patet solutio ad utramque partem obiectionum.

ARTICVLVS III.

An debitum debet solui non exigenti?

**T**ertio queritur, Vtrum solui debet non exigenti? Videtur, quod non: quia qui tacet, consentit: mulier ergo vel vir non requirens debitum, videtur in hoc consentire, quod non solvatur: cum ergo melius sit abstinerere, quam vti coitu, videtur quod talis non debet soluere.

2 Item etiam exigentem precibus potest auertere ne exigat: ergo multo magis non exigenti potest non soluere.

**I**n CONTRARIUM huius est, quod solutio debiti ordinatur contra damnabiles corruptelas mollicitiae, & sodomiae, & adulterij: sed quidam coniuges sunt ex verecundia non se reuelantes suis coniugibus, & tamen ardent in suis desideriis: ergo videtur, quod illis sit solvendum, etiam non exigentibus.

**R**ESPONSIO. Dicendum mihi videtur, quod discretum est soluere etiam non exigenti, qui signa quandoque habet petulantiae, & etiam illi coniugi qui non contradicit, sed silenter patitur solutionem.

**A**D HOC autem quod primo obiecit, dicendum quod licet non requiritur ex verecundia, tamen ius praeviae petitionis, scilicet quando contrahit matrimonium, adhuc stat, & tunc in contractu primo semper intelligitur petere nisi reclamet aliquando aliqua de causa. Quod autem obiecit, quod qui tacet, laudat: dicendum quod hoc est verum, quando nihil dixit in contrarium: sed hoc non est in coniugibus qui contrahunt ut debitum eis solvatur.

**A**D ALIUD dicendum, quod non est tutum nisi fiat legitima causa temporis aut infirmitatis: & tunc etiam puto, quod non debet auerri cum instantia & pertinacia.

ARTICVLVS IV.

An vir potest vouere non reddere debitum sine consensu uxoris?

**D**einde queritur de hoc quod dicitur [Nam talia non sunt vouenda a coniugatis, nisi ex consensu, &c.] Ponamus enim, quod alter coniugum voueat sine consensu alterius, ut nunquam exigat. Videtur enim, hoc esse licitum votum: quia ipse secundum exigentem non est in potestate coniugis, sed tantum secundum reddere: ergo ipse potest vouere illud.

1 Item, Exigere infirmitatis est, reddere autem iustitiae & necessitatis: sed quae infirmitas.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

mitatis sunt, abiicienda sunt ab homine quantum potest: ergo videtur, quod etiam bonum sit homini, quod voueat, quod non exigat a coniuge debitum.

**I**n CONTRARIUM huius est, quod interdicitur coniugibus ne discedant ab invicem & de communi consensu, nisi vadant ambo ad religionem: ergo multo magis interdici debet isti ne voueat quod vix aut nunquam poterit obseruare manens cum uxore.

2 Item, Prouerb. 6. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? Quasi diceret, non. Ergo existens in matrimonio non potest conferuare se quin ardeat igne: ergo non debet deuouere.

3 Item, Beda dicit, quod in stulto voto rescinde promissum: constat autem, quod stultum est votum: ergo rescindendum est: ergo non debet vouere.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod non debet hoc aliquis vouere: & si vouerit, crede quod etiam per Episcopum poterit dispensari: & tunc arguendus est de stultitia, & poenitentia iniungenda: & ita debet absolui a voti obligatione: quia si ante matrimonium melius est nubere, quam vti, multo magis in matrimonio hoc est melius.

**A**D PRIMUM autem dicendum, quod in sua quidem est potestate: sed interest qualiter etiam sua re quilibet utatur: & hoc pertinet cognoscere ad iudicem, & non est sine aliquo prauidicio alterius coniugis, quia inducit ei verecundiam toties petendi, & quasi iniuste videtur ei cohabitare: & ideo votum illud est stultum & irrationabile.

**A**D ALIUD dicendum, quod non omnia quae sunt infirmitatis in quocumque statu deuouenda & abiicienda sunt, scilicet quando destructio talium non est sine prauidicio aliorum, ut prius patuit in casu isto.

ARTICVLVS V.

An alter coniugum potest abstinerere a reddendo debito ut vacet vocationi?

**D**einde queritur de hoc quod dicitur [Nec ad tempus ut vacet vocationi, &c.] Videtur enim hoc esse fallum, quia reddendum Ecclesiae ponit necessitatem: ergo siue contumaciat, siue non contumaciat, tunc est cessandum a reddendo debito.

1 Item hoc est in canone scriptum Ios. 2. Egredietur sponsus de tabili suo, & sponsus de chalamo suo. Ergo etiam alter coniugum precipit manere in chalamo, non propter illum est manendum.

**I**XTA hoc videtur queritur de vocationibus peregrinationis sine consensu uxoris. Videtur enim, quod facere non possunt: quia dicit in littera, quod nec ad tempus contumaciat licet non de consensu: sed in peregrinationibus magnum tempus abesse est a domicilio: ergo non licet peregrinationes vouere nisi de consensu.

LII

2 Item,

2 Item, Qui sine termino debet, statim debet: sed tale est debitum matrimonij: ergo statim debetur: ergo non potest se vir subtrahere per peregrinationem quin reddat.

3 Item, Ponamus, quod mulier velit vouere peregrinationem, & vir reclamet: constat, quod non potest vouere, & votum eius pro nihilo reputabitur: cum igitur in his quæ pertinent ad matrimonium sint pares, etiam muliere reclamante non potest vir vouere huiusmodi peregrinationem.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum ad primum, quod interdictum Ecclesie respicit congruentiam, & non necessitatem.

AD ALIUD de Ioel. dicendum, quod ipse loquitur de tempore maximi iustus: & tamen etiam in illo non obligat, sicut patet ex dictis in precedenti.

*Ad qua-  
stionem  
iam.* AD ID quod queritur ulterius, dicendum quod si uxor contradicit ex impotentia continendi, & hoc scit maritus, credo quod peccat vouendo peregrinationem, & ex dispensatione debet commutare votum. Si autem contradicit ex affectu societatis, tunc credo, quod propter necessitatem terræ sanctæ & visitationem luminum Apostolorum potest peregrinari: quia pertinaciter tunc non contradicit. Et per hoc patet solutio ad omnia præter ad ultimum: ad quod dicendum, quod ideo fit hoc quia viri habent maius incitans ad libidinem, quam mulieres: & etiam quia in peregrinationibus cautè vadunt viri, & cum utilitate Ecclesie & edificatione: quorum nullum est in mulieribus.

## ARTICVLVS VI.

*An si mulier aliquid vouerit viro consentiente, ipsa teneatur ad obseruationem viro postmodum repugnante?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Nam cum ad peccatum eiusdem viri pertinere, &c.] Videtur enim, quod falsum imponatur hic per August. hoc enim trahitur de Num. 30. vbi dicitur, quod si maritus non statim contradicit ut audiuit, ipsa mulier voti rea tenebitur. Falsum est ergo quod dicit in litera,

2 Item, Augustinus dicit, quod vouere est voluntatis, & reddere necessitatis: ergo si ipsa primo consentiente, non contradicente marito, vouit, necessarium erit, quod reddat.

3 Item, Si de communi consensu vouetur aliquid, constat, quod tenetur: sed tacens cum audiat, & possit contradicere, & non contradicit, consentit, sicut dicitur in Digestis. Ergo videtur, quod istud intelligitur esse votum amborum: ergo tenetur mulier hoc obseruare, etiam si vir postea contradicat.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod Augustinus trahit hoc ex quodam verbo quod dicitur in fine, cap. 30. Numerorum, vbi dicitur, Si autem postea contradicit, ipse portabit iniquitatem. Et forte secundum aliam translationem est expressius.

AD ALIUD dicendum, quod semper

reddere est necessitatis: sed non intelligitur esse votum, quod contradicente marito est usurpatum. Ad id autem quod dicit, quod maritus primo consentit, dicendum quod intelligitur, quod maritus non consentit, sed potius ante deliberationem dissimulauit: & postquam deliberauit, contradixit: & in tali casu intelligo loqui August. quia si expressè consensisset, non debet mulier postea inclinari ad voti fractionem. Et per hoc patet solutio ad ultimum: loquitur enim in tali casu, quando maritus non tacet, nisi ut deliberans, & non ut expressè consentiens.

## ARTICVLVS VI.

*An mulier que permittente viro continentiam vouerit, viro postea prohibente, teneatur reddere debitum?*

DEINDE queritur de hoc quod dicit ibi [Quibusdam videtur, quod mulier non discedens, &c.] Videtur enim, quod hæc opinio non sit vera: quia licet votum præcedens matrimonium impediat contrahendum, non tamen dirimit contractum, nisi sit solenne: ergo multo minus dirimit superueniens matrimonium: quia multa impedimenta sunt quæ præcedunt matrimonium, dirimunt contractum, quæ tamen matrimonio superuenientia non dirimunt ipsum: sed istud superuenit, & non est adhuc solennizatum: ergo non dirimit matrimonium iam ante contractum: ergo iste non potest cogere uxorem ad debiti solutionem sicut prius.

2 Item, Votum illud non est nisi priuatum: ergo non dirimit matrimonium contractum: sed istud est contractum & consummatum: ergo non dirimit ipsum: ergo ista opinio dicit verum.

RESPONSIO. Dicendum, quod opinio ista illa falsa est: illa autem quam consequenter ponit pro sua, est vera. Ad primum autem quod obiicitur, dicendum quod hoc intelligitur de matrimonio quod votum antecedit: quia tunc semper superuenit maius vinculum, & frangit matrimonium: sed nunc votum continentie de communi consensu sequitur, & ideo non dirimit matrimonium, sed suspendit debitum exigendi & reddendi: quia hoc est in potestate coniugum, & voluntate, vouere & non vouere. Per idem patet solutio ad sequens. Et ideo patet, quod mortaliter peccant frangendo votum.

Vtrum autem votum illud recipiat dispensationem vel non, infra habet determinari in questione de voto.

\* \* \*

Quibus

*Quibus temporibus cessandum sit à coitu.*

**T.** licet debitum poscenti semper sit soluendum, non licet **B** tamen qualibet die poscere. Vnde August. Christiano cum vxore sua aliquando licet conuenire, aliquando non. Propter processionis enim dies, & ieiuniorum aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinentum est, vt facilius impetrari possit quod postulat. Idem, Quoties enim vel dies natiuitatis, vel reliquarum festiuitates aduenerint, non solum à concubinarum consortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinete. Idem Ambros. Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum: quia & dies festi, & dies processionis, & ipsa ratio conceptus & partus iuxta legem cessare usum & carnis his debere temporibus demonstrant.

ARTICVLVS VIII.

*An in matrimonio debitum semper sit reddendum, non autem poscendum?*

**D** Einde quaritur de hoc quod dicit ibi [Et licet debitum semper poscenti sit soluendum, &c.] Quaruntur autem hic tria. Primum autem est de litera, quare potius sit semper soluendum, quam poscendum debitum matrimonij? Secundo, Quare potius ista quæ in litera enumerat, quam alia tempora possunt? Tertio, Vtrum iste obligatur ad quamlibet horam illius temporis æqualiter, vel in aliqua obligatur, & in aliqua non, & in aliqua plus, & in aliqua minus?

Ad primum obiicitur, Rom. 1. super illud, Non solum qui faciunt eas, sed qui consentiunt faciendis: dicit Gloss. quod consentit, qui cum possit, non contradicit: & consentientes & facientes pari pœna digni sunt. Cum igitur debitum reddens consentiat petenti in sacro tempore, tantum peccat reddens, quantum petens: falsum est ergo, quod semper sit reddendum debitum, & non semper sit petendum.

1. Item, Non debeo ego peccare venialiter vt alius equitè peccatum mortale: sed constat, quod omnis circumstantiæ corruptio facit peccatum: ergo & reddere debitum quando non debet, peccatum est: ergo iste non debet reddere etiam si æstimaret, quod alius caderet in mortale peccatum: ergo videtur, quod falsum dicat in litera.

3. Item, Comparticipantes actum vnum, æqualiter agunt vel patiuntur in actu illo: sed isto matrimonio comparticipant coitum reddens & poscens: ergo æqualiter agunt & patiuntur: sed æqualiter agentes & patientes quoad substantiam actus, æqualiter mereantur vel demerentur, aliis paribus: ergo videtur, quod poscens & reddens tali tempore, æqualiter demerentur: sed quod est demeritum, non est faciendum aliquo modo: ergo iste non debet reddere debitum pro aliquo.

*D. Albr. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

4. Item, Non est dandus gladius furioso vt interficiat seipsum: sed peccatum plus interficit quam gladius: ergo non est sibi concedenda facultas peccandi: sed reddens dat talem facultatem peccandi: ergo non debet reddere.

5. Item Aristot. dicit, quod epicheiches melior est iusto, quia considerat quid in particularibus est agendum: sicut si lex dicat pignus ei qui redimit, esse reddendum, vel depositum ei qui accomodat: epicheiches tamen non reddit ei, presentibus latronibus, nec tempore in quo esset in periculo perendi ex stultitia propria vel violentia aliena. Ergo similiter debet esse in matrimonio: sed reddens scit, quod non expedit, quod illi modo reddatur debitum: ergo in tempore illo reddere non debet.

6. Item, In talibus temporibus quiescit ab operibus necessariis seruitutis, & operarius conductus ab aliquo tunc non tenetur ei operari, cum interdicitur censura ecclesiastica vt non operetur ei: ergo multo fortius quiescendum est ab operibus libidinosis: & debens ei debitum reddere, non debet reddere tunc, & debet compelli per censuram ecclesiasticam ille qui tunc reddit, vt videtur.

In contrarium huius est, quod dicit *Sed contra* Philosophus, quod vnumquodque in quo tempore magis valet, magis est eligendum: sed medicina maxime valet tempore ægritudinis: ergo tunc maxime est eligenda: sed medicina libidinis est matrimonium: ergo in tempore libidinis eligendus est usus eius, & tunc maxime exhibendus: ergo debetur redditio debiti tempore facti si aliter peccat ex timore incontinentiæ.

*Responsio.* Dicendum, quod tenetur reddere tempore cuiuscunque festi, sicut in litera dicitur, & vicinis probat obiectio.

Ad vtrumque autem dicendum, quod non consentit, sed potius moleste dat ei quod suum est: vnde dolet de libidine, sed prebet remedium tale, quale esse potest ne visque ad mortales corruptelas infirmitas aggrauetur.

AD ALIUD dicendum, quod non peccat venialiter reddendo, sed potius fortiter meretur ex actu fidei & iustitiæ thori.

AD ALIUD dicendum, quod falsa est propositio de actu naturæ, sed de actu moris est vera: sed in tali casu coniugari non participant vnum actum moris, sed naturæ: quia actus moris causatur ex omnibus suis circumstantiis & forma & sine. Et patet, quod hæc non sunt eadem: quia in vno est informans libido, & in altero iustitia & fides: in vno finis refrigerium libidinis, in alio meritum secundum iustitiæ exercitium.

AD ALIUD dicendum, quod non datur ei gladius, sed medicina furæ: sicut si alicui memoria incipit rapi, ad cerebrum perforatur caput: licet detur ei vulnus, tamen hoc ipsum ei est medicina: sed si daretur ei occasio mortalis peccati, tunc daretur ei gladius.

AD ALIUD dicendum, quod reddens tempore libidinis est epicheiches: quia tunc illi cui redditur, maxime valet ad ruinæ præseruationem: & patet per antedicta, quod inducta nihil valent, quia non sunt similia.

AD ALIUD dicendum, quod non est talis instantia tentationis aliarum concupiscentiarum sicut libidinis, quæ citò hominem præcipitat: & ideo contra hunc morbum magis paratam oportet esse medicinam, quam contra alium.

## ARTICVLVS IX.

*An licet in temporibus in litera nominatis coniuges conuenire?*

Secundo queritur, *Quare potius ista festa quam alia determinantur?* dies enim processionum secundum veritatem non sunt nisi tres quando ipse Christus processionem tenuit, scilicet dies ipapanti, quando cum processione parentum ad templum Dominus venit, & cum processione Simeonis & Annæ & eorum qui redemptionem Israël expectabant, receptus est in templo: & dies palmarum, quando cum magna turba venit Ierusalem, & receptus est cum palmis & oliuis: & alius dies est ascensionis, quando duxit discipulos in montem, & ascendit in cælum. Sunt autem dies alij æquales istis, sicut annuntiationis, passionis, resurrectionis, epiphaniæ: quare ergo illi dies non determinantur sicut isti?

2. Item, Ieiuniorum dies non sunt nisi quadraginta, & quatuor temporum, & alia ieiunia non sunt authentica in Ecclesia: videtur ergo, quod non oporteat abstinere in aliis ieiuniis.

3. Item, Infra determinat tres hebdomadas ante festum Ioannis, & aduentum, & alia queratur igitur, quæ sit ratio istorum?

RESPONSIO. Dicendum, quod Sancti loquantur de temporibus contrahendi nuptias ultimo capitulo: sed hic loquantur de tempore exigendi debitum nuptiarum iam contractarum. Vnde dicendum, quod optime

determinat processionis dies, & ieiuniorum: sed processionis dies sunt duplices, scilicet statuti ex processionibus Domini, sicut inductum est in obiectione: & illi qui causantur ex communi & legitima necessitate, sicut dies rogationum pro peste, & huiusmodi etiam sunt in particularibus Ecclesiis ad hoc pro voluntate prælatorum instituentium, eò quod in talibus diebus ascendit in Domino spiritus, quia oratio est ascensus intellectus in Deum, ut dicit Damascen. & inconueniens est ut vna hora ascendat in Deum spiritus, & in fine sub carne deprimatur. Eadem ratio est de festis magnis, præcipue beatissimæ Virginis, & Christi: quia tunc commemoratio fit illibate castitatis & floris eius Domini nostri Iesu Christi, & incongruum est tunc membrum Christi incontinentiæ & voluptati & corruptioni operam dare. Tempora autem ieiuniorum, sicut quadragesimæ, & quatuor temporum, & vigilia, sunt instituta ad macerandam carnem, & inconueniens est ut cum caro abstrahitur à necessariis indiuiduo, quod repletur sagina voluptatis ordinantis ad salutem speciei. Et per hoc patet solutio omnium quæ queruntur in isto capitulo. Quod enim in auctoritate Ambrosij dicitur de tempore conceptus & partus, supra habuit quæstionem. De temporibus autem nuptias contrahendi infra queretur.

## ARTICVLVS X.

*An in qualibet hora dierum festorum semper sit abstinendum?*

Tertio queritur, *Vtrum qualibet hora illius temporis est inconueniens?* Videtur autem, quod non: quia non rotum illud tempus est orationi institutum: ergo quando non dicuntur laudes in horis vel missis, videtur quod aliquis possit exigere: quia ex hoc in diuinis non impeditur.

2. Item, Per matrimonium summa spiritualitas significatur, tam in persona Christi, quam etiam in coniunctione fidelis animæ cum Deo: sed talibus signis in festiuitate præcipua maxime est vtendum: ergo videretur, quod tunc instandum sit vsui matrimonij.

RESPONSIO. Dicendum, quod minime, sed potius abstinendum, sicut dicitur in litera quia incongruum est valde.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet non in omni hora horum dierum orationi possimus & laudibus diuinis interesse, tamen semper nos idoneos tenere debemus: & ideo vacandum est ab amplexibus, qui deprimunt mentem ne surgere possit ad cælestia.

AD ALIUD dicendum, quod non tenet: quia actui adiuncta est fæda concupiscentia subiugans in delectationis impetu rationem multo plus quam signum istud exigere possit: & ideo interdicitur propter congruentiam temporis ab Ecclesia.

Hieronymus

*Hieronymus videtur dissentire à præmissis.*

**LI** autem quod dictum est reddere debitum non esse peccatum, videtur obuiare quod ait Hieronymus, *Quicumque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec carnes agni edere.* Item, *Si panes propositionis ab his qui vxores suas tetigerant, comedi non poterant: quanto magis panis qui de celo descendit, non potest ab his qui coniugalibus paulò ante hæserunt complexibus, violari atque contingi: non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, vacare à carnalibus operibus debeamus.* Hoc capitulum maxime ad ministros Ecclesiæ pertinere videtur, quibus non licebat sacra officia celebrare atque mysteria tempore coniugalis amplexus: quò etiam præsentia Spiritus sancti non datur. Vnde idem ait, *Connubia legitima carent quidem peccato, nec tamen tempore illo quo conjugales actus geruntur, præsentia Spiritus sancti dabitur; etiamsi Propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur.*

C  
In quodam sermone.  
33. q. 4.  
1. Reg.  
21.  
Exo. 32.  
Ioan. 6.

Hieron.  
super  
Mat. 3.  
q. 2.

*Quibus temporibus non sunt celebranda nuptia?*

**NE** c solum in opere carnali obseruanda sunt tempora, sed etiam in celebrandis nuptiis, secundum illud, *Non oportet à Septuagesima vsque in Octauam Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festum sancti Ioannis, & ab aduentu Domini vsque post epiphaniam celebrare nuptias.* Quod si factum fuerit, separentur. Item, *Nicolaus Papa, Nec vxorem ducere, nec coniugia facere quadragesimali tempore conuenire posse vilo modo arbitrator.*

## ARTICVLVS XI.

*An quando vacandum est orationi, possit aliquis reddere debitum?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur *illi autem quod dictum est reddere debitum non esse peccatum* Et queruntur hic duo. Primum est, *Quando vacandum est orationi, possit eadem hora alius debitum petere?* Secundum, *Vtrum debitum reddens, possit carnes agni edere eodem die?* Et gratia huius etiam queritur, *Vtrum poscens debitum, carnes agni debeat manducare?*

Ad primum sic obicitur, *Orare præceptum est affirmatiuum: ergo obligat ad aliquando implere: detur ergo tempus quocumque sit, & in eodem tempore alter coniugum petat debitum: aut soluet debitum, aut non. Si sic cum igitur simul orare non possit, nec aliquid spiritualium agere, ut dicitur in litera, ipse non implebit præceptum de orando: ergo ipse omittit in tempore quo facere debet, sed omittit in tempore quo facere debet, est peccatum mortale: ergo iste peccat mortaliter. Si*

autem non soluit debitum: tunc fraudat ægrum medicina tempore periculi: ergo ipse est occasio mortis suæ: sed talis etiam peccat mortaliter: ergo ipse perplexus est, quod falsum est, quia secundum Theologos nullus est perplexus. Si forte dicas, quod ipse absoluitur à solutione debiti ratione temporis ad orandum constituti. Contra: *Apostolus dicit 1. Corinth. 7. Nullo tempore nisi forte ex consensu, &c.* Ergo etiam in illo tempore non absoluitur nisi ex consensu alterius coniugis: sed positum est, quod ipse non consentiat, sed exigat.

2. Idem omnino obicitur de sacro loco si in sacro loco petatur debitum. Videtur enim, quod negandum sit: quia si reddatur, læditur locus sacer: sed locus sacer non est contaminandus: ergo est negandum debitum.

3. Ad idem: quia minus videtur, quod Ecclesia lædatur per hoc, quod ibi comeditur & venditur quam per hoc quod ibi concumbitur: sed patet, quod per hoc læditur in primis diebus duobus: ergo & in coitu. Probatio minoris 1. Cor. 11. *Nunquid non habetis domos ad manducandum & bibendum, &c. Matth. 21. Expulit ementes & vendentes de templo.*

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

*sed con-*  
*tra.* SED CONTRA hoc videtur esse, quod in quibusdam terris propter insulsum bellantium multis noctibus & multis diebus necesse est cum pueris & vxoribus in Ecclesia confugientes manere: cum ergo non multo tempore debeant carere debito, videtur quod in Ecclesia possit exigere & reddere.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod semper petenti debetur debitum matrimonij, & in omni hora soluendum secundum opportunitatem & facultatem. Opportunitatem autem voco: quia tamen coitus cum verecundiam quandam habet annexam, non oportet, quod solatur in publico coram hominibus, sed omni hora dimisso negotio in quo est, si sciat alterum esse in periculosa concupiscentia, tenetur captare secretum cubilis & reddere debitum.

AD HOC autem quod queritur de precepto orationis, dicendum quod nunquam est tempus reddendi ex necessitate, nisi in quo si non faciat, omittat: & hoc est ex duobus causis, scilicet ex institutione Ecclesie, & ex impossibilitate recuperandi. Ex institutione autem Ecclesie non obligantur, nisi personæ ecclesiasticæ quæ castæ esse debent quandiu tractant diuina sacramenta: alias autem non obligat Ecclesia, sed monet. Impossibilitas autem recuperandi non potest hic fieri: quia & si modo reddat debitum, postea potest recuperare orationes vel in crastino: & ita patet, quod non est perplexus: quia non habet necesse alterum facere, eo quod determinate orandi non est institutum aliquid tempus coniugato. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ID quod queritur de loco, dicendum quod non tenetur in loco sacro debitum soluere, si aliquis alius locus haberi potest: si autem non potest, tunc soluat cum dolore cordis, & etiam si exigit cum planctu, quod sine vsu matrimonij esse non potest, non credo, quod peccet mortaliter.

AD HOC autem quod obiicitur, quod locus contaminatur, dicendum quod contaminatio loci est duplex, scilicet ex incongruitate operis quod fit in ipso ad consecrationem & actum loci, & ex contrarietate procedens. Illa quæ procedit ex incongruitate tantum, non ita contaminat locum quod indigeat reconciliatione, sed potius illa quæ procedit ex contrarietate: & illa fit ex magnis facinoribus, scilicet stupro, homicidio, & huiusmodi. Ad hoc autem quod vltius queritur, dicendum quod Apostolus non vult, quod per hoc locus sit contaminatus, sed incongruitas quædam fuit: & ideo corripuit eam cum præter necessitatem fieret. Ad id autem quod obiicitur de Matth. dicendum quod illi negotiationi coniuncta erant latrocinia, & furta, & simonia: & ideo expulit de templo. Et ideo non est simile, quia in oratorio vt dicit August. Nemo aliquid agit, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS XII.

*An aliter coniugum soluens debitum, eodem die edere possit carnes agni? & an exigens possit accipere corpus Domini? & an eodem die quando non potest, possit reddi debitum?*

Secundo queritur, Vtrum soluens debitum, carnes agni eodem die edere possit: vel etiam eodem die quo carnes agni comederit, soluere debeat debitum: Videtur autem, quod non: quia in littera hinc dicitur, quod panis qui de celo descendit, non potest ab aliis qui conugalibus paulo ante adhæserunt amplexibus, violari atque contingi: ergo habetur propositum.

Item, Minus incongruus actus sacramento Eucharistie est comedere, quam coire, & peccat mortaliter qui accipit corpus Domini post comestiosum: ergo & post coitum: sed nihil est faciendum, quod est peccatum mortale: ergo soluens debitum, non debet carnes agni contingere vel fumere.

Item, In lactucis agrestibus poenitentia & doloris est fumenda Eucharistia: sed impossibile est simul esse in voluptate coitus & dolore: ergo videtur, quod post voluptatem coitus non sit accipienda Eucharistia. Quod autem impossibile sit, patet per Glossam 1. Corinth. 6. vbi dicit, quod nihil interim fieri vel cogitari aliquid potest, eo quod torus spiritus sub carnem descendit.

Item Gregorius scribit ad Augustinum Anglorum Episcopum, & ponitur in decreto distinctione 6. quod etiam post nocturnam pollutionem à carnibus agni temperandum est. Ergo multo magis post coitum in vigilia perpetratum.

Item, Summæ spiritualitatis rem accipere in maxima carnalitate, est peruersitas: sed Eucharistia summæ est spiritualitatis: ergo videtur quod in maxima carnalitate post coitum non est accipienda.

IN CONTRARIUM est hoc, quod in precedenti distinctione habitum est à Gregorio. Si quis sua vxore vitur non cupidine voluptatis raptus, sed tantum procreandorum liberorum gratia, ille profecto siue de ingressu Ecclesie, siue de corpore Domini in ministerio fumendo, suo est iudicio relinquendus: quia prohiberi non debet à nobis accipere, qui in igne positus nescit arde. Ex hoc patet, quod qui soluit propter iustitiam vel liberorum gratia, ille post talem concubitus potest accipere corpus Domini: quia non refert vtrum soluat propter iustitiam vel fidem thori, an propter pietatem liberorum procreandorum.

Item queritur vltius, Vtrum exigens causa infirmitatis possit accipere corpus Domini? Videtur, quod non: quia in precedenti distinctione ex verbis Gregorij habitum est, quod etiam ab ingressu Ecclesie est tali abstinendum: ergo multo fortius à communione Eucharistie erit sibi abstinendum.

Item Aug. dictum est, Cresce, & manducabis me: sed iste adhuc pusillus est cui pericu-

periculose sapient carnalia: ergo non debet carnes agni edere.

Item, In figura dicitur de hoc sacramento Exod. 12. Remes vestros accingeris. Dicit autem Gregorius, quod lumbos præcingimus, non carnis luxuriam per continentia continentis: ergo qui non accingit lumbos, non debet carnes agni edere: sed petens debitum ex infirmitate non accingit lumbos: ergo non debet carnes agni edere.

Item, Reg. ar. dixit Achimelech, Si pueri sunt mundi maxime à mulieribus, manducant. Ergo si non sunt mundi, non licebat comedere etiam figuram istius sacramenti. Ergo multo minus licebit accipere rem: ergo post tale debitum exactum non licebit comedere carnes agni.

IN CONTRARIUM huius est, quod talis concubitus non est nisi venialis, sed propter venialia non debet dimitti: quia sic omnis homo deberet dimittere, cum in multis offendamus omnes: ergo non oportet, quod iste dimittat propter hoc fumere corpus Domini.

Item, A beato Bernardo arguitur Petrus, quia dixit: Ego à me Domine, quia homo peccator sum: quia à peccatore magis vocandus est Deus, sicut à Zachario, dum modo doler de peccatis: sed iste doler: ergo debet Deo appropinquare quantum potest per Eucharistie perceptionem.

Item Matth. 9. Non est opus valentibus medicis, sed male habentibus. Constat autem, quod summa medicina & medicus est ipse dominus in sacramento perceptus: ergo debet accipi ab ipso qui male habet in concupiscentia propter quam exigit debitum.

Vltius queritur hic, Vtrum postquam acceptum est corpus Domini, eodem die parum vel multum post exigi vel reddidi possit debitum? Videtur, quod non: quia contrarij sunt motus concupiscentie, & sacramenti: quia vnum mouet in summum spiritum, & alterum in imum carnalium voluptatum: ergo motus vnus excludit alterum, quia contrarij motus se inuicem excludunt: ergo motus concupiscentie in concubitu excludit motum nutrimenti spiritualis: ergo perditur effectus sacramentis sed omnibus modis cauendum est, ne effectus sacramenti perdat: ergo omnibus modis cauendum est, ne debitum exigatur vel petatur exoluatur.

Item, Ego video, quod etiam cibi conuenientes qui etiam eiusdem generis sunt, si subito vnus post alium sumatur, secundus euacuat primum, & erit distemperantia ex indigestione: ergo multo magis hoc facient cibi spiritualis & intermissa voluptas corporalis immediate sibi succedentes: ergo voluptas coitus euacuat effectum sacramenti: ergo cauendum est omnibus modis à voluptate coitus post Eucharistie sumpcionem.

Vltius queritur hic, Vtrum à menstrua sumi debeat corpus Christi? Videtur, quod non: quia secundum legem immunda est huiusmodi mulier, vt patet Leuit. 7, ergo de sanctis nihil debet contingere: ergo nec Eucharistiam. Eodem modo sequitur, quod nec vir pollutus, nec semisus, sicut Leuit. 7. expressè prohibetur.

IN CONTRARIUM huius est, quod huiusmodi modi penæ sunt, non culpæ secundum se: punitus autem non debet amplius puniri: ergo nec in hoc debet iterum puniri, quod abstrahatur ei cibis salutaris. Et quia multum de his quæ sita est in tractatu de Eucharistia, sufficiant ista nunc quæ sita.

RESPONSIO ad primum, quod reddens debitum propter fidem thori & iustitiam, vel etiam exigens propter bonum proles, non debet prohiberi à carnibus agni, sed suo iudicio circa hoc est relinquendus, vtrum ex humilitate, quia tale negotium sine voluptate non fuit, velit abstinere, vel ex deuotione velit accipere.

AD ID autem quod obiicitur ex littera, Magister responderi in littera. Potest tamen aliter dici, quod Hieronymus loquitur de his qui suarum vxorum non sunt nimij amatores, id est, nimis ardentes, de quibus supra habitum est, quod sunt adulteri.

AD ALIUD dicendum, quod est propter Ecclesie institutionem quæ repugnat: sed hic non est aliqua Ecclesie institutio in contrarium, sed potius concessio Apostoli dicentis, Nolite fraudare inuicem, &c.

AD ALIUD dicendum, quod non sunt simul dolor & voluptas secundum actum, sed dolor secundum habitum potest esse cum voluptate secundum actum, & post voluptatem coitus, quando vadit ad communionem, potest dolere secundum actum & excludere voluptatem quæ fuit prius tempore coitus.

AD ALIUD dicendum, quod Gregorius loquitur de sacerdotibus conscientibus Eucharistiam in missa: quia illis imponitur maior sanctitas, sicut in littera exponitur dictum Hieronymi: vnde si generaliter accipitur dictum, dicendum quod pollutio est signum culpæ precedentis: & ideo cum bonarum mentium sit ibi culpam timere, vbi culpa non est, multo magis est eis timendum vbi signum precedentis culpæ inuenitur: sed redditio debiti non est signum nec effectus alicuius culpæ: & ideo non est simile quod inductum est. Tamen de hoc respicienda est nostra quæstio in tractatu de Eucharistia: & ita fiet manifestatio solutionis.

AD ALIUD dicendum, quod vnus accipere cum alio secundum actum existente esset peruersitas: sed nihil prohibet post carnalitatem cum qua est spiritualitas secundum habitum, accipere id quod est summæ spiritualitatis: quia iam carnalitas cessauit.

AD ID autem quod vltius queritur de exigente, dicendum quod ille monendus est ne accipiat, non suo iudicio relinquendus vt primus: si tamen omnibus modis ex deuotione se ingerat, non est prohibendus. Ad id autem quod obiicitur contra, dicendum quod sicut dictum est in precedenti distinctione, per hoc non ostenditur nisi incongruitas inuicem ad humilitatem, & non intendit Gregorius imponere necessitatem.

AD ALIUD dicendum, quod aliud est accipere effectum Eucharistie, & aliud percipere. Primum est palari infirmi: secundum palari sani. Et quoad hoc dictum Augustino

fuit, quod cresceret, & non quoad primum: quia quilibet qui contritus est, potest Eucharistiam accipere.

AD ALIUD dicendum, quod omnis habens continentiam concessionis conjugalis, habet renes accinctos: & dictum Gregorij intelligitur de accinctione ab illicito concubitu.

AD ALIUD dicendum, quod puerorum mundatio quærebatur ratione idoneitatis, quia panes erant sacerdotales, & non ratione necessitatis.

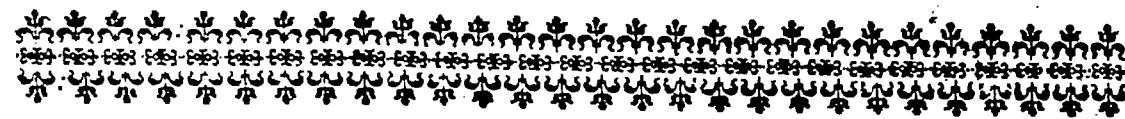
AD ID quod vltimus quæritur, dicendum quod illo die non est potendum debitum, nec etiam reddendum, nisi alter conuinx multum intet: si tamen fiat, non credo, quod sit mortale peccatum. Ad obiectum autem contra, dicendum quod licet actu sint contrarij, non tamen habitu: quia vnus est sacramenti vnus, & alter alterius: & vnus charitatis, &

alter continentia conjugalis, quæ nullam inter se habent contrarietatem: vnde actus coitus non est contra spiritualitatem, nisi sicut dispositio permanens ad tempus & transiens.

AD ALIUD dicendum, quod hoc ideo fit, quia opprimit naturam, & suffocat sequentem calorem digestiuum: sed non fit sic hic, quia vt iam dictum est, delectatio quæ est in coitu, non profundatur vt habitus, sed transit sicut dispositio temporalis.

AD ID quod vltimus quæritur, dicendum quod talia sunt infirmitates potius quam culpa. Et ad obiecta competens satis habetur solutio in tractatu de Eucharistia.

Deinde ratione huius vbi dicitur [ Quo etiam præsentia Spiritus sancti non datur, etsi propheta esse videatur ] tractanda est quæstio de propheta vt perfecte videatur quare sit hoc quod dicitur in litera.



## DISTINCTIO XXXIII.

*De diuersis coniugij legibus.*

**A** VERITUR hic de antiquis patribus, qui plures simul leguntur habuisse vxores vel concubinas, vt vtrum peccauerint? Ad quod dicimus, Pro varietate temporum varia inuenitur dispensatio conditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adam scilicet & Euam inchoatum est coniugium, Deo per os Adæ dicente, Homo adhaerabit vxori suæ, & erunt duo in carne vna, & secundum inchoationis modum inter duos tantum per omnem successionem temporum contraheretur coniugium, si primi homines in obedientia perstitissent. Post eorum vero copulam filij & filia eorum matrimonio coniuncti sunt, sed vnus vni tantum. Ideo autem fratres sororibus tunc sunt copulati, quia non erant alia mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filia iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Postea vero cum iam penè omnes homines falsis diis seruirent, paucis in cultu Dei permanentibus consultum est à Deo plures in matrimonio copulare sibi, ne illis paucis deficientibus, cultus & notitia Dei deficeret. Vnde Abraham viuente vxore ad ancillam intravit, & ex ea genuit. Iacob etiam liberis & ancillis se copulauit. Et filia Loth patre ebrio vsæ sunt. Cum enim cæteris in idololatria relictis Abraham & filios eius in peculiarem populum sibi Dominus elegisset, ritè multarum fecunditate mulierum populi Dei multiplicatio quærebatur: quia in successione sanguinis erat successio religionis. Vnde etiam in lege maledicta erat sterilis, quæ non relinquebat semen super

Qualiter  
sides thos  
rs fuerit  
in patri-  
bus anti-  
quis.  
31. q. 4.  
c. Recur-  
rat nūc.  
§. H. s.  
itaque.  
Gen. 2.

Gen. 4.

Gen. 16.  
Gen. 29.  
& 30.

Gen. 19.

Deut. 1.

Deut. 18.

super terram. Hinc etiam sacerdotibus coniugia decreta sunt, quia in successione familiae, successio est officij. Non ergo Abraham vel Iacob deliquit, quia præter vxorem filios ex ancilla quæsiuit: nec illorum exemplo præter conjugale debitum, fecunditatem in aliqua licet alicui quærere, cum illorum coniugia nostrorum æquentur virginitati: & immoderatus vsus coniugij nostri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Augustinus sic ait, Antiquis iustis non fuit peccatum, quod pluribus fœminis utebantur, nec contra naturam hoc faciebant: cum non lasciuendi causa, sed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Idem, Obiiciuntur Iacob quatuor vxores, quod quando mos erat, crimen non erat. Sic patriarchæ coniugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia perficiendæ voluptatis, sed prouidentia propagandæ successionis, sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non auiditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis. Idem alibi, Antiquis temporibus cum adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, iusti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate, qui multo facilius continere possent & vellent. Utebantur tamen coniugibus, & plures vni viro habere licebat quas castius habebat, quam nunc vniam quilibet istorum, in quibus videmus, quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderij. Item Ambrosius, Dixit Sara ad Abraham, Ecce conclusit me Dominus vt non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex ea: & ita factum est. Considera primum, quod Abraham ante legem Moysi, & ante Euangelium fuit. Non ergo in legem commisit Abrahama, sed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundo considera, quod non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit thorum: sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluuium raritas erat humani generis, erat etiam religionis. Denique & Loth sancti filia hanc causam querendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum, & ideo publici muneris gratia priuatam culpam prætextit. Item Augustin. Iust. quamuis cupiat dissolui & esse cum Christo, tamen sumit alimentum, non cupiditate viuendi, sed officio consulendi, vt maneat quod necessarium est propter alios. Sic misceri fœminis iure nuptiarum officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem humani generis, & vtrumque non est sine delectatione carnali: quæ tamen modificata & refranante temperantia in vsum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod autem in sustentando vitam illicitus est cibus, hoc est in quærenda prole fornicarius vel illicitus concubitus, & quod est in cibo licito immoderatio appetitus, hoc est in coniugibus venialis ille concubitus.

Lib. de  
bono  
coniu-  
gali. cap.  
15. & ha-  
betur  
33. q. 4.  
cap. Ob-  
iiciuntur  
Iacob.

Idem de  
bono  
coniu-  
gali. cap.  
14.

1. Cor. 7.  
32. q. 7.  
c. Dixit  
Sara.  
Gen. 16.

Gen. 19.

Lib. de  
bono  
coniu-  
gali. cap.  
17.

Ibidem.  
cap. 16.

## ARTICVLVS I.

*An matrimonium sit naturale vel de iure gentium?*

Quæritur hic de antiquis patribus, &c. In hac distinctione agitur de diuersis coniugij statutibus. Quatuor autem hic queruntur a Magistro. Primum est, Quare antiqui aliqui plures vxores habuerunt? Secundum de matrimonij comparatione ipsorum ad cælibatum nouæ gratiæ. Quod vero castitas virginalis? Tertio queritur, Vtrum licuit vnâ mulierem habere plures viros *ibi*. Sed nunquid sub lege? Quarto tangit statutum cælibum & cælibatus *ibi*. Melior est autem virginitas mentis quam carnis. Et hæc de diuisione sufficiant.

Incidunt autem circa principium ratione primi capituli hic quærenda sex. Primum est, An matrimonium sit naturale? Secundum est, Vtrum habere plures vxores sit naturale, vel contra naturam? Tertium, Vtrum vnâ mulierem habere plures viros sit contra naturam vel ordinem naturæ? Quartum, Vtrum soli libidinosi tunc pertraxerunt bigamiam, sicut videtur velle in litera? Quintum, Vtrum tunc licuit vel aliquando licuit habere concubinam? Sextum, Qualiter bonum matrimonij quod est sacramentum, saluabatur in matrimonijs antiquorum patrum?

Ad primum obicitur sic: Natura non dicitur nisi maris & fœminæ copulationem: sed hoc non facit matrimonium: ergo videtur, quod matrimonium non sit naturale.

2 Item Aristot. dicit 2. ethic. quod naturalia sunt eadem apud omnes: sed contractus coniugij non est idem apud omnes: ergo contractus coniugij non est naturalis: ergo nec matrimonium est naturale.

3 Item, Tullius in rhetorica in principio ait, quod homines in principio syluestres erant: & tunc nemo sciuit proprios liberos, nec certas nuptias: sed constat, quod tunc naturaliter homines viuebant: ergo videtur, quod matrimonium non sit naturale, sed potius de iure gentium.

4 Item, In principio Digesti veteris, & in institutis dicitur, quod ius naturale est, quod natura omnia animalia docet: sed non omnia animalia docet natura coniugium: ergo videtur, quod non sit naturale. Probatio mediæ est, quod videmus multos canes sequi vnâ caniculam, & animalia quædam non habere certas fœminas quibus commisceantur: ergo patet propositum.

*Sed con-*  
*tra.* IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur in principio Pandectarum. Ius naturale est maris & fœminæ coniunctio, quod matrimonium nos appellamus: ergo est naturale. Idem dicitur omnino in institutis. Item Tullius in rhetorica dicit, quod ius naturale est, quod non opinio genuit, sed innata quædam vis inseruit, vt maris fœminæque coniunctionem: ergo, &c.

2 Item Aristot. in 9. ethic. dicit hæc verba: Homo animal naturale coniugale magis

quam politicum, & quanto prius & necessarium magis domus ciuitate. Et sensus est, quod homo magis naturaliter est coniugalis, quam politicus, & tanto magis, quanto necessarius: & prior est ordinatio domus ordine ciuitatis: sed homo naturaliter est politicus, vt probant Aristot. & Auicenna: ergo magis naturaliter est coniugalis: ergo coniugium est naturale.

3 Item ad idem inducit Aristot. aliam rationem, sic dicens, Et filiorum procreatio communis animalibus: & intendit sic arguere: Quibuscunque naturaliter communis est procreatio filiorum, illis etiam modus quo certificantur filij, est naturalis, sicut auibus coniungi ad vnâ in speciali antro: ergo & homini coniungi ad vnâ sibi debitam in speciali domo: sed hoc est coniugium: ergo coniugium est naturale.

4 Item tertiam rationem inducit Philosophus ibidem, sic dicens, Homines autem non solum procreationis filiorum gratia cõhabitant, sed & eorum quæ in vitam: confestim enim diuisa sunt opera, & sunt altera viri & vxoris: sufficiunt igitur ad inuicem ad commune ponentes propria. Est autem hæc ratio: Quicquid confert ad vitam saluantem naturam, naturale est: matrimonium est huiusmodi: ergo matrimonium est naturale. Prima autem à Philosopho per se nota supponitur. Secunda autem probatur: quia cum nati sunt homines & adolefcunt, diuisa habent opera, & insufficientia sibi ad naturæ salutem & domus proidentiam. Cum autem vir & vxor conferunt sua opera, erunt sufficientia in domus ædificationem & naturæ salutem: sed non conferunt nisi matrimonio coniuncti: ergo matrimonium est naturale: & sic constat propositum.

5 Item Aspasius super eundem locum in commento dicit, quod magis est naturale quod est à genere, quam quod est à differentia, cum tamen vtrumque sit naturale: sed homo naturale habet à differentia quod est animal ciuile & politicum: & propter hoc vnus solius vita, vt dicit Auicenna, non est nisi peior quam potest: à genere autem habet, quod sit coniugale, sicut prius in auibus & leone ostensum est: ergo coniugium magis est naturale, quam politicum.

RESPONSIO. Dicendum, quod verba Aspasij soluentis hanc quæstionem in commento super nonum ethicæ, valde notanda sunt, & sunt ista: Non potest esse commixtio maris & fœminæ penitus carens culpa, nisi quæ intendit prolis procreationem: & cum homo sit animal rationale, & ratio non peruersa intendat optimum, non solum intendit generans homo procreare prolem, sed & procreatam educare, & educando prouehere vsque ad perfectionem non solum in bonis corporis, sed etiam in bonis animæ, quæ sunt virtutes & scientiæ: non est autem solus vit generans, nec sola mulier, sed ambo simul sunt vnum generans: oportet ergo quod ambo simul intendant vnâ communi intentione prolis procreationem & educationem & perfectionem vsque ad perfectum: oportet igitur antequam





generis: ergo videtur, quod secundum naturam hominis vna debet esse vnus.

3 Item, Si accipiarur remotius genus quam animal, sicut vnum quod est in vegetabilibus, tunc patet, quod in eodem supposito coniunguntur masculina & femina vis: sed in illis non coniungitur nisi vna vis masculina cum vna femina: ergo videtur, quod hoc secundum naturam debeat obseruari in omnibus consequentibus genus in homine: ergo secundum naturam tantum vna est vnus.

4 Item, In tota natura sic est, quod vna forma mouens non proportionatur nisi vni materia: cum igitur masculus sit vt mouens, & femina sicut materia mota, videbitur secundum naturam esse, quod tantum vna vni coniungatur: ergo contra naturam erit si vnus habeat plures.

5 Item, Secundum Aristot. tam in artibus quam in naturis via in paucis magis est, quod natura expedit se paucissimis: ergo videtur, quod in querenda generatione via naturalis est in paucioribus quam potest: hæc autem sunt duo, scilicet masculus, & femina: ergo videtur, quod præter viam naturæ est plures vni coniungi.

6 Item, In tota natura non inuenitur, quod vnus motor proprius sit aliorum mobilium: sed secundum naturam in generatione masculus est sicut motor proprius, & femina sicut mobile: ergo videtur, quod contra naturam sit vnum marem habere plures feminas.

7 Item, In caelestibus & elementis nunquam coniungitur nisi vnum agens vt masculus cum vna femina vt patiente, sicut patet in stellis, signis, planetis, & elementis, vbi nunquam est nisi calidum vnum cum vno sicco vel vno humido, & frigidum vnum cum vno sicco vel vno humido: ergo etiam sic debet esse in hominum coniunctione.

8 Item, Omne agens in natura remittitur si multiplicetur ei id in quod agit, & remissio sua erit causa impedimenti vel debilitatis effectus: sed masculus est agens verissime in generatione: ergo multiplicato eo in quod agit, remitteretur, & remissio eius erit causa impedimenti vel debilitatis effectus: sed effectus est productio similis: ergo si vnus haberet plures, hoc esset impedimentum & debilitas generationis. Probatum autem prima per inductionem in singulis, & etiam scribitur à Philosophis in pluribus locis.

*viuio.* **R E S P O N S I O.** Ad hoc sine præiudicio aliter dicendum, quod secundum Aristot. natura hominis duplex est, scilicet quæ ex genere est, & quæ est ex differentia. Secundum illam quæ ex genere est, non est contra naturam hominis habere plures vxores: & hæc natura est in homine sicut potentia & sicut imperfecta. Perfecta autem & formalis est illa quæ est ex differentia: & hæc est duplex secundum quoddam ratio dupliciter sumitur, scilicet vt natura quæ est in forma hominis non considerans nisi naturalia: & vt ratio deliberatiua eorum qua solus inter alia percipit homo, sicut est honestum, turpe, conseruatiuum pacis, & incitatiuum discordiæ, consiliatiuum ciuitatis, &

destructiuum ciuitatis & domus. Et primo quidem modo adhuc videtur, quod non sit contra naturam habere plures. Secundo autem modo videtur esse præter naturam. Quod autem sic sit, habetur ex litera, sicut dicit August. quod non fuit contra naturam, quod Iacob habuit plures: & de hoc plurima sunt in decreto. 3. 2. quæst. 4. & plurima etiam illorum ponit hic in litera de Ambrosio, Hieronymo, & Augustino. Et sic non oportet soluere nisi secundam partem obiectionum: quia omnes primæ obiectiones in duobus prioribus sensibus naturæ procedunt.

**D I C E N D U M** ergo videtur ad primum, quod non fuit tunc matrimonium in officium naturæ in genere vel in specie absolute institutum, sed vt in specie ad finem boni moralis relati, cuius perceptiua est solius hominis natura: quia dicunt Philosophi, quod hoc solius hominis naturæ est discernere inter turpe & honestum: & ideo etiam postea nihil agendo contra naturam quam Deus instituit, cum pauci essent boni & multi mali, dispensatione boni plures habuerunt.

**A D A L I V D** dicendum, quod animalia vni coniunguntur pluribus de causis, & etiam non vni coniunguntur oppositis causis. Sunt autem præcipue tres quibus coniunguntur vni, quarum vna est, quod vis masculi motiua pluribus fecundandis non sufficit: & hoc facit quandoque cibi diminutio, quandoque etiam naturæ vigoris destitutio. Secunda est: quia in fouendo & nutriendo vnum non sufficit, eò quod intra matricem filij compleri non possunt, nec extra compleri possunt nisi calore corporum parentum calefiant, sicut est videre in auibus fouentibus successiue alternatis vicibus. Vnde videmus, quod aues quarum vna tantum fouet, vel etiam animalia quæ non fouent oua sua, non sic ordinantur, quod certus mas certam habeat feminam, sicut patet in omni genere pullorum & anserum, & etiam in piscibus, & lacertis, & serpentibus. Tertia autem & vltima causa est ingeniatio quam habet natura ad discernendos filios proprios: quia sicut dicit Aristot. animalia non æque memoratiua sunt, nec æque disciplinabilia, & per consequens neque æque ingeniatiua circa curas filiorum. Vnde quædam nutriunt alios filios pro suis, in quo arguitur perdix vbi dicitur, Perdix fouet quod non peperit. Quædam autem nunquam nutriunt alienos nisi decepta, sicut bubala quæ non lactat alienum partum, nisi prius perungatur stercore suo, & tunc lactat decepta. Quædam, autem nullo modo in suis decepti possunt, & omnes alienos abijciunt, & non impendunt eis curam. Istæ ergo sunt causæ quibus certas sibi vendicant animalia feminas, & istis cessantibus non faciunt, sicut equus, & asinus, & plura gressibilia. In homine autem propter industriam est procreatio plurium feminarum: & ideo contra naturam suam non est habere plures, nisi natura vltimo modo accipiarit: quia verum est, quod domus non bene regitur pluribus existentibus vxoribus, & per consequens neque ciuitas neque gens.

**A D A L I V D** dicendum, quod vis masculina

culina quæ est in plantis, est indeterminata & imperfecta: eo quod ut dicitur in libro de plantis, planta non habet animam, sed partem partis animæ. Quod autem sit imperfecta, patet ex indeterminatione sua & materialitate: quia immobilis est & indeterminata, generans folia, virgas, & fructus, & in fructu generat multa circumstantia fructum: & ideo oportet, quod coniungatur in distinctionem quod moueat propter suam imperfectionem. Si autem ex imaginatione aliqua moueret, posset mouere plura: unde plura non mouet nisi sicut natura, & etiam qualitatibus naturalibus quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum. Non autem sic est in animalibus quæ sunt nature perfectæ, & mouent ad imaginationem quæ diuersificatur in imaginibus: & ideo vnum mouens in talibus mouet multa.

AD ALIUD dicendum, quod in paucis est via in actu vno, sed in actibus pluribus non oportet: generatio enim semper completur in duobus minimis: sed multæ generationes per vnum cum multis compleri possunt.

AD ALIUD dicendum, quod illud intelligitur de motore proximo, & taliter non se habent masculus & femina in specie hominis: & ideo nihil probatur per istud. Per illud etiam patet solutio ad sequens.

AD VLTIMUM dicendum, quod vna simplici actione agens in plura, remittitur, quanto plus illa multiplicentur: sed successiue agens non potest remitti: quia sicut dicit Aristot. modo implet vnam, & post hoc femine attracto ad vasa seminaria & maturato implet aliam, & tertiam: & sic deinceps.

### ARTICVLVS III.

*An vnã mulierem habere plures viros sit contra naturam?*

Tertio queritur, Vtrum vnã mulierem habere plures viros sit contra naturam vel nature ordinem? Videtur autem, quod non: quia videtur, quod vir & mulier sunt eiusdem speciei: ergo quod non est contra naturam viri, non est contra naturam mulieris: sed habitum est non esse contra naturam viri, coniungi pluribus: ergo nec erit contra naturam mulieris habere plures viros.

2 Item, Femina desiderat masculum sicut turpe bonum, & materia formam: video autem, quod materia desiderat non vnã formam, sed plures: ergo nec femina naturali desiderio vnum marem: sed plures: ergo secundum naturam potest coniungi pluribus.

3 Item, Inferiora se habent ad superiora sicut femina ad virum, sicut dixerunt Philosophi: sed ego video, quod terra quæ circulo stellato octauæ spheræ imprægnatur, non iungitur vni prægnanti, sed multis: ergo videtur, quod femina secundum naturam iungi possit multis.

4 Item, In multis animalibus videmus, quod multi marès sequuntur vnã feminam, & nunquam plures feminæ vnum marem, & nunquam plures feminæ vnum marem,

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

sicut in canibus, & lupis: ergo videtur, quod ex genere habetur, quod secundum naturam generis femina possit iungi pluribus maribus & maribus.

5 Item, Femina se habet in generatione sicut recipiens: sed omne recipiens est recipituum multorum secundum naturam recipientis: ergo femina potest recipere à multis viris: ergo & secundum naturam est iungibilis pluribus viris.

IN CONTRARIUM huius est quod dicit Aristot. quod vnus multas implet: vna autem non impletur nisi ab vno: ergo licet vir sit iungibilis multis secundum naturam suam, tamen mulier non iungitur nisi vni.

2 Item, Iunctio feminarum ad viros secundum naturam non est nisi propter generationem, quia non nisi ad hoc à Deo & natura distinctus est sexus: sed cum ab vno suscipit femina, non est susceptibilis ab alio nisi cum periculo conceptus primi: ergo secundum naturam non est coniungibilis alteri cum suscipit ab vno: sed postquam peperit, potest suscipere ab eodem: ergo ipsa ad generandum sufficienter iungitur vni: habitum autem est ante, quod via nature est in paucioribus quantum potest: ergo secundum naturam femina non est coniungibilis nisi vni.

3 Item, Secundum naturam bene sunt multa membra vnius capitis, sed nunquam sunt plura capita vnius membri: cum igitur vir sit vt caput, & mulier sicut membrum, vnus vir potest secundum ordinem nature habere plures feminas, nullo autem modo vna femina plures viros.

4 Item, In multis animalibus videmus, quod mas vendicat sibi plures, & pugnat pro illis vsque ad mortem, sicut cerui, apri, & galli: non autem videmus, quod feminæ pugnent pro pluribus maribus vel sequantur plures marès: ergo videtur, quod secundum naturam generis naturale quidem sit, quod vir possit habere plures, nullo autem modo sit secundum ordinem nature, quod femina vna habeat plures viros simul quos sequatur.

5 Item, Ex hoc nasceretur dissidium æconomica & politica: vxor enim subditur secundum leges, & canones, & naturales rationes. Detur ergo, quod vna habeat plures: ergo obediet ambobus, & sequetur eos: ergo cum vnus præcipit vt ædificet domum suam, alter fortè præcipit de domo alia ædificanda: ergo sit destructio, & confusio domus & ciuitatis sequitur ex eo.

6 Item vt dicit Tullius, matrimonium inuentum est, vt certi liberi cognoscantur: sed vna habente plures, nullus sciet certos & proprios liberos: ergo nullus sollicitabitur pro eis: ergo peribunt filij, propter quos natura inuenit matrimonium, quod est inconueniens: ergo secundum naturam etiam inconueniens est, quod vna plures habeat viros.

QUOD VIDETUR esse concedendum, & dicendum ad primum, quod multis de causis nullo modo est secundum naturam, quod vna femina habeat plures: sed quatuor euidenciores assignabo, quarum tres sumam ex natura generis, & vnã ex natura differentie.

MM III P III

Prima ex natura generis sumpta est, quod nimia concussio matricis facit decidere partum, eod quod adhæret conceptus per coctilidones, sicut fructus ad arborem, & in principio conceptus propter tenebritatem coctilidonum, & in fine propter maturitatem & pondus infans de leui cadit in medio autem tempore fortius adhæret: & ideo etiam cum vno multum coire periculosum est conceptui, ut dixit supra Hieronymus in litera, & ponitur in decreto. 2. quæst. 4. cum diuersis autem coire omnino contrarietur. Secunda autem est, quod ex nimio fluxu seminis & iniectione & cuncti lubricatur matrix, ita quod nihil tenet: ideo meretrices non concipiunt: & ideo quæ cum vno nimis sunt frequentis coitus, minus & rarius concipiunt. Tertia autem est, quia licet semen mulieris materiale sit in conceptu, tamen operatur ad conceptum: & ideo oportet in ipso esse debitam maturitatem: sed debita maturitas non potest esse in semine nimis fluente, quia ad hoc ut maturetur, oportet quod attractum in vasis seminariis stet ad tempus: & ideo non competit, quod mulier habeat plures. Quod autem hoc non impediatur in viro, infra ostendetur, ubi quæretur, si tunc haberi plurimæ poterant. Quarta autem quæ sumitur ex parte differentie est, quod hoc ordinaretur ad destructionem æconomice & politege, sicut probatur in obiectione.

AD ARGUMENTVM ergo primum dicendum, quod non sequitur: quia licet vir & mulier sint in specie vna, sunt tamen in sexu differenter se habente ad generationem: & ideo non est de natura mulieris, quod est de natura viri.

AD ALIUD dicendum, quod est similitudo secundum quid, scilicet in desiderio imperfecto: quia femina est imperfecta ut materia: sed tamen sicut proxima materia, non est plurium formarum, ita nec propria femina plurium virorum: sed non est simile in hoc quod materia remota desiderat plures formas.

AD ALIUD dicendum, quod superiora non sunt propria mouentia inferiorum, sed potius communia: sed si accipiatur materia propria, erit vna tantum. Vir autem non est similis mouenti proprio & coniuncto, sed potius separato & communi, ut prius habitum est: sicut recipiens semper proprium est, licet imprimens frequenter sit commune.

AD ALIUD dicendum, quod in animalibus est diuersitas, nec multi mares sequuntur vnam feminam, nisi quibus nulla est sollicitudo de educatione filiorum: & tale animal non est homo: unde etiam canes non recognoscunt filios suos, nec sollicitantur pro eis, sed potius caniculæ: sed in homine sic non est, sed imitatur naturam illorum quæ certe discernunt filios, & speciali affectu sollicitantur pro eis.

AD ALIUD dicendum, quod femina se habet sicut recipiens proportionatum vni infundenti, & non sicut recipiens communiter propter causas superiores inductas: recipiens autem proportionatum non est receptivum multorum. Et hoc modo se habent omnia recipientia naturalia, quæ implentur ab actibus

illorum, ex quibus recipiunt: in omnibus enim talibus recipiens determinatur, & implens separatum est impletivum multorum.

## ARTICVLVS IV.

*Utrum ante legem gratia soli libidinosi fuerint bigami?*

Quarto quæritur, Utrum soli libidinosi tunc fuerint bigami? Videtur autem, quod sic: quia dicit in litera, quod primus Lamech legitur bigamiam introduxisse siue duas uxores habuisse: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis illud fecisse perhibetur: ergo videtur, quod soli tales de bigamia in illo tempore fuerint reprehensibiles.

2. Item, In litera dicit, quod coniugia Patriarcharum cælibatui istius temporis comparantur. Ergo videtur, quod non arguantur de aliquo: ergo nec de bigamia.

3. Item, Quod aliquis dicitur bigamus, hoc est ratione signi violati, ut supra habitum est: sed in coniugio Patriarcharum fuit optimum signum: ergo videtur, quod ex pluribus non arguantur de bigamia. Prima patet ex dictis in quæstione de bigamia. Secunda scribitur 3. quæst. 4. ubi dicit Augustinus, quod generatio Iacob per ancillas significat renatos per malos: sed generatio per liberas significat renatos per bonos: & utriusque pertinent ad hereditatem, eod quod sunt de semine patris.

IN CONTRARIUM huius est, quod bigamus efficitur quis quatuor modis, ut supra tractum est: & vnus istorum est, qui simul plures habet: plures autem simul habuerunt antiqui patres: ergo ipsi fuerunt bigami.

QUOD EST concedendum. AD PRIMUM dicendum, quod Lamech primus reprehenditur de peccato, & non de bigamia, quia non fuit reprehensibilis: & etiam tunc non obstat sacerdotio, quia non erat ibi sacerdotium verum, sed tantum figura veri sacerdotij nostri.

AD ALIUD dicendum, quod comparatio fit in merito personali & vtilitate, quæ est pro varietate temporis: sed non fit comparatio in integritate. Et sic patet solutio ad totum: quia vltimum habet signum non sacramenti, sed allegorie. Sed ad hoc quod saluetur indiuiduitas matrimonij, oportet quod signum sacramentale matrimonij saluetur: & hoc non saluetur in coniugio antiquorum qui plures habuerunt.

## ARTICVLVS V.

*An aliquando licet habere concubinam?*

Quinto quæritur, Utrum licuit aliquando habere concubinam? & est hæc quæstio vna causa 3. Gratiani. Et obicit de Abraham qui ex concubina quæ fuit sobolem Genes. 25. & de Iacob qui ex duabus ancillis quæ fuit sobolem Genes. 29. & 30. & de pluribus aliis.

Ergo

Ergo videtur, quod hoc licuit aliquando. Item Deuter. 22. dicitur, Quisquis concubuit deflorando ancillam, non vapulabit, nec morietur: quia pecunia eius est. Si ergo in Veteri Testamento lege diuina non puniebatur ad mortem corporis: ergo non videtur, quod modo puniri vel imputari debeat ad mortem anime.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicit Ambrosius li. de Patriarchis, Nemo sibi blanditur, de legibus hominum omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet: quoniam eadem a viro quæ ab uxore debetur castimonia. Quicquid in ea quæ non sit legitima vxor commissum fuerit, adulterij damnatur, crimine. Item, Nulli licet scire mulierem præter vxorem: ideoque coniugij darum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Ex hoc patet, quod non licet alicui admisseri ancillæ, ut ex illa quærat sibi liberos.

RESPONSIO: Dicendum, quod nunquam licuit ancillam vel alienam cognoscere, sed ancillam ductam in matrimonium ex instantu Spiritus sancti: & ita fecerunt Patriarchæ. Et per hoc patet solutio.

## ARTICVLVS VI.

*Qualiter bonum sacramenti in coniugis antiquorum saluabatur?*

Sexto quæritur, Qualiter bonum sacramenti in coniugis antiquorum saluabatur? Videtur autem, quod non saluabatur: quia hoc bonum est indiuiduitas relata per signum ad indiuiduitatem fidelis anime cum Deo & duarum naturarum in Christo: antiqui autem patres diuisi fuerunt in plures: ergo non fuit in coniugis ipsorum huiusmodi indiuiduitas.

2. Item, Non est indiuiduus qui non est vnicus vnus, ut supra habitum est in quæstione de bigamia: sed antiqui patres non fuerunt vnici vnus: ergo in ipsorum matrimonio non fuit bonum sacramenti.

3. Item, Magis videtur saluari hoc bonum in eo qui successiue non simul vitur pluribus, quam in eo qui simul vitur pluribus: & non saluatur: ergo nec in eo qui simul pluribus vitur: sed tale fuit coniugium antiquorum patrum: ergo in ipsorum matrimonio non fuit bonum sacramenti.

IN CONTRARIUM huius obicitur, quod quicquid excedit maius, excedit & minus illo: sed matrimonium antiquorum excedit maius, quam sit matrimonium nostri temporis: ergo excedit & ipsum quod est nostri temporis. Prima patet per se. Secunda scribitur in litera, quod matrimonium illorum cælibatuum nostri temporis excedit. Inde sic: Matrimonium nostri dicitur excedere alterum nisi ratione bonorum quæ sunt in ipso: ergo illud matrimonium tot vel plura bona habuit, quot illud: sed istud habet bonum sacramenti: ergo & illud.

2. Item, Quod significat Ecclesiam secundum omnem sui status differentiam, nobilius significat eam, quam id quod significat eam

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

in genere tantum: sed plures Sanctorum patrum uxores significant coniunctionem Ecclesie cum Deo secundum omnem status differentiam, ut patet 3. quæst. 4. in decreto Augustini supra: ergo nobilius significat coniunctionem Ecclesie cum Deo, quam matrimonium in quo vnus vni coniungitur: cum igitur minus signum sufficiat matrimonio pro bono sacramenti: ergo & maius: ergo illa matrimonia bonum sacramenti habebant.

RESPONSIO: Dicendum, quod bonum sacramenti & etiam cælibatus debitum non saluabatur in illis matrimoniis nisi secundum quid & imperfectè: in matrimonio autem Novi Testamenti perfectè saluatur. Dico autem imperfectè: quia ibi erat signum coniunctionis Ecclesie cum Christo in fide quantum ad Ecclesiam militantem: in nostro autem matrimonio est quoad Ecclesiam triumphantem: Ecclesia enim in fide coniungitur secundum multiplicem statum cum Christo in quo alius sic alius sic vadit: sed triumphans illa est coniuncta in vno statu apertæ visionis facie ad faciem, quæ est tota merces, ut dicit Augustinus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod matrimonium illorum non dicitur excedere matrimonium nostri temporis, nisi quoad sanctimoniam quæ est castitas anime, & non in castitatis actu: & hoc non respicit signum hoc quod dicitur sacramentum. Hoc autem quod dicit, quod matrimonium melius & sanctius sit matrimonium in omnibus bonis: dicendum, quod hoc falsum est: quia matrimonium sanctius est pari voto continentium: & tamen non est ita perfectum in significando sicut matrimonium consummarum per carnalem copulam, sicut supra habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod ille modus significandi potius est allegoricus ex coniugibus ipsis, quam sacramentalis sumptus ex indiuiduitate coniugij, sicut patet per antedicta.

## ARTICVLVS VII.

*An vnquam licuit alicui viro habere plures uxores?*

Deinde quæritur de hoc quod dicit ibi Consultum est à Deo plures in matrimonio copulare sibi, &c. Videtur autem, quod hoc nunquam licuit: quia nihil eorum quæ sunt contra humanum bonum, vnquam fuit licitum: sed plures sibi copulare fuit & est contra humanum bonum: ergo hoc nunquam licuit.

2. Item, Impossibile est vnam rem esse simul duorum non ad inuicem ordinarum: sed maritus est suæ vxoris: ergo impossibile est suum fuisse ipsum vxorum duarum non ad se inuicem ordinarum: sed vna vxor non ordinatur ad alteram, sed ex æquo erant mariti: ergo impossibile est vnum maritum matrimonialiter coniungi pluribus: nunquam autem licuit aliquis concubitus nisi matrimonialis: ergo nunquam licuit sibi plures in matrimonio copulare.

MMm 2 3 Item,

3 Item, Detur, quod vnus sit duarum, sequitur perplexitas: sit enim quod ambo sibi petant debitum in vna hora, si ipse soluat vni, constat quod ipse efficitur impotens ad soluendum alteri: ergo retinet & fraudat alteram: & si soluat alteri, per eandem rationem fraudat istam: ergo ipse est perplexus: sed secundum theologum nullus est perplexus: ergo nunquam licuit alicui coniungi pluribus.

4 Item, Ad paria iura iudicantur vir & mulier in matrimonio: mulier nunquam potuit habere plures viros: ergo nec vir plures mulieres: ergo nunquam licuit habere plures.

5 Item, Causa nulla videtur esse quam dicit in litera: quia cum multi tunc essent idololatres, facilius & melior modus multiplicationis fidelium fuisset per prædicationem quam per fecunditatem: ergo videtur, quod ille debuit esse, & non iste.

6 Item, Non sunt facienda mala vt eueniant bona, sicut dicit Apostolus Roman. 3. sed malum est habere plures: ergo non erat hoc faciendum pro aliquo bono quod inde surgere poterat: ergo nunquam licuit causa fecunditatis & religionis habere plures.

7 Item, Cum maxima esset paucitas hominum, nullus legitur coniunctus pluribus, scilicet nec Adam, nec Seth, neque Noë, neque aliquis filiorum eius. Inde obiicitur sic: Quod non fit propter paucitatem hominum & cultus diuini, non est faciendum propter raritatem cultus tantum: sed coniunctio vnus ad plures non fiebat propter paucitatem materiam hominum: ergo etiam non debuit fieri propter raritatem cultus tantum: ergo nunquam licuit habere plures vxores.

Sed contra.

IN CONTRARIUM huius sunt exempla sanctorum Patriarcharum, qui nullo modo perpetrassent illicitum: & ipsi plures habuerunt: ergo hoc licuit, & licite fecerunt.

2 Item, Quod nec more nec lege nec natura prohibetur, illud licet: sed habere plures vxores nec more nec lege nec natura prohibetur: ergo illud licet. Prima probatur per hoc quod habetur 1. Corinth. 6. super illud, Omnia mihi licent: vbi dicit Glossa: Hoc licet, quod nullo præcepto prohibetur. Secunda autem scribitur paulo infra in litera: & 32. quæst. 4. Obiiciuntur Iacob quatuor vxores. Et probatur in litera.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum sine præiudicio, quod si consideretur humanum bonum ex fine rationis ordinantis officia humanorum actuum in ciuitate, tunc nunquam licuit habere plures, licet non omnino sit contra naturam, sicut supra dictum est. Et si obiiciatur, quod ius gentium in legibus permittit habere plures: dicendum quod aliud est permissio, aliud ordinatio vt ita fiat: & sciendum, quod in permissionibus lex non ordinatur ad diuinam iustitiam prout est ordinans humanos actus, sed potius prout est permittens quadam facta mala: & ideo nisi fieret dispensatio circa hoc familiari consilio Spiritus sancti, dico quod nunquam licuisset: & ita etiam dixit Papa Innocentius tertius.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum instabat multitudo pertrahentium ad idolo-

latiam, & paucitas Deum colentium in tantum quod (vt narrat Philo. in suo Pentateuco) Abraham carcere & igne cogebatur nomen suum lateri impressum venerandum posteritati præbere à ducibus qui venerunt ab Oriente: tunc ex familiari consilio Spiritus sancti vsus habuit, quod potuerunt accipere plures, vt cum propagatione seminis esset etiam propagatio religionis. Et ex eadem causa fuit, quod noluerunt accipere vxores nisi de progenie sua, ne animi filiorum per alienigenas subuerterentur à cultu diuino, sicut etiam in Nouo Testamento ad tempus voluit Deus formam baptismi in nomine Christi fieri, sicut notatum habetur supra in tractatu de baptismo, non quod ita deinceps obseruaretur, sed potius vt nomen suum amabile hominibus efficeretur: & tunc ad veram baptismi formam rediretur.

AD ALIUD dicendum, quod mos dicitur dupliciter, scilicet verus mos, & ille quem facit necessitas. Verus mos est consuetudo secundum humanum bonum cuiuslibet deseruiens. Et si quidem mos sic accipitur, non erat tale matrimonium de more. Si autem secundum modo accipitur, verum est, quod tunc tale matrimonium fuit de more, sed mos ille nihil aliud est, quam obseruantia causata ex necessitate periculi, sicut etiam dicimus quod accipere alienum tempore necessitatis, si necessitas diu duraret, esset de more: non tamen bene sequeretur, quod simpliciter obsequeretur bonis moribus. Similiter dico de natura si enim accipitur natura à differentia hominis relata ad finem humanum, nunquam fuit de natura, & ab hac sola natura ordinantur actus & officia humana in ciuitatibus, sicut patet in omnibus libris Philosophorum qui de vrbaniatibus & politegiis sunt locuti. Si autem accipitur natura aliis modis qui supra notati sunt, tunc non esset contra naturam: multa tamen non contra naturam huiusmodi existentia, illicita sunt: concumbere enim cum muliere non est contra huiusmodi naturam, & tamen illicitum est. Similiter dico de lege: quia est naturalis & scripta: & naturalis videtur sicut & natura. Vnde contra aliquam naturam est, & contra aliquem modum naturalem non est. Sed contra scriptam non fuit: quia nec adhuc fuit data. Et hoc modo intelligit Augustinus. Vnde patet, quod ex hoc non probatur, quod simpliciter licuerunt, sed potius ex causa & dispensatione diuina.

## ARTICVLVS VIII.

*An concubitus Loth cum suis filiabus licuit?*

DEinde queritur de hoc quod dicit [Filiæ Loth patre ebrio vxæ sunt, &c.] Exemplum inconueniens videtur: quia matrimonio filix patri non coniungebantur: ergo non est ad propositum.

2 Item videtur esse falsum: quia vinum immoderate sumptum constringit libidinem: ergo ebrietas tollit libidinem: ergo patre ebrio vti non poterant.

3 Item,

3 Item, Impossibile erat eum coire nisi ad imaginationem: ergo imaginario presentavit sibi mulierem: ergo videtur falsum quod dicit in litera Genes. quod non sensit, nec quando forrexit.

**R. E. S. P. O. N. S. I. O.** Dicendum, quod simile est quoad intentionem facti, non quoad facti substantiam: quia intentione conceptus non libidinis, patri confungebantur: & ideo excusantur non à roco, sed à tanto. Alij autem patres à tota excusabant: Ambrosius vocat Loth sanctum: sed hoc referendum est ad poenitentiam per opera sequentia.

**A. D. A. L. I. V. D.** dicendum, quod ebrietas est excessus bria: est enim bria (vt dicit Haymo super Apoc.) ciphus in quo homo bibere confacuit, & excessus mensurae quae bria dicitur. Vel bria dicitur ebrietas: & hoc fit dupliciter, scilicet enormiter, aut moderate. Enormiter fit quando nimius vini humor impedit digestionem, & nimius vapor obstruit meatus imaginationis & rationis: & haec ebrietas abscindit coitum. Alia autem est moderata, scilicet quando calor vini eleuat spiritus & sanguinem lubilem sursum, sed non oppilat meatus: sed tamen forti motu delectat stabilitatem imaginum & confundit, ita quod ea quae sunt coram oculis, duplicari videntur: & clausis oculis multa occurrunt quasi somnia confusa: & haec non abscindit coitum, imo incitat ad eum ex calido, & ministrat materiam ex humido, & ex multiplicatione motus sursum in spiritu animalis confundit discretionem: & tamen remanet imaginatio non certa. Et talis fuit ebrietas Loth: unde quod non sensit, intelligendum est: quod sensit quidem mulierem in genere, non autem discreuit, vtrum haec vel illa, nec vtrum esset imago vel veritas. Et per hoc patet solutio ad ambo quaesita.

**ARTICVLVS IX.**

*Vtrum antiquorum coniugia nostrorum aequentur virginitati?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit ibi [Cum illorum coniugia, nostrorum aequentur virginitati] De hoc Augustinus dicit lib. de bono coniug. c. 23. Res ipsas si comparamus, nullo modo dubitandum est meliorem esse castitatem continentiae, quam castitatem nuptialem, cum tamen vtrumque sit bonum. Honestas vero cum comparamus, ille est melior, qui bonum amplius quam alius habet. De hoc quare in tractatu de virtutibus querit de continentia, vbi plurimas dixi & disquisiuit: & dependet solutio tota ab auctoritate inducta.

**ARTICVLVS X.**

*An immoderatus vsus nostri temporis fere imitetur turpitudinem fornicationis temporis antiquioris?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit ibi [Immoderatus vsus coniugij nostri temporis] *D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

poris. Coniugium fere turpitudinem fornicationis illius. Videtur enim falsum: quia fornicatio illius temporis fuit mortale peccatum, sed vsus matrimonij nunquam.

**R. E. S. P. O. N. S. I. O.** Dicendum, quod loquitur quantum ad intentionem contrahentium vt in pluribus, qui temporibus istis contrahunt propter infirmitatem libidinis: tunc autem non commiscebantur nisi causa suscipiendae prolis. Similiter fornicantes conueniunt causa libidinis, & non causa suscipiendae prolis. Vnde est quaedam similitudo in intentione, & non in facto.

**ARTICVLVS XI.**

*Qualiter Patriarche & Apostoli delectabantur profectu religionis?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit ibi [Sicut Apostoli auditoribus admirantibus] Videtur, quod nihil sit simile: quia omni homini congaudendum est in bonis, & hoc gaudium est honestum & pulchrum: sed delectatio coitus semper est turpis: ergo nihil est simile quod inducit.

**R. E. S. P. O. N. S. I. O.** Dicendum, quod simile est quod hoc quod vltima intentio delectabat in vtrisque in profectu religionis: sed actus profectus fuit differentis: ibi enim fuit per carnem, hic autem per spiritum: sed tamen hic & tunc similiter in vno delectabantur Patres Veteris & Novi Testamenti. Hic autem tota poenitentia esset quaesitio de continentia, & de habitibus eius, & de comparatione statuum: & haec notata est ante in tractatu de virtutibus cardinalibus, & ideo hic omnino transeo ipsam.

**ARTICVLVS XII.**

*An difficilius fuit continere temporibus antiquis, quam his temporibus?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit ibi [Qui multo facilius continere possent & vellent, &c.] Circa difficile enim & bonum est omnis ars & virtus: cum ergo virtus sit circa continere, difficilius erat continere, quam contrahere.

**A. D. N. O. C.** dicendum, quod est difficultas ex parte sensualitatis: & de illa procedit obiectio. Est etiam difficultas causata secundum rationem ex vi honestatis, sicut difficile est iusto peccare: & de illa loquitur in litera.

**ARTICVLVS XIII.**

*An sub diuersis legibus eodem modo excusentur qui habebant plures uxores?*

**D** E inde queritur de hoc quod dicit ibi [Considera primum, quod Abraham ante legem, &c.] Videtur enim, quod haec causa nulla est: quia etiam sub lege plures mulieres habue-

habuerunt sicut in principio Regum Elona & David habuit, & alij plures: patet ergo, quod nulla est causa illa.

2 Item, Lex scripta non est nisi explicatio legis naturalis: ergo non excusat, quod non peccauit in legem scriptam: quia peccasse potuit in legem naturalem.

*Solutio.* AD HOC dicendum, quod non dicit hoc propter excusationem Abraham, sed propter statum temporis: quia tunc indiguit multiplicatione materiali: & ideo familiari consilio Spiritus sancti (inquit) plerique plures habuerunt. Et per hoc patet solutio ad secundum.

AD PRIMUM dicendum, quod ante legem tempore Abraham multo pauciores erant Deum colentes quam sub lege: & ideo plus excusabantur, & magis rationalis fuit dispensatio.

## ARTICVLVS XIV.

*An concubitus moderatus possit abesse à libidine?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* Quæ tamen modificata, & refrænante, &c. Videtur enim, quod nulla modificatio est *ibi*: si enim aliqua est, illa est circa passionem circa quam consistit virtus: sed illa causata est in vxore vel maior, quanta in meretrice: ergo videtur, quod non modificetur. Si forte dicas, quod modificatur & refrænatur ab aliis, & non in intentione ipsius passionis, quæ est delectatio. Contra: In gula video bene etiã, quod in vnicò cibo ardentè delectari est vitium gulæ, sicut patet in Esau, qui propter vnam escam vendidit primogenita sua Gen. 25. & Hebr. 12. Ergo cum luxuria in genere maius sit peccatum, quam gula, videtur etiam luxuria esse vbi sit delectatio vehemens in vna muliere.

*Solutio.* AD HOC dicendum, quod refrænatio fit in duobus, scilicet in obiecto: quia coarctatur ad vnam, & fit refrænatio in circumstantiis, scilicet vt cognoscatur quam oportet, & quando, & vbi, & quantum, &c. quæ rhetor deminat.

AD OBIECCVM contra, dicendum quod nimia illa delectatio incidit ex natura corrupta, & non ex ratione præordinante: sed in gula est intentio delectatio talis: & ideo alius peccat, & alter non.

## ARTICVLVS XV.

*An gula sit bene definita?*

**D**Einde queritur ratione huius quod dicit *ibi* Quod autem in sustentando vitam licitus est usus, &c. Queritur inquam hic de gula speciebus, & habitibus eius. Circa primum queruntur quinque. Primum est, Quæ sit gulæ definitio: Secundum est, Vtrum gula sit carnale vitium: Tertium est, Vtrum gula sit circa delectabile gustui, in quantum est gustus, vel in quantum est quidam tactus: Quar-

tum est, Vtrum omnis motus gulæ sit peccatum: Quintum, Vtrum gula sit capitale vitium?

AD PRIMUM sic proceditur, & videtur, quod definitio Hugonis de sancto Vict. Gula est immoderatus appetitus edendi, sit incompetens: gula enim non solum committitur circa quantitatem cibi sicut dicit, sed etiam circa alia, vt quando nimis studiosè, vel ardentè queritur: immoderatio autem dicit excessum quantitatis: ergo non complectitur rationem gulæ.

2 Item, Ea quorum conceptio est cum materia, debet in eorum diffinitione poni materia, vt dicit Philosophus, cuiusmodi sunt omnia naturalia: sed gula habet determinatam materiam: cum ergo materia non ponitur in diffinitione eius, videtur diffinitio eius incompetens.

3 Sed videtur, quod gula sit tantum circa quantitatem. Contraria enim habent fieri circa idem: sed medium sobrietatis cui contrariatur gula, vt vult Philosophus, determinatur secundum quantitatem quoad nos: ergo & gula erit solum in excessu quantitatis.

4 Item, Insensibilis qui deficit in appetitu cibi, non habet moderatum appetitum edendi, quia non peruenit ad medium, nec est moderatus: sed non est gulosus: ergo immoderatus appetitus edendi non est diffinitio gulæ.

5 Item, Gregor. ponit sub vno capitali ebrietatem quæ consistit in potu, & gulam quæ est specialiter in cibo: & illud capitale hic diffinitur: ergo debuit poni vtrumque, scilicet edendi, & bibendi.

6 Item, Nihil appetit suam corruptionem: sed sicut dicit Gregor. Dignitas conditionis humanæ per immoderantiam sauciatur: ergo non potest esse immoderatus appetitus.

7 Item, Peccatum, vt dicit Augustinus, corrumpit modum, speciem, & ordinem: sed gula peccatum quoddam est: ergo non debet solum diffiniri per corruptionem modi, sed etiam aliorum.

8 Item, Sicut dicit Gregor. non refert quid vel quantum sumatur: sed immoderatus appetitus respicit quid vel quantum sumatur: ergo de eo non refert: sed de gula refert, quia vitium est: ergo non erunt in vno appetitu edendi.

9 Item, In diffinitione perfecta non sufficit dicere quid est, nisi dicatur propter quid, vt dicit Philosophus in lib. posteriorum: sed in dicta diffinitione propter quid sit immoderatus appetitus non dicitur: ergo diffinitio imperfecta.

10 Item, In naturali appetitu pauci vel nulli delinquant: in gula autem multi delinquant: ergo non est gula immoderatus appetitus edendi.

11 Item, Sicut dicit Augustinus. Populus in cremo non peccauit, quia desiderauit, sed quia ex desiderio blasphemauit: sed constat, quod immoderatè appetiit, vnde dicitur textu, quod populus flagrabat desiderio carniū: ergo immoderatus appetitus non est peccatum:

tum: gula autem est peccatum: ergo non est immoderatus appetitus edendi.

12 Item, Ille qui ignorat in quanto consistat debitus modus, potest appetere immoderatè: non tamen est gulosus: ergo diffinitio est in plus, quam diffinitum.

13 Item, Ille qui prouocat verbis aliquos ad edendum, gulosus dicitur: non tamen forte appetit immoderatè: ergo diffinitio non conuenit omnibus de quibus dicitur diffinitum.

14 Item, Gulosus non solum delectatur in edendo, sed etiam in bibendo & odorando: ergo etiam ista debet continere diffinitio.

15 Item, Naturalis & moralis scientiæ distinctæ abinuicem: sed gula cum sit vitium, pertinet ad moralem, appetitus autem pertinet ad naturalem: ergo gula non debet diffiniri per appetitum.

*Solutio.* Dicendum, quod gula dupliciter potest considerari, vel in actu, vel in habitu: & dicta descriptio datur de ea secundum quod est in actu, quia sic nituntur Sancti diffinire vitia. Vnde appetitus sumitur hic pro appetitu in actu, & determinatur per proprium actum gulæ qui est edere, quod est actus supra materiam determinatam, scilicet cibum: & sic debet dari diffinitio actus. Sed quia gula est actus vitiosus, & malum specificatur in quantum est malum, ex corruptione oppositi habitus, ideo completè manifestatur & quantum ad rationem actus, & quantum ad rationem vitij.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod modus dupliciter dicitur. Vno modo secundum mensuram quantitatis: & hoc modo non priuatur hic. Alio modo secundum determinationem ad medium secundum omnes circumstantias in quibus saluatur medium: & sic modus substantialiter est ipsa virtus, & sic priuatur hic.

AD ALIUD dicendum, quod materia determinata includitur in actu edendi qui ponitur in diffinitione gulæ: & ideo non oportet ulterius addere.

AD ALIUD dicendum, quod Philosophus non intelligit, quod medium virtutis determinetur secundum quantitatem rei in se, quia sic esset simpliciter medium rei: sed prout stat sub appetitu, & sic determinatur quoad nos saluatis circumstantiis omnibus secundum proportionem appetitus: vnde corrumpitur medium non solum per quantitatem, sed etiam si plura appetat quam oporteat, vel non oporteat: & similiter est de aliis circumstantiis.

AD ALIUD dicendum, quod insensibilis licet non habeat moderatum appetitum, non tamen habet immoderatum: quia non appetit. Negatio autem composita non fertur ultra terminum, cui adiungitur: vnde remanet appetitus affirmatus.

AD ALIUD dicendum, quod potus nunquam propter se appetitur, sed propter deferendum cibum per membra: & ideo in diffinitione capitalis vitij non debuit poni, sed tantum finis vltimus.

AD ALIUD dicendum, quod licet nihil

appetat suam corruptionem, potest tamen appetere id quod propriam naturam corrumpit, non tamen in quantum corrumpit, sed in quantum est appetens bonum: vnde est fallacia accidens.

AD ALIUD dicendum, quod non priuatur hic modus prout diuidit bonum naturale contra speciem & ordinem, sed prout respicit mensuram circumstantiarum secundum determinatum medium: & sic substantialiter est ipsa virtus, & continet illa tria.

AD ALIUD dicendum, quod non differt quid vel quantum sumatur secundum quod est in re, sed secundum quod refertur ad desiderium, & sic quod moderatus appetitus appetit, respicit priuatio.

AD ALIUD dicendum, quod licet materia ex qua aliquid fit, non incidat in manu cum aliis: tamen circa quam est actus, est finis & mouens secundum metaphoram: & ideo ex determinatione propria matetia siue obiecti determinatur propter quid.

AD ALIUD dicendum, quod in his quorum appetitus est naturalis, pauci vel nulli decipiuntur, secundum quod eorum naturalis est appetitus: tamen simpliciter loquendo circa illa multi possunt decipi: quia, sicut dicit Philosophus, in communibus secundum quod est eorum appetitus naturalis apud omnes, non multum priuantur, sicut circa hoc quod desideratur cibus ad nutrimentum corporis: sed in propriis quæ quilibet appetit secundum suam concupiscentiam, est peccatum, vt desiderare propter dulcedinem, vel aliquid tale, quod non est commune, sed proprium concupiscenti secundum gulam.

AD ALIUD dicendum, quod desiderando carnes in se non peccauit populus in earum desiderio: sed secundum statum sub appetitu qui allicitur quibusdam propriis superadditis ad communia: peccauerunt enim, quia tam ardentè desiderauerunt, vt eis desperent cibaria Domini, & Deum contemnendo blasphemauerunt.

AD ALIUD dicendum, quod licet ignorans non seruet modum, non tamen corrumpit modum, quia non vult aliquid contrarium modo: immoderatus autem dicit corruptionem modi.

AD ALIUD dicendum, quod ille qui prouocat verbis ad gulam, gulosus dicitur: prouocat enim ad hoc, vt sint similes sibi: sed ex hoc quod prouocat, non reducit ad gulam sicut species ad genus, sed per reductionem principij, sicut punctum ad lineam. Vnde non oportet vt secundum hoc conueniat sibi diffinitio gulæ, sicut nec diffinitio lineæ puncto.

AD ALIUD dicendum, quod gulosus non delectatur in colore & odore propter se, sed refert eorum ad delectationem quæ est secundum gustum: sicut dicit Philosophus in fine primi ethic.

AD ALIUD dicendum, quod sicut moralis potest considerare partes animæ vsquequo: sicut & medicus considerat naturam oculi vt sciat curare infirmitatem. Similiter autem hæc consideratio pertinet ad naturalem. Potest enim appetitus dupliciter consi-

derari: vel secundum quod est pars animæ quæ est perfectio corporis naturalis, & sic spectat ad naturalem considerationem eius: vel secundum quod comparatur ad proprium obiectum virtutis, vel in ordinationem oppositam, & sic potest ipsum considerare moralis.

## ARTICVLVS XVI.

*An gula sit peccatum carnale?*

Secundo queritur, Verum gula sit carnale peccatum? Et videtur, quod sic: quia dicit Ambrosius. Peccatum ubi oritur, ibi moritur: sed sicut dicit Bernardus. Ieiunium sanat pestes corporis. cum igitur gula sanetur ieiunio, videtur esse pestis corporis & oris in carne: & sic est carnale peccatum.

2 Item, Illud peccatum dicitur carnale, quod efficitur in carne: sed sicut dicitur in collationibus patrum, efficientia quorundam peccatorum consummatur in carne, ut gula, & luxuria, & quorundam non: ergo gula est peccatum carnale.

*Sed lectio 170.* IN CONTRARIUM huius est, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 6. Omne peccatum quodcumque fecerit homo. extra corpus est: & excipit solum fornicationem. Gloss. extra corpus, id est, extra vinculum carnalis concupiscentiæ. Inde sic: Nullum peccatum carnale, est extra vinculum carnalis concupiscentiæ: ergo gula non est peccatum carnale.

2 Item, Appetere non est corporis, sed animæ: sed gula diffinitur per appetitum, ut dicitur est: ergo non est peccatum carnale.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod tripliciter dicitur esse peccatum carnale. Aut quia habet primam originem ex carne: & sic omne peccatum in nobis est carnale, etiam infidelitas, quia primam originem ex corruptione carnis per peccatum originale contraxit. Dicitur etiam carnale peccatum, quod non perficitur sine aliquo actu vel motu corporali, licet etiam habeat obiectum spirituale: & sic dicitur ita etiam peccatum carnale, quia ira non fit sine ebullitione sanguinis & alia carnali passione. Sed infidelitas sic non est corporale vel carnale peccatum: quia consistit ex toto in actu mentis. Dicitur etiam carnale peccatum, cuius obiectum est delectabile carni, in cuius coniunctione perficitur delectatio: & sic diuiditur contra spirituale peccatum, cuius obiectum est spirituale, sicut ira appetit vindictam, & odium, & superbia, & similia. Et sic dicitur carnale gula & luxuria: quarum gula est circa delectabile gustui, quia ordinatur ad conseruationem individui: & luxuria circa delectabile tactui, quia ordinatur ad conseruationem speciei.

Ad hoc ergo quod opponitur primò in contrarium, dicendum quod sola luxuria dicitur peccatum in corpus, quia per eam diuiditur corpus, & non per gulam, licet vtrumque sit circa delectabile corporis. Ad Gloss. vero dicendum, quod vinculum dicitur à vinciendo: unde gula dicitur esse extra vinculum carnalis concupiscentiæ, quoniam ratio in delectatio-

ne gulæ non ita vincitur & subruitur sicut à delectatione luxuriæ propter sui vehementiam.

AD SECUNDUM dicendum, quod licet gula inicietur in actu animæ, tamen completur in actu carnis & circa obiectum carnale, & ob hoc dicitur carnale.

## ARTICVLVS XVII.

*An gula sit delectabile gustui?*

Tertio queritur, Verum gula sit circa delectabile gustui, in quantum est gustus, vel in quantum est tactus quidam? Si enim aliqua duo opponuntur vni, oportet quod secundum aliquod vnum sibi opponantur, quod sit circa illud circa quod est suum oppositum, quia opposita nata sunt fieri circa idem, & vnum vni opponitur eodem modo oppositionis: sed temperantiæ opponitur gula & luxuria: oportet ergo, quod temperantia sit circa delectabilia tactus: si ergo gula sit circa delectabilia gustus, erit hoc in quantum est gustus quidam tactus.

2 Item, Sicut dicit Philosophus, gula est circa cibum non in quantum est circa delectationem saporis tantum, sed secundum quod refertur ad vsum aliquem qui gustat ciborum saporis: & in hoc delectari dicitur gulosus: sed cibus non refertur ad vsum nutrimenti nisi secundum obiecta tactus in calido, frigido, humido, sicco: quia ex his constituitur corpus, & sicut Philosophus dicit, ex eisdem nutrimur, ex quibus sumus: ergo gula est circa gustum in quantum est quidam tactus.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicit *Sed lectio 171.* Chrysostr. Regio gulæ diuiditur in duo, scilicet linguam, & palatum: sed obiecta tactus non appropriantur solis his partibus, imò sunt communes omnibus partibus corporis: ergo gula non est circa gustum ut est tactus, sed prout condiuiditur sibi.

2 Item, Sicut dicit Philosophus, amicus dulcis diligit vinum, non quia vinum, sed quia dulce: sed maximè gulosus videtur amicus dulcis: ergo diligit & delectatur in cibo, quia dulcis: sed dulcedo est proprium obiectum gustus: ergo circa huiusmodi est gula.

RESPONSIO. Dicendum, quod gula *Solutio.* est circa gustum prout est tactus quidam: non enim solum querit delectari in cibo, prout est delectabilis sapor, sed prout venit in vsum nutrimenti: & hoc non conuenit nisi secundum obiecta tactus. Et rationes ad hoc concedimus.

AD ID vero quod primo obiicitur in contrarium, dicendum quod gula est non simpliciter circa cibum secundum quod est conueniens ad nutrimentum membrorum, sed oportet quod cognoscatur conueniens: hoc autem fit illis duabus partibus, & ideo appropriantur gula.

AD SECUNDUM dicendum, quod dulcedo cibi delectat propter conuenientiam cibi conueniens autem est secundum obiectum tactus: & ideo circa huiusmodi est gula.

ARTICV





saliter tenendum in omnibus in quibus potest esse mortale & veniale peccatum. Prima duo obiecta concedimus.

*Ad qu. 1.* AD ALIUD autem dicendum, quod non, quandocumque moueat libido propter delectationem, est mortale peccatum: licet enim præcedat libido, non tamen natura vsquequaque sequitur, vt ponat finem suum in illa delectatione, sed adhuc potest regulari, licet sequatur aliquo modo libidinem. Similiter ad sequens dicendum.

AD ALIUD dicendum, quod propter hoc quod latet medium, sufficit esse propriè medium, quantumcumque aliquo modo disceditur à medio, sed quando perfectè disceditur ab ipso in contrarium.

AD ALIUD dicendum, quod finis non est simpliciter turpis: quoniam delectatio cibi non ponitur finis vltimus in quo quiescatur vt auerratur à Deo, sed turpior est quando ponitur vltimus finis.

*Ad qu. 2.* AD ID quod vltius queritur, dicendum quod gula est minus peccatum, quam luxuria. Et quod obicitur, id ad quod magis inclinati sumus, &c. dicendum quod dicitur contrariari magis medio, non quia magis delectabile à medio, sed quia magis impedit ne perueniatur ad medium, & propter hoc est minus peccatum.

AD ALIUD dicendum, quod generatiua dicitur infecta & magis corrupta propter vehementiam delectationis, sed talis corruptio inducit infirmitatem: & ideo non excusatur à peccato, vt vult conclusio.

## ARTICVLVS XIX.

*An gula sit vitium capitale?*

Quinto queritur, Verum gula sit capitale vitium? Et videtur, quod non: quodcumque enim vitium quod reducitur ad aliquod ante se, non est capitale: sed gula est huiusmodi: ergo non est capitale vitium. Probatio medica. Si duo opponuntur vni, oportet esse aliquod commune ad illa secundum quod opponantur, vnum enim vni opponitur: sed temperantia opponitur gula & luxuria: ergo oportet esse ad hoc commune vnum vitium ad vtrumque, quod erit prius vtroque, eò quod commune prius est proprio.

2 Item, Sicut dicit Commentator super quartum ethic. Fekes est, qui auidus ab omni incontinentis delectabile venatur: sed incontinentia quæ est circa quodlibet delectabile, prior est ea quæ est circa aliquod delectabile determinatum, cuiusmodi est gula: ergo non est capitale vitium, cum habeat aliquid prius se.

3 Si dicas, quod gula non habet aliquod vitium in re ante se, sed solum secundum rationem: hoc autem non aufert sibi rationem capitatis. Contra: Quæcumque ita se habent, quod cadunt sub voluntate secundum maius & minus, illa possunt separari secundum actum rationis quam sequitur appetitus, & circa illa esse differia in ordinando actum voluntatis: sed concupiscentia in toto minus est voluntaria,

vt dicit Philosophus, quam in parte, pauci enim vel nulli desiderant concupiscere: sed ea in quibus determinatur concupiscentia, vt cibos, venerea, multi desiderant: ergo circa concupiscentiam in toto & in parte potest esse diuersa inordinatio voluntatis, & ita diuersum vitium in re, & non solum in ratione: & sic sequitur id quod prius.

4 Item super id Psalm. Qui percussit primogenita Egypti: dicit Gloss. Primogenita Egypti sunt gula & luxuria, quæ primo venter generat: sed venter non accipitur pro re nature, quia ex hoc non per se generatur malum: sed oportet sumi pro aliquo vitio ventris: quod non est gula, quia nihil generat se, sed prius eo: ergo gula non est capitale vitium.

5 Item sicut dicit Isidor. Ex gastrimargia generatur ebrietas & comessatio quæ est gula: ergo gula non est capitale vitium, quia generatur.

SED CVM contraria sunt quæ maximè distant, istud vitium esset contrarium, cuius actus intensissimus est in corruptione medi: huiusmodi autem actus est circa intensissimum delectabile, quod non est delectabile in communi, sed magis delectabile proprium: ergo vitium capitale non erit vitium quod est circa delectabile, sed potius gula quod est circa delectabile cibi.

2 Item, Sicut dicit Commentator super ethic. gastrimargia dicitur à gastris quod est venter, & margelo quod est infania. Inde gastrimargia quasi ventris infania: sed infania dicit appetitum vehementem qui non subicitur regimini rationis: talis autem appetitus non potest esse nisi circa delectabile ventris determinatum, quoniam delectabile in communi, non habet perfectam rationem delectabilis: ergo gastrimargia non est commune vitium, sed idem quod gula: cum autem sit capitale vitium, gula etiam est capitale vitium.

RESPONSIO. Dicendum, quod gula est capitale vitium: & rationes ad hoc, concedimus: de ratione enim capitalis vitij est, quod habet obiectum continens completam rationem delectabilis, ita quod non oporteat referre in aliud, sed ponitur tanquam finis appetitus quo peruersè fruatur, ad cuius consecutionem etiam alia in causa conuocentur: sicut vnus princeps in exercitu conuocat subditos sibi in auxilium suum, & etiam alios principes: ad cuius similitudinem dicitur caput in vitij: & hoc totum conuenit gulæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod gula non reducitur in aliquod vitium prius quod habet completam rationem delectabilis in suo obiecto, sed in aliquid quod est prius secundum rationem: & hæc reductio cum non sit in caput, sed in genus, non tollit rationem capitatis.

AD SECUNDUM dicendum, quod fekes est vnus modus incontinentie de sepe quos enumerat: non tamen est capitale vitium, sed nec plures ex alijs modis ibi enumeratis.

AD ALIUD dicendum, quod licet contingat esse aliquod vitium quod deordinet voluntatem

voluntatem circa delectabile in communi: tamen huiusmodi delectabile non habet perfectam rationem delectabilis. Delectatio enim sensibilis est generatio in sensibilem animam, sicut dicit Philosophus, circa quam est gula: perfecta autem delectatio non est nisi in actu conjunctionis conuenientis ad sibi conueniens: actus autem singularium sunt & maxime sensibilis animæ. Vnde delectatio potest esse perfecta duobus modis: aut quia præcedit actum sicut est delectatio spei, aut quia obiectum est commune, & indiget additione vt fiat singulare, & perficiatur in eo desiderium & delectatio: & ideo illud vitium quod erit circa delectabile in communi, non potest esse capitale, sed potius est circa delectabile determinatum, vt est gula, & luxuria.

AD ALIUD dicendum, quod venter accipitur pro habituali concupiscentia ventris, ex qua oriuntur illa sicut in causa, non sicut in capite, sed sicut ex radice.

AD ALIUD dicendum, quod gastrimargia idem est quod gula, & comessatio non dicitur gula in communi, sed filia eius: est enim comessatio in consuetudine, quæ sunt quando quilibet ponit partem suam, vel alio simili modo.

## ARTICVLVS XX.

*An quinque species gula à Gregor. sine bene assignata?*

Secundo queritur de speciebus gulæ. Assignat autem Gregor. super 25. Gen. quinque species gulæ, quæ continentur in hoc versu:

*Prepropre, laute, nimis, ardentè, studiòse.* Videtur, quod in hoc quod est nimis comedere, non sit aliqua species gulæ: quia sicut dicit Tullius in lib. de officijs quatuor determinant, scilicet natura, ratio, fortuna, & voluntas: sed natura non est eadem in omnibus, vt pepes eam possit determinari quantitas cibi, quia quod vni est nimis, est alij parum: ratio autem sequitur naturam, nec est contraria sibi: nec sunt etiam omnes homines vnus fortunæ, quia vnus est dives, & alij pauper: nec etiam est eadem voluntas: ergo circa hoc quod est nimis, non est vitium gulæ, cum non sit ibi aliquis modus determinatus.

1 Item, Sicut dicitur in collationibus patrum, ieiunium est indifferens: cum ergo suum oppositum consistat in nimis comedere, non est vitium.

3 Item, Cuius & pœna differunt: sed nimis comedere est pœna, & quoad naturam quæ grauat, & quoad res quæ expenduntur: ergo non est culpa: & ita vere non est sub specie culpæ.

4 Item videtur, quod circa hoc quod est prepropre, non sit aliqua species gulæ: diuersi enim diuersis hotis appetunt cibum, & sine vitio, vel ex natura, vel ex consuetudine: legitur in itinerario Clementis de Clemente, quod quando venit ad Petrum, apperebat cibum ante diem, quæ ita consueuerat cum nauis:

nec tamen reprehenditur: ergo videtur, quod non sit tempus determinatum sumendi cibum, quod anticipare sit vitium.

5 Item, Aut tempus ex cuius anticipatione est vitium, determinatur à natura, aut ab Ecclesia: sed non à natura, quia diuersorum natura in diuersis temporibus cibum exigit: nec etiam ab Ecclesia videtur posse determinari, quia non est determinatum per aliquam Scripturam, & maxime quod non conuenit natura: ergo videtur nullo modo esse determinatum tempus, & sic idem quod prius.

6 Item videtur, quod circa hoc quod est laute, non sumatur aliqua species gulæ: laute enim idem est quod laute comedere, quod sit pro munditia quæ requiritur circa cibum: sed munditia non est vituperabilis: vnde Dominus multoties in Veteri Testamento præcepit sanctificationem: ergo circa hoc non est aliqua species gulæ.

7 Item videtur circa hoc quod est ardentè, quod non sit aliqua species gulæ: illud enim quod non est in potestate nostra, non est vitium: sed ardentè appetere cibum, non est in potestate nostra, sed vel est ex infirmitate, sicut ambolismo, & tunc potius est pœna quam culpa: vel etiam ex vigore caloris naturalis: ergo circa hoc non est gula.

8 Item videtur, quod circa omnia ista simul non sit gula: sicut enim dicit Augustinus, omnis humana perversitas est frui vtendis, & vel fruidis: sed contingit omnia ista concurrere, nec tamen frui vtendis: ergo circa hoc non erit gula.

RESPONSIO. Dicendum, quod prædicta sunt species & modi accidentales gulæ: & gula diuiditur per ea sicut per accidentia: & numerus earum sic potest accipi ex proprijs gulæ. Quod enim prouocat ad immoderatum appetitum comedendi, aut est intrinsecus, aut extrinsecus. Si extrinsecus: hoc potest esse dupliciter: vel quia prouocat species ipsius cibi, sicut quando exquiritur inordinatè electus cibus & pretiosus: sicut dicitur Amos 6. Qui comeditis agnum de grege, & vitulum de medio armenti: & sic est laute. Vel prouocat adiunctum speciei, quod facit ipsum magis appeti, vt sapor, & alia huiusmodi, de quibus Bernardus dicit, quod deludunt palatum: & sic est studiòse. Si autem prouocat appetitum qui est intra: sic est dupliciter: quia vel est secundum quod præuenit actum, & sic est prepropre: vel secundum quod est in actu edendi: & hoc iterum dupliciter: quia vel est immoderatus appetitus secundum se, vt quando effundit se totum super cibum, & sic est ardentè: vel in comparatione ad obiectum, quia scilicet nimis appetit de cibo, & sic est nimis.

AD ID vero quod primo obicitur, dicendum quod licet propter diuersitates hominum non possit determinari modus in quantitate cibi in particulari: potest tamen determinari in communi, quod erit regula quæ potest aliquis assignari in pluribus vel omnibus: sicut legislator (vt dicit Philosophus) non potest statuendo legem considerare omnia particularia quin in aliquo casu transgrediatur aliquis.

aliquis legem positam sine pœna: sicut si contra prohibitionem ascendat quis murum ut derendat ab hostibus: si enim legislator esset præiens, discerneret hoc esse faciendum: tamen recta ratio potest determinare tribus modis quantitates cibi in particulari, rationibus diuinis, vel ciuilibus, vel naturalibus: & ita transgrediendo modum, peccat circa hoc quod est nimis comedere.

AD ALIUD dicendum, quod ieiunium in se consideratum indifferens est: secundum tamen quod additur sibi aliqua causa ex rationibus diuinis, ut quia fit propter satisfactionem, vel ad reprimendam concupiscentiam carnis, bonum est: secundum vero quod consideratur sine tali causa, sic vituperabile est, & est vitium insensibilitatis, in quo quis diminuitur in cibo.

AD TERTIUM dicendum, quod non eadem ratione est nimis comedere culpa & pœna: sed est pœna in comparatione ad effectum, culpa vero prout in se consideratur sine modo debite quantitates ex causa liberè operante.

AD QUARTUM dicendum, quod licet non possit determinari tempus quoad omnes in particulari: potest tamen determinari in communi, secundum quod ratione propria regulabitur in sua operatione: & tempus determinatum est in communi hora sexta, sicut dicit Hugo de sancto Vi& super regulam.

AD QUINTUM dicendum, quod tempus comedendi inuenitur determinatum in scriptura, ut dicit Petrus Act. 2. Hi ut æstimatis, ebrii non sunt, cum sit hora diei tertia: reputans post horam tertiam conueniens esse tempus sumendi cibum communiter, quod est in hora sexta. Est & determinatum à natura: tempus enim conueniens sumendi cibum, est quando calor euocatus est ad exteriora: tunc enim venter est vacuus, & ventositates & fumi resident, & tunc appetit: tempus autem euocationis caloris ad exteriora, determinatur secundum motum ipsius solis calefacientis. Initium autem motus solis est à meridie cæli, ubi est status solis hora sexta. Si ergo sumatur cibus, cum oporteat ad hoc tempus dari sumptioni cibi & locationi eius in loco digestionis, illo utriusque deseruit pro quarta diei naturalis, qua sol mouetur vsque ad punctum Occidentis: sed quia ad hoc quod fiat digestio, oportet congregare calorem interius, qui fuit exterius per calorem solis: & hoc successiue completur per constrictionem pororum & subtractionem radiorum solis vsque ad terminum alterius quartæ, quando sol est in angulo noctis, scilicet in parte opposita principio sui motus: deinde alia quarta deseruiet digestionis completæ quousque veniat sol ad punctum horizontis. Sed quia nutrimentum digestum necesse est diuidi per membra, quod non potest fieri sine calore deferente ad singula membra: calor autem cum sit motus congregatus non potest deferre nutrimentum per membra nisi euocetur ad extra per calorem solis, ideo quando sol incipit ascendere, calor incipit deferre nutrimentum: & quando sol peruenerit ad medium, completè distribuitur

nutrimentum singulis membris: & tunc est hora sumendi cibum, & est hora sexta. Quod vero motus solis incipiat à meridie cæli, probatur per Psalm. 18. ubi dicit, A summo cælo egressio eius: & loquitur ad litteram de motu solis. Potest etiam probari astronomice: quoniam ab illo puncto incipit sol moueri, ubi diuiditur motus solis in arcus æquales: hoc autem non fit in puncto horizontis, vel in Oriente, vel Occidente: quia sic dies & nox semper essent æquales: sed æquantur in puncto meridiei cæli: quia quantum diminuitur in vna quarta diei, tantum additur in quarta noctis: & ideo ibi stabit motus solis. Potest etiam assignari ratio naturalis: quia quando sol incipit diluculo ascendere, calor excitatur & humidum exhalat: & ita quando solis ascensus completur, humidum iam exhalauit, & membra euacuata indigent cibo, sicut dicit Philosophus in lib. de conseruatione sanitatis, quod non est tempus sumendi cibum quousque sit homo euacuatus à cibo priori.

AD SEXTUM dicendum, quod laute non dicitur, quando quartitur munditia in his que pertinent ad cibum: sed quando quartuntur illa quoad modum, quando laute inter alia, sicut agnus vnus eligitur ex toto armento.

AD SEPTIMUM dicendum, quod licet in potestate nostra vehementia appetitus non sit, tamen in potestate nostra est, ut exequamur appetitum siue reprimamus ipsum, non effundentes nos ex toto super cibum.

AD OCTAuum dicendum, quod licet aliquando in istis non sit perfectus fructus, quando est peccatum veniale: non tamen omnino est vsus, sed est dispositio ad fructum, sicut veniale ad mortale: & ideo est aliqua peruersitas, licet non mortalis.

## ARTICVLVS XXI.

*An filia gula sint bene assignata?*

Tertio quartitur de filiabus gula. Assignat autem Gregor. quinque, scilicet multiloquium, scurrilitas, inepta lætitia, immunditia, & hebetudo mentis. Videtur enim, quod multiloquium proseniat ex debilitate rationis: sed ebrietas que pertinet ad gulam, maxime impedit rationem: ergo non est filia gula.

2. Item videtur, quod scurrilitas non sit filia gula: vna enim filia non potest esse duarum matrum: sed secundum Ildor. scurrilitas est filia luxurie: ergo non est filia gula.

3. Item videtur, quod hebetudo non sit filia eius: pœna enim diuiditur contra culpam: sed hebetudo quædam pœna est: ergo non debet poni inter vitia que generantur ex gula.

4. Item videtur, quod immunditia non sit filia eius: immunditia enim species luxurie est, qua aliquis sine coitu delectationem coitus procurat aliquo motu proprii corporis: ergo magis videtur pertinere ad luxuriam quam ad gulam. Si dicatur, quod talis immunditia non dicitur filia gula, sed que est in cibis. Contra: Augustinus in lib. de conseruatione trium & quatuor, enumerat immunditiam

## In Lib. 4. Sentent. Distinct. XXXIII. 697

ditiam de qua dictum est, inter filias gula: introducit enim eam sic loquentem, Facinus est sine coitu aliquo delectari motu aliquo membrorum: ergo responso nulla fuit.

5. Item videtur, quod inepta lætitia non sit filia eius: inepta enim lætitia est gaudium de malis: hæc est in omni peccato, sicut dicitur Proverb. 2. Exultant in rebus pessimis, & lætaneur cum male fecerint: ergo non debet poni specialiter filia gula.

6. Item, Ildor. ponit duas, scilicet ebrietatem & congestationem. Gregor. autem aliter. Ergo vel alter superfluous, vel alter diminutus.

7. Item, In collationibus patrum dicitur, quod à gula nascitur luxuria, à luxuria phylargiria: à qua nascitur ira: ergo ira ista debet computari inter filias gula.

8. Item, Quod generatur non secundum vniuocam generationem, non habet nomen filij, sicut dicit August. quod lumbricus nascitur ex corpore, non tamen dicitur eum filium, nec homo filius solis: sed generatio dicitur filiarum à gula non est secundum vniuocam generationem, cum non sit similitudo in specie: ergo non debent prædicta dici filie gula.

9. Item dicit Ambros. Turpis generat filiam turpiorem: sed secundum Chrysostom. nihil gastrimargia turpius: ergo non habet aliquam filiam.

RESPONSIO. Dicendum, quod idem vitium dicitur mater & caput, licet alia ratione: dicitur enim caput ex eo quod habet finem perfectæ delectationis quo fruitur, ad cuius consecutionem conuocatur alia in considerando quod recipiat aliquid ab extrinseco: vnde ex ratione talis conuocationis dicitur caput. Sed alia ratione dicitur mater: quia mater est que generat ex alio, & dicitur mater ex eo ex receptione alitius extra: sicut conceptione finis producit aliud vitium, ut habeat perfectionem delectationum in eo, sicut gula producit multiloquium, ut sit consummata delectatio non solum in edendo, sed in hoc facit magis delectabile ex vanis verbis. Simile huius est in virtutibus: aliqua enim virtus ut charitas conuocat adum alterius virtutis ad suum finem, sicut credit aliquis in Deum non propter primam veritatem, sed propter amorem: & hoc est importare actum: & dicitur, quod charitas importat actum aliarum virtutum, sed non elicit nisi actum proprium: qui est diligere: dicitur enim elicere illum actum quem producit per modum naturæ, & vnus natura vnus est actus proprius. Quia ergo diuersa vitia possunt aduocare aliquod vitium ad suum finem, ideo non est inconueniens, quod idem vitium dicatur filia diuersorum vitiorum diuersa ratione, quia ratio filiarum est ex fine: vnde secundum diuersitatem finis erit diuersitas rationis. Prædicto ergo modo illa quinque dicuntur esse filie gula. Et numerus earum sic potest accipi. Quod enim consequitur gulam: aut sequitur eam penes suam materiam, aut penes effectum. Cum autem gula consistat in delectabili secundum gustum, secundum conuocacionem talis delectabilis & effectus eius,

multiplicatio est spirituum & caloris excitans vapores: & sic multiplicati per gulam possunt referri ad cor, quod est principium immediatum corporalium passionum, & sic ex dilatazione cordis causabitur etiam inordinata lætitia diffundens se per membra, & resoluens ea à continentia modestæ honestatis: & sic est inepta lætitia. Vel referuntur ad cerebrum, quod est proximum principium animalium operationum: & sic multiplicatur phantasmata, sicut apparet in somno, quanto magis in vigilia nec minus: & inde multiplicatur verba non mensurata ratione, & sic procedit multiloquium, quia vinum, ut dicitur, facit hominem per talenta loqui. Vel referuntur ad vtrumque: & sic producit scurrilitas, quando aliquis verbis & gestibus illicitis & dissolutis prouocat alios ad risum. Ex parte autem materiz prout deseruit generatiue est immunditia, que est species luxurie propter multiplicationem materiz ex gula proveniens: secundum vero quod trahitur ad superiora, producit hebetudo mentis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod scurrilitas secundum diuersas rationes est filia gula & luxurie: secundum enim quod aliquis per illicita facta intendit prouocare meretricem ad vsu & ad delectari cum ea, est filia luxurie: sed secundum quod est ex cibo & propter delectationem cibi, est filia gula.

AD TERTIUM dicendum, quod non dicitur hebetudo intellectus que est ex natura vel aegritudine, filia gula, sed que est ex praua actione, qua aliquis afficitur circa delectabilia cibi & efficitur totus carnalis, & non percipit spiritualia: sicut dicit Chrysost. quod non tam vehementer fluuium aquatum cursus ripas corrodere & submittere solet, sicut delicie & luxus omnia valetudinis nostræ firmamenta faciunt subruere. Si namque medicinalem ingrediatis officinam & accedens interrogaueris, omnes ferè morborum causas illinc inuenies esse. Vilis enim tenuisque mensa sanitatis mater est: & eam propterea medicorum periti ita nominauerunt, non saturari quidem vocantes sanitatem (Cibi namque penuria sanitas est) minus vesci sanitatis matrem appellant. Si vero mater est sanitatis egestas, pater quod saturitas aegritudinis mater est & infirmitatis morbosque parit. Ipsorum quoque medicorum artem transgredientes, pedum dolores, & capitis grauedines & vertigines, & manuum cruciatus & tremores & remissiones & arcuatus, & longæ febres & astuosa, & alia his multo plura (non enim omnia percurrere vacat) non ex indigentia parcoque victu, sed ex crapula & saturitate nasci solent. Homilia 55.

AD QUARTUM dicendum, quod immunditia pertinet ad luxuriam tanquam species, ad gulam tanquam filia cui materiam ministrat. Aliud solentem est.

AD ALIUD dicendum, quod non sumitur hic inepta lætitia que est de malo: quod est commune omni peccato, sicut dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod duo quæ ponit Ildorus, accipiuntur penes generalia: quæ diuiditur obiectum gula, scilicet in NN n cibum

cibum, circa quod est comestatio: & porum, circa quod est ebrietas: sed quinque quæ ponit Gregorius, accipiuntur quocunque modo ali- quid ex gula nascatur.

AD ALIUD dicendum, quod illa pro- ductio est per modum radicis, non per modum matris.

AD ALIUD dicendum, quod non dicun- tur filie proprie, sed transumptiue tantum,

AD ALIUD dicendum, quod vitium po- test dici turpini dupliciter: aut secundum quantitatem culpæ, & hoc modo non est tur- pissimum gula: vel quantum ad ignomi- niam, & hoc modo nihil turpius ea: quia sicut dicit Gregorius, vitia carnalia sunt mi- noris culpæ, & maioris opprobrii: nec oportet, quod dictum Ambrosij vniuersaliter inel- ligatur.

Non praefertur virginitas Ioannis castitati Abraha.

Lib. de bono coniuga- lic. 2. 1.

**Q**UOD vero castitas virginalis non praefertur in merito con- iugali castitati Abraha, Augustinus ostendit inquiens, Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro qui passus est, & in Ioanne, qui passus non est: sic non est impar meritum continen- tiæ in Ioanne qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham qui fi- lios genuit. Nam illius cœlibatus, & istius connubium, pro tempo- rum distributione Christo militauerunt, sed continentiam Ioannes in opere, Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas cœlibum quam nuptiarum, quarum vnam Abraham habebat in vsu, ambas in habitu. Castè enim & coniugaliter vixit. Esse autem castus sine coniugio potuit, sed tunc non oportuit. Item Hieronymus, Quis ignoret sub alta dispensatione Dei omnes retro sanctos eius- dem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quomodo Abraham ante placuit in coniugio, sic nunc virgines placent in castitate. Ser- uauit ille legi & tempori suo, seruiamus & nos legi & tempori nostro, in quos fines seculorum deuenerunt. Ex his apparet, quod sancti patres ante legem sine peccato plures habuerunt vxores vel concubinas. Eas enim nunc vxores appellat Scriptura, nunc concu- binas. Rachel tamen & Lia ambæ vxores fuerunt, non concubina:

1. 1. q. 4. c. Quis ignoret.

1. Cor. 10.

Gen. 30.

ARTICVLVS XXII.

An bene sentiant Sancti qui dicunt bonum esse omnes homines esse virgines?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Seruauit ille legi & tempori suo, seruiamus & nos legi & tempori nostro, &c.] Ex hoc enim videtur, quod Hier. voluit, quod omnes essent virgines. Et ad idem facit, quod dicitur 1. Cor. 7. Volo autem omnes vos homines esse sicut me ipsum, id est, permanere in castitate. Videtur autem hoc esse inconueniens: quia omnibus existentibus castis, mundus dissolue- retur: & Deus non vult mundum dissolui: ergo videtur, quod non vult omnes homines esse castos: ergo cum Apostolus hoc voluerit, ipse suam voluntatem non conformauit cum di- uina voluntate, quod est inconueniens.

solutio.

AD hoc dicendum, quod quidam dicunt, quod Sancti taliter loquentibus reuelatum fuit, quod ex presentibus si casti remanerent, numerus electorum impleteretur. Sed quia hoc nulla ratione probari potest, ideo alij aliter di- cunt, scilicet quod voluntas ibi est perfecta &

conditionata: & est sensus, Volo omnes vos esse sicut me ipsum, id est, velle, si esset possi- bile. Sed quia non est probabile sanctos im- perfectam habuisse voluntatem, ideo dicunt alij, quod distributio intelligatur diuisum sic, Volo omnes, &c. id est, de qualibet hoc volo diuisum, licet de quolibet nolo idem coniun- ctim. Aliter potest dici sicut hic inquit Hie- ronym. quod Apostolus hoc vult secundum conditionem temporis: vnde sensus est, Volo omnes, &c. quantum opportunum est tempori. Et tamen dicit Hieron. quod sicut illi fuerunt tempore suo, ita nos nostro. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS XXIII.

An concubina Patriarcharum ancilla fue- runt, vel vxores?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Eas enim nunc vxores appellat, &c.] Vi- detur, quod non sunt concubinae: quia si an- cilla à domino suo in matrimonium ducitur, ipsa efficitur libera: quia secundum legem matrimonij

matrimonij vxor est de latere, ne sicut ancilla habeatur. Constat autem, quod tantus Patriar- cha non vtebatur fornicatio concubitu ancil- larum. Ergo fuerunt vxores & liberae vxores: ergo non sunt dicende concubinae.

Item, Cum aliis fratribus acceperunt in- terea æqualem portionem: hoc autem esse non posset, nisi essent legitimi filij: sed non sunt le- gitimi, nisi ex vxore libera & legitima: ergo nec concubinae, nec ancillæ matres illorum fi- liorum dici debent.

IN CONTRARIUM huius est, quod habetur Genes. 25. quod filius concubinarum largitus est munera tanquam separaret eos ab hereditate: ergo non erant filij legitimi.

RESPONSIO. Dicendum hic puto, quod ancillæ manserunt vxorio affectu coniunctæ: vt significaretur mysterium futurum: vnde 32.

quæst. 4. Augustinus reddit rationem, quid significant ancillæ, & quid liberae.

AD hoc ergo quod primo obiicitur, di- cendum quod verum est in matrimonio quod est vnus cum vna: sed in aliis matrimoniis vbi vnus ex dispensatione Dei habet plu- res, non oportet quod sic sit: quia manent vxores in conditione aptiori ad significandum statum futurum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non fuit generale: vnde nec legitime, nec de concubina nati alicuius patris pertinebant ad hereditatem futuram, nisi de quo præceperat Dominus. Et ideo Ismael natus de ancilla eiicitur: & Esau natus de libera, vt sciamur, quia tota hereditas possessio est ex eligente, & non ex meritis propriis vel alienis. Et sic patet solutio.

Oppositio.

**S**QUIS opponat, quod fidem thori non seruabant illi C patres. Dicimus in hoc seruasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis vxoribus vel ancillis miscebantur. Ecce quæ fuerit consuetudo in hac re ante legem. Legis vero tempore interdixit Moyse carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & aliis quibusdam. Permisit autem diuortium fieri dato li- bello repudij, in quo vir scribebat causas pro quibus vxorem repu- diabat. Permisit autem aliam ducere dato priori libello, quod propter duritiam cordis eorum permissum Christus dicit, non vt concederetur dissidium, sed vt tolleretur homicidium. Permisit fieri mala, ne fierent peiora: & hoc permittendo non Dei iusticiam demonstrauit, sed in pectore minuit culpam.

ARTICVLVS XXIV.

An patres, antiqui habentes vxores & ancillas concubinas seruabant fidem thori?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit [Siquis opponat, &c.] Videtur autem, quod non fuit in matrimonio illo fides thori: quia fides thori in se habet, quod alij non misceatur: sed illi mixti fuerunt aliis: ergo fidem thori non seruauerunt.

Item, Fides thori vtrumque coniungem ligat æqualiter: sed mulier non habet potesta- tem sui corporis ad alterum virum: ergo nec vir ad alteram mulierem: cum igitur alteri mu- lieri iunxerint se viri illius temporis, videtur quod fidem thori non seruauerunt.

RESPONSIO. Dicendum, quod fides thori seruabatur secundum exigentiam temporis & dispensationis de habendo plures, sicut dicit Magister in littera. Et ideo quoad hoc seruabatur, quod non aliis nisi propriis vxoribus miscebantur: & intentione prolis: nec mulier aliud petendi tunc habuit potestatem. Et per hoc patet solutio ad primum.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

AD SECUNDUM autem dicendum, quod non æqualiter tunc obligabat vtramque fides propter causas supra dictas, & propter dispen- sationem matrimonij, quæ tunc fuit, cuius dis- pensationis ratio satis supra habita est.

ARTICVLVS XXV.

Libellus repudij cuiusmodi fuit, & quid scribebatur in eo?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Permisit autem fieri diuortium dato li- bello repudij, &c.] Queritur enim hic tria. Primum est, Cuiusmodi fuit libellus repudij, & quid scribebatur in eo? Secundum, Quare fuit permissus? Tertium, Vtrum peccabant illi qui dimissas ducebant, & vtrum postea in se- cundis nuptiis poterant saluari si ad priores nuptias non redibant?

AD primum obiicitur sic, Deuter. 24. dicit Dominus, Si vis duxerit vxorem, & illa non inuenierit gratiam propter aliquam forditatem in oculis eius, quod det illi libellum repudij, & dimittat eam. Cum aliter dicat textus ali-

quam fœditatem, & non specificet, videtur quod propter quamlibet fœditatem dimitti poterat.

2 Item Gloss. super eundem locum dicit, quod multæ fuerunt causæ, propter quas vir vxorem secundum legem dimittere poterat. Videtur ergo, quod quamlibet fœditatem poterat contra eam allegare.

3 Item, Communiter dicitur à sanctis Hieron. August. & Ambros. quod libellum repudij permisit Moyses ne fieret homicidium: sed quamlibet fœditas poterat esse causa odij marito ad vxorem: ad odium autem sequitur homicidium: ergo propter quamlibet fœditatem poterat vxor dimitti.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius sic obiicitur, Omne matrimonium quod fuit ante legem naturæ, in qua fuit perfecta multiplicatio fidelium spiritualis, ad fœcunditatem ordinabatur: deo fœda vxor non debebat repudiari, nisi illa in qua fœcunditas inueniri non poterat: ergo tantum fœditates repudiari debebant, quæ impediunt bonum in corpore & anima conceptum mulierum. Dico autem in corpore, sicut si erat stertilis simpliciter, vel ad ipsum quem maritum habuit: vel si erat chronica ægitudine laborès, vt lepra, epileptia paralyti, emortuosa, menstruosa, & huiusmodi: hæc enim omnia impediunt conceptum, vel destruant in corpore natum. In anima autem fœda, si fuerit contumeliosa, à Deo auertens filias, & huiusmodi. Si fortè dicatur, quod ita esse debuit secundum rationem temporis: sed tamen viri non ita seruabant. Contra: Non queritur hic de iustitia personæ, sed potius de iustitia legis datæ per Moysen: cum igitur lex ius quoddam sit scriptum asciscens honestum prohibens in contrarium, vt dicit Philosophus, oportet, quod causas habeat honestas: ergo videtur, quod solum his causis dari potuit libellus repudij.

Quæstio  
solutio.

VLTERIUS autem hic queritur, Verum causæ dimissionis scribebantur in libello? Videtur, quod sic: quia aliter iniustitia videtur esse dimissio: ergo videtur, quod scribebantur causæ dimissionis.

2 Præterea hoc ponitur expressè in litera, vbi dicit Magister & Gloss. super Matth. 5. quod in libello illo scribebantur causas, propter quas dimittebatur.

Sed con-  
tra.

SED CONTRA: Causæ illæ aut erant sufficientes, aut insufficientes. Si insufficientes: tunc præcludebant ei viam ad secundas nuptias: & hoc non erat faciendum, quia secundæ nuptiæ in eodem loco conceduntur. Si autem non erant sufficientes: ergo tunc ostendebatur, quod iniusta fuit dimissio: ergo nulla: quia iniusta dimissio nulla est. Cum ergo adhuc non esset dimissa secundum ius à primo marito, iterum præcludebatur ei via ad secundas nuptias: & erat inconueniens, cum ei concedantur secundum legem.

Solutio.

AD HOC saluo iudicio meliori puto, dicendum, quod libellus repudij non dabatur propter quamlibet fœditatem: si enim aliqua fuit fœditas quam videre vel scire potuit, quando cum ea contraxit matrimonium, videtur mihi, quod propter illam non potuit eam

dimittere, sed propter fidem matrimonij tenebatur eam sustinere. Similiter si fuit aliqua fœditas corporalis, bonum prolis non diminuens, nec auferens, videtur mihi, quod nec per illam potuit vxor dimitti. Sed si obiiciatur, quod factum fuit, ne fieret maius malum: dicendum, quod hoc verum est: sed tamen causa ponenda erat odij, quæ mouere posset. Causa autem quæ non potest mouere ad odium communiter, non potuit esse causa separationis. Si enim ex voluntate vxorem occidisset, lex vindicasset in ipsum: & ita vindicauit, quando non erat causa quæ posset mouere ad odium si occidisset eam. Causæ autem in obiectione inductæ, maxime poterant mouere pro statu illius temporis.

AD PRIMVM dicendum, quod Dominus dicit aliquam fœditatem: quia multæ sunt quæ prolem vel tollunt, vel vitiant in anima vel in corpore: & ideo non posuit in particulari. Posset etiam dici, quod ideo non posuit in particulari, vt quemlibet casum particularem in dubio relinqueret: vt sic magis timerent dimittere. Per hoc patet etiam solutio ad sequens.

AD ID autem quod vltius queritur, dicendum quod causæ scribi poterant dupliciter, scilicet in vniuersali, & in particulari. In vniuersali benè potè quod scribebantur, sicut probant duæ obiectiones inductæ. In particulari autem non: quia per hoc præiudicium factum fuisset mulieri.

## ARTICVLVS XXVI.

### Qualiter libellus repudij fuit permissus?

Secundo queritur, Qualiter fuit libellus ille permissus? Aliter enim procedunt leges in iudicio factorum exteriorum & causarum, & aliter in iudicio conscientiarum: quia in causarum iudicio dissimulatur minus malum, ne eueniat maius malum: sed in conscientiarum iudicio non: Deus autem iudicat secundum conscientiam: ergo nulla lex ab ipso debuit dari, in qua aliquod malum permetteretur: ergo videtur, quod si iniusta est lex, non est data à Deo: si autem iusta, quod non fuit permissio, sed potius lex ordinans & obligans ad obseruandum.

2 Item Chrysof. super Matth. dicit, Permissum est à Moysè repudium malum quidem, tamen licitum hac ratione qua permiserunt Apostoli secundas nuptias propter incontinentiam hominum. Inde arguo, quod licet secundæ nuptiæ sunt licitæ in Nouo Testamento, ita repudium per libellum datum, fuit licitum in Veteri Testamento: ergo libellus ille fuit licitus.

3 Item, Iudicium humanum præcipue traditum à Deo, exemplatum est à Deo diuino: sed ego video, quod si in causam trahebatur, sententia dabatur secundum iudicium Domini pro viro: quod dimittere poterat vxorem, ei dato tali libello. Cum igitur hoc iudicium informatum fuit à iustitia quæ exemplata fuit à iustitia diuina, ipsum iudicium fuit iustum: ergo

ergo & iustus, & licitus fuit libellus, & repudium & omnia quae sequebantur ex illo.

*Sed et* IN CONTRARIUM huius est quod dicit Dominus Matth. 19. quod propter duritiam cordis eorum Moyses praecipit dari libellum repudij: sed quod propter duritiam cordis permittitur, simpliciter est iniustum: ergo libellus ille simpliciter fuit iniustus.

2. Item Chrysof. super Matth. 5. Permisit Moyses dari libellum repudij, ne per odium funderetur sanguis: permisit fieri mala, ne fierent peiora. Ex hoc accipitur, quod dare libellum fuit simpliciter malum: sed omne malum est illicitum: ergo videtur, quod illicita fuit datio libelli.

3. Item Augustinus in Gloss. super idem, & hoc ponitur hic in litera. Scribit Moyses in Deut. 24. quod si vxor non placeat viro propter aliquam forditatem, dimittat eam: quod permittum dici exponit Christus propter duritiam maritorum, non ut concedatur dissidium, sed ut tollatur homicidium: & ex hoc sequitur idem quod prius.

*Solutio.* RESPONSIO. Puto hic esse dicendum salua meliori sententia, quod libellus iste simpliciter fuit iniustus, sicut etiam iniustum fuit habere plures: secundum autem tempus & congruentiam hominum fuit iustum. Hoc autem videtur elici ex textu verborum Domini nostri Iesu Christi Matth. 19. vbi praemittit Dominus ante sententiam de repudio, qualiter Deus ab initio creauit hominem masculum & foeminam, & quod essent duo in carne vna, & quod Deus coniunxit homo non separaret, & postea subinfert de libello repudij: vnde etiam super idem dicit Chrysof. quod foemina non debet cogitare nisi de vno masculino creato, sicut Deus ipse vnum vni, & vnam vni creauit ab initio. Dicendum ergo ad primum, quod lex Dei illa, sicut dicit Apostolus Hebr. 7. est imperfecta, & nihil ad perfectum adduxit: sed dabatur secundum congruentiam temporis & personarum, ut tanquam praedagogus ad Christum adduceret. Vnde & multa bona significata ex ipsa vxoris dimissione eliciunt in Gloss. super Deuter, Origen. & Gregor. & ideo imperfecta habuit mandata, & dispensata pro tempore.

AD ALIUD dicendum, quod rectam principium vnumquodque corrigit secundum modum possibilem sibi, & non secundum verissimam rectitudinem: & ita etiam facit iudicium causarum quod exemplatur ab ipso: quia videtur mihi, quod istud fuit iudiciale; non ceremoniale principaliter, nec sacramentale, nec morale: & talia mutantur per varietatem temporum & personarum: vnde illa obiectio non cogit, quod simpliciter fuit iniustum repudium.

AD HOC autem quod in contrarium obicitur, dicendum quod sine dubio lex dicitur de causis permisit repudium, & etiam lex Iustiniana: & omnis lex semper permisit repudium praeter legem Christi: in quo notatur legis Christi perfectio in sanctitate, pietate, & castitate. Vnde ad obiectum dicendum, quod duritia cordium tunc erat causa mouens: sed tamen nisi fuisset vtilitas, non concessisset.

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

Eius autem vtilitas superius exemplata est: & ideo secundum tempus iustus iur libellus, licet non simpliciter.

AD ALIUD dicendum, quod Chrysof. stomus tangit causam incitantem seu excitantem ad dandam legem iudicalem: sed tamen etiam alia causa erat vtilitatis quae excusabat pro illo tempore.

SIMILITER dicendum ad id quod dicit Augustinus. AD ID autem quod supra obiectum est de Chrysof. dicendum quod non est simile nisi in incitante primo ad dationem legis, quia hic & ibi turpe est: sed hic turpe crudelitatis, & ibi turpe libidinis. Et per hoc patet solutio ad totum.

### ARTICVLVS XXVII.

*An dimittens uxorem per libellum repudij & repudiata poterant saluari in alio matrimonio?*

Tertio quaeritur, Vtrum dimittens saluari poterat in alio matrimonio, & etiam dimissa? Videtur, quod non: quia dicit Christus Matth. 5. & 19. Qui dimissam duxerit, mœchatur, sed mœchus & mœcha non saluantur: ergo videtur, quod in alio matrimonio neuter eorum saluari poterat.

2. Item, Propter duritiam cordis permisus fuit libellus: dicitur autem Eccli. 3. Duri corde male habebunt in nouissimo: ergo isti tales male habebunt.

IN CONTRARIUM huius obicitur per hoc quod dicit Hieron. Hoc permittendo non Dei iustitiam monstrauit, sed a peccato abstulit culpam peccandi: ut quod secundum legem agentibus peccatum non videtur, non videtur esse peccatum: sed cuiusque actui abstrahitur culpa, illo nullus demeretur. Ergo ex tali dimissione & secunda copulatione nulli damnabantur, ut videtur.

2. Item, Tam lex quam prophetia in idem concordant. Malach. 2. vbi dicitur, Cum odio habes eam, dimitte eam. Ergo videtur, quod ille totus populus miserabiliter fuisset neglectus, quod sapientes eorum scirent ei non esse salutem, & tamen permitterent eis tales copulationes: sed hoc esset nimis absurdum: ergo videtur, quod tunc saluari poterant alii coniuncti.

3. Item, Si lex non attenderet nisi duritiam cordis, tunc deberet persuadere reditum: sed e contrario facit, quia dicit, quod si secundus dimittat eam per repudium vel per mortem, prior non poterat eam reassumere: ergo videtur, quod licite fuit in secundo matrimonio.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum puto, quod in secundo matrimonio erat eis salus propter legis statutum & temporis congruentiam: sicut etiam in pluribus vxoribus, quod nunquam voluit Deus nisi ad tempus, ut in victimis holocaustorum, quas nunquam voluit Deus nisi per accidens, scilicet ne idolis immolarentur. Et hoc videtur velle Hieron. dicens, quod a peccato abstulit culpam legislator, quando concessit repudium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod

NNn 3 dicit

dicit Christus hoc quantum ad abundantem iustitiam in Nouo Testamento esse, implentem imper. ecclum Veteris Testamenti.

AD ALIUD dicendum, quod hoc dicit Christus quoad principalem causam permissionis, secundum quod erat lex iudicialis: ex statu tamen tempus ordinabatur ad maiorem fecunditatem: quia illi tempori congruebat, & secundum hoc erat dispensatiua & indulgentia: quia sepe sterilis est ad vnum, quæ non

est sterilis ad alterum: & ideo etiam præcepit lex, quod si pluribus nupit & fœda fuit quoad plures, non potest redire ad primum, nec primus potest eam recipere. Hoc modo concordat Caro qui dimisit Marciam vt fœcunda esset, & Philosophi ita locuti sunt de repudio. Et quia hoc concordat rationi, videtur ita esse dicendum: quod tamen non omnino assero in ista quæstione, sed quilibet dicat quod sibi bonum videtur.

*Cui licebat plures habere, vel non.*

D  
Deut. 17.  
1. Reg. 11

**S**E D nunquid sub lege licebat habere plures vxores? Audi quid scriptum est in Deuteronomio: Non habebit rex vxores plurimas, quæ alliciant animam eius. Super quem locum ait Augustin. Manifestum est Salomonem hoc præceptum transisse. Dauid autem plures habuit, nec præceptum præterit. Permissum est enim regi plures habere, non plurimas quæ alliciant animam, multiplicare. Cum tamen additur, Vt non eleuetur cor eius, alienigenas prohibitum esse videtur. Verumtamen multiplicatio vxorum generaliter prohibita est. Permissum est autem regi plures habere, sed non multiplicare. Veniente autem plenitudinis tempore quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarum ad priorem honestioremque institutionem: vt vnus vni in figura Christi & Ecclesiæ coniungatur. Nec quæritur electio muneris in successione generis, sed in perfectione vitæ & sinceritate scientiæ, & virginitas fecunditati præfertur, & sacerdotibus continentia indicitur.

Lib. 5. in  
Deuter.  
c. 17.

1. Reg. 1.  
Galat. 4.

ARTICVLVS XXVIII

*An aliqua vxores dicantur plurima, & qua sunt illa?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Non habebit rex vxores plurimas, &c.] Quæritur enim hic, Quæ sunt plurimæ? si enim dicatur, quod illæ solæ plurimæ sunt, quæ alliciunt animum eius ad idololatriam. Contra: Vnica potest allicere animum eius: ergo vnica potest esse plurima: hoc autem est falsum: ergo non dicuntur plurimæ.

2. Item, Non determinatur ex lege quot habere debeat, sed plures conceduntur sine determinatione: ergo videtur, quod nullus sit sibi numerus plurimus. Si autem dicatur, quod plurimæ sunt illæ quæ excellunt vires suas in partu, scilicet quod non potest eas pascere. Contra: Plures potest pascere rex & diues, quam pauper: ergo quæ vni sunt plurimæ, non sunt alteri plurimæ: & de hoc nihil loquitur lex: nunquam enim dicit, quod diues habeat plures quam pauper: ergo videtur, quod non sic se intelligendum.

3. Item, Plures tunc permittebantur propter fecunditatem: si autem plures sunt, tanto maior est fecunditas: ergo videtur, quod nullus numerus est plurimæ: sed potius qui plures habuit quam alius, plus il-

li tempore seruiuit: sicut qui castior est quam alius, plus seruit tempori nostro, sicut supra dixit Hieron.

**R**ESPONSIO, quod vt puto, dicuntur plurimæ excellentes potentia imprægnandi, ad quam tria exiguntur, scilicet calidum perfecte mouens, & semen perfecte digestum, & vigor naturæ: per nimium enim coitum exhalat naturale calidum, & siccum extrahit humidum: & sic corpus in frigidatur per nimium coitum, & eicitur semen antequam sit digestum: & tunc de facili expirat, & inefficax inuenitur. Nimiis etiam coitus ponitur ab Aristot. vna de causis breuioris vitæ, & deperdit vigorem naturæ, ita quod continuè per eam permanet fecunditas: & ideo secundum hoc puto esse mensurandum. Potentia autem hæc si omnes æqualiter fecundare debeat, puto quod excedat mulierem 70. vel circa hoc plus, vel minus, secundum diuersitatem hominum: & ideo Salomon arguitur plurimas habuisse, & Dauid inter plurimas substulisse. Et per hoc patet solutio ad omnia, præter ad vnum: ad quod dicendum, quod lex non dixit quot essent habendæ: quia quoad nos necesse est hoc determinari, & ideo numerus variatur: & forte ideo quia lex nunquam hoc nisi per accidens intendit, & ideo non nisi indulgendo circa hoc parum loquebatur.

De

*De virginitate mentis & carnis.*

**M**ELIOR est autem virginitas mentis quam carnis. Vnde E Ambros. Tolerabilius est mentem virginem quam carnem habere. Vtrumque bonum est, si liceat: si non liceat, saltem non casti homini, sed Deo sumus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest: nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Idem, Non potest caro ante corrumpi, nisi mens ante fuerit corrupta. Item Isidor. Non potest corpus corrumpi, nisi prius animus corruptus fuerit. Mundata enim a cogitatione anima caro non peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo verum sit, nisi anima prius fuerit corrupta, corpus non posse corrumpi, scilicet peccato. Illud etiam Augustini aduertendum est. Sicut, inquit, sanctius est mori fame, quam idolothytis vesci: ita sanctius est defungi sine liberis, quam ex illicito coitu stirpem quæ- rere. Vndecunque vero nascantur homines, si parentum vitia non sectentur, & Deum rectè colant, honesti & salui erunt. Semen enim ex quacunque homine, Dei creatura est: & eo malè vtenti, malè erit, non ipsum aliquando malum erit.

Lib. 2. de  
virgini-  
bus, &  
habetur  
c. 1. q. 1.  
c. Tole-  
rabilis.

1. q. 4. c.  
Reuera-  
Isidorus  
in syno-  
nymis.

Lib. de  
bono  
coniug.  
c. 16.

EXPOSITIO TEXTVS.

Einde notandum, quod super illud capitulum [Melior est autem virginitas,

& cætera] Debet poni tota quæstio de virginitate & viduitate, & de velo virginum: & illa pertactata est diligenter inter illa quæ scripsimus de virtutibus cardinalibus.

DISTINCTIO XXXIV.

*De personis legitimis.*

**V**NC superest attendere, quæ personæ sint legitimæ ad contrahendum matrimonium. Legitimæ iudicantur personæ secundum statuta patrum, quæ diuersa sunt. Aliæ namque fuerunt legitimæ ante legem, aliæ sub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua Ecclesia quædam erant legitimæ quæ modò non sunt. Earum verò quæ modò legitimæ sunt vel illegitimæ, quædam sunt plene legitimæ, quædam omnino illegitimæ, quædam mediæ. Plene legitimæ sunt, quibus non obuiat votum continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel dispar cultus, vel conditio, vel naturæ fragilitas, & si quid est aliud. Penitus vero illegitimæ sunt per votum, per ordinem, per cognationem, per disparem cultum. Mediæ verò sunt nec plene legitimæ, nec omnino illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales iunguntur ignoranter, commanere possunt quibusdam accedentibus causis, & eisdem deficientibus diuidi.

De ma-  
trimonio  
secundum  
causam  
materiam  
legitimam  
vel illegitimam.

## ARTICVLVS I.

*Quid sit legitimitas personarum contrahentium: & qua lege dicitur legitimum?*

Nunc superest attendere quæ personæ [Hic incidit pars illa quæ est de personis legitimis, vel illegitimis: & diuiditur in duas. In prima agit de effectu impedimenti in genere. In secunda autem de impedimentis ipsi] *ibi* [De his quæ causa frigiditatis, &c.] Ad intellectum autem primæ quærentur tria, scilicet quid sit legitimitas personarum contrahentium? Secundo, Penes quid accipitur numerus impedimentorum? Tertio, Quare isti sacramento & non alij impedimenta assignantur? Ad Primum obicitur sic: Dicit Magister in litera, quod legitimæ personæ sunt, quibus non obuiat aliquod impedimentum matrimonij: ergo legitimitas ipsa est immunitas ab impedimentis matrimonij. Videtur autem, quod malè diffinitur: diffinitio enim datur per essentialia: sed negationes nulli sunt essentialia: ergo non debet dari per negationem: sed datur per negationem: ergo videtur, quod non valeat.

2 Item, Diffinitio sunt essentialia rei prædicata: sed illa nunquam de re negari possunt: ergo nulla diffinitio constituitur ex negatione de re: ergo ut prius.

*Quæstio-  
cula 1.*

VLTERIVS quæritur magis tangendo rem, A qua lege persona dicatur legitima: Aut enim à lege vniuersaliter accepta, vel particulariter. Si vniuersaliter, oportet quod legitima persona sit secundum omnem legem legitima: hoc autem falsum est, quia est legitima, quando est secundum vnâ legem tantum, sicut supra dixit Nicolaus Papa, quod ad matrimonium sufficiat secundum legem eorum qui contrahunt, consensus. Si autem dicatur à particulari lege legitima. Contra: Aut enim est legis naturæ, aut Moysi, aut Christi: & quodcumque dicatur, patet quod non est verum, quia non omnis persona ab illa lege est legitima.

*Quæstio-  
cula 2.*

VLTERIVS quæritur de diuisione quam dat Magister, quod aliquæ fuerunt legitimæ ante legem, &c. Videtur enim hoc non esse verum: matrimonium enim est de moralibus: ergo vno modo se habuit in lege, & ante legem, & post, sicut cætera moralia.

2 Item video, quod eadem medicinæ corporales exhibentur infirmis ex eadem causa in qualibet lege: ergo cum matrimonium sit medicina infirmitatis, ex eadem causa ab initio mundi eisdem legibus matrimonium debuit omnibus dari: ergo non erant aliæ personæ legitimæ secundum temporum diuersitatem.

3 Item obicitur de alia diuisione, qua dicit, quod quædam plenè sunt legitimæ, &c. Si enim legitimitas diffinitur per negationem & priuationem, ut dicit in litera, & negationes & priuationes non suscipiunt plus & minus, siue magis & minus, videtur quod omnes sint vel æqualiter legitimæ, vel æqualiter illegitimæ: ergo nihil est quod dicit in litera.

4 Item; In aliis operibus non dicitur legaliter iustus, nisi qui in omni lege concordat: & si discordat in quodam, & concordat in quodam, ipse simpliciter dicitur legaliter iniustus, sicut dicit Aristot. in 5. ethicorum. Fur enim in quodam concordat legibus, quia fortè castus est: & tamen suspenditur, quia legaliter est iniustus contrectando rem alienam inuito domino: ergo videtur, quod etiam in hoc casu quæ non omnibus legibus concordat, est illegitima persona: ergo nulla debet dici mediè legitima, sed simpliciter legitima, vel simpliciter illegitima: ergo sua diuisio nulla esse videtur.

RESPONSIO. Dicendum, quod Magister *Solutio* dat descriptionem legitimarum personarum per consequentem ex affirmatione negationem, eò quod notior est nobis ex his quæ negat, & ipse principaliter intendit benè intelligi, quam benè diffinire. Diffinitio tamen legitimæ personæ est, quæ secundum leges libertatem habet contrahendi matrimonium cum quocumque voluerit. Et ex ista sequitur negatio quam Magister ponit in litera: quia legitima est, cui non obuiat impedimentum, &c. Et per hoc patet solutio ad duo prima.

AD ID quod vltius quæritur, dicendum quod à lege quæ est de personis matrimonij contrahentibus secundum quod abstrahit à lege naturæ & Moysi & Christi, dicitur legitimæ personæ. Ad id autem quod obicitur primo contra hoc, dicendum quod non valet: quia ista lex est vniuersalis, non vniuersaliter sumpta: & hoc est in genere sumptum quod verificatur secundum quamlibet speciem diuidendo: & cum legum species variantur ex temporibus & statibus diuersis, ideo bene dicit Magister, quod aliæ fuerunt legitimæ ante & post legem Moysi: & per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ID quod vltius quæritur, dicendum quod matrimonium licet sit de moralibus secundum suam substantiam, tamen modus contrahendi est iudicialis: & ideo variatur secundum leges contrahentium, ut dicit Nicolaus Papa.

AD ALIUD dicendum, quod morbus non erat similis nisi concupiscentiæ: sed morbi alij multi variabantur secundum tempora, sicut paucitas hominum, & paucitas mulierum & virorum, & vnus & eiusdem cultus, & paucitas extraneorum: & ideo lex dabat sororem, cognatam, extraneam, secundum temporis diuersitatem.

AD ALIUD dicendum, quod est priuatio consequens ex quadam affirmatione præcedente: & ideo non valet argumentatio. Aliter potest dici, quod negatio & priuatio dupliciter considerantur, in se, & in sua causa. In se non recipiunt magis & minus. In causa variantur secundum causæ variationem. Unde cum falsum sit priuatio: non dicit Aristot. quod magis mentitur qui dicit quinque esse centum, quam ille qui dicit quinque esse sex.

AD ALIUD dicendum, quod non dicit legitimum mediè, quia mediè concordat legibus, sicut innuit obiectio: sed quia facile ad

ad legem reduci potest: unde patet, quod non est simile, quod pro simili fuit inductum.

ARTICVLVS II.

Quis sit numerus eorum qui matrimonium impediunt?

Deinde quaeritur de numero impedimentorum. Notantur autem his verbis:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, ordo, ligamen, honestas, Si sis affinis, si forte coire nequibus. Hec socianda veniant, connubia facta retrahant.

Et rursus sunt alij versus per quos accipiuntur impedimenta, quae impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum:

Ecclesia vetitum, necnon tempus seriatum, Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.

Videtur autem, quod non omnia ista habent unam rationem impediendi matrimonium: quia non omnia dirimunt sicut paruit in verbis: ergo non est una ratio impediendi.

Item; Conditio non impedit, nisi velit coniunx iugentis: ergo non est simile aliis.

Et quia de singulis infra obicitur, quaeratur, Vtrum impediatur ista matrimonium? Et videtur, quod non: quia quod ordinatur ad maiorem coniugij sanctitatem, impedire non debet coniugium: sed plura ex his quae excludunt coitum, ordinantur ad maiorem coniugij sanctitatem: ergo non impediunt matrimonium. Prima patet per hoc quod tanto perfectiora sunt sacramenta, quanto sunt sanctiora. Secunda probatur per hoc quod supra dixit August. quod sanctiora sunt coniugia pari voto continentium.

Item, Si aliquid impedit aliquid fieri secundum naturam, ipsum superueniens ei destruit ipsum; sed haec impedimenta superuenientia matrimonio non destrunt ipsum ergo non impediunt fieri. Prima patet in omnibus naturalibus causis aliquid operantibus: sicut frigiditas impedit fieri calidum, & superueniens ei destruit ipsum.

Item, Furor non ponitur hic inter impedimenta: & tamen magister prosequitur eam in littera: ergo videtur definitio insufficient.

RESPONSIO. Dicendum videtur, quod una ratio in communi est impedimenti, quae contracta facit impedimentum speciale: & haec ratio est contraria legibus, quibus conciliatur matrimonium.

Ad ista vero autem dicendum, quod hoc contingit: quia inaequales sunt differentiae quae contrahunt impedimentum in genere: haec enim differentia non videtur esse, quod excludit aliquid a matrimonio: & tunc dirimit contractum, qui non videtur fuisse verum matrimonium. Unde dicitur in materia matrimonij, quod non videtur esse contractum, & ideo nullum esse matrimonium. Aliqua tamen non habent istam differentiam, quae excludit aliquid a matrimonio: & illa impediunt fieri contractum: sed quia non impediunt contractum,

ipsum manet, essentia matrimonij inuiolata ab eis.

AD ALIUD dicendum, quod conditio impedit ex parte causae materialis matrimonij: sed potest accipi si velit, quia quilibet potest facere deteriorem suam conditionem.

AD ALIUD dicendum, quod non ordinatur ad sanctitatem coniugij, nisi quod coniugium stare permittit: hic autem non stat coniugium: unde nec sanctitas coniugij stare potest: sed si staret coniugium, tunc bene concederem, quod sanctitas esset pari voto continentium.

AD ALIUD dicendum, quod hoc in contractibus nihil valet, etiam in contractu frumentij emptionis vel venditionis: quia multa impediunt ante, quae superuenientia non dirimunt: sicut si pecus efficitur frumentum in sua potestate. Et hoc ideo fit: quia ista non fiunt per necessitatem, sed per voluntatem: & ideo prius facta quacunque causa, non potest voluntas contrarium agere: sed naturales causae per necessitatem suae essentiae agunt, & ideo destrunt prius facta si impediunt fieri.

AD ALIUD dicendum, quod furor contrahitur sub errore: quia discernere non potest ut consentiat.

AD VLTIMUM dicendum, quod impedimentum quoddam est vere impedimentum: quoddam autem secundum quid. Illud autem quod est vere impedimentum, est id quod impedit contractum, & dirimit contractum. Et hoc potest esse dupliciter: aut scilicet contra matrimonium in quantum contractus in dispositione ministeriorum Ecclesiae: aut secundum quod accipitur in se. Si secundum quod est in dispositione ministeriorum Ecclesiae, qui sunt loco Dei in terra, tunc sunt contra matrimonium: quae sunt ex institutione Ecclesiae. Aut igitur illa institutio est de sponsalibus, aut de nuptiis. Si primo modo, tunc est publicae honestatis iudicia. Si autem de ipsis nuptiis, tunc haec est propter reverentiam sacramenti excellentioris cui non competit actus matrimonij, aut est propter habitudinem personarum in matrimonio coniugiarum. Si primo modo, tunc est ordo. Si autem propter ipsas personas: aut est in ipsa persona secundum computationem ad ipsa quibus propagatur, tunc quibus est quae una ratio: quia ab uno cum eis derivat: aut hoc est propter coniugij causam quae videtur esse una. Et primo modo est copulatio tam spiritualis, quam corporalis. Secundo autem modo est alinitas. Si autem respectu matrimonij in se: aut est propter inaequales differentias causarum, sicut est in materia cui contrahitur: aut secundum actum in quo contrahitur: aut secundum materiam, quae est leges personae: aut secundum bonum, & tunc quod secundum bonum principalem, quod est propter: aut ex parte formae: aut ex parte materiae: aut ex parte materiae personarum. Si primo modo, tunc hoc est ex parte materiae personarum, sicut est in materia personarum. Et primo modo est violentia.

Ad quod dicitur.



violentia. Si autem respicit ipsum secundum actum in quo consummatur, tunc est impotentia coeundi, ex quacunque causa contingat. Si autem respicit materiam, hoc non potest esse nisi ex malitia materiz quæ inducta est ei, & sic est crimen. Si autem contrariatur proli optimæ dispositioni, sic est conditio, quia nullus vult seruos liberos habere, & alius obnoxios, quantum est in se. Si verò ex contrarietate fundamenti, tunc est disparitas cultus. Et si est ultimo modo secundum formæ contrarietatem quæ est indiuiduitas, tunc est ligatio cum alia, quia indiuiduus non potest esse aliquis cum duabus. Alia autem duo patent: quia vnum sumitur ex simplici Ecclesie prohibitione, aliud autem ex incongruitate temporis causata prohibitione.

ARTICVLVS III.

Quare hoc solum sacramentum habet impedimenta?

Tertio queritur, Quare hoc solum sacramentum habet impedimenta? Vide-

De frigidis separandis.

§ 1. q. 1. c. Quod autem interrogasti.

**D**E his enim qui causa frigiditatis debitum reddere non possunt, consulit Gregor. vt permaneant. Sed si mulier causatur dicens, Volo esse mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorum septima manu propinquorum iuret, quod nunquam carnaliter conuenerint, & tunc mulier secundas nuptias contrahat. Vir autem qui frigida naturæ est, absque spe coniugij permaneat. Ait enim sic, Interrogasti de his qui matrimonio iuncti sunt, & nubere non possunt: si ille aliam, vel illa alium ducere possit? de quibus scriptum est, Vir & mulier si se coniunxerint, & post dixerit mulier de viro, quod coire non possit cum ea, si potest probari quod dicit per iustum iudicium, alium accipiat. Si vero ille acceperit aliam, separentur. Item, Requisisti de his qui ob causam frigida naturæ dicunt se non posse inuicem operam carni dantes, commisceri. Iste vero si non potest ea vti pro vxore, habeat eam quasi sororem, Quod si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneat vterque innupti: nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conueniet? Item, Si vir aliam vxorem vult accipere, manifestè patet ratio, quia suggerente diabolo odij fomitem, exosam eam habuerit: & ideo eam dimittere mendacij falsitate molitur. Quod si mulier causatur & dicit, Volo esse mater & filios procreare, vterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis iurando dicat, vt nunquam per commixtionem carnis coniuncti, vna caro effecti fuissent. Tunc videtur mulier secundas posse contrahere nuptias: humanum dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem qui frigida naturæ est, maneat sine coniuge. Quod si & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iurauerant, perijurij crimine rei teneantur, & penitentia peccata priora cogantur recipere con nubia. Hoc seruandum est cum vterque idem fatetur.

§ 1. q. 1. c. Requiristi de his.

Rom. 6.

tur enim, quòd non solum debeat habere: quia etiam penitentia dependet à voluntate & actu nostro: & tamen impedimenta nulla ponuntur ei: ergo videtur, quòd nec isti.

**R**ESPONSIO. Dicendum est ad hoc, quòd duplex causa est quare alia non habent impedimenta: quarum vna est, quòd consistunt circa vnum hominem simplicem, & ille ex alio impediti non potest. Alia causa est: quia circa actus spirituales sunt, quos solus Deus operatur in nobis, sine nobis, in quibus ipse nullum potest habere impedimentum: quia nihil est fortius ipso quod impediatur ipsum. Vtrumque autem horum deficit in matrimonio: quia à duorum dependet voluntatibus, & duobus agentibus: & consistit eius consummatio in actu corporali: & ideo multiplex potest habere impedimentum. Et per hoc patet, quòd non est simile de penitentia, quod inductum est pro simili.

Solutio.

fatetur. Sed vir si asserit debitum reddidisse vxori, & illa diffitetur, cui potius fides habenda sit merito queritur. De hoc ita statutum est. Siquis ita acceperit vxorem, & habuerit eam aliquo tempore, & ipsa femina dicit, quod nunquam coisset cum ea, & ille vir dicit quòd sic fecit, in veritate viri consistat, quia vir est caput mulieris. Hoc de naturali impossibilitate statutum est.

Ibidem. c. Siquis acceperit. Ephes. 5.

ARTICVLVS IV.

Quare frigiditas sit impedimentum matrimonij?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [De his autem qui causa frigiditatis, &c.] Videtur autem, quòd frigiditas non debet impedire: quia quod ad coniugij ordinatam continentiam, non impedit matrimonium: sed frigiditas ordinatur ad maiorem coniugij continentiam: ergo non impedit.

Item, Constat, quòd omnes vetuli sunt frigidi naturaliter: & tamen vetulus cum vetula contrahere potest: ergo frigiditas non impedit.

Item, Si sciunt se esse frigidos & contrahunt, stat matrimonium: ergo frigiditas per se non impedit matrimonium, sed potius concubitus qui consequitur quoddam matrimonium, vt supra est probatum: male ergo ponitur, quòd frigiditas impediatur matrimonium.

Item, Impedimentum matrimonij quòd est naturale, æqualiter potest euenire vtrique coniugi: sed frigiditas non impedit mulierem: ergo nec virum debet impedire: ergo non debet poni pro impedimento.

Item, Nimia caliditas impedit, sicut & nimia frigiditas: quia nimia caliditas exiccatur humidum: ergo & nimia caliditas debet poni pro impedimento.

Item, In multis masculis inuenitur impedimentum ex nimia caliditate: ergo videtur, quòd debuit poni pro vno de impedimentis.

Item, Nimiis humor resoluunt nervos: ergo impedit vigorem qui exigitur ad coitum: ergo etiam ille debet poni pro impedimento.

Quæstio.

**V**TRIVS queratur hic de his qui habent caliditatem debilem: hæc enim sufficit membra mouere ad concupiscentiam, sed cito euaporat, & debilitat extendit: habens ergo iste vxorem virginem, cum non habeat nisi primum imperium, deflorare non potest: & tamen cognoscere potest corruptam, si talem haberet vxorem. Quid ergo isti est faciendum? Videtur, quòd nihil facere possit: quia si aliam corrumpere facit, ipse est causa adulterij, & hoc fieri non debet. Item, Si corrumpat eam manu, hoc est species sodomiz, cum non fiat instrumento debito: ergo videtur, quòd ipsum oportet tacere debito propter quòd contrahit matrimonium.

Solutio.

**R**ESPONSIO est ad hoc quòd frigiditas hic ambit omne impedimentum naturale, & perpetuum coeundi ex quacunque sic causa:

sed tamen quia frigiditas generalius est, & intenditur semper atque procedente, propter hoc istud ponitur: si enim esset accidentale impedimentum, scilicet abscissione veretri, vel scissione testicularum, vel perpetua arctatione mulieris, cui beneficium medicinae subueniri non potest, tunc secundum versus supra positos totum sub illo membro continetur, quod est impotentia coeundi perpetua, & hæc continetur sub frigiditate: & hoc ideo quia ius non loquitur de frigiditate in quantum frigiditas, sed in quantum causat impotentiam coeundi: & ideo omnia quæ idem causant naturaliter & perpetua, vocat frigiditatem.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quòd consensus coniugalis est in carnalem copulam & illa supponit potentiam coeundi si debitum exigatur: & ideo excludit maritalem copulam frigiditas in eo quod supponit: nec est continentia coniugalis, vbi talis copula per exclusionem debiti si exigatur, excluditur.

**A**D ALIUD dicendum, quòd vetuli habent caliditatem sufficientem mouere, licet non generare: & ideo conceditur eis matrimonium pro medicina quoad fidem thori: & ideo non est simile.

**A**D ALIUD dicendum, quòd in coitu mulier est patiens: propter quòd dicit Aristoteles, quòd non proprie dicitur mulier continens, quia non competit ei impetus agentis in coitu: ad pari autem sufficit frigiditas, licet non ad agere: quia dicit Aricenna, quòd frigiditas sufficit motum: & ideo cum masculus se habeat vt agens, si superuenit frigiditas, abscinditur motus, & agere non potest, & ideo ex parte sui impedit matrimonium.

**A**D ALIUD dicendum, quòd non est idem de nimia caliditate: quia caliditas vix vnquam est impedimentum perpetuum: quia cum digeritur humidum extraneum per cibum sumptum continet, incipit remitti calidum naturale, & temperatur ita, quòd id quòd ante consumebatur, postea incipit resolui et consumi, & tandem resolui sine consumptione. Hoc etiam sic processu ætatis: & ideo irradat Philosophi, quòd multi impotentes in iuuentute ad coitum, processu ætatis coire incipiunt: & multi non generantes in iuuentute, processu ætatis incipiunt generare: & ideo non ponitur impedimentum sicut frigiditas. Si tamen inueniatur impedire coitum per continuos tres annos, separentur: sed hoc vix accidit: quia etiam quando impotentes sunt generare & coire quoad commixtionem seminalem, quia semen consumitur in eis: tunc tamen possunt reddere debitum ex nimio vigore genitalium, quòd non est in frigidis. Per hoc etiam patet solutio ad ibi sequens.

AD ALIUD dicendum, quod nimius humor accendens coitum, non est nisi ex frigidityte humidum illud inducente & inspirante: quia frigiditas est qualitas actiua, & humiditas passiva magis: & ideo humidum per se non potest esse causa impedimenti.

AD ID quod ulterius quæritur, salua meliori sententia videtur esse dicendum, quod per applicationem manus via fieri poterit. Ad id autem quod contra hoc obiicitur, videtur esse dicendum quod differt applicare manum, ut medicantem, & polluentem. Manus enim applicata ut polluens, inducit mollietatem vel sodomitatem: sed manus medicans non inducit: sicut etiam dicimus in mulieribus quibus descendit matrix extra os vulvæ: præcipitur enim ut digitis reponant eam, & tamen non dicimus manus illas polluere eas vel corrumpere, sed potius medicari eis.

## ARTICVLVS V.

*An mulier volens separari à viro propter impotentiam, debet iurare septima manu amicorum, quod non est cognita a marito?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi Decretum ut uterque eorum septima manu propinquorum, &c. Hoc enim videtur inconueniens cum Dominus dicat, quod in ore duorum vel trium testium stat omne verbum: ergo videtur etiam, quod hic sufficiant duo vel tres testes.

2 Item, Apostolus etiam in accusatione presbyteri dicit sufficere duos testes vel tres. Videtur ergo, quod iniuste notatur hic manus septima.

3 Item, Propinqui sunt magis suspecti quam alij, quia libenter iuuant suos propinquos, ut lux voluntaris effectum consequantur: ergo videtur, quod melius esset vocare extraneos in iuramentum.

4 Item, Cum opus matrimonij occultum sit valde, qualiter possunt iurare de hoc quod non videntur.

5 Item, Per quem modum dandum est eis iuramentum?

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod in fauorem matrimonij & propter horrorem separationis ut ceteri terreatur, inductum est de testium multiplicatione. Quod autem Dominus dicit, ipse intelligit in causis quæ non sunt adeo fauorabiles, & possunt ad notitiam melius venire quam ista.

AD ALIUD dicendum, quod presbyteri crimen melius sciri potest quam actus matrimonij, in quo, ut dicit Augustinus in lib. de nuptiis & concupiscentia contra Iulianum, parentes etiam proprios filios quos genuerunt testes habere volunt propter impudicam concupiscentiam quæ est in coitu.

AD ALIUD dicendum, quod nullis ita nota sunt talia familiaria, sicut propinquis, qui si desunt, assumuntur vicini: qui etiam si non sunt, alij sumuntur qui exceptione

sunt maiores: & illi omnes propinqui esse dicuntur hic, largè sunt vocabulo.

AD ALIUD dicendum, quod non iurant synodales siue testes, quod non commixti sunt, sed potius quod credant illos verum iurasse: unde illi quorum matrimonium ab eis denuntiatur, primi iurant, quod nunquam carnaliter conuenerunt, & alij postea iurant, quod credunt eos verum iurasse.

AD ULTIMUM dicendum, quod iurare debet vir in hunc modum, quod continuos tres annos fideliter sine fraude operam dedit, ut talem. N. tunc cognosceret carnaliter, & nunquam eandem. N. cognoscere potuit. Illa autem iurat, quod ipsum fideliter iuuit ut cognosceretur, & non impedierit sine fraude, & tamen ab eo cognita non sit: & alij postea iurant, quod credunt eos verum iurasse.

## ARTICVLVS VI.

*An separatione facta propter impotentiam, & postea compertum est per iustum iudicium non fuisse impotentiam, si contraxerint cum aliis, an debeant separari?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Si vero ille acceperit aliam, separentur, &c.] Huius autem extra. de frig. & malef. redditur ratio: quia tunc patet, quod frigiditas non fuit causa quam allegauerunt, sed potius instinctu diaboli quia odio se habuerunt, separationem quæsiuerunt: unde cum Ecclesia ex post facto se viderit deceptam, rouocat priores nuptias quæ veræ nuptiæ fuerunt. Secundas autem separat quæ apparebant in aspectu hominum tantum.

SED CONTRA hoc obiicitur: quia sicut probatum est in naturis, aliquis in iuuentute impeditur à coitu, & procedente ætate coire incipit: ergo allegatum viri impedimentum potest esse primo verum, & postea tamen redit facultas: videtur ergo, quod cum vero impedimento ipsius matrimonij separatum fuit, debeant manere separati.

2 Item, Vna mulier amabilior est quam altera: ponamus ergo, quod aliquis est qui non habet calorem ex complexionem sufficientem ad coitum: potest tamen excitari accidentibus animæ quæ sunt amor, concupiscentia, & huiusmodi: hoc enim possibile est secundum naturam: quia accidentia animæ etiam transmutant corpus in infirmitates & sanitates, ut dicunt naturales: & sic videtur, quod talis esset sterilis in perpetuum ad abominabilem mulierem, & tamen cum amabili coiret. Si ergo iste separatur à prima, & permittitur ei contrahere cum secunda: & iterum quando coit cum secunda, redditur primæ, videtur esse iniustum: quia perpetuum habet impedimentum ad illam, & non ad istam.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod hoc contingere non potest nisi ex nimio calore: & quia talis debitum potest reddere, licet non spermatizet vel generet: ideo talis casus non accidit. Sed omnimoda impotentia coeundi causatur

causatur ex frigiditate quæ semper intenditur ætate procedente: & ideo si per triennium operam dedit, & non potuit coire, præsumitur perpetuum esse impedimentum.

AD ALIUD dicendum, quod forte in tali casu consultatio habenda esset à responsis sapientum: & sine præiudicio videtur esse dicendum similiter sicut de maleficiato: quia etiam quoddam genus maleficii est abominatio quam concipit ad mulierem: unde monenda est illa, quod se exhibeat mundam & ornatum & affabilitate amabilem viro: & ipse est moriendus, quod excogitet causas quibus amabilior femine efficiatur: & si hoc non prodest, videtur esse simile maleficio: & ideo separari possunt, & aliis coniungi.

## ARTICVLVS VII.

*Si vir cui imputatur impotentia, asserit se debitum reddidisse, mulier vero negat, an sit standum assertioni viri?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Sed si vir asserat se debitum reddidisse, &c.] Videtur hoc esse iniustum, quando probari potest corporis inspectione: & tunc iudicio multitudinis, præualeat mulier assertioni viri: sicut dicitur extra. de frig. & maleficiatis. Ergo non statuitur semper assertioni viri.

2 Item videtur causa nulla esse quam dicit: quia pares sunt in matrimonio: ergo nihil est dictum, quod ideo viro credendum sit, quia ipse sit maior.

*De his qui maleficiis impediti coire non possunt.*

**D**E maleficii autem impedimento hoc tenendum decernitur, Quod si per sortiaras & maleficas concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus illa eueniunt, ut spiritu contrito & humiliato Deo & sacerdoti de omnibus peccatis confessionem faciant, & lacrymis, orationibus, & ieiuniis Domino satisfaciant, & per exorcismos ac cætera ecclesiasticæ disciplinæ munimina ministri Ecclesiæ tales sanare procurent. Quod si non potuerint, separari valebunt. Sed postquam alias nuptias expetierint illis viuentibus quibus post iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerant, etiam si possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur, ex rigore magis dictum intelligendum est, quam ex canonica æquitate. Vel intelligendum est non posse reconciliari prioribus, nisi iudicio Ecclesiæ, quo diuisio facta fuerat.

## ARTICVLVS VIII.

*An malefici impedimento aliquis potest impediri à potentia coeundi?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [De maleficii autem impedimento, &c.]

Quæruntur autem hic tria. Primum est, Vtrum maleficii impedimento aliquis potest impediri à potentia coeundi? Secundum, Vtrum maleficium potest impediri vel medicari per aliud maleficium? Tertium, Quid sit statutum iuris de maleficis?

Ad primum obiicitur sic: Diabolus non habet

3 Item, Matrimonium est medicina: si autem subtrahitur medicina, æger incidit in periculum: sed si vir mentitur mulieri, subtrahitur medicina: ergo ipsa exponitur fornicationi: ergo videtur, quod iudicium sit iniustum.

4 Item, Mulier quæ sola iacens continere posset, si cogatur iacere cum viro, ex continua viri imaginatione & contactu, efficitur incontinens: si ergo vir non cocat cum illa, sequuntur alia corruptela multa: & ita videtur, quod tolerabilius iudicium esset, si separarentur.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum ad hoc est, quod statutum hoc iustum & æquissimum est, tum propter viri constantiam, tum etiam propter hoc quod ipse caput intelligitur mulieris, tum cæteris paribus præter hoc solum, quod mulier neget, & vir asseret. Si autem per inspectionem probatur, tunc mulier præualeat oculata fide: & tunc cætera non sunt paria.

AD ALIUD dicendum, quod vir est caput mulieris in regimine, sed in reddendo debito est ei æqualis.

AD ALIUD dicendum, quod medicina non subtrahitur mulieri, sed ipsa deficit in probatione: & ideo iudex qui non aspicit occulta, non potest intromittere se de causa.

AD ALIUD dicendum, quod non est dubium, quin mulier talis magis ad libidinem incitetur: & ideo provideat sibi, scilicet seorsum iacendo: hæc enim talis vir non negabit: & si negaret, non putò quod mulier annuere teneretur.

*Hilmaris Re mensis archiep. 13. q. 3. c. Si per sortiaras.*

bet potestatem in porcos, sine permissione diuina: ergo ad hoc quod accipiat potestatem in porcos, non potest compelli per maleficium: ergo multo minus compelli potest ad hoc quod accipiat potestatem in hominem.

2 Item, Si per maleficium aliquis impeditur, oportet quod hoc sit operatione dæmonum qui ad hoc compelluntur, sed Deo permittente: constat autem, quod Deus per nullum opus potestatem a cuius relaxat, nisi illud sit bonum & meritorium: sed maleficium non est meritorium: ergo per hoc non datur potestas alicui: ergo non datur potestas ad impediendum aliquem à coitu.

3 Item, Potestas dæmonis non legitur data fuisse nisi Sanctis: sed ille qui facit maleficium, habet in potestate dæmonem: ergo ipse est sanctus: ergo videtur, quod maleficium sit sanctum: ergo non fit per incantationem.

4 Item, Opus diaboli non potest nec debet destruere opus Dei: sed maleficium est opus diaboli, matrimonium autem opus Dei: ergo maleficium non potest impedire vel destruere matrimonium.

5 Item, Si maleficiatur aliquis, necesse est fieri aliqua operatione que fit circa corpus maleficiati, vel circa animam: dæmon ergo operabitur. Quæritur ergo modus: non enim potest operari per contactum, quia ipse non habet corpus. Similiter non potest operari per imperium, quia supra nihil est constitutus: & non sunt plures modi operationum: ergo dæmon non potest impedire aliquem.

6 Item, Dæmon magis vult aliquem esse in concupiscentis fornicationum & coitu, quam continentem: cum igitur maleficium aliquem faciat continentem, videtur quod nullum maleficiat.

**AD HOC** dicendum, quod nulli dubium esse debet multos esse maleficiosos vi & potestate dæmonum: quia hoc sancti patres dicunt, & Ecclesia super hoc iura promulgauit: & hoc patet etiam omnibus illis qui de necromantia & de factis imaginum aliquid nouerunt.

**AD PRIMUM** ergo dicendum est, quod diabolus istam accipit potestatem permissus propter peccata patientium, vel ad exemplum aliorum. Qualiter autem hoc fiat per maleficium, dicendum secundum Theologos, quod virtute diuina sit compulsio, & est potius vindicta quædam & pœna grauissima peccati, quam exauditiō maleficij, scilicet vt qui in foribus est, sordescat adhuc, & accipiat cooperationem erroris, qui noluit credere veritati. Vnde compulsio fit per Deum & per sanctos Angelos, sed operatio per dæmonem.

**AD ALIUD** dicendum, quod non est opus meritorium, sed pestiferum, & sequitur effectus Deo permittente. Vnde etiam quandoque non sequitur effectus: & puto, quod hoc ideo fit, quia Deus ex sua misericordia restringit dæmones huiusmodi. Necromantici aliam assignant causam de qua nihil ad præsens.

**AD ALIUD** dicendum, quod potestas dæmonum, id est, super dæmones, coercens à maleficijs, non legitur data nisi Sanctis: sed potestas dæmonis ad operationem erroris sæpè legitur dari infidelibus, & malis hominibus;

sicut dabitur Antichristo, & necromanticis quotidie datur.

**AD ALIUD** dicendum, quod opus dæmonis propria auctoritate non destruit opus Dei, sed Deo permittente, & homine hoc pati merente: sed sæpè destruit diabolus opus Dei, scilicet charitatem, fidem, & effectus aliorum sacramentorum.

**AD ALIUD** dicendum, quod dæmonum operatio est diuersa circa talia: præcipua tamen est per imperium, sicut inuenies notatum super secundum, ubi agitur de operatione dæmonum.

## ARTICVLVS IX.

*An maleficium sit excludendum per maleficium?*

**SECUNDO** quæritur, Vtrum maleficium sit excludendum per maleficium? Necromantici enim docent vnum maleficium per aliud excludi: sicut patet in lib. hermetis, qui de secretis Aristot. inritular. Ergo videtur, quod hæc via possit inquiri.

2 Item, In medicinis corporalibus eiusdem artis est facere infirmitatem, & curare eandem: ergo & in spiritualibus erit eodem modo: sed Necromantici est conferre maleficium: ergo eiusdem etiam erit auferre: ergo videtur, quod ad ipsum possit recurri pro medicina maleficij.

**IN CONTRARIUM** est, quod lex Dei præcipit, quod interficiatur, qui magos contulit, & quærit à mortuis veritatem: ergo ad ipsos nullus debet recurrere.

2 Item, Hic in litera non docetur medicina, nisi per ieiunia, & orationes, & huiusmodi: ergo alia medicina non est requirenda, cum dæmon nihil operatur, nisi Deo permittente: si ergo placetur Deus, operatio dæmonis amouebitur.

3 Item, Isa. 8. & Ierem. 27. dicitur, quod non debent ire ad diuinos, qui strident in incantationibus suis, sed ad legem magis & prophetias. Ergo medicina à Necromanticis non debet requiri.

**RESPONSIO**, quod nullo modo quærenda est per incantationem medicina: sed potius semper tolerandum est maleficium.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod illi vt pestiferi docent nocere: & cum cessant dæmones à læsione, tunc curare videntur, sicut dicitur in vita Bartholom.

**AD ALIUD** dicendum, quod non est simile: quia medicina est ars salutaris, & ratione vtens per operationes creaturæ, cui Deus dedit virtutem faciendi curas. Vnde dicitur Eccli. 38. Honora medicum propter necessitatem: etenim creauit illum Altissimus. Et ibidem, Deus de terra creauit medicinam, &c. sed Necromantia est ars pestifera quoad suas operationes, & magis vtitur experimentis, quam ratione, & vi dæmonis vtitur pro antidoto: & ideo Ecclesia condemnauit hanc omnino.

## ARTICV

## ARTICVLVS X.

*An maleficiati debent separari?*

**TERTIO** quæritur, Quid intris super hoc sit statutum? Quod autem hic dicitur in litera, & etiam extra, de frig. & malef. dicitur, & ab vniuersa Ecclesia tenetur, scilicet quod maleficiatus ad vnam, non est maleficiatus ad aliam: & ideo si iuvari non potest orationibus bonorum, separatur, & datur vtrique licentia alij rubendi, nec vnquam ista licentia reuocatur.

Sed contra hoc opponitur: quia in lib. imaginum docetur fieri imago que maleficiat simpliciter: facit enim amare castitatem, & vniuersaliter abscindit coitum: ergo videtur, quod aliquis potest esse maleficiatus ad omnes: ergo si ille contrahit, & propter impotentiam coeundi separatur, & postea aliam cognoscit, videtur quod debet redire ad primam eodem modo quo frigidus, vt supra habitum est.

2 Item, Sicut frigidus potest curari, ita & maleficiatus: ergo sicut frigidus curatus primis

nuptiis redditur, ita maleficiatus, vt videtur. **IN CONTRARIUM** est, quod maleficiatus quando contrahit, persona fuit illegitima: ergo contractus nullus est: ergo non debet restitui contractui qui nullus est.

**RESPONSIO**. Dicendum, quod ita est tenendum vt dicit litera.

**ET AD PRIMUM** dicendum, quod maleficia multa sunt: sed sine destructione corporis, & magna infirmitate non potest deduci ad hoc corpus, quod in nullam moueatur: sed hoc verum est, quod bene inducitur amor castitatis per Necromantiam, & abominatio coitus, sed tamen manet morus in aliquam propter fomitis incendium, nisi omnino infrigidetur.

**AD ALIUD** dicendum, quod curari potest maleficiatus si se totum ad Deum conferat in oratione, compunctione, & satisfactione: sed tamen quia tunc illegitima ad contrahendum persona fuit quando contraxit, ideo absoluitur ab illa. Sed in frigido curato præsumitur, quod quia contrahit, non omnino frigidus fuit, sed finxit, quando contrahit: & ideo prioribus nuptiis restituitur secundum iudicium Ecclesiæ, quod maximè sequitur exteriores præsumptiones.

## De furiosis addit.



**FURIOSI** quoque dum in amentia sunt, matrimonium D contrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non sepærentur. Item Nicolaus Papa, Hi qui matrimonium sani contraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus amentia, vel furor, vel aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem talium coniugia solui non possunt. Similiter est etiam sciendum de his qui ab aduersariis excæcantur, vel à barbaris excæti fuerint.

## ARTICVLVS XI.

*An furia impediat matrimonium?*

**DEINDE** quæritur de hoc quod dicit ibi [Furiosi quoque dum in amentia sunt, &c.] Videtur enim, quod non debeat impedire: quia non est contra aliquod bonum matrimonij: ergo videtur, quod non debeat impedire.

2 Item, Aliqui sunt furiosi, qui habent lucida intervalla, & tunc discernere possunt: ergo contrahere possunt: ergo non est generaliter verum quod hic dicitur.

3 Item habitum est supra, quod de iure naturali est maris & femine commixtio: sed hoc naturaliter est in furioso sicut in alijs: ergo ipse potest contrahere matrimonium.

4 Item in litera dicit, quod si contractum sit matrimonium, non sepæretur: sed quicunque contractus sit, valuit in ipso contractu: ergo quando furiosus contrahit, contractus valuit: ergo furiosi possunt contrahere.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

**CONTRA**: Voluntarius debet esse matrimonij consensus, vt supra est ostensum: sed furiosus non potest habere voluntarium consensus: ergo non potest contrahere matrimonium. Probat autem prima ex præhabitis de causa efficiente matrimonij. Secunda autem ex tertio ethicorum, ubi scribitur, quod inuoluntarium dicitur dupliciter: quia quoddam est per ignorantiam, & quoddam per violentiam. Et inuoluntarium per ignorantiam est, cuius principium est in ipso non sciente singularia in quibus est actus.

**RESPONSIO**. Dicendum, quod furiosus si quandiu sunt in actu furie, contrahere non possunt: & huius rationem reddit vltima obiectio.

**AD PRIMUM** dicendum, quod contrariatur bono fidei: quia talis nescit quid sit fides, & ideo non seruat eam: contrariatur tamen principaliter causæ efficienti matrimonij.

**AD ALIUD** dicendum, quod aliqui habent lucida intervalla, & tunc non habent

hæc sunt secundum actum: & ideo con- trahere possunt.

AD ALIUD dicendum, quod de iure na- turali est matrimonium eo modo quo supra dictum est ex verbis Aristot. & Alpasij, scilicet secundum resolutionem ad finem homi-

nis: quia aliter non esset ius, quia ius con- siderat rationem æqui & iniqui, & ideo suppo- nit discretionem rationis.

AD ALIUD dicendum, quod in- telligitur de illo qui contraxit non tempore futuri.

De his qui cum duabus sororibus dormiunt.

Ex Au- gustini concilio ubi su- pra. cap. Qui dormi- rit.

**D**E his etiam qui cum duabus sororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, videndum est quid censeant canones. Qui dormierit cum duabus sororibus, & vnâ ex illis ante fuerit vxor, neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item, Nec propriæ vxori licet sibi reddere debitum, quam sibi reddidit illicitam sororem eius cognoscendo. Nec post mortem vxoris licet ei vel adulteræ copulari in coniugium. Item Zacharias Papa, Concubiisti cum sorore vxoris tuæ, si fecisti, neutram habeas, & vxor tua si non fuerit conscia sceleris, & continere non vult, nubat in Domino cui vult. Tu ve- rò & adultera sine spe coniugij maneat, & dum viuatis, pœnitentiam agite. Quod ait, Cui vult nubat, intelligendum est post mor- tem viri. Vnde Gregor. Qui vxores suas in adulterio deprehendunt, nec ille, nec illa aliam vxorem accipiat, vel alium virum, quandiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua fuerit, vir eius, si vult nubat, adultera verò nunquam, etsi mortuus fuerit vir eius, sed omnibus diebus pœnitentiæ lamenta persoluat. Hic de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris committitur.

Zacharias Pa- pa libri de m. c. Concu- buisti.

Gregor. ibi sem. c. H. ve- ro qui.

ARTICVLVS XII.

An ille qui cognouit vnâ sororem, potest aliam ducere in vxorem?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [De his etiam qui duabus sororibus, &c.] Videtur inquam quod hic dicitur: quia licitum fuit matrimonium, & superuenit concu- bitus cum sorore vxoris suæ: sed impedimen- tum superueniens matrimonio, non soluit ipsum: ergo videtur falsum hoc dictum in duo- bus decretis sanctorum.

2 Item, Vxor non est conscia sceleris: ergo videtur, quod iniuste secum agitur, scilicet quod ipsa priuatur suo debito in corpore viri: ergo iniquum est quod dicit in litera.

3 Item, Deus coniunxit eos primo cum essent personæ legitimæ: ergo non debent se- parari: ergo non est danda licentia nubendi vxori viuente marito: ergo iniquè loquitur Zacharias Papa in litera.

Solutio

**R**ESPONSIO. Licet Magister in litera soluat hoc vltimum: tamen puto, quod sancti patres loquuntur hic de impedimento crimi- nis, quod præuenit matrimonio: & tunc pla- num est, quod si fornicariè cognouit vnâ sor- orem, aliam non potest ducere in matrimo- nium. Vel si loquitur de sequenti crimine: tunc intelligendum est, quod loquitur secun-

dum rigorem iuris, scilicet quod non debet: sed tamen si periculum est de incontinentia, etiam mortua vel viua vxore, datur ei licentia in sua petendi debitum: & etiam post mortem suæ vxoris cum alia contrahendi. Per hoc patet solutio ad primum.

**A**D ALIUD dicendum, quod vxor non amisit potestatem petendi, sed ille: & sic loquitur decretum: vnde sibi illicita est ad peten- dum: sed non soluendum, & non debet iure petere. Puto tamen, quod licentia debet sibi dari ab Ecclesia si illa non petat separationem à thoro: quia aliter esset in periculo.

ARTICVLVS XIII.

An adulter potest contrahere cum adultera?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Adultera verò nunquam etsi mortuus fuerit vir eius, &c.] Videtur enim falsum: quia videmus multos adulteros contrahere.

2 Item, Iura dicunt, quod etiam adulter potest contrahere cum ea quam prius polluit per adulterium, nisi in tribus casibus qui in litera habentur: ergo multo magis contrahere potest cum alia.

**R**ESPONSIO. De rigore iuris est quod dicit hic: vnde tangit Gregor. quid facere debeat de contrarietate sui criminis, sed non quid fa- cere oporteat si continere non velit.

Non

Non est dimittenda vxor pro aliqua macula seu defor- mitate corporis.

**A**L IUD etiam sciendum est, quod pro aliqua infirmitate vel macula corporali, non licet viro vxorem dimittere, & è conuerso, sed debet alter alteri subsidia prouidere. Vnde August. Si vxorem quis habeat sterilem, siue deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam, vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud, siue morbis, vel laboribus doloribusque confectam, & quicquid, excepta fornicatione, excogitari potest vehementer horribile, pro societate fideique sustineat.

Lib. de sermone Domini in monte.

ARTICVLVS XIV.

An aliquis potest dimittere vxorem quan- tulacunque causa, dempta sola fornicatione?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Illud sciendum, quod pro aliqua infirmitate, &c.] Videtur enim iniustum: quia con- citat odium, & frequenter inducit adulterium: ergo ab Ecclesia caueri debet: ergo videtur, quod possit in tali casu dimitti.

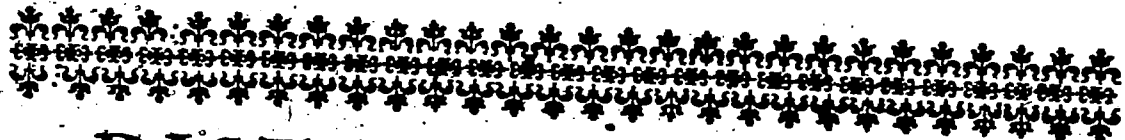
2 Item, Multa sunt grauamina matrimonij, etsi coniunx sit delectabilis: ergo non oportet vt etiam grauetur ex coniuge: ergo videtur, quod in tali casu dimitti debet.

3 Item, Quædam infirmitates detriuan- tur ad pueros, sicut lepra, & huiusmodi, & tunc bonum matrimonij destruitur: ergo videtur, quod tunc matrimonium sit sepa- randum.

**R**ESPONSIO. Dicendum generaliter, quod nihil superueniens matrimonio, separat ipsum, sicut dicitur in litera.

**A**D OBIECTA autem dicendum, quod fides thori & charitas Christi debent retrahere ab odio, & grauamina facere sustinere libenter propter Christum.

**A**D VLTIMUM autem dicendum, quod proles ex talibus non destruitur, nisi in cor- pore, & ostensum est supra, quod secundum corpus non est bonum matrimonij, sed potius secundum animam.



DISTINCTIO XXXV.

Eodem iure vitur vir & mulier.

**N**Oc etiam notandum est, quod cum Dominus conce- dat vxorem dimitti causa fornicationis viro, eadem licentia non tollitur fœminis. Vnde Hieron. Præcepit Dominus vxorem non dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat ad fœmi- nas. Non enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenendus. Item, Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris, & eadem feruitus pari conditione censetur. Ex his ostenditur, quod mulier potest super fornicatione virum conuenire, vt vir mulierem. Vnde Innoc. Papa, Christiana religio adulterium in vtroque sexu pari ratione condemnat, sed viros suos mulieres non facillè de adulterio accusant, viri autem libe- rius vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre consueuerunt. Et ideo mulieribus prodito earum crimine, negatur communicatio, virorum autem latente commisso, non facillè quisquam ex suspicionibus arcetur: qui ta- men submouebitur, si eius flagitium detegatur.

A

De di- uinis

quod se

propter

adulta-

rium.

De mor-

te Fa-

biolæ, &

habetur

32. q. 5.

c. Præ-

cepit.

Ibidem.

32. q. 5.

c. Chri-

stiana.

D. Alb. Magn. in Lib. 4. Sentent.

ARTICVLVS I.

*An ius vtriusque in separatione est  
a quale?*

**H**oc etiam notandum est, quod cum Dominus concedat, &c. Habitibus impedimentis quibusdam, quæ in ipso iure & natura matrimonium impediunt contrahendum, & dirimunt contractum, tangit Magister de separatione a thoro, in qua non est separatio sacramentalis: de qua querit quatuor. Primum est, quod ius vtriusque in separatione ista est æquale. Secundum, quod si sunt in simili crimine, neuter coniugum alium potest dimittere *ibi* [Si vero queritur an adulter] Tertio ostendit, quod dimissus vel dimissa non potest se alteri copulare, dum viuunt ambo dimittens & dimissa *ibi* [Siquis autem fornicatus, &c.] Quarto & vltimo ratione conuenienti materiam tangit de his qui se primo polluerunt per adulterium, & postea contrahunt matrimonium. Et hæc de diuisione sufficiant.

Incidit autem questio determinata in primo capitulo. Videtur enim, quod sic esse non debeat: ius enim perficit naturam: sed secundum ordinem naturæ vir excellit mulierem: ergo pari iure non debent censei in dimittendo seinuicem propter fornicationem. Prima patet per se. Secunda probatur in lib. de animalibus, vbi dicitur, quod natura particularis nunquam intendit mulierem, sed potius femina est mas occasione.

2 Item, Tullius dicit, quod omne ius à natura per rationem profectum est: cum igitur à natura nihil proficiscatur ordini naturæ contrarium, videtur quod nunquam potest esse ius quod ad paria iudicat virum & mulierem in dimittendo.

3 Item etiam secundum legem Christi vir est caput vxoris: caput autem nunquam præciditur saluo corpore, sed membrum aliquod aliud putridum potest abscindi: ergo cum mulier sit sicut membrum, mulier potest abscindi à viro si putrescat per fornicationem, & non è contra vir à muliere.

4 Item, Vnum bonum matrimonij non debet alij præiudicare: sed video, quod mulier fornicaria incertam facit prolem, vt dicit Tullius: ergo non propter bonum sacramenti ipsa debet tolerari, sed potius abici, vt ex alia certi liberi nascantur.

5 Item, Si mulier fornicatur, incerti liberi statuuntur ad viri hereditatem & matrimonium, sicut dicitur Eccli. 3. si autem vir fornicatur, non propter hoc incerti liberi statuuntur in matrimonio & hereditate: cum igitur impariter se habeant in nocumento, videtur quod impariter se debeant habere in iure dimittendi seinuicem.

6 Item, In Veteri Testamento Deuter. 24. permittetur viro dimittere vxorem, & non e contra: ergo videtur, quod etiam in Nouo Testamento impariter in hoc iure se habere debent.

*sed con-*

IN CONTRARIUM est quod illud quod

efficitur vobis duobus concurrentibus, æqualem in vtriusque debet habere causam: sed tale est matrimonium: ergo æqualiter se habent ambo in causa separationis à thoro.

RESPONSIO. Dicendum, quod ea quæ in *solu.* litera dicuntur, sine ambiguitate sunt vera.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod vir non in omnibus excedit, sed tantum in regimine & efficacia generationis: sed in constituendo indiuiduitatem matrimonij, & debito, & fide thori, sunt per omnia æquales: quia ista sunt quasi ciuilia, & efficiuntur vtriusque voluntate.

AD ALIUD dicendum, quod ius omne proficiscatur à natura: sed non oportet, quod proficiscatur ab vna naturæ conditione: est enim in muliere, quod femina est: & hoc est sexus, & propter hoc indiget rectore, & est etiuè generante: & ex hoc proficiscitur, quod non dominetur in vitum, quod subdita est, quod sibi docere non permittitur, quod est potius adiutorium generationis quam generans. Est etiam in ipsa, quod homo est habens rationem & liberum arbitrium: & ex hoc proficiscitur, quod est domina suorum actuum, quod consensu suo facit matrimonium, quod habet debitum sibi acquisitum, & quod fidem potest seruare promissi. Et sic patet qualiter ius istud proficiscitur à natura. Per hoc patet etiam solutio ad sequens: quia non in omnibus est caput, sed in quibusdam, vt paruit.

AD ALIUD dicendum, quod vnum bonum alij non præiudicat, sed potius conseruat, sicut fides thori certificat liberos. Vnde quod obiicitur, hoc tenet, quando paucitas hominum separationis meruit dispensationem: sed postquam boni per prædicationem multiplicari inceperunt, laudatur status continentiar: & idè non queritur fructus ventris in alia muliere.

AD ALIUD dicendum, quod licet peccatum viri non generet dubietatem prolis: tamen peccat in matrimonio, & idè debitum amittit in corpore vxoris, quod de iure matrimonij acquisierat. Et obiectio illa procedit à non causa: quia non est causa separationis à thoro, incertitudo liberorum, sed potius peccatum quod committit in matrimonio.

AD ALIUD dicendum, quod in Veteri Testamento hoc non fuit vt ius, sed potius vt dissimulatio in iudicio causarum potius quam in iudicio animæ, sicut ante dictum est in questione de libello repudij: & ideo nihil est ad propositum.

ARTICVLVS II.

*An viri mulieres suas adulteras debent  
accusare ad sacerdotes?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Viri autem liberius vxores suas adulteras apud sacerdotes, &c.] Videtur, quod huius contrarium esse deberet: quia dicit Chrysof. quod propria passio mulierum est luxuria: ergo minus est eis imputandum si fornicentur: ergo minus vituperabiles in accusatione, quæ viri,

2 Item

2 Item in frequenti capitulo infra dicit August. quod tantò grauius viros puniri oportet, quanto magis ad eos pertinet in virtute vincere, & exemplo regere feminas. Et ex hoc sequitur idem quod prius.

3 Item, Propter sexum facilem incontinentiam & inclinationem dicit Philosophus, quod non proprie dicuntur continentes, sed potius viri: ergo videtur, quod non adeo vituperabilis sit mulier incontinens sicut vir: ergo non in actione est ita vituperabilis sicut vir.

*solu.* RESPONSIO. Dicendum, quod duæ sunt qualitates quæ coniunctæ faciunt incitationem ad coitum & facultatem coeundi: hæc autem sunt calidum & humidum: mulieres autem actiuum minus habent, quam viri, quia sunt frigidiore viris in communi quantum pertinet ad complexionem, & ita habent minus incitationem ad coitum, quam viri: & idè magis vituperabilis est earum incontinentia. Sed verum est, quod resistunt tentationi coitus debilius, scilicet in hoc quod humidiores sunt viris, & quod humidum facile recipit impressiones, & citius fleuitur quam siccum: sed hoc est materiale: & idè simpliciter sunt

magis vituperabiles, quam viri. Tamen in matrimonio sunt duæ causæ scilicet æuales, quarum vna est, quod secundum facultatem vnius vir potest in multas generando & non mulier: & huius etiam ratio supra explicata est. Secunda est: quia incertitudo liberorum fit ex peccato mulieris, sed non ex peccato viri: & hoc etiam supra explanatum est.

DICENDUM ergo ad primum, quod dictum Chrysof. referendum est ad qualitatem passiuam, quæ facit resistere receptioni, & hæc est secundaria qualitas, & actiua est principalis. Per idem patet solutio ad dictum August. quia viri resistere habent ex siccitate.

AD ALIUD dicendum, quod hoc idè dicit Philosophus, quia virtus omnis querit quendam summum statum, eò quod virtus est vitium potentie in se: sed cum continentia dicatur à resistendo & tenendo passionem præcipue à venereis, & mulieres deficient in tenendo passionem tales propter humidum abundans, dicit quod non habent virtutem continentie in summo, quia non sunt agentes, sed potius patientes in venereis. Et propter eà dixit poeta, Casta est quam nemo rogauit.

*Quod fornicariam nequit dimittere vir, nisi ipse expers fuerit  
est è conuerso.*

**S**I vero queritur, An adulter adulteram possit dimittere causa B fornicationis? Dicimus quia nequit adultera vxor dimitti à viro, nisi & ipse expers fornicationis existat, & è conuerso. Vnde August. Nihil iniquius est, quam causa fornicationis dimittere vxorem, si & ipse conuincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo quo alterum iudicas, te ipsum condemnas. Quapropter quisquis fornicationis causa vult abiicere vxorem, prior debet esse fornicatione purgatus, quod similiter & de femina dixerim. Idem, Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis poenas, cum tantò grauius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere feminas. Ex his apparet, quod adulter adulteram dimittere non valet, & è conuerso.

3a. q. 6. s. 2. Ecce.

Lib. de serm. Domini in motu. Rom. 2.

Lib. 1. de adulteris cõiugij.

ARTICVLVS III.

*An adulteri teneantur se dimittere & separari, vel possint simul habitare?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Si vero queritur, An adulter possit adulteram dimittere] Queritur enim hic, Vtrum teneantur se dimittere propter fornicationem, vel possunt adhuc cohabitare si velint? Videtur autem, quod teneantur se dimittere: quia actus separatus semper diuidit, nisi aliquid iterato coniugæ: sed fornicatio est actus separatus: ergo diuidit nisi iterata fiat coniunctio: sed non potest ibi esse coniunctio iterata: ergo necessarium est, quod maneat

diuisio. Probatio assumpta per destructionem consequentis: inter duas & eadè personas non iteratur coniunctio matrimonialis & legitima: cum igitur prius fuerunt coniuncti, post actum separatum non iterabuntur coniunctio, ne iniuria fiat sacramento.

2 Item videtur, quod adulter adulteram dimittere possit: quia adulterium acrius causat separationem: sed in omni natura sic est, quod quando geminatur causa, tunc confortatur effectus: sed vtriusque adulterio geminatur causa dimissionis: ergo effectus confortatur: ergo multò plus adulter adulteram dimittere potest, quam non adulter adulteram.

3 Item, Maius est peccatum amborum, quam alterius simpliciter: ergo videtur, quod magis peccant contra matrimonium ambo,



virum quoque sub maledicto faciat, dicente Scriptura, Qui tenet adulteram, stultus est & insipiens. Idem ad Amandum presbyterum scribens de quadam, quæ viro suo vivente alij nupserat, sic ait, Rem novam loquor, imo non novam, sed veterem, quæ Veteris Testamenti auctoritate confirmatur. Si reliquerit secundum virum mulier, & reconciliari voluerit priori, non potest.

ARTICVLVS VI.

An vir teneatur dimittere adulteram, an tenere eam apud se?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Dicit autem Ioannes Chrysolost. &c.] Hoc enim confirmatur per rationem: quia facilitas veniæ parit incitium delinquendi: sed sæpè recipere facilitas est veniæ: ergo parit incitium delinquendi: ergo non est sæpè recipienda.

1 Item super illud Rom. i. Non solum qui faciunt, &c. dicit Gloss. quod consentit, qui dum possit arguere, tacet: sed vir dimitto mulierem per hoc quod obiicit ei fornicationem, potest arguere: ergo peccat tacendo & dissimulando: sed receptio fit ex culpa dissimulatione: ergo peccat sæpè recipiendo.

2 Item, Patronum esse turpitudinis & lenocinij, est peccatum mortale: sed tenere fornicariam est esse patronum turpitudinis & lenocinij, vt dicitur in litera: ergo fornicariam tenere & non abicere, est peccatum mortale.

IN CONTRARIUM huius sic obiicitur: Sapiens sibi cauet ne medicinam irrecuperabilem sibi amittat: sed vxor est medicina concupiscentiæ irrecuperabilis dum vivit: ergo sapiens non abiicit eam: ergo non vult separari ab ipsa, quandiu vivit, etiam quicquid faciat.

2 Item Hieronymus dicit super Oseam, quod bonum est inducere meretricem vt ad continentiam inuiteret: ergo multo maius bonum est tenere eam iam ductam: ergo malum est dimittere vxorem etiam excentem meretricium.

3 Item, Si infidelis esset, moneretur tenere

eam spe pœnitentiæ: ergo multo magis fidelem, sed in moribus aberrantem debet moneri, quod tenet: ergo nullo modo est dimittenda.

4 Item, Quandiu est cum viro, habet aliquod retinaculum turpitudinis: quando autem dimittitur, nullum habet: ergo videtur, quod melius sit eam tenere, quam dimittere.

RESPONSIO. Dicendum, quod quandiu habetur spes & facultas correctionis, tandiu monendus est vir ne dimittat vxorem: sed si neutrum istorum sit, potius consulendum est viro, quod subtrahat se turpitudini: quia patronus iudicatur turpitudinis, quando commoratur nolenti recedere à fornicatione. Et per hoc patet solutio ad primam partem obiectionum.

AD PRIMVM autem quod in contrarium obiicitur, dicendum quod sapiens aliquid habet de timore Dei & amore honestatis: & ideo libentius caret medicina quæ non directe medicatur, quia gratia naturæ medicina est contra concupiscentiam, quam ipse cum infamia & peccati participatione debito suo vitur in muliere nefaria.

AD ALIVD dicendum, quod verum est, vbi est spes pœnitentiæ: sed si non sit spes, tunc stultus est, qui talem ducit mulierem.

AD ALIVD dicendum, quod verum est de infideli quæ cohabitavit non in contumeliam auctoris matrimonij: meretrix autem talis in qua non speratur pœnitentia, cohabitavit cum contumelia honestatis matrimonij & blasphemia castitatis.

AD ALIVD dicendum, quod si vir possit eam retinere à turpitudine, tunc absque dubio monendus est, quod teneat eam: si autem non potest, tunc rarius est dimittere, ne & ipse vir pereat in scelere mulieris.

Determinatio.

ED hæc omnia intelligenda sunt de illa quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod si vir scienter patitur, consentire videtur. Si enim in adulterio perseverare eligit, patronus turpitudinis, & lenocinij reus maritus habebitur, nisi eam adulterij ream facere voluerit. Si autem à peccato recesserit, & per pœnitentiam illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vnde August. Quid tibi durum videtur, vt post adulterium reconcilietur coniunx, si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia

Ad Pel-  
lentium.  
32. q. 1.  
c. Quod  
autem.

tentia esse sanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis, etiam post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, vbi per claves regni calorum, non dubitatur fieri remissio peccatorum: non vt post viri diuortium adultera reuocetur, sed vt post Christi consortium adultera non vocetur. Item Gregor. Debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, sed non sepè. Item Hermes, Si vir sciuerit vxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua, & vivit cum illa, vir reus erit & particeps peccati eius. Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem quæ pœnitentiam egit, sed non sepè.

Lib de  
adulter-  
nis co-  
iugij.

In lib.  
qui dicitur  
Pa-  
stor.  
Lib. de  
adulter-  
nis co-  
iugij.

ARTICVLVS VII.

Qualiter debent fieri adulterij accusatio?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sed hæc omnia intelligenda sunt, &c.] Et queruntur hic nouem. Primum est, Qualiter debeat fieri accusatio? Secundum, Quando maritus admittitur ad accusationem vxoris adulteræ, vel è conuerso? Tertium, Quis sit effectus huius separationis? Quartum, In quibus casibus vir non potest agere ad thori separationem? Quintum, Vtrum post latam sententiam de separatione thori recipere tenetur adultera & ipse adulteratur? Sextum, Vtrum mulier post latam sententiam debet reconciliari viro reuocanti eam, etiam si non vult? Septimum, Vtrum mulier adultera post pœnitentiam adulterij potest repellere virum ab accusatione? Octauum, Vtrum vir adulteratus occultè potest sine peccato agere contra mulierem manifestè adulteram ad thori separationem? Nonum, Vtrum reconciliata adultera debitum quod habuit in corpore viri amiserit, ita quod non possit sine peccato petere debitum, sed tantum reddere?

Ad primum obiicitur sic: Accusatio est proprie de crimine per inscriptionem facta, obligante se accusatore ad legem talionis coram iudice si defecerit in probatione. Videtur autem, quod hoc non possit obseruari in accusatione adulterij: quia accusatio debet esse de scito: illud autem peccatum in occulto fit. Ergo non potest accusari.

2 Si dicas, quod per suspicionem debet accusari. Contra: Sæpè humanum fallitur iudicium: ergo suspicio non facit ad certitudinem iudicij: ergo nec iudex procedet ad sententiam diffinitiuam.

3 Item, Qualiter faciendæ est inscriptio? non enim potest intelligi inscribi id quod est probandum: actus autem commixtionis probari non potest, quia rarissimè accidit coram tot fieri illud peccatum, quod sufficiant ad probationem.

4 Item videtur non posse saluari, quod se obliget ad legem talionis: quia si datur, quod non probat, tunc ipse separabitur à coniuge: quia hoc tantum est ac si vxor separaretur ab eo: ergo ipse siue probaret siue non probaret, consequeretur propositum suum: & hoc non

est ius: ergo non potest fieri modus accusationis in ista causa.

RESPONSIO. Dicendum, quod accusatio matrimonij propter adulterium manifestum duplex est: vna ad pœnam legalem, altera ad thori separationem. Illa vero quæ est ad pœnam legalem, fit coram iudice seculari per inscriptionem & pœnam talionis: quia tunc eadem pœna debet fieri viro si in probatione defecerit quæ fieret mulieri si probare posset quod dicit. Illa autem quæ fit ad thori separationem, fit per inscriptionem coram iudice ecclesiastico & sine lege talionis: quia non habet locum lex talionis: quia sicut obiectum est, vir consequeretur propositum, siue probaret quod obiicit, siue non.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod iudicatur scitum secundum quod violenter est presumpsum ad minus secundum rhetoricum, qui ex signis violentis procedit, vt si solum cum sola in lecto vel in tenebris latitantem inueniat. Quandoque etiam tam viri quam mulieres quando sciunt adulteras, insidiantur eis, & cum vestibus deprehendant in facto, & tunc iudici de facto constare potest.

AD ALIVD dicendum, quod suspicio dicitur leuis & violenta, secundum quod etiam in dialecticis quandoque signum profundarum inuenitur, quod quasi cum causa conuertitur, & hoc quandoque facit scientiam quasi demonstratiuam sicut causa, & talis est presumptio in rhetoricis, & hoc bene facit fidem iudici: leuis autem non debet admitti.

AD ALIVD dicendum, quod inscriptio faciendæ est sic: Anno ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi. M. cc. xlix. præfidente Domino N.

AD ALIVD dicendum vt patet in principio solutionis.

ARTICVLVS VIII.

Quando admittitur maritus ad accusationem vxoris adulteræ, & an potest fieri per sodomiam, & an de heresi & reliquis casibus?

Secundo queritur, Quando maritus admittitur ad accusationem vxoris adulteræ, vel è conuerso? Videtur autem, quod quando fornicatio vel adulterium est commissum: quia dicit

dicit Dominus Matth. 5. & 19. quod non potest fieri dimissio excepta causa fornicationis: ergo si sit fornicatio, tunc videtur fieri posse accusatio.

2 Item, Accusatio est de crimine peccante in matrimonium; hoc autem est fornicatio: ergo illo perpetrato potest fieri accusatio.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius est, quod secundum Dominum Matth. 18. quilibet prius mouendus est, quam accusetur apud Ecclesiam: ergo videtur, quod statim existente fornicatione vxor non est accusanda, sed monenda ut resipiscat.

2 Item, In tali fraterna correptione homo tenetur extraneo: ergo multo plus in talibus tenetur vxori: ergo non est statim accusanda.

Quæstio-  
nis.

VLTERIUS queritur hic, Cum turpior modus sit ab utroque se in sodomia, vtrum per sodomiam potest fieri accusatio ad thori separationem? Videtur autem, quod sic: quia magis est peccare contra naturam, quam contra matrimonium: sed sodomia est contra naturam, fornicatio autem siue adulterium est contra matrimonium tantum: ergo sodomia est maius peccatum quam adulterium: ergo magis debet fieri separatio propter sodomiam, quam propter adulterium.

2 Item Genes. 38. cum qui fundebat semen in terram Dominus interfecit: ergo multo magis interficiet eum, qui & contra naturam operatur & annihilat semen: ergo videtur, quod pro enormitate sceleris separandum sit quantum ad thori coniugium.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius est, quod non diuidit se in alium: ergo seruat fidem thori in hoc quod non communicat se alij, & ad aliud non obligat fides thori: ergo videtur, quod non peccat contra matrimonium: ergo nec puniendus est in matrimonio quoad thori separationem.

Quæstio-  
nis.

VLTERIUS queritur hic de fornicatione spiritali: illa enim maior est, quam corporalis: igitur cum illa per hæresim vel iudaismum vel paganismum suscepta peccet contra matrimonij auctorem, videtur quod puniendus sit ille qui peccat taliter in matrimonio, quoad thori separationem.

2 Item, In tali fornicatione magis timetur malum prolis, quam etiam in corporali: ergo magis est separanda talis vxor à thoro, quam fornicans corporaliter, ne proles hæresim inficiatur.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM est: quia talis nullo modo peccat contra matrimonium: ergo iniuste agitur secum, si punitur in matrimonio.

2 Item, Ponamus, quod non cohabitaret in contumeliam creatoris, nec doceat hæresim alium coniugem vel filios, videtur quod tunc non sit separatio facienda.

Solutio.

RESPONSO. Dicendum, quod in his tribus casibus accusatio potest fieri, qui tacti sunt in obediendo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod multiplex est modus accusationis, per accusationem, per denuntiationem, & per inquisitionem. Obiectio autem tenet de modo denun-

tiationis, sed non de modo accusationis: quia in modo accusationis potius agitur ad penam accusati, quam ad correctionem: sed in modo denuntiationis est conuersio. Et est instantia: quia in furto potest agere ad rem meam, & furem accusare coram iudice ecclesiastico, non tamen teneor ad admonendum eum primo.

AD ALIVD dicendum, quod hoc est verum quando homo agit ad personam correctionem: & tunc modus accusationis non est iste qui fit per accusationem in scriptam.

AD ALIVD quod vltierus queritur, dicendum quod, vt puto, pro sodomia violenter præsumpta & probata vxor potest dimitti, & conuersio, nisi præsumatur, quod concubitu muliebri exhibito à vitio sodomico purgetur.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod non seruat fidem thori: quia castitatem commaculat, ad cuius custodiam fides thori est seruanda: sed verum est, quod non vnit se alteri, sed potius amittit castitatem, quam si se alteri vnit.

AD ID quod vltierus queritur, dicendum quod sine dubio pro hæresi vel alia pertinaci infidelitate potest dimitti vxor, quando obiicit carnalem fornicationem: sed quando obiicit spiritualem, tunc oportet consuetudinem allegare, quia aliter non iudicaretur pertinax in suo sensu.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod peccat contra fundamentum matrimonij & auctorem: & hoc peius est, quam si contra matrimonium directe peccaret: & ideo superueniens matrimonio, causat separationem à thoro.

AD ALIVD dicendum, quod hoc ipsum est contumelia: quia in hæresim à Christiana fide est lapsa, & minus est spes de ea, quam si nunquam fidelis fuisset: & ideo non est simile, quia Apostolus loquitur ibi de his qui in gentilitate contraxerunt, & postea alter eorum conuersus est: sed hic loquitur de eo qui ante in christianitate existens contraxit, & postea in hæresim lapsus est.

## ARTICVLVS IX.

*An effectus separationis sit precisio a thoro?*

Tertio queritur, Quis sit effectus separationis? Et dicitur communiter, quod precisio à thoro. Videtur autem, quod non debet esse: quia nulli de quo timetur, & custodiri potest, danda est libertas peccandi: sed mulier ita egrediens, maiorem accipit peccandi libertatem: ergo non debet ei concedi à marito: ergo non est separanda à thoro.

2 Item Osee 2. loquitur de adultera dicens, Ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria: & semitas suas non inueniet. Ergo sepienda est adultera, & non separanda à thoro.

3 Item Hieronymus in proemio bibliæ galateo Osee describit mulierem adulteram cubiculo

cubiculo viri clausam, & multo tempore sedere viduam, & redirem viri ad se præstolari: ergo & hoc modo potest hic fieri.

4 Item, Furiosus seipsum volens interficere, ligatur & bene agitur cum eo: sed mors animæ periculosior est, quam mors corporis: ergo videtur, quod volens sibi facere mortem animæ, non debet dimitti, sed ligari.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM est quod dicit Papa, quod nulli iniuriatur, qui suo vitur iure: sed iste dimittens, vitur suo iure: ergo nulli iniuriatur: ergo hoc licite facere potest.

Solutio.

RESPONSO. Dicendum, quod dimitti potest etiam pro simplici fornicatione: sed etiam dimitti debet, quando sapius iterat, & non vult penitere, causis superius assignatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non potest fieri ei vis: quia coacta seruitia Deo non placent, & vt dicit Damasc. nec compellit virtutem, nec suadet malitiam: & etiam si exterius ligaretur, cor ligari non posset: & ideo non est liganda.

AD DV O sequentia dicendum, quod sepienda est spinis à Domino via fornicatoria animæ, qui potest hoc modo conuerrere: sed vir non potest conuerrere, & propter fauorem viri permittitur ei, quod agat ad separationem, vt sic mulier consula reuertatur ad seipsam, sicut etiam medicinalis est excommunicatio.

AD VLTIMUM dicendum, quod non est simile de furioso: quia ille non præuidet suum periculum: sed mulier adultera bene videt.

## ARTICVLVS X.

*In quibus casibus vir non potest agere ad separationem thori?*

Quarto queritur, In quibus casibus vir non potest agere ad thori separationem? Et dicuntur septem. Primus casus est, si ipse similiter fornicari conuincitur. Secundus, si ipse vxorem prostituit. Tertius, si ipsa propter longam viri absentiam virum defunctum credebatur. Quartus, si latenter cognita est ab aliquo in specie proprii viri lectulum subintrante. Quintus, si fuit vi oppressa. Sextus, si reconciliauit eam sibi post adulterium perpetratum. Septimus, si in infidelitate matrimonio contracto alter conuersus dat libellum repudij non volenti cohabitare, & ille recedens nupserit alij, & post illo dimisso conuertatur: tunc enim tenetur eam recipere non obstante eo quod in infidelitate ab alio cognita fuerit.

Obiicitur autem de primo casu: quia duplex culpa auget reatum: ergo & penam: cum ergo pena fornicationis vxoris sit separatio à thoro, propter duplicem fornicationem magis debent separari.

2 Item, Vterque istorum peccat contra matrimonium: ergo vterque istorum in matrimonio puniri debet: ergo ab inuicem separari debent.

3 Item, Fides vtriusque læditur ad alterum: ergo periculosè cohabitant: ergo vide-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

tur, quod concedendum sit eis, quod agant ad sui inuicem separationem.

De secundo autem opponitur: quia tunc maxime videtur vile contubernium inter virum & mulierem: ergo dandum est ius vt ab inuicem separentur.

2 Item, Circumstantia turpior est à viro prostitui, quam ab extraneo: videtur ergo, quod aliquod ius introducendum sit per quod à viro separatur: & hoc non potest esse nisi detur accusatio ad separationem: ergo talis non debet impediri quin agat ad thori separationem.

De tertio obiicitur similiter: ponamus enim, quod sequentis amorem præferat præcedenti, & non velit redire admonita: ergo videtur, quod ipsa adulterij rea efficitur, vt infra in litera dicitur: ergo potest agi contra eam ad thori separationem.

2 Item, Dubia in meliorem & securiorem partem sunt interpretanda: sed marito diu absente non potest esse certum de sua morte: ergo videtur, quod ipsa tenetur securius eligere, scilicet continenter expectare: quia in illo nullum est periculum: si ergo non expectauerit, videtur quod hoc possit ei opponi: ergo contra eam potest agere vir ad thori separationem.

De quarto similiter obiicitur: quia de facili notabilis est vir à viro in tactu & loquela & aliis signis: ergo si ipsa non discernit, videtur quod non facit quod in se est: ergo rea efficitur: ergo peccatum illud potest ei opponi ad thori separationem.

2 Item, Ignorantia non excusat à toto, sed à tanto: ergo non tota accusatio contra eam tollitur à viro.

De quinto, etiam opponitur, si est oppressa: nullo enim metu debet fornicari, quia quoad hoc nullus merus cadit in constantem virum, quia hoc est mortale peccatum: ergo per hoc non absoluitur, quin vir possit agere contra eam.

2 Item, Ipsa aliquid confert ad actionem, quia concedit corpus, licet inuita: ergo non est omnino vis.

3 Item, Violenter corruptæ non velantur: ergo à simili ab actione viri etiam non ex toto absoluntur: ergo vir in tali casu potest agere ad thori separationem.

De sexto etiam queritur sic: Aut intelligitur reconciliatio per iudicium Ecclesie, aut quia petiuit ab ea debitum, & illa reddidit. Si primo modo: tunc nullus est casus: quia iam iudicatum est ab Ecclesia, quod illud adulterium non pro adulterio est habendum, & tunc nullum est ibi dubium. Si autem secundo modo. Contra: Ponatur quod lite pendente ante sententiam daram ab Ecclesia illa petat debitum: aut negabitur, aut non. Si negauerit: ergo facit iniuriam: quia adhuc non est absolutus ab ea per sententiam Ecclesie: ergo non reddit ei quod adhuc suum reputatur: ergo peccat mortaliter. Si autem reddit, tunc reconciliatur ei post adulterium: ergo non potest postea agere ad thori separationem: & hoc nihil est: ergo iste casus nullus est, vt videtur.

P P P

2 Item,



2 Item, Pro beneficio nullus amittit actionem quam habet adversus aliquem: sed iste reconciliando se illi bene facit: ergo ex hoc non amittit actionem: ergo videtur, quod etiam post reconciliationem possit agere ut prius ad thori separationem. Prima probatur: quia si detur oppositum, tunc sequitur, quod aliquis punitur pro beneficio: quia amittere actionem quæ sibi à iure in favorem conceditur, est maxima pœna. Secunda autem per se constat.

De septimo obiicitur: quia dicit Apostolus 1. Corinth. quod si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subiectus est frater vel soror in huiusmodi. Ergo similiter qui separatur ab infideli coniuge, in nullo est sibi obnoxius: sed per conversionem non fit ei obnoxius nova servitute: ergo non tenetur eam recipere: ergo videtur, quod iste casus sit nullus.

2 Item, Si debet eam recipere, hoc non est, nisi ex vinculo matrimonij quod remansit etiam post abscessionem illius: sed ponamus, quod fidelis contrahat cum alia antequam illa convertatur quæ prima vxor fuit dum infidelis esset: ergo si prima postea convertitur, tenetur recedere à fidei, & recipere eam, & hoc est contra Apostolum.

*Sed con-*  
*tra.*  
IN CONTRARIUM huius est quod dicit Innocentius 2. extra. de diort. cap. Gaudemus. Et infra, quod si convertum ad fidem & illa converta sequatur, antequam propter causas prædictas legitimam ille ducat vxorem, eam recipere compelleretur: quamvis quoque secundum evangelicam veritatem qui iuxerit dimissam, mœchatur, non tamen dimissor poterit obiicere fornicationem dimissæ pro eo quod nupsit alij post repudium, nisi alias fuerit fornicata.

*Solutio.*  
RESPONSIO. Dicendum ad primum casum, quod ille tenet secundum sententiam Domini in Euangelio Matth. 5. & 19.

AD PRIMUM autem quod contra obiicitur, dicendum quod maius peccatum est in vtroque ex duplici fornicatione, quam ex vna: quia tamen actio ista in favorem illius indulgetur à iure, qui non est mœchatus, quando neuter meretur favorem illum, cessabit actio ad thori separationem.

AD ALIUD dicendum, quod vterque peccat contra matrimonium, & tamen neuter potest agere: quia trabem habet in oculo: & ideo non fit iudicium nisi inquisitionis & penitentiz, & non accusationis ad thori separationem: quia de illo modo agendi intelligitur hoc quod dicitur Ioan. 8. Qui sine peccato est, &c.

AD ALIUD dicendum, quod pro læsa fide vtrique iniungenda est penitentia in foro confessionis, vel etiam à visitatore si fuerit denunciatus: sed actio dicta de causa cessat per modum accusationis.

AD ID quod obiicitur de secundo, dicendum quod verum est, quod maius est ibi peccatum si vir prostituat vxorem suam, quam si non prostituat eam: tamen quis ius illud in favorem innocentis introducit, non meretur vir prostituens vxorem tali iure gau-

dere. Obiectio autem procedit ac si ius in detestationem criminis tantum sit inducitur. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens.

AD ID quod obiicitur de tertio, dicendum est, quod sine dubio si mulier non vult redire ad priorem postquam sciuit eum viuum, & fugit eum, amorem sequentis ei præferens, reputabitur tunc adulterij rea. Et potest hoc vir ei obiicere coram iudice ecclesiastico ad thori separationem: & in hoc casu non excusatur, sed tantum quando putans virum mortuum cum alio contrahit.

AD ALIUD dicendum, quod melior pars est rationabilior: & cum ratio nostra in talibus particularibus non potest procedere, nisi ex iudiciis sensibilibus, dicitur satis tuta pars secundum humanum iudicium, quando sufficienter habet sensibilia, ex quibus ratio causetur, sicut est fama per auditum, & expectatio longa ultra terminum conductum de terditu, & huiusmodi.

AD ID quod obiicitur de quarto casu, dicendum quod quando præsumitur mala machinatio, tunc posset discerni de facili. Sed quando nihil mali præsumitur, tunc talis cautela non adhibetur, nec tenetur adhibere: quia in loco consueto frequentationi sui mariti & hora consueta se exhibet, & ad amplius non tenetur.

AD ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur de ignorantia iuris, non facti: ignorantia enim facti à toto excusatur: & talis est ista ignorantia, quando alius recipitur pro alio, sicut Lia recepta est à Iacob pro Rachele.

AD ID quod obiicitur de quinto, dicendum quod iste casus intelligitur de vi absoluta, quæ licet non cadat in animum, tamen cadit in corpus: & non intelligitur de metu honoris, vel parentum, vel alicuius alterius: & hæc vis dicta est oppressio potius, quam metus vel violentia timoris. Per hoc etiam patet solutio ad sequens: quoniam constat, quod nihil confert, sed tantum patitur.

AD ALIUD dicendum, quod non velantur taliter oppressæ: propter cautelam tamen si omnimoda sit eis vis, possunt meo iudicio velari, sicut notarum est in questione de velo virginum, & probatur per rationes satis congruas, & etiam per auctoritates, licet solus Leo Papa aliquid videatur dicere contrarium, quod propter cautelam dictum est amplioris humilitatis. Si tamen aliquis vellet tenere contrariam opinionem, scilicet quod non debent velari, ille potest dicere ad istud, quod non est simile: quia velum requirit signum potius, quam virtutem & gratiam: sed ius illud in favorem virtutis & detestationem vitij inducitur est, & cum non inveniatur maiorem in vno coniugio virtutem, quam in alio, nec vitium quod præcipue in mente est, non datur licentia alteri obiiciendi huiusmodi fornicationem.

AD ID quod queritur de sexto, dicendum quod vtroque modo potest intelligi: si enim reddidit debitum, aut reddidit ut reconciliaretur cui culpam dimisit, aut reddidit sicut ei à cuius debito est nondum absolutus per iudicium ecclesiasticum. Si primo modo: tunc tenet

casus:

casus: quia non est ius ut semel dimissum iterum repetatur vel obiiciatur in crimen: quia, sicut dicit Propheta, non confurget duplex tribulatio: nec idem peccatum potest esse indultum & punitum ac si non sit indultum. Si autem reddidit secundo modo: tunc non obstat ei quin eam adhuc accusare possit. Et per hoc patet solutio primæ objectionis.

AD ALIUD dicendum, quod de beneficio nullus de iure suo aliquid amittit: sed ex beneficio quandoque sequitur amissio, sicut si tu debes mihi centum, & ego remitto tibi propter Deum ex beneficio elemosynæ, amittito ius petendi à te centum: & hic est ita, ex remissione enim iste amittit ius accusandi.

ET AD quod ulterius obiicitur de septimo, dicendum quod ultimo inducta decretalis totum ius dicit quod est in casu isto. Ad primum autem quod contra opponitur, dicendum quod hoc verum est quod dicit Apostolus, quod in huiusmodi non est frater aut soror subiectus servituti: sed in alteriusmodi est subiectus, hoc est, si alterius modi efficitur, id est, fidelis sicut maritus.

AD ALIUD dicendum, quod si aliam duxerit ante suæ coniugis conversionem, tunc favore fidei absoluitur: quia fortius est vinculum matrimonij, quod fundatur super fidem Christi, quam id quod in infidelitate contrahitur: & ideo secundum statum matrimonium, & etiam illa convertatur quam prius habuit. Sed quando nullum vinculum stringebat in oppositum, secus fuit, sicut patet in vinculis corporalibus, quod debile per se stringit: quod si veniat fortius in oppositum stringens, rumpitur primum, quod cum solum erat, non rumpebatur. Sed tamen notandum est, quod in eadem decretali parum ante dicitur, scilicet si plures vxores ille intulerit suæ infidelitatis habuit, cum nulli unquam nisi ex divina dispensatione plures habere licuerit, quod vnam de pluribus eligat, si omnes secum convertantur, quæ sibi magis congruit: & aliis datur licentia nubendi, quia vxores veræ nunquam fuerunt. Illa autem quam eligit, per contractum novum fidei Christianæ vera vxor eius efficitur.

## ARTICVLVS XI.

*Quæ post latam sententiam de separatione teneatur vir recipere adulteram si ipse adulteratur?*

Quinto queritur, Vtrum post latam sententiam de separatione thori, teneatur recipere adulteram, si & ipse adulteratur? Videtur autem, quod sic: quia tunc non habet quod ei obiiciat: ergo videtur, quod tenetur eam recipere.

2 Item, ius istud in favorem continentie inducitur est: sed cadens in crimen, favorem iuris non meretur: ergo iste amplius non debet gaudere illo iure: ergo tenetur eam recipere, ut videtur.

3 Item extra. de diort. scribit Alexander tertius, Ex literis, Et infra, Sanè tu conuoca-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

to capitulo tuo, cum ex corund. ni. consilio vtrique privati continentiam iniuræ obseruandam, ita quod castè viuerent ab invicem segregati, memoratus V. furtin. cum alia spem falsam & nuptias temerè celesauit: verum cum factum inquirentes laborares, supra dictus V. ferriem rei explicans & exponens ad audientiam nostram scitur appellasse. Vnde iratentari tua mandamus quatenus si ita processit, dictum virum ad vxorem legitimam redire compellas. Ex hoc arguo, quod cum propter nuptias cogatur redire & recipere primam, multo magis propter fornicationem.

4 Item, Ad ecclesiasticum iudicem pertinet per censuram ecclesiasticam cogere ad criminis vitiationem: sed alter non potest si iste fornicans est in crimine: ergo pertinet ad ecclesiasticum iudicem eum compellere ut vitet crimen illud: sed congruè vitare non potest nisi suscipiendo vxorem adulteram: ergo pertinet ad eum, ut cogat talem suscipere primam quam dimiserat.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur sic: Quod bene semel diffinitum est, nulla debet iteratione retractari: sed separatio illius semel est diffinita: ergo non debet retractari: ergo non debet cogi, ut amplius eam recipiat, quam semel per sententiam dimisit.

RESPONSIO. Dicendum, quod de rigore iuris non tenetur eam recipere, sicut ultimo probatum est: sed tamen iudex ecclesiasticus de suo officio compellere eum debet, quod recipiat. Et per hoc patet solutio ad duo ultima quæ non probant, nisi quod iudex de suo officio debet talem compellere, ut recipiat eam quam dimisit.

AD PRIMUM dicendum, quod licet ex post facto non habeat quod obiiciat, tamen quando in iudicio fuit causa, tunc habuit. Et quia tunc res definita fuit, non debet aliqua de causa retractari. Iuris autem istius hæc potest esse causa: quia cum mulier primo fornicatur, non habet causam, cum non sit exacerbata per virum, & matrimonio possit uti in medelam concupiscentiæ: & ideo fornicatio sua detestabilis est, & non habens excusationem. Cum autem vir postea fornicatur, quando nullam habuit concupiscentiæ medicinam, & exasperatus est ab vxore, maius habet pallium excusationis: & ideo de rigore iuris conceditur, quod non propter hoc conueniri possit ab vxore ad reconciliationem. Et idem est de conuerso de vxore si renuerit fidem thori, viro adulterante.

AD ALIUD dicendum, quod fauor ille respicit statum personæ trahentis in causam adulterij, & non statum futurum: cum enim futuri casus incerti sint, in favorem futuri status non potest aliquod introduci ius, sed potius in favorem status presentis.

## ARTICVLVS XII.

*An mulier adultera teneatur viro renouanti eam reconciliari post sententiam de separatione thori etiam si nuberit?*

Sexto queritur, Vtrum mulier adultera teneatur viro eam renouanti reconciliari post sententiam de separatione thori etiam si nuberit?

PPP 2

senten

sententiam de separatione thori, etiam si noluerit: Videtur autem, quod sic: quia vir in ea nullum ius amittit: sed ipse ius in corpore uxoris habuit: ergo illa ei reddere tenetur: ergo & reconciliari: sed vir eam reuocauit. Probatur autem prima ex hoc quod nullum ius amittitur, nisi per peccatum: & vir non peccauit, & sic constat propositum.

2 Item, Ipsa non separatur nisi ad viri actionem: ergo si vir cesset ab actione, ipsa tenetur commanere: ergo etiam si cesset ab effectu actionis, ipsa tenetur redire: ergo si reuocata à viro fuerit, redire tenetur:

3 Item, Vnusquisque potest illi iuri renuntiare, quod in suum fauorem est inductum: sed hoc ius in fauorem viri non fornicantis est inductum: ergo illi renuntiare potest: ergo si renuntiat, tenetur ille ad debitum soluendum sicut prius tenebatur.

4 Item, Si non teneretur ad seruitutem pristinam, tunc recuperaret libertatem & commodum ex suo peccato: sed hoc est inconueniens: ergo tenetur redire si reuocet eam vir.

644 con- 174.

IN CONTRARIUM huius est, quod per sententiam separatus est ab ipsa: quod autem per sententiam iuris fit, iuste fit: ergo separatio est iusta: sed quilibet potest vii eo quod per sententiam iuste adeptus est: ergo ipsa potest licite manere separata, etiam si ille eam reuocet.

2 Item, Ipsa timere potest de odio & de malo corporis: quia Prouerb. 6. de tali viro cuius uxor est fornicata, dicitur, Porro zelus & furor viri non parcat, &c. quilibet autem potest sibi cauere: ergo & ista potest manere separata, etiam si reuocata fuerit.

solutio.

RESPONSIO. Dicendum secundum legem quod dicit, Quod fauore meo inductum est, in damnum meum retorqueri non debet. Vnde vir potest eam petere etiam inuitam, sicut probant primæ obiectiones.

AD ID autem quod in contrarium obiicitur, dicendum quod si illa sententia fundaretur supra veritatem causæ, tunc teneret obiectio: sed non est ita: sed potius inducitur in fauorem illius qui seruat fidem thori. Et per hoc parcat solutio.

ARTICVLVS XIII.

An mulier adultera post penitentiam adulterij possit repellere virum ab accusatione?

Septimo queritur, Vtrum mulier adultera post penitentiam adulterij potest repellere virum ab accusatione? Videtur autem, quod sic: quia dicit Ambrosius, quod penitentia est res optima & perfecta, quæ omnes defectus reuocat ad perfectum: ergo reuocat etiam defectum istum ad perfectum, pro quo accusari poterat: ergo de cætero non potest accusari.

2 Item, In litera dicit Gregor. quod non debet reputari quæ erat, sed quæ est modo sancta & iusta: ergo non debet ei obiici adulterium.

3 Item, Iudicium humanum non debet

esse strictius, quam diuinum: sed Deus in suo iudicio non obiicit præterita, quæ deleta sunt per penitentiam: ergo nec homo debet obiicere: ergo videtur, quod mulier non debet accusari pro adulterio per penitentiam deleto.

IN CONTRARIUM huius est, quod penitentia alterius non tollit mihi ius quod in fauorem meum inductum est: sed ius istud, scilicet accusatio ad separationem thori, in fauorem meum inductum est: ergo per penitentiam alterius non deletur, nec tollitur mihi.

2 Item, Si dimittitur ante penitentiam, ego non teneor eam recipere penitentem: ergo nec penitens potest me ab accusatione impedire.

3 Item, Penitentia delet culpam, sed non penam, quia in penitentia penam oportet sustinere: sed separatio est pena: ergo non tollitur ab ea separatio: ergo accusari potest ad separationem thori.

RESPONSIO. Dicendum, quod penitentia debet inducere virum, vt voluntarie cesset ab accusatione: sed tamen non cogitur si noluerit: monendus est tamen vt cesset, & durus est si induci non poterit, quia sibi debet sufficere, quod Deo sufficit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod penitentia reuocat defectus quoad immunitatem culpæ, sed non quoad immunitatem indignitatis & cuiuscunque penæ. Præterea, Penitentia valet in foro Dei sine confessionis: sed non in foro iudicij sine contentione, quia hoc iudex videre non potest, sed solus Deus.

AD ALIUD dicendum, quod dictum Gregor. consilium est, non præceptum.

AD ALIUD dicendum, quod iudicium humanum non est strictius, nec rectius, quam diuinum: sed est per alia, quia per exteriora quæ certificari possunt notitiis hominum: & hoc non est penitentia: sed Deus solus videt penitentiam in corde: & ideo, quod sufficit Deo, non sufficit homini: & quandoque quod sufficit homini, non sufficit Deo.

ARTICVLVS XIV.

An vir adulteratus occultè, sine peccato potest agere ad thori separationem contra mulierem adulteram manifestè?

Octauo queritur, Vtrum vir adulteratus occultè sine peccato potest agere ad thori separationem contra mulierem adulteram manifestè? Videtur, quod sic: quia quod occultum est, obiici non potest: & nihil potest eum impedire ab accusatione, nisi obiectio similis criminis: ergo videtur, quod vir agere potest ad thori separationem.

2 Item, Qui est in mortali peccato occulto, necessitate instante potest prædicare: sed prædicare maius est multo, quam agere ad thori separationem: ergo qui est in adulterio occulto, potest etiã agere ad thori separationem.

3 Item,

5 Item, Nullum est scandalum de peccato viri: sed de peccato mulieris est scandalum: ergo ipsa debet publice puniri, sicut dicit Apostolus 1. Timoth. 5. Peccantem coram omnibus argue, vt & ceteri timorem habeant. Ergo mulier ista publice debet puniri: est autem pena ista in eo in quo peccauit, scilicet in matrimonio: ergo cum non possit puniri nisi separatione à thoro, videtur quod vir agere potest sine peccato ad thori separationem.

IN CONTRARIUM huius est, quod mulier ad exceptionem contra virum non deficit nisi probatio: sed veritas etiam non probata per testes prodest ei & sufficit coram Deo: ergo mulier coram Deo habet exceptionem contra virum: ergo coram Deo peccat, quando accusat eam.

2 Item, Occultum & manifestum circumstantiæ sunt similis adulterij secundum speciem: sed circumstantiæ non alienant peccatum nec infinite grauunt vnum super aliud: ergo videtur, quod peccatum idem in specie simile ius faciat in vtriusque: sed hoc est separationis: ergo vnus habet idem ius contra alterum, quod è conuerso, licet in alia circumstantia: ergo mulier potest excipere coram Deo contra virum.

RESPONSIO. Dicendum, quod vltimo probatum verum est & probabile. Vnde dicendum est ad primum, quod in iudicio humano potest obiicere sine obstaculo: sed hoc non queritur, sed potius, vtrum sine peccato id facere possit vel non?

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod talis potest prædicare in necessitate, quia prædicatio est animabus necessaria: sed non est ita de thori separatione, quæ est potius ad turbationem, quam ad consolationem.

AD ALIUD dicendum, quod verum est, quod talis potest accusare, licet nullum sit scandalum: tamen ipse in conscientia constringitur peccato suo: & ideo propria conscientia magis debet eum inclinare ad uxoris compassionem, quam ad abiectionem.

ARTICVLVS XV.

An mulier post reconciliationem amisit ius petendi debitum à viro?

Nono queritur, Vtrum post reconciliationem amisit ius petendi debitum? Vide-

tur autem, quod sic: quia nisi vir esset à debito illo absolutus, ipse teneretur reddere etiam post separationem: hoc autem cum falsum sit, videtur quod mulier nullum ius habet in corpore viri: ergo cum non restituatur ei ius illud, videtur quod etiam reconciliata petere non possit.

2 Item, Ius illud non confert nisi matrimonialis consensus: sed ille non repetitur post reconciliationem: ergo ius non confertur ei: ergo non habet ius petendi debitum.

3 Item, Per quæ quis peccat, per hæc & punietur: sed ista peccauit in fide & iure thori: ergo in illo puniri debet: non autem punietur nisi amittendo ius quod habuit: ergo videtur, quod nunquam de cætero habebit aliud ius petendi.

IN CONTRARIUM est, quod alia est reconciliatio mariti, quam alterius cuiuscunque amici: ergo aliquid speciale confertur in illa: hoc autem in quo distinguitur ab aliis amicis, non est nisi ius petendi debitum, quia omnia alia prius habuit: ergo ius petendi debitum restituitur ei in reconciliatio.

2 Item, Si detur, quod non restituitur: ergo ipsa si se ei post reconciliationem neger, non potest repetere: ergo etiam post reconciliationem ea inuita posset intrare religionem, quod falsum & absurdum est: ergo & falsum est, quod ius petendi debitum ei non restituatur.

RESPONSIO. Videtur vltima pars esse concedenda, scilicet quod debitum potest petere post reconciliationem, & accipit potestatem in corpore viri sicut prius habuit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ius illud dupliciter consideratur, scilicet in habitu sine sacramentaliter tantum, vel secundum ordinem ad actum, qui est potius iuris vsus vel executio. Et primo quidem modo nunquam amittit illud ius mulier adultera dum viuunt, sed secundo modo: & hoc restituitur ei, quando fit reconciliatio.

AD ALIUD dicendum, quod matrimonialis consensus facit ius illud sacramentaliter & habitualiter: & hoc non iteratur, sed propter culpam potest aliquis suspendi ab vsu sui iuris & executione: & hoc relaxatur in reconciliatio.

AD ALIUD dicendum, quod sufficienter punita est in matrimonio, quando suspenditur ab vsu & solatio mariti, etsi non sacramentaliter & habitualiter à viro separatur.

De illis qui se ante polluerunt per adulterium.



OLET etiam queri, An valeat duci in coniugium, quæ prius est polluta per adulterium? De hoc Leo Papa ait, Nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio. Item, Relatum est auribus sanctorum sacerdotum, quendam alterius uxorem stupro violasse, & insuper mœchæ iuramentum dedisse, quod post legitimi mariti mortem si superuideret, duceret eam in uxorem, quod & factum est. Tale ergo connubium prohibemus.

D. Alb. Magn. in Lib. 4. Sentent.

Lib. de nuptiis & concubinitate. August. ibidem. c. Denique, & sequenti.

mus & anathematizamus. His aliisque auctoritatibus vetantur in coniugium copulari, qui se prius adulterio maculauerunt. Sed contra August. ostendit dicens, Denique mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri potest coniugium cum qua præcessit adulterium. Idem, Possè fieri sanè licitas nuptias ex personis illicitè coniunctis, honesto placito subsequente manifestum est.

*Determinatio.*

G Ibidem.

**S**ED hæc vltima auctoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse transire ad honestum placitum nuptiarum, si castitatem & fidem seruare velint. Prima vero auctoritas Augustini de illis agit qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinatæ sunt, nec viuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, quod eam in coniugio duceret si superuiviret. Qui verò hæc faciunt, aliis præmissis auctoritatibus prohibentur copulari.

ARTICVLVS XVI.

*An adultera valeat duci in coniugium?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Solet quaeri, An valeat duci in coniugium, &c.] Videtur enim non esse ius quod hic dicitur: quia Ecclesia reuocare non habet, quod Deus licitum demonstravit: sed Deus demonstravit illicitum adulteros coniungi posse: ergo Ecclesia non habet hoc reuocare: ergo nec interdiceret. Prima patet per se. Secunda per hoc quod in Gloss. dicitur 1. Corinth. 9. sic, Licitum est quod nullo præcepto prohibetur. Ergo constat propositum.

1 Item, Quibus nullum obstat impedimentum, contrahere possunt, cum legitimæ sint personæ: sed istis nullum obstat: ergo inuicem contrahere possunt. Prima constat ex ante dictis. Secunda autem probatur ex hoc, quod adulterium non obstat, vt planum est, nec etiam homicidium: ergo si ambo coniunguntur, nihil obstat: ergo si etiam in mortem viri cum effectu machinata sit, ipsa potest contrahere cum adultero: & sic constat propositum.

3 Item, In alijs sacramentis si seruetur forma, & materia adsit, sit sacramentum: ergo & in isto similiter: ergo hæc verba contractum de præsentis facientia, & vir & mulier: ergo videtur, quod efficiant verum matrimonium.

4 Item, Alia peccata sunt maiora: quia dicit Gregor. quod spiritualia sunt maioris ponderis, quam corporalia: & tamen non impediunt, quia superbus cum superba, inuidus cum inuida contrahere potest: ergo adulter cum adultera: ergo videtur non esse ius quod hæc dicitur.

5 Item, Ponamus, quod aliqua occidat virum suum, vt cum alio indeterminate possit contrahere, videtur quod illa secundum istud

ius cum nullo possit contrahere: sed hoc falsum est: ergo & hoc quod inducit.

6 Item, Magis est tolerandum vnum malum, quam duo: sed adulterium est vnum malum, & separatio ab altero est secundum malum: ergo videtur, quod propter primum non est præcipiendum secundum.

7 Item, Pono, quod primo machinati sunt in mortem, & postea pœnituerint: & quaeratur, Vtrum tunc possint contrahere? Videtur, quod sic: quia pœnitentia deleuit id quod obstat, scilicet crimen: ergo contrahere possunt post pœnitentiam.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod tres casus sunt, quorum si aliquis est, non potest contrahere cum ea quam prius polluit per adulterium, scilicet si propter hoc vt cum ista contrahat, machinatur cum effectu in mortem coniugis: si enim tantum facere cogitaret, & ad opus non procederet, non propter hoc impediretur. Secundus est, si fidem dedit ei de contrahendo post mortem coniugis. Tertius, si secum cõtraxit de facto. Hoc autem ordinatur rationabiliter ab Ecclesia, vt plurima homicidia & adulteria euitentur, quæ illius familiaritatis causa fierent, vel fieri possent.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod Dominus ided dedit Ecclesiæ clauis & inspirationem Spiritus sancti, vt in talibus ordinaret expedientia: & hæc non sunt tam statuta humana, quam etiam diuina.

**AD ALIUD** dicendum, quod istis obstat impedimentum criminis.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet diuisim non impediunt, tamen coniuncta impediunt: quia plus possunt coniuncta, quam diuisa, sicut est videre in multis alijs, quia duo movent lapidem quem neuter solus mouere posset, & sic de alijs facere est videre.

**AD ALIUD** dicendum, quod hic non est materia sub debita dispositione, & hoc exigitur in omni re generanda: quia malitia

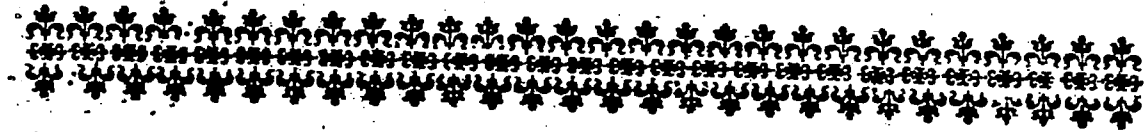
malitia criminis obstantis est in materia.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet alia quædam maiora possunt esse, tamen non ita directè peccant contra matrimonium: & ided non impediunt sicut istud.

**AD ALIUD** dicendum, quod talis mulier habet impedimentum criminis, quod contrahendum impedit, sed non dirimit contractum: quia nullus vir secum fuit in culpa: & ided propter viri innocentiam qui secum contrahit, permittitur stare contractum.

**AD ALIUD** dicendum, quod non est malum quod dirimitur tale matrimonium, quia nullum est, vt dicit Augustinus. Si tamen esset malum, non esset malum commune, sed personale, & tale recompenfaretur communi utilitate quæ est in timore aliorum, ne facillè perpetrarent adulterium.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod pœnitentia potest delere culpam: sed tamen remanet aliqua pœna ipsa, & illarum ista est vna.



DISTINCTIO XXXVI.

*Si pro extrema conditione valeat uxor separari à viro & e conuerso.*



**N**UNC de conditione videamus, an valeat coniugium A diuidere? Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua posse nubere seruo: sed si nescitur esse seruilis conditionis, liberè potest dimitti cum seruitus eius fuerit deprehensa secundum illud, Siquis ingenuus homo ancillam alterius vxorem acceperit, & æstimat, quod ingenua sit, si ipsa scemina fuerit postea in seruitutem deiecta, si eam à seruitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit aliam accipiat. Si verò ancillam eam scierat & collaudauerat, post eam vt legitimum habeat. Item ex eodem, Si scemina ingenua acceperit seruum, sciens quod seruus esset, habeat eum, quia omnes vnum patrem habemus in cælis: vna lex erit viro & scemina. Cum dicitur sciens illum seruum, datur intelligi, quod si nescierit illum seruum esse, non cogitur manere cum ipso. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adherere ei cuius fraude decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris, vel è conuerso, non valet eam dimittere. Vnde Zacharias Papa, Siquis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, si consensu amborum coniuncti sunt, nisi ob fornicationem. De illis agit quibus alterutrius conditio nata est, quando coniunguntur.

ARTICVLVS I.

*Quid sit conditio impediens matrimonium?*

**N**UNC de conditione videamus, &c. In ista distinctione duo determinat. Vnum principale, scilicet de impedimento conditionis. Aliud secundarium de ætate contrahentium ibi. Hoc etiam sciendum, quod pœnitentia per ordinem in tribus capitulis, scilicet quæ conditio impediatur? Vtrum seruus vnus potest con-

trahere cum ancilla alterius, & an soluat matrimonium per seruitutem superuenientem matrimonio? & hæc planè saccnt in litera. Ad noticiam autem horum capitulorum trium quaeratur hic quinque. Primum est, Quid sit conditio impediens matrimonium? Secundum, An impediatur matrimonium? Tertium, Vtrum impediatur ex iure naturali, vel positivo, vel diuino, vel humano? Quartum de seruo vnus contrahente cum ancilla alterius? Quintum de conditione quæ superuenit matrimonio.

Ad primum obicitur: Dicunt iura, quod conditio impediens matrimonium, est seruitus:

rus: seruitus autem est conditio suppositio-  
nis, qua persona secundum se & sua est in po-  
testate superioris. Videtur autem, quod talis  
conditio non debet esse in humano genere:  
quia dicit Gregor. quod natura omnes homi-  
nes æquales genuit: ergo contra naturam est  
vnum hominem esse alio inferiore, & esse in  
potestate alterius secundum se & sua: sed ea  
quæ sunt contra naturam, nullo iure statui pos-  
sunt: ergo nullo iure conditio seruitutis inter  
homines esse potest.

2 Item, dicit Gregor. quod contra natu-  
ram superbiere est hominem homini præesse  
velle: ergo idem quod prius.

3 Item, Apostolus dicit, quod in Christo  
Iesu non est seruus neque liber: ergo in fide  
Christi omnes sunt æquales: ergo falsum est,  
quod vnus sit dominus alterius: ergo nulla est  
conditio seruitutis.

4 Item, In primo ordine humani generis  
dictum est ante peccatum & post peccatum  
homini, quod coleret terram, & lubicere eam  
sibi: nunquam autem, quod dominaretur su-  
per alterum: ergo videtur, quod de dignitate  
naturæ hominis sit, vt non sit seruilis condi-  
tionis.

5 Item, Tullius dicit rhetorica, quod om-  
ne ius à natura est profectum: ergo quod non  
est profectum à natura, est iniuria: sed istud  
ius de conditione seruitutis, non est à natura  
profectum: ergo est iniuria. Probatio mediæ.  
Natura est æqualiter digna in seruo & in do-  
mino: ergo impossibile est, quod vnus alteri ex  
participatione naturæ præponatur: & sic con-  
stat propositum. Si forte dicas, quod Tullius  
mentitur. Contra: Ius positium necesse est,  
quod habeat rationem aliquam æquitatis: illa  
ergo ratio necesse ratiocinatur ex aliquo habi-  
tu regente ipsam, & exemplar aliquod habet  
ad quod aspicit: sed istud exemplar est nec-  
cessario ante ius positium: quod autem est  
ante ius positium, non est ius positium: ergo  
exemplar quod imitatur ratio inueniens ius  
positium, non est de iure positio: sed nihil  
est ante, nisi ius naturale & diuinum: ergo  
necesse est, quod istud exemplar sit ius natu-  
rale & diuinum: sed omne exemplatum per-  
ficitur à iure naturali & diuino: & hoc est quod  
dicit Tullius.

Spd con-  
174. IN CONTRARIUM huius est quod  
dixit Noë Genes. 9. quod maledictus puer Cha-  
naan, seruus seruatorum erit fratribus suis. Si  
ergo per Patriarchas Dei inspirationem habentes,  
inducta est seruitus: ergo est de iure  
diuino.

2 Item de Abraham, Isaac, & Jacob legi-  
tur, quod habuerunt seruos & ancillas: cum  
ergo inspirationem Dei habuerunt, & nihil  
contra naturam vel ius egerunt, seruitus est de  
iure naturali & diuino, vt videtur.

3 Item in Nouo Testamento 1. Petr. 2. &  
Ephes. 6. & multis aliis locis præcipitur ser-  
uis, quod in omni timore obediant dominis,  
non tantum bonis & honestis & modestis, sed  
etiam discolis: ergo conditio seruitutis est de  
lege Christi: & sic nec contra naturam, nec  
contra diuina: ergo nec seruitus.

4 Item viddo, quod propter peccatum  
traditur homo vt sit in potestate demonis:  
ergo multò magis tradetur in potestatem ho-  
minis: ergo potest iusto Dei iudicio vnus effi-  
ci seruus alterius.

RESPONSIO. Dicendum, quod conditio  
seruitutis est in genere humano: quia nisi esset,  
non impediret matrimonium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non  
est deriuata seruitus ex inæqualitate naturæ, sed  
potius ex inæqualitate operum in pœnam in-  
ducta: & ideo non est fauorabilis, sed potius eor-  
um quæ per se fugiuntur, vt dicit Philosophi.

AD HOC autè quod obicitur, quod contra  
naturam est, &c. dicendum quod natura dicitur  
dupliciter, vel potius tripliciter: dicitur enim  
quandoque natura ipsa species communicabi-  
lis indiuiduis, & participata ab illis, sicut di-  
cuntur omnes homines natura homines. Di-  
citur etiam natura quandoque ratio naturalis:  
& hoc dupliciter, scilicet ex naturalibus pro-  
cedens, & in naturalibus consistens, vel ex na-  
turalibus procedens ad ordinem eorum quæ  
incidunt præter naturam, quantum illa ordi-  
nari est possibile. Et primo quidem modo  
quod est contra naturam, non potest stare: &  
hoc modo seruitus non est contra naturam,  
sed potius personalis, & contra statum perso-  
næ. Secundo autem modo iterum non est na-  
turalis: quia sic non est naturale nisi ius illud,  
quod natura omnia ea quæ sunt illius naturæ  
docet. Sed tertio modo seruitus est naturalis:  
quia per eam ordinatur culpa quæ inducta est  
in natura ex vitio personæ. Et per hoc patet  
etiam solutio ad sequens: quia Gregor. vocat  
contra naturam, quod est contra naturam pri-  
mo modo dictam, non autem tertio.

AD ALIUD dicendum, quod seruus con-  
sideratur dupliciter, scilicet secundum quod  
est particeps gratiæ vel gloriæ, quæ sunt maxi-  
mæ perfectiones animæ, & in talibus æquatur  
domino, vel etiam quandoque præponitur.  
Consideratur etiam secundum opus & facult-  
tatem, & in talibus est in potestate domini. Et  
primo modo loquitur Apostolus.

AD ALIUD dicendum, quod patet sol-  
utio ex prius inducta distinctione: quia ser-  
uitus ex re innaturali inducta est, quæ est  
peccatum: sed tamen ex ratione ordinatur &  
peccatum & pœna peccati, quæ est seruitus.

AD ALIUD dicendum, quod Tullius ac-  
cipit naturam pro naturali ratione, cuius habi-  
tus regit in omni iure positio: & ita trahi-  
tur ab eo sicut exemplatum ab exemplari, sicut  
probat obiectio: & ita inde trahitur ordo pec-  
cati per pœnam quæ est seruitus: peccatum  
enim in pœna & per pœnam ordinatur.

## ARTICVLVS II.

*An seruitus impediat matrimonium, &  
quo iure?*

Secundo queritur, An seruitus impediat  
matrimonium? Videtur, quod non: omne  
enim impedimentum alicuius contrarietatem  
aliquam habet ad aliud: sed seruitus nullam  
habet

habet contrarietatem ad matrimonium: ergo  
non impedit ipsum. Probatur autem prima:  
quia nihil impedit aliud, nisi quod in contra-  
rium operatur vel agit: & agens in contra-  
rium, est contrarium necessario. Secunda au-  
tem patet: quia seruus potest habere fidem,  
prolem, & sacramentum.

2 Item, Si impedit: aut impedit ex genere,  
aut ex differentia addita. Si ex genere: ergo  
omnis conditio impedit matrimonium, quod  
falsum est: cum conditio libertatis non impe-  
diat. Si autem ex differentia contrahente. Con-  
tra: Ergo omnis seruitus impedit, & semper:  
ergo & seruus cum ancilla contrahere non po-  
test, quod falsum est: ergo conditio seruilis  
non impedit matrimonium.

3 Item, Secundum naturam ita est, si ali-  
quid ex natura sui aliquid impedit, quod illud  
multiplicatum plus impedit: ergo si seruitus  
impedit matrimonium, multiplicata seruitus  
plus impedit ipsum: sed hoc est falsum, quia  
seruus cum ancilla contrahere potest, cum ta-  
men in eis sit multiplicata seruitus: ergo hoc  
est falsum, quod seruitus impedit matri-  
monium.

4 Item, Pœna seruitutis statui matrimonij  
ante existentem superuenit ex vitio pecca-  
ti, sicut & alia pœnæ: sed ego video, quod  
alia pœnæ non impediunt: ergo nec ista debet  
impedire.

5 Item, In signato matrimonio magis est  
contractus ancilla cum libero, quam libera  
cum libero: ergo etiam in signo magis debet  
esse ratum matrimonium ancilla cum inge-  
nuo, quam ingenua cum ingenuo: ergo con-  
ditio non impedit matrimonium, sed etiam  
promouet. Probatur prima ex hoc quod ver-  
bum Dei Paris ingenuissimum, nostræ nupit  
naturæ in vna persona Filij in thalamo vteri  
virginalis, cum tamen dicit Philosophus primo  
meta. quod multipliciter natura nostra est an-  
cilla. Secunda autem constat.

Sed con-  
tra. IN CONTRARIUM huius est, quod om-  
nis deceptio & fraus rescindunt contractum:  
sed si ingenuus cum ancilla ignoranter con-  
trahat, ibi est deceptio: ergo contractus rescin-  
dendus est.

2 Item, Matrimonium est de bonis partim  
propter se, & partim propter aliud expetendis,  
vt dicit Philosophus: libertas autem est de per  
se expetendis, seruitus autem de fugiendis:  
ergo libertas conuenit cum ratione boni appe-  
tibilis matrimonio: & seruitus contrariatur: sed  
contrarium impedit: ergo seruitus potest im-  
pedire matrimonium.

3 Item, Multa sunt onera matrimonij ex  
seiplo: ergo onerans ex alieno non debet ad-  
di oneri matrimonij, quia nimis graue effice-  
retur: sed seruitus onerat ex alieno: ergo non  
debet addi matrimonio: sed potius si ignoran-  
ter fiat contractus, pro nullo debet reputa-  
ri à iure, ne nimis graue onus matrimonij ef-  
ficiatur.

RESPONSIO. Dicendum, quod ex con-  
stituta simili & Ecclesiæ in fauorem libera-  
tis seruitus ignorata cum opposita conditio-  
ne, scilicet libertatis, non impedit matrimonium  
contrahendum: & si iure contractum, nisi

velint sponte commanere, postquam con-  
iunx ingenuus scit de conditione seruitutis  
in alia.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc  
habet contrarietatem aliquam non ad essen-  
tiam matrimonij, sed potius ad consequentia,  
scilicet ad debiti redditionem, & ad bonum  
statum proles: & ideo nimis graue est matri-  
monium cum illa conditione: propter quod  
statutum est, quod sit impedimentum eius.

AD ALIUD dicendum, quod ex differe-  
ntia impedit, & argumentum non sequitur:  
quia differentia non habet contrarietatem ad  
se in alio indiuiduo, sed potius ad differen-  
tiam oppositam: sicut patet, quod rationale in  
Platone non contrariatur rationali in Sorte,  
sed irrationali contrariatur. Ita conditio ser-  
uitutis non opponitur seruituti matrimonij,  
sed potius libertati, & cum illa impedit matri-  
monium.

AD ALIUD dicendum, quod hoc ve-  
rum est de illo ad quod habet contrarium, sed  
falsum simile magis augmentat: & ideo si pos-  
set multiplicari seruitus contra libertatem  
in matrimonio, bene concedendum esset, quod  
magis impediret: sed hoc esse non potest, cum  
vna sit vnus tantum: & ideo illud argumen-  
tum non cogit.

AD ALIUD dicendum, quod alia pœ-  
næ in vtroque sunt coniugum, & non augent  
onera matrimonij, nec faciunt ipsum vitiosius  
conditio in bonis suis: sed hæc omnia facit  
seruitus: & ideo non est simile. Præterea, alia  
pœnæ secute sunt originale, & ista secuta est  
vitium personale: & ideo non est æqualiter in  
omnibus: & ideo iterum non est simile.

AD VLTIMUM dicendum, quod natura  
nostra ancilla est in hoc quod suorum operum  
non est tota causa: sed ancillatio illa non tradit  
eam in potestatem contrarij domini: & ideo  
æquiudicatio est in argumento: quicquid ta-  
men in nobis sit qui frequenter peccauimus,  
& ideo serui peccati secundum aliquam mo-  
dum sumus. Nostra tamen natura potest assum-  
pta est à Christo, libertata fuit: & ideo falsum  
supponit obiectio: & patet qualiter intelli-  
gitur dictum Philosophi.

## ARTICVLVS III.

*An impediat ex iure naturali vel  
positio?*

Tertio queritur, Vtrum impediat ex iure  
naturali, vel positio, vel diuino? Videtur  
autem, quod non ex naturali: quia hoc, vt di-  
citur in digesto veteri, est quod natura omnia  
animalia docet: constat autem, quod natura  
non docet seruitutem: ergo videtur, quod ista  
conditio non est de iure naturali: ergo nec  
matrimonium impedit de iure naturali.

2 Item, Si impediret per vim iuris natura-  
lis, oporteret quod contrarietetur alicui eor-  
um quæ sunt matrimonij in coniunctione  
maris & femine: sed hoc non inuenitur de  
facili: ergo per vim iuris naturalis non im-  
pedit.

3 Videtur

3 Videtur autem, quod nec ex iure diuino: quia hoc potius persuadet humilitatem, quam exaltationem. Vnde etiam dicitur 1. Corinth. 7. Seruus vocatus es, non sit tibi curæ: sed si potes fieri liber, magis vtere. Ergo de seruitute etiam de iure diuino persuasum est, quod liber maneat cum ancilla, vel è conuerso: ergo non impedit matrimonium ex iure diuino. Videtur, quod nec ex humano iure positio: quia totum ius humanum oritur à diuino, vel à naturali: sed istud nec à diuino oritur, nec ab alio: ergo non est impediens de iure positio.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod impedi-

mentum istud vim habet à iure positio, quod est statutum Ecclesie habentis Dei auctoritatem & inspirationem ad ordinationem peccati per pœnas, vt prius habitum est.

AD OBIECTUM autem contra, dicendum quod quoad hoc est naturale, quod natura insurgit & punit nocuum: & ideo pœna peccati naturali iure stabiluntur: & hoc modo reducitur ad naturam: sed non oportet, quod sit naturale vel diuinum sicut vnum præceptorum naturalium vel diuinorum, sed potius iudiciale statutum in pœnam peccantium, & in fauorem libertatis, quæ primo ex animi libertate & nobilitate virtutis exorta est.

*De copula serui & ancilla diuersorum dominorum.*

B  
In cõci-  
lio Cabi-  
loenosi,  
ibidem.  
c. Dictu  
est.  
Matth. 19.

**Q**UÆRITUR etiam, Si seruus vnus ancillam alterius acceperit, an sit inter eos coniugium? De hoc etiam ita statutum est, Dictum est nobis, quod quidam legitima seruatorum matrimonia potestatiua quadam præsumptione dirimant: non attendentes illud, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Vnde nobis visum est vt coniugia seruorum non dirimantur, etiam si diuersos dominos habeant, sed in vno coniugio permanentes dominis seruiant suis. Et hoc in illis obseruandum est, vbi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem dominorum. Attende finem huius capituli, vbi videtur innui præter voluntatem dominorum inter seruum & ancillam non posse contrahi coniugium: vel si contrahitur, non esse ratum. Quibusdam tamen videtur inter eos posse fieri coniugium, dominis ignorantibus.

*De viro qui se facit seruum vt dimittatur ab vxore.*

C  
In Ti-  
buriensi  
concilio  
ibidem  
c. Perla-  
tum.

**Q**UÆRITUR etiam notandum, quod si mulier virum liberum acceperit, & ille vt causam præstet dissidij, se alicuius seruum fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugij in seruitutem redigi poterit. Vnde illud, Perlatum est ad sanctam synodum, quod quidam ingenuus ingenuam acceperit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij, cuiusdam seruum se fecerit, vtrum & mulierem necessariò tenere debeat: & si tenuerit, an illa etiam seruituti subiici debeat, quæsitum est. Iudicatum est vxorem minimè debere dimitti: non tamen ob Christi legem mulierem in seruitutem redigi, dum ille non ex consensu coniugis se seruum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

ARTICVLVS IV.

*An seruus vnus possit contrahere cum ancilla alterius?*

**Q**uarto quæritur de seruo vnus contrahente cum ancilla alterius. Et hoc quæritur propter ea quæ dicuntur in cap. 2. Vide-

tur autem, quod hoc esse non possit, quia seruitus vnus onerosum reddit coniugium: sed hic est triplex seruitus, vel etiam quadruplex: ergo nimis onerosum efficitur coniugium: est enim hic duplex seruitus dominorum duorum coniugum, & seruitus viri ad vxorem, & è conuerso.

2 Item Matth. 6. Nemo potest duobus dominis seruire. Ergo nec hinc ergo non possunt duobus

duobus dominis seruire coniungi. Si forte dicis: quod hoc verum est quando iubentur contraria: Contra: Sit quod vxor petat debitum, quando dominus postulat seruitum: tunc enim iubent contraria: ergo iste est in perplexitate: sed nullus debet esse perplexus: ergo nullus debet tale coniugium contrahere.

3 Item, Sit quod dominus præcipiat illi, quod nunquam reddat ei debitum, sed semper in domo domini manens vt inuigilet actibus domini: & similiter dominus ancillæ præcipiat: constat, quod tenentur obedire, quia Apostolus hoc præcipit: ergo videtur, quod nunquam est tempus exigendi vel reddendi debitum: ergo nec maritalis societas potest esse inter tales: ergo nec coniugium.

4 Item, Esto quod dominus præcipiat ei ne consentiat in matrimonium: constat, quod debet esse obediens, alias dominus puniret eum: ergo videtur, quod consentire non potest: ergo nec matrimonium contrahere.

5 Item, Quicquid est rei quæ in me est, meum est cum re mea: sed iste seruus domini sui est: ergo & domini est, quicquid est serui: sed vxor serui est serui: ergo vxor serui est domini: sed vna mulier non potest esse duorum, nihil commune habentium: ergo vxor serui debuit esse illius domini ancilla, cuius ancilla fuerat ante. Obiectio eadem est de seruo in comparatione ad dominum ancillæ. Cum igitur hæc omnia sint inconuenientia, videtur quod nullum coniugium sit cum seruo & ancilla diuersorum dominorum.

6 Item, Pueri talium seruorum dubiè generantur: licet enim secundum leges quasdam partus sequatur ventrem, tamen consuetudines diuersarum terrarum de hoc dubiæ sunt: quia sicut supra probatum est, homo est animal cuius vtæque sexus pro educatione filiorum sollicitatur, sed substantia patris magis principalis est in generatione filij, quam etiam matris: ergo videtur, quod plus pertinet de partu ad patrem, quam ad matrem: si ergo isti generant vnum infantem, ille erit duorum dominorum, & forte contraria præcipientium, quod esset magna absurditas. Cum ergo multa inconuenientia sequantur ex tali coniugio, videtur quod tale coniugium sit illicitum.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod talia coniugia licet sint difficilia, tamen sunt licita.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod seruitus viri in vxorem, & è conuerso, æquiuoca est ad seruillem conditionem: quia vxor non est ancilla viri, nec vir est seruus vxoris: & ideo illa obiectio non concludit inconueniens.

AD ALIVD est distinguendum: quia aut seruus contraxit matrimonium consentientibus dominis, suo, & vxoris, aut dissentientibus, aut altero consentiente, & altero dissentiente. Si autem primo modo, tunc soluendum est debitum coniugale: quia qui consentit principale, intelligitur consensisse accessorium. Et ita quando matrimonio consentiant, concessisse intelliguntur & tempus ad soluendum debitum. Si autem ambo dissentiant, tunc adhuc distinguendum videtur, scilicet aut quia non est hora soluendi debi-

tum maritalis, aut seruiendi dominis. Si primo modo, si est nox, & in cubili secreto est cum vxore, puto quod teneretur soluere debitum. Si secundo modo, tunc puto, quod debent seruire dominis. Si autem tertio modo, tunc sub eadem distinctione seruiendum non consentienti.

AD DICTUM autem Apostoli dicendum, quod interest qualiter aliquis sua re vtratur: & ideo leges sunt, quid debeant facere seruis domini eorum. Vnde Apostolus dicit illidem, Domini, quod iustum est, impendite seruis, scientes quia vester dominus est Christus.

AD ALIVD dicendum, quod non potest præcipere dominus, vt nunquam sibi ipsi intendat seruus: quia hoc esset contra curam & prouidentiam naturalem. Vnde sicut non potest prohibere, ne intendat sustentationi speciei, est enim tempus operandi & quiescendi in vno die naturali, sicut nox in qua nemo operatur, sicut dicitur Ioan. 9. Et similiter est in vna septimana, sicut tempus feriarum: & tunc non potest seruus suscipi à redditione debiti. Sed verum est, quod bene potest impediri imperio domini à cohabitatione continua. Ad dictum autem Apostoli patet responso per antedicta.

AD ALIVD dicendum, quod quoad hunc consensum non est seruus in potestate domini: quia ille consensus habet conditionem libertatis ex seipso, vt supra paruit in questione de impedimento violentiæ siue coactionis. Et causa huius est, quia quod ad naturam permanentiam in solatium mortalitatis natura concessit, non debet poni in potestate cuiusquam: & ideo etiam domino contradicente, dummodo aliis velit seruus, potest liberè consentire in matrimonium.

AD ALIVD dicendum, quod illud decipit secundum æquiuocationem eius quod est suum, vel meum: quia aliter est vir vxoris, & è conuerso, & aliter seruus domini, vt patet ex præhabitis: extraneissimus enim modus habendi est ille quo vir habet vxorem, & habetur ab ea, & propinquissimus ille quo habetur seruus à domino, sicut possessio: & ideo non valet ratio illa.

AD VLTIMUM dicendum, quod si plures tales generarent filios, tunc diuiduntur à dominis in quibusdam Alemanicæ partibus: si autem vnus solus, tunc diuidi non potest, sed vnus ab alio accipit pretium, & tunc est vnus tantum.

ARTICVLVS V.

*An vir possit se dare in seruum alteri sine consensu vxoris, & absolui per hoc à redditione debiti? & simile quæritur de muliere.*

**Q**uinto quæritur de conditione quæ superuenit matrimonio: & hoc ratione tertij capitali, vbi hoc mouetur in litera. Videtur autem, quod non sit secundum rationem ius quod determinatur in litera. Dicit enim Bernard.

Bernard. Quod pro charitate institutum est, contra charitatem non debet militare. Ergo a simili quod pro libertatis favore institutum est, contra libertatem non debet militare; sed quod ille se seruum facit, est contra liberum vium vxoris, quo vti debeat viro suo: ergo videtur, quod debeat rescindere matrimonium, vt ipsa libera contrahat cum alio, cuius possit liberum habere vsum.

2 Item, In omni natura ita est, quod idem impedit rei generationem, & destruit generatam, sicut patet in frigido, & calido, & in omnibus mixtis, & simplicibus: sed seruitus impedit matrimonij generationem siue contractum: ergo etiam destruit iam contractum si ei superueniat: ergo malè determinatur in litera.

ITEM quæritur, Vtrum ille possit se dare seruum alteri? videtur, quod non: quia non habet potestatem sui corporis, vt dicit Apostolus: sed qui non habet potestatem, non potest se dare alteri: ergo iste non potest se dare alteri in seruum.

2 Item, Quod fit cum præiudicio alterius, de iure fieri non potest: sed istud fit cum præiudicio mulieris, quia impeditur vir à solutione debiti mulieris, quod quæsit in viro: ergo de iure fieri non potest: ergo se non potest dare alteri.

3 Item, Ipse non potest se Deo dare ad seruendum in claustrò sine consensu vxoris: ergo minus se potest dare homini: quia fauorabilior est seruitus diuina, quam humana.

4 Item, Cum duo sint fauorabilia, & tertium non fauorabile, iura debent esse pro duobus fauorabilibus contra tertium: sed in matrimonio sunt libertas personarum, & matrimonium, quorum vtrumque est fauorabile: & seruitus est tertium, quod non est fauorabile: ergo debent iura esse pro libertate, & honestate matrimonij: ergo non debet concedi, quod ille se possit facere seruum in præiudicium matrimonij, & libertatis.

5 Item, Sicut dicit lex in digesto veteri, lib. quarto, de his quæ vi metulve causa fiunt. Si metus cadat in vxorem vel liberos, reputatur cadere in constantem virum: quia viri boni est magis velle pati in seipso, quam turpia pati in vxore vel liberis. Ergo à simili cum vxor quæ remanet libera, multo magis horreat seruitutem in prole, quam in seipso, non debet in iure aliquid admitti, quod sibi prolem ponat sub seruitute, cum ad hoc contraxit cum ingenuo vt ingenua proles permaneret. Cum igitur seruitus prohs caulatur ex seruitute viri in pluribus terris, videtur quod non debeat admitti in iure, quod vir se possit dare in seruum.

### De etate contrahentium.

**M**O C etiam sciendum est, quod pueri ante 14. annos & puellæ ante 12. annos secundum leges matrimonium inire nequeunt. Quod si ante prædicta tempora copulam inierint, separari possunt, quamuis voluntate & assensu parentum iuncti fuerint. Qui verò in

VLTERRIVS quæritur, Vtrum mulier similiter se possit dare in ancillam? Et videtur, quod sic: quia ad paria iudicantur vir & mulier: ergo & quod potest facere vir, potest facere mulier.

IN CONTRIUM est, quod ex hoc expressa sequitur seruitus prolis: quia secundum leges partus sequitur ventrem.

2 Item, Vir est caput mulieris: ergo non potest aliquid facere, ad quod non dirigitur à viro: ergo nec sine consensu viri potest se facere ancillam.

RESPONSIO. Sine præiudicio dicendum, quod si vir se dat in seruum contra voluntatem mulieris, in nullo debito quo tenetur vxori, dominus potest eum impedire: quia hoc in quo fuit vxoris, se alij domino, ea viuente, dare non potest: & ideo etiam conceditur stare matrimonium: hoc enim modo coniunxit eos Deus, & homini non licet separare propter aliquam molestiam quæcunque superuenire potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod istud non militat contra libertatem: quia mulier remanet libera, & in libero vfu viri in omni debito suo.

AD ALIVD dicendum, quod hoc ideo est in natura, quia per necessitatem nature agunt naturalia & patiuntur. Sic autem non est in moralibus: vnde culpa, in moribus franguntur pœnis, quæ nullam habent cum eis contrarietatem, licet contrariantur delectationibus peccantium & appetitibus: & ideo etiam propter institutum Ecclesie aliquid impedit contrahendum, quod non dirimit contractum. Supra hoc tamen supra habita est alia solutio quæ melior est, quam ista, & ibi respiciatur.

AD ALIVD dicendum, quod iste potest se dare in seruum saluo omni iure vxoris, tam in corpore, quam in bonis, & in liberis: aliter puto, quod sit peccatum mortale dominis si ipsum recipiunt: & ideo cessat obiectio, quia nullum præiudicium incurrit vxor. Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quod obsequium diuinum in claustrò annexum est voto continentie, quod præiudicat debito matrimonij, & ideo sine consensu vxoris fieri non potest: sed tale non est obsequium domini carnalis: & ideo non valet argumentum.

AD ALIVD sine præiudicio videtur mihi, quod sine peccato mortali non subiungantur pueri seruituti, si mater antequam pariat eos, non consentiat seruituti.

AD ALIVD dicendum, quod mulier meo iudicio se in ancillam dare non potest: quia in hoc non ad paria iudicantur,

in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere, sed in coniunctione permanere, iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeunt separari. Item, Sponsalia ante septennium contrahi non possunt: solo enim consensu contrahuntur, qui interuenire non potest, nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. Duo illa executi sumus cum aliorum quorundam adiectione quibus coniugium solui potest, nec tamen solui semper necesse est. Nunc de illis quæ personas illegitimas penitus faciunt, addendum est, & primum de ordine.

### ARTICVLVS VI.

An masculi ante 14. annos, & puella ante 12. annos inire possint matrimonium?

DEinde quæritur de hoc quod dicit ibi [Hoc etiam sciendum, quod pueri ante 14. annos] Videtur enim hoc esse inconueniens: quia secundum leges tutorem accipiunt vsque ad 25. annum: ergo videtur, quod vsque ad illud tempus non sit ratio confortata ad consensum discretionem: ergo videtur, quod constitutio debet tempus contrahendi ponere in 25. annis.

1 Item, Qui religionem ingrediuntur, non possunt facere professionem vsque ad 18. annum, sicut dicit noua constitutio: ergo cum magis sit obligari Deo, quam homini, etiam ad obligationem quæ fit homini in matrimonio, videtur quod expectandi sint 19. anni.

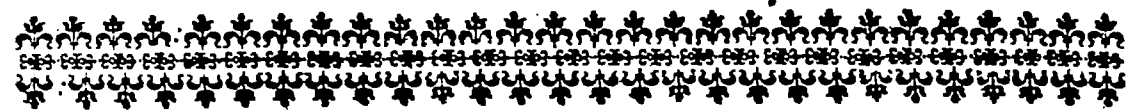
3 Item, Ad officium prædicationis & sacerdotij non debet assumi aliquis ante 30. annum: cum igitur vinculum matrimonij sit perpetuum dum viuunt coniunx, & habet multas tribulationes adiunctas, sicut dicit Apostolus 1. Corinth. 7. videtur, quod expectandum sit tempus 30. annorum.

ITEM. Quare aliter in viro determinatur tempus, quam in puella, vt duo anni rescantur.

RESPONSIO. Dicendum, quod hic quæsitæ partim determinata sunt supra, vbi de sponsalibus agebatur. Ad omnium ergo harum determinationem habendam sciendum, quod vis augmentatiua vt in pluribus stat perfecta in 30. anno: & hoc contingit, quia calor naturalis debilitatur ex multa ingestione extranei humiditatis acquisiti ex nutrimento. Calor autem debilitatur ex euaporatione in quantum secum trahit humidum naturale, & remanet corpus siccum, non extensibile radicalibus membris supra quam extensum est: & ideo stat augmentum secundum causam physicam. Causa autem mathematica est, quia mouens celeste quod mouet singulariter ad perfectionem individui, completur non minus quam in 30. annis: si enim motus planetarum vltimus accipitur, tunc completur in 30. annis: quia saturnus complet cursum suum in totidem annis, cum quo alij iunguntur omnes, & ipse cum nullo aliorum, sicut dicunt Philosophi, & omnes alij Doctores.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

res astrorum. Adhuc, Motus capitis draconis perficitur in minori. Similiter coniunctio minor saturni & iouis perficitur in 30. annis octaua parte anni minus: & coniunctio magna saturni & martis in signo cancri perficitur in 30. annis. Coniunctio autem iouis & saturni de triplicitate in triplicitatem, & coniunctio eorundem de circulo in circulum, sunt in maiori tempore: sed illæ causant accidentia generalia mundi & prouinciarum, & non personalia nisi secundum quid. Et ideo vltimum spatium perfectionis humanæ est in 30. annis, & citra incipit declarari incrementum, & similiter sibi coniungi motus superior, ita quod intellectus incipit dominari perfecte ad regimen vitæ & corporis: & hoc per quinque annos: & ideo alius terminus ponitur à legibus super annos 35. Motus autem perfectus capitis & caudæ est in 18. annis, in quo complentur omnes coniunctiones, & præuentiones, & eclipses solis & lunæ, quæ inter omnia astra maiorem habent effectum supra corpora nostra: & ideo tertius terminus ponitur in 14. annis. Modus autem periodi siue datoris vitæ quam hismalite mathematici vocant, est secundum numerum signorum circuli nati qui est 12. anni, vt dicit Albumasar: & ideo quartus terminus ponitur in annis 12. & in 14. Et quia in periodo natiuitatis 7. signa se vident, vt dicunt Abraham & Albumasar, & ideo quintus terminus ponitur in sponsalibus 7. annis. Dicendum igitur, quod ordinantur isti actus placere sponsalia, & generare posse, & discernere spiritualia, & vim eorum, & regere se posse sufficienter & familiam, & posse habere perfectam noticiam ad instructionem aliorum: quia semper vnus est altior quam alius: ideo sponsalium terminus ponitur in 7. & matrimonium in 12. in puella, & pueri in 14. cuius ratio est supra assignata: & introitus religionis in 18. & regimen familie & prouisionis in 25. & auctoritatis docendi in 30. Et per hoc patet solutio omnium obiectorum.



## DISTINCTIO XXXVII.

In quo ordine nequeat fieri coniugium.

**A** De impedimento ordinis: & non sunt in ista distinctione nisi duo parua capitula, quorum primum est de impedimento ordinis: secundum de interfectionibus suarum coniugum, & incipit ibi [His adiciendum est de percussoribus, &c.] Circa primum autem capitulum quaruntur septem. Primum est, An ordo impediat matrimonium contrahendum, & dicitur contractum? Secundum Num sit locale & temporale impedimentum, vel perpe-



**S**unt igitur quidam ordines, in quibus nullatenus potest contrahi coniugium: & si intercesserit copula, fit diuortium, vt sacerdotium, diaconatus, & subdiaconatus. In aliis verò permittitur fortiri coniugium, nisi religionis habitum sumpserint, vel continentie votum fecerint. Vnde Leo Papa, Clericos, lectores, ostiarios, exorcistas, acolythos, si extra votum & habitum inueniuntur, & continentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem Ecclesia Romana permittit, non viduam vel repudiatam: quia deinceps nec ad subdiaconatum prouehi poterunt, nec laicus vxorem sortitus nisi virginem, vel bigamus ad clericatum. Item ex Carthaginen. concilio. Placuit Episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos etiam ab vxoribus abstinere: quod si non fecerint etiam ab ecclesiastico remoueantur officio. Ceteros vero clericos ad hoc non cogit. Item Leo Papa. Lex continentie eadem est ministris altaris, quæ Episcopis & presbyteris: qui cum essent laici vel lectores, licite vxores ducere potuerunt, sed cum ad prædictos peruenerunt gradus, cœpit eis non licere quod prius licuit. Item in sexta synodo, Siquis eorum qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari: hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. Item Calixtus Papa, Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis, concubinas habere seu matrimonium contrahere penitus interdiximus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disungi: & personas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta sanctorum canonum distinctionem iudicamus. Item Gregor. Nullum facere subdiaconum Episcopi præsumant, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

## ARTICVLVS I.

An ordo impediat matrimonium?

**S**unt igitur quidam ordines, &c. Hic agitur de impedimento ordinis: & non sunt in ista distinctione nisi duo parua capitula, quorum primum est de impedimento ordinis: secundum de interfectionibus suarum coniugum, & incipit ibi [His adiciendum est de percussoribus, &c.] Circa primum autem capitulum quaruntur septem. Primum est, An ordo impediat matrimonium contrahendum, & dicitur contractum? Secundum Num sit locale & temporale impedimentum, vel perpe-

ruum & generale? Tertium, Verum omnis ordo hoc facit, vel quidam, & quis sit ille? Quartum de eo qui habens vxorem, vxore contentiente, est ordinatus, vtrum ipsa vxor teneatur intrare religionem? Quintum de eo qui ordinatus est vxore nesciente vel reclamante, vtrum aliquod præiudicium sit factum vxori? Sextum de clericis orientalibus qui ordinantur, vtrum reclamantibus vxoribus possint ordinari? Septimum de vxoribus orientalium, qui volentibus vxoribus sunt ordinati, vtrum post mortem clerici mariti ad perpetuam teneantur continentiam?

Ad primum sic proceditur: Sacramentum non est contrarium sacramento: sed nihil impedit

impedit aliud, nisi quod est contrarium ei: ergo videtur, quod sacramentum non impedit sacramentum: ergo nec ordo matrimonium.

1. Item aut ordo impedit ex se, aut ex adiuncto. Non ex se: quia sic omnis ordo impeditur, quod falsum est. Si autem impeditur ex adiuncto, hoc non est nisi votum castitatis: ergo non debet assignari speciale impedimentum matrimonij, sed sub voto contineri: ergo specialis tractatus non debuit esse de isto impedimento: sed in sequenti distinctione sub impedimento xpi debuit contineri.

2. Item, Typus & veritas sibi respondent: ordo autem veteris legis erat typus ordinis nouæ legis: ergo respondet sibi: sed constat, quod sacerdotes Veteris Testamenti habebant & ducebant vxores in ordine existentes: ergo & in Nouo possunt hoc facere: ergo ordo non est vnus de impedimentis matrimonij.

3. Item, Si ordo impedit matrimonium, aut hoc est ratione prolis, aut ratione fidei, aut sacramenti, aut ratione concubitus qui est in matrimonio. Si ratione prolis: ergo proles haberet contrarietatem ad ordinem, quod falsum est, cum à Domino sit imperatum, quod crescant homines & multiplicentur. Similiter constat, quod nec ratione fidei, nec ratione sacramenti. Si dicatur ratione actus hoc esse, hoc etiam non est nisi quia contrariatur actus diuinus. Sed contra: Maxime diuino non contrariatur, scilicet participationi Eucharistie, quia matrimonio iuncti percipiunt Eucharistiam: ergo non contrariatur ei minus diuinus: ergo non contrariatur: ergo ordo non impedit matrimonium.

4. Item videtur quod etiam promoueat: quia ordo constituit in iure Christi qui est sponsus Ecclesie fecundans ipsam gratia ad bona opera: ergo congruit ipsum exprimitur hoc in figura: sed figura huius est habitus vxoris, vt dicitur Ephel. 5. ergo videtur, quod congruit ordinatos factis ordinibus habere vxores: ergo ordo non impedit matrimonium, sed potius matrimonium facit ordinatum meliorem.

**I**n contrarium huius est, quod dicitur Isa. 5. 2. Mundamini qui fertis vasa Domini. Si enim hoc in Veteri Testamento impetrabatur, multo magis in Nouo est tenendum: sed coitus matrimonij est cum immunditia quadam mixtus: ergo ille qui fert vasa Domini & ipsum Dominum, non debet esse obnoxius ad coitum: ergo nec coniunctus debet esse matrimonio.

1. Item, Cogitare tantum quæ Dei sunt, & diuini cogitandum quomodo placeat vxori, & quæ mundi sunt, & quæ dicuntur, simul esse non conuenit: sed diuini obsequijs deputatus, debet tantum cogitare quæ Domini sunt: ergo non debet ipse esse obnoxius ad cogitandum quæ sunt vxoris & mundi: sed existentes in sacris ordinibus, diuini obsequijs sunt mancipati: ergo, &c. ergo non debent habere vxores, quia habens vxorem, sic est diuinus, vt dicit Apostolus 1. Corinth. 7.

2. Item, Sicut patet Num. 6. & 14. Dominus interdixit ne leuita possessionem habe-

rent, sed liberè eis ministrarentur aliorum labores, ne laboribus impediti possent minus vacare obsequijs diuinis: sed magis abstrahit ab obsequio diuino cura vxoris & domus, quam cura colendorum agrorum: ergo cum sit necessitas temporis, magis conuenit ministris altaris interdici vxoris curam & domus, quam colendarum terrarum: sed in Nouo Testamento non est necessitas se propagandi vterius, vt supra probatum est: ergo in Nouo Testamento conuenit legem continentie indicere ministris altaris.

3. Item, Sicut dicunt Philosophi, studium aliarum scientiarum querit abstractionem à carne: sed altissima scientia est lex diuina: ergo studentes in ipsa debent abstrahi à carne: sed omnes ministri altaris tenentur studere in illa: ergo, &c. sed nullus est melior modus abstrahendi à carne, quam per legem continentie: ergo videtur, quod conuenit eis legem continentie indicere.

4. Item, Augustinus in libro de ciuit. Dei, inducit Apuleium dicentem, quod Deum deorum vix aliquis nisi maxime à carne separatus sit, mente conspiceret possit: constat autem, quod sacerdos maxime mente conspiceret debet Deum: ergo per legem continentie maxime decet eum à carne esse abstractum.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod vltimæ rationes probant, quod congruit ordinem sacrum impedire matrimonium: sed tamen non est necessarium: & hoc est concedendum. Vnde ordo de se congruitatem habet continentie: sed necessitas continentie causatur à rationali constitutione Ecclesie.

**A**D PRIMVM ergo sciendum, quod ordo in quantum est sacramentum, non impedit matrimonium, sed ex annexo, scilicet immunditia coitus, & distractione ad curam vxoris & puerorum. Vnde licet sacramentum sacramento non contrarietur: tamen annexum vni sacramento, potest non conuenire actui & officio alterius sacramenti, & ita impedire ipsum.

**A**D ALIVD dicendum, quod ordo habet aliquid rationis impediendi etiam præter votum, quia incongruitatem habet, vt patet in omnibus rationibus vltimo inductis. Et ita patet, quod est speciale impedimentum, vim trahens ab institutione Ecclesie. Nec est simile de ordinibus non factis: quia ratione sanctitatis istius ordinis ordo iste habet incongruitatem ad ea quæ sunt matrimonij: licet tamen sanctitas illa sit ordini substantialis, quia est sanctitas officij, & actus qui est circa altare.

**A**D ALIVD dicendum, quod perfectior est veritas, quam typus & figura: & ideo plus inuenitur in veritate, quàm in typo. Et obiectum illud bene tenet de figura perfecta: sed non in omnibus fuit figura, quia ordo tantum fuit figura ordinis, & non fuit ordinatus figura ordinati, quia illi sacerdotes seruiebant in propagine carnis tempore paucitatis fidelium: sed isti sunt tempore propaginis spiritualis.

**A**D ALIVD dicendum, quod matrimonium non impedit ratione substantie, aut effectus qui est triplex bonum matrimonij, sed ratione eius quod dictum est. Ad id quod contra

tra obicitur, dicendum quod multo minus est communicare, quam consecrando efficere corpus Domini, & sibi commissio populo intendere in diuinis: & ideo illa obiectio non procedit.

**AD ALIUD** dicendum, quod non promouet, sed impedit, ut dictum est: & hoc quod obicitur, peccat secundum aequiuocationem: quia metaphorica est similitudo illa, & non ad literam referenda, & est ac si obiceret, ridens est lætus: pratum ridet: ergo pratum est lætum.

## ARTICVLVS II.

*An ordo sit impedimentum matrimony locale, temporale particulare vel vniuersale, vbique & semper?*

**S**ecundo quaeritur, Vtrum istud impedimentum sit locale temporale & particulare, vel vbique semper & generaliter? Videtur autem esse locale: quia non vbique impedit, sed tantum in Ecclesia occidentali: ergo, &c.

Similiter videtur temporale: quia non semper impedit, cum Petrus legatur uxorem habuisse, & Philippus & alij quidam Apostoli & Episcopi.

Similiter videtur esse particulare: quia non omnis ordo impedit, sed quidam, quatuor enim primi non impediunt matrimonium: ergo videtur, quod sit locale temporale & particulare.

*Sed con-*  
*tra.*

**IN CONTRARIUM** huius est: quod enim naturale est alicui, ut dicit Aristot. vbique conuenit ei, sicut ignis in Perside, & in Græcia comburit: sed naturale est ordini impedire matrimonium: ergo vbique debet impedire. Prima probata est per Aristot. in secundo eth. Secunda autem probatur per omnes rationes inductas in præcedenti articulo ad hoc, quod ordo impedit matrimonium.

Item, Sicut dicit Gloss. 1. Corinth. 6. Statuta Ecclesie habent auctoritatem à generalitate: sed istud est statutum Ecclesie habens auctoritatem: ergo est generale: non ergo est locale: propter hoc enim dicit Apostolus 1. Corinth. 14. Sicut in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

3 Item Boëtius in prologo libri de Trinitate dicit, quod Ecclesia dicitur Catholica ab vniuersalitate, eo quod vbique sit diffusa: ergo videtur, quod etiam id quod impedit in vna parte & vno tempore, semper & vbique debeat impedire matrimonium.

Ulterius videtur, quod omnis ordo debeat impedire: quia etiam exorcistæ accipiunt vim expellendi dæmones, & lectores potestatem exponendi prophetias: sed ad primum horum requiritur spiritualitas, cui non conuenit carnalitas debiti matrimonialis: & ad secundum requiritur studium, qui non competit cura domus & vxoris: ergo videtur, quod talibus non licet contrahere: & eadem est ratio de alijs.

*Solutio.*

**RESPONSIO.** Dicendum ad primum, quod quantum est de congruitate, est impedimen-

tum illud vbique & semper, sed quis congruitas ista non dicit nisi aptitudinem & non necessitatem, sed potius necessitas ista causatur ab Ecclesia instituta, ideo quantum ad necessitatem separandi matrimonium illud est locale & temporale. Et sic patet solutio ad omnia obiecta præter vltimum: quia argumenta non probant nisi aptitudinem. Quod autem Ecclesia particulariter hoc, & post tempus primitiue Ecclesie instituit, causa est, quia particulariter & temporaliter & non à tempore primitiue Ecclesie subditi quidam elegerunt, & se deinceps ad hoc astrinxerunt.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod illi ordines non impediunt de maxima congruitate, sed de congruitate remota. Ad obiectum dicendum, quod exorcistæ magis hoc faciunt vi exorcismorum, quos memoriter tenent, quam vi sanctitatis quæ sit in officio ordinis: quia non est actus eorum super corpus Christi verum, sed mysticum, & quantum ad emergentes, qui non sunt verè de corpore mystico, sed in potentia. Et similiter lectores recitant prophetias, quæ sunt lumen veritatis obumbratum figuris. Et ideo non oportet eis indicare legem continentie.

## ARTICVLVS III.

*An omnis ordo sacer impediatur matrimonium?*

**T**ertio quaeritur, Vtrum omnis ordo sacer impediatur matrimonium contrahendum, & dirimat contractum? Videtur autem, quod non: quia sicut se habet ordo ad sanctitatem, ita se habet ad matrimonium impediendum: sed differenter se habet ad sanctitatem: ergo differenter se habet ad matrimonium impediendum. Prima probatur ex hoc quod ordo non habet rationem quare impediatur matrimonium, nisi ex sanctitate sui actus & officij. Secunda autem patet per se: quia ad maiorem sanctitatem tenetur sacerdos, quam diaconus, & diaconus, quam subdiaconus: cum igitur sacerdotium impediatur contrahendum & dirimat contractum, videtur quod diaconatus impediatur contrahendum, & non dirimat contractum, & subdiaconatus non impediatur, nec dirimat.

2 Item, Omnis sanctitas quæ est in sacramentis, est ex forma: sed subdiaconus & diaconus non accipiunt ordinem ad formam Eucharistie, sed tantum super materiam accipiendam à populo subdiaconus, & ordinandum in altari diaconus: ergo nihil attingunt de sanctitate sacramenti: ergo non oportet, quod impediatur propter hoc matrimonium.

3 Item, Nulli magis indigent medicina contra concupiscentiam, quam ministri altaris: sed matrimonium est medicina contra concupiscentiam: ergo maxime indigent matrimonio: ergo maxime debet eis concedi matrimonium.

4 Item, Non pertinet ad subdiaconum legere Euangelium, sed Epistolam: ad diaconum autem

autem pertinet legere Euangelium & non conficere sacramentum: sed ad sacerdotem pertinet conficere sacramentum: habent ergo isti ordines in gradibus altioris & inferioris potestatis: hæc igitur potestas debet ascendere quibusdam gradibus sanctitatis: sed hæc sanctitas non bene exprimitur nisi impar continentie modus eis indicatur: ergo videtur, quod non æque isti ordines impediatur matrimonium contrahendum & dirimat contractum.

*Sed con-*  
*tra.*

**IN CONTRARIUM** huius est, quod omnes isti ordines dicuntur facti à sanctitate excellenti super communem populum: ergo ad aliquid tenentur, ad quod non omnis populus: sed hoc non potest esse nisi continentia perpetua: ergo ad perpetuam continentiam tenentur.

*Solutio.*

**RESPONSIO.** Dicendum, quod de congruitate omnes isti tres ordines impediunt matrimonium contrahendum & dirimunt contractum: & hæc congruitas ad actum reducitur per Ecclesie institutionem, ut prius dictum est.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod differens illa sanctitas non est in remouendo se à delectationibus venereorum, sed potius in attingendo perfectionis altioris modum: unde quilibet tenetur ad continentiam: sed continentia in subdiacono est sicut virtus simpliciter, in diacono sicut virtus purgatoria, & in sacerdote sicut virtus purgati animi: quia etiam intentio virtutum non est principaliter in recessu à malo, sed in accessu ad bonum.

**AD ALIUD** dicendum, quod est sanctitas in sacramentis dupliciter. Vna est quasi forma ipsius sacramenti. Alia est quæ non est forma in sacramento, sed potius in anima in qua efficitur. Dico igitur, quod sanctitas quæ formalis est in sacramento, est in materia sacramenti ut dispositio quædam, & in loco, & in nudo, & in verbis, & in cæteris huiusmodi, & non est tantum ex forma sacramenti. Sed sanctitas quæ est effectus sacramenti in eo qui percipit ipsum, illa est à forma sacramenti in tali materia. Vnde cum sit sanctitas ut dispositio in materia sacramenti, & loco, & verbis, & ritu qui chætera à beato Dionysio, vocatur: oportet omnes cultui sacramenti appropinquantes, perfectè separari à contagione incontinentie: & ideo omnibus illis indicitur continentia perpetua.

**AD ALIUD** dicendum, quod matrimonium est medicina indirecta, potius excipiens morbum quam curans. Ministri autem Domini curati debent esse à concupiscentia: & ideo aliam veram & directam curam accipiunt, quæ est spiritalis gratia refrigerans æstum concupiscentie, & exercitium spiritalium quod abstrahit animum à cogitatu concupiscentium.

**AD ALIUD** dicendum, quod differens ille gradus pro minimo supponit perfectum recessum ab immunditiis rationem sub carne deprimentibus: sed in exaltatione differunt sicut purgatores & illuminatores & perficientes, sicut dicit Dionysius. Quod enim ipse refert

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

ad ordinem diaconi & sacerdotis & Episcopi, vocans diaconum purgatores, eo quod eicit immundos à loco sacro: & sacerdotem illuminatores, propter doctrinam: & Episcopum perfectiorem, propter consummatam potestatem in confirmando & consecrando, hoc nos possumus referre ad subdiaconum & diaconum & sacerdotem, dicendo subdiaconum purgare per doctrinam Epistolaram, diaconum illuminare luce Evangelica, & sacerdotem perficere conferendo Eucharistiam. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS IV.

*An habens uxorem, si uxore consentiente, sit ordinatus, ipsa vxore teneatur intrare religionem?*

**Q**uarto quaeritur de eo qui habens uxorem, uxore consentiente est ordinatus, vtrum ipsa vxore religionem intrare teneatur? Videtur autem, quod non: quia in ea est consentire quantum vult: sed iste ordinatus non tenetur ad castitatem, nisi dum viuunt ipse: ergo si illa consentit castè viuere dum viuunt maritus, videtur quod hoc sufficiat ad hoc quod maritus ordinetur: ergo post mortem illius viri ipsa potest nubere alteri: ergo non tenetur intrare religionem.

2 Item, Si fornicatus esset vir, & dimissus propter fornicationem, ipsa non tenetur continere, nisi dum viueret vir: ergo videtur, quod hoc sufficiat viro ordinato, quod ipsa contineat dum ille viuunt: ergo non tenetur intrare religionem.

3 Item, Ista mulier non tenetur ad castitatem ex hoc quod ille suscipit ordinem, nisi eo vinculo quo ipsa subiaceat legi viri: sed sicut Apostolus dicit Rom. 7. & 1. Corinth. 7. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuunt. Quod si dormierit vir eius, liberata est à lege. Cui autem vult nubat, tantum in Domino. Ergo cum illa parte vite qua viuunt post mortem viri, non subiaceat viro, videtur quod in illa non obligatur ad castitatem ex hoc quod maritus recipit ordinem: ergo non tenetur intrare religionem.

**IN CONTRARIUM** est, quod votum castitatis viri per ordinem quodammodo solennizatur: sed non possunt perpetuo vir & mulier separari, nisi per votum ex vtraque parte solennizatum: ergo mulier talis tenetur ad votum continentie perpetue solennizatum, vel quasi solennizatum.

2 Item, Quoad ista non perpetuam vouit continentiam, tandiu timor est de castitate sua, quia votum hoc faceret, si de castitate non timeret: sed quoad talis est timor, non potest ille vouere continentiam: ergo nec potest ordinem suscipere cui est annexum: sed suscipit ordinem: ergo non timet amplius de castitate vxoris: ergo vouit continentiam perpetuam, quasi solenniter.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod talis mulier tenetur ad castitatem dum viuunt, hoc est, ad castitatem perpetuam: sed si iuuenis est, de

QQ 3 cuius



eius lapsu timetur, tenetur intrare religionem: si autem non est talis, debet esse in loco honesto in castitate perpetua.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod in ea vouere vel non vouere est voluntatis: sed tamen eo modo quo dat licentiam viro, intelligitur etiam ipsa vouere. Votum autem viri solemnizatur & perpetuatur per ordinem: & ideo etiam ipsa perpetuat & solemnizatur intelligitur votum suum. Et hoc ideo est, quia sunt æqualis vinculi: & ideo de simili etiam communi consensu oportet quod seinuicem absoluant.

**AD ALIUD** dicendum, quod non est simile: quia vir tunc amittit ius quod ipse habet in corpore mulieris propter peccatum suum: mulier autem est contra retinens ius in corpore viri, & ideo remanet libera. Hic autem non amittit nisi per votum voluntarium consimile in utroque: & ideo necessarium est perpetuare votum suum.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod mulier eo vinculo impedit, quo subiaceret legi viri quoad debitum carnis: sed illud debitum non absoluitur quocumque voto, sed tantum voto perpetuo quod intelligitur solemnizari.

## ARTICVLVS V.

*An ordinatus vxore reclamante tenetur reddere debitum non obstante ordine?*

**Q**uinto queritur de eo qui ordinatus est vxore reclamante, vtrum aliquod præiudicium sit factum vxori? Videtur autem, quod sic: quia ille omnimodè habet ordinem: ordinari autem est annexum votum castitatis solenne: ergo iste ad perpetuam tenetur castitatem: sed non potest teneri ad castitatem, nisi illa perdat debitum in corpore viri: ergo vxori factum est præiudicium in corporali debito mariti.

2. Item, Fortius præiudicat minus forti: sed fortius est solenne votum in ordine, quam matrimonium: ergo præiudicat illi: ergo dirimit contractum matrimonium: ergo mulieri fit præiudicium.

**IN CONTRARIUM** est, quod vir quando ordinem accepit, in potestate sua carnem suam non habuit: ergo de ipsa nihil facere potuit per votum: ergo iste adhuc vxori reddendus est.

2. Adhuc, Si sine consensu vxoris in religione esset tonsoratus, ipse ei redderetur: ergo multò magis reddetur ei, quando tantum ordinem sacrum sine consensu vxoris accepit.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod talis est vxori reddendus, sed non habet potestatem petendi debitum, sed tantum reddendi. Et mortaliter peccauit hoc modo accipiendo ordinem: & etiam post mortem vxoris ad perpetuam etiam si superuixit, tenetur castitatem.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod votum nullum & stultum fuit: quia de alieno nullus vouere potest, & fuit alienum quoad id quod vxor habuit in corpore suo.

**AD ALIUD** dicendum, quod non esset votum, sed potius stulta quædam promissio de alieno.

## ARTICVLVS VI.

*An clerici orientales reclamantibus vxoribus possint ordinari?*

**S**exto queritur, vtrum clerici orientales reclamantibus vxoribus possint ordinari? Videtur, quod sic: quia non eis fit præiudicium, cum post ordinem possint reddere debitum & commanere sicut prius.

2. Item, Cum tria sint in coniugio, scilicet essentia coniugij, & actus debiti carnalis, & bonum: nullum horum impedit ordo orientalis: ergo videtur, quod non possit impediri per vxoris contradictionem. Et prima quidem patet per se.

3. Item, Contradicente vxore non impeditur vir à voto terræ sanctæ, vbi contingit eum pluribus annis abesse ab vxore: ergo multò minus inter orientales, vxore contradicente, impeditur ab ordine ex quo ipsa nunquam priuatur debito suo.

4. Item, Reclamatio emendationis saluo iure vxoris nulla est si fiat ab vxore contra virum suam vitam emendantem: sed per ordinis susceptionem emendatur maritus, quia maior gratia confertur ei: ergo videtur, quod reclamante vxore fieri possit, dummodo saluum sit ius matrimonij.

**IN CONTRARIUM** est quod dicit Apostolus 1. Corinth. 7. Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu. Ergo si non sit par utrobique consensus, nec ad tempus possunt se à debiti solutione absolueri: sed orientalis tempore suæ vicis tenetur ad castitatem, quam non potest tenere, nisi vxore consentiente: ergo videtur, quod non potest in ordinem suscipiendum consentire, ad cuius susceptionem sequitur talis obligatio castitatis.

2. Item, Ordinari vxor secundum multos in orientalibus post mortem ordinati tenetur ad perpetuam castitatem: ergo suæ libertatis fit ei præiudicium per ordinem susceptum à viro: ergo non potest suscipi ordo, nisi de vxoris voluntate.

**RESPONSIO.** Hoc vltimò probatum videtur mihi esse conueniens, licet antiqui quidam dixerint contrarium.

**AD PRIMUM** ergo dicendum videtur, quod licet in substantia debiti non fiat ei præiudicium, tamen in tempore quodam fit ei præiudicium, scilicet tempore vicis, & in statu futuræ libertatis fit ei præiudicium, sicut probant vltimæ obiectiones.

**AD ALIUD** dicendum, quod contrariatur quodammodo actui: quia in tempore priuatur eam, licet non simpliciter.

**AD ALIUD** dicendum, quod hoc votum necessarium est pro liberatione terræ sanctæ: si tamen sciret probabiliter periculum vxoris futurum, credo quod melius faceret non peregrinando.

**AD ALIUD** dicendum, quod non totum

totum vxoris ius remanet saluum, sicut patuit ex prædictis.

## ARTICVLVS VII.

*An vxores orientalium consentientes ordinationi suorum maritorum tenentur continere post mortem eorum?*

**S**eptimo queritur, vtrum vxores orientalium consentientes in ordinationem suorum maritorum, teneantur perpetuè continere post mortem virotum? Videtur, quod non: quia mulier post mortem à lege viri est soluta: ergo cui vult nubat secundum Apostolum 1. Corinth. 7. tantum in domino.

2. Item, Quæ esset causa, quod non posset nubere? vir enim suus de cætero ex quo defunctus est, non contrahit bigamiam, nec ista mulier tenebatur ei nisi ratione matrimonij: ergo videtur, quod soluto matrimonio ipsa se iungere possit cui voluerit.

**IN CONTRARIUM** est, quod ad paria vir & mulier in continentia & debito matrimonij iudicantur: ergo quale est votum viri, tale necessariò est etiam votum mulieris: sed votum viri est, vt post suam aliam ducere non possit: ergo à simili mulier post mortem viri alium virum ducere non potest.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod vxor post mortem sacerdotis (vt dicunt) alium virum ducere non potest: quando enim consensit in ordinem viri, consentit etiam vel consentire intelligitur consequens ordinem: & hoc est votum continentie perpetuæ, quod quidam dicunt causari ab Ecclesiæ institutione, quidam autem à vi voti, quod melius credo, quia intelligitur eo modo solemnizatum quo solemnizatum est votum viri, vt scilicet post mortem mariti nunquam alium accipiat: sicut, nec ille post mortem vxoris aliam ducere potest.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod soluta est à lege viri post mortem eius, sed non à voto, quod intelligitur solemnizasse, quando consensit, quod vir susciperet ordinem.

**AD ALIUD** dicendum, quod votum interpretatum ponitur pro causa: & sic patet solutio. Tamen Hugo dicebat contrarium, scilicet quod licet ei ducere alium: sed dicta opinio est celebrior.

## ARTICVLVS VIII.

*An verum sit, quod in aliquibus ordinibus potest contrahi matrimonium, nisi habitus religionis ob sit?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [In aliis vero permittitur, &c.] Hoc enim quod dicit, vel votum continentie fecerint, non potest intelligi nisi de voto simplici: quia aliter distincta essent nulla: votum autem simplex non dirimit contractum: ergo videtur, quod in voto simplici permittitur fieri coniugium: ergo nulla est causa quam ponit in litera.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod intelligitur de voto simplici, & hoc impedit contrahendum & fortiori prohibet coniugium: quia rem sortitur aliquis, quando primò acquiritur, non quando vritur re iam acquisita. Et per hoc patet solutio obiectionis.

## ARTICVLVS IX.

*An aliquis talium tenetur ducere virginem?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Vxorem ducere virginem, &c.] Videtur nihil esse: quia potest accipere virginem, vel non virginem, sicut sibi videtur.

**RESPONSIO.** Loquitur ex hypothesi, si clericus sacerdos fieri intendit: quia si non virginem duceret, bigamia obstarat ne sacerdos efficeretur.

## ARTICVLVS X.

*An aliquis talium potest ducere viduam aut repudiatam?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Non viduam vel repudiatam, &c.] In Nouo enim Testamento nulla est repudiata: ergo pro nihilo videtur illud dicere.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod repudiata est dimissa qualitercumque, licet vxor non fuerit, quia bigamiam inducit quocumque modo ducitur corrupta.

## De interfectoribus suarum coniugum.



**I**s adiciendum est de occisoribus suarum coniugum, de quibus Nicolaus Papa scribit Radulpho Bituricensi Archiepiscopo: Interfectores suarum coniugum sine iudicio (cum non addis adulterarum vel aliquid huiusmodi) quid aliud habendi sunt quam homicidæ? ac per hoc ad poenitentiam redigendi, quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis pro adulterio aut alio huiusmodi vxores suas interficere: sed ecclesiastica disciplina spiritali gladio, non materiali criminosos ferire iubet.

1. q. 2.  
c. Qui-  
canque  
propria

Vnde idem Nicolaus, Inter hæc vestra sanctitas addere studuit: si cuius vxor adulterium perpetraverit, vtrum marito eius secundum mundanam legem interficere liceat? Sed sancta Dei Ecclesia nunquam mundanis constringitur legibus, gladium non habet nisi spirituale. Item Pius Papa, Quicumque propriam vxorem absque lege & sine causa interfecerit, aliamque duxerit, armis depositis publicam agat pœnitentiam: & si contumax extiterit, anathematizatur vsquequo consentiat.

## ARTICVLVS XI.

An crimen impedimentum sit & quanta virtutum?

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [His adiciendum est de occisoribus, &c.] Quæritur enim hic de impedimento criminis. Et quaeruntur quatuor. Primum est, Quanta virtutis sit illud impedimentum? Secundum, Quæ & quot sunt crimina matrimonium impediens? Tertio de tribus casibus, in quibus per crimen commissum diuiditur matrimonium contractum. Quartum, Vtrum licet maritis vxores adulteras interficere, sicut licet videri dicere, vel non?

Ad primum sic proceditur: Nullum impedimentum adeo dignum est pœna sicut crimen: ergo nullum adeo efficaciter debet impedire matrimonium: ergo crimen debet impedire contrahendum, & dirimere contractum.

2. Item, Crimen directe contrarium est coniunctioni animæ cum Deo: cum ergo matrimonium sit huiusmodi coniunctionis signum, crimen frustrat signatum matrimonio: ergo aufert à matrimonio bonum sacramenti: sed sublato illo aufertur matrimonium, vt supra habitum est: ergo videtur, quod crimen impediatur contrahendum, & dirimat contractum.

3. Item, In omnibus aliis sacramentis crimen impedit effectum: ergo & in isto: ergo videtur, quod dirimat contractum.

4. Item, Nullum est impedimentum quod adeo directe contrariatur matrimonio sicut crimen: sed alia quædam minus contrariantia dirimunt contractum: ergo & istud dirimet ipsum. Probat autem prima: quia alia sunt frequenter sine peccato personæ quæ matrimonium contrahunt: istud autem nunquam. Secunda autem patet per se.

Sed 107.  
vra.

**I**N CONTRARIUM est, quod matrimonium est medicina: sed quanto aliquis est infirmior, tanto paratior debet ei esse medicina: ergo cum crimen sit infirmitatis, quanto aliquis est criminiosior, tanto minus impediri debet à matrimonio, ne per concupiscentiam ruat in præceptum.

2. Item, Ponamus, quod istud superueniat matrimonio: constat, quod non impedit propter periculum: ergo nec etiam tunc debet impedire, cum idem periculum sit de incontinentia.

3. Item, Alia impedimenta impediunt frequenter quoad vnã, & non quoad aliam, & in illis non tollitur medicina: sed istud impedit quoad omnia: ergo tollit medicinam: ergo nisi temperetur, desperabit æger: ergo ab Ecclesia temperandum est, ita quod licet impediatur contrahendum, non tamen dirimat contractum.

**Q**UOD CONCEDENDUM est: quia nullum impedimentum criminis ita impedit contractum, quod etiam dirimat contractum præter adulterium in triplici casu, sicut partim supra dictum est, & iterum infra dicetur.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod ex ratione reatus maxime impedit, sed ob hoc non contrahit fortitudinem impediendi, sed potius ex hoc quod destruit essentialia matrimonio, sicut consensum, vel debiti redditionem, vel aliquid tale: nullum autem horum destruit crimen: & ideo non est adeo violenter impediens sicut alia.

**A**D ALIUD dicendum, quod contrariatur coniunctioni ex eo quod destruit causam coniunctionis quæ est meritum, & non ex hoc quod destruat signum. Vnde non est verum, quod id quod contrariatur signato, contrariatur signo, nisi per se & formaliter intelligatur, scilicet quod contrariatur signato, in quantum est signatum illius: hoc autem modo crimen non contrariatur coniunctioni fidelis animæ cum Deo: vnde non valet argumentum.

**A**D ALIUD dicendum, quod impedit effectum matrimonij qui est gratia: sed tamen non impedit matrimonij effectum, id est, quod matrimonium efficiatur: sicut etiam crimen in aliis sacramentis sacramentum non impedit, sed effectum sacramenti, qui est gratia.

**A**D ALIUD dicendum, quod hæc est falsa: quia nullum impedimentum ita contrariatur matrimonio sicut crimen, vt patet ex prædictis.

## ARTICVLVS XII.

Quot & quæ sunt crimina matrimonium impediens?

**S**ecundo quaeritur, Quæ & quot sunt signa criminis matrimonium impediens? Et consueverunt poni sex, scilicet interfectio propriæ coniugis, incestus, raptus sponsæ alterius, infidians iuri vel debito vxoris, sicut ille qui proprium filium leuat à fonte, vt per hoc vxoris

vxoris suæ compater effectus, non teneatur ad debitum: occisio presbyteri, & pœnitentia solennis.

**O**biicitur autem de primo, quia interficiens propriam coniugem, non peccat nisi in matrimonium quod fuit inter eum & coniugem suam: ergo non debet puniri nisi in illo matrimonio: ergo videtur, quod licet ei contrahere aliud matrimonium, contra quod non peccauit.

**S**imiliter etiam obiicitur de incestu: in illo enim apparet æstuans concupiscentia: cum ergo medicina illius sit matrimonium, videtur quod ille maxime debeat per Ecclesiam ad matrimonium inquiri: ergo non debet constitui ab Ecclesia, quod hoc crimen matrimonium impediatur.

**E**odem modo de tertio obiicitur. Videtur enim, quod rapiens sponsam debet eam habere: quia inter eam & primum non sunt nisi sponsalia, & inter eam & secundum interuenit carnale commercium: & per hoc soluuntur sponsalia, vt supra habitum est: ergo videtur, quod ex hoc ipso, quod rapit eam, efficiatur non sponsa alterius: ergo non impedit matrimonium ex hoc, quod rapuerit sponsam, sed eam potest habere vxorem.

**V**terius de quarto: quia ille nullo modo peccat contra omne matrimonium, sed tantum contra suam coniugem: sicut ergo peccans in contractu vnus matrimonij, non propter hoc impeditur ab alio, ita nec iste impediri debet ab alio matrimonio contrahendo post mortem coniugis suæ.

**D**e quinto autem videtur, quod sit penitus irrationabile: quia presbyter non est persona pertinet ad matrimonium: ergo occidens eum, nihil peccat matrimonium: ergo iniuste puniatur in matrimonio.

**S**extum etiam nihil rationis habere videtur: quia solenniter pœnitens est laudabilis: quia nec apertum vituperium eum retrahit à pœnitentia: sed nihil habet rationis, quod aliquis puniatur in eo in quo est laudabilis: ergo pro illa pœnitentia non debet pœnitens solenniter puniri: sed magna pœna est impediri à matrimonio: ergo solenniter pœnitens à matrimonio non debet impediri.

**V**terius quaeritur, Cum hæresis & apostasia à fide & ipsa infidelitas, sint grauiora crimina, quam ista, quare non ponuntur inter impediens matrimonium? Videtur enim, quod debeant poni: quia enormia sunt, & contra fundamentum matrimonij peccant: ergo impedire debent matrimonium.

**S**OLVTIO. Dicendum, quod sex dicta antiquis sunt posita crimina impediens matrimonium contrahendum ex interdicto Ecclesie, sed non dirimunt contractum, quinimo dixerunt, quod si iuvenes sunt talia crimina committentes, Ecclesia debet cum eis dispensare etiam de matrimonio contrahendo, ne aliqua occasio ruinæ detur eis ex incendio concupiscentiæ.

**D**icendum ergo ad primum, quod in pœna est hoc statutum: satis enim æquum est vt interficiens coniugem, coniugem de cætero non inueniat, licet non peccauerit nisi in

vnã: timetur enim, quod similis furor eum etiam debeat concitare in aliam, vt etiam interficiat illam. Vnde hoc fit non ideo quia peccauerit in secundum matrimonium, quia adhuc non est, sed in criminis detestationem, & propter timorem similis in matrimonio sequenti.

**A**D ALIUD dicendum, quod licet incestus significet nimium æstum concupiscentiæ, tamen reddit etiam personam aliquo modo illegitimam ad matrimonium, in quantum non attendit vel timetur non debere attendere matrimonij honestatem, qui naturæ gradus non attendit: sed præcipue tamen Ecclesia attendit, vt magis videntur ista crimina propter timorem pœnæ adiunda.

**A**D TERTIUM dicendum, quod raptor sponsæ alterius dicitur, non quod sponsa remaneat si ille voluerit, sed quia ille rapuit eam quæ fuit sponsa: propter matrimonij enim inchoationem aliquam quæ fit in sponsalibus (vt supra habitum est) vult Ecclesia, quod hoc crimen quilibet detestetur, & ideo pœnam talem adiunxit.

**A**D QUARTUM dicendum, quod non est simile de contractu matrimonij: quia ibi fit damnum temporale tantum, sed hic fit damnum & infidiario etiam spirituale, sicut furtum, & huiusmodi: & ideo istud est detestabile.

**A**D QUINTUM dicendum, quod enormitas criminis exigit longam & asperam pœnitentiam: & ideo interdicitur ei matrimonium, vt nullo alio occupari possit desistere peccata sua: tali enim consulendum est vt intret religionem: hæc est ratio ecclesiasticæ institutionis.

**A**D ALIUD dicendum, quod solenniter pœnitens non potest de cætero vacare deliciis: quia solennis pœnitentia non fit nisi pro crimine quod totam commouit patriam vel urbem, vt supra in tractatu de pœnitentia dictum est: & ideo non est congruum illi amplius vacare deliciis cum vxore: & ideo interdicitur ei matrimonium contrahendum.

**A**D ID quod vterius quaeritur, dicendum quod multis aliis criminibus post Ecclesiam adiungere hoc in pœnam, quod non contraherent si vellet: sed tamen in præhabitis fecit: quia magis contra matrimonium peccabant vel enormitate sua perpetuum luctum exigebant, sicut duo vitima. Et bene credo, quod hoc infideli & apostata esset consulendum: tamen quia talia peccata cum errore & ignorantia sunt mixta, licet enormia sint in se, facilius tamen apud Ecclesiam impetrant veniam: quia non tantum ex malitia, quantum ex ignorantia processerunt. Vnde 1. Timoth. 1. Misericordiam Dei consecutus sum, qui ignorans feci in incredulitate mea. Act. 3. Et nunc fratres scio, quod per ignorantiam fecistis sicut & principes vestri.

ARTICVLVS XIII.

An in tribus casibus qui polluit aliquam per adulterium, post mortem uxoris eam non potest ducere in matrimonium?

**T**ertio queritur de tribus istis casibus in quibus ille qui polluit aliquam per adulterium, post mortem suæ coniugis eam non potest ducere in matrimonium: sicut enim supra pariter illi sunt, si machinatus est cum effectu in mortem coniugis, si fidem dedit de contrahendo, si contraxit de facto.

Obicitur autem de primo: sit enim, quod ex ira vel ex inimicitia machinetur in mortem coniugis prioris, & non ad hoc quod contrahat cum adultera, videtur tunc non impedire: quia tales iræ non faciunt aliquod speciale periculum coniugi, eò quod etiam sine adulterio talia possunt accidere: ergo videtur, quod hoc sit generale.

2 Similiter ponamus, quod quando dedit fidem de contrahendo vel etiam contraxit, illa nesciuit istum esse coniugatum, sed putauit solum: tunc enim ignorantia excusat totum peccatum: ergo illa iniuste puniretur, si post mortem alterius coniugis non liceret ei contrahere secum.

3 Item, Pono, quod non fuit verum matrimonium, sed tamen ante separationem per iudicium Ecclesiæ fidem det vel contrahat cum alia: videtur enim, quod non impeditur: quia cum non sit impedimentum nisi ex matrimonio, & illud nullum sit, illud nullum faciet impedimentum: ergo fiet contractus secundus.

4 Item, Vterius pono, quod det fidem de contrahendo vel contrahat, antequam eam polluat per adulterium, & postea polluat eam per adulterium. Videtur, quod hoc non impedit: quia ius non est nisi de eo qui duxit in matrimonium eam quam prius polluit per adulterium: sed iste non fecit: ergo hoc non impedit.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod in omnibus istis casibus præter vltimum habent instantiam illi casus tres qui inducti sunt. Sed de vltimo dicendum, quod ex nouo iure determinatum est, quod siue fidem ante adulterium daret, siue post, quod impedit contrahendum

**A** De impedimento qua omni facit illi matrimonium contrahendum cum omni propter propriam obligationem.

DISTINCTIO XXXVIII.

De voto.

**V**nc de voto inspiciamus. Votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo & de his quæ Dei sunt, proprie fieri debet. Sunt tamen & vota stultorum, quæ frangenda sunt.

DIVISIO

cum illa cui fidem dat, & dirimit contractum: quia similes inuidiæ per vtrumque sunt matrimonio primo: & ideo similiter determinant de vtroque. In aliis autem penendum est sicut probant obiecta.

ARTICVLVS XIV.

An liceat maritis uxores adulteras interficere?

**Q**uarto queritur, Vtrum liceat maritis uxores adulteras interficere, sicut in litera videtur dicere in decreto Nicolai Papæ: videtur, quod sic: quia lex præcipit adulteram lapidari: quod autem lex diuina præcipit, homo exequi tenetur: cum ergo nullus sit adeo offensus ab adultera sicut maritus, ipse potest eam lapidare.

1 Item, Lex dicit maleficos non patiaris vivere: sed malefica maximè est adultera: ergo peccatum etiam est marito, si patitur eam vivere: ergo tenetur eam interficere.

3 Item, Legibus humanis ignoscitur marito, si vno vulnere confodit vtrumque, & adulterum & adulteram: cum igitur leges humanæ exemplatæ sint à diuinis, videtur quod secundum legem diuinam idem fieri debeat: ergo si interficiat eam, debet ei ignosci.

**IN CONTRARIUM** est quod dicitur *Sed contra* Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & viuat. Ergo homo debet eam expectare ad penitentiam & non statim interficere.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod Ecclesiastico iudicio nullus interficitur: si autem adulter per iudicium civile fecerit eam interfici, ipse videat: bene enim puto, quod si lex humana in talibus seruetur, non est peccatum.

**AD PRIMUM** ergo & secundum dicendum, quod lex timoris fuit lex vetus: & ideo crimina atrociter puniebat, & adulteros condemnabat & alios criminosos: sed lex noua lex amoris est: & ideo Dominus Ioan. 8. adulteram liberabat.

**AD ALIUD** patet solutio per dicta: quia si lex civilis seruetur, peccatum, ut puto, nullum incurritur: sed tamen ex misericordia dissimulandum est, sicut ipse Dominus sua misericordia exaltat iudicium dissimulans peccata hominum propter penitentiam.

DIVISIO TEXTVS.

**V**nc de voto inspiciamus, &c.] In hac diffinitione tria inquiruntur, scilicet de voto, de quantitate reatus adulterij *ibi* [Cum vir & mulier] Tertio queritur de sceminis contrahentibus post longam expectationem mariti, qui defunctus esse credebatur *ibi* [Hic queritur de illis sceminis] Circa primum duo determinat Magister, scilicet de voto, & differentiis votorum: & hoc secundum incipit *ibi* [Sciendum, quod votum aliud commune, &c.] Incidunt autem circa primum sex inquirenda, scilicet quid sit votum? de quo sit votum? quis possit vouere? an licitum votum reddere sit necessitatis? & an votum sit magis obligatorium, quam iuramentum, vel è conuerso? quid sit illud ex quo votum habet vim suæ obligationis? Ad primum assumantur diffinitiones quæcunque inueniuntur. Continerunt autem hæc in litera: Votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ, quæ Deo & de his quæ Dei sunt, proprie fieri debet. Hugo de sancto Victore in libro de sacramentis parte 12. sic diffinit votum, Votum est sponso animi voluntaria. Et quidam iuris periti sic, Votum est alicuius boni cum deliberatione facta promissio. Antiqui autem Doctores Theologie sic, Votum est conceptio boni propositi cum deliberatione firmata qua quis ad aliquid faciendum vel non faciendum se Deo obligat. Alij autem sic, Votum est promissio melioris boni ex deliberatione firmata.

ARTICVLVS I.

An diffinitiones voti sint bene assignatæ?

**O**biicitur autem contra primam sic: Omnis testificatio coram quibusdam est, qui testes esse possunt: sed non omne votum sic est: ergo non omne votum testificatio est. Prima patet ex ratione testificationis, quæ nihil aliud est, quam inuocatio testium ad veritatis assertionem. Secunda autem probatur per hoc, quod quoddam votum est priuatum, quod fit tantum coram Deo.

2 Item, Testificatio aut est per signum, aut per testes. Per signum, sicut dicimus, quod verbum est testis cordis. Si per signum. Contra: Quoddam votum tantum fit in corde, quod nunquam procedit ad signum aliquod. Si autem per testes: tunc non esset votum nisi quod per testes probari posset, quod iterum falsum est.

3 Item, Aliud est testificatio, & aliud est de quo fertur testimonium quandoque: ergo non est testificatio: ergo malè diffinitur per testificationem.

4 Vterius obiicitur de hoc quod dicit, Promissionis spontaneæ. Hoc enim non videtur generaliter conuenire voto: quia quidam iuris periti diuidunt votum dicentes,

quod votorum aliud est voluntatis, aliud necessitatis: ergo aliquod votum est exhibitionis necessariæ, potius quam promissionis spontaneæ: ergo malè diffinitur.

5 Item, Promissio spontanea est votum: quia promissio spontanea est essentialiter prædicatum voti: ergo videtur, quod in recto, non in obliquo debet poni in diffinitione.

6 Vterius queritur de hoc quod dicit, Quæ Deo fieri debet. Quia vota frequenter fiunt sanctis: ergo videtur, quod non semper fiat Deo votum.

**V**terius obiicitur contra secundam. Quia omnis sponso facta etiam homini est voluntaria, quia non coacta: ergo omnis talis sponso est votum.

2 Item, Sponsalia sunt voluntariæ sponso nuptiarum: ergo sunt vota, quod de recto est dicere: ergo videtur, quod diffinitio sit mala.

**V**terius queritur de tertia. Quia aliquod est bonum nature: ergo promissio illius boni cum deliberatione firmata, est votum, quod est absurdum.

2 Item, Promissio quæ fit homini cum deliberatione firmata, si est alicuius boni, secundum hoc esset votum: & sic multa fierent vota inter socios & conciuos & amicos tota die, quod falsum est: ergo diffinitio nihil valet.

**V**terius queritur de quarta. Conceptio enim boni non processit adhuc in promissionem: cum igitur votum sit promissio, ut dicitur in litera, videtur, quod malè & imperfectè diffinit per conceptionem.

2 Item, Conceptio natura & tempore est ante propositum: ergo non est conceptio boni propositi, sed potius propositum bonæ conceptionis: ergo iterum malè per hunc modum diffinitur. Probatur autem prima per hoc, quod nihil proponitur, quod non sit corde ante conceptum: multa autem concipiuntur quæ non proponuntur fieri.

3 Item, Non omnis rei est deliberatio secundum Philosophum: sed potius deliberatio est propter consilium dum est in dubiis tantum: ergo & deliberatio est tantum in dubiis: sed votum frequenter est de his quæ certitudinaliter sunt bona: ergo non omne votum est firmatum deliberatione, sed potius circa suppositionem boni.

4 Item, Votum deliberatione non firmatur, sed potius promissione & publicatione & solennizatione: ergo videtur, quod non bene dicit, Deliberatione firmatum.

**V**terius queritur de vltima. Videtur, quod votum non semper sit melioris boni, quia votum necessitatis non est melioris boni, sed communis: ergo non bene sic diffinitur.

2 Præterea, Cum vnus rei sit esse vnus, & diffinitio declaret esse diffinitum, queritur, Penes quid tot sumantur diffinitiones?

**RESPONSIO.** Dicendum ad hoc vltimum, quod votum dicitur dupliciter: communiter, & proprie. Communiter autem quælibet promissio facta Deo de his quæ ad religionem Christianam pertinent, votum dicitur, & sic votum est promissio facta in baptismo & in penitentia,

penitentia, & in alijs præceptis diuinis siue quibus non est salus, & hoc votum vocatur præcipue à quibusdam Iurisperitis votum necessitatis: quia velut nolit homo, oportet eum seruare illa si vult saluari. Dicitur etiam votum de his facta promissio quæ supra præceptum sunt, quæ Deus non requirit à nobis, nisi nos sponte ad ea obligeamus: & de illis dicit Augustinus, quod vouere est voluntatis, & reddere necessitatis: & sic dicitur votum proprie. Dicitur ergo, quod prima definitio quæ ponitur in litera, tangit genus & propriam materiam voti in communi, & cui est faciendum. Secunda autem non tangit nisi formam voti in genere voti communis. Tertia autem proprium efficiens & materiam: quia deliberatio efficit, & bonum est materia. Quarta vero tangit efficiens remotum & propinquum, & cui fit & ad quod id est, finem, quia fit ad obligandum se Deo. Quinta autem & vltima est data de voto propriissime dicto: quia illud non est nisi de meliori bono: & tangit formam in genere per promissionem & effectuum quod est deliberatio spontanea: & ideo ista vltima melior est inter omnes.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod testificatio hæc est per signum à deliberatione procedens, quod est promissio quæ cordis est testis: & ideo potest fieri inter se & Deum: quia tunc promissio sua testis erit vel contra eum si transgressor voti fuerit, vel pro ipso si illud seruet.

**AD ALIUD** dicendum, quod in corde etiam est promissio, quæ testis est inter se & Deum: & ideo patet solutio.

**AD ALIUD** dicendum, quod non diffinit hic Magister nisi votum proprie sumptum. Vel potest dici, quod præceptum diuinum dupliciter potest attendi, scilicet in comparatione ad finem qui est saluatio, & sic est necessarium: vel absolute quoad obseruationem, & sic est voluntarium, quia voluntarie implerum: & ita non repugnat aliquid esse voluntarium & necessarium.

**AD ALIUD** dicendum, quod votum proprie est confirmata voluntatis: & ideo promissio proprie loquendo est consequens votum, sicut testificans & confirmans ipsum: & ideo cadit oblique in definitione voti: quia tamen promissio materialiter accipitur pro re promissa, quia illa confirmata est voluta: ideo materialiter dicitur aliquando votum in re, sed tamen magis proprie prædicatur oblique de voto.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod votum non fit sanctis, nisi per hoc quod Deus relucet in eis quoad suffragia: & ideo omne votum refertur ad Deum.

**AD ID** quod queritur vltius de secunda definitione. Ad primum dicendum, quod sponso à Magistro Hugone accommodè accipitur, vt sit de his quæ pertinent ad religionem.

**AD ALIUD** dicendum, quod sponsalia sunt ad matrimonium ordinata, quod non tantum pertinet ad religionem, sed secundum quod est officium natura.

**AD ID** quod opponitur de tertia diffini-

tionem, dicendum quod hæc est voti in communi: & intelligitur sponso facta de his quæ pertinent ad religionem. Et per hoc patet solutio ad vtrumque oblectorum illorum.

**AD ID** quod obicitur de quarta, dicendum quod conceptio dicitur dupliciter. Vno modo quando aliquid quocumque modo cogitatur: & hæc improprie vocatur conceptio. Alio modo dicitur conceptio quando clauditur corde, & formatur ad actum & ad opus, sicut dicitur conceptus infans qui formatur. Et hoc modo conceptio ponitur in voti definitione. Et patet, quod hoc modo conceptio dicit aliquid perfectè volitum.

**AD ALIUD** dicendum, quod conceptio primo modo dicta præit natura & tempore propositum, sed secundo modo dicta subsequitur: quia nihil prædicto modo formatur, nisi quod ante propositum est ad volendum & agendum.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet materia voti certissime sit bona: tamen modus executionis est dubius, & potestas vouentis, & exitus voti: & quoad illa locum habet deliberatio, & est necessaria.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod deliberatio firmat votum simplex, sed promissio & publicatio & solennizatio firmat quoad aliud etiam votum quoddam.

**AD ID** quod opponitur de quinta, dicendum quod illa est magis propria inter omnes, & datur de voto propriissime dicto, quod semper est melioris boni quam sit aliquid bonum quod cadit sub præcepto.

## ARTICVLVS II.

*An votum est eorum quæ sunt sub consilio?*

**SECUNDO** queritur, De quo sit votum? Videtur autem, quod de omni bono: cum enim omne bonum adhibibile sit voluntarie factum, & votum sit sponso spontanea, videtur quod sit de omni bono.

2 Item Genes. 28. Votum vouit Iacob de his bonis quæ erant necessitatis, scilicet quod Deus esset sibi in Deum, & quod decimas hostias pacificas esset oblaturus: ergo videtur cum hoc sit necessitatis, quod votum sit de bono necessario salutem.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod dicit Augustinus, quod vouere est voluntatis: ergo votum cadit super bonum, quod Deus non requirit ab homine: hoc autem est bonum consilij: ergo votum est de bono consilij tantum.

2 Item, Votum proprie est melioris boni, vt habitum est: sed melius bonum est consilij: ergo votum est de bono consilij.

3 Item, Nos videmus, quod soli illi dicuntur super se habere vota, qui se obligant ad consilia, vt religiosi, peregrini, & huiusmodi: ergo videtur, quod votum sit de bono consilij tantum.

**SED ITERUM** vltius videtur, quod sit etiam illiciti, sicut patuit in voto Iepte, qui vouit vt primum offerret Deo quod sibi reuertenti

uertenti de victoria domum occurreret, & obtulit propriam filiam: ergo videtur, quod non sit tantum boni melioris de quo est consilium. Si dicas, quod fuit stultum votum, & ideo non acceptum. Contra: Hebr. 11. Iepte numeratur ab Apostolo in catalogo Sanctorum: sed hoc non fieret, nisi Deo votum suum & cetera quæ egit, placuissent: ergo votum illud non fuit stultum, nec impium.

2 Item, Videmus quosdam & præcipue feminas vouere, quod non peccent caput tali vel tali die profesto quando licet operari, vel quod non comedant hunc cibum, sicut anguillam, vel aliud simile: & de his neque consilium est, neque præceptum: ergo videtur, quod votum non semper est de bono de quo est consilium.

Item, Quidam vouent sibi periculosa, sicut ieiunia biduana vel triduana, vel cum pane & aqua: & generatur eis periculum in tali vita vel ex infirmitate, vel ex paupertate: constat autem, quod de periculosis neque est consilium, neque præceptum: ergo videtur, quod non semper sit votum boni melioris de quo est consilium.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod votum proprie dictum non est nisi de his quæ cadunt sub consilio: votum autem communiter acceptum est de his etiam quæ cadunt sub præcepto: & per hoc patet solutio ad primum.

**AD SECUNDUM** dicendum, quod votum Iacob erat de bono consilij: cum enim dicit, Erit mihi Dominus in Deum, intelligitur peccatum speciale ad quem in communi non tenebantur alij, sicut est erectio altaris, præordinatio loci ad templi futuram ædificationem. Et cum dicit, Decimas, &c. hoc erat consiliabile: quia necdum erant ministri, quibus deberentur decimæ, nec etiam multi pauperes, eorum habitatores tunc erant rari: & ideo cadebant sub consilio. Quæ autem obiciuntur in contrarium, sunt concedenda.

**AD ID** quod vltius queritur, dicendum quod sicut dicit auctoritas, Iepte stultus fuit in vouendo, & impius in reddendo. Ad obiectionem autem dicendum, quod ratione victorie quam Dei auxilio habuit, ponitur in catalogo, tam Sanctorum, quam eorum qui magna virtute fidei fecerunt, & non ratione eius quod stultè vouit, & impiè soluit: quia Isidorus de talibus dicit, In malis promissis rescinde fidem, & in turpi voto muta decretum.

**AD ALIUD** dicendum, quod omnia talia vota potius sunt sortilegia quædam, quam vota, & sunt reliquæ vanitatis paganorum, qui ad imagines eorum vel dominos horarum vel dierum hæc vel hæc dicebant non esse facienda. Vnde de talibus dixit Apostolus Galat. 4. Dies obseruatis & annos. Et si etiam aliquis hæc fecerit in honore Dei & suorum sanctorum, tamen prohibenda sunt, nec pro votis habenda propter idololatriæ similitudinem: quia vt dicit Hieronymus super Oseam, Non tantum idololatria fugienda est, sed etiam eius similitudo. Et dicitur 1. Thess. 5. Ab omni specie mali abstinete vos.

**AD ALIUD** dicendum, quod in periculum suæ sanitatis & vitæ nullus potest aliquid.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

quid vouere: & ideo cum est periculum, sciendum est votum potius, vel pro non voto habendum. Turum est tamen, quod in talibus queratur dispensatio superioris: sed si tardè habeatur illa, etiam sine dispensatione tempore periculi est frangendum. Videtur autem mihi, quod sufficiens causa periculi est paupertas vel infirmitas. Paupertas quidem, vt si vouit non comedere carnes, & cum mendicat, non dantur ei nisi carnes, vel ea quæ sunt cum carnibus, quæ si non comedat, inedia consumetur. Infirmitas autem, vt si vouit non comedere hoc vel illud, & postea debilitatur nisi comedat, tunc puto posse solui votum. Et sic patet solutio ad omnia querita.

## ARTICVLVS III.

*Qui sunt qui possunt vouere?*

**TERTIO** queritur, Quis possit vouere? Videtur autem, quod quilibet: si enim impediatur, hoc non erit nisi ideo quia tenetur homini in contrarium voti. Sed contra: Nullus ita tenetur homini sicut Deo: ergo votum Dei nunquam est dimittendum propter obligationem hominis: ergo quilibet potest vouere.

2 Item, Inferior dominus non potest prohibere obsequium domini superioris: sed omnis homo respectu Dei est inferior: ergo obsequium Dei prohibere vel impedire non potest: ergo votum Dei quod est de diuino obsequio, nunquam est dimittendum propter hominem: ergo quilibet vouere potest.

3 Item, Carnali domino qui super aliquem habet potestatem, magis prodest spirituale obsequium exhibitum ab inferiori, quam carnale: ergo propter carnale non debet eum retrahere à spirituali: sed votum est spirituale: ergo non debet eum retrahere à voto propter carnale.

4 Item, Interest qualiter quilibet re sua utatur, vt dicit lex: constat autem, quod nunquam melius uti potest, quam ad obsequium Dei: ergo videtur, quod dominus nunquam melius seruo uti potest, quam vt impleat votum: ergo vouentem impedire non potest.

**VLTIVS** queritur, Vtrum monachus vouere potest? Videtur, quod sic quia in multis habet propriam voluntatem: quod autem suæ voluntatis est in aliquo & arbiter, vouere potest: ergo monachus vouere potest. Probatur prima per dictum Bernard. lib. de dispensatione & præcepto, vbi dicit: Nihil ex gat prælatum eorum quæ non promissi. Secunda autem constat ex hoc, quod nullus monachus omnia bona se seruaturum promittit.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod promittit obedienter viuere vsque ad mortem: ergo in nullo habet propriam voluntatem: ergo nihil potest vouere.

**VLTIVS** queritur de vxore. Videtur enim, quod illa multa possit vouere: quia ipsa non est ancilla, & in multis ad paria iudicatur cum viro: ergo vouere potest in multis sicut vir.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod dicitur.

R R r

Aut Num. 3. Vbi nulla eius vota approbantur, nisi quorum auctor est vir.

2 Ad idem facit dictum Augusti. supra positum ant. 3. cap. 2. Manifestum est ita voluisse legem, feminam sub viro esse, &c.

*Ad qua- riuon- lam 3.*  
ULTERIVS queritur de filio & filia-  
familias. Videtur enim, quod nec illi vouere possunt: quia eadem lex prohibet: & quod lex prohibet, fieri non debet: ergo tales nec per se vouere possunt.

*sed con- tra.*  
IN CONTRARIUM est, quod videmus filios familias ad religionem contra voluntatem parentum conuolare, & rata esse vota eorum: ergo vouere possunt, vt videtur.

*Solutio.*  
RESPONSIO. Dicendum, quod seruus in hoc quod seruus, & monachus in hoc quod monachus, & vxor in hoc quod vxor, & filius vel filia familias in hoc quod huiusmodi, nihil penitus sua auctoritate vouere possunt: sed superioribus suis confirmantibus vota eorum, vel cum ieiuncta & non contradicunt quando possunt, vim accipiunt habere vota talium personarum. Huius autem hæc est causa: quia votum est sponcio voluntaria, & tales personæ voluntatem liberam in talibus non habent, & ideo vouere non possunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet omnis homo plus obligetur Deo quam homini, tamen Deus non requirit illud obsequium quod factum est in præiudicium iuris hominis: & ideo vult Deus vt reddat homini suum, & in hoc maxime Deo obsequitur.

AD ALIVD dicendum, quod hoc verum est, quando sunt contraria obsequia inferioris & superioris: sed quando vnum est obsequium vtriusque, tunc sæpè retrahitur aliquis ab obsequio quod tantum est superioris per obsequium inferioris quod est de ordinatione superioris: & ita est hic in proposito.

AD ALIVD dicendum, quod licet magis fortè prodesset carnali domino spirituale quam corporale obsequium: tamen Deus non requirit hoc ab ipso, quod carnali careat pro spirituali, nisi liberè hoc velit: & ideo potest eum retrahere si vult.

AD ALIVD dicendum, quod illa lex non restringit aliquem ad meliorem vsum rei suæ qui esse potest, sed tantum ad licitum: ynde dummodo licitè vtatur, legis non intromittit se vtum meliori vsum vtatur, siue minus bono. Et ita facit etiam Deus: quia vult, quod homo gaudeat bonis sibi concessis.

*Ad qua- riuon- lam 1.*  
AD ID quod queritur de monachis, mihi videtur (saluo maiorum consilio) quod quando diu manet in ordine suo, nihil speciale inducere per votum suum potest: quia præiudicium communicati fieret: quia si de abstinentia voueret, non esset qui sibi cibum extra horam pararet, & induceretur abusus seorsum comedendi, qui præcipuè in claustris caueri debet, & multa alia inconuenientia. Ad argumentum ergo dicendum, quod non retinuit voluntatem suam in aliquo quod derogare vitæ communis, sed fortè in orando præter communem cursum ordinis: & hoc modo potest aliquid facere speciale vel vouere.

*Ad qua- riuon- lam 2.*  
AD ID quod de vxore queritur, dicendum quod sub viri potestate est: & ideo fortè nihil

vouere potest, nisi in aliquibus orationibus, præter consensum viri: & bene credo, quod nec vir sine consensu vxoris, nisi in voto fauorabili terra sancta.

AD VLTIMVM dicendum, quod in clau-  
stro non debet recipi persona, nisi quæ secundum artem est sui iuris: & talis non est filius familias ætate, licet sub patris fortè sit cura & regimine.

ARTICVLVS IV.

An votum reddere sit necessitatis?

Quarto queritur, Vtrum votum reddere sit necessitatis? Videtur, quod sic: quia hoc expresse dicit Augustinus. Item, Prou. 20. ruina est homini deuotare sanctos, & post votum rescindere. Item Deuter. 23. Cum voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requirit illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabit tibi in peccatum. Item ibidem ita, Quod semel egressum est de labiis tuis, obseruabis & facies sicut promissisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Item super idem Gloss. Iure teneris, quia propria voluntate spondidisti: sed quod aliquis tenetur, oportet reddere: ergo reddere est necessitatis. Item Pl. 75. Vouete & reddite Domino Deo vestro omnes qui, &c. ibi dicit Gloss. Vota quædam sunt propria singulorum, vt castitas, virginitas, & huiusmodi. Ad hæc ergo vouenda nos inuitat, non præcipit vt voueamus, sed vt vota reddamus: vouere enim vouenti consulitur, sed post voti promissionem necessaria redditio exigitur. Ex hoc accipitur, quod reddere est necessitatis. Item alia Glossa ibidem, Si voueritis, reddite: alioquin de voto rei tenentur & damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt. Ex hoc accipitur idem quod prius. Item Psalm. 67. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

2 Item, Promissione firmata deliberatione quæ sit homini obligatur aliquis ad reddendum: ergo multo magis obligatur promissione facta Deo: ergo tenetur vouens ad reddendum.

*sed con- tra.*  
IN CONTRARIUM est, quod impossibile est reddere quandoque, sicut cum aliqua vouit virginitatem & contumitur: ergo impossibile est reddere: sed nullus tenetur ad impossibile: ergo videtur, quod non tenentur semper vota reddere.

2 Item, Vna causa assignatur ab antiquis, quod Deus non obligatur promisso, quia non obligatur ex necessario, sed ex sua libera voluntate: ergo à simili cum in votis obligemur ex nostra libera voluntate, videtur quod non tenemur ad redditionem necessariam.

3 Item, Apud homines impium putatur si aliquis ex amicitia promittat alij, & ipse postea angariat eum: sed necessario soluendum totum, ergo multo magis hoc est apud Deum, qui totus est ipsa benignitas: ergo videtur, quod Deus non arctat ad necessario soluendum sibi votum, quod ex libera voluntate promissum sibi est.

RESPON

*soluio.*  
RESPONSIO. Dicendum, quod necessitas est duplex, scilicet inuitabilitatis siue coactionis absoluta, & necessitatis conditionis. Prima est necessitas, sicut graue necesse est descendere. Secunda autem, sicut infirmus necesse habet sumere medicinam si à morbo vult liberari: & hoc modo necessitatis necessarium est vota reddere, quia aliter causa damnationis animæ incurritur, id est, mortale peccatum. Et ideo concedatur prima pars auctoritarum & rationum.

AD ID autem quod primo obiicitur in contrarium, dicendum quod id quod amissum est in quantitate promissi per corruptionem, debet restitui in quantitate doloris in penitentia: quia bene redditur, quod redditur per æquiualens secundum reputationem Dei, licet non sit æquiualens secundum valorem rei: ita enim est æquiualens dolor penitentia ad omne id quod amittitur per peccatum: & ideo per penitentiam omne peccatum indulgetur.

AD ALIVD dicendum, quod non est simile de Deo & hominibus: quia Deus nec debet homini, nec potest debere: sed homo totum quod est, & potest & facit, Deo debet, licet Deus hoc totum non requirat ab homine: & ideo quia tamen debet, ipse ad necessario soluendum ex promissione Deo facta obligatur, nisi fiat recompensatio quæ tunc reputatur voti solutio, sicut infra in voti recompensatione determinatur.

AD VLTIMVM dicendum, quod non est simile, sicut iam patuit: quia homo nihil debet homini ex commisso, sed se totum debet Deo: & ideo, si de hoc quod tamen debet de condigno, se obligat per votum, Deus hoc exigit ab ipso, & reus erit, si non soluerit.

ARTICVLVS V.

An votum sit magis obligatorium quam iuramentum?

Quinto queritur, Vtrum votum sit magis obligatorium quam iuramentum, vel è conuerso? Videtur autem, quod sit magis obligatorium: quia si aliquis solenni voto vouerit se intraturum religionem, ipse arctatur ad intrandum, nec per matrimonium, nec per alium modum potest absolui, nisi impleat: sed si iurasset, ipse multis casibus absolueretur, & penitentia iniungeretur de periculo: ergo votum est maioris obligationis, quam iuramentum.

2 Item, Si duo vincula coniunguntur vni quæ in oppositum stringant, & vnum frangatur ab ipso, alterum autem non, sed frangit ipsum: constat illud fortius esse quod frangit, quam quod frangitur ab ipso: sed sic se habet votum solenne & iuramentum castitatis ad matrimonium, quod iuramentum frangitur, & votum frangit ipsum: ergo votum est maioris obligationis, quam iuramentum. Si fortè dicas, quod hoc verum est de solenni, sed non de priuato. Contra: Communiter dicitur, quod solenne & priuatum sunt æqualis obligatio-  
D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

nis: quoad Deum: ergo constat propositum de vtroque voto.

3 Item, Votum proprie ligat ad excellentius bonum: sed iuramentum castitatis confirmatio est veritatis in dicto, & quandoque ad nihil ligat, sed de præterito confirmat veritatem: ergo ligare est iuramentum accidentale, & voto substantiale: sed cui ligare est substantiale, illud fortius ligat, quam id cui est accidentale: ergo votum est fortioris obligationis, quam iuramentum.

*sed cog- ita.*  
IN CONTRARIUM huius est, quod fortius ligat, quod ligat ex veritate diuina, quam id quod ligat ex veritate humana: iuramentum autem ligat ex veritate diuina, & votum ex humana: ergo iuramentum fortius ligat, quam votum. Prima constat per se. Secunda autem probatur per hoc quod dicit Apostolus Heb. 6. Homines enim per maiorem sui iurant: & omnis controuersia eorum finis ad confirmationem est iuramentum. Constat autem, quod non per maiorem sui vouent.

2 Item, Simplex promissio & contestatio se habent sicut minus & magis ligans: sed votum est simplex vnius hominis promissio, iuramentum autem sicut contestatio: ergo iuramentum plus ligat, quam votum.

*Solutio.*  
RESPONSIO. Dicendum, quod iuramentum adhibitum sponcioni & votum dupliciter possunt considerari, scilicet quantum ad id ex quo ligant, & quantum ad naturam & modum ipsius vinculi. Si primo modo: tunc non est dubium, quin iuramentum plus liget, quam votum: quia ligat ex contestatione veritatis diuinæ. Si secundo modo: tunc votum plus ligat, quam iuramentum: & hoc ideo est, quia vinculum habet fortitudinem ex bono ad quod ligat, & ex firma deliberatione vouentis siue ligantis se, & votum semper est ex deliberatione, & maius bonum quod non semper est iuramentum: si tamen quandoque etiam iuramentum addatur voto, illud præ omnibus est obligatorium. Patet ergo solutio ad primam partem obiectionum, præter vltimam. Et illam ego concedo: quia illa procedit ex natura vinculi, quod iuramento est accidentale: & ideo non in omni est iuramento, sed tantum in illo quod est de aliquo faciendo in futurum. Similiter patet solutio ad duo inducta in contrarium: quia illa procedunt quantum ad id ex quo ligat iuramentum: & hoc planè maius est, quam id ex quo ligat votum.

ARTICVLVS VI.

Vnde votum habeat vim suæ obligationis?

Sexto queritur, Quid sit illud ex quo votum vim habet suæ obligationis? Videtur enim illud debilissimum esse: quia in promittente non sunt nisi tria, scilicet propositum faciendi, deliberatio, & promissio. Aut igitur ab vno istorum vim trahit votum, aut à duobus simul, aut ab omnibus tribus. Si ab vno: constat, quod hoc debilissimum est: quia propositum hominis est contingens, vt dicit Philosophus, & à causa contingenti nunquam fit effectus  
R R r 2

effectus necessarius: ergo nunquam votum fit inuolabile à proposito hominis solo. Idem sequitur si dicatur caulari à deliberatione sola: quia sicut dicitur in libro Sapient. 9. Cogitationes mortalium sunt timida; & incerta: prudentia nostræ. Constat autem, quod omnes nostræ deliberationes fundantur supra nostras cogitationes. Ergo omnes deliberationes nostræ sunt incertæ: ergo nihil certum caulatur ab eis: ergo nec immobilitas voti. Si autem dicatur, quod à promissione. Contra: Promissio nostra prima caulatur ab aliquo incerto, quia à proposito & deliberatione: ergo & ipsa est incerta. Item, Promissio facta homini, est incerta intantum, quod etiam querit homo ab homine maiorem confirmationem per pignus, vel fideiussores, vel iuramentum: ergo & ipsa non est sufficiens ad votum faciendum. Si autem dicatur, quod à duobus vel omnibus tribus vim habet. Contra: Si omnia tria contingencia cum sint, coniunguntur, nihil generatur inuolabile: ergo nec generant inuolabile votum: ergo videtur, quod nulla sit voti firmitas.

*Sed con-*  
*tra.* IN CONTRARIUM huius est, quod omne quod est in effectu, necesse est reduci ad aliquid quod sit in causa: sed immobilitas & necessitas redditionis est in voto: ergo necesse est, quod aliquam caulam habeat, quæ caulat istam necessitatem.

Item, Vbi Apostolus loquitur, de immobilitate promissionis diuinæ, ibi reducit firmitatem nostræ consolationis ad immobilitatem dicti, & iuramenti diuini, sic dicens Hebr. 6. Interposuit consilij sui iuramentum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum habeamus solatium. Ergo à simili si firmitas redditionis sequitur votum, necesse est illud reduci in aliquam firmitatem quæ sit in causa voti.

*Solutio.* QVOD VIDETUR mihi necessario concedendum: vnde dicendum, quod est in causa voti quæ est deliberatio: quia firmatur deliberatione, vt supra dictum est, & in diffinitionibus voti duo attenduntur, scilicet ipsa rectitudo deliberationis in se, & relatio eius ad exemplar quod imitatur. Et in se quidem non habet firmitatem, sed relata ad exemplar quod est rectitudo prima, qua rectum omne quod promittitur deliberate tenetur, & præcipue quod promittitur Deo, cui etiam sine promissione nunquam possumus respondere vnum pro mille. Sic, inquam, relata firmissima est: quia iustitia hæc immortalis est & manet in seculum seculi. Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quod super omnia illa tria fundatur relata ad exemplar rectitudinis primæ, à qua contrahunt illam firmitatem. Et per hoc patet solutio ad omnia.

*De votorum differentiis.*

**S**CIENDVM vero, quod votorum aliud est commune, aliud singulare. Commune, vt illud quod in baptismo omnes faciunt, cum spondent renuntiare diabolo, & pompis eius. Singulare, vt cum aliquis sponte promittit seruare virginitatem, vel continentiam, vel aliquid huiusmodi. Item singulare votum, aliud est priuatum, aliud solenne. Priuatum est in abscondito factum: solenne verò in conspectu Ecclesiæ factum. Item priuatum votum si violerur, peccatum est mortale: solenne verò violare, peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentia, matrimonium contrahere non debent: quia contrahendo mortaliter peccant: si tamen contraxerint, non separantur: quia probari non potest quod occultè factum est. Qui vero solenniter vouent, nullatenus coniugium inire queunt: quibus non solum nubere, sed & velle damnabile est. Vnde August. In coniugali vinculo si pudicitia seruetur, damnatio non timetur: sed in viduali continentia, & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & voto oblata iam non solum capescere nuptias: sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Augustinus, Vouentibus enim virginitatem vel viduitatem, non solum nubere, sed etiam velle damnabile est. Quod Apostolus ostendit Timotheo scribens, Adolescentiores viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, id est, cum post votum continentia in deliciis egerint vitam, non dico nubunt, sed nubere volunt in Christo,

*Ad Iu-*  
*lianum*  
*de sancta*  
*viduitate.*  
*& al-*  
*legatur*  
*1. 7. q. 1. c.*  
*Nuptia-*  
*rum bo-*  
*num.*  
*Aliaz*  
*Hier. &*  
*hab. di-*  
*27. cap.*  
*Vouen-*  
*tibus.*  
*1. Tim. 5.*

Christo, quasi tunc non sit peccatum: sed quod sit ostendit subdens, Habentes damnationem: & quare subdit, quia primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo: vt voluntatem quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam, siue sequantur nuptia, siue non. Damnatur enim propositi fraus: damnantur tales, quia continentia fidem primam irritam fecerunt, id est, votum vel in voto violato fidem quam in baptismo professæ sunt. Si autem pro voluntate nubendi damnantur, constat si eam effectui mancipauerint, reuocandum id esse in irritum, easque arcendas redire ad propositum. Vnde Gregorius, Viduas à proposito recedentes viduitatis, super quibus nos consulisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos apostolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium arque à liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, vsquequo obediant Episcopis suis, & ad bonum quod coeperunt, inuicè aut voluntariè reuertantur.

*Ad Bo-*  
*nifaciu.*  
*& habe-*  
*tur 27.*  
*q. 1. cap.*  
*Viduas à*  
*proposi-*  
*to.*

ARTICVLVS VII.

*An votum dicatur de voto secundum vnâ rationem?*

DEINDE queritur de hoc quod dicitur [Sciendum quoque, quod votorum aliud est commune, &c.] Et queruntur hic quatuor. Primum est, Vtrum secundum vnâ rationem votum dicatur de voto communi & proprio: Secundum, Vtrum transgressio voti communis faciat speciale peccatum, vel peccati deformitatem sicut facit transgressio voti singularis? Tertio queritur, Quare dicatur commune & singulare? Quartum, Vtrum commune recipiat dispensationem & commutationem, sicut quandoque facit singulare? Ad primum sic obiicitur: Quæcunque diuidunt vnum commune, illa sunt vnus rationis in nomine illius communis: votum autem commune & singulare diuidunt vnum votum in commune: ergo sunt vnus rationis in nomine voti: ergo votum est vnus rationis prout dicitur de communi & de proprio siue singulari.

Item, Vtrumque est sponso votiuâ animi de his quæ pertinent ad religionem: & hæc fuit supra diffinitio voti in communi: ergo vnâ ratione votum prædicatur de vtroque.

*Sed con-*  
*tra.* IN CONTRARIUM huius est, quod quandoque aliqua in vna ratione participant genus, vnum non magis proprie recipit prædicationem illius generis, quam aliud: sed votum singulare magis proprie recipit prædicationem voti: ergo non vniuocè dicitur de voto communi & singulari. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc, quod commune votum non est de voluntariis, sed de necessariis: votum autem dicitur à voluntate.

Item, De voti ratione est, quod à deliberatione vouentis confirmetur: sed votum commune non est à deliberatione vouentis confirmatum, sed auctoritate præcepti: ergo votum non plena ratione prædicatur de communi.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

muni, sed de speciali: ergo commune & singulare non sunt vniuoca in ratione voti.

VLTERIVS autem queritur de voto stultorum, de quo ante fecit mentionem in litera: illud enim omninò videtur æquiuoce dici votum cum his duobus: vnde actus voti qui est obligare ad faciendum, non est in illo.

IN CONTRARIUM autem huius est, quod votum etiam stultorum est deliberata promissio, sicut & singulare votum: ergo videtur, quod vnâ ratione cum singulari voto recipiat prædicationem.

RESPONSIO. Dicendum, quod secundum prius & posterius dicitur votum de communi & de singulari: & est diuisio analogi & non purè vniuoci.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod diuisio dicitur dupliciter: quædam enim diuidunt commune per differentias, quæ sunt in illo communi potestate: & de illis non est prima propositio. Quædam autem non diuidunt ipsum proprie, sed dicunt diuersos modos ipsius: & talia sunt analogia in nomine diuisi: & talis diuisio est hic.

AD ALIUD dicendum, quod sponso non est vno modo in necessariis & voluntariis: & ideo ratio illa etiam secundum diuersos modos conuenit voto communi & singulari. Dux autem rationes quæ sunt in contrarium, sunt simpliciter concedendæ.

AD ID autem quod vltimus queritur de voto stultorum, dicendum quod illud minus habet inter tria de ratione voti: tamen per posterius & non omninò æquiuoce accipit prædicationem voti.

AD OBIECTVM dicendum, quod non obligat, ideo quia non verè votum est: sed tamen mutatur votum ex parte vouentis.

ARTICVLVS VIII.

*An transgressio voti communis faciat speciale peccatum?*

Secundo queritur, Vtrum transgressio voti communis faciat speciale peccatum? Vide-

tur autem, quod sic quia omnis corruptio boni speciale est peccatum: sed votum commune est bonum: ergo corruptio ipsius est speciale peccatum: sed transgressio est corruptio ipsius: ergo est speciale peccatum.

2 Item sicut dicit Apostolus Rom. 7. & Glossa ibidem, per legem scriptam peccatum factum est transgressio: ergo à simili per votum appositum mandato, peccatum fit præuacatio voti: ergo corruptio voti speciale facit de ordine.

3 Item, Speciale votum si corrumpatur, apostasia reputatur & est: ergo & votum commune corruptum generat apostasiam: sed apostasia vnum est de maximis peccatis: ergo voti communis corruptio est speciale peccatum.

4 Item, Detestabilis est transgredi hoc ad quod tenentur omnes, quam id ad quod tenentur pauci: sed ad commune tenentur omnes, ut dicitur in littera, ad singulare autem pauci qui se sponte obligauerunt: ergo detestabilis est transgredi votum commune, quam proprium: sed transgressio singularis specialis facit deformitatem: ergo & transgressio voti communis, & multo amplius.

**IN CONTRARIUM** est: quia secundum hoc omnis homo quolibet peccato peccaret dupliciter vel tripliciter: quia contra bonum mori peccat ipso actu deformi, & contra præceptum diuinum per inobedientiam legis prohibentis peccatum, & contra votum & apostasiam: ergo pro quolibet peccato esset triplex iniungenda penitentia, quod falsum est.

**RESPONSIO.** Hoc vltimum est concedendum, & dicendum quod non sunt in peccato tria, sed vnum in triplici deformitate: & hoc peccatum vocauit Præpositus vnum peccatum triplex, vel vnum duplex si duplicem habuit deformitatem: vnde non est iniungenda penitentia nisi pro vno, & monendus, quod subdat præcepto, & recordetur voti: & nulla alia penitentia specialis est iniungenda.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod quando voti transgressio separata est à præcepti transgressione, & ab eo quod est per se peccatum, tunc tenet illa obiectio: sicut est in singulari voto de sine proprio viuere: habere enim proprium non est peccatum nec contra legem Dei: & ideo si deuocatur, erit proprietas peccatum, quod non est nisi contra votum: & tunc apostasia voti est speciale peccatum. Sed non est sic in voto communi, quod semper adiunctum est bono per se & præcepto: & ideo apostasia nullum facit peccatum speciale, licet aliquam rationem deformitatis afferat in actu peccati quæ sine ipsa non esset.

**AD ALIUD** dicendum, quod illud nihil probat, nisi quod faciat aliquam deformitatem specialem in actu: & hoc concedendum est. Sed non quælibet specialis deformitas facit speciale peccatum: quia corruptio cuiuslibet circumstantiæ facit specialem deformitatem, non tamen speciale peccatum.

**AD ALIUD** dicendum, quod non est simile: quia votum speciale est circa actum separatim ab actu qui cadit sub præcepto,

sed non votum commune, ut patet ex prædictis.

**AD ALIUD** dicendum, quod detestabilitas peccati ex duobus attenditur, scilicet ex vinculo obligante ad aliquid faciendum, vel ex statu obligati. Et si primo modo attenditur detestabilitas peccati, detestabilis est transgredi commune, quam singulare: quia tria sunt ligantia ad illud, scilicet per se bonum, præceptum, & votum. Si autem secundo modo attenditur: tunc detestabilis est transgredi singulare, quia quanto altior status, tanto turpior casus.

## ARTICVLVS IX.

*Quare aliquod votum dicatur commune, & aliquod singulare?*

**T**ertio queritur, Quare dicatur commune & singulare? Videtur enim, quod nihil sit dicere votum commune: aut enim dicitur commune communitate eius quod vouetur, aut communitate vouentis. Si communitate eius quod vouetur. Contra: Illud commune est, quod singulari voto vouetur, sicut illud quod vouetur communi: ergo videtur, quod hæc non sit ratio nominum istorum. Si autem dicitur commune communitate vouentis: adhuc non videtur esse ratio, quia communiter sunt singularia vota, sicut & communia.

2 Item videtur, quod melius diceretur votum vniuersale, quam commune, quia omnes tenentur ad votum illud: ergo vniuersale deberet dici.

3 Item, Votum est volitum, id est, ad voluntatem electum: sed ad voluntatem electum non recipit communitatem ab: quam, sed potius, singularitatem: ergo contra rationem voti est, quod aliquod votum dicatur commune.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod votum commune dicit communitatem obligationis: quia communiter omnes obligat id circa quod est votum, hoc enim est id circa quod est fides & decalogus, quia hoc iubemur confiteri in baptismo.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod communitate eius circa quod est votum, dicitur votum commune. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod falsum est in illo sensu communis, qui dicitur esse, si est commune quod pluribus conuenit: & ideo est ibi locus sophisticus æquiocationis.

**AD ALIUD** dicendum, quod non ita bene dicitur vniuersale: quia licet debito sit vniuersale, quia omnes differunt: tamen non est vniuersale obseruantia, sed commune: & ideo melius dicitur commune, in quo saluatur & debitum & obseruantia.

**AD ALIUD** dicendum, quod in voto communi duo considerantur, scilicet obligatio, & impletio. Et obligatio quidem non cadit sub voluntate, sed potius sub necessitate: sed impletio est voluntaria, quia aliter non esset laudabilis. Et quoad hoc dicitur votum: vnde

vnde falsum est, quod hoc votum dicatur voluntarie electum: hic enim modus interpretationis non competit voto, nisi quando prouisiuè sumitur.

## ARTICVLVS X.

*An votum commune recipiat dispensationem?*

**Q**uarto queritur, Vtrum votum commune recipiat dispensationem? Videtur autem, quod sic quia sicut dicit Hugo in parte 12. primi libri sacramentorum, qui bonum quodcumque vouit, sed postea illud aut implere non potuerit, aut pro maiori parte implere noluerit, poterit secundum licentiam illorum quibus dispensatio in eum credita est, votum eius aut relaxari, aut mutari, ita ut in eius arbitrio non constet vel hoc dimittere quod faciendum vouit, vel aliud pro eo facere, etiamsi maius est quod non vouit. Cum igitur generaliter loquitur hic Hugo, videtur quod de omni voto intelligitur. Ergo omne votum recipit dispensationem: ergo & commune.

2 Item, Videmus etiam quandoque esse dispensatum circa id ad quod omnes tenentur, scilicet quod vna sit vnus, & de hoc fuit dispensatum: ergo cum modo non sit minoris potestatis Ecclesia quam tunc, videtur quod etiam possit circa vota communia dispensare.

3 Item etiam de forma baptismi fuit facta ad tempus commutatio, sicut supra in tractatu de baptismo habitum est: quæ tamen est ab institutione diuina: ergo institutio diuina etiam in aliis non præiudicat, quin possit commutatio & dispensatio fieri: constat autem omnem potestatem esse in Ecclesia quæ vnquam fuit: ergo hodie quodcumque votum potest dispensari vel mutari etiam commune.

4 Item, Vicarius regis qui plenæ est potestatis in parte sui regni, totum potest in illa parte regni quod potest rex: sed constat vicarium regis cælestis in terris in plena potestate esse summum pontificem: ergo ipse potest quod Christus: sed Christus dispensauit in terris cum Israëlitis rapientibus aliena, & cum Osea accipiente solutam, ut dicit Bernard. & cum Abraham cui etiam imperabat immolare filium: ergo videtur, quod vicarius idem possit: ergo in voto communi cadit dispensatio & commutatio.

5 Item 1. Machab. 2. Mathathias dispensauit de fractione sabbati, ne simul & lex & cultores petirent: & dixerunt, quod omni homini mouerent prælium qui pugnarent contra eos: & hoc tamen est de prima tabula: ergo & modo potest dispensari de his quæ continentur tabula, præceptis diuinis: quia constat summum pontificem esse maioris potestatis, quam Mathathias vnquam fuit.

6 Item, Contra Apostolum potest dispensare, ut omnes dicunt: constat autem totam Ecclesiam supponere, quod illud est antecesses fidem nostram, quod recipiatur authenticum quod scribunt Apostoli: ergo ipse dispensat de antecedentibus fidem: hæc autem trahunt

robur ab auctoritate diuina quæ hæc promulgauit per Apostolos: ergo potest dispensare contra hoc quod instituit Deus.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod par in se parem non habet potestatem: ergo multo minus inferior in superiorem: sed Papa est inferior Deo: ergo non potest dispensare vel commutare in his quæ instituit Deus.

2 Item, Si hoc diceretur, sequeretur quod posset commutare totam religionem Christianam, quod est inconueniens: ergo non habet potestatem dispensandi in talibus.

3 Item, Rex non habuit potestatem reducendi populum in Ægyptum, Deuter. 7. sed istud esset reducere populum in Ægyptum: ergo rex noster Papa non habet de hoc potestatem.

4 Item 2. Corinth. 13. Secundum potestatem quam dedit mihi Dominus in ædificationem, & non in destructionem. Ergo nec apostolicus habet potestatem in destructionem: sed ista potestas ordinaretur ad destructionem: ergo Papa non habet de hoc potestatem.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod nullo modo habet potestatem de hoc, quod dispenset in voto communi, sicut vltimo est probatum.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod Hugo loquitur de voto singulari siue proprio, quod proprie votum vocatur.

**AD ALIUD** dicendum, quod vnus esse vnus non est de his ad quæ tenentur omnes secundum quemcunque statum, sicut nec quod filia patrem non accipiat, nec frater sororem: & ideo in talibus dispensatio diuina locum habuit, & homo cuiuscunque auctoritatis, qui à Deo specialiter inspiratus non esset, etiam in illis potestatem dispensandi non habuisset.

**AD ALIUD** dicendum, quod de forma baptismi non fuit dispensatum: quia in nomine Christi intelligitur Trinitas: & si dispensatum fuisset, ostensum est supra, quod oportuit ibi esse specialem diuinam voluntatis ostensionem: & hoc non negatur cum Deus possit tacere quod vult: ipse enim potest tollere & mutare baptismum, si velle: sed hoc non potest homo facere quantacunque auctoritatis.

**AD ALIUD** dicendum, quod vicarius non potest totum quod rex: quia rex potest mutare iura regni, quod non potest vicarius. Vnde illud fundatur super falsum. Si autem dicas, quod etiam potest hoc si rex ei daret de hoc potestatem, dicendum quod hoc non est simile: quia rex cælestis nulli hominum de hoc dedit potestatem, quod mutet iura ab eo posita circa fidem & mores. Vnde dicit Urbanus Papa sic: Sunt quidam dicentes Romano Pontifici semper licuisse nouas condere leges: quod & nos non solum non negamus, sed etiam valde affirmamus. Sciendum verò summopere est, quod inde nouas leges condere potest, vnde Euangelista & Prophetæ aliquid nequaquam dixerunt. Vbi verò aperte Dominus vel eius Apostoli & eos sequentes sancti patres, finaliter aliquid diffinierunt, ibi non nouam legem Romanus Pontifex dare potest.

sed potius quod prædicatum est, vsque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt Apostoli & Prophetae destruerent (quod absit) n. teretur non sententiam dare, sed magis errare conuinceretur. Sed hoc procul sit ab eis qui s. mper Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt. Hucusque verba Urbani, & ponuntur in decreto. 2. 3. quæ sit. i. & ex his confirmatur ista determinatio.

AD ALIVD dicendum, quod determinatio diei septimi non fuit moralis, sed iudicialis vel ceremonialis, licet ipsa sanctificatio moralis fuit: & hoc qualiter sit, expeditum est in termino de præceptis in notulis illis. Et ideo illud non facit ad propositum: quia etiam Papa potest modum mutare vel etiam dispensare de feriendo in die dominica, si habeat causam utilitatis vel necessitatis.

AD VLTIMUM dicendum, quod contra Apostolum ubi ut homo loquebatur, dispensare potest: quia ibi dictum Apostoli est dictum hominis vel consilium: sed ubi dixit recitando in fide & moribus verbum Dei, ipse non potest dispensare: quia sic dispensando contra Apostolum, dispensaret contra Deum, & hoc est absurdum, quod dicitur homo id posse quantumcunque auctoritatis.

ARTICVLVS XI.

An diuisio voti singularis in priuatum & solenne sit bona?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi Item singulare votum aliud est priuatum, aliud solenne, &c. Et queruntur hic quatuor. Primum est de ista diuisione, qualis sit, & utrum sit sufficiens: Secundum de voto priuato, utrum sit æqualis obligationis cum voto solenni, sicut communiter dicitur: Tertium de modis solennizandi votum. Quartum, utrum votum solenne sit in vno vel in multis votis?

Ad primum sic obicitur: Priuatum & solenne non differunt per voti substantiam, sed per accidens: ergo est diuisio subiecti in accidentia.

2 Item, Substantialia non mutantur à se invicem: quia sicut dicitur ultimo capite lib. metheororum, Sciunt opifices alchimia species mutari non posse: sed vnum istorum votorum mutatur in alterum: ergo non differunt per substantiam, sed per accidens, ut videtur: ergo videtur, quod hæc diuisio sit subiecti in accidentia.

3 Item, Publicum est ad alterius notitiam procedens, & hoc dicitur solenne in litera: sed esse aliquid in notitia alterius accidit ei: ergo esse solenne accidit voto: ergo ut prius.

IN CONTRARIUM huius est, quod quorum actus substantiales sunt differentes, ipsa per substantiam differunt: sed actus istorum votorum, scilicet voti priuati & solennis differunt per substantiam: ergo ipsa vota differunt substantialiter. Maior scribitur à Damasc. qui dicit, quod substantia differunt propriis

operationibus. Secunda autem extrahitur de litera, ubi dicit, quod votum solenne dirimit matrimonium contractum, & priuatum non facit hoc.

2 Item, In omnibus potentiis ubi vna potentia potest hoc quod antecedens & plus, est differentia secundum speciem, sicut vegetabile, & sensibile, & rationale, & intellectuale, quorum vnumquodque est in alio sicut trigonum in tetragono: ergo similiter erit in votis: ergo solenne potest hoc quod priuatum & plus: ergo differunt specie & substantia.

3 Item, In ordinibus video, quod sic est, quod sequens potest quicquid præcedens potest & plus, & secundum hoc differunt specie: ergo similiter erit in votis: ergo substantialiter differunt votum priuatum & solenne.

VLTERIVS queritur de sufficientia illius diuisionis. Videtur enim esse insufficientis: quia inter solenne & priuatum est publicum: quod probari quidem potest per testes, sed non est secundum professionem regulæ & habitus approbati: ergo videtur, quod tria debent esse vota.

2 Item in litera dicit, quod priuatum est, quod probari non potest, & quod non facit scandalum: sed publicum facit scandalum & potest probari: ergo non est priuatum. Similiter non est solenne: quia solenne non solennizatur per testes, sed per habitum & professionem: ergo videtur, quod tria sint vota: ergo diuisio est insufficientis.

IN CONTRARIUM est, quod omnes Iurisperiti dicunt, quod omne votum dicitur priuatum quod non est solenne.

RESPONSIO. Dicendum, quod solennitas additur supra votum sicut confirmans obligationem voti. Priuatio autem nihil addit supra ipsum, quod sit faciens obligationem fortiorum: & ideo differunt votum solenne & priuatum sicut habens obligationem simpliciter, & confirmatam obligationem. Vnde solennizatio est aliquo modo dicta faciens speciem quandam voti sub hoc communi quod est votum: sed priuatum non facit speciem, quia non addit aliquid huiusmodi. Vnde diuisio non est generis in species proprie, sed est sicut diuisio totius potestati in partes, sicut probatum est in obiciendo.

AD ID ergo quod primo obicitur, dicendum quod solenne addit formam addentem super obligationem in genere: & ideo est substantialis species voti, & non accidens.

AD ALIVD dicendum, quod est transitus priuati in solenne, sicut transitus potentia ad actum & priuationem, & non sicut mutatio per accidens. Et habitum est, quod priuatum non dicit proprie speciem nisi secundum modum: quia nihil addit generi quod sit confirmatio vel determinatio obligationis.

AD ALIVD dicendum, quod non propter hoc dicitur forma substantialis, quia procedit ad alterius notitiam, sed potius quia est specificans & confortans obligationem, quæ est genus & natura generalis voti.

AD ID quod vltimus queritur, puto esse concedendum, quod necessarii sunt tria vota: primum potentiale ad secundum, & secundum

& primum potentiale ad tertium: & in illo complectitur voti obligatio. Sed in litera loquitur Magister quantum ad determinationem iuris: quia idem ius quoad impedimentum matrimonij est in priuato & publico: & ideo vnum dicuntur & reputantur.

ARTICVLVS XII.

An votum priuatum æqualis sit obligationis cum solenni?

SECUNDO queritur, utrum priuatum æqualis sit obligationis cum solenni? Videtur, quod sic: quia publicum votum obligat ex eodem ex quo priuatum, scilicet ex professione facta cum deliberatione: sed quæ ex eodem obligant, æqualiter obligant: ergo priuatum & solenne sunt æqualis obligationis. Si forte dicatur, quod ipsa publicatio siue solennitas faciat ad obligationem. Contra: Publicatio & solennitas sunt tantum in comparatione ad proximum: ergo nec augent nec minuunt obligationem, quæ est ad Deum secundum se: sed votum omne obligat ex professione quæ est ad Deum: ergo votum omne, scilicet priuatum & publicum & solenne, æqualis sunt obligationis apud Deum.

2 Item i. Regum 16. Homo videt quæ parent; Deus autem intuetur cor. Ea autem quæ sunt in corde, æqualia sunt in priuato, publico, & solenni: ergo ea quæ sunt coram Deo, sunt æqualia: ergo sunt obligationis æqualis.

3 Item, Vinculi obligantis in voto fortitudo est ex quantitate boni quod vouetur. Sit ergo hoc æquale in voto priuato, & solenni: ergo videtur, quod tunc æqualis sit obligatio in utroque voto.

IN CONTRARIUM huius est, quod votum solenne impedit & dirimit matrimonium, priuatum autem non nisi impedit: ergo non sunt æqualis obligationis.

2 Item, In litera dicitur, quod transgressor voti solennis peccat, & scandalum facit: sed transgressor voti priuati non scandalizat, sed peccat tantum: ergo non sunt æqualis transgressionis: ergo nec æqualis obligationis.

RESPONSIO. Dicendum, quod simpliciter est inæqualis obligatio in votis his: est enim maxima in solenni, & in publico medio modo, & in priuato minima. Quod autem quedam iura dicunt, quod vnum non minus obligat quam alterum, quidam glossant, id est, non minori tempore, vel non minus in genere, licet minus in specie. Sed melius est ut dicatur, quod quedam sunt in voto, ex quibus obligat ut substantialibus obligationis: & quedam sunt in eo, ex quibus obligat ut protestantibus & probantibus obligationem. Et quæ quidem primo modo sunt in voto, æqualia sunt in priuato & publico, & solenni: & sic intelliguntur iura, quæ dicunt, quod ista vota non minoris sunt obligationis. Sed quoad alia sunt obligationis inæqualis: & hæc etiam operantur ad obligationem, licet non adeo substantialiter ut prima.

AD ID ergo quod obicitur, dicendum quod direptio matrimonij causatur ex eo, quod est in voto secundo modo, & non primo modo.

AD ALIVD dicendum, quod scandalum est in duplici voto secundum ea quæ ordinantur ad notitiam proximi, & non secundum ea quæ sunt substantialia promissioni. Et sic planè patet solutio ad omnia quæ sita circa hunc articulum.

ARTICVLVS XIII.

Quis sit modus solennizandi votum?

TERCIO queritur de modo solennizandi votum? Videtur enim, quod multis modis solennizatur: vnumquodque enim tot modis solennizatur, quot modis ei solennitas adhibetur: multis autem modis adhibetur solennitas ad votum: ergo multis modis solennizatur. Probatum autem prima per definitionem solennitatis. Secunda autem probatur ex hoc, quod auctoritas personæ in cuius manu deponitur votum, est de solennitate, & susceptio habitus, & professio certæ regulæ, & sic de aliis multis quæ fieri possunt.

2 Item in litera habetur, quod priuatum non dirimit contractum: quia probari non potest quod occultè factum est: ergo per contrarium quicquid valet ad voti publicationem, valet ad solennitatem: sed multa sunt talia: ergo multa sunt quæ votum solennizant.

3 Item, In omnibus aliis sacramentis illa dicuntur esse de solennitate sacramenti, quæ ipsum decorant, & non sunt de substantia: ergo in voto videtur, quod omnis decor voti sit de voti solennitate, & non de substantia, sicut inuitatio multorum in die voti, & confessio voti coram multis, & sic de aliis.

SI FORTE dicatur, quod secundum Iurisperitos non solennizatur votum, nisi vno modo, vel tribus, secundum diuersas opiniones: queratur de illo dicto: quia quod Iurisperiti præter rationem dicunt, non est tenendum, quia est potius iniuria, quam ius: cum omne ius rationi innitatur, quæ prima regula iuris est. Dicunt ergo quidam, quod non solennizatur votum per habitus susceptionem, nec per ingressum religionis, nec per hoc quod fit in manus authenticæ personæ, sed per solam professionem ad certam regulam, siue hæc faciat cum sumit habitum, siue ante habitus susceptionem, siue etiam post. Videtur autem hoc nihil esse: quia constat ab initio votum fuisse solenne: professio autem certæ regulæ non fuit ab initio, quia ante regulas Basilij, Benedicti, Augusti, non inueniuntur regulæ certæ: ergo votum non semper solennizatur per certæ regulæ professionem.

2 Item, Accidit voto, quod sit ad regulam certam: nihil autem perficitur per hoc quod sibi accidit: ergo nec votum per certæ regulæ professionem: solennitas autem perficit ipsum, ut prius habitum est: ergo solennitas non fit per certæ regulæ professionem.

3 Item



Item sit, quod aliquis voueat continuum continentiam in ingressu religionis, constat enim, quod hoc liberum est ei, ille secundum hoc nunquam posset votum suum solemnizare, quod videtur inconueniens, cum solemnitas sit de confirmantibus votum.

*Quæst. 1.* VLTERRIVS queritur de alia opinione, quæ dicit, quod tria sunt votum solemnizantia, scilicet manus personæ authenticæ in qua deponitur, susceptio habitus, & regulæ certæ professio: ista diuisa solemnizant votum, aut coniuncta. Si diuisa: tunc quicumque voueret in manus alicuius abbatis, & postea contraheret, matrimonium dirimeretur: & hoc non est verum.

Item, Quicumque habitum susciperet, illius esset solemnizarum votum: & hoc iterum falsum est, quia in tempore probationis potest deposito habitu contrahere, vel si contraheret de facto, dirimeretur: & hoc totum falsum est. Si coniuncta. Contra: Id solum quod procedit de libera voluntate vouentis, solemnizat votum: sed non est hoc authentica persona, neque habitus: ergo nihil faciunt ad votum solenne.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod, vt communiter dicitur, nihil facit votum solenne, nisi ipsa professio ad certam regulam, in qua approbatus ab Ecclesia continetur modus viuendi. Et huius causa est: quia sola illa facit impossibilem regressum ad vitam secularem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod solemnitas quæ ab Ecclesia est approbata & faciens votum fortius, est sola professio. Alia autem non faciunt solemnitatem, nisi solemnitas æquiuocè accipiatur, scilicet ad festiuitatem coram hominibus.

AD ALIUD dicendum, quod est publicatio & probatio duplex. Quædam enim est ex substantialibus voto, & confirmantibus ipsum sine perficiantibus: quædam autem ex accidentalibus. Et primo modo non probatur nisi solenne: quia illud probatur ex professione confirmante & perficiente ipsum. Secundo autem modo probatur per accidentalia, id est, quia in notitiam aliquorum processit, quæ tamen notitia non facit ipsum votum maioris confirmationis & perfectionis.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile de sacramentis, & voto: quia sacramenta habent virtutem à diuina operatione quæ fit in ipsis, sicut sapius supra probatum est: & ideo facta hominum solennia, sunt accidentalia sacramentis. Sed votum trahit robur ab auctoritate hominis: & ideo solemnitas addita quæ dicit modum expressæ voluntatis approbatum ab Ecclesia, est substantialis ipsi voto & perficit ipsum.

*Ad quæst.* AD ID quod obiicitur de opinione Iurisperitorum, dicendum quod illa iudicanda videtur vera, quæ dicit, quod vno modo solemnizatur. Ad obiectum contra, dicendum quod ab initio fuerunt modo iure approbati à synagoga vel Ecclesia, sicut modus iuris Nazæorum, qui votum vouebant perpetuum, & Rechabitarum: & huiusmodi illi modi erant loco regulæ certæ.

AD ALIUD dicendum, quod non acci-

dit voto per accidens, sed potius accidit ad ipsum, sicut perfectio confirmans & corroborans votum, vt prius dictum est. Si autem queritur, Quomodo Ecclesia potest statuere illum modum solemnitatis? Dicendum, quod sollicitudo omnium Ecclesiarum & personarum incumbit summo pontifici, & omnis potestas ordinandi in Ecclesia illa quæ excludunt hæreses & schismata & scandala: & ideo statuit modos viuendi certos, quæ si quilibet posset facere conuenticula, tunc cum quilibet nitarur defendere facta sua & verba, vt dicit Philosophus, generarentur schismata & hæreses. Si autem quodlibet votum solenne reputaretur, essent voto solenni obligatæ personæ inter seculares degentes, & à praua & peruersa natione corrupterentur, & scandalum oriretur, & peius damnum induceretur in communi ex tali professione, quam posset aliqua sanctitas personalis prodesse: & ideo rationale est hoc statutum.

AD ALIUD dicendum, quod sine professione non reputatur votum solenne propter causas dictas: & hæc argumentatio nihil habet inconueniens.

AD ID quod obiicitur contra aliam opinionem, puro plane esse concedendum.

ARTICVLVS XIV.

*Vtrum votum solenne fiat vno modo vel pluribus?*

Quarto queritur, Vtrum votum solenne fiat vno modo, vel pluribus: Videtur autem, quod pluribus modis: quia quodlibet bonum melius præcepto, cadit sub voto, & quodlibet potest solemnizari: ergo votum solenne in pluribus potest fieri. Item, Professio non fit de vno, sed de pluribus, scilicet de obedientia de castitate, de paupertate, de sine carnibus viuere, & huiusmodi: ergo votum illud solemnizatur pluribus modis.

IN CONTRARIUM huius est, quod matrimonium dirimit: hoc autem ratione nullius facit, nisi ratione voti castitatis: ergo videtur, quod solum votum castitatis solemnizatur.

RESPONSIO. Dicendum, quod omne votum perpetuum solemnizari potest primo modo supra dicto: temporale autem votum non potest solemnizari, quia professio vult esse perpetua, & per solam professionem solemnizatur: tamen potest maior confirmatio adhiberi, sed nunquam accidit perpetuitas, quandiu manet temporale.

AD ID autem quod in contrarium obiicitur, dicendum quod iste effectus non est voti solennis in genere, sed in specie, scilicet voti castitatis solemnizati.

ARTICVLVS XV.

*An votum priuatum continentia impediatur matrimonium, & an sic contrahentes possunt reddere debitum?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Qui priuatum votum faciunt continentia, &c.] Videtur

Videtur enim falsum: quia si stat matrimonium, tunc oportet, quod rumpatur vinculum votis: hoc non rumpitur: ergo non stat matrimonium. Probatio minoris. Vincula Ecclesiarum non ligantur nisi ratione quantitatis boni quod est in eis: sed maius est bonum in voto, quam in matrimonio: ergo plus ligat: ergo si alterum habet frangi à reliquo, matrimonium frangetur à voto potius, quam à conuerso. Si forte dicas, quod matrimonium est maius bonum. Contra: Hoc est hæresis Iouiniani, vt dicit Augustus, quod matrimonium virginitati & viduitati æquare voluit: ergo multo magis est hereticus, qui vult antepondere: sed qui dicit matrimonium esse maius bonum, anteponeat: ergo est condemnatus hereticus, qui ita dicit.

*Quæst. 1.* VLTERRIVS queritur de sic contrahente, Vtrum postea potest reddere debitum? Videtur autem, quod non: quia qui nihil de se sibi retinuit, nulli in se aliquid dare potuit: sed iste per votum nihil sibi de se retinuit: ergo nulli aliquid in se dare potuit: ergo nulli aliquid tenetur reddere.

Item, Constat, quod iste totum se dedit Deo per votum: queritur ergo, Per quid absoluitur ab illo? Videtur, quod per nihil: ergo adhuc tenetur. Si dicatur, quod per matrimonium. Contra: Ipse per actum matrimonij in carnali copula mortaliter peccauit: sed ex peccato non debet reportare commodum: ergo ex hoc non debet absolui à voto: ergo adhuc tenetur non reddere.

*Quæst. 2.* ITEM vltius queritur, Si potest exigere? Videtur autem, quod non: quia quantum est in se deuotum carnalem copulam: ergo non potest eam exigere postea.

Item, Exigere est velle coitum: & hoc directe est contra votum: ergo cum illo stare non potest: ergo non potest exigere.

IN CONTRARIUM huius est, quod votum ita repugnat dationi qua alij datur in corpore suo, sicut exigenti debitum: sed primum stat & tenetur ei reddere cui ius in corpore suo dedit: ergo, videtur, quod etiam exigere potest.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum ad primum, quod votum priuatum minoris obligationis est, quam solenne, vt prius satis rationabiliter est probatum. Et bene concedo, quod matrimonium minus vinculum est secundum se, quam votum, & ideo impedit contrahendum: sed matrimonium cum solemnitate ab Ecclesia institutum efficitur potentius, quam votum: & ideo non dirimit contractum illud quod est votum priuatum. Licet enim bonum melius sit castitas, tamen minus bonum in genere, quando fit commune Ecclesie præiudicat meliori bono priuato: est autem huiusmodi bonum Ecclesie iustitia quæ in facie est pro matrimonio coram Ecclesia, & castitas aliarum personarum viuentium & edificatio, quod tenetur promoueri.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod sic contrahentes reddere tenentur. Ad obiectum contra, dicendum quod persona quæ habet dupliciter consideratur, scilicet in se, & prout est commune membrum Ecclesie. Prout

in se consideratur, ipsa de se potest facere quicquid vult, quod non cedit in præiudicium sui, in quantum est membrum Ecclesie: quia hoc cederet in præiudicium communitatis. Vnde dicendum, quod illa seculi de se quod voluit, in quantum in se consideratur, sed non in quantum est membrum Ecclesie: sic enim adhuc cadit ordinatio Ecclesie super eam, & sic iure institutionis pro communi vtilitate facta dat se alteri, licet peccet mortaliter hoc faciendo: sæpe enim hoc contingit, quod contrahendo quis peccat mortaliter, & tamen stat contractus: & hoc ideo quia virium nullum est in ipso contractu, sed potius in ipso contrahente, qui se ad oppositum obligauit.

AD ALIUD dicendum, quod absoluitur per ius quod alij est acquisitum virtute ecclesiastica institutionis, & contra hoc non procedit obiectio, quia bene conceditur, quod per coitum non absoluitur.

AD ID quod vltius queritur, dicendum, quod exigere non potest: quia in omnibus quæ respiciunt personam in se, obligatur ex voto, & tale est exigere: sed non obligatur in his quæ respiciunt eam vt est Ecclesie membrum: & sic patet qualiter votum non ita repugnat vni sicut alij.

ARTICVLVS XVI.

*An omne votum recipiat dispensationem?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur [Non solum capescere nuptias, &c.] Ratione enim huius queruntur hic tria. Primo, Vtrum omne votum recipiat dispensationem, vel non? Secundo, A quo possit dispensari? Tertio, Cum quo debeat dispensari?

AD PRIMUM obiicitur sic: Dicit Augustus, quod vouere est voluntatis, sed reddere est necessitatis: sed quod est necessitatis, non accipit dispensationem: ergo videtur, quod nullum votum recipiat dispensationem.

Item, Causa assignatur, quare præcepta decalogi non recipiunt dispensationem, quia ipse Dominus præcepit ea, & inferior in superioris præcepto non habet potestatem dispensandi: ergo à simili cum Dominus præcepit Deuter. 23, quod quicumque quis voverit, reddat, videtur quod nullus potest dispensare in eo quod quis voverit.

Item, Communiter dicitur, quod votum, præceptum, & iuramentum, non differunt in solutione, sed in modo obligandi tantum: ergo cum præceptum dispensari non possit, videtur quod nec votum potest dispensari.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicit Magister Hugo, qui dicit quodcumque quis voverit, potest dispensari, vel immari, dummodo in eius potestate vel voluntate non sit qualiter dispensatur vel mutetur, & auctoritas supra est adducta: ergo videtur, quod omne votum recipiat dispensationem.

VLTERRIVS hic queritur de voto continentie, Vtrum ipsum possit dispensari? Videtur autem, quod non: quia non est digna ponderatio continentis animæ: sed omnis dispensatio

fatio id quod votum est repedit in æquè vtili vel magis dispensando: ergo votum continentie dispensari non potest.

Item, Luc. 10. Maria optimam partem elegit, quæ non auferretur ab ea. Hac autem est pars continentium, qui non cogitant quæ sunt mundi, sed tantum quæ Dei sunt, & quomodo placeant Deo, & sint sancti corpore & spiritu. Ergo videtur, quod in nihil melius & vtilius possit commutari: ergo nec dispensari.

Sed con- tra.

IN CONTRARIUM huius est, quod matrimonium etiam quandoque fuit in præcepto, cum dictum est, Crescite & multiplicamini. Ergo tunc non licuit continere. Constat autem, quod nullo modo præcepisset Deus, nisi matrimonium vtilius fuisset tunc temporis, quam continentia. Ergo in simili & pro simili causa adhuc reciperet votum dispensationem.

Item, Sit quod per matrimonium multi possint conuerti ad Christum & Ecclesiæ potestatem: cum ergo bonum commune Ecclesiæ, melius sit multo quam personale, videtur quod tunc cum illa persona per cuius copulationem tot bona fieri possent, liceat dispensare.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod in votis duo sunt, scilicet votum temporale, & perpetuum. Votum autem temporale sicut peregrinatio, vel ieiunium, vel aliud huiusmodi, & hoc de leui in aliquid vtilius potest commutari. Votum autem perpetuum dupliciter potest commutari: aut enim commutatur in contrarium actum redditioni voti, aut in non contrarium, qui tamen est præter illum quo votum redditur. Dicendum ergo videtur, quod illud votum quod non potest mutari, nisi in actum contrarium redditioni voti, non potest dispensari: quia hoc est venire directè contra votum, & frangere votum: & hoc nulli unquam licuit, neque licebit: & tale est votum solenne de continentia quod nunquam mutari potest: & hæc est causa dicti Eccli. 26. Non est digna ponderatio, &c. Votum autem cuius mutatio non adducit voti fractionem, sed tantum mutationem, potest dispensari, sicut dicit Magister Hugo. sicut quod religiosus habeat proprium, quia non habet nomine suo, sed nomine Ecclesiæ vel capituli: & hoc non est contra votum, quia etiam prius talem in ordine suo poterat habere potestatem: similiter quod accipiat curam pastoralem, qui monachus est, quia in cura pastoralis etiam est custodia vniuersi à qua dicitur monachus. Nec approbo solutionem illam Iuris peritorum, qui dicunt, quod non potest dispensari, quod religiosus possit habere proprium: sed potius dispensatur ut non sit religiosus, & tunc licet ei habere proprium. Quia non sunt nisi verba: qui enim potest quod est maius, potest & id quod est minus: sed magis est religiosum fieri non religiosum; quam religiosum habere proprium: ergo si Papa potest primum, potest & secundum. Vnde licet sit ita sophistica compositio- nis & diuisionis in solutione tali, nisi tamen videtur potius contrarium dicendum, quod religionem frangere non licet, sed mutare

in id quod est præter illud, & non contrarium, ut dictum est.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod reddere saluatur in æquivalenti simpliciter, vel secundum tempus. Dico autem æquivalens dupliciter, scilicet in genere boni, vel in recompensatione. Æquivalens in genere boni votum, quando mutatur in aliud bonum æquè bonum, sicut si ieiunium mutetur in elemosinam. Æquivalens autem in recompensatione voto, sicut personale maius bonum, mutatur in commune minus, quod sua communitate recompensat personale bonum, sicut contemplatio vniuersi mutatur in actionem communiter seruientem, cum tamen status contemplationis melior sit, quam status actionis. Æquivalens autem secundum tempus, sicut quando votum maius in genere, mutatur in id quod vtilius est secundum illud tempus Ecclesiæ, licet in se sit minus, sicut votum terræ sanctæ mutatur in votum alterius crucis.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile, quia præcepta decalogi sunt de iure naturali: & ideo illa etiam à Deo, sicut dicit Augustinus non possunt mutari: quia Deus faciendo contra hoc quod fecit ipse rectum, faceret contra suam propriam rectitudinem: sed votum non facit rectum nisi voluntas: voluntas autem est causa variabilis, & effectus eius etiam aliquo modo magis est variabilis, quam exemplum & imago iustitiæ diuinæ.

AD ALIUD dicendum, quod secundum quid illa tria sunt similia in redditione, quia scilicet obligant ad reddendum: sed in modo reddendi non sunt æqualia, quia quædam illorum in æquivalenti cum auctoritate superioris reddi possunt, quædam autem non, ut dictum est.

AD 3D quod vterius queritur de voto continentie, dicendum quod non recipit dispensationem ratione supra dicta: quia dispensatio eius cederet in voti fractionem, non commutationem. Ad obiectum contra, dicendum quod matrimonium fuit in præcepto diuino, & in tali casu adhuc posset licentia dari nubendi: quia in tali casu esset votum irrationabile promissum: quia nihil potest voueri, quod est contra præceptum diuinum: sed ab homine hoc fieri non potest.

AD ALIUD dicendum, quod hoc nihil esset: quia non sunt facienda mala, ut eueniant bona. Vnde temporibus beati Matthæi noluit Effigenia nubere regi, cui se Christianum cum omni populo fore promissit, ad quod etiam beatus Matthæus consentire noluit, ita quod etiam potius mortem sustinuit.

ARTICVLVS XVII.

A quo possit fieri dispensatio?

Secundo queritur, A quo possit dispensari? Videtur autem, quod à quolibet prælato: quia in auctoritate prædicti Magistri Hugonis dicitur, quod ab his quibus dispensatio credita est in Ecclesia: est autem dispensatio

credita cuilibet prælato: ergo quilibet prælatus potest dispensare.

Item, Prælati ad hoc est ut cogitet ea que vtilitati proximi expediunt: hoc autem est magis dispensandi: ergo quilibet prælatus dispensandi debet habere auctoritatem. IN CONTRARIUM habet, quod in corpore humano quilibet dicitur ita videtur caput in corpore naturali, quod non in communi aliis membris: ergo in corpore mystico ita debet esse: sed hoc præcipue videtur debere esse in dispensationibus: ergo potestas dispensandi debet esse penes caput, id est, Papam tantum.

Sed con- tra.

Item, Vis regina viræ, ratio est, & non habet sedem nisi in capite: ergo similiter debet esse in corpore mystico: cum ergo principalis sit in regimine dispensandi potestas, videtur quod non sit nisi penes Papam.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod abique dubio omnis potestas plenarie dispensandi est in capite Ecclesiæ, sicut probant verba rationes, & in aliis prælatis tantum quantum eis conceditur: & ideo in his dispensare possunt, in quibus expresso iure non prohibentur. Prohibentur autem dispensare in voto, & in aliis votis temporalibus: & ideo in omnibus temporalibus votis, penes quilibet personarum & necessitate, vel vtilitatis causa, dispensare possunt Episcopi & Archiepiscopi. In votis autem perpetuis que sunt religionis, & huiusmodi, non credo quod dispensandi habeant potestatem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Magister Hugo intelligit, quod potestas dispensandi sit penes superiores: sed non negat, quin differenter sit penes eos, ut dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod regimen est duplex, scilicet vniuersale, & particulare: & ideo in magis non committitur potestas dispensandi habenti regimen particulare: quia ex hoc contingeret, quod quandoque surgeret deformitas membrorum contra caput: oportet enim in membris ordinem seruare ad caput: & ideo hæc iura iure, quod in aliquibus omnium membrorum recusat sit ad caput Ecclesiæ, sicut omnium membrorum recusat ad vim motum, & sententia recusat est ad caput in corpore organico physico.

ARTICVLVS XVII.

An cum annuati potest dispensari?

Tertio queritur, Cum quo debet dispensari? Videtur autem, quod cum nullo religioso, quia status continentiarum sibi habet securus & melius: & talis est status omnis religionis: ergo nunquam potest dispensari cum aliquo illorum.

1. Cor.

Item, Omnis potestas, ut dicit Augustinus, est in dispensatione, & non in actione: sed nulla est dispensatio quæ de melius debeat, ut vniuersum bonum & dispensatio non potest fieri cum de religione sumitur aliquid in actione: ergo videtur, quod talis dispensatio nunquam fieri possit.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

IN CONTRARIUM huius est, quod sancti potest in pluribus decretis faciunt & concedunt, quod monachi quando digni sunt, etiam in plebanos & in parochianos constitui possunt: ergo magis magis ad minora officia.

Sed con- tra.

Item, Genes. 47. dicit Pharaon ad Ioseph, quod si nolceret fratres suos inducere in Ægyptum, non super peccata sua. Ergo & in generalibus & in magis homines indolenti, & bona, vbi que sunt, accipi debent ad custodiam gregis Domini.

Vltimus queritur de votis temporalibus, Vtrum eiusdem speciei votum eodem modo dispensari sit, sicut votum abstinentie? Et videtur, quod sic: quia vniuersi boni in specie recompensatio fit per vnam: sed votum abstinentie idem est in specie in quocunque fiat: ergo vno modo compensandum est.

Quæstio.

Item, Deus in beneficiis suis & dispensationibus non distinguit inter personas: ergo nec homo iudex ecclesiasticus in talibus debet distinguere.

Sed con- tra.

CONTRA: Aliquis dicit plus affligitur abstinentia, quam maxima elemosina collatione, & aliquis pauper è conuerso: sed diuersæ qualitates in dispensando sunt respiciendæ: ergo non per idem debet compensari abstinentia diuitis & pauperis.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum ad primum, quod dispensatio fieri potest, ita quod votum commutetur & non frangatur, ut dictum est: & bene concedo, quod vniuersum sit homo, si vtilis est ad regimen, quod assumi debet, & obedi- dit tenetur quia bonum commune melius est, quam aliquod bonum particulare. Vnde quod obicitur, verum est statum ad statum comparato: sed quando additur boni communis in altero statu, efficitur ille status melioris boni, quam sit alter qui est boni singularis hominis.

AD ALIUD dicendum, quod edificatio magna est, quando non assumitur bonum eius, sed incrementum aliquando ut possit proficere multis, sicut dicitur est Ierem. 1. Constitui te hominem super gentes & regna.

Ad qua- riam.

AD 3D quod vterius queritur de votis temporalibus, dicendum, quod vota peregrinationis factis etiam, possunt de facili dispensari: quia non est peregrinationibus talibus magna periculum commensuratio, sed in voto abstinentie est commensuratio, & tunc in cum diuice licet cum paupere est dispensandum, quia pauper non habet vnde sibi sustentat, sed diuice in hoc abundat vnde. Vnde si cum diuice dispensetur, magna debent imponi elemosine, vel aliquid magnum quod iniungat, quod compenset dicitur, sicut quantum oportet sustentare in abstinentia.

AD OBIECTVM autem contra, dicendum, quod ceteris paribus est hoc verum quod obicitur: sed hæc conditiones sunt dispares valde.

AD ALIUD dicendum, quod Deus corda intructur, & ideo causa dispensandi præparat in dispensando dicitur, quandoque dicitur dicitur, & quandoque dicitur dispensari: sed hæc conditiones sunt dispares valde, & ideo dicitur: causa dispensandi in facie differens debet apud eum dispensationem dispensare.

*De virginibus non velatis.*

**D**E virginibus autem non velatis, si deuauerint, à præde-  
cessore nostro Innocentio Papa tale decretum habemus. Hæc  
quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito vir-  
ginali semper se simulauerunt permanere: licet velatæ non  
fuerint, tamen si nupserint aliquo tempore, his agenda: pœnitentia  
est: quia sponsio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines  
solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui: quanto magis ista  
pollicitatio quam cum Deo pepigit, solui sine vindicta non poterit.  
Item, Si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur,  
& à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem excludantur: quanto magis  
viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris consilij existunt, &  
habitum religionis assumpserunt: & deinde apostatauerunt, atque ad  
priorem vomitum sunt reuersæ: à nobis & ab omnibus fidelibus, à li-  
minibus Ecclesiæ, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem sunt  
eliminandæ, & carceribus tradendæ. Ex his apparet, virgines vel  
viduas voto continentie astrictas, siue fuerint velatæ, siue non, nul-  
latenus coniugium sortiri posse. Quod itidem de omnibus intelligen-  
dum est, qui continentiam voverunt. Quod enim ante erat licitum,  
post votum fit illicitum. Non est igitur prætermittendum quod In-  
nocentius Papa de viduis & puellis decreuit, quæ Christo spirituali-  
ter nubunt: si postea publicè nupserint, non eas admittendas esse  
ad pœnitentiam, nisi hi quibus se iunxerant, de mundo recesserint.  
Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcunque viuente viro  
alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agenda pœnitentiæ licentia  
conceditur, nisi vnus de illis fuerit defunctus: quanto magis de illa  
tenenda est, quæ ante se immortalis sponso coniunxerat, & post hoc  
ad humanas nuptias transmigravit. Attende quod non solum coniu-  
gium talibus negare videtur, sed etiam locum pœnitentiæ. Sed non  
ita intelligendum est, vt aliquando excludantur à pœnitentia, quæ  
dignè pœnitentiam agere volunt: sed illæ non sunt admittendæ ad  
pœnitentiam, quæ ab incestus copula discedere noluerint: quia post  
religionis propositum non potest Deo reconciliari per pœnitentiam,  
quæ ad habitum suæ professionis redire neglexit. Tunc ille qui se  
coniunxerat ei, defunctus erit, cum ab eius illicitis amplexibus hæc  
penitus recesserit. Cum ergo dicitur eas non esse admittendas ad pœ-  
nitentiam, nisi hi quibus se iunxerant, de mundo recesserint, subau-  
diendum est eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur,  
cum ab eorum concupiscentia istæ se alienant: quem sensum similitudo  
subdita declarat & confirmat.

## ARTICVLVS XIX.

*An votum conditionale debet impleri sim-  
pliciter vel solum stante conditione?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi  
[De virginibus autem non velatis, &c.]

Hic enim queritur de voto conditionato &  
interpretato. De primo quidem sic: Sic quod  
aliquis voueat cum conditione apposta, sicut  
videtur Iacob fecisse Genes. 28. quando dixit,  
Si Dominus Deus fuerit mecum in via, &c.  
videtur quod etiam conditione non obstante  
debeat votum solui. Domino enim debemus  
esse & posse sine conditione: ergo sine con-  
ditio

ditio apponatur, siue non videtur quod debeat  
solui Domino quod promittitur.

2 Item, Mercenaria seruitus non est Deo  
grata: sed conditionata est mercenaria: ergo  
non est Deo grata: ergo vel est conditio non  
apponenda, vel apposta non attendenda.

**I**N CONTRARIUM est, quod votum  
non obligat ex necessitate, sed ex voluntate:  
ergo non obligat amplius, quam sicut promit-  
tit voluntas: sed voluntas non promittit nisi  
sub conditione.

**Q**UOD CONCEDENDUM est: & ideo nisi  
velit ille qui vouit, conditione non existente,  
ipse ad votum non obligatur.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod licet  
Domino votum quod sumus debeamus, non  
tamen hoc votum requiritur à nobis: & ideo  
non obligatur nisi cum conditione vel pro-  
missione absoluta.

**A**D ALIUD dicendum, quod non est  
seruitus mercenaria: quia hoc intelligitur de  
his qui etiam ea quæ sunt necessaria ad salu-  
tem, non faciunt nisi propter mercedem tem-  
poralem. Hæc autem conditio ponitur ad id  
quod non est necessarium ad salutem.

## ARTICVLVS XX.

*De voto interpretatio an aliquis intrans  
religionem & manens ultra tempus pro-  
fessionis sit professus, & an sit compellen-  
dus vt maneat & proficiatur?*

**S**ecundo queritur de voto interpretatio,  
scilicet quando aliquis habens ætatem, vo-  
tum in religione non facit, sed moratur am-  
plius, quam sit probationis tempus, vtrum  
possit exire si verbo non profiteretur, vel ibi ma-  
nere sit compellendus? Videtur autem, quod  
possit exire: quia votum fit verbi promissione:

ille autem verbo nihil promittit: ergo pos-  
set exire.

2 Item, Multas feminas hoc modo in par-  
tibus Alemaniz exire permittit Ecclesia, & ma-  
ritos ducere: quod non fieret, si per ipsum tem-  
pus votum esset solennizatum.

3 Item, In quibusdam claustris nigri ordi-  
nis non extat memoria, quod vnquam seruata  
ibi fuerit regula ex integro, sed tantum quæ-  
dam partes, sicut officium nocturnum & diur-  
num, & non modus abstinendi: & non intrant  
aliquæ personæ hac intentione, nisi vt seruent  
quæ inueniunt: cum ergo non amplius profici-  
teantur, videtur quod ad amplius non obli-  
gentur.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod *sed con-*  
suetudines & institutiones Ecclesiarum si-  
ne superioris auctoritate immutari non pos-  
sunt: sed scimus illas Ecclesias ordini sancti  
Benedicti esse assignatas, & à nullo maiorum  
esse mutatas: ergo ad obseruandum ordinem  
sancti Benedicti tenentur, vt videtur.

**R**ESPONDEO sine præiudicio, quod *Solutio.*  
vorum & professionem interpretatiuam omnis  
homo facit, quando stat ultra tempus commu-  
niter probationi assignatum, habens liberta-  
tem recedendi si voluerit: sed hoc in quibus-  
dam claustris potest prolongari, secundum  
quod communitati pro temporis conuenien-  
tia videtur expedire. Vnde tunc etiam vide-  
tur mihi, quod in claustris in quibus in peri-  
culo castitatis viuunt moniales, multum pro-  
telatur donec desperent de hoc quod aliquis  
eas legitimo ducat matrimonio: & ideo dissi-  
mulatur protelatio in claustris Theutoniz.

**A**D ID ergo quod contra est, dicendum  
quod tales Ecclesiæ sunt ordinis Benedicti,  
& mutatio inducitur in obseruantis ex dissi-  
mulatione prælatorum: quod enim vident  
prælati, & tamen dissimulant, concedere vel in-  
dulgere videntur.

*Quam grande malum sit adulterium.*

**V**M vir & mulier legitime coniuncti sunt, constat alterum  
altero viuente ad aliam non posse transire copulam: alioquin  
adulterium committitur, de quo Clemens Papa ait, *Quid*  
*in omnibus peccatis adulterio est grauius? Secundum namque in*  
*pœnis tenet locum, quem primum illi habent qui aberrant à Deo.*  
Grauissime ergo peccant adulteri, grauiter fornicarij, sed cunctis his  
grauius incestuosi: quos omnes transcendunt contra naturam delin-  
quentes. Vnde August. Adulterij malum vincit fornicationem, vin-  
citur ab incestu. Peius enim est cum matre, quam cum aliena vxore dor-  
mire: sed horum omnium pessimum est, quod contra naturam fit, vt si  
vir membro mulieris non ad hoc concessio vratur, hoc execrabilius fit  
in meretrice, sed execrabilius fit in vxore.

ARTICVLVS XXI.

An adulterium homicidio & aliis peccatis sit grauius?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Quid in omnibus peccatis adulterio, &c.] Videtur enim falsum: quia homicidium in genere mortis, grauius est adulterio, & infidelitas grauior est simpliciter.

Item, Adulterium est peccatum ex infirmitate carnis exortum: sed illo grauius est peccatum in Spiritum sanctum: ergo adulterium non est in omnibus peccatis grauius.

Item queritur, Quare in penis secundum tenet locum, si enim dicas, quod secundum tenet locum, quia secundum præceptum transgreditur. Contra: Tria præcepta sunt in prima tabula, ex quibus nullum transgreditur. Si dicas quod tenet transgressionem secundam in secunda tabula. Contra: Secundum præceptum est, Non occides, & non contra hoc est adulterium. Si forte dicas, quod habet transgressionem secundam in negatiuis. Contra: Hoc erit contra literam: quia dicit, quod primum locum habent hi qui aberrant à Deo: quod non diceret, si prædicto modo intelli-

geret, sed potius, quod primum locum tenent homicidæ. Si vero dicas, quod secundum locum tenet in penis: quia lapidantur sicut aberrans à Deo. Contra: Ius maius peccatum debet magis puniri: sed homicidium est maius peccatum, quam adulterium: ergo lege iuris magis debet puniri. Item, Illa quæ fornicatur in domo patris sui, lapidatur sicut dicitur Deuter. 22. Item, Filius contumax lapidatur: quia non vult audire monita patris Deuter. 21. Ergo videtur, quod nullo modo secundum locum tenet in penis.

RESPONSIO. Sine præiudicio dicendum, quod aberrans à Deo frangit fidem vnitaris spiritus quam habet cum Deo in significato matrimonij quantum ad bonum sacramenti. Adulterans autem frangit fidem thori & indiuiduitatis matrimonij, quæ significat societatem animæ cum Deo: & ideo exemplariter & quoad quantitatem reatus est in secundo loco aberrans à fide: & ideo Dominus per Isaiam, aberranti loquitur per modum adulteræ Isa. 27. Coangustatum est enim stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrumque operire non potest. Et ibidem 57. Iuxta me discooperuisti, & suscepisti adulterum. Et similiter Ezech. 16. & Osee 3. & in aliis multis locis. Et per hoc patet solutio ad totum.

De illis qui post longam captiuitatem redeunt.

11. q. 1. c. Cum per bellicam. **H**IC queritur de illis feminis, quæ putantes viros suos interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquam liberandos, in aliorum coniugia transferunt: si illi qui putabantur perisse remeauerint, vtrum eis reddi debeant, & an secundi fornicati sint, & ipsæ reæ adulterij. De hoc Leo Papa sic ait: Necessè est vt legitimarum fœdera nuptiarum reintegranda credamus, & remotis his quæ hostilitas intulit, cuique id legitime reformetur quod intulit, procurandumque est, vt recipiat quisque quod proprium est. Nec tamen culpabilis iudicetur, & quasi alieni iuris peruasor habeatur, qui personam eius mariti qui iam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captiuitatem ducti sunt, pertinebant, in ius alienum transire poterunt, & tamen plenæ iustitiæ est, vt oisidem reuersis reformentur. Ideoque si viri post longam captiuitatem reuersi, ita in dilectione suarum coniugum perseverant, vt eas cupiant in suum redire consortium, dimittendum est, & inculpabile iudicandum quod necessitas intulit, & restituendum quod fides poscit. Sin autem aliqua mulieres ita virorum posterorum amore sunt captæ, vt malint his cohæreere quam ad legitimum transire consortium, merito sunt notandæ, ita vt ecclesiastica communione priuentur, quæ de re excusabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in suum coniugia statum: quia sicut mulieres quæ ad viros suos reuerti noluerunt, impæ sunt habendæ: ita illæ quæ redeunt, merito sunt laudandæ. Ex his ostenditur, illos qui taliter iunguntur, vt credant virum interemptum, per ignorantiam, aliquam excusationem habere de peccato, & tantum primam copulam esse legitimam, non secundam, veniam tamen habere, si careat

si careat opprobrio malæ voluntatis. Sed si quis relicta in patria sua vxorè in longinquam abiens regionem, deinde poenitentia ductus eam dimittere velit, asserens se aliam habuisse quæ viuit, nec Ecclesia permittat, quæ quod ille asserit ignorat, queritur an in hac secunda copula sit coniugium? Sane dicit potest non esse coniugium, & mulierem de erimine excusari per ignorantiam, virum autem adulterium admisisse. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur Ecclesiæ disciplina hanc tenere, incipit excusari per obedientiam & timorem, de hoc quod poscenti mulieri debitum reddit, a qua ipse nunquam poscere debet: & sic de aliis huiusmodi sentiendum est.

Hug. 4. sent. c. 4.

Hæc bo- dia non tenetur: ma non debet Ec- clesia obedi- re.

ARTICVLVS XXII.

Quid faciendum sit mulieribus quæ putant viros interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquam liberandos?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Hic queritur de istis feminis, &c.] Videtur enim illis feminis esse concedendum, vt interrum alios faciant: quia matrimonium est in medicinam, & morbus concupiscentiæ medicina rantiu carere non potest.

Item, Impeditur bonum naturæ quod est proles: ergo videtur, quod cum secundo concedit debeat matrimonium.

RESPONSIO. In precedentibus satis est de hoc habitum: quia omnes molestiæ matrimonio superuenientes propter fidem thori sunt tolerandæ: & ideo longa captiuitas cum patientia est spectanda.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod est medicina indirecta, quia gratia magis medietur: vnde si conuertatur à fidem thori, magis iuuabitur alia quam in matrimonio: & si illa postponatur, tunc viuit potius in concu-

piscencia quam matrimonij honestate. AD ALIUD dicendum, quod bonum prolis in sui ratione habet, quod honestate matrimonij suscipiatur: & cum hoc hic esse non possit, non potest per coitum tale bonum prolis procreare.

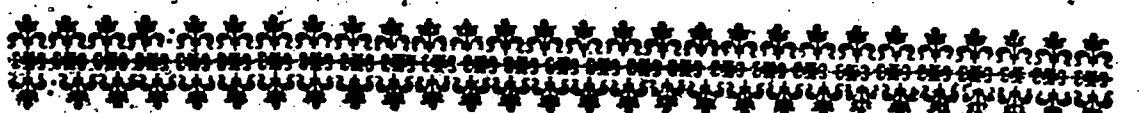
ARTICVLVS XXIII.

An redeunte marito alter potest manere cum ea quam putat vxorem propter scandalum?

Deinde queritur de hoc quod dicit in sine distinctionis ibi [Ex quo ad primam redire volens nec valens, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: quia propter nullum scandalum est aliquid faciendum contra vitæ veritatem: sed cum alia postposita sua, est contra vitæ veritatem: ergo non debet esse cum illa propter scandalum vel etiam metum excommunicationis.

AD HOC respondeo, quod Magister hic errat, & falsum est quod dicit: quia iste debet potius mori excommunicatus, quam commoneat illi quæ non est vxor eius.

Solutio.



DISTINCTIO XXXIX.

De dispari cultu.

**P**OST hæc de dispari cultu videndum est: hæc est enim vna de causis, quibus personæ illegitimæ sunt ad contrahendum matrimonium. Non enim licet Christiano cum Gentili vel Iudæa inire coniugium: quia in Veteri Testamento prohibitum est, fideles viros infideles ducere vxores, Domino dicente, Non accipias vxorem de filiabus alienigenarum filiis tuis, ne traducant eos post Deos suos. Iuxta hoc Domini præceptum Iudæorum coniugia cum alienis inita Esdras separauit. Hoc idem etiam in Nouo Testamento seruatur. Vnde Aug. D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent. SS. 3 Ne

A De impedimen- tu qua factum omnino illegiti- mum ad contra- hendum matri- monium cum quod- dam & cum quo- dam non: quod ve- ni ex cultu dispari- tate. Exod. 24. Deut. 7. Etdr. 10.

De adul.  
coniug.  
c. 1. 1. &  
hæretic.  
18. q. 1. c.  
Sic enim  
ad 5.  
Exod. 34.  
1. Cor. 7.  
Lib. de  
Patriar.  
chis. &  
ponitur  
18. q. 1. c.  
Cauc.

Ne nubat foemina, nisi suæ religionis viro: vel ne vir talem ducat uxorem. Id enim, vt dicit, iubet Dominus, docet Apostolus, vtrumque præcipit Testamentum. Item Ambr. Caue Christiane Gentili, vel Iudæo filiam tuam tradere, caue ne Gentilem vel Iudæam vel alienigenam, id est, hæreticam & omnem alienam à fide tua, uxorem accensas tibi. Item, Siquis Iudææ, siue Christiana Iudæo, siue Iudæa Christiano carnali consortio misceatur, quæcunque tantum nefas admiserit, à Christiano eorum protinus segregetur. Ex his aliisque pluribus testimoniis apparet, non posse contrahi coniugium ab his qui sunt diuersæ religionis & fidei.

ARTICVLVS I.

An dispar cultus faciat personam illegitimam?

Post hæc de dispari cultu videndum est. Hic agitur de impedimento quod impedit ex parte fundamenti quod destruit. Magister autem quatuor in hac distinctione tangit, scilicet quare dispar cultus faciat personas illegitimas? Et quid sit fornicatio spiritualis: Et tertio, Vtrum fidelis dimissus se alteri potest copulare? Et vltimo, Vtrum inter infideles verum matrimonium possit esse? Et per se patet vbi ista incipiunt. Circa primum autem duo inducit. Prima enim opinio est, quod dispar cultus impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum. Secundo autem contra obiicit, & soluit: & iterum patet, vbi hoc facit. Incidunt autem hic tria querenda. Primum est, An dispar cultus faciat personam illegitimam? Secundo, Quare hoc potius facit oppositum fidei, quam alterius virtutis? Tertio, Ratione cuius articuli fides habet personam facere legitimam?

Obiicitur autem ad primum sic: Quoruncunque duorum vnum quandoque fuit sine alio, illorum neutrum ab altero habet dependentiam essentialem: sed talia duo sunt matrimonium, & fides Christi: ergo, &c. Probatio mediæ est, quod ante Christum fuit matrimonium, & hodie est inter infideles, sicut probatur per vltimam partem distinctionis huius.

2 Item, Quod nulli bono matrimonij est contrarium, non videtur facere personam illegitimam ad contrahendum: tale autem est infidelitas: ergo, &c. Probatio mediæ: quia vna vnus potest esse infidelis seruans fidem thori, & generans filios qui ad religionem Dei nutririi possunt.

3 Item, Non fuit dictum ab initio, Erunt duo in fide de vna, sed potius in carne vna: ergo disparitas fidei matrimonium in nullo debet impedire, dummodo possit tibi saluari vnitas carnis.

4 Item, Amicitia matrimonij magis stringit, quam aliqua alia: ergo videtur, quod etiam suadendæ sint tales nuptiæ, quia hæc occasione infideles ad fidem conuertentur.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius multa adducuntur in litera de Eldra & aliis. Sed per rationem obiicitur sic: Vbi non est fundamentum sacramentorum, ibi non est aliquid ratum

sacramentum: sed baptismus & fides sunt fundamentum sacramentorum: ergo vbi hoc non est, non est aliquid sacramentum: sed in dispari cultu non est: ergo, &c. ergo nec matrimonium est sacramentum.

2 Item Malach. 2. Contaminauit Iudas sanctificationem Domini quam dilexit, & habuit filiam Dei alieni. Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum & discipulum in Israël. Ergo disperdendum est matrimonium, in quo est filia Dei alieni: ergo dispar cultus personam facit illegitimam.

RESPONSIO. Dicendum, quod hoc quod dicitur in litera, omnino videtur esse tenendum.

AD HOC autem quod primo obiicitur, dicendum, quod matrimonium nunquam fuit ratum sine fide Christi implicita, vel explicita, ita quod ratum dicatur omnino indissolubile. Vnde in naturali lege Genes. 27. Rebecca. Tædet me vita mea propter filias Hechsi acceperit Iacob uxorem de stirpe huius terre, nolo viuere. Licet ergo infra dicatur inter infideles verum posse esse coniugium, non tamen est omnino ratum: quia aliquo casu interueniente poterit dissolui.

AD ALIUD dicendum, quod contrariatur bono proli: quia quoad alterum parentem non suscipitur in timore & pietate Christi. Similiter fidem non seruans ad Christum, nunquam fidem veram seruare potest ad hominem. Bonum autem sacramenti est in potentia tantum in talibus, & non ducit actu in coniunctionem fidelis animæ cum Deo, sed tantum potentia. Et ideo omnia illa bona talis matrimonij sunt imperfecta.

AD ALIUD dicendum, quod licet non sit dictum, tamen est præintelligitur ædificio.

AD ALIUD dicendum, quod talis amicitia est periculosa, vbi Christianus obligatur infidelis: quia forte possit peruertere, & ideo prohibetur est à Domino tales considerari.

ARTICVLVS II.

Quare hoc potius conuenit fidei, quam alteri virtuti?

Secundo queritur, Quare potius fides habet hoc, quam alia virtus, & infidelitas potius quam aliquod vitium? Dicit enim Augustinus quod quodlibet vitium separat à Deo: ergo

contrariatur ei quod sua indiuiduare illam coniunctionem significat: sed hoc est matrimonium: ergo quodlibet vitium facit personam illegitimam ad matrimonium.

2 Item, Infra in litera dicitur, quod furum, auaritia, & alia multa vitia hoc idem faciunt ergo constar propositum.

3 Item, Fides non est vnitua, sed potius charitas: quia sicut dicit Apostolus 1. Cor. 6. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est. Ergo oppositum charitatis potius debet facere personam illegitimam, sed quod opponitur coniunctioni & vnioni fidelis animæ cum Deo, quam significat matrimonium.

4 Item, Peccatum in Spiritum sanctum est grauissimum, quod nec in hoc seculo, nec in futuro remittitur: ergo copulæ animæ cum Deo & in hoc seculo & in futuro reuertatur: hoc præterit matrimonium: ergo potius peccatum in Spiritum sanctum facit personam illegitimam ad matrimonium, quam dispar cultus.

Sed con-  
tra.

IN CONTRARIUM huius sunt ea quæ dicuntur in litera. Item adhuc per rationem obiicitur: Sicut dicit Apostolus ad Hebr. 11. fides est substantia rerum sperandarum: quia vt dicit Glossa, facit in nobis subsistere res sperandas. Ergo sine fide nihil subsistit in nobis de rebus sperandis: sed nihil est firmum, quod cum rebus sperandis non subsistit: ergo quod subsistit sine fide, non est firmum: ergo & matrimonium subsistens sine fide, non habet firmitatem perfectam. Quod autem nihil firmum sit, quod cum rebus sperandis non subsistit, probatur ex hoc quod res sperandæ sunt æternæ: & quod nec æternum est, nec cum æterno est, hoc est temporale tantum: temporale tantum existens, nullam habet firmitatem.

3 Item, Quod non placet Deo, non debet esse firmum in contractibus humanis: sed quod sine fide est, impossibile est placere Deo, vt dicit Apostolus Hebr. 11. ergo nullam habet firmitatem: ergo & matrimonium infidelis firmitate carere debet.

4 Item, Nullus contractus potest esse in quo legislator excluditur, & lex contractum redificans: ergo & in spiritualibus non tenet aliquis contractus, vbi Deus & lex diuina excluditur: sed in matrimonio infidelis sic excluditur Deus & lex diuina: ergo contractus talis non est ratum ad plenum.

Solutio.

RESPONSIO. Secundum vltimas rationes dicendum, quod æquissimum est non esse ratum matrimonium, vbi est dispar cultus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod licet quodlibet vitium separat à Deo, non tamen quodlibet vitium dissipat omnino fundamentum boni & sacramentorum, sed sola infidelitas: & ideo nihil stat de ædificio, vbi non est fundus fidei: quia dicit Augustinus quod infidelitas est vitium & peccatum, quo cætera omnia peccata tenentur.

AD ALIUD dicendum, quod vitia moralia quæ non sunt contra matrimonium, non impediunt matrimonium contrahendum, nec dirimunt contractum, sed possunt dissoluere cohabitationem: non enim oportet cohabitare

fieri, qui non vult respicere, vel etiam viciario: & quoad hoc intelliguntur ea quæ dicuntur infra in litera. Supra tamen habitum est, quæ vitia impediunt matrimonium, & quæ non.

AD ALIUD dicendum, quod perfectio coniunctionis animæ cum Deo est in charitate, sed desponsatio est in fide & coniunctio prima: & ideo contrarium fidei totum dissoluit sequens, sed non contrarium charitatis, quia non destructa posteriori parte ædificij destruitur præcedens, sed potius est conuerso.

AD ALIUD dicendum, quod peccatum dicitur alio maius multis modis, sicut notatum est super secundum, sed quantum ad propositum pertinet, dicendum quod infidelitas maximum peccatum est ratione documenti, & eius contra quod est & ratione actus: peccatum autem in Spiritum sanctum ratione radicis: & ideo infidelitas est maximum peccatum simpliciter: tamen peccatum non ex magnitudine sua habet impedire matrimonium, sed potius ex contrarietate quam habet ad fundamentum vel actum.

ARTICVLVS III.

Ratione cuius articuli fides facit personam legitimam?

Tertio queritur, Ratione cuius articuli fides habet personam facere legitimam: Videtur, quod sit ratione eius quod est, Vitam æternam: quia vita æterna erit in coniunctione animæ cum Deo, & illam significat matrimonium. Sed iterum videtur, quod ratione communionis Sanctorum: quia communio Sanctorum erit in indiuiduitate vitæ & societatis, quam iterum præterit matrimonium.

AD HOC dicendum, quod ratione illius articuli qui est, Sanctam Ecclesiam, fides personam legitimam facit: quia sic ille intelligitur, id est, Credo in Spiritum sanctum, scilicet sanctificantem & vniuentem Ecclesiam sicut vna est vnus: sicut enim dicitur ad Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

AD PRIMUM ergo sciendum, quod vita æterna non est vnio fidelis animæ cum Deo, sed potius visio, & visioem sequitur vnio.

AD ALIUD dicendum, quod communio Sanctorum consistit in communionem bonorum adinuicem: sed significatum matrimonij potius est in relatione ad Deum: & ideo ratione illius articuli fides non facit personam legitimam.

ARTICVLVS IV.

An si quis ducat hæreticam baptizatam que nolit dimittere hæresim, debeat eam dimittere?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Vel alienigenam, id est, hæreticam, &c.] Ponamus enim, quod aliquis sciat aliquam mu-

lietem esse hæreticam, & tamen baptizatam, & ducat eam in matrimonium, & illa postea nolit hæresim dimittere: videtur quod iste talis secundum ea quæ dicuntur in litera possit eam dimittere.

2. Item, Maius est segregari à consortio fidelium, quam à societate mariti: sed mulier propter hæresim segregatur à consortio fidelium: ergo multò magis à consortio mariti.

Sed con- tra.

IN CONTRARIUM huius est, quod baptizatus ab hæretico, est baptizatus: ergo matrimonio copulatus hæretico, verum habet matrimonium: ergo non est separandum.

2. Item, Baptismus est sacramentorum fundamentum: quicquid autem ædificatur super fundamentum immobile, illud est ædificium firmum: ergo istud est firmum matrimonium: ergo non est dissolvendum.

Quasi- culæ.

ITEM, Ponamus, quod aliquis Iudæus, vel hæreticus, vel paganus, velit baptizari, & non inuenit aquam, vel baptizantem qui eum baptizet, & in isto statu contrahit: videtur, quod iter matrimonium: quia baptismo fluminis etsi non fluminis omnium peccatorum remissionem consecutus est: ergo matrimonio suo quod contrahit cum Christiana nullum peccatum repugnat: ergo stat matrimonium.

Sed con- tra.

IN CONTRARIUM huius est, quod

baptismus est fundamentum sacramentorum: & iste non habet characterem baptismalem: ergo non habet fundamentum: ergo non est firmum ædificium.

RESPONSIO ad hoc, quod ut dicit *Solutio.* Hugo, in primo casu stat matrimonium propter baptismum, & videtur mihi rationabiliter dicere.

AD OBJECTVM contra, dicendum, quod Ambrosius loquitur in litera de hæretico non in forma Eclesiæ baptizato.

AD ALIUD dicendum, quod licet maius sit segregari à consortio fidelium, quam mariti: non tamen ordinatur ex contrarietate contra fundamentum matrimonij omne segregans à consortio fidelium, & ideo non dissolvit contractum matrimonium: sed verum est, quod contrahi non debet.

AD ID quod quaeritur de secundo casu, dicendum quod non est ratum matrimonium: quia non habet characterem baptismalem, licet rem habeat baptismi. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod immunitas peccati non iacit fundamentum sacramentorum, sed potius impressio characteris. Unde non baptizatus, immunis tamen à peccato, si ordinaretur, nihil reciperet de ordine: & habens characterem baptismalem, & non immunis à peccato, si ordinaretur, recipit ordinem.

De coniugio fidelis & infidelis & duorum infidelium.

1. Cor. 7.



VIC autem videtur obuiare quod Apostolus ait de imparibus coniugijs. Ego dico, non Dominus; Siquis frater habet uxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier, &c. Sed aliud hoc esse, aliud illud, evidenter ostendit August. Ipsi enim agitur de illis coniugijs fidelium & infidelium, quæ contrahuntur ab eis in dispari religione & fide mantibus. Apostolus verò agit de illis, qui vnus eiusdemque infidelitatis fuerunt, quando coniuncti sunt. Sed cum venisset Euangelium, alter sine altera credidit. Intelligisne quid dicam? Attende, ut rem ipsam diligentius explanem. Ecce coniuges duæ vnus infidelitatis fuerunt quando coniuncti sunt, nulla de his questio est quæ pertineat ad illud præceptum Veteris & Noui Testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam sunt coniuges, & ambo adhuc sunt infideles. Tales sunt adhuc quales coniuncti sunt. Venitque Euangelij prædicator, credidit eorum vnus vel vna, sed ita, ut infidelis cum fideli habitare consentiat, non iubet Dominus ut fidelis infidelem dimittat taliter coniunctum. Nec Apostolus iubet ut non dimittat, sed consulit ut si quis aliter agat, non sit transgressor, sicut & de virginibus consulit. Monet autem quod est luctandi occasio, cum possit licitè relinquere, sed non expedit. Tunc enim non expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed ipsius usus alijs affert impedimentum salutis, sicut discessio fidelis ab infideli, quam non prohibet Dominus, quia coram illo non iniusta, sed Apostolus ne fiat, consilio charitatis suadet, ut nemo in ea re iussionis necessitate

Lib. & c. fidem. & habetur 18. q. 1. cap. Sic enim ad ff.

August. ibidem. lib. 1. cap. 17. & habetur 18. q. 1. cap. Jam nunc illud. Aug. ad Pollentiam. 1. Cor. 7.

cessitate teneatur, sed consilij voluntate liberè faciat. Ex his monstratur inter infideles coniugium esse, & consilium Apostoli non obuiare præcepto Domini, quo iubet fidelem non iungi infideli: & si coniuncti fuerint, separari. Legitur enim, quod Esdras Propheta, imo Dominus per eum iussit Israëlitis vxores dimittere alienigenas, per quas ibant ad Deos alienos, non illæ per maritos acquirebantur Deo. Rectè hoc præcipit, quia per Moysen iusserat Dominus, ne quis uxorem alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerant Domino prohibente, Domino iubente dimiserunt: quia, ut ait Ambros. Non est putandum matrimonium, quod extra decretum Dei factum est: sed cum cognoscitur, emendandum: ut quando fidelis infideli copulatur. Sed, ut ait August. Cum cœpisset Gentibus Euangelium prædicari, iam coniunctos Gentiles Gentilibus comperit coniugibus: ex quibus si non ambo crederent, sed vnus vel vna, & infidelis cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi à Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideò non prohiberi, quia iustitiæ permittit à fornicante discedere. Et infidelis hominis fornicatio est maior in corde, nec vera eius pudicitia cum coniuge dici potest: quia omne quod non est ex fide, peccatum est, quamuis veram fidelis habeat pudicitiam, etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideò autem nec iuberi, quia nec contra iussionem Domini Gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitum ergo erat per iustitiam, fideli infidelem dimittere: sed licitum non erat faciendum, propter liberam beneuolentiam. Evidenter apparet & inter infideles coniugium esse, & Apostolum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt & post alter ad fidem conuersus est: cum quo etiam infidelis habitare consentit, & hunc non dimittere fideli consulit Apostolus: quia fortè per fidelem saluabitur infidelis.

Esdr. 10. August. lib. 1. de adult. coniug. t. 18.

18. q. 1. c. Iussit Esdras.

Matt. 19.

Röm. 14.

ARTICVLVS V.

An dispar cultus matrimonio superveniens dissolvat matrimonium?

DEinde quaeritur de hoc quod dicit [Huic autem videtur obuiare quod Apostolus] Videtur enim, secundum ea quæ dicuntur in litera huius capituli, dispar cultus matrimonio superveniens dissolvat matrimonium: quia dispar cultus superveniens matrimonio, æqualis vel maioris est periculi sicut antecedens: ergo idem vel plus facit ad separationem matrimonij, quam antecedens, ut videtur.

1. Item, Talis non cohabitatur, nisi in contumeliam creatoris: assignatur autem hæc causa separationis in litera: propter ergo talem cultum disparem matrimonium est separandum.

3. Item, Talis peccat contra matrimonij auctorem: & hoc iterum dicitur esse causa separationis: ergo separari possunt tales.

Sed con- tra.

IN CONTRARIUM est regula quæ dicit, quod nullum impedimentum ratum matrimonio superveniens, dissolvit matrimonium contractum: ergo nec istud.

2. Item, Fides Christiani semel data, firmi-

ter est servanda: sed illi quæ sit hæretica, est fides data: ergo irritari non debet: ergo firmum tenendum est matrimonium.

QUOD CONCEDENDVM est, & dicendum ad primum, quod non est periculum: quia potest fieri separatio à thoro, si sit pertinax in hæresi.

AD ALIUD dicendum, quod licet non communicet nisi in contumeliam si pertinax est, tamen ex prima susceptione fidei subiacet censura ecclesiastica: & per illam potest prohiberi, vel etiam separari à cœtu fidelium, ita ut iudicio seculari liberum sit in talem vindicare.

AD ALIUD dicendum, quod in veritate talis peccat contra auctorem matrimonij, & ideo punitur in matrimonio quantum ad separationem à thoro: sed tamen merito fundamenti stat matrimonium, quando ambo vivunt qui in fide Christi contraxerunt.

\*\*

ARTICVLVS VI.

*An aliquis in Paganismo habens plures uxores si conuertatur cum omnibus illis, omnes vel vna, & qua possit esse vxor?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Merito ergo quas duxerant Domino, &c.] Esto enim, quod aliquis in Paganismo vel Iudaismo habuit uxores plures, & conuertatur cum omnibus illis: & queratur, Vtrum omnes, vel vna, vel quæ ex omnibus possit esse vxor sua? Videtur enim, quod omnes: infra enim habetur, quod inter infideles est verum coniugium: ergo cum secundum ritum suum possit habere plures, quælibet istarum est vera vxor: sed, vt dicit August. baptismus non dissoluit coniugia, sed peccata: ergo videtur, quod quælibet istarum adhuc remaneat vxor sua: ergo post baptismum potest habere plures.

1 Item, Maiorem libertatem adiicit sibi baptismus, & non tollit aliquam: ergo cum ante baptismum sibi liberum retinere plures erat, erit hoc idem etiam sibi liberum post baptismum.

3 Item, Si separentur, tunc videtur, quod hoc generaret impedimentum conuersionis: quia iam odirent baptismum propter horrorem separationis à suis coniugibus: ergo non debent separari, sed permitti omnes post baptismum.

*Sed con- tra.* IN CONTRARIUM huius est, quod dicit Innocentius, Cum ab initio vna costa in vnam mulierem sit formata, nulli vnquam licuit habere plures uxores, nisi ex diuina dispensatione & ad tempus pro necessitate: ergo nec isti licuit ante baptismum, nec post licet ei.

*Qualificatio 1.* SED TUNC queritur, Quæ istarum sit vxor? Videtur autem, quod possit eligere: quia ipse est caput.

2 Item, Quia conuersio sua fauore est digna: & ideo debet ei electio permitti.

*Qualificatio 2.* VLTERRIVS queritur, Esto enim quod aliquis in sua lege primæ vxori cum qua contraxit, libellum repudij dederit, & post eam cum alia secundum ritum suæ legis contraxit, & cum illa ad fidem Christi conuertatur. Videtur, quod oportet dimittere secundam: quia nunquam fuit vera vxor sua: ergo oportet, quod ambo isti conuersi separentur.

De fornicatione spirituali, ob quam potest dimitti coniunx.

**P**OTEST tamen licite dimittere: quia in infideli est fornicatio, si non corporis, tamen mentis. Causam enim fornicationis Dominus excepit. Fornicationem verò generalem & vniuersalem intelligere cogimur, non modo scilicet corporalem, sed & spiritualem, de qua August. ait, Idololatria & quælibet noxia superstitio fornicatio est. Dominus autem permisit ex causa fornicationis

In Gloss. 1. Cor. 7. Siquis. Mart. 5. & 19.

In serm. Dom. in monte. &

IN CONTRARIUM huius est, quod hoc *Sed con- tra.* generaret turbationem & impedimentum conuersionis.

RESPONSIO. Dicendum, quod in prima parte questionis non est dubium plures eum habere non posse, quam vnam: nec ante licuit ei habere plures secundum ius diuinum, sed potius secundum errorem perfidie humanæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod id quod infra dicitur, intelligitur de matrimonio licito: & hoc non est contra ius diuinum: & hoc vnus est cum vna.

AD ALIUD dicendum, quod non est libertas habere plures, sed seruitus: quia qui facit peccatum, seruus est peccati. Et Anselm. dicit, quod etiam potentia peccandi, nec est libertas, nec pars libertatis: quia libertati addita minuit eam, & ablata auget eandem.

AD ALIUD dicendum, quod id quod est de veritate vitæ, propter nullius vnquam turbationem vel scandalum est dimittendum, præcipue ex amore honestatis Christianæ: sed quod vna est vnus, magis debet ad conuersionem trahere, quam illicere valeat amor mulierularum.

AD SECUNDAM partem questionis dicendum, quod nulla est vxor nisi prima cum qua contraxit: & ideo omnibus conuersis solum illa manebit. Si autem non vellet ipsa conuerti, tunc puto, quod liberum esset ei eligere de aliis conuersis quam vellet, & cum illa contrahere de nouo: quia prior contractus non valebat, eod quod inter omnes illas cum quibus secundo contraxit in suo ritu, nulla habet magis, quam alia, eod quod nulla earum fuit verè vxor eius. Ad obiectum autem dicendum, quod vir in regimine est caput, sed non in contractu: quia in illo ad paria indicantur vir & vxor, cum vtriusque consensus requiratur.

AD ALIUD dicendum, quod fauor in viro nullus est, præcipue cum ipse baptismum accipiat, vt à vitiis liberetur.

AD TERTIAM partem questionis dicendum sub distinctione, quod aut prima cui dedit libellum repudij, vult conuerti, aut non. Si sic, tenetur eam habere. Si non, tunc potest contrahere de nouo in fide Christi cum secunda: & tunc etiam si postea conuertatur alia, non habet ius postcendi ipsum, eod quod ius suum merito infidelitatis amisit, cum in nullo ita maritum sequi debeat sicut in conuersione ad fidem Christi.

Ad que finitur lam 1.

Ad que finitur lam 1.

nicationis vxorem dimitti, sed non iussit. Et sic dedit Apostolo locum monendi, vt qui voluerit non dimittat: potest tamen licite dimittere. Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge, quanto magis fornicatio mentis, id est, infidelitatis?

habetur 28. q. 1. c. Idololatria.

ARTICVLVS VII.

*An propter infidelitatem potest vxor dimitti?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Potest tamen licite dimittere, &c.] Videtur non valere quod dicit: quia ipsemet dixit in tertio, quod ex tropicis non est arguendum: constat autem, quod infidelitas non est fornicatio nisi tropice loquendo.

1 Item, Fides non est fundamentum, nisi quæ per dilectionem operatur, vt dicit Glossa super 1. Corinth. 3. ergo ad hoc quod vir obicit ei peccatum, oportet quod ipse habeat

charitatem: & hoc esset graue.

3 Item, Ex hoc sequitur, quod omne matrimonium extra charitatem contractum, esset sine fundamento: ergo separabile, vt videtur.

RESPONSIO. Dicendum, quod non arguit ex tropicis, licet dictum sit tropicum: sed sequitur quod dicit, quia infidelitas contrarietatem habet ad fundamentum.

AD ALIUD dicendum, quod fides fundat duo, scilicet meritum, & sacramentum. Et quoad fundamentum meriti intelligitur Glossa illa: quia charitas informatur omne meritum. Sed quoad fundamentum sacramenti tantum sine re & effectu sacramentali tam in baptismo quam in aliis, sufficit fides informis. Et per hoc patet solutio ad sequens.

Solutio.

Pro quibus vitiis possit dimitti.

**I** autem quis, An propter aliud vitium nisi propter infidelitatem vel idololatriam possit dimitti? Attende quod August. ait, Si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria, non est dubitandum & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest à fornicationis genere separare, si auaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum quæ in stupris cum alienis viris vel feminis committuntur, sed ob quælibet quæ animam à lege Dei aberrare faciunt & perniciosè corrumpi, possit sine crimine & vir vxorem suam dimittere, & vxor virum. Item, Reuersum dimittitur, si viro suo dicat: Non ero vxor tua, nisi mihi de latrocinio diuitias congreges: vel nisi solita lenocinia exerceas, aut siquid aliud facinorosum vel flagitiosum à viro suo expectat. Tunc ille si veraciter poenitens est, habetque fidem per dilectionem operantem, membrum quod eum scandalizat amputabit. Ex his apparet, quod non solum infidelitas, sed etiam quælibet concupiscentia, quæ perniciosè turpiterque corrumpit, fornicatio spiritualis est, per quam vir vxorem, vel vxor virum dimittere potest. Considerat tamen Apostolus ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare, nec à Deo reuocare.

27. q. 1. c. Idololatria. ibidem ubi supra.

Aug. de fide & operibus & habetur 28. q. 1. c. Vxor legitima. Math. 19. 11.

1. Cor. 7.

ARTICVLVS VIII.

*An propter mortale peccatum alter coniugum potest alterum dimittere?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Si autem mortale peccatum, &c.] Videtur enim totum falsum quod hic dicitur in litera: quoniam secundum hoc tota die fierent diuortia, quod falsum est.

1 Item, Aut intelligit de istis vitiis ante matrimonium, aut post. Et constat, quod neutro modo intelligit, quia amboque vel altero existente in mortali peccato, contrahunt, & non separantur, & ad cohabitandum coguntur ab Ecclesia: ergo falsum est quod dicit.

3. Item contra Euangelium est expressè Mart. 5. & 19. vbi dicitur, quod qui dimittit vxorem excepta causa fornicationis, &c. Et constat, quod non loquitur nisi de fornicatione corporali & literali.

literali. Item, In Luc. 17. ubi dicit, quod duo erant in lecto uno, unus assumeret & alter relinqueretur. Ergo lectus unus est vnus boni, & alterius mali.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod si litera debeat sustineri, ad sponsalia est referendum: quia

bene credo, quod illa scindi possunt propter mortale peccatum in altero desponsatorum existente, præcipue si apponatur in conditione, sicut videtur litera dicere: & si non velit conuerri à peccato. Et de hoc supra notatum est in quaestione de sponsalibus.

*Si fidelis liceat aliam ducere infideli discedente vel dimissa.*

**I**C queritur, Si fidelis dimittat infidelem, vel infidelis à fideli discedat, an liceat fideli aliam ducere? Videtur auctoritas testari, quod illa viuente alteram ducere non valeat. Amb. enim verba Apostoli exponens ait, Alioquin si disceditis ab inuicem, & volentes cohabitare dimittitis, & aliis vos copulatis, adulteri estis: & filij vestri qui de hac copula nascuntur, immundi, id est, spurij sunt. Idem, Siquis habuerit vxorem virginem ante baptismum, viuente illa post baptismum alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo soluuntur, non coniugia.

28. q. 1. quali per totum tractatur hæc quaestio.

28. q. 1. c. Siquis.

*Quæ præmissis contraria videntur.*

**S**ED contra Ambrosius testatur, Si infidelis (dicit Apostolus) discedit, discedat. Non enim est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi: quia non debetur reuerentia coniugij ei qui horret authorem coniugij. Non est enim ratum matrimonium, quod sine deuotione Dei est: & ideo non est peccatum ei qui dimittitur propter Deum, si alij se copulauerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alij copulatus. Infidelis autem discedens, & in Deum peccat, & in matrimonium: nec est seruanda ei fides coniugij, qui ideo recessit ne audiret Christum esse Deum Christianorum coniugiorum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur coniugium.

Ad Hilariū & habetur 28. q. 1. de Glo. 1. Cor. 7. Non est enim.

*Determinatio.*

**T**TENDE hæc prædictis contraria posse videri, ita vt sibi Ambrosius contradicere videatur. Sed distinguendum est hæc aliud esse dimittere volentem cohabitare, aliud dimittere propter Deum ab illo qui horret nomen Christi. Ibi lex benevolentia non seruatur, hæc veritas custoditur. Et ideo cum liceat dimittere volentem cohabitare, non tamen ea viuente aliam ducere licet. Discedentem verò sequi non oportet: & ea viuente aliam ducere licet. Sed hoc non est intelligendum, nisi de his qui in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem vterque conuersus est, vel si vterque fidelis matrimonio coniunctus est, & post alter eorum à fide discesserit, & odio fidei coniugem reliquerit, dimissus discedentem non comitabitur: nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratum coniugium, quod non potest dissolui.

28. q. 1.

*Quidam*

*Quidam dicunt coniugium non esse inter infideles & quare.*

**S**UNT tamen nonnulli qui inter infideles asserunt non esse H coniugium: quia nec rata, nec legitima est eorum copula. Rata non est, quia solui potest: nec legitima, quia Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Eorum autem coniunctio non est ex fide, & ideo peccatum est. Non est ergo coniugium: quia nullum coniugium peccatum est. August. etiam dicit, Quia non est vera pudicitia infidelis cum infideli. Sed verà negatur esse pudicitia: non quod infidelium coniugium non sit verum, sed quia non habet illud triplex bonum, quod excusat coitum & meretur præmium. Item illud Apostoli, Omne quod non est ex fide, peccatum est: non ita intelligendum est, vt quicquid fit ab infidelibus peccatum sit: sed omne quod fit contra fidem, id est, conscientiam malè fit, & ad gehennam ædificat. Vel in omni eo quod infidelis facit, peccat: non quia illud facit, sed quia non eo modo illud facit quo debet, non referens ad debitum finem.

Hic locus quasi de verbo ad verbum habetur in prin. Rom. 14. 28. q. 1. in 5. His itaque.

ARTICVLVS IX.

*An vnus coniugum fidelis potest alium dimittere ante mortem alterius?*

**D**Einde queritur de hoc, quod dicit [Hic queritur, Si fidelis infidelem dimittat, &c.] Videtur enim non esse vera determinatio Magistri sic: In omni vero & legitimo matrimonio vterque coniugum obligatur alteri vsque ad mortem: sed inter infideles est verum & legitimum matrimonium: ergo vterque coniugum alteri obligatur vsque ad mortem. Probat per primam. 1. Corinth. 7. ubi dicitur, quod mulier alligata est legi viri, quandiu vir eius viuunt. Secunda scribitur infra in litera.

1. Item, Matrimonium infidelium est perfectum in significando & causando: sed perfectum obligat vsque ad mortem.

2. Item, Minus vinculum est inter dominum & seruum, quam inter virum & vxorem: sed primum non soluitur per conuersionem alterius: ergo nec secundum.

3. Item, Amb. dicit, quod in baptismo peccata soluuntur, non coniugia: ergo per baptismum non deobligatur viro vxor: ergo ante mortem eius contrahere non potest.

4. Vterius videtur, quod si infidelis dimissus contrahat, teneat matrimonium. Aut enim fidelis contrahere potest, aut non. Si non, hoc erit contra literam. Si sic, non potest contrahere nisi solutus à matrimonio quo prius fuit obligatus: sed cum matrimonium sit relatio quedam, & relatio non soluitur in vno nisi soluat in vtroque relatiuorum, erit infidelis absolutus à matrimonio: solutus autem contrahere potest: ergo infidelis sic dimissus potest contrahere.

5. Item, Iniustum est si debeat aliquis ex iure alieno & non debeat ex eodem: ergo

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

nullum ius matrimonij obligat infidelem ad debitum, ita quod non debeatur ei ex eodem: sed non debetur ei, vt dicitur in litera: ergo nec ipse debet aliquid, vt videtur: ergo licet ei contrahere sicut fideli.

7. Item, Ponamus, quod conuertatur: tunc enim merito fidei non debet priuari libertate contrahendi: esto ergo, quod alter iam contraxit cum alia: ergo & ista post conuersa cum alio potest contrahere.

8. Item, Penitentia restituit in integrum, sicut supra habitum est: ergo restituit etiam libertatem contrahendi: & inde vt prius.

9. Item, Si non liceret post conuersis contrahere, multi retraherentur à fide: ergo videtur, quod non debuit institui ab Ecclesia, quod postea non liceat eis contrahere.

IN CONTRARIUM autem huius est, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 7. Si infidelis discedit, discedat: non enim est seruituti subiectus in huiusmodi frater. Et non dicit, quod infidelis non sit seruituti subiectus: ergo innuit infidelem adhuc seruitute matrimonij teneri.

1. Item, Nullum matrimonium non ratum sufficientem habet stabilitatem: sed matrimonia infidelium sunt non rata: ergo, &c. ergo dissolui possunt.

RESPONSIO. Dicendum, quod ea quæ dicuntur in litera, iuris habet firmitatem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod matrimonium infidelium non est vsquequaque legitimum, eo quod non est omnino inter legitimas personas: & ideo aliquo casu interueniente potest dissolui.

AD ALIUD dicendum, quod non est perfectum causando & significando nisi potentia, sicut supra dictum est: fides autem Christi est à qua trahit firmitatem.

AD ALIUD dicendum, quod licet vinculum



vinculum sit vnus seruitutis, non tamen fundatur supra fidem Christi: & ideo à fide nec contrahit robur, nec debilitatem à contrario: sed matrimonium in quantum est sacramentum, supra fidem Christi fundatur, & illa deficiente ratitudinem perfectam non habet.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus non dissoluit coniugium, sed confirmat, dummodo sit persona legitima: vnde quod soluit, hoc est ex defectu personæ siue materiæ.

AD ID quod vltimus obiicitur, dicendum quod infidelis contrahere non potest de iure: quia in penam infidelitatis manet sub seruitu-

te. Et ad argumentum contra, dicendum quod vinculum non manet: sed in peccatum infligitur ei id quod suum ius amittit in libertate contrahendi. Et per hoc patet solutio etiam ad sequens: quia quilibet ex peccato potest ius suum amittere, & exlex fieri.

AD ALIUD dicendum, quod si conuertatur, adhuc in penam obstinationis ligatur penam non contrahendi. Credo tamen, quod Ecclesia cum tali in fauorem aliorum potest & debet dispensare.

AD ALIUD dicendum, quod penitentia restituit quoad immunitatem culpæ, sed non quoad immunitatem omnis penæ.

*Quod legitimum sit coniugium infidelium sed non ratum & quare.*

**I**OPULA ergo maritalis quæ est inter infideles, coniugium est legitimum, sed non ratum. Legitimum, quia est inter legitimas personas: sed non ratum, quia sine fide. Coniugium vero fidelium est legitimum & ratum, si tamen legitimæ sunt personæ. Quod autem legitima sit infidelium coniunctio, August. testatur dicens: Vxor legitima societate coniuncta, sine vlla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Ex hoc etiam probatur, quod infideli ad fidem conuerso Apostolus consuluit infidelem non dimittere: quod non faceret, si non esset inter eos legitimum coniugium. Legitimum est, quod legali institutione vel prouinciæ moribus non contra iussionem Domini contrahitur.

Lib. de fide & operibus. & habetur 28 q. 1. cap. Vxor legitima. 1. Cor. 7.

ARTICVLVS X.

*An inter infideles sit verum matrimonium?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur [Cópula igitur maritalis, &c.] Videtur enim, quod non sit verum coniugium: quia nulla superædificatio est sine fundamento: sed matrimonium est superædificatio quædam: ergo non est sine fundamento: sed illud est fides: ergo sine fide Christi nullum est matrimonium verum.

2 Item, Maioris spiritualitatis & efficaciz sunt alia sacramenta, quam matrimonium: & illa non possunt esse sine fide & baptismo: ergo nec istud.

Sed contra.

IN CONTRARIUM huius est, quod si non

esset verum matrimonium inter infideles, omni actu concubitus fornicarij essent: & hoc graue esset dicere.

RESPONSIO. Dicendum, quod verum est matrimonium, sed non habens ultimam firmitatem: quia habet dispositionem contrariam in materia.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod dicitur verum ab honestate contractus, sed firmum à fundamento: vnde fides non fundat coniugij veritatem, sed immobilitatem.

AD ALIUD dicendum, quod est potius causa quare possit esse sine fide, quam quod semper exigit ipsam quoad suam veritatem: quia in quantum humanum officium est, & non spirituale tantum, effici potest contractu, & obinet veritatem ab humano consensu.

DISTIN

DISTINCTIO XL.

*De cognatione carnali & spirituali, & prius de carnali.*

**N**UNC superest de cognatione aliquid dicere. Est autem cognatio alia carnalis, alia spiritualis. Primum de carnali cognatione & affinitate inspiciamus. Cognati ergo vel affines in septimo gradu, vel infra, copulari non debent. Vnde Greg. Progeniem suam vnumquemque vsque ad septimam obseruare decernimus generationem: & quandiu se agnoscunt affinitate propinquos vel cognatos, ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod si fecerint, separentur. Item Nicolaus pa. De consanguinitate sua nullus vxorem ducat vsque post generationem septimam, vel quousque parentela cognosci potest. Item, Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septimum gradum vxores ducant. His auctoritatibus aliisque pluribus consanguineorum coniunctiones prohibentur vsque ad septimum gradum.

De impedi- tu qua faciunt omni- illegiti- mum ad contra- hendum matri- monium id quod- dam, & cu quod- dam us, quod ve- nit ex propin- quitate carnali, qua est consan- guinitas. Gregor. epil. Gal. li. 33. q. 3. cap. Proge- niam suam. Ibidem. De con- sangui- nitate. Ex con. Lugdo. ibidem c. Nulli.

DIVISIO TEXTVS.

**N**UNC superest de cognatione, &c.] queritur de impedimento proveniente ex vicinitate cognationis: & ideo hic primo agit de cognatione carnali. Secundo de affinitate, scilicet dist. 41. Et tertio de cognatione spirituali, scilicet dist. 42. Quarto de cognatione legali ibi [Quod autem spirituales vel adoptiu filij] Adhuc ista distinctio diuiditur in tres partes. Primo queritur, In quor gradibus licet alicui coniungi matrimonialiter? Secundo reddit causam quare in tot ibi [Quare vero sex gradus computet Isidorus] Tertio obiicit quædam & soluit ibi [His autem occurrit] In prima sunt duo capitula. In primo ostenditur in quor gradibus attenditur matrimonialis copula. In secundo ostendit duplicem modum Isidori scilicet, & aliorum, qualiter illi gradus sunt computandi ibi [Quomodo autem gradus consanguinitatis.]

tionis in linea? Alia autem huius questionis infra suis locis querentur.

Ad primum ponatur definitio Iuris peritotum hæc: Cognatio carnalis est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Obiicitur autem contra hoc: quia secundum hoc omnes homines videntur esse consanguinei: quia omnes homines ab vno stipite descenderunt, scilicet ab Adam & Eua, & sibi inuicem iuncti sunt, & per carnalem propagationem ab Adam & eua seminati: ergo videtur, quod omnes homines sint consanguinei.

2 Item, Originale peccatum est vinculum personarum, &c. ergo originale peccatum est cognatio carnalis.

3 Item, Sicut multorum collectio descendit ab vno, facit genus vnum, sicut vult Porphirius: ita etiam facit cognationem carnalem: ergo cognatio carnalis magis est collectio multorum, quam vinculum.

4 Item, Constat, quod vinculum quouscum est ad corporale vinculum, & ad spirituale: ergo non debet ante distinctionem in diffinitione poni.

5 Item, Sicut infra dicitur ab Isidoro, consanguinitas se dirimit paulatim, ita quod propinquitas esse definit: sed descensus ab eodem stipite nunquam se dirimit nec finitur: ergo videtur, quod diffinitio sit insufficientis, quia non ponitur ibi finita consanguinitas.

6 Item, Cum dicitur, Carnali propagatione, &c. aut intelligitur de propagatione actiua, aut passiuâ, aut vtraque. Si primo modo: tunc pater erit consanguineus filij, & non è conuerso. Si secundo modo: tunc dictione

ARTICVLVS I.

*Quid sit consanguinitas?*

**C**IRCA principium horum capitulorum quinque queruntur. Primum est, Quid sit consanguinitas? Secundum, Vnde dicatur? Tertium, Quid sit linea? Quartum, Quæ sit lineæ divisio? Quintum, Quid sit gradus computatio.

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

T T t 2 semel

femel posita in definitione oportet ut æquivoce: & hoc est contra artem secundum Auctores.

*Solutio*

**RESPONSIO.** Dicendum, quod dicta definitio est conueniens de consanguinitate, de qua hic agitur. Quia de ea hic agitur prout generat impedimentum matrimonij: & ponitur ibi vinculum ut genus. Personarum autem ponitur ut materia. Differentia autem contrahens materiam, est ab eodem stipite descendendum: sed per hoc quod dicitur, Carnali propagatione contractum, ponitur efficiens proprium. Et sic realis est ista definitio tangens tres causas consanguinitatis, formalem, efficientem, & materialem. Finalis autem quæ est nexus amicitia, est extra essentiam ipsius, & ideo non ponitur in definitione.

**AD PRIMVM** ergo dicendum, quod omnes qui sunt in linea ascendente & descendente dicitur, consanguinei dicuntur secundum hanc definitionem: sed in linea transversali licet quilibet referatur ad stipitem, tamen propter variationem lineæ, variatur etiam eius stipites proximus: & ideo consanguinei non dicuntur hic ultra quartum gradum: sed ibi variatur.

**AD ALIUD** dicendum, quod originale peccatum non est vnum existens diuersarum personarum vinculum, sed tantum vnum specie existens: sed cognatio carnalis est vna relatio in toto genere vno. Præterea originale peccatum per accidens, scilicet ex natura corrupta sequitur propagationem: sed consanguinitas est effectus propagationis per se per ipsam carnem propagatam.

**AD ALIUD** dicendum, quod collectio ad vnum non dicit nisi habitudinem inferiorum ad superiorem: sed consanguinitas æqualiter est in habitudine inferioris ad superiorem, & inferiorum ad se invicem: & ideo melius diffinitur per vinculum, quam per collectionem.

**AD ALIUD** dicendum, quod licet vinculum sit æquiuocum, tamen determinatur per sequens adiunctum, sicut si dicitur carnis laterabilis: & ideo non generat confusum intellectum in diffinitione.

**AD ALIUD** dicendum, quod se consanguinitas dirimit: sed hoc non est ex consanguinitate, sed ex gradus distantia, ut infra dicitur: & ideo direptio ipsa potius ponenda est in determinatione numeri graduum, quam consanguinitatis. Quod autem direptio non sit essentialis consanguinitati, patet: quia si esset essentialis, tunc in omni linea dirimeretur: & hoc non est verum, quia in linea ascendente & descendente nunquam dirimitur: & huius causa infra dicitur.

**AD ALIUD** dicendum quo carnalis propagatio activa hic sumitur: sed non sequitur quod inferitur: quia consanguinitas non est essentia actionis, sed potius effectus qui consequitur tam in propagante, quam in propagato, & aliis propagatis ex habitudine substantia: à qua fit decisio ad ea quæ deciduntur.

## ARTICVLVS II.

*Vnde dicitur consanguinitas?*

**Secundo** queritur, Vnde consanguinitas dicitur? Et dicitur communiter, quod ex compositione vocabuli dicitur, quasi societas sanguinis propter propagationem ex vno. Videtur autem, quod hoc nihil sit, cuius vna ratio est: quia generatio siue propagatio non fit ex sanguine, ut dicunt Phisici, sed potius ex superfluo quartæ digestionis: ergo nec propter sanguinem potest dici consanguinitas.

1 Item Genes. 29. dixit Laban de Iacob: Os meum & caro mea es. Et fratres Ioseph de Ioseph: Caro enim & frater noster est. Ergo potius debet dici con carnalitas, quam consanguinitas.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod optime dicitur consanguinitas: quia propinquissimum potentia vltima ad corpus & ad naturam hominis, est sanguis.

**AD PRIMVM** ergo dicendum, quod illud materialiter & per dispositiones vicinas est sanguis bene depuratus, sed per digestionem ampliore albescit, & per immixtionem spiritus efficitur ampullosum, & apparet magis album.

**AD ALIUD** dicendum, quod de carne non fit generatio: sed ponitur ibi caro & os pro materia habente in se virtutem formativam carnis & ossis: hanc enim filij vnus patris accipiunt ab vno.

## ARTICVLVS III.

*Quid sit linea consanguinitatis?*

**Tertio** queritur, Quid sit linea? Et dicitur communiter, quod linea est ordinata collectio personarum consanguinitate coniunctarum, ab eodem stipite descendente, diuersos gradus continens. Obicitur autem de hoc quod dicitur, Ordinata collectio: quia hoc oportet intelligi de vno ordine: & hoc non conuenit, quia tres ordines sunt in linea.

1 Item, Linea est etiam inter personas non consanguineas, sicut affines, & adoptivas, & spiritali vinculo coniunctas: ergo male dicitur, Consanguinitate coniunctarum.

2 Item male dici videtur, Ab eodem stipite descendente: quia illi qui sunt in transversalibus secundum quod in transversalibus, sunt in linea non relata ad stipitem: ergo non semper ibi attenditur descensus à stipite vno.

3 Item, Cum omnis linea sit infra duos terminos tantum, videntur esse diuersi duo gradus tantum: & hoc iterum falsum est.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod non est magna vis in istis, dummodo virtus iuris circa lineas attendatur. Dicendum tamen ad primum, quod linea satis communiter est diffinita:

diffinita: & hoc quod dicitur, Ordinata collectio, est genus secundum quod hic sumitur linea. Materiam autem siue subiectum formæ generis tangitur per hoc quod dicitur, Personarum consanguinitate, &c. Efficiens autem tangitur per hoc quod dicitur, Ab eodem stipite descendente: qui sicut in mathematicis secundum Alpharabium in commento super geometriam Euclidis, motus puncti facit lineam: ita motus & quedam quasi multiplicatio stipitis hic facit lineam, de qua hic agitur: hoc autem quod dicitur, Diuersos gradus continens, est vltima differentia compingens esse lineæ ciuilitate sumptæ.

**AD PRIMVM** autem quod contra obicitur, dicendum quod ordo sumitur hic pro generali habitudine ad vnum, hoc est, ad stipitem: & illa habitudo saluatur in omnibus lineis: nec oportet in diffinitione generis descendere in differentias speciei: quia illæ sunt posterius quam genus, & non diffiniunt ipsum.

**AD ALIUD** dicendum, quod linea consanguinitatis diffinitur hic, & non linea in genere, nisi sumatur genus proximum, scilicet consanguinitatis.

**AD ALIUD** dicendum, quod nulla esset linea transversalis, nisi esset descensus ab vno stipite: quia ille qui est in linea transversali in parte vna, nullo modo respiceret eum qui est in linea alia, nisi mediante stipite à quo ambo descendunt: vnde falsum supponitur in obiectione.

**AD ALIUD** dicendum, quod linea ista est sicut signata linea in geometria quæ diuisa est in partes: & ideo potest continere diuersos gradus.

## ARTICVLVS IV.

*Quæ sit linea diuisio?*

**Quarto** queritur, Quæ sit linea diuisio? Et dicitur communiter, quod diuiditur in tres, scilicet descendente, ascendente & transversali. Et ascendente est sicut pater mater, avus aua, aranus arauia, abauus abauia, subauus subauia, &c. Descendente autem sicut pater mater, filius filia, nepos neptis, abnepos abneptis, subnepos subneptis, trinepos trineptis. Transversali autem sicut pater mater, frater soror, filius fratris, filia sororis, qui patruelis & consobrini dicuntur: nepotes fratrum vel sororum fratruelium vel consobrinatorum abnepotes, & eorum trinepotes, & sic de aliis. Videtur autem insufficientes hæc lineæ diuisio: quia sicut est habitudo transversalis ad stipitem, ita est habitudo eiusdem ad se descendente: ergo duæ lineæ sunt in transversali, scilicet vna transversalis, & alia descendens.

2 Item videtur esse quedam hæretalis reuera: sicut est habitudo in arboribus filiorum duorum fratrum, illi enim directè se respiciunt: ergo debuit mentio fieri de illa linea.

3 Item videtur, quod sit diuisio abundans: transferentes enim (ut dicit Philosophus)

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

plus) secundum aliquam similitudinem transferantur in mathematicis ubi sunt proprie sumptæ lineæ non sunt nisi duæ, species linearum, scilicet simplex quæ est recta, & composita quæ est curva, eò quod simplex est simplicis formæ, curva autem aliam habet formam in concavo, & aliam in convexo: ergo ius transferens lineas, deberet duas ponere ad similitudinem aliarum, & non tres.

**RESPONSIO.** quod hæc diuisio secundum quod ad propositum spectat, est bona.

**AD ID** ergo quod contra obicitur, dicendum quod linea omnis referenda est ad terminum suum, & ille est stipites in parte vna: & sine respectu ad ipsum non reperitur habitudo aliqua inter personas: & ideo nulla est descendente in latere: quia oportet dirigi ad stipitem, & tunc exit transversalis. Et per idem patet solutio ad sequens.

**AD VLTIMUM** dicendum, quod in arbore consanguinitatis non potest esse linea curva: aut enim esset regulariter curva, aut irregulariter curva. Si primo modo, sic non potest esse nisi circularis, & sic rediret matrimonium à ramis ad stipitem: & hoc non potest esse, quia succus descendit in ramos à stipite, & non è conuerso. Si autem irregulariter, tunc nec subiaceret arti in mathematicis, nec hic: quia irregulare non obedit arti. Et sic patet, quod non potest fieri translatio nisi à lineis rectis relatis ad vnum: & hoc non potest esse nisi in ascendendo, vel in descendendo, vel lateraliter, non quidem ad rectum angulum, quia filius & filia non æque altè stant parentibus, sed ad mediocritatem anguli recti, sicut pater in arbore consanguinitatis.

## ARTICVLVS V.

*Quid sit gradus?*

**Quinto** queritur, Quid sit gradus, secundum quod computatur in linea? Et dicunt, quod gradus est habitudo distantiarum personarum, qua cognoscitur quanta cognationis distantia personarum inter se differant. Videtur autem in conueniens esse diffinitio: quia gradus sonat habitudinem inferioritatis & superioritatis distantiarum personarum, &c. ergo male diffinitur per simplicem habitudinem personarum distantiarum, &c.

1 Item, Ex gradu in quantum gradus, non cognoscitur quanta sit distantia, &c. sed potius ex gradu in quantum est aliquotus, vel secundus, vel tertius: ergo male attribuitur hoc gradui in genere.

2 Item, In gradibus materialibus de ligno vel lapide non cognoscitur quanta sit distantia ab inferiori vel superiori loco, nisi sciatur quotus sit gradus ab inferiori vel superiori: ergo nec in gradibus istis scitur distantia ex gradu in quantum est gradus, sed potius scitur ex eo in quantum est aliquotus.

3 Item, Non idem est cognitum & principium cognitionis, ut dicit Philosophus: sed gradus est cognitum in his, quærentes enim de consanguinitate oportet gradum cognoscere.

*Et 3 scire*

scere qui est inter personas: ergo gradus non est principium cognitionis: ergo male attribuitur ei esse principium huiusmodi cognitionis ex modo loquendi, cum dicitur, Quia cognoscitur.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod satis convenienter gradus hic diffinitur: est enim habitudo generalis forma, cuius proprium subiectum & materia sunt personæ distantes: sed proprius actus est differentia qua cognoscitur, &c. & cognitum exprimitur per hoc quod dicitur, Quanta cognationis sit distantia, &c.

Vnde dicendum ad primum, quod gradus in genere non sonat inferioritatem vel superioritatem, sed abstrahit ab utroque, & ita diffinitur hic: & per hoc patet, quod est gradus inferior & gradus superior: & hæc diuisio est in species gradus: & ideo gradus in genere ut abstrahens ab utroque, est ante utrumque: tamen status vel situs superioritatis & inferioritatis importatur in genere per modum distantie personarum.

AD ALIUD dicendum, quod ex gradu in quantum gradus, cognoscitur habitudo in

genere, sed habitudo in specie cognoscitur ex gradu in specie determinato: & quia cognitio in genere, est cognitio imperfecta, ideo non statur in illa, sed quæritur de specie: tamen quando diffinitur gradus in genere, non debet diffiniri nisi per cognitionem quam facit in genere.

AD ALIUD dicendum, quod idem est in gradibus materialibus: sed quis non statur ibi, ideo processus videtur esse ad speciem.

AD ALIUD dicendum, quod gradus ut gradus nunquam est quæsitum, nec cogitatum, ut quod erat ante constitutum aut dubitatum: sed potius an sit consanguinitas, vel non, illud quæritur, & inuenitur ex gradu. Vnde quod gradus quæritur, hoc non est nisi in quantum est principium concludendi consanguinitatem, sicut etiam in syllogismo & theorematis vnum concluditur per accidens, ut postea, per illud concludatur conclusio intenta: non enim semper proceditur ex per se notis, sed etiam ex illis quæ per prima & vera acceperunt fidem.

### De computatione graduum consanguinitatis.

B  
Lib. 9.  
cym. c. 7.  
& habetur  
35. q.  
5. c. Sec.  
ria.

**Q**UOMODO autem gradus consanguinitatis computandi sint, Isidor. ostendit sic: Series consanguinitatis sex gradibus dirimitur hoc modo: Filius & filia, quod est frater & soror, sit ipse truncus. Illis seorsum seiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramunculi, nepos & neptis, primus: pronepos & proneptis, secundus: abnepos & abneptis, tertius: adnepos & adneptis, quartus: trinepos & trineptis, quintus: trinepotis nepos & trinepotis neptis, sextus. Attende, quod sex gradus tantum ponit Isidor. quia truncum inter gradus non computat. Alij verò qui septem gradus ponunt, truncum inter gradus computant. Variè namque computantur gradus consanguinitatis. Alij enim patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alij primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium esse, cum vna caro sint pater & filius. Auctoritates ergo quæ consanguinitatis cautelam vsque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu. Illi vero qui vsque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant. Atque ita fit ut eadem personæ secundum hanc diuersitatem inueniantur in sexto & septimo gradu. Patrem verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit esse secundum gradum. Hoc modo computat Zacharias Papa, inquiring, Parentelæ gradus taliter computamus. Ego & frater meus vna generatio sumus, primumque gradum efficimus. Rursus, filius meus & fratris mei filius secunda generatio sunt, & secundum gradum faciunt: atque ad hunc modum ceteræ successiones. Inter illos verò qui sex computant gradus, & illos qui septem computant gradus, nulla in sensu existit diuersitas, quamuis in numero graduum varietas videatur. Vltima enim generatio, si à fratribus sumat initium numerandi, septima inuenitur.

Ibidem.  
c. Paren-  
tele.

ARTICV

### ARTICVLVS VI.

An sunt tres modi computandi gradus, & quis sit prior inter illos?

**D**Einde quæritur de hoc quod dicitur Quomodo autem gradus consanguinitatis computandi sint, &c. Sunt enim hic tres modi computandi: & quæritur, Quis rationabilior sit, modus i. scilicet de consonantia & contrarietate inter illos. Et duo quidem modi graduum sunt, secundum canonem, quorum vterque dicitur in litera. Zacharias enim Papa sic computat dicens, Parentelæ gradus taliter computamus: Ego & frater meus vna generatio sumus, primumque gradum efficimus. Rursus, filius meus & fratris mei filius, secunda generatio sunt, & secundum gradum efficiunt, &c. Et hæc via celebrior habetur. Isidor. autem sic: Filius & filia, quod est frater & soror, sit ipse truncus. Illis seorsum seiunctis, ex radice istius trunci egrediuntur isti ramunculi, Nepos & neptis, primus. Pronepos & proneptis, secundus, & sic de alijs. Secundum leges autem computatur sic: Pater & mater truncus, frater & soror, primus gradus. Et secundus, filius fratris & filia sororis, quæ sunt nepos & neptis. Tertius gradus & quartus, pronepos & proneptis. Et quintus gradus & sextus, abnepos & abneptis. Septimus gradus & octauus, subnepos & subneptis. Nonus gradus & decimus, & sic de alijs. Ex his facile est videre, quod illa persona quæ secundum primam computationem est in quinto, id est, extra gradum prohiberetur hodie, secundum secundam est in quarto, id est, intra gradum prohibitum hodie & secundum leges in decimo in parte vna, & in nono in parte alia. Ergo videtur esse maxima contrarietas inter ista iura, quæ sic loquuntur.

Obicitur autem contra primum modum computandi & pro vltimo sic: Sicut descensus est generationis in parte vna per filium, ita in parte alia per filiam: sed duplex descensus duplicem exigit gradum: ergo in duobus gradibus sunt nepos per filium, & neptis per filiam: ergo prima opinio quæ dicit, quod sunt in vno, falsum dicit: & vltima quæ dicit, quod sunt in duobus, dicit verum.

Item, in naturis si duo contrariis motibus moueantur à seiuicem, erit necessario ibi duplex distantia, & duplex gradus: sicut si a moueatur sursum, & b deorsum: sed duplex descensus est ut duplex in natura motus: ergo in generatione filiorum vel filij & filie est duplex distantia & duplex gradus: ergo prima computatio est falsa, & secunda & tertia tantum vera.

Obicitur autem specialiter contra secundam sic: Filius & filia, quæ sunt frater & soror, in nullo sunt inter se materialiter vel formaliter vnijuncti: ergo non potest poni truncus vnus, sed potius pater & mater qui sunt caro vna: ergo prima est vera, & secunda & tertia est falsa.

Item, Omne quod per generationem di-

stat ab aliquo vno, magis habet similitudinem ramunculi & gradus, quam trunci: sed filius & filia, quæ sunt frater & soror, per generationem descendunt ab vno, sicut ipso nomine importatur, quoniam non est filius nisi patris filius: ergo filius & filia, qui sunt frater & soror, non faciunt truncum vel simplicem, sed gradus: & inde ut prius.

Obicitur autem pro prima & secunda contra tertiam sic: Diuersitas materialis tantum in nullo facit speciem gradus diuersam: sed generatio per duos, est diuersitas materialis tantum: ergo non facit speciem gradus diuersam: ergo isti in vno gradu distant à truncis, licet materialiter sint duo.

Item, In naturis quæ vno modo motus moueantur ab vno, æqualiter distant, & vnum habent gradum distantie: sicut ab a mouetur b, & eodem modo motus ab eodem a mouetur c: sed frater & soror vno modo motus mouentur ab vno truncis: ergo distant vno gradu tantum, & non duobus: ergo prima & secunda opiniones sunt verae, & tertia falsa.

RESPONSIO. Dicendum, quod omnes istæ opiniones habent aliquid rationis: sed tamen prima rationabilior est: & ideo illi adhæsit Ecclesia. Illa enim considerat, quod aliam habet habitudinem, persona à qua est descensus, & non descendit secundum rationem sui nominis, sicut pater & mater, quia nomina illa dicunt à quibus est alius, & non dicunt, quod ipsi sint ab alio, licet quandoque secundum rei veritatem sint ab alio. Considerat etiam, quod aliam habet habitudinem descendens descensu vno, & aliam, descendens descensibus pluribus: & secundum hoc locat truncum & gradum primum & secundum & tertium & quartum, ut primus dicatur descensu vno, secundus duobus, tertius tribus, & quartus quatuor: & in illo finitur consanguinitas hodie. Secunda autem considerat, quod truncus oritur à quodam alio quod est radix, & ideo locat truncum fratrem & sororem super vnam radicem patris & matris: & non est diuersitas, nisi in ratione, sicut dicitur in litera, inter primam opinionem & secundam. Tertia vero considerat illas duas rationes, quæ positæ sunt pro ipsa, & contra primam opinionem & secundam: & has repetere non oportet. Et sic planum est respondere omnibus obiectis: quia vltimo inducitur soluntur duas potestas: & id quod obicitur contra secundam, plane soluitur per ea quæ considerat secundam opinionem: quæ aliam accipit rationem trunci, quam prima. Et per hoc patet solutio ad totum.

### ARTICVLVS VII.

An omnes gradus prohibiti sint ad contrahendum matrimonium?

**D**Einde quæritur de hoc quod dicitur [Attende, quod sex gradus computat Isidorus, &c.] Inueniuntur enim hic tres gradus assignati de numero graduum, in quibus licet vel non licet contrahere: secundum enim computationem Isidori, & secundum antiqua iura,

ITt 4 sextus

sexus gradus est prohibitus, & septimus concessus: & ille assignat causam, quia sex sunt ætates mundi, & sex status hominis, scilicet infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus, virilis ætas, senectus & senium, quæ Isidor. pro vno accipit, eò quod tunc sicari & putrefieri incipiunt corpora, & vsui matrimonij fieri inhabilia. Secundum Zachariæ computationem septimus gradus est prohibitus, & octauus concessus: & ille assignat causam, quia septem diebus omne tempus agitur, post quod & Ecclesia in corpore & anima sponso Christo iungitur. Secundum autem noua iura, per quæ omnibus antiquis abrogatur, quartus gradus est prohibitus, & quintus concessus: & illius Innoc. assignat causam extra. de consang. & affin. quia quatuor sunt elementa, ex quibus componuntur humores quatuor, ex quibus constituitur & complexionatur corpus humanum.

Videntur autem istæ causæ ridiculose, & nihil facere ad propositum, eò quod nulla habitudine causati ad causam esse videatur.

2 Item, Quæ est causa, quod Innocent. assignat potius quatuor elementa, quam Evangelia, vel quatuor angulos cæli, vel quatuor Euangelistas, vel quatuor Ezechielis animalia: in omnibus enim his eadem videtur esse affinitas ad causatum. Vnde dicitur, quod non sine verecundia Ecclesiæ Papa illud pro causa allegauit, cum à tanto homine non nisi rationalia fieri debeant.

3 Item, Quid assignabimus pro causa, quod secundum consonantiam legum ad canones hodie octauus gradus secundum leges est prohibitus, & nonus & decimus concessi: nisi enim assignentur octo homines qui fuerunt in arca Noë, vel octo beatitudines enumeratæ Matth. 5. Similiter in causa Isidori de sex mundi ætatibus: non enim videntur plus facere sex mundi ætates, quam sex hydriz pæritæ in Cana Galilææ ad purificationem Iudæorum. Similiter septenarius dierum in computatione Zachariæ Papæ non plus videtur valere, quam septem dona, vel septem stellæ habentes

motum aplanas in cælo. Videtur autem, quod melius esset tales causas non assignare: quia literati talia legentes, vilipendunt, & super nihil vel modicum iudicant Ecclesiam fundare suâ instituta.

RESPONSIO. Dicendum, quod in veritate in talibus non magna vis est: quia non habent vim nisi à positione Ecclesiæ: nec Sancti huiusmodi numerum assignant pro causa, sed pro iudicio quod tali numero videtur scriptura: & ideo habilior est ad instituendum aliquid in ipso. Siquis tamen veller hie subtilizare, tunc pro causa assignari posset prohibitio quarti gradus: quia vsque ad quartum gradum homines multi se vident & suam successionem, & abominabile est, quod suam successionem videat homo distreptam: sicut etiam Dominus dixit secundam expositionem Sanctorum Exod. 2. Vindicans peccata patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem.

AD CAUSAM autem Innocentij dicendum, quod in qualibet generatione noua fit mixtio sanguinis cum sanguine alieno, & in quantum miscetur alteri, intantum recedit à primo, & abinuicem. Elementa autem sunt facile & difficulter miscibilia: maximè enim subtile (vt Philosophus dicit) est bene miscibile, & hoc est ignis, qui alienatur quasi in mixtura prima, & in secunda aër, & in tertia aqua, & in quarta terra: & ita composita corpora humanum recedunt à præuis dispositionibus, & per consequens à consanguinitate: & hoc patet etiam in seminibus, quæ seminantur in terra sibi non naturali: quia in quarta generatione transeunt ad aliam speciem omnino: & hoc intendit Papa.

AD HOC autem quod Isidor. & Zacharias dicunt, dicendum quod non est causa, sed adaptatio, vt dictum est.

AD ID autem quod obiicitur de legibus, dicendum quod idem est octauus secundum leges, & quartus secundum canones: & ideo non oportet in illo aliam assignare causam. Et per hoc patet solutio ad totum.

Quare sex gradus computantur.

Lib. 9. c. 1. & habetur 2. 9. 4. c. Consanguinitate.

**V**ARE verò sex computet Isidor. ipse aperit dicens, Consanguinitas dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens vsque ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas esse desierit, tunc primum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodammodo incipiet reuocare fugientem. Ideo autem vsque ad sextum generis gradum consanguinitas constituta est, vt sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur. In his sex gradibus omnia propinquitatum nomina continentur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec successio potest amplius prorogari. Secundum alios, septem gradus ideo computantur, ita vt post septem gradus sponso sponse iungatur, sicut post hanc vitam quæ septem diebus agitur, Ecclesia Christo iungitur. His autem occurrit illud quod Gregor. Augustino Anglorum Episcopo,

Episcopo, à quo requisitus fuerat quomodo generatione debeant copulari, rescribit sic: Quædam lex Romana permittit, vt siue fratris, vel sororis, seu duorum fratrum Germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Vnde necesse est, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter sibi coniungatur. Sed post multum temporis idem Gregorius à Felice Messinæ Sicilia præside requisitus, verum Augustino scripserit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non soluerentur, inter cætera talem reddidit rationem: Quod scripsi Augustino Anglorum Episcopo, ipsi etiam Anglorum genti quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod coeperat, metuendo austeriora recederet, specialiter & non generaliter me agnoscas scripsisse. Nec ideo hæc eis scripsi, vt postquam in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inueni fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, vsque ad septimam generationem iungantur.

ARTICVLVS VIII.

Vnde habent Ecclesia audaciam prohibendi a matrimonio secundum istos gradus?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit [His autem occurrit illud, &c.] Cum enim Dominus non prohiberet à matrimonio nisi duodecim personas Leuit. 20. quæ omnes vel sunt truncus, vel in primo, vel in secundo gradu: vnde venit tanta audacia Ecclesiæ, quod super hoc prohibere audeat, quoniam vsque ad octauum exclusiue vel inclusiue, & modo vsque ad septimum exclusiue: cum enim secundum legem Domini illi qui sunt in tertio, sint legitime persone, videtur quod si contrahunt, quod Deus coniunxerit eos: ergo prohibetur homini ne separet.

Item videtur hoc facere ad pacem & so-

cietatem & vitam iucundam: quia duæ rationes dilectionis erunt inter tales, scilicet coniugium, & consanguinitas: ergo potius debet promoueri matrimonium, quam prohiberi.

AD HOC dicendum, quod Ecclesia fecit hoc Spiritu sancto inspirata, vt amicitia diuturnior esset, & plures essent rationes necessitates homines in amore & pace, quando multi infra consanguinitatem reputarentur. Et sic patet solutio ad primum: Deus enim nunquam coniunxit illos, qui coniunguntur contra Ecclesiam inspiratam.

AD ALIUD dicendum, quod hoc erat quando propagatio fidelium erat carnis, & parua gratia dilectionis erat hominibus ostensa: sed modo dilectio magna Filij Dei ostensa est, & aliena natura à diuina desponsata: & ideo vincula amoris ad eos extenduntur diuersa & lata in consanguinitate. Et sic patet solutio ad totum.

DISTINCTIO XLI.

De gradibus affinitatis.

**V**NC de affinitate videndum est, de qua Gregor. ait: A Porro de affinitate, quam dicitis parentelam esse, quæ ad virum ex parte vxoris, seu quæ ex parte viri ad vxorem pertinet, manifesta ratio est: quia si secundum diuinam sententiam ego & vxor mea sumus vna caro, profectio mihi & illi mea suaque parentela propinquitas vna efficitur. Quocirca ego & soror vxoris meæ in vno & primo gradu erimus: filius verò eius secundo gradu erit à me, neptis vero in tertio. Idque vtrinque

11. 9. 3. c. Quædam lex Romana.

ibidem.

solutio.

De impedimento matrimonij quod venit ex propinquitate carnali, quæ est affinitas. 2. 9. 5. c. Porro

De affinitate.

1. q. 3. de qualiter. Ibidem. c. Sanè con sanguinitas. Ibidem. c. Nullum.

In eccl. Meldem. ibidem. cap. De affinitate.

utrinque in cæteris agendum est in successione. Vxorem verò propinqui cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis sit. Quod nimirum vxori meæ de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus conuenit obseruare. Qui verò aliorum sentiant, Antichristi sunt. Item Iulius Papa, Aequaliter vir coniugatur consanguineis propriis, & consanguineis vxoris. Item Isidorus, Sanè consanguinitas quæ in proprio viro conseruanda est, etiam in vxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est: quia constat eos duos fuisse in carne vna. Ideoque communis est illis vtraque parentela. Item Iulius Papa, Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel vxoris, vsque in septimum generationis gradum, vxorem ducere, vel incesti macula copulari: quia sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic nec de consanguinitate vxoris coniugem ducere propter carnis vnitatem. Item Gregor. De affinitate consanguinitatis per gradus cognationis placuit vsque ad septimam generationem obseruare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum diffinitiones sancita, vsque ad septimum gradum hæredum protendit successionem. Non enim eis succederent, nisi de propagine cognationis deberetur. His auctoritatibus insinuarur, & quæ sit affinitas, & vsque ad quem gradum sit obseruanda, scilicet vsque ad septimum.



DIVISIO TEXTVS.

Vne de affinitate videndum est, &c. Hic agit de affinitate, & quatuor tangit in ista distinctione. Primo enim docet gradus affinitatis. Secundo querit, Vtrum matrimonium verum fuerit inter eos qui propter consanguinitatem & affinitatem separantur? Et queritur etiam, A quibus accusantibus fiat separatio, & quot ibi [Et est sciendum, quod Ecclesia] In tertio per accidens inducit de fornicatione & speciebus eius: ibi [Hic dicendum est, quod aliud est fornicatio] Quarto tangit nomina propria quarundam affinitatum ibi [Addendum est etiam illud, &c.] Circa primum duo inducit capitula, quorum primum inducit ius antiquum de gradibus affinitatis. In secundo autem inducit quedam quæ videntur illis contraria, & soluit ibi [Sed alij videntur concedere.

ARTICVLVS I.

An affinitas sit?

Incidunt autem hic tria querenda. Primum est, An sit affinitas? Secundum, Quid sit? Tertium, Quot sint genera affinitatis? Ad primum autem sic obiicitur: Quæ fuerunt vnum, postquam separata sunt abinuicem, non sequitur si aliquid vniatur vni, quod

vniatur & alteri: sed consanguinei separati sunt abinuicem ex vno: sed si aliqua persona vniatur vni, non propter hoc vniatur alteri: sed ad hoc quod sit affinitas, oportet esse realem vnionem: ergo videtur, quod non sit affinitas.

2 Item, Nullus vniatur alicui, quod non reunitur illi vice versa: sed nullus de consanguinitate vniatur mulieri additæ nisi maritus eius: ergo ipsa non reunitur alicui eorum nisi illi: ergo nulla affinitas contrahitur ad aliquem, vt videtur, nisi ad illum.

3 Item, Si vnio sanguinis, vt dicitur in litera, est causa consanguinitatis, videtur quod vbi est maxima vnio personarum additæ, ibi maxima sit affinitas: sed inter maritum & mulierem additam maxima est vnio: ergo inter eos maxima est affinitas: sed non est affinitas inter illos: ergo à destructione consequentis nec inter alios & ipsam.

4 Item, Propter quod vnumquodque tale & illud magis, vt dicit Philosophus: sed propter istum qui est maritus additæ mulieris, est affinitas inter eum & omnes alios consanguineos: ergo inter istum & illam est affinitas multo magis: sed non est inter istum & illam: ergo nec inter alios.

4 Item, Constat, quod si affinitas aliquid est, relatio quædam est: sed relationes innascuntur ex mutatione aliqua, vt dicit Philosophus: ergo vbi non est mutatio, per locum à causa, ibi non est relatio: sed in tota affinitate præterque in viro nulla est mutatio: ergo nulla est affinitas nisi in illo: si est affinitas: sed in illo non est affinitas: ergo nec in aliquo alio, vt videtur.

RESPON

Solutio.

RESPONSIO. dicendum, quod affinitas est, & quid sit, parebit in sequenti articulo quaestiois.

AD PRIMUM autem dicendum, quod est vnitas absoluta, & vnitas relationis. De vnitate absoluta verum est quod obiicitur, sed de vnitate relationis falsum, sicut patebit in exemplis: quia ego & soror mea sumus diuisi ab vno: & ideo filius sororis meæ adhuc respectu sanguinis ad me tenebit: & idem est de affinitate.

AD ALIUD dicendum, quod vnio relationis omnes consanguinei vniuntur personæ additæ, & ipsa reunitur omnibus: & obiectio non procedit nisi de vnioe carnis in coitu.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur, nisi vnio esset causa affinitatis per se: & hoc non est verum, quia relatio non habet causam per se, sed innascitur per accidens, sicut etiam filiatio innascitur genito ex hoc quod ille est generans & alter est genitus. Et est instantia: quia dealbens est causa dealbationis, & similitudo sibi non innascitur nec flatio, sed potius ad alia alba.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non est verum, nisi in causis per se participantibus illud quod causant in aliis, sicut si ignis est causa caliditatis per se, erit ignis maxime calidus: alias consuevit fieri instantia in ebrietate & vino: quia propter vnum est quis ebrius, & tamen vinum non est magis ebrium.

AD ALIUD dicendum, quod affinitas est relatio: sed non oportet, quod relationes innascantur semper ex mutatione vtriusque relationis: sed sufficit mutatio alterius, sicut ex naturæ passiva ex parte meo natus efficitur mihi frater, nulla mutatione in me facta, ita est hic mutatio enim fit in persona addita, & hæc sufficit ad hoc quod relatio affinitatis in tota innascatur consanguinitate.

ARTICVLVS II.

An definitio affinitatis sit bene assignata?

Secundo queritur, Quid sit affinitas? Et dicitur communiter, quod affinitas est propinquitas personarum ex copula carnali proueniens, omni carens parentela. Sed contra obiicitur: Nulla est maior propinquitas, quam vnio carnis ad carnem, sicut est inter virum & vxorem: & ista non potest dici affinitas: ergo nec aliqua alia.

2 Item, Carnalis copula non interuenit nisi inter duos: ergo nec affinitas.

3 Item, Carnalis copula est modo fornicario sicut legitimo: ergo affinitas ex illo contrahitur: & hoc videtur esse inconueniens, cum affinitas sit de rebus honestis pertinentibus ad vrbantates, fornicatio autem de rebus detestandis.

4 Item, Ponamus aliquem claustra pudoris alicuius mulieris inuasisse & aperuisse, sed non peruenisse vsque ad operis perfectionem: constat, quod ibi fuerit caro vnita per contactum

alteri carni: ergo affinitas contracta esset secundum hoc: ergo nullus de sua consanguinitate postea habere eam posset vxorem, quæ sic fornicario concubitu esset attentata: & hoc non dicunt illi qui sciunt iura.

5 Item, Ponamus, quod per sodomiam eam polluerit manu vel proprio instrumento: constat, quod ibi fuit turpis copula carnalis: ergo affinitas esset contracta ad suos consanguineos: & hoc iterum iura non admittunt.

6 Vltterius obiicitur de hoc quod dicit, Omni carens parentela. Videtur enim hoc esse falsum: sit enim aliquis meus frater ex patre solo, & aliqua mea soror ex matre sua sola: constat, quod ille meus frater potest legitime iungi illi meæ sorori: & illa soror mea erit mihi consanguinea & affinis: non ergo necessarium est, quod affinitas careat omni parentela.

RESPONSIO. Dicendum, quod affinitas conuenienter diffinita est: propinquitas enim est genus & personarum subiectum proprium. Causa autem est carnalis copula. Et differentia distinguens à consanguinitate, intelligitur per hoc quod additur, Omni carens parentela: illi enim priuationi præintelligitur affirmatio, quæ est in persona addita consanguinitati: quia addi non potest consanguinitati, nisi non consanguinea.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod affinitas est propinquitas in genere relationis, vt dictum est: & non sequitur, si vnio carnis facit eam in aliis, quod faciat eam in carnaliter vnitatis, vt prius patuit, sed ibi facit aliam relationem quæ est indiuiduitas viri & mulieris.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur, nisi esset causa per se & essentialis, vt prius dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod fornicario concubitu bene contrahitur affinitas sicut in legitimo. Ad id quod contra obiicitur, dicendum quod duo sunt in concubitu fornicario, scilicet vnio carnis ad carnem: & illa non est turpis, quia est similis illi quæ est in matrimonio. Aliud est actus peruerius & finis malus: & illa non sunt in matrimonio. Dicendum igitur, quod ex primo fornicarius concubitus facit affinitatem, & non ex secundo: vnde turpe in quantum turpe, potest esse causa honesti, præcipue causa per accidens, sicut relationes admittunt causam.

AD ALIUD dicendum, quod talis concubitus non facit affinitatem: quia non fit vnio carnis ad carnem per contactum, sed potius per feminum commixtionem: & ideo nisi talis fiat, non contrahitur affinitas aliqua.

AD ALIUD dicendum, quod in sodomia quando non vtitur instrumento debito vel non vase proprio, feminum commixtio esse non potest, nec etiam affinitas: nec est ibi vnio carnis ad carnem, vt prius patuit.

AD VLTIMUM dicendum, quod per se intelligitur illa locutio, scilicet omni carens parentela, secundum quod affinitas, licet in alio respectu possit esse propinquitas sanguinis ad affinem.

ARTICV

ARTICVLVS III.

Quot sunt genera affinitatis?

Tercio quaeritur, Quot sint genera affinitatis: Videtur enim, quod plura debeant esse quam vnum: quia si propter sanguinis propinquitatem addita persona nihil efficitur affinis, constat quod meo consanguineo motuo manet affinitas in persona addita: ergo qui vnus est, vnus quodammodo mihi: si quod tunc ducat matrem, ille efficitur affinis mihi. Ergo etiam duo genera affinitatis. Eadem ob ratione probatur de filio qui nascitur ex secunda copula, quod mihi efficitur affinis.

Item, Sæpe videtur etiam in vniuersis, quod dispositio præcedentis copulæ maneat in secunda, & quod femina facit ouum vnde egreditur pullus priori masculo similis: & hoc præcipue experimentatur in columbis: ergo sic etiam est in hominibus: ergo propinquitas videtur transire ad sequentem copulam: ergo maritus affinis meæ & natus ex non consanguineo videntur ad me habere affinitatem: ergo plura genera videntur esse affinitatis.

*sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod affinitas non causatur ex affinitate, sed ex consanguinitate: sed huius ad me nulla est consanguinitas: ergo nulla ad me in tali casu causatur affinitas.

*solutio.* QVOD CONCEDENDVM est. Et dicendum ad primum, quod manet ibi affinitas, vt infra habetur in litera: sed illa non generat aliam affinitatem, quia non est affinitas, nisi ex consanguinitate quæ hic non est.

AD ALIVD dicendum, quod tales dispositiones sunt debiles, & fiunt ex longa infusione matricis ex semine vnus dispositionis, & tunc non causant in partu, nisi qualitates aliquas, vt colorem, & non causati substantiam: & ideo in substantialibus non remanet propinquitas ad primum affinem, licet remaneat ad primum aliqua debilis: & ideo vir mulieris alicuius non potest accipere vxorem filiam illius mulieris ex alio viro. Norandum ergo, quod licet antiquitus tria fuerint affinitatis genera, tamen modo non est nisi vnum in persona addita consanguinitati per connubium carnale: & ideo illa sola interdicitur consanguineis, & non foror sua, vel alia consanguinea eius, vel filia ex alio marito.

ARTICVLVS V.

Quomodo computantur gradus affinitatis.

Deinde quaeritur de hoc quod dicitur [Quo circa ego & foror meæ vxoris in vno & primo gradu erimus, &c.] Quaeritur enim hic de computatione graduum affinitatis: omnis enim propinquitas habens distantiam propinquorem & remotiorem, habet gradus in seipso computandos: sed affinitas est propinquitas huiusmodi: ergo habet gradus in seipso:

ergo non sunt computandi per gradus consanguinitatis, vt dicitur in litera, sed per gradus proprios.

Item, Communiter dicitur affinis in primo, & affinis in secundo gradu ergo proprii sunt aliqui gradus affinitatis.

VLTERIVS quaeritur de regula quam dant Iuris periti, quod persona addita consanguinitati per quam contrahitur affinitas, mutat genus atque mentem, non gradum, sed generata in consanguinitate mutat gradum, & non genus atque mentem vnde verius.

Mutat nuptia genus sed generata gradum. Videtur enim hoc esse falsum: quia persona coniuncta consanguinitati, causas diuersos gradus affinitatis.

RESPONDO. Dicendum, quod sicut affinitas causatur ex consanguinitate, ita gradus affinitatis ex gradibus consanguinitatis inueniuntur & causantur, sicut dicitur in litera.

AD OBJECTIONEM autem dicendum, quod gradus proprios habet, sed aliunde causatos: & ideo cum res proprie habet cognosci ex sua causa, oportet in gradibus affinitatis cognoscendis recurrere ad gradus consanguinitatis.

AD ALIVD dicendum, quod habet gradus, sed non per se cognoscibiles, vt dictum est.

AD ALIVD dicendum, quod regula vera est & bona: quia persona addita consanguinitati, nunquam mutat gradum: sed ipso gradu consanguineo cuius ipsa vxor efficitur, iungitur toti generi: vnde vxor consanguineæ mei, in secundo gradu est mihi affinis, & sic de aliis: & meus consanguineus qui per meam affinem additur generi vxoris suæ, iungitur vnicuique de parentela vxoris in eo gradu affinitatis, quo sibi iungitur vxor illa in gradu sanguinis. Et per hoc facile patet & veritas regulæ, & intellectus literæ. Obiectio autem non valet: quia non sic intelligitur, quod non ferat secum diuersos gradus in diuersis personis, sed quod ipsa gradum alium non faciat quam eum in quo est ille cui iungitur: sed mutat genus atque mentem, quia ipsa est affinis mea, cum maritus sit consanguineus meus. Sed generata de meo consanguineo in tertio gradu, efficitur in quarto gradu mihi consanguinea, & ita generata persona ex consanguineo mutat gradum, sed non genus atque mentem, quia est consanguinea, sicut & persona generans.

ARTICVLVS VI.

An in aequalibus gradibus prohibetur & admittitur affinitas sicut consanguinitas?

Deinde quaeritur de hoc quod dicitur [Nullum in vtroque sexu permitimus, &c.] Videtur enim hoc esse inconueniens: quia affinitas minus vinculum est, quam consanguinitas: ergo paucioribus gradibus debet finiri: ergo videtur, quod antiquitus non debuit poni vsque ad septimum, nec

nec modo vsque ad quartum inclusiue.

Item ponamus, quod aliquis in vna parte consanguineus vel affinis sit in quinto, & in alia parte in secundo, & quaeramus, Vtrum illi coniungi possint? Videtur, quod non quia secundus gradus est prohibitus: sed bene sequitur, si in vna parte sunt in secundo ergo sunt in secundo: ergo non possunt contrahere.

IN CONTRARIUM huius est consuetudo Ecclesie.

AD PRIMUM motum dicendum est, quod in aequalibus gradibus antiquitus & modo prohibetur, & conceditur consanguinitas & affinitas. Ad obiectum autem dicendum, quod reuera minus vinculum est affinitas, quam consanguinitas: sed tamen propter mixturam sanguinis quæ sit, non potest esse præsertim a diruptis illius mixturæ, nisi in eodem gradu in quo consanguinitas ipsa est directa.

Si tamen placeret Ecclesie ad pauciores gradus ponere tam in consanguinitate, quam & præcipue in affinitate, videretur mihi, quod satis congrue hoc posset facere.

AD ALIVD dicendum, quod in computatione consanguinitatis & affinitatis standum est vltiori gradui: & huius causa est, quia nullus gradus est nisi à trunco causatus: & ideo nullus personæ est respectus ad aliam tam in consanguinitate, quam affinitate, nisi per truncum: vnde qui distat à trunco in quinto, à quolibet descendente in altera linea distat in quinto vel amplius. Et cum dicitur, quod isti sunt in vna parte in secundo, intelligitur in secundo non à se, sed à trunco: & ideo inter se distant amplius, quam etiam in quinto: & ideo contrahere possunt, quia quintus à trunco gradus est concessus. Et per hoc patet solutio ad obiectum.

Varia traditiones de affinitate.

**S**ed alij videntur concedere in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & in quarta etiam si contractum fuerit, non separari. Ait enim Fabianus Papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungantur: in quarta si inuenti fuerint, non separentur. In tertia vero propinquitate non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Equaliter vir iungatur in matrimonio eis qui sibi consanguinei sunt, & vxoris suæ consanguineis, post mortem vxoris. Ecce hic conceditur in quinta vel quarta propinquitate affinium fieri coniugium. Iulius etiam Papa ait, Statutum est vt relictam patris vxoris suæ, relictam fratris vxoris suæ, relictam filij vxoris suæ, nemo sibi in matrimonium sumat: relictam vxorem consanguineorum vxoris suæ vsque in tertiam progeniem nemo in vxorem sumat. In quarta verò & quinta si inuenti fuerint, non separentur. Ecce quam variè de affinitatis obseruatione loquuntur Auctores. Alij enim vsque ad septimum gradum eam obseruari sanciunt. Alij vero in quinto vel quarto matrimonia contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordie dispensationem videntur proponere. Potest enim Ecclesia dispensare in copula affinium vsque ad tertium gradum: sicut Gregorius dispensauit in quarto gradu consanguinitatis. Illud autem non est prætereundum quod Gregorius Venerio Episcopo scripsit, Sedem Apostolicam consulere decreuisti: si mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognitioni eius pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel sub alio viro cognitionis vocabula dissoluantur, vel si susceptæ soboles possint legitime ad prioris viri cognitionis transire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum potest propinquius vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est. Porro vno defuncto, in superstitè affinitas non deletur: nec alia copula coniugalis affinitatem copulæ prioris soluere valet: sed nec alterius coniunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri consortium transire. Siquis ergo sacri-

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

V V u lego

35. q. 3. c. De propinquis.

Ibidem. c. Et hoc quoque.

35. q. 10. c. Fraternitatis.

Genet. Marit.

Et quod si sita mulier.

lego & temerario ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula dissipare, vel si susceptas soboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitime sociari: hic negat Dei verbum validum esse quod dixit, Erunt duo in carne vna. Ecce hic prohibet, si mortuo primo viro vxor eius alij nupserit, filios de secundo viro genitos ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ante cognationem prioris viri pertinent, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hæc idem etiam Innocentius Papa ait, Si qua mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nullatenus potest ad consortium cognationis prioris viri pertinere. Hoc autem obseruandum est vsque ad septimum generis gradum: sed maxime vsque ad tertium & quartum, sicut supra positum est.

ARTICVLVS VI.

*An affinitas maneat post mortem illius cuius gratia est contracta?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit [ Illud etiam non est prætereundum, quod Gregorius, &c. ] Videtur enim hoc esse irrationabile: quia cessante causa cessat effectus: sed iunctura copulæ carnalis est causa affinitatis, vt prius est habitum: ergo ipsa cessante cessat & affinitas: cessat autem per mortem: ergo & affinitas.

2 Item, Nulla persona est affinis, nisi adiecta: sed ista post mortem non est adiecta: ergo videtur, quod non est affinis. Prima constat ex præhabitis. Secunda probatur ex hoc, quod si esset adhuc adiecta isti, non posset adici alteri: & hoc falsum est, quia per secundas nuptias alij potest adici.

3 Item, In omnibus rebus ita est, quod cessante mutatione inducente relationem, cessat relatio: sicut si albedo destruat quæ inducta fuit per dealbationem, cessat similitudo ad alba: ergo hic similiter esse videtur: constat autem, quod matrimonium fuit istius relationis causa: ergo cessante ipso, relatio quæ affinitas vocatur, destruitur.

Solutio.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod sicut in littera dicitur, & in Euangelio Marth. 10. permanet affinitas post mortem: & ideo arguit Ioannes Herodem propter Herodiadem vxorem fratris sui Philippi, qui duxerat eam.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod in nullo tenet, nisi in causa essentiali & immediata: sed in causa accidentali & remota non tenet, quia destructo ædificatore non propter hoc destruitur ædificium. Ex superioribus autem patet, quod copula carnalis non est huiusmodi causa affinitatis.

**A**D ALIVD dicendum, quod licet non sit adiecta marito qui non est, manet tamen adiecta consanguinitati. Ad probationem dicendum, quod adiecta marito non potest adici alij, sed adiecta consanguinitati & soluta à marito bene potest adici aliis multis successiue per mortes maritorum & alias nuptias.

**A**D VLTIMVM dicendum, quod non est simile: quia albedo est forma in qua fundatur similitudo, sed matrimonium non est forma in qua fundatur affinitas, licet causetur ex copula carnali: sed potius quia vnum fuisset corpus cum aliquo de consanguinitate: & hoc etiam manet post mortem mariti: & ideo stat relatio affinitatis.

ARTICVLVS VII.

*An definitio iustitia publicæ honestatis sit bene data à Magistro?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit [ Sed nec alterius coniunctionis soboles, &c. ] Licet illud sit abrogatum per iura noua quod hic dicit de sobole alterius coniunctionis, tamen gratia huius quæremus de publicæ honestatis iustitia, de qua quæremus tria, scilicet quid sit: Et vtrum habeat gradus, vel non? Tertio, Quid sit iuris de ipsa?

**A**D PRIMVM dicunt communiter, quod publicæ honestatis iustitia est propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ab Ecclesiæ institutione propter eius honestatem. Videtur autem contra hoc obici: quia sponsalia non faciunt vnionem matrimonij vel carnis: ergo cum omnis propinquitas exeat ab aliquo vno, videtur quod nulla propinquitas deriuetur ex sponsalibus.

2 Item, In naturis sic est, quod ex hoc quod aliqua materia fuit inclinata tantum ad recipiendam formam vnã, ex hoc non impeditur quin possit iungi alij, & illi vicinè citius quam remotè: cum igitur femina se habeat ad masculum sicut materia ad formam, videtur quod ex sponsalibus quæ sunt inclinatio vel dispositio ad matrimonium, nihil inducatur vnde ista femina magis prohibeatur à consanguineo sponsi sui, quam ab altero: ergo videtur, quod nulla sit talis propinquitas.

3 Vltèrius quæritur hic de hoc quod dicit, Robur trahit ab Ecclesiæ institutione. Non enim debet institutum Ecclesiæ esse irrationabile: ergo fundatur super aliquid rationis: & quæritur, Quid est illud, & non inuenitur, neque

que in veteri lege, neque in noua, nec etiam in lege ciuili: ergo videtur, quod potius sit dicendum, publicæ honestatis iniustitia, quam iustitia.

4 Item quare dicit, Propter eius honestatem? Nulla enim honestas videtur in hoc Ecclesiæ generari, sed potius inextricabiles laquei multi ex hoc procurantur animabus.

5 Item, Cum istud pertineat potius ad continentiam, quam ad iustitiam, potius deberet dici, Publicæ honestatis pudicitia vel continentia, quam publicæ honestatis iustitia.

Solutio.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod satis conueniens est dicta definitio, & tangit genus, & causam, & confirmans, & finem: & hæc patent per ordinem in definitione.

**A**D PRIMVM ergo obiectum dicendum, quod est ibi vnio quædam, sicut supra in questione de sponsalibus dictum est: & ideo contrahitur ibi vinculum quoddam. Et quia etiam Ecclesiæ per se diligit honestatem castitatis, de facili recipit occasionem non contrahendi matrimonium cum persona aliqua vel aliquibus.

**A**D ALIVD dicendum, quod sponsalia sunt sicut dispositiones propinquæ ad matrimonium: vnde sicut materia habens dispositionem propinquam ad formam aliquam, non vnitur alteri nisi prius in ea fiat corruptio dispositionis prioris: ita etiam non potest persona desponsata, cum alia contrahere, nisi prius corruptis sponsalibus, quæ non sine peccato siue causa corruptuntur, quia faciunt quoddam vinculum vnionis.

**A**D ID quod vltèrius quæritur, dicendum quod Ecclesiæ semper satis habet rationis ordinans vincula amoris & propinquitatis: & hoc habet argumentum Leuit. 18. vbi dicitur, quod turpimodo vnus propinquorum, turpimodo alterius est: & ideo non est disceptanda: & ita hic desponsata quodammodo efficiunt adiecta consanguinitati: & ideo nullus de consanguinitate illa potest illam habere.

**A**D ALIVD dicendum, quod non est iniustitia: quia Deo placet vt confederentur homines & confirmentur per affinitates quæcunque.

**A**D VLTIMVM dicendum, quod omnis virtutis opus secundum quod lege ordinatur, est opus iustitiæ quam legalem vocat Aristor. Et quia istud non habet robur, nisi à lege Ecclesiæ, ideo potius dicitur, Publicæ honestatis iustitia, quam pudicitia.

ARTICVLVS VIII.

*An propinquitas hæc habeat aliquos gradus, & qui sint illi?*

**S**ecundo quæritur, Vtrum hæc propinquitas habeat gradus? Et videtur, quod non: quia est debilis: ergo saluatur in vna persona: ergo videtur, quod non habeat gradus in personis aliis.

2 Item, Affinitas habet gradus per accidens, scilicet per consanguinitatem, vt prius D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

dictum est: consanguinitas autem habet gradus per se: cum ergo propinquitas publicæ honestatis iustitiæ sit vtraque debilior, videtur quod nec per se nec per accidens habens gradus: ergo nullo modo habet gradus.

**I**N CONTRARIVM huius est, quod in quoto gradu ille est, per quem contrahitur in sponsalibus huius propinquitas, toto gradu videtur coniuncta sponsa sua: sed diuersi sunt gradus consanguinei desponsantis: ergo in diuersis gradibus sponsæ adiiciuntur.

2 Item, Gradus potius respicit contrahentes sponsalia, quam contractum: sed contrahentes diuersorum sunt graduum in consanguinitate: ergo & sponsa est in diuersis gradibus propinquitatis publicæ honestatis iustitiæ.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod diuersi sunt gradus istius propinquitatis sicut affinitatis: quia quoto gradu iungitur consanguineus contrahens sponsalia, toto gradu iungitur sponsa in publicæ honestatis iustitia: & ideo prohibetur ei contrahere cum aliquo de consanguinitate illa. Vnde etiam quidam antiqui dicebant, quod hæc propinquitas esset affinitas, licet in veritate non sit affinitas, sed ferè similis illi.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod si gradus protenderetur à persona adiecta vt adiecta, tunc valeret quod obicitur: sed hoc non est verum, quia non habet gradus nisi consanguinitatis, & illius gradus nunquam mutat, sed mutat genus attentionis sicut & affinitas.

**A**D ALIVD dicendum, quod non sequitur: quia est medium inter affinitatem & consanguinitatem magis conueniens cum affinitate, quia cum eo conuenit quod non mutat gradum, sed genus attentionis: sed cum consanguinitate, quia quodammodo gradus habet. Etiam formaliter argumentum non valet, si hoc est debilius illo, quod in hoc determinato sit debilius: sed valeret è conuerso, & incidit fallacia consequentis.

ARTICVLVS IX.

*Quid iuris est de hac propinquitate?*

**T**ertio quæritur, Quid sit iuris de hac propinquitate? Et dicitur communiter, quod persona desponsata non potest esse coniunx alicuius de consanguinitate desponsantis, nec è conuerso potest sponsus aliquam ducere de consanguinitate sponsæ. Sed tunc quæritur, Esto enim, quod sponsalia sint contracta ante septennium, tunc enim non valent sponsalia: ergo tunc non impediunt quin aliis de sua consanguinitate possint coniungi si sponsalia frangantur.

2 Item, Sic quod spado habens ætatem contrahat sponsalia cum habente ætatem, vel perpetuo frigidus, vel perpetuo maleficiatus: constat, quod iste habet impedimentum matrimonij: ergo & sponsalium: ergo non impeditur desponsata quin valeat alij de sua consanguinitate coniungi matrimonialiter.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod primus casus

casus de plano est concedendus: de secundo dicunt, quod ex tali contractu sponsa generatur impedimentum contrahendi cum alio consanguineo sponsi: quia adhuc non erat impedimentum in actu impediendi propter aetatem: & ideo separatur talis sponsus ab habente huiusmodi impedimentum. Et per hoc patet solutio ad omnia quaerita.

*Si coniugium sit inter eos, qui nota consanguinitate diuiduntur.*

**E**st sciendum, quod Ecclesia infra praedictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conspectu Ecclesiae, & postmodum probata consanguinitate eiusdem iudicio separati: quaeritur, Vtrum copula illa coniugium fuerit? Quibusdam videtur non fuisse coniugium, quia non erant legitimae personae: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugium reputatur, quia bona fide & per manum Ecclesiae conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij vero dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitimae personae: quia talium coniunctiones vocantur canones coniugia, vbi de personis agitur, quarum testimonio consanguineorum sit dirimenda coniunctio. Vnde Urbanus Papa, Si duo viri vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi forte confessi fuerint, coniugio dissoluantur. Si vero neutrum contigerit, Episcopi eos per fidem Christi obtestentur, quatenus palam fateantur, si se recognoscunt consanguineos. Si se iudicio Episcoporum segregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cum tres vel duo ex propinquieribus eius qui accusatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel si duo vel tres ex antiquioribus Ianuensibus, quibus haec propinquitas est nota, qui bonae famae & veracis testimonij sint, remoto amore, timore, pretio, & omni malo studio, praedicta firmauerint, sine mora coniugia dissoluantur. Consanguineos vero extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in synodo computet, sed propinqui ad quorum notitiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota fit, Episcopus canonicè perquirat: & si inuenta fuerit, separentur. Ecce quibus accusantibus vel testificantibus dirimenda sit consanguineorum coniunctio, quae coniugium vocatur.

*Distinctio utilis, quid sit fornicatio.*

**D**icendum est, quod aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Fornicatio licet sit genus omnis illiciti coitus qui fit extra uxorem: tamen specialiter intelligitur in vsu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum proprie est virginum illicita defloratio. Adulterium est alieni thori violatio: vnde adulterium dicitur quasi alterius thori accessio. Incestus est consanguinearum vel affinium abusus. Vnde incestuosi dicuntur, qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur. Raptus admittitur, cum puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in uxorem habeatur: siue puellae, siue parentibus vis illata

constiterit,

constiterit, hic morte mulctatur. Sed si ad Ecclesiam cum rapta confugerit, privilegio Ecclesiae mortis impunitatem meretur. Addendum est etiam illud Alexandri, qui ait, Quod frater sororve uxoris tuae cognati dicuntur, aequiuocationis iure fit, & necessitate vulgaris appellationis potius, quam vlla cognationis causa. Vxor enim fratris, fratrisa potius quam cognata vocatur. Mariti frater, leuir dicitur. Duorum fratrum uxores, ianitrices vocantur, quasi eandem ianuam intrantes. Viri soror, glos appellatur. Sororis autem vir non habet speciale nomen, nec uxoris frater.

## ARTICVLVS X.

*An filij & qui sint legitimi?*

**D**einde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Vtrum copula illorum coniugium fuerit, &c.] Quaeritur enim hic, Qui filij sint legitimi? Et quaeruntur tria, scilicet qui filij sint legitimi? Qualiter legitimantur? Et quid valet eis legitimatio? Ad primum communiter dicitur, quod legitimus filius est, qui de legitimo matrimonio est natus, vel de eo quod in facie Ecclesiae legitimum reputatur. Contra hoc autem obicitur. Videtur enim, quod omnis filius sit legitimus: quia lex naturae potior & fortior est, quam lex positua: sed lege naturae omnis filius est legitimus: ergo, &c.

2 Item, Esto, quod in facie Ecclesiae contrahant scientes impedimentum, & hoc taceant: videtur quod propter hoc non debeant dici filij legitimi, quia dolus nulli debet patrocinari.

3 Item, Esto, quod clam contrahant ignorantes matrimonij impedimentum: videtur quod eorum filij sint legitimi, quia ignorantia excusat, sicut habetur Genes. 10. de Abimelech qui rapuit uxorem Abrahæ, & se excusauit per ignorantiam: & Dominus recepit eius excusationem.

**A**d hoc dicendum, quod secundum iura quadruplex est status filiorum, scilicet naturales: & legitimi de uxore legitima procreati: naturales tantum, vt filij concubinarum quae uxores esse possunt si ducerentur. Alij legitimi tantum, vt adoptiui. Alij nec naturales nec legitimi, vt spurij, scilicet de adulterio vel de incestu nati.

**D**icendum ergo ad primum, quod natura est duplex, vt supra dictum est, scilicet generis hominis: & differentiae. Et filij communiter non nascuntur lege naturae, nisi primo modo dictae: & illa est pecorina: & ideo ad bonum hominis quod est bonum rationis, ex illa lege non reputantur legitimi.

**A**d alium dicendum, quod in illo casu non sunt legitimi:

**A**d alium dicendum, quod talis contractus est contra interdictionem Ecclesiae: & ideo si ignorat, talis reputatur ignorantia affectata quae non excusat: & filij eorum reputantur illegitimi: quia nec matrimonium legitimum reputatur. Nec est simile de Abimelech: quia in illo non fuit ignorantia iuris, sed facti, quia credidit esse solutam quae fuit coniugata.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

## ARTICVLVS XI.

*Quis sit modus legitimandi?*

**S**ecundo quaeritur de modo legitimandi: quia contra rationem est illegitimum reputare legitimum: ergo secundum iura fieri non debet, quia secundum ius nihil fit contra rationem.

2 Item, In actibus illegitimus non fit legitimus: quia illegitimus actus est vitiosus, & legitimus est ordinatus cuius virtute: ergo nec in natis fieri debet.

3 Item, Contra naturae ordinem esse videtur, quod natura illegitimum naturae lege, vnam faciat legitimum, nec è conuerso: quoniam monstra semper reputat peccata, & bene nata decorat & ornat: ergo nec in ciuilibus illegitimum debet legitimari.

4 Item, Sicut est motus de vno contrarium in aliud, tam in naturis, quam in moribus: ita est è conuerso: sed nunquam fit de legitimo illegitimus: ergo nec è conuerso fieri debet de illegitimo legitimus.

**I**n contrarium huius est, quod tam secundum canones, quam secundum leges illegitimi legitimantur.

2 Item, Sine omni culpa nati ipse nascitur illegitimus: sed in his quae sunt ex necessitate (secundum Philosophum & legislatores) innocentiam & misericordiam merentur: ergo talis error misericorditer corrigi potest: possunt ergo legitimari.

**Q**uod concedendum est, & dicendum, quod sex modis illegitimi legitimantur: duobus secundum canones, & quatuor secundum leges. Primus secundum canones est per subsequens matrimonium cum matre illegitimum contractum. Secundus autem est per specialem indulgentiam & dispensationem Domini Papae. Et hi duo modi habentur extra. Qui filij sint legitimi. cap. Conquestus est nobis. Primus autem secundum leges est, si pater filium naturalem curiae offerat Imperatoris: tunc enim propter curiae honestatem filius legitimus efficitur, siue pater legitimos habeat filios, siue non. Secundus est, si pater decedens in testamento nominet eum heredem legitimum, & ipse postea offerat testamentum principi volens fieri legitimus. Tertius est, si nullo filio legitimo existente patreque defuncto, ipse naturalis filius seipsum offerat principi. Hi tres modi habentur in authentico. Quibus modis naturales efficiantur

VV u 3 legitimi



legitimi sui. Quoniam de suis. Quartus modus est, si pater eum in publico testamento vel cum trium virorum testantium susceptione legitimum nominet, nec adiciat naturalem: tunc enim efficitur legitimus, ut in authentico. Non liceat, &c.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non est contra rationem de substantia, id est, de materia non legitima facere legitimum ad actus legitimos: sed de forma esset verum, quia de contrario non potest fieri contrarium, sed subiectum sub utroque potest esse contrarium.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia actus talis peruersitati inseparabiliter est coniunctus, & ideo nullo modo potest corrigi: sed non est ita in subiecto.

AD ALIUD dicendum, quod in illegitimis naturæ vel est defectus, vel superfluitas est in monstris inseparabiliter: & ideo non possunt corrigi: & hoc modo non est in natis, quia per actus voluntatis potest corrigi defectus naturalium qui sic dictus est, quia non est secundum legem positivam.

AD ALIUD dicendum, quod sæpè puniuntur legitimi pœna illegitimorum per exheredationem pro peccato patris vel suo, tamen argumentum non valet, quia legislator facilior est ad indulgentias, quam ad pœnas: sed in motu naturali subiectum se habet æqualiter ad utrumque contrarium, & ideo æqualiter mouetur de vno in alterum, & è conuersione.

ARTICVLVS XII.

Ad quid valet legitimatio?

Tertio queritur, Quid prodest legitimatio? Videtur, quod nihil: naturalia enim bona æqualiter Deus largitur & naturalibus & legitimis & spuris: cum ergo iustitia humana sit exemplata à diuina, videtur secundum ius humanum, quod æqualiter debent illi succedere in bonis temporalibus & ad legitimos actus admitti.

2. Item iniuste agitur cum eo cui hoc imputatur in pœnam, in quo nullam habuit culpam: sed in illegitimam natiuitatem nullus

vnquam habuit culpam: ergo nulli debet imputari in pœnam: ergo æqualiter omnes filij debent succedere patri.

3. Item, Secundum Philosophos, Aristor. & Auicem. filius egrediens de domo patris, similis est semini egredienti de corpore patris: sed video, quod in egressu feminis, patris substantia æqualiter partitur naturali & legitimo humidum radicale, ad quod postea negotietur virtus formatiua ad perficiendam substantiam conceptus: ergo etiam egrediens filio de domo patris, siue sit naturalis, siue legitimus, æqualiter debet partiri partem facultatum, ex qua negotietur procurationem suæ domus: ergo æqualiter debent succedere, vt videntur.

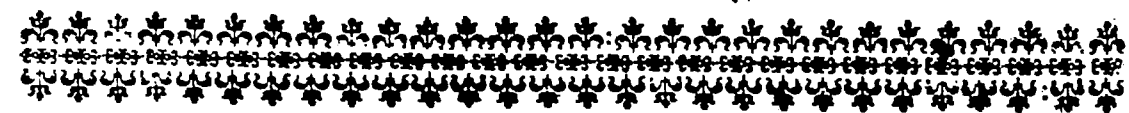
AD HOC dicendum, quod in veritate ad duo prodest legitimatio, quorum vnus est, quia potest succedere patri in hæreditate iure legitimo. Secundum autem, quia admittitur ad legitimos actus. Naturales autem in sexta tantum succedere possunt: spurij autem & de damno coitu nati, in nullo omnino succedunt: sollicitudinis tamen Episcopi intererit, vt procuret quod uterque parentum talibus secundum quod facultas suppetit, necessaria procurent.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non est ita in voluntariis, sicut in naturalibus: quia naturalia currunt cursu necessario, & ideo non habent peccatum: & ita operatur Deus in natura. Et hoc non trahitur ad exemplum in voluntariis, sed potius hoc quod dicit. Ego sum Deus zelotes, vindicans, &c. hoc enim de pœna temporalis intelligitur: & ita facit lex que punit natiuitatem vnus, vt caueatur ab altero talis illicitus concubitus.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non fit in pœnam filij, sed in pœnam patris, vt in filio puniatur: & tamen est pœna filio bona, si ea ad humilitatem vratur: sicut etiam dicit Apostolus 1. Corinth. 7. Seruus verò es, non sit tibi cura: sed si potes fieri liber, magis vrere.

AD ALIUD dicendum, sicut prius dictum est, quod non est simile in naturalibus & voluntariis: & causa est superius assignata.

Deinde ratione eius quod dicit ibi. Hic videndum, quod aliud est fornicatio queratur de luxuria & spuris eius omnibus & filiabus.



DISTINCTIO XLII.

De spiritali cognatione.

De impedimento matrimonij quod tenet ex propinquitate spirituum.



DE parentalium graduum famosa quæstione aliquid licet minus sufficienter diximus. Iam de cognatione addamus, quæ etiam personas impedit vt non sint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quidem sunt, consanguinitas, affinitas, & spiritalis germanitas. Consanguinitas est inter eos, qui iunguntur secundum lineam generis. Affinitas inter eos, qui genere quidem non sunt coniuncti,

coniuncti, sed mediante genere sunt sociati: verbi gratia, Vxor filij fratris mei quæ non est de genere meo, per ipsum qui est de genere meo, mihi affinis facta est, & ego illi: Spiritalis proximitas est inter compatrem & commatrem, & inter eos quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Est etiam inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales.

Hugo sent. 4. cap. 13.

ARTICVLVS I.

An sit aliqua spiritalis cognatio?

[Am de spiritali cognatione addamus] Quatuor hic dicit de spiritali cognatione, quorum primum est, Quæ sit spiritalis cognatio. Secundum autem, qui sint filij spirituales, & in quor. sacramentis spiritalis cognatio contrahitur. Tertio tangit ius quod est de talibus. Quartum est obiectio & solutio quæ videtur talibus aduersari. Incidunt autem hic quæstiones tres circa principium, scilicet an aliqua sit spiritalis cognatio? Secunda est, Quæ sit spiritalis proximitas? Tertia, An impediat matrimonium contrahendum, & dirimat contractum?

Ad primum sic proceditur: Aut vnio spiritus transit ad vnionem carnis, aut non. Si sic: ergo in omnibus in quibus est vnio spiritus, transitur ad vnionem carnis: sed inter omnes habentes charitatem est vnio spiritus: ergo inter omnes habentes charitatem transitur ad vnionem carnis: ergo nullus habens charitatem, posset sibi copulare vxorem habentem charitatem, quod falsum est. Si autem non transitur, tunc spiritalis proximitas non impedit matrimonium.

2. Item, Sicut dicit Dionysius 2. ecclesiasticæ hierarchie, Compater non efficitur hic anadochus spiritalis filij, sed officium anadochi est officium imbuentis & instruētis: ergo habens officium imbuentis & instruētis non posset matrimonialiter iungi puellæ quam docet & imbuat, quod iterum est falsum: ergo videtur, quod nulla sit proximitas spiritalis.

3. Item, Quod caro est propinqua carni, facit propagatio ex carne vna: ergo vbi non est propagatio ex vno, ibi nulla est proximitas: sed spiritus vnus cum alio non propagatur ex quodam vno: ergo nulla est in talibus proximitas.

4. Item, Constans est, quod spiritalis proximitas si est, emanat ex aliqua generatione, sicut & omnis alia proximitas: aut igitur ita est, quod est generatio secundum esse, aut secundum bene esse. Si primo modo, constat quod hoc falsum est: quia hoc modo filium suum spiritaliter generant parentes carnales non spirituales. Si secundo modo: aut hoc est quoad bene esse virtutis, aut scientiæ. Non primo modo: quia talem habitum (vt dicit Augustinus) non dat nisi Deus. Si secundo modo, tunc quilibet magister haberet proximitatem spiritaliter ad discipulum & discipulam: & hoc iterum falsum est: ergo nulla videtur esse proximitas spiritalis.

IN CONTRARIVM autem sunt omnia quæ dicuntur in litera.

2. Item Ephel. 3. Flecto genua mea ad Deum patrem, ex quo omnis paternitas in celo & in terra nominatur. Constat autem, quod paternitas in celo non est nisi spiritalis: ergo spiritalis paternitas est aliquid.

RESPONSIO. Dicendum, quod spiritalis proximitas est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod caro hominis præcipue Christiani non accipitur vt caro hominis tantum, sed prout est habitaculum Spiritus sancti: & ideo vinculum spiritus habet locum in carne: & ideo illi qui sunt vnus, ab Ecclesia non iudicantur vt diuisi: omnes autem qui iunguntur matrimonio, accipiuntur vt diuisi: & ideo dicendum, quod transitur ad vnionem carnis, quæ est habitaculum vel debet esse Spiritus sancti per spiritus vnionem.

AD ID quod contra obicitur, dicendum quod est vnio sacramentalis, quæ est per modum generationis esse spiritalis, vel confirmationis ipsius, & est vnio habitualis charitatis. Prima autem vnio facit hoc, & non secunda.

AD ALIUD dicendum, quod anadochus ex officio patrinatus non habet docentis vocem tantum, sed etiam operantis ad esse spirituale ipsius qui regeneratur.

AD ALIUD dicendum, quod licet spiritus non sit ex spiritu, &c. tamen secundum rem & characterem sacramenti potest fieri aliquo ministerialiter: & ita quodammodo spiritalis proximitas generatur, quia esse spiritus secundum bonum sacramenti est quodammodo ex spiritu.

AD ALIUD dicendum, quod emanat à spiritali generatione: sed illa est sacramentalis, vt prius dictum est. Et obiectio non est nisi de cooperatione ad aliquid bene esse per modum alterationis, & non per ministerium generantem, sicut fit generatio in spiritalibus sacramentis.

ARTICVLVS II.

Quid sit spiritalis cognatio siue proximitas?

SECUNDO queritur, Quid sit spiritalis proximitas? Et communiter dicitur, quod spiritalis proximitas siue cognatio spiritalis, est spiritalis propinquitas proveniens ex sacramenti datione, vel ad idem tentione. Videtur autem non esse conueniens distinctio quia per sacramenti suscepiuonem vnitur ho-

mo tota Ecclesia, & non specialiter vni personæ: ergo si contrahit propinquitatem, ad totam Ecclesiam contrahit, & non specialiter ad personam vnam.

2 Item, In sacramentis non operatur homo, sed solus Deus, vt dicit Augustinus: ergo nullum est ibi factum hominis circa hominem: sed non contrahitur propinquitatem ad hominem, nisi ex aliquo facto hominis: ergo videtur, quod in sacramenti susceptione nulla contrahitur propinquitatem ad hominem.

3 Item, Efficacior est operatio inducens gratiam circa hominem, quam operatio ministerialis in sacramento exteriori, quæ gratiam non inducit: sed oratio quæ fit pro alio, vt dicit Gregorius, iuuat prædestinationem inducendo gratiam in eo pro quo oratur: ergo ipsa est operatio efficacior, quam operatio ministerialis in sacramento: sed non inducit propinquitatem oratio: ergo nec operatio in sacramento.

4 Item, Propinquitatem spiritualis aut est ex vicinitate essentia spiritus ad spiritum, aut ex vicinitate originis spiritus ad originem spiritus, aut ex vicinitate consonantia spiritus ad spiritum ad finem vnum. Constat autem, quod non primo modo: quia spiritus vnus non est vicinior vni secundum essentiam, quam alij. Nec etiam secundo modo: quia origo spiritus est Deus, qui vno modo se habet ad omnes spiritus. Nec etiam tertio: quia sæpe discordant compadres, & vnus vult vnum, & alius vult aliud, & vnus bonum, & aliter malum. Ergo videtur, quod nulla sit propinquitatem spiritualis inter eos.

5 Item, Ea quæ sunt naturalia, frequenter sunt, vt dicit Philosophus: vnde cum propinquitatem carnalis sit naturalis, frequenter fit vt filius patrem imiteretur. Vnde poeta:

*Sæpe solet similis filius esse patris.*

Sed constat, quod gratia spiritualis efficacior est, quam natura: ergo videtur si spiritualis est propinquitatem inter aliquos, quod ad minus vt frequenter in imitatione spirituali debet manifestari: sed nihil horum videtur: ergo nulla videtur esse propinquitatem spiritualis ex sacramenti datione.

6 Vltimus obicitur de hoc quod dicitur, Vel ad idem tentione. Equiuocè enim operantur ad sacramenti perceptionem dans & tenens: ergo æquiuocè inter eos, & suscipientem sacramentum contrahitur propinquitatem spiritualis: ergo malè diffinitur. Et vltimus sequitur quod alia ratione dicitur cognatus pueri spiritualis baptizans, & aliter de baptismo suscipiens: sicut aliter dicitur sana vrina, & aliter sanum animal.

*Solutio.*

RESPONSIO. Dicendum, quod conuenienter diffinitur cognatio spiritualis superiori diffinitione: quia ponitur ibi genus, siue forma, & causa propter quam contrahit vt differentia: est enim diffinitio dicens quid, & propter quid, vt facile patet consideranti eam.

AD ID ERGO quod primo obicitur, dicendum quod dupliciter contrahitur vnio, scilicet conformitate gratia, & operatione illius conformitatis. Et conformitate gratia suscipiens sacramentum contrahit vnionem ad totam Ec-

clesiam: & hoc non facit propinquitatem, sed similitudinem. Operatione autem ad esse illius gratia habet propinquitatem ad dantem sibi sacramentum & tenentem eum in ipso quando percipit sacramentum: & hæc propinquitatem est quasi propagata gratia: sicut carnalis cognatio est carnis propagata, licet aliter, & aliter: & idè hoc inducit propinquitatem spiritua-

lem. AD ALIUD dicendum, quod Deus operatur solus vt efficiens, sed tamen operatur etiam homo ad gratiam: sicut etiam in generatione hominis homo non generat animam, sed generando operatur ad animam: & idè efficitur natus propinquus naturaliter, & similiter ibi efficitur propinquus spiritualiter.

AD ALIUD dicendum, quod supponitur falsum in prima propositione: quia operatio in sacramento nunquam impeditur nisi per accidens, scilicet si est factus qui suscipit sacramentum: & tunc etiam non frustratur à sacramenti susceptione: & idè recedente fictione non redditur ei. Sed oratio pro alio ad gratiam impetrandam sæpe impeditur. Si tamen in hoc non fiat vis, tunc dicendum, quod dissimilis est operatio in sacramento, & per orationem: quia operatio in sacramento est quasi propaganda spiritualiter in ministerio, sed operatio orationis est vt inductua alterius per preces: nulla autem operatio facit propinquitatem, nisi quæ est propagatio, vel coniuncta propagationi.

AD ALIUD dicendum, quod non sumitur hoc modo vnio faciens propinquitatem, & non fit per modum talis conuenientia: sed potius sicut conueniunt principium & principium, quia principium esse suum habet à principio: & ita est hic, nisi quod non sunt principium effectuum, sed quasi instrumentale & ministerialiter operans: & talem modum traditionis consequitur aliquando conuenientia, aliquando non: quia possibile est principium alterari post separationem à principio: vnde non semper tractus corporaliter similis est in carne tradenti: sed nisi essent alterationes, similis esset. Ita est hic: quia substantiam gratia sacramentalis habet ab ipsis operantibus in ministerio, & similis esset, nisi vtriusque alterationes affectuum facerent dissimilitudinem: vnde hæc similitudo esset in habitu, si perficeretur & manifestaretur in voluntatum conformitate & sine vno.

AD ALIUD dicendum, quod impedit conformitatem alteratio affectuum ex vtraque parte, non in efficacia gratia.

AD ID quod vltimus obicitur, dicendum quod in vno communi conueniunt omnes operationes in sacramentorum perceptione, scilicet quod operantur in ministerio: & quod hoc vna est ratio spiritualis cognationis.

\*\*\*

ARTICV

ARTICVLVS III.

*An spiritualis proximitas impedit matrimonium contrahendum?*

Tertio queritur, An impedit matrimonium contrahendum & dirimat contractum? Videtur autem, quod non: quia vbi plura sunt vincula amicitia & societatis, ibi maior est individuitas vitæ: sed cognatio spiritualis vnit spiritus, & coniugium ligat corpora: ergo in tali matrimonio esset maior individuitas: ergo melius est hoc quam aliud, & meliorem sortitur exitum, & delectabilius commanent: ergo non debet impedire matrimonium.

2 Item, Matrimonium consistit in vtraque vnione, scilicet spirituum, & corporum: ergo quod cooperatur ad vnionem spirituum, promouet ad matrimonium: sed cognatio spiritualis promouet ad vnionem spirituum: ergo promouet ad matrimonium: ergo non debet poni pro impedimento.

3 Item, Omnia bona matrimonij inter tales personas fabricantur, scilicet fides, proles, sacramentum: ergo videtur, quod non impedit, sed expedit.

*Solutio.*

IN CONTRARIUM huius sunt omnia que dicuntur in litera.

*Solutio.*

RESPONSIO. Dicendum, quod impedit matrimonium contrahendum, & dirimat contractum, sicut litera dicit: quia non placet Deo, quod vnio spiritualis quæ est inter tales, reputetur non vnio: qui enim in matrimonio vniantur, distantes reputantur: & hoc respiciens Ecclesia, statuit quod illud impedimentum vim habeat, præcipue eum etiam lex civilis propter adptionem prohibeat matrimonialiter conuenire. Præterea hoc contra ordinem naturæ est, quod surculus qui ex radice aliqua ascendit, iterum radici vnjatur ad propagandum alium: non minus autem digna est propagatio spiritualis, quam corporalis: & idè vtraque cognationem impedimentum statuit Ecclesia esse.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc argumentum non valet: quia si hoc attenditur in matrimonio, tunc filius debet accipere matrem, quod absurdum est: sed in matrimonio attenditur coniunctio distantium, vt iterum gradus fugiens reuniatur, & remaneat fœdus humani generis, & ciuilibus urbanitas in talibus ita coniunctis. Et per hoc etiam patet solutio ad sequens.

AD ALIUD dicendum, quod hoc sufficit, sed oportet esse personas legitimas ad contrahendum, vt sæpe supra habitum est.

ARTICVLVS IV.

*Quot sunt species cognationis spiritualis?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Est etiam inter filios eiusdem hominis carna-

les & spirituales, &c.] Et queritur hic, Quot sunt species cognationis spiritualis? Videtur autem, quod non sunt nisi duæ: quia de his tantum mentionem facit in litera, scilicet inter suscipientem & susceptum in baptismo, & inter filios suscipientis carnales & spirituales.

2 Videtur autem, quod sit vna sola: quia non communicantes in spiritu, non communicant etiam in consequente illam communicationem: sed pater carnalis suscipiens, & filius suus carnalis, non communicant in spiritu quoad operationem ministerialem in sacramento, quando pater carnalis suscipit filium spiritualement: ergo non communicant etiam in consequente illam operationem spiritualement, quod est cognatio spiritualis: ergo nulla est cognatio inter filios carnales & spirituales.

3 Item, Si dicitur, quod est cognatio spiritualis inter eos: constat, quod non esset secundum gradum vnum, sed duos, vel truncum & gradum: hoc autem nunquam auditum est à Sanctis, quod gradus in tali cognatione determinent: ergo videtur, quod nulla sit inter carnales filios & spirituales cognatio spiritualis.

4 Vltimus videtur, quod sint tres, scilicet compaternitas, paternitas, & fraternitas spiritualis: quia hoc communiter dicitur ab omnibus qui sciunt: & etiam ex litera hæc colliguntur.

5 Item, Eadem ratione qua filius patris spiritualis contrahit fraternitatem, contrahit etiam pater filij spiritualis compaternitatem: ergo necessario erunt tres.

6 Vltimus videtur, quod quatuor: quia non minor est vicinitas spiritualis ad spiritualement, quam carnalis ad spiritualement, sed maior: sed carnales filij patris spiritualis, cum filio spirituali contrahunt cognationem spiritualement: ergo multo magis spirituales filij eiusdem, cum omnibus spiritualibus habent cognationem spiritualement: ergo omnes filij spirituales eiusdem hominis sunt inter se fratres spirituales: sed hoc genus non determinatur in litera: ergo sunt quatuor species spiritualis cognationis.

7 Item, Propagatio carnis ex vno facit carnalem cognationem inter propagatos: sed melior est propagatio spiritus ex vno: ergo propagatio spiritus ex vno facit cognationem spiritualement inter omnes spiritualiter propagatos: ergo vt prius, quatuor videntur esse species spiritualis cognationis.

*Solutio.*

RESPONSIO. Dicendum, quod non est nisi triplex species cognationis spiritualis, scilicet paternitas, compaternitas, & fraternitas. Paternitas contrahitur dupliciter, scilicet directe, & indirecte. Directe per actum proprium, qui fit in sacramento dando, vel suscipientem tenendo. Indirecte autem, quando non per actum proprium, sed per actum illius cum quo est vna caro contrahitur, sicut viro aliquem suscipiente, susceptio hæc facit ipsum patrem spiritualement directe: & quia vir & vxor postquam effecti sunt vna caro, sibi communicant suas actiones, idè quod facit vir directe, indirecte transit ad vxorem, & efficitur etiam ipsa mater spiritualement. Dico autem postquam effecti sunt vna caro: quia si vir prius quam effect

ict

set maritus vxoris, scilicet ante contractum matrimonij, vel post contractum ante copulam carnalem, susciperet aliquem in sacramento, non transiret ad vxorem: & ideo non efficeretur mater spiritualis. Sicut autem dixi, quia vir directè & vxor indirectè efficiuntur parentes spirituales: ita est è conuerso quando mulier directè, & vir indirectè. Compaternitas autem contrahitur inter carnalem patrem & spiritua- lem, & inter carnalem matrem & spiritua- lem: vnde verius:

*Vna semper erit compaternitas spiritualis,*

*Alter carnalis: nec fasit regula salu.*

Et contrahitur dupliciter, scilicet directè & indirectè, sicut etiam paternitas spiritualis: quia postquam vir & mulier efficiuntur vna caro, communicant sibi suos filios. Confraternitas autem non contrahitur, nisi inter puerum & puellam, quæ suscipitur vel tenetur in sacramento, & filios carnales suscipientis, siue ante, siue post sint nati: & non transit ad fratres vel sorores eius qui suscipit sacramen- tum, siue ante sint nati, siue post nascantur: omnes enim illi si aliud non obstat impedi- mentum, licet possunt coniungi fratribus & sororibus eius cui sacramentum datur, vel qui in sacramento recetur, vnde infra dicitur in littera.

**HIS HABITIS** ad obiecta respondendum, dicendo ad primum, quod ad contrahendum cognationem non est necessarium communi- care in actu mediante quo contrahitur. Et est instantia: quia filius primus non communicat patri in generatione secundi: & tamen quia se- cundus traducitur ab eodem à quo primus sumpsit originem, ideo secundus efficitur su- per primum. Similiter ego non communico fratri meo in actu generationis: & tamen filius suus efficitur mihi in secundo gradu per respec- tum mei & fratris mei ad truncum vnde

descendimus. Similiter etiam est hic in pro- posito: quia per respectum ab eodem à quo illi descendunt carnaliter, & illi spiritualiter effi- ciuntur spirituales fratres.

**A D A L I V D** dicendum, quod ideo gra- dus in hac cognatione non distinguuntur, quia nunquam distat nisi in gradu primo, qui est in- ter fratres: inter truncum enim & gradum pri- mum non est gradus distantia. Compaternitas au- tem & ad patrem & ad puerum susceptum in sacramento non habet distantiam gradus: quia ad patrem carnalem habet se sicut truncus, & ad puerum sicut ad id quod emanat immedia- tè à truncis: sed puer ad filios carnales patris siue spirituales habet se vt fratres qui sunt in primo gradu, nec vnquam ultra deriuatur.

**A D V O** sequentia concedendum est de plano.

**A D I D** quod vltius concluditur, quod sunt quatuor species, dicendum ad primum, quod bene conceditur, quod maior quoad di- gnitatem est cognatio spiritualis, quam carnalis, sed quoad dependentiam ad vnum non est ita: vnde in propagata ad alterum cognatione sem- per oportet adesse carnalem cognationem, sicut patet quando spiritualis propagatur ad filios carnales suscipientis in sacramento, & ad parentes suscepti: & hoc ideo est, quia non potest spiritus ex spiritu, sed potius caro ex carne propagari. Vnde cum inter filios spiri- tuales dantis sacramentum vel tenentis in eo, & inter teatum in sacramento, nulla sit con- iunctio propagationis carnis, nulla erit inter eos cognatio spiritualis. Directa enim constat, quod non est: & indirecta sine dependentia carnali esse non potest: & ita non transit ad spirituales filios ista cognatio.

**A D A L I V D** dicendum, quod per idem patet solutio.

### *Qui sint filij spirituales.*

**B** 30. q. 1. c. 9. Ad li- mina.



**SPIRITUALES** filij sunt, quos de sacro fonte leuamus, vel in cathecizatione seu confirmatione tenemus. Filij etiam & filia spirituales eorum sunt, qui trinæ meritionis vocabulo eos sacro baptisate tingunt. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quæ ei peccata sua confiteretur. Vnde Symmachus Papa, Omnes quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij, vt & ipsi quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ meritionis vocabulo mer- gentibus, vnda baptisati regenerauit. Syluester etiam admonet, vt ad suam filiam pœnitentialem nullus sacerdos accedat, quia scriptum est, Omnes quos in pœnitentia accipimus, ita nostri filij sunt, vt in baptis- mo suscepti: quorum omnium flagitiosa est commixtio. Quod autem compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis: nec mater filia, vel filio spirituali, ex concilio Maguntinen. docetur. De eo quod interrogasti, si aliquis filiolum suam duxerit vxorem, & de eo qui concubuit cum matre spirituali, & de eo qui filium suum baptis- auit, & vxor eius eum de fonte suscepit, hac causa vt dissidium fieret coniugij, si post in tali copula possunt permanere: sic respondendum est,

30. q. 1. Omnes quos.

In con- cil. Ma- guntini- ensi. 30. q. 1. c. De eo.

est, Si filiolum vel commatrem suam aliquis in coniugium duxerit, se- parandos esse iudicamus, & graui pœnitentia plectendos. Si vero coniuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex industria hoc fecerint, vt filium suum de fonte susceperint: si innupti manere voluerint, bonum est: sin autem, grauis pœnitentia insidiatori iniungatur, & simul man- neant: & si prauaricator coniugij superuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Ex his apparet, quod aliquis filiolum suam vel commatrem non potest sibi copulare nuptialiter: & si præsumptum fuerit, separandi sunt. Qui autem legitime coniuncti sunt, non ideo separandi sunt, quia alter eorum insidiosè filium de fonte leuauit. Quod etiam Nicolaus confirmat dicens, Nosse deside- ras, vtum mulier quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauerit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo coniungi posse decernimus, quia secundum canones sacros, nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet coniunx dimit- tere coniugem, cum Apostolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, &c. Ideo dictum est nobis quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulentè, vt à viris suis sepa- rarentur, proprios filios coram Episcopis ad confirmandum tenuisse. Vnde nos dignum duximus, vt si qua mulier filium suum desidia, aut aliqua fraude coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam vel fraudem, quandiu viuat, pœnitentiam agat: tamen à viro suo non separetur. Item Ioan. Papa, Ad limina sancti Petri ho- mo nomine Stephanus veniens, nostro præfulatui innotuit, quod filium suum in extremo vitæ positum, necdum baptisati vnda lotum, absentia sacerdotum cogente baptisauit, eumque propriis manibus suscepit. Atque pro huiusmodi negotio reuerentia tua præfatum ho- minem à sua coniuge iudicauit esse separandum. Quod fieri nulla- tenus debet, dicente Scriptura, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et Dominus non dimittere vxorem, nisi causa fornicationis iubeat. Et nos tanta auctoritate freti dicimus, non dimitendum esse, & inculpabile iudicandum quod necessitas intulit. Nam baptisandi opus laicis fidelibus, si tamen necesse fuerit, liberè conceditur. Vnde si supradictus homo filium morientem aspiciens, ne animam perpetuo petire dimitteret, vnda baptisati lauit, vt eum de potestate mor- tis eriperet, bene fecisse laudatur. Ideoque suæ vxori, sibi iam olim legitime societate, impune dum vixerit iudicamus manere coniunctum, nec ob hoc separari debere. His aliisque pluribus auctoritatibus edo- cetur, coniuges non esse separandos, si post legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuauerit, vel in confirmatione tenuerit.

### *Quid premisis obuiat.*

**H**is autem obuiare videtur, quod Deus dedit Papa ait, Per- uenit ad nos diaconus sanctitatis vestre epistolam deferens, quod quidam viri & mulieres præterito sabbato paschali, pro magno populi incurfu nescientes filios suos suscepissent de ianacro. Cupis ergo scire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad pro- prium

Ibidem. c. Noste.

1. Cor. 7. Ex conc. Cabilio- nensi. Ibidem. c. Diu- est.

Ibidem ad limi- na.

Act. 19. Math. 5. & 19.

30. q. 1. cap. Per- uenit.

prium vsum redire, vel non? Nos verò hac re mœssi, priorum in-  
 quisivimus dicta, & inuenimus in archiuis, id est, in armariis  
 apostolicæ sedis, iam talia contigisse in pluribus Ecclesiis, quarum  
 Episcopis ab hac apostolica sede volentibus scire, vtrum viri ac  
 mulieres redirent ad proprium thorum. Beatæ memoriæ sancti patres  
 Julius Papa, Innocentius, & Celestinus cum Episcoporum plurimo-  
 rum contentu in Apostolorum principis Ecclesia præsidentes, talia  
 rescripserunt & confirmauerunt, vt nullo modo se in coniugio reci-  
 perent viri ac mulieres, quicunque hac ratione susceperunt natos,  
 sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inualescat. Item,  
 Si quis filiastrum vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad con-  
 firmationem, separaretur ab vxore sua, & aliam nunquam accipiat. Hæc  
 autem vel ad terrorem dicta sunt, non quod ita esset faciendum, sed  
 ne illud fieret summo opere cauendum, vel de illis est intelligendum,  
 qui prius filios suos vicissim de fonte susceperunt, quam fierent con-  
 iuges. Præmissis autem auctoritatibus omnino consentiendum est, vt  
 siue proprium, siue tantum viri filium mulier de fonte susceperit, non  
 ideo a viro separaretur, quod & de viro similiter oportet intelligi.

In  
 5  
 hauriam.

ARTICVLVS V.

*Quibus sacramentis mediatis contrahi-  
 tur ista cognatio spiritualis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*  
 Spirituales filij, &c.] Et queritur hic,  
 Mediatis quibus sacramentis contrahatur  
 ista cognatio spiritualis? Videtur autem, quod  
 per Euangelij prædicationem: quia dicit Apo-  
 stolus 1. Corinth. 4. In Christo Iesu per Euan-  
 gelium ego vos genui. Et ad Galat. 4. Filioli  
 quos iterum parturio, donec formetur in vo-  
 bis Christus. Sed in generatione spirituali  
 contrahitur cognatio spiritualis. Ergo prædi-  
 cator habet cognationem spiritualem cum his  
 quibus prædicat.

2. Vltimus videtur, quod in penitentia:  
 quia dicit in litera Symmachus Papa, Omnes  
 quos in penitentia suscipimus, &c. Item in  
 litera Syluestri Papæ scriptum est, Omnes quos  
 in penitentia suscipimus, &c.

3. Item ex litera habetur, quod in cathe-  
 cismo, quia hoc dicitur hic in litera. Item 30.  
 quæst. 1. habentur plura de hoc. Item cathe-  
 cismus instruendo generat ad fidem: ergo facit  
 contrahi cognationem spiritualem.

4. Videtur autem, quod in omnibus sacra-  
 mentis: quia in quolibet sacramento opera-  
 tur minister ad spiritualem generationem sus-  
 cipientis sacramentum: talis autem operatio  
 facit contrahi talem cognationem spiritualem:  
 ergo quilibet operans ad susceptionem cuius-  
 cunque sacramenti contrahit spiritualem co-  
 gnationem cum suscipiente.

Solutio

**R**ESPONSO. Dicendum, quod de hoc fue-  
 runt varæ apud diuersos opiniones. Quidam  
 enim dixerunt, quod in omnibus sacramenta-  
 libus baptisimi contrahitur talis cognatio, sci-  
 licet caraccizatione, exorcizatione, immissio-

ne falis, & huiusmodi. Sed quia nulli nititur  
 rationi, cum baptismus sit primum sacramen-  
 tum & ianua sacramentorum, & nihil anteceden-  
 tium regeneret hominem: dicunt alij ali-  
 ter, scilicet quod tria sacramenta faciunt tan-  
 tum spiritualem cognationem, scilicet cathe-  
 cismus, baptismus, & confirmatio: sed hi sunt  
 Decretistæ, quia cathecismum sacramentum  
 vocant, quod nullo modo verum est, quia ante  
 baptismum nullum est sacramentum: & si san-  
 ctus vocat sacramentum, ponitur sacramen-  
 tum pro sacramentali. Ideo dicendum, quod  
 tantum duo sacramenta faciunt cognationem  
 spiritualem, scilicet baptismus & confirmatio.  
 Et ratio huius potest elici ex notatis supra de  
 sacramentis illis: quia vnum imprimi chara-  
 cterem distinguentem ad fidem in sortem Do-  
 mini: secundum autem robur eiusdem chara-  
 cteris: & ideo faciunt generationem & com-  
 plementum generati spiritualiter, & ideo fa-  
 ciunt cognationem spiritualem. Si autem qua-  
 ratur de ordine cum imprimat characterem,  
 quare ipse non facit? Dicendum, quod duz  
 sunt rationes quare ipse non facit. Vna est,  
 quia non imprimi characterem fidei, sed po-  
 tius excellentiæ & prælationis: & ille non re-  
 generat. Alia est, quia non datur nisi viris: &  
 ideo nullum potest procreare matrimonio im-  
 pedimentum, cum nullus alium suscipiat in  
 sacramento ipso. De Eucharistia autem & ex-  
 trema vnctione per se patet, quod nullum  
 imprimunt characterem, nec matrimonio ex  
 suæ susceptionis modo vllum possunt procreare  
 impedimentum.

**A**D PRIMVM autem dicendum, quod  
 verbum, vt vult Aristot. non habet nisi virtutem  
 persuasivam: & ideo non regenerat, sed  
 tantum disponit ad hoc: sed in operatione  
 sacramentali est gratia ex ipso opere operato.  
 Per hoc etiam patet solutio ad sequens.

**A**D ALIVD dicendum, quod peniten-

tia magis trahit robur ex deuotione peniten-  
 tis, quam sacerdotis: & propterea non imprimi  
 characterem. Et quod dicitur in litera, dicen-  
 dum quod non debent contrahere: sed tamen  
 si contraxerint, stabit matrimonium.

**A**D ALIVD dicendum, quod cathecis-  
 mus non completur, nisi in baptismo, & ideo  
 non impedit nisi cum baptismo existens. Et  
 per hoc patet solutio literæ. Aliter tamen di-  
 cunt Decretistæ sic, quod baptismus & confir-  
 matio impediunt & dirimunt, sed cognatio  
 quæ est ex cathecismo adeo est exilis & debilis,  
 quod vix impedit contrahendum, & non diri-  
 mit contractum. Sed prima solutio verior est:  
 quia rationem habet, & saluat literam.

ARTICVLVS VI.

*Quæ commatres, & qui compatres possunt  
 contrahere?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur [Quod  
 autem compatres & commatres sibi iungi  
 nequeant, &c.] Videtur enim falsum: sit enim,  
 quod aliqua sit commater alicuius femine ex

filio suo, vel illius: & postea contrahat cum vi-  
 ro nihil habente commune cum alterutra illa-  
 rum: postea moriatur sua vxor, & ducat illam  
 cuius ipsa commater fuit. Dicunt iura, quod  
 stat matrimonium, & tamen iste habuit quas  
 commatres.

2. Item sit, quod aliquis accipiat vxorem  
 prægnantem ex alio viro: & postea pariat post-  
 quam cognita est à viro suo secundo, & illum  
 puerum mulier alia suscipit in sacramento.  
 Dicunt iura, quod mortua sua potest ducere  
 commatrem illius quæ sic commater effecta  
 fuit. Et idem est si peperit post consensum de  
 præsentibus, & ante carnalem copulam.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod iura *Solutio.*  
 bene & rationabiliter determinant: quia non  
 communicant sibi actus suos coniugati, nisi  
 in eo in quo sunt vna caro, & postquam sunt,  
 sicut dictum est de indirecta compaternitate.  
 Et veritas huius quæstionis est in duobus  
 versibus.

*Qui mihi vel cuius mea natum fonte leuauit,  
 Hæc mea commater fieri me non valet vxor.  
 Si qua mea natum non ex me fonte leuauit,  
 Hanc post fata mea non mihi verabor ha-  
 bere.*

*De copula spiritualium, vel adoptiuorum, & natura-  
 lium filiorum.*

**Q**UOD autem spirituales vel adoptiui filij naturalibus copulari  
 nequeant, Nicolaus Papa testatur ita inquiens: Ita diligere  
 debet homo eum qui se suscepit de sacro fonte, sicut pa-  
 trem. Inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio est,  
 quæ dicenda non est consanguinitas, sed habenda spiritualis proximi-  
 tas. Vnde inter eos arbitrator non posse fieri legale coniugium, quia  
 nec inter eos qui natura, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ  
 leges matrimonia contrahi permittunt. Item, Si inter eos non con-  
 trahitur matrimonium quos adoptio iungit, quanto potius à carnali  
 oportet inter se contubernio cessare, quos per caeleste sacramentum re-  
 generatio sancti Spiritus vincit.

Ad con-  
 sultra  
 Bulga-  
 rorum.  
 35. q. 5.  
 cap. Ita  
 diligere.

ARTICVLVS VII.

*Quid sit adoptio?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi*  
 Quod autem spirituales vel adoptiui fi-  
 lij] Et ponitur hic quæstio de cognatione spi-  
 rituali. Et quia in definitione eius cadit ado-  
 ptio, ideo queramus de adoptione sex. Pri-  
 mum est, Quid sit adoptio? Secundum, Quæ  
 & quor sint species adoptionis? Tertium, Quis  
 possit adoptare? Quartum, Quis possit adopta-  
 ri? Quintum, Quis sit effectus adoptionis?  
 Sextum, Quor & quæ sint species adoptio-  
 rum cognationem inter se habentium. Circa  
 autem ipsam cognationem legalem queremus  
 duo, scilicet quid sit, & qualiter impediatur ma-  
 trimonium, & qualiter non? Et sic sunt octo in  
 vniuerso quæ circa hoc queruntur.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

Ad primum horum sic proceditur: Dicitur  
 communiter, quod adoptio est extraneæ per-  
 sonæ in filium, vel nepotem, vel deinceps as-  
 sumptio legitima. Videtur autem, quod non  
 semper sit extraneæ personæ: quia non extra-  
 nea maius ius habet in hæreditate: ergo illa  
 potius debet adoptari.

2. Item, Propinquitas naturæ facit gradus  
 in ordine charitatis: ergo multo magis in or-  
 dine adoptionis: ergo videtur, quod non ex-  
 tranea persona magis debet adoptari, quam  
 extranea.

3. Item, Ius aliquid in hæreditate quan-  
 tum ad successionem dat propinquis: ergo sine  
 iniuria illorum extraneis non potest introdu-  
 ci in hæreditatem in toto vel in parte: ergo  
 adoptio non semper est extraneæ personæ.

**V**LTERIVS queritur, Quare dicat, In fi-  
 lium, vel nepotem? Quia constat, quod per  
 gradus

XXX

gradus non distat adoptatus ab adoptante: ergo quilibet adoptatur in filium, & nullus in nepotem.

2. Item, Vna est adoptio faciens de extraneo filium qui maxime distat: cum ergo de maxime distante per adoptionem fiat nihil distans, eo quod inter patrem & filium nulla sit distantia, videtur quod non sit in ea gradus: ergo nihil est dictum, in filium, vel nepotem, vel deinceps.

*Solutio.* RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quod adoptio inducta est in solatium filiorum perditorum. Et quia contingit nepotes & pronepotes & sic deinceps etiam perdit, ideo in solatium ipsorum etiam adoptio nepotum & deinceps est inducta. Et per hoc patet solutio ad duo ultima inducta.

AD PRIMVM autem dicendum, quod adoptio de non coniuncto ex iure successionis facit successorem: & ideo oportet, quod sit persona extranea, quia aliter aliquid ius, scilicet consanguinitatis haberet in hereditate percipienda.

AD ALIVD dicendum, quod non est simile: quia charitas perficit naturam, & ideo quemlibet gradum conducit ad proprium charitatis effectum: sed adoptio inducta est in solatium quasi naturæ in illa parte qua perpetuari habet, ne nomen alicuius de sua posteritate deleatur: & ideo non fundatur super successores, sed extraneos.

AD ALIVD dicendum, quod vir quandiu est in potestate bonorum suorum cum vxoris consensu & principis de suis bonis potest ordinare quod voluerit: & ideo propinqui adoptionem impedire non possunt.

## ARTICVLVS VIII.

*Quot sunt species adoptionis?*

Secundo queritur, *Quæ & quot sint species adoptionis?* Et communiter dicitur, quod duæ, scilicet arrogatio, & simplex adoptio. Arrogatio autem est adoptio auctoritate principis facta de eo qui sui iuris est, vel per patris naturalis mortem, vel per emancipationem qua transit in potestatem adoptantis. Simplex autem adoptio est adoptio auctoritate magistratus facta de eo qui non sui iuris est, nec transit in potestatem adoptantis. Vnde versus:

*Arrogo qui suus est, & habet meum esse necesse.*

*Patris adoptio suum, nec patris desinit esse.*

Sed contra hoc obiicitur: quia contra ordinem naturæ videtur esse arrogatio: quia natura nunquam id quod perficit in esse & posse, reuocat in imperfectum: ergo nec civilis debet hoc facere: sed suus est perfectus in sui regimine, non suus autem imperfectus: ergo de suo ordine iuris potest fieri non suus: ergo arrogatio per quam hoc fit, est contra ordinem iuris naturalis.

2. Similiter obiicitur de simplici adoptione: omnis enim filius est sui patris: ergo & adoptiuus sui patris adoptantis est: ergo cum adoptatur, ipse desinit esse sui patris naturalis, & incipit esse adoptantis: & hoc est con-

trarium huius quod hic dicitur definitio inducta.

3. Vterius videtur, quod plures sint species adoptionis: quia non ius de consensu patris naturalis potest transire in suum adoptantis: & ista species non tangitur hic: ergo insufficienter sunt species assignatae.

VLTERRIVS queritur, Vtrum vniuoce *Quæstio- cula.* adoptio dicitur de illis duabus speciebus? Et videtur, quod non: quia vna retinet nomen generis, eo quod nihil addit generalia autem addit aliquid: sed talia suum genus nunquam participant vniuoce: ergo nec ista.

2. Item, Cum dicitur simplex adoptio, videtur per simplicitatem innui, quod nihil nisi simplicem naturam habet communis: sed arrogatio habet plus: ergo non dicitur vniuoce de illis.

IN CONTRARIVM est, quod in vtraque *Sed con- tra.* de non filio sit filius: sed hoc est ratio adoptionis: ergo vna ratione dicitur de vtraque specie adoptionis.

2. Item, Non differunt nisi materialiter, quia esse emancipatum, vel esse filium familias, sunt differentie accidentales: sed materia est per accidens differentia: ergo istæ duæ species sunt materiales, vt videtur.

RESPONSIO. Dicendum, quod definitio *Solutio.* in eis conuenientia & differentia duarum specierum adoptionis: & hoc plane quilibet videt potest.

DICENDVM ergo ad primū, quod non secundū idem potest vnum & idem esse perfectū & imperfectum secundum naturam, nec etiam secundum ciuilia: sed in natura quidem adoptiuus est perfectus, sed in iure succedendi in aliis bonis est imperfectus: & quoad hoc transit in potestatem patris adoptantis.

AD ALIVD dicendum, quod suus patris carnalis potest esse adoptiuus: sed non suus patris adoptantis, quia non potest esse in potestate duorum, & ideo non transit in potestatem adoptantis.

AD ALIVD dicendum, quod non sunt plures. Ad obiectum autem dicendum, quod quando non hoc fit, tunc pater naturalis emancipat eum de sua potestate: & tunc est species quæ dicitur arrogatio.

AD ALIVD dicendum, quod sicut *Ad quæ- stionem.* probant duæ rationes priores, adoptio dicitur per prius & posterius de arrogatione & adoptione simplici.

AD ID quod obiicitur in contrarium, dicendum, quod ratio generis est in vtraque specie: sed in vna nihil additur ei, scilicet in adoptione simplici: in alia autem additur differentia: & ideo illa fortius participat esse adoptionis, quam alia.

AD ALIVD dicendum, quod in naturalibus sunt accidentia: tamen secundum quod cadunt iura ciuilia super illos, efficiuntur differentie substantiales: & ideo ciuilitate loquendo sunt species adoptionis.

ARTICV

## ARTICVLVS IX.

*Qui possunt adoptare?*

Tertio queritur, *Quis possit adoptare?* Et dicitur communiter, quod tria exiguntur ad hoc quod quis possit adoptare, scilicet, suus, hoc est, sui iuris existens, & generare potens, & ætatem habens vltra 20. annos. Et de primo quidem nullum dubium est, sed de secundo. Si enim adoptio est in solatium filiorum: & non generare potens magis destituitur ex impossibilitate prolis, quam generare potens, videtur quod adoptio magis debeat concedi generare non potenti, quam generare potenti.

2. Item, In filiis est successio naturæ patris & hereditatis: sed ambo ista priuantur ab eo qui non potest generare: ergo illi magis, quam alij debet concedi vt adoptet.

3. Vterius queritur de tertio membro, scilicet ætatem habens vltra 20. annos. Videtur autem, quod in 18. anno debet fieri adoptio: quia tunc generare potest, naturaliter: ergo & adoptare.

4. Item, Adoptare posse, sequitur ad generare posse: ergo & tempus: sed tempus generationis est in 14. anno: ergo & tempus adoptionis.

VLTERRIVS queritur, si mulier possit *Quæstio- cula.* adoptare? Videtur, quod sic: quia mulier trahitur in desolatione filiorum: sed adoptio talibus conceditur in solatium: ergo & mulieri debet concedi.

CONTRA: Mulier nunquam perfecte est sui iuris, sed in potestate viri: ergo nunquam potest adoptare.

2. Item, Nunquam generat actiue, sed passiuè tantum: ergo nec adoptare potest, nisi forte iuuando maritum.

RESPONSIO. dicendum, quod illa tria *Solutio.* quæ posita sunt, exiguntur: vnde seruus qui non est suus, adoptare non potest, nec in potestate tutorum existens, nec filius familias.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod extremum genus impotentis (vt vult Boet.) est aliquando fuisse felicem: & ideo impossibilis generare non destituitur sicut ille qui aliquo orbatus est filio, vel non haber eos: & ideo isti conceditur quod non illi, quia in illo ipsa impossibilitas minuit desiderium filiorum.

AD ALIVD dicendum, quod licet verumque priuetur in eo qui generare non potest: tamen non est anxietas desiderij, quia anxium desiderium non est nisi de re possibili.

AD ALIVD dicendum, quod licet in 14. anno generatio est possibilis, non tamen est perfecta & stabilis, sed potius in 21. anno, vt dicitur Philosophi.

AD ALIVD dicendum, quod plane concedi potest de prole perfecta & stabili, in qua stare potest successio hereditatis & naturæ.

AD ID quod vterius queritur, dicendum quod mulier non potest adoptare, nisi in vno casu, scilicet, in rescripto principis & in solatium filiorum perditorum.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod illæ duæ rationes satis probant, quod in se mulier non est sufficiens, sed supplementum est ex principis rescripto & dispensatione.

## ARTICVLVS X.

*An quilibet potest adoptari?*

Quarto queritur, *Quis possit adoptari?* Et dicitur communiter, quod masculus & femina minor ætate quam adoptans, tantum quod filius eius naturalis esse possit. Videtur autem, quod hoc nihil sit: quia, vt dictum est, aliquis adoptare potest, quando est maior 20. annis: sed adoptio perfecta est arrogatio: ergo tunc potest arrogare: sed arrogari non potest, nisi qui est sui iuris: ergo tunc potest arrogare eum qui sui est iuris: ille autem est 25. vel amplius annorum secundum leges: ergo ille qui est 20. annorum potest adoptare eum qui est 25. vel amplius annorum: ergo minor ætate potest adoptare maiorem ætate.

2. Item videtur, quod femina non possit adoptari: quia adoptio est in solatium filiorum data, vel ei qui paucos vel nullos habet filios: sed, vt dicit Philosophus, femina est masculonatus, non intenta finaliter à natura: ergo solatium posteritatis non est in femina: ergo non potest adoptari, vt videtur.

RESPONSIO dicendum, quod personæ *Solutio.* prædictæ possunt prædicto modo adoptari.

AD OBIECTVM autem primum dicendum, quod non nisi maior ætate potest adoptare: vnde qui est 21. annorum non potest arrogare aliquem maiorem ætate: & si arrogat aliquem, oportet quod puerum cuius pater defunctus iam secundum consuetudinem fecit eum esse suum, quando fuit annorum 13. vel 14. quia tunc de consuetudine sui iuris esse dicuntur, quorum pater defunctus est.

AD ALIVD dicendum, quod licet femina non intendatur à natura particulari, intenditur tamen à natura vniuersali: & ideo adoptio potest fieri de ipsa.

## ARTICVLVS XI.

*Quis sit effectus adoptionis?*

Quinto queritur, *Quis sit effectus adoptionis?* Et videtur, quod differens sit effectus in adoptione simplici, & arrogatione: quia simpliciter adoptatus non succedit patri adoptanti, nisi in quantum ille determinat, vel etiam in nullo: sed arrogatus ab intestato succedit per omnia, sicut filius naturalis: sed si emancipat eum pater adoptiuus, tenetur ei assignare quartam omnium bonorum suorum. Similiter si moritur faciens testamentum, tenetur ei relinquere quartam: & hoc idco: quia arrogatus cedit in potestatem arrogantis cum filiis suis & nepotibus non emancipatis, sed non adoptatus adoptione simplici.

Sed contra hoc obiicitur pro prima parte: *XXX 2* quia

quia aliquid debet simplex adoptio valere adoptato: ergo ratione adoptionis sibi aliquid relinquere tenetur.

2 Item, Sicut dicit Apostolus 2. Cor. 12. parentes debent filiis thesaurizare: sed iste pater adoptivus est pater: ergo tenetur aliquid filio adoptato thesaurizare: ergo aliquid de bonis suis tenetur ei relinquere.

3 Vltimus queritur ratione alterius partis: quia iniustum videtur, quod arrogatus ab intestato succedat per omnia. Magna enim differentia est inter filium naturalem & legitimum, & adoptatum per arrogationem: sed filius naturalis & legitimus non habet plus, nisi quod per omnia succedit ab intestato: ergo adoptatus per arrogationem habet minus: ergo videtur, quod non per omnia debet succedere.

4 Item questio est, Quare datur ei quarta si emancipatur vel testando moritur pater adoptans?

*Solutio.* **R E S P O N S I O.** Dicendum ad primum, quod simplex adoptio minimum quod esse potest habet de esse & de ratione adoptionis, & non contrahitur sub genere adoptionis in communi per differentiam specificam, sed per modum, ut prius dictum est: & ideo potius est dispositio ad adoptionem perfectam quam adoptio perfecta: & ideo non obligatur ei adoptans perfecte, quia nunquam transiit in potestatem, ut faceret ei ut suo. Sed verum est, quod æquitas est & urbanitas, quod aliquid dimittat ei: & habet hoc ab effectu adoptionis.

**A D A L I V D** dicendum, quod non est adhuc pater perfecte, cum iste non sit suus: & ideo ex districto iure non tenetur ei thesaurizare.

**A D A L I V D** dicendum, quod adoptivus habet de beneplacito, quod ille ex natura: nihil enim prohibet, quin beneplacitum alicui confirmet hoc in successione iure, quod alius habet ex hoc quod natus est ad illud: & ille fortiori iure quodammodo habet, quia naturalis, quam iste: & hæc est differentia filiationis naturalis & adoptivæ in casu isto.

**A D V L T I M V M** dicendum, quod ei datur quarta in communi: quia vna cedit sibi, & vna vxori, & vna consanguineis vel filio naturali, & tunc remanet quarta quæ datur arrogato. Et quia hæc communior & generalior est divisio bonorum, ideo in quarta ius collocat ea quæ danda sunt arrogatis.

## ARTICVLVS XII.

*Quos sunt species adoptatorum?*

**S**exto queritur, Quæ & quot sunt species adoptatorum: Et videtur, quod tres, scilicet descendendum, lateralium, & legaliter iunctorum. Species descendendum attenditur inter adoptantem & adoptatum in filium vel nepotem, & sic deinceps. Lateraliter venientium attenditur inter filium naturalem & filiam adoptatam, vel contra inter filiam naturalem & filium adoptatum. Legalis autem affinitas dicitur attendi inter vxorem adoptantis &

adoptatum, vel contra inter vxorem filij vel nepotis adoptati & patrem adoptantem.

Sed contra obiicitur sic: Propinquitas descendendum non potest esse nisi per affectum adoptantis & adoptati: hæc autem ad carnalem non sunt deriuanda: ergo videtur, quod nulla sit inter eos propinquitas carnis.

2 Item, Sicut est linea descendendum, ita etiam est ascendendum: ergo videtur, quod de vna linea plus esse debet quam est determinatum.

3 Item, Nulla videtur esse cognatio inter lateraliter venientes: quia constat, quod carnis affinitas ibi nulla est: similiter in actibus animæ & exterioribus non communicant filij parentibus: ergo ex hoc quod aliquis adoptat aliquem, nulla contrahitur propinquitas inter adoptatum & filium adoptantis.

4 Vltimus obiicitur de de tertia: quia vir & mulier non sunt vnum; nisi in his quæ spectant ad matrimonium: sed adoptio non est de illis: ergo videtur, quod non contrahitur propinquitas ex hoc quod aliquis adoptatur, inter adoptatum & vxorem adoptantis, vel e conuerso.

**V L T E R I V S** queritur, Vtrum vltimus transeat hæc affinitas in patrem, & matrem, & fratres, & sorores, & sic deinceps adoptantis & adoptati? Si sic: tunc erunt in adoptione gradus sicut in generatione, quod videtur inconueniens, cum multo minor sit adoptio, quam consanguinitas carnalis. Si autem dicitur, quod non, istud videtur inconueniens, cum transeat ad vxorem per modum affinitatis, & non ad cognatos, quia cognatio maior est quam affinitas.

**R E S P O N S I O.** Dicendum, quod tres sunt lineæ adoptionis, ut dictum est, & satis explanatum in principio.

**A D I D** ergo quod primo obiicitur, dicendum videtur, quod adoptio est propter successionem carnis, & ideo respicit ad carnis posteritatem, & ponit propinquitatem ad illam: sed si tantum esset in spiritu, tunc valere posset quod obiicitur.

**A D A L I V D** dicendum, quod adoptio non exit domum adoptantis & adoptati, ut infra dicitur: & ideo in illis qui constituunt domum, sicut vxor adoptantis vel adoptati, perpetuam contrahit propinquitatem. Sed lateraliter venientes, quia non sunt nisi ad tempus in domo, non habent nisi temporalem cognationem, scilicet quandiu manent in domo adoptantis filius adoptatus & naturalis: & ideo non ascendit.

**A D A L I V D** dicendum, quod cognatio est quandiu sunt indistincti à patre adoptante: quia tunc quodammodo sunt vnum, & communicant ei in actibus: quia proprios actus non habent, sed ad nutum eius in domo sua existentes mouentur.

**A D A L I V D** dicendum, quod sicut est in cognatione spirituali, quod vir & mulier communicant sibi actus suos, postquam effecti sunt vna caro: ita est in adoptione tam actiua quam passiuæ. Vnde falsum est, quod non nisi in his quæ sunt matrimonij, vir & mulier sibi suos actus communicant, sed communicant etiam sibi

sibi in aliis: tamen adoptio quodammodo respicit matrimonium, quia adoptio filiorum quodammodo pertinet ad bonum proles.

**A D V L T I M V M** patet solutio per antecedentia, quia non transit vltimus: & ratio illius iam antea dicta est.

## ARTICVLVS XIII.

*Quid sit cognatio legalis?*

**S**eptimo queritur, Quid sit cognatio legalis? Et dicunt, quod cognatio legalis est proximitas quædam ex adoptione proueniens. Videtur autem, quod hæc diffinitio sit mala: quia omnis proximitas per accidens radicatur in aliqua per se proximitate, sicut causa per accidens ad per se reducitur, ut dicunt Philosophi, sed hæc non radicatur in aliqua proximitate per se: ergo non est proximitas.

2 Præterea quare dicit, Quædam? signum enim particulare non diffinit, sed consignificat, quando partitur: ergo non debet poni in diffinitione.

3 Item, Signum particulare vult stare pro parte: diffinitio autem debet continere partes essentialiter tantum: ergo male ponitur in diffinitione. Alia autem quæ de sequenti parte obiicit, possent, si sunt obiecta in præcedenti problemate.

*Solutio.* **R E S P O N S I O.** Dicendum, quod illa propinquitas radicatur in propinquitate per se, quæ est naturalis in lateralibus, & affinitas in affinitate legali in linea etiam descendendum fundatur in carnali, non quæ est, sed in eius solatium est inducta propter naturalium filiorum priuationem vel paucitatem: & talis reductio sufficit in posituius. Et per hoc patet solutio ad primum.

**A D A L I V D** dicendum, quod non est diffinitio, sed descriptio: vel dicitur, quod ly quædam non cogit terminum stare pro parte individuali, sed pro specie accepta sub hoc communi quod est propinquitas: & hoc quod additur ex adoptione proueniens, dicit causam quæ supponit quid, & dicit propter quid. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens.

## ARTICVLVS XIV.

*Qualiter cognatio legalis impediatur matrimonium?*

**O**cratio queritur, Qualiter impediatur matrimonium? Et communiter dicitur, quod

in prima & tertia linea impedimentum est perpetuum: sed in media quæ est ex latere venientium, non impedit nisi quandiu sunt in potestate naturalis patris & adoptantis filius naturalis, & filia, vel neptis adoptata: hæc enim soluta per mortem vel emancipationem, soluitur etiam impedimentum. Similiter solus ille qui adoptatur & illi qui sunt sibi annexi, ut filius, & vxor, & neptis, & deinceps, cognati efficiuntur eorum qui sunt in potestate adoptatoris, & non aliorum.

Videtur autem hoc ius esse irrationale: quia cum Deus, has personas non acceptet, videtur quod Ecclesia non debeat has leges approbare.

2 Item, Quanto maius scædus, tanto firmiter amicitia: sed maius esset scædus si filius adoptivus filiam duceret naturalem, quam quod non liceat eam ducere: ergo videtur, quod hoc op firmitatem amicitia statui deberet.

**S O L V T I O.** Dicendum, quod leges volunt ita, sicut dictum est, & canones confirmant.

**A D P R I M V M** ergo quod contra est, dicendum quod Deus multa Ecclesiæ inspiratæ concessit pro tempore promulganda, quæ ipse non promulgauit: quia status primitiuæ Ecclesiæ alia pati non potuit, eò quod tunc personæ erant secundum diuersos ritus coniunctæ, & voluit Deus omnes in vnam Ecclesiam congregari, & nulli facere ad fidem accessum difficilem. Postea autem multæ personæ sunt prohibita, quando fides fuit confirmata, tam in consanguinitatis, quam affinitatis & cognationis spiritualis & legalis gradibus.

**A D A L I V D** dicendum, quod scædus aliquod cum alio per aliquod proprium habet contrarietatem sicut esse filium & coniungi filia: quia non coniungitur filia nisi extraneus: & ita est istud impedimentum. Et secundum ordinem naturæ videmus, quod procedentia ex vno procedunt se separando, sed distantia redeuntia ad vnum se coniungendo procedunt: & hunc ordinem imitantur leges, quia filius naturalis & filia adoptata quasi ex vno procedunt: & ideo separando ire debent: & sic est etiam in aliis duabus lineis.

*Si filij qui ante compaternitatem vel post nati valent coniungi.*

**I**tem autem quidam volunt intelligere de illis tantum filiis, quibus compatres facti sunt. De aliis vero qui ante compaternitatem vel post geniti sunt, concedunt quod legitime & licite iungi possunt. Quibus videtur consentire Urbanus secundus dicens, Super quibus consuluit nos tua dilectio, hoc videtur respondendum, ut & baptizamus sit, si instante necessitate scæmina puerum in nomine Trinitatis baptizauerit, & quod spiritualium parentum filij vel filia ante vel post compaternitatem genita, possunt legitime coniungi, præter illam personam, qua compatres effecti sunt.

*D. Alb. Magn. in Lib. 4. Sentent.*

XXX 3

*Paschalis*

Paschalis papa.

**P**ASCHALIS verò secundus, post compaternitatem genitos copulari prohibet, scribens Regino Episcopo. Post susceptum filium de fonte vel filiam spirituales, qui ex comatre vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non possunt. Illud etiam notandum est, quod in Triburiensi concilio legitur: Siquis suæ spiritualis commatris filiam fortuito, & ita contingente rerum casu in coniugium duxerit, maturiori seruatō consilio habeat, atque legitimo connubio honestè operam det.

*Siquis ducere possit duas commatres unam post alteram.*

**Q**UOLET etiam quæri, si commatrem vxoris post eius obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus Papa sic scribit, Sciscitatur à nobis sanctitas vestra, siquis duas commatres habere valeat unam post alteram? In quo meminisse debes scriptum esse, Erunt duo in carne vna. Cum ergo constet, quod vir & mulier vna caro efficiuntur, restat virum comatrem constitui mulieri; cuius assumpta vxor commater erat, & ideo virum illi feminæ non posse coniungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur, Qui spirituales habet comatrem cuius filium de lauacro suscepit, & vxor eius commater non est, licet ei defuncto comatre suo eius viduam ducere in vxorem, quos nulla generatio spiritualis fecerit. Item ex Epistola Paschalis Papæ, Post vxoris obitum cum commatre vxoris coniugio copulari, nulla ratio vel auctoritas videtur prohibere. Non enim per-carnis vnionem ad vnionem spiritus transitur. Sed sciendum est, quod auctoritas Nicolai de illo agit, qui vxori suæ debitum reddidit, postquam commater illius extitit. Aliæ verò auctoritates de illo agunt, cuius vxor postquam à viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem à viro suo cognoscitur, vel de viro potius agunt, cuius vxor ante defungitur, quam ab eo cognoscatur.

ARTICVLVS XV.

*An geniti ante compaternitatem vel post sunt illegitimi, vel solum in compaternitate?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit [Hoc autem quidam volunt intelligere] Quæritur enim, Quid verum sit de istis opinionibus? Videtur enim, quod omnes ante & post nati sint illegitimi ad contrahendum: quia vna caro sunt à qua descendunt: ergo sicut vnus est illegitimus, ita & alius.

2 Sed videtur, quod tantum posterius nati: quia ante illos pater non fuit coniunctus filio spirituali: ergo ad eos non potuit tran-

sire cognatio, sed tantum ad posteriores.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod nullus est illegitimus, nisi ille mediante quo compaternitas est contracta: & ille est etiam præcedenter & consequenter natus illegitimus: & omnes aliæ antiquorum opinionēs quæ super hoc fuerunt, sunt abrogatæ.

**A**D PRIMUM ergo dicendum, quod verum est quantum ad eum cum quo contractitur compaternitas, & non quoad alium fratrem vel sororem suam.

**A**D ALIUD dicendum, quod non potest transire compaternitas non fratris: ille autem qui non suscipitur in sacramento, non est filius: ergo non frater filiorum: ergo nec confrater: & sic impedimentum nullum præstat potest in matrimonio.

*Si vir & vxor possint simul tenere puerum.*

**Q**UOLET etiam quæri, Si vxor cum viro simul debeat in baptismo suscipere puerum? De hoc Vibanus ait, Quod vxor cum marito in baptismo simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate videtur vel repetitur prohibitum, sed vt ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conseruetur immunis, decreuimus vt vtrique simul ad hoc aspirare non presumant. Quia verò piaculare flagitium commisit, qui duabus commatribus vel sororibus nupsit, magna penitentia debet ei iungi.

ARTICVLVS XVI.

*Quot debent esse in pueri susceptione, & an non baptizatus potest suscipere baptizatum, & non confirmatus confirmatum?*

**D**Einde circa hoc quod dicitur [Solet etiam quæri, Si vxor cum viro] Quæritur enim hic, Quot debent esse in pueri susceptione? Et videtur, quod vnus solus: quia Dion. vnum solum dicit fuisse anadochum in primitiua Ecclesia; qui puerum ad baptismum suscipiebat, qui pro pueri spondit sacras confessiones & abrenuntiationes.

2 Item, Leo Papa idem statuit, vt habetur de consec. dist. 4. Non plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quam vnus, siue vir, siue mulier. In confirmatione quoque id ipsum fiat.

**I**N CONTRARIUM autem huius est totus fere vsus Ecclesiæ.

2 Item, Quia marito suscipiente transit compaternitas ad vxorem: ergo si etiam ipsa suscipit, bis facta est commater, quod est superfluitas & iniuria facere sacramento: ergo simul vir & vxor non debent suscipere.

**I**TEM QUÆRITUR vterque, Vtrum alium suscipere possit in baptismo non baptizatus, vel in confirmatione non confirmatus? Et videtur, quod sic: quia non baptizatus baptismo aquæ potest habere fidem & gratiam: ergo potest esse anadochus ad hoc quod alius suscipiat baptismum.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod dicitur de consec. dist. 4. vbi sic præcipit Concilium Maguacense. In baptismo vel chrismate non potest alium suscipere in filium qui non est baptizatus, vel confirmatus.

**S**ED ET ERGO, quod suscipiat, & queratur, Vtrum contrahatur cognatio spiritualis? Videtur, quod sic: quia Deus omne id approbat quod facit ad hominum conciliationem: ergo & istud.

2 Item, Sicut baptismus non tollit nisi peccata: ita videtur, quod æqualiter ante baptismum & post loqui habeant sacramentalia: sicut in coniugio patet, quod manet ante & post baptismum: ergo videtur, quod contrahatur.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod habet peritissimus est ianua: ergo ante illum non est ingressus in aliquid spiritualium.

2. Item, Dion. ita obicit in theoria baptismi, Sicut in naturis operari non potest, qui nec per generationem subsistere adhuc habuit: ita in sacramentalibus & diuinis nihil operatur, cui non est datum spirituale subsistere per sacramentum regenerationis. Sed operari spiritualium quid, si suscipere de baptismo & contrahere cognationem spirituales: ergo non potest hoc facere qui non est baptizatus.

**S**ED TUNC vterque pono alterum coniugum esse baptizatum, & alterum non baptizatum, & baptizatum aliquid suscipere in filium. Et queratur, Vtrum cognatio spiritualis transit ad reliquum qui non est baptizatus? Et videtur, quod sic: quia factus est vna caro cum illo: ergo sibi communicant suos actus: ergo compaternitas transit ad alterum.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod non habet fundamentum & ianua sacramentorum: ergo nihil adheret ei de sacramentis vel sacramentalibus: sed cognatio spiritualis est aliquid sacramentalium: ergo non transit ad eum cognatio spiritualis.

**V**TERQUE quæritur, Vtrum liceat omnibus indifferenter suscipere filios in sacramento? Videtur autem, quod non: quia dicitur de consec. dist. 4. Ex concilio Antisiodorensi, Non licet abbati vel monacho de baptismo suscipere filios, nec commatres habere. Item ex libro capitulorum, Monachi sibi commatres cognatreluc non faciant, nec feminas osculentur.

**I**N CONTRARIUM quæritur, Vtrum liceat omnibus indifferenter suscipere filios in sacramento? Videtur autem, quod non: quia dicitur de consec. dist. 4. Ex concilio Antisiodorensi, Non licet abbati vel monacho de baptismo suscipere filios, nec commatres habere. Item ex libro capitulorum, Monachi sibi commatres cognatreluc non faciant, nec feminas osculentur.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod illorum est instruere in simbolo & Dominica oratione, qui maxime sunt instructi: sed tales sunt monachi & religiosi: ergo ipsorum est instruere alios: sed parrinorum est hoc officium: ergo monachi & religiosi possunt esse parrini.

**Q**UOD autem parrinorum sit hoc officium, probatur per Augustinum in quodam sermone post pascha Dominici, qui sic incipit, Hodiernus dies in quo sic dicit, Vos ante omnia tã viros quã mulieres, qui filii in baptismo suscepistis, moneo vt vos cognoscatis fidei iussos apud Deum extitisse: sicut in coniugio patet, quod manet ante & post baptismum: ergo videtur, quod contrahatur.

teneant ante omnia symbolum & orationem Dominicam & volipii tenere, & illis quos susceperitis de sacro fonte, ostendite.

247. SED EX hoc vltimus videtur, quod mulieribus non liceat aliquem de baptismo suscipere quia sicut dicit Apostolus 1. Tim. 2. Mulieri docere in Ecclesia non permittitur. Patrii autem officium est docere, sicut probatur ex verbo August. inducto, & ex theoria baptismi, & vltim. ca. Ecclesiasticæ hierar.

soluio. RESPONSIO. Dicendum ad hoc quod primo queritur, quod sufficit vnus tenens, præcipue in confirmatione: sed etiam in baptismo hoc sufficit & tutum est: & si plures sunt, hoc potius est permissio, quam statutum quod debeat approbari: permittitur autem ratione amicitie quæ inter tales contrahi debet.

AD ALIUD dicendum, quod vir & vxor simul non debent suscipere vnum & eundem filiolum. Sed si fiat, tunc non sequitur, quod bis contrahatur commaternitas, sed potius cognatio spiritualis alia & alia ratione contrahitur, scilicet directe, & indirecte, & hoc non est inconueniens.

Ad qu. 1. AD ID quod vltius queritur, dicendum quod non potest suscipere qui non est baptizatus.

AD HOC autem quod contra obiicitur, dicendum quod licet habeat fidem & gratiam, tamen non habet eam vt Christianus, sed vt dispositus ad ipsum: & ideo iuro Christianum docere non potest.

Ad qu. 2. AD ID quod queritur vltius, dicendum quod nulla contrahitur cognatio, nec commaternitas. Ad hoc autem quod obiicitur, est dicendum, quod Deus approbat ordinatè fa-

cta, & secundum regulam iuris, cum ipse sit summus ordo omnia ordinans, vt dicit Aug. Nullus autem ordo permittit, quod in his quæ sunt fidei non Christianus imbuatur Christianum.

AD ALIUD dicendum, quod baptismus non soluit bona inuenta, sed mala: sed tamen fundat omnia bona: & ideo in non baptizato secundum quod huiusmodi est, non fundatur bonorum.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod non transit cognatio spiritualis. Ad obiectum contra, dicendum quod licet sint vna caro, tamen communicatio actuum spiritualium non transit: quia non est in eo fundamentum: sed est etiam aliud quantum ad matrimonij fundamentum persona non satis legitima, nec satis est ratum matrimonium inter tales, vt patuit ex supra dictis.

AD ID quod vltius queritur, dicendum quod non licet religionis, in iudicio, suscipere filios, vt inter eos & feminas eis nimia generetur familiaritas dissoluens eorum religionem, sicut dicunt decreta patrum. Ad obiectum contra, dicendum quod aliud est instructum esse & posse instruere ex habitu scientie, & aliud ex officio pastoralis curæ. Primo modo plus quandoque instructi sunt monachi: sed secundo modo non debent instruere, nisi clerici quibus est commissum.

AD ID quod obiicitur de mulieribus, dicendum quod possunt suscipere: quia in officio eorum est per modum excitationis, & non ex officio, vel auctoritate: & hoc ipsum non conceditur religionis, ne euagandi habeant occasionem.

De secundis & tertijs nuptiis, & deinceps:

SCIENDVM est etiam, quod non solum primæ vel secundæ nuptiæ sunt licitæ, sed etiam tertiæ & quartæ non sunt damnandæ. Vnde Augustinus, Secundas nuptias omnino licitas Apostolus concedit. De tertijs autem & quartis, & de vltra pluribus nuptiis, solent homines mouere questionem. Sed quis audeat diffinire, quod nec Apostolum video diffinisse. At enim, Si dormierit vir eius, cui vult nubat. Non dicit, primus, vel secundus, vel tertius, vel quatuorlibet: nec à nobis diffinendum est, quod non diffinit Apostolus. Vnde vt breuiter respondeam, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis aufere. nec contra humanam verecundiam sensum audeo dicere, vt quoties voluerint nubant, nec ex meo corde præter Scripturæ auctoritatem quotilibet nuptias damnare. Item dicitur Hieron. Ego nuic libera voce esclamo, nec damnari in Ecclesia bigamiam, imò nec trigamiam, & ita licere quinto & sexto, & septimo, & octavo secundo marito nubere. Apostolus tamen bigamos à sacerdotibus honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamie, imò pro sacramenti virtute, vt sit vna vnica, sicut in vniuersi. Illud tamen Casarien. concilij videtur innuere bigamiam esse peccatum. Presbyterum, inquit, in nuptijs bigami prædere non conuenit, quia cum peccatis bigamus coniugatur, quis

1. q. 1. c. Deur. m. l. c. l. m. & cap. 7. q. 1. c. 1. c. 7.

Ibidem. cap. Apoc. 1. q. 1. c. 1. c. 7. q. 1. c. 1. c. 7. q. 1. c. 1. c. 7.

quis erit presbyter qui talibus nuptiis possit præbere consensum? Sed hoc intelligi potest, qui primæ vxori insidiatus putatur desiderio secundæ, vel pro signaculo sacramenti illud dicitur, quod in bigamo non seruatur. Ambros. etiam dicit, quod primæ nuptiæ tantum à Domino sunt institutæ, secundæ verò sunt permissæ. Et primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur sublimiter, secundæ verò etiam in præfenti carent gloria.

ARTICVLVS XVII.

An secunda nuptia sint sacramentum?

DEinde queritur de hoc quod dicitur [Sciendum est, quod non solum primæ, vel secundæ nuptiæ] Et queruntur duo. Primum est, Vtrum secundæ nuptiæ sint sacramentum? Secundum autem inducitur ratione omnium præcedentium impedimentorum, scilicet vtrum separandum sit matrimonium quod contrahitur contra Ecclesiæ interdictionem? Ad primum sic obiicitur. Sacramentum est sacre rei signum: ergo quod cadit à signando, cadit à sacramenti nomine & ratione: sed secundæ nuptiæ non signant: ergo non habent nomen & rationem sacramenti. Probatio media. Signatum matrimonij est, quod vnica sit vnica tam in spiritu quam in persona incarnata, vt supra patuit: & hoc non saluatur in secundis nuptiis, vt supra patuit in questione de bigamia.

1. Item, Omne sacramentum fit benedictione sacerdotum: sed, vt dicitur in litera ex verbis Ambros. secundæ nuptiæ non sunt benedictione sacerdotum: ergo secundæ nuptiæ non sunt sacramentum.

2. Item, Omne sacramentum est à Domino institutum, vt supra in comuni sacramentorum est præbarum: sed secundæ nuptiæ non sunt à Domino institutæ, vt dicitur in litera: ergo secundæ nuptiæ non sunt sacramentum.

3. Item, In quibusdam animalibus dicitur esse talis castitas, quod secundo non copulantur, vt in turture: ergo multo magis hoc debet esse in homine, cum castitas secundum Philosophum sit nature bonum: nihil autem ens contra naturam est sacramentum: ergo secundæ nuptiæ non sunt sacramentum.

4. Item, Nullum sacramentum est peccatum: sed secundæ nuptiæ, vt dicitur in litera, sunt aliquid pro quo homo punitur: ergo non sunt sacramentum.

IN CONTRARIUM huius est totum quod dicitur in litera. Et Apostolus 1. Cor. 7. Si dormierit vir eius, cui vult nubat tantum in Domino. Et 1. Timoth. 5. Volo iuniores viduas nubere, filios procreare, matres familias esse. Ergo secundæ nuptiæ sunt bonum: & constat, quod non sunt nisi bonum sacramentum: ergo secundæ nuptiæ sunt sacramentum.

RESPONSIO. Dicendum, quod sacramentum sunt, sed non adeo perfecte significatiuis. Et per hoc patet solutio ad primum.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est benedictio, scilicet quæ fit in facie Ecclesiæ, & quæ pertinet ad solemnitatem. Primam autem

habent secundæ nuptiæ: quia in facie Ecclesiæ approbantibus sacerdotibus contrahuntur. Secundam autem non habent: quia signum sunt concupiscentiæ, cui signo non decet sacerdotes interesse.

AD ALIUD dicendum, quod institutio diuina in sacramentis est de substantia sacramenti, & non de modo: secundæ autem nuptiæ sunt quidam modus sacramenti: & ideo nuptiæ non sunt institutæ in quantum primæ vel secundæ, sed simpliciter: & hoc sufficit primis & secundis, & deinceps nuptiis.

AD ALIUD dicendum, quod hoc conuenit illis animalibus ratione speciei, & non generis: & ideo non oportet, quod hominibus conueniat: quia homo & equus plus cæteris appetunt coitum: & ideo amplius homini datur medicamentum: licet enim castitas sit rationis bonum, tamen castitas non abiicitur per matrimonium, sed potius sancta & munda in ipso seruatur.

AD ALIUD dicendum, quod matrimonium secundum non punitur directa pena: sed bigamiam sequitur irregularitas ex defectu signi, vt supra in questione de bigamia satis est expeditum.

ARTICVLVS XVIII.

An matrimonium contra interdictionem Ecclesiæ contractum, sit separandum?

SECUNDO queritur de matrimonio contra interdictionem Ecclesiæ contracto, vtrum sit separandum? Videtur, quod sic: quia sicut dicit Augustinus super illud Psalm. Passer inuenit sibi domum, vbicumque aliquis reponit pullos operum, nisi in nido Ecclesiæ, conculantur: sed quod fit contra interdictionem Ecclesiæ, est extra nidum Ecclesiæ: ergo debet conculari, & pro nihilo haberi.

2. Item, Qui vos spernit, me spernit, vt dicitur Luca 10. sed interdictionem spernens spernit prælarum Ecclesiæ: ergo ipse spernit Deum: sed nihil est ratum quod fit cum contemptu Dei: ergo tale matrimonium non est ratum.

3. Item, Omne sacramentum consistit in dispensatione ministrorum Ecclesiæ: ergo à destructione consequens quod non consistit in dispensatione ministrorum, non est sacramentum: sed quod fit contra edictum ministrorum, non consistit in dispensatione ministrorum: ergo non est sacramentum.

IN CONTRARIUM est, quod solus consensus facit matrimonium, vt supra habetur. Et est, & ille potest etiam esse interdictus: ergo facit



go facit matrimonium: ergo non est separandum.

*Seminis*

RESPONSO. Sicut statutum est in concilio generali, ut dicitur extra. de matrimonio. contra Ecclesie interdictum contrahentes, non sunt separandi nisi forte ad tempus ut peragant penitentiam de inobedientia, nisi habeant aliquod aliud impedimentum legitimum, propter quod non debeant commanere. Et ideo institutum est ut sacerdotes ante contractum pronuntient tale matrimonium: ut si quis aliquid dicere velit, possit. Et qui non pronuntiat, sed aliter coniungit sacerdos, tribus annis debet ab officio suspendi. Pronuntians autem malitiosè aliquid contra coniungendos, propter penitentiam pro peccato, canonicam debet subire vindictam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod pulli

non sunt extra nidum: quia sunt in forma Ecclesie & fide, licet aliquis circa talis in moribus sit excelsus, qui penitentia puniri & corrigi debet: præcipue cum dicat Augustinus, quod etiam ab hæreticis in forma Ecclesie data sacramenta, in nido Ecclesie sunt & tenent.

AD ALIUD dicendum, quod tales non spernunt formam sacramento substantialem, sed aliquid circa sacramentum, ut tempus, vel modum, quæ sacramento non sunt substantiaha, sed accidentia.

AD ALIUD dicendum, ut supra ostensum est, quod istud sacramentum non consistit omnino in dispensatione ministrorum: & ideo præter eos potest effici, sed per eos debet populo publicari. Et hæc de matrimonio dicta sufficiant.



## DISTINCTIO XLIII.

*De resurrectionis & iudicij conditione.*

*A*  
*De resurrectione*  
*secundum*  
*id quod*  
*est.*

**P**OSTREMO de conditione resurrectionis, & modo resurgentium, necnon & de die iudicij, & misericordie qualitate breuiter differendum est. Omnibus quaestionibus quæ de hac re moueri solent satisfacere non valeo, resurrectionem tamen carnem omnium quicumque nati sunt atque nascentur & mortui sunt & morientur, nullatenus ambigere debet Christianus. Ait enim Isaias, Resurgent mortui, & resurgent qui erant in sepulchris. Et Apostolus, Nolumus vos ign. frat. de dor. ut non con. sicut & ceteri qui spem non habent, scilicet resurrectionis. Hoc enim vobis di. in ver. do. quia nos qui vi. qui re. su. non præ. eos qui dor. Quomiam ipse do. in iussu & in vo. ar. & in tu. Dei descen. de cal. & mor. qui in Christo sunt re. primi. Deinde nos qui vi. qui relin. si. ra. cum illis in nu. obui. Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. His verbis & veritas resurrectionis, & causa atque ordo resurgentium præclarissime insinuatur.

*Isa. 26.*

*1. The. 4.*

### DIVISIO TEXTVS.

**P**ostremo de conditione resurrectionis. Hæc est pars de sacramentis, in qua tangitur effectus signatus, & non cautus vel contentus ab ipsis, scilicet de gloria resurgentium, gratia quorum tandem additur de pena malorum, & iudicio. Magister autem diuidit distinctionem in duas, in quarum prima tangit statum resurgentium. In secunda agit de iudicio, quæ incipit 47. distinct. Item

anterior diuiditur in duas. In prima agit de resurrectionem circumstantibus in ratione aliqua causalitatis. In secunda de ipsis resurgentibus secundum quantitatem & qualitatem corporis eorum: & hæc incipit in 44. distinct. Hæc distinctio diuiditur in duas, in tractatum scilicet de causa: & tractatum de dubiis circa causam, & incipit *ibi*. [Hic quaeritur utrum electis] Item in prima duas particulas ponit: in primo enim cap. probatur auctoritatibus, quia erit resurrectio: & in secundo tangit causam.

ARTICV

### ARTICVLVS I.

*An resurrectio mortuorum quandoque erit futura?*

**Q**uærentur ante litteram tria, scilicet an erit resurrectio, & quid est: & utrum naturalis est, aut miraculosa? Ad primum obicitur auctoritatibus & rationibus. Præter autem eas quæ sunt in littera, tres sunt magis expressæ. Prima est Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, alij in opprobrium, ut videant semper. Cum enim nullus dormiat in terra puluere nisi mortuus, constat, quod de mortuis loquitur. Si autem etiam daretur, quod in puluere dormit aliquis, constat quod nullus euigilaret in vitam æternam, nisi resurrectio sit futura. Secunda expressior est, Ezech. 37. vbi dicit sic: Ossa arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his, Ego mittam in vos spiritum, & uiueris, &c. vsque: quia ego sum Dominus. Tertia expressissima est Iob 19. Scio, quod redemptor meus uiuit, &c.

Præter dicta autem sunt argumenta Apostoli 1. Corinth. 15. Et sunt numero tria. Primum est à causa efficiente, ut dicit Gloss. scilicet quod Christus resurrexit: ergo mortui resurgent: vel si mortui non resurgent, Christus non resurrexit. Et fundatur super hoc, quod causa posita secundum actum, ponitur causatum hoc modo quo causatum est, scilicet in futuro vel in presenti. In presenti quidem, sicut si ædificator secundum actum est ædificans, ædificatio sua est. In futuro autem, sicut si ordo motus solis in obliquo circulo est, qui æquinoctialem secar, erit æquinoctium in duobus punctis sectionis. Ita Christi resurrectio causa est nostræ resurrectionis secundum Gloss.

Secundum est fundatum super hoc, quod fidei non subest falsum: & ideo dicit, Si mortui non resurgent, inanis est fides quæ hoc credit: sed impossibile est fidem esse inanem, cum fidei non subit falsum, ut patet Hebr. 11. vbi dicitur esse argumentum non apparentium. Est autem argumentum, sicut dicit Ioannes Episcopus, ut principium, & est immobilis veritatis.

Tertium est à veritate prædicationis: quia si mortui non resurgent, inanis est prædicatione Apostolorum: quia inueniuntur falsi testes: ergo & totum suspectum est, quicquid dixerunt de Christo, quod est inconueniens, cum res prædicata probationem habuerit per miracula, & auctoritatè à voce Patris & testimonio, Ioannis, & multorum aliorum, sicut quinque testimonia leguntur Ioan. 1. quæ dant robur doctrinæ Euangelij.

Quartum assumitur à vita Sanctorum: quia miserabiles sunt omnibus hominibus, si mortui non resurgent: quia tantum in hac vita sperantes sunt in Christo, in qua boni non habent nisi pugnam & tribulationem, sicut Apostolus dicit 1. Corinth. 15. Ad bestias pugnaui Ephesi secundum hominem. Et hæc

ratio fundatur super prouidentia: quia sicut dicit Boët. in lib. de consolatione Philosophiæ, prouidentia non casu regitur mundus. Ergo iniustum est, ut cum non præmier, qui propter suum nomen paritur in hac vita: ergo necesse est, quod alia vita manifestetur in talibus per resurrectionem.

Quinta ratio Apostoli ad Ephes. 2. est ab operibus naturæ: quia si natura potest aliquid facere de mortuo secundum quid, viuum simpliciter & facit, multo magis credendum est Deum hoc posse facere: sed in natura quod seminatur, non viuificatur nisi prius moriatur: & moritur, & viuificatur: ergo & Deus viuificat illud quod mortuum est seminatam. Et de hoc ita dicit Damasc. lib. 4. cap. vltim. Si Domini sermonibus credere cæcitas non permittit, saltem operibus credit. Tu enim quod feminas, non viuificatur, nisi prius moriatur: & quod feminas, non corpus quod generabitur feminas, sed nudum granum, forte tritici, vel alicuius aliorum seminum. Deus autem dat illi corpus sicut voluerit. Considera in sulcis tanquam sepulchris semina suffossa: quis illis radices imponit & stipitem & folia, & subtilissimos culmos? Nonne qui vniuersorum est conditor, qui omnia construxit præcepto? Ita similiter & crede resurrectionem mortuorum futuram esse diuina voluntate & nutu: concurrentem enim habet voluntati virtutem.

Sexta ratio Apostoli sumitur à differentia naturæ hominis ad alia animalia, quæ non sunt ad imaginem Dei. Vnde sicut anima imaginis Dei capax est & immortalitatis de se, ita ordinem quandam potentie pertingendi ad statum immortalitatis insuit corpori. Et hanc innuit cum dicit, Non omnis caro, eadem caro. Et hæc habet duos ramos. Vnus concludit ex differentia hominis ad inferiora: secundus ex conuenientia hominis cum superioribus. Et primam ponit dicens, quod non omnis caro est eadem, sed alia hominum, alia pecorum, alia volucrum, alia piscium: & est sic formanda. Differentium secundum naturam materiæ diuersitas causatur à differentia formæ: sed pecora, volucres, pisces, & homines, differunt secundum naturam materiæ quæ est caro: ergo illa causatur ex differentia formæ quæ est anima: sicut ergo animæ mortali eductæ de potentia materiæ, respondet corpus per coniunctionem mortale tantum: sic animæ immortalis non eductæ de materia, sed extinctis venienti, responder corpus habens ordinem ad immortalitatem per resurrectionem, licet moriatur per peccatum. Alius ramus innuit cum dicit, Sunt corpora caelestia, & corpora terrena, &c. Et fundatur super dictum Philosophi: quia Pla. dicit, quod secundum meritum materiæ infunditur forma à datore formarum: ergo cui datur forma cæli, ipsum in natura accedit ad naturam cæli: sed forma cæli, ut motor cæli, est intelligentia, cuius similitudo quædam est intellectualis anima in nobis: ergo corpus cuiuslibet est perfectio, accedit ad naturam cæli, licet distet ab illo per differentiam aliquam: cum igitur cælum, ut dicit Boët. in lib. de Trinit. sit corpus immortale manens, corpus hominis non manens, sed resurgens, debet

debet pertingere ad immortalitatem. Et ha sunt rationes Apostoli & bona. Inducit autem fidem testimonium super Christi resurrectionem, quia resurrexit, & quod visus est Cepha: & post hoc. 11. deinde plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent adhuc, quidam autem dormierunt. Nouissime autem omnium visus est & mihi.

Damaſc. autem quasdam adducit de his, sicut penultimam, & quasdam proprias, lib. 4. ult. cap. Vadit autem quatuor vias ad probandum. Et prima est ab auctoritate Scripturæ, & inducit illam, quæ est Genes. 9. Sanguinem animarum vestrarum de manu hominis fratris eius, & de manu omnium ferarum requiram. Quomodo requireret sanguinem hominis de manu omnium bestiarum, nisi quia resuscitabit corpora hominum mortuorum? Secunda est in Nouo Testamento. Matt. 22. & Exod. 30. Ego sum Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob: non est autem Deus mortuorum, sed viuorum. Tertiam adducit Ioan. 5. Et audivit qui in monumentis sunt, vocem filij Dei: & qui audierint, viuent, & procedent: qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerint, in resurrectionem iudicij.

Secunda via est ab operibus Domini: quia suscitando quosdam mortuos probavit, quod omnes suscitabit virtute suæ diuinitatis. Et sunt hæc verba: Quomodo cognoscetur vel crederetur mortui resurrectio, nisi signalibus indiuidui proprietatibus, ex quibus illud constabat? Sed Lazarum quidem ad ostensionem propriæ diuinitatis & credulitatem suæ resurrectionis & nostræ suscitauit.

Tertia via est per ordinem iustitiæ & prouidentia diuinæ, & inducit hæc via tria inconuenientia super negantem resurrectionem. Primum est de iustitia & prouidentia, quæ ordinat quamlibet naturam secundum gradum suæ dignitatis. Secundum est de prouidentia gubernante dignius in natura in maiori bono, quam indignius. Tertium est de iustitia & prouidentia reddente unicuique secundum merita. Et sunt hæc verba: Si non est resurrectio, in quo ab irrationalibus distamus? Si non est resurrectio, beatificemus agrestia sine tristitia vitam habentia. Si non est resurrectio, neque Deus est, neque prouidentia: sed casu omnia aguntur: videmus enim plurimos iustos esurientes, & iniuriam patientes in præsentia vita, neque vnum habentes præsidium: peccatores autem & iniustos, in diuitiis & in omni voluptate abundantes. At quis vnquam hoc iusti iudicij & sapientis prouidentia opus, qui probe sapiat, existimabit? Erit igitur, erit resurrectio: nam Deus iustus est, & iis qui sustinent eum, mercedis retributor efficitur. Et quia aliquis posset respondere, quod prouidentia & iustitia saluantur: & hoc quando iniusti puniuntur in anima, & iusti præmiantur in anima, licet corpus non resurgat. Obicit contra Damaſc. sic dicens: Si quidem anima sola virtutis certaminibus pugnavit, ipsa sola & coronabitur: & si sola in voluptatibus inuoluta est, sola itaque iuste punietur. Sed quia neque subsistebat separata, neque virtutem, neque maliciam tranſegit anima si-

ne corpore: rectè ambo simul retributionibus fruuntur.

Quarta via est ab operibus naturæ, de feminibus, quæ supra de suis verbis & Apostoli posita est. Alas duas vias probandi resurrectionem ponit Apostolus Rom. 8. quarum vna est ab expectatione creaturæ. Et iudatur super hoc, quod nihil vanum à Deo inditum est naturæ: sed desiderium reuelationis alterius status qui competit gloriæ, inditum est naturæ à Deo: ergo non est vanum: ergo ille status reuelabitur: non potest autem, nisi per resurrectionem reuelari: ergo resurrectio erit: & hoc intendit Apostolus ad Rom. 8. cum dicit, Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat, &c. vique, à seruitute corruptionis.

Secunda via est à gemitu primitias Spiritus habentium: quia Spiritus sanctus non facit gemere sanctos pro aliquo, nisi quod acquiretur: gemunt autem sancti pro gloria resurrectionis: ergo habebunt. Et hoc intendit cum dicit, Non solum autem illi, sed & nos ipsi primitias Spiritus habentes, &c.

Alii igitur modi sunt, quibus sancti patres resurrectionem probauerunt. Ut autem de nostro aliquid sit ibi, obiciemus ad idem sic: Omne mouens secundum naturam aliquod mobile ab ipso, habet mobile vigori suo mouendi proportionatum: anima rationalis est mouens secundum naturam: ergo habet mobile proportionatum sibi secundum vigorem mouendi: sed vigor mouendi in anima rationali est ad perpetuum motum: ergo mobile oportet esse proportionatum per aliquod ad morum perpetuum: & non potest secundum statum istum hoc fieri in eo: ergo hoc erit secundum alium statum virtute primæ causæ sibi datum: & hoc vocamus resurrectionem. Maior istius rationis scribitur super 11. 1. Philosophia in commento vbi dicit Commentator, quod in vigore mouendi proportionantur motores mobilibus.

2 Item supponitur in 2. de celo & mundo, vbi soluit Aristot. quare inferiores sphaeræ non habent nisi stellam vnam, & octaua plures: & dicit, quod hoc est propter vigoris proportionem motorum ad mobile. Secunda autem probatur ex hoc, quod anima rationalis est motor corporis, & sola separatur sicut perpetuum à corruptibili, sicut dicit Philosophus in 2. de anima.

3 Item, Quæcunque secundum gradus naturæ distant abinuicem, & eadem etiam distant in actibus, illos gradus secundum naturam consequentibus: vegetabilia & sensibilia distant abinuicem in gradibus, sicut cuiuslibet per se patet: ergo distabunt in actibus illos gradus secundum naturam consequentibus: constat autem, quod vegetabilis est principium vitæ sine sensu & motu, sensibilis autem cum sensu & motu: ergo rationalis erit principium vitæ intellectualis cum incorruptione aliqua, quia illi actus consequuntur istas differentias: sed non contingit pertingere ad incorruptionem secundum statum istum: ergo contingit resurgere ad statum alium.

4 Item, Quæcunque perfectio alicuius separata

parata est ab eo secundum duo vel tria opera, & operatur in perfecto aliquod eorum operum, operabitur etiam omnia alia in eodem secundum aliquem statum: anima rationalis perfectio est hominis separata secundum id quod est intelligere, & velle, & incorruptibile esse: ergo si in homine operatur aliquid intelligere & velle, ipsa etiam in aliquo statu operabitur incorruptibile viuere in eodem: sed constat, quod ipsa operatur intelligere, & secundum nullum organum corporis, & etiam velle: quandoque ergo operabitur viuere incorruptibile: & non potest nisi per resurrectionem: ergo resurrectio erit.

5 Item, Viuere in viuentibus est esse, vt dicit Philosophus, & sentire in sentientibus: ergo & intelligere in intelligentibus, quia eadem est ratio: sed planum est, quia esse viuentium & sentientium est secundum periodum animæ vegetabilis & sensibilis: ergo & esse intelligentium erit aliquo modo secundum mensuram rationalis animæ: sed ipsa est perpetua: ergo insituit potentiam ad aliquam perpetuitatem: & non potest hoc fieri, nisi per resurrectionem, ex quo semel est amissa: ergo resurrectio erit, vt videtur.

6 Item fortius obicitur per aliam viam, quam Philosophus in eth. primo innuit: quia aliquod est bonum hominis in quantum est hominis: constat enim, quod illud, sicut ipse dicit, non conuenit homini secundum vegetabilem & sensibilem, sed secundum rationem. Inde obicitur sic: Omne bonum speciei alicui proportionatum, perceptibile est à specie illa secundum perfectam naturam speciei illius: sed bonum aliquod est proportionatum speciei hominis: ergo secundum perfectam naturam perceptibile est ab illa perfecta autem natura speciei hominis est in corpore & anima coniunctis: ergo percipiet homo aliquod bonum in corpore coniuncto cum anima: sed bonum illud est beatitudo siue felicitas æterna, vt probat Boet. in lib. de consolatione: ergo percipiet illud cum corpore & anima: & non potest nisi per resurrectionem: ergo resurrectio erit.

7 Item, Quæcunque species secundum potentiam aliquam suæ naturæ perceptibilis est boni alicuius, eadem est perceptibilis summi in bono illo: homo autem per potentiam rationalem est perceptibilis boni rationalis animæ, vt habetur à Philosopho in eth. ergo perceptibilis est summi boni secundum idem: sed bonum summum rationalis animæ est continuari per intellectum & voluntatem primo motori, vt dicit Commentator super 11. prime Philosophia: ergo homo percipiet illud. Constat autem, quod natura speciei hominis non est anima sola: ergo anima sola non percipit illud: ergo oportet per resurrectionem animæ vniri corpus. Fortè ad istas obiectiones attendit Greg. quando dixit in moralibus, Si operibus naturæ attenderemus, certior esset nobis resurrectio futura, quam solem cras oriri.

SYMPPOSITA igitur hac parte procedatur in contrarium per hunc modum. Iob 14. sic dicitur, Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursus virescit, & rami eius pullulant. Si synuerit in terra radix eius, & in puluere emor-

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

tuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam, quasi cum primum plantatum est. Homo vero cum mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, vbi quæso est? Hic facit comparationem mortis hominis ad duplicem ligni destructionem, scilicet præcisionem, cui similis est mors accidentalis hominis, & putrefactionem cui similatur mors naturalis quæ est per senium. Et videtur dicere, quod etiam Philosophus dixerat, quod ad lignum utroque modo destructum redit vita & iuuentus eius: sed ad hominem nunquam: ergo non resurget.

2 Item ibidem, Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus ardeat: sic homo cum dormierit, non resurget: donec atteratur cælum, non euigilabit, neque conſurget de somno suo. Ergo sicut impossibile est aquas maris redire, si recesserint à mari, & fluuios vacuefactos iterum fluere & cælum atteri: ita impossibile est hominem conſurgere à somno mortis. Quod autem impossibile sit cælum atteri secundum substantiam & motum, supponitur à dictis Philosophorum, & nos de hoc in 2. disputauimus, vbi de æternitate mundi & motus: & ibi requiritur. Scias

Dist. 1. a. 10.

autem, quod in ista auctoritate Iob duæ hæreses sunt radicatæ circa resurrectionem, quarum vna est Iudæorum, scilicet Rabbi Nasse, qui composuit Talmuth, qui dicit Iob resurrectionem non credidisse & negasse: & cum idem dicat, quod Iob nunquam fuit homo, sed ad formam viuendi & exemplum Moyses exemplariter Iob conſinexerit, redit ad hoc quod Moyses resurrectionem non crediderit, & in isto loco negauerit. Alia est hæresis Philosophorum dicentium non esse resurrectionem: ita quod resurgat idem numero homo, scilicet similis complexionis. Sicut enim mare, vt dicunt Philosophi, mutatur de loco ad locum secundum mutationem spatiorum quibus mouentur imagines signorum in motu firmamenti, hoc est, cæli octauæ, & in 36. millibus annis redeunt ad statum primum secundum Ptolemæum, & Arist. in lib. de causis proprietatum elementorum: & tunc causant similia primo creatis in terra, & mare redit ad alucum primum, & fluuij fluunt vt prius: & hoc quidam Philosophi vocauerunt annum primum magnum: & medicratem eius, annum magnum vnus habitationis, scilicet 18. millia annorum, in quibus solis axis mouetur in signis septentrionalibus quantum ad habitationem quæ modo habitatur: & tunc destruetur ista, & erit annus habitationis meridiana per 18. millia annorum, in quibus axis solis percurrat signa meridionalia. Et videtur Empedocles ita posuisse, qui dixit omnia in anno isto magno exire de mixto, & omnia in anno magno redire ad ipsum. Quod totum Ecclesia respicit: & nos contra hoc totum specialem tractatum facimus: & tamen tangendo soluemus quæ sufficiunt huic operi.

3 Redeunt autem modo obicitur adhuc per id Psalm. Non resurgent peccatores in iudicio. Sed eadem ratio est de peccatoribus quantum ad naturam & iustitiam reddentem pœnas, & de bonis quantum ad naturam & iustitiam

Y Y y

injustum reddentem premia. Ergo videtur, quod nullus resurget.

4 Item ratio Apostoli non videtur valere: quia granum cadens in terram seminatum non nascitur, nisi secundum esse grani, sed vivit secundum generativam & formativam quæ format in eo plantam & herbam & folia huiusmodi: homo autem moritur in toto.

5 Item adhuc non videtur valere ratio Romani: quia non sequitur, si non est Deus mortuorum, sed viventium, quod propter hoc Abraham Isaac & Iacob vivant, nisi in anima tantum: & tunc necessario non sequitur ex hoc, quod resurrectio erit.

6 Per rationem autem obiicitur sic: Cuiuscunque causæ perpetuæ sunt, ipsum causatum necesse est esse perpetuum: generationis & corruptionis omnes causæ sunt perpetuæ: ergo generationem & corruptionem necesse est esse perpetuas. Prima patet ex diffinitione causæ. Secunda autem probatur in 2. de generatione & corruptione ab Aristotele. Causa enim efficiens est latius in obliquo circulo. Materia autem indeficiens est, cum generatio unius sit corruptio alterius, & è conuerso: sic enim nunquam stabit generatio: generatur enim ex aere aqua, & rursus ex aqua aer: & ita circularis & indeficiens. Et cum esse diuino semper participet vnumquodque quantum potest. Inde sic currente generatione & corruptione nunquam incipiet status resurrectionis, ut dicunt Sancti: sed generatio & corruptio in perpetuum current, ut dicunt Philosophi: ergo nunquam erit resurrectio.

7 Item Philosophus in 2. de generatione in fine: Quæcunque habent substantiam corporalem, mota non reiterantur eodem numero: homo est substantia corporalis: ergo corruptus non reiteratur eodem numero: sed resurrectio est in eodem numero: si ergo non erit in numero, non erit resurrectio: sed non erit in eodem numero, ut probatum est: ergo non erit resurrectio.

*Solutio.* **RESPONSIO.** Dicendum ad hoc, quod certius secundum Catholicam fidem nobis est, resurrectionem carnis eiusdem numero in qua nunc vivimus, esse futuram, & vnumquodque in eadem recipere bona & mala secundum quod meruit, quam quod sol oriatur cras: quod enim sol oriatur, quandoque fallit, scilicet in die vltima, quando stabit: istud autem à diuina veritate est acceptum, quæ non fallit, nec fallit, nec fallere nec falli potest. Argumenta ergo primo inducta concedimus: licet enim ratio non sufficiat ad accipiendum hoc sine reuelatione: tamen acceptum nititur confirmare, & refutat contrarium. Sic est & in omnibus symboli articulis.

Ad id autem quod primo contra obiicitur, dicendum quod Iob non intendit negare resurrectionem: sed bene astruere, quod à virtute intrinseca seminali non resurget homo: sicut in planta manet virtus sementis, per quam redit ad eam vita & iuuentus eius, ut dicit Philosophus. Et hoc quidem facit in prima. In secunda autem quod non resurget radius imaginum stellarum mouentibus intendit astruere, sed virtute diuina sola, quæ arretit

calum & omnem calis rationem & vigorem quem habet in mouendo ad generationem. Cum enim duræ sint causæ mouentes in generatione, scilicet proximæ quæ sunt in materia, & vniuersales quæ sunt in stellis & imaginibus earum, quas describunt in celo, negat Iob resurrectionem futuram mouentibus huiusmodi causis. Vnde post locum illum in 19. cap. dicit: Credo, quod redemptor meus vivit. Et hoc non attendit Rabbi Nasse, quando dicit Iob negasse resurrectionem.

Ad id autem quod obiicitur de hærci Philosophorum, dicendum quod stultitia est: quia si verum est quod dicunt, ostendo quod nec tunc erit aliquid similis complexionis: quia dicunt Philosophi, quod signum sine planeta in celo asando est sicut corpus sine anima imperfectum. Constat autem omnibus scientibus motus superiorum, quod redeunte octaua sphaera in idem punctum vnde incepit, non sunt reuersi planetae in idem, vnde ipsi inceperunt: ergo non causabitur aliquid simile priori. Et hoc sufficit in præsentia: quia error ille specialem habet difficultatem.

Ad alivd dicendum, quod resurrectio aptè vocatur immutatio ad formam gloriæ: & verum est, quod hoc modo non resurgent, quia cadent in mortem æternam.

Ad alivd dicendum, quod nihil in natura simile est in toto Dei miraculis: quia aliter natura tantum posset, quantum posset Deus. Sed arguit Apostolus à minori: quia si potest natura debilis & imbecillis mortuo secundum quid, reddere vitam nobiliorem, multò magis potest creator hominum hoc facere corpori humano, quod est vniuersam animam ad suam imaginem insignitæ.

Ad alivd dicendum, quod Dominus subtilissimè arguit: quia si anima vivit, quæ substantialiter est forma corporis, necesse est ipsam varè esse vniuersalem corpori. Cum igitur nihil imperfectum relinquit Deus: quia licet dicit Moyses, Dei perfecta sunt opera: ipse vniuersam corpori indissolubili: & hoc erit in resurrectione.

Ad alivd dicendum, quod generatio & corruptio comparatæ causis proximis, rationem habent perpetuitatis: & hanc solam arrendit Philosophus, quia per Philosophiam aliorum causam cognoscere non potuit. Sed est voluntas Dei, quæ est causa causarum omnium, qua stabit, quando Deus voluerit. Et huiusmodi ratio super secundum librum disputata inuenitur.

Ad alivd dicendum, quod Philosophus loquitur ibi de substantia materis elementorum, ex quorum formis non remanet relatio ad eandem formam in numero, quia ipsa destruitur: & de illis verum est quod dicit. Sed in corruptione hominis manet relatio ad eandem formam numero manentem: quia illud corpus sociatur animæ: & idem reuerteretur homo qui moritur, idem in numero.

ARTICV

## ARTICVLVS II.

## Quid sit resurrectio?

Secundo queritur, Quid sit resurrectio? Dicitur autem August. super Genes. ad literam lib. 8. Resurrectio nihil aliud est nisi restitutio in consimilem vitam. Damasc. autem lib. 4. cap. vltim. Resurrectio est secunda eius quod cecidit resurrectio. Et parum post, Resurrectio est rursus copulatio animæ & corporis: & secunda eius quod dissolutum est & cecidit, animalis resurrectio. Contra primam autem obiicitur sic: Consimilis vita: aut est similis vitæ ante peccatum secundum statum innocentiam, aut similis isti secundum statum peccati & culpæ. Si primo modo: ergo illa vita cibus egebit & commixtione sexus, quod est contra Dominum in Evangelio dicentem, quod in resurrectione neque nubet, neque nubetur, &c. Si secundo modo: ergo erit vita futura in pœnis famis, sitis, & huiusmodi, quod absurdum est: ergo resurrectio non est restitutio in consimilem vitam.

Item Augustinus super Genes. dicit sic: Rediit ad id quod sentimus, resurgere appellamus. Sed iam sentimus labores & miseria, & ante peccatum animalem vitam sentimus. Ergo reditus per resurrectionem erit ad talem: ergo nulla resurrectio erit gloriosa.

Item August. 4. de Trinitate. Resurgere nihil aliud est, quam reuiuiscere, & à morte ad vitam redire. Et ex hoc sequitur idem quod prius. Ex omnibus autem his concluditur, cum tam in primo statu quam in secundo fuerit vita cum potentia moriendi, quod in resurrectione futura sit potentia moriendi, quod falsum est.

Obiicitur autem de illa quæ est Damasc. quia secunda resurrectio non est, nisi prima præcesserit: sed primo nunquam surrexit corpus hominis antequam sit dies iudicii: ergo nec tunc secundo surget: ergo malè dicit, secunda resurrectio.

Item, Secunda non notat numerum & ordinem, nisi actum eiusdem rationis: sed eleuatio corporis hominis ad hanc vitam, & eleuatio sua ad formam gloriæ, non sunt eiusdem rationis: ergo non secundo tunc surget corpus.

Item, Secundum Philosophum 6. topic. Si aliquid commune inuenitur in diffinitione & diffinito, illud nec est pars diffinitionis, nec diffinito: sed resurrectio communiter inuenitur in diffinitione, & diffinito: ergo pars neutrius est: ergo totum quod dicit Damasc. in vtraque suarum diffinitionum non explanat, nisi habitudinem præpositionis quæ est in composito, cum dicitur resurrectio. Item obiicitur de secunda quia quod dissolutum est, videtur idem dicere cum eo quod cecidit: ergo videtur diffinitio nugatoriam habere repositionem.

Item, Diffinitio resurrectionis omni resurrectioni debet conuenire: sed hæc diffinitio non conuenit resurrectioni Domini, quia non est dissolutum corpus eius: ergo non est generalis, nec bona, ut videtur. Quod autem non conueniat resurrectioni Domini, patet per hoc quod dicit Damasc. lib. 3. cap. 28. Foras, D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

id est, corruptionis nomen duo significat: significat enim huiusmodi passiones, famem, sitim, laborem, clauorum perforationem, mortem, id est, separationem animæ à corpore, & quæcunque talia. Secundum hoc significatum sterion, id est, corruptibile corpus Domini dicimus. Omnia enim hæc voluntariè assumptis. Significat etiam stora, id est, corruptio perfectam corporis in ea (ex quibus compositum est) elementa, dissolutionem & destructionem, quæ magis à multis corruptio dicitur & nominatur. Huius experimentum corpus Domini non habuit, ut ait Propheta David, Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre diastron, id est, corruptionem.

Item obiicitur de hoc quod dicitur, animalis. Porius enim debuit dicere, hominis, quam animalis: quia quod resurget, habet ab eo quod est homo, & non ab eo quod est animal.

Item, Secundum omnes istas diffinitiones non resurget homo, sed tantum corpus, ut videtur: cum tamen resurgere sit proprius actus hominis, & non partis hominis. Contra quod videtur dicere Damasc. sic: Animales mortales existentes qualiter resurgent. Et infra parum, Ipsum corpus quod corrumpitur & dissoluitur, idem resurget. Ergo videtur, quod hominis non sit resurgere, sed tantum corporis, quod non est homo.

Item videtur contrarium debere dicere: quia actio potius est agentis, quam patientis: sed anima ager resurrectionem perficiendo & mouendo corpus: ergo anima potius resurget, quam corpus: & ita malè dicit & diffinit Damasc. resurrectionem.

*Solutio.* Dicendum, quod omnes istæ diffinitiones satis bonæ sunt: sed omnia verba Augustinus loquens de resurrectione, communiter & non strictè accepit. Et ad intelligendum hoc sciendum, quod resurrectio dupliciter dicitur, scilicet communiter, & proprie. Communiter sumpta resurrectio continet sub se relationem ad statum gloriæ, & ad statum vitæ animalis, sicut dicimus Lazarum resurrexisse: & hoc modo non querimus diffinitionem eius hic. Proprie sumitur, prout diuidit cum suscitatione hoc commune quod est restitui ad vitam extinctam: & sic non competit resurrectioni, nisi ad vitam inextinguibilem, sive sit in pœnis, sive in gloria.

Ad id ergo quod primo obiicitur, dicendum quod si volumus concedere de resurrectione strictè sumpta loqui August. quod similis vita dicitur in specie & veritate humane vitæ, licet differat ab hac & illa quæ fuit in statu innocentiam, in statu & proprietate.

Ad alivd dicendum, quod sentire in verbo August. ponitur pro experiri quoad substantialia vitæ humane: quia eadem etiam experiemur in resurrectione: quia aliter non resurgeremus: & non dicitur sentire pati eadem per sensus quæ modo patimur.

Ad alivd dicendum, quod non est reditus de morte ad vitam perfectè, nisi perfectè vita vincat mortem: & hoc non est nisi quando omnis causa mortis naturalis excludetur, quæ est pugna contrariorum: & hoc modo

Y Y y 2 non

non erit resurrectio, nisi post exitum mundi in fine temporum.

AD ALIUD dicendum, quod duæ sunt eleuationes corporalis materie. Vna ad formam quæ est anima rationalis: & hæc fit in generatione. Et alia eiusdem ad animam indissolubiliter reunitam: & hæc dicitur regeneratio. Matth. 19. In regeneratione cum sederit filius hominis, &c. Et ideo falsum est, quod non sunt ibi duæ resurrectiones corporis.

AD ALIUD dicendum, quod non oportet, quod ea quorum ly secundum notat iterationem, sint eiusdem accidentis, sed tantum, quod sine eiusdem rationis: sicut quando secundo bibo, non oportet, quod secundus potus sit similis primo in accidente. Et ita est de duplici vita ad quam surgit corpus, quod est eiusdem speciei, & non eiusdem accidentis.

AD ALIUD dicendum, quod id quod dicit Aristot. intelligitur de his quæ eodem modo sumuntur in diffinitione & diffinitio: sicut si dicerem, homo albus est animal rationale album. Sed non est sic: cum enim dicitur resurrectio, resurrectio dicitur habitudinem corporis ad animam recipiendam, & iterationem resurrectionis notat præpositio: sed in diffinitione notat terminum motus resurrectionis: quia resurrectio motus est, & per duos terminos diffinitur, quorum vnus est casus & dissolutio: alius autem altitudo immortalis vite in bonis & malis communiter: & illa importatur per ly resurrectio positum in diffinitione: quia componitur à sursum, & ergo: eò quod sic fit figuræ decompositæ.

AD ALIUD dicendum, quod illa diffinitio non conuenit resurrectioni Domini: & ipse dat aliam in eodem cap. quæ resurrectioni Domini conuenit, sic dicens: Domini resurrectio est corporis sancti & incorrupti & animæ vni.

AD ALIUD dicendum, quod animalis est ibi adiectiuum, & est genitiuus eius quod dicitur hic & hæc animalis, & hoc animale: & dicitur conditionem corporis cadentis in mortem, & est sensus, animalis, id est, animaliter uiuentis corporis, quod cecidit per mortem, & dissolutum est per incinerationem.

AD ALIUD dicendum, quod resurrectio est hominis secundum corpus: & hoc intendit dicere Damasc. & non aliud.

AD ALIUD dicendum, quod resurrectio non dicitur hic tanquam mouentis, sed tanquam eius cuius est actus surgendi siue moti in actu illo: & idè proprie conuenit homini secundum corpus, non autem secundum animam.

## ARTICVLVS III.

An resurrectio sit naturalis, vel miraculosa?

Tertio quaeritur, Vtrum sit naturalis, vel miraculosa? Quod autem sit naturalis, videtur sic ostendi: Damasc. 4. lib. cap. 14. dicit, Quod communiter in omnibus inspicitur, non characterizat in his quæ sunt sub ipso atomis:

sed resurrectio in omnibus atomis hominis inspicitur: ergo nulla characterizat: ergo ipsa est naturalis.

2 Item, Miraculum, vt dicit Augustinus, Lib. de uilitate crededi. est aliquid arduum & insolitum, præter spem & facultatem admirantis apparens: resurrectio autem non apparebit præter spem: ergo non erit miraculosa, sed naturalis.

3 Item, Quod substantialiter conuenit omnibus indiuiduis eiusdem speciei, oportet quod causetur à natura communi: sed resurrectio substantialiter conuenit omnibus indiuiduis hominis: ergo causatur à natura communi hominum. Probatio maioris est: quia cum nihil sit in indiuiduis nisi natura communis cum materia & indiuiduantibus, & differant suis materiis & indiuiduantibus, oportet quod illud in quo omnia conueniunt, sit natura communis, vel causatum ab illa. Secunda autem probatur ex hoc, quod resurrectio secundum substantiam erit, & non secundum accidens.

4 Item sic, Quicquid causatur à communi natura speciei, naturale est omnibus indiuiduis illius: sed resurrectio sic causatur, vt dictum est: ergo est naturalis.

3 Item, Appetitus materie ad formam etiam remotam, naturalis est: ergo multò magis appetitus propriæ materie, & formæ propriæ: sed corpori remanet appetitus ille: ergo ille est naturalis: sed appetitus naturalis reductio ad actum, est naturalis: ergo cum etiam resurrectio reductur ad actum, naturalis videbitur esse resurrectio.

6 Item, Quæcunque materia post separationem formæ ab ipsa, sic manet, quod non est coniungibilis alij formæ namato vel speciei: nec est quod hoc consingat nisi ex dispositionibus ordinantibus eam ad formam primam, & impediens ab ea coniuentione cum alia forma: sed impossibile est corpus alicuius vniri cum alia anima, quia aliter resurgeret in duobus: ergo remanet dispositio ad animam primam: sed dispositione reducta ad necessitatem & ad speciem, nihil sit nisi naturale: ergo cum in resurrectione fiat hoc, nihil sit in resurrectione nisi naturale.

7 Item, Omnis materia naturaliter ordinata ad formam aliquam, naturaliter etiam ordinatur ad summum statum secundum formam illam: sed materia corporis humani ordinatur ad animam rationalem, vt ad formam: ergo ordinatur naturaliter ad summum statum secundum formam: ergo naturaliter percipit summum statum: & ille non est nisi in resurrectione. Prima probatur ex hoc, quod si daretur oppositum, nihil naturaliter attingeret perfectionem suæ naturæ, quod absurdum est. Secunda patet per se.

8 Item, Naturale materiz est vt obediatur motori, quia hoc Deus ei inseruit, vt dicit Augustinus super Genes. Constat autem, quod naturahus & immediatus habeat se ad motum Dei materie, quam ad motum cæli: sed video, quod naturaliter egreditur de materia omnis effectus per motum cæli: ergo multò naturalius exibat ipsa in orationem motum Dei: mouet autem Deus voluntate & virtute ad resurrectionem:

resectionem: ergo materia naturaliter mouebitur in formam resurrectionis: ergo resurrectio naturalis erit.

9 Item, Naturalia dicuntur etiam quæ innati sumus suscipere, licet perficere sit ab aliquo agente, vt dicit Philosophus in ethic. & hoc modo dicimus virtutes naturales: sed constat, quod ex anima rationali innati sumus suscipere formam resurrectionis, sicut supra patuit: ergo resurrectio erit nobis naturalis.

10 Item, Rabbi Moyses dicit, quod non nisi naturalia delectant & diu manent: sed resurrectio erit manens semper secundum formam quæ dabitur tunc, & est delectabilis nisi ex culpa impediatur: ergo videtur, quod ipsa non sit nisi naturalis.

Item obiecerunt antiqui sic in ista questione. Effectus virtutis collatur alicui à Deo naturalis est, sicut patet in cæco illuminato à Deo, cui videre est naturale: sed resurrectio erit effectus vocis Dei, cui virtutem suscitandi corpora dabit Deus: ergo erit naturalis. Prima constat per exemplum. Secunda scribitur in Psalmo. Dabit voci suæ vocem virtutis.

11 Item, Omni dependentiæ duorum ab inuicem naturali correspondet coniuentione naturalis: sed corpus & anima dependent ab inuicem naturaliter: ergo responder eis coniuentione naturalis. Prima patet per se. Secunda autem probatur ex desiderijs animarum, Apoc. 7. quæ desiderant recipere corpora.

Sed contra: Omnis motus ad formam qui est à natura, est ab aliquo mouente in materia: sed resurrectio, est motus ad formam: ergo si est naturalis, est ab aliquo mouente in materia: sed nihil mouet in materia ad formam corporis gloriosi: ergo resurrectio non est motus naturalis. Probatur autem prima in 7. & 11: prima Philosophiz, vbi dicitur, quod nihil transmutat materiam, nisi quod est in ipsa. Secunda autem patet per diffinitiones supra inductas.

2 Item, Nihil eorum quæ sunt naturalia, sic contrario modo naturalibus: sed resurrectio sit contrario modo naturalibus: ergo ipsa nec est à natura, nec naturalis. Prima patet per se. Secunda autem probatur ex hoc, quod via naturæ est de potentia ad actum, & non de priuatione habitus naturalis ad habitum: in resurrectione autem est regressus de priuatione ad habitum.

3 Item, Philosophus dicit in 2. de genera. & corru. in fine, quod generatio hominum non est circularis, sed recta, sed elementorum est circularis: ergo si ex homine sit elementum per corruptionem, non debet redire ex elementis homo naturaliter: sed in resurrectione redit ex elementis: ergo resurrectio non est naturalis.

4 Item, Chrysost. dicit, quod in quibusque sola voluntas Dei est mouens, illa sunt miraculosa: sed sicut Damasc. dicit, voluntas Dei sola est mouens in resurrectione: ergo ipsa est miraculosa, & non naturalis.

5 Item Dionys. de diu. nom. cap. 6. Et quod quidem est diuini, quod & totos nos, dico animas & coniuga corpora ad perfectam vitam D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentem.

& immortalitatem se promittit transfaturam. Rem quidem antiquitati præter naturam apparentem: mihi autem & tibi & veritati & diuinam & super naturam apparentem. Super naturam secundum nos dico visam autem, non omnipotentem diuinæ vite. Ex hoc accipitur, quod resurrectio non est naturalis: nam causata est super naturam, licet mortuos suscitare sit operatio summæ & diuinæ naturæ.

RESPONSIO. Dicendum ad hoc, quod mihi videtur, quod non sit naturalis resurrectio: naturale enim secundum suam naturam, vt dicitur in 4. physicorum, necessario consequitur formæ alicuius naturam, vt sursum ferri ignis: sed resurrectio corporum non sic sequitur naturam hominis, sed potius sit voluntate diuina, vt reddatur vnicuique prope meruit in corpore, siue bonum, siue malum.

AD ID ergo quod primo obiecit, dicens quod Damasc. intelligit de his quæ consequentia sunt substantiam. Et est instantia: sic enim, quod omnis homo sit albus, tunc albedo inuenitur in omnibus indiuiduis, & tamen non characterizat substantiam vel naturam: & ideo oportet, quod prædicto modo intelligatur: & in hoc sensu probatur maior.

AD ALIUD dicendum, quod si vis fiat in hoc, resurrectio mirabilis erit, & non miraculosa, vt dicunt quidam: tamen mihi videtur, quod spes quæ cadit in diffinitione, est spes naturæ: sicut dicit Gloss. ad Roman. 4. super illud, Contra spem in spem creditur: & sic resurrectio erit miraculosa, quia est præter spem naturæ, licet non sit præter spem gratiæ.

AD ALIUD dicendum, quod substantialiter conuenire dicitur dupliciter. Vno modo substantialiter conuenit, quod causatur à substantiali causa formali vel materiali: & sic resurrectio non conuenit substantialiter. Sed aliò modo dicitur substantialiter conuenire, quod contingit substantiæ: & hoc improprie conuenit substantiæ: & hoc modo non est necessarium esse illud naturale, quod conuenit substantialiter: & sic probata est minor.

AD ALIUD dicendum, quod appetitus duplex est in materia: quorum vnus est susceptibilitas formæ tantum, & iste proprie non est appetitus: quia dicit Boët. in lib. de hebdoma. quod nihil appetit aliud, nisi quod aliquo modo similis est illi: quia appetitus non sonat tantum passiuum, sed etiam actiuum aliquo modo: hæc autem susceptibilitas nihil addit supra substantiam materie: & ideo cum ad quodlibet ordinetur, potest reduci in actum per voluntatem diuinam: & tunc est miraculum: quia non est ita in materia, nisi potestas obedientiæ, vt in ea fiat quod Deus vult: & ex hoc non causatur naturalis eductio: Est iterum appetitus in materia, qui est formæ inchoatio in genere vel specie: & ille appetitus non est, nisi formæ sibi debet in genere vel specie, & coactiuus, non tantum passiuus: quia ille est vnus principiorum generationis, & hic fit naturalis quando educitur. Sed forma resurgentis corporis non est per hunc modum in cineribus, sed per modum obedientiæ tantum.

AD ALIUD dicendum, quod non est Y Y Y 3 cx

ex dispositione aliqua, quod corpus mortuum reuocatum in cineres, non est coniugibile alteri animæ, sed potius ex relatione ad animam, quæ ipsum primo animauit, ut dicit Augustinus 21. de ciuit. Dei. quia dispositio dicit qualitatem transmutantem ad speciem: sed relatio rationis est, quæ causatur ex merito bono vel malo illius corporis cum hac anima: ex hac vero causatur ordo eius ad pœnam vel præmium cum eadem anima: & ideo diuina iustitia non permittit, quod coniungatur alij.

AD ALIUD dicendum, quod summum naturæ duplex est, scilicet, quod potest attingi operatione & bonitate naturæ: & hoc quod est eleuatum supra naturam, & acquiritur ordine diuinæ iustitiæ. Primum est naturale, & non secundum: & talis est perpetuitas quam habent corpora resurgentium.

AD ALIUD dicendum, quod ibi naturale non dicitur, nisi ordinem creaturæ ad creatorem: sed naturale secundum quod currit naturalis cursus, est ordo causarum seminalium, secundum quod unum in alio est potentia & non tantum materiali potentia, sed etiam illa quæ est inchoatio aliqua formæ.

AD ALIUD dicendum, quod illa quæ innati sumus suscipere, ita quod posse naturæ attingit ea, vna vel pluribus vel omnibus operationibus, sunt naturalia: sicut vna operatione sperma attingit formam speciei, pluribus

autem operatio politica habitum, & omnibus generatio speciei perpetuitatem. Sed nullo modo attingibile operatione naturæ, sicut est forma resurrectionis, non potest dici naturale.

AD ALIUD dicendum, quod Rabbi Moysi dictum intelligitur de his quæ à natura causantur, forma naturæ in alium statum transmutante, & de his verum est. Sed forma resurrectionis erit ad alium statum transmutante nos diuina iustitia.

AD ALIUD dicendum, quod Deus dupliciter potest dare effectum, scilicet consequentem speciem & naturam alicuius, sicut dedit cæco videre per hoc quod dedit ei visum: & ille actus est naturalis. Dat etiam effectum qui non consequitur naturam speciei illius rei quæ efficit ipsum: & hoc modo dabitur voci virtus mortuos resuscitandi: & ideo non erit naturalis. Er est simile sicut si daretur tibi videre per cubitum, vel manum: actus enim tunc esset miraculosus.

AD ALIUD dicendum, quod corporis corrupti ad animam non est dependentia naturalis, sed iustitiæ diuinæ tantum: & ideo non valet illa ratio. Ex ista questione patet, quod amentes sunt qui reprehendunt Philosophos non loquentes de resurrectione, quia per philosophiam non potest probari resurrectio, sed potius per principia fidei.

De voce tubæ.

**B**AVSA enim resurrectionis mortuorum erit vox tubæ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur, & cuius virtute excitabuntur mortui, & de monumentis resurgent. Vnde Prophetata, Dabit voci suæ vocem virtutis, id est, effectum resuscitandi mortuos. Et Ioannes Euangelista ait, Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Si vero queritur, Cuius vel qualis erit vox illa? Apostolus dicit, quod erit Archangeli, id est, ipsius Christi, qui est princeps Angelorum. Vel vox erit alicuius vel plurium Angelorum. Eademque dicitur tuba, quia erit manifesta: & nouissima, quia post eam non erit alia. Hæc tuba (ut ait August.) est clamor, de quo dicitur in Euangelio, Media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Tubæ nomine aliquod euidens & præclarum signum intelligitur. Quod vox Archangeli & tuba Dei ab Apostolo dicitur, in Euangelio vox filij Dei & clamor appellatur: quod signum mortui audient, & resurgent

ARTICVLVS IV.

Am causa resurrectionis erit vox tubæ?

Deinde queritur de hoc quod dicitur, Causa enim resurrectionis mortuorum erit

vox tubæ, &c.] Contra hoc enim obiicitur, quia cum superfluum non sit in natura, multò minus erit in operibus diuinis: sed superfluum est, quicquid additur vltra causam sufficienter causantem eorum: ergo si in resurrectione tali causæ aliquid addatur, videtur quod erit superfluum: sed dicit Damasc. Crede resurrectionem futuram diuinæ voluntate & virtute & nutu,

nutu. Et constat, quod hæc tria sufficientissima sunt ut causetur totum: ergo vox tubæ superfluit.

1 Item, Tria sunt opera ordinata, scilicet creatio, recreatio, & status resurrectionis: & duo per se Deus operatur est, non per aliquam creaturam: ergo per seipsum etiam operabitur tertium, quod non est minus, quam secundum.

2 Item, Licet superior virtus operetur cum inferiori in actu proprio inferiori, tamen non conuertitur hoc: sed constat, quod de summis actibus est suscitare mortuos: ergo in illo cum superiori virtute non operabitur virtus inferior: ergo nec vox tubæ, nec aliquid creatum, vt videtur.

3 Item, Maioris potentie est de priuatione restituere habitum, quam de potentia educere: quod patet per hoc, quia secundum est naturale, primum autem non: sed nullus nisi Deus in educatione hominis de potentia conuenit animam corpori: ergo nullus, Deo excepto, de morte sulcitate hominem, quando iterum coniungetur anima corpori.

4 Item, Damasc. non ponit aliquid pro causa, nisi tria, quæ omnia sunt in Deo, scilicet voluntatem, virtutem, & nutum: ergo videtur, quod ea quæ Magister hic tangit, scilicet ministerium Angelorum, & vocem tubæ, nihil faciunt inter causas resurrectionis.

5 Virtus queritur, Quid in resurrectione respondeat tribus: scilicet voluntati, virtuti, & nutui; quæ Damasc. ponit in causa resurrectionis.

6 Item, Cum in resurrectione operetur Deus, & homo Christus, & Angeli, queratur, quid respondeat operationi singulorum?

7 Virtus videtur, quod motus sit vox tubæ: quia vbi impossibile est audire, ibi pro nihilo canit tuba, sed impossibile est, quod cineres vel mortui audiant: ergo pro nihilo canit eis tuba.

8 Item, Cum Num. 10. triplex usus tubæ determinetur, queratur, qualia tria in resurrectione illis tribus respondeant?

**R**ESPONSO. Dicendum, quod in littera ponuntur diuersæ opiniones de voce tubæ: secundum tamen probabiliorum sententiam videtur sentiendum Gregorio dicenti, quod tubam sonare nihil aliud est, quam mundo vt iudicem filiam demonstrare. Sicut dicitur Matth. 24. Sicut fulgur exit ab Oriente, & patet vsque in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Et hæc euidencia vocatur vox tubæ excitans mortuos.

DICENDUM ergo ad primum, quod non est superfluum: quia Deus est causa resurrectionis extra genus: sed Christus est vt index veniens, causa in genere per formam resurrectionis suæ nostram faciens & ostendens: quia sicut dicit Gloss. 1. Corinth. 15. Constat Christum surrexisse, qui est causa efficiens resurrectionis mortuorum. Secundum autem quod de ministerio Angelorum exponitur: tunc vox tubæ est causa in ministerio & imperata: & sic iterum non superfluit, quia licet prima causa sufficientis sit ad omnia, tamen propter congruentiam & meritum acquisitionem operatur per ministros.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia illa duo opera procedunt ab altro ad aliud: & ideo necesse fuit altissimum in illis operari. Sed resurrectio procedit ab imo, scilicet collectione cinerum ad altum: & ideo in ea quantum ad antecedentia aliquid ministrando possunt operari creaturæ inferiores, & in alto consummans est Deus per seipsum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est in eo quod istud opus est in alto, sed in eo quod procedit ab imo, potest aliquid contra ipsum operari ministerialiter, scilicet quoad terminum à quo est resurrectio, licet non quoad terminum ad quem, & in quo est consummatio resurrectionis.

AD ALIUD dicendum, quod coniunctio animæ ad corpus erit opus solius Dei, sed quedam sunt opera antecedentia illud, sicut in natura coagulatio sanguinis, coadunatio membrorum similium, & formatio membrorum, & compositio eorum, quæ operatur vis formatiua in semine, ita & in resurrectione est collectio cinerum, & mutatio eorum ad formam membrorum similium, & coadunatio organorum, & compositio eorum in corpore: & hoc Deus operabitur per ministerium Angelorum & Christi hominis.

AD ALIUD dicendum, quod Damasc. non respicit nisi causam efficientem ex auctoritate, & non illam quæ operatur in ministerio.

AD ALIUD dicendum, quod in resurgentibus sunt tria, scilicet participatio incorruptionis diuinæ, educio habitus de priuatione, & facilitas operis. Et primum proprie respicit voluntatem quæ communicat bonæ: secundum autem virtutem, quia est maxime potentia: tertium autem nutum, quia nutu potius quam labore operatur.

AD ALIUD dicendum, quod probabiliter dici potest, quod collectio cinerum quæ in summa opus est in resurrectione, fiet virtute Angelorum, sed formatio humani corporis mutando cineres ad membra similia, & formato organa & componendo homini Christo attribuitur, qui tunc in habitum corpus humilitatis nostræ, & clarum corpori claritatis suæ, sicut dicitur Phil. 3. sed imitatio in incorruptionem & auaricio erit opus diuinum.

AD ALIUD dicendum, quod sicut dicit Isaac, sensus duplex sunt, scilicet naturales, & animales: & ad similitudinem sensus naturalis non animalis possumus dicere, quod quælibet creatura natiua potest percipere creaturam, sicut Mar. 8. imperauit ventis & mari, & obediunt ei: & ideo talis auditus, id est, vis perceptiua nutus & voluntatis Dei est in cineribus & mortuis.

AD ALIUD dicendum, quod usus tubarum fuit ad congregandum exercitum: & ille erit in congregatione mortuorum ad iudicium. Item vox tubæ commouebat ad prælium: & hoc erit in hoc quod pro iudice pugnabit orbis terrarum contra insensatos, vt dicitur Sap. 5. Erat tertius usus tubarum, vocatio ad festum, & illi respondet vocatio sanctorum ad gaudia, cum dicitur eis, Venite benedicti patris mei, percipite, &c. Mar. 25.

## ARTICVLVS V.

*An Christus sit causa nostra resurrectionis?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit [Venerabilis] hora quando omnes qui in monumentis sunt, &c.] Ex hoc enim videtur elici, quod Christus est causa nostræ resurrectionis. Et hoc etiam videtur elici ex Glof. 1. Cor. 15. super illud, Si mortui non resurgunt, quæ dicit, quod Christi resurrectio est causa efficiens nostræ resurrectionis.

2 Item arguitur hic ex textu: quia si aliquid positum ponit aliud, & destructum destruit illud, est causa immediata illius: sed utrumque illorum facit resurrectio Christi ad nostram resurrectionem: ergo Christi resurrectio est causa immediata nostræ resurrectionis. Probatio mediæ ex textu accipitur: quia utraque istarum scribitur, si Christus resurrexit, mortui resurgunt: & si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

3 Item dicitur Roman. 4. quod Christus mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Et ibi inuit Glof. quod mors Christi causa est & sacramentum nostræ mortis spiritalis, quando morimur peccato ut iustitiam viuamus: sed est causa nostræ resurrectionis animæ & corporis, sed non sacramentum. Sed Christi resurrectio est causa, non sacramentum: mors autem causa & sacramentum iustificationis & resurrectionis. Ex hoc arguitur, quod resurrectio Christi est causa efficiens & exemplar per modum signi sacramentalis nostræ resurrectionis. Et ex hoc arguitur idem quod prius.

4 Item sicut dicit Ambrosius, & habitum est in tertio, Nostra opera iustificationis virtutem & efficaciam accipiunt ab operibus Christi, & aliter non essent grata. Sed minus possunt cineres ad gloriam & incorruptionem, quam etiam liberum arbitrium ad gratiam in resurrectione. Ergo in resurrectione maior erit etiam dependentia cinerum ad resurrectionem Christi, quam liberi arbitri ad iustificationis opera: sed Christus est causa iustificationis operum: ergo sua resurrectio erit causa nostræ resurrectionis.

**IN CONTRARIUM** autem huius obijciunt multi sic: Causa est quam necessario sequitur effectus: sed Christi resurrectionem non est secutus effectus nostræ resurrectionis: ergo non est causa nostræ resurrectionis.

2 Item, Causatum esse non potest sine causa, id est, nisi sua causa extiterit, vel existit: sed nostra resurrectio potest fore sine Christi resurrectione: ergo nostra resurrectio non causatur à resurrectione Christi. Secundam probant dupliciter. Primo sic: Dicit Augustinus, quod alius modus possibilis fuit nostræ liberationis: & tunc constar, quod resurrectio nostra subsecuta fuisset sine resurrectione Christi: ergo constar propositum. Secundo sic. Si, quod Christus non resurrexit, adhuc verum est, quod sancti patres crediderunt resurrectio-

nem carnis futuram: & fidei non potest subesse falsum: ergo resurrectio carnis immutabiliter erat adhuc futura: & non per resurrectionem Christi: ergo iterum constar prius habita propositio.

3 Item, Idem est factuum vnus operis in tota specie vnus resurrectio opus quoddam est, quod perfectum est in Christo, & fiet in nobis: ergo idem habebit factuum & in Christo, & in nobis: ergo resurrectio Christi non est causa nostræ resurrectionis, sed potius nostra & sua vnam habent causam, quæcumque sit illa.

4 Item, Quod est causa vniuersalis in genere aliquo, non causatur secundum id quod causetur in aliis: sed Christi resurrectio est causa vniuersalis in genere hominum resurrectionis, vt dicit aduersarius: ergo non causatur secundum id quod causetur in aliis: hoc autem est resurrectio: ergo ipse non habuit causam suæ resurrectionis, quod est hæreticum: ergo & illud in quo sequitur hoc, scilicet Christum esse causam vniuersalis resurrectionis. Probatur autem prima in omni natura: in sole qui est causa vniuersalis omnium generabilium, in intellectu agente, & in omnibus aliis. Secunda autem accipitur ab aduersario.

5 Itē, Si est causa: aut est causa necessaria, aut voluntaria. Si necessaria: ergo ipsa existente statim sequeretur effectus, quod non videmus. Si voluntaria: aut ergo voluntate diuina, aut humana. Si diuina, constar quod hæc eadem est Patris & Filij & Spiritus sancti: ergo tunc resurrectio non est attribuenda resurrectioni Christi vt causæ, sed potius voluntati diuine: & hoc est quod volumus. Si autem humana. Contra: Hæc est infirma & indiget alia: ergo non potest esse causa resurrectionis, quod est excellentissimum operum: & sic iterum constar, quod resurrectio Christi non est causa nostræ resurrectionis.

Isti etiam respondent ad obiectum Apostoli supra inductum, dicentes, quod est ex hypothese argumentum: quia cum Christus sit sic homo, quod humana natura sit in Christo, hoc idem erit eiusdem nature in omnibus: vel si non est in omnibus hoc humane nature, tunc etiam hoc non fuit humane nature in Christo.

Sed contra hoc etiam obijciunt iterum: quæcumque enim per vnam naturam conueniunt omnibus quæ sunt illius nature, vnum illorum non dicitur alio prius in illo: ergo à destructione consequentis cum Christo dicatur primus in resurrectione, ipse non eodem modo participat resurrectioni vt alij: ergo non erat argumentum ex hypothese. Prima patet per se. Secunda scribitur 1. Corin. 15. vbi dicitur, Primitiæ dormientium Christus: deinde hi qui sunt Christi qui in aduentum eius crediderunt. Et Apoc. 1. Primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ.

2 Item, Potestatem habens se suscitandi, & non habens, non vno modo se habent ad resurrectionem: sed Christus potestatem habuit, alij non: ergo non vno modo se habent ad resurrectionem: ergo nihil valuit argumentum ab hypothese: & si ita arguit Apostolus, tunc omnino

omnino nihil sciuir de arte arguendi. Prima constar. Secunda scribitur Ioan. 10. Potestatem habeo, &c. vbi dicit Aug. quod caro habuit potestatem se suscitandi virtute latetis in se diuinitatis.

3 Item in Psalm. ipse solus dicitur inter mortuos liber esse. Ergo ipse ad resurrectionem aliter se habuit, quam alij. Hoc idem arguitur Act. 2. vbi dicit Petrus, Quæ Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile, &c. Et constar quod hoc de aliis dici non potuit: ergo, &c.

4 Item, Quæ causa posset fingi, quod Christus causaret nostram iustificationem & ab inferis ereptionem, & non causaret resurrectionem per suam resurrectionem?

**RESPONSIO**, quod in hac quaestione ratio per se parum vel nihil valet: & ideo sanctis inspirationem diuinam habentibus omnino consentiendum videtur. Et quia ipsi dicunt, quod Christi resurrectio sit causa efficiens & sacramentalis nostræ resurrectionis, ideo etiam hoc dico nihil mutando de dictis eorum. Vnde dicendum, quod triplex est causa nostræ resurrectionis: scilicet efficiens æquiuoca, efficiens vniuoca habitualis, & efficiens vniuoca actualis. Causa efficiens æquiuoca dicitur, quando causa cum effectu non est eiusdem speciei, sicut dicitur, quod sol generat hominem: & sic Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt causa efficiens nostræ resurrectionis. Causa vero efficiens vniuoca dicitur, quæ efficit simile sibi in specie, sicut homo generat hominem: & sic Christus resurgens, est causa efficiens nostræ resurrectionis secundum habitum tantum. Causa vero efficiens vniuoca secundum actum siue actualis, erit Christus in iudicio portans insignia nostræ redemptionis: vnde ibi statim sequitur nostra resurrectio. Est igitur triplex causa efficiens nostræ resurrectionis, scilicet causa efficiens æquiuoca, causa efficiens vniuoca habitualis, & causa efficiens vniuoca actualis. Primo modo causa sunt nostræ resurrectionis Pater, Filius, & Spiritus sanctus, voluntate, virtute, & nutu, vt prius habitum est. Secundo autem modo Christus resurgens est causa nostræ resurrectionis habitualis. Et tertio modo Christus in iudicio portans redemptionis nostræ insignia, & vt in iudicio mundo demonstrans, erit nostræ resurrectionis causa actualis.

**CONSENTIENDO** igitur primis & vltimis auctoritatibus & rationibus inductis, dicendum videtur ad primum, quod contra hoc est, quod Christi resurrectio dicitur hic Christus resurgens: quia resurrectio Christi abstracta, nullius est causa formalis, nisi forte Christi resurgens: Christus autem resurgens est causa in habitu, & illam non necessario sequitur effectus: sicut sciens in habitu est sufficiens causa considerationis, sed tamen non necessario considerat, sed considerabit quando voluerit. Ita est etiam de Christo resurgente in ordine ad nostram resurrectionem.

**AD ALIUD** dicendum, quod est potentia duplex, scilicet absoluta, & ordinata sub dispositione in mobili de futuris, quæ dispositione explicatur per tempora consilium diuinum, quod prædissiniuit ab æterno. De prima autem potentia fuit alius modus possibilis: & sic pa-

ter, quod non valet probatio proposita. Et est instantia: quia si Deus illam primam nubeculam stare permisisset, qui primos tres dies creauit, ipsa creasset omnes dies: & ideo sol potuit non esse causa diei super terram: & tamen si inferatur, sol non potuit esse causa diei: ergo non est causa: constar, quod fallacia consequentis incidit: & ita est in proposito. Ad aliam propositi probationem dicendum, quod patres nostram resurrectionem per efficaciam resurrectionis Christi fore crediderunt. Si tamen aliter ordinasset Deus, tunc aliter esse posset: sed ex hoc non sequitur, quod non sit causa, vt iam habitum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod resurrectio Christi cum nostra non est omnino vniuoca, sicut patuit supra in quaestione, Quid est resurrectio? Sed si esset omnino eiusdem rationis, tunc aliquid valeret argumentum: quia Christus resurrexit virtute propria, & non nos, sed virtute Christi resurgentis.

**AD ALIUD** dicendum, quod si genus illud esset in omnibus vnum, tunc verissima esset propositio: quia tunc actus ille fluere ab vno aliquo in totum genus. Et ita non est de Christo: licet enim Christus sit verus homo, non tamen purus est homo Christus, & ita habet aliquid influentiæ super alios homines, sicut causa super causatum.

**AD ALIUD** dicendum, quod ipse est causa voluntaria, formam causati apud se habens: quia reformabit corpus humilitatis nostræ, &c. Ad hoc quod vltimus quaeritur, dicendum quod est voluntas Dei in homine resurgente, & vnica humana: & ita patet quod non valet illud quod inferatur: quia illa solius Christi est resurgens. Responiones autem illorum ad dictum Apostoli, sufficienter improbatæ esse videntur.

## ARTICVLVS VI.

*An vox tubæ erit vnus, aut plurimum Angelorum?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit [Vox] erit alicuius vel plurimum Angelorum, &c.] Ibidem etiam dicitur 1. Thess. 4. Et quaeritur quare dicit, Alicuius, vel plurimum? Videtur enim, quod nullo modo sit vnus, sed plurimum: plures enim fuerunt, qui ministrauerunt in custodia: ergo etiam plures erunt ministrantes, vt resurgant ad iudicium, & reddant rationem qualiter Angelis custodientibus obedierunt.

2 Item, Virtutum est facere mirabilia: sed omnium mirabilior est resurrectio: ergo videtur, quod ad hoc quod fiat resurrectio, conueniant omnes virtutes: ergo plures.

3 Item Marth. 24. non dicitur de vno, sed de omnibus in communi, nam ita ibi dicitur, Virtutes celorum mouebuntur: & exponitur de choro virtutum à beato Bernard. in 5. ad Eugenium.

**RESPONSIO**. Dicendum, quod est alicuius & multorum. Alicuius, vt in preposito Ecclesie, quia Michael est prepositus Ecclesie & princeps, vt dicitur Daniel. 12. Multorum autem obsequentium circa singulorum rationes, vt supra habitum est. Et per hoc patet solutio ad totum.

## De media nocte.

**M**EDIA autem nocte dicitur venturus, ut ait August. Non pro hora temporis: sed quia tunc veniet, cum non speratur. Media ergo nocte, scilicet cum valde obscurum erit, id est, occultum veniet. Dies enim Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Potest tamen non incongruè intelligi mediæ noctis tempore venturus: quia ait Cassiodor. Hoc tempore primogenita Ægypti percussa sunt, quando etiam sponfus venturus est. Pluribus etiam locis contestantur Auctores, quod aduentus Christi dies dicitur Domini, non pro qualitate temporis, sed rerum: quia tunc cogitationes & consilia singulorum patebunt. Vnde in Daniele, Verustus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Libri sunt conscientiæ singulorum, quæ tunc aperientur aliis. Et tunc implebitur, Nihil occultum quod non reueletur. Adueniente autem summo iudice, non solum aëris tenebræ illuminabuntur, sed abscondita cordium manifestabuntur. Virtute ergo diuina fiet, ut cuique opera sua bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur: ut accuset vel excuset hominem conscientia, eaque teste damnetur vel saluetur.

## ARTICVLVS VII.

*An scibile sit tempus aduentus Domini ad iudicium?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit [Media autem nocte dicitur venturus] Queruntur autem hic tria, scilicet an scibile sit tempus aduentus Domini ad iudicium? Secundo, Quæ hora sit magis conueniens ad veniendum? Tertio, Quare citatio nulla hanc horam præcedat, cum hoc videatur esse de forma iustitiæ.

Ad primum obicitur sic: Cuiuscunque rei principiorum scitur finis, & ipsius finis necessario scietur: sed principiorum mundi scitur finis: ergo necessario etiã scietur finis ipsius mundi. Probatur autè prima: quia corruptis principiis primis, impossibile est aliquod principiorum remanere. Secunda autem accipitur ex hoc, quod principium totius generationis & corruptionis, est allatio superiorum, ut dicunt Philosophi: & scitur finis illorum, sicut accipitur ex propria doctrina mathematicorum: ergo constat ambæ præmissæ. Et cum finis mundi est dies iudicij: ergo constat, quod est scibilis.

2 Item, Philosophi scripserunt de magno anno, quo omnia in primum chaos reuertentur, & nobis tradiderunt principia inueniendi primum, medium, & vltimum illius anni: ergo nobis etiam scibile est, quando omnia in primum chaos redibunt: hoc autem constat, quod est finis mundi & dies iudicij: ergo videtur, quod nobis scibilis est dies iudicij.

3 Item, Cuiuscunque principium est in aliquo determinatum & finitum, illius finis

scitur ex eodem, quia ex fine principij: sed principium mundi inferioris est in motu cæli determinato & finito: ergo finis eius scitur ex eodem. Et inde ut prius. Prima patet per se. Secunda autem scribitur ab Aristotele: quia cuiuscunque principium est in tempore ut in numero, illius finis erit in eodem: & hoc propter finem periodi, ut dicunt mathematici.

4 Item, Daniel & Apostolus scribunt de die iudicij: non autem scribitur quod nescitur: ergo videtur, quod dies iudicij sit scibilis.

5 Item, Sunt multi qui de hoc loquuntur per reuelationes, quas dicunt sibi factas: quod autem per reuelationem scitur, verissime scitur: ergo videtur, quod sciat.

6 Item, Etiam Philosophi, sicut patet in Timæo Platonis loquuntur de diluuiio per ignem: constat autem secundum dicta Sanctorum, quod hoc iudicium erit per ignem: ergo videtur, quod cum hoc sciat, dies iudicij sit scibilis.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod <sup>Sed cap</sup> omnis circularis mobilis & motoris perpetuum perpetuus est motus quantum ad principia motus: talis autem motus est cæli: ergo quantum est de principiis motus, motus est perpetuus. Prima patet ex 8. physicorum. Similiter autem & secunda patet ex his, quæ disputata sunt super secundum à nobis. Inde sic, Stante motu cæli, non erit dies resurrectionis & iudicij, ut dicitur Iob. 14. Donec atteratur cælum, non euigilabit, neque consurget de somno suo. Sed quantum est de principiis motus nunquam non stabit. Ergo ex illis principiis nunquam scietur finis mundi, vel dies iudicij. Patet autem omnibus etiam modicum scientibus, quod Philosophi non possunt scire aliquod

quod futurorum, nisi ex principiis illis, scilicet motoris, & mobilis: ergo non potest per naturales vel mathematicas rationes sciri dies iudicij.

2 Item; Nullus Philosophorum scripsit physicè de fine mundi: ergo videtur, quod nihil scire potuerunt. Si forte quis dicat, quod per reuelationem sciat. Contra: Probabile est quod hoc quod Deus non vult reuelare maioribus, per hoc etiam nolit reuelare minoribus: sed noluit hoc reuelare Apostolis: ergo nec minoribus, quibuscunque reuelabit. Probatio mediæ. Act. 1. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum dicentes: Domine si in tempore hoc restitues regnum Israël, &c.

3 Item ex illo quod dixit, De die autem illa nemo scit nisi solus Pater, neque etiam Filius. Ergo videtur esse, trutanni, qui se de reuelatione illa intromittunt.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod nullo modo puto quemquam posse præscire diem iudicij. Et causa redditur in litera ab August. scilicet quia insperatè vult iudex venire. Sed ratio etiam reddi potest: quia per dispositionem motus superioris non potest sciri: sed per reuelationem non vult Deus aliquem scire: & ita nullo modo sciri potest. Quare autem ex dispositione motus sciri non possit, patebit inferius in solutione obiectorum.

**DICENDUM** ergo ad primum, quod finis mundi non potest sciri ex motu cæli ex propria scientia mathematicorum: sed finis habitationis regni ciuitatis & habitabilis terræ nostræ bene scitur ex propria scientia mathematicorum, sed non totius terræ: quia quando vna quarta pars habitabilis modo efficitur inhabitabilis propter breuitates diametrorum planetarum & præcipuè solis, tunc eo ipso longitudo longior alterius partis eorundem diametrorum erit in altera parte quartæ: & illa efficitur habitabilis transeunte habitatore & habitabilitate ab vna quarta in aliam: & nihil amplius potest accipi à propria scientia mathematicorum, sicut sciunt omnes qui de arte aliquid perfectè nouerunt: & scribunt hæc auctores Prol. Malarba, & Albus in lib. de coniunctionibus maioribus, & Abraham in lib. coniunctionum saturni & iouis, & Messalach in lib. coniunctionum planetarum. Arist. etiam obiciendo innuit hoc in fine primi de causis proprietatum elementorum & planetarum.

**AD ALIUD** dicendum, quod Philosophi diuersa tradiderunt de magno anno secundum diuersam eius acceptionem: dicitur enim annus magnus planetarum, & hoc multipliciter, scilicet quantum ad vnius planetæ significatum quod instillat sæcæ, & sic alij sunt anni maximi saturni & aliorum planetarum, ut dicunt Auctores. Et secundum hoc dicuntur anni medijs quibus durat significatum planetæ in ciuitate, vel villa: & minimi quibus durat suum significatum in nato, & alij sideri anni honoris eius. Quandoque autem dicitur annus magnus quoad restitutiones planetarum ad loca & origines suas, ut quilibet à sua origine progrediatur, sicut à principio suæ creationis progrediebatur: & hic vocatur annus magnus

à Firmicio Philosopho in lib. de significatis astrorum. Quandoque autem annus magnus dicitur secundum reditum totius sphaeræ stellatæ. In omnibus autem illis annis non accipitur status motus, & non est ibi reuolutio vltima, post quam non sit alia: & ideo finis mundi nunquam accipitur, sicut paruit prius, sed finis huius sæcæ vel habitationis, ut habuimus, & non finis mundi simpliciter.

**AD ALIUD** dicendum, quod inferiora sunt in numero & tempore, sed accipiuntur dupliciter, scilicet secundum totam successionem ipsorum, vel secundum durationem specialem huius vel illius. Primo autem modo sunt in tempore toto, cuius finis per philosophiam non comprehenditur. Secundo autem modo sunt in quadam parte temporis quod scitur: & sic intelligitur dictum Aristotelis dicentis inferiora esse in tempore sicut in quadam numero: vnde ibidem dicit, quod esse in tempore nihil aliud est, quam quadam parte temporis mensurari.

**AD ALIUD** dicendum, quod Sanctis facta est reuelatio de signis antecedentibus: sed, ut puto, determinatum tempus nunquam alicui reuelatum est in toto, ut sciret quantum ab hodie vel alio determinato die est usque ad diem iudicij. Et Daniel videtur determinatè dicere tempus quod erit inter mortem Antichristi & iudicium, sed quod est usque ad Antichristi apparitionem non dixit.

**AD ALIUD** dicendum, quod omnes quotquot hætenus se de talibus intromiserunt, facti apparuerunt: & ideo illa obiectio super nihil stabile fundatur.

**AD ALIUD** dicendum, quod Philosophi considerant causas diluuiorum particularium secundum eleuationes & depressiones planetarum in signis calidis & frigidis, & secundum dominia calidorum & frigidorum: nullus tamen determinat diem iudicij.

**INTER EA** autem quæ obiciuntur in contrarium, nullum indiget solutione, nisi hoc quod dicit, quod nec filius nouit diem illum. Et ad hoc dicendum, quod (ut dicit Gloss.) filius dicitur nescire, quia non facit nos scire. Vel melius dicatur, quod loquitur de filio hominis ut hominis: quia ex natura humana non sciuit hoc, sed diuina in qua idem erat Patri.

## ARTICVLVS VIII.

*Qua hora erit iudicium?*

**SECUNDO** queritur, Quæ hora sit magis conueniens ad veniendum? Videtur autem, quod meridies: quia exteriora interioribus congruere debent: sed in die iudicij omnia interiora illustrabuntur: ergo exteriora omnia tunc debent esse illustrata: & hoc est in meridie: ergo illud tempus est maximè congruum.

2 Item, Nulla ratio videtur esse quam ponit in litera, scilicet cum valde obscurum erit, id est, occultum: non enim debet iudex occultus superuenire, sed potius manifestus: ergo melius congruit, quod veniat in die, quam in nocte.

RESPON

**RESPONSIO.** Dicendum, quod rationes congruentiæ diuersæ possunt assignari, nec magna vis est in eis: cum patribus ergo videtur contentiendum, quod congruit eum in media nocte venire ex mysterio quod adducit Exod. 11. Cassiod. & ex congruentia iudicandorum, qui hoc merentur, vt incerti de hora semper sint solliciti.

**AD ID** quod primo obiicitur, dicendum, quod illa congruentia sumitur ex parte conditionis iudicis tantum, qui semper inhabitat lucem inaccessibilem omnia perlustantem: sed qualitas temporis iudicij (vt patet in litera) magis sumitur ex parte iudicandorum: & hoc ideo fit, quia iudicium est propter iudicandum, non propter iudicem.

**P R O C** etiam patet solutio ad residuum.

**ARTICVLVS IX.**

*Quare citatio non precedat iudicium?*

**T**ertio queritur, Quare citatio non præcedat? Cum enim sit iudex summè iustus, nihil de ordine iuris prætermittit: sed de ordine iuris est citare iudicandum: ergo hoc prætermittere non debet.

**AD HOC** dicendum, quod omnes prædicatores citauerunt: præcipua tamen & finalis citatio erit per Eliam & Enoch: & quoad hoc obseruabitur ibi ordo iuris.

**ARTICVLVS X.**

*Qualiter conscientia dicuntur libri?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit [Libri sunt conscientiarum singulorum, &c.] Queruntur autem hic quatuor, scilicet qualiter conscientiarum dicantur libri? Secundo, Vtrum omnia peccata vel quædam contineant libri illi? Tertio, Vtrum patebunt eis sua & aliena peccata vel sua tantum? Quarto de cruciatu vel consolatione consequente huiusmodi manifestationem.

**AD PRIMUM** proceditur ex litera, vbi dicit, quod libri sunt conscientiarum singulorum, quæ tunc aperientur.

**2** Item, Richardus de san. Vi&t. in lib. de iudicio sic dicit: Quid sunt corda iudicandorum, nisi quædam (vt ita dicam) actiones scripturæ: quid vero iudicantium corda in omnem diuinitus veritatem edocent, nisi quædam quasi canonum decreta? Ex hac ergo gemina scriptura omnis trahitur sententia, vnde quilibet iudicandorum absoluitur, vel condemnatur. Ex hoc accipitur, quod tam iudicandorum, quam iudicantium conscientiarum libri dicantur: sed iudicandorum conscientiarum ponunt causas iudicandi, & iudicantium conscientiarum exhibent canones sententiæ in talibus causis ferendæ.

**3** Item ibidem dicit sic: Iudicandos itaque nihil aliud est actionum suarum codices eorum iudicibus aperire, quam conscientias illis

non posse abscondere. Ex hoc accipitur idem quod prius.

**4** Item, Sicut se habet iudicium hominis ad faciem exteriorem, ita se habet Dei iudicium ad cor, sicut innuitur 1. Reg. 16. sed iudicium hominis ad faciem, est secundum faciem, & per testes, vel euidentiam facti manifestationem: ergo iudicium Dei est ad cor secundum cordis aperiendum vel manifestationem: ergo corda vt libri quidam debent ibi aperiri.

**IN CONTRARIUM** est, quod peccata transferuntur actu à memoria ad minus multa de peccatis: ergo non sunt scripta in conscientia: ergo quoad illa non potest esse liber.

**2** Item, Liber non indiget illustratione: sed corda dampnandorum sunt obscurissima: ergo non possunt esse libri manifestantes delicta.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod sicut dicit Gloss. ad Rom. 1. Notæ quædam peccatorum remanent in conscientia: & illas notas puto esse reatum: & per illum quilibet representat suum peccatum. Similiter Sancti rectificati secundum formam iustitiæ primæ suæ rectitudine conscientiarum sunt quædam regula & canon: vnde omnes conscientiarum dissimiles iudicantur ad condemnationem, & congruentes ad absolutionem & salutem, sicut dicit Richardus. Et ex illis duobus procedit iudicium: & hoc est quod dicitur Sap. 1. Qui loquitur iniqua, non poterit latere, & non præterit illum correptionis iudicium.

**AD ID** autem quod contra obiicitur, dicendum quod transit & actu, & memoria: & tamen manet reatu, nisi per penitentiam deleatur.

**AD ALIUD** dicendum, quod in lumine duplici vident, scilicet naturalis iustitiæ quæ scripta est in cordibus eorum secundum syn-dere-sim, quia illi non contrariatur obscuritas mali meriti, sed saluatur cum ipsa: & in lumine Dei & Sanctorum desuper irradiantium, sicut Sophoniz 1. dicitur, Et erit in tempore illo: scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in facibus suis: qui dicunt in cordibus suis, &c.

**ARTICVLVS XI.**

*An omnia peccata vel quædam contineant libri?*

**S**ecundo queritur, Vtrum omnia peccata vel quædam contineant libri illi? Videtur, quod non omnia: quia omne quod cordi renouatur, aut per sensum nouum accipitur, aut ex memoria sicut ex thesauro formarum educitur: sed neutro istorum modorum omnia peccata veniunt ad corda iudicandorum: ergo videntur, quod non omnia peccata ibi manifestabuntur. Prima patet per se. Secunda autem probatur: quia non est nisi duplex via cognitionis, vt dicunt Philosophi, scilicet recta quæ est per sensum, & reflexa quæ est ex memoria: sed neutro modo omnia adsunt peccata.

**2** Item Ierem. 17. Profundum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ergo

Ergo ibi in toto agnosci non potest: ergo non omnia manifestabit ibi cor.

**3** Item, Iudicis in iudicio sedentis non est detegere id quod est occultum: cum ergo ille sit æquissimus iudex, non detegat aliquid occultum: ergo corda non manifestabunt peccata, nisi ea quæ sunt manifesta.

**4** Item, Multa peccatorum penitentia deleuit, etiam si non sunt finalis cum perseuerantia, quia omnis vera penitentia delet peccata: ergo videntur cum illa sint deleta reatu & actu, quod tunc non manifestabuntur: ergo non omnia peccata manifestabit cor.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod omne peccatum accipiet iustam suæ deformitatis condemnationem: sed nihil vniuersaliter condemnatur, nisi in iudicio manifestum: ergo omne peccatum erit in iudicio manifestum.

**2** Item 1. Corinth. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, &c. Ergo omnia peccata nostra ibi patebunt.

**RESPONSIO.** Hoc vltimum concedendum est, scilicet quod omnia ibi patebunt peccata: sed quæ sunt per penitentiam deleta, non sunt peccata: & ideo ibi illa ad conscientiam vt iudicanda non reuocantur, licet forte reuocentur ad participandam ingrati-tudinis quantitatem, scilicet ex quanto dono cecidit, vt propter sequens peccatum acris puniatur. Et per hoc patet solutio ad vltimum.

**AD PRIMUM** dicendum, quod si ibi est nota peccati quæ est reatus, informabitur cor ad noscendum peccatum, alij manifestandum.

**AD ALIUD** dicendum, quod non potest modo cognosci: sed tunc diuina virtute cognoscetur ad maiorem confusionem, & iustitiæ diuinæ commendabilitatem.

**AD ALIUD** dicendum, quod hoc verum est, vbi testis est extra de facie: sed vbi testis est infra, cuius statim testimonio, tunc iudicis (quando dat sententiam) est manifestare dicta testium, vt iusta appareat sententia: & ita Dei est ostendere interiora dicta testium, scilicet conscientiarum accusantium, aut etiam defendentium.

**ARTICVLVS XII.**

*An propria & aliena peccata patebunt omnibus?*

**T**ertio queritur, Vtrum sua & aliena patebunt omnibus? Videtur, quod non aliena: quia causam non oportet esse notam, nisi iudicibus, hoc est, iudici, & suis assessoribus: ergo videtur, quod etiam illa causa soli Deo nota erit, & Apostolicis viris iudicantibus cum Domino: ergo non omnibus patebunt aliena peccata & sua.

**2** Item, Quæ utilitas est in hoc quod omnibus manifestentur? Videtur, quod nulla: quia manifestatio culpæ modo mala est: ergo & ibi melius est occulte punire, quam manifestare omnibus propria & aliena: ergo vt prius.

**CONTRA.** Corinth. 4. super illud, Quoad usque veniat Dominus; qui illuminabit abs-

condita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: dicit Glossa, Tunc erunt omnia aperta & nota omnibus, & poterunt etiam de se & de aliis iudicare.

**2** Item versus dicitur ab antiquis: *Cunctaque cunctorum cunctis arcana patebunt.*

**3** Item, Sicut bonis omnia bona manifestantur ad gloriam ipsorum, ita iustum est in malis omnia manifestari mala sua & aliena ad eorum confusionem: sed omne quod congruit & iustum est fieri, fiet: ergo omnia mala propria & aliena manifestabuntur ibi.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod omnia soluta aliena & propria ibi manifestabuntur, sicut vltimo probatum est.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod non solus Deus ibi iudicat, sed iudicabunt etiam Sancti nationes, vt dicitur Sap. 3. sed verum est, quod solus Deus ibi iudicabit auctoritatiue. De hoc tamen erit questio suo loco infra. Nec peccata ibi tantum manifestantur ad iustitiæ euidentiam, sed etiam ad peccantium confusionem, sicut vltimò est probatum.

**AD ALIUD** dicendum, quod est ibi hæc utilitas vindictæ per pœnam verecundiar: & quod modo mala est manifestatio culpæ, est propter timorem scandali imitari: & hoc tunc penitus tollitur: & ideo utilitas sola relinquatur in culpæ manifestatione.

**ARTICVLVS XIII.**

*An ex aperi-tione illorum librorum erit aliquis cruciatus, vel consolatio?*

**Q**uarto queritur, Quid ex hoc prouenit, cruciatus, vel consolationis? Videtur enim, quod acerbior sit pœna ex penitentia malorum, quam ex gehenna. Vnde Hugo, Adueniente iudice vniuersi cuiusque conscientia ad medium erit reducta: tunc omnis ante oculos culpa reduceretur, & mens super incendio suo grauius igne gehennæ cruciabitur. Ex hoc accipitur quod dictum est.

**2** Item, Luc. 23. Tunc dicent montibus, Cadite super nos: & collibus, operite nos. Constat autem, quod hoc dicentes non querunt euadere, nisi exteriorem iudicis irati visionem in accusatione conscientiarum, non interiorem cruciatum. Ergo aliquid durius est, quam cruciatus gehennæ: sed accusatio conscientiarum grauior est, quam visio iudicis: ergo accusatio conscientiarum grauior est pœna, quam gehenna. Quod autem accusatio conscientiarum grauior sit quam visio offensis iudicis, patet: quia visio non est pœnalis, nisi propter conscientiarum accusationem, & propter quod vnum quodque tale & ipsum magis tale est.

**3** Item Sap. 5. dicitur, quod præ angustia spiritus dicent gementes, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum. Et non dicitur ibi præ angustia inferni: ergo angustia spiritus videtur grauior, quam infernus.

**4** Item, In beatis obiectum delectabilissimum est intra, scilicet Deus replens intima ad fruendum:



fruendum: ergo & in aliis pessimum & tristissimum est intra, scilicet afflictio spiritus.

Item, Quod maxime est alicui malum, maxime est afflictivum: sed proprium malum est maxime alicui malum: ergo maxime est afflictivum: hoc autem malum animæ (vt dicit Dionysius) est contra rationem esse: ergo videtur, quod tunc hoc eam maxime affligat.

Sed contra.

IN CONTRARIUM huius est, quod pœna minor est in agente in contrarium, quam in priuatione sola: sed ignis est agens in contrarium, & accusatio conscientie est de priuatione boni sola: ergo est vehementior pœna, quam accusatio conscientie.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod est pœna damni, & pœna sensus. Pœna damni maxima, est priuatio boni in creati & creati boni naturalis propter peccati deformitatem. Pœna autem sensus duplex est, scilicet remorsus conscientie interior, & exterior ignis cum aliis afflictionibus. Et inter illas credo exteriorem ignem magis esse vehementem: quia interior remorsus vel est de damno, vel de hoc quod per peccatum se subdidit afflictioni corporali, sicut est ignis, vel huiusmodi.

AD HOC ergo quod primo obiicitur de dicto Hugonis, dicendum quod est grauius secundum quid, scilicet quantum ad indignationem: quia plus indignatur sibi, eo quod fuit causa pœnarum: sed tamen plus cruciatur sensibilibiter ex igne.

AD ALIUD dicendum, quod hoc ideo dicitur, vt vnam pœnam euerent, non quod maiorem hanc vel illam reputent: bene enim puto, quod inter paruas pœnas suas aliquæ sunt, quæ oppressiones montium afflictione sua superent: & ideo maiores oppressiones oppressionem montium libenter commutarent.

AD ALIUD dicendum, quod gemunt præ angustia spiritus: & hoc commemoratur specialiter, eo quod est causa aliarum pœnarum.

AD ALIUD dicendum, quod non est simile: quia bonum fruibile est intra non inclusum, & extra non exclusum: & illud non habet contrarium: & ideo malum sibi oppositum non est intraneum maxime afflictivum, sed potius ignis qui non est malus in se, sed illis in quantum affligit naturam bonam, vt dicit Augustinus.

AD ALIUD dicendum, quod si malum sonat priuationem & damnum, id est, quod maxime adimit bonum: tunc non est vera propositio: quia maxime afflictivum est in contrarium agens, & maxime malum est priuatio proprii & maximi boni. Si autem dicitur malum pœnæ ex agente in contrarium: tunc vera est: & tunc illa est falsa quæ dicit, quod maxime malum est animæ contra rationem esse in eodem sensu: & in primo sensu vera est. Et deceptio est ibi per æquiuocationem.

ARTICVLVS XIV.

An iudicium extremum fiet in momento?

DEINDE queritur de hoc quod dicitur { Ementis intuitu mira celeritate, &c. } Et queruntur tria, scilicet vtum iudicium fiat in momento? Et vtum possibile sit omnia mala in momento accusari? Et vtum iudicium futurum sit in momento?

Circa primum obiicitur sic: Apostolus 1. Corinth. 13. sic dicit: In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Momentum autem est indiuisibile, & ictus oculi est in indiuisibili, sicut probat Iacob filius Alchindi, & etiam Arist. in lib. de sensu & sensato: ergo resurrectio erit in momento.

1 Item Glossa ibidem, Credimus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine sine victura, tanta velocitate reditum antiquissimorum cadaverum puluerem. Ex hoc accipitur idem quod prius.

2 Item, Sicut probat Philosophus in fine 8. Physicorum, infinita virtus mouet & operatur in indiuisibili temporis: sed causa resurrectionis quæ est virtus Dei, est infinita virtutis: ergo & resurrectio quæ est opus eius, erit in indiuisibili temporis.

3 Item, Si operaretur resurrectionem in tempore, oporteret quod hoc tempus esset secundum congruitatem resurrectionem, & non secundum congruitatem causæ resurrectionis: sed resurgentes sicut & nascentes aliud tempus exigunt ad formationem, & aliud ad nutrimentum: ergo ibi esset similiter, & sic exigentur 20. anni ad minus, quod falsum est: ergo videtur, quod non sit in tempore, sed in momento futura resurrectio.

4 Item, Distinctum debet esse opus diuinum ab opere naturæ in velocitate motus: sed opus naturæ est in tempore: ergo opus diuinum debet esse in indiuisibili temporis, vt videtur.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur Ezech. 37. Accesserunt ossa ad os, & carnes non habebant: & postea succreuerunt carnes, & spiritum non habebant: & tandem à quatuor ventis cæli venit spiritus. Hæc autem non sunt in momento, sed in temporis successione. Ergo resurrectio non erit in momento, nec in ictu oculi.

2 Item, Plurium actuum sibi succedentium non est indiuisibile vnum mensurans: sed collectio puluerum, formatio corporum, animatio eorum, sunt actus plures sibi in resurrectione succedentes: ergo eorum non est vnum indiuisibile mensurans: ergo resurrectio non erit in indiuisibili temporis.

RESPONSIO. Dicendum, quod prima pars obiectorum videtur esse concedenda.

AD ID quod contra obiicitur, dicendum quod Ezechiel rudi populo loquebatur. Et ideo quod simul factum est, per ordinem naturæ non temporis explicauit, sicut & Moyses opera sex dierum, quæ tamen simul in vno momento secundum Augustinum facta sunt.

Ad

AD ALIUD dicendum, quod illi actus non sibi succedunt in tempore, sed in naturæ meritis: sicut etiam creatio animæ & infusio & infectio per originale peccatum, sunt tres actus habentes ordinem naturæ, non temporis: vnde colligendo pulueres per Angelos conuertit & format & animat eos Deus.

ARTICVLVS XV.

An sit possibile omnia mala in momento accusari?

SECUNDO queritur, Vtrum possibile sit omnia mala in momento accusari per conscientiam? Videtur autem, quod non: quia non accusatur quod secundum actum non consideratur: sed impossibile est plura simul intelligere secundum actum siue considerare: ergo impossibile est simul plura accusare, sed potius vnum post aliud. Prima patet per se. Secunda autem scribitur in topicis, vbi dicitur, quod plura scire possumus, intelligere vero minime.

2 Item Sapient. 5. sigillatim se de peccatis accusant dicentes: Quid nobis profuit superbia, &c. sed talis quæ sigillatim sit accusatio, non fit in indiuisibili temporis: ergo talis accusatio non fit in momento.

3 Item, Augustinus dicit super Genes. ad litteram 11. quod Deus creaturam spirituales mouet per tempus. Ergo multo magis facit hoc in homine: ergo per tempus, & non per momentam erunt vices cogitationum accusantium aut defendentium in die quo iudicabit Dominus occulta hominum.

Sed contra.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur in littera.

2 Item, Motus spiritus in cogitando expeditior est, quam aliquis motus corporum: sed corpora in momento mouentur ad resurgendum, vt iam habitum est: ergo & motus cordis siue spiritus erit in accusando vel defendendo multo magis in momento siue in indiuisibili temporis.

Solutio.

RESPONSIO. Videtur mihi dicendum, quod accusatio duplex erit. Vna de peccatis in genere ad memoriam redeuntibus. Alia autem in specie & numero. Et prima sufficit ad condemnationem in iudicio & absolutionem: secunda autem deseruit vermi conscientie. Et prima momentanea erit: secunda autem successiua. Hanc autem solutionem ego eligo: quia nullo modo credo, quod plura contingit simul intelligi aut considerari secundum actum in specie & numero: sed contingit hoc in eo in quo vnum sunt plura, hoc est, in vniuersali. Alij autem dicunt, quod simul contingit plura intelligi, & illi aliter solunt: Hoc autem quia negat Philosophus, & nemo in scripto expedit potest, puto esse falsam.

DICENDUM ergo ad primum, quod accusatio erit in momento: quia erit de peccatis in genere, & non in specie & numero.

AD ALIUD dicendum, quod damna: ibi potius manifestabunt verum conscientie, quam accusationem suæ damnationis.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

AD ALIUD dicendum, quod Augustinus loquitur de modo intelligentie super intelligibilis in specie & numero considerata: & hoc modo etiam bene à nobis conceditur: sed per hunc modum non erit accusatio in die iudicij.

ARTICVLVS XVI.

An totum iudicium futurum sit in momento?

TERTIO queritur, Vtrum iudicium totum futurum sit in momento? & videtur, quod non: quia celeriter iudicare deformitas iudicij est, & contra iudicis discretionem: sed ille iudex discretissimus erit: ergo videtur, quod non momentaneè iudicabit.

2 Item Matth. 25. Congregabuntur ante eum omnes gentes: & separabit bonos à malis, & similiter post separabit oues ab hædis, & statuet, &c. Constat autem, quod ibi exprimitur ordo iudicij diuini: cum ergo hæc omnia impossibile sit in momento fieri, videtur quod iudicium nullo modo erit in momento.

3 Item Ios. 3. dicitur, Congregabuntur omnes gentes in valle Iosaphat, & disceptabo cum eis, disceptatio autem iudicij non erit in momento. Ergo videtur, quod nec iudicium diuinum.

4 Item Matth. 25. dicitur, quod interrogabunt iudicem, quando viderint eum esurientem vel sitientem, & non potauerint eum: sed hæc interrogaciones & responsiones sunt temporis successione: ergo videtur, quod & iudicium.

5 Item Matth. 25. dicunt, Domine Domine apertis nobis. Et responderet eis, Nescio vos. Hæc autem omnia indigent tempore. Ergo iudicium illud erit in tempore.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur: iudicium sequitur intellectus & cognitionis discretionem: diuina autem cognitio non indiget tempore ad discernendum & cognoscendum: ergo nec ad iudicandum.

2 Item, Nihil imperfectionis Deo attribuendum est: sed imperfectum iudicium est, quod est cum inquisitione & tempore, quod procedit ex dubiis ad certa: ergo non est Deo attribuendum: ergo non est dicendum, quod diuinum iudicium exigat tempus.

RESPONSIO. Concedendum videtur, quod iudicium erit in momento, sicut vltimo est probatum: quia non competit Deo iudicare cum successione.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc est in humanis, in quantum est imperfectum iudicium humanum: quia cum causa sit sub dubio, & ex allegatis decidenda, temerarium est subito proferre sententiam: sed hæc non est in diuino iudicio, vt iam patuit.

AD ALIUD dicendum, quod humane loquitur Mattheus, vt à rudibus possit intelligi: sed ille ordo non est nisi naturæ, non temporis.

AD ALIUD dicendum, quod sicut Bernardus dicit, Deus non disceptabit voce corporali.

Z Z z 2

rali cum iudicandis, sed potius voce interiori per accusationem & defensionem propriæ conscientie: & quia hanc mouet Deus per formam rectitudinis primæ ad quam tunc omne illi dissimile reprehenditur, propter hoc ipse dicitur disceptare.

AD ALIUD dicendum, quod omnes illæ interrogationes erunt in conscientia & rectitudine iustitiæ respondente, & erunt de causa sententiæ post condemnationem: & ideo

non inducunt vicissitudinem in iudicio, sed potius in iudicatorum cogitationibus post sententiam suæ condespnationis.

AD ALIUD dicendum, quod omnes istæ pulsationes dicunt motus cordis ex consideratione quorundam operum de genere bonorum, & responsio iudicis nihil aliud est quam responsio naturalis indicatorij & naturalis legis, quod conuincit eos de iustitia suæ condemnationis post iudicium.

*De memoria electorum, si tunc præcedentia mala teneas.*

**H**ic queritur, Vtrum electis tunc adsit memoria præcedentium malorum, sicut bonorum? Quædam auctoritates videntur bonos tradere non habituros tunc memoriam præcedentium malorum, id est, peccatorum, vel tormentorum. Ait enim <sup>Isa. 65:</sup> **Isaias**, Ego creo caelos novos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor: sed gaudebitis in æternum. Item, Obluioni traditæ sunt angustia priora, & absconditæ ab oculis nostris. Quæ de futuro exponens Hieron. ait, Obluioni tradentur priora mala: quia forsitan in futuro pristinae conuersationis memoria omnino delebitur, succedentibus bonis æternis: ne sit pars malorum, prioris angustia memorari. Sed hæc & his similia possunt accipi sic, vt non excludant memoriam præcedentium malorum, sed ex ea molestiam & læsionem amoueant. Non enim eorum memoria Sanctos contristabit, vel eorum beatitudinem offuscabit, sed gratiores Deo reddet. Vnde super Psalm. 87. ait Gregor. Quomodo in æternum misericordias Domini canit, qui miseris non meminit? Quomodo autem plena beatitudo, si memoria reatus mentem tangit? Sed sæpe læti tristitiam meminimus, & tanti dolorum meminimus sine dolore: & inde amplius læti & grati sumus. Ex his apparet, quod si priorum malorum memoriam Sancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam vel gloriæ derogationem, sed ad gratiarum actionem. Si vero queritur, Vtrum peccata quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, sicut mala damnandorum omnibus erunt nota? Non legi hoc expressum in Scriptura. Vnde non irrationabiliter putari potest, peccata hæc per pœnitentiam testata & deleta, illic etiam tegi aliis: alia vero cunctis propalari.

ARTICVLVS XVII.

*An electi adsit memoria & recordatio peccatorum?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit [Hic queritur, Vtrum electis adsit memoria, &c.] Et queruntur tria, scilicet vtrum adsit memoria? Secundum, Vtrum illa sit practica, an speculatiua? Tertium, Qualiter iudicium diuinum procedat ex depositione vnus testis, qui est conscientia?

Ad primum obiicitur sic: Dicit Philosophus, quod melius est mala nescire: ergo etiam me-

lius est malorum non recordari: sed in Sanctis fiet quicquid melius est esse: ergo videtur, quod Sancti præteritorum malorum non recordabuntur.

1. Item, Optima dispositio hominis ad meritum est esse sapientem in bono & simplicem in malo, vt habetur per Apostolum ad Rom. 16. sed melior est status gloriæ, quam gratia: ergo in statu gloriæ erit hoc secundum ampliorem perfectionem: ergo erit ibi secundum nescire mala, & non recordari eorum.

3. Item, Mali cognitio non prodest nisi vt euitetur: ergo vbi impossibile est incidere in malum, ibi superflua erit cogitatio mali vel memoria: sed in patriâ impossibile erit incidere

dere in malum: ergo superflua erit mali cogitatio, vt videtur: sed constat, quod ibi nihil superfluum est: ergo non erit ibi aliqua mali recordatio. Pro ista ista parte. sunt auctoritates in litera ex Hieron. inducæ.

<sup>Sed con-</sup> IN CONTRARIUM huius est dictum Gregorij, quod vim habet obiectionis de Psalm. sicut patet in litera.

2. Item, Sanctorum gloria est in redemptore in quantum redemptor est saluator secundum actum redimens & saluans: sed non contingit hoc sine recordatione periculi de quo saluauit: ergo ibi erit periculi recordatio: sed omne periculum est ex peccato: ergo erit ibi recordatio peccatorum.

3. Item, Propheta benedicens Deum dicit rationem: Qui sanat omnes infirmitates tuas, & qui redemit de interitu vitam tuam. Constat autem, quod sancti in patria gratissimi sunt de omnibus donis à Deo sibi datis: cum ergo præcipuum donum sit salus à peccatis, videtur quod de hoc erunt grati: sed non essent grati nisi recordarentur: ergo videtur, quod recordabuntur peccatorum suorum.

<sup>Solutio.</sup> RESPONSIO. Dicendum, quod consentiendum est Gregorio dicenti, quod erit tunc peccatorum recordatio.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Philosophus dicit hoc propter pronitatem malam annexam quibusdam scibilibus, non propter ipsam scire: quia scire semper est bonum, etiam quando malum scitur.

AD ALIUD dicendum, quod est scire illud prædicum quod Philosophus docet dicens, quod verba prophetica desiderant infinitum: vnde de scire malum hoc sententia est, scire facere malum: sed scire, id est, simplicem cognitionem de hoc habere, sicut scire malum, inuicem est & etiam de per se appetendis: & hoc modo non loquitur Apostolus.

AD ALIUD dicendum, quod supponitur falsum in propositione: quia eisdem prodest vt mens in illa scientia deleatur, & præcipue in sapientia prophetica quæ resultat in scientia illa: vnde à Tullio scientia ponitur inter per se appetenda: & vna pars felicitatis contemplatiuæ scientia & sapientia est.

ARTICVLVS XVIII.

*An illa scientia sit practica vel speculatiua, quam habens electi de suis peccatis?*

**S**ecundo queritur, Vtrum illa scientia sit practica, vel speculatiua? Et videtur, quod practica: quia est cum affectu gratiarum actionis & gaudij, vt dicitur in litera: sed talis scientia quæ est cum affectu, est practica & motiua, vt dicit Philosophus: ergo illa scientia est practica.

2. Item, Scientia speculatiua est consideratiua differentiarum & passionum eius de quo ipsa est: sed Sancti ita non considerant circa peccata, vt disputent de passionibus eorum & differentijs: ergo scientiam speculatiuam non habent de peccatis.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

3. Item, Speculatiua scientia de aliquo, non est de particulari, sed de vniuersali abstracte ab omni particulari: sed Sanctorum scientia non est de peccato in vniuersali, sed in particulari, quia est de suo peccato: peccatum autem in vniuersali non est suum, nec tuum, nec meum: ergo videtur, quod Sancti non habent de peccatis scientiam speculatiuam, sed practicam.

<sup>Sed con-</sup> IN CONTRARIUM huius est, quod scientia practica mouet secundum speciem apprehensam ad imitationem vel fugam, vt dicit Philosophus: Sancti ex peccati specie apprehensa non sic mouentur: ergo non habebunt de ipso peccato scientiam practicam.

2. Item, In arte video, quod practica est, quæ speciem artis explicat in materia: ergo etiam in moribus vbi praxis est, species apprehensa explicatur in opere: sed sic non apprehendunt Sancti peccatum: ergo non habent de ipso scientiam practicam.

RESPONSIO. Dicendum, quod de solutio.

peccato potest duplex scientia haberi: vno modo de ipso peccato secundum se, & alio modo de euentu sequenti peccatum. Et primo quidem modo Sancti non habebunt cognitionem de peccato nisi speculatiuam, quæ simpliciter notitia scientia vocatur. Sed de euentu sequenti, qui est cura & venia & sanatio & liberatio per misericordiam Dei, habent Sancti cognitionem practicam & affirmatiuam: & hoc innuit in litera, quando dicit, quod sancti meminimus dolorum sine dolore, & inde amplius læti & grati sumus. Et per hoc patet solutio ad vtramque partem obiectionum tera: quia ad primum dicendum, quod scientia peccati non habet affectum gaudij secundum se, sed per euentum sequentem.

AD ALIUD dicendum, quod Sancti habent vtramque scientiam: sed tamen practica siue exercitatiua gaudij est de particulari, & non de alio.

AD ALIUD autem quæ obiiciuntur in contrarium, patet solutio: quia illa procedunt de scientia peccati secundum se, & non per relationem ad euentum sequentem.

ARTICVLVS XIX.

*Qualiter diuinum iudicium procedat per depositionem vnus testis?*

**T**ertio queritur, Qualiter diuinum iudicium procedat ex depositione vnus testis? Sicut enim patet Rom. 1. Cogitationum accusantium & etiam defendentium, &c. quilibet conscientie testimonio aut absoluitur, aut condemnatur: hoc autem videtur esse contra legem, quæ dicit, quod in ore duorum vel trium testium ster omne verbum: ergo cum hæc lex à Domino qui iudicabit, sit data, videtur, quod ab ipso maxime obseruari debeat.

<sup>Solutio.</sup> RESPONSIO. Dicendum, quod vera causa huius est, quod testimonium conscientie est confessio: & in lege humana post confessionem culpæ non requiritur aliud testimonium, præcipue

præcipue si confessio facta est in iure, quia illa præiudicat confidenti. Similiter etiam erit in bonis in futuro iudicio: quia illud iudicium erit ibi inspector cordis, qui etiam erit iudex & testis: sed lex Domini data fuit de iudicio quod est secundum faciem, in quo plurima sunt dubia: & ideo requiruntur dicta testium plurium ad probationem veritatis.

ARTICVLVS XX.

An peccata electorum in iudicio debeant propalari?

Deinde queritur de hoc quod dicit [ Si vero queritur, Vtrum peccata quæ fecerunt electi, &c. Videretur enim fallum quod hic dicit: quia ante habitum est, quod miseræ recordabuntur, & ideo miserias canunt: sed per cantum prodeunt in notitiam alterius: ergo alij cognoscent peccata eorum.

2 Item, Si per penitentiam sunt deleta, tunc ipsimet illorum peccatorum recordabuntur: sed contrarium ante habitum est in dictis Gregorij: ergo sibi ipsi litera est contraria.

3 Item, Nihil eorum quæ faciunt ad lætitiā & gratiarum actionem, debet auferri à Sanctis: sed videre misericordiam Domini in liberatione omnium peccatorum facit ad lætitiā & gratiarum actionem: ergo à Sanctis auferri non debet: ergo ipsi sua peccata videbunt, & etiam omnes alij.

Sed contra.

IN CONTRARIUM huius est, quod tunc aut volent se peccasse, aut nolent. Si volent: tunc peruersa erit voluntas eorum: quia, vt dicit August. qui aliquid malè vult, non est beatus: ergo ipsi non sunt beati, quod est inconueniens. Si nolent: ergo aliquid est quod nolunt: ergo non habent omne quod volunt: sed, vt dicit August. non est beatus, qui non habet omnia quæ vult: ergo illi iterum non sunt beati.

De his qui viui reperientur.

Aug. de ciuit. Dei. lib. 10. cap. 10.

**Q**VERI solet, Vtrum illi quos viuos inueniet Christus, si nunquam omnino morituri sint, an ipso temporis puncto, quo rapiuntur obuiam Christo, ad immortalitatem mira celeritate sint transituri? Non enim dicendum est fieri non posse, vt per aera in sublimē portentur, in illo spatio & moriantur & reuiuifcant. Ad hunc autem sensum, quo existimamus illos in paruo spatio & passuros mortem, & accepturos immortalitatem, Apostolus nos virgere videtur, vbi dicit, Omnes in Christo viuificabimur. Et alibi, Quod feminas non viuificatur, nisi prius moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporum in aere quodammodo feminari, atque ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuifcere, cum credamus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta velocitate rediturum antiquissimorum cadauerum puluerem? Sed vellem de his potius audire doctiores.

1. Cor. 15. Ibidem. Aug.

2 Item, Delectatio & tristitia (vt dicit Philosophus) tripliciter fiunt, scilicet ex præfenti, præterito, & futuro: sed bene ordinatus animus tristatur de peruerso opere: ergo si recordatur peruersi operis in præterito, ipse tristabitur: sed sicut dicit aduersarius, sancti recordabuntur peruersi operis in præterito: cum ergo habeant cor bene ordinatum, ipsi tristabuntur: & hoc est maxime inconueniens.

RESPONSIO. Dicendum, quod litera potest sustineri, Vel dicitur melius per distinctionem, quod est propalatio peccati vt peccati, & propalatio peccati remissi per veniam & penitentiam. Et primo non propalantur Sanctorum peccata, & ita intelligitur litera. Alio autem modo & sancti recordabuntur peccatorum suorum, & aliis etiam in augmentum congratulationis propalantur. Et hoc est quod dicit Gloss. super illud Psalm. 31. Beati quorum remissa sunt iniquitates, &c. Ita sunt deleta, vt Dominus non videat, id est, æternaliter non puniat: videre enim Dei est peccata punire. Vnde alibi, Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c.

AD ID autem quod contra obiicitur, dicendum quod non placet eis fecisse peccatum, sed tamen gaudent de remissione: & ideo illam voluntatem non sequitur angustia, quæ offuscat beatitudinem ipsorum. Quod autem dicit Augustinus, intelligitur de his quæ ad beatitudinem spectant: quia & modo non habent omnia quæ volunt, quia conuersionem omnium gentium volunt, & tamen non habent. Dicunt tamen quidam, quod non volunt se peccasse simpliciter, sed sub conditione, scilicet si Deo placeret. Sed hoc reputo frivolum: quia Deo bene placet quod non peccassent, cum sibi nunquam placere possit peccatum.

AD ALIUD dicendum, quod non relinquitur tristitia ex illa memoria propter abundantem materiam, quæ apparet in remissione, in qua gloriantur loco innocentie. Et sic patet solutio ad totum.

doctiores. Si ergo Sanctos qui reperientur Christo veniente viuentes, eique obuiam rapiuntur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, generaliter accipientes illud quod dictum est, Omnes quidem resurgemus, scilicet tam boni quam mali: sed non omnes immutabimur, scilicet in solennitatem resurrectionis. De hoc etiam Ambros. ait, In ipso raptu eorum qui viui reperientur, mors erit & resurrectio: vbi anima quasi per soporem egressa de corpore, eidem in momento reddatur. Econtra verò scribens ad Marcellam Hier. testari videtur, dicens quosdam in fine seculi adueniente Christo non esse morituros, sed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos. Horum autem quid verius sit, non est humani iudicij diffinire.

1. Cor. 15. Theol. 4. super illud. Quonia ipse Dominus. Ep. st. cap. 4.

Quomodo intelligitur Christus iudex viuorum & mortuorum.

**I**S autem adiciendum est dupliciter intelligi quod dicitur, Christus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiuntur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui; qui ante decefferant: vel viui & mortui, accipiuntur iusti & iniusti.

Aug. in enchi. cap. 15.

ARTICVLVS XXI.

An aliqui remaneant viui, & superuestiantur immortalitate in resurrectione?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi Quæri etiam solet, Vtrum illi quos viuos inueniet Christus? Et queritur hic de termino resurrectionis à quo est resurrectio: & queruntur hic tria. Primum est, Vtrum aliqui remaneant viui, & superuestiantur immortalitate in resurrectione? Secundum, An resurrectio sit à morte vel à cineribus in omnibus? Tertium, Vtrum idem sit terminus resurrectionis à quo in bonis & in malis?

AD PRIMUM obiicitur sic: Tam in symbolo Apostolorum, quam in symbolo Nicenæ synodi, dicitur indicare viuos & mortuos: ergo iudicandi differunt per vitam & mortem: aut ergo per mortem præsentem, aut præteritam. Non præsentem: quia tunc omnes viuunt vita resurrectionis: ergo per præteritam: ergo aliqui in præterito mortui fuerunt, & aliqui non: non ergo omnes à morte resurgent, sed aliqui superuestiantur.

2 Item 1. Thessa. 4. Deinde nos qui viuimus, simul rapiemur cum illis obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. Ergo illi qui tunc viuunt, semper ita cum Domino manebunt: ergo superuestiantur.

3 Item 2. Corinth. 5. Nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeat quod mortale est à vita. Constat autem, quod in Sanctis non est inutile desiderium, & ideo effectum habebit in aliquibus: ergo aliqui superuestiantur, vt videtur.

4 Item, Hiero. hoc expresse dicit in auctoritate quæ in litera inducitur, scilicet quosdam in fine seculi adueniente Christo non esse mor-

ituros, sed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos.

5 Item, In omni eo quod ordinatè agit, via compendiosior est eligibilior: sed compendiosior & breuior est superuestitio, quam sit vnus transitus à vita in mortem: ergo cum Deus ordinatissime agat, videtur quod tales non moriantur, sed superuestiantur.

6 Item, Homo sanctus præcipue, maioris dignitatis est, quam alia creatura: sed quædam de aliis creaturis superuestiantur: ergo multo magis homo. Probatio media est aer & cælum & alia quæ non corrumpuntur primo, vt postea glorificentur.

IN CONTRARIUM huius est, quod dixit Dominus de peccantibus originaliter: Quocumque die comederitis ex eo, morte moriemini. Ergo necesse est omnes mori per legem concupiscentie carnis: sed omnes sunt tales præter Christum: ergo omnes necesse est mori.

2 Item, 1. Cor. 15. Non viuificatur, nisi prius moriatur. Sed constat, quod omnia corpora tunc viuificabuntur. Ergo tunc moriantur.

3 Item, In diffinitione resurrectionis est, secunda eius quod cecidit & dissolutum est: ergo oportet omnia cadere per mortem, cum resurrectio sit futura generaliter, sicut dicit symbolum in illo articulo, Carnis resurrectionem.

4 Item, Qui tunc viui reperientur, non erunt melioris conditionis quam Apostoli: ergo non esset iustum, quod eis concederetur, quod Apostolis non est concessum: sed Apostoli sunt omnes mortui: ergo & illos mori oportebit.

5 Item Dan. 12. Multi de his qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt. Ergo de terra puluere & non de vita resurgent.

6 Item, Isa. 26. Vient mortui tui Domine, & interfecti mei resurgent: ergo mortui erunt omnes resurgentes.

Item, Ioan. 5. Qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, &c. Ergo omnes resurgentes erunt mortui.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod omnes resurgent à mortuis, & nullus remanebit viuis, sicut dicit litera ex verbis Augustini.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non dicuntur viui, eò quod viui remaneant, sed quia tempus communis iudicij eos viuos apprehendet: tunc autem mor entur in illo tempore per ignem conflagrationis mundi.

AD ALIUD dicendum, quod Apostolus similiter dicit viuos, quos illa tempora viuos apprehendent: sed tamen vel in ipso raptu (vt dicit in litera) morientur, vel etiam in ipso igne conflagrante, quod quidam probabiliter æstimant.

AD ALIUD dicendum, quod est desiderium duplex, scilicet naturale conditionatum, & naturale gratia perfectum. Primum est impossibile, sicut innuit Philosophus in eth. vbi dicit, quod voluntas est impossibile: volumus enim esse immortales: & de hoc loquitur Apostolus. Secundum autem est ordinatum: & per hoc probat resurrectionem futuram Rom. 13. sicut supra dictum est. Ad argumentum dicendum, quod desiderium quod est in sanctis in quantum sancti sunt, non est vanum: sed quia naturam deponere non possunt, multa sunt in eis desideria conditionata vana, sicut in Petro, quod alius eum cinxit, & duxit quo non voluit: cum tamen cum sic duci vellet Deus.

AD ALIUD dicendum, quod si Hieronymus sustineatur, tunc vult dicere, quod non morituri dicendi sunt, eò quod sine mora ad vitam sunt transiuri: quia non expectant gloriam corporis, sicut illi qui modo moriuntur.

AD ALIUD dicendum, quod compendium est, quod prius moriuntur: quia & sicut in motu naturali compendium est, vt dispositiones & formæ contrariæ remoueantur antequam forma inducatur: ita est in resurrectione: & ideo per mortem oportet remouere debitorum Adæ, & alias conditiones peccati, & tunc primo superindui gloria resurrectionis.

AD ALIUD dicendum, quod homo maioris est dignitatis: & ideo omnes indignitates diligenter oportet remoueri ab ipso, vt maiori gloria vestiatur, quam aliqua creatura: & ad hoc indiget morte, vt dictum est.

## ARTICVLVS XXII.

An resurrectio sit à morte, vel à cineribus?

Secundo queritur, Vtrum resurrectio sit à morte, vel à cineribus: Videtur autem, quod à morte solum: quia sicut dicit Glossa Rom. 4. super illud, Resurrexit propter iustificationem nostram, Ergo resurrectio Christi exemplar est nostræ resurrectionis: sed resurrectio Christi

fuit à morte solum, & non à cineribus: ergo & nostra sic erit.

2 Item, In paucioribus est via maior, vt dicit Aristot. sed in paucioribus est, quod sit à corpore mortuo, quam à corpore incinerato, & postea reintegrato: ergo erit à morte solum, & non à cineribus.

3 Item, Eadem est resurrectionis ratio in vno & in alio: sed illi qui in ipso momento sui raptus morientur, non incinerabuntur: ergo nec alij debent incinerari, vt videtur.

4 Item, Resurrectio fuit in suscitationibus mortuorum præfigurata: nullus autem suscitatus est à cineribus: ergo nullus debet à cineribus resurgere.

IN CONTRARIUM huius est quod dicitur Genes. 3. Terra es, & in terram ibis. Ergo necesse est corpus in originali peccato conceptum, in terram ire: sed non vadit in terram, nisi per incinerationem: ergo necesse est incinerari.

4 Item Haymo, Omnes in originali peccato natos tenet hæc sententia, Terra es, & in terram ibis. Ergo vt prius.

3 Item Damasc. 3. lib. cap. 27. distinguit duplicem corruptionem, scilicet diuisibilitatem, & putrefactionem: & secundum primum modum corpus Domini vidit corruptionem, sed secundo modo non vidit: sed constat, quod nihil est in corpore humano, quod non reducatur in præcedens aliquid secundum causam: sed ante corruptionem nihil est, nisi materia composita ex contrariis, & peccatum: sed peccatum non assumpsit Dominus: ergo sua corruptio ordinabatur ad naturam contrariorum vt ad causam, & non ad peccatum: in nobis autem est peccatum: ergo necesse est, quod secunda corruptio causetur ab eo: ergo omnes incinerabuntur, qui in peccato concipiuntur.

4 Item, In omni formæ acquisitione & status oportet primo materiam purgari à contrariis dispositionibus: sed dispositiones glorificationi contrariæ, dispersæ sunt in toto corpore: ergo in toto corpore necesse est eas purgari: sed hoc non potest fieri nisi per incinerationem: ergo videtur, quod omnia incinerationis gloria subuntur.

5 Item, Tota compages hominis corrupta est corruptione vitij & passibilitatis: ergo necesse est in omnibus resolui antequam forma perinducatur.

6 Item, Multa sunt in corpore humano non de veritate humanæ naturæ: sed omnia illa auferentur: ergo videtur, quod necesse est resolui omnia corpora.

RESPONSIO. Dicendum, quod in veritate meo iudicio resurrectio communis erit à cineribus, vt probant vltimæ rationes: propter tamen perfectam & omnimodam immunitatem peccati & concupiscentiæ non fuit ita resurrectio Domini, & propter vehementem purgationem fomitis credo, quod etiam ita fuerit in corpore gloriosæ Virginis, & corpore beati Ioan. Euangelistæ. Sed de his fortè se offerret locus discernendi. Puto tamen, quod in obiciendo ex verbis Damasc. causa dicta est, quia non credo posse fieri purgationem infectionis

tionis fomitis sufficientem ad gloriam, nisi per incinerationem: & hoc patet intendisse Apostolus I. Corinth. 17. Caro & sanguis regnum Dei non possidebunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Christi resurrectio, vt dicit August. 4. de Trinitate, est exemplar nostræ resurrectionis quoad terminum ad quem, & non quoad terminum à quo.

AD ALIUD dicendum, quod quando possibilis est via in paucis, tunc est in paucis: licet enim Deo omnia possibilis sint, tamen ex parte materiz non congruit hoc, nisi transmutatione à forma contraria primum facta, sicut patuit in obiciendo, & probatur in omni natura, quæ semper purgat primo materiam à contrariis formis antequam inducat formam intentam.

AD ALIUD dicendum, quod non est eadem ratio resurrectionis in omnibus, vt prius patuit: sed tamen eadem est in omnibus qui sunt puri homines: præterquam in illis in quibus specialis est accessus ad perfectam peccati immunitatem: & illi omnes meo iudicio incinerabuntur, sicut vult Haymo in commento super Apostolum.

AD ALIUD dicendum, quod suscitatio mortuorum non præsignat resurrectionem mortuorum, nisi in parte: quia nullam signum est quod in omnibus congruat, quia sic esset idem, non simile præsignat autem quoad vitæ restitutionem, & non quoad terminum à quo.

## ARTICVLVS XXIII.

An idem sit terminus resurrectionis à quo in bonis & malis?

Tertio queritur verum idem sit terminus resurrectionis à quo in bonis & in malis: Videtur autem, quod non: quia quantum non est vnus terminus resurrectionis ad quem, eorum terminus à quo non debet esse vnus: sed in bonis & in malis non est vnus terminus ad quem: ergo nec vnus à quo.

2 Item, Quorum resurrectio dissimilis est in causa, eorum debet esse resurrectio dissimilis in terminis: sed dissimiles sunt boni & mali in causa resurrectionis: ergo & in terminis. Media probatur Daniel. 12. Emiglabunt alij in vitam æternam, alij in opprobrium, &c.

3 Item, Hæc sententia, Terra es, & in terram ibis, propter peccatum est inducta, vt prius dixit Haymo: sed differenter se habent boni & mali in peccato: ergo & differenter in sententia: ergo & differenter in termino resurrectionis à quo, quia illa sententia dicit hunc terminum.

4 Item, In bonis anima continet corpus: sed omne meritum animæ per effectum aliquem debet resultare in corpore: ergo effectus illius continentiz in corpore debet resultare: sed nullo modo melius resultat, quam quod concinetur ab incineratione: ergo videtur, quod resurrectio malorum debet esse à cineribus, & non resurrectio bonorum.

5 Item, Inconueniens esse videtur vt templi Spiritus sancti, simile efficiatur habitacioni diaboli: sed corpora beatorum sunt templa Spiritus sancti, vt dicitur 1. Corinth. 6. ergo non debent simulari corporibus malorum, quæ sunt habitacio diaboli: ergo videtur cum illa incinerantur, quod ista non debeant incinerari.

6 Item, Infectio fomitis debilitatur per exercitium iustitiæ: ergo & in bonis & in malis non est æqualis infectio fomitis: ergo nec æqualis pena illius infectionis: sed hæc pena est dissolutio: ergo cum mali dissoluantur per incinerationem, videtur quod boni non debeant incinerari.

IN CONTRARIUM huius est, quod omnibus qui fuerunt in Adam per legem concupiscentiæ dictum est, Terra es, & in terram ibis: sed totaliter fuerunt boni & mali: ergo boni & mali æqualiter ibunt in terram: ergo æqualiter incinerabuntur.

2 Item Eccli. 17. Deus de terra creauit hominem, & iterum conuertit ipsum in eam. Cum ergo hoc generaliter dicatur, videtur quod omnes per incinerationem reuertentur in terram.

3 Item Eccli. 40. Occupatio magna creata est omnibus hominibus, &c. Ex hoc accipitur, quod omnes ad terram quæ est mater omnium, reuertentur.

4 Item Rom. 14. Omnes morimur, &c. Ex hoc sequitur idem quod prius.

RESPONSIO. Dicendum, quod vltima auctoritatem inducitur videtur mihi esse concedenda, cum quatuor, meo iudicio, sint dispositiones & differentie resurgentium, scilicet Christi, & coniunctorum Christo per accessum sanctitatis, & resurgentium cum Christo, & resurgentium in fine mundi. Christus enim quatuor habet in sua resurrectione propria, sicut dicit Greg. in 14. lib. moralium.

Nam resurrectio nostra in fine seculi dilata est: illius vero die tertio celebrata. Et nos per illum resurgemus: ipse vero per se, illi enim resurrectionis vim cum Patre & Spiritu sancto Deus exhibuit, quam tamen solus in humanitate percepit. Unde patet, quod in quatuor differet sua resurrectio à resurrectione aliorum. Primum est, quod sua vi resurrexit. Secundum, quod tertio die, sicut dicit Glossa super illud, Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me, &c. quia si non cito resurrexisset, non profuisset eis resurrectio: quia discipuli non credidissent.

Tertium est, quod non incineratus fuit, nec incinerari potuit, sicut dicit Glossa super illud Psalm. 55. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. & Damasc. in auctoritate superioris inducta. Quartum est, quod sua resurrectio est causa nostræ resurrectionis, vt dicit Apostolus 1. Corinth. 15. & in auctoritate Greg. iam inducta habetur. Specialiter autem accedentes ad suam sanctitatem secundum probabilis opinantes, sicut beata Virgo, & Ioan. in duobus ex privilegiis accedunt ad resurrectionem Christi, scilicet quod subito resurgent, & quia non à cineribus. Sed resurgentes cum Christo in hoc conueniunt: quia non in finem dilata est eorum resurrectio. Sed aliorum resurrectio in nullo conueniet nisi in incorruptio

incorruptione resurgentium. Loquendo ergo de resurrectione in communi dilata vsque in finem seculi, dico quod omnes resurgent ab vno termino resurrectionis à quo, scilicet à cineribus.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod nullus motus specificatur penes terminum à quo, sed potius penes terminum ad quem: duo enim possunt moueri ab eodem termino à quo, & vnum in album, & alterum in viride: & tamen non vno motu mouentur. Et ita non oportet, quod differentia resurgentium accipiatur ex hoc quod abiicitur, sed tantum in hoc quod acquiritur per resurrectionem: & in hoc differunt, quia Sancti immutabuntur in gloriam, & non alij. Vnde 1. Corinth. 15. Omnes resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

AD ALIUD dicendum, quod dissimiles sunt in causa: sed non oportet, quod hæc dissimilitudo sit in termino à quo, quia ille abiicitur: sed tantum in termino ad quem, quia in illo fit status.

### Quomodo omnes incorrupti.

**Q**UOMODO ex prædictis sanè credi valeat omnes resurrectoros, credendum est etiam, quod omnes resurgent incorrupti: non vtique impassibiles, quia reprobis mortem patientur æternam, sed sine diminutione membrorum omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria ac spe impassibilitatis induentur.

### ARTICVLVS XXIV.

*An mali resurgent cum mutilatione membrorum?*

DEINDE queritur de hoc quod dicitur [Cumque ex prædictis sanè credi valeat, &c.] Et queruntur tria. Primum est, Vtrum resurgent mali cum mutilatione membrorum? Secundum est, Vtrum dolores qui causantur ex inæqualitate humorum, in eis remanebunt? Tertium, Quid de resurrectione Christi in omnibus appareat, ex quo sua resurrectio est causa nostræ resurrectionis?

Ad primum obicitur sic: Nulla pœna corrigenda est in peccatoribus: sed mutilatio est pœna: ergo in peccatoribus non est corrigenda.

2. Item, Membris mutilatis non peccauerunt: sed iniustum est, quod aliquis puniatur in eo in quod non peccauit: ergo non resurgent in membris mutilatis.

3. Item, Philosophus dicit in secundo de anima, Sicut tota anima ad totum corpus se habet, ita pars ad partem: vnde si oculus esset animal, visus vtique esset eius anima. Sed pars in cuius diminutione quis nascitur, nunquam fuit animata: cum ergo ab anima habeat corpus, quod resurgat, videtur quod illa pars nunquam debeat resurgere.

*Sed contra.*

IN CONTRARIUM huius est, quod

AD ALIUD dicendum, quod pœnitentia non tollit fomitem secundum essentiam, & fomiti secundum essentiam responderet incineratio: & ideo omnes incinerabuntur.

AD ALIUD dicendum, quod continentie nihil responderet in via, sed in patria, scilicet obedientia corporis ad spiritum, cum in malis caro contra spiritum maneat resurgens, sicut & hic non fuit contenta sub spiritu.

AD ALIUD dicendum, quod in hoc in quo non est templum Spiritus sancti, potest assimilari habitationi diaboli, scilicet in quantum est conceptum & natum in peccato: sed consequens meritum facit dissimilitudinem in termino ad quem.

AD ALIUD dicendum, quod exercitium iustitiæ non extinguit fomitem: quia sicut habitum est in tertio, non extinguit nisi per diuinum miraculum: & quia fomiti secundum essentiam correspondet incineratio, ideo omnes necesse est incinerari.

error instrumenti corrigi habet ab artifice: sed natura est instrumentum Dei: ergo error naturæ corrigi habet à Deo artifice: est autem error naturæ diminutio & superfluitas: ergo hæc corriget Deus in resurrectione.

2. Item, Anima principaliter est causa peccati, & secundum se totam: ergo quod non peccat in parte diminuta, non est ex defectu voluntatis, sed ex defectu organi, sed voluntas in malis præcipue pro facto reputatur: ergo tantum peccat ac si organum haberet: ergo cum voluntate peccat in organo: ergo puniri debet in organo diminuto: ergo oportet, quod restitatur ei in resurrectione.

3. Item, Sicut se habet diminutio in bonis ad meritum, sic in malis ad demeritum: sed bonis pro voluntate merendi quam habuerunt in organo illo, restitueretur organum glorificatum: ergo & malis pro voluntate demerendi in organo, debet restitui organum damnatum.

RESPONSIO. Sicut litera dicit, ita est solutio tenendum.

AD PRIMUM autem dicendum, quod pœna causatur dupliciter, scilicet ex natura, & ex culpa voluntatis. Prima pœna corrigitur: quia non est homini imputanda. Secunda autem non. Dico autem ex culpa voluntatis remota, aut propinqua: remota, sicut est inobediencia carnis ad spiritum, quæ manet in damnatis: propinqua autem, sicut est ignis, & yermis conscientie, & huiusmodi, quæ causantur

causantur ex peccato voluntario in quantum voluntarium voluntate personæ, & non naturæ.

AD ALIUD dicendum, quod licet instrumentaliter in tali membro sicut in instrumento non peccauerunt, tamen voluntate in eo peccauerunt: & ideo iustum est vt in eo puniantur.

AD ALIUD dicendum sicut innuit August. lib. de ciuit. Dei 22. duplex dicitur membrum, scilicet quod virtute inest, & quod mole inest: ita etiam duplex potest dici animatum, scilicet virtute, & actu. Totum autem quod virtute est animatum, resurget, vt dicit Augustinus, & à tali modo animationis habet membrum virtutem resurgendi, & non ab actuali animatione: quia multæ partes animatæ non sunt de veritate naturæ humanæ.

### ARTICVLVS XXV.

*An dolores causati ex inæqualitate humorum manebunt?*

SECUNDO queritur, Vtrum dolores qui causantur ex inæqualitate humorum, remanebunt in damnatis? Videtur autem, quod sic: quia nullum dolorosum debet auferri à corpore, quod additum est dolori perpetuo: sed febres, lepra, & huiusmodi, sunt dolorosa: ergo non debent auferri à corporibus damnatorum, quæ addita erunt dolori perpetuo.

2. Item, Destructa dolendi impotentia naturali cessabit dolor: ergo à destructione consequentis, si non cessauerit dolor, non cessabit dolendi impotentia: sed impotentia hæc est in inæqualitate humorum in omni complexionato corpore: cum igitur corpora damnatorum sint complexionata, videtur quod non detraheretur eis huiusmodi dolendi impotentia: ergo nec dolor consequens.

3. Item, Omne complexionatum dolens aliena caliditate, possibile est dolere propria, si intendatur extra harmoniam crasis propriæ: sed corpora damnatorum dolebunt aliena caliditate: ergo possibile erit ea dolere propria, si intendatur extra harmoniam, &c. sed constat, quod possibile est intendi, cum non sit aliqua gratia prohibens: ergo possibile est illa corpora febricitare, & leprosa fieri, & epileptica, & huiusmodi.

*Sed contra.*

IN CONTRARIUM huius est, quod vt dicit Philosophus, omnis passio magis facta abiicit à substantia: constat autem, quod tales passiones magis sunt intensius qualitatibus complexionantibus: ergo à substantia abiiciunt: ergo possibile est deperire corpora illa, quod est contra Scripturam, quia desiderabunt mori, & mors fugiet ab eis: & Beda dicit, quod sic moriuntur, quod nunquam perfecte moriuntur.

2. Item, Bernard. dicit, quod ignis inferni insequitur culpam, non naturam: & quia culpa inseparabilis est, ideo perpetuus erit ignis: ideo necesse est eos in igne perpetuari: sed hoc fieri non posset, si destrueretur complexio propter inæqualitatem: ergo necesse est, quod complexio æqualis feruetur: ergo nunquam habe-

bunt infirmitatem ex inæqualitate humorum causatam.

3. Item, Caro corrupta minus dolet: cum ergo impij maxime doleant secundum sensum, necesse est quod semper caro viua & incorrupta perduret: ergo impossibile est, quod corrumpatur ex corruptione complexionantium.

RESPONSIO. Dicendum, quod sicut solutio probat vltima pars obiectionum, ita est tenendum: vnde sicut tunc stabunt contraria in mundo maiori, ita stabit eorum pugna in mundo minori, hoc est, in homine. Qualiter autem patientur ab igne exteriori, intra erit locus differendi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod nullum dolorosum causatum ex voluntate, & dolorem non minuens, auferretur à damnatis: sed febres, & huiusmodi, non à voluntate causantur, & etiam dolorem ignis exteriorem minuunt, eò quod non ita sentit distemperata commixtio, sicut temperata tactum ignis exteriorem.

AD ALIUD dicendum, quod non destruetur impotentia dolendi simplex, sed in quodam quod impediret dolorem perpetuum: causa enim impotentie dolendi exterioris, est excessus agentis extra supra harmoniam tactus: simile enim commixtioni tactus secundum quod est simile, positum supra tactum, non sentitur, sed excellens: & ideo tanto velocius & fortius sentitur, quanto temperatior est caro tangens: & hoc non auferretur, sed discrasia commixtionis ex putrefactione dolores interiores adducens, auferretur ad maiorem eorum pœnam, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod instantia est in statu futuro: quia omnia quæ sunt de corporum commixtione, stabunt in harmonia in qua posuit ea Deus, vt contemplari possit artifex in operibus sapientiæ: & ideo erit tunc assilgens extra præter possibilitatem intensiōnis qualitatū interiorum, & præter complexionis corruptionem.

### ARTICVLVS XXVI.

*An resurrectio Christi in omnibus resurgentibus appareat, cum sit causa nostra resurrectionis?*

TERCIO queritur, Quid de resurrectione Christi in omnibus appareat, ex quo sua resurrectio est causa nostræ resurrectionis? Videtur enim, quod nihil suæ resurrectionis appareat in damnatis: quia illi suam imaginem non portauerunt in vita: ergo conformes in nullo ei debent esse in resurrectione.

2. Item, Apostolus Philip. 3. dicit, quod reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Constat autem, quod sic corpora damnatorum non reformabit. Ergo videtur, quod nihil habeant suæ resurrectionis.

IN CONTRARIUM est, quod incorruptio corporum damnatorum (vt hic dicitur in littera) est aliquod bonum: constat autem, quod hoc

hoc non habent ex merito voluntatis, quia ex hoc nullum bonum merentur: ergo aut hoc causatur à natura, aut à resurrectione Christi: conitar autem, quod non ex natura sufficienter, quia natura de se est mortalis & corruptibilis: ergo causatur ex resurrectione Christi tantquam ex propria causa exemplari.

So. u. no.

RESPONSO. Hoc vltimum videtur mihi concedendum: quia incorruptio in omnibus corporibus exemplariter & efficaciter est à resurrectione Christi, siue à Christo resurgente: sed à diuina iustitia continente eos in pæ-

nis est etiam sicut à causa efficiente tantum. AD PRIMUM ergo dicendum, quod imago ab Apostolo 1. Corinth. 15. vbi dicit: Sicut portauimus imaginem, &c. dicitur imitatio per opus, cui respondet glorificatio: & hanc damnati non habebunt, per ordinem tamen iustitiæ continuantis eos in pænis habebunt incorruptionem.

AD ALIUD dicendum, quod ibi loquitur Apostolus de perfecta reformatione, quæ est per immutationem in gloriam: & non de illa quæ est conformitas secundum quid.



DISTINCTIO XLIV.

De ætate & statura resurgentium.

A De resurrectione quæritur ad modum, siue quæritur ad quantitatem, & quid sit ætatem resurgentium. Eph. 14.

**S**OLENT autem nonnulli percontari & querere, an in eadem ætate & statura corporis omnes resurrecturi sint? Quidam putauerunt omnes resurrecturos secundum mensuram ætatis & staturæ Christi: ideo quia Apostolus ait, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Sed his verbis non eadem resurgentibus assignatur statura, sed ætas. Omnes enim in eadem ætate resurgent, in qua Christus mortuus est & resurrexit, cuiuscunque ætatis mortui fuerint. Virum autem posuit, non ut distingueret sexum, sed ut significaret perfectionem virium quam tunc habebunt: sed non omnes eandem staturam corporis obtinebunt. Vnde August. Non ait in mensuram corporis vel staturæ, sed ætatis: quia vnusquisque suam recipiet mensuram corporis, quam vel habuit in iuuentute, etiamsi senex obiit, vel fuerat habiturus si ante est defunctus. Ætas verò erit illa ad quam peruenit Christus, scilicet iuuenilis, vt circa triginta annos. Triginta enim duum annorum & trium mensum erat ætas Christi, in qua mortuus est, & resurrexit. Non est autem fas dicere, quod in resurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec habuit hic, nec erat habiturum diu viuendo: nec maiora corpora redigenda sunt ad modum Dominici corporis. Periret enim multum de illis corporibus, cum nec periturus sit capillus, vt ait Dominus, Capillus de capite vestro non peribit.

Lib. 12. de ciuit. Dei. c. 4.

Lac. 11. Mat. 14.

DIVISIO TEXTVS.

**S**olent etiam nonnulli percontari, &c. Ista pars quæ est de circumstantiis resurgentium in quantitate & qualitate, diuiditur in duas partes. In prima tangitur quantitas, & qualitas & locus. In secunda agitur de suffragiis quæ sunt pro de-

functis ante resurrectionem: & hæc incipit distinctione 45. ibi [Neque negandum, vt ait August.] In hac autem distinctione quinque sunt quæstiones speciales in litera tactæ. Prima est de quantitate resurgentium. Secunda de veritate humanæ naturæ resurgentis. Tertia de modo pœnarum tam secundum corpus, quam secundum spiritum. Quarta de abortiuis factibus. Quinta de diuersis animatum receptaculis. Et cuiuslibet potest patere vbi ista incipiunt in litera, & vbi terminantur.

ARTICV

ARTICVLVS I.

An resurgentibus sit statura vna vel diuersa?

**I**ncidunt autem circa primum difficultates quatuor. Prima est, An resurgentibus sit statura vna, vel diuersa? Secundum est, Vtrum corpus gloriosum possit esse in minori loco, quam sit quantitas staturæ eius? Tertium, Vtrum possit esse cum alio corpore non glorioso in eodem loco? Quartum, Vtrum cum alio glorioso possit esse in loco vno & eodem?

Ad primum sic proceditur: Eorum quorum vnum est agens specie & numero, & materia æqualiter disposita ad actionem agentis suscipiendam, est productio vna secundum figuram & quantitatem: sed resurgentium agens, &c. ergo eorum est productio vna secundum figuram & quantitatem. Prima constat in omni natura & arte per inductionem. Secunda autem probatur ex hoc, quod agens (vt patet ex præhabitis) est Deus vel filius resurgens, & cineres sunt actionem suscipientes, vt patuit ex præhabitis.

2. Item, Quorumcunque productio est ex vno secundum totum suum genus, habent omnia vim illius vnus ad figuram & quantitatem, nisi per errorem deuietur ab illo: sed omnium hominum productio est ex vno, scilicet Adam: ergo in omnibus est vis vna ad figuram & quantitatem staturæ, nisi deuiatum sit ab illo per naturæ errorem: constat autem, quod omnis error corrigitur in resurrectione, sicut iam habitum est: ergo relinquitur in omnibus vna figura Adæ & statura: non ergo erunt in diuersa quantitate & figura.

3. Item, Philosophus dicit, quod quorum forma substantialis est vna, illorum etiam figura est vna: ergo & quantitas perfectionis secundum figuram: sed resurgentium omnium est forma vna: ergo & figura vna: ergo & statura, in quantum est perfectio illius figuræ.

4. Item in 2. de anima dicit, quod omnium natura constantium terminus est & ratio magnitudinis & augmenti: iste autem terminus habet poni ab aliqua virtute: constat autem, quod illa virtus est formæ: ergo quorum est vna forma; illorum est vna magnitudo secundum naturam, nisi sit error: sed error corrigitur: ergo in resurrectione cum omnium forma sit vna, omnium erit statura vna.

5. Si forte quis dicat, quod secundus secundum naturam sit minor primo generante, quia diuiditur materia ex qua fit generatio: & iterum tertius minor illo. Contra: Constat, quod hæc diuisio fit per paria, aut per imparia. Si per paria: tunc secundus medietate debet esse minor primo, quod falsum est: iam dudum enim homines nullius vel insensibilis fuissent quantitatis. Si per imparia: tunc illa imparitas aut est secundum partem determinatam quantitatis, quæ totum mensurat: aut secundum rationem continui, quæ semper manet diuisibilis. Si prima pars detur: tunc secundus in tota

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

parte debet esse minor quam primus, & tertius quam secundus: & sic sequeretur idem quod prius, scilicet quod diuisio stetit. Si secundo modo dicatur: tunc secundus semper erit minor primo, & tertius secundo, & sic de aliis: & licet non stet diuisio, tamen deuenit ad insensibile: & hoc est absurdum. Et hæc est responsio aliquorum nihil scientium de natura seminis: quia corpus naturale secundum philosophiam non diuiditur in infinita. Et præterea nullam rationem fingere possunt, quare secundus ex minori parte generetur, quam primus, & tertius quam secundus. Et tertium inconueniens est, quod ex eodem aliquo signato & primus formeretur, & secundus, & tertius, quod est absurdum in philosophia naturali. Et ideo hæc responsio licet multorum vt absurda contemnitur à nobis.

**I**N CONTRARIUM autem huius obicitur sic. Statura omnis generati secundum naturam accipitur ex quantitate caloris extendentis & humidi extensibilis: sed hæc inæqualia sunt in omnibus: ergo quantitas eorum inæqualis est secundum naturam: sed in die iudicij nihil addetur iudicati naturali vnus cuiusque: ergo in die iudicij erunt resurgentes inæquales in quantitate.

2. Item ex litera habetur, quod quædam sunt minora, & quædam maiora.

**R**ESPONSO. Dicendum, quod vnum quodque corporum recipit tunc quantitatem in longo, lato, & spisso, quam habiturum erat in mensura ætatis plenitudinis Christi, si natura non defecisset per mortem vel infirmitatem vel nutrimenti subtractionem, vel errasset per superfluitatem vel alium errorem. Quantitas autem illa debet mensurari ad duo quæ in obiciendo dicta sunt, scilicet calidum extendens, & humidum extensibile secundum perfectionem organorum & quantitatis. Et quia hoc multipliciter impeditur ex parte materiæ, & ex parte virtutis, & ex parte exercitij siue laboris in quo occupantur iuuenes, & in his omnibus modis secundum defectum vel abundantiam: ideo multiplex contingit error in quantitate hominum, de quibus agitur in naturis: & non est hic locus hos errores inquirendi.

**D**ICENDUM ergo ad primum, quod agens est vnum, sed dispositio non est vna: quia prius habitum est, quod in pulueribus manet relatio ad animam, & ad instrumenta naturalia quibus perficit corpus, quæ sunt calidum, frigidum, humidum, & sic cum complexionabilia: & secundum horum rationem dabitur ei quantitas: quia hæc proprie est quantitas sua.

**A**D ALIUD dicendum, quod aliud est deuiare naturam, & aliud est eam esse aliam: quia alia & alia est in homine alio & alio: sed deuiat, quando non perficit id quod inest iam per principium actiuum & passiuum sufficienter ad quantitatis perfectionem: vnde licet hominum productio sit ex vno, quia tamen natura est alia & alia secundum principia proxima, non deuiat aliam & aliam constituendo quantitatem, sed potius rectè attingit finem secundum principia accepta ad quantitatis operationem: & ideo in hoc non indiget correctione.

AAA A D

AD ALIUD dicendum, quod sicut est forma vna, ita figura vna & quantitas vna: unde cum forma non sit nisi vna specie, non potest haberi, nisi quod quantitas sit vna specie & similiter figura.

AD ALIUD dicendum, quod hoc verum est quod Philosophus dicit: sed ratio magnitudinis sumitur ex principiis quæ sunt in semine, & sunt instrumenta virtutis formativæ, scilicet calidum, & humidum, & hæc sunt diuersa in diuersis embryonibus & seminibus conceptis: & ideo naturaliter egreditur diuersa quantitas & diuersa figura.

AD ALIUD dicendum, quod illa solutio absurda est, vt probatum est.

## ARTICVLVS II.

*An corpus gloriosum possit esse in minori loco quam sit, vel exigat maiorem vel æqualem vel minorem vel etiam nullum?*

Secundo quaeritur, Vtrum corpus gloriosum possit esse in minori loco, quam sit, vel exigat maiorem vel æqualem vel etiam nullum? Videtur enim quod sit in minori loco: quia corpora gloriosa (vt dicit Apostolus) configurantur corpori Christi: sed corpus Christi potest esse & est in minori, sicut patet in altari in specie panis parua: ergo & nostra corpora.

2. Item, Omne subtile applicatum glorioso, est in minori parte grossi corporis: sed gloriosa corpora sunt subtilissima: ergo in loco grossi corporis applicata, poterunt esse in minori parte corporis grossi.

3. Item, Spiritus non comparatur ad locum diuisibiliter, sed indiuisibiliter: corpora autem grossa sunt in loco diuisibiliter secundum æqualem commensurationem: ergo corpus spirituale quod est medium inter spiritum & corpus, erit in loco quidem diuisibiliter, sed tamen secundum minorem dimensionem quam corpus grossum: ergo erit in minori quantitate loci, quam sit ipsum.

Sed contra videtur, quod sit secundum maiorem dimensionem, quam sit suus locus naturalis: quia omne corpus subtile in natura est rarum: & omne rarum plus occupat de loco (vt dicit Philosophus) quam corpus grossum: ergo corpus gloriosum plus occupabit de loco, quam idem non gloriosum: sed non gloriosum occupat locum sibi æqualem: ergo gloriosum occupabit maiorem.

2. Item, Corpus quanto formalius est & spiritualius, tanto maiorem occupat locum, vt dicunt Philosophi: & ideo locus aquæ maior est quam terræ, & aeris maior quam aquæ, & ignis maior quam aeris, & locus cæli maximus quantum ad illos cælos qui sunt in loco: constat autem, quod gloriosum corpus formalius & spiritualius est non gloriosum: ergo idem corpus gloriosum occupat maiorem locum se non gloriosum: sed non gloriosum occupat æqualem suis dimensionibus:

ergo gloriosum occupat maiorem, quam sint dimensiones suæ.

3. Item, Ex vno pugillo aquæ (vt dicit Philosophus) fiunt decem pugilli aeris: ergo aer in proportione decupla se habet ad aquam: sed maior est distantia subtilitatis inter corpus non gloriosum & gloriosum, quam inter aerem & aquam: ergo corpus gloriosum plus quam in decupla proportione occupat maiorem locum, quam idem non gloriosum: cum igitur occupet non gloriosum locum æqualem suæ naturali dimensionem, videtur quod gloriosum occupat maiorem, quam sint dimensiones quas habuit naturaliter.

Vt vterius videretur, quod exigit æqualem: omne enim quod est in loco, est in loco sibi æquale, vt dicit Philosophus: sed corpus gloriosum est in loco: ergo est in loco sibi æquale.

2. Item, Omne quod est in loco, ad eundem terminum copulantur particula suæ, & particula loci: sed corpus gloriosum est in loco: ergo ad eundem terminum copulantur particula suæ, & particula loci.

3. Inde vterius sic obicitur: Omne cuius particula cum particula loci ad eundem terminum commune copulantur, habet locum sibi æqualem: sed sic copulantur particula corporis gloriosi cum particula sui loci: ergo videtur, quod suus locus sibi sit æqualis.

4. Item, Omne locatum per suas dimensiones distare facit dimensiones loci, vt dicit Aristot. 4. physicorum. 5. cap. de vacuo, vbi loquitur de distantia lignei cubi: sed omne quod sua dimensione facit distantiam loci, habet locum sibi æqualem: ergo corpora gloriosa locum habent æqualem sibi.

5. Item, Omne quod circumscribitur à loco, habet principium, medium, & finem, secundum loci principium, medium, & finem: sed omne tale habet locum æqualem sibi: ergo quod circumscribitur loco, habet locum æqualem sibi: sed corpus gloriosum est in loco, & circumscribitur loco: ergo habet locum æqualem sibi.

Vt vterius videretur, quod non sit in loco aliquo corpus gloriosum sic: Omne quod est in loco, habet dependentiam ad locum: sed corpus gloriosum non habet dependentiam ad aliquem locum: ergo ipsum non est in loco.

2. Item, Vt dicit Philosophus, locus est locati saluatius: sed corpus gloriosum nullo indiget saluante: ergo nullo indiget loco: constat autem, quod superfluum non est in natura, nec in operibus Dei: ergo corpori glorioso nullus à natura vel à Deo aptatur locus.

3. Item, Omne continens nobilius est contento: sed nullum corpus nobilius est glorioso: ergo corpus gloriosum nullum habet corpus continens: sed omnis locus est continens: ergo à superiori negando nullum corpus gloriosum habet locum.

RESPONSIO. Dicitur, quod corpus gloriosum habet locum quodammodo, & quodammodo non. Sunt enim conditiones loci esse ambiens formalis contento, & continens, & saluans, & immobile, ad quod est motus naturalis, & esse principium generationis, sicut dicit Philosophus: & si hæc conditiones

nes loci omnes simul accipiantur, corpus gloriosum non habet locum corporalem: nullum enim est formaliter continens, & saluans, nec immobile ad quod sit suus motus in quantum est gloriosum, quod habeat influentiam super ipsum, sicut principium generationis: & hoc modo etiam orbis inferiores non sunt in loco, sicut dicit Commentator super physicam Arist.

Si autem accipiatur ambiens quod est magis congruens in genere corporum: tunc etiam locus magis largè dicitur: & sic erit corpus gloriosum in loco in cælo empyreo. Si autem largissime sumatur locus: tunc erit tantum ambiens æquale ei quod ambitur: & tunc erit corpus gloriosum in loco vbi voluerit, quandoque circa nos, quandoque in cælo empyreo secundum voluntatem Dei: & ideo vltima pars rationum soluta est: quia illa non tenet, nisi de loco physice & proprie accepto. Secundum autem quod mathematicis datur locus & diuinis corporibus, non concludunt, Omnes autem illas quæ penultimæ sunt, ego planè concedo, quod non potest aliquis negare rectè sentiens quin habeant loca æqualia sibi.

AD PRIMAM autem partem rationum dicendum, quod corpus Christi non est sub tanta specie panis vel vini in quantum est gloriosum, sed potius prout est cibus fidelium, si de non dente sumendus, sicut diximus in tractatu de Eucharistia: & ideo non in hoc configurabitur ei corpus nostrum, sed tantum in hoc in quo gloriosum ostenditur.

AD ALIUD dicendum, quod hoc non est verum, nisi de subtili quod complicari & comprimari potest in partibus, quia hoc est complicatum partium, vt dicit Philosophus: talis autem complicatio & compressio cum mutet situm partium & corrumpat figuram, non potest esse in corpore glorioso, quia aliter nouam acciperet figuram in quolibet loco nouo, & completimeretur sua quantitas: & hoc est absurdum dicere de corpore glorioso.

AD ALIUD dicendum, quod corpus spirituale est corpus secundum naturam, & habet tres dimensiones: & hoc non est medium in participando locum inter spiritum & corpus non gloriosum, sed potius extremum: quia quanto est spiritualius secundum Philosophos (nisi aliquid reformet pactum) tanto occupat locum ampliorem & maiorem: & ideo supponitur falsum in argumento, scilicet quod sit medium in participando locum: quia ad minus cum gloriosum sit corpus determinatum propria figura & qualitate, per id accidit ei habere locum, per quod accidit hoc corpori grosso: & ideo non oportet, quod sit in loco maiori.

AD ALIAM partem obiectionum dicendum, quod hoc non est verum, licet hoc quidam minus periti dixerint: sed est in loco æquale sibi. Et tria argumenta ibi inducta, non tenent, nisi de corpore, quod sit rarum, subtile, formale, spirituale, per rarefactionem: sed non est sic de corpore glorificato, si enim rareficeretur, tunc non retineret figuram propriam, nec statum ætatis plenitudinis Christi: sed subtilitas eius & spiritualitas est per ablationem.

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

nem qualitarum ignobilium, quæ sunt grossities, & materialitas, remanente eadem substantia non rarefata: sicut dixerunt quidam de sole, quod habet partes conglobatas in figura, & tamen est corpus subtile spirituale: & tale corpus grossum & subtile est in vna statura, & vna figura. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS III.

*An corpus gloriosum cum alio corpore non glorioso possit esse in eodem loco?*

Tertio quaeritur, Vtrum corpus gloriosum cum alio non glorioso possit esse in eodem loco? Videtur autem, quod sic: quia Ioan. 20. legitur, quod ingressus Dominus ianuis clausis ad discipulos, dixit eis, Pax vobis. Sed si ingrediebatur ianuis clausis, aliquando fuit in loco ostij, vel parietis, & non deiecit ipsum. Ergo tunc fuit cum ipso in eodem loco: sed omnia corpora gloriosa erunt suo corpori configurata: ergo corpora gloriosa cum alio corpore non glorioso possunt esse in eodem loco.

2. Item, Ferè ab omnibus subtilitas siue spiritualitas quæ est vna dotium corporis, exponitur, quod sit tanta, quod per quodlibet corpus transire possit non diuidendo ipsum: constat autem, quod dotem talem omnia corpora gloriosa habebunt: ergo omnia corpora gloriosa cum non gloriosis possunt esse in eodem loco.

3. Item obiciunt quidam dicentes, quod mathematici tradant corpus solis & aliorum planetarum transire per circulos suos, & tamen non diuidere ipsos: constat autem, quod multo nobiliora erunt corpora gloriosa, quam cælestia: ergo & illa possunt hæc facere, & faciunt: sed hoc non potest fieri, nisi sint cum eis in eodem loco: ergo corpora gloriosa cum non gloriosis possunt esse in eodem loco.

4. Item, Corpus dicitur dupliciter, scilicet à corporeitate, & corpulentia. A corporeitate habet dimensiones: à corpulentia autem habet repletionem loci. Ergo corpus habet corporeitatem tantum, non habet replere locum: sed tale est corpus cælestis & gloriosum: ergo talia corpora non habent replere locum: ergo cum alio corpore possunt esse in eodem loco.

5. Item, Corpus spirituale quod est lux, cum quolibet alio corpore est in eodem loco: sed constat, quod illa corpora sunt de natura lucis: ergo cum quolibet alio possunt esse in eodem loco. Hæc rationes sunt aliquorum quæ de hoc inueniuntur.

IN CONTRARIUM huius obicitur *sed contra*: Vna distantia quantitatis est inter terminos eodem: sed idem terminus est locus: ergo inter dimensiones superficiæ locantis non est nisi distantia vna: si ergo detur, quod sint in eo duo corpora, erunt duo corpora vnius & eiusdem distantie secundum quantitatem, quod est impossibile: & ideo duo corpora non possunt esse in eodem loco.

2. Item, Immergatur cubus ligneus in aquam:

AAA 2 aquam:

aquam: constat, quod tantum distabit aqua, quanta est distantia quantitat. s. cubi: aut ergo vna est distantia loci & cubi, aut duæ. Si vna: ergo quicquid est idem vni, est idem & alteri: sed distantia quantitat. locati cubi est idem cum distantia loci cubi: ergo si aliquid locatum est in eodem loco, illud etiam erit idem cum distantia loci: ergo locatum illud erit idem cum quantitate cubi: ergo duo locata sunt vnum locatum, quod est impossibile. Si autem dicas, quod non sunt idem, sed duæ distantia aquæ & cubi. Contra: Inter distantias aquæ locantis non est aliquid implens nisi cubus. Si ergo sit aliquid non cubi quantitas, cum hoc non possit esse nisi locus carens omni corpore, illud erit vacuum: ergo vacuum est aliquid, quod est impossibile. Et hoc ut melius videatur, sic distantia locantis a. distantia autem vnius locatorum b. & distantia alterius sit c. si hoc possibile est, quod duo corpora sint in eodem loco, inde sic. Quæcunque sunt vni & eidem eadem, ipsa sunt eadem: sed secundum præcedentem demonstrationem, & Arist. verba in 4. physicorum, & expositionem commentum in eodem loco, vna & eadem est distantia a. & b. & vna & eadem est a. & c. per eandem rationem: ergo vna & eadem b. & c. per hanc maximam, Quæcunque vni & eidem, & c. sed quoruncunque vna est distantia numero & eadem, ipsa sunt eadem: ergo eadem sunt b. & c. quod est impossibile: quia sic duo corpora essent vnum corpus.

3 Item, Constat, quod ad eundem terminum communem loci & locati particula copulantur, sicut docet Philosophus in prædicationibus: si ergo sunt duo locata in loco vno, verumque illorum copulatur ad vnum communem terminum cum illo: sed vnum sunt, quorum terminus copulationis & continuationis est vnus: ergo duo locata in vno loco corpora, sunt vnum, quod est iterum impossibile. Si forte dicas, quod hoc non sequitur: quia etiam loci & locati terminus copulationis est vnus: & tamen locus & locatum sunt duo. Contra: Loci terminus & locati est idem, quia secundum Aristot. vna numero distantia est loci & locati: & non differunt in distantia nec in quantitate, nisi quod vnum est terminans, & alterum terminatum: sed secundum hoc etiam duo corpora erunt & vnius numero distantia, & vnius termini ad quem copulantur, & non differunt sicut terminans & terminatum, sed verumque est sicut terminatum: ergo sequitur necessarium, quod sint numero vnum. Ad hoc dixerunt quidam, quod hoc non tenet nisi de corpore grosso, & de illo sunt demonstrationes physicae. Contra: Si hoc esset verum, tunc hæc demonstrationes non sumerentur ab eo quod est commune grosso & subtili siue formali corpori, sed sumuntur ab eo quod est vtrique commune: ergo tenent de vtroque: constat autem quod distantia quantitat. vtrique communis est: vel si alteri magis convenit, tunc magis convenit formali quam grosso, quia maiores habet distantias quanto est formalis.

4 Item Auic. sic obiicit: Sint duo corpora quancunque vis formalia. a. & b. & sint in

eodem loco qui sit c. sique centrum loci illius d. & educatur linea ad locum superius, qui sit d. g. & ad medium d. f. & ad finem d. h. & sit locus torus c. g. f. h. aut ergo linea d. g. est linea vna, aut duæ. Si dicis, quod linea vna: ergo duorum corporum est linea vna, & etiam distantia loci: ergo distantia loci & duorum corporum distantia sunt distantia vna: ergo & quantitas vna, & quantum vnum: ergo & res vna, & corpus vnum, quorum quodlibet est impossibile.

Si autem dicas, quod linea non est vna ergo inter duo puncta sunt plures linee rectæ, quam vna, quod est absurdissimum. Ad hoc dicunt quidam mirabiles homines, quod istæ determinationes tenent de quantitate mathematica, non de quantitate secundum physicum: & concedunt, quod duo mathematica non possunt esse in eodem loco, sed duo physica bene possunt esse in eodem loco. Sed multipliciter ostenditur, quod hæc est falsitas maxima. Vno quidem modo si comparemus dicta istorum, quorum vnum est, quod corpus non à corporeitate, sed à corpulentia & grossitie habeat replere locum: & aliud, quod mathematicum non possit esse in eodem loco cum mathematico. Constat autem, quod mathematicum nihil habet de corpulentia vel grossitie, sed tantum corporeitatem. Ergo nihil habet de repletionem loci: ergo nullum aliud mathematicum prohibet secum esse in eodem loco. Et nunc dicatur, quod mathematicum cum mathematico in eodem loco esse non potest, sed physicum cum physico. Hæc ergo dicta repugnant, & sequitur contra eos, quod contradictoria sunt simul vera, scilicet corpulentiam esse causam, quare duo possunt esse in eodem loco, & eandem non esse causam eiusdem. Alio autem modo: quia ista physica demonstratio non sumitur penes essentiam quantitat. abstractæ, sed potius penes esse quod habet in quanto: & ideo sumitur lineam huius corporis & huius distantia, & huiusmodi: ergo constat, quod fictio illa nulla est. Tertio autem modo: quia nullus vnquam Philosophorum iuit hac via: sed ipsi soli sunt homines, & cum ipsi solis morietur sapientia ista. Quarto autem modo: quia cum omnia quanta sint imaginabilia secundum Philosophos, istud quod dicunt, impossibile est imaginari: cum enim duo corpora sint in eodem loco, aut vni est in parte loci vna, & aliud in alia: aut verumque est diffusum per omnes loci particulas. Si primo modo: ergo non sunt in vno loco proprio, sed communi: & sic centum homines nihil prohibet locari in loco vno, quia in domo vna, vel vno theatro. Si secundo modo: tunc verumque est diffusum per verumque: ergo partes vnius transcutunt per partes alterius: & sic verumque est vtrique permixtum, quod est absurdum, cum salua & indiuisa sint corpora.

RESPONSIO. Videtur mihi dicendum, quod nullo modo est intelligibile, qualiter duo corpora sint in eodem loco: & ideo dico, quod hoc secundum naturam & imaginationem ad intellectum sit impossibile: contrarium autem intellectui & nature non cogit nos nisi fides

## ARTICVLVS IV.

An duo corpora gloriosa possunt esse in eodem loco?

Quarto quaeritur, Vtrum corpus gloriosum cum alio possit esse in eodem loco? Videtur, quod sic ex dictis Magistrorum: quia dicunt antiqui, quod corpus gloriosum habet suam quantitatem ad nutum voluntatis: ergo si vult, per eam replet locum: & si non vult, non replet: ergo cum alio potest esse in eodem loco si voluerit. Quod autem ad nutum habeat quantitatem, probant sic: quia glorificati sunt beati: ergo habent omnia ad nutum: ergo & quantitatem.

2 Item, Visibilitatem suam habent ad nutum: ergo & quantitatem: videntur enim quando volunt, & quando volunt non videntur.

IN CONTRARIUM huius sic obiicitur: Sed contra. quia remanente quantitate impossibile est quantitatem sine sui contractione fieri minorem, aut sine extensione fieri maiorem: ergo impossibile est quantitatem ita ad nutum habere, quod sit maior & minor, & cum alio corpore in eodem loco, & per se in loco.

RESPONSIO. Ad hoc puto dicendum, quod gloriosa corpora non habent ita quantitatem ad nutum, ut eam variare possint quando volunt: sed ita quantitatem & qualitatem habent ad nutum, quod circa eas nihil sit contrarium voluntati eorum.

AD PROBATIONEM autem dicendum, quod quando dicitur, quod beati omnia habent ad nutum, intelligitur de his quæ sunt de substantia beatitudinis: & alia ita habere, quod circa ea nihil fiet contrarium voluntati eorum. Et per hoc patet solutio ad totum.

fides ponere: & ideo dico, quod corpus gloriosum per hoc quod est gloriosum, non habet posse essendi cum alio corpore in eodem loco.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc conuenit corpori Christi: non per hoc quod gloriosum, sed per hoc quod diuinum est, cuius diuinitas omni eo quod est vritur ad nutum: unde quando non fuit gloriosum, sic exiit de vtero Virginis matris, quod signacula pudoris non aperuit: & tamen aliorum corpora hoc non habent.

AD ALIUD dicendum, quod non ab omnibus à quibus ita exponitur spiritualitas, male exponitur: sed potius quia non sunt spiritus, habent spiritus proprietates: & ideo replent locum propter distantiam quantitat. quam habent: sed sunt spiritualia subiecta spiritali, à quibus id quod est animale & corporale & ignobile, ablatum est.

AD ALIUD dicendum, quod illorum mathematicorum libri in quibus illa quæ dicunt continentur, ad neminem nisi ad eos perueniunt, cum Ptolemæus, Abbatemo, Thebit, Geber, Alpharabius, & alij nihil horum scribant. Unde certum est solito more eos hoc confinxisse, & Philosophis imposuisse ad stabilimentum opinionis eorum.

AD ALIUD dicendum, quod distinctio valet ad propositum: quia corpus habet replere locum à corporeitate, etiam non existente aliqua corpulentia, sicut probatum est: unde Philosophus dicit, quod mathematicis datur locus.

AD ALIUD dicendum, quod hæc est falsa, lux est corpus, sicut dicunt omnes Auctores: & nos aliquid de hoc diximus in secundo.

Quod resurget quicquid fuit de substantia & natura corporis, & in eadem parte corporis.

**N**ON enim perit Deo terrena materies, de qua mortalium B creatur caro: sed in quemlibet puluerem cineremue soluat, Aug. in e. i. ch. cap. 82. in quolibet halitus auræque diffugiat, & in quancunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quoruncunque etiam animalium vel hominum cibum carneque mutetur, illi animæ in puncto temporis redit, quæ illam carnem primitus ut homo fieret, cresceret, viveret, animauit. Ipsa ergo terrena materies quæ discedente anima sit cadaver, non ita resurrectione reparabitur, ut ea quæ dilabuntur, & in alias atque alias rerum species vertuntur, quamuis ad corpus redeant unde dilapsa sunt: ad eandem quoque corporis partes vbi fuerunt redire necesse sit. Alioquin si capillus redit, quem tam crebra tonsura detraxit: si vnguibus, quos toties depressit erectio immoderata & indecens, cogitantibus resurrectionem carnis & ideo non credentibus occurrit infirmitas, alias infirmitas. Sed quemadmodum si statua cuiuslibet solubilis metalli igne liquefceret, vel contereretur in puluerem, vel confunderetur in massam: & eam veller artifex rursus ex illius materia & quantitate D. Alb. Mag. Lib. 4. Sentent. AAAA 3 reparare,



reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiae cui membro statuat redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerat, restituta resumeret. Ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto quo caro nostra extiterat, eam mirabili celeritate restituet: nec aliquid atinebit ad eius reintegrationem, utrum capilli ad capillos redeant, & unguis ad unguis: an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in partes alias corporis reuocetur: curante artificis providentia, ne quid indecens fiat. Indecorum quippè aliquid ibi non erit: sed quicquid futurum est, hoc decebit: quia nec futurum est, si non decebit.

ARTICVLVS V.

Quid sit veritas humana natura?

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi: Non enim perit Deo terrena materia, &c. Hic enim necesse est querere de veritate humanæ naturæ, & queruntur ante literam tria, scilicet quid sit veritas humanæ naturæ: Secundum, An vna in omnibus hominibus: Et tertium, Vtrum aliquid de nutrimento conuertatur in humanam veritatem?

Lib. de veritate cap. 14.

Ad primum obiicitur sic: Dicit Ansel. quod veritas est rectitudo sola mente perceptibilis: & cum hæc definitio veritatis sit de omni veritate: humana autem veritas sit humanæ naturæ veritas sit quædam veritas, videtur quod non conuertatur cum ipsa definitio ista.

Item, Veritas dicitur humani generis quæ non sola mente perceptibilis est, sed etiam corporaliter: ergo videtur, quod hæc definitio ei non conueniat.

Si propter hoc dicatur, quod veritas sumitur secundum quod August. dicit, quod veritas est vera rei entitas: sed hoc iterum competere non videtur: quia vera rei entitas est omne id quod modo est in corpore hominis, & tamen hoc non apparebit totum in resurrectione: quicquid autem est de veritate humanæ naturæ, totum apparebit in resurrectione: ergo videtur, quod ei non competat prædicta Augustini assignatio.

solutio.

Si vero dicatur, quod veritas sumitur secundum Philosophum Avicennam dicentem, quod veritas est indiuisio actus à potentia: sed hæc veritas humanæ naturæ non est post mortem, quia tunc actus diuisus est à potentia: sed veritas humanæ naturæ semper manet, & in resurrectione apparebit: ergo veritati humanæ naturæ dicta definitio non competit.

RESPONSIO. Dicendum, quod veritas humanæ naturæ dicitur dupliciter, scilicet abstractè, & concretè. Abstractè secundum hoc est indiuisio potentie & actus: quia hæc facit rem habere veram naturam secundum actum, id est, secundum complementum suæ formæ, sicut veritas lapidis est à quo est verum esse lapidis, & veritas hominis à quo est verum esse hominis. Concrete autem accipiendo tunc veritas humanæ naturæ est vera hominis natura: & hæc est quæ completa est forma naturali hominis, quæ est anima rationalis,

completionem substantiali, non accidentali, sicut est aliquid in natura hominis per augmentum accidentale, & aliquid decidit à natura hominis per violentiam & detrimentum accidentale, ut infra patebit: & quod quidem inhaeret per accidentale augmentum, non est de veritate humanæ naturæ. Quod autem habet per violentiam vel detrimentum materię, virtutis & naturæ adest, licet desit per accidentale: ideo est de veritate humanæ naturæ potestate & virtute, ut dicit August. & hoc modo queritur hic de veritate humanæ naturæ: & hoc est verum secundum quod opponitur permixto cum natura aliena, sicut dicitur verum aurum alij metallo impermixtum. Quod autem sit sumatur veritas, patet per Hilarium in 3. lib. de Trinitate, ubi sic dicit: Nulli dubium est, rationem ex natura & ex virtute esse, ut exempli causa dictum sit, Verum triticum est quod spica stratum, & aristis vallatum, & folliculis excussum, & in farinam comminatum, & in cibum sumptum, & in cibum sumptum, reddiderit ex se & naturam panis & manus. Ex hoc accipitur, quod non nunquam dicitur verum à vera natura sua perfecta secundum virtutem & operationem. Vnde idem, Non huius verbi apprehendo rationem si dicatur mihi, ignis est, sed non est verus ignis: aut aqua est, sed non est vera: & quero, in quo eiusdem generis veritas à generis eiusdem veritate differat? Quod enim ignis est, non potest esse natura sit, nec natura manens eo potest carere quod vera est. Penite aqua, quod aqua est, & per se potest aboleri ne vera sit. Ex hoc accipitur idem quod prius.

DICENDUM ergo ad primum, quod definitio Augustini non conuenit nisi in genere: & ideo oportet addere, quod sit rectitudo humanæ naturæ sola mente perceptibilis.

AD ALIUD dicendum, quod licet sit in corpore, non tamen est corporea, sed potius spiritalis & formalis: & ideo sola mente perceptibilis, & non sensu vel imaginatione: quia dictio exclusiua posita in definitione veritatis, excludit perceptionem sensus & imaginationis.

AD ALIUD dicendum, quod vera rei entitas sola illa est in qua, ut substantiali forma radicitur entitas secundum actum & veritatem: alia autem sunt accidentalia influentia & effluentia.

AD ALIUD dicendum, quod veritas humanæ naturæ non est post mortem, nisi sicut

ARTICVLVS VII.

An aliquid de nutrimento conuertatur in humanam naturam?

sicut ipsa natura humana, scilicet in potentia: & ideo illud argumentum nihil inconueniens concludit. Et per hoc patet solutio ad omnia. Nec debet hic queri de definitionibus veritatis signi vel orationis: quia nos loquimur hic de incompleta veritate qua homo dicitur verus homo.

ARTICVLVS VI.

An vna veritas humana natura sit in omnibus hominibus?

Secundo queritur, Vtrum vna veritas sit in omnibus hominibus: Videtur, quod sic: quia quæcumque exeat ab vno naturaliter, fuerit vnum in illo: sed omnes homines ab vno exiunt naturaliter: ergo fuerit vnum in illo: sed illa pars materię quæ semper apparebit sub natura hominis, vera est veritate humanæ naturæ: ergo videtur, quod veritas humanæ naturæ sit vna in omnibus.

Item, Vna actus non agitur nisi in vnum: sed vno actu decimati sunt omnes qui erant in lumbis decimatis: ergo vnum fuerunt in lumbis eius: hoc sensum hic dicitur veritas naturæ humanæ: ergo omnes vna materia hominis fuerunt in lumbis eius: ergo totum genus humanum à simili sit vna natura materię in lumbis Adæ: sed per naturam materię fuerunt in lumbis eius: ergo omnes homines sunt vna veritas humanæ naturæ, vel habent vnam veritatem humanæ naturæ.

Item, Non poterat infici humana natura, nisi vbi tota vna fuit: sed vna & simplici infectione infecta est in Adam: ergo in Adam tota vna & simplex fuit: sed omnes habent illud pro veritate humanæ naturæ, quod sic ab Adam descendit: ergo, &c.

sed con-

IN CONTRARIUM est, quod quodcumque signatum naturale non est diuisibile in infinitum, licet mathematicum in infinitum diuidatur: semen autem signatum fuit naturale: ergo, &c. Et quia nos de hoc multam disputamus in 2. Dist. 90. hæc ad præsens sufficiant: quia ibi & id diffusum est, & opinioniones quæ circa hoc sunt, scilicet si materia non coacta quæritur sit diuisibilis, sicut quidam dixerunt, & vtrum possibile est eam multiplicari in seipsa sine nutrimenti additione, & huiusmodi alia.

DICENDUM ergo ad questionem, quod veritas humanæ naturæ ratione vna est in omnibus hominibus, sed esse & habitudo est plures. AD PRIMUM ergo obiicitur dicendum, quod homines non sunt in indiuiduo signato aliquo cuius quilibet acceperit partem, sed sunt ex vno originali: sicut dictum est in secundo.

AD SECUNDUM & tertium dicendum, quod vna actus decimabatur & inficiebatur, quod originaliter fuit vnum, & non per assignatam materię partem aliquam: hoc enim friuolum reputo, quod secundum hoc totum natura opus miraculosa esset, & est directè contra August. in lib. 2. de ciuit. Dei sicut patebit in sequenti problemate.

Tercio queritur, Vtrum aliquid de nutrimento conuertatur in humanam naturam? Videtur, quod non: Matth. enim 15. dicitur, Omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Sed quod emittitur, non conuertitur in veritatem humanæ naturæ. Ergo, &c.

Item ibidem Glossa Bedæ dicit sic: Quivis tenuissimus humor aut liquens esca, cum in venis & artibus decocta fuerit & digesta, per occultos meatus, quos Græci poros vocant, in secessum emittitur.

Item, Eadem est ratio de quodam & de omni nutrimento: sed constat, quod aliquid in secessum emittitur: ergo & omne nutrimentum in secessum emittitur.

Item, Anima per se debetur organico corpori: sed organicum non fit ex nutrimento, sed potius ex humido radicali & feminario: ergo anima per se non debetur nutrimentali: sed alia non est humanæ naturæ veritas: ergo nutrimentum tale non est de veritate humanæ naturæ.

Item, Durum videtur si id quod per substantiam est caro bouis, resurgat: sed hoc sequitur, ut dicunt aliqui, si nutrimentum conuertatur in veritatem humanæ naturæ. Probatio mediæ. Comeditur enim caro bouis: si ergo nutrimentum conuertitur in veritatem humanæ naturæ, caro bouis in illam conuertitur: sed quicquid est de veritate humanæ naturæ resurgat: ergo caro bouis comesta resurgat.

Item, Secundum id erit resurrectio secundum quod fuimus in lumbis Adæ: non autem secundum nutrimentalem substantiam fuimus in lumbis Adæ: ergo secundum nutrimentalem substantiam non erit resurrectio.

Item, Vnius rationis est modus veritatis humanæ naturæ in omnibus hominibus: sed in particulari recenter natis non est nutrimentalis caro de veritate humanæ naturæ: & tamen resurgat in quantitate ætatis 30. annorum: ergo videtur, quod nec in alius caro nutrimentalis sit de veritate humanæ naturæ.

IN CONTRARIUM huius obiicitur sic: Super illud Philipp. 2. Er habitu inuentus est vt homo. Dicit August. quod quidam habitus mutat hominem & mutatur, sicut cibus qui mutatur in corpus & mutat ipsū in robur: ergo cibus transit in corpus: ergo non totus per secessum emittitur.

Item, Quicquid exhaustibile est fame, & restitabile refectioe cibi, substantia corporis manente vna & eadem, illud est caro nutrimentalis: multa caro hominis sic est exhaustibilis & restitabilis: ergo multa caro hominis est nutrimentalis. Prima patet per se, & ex hypothesi dicentium nihil conuerti in corpus de cibo, quia si conuertitur, tunc erit id in quod conuertitur nutrimentale. Secunda scribitur lib. 2. de ciuitate

unitate Dei. cap. 10. per hæc verba. Quicquid enim carni exhauserit fames, utique in auras est exhalatum: unde diximus omnipotentem Deum posse reuocare quod fugit. Ex hoc patet propositum.

2. Ibidem querit August. Siquis pascatur carne alterius, & mutet in carnem suam, in quo resurget illa caro? quæ questio nulla est si nutrimentum non transit in corpus hominis.

3. Item, Sicut de veritate aquæ est, secundum dictum Hilar. de quo possum dicere, hæc est aqua vel vera aqua: ita de veritate naturæ humanæ est, de quo possum dicere, hæc est natura hominis, vel vera natura hominis: sed talis est caro generata ex hoc nutrimento: ergo caro nutrimentalis est de veritate naturæ humanæ. Et minor patet ibi per verba August.

4. Item, Si natura hominis quæ est materia, multiplicatur in seipsa, ut dicunt, hoc non potest esse nisi vno modorum trium, scilicet per additionem extranei, & per creationem materiz in qua forma multiplicetur, aut quia seipso sic natum est, quod vnum educitur ab alio sicut pars à parte. Si primo modo: tunc non differt vtrum addatur cibi substantia vel alia, & sic cibis potest conuerti in corpus & in veritatem humanæ naturæ. Si secundo modo: tunc continuè crearetur ei materia, & iterum illa esset aliena, & in quantum aliena non differt etiam si materia cibi iam creata addatur. Si autem tertio modo. Contra: Quod ex seipso facit aliquid, semper facit illud: natura humana ex seipsa se multiplicat: ergo semper se multiplicat: ergo multiplicatio sui ex seipsa nunquam stabit, quod falsum est, quia si sic esset, etiam augmentum nunquam stare, & nos videmus quòd hoc stat.

5. Item videtur secundum hoc, quòd vehementius debet in tempore esse augmentum quando stat, quam quando incipit: quia quando aliquid educitur ex seipso, minus remanet ibi quam prius fuit, & ita minus resistit actioni multiplicantis: ergo magis erit tunc velox in multiplicando, quòd absurdum est. Si autem dicas, quòd multiplicat sine sui diminutione. Contra: Quod vna pars efficiatur duæ æquæ primæ non potest esse, nisi per exitum de potentia ad actum: potentiam autem nihil agit: ergo poneretur ibi aliquod agens præter id quòd iam est, quicquid ibi illud sit. Si dicatur, quòd hoc est calor. Contra: Ille non agit nisi rarificando & disgregando: ergo multiplicatum in se corpus est rariius & subtilius, quam non multiplicatum: ergo rariora & subtiliora sunt corpora senum quam infantum, quòd absurdum est.

6. Item, Quid simile inuenitur in tota natura, vbi actus de actu educitur per multiplicationem, id est, caro de carne sine mutatione aliqua, & æqualia quanta multa de vno minor quam ipsa sunt sine additione?

7. Item, Si aliquid veritatis est in philosophia naturali, tunc generatio fit de superfluo nutrimenti, quòd descenditur à quattuor digestionibus: sed nihil talium conuertitur in humanam naturam, ut dicit aduersarius: ergo ex

nullo talium aliquid generatur: frustra ergo philosophatum est, quicquid vnquam dictum est à Philosophis secundum istorum mirabilem philosophiam.

8. Item, In primo de generatione, in cap. de augmento, dicit Philosophus, quòd cibus nutrit in quantum potentia caro, auget materia in quantum potentia quanta caro: ergo oportet, quòd conuertatur in corpus humanum.

9. Item, Secundum hoc totum opus nature esset miraculosum, quòd absurdum est.

10. Item, Ad quid valet calor naturalis in corpore? ipse enim secundum istorum mirabilem sapientiam non agit augendo, & cibus non ponitur in corpore, nisi ut sit materia caloris, ne comburatur subiectum: melius ergo esset ut calor ibi non fuisset: quia sic nec cibo indigeremus, & tunc breuiori compendio perfecisset Deus opus suum, quòd ridiculosum est.

11. Item, Omne quòd fit hic ab aliquo actu & calore, non agit augmentum: ergo aliquid aliud agit ipsum: non frigiditas, quia illius motus est ad centrum potius diminuendo per constrictionem intus, quam augendo per multiplicationem ad extra. Si dicas, quòd est à forma substantiali, ista noua philosophia est, quòd forma substantialis agit in natura, cum nihil sit ei contrarium.

12. Item, Si validum dictum Bedæ reputatur, dicentis quòd non transit in corpus hominis nutrimentum, quare non ita validum est ut queratur ab eo remedium contra hydroopes contempto Galeno? Dicit enim Bedæ, quòd hydropes est humor subcutaneus de vitio vesicæ natus: curans autem vesicam, curat hydropem. Galenus autem dicit, quòd curandum sit hepar, eo quòd de vitio hepatis nascitur. Et miror ego si hi inquirant curam Bedæ contempto Galeno.

**R E S P O N S I O.** Dicendum est, quòd ridiculum est dicere nihil de cibo conuerti in corpus humanum, & talia dicta quorundam theologorum derisibilem apud peritos faciunt theologiam.

**D I C E N D U M** ergo ad primum, quòd ly omnis distribuitur pro partibus subiectiuis, non integralibus: quia quæcumque species ibi intrat in os, habet multum impuritatis & parum puritatis: & ideo quælibet species in cessu emittitur, licet non tota.

**A D A L I V D** dicendum, quòd parum mihi videtur curandum de dictis Bedæ, vbi non loquitur de fide & moribus: quia ipse naturas ignorauit. Ne tamen fugere videamur, dicendum quòd ipse loquitur de parte cibi secundum materiam carnis nutrimentalis & non secundum speciem: quia dicit Philosophus, quòd quælibet caro augetur secundum speciem, & non secundum materiam quælibet augetur: quia materia similitum membrorum insluit & effluit, sed non species: & hoc modo post decoctionem quælibet secundum speciem nutritur & augetur, sicut probatur in primo de generatione & corruptione.

**A D A L I V D** dicendum, quòd non est eadem ratio de vno & de omni: quia vnum est secundum naturam per accidens, & vnum est

est completus quantitate, & alterum est restaurans deperditum tantum: & ideo falsum est, quòd eadem est ratio de vno & de alio, sicut infra patebit.

**A D A L I V D** dicendum, quòd anima primo debetur corpori organico, & secundo debetur adiuncto organico ad complementum quantitatis organorum, & tertio debetur restauranti deperditum tantum, & quarto ei quòd vnitur organico & materiali: & secundum omnes hos modos dicitur esse veritas humanæ naturæ, & prima quæ est ex humido radicali, tota apparebit in resurrectione. Secunda autem ibi est actus in viuentibus, & potestate in infantibus, & etiam tota apparebit, nisi sit accepta de pastu carni humanarum, ut infra dicitur. De tertia autem ibi apparebit quantum decebit: & de quarta nihil: quia non nisi accidentalem & innaturalem habet vnionem ad animam immortalem.

**A D A L I V D** dicendum, quòd hoc imperitis videtur durum, qui ibi dicunt, quòd caro asini in quantum asini mutat eos, nescientes dicta sapientium, quòd nutrimentum primo est dissimile, & vltimo est simile, & tunc non est caro asini, sed proxima potentia ad carnem hominis. Et est in argumento eorum fallacia figuræ dictionis, ut est iste paralogismus, quicquid comedis, conuertitur in nutrimentum: sed carnem asini crudam comedis: ergo caro asini cruda, conuertitur in tuum nutrimentum.

**A D A L I V D** dicendum, quòd in lumbis Adæ fuimus non secundum aliquam materiam signatam, sed secundum originalem materiam, ut dictum est.

**A D V L T I M U M** dicendum, quòd in infantibus est totum nutrimentum, quòd ad quantitatis perfectionem deducere debebat, potestate actum autem, ut dicit August. supplebit potentia creatis & glorificantis. Et per hoc patet solutio ad totum.

## ARTICVLVS VIII.

*Quis sunt modi resolutionis? & in quo resurget costa, an in Adam, vel in Eua? & quomodo resurgent qui vescuntur humana à carne?*

**D** Einde queritur de hoc quòd dicit ibi [Sed in quemlibet puluerem cineremve soluetur, &c.] Et queratur primo, Quare in litera tot ponat modos resolutionum humani corporis, scilicet puluerem, cinerem, habitum, autas, aliorum corporum substantiam, elementa, cibum animalium & hominum, & carnem animalium & hominum?

**V L T E R I V S** queritur de costa Adæ. Vtrum in Adam resurget vel in Eua? Videtur, quòd in Adam per regulam quam dar in litera: quia scilicet primo eam in humani corporis parte anima Adæ viuificauit: ergo in Adam resurget, ut videtur: sed si hoc est verum, tunc Eua non resurget, quia costa sumpta est de costa illa.

**V L T E R I V S** queritur grauis questio August. scilicet de eo qui nutritur carnibus hu-

manis, in quo resurget illa caro? Si dicitur, quòd in eo qui eam primo animauit, quia ab altero est quasi mutata: tunc queritur, Quid resurget in illo qui pastus est carne illa? Videtur enim, quòd ille resurget cum defectu, quòd falsum est: quia mortui, ut prius habitum est, resurgent incorrupti.

2. Item, Esto quòd pastus carnibus humanis generet filium de superfluo illius cibi: tunc constat, quòd de humido seminario organica substantia nati formatur. Si igitur hoc restitueretur primo, tunc nulla organica substantia resurget in huiusmodi nato: ergo non resurget, quòd est inconueniens.

3. Item aggrauetur questio sic: Esto enim, quòd aliquis de membris animatis in quibus nihil est præter organicam substantiam, nutriatur, & de illo superfluo generet: constat enim, quòd illud primo modo est de veritate in vtroque, scilicet illo qui sumitur in cibum, & illo qui nascitur ex tali cibo. Constat autem, quòd non potest in vtroque, resurgere: igitur alter istorum non resurget, quòd est inconueniens.

4. Ad hoc dixerunt aliqui, quòd talem modum cibi impedit ordo naturæ: quia homo debet cibari vegetabilibus & brutis, & non carnibus humanis: & ideo non potest esse cibus ex tali. Sed hoc nihil esse videmus. Dicit enim Aristot. in 7. ethic. de feralibus, quòd carnibus humanis pascantur, ut Medea quæ duos proprios natos vna cœna incorporauit, & in Thren. Jerem. Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt tibus eorum in contritione filiz populi mei. Ergo positio facta videtur possibilis.

**R E S P O N S I O.** Ad hoc dicendum, quòd solutio in veritate sicut alibi dictum est, duplex est humidum, scilicet radicale, & nutrimentale. Radicale autem est, quòd est in substantia seminis quòd virtute formatiua formatur in organa. Virtus autem formatiua est in semine ab anima patris tantum, habens calorem pro instrumento cum triplici calido, scilicet anima, calidi, & ignis: & à calido ignis est dissolvens & distendens, sed à calido calidi in speciem mouens & speciem inducens, à calido autem animæ mouet ad vitam & animam. Similiter est ibi etiam frigidum in triplici virtute: frigidum enim elementi est coagulans, & frigidum calidi terminans ad speciem, & in quantum est instrumentum animæ, continet complexionatum viuificabile. Et similiter est de humido & sicco, sicut dicunt Auctores. Hoc autem humidum est nutrimentale superfluum in generante, & radicale siue seminale in generato: & ideo substantiale est generato, & accidentale generanti. Nutrimentale autem humidum est duplex. Vnum quòd vi naturæ trahitur ad nutrimentum humidi seminalis, & hoc inter cetera est magis substantiale post humidum seminale. Aliud autem quòd extra acquiritur per cibum, & hoc est ad triplicem usum, scilicet ad nutrimentum quantitatis secundum perfectionem staturæ, & ad restaurandum deperditum ut continetur esse & vita: & tertium quòd est accidentale, quòd de nimitate nascitur cibi, & vocatur à Philosopho augmentum.

tum innaturale, sicut ventrosi efficiuntur illi qui loca digestionis infrigidant vel frigida habent, in his enim calor naturalis est conuertens, non consumens: & multa innascitur eis vitiositas & pinguedo præter naturam. Regula igitur est generalis in resurrectione, quod nutrimentum sumptum ex his humidis, in illo resurget, in quo est nobilior animatum ad vitam.

Et hoc supposito dicendum ad primum, quod tot ponit, eo quod modi resolutionum aut sunt naturales, vel per corruptionem violentam in aliud corpus. Si primo modo: tunc aut resolutio est completa, aut incompleta. Si completa, tunc est in elementa. Si incompleta, ita quod adhuc aliquid remanet, aut quantum ad partes subtiles, aut quoad partes grossas. Si primo modo, tunc dupliciter: aut eim est pars magis propinqua spiritualis, aut remota. Et primo modo, halitus: secundo modo aura, quia utraque pars est ærea vaporabilis propter humidum vaporabile exhalans à corpore & expirans, & crassum magis dicitur halitus, magis autem tenue & aeri appropinquans dicitur aura. Si autem quoad partes grossas, aut hoc est desiccatione humidi continentis, aut exiccatione humidi extrahentis humidum. Et primo modo est pulvis, secundo modo cinis. Si autem est per corruptionem violentam, quæ est incorporatio hominis in aliud corpus hominis: aut hoc est quantum ad vegetabile, aut quantum ad sensibile. Si primo modo, est id quod transit in substantiam aliorum corporum sicut vegetabilium, sicut dicit poeta,

*Luxuriat Ph. 30 sanguine pinguis hominis.*

Et rosæ plantatæ in terra sanguine hominis firmata, citius profertur rosas, ut dicit Hermes in alchimia. Si autem quantum ad sensibile: aut secundum viam incorporationis, aut secundum terminum. Et quidem primo modo est hoc quod vocat cibum animalium aut hominum: secundo modo est hoc quod vocat carnes hominum aut animalium: & ex hoc etiam accipitur, quod cibus conuertitur in carnes hominum.

AD ALIUD dicendum, quod Adam dupliciter factus est, scilicet secundum ea quæ exiguntur ad indiuiduum, & secundum ea quæ exiguntur ad principium humani generis quod ipse fuit. Et primo quidem modo costa nunquam fuit de veritate humanæ naturæ in Adam, sed secundo modo: & ideo resurget in principio ab ipso, & tamen resurget Adam sine diminutione.

AD ALIUD dicendum, quod nutritus de carnibus humanis dupliciter potest nutriri. Vno quidem modo de eo quod de virtute humanæ naturæ est primo vel secundo vel tertio vel quarto, & hoc totum restituetur primo. Vel potest nutriri de hoc quod quinto modo fuit de veritate, & hoc remanet nutrito, quia nunquam fuit de integritate primi nisi per accidens, & ideo nobilior esse habet in secundo quam in primo. Ad hoc autem quod obicitur, dicendum, quod nullus patietur defectum de suo: & si est, Deus supplebit, ut expressè dicit Aug. de infantibus mortuis.

AD ALIUD dicendum, quod hoc resurget in secundo: quia nobilior esse habet in secundo, quam in primo, eo quod in primo est de humido nutrimentali: & in secundo de humido radicali & spermatico siue seminali.

AD ALIUD dicendum, quod ille casus est difficilis: tamen sine præiudicio dico, quod cū secundus cibatur talibus puerperis quorum membra formata sunt & animata, dico quod ibi est duplex humidum, scilicet seminale, & nutrimentale tractum in matrice: & quia species non conuertitur, sed potius etiam de materia multum abiicitur, videtur dicendum quod de abiectione ut impuro restituitur corpus primi: sed de tracto & seminato restituitur corpus secundi ab omnipotenti Deo, cui moriendo corpora nostra non pereunt, sed in melius transmutantur: & ita patet, quod uterque resurget, & id quod deest, supplet manus diuinæ sapientiæ, quæ cuncta creauit.

AD SOLVTIONEM aureum inductam videtur concedendum, sicut probarum est in contrarium obiciendo.

ARTICVLVS IX.

*An homo resurgat idem numero quoad materiam, ita quod materia cuiuslibet membri redeat?*

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Ipsa enim terrena materies quæ discendente anima fit cadauer, &c.] Videtur enim falsum quod hic dicitur: quia dicit Philosophus, quod sicut tota anima se habet ad totum corpus, ita pars ad partem: ergo materia perfectibilis visu, non est perfectibilis auditu: ergo incongruenter ordinabitur si ad auditum reuertatur: sed nihil erit ibi incongruum: ergo materia vniuscuiusque membri redit in ipsum: ergo falsum est quod dicitur in littera.

2. Item videtur, quod non sit necesse totam redire materiam sicut in littera dicitur: quia corpora spiritalia minus indigent de materia: sed illa erunt spiritalia præcipue quoad bonos: ergo minus habebunt de materia: falsum est ergo quod dicitur, quod tota materia redibit.

3. Item, Actus meritorum diuersi, sunt facti per diuersa organa: ergo iustum est materiam illorum organorum in illis membris reiterari, in quibus actus meritorios exercuerunt: ergo necesse est, quod ad eadem membra reuertatur.

4. Item, Sicut est veritas quædam corporis vniuersalis, ita est veritas membri particularis, de quo potest dici, hæc est vera natura manus vel pedis: ergo sicut virtute veritatis vniuersalis tota materia redibit ad totum, ita virtute membri particularis pars media redibit ad partem determinatam.

5. Item, Vnum membrum nobilior est altero: ergo incongruè agitur si nobilior conuertatur in ignobilius, vel è conuerso: ergo videtur, quod necesse sit, quod vnicuique membro reddatur sua materia.

RESPONSIO. Dicendum, quod quantumlibet pars entitatem habet à forma: & ideo quæcun

quæcunque variatio fiat in materia siue confusio partium materis, semper vna manet veritas ab actu formæ vnius: & hoc intendit Aug. Vnde licet conuersio fieri posset, ego tamen puto, saluo meliori iudicio, quod quodlibet ad idem membrum in quo erat, redibit: sed tamen possibile est aliter esse, sicut dicit in littera.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hoc non facit nisi congruentiam reditus: sed alia erit harmonia partium in resurrectione: & ideo non tenet hoc quod obicitur.

AD ALIUD dicendum, quod sicut prius patuit, non erit per modum subtractionis partium materis glorificatio, sed potius per modum subtractionis proprietatem pertinentium ad statum ignobilitatis.

AD ALIUD dicendum, quod meritum non est membri nisi instrumentaliter: sed sicut actus est totius, ita & primum: & ideo nulli fiet iniuria in quocunque remuneretur.

AD ALIUD dicendum, quod veritas quæ apparebit in resurrectione, præcipue est ab anima immortalitate, & hæc non habet anima à partibus, sed à toto, ex seipsa scilicet, & à Deo: & ideo partes non conferunt huiusmodi veritatem nisi secundum quid, scilicet in quantum sunt vnitæ toti: & ideo etiam in quocunque parte quid resurgat, bene agitur cum ipso.

AD ALIUD dicendum, quod si maneret harmonia quæ nunc est, & nobilitas perpetuitatis esset ex membris, tunc procederet ratio illa, sed, ut supra patuit, neutrum eorum verum est: & ideo potest variatio fieri in partibus materis, ut dicit Aug. planè in littera.

ARTICVLVS X.

*An omnes capilli & ungues redeant in resurrectione, & an veritas humana natura sit accidens?*

DEinde queritur de hoc quod dicit [Alioquin si capillus redit, &c.] Videtur enim hoc esse contra Euangelium Matth. 10. vbi dicitur, Et capillus de capite, &c. Ergo videtur, quod reuertentur omnes.

2. Item, In littera innuit, quod licet pili ad pilos non reuertantur, tamen ad massam corporis reuertentur: materies pilorum & unguis: & hoc non videtur esse necessarium cum sine hoc salua sit tota integritas.

VI. Item, Queritur gratia huius inseparabilis, Vtrum veritas humanæ naturæ sit substantia, vel accidens: Videtur autem, quod sit accidens: quia substantia vniuscuiusque est vno modo: sed veritas est diuerso modo, ut habitum est secundum quinque modos supra: ergo est accidens.

3. Item, Omne quod est consequens esse hominis, est de genere accidentium: ut dicit Boetius: sed veritas consequens esse hominis, ergo est de genere accidentium.

IN CONTRARIUM est, quod veritas rei nunquam potest esse accidens: sed veritas est vera essentia resurgens, &c.

RESPONSIO. Dicendum, quod pili geno-

stantur de fumo sicco nutrimenti, qui exiccatur quando per poros pertingit ad aerem. Vngues autem de sicco terrestri per calorem cordis ad superficiem expulsi. Et ideo, ut dicit August. non sunt de veritate secundum se, sed in quantum ad decorem faciunt: & ideo etiam in quantum ad decorem perficiunt, resurgent, & cætera amputabuntur.

AD ALIUD dicendum, quod non intendit, quod reuertantur ad massam, sed est exemplum, quod non est necesse, quod omnes partes materiales in eadem membra reuertantur, cum quod minus videretur, etiam quædam partes abici possunt.

AD ID quod vltius queritur, dicendum, quod veritas dicitur esse duplex, scilicet essentialis, & participata. Essentialis est forma substantialis ratione differentis: quia dicitur veritas in quantum est principium cognitionis in actu vel habitus forma autem in quantum dat esse. Participata autem veritas est, quæ habetur à membris à formæ partibus perfectis, & hæc etiam est substantia vel potentia substantiam formæ consequens: & si est potentia talis, tunc quidem est accidens, quod est potentia naturalis, & radicitur ut ipse sua causa in substantia formæ, quæ perficit materiam & materiam partes. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS XI.

*An resurget idem homo qui mortuus fuit?*

DEinde queritur de hoc quod dicit ipse [Nihil interesset ad eius integritatem quæ particula materis, &c.] Ex hoc etiam videtur sequi, quod non idem homo numero resurget qui mortuus est: quia non est eadem numero imago quæ restituitur.

2. Adhuc, Quoruncunque substantialis forma non est eadem numero, illa non sunt eadem numero: sed forma substantialis hominis mortis & resurgens, non est eadem numero: ergo moriens & resurgens, non sunt idem numero. Prima patet per se. Secunda patet per hoc, quod forma substantialis est humanitas, & illa perit in morte, quia homo mortuus non est homo: forma autem quæ cessit in nihilum, non reuertitur eodem numero, quia dicit Philosophus, quod non est eadem sanitas in mane & vespere.

3. Item, Philosophus in fine de generatione & corruptione, Quæcunque habent substantiam corporalem motam, non reiterantur eadem numero: sed homo sic habet substantiam corporalem motam: ergo non reiteratur idem numero.

4. Item, Quæcunque sunt generabilia & corruptibilia, non participant esse diuino in indiuiduo, sed in specie: sed homo est generabilis & corruptibilis: ergo, &c. ergo non contingit eum redire secundum idem indiuiduum, sed tantum secundum idem motum speciei.

RESPONSIO. Dicendum, quod simile Solutio, quod adducit August. est simile in parte: quia in se non remanet eadem forma, quæ est figura:

figurata, sed in homine resurgente manet eadem forma, quæ est anima rationalis.

AD ALIUD dicendum, quod dux sunt viæ ad hoc respondendi. Si enim dicamus cum Avicenna, quod forma totius est alia quam forma partus quæ est anima, sicut forma totius est prædicabilis ut homo & animal de hoc homine & illo: tunc illa forma abstracta significatur licet improprie per hoc quod dico humanitas, & illa non manet nisi in potentia post mortem in principiis componentibus totius, cuius ipsa est forma: & ratione illius formæ non habet individuum, quod sit idem numero, sed habet speciem tantum quæ indifferens est ad idem numero & diuersum: sed ab anima hac sic complectente materiam & ab hac materia habet, quod sit idem numero: & ideo non sequitur, si non habet eadem formam totius quæ est speciei vel generis vel esse, quod non sit idem numero. Præterea eadem species est, licet esse non sit idem quod habuit ante & post in hoc individuo: & ideo idem est numero in specie cum priori homine, nec species destruitur morte nisi per accidens, scilicet secundum esse hoc quod habet secundum hunc statum in

isto. Si autem cum Auertoe & Aristot. sentiamus, quod forma totius est forma materię, ratione tamen differens, sicut videtur velle in septimo primæ Philosophię: tunc planum est, quod sit idem numero, & non destruarur forma secundum se, vel secundum suum esse, sed tantum quoad rationem prædicationis de composito, eod quod compositum est dissolutum.

AD ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur de his quæ omnino habent substantiam corruptibilem: sed tale quid non est homo, quia anima est perpetua, & ab illa potentiam quandam ad incorruptionem acquirit corpus.

AD ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur de his quæ generantur secundum se tota, hoc est, quorum forma secundum se totam educitur per actum naturæ de materia: & tale quid non est homo, cuius anima rationalis sit per creationem, sicut dicit Aristot. in primo de causis proprietarum elementorum & planetarum, & in 16. animalium dicit, quod intellectus non educitur de materia, sicut vegetabile & sensibile, sed ingreditur ab extrinseco.

*Quod sancti sine omni deformitate resurgent.*

Aug. In enchir. cap. 91.

**N**Oc autem in corporibus sanctorum intelligendum est, de quibus consequenter adiungit, Resurgent ergo sanctorum corpora sine vilo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit: propter quod & spiritualia dicta sunt, cum proculdubio corpora sint futura, non spiritus. Ex his apparet, quod vna erit ætas omnium resurgentium, scilicet iuuenilis: statura verò diuersa, scilicet quam quisque habuerat in iuuenili ætate, vel erat habiturus, si ante est defunctus. Nec de substantia de qua hominis caro creatur, aliquid peribit: sed omnium particularum ante dispersarum collectione, reintegrabitur naturalis substantia corporis. Sanctorum quoque corpora sine omni vitio fulgida sicut sol, resurgent, præcisissimis deformitatibus quas hic habuerunt.

ARTICVLVS XII.

*An latrones mutilati, integri corpore resurgent?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Hoc autem in corporibus sanctorum intelligendum est, &c.] Queritur enim de his qui primò sunt latrones & mutilantur in latrocinio, & postea conuertuntur & efficiuntur sancti, vtrum mutilata eis glorificata reddantur? Videtur, quod non: quia membrum hoc sanctitati nunquam cooperabitur: ergo nunquam debet remunerari in glorificatione.

Solaria.

AD HOC dicendum, quod glorificantur, & ratio per oppositum supra dicta est in malis: quia meritum est totius hominis secundum

animam: & ideo voluntas merendi in membro illo si habeatur, reputabitur pro facto, ratione cuius vis illa animæ glorificabitur in suo membro sibi reddito.

ARTICVLVS XIII.

*An post resurrectionem mortuorum, sanctorum corpora sint impassibilia?*

**D**Einde ratione eius quod dicit ibi [Sine vilo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, &c.] Queritur de impassibilitate corporum sanctorum. Et queruntur quatuor, scilicet an sint impassibilia, & secundum quem modum sint impassibilia, & vtrum æqualiter omnia sint impassibilia, & quarto quæ

quæ differentia sit inter vitio carere & deformitate & corruptione: quæ omnia ponit in litera.

Ad primum obicitur sic: Quoruncunque vna est potentia cum passibilibus, illa sunt passibilia: corporum gloriosorum vna est potentia cum passibilibus: ergo ipsa sunt passibilia. Prima patet per se. Secunda probatur per hoc, quod gloriosi & non gloriosi sunt eiusdem naturæ, quæ passibilis est in non gloriosis.

1. Item, Omne compositum ex passibilibus, est passibile: corpus gloriosum compositum est ex passibilibus: ergo est passibile.

2. Item, Omne heterogenium in partibus, compositum est ex partibus diuersa patientibus: omne corpus humanum gloriosum & non gloriosum heterogenium est in partibus: ergo est compositum ex partibus diuersa patientibus: ergo est passibile in suis partibus.

3. Item, Si quis dicat, quod sint impassibilia ex gratia vel gloria, sed passibilia ex natura. Contra: Vnumquodque magis denominatum est à dispositione naturali quam actuali, & à natura potius quam ab alia forma: ergo potius debent dici passibilia, quam impassibilia.

4. Item, Cum omne accidens fluat à substantia, non potest fluere à substantia accidens contrarium ipsi substantiæ: ergo à substantia passibili nunquam fluat accidens, quod facit impassibilem substantiam illam: ergo nullum accidens potest esse in tali substantia, per quod impassibilis esse dicatur: ergo cum gratia & gloria sint accidentalia, videtur quod non possint dici impassibilia, corpora illa à gratia vel gloria.

5. Item, Gratia & gloria sunt perfectiones naturæ: sed perfectio nunquam repugnat perfectioni: igitur perfectio sit passibile, à perfectione nunquam causabitur impassibilitas, quia passibile & impassibile repugnant.

6. Item, Philosophus dicit, quod omnis substantia naturalis est passibilis, præcipue composita ex contrariis: si ergo substantia illa maneat, semper erit passibilis: sed illa substantia manebit in resurrectione: ergo in resurrectione semper erit passibilis.

7. Item, Omne complexionatum est passibilibus qualitatibus informatum & distinctum: ergo manebit passibile.

Sed contra.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur 1. Corinth. 15. Absorpta est mors. Non autem absorbetur mors nisi absorbeat passibilitas. Ergo corpora sanctorum tunc non erunt passibilia.

1. Item, Apoc. 21. Iam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vllus, neque mors erit vltra: quoniam priora transierunt. Ex hoc accipitur idem quod prius.

2. Item 1. Corinth. 15. Seminatur in corruptione, resurgit in incorruptione. Sed omne incorruptibile est impassibile. Ergo erunt impassibilia corpora sanctorum.

3. Item Math. 13. Fulgebunt iusti sicut sol, &c. Sol autem est impassibilis. Ergo & iusti.

Solaria.

RESPONSIO. Dicendum, quod cor-  
D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

pora sanctorum sunt impassibilia contrariæ læsionis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod potentia passibilitatis est duplex, scilicet disposita, & indisposita. Et indisposita duplex est, scilicet ad vtrumlibet se habens, & coniuncta necessitati contrarij actus. Et disposita quidem est in corpore mortali. Indisposita autem aliquo modo fuit in Adam, licet aliquantulum esset disposita ad contrarium, scilicet si non peccaret, quod non pateretur. Coniuncta autem necessitati ad contrarium, est in corpore glorioso, vbi non est potentia patiendi nisi in radice: & impossibilitas patiendi est ex formæ perfectione ad gloriam.

AD ALIUD dicendum, quod composita corpus humanum, non retinebunt qualitates actiuas & passiuas, nisi prout sunt constituentes complexionaliter, sed non quoad hoc quod agant vel patiantur complexionis discursiua: & ideo nunquam inducent læsionem aliquam. Aliqui autem dixerunt, quod elementa ibi erunt in elementato quoad primum esse elementi tantum. Et qualitates elementales erunt ibi vt in radice & potentia, & non quoad actionem aliquam. Sed primum verius & naturalius est.

AD ALIUD dicendum, quod corpus illud heterogenium passum est omnia illa quæ oportuit pati ad complexionandum & formandum: sed deinceps remouetur ab eo passio propter victoriam formæ ex gloria super materiam, quia materia non est possibilis ad receptionem actus violenti alicuius læsionis, sicut nec materia celestium corporum ex victoria formæ super materiam: omnis enim passio est materię vel compositi, cuius materia per formam non est remota à passibilitate & ad impassibilitatem formæ deducta.

AD ALIUD dicendum, quod à naturali quod est forma, debet esse denominatio, nisi ita sit, quod forma materiam in toto perficere & ad se conuertere non possit, sicut modo forma eorum quæ generantur & corrumpuntur, imperfecte obtinent materiam, sed tunc obtinebit per habitum gloriæ in toto: & ideo ab actu illius formæ erunt impassibilia, eod quod nec agere potest ad separationem formæ à materia in toto vel in parte.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est accidens, scilicet causatum à substantia in qua est, & illud non est perfectio ipsius: & est accidens causatum à superiori substantia ad perfectionem inferioris, sicut est gratia & gloria: & hoc non fluat à substantia in qua est, nec est ei contrarium, sed potius est finalis perfectio ipsius, & conuenit cum forma, & non est contrarium nisi materialitati & priuationi: & ideo nihil prohibet ab eo fieri denominationem.

AD ALIUD dicendum, quod vt paruit, gratia & gloria non habent contrarietatem ad perfectum ab ipsis, sed potius conuenientiam, quia iuuant formam ad hoc quod est & non potest ex naturalibus: est enim forma ad tollendam priuationem de materia, & tollit eam: sed non potest tollere potentiam redeundi priuationem propter dissolutionem complexionem, nisi per gratiam & gloriam: & ideo

BBB adduntur

adduntur ei à Deo gratia & gloria: quia leuant naturam ad altiore statum in quo continuitas corporis solui non potest.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum quoad componentia prima: sed illa nunquam vincuntur per mixti perfectionem, ita quod ulterius agere & pati ad mixti destructionem non possunt.

AD ALIUD dicendum, quod qualitates complexionales ibi agere non possunt, nisi ad statum mixti, & non ad excessum vnius eorum super alterum, vt iam sapius dictum est: & hoc per gratiam & gloriam efficitur in tali corpore.

ARTICVLVS XIV.

Quomodo corpora sanctorum dicantur impassibilia?

Secundo queritur, Secundum quem modum impassibilitatis dicantur impassibilia? Aut enim impassibilitas dicit priuationem actus patiendi, aut priuationem potentie. Si primo modo: tunc hanc dotem etiam habuit corpus Adæ in paradiso, quod falsum est. Si autem priuat potentiam, cum illa radicetur in natura, videtur quod priuet etiam naturam, & sic illa corpora non essent eiusdem naturæ cum istis, quod falsum est.

Item, Passio dicitur à patin Græcè quod est recipere: illa autem corpora alicuius sunt vel esse videntur susceptibilia, eo quod ad minus alterantur secundum sensus, cum videant, & audiant, & secundum alios sensus afficiantur: ergo videtur, quod non remouetur ab eis omnis impassibilitas, sed quædam.

Item, Passio est duplex, scilicet diuisionis continui, & sensus doloris sine diuisione, sicut cum calidum lædit tactum. Aut ergo dicuntur corpora illa impassibilia secundum primum modum, aut secundum secundum. Si dicatur, quod primo modo, etiam corpora damnatorum erunt impassibilia: quia sciendi non possunt, nec diuidi, nec corrumpi. Si autem secundum modo: tunc & corpus Adæ in primo statu habuit impassibilitatem dotis, quod falsum est.

Item videtur, quod iste modus impassibilitatis non potest conuenire complexionato corpori: quia tactus non percipit nisi excellentes qualitates tactus: sed excellens agit in id quod tangit, & excessum patitur: ergo si corpus gloriosum sentit secundum tactum, de necessitate pati potest secundum tactum, si intendatur id quod tangitur.

Item, Aut ista impassibilitas sequitur voluntatem, aut naturæ necessitatem. Si voluntatem: tunc est talis sicut Adæ, scilicet quod non patitur si peccare noluerit, & si peccare voluerit, patietur. Si autem necessitatem naturæ: tunc oportet, quod radicetur in natura impassibili, quod falsum est.

Item, Nobilior est voluntas, quam natura, quia voluntas est libera, & non necessitati addicta: ergo nobilior est impassibilitas quæ sequitur voluntatem, quam ea quæ sequitur naturam, sed corpus gloriosum nobilissimam

habet impassibilitatem: ergo videtur, quod habeat eam quæ sequitur voluntatem. Et si sic, iterum ulterius sequitur, quod eiusdem est rationis cum impassibilitate Adæ.

Item, Habitus perficiens naturam, perficit eam secundum naturæ modum & actum: sed non ita perficit illa impassibilitas corpus gloriosum: ergo non sequitur naturam. Prima patet per se. Secunda autem ex comparatione quam facit August. statuum liberi arbitrij, & immortalitatis, quæ habita est in 2. lib. dist. 25. quia posse non peccare sequitur posse non mori, & ad necesse peccare necesse mori, & ad non posse peccare non posse mori.

RESPONSIO. Dicendum, quod omnis impassibilitas est ex materia, & impassibilitas ex forma: & ideo habitus exaltantes formam super materiam ad tollendum priuationem & dispositiones contrarias formæ, perficiunt impassibilitatem, & illi in homine non possunt esse, nisi gratia & gloria, sic continentes agentia & patientia, vt nunquam agant ad discursu suæ complexionis vel diuisionem compositionis partium. Hoc autem qualiter fiat, sic intelligi potest, sicut innuit Aristor. & Commentator exponit. Elementa sunt saluata in mixto secundum suas formas substantiales: sed proprietates elementales, scilicet actiue & passiuæ primæ qualitates sunt in mixto non secundum proprium actum, sed secundum actum mixti: vnumquodque enim contrariorum alteratum est ab altero ad actum mixti. Contingens autem actum mixti est omne illud quod impedit intensiorem vnius contrarij super alterum in actu ipsius mixti & vniione miscibilium, sicut faciunt medicinalia cõseruantia sanitatem: sed loco illorum imaginemur poni habitum facientem in corpore alium statum, & non aliam naturam, scilicet in quo statu sic præualet mixti actus, quod omnino dominetur potentis miscibilium, ita quod nunquam intendi vel remitti possint, nec à causa interiori, nec exteriori: & tunc est mixtum inalterabile & impassibile: & hæc est impassibilitas corporis gloriosi.

DICENDVM ergo ad primum, quod dicit priuationem potentie dispositæ ad patiendum scilicet, non priuationem radicis quæ est tantum in hoc quod elementa insunt quoad esse primum, quæ paterentur si forma faciens alium statum non impediret. Vnde patet, quod nihil valent obiecta contra hoc.

AD ALIUD dicendum, quod forte non erunt receptibilia secundum sensum corpora. Sed quicquid sit de hoc, infra in quaestione de sensibus corporis gloriosi determinabitur. Sed quantum ad præsens pertinet, si concedantur receptibilia esse: tunc dicendum, quod non recipiunt agens modo naturæ, sed agens per intentionem spiritualem ad modum animæ: & ex hoc nulla surgit passio læsiva. Et quid sit hoc dictum, infra cum de sensibus ageretur, exponetur.

AD ALIUD dicendum, quod utroque modo dicitur impassibile, & differat ab illa quæ fuit Adæ in habitu faciente & in statu. Habitus enim faciens impassibilitatem in Adam fuit gratia innocentie, sed in gloriosis est gloria.

ria. Et status Adæ fuit posse non pati: hic autem erit posse pati.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur hoc nisi de his quæ agunt in tactum actione naturæ: sed tunc qualitates tangentes non percipiuntur, nisi actione spiritali & animæ: & est potius perceptio intentionalis, quam corporalis, vt infra determinabitur.

AD ALIUD dicendum, quod ista impassibilitas est naturæ, & tamen causatur ex merito voluntatis. Et nihil aliud probat illa obiectio & omnes obiectiones vsque in finem. Sed qualiter differat ab immortalitate Adæ, patet ex præhabitis. Qualiter etiam sit vna & qualiter diuersa, ad ipsa quæ disputata sunt super secundum recurretur, vbi agitur de statu Adæ ante peccatum.

ARTICVLVS XV.

An omnia corpora gloriosa sint equaliter impassibilia?

Tertio queritur, Verum omnia corpora gloriosa sint equaliter impassibilia? Videtur autem, quod equaliter: quia priuationes non accipiunt intentionem & remissionem: sed impassibilitas dicitur à priuatione passibilitatis: ergo non recipit intentionem & remissionem: ergo equaliter est in omnibus gloriosis.

Item, Non potest esse amplior impassibilitas quam priuatio passionis ad interiora & exteriora læsiva: & hoc in omnibus est gloriosis: ergo omnes equaliter sunt impassibiles.

Item, Albus est nigro impermixtus: sed si nullo modo sit permixtus, tunc significabit rem suam in termino, & impossibile est fieri intensiorem super hoc. Similiter impassibile non videtur posse intendi vltra separationem ab omni passione. Sic autem sunt impassibilia omnia corpora gloriosa. Ergo videtur, quod equaliter sunt impassibilia.

Item, Corinth. 3. dicit Glossa, Equaliter omnes habent, quod pati non possunt.

IN CONTRARIUM est, quod impassibilitas est præmium: sed præmia non sunt equalia: ergo nec impassibilitas corporum sanctorum ac gloriosorum.

Item, Eadem est ratio de vna dote & de alia: sed alie inæqualiter habentur: ergo & ista.

Solutio. RESPONSIO. Dicendum, quod inæqualiter habentur impassibilitas.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod impassibilitas licet secundum nomen dicit priuationem, tamen fundatur super habitum facientem illam impassibilitatem, sicut in præcedenti problemate est dictum. Præterea: in comparatione ad causam suam potest intendi, etiam si se esse priuatio.

AD ALIUD dicendum, quod licet plus non priuet in vno quam in alio, tamen fortius resistit habitus priuati in vno quam in alio, & secundum hoc vnus impassibilior est quam alius.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

AD ALIUD dicendum, quod equaliter est in omnibus in permixta proportione patiendi: sed tamen ex inæquali non resistit, vt dictum est.

AD ALIUD dicendum, quod Glossa intelligitur quoad exclusionem facientium passionem: sed tamen est inæqualitas ex resistente, vt dictum est.

ARTICVLVS XVI.

An idem sit vitio carere, deformitate, & corruptione?

Quarto queritur, Quæ est differentia inter vitio carere, & deformitate, & corruptione? quia ita dicit August. lib. 12. de ciuit. Dei. cap. 20. Nescio autem quomodo sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum cordibus videre vulnere, cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt, & fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quædam quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideo tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum, quibus dictum est, Capillus capitis vestri non peribit.

Item, In corpore Christi cicatrices apparebant, vt patet Iohan. 20. ergo & in corporibus aliorum martyrum.

RESPONSIO. Dicendum, quod vitium dicitur mutilationem quæ est in membri diminutione: deformitas autem dicit incongruentem proportionem membrorum adinuicem & colocois ad figuram: corruptio autem dicit potentiam passionis. Et hæc omnia ibi tollentur.

AD OBIECTVM autem dicendum, quod cicatrices non apparebant in quantum sunt corruptiue continuitatis, sed potius in quantum sunt signa constantissime virtutis, quæ passi sunt pro iustitia & fide: & hoc colligitur ex verbis August. inductis.

AD VLTIMUM autem dicendum, quod Christi vulnera non apparebunt, nisi in demonstrationem resurrectionis.

ARTICVLVS XVII.

An agilitas conueniat corporibus gloriosis?

Deinde queritur gratia huius quod dicitur ibi [Onete, difficultate: in quibus tanta facilitas, &c.] Queritur de agilitate corporum gloriosorum, quæ est vna dorum beatorum. Et queruntur sex. Primum est, An agilitas conueniat corporibus gloriosis? Secundum est, Quid sit agilitas sine virtute quæ ponitur dote Tertium, A quo causatur virtus illius agilitatis? Quartum, Vtrum vno modo insit sanctorum vel diuerso? Quintum, An corpora gloriosa mouentur? Sextum, An mouentur in tempore, an in instanti?

Ad primum sic proceditur: Omnis motus alicuius organi corporis contrarium habens

motum ad motorem, inducit lassitudinem & penam: talis est motus progressionis omnis hominis: ergo inducit lassitudinem & penam: ergo corpora gloriosa nunquam erunt ita agilia, quin ex motu grauentur & lassentur. Prima per se patet: quia causa prædicata est in subiecto. Secunda probatur ex hoc, quod ut dicit Philosophus in 1. de generatione & corruptione, in omni corpore mixto terra dominatur: sed huius motus est ad centrum, & non ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum, secundum appetitum voluntatis qui mouet in motu processiuo.

2 Item, Omnis motus à principio distare faciens, inductiuus est corruptionis: talis autem est omnis motus corporis elementari: ergo omnis motus talis corporis inducit corruptionem: sed corpora gloriosa erunt incorruptibilia: ergo non habebunt dispositionem ad huiusmodi motum: ergo non erunt agilia, quia agilitas dicit dispositionem.

3 Item, Omnis incorporatio naturæ intellectualis deprimit eam: sed post resurrectionem anima rationalis est incorporata: ergo deprimit animam ipsum corpus: ergo retardat: ergo impossibile est, ut corpus habeat dispositionem in qua consequatur velocitatem animæ: ergo non est agile, quia talis dos ab omnibus ponitur esse agilitas.

4 Item, Motus indeterminati termini voluntarius vel violentus, non est nisi per elementum quod etiam leue est in aliquo, sicut est aer, & aqua, sicut probatur in 4. de celo & mundo. Ergo non potest esse talis motus in celo: ergo frustra ad talem motum daretur agilitas.

5 Item, Omnis motus voluntarius & violentus in fine remittitur: constat autem, quod remissionis illius est aliqua causa, & non nisi grauitas organi: ergo organum non est vquam sufficienter agile: ergo nec agilitatem habebit pro dote.

6 Item, Si quis dicat, quod non remittitur. Contra: Cui conuenit propria passio, illi conuenit subiectum: sed propria passio naturalis motus, est non remitti in fine: ergo ille motus corporis gloriosi est naturalis: ergo naturalis motus eiusdem corporis est ad diuersa loca, ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum, & deorsum, & sursum, quod est absurdum & impossibile.

*Sed contra*  
IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur Isa. 40. Current, & non laborabunt, &c.

2 Item in litera dicitur, quod tanta est facilitas, quanta est felicitas. Felicitas autem illa est agilitas ad motum: ergo habebunt agilitatem: & hæc sunt verba non Magistri, sed Augustini in ench. cap. 91.

3 Item 1. Corinth. 15. Seminatur in infirmitate, resurget in virtute. Per virtutem autem, ut dicit ibi Glossa quædam, mobilitas intelligitur quæ vocatur agilitas.

4 Item, De ratione beatitudinis est ea quæ sunt de perfectione potestatis habere modo possessionis, id est, ad nutum: sed de perfectione potestatis mobilis in eo quod mouetur, est agilitas: ergo corpora gloriosa

illam debent habere modo possessionis, id est, ad nutum.

*Solutio.*  
RESPONSIO. Dicendum, quod corpora, erunt agilia non tantum ad modum localem, sed in omnia opera quæcumque perpetrare voluerit appetitus, qui mouet organa, sicut infra patebit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod grauitas quæ esset in organo ad depressionem virtutis motiua si non esset glorificatum, est ex materialitate, & cum tunc omnino vincatur materia per gloriam resurrectionis, cessabit omnino illa grauitas, ita quod nullum laborem inducet virtuti mouenti.

AD ALIUD dicendum, quod motus qui mutat aliquid in subiecto, distare facit mobile à suis principiis: sed in quo subiectum vno modo manens, transit ad locum alium de alio, non est talis motus: & ideo perfectis & immortalibus corporibus conuenire potest motus localis, & talis est motus organorum in gloriosis corporibus ad nutum virtutis motiua, & ideo nunquam inducet lassitudinem & penam.

AD ALIUD dicendum, quod corpus est cuius motus pertingit ad animam, ita quod ex ipso accipit perfectionem cognitionis & operis, sicut est corpus animale, in quo perficitur anima scientiæ & virtutibus: & de tali verum est, quod deprimit animam in modo cogitandi & operandi: & hoc intenditur Sap. 9. ubi dicitur, Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Est etiam corpus sine quod melius est, status corporis, in quo anima nihil accipit à corpore, sed potius omnis gloria corporis est redundantia quædam gloriæ & fulgoris animæ, & illud corpus in nullo deprimit animam, sed obedire aptum erit ad nutum, & illa aptitudo est agilitas eius.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum de motu qui est propter indigentiam cibi vel alacritatis solarij, quod queritur in diuersis locis à corpore graui animato: sed motus qui est in demonstratione gloriæ & beatitudinis congruentius est in celo, quam in alio corpore vel elemento.

AD ALIUD dicendum, quod ille motus est ad nutum, & ideo non remittitur, nisi propter nutum voluntatis dictauerit: sed obiectum tenet de motu in quo mobile tandem vincit super virtutem mouentem: & hoc nunquam esse potest in corpore, cuius mobilitas extra causatur à felicitate voluntatis: & hoc est quod dicitur in litera, quod tanta est in eis facilitas quanta & felicitas.

AD ALIUD dicendum, quod passio naturalis motus est intendi in fine ex victoria generantis super generatum: quantum enim datur generatio de forma generantis, tantum etiam datur ei de motu generantis. Et quia per maiorem accessum vincit forma generantis priuationem rei generatæ, & confortatur forma generantis in generato, ideo plus habet de motu. Sed non sic est de motu organorum corporis gloriosi: quia ille est in principio & in fine intentus & spiritus ad nutum virtutis mouentis, ut sit sua agilitas sit possessio: quia secundum Philosophum nihil est pars

pars felicitatis & modo beatitudinis habitum, nisi hoc quod modo possessionis habetur ad nutum.

## ARTICVLVS XVIII.

Quid sit dos agilitatis?

Secundo queritur, Quid sit dos ista quæ dicitur agilitas? Videtur enim, quod non sit sic nominanda: quia 1. Corinth. 15. dicitur, Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Dicit ibi Glossa, in infirmitate, id est, immobile, & surget in virtute, id est, mobile, viuum, & vegetatum, & potens, cui nihil nocet: ergo videtur, quod ista dos dicenda sit virtus.

2 Item ex illa Glossa ulterius ostenditur, quod eadem sit dos ista cum impassibilitate: quia vnus actus vnus est habitus: sed vnus actus est resistere, & ille est impassibilitatis & virtutis etiam: ergo virtus est impassibilitas.

3 Item queritur, Quare Apostolus vocat hanc dorem virtutem potius, quam aliam? Virtus enim, quod virtuti potius assimilatur incorruptibilitas, quam agilitas: quia illa dicitur robur naturæ, quod est virtus: ista autem non dicitur huiusmodi robur: ergo potius illa, quam ista virtus vocatur.

4 Item, Virtus rem suam dicit in termino: quia, sicut dicitur in primo cæli & mundi, virtus est vltimum potentia in re: sed quod differenter habetur à diuersis, non potest haberi à quolibet in termino: ergo videtur, quod illud quod differenter habetur à diuersis, non possit dici virtus: sed agilitas differenter habetur à diuersis: ergo non potest dici virtus prout conuenit vnicuique, ut videtur.

5 Item, Cum agilitas dicat dispositionem siue potentiam naturalem ad motum localem processiuum tantum, & membra gloriosorum corporum futura sint habilia ad omnes actus, quare potius ista dos nomen accipit à potentia naturali ad motum processiuum, quam ad aliud exercitium membrorum officialium?

*Solutio.*  
RESPONSIO. Dicendum, quod hæc dos proprie vocatur agilitas sicut antiqui eam nominauerunt: & bene concedo, quod agilitas hæc vocatur libera possessio & habilitas omnium membrorum similium & officialium ad omnem actum animæ exequendum, ut scilicet in omnibus corpus obediat motori, & in nullo retardetur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod 1. Corinth. 3. ista dos non vocatur à sua essentia, sed potius à termino quem potest habere secundum statum perfectissimum humanæ naturæ: quia sic dicitur virtus hoc modo quo beatus Dionysius dicit, quod virtutum est habere virilitatem in omnes secundum diffinitatem operationes fortem & incommutabilem, & ad nullam indicatam diuinarum illuminationum imbecilliter se habere. Sic enim dicit perfectionem omnium organorum in omnem voluntatem Dei explendam secundum

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

animæ imperium: & ab ista proprietate denominat Apostolus.

AD ALIUD dicendum, quod differt ab impassibilitate: quia illa est potentia ad non patiendum, ista autem actiua potentia perfectio ad agendum. Et quod Glossa dicit, Cui nihil nocet, debet intelligi de documento retrahente potentiam ab operatione ex hoc quod organum non esset expeditum.

AD ALIUD dicendum, quod nulla aliarum dicit vltimum statum potentia ad operandum quam ista, & ideo dicitur virtus. Impassibilitas autem non dicit vltimum ad opus, sed potius resistens læsiis & nocentibus. Virtus autem præcipue est vltimum potentia actiua, cuius vltimum in maximo determinatur, ut dicit Commentator ibidem, sicut Herculis virtus est in vincendo 30. si non plures vincere possit: sed potentia passiua vltimum determinatur in minimo.

AD ALIUD dicendum, quod vltimum simpliciter non potest conuenire nisi vni soli, sed vltimum secundum statum conuenit omnibus statum illum sortientibus, & tale vltimum dicitur virtus, quando dicitur, quod corpora resurgent in virtute.

AD ALIUD dicendum, quod agilitas licet dicat expeditionem totius corporis ad operationes animæ explendas, tamen cognoscitur maxime in motu processiuo: & ideo dos ista denominatur à perfectione potentia naturalis ad motum illum.

## ARTICVLVS XIX.

A quo causatur dos agilitatis?

Tertio queritur, A quo causatur ista dos in corpore glorioso? Et obicitur sic, Omnis potentia naturalis ad actum corporeum, causatur à membrorum dispositione: agilitas est huiusmodi potentia: ergo causatur à membrorum dispositione. Prima probatur ex hoc, quod Deus subtilior est, quam natura, & natura ingeniatur quodlibet optimo & conuenientissimo modo quo esse potest. Secunda autem per se patet: quia agilitas præcipue est in potentia naturali ad motum processiuum.

2 Item, Natura non eiusdem dispositionis instrumenta dat tardo & veloci: ergo videtur, quod nec Deus. Videmus enim, quod tardo dat instrumenta grossa & breuia, scilicet crura, sicut mulieribus: veloci autem dat longa subtilia: ergo videtur, quod sic etiam Deus dat agilitatem.

3 Item, Sicut dicit Aristot. ambulatio nunquam est sine pedibus: ergo nec dispositio ambulationis sine dispositione pedum: ergo motus velocitatis accipitur in dispositione pedum, ut videtur.

IN CONTRARIUM huius est, quod omnes sic erunt agiles: ergo omnes habebunt dispositionem corporis & crurum ad agilitatem, quod falsum est: quia qui modo habent naturaliter crura grossa, etiam tunc habebunt, quia forma membrorum naturalis etiam tunc manebit.

BBB b 3 2 Item,

2 Item, Agilitas illa consistit ex merito voluntatis: ergo potius manifestabitur in voluntatis dispositione, quam naturæ corporalis. *Solutio.* **R E S P O N S I O.** Dicendum, quod in voluntate & anima consistit illa agilitas, & non in membrorum dispositione.

**A D P R I M A M** autem partem dicendum, quod est agilitas ad motum indigentia naturalis: & de ista procedunt primæ argumentationes. Et est agilitas omnium membrorum simul in demonstrationem gloriæ, & quod motor mobile possideat ad nutum: & hæc causatur ex dispositione meriti voluntatis. Et per hoc patet solutio ad totum.

**A R T I C V L V S X X.**

*An agilitas uno modo sit in omnibus sanctis?*

**Q**uarto queritur, Vtrum uno modo insit omnibus sanctis? Videtur, quod sic: quia unicuique inest, quod est mobile corpus ad nutum esse motoris: & hoc est tota agilitas & tanta quantitas esse potest in natura corporea: ergo videtur, quod omnes sancti æqualem cum omnibus habeant agilitatem.

2 Item, Si motus eorum localis attendatur, quilibet sanctorum mouebitur imperceptibili tempore: hoc autem est minimum tempus quoad nos: ergo quilibet sanctorum cum alio æqualiter est velox in motu: ergo ad motum habent agilitatem æqualem.

3 Item, Licet stella differat à stella in claritate, tamen humen vnus æquè velociter venit à celo ad centrum sicut alterius: sed hoc modo est resurrectio mortuorum, quod omnes licet differant in claritate, tamen non differunt in agilitate.

4 Item, Mezallach in lib. de orbibus dicit, quod omnis stella æquè velociter mouetur cum omni stella: sed quod vna tardior alia videtur, hoc est ex quantitate sui orbis: sicut orbis solis habet se ad lunam in proportionem multiplici duodecupla, & orbis martis ad orbem solis in sexquialtera, & orbis iouis ad orbem solis in duodecupla, & saturni ad orbem iouis decupla sexquialtera & ad orbem solis in tricenaria. Ergo videtur, quod cum sic sit futura resurrectio mortuorum, quod omnes gloriosi æqualem cum aliis habeant motum, licet differant in claritate.

*Sed contra.* **I N C O N T R A R I V M** huius est, quod corona mensæ Exod. 25. erat in terrasilis, & significabat præmium beatorum: ergo cum agilitas sit præmium vel pars præmij, est in terrasilis: sed in terrasilis significat quod inæqualiter habetur: ergo agilitas inæqualiter habebitur in sanctis.

2 Item, Dotes animæ sunt meliores & nobiliores dotibus corporis: sed dotes animæ habebantur inæqualiter: ergo & dotes omnes corporis: igitur & agilitas.

*Solutio.* **R E S P O N S I O.** Dicendum, quod inæqualiter erunt agiles sicut vltimo est probatum.

**A D P R I M V M** ergo dicendum, quod licet tempus imperceptibile sit, tamen quia

tempus diuisibile est in infinitum secundum incrementum virtutis mouentis: quia velox, vt dicit Aristot. diuidit tempus, tardum autem magnitudinem: & idè etiam in tempore imperceptibili vnus mouebitur velocius, quam alius si voluerit.

**A D A L I V D** dicendum, quod quilibet habet quantum vult, in hoc quod non plus vult quam habet & quam Deus vult eum vellet: tamen non habet tantum vnus, quantum alius. Er est simile quia sunt duo æqualiter in se, vterque habet quantum vult, quia non vult plus quam habet: sed non tamen æqualiter habent, quia vnus potest esse ditior quam alter.

**A D A L I V D** dicendum, quod hoc non est simile: quia ille motus est illuminationis, & non illuminantium: & nos loquimur de motu ipsorum luminosorum.

**A D A L I V D** dicendum, quod hoc idè est, quia secundum naturam nullum corpus mouetur in proprio loco, sicut idem Philosophus dicit, quod motus orbis est potius motus sapientis, quam naturæ: si enim secundum naturam moueretur, impossibile esset, quod motus illius naturæ non velocius moueretur, sicut maior ignis velocius ascendit quam minor. Cum ergo sic stelle mouentur iussu sui motoris, siue ille Deus sit, siue non, possunt habere motum æqualem, licet diuersum spatium faciat diuersas mobilitatem distantias. Sed in sanctis tota vis motus est ex quantitate sanctitatis: & cum illa sit differens, sic erit differens agilitas. Tamen in verbo inducto Philosophi dubium est, nec ab ipso, nec ab alio est hoc verbum sufficienter probatum.

**A R T I C V L V S X X I.**

*An corpora gloriosa mouebantur?*

**Q**uinto queritur, An gloriosa corpora mouebantur? Videtur autem, quod non: quia omnis motus fit propter indigentiam: sed nulla est ibi indigentia: ergo nullus est ibi motus.

2 Item, Nullum locum inueniet in quo aliquid noui inueniat quod non habuit in alio: sed vbi nulla potest esse renouatio, ibi nullus potest esse motus: ergo nullus motus potest esse in gloriosis corporibus.

3 Item, Aristot. in 7. ethic. dicit, quod omnis motus est propter malitiam: nulla est ibi malitia: ergo nullus motus.

4 Item, Aristot. dicit, quod bonitatem participare sine motu, nobilior est quam cum motu: sed optimum dandum est corporibus gloriosis: ergo videtur, quod sine motu participabunt beatitudinem gloriæ.

5 Item, Mobilissimum eorum quod est empyreum, penitus non moueri propter statum contemplationis qui in ipso est, cui magis competit quies quam motus: ergo cum in se nobiliora & melius ad contemplationem ordinata sint sanctorum corpora, videtur quod ipsi debeant dari immobilitas potius quam motus.

**I N C O N T R A R I V M** huius est, quod dicitur

tur Sapient. 3. Fulgebunt iusti, & tanquam scintille in arundinero, &c. in quo, vt omnes fere dicunt, notatur agilitas motus sanctorum, qui erit ad velocitatem luminis: ergo mouebuntur tunc.

2 Item, Minus videtur, quod purè spirituales creaturæ moueantur localiter, quam corporales: & illæ moueantur, sicut probatur per motum Angelorum: ergo & corporales creaturæ moueantur: ergo sancti mouebuntur in patria.

3 Item, De perfectione rei mobilis est motus: constat autem, quod omnis substantia animata habens vim motiuam, est mobilis: ergo de perfectione illius est motus: ergo cum omnes habeant perfectiones sancti in patria, videtur quod sancti mouebuntur.

*Solutio.* **R E S P O N S I O.** Dicendum videtur, quod sancti mouebuntur quando volent, & quandoque volent, absque omni indigentia. Est enim motus duplex quantum ad finem motus: quidam enim est propter indigentiam subleuandam, & quidam ad motiuam potentiam demonstrandam, sicut curiosos frequenter cernunt vt ostendant habilitatem suam ad currendum, & absque omni indigentia: & ita mouebuntur sancti, vt lauderetur sapientia diuina in tanta agilitate eis collata. Et per hoc patet solutio ad primum.

**A D A L I V D** dicendum, quod ibi est renouatio sicut ad minused verum est, quod nihil inuenitur de Deo in loco vno quantum ad participationem beatitudinis, quod non inueniatur in alio, licet plus resurgat in vno quam in alio: sed motus fit in demonstrationem potentie motiue, vt lauderetur sapientia creatoris sic ordinantis membris ad motum.

**A D A L I V D** dicendum, quod hoc intelligitur de motu naturali qui fit propter indigentiam.

**A D A L I V D** dicendum, quod Philosophus loquitur de bono: quod contingit acquirere per motum: tamen quæ acquirunt bonitatem per motum, non est perfecta, sed indigens. Corpora autem gloriosa non acquirunt talem bonitatem per motum: sed quam iam habeant, per motum demonstrant.

**A D V L T I M V M** dicendum, quod hoc idè est, quia motiuam virtutem non habent: sed habent virtutem motiuam & essent beatificati: oportet quod in actu & motu suo demonstrarent sapientiam conditoris.

**A R T I C V L V S X X I I.**

*An motus corporum gloriosorum erit in tempore, vel in nunc?*

**S**exto queritur, Vtrum motus ille sit in tempore, vel in nunc? Videtur autem, quod in nunc: quia demonstrat Iacobus Benalchindi in lib. de diuersitate aspectus huius, quod omne cuius motus est non imperceptibilis est: et motus de proprio tempore mouetur in nunc: sed hoc modo, vt dicitur, est motus corporum gloriosorum: ergo est in nunc.

2 Item, Constat, quod differens est agilitas

in sanctis: ille autem qui minorem habet agilitatem, mouetur in tempore imperceptibili: ergo ille qui habet duplam, mouetur in tempore sub duplo: & ille qui habet quadruplam, in tempore sub quadruplo, & sic de aliis. Ergo contingit, quod tandem aliquis mouebitur in nunc.

3 Item, Velocior est agilitas gloriosa, quam alicuius corporis non beatificati: motus luminis non beati est in nunc, vt dicit Philosophus: ergo & corporis gloriosi.

**I N C O N T R A R I V M** huius est, quod omne corpus quantum si mouetur, mouetur commensurando se spatio per quod transit secundum terminum à quo & ad quem, & accipit primum & vltimum in spatio: sed à primo & vltimo in spatio (vt dicit Philosophus) causatur prius & posterius in tempore: ergo mouetur in tempore composito ex priori & posteriori: ergo non potest moueri in nunc.

**R E S P O N S I O.** Dicendum, quod mouetur in tempore imperceptibili. *Solutio.*

**A D V T O** vltima ergo dicendum, quod talis processus non valet, nisi contingeret deuenire ad corpus quod infinitum haberet agilitatem: hoc enim moueretur in nunc secundum documenta quæ tradit Aristot. ante finem 3. Physic. sed quia non contingit ad aliquod tale venire, ideo quodlibet quod est maioris velocitatis, citius mouebitur: quodlibet tamen mouebitur in tempore, quia augmentum velocitatis est diuisibile in infinitum, ita tamen quod quodlibet mouetur in tempore.

**A D I D** quod obicitur de auctoritate Iacobi Benalchindi, dicendum quod ipse loquitur de illuminatione: hæc enim fit in nunc, vt vult Aristot. & huius causam reddit Commentator: quia non est motus, sed finis motus: sicut & generatio secundum quod est mutatio tantum, & non motus. Et per hoc patet solutio ad totum.

**A R T I C V L V S X X I I I.**

*An corpori glorioso conueniat subtilitas?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi [Propter quod & spiritualia dicta sunt, &c.] Queritur de tertia dote, quæ est subtilitas, siue spiritualitas. Et queruntur quatuor. Primum est, An corpori glorioso conueniat subtilitas? Secundum, Vtrum idem sit cum spiritualitate, vel quid sit? Tertium, Quanta sit? Quartum, Vtrum æqualis sit in omnibus gloriosis?

**A D P R I M V M** obicitur sic: Grossum in natura non fit subtile, nisi per materie rarefactionem: corpus humanum de natura est grossum: ergo non fit subtile, nisi per materie rarefactionem: sed materia non rarefit, sicut supra probatum est: ergo corpus humanum in futura resurrectione non erit subtile.

2 Item, Subtile non inuenitur in corporibus, nisi dupliciter, scilicet à dispositione materie, aut bene commiscibile. Et à mixtione non potest dici corpus gloriosum subtile: quia non erunt corpora illa commiscibilia. A dispositione

sitione autem materiz etiam non dicitur: quia hoc est rarum, & illa corpora rara non erunt, quia sic ultra propriam staturam & naturalem membrorum figuram extenderentur.

3 Item, Philosophus dicit, quod subtile est partium repletium, & partium partium: hoc autem subtile non conuenit, nisi in quantum quærit terminum alienum: sed omne corpus quærens terminum alienum, malè tenet proprium: sed corpora gloriosa optimè tenent terminos suos, melius etiam quam naturalia: ergo corpora gloriosa non erunt subtilia.

4 Item, In vita beati Gregor. Papæ legitur, quod ipse missus fuit apocryfarius ad confutandum patriarcham Constantinopolitanum, qui dogmatizauerat corpora nostra in resurrectione futura tenuia sicut venti: ergo hoc dicere est hæreticum: sed constat si sunt adeò subtilia, quod spiritualia dicantur, quod sint tenuia sicut venti & vapores: ergo dicere hoc modo tenuia fore corpora sanctorum, est hæresis.

5 Item, In lib. de crepusculis scribitur, quod subtile corpus spirituale non potest esse actu fulgidum vel lucens: sed corpora sanctorum erunt fulgida & lucentia: ergo corpora sanctorum non erunt subtilia.

IN CONTRARIUM huius est, quod dicit Apostolus 1. Corinth. 15. Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale: sed omne corpus spirituale est subtile: ergo corpora sanctorum erunt subtilia.

2 Item, Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue: sed suum corpus adeò subtile fuit, quod clausis ianuis intrauit: ergo & nostra ita subtilia erunt.

3 Item, Corpora gloriosa visui non subiacent, nisi miraculosè, vt communiter dicitur: hoc autem non potest habere causam, nisi subtilitatem: ergo adeò sunt subtilia sicut aer, vel plus.

RESPONSIO. Dicendum, quod corpora gloriosa absque dubio erunt subtilia: sed hæc subtilitas alia est, quam subtilitas elementorum. Est enim duplex subtilitas, scilicet materiz, & rarefactionis. Materiz est, quando corpus componitur de partibus subtilibus nobilibus: sicut dicimus subtilem esse solem, & stellas, & cetera corpora ætherea: & isto modo corpora gloriosa erunt subtilia. Secundo autem modo subtile est, quod rarefactum est vel subtiliter comminutum: & hoc modo non erunt subtilia. Et per hoc patet solutio ad primam partem objectionum: quia omnes illæ conclusiones de subtile per rarefactionem, vel per comminutionem dictæ: & hoc modo bene conceditur, quod subtilia non erunt.

LICET autem obiectiones in contrarium factæ verum concludant, non tamen nisi prima valet: non enim puto esse concedendum, quod ianuis clausis corpora nostra ingredi possint: & hoc habuisse diuinum corpus in quantum diuinum est: & huius ratio supra est expedita.

AD ALIUD dicendum, quod non ex hoc sunt inuisibilia, sed potius ideò, quia oculus non gloriosus secundum suam potestatem non

gloriosam, non potest in corpus gloriosum & beatum, nisi quantum permittit Deus.

## ARTICVLVS XXIV.

An talis subtilitas sit eadem cum spiritualitate?

Secundo queritur, Vtrum idem sit quod spiritualitas, vel quid sit? Videtur enim, quod non sint futura spiritualia: quia spirituale non est, quod nullam habet spiritus proprietatem: sed illa corpora nullam habebunt spiritus proprietatem: ergo non erunt spiritualia. Prima patet per se. Secunda probatur. Proprietas subtilitatis est non replere locum: & hoc non conuenit corporibus gloriosis: sicut nec alia proprietates spiritus.

2 Item, Si secundum Gloss. quæ est 1. Corinth. 15. ideò dicuntur spiritualia, quia cibis non egent: ergo etiam corpora damnatorum erunt spiritualia, quia non egent cibis, quod est inconueniens.

3 Item, Corpora puerorum in limbo etiam cibis non indigent: ergo secundum illam Gloss. essent spiritualia.

4 Item, Si secundum August. lib. 22. de ciuit. Dei. cap. 21. aliquis dicat, quod ideo erunt spiritualia dicta, quia spiritui per omnia subiacentia. Contra: Hic sanctorum corpora obediunt spiritui: ergo habent dotem quæ dicitur spiritualitas, siue subtilitas. Probatio prima. In Psalm. 69. Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter, &c. Et 1. Corinth. 9. Castigo corpus meum, &c.

5 Item, In corporibus sanctorum manebunt partes heterogenæ & homogenæ: ergo manebunt ibi ossa: ossa autem, sicut dixit Empedocles, componuntur ex octo partibus, quarum quædam sunt vulcani, & alia terræ: ergo nunquam erunt spiritualia si remanent ossa: & ossa manebunt: ergo nunquam erunt spiritualia. Si autem dicatur secundum Aristot. & alios Philosophos, spirituale, vaporabile corpus. Contra: Tale corpus non est tentium figuræ: sed corpora gloriosa tenebunt suam figuram naturalem: ergo non sunt taliter subtilia vel spiritualia.

IN CONTRARIUM huius est quod dicitur Matth. 22. quod in resurrectione homines erunt sicut Angeli Dei: ergo spirituales in corpore.

2 Item 1. Corinth. 15. Resurget corpus spirituale. Item ibidem dicit Glossa, quod erunt spiritualia. Item August. lib. 22. de ciuit. Dei. cap. 21. dicit hoc: ergo ita est.

RESPONSIO. Secundum Gloss. super epistolam 1. Corinth. 15. corpus dicitur spirituale, eò quod cibis non eget. Idem etiam secundum modum loquendi innuit Apostolus, eò quod spirituale opponitur animali: & animale est, quod cibis eget ad sui sustentationem. Huic autem addendum est quod dicit August. 22. de ciuit. Dei, scilicet quod spirituale est, quod regimini spiritus non contradicit: & hoc ex quadam habilitate corporis fit, quia stimulus libidinis est in eo extinctus, & forma spirituali

spiritualitas inducta, quæ est subtilitas hoc modo dicta, prout in antecedenti problemate dictum est. Vnde si quis eam diffinire velit, puto quod sic conuenienter dici potest: Subtilitas est dos corporis habile faciens corpus vt moueatur à spiritu, ex omnimoda fomitis remotione, & grossitie partium materiz.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod spirituale hic dicitur secundum inductas auctoritates, non à proprietate spiritus, sed quia perfecte à spiritu ad vsum possideatur nihil reluctans, sed omnibus modis obediens.

AD ALIUD dicendum, quod non indigent cibi in damnatis non causatur ex aliqua forma nobili, sed potius ex iustitia diuinæ etiam inter penas continente corpora secundum se grossa & ignobilia, ne pena in eis finiatur. Vnde si exterius continens cessaret, ab interiori continenti non sustentarentur sine cibis.

AD ALIUD dicendum, quod pueri hoc non habent ex dote, sed ab interiori continente: quia aliter in eis deficeret pena damni, quæ est carentia visionis Dei secundum quod visio est merces beatorum.

AD ALIUD dicendum, quod boni in via non habent perfectam carnem ad spiritum obedientiam: quia caro tum ex fomite, tum ex debilitate remurmurat: sed dos ista dar spiritui corpus ad vsum, qui merito possessio nominatur.

AD ALIUD dicendum, quod sine præiudicio bene concedo, quod os semper grossius erit quam caro: sed tamen remotis dispositionibus ignobilibus, quæ modo sunt, sicut est grossities nimia partium, & indigestio, & non bene commisceri, magis habebit naturæ subtilitatem: sicut dicimus solem esse subtilis naturæ, & aurum esse subtilis naturæ, cum tamen magis sit compactum quam aliquod metallum, eò quod subtiliores habet partes quam metallum, & subtilius sit commixtum melius digestum. Et notandum, quod directè contra dicta sanctorum est, si dicatur subtile prout partium corpus subtile vocatur & rarum: quia tale corpus in vegetate non est organicum, nec animari potest anima rationali.

AD VLTIMUM bene concedo, quod sic subtile non vocatur.

## ARTICVLVS XXV.

Vnde causatur hæc subtilitas?

Tertio queritur, Vnde causetur hæc subtilitas? Ex hæc questio est necessaria propter diuersa opinantes de ista dote. Videtur autem, quod causetur per ablationem repletionis à materiz, quia subtile est, vt dicunt, quod montem sine montis diuisione trāsibit: & constat, quod tunc corpora gloriosa (vt dicunt) mouebuntur in celo sine cali diuisione: & hoc non posset esse, nisi essent adeò subtilia, quod cum corpore quolibet possent esse in eodem loco: & hoc aliter esse non posset, nisi tolleretur ab illis corporibus repletio: ergo vi-

deretur, quod subtilitas ista causetur ex ablatione repletionis.

2 Item, Omne ignobile tollitur ab elementis: ergo & ab homine, & multo plus: sed ex ignobilitate habet replere: ergo repletio tollitur ab ipso: ergo ex eius ablatione habet subtilitatem, vt videtur.

3 Item, Locus & locatum erunt proportionata: sed locus corporum gloriosorum est cælum empyreum: & hoc est subtilissimum corporum, minimè (vt dicunt) replens locus: ergo ita etiam erit corpus gloriosum: ergo vt prius.

4 Item, Auicenn. dicit, quod homo ideò accipit animam quæ particeps est luminis intelligentiæ, quia ex naturali commixtione maximè accedit ad cali æqualitatem: sed iste accessus cum natura non possit eum perficere, à Deo in gloria debet perfici, quia tunc nihil imperfectum relinquetur: ergo tunc habebimus corpora cælestia: ergo vt prius.

5 Item hoc dicit Apostolus 1. Corinth. 15. Sunt corpora cælestia, sunt corpora terrena: sed alia quidem cælestium gloria, & alia terrestrium gloria. Ergo cum cælestia sint dicta spiritualia subtilia ex ablatione repletionis ab ipsis, videtur quod sic erunt spiritualia & subtilia etiam corpora sanctorum.

6 Item, Hæc dos meritorie acquiratur per spiritum nullum locum replentem: ergo videtur, quod talis similitudo spiritus in corpore relinquatur: ergo corpus tunc repletionem loci carebit.

IN CONTRARIUM huius obiicitur sic: Lucæ 24. dicitur, Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet sicut me videtis habere. Sed corpus non habetis replere locum, non resistit tactui, quod probatur per hoc quod etiam replens tenue non resistit tactui, sed cedit, sicut aer. Cum ergo corpora gloriosa futura sint palpabilia, videtur quod non causanda sit futura eorum subtilitas ex hoc, quod tollatur ab eis repletio.

SOLUTIO. Ad hoc dico sine præiudicio aliorum, quod non possum aliquo modo intelligere, qualiter aliquod corpus sit corpus, & non repleat locum: secundum enim rationem omnem & philosophiam certus sum, quod absurdum reputatur à Philosophis, qui ex ipsa quantitate dant corpori replere locum, sicut & oportet secundum rationem. Vnde videtur mihi, quod licet à multis dictum hætenus sit, & etiam à me quandoque, quod subtilitas corporum gloriosorum tanta sit, quod non replent locum, eò quod tollatur ab eis vis replendi locum: tamen falsum est. Et dicendum videtur, quod replent locum, sicut supra est probatum, & spiritualitatem habent corpora potius ablatione fomitis & proprietatum ignobilium materiz, quæ sunt præcipuè tres causantes sua ablatione & oppositorum positione subtilitatem in omni eo quod naturaliter est subtile, quarum vna est grossities partium commixturam, non obedientium commixtioni & continuationi corporis. Alia est imperfectum agens ad digestionem & continuationem commiscibilem. Et tertia est imperfecta commixtio & continuitas. Vnde corpora



corpora gloriosa partes habent subtiles à Deo spio commixtas & continuatas & optime commixtas ad æqualitatem complexionis. His enim de causis aliquo modo potest intelligi poni corpus humanum subtile: quia sic dicitur caro subtilis, aurum subtile, & alia corporalia animata, & inanimata quæ nobilia sunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod argumentum innititur falso, scilicet quod vis replendi locum sit grossities materiar. Et ratio huius supra patuit.

AD ALIVD dicendum, quod non est conditio ignobilitatis replere locum: sed potius est conditio quantitatem consequens illius corporis, quod continetur in alio corpore ut in loco.

AD ALIVD dicendum, quod cælum empyreum ideo non implet locum, non est in aliquo: sed si contineretur, repletet locum: & ideo non habet hoc ex natura, sed quia non ambitur alio corpore: & ideo non oportet, quod suum locatum ei in hoc conformetur.

AD ALIVD dicendum, quod cælorum orbis inferiores implet locum, & suppositio falsa est, & contra Philosophos, ut supra est ostensum. Per hoc patet etiam solutio ad sequens.

AD ALIVD dicendum, quod meritorie acquiritur corpori, non ita quod mutetur corpus in non corpus, & secundum suam naturam non possit esse humanum corpus: sed ita quod efficitur spirituale in sequendo spiritum, sicut mobile obediens per omnia suum sequitur motorem, non retractum aliqua corporis grauitate.

## ARTICVLVS XXVI.

*Am equalis sit hæc dos omnibus corporibus gloriosis?*

Quarto queritur, Vtrum æqualis sit hæc dos in omnibus gloriosis? Videtur, quod sic: omnibus enim perfecte caro subdatur, & nullum eorum cibus egebit: ergo videtur, quod omnia corpora æqualiter erunt spiritualia.

2 Item, Defectus naturæ corrigitur à Deo in resurrectione: sed defectus quidam naturæ formalis est, quod materiam non satis potest facere subtilem & spiritualement: ergo tunc corrigetur: ergo quod naturale est, omnibus æqualiter inest: ergo subtilitas omnibus inest æqualiter.

3 Item, In opposito modo sunt æquales, quia æqualiter sunt corpora nostra animalia: ergo & in spiritualitate corpora tunc erunt æqualia.

*Sed contra.* IN CONTRARIVM est, quod in nulla alia dote sunt æqualia corpora gloriosa: ergo nec in ista.

2 Præterea, Dos hæc est pars præmij: sed præmia omnia differenter & non æqualiter habentur à Sanctis: ergo & dos ista.

*Solutio.* RESPONSO. Dicendum, quod hæc dos sicut & aliz inæqualiter habentur, sicut ultimo est probatum.

DICENDVM ergo ad primum, quod licet in omnibus possit dos ista perficere ad actus prædictos, non tamen illi actus ex æquali progrediuntur habitu: & ideo actus in bonitate & virtute non sunt æquales.

AD ALIVD dicendum, quod non est defectus naturæ, sed natura quædam quæ propter meritum exaltabitur, sicut & in aliis natura exaltatur: animæ enim humanæ non est nimis subtile habere corpus.

AD ALIVD dicendum, quod etiam in opposito non sunt æquales: quia vnus est animalior, quam alius, si animalitas ad actum animalitatis comparatur. Vel posset dici, quod animalitas in homine potius est priuatio & defectus, quam habitus: & tunc non sequitur, si aliquid sunt æquales in priuatione, quod etiam sint æquales in habitu: qui enim æquales sunt in cæcitate, non oportet æquales esse in visu, si visum contingat recipere.

## ARTICVLVS XXVII.

*Am luminositas possit conuenire corpori humano?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sanctorum quoque corpora sine omni vitio fulgida sicut sol, resurgent, &c.] De luminositate enim quæ est quarta dos, quaruntur hic quinque, scilicet: an luminositas possit conuenire corpori humano, & quid sit illa illuminositas, & quanta sit, & vnde causetur, & vtrum æqualiter vel inæqualiter eis conueniat?

Ad primum sic obicitur: Nullum corpus in quo natura opaca dominatur, potest fieri excedens in lumine: corpus hominis est huiusmodi: ergo nequaquam potest fieri excedens in lumine. Prima probatur: quia lumen impeditur ex natura opacitatis. Secunda scribitur in secundo de generatione & corruptione, vbi dicitur, quod in omni corpore complexionato commixto dominatur terra.

2 Item, Inter corpus luminosum & opacum, est duplex medium, scilicet vicinios luminosum, & hoc est diaphanum, quod secundum Aristot. lumine in superficie & in profundo coloratur: & est vicinios opaco, quod est coloratum colore albo, & nigro, & mediis coloribus. Constat autem, quod corpus hominis in natura materiar plus accedit ad opacum. Ergo nunquam potest esse luminosum, sed semper remanebit coloratum. Ergo non est eius dos luminositas, ut videtur.

3 Item, Auicenna dicit in 6. de naturalibus, quod omne corpus luminosum constat ex partibus peruis tantum: corpus autem hominis nunquam constabit ex partibus peruis tantum: ergo nunquam erit perfecte luminosum.

4 Item, Sicut dicit Apostolus 1. Cor. 15. resurrectio eorum erit sicut dispositio stellarum: sed secundum probabiliorum opinionem, quæ est Aristot. Auicenna, Ptolemæi, & Commentatoris sui, & Mezeallach, corpora stellarum non secundum se sunt luminosa, sed

## ARTICVLVS XXVIII.

*Quid sit luminositas in corporibus humanis, & an interiora membra lucebunt?*

Secundo queritur, Quid sit illa luminositas: In corporibus enim inferioribus luminositas est forma luminis immutans peritium in superficie & profundo, & terminatum in profundo tantum: sed non talis videtur luminositas in corpore glorioso, quia sic corpus gloriosum videretur sicut luminosum: & hoc non est verum: ergo videtur, quod non est luminosum lumine corporali corpus gloriosum.

2 Item, Omne corpus luminosum facit actu videre se, & alia corpora circumiacentia: corpus gloriosum non ita facit: non ergo est luminosum lumine corporali. Si forte dicas, quod luminosa & nobilissima visui non subiacent, sicut dicit Alpetragius: sicut primum nobile secundum naturales, & cælum empyreum secundum Theologos: & ita est de beatis corporibus. Contra: Caula huius, quod alicuius luminosi lumen visui non subiacet, sicut in lib. de crepusculis redditur, est quod huiusmodi luminosum est peritium & rarum: sed talia non erunt corpora gloriosa, ut supra patuit ex præhabitis: ergo hoc non impedit, quin debeant videri.

3 Item vltius videtur, quod non vniuersaliter lumine corporali futura sint luminosa: quia proportio membrorum ad lumen non est vna, quia vnus est magis terrestris, ut os, & vnguis, & ad minus ut caro: ergo non æqualiter erunt luminosa, sed secundum terrestris minus, & secundum æreum plus.

4 Item, Elementa extra corpus humanum non æqualiter fulgebunt in lumine: ergo nec intra æqualiter fulgebunt ipsa membra in quibus plus vel minus dominantur elementa opaca vel perua.

5 Item, De pulchritudine corporis organici est, quod vna pars vmbrosior sit alia: sed quicquid est de pulchritudine, non subtrahitur in resurrectione: ergo & ibi vna pars plus quam alia lucebit.

VLTIVS hic queratur, Vtrum interiora membra lucebunt, ut cor, & hepar, vel non? Si sic. Contra: Omne actu lucidum, sicut visus probat in sole, stellis, & flamma ignis, & Philosophus dicit, tegit corpora post se existentia: sed exterior superficies corporum gloriosorum lucebit actu: ergo teget interiora: ergo luminositas eorum erit inutilis.

Si autem non lucebunt: tunc non lucebit corpus vniuersaliter in omnibus membris. Præterea hoc est inconueniens: quia interiora principaliora debent esse in præmio, sicut principaliora sunt in merendo: ergo magis debent lucere, quam exteriora.

2 Item, Secundum naturam spiritus animales debent esse lucidi, & sanguis rubcus, & venæ albæ, & sic de aliis: ergo non debent se æqualiter habere in lumine.

*Solutio.* RESPONSO. Dicendum, quod lumen illud

sed colorata: ergo nec corpora sanctorum resurgentium: ergo nunquam habebunt dotem quæ est luminositas.

5 Item, Diuersorum corporum genere & natura, diuersæ sunt proprietates: sed corpora cælestia & humana sunt genere & natura diuersa corpora: ergo diuersæ erunt eorum proprietates: ergo cum cælestia sint luminosa, impossibile est humana fore luminosa. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc quod dicit Aristot. in 10. primæ philosophiæ, quod cælestia & terrestria non sunt in eodem genere proximo.

6 Item, Corpus vnus qualitatis & proprietatis in superficie, est homogenium: sed corpus humanum nunquam est homogenium: ergo nunquam est in toto luminosum.

*Sed contra.* IN CONTRARIVM huius est, quod dicitur Matth. 17. super id, Facies eius resplenduit sicut sol: vbi Glossa sic dicit. Non substantiam carnis amisit, sed gloriam futuræ resurrectionis ostendit. Ergo Sancti tunc sicut sol lucebunt. Item Iudic. 5. Qui timent te, sicut sol in ortu suo, ita rutilant. Item Matth. 13. Tunc iusti sicut sol fulgebunt in regno patris eorum. Item Sapient. 3. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundinetis discurrunt. Item 1. Corinth. 15. Alia cælestium gloria, alia terrestrium gloria, &c.

*Solutio.* RESPONSO. Dicendum, quod Sanctorum corpora erunt luminosa.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod opacitas à terrestri natura tolletur per meritum quod claret in voluntate: & tunc natura terrestris erit splendore plena.

AD ALIVD dicendum, quod hoc tenet in distantia corporum, quam potest facere natura: sed meritum est amplioris potentia, quam natura: & ideo de opaco remota opacitate facit superexcedens in lumine, & vltra hoc quod de natura sua est luminosum, & nullum habet meritum.

AD ALIVD dicendum, quod Auicenna loquitur de corpore quod de natura partium componentium habet luminositatem, & non de illo cui miraculose datur per meritum.

AD ALIVD dicendum, quod stellæ in veritate meo iudicio naturaliter coloratæ sunt, sed receptiue sunt luminis à sole: & Apostolus non loquitur de dispositione quam habent naturaliter, sed potius de illa quam habent à sole: quia in illa similia erunt eis corpora beatorum, licet excedant in lumine.

AD ALIVD dicendum, quod hoc verum est si ab eadem causa inest proprietas: sed nihil prohibet diuersorum corporum genere & etiam natura, vnâ esse proprietatem, vnus naturaliter, & alterius per meritum.

AD ALIVD dicendum, quod hoc intelligitur de corpore cuius accidentia de sua manant substantia sicut subiecto & causa: sed ita non est in lumine corporum gloriosorum, sed potius scelerdot dabitur eis à Deo.

illud est corpora forma, a qua corpora gloriosa erunt illuminata.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod Sanctorum corpora in potestate habebunt lumen suam continendi & emittendi quando voluerint, sicut in potestate habent videri & non videri a non glorioso: a glorioso autem videntur semper. Et hoc quidem dixerunt ante me quidam antiqui, & bene ut puto: quia secundum hoc dictum paucis ora inconuenientia videntur sequi. Habent autem hoc in potestate propter hoc quod causatum est a merito voluntatis. **Secundo** cum volunt, videntur, & cum nolunt, non videntur, & immutant corpora cum volunt, & cum nolunt non immutant, sicut in profundo, sicut in superficie tantum.

**AD ALIUD** dicendum, quod hoc verum est cuius lumen agit secundum naturam necessitatem: & hoc non est verum de corpore glorioso, sicut mihi videtur. Ad aliud dicendum, quod bene concedo, quod illa solutio ad minus non concordat philosophiæ, licet quidam diligentes fragmenta, quandoque eam dederint.

**AD ALIUD** dicendum, quod bene puto concedendum esse, quod aequaliter fulgebunt in omnibus membris propter proportionem seruandam: & plus non potest haberi vi argumenti.

**AD ALIUD** dicendum sicut ad antecedens immedatim.

**AD ALIUD** dicendum, quod nullum membrorum erit umbrosum, nec modo umbram querit membrorum, nisi propter sui actus inhonestatem: & hæc inhonestas tunc non est.

*Ad qua-  
stionem  
lucis.*

**AD ID** quod vltimus queritur, sine præiudicio dicendum videtur, quod differentem lucem habebunt interiora: erit enim sanguis sicut politum aurum rubrum, & spiritus lucidi modo luminis, & nerui modo politici argenti, & corpus exterius petuum sicut porosum, & non sicut diaphanum: esse enim petuum sicut porosum non opponitur luminoso. Et per hoc patet solutio ad omnia querita.

### ARTICVLVS XXIX.

*Quanta sit luminositas gloriosorum corporum?*

**T**ertio queritur, Quanta sit luminositas ista? Videtur autem, quod sicut solis: quia ita dicitur Matth. 13. Fulgebunt iusti sicut sol, &c. Item Apoc. 12. Mulier amicta sole, &c. ergo erit sicut lux solis, & lunæ, & stellarum. Item sicut scintillæ videtur esse lux illa, sicut dicitur Sapient. 13. Item videtur hoc velle Apostolus 1. Corinth. 15. Alia claritas solis, &c.

*Sed con-  
tra.*

**IN CONTRARIUM** huius est, quod dicitur Isa. 30. Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septemplex sicut lux septem dierum. Ergo videtur, cum homo melior futurus sit, quod lux hominis excedet lucem solis plus illuminati quam modo.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod in veri-

tate communiter tenetur, quod sol redibit ad lucem 7. dierum primorum, quando magis luxit quam modo, antequam Adam peccasset, & propter mundi innouationem septemplexiter adhuc excedet, & luna plena stabit: & tunc homo qui impedimentum peccati non habebit, adhuc septemplexiter solem excedet in lumine: quid tamen de hoc sit verum, puto neminem diligenter scire, nisi qui tunc merebitur videre quod contingeret.

**AD EA** tamen quæ primo inducuntur, didum quod Glossa Matth. 17. super id, Et resplenduit facies eius sicut sol: non comparat soli, ideo quod non sit futura maior gloria resurrectionis, & similiter stellis & lunæ: sed quia non habuit maiora nota hominibus, quibus comparat. Et per hoc patet solutio ad totum, præter id quod de sapientia est dictum: ad quod puto dicendum, quod scintillis comparat propter feruorem charitatis eleuantis Sanctos sicut ignis eleuat scintillas. Et ferè eodem modo exponit Gregor. illud Ezech. 1. Scintillæ quasi aspectus æris candentis.

### ARTICVLVS XXX.

*Vnde causetur illa luminositas in corporibus gloriosis?*

**Q**uarto queritur, Vnde causetur? Videtur enim Philosophus dicere in secundo de anima. cap. de visu, quod omne luminosum siue lucidum habet lucidum esse ex conuenientia cum perpetuo superius corpore: ergo & corpora gloriosa videntur ita lucem habitura: sed constat elementatum complexionatum & compositum ex heterogeniis non posse conuenire cum superius perpetuo corpore, quod est quintum ab elementis, & simplex, & homogenium: ergo videtur, quod non ex hoc lucem accipient corpora nostra.

**2** Item, Nos videmus, quod inter elementa quædam lucem accipiunt propter partes ignis, quæ sunt in ipsis, sicut nocticula, & squamæ & spinæ quorundam piscium, & etiam ipsa flamma ignis: & iterum videtur, quod hoc non potest esse causa lucis in homine, quia in homine sic non abundat ignis.

**3** Item, Sicut dicit Auicenna ex partibus diaphani congregantis secundum bonam commixtionem causatur aliquid lucens, sicut apparet in crystallo, berillo, adamante, rubino, & quibusdam aliis: & iterum constat, quod homo non congregatur ex huiusmodi partibus: ergo nec ista est in eo causa lucendi.

**4** Item, Nos videmus in natura inferiori, quod quanto maior est distantia corporum a centro, tanto plus habent diaphaneitatis & luminis: constat autem, quod corpus humanum nunquam absoluetur ab eis quæ sunt circa centrum: ergo nullam vnquam in se habebit causam luminis.

**5** Item in lib. qui de sententiis Græcorum in cælo & mundo, sedecim capitulis distinguitur, videtur dici, quod sol maioris sui luminis quam aliæ stellæ habeat quatuor causas, scilicet puritatem partium, magnitudinem corporis,

### ARTICVLVS XXXI.

*An corpora gloriosa erunt aequaliter lucida?*

**IN CONTRARIUM** huius est, quod iusti fulgebunt sicut sol, &c. Ergo iustitia est causa luminis.

**2** Item, Apoc. 21. dicitur, quod Deus lux eius est, & lucerna eius est Agnus. Ergo ille splendor est diuina causatus a Deo. Ita etiam 66. dicitur, Super te oriatur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Ex quo accipitur idem quod prius.

**RESPONSIO.** Ferè omnes subtiliores antiquitus de ista questione consueverunt dicere, quod homo constat ex quatuor elementis, & quinto corpore quod est cælum: & in resurrectione quatuor elementa non erunt in ipso in actu suarum qualitarum actiuarum & passiuarum, sed tantum in actu quinti corporis qui est lucere: & tamen dicunt nobis prouenturam esse lucem in resurrectione. Sed quia hoc absurdum est tam in mathematicis, quam etiam in naturalibus, quod corpus quintum alicui miscetur complexionato per substantiam, sed tantum per virtutem: ideo videtur aliter dicendum, scilicet quod tota lux illa causabitur a merito voluntatis, & ideo etiam voluntati subditur: sunt enim dotes corporum causata a dotibus animarum: & lux diuina cognitionis in anima, in corpore causat claritatem, in qua videbitur etiam affectu mentis, sicut modo in vitro cognoscitur color vini, sicut dicit Gregor. super illud Iob 28. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum. Quid tamen de hoc verum sit, infra inquiretur.

**DICENDUM** ergo ad primam, quod per immutationem gloriæ quæ immutabuntur corpora gloriosa, accipient conuenientiam cum corpore perpetuo superius, non tamen ita, quod mutantur in stellæ vel in cælum, sed quod dispositiones ignobiles detrahentur ab ipsis quæ sunt ex inferioribus elementis, & superiorum dispositiones quantum possibile est est salua natura assumunt.

**AD ALIUD** dicendum, quod Dominus tunc interciderit flammam ignis, sicut dicit Basilus, & separabit fulgidum lucens a calido vrente: & quantum ad tale fulgidum, nihil prohibet in homine tunc magis manifestari partes ignis.

**AD ALIUD** dicendum, quod corpora humana non erunt vnquam meo iudicio perspicua: quia sic oporteret, quod destrueretur in eis compositio ex elementis aliis. Sed erunt splendentia sicut porosa clara resurgunt, in quibus exteries sua interiora patent: & ideo non est in eis talis causa lucendi.

**AD ALIUD** dicendum, quod in nobilitate & luminis calcatione conuenient cum sole, sed in aliis non.

**AD ALIUD** dicendum, quod in nobilitate conueniunt cum superioribus, licet non in natura materie.

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

**Q**uinto queritur, Verum aequaliter erunt lucida? Videtur, quod sic: quia quæcunque reformantur ad vnum per similitudinem, aequaliter reformantur, nisi impediatur natura reformatum: sed omnia corpora gloriosa reformatum ad vnum, scilicet corpus Christi, ut dicitur Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ: & natura reformatum non impedit, quia omnia sunt eiusdem nature: ergo videtur, quod aequalia erunt in lumine.

**2** Item, Hoc lumen sequitur naturam corporis humani: sed hæc natura conuenit Sanctis aequaliter: ergo sequela lucis est in eis aequalis.

**3** Item, Meritum Sanctorum est in anima: ergo & differentia meriti: igitur & in præmio debent differre in anima tantum: sed lumen istud est in corpore: ergo in lumine non debent habere differentiam.

**4** Item, In opposito est æqualitas, quia damnati aequaliter habebunt corpora opaca: ergo & in proposito, scilicet lumine Sanctorum debet esse æqualitas.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod dicitur 1. Corinth. 15. Alia claritas solis, alia claritas stellarum. Stella autem differt a stella in claritate. Sic erit resurrectio mortuorum. Ergo erit ibi differens claritas.

**2** Item, Glossa ibidem sic dicit, Denario vtrique id significatur, quem omnes communiter habebunt, sicut est ipsa vita æterna, ipsum regnum cælorum, ipsa claritas resurrectionis: & tamen alius alio magis, alius autem minus fulgebit.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod Sancti differentem accipient claritatem secundum differens meritum voluntatis.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod ad idem reformantur inæqualiter, sed similiter non impediatur natura aequalitatem reformationis, sed impediatur merito voluntatis.

**AD ALIUD** dicendum, quod sequitur naturam corporis humani sicut subiectum, sed meritum voluntatis sicut causam.

**AD ALIUD** dicendum, quod meritum differens facit effectum differentem tam in anima, quam in corpore.

**AD ALIUD** dicendum, quod dubium est, vtrum damnati differant in opacitate vel conueniant: sed magis credo, quod differant secundum plus & minus. Si tamen conueniant, tunc non sequitur argumentum: quia Deus pronior est ad miserendum, quam ad puniendum: & ideo abundanti merito confert etiam in corpore lucem abundantiorum, licet maiori iniquitati non insigat caliginem amplioerem.

CCCc ARTI

An conuenienter in corporibus gloriosis sint quatuor dotes?

Post omnia, et dicta præter literam necesse est quaerere de numero harum quatuor dorum. Videtur autem, quod non sit nisi una: quia tantum una dos confertur sponæ: cum igitur transferentes se secundum aliquam similitudinem se transferant, videtur etiam, quod in spiritualibus debeat poni dos una tantum.

2 Item videtur, quod dua tantum: quia duo sunt quæ dotari possunt, scilicet corpus, & anima: ergo & dua dotes.

3 Item videtur, quod tres per appropriata trium personarum.

4 Vt etiam videtur, quod plures, quam quatuor: quia ita dicit Anselmus in prologo ante finem: Quia amas caro mea, quid desideras anima mea: Ibi est, ibi est quicquid amatis, quicquid desideratis. Si delectat pulchritudo, fulgebunt iusti sicut sol. Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obistere possit, erunt similes Angelis Dei: quia seminatur corpus animale, & surgit spirituale, potestate utriusque non natura. Si longa & salubris vita, ibi sana æternitas, & æterna sanitas: quia iusti in perpetuum viuunt, & salus iustorum à Domino. Si satietas, satiabuntur cum apparuerit gloria Dei. Si ebrietas, inebriabuntur ab uberrate domus Dei. Si melodia, ibi Angelorum chori concinunt sine fine Deo. Si quilibet non immunda, sed munda voluptas, torréte voluptatis tuæ potabis eos Deus. Si sapientia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligunt Deum plus quam seipsos, & inuicem tanquam seipsos, & Deus plus illos quam illi seipsos: quia illi illum, & se, & inuicem per illum, & ille se, & illos per seipsum. Si concordia, omnibus illis erit una voluntas: quia nulla illis erit nisi sola Dei voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis ut Deus sur: nam sicut poterit Deus quod volent per se ipsum, ita illi poterunt quod volent per illum: quia sicut illi non aliud volent quam quod ille, ita ille volent quicquid volent illi: & quod ille volent, non poterit non esse. Si honor & diuitiæ, Deus suos seruos bonos & fideles supra multa constituet: nemo filij Dei & diuocabuntur & erunt: & ubi erit filius eius, ibi erunt & illi, hæredes quidem Dei, coheredes

Mat. 17. 1. Cor. 15. Sap. 6. Psal. 6. Psal. 16. Psal. 35.

Luc. 14. Rom. 8.

Si mali tunc habeant quas hic habuerunt deformitates.

In ench. 292. Math. 5.

De reprobis autem quaeri solet, An cum deformitatibus hinc habitis resurgant? Hoc autem Augustinus non asserit, sed dubium reliquit, ita inquit, Quicumque ab illa perditionis massa quæ per Adam facta est, non liberantur per Christum, resurgent quidem etiam ipsi, vnusquisque cum sua carne: sed vt cum diabolo eiusque Angelis puniantur. Vtrum verò ipsi cum vitij & deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcunque in eis gestarunt,

autem Christi. Si vera securitas, certe ita certi erunt nunquam & nullatenus ista vel potius istud bonum sibi defuturum, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorem illud inuitis dilectoribus ablatum, nec aliquid Deo potentius inuitos Deum & illos separaturum. Gaudium vero quale aut quantum est, vbi tale aut tantum bonum est. Ex hoc patet quod plurima sunt quæ sponfa tam in corpore quam in anima æternitate percipiet: ergo non sunt tantum quatuor dotes corporis.

RESPONSIO. dicendum, quod non sunt nisi quatuor dotes corporis, & videtur assignari posse ab intendentibus numerus ipsarum. Sed sufficit acceptio duplex: aut enim accipitur dos corporis ex parte formæ, aut ex parte materiæ, aut ex parte coniuncti, aut ex parte eius quod sequitur coniunctum ex forma & materia, quod est potentia naturalis. Et primo quidem modo sumitur luminositas. Secundo autem modo subtilitas, quæ consistit in subtiliatione partium materiæ. Et tertio modo impassibilitas. Quarto autem modo agilitas. Possunt iterum assignari & melius penes motum in Deum: & tunc aut est dos inclinans ad motum, aut dicens terminum motus, aut motum ipsum. Et primo modo est subtilitas. Secundo autem modo dupliciter potest sumi, scilicet terminus in coniuncto, & terminus in forma. Et primo modo est impassibilitas accepta ad similitudinem Dei per immutationem qua Sancti immutabuntur ad gloriam: & secundum hoc est claritas: sed penes motum ipsum est agilitas.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non probatur per hoc argumentum, nisi quod una dos est in communi: sed tamen in speciali multa dantur pro dote.

AD ALIUD dicendum, quod per hoc probatur, quod homo secundum duo datur: sed non sequitur, quod dos sua sit in duobus tantum.

AD ALIUD dicendum, quod quartum requiritur quod est esse consequens, scilicet propria passio: quia aliter non esset plena perfectio: & tunc erunt quatuor dotes, sicut patuit in prima assignatione.

AD ALIUD dicendum, quod Anselm. potius enumerat materias gaudiorum in regno, quam dotes: quia hoc dicitur dos, nisi quod datur sponfa ad perficiendam coniunctionem suam cum sponso, vt patuit in secunda assignatione numeri dotium.

gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Non enim fatigare nos debet incepta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna demnatio. Ecce non diffinit, an tunc habeant deformitates quas hic habuerunt reproborum corpora.

An in damnatis maneant defectus naturales?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [De reprobis autem quaeri solet, &c.] Videtur enim, quod maneant in eis defectus naturales sic: Corpus compositum ex contrariis à talis corruptionibus non continet, nisi gratia: sed gratiam nunquam habebunt: ergo talibus defectibus subiacebunt.

2 Item, Nullum bonum meruerunt damnati: sed iniuste datur, quod præter meritum datur: ergo nullum bonum datur eis: sed vnum de præcipuis bonis, est incorruptio: ergo illa non datur eis: ergo erunt in corporibus corruptibiles ex complexionis corruptione: & ita vt prius.

3 Item, Quod ex peccato est inductum, non debet minui per peccatum: sed corruptiones huiusmodi inductæ sunt ex peccato: ergo cum multa peccata sint addita originali peccato in damnatis, non debet in eis minui huiusmodi corruptio humorum, quæ inducit corporales infirmitates & deformitates.

4 Item hoc videtur Isa. 14. Subtus te sternetur tineæ, & operimentum tuum erunt vermes. Et ibidem, Sicut sanie pollurus & obvolutus.

IN CONTRARIUM huius est, quod omne corpus habens huiusmodi corruptiones, tandem destruetur: sed corpora damnatorum nunquam destruentur: ergo non subiaceant huiusmodi corruptionibus.

Sed con. 170.

2 Item, Tales corruptiones sunt à defectu naturæ: omnem enim defectum naturæ author naturæ corrigit: ergo & illum: ergo non permittit eum in damnatis.

3 Item, Apostolus 1. Corinth. 15. dicit, quod omnes mortui resurgent incorrupti, sed soli electi immutabuntur, vt supra habitum est: ergo nulla corruptio est in damnatis.

QUOD EST concedendum, quod damnati nullam habebunt ex vitio complexionis corruptionem febrilem, nec ex vitio compositionis corporis membrorum defectum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod iustitia Dei in pœnis continet eorum corpora: vnde quod obiicitur, verum est de bonis, vel obiectio fundatur super falsum.

AD ALIUD dicendum, quod licet nullum bonum meruerunt: tamen esse, viuere, & sentire, & ratiocinari habent, quæ sunt bona: & ita habent incorruptam substantiæ permanentiam, quæ bona est: sed ad augmentum suæ pœnæ est: & ideo licet sit bonum, non tamen datur eis ad bonum, nisi hoc modo quo bonum iustitiæ est bonum simpliciter, licet malum pœnale sit latroni.

AD ALIUD dicendum, quod non diminuitur in præmium peccati, sed in pœnam, & hoc iustitiæ congruit: sed quod diminueretur vt est præmium quoddam, esset inconsonum iustitiæ.

AD ALIUD dicendum, quod Isaias loquitur de pœna temporali Nabuchodonosor, qui in confusionem suam de sepulchro eiectus fuit, & vermibus datus ad deuorandum: sed secundum mysterium refertur ad pœnas spirituales, non corporales.

Quod non consumuntur corpora quæ tunc ardebunt.

Sed I vero quaeritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant & non consumantur? Augustinus variis exemplis astruit, & sempiternis ignibus ea ardere, & non consumi illa combustione: sicut animus cuius præsentia corpus viuit, & dolorem pati potest, mori autem non potest. Hoc enim erit tunc in corporibus damnandorum, quod nunc esse scimus in animis omnium, alias hominum.

An corpora damnatorum ardeant, & non comburantur?

Deinde quaeritur de hoc quod dicit ibi [Si vero quaeritur de corporibus malorum, &c.]

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

rum, &c. Videtur esse impossibile quod dicit, quod corpora ardeant, & non consumantur. Dicit enim Philosophus, quod omnis passio magis facta, abiicit à substantia: sed illa passio est maximè facta, quia agens omnem excellenti passionem: ergo maximè abiicit à substantia: ergo tandem consumet substantiam.

2 Item, Idem dicit, quod omnis actio est

per assimilationem, quia agens vult assimilare  
sibi patiens: sed actio est inter ignem & cor-  
pus damnatum: ergo tandem ignis assimilabit  
sibi corpus: ergo videtur, quod conuerteretur  
in ignem.

Item, Constat, quod ignis mouet corpus:  
sed motus ignis finitus est: ergo ille motus  
tandem veniet ad finem: sed nullus potest esse  
finitus, nisi motus assumat speciem & formam  
mouentis: ergo quandoque damnatorum cor-  
pora accipient speciem ignis: ergo quandoque  
erant ignis & non humana corpora.

Item, Omne recipiens qualitatem alicuius  
agens disponens ad id ad speciem, si  
ultimabitur in eo qualitas illa, de necessitate  
recipiet speciem: sed corpora damnatorum reci-  
piunt caliditatem, quæ est qualitas dispo-  
nens ad speciem ignis, & ultimabitur in eis  
qualitas illa: ergo necessario mutantur in  
ignem: ergo mutantur à specie & natura  
humana.

Item, Omne agens diuidens corpus phy-  
sicum, de necessitate corrumpit ipsum, si con-  
fortatur actio: calor ignis agit diuidendo cor-  
pus physicum hominis: ergo si confortatur  
actio, de necessitate corrumpet ipsum. Proba-  
tur prima ex hoc, quod nullum corpus phy-  
sicum est diuisibile in infinitum, quin diuidatur  
à forma physica. Secunda autem supponitur:  
quia aliter non laederet intus ignis, nisi diuide-  
ret corpora: & constat, quod actio ignis confor-  
tata est vehementer: ergo consumet substan-  
tiam corporum damnatorum.

Item, Corpora damnatorum sunt mate-  
ria ignis inferni, aut propria, aut aliena. Si pro-  
pria: tunc corpora damnatorum sunt ignis,  
quia propria materia ignis habet speciem ignis  
pro forma. Si aliena: tunc obicitur sic, Omnis  
aliena materia ignis transmutatur ab igne  
si agat in ipsam: sed ignis inferni agit in cor-  
pora: ergo transmutat ea: ergo corrumpendo  
agit in ea.

Item, Omne agens tantum agit, quan-  
tum dat passio de specie: sed ignis inferni  
maximè agit: ergo plurimum de specie sua  
dat damnatis: ergo maximè transmutat eos à  
specie propria, id est, humana: ergo non remane-  
bunt homines.

**IN CONTRARIUM** est, quod dicitur  
Apoc. 9. Desiderabunt homines mori, & mors  
fugiet ab eis. Ergo videtur, quod nunquam  
possint consumi ad mortem: ergo videtur,  
quod corpora eorum incorrupta semper te-  
neantur.

Item, Bernardus dicit, quod sic moriuntur  
damnati, quod nunquam permoriuntur. Et ex  
hoc sequitur idem quod prius.

Item, h. ultimo. Vermis eorum non mo-  
rietur, & ignis non extinguetur. Ergo ipsi sine  
consumptione semper cremabuntur in igne.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod in veritate  
ea que dicuntur in litera, fidelia & vera  
sunt, & absque dubitatione tenenda. Conser-  
uans autem damnatorum corpora, est iustitia  
Dei in pœnis: & hæc credenda sunt potius,  
quam discutenda. Ne tamen omnino nihil  
videamus dicere, sciendum quod sensibilia  
dupliciter agunt in organa sensuum, scilicet

actione naturæ, & actione animæ. Actio na-  
turæ est cum consumptione & contrarietate:  
& puto bene, quod talis non potest esse in ali-  
quod corpus, nisi ipsum corpus consumatur.  
Sed actio animæ est per receptionem inten-  
tionis ad affectum doloris vel delectationis: &  
de hoc dicemus secundum possibilitatem no-  
stram in questione de sensibus corporum re-  
surgentium infra: & talis est actio in inferno,  
quæ est ad sensus immutationem, sine con-  
sumptione substantiæ.

**AD PRIMUM** ergo dicendum, quod  
Philosophus loquitur de actione naturæ, quæ  
non est tantum actio ad sensus immutationem:  
& non de actione animæ, quæ nihil abiicit  
à substantia.

**AD ALIUD** dicendum, quod ibi fit as-  
similatio talis, qualis est inter sensum, & sen-  
sibile, hoc est, quod species sensibilis fit in sen-  
su per intentionem contristantis, sed non per  
esse quod habet in materia.

**AD ALIUD** dicendum, quod motus fit  
ad impressionem intentionis, & est finitus, sed  
non ad formam dantem esse: quia aliter illa  
corpora in ignem conuerterentur.

**AD ALIUD** dicendum, quod recipiunt inten-  
tionem qualitatis prout ipsa est excitatio  
doloris & tristitiæ ex calore: sed non prout  
est forma transmutans materiam ad speciem  
abiectionem, & alterius formæ inductionem.

**AD ALIUD** dicendum, quod agens actio-  
ne animæ, non agit diuidendo, sicut patet in  
omnibus sensibilibus agentibus in organa sen-  
suum, si actio animæ ab actione naturæ di-  
uidatur.

**AD ALIUD** dicendum, quod impij sunt  
materia aliena dissimilis speciei agentis, sicut  
sensus in potentia suscipit speciem obiectionis  
tristitiæ, vel delectationem: & ex hoc non  
sequitur aliqua commutatio corporum.

**AD ALIUD** dicendum, quod dat spe-  
ciem secundum actionem animæ, & non natu-  
ræ: & ideo non sequitur, quod conuertat  
in ignem. Hæc autem solutio melior est secun-  
dum rationem, quæ in hac materia potest esse:  
& ideo diligenter est notanda.

## ARTICVLVS XXXV.

*An anima patiat in corpore, vel à  
corpore?*

**D**einde queritur de hoc quod dicit ibi  
[Sicut anima cuius potentia viuunt corpus, &c.]  
Ex hoc enim simili videtur Augustinus  
innuere præhabitu modum solutionis.  
Vt tamen melius intelligatur, querantur hic  
duo, scilicet qualiter animus patiat in cor-  
pore, & quare corpori damnato non potest  
attribui nisi alter modus passionis, cum duo  
sint modi passionis animati corporis.

**AD PRIMUM** sic obicitur: Omne agens  
fortius est patiente: sed nullum corpus fortius  
est animo patiente qui est spiritalis: ergo nul-  
lum corporale potest agere in animum. Prima  
harum scribitur ab August. in lib. 12. super  
Gen. ad literam: & secunda, & etiam conclusio.

Item,

## In Lib. 4. Sentent. Distinct. XLIV. 857

Item, Corpus & animus se habent vt  
motor & mobile: & animus est motor, corpus  
autem est mobile: sed omnis motor agit in  
mobile, non patiens ab ipso secundum quod  
huiusmodi: ergo animus agit in corpus, non  
passus ab ipso secundum quod huiusmodi:  
ergo non potest pati in corpore, vt videtur.

Item, Quod nullius est susceptibile trans-  
mutationis, nullius est susceptibile passionis:  
sed anima nullius susceptibilis est transmuta-  
tionis: ergo nullius susceptibilis est passionis:  
ergo nec à corpore patitur, nec ab aliquo alio.  
Prima constat: quia omnis passio est secundum  
aliquam transmutationem. Secunda scribitur  
in primo de anima, vbi Philosophus reprobat  
dicta Platonis.

Item, Quod nullum omnino habet con-  
trarium, impossibile est pati omnino: sed  
anima nullum habet contrarium: ergo im-  
possibile est eam pati, siue in corpore, siue ex-  
tra corpus.

**IN CONTRARIUM** huius est, quod nos  
experimur timores & tristitias quas non ex-  
periuntur non habentia animas sensibiles: ergo  
anima subiaccere videtur passionibus.

Item, Damasc. dicit, quod anima com-  
paratur corpori, licet non commoriatur cor-  
pori: ergo patitur.

Item, Vult Philosophus, quod in quibus-  
dam corporis motus perueniunt ad animam &  
transmutant ipsam: ergo etiam corpus imprimit  
passiones animabus.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod in veritate  
ita est, & Augustinus videtur ita determinate,  
quod anima non patitur à corpore in cor-  
pore: sed passione facta in corpore anima  
punit seipsum affectu doloris & compassionis.  
Quod qualiter sit ad intelligendum, sciendum  
quod nullus motus, vel passio affectionis  
alicuius fit in anima, nisi fiat prius apprehensio  
de se faciente illam passionem, siue af-  
fectionem: apprehensio autem per acceptio-  
nem speciei est sensibilis per sensum vel ima-  
ginationem: & ideo in corpore non fit passio  
doloris, nisi per sensum vel imaginationem:  
hoc autem quod est in sensu, siue in imagina-  
tione animæ, est species spiritalis simplex &  
non forma corporalis: vnde immediatum fa-  
ciens dolorem in anima, est intentio spiritalis  
rei contristantis accepta in vi aliqua animæ:  
& ideo dicit Augustinus, quod non patitur à  
corpore, sed à seipsa accipiente huiusmodi  
speciem rei contristantis. Et per hoc patet so-  
lutio ad primum: quia licet primum agens sit  
corpus, tamen proximum est intentio spiritalis  
ab anima apprehensa.

**AD ALIUD** dicendum, quod anima à cor-  
pore vt est corpus non mouetur: tamen motus  
corporis pertingunt ad ipsam per animæ ope-  
rationem: hoc modo quo operatio quæ-  
dam est apprehendere rerum circumstantium  
formas.

**AD ALIUD** dicendum, quod anima se-  
cundum se accepta, id est, denudata à corpore  
naturaliter, non habet transmutationem ali-  
quam: sed in corpore transmutatur per acci-  
dens, scilicet transmutatione facta in corpore.  
Transmutatur autem modo prædicto: & hoc

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

modo non negat Aristot. sed potius probat,  
quod anima mouetur per se.

**AD ALIUD** dicendum, quod anima se-  
cundum se non habet contrarium, neque se-  
cundum se patitur, in quantum tamen est for-  
ma & motor coniuncti, accipit vt contrarium  
id quod dissoluit coniunctum: & in illius spe-  
cie apprehensa punitur & dolet. Eius autem  
quod obicitur in contrarium, patet solutio  
per se. Tamen sciendum, quod licet ista solu-  
tio sit secundum August. est tamen aliquantulum  
contra dicta Aristot. quia ipse non vult,  
quod apprehendere sit agere, sed potius pati:  
& secundum eum addendum est, quod motus  
qui fit per corpus, materialiter se habet ad ani-  
mam, & non vt agens: sed quia ministrat ma-  
teriam cognitionis, & anima adhibet formam,  
ided verum est quod dictum est in solutione  
per totum. Hoc etiam supra notatum est.

## ARTICVLVS XXXVI.

*Quare non potest attribui corporibus dam-  
natorum alius modus passionis?*

**S**ecundo queritur, Quare non potest attri-  
bui corporibus damnatorum, nisi alter mo-  
dus passionis? Videtur enim, quod vterque:  
quia corpora damnatorum sunt calida: sed si  
calidum ageret tantum actione animæ, & non  
actione naturæ, non posset dici, quod essent  
calida: ergo calidum agit in ea actione naturæ.  
Probat per philosophiam: quia non dicitur anima  
calida ex apprehensione calidi, vel etiam ex  
affectu calidi: & sic constat propositum.

Item, Si non ageret nisi actione animæ:  
tunc esset passio illorum corporum, sicut est  
passio in somno ad imaginationem terribilium  
presentialiter affligentium hominem: & sic  
non in veritate patenter, sed phantasticè so-  
lum, quod est absens, quia hoc generaret  
hæresim: ergo patiantur actione naturæ.

Item, Si paterentur actione animæ &  
non naturæ: cum actio animæ æqualiter fiat  
presente re & absente, non oporteret ibi ignem  
esse vbi patiantur, sed sufficeret ignis imagi-  
natio: & hoc iterum est absurdum: ergo vide-  
tur, quod actione naturæ patiantur.

**IN CONTRARIUM** huius sunt obiecta  
supra inducta: quia illa necessariò videntur  
concludere, quod actione naturæ non patian-  
tur, vel etiam si vtraque actione naturæ scilicet,  
& animæ patiantur.

**RESPONSIO.** Sine præiudicio dicendum,  
quod veritatem huius questionis neminem  
puto scire, nisi cui Deus reuelauerit, sicut in  
sequenti capitulo dicitur ex verbis August.  
Sine præiudicio tamen dico, quod actione  
animæ tantum patiantur, actione dico, quæ est  
sensus: quia ibi oportet organum actualiter  
immutare, & etiam speciem sensibilis in anima  
fieri. Et hoc qualiter sit, possumus imaginari  
per simile: sicut si ponamus per impossibile se-  
parari modo actionem animæ in qualitatibus  
tactus ab actione naturæ: si enim tunc calidum  
agat in tactum, necessariò erit presens tangens:

C C C c 3 quia

quia aliter non esset tactus, & oporteret fieri immutationem organi: quia aliter non deferretur species ad vim animæ, quæ est tactus, & oporteret speciem ut contrariam coniuncto recipi ab anima: & tamen quia agens esset spirituale, nihil abiiceret à substantia, & vno modo substantia sua remaneret si passio remaneret.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc esset verum, si non esset hic actio per sensum: in illa enim quæ est per sensum, corpus disponitur qualitate sensibilis, & denominatur

ab ipsa, præcipue in tactu: sed si fieret imaginando tantum, quæ imaginatio non exigit tactum præsentis rei quæ facit passionem, tunc valeret obiectio.

AD ALIUD iam patet solutio, quod somnium non est per sensum: & in hoc differt positio ista fidei à dictis quorundam Philosophorum qui talem somnialem passionem dederunt animabus & peccatoribus.

AD VLTIMVM etiam patet solutio, quia sensus rei exigit experientiam & præsentiam.

*Si demonet corporali igne cremantur.*

Super  
Genes. &  
de ciuit.  
De. lib.  
21. c. 10.



**V**ERI etiam solet, An dæmones corporali igne ardeant: Ad quod Augustinus respondens ait, Cur non dicamus (quamuis miris, veris tamen modis) etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam ipsi incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari. Gehenna illa, quæ stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorum corpora hominum, vel dæmonum: sed solida hominum, aërea dæmonum. Vnus enim utriusque ignis erit, vt veritas ait. De quo igne si quæritur, qualis vel vbi sit? Augustinus sic respondet, Ignis æternus cuiusmodi sit, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit.

Apo. 19  
Mat. 25  
De ciuit.  
De. lib.  
20. c. 16.

ARTICVLVS XXXVII.

*An ignis corporeus cruciat dæmones?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Quærit etiam solet, An dæmones igne corporali ardeant?] Videtur autem, quod non: quia dicit Damasc. lib. quarto. cap. vltim. quod ignis ille non est corporeus, sed qualis utique Deus nouit: ergo non ardent igne corporeo.

2 Item, Boët. dicit in lib. de duabus naturis in vna persona Christi, quod nulla est actio & passio eorum, quorum non est materia vna: sed ignis corporei & dæmonum in corpore eorum non est materia vna: ergo ille ignis non agit in dæmones.

3 Item, Omnis actio est per contactum, vt dicit Aristot. in primo de generatione & corruptione, & in textodecimo animalium: sed inter ignem & dæmones non est contractus: ergo ignis non agit in dæmones. Probatio media. Contactus est eorum, quorum vltima sunt simul: sed dæmones cum sint spiritus, non habent vltima: ergo constat propositum.

4 Item, Contactus physicus est; quando vtrumque tangentium immutatur ab alio: & constat, quod ignis à dæmone non immutatur.

5 Item, Actio omnis est inter contraria: sed inter ignem & dæmones nulla est contra-

rietas: ergo nulla actio: ergo inter eos nulla erit actio, vel passio.

6 Item, Quod insuscipibile est speciei agentis, nihil recipit de actione ipsius, & nihil paritur ab ipso: sed dæmon cum sit spiritus, non est susceptibilis speciei agentis, quia nunquam potest dici spiritus calidus: ergo nihil suscipit de actione ignis, & nihil paritur ab ipso.

**I**N CONTRARIVM huius sunt ea quæ dicuntur in litera, & sufficiant: quia in litera dicitur, quod stagnum ignis & sulphuris corporeus ignis erit, &c.

**R**ESPONSIO. Absque dabitate corporeus ignis cruciat dæmones: quod fide teneo: quamuis non plenarie sit intelligibile, tamen sic potest dici ad intellectum, quod ignis ille corporeus potest accipi dupliciter, scilicet vt instrumentum diuinæ iustitiæ vindicantis peccatum commissum contra Deum: & vt elementum corporeum. Et primo quidem modo habet corporeus ignis vim incorpoream affligendi etiam naturam nobiliorem se, dummodo sit sub peccato. Secundo autem modo non habet. Et prima quidem vi quæ datur per iustitiam diuinam, agit in spiritus dæmonum.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod Damasc. intelligit de affligente immediato, de quo, vt ante est dictum, affligens est in corpore speciei, quæ est intentio recepta in spiritu apprehendente suam afflictionem: tamen agens primum est corporeum.

**A**D ALIUD dicendum, quod verum est de

de agente secundum vim elementi tantum, vel secundum vim simplicis corporis naturalis: sed agens in vi diuina quæ est vis instrumenti diuinæ iustitiæ ad vindictam iniquitatis, est amplioris virtutis: & ideo agit etiam in illud quod non est secum communicans in materia.

**A**D ALIUD dicendum, quod contactus duplex est, scilicet per modum diffinitionis, & per modum coniunctionis corporalis. Et primo modo dicitur contingi quod coniungitur essentialiter, & præsentialiter continetur in aliquo: & hoc modo contingunt dæmones ignem, quia in ipso præsentialiter includuntur: sed non secundo modo. Alia autem probationes secundo modo supponunt fieri tactum.

**A**D ALIUD dicendum, quod est contrarietas hic ad ignem secundum quod est instrumentum iustitiæ Dei: quia sic suum contrarium est iustitiæ diuinæ contrarium, sicut furtum ponitur esse contrarium furcis vel patibulo.

**A**D ALIUD dicendum, quod in veritate substantia intellectualis non proprie dicitur calida, sed magis proprie dicitur adusta etiam quam calida, nisi dicatur calida per intentionem calidi apprehensam: & hoc est improprie dictum, quia illa intentio est spiritualis. Vel fortè potest dici, quod vt ignis est instrumentum diuinæ iustitiæ, potest imprimere qualitatem suam in substantiam intellectualem. Sed primum melius est, quod non sit calida, sed potius adusta per ignem, prout est instrumentum iustitiæ vindicantis in pœnis: quia cum caliditas forma sit corporalis, non potest intelligi, qualiter sit in substantia pure spirituali: & fortè hac necessitate restrictus dixit Augustinus in litera, quod dæmones in igne habent corpora atrea: quod tamen non tenet Ecclesia: & ideo primo modo est dicendum.

ARTICVLVS XXXVIII.

*An ignis infernalis sit corporeus?*

**D**Einde quæritur de hoc quod dicit ibi [Ignis æternus cuiusmodi sit, &c.] Videtur hoc esse falsum ratione primæ partis & secundæ. Ratione quidem primæ partis: quia statim in sequenti cap. dicit, quod constat animas ignis materialis corporalibus flammis esse cruciandas: ergo scitur cuiusmodi sit. Pro secunda autem parte dicitur Isa. 14. Infernus subter te conturbatus est, in occursum aduentus tui. Ergo infernus est subter: ergo est in terra.

2 Item, Ibi dicit Glossa, quod infernus est locus pœnarum, & est subter: ergo vt prius.

3 Item Eccli. 24. Penetrabo inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes. Et loquitur de descensu ad inferos: ergo est in inferioribus partibus terræ.

4 Item Isid. in lib. creaturarum, Sol & Luna ad occasum non venient, ne impij sub terra positi sua luce fruatur. Ergo impij positi sunt

sub terra: sed impij sunt in inferno: ergo infernus est sub terra.

5 Item Iob 17. In profundissimum infernum descendat omnia mea, &c. Ibi Glossa, Quantum ad celsitudinem celi aer iste infernus est, quantum ad aeris altitudinem terra inferius iacet, quantum verò ad altitudinem terræ illa loca inferni quæ superiora sunt aliis receptaculis inferni, hoc loco profundissimum infernum dicit. Ergo limbus partium est sub terra, & adhuc inferius illo est infernus, & sic iterum habetur propositum.

6 Item, Omnis ignobilitas debet locum infimum retinere: sed omnis ignobilitas est in inferno: ergo infernus debet esse in loco infimo: ergo in medio terræ esse debet.

7 Item, Contraria merita sunt in Sanctis & impiis: sed Sancti per merita ascendunt ad locum altissimum: ergo impij per contrarium descendere debent ad locum infimum: hoc autem est terræ medium: ergo quoad medium terræ debent disponi damnati.

8 Item, Terram dilexerunt, sicut Sancti cælum: ergo æquè iustum est, quod isti ponantur in medio terræ, sicut quod Sancti ponantur in medio cæli.

**I**N CONTRARIVM huius est, quod ad decorem iustitiæ pertinet, quod in eodem loco quis puniatur, vbi peccauit: sed peccauerunt hic: ergo videtur, quod infernus hic esse debeat.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod in ista questione ultra dicta Sanctorum nihil est dicendum: quia ratio nihil omnino facit hic, sed in toto standum est dictis illorum qui reuelationem à Spiritu sancto acceperunt. Illi autem dicunt, quod ignis sit corporeus, & infernus in terra: & hoc ideo tenendum & credendum est. Ad dictum autem August. dicendum, quod ipse dicit non asserendo: sed tamen ipsemet magis putat ita esse, quam aliter: & fortè quod August. non fuit plene reuelatum, aliis Sanctis plene reuelatum fuit. Et secundum hoc non est contradictio in litera. Vel dicatur, quod Augustinus dicit non esse dubitandum de specie ignis, sed de modo & virtute qua affligit animas: quia illa est valde latens.

Ad aliam partem bene concedo, quod est sub terra, sicut probatum est: sed dictum August. intelligitur de loco determinato, vtrum in centro vel extra centrum sint loca illa: quia etiam secundum poetas de hoc dubium est. Et Isaac videtur velle, quod peccatores deprimuntur sub orbe tristi, & grauabunt eos ibi peccata sua. Tristis autem orbis vocatur à Philosophis pars orbis sinistra, quæ expanditur supra quartam partem terræ, quæ supponitur quartæ habitabili: & de hac sententia videtur Isa. sicut infra patebit.

**A**D ID quod contra obiicitur, dicendum quod non potest esse: quia omnis habitatio Sanctorum tunc purgabitur: & ideo mundus quoad habitationem istam in qua Sancti meruerunt, innouabitur: & ideo abiicientur ab ipso cadauera foetida deminatorum, vt etiam profundetur iustitia in loco qui congruit peccato ipsorum damnatorum, sicut probatum est in obiectione.

*Si anima sine corporibus sentiunt ignem corporalem.*

**G** V M autem constat animas igne materiali in corporibus crucianda, quæri solet, an interim ante resurrectionem corporum animæ defunctorum reprobatorum materiali igne cremantur? De hoc Iulianus Toletanæ Ecclesiæ Episcopus, Gregorij dicta secutus, ita scripsit: Si viventis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore: cur non post mortem etiam corpore igneo teneatur? Teneri autem per ignem spiritum dicimus, ut in tormento ignis sit videndo atque sentiendo. Quod autem non solum videndo, sed etiam experiendo anima ignis tormenta patiatur, ex Evangelio colligitur, ubi veritatis voce diues mortuus dicitur in inferno sepultus: cuius anima, quod in igne teneatur, insinuat cum Abraham deprecatur dicens, Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia cūior in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas perhibet, quis sapiens reprobatorum animas teneri ignibus neget? Præcipue cum humanam animam corporis similitudinem habere doceat Augustinus ita inquis, Proferri animam habere posse similitudinem corporis & corporalium omnino membrorum, quisquis renuit, potest negare animam esse quæ in somnis videt vel ambulare se vel sedere, vel huc atque illuc gressu vel etiam volatu ferri: hoc sine quadam similitudine corporis non fit. Proinde si hanc similitudinem etiam apud inferos gerit, non corporalem, sed corpori similitudinem: ita etiam in locis videtur esse non corporalibus, sed corporalium similibus siue in requie, siue in doloribus. In Cassiani etiam voluminibus legitur, quod non sine otiosæ, neque nihil non sentiant, cum diues ille in inferno se flamma cruciari clamat. Vnde probatur animas defunctorum non solum suis sensibus non priuari, sed nec istis affectibus, scilicet spe, tristitia, gaudio, ac metu carere: & ex his quæ sibi in illo generali examine referuntur, eas quiddam iam incipere per gustare.

## ARTICVLVS XXXIX.

*An ignis corporalis sic esse possit, ut non destruat?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur *ibi* [Teneri autem per ignem spiritum dicimus, &c.] Et queruntur duo, scilicet an ignis corporalis sic esse possit, quod non destruat, & an hoc verum sit, quod hoc sit eis tormentum, quod ignem videant & sentiant?

Ad primum sic obicitur: Locus est conseruatiuus locari, ut dicit Philosophus: ergo omne quod naturaliter est in loco aliquo, si diu est extra suum locum, ubi sit, destruetur: sed ignis inferni est verus ignis, & est à principio mundi extra suum locum: ergo destruetur.

2 Item, Avicenna dicit in prima Philosophia, quod nulla causa est, quod hæc pars materiæ facta est terra, & hæc pars aer, & alia pars ignis, nisi quod frigiditas tali vel tali loco naturalis vel caliditas inuenit ipsam, & conuertit in aerem vel in terram: sed constat, quod nulla frigiditas terræ est ita naturalis sicut illa quæ est in medio terræ: ergo conuertet in terram, quicquid est in medio: & per consequens ignem inferni conuertet in terram.

3 Item, Elementa conuertuntur ad invicem, & conuertuntur in virtutem & speciem dominantis: sed constat, quod in centro terræ nullum elementum ita dominatur sicut terra: ergo omne quod ibi est, terra conuertet ad naturam & speciem suam: ergo ignis inferni necessarius in terram conuertetur.

4 Item Arist. probat necessarium, quod quantum

quantum datur alicui de natura speciei, tantum datur ei de loco illius naturæ & de motu ad locum illum: ergo & conuerso quantum datur alicui de loco alicuius naturæ, tantum datur ei de specie & natura locari & in loco illo: sed nullus locus est ita naturalis terræ sicut locus mediæ terræ: ergo quicquid est ibi, naturam & speciem terræ accipiet: ergo in terram conuertetur.

5 Item, Violentia nulla est perpetua, quia aut liberabitur res, aut corrumpetur: constat autem, quod ignis violententer est deorsum: ergo non perpetuè est ibi, quia vel corrumpetur, vel euolabit si cessauerit prohibens: & ex hoc sequitur idem quod prius.

6 Si forte dicas, quod non est ibi violentus, sed naturaliter: quia duplex est motus ignis. Vnus quem habet secundum naturam formæ: & ille est ascendere sursum. Et alius quem habet natura materiæ: & ille est, quandoque deorsum, & tunc etiam ignis mouetur deorsum, quia sequitur suam materiam, sicut lignum inflammatum mouetur deorsum. Contra: illa non est propria materia ignis, sed aliena: quia propria materia ignis ascendit: ergo ipsa incipit vincere, quando venit ad centrum: & ita iterum ignis peribit.

**Q**UÆSTIO. Vltimus etiam hic videtur, quod ille locus in capacitate non sufficiat: quia quæto elementum est rarius, tanto maiorem querit locum: sed ignis est rarissimum elementorum: ergo querit locum maiorem omnibus elementis: sed medium terræ est locus minimus: ergo videtur, quod ibi non possit esse ignis.

2 Item, Cum sit minimæ capacitatis locus ille, videtur quod non possit capere hominum partem maiorem: & ita nihil esse videtur, quod dicitur de loco illo. Qualiter autem ignis ille in animas agere possit, ante est habitus in simili, qualiter possit agere in demones.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod ignis est ibi in fortissima caliditate, cui caliditati nihil est comparabile: & hoc intelligendum est sic: Ignis cui naturale frigus circumponitur & est in materia solida, semper simul colligitur, & habet caliditatem calcaram & congregatam magis quam ille qui est in materia rara: & talis est ignis inferni.

**V**nde dicendum ad primum, quod Deus ipse conseruat ignem secundum quod est instrumentum iustitiæ vindicantis. Et hoc est quod dicitur *Mat. 30. Flamma Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.*

**A**d aliud dicendum, quod ignis ille non naturaliter ibi generatur, sed potius materia omnis ignobilitatis mundi congregatur ibi virtute diuina.

**A**d aliud dicendum, quod sequetur, quod hoc esset verum, si virtus iustitiæ diuinæ ignem illum non conseruaret.

**A**d aliud dicendum, quod violentia non potest fieri alicui creature à Deo: quia omni creature innata est obedientia sui creatoris: & taliter ignis ille sit in medio.

**A**d aliud dicendum, quod ignis ille secundum quod consideratur ut instrumentum iustitiæ diuinæ vindicantis peccata, tunc propriissima materia ignis sunt damnati: & ideo

etiam efficacissimè conualefcit in eis, & non extinguuntur: & hæc est propria consideratio conseruationis ipsius.

**A**d hoc quod vltius queritur, dicendum quod hoc non est verum, nisi de igne secundum naturam elementi considerato: ille enim qui habet virtutem vindicandi in peccatores, magis querit materiam in qua consistunt partes eius & congregentur, ut calidior fiat, sicut dictum est: & ideo querit locum strictum.

**A**d aliud dicendum, quod in amplitudine necessaria nunquam deficiet infernus: quia dilatauit animam suam absque vllis terminis: sed tamen bene credo, quod confri&ti & commassati iacebunt damnati in ipso, & ad hanc capacitatem bene sufficit terra concauitas.

## ARTICVLVS XL.

*An idem sit damnatis ignem videre & in igne cruciari?*

**S**ecundo queritur an verum sit quod dicitur, quod idem sit eis in igne cruciari, quod ignem videre & sentire: Videtur autem, quod non: intentio enim non habet verè hoc cui inest: quod patet quando videmus ignem, quia species ignis in oculo non vrit oculum. Similiter quando intelligimus ignem, species ignis non vrit intellectum. Et similiter est de imaginatione. Ergo videtur omnino nihil dicere, quod hoc sit eis in igne cruciari, quod ignem videre.

2 Item, Si intentiones animæ solum sint & per se non relatae ad res, non mouebunt ad dolorem vel tristitiam, sicut dicit Arist. sed istæ intentiones ad res referri non possunt sine sensibus corporalibus, qui non sunt ibi: ergo videtur, quod non mouent animas ad dolorem vel tristitiam.

3 Item, Sensus in actu non fit nisi per harmoniam complexionantium: sed illa non sunt in anima exuta à corpore: ergo non habent sensum in actu: ergo nec visum: ergo non vident ignem.

4 Si forte dicas, quod de intellectuali visione intelligitur. Contra: Visio intellectualis fit per species abstractas ab omni consideratione & appenditiis materiæ: tales autem species non transmutant aliquid: ergo tali visione nunquam anima transmutatur: ergo videtur, quod nec patitur nec dolet de tali visione: & sic nihil est quod in littera dicere videtur.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod istud meo iudicio intelligitur de visione intellectualem cum presentia rei in qua videns tenetur. Et dico, quod apprehensio ignis duplex est, scilicet ut talis natura siue elementi, & hæc non potest esse instrumentum iustitiæ vindicantis, & sic apprehenditur ut contrarium iniquitati: & cum tenetur virtute Dei in igne, affligitur in ipso.

**A**d primum ergo dicendum, quod intentio non comburit, sed potius affligit spiritum secundum quod est accepta ignis presentis

fentis & continentis spiritum, quam vim habet ignis in quantum est instrumentum iustitiæ diuinæ, ut dictum est: sicut etiam materiam quando anima est in corpore, intentio non affligit: sed intentio agentis præsentis & irruentis in corpus, affligit animam, ut supra dictum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod intentio ista refertur ad rem, scilicet ad ignem, qui præsentialiter tenet & agit in spiritum per virtutem supra dictam.

**AD ALIUD** dicendum, quod sensus non sumitur hic propriè: non enim in anima exuta à corpore est sensus, nisi in radice potentia sensitiva: sed sumitur penes experientiam afflictionis quæ est per ignem, sicut etiam demones qui non habent sensibilem animam, ignem sentiunt, id est, experiuntur, ut prius habitum est.

**AD ALIUD** dicendum, quod hoc est verum de intellectu speculativo, sed non de practico siue affectivo, qui accipit ut triste speciem apprehensam rei habentis virtutem tenendi spiritum, & agendi in contrarium spiritus est factus: quia ad illam visionem sequitur afflictio maxima.

## ARTICVLVS XLI.

*An anima sit effigata ut corpus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Proferri animam habere posse similitudinem corporis, &c.] Videtur mentiri & hæresim dicere: quia Tertulianus propter hoc damnatus est, quia dixit animam esse effigatam ut corpus, & interiore hominem esse figuratum ut exteriorem: & hoc expresse videtur hic dici ergo videtur hic esse hæresis Tertuliani.

1 Item videtur impossibile: quia siue corpus sumatur naturaliter, siue artificialiter, siue mathematicè, figura semper est forma ipsius: & omne figuratum est corpus: ergo si anima habet figuram corporis, ipsa est corpus.

2 Item, Nullum corpus est perfectio corporis: sed omnis anima est perfectio corporis: ergo nulla anima est corpus: sed figura est terminus superficiei vel corporis: ergo nulla anima habet figuram corporis: ergo falsum dicit in litera.

3 Item, Probatio nulla est in litera: quia anima non videt huiusmodi somnia, sed homo: & non est inconueniens si ille de se videt corporales actus, cum ipse sit corporeus. Quod autem anima hoc non videat, non latet aliquem aliquid scientem de philosophia naturali. Præterea si anima talia videret, tunc etiam separata talia somnia videret: & hoc ridiculum est dicere, quod animæ separatæ somnient.

*Solutio.*

**RESPONSIO.** Augustinus in veritate istud non asserit: quia dubie dictum est, & magis apparet absurdum & falsum quam verum. Si tamen quis sustinere velit, dicere poterit, quod figuram corporis habere contingit dupliciter, scilicet per esse, & per intentionem. Primo quidem modo non habet figuram corporis nisi corpus: & ideo errauit Tertulianus, qui tali

modo figuram corporis attribuit animæ. Per intentionem autem in potentia quæ imaginaria vocatur, anima sensibilis habet figuram corporis quando imaginantur corpora, sicut dicit in litera: & ita intelligitur litera: figuræ enim omnium quantorum in formali siue imaginaria describuntur. Et per hoc patet solutio ad primum.

**AD ALIUD** dicendum, quod figura secundum esse consideratur in illa obiectione, & etiam in sequenti, sed per intentionem conuenit animæ.

**AD ALIUD** dicendum, quod Augustinus non intendit, quod animæ secum ferant imagines acceptas à rebus prout sunt in sensibus interioribus, sed potius infectiones vel merita contracta ex talibus ferunt secum: & hæc infra melius patebunt, & per tales infectiones penitus subdentur.

## ARTICVLVS XLII.

*An spiritus sint in locis non corporalibus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Ita etiam in locis videntur esse non corporales, &c.] Hoc enim videtur absurdum: quia sic nec infernus nec calum empyreum locus corporalis esse videtur, quod horret fides nostra.

**RESPONSIO.** Dicendum, quod non intelligit de loco secundum suam substantiam, sed potius secundum actum locandi: quia non corporaliter in loco contineri potest spiritus, sed potius diffinitive, sicut dicit Damasc. & hoc est quasi spiritualiter contineri.

## ARTICVLVS XLIII.

*An verum sit, quod anima priuatur sensibus & affectibus?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Vnde probatur animas defunctorum non solum sensibus suis non priuari, sed nec suis affectibus, &c.] Videtur enim esse falsum sic. Quorum actus essentialis corrumpitur, & ipsa necessario corrumpuntur: sed sensuum in morte actus essentialis corrumpitur: ergo & ipsi sensus corrumpuntur. Prima patet per Damasc. dicentem, quod nulla res propria & essentiali destituitur operatione. Secunda patet per se: quia post mortem nec videt, nec audit, nec aliquid aliorum facit quæ per sensus exercentur.

1 Item Arist. in 9. primæ philosophiæ dicit sic: Si posterius quid manet perscrutandum: nam in quibusdam nihil prohibet, ut scilicet anima talis, non omnis, sed intellectus: omnium enim impossibile forsan. Ex hoc accipitur, quod anima sensibilis secundum nullam vim post corpus manet: ergo falsum est quod dicit in litera.

2 Item Arist. in primo de anima: Siquidem est aliquid animæ operum aut propria passio, contingit

contingit utique ipsam separari: si vero nulla propria ipsius, non erit separabilis. Constat autem, quod nulla operatio vel passio sensibilis est propria animæ sine corpore. Ergo nulla pars animæ sensibilis separatur: ergo post mortem non manet.

3 Item, Eustracius dicit in Commento 6. ethic. sic: Post rationalem animam non natura confestim, sed vitæ quædam altera, scilicet sensibilis, & vegetabilis, quæ est entelechia, sunt inseparabiles à corpore existentibus, & propriæ ipsorum aduenientes complexionibus, & his dissolutis coalescentes. Ex hoc expresse accipitur quod dictum est.

4 Item Arist. in 16. animalium sic dicit: Si operatio aliquorum principiorum non potest esse sine corpore, non erunt talia principia sine corpore. Verbi gratia: non sit ambulatio sine pedibus: & ideo vis ambulatiua non est vnquam sine pedibus. Et loquitur de operatione sensuum. Cum ergo ipsi non sint operantes sine organo corporali, non possunt manere sine organo corporali: ergo illo dissoluto, & ipsi annihilantur.

5 Item, Quæcunque exigunt subiectum quantum ad suum esse, post subiecti corruptionem non habent permanentiam: omnis potentia organica sic exigit subiectum quantum ad suum esse: ergo subiecto corrupto non habet permanentiam: sed omnis vis animæ sensibilis est potentia organica: ergo videtur, quod omnis vis animæ sensibilis corrupto subiecto nullam habeat permanentiam.

6 Item videmus, quod debilitato subiecto omnis vis animæ sensibilis debilitatur: ergo & destructo destruitur.

*Sed contra.*

**IN CONTRARIUM** est, quod si aliquid non destruitur secundum substantiam, nulla pars eius substantialis destruitur: sed anima rationalis non destruitur secundum substantiam: ergo pars eius substantialis non destruitur: sed hæc est anima sensibilis, quia dicit Philosophus, quod sicut trigonum est in rettagono, sic sensibile in rationali: ergo anima sensibilis non destruitur post mortem.

## De abortiuis foetibus &amp; monstris.



**ALIUD** etiam inuestigari oportet, si abortiuus foetus & monstrum resurgent, & qualia. De quo Augustinus ita ait, Occurrit de abortiuis foetibus quaestio, qui iam nati sunt in utero matrum, sed non ita ut iam possint renasci. Si enim resurrecturos eos dixerimus: de his qui iam formati sunt, tolerari potest utique quod dicitur. Informes verò quis non procliuus perire arbitretur, sicut semina quæ concepta non fuerunt? Scrupulosè quidem inter Doctores quæsi ac disputari potest, quando incipit homo in utero viuere, an sit quædam vita occulta quæ nondum motibus viuientis appareat? Negari enim vixisse puerperia, quæ ideo membratim excernuntur, ut eruantur ex utero prægnantium: ne matres etiam, si mortua ibi relinquuntur, occidant: impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo utique iam mori potest: mortuus

*In ench. cap. 85.*

*Ibidem. cap. 87.*

tuus

Ibidem. cap. 26.

tuus verò vbiunque illi potuit mors euenire, quomodo ad resurrectionem non pertineat, reperire nequeo. Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quantumlibet citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt: sed potius correctæ eorum emendatæque natura. Absit enim vt illum bimembrem, quem nuper natum in Oriente fratres fidelissimi qui eum viderunt retulerunt, & sanctus Hieronymus scriptum reliquit, vt vnum hominem duplicem, ac non potius duos: quod futurum erat, si gemini nascerentur: resurrecturos existimemus. Ita & cætera quæ nimia deformitate monstra dicuntur, ad humanæ naturæ figuram in resurrectione reuocabuntur.

ARTICVLVS XLIV.

An fetus abortiuus & monstra resurgent, & an tales habeant dotes?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi. [Illud etiam inuestigari, &c.] Videtur enim, quod tales non resurgunt: resurrectio enim regeneratio quædam est: sed regeneratio non est, nisi iam nati: cum ergo isti non sunt nati, videtur quod non renascantur: ergo nec resurgunt.

Questio. 111.

Item vterius queritur, Vtrum tales habeant dotes? Videtur, quod sic: quia erunt immortales: ergo habebunt dotem immortalitatis siue impassibilitatis.

Item, Cum isti conferantur à læsiuis, videtur, quod corpus compositum ex contra-

riis conseruari à læsiuis non possit nisi per gratiam: ergo isti tales gratiam habebunt vt videtur.

RESPONSIO. Dicendum, quod duplex est natiuitas, scilicet in vtero, & ex vtero. In vtero est animatio, quæ dicitur hic formatio puerperij. Ex vtero autem natiuitatem non habent. Sed resurrectio sequitur primam natiuitatem, & non secundam tantum.

AD ALIUD dicendum, quod tales pueri dotes non habebunt: tamen in ætate triginta annorum resurgent.

AD OBIECTVM autem dicendum, quod, vt puto, nullo agente lædi possunt: & hoc conferente eis diuina bonitate sic resistit compositio materialis corporalis, sicut in Adam restitisset, si peccatum non admisisset: & tamen dotem non habuit ad eam. Et per hoc patet solutio ad totum.

De diuersis animarum receptaculis.

Super Ioan. tract. 49. & in Gl. super illud 1. Thess. 4. Deinde nos.

RETEREA sciendum est, quod omnes animæ (vt ait Augustinus) cum de hoc seculo exierint, diuersas habent receptiones: bonæ habent gaudium, malæ verò tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Ex his ostenditur, quod maius erit gaudium Sanctorum in resurrectione & post, quam fuerit ante: & quod diuersa receptacula habebunt animæ Sanctorum. De quibus idem Augustinus ait, Tempus quod inter hominis mortem & vitam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut vnacuique digna est vel requie vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne dum viueret.

ARTICVLVS XLV.

An sint quinque receptacula animarum postquam separantur à corpore?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Præterea sciendum, quod omnes animæ, &c.] Videtur enim, quod hæc receptacula sunt

quinque: quia secundum numerum & modum meritorum debet esse modus & numerus receptaculorum. Est autem peccatum mortale, & originale, & veniale, & meritum charitatis, & est originale & veniale & mortale. Constat autem quod primo responderi infernus, secundo limbus puerorum, tertio limbus patrum ante Christi aduentum, & modo regnum cælorum. Ergo aliqua loca receptaculorum

lorum specialia debent respondere quarto & quinto.

Item, Est receptaculum cum tenebra & sensibili pœna purgans, & cum tenebra tantum non purgans: ergo est aliquod cum tenebra tantum & purgans, & cum sensibili tantum & non purgans: ergo erunt sex differentie istorum receptaculorum.

Item, iste aer secundum Petrum, est carcer caliginosus demonum: ergo est vnum receptaculum: ergo sunt plura quam communiter ponuntur.

Item, Constat, quod diabolus vbiq; sit, est in pœnis & in igne: ergo & hic in carcere isto: sed habitum est, quod ille ignis corporeus est: ergo hic est ignis corporeus: sed ignis corporeus præcipue calidissimus, calefacit & exurit corpora vicina: ergo iste ignis comburere debet domos & vicinos homines: & hoc non videmus.

Solutio.

AD HOC dicendum, quod diuersa sunt receptacula animarum, & sic diuersificantur. Aut enim sunt vt terminus, aut vt via. Si terminus: tunc sunt duo, scilicet secundum malum meritum infernus, & secundum bonum meritum regnum cælorum: sed terminus secundum malum meritum siue infernus est duplex, secundum meritum proprium & alienum contractum cum natura: & primo responderi inferior infernus damnatorum, secundo autem limbus pœtorum qui est infernus superior: & de horum pœna querere est super secundum tractatu de originali peccato. Si autem est secundum viam: aut hoc est ex defectu proprii meriti, aut ex defectu solutionis præcij: quia ista duo requiruntur ad perfectam satisfactio-

nem, sicut notatum est supra tertium distinctione 19. Si primo modo: tunc est purgatorium. Si secundo modo: tunc est limbus sanctorum patrum ante aduentum Christi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod mortale & veniale puniuntur in inferno: quia veniale per accidens habet pœnam æternam, scilicet propter coniunctionem ad mortale, sicut notatum est super secundum distinctione 30. Originalis autem & venialis, meo iudicio, coniunctio est impossibilis: quia omitrendo mortaliter peccabit, quando venialiter peccare potest: aut etiam veniale non reputatur. Et de hoc etiam ibidem inuenies.

AD ALIUD dicendum, quod pœna sensibilis non potest esse sine tenebris: quia tenebræ sequuntur ad auersionem, & sensibilis pœna ad coaersionem: & ideo nullus est locus sensibilis pœnæ tantum, sicut nullum est peccatum mortale habens coaersionem tantum. Similiter non potest esse tenebra purgans: quia non facit purgatorium, nisi id eo qui habet lucem gratiæ, & per pœnam sensus. Et patet per prædicta, quod etiam alie differentie non sunt possibiles.

AD ALIUD dicendum, quod iste aer non est locus pœnæ, nisi comparatiue, scilicet respectu cæli, sed est locus exercitij: & de hoc inuenies in secundo, tractatu de casu diaboli.

AD ALIUD dicendum, quod non calefacit corpora vicina: quia sicut dictum est, ignis ille non agit nisi virtute instrumenti iustitiæ diuinæ: & ideo non vrit nisi hoc in quod dirigitur à iustitia diuina, vt condemnatum pro peccato.

DISTINCTIO XLV.

De suffragiis defunctorum.



NEQUE negandum est, vt ait August. defunctorum animas pietate suorum viuientium releuari, cum pro illis sacrificium mediatori offertur, vel elemosinæ sunt in Ecclesia. Sed hæc eis tantum profunt, qui cum viuerent, hæc sibi vt postea possent prodesse, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non profint ista quicquam. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cum hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam quispiam grauari vel releuari. Nemo autem speret quod hic neglexit cum obierit apud Deum pro mereri. Non ergo ista quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ qua dictum est, Omnes stabimus

De statu & conditione bonarum animarum post mortem. In ench. cap. 19. & habetur 12. q. 2. c. Tempus.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

DDD d ante



ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque secundum ea quæ per corpus gessit, scilicet bona vel mala: quia etiam hoc meritum sibi quisque cum in corpore viueret, comparauit, ut possint ei ista prodesse. Non enim omnibus profunt. Et quare? Non nisi propter differentiam vitæ quam quisque gessit in corpore. Cum ergo sacrificia siue altaris, siue quarumcunque aliarum elemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur: pro valde bonis, gratiarum actiones sunt: pro non valde malis, sunt propitiationses. Sed pro valde malis etiam nulla sunt adiumenta mortuorum, tamen qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus verò profunt, vel ad hoc profunt ut sit plena remissio, vel certè ut tolerabilior sit ipsa damnatio. Orationibus ergo sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & elemosynis quæ pro eorum spiritibus offeruntur, non est dubium mortuos adiuuari: ut cum eis misericordius agatur à Domino, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum tota obseruat Ecclesiæ, ut pro eis qui in communionem corporis & sanguinis Domini defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorentur, oratur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Non est ergo ambigendum ista prodesse defunctis: sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, ut possint eis hæc vtilia esse post mortem. Nam qui sine fide operante per dilectionem, eiusque sacramentis, de corpore exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis officia impenduntur: cuius dum hic essent, pignore caruerunt, non misericordiam sibi thesaurizantes, sed iram. Non ergo mortuis noua merita comparantur, cum pro eis aliquid boni operantur sui: sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Nam istam quisque finiens vitam, nisi quod in ea meruerit, non poterit habere post eam. Ecce quibus & qualiter profunt illa quæ pro defunctis frequentat Ecclesiæ. Mediocriter malis suffragantur ad pænæ mitigationem: mediocriter bonis, ad plenam absolutionem, qui non habent tantæ perfectionis merita, ut non indigeant iuari per pauperes quorum est regnum cælorum, quos sibi fecerunt amicos de mammona iniquitatis. Quorum tanta est perfectio, ut his adiutoriis non indigeant: quales sunt Apostoli & martyres. Ut enim ait Augustinus, Iniuria est pro Martyre orare in Ecclesiæ, cuius nos debemus orationibus commendari: pro aliis autem defunctis oratur.

Aug. in serm. de verbis Apollon. & in Glossa super illud Thess. 4. c. Nolumus vos.

Galat. 5.

Rom. 11.

Matth. 5. Luc. 15.

De verbis Apostoli. ser. 17.

ARTICVLVS I.

An suffragia quæ faciunt vni, alteri valeant?

Neque negandum est, ut ait August. &c.] Hic agit de suffragiis mortuorum, & tangit duo, scilicet de ipsis suffragiis, & questionibus consequentibus: & hoc secundum incipit ibi [Solet moueri de duobus] Item in prima introducit duo. Primo enim tangit, an valeant suffragia Ecclesiæ. Et secundo de pompis exequiarum sui [De pompis verò exequiarum] Circa primum in diuersis locis incidunt nouem, quæ omnia tangit in litera: quorum primum est, an valeant suffragia quæ faciunt vnus

alteri homini? Secundum, Vtrum valeant defunctis? Tertium, Vtrum decedentibus in mortalibus? Quartum, Vtrum his qui sunt in purgatorio? Quintum, Vtrum patribus qui erant in limbo ante Christi aduentum, valeant? Sexto, Vtrum pueris qui in originali peccato decedunt? Septimum, Vtrum valeant Sanctis in regno cælorum? Octauum, Quæ suffragia magis valeant? Nonum, Per quos fieri debeant?

Ad primum obiicitur sic: Dicit Apostolus 2. Corinth. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat vnusquisque propria corporis prout gessit. Ergo quilibet recipiet propria: ergo nihil valent aliena, ut videtur: ergo alij non valet, quod facit alter.

2. Item, Siue consideretur opus naturæ, siue

siue artis, nunquam opus vnus deriuatur in alterum, sed semper circa materiam suam consistit: ergo etiam sic est in operibus meritorijs, quod ad alium non potest deriuari, quod facit alter.

3. Item, In peccatis vnus non punitur pro altero: ergo nec in suffragiis vnus pro altero liberatur.

4. Item, Si opus consideretur secundum effectum, non potest efficere habitum bonum nisi circa operantem: ergo videtur, quod nihil operatur circa personam alteram: & ita ut prius.

5. Item, Quod est ab alio in quantum est ab alio, non est laude vel vituperio dignum: ergo ille pro quo fit intercessio, ex hoc quod alius bene operatur pro ipso, non est dignus laude vel bono aliquo: sed iniustum est dare digno: ergo non oportet ei dari indulgentiam ex hoc quod suffragia fiunt pro ipso.

IN CONTRARIUM huius est, quod vnus in iudicio hominum facit pro alio: sed mitius & clementius est iudicium diuinum, quam humanum: ergo in iudicio diuino vnus potest suffragari pro alio.

2. Item, Christus satisfecit pro omnibus: ergo & membra Christi pro se invicem suffragari possunt.

3. Item, Psalm. 118. Particeps ego sum omnium timentium te. Sed constat, quod hoc modo tantus Propheta non oraret, nisi sciret possibile esse, quod consequeretur.

4. Item, Genes. 25. deprecabatur Isaac pro vxore sua Dominum, eo quod esset sterilis: qui exaudiuit eum & dedit conceptum Rebecce. Ergo oratio & meritum vnus deriuatur in alterum.

5. Item, Ibidem dicit Glossa Gregorij, quod prædestinatio Sanctorum precibus adiuuatur. Ergo ut prius.

6. Item, Actuum 12. Petrus quidem seruabatur in carcere: oratio autem sicut barthelemy intermissione ab Ecclesiæ ad Deum pro eo. Hoc autem non fecisset Ecclesiæ, nisi iuaueret vnus quod facit alius. Ergo ut prius.

RESPONSIO. Absque omni ambiguitate credendum & dicendum, quod oratio & meritum valet alteri: hoc enim est quod dicitur in simbolo in illo articulo, Sanctorum communionem: quia hic sic intelligitur. Credo in Spiritum sanctum, scilicet communicantem bona in Ecclesiæ. Et Apostolus 1. Cor. 8. Ex æqualitate in presenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut & illorum abundantia vestra inopia sit supplementum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod propria dicuntur dupliciter, scilicet quæ per me feci, & quæ mea feci. Et primo quidem modo opera per me facta, dicuntur propria. Secundo autem modo etiam quæ charitate mea feci, dicuntur mea propria: & sic intelligitur dictum Apostoli.

AD ALIUD dicendum, quod natura non operatur forma voluntatis quæ communicat bona, nec ars, sed potius diuiduntur per materias: sed vnus est principium in Ecclesiæ, quod est Spiritus sanctus: & hic etiam

D. Albert. Mag. in Lib. 4. Sentent.

communica facit bona per totum corpus quod inspirat, scilicet corpus mysticum: & hoc potius assimilatur operi quo vnus membrum iuuat aliud in corpore organico, quam operi naturæ, vel artis.

AD ALIUD dicendum, quod peccata non habent vnus principium nec vnus formam, sicut supra notatum est in questione de penitentia de operibus mortuis & mortificationibus: sed opera bona habent & formam communem & principium commune: propter quæ omnes boni sunt vnus corpus charitatis connexum, sed non mali. Et ideo non est simile de bonis & malis operibus.

AD ALIUD dicendum, quod illud inuicem non est per modum efficiendi per opus, sed potius per modum suffragandi apud auctorem omnis boni, ut ipse merito vnus efficiat bonum in alio.

AD ALIUD dicendum, quod etiam in ciuilitatibus vnus pro alio & liberatur & remuneratur, licet laudabilis vel vituperabilis non fiat: quia quando fit ei aliquid quem diligo, propter me, mihi fieri intelligo.

ARTICVLVS II.

An suffragia valeant defunctis?

Secundo queritur, An suffragia valeant defunctis? Videtur, quod non: quia sicut dicit Philosophus, Viuorum cum mortuis non est communicatio. Sed ad valorem suffragiorum oportet esse communicationem. Ergo videtur, quod mortuis non valeant suffragia viuorum.

2. Item, Mortui non sunt de foro viuorum. Ergo videtur, quod non possunt eis valere ea quæ sunt in foro viuorum facta: sed suffragia omnia sunt inter viuos: ergo videtur, quod nihil valeant mortuis.

3. Item, Mortui sunt sub necessitate: ergo videtur, quod sit remota ab eis possibilitas adiutorij: ergo & remouetur ab eis intuitum suffragij.

4. Item, Eccli. 14. Apud inferos non est inuenire cibum, quo tu properas. Ergo videtur, quod nullum sit ibi refrigerium per suffragium.

5. Item, Apoc. 14. Opera illorum sequuntur illos. Ergo videtur, cum nihil addant, quod nihil sequatur eos de alieno opere. Ergo nihil percipiunt de solatio refrigerij.

6. Item, Psalm. 74. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Sed post mortem Deus accipit tempus. Ergo tunc non iudicatur nisi secundum iustitiam. Ergo videtur, quod nihil est ibi de misericordia per suffragia.

IN CONTRARIUM huius est integer tractatus, quem fecit Dionysius in ecclesiastica hierarchia. cap. vltim. de sanctis dormientibus. Et inter cetera quæ ibi sunt, sic dicit: Quia vero iustorum orationes & secundum hanc vitam & quanto magis post mortem in his qui digni sunt factis orationibus, operantur, tantummodo eloquiorum nos docent traditiones veræ. Hoc idem in quarto dialog. per

DDDd 1 plurima

plurima exempla probat Gregorius. Item Beda in historia Anglorum. Item 2. Machab. 12. Nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, &c. Item ibidem dicitur, Iudas duodecim nulla drachmas argenti misit, &c. plurima quæ ibi notata sunt.

*Solutio.* RESPONSIO. Non est dubium defunctis prodesse Sanctorum suffragia.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Aristor. loquitur de communicatione, quæ in conuivendo est per communicationem contractuum & societatum, & non de communicatione charitatis, quæ in vno corpore sociat mortuos & viuos, quorumque habent charitatem: & hoc sufficit ad valorem suffragiorum.

AD ALIUD dicendum, quod mortui qui sunt in purgatorio, quodammodo adhuc sunt de foro nostro, scilicet in quantum non sunt in termino: sed secundum quod sunt in securitate, differunt ab his qui sunt in foro Ecclesie. Vel dicatur, quod non esse de foro, non impedit suffragia: quia communicatio charitatis causa est suffragiorum, & non idem tunc fori.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est necessitas, scilicet status secundum quantitatem meriti, & puritatis. Secundum primum modum sunt sub necessitate, quia nunquam habebunt minus meritum, quam fuit quantitas charitatis in tempore: sed secundum alterum modum non sunt sub necessitate, quia de purati possunt de die in diem.

AD ALIUD dicendum, quod loquitur de inferno damnatorum, & non de his qui sunt in purgatorio.

AD ALIUD dicendum, quod ut in litera innuitur ex verbis August. nostra sunt opera, ut prius dictum est, etiam illa quæ per meritum nostra fecimus, per hoc quod communia faciens opera talia.

AD ALIUD dicendum, quod iustitia est ut ei qui communicat Ecclesie in charitate, bona Ecclesie communicentur: & ideo dictum illud nihil obstat.

## ARTICVLVS III.

*An suffragia valeant decedentibus in mortali peccato?*

Tertio queritur, Vtrum valeant decedentibus in mortali? Et hoc est querere, Vtrum valeant damnatis in inferno? Videtur, quod sic: quia in litera dicitur, quod quibus valent vel ad hoc profunt ut sit plena remissio, vel ad hoc ut tolerabilior sit eorum damnatio. Ergo profunt damnatis ad tolerabiliorem damnationem.

2 Item, Misericordia superexaltat omne iudicium, ut dicitur Iacob. 1. Ergo superexaltat omne iudicium condemnationis: ergo videtur, quod ex misericordia conceditur aliquod iuuamen suffragantibus meritis Sanctorum.

3 Item, 2. Machab. 12. dicitur, quod sub tunicis eorum pro quibus orauit & obtulit Iudas Machabeus, inuentum est de sacrificiis

idolorum. Constat autem, quod idolis immolare peccatum mortale est. Ergo ipse orauit & obtulit pro idololatriis in peccato mortali damnatis. Et constat, quod non fecisset nisi valuisset eis suffragium: ergo damnatis etiam & idololatriis valent Ecclesie suffragia.

4 Item Dionysius in auctoritate ante inducta dicit, quod magis valet oratio defunctis, quam viuis: sed pro viuis existentibus in mortali peccato oratur, & exaudietur sæpe oratio: ergo multo magis pro defunctis damnatis debet orari, & valebit eis oratio.

5 Item, Damnatus qui fidelis fuit, de Ecclesie numero fuit, licet non merito: ergo aliquid melius debet ei esse post mortem, quam illi qui nec numero nec merito fuit de Ecclesia: sed constat, quod illis qui numero & merito sunt de Ecclesia, valent ad remissionem, illis autem qui nec numero nec merito, nihil valent: ergo illi qui numero fuit non merito, valet ad tolerabiliorem damnationem.

6 Item 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia valet, &c. Dicit Glossa, quod etiam si lubricum carnis patitur, proculdubio vapulabit, sed non peribit. Aut enim hoc intelligitur de lubrico veniali, aut mortali. Si de veniali: tunc nihil dicit, quia hoc per se expiabile est, & non tantum merito pietatis; ergo constat, quod loquitur de lubrico mortali: ergo aliquis prius in mortali decedens, potest iuuari ab Ecclesia ad totam remissionem: ergo multo magis alij iuuari possunt ad tolerabiliorem damnationem.

7 Item, Iudex omnis iniquus reputatur, qui potius eligeret obstinationem rei, quam emendationem: ergo etiam Deus vult emendari reos: sed si mitigat culpam & poenam per suffragia Ecclesie, ipsi emendantur: ergo videtur, quod permittat eis valere suffragia.

8 Item, Homo remediabiliter peccauit non Angelus: ergo omnis homo remedium aliquod in quolibet statu debet inuenire: ergo & damnati: ergo debent eis suffragari merita Sanctorum.

9 Item, Deus in infinitum magis est misericors, quam homo: sed video, quod homo nunquam potest ita peccare in hominem, quin ipse poenam temperaret si tota Ecclesia intercederet: ergo multo magis ad intercessionem totius Ecclesie damnatis temperabit Deus poenas: ergo valent eis suffragia Ecclesie.

IN CONTRARIUM est, quod dicitur Sed 110.

Dionysius ibidem sic: Propter quod summus sacerdos pro immundis non orat hic dormientibus: quoniam non solum propheticum in hoc auerteretur ordine, & quid hierarchicorum superbe auerteret ad perfectionis principem mendum. Et sensus est, quod indulgentiam non orat damnatis summus sacerdos: quia diuino ordini in hoc aduersaretur, & admoneretur sicut superbus à perfectionis principe Deo.

2 Item, Maximus in commento ibidem, Peccatoribus non orat remissionem: quia non audiretur pro illis.

3 Item, Augustinus de ciuit. Dei. lib. 21. Si scirem patrem meum esse in inferno, non plus orarem pro ipso, quam pro diabolo. Ergo ut prius.

4 Item super illud Iob 41. Estimabit abyssum

sum quasi senescentem, &c. Gregorius in lib. 3. moralium cap. 12. Tanto Sanctus in eternum magis diuina gratia debitor se esse cognoscunt, quanto in eternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vitare poterunt. At, inquiunt, Et ubi est quod sancti sunt, si pro inimicis suis quos tunc ardere viderint, non orabunt: quibus utique dictum est, Pro inimicis vestris orate. Sed citius respondemus: Orant pro inimicis suis eo tempore, quo possunt ad fructuosam penitentiam eorum gorda conuertere, atque ipsa conuersione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod ait Apostolus 2. Timoth. 2. Ut Deus det illis penitentiam, & respiciant à laqueis diaboli, à quo capti tenentur? Et quomodo pro illis tunc orabitur, quando iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? Eadem itaque est causa cur non tunc oratur pro hominibus eterno igne damnatis, quæ nunc etiam est, ut non oratur pro diabolo Angelisque eius eterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, ut non orant sancti pro hominibus infidelibus impiisque defunctis, quia de eis utique quos eterno deputatis supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti conspectum orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quod si nunc quoque viuentes iusti mortuis & damnatis iniustus minime compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne se perpeti etiam ipsi nouerunt, quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni corruptionis vitio exuti, ipsi iam iustitiz intrinsecus atque arctius inhærebunt? Ex hoc accipitur, quod nihil valet oratio pro damnatis.

5 Item Augustinus in litera inducitur sic dicens, Animæ quæ sine fide operante per dilectionem eiusque sacramentis de corpore exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis officia impenduntur.

6 Item, Communiter cantat Ecclesia, In inferno nulla est redemptio. Ergo nec relaxatio per suffragia.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum videtur mihi, quod cum in inferno duplex sit poena, scilicet sensus, & vermis conscientie: quantum ad sensum poenæ nihil omnino profunt suffragia damnatis. Sed vermis conscientie temeretur de tribus, scilicet de commissis, & omissis, & quod nec dignus habitus est ut alius pro eo aliquod bonum faciat. Quantum ad duo prima non mitigatur vermis: sed quantum ad tertium potest mitigari, quia quando sit bonum pro eo, non potest dicere, quod non sit dignus habitus ut pro eo ab alio saltem bonum fieret. Infra tamen sequenti distinctione reuertemur ad hanc quaestionem, & ibi disputabimus de omnibus opinionibus antiquorum, & de litera. Concedo ergo inductas auctoritates simpliciter, dicendo ad primum, quod damnatio in litera largè accipitur pro punitione: quia sic valent suffragia his qui sunt in purgatorio, vel ut absoluantur, vel ut non statim absoluantur, sed poena mitigetur aut breuietur.

AD ALIUD dicendum, quod duplex est D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

misericotia, scilicet liberans, & relaxans. Liberantem autem non sentiunt damnari, sed relaxantem, & non in suffragiis, sed in hoc quod citra condignum puniuntur.

AD ALIUD dicendum, quod non sicut in idololatriis inuentum est idolothyum sub tunicis eorum militum, sed potius sicut eorum qui auaritia veniali aurum quod ad decorem idololatri oblatum fuerat, acceperunt ut victores accipiant iure belli. Et hoc verum esse probat literæ circumstantia: & quia illi peccauerunt venialiter, eis suffragia Iudæ prodesse poterunt.

AD ALIUD dicendum, quod Dionys. loquitur tantum quantum ad conditionem domini perseuerantia: quia in hoc melior est defunctus in bono, quam viuus; & ideo non valet quod vltimus inferatur, quia viuus emendari potest, & non mortuus, sicut patet in auctoritate Gregorij inducta.

AD ALIUD dicendum, quod ex hoc quod fuit in Ecclesia numero, multa alia bona consequitur, scilicet originalis dimissionem, & forte multorum aliorum, & retractionem ab aliis peccatis, & præcipue quod est omnium maximum, euitationem infidelitatis: sed non puto, quod aliquis plus habeat de suffragiis, quam alius: & in argumento est fallacia consequentis, sicut si sic argueretur, aliquid consequitur: ergo istud.

AD ALIUD dicendum, quod loquitur de lubrico mortali & vapulatione temporali emendatoria, pro qua oportet penitentiam sustinere: & si loquitur de vapulatione futura, tunc loquitur de lubrico veniali: & tunc argumentum contra non valet, quia licet illud remittatur, tamen virtute pietatis remittitur citius & leuius.

AD ALIUD dicendum, quod tunc erunt impij in statu quo emendari non poterunt: & tunc est eis iusta poena. Vnde sicut iudici iniquum esset iustam poenam ex sententia meritam mutare, ita iniquum esset tunc mutare obstinatam eorum voluntatem: & ideo suffragia Ecclesie ad hoc non ordinantur.

AD ALIUD dicendum, quod remediabilitas peccati valet homini quoad statum emendationis, quem diabolus nunquam habuit, & non quoad statum futuræ damnationis: & hoc est quod dicit Dam. quod oportet scire, quod hoc quod in Angelis est casus, est mors in hominibus: quia sicut Angelis post casum non est reditus ad gratiam, ita nec homini est reditus ad penitentiam.

AD VLTIMUM dicendum, quod si iuste dicta esset poena, nisi iudex iustitiam suam negare vellet, ipse pro toto mundo non mutaret: & ita Deus se negare non potest vel iustitiam suam, sicut dicit Apostolus 2. Tim. 2. Si negauerimus, ille fidelis permanet, scilicet ipsum negare non potest. Et ideo non recipit pro illis aliqua Ecclesie suffragia.

## ARTICVLVS IV.

*An suffragia profint his qui sunt in purgatorio?*

Quarto queritur, Vtrum profint illis qui sunt in purgatorio: Videtur enim, quod non iusti enim iustis est non relaxare poenam iuste inflatam: sed poena purgatorij iuste est inflata: ergo relaxari non debet.

2 Item, Ad hoc quod aliquid agat in aliud, oportet quod pertingat vsque ad ipsam: sed virtus viui non pertingit ad mortuum: ergo videtur, quod non agit in ipsum: ergo non valet ei suffragium.

3 Item, Non sunt de foro Ecclesie: ergo opera Ecclesie non valent ipsis si pro eis fiant.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM est eorum, quod dicitur in litera. Item, Quorum vna est charitas vnus in vno corpore, horum est communicatio bonorum adiuuicem: sed vna charitas Ecclesie militantis est his qui sunt in purgatorio: ergo est communicatio bonorum: ergo necessario bona communicantur eis in purgatorio per modum suffragij.

2 Item, Minus videtur, quod illi qui sunt in purgatorio suffragentur viuis, quam e conuerso: & suffragantur illis: ergo, &c. Probatur prima ex hoc, quod viui sunt in statu merendi maiorem coronam, & illi non. Secunda scribitur in quarto dialog. Gregorij, qui dicit, quod Paichaius cum esset in inferno, adhuc fecit miraculum, sanando quemdam ad se clamantem, & ferretum eius tangentem.

*Solutio.* RESPONSIO. Absque ambiguitate tenendum est, quod suffragia profint eis qui sunt in purgatorio, sicut in litera dicitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa poena non est ita confirmata vt in alium diuisa non possit: & ideo relaxari potest in toto & in parte.

AD ALIVD dicendum, quod pertingit virtute, non actu, & faciens pertingere est charitas communicans omnia bona quæcumque sunt in corpore mystico.

AD ALIVD dicendum, quod hoc non impedit, sicut supra in secundo huius questionis articulo dictum est.

## ARTICVLVS V.

*An suffragia profuerint patribus in limbo?*

Quinto queritur, Vtrum profuerint patribus in limbo: Videtur, quod sic: quia non valde mali fuerunt, & illis profunt: ergo & patribus tunc profuerunt.

2 Item, Dum viuerent, seipsos dignos fecerunt, vt hæc eis prodesse possent: ergo profuerunt eis.

*Sed contra.* 3 Item, In loco fuerunt vbi indiguerunt, & digni fuerunt vt talis eis prodesse possent: ergo crudele fuisset nõ recipere suffragia pro eis.

*Solutio.* IN CONTRARIUM est: quia impossibile

est eos purgari: quia nihil habuit purgari, qui nihil habuit purgandum quod sit peccatum personale: sed in talibus nihil erat purgandum: ergo non purgabatur per suffragia Ecclesie.

2 Item, Non oportet illi suffragari, qui nullam propter se experitur poenam iudicis: sed tales fuerunt patres in limbo: ergo non profuerunt eis suffragia.

*Solutio.* QVOD CONCEDENDVM EST: & huius causa est, quia in omnibus satisfecerunt, quæ ab homine fieri poterant: sed tamen quia non erat solum pretium pro debito Adæ, spe felici solutionem ipsius pretij expectabant, sicut in principio istius libri, tractatu de circumsione dictum est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod verum est, quod non sunt valde mali, quia fuerunt valde boni, qui talibus non indigebant.

AD ALIVD dicendum, quod dignitas patrum in vita huiusmodi indigentiam suffragiorum excessit: vnde potius alios qui erant in purgatorio iuuare poterant, quam iuuarentur ab ipsis.

AD ALIVD dicendum, quod est duplex indigentia, scilicet naturæ, & personæ. Naturæ indigentia fuit impossibilitas solutionis pretij pro tota natura quam vitiauit & perdidit: & hæc indigentiam nullus nisi Christus mediator Dei & hominum auferre poterat, & in illa fuerunt patres, & contra hanc non ordinabatur suffragium Ecclesie, quia impossibile erat hoc homini puro. Alia ponitur indigentia personæ à personali defectu & insufficientia meriti proprii: & ad eius adiutorium ordinatur Ecclesie meritum & suffragium: & in tali indigentia non fuerunt patres, sed potius in abundantia ingressi sunt sepulchrum, & defossi securi dormierunt vsque ad Christi aduentum, vt dicitur Iob. 2.

## ARTICVLVS VI.

*An profint suffragia pueris baptizatis?*

Sexto queritur, Vtrum profint pueris non baptizatis: Videtur, quod sic: quia illi non non habent nisi peccatum alienum: ergo debet etiam eis prodesse alienum meritum: hoc autem fit per suffragia Ecclesie: ergo suffragia debent prodesse talibus pueris.

2 Item, Minus peccatum est alienum, quam proprium quantuncumque paruum: & proprium veniale non obstat suffragio: ergo nec alienum: ergo talibus profunt, qui non habent nisi alienum: tales autem sunt pueri: ergo suffragia profunt pueris.

3 Item, Illi nullo modo possunt dici valde mali: talibus autem profunt: ergo & illis profunt.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM est, quod decedunt sine gratia: sed decedens sine gratia, imperceptibilis est ad gratiæ perceptionem: ergo nunquam de cetero gratiam percipere poterunt: sed nunquam dimittitur peccatum sine gratia: ergo peccatum illorum non dimittitur propter aliquod suffragium.

ET HOC est concedendum.

*Solutio.* ET

Et An primum dicendum, quod quando sunt in statu merendi, tunc potest eis prodesse meritum alienum, & præcipue meritum Christi in sacramento regenerationis: sed in alio statu confirmati sunt: & ideo peccatum efficitur immobile, non ex magnitudine peccati, sed ex statu & sententia diuina.

AD ALIVD dicendum, quod vt dictum est, peccatum non facit hoc, sed sententia diuina & status.

AD ALIVD dicendum, quod intelligitur de his non valde malis, qui dum viuerent, se dignos fecerunt vt talia eis prodesse possent: & hoc non fecerunt illi paruuli, qui nihil omnino fecerunt boni vel mali.

## ARTICVLVS VII.

*An suffragia profint Sanctis in patria?*

Septimo queritur, Vtrum profint Sanctis in patria: Videtur, quod sic: quia quanto aliquis dignior est vt prosit ei, tanto magis valet intercessio ab alio pro se facta: sed Sancti dignissimi sunt: ergo maxime valet eis intercessio Ecclesie.

2 Item, Humana pietas intercessionem recipit pro augenda hereditate amici vel filij: sed amor est pietas diuina: ergo citius recipit intercessionem Ecclesie vt augeatur eis præmiū in patria: ergo valent eis intercessionem.

3 Si dicas, quod non indigent. Contra: Præmiū eorum crescere potest, quia non est in summo: ergo hoc maius fieri potest suffragiis bonorum.

4 Item, Plus est in naturis dare esse substantiæ, quam augere quod datum est: ergo similiter est in diuinis, si aliquis alicui impetrat primam gratiam quæ dat esse spirituale, potest etiam in patria huiusmodi gratiæ impetrare augmentum: ergo locum habet suffragium Ecclesie etiam in Sanctis.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod dicitur litera: quia Sancti qui sunt in patria, non indigent: ergo talibus non iuuantur.

2 Item, Minor non iuuat maiorem, sed e conuerso: cum ergo minimus in regno caelorum, maior sit maximo qui est in Ecclesia militante, videtur quod in nullo suffragatur existenti in ipso. Et hoc est concedendum: & causa est, quia confirmati sunt & crescere etiam merito proprio de cetero in substantiali præmiū non possunt.

*Solutio.* AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet dignissimi sint, non tamen accipiunt suffragium ecclesie, sed potius ex dignitate habeat, quod aliis impendere possunt suffragia.

AD ALIVD dicendum, quod hoc facit humana pietas: quia nullum filiorum sufficienter donare potest, quin indigeat pluribus: sed quilibet in regno caelorum ita est doctor, vt non amplius velit quam habet, & confirmatus est in illo.

AD ALIVD dicendum, quod non indiget: & hoc est quod dicitur, quod substantiale præmiū crescere non possit: quia licet maius possit esse, non tamen maius esse potest in isto qui confirmatus est.

AD ALIVD dicendum, quod vtrum que cadit sub merito alieno in statu viae, sec post hunc statum neutrum cadit sub merito alieno.

## ARTICVLVS VIII.

*Quæ suffragia magis valeant?*

Octavo queritur, Quæ suffragia magis valeant: Dicitur autem in litera, quod orationibus & sacrificio salutari & elemosynis iuuantur: ergo videtur, quod ista sint præcipua.

2 Item, Ista tria recte ordinantur contra peccata spiritus: quia dicit Beda, quod oratione curantur pestes spiritus, & elemosyna ex rerum amore contractæ: sacrificium autem recipitur pro debitis, eo quod Christus pro nobis soluit pretium: ergo videtur, quod ista sunt præcipua.

3 Sed tunc videtur, quod diminutè ponit: quia ieiunio debent curari pestes corporis: & illa non sunt hinc nominata: ergo, &c.

4 Item, Ecclesie vsus est iniungere peregrinationes crucis præcipue ad terram sanctam pro tota poena purgatoria in vna, vel decem animabus, vel paucioribus, vel pluribus: ergo videtur, quod illa maxime valeat ipsis.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod in veritate secundum dicta Gregorij in 4. dialogorum, nihil tantum expetunt animæ pro se fieri, sicut sacrificium salutare. Et hoc idem dicit Beda in historia Ecclesiastica Anglorum. Et deinde orationes & elemosynas, & alia quæ iniungit Ecclesia. Vnde litera non tangit omnia, sed præcipua.

AD ID ergo quod obijctur de ieiunio, dicendum quod ieiunium potius præcedit pestes in corpore ieiunantis: & quia mortui non habent plus domare carnem, ideo ieiunianon habent multum fieri pro ipsis, sed ea quæ dicta sunt: oratio enim est ad Deum, & elemosyna ad pauperem, in quo consolatur Deus & pacitur: & sic inductus Deus relaxat poenas defunctorum.

AD ALIVD dicendum, quod Ecclesia hoc facit de potestate clauium potius, quam virtute suffragij: & ideo thesauros suos tunc deriuat ad defunctos, vt fideles citius ad votum inducantur. Et de hoc plura requirenda sunt supra questione de indulgentiis.

## ARTICVLVS IX.

*Qui sunt illi, per quos debent fieri suffragia?*

Nono queritur, Per quos fieri debeant: Videtur, quod per existentes in charitate: quia dicitur Ioan. 19. Scirtus, quia Deus peccatores non audit. Si ergo elemosyna datur ab eo qui non existit in charitate, vel oratur ab tali, videtur quod non valet suffragium.

3 Item Gregorius, Cum is qui dilplicit ad intercedendum mittitur, irati iudicis animus ad deteriora prouocatur. Ergo videtur, quod

DDD d 4 cum

cum res suffragantur, potius crescat eis pena, quam diminuat.   
 IN CONTRARIUM est, quod secundum hoc operetur querere quando datur elemosyna pauperibus ut orant pro aliquo, utrum sint in charitate, vel non: & hoc esse difficile.   
 RESPONSIO. Dicendum, quod suffragium hoc executus sit viui, tamen ut causa inducitur est mortui opus: & ideo puto, quod secundum charitatem mortui informatur: &

ideo si fit ab eo qui non est in gratia, valet: sed tamen melius eilet, quod factum esset ab eo qui est in gratia.   
 AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatores non audit pro se orantes.   
 AD ALIVD dicendum, quod loquitur Gregorius in alio casu, quando aliquis ex confidentia propria & propriorum actuum nititur intercedere, & non quando est sicut instrumentum quasi ab alio motum, ut dictum est prius.

De officiis sepultura.

B  
Sicut de  
vitiis  
Apost. &  
de civi.  
Dei. lib.  
1. c. 12. &  
in lib. de  
cura pro  
mortuis  
gerenda.  
cap. 1.  
Luc. 16.  
  
Gen. 13.  
& 25. &  
35. & 30.

**D**E pompis vero exequiarum idem Augustinus ita dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepultura, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Quia si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis, vel nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: sed multo clariores in conspectu Domini, vlceroso illi pauperi ministerium exhibuit Angelorum, qui eum extulerunt non in marmoreum tumulum, sed in Abrahæ gremium. Sit tamen cura mortuos sepeliendi, & sepulchra construendi: quia hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: nec solum in corporibus patriarcharum aliorumque sanctorum, sed etiam in ipsius Domini corpore qui ista fecerunt, laudati sunt. Impleant igitur homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mæroris. Verum illa quæ adiuvant spiritus defunctorum, scilicet oblationes, orationes, multo obseruantius procurent.

ARTICVLVS X.

Verum peccent illi, qui pompas exequiarum faciunt?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi De pompis vero exequiarum. Et queritur, Verum peccent illi, qui tales pompas faciunt: Videtur, quod non: quia sancti viri hoc fecerunt, sicut dicitur 1. Machab. 13. Symon edificauit super sepulchrum parentum suorum ædificium altum visu, & posuit septem pyramides.   
 2 Item illa. 2. dicitur, Erit sepulchrum eius gloriosum. Ergo videtur, quod hoc fieri debeat etiam circa sanctorum corpora.   
 3 Item, Circa sepulchrum Domini facta sunt talia: ergo etiam debent fieri circa sepulchra aliorum.

Quæstio  
vna.

**V**LTERIVS queritur, Vtrum peccatum sit talia facere malis: scilicet sepelire eos in loco sancto, & ornare eorum sepulchra: Videtur, quod sic: quia corpus prophanum non est ponendum in loco sacro: ergo peccat qui ponit.   
 2 Ad idem narrat Gregorius in dial. quod quidam malus in loco sancto sepultus, per demones eiectus est.   
 3 Item, iste est immundior quam cænum: & constat si quis ibi poneret cænum, quod ipse peccaret: ergo & ille qui ponit ibi impium.

4 Item, Impis etiam non debetur secundum iura nisi sepultura asini: ergo peccant qui eos aliter sepeliunt.   
 5 Item illa. 14. dictum est de rege Babylo nis malo, quod non habebit cum regibus confortium etiam in sepultura: ergo ut prius.   
 IN CONTRARIUM est, quod elemosyna danda est omnibus propter sustentationem naturæ: sed sepultura est species elemosynæ, sicut dicitur Iob 7. ergo nulli est neganda.   
 2 Item, Dignitas quædam naturalis inest corpori humano: ergo ad horrorem non est inhumatum dimittendum: ergo sepeliendus est omnis homo quantumcumque indignus.   
 Ad primam partem harum obiectionum, dicendum, quod bonorum & sanctorum sepulchra sunt ornanda propter ostensionem gloriæ resurrectionis eorum: & ideo bene concedo inducta.   
 AD ALTERAM partem dicendum, quod omni homini conceditur sepultura asini vel hominis, sicut dicunt iura: & bene concedo, quod nisi fiat propter terrorem omnis hominis corpus debet humari: propter horrorem enim non humantur latrones, & huiusmodi scelerati homines. Et sic intelliguntur aliz obiectiones inductæ. Etiam excommunicati non humantur in loco sacro, licet propter factorem sepeliantur sepultura asini. Et per hoc patet solutio ad totum.

De

De duobus æquè bonis, quorum alter plura post mortem habet auxilia.

**S**OLET moueri quæstio de duobus, vno diuite, altero C paupere, pariter sed mediocriter bonis, qui prædictis suffragiis indigent, & meruerunt pariter post mortem iuari: pro altero vero, id est, pro diuite, speciales & communes sunt orationes, multæque elemosynarum largitiones: pro paupere verò non sunt nisi communes largitiones & orationes. Queritur ergo, an tantum iuuetur pauper paucioribus subsidiis, quantum diues amplioribus? Si non pariter iuuatur, non ei redditur secundum merita. Meruit enim pariter iuari: quia pariter boni extiterunt. Si verò tantum suffragij consequitur pauper, quantum diues: quid contulerunt diuiti illa specialiter pro eo facta? Sanè dici potest, non ei magis valuisse generalia & specialia, quam pauperi sola generalia suffragia. Et tamen profuerunt diuiti specialia, non quidem ad aliud vel maius aliquid, sed ad idem ad quod generalia, vt ex pluribus & diuersis causis vnum perciperetur emolumentum. Potest tamen dici aliter, illa plura subsidia contulisse diuiti celeriores absolutionem, non pleniores.

Quibus suffragiis iuuabuntur mediocriter boni qui in fine inueniuntur.

**S**E iterum queritur de aliquo mediocriter bono, qui D talibus indigens suffragiis in ipso consummationis articulo cum reliquis migrabit, si saluus fuerit: pro eo non offertur vterius sacrificium, vel oratio, vel elemosyna: nec habebat tantæ perfectionis merita, quæ suffragiis non egerent. Nunquid ergo saluabitur? Existimo eum quasi per ignem transeuntem, saluari meritis & intercessionibus cælestis Ecclesiæ, quæ pro fidelibus semper intercedit voto & merito, donec impleatur Christus.

ARTICVLVS XI.

An potior sit conditio diuitis quam pauperis, & an melius sit facere suffragia communia quam specialia?

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Solet moueri quæstio] Ex hoc enim videtur, quod potior sit conditio pauperis quam diuitis: & hoc falsum est, quia paupertas laudatur, & diuitia vituperantur.   
 VTERIVS queritur, Vtrum melius sit facere suffragia communia, quam specialia? Videtur, quod melius sit communia facere: quia suffragia particularia trahunt vim à charitate, eò quod charitas communicat bonæ ergo quanto communiora, tanto meliora.   
 2 Item, Hieronymus dicit, quod meliora sunt communia, quam priuata.   
 IN CONTRARIUM huius est, quod Gregorius instituit orationes speciales pro famulo & famula: ergo magis valent illæ, quam communes.

Quæstio  
vna.

Sed con  
tra.

2 Item, In litera dicit specialia valere ad specialiores redemptionem, licet non ad pleniores: ergo magis valent.   
 AD hoc dicendum, quod cum suffragia sint per modum satisfactionis pro peccato, & peccata sint propria non communia, videtur mihi, quod magis valeant suffragia specialia & propria: & ideo etiam in litera dicit, quod citius liberatur qui habet multa specialia.   
 AD PRIMVM ergo dicendum, quod comparatio intelligitur inter eos qui cætera habent paria. Et nihil prohibet conditionem diuitis secundum quid esse meliorem, quam pauperis, licet simpliciter sit e conuerso.   
 AD ALIVD dicendum, quod charitas est forma omnis boni siue communis siue priuati: & ideo in obiectione illa non probatur, quod meliora sint communia. Vel dicendum, quod communia sunt meliora quoad coronam æternam, sed priuata sunt meliora quoad emendationem delicti.   
 AD ALIVD patet solutio: quia dictum Hieronymi intelligitur quantum ad adeptiorem coronæ.

Quæstio

*Quomodo sancti glorificati audiunt preces supplicantium & quomodo intercedunt pro nobis ad Dominum.*

Hugo de sacramentis. lib. 2. parte 16. c. vlc.



Tob. 12.

In lib. de orando ad Deum.

Tob. 12. August. lib. 19. de Triat. c. 13.

August. ibidem continuè. Marc. 6. Aug. lib. de gratia Noui & Veteris Testamenti. Super illud Phil. 4. Gaude.

**E** D forte quæris, Nunquid preces supplicantium sancti audiunt, & vota postulantium in eorum notitiam perueniunt? Non est incredibile animas sanctorum, quæ in abscondito faciei Dei veri luminis illustratione latentur, in ipsius contemplatione ea quæ foris aguntur intelligere, quantum vel illis ad gaudium, vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim Angelis, ita & sanctis qui Deo assistunt, petitiones nostræ innotescunt in verbo Dei quod contemplantur. Unde & dicuntur Angeli orationes & vota nostra offerre Deo: non quia eum doceant, sed quia eius voluntatem super eis consulunt. Unde August. Angelis qui sunt apud Deum, innotescunt petitiones nostræ, ut quodammodo offerant Deo, & de his consulant: & quod Deo iubente implendum esse cognouerint, hoc nobis euidenter vel latenter reportent. Unde & Angelus hominibus ait, Cum oraretis, orationem vestram obtuli Deo. Ad omnia quidem scienda sufficit Deo sua perfectio: habet tamen nuntios, id est, Angelos, non qui ei quæ nescit annuntient (non enim sunt vlla quæ nesciat) sed bonum eorum est de operibus suis eius consulere veritatem: & hoc est quod dicuntur nonnulla nuntiare: non ut ipse ab eis discat, sed ut ab eo ipsi per verbum eius sine corporali sono nuntiant etiam quod voluerit ab eo missi ad quos voluerit, totum ab illo per illud verbum eius audientes, id est, in eius veritate inuenientes, quid sibi faciendum, quibus & quando nuntiandum sit. Nam & nos orantes eum non eum docemus: quia nouit (ut ait verbum eius) pater vester quid vobis necessarium sit priusquam petatis ab eo. Nec ista ex parte cognouit: sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus: & quos, & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio ante præsciuit. Non ergo dicitur Angelus orationes nostras offerre Deo, quasi Deus tunc nouerit quid velimus & quo indigeamus: quæ omnia antequam fiant, sicut & postquam facta sunt, nouit: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternam veritatem referre, siue petendo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat.

*Quod dictum de Angelis, attribuit sanctis animabus.*

**F** I autem Angeli à Deo per verbum eius discunt petitiones nostras, & quid de his implendum sit, & quid non. Cur non credamus & animas sanctorum Dei faciem contemplantium, in eius veritate intelligere preces hominum, & quæ implendæ sint vel non? Inde est quod Deus dicitur exaudire preces quorundam, non solum quando effectui mancipat, sed etiam quando innotescit curi Angelorum & sanctorum animarum quid inde futurum sit vel non: & quod cognoscunt in Dei voluntate esse, volunt & ipsi. Adeo enim supernæ

supernæ voluntati addicti sunt, ut nihil præter eius voluntatem queant velle. Intercedunt ergo ad Deum pro nobis Sancti: & merito, dum illorum merita suffragantur nobis: & affectu, dum vota nostra cupiunt impleri: quod tamen non faciunt, nisi in voluntate Dei, implenda didicerint. Oramus ergo ut intercedant pro nobis, id est, ut merita eorum nobis suffragentur, & ut ipsi velint bonum nostrum, quia eis volentibus Deus vult, & ita fiet. Ex præmissis constat, quod cum quibusdam misericordius agit Deus quam eorum peccata meruerint, scilicet cum mediocriter malis, qui suffragiis Ecclesiæ iuuantur.

ARTICVLVS XI.

*An Sancti audiant preces supplicantium?*

**D** E inde quæritur de hoc quod dicit [Sed forte quæris, Nunquid preces supplicantium?] Videtur enim, si non audiunt sancti preces hominum naturaliter, sed tantum per reuelationem verbi, quod imperfectiores sunt nobis: quia nos audimus vota aliorum & per reuelationem, & naturaliter: animæ autem in purgatorio existentes non audiunt, nisi per reuelationem, ut dicit in litera.

1. Item, Si naturaliter audiunt siue percipiunt, quærat, quæ sit illa cognitio? Scientia

enim acquisita non manet in eis, ut habitum est super tertium: & organa quibus fiet abstractio, non habent: ergo videretur, quod vota hominum eis per naturam innotescere non possunt.

**R** E S P O N S I O. Dicendum sine præiudicio, quod animæ ex tunc corporibus, habent fortas creationis sicut Angeli, & illis loquuntur & audiunt sicut Angeli. Et quid sit hoc, super secundum est notatum. Magister tamen in litera non facit mentionem de illo modo: quia non est gloriæ actus, nec sublimissimus in anima, sed naturalis: quod autem anima non est modo in illa cognitione, est propter sensuum cognitionem, circa quam occupatur, ut dicit Augustinus.

DISTINCTIO XLVI.

*Si valde malis detur mitigatio pœnæ.*



**S** E D quæritur hic de valde malis, vtrum & ipsi in aliqua A pœnarum mitigatione Dei misericordiam sentiant, ut minus quam meruerint puniantur? Quidam autem ant eos nullam releuationem pœnæ habituros quod confirmant Iacobi auctoritate dicentis, Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Augustinus etiam ait: Misericordia hîc, iudicium in futuro. Idem distinguens quomodo omnes viæ Domini sint misericordia, & veritas, ait, Erga Sanctos, omnes viæ Dei misericordia: erga iniquos, omnes veritas: quia & in iudicando subuenit, & ita non deest misericordia: & in miserando id exhibet quod promissit, ne desit veritas. Erga omnes autem quos liberat & condemnat, omnes viæ sunt misericordia & veritas: quia vbi non miseretur, vindictæ veritas datur. Dicens vbi non miseretur, dat intelligi aliquid à Deo fieri, vbi ipse non miseretur. Sed his occurrit quod ait Cassiodor. super Psalm. 50. loquens de misericordia & pietate Dei. Hæc dicit, inquit, res iudicio Dei semper adiunctæ sunt. Ergo & in punitione malorum non est iustitia sine misericordia. Idem de iudicio & misericordia ait, Hæc duo mutua societate sibi iunguntur.

De statu & conditione malo tum post mortem. Iacob. 2.

Super octon. iun. 19. Marc. 5.

Idem C. si. d. super Ps. 100.

1a. ca. h. guntur. In his breuiter omnia opera Dei includit. Augustinus quoque respondens illis qui reprobatorum supplicia finem habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, asserens reprobos perpetuo puniendos, vt eorum supplicia mitigari aliquatenus non neget. Frustra, inquit, nonnulli æternam damnandorum pœnam & cruciatum sine intermissione perpetuos humano miserantur affectu, atque ita futurum esse non credunt: non quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in leniorem flectendo sententiam, quæ putant in eis terribilius esse dicta quam verius. Non enim (inquiunt) obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas. Hoc quidem in Psalmo legitur: sed de his intelligitur, qui sunt vasa misericordie: quia & ipsi non pro meritis suis, sed Deo miserante de miseria liberantur. Aut si hoc ad omnes æstimant pertinere, non ideò necesse est vt damnationem opinentur finiri posse eorum, de quibus dictum est; Ibunt hi in supplicium æternum. Ne hoc modo putetur habitura finem felicitas eorum: de quibus è contrario dictum est, Iusti autem in vitam æternam. Sed pœnas damnatorum certis temporibus æstimant (si hoc his placet) aliquatenus mitigari. Et sic quippe intelligi potest manere ira Dei in illis, id est, ipsa damnatio. Hæc enim vocatur ira Dei, non diuini animi perturbatio: vt in ira sua, id est, manente ira sua, non contineat miseraciones suas, non æterno supplicio finem dando, sed leuamen adhibendo vel interponendo cruciatibus: quia nec Psalmus ait ad finiendam iram suam, vel post iram suam, sed in ira sua. Quæ si sola esset, alienari à regno Dei, & carere magna multitudine dulcedinis Dei, tam grandis tamen est pœna, vt ei possint nulla tormenta quæ nouimus, comparari: si illa sit æterna, ista autem sit quamlibet multis seculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua damnatorum: & ipsa omnibus erit communis, sicut manebit communiter omnium vita æterna Sanctorum. Ecce ita asserit hîc pœnas reprobatorum non esse finiendas, quòd non improbat, si dicatur eorum supplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici potest, Deum etsi iustè id possit, non omninò tantum punire malos in futuro quantum meruerunt: sed eis aliquid, quantumque mali sint, de pœna relaxare.

*Determinat præmissas auctoritates.*

**B** VOD ergo dictum est, iudicium sine misericordia fieri illi qui non fecit misericordiam: ita intelligi potest, quòd iudicium damnationis fiet illi, qui non fecit misericordiam, pro eo quod fuit sine misericordia. Vel fiet iudicium & sine misericordia liberante & saluante: qui tamen in aliqua pœnæ alleviatione misericordiam Dei sentiet. Ita cum dicitur misericordia hîc, iudicium in futuro: non negatur quin in futuro sit misericordie effectus, & in electis qui per misericordiam ab omni miseria liberabuntur, & in reprobis qui minus quam meruerint cruciabuntur. Sed hîc non sine causa dicitur fieri Dei misericordia, & iudicium in

in futuro: quia & hîc multis modis miseretur Deus, quibus non miserebitur tunc. Vocat enim Deus nunc peccatores & iustificat, Lucæ. 5. quod tunc non faciet: & tunc reddens singulis secundum merita sua, manifestè iudicabit, qui nunc occulte iudicat. Cuius occultum iudicium (vt ait Augustinus) intelligitur pœna qua quisque vel exerceatur ad purgationem, vel mouetur ad conuersionem: vel si contemnit, excæcatur ad damnationem. Occultum ergo iudicium Dei, pœna dicitur, qua iudicat purgando, conuertendo, vel excæcando. Iudicia quoque Dei interdum appellantur dispensationes eius de omnibus rebus. Vnde, *Quam incomprehensibilia sunt iudicia eius.* Et, *Iudicia eius abyssus multa.* Iudicium autem quo in futuro iudicabit, intelligitur sententia iudicis, qua ventilabitur arca, id est, diuidentur localiter boni à malis ministerio Angelorum: & isti in vitam ducentur, illi Mat. 25. in supplicium mittentur, qui nunc simul mixti sunt.

*De iustitia & misericordia Dei.*

**S**ED quomodo iustitiam Dei & pietatem, id est, misericordiam supra Cassiodorus duas esse res dixit, quæ semper adiunctæ sunt iudicio Dei? Iustitia enim Dei & misericordia non duæ res sunt, sed vna res, id est, vna diuina essentia est, sicut supra pluribus auctoritatibus ostensum est. Quia non est Deo aliud esse misericordem, quam misericordiam: nec iustum, quam iustitiam: sed idem prorsus. Nec aliud est ei esse misericordem, quam iustum: vel misericordiam, quam iustitiam: sed omninò idem, quia non denominatiuè, sed essentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit scriptura de operibus Dei, quædam esse misericordie, quædam iustitie? Si enim iustitia Dei, misericordia est: quæcunque sunt opera misericordie, esse videntur iustitie, & è conuerso. His responderi potest sic, illis locutionibus quibus huiusmodi operum fiunt distinctiones, vt alia misericordie, alia iustitie, alia bonitati attribuuntur: non diuersitas subiaccens, id est, rei his vocabulis significatæ exprimitur, sed varietas sensuum & effectuum in creaturis monstratur. Cum enim dicitur Deus iustus vel iustitia, essentia diuina prædicatur: & etiam quòd ipse sit distributor, & iudex meritorum, intelligi datur. Ita & cum dicitur misericors, essentia diuina prædicatur: & insuper quòd ipse sit miserorum liberator intelligi datur. Similiter cum dicitur bonus, essentia diuina prædicatur. Et cum dicitur Deus & insuper author omnium bonorum ostenditur. Ita & cum dicitur Deus, essentia diuina prædicatur, & ipse timendus ostenditur. Inde ergo quædam opera misericordie, quædam iustitie dicuntur: non quia diuina essentia hæc & illa operetur, & quin hæc & illa sint opera diuinæ essentie, quæ dicitur misericordia & iustitia: sed quia quædam sunt quibus ostenditur iudex & æquus distributor, quædam quibus ostenditur miserator. Misericors enim dicitur in natura, miserator in exhibitione. Et in quibusdam operibus dicitur effectus esse misericordie, in quibusdam effectus iustitie: non quòd aliud efficiat iustitia, aliud misericordia Dei si ad essentiam referas: sed quia ex quibus-

dam effectibus intelligitur iudex, ex quibusdam miserator: vel, ut quibusdam placet, iustus & misericors. Sed secundum hoc occurrit quæstio, Quomodo ex aliis ostendatur iustus, & ex aliis misericors, cum sit idem et esse iustum & esse misericordem? Si enim secundum eandem rationem dicitur iustus & misericors, ex eo opere quo intelligitur iustus, intelligitur misericors, & e conuerso. Sed dixi supra, quia cum dicitur Deus iustus & misericors, ita eadem diuina essentia significatur, & secundum eam idem prædicatur, ut etiam quædam diuersa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum esse miseratorem & iustum iudicem. Quod euidenter Origen. ostendit dicens, Omnia quæ Dei sunt, Christus est. Ipse sapientia eius, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia, ipse veritas. Sed cum vnum sit in subiacenti pro varietate sensuum, diuersis nuncupatur vocabulis. Aliud enim significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapientia dicitur, disciplinis te diuinarum humanarumque rerum instruere intelligitur. Quando iustitia, distributor vel iudex meritorum insinuat. Ita & prudentia cum dicitur, doctor, & demonstrator bonarum, vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.

*Auctoritatibus probat quædam iustitia, alia misericordia, alia bonitati attribui.*

Super  
Ierem.  
c. 31.  
per illud  
Iud.  
Quæ se-  
cundum  
ram in  
fir.

Super  
Psalm. 135.

Super  
Psalm. 134.

Item  
super  
illud,  
Secun-  
dum  
miseri-  
cordiam  
tuam  
memo-  
ri me-  
tu.

**Q**UOD autem quædam opera misericordiæ, quædam iustitiæ, quædam bonitati attribuantur, in Scripturis facile est reperire. Et de misericordia quidem & iustitia manifestum est, de bonitate vero & misericordia amplius latet. Sed Augustinus docet illa opera propriè ad misericordiam pertinere, quibus aliqui à miseria liberantur. Ad bonitatem verò non solum illa, sed facturam & gubernationem naturalium, ita dicens, Ad misericordiam pertinet, quòd à peccatis mundat, & de miseria liberat. Ad bonitatem verò, quòd cælum & terram, & omnia valde bona creauit ut essent. Idem, Cæli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria: in terra hominis abundat miseria, & superabundat Dei misericordia. Miseria ergo hominis & misericordia Dei plena est terra, non cæli, qui non indigent misericordia, indigent tamen regente Domino. Omnia enim indigent Domino, & misera, & felicia: quia sine illo miser non subleuatur, felix non regitur. Item alibi, Misericordia est erga miseros, bonitas erga quolibet. Interdum tamen misericordia largè accipitur, ut bonitas.

*Quomodo vniuersæ viæ Domini dicantur misericordia & veritas.*

Psalm. 144.

**O**S T hæc considerari oportet, ex quo sensu vniuersæ viæ Domini dicantur misericordia & veritas. Hoc multiplicem recipit expositionem. Vniuersæ enim viæ Domini misericordia & veritas quibus ad nos venit, ut ait Augustinus super Psalm. intelliguntur duo aduentus. Primus, in quo manifestam & multiplicem

tiplicem misericordiam nobis exhibuit: & secundus, in quo requirendo merita, iustitiam exhibebit. Vniuersæ etiam viæ Domini, id est, quibus ad Dominum ascendimus, sunt iustitia, qua à malo declinamus: & misericordia, qua bonum facimus. In his enim duobus omnem bonum meritum includitur. Sed cum superius Cassio. dixerit in his <sup>AD PA.</sup> duobus omnia opera Dei includi, meritò quæri potest, An in omni opere Domini hæc duo mutuo sibi iungantur? Quibusdam placuit non in omni opere Domini hæc duo concurrere, secundum effectum dico: nam secundum essentiam non diuiditur misericordia à iustitia, sed vnum est. Verum secundum effectum non in omni opere Domini dicunt esse misericordiam & iustitiam: sed in quibusdam fatentur tantum misericordiam, in aliis iustitiam, atque in aliis misericordiam & iustitiam. Fatentur tamen Dominum omnia quæ fecit misericorditer agere & iuste: referentes rationem dicti ad Dei voluntatem, quæ iustitia est & misericordia: non ad effectus misericordiæ & iustitiæ, qui sunt in rebus. Aliis autem videtur, quòd sicut dicitur Deus omnia opera sua iuste facere & misericorditer: ita concedendum sit, in omni opere Dei iustitiam esse & misericordiam, id est, clementiam, secundum effectum vel signum: quia nullum opus Dei est, in quo non sit effectus vel signum æquitatis & clementiæ, siue occultæ, siue apertæ. Aliquando enim manifesta est clementia siue benignitas, & occulta æquitas, aliquando è conuerso.

ARTICVLVS I.

*An diuisio quam supponit Magister, scilicet quòd aliqui sunt valde boni, & aliqui valde mali, sit bona?*

**S**ED quæritur hic de valde malis] In ista distinctione ponuntur duæ quæstiones. Vna ex intentione, scilicet si valde malis profert suffragia: Et altera ex incidenti, scilicet vtrum in omni opere Dei sit misericordia & veritas *ibi* [ Sed quomodo iustitiam Dei & pietatem, &c. ] Quantum ad primum duo dicit, scilicet si valde malis aliqua sit misericordia. Et secundo determinat in contrarium inducta *ibi* [ Quod ergo dictum est ] Litera autem primæ partis planè disputata est in litera: ad quam intelligendam tria oportet inquirere, scilicet de diuisione illa quam supponit, quòd sunt valde boni, &c. & de opinione Doctorum de valde malis. Et vtrum in omni opere Dei sit misericordia & veritas?

Ad primum sic obicitur: Omnis diuisio debet esse per opposita: sed diuisio quadrimembris supra est habita: ergo inter se membra ad minus sunt disparata: ergo mediocriter boni, & mediocriter mali, sunt diuersa genera hominum.

2. Item, Differentia quadrimembris inuenitur in iudicandis, ut infra habebitur: sunt enim iudicandi perfecti: & iudicati damnati, qui sunt ut mediocriter mali: & non iudicati damnati, qui sunt ut valde mali. Cum ergo genera ista hominum differant in ordine iudicij, videtur quòd hic habeant differentiam: *D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

ergo mediocriter boni & mediocriter mali differunt.

3. Item, In moribus inuenitur ista diuersitas: sunt enim infideles, quorum malitia omnem aliam quæ est in moribus tantum, excedit: & sunt infideles qui saltem numero sunt de Ecclesia: & sunt boni imperfecti & boni perfecti: & constat, quòd primi sunt valde mali, & secundi mediocriter mali, & tertij mediocriter boni, & quarti valde boni: ergo omnes isti status inter se differunt.

4. Item, Cum dicitur, Iste est mediocriter bonus: aut potest inferri, quòd ipse sit simpliciter, aut non. Si sic: ergo cum in isto possit inferri, quòd sit simpliciter bonus, eadem ratione in altero inferretur, quòd ipse sit simpliciter malus: constat autem, quòd bonus & malus differunt: ergo isti simpliciter differunt. Si autem non possit inferri, quòd mediocriter bonus, sit simpliciter bonus: sed nullus saluatur, nisi qui est simpliciter bonus quantum ad omnis peccati mortalis immunitatem: ergo mediocriter bonus non saluatur, quod falsum est: ergo & hoc falsum, quòd mediocriter bonus, non sit simpliciter bonus.

**I**N CONTRARIUM huius est, quod mediocriter bonus non dicitur nisi per distantiam à bono: non potest autem distare, nisi per immixtionem mali: ergo mediocriter bonus, est immixtus alicui malo. Similiter mediocriter malus non dicitur, nisi per maiorem accessum ad bonum: sed idem est mediocriter accedens, & mediocriter recedens re, licet ratione differant: ergo isti duo status supponunt vnum genus hominum.

2. Item, In medijs coloribus idem est mediocriter

diocriter album & mediocriter nigrum : ergo similiter erit in medio inter bonum & malum.

Item Idem in litera ab August. attribuitur utriusque status, scilicet inuari posse suffragia: sed quorum est idem attributum, illa sunt eadem in supponendo se illi attributo: ergo isti duo status sunt vnus status.

Item, In litera est habitum, quod nulli valent suffragia, nisi a qui se dignum fecit ut hæc ei possint prodesse. Ergo & mediocriter malus se dignum, & similiter mediocriter bonus: sed nullus facit se dignum, nisi per gratiam: ergo uterque istorum habet gratiam: sed mediocriter boni & mali supposita gratia in subiecto non faciunt nisi statum vnum: ergo isti duo status sunt vnus status.

*Solutio.* Responsio. Dicendum, quod hoc problema oportuit disputare ante sequens: quia aliter sequens non esset intelligibile. Vnde diuersæ opiniones diuersimodè soluunt: dicentes enim suffragia prodesse damnatis, concedunt primam obiectionum partem.

Et ad primum quod est contra, dicunt, quod distantia a bono non est per immixtionem mali, sed potius per statum imperfectionis venialium, sicut illi distant, qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, de quibus supra in tractatu de penitentia habitum est. Et accessus ad bonum in mediocriter malis est per bona quæ dicuntur gratis data & de genere bonorum, sicut est fides informis danti elemosynam, & ieiunia, & huiusmodi, in peccato mortali: & ita non faciunt statum vnum.

Ad aliud dicunt, quod non est simile de medius coloribus: quia illi constituuntur per participationem duorum contrariorum: hic autem non est sic: quia mediam inter bonum simpliciter & malum, non est participatione duorum per differentem recessum ab eodem, sed per statum imperfectionis, & per actum peccati mortalis cum participatione bonorum habitantium ad gratiam.

Ad aliud dicendum, quod secundum eos nihil prohibet idem per diuersas rationes attribui diuersis: & ita dicunt hic, quod ratione boni habitantis ad gratiam, ad tolerabiliorem damnationem valent suffragia mediocriter malis. Et ratione gratiæ boni imperfecti valent mediocriter bonis ad velociorem abolitionem à pœnis.

Ad vltimum dicunt, quod est meritum duplex, scilicet congrui, & condigni. Meritum congrui ut eis valeant suffragia habent mediocriter mali: & meritum condigni ut citius per suffragia liberentur, habent mediocriter boni. Dicunt etiam, quod ista ipsorum opinio magis pia est & inducitur Ecclesiæ ad multa bona: & ideo magis tenenda & eligenda.

Contrario dicunt alij, quibus ego consentio, quod secunda pars obiectionum verè concludit. Et ad primum dicunt, quod ista diuisio non est per oppositas res, sed per oppositos modos rei: medijs enim modi sunt eiusdem rei, & tamen diuersarum rationum.

Ad secundum autem dicunt, quod alius est ordo iudicandorum, & eorum quibus suffragatur Ecclesiæ: iud. candi enim (ut dicit Apo-

stolus) iudicantur secundum differentiam operum suorum: & hæc quadruplicia sunt secundum genus operum: sed Ecclesiæ nulli suffragatur, nisi cuius solubilis & diminuibilis est pœna: constat autem nullam pœnam inferni diminubilem esse manente culpa secundum esse & quantitatem, quæ tota & sola est causa pœnæ infernalis. Et constat, quod culpa in eis nunquam diminuetur, cum culpa nunquam soluat vel minuat nisi per gratiam: & ipsi non sunt gratiæ susceptibiles: ergo constat, quod Ecclesiæ nulli suffragatur damnato.

PER HOC etiam patet solutio ad sequens: quia alia sunt genera operum, & alius ordo eorum quibus Ecclesiæ suffragatur, ut dictum est.

AD VLTIMUM dicendum, quod valdè bonus dicitur hic à statu perfectionis: & ideo dicitur excessum ultra simpliciter bonum. Mediocriter autem bonus dicitur à statu imperfectionis, & similiter mediocriter malus. Et si concedatur inferri simpliciter bonus ex mediocriter malo: tamen non potest inferri simpliciter malus ex mediocriter bono: quia simpliciter malus est, qui nihil habet de bono gratiæ gratum facientis: sed mediocriter malus non dicitur ab actu vel habitu malo simpliciter, sed à statu cui immixta sunt venialia, quæ sunt lignum, fœnum, stipula.

## ARTICVLVS II.

*Quot sint opiniones de suffragiis respectu damnatorum?*

Secundo queritur de opinionibus antiquorum circa materiam istam. Fuerunt autem antiqui qui dicebant damnatis mediocriter malis prodesse suffragia Ecclesiæ, hoc est, damnatis fidelibus. Et inueniuntur tres modi opinionum suarum: dixit enim Præpositus, quod suffragium vnum minuit aliquotam partem pœnæ, & secundum æquale primo, minuit æqualem partem pœnæ: & ita multiplicatis suffragiis tota pœna posset tolli. Ne autem diceret, quod liberarentur, & pœna eorum haberet finem, & ita caderet in errorem Origenis, dixit, quod pœna suspenditur per Ecclesiæ suffragia vsque ad diem iudicij, & tunc relabentur in infernum in corpore & anima simul in æternum cruciandi. Alij dixerunt, ut Porretani, quod hæc diminutio geometrica est, ut tollatur pars eiusdem proportionis per secundum suffragium, & non semper eiusdem quantitatis: ut si primum suffragium tollit pœnæ centesimam, secundum suffragium æquale primo, tollit centesimam residui, & tertium centesimam illius residui: & sic manet semper pœna, eò quod est diuisibilis in infinitum. Antiodoren. alium modum inuenit, & dixit, quod non diminuitur pœna: quia manente causa manet effectus, hoc est, manente culpa manet pœna: sed confortatur sustinens per suffragium, ut facilius possit sustinere pœnam: & de hoc posuit simile, sicut si homo portat graue onus; & cum est in pondere & sudore, facies eius perfunditur aqua frigida, confortatur

tur ad melius portandum, & tamen onus suum in nullo est leuius.

Obiicitur autem contra primam obiectionem: quia sicut dicit Gregorius, Nulla est animæ & hominis passibilitas ab æterno igne, nisi quam fecit culpa. Ergo manente eodem modo passibilitate quæ est à culpa, & vno modo agente igne, vna erit passio semper. Constat autem, quod culpa in omnibus damnatis manet eodem modo semper immobilis. Ergo si est diuersitas, hoc est ex parte ignis agentis: sed hoc est falsum, quia dicit Gregorius, quod vno modo agit, sicut vnus sol vno modo agit in eos qui ex diuersis causis infirmantur si soli exponantur: & tamen isti non vno modo patiuntur. Ergo constat hanc opinionem esse falsam.

Item hoc est contra dicta sanctorum Dionysij, Augustini, Gregorij, superius inducta.

Item, Cum de talibus nihil sit audendum dicere, nisi per dicta sanctorum probatur, videtur quod præsumptio fuit talia dicere, eò quod nec rationem nec auctoritatem habent probantem.

Contra secundam planè obiicitur: quia duobus existentibus æqualibus in virtute actiua, patiente autem existente fortiori & debiliori ad patiendum & resistendum agenti, magis agit in patiens id quod inuenit patiens debilius ad resistendum, quam id quod inuenit fortius: sed duo æqualia suffragia sunt agentia, & damnatus primo magis resistere potest, quam secundo: ergo secundum plus tollit de pœna, quam primum: & ita nulla est fictio illa.

Item queratur ab eis, quare secundum cum sit æquale primo, minus tollit, quam primum: & non poterunt causam assignare: ergo cum dictum irrationale sit, est abiiciendum.

Item, Isti incidunt in inconueniens quod effugere volunt: quia licet secundum minuat similem in proportione & non æqualem, tamen tot suffragia fieri possunt, quod pœna insensibilis efficietur: & hoc voluerunt evitare, quia secundum eos semper aliquid remanet de pœna sensibilis.

Item queratur, In qua arte hoc didicerunt, quod pœna diuisibilis esset in infinitum: hoc enim falsum est, quia & corpus naturale non est diuisibile in infinitum: ergo multo minus dispositio corporis vel animæ: sed de mathematico tantum probatum est, quod est diuisibile in infinitum.

Similiter de tertia opponitur. Animæ enim non recipiunt confortationem, nisi per gratiam gratum facientem vel gratis datam: & ipsa non est in statu recipiendi gratiam: ergo nulla est huiusmodi confortatio.

Item, Similitudo corporalis non habet locum in spiritu, quia spiritus non habet passibilitatem, nisi ex culpa: ergo nulla fiet in eo confortatio: nisi per culpe alleviationem: hanc autem impossibilem est alleviari: ergo nullam damnati aliqui accipient consolationem.

*Solutio.* Hæc autem omnia non puto esse concedenda: nisi eo modo quo supra dictum est de verbe conscientiz. Et qui has opinio-

D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

nes vel potius errores sequi vult, qui cum sanctis non concordant, laboret ista determinare.

## ARTICVLVS III.

*An in omni opere Domini sit misericordia & veritas?*

Tertio autem queritur, Vtrum in omni opere Domini sit misericordia & veritas? Videtur, quod non: quia in opere creationis nec iustitia nec misericordia apparet: quia sicut dicit Augustinus in litera, in celo nulla est miseria: ergo nec misericordia: ergo à simili cum ante mundum nulla esset miseria, nulla fuit misericordia: sed nec iustitia, quia illa vniciueque pro meritis distribuit: iustitia autem dicitur veritas: ergo nec misericordia nec veritas in opere creationis fuerunt.

Item, In iustificatione impij non videtur esse veritas, nec iustitia, sed misericordia tantum: quia Deus non debet iustificare impij: ergo non apparet ibi iustitia.

Item videtur, quod in nullo operum Dei apparet iustitia: quia iustitia obligat ad debitum: sed Deus ex debito non obligatur: ergo in nullo opere Dei iustitia apparet.

Item, In condemnatione prælatorum valdè malorum non apparet misericordia: quia dicitur Sapientiæ 6. Exiguo conceditur misericordia: potentes autem potenter pœnam patientur.

Item, Secundum præhabita in valdè malorum pœnis non apparet misericordia, sed veritas.

In contrarium sunt ea quæ dicuntur in litera, & quod dicitur in Psalm. 118. Omnes viæ eius misericordia & veritas.

*Solutio.* Responsio. Dicendum, quod ista disputatio parum valet & multum proleatur in litera, & soluitur: & dictum Psalmista tribus modis exponitur in vltimo cap. istius distinctionis. In fine autem penultimi dicit in litera, quod misericordia sæpè accipitur pro bonitate, sicut & veritas pro iustitia. Et tunc leuius est videre: quia secundum quod misericordia ponitur pro bonitate, apparuit misericordia in operibus creationis: veritas autem, quia ibi produxit quod ab æterno in veritate & arte sua resplendens præuidit, quia aliter falsum subsisteret præscientiæ & prædestinationi. Si autem veritas pro iustitia ponatur: tunc accipitur iustitia, sicut dicit Anselm. in prologo. cap. 9. pro decentia diuinæ bonitatis: quia iustum fuit, ut sic se ipsum manifestaret. Et per hoc patet solutio ad primam quæsitum: & in argumentis illis est æquiuocationis deceptio: quia vtrumque istorum in diuersis sensibus accipitur.

Ad id quod obiicitur de iustificatione, dicendum quod ibi resultat misericordia principaliter, & etiam veritas promissi: quia hoc promissit: vnde in Psalm. 50. Ut iustificeris in sermonibus tuis, &c. Ibi vna Glossa est, Ut iustificeris in sermonibus, quibus peccatoribus veniam promissisti. Iustitia enim est ibi, quæ

EEEc 3 est



est decencia diuinæ pietatis. Vnde Anselm. in prologo. Si pareis peccatoribus, iustum est, de-  
cet enim te.

AD ID quod queritur de pœnis prælato-  
rum valde malorum & aliorum, habet vnam  
solutionem quæ facit in litera in fine istius  
capituli: quia duplex est misericordia, scilicet  
liberans, & hanc non experientur: & est mi-  
sericordia relaxans, & hanc habent, quia minus  
puniuntur, quam meruerunt. Et hoc notat  
potentia tormenti pati, quod non recipiunt  
diminutionem postquam sunt inflata. Aucto-  
ritas autem Iacobi tollitur in litera. De om-  
nibus autem illis quæ dicuntur in illo cap.  
Sed quomodo iustitiam Dei, &c. expeditum  
est in primo lib. Et de duobus vltimis quic-  
quid dubitari potest, expeditum est per dicta.

## ARTICVLVS IV.

An aliqua sit vita æterna?

INCIDENTER tamen ratione eius quod dicit  
Sicut manebit communiter omnium vi-  
ta æterna Sanctorum, &c. queritur hic de vi-  
ta æterna, & per oppositum de morte æterna.  
Et de vita æterna queruntur quatuor, scilicet  
an sit, & quid sit, an sit ratione essentia vel po-  
tentia, & an Angeli & homines damnati ha-  
beant vitam æternam?

Ad primum obicitur sic: In cuiuscunque  
ratione cadit vnum oppositum, illi nullo mo-  
do conuenire potest reliquum: sed in ratione  
vitæ incipientis siue creatæ cadit oppositum  
æternitatis: ergo non potest conuenire vitæ  
creatæ, quod sit æterna: sed hominis & Angeli  
vita est creatæ: ergo non est æterna. Prima pa-  
ret per se. Secunda supponitur à ratione creati  
quod habet initium: & æternitas diffinitur per  
non habere initium. Vnde dicit Augustinus,  
quod vera æternitas est vera incommutabili-  
tas: sed nulla creatura est incommutabilis,  
vt dicit idem: ergo nullius creaturæ vita est  
æterna.

IN CONTRARIUM huius est quod  
dicitur Ioan. 3. Vt omnis qui credit in ipsum,  
non pereat, sed habeat vitam æternam.

2 Item Ioan. 10. Ego vitam æternam do  
eis. Item est contra symbolum Apostolorum,  
vbi articulus vltimus dicit, Et vitam æternam.

AD HOC dicendum, quod vita æterna tri-  
plex est optimo modo essendi. Vno modo per  
essentiam vitæ & æternitatis: & sic Deus solus  
qui est vita supra omnem vitam, & æternitas  
super omnem æternitatem, vt dicit Dionysius,  
est vita æterna. Secundo modo dicitur vt in  
obiecto viuentium: æterna vita: & sic iterum  
Deus est vita æterna: quia solus est obiectum,  
quod exhibitum vt est, mouet sanctos ad vi-  
tam æternam, secundum quod dicit Aristot.  
quod extra celum nihil est nisi vita beata: quod  
non potest esse verum, quod esset ibi vita æter-  
na vel beata, nisi sicut in obiecto, quod intra  
orbem celi non includitur, nec extra clauditur.  
Tertio modo dicitur vita æterna parti-  
cipatione viuentium: & sic Sancti habent vi-  
tam æternam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod  
non est optimum in ratione vitæ dicitur pri-  
mo & secundo modo: & hæc eadem partici-  
pata facit tertiam. Vnde licet participatio in-  
ceperit, tamen participatum quod vita æterna  
dicitur, non incipit.

AD ALIUD dicendum, quod commu-  
tabiles sunt omnes creaturæ per naturam: sed  
tamen participando incommutabilem substan-  
tiam nunquā exerit suam mutationem, vt dicit  
Aug. in 12. confess. & idem in quantum viuunt  
vita æterna, incommutabiles efficiuntur.

## ARTICVLVS V.

Quid sit vita æterna?

SECUNDO queritur, Quid sit vita æterna?  
Dicitur autem in libro de motu cordis,  
quod vita est continuus actus animæ in cor-  
pus: sed in lib. de causis in commento 17.  
propositionis dicitur, quod vita est processio  
ex ente primo, quieto, sempiterno, & primus  
motus: aut ergo accipitur hic primo, aut secun-  
do modo. Si primo modo: tunc oportet, quod  
vita æterna esset à principio intrinseco essen-  
tialiter coniuncto: & hoc falsum est: quia à  
Deo est: & ille non est alicui essentialiter con-  
iunctus. Si secundo modo: tunc vita accipi-  
tur secundum quod est casualis vitæ primæ:  
hoc autem est in omnibus viuus: ergo vide-  
tur, quod eadem ratione esset principium vitæ  
æternæ: & vitæ naturalis in omnibus viuus: &  
hoc falsum est.

2 Item, In vtroque istorum modorum di-  
cit Aristot. quod viuere in viuentibus est esse:  
sed hoc non est verum de viuentibus vita  
æterna: ergo videtur, quod vita æterna non  
proprie dicatur vita.

3 Si forte dicatur, quod vita sumitur se-  
cundum bene esse. Contra: Secundum bene  
esse conueniens, est secundum accidens: nul-  
lum autem accidens per accidens est æternum:  
ergo vita æterna non est æterna, quod ridicu-  
lum. Si forte dicas, quod non est accidens per  
accidens, sed per se. Contra: Accidens per se  
semper sequitur ad subiectum: ergo homo qui  
esset in vita æterna, semper esset in vita æter-  
na, & nunquam fuisset sine vita æterna: quod  
iterum ridiculum est.

4 Item, Æternitas diffinitur per vitam:  
quia dicit Boëtius, quod æternitas est inter-  
minabilis vitæ tota simul & perfecta posses-  
sio. Sed res cadens in alicuius diffinitione,  
non denominatur ab illa. Ergo non debet dici  
vita æterna.

5 Item Ioan. 17. dicit Dominus, Vt cognos-  
cant te solum verum Deum, & quem misisti  
Iesum Christum. Hæc est enim vita æterna.  
Ergo vita æterna cognitio quædam est: & hoc  
modo non dicitur vita in naturis.

RESPONSIO. Dicendum, quod vita di-  
citur dupliciter, scilicet secundum esse, & se-  
cundum bene esse. Secundum esse adhuc du-  
pliciter, scilicet proprie & improprie. Proprie  
adhuc dupliciter: & primo quidem modo di-  
citur vita actus quo est spiritus in quo est: &  
hoc

hoc modo dicitur anima viuere, & Angelus  
viuere. Alio modo dicitur actus animæ con-  
tinuus in corpus: & hoc modo dicitur animal  
viuere: & hoc modo omnis vita creata exem-  
plariter & efficienter est à vita primæ: & sic in-  
telligitur dictum de causis introductum: quia,  
sicut dicit Philosophus, Omne ens est ab ente  
primo, & omnis vita à vita prima, & omnis  
intellectus & scientia ab intelligentia prima.  
Sic etiam loquitur Dionysius de vita cap. 6. de  
diui. nō. vbi sic dicit: Immortalium Angelo-  
rum vita est immortalitas, & ipsam indestru-  
ctiū Angelici sempiterni motus est ex ipsa,  
& propter vitam ipsam, quæ est super omnem  
vitam. Secundo autem modo intelligitur di-  
ctum quod adductum est de libro de motu  
cordis. Improprie autem dicitur via perfectio  
vniuscuiusque à forma propria ad esse, & actum  
qui esse consequitur: sicut lapis dicitur viuus,  
& aqua, quando perficere potest hoc quod est  
lapidis, & hoc quod est aquæ. Secundum bene  
esse autem dicitur vita ad sensus bene esse, &  
rationis bene esse. Secundum autem esse in  
sensu dicitur viuere, delectabiliter & voluptuo-  
se viuere, secundum quod dicit Apostolus  
Coloss. 3. Mortificare membra vestra quæ sunt  
super terram, quæ sunt fornicatio, &c. Et 1. Ti-  
moth. 3. Qui in deliciis est, viuens, mortuus est.  
Secundum autem bene esse rationis dupliciter  
dicitur: scilicet secundum bonam rationis in  
patria & gloria. Et secundum primum modum  
dicitur Galat. 2. Vno autem iam non ego, vi-  
uit vero in me Christus. Et secundum secun-  
dum modum dicitur Matth. 12. Non est Deus  
mortuorum, sed viuensium. Et hoc modo su-  
mitur vita æterna hic. Et per hoc patet, quod  
si ipsa debeat diffiniri, quod ipsa erit processio  
siue actus primæ vitæ in beatos, secundum  
bene esse gloriæ siue beatitudinis, & actus. Et  
per hoc patet solutio ad omnia præter vlti-  
mum: ad quod dicendum, quod ibi diffinitur  
vita æterna per causam, quia immediata cog-  
nitio: Dei est causa huius vitæ secundum bene  
esse gloriæ.

AD ID autem quod obicitur quod sit ac-  
cidens, dicendum quod non est accidens, sed  
potius perfectio naturalis: est enim natura no-  
stra ad actum illum qui est vita æterna, & glo-  
ria est eius habitus ad illum: & in talibus dicit  
Aristot. quod homo non est alteratus, sed po-  
tius perfectus, præcipue, quia non est accidens  
quod fluit à subiecto, sed potius à Deo essen-  
tialiter per modum gloriæ nos viuificant.

## ARTICVLVS VI.

An vita æterna conueniat ratione essen-  
tia vel ratione potentia beatis  
spiritibus?

TERTIO queritur, Vtrum conueniat ratione  
essentia vel ratione potentia? Videtur au-  
tem, quod ratione potentia: quia cognitio est  
vita æterna: & illa non est nisi ratione poten-  
tia: ergo & vita.

2 Item, Vita non dicitur hic secundum  
esse, sed secundum bene esse: bene autem esse

est secundum verum & bonum increatum: &  
vtrumque istorum percipitur ratione poten-  
tia: igitur & vita inest ratione potentia, vt  
videtur.

3 Item, In istomodo vita est motus in spi-  
ritum à Deo qui est vita prima secundum per-  
ceptionem gloriæ: hoc autem est secundum  
quod ipse est summum bonum & summum  
verum: & constat, quod hoc sit ratione poten-  
tia: ergo prius.

IN CONTRARIUM est, quod vita sed con-  
semper ab interiori procedit: ergo prius est in  
essentia, quam in potentia.

2 Item, Gratia per prius perficit essentiam,  
quam potentiam: ergo & gloria: hæc autem  
vita est secundum bene esse gloriæ: ergo prius  
percipitur ab essentia, quam à potentia.

RESPONSIO. Dicendum, quod vita solutio.  
gloriæ & etiam gratia per prius est in essentia.  
Est enim hæc vita, vt dictum est, actus primæ  
vitæ in spiritum secundum influxum gloriæ  
& beatitudinis: & sic procedit ab ipsa, secun-  
dum quod ipsa est in beatis spiritibus per glo-  
riam: & hoc in esse primo est spiritus, & se-  
cundo potentia.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod  
cognitio illa non accipitur extra, sicut interior  
cognitio: quia non est per abstractionem, sed  
est eius quod se interiorius manifestat in anima  
per experimentum vitæ, id est, actus in spiri-  
tum à vita prima, quieta, sempiterna, quæ essen-  
tialiter est in spiritu beato.

AD ALIUD dicendum, quod bonum  
illud dupliciter accipitur, scilicet vt distin-  
ctum, & indistinctum est. Et primo modo agens  
in spiritum, dicitur vita. Secundo autem modo  
sic est, quasi vita potentia secundum rationem  
veri & boni. Et hoc debet sic imaginari, In-  
telligamus primum non esse verum & bonum,  
& tamen per gloriam inesse spiritui creato:  
adhuc ipse in essentia sua beatè viuunt in illo,  
per hoc quod illud influit ei vitam nobilissi-  
mam, quæ est per gloriam. Per hoc etiam patet  
solutio ad sequens.

## ARTICVLVS VII.

An damnati viuunt vita æterna?

VLTIMO queritur, Vtrum damnati viuunt  
vita æterna? Videtur, quod sic: quia  
viuunt sine fine in pœnis: ergo æternaliter.

IN CONTRARIUM est, quod vita sed con-  
æterna præmium est beatorum: ergo non con-  
uenit malis.

2 Item, Non eidem conuenit vita æterna,  
& mors æterna: sed mors æterna conuenit  
damnatis: ergo non habent vitam æternam.

RESPONSIO. Dicendum, quod dam-  
nati non viuunt vita æterna, nec habent vitam  
æternam: viuere enim est habere principium  
vitæ: & hoc non habent damnati, sed potius  
per separationem ab illo principio: & idem  
sunt mortui simpliciter, sed secundum quod  
viui, scilicet secundum miseram naturæ vitam.  
Si autem conceditur, quod viuunt, non debet  
concedi, quod viuunt vita æterna: dictum est

enim, quod æternum hic dicitur participatiue. Et quia sic creatura æternitatem participat, ut dicit Augustinus, in quantum nullquam exierit mutabilitatem suam, sed potius totam vitam suam simul & perfectionem habet in uno, in quo nihil transit & nihil expectatur in futurum. Et ita non viuunt, nisi in pœnis: quia vicissitudinantur in illis. Sed bene conceditur, quod non videbunt interitum, & viuent adhuc in finem consumptionis secundum pœnarum vicissitudinem. Si autem inueniatur improprie dictum, quod viuunt vita æterna propter carentiam finis in pœnis, non debet concedi, quod habeant vitam æternam: quia hoc sonat possessionem: nemo autem habet mobilem participationem per modum possessionis (sicut sæpe supra dictum est) nisi qui habet eam ad nutum: & hoc non habent damnati, qui desiderant mortem, & mors fugit ab eis.

AD PRIMUM ergo dicitur, quod non est idem sine fine viuere, sicut iam dictum est.

ARTICVLVS VIII.

Quid sit mors æterna?

DEinde quaeritur per oppositum de morte æterna: si enim mors & vita sunt opposita, videtur mors æterna esse separatio ab huiusmodi vita.

- 2 Item, Mors opposita vitæ naturali est separatio animæ, quæ est causa vitæ, à corpore, ut dicunt Philosophi: ergo & ibi erit mors æterna separatio ab huiusmodi principio vitæ.
- 3 Item, Dionysius reprehendit in Eccle-

siastica hierarch. dicentes mortem aliud esse, quam separationem à vita: ergo ut prius.

IN CONTRARIUM huius est, quod separatio à vita qualibet, est in momento: ergo nulla erit mors æterna.

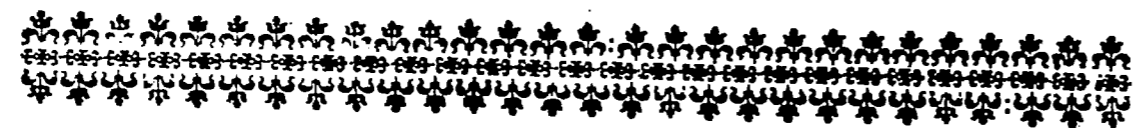
2 Item, Æternum est incommutabile essentialiter, vel participatiue, ut dictum est: sed neutro istorum modorum dici potest mors æterna: ergo ipsa non est æterna.

3 Item, Si mors non est nisi separatio, & separatio non dicit nisi pœnam damni: ergo illi qui sunt mortui morte æterna, non habent nisi pœnam damni: ergo nullam habent pœnam sensus, quod falsum est, cum patiantur nimium calorem & nimium frigus.

AD HOC dicendum, quod mors de se non dicit nisi separationem, sicut primo probatum est.

AD HOC ergo quod contra obiicitur, dicendum quod mors non proprie dicitur æterna: quia æternum ponitur pro perpetuo quando mors æterna vocatur: & hoc est simile æterno in carentia finis, & non in alio. Et bene concedo, quod hæc separatio durat sine fine.

AD ALIUD dicendum, quod causa separationis adiacet continuè, quæ est malitia confirmata & damnata, & hæc causat posse pati pœnas: & idem passibilem pœnarum passio potius est sequela talis mortis, quam mors: quia sicut anima egrediente corpus marcescit & expirat, & egressus animæ est mors, exspiratio autem & putrefactio sunt sequelæ mortis, eo quod ab anima non continetur corpus: ita separatio à principio æternæ vitæ est mors æterna, & sequela huius mortis est passio ignis, eo quod spiritus condemnatus à principio vitæ æternæ non continetur.



DISTINCTIO XLVII.

De sententia iudicij.

De iudicio extremo quæritur ad modum secundum quæ uolunt.

Mat. 25. 1. Cor. 15.



OLET etiam quaeri, Qualiter dabitur iudicij sententia? Sed non est perspicuum id explicare. Non enim Scriptura aperte diffinit an uoce illa proferantur, Venite benedicti: &, Ite maledicti: an uirtute iudicis ita fiet, conscientis singulorum attestantibus: ut modo dicitur futurum, ut iudicis potentie effectus ipsius dictione significetur. Illa etiam, Esuriui, & non dedistis mihi manducare, & huiusmodi magis conscientis exprimenda plurimi putant quam uerbis: quia Apostolus in momento & in ictu oculi mysterium consummandum tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantum referunt, non ad iudicium: qui alii iudicij sententiam, & malorum increpationes, & bonorum præmia uerbis exprimenda asserunt.

ARTICVLVS I.

An sententia iudicis in extremo iudicio sit uocalis, uel mentalis?

SOLET etiam quaeri, Qualiter dabitur, &c.] Hic agit de iudicio. Et diuiditur in tres partes. In prima agit de iudicio. In secunda de iudice, & incipit in sequenti distinctione. Tertio de consequentibus iudicium, & incipit distinct. penult. huius libri. In prima harum partium quaeruntur quinque, scilicet qualiter dabitur iudicij sententia? Et de sanctis qui cum Domino iudicabunt. Et de ordine iudicandorum. Et de ministerio Angelorum in iudicio. Et an dæmones malis præsent in inferno? Et hæc secundum ordinem inducuntur hic in littera in quinque capitulis.

Circa primum incidit quaerendum, Vtrum sententia illa sit uocalis, uel mentalis? Et de hoc etiam quaerit Magister in littera. Videtur autem, quod mentalis: quia maxima erit multitudo in loco illo: sed maxima multitudo audire uocem unam corpoream non posset: ergo videtur, quod uox illa corporea non est. Siquis dicat, quod miraculose uirtute diuina fiet, quod omnes, audiant uocem illam. Contra: Compendium eligit omnis natura, & omnis sapienter operans: sed compendiosus est, quod fiat uirtute diuina in mente, quam in sermone: ergo videtur, quod mente non uoce exteriori sententia exprimat.

2 Item, Licet in Euang. Ioan. 5. dicitur, quod omnes qui in monumentis sunt, audient uocem Filij Dei: non tamen intelligitur de uoce uocali, sed mentali: ergo à simili licet de ista sententia Euangelium dicere uideatur, quod

sit uocalis, mentaliter tamen debet intelligi. 3 Item, Supra distinct. 44. habetur est in auctoritatibus à Richardo inductis, quod illa sententia est mentalis: ergo & ista.

4 Item, Testes non deponent uocaliter, sed mentaliter: ergo & sententia est in mente. Prima probatur per hoc, quod conscientia erunt testes.

IN CONTRARIUM huius est, quod Euangelium dicit expresse Matth. 25. Tunc dicit rex his qui à sinistris erunt, &c. Ergo ita est tenendum.

2 Item, Sicut patebit in sequenti distinct. iudex iudicabit in forma serui: sed formæ hominis est iudicare iudicio hominis: hoc autem est, quod sententia scripto proferatur & uoce sedentis iudicis exprimat post consilium uel auditum testium in aure facta: ergo uidetur, quod sententia illa erit uocalis.

RESPONSIO. Dicendum, quod de ista quaestione nihil est perspicuum dicere: & tamen melius credo, quod erit mentalis, quam uocalis.

AD ID autem quod obiicitur in contrarium, dicendum quod Euangelium rudibus loquitur, qui spiritualia non capiunt, nisi corporalibus similitudinibus exprimantur: & tamen spiritualiter intelligi debent, sicut & uox tubæ, quæ erit in resurrectione, & alia quæ corporaliter circa resurrectionem exprimuntur: de quibus supra distinctione 44. habitum est.

AD ALIUD dicendum, quod in forma serui iudicabit, ut uideatur iudex & cognoscatur: & non ad hoc ut iudicium tanquam seruus uel homo exerceat: quinimo exercebit iudicium secundum occulta cordium, & hoc est iudicium diuinum & non humanum: & ideo hoc argumentum non ualet.

Quod iudicabunt Sancti, & quomodo.



ON autem solus Christus iudicabit, sed & Sancti cum eo B iudicabunt nationes. Ipse enim Apostolis ait, Sedebitis & Sap. 5. uos super duodecim tribus Israël. Nec est putandum, quod duodecim Apostolis tantum hoc promiserit Christus. Vbi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit, si non ibi sedebunt nisi duodecim? Per duodecim ergo sedes perfectio tribunalis, id est, uniuersitas iudicantium intelligitur, scilicet omnes perfecti, qui relictis omnibus secuti sunt Christum. Per duodecim tribus uniuersitas iudicandorum. Iudicabunt uero eos Sancti, non modo cooperatione, sed etiam auctoritate & potestate. Unde, Gladij ancipites in manibus eorum, id est, sententia de bonis & malis in potestate eorum. Si uero quaeritur, Quæ erit eorum potestas uel auctoritas in iudicando? Puto non ante sciri, quam uideatur, nisi diuina reuelatione quis didicerit.

ARTICVLVS II.

*An sancti aliqui iudicabunt cum Domino?*

Deinde queritur de hoc quod dicit [Non autem solus Christus iudicabit] Et de hoc in hoc cap. queruntur tria. Primum, Vnde quidam sancti habeant iudicare? Secundum de modo iudicandi Sanctorum. Tertium, Vtrum alij Sancti aliquo modo se habeant ad iudicium confirmando vel iudicando?

Ad primum obicitur per hoc quod dicitur in littera, quod illi qui relictis omnibus secuti sunt Christum, cum Domino iudicabunt: ergo illi Sancti à paupertate voluntaria habent, quod cum Domino iudicabunt.

2 Item Iob 36. N. n. saluat impios, & iudicium pauperibus tribuit. Ergo vt prius.

3 Item hoc videtur ex modo loquendi in Matth. 19. vbi Petrus hoc meritum allegat dicens, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Et Christus subiungit, Amen dico vobis, quod vos qui reliquistis, &c. Ergo videtur, quod à paupertate spiritus habent, quod cum Domino iudicabunt.

4 Item, Glossa ibidem dicit, Qui reliquerunt omnia, & secuti sunt Christum: hi iudices erunt, qui licita habentes, rectè vti sunt. Ideo iudicabunt. Ex hoc sequitur idem quod prius.

*Sed contra.*

IN CONTRARIUM est quod dicit Richar. de sancto Viæ. Apertio librorum est manifestatio conscientiarum: his libris inscribitur, quicquid ab eis memoriter retinetur: his libris quali inscriptum tenetur, quicquid ab eis plena intelligentia comprehenditur. In aliis itaque huiusmodi libris merita humana, in aliis verò iudicia diuina, in illis qualitas actionum, in illis verò etiam qualitas retributionum: vnusquisque enim in sua conscientia quasi scriptum gerit, vnde cum sua conscientia vel accusat, vel defendit. Qui autem diuinæ contemplationi assistunt, qui in libro sapientia quotidie legunt, velut in cordium voluminibus transcribunt quicquid iam perspicua veritatis intelligentia comprehendunt. Quid itaque sunt iudicandorum conscientia, nisi quædam, vt ita dicam, actiones scripturæ? Vel quid verò sunt iudicantium corda diuinitus in omnem veritatem edocta, nisi quædam canonum decreta? Ex hoc accipitur, quod Sancti iudicabunt ex merito contemplationis, qua efficiantur exempla canonum iustitiæ diuinæ, & non ex paupertate voluntaria.

2 Item, iudicabunt, vt communiter dicitur, Apostoli, & Apostolici viri: Apostoli autem fuerunt, qui decreta vitæ dederunt, & auctoritatem in Ecclesia habuerunt: ergo ab apostolica doctrina & vita & auctoritate in eis est potestas iudicaria: hoc autem non est paupertas spiritus in quantum huiusmodi: ergo paupertas non est meritum proprium, quo potestatem iudicariam promerentur.

*Solutio.*

RESPONSIO. Dicendum, quod tria

exiguntur meo iudicio ad metendam iudicariam potestatem. Primum est abdicatio temporalium curarum, vt studere possit sapientiæ secundum quam dictanda est sententia iudicij. Secundum est habitus luminis, iustitiæ, & sapientiæ, qui iudicium statuit & obseruat. Et tertium est meritum, quod acquirit in iustitiæ illius promulgatione per prædicationem. Et horum primum tangunt obiectiones primæ, licet alia duo supponantur: & propter hoc dicit Dominus, Et secuti estis me. Vnde Hieron. dicit, quod imperfectum est omnia relinquere: hoc enim & socrates fecit Philosophus: & ideo iungit quod perfectum est dicens, Et secuti sumus te. Sequens autem tangit Richar. Et tertium tangit obiectionem vltimum. Et per hoc patet solutio ad totum.

ARTICVLVS III.

*Quis erit modus iudicandi Sanctorum?*

Secundo queritur de modo iudicij Sanctorum. Et videtur, quod non iudicabunt, nisi sicut qui ostendunt sententiam: quia ita dicit Richar. Duodecim iudices coram iudicandis decretorum suorum libros aperire & ad cordium inspectionem inferiorum quotumlibet visum admittere sensumque suum in his quæ ad iudicij pertinent rationem reuelare. Iudicandi verò dum in huiusmodi scriptura quasi canonum decretis legunt retributionis sententiam sententiæque rationem quam quisque meretur, inueniunt. Huiusmodi itaque scripturam legere, hoc erit eis iudicis sententiam accepisse. Hoc autem erit Apostolicos viros iudicandorum quemlibet iudicare, quod danda sententiæ rationem oculis eorum ingerere. Ex hoc expressè accipitur, quod non iudicabunt nisi sicut libri.

1 Item ibidem parum infra, Iudicantis itaque sententiam ad cordis eius inspectionem vidisse & intellexisse, hoc est iudicium didicisse & accepisse. Ex hoc accipitur idem quod prius.

SED CONTRA hoc est, quod hic est imperfectus modus iudicandi: sed imperfectus modus iudicandi non debet respondere perfectissimo merito quod est meritum Apostolicum: ergo videtur, quod non competat eis iste modus iudicandi.

RESPONSIO. Dicendum, quod in veritate plus est ibi, quam modus inspectionis sicut in libro: & hoc significat Richar. quando dicit, Oculis eorum ingerere: verbum enim ingerendi nutum quandam significat ad iudicandos, qui æquipollent cuidam probationi & inflictioni sententiæ: quod etiam in littera significatur, vbi dicitur Psal. 149.

Gladij ancipites in manibus eorum. Et per hoc patet solutio ad totum.

\*\*\*

ARTI

ARTICVLVS IV.

*An alij Sancti habeant se alio & alio modo?*

Tertio queritur, Vtrum alij Sancti se aliquo modo habeant ad iudicium confirmando vel iudicando? Videtur, quod non: quia non est eadem persona iudicans & iudicata in aliquo iudicio vno: sed alij Sancti iudicantur: ergo non iudicabunt in eodem iudicio.

2 Item, Non vnus est modus iudicij accusantis & accusati in iudicio humano: sed iudicium humanum est exemplatum à iudicio diuino: ergo in iudicio etiam diuino non est vnus modus iudicij illarum duarum personarum. Sed idem modus est si iudicati Sancti erunt iudicantes in eodem iudicio: ergo Sancti alij non iudicabunt in eodem iudicio.

*Sed contra.*

IN CONTRARIUM est quod dicitur

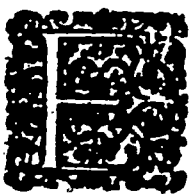
Sapientiæ 3. Iudicabunt Sancti nationes, & dominabuntur populis. Et ibi nullus excipitur: ergo iudicabunt omnes.

2 Item Matth. 12. Regina Austri surget in iudicio. Et infra, Viri Niniuitæ, &c. sed Sancti sunt meliores, quam regina Austri vel viri Niniuitæ: ergo multo magis Sancti omnes iudicabunt & condemnabunt damnatos.

RESPONSIO. Dicendum, quod omnes Sancti iudicabunt iudicio approbationis & confirmationis sententiæ, sicut probatum est: sed non sicut ingerendo sententiam in lumine cordis sui dictam & inflictam: quia sic Apostolici viri tantum iudicant.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod diuersa specie iudicij potest vna persona esse iudicans & iudicata respectu diuersorum. Et diuersam speciem voco iudicij, iudicium approbationis & inflictionis sententiæ, & diuersos respectus quorum est: quia iudicabuntur à Deo & Christo & viris Apostolicis, & iudicabunt damnandos tantum. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens.

*De ordinibus eorum qui iudicandi erunt.*



RVNT autem quatuor ordines in iudicio. Duæ quippè sunt partes, electorum scilicet, & reproborum, vt Greg. in moralibus ait. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij enim iudicantur, & pereunt: alij non iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur, & regnant: alij non iudicantur, & regnant. Iudicantur, & pereunt, quibus Dominica inclamatione dicitur, Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non iudicantur, & pereunt, quibus Dominus ait, Qui non credit, iam iudicatus est. Eorum enim damnatio toti Ecclesiæ nota est & certa: & ideo dicuntur tunc non iudicari, quia ad conspectum districti iudicis cum aperta damnatione suæ infidelitatis accedent. Qui verò professionem fidei sine operibus habent, iudicabuntur, & peribunt, id est, redarguentur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, inceptionem iudicis in se fieri non audient: quia infidelitatis suæ tenebris præiudicati, eius quem despexerant inuentione redargui non merentur. Illi autem saltem verba iudicis audient, qui eius fidem saltem verbo tenuerunt. Illi autem in damnatione suæ æterni iudicis nec verba percipient, qui eius reuerentiam nec verbo tenus seruare voluerunt: & ideo illi iudicandi, sed isti non iudicandi dicuntur. Ex electorum verò parte alij iudicantur, & regnant, scilicet qui vitæ maculas lacrymis terunt, & elemosynarum superinductione operiunt: quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Alij autem non iudicantur, & regnant, qui etiam præcepta legis perfectionis virtute transcendunt: quia non hoc solum quod lex præcipit, implere contenti sunt, sed & quod ad perfectionem consulitur, implere student. De quibus Propheta ait, Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Salomon de Ecclesiæ sponso loquens ait, Nobilis in portis vir eius, quando federit cum senatoribus terræ.

*Super Iob lib. 26. c. 24.*

*Mat. 25. Ioan. 3.*

*Iacob. 2.*

*Mat. 25.*

*Ia. 3.*

*Prou. 17.*

1ob 36. terræ. Et Iob ait, Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Hi ergo rectè sub generali iudicio non tenentur, sed iudices veniunt: quia & præcepta generalia viuendo vicerunt, & omnibus relictis Christum secuti sunt. Rectè pauperibus iudicium tribuit, qui quantò huic mundo magna humilitate despecti sunt, tantò tunc maiori culmine potestatis excreſcent. De talibus dicitur, Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Vincens Dominus cum patre, in throno sedit: quia post passionis palmam, quòd Patri esset æqualis, omnibus claruit. Nobis verò in throno Filij sedere, est ex eiusdem Filij potestæte iudicare. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute percipimus, quasi in throno eius residemus. Ex his apparet, quòd etiam perfectiores Sancti cum Christo iudicabunt potestate: & quare quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicandi.

ARTICVLVS V.

An in iudicio erunt quatuor ordines iudicandorum?

**D**Einde queritur de hoc quod dicitur ibi: Erunt autem quatuor ordines in iudicio. Præter enim in litera ex verbo Gregor. habetur, quòd sunt quatuor ordines iudicandorum. Sed contra hoc videtur quod dicitur in symbolo Apostolorum, quòd Christus est iudicaturus viuos & mortuos: ergo omnes iudicabuntur: & sic non est nisi vnus ordo.

2. Item idem accipitur 2. Corinth. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit huc bonum siue malum.

3. Vt videretur, quòd sint tres ordines: quia ita dicit Richardus, Videntur enim omnes iudicaturi aut iudicandi: & de iudicandis quidem alij sunt saluandi, alij damnandi videntur. Itaque in illo iudicio futuro tres tantum erunt ordines.

4. Vt videretur, quòd sint quinque: sunt enim quorum salus est certa, non iudicaturi, vt decedentes infantes post baptismum: & sunt quorum salus incerta, iudicandi: & sunt quorum damnatio certa, non iudicandi: & sunt quorum damnatio incerta, iudicandi: ergo quinque ordines in iudicio. Hos etiam quinque ordines ponit Richardus.

**RESPONSIO.** Ad hæc omnia soluitur per distinctionem dicendo, quòd triplex est iudicium, scilicet vniforme, multiforme, & omniforme. Dicitur autem iudicium vniforme præsentis Ecclesie quo cogitatur de iudicio futuro, cui non innotescit de ipso iudicio nisi qualitas causæ & retributionis in genere, scilicet quia bona bonis, & mala malis. Multiforme autem est iudicium particulare, quod quilibet in morte accipit, quod est secundum qualitatem & quantitatem: quia tantum recipit, quantum meruit, & talia qualia meruit: sed non in omnibus, quia non in corpore: & idè multiforme, & non omniforme dicitur. Omniforme autem est iudicium futurum: quia

talibus respondebunt talia, & tanta quantis, & in omnibus, quia in corpore & anima: & idè omniforme dicitur. De illo autem iudicio vltimo, quod dicitur omniforme, est dicendū, quòd dupliciter consideratur, scilicet secundum causam, & secundum effectum. Et si quidem in comparatione ad effectum consideratur: tunc non sunt nisi duo ordines & ambo iudicandi, scilicet viui, & mortui: saluari, vel damnari: & sic intelligitur dictum Apostoli 2. Corinth. 5. & id quod adductum est de symbolo. Si autem in comparatione ad causam accipitur iudicium: aut ergo accipitur per comparationem vt nunc, vel vt tunc. Et si primo modo: tunc sunt quinque ordines quos Richardus tangit, sicut cuiuslibet etiam per se pater: nec vnus ordinem sexto loco pueri in originali decedentes facere possunt, quia nulla propria habent, propter quæ ad tribunal venient: nec veniunt ad tribunal, nisi habentes propria, vel beneficio iudicis gaudentes de salute, sicut pueri qui post baptismum decedunt. Si vero consideratur vt tunc: tunc erunt quatuor ordines, vt dicit Gregor. eò quod meritum quod est causa iudicij, tunc aut erit excellens in bono, aut in malo: aut mediocriter bonum, aut mediocriter malum: & hæc quatuor considerationes meriti, quatuor complent ordines iudicandorum. Si autem consideratur iudicium secundum quod erit exercitum & apperebit in actu: tunc sunt tres ordines, vt dicit Luc. quia Apostoli iudicabunt, & alij iudicabuntur omnes vel ad vitam, vel ad mortem, eò quod per sententiam rectam à lumine cordis Apostolici infligam, vel mortem æternam vel vitam æternam accipient. Et per hoc patet solutio ad omnia quæ sita & plurima alia quæ queri possunt.

\* \*

Di

De ordine iudicij, & ministerio Angelorum.

**V**M autem in Euangelio legatur, quòd Dominus mittet Angelos suos qui colligent de regno eius omnia scandala & mittent iniquos in caminum ignis. Et item, Exhibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Et item, Mittet Angelos suos cum tuba & congregabunt electos à quatuor ventis. Et Propheta dicit, Congregate illi Sanctos eius. Ministerio Angelorum illa impleri dubitandum non est. Domino enim veniente ad iudicium, præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cælum & terra, non secundum substantiam, sed secundum speciem quæ immutabitur: cælum quidem æreum, non æthereum. Tantum enim ascendet ignis in iudicio, quantum ascendent aquæ in diluuiio. Ille autem ignis malis qui reperti fuerint viui, erit consumptio, bonis verò non, vt ait Aug. Hoc erit incendium mundi Sanctis, quod fuit caminus tribus pueris. In quibus si aliquid purgandum fuerit, per illum ignem purgabitur. Aliis vero nullam ingeret molestiam. Purgato vero per ignem mundo, & ad iudicium veniente Domino emittetur vox illa magna, qua resurgent omnes mortui: & tunc ministerio Angelorum ventilabitur area, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mundi Angelico ministerio: quo & rapiuntur obuiam Christo in aëra, reprobis in terra quam dilexerunt, remanentibus. Et tunc præconia illa bonorum (Esuriui, & dedistis mihi manducare: & increpationes illæ malorum, Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c.) proferentur vel sono vocali, vel alio modo. Denique proferetur sententia super vtrosque, Venite benedicti: &, Ite maledicti, &c. Et ministerio Angelorum virtute Dei cooperante mittentur mali in caminum ignis, hoc est, in infernum.

Si post iudicium demones præerunt hominibus ad puniendum.

**I**S solet queri, Vtrum in inferno malis ad puniendum præfint demones post iudicium, quos carnifices tortoresque animarum Scriptura appellat? Apostolus dicit, quod Christus tunc euacuabit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Dum enim durat mundus, Angeli Angelis, demones demonibus, & homines hominibus præfunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio cessabit. Hinc quidam putant, post iudicium demones non habere potestatem cruciandi homines, sicut modo. Sed vt demones virtute Dei cruciari sine creaturæ ministerio asserunt, sic reprobos homines ibi non per operationem demonum, sed virtute diuina tantum æternis subiici cruciati-bus. Præmissa tamen auctoritas non id cogit sentire: quæ etsi asserat, tunc nec demones demonibus, nec homines hominibus præfisse, non diffinit tamen an demones præfint hominibus ad torquendum. Vnde quibusdam videtur, eos sic extare hominibus tortores in pœna, sicut extiterunt incentores in culpa.

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

FFFF ARTI

## ARTICVLVS VI.

*An ignis qui precedet iudicium sit eiusdem speciei cum igne elemental?*

**D**Einde quaeritur de hoc quod dicit *ibi* Domino enim veniente ad iudicium, &c. Quod enim dicit de ministerio Angelorum, patet per ea quae in distinct. 43. dicta sunt. Quae sunt autem circa illum ignem sex, scilicet an sit eiusdem speciei cum igne elemental: Secundo, Quis sit effectus eius in mundo? Tertio, Quis sit eius effectus in hominibus? Quarto, Quò deueniet post peractum officium? Quinto, Vtrum aliquid molestiae inferret bonis? quia de hoc loquitur in litera. Sexto, Vtrum resurrectionem praecedet, vel sequetur.

Ad primum obicitur sic: Virtus ignis dominans super alia elementa, non est nisi in sphaera propria: ergo si dominatur alius ignis extra sphaeram propriam, non est eiusdem speciei cum igne qui est elementum: sed ille ignis dominabitur extra sphaeram propriam: ergo non est ignis ille elementum. Probat per Aristot. qui dicit, quod res in forma perfecta & actione, est in loco proprio. Secunda supponitur à dictis in litera & à fide.

1. Item, In circulari generatione elementorum probat Aristot. quod vnum elementum agit in aliud, & nunquam agit ultra suam speciem: sed ignis ille agit ultra suam speciem: ergo non est elementum. Secunda probatur ex hoc, quod agit ad mundi glorificationem: quae gloria multo melior est, quam forma ignis.

2. Item, Actio ignis elementi non est nisi in corpus habens materiam vniocam sibi: sed ille ignis agit etiam in non vniocam habens materiam: ergo non est ignis elementum. Primam dat Boet. in fine de duabus naturis in vna persona Christi: quia non est conuersio aliquorum ad inuicem, nisi quorum est materia vna. Secunda scribitur 2. Pet. 3. sic, Caeli qui nunc sunt, igne solentur. Et Aristot. probat quod caelum cum elementis non habet materiam vnam nec vniocam.

3. Item, Ignis non agit in fortius se secundum virtutem ignis elemental: sed ille ignis agit in fortius se quia in caelum: ergo non est ignis elementum.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est: quia quorum est vnus actus essentialis, illorum est vna essentia secundum speciem: sed ignis illius & elementi operatio naturalis est vna: ergo sunt vnus essentialis secundum speciem. Secunda probatur: quia comburere est actio vna secundum speciem. Et prima a Damasc. scribitur.

2. Item, Aqua in diluio purgans mundum, eiusdem naturae fuit cum alia aqua: sed duo iudicia diuina sunt, vnum per ignem, & aliud per aquam: ergo & secundum iudicium est futurum per ignem eiusdem speciei cum igne elemental.

*Solutio.* RESPONSI O. Dicendum, quod ille ignis est eiusdem speciei cum igne elemental.

Ad omnia autem quae obiciuntur in ista quaestione, est ferè vna solutio.

1. DICENDUM igitur ad primum, quod ignis ille sicut & ignis inferni agit in duplici virtute, scilicet elementi, & instrumenti iustitiae diuinae. Et primo quidem modo habet comburere. Secundo autem modo habet ferri furtum, deorsum, à dextris & sinistris vbicunque inuenit cremabile ex iustitia diuina & dominari illi.

2. AD ALIUD dicendum, quod non agit nisi comburendo & disponendo, & non speciem inducendo: quia speciem inducet Deus, speciem dico quae est glorificatio elementorum & mundi. Dixerunt tamen quidam, quod ignis inclusus in vase, ageret ad inducendam speciem caeli: & dicunt hoc esse apud alchimicos expertum. Sed hoc falsum est, & alchimia non dicit nec probat hoc experimentum.

3. AD ALIUD dicendum, quod omnes creaturae infectae ex peccato, habent materiam ignis secundum quod est instrumentum iustitiae diuinae: sicut etiam dictum est de igne inferni. Et quod dicit Boet. intelligendum est de igne agente in virtute naturae suae tantum.

4. AD VLTIMUM dicendum, quod sicut dicitur in litera, caelum hoc dicitur caelum aëreum: & hoc non est fortius igne, quia hoc ab ipso est soluendum.

## ARTICVLVS VII.

*Quis erit effectus conflagrationis in mundo?*

**S**ecundo quaeritur, Quis sit eius effectus in mundo? Videtur enim, quod duo elementa ignis absumet: sicut enim dicit Beda in Glossa Petri, Vltimus ille ignis, duo elementa in toto absumet: duo vero in meliorem speciem mutabit.

1. Item, Apoc. 21. Primum caelum & prima terra abiit, & mare iam non est. Ex hoc videtur, quod ille ignis absumet tria elementa, scilicet terram, aërem, qui per caelum intelligitur, & mare quod stat loco aquae. Ergo videtur, quod de elementis nullum manebit nisi ignis.

2. Item Aristot. in principio 4. meteororum dicit: Omnia enim haec materia erunt igni. Ergo videtur, quod omnia tria elementa ignis consumet.

3. Item videtur hoc secundum rationem: in illa enim mundi conflagratione ignis est vt agens, & tria elementa infecta per ignem vt patientia: patiens autem habet immutari per agens: ergo tria elementa transibunt in ignem: ergo videtur, quod tria absumantur.

4. Item, Ista tria elementa sunt se contingencia in loco generationis: ergo infecta sunt peccatis hominum: omnia autem infecta debent absumi ab igne: ergo illa tria elementa debent absumi.

5. Item, Glossa super Rom. 10. dicit, quod in meliorem speciem conuertet elementa: sed non potest esse melior species inferiorum elementorum,

mentorum, nisi quod accipiant speciem elementorum superiorum: ergo tria inferiora accipient speciem ignis: ergo tria absumantur, & solus ignis manebit.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod dicit Glossa 1. Corinth. 7. super illud, Praeterit enim figura huius mundi. Glossa, Non substantia: Ergo elementa non dimittent substantiam, sed figuram. Constat autem, quod si speciem amitterent, substantiam amitterent: ergo speciem non amitterent.

2. Item Glossa Apoc. 21. super id, Primum caelum, &c. dicit sic: Status ille in quo prius erant, non est necessarius. Ergo videtur, quod secundum statum transeunt, & non secundum substantiam.

3. Item Glossa super illud, Mare iam non est: dicit sic, Secundum superiorem statum. Ergo vt prius.

4. Item Glossa marginalis ibidem, Immutatio aëris & terrae dubitabilis non est quin per ignem fieret: sed de aqua dubitatur, nam purgationem in seipsa habere creditur.

5. Item in litera dicitur, quod peribit caelum & terra non secundum substantiam, sed secundum speciem suam quae immutabitur.

6. Item ex litera habetur, quod ignis ille non ascendet nisi quantum ascenderunt aquae diluuii: ergo non comburent torum orbem: ergo aëreum caelum non omnino transibit.

*Solutio.* RESPONSI O. Dicendum, quod in veritate hic potius est diuinitio, quam quaestio habens scientiam aliquam: quia neminem puto scire, qualiter hoc erit, nisi qui viderit quando fiet: tamen non puto, quod aliquid elementorum in toto consumetur. Sed est duplex species elementorum. Vna est secundum specificum esse, & ista manebit. Alia est secundum virtutem actiuam & passiuam qualitatam, & illa non manebit, nisi vt in radice subiecti manet passio quae non potest venire in actum. Huius autem causa est: quia qualitates primae actiuae & passiuae datae sunt elementis ad generationem & corruptionem, quae sibi succedunt in mundo, donec tot colligantur electi, vt numerus ille impleatur quem implendum Deus ab aeterno prauidit: & illo impleto stabunt elementa in alio statu sine permixtione ad inuicem, & sine actione & passione in pleno lumine. Sunt tamen diuersi diuersa dicentes de transitu elementorum. Quidam enim dicunt, quod transibunt aqua & ignis: & hoc ideo, quia ista in excellenti habent virtutes actiuas & passiuas: & tunc actio & passio non erunt. Alij dicunt, quod aër & aqua in toto transibunt: & hoc ideo, vt puto, quia illa duo media existentia determinatum motum non habent & statum: & fluunt in ipsis motus multi valde, eò quod aqua sequitur planetarum mutationem lunae quae velocissima est, & aër sequitur quinque planetarum orbem, in quibus est plurima motuum diuersitas: & haec tunc non erunt, & ideo dicunt, quod tollentur. Est autem veritas, vt puto, quod non tollentur, sed immutabuntur, vt dictum est: ita quod erunt elementa continuè luminosa, & terra in superficie exteriori peruia sicut vitrum, & aqua sicut crystallus, aër verò luminosus vt caelum,

D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.

& ignis vt ipsum lumen caeli tunc esse videbitur. Et per hoc patet solutio omnium obiectionum, quae per auctoritates sunt facta: & haec solutio colligitur ex Glossa super Apoc. 21. & 1. Cor. 7. & Rom. 10.

AD PRIMAM autem rationem dicendum, quod omnia alia erunt materia igni: eo quod ignis habet qualitatem actiuam simpliciter, & alia secundum quid.

AD ALIUD dicendum, quod ignis non agit nisi consumendo infectionem peccati, & non speciem inducendo glorificationis, vt prius dictum est. Et per hoc patet etiam solutio ad vltimum: quia glorificatio mundi non fit ad speciem elementi, sed ad formam gloriae quae respondebit homini secundum statum gloriae resurrectionis.

## ARTICVLVS VIII.

*Quis erit effectus ignis in hominibus?*

**T**ertio quaeritur, Quis sit eius effectus in hominibus? Dicit autem in litera, quod malis erit consumptio, &c. Et videtur, quod diminutè dicat: constat enim, quod post diem iudicij ianua claudetur: ergo videtur, quod nullus remanebit in purgatorio: ergo ille ignis etiam purgandos purgabit. Sed tunc videtur, quod hoc sit impossibile: quia multi sunt qui habent multa purganda: sed ille ignis est momentaneus: ergo non poterit breui temporis spatio vitia purgare.

1. Item videtur, quod sit bonis consumptio sicut & malis: quia comburet eos & incinerabit, sicut & prius est habitum: ergo non verum dicit, quod malis sit tantum consumptio.

2. Item, Elementa conflagrabit: sed elementa mixta in corpore hominis magis indigent purgatione, quam extra: ergo illa etiam quae sunt in corpore hominis purgabit: ergo incendet & bonos & malos.

3. Item, In litera dicit, quod peccati comburet infectionem: sed fomes est peccati infectio: ergo comburet fomitem: sed hunc comburere non potest, nisi incendat corpora humana: ergo corpora humana incendet.

*Solutio.* RESPONSI O. Puto esse verum, sicut *Solutio* probatum est, quod omnium corpora tam bonorum quam malorum incendet, vt consumatur penitus fomes peccati per ignis incinerationem, qui in aliis consumptus est per putrefactionem corporum.

AD ID autem quod quaeritur de purgatione purgandorum, dicendum quod virtute illa qua agit vt instrumentum iustitiae vindicantis, agit in animas talium & subito purgabit eos. Ad obiectum contra, dicendum quod tres sunt causae, quare subito purgare potest. Vna: quia pauca purganda in elementis inueniet: tot enim terrores & signa & persecutiones praecedent, quod pauca remanebunt quae illo igne purganda sint, propter feruorem poenitentiae praesentis. Secunda est, quod vni voluntariè sustinebunt, & poena vni plus purgat, etiam necessaria, quam poena mortui. Tertia est: quia recuperabit calor eius in iustificatione

FFFF 2 ne

ne quod emittet in prolongatione temporis. Et ideo subito poterit hoc efficere quod ignis purgatorius diuinus facit prolongari.

ARTICVLVS IX.

*Quo abibit ignis conflagrationis?*

Quarto queritur, Quo deueniet post actum officium? Videtur autem, quod debeat remunerari cum Sanctis: quia Deo seruiuit in mundi conflagratione. Et Glossa super Rom. 10. dicit, quod omnis creatura quæ cum labore suo facit officia, tunc remunerabitur.

2 Item, Ignis nobilissimum est elementum: quia dicit Aristot. quod ignis est subtilissimum corporum sphaera: sed omne nobile glorificabitur cum Sanctis sursum: ergo ille ignis manebit sursum.

3 Item, Habet proprietates conuenientes corpori glorioso, scilicet luminositatem, & subtilitatem, & quod est sursum in loco: sed Deus non deprimet nobile in inuolutione mundi, sed potius exaltabit: ergo ipse ignem glorificabit in loco sursum.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM est, quod dicunt Sancti, quod inuoluet impios: ergo remanebit in inferno, vt videtur.

2 Item, Afflictuum impiorum debet esse secundum congruitatem in loco impiorum: sed afflictuum impiorum est ignis: ergo in loco impiorum manebit, hoc est, in inferno.

*Solutio.* RESPONSIO ad hoc, quod sicut dicit Basilius super illud, Vox Domini intercidentis flammam ignis, Dominus intercidet ignem, sicut & alias creaturas, & calidum vitium cum siccio faciet descendere illo motu ignis quo sequitur materiam suam, secundum quod est instrumentum iustitiae iudicantis ad locum damnatorum: & quod hæc duo & materiam quæ illis subsistat, manebit in inferno. Et per hoc patet solutio duarum vltimarum obiectionum. Sed quoad luminosum subtile & leue faciet ascendere sursum, & ibi crificabitur cum aliis elementis ad decorem hominis: quia congruum est vt glorificato habitatore, domus eius glorificetur: homo autem in mundo est sicut habitator, & mundus sicut domus. Et per hoc patet solutio ad primam partem obiectionum.

ARTICVLVS X.

*An ignis conflagrationis aliquid molestia inferat bonis?*

Quinto queritur, Vtrum aliquid molestia inferat bonis? Videtur, quod non: quia dicit in littera, quod hoc erit incendium mundi Sanctis, quod fuit carnis tribus pueris. Daniel. 3. Sed de illis scribitur, quod ipsis non nocuit ignis, neque contristauit, neque quid molestia intulit: ergo nec Sanctis inferet aliquid molestia, vt videtur.

2 Item, Ignis ille non insequitur nisi in seditionem peccati, sicut in littera dicitur: ergo

nihil inueniet in quod agat in his qui sunt sine peccato: ergo illos non lædet.

3 Item, Agit in quantum est instrumentum iustitiae diuinæ: sed secundum iustitiam diuinam non sunt puniendi Sancti: ergo illis non nocebit.

IN CONTRARIUM est, quod Sanctorum corpora qui tunc viui reperientur, erunt infecta fomite habituali ad minus: ergo necesse est, quod purgentur: non est autem purgans nisi ignis: ergo per ignem purgabuntur.

*Solutio.* RESPONSIO. Hoc vltimum videtur mihi concedendum.

ET AD primum dicendum, quod intelligitur de hoc actu quem habebit post iudicium quando inuoluet damnatos: tunc enim nihil nocebit Sanctis, quia nihil cremabile in eis inuenietur.

AD SECUNDUM & tertium dicendum, quod inueniet in corpore habitualement concupiscentiam quam exterminabit.

ARTICVLVS XI.

*An precedet iudicium ignis conflagrationis vel sequetur?*

Sexto queritur, Vtrum precedet iudicium vel subsequetur ipsum? Videtur, quod sequatur: quia dicit Augustinus, quod sequitur iudicium & resurrectionem: ergo videtur, quod ita sit.

2 Item, Augustinus de ciuit. Dei 22. querit quare ignis non exurit bonos: & reddit rationem: quia corpora eorum erunt impassibilia, quibus ignis nocere non potest: & illa ratio Augustini non stare, si ignis resurrectionem & iudicium præcederet: ergo videtur, quod sequatur & resurrectionem & iudicium.

3 Item, Ignis ille inuoluet impios, vt dicunt Sancti: sed impij non inuoluentur, nisi post sententiam iudicij: ergo videtur, quod sequatur iudicium.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM est, quod incendendo incinerabit viuos: hoc autem fiet ante resurrectionem: ergo ille ignis erit ante resurrectionem & iudicium.

2 Item, In littera dicit, quod precedet faciem iudicis: ergo & iudicium.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod quoad incendium mundi præcedet, sed quoad quandam actum sequetur, scilicet quoad inuolutionem malorum: ipse enim, vt dicit Chryf. congregabitur circa thronum iudicis: & est ille fluuius igneus de quo legitur Daniel. 7. Qui est in circuitu sedis. Et ille secum in infernum trahet impios. Et propter hoc ab August. post iudicium ordinatur. Et per hoc patet solutio ad totum. De sequenti autem capitulo habitum est in 2. de choris Angelorum, & etiam in tractatu de penitentia, quaestione de igne purgatorio.

DISTIN

DISTINCTIO XLVIII.

*De forma iudicis.*



OLET etiam queri, in qua forma Christus iudicabit? In forma vtique serui iudicabit: quæ omnibus in iudicio apparebit, vt videant mali in quem pupugerunt. Diuinitatem verò eius mali non videbunt. Vnde Isaias, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Humanitatem videbunt, vt timeant diuinitatem verò non, ne gaudeant. Diuinitas enim sine gaudio videri non potest.

ARTICVLVS I.

*An Christus iudicabit in forma hominis?*

Solet autem queri, In qua forma Christus iudicabit? In hac distinctione agit de iudice, & queruntur in ea tria à Magistro, scilicet de forma iudicis, de qua duo tangit, scilicet formam in qua iudicabit, & formam in qua mortuos suscipiat. Secundo queritur de loco in quo iudicabit. Tertio queritur de statu beatorum post iudicium. Et ista parent per ordinem in quatuor capitulis huius distinctionis. Circa primum capitulum consequenter querit duo. Primo, An iudicabit in forma hominis? Et secundo, Vtrum in forma gloriosa vel non gloriosa? & hoc est totum quod querit in littera. Incidit autem quaestio circa primum. Videtur, quod non in forma hominis iudicabit. Iudicare enim est superioris secundum dignitatem: sed superior natura est diuinitas: ergo secundum diuinitatem competit sibi iudicium: ergo falsum est quod dicit in littera.

2 Item, Iudicium inuincibilem potentiam præxigit in iudice. Vnde Eccli. 7. Noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute irumpere iniquitates. Sed huiusmodi potentia non est nisi in diuinitate. Ergo iudicium non competit ei nisi secundum diuinitatem.

3 Item, Eiusdem formæ siue naturæ non est iudicare & iudicari: sed iudicabitur ibi forma humana: ergo videtur, quod non competit ei iudicare: ergo iudicium exercebit secundum diuinitatem.

4 Item, Potestas iudicandi ordinata descendit à prima auctoritate quæ est in Deo: sed prius competit Filio in quantum Deus, quam in quantum homo: ergo magis debet attribui Deo Christo secundum quod est Deus, quam secundum quod est homo.

5 Item, Arist. in 5. eth. dicit, quod Deus iudex est iustum animatum. Iustitia autem

inflexibilis est magis in diuinitate quam in humanitate: ergo magis competit Christo esse iudicem secundum diuinitatem, quam secundum humanitatem.

IN CONTRARIUM est, quod iudicis vt sit clemens est scire per experimentum infirmitates iudicandorum: sed hoc non competit secundum diuinitatem, sed magis secundum humanitatem.

2 Item, Eiusdem est iudicare cuius est legem ponere: sed secundum formam humanam legem posuit: ergo secundum eandem iudicabit.

3 Item, In forma serui iudicaria meruit potestatem: ergo secundum eandem habebit iudicare.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod hoc quod in littera dicit Magister, sunt verba August. & tenenda per omnia: intelligendum tamen, quod duo circa iudicem attenduntur, scilicet virtus iudicariæ potestatis, & forma iudicis, vt est iudex proprius horum iudicandorum. Et primum quidem competit Christo secundum diuinitatem, & secundum habet fieri in humanitate. Et quod ita sit, patet ex verbis August. quæ inducit, vbi infra in eodem loco dicit, Non quod ipse ex virtute hominis fit iudicaturus, vel quod ipse solus, &c. Et per hoc patet solutio omnium obiectionum: quia prima pars non probat, nisi quod virtus iudicariæ potestatis sit ex diuinitate. Sed ex hoc non sequitur, quod forma illa appareat: quia apparet in forma in qua est iudex horum, prout tales sunt homines, quibus in forma hominis legem posuit, vt conuincantur de transgressione legis suæ, & de malis quæ fecerunt in ipsum.

ARTICVLVS II.

*An diuinitas sine gaudio videri potest?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Diuinitas enim sine gaudio videri non potest, &c.] Videtur enim hoc esse falsum: aut

FFFF 3 enim

enim intelligitur de visione intellectuali, vel sensibili. Si de intellectuali, factum est: quia multi modo Deum vident naturali visione intellectuali, qui non habent gaudium beatorum. De visione autem sensibili intelligi non potest: qui sensibili visione non videtur diuinitas. Si dicat aliquis, quod hoc est intelligendum de visione quæ est in ipsa diuinitatis præsentia. Contra: Augustinus dicit, quod ea quæ præsentia sunt intellectui, melius videntur: sed Deus per essentiam suam modo præsentis est intellectui: ergo etiam modo per essentiam videtur: & tamen non surgit inde gaudium: ergo factum est quod dicitur.

2 Item, Ponamus, quod diabolus diuinitatem videat iustam & iudicantem: constat, quod contremiscent: & tamen diuinitas iustitia sua est: ergo contingit diuinitatem videre cum pauore & tremore: non ergo semper cum gaudio.

3 Item, In naturali visione visio quæ extendit se, hic practica, & facit motum in appetitu, & æqualiter se habet ad gaudium & tristitiam secundum quod res visa nuntiatur, ut amica, vel inimica: sed non ita potest fieri nuntium de diuinitate visa: ergo visio diuinitatis æqualiter potest esse cum tristitia sicut cum gaudio.

**R E S P O N S I O.** Dicendum, quod illud intelligitur de visione per speciem gloriæ se-

cundum quod est obiectum beatorum: hanc enim speciem nulla creatura percipere potest, nisi secundum quod perfecta est per glorificationem.

**A D P R I M V M** ergo dicendum, quod intelligitur de tali visione intellectuali: sed talem nullus modo habet, nisi beatus & glorificatus.

**A D A L I V D** dicendum, quod licet Deus præsentis sit in anima, non tamen ibi est per speciem gloriæ, nisi in intellectu, effecto per glorificationem: & ideo quod inest per essentiam, accipitur in speculo & ænigmatè: quia sicut dicit Augustinus, *Acies humanæ mentis in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur.* Et hoc est quod dicitur, quod mundi corde videbunt Deum.

**A D A L I V D** dicendum, quod talis visio est in umbra, quia non habet intellectus speciem glorificationis: & ideo etiam a Dionysio dicitur intellectus dæmonum & phantasia proterua. Vnde patet, quod non valet obiectio.

**A D V L T I M V M** dicendum, quod non est simile: quia in tali visione non fit motus, nisi secundum speciem apprehensam: & illa communiter se habet secundum quod in genere accipitur. Hic autem accipitur in specie, prout n. aximè mouet ad gaudium in specie gloriæ, in qua ostenditur beatis: & sic intelligitur litera.

*Quod apparebit tunc in forma serui.*

**S** E D cum in forma humana constat eum appariturum, quaeritur, An in forma illa gloriosa appareat, sicut verè est, an in forma qualis in passione extitit? Quidam putant à malis talem videri qualem crucifixerunt, id est, infirmi: quia dicit Scriptura, *Vt videant in quem pupugerunt.* Sed aperte Augustinus dicit formam serui glorificatam à bonis & à malis tunc videri sic: Cum in forma serui glorificata iudicantem viderint boni & mali, tolletur impius, vt non videat claritatem Dei quæ Deus est, quam soli mundi corde videbunt: quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Christo glorificata videbitur à cunctis: vnde & Christus dicitur iudicaturus, quia filius hominis est. Ita enim legitur in Euangelio Ioannis, *Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est.* Non quod ipse ex virtute hominis sit iudicaturus, vel quod ipse solus sine Patre & Spiritu sancto iudicium sit facturus: sed quia ipse solus in forma serui iudicans bonis & malis videbitur. Cum ergo Pater non iudicat quemquam, sed omnem potestatem dedit Filio: non ita est intelligendum, quasi Filius solus iudicet, & non Pater, sed quia forma Filij humana cunctis in iudicio apparebit, non in forma infirma, sed gloriosa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis, non sine Patre & Spiritu sancto, & apparebit terribilis impiis, & mitis iustis. Erit enim terror malis, & lumen iustis.

Zach. 11.  
Super  
Ioan.  
tract. 11.  
& 1. de  
Trinit.  
cap. 13.

Ioan. 5.

Ioan. 5.

ARTICV

ARTICVLVS III.

*An omnes tam boni quam mali videbunt formam gloriæ humanitatis Christi?*

**D** E I N D E quaeritur de hoc quod dicit *ibi* [Sed aperte dicit Augustinus, formam serui glorificatam, &c.] Videtur enim hoc esse impossibile: quia omnis visio fit secundum potestatem vidētis, & non secundum potestatem rei visæ: ergo & ista: sed non gloriosus oculus non habet potestatem comprehendendi formam gloriæ: ergo impossibile est, quod videat corpus gloriosum.

2 Item, Impij non habebunt oculos maioris potentie tunc, quam nunc sint: sed modo licet sit oculus propè maximum corpus gloriosum, tamen non videt ipsum in forma gloriæ: ergo nec impij tunc videbunt Christum in forma gloriæ.

**A D H O C** quidam aliquando dixerunt, quod præsentabit se eis Christus in forma gloriæ: sed ipsi non videbunt eum, nisi in specie non gloriosa: sicut & discipulis se exhibuit gloriosum, sed ipsi viderunt eum in specie non gloriosa, sicut faciem coloratam habentem & habitum peregrini.

**S E D I N C O N T R A R I V M** huius est, quod hæc non est potestas oculi gloriosi vel non gloriosi, quod lucidum videat sub specie colorati: quia nos videmus modo lucidum in forma lucis, & non lucidum in forma & specie coloris: ergo videtur, quod etiam impij tunc videbunt lucidum in luce, & non in colore: ergo solutio illa nulla est.

2 Item, Discipuli tres ante quos transfiguratus est Christus, viderunt faciem eius in luce, & tamen oculi eorum non erant glorificati: ergo videtur, quod ista non sit proprietates oculi non gloriosi quæ dicta est.

**R E S P O N S I O.** Videtur concedendum, quod omnes tam boni, quam mali, videbunt formam gloriæ humanitatis. Et inter omnes vias videtur mihi pauciora inconuenientia habere illa, quæ dicit gloriosum corpus in potestate habere videri vel non videri, sicut supra notatum est.

**A D P R I M V M** ergo dicendum, quod non habet bene potestatem: sed illud habet in potestate videri vel non videri.

**A D A L I V D** dicendum, quod modo videri non possunt corpora gloriosa quantum est de potestate vidētis: sed ex parte rei visæ impeditur potestati visio: & hanc sententiam directe dicit Gregor. in quadam homilia.

**A D A L I V D** dicendum, quod discipuli viderunt eum sicut se exhibuit, scilicet in colore complexionem sequente. Quare autem se talem exhibuit, reddidit Gregorius rationem: quia in mentibus eorum talis fuit: & ideo non erat fictio, sed instructio.

ARTICVLVS IV.

*An visio Dei in patria debeat dici vita æterna?*

**D** E I N D E quaeritur de hoc quod dicit *ibi* [Quod erit eis vita æterna, &c.] Vita enim æterna non consistit in visione, sed etiam in amore & fruitione: ergo sola visio non erit vita æterna.

2 Item, Visio passio est: & vita æterna est quidam actus perpetuus vitæ in animam beatam, vt supra dictum est: ergo videtur, quod visio non sit vita æterna.

3 Item, Vita potius consistit penes motiuam potentiam, quam intellectuam: ergo videtur, quod potius amor sit vita æterna, quam visio.

**I N C O N T R A R I V M** est, quod dicit Augustinus, quod visio est tota merces.

**R E S P O N S I O.** Dicendum, quod de visione Dei in patria quid sit, & vtrum possibilis sit creatura, & cetera huiusmodi, disputata sunt in 1. lib. de vt & frui super id, *Fruimur cognitis, &c.* Hic autem dicendum est, quod vita æterna consideratur dupliciter, scilicet secundum id quod substat in ea, & quasi materiale est: & secundum id quod informat, & est quasi formale. Et primo quidem modo visio est vita æterna propter causam quæ supra dicta est in quaestione de vita æterna. Secundo autem modo delectatio consequens amorem habitæ diuinitatis est vita æterna. Vnde id quod est causa vitæ æternæ, est amor pascens siue passus in viso habito. Et per hanc distinctionem patet solutio omnium obiectorum.

ARTICVLVS V.

*An Christus in forma serui iudicans, videbitur à bonis & malis?*

**D** E I N D E quaeritur de hoc quod dicit [In forma serui iudicans, à bonis & malis videbitur] Videtur enim quod etiam secundum diuinitatem videndus sit corporeis oculis, præcipue à bonis: quia ita dicit August. 2. de ci. Dei. cap. 29. Et per illos oculos sic videbitur Deus, vt aliquid habeat in tanta excellentia menti simile, quo & in corporea natura cernatur, quod vllis exemplis siue Scripturarum testimoniis diuinarum vel difficile vel impossibile est ostendere. Aut quod est ad intelligendum facilius, ita Deus erit notus atque conspicuus, vt videatur spiritu à singulis nobis in singulis, videatur ab altero in altero, videatur in celo nouo & in terra noua, atque in omni quæ tunc fuerit creatura, videatur.

**R E S P O N S I O.** De hoc etiam in prima distinct. primi libri est habitum, vtrum sensus conuertatur in rationem. Et dicendum, quod non: nec Augustinus dicit, sed intēdit, quod creatura corporalis accepta per oculos specie nobilitari & euidentiori quam modo. Deum manifestabit: & sic spiritus noster facilius in visis quam modo cognoscat.

FFFF 4

Quare

*Quare secundum formam serui dicitur Christus suscitaturus corpora.*

**S**icut dicitur Christus secundum formam serui iudicaturus, propter causam præmissam: ita etiam dicitur suscitaturus corpora mortuorum, secundum humanitatem, cum tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate suscepit quod est causa nostræ resurrectionis, id est, passionem & resurrectionem. Ideo ei ascribitur secundum hominem suscitatio mortuorum. Vnde Augustinus, Per verbum Filium Dei, fit animarum resurrectio. Per verbum factum in carne filium hominis, fit corporum resurrectio. Item, iudicat & suscitaturus corpora non Pater, sed Filius secundum dispensationem humanitatis, in qua minor Patre est Christus. In eo quod est Filius Dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quod est filius hominis, iudex. Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitaturus corpora, & iudicaturus. Iudicaturus autem, quia illa forma cunctis in iudicio apparebit: & suscitaturus, quia in eadem forma meritum & causam resurrectionis nostræ suscepit. Et quia secundum eandem formam vocem dabit, qua mortui de monumentis resurgent, & procedent. Secundum quod Deus est, viuificat animas, non Pater tantum, quia non tantum Pater vita est, sed & Filius cum eo, & Spiritus sanctus eadem vita est, quæ pertinet ad animam non ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientiæ, sed anima quæ illuminatur à lumine æterno. Licet ergo Christus potentia diuinitatis viuificet animas, & suscitetur corpora, & iudicet: non otiosè tamen & præter rationem ei secundum formam Dei tribuitur viuificatio animarum, & secundum formam serui iudicium & resuscitatio corporum.

*De loco iudicij.*

**Q**UANTUM quidam Dominum descensurum in vallem Iosaphat in iudicio: eò quod ipse per Ioëlem Prophetam sic loquitur, Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis. In cuius capituli expositione ita reperi, Hoc quidam pueriliter intelligunt, quòd in valle quæ est in latere montis Oliueti, descensurus sit Dominus ad iudicium, quod friuolum est: quia non in terra, sed in spatio huius aeris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit. Et sicut Ioannes Chrysostom. dicit; Angeli deferent ante eum signum crucis: vnde in Euangelio veritas dicit, Et tunc apparebit signum filij hominis, &c. Iosaphat autem interpretatur iudicium Domini. In vallem ergo Iosaphat, id est, iudicij Domini congregabuntur omnes impij. Iusti verò non descendent in vallem iudicij, id est, damnationem, sed in nubibus eleuabuntur obuiam Christo.

EXPOSI

EXPOSITIO TEXTVS.

**E**inde quæritur de hoc quod dicit ibi [Et sicut dicitur Christus secundum formam serui, &c.] Sciendum est, quòd totum istud iam disputatum est distinct. 43. vbi quæsitum est de causis resurrectionis.

ARTICVLVS VI.

*An sit aliquis locus in quo sit Deus iudicaturus mundum?*

**E**inde quæritur de hoc quod dicit ibi [Putant quidam Dominum descensurum] Videtur enim, quòd non contra montem Oliueti, sed contra locum prætorij Pilati, vbi iudicatus est, sedere in aère debeat: quia congruit, vt ibi iudicet, vbi iudicatus est.

Item videtur falsum quod dicit, quòd impij in terra manebunt: quia clementum eis

congruentius est ignis afflictiuus & vitiuus: ergo super Sanctos debent disponi in igne potius quam in terra.

**V**LTERIVS quæritur de nubibus in quibus eleuabuntur iusti: quia nubes per resolutionem fiunt de terra & aqua: & tunc à nullo fiet euaporatio vel resolutio: ergo nullæ nubes erunt.

**R**ESPONSO. Disputare de ista materia est potius diuinare, quam disserere. Dicendum tamen, quòd bene congruit sic esse, vt dicunt: & tunc sedebit contra montem Oliuarum, vt significet à iudicio illo misericordiam relaxantem non esse alienam: cuius contrarium significaretur, si sederet contra Golgotha vel prætorium Pilati.

**A**D ALIVD dicendum, quòd ignis ille in quo erunt mali, motu infecutionis materiz suæ descendet deorsum, vt prius dictum est: & ideo bene potè, quòd mali in terra stabunt in igne inuolvente eos & trahente in infernum.

**A**D VLTIMUM dicendum, quòd meo iudicio nubes hic vocatur densitas lucis resplendentis à corporibus Sanctorum, & non dicuntur hæ nubes hic obscuræ, quæ fiunt ex terræ & aquæ euaporationibus.

*De qualitate luminarium, & temporibus post iudicium.*

**V**ENIENTE autem ad iudicium Domino in fortitudine & E potestate magna, sol & luna dicuntur obscurari: non sui luminis priuatione, sed superueniente maioris luminis claritate. Virtutes quoque cælorum, id est, Angeli dicuntur moueri non metu damnationis, vel aliqua perturbatione pauoris, sed quadam admiratione eorum quæ viderint. Vnde Iob, Columnæ cæli pauent aduentum eius. Ante diem vero iudicij sol & luna eclipsim patientur, sicut Ioël testatur dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Magnus verò dicitur, propter magna quæ ibi fient. Cum autem factum fuerit cælum nouum, & terra noua, tunc erit lux lunæ sicut lux solis, testante Isaia, Et lux solis erit septemplex, id est, sicut lux septem dierum: quia quantum luxit sol in prima conditione 7. dierum ante peccatum primi hominis, tantum lucebit post iudicium. Minorata enim fuit lux solis & lunæ aliorumque siderum, per peccatum primi hominis: sed tunc recipiet sol mercedem sui laboris, quia septemplex lucebit: & tunc non erit vicissitudo diei & noctis, sed tantum dies. Vnde Zacharias, Et erit dies vna quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vespere erit lux, quia tunc non erit varietas diei & noctis quæ modò est, sed continua dies & lux. Isaia tamen videtur dicere, quòd tunc non luceat sol vel luna, loquens congregationi sanctorum. Non erit ibi, inquit, amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam. Sed his verbis non negat solem & lunam tunc lucere, sed significat his qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lucis vsum præstare: quia vt ait Hieron. super eundem locum, Cæli & terræ, solis atque lunæ nobis



nobis cessabit officium, & erit ipse Dominus lumen suis in perpetuum. Potest etiam intelligi illud Isaia: ea ratione dictum, quia sol & luna tunc non habebunt ortum & occasum sicut nunc. Vnde Isidor. illud Isaia: quasi exponens ait, Post iudicium sol laboris sui mercedem suscipiet. Vnde Propheta, Lucebit septemplexiter, & non veniet ad occasum nec sol nec luna, sed in ordine quo creati sunt, stabunt, ne impij in tormentis sub terra positi, fruantur luce eorum. Vnde Abacuc, Sol & luna steterunt in ordine suo. Ecce aperte dicit solem & lunam tunc lucere, sed stabiliter permanere: ubi etiam significat infernum esse sub terra. Si verò queritur, Quis sit vsus lucis solis & lunæ tunc? Fateor me ignorare, quia in Scripturis non memini me legisse.

ARTICVLVS VII.

An in iudicio extremo sol & luna eclipsim patientur?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Sol & luna eclipsim patientur, &c.] Videtur enim hoc impossibile: quia sol & luna nunquam possunt simul pati eclipsim: sed sol in conjunctione eclipsim patitur, & luna in oppositione: ergo falsum est quod dicit.

Solutio.

RESPONSIO. Ad hoc dicendum, quod Hieron. multa dicit signa debere præcedere diem iudicij, quæ quia nescio si vera sunt, ideo non pono. Sed illud videtur dicendum, quod si sol & luna obscurabuntur simul, sicut videtur velle Hieron. hoc non erit per causam naturalem conjunctionis vel præuentionis eorum, sed potius virtute diuina, ut terror hominibus incutatur, sicut Lucas innuit 21. Erunt signa in sole & luna, &c. Sequitur, Et in terris pressura gentium, &c. Vel fortè quia lumine solis & lunæ cuncta generantur & viuunt: & tunc stabit generatio: ideo etiam defectus dicitur esse luminarium.

ARTICVLVS VIII.

An lux solis erit maior post iudicium, quam fuit ante?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Et lux solis erit septemplexiter, &c.] Videtur enim hoc esse contra rationem: quia lux solis data est ad mouendum ad generationem inferiorum: ergo sublata generatione debet auferri eius lumen: non ergo debet tunc amplius lacere, sed minus.

Solutio.

Ad hoc dicunt, quod remunerabitur sol propter hominis dignitatem, ad cuius generationem mouit, ut numerus electorum impleretur.

Ad obiectum autem dicunt, quod lux non mouebit amplius ad generationem, sed stabit: quia per motum causabat generationem. Dicunt autem, quod sol in sex primis diebus ante peccatum hominis plusquam modo luxit, & tunc redibit ad illam lucem, & insuper

septies addetur ei tantum de lumine, quantum habuit in sex primis diebus. Homines autem in septuplum plusquam sol in illis diebus, scilicet post iudicium. Et quid de hoc verum sit, nullus scit nisi Deus.

ARTICVLVS IX.

An tunc erunt vices diei & noctis?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Et tunc non erit vicissitudo diei & noctis, &c.] Hoc videtur impossibile: quia terra ad oppositum locum solis semper dabit umbram: & umbra terræ est nox: ergo tunc erit nox.

Ad hoc dicendum, quod nunquam erit tunc nox, nisi in centro terræ: quia licet sol stet cum elemētis & stellis & luna, tamen tantum addetur in lumine, quod hemisphærium sibi oppositum erit illuminatum, sicut & illud in quo stabit sol: & ideo dicitur non esse vicissitudo diei & noctis.

ARTICVLVS X.

An sol & luna præstabunt beatis lucem?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Sed significat his qui erunt in æterna beatitudine, &c.] Videtur falsum: quia illi maximè habebunt lucis vsus: quia aliter erit vana.

Ad hoc dicendum, quod intelligit, quod non est idem vsus lucis qui modo est: tunc enim erit ad admirationem sapientiæ creatoris, & non ad illuminandas tenebras, quæ nullæ erunt nisi in inferno, & illæ non illuminantur.

ARTICVLVS XI.

An infernus sit in superficie terræ?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Ne impij in terra in tormentis positi fruatur luce, &c.] Et queruntur hic duo de inferno, scilicet an sit in superficie terræ, sicut videtur

videtur velle Isid. hic, an aliquid aeris sit in inferno vel non? Ad primum obicitur sic: Sicut dicit Philosophia ad Boet. Ptolemæus probauit solem mundi quartam esse habitabilem. Ex hoc sequitur, quod quarta terræ inferior non sit habitabilis hominibus: sed constat, quod nihil factum est sine causa: ergo videtur, quod ibi sit habitatio damnatorum, cum ad aliud non videatur pertinere.

Item, Isaac dicit, quod peccatorem depriment peccata sua sub tristi orbe, & erit ibi in igne maximo: & hic est eius infernus. Orbis autem tristis est inferior pars orbis secundum Philosophos. Ergo videtur, quod ibi sit infernus.

Item, Hoc dicit Isaac, quod non rotabuntur luminaria, ne impij in tartaro positi sua luce fruantur: ergo si rotarentur, impij sua luce fruerebunt: sed hoc non posset esse, si infernus esset in centro terræ: sed impossibile est, quod sit in alia mundi parte: ergo infernus est in parte mundi inferiori.

Solutio.

RESPONSIO. Dicendum, quod infernus non est in alio mundi hemisphærio. Quod autem sit in aliquo hemisphærio non arbitror scire quoniam: quia secundum philosophiam Theodosij ubi de locis habitabilibus geometricas edidit demonstrationes, illud hemisphæriū æquè est temperatum sicut istud: sed verum est quod Ptolemæus dicit, quod non est visa obseruatio stellarum vel eclipsium alicuius habitantium in illis locis, quæ peruenerit ad nos. Et hoc intendit philosophia dicere in consolatione. Quæ autem sit causa in 2. lib. tractatu de paradiso secundum Augustinum est notatum.

Ad alid dicendum, quod Isaac tristem orbem ibi vocat ima terræ, ubi in tartaro damnati recludentur.

Ad alid dicendum, quod Isid. ea quæ dixit, non probauit, nec fidei sunt: & ideo ea facilitate condemnantur, quæ dicuntur. Vel

si aliquis vult eum defendere: tunc dici potest, quod contingit dupliciter frui luce luminarium, scilicet secundum se, & secundum effectum. Et secundum se quidem non contingit frui, etiam si rotarentur, sicut probat obiectio. Sed secundum effectum contingeret: quia sicut dicit Ptolemæus, radij stellarum non vniuntur nisi in centro terræ, quando rotatu suo mouent terram ad generationem: & cum stabunt, tunc amplius non mouebunt: & tunc quoad hunc effectum non fruuntur.

ARTICVLVS XII.

An aliquid aeris sit in inferno?

Secundo quæro, Vtrum aliquid aeris sit in inferno? Videtur, quod sic: quia nihil est vacuum: constat autem, quod damnati non replent totum locum illum, nec aliquod grossum elementum, nec ignis est ibi nisi in damnatis: ergo videtur, quod aer sit ibi.

Item, Homo est animal spirans: & non potest inspirando aliquid elementum viuere nisi aerem: ergo videtur, quod ibi sit aer.

RESPONSIO. Dicendum, quod istæ quæstiones friuolæ sunt, nec determinari humano ingenio possunt: tamen magis puro, quod non erit ibi aer, sed tantum ignis, & frigus, & damnati.

Ad primum ergo dicendum, quod locus ille plenus est igne, & frigidis materiis, & damnatis.

Ad alid dicendum, quod inspiratio & exspiratio sunt modo propter peccatoris calorem & cordis, ne incendatur humor cordis ex motu: sed tunc non erit humor alterabilis: & ideo non erit respiratio. Sed tamen hoc sine præiudicio dico. Qualiter autem sit in celo empyreo, infra patebit, cum de sensibus gloriosi corporis dicetur.

DISTINCTIO XLIX.

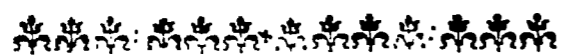
De differentia mansionum in calo & inferno.



Post resurrectionem vero facto vniuerso impleto- que iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ: vna Christi, alia diaboli: vna bonorum, altera malorum, vtraque tamen Angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita feliciter viuentibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus: quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti, alius alio præstabilius: in miseria verò illi, alius alio tolerabilius permanebunt. Ex his apparet, quod sicut boni differenter glorificabuntur, alij magis, alij minus: ita & mali differenter

De status & conditione bonorum post iudicium.

1012.14. differenter in inferno punientur. Sicut enim in domo patris, id est, in regno calorum mansiones multæ sunt, id est, præmiorum differentia: ita & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id est, suppliciorum differentia. Omnes tamen æternam pœnam patientur, sicut omnes electi eundem habebunt denarium, quem paterfamilias dedit omnibus qui operati sunt in vinea. Nomine denarij aliquid omnibus electis commune intelligitur, scilicet vita æterna: Deus ipse quo omnes fruuntur, sed impariter. Nam sicut erit differens clarificatio corporum, ita differens gloria erit animarum. Stella enim à stella, id est, electus ab electo differt in claritate mentis & corporis. Alij enim aliis vicinijs clarusque Dei speciem contemplabuntur: & ipsa contemplandi differentia diuersitas mansionum vocatur. Domus ergo est vna, id est, denarius est vnus: sed diuersitas est ibi mansionum, id est, differentia claritatis: quia vnum est & summum bonum beatitudo vita omnium, id est, Deus ipse. Hoc bono omnes electi perfruuntur, sed alijs alijs plenius. Perfruuntur autem videndo per speciem, non per speculum in ænigmate. Habere ergo vitam, est videre vitam, id est, cognoscere Deum in specie. Vnde veritas dicit in Euangelio, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum esse vnum & solum verum Deum: hoc est habere vitam, id est, cognoscere te non est ipsa cognitio, quæ tu es, sed per cognitionem habere bonum, quod tu es, id est, vita.



DIVISIO TEXTVS.

**D** O S T resurrectionem vero, &c.] Hic incipit pars quæ est de consequentibus iudicium, & habet duas partes, in quarum prima agit de consequentibus iudicium ex parte bonorum: in secunda de consequentibus ex parte malorum. In prima autem ex parte bonorum sex inducuntur quæstiones, scilicet de differentia mansionum, de beatitudine, de differentia cognitionis beatorum, de differentia & paritate gaudiorum, an beatitudo augeat post iudicium: & quare animæ resument corpora, cum sine his beatitudinem habere possint? Et hæc patent in principijs capitulorum istius distinctionis per ordinem. Circa primum capitulum incidunt etiam inquirenda, scilicet quid sit mansio, quid sit factuum mansionis, & vbi est mansio?

ARTICVLVS I.

Quid sit mansio?

**A** D primum obicitur ex litera vbi dicit, quod mansiones sunt præmiorum differentia. Videtur enim hoc falsum: quia mansio dicitur secundum nomen suum aliquid domus: præmium autem secundum nomen suum nihil dicit domus: ergo distinctio est inconueniens, quia secundum nomen dari debet.

1. Item, Vnum vno modo se habens, om-

nium erit præmium: sed vnum vno modo se habens, non habet differentiam: ergo id quod præmium erit omnibus, præmiorum non habebit differentias: sed habebit differentias mansionum, dicente Euangelio Ioan. 14. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Ergo videtur, quod mansiones non sunt præmiorum differentia.

3. Item, In inferioribus dicitur mansio locus præparatus habitationi hominum, in quo ab infestantibus & intemperamentis aeris defendatur: cum ergo secundum translationem in celo dicatur, videtur quod secundum hunc modum etiam sit in celo. Et hoc falsum esse multipliciter probatur. Primo quidem: quia non sunt ibi infestantia: hominis autem mansio contra infestantia ædificatur.

Secundo autem: quia vna mansio in inferioribus est plurimum, in celo autem nullo modo: ergo non accipitur ibi mansio per similitudinem ad istam.

4. Item, Vna mansio vnus hominis plura habet loca distincta, scilicet dormitorium, cellarium, refectotium, & huiusmodi: in celo autem nihil talium est: ergo non bene dicitur mansio, vt videtur.

5. Item, Semper se mutantis non est mansio aliqua: sed in celo semper mutant se beati: ergo nulla est mansio ipsorum. Prima patet per se. Secunda probatur ex hoc, quod continuè illuminantur nouis modis, & altius ascendant in Dei contemplationem, sicut innuit Dionysius in cæ. hierar. ca. 3.

**R** E S P O N S I O. Dicendum, quod mansiones sunt in celo in domo patris. Gaudium enim illius beatitudinis dupliciter consideratur,

tur, scilicet vt gaudium boni infiniti: & sic finitum intrat in ipsum: & hoc modo dicitur domus nos vndique circumstans, & superfluous mensura prout dicitur Matt. 25. Intra in gaudium Domini tui. Secundo modo consideratur vt participatum secundum proportionem meriti nostri: & sic dicitur mansio, quia illa participatio est ad modum meriti cuiuscunque: & quia plurimæ sunt tales participationes, idè in vna domo plurimæ sunt mansiones.

**A** D P R I M V M ergo dicendum, quod Augustinus loquitur de re mansionis, & non de nomine: quia res eadem est differentia præmij, licet ratio nominum mansionis & præmij sit diuersa.

**A** D A L I V D dicendum, quod licet Deus vno modo se habeat, & sic sit domus: tamen Sancti non vno modo habent se in ipso participato: & sic ex parte participantium distinguuntur mansiones.

**A** D A L I V D dicendum, quod bene & congruè sit translatio: quia licet ibi non sint intermentia, tamen essent, nisi mansio esset: & est sicut mansio sancta, vt non sint ibi aeris tempestates.

**A** D A L I V D dicendum, quod non est plurimum vna mansio commensurata secundum quantitatem & commodum, sed plurimum potest esse vna domus. A mansionem autem commensurata sumitur translatio ad mansionem celestem.

**A** D A L I V D dicendum, quod illa loca distincta, vocantur vel dicuntur mansiones: & id in quo distinguuntur, habet similitudinem domus.

**A** D A L I V D dicendum, quod licet Sancti accipiant reuelationem nouam, non tamen mutant statum suæ sortis in beatitudine: & illi statui soli respondet mansio.

ARTICVLVS II.

An omnes beati habeant distinctas mansiones?

**S** E C U N D O queritur, Quid sit distinctio mansionis: Videtur, quod differens actus: quia mansio respondet merito: meritum autem omnè est in actibus: ergo differens actus differentiam facit mansionum.

1. Item, In malis damnatis non est distinguens nisi actus mali meriti: ergo per oppositum etiam in bonis non est distinguens mansiones nisi actus boni meriti: ergo vt prius.

3. Item, De quolibet Sancto dicitur, Non est inuentus similis illi. Constat autem, quod hoc non intelligitur de essentia virtutis, vt dicunt sancti Doctores, sed de vsu. Ergo videtur, quod penes vsu virtutis differt quilibet ab altero: sed penes tale aliquid habet distinguere mansio, quia vnus cuiusque mansio differt ab alio: ergo videtur, quod penes vsu virtutis distinguatur: vsus autem virtutis est operatio meritoria: ergo penes opus meritoria distinguuntur mansiones.

4. Item, Nullum bonum est irremuneratum: D. Alber. Mag. in Lib. 4. Sentent.

constat autem, quod hoc de bono opere intelligitur: ergo præmiorum differentia sunt penes operum differentiam: sed istæ sunt mansiones, vt dicitur in litera: ergo penes opera mansiones distinguuntur.

In contrarium huius videtur, quod penes naturam: quia Angeli, vt dicit Magister in 2. distincti sunt penes naturam: sed mansiones hominum sunt secundum mansiones Angelorum: ergo mansiones hominum secundum naturalem gradum habent distinguere.

2. Item, Matth. 25. Dedit vnicuique secundum propriam virtutem. Vbi constat, quod loquitur de bonis gratiæ, ante quæ nulla sunt nisi naturalia: ergo dona gratiæ dantur secundum virtutem naturæ: & dona gloriæ sunt dona gratiæ: ergo dona gloriæ distinguuntur secundum dona naturæ: ergo & mansiones.

Item, In contrarium horum amborum videtur, quod penes quantitatem charitatis: quia hoc est distinguens, cuius altitudini respondet mansio altior: & inferioritati mansio inferior: sed hoc non est nisi secundum charitatem: ergo differentia mansionum accipitur secundum differentiam charitatis.

2. Item, Quantitas omnis meriti est secundum quantitatem charitatis: ergo quantitas præmij: ergo & differentia mansionum. Probatur prima: quia sicut dicunt Sancti, non habens plura opera, maioris est meriti, sed habens maiorem radicem charitatis.

**R** E S P O N S I O. Dicendum, quod charitas & quantitas charitatis distinguit mansiones, sicut vltimò est probatum.

**A** D P R I M V M ergo dicendum, quod meritum non est in actibus, nisi secundum quantitatem charitatis: quia substantia meriti non est habentis maius opus, sed ex maiori operantis charitate, sicut accipitur ex 1. Cor. 13. vbi dicit, quod si charitatem non habeam, cetera nihil mihi profunt etiam excellentia opera.

**A** D A L I V D dicendum, quod in malis non est simile: quia mala opera non vniuntur in aliqua forma vna sicut bona: & ideo etiam mansiones in inferno secundum opera bene distinguuntur, sed non in domo patris celestis. De hoc autem qualiter mala non habent aliquam formam vnam notatum inuenies in secundo.

**A** D A L I V D dicendum, quod hoc facit differentiam præmij accidentalis, quod est in qualitate & multitudine & magnitudine operum: sed differentia mansionum attenditur penes præmium substantiale.

**A** D A L I V D dicendum, quod omne remuneratur præmio substantiali vel accidentali.

**A** D I D quod in contrarium primo obiicitur, dicendum quod mansiones in Angelis non distinguuntur formaliter penes naturam: sed natura ad hoc ponit dispositionem naturalem, & formalem perficit donum gratiæ & gloriæ. Et hoc etiam super secundum est notatum.

**A** D A L I V D dicendum, quod ista donatio est per modum congrui, & non per modum debiti: & ideo non potest ulterius inferri, quod

quod mansio distinguatur penes ipsam, sed potius penes quantitatem eius quod inter dona Dei nobilitissimum est, quod est charitas.

ARTICVLVS III.

*Quomodo & ubi distinguantur mansiones?*

**T**ertio queritur, Vbi distinguantur mansiones: Et videtur, quod in purgatorio: quia ibi sunt differentia pœnarum: ergo & mansionum.

2 Item, Eorum qui sunt in purgatorio differens est charitas: sed differentia charitatis est causa differentia mansionum: ergo eorum qui sunt in purgatorio, differentes sunt mansiones.

3 Item, In limbo puerorum est habitatio perpetua: ergo videtur, quod ibi sunt differentes mansiones.

4 Item, Quilibet habet ibi suam: & ipsi sunt diuersi: ergo & habitationes diuersæ.

5 Item, In limbo patrum fuit differens charitas & differens mentium: ergo differens mansio, ut videtur.

*Solutio.*

**R**ESPONSI O. Dicendum, quod differentia mansionum non est nisi in interno damnatorum, & in celo sanctorum.

**A**D PRIMVM ergo dicendum, quod mansio dicit suo nomine habitationem perpetuam: & hæc non est in purgatorio. Et per hoc patet etiam solutio ad sequens.

**A**D ALIVD dicendum, quod cum pueri non habent nisi originale, & illud in quantum est alienum propagatum à patribus, non hanc habent in limbo pueri mansionum differentiam.

**A**D ALIVD dicendum, quod hoc non facit nisi materialem multiplicationem mansionum: & talis non queritur hic.

**A**D HOC quod obicitur de limbo patrum, patet solutio per antedicta: quia non fuit habitatio perpetua.

ARTICVLVS IV.

*Quid sit claritas anime?*

**D**einde queritur de hoc quod dicitur ibi [Habere vitam, est videre vitam, &c.] Queruntur enim hic duo. Primo queritur, Quæ sit claritas anime de qua loquitur in litera: Et secundo, Quid sit videre in specie: de quo etiam facit mentionem in litera. Cætera autem in primo, & supra in præcedenti distinctione de visione Dei in patria hic queri possunt.

Obicitur autem ad primum sic. Videndo nihil efficitur clarum: ergo claritas non est visio, ut videtur dicere in litera.

2 Item, Claritas in corpore consistit in lumine penetrante & illustrante substantiam corporis, & non in visione luminis: ergo similiter consistit claritas anime in lumine aliquo spiritali: & ita nihil est quod dicit de visione.

3 Item, Anima de se obscura est dupliciter, scilicet ex peccato, & ex hoc quod est de nihilo & mutabilis: ergo duplici indiget glorificatione, si debeat fieri beata: sed neutrum horum tollitur per visionem: ergo claritas anime nullo modo consistit in visione.

4 Item, In Angelis est alia claritas, quam visio intelligentiæ: ergo & in anima erit.

**R**ESPONSI O. Bene concedo, quod claritas erit in anima etiam in substantia, sicut obiectiones probant: sed quod dicitur in litera, dictum est per causam: quia per visionem accipitur claritas sapientiæ, quæ totam animam glorificando penetrat: & huius imaginatio est, sicut si quis videndo lumen, in se per oculos traheret lumen, quod ingressum in ipsum totum faceret clarum. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

ARTICVLVS V.

*Quid sit videre per speciem?*

**S**ecundo queritur, Quid sit videre in specie? Ad omnem enim intellectum exigitur informatio: ergo ad intellectum Dei: ergo si Deus intellectu videri debeat, oportet speciem Dei esse in intellectu sicut formam in subiecto, & sicut passionem quandam anime in intellectu: ergo videtur, quod Deus non videatur per speciem quæ ipse est, sed per speciem ab ipso acceptam.

Si dicas, quod quadam per se sunt in anima, sicut Deus, & intellectus ipse, & huiusmodi: & in illis non exigitur huiusmodi abstractio. Contra: Philosophus dicit, quod intellectus intelligit se, sicut alia intellectibilia: sed alia intelligit per abstractionem: ergo & seipsum.

2 Item, Aliud est secundum Philosophum esse in anima sicut partem anime in toto, & aliud esse in anima sicut intellectum in intellectu. Primo enim modo non necessario intelligitur quod est in anima, sed secundo modo necessario intelligitur. Ergo non sequitur, quod illa necessario intelligantur quæ per essentiam sunt in anima. Ergo illa solutio nulla esse videtur.

**I**N CONTRARIVM huius est, quod impossibile est illius accipere speciem vniuersalem quod nullam habet: sed Deus nullam habet speciem vniuersalem: ergo impossibile est accipere suam speciem vniuersalem: ergo ab eo nihil est in intellectu, ut videtur, quia species accepta per intellectum, est vniuersale.

**R**ESPONSI O. Dicendum, quod in 3. de hoc plura sunt notata in tractatu de fide. Hic tamen potest dici, quod Deus in patria aliter est in anima, & aliter in via & in omnibus: quia in patria est in intellectu lumine gloriæ replens totam animam, & vitam æternam sibi influens, secundum quod beatitudinis est obiectum, ut supra dictum est: & sub illa claritate anima conuertitur immediatè in Deum non accipiendo aliud ab ipso quam ipse sit: sed hoc modo vnita ei in vno spiritu intelliget

telliget enim: & ideò ad hunc intellectum non est necessaria speciei assimilatio formalis quando substantialiter inest.

**A**D DICTVM autem vtriusque Philosophi dicendum, quod ipsi verum dicunt de intellectu materiali, qui de potentia ad actum egreditur: nec aliud quam ipsi dicunt intelligi potest, dummodo sciat homo quid dicat aut intelligat. Sed in patria non erit sic: ibi enim

incircumscriptum lumen deitatis quod est Deus ipse, vnitur intellectui agenti, & sic effunditur substantialiter super totam animam & implet eam: & hoc modo anima plena erit ipso Deo qui est sua beatitudo. Et hoc est quod obscure dixerunt Philosophi, quod si anima post mortem primo motori continuaretur, hoc esset ratione lux prosperitatis. Et per hoc patet solutio ad omnia obiecta.

*Si omnes homines volunt esse beati.*



**S**OLET etiam queri de beatitudine, Vtrum eam omnes velint, & sciant quæ sit vera beatitudo? De hoc Augustinus in 13. lib. de Trinit. ita differit, Mirum est cum capenda retinendæque beatitudinis voluntas vna sit omnium, vnde tanta existat de ipsa beatitudine rursus diuersitas voluntatum: non quod eam aliquis nolit, sed quod non omnes eam norint. Si enim eam omnes noscerent, non ab aliis putaretur esse in virtute animi, ab aliis in voluptate corporis, ab aliis atque aliis alibi atque alibi. Quomodo ergo omnes amant quod non omnes sciunt? Quis potest amare quod nescit, sicut supra disputauimus? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamen scitur ab omnibus? An forte sciunt omnes quæ ipsa sit, sed non omnes sciunt ubi sit, & inde contentio est? An forte falsum est quod pro vero posuimus, beatè viuere omnes homines velle? Si enim beatè viuere est (verbi gratia) secundum animi virtutem viuere: quomodo beatè viuere vult, qui hoc non vult? Nonne verius diximus, Homo ille non vult beatè viuere, quia non vult secundum virtutem viuere: quod solum est beatè viuere? Non ergo omnes beatè viuere volunt, imo pauci hoc volunt: si non est beatè viuere, nisi secundum virtutem animi viuere, quod multi volunt. Itane falsum erit, vnde nec ipse Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certe omnes esse volumus. Absit ut hoc falsum esse dicamus. Quid ergo? An dicendum est, etiam si nihil aliud sit beatè viuere, quam secundum virtutem animi viuere: tamen & qui hoc non vult, beatè viuere vult. Nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale enim est ac si dicamus, qui non vult beatè viuere, beatè vult viuere. Istam repugnantiam quis audeat? quis ferat? & tamen ad hanc contrudit necessitas. Si & omnes beatè viuere velle verum est, & non omnes volunt sic viuere: quomodo solum viuatur beatè. An illud ab his angustiis poterit nos eruere, si dicamus nihil esse beatè viuere, nisi viuere secundum delectationem suam: & ideò falsum non esse, quod omnes beatè viuere velint, quia omnes ita volunt ut quemque delectat. Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat, est esse miserimum. Nec tam miserum est non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat. Quis ita cæcus sit, ut dicat aliquem ideò beatum, quia viuut ut vult? cum profecto etsi miser esset, minus tamen esset, si nihil eorum quæ perperam voluisset, habere potuisset. Mala enim voluntate vel sola miser quisque efficitur: sed miserior, cum desiderium malæ voluntatis impletur. Quæ

*Cap. 4.*

*Cicero in Hortensio.*

*Ibidem. cap. 5. in princ. cap.*

propter, quoniam verum est, quod omnes homines esse beati velint, idque ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunque appetant: nec quisquam potest amare, quod omnino quid vel quale sit nescit, nec potest nescire quid sit, quod se velle scit: sequitur ut omnes beatam vitam sciant. Omnes autem beati habent quod volunt, quamvis non omnes qui habent quod volunt, continuo sint beati. Continuo autem miseri sunt, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non recte volunt. Beatus ergo non est nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. Ille quippe beatè vivit, qui vivit ut vult, nec malè aliquid vult. Cum ergo ex his duobus constet beata vita, licet in malis sit aliquis bonus, non tamen nisi finitis omnibus malis est beatus. Cum ergo ex hac vita, qui in his miseriis fidelis & bonus est, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè quod nunc nullo modo esse potest, ut sic homo vivat quomodo vult. Non enim ibi volet malè vivere, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid quod voluerit. Quicquid amabitur, aderit, nec desiderabitur quod non aderit. Et omne quod ibi erit, bonum erit, & summus Deus summum bonum erit: & quod est omnino beatissimum, ita semper fore certum erit. Beatos autem esse se velle, omnium hominum est. Beatos autem se esse velle, omnes in corde suo vident, nec tamen omnium est fides, qua ad beatitudinem pervenitur.

## ARTICVLVS VI.

An beatitudo sit bene definita à Philosopho?

Deinde queritur de hoc quod dicit [Solent etiam queri de beatitudine, Vtrum omnes eam velint?] Et ad intellectum huius capiti queruntur duo, scilicet quid sit beatitudo, & an omnes velint esse beati, sicut videtur probare in litera?

Ad primum autem ponatur primo Aristot. definitio, quæ in primo ethic. continetur sic: Felicitas siue beatitudo est actus siue operatio secundum perfectam virtutem animi. Sed contra hæc definitionem obiicitur: quia non contingit perfectam esse animi virtutem in via, eò quod perfectum est cui nihil deest: ergo non contingit aliquem in via esse felicem siue beatum.

2. Item, Secundum eundem Philosophum sicut dicere videtur, perfectam virtutem non videtur habere aliquis, nisi qui nihil habet retardans in se vel in alio: sed nullus talis inuenitur in ista vita: ergo nullus in vita ista inuenitur beatus. Prima probatur ex probationibus quæ sunt in primo ethic. ubi dicit, beati esse non exterioribus indigere, & gaudere propinquitum fortunis & huiusmodi.

3. Item, Perfectio animæ non est in virtute vna nec subiecto: quia vna hirundo non facit ver, nec vna dies pulchra facit æstatem: sed beatitudo quæ est actus, est vnius aliquis actus, ut dicit Commentator: ergo beatitudo non est secundum perfectam virtutem animi.

4. Item sicut accipitur ex 10. ethic. perfe-

cta virtus non potest esse secundum innaturalem habitum vel operationem, nec etiam secundum habitum communem & operationem: cum ergo dicit Philosophus, quod felicitas est actus secundum perfectam virtutem, non potest intelligi de communis habitus virtute: ergo videtur, quod hoc specificare debuit. Probatur prima: quia in perfecta virtute & operatione quæ est felicitas, queritur bonum humanum ut humanum: & hoc non est secundum innaturalem habitum, nec etiam secundum habitum communem qui habetur ex genere: quia ille nobis communis est cum bestiis: & hoc non est humanum secundum quod humanum: & sic constat propositum.

5. Item, Si felicitas siue beatitudo est actus siue operatio, sicut dicit Aristot. & Commentator eius: tunc nullus est beatus secundum habitum: sed hoc quibusdam difficile videtur, quia dicitur, Beatus vir qui timet Dominum. Et, Beatus qui inuentus est sine macula. Et, Beati pauperes spiritu. Et sic de aliis. Quæ omnia sunt secundum habitum, & etiam secundum actus non humanos, ut est timere, sperare, & huiusmodi.

6. Item, Non dicitur esse beatus habens vnam virtutem quantumcunque perfectam: sed vnus actus est vnus virtutis actus: ergo beatitudo non est vnus actus, nisi vnius virtutis: ergo non est secundum perfectam virtutem animi, sed, potius secundum perfectas virtutes: nec est actus, sed potius actiones & operationes multæ: & sic iterum inconuenienter videtur diffiniri.

7. Item, Vnius cuiusque naturæ perfectio est

est secundum quod attingit & communicat quam maximè operationem naturæ superioris: ergo & animæ perfectio secundum quod communicat maximè operationem naturæ superiorum, quæ est angelica, vel diuina: ergo in tali operatione felicitas magis erat ponenda, quam in Dei perfecta virtute. Probatur prima ex Dionys. & Aristot. Dionysius enim vocat contactum inferioris naturæ ad superiores summitatem in cæl. hierarchia, in fine primi cap. Aristot. autem loquens de felicitate contemplatiua in 10. ethic. cap. penult. dicit, quod summa & diis acceptissima est, quam exercent ipsi dii, sicut est contemplatio theorematum, sicut qui mirabiles habent delectationes omnes alias excedentes firmitate & puritate: & sic constat propositum. Sed Boëtius aliter videtur diffinire dicens, quod beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: status autem non est actus: ergo alter eorum malè diffinit: quia vnus ponit eam in genere actus, & alter in genere status.

8. Item videtur inconueniens illa quæ est Boëtij: quia beatitudo est vnus aliquid: nihil autem vnus sit ex omnium bonorum aggregatione: ergo beatitudo non est status, &c. Prima patet per se & ex dictis Commentatoris super primum ethic. dicentis, quod beatitudo est vnus actus. Secunda probatur ex hoc, quod bona omnia non sunt vnius generis, nec vnius speciei, ut dicit Aristot. & ideo non congregantur ad vnus constituendum.

9. Item etiam secundum hæc definitionem nullus esset beatus in hac vita: cum tamen hoc dicere videatur Scriptura.

10. Item, Philosophi dixerunt in hac vita esse beatitudinem apud multos perfectos in virtute morali, & perfectos in virtute contemplatiua.

11. Item Aristot. in primo ethic. Solonem Atheniensem reprehendit, quia post mortem dixit esse beatitudines. Ergo inconueniens est dicta definitio.

Dicit autem Augustinus in litera, quod beatus est, qui habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. Ergo beatitudo est habitus, in quo habentur omnia quæ vult homo, & nihil mali volet quis in illo. Sed contra hæc iterum obiicitur: quia in hac vita nullus habet omnia quæ vult: ergo non est beatus. Si forte dicatur, quod beatus est modo, & miser modo. Contra: Bernard. in quinto ad Eugenium sic dicit: Porro miseria & felicitas simul inesse non possunt. Ergo si aliquis est miser, ipse nullo modo est beatus.

2. Item, Sicut se habet gratia gratum faciens ad culpam, sic felicitas ad miseriam: sed gratia nunquam patitur secum culpam: ergo nec felicitas compatitur secum miseriam.

3. Item, Opposita simul inesse non possunt: ergo nullus miser est beatus: sed omnis homo in via est miser: ergo nullus homo in via est beatus: cuius contrarium dicunt Sancti.

Solutio. Ad hæc soluenda prænotandum est, quod beatitudo dicitur multipliciter, & non æquiuocè, sed secundum prius & posterius. Dicitur autem secundum statum perfectionis viæ, & secundum statum perfectionis patriæ. Secundum statum autem viæ dicitur tripliciter, scilicet proprie, largè, & per causam. Proprie autem dicitur dupliciter, scilicet secundum virtutem moralem, & secundum virtutem intellectualem: & ideo Aristot. in ethic. facit duos libros de felicitate: primum enim fecit de felicitate morali, secundum autem de felicitate intellectuali. Felicitas autem moralis adhuc dupliciter dicitur, scilicet secundum suum esse, & secundum suum maximum posse. Secundum suum esse felicitas quidem est actus secundum perfectam animi moralem virtutem. Cuius definitionis intellectus secundum Commentatorem est iste: Animi virtus non est nisi virtus perficiens animum in agendo: cum autem animus sit idem quod mens, prout ibi sumitur, erit virtus animi perfecta mentis virtus: & hæc est quæ ponit in summa animum: hæc autem est virtus prudentiæ in tanta sufficientia, ut se & alios regere sufficiat. Probat autem Aristot. quod prudentia non potest perfecte haberi secundum actum perfectum, nisi omnes aliæ virtutes morales habeantur, sicut legitur in sexto ethic. Supponit ergo perfecta operatio prudentiæ perfectionem omnium aliarum virtutum moralium: quia omnes regit & ordinat prudentia. Et hunc intellectum facile est elicere ex Commento si quis ipsum diligenter inspiciat. Si autem accipiat secundum maximum posse ista felicitas: tunc erit in maximo bono hominis operatio prudentiæ non impedita: hoc autem bonum est bonum gentis, non tantum hominis, vel ciuitatis, amoris impeditis quæ sunt tria, scilicet impotentia potestatis, & paupertas, & infortunia periculorum, vel mortis in se, vel in amicis. Et sic dicit Commentum quod translatum est de Græco, quod potestas & diuitiæ & fortunæ amicorum deseruiunt ad beatitudinem organicè. Et Alpharabius in commento Arabico dicit, quod impotentia & paupertas & infortunia pronepotis contristant beatitudinem, & ita impediunt optimum actum beati. Et hoc facile colligitur ex litera Aristot. si quis diligenter inuestiget eam, & non secundum falsos quaternos quorundam qui corruerunt illum librum potius quam exposuerunt. Felicitas enim contemplatiua dicitur dupliciter, scilicet secundum esse, & secundum suum maximum posse. Et secundum esse quidem consistit in perfectione actus intelligentiæ speculatiuæ cum delectatione contemplationis quæ non habet contrarium, sicut expresse probatur in ultimo cap. in 10. ethic. perfectio autem speculatiuæ intelligentiæ est præcipue in simplicium substantiarum speculatione & substantiæ primæ. Secundum autem maximum suum posse habet prædictam speculationem cum remotione impediti intrus & extra: & sic virtutes morales conferunt ad beatitudinem contemplatiuam, & abundantia exteriorum, & locus solitarius & liber, & huiusmodi. Et propter hoc dicit Auerroës in commento, quod est felicitas eternarum.

Largè autem dicitur beatitudo siue felicitas

citatis secundum quod constat ex appetibilibus: quia nihil potest mouere appetitum nisi secundum hanc speciem veram vel umbratiliem alicuius eorum quæ beatificant, sicut patet per auctoritates Augustini & Anselmi in sequenti questionis articulo: & sic omnes homines volunt esse beati, licet non querant beatitudinem ubi est, sicut infra patebit.

Per causam autem dicitur beatitudo tripliciter, scilicet communiter, proprie, & propriissime. Communiter dicitur per causam beatitudinis illud quod est causa beatitudinis consequendæ, sicut timor Dei, iustus, & huiusmodi. Proprie dicitur beatitudo excellentiores actus meriti, sicut Matth. 5. dicitur, Beati pauperes spiritu, &c. Propriissime secundum causam dicitur beatitudo perseverantia in omni bono merito & excellenti secundum actum: & sic sumitur beatitudo à Basilio super Psalterij principium, ubi sic dicit: Beatus vir qui non abiit, non qui vadit: qui enim adhuc in hac vita degit, nondum beatificari potest propter dubios exitus vitæ. Qui adimpletis omnibus quæ mandata sunt, finem pacifici cum iustitiæ operibus adimpleuit, hic iam sine villo discrimine, vel ambiguitate beatificari potest. Quare ergo dicit iterum, Beati qui ambulant in lege Domini? Non enim eos qui ambulauerunt, sed eos qui ambulant in lege Domini beatificat sermo diuinus. Idcirco arbitror, quod hi qui operantur quod bonum commune est, in eo ipso quod operantur, amplectuntur beatitudinem, & tam ipsi quam opus eorum beatitudinis cellaudationem promerentur. Nondum tamen hi qui malum fugere cœperunt, & semel vel bis declinauerunt à peccato, continuò dicendi sunt beati, nisi cum potuerint in omnibus, vel verbis, vel negotiis effugere malum ut nunquam apprehendantur ab eo, & adherent bono. Beatitudo autem secundum statum patriæ est inherere Deo, & in ipso habere omnia quæ appetuntur: & sic diffinitur à Boëtio beatitudo. His habitis leue est respondere obiectis.

DICENDUM enim ad primum, quod perfectionem viæ contingit habere in via, & ad quædam, licet non ad omnia, sicut ad felicitatem moralem, vel contemplatiuam, licet non ad felicitatem patriæ.

AD ALIUD dicendum, quod hoc dictum est de felicitate secundum suum maximum posse: & hanc perfectionem contingit habere secundum modum viæ, quando aliquis poteratur in honoribus & exterioribus abundanter deceter: & gaudet fortunis amicorum perfectè operans secundum virtutem animi, ut dictum est, in bono gentis quod est regnum, in quo gens in morali bono siue civili continetur & gubernatur, &c.

AD ALIUD dicendum, quod felicitas est actus vnus: sed alia operantur ad ipsum necessariè vel organice, ut dictum est: & idem dicit Philosophus, quod non est in vno, nec subito acquiritur.

AD ALIUD dicendum, quod ibi loquitur Aristot. de perfectione felicitatis contemplatiuæ, quæ est secundum actum illius virtutis, quæ perficit hominem, non ut homo est, sed ut

aliquid diuinum est in eo existens, hoc est, intellectualem contemplatiuam, & præcipuè illa virtus est sapientia, sicut ipse ibidem probat: sed diffinitio inducta est de felicitate morali, quæ potentia quædam est ad felicitatem intellectualem, sicut dicit Commentator. Et hæc sic specificatur per hoc, quod dicitur actus virtutis animi: quia animus non est nisi humanus, sicut patuit supra in explanatione diffinitionis.

AD ALIUD dicendum, quod bene conceditur, quod non dicitur aliquis beatus secundum habitum proprie loquendo: quoniam, sicut dicit Philosophus, Si quis dicitur secundum habitum felix, secundum dimidium vitæ non differet à dormiente. Et ad probationem patet solutio per distinctionem supra positam: quia in auctoritatibus illis beatitudo sumpta est secundum causam, & communiter, & non proprie.

AD ALIUD dicendum, quod virtutes multæ exiguntur sicut deseruientes & ancillantes ad felicitatem: & tamen ipse est actus vnus.

AD ALIUD dicendum, quod est verum de felicitate contemplatiuæ sed moralis sumitur in actibus humanis, qui superiori naturæ non conueniunt, sicut probat Aristot. in 10. ubi ostendit quatuor cardinales virtutes esse humanas, non diuinas: & ideo beatitudo ciuilibus hoc modo sumi non potest.

AD ALIUD dicendum, quod Boëtius diffinit beatitudinem secundum modum patriæ.

AD HOC quod contra obiicitur, dicendum quod beatitudo non est nisi in genere actus, & summum illius actus dicitur status, & sumitur status secundum illum modum quælibet res quando est in summo sui, dicitur habere statum.

AD ALIUD dicendum, quod congregatio honorum non est necessaria in felicitatem, sicut miscibilia in mixtum, vel essentialia in compositum ex ipsis sed potius sunt sicut pertinentia ad statum actus summi secundum contemplationem: quæ summitas esse non potest, si aliquid deest perfectioni quod retardat vel contristat beatum, sicut ipse Boëtius ibidem probat.

AD ALIUD dicendum, quod beatitudo sumitur æquiuocè vel secundum analogiam: & idem in argumento incidit fallacia æquiuocationis.

AD ALIUD dicendum, quod Solon iste fuit legislator & prætor Athenien. & dixit felicitatem ciuilem impedire ab infortunis mortuorum: & de hoc reprehenditur ab Aristot. quia falsum est. Sed non reprehenditur de hoc, quod aliquam felicitatem dicebat esse post mortem.

AD ALIUD quod obiicitur ab August. dicendum, quod ipse non desinit beatum, sed propriam passionem inducit verè beati: quia qui verè beatus est, habet omnia quæ vult, & nihil vult malè, sicut in sequenti problemate ostendetur. Si tamen concedatur esse diffinitio aliqua: tunc per antedicta patet, quod non valet argumentum quod sit in contrarium.

A 2

AD ALIUD dicendum, quod beatitudo vera & miseriam in eodem esse non possunt: sed beatitudo secundum causam, vel communiter dicta beatitudo viæ bene compatitur secum miseriam. Et per hoc patet solutio ad duo sequentia, quæ eodem modo procedunt. Et nota, quod alij omnino aliter dicunt, sed non est curandum.

## ARTICVLVS VII.

An omnes velint esse beati?

Secundo queritur, Vtrum omnes velint esse beati: Videtur, quod sic: quia dicit Dion. in lib. de diu. nomi. ca. 4. §. de amore, quod omnia bonum & pulchrum concupiscunt: & propter illud agunt, quicquid agunt. Ergo multo magis omnes homines volunt esse beati.

2 Item Ansel. in lib. de casu diaboli. Ex quodam comodo constat beatitudo, quam vult omnis rationalis natura.

3 Item ibidem parum infra, Omnes bene sibi esse volunt, & male sibi esse nolunt.

4 Item Augustinus in 2. confessionum, Est quædam defectiua species, & umbratica vitii fallentibus. Nam & superbia celsitudinem imitatur, cum tu sis vnus super omnia Deus excelsus. Et ambitio quid nisi honores querit & gloriam, cum tu sis præ cunctis honorandus vnus & gloriosus in æternum. Et leuitia potestatem timere vult. Quis autem timendus, nisi vnus Deus: cuius potestati eripi, aut subtrahi quid potest, quando, aut ubi, quod, vel à quo potest? Et blanditiæ lasciuientium amari volunt: sed nec blanditiæ est aliquid tuæ charitate, nec amatur quicquam salubrius quam illa præ cunctis formosa & luminosa veritas tua. Et curiositas affectare videtur studium scientiæ, cum tu omnia summe noueris. Ignorantia quoque ipsa atque stultitia, simplicitatis & innocentie nomine tegitur, quia te simplicitas quicquam non reperitur. Quid autem te innocentem, quandoquidem opera tua malis inimica sunt? Et ignauia quasi quietem appetit. Quæ vero quies cetera præter Dominum? Luxuria satietatem atque abundantiam se cupit vocari, tu tamen es plenitudo & indeficiens copia incorruptibilis suauitatis. Et sic de alijs ibi inducit Augustinus. Ergo nullum vitium mouet appetitum, nisi in quantum aliquid de specie beatificantium est in ipso.

5 Adhuc autem Augustinus ibidem, Per uelle te imitantur omnes, qui longè se à te faciunt, & extollunt se aduersum te. Sed etiam sic te imitando iudicant creatorem te esse omnium creaturæ, & ideo non esse quod à te omnino recedatur. Ex hoc accipitur, quod omnis homo similitudinem Dei appetit: & illius gratia agit quicquid agit: sed sola talis species beatificat: ergo omnis homo appetit beatitudinem.

6 Adhuc, Nihil appetit aliquid nisi sub ratione alicuius appetibilis: sed non est aliqua ratio appetibilis, nisi species alicuius beatificantis: ergo nihil appetit aliquid nisi sub ratione beatificantis: ergo quicquid appetit, appetit beatitudinem aliquo modo.

7 Adhuc, oppositum eius quod omne appetens fugit, omne appetens appetit: sed quod omne appetens fugit, est id quod facit miseriam: ergo omne appetens appetit oppositum illius quod facit appetentem miseriam: sed hoc est quod facit beatum siue beatitudo: ergo omne appetens appetit beatitudinem.

IN CONTRARIUM huius est Aug. Sed contra in confess. lib. 2. qui dicit sic: Defectum ipsum meum amari turpis animæ, & dissiliens à firmamento tuo in exterminium, non de decore aliquid, sed de decore appetens. Ex hoc accipitur, quod contingit hominem appetere de decore, & non aliquid de decore: ergo appetit id quod facit miseriam: ergo non semper appetitur beatitudo.

2 Adhuc Augustinus ibidem, Illa poma decerpisti tantum ut furarer. Nam decerpta proieci epularis inde solam iniquitatem, qua lætabar fruens. Nam & si quid illorum pomorum intravit in os meum, condimentum ibi facinus erat. Ex hoc accipitur eadem quod prius.

4 Adhuc in omnibus argumentis in litera inductis videtur esse fallacia accidentis, sicut patet cum arguit, Beate viuere est secundum virtutem animi viuere: sed omnis homo vult beate viuere: ergo vult secundum virtutem animi viuere. Et sic de alijs rationibus, quæ etiam parum scienti nihil valere videntur.

5 Adhuc in litera querit causam erroris: & videtur in hoc consentire, quod omnes nouerunt beatitudinem & appetunt eam, sed non querunt ubi est: & ideo incidit error in operibus eorum. Videtur autem hoc nihil esse præcipuè secundum eum: quia si noscant eam, tunc noscant verum & increatum bonum: ergo nouerunt ubi querant beatitudinem: & sic sua ratio nulla est.

RESPONSIO. Dicendum, quod prima pars auctoritatum & rationum tenenda est: & non solum quod omnis homo appetat beatitudinem, & propter ipsam agat, quicquid agit: sed etiam, sicut dicit Dion. omne quod appetit, & omne quod est, & etiam id quod non est actu, sed potentia est, appetit in pulchro & bono beatificantis esse. Hoc autem hoc modo est intelligendum. Beatitudo potest considerari dupliciter, scilicet in essentia, & in ratione beatificantium, quæ sunt aliquo modo in ipsa. Si verò in essentia consideratur: tunc duplex est, scilicet creata, & increata. De increata dicit Basilius super principium Psalterij sic: Est quidem prima & vera ac propria beatitudo vna, sicut & bonum vnum quod est Deus, quemadmodum & Paulus commemorat dicens, In aduentu beati Dei & saluatoris Domini nostri Iesu Christi. Re enim vera illud est solum beatum, quod etiam solum be num est, ad cuius auxilium vniuersa respiciunt, quod omnes desiderant, quæ est sola incommutabilis natura, imperturbabilis vita, ubi nullus moror accedet, in qua non est immutatio, quam non continget vlla confusio, fons perennis, indeficiens gratia, siue scientia: thesaurus. Beatitudo autem creata est illa de qua prius dictum est, tam secundum statum viæ, quam secundum patriam. Si autem beatitudo

consideratur in ipsis beatificantibus vel ratione eorum: tunc quodlibet beatificantium habet imitationem ad beatitudinem incretam: & ex hoc quod est exemplarum ab ipsa, habet mouere appetitum: & sic omne quod est, appetit beatitudinem, secundum quod est exemplarum primæ beatitudinis: & hoc est quod dicit Anselm. in lib. de casu diaboli sic: **Cap. 11.** Dico nunc beatitudinem, non beatitudinem cum iustitia, sed quam volunt omnes etiam iniusti. Omnes quippe volunt bene sibi esse. Excepto namque hoc, quod omnis natura bona diu dicitur in duo bona, & duo his contraria mala vsu dicuntur: vnum bonum est quod dicitur iustitia, cui contrarium malum est quod dicitur iniustitia: alterum bonum est, quod mihi videtur posse dici commodum, & huic malum opponitur incommodum. Sed iniustitiam quidem non omnes volunt, nec omnes fugiunt iniustitiam: commodum vero non solum, omnis rationalis natura, sed & omne quod sentire potest, vult, & vitat incommodum. Nam nullus vult, nisi quod aliquo modo putat commodum. Hoc igitur modo bene sibi esse omnes volunt, & malis esse nolunt. Ex hoc expressè patet quod dictum est. Ad idem facit quod dicit Basilus super principium Psalterij sic: Imperiti homines dum ignorant beatam naturam, & diligunt, beatam esse putant interdum, quæ nullus momenti sunt dicenda, scilicet diuitias, vel corporis sanitatem, vel honoris gloriam: quorum nihil profus est bonum secundum suam naturam, non solum pro eo quod facile patitur in contraria permutationem: verum quia nequaquam bona esse credenda sunt, quæ bonos efficere non possunt eos qui possi-

dent. Quis enim per facultates iustus effectus est? Quis pudicus per sanitatem? Imo verò è contrario interdum facultatem delinquendi præbuerunt his qui vel sanitatem, vel diuitiis competenter vti nescierunt. Expressius autem hoc patet per auctoritates Augustini de 2. confessionum inductas. Hoc ergo modo omnia volunt esse beata, non solum omnes homines, vt probant tam Philosophi quam Sancti.

**D I C E N D U M** ergo ad primum quod contra hoc est, quod Augustinus infra soluit **Cap. 6.** quid in illo furto habens speciem vmbaticam beatificantis appetierit, sic dicens: An libuit facere contra legem, saltem fallacia, quia potentatu non poteram, vt mancam libertatem captiuus imitaretur faciendo impunè, quod non liceret, tenebrosa omnipotentiz similitudine? Quasi diceret, Sic est. Vnde constat, quod primum querendo dixit, & motiuum ad actum furti erat omnipotentiz similitudo, quæ beatificantis aliquam habet rationem & speciem.

**A D A L I V D** dicendum, quod Augustinus disputat contra positionem, & est sua argumentatio potius ad hominem, quam ad rationem. Fuit autem positio triplex, scilicet quod beatitudo est virtus animi, & quod est voluptas, & quod est Deus: & omnes illi ponebant, quod beatitudo est illa secundum intentionem beatificantis, & secundum esse simul, & secundum hoc bene procedunt suæ rationes. Si autem accipiat intentio beatitudinis & res supposita per beatitudinem differentiz: tunc incidit fallacia accidentis, vt dictum est. Et per hoc patet solutio tam ad litteram quam etiam ad omnia querita.

*Si quid de Deo cognoscit aliquis, quod ibi non intelligant omnes.*

**S**OLET etiam queri, Vtrum aliquid de Deo cognoscat aliquis magis meritis, vt Petrus, quod non cognoscat aliquis minus meritis, vt Linus? Pluribus videtur, quod omnia de Deo ad beatitudinem spectantia omnes communiter electi cognoscant, sed differenter. Nihil enim in Deo noscibile maius digniusque videtur, quam eum intelligere trinum & vnum. Hoc autem omnes tunc per speciem cognoscent. Vnde sequitur, vt non sit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio seruit beatitudini: sed in modo videndi different. Alius enim alio magis, alius alio minus fulgebit.

**ARTICVLVS VIII.**

*An vnus beatorum cognoscit aliquid de Deo quod non cognoscit alter?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Solet etiam queri, Vtrum aliquid de

Deo cognoscat aliquis, &c.] Videtur, quod falsum dicat: quia secundum dictum beati Dionysij in ca. hierarch. cap. 3. illuminatores sunt superiores inferiorum: sed hoc non potest esse nisi superior cognosceret aliquid de eo quod inferior non cognosceret: ergo cum hominum beatitudo sit secundum beatitudinem Angelorum, aliquid cognoscit de Deo magis

magis meritis homo, quod non cognoscit minus meritis homo.

2. Adhuc videtur, quod argumentatio non valeat quam facit in littera: quia ex hoc quod aliquis videt maius, non sequitur quod videat minus, nisi minus sequatur ex illo maiori: sicut qui scit metaphysicam, non sequitur ex hoc, quod sciat geometriam, licet ista sit minor quam illa: ergo à simili non sequitur, si ostendat se Deus eis trinum & vnum & sciant hoc, quod propter hoc videant omnia alia.

3. Adhuc, Quid est beatitudini pertinens quod dicit homines videre? hoc enim non videtur esse nisi quod est summum bonum: ergo videtur, quod non videant in ipso omnes nisi quis ipse est summum bonum: sed multa alia videat superiores: ergo non habent cognitionem parem.

4. Adhuc, In terrenis intellectibus sic est, quod magis clarus & subtilis plura comprehendit: ergo & in superioribus ita erit: ergo non æqualem habent cognitionem, vt videtur.

5. Adhuc, In littera dicitur, quod in modo differant: & queratur, quis sit modus ille? Videtur enim, quod vno modo omnes videant, quia omnes immediate & per speciem: ergo videtur falsum esse quod dicit in littera.

**R E S P O N S I O.** Dicendum, quod hoc quod dicitur, intelligitur de pertinentibus ad beatitudinem: & hæc est cognitio per speciem quam fidei quoad omnes articulos succedit: in aliis enim differentem habebunt, & habent cognitionem, sicut probant primæ objectiones, & etiam vnus à seipso differentem, quia successiue reuelatur ei plus de diuinæ cognitionis secretis.

**A D A R G V M E N T U M** quod dicit in littera, dicendum quod per hoc probat, quod nihil celabit eos de pertinentibus ad beatitudinem. Et est argumentum à minori: sicut, minus videtur, quod maximum & difficillimum reuelat, quam quilibet alia minora ad beatitudinem pertinentia: sed reuelat maximum: ergo quilibet alia reuelat. Et per hoc patet solutio ad omnia.

*De paritate gaudij.*



**S**OLET etiam queri, An in gaudio dispares sint, sicut **D** in claritate cognitionis differunt: De hoc August. ait, **M**ul- In libro de ciuitate Dei. In libro de virg. cap. 26. tæ mansiones in vna domo erunt, scilicet variaz præmiorum dignitates: sed vbi Deus erit omnia in omnibus, erit etiam in dispari claritate par gaudium: vt quod habebunt singuli, commune sit omnibus: quia etiam gloria capitis omnium erit per vinculum charitatis. Ex his datur intelligi, quod par gaudium omnes habebunt, etsi disparem cognitionis claritatem: quia per charitatem quæ in singulis erit perfecta, tantum quisque gaudebit de bono alterius, quantum gauderet si in seipso haberet. Sed si par erit cunctorum gaudium, videtur quod par sit omnium beatitudo: quod constat omnino non esse. Ad quod dici potest, quod beatitudo par esset si ita esset par gaudium, vt etiam par esset cognitio: sed quia hoc non erit, non faciet paritas gaudij paritatem beatitudinis. Potest etiam sic accipi par gaudium, vt non referatur paritas ad intensiorem affectionis gaudentium, sed ad vniuersitatem rerum de quibus lætabitur: quia de omni re vnde gaudebit vnus, gaudebit omnes.

**ARTICVLVS IX.**

*An gaudium ab Augustino sit bene definitum?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit *ibi* [Solet etiam queri, An in gaudio dispares sint, &c.] Et queruntur duo, scilicet quid sit gaudium, & vtrum sit par in omnibus? Ad primum accipiat diffinitio Augustini, qui dicit, quod gaudium est diffusio animi in conceptione boni: sed gaudium cum sit in genere passionis, videtur quod non

competat naturæ intellectuali, quia passio secundum Aristot. est inferens vel illata in sensum & sensibilem animam.

2. Adhuc, Diffundi non competit nisi materiali passibili: ergo non competit naturæ intellectuali, sicut Angelo, vel animæ rationali: ergo gaudium illis attribui non debet, vt videtur.

3. Adhuc, Delectatio etiam attribuitur beatis, & queratur, in quo differat gaudium à delectatione? Videtur, quod in nullo: quia delectatio est diffusio animi in conceptione boni: ergo est idem gaudium.

4. Adhuc, Cum secundum Augustin. & Boëtium

Boetium non sint nisi quatuor passiones naturales, scilicet gaudium, tristitia, spes, & timor, & tamen possit ad alias reduci delectatio, constat quod ad gaudium reducitur: ergo est idem illi.

Adhuc, Est in conceptione boni præfenti inferentis boni passionem: similiter gaudium: ergo eadem sunt re gaudium & delectatio.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod gaudium satis conuenienter est diffinitum per August.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod est passio spiritualis, & hæc bene competit naturæ spirituali, sicut probat Aristot. contra Placonem qui dicebat, quod omnis delectatio esset generatio in sensibilem animam: & ostendit, quod sunt passiones quedam spirituales simplices & simplicium, sicut delectationes contemplationum, sicut quod d' ameter est affimeter.

AD ALIUD dicendum, quod diffundi extensione spirituum, & eleuatione subtilis sanguinis, est passibilis naturæ & virtutis que operatur in organo: sed sic non diffunditur spiritualis natura, sed metaphoricè, quando spiritualiter extenditur in omnes boni differentias.

AD ALIUD dicendum, quod differentia est in ratione nominum: quia gaudium oritur ex delectatione: delectatio enim (sicut probat Aristot. in 10. ethicorum) est superfloratio naturæ in operatione propriæ & naturalis habitus non impeditur: sed gaudium est ostensio illius in delectatione boni concepti: & ita patet, quod gaudium oritur de delectatione, sicut effectus eius: & istam differentiam etiam ipsa nomina ostendunt. Ad id quod obicitur, dicendum quod obiectum fundatur super summum intellectum eius, quod delectatio sit diffusio: quia diffusio illa est effectus eius.

AD ALIUD dicendum, quod non sequitur, si reducitur ad illam, quod sit idem illi: quia non reducitur ad illam nisi sicut in causam, & non sicut eiusdem essentia existentem.

AD ALIUD dicendum, quod ex hoc non

probat, nisi quod sunt de eadem: & hoc est verum. Sed non sequitur, quod sint idem: quia sunt de eodem diuersimodè.

ARTICVLVS X.

*An in omnibus beatus sit par gaudium?*

Secundo queritur, Vtrum sit par gaudium, sicut dicitur in litera? Videtur, quod non: naturale enim est non æquè intensum esse gaudium de alieno bono sicut de proprio: sed gratia & gloria non tollunt naturam, sed perficiunt eam: ergo videtur, quod etiam in patria intensius sit gaudium de proprio, quam de alieno: ergo ratio sua per quam probat in litera, quod sit par gaudium, nihil valet.

1 Adhuc, In nullo est paritas Angelorum (vt vult Dionysius) cum alio: ergo nec in hominibus: ergo non erit etiam par gaudium.

2 Adhuc falsum est, quod de omnibus de quibus vnus gaudet, gaudeat alius: quia non percipit vnus, quod percipit alius: ergo cum gaudeat de percepto, non de quo gaudet vnus, gaudet & alius.

RESPONSIO. Dicendum, quod nullam rationem video hęc veram, nisi illam quam vltimo inducit cap. scilicet quod sit par ex parte obiecti, non ex parte subiecti, scilicet quia est de pari, quia de vno & eodem omnes gaudent.

AD OBIECTVM autem primum dicendum, quod hęc considerat gaudium ex parte subiecti gaudentis: & ibi bene conceditur, quod non sit par gaudium.

AD ALIUD dicendum, quod in dignitate & perceptione donorum omnes sunt impares quantum ad modum percipiendi: quia vnus limpidius videt, quam alius, & ideo intimius gaudet: sed ex parte obiecti gaudiorum nulla est imparitas, quia summum bonum omnibus æqualiter se repræsentat.

AD ALIUD dicendum, quod idem percipiunt, licet non sit idem modus ex parte percipientis.

*Si maior sit beatitudo sanctorum post iudicium.*

**P**OST hoc queri solet, Si beatitudo Sanctorum maior sit futura post iudicium quam interim? Sine omni scrupulo credendum est, eos habituros maiorem gloriam post iudicium, quam ante: quia & maius erit gaudium eorum, vt supra testatus est Augustinus Et amplior erit eorum cognitio. Vnde Hieronymus, Peracto iudicio amplio rem gloriam suæ claritatis Deus demonstrabit electis. Si quem mouet quid opus sit spiritibus defunctorum corpora sua in resurrectione recipere, si eis potest sine corporibus summa beatitudo præberi: difficilis questio est, nec potest à nobis perfectè diffiniri. Sed tamen dubium non est,

Super Olex 6. super illud, 17. musica 191 post tres dies Super Genes. lib. 11. cap. 37.

est, & raptam à carnis sensibus hominis mentem, & post mortem ipsa carne deposita non sic videre posse incommutabilem substantiam, id est, Deum, sicut sancti Angeli vident, siue alia latentiore causa: siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud summum cælum, donec ille appetitus conquiescat. Porro si tale sit corpus, cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut hæc caro quæ corrumpitur: multò magis auertitur mens ab illa visione summi cæli. Proinde cum hoc corpus iam non animale, sed spirituale receperit æquata Angelis, habebit perfectum naturæ suæ modum, obediens & imperans, viuificata & viuificans, tam ineffabili facilitate, vt sit ei gloriæ, quod fuit sarcinæ.

ARTICVLVS XI.

*An beatitudo sanctorum erit maior post iudicium quam ante iudicium?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Post hæc queri solet, Si beatitudo, &c.] Videtur enim falsum: quia corpus quantumcunque purum & clarum sit, ignobilius est quam anima: sed nobilius ignobiliore coniunctam retardatur ab ipso: ergo videtur, quod anima à corpore retardabitur: ergo minorabitur gaudium eius post resurrectionem: & huius contrarium dicitur in litera.

2 Adhuc, In lib. de causis dicitur, quod omnis virtus quanto magis est vnita, tanto magis est infinita: sed virtus animæ magis est vnita extra corpus, quam in corpore: ergo magis infinita: ergo extra corpus perceptiua est plurimorum gaudiorum & maiorum, quam in corpore.

3 Adhuc, Cum coniungitur corpori, coniungitur potentia: sed omnis forma tantò magis deprimitur, quanto magis potentia coniungitur: ergo cum anima sit forma, ipsa deprimitur quando corpori vnitur: ergo vt prius.

4 Adhuc, Animæ separatæ in quantum huiusmodi, maior est conuenientia ad lumen simplex & ideo spirituale, quam animæ vnite corpori: sed inter magis conuenientia maius est gaudium: ergo videtur, quod anima separata magis gaudeat in coniunctione ad Deum, quam corpori vnita: ergo non augetur eius gaudium per vnionem ad corpus, sed potius minuitur.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod augmentum illud potest intelligi extensiuè vt sit de partibus, vel intensiuè. Ex primo modo concedo, quod augetur. Secundo autem modo non videtur, quod augetur, nisi hoc modo quo dicit in sequenti cap. scilicet quod

quietate desiderio naturali quo dependet ad corpus, fortius intentione conuertetur in Dei contemplationem.

DICENDVM ergo ad primum, per Augustinum, quod excelsum humili adhærens in substantia sua nihil læditur: illud autem multa subleuatur humilitate: vnde corpus in illo statu subleuatur ab anima glorificata ad gloriam: & tunc in nullo retardat, sicut supra in dotibus corporis est expeditum.

AD ALIUD dicendum, quod intellectus non est virtus corporalis etiam cum anima secundum suam substantiam vnitur corpori, & per illum est anima capax Dei: & ideo cum ille non vnitur, non multiplicatur in organis: & ideo in nullo finitur vel obscuratur.

AD ALIUD dicendum, quod hoc est verum cum anima sequitur corpus, & hoc est in via: sed tunc corpus sequitur animam ad formalitatem & spiritualitatem: & ideo non retardabit eam.

AD ALIUD dicendum, quod intellectus non coniungitur organo: & ideo etiam facta vnione remanet conuenientia, vt dictum est.

ARTICVLVS XII.

*An anima iterum appetat vniri corpori?*

Deinde queritur de hoc quod dicitur ibi [Si quem mouet quid opus, &c.] Secundum enim hoc videtur, quod nobilius appetat ignobilius se: sed hoc est contra naturam, vt dicit Aristot. Ad hoc autem dicendum, *Solutio.* quod Aristot. loquitur de appetitu perfectionis: quia ille semper est in ignobili respectu nobilioris: & hoc modo anima non appetit corpus, sed potius sicut socium passionum & meritorum, vt secum percipiat consolationem & retributionem.



## DISTINCTIO L.

*Si mali in inferno peccabunt.*

A  
De statu  
& con-  
ditione  
damna-  
torum &  
malorum  
pœnitenti-  
arum,  
quan-  
tum ad  
rationem  
& volun-  
tatem.



**H**ic oritur quæstio ex præmissis ducens originem. Supra enim Augustinus loquens de malis in inferno damnatis, & bonis in cælo glorificatis, dixit, quòd nec bonis voluntas, nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis quidem constat, sed de malis à quibus voluntatem malam non remouet, quæritur quomodo sit verum eos non posse peccare: imo quomodo verum sit eos non peccare, cum malam habeant voluntatem? Quidam autumant illam voluntatem non esse peccatum, sed supplicium tantum. Alij vero peccatum esse fatentur, sed per illud eos non mereri aliquam pœnam: quia non est ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicunt non esse meritum supplicij, sed supplicium mali meriti, quod in hac vita præcessit. De hoc autem Augustinus ita dicit, Tempus acquirendi vitam æternam in hac tantum vita Deus hominibus dedit, vbi voluit etiam pœnitentiam esse fructuosam. Ideò hic pœnitentia fructuosa est, quia potest hic homo deposita nequitia bene viuere, & mutata voluntate merita simul operaque mutare, & ea gerere, quæ Deo placeant. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit quidem pœnitentiam in futuro seculo de malis suis, sed indulgentiam in cœspectu Domini non inueniet: quia etsi erit stimulus pœnitentis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, vt nullatenus ab eis possit vel diligi vel desiderari iustitia. Voluntas enim eorum talis erit, vt habeat semper in se malignitatis suæ supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum. Quia sicut illi qui cum Christo regnabunt, nullas in se malæ voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt in supplicio æterni ignis cum diabolo & Angelis eius deputati, sicut nullam habebunt vltius requiem, sic bonam nullatenus poterunt habere voluntatem. Et sicut cohæredibus Christi dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam: ita consortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnam, quando exterioribus deputati tenebris, nullo illustrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam sic gesturos, vt per eam prauam voluntatem non deserant: & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ: per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur nisi in hac vita.

lib. de  
fide ad  
Petrum  
cap. 3. 26.

In enchi-  
rionibus  
cap. 3.

Mat. 25.



ARTICVLVS I.

An peccent damnati in inferno?

Hic oritur questio ex premissis. Hic in ultima distinct. agitur de statu malorum post iudicium & resurrectionem. Et quartus Magister tria, scilicet an peccent in inferno damnati & de tenebris exterioribus, & qualiter se habeant aduicem beati & damnati. Et patet, quod primum est in primo cap. secundum in secundo, & tertium in tertio. Incidunt autem tria quaerenda ratione primi capituli, scilicet an peccent damnati in inferno? Secundo, Vtrum peccent daemones? Tertio, Vtrum aliquid boni possint velle damnati?

Ad primum sic obicitur: Omnis inordinatus motus naturae rationalis est peccatum: sed in inferno sunt inordinati motus animarum rationalium: ergo & in inferno fit peccatum.

3. Adhuc, Quanto magis est obstinata voluntas, tanto magis peccat in vita ista: ergo obstinatio non minuit peccatum, sed auget: sed damnatus a non damnato quantum ad potentiam peccandi non differt, nisi in obstinata voluntate: ergo plus peccat damnatus, quam non damnatus.

3. Adhuc, Deus non cogit eos ad malum, nec etiam natura: ergo nec ex Deo, nec ex natura, sed ex libertate procedit inordinatus actus eorum: ergo videtur, quod ita peccent sicut non damnati.

4. Adhuc, Si aliquis sibi necessitatem facit peccandi per illicitum actum, in secundo actu non excusatur, sed duplices meretur maledictiones: sed hoc modo necessitatem sibi procurauerunt damnati: ergo ex obstinatione non excusantur, sed duplices merentur maledictiones.

5. Adhuc, Non debet esse melior status damnati, quam non damnati: sed si non possent peccare, melior esset status ille, quam iste in quo peccare possunt: ergo videtur, quod peccare possunt.

6. Adhuc, Causa assignatur a Sanctis, quod Lamech plus peccauit quam Cain: quia visa poena eius se non correxit: ergo maxime peccat ille, qui experta poena propria a peccato non retrahitur, id est, ab inordinata voluntate: sed tales sunt damnati: ergo ipsi maxime peccant.

*Sed contra.* IN CONTRARIUM huius est, quod nunquam aliqua culpa extenditur ultra sententiam condemnationis culpa eiusdem: sed damnati sententiam suae damnationis acceperunt: ergo ultra illam non extenditur culpa: ergo nec peccant in inferno.

2. Adhuc, Malum & peccatum (ut dicit Augustinus) ordinatur per diuinam iustitiam, quia aliter aliquid inordinatum remaneret in hoc mundo: sed quod ordinatur, necesse est ut statum & finem habeat ultra quem non progrediatur: ergo & peccatum damnatorum necesse est, quod accipiat finem: sed finis ille congruentius imponi non potest quam in morte, quando incipit ordo iustitiae condemnantis: ergo non ultra peccant in inferno.

*Solutio.* RESPONSIO. Dicendum, quod mali

homines vel animae non peccant in inferno, sicut vitimae probant obiectiones.

AD PRIMUM dicendum, quod inordinatus actus quandoque est ut poena, quandoque ut culpa. In libera enim voluntate est ut culpa: in obstinata autem ex condemnatione iustitiae est ut poena, & sic est in damnatis.

AD ALIUD dicendum, quod obstinatio dicitur dupliciter, scilicet immobilis voluntas a malo concepto ex pertinacia solius malitiae, & immobilis voluntas a malo concepto ex confirmante iustitia. Et primo modo non excusat, sed accusat. Sed secundo modo, quia ita est quod ordinavit iustitia diuina, quod ab illo auerti non possit post mortem: & ideo mali a malo concepto non auertuntur: & ideo dicitur Ezech. 32. Fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum, & arma sub capitibus eorum. Haec autem obstinatio poena est, non culpa.

AD ALIUD dicendum, quod iustitia diuina facit ut infligens istam obstinationem, sed impij ut causa meritoria: sicut & morte facit iustitia diuina infligens, sed ut causa meritoria impij manibus & verbis accerserunt illam. Et est simile sicut fur primo voluntarie contrectat rem alienam, & cum damnatur, ad ostensionem iustitiae iudicis ligatur immobiliter super collum eius, ut separaretur ab eo etiam inuito.

AD ALIUD dicendum, quod hoc intelligitur de illis peccatis quorum vnum inducit in aliud, sicut ebrietas in fornicationem vel homicidium. Sed hic non est sic: quia voluntatis immobilitas causatur ex inflictione poenae.

AD ALIUD dicendum, quod non est locus emendae, ut dicit in litera: & ideo poena ibi ex perra non aggrauat.

ARTICVLVS II.

An daemones peccent apud inferos?

Secundo quaeritur, An eadem ratio sit de daemonebus? Et videtur, quod sic: quia dicit Damasc. quod oportet scire, quod quod in Angelis est casus, hoc est in hominibus mors: quia sicut Angeli post casum non sunt susceptibles poenitentiae, ita nec homines post mortem. Ergo videtur, quod propter istam obstinationem etiam eis non debet imputari peccatum quod modo committunt.

2. Adhuc, a Domino cond. mnatus est daemone in toto, & homo in parte, scilicet in anima: si ergo condemnatio facit, quod non debet homini imputari peccatum, multo magis facit, quod non debet imputari daemone.

3. Adhuc, Non potest corrigere voluntatem: sed quod non potest aliter esse, non habet laudem vel vituperium, ut dicit Tullius: ergo iniustum est, ut videtur, si sibi hoc imputaretur in peccatum.

IN CONTRARIUM est, quod auctor mali non debet esse melioris conditionis, quam persuasus in malo: sed video, quod hominem est persuasus in malo a daemone, & imputatur

HHH h tatur

tatur homini tale peccatum: ergo multo magis demoni debet imputari.

*Solutio.* Ad hoc dicendum, quod utraque pars opinionis habet pro se: & in secundo pluraquam hic inuenitur de ista questione. Videtur tamen tutior esse via dicentium, quod peccat utique ad diem iudicii, quando habent quosdam maiorem penam & carcerem accipientes condemnationem: & tunc amplius peccare non poterunt.

Ad primum autem dicendum, quod non est simile: quia homo post mortem non accipit tempus ex calu, sed demoni hoc tempus datum est, quo exerceat electos: & ideo in illo tempore creabit sibi peccatum & etiam poena. Ex dicto autem Damasc. non intelligitur aliud, nisi quod in hoc similes sunt, quod insusceptibiles sunt penitentia.

Ad aliud dicendum, quod non habet adhuc finalem condemnationem, ut homo habet finalem in anima & in corpore, licet secundum alteram partem penam homo adhuc non sustineat.

Ad aliud dicendum, quod licet corrigere non possit statum suæ confirmationis in malo, tamen quilibet actus singularis est sibi voluntarius: & ideo vituperatur. De hoc autem modo confirmationis melius inuenies dictum in tertio quam hic.

ARTICVLVS III.

*An damnati possint velle aliquod bonum?*

Tertio queritur, Vtrum aliquod bonum possint velle damnati? Videtur, quod sic: quia malum, ut dicit Diony. est inuoluntarium & incausale & infructuosum & pigrum: cum ergo aliquid velint, & hoc non sit malum, & sit bonum vel malum, videtur quod nihil velint nisi bonum.

Adhuc, Quod absolute & secundum se est priuatio, nullum mouere potest appetitum: sed malum secundum se & absolute est priuatio: ergo nullum potest per se mouere appetitum: ergo nec appetitum damnatorum: ergo videtur ut prius, quod velint bonum.

*Quare dicuntur tenebra exteriores.*

**I**c queri potest, Quare illæ tenebræ quibus inuoluntur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores? Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & spiritualement, scilicet Deum, erunt. Nunc enim etsi pariantur tenebras in cæcitate mentis, non tamen penitus extra lucem Dei sunt, nec corporali luce priuantur. De hoc August. sic ait, Ira Dei & in iudicio erit, & hic est in cæcitate mentis, cum dantur mali in reprobum sensum. Ibi exteriores tenebræ erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus esse extra Deum, nisi esse in summa cæcitate? Siquidem habitat Deus lucem inaccessibilem. Hæ autem tenebræ

*Saper P. alm. & super illa vera. Turbulentia est de furore oculum. 1. Tim. 6.*

Adhuc, Nihil appetit suam destructionem: sed malum est destructio omnis rei: ergo nihil appetit malum: ergo nec damnati: ergo ut prius.

Adhuc, Diony. dicit libro de diu. no. cap. 10. de demonibus, quod bonum & optimum concupiscunt esse viuere, & intelligere: sed damnati non sunt magis obstinati, quam demones: ergo ipsi concupiscunt bonum: & sic habetur propositum.

In contrarium huius est, quod dicit Bern. in Canticis de damnato: In æternum non obtinebit quod vult: & tamen quod non vult, in perpetuum suscipiet. Et dicit, quod vult iniquitatem quam fecit in seculo viuens. Adhuc, Obstinata in malo voluntas non potest nisi velle malum: ergo, &c.

Responsio ad hoc est, quod voluntas eorum est duplex, scilicet naturalis & deliberatiua. Naturalis autem habet potius uelleitatem actualem: sed deliberatiua progreditur in actum. Dicendum ergo, quod naturali voluntate volunt bonum, & deliberatiua volunt malum: & hæc solutio est secundum Diony. de diu. no. cap. 10. Alij autem hic ponunt aliam distinctionem, quæ à nobis posita est super secundum.

Ad primum ergo dicendum, quod Diony. non loquitur de eo quod est malum in actu interiori vel exteriori, sed de malitia ipsa, hoc est, de malo in quantum malum: hoc enim verum est esse inuoluntarium sicut probat Arist. in 3. ethicorum. Sed istud nullo modo potest esse voluntarium. Et per hoc patet solutio ad sequens: quia non est priuatio pura.

Ad aliud dicendum, quod destructio est consequens appetibile sicut & modo: quia qui fornicatur, non intendit diminuerenaturale bonum in ipso & destruxere gratiarum: & tamen consequitur utrumque istorum ex fornicatione quam facit: & ita est ibi, quod appetitus cadit super actum, & destructio consequitur.

Ad dictum Dionysij dicendum, quod sicut ipse dicit, ipse loquitur de voluntate demonum secundum quod non natura mali, sed in quantum sunt, bonum & optimum concupiscunt, sicut omnis natura concupiscit bonum in quantum est.

tenebræ hic iam incipiunt in peccante, cum ab interiori Dei luce secluditur, sed non penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hic: quia ibi secluditur penitus à luce Dei, quod non hic. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio? An quia non videbunt Deum per speciem? Sed nec aliquis videt hic Deum per speciem. An per dissimilitudinem quam facit peccatum inter Deum & hominem? Sed & hic multi per graua peccata elongantur à Deo. An quia Deum odiunt, ita ut velint eum non esse? Sed & hic multi Deum oderunt: de quibus scriptum est, Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Quæ est ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebræ intelligi possunt quædam malignitas odij & voluntatis, quæ tunc excrescet in mentibus reproborum, & quædam obliuio Dei: quia tormentorum interiorum & exteriorum doloribus adeo afficientur & turbabuntur, ut ab illis ad cogitandum aliquid de Deo vix, vel raro, vel nunquam mentem reuocent. Ut qui nimio premuntur pondere, adeo stupefcunt & turbantur, ut interim in aliam cogitationem non se extendant: sed illuc tendit impetus cogitationis, ubi sentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeo malus est, ut penitus secludatur à cognitione Dei: quia nec perdit appetitum beatitudinis, & quendam boni amorem quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores & profundissimas tenebras reprobos perpeffuros post iudicium dicit Augustinus, opponens de illo diuite qui in inferno positus, eleuans oculos vidit Abraham, & in sinu eius Lazarum: cuius comparatione coactus est confiteri mala sua, usque adeo ut & fratres roget ab his præmoneri: quod ante iudicium factum legitur. Sed post iudicium in profundioribus tenebris erunt impij, ubi nullam Dei lucem videbunt cui confiteantur.

ARTICVLVS IV.

*An apud inferos erunt perpetua & exteriores tenebræ?*

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Hic queri potest quare illæ tenebræ, &c.] Ad intellectum autem istius capituli tria queruntur, quorum primum est de exterioribus tenebris. Secundum est, An damnati penitus extra Deum sint sicut dicit in littera? Tertium autem, An Deum odiant, sicut iterum in littera per Psal. probari videtur. Circa primum obicitur sic: Omnis creatura Deo deseruiens, aliquam ab eo meretur claritatem: sed locus inferni & ignis à principio mundi Deo seruiunt: ergo aliquam sicut cæteræ creaturæ merentur à Deo claritatem: ergo non erunt ibi perpetua & exteriores tenebræ.

Adhuc, Ignis qui ad aliquid lucet, non facit omnino tenebras: sed ignis inferni ad aliquid lucet: ergo non facit omnino tenebras. Ptima patet per se. Secundum scribit Gregorius in 9. moralium super illud, & sempiternus horros inhabitat, sic: Quamuis illic ignis ad consolationem non lucet, tamen ut magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces quosque suos secum in tormento reprobi flamma

*Cap. 48. & 49.*

*D. Alb. Mag. in Lib. 4. Sentent.*

illustrante visuri sunt, quorum amore deliquerunt: quatenus qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amauerant, ipsorum quoque eos interitus in augmentum suæ damnationis affligat. Et infra, Ignis itaque qui in obscuritate cruciat, credendum est: quia lumen ad tormentum seruat.

Adhuc, Nihil videtur sine lumine: sed in inferno damnati seinuicem & penas suas videbunt: ergo videtur, quod sit ibi lumen: & ergo non est ibi carentia lucis interioris & exterioris, sicut dicere videtur in littera.

Responsio. Dicendum ad hoc, quod dispositionem illius loci solus Deus perfecte nouit, & illi qui ibi sunt: sed nos in seculo hoc ad plenum non possumus, nisi tantum quantum ab ipsis accepimus, qui de hoc acceperunt reuelationem. Dicendum ergo videtur secundum dicta Gregorij, quod ille locus simpliciter est tenebrosus, & secundum quid lucidus. Simpliciter autem tenebrosus est: quia flamma quæ ibi est & ignis, obscurat simpliciter, & non lucet nisi ad maius tormentum, & non ad aliud. Vnde in hoc ignis ille deseruit Deo, quod non omnia monstrat sua luce obscura, sed tantum ea quæ exaggerant tormenta: & hoc est quod dicit Gregor. parum ante supra dictam auctoritatē in 9. moralium sic: Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu.

HHHh 2 factu:

fectu: quia & mors uiuit, & finis semper iacipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit & non extinguit, dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat, flamma comburit, sed nequaquam tenebras discit, quantum per notitiam præsentis uitæ colligitur, supplicia ordinem non habent: quia suam per omnia qualitat. m non tenent. Et ibidem parum ante, Horrendo modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, & flamma cum obscuritate. His collatis ad prius inducta patet quod dictum est.

AD PRIMVM ergo dicitur, quod illæ creaturæ in hoc glorificantur suo naturali modo: quia iustitiæ Dei obsequuntur, & illæ qualitates sunt eis pretiosissimæ, quibus hæc maxime perficere possunt, sicut opacitas immentia, & nimius calor, & nimium frigus, sicut dicitur Sap. 3. Quia armabit creaturam in uisionem inimicorum, & pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos. Sicut e contra creatura quæ in superioribus erit cum bonis, pro gloria accipit qualitates, quæ beatitudini competunt Sanctorum, sicut lux, quies, & huiusmodi.

AD ALIA patet solutio per distinctionem inductam.

ARTICVLVS V.

An damnati sint penitus extra Deum?

Secundo queritur, Vtrum damnati sint penitus extra Deum? Videtur autem, quod non: quia Deus est ubique: ergo nihil est extra ipsum. Augustinus. Qui à te recedit, quo

De animabus damnatorum, si quam habent notitiam eorum que hic sunt.

PRÆTEREA queri solet, Si reproborum animæ quæ nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum quæ circa suos in hac uita geruntur, & si aliquo modo doleant super infortuniis suorum charorum? Hanc questionem Augustin. commemorat ex parte eam explicans, ex parte uero insolutam relinquens: ait enim, Queret aliquis an ullus dolor tangat mortuos de his quæ in suis post mortem contingunt? vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, nouerint spiritus defunctorum? Cui respondeo magnam esse questionem, nec in præseni differendam. Verumtamen breuiter dici potest, quod est cura mortuis de suis charis, ut de diuite legitur, qui dum tormenta apud inferos pateretur, leuauit oculos ad Abraham, & inter alia dixit, Habeo enim quinque fratres: mittere aliquem ex mortuis, ut testetur illis ne & ipsi ueniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de uiuis, quos sciunt uiuere, quia nec in locis pœnarum uident eos, ubi diues sine fratribus erat: nec in requie beatorum, ubi Lazarus & Abraham, quamuis longè agnoscebat. Non tamen ideò consequens est eos scire quæ circa charos suos aguntur hic, vel læta, vel tristia.

Saper P. 108. ibi, L. 16. dicitur ne ta- cetur.

Luc. 16.

ARTICV

ARTICVLVS VII.

An mali habeant notitiam eorum que hic sunt?

Deinde queritur de hoc quod dicit ibi [Præterea solet queri, Si reproborum animæ, &c.] Et queruntur hic duo. Primum de malis. Vtrum habeant notitiam eorum quæ hic sunt? Secundo de bonis, verum ipsi eorum quæ hic sunt, notitiam habeant?

Ad primum sic obicitur. Nulla notitia debet auferri à malis, quæ ad cumulum facit damnationis: sed notitia eorum quæ hic sunt, est ad cumulum damnationis: ergo non debet eis auferri. Prima patet per se ex dictis Gregorij prius inductis. Secunda probatur sic: Aut enim ea quæ hic sunt, sunt prospera, vel aduersa. Si prospera, magis puniuntur ex cura quam habent circa suos, quia curam suorum dicit eos habere hic in litera: & sic constat propositum.

Adhuc, Anima exuta corpore, aut habet modum intelligendi quem habent Angeli, aut modum naturalem hominis. Si primo modo: ergo intelligit per formas sibi concreatas quæ sunt ideales formæ: notius uniuersitatis & totius cursus naturæ: ergo sicut Angelus per illas formas scit absentia & distantia per locum, ita & anima. Si autem intelligit modo hominis, constat quod illa cognitio non accipit etiam præsentia nisi per abstractionem & operationem organorum corporalium: ergo anima illa etiam præsentia ante resurrectionem non cognoscit, quod falsum est: ergo relinquitur, quod primo modo cognoscit: & tunc sequitur, quod sciat ea quæ hic aguntur. Si forte dicas, quod iste modus est proprius bonorum Angelorum, & non malorum. Contra: iste modus est naturalis: ergo est communis bonorum & malorum: & hoc supponitur ex disputatis super secundum.

Si forte tu uelis dicere, sicut quidam conuincunt, quod anima egrediens à corpore portat in sensibili sua parte formas sensibiles, & mediantibus illis formis uisitat sensibus post mortem. Contra: Constat, quod formæ sensibiles non sunt nisi in organo corporis, sicut dicunt omnes Philosophi, nec vis sensibilibus animæ accipit eas nisi immixtas & uicinas corpori, quia & hoc modo motus corporis perueniunt ad ipsam: anima autem post mortem nullum organum fert secum: ergo nec formam, quæ non est nisi in organo corporis: ergo nulla est visio ista.

Adhuc, Dicitur, quod ferat tales formas secum: constat, quod illæ non ducunt nisi in partem uisitatam, quoniam fuerant formæ: ergo nulla alia mediantibus illis possunt cognoscere: ergo quæ iam hic sunt non cognoscant: ergo constat, quod iste modus est impossibilis & omnino carens ratione.

IN CONTRARIVM huius est, quod dicitur Iob. 14. in fine de malo mortuo sic:

Sive nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget.

Adhuc super idem dicit Gregorius in Glossa. Sicut uiuentes mortuorum animæ quo loco habeantur ignorant, ita mortui qui carnaliter uixerunt, uitam in carne posituram qualiter post eos disponatur nesciunt.

Adhuc Augustinus in litera uiderit uelle, quod diues de fratribus suis cognouit indirectè & per coniecturas, scilicet quia nec uidit eos in inferno secum, nec etiam in requie cum Lazaro. Ergo ex litera non habetur, quod mali sciant ea quæ hic aguntur.

Adhuc Aristot. dicit, quod non transmutant mortuos facta uiuorum, siue infortunata, siue eufortunia. Ergo uidetur, quod ad notitiam eorum non perueniunt.

RESPONSIO. Dicendum sine præiudicio, quod mortui mali præsentia quæ hic geruntur, naturali cognitione cognoscere possent sicut demones, si eis permitteretur: sed secundum dicta Sanctorum non permittitur eis. Et huius causa potest esse: quia etiam bonum interioris cognitionis naturalis meruerunt in eis obscurari. Quod autem demones modo permittuntur scire, hoc fit ratione exercitij in quo hic profunt bonis per tentationes. Et sic patet responsio ad omnia præter primum, ad quod dicendum, quod non directè esset eis causa pœnæ notitia illa: unde maior est pœna obscuritas naturalis habitus quem acceperunt ex creatione.

ARTICVLVS VIII.

An boni habeant notitiam eorum que hic sunt?

Secundo queritur, Vtrum boni habeant notitiam eorum quæ hic geruntur? Videtur, quod sic: quia in eis huiusmodi naturalis habitus non obscuratur: cum ergo nihil impediret nisi hoc, uidetur quod boni omnia præsentia quando uolunt cognoscunt.

Adhuc, Sancti orantur ab his quæ sunt hic: & frustra orarentur si non audirent, nec nostras scirent necessitates: ergo uidetur, quod sciunt eas, & eadem ratione omnia alia.

IN CONTRARIVM est quod dicitur Sed contra. Isaia 63. In fine Abraham nesciuit nos. Constat autem, quod Abraham bonus fuit. Ergo nec alij boni sciunt ea quæ hic sunt.

Adhuc idem intelligit Augustinus: Mortui nesciunt etiam Sancti quid agant uiui etiam eorum filij.

RESPONSIO. Non uideo quomodo boni nesciant ea quæ sunt hic: dummodo uelint scire.

AD DICTVM autem August. uidentur dicendum, quod Augustinus loquitur de modo cognitionis, uel quia dissimulant se scire, nisi quantum uult eis Deus subuenire.

Sed contra.

Quomodo accipienda sunt qua de Lazaro & diuitem leguntur.

Super Genes. lib. 8. cap. 22.

QUI S autem querat, Quomodo intelligatur quod de Lazaro & diuitem legitur? Audiatur Augustini responsum dicentis, Siquis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, cum sint sine corpore, non deerunt qui faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendant, ipsamque animam corpoream preparasse linguam, & stillam de Lazari digito cupiisse. Sed melius est dubitare de occultis, quam litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse non dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, sinus Abrahae, & huiusmodi, vix à mansuetis, & contentiosis nunquam inuenitur.

ARTICVLVS IX.

Quomodo intelligitur diuitem in inferno habuisse linguam?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Siquis autem querat quomodo intelligatur, &c.] Cum enim supra 44. distinct. disputatum sit de vitium animae sensibilis remanentia post mortem, solum remanet hic querendum, quid vocetur lingua diuitis, cum constet eum ibi carnis linguam non habuisse?

- 2. Adhuc, Quare potius querit refrigerari linguam, quam aliud membrum?
3. Adhuc, Quid est extremum digiti La-

zari, & quid stilla fuit guttae quam petiuit? Et dicendum, quod lingua dicitur vis animae, quae perficit linguam ad vim gustatiuam & motum locutionis, sicut dicit Gregorius.

AD ALIUD dicendum, quod secundum Gregorium peccatum diuitis fuit gula, & loquacitas quae comes est edacitatis: & ideo linguam praeter ceteris membris doluit.

AD ALIUD dicendum, quod digito fit ostensio, & digitus misericordiae significat ostensionem: extremum autem digiti extremam in prauitate significat misericordiam liberantem quae nulla erit ibi. Et gutta aquae patuum significat refrigerium, quod non consequuntur damnati in lacu in quo non est aqua.

Si se vident boni & mali.

Super Luc. 16. a Gio. super illud. Factum est autem hom. 40.

QUI ET etiam queri, Vtrum vicissim se videant illi qui sunt in inferno, & illi qui sunt in gloria? Sicut Sancti tradunt, & boni malos, & mali bonos vident usque ad iudicium. Post iudicium verò boni videbunt malos, sed non mali bonos. Vnde Gregor. Infideles in imo positi ante diem iudicij fideles super se in requie attendunt, quorum gaudia post contemplari non possunt.

De chaos inter bonos & malos.

Luc. 6.

ED cum Sancti malos in tormentis videant, nonne aliqua compassione erga eos mouentur? Nonne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicum quod Abraham diuiti respondit, Inter nos & vos chaos magnum firmatum est, ut hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transire. Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quae nullatenus sociari valent? Adeo enim Sancti Dei iustitiae addicti sunt, ut nulla compassione ad reprobos

reprobos transire valeant, nulla pro eis inter Sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire ad illos, sed non possunt? Quia si Dei iustitia admitteret, non fieret eis molesta liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle & non posse: non quia velint & non possint, sed quia essi vellent, non possent eos auare. De hoc ita Gregor. ait, Sicut reprobi à poenis ad gloriam sanctorum transire volunt, & non possunt: & ita iusti per misericordiam mente ire volunt ad poenitentiam, ut eos liberent, sed non possunt: quia iustorum auctoris sui iustitiae coniuncta tanta rectitudinis constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moueantur.

ARTICVLVS X.

An boni & mali videbunt se inuicem?

DEinde queritur de hoc quod dicit ibi [Sicut etiam queri, Vtrum, &c.] Videtur autem, quod semper se inuicem videre debeant: quia ex hoc magis amplius conueniunt, sicut dicitur Sapient. 9. Videntes auctorem turbationum timore horribili, &c. Et Michas 7. Aspiciat inimica mea, & aperietur confusio. Et Psalmus: Peccatum videbit, & iustitiam dentibus suis frumet, & tabesceat.

2. Adhuc, Post diem iudicij potius debeant mali videre bonos, quam e conuerso: quia mali est amplius laedi in bonis aliorum visis: & hoc competit statui damnatorum: boni autem cordis & bene ordinati est laedi in malis aliorum: ergo visa poena malorum cum opti-

me sunt dispositi boni, per compassionem ostenduntur beatitudo ipsorum.

RESPONSIO. Dicendum, quod sicut dicitur in litera, ante iudicium, vtrique alios vident, & post iudicium boni tantum vident malos: quia nec etiam tunc videre bonos digni habebuntur.

AD OBJECTVM dicendum, quod ita tunc grauius poenis, quod intentio eorum nunquam ad aliud quam ad poenas conuerti potest: & ideo clauderetur eis cogitatus de praemiis bonorum in caelo.

AD ALIUD dicendum, quod tunc natura glorificabitur, ita quod nec pati, nec competere potest: compati enim non est natura perfecta, sed potius imperfecta & passibilis, & illius est bona dispositio. Huiusmodi autem confirmatio naturae chaos dicitur in litera, quod est firmatum inter bonos & malos. Et per hoc patet solutio ad totum.

Quod visa impiorum poena non minuit beatorum gloriam.



OSTREMO queritur, An poena reproborum visa degeret gloriam beatorum? an eorum beatitudini proficiat? De hoc ita Gregorius ait, Apud animum iustorum non offuscat beatitudinem aspecta poena reproborum: quia ubi iam compassio misericordiae non erit, minuere beatorum letitiam non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident poenas malorum, quas per gratiam euaserunt: quia qui Dei claritatem vident, nil in creatura agitur quod videre non possint. Non est autem mirandum, si Sancti iam immortales reprobos videant mentis intelligentia, cum Prophetae mortales adhuc videre haec omnia meruerunt. Egre dientur ergo electi, non loco, sed intelligentia vel visione manifesta, ad videndum impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficientur, sed letitia satiabuntur, agentes gratias de sua liberatione, visa impiorum ineffabili calamitate. Vnde Isaias impiorum tormenta describens, & ex eorum visione letitiam bonorum exprimens, ait, Egre dientur, electi scilicet, & videbunt cadauera virorum qui prauaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt usque ad satietatem visionis omni carni, id est, electis. Laetabitur enim iustus cum viderit vindictam.

Super Luc. 16. Filius reprobos. hom. 40.

Hieron. lib. 8. cap. 66.

Super Isaiam in fine super illud.

Egre dientur electi. Isa. vii.

Psal. 57.

ARTICV

ARTICVLVS XI.

*Quo beati videant omnia quæ aguntur in creaturis?*

**D**Einde queritur de hoc quod dicit ibi [Quia qui Dei claritatem vident, nihil in creatura, &c.] Queruntur autem duo. Primum est de veritate dicti quod dicit. Secundum est de sensibus corporis gloriosi, scilicet de visu, & aliis quibus videntur Sancti in patria. Videtur enim primum falsum: quia omnes vident claritatem Dei: nec tamen vnus videt quod alius:

ergo non omnes vident omnia quæ aguntur in creaturis.

2 Adhuc, Secundum hoc vnus alium non illuminaret, & hoc est falsum.

**R**ESPONSIO. Dicendum, quod visio, scilicet dupliciter accipitur, scilicet ex parte obiecti, & ex parte mediij per quod est visus. Ex parte obiecti non omnia videt qui Dei claritatem videt, sed videt tot, quod Deus vult ei manifestare. Ex parte autem mediij nihil est quod non videat, qui Dei claritatem videt: quia Deus est medium sufficienter demonstrans quicquid est creaturæ vel increaturæ. Et per hoc patet solutio ad totum.

Hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos Seraphin duabus alis velabant, scriptorū, etsi non auditori, commemorasse sufficiat: qui à facie exorsus sedentis, per media ad pedes vsque via duce peruenit.

ARTICVLVS XII.

*Qui dicuntur pedes & caput sedentis super solium?*

**H**Æc de pedibus sedentis super solium] Istud accipitur de Isaia. Et licet aliter exponatur à beato Dionysio tam in cælesti, quam ecclesiastica hierarchia: hic tamen intelligun-

tur caput & pedes occulta quædam diuinitatis æterna caput, & occulta operum sequentium iudicium pedes. Et sunt opera media creationis & recreationis, tam in mediator, quam in sacramentis: & ille bene est breuis totius libri sententiarum epilogus, in quo & finitur ad laudem & gloriam & honorem Domini nostri Iesu Christi, cui cum Patre & Spiritu sancto est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

F I N I S.



I N D E X

Rerum notabilium quæ tam in textu quam in Commentariis libri quarti Sententiarum continentur.

A



**A**BRAMÆ sinus quid est. d. 1. a. 20  
Abraham vxorem suam non exposuit alij, quando dixit sortorem suam esse, sed sibi cuius, certificatus per inspirationem, d. 29. a. 2  
Aboluendi potestatem duo complent, scilicet ordo & iurisdictio. d. 17. a. 40 item. d. 18. a. 2  
Forma absolutionis propter sacramenti certitudinem debet fieri per indicatiuam enuntiationem. d. 17. a. 52  
Absoluendi multiplex potestas. d. 17. a. 58  
Deus absoluit ligando, sed sacerdos è contra ligat soluendo. d. 18. a. 1  
Homo non operatur nisi vt minister, vnde bonus & malus æqualiter habent: sed Deus operatur vt author & largitor doni absolutionis. d. 18. a. 5  
Sacerdos non potest absolvere à culpa & pœnâ æterna, sed tantum absoluit relaxando partem pœnæ. d. 18. a. 7  
Absolutio sacerdotis non operatur ad solutionem debiti mortis æternæ, sed ad solutionem illius quod innasceretur si confessio & absolutio non reciperentur, sicut iustum est & debitum. d. 18. a. 9  
Deus autoritate peccata dimittit, & sacerdos ministerio. d. 18. a. 10  
Propter peccata Achor totus populus punitus est. d. 14. a. 34  
Accidens & substantia non differunt tantum in modis essendi per se & in alio, sed etiam in suis essentiis. d. 12. a. 16  
Accidentis duplex est diffinitio, scilicet secundum esse quod habet in subiecto, & secundum essentiam accidentis. ibid.  
Actus sunt: præuij habitibus. d. 14. a. 9  
Adam non doluit in separatione costæ ab ipso. d. 26. a. 2  
Adam propheticè dixit, Hoc nunc os ex offibus meis, &c. d. 26. a. 3  
Adam scire potuit propagationem futuram de latere Christi, & præscire casum. ibid.  
*Index in 4. lib. Sent.*

Adæ costa ex qua facta est Eua, non fuit de veritate humanæ naturæ in Adam secundum ea quæ exiguntur ad individuum, sed secundum ea quæ exiguntur ad principium humani generis quod ipse fuit. d. 44. a. 8  
Adoptio est extraneæ personæ in filium, vel nepotem, vel deinceps assumptio. d. 42. a. 7  
Adoptio inducta est in solatium filiorum perditorum. ibid.  
Duæ sunt species adoptionis, scilicet arrogatio & simplex adoptio. d. 42. a. 8  
Arrogatio est adoptio auctoritate principis facta de eo qui sui iuris est, vel per patris naturalis mortem, vel per emancipationem qua transit in potestatem adoptantis. Simplex autem adoptio est adoptio auctoritate magistratus facta de eo qui non sui iuris est, nec transit in potestatem adoptantis. d. 42. a. 8  
Seruus adoptare non potest, nec in potestate tutorum existens, nec filius familias. d. 42. a. 9  
Adoptari potest masculus & fœmina minor ætate quam adoptans, tantum quod filius eius naturalis esse possit. d. 42. a. 10  
Ex adoptione provenit proximitas quæ dicitur cognatio legalis. d. 42. a. 13  
In separatione quæ fit propter adulterium, eodem iure vitur vir & mulier. d. 35. a. 1  
Adulter adulteram non potest dimittere. d. 35. a. 3  
Qui adulteram dimisit, non potest alij copulari. d. 35. a. 4  
Quandiu est spes & facultas correctionis, tandiu monendus est vir, nec dimittat vxorem: sed si neutrum istorum sit, potius consulendum est viro, quod subtrahat se turpitudini. d. 35. a. 6  
Accusatio propter adulterium manifestum duplex est, vna ad pœnam legalem, altera ad thori separationem. d. 35. a. 7  
Post latam sententiam de separatione thori non tenetur vir de rigore iuris adulteram recipere si ipse adulteratur, tamen iudex ecclesiasticus de suo officio compellere eum.

## Index rerum.

eum d. bet, quod recipiat. d. 35. a. 11  
 Post sententiam de separatione vir potest  
 adulteram petere etiam inuitam. d. 35. a. 12  
 Pœnitentiâ adulteræ debet induci vir, vt vo-  
 luntarie cesset ab accusatione, sed tamen non  
 cogitur si noluerit. d. 35. a. 13  
 Vir adulteratus occultè, non potest agere ad  
 thon separationem contra mulierem adul-  
 teram manifestè. d. 35. a. 14  
 Mulier post reconciliationem potest debitum  
 petere. d. 35. a. 15  
 Vir non potest contrahere eam eam quam prius  
 polluit per adulterium, si propter hoc vt cum  
 illa contrahat, machinatur cum effectu in  
 mortem coniugis, si fidem dedit ei de con-  
 trahendo post mortem coniugis, vel si secum  
 contraxit de facto. d. 35. a. 16. item d. 37. a. 13  
 Legibus humanis ignoscitur marito si vno  
 vulnere confodit adulterum & adulteram.  
 d. 38. a. 14  
 Grauius peccant adulteri d. 38. a. 21  
 Affinitas est propinquitatis personarum ex co-  
 pula carnali proueniens, omni carens paren-  
 tela. d. 41. a. 2  
 Fornicatio concubitu contrahitur affinitas si-  
 cut in legitimo. d. 41. a. 2  
 Vbi non est feminum commixtio, ibi non est  
 affinitas. ibid.  
 Affinitas non generat aliam affinitatem. d. 41.  
 a. 3  
 Sicut affinitas causatur ex consanguinitate,  
 ita gradus affinitatis ex gradibus consan-  
 guinitatis inueniuntur & causantur. d. 41. a. 4  
 In æqualibus gradibus antiquitas & modo  
 prohibetur & conceditur consanguinitas &  
 affinitas. d. 41. a. 5  
 Permanet affinitas post mortem illius cuius  
 gratia est contracta. d. 41. a. 5  
 Publicæ honestatis iustitia contrahitur ex  
 sponsalibus. d. 41. a. 7  
 Diuersi sunt gradus istius propinquitatis si-  
 cut affinitatis: quia quoto gradu iungitur  
 consanguineus contrahens sponsalia, toto  
 gradu iungitur sponsa in publicæ honesta-  
 tis iustitia, & ideo prohibetur contrahere  
 cum aliquo de consanguinitate illa. d. 41.  
 a. 8  
 Hæc propinquitatis in veritate non est affinitas,  
 sed ferè similis illi. ibid.  
 Agilitatis dos est libera possessio & habilis  
 omnium membrorum similitudo & officia-  
 lium ad omnem actum animæ exequendum.  
 d. 44. a. 18  
 Angelus peccatum quare sit intermedium, mul-  
 tiplex ratio assignatur. d. 14. a. 32  
 Anima non est effigata vt corpus. d. 44. a. 41  
 Virtutes animæ sensibiles & ipsa anima sen-  
 sibilis possunt tripliciter considerari, scilicet in  
 actu, in esse, & in radice. d. 44. a. 43  
 Animarum quinque receptacula postquam se-  
 parantur à corpore. d. 44. a. 45  
 Animæ exuta corporibus, habent formas crea-  
 tionis sicut Angeli, & illis loquuntur &  
 audiunt sicut Angeli. d. 45. a. 12  
 Anima sedes est in sanguine. d. 12. a. 3  
 Animæ ex corpore exutas nec cælum intrare  
 nec infernum ante diem iudicij Græci asse-  
 rentes damnati sunt. d. 21. a. 10

Ardentior amator propriæ vxoris adulter est.  
 d. 31. a. 19  
 Attritio est dolor informis de peccatis. d. 14.  
 a. 10

### B

**B**alsamum non nascitur nisi in oculo solis,  
 vt dicit Moyses Ægyptius. d. 7. a. 1. ad q. 2  
 Baptismus Ioannis nullam contulit gratiam.  
 d. 2. a. 3  
 Baptismus Ioannis non propriè erat Sacra-  
 mentum, sed erat medium inter Sacramenta  
 nouæ legis & veteris. ibid. & a. 6  
 Baptismus Ioannis dicitur in pœnitentiâ  
 quæ præxigebatur, ne baptismus Christi  
 baptizandos à se fictos inueniret. d. 2. a. 4  
 Baptismus Ioannis dicitur: quia nihil erat in  
 eo nisi operatio Ioannis. d. 2. a. 5  
 In Baptismo duplex operatio, exterior, & inter-  
 rior. ibid.  
 Baptizatus à Ioanne non spem ponens, & ex  
 hoc ipso aliud baptisma querens, vt di-  
 scipulorum Christi, post passionem non ba-  
 ptizabatur, quia iam baptizatus erat ba-  
 ptismo Christi per discipulos Christi. d. 2.  
 a. 7  
 Baptismi diuersæ definitiones. d. 3. a. 1  
 Forma Baptismi est ista, Ego te baptizo in no-  
 mine Patris & Filij & Spiritus sancti. d. 3. a. 2  
 Pronomen, ego, secundum institutionem diui-  
 nam non est de forma Baptismi, sed secun-  
 dum statutum Ecclesiæ. d. 3. a. 2. ad q. 1  
 Inuocatio Trinitatis est de forma Baptismi se-  
 cundum institutionem diuinam. ibid.  
 Verbum, baptizo, est de forma Baptismi, & sine  
 quo baptismus non est, nisi occurrat casus  
 propter quem aliter ad tempus sit facien-  
 dum. d. 3. a. 2. ad q. 2  
 Forma Baptismi secundum Græcos est ista,  
 Baptizetur seruus Christi N. in nomine Pa-  
 tris & Filij & Spiritus sancti. ibid.  
 Ritus Baptismi Græcorum tolerari potuit ad  
 tempus, propter scandalum, & ex imperio  
 Spiritus sancti inspirante Ecclesiam. ibid.  
 Ly nomine dicit essentiam notam se reddentem  
 in effectu gratiæ quam operantur in-  
 differenter tres personæ. d. 3. a. 2. ad q. 3  
 Nulla alia nomina personarum possunt poni  
 loco istorum: quia tantum expriment per-  
 sonas, vt sunt in se perfectæ & distinctæ.  
 d. 3. a. 2. ad q. 4  
 Tria concurrebant ad hoc quod Apostoli ba-  
 ptizarent in nomine Christi, quorum vnum  
 est significatio nominis quæ implicite exprimit  
 Trinitatem. Secundum, vt nomen Chri-  
 sti amabile & reuerendum ostenderetur.  
 Tertium est institutio diuina per instinctum  
 & reuelationem Spiritus sancti. d. 3. a. 2. ad q. 5  
 Eisdem causis concurrentibus hoc fieri poterat  
 in alio nomine sicut in isto. d. 3. a. 2. ad q. 6  
 Papa non potest idem instituere sicut nec Apo-  
 stoli potuerunt, nisi per reuelationem Spi-  
 ritus sancti. d. 3. a. 2. ad q. 7  
 In nomine vnus personæ non potest fieri Ba-  
 ptismus. d. 3. a. 2. ad q. 8  
 Sicut dicitur, Ego baptizo te in nomine Trinita-  
 tis, non est baptismus. d. 3. a. 2. ad q. 9

# Index rerum.

Si in forma Baptismi aliquis apponat quod sonat corruptionem formæ, non baptizat. d. 3. a. 2. ad q. 10

Si tantum fiat verborum transpositio, est Baptismus. d. 3. a. 2. ad q. 11

Si propter linguæ impedimentum vel ignorantiam loquelæ fiat corruptio in fine, est Baptismus. d. 3. a. 2. ad q. 12

Baptismus non debuit incipere ante Christi passionem. d. 3. a. 3

Baptismus multipliciter institutus est, scilicet officialiter, & casualiter, & quoad effectum salutis. ibid.

Sola aqua est materia Baptismi. d. 3. a. 4

Si est commixtio tollens speciem elementi, & trahens ad speciem aliam, in illa aqua non potest fieri Baptismus, sicut est iusculum pinguium, ceruisia, & lixiua quædam. d. 3. a. 4. ad q.

Maximè rationabilis est consuetudo Ecclesiæ Romanæ, quæ ter immergit: si tamen semel tantum immergatur, videtur baptizans corrigendo, sed infans nullo modo rebaptizandus. d. 3. a. 5

Forma baptismi non est diuidenda secundum tres immersiones, sed continuo pronuntianda propter periculum infantium. d. 3. a. 5. ad q. 1

Si nominata tantum vna persona Trinitatis, baptizandus moriatur vel sacerdos baptizans, creditur supplere summus sacerdos quod minister explere non potuit. ibid.

Quando prior pars, id est, caput aqua perfunditur, baptizatur, sed immergendi consuetudo laudabilior est. ibid.

In balneo, vel aqua calida vel thermis fieri potest Baptismus. d. 3. a. 5. ad q. 2

Baptismus post passionem fuit in præceptum, tunc circumcisio mortua est, sed cum honore ad tumulum deferenda. d. 3. a. 6

Baptismus, passio, resurrectio & ascensio ianuam regni cælestis aperuerunt sed differenter. d. 3. a. 7

Æqualis est effectus Baptismi in omnibus paruulis. d. 4. a. 1

Baptismus est Sacramentum fidei quoad hoc quod est fundamentum sacramentorum, sicut fides ædificij spiritualis. d. 4. a. 2

Fictio impedit Baptismum ex eo quod ponit obicem Spiritui sancto per dissensum ætalem voluntatis ad effectum sacramenti. d. 4. a. 3

Baptismus manet in ficto per mansionem characteris qui vocatur propriè Sacramentum: & ideo recedente fictione, operatur gratiam, eo modo quo est causa, scilicet disponens, & Deus tunc efficit gratiam. d. 4. a. 4

Pœnitentia vbi articulus necessitatis, non contemptus religionis sacramentum excludit, & effusio sanguinis supplet Baptismum qui fit in aqua. d. 4. a. 6

Baptismatum nouem genera. d. 4. a. 6. ad 9

Paruuli sine Baptismo decedentes non patiuntur nisi pœnam damni. d. 4. a. 8

Triplex est actus gratiæ baptismalis, scilicet deletio vniuersalis culpæ, & diminutio pœnæ, & ordo virtutum in meritis: & quoad primos actus datur gratia æqualiter in omnibus, sed

Index in 4. lib. Sentent.

non quoad tertium. d. 4. a. 10

In ficto baptizatio Sacramentum est signum gratiæ quam causat quantum est de se. d. 4. a. 11

Paruulis in Baptismo gratia & virtutes dantur in munere non in usu. d. 4. a. 13

Verus minister Baptismi quoad dominium & Ecclesiæ est habens ordinem & iurisdictionem & vitam: tempore autem necessitatis est quælibet etiam verula, nec sexum virilem, nec ordinem, nec iurisdictionem, nec vitam habens. d. 5. a. 1

Si nullum timetur scandalum, nec tempus est necessitatis, grauius peccat, præsumens baptizare. d. 5. a. 1. ad q. 1

Tempore necessitatis potest quis baptizari à sacerdote simoniaci: quia non committitur simonia ex parte baptizandi. d. 5. a. 1. ad q. 2

Ebrius in quo suffocata est ratio, non videtur posse baptizare. d. 5. a. 2

Hæreticus baptizans in forma Ecclesiæ, etiam cum intentione, baptizat in forma fidei & fide Ecclesiæ. d. 5. a. 3. item d. 6. a. 2

Minister Baptismi idoneus vel dignus est, qui habet auctoritatem ex ordine, & iurisdictionem, ex auctoritate, & idoneitatem ex vite merito: tamen necessitatis tempore quilibet potest baptizare. d. 6. a. 1

Si nasceretur infans in vtero cum gratia sanctificationis, ipse deberet baptizari propter præceptum Domini, & propter characterem. d. 6. a. 9. ad q. 4

Amentes à natura si baptizentur, accipiunt virtutem baptismi: alij autem dum ratione vruntur, si reclamauerint, nihil videntur consequi, si baptizentur in amentia. d. 6. a. 10

Dormientes si baptizentur, & reclamauerint in vigilia, non consequuntur quicquam: si autem annuerint, vel interrogati non reclamauerint in vigilia, videntur consequi characterem ad minus. ibid.

Ad baptismum exigitur ex parte dantis intentio faciendi quod facit Ecclesia. d. 6. a. 11

Tempus necessitatis baptizandi est semper, quando nascuntur paruuli: sed tempus congruentiæ est bis in anno, scilicet Paschæ & Pentecostes. d. 6. a. 12

Sponsio quæ fit in baptismo, non est votum nisi valde generaliter & improprie. q. 6. a. 13

Paruuli obligantur ad fidem & ad mores qui continentur sub præceptis, ex susceptione Baptismi. d. 6. a. 14

Cum patrinus pro partulo dicit, Credo, in persona paruuli dicit, & tantum valet ibi Credo, quantum Sacramentum fidei paratus sum suscipere, cum non habeam obicem contrariæ voluntatis & dissensus. d. 6. a. 14. ad q. 2

Ante Baptismum fit cathecismus & exorcismus: post cathecismum sequitur exorcismus, ut ab eo qui iam fide instructus est, aduersaria virtus pellatur. d. 6. a. 15

Quæ exiguntur in Baptismo, secundum diuersas Ecclesiæ consuetudines variantur in numero & in ordine. ibid.

Non tota aqua fluminis vel vasis est materia Baptismi, sed tantum illa quæ adheret per contactum baptizato. d. 7. a. 3. ad q. 3

## Index rerum.

In Baptismo sunt tria, s. liberatio à dæmone, tinctio in aquis, & remissio peccati. d. 8. a. 2  
 In Baptismo sufficit vnus tenens: & si plures sunt, hoc potius est permissio quam itatum quod debeat approbari. d. 42. a. 16  
 Non potest suscipere qui non est baptizatus. ibid.  
 Beatitudo est actus siue operatio secundum perfectam virtutem animi. d. 49. a. 6  
 Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. d. 49. a. 6  
 Qui verè beatus est, habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. ibid.  
 Omnis homo appetit beatitudinem, & propter ipsam agit, quidquid agit. d. 49. a. 7  
 Quilibet beatus cuncta illa videbit, quorum cognitio seruit beatitudini: in aliis autem differentem habent cognitionem, & etiam vnus à seipso differentem, quia successiuè reuelatur ei plus de diuinæ cognitionis secretis. d. 49. a. 8  
 Deus erit omnia in omnibus, erit etiam in dispari claritate par gaudium. d. 49. a. 9. & 10  
 Beatitudo sanctorum erit post iudicium maior extensiuè, non intensiuè. d. 49. a. 11  
 Beatus videt tot, quot Deus vult ei manifestare. d. 50. a. 11  
 Bigamia est diuisio vnus in non vnâ vxorem vel vxores. d. 27. a. 19  
 Qui vxorem ducit per verba de præsentibus, & antequam contummet matrimonium illa moritur, & aliam ducit & carnaliter cognoscit, non est bigamus. d. 27. a. 20. ad q. 2  
 Bigamia non est iniquitas, sed pœna. ibid.  
 Qui contrahit cum illa quam ante deflorauit, non est bigamus. d. 27. a. 20. ad q. 3  
 Qui contrahit cum ea quam credit virginem & inuenit corruptam, est bigamus. d. 27. a. 20. ad q. 4  
 Bigamiz adiuncta est irregularitas: quia deficit in ea sacramentum, id est, signum coniunctionis vnici ad vniciam. d. 27. a. 21  
 Cum bigamo potest dispensari, per Episcopum quidem ad minores ordines, si necesse fuit, & per Papam ad omnes. d. 28. a. 22  
 Lamech reprehenditur de peccato, non de bigamia, quia non fuit reprehensibilis: & etiam tunc non obitabat sacerdotio. d. 33. a. 4

### C

Vnus effectus non efficitur à duabus Causis à què proximus, nisi altera sit imperfecta. d. 8. a. 13  
 Cayphas non fuit propheta, quamuis prophetauerit. d. 19. a. 15  
 Character licet secundum nomen sit in prædicamento relationis, sicut signum distinguens: tamen secundum id quod est, est habitus cuiusdam luminis illustrantis imaginem per modum dispositionis non omnino sufficientis ad salutem. d. 4. a. 5  
 Character secundum esse quod importat nomen, dicit ens in prædicamento relationis, sicut paternitas. d. 6. a. 3  
 Character fundatur in habitu sicut similitudo

in qualitate. ibid.  
 Characteris diuersæ definitiones. d. 6. a. 4  
 Character vt in subiecto est in intellectu. d. 6. a. 4. ad q. 9  
 Character est indelebilis. d. 6. a. 5  
 Virtutes non imprimunt characterem. d. 6. a. 5. ad q. 2  
 Characterum numerus multipliciter accipitur, sed probabilior acceptio videtur penes numerum distinctionis in statu fidei. d. 6. a. 6  
 Characteres differunt in essentia. ibid.  
 Character baptismalis ad alia sacramenta habet ordinem necessitatis & fundamenti: sed character confirmationis non habet ordinem necessarium ad characterem ordinis, sed congruentiam tantum. d. 6. a. 6. ad q.  
 Character bestiz peccatum est mortale. d. 6. a. 7  
 Character Christi & bestiz non sunt contrarij. d. 6. a. 7  
 Character est causa gratiæ hoc modo quo signum sacramentale est causa scilicet disponens in subiecto. d. 6. a. 8  
 Character sacerdotalis solus est vt perfectio, sacramenti, & aliorum ordinum sunt dispositiones. d. 24. a. 34  
 Caritas magna operatur, si est: si verò operari definit, non est caritas. d. 15. a. 19  
 Choreæ & huiusmodi ludi, siue fiant cantu, siue instrumentis musicis, secundum se non sunt mali, sed possunt fieri mali ex circumstantiis. d. 16. a. 43  
 Quilibet Christianus homo potest & debet dicere, Pater noster, &c. d. 16. a. 55  
 Christus secundum hominem non fuit suscipibilis potestatis dimittendi peccata. d. 5. a. 6  
 Potestas quam Christo dedit Pater præ aliis, fuit potestas excellentiæ ad actum, svt solueret sine officio clauium tanquam Dominus vniuersæ Ecclesiæ. ibid.  
 Quando Christus ostendit se discipulis in via in specie peregrini, nulla fuit illustro. d. 13. a. 2  
 Christus tripliciter comparatur ad res creatas. 1. vt Deus. 2. secundum quod natus est de Virgine. 3. secundum quod est cibus spiritualis Ecclesiæ. d. 13. a. 10  
 Christus pœnam habuit pro omnibus faciendientem sufficienter, licet non efficienter. d. 13. a. 25  
 Quos Christus sanauit in corpore, sanauit etiam in anima. d. 15. a. 34  
 Christus potuit multis de causis incarnari, & non tantum pro peccato. d. 26. a. 3.  
 Christus de coniugata voluit nasci tribus de causis, s. vt diabolo Sacramentum celaretur, vt solatium & obsequium matri & sibi exhiberetur, & non mater tanquam adultera à Iudæis infamaretur & lapidaretur. d. 30. a. 8. & 9  
 Cineris virtutis rufæ & aquæ quæ fiebat per commixtionem eius, quis fuerit effectus, d. 1. a. 12  
 Circumcisio secundum Damascenum erat signum determinans Israël à Gentibus cum quibus conuersabatur. d. 1. a. 17  
 Circumcisionis actus principalis est remediū peccati

## Index rerum.

peccati originalis, & sanctificatio quedam, scilicet qualis per eam tunc poterat præstari. ibid.  
 Circumcisio characterē non impressit. d. 1. a. 18  
 Circumcisio non iterabatur. ibid.  
 Si aliquis profelytus circumcisionem fictus accepisset, non oportebat vt non fictus iterum circumcideretur. ibid.  
 Circumcisio de se operabatur diminutionem pœnæ, sed virtus fidei in ipsa operabatur remissionem culpæ. d. 1. a. 19  
 Fœminæ non circumcidebantur tribus de causis. 1. quia natura nostra non est corrupta in muliere. 2. quia vir principalis est in generatione. 3. vt ostenderetur imperfectio sacramenti, & aliud generalius & melius expectaretur. d. 1. a. 21  
 Ad circumcisionem tenebantur, qui ad semen benedictū & promissum pertinebant. d. 1. a. 12  
 Circumcisio data fuit tribus de causis. s. vt obedientia mandati Abraham placeret Deo, & in signum magnæ fidei Abraham, & vt discernereetur populus de quo Christus nasci voluit. d. 1. a. 23  
 Quare Apostolus circumcidit Timotheum, non autem Titum. d. 3. a. 6  
 Circumstantia non est omnino accidentalis actui. d. 17. a. 46  
 Circumstantiæ aggravant peccatum: licet enim non faciant bonum in actu vel gratiæ vel virtutis politiciæ, tamen faciunt & augent malum in actu. d. 16. a. 22  
 Nulla circumstantia confert propriè loquendo speciem, vel variat eandem. d. 16. a. 23  
 Clauis in Ecclesia sunt, quibus non solum sacramenta, sed etiam cælum aperitur, & clauditur indignis. d. 18. a. 1  
 Clauis sunt discernendi scientia, & potestatis iudicandi, id est, ligandi & soluendi. d. 18. a. 2  
 Non sunt necessariæ nisi duæ clauis, scientia discernendi, & ligandi & soluendi potestatis. d. 18. a. 3  
 Scientia non est clavis, sed potius discernendi & iudicandi auctoritas, & hanc in ordine recipit omnis Sacerdos: tamen scientia dicitur quandoque clavis, eò quod materia est in clauis. d. 18. a. 4  
 Essentialis actus clauis est super pœnam illam quæ dicitur purgatoria, quia est improporcionabilis viribus hominis, sicut pœna purgatorij si modo imponeretur ad sustinendum. d. 18. a. 11  
 Deus remittit culpam in contritione & relaxat debitum æternæ mortis: committitur autem ministris Ecclesiæ relaxatio pœnæ purgatoriz, & iniunctio expiariæ. d. 18. a. 13  
 In Veteri Testamento Sacerdos legalis clauis non habuit, sed vmbra clauis, id est, potestatem absoluendi & ligandi circa immunditias corporales. d. 18. a. 14  
 Christus habuit clauis excellenter: quia sine inquisitione & labore utebatur & auctoritate discernendi, & potestate ligandi & soluendi. d. 19. a. 1  
 Clavis est per se & principaliter ad apertendum, & ex consequenti ad claudendum. d. 19. a. 2  
 Clavis est pars potentialis ordinis, & non se-

paratur ab ordine. d. 19. a. 3  
 Solus Sacerdos accipit clauis. d. 19. a. 4  
 Reges nullam habent clauem, nec aliquam spirituales iurisdictionem. d. 19. a. 5  
 Multitudo congregationis alicuius quæ reducit ad vnum, potest habere spirituales potestates iurisdictionis excommunicandi & absoluendi, ita quod nullus de multitudine illa. d. 19. a. 6  
 Mulier nullam habet clauem, nec in foro pœnitentiæ, nec in foro causarum, sed commissam sibi quoad vsum tantum aliquem potest gubernare potestatem. d. 19. a. 7  
 Nullus potest iurisdictionem suam ultra quam sibi à suo superiori permissum est, in alium subditum extendere excommunicando vel absoluendo. d. 19. a. 10  
 Clericus quandiu ministrat in domo Dei, tenetur ad maiorem perfectionem quam laicus. d. 24. a. 9  
 Non est dubium quin clerici ius habeant in sua hereditate, quæ patrimonium est. d. 24. a. 15  
 Comedere dicitur dupliciter, s. carnaliter & spiritualiter. d. 10. a. 2  
 Conceptum dicit intus captum imperfectum. d. 14. a. 10  
 Concupiscentia lethalis dicitur: quia à letho inducta, non, quod semper lethum inducat. d. 26. a. 9  
 Cognatio carnalis est vinculum personarum ab eodem stipite descendendum carnali propagatione contractum. d. 40. a. 1  
 Cognatio spiritualis est spiritualis-propinquitas proueniens ex Sacramenti datione, vel ad idem intentione. d. 42. a. 3  
 Cognatio spiritualis impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum. d. 42. a. 3  
 Non est nisi triplex species cognationis spiritualis, s. paternitas, compaternitas & confraternitas. d. 42. a. 4  
 Cognatio legalis est proximitas quedam ex adoptione proueniens. d. 42. a. 13  
 Cognationem spirituales duo tantum sacramenta faciunt, baptismus & confirmatio. d. 42. a. 5  
 In Confessione tria sunt se se consequentia. 1. est peccati manifestatio cum detestatione & signo detestationis. 2. est actuum peccati perpetrati enarratio, quod memoriæ occurrat. 3. sui accusatio: & quoad hæc tria est in præcepto, sed quoad primum solum est in præcepto diuino. d. 16. a. 12  
 Ecclesia Spiritu sancto edocta, instituit quoddam omnis vniuersæ sexus fidelis semel in anno confiteretur sua peccata. ibid.  
 Confessio non est de iure naturali strictè sumpta. d. 15. a. 13  
 Confessio non erat in naturali lege nisi quantum ad peccati recognitionem inter se & Deum: in lege autem Moyli accessit peccati manifestatio aliqua, sed in genere, non in specie in signo, non in verbo: in Nouo autem Testamento exigitur enarratio specierum & aliarum circumstantiarum. d. 16. a. 14  
 Confessio potest esse actus plurium virtutum imperatiuè, sed frequentius virtutis est, quæ dicitur pœnitentiæ: elicitiuè autem est actus virtutis quæ dicitur veritas. d. 16. a. 15  
 Confessio



## Index rerum.

- Confessio est peccatorum sacramentalis delinquentis accusatio, ex erubescencia & per clausas satisfactoria, obligans ad peragendum penitentiam iniunctam. d. 16. a. 16
- Confessio est per quam morbus latens, spe veniæ aperitur. ibid.
- Confessio est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio. ibid.
- Fides præcipue monet ad confessionem ratione articuli qui test de vita æterna. d. 16. a. 17
- Non oportet circumstantias confiteri, nisi quæ in aliud genus peccati, tamen securum est etiam alias dicere, præcipue si remordet aliquem conscientia. d. 16. a. 24
- Confessio diuisa & industria, nihil valet. d. 16. a. 36
- Nunquam fit absolutio peccati sine confessione in voto vel effectu existente. d. 17. a. 1. & 4. item d. 18. a. 1
- Confessio in genere diuinum habet præceptum, sed in specie determinationem accipit per Ecclesiam. ibid.
- Si adit facultas confitendi sacerdoti, non sufficit confessio facta soli Deo. d. 17. a. 3. & 32
- Confessio quantum ad id quod est ex parte confitentis, nihil valet ad iustificationem & meritum vitæ æternæ, nisi confitens sit in charitate, valet tamen ad facilius gratiam impetrandam, & ad alia ad quæ dicuntur valere bona extra charitatem facta. d. 17. a. 6
- Confessio operans in voto cum contritione operatur iustificationem. d. 17. a. 7
- Confessio animam à morte liberat, aperit paradisi, & spem salutis tribuit. d. 17. a. 14
- Confessio inchoatur coram Deo, & ibi incipit confitens primò accipere vitam. ibid.
- Non est publice confitendum: nec enim præceptum de hoc est, nec consilium, nisi fortè esset crimen quod vniuersam commoueret urbem. d. 17. a. 27
- Confessio alia est sacramentalis, alia supplicationis. d. 17. a. 33. ad 9  
*Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis; Atque frequens, nuda, discreta, libens, virecunda, Integra, secreta, lacrymabilis, accelesata, Fortis & accusans, & sit parere parata.* a. 36 d. 17.
- Soli sacerdotes potestatem audiendi confessionem habent. d. 17. a. 39
- Confessio duplex, scilicet generalis & priuata. ibid.
- Non tenetur quis confiteri alibi nisi habenti clausos: & si facit, illa humilitas & rubor minuunt penam. ibid.
- Non potest aliquis confiteri nisi proprio sacerdoti. d. 17. a. 40
- Duo sunt quæ complent potestatem absoluenti, scilicet ordo & iurisdicatio. ibid.
- Non possunt esse plures sacerdotes proprii, possunt tamen alij cooperari vni proprio. d. 17. a. 41
- Si aliquis de licentia sacerdotis confitetur alicui, non tenetur illo anno sacerdoti suo confiteri, nisi periculum infirmitatis incurrat, & aliquid nouum confiteri habeat. d. 17. a. 42
- Præuilegium audiendi confessiones religiosi & honesti perionis vtile est concedere. d. 17. a. 43
- Præuilegiatus debet iniungere confessio sibi, quatenus ad minus in generali ostendat se proprio sacerdoti si pastor est, vel etiam perpetuus Vicarius. d. 17. a. 44
- Forma absolutionis propter sacramenti certitudinem debet fieri per iudicium enuntiationem: sed quod præcedit deprecatio, de bene esse est sacramenti, & non de esse. d. 17. a. 53
- Qui non communicant cum sacerdotibus in potentia loquendi & idiomate, possunt per seipsum, vel per signum, per se, vel per interpretem confiteri. d. 17. a. 54
- Interpres debet per sacerdotem obligari ad reticendum: et si non obligetur, tamen tacere tenetur. d. 17. a. 54. ad 9
- Valet confessio facta laico, vbi articulus necessitatis, non contemptus religionis excludit proprium vel alienum sacerdotem. d. 17. a. 58
- Absoluendi multiplex potestas. ibid.
- Absolutio per clausas, est illud in quo abundat vera confessio à confessione facta in necessitate, sed tamen absolutio quædam est hic, scilicet quæ fit merito vnitatis Ecclesiæ. d. 17. a. 59  
*Confessor dulcis, affabilis, atque suavis, Prudens, discretus, mitis, pius, atque benignus.* d. 17. a. 6
- Sacerdos non tenetur scire discernere nisi in communi, scilicet quæ sint capitalia mortalia communia, & quæ venialia ex genere. ibid.
- Si sint duo habentes æquale votum confitendi, & in omnibus aliis pares, citius uolunt confessus sacerdoti, quam non confessus. d. 17. a. 61
- Pro peccato occulto nunquam debet imponi penitentia manifesta, quia hoc esset prodere confessionem. d. 17. a. 62
- Non tenemur ad confessionem venialium, nisi in generali, scilicet confessione Primæ & Completorii & ante altare. d. 17. a. 64
- Confitenti venialia non est iniungenda penitentia, sed ad memoriam reuocanda satisfactio quotidiana pro venialibus ab Ecclesia instituta, scilicet tonsio pectoris, Pater noster, Ave Maria, & huiusmodi. d. 17. a. 12
- Confirmatio necessaria est ad salutem, si debeat fidere robustè & sine pauore defendi in impugnationibus hostis. d. 7. a. 1
- Hoc sacramentum est contra debilitatem ex fomite surgentem, ex eo quod non totus purgatur in baptismo, sed remanet debilitatus ad exercitiū pugne. d. 7. a. 2
- Confirmationis forma est ista, signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. ibid.
- Apostoli nunquam confirmabunt sine forma verborum præscripta. ibid.
- Confirmatio duplex, vna ad standum in bono vniuersaliter: alia quæ imprimè characterem

# Index rerum.

facterem sacramentalem ad expulsiōem timiditatis ex fomite pronientis. d.7.a.2  
 Confirmatio habet chrisma pro materia. d.7.a.3  
 Oleum & balsamum non consecrata, non sunt nec esse possunt materia huius sacramenti. d.7.a.3.ad q.3  
 Sōlus Episcopus potest hoc sacramentum conferre. d.7.a.4  
 Hoc sacramentum confert gratiam ordinatam contra debilitatem relictam ex infirmitate fomitis deprimentis. d.7.a.5  
 Gratia Confirmationis & baptismatis differunt differentiis ultimis, s. in quantum sunt curatiuz morbi huius vel illius. ibid.  
 Gratia data in confirmatione, est gratum faciens. d.7.a.5.ad q.1  
 Confirmatio dicitur maior inter sacramenta, quia datur à maiori ministro. d.7.a.6  
 Confirmationis vnctioe datur septiformis Spiritus, cum omni plenitudine sanctitatis & virtutis. d.7.a.6.ad q.  
 Confirmatio datur in fronte ad tollendam malam verecundiam. d.7.a.7  
 Istud sacramentum conferendum est viris & mulieribus æqualiter. d.7.a.8  
 Confirmandus debet teneri ab alio confirmato: & quia contrahitur ibi confinitas spiritalis, mulier non debet tenere maritum; nec è conuerso: nec homo filium, sororem, vel fratrem, quia sufficit ad amicitiam conciliandam inter tales vinculum carnale. d.7.a.8.ad q.4  
 Confirmatio imprimit characterem. d.7.a.9  
 Consanguinitas dicitur quasi societas sanguinis propter propagationem ex vino. d.40.a.2  
 Consanguinitatis linea est ordinata collectio personarum consanguinitate coniunctarum, ab eodem stipite descendentiū, diuersos gradus continens. d.40.a.3  
 Consanguinitatis linea diuiditur in tres, s. descendentiū, ascendentiū & tranuersaliū. d.40.a.4  
 Consanguinitatis gradus est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quantacognationis distantia personarum inter se differant. d.40.a.5  
 Secundum noua iura quartus gradus est prohibitus ad contrahendum matrimonium, & quintus concessus. d.40.a.7  
 Contritio est actus pœnitentiæ si pœnitentia accipitur vt virtus: si autem accipitur vt sacramentū, contritio est cōtriti passio voluntariè suscepta vel facta pro peccato. d.16.a.6  
 Contritio duplicem habet contrarietatem ad peccatum: vnā in speciei suæ essentia, aliam in suo toto in quo radicatur, quod est gratia gratum faciens. d.16.a.6  
 Contritio est dolor voluntarius pro peccatis semper puniens in se quod dolet commisisse. d.16.a.7  
 Contritio est compunctio & humilitas mentis cum lacrymis, veniens de recordatione peccati, & timore iudicij. ibid.  
 Contritio est humilitas spiritus, annihilans peccatum inter spem & timorem. ibid.  
 Contritio cordis est sacrificium in quo peccata soluntur. ibid.  
 Vnus & idem dolor in substantia potest esse

attritionis & confessionis, sicut fides informis potest fieri formata. d.16.a.8  
 Contritio & compunctio differunt: quia compunctio est, siue sit pro peccatis dolor puniens, siue sit pro incolatu miseriz: præterea compunctio proprie dicit dolorem secundum quod pungit pœnitentem; contritio autem dicit eundem, secundum quod annihilat peccatum iteratum super singulas differencias. d.16.a.8.ad q.1  
 Attritio est dolor sine gratia gratum faciente, contritio autem cum gratia gratum faciente. d.16.a.8.ad q.2  
 Attritio non est de naturalibus, imò est donum Spiritus sancti. ibid.  
 Contritio præcipue est partis animæ quæ dicitur voluntas. d.16.a.9  
 Contritio fuit in Veteri Testamento sicut in Nouo. d.16.a.10  
 Fides mouet ad contritionem ex parte intellectus, & timor & affectio amoris ex parte affectus. d.16.a.11  
 Fides mouet ad contritionem ratione articuli qui est de iudicio. ibid.  
 In contritione quæ primò delet peccata, tenetur pœnitens reuolueri ea omnia de quibus recordatur, sed non circumstantias, nisi illas quæ trahunt in aliud genus peccati. d.16.a.15  
 Non oportet, quod contritio sit de omnibus circumstantiis, nisi quantum ad bene esse contritionis, s. vt sit fruentior. ibid.  
 Contritio intendi potest absolute & simpliciter, tam ex parte formæ, quam ex parte materiz. d.16.a.29  
 Causam sufficientem & efficientem non habet contritio in subiecto, sed præparantem & disponentem. d.16.a.30  
 Dolor contritionis duplex, s. sensibilis & rationalis. d.16.a.30. & 31  
 Contritionis minimus dolor sufficit ad deletionem peccati in culpa tota & æterna pœna, licet pœnitens remaneat debitor pœnæ temporalis, propter paruitatem doloris vt actionis & passionis, quia ille dolor posset esse tantus, quod totam pœnam peccato debitam deleteret. d.16.a.31  
 Dolor dicitur quasi æquiuocè de sensibili siue naturali, & rationali. d.16.a.31  
 Dolor actualis ex parte obiecti est æqualiter de omnibus peccatis in summa, ex parte autem agentis præsupponitur ordo rationis, & est de maiori maior, & de minori minor in habitu rationis. d.16.a.32  
 Dolor contritionis non finitur in hac vita, sed in alia. d.16.a.33  
 Quantitas Contritionis debet esse tanta, quod pro nulla re prospera vel aduersa peccare vellet: tamen sacerdos huiusmodi quantitatem non debet exigere, vt coram se profiteatur pœnitens, sed in habitu debet eam per signa in ipso supponere. d.16.a.33  
 Nullus est status contritionis, in quo crescere non possit. d.16.a.33  
 Nunquam est vera contritio, quæ confessionem & satisfactionem, non articulo necessitatis, sed contemptu religionis excludit: unde si quis verè contritus est, habet votum confitendi & satisfaciendi. d.17.a.1  
 Cum

## Index rerum.

Cum in voto verè contritorum sit confessio, operatur in voto ad peccati dimissionem, & per consequens ibi operatur supplicatio sacerdotum. d. 17. a. 53  
 Corpora damnatorum in igne ardent & non consumuntur. d. 44. a. 34  
 Corpora gloriosa habent loca æqualia sibi. d. 44. a. 2  
 Nullo modo est intelligibile qualiter duo corpora sint in eodem loco. d. 44. a. 3  
 Corpora sanctorum post resurrectionem erunt impassibilia contrariæ læsionis. d. 44. a. 14  
 Erunt agibilia non tantum ad motum localem, sed in omnia opera quæcunque perpetrare voluerit appetitus qui mouet organa. d. 44. a. 17  
 Mouebuntur in tempore imperceptibili. d. 44. a. 22  
 Erunt subtilia & luminosa. d. 44. a. 23. & 27  
 Correctio fraterna est admonitio fratris de emendatione delicti ex fraterna charitate procedens. d. 18. a. 17  
 Corrigens alium non debet esse in simili notorio vel maiori existens: & si sit in notorio, non potest eum iudicare, nisi cum mortali peccato, nec etiam iudici per modum accusantis denunciare. d. 19. a. 18  
 Ex officio non tenentur ad fraternam correctionem nisi prælati, sed ex charitate omnis homo tenetur corripere fratrem delinquentem. d. 19. a. 19  
 Omnis homo omnem hominem cum reuerentia & mansuetudine tenetur admonere & corripere de delicto, sed non ulterius denunciare potest si est inobediens, quia si prælatus supremus est, non habet iudicem. d. 19. a. 20  
 In correctione fraterna seruandus est ordo sicut iscet in Euangelio. d. 19. a. 21  
 Correctio fraterna differt à correctione iudicis, quia iudex habet coactiuam correctionem in eum quem iudicat, non frater in fratrem. d. 19. a. 22  
 Creare aliquid ex nihilo, maioris potentie est, quam quodlibet ens vertere in quodlibet aliud. d. 10. a. 8  
 Culpam ibi agnoscere, vbi culpa non est, bonarum mentium est. d. 21. a. 12  
 Cultus disparitas facit personas illegitimas ad contrahendum matrimonium. d. 39. a. 1  
 Cultus disparitas matrimonio superueniens non dissoluit matrimonium. d. 39. a. 5

### D

**D**emon habet libertatem à coactione, sed infirmatam ad bonum & corruptam per habitum deliberatum ad malum trahentem. d. 14. a. 12  
 Demones nescierunt incarnationis mysterium. d. 30. a. 8  
 Demones peccant vsque ad diem iudicij, quando finalem quoad maiorem penam & carcerem accipient condemnationem, & tunc amplius peccare non poterunt. d. 50. a. 2  
 Dæmonis duplex est vis, scilicet interior, & exterior. d. 6. a. 15  
 Immobilitas Damnatorum in malo causa est

partim intus, & partim extra: intus sicut dispositio est aptitudo nature à qua cadunt, & determinatio status in cuius termino cadunt: extra autem iustitia diuina confirmans in eo quod finaliter elegit damnatus voluntatem. d. 14. a. 32  
 Mali homines vel anime non peccant in inferno. d. 50. a. 1  
 Damnati naturali voluntate volunt bonum, & deliberatiua volunt malum. d. 50. a. 3  
 Damnati non oderunt Deum absolute, sed sub iustitia iudicante pro meritis. d. 50. a. 6  
 Dauid grauius deliquit in populi enumeratione. d. 14. a. 34  
 Præpositio de quandoque notat materiam, quandoque potestatem, quandoque ordinem tantum. d. 11. a. 6. ad q. 3  
 Debita humana sunt duplicia: quædam enim sunt quæ voluntariè creduntur debitori: quædam oriuntur ex læsione alicuius iniusta, vel in persona, vel in bonis, vel in honore. d. 15. a. 1  
 Debitum triplex est, scilicet ex commisso, ex dimisso, & ex peccato. d. 15. a. 12  
 In reddendo debito & exigendo æquales sunt coniuges. d. 31. a. 29  
 Discretum est debitum soluere etiam non exigenti, qui signa quandoque habet petulantiz. d. 32. a. 3  
 Vir non debet vouere non reddere debitum sine consensu vxoris: & si vouerit, votum illud est stultum & irrationabile. d. 32. a. 4  
 Peccat vouendo peregrinationem, si vxor contradicit ex impotentia continendi, & ex dispensatione debet commutare votum. d. 32. a. 5  
 Petenti debetur debitum matrimonij & tempore cuiuscunque festi & in omni hora soluendum secundum opportunitatem & facultatem. d. 32. a. 8. & 11  
 Reddens debitum propter fidem thori & iustitiam, vel etiam exigens propter bonum prolis, non debet prohiberi ab Eucharistia, sed suo iudicio relinquendus, vtrum ex humilitate velit abstinere, vel ex deuotione velit accipere. d. 32. a. 12  
 Illo die quo sumptum est corpus Domini, non est poscendum debitum, nec etiam reddendum: si tamen fiat, non videtur esse mortale peccatum. d. 32. a. 12. ad q. 2  
 In Decalogo prohiberi intelligitur omne peccatum mortale & veniale, & fieri præcipitur omne faciendum. d. 16. a. 53  
 Declinare à malo dicitur dupliciter, scilicet non facere malum simplici negatione, & nolle facere malum, id est, velle non facere malum. d. 7. a. 1. item d. 14. a. 19  
 Delectatio dicitur dupliciter, scilicet propriè, & impropriè. d. 16. a. 7  
 Desperans contemnit Deum: quia plus innititur sensui suo, quam verbis Dei & Ecclesie consolantis & reuocantis ipsum, & hoc est superbia maxima. d. 17. a. 29  
 Deus est vita anime sicut anima est vita corporis. d. 17. a. 7  
 Deus mouet creaturam spiritualem per tempus tantum, sed creaturam corporalem per tempus

# Index rerum.

tempus & locum. d. 17. a. 11  
 Deus est in homine per gratiam dupliciter, scilicet gratiam facientem, & gratiam datam. d. 17. a. 39  
 Maledictus est, qui dicit Deum requirere impossibile. d. 27. a. 12  
 Divinitas una gaudio videri non potest. d. 43. a. 2  
 Deus in patria lumine gloria replet totam animam, quae sub illa claritate convertitur immediate in ipsum non accipiendo aliud ab ipso quam ipse sit. & ideo ad hunc intellectum non est necessaria speciei assimilatio formalis quando substantialiter inest. d. 49. a. 5  
 Potestas plenarie dispensandi est in capite Ecclesiae, & in aliis Praelatis tantum quantum eis conceditur. d. 38. a. 17  
 Divortium est separatio Sacramentalis facta ob legitimum impedimentum matrimonij. d. 31. a. 11  
 In divortio quod fit propter adulterium, aequale est ius utriusque coniugis. d. 35. a. 1  
 Adulter adulteram non potest dimittere. d. 35. a. 3  
 Si quis fornicationis expertus fornicariam dimiserit, alij copulari non potest. d. 35. a. 4  
 Dolor duplex est, scilicet sensibilis, & rationalis. d. 15. a. 20  
 Dominus quam potestatem sibi retinuit, & quam ministris dedit, & quam potuit dare & non dedit. d. 5. a. 4  
 Dotes corporis non sunt nisi quatuor, scilicet impassibilitas, agilitas, subtilitas & luminositas. d. 44. a. 32

## E

**E**leemosyna valet ad gratiae approximationem hic, & in futuro ad tolerabiliorem poenam. d. 14. a. 19  
 Eleemosyna est actus virtutis quae est misericordia. d. 15. a. 14  
 Eleemosyna est opus in quo datur indigenti ex compassione propter Deum. d. 15. a. 15  
 Eleemosyna dicitur communiter & proprie. ibid.  
 Dare eleemosynam de superfluo, vel in extrema necessitate, est de precepto, in aliis vero est tantum de consilio. d. 15. a. 16  
 Eleemosyna secundum quod fit de superfluo, reducitur ad hoc preceptum, non furtum facies: secundum quod fit indigenti, in quo apparent signa indigentiae, reducitur ad hoc preceptum, Honora parentes. d. 15. a. 16. ad q. 1  
 Eleemosyna quae est de necessario, est essentialis pars satisfactionis; non autem eleemosyna quae est de superfluo, sed praerogativa ad ipsam sicut fundamentum. d. 15. a. 17  
 In eleemosyna sunt duo, scilicet voluntas communicandi se & sua pauperibus indigentibus Ecclesiae, & datum ipsum. ibid.  
 Eleemosyna in specie poenae differt ab aliis partibus satisfactionis. d. 15. a. 18  
 Eleemosyna vtriusque magis consistit in voluntate interiori, vel in dato exteriori. d. 15. a. 18  
 Eleemosyna semper procedit ex compassione spiritali, sine ex voluntate compatiendi, non ex compassione sensibili. d. 15. a. 20  
 Sepulchra est eleemosyna, quae impenditur homini nisi gratia corporis quod resurget. d. 15. a. 21

Index in 4. lib. Seno

Eleemosynae corporales sufficienter numerantur septem, & spirituales septem, his versibus comprehensae.  
*Visto, viso, cibo, redimo, rege, colligo, condo, Infrus, castiga, ulare, remitte, fer, orn.*  
 d. 15. a. 21. 22. & 23  
 Eleemosyna in spiritualibus simpliciter melior est, quam in corporalibus. d. 15. a. 23  
 Eleemosyna fieri potest de illicito in quo transfertur dominium, ut in usura secundum quosdam, non autem de eo in quo non transfertur dominium, ut in furto, rapina, deposito. d. 15. a. 24  
 Qui habet illicitè acquisita per usuram vel rapinam, & videt aliquem in extrema necessitate positum, & non habet aliud unde solvat ei à quo illicitè tulit, debet ei significare si potest, & si non potest, dare debet egeni nomine illius, & absoluitur à debito. d. 15. a. 24  
 Eleemosyna fieri potest de meretricio, sed non oblatio ad altare propter scandalum. d. 15. a. 24  
 Vxor non licet dare eleemosynas, nisi communes & modicas, sine consensu viri, vel nisi moderatas, viro non prohibente, vel nisi habeat res parafernales, vel nisi lucretur. d. 15. a. 25  
 Filius familias nihil potest dare sine consensu parentum, nisi forte panem & huiusmodi. d. 15. a. 25. ad q. 1  
 Monachus existens in cenobio non debet dare nisi de licentia, vel sub spe ratihabitionis, nisi videret aliquem in extrema necessitate positum, quia tunc etiam de altari recipere posset, & dare illi: si autem est extra, ut in studio de licentia Abbas, tunc potest facere eleemosynam, quia cum datur ei expensae, committitur ei dispensatio de his quae dantur sibi. d. 15. a. 25. ad q. 2  
 Servus & ancilla nihil dare possunt de rebus dominorum suorum sine consensu eorum. d. 15. a. 25. ad q. 3  
 In largitione eleemosynarum attenditur ordo, secundum quod ipsa informata est charitate. d. 15. a. 26  
 Error est, cum falsa pro veris approbantur. d. 30. a. 1  
 Error alius personae, alius fortunae, alius conditionis, alius qualitatis. d. 30. a. 3. & 4  
 Erubescencia duplex est, scilicet spiritualis, & illa quae relinquit passionem in corpore. d. 16. a. 16  
 Eva de osse facta est: tum ut intelligeretur potentia opificis: tum quia si de molli materia accepta fuisset, nimis mollis fuisset effecta. d. 26. a. 3  
 Eucharistiae virtutes. d. 8. a. 1  
 Ad restaurandum spirituale robur deperditum, est cibus spiritalis Eucharistia. ibid.  
 Eucharistia multas habuit figuras. d. 8. a. 2  
 Hoc Sacramentum quare dicitur viaticum & Eucharistia. d. 8. a. 3  
 Hoc Sacramentum congruo tempore indispensabile est à Christo. d. 8. a. 1. Item d. 13. a. 16  
 Haec est forma, Hoc est corpus meum, & non plus. d. 8. a. 6  
 Pronomen hoc, demonstrat corpus Christi sub accidentibus, & faciendum ipsum esse ibi demonstrat. ibid.

Kkk Verbum

## Index rerum.

Verbum, est, non tantum notat coherentiam, sed est operatum & conuersum. d.8.a.6. ad q. 2  
 Hæc verba, Accipite & comedite, pertinent ad vsum Sacramenti, & non ad consecrationem. d.8.a.6. ad q. 5  
 Tutum est apponere, enim. q. d.8.a.6. ad q. 6  
 Hæc forma quæ dicitur super vinum, Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni Testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, licet non sit scripta simul in Euangelio, tamen intelligitur à Deo Apostolis tradita. d.8.a.7  
 Singulæ particulæ huius formæ, conuenienter positæ sunt. ibid.  
 Prædictæ formæ diuisim explent suos effectus, & vna non expectat aliam. d.8.a.8  
 Institutioni Eucharistiæ conueniebat vt post cenam ante passionem institueretur: frequentationi autem, vt in reuerentiam & diuidicationem tanti cibi & sobrietatem deuotionis, ante prandium percipiatur & celebretur. d.8.a.9  
 Si aliquis habens ordinem & intentionem seruando formam & materiam huius Sacramenti, conficit post prandium, confectum est, sed peccat mortaliter. d.8.a.9  
 Omnis cibus quem communiter & vnaliter cibum vocamus, hoc est, qui transit in ventrem, etsi non conuertatur ad corpus, impedit celebrationem. d.8.a.10. ad q. 1  
 Infirmi in hora necessitatis possunt sumere Eucharistiam, siue post prandium, siue ante prandium. ibid.  
 Non est celebrandum post aquæ potum. d.8.a.10. ad q. 2  
 Eucharistia non tantum Sacramentum est, sed etiam Sacramentum sacramentorum. d.8.a.11  
 In hoc Sacramento tria sunt. 1. est Sacramentum in ratione signi tantum, s. species panis & vini. 2. est Sacramentum & res, & hoc est corpus Christi verum. 3. est res tantum, & hoc est vnitas corporis mystici. d.8.a.11  
 Effectus Sacramenti huius non est corpus mysticum, sed potius vnitas corporis mystici. d.8.a.11. ad q. & a.12  
 Istud Sacramentum est simpliciter vnum, sicut & alia: sed tamen propter modum gratiæ quam efficit, sunt in ipso materialiter plura. d.8.a.13  
 Modi sumendi Eucharistiam, Sacramentalis & spiritualis distincti sunt quandoque, & quandoque coniuncti. d.9.a.1. & 2  
 Hoc Sacramentum duplicem habet rem contentam, vnam ex vi consecrationis, quæ est corpus Christi verum: aliam sicut causa continet in se virtute causatum, & illa est gratia. d.9.a.2. & 13  
 Eucharistia manducantes mutat ad se. d.9.a.2  
 Ad Sacramentalem manducationem plus exigitur quam vnio corporis ad species Sacramentales, & plus quam vnio vel conformitas naturæ potentis intelligere significationem: & videtur exigi fides informis. d.9.a.4. item d.13.a.38

Antiqui propriè loquendo non acceperunt Sacramentaliter nec spiritualiter corpus Christi. ibid. & a.6  
 Corpus Christi transit in omnem locum, ad quem transeunt species panis & vini, sub quibus ob veritatem rei continetur totus Christus. d.9.a.5  
 Corpus Christi transit in mentem operando in mente gratiam Sacramentalem. ibid.  
 Quoad valent discerni species, tandiu est ibi Christus. d.9.a.5. ad q.  
 Mali accipiunt in Sacramento verum corpus Christi. d.9.a.7  
 Existens in peccato mortali & scienter non debet communicare aliqua ratione, etiam si per excommunicationem cogeretur. d.9.a.8  
 Habens remorsum conscientie cum proposito non dimittendi peccatum, nullo modo debet sumere Eucharistiam. d.9.a.8. ad q.  
 Communicans indignè plus peccat, quam alio genere peccati, quoad contemptum, sed non quoad actum, & alias circumstantias, ex quibus causatur turpitudine peccatorum. d.9.a.9  
 Pollutio nocturna in quo casu impediatur à communione. d.9.a.10  
 Nunquam prohibenda est mulier à communione propter menstruum. d.9.a.11  
 Hæresis est, quod Christus non sit in altari nisi sicut signatum in signo. d.10.a.1  
 Hæc est vera, Corpus Christi est alibi quam vbi est circumscriptiuè, quia est in Sacramento in quo non est circumscriptiuè. ibid.  
 Corpus Christi habet quod possit esse in pluribus locis, non in quantum est gloriosum, sed in quantum est cibus: ad hoc autem quod possit esse cibus nos ad se conuertens, oportet quod sit diuinitati vnium. d.10.a.1  
 In comestione Sacramentali duo sunt, s. diuisio specierum per masticationem & fractionem, & incorporatio cibantis quæ fit in cibo, s. capiti Christo. d.10.a.3  
 Sacramentum Eucharistiæ vt est causa & signum gratiæ, conficitur ex visibili elementorum specie, & carne Christi, vt ab vno habeat rationem significandi, ab altero autem rationem causandi. d.10.a.4  
 Corpus Christi verum est effectuum vnitatis corporis Christi mystici, quod est Ecclesia. ibid.  
 Virtus verborum consecrationis creata est & coniuncta increatæ virtuti in ipsa. d.10.a.7  
 Hæc oratio cum dicta est, in termino finali totam virtutem habet. d.10.a.7. ad q.  
 Operatio transubstantiationis fit verbo creato, in quo operatur verbum increatum. d.10.a.10  
 In Sacramento isto est transmutatio, quæ propriè transubstantiatio vocatur, eò quod est à tota substantia panis & vini in totam substantiam corporis & sanguinis Iesu Christi, quantum ad formam substantialem & materiam. d.11.a.1  
 Illa transmutatio non habet nisi terminos, & non subiectum commune, quod est tertium in mutatione physica. ibid.  
 Illa

## Index rerum.

Illam transubstantiatio subita est, non successiua. d.11.a.3  
 Illa transubstantiatio non est naturalis nec miraculosa, sed mirabilis. d.11.a.4  
 Non satis congruè potest assimilari illa transubstantiatio alicui motui vel transmutationi quæ est secundum naturam. d.11.a.5  
 Nullo modo habet mutationem loci adiunctam. d.11.a.5. ad q.  
 Hæc sunt falsæ, panis potest esse corpus Christi, panis sit corpus Christi, & corpus Christi sit panis, panis erit corpus Christi. d.11.a.6  
 Hæc sunt veræ, de pane vel ex pane fit corpus Christi, panis mutatur in corpus Christi. ibid.  
 Substantia panis in consecratione non annihilatur: & tamen nec in se manet, nec in aliquo sui in Christo. d.11.a.7  
 Cum corpore Christi non manet substantia panis & vini. d.11.a.8. item d.13.a.7  
 Sub alia specie tribus de causis carnem & sanguinem tradidit Christus, s. propter meritum fidei, & ad vitandum horrorem, & derisionem. d.12.a.1  
 Si in propria forma carnis vel sanguinis aliquibus appareret, sumendum esset, si autem omnibus, non esset sumendum, sed pro reliquijs reseruandum. d.12.a.1. item d.13.a.3  
 Tunc Sacerdos si præ deuotionis feruore potest, debet iterum celebrare: si non potest, ipsa communio quam in persona Ecclesiæ debuit facere, intelligitur in spiritali sumptione. ibid.  
 Totus Christus quare sub duplici specie sumitur. d.12.a.2  
 In transubstantiatione panis in corpus Christi est sanguis Christi in corpore, non virtutis Sacramenti, sed virtutis connexionis: similiter quando vinum transubstantiatur in sanguinem, est ibi corpus sicut conexum, & cætera quæ sunt in persona Christi. d.12.a.4  
 Istud Sacramentum licet ab vno homine & sæpius celebretur & suscipiatur, tamen dicitur non iterari, quia forma super eadem numero non iteratur. d.12.a.6  
 Multæ causæ conuenientissimæ assignantur quare debet confici ex pane & vino istud Sacramentum. d.12.a.7  
 Non nisi de pane frumentino in genere suo potest confici. d.12.a.8  
 Si ex alijs granis mixtio fiat, ita quod totum appositum absumatur à tritico, tunc potest fieri confectio. d.12.a.8. ad q. 2  
 Si panis corruptus est à specie panis, non habet fieri confectio: si autem tantum dispositus est ad corruptionem, tunc potest fieri: sed peccant conscienties nisi cogeret eos magna necessitas. d.12.a.8. ad q. 3  
 Ex agresta non potest fieri confectio sanguinis, quia adhuc non habet speciem vini. ibid.  
 De aceto non potest fieri confectio, sed de vino acido, licet non sit tantum de acido conficere propter reuerentiam Sacramenti. ibid.  
 Eucharistia confici potest in azymo & fermentato de potestate verborum, sed de con-

gruentia & iure & sine peccato non potest confici, nisi in azymo. d.12.a.9  
 Aqua calici debet admisceri in parua quantitate. d.12.a.10  
 Aqua nec materia est, nec materiæ pars, sed transit in vinum. ibid.  
 Sine aqua fit consecratio, licet non apponens peccet. d.12.a.10. ad q. 3  
 Aquæ acutæ, vt lixiua & colatiua quibus agunt Alchimici, & huiusmodi quæ cor: upræ sunt ad aliam speciem, non debent poni in calice. d.12.a.10. ad q. 2  
 Species Sacramentales cum maneant sine subiecto, per se possunt agere & pari admixtionem & putrefactionem. d.12.a.11  
 Copulatio aquæ & vini sic miscetur in calice, vt mixtio illa non possit separari. d.12.a.12  
 Christus dedit discipulis suis corpus suum passibile. d.12.a.13  
 Nomina, verba & participia quæ dicunt passionem naturalem vel communes ad naturales & violentas, possunt copulari corpori existenti in pyxide si seruatum fuisset per triduum, sicut patitur, dolet, moritur, sentit dolores, &c. non autem ea quæ dicunt passionem violentas ipsa voce, sicut vulneratur, verberatur, crucifigitur, &c. vnde verus: *Pyxide seruatum poterit copulari dolorem Innatum: sed non illatus conuenit illi.* d.12.a.14. ad q. 1  
 Si quis in triduo corpus Christi consecrasset, fuisset corpus sine anima. d.12.a.14. ad q. 1  
 Christus sanguinem suum accepit & suum corpus, quando discipulis dedit; vnde verus: *Rex sedet in cæna, turba circum duodena: Se tenet in manibus, se cibus ipse cibus.* d.12.a.15  
 Accidentia sunt in Sacramento Eucharistiæ sine subiecto. d.12.a.16. item d.13.a.9  
 Species Sacramentales vel in nutriendo habent actum substantiæ, vel illarum prima substantia redit. ibid.  
 Realis est fractio in Sacramento. d.13.a.1  
 Fractio non est in corpore Christi, sed potius in formis tantum. d.13.a.2  
 Consecratione facta manent omnes species accidentales, & etiam soliditas mathematica secundum esse reale. d.13.a.4  
 Fractione facta manet vnum Sacramentum, & forma efficitur plures formæ per diuisionem. d.13.a.5  
 Opinio quæ dicit corpus Christi essentialiter frangi & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile manere, nec fidei congruit nec rationi. d.13.a.6  
 Fractionis & diuisionis non est prima causa materia vel substantia, sed potius quantitas. d.13.a.8  
 Totus Christus est sub qualibet parte vniuersæ speciei. d.13.a.10. & 11. & 13  
 Corpus Christi habet tres dimensiones cum figura propria, & sine aliqua contractione, sed non comparatur ad formam illam sicut ad locum vel æquale cui commensuratur, sed vt signatum ad signum. d.13.a.10  

K K k k 2 Corpus

# Index rerum.

Corpus Christi in Sacramento non est vt in loco circumscriptiue, nec diffiniue. d. 13. a. 10. ad q.

Corpus Christi per se, hoc est, circumscriptiue, non est nisi in vno loco, sicut in celo empyreo, sed per accidens est in pluribus locis, hoc est, gratia specierum quæ sunt in pluribus locis per se. d. 13. a. 12

Quid significant partes in quas hostia diuiditur à sacerdote celebrante. d. 13. a. 14

Fractio significat passionem, communio autem vnionem charitatis ad proximum & ad Deum. d. 13. a. 15

Sumus digni communione & sanguinis Domini, quia dignos nos æstimat, quando sumus sine mortali peccato secundum nostram conscientiam: indigni autem, quando conscientia aculante sumus in mortali peccato. d. 13. a. 16

Peccator occultus petens Eucharistiam non debet repelli: notorius autem persecutus in peccato debet repelli. d. 13. a. 17

Corpus Christi videri potest & debet à peccatore, sed non multiplicari respectu propter humilitatem. d. 13. a. 18

Aliter celebrans quam institutum est à Christo, peccat mortaliter. d. 13. a. 19

Existenti in peccato mortali & petenti Eucharistiam, potest dari hostia non consecrata seorsum quidem posita, non corpori Domini intermixta: tamen non sæpè debet fieri, vt magis de peccato suo territus citius reuertatur. d. 13. a. 20

Communicaturus specialiter iubetur dimittere debitibus suis, quia peccatum odij fratrum maxime contrariatur communioni. d. 13. a. 21

Christus verissimè immolatur, cum sacrificium offertur Deo Patri. d. 13. a. 23

Corpus Christi quotidie immolatur, licet non quotidie conficiatur: quia in Parasceue immolatio fit absque consecratione. d. 13. a. 24

Sanguis non referatur à die cœnæ vsque in diem Parasceues sicut corpus, propter periculum effusionis. d. 13. a. 24

Eucharistia nec contra mortale, nec contra veniale ordinatur, sicut ad proprium effectum, sed potius contra debilitatem quæ procedit ex deperditione spiritualitatis. d. 13. a. 25

Eucharistia ex consequenti delet veniale quod inest, & etiam reatum pœnæ peccati mortalis, quod per pœnitentiam factum est veniale. ibid.

In hoc Sacramento repræsentatur remissio omnis peccati sufficienter, non efficienter. ibid.

Eucharistia est repræsentatio immolationis factæ in passione. d. 13. a. 26

Si dixerit quispiam non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius autem affirmat quotidie, faciat vnusquisque quod secundum fidem suam piè credit esse faciendum. d. 13. a. 27

Communio spiritualis sæpius iteranda est, etiam eodem die, sacramentalis verò ordinanda est, vt cum solemnitate & honore

tanti Sacramenti fiat. d. 13. a. 28

Qui non communicat secundum statuta canonum, excommunicandus est post sufficientem admonitionem. d. 13. a. 28. q. 2

Patres statuerunt primum vt in quolibet die dominico, & deinceps vt tribus vicibus per annum populus communicaret, nunc autem statutum est, vt semel in anno hoc fiat. d. 13. a. 28. ad 9. 3

Mali Sacerdotes etiam hæretici schismatici & simoniaci hoc Sacramentum conficere possunt. d. 13. a. 29

At talibus nullus debet Sacramenta percipere, & si scienter percipit, mortaliter peccat: d. 13. a. 32

Missa ratione substantialis quod in Missa est, æquales sunt: sed ratione eius quod adiunctum est & est opus hominis, inæquales. Vnde versus:  
*Vim Sacramenti non mutat vitu ministri,  
Sicut deterius non fit pro deteriori:  
Sic nec fit melius pro presbytero meliori.  
Hoc Sacramentum nunquam licet esse frustum:*  
*Quamuis per prauum celebretur sæpè ministrum.* d. 13. a. 31. & 32

Corpus Christi verum, melius est corpore mystico, propriè loquendo. d. 13. a. 33

Plus peccat malus Sacerdos qui territus simulat se celebrare, quam alter qui æqualiter malus celebrat. d. 13. a. 35

Dulcedo Sacramenti non sentitur à sumentibus: quia panis iste voluntarius est & sentitur vt vult: vel quia reliquæ peccati impediunt gustum spirituale. d. 13. a. 36

Sine ordine non potest quis hoc Sacramentum conficere. d. 13. a. 37

Conficeretur sine vestibus sacris & sine alari & à ieiunio: sed mortalissimè peccaret conficiens, & degradandus esset. q. 13. a. 37. ad 9

Sume corpus Christi dicit vnionem vel potentiam ad illam, quæ non est in bruto sed in peccatore: tamen quando sunt ibi species discernibiles, tandiu est ibi corpus Domini. d. 13. a. 38

Homo habens gratiam, vel præsumens ex probabili signo se habere gratiam, potest accedere ad corpus Christi. d. 16. a. 42

Accedens ad corpus Christi qui confessionem generalem prius fecit, non debet retrocedere propter recordationem aliquorum peccatorum quæ in speciali non est confessus, quia in generali confessione illa dimissa sunt. d. 16. a. 42. ad 9. 1

Ex humilitate bonum est quandoque se elongare. d. 17. a. 38

Excommunicatio est separatio à communione Ecclesiæ quoad factam & suffragia Ecclesiæ communia. d. 18. a. 16

Excommunicatio est à qualibet licita communione vel legitimo actu separatio. ibid.

Os, oratio, vale, communicatio, mensa, negatur. ibid.

Excommunicatio duplex, s. maior & minor: illa procedit à tribus, scilicet participatione sacramentorum, ingressu Ecclesiæ, & communione fidelium, hæc non remouetur nisi à participatione sacramentorum. d. 18. a. 17

Contumax

# Index rerum.

Contumax in quantum contumax potest & debet excommunicari, & pro nullo alio vitio est quis excommunicandus. d. 18. a. 18

Habens iurisdictionem ordinarij iudicis vel delegati potest excommunicare & absoluerè. d. 18. a. 19

Excommunicatus maiori excommunicatione non potest aliquem communicare. ibid.

Ad iustam formam excommunicationis concurrunt tria, s. vt excommunicatio sit ex animo, & ex ordine, & ex causa. d. 18. a. 20

Impossibile est excommunicationem semel solutam redire eandem numero. ibid.

Communicans excommunicato, maiori excommunicatione in casu non concessio, est excommunicatus: casus autem non concessi notantur hoc versu:  
*Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.* d. 18. a. 21

Non tenetur aliquis credere aliquem esse excommunicatum, nisi inter sit denuntiationi, vel per denuntiantem intimetur ei, vel ita certificetur per publicam famam, quod nullo modo sibi de hoc dubium possit generari. ibid.

Gratia subtrahitur, magis ac magis, obice raptio.  
*De vitio vnus in vitium, suffragia peccatis,  
Ecclesie, satana vexandus traditur ille,  
Quem ligat ex propriis anathematizatio culpis.* ibid.

Potestatem communicandi potest habere multitudo, ita quod nullus singulariter, non autem potestatem absoluendi & ligandi in confessione. d. 19. a. 6

Multitudo non potest excommunicari. ibid.

Excommunicatus vna excommunicatione, potest etiam alia excommunicari. d. 19. a. 8

Potest quis absolui ab vna excommunicatione, ita quod non ab alia. d. 19. a. 8. ad 9

Peccato remisso per contritionem, adhuc potest remanere excommunicatio, & remissa excommunicatione per absolutionem, adhuc potest manere peccatum quoad Deum ibid.

Nullus potest excommunicare maiorem, vel æqualem, vel seipsum. d. 19. a. 9

Aliquis à vinculo excommunicationis absolui potest etiam inuitus. d. 19. a. 11

Boni & mali sacerdotes habent clauem, si habent iurisdictionem, habent etiam clauium executionem. d. 19. a. 12

Excommunicatus ab Ecclesia, debet se gerere pro excommunicato & ab alijs vitari. d. 17. a. 63. item d. 18. a. 16

F

Fama est duplex, s. in re pertinente ad veram laudem, & in scientia, vel militia, vel huiusmodi, in quibus non est laus nisi vana. d. 15. a. 43. ad q. 1

Fides duplex est, s. indistincta, & distincta assertiens credito articulo. d. 16. a. 52

Flagella quinque modis contingunt: vel vt iustis per patientiam merita augeantur: vel ad custodiam virtutum, ne superbia teneant: vel ad corrigenda peccata, vel ad gloriant

Dei, vel ad iudicium pœnæ. Vnde versus.  
*Iob probat, inclinat Paulum, purgatque Mariam.*  
*In cæco se se manifestat, punit Herodem.* d. 15. a. 4

Fomes non est à Deo, nec macula, nec caligo, nec aliquid huiusmodi. d. 18. a. 22

Frigiditas seu impotentia coeundi impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum. d. 34. a. 4

Qui causa frigiditatis separari volunt, debent se primo mane iurare, quod coire non poterunt. d. 34. a. 5

Fundamentum multipliciter dicitur, s. fidei, rerum sperandarum & Christianæ religionis & præmij. d. 16. a. 50. & 51

Furiosi quando sunt in actu furie, contrahere non possunt. d. 34. a. 11

G

Gaudium est diffusio animi ex cõceptione præsentis boni. d. 14. a. 26. item d. 4. a. 9. a. 9

Gratia sacramentalis differt à gratia virtutum & donorum: quia habita vna sacramentali non habentur alia nec necessariò: & quia non existente peccato non essent sacramentali: & quia in ipsis operatur passio Christi specialiter: quorum nullum per se conuenit gratiæ virtutum & donorum. d. 12. a. 4

Gratia nullo modo potest dici sacramentum. d. 3. a. 1

Gratia sanctificationis in vtero datur post animationem. d. 6. a. 9. ad q. 2

Hæc gratia simpliciter maior est quam gratia baptizati. d. 6. a. 9. ad q. 3

Gratia sacramentalis non descendit ex vitæ merito, nec à ministro, sed ex opere sacramenti. d. 7. a. 2

Omnis gratia sacramentalis est contra periculum. d. 7. a. 2. ad q. 3

Vna gratia sacramentalis non dependet ab alia: nec habita vna, habetur alia. d. 7. a. 5

Gratiæ augmentum non potest esse nisi trium modorum vno, s. quod augeatur additione similis gratiæ: vel quod quoad feruorem crescat, sed non in se: vel quod Deus nihil addat, sed multiplicet gratiam in se, sicut multiplicauit quinque panes. d. 7. a. 5 ad q. 2

Gratia sacramenti remouet dispositionem morbi per se, & per consequens ordinat ad actum: gratia autem virtutis ordinat ad actum per se & primo, in quo consistit meritum. d. 7. a. 5. ad q. 3

Gratia consideratur dupliciter, s. in quantum subiectum informat & actum, & sic ipsa est accidens, & non potest dare vitam: & in quantum est similitudo quædam bonitatis diuinæ & accepta Deo & omne id quod est in ipsa, & sic dat vitam. d. 14. a. 20

Si fecerimus quod in nobis est, Deus iucundabiliter dabit nobis gratiam. d. 17. a. 6

Gratia præueniens & subsequens sunt eadem substantia, licet differant ratione. d. 17. a. 30

Græcorum error, quod nullus ante diem iudicij intret celum vel infernum. d. 12. a. 10

Gula est immoderatus appetitus edendi. d. 34. a. 15

K K k k ; Gula

## Index rerum.

Gula dicitur carnale peccatum : quia eius obiectum est delectabile carni, in cuius coniunctione perficitur d.lectatio. d.33. a.16  
 Gula est circa delectabile gustui in quantum gustus est tactus quidam. d.33.a.17  
 Gula est semper peccatum, non tamen semper est mortale. d.33.a.18  
 Gula est minus peccatum quam luxuria. d.33. a.18. ad q.2  
 Gula est capitale vitium. d.33.a.19  
 Species gulæ sunt quinque, quæ continentur hoc versu :  
*Præproperè, lauidè, nimis, ardentè, studiosè.*  
 d.33.a.20  
 Filia gulæ sunt quinque, s. multiloquium, scurrilitas, inepta lætitia, immunditia & hebetudo mentis. d.33.a.21

H

**H**abitus duplex est, s. perfectus & distinctus, & imperfectus & indistinctus. d.6. a.3  
 Hæresis duplex est, s. aperta, & implicita. d.17. a.3. ad q.  
 Hæreticus est, qui pro alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatusque sui gratia, falsas ac novas opiniones gignit vel sequitur. d.13.a.39  
 Humanæ naturæ veritas ratione vna est in omnibus hominibus, sed re & subiecto est plures. d.44.a.6  
 Ridiculum est dicere nihil de cibo conuertere in corpus humanum. d.44.a.7  
 Humidum duplex est, s. radicale, & nutrimentale. d.44.a.8  
 Hypocrita est, qui simulat quod non est, repræsentat alterius personæ. d.16.a.37  
 Hypocritis est speciale vitium. d.16.a.38  
 Hypocritis præcipue querit apparere in actibus sanctitatis, & illi sunt partes sanctificationis vel satisfactionis, s. ieiunium, oratio & elemosyna. d.16.a.39  
 Hypocrysis & inanis gloria sunt diuersa vitia. d.16.a.40  
 Hypocrysis non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale, & quandoque maius, & quandoque minus, secundum quod diuersis circumstantiis vestitur. d.16.a.41

I

**I**gnis tres sunt species, s. lux, flamma, & carbonis. d.21.a.6  
 Ignis corporeus cruciat demones vt instrumentum diuinæ iustitiæ vindicantis peccatum commissum contra Deum. d.44. a.37  
 Ignis inferni est in fortissima caliditate, cui nihil est comparabile. d.44.a.39  
 Ignis qui præcedet iudicium, erit eiusdem speciei cum igne elementari. d.44.a.6  
 Omnium corpora tam bonorum quam malorum incendet, vt consumatur penitus formas peccati per ignis incinerationem, qui in aliis consumptus est per putrefactionem

corporum. d.47.a.8  
 Ignem calidum vestium cum sicco & materia post iudicium Dominus descendere faciet ad locum damnatorum, sed quoad luminosum subtile & leue faciet ascendere sursum. d.47.a.9  
 Ignis quoad incendium mundi præcedet iudicium, sed quoad quendam actum sequetur, s. quoad inuolutionem malorum. d.47. a.11  
 Immolatio dicitur actum oblationis ex parte rei oblatæ, & sacrificium dicitur eundem actum ex parte effectus. d.13.a.23  
 Immundis in quantum immundis nihil est mundum. d.15.a.18  
 Immunditia duplex, s. in se, & quoad nos. ibid.  
 Indulgentia sive relaxatio est pœnæ temporalis debite promissa diminutio. d.20.a.16  
 Indulgentia est satisfactionis maioris in minore competens & discreta commutatio. ibid.  
 Indulgentiæ valent sicut eas valere prædicat Ecclesia. d.20.a.17  
 Existentibus in statu gratiæ valent indulgentiæ ad diminutionem pœnæ expiatiuæ siue iniunctæ, siue iniungendæ: sed existentibus in peccato mortali valent illo modo quo vnus alteri potest mereri primam gratiam, & quia vicinant eos gratiæ & faciunt conuersioni magis idoneos. d.20.a.18  
 Existentibus in inferno nihil profuit indulgentiæ, sed existentibus in purgatorio multum profuit. d.20.a.18. ad q.3  
 Potest esse, quod habens multas indulgentias, citius liberabitur quam non habens, sed habens voluntatem habendi: sed non liberabitur plenius, nec plenior habebit gloriam, sed citiorem. d.20.a.19  
 Indulgentiæ æqualiter valent, siue à malo siue à bono dentur. d.20.a.20  
 Episcopus in sua diocesi potest dare indulgentiam, & quantam vult, nisi à constitutione Domini Papæ distinctè sit limitata. d.20.a.21  
 Simplex plebanus nullam potest dare indulgentiam. d.20.a.22  
 In Inferno non erit aer, sed tantum ignis, & frigus, & damnati. d.49.a.12  
 Quamuis in inferno ignis ad consolationem non luceat, tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. d.50.a.4  
 Infirmitas animæ causaliter est peccatum, formaliter autem est distemperatio virium animæ ad seipsas, & ad actus, & ad corpus quod regere habet. d.17.a.17  
 Iniquitatem qui diligit, quomodo odit animam suam. d.15.a.27  
 Intellectus non semper sumit à sensu, sed potius quandoque sumit ab intelligentiis separatis, & illarum impressiones sunt in ipso, quando circa strepitus sensuum non occupatur. d.26.a.2  
 Intensionis causa duplex est, s. efficiens, & illa quæ est per modum præparationis & dispositionis in subiecto. d.16.a.3  
 Ioannes sciuit Christum esse natum & mundum redempturum: sed nesciuit, quod iste homo

## Index rerum.

homo qui venit ad eum inter alios fuit Christus antequam vidit columbam descendentem. d.5.a.5  
 Quare in noua lege non est aliquid curans Irregularitatem sicut in veteri. d.1.a.10  
 Irregularitas quare maxime impedit à sacramento ordinis, & non ab aliis. ibid.  
 Iudicij dies nullo modo sciri potest. d.43. a.7  
 Congruit Dominum media nocte venire ad iudicium. d.43.a.8  
 Iudicandos actionum suarum codices coram iudicibus aperire, nihil aliud est quam conscientias illis non posse abscondere. d.43.a.10  
 Omnia aliena & propria peccata ibi manifestantur. d.43.a.12  
 Iudicium extremum fiet in momento. d.43. a.14  
 Non irrationabiliter purari potest, peccata hic per penitentiam tecta & deleta, illic etiam regi aliis, alia verò cunctis propalari. d.43.a.20  
 Probabilius est quod sententia iudicis in extremo iudicio erit mentalis quam vocalis. d.47.a.1  
 Omnes sancti iudicabunt iudicio approbationis & confirmationis sententiæ, sed sicut ingerendo sententiam in lumine cordis sui dictam & inflatam Apostolici viri tantum iudicabunt. d.47.a.4  
 Iudicium triplex, s. vniforme, multiforme & omniforme. d.47.a.5  
 Christus iudicabit in forma serui. d.48.a.1  
 Omnes tam boni quam mali videbunt formam gloriæ humanitatis Christi. d.48.a.3  
 Congruit vt Dominus descendat in vallem Iosaphat in iudicio, & non in terra sed in spatio huius aeris sedeat contra locum montis Oliueti. d.48.a.6  
 In iudicio sol & luna eclipsum patientur. d.48.a.7  
 Lux solis erit maior post iudicium quam fuit ante. d.48.a.8  
 Nusquam erit tunc nox nisi in centro terræ. d.48.a.9  
 Ius naturale dupliciter dicitur, s. quod dicitur natura hominis esse faciendum, & id quod constitutum est à natura naturante. d.16. a.13  
 Præcedit aliquid in peccatoribus, quo quamuis nondum sint iustificati, digni tamen iustificatione efficiuntur, & contra in aliis quo digni sint obduratione quomodo intelligitur. d.16.a.30. item d.17.a.14  
 Ad Iustificationem impij quatuor exiguntur, s. motus liberi arbitrij in peccatum, & motus liberi arbitrij in Deum, & remissio culpe, & gratia infusio. d.14. a.12. item d.17.a.10  
 Hæc quatuor sunt simul tempore, non natura. d.17.a.11  
 Iustificatio est reuelatio diuini consilij. d.17. a.9  
 Iustificatio est remissio peccatorum & consummatio bonorum operum. ibid.  
 Iustificatio est effectus iustitiæ generalis, quæ de impio fit prius. ibid.

Miraculosa est vel mirabilis impij iustificatio. d.17.a.12  
 Iustificatio principalis est effectus bonitatis. d.17.a.13  
 In omni opere Dei est misericordia & veritas, id est, iustitia, sed istud opus principaliter est misericordiæ. d.17.a.14  
 Præcedit quoddam in peccatoribus, quod digni sunt iustificatione, & in aliis quoddam, quod digni sunt obduratione. ibid.  
 Iustificatio est quidam motus à peccato siue malo culpæ ad bonum gratiæ & rectitudinis, & ideo nihil prohibet ad illam diuersa esse momenta. d.17.a.15  
 Ista secundum ordinem se consequuntur, dilectio, prædestinatio, electio, vocatio, iustificatio, magnificatio: & prima quidem tria nihil ponunt in homine, sed in Deo, alia verò tria ponunt in homine iustificato gratiam gratum facientem, secundum diuersas consideraciones. d.17.a.16  
 Iustitia proprie non est hominis ad se, nec hominis ad suos, vt sunt sui, vt patris ad filium, familias, vel serui ad dominum, vel viri ad uxorem: sed iustitia proprie est inter eos qui iure suo sunt pares & æquales. d.14. a.6  
 Iustitiæ nostræ dupliciter considerantur, in comparatione ad nos, & in comparatione ad gratiam informantem quam habemus à Deo, & hoc modo sunt acceptæ Deo. d.15. a.11  
 Iustitia duplex est, s. congrui & condigni. d.17. a.14

L

**L**aban supponens Liam pro Rachel, peccauit mortaliter, non autem Lia. d.30.a.5  
 Lacrymæ mentis sunt completa voluntas ad stendum, si per accidens lacrymæ non impediuntur. d.15.a.36  
 Lauant lacrymæ delictum, quod voce pudor est confiteri, id est, quod cum pudore aliquis confitetur. d.17.a.23  
 Latio in cruce, cui fuit dictum, Hodie mecum eris in paradiso, non fuit martyr. d.4. a.7  
 Legitimus filius est, qui de legitimo matrimonio est natus, vel de eo quod in facie Ecclesiæ legitimum reputatur. d.41.a.10  
 Illegitimi legitimantur secundum canones & secundum leges pluribus modis. d.41.a.11  
 Lenitæ habebant ius percipiendi hæreditatem suorum parentum in Veteri Testamento. d.24.a.13  
 Quædam sunt in loco circumscriptiue, quædam definitiue, quædam sacramentaliter. d.13.a.10. ad q.  
 Dupliciter contingit aliquid esse in alio vt in loco, s. proprie & improprie. d.2.a.11  
 Esse in loco dicitur dupliciter, s. per se, & per accidens: per se, hoc est circumscriptiue aliquid creatum in pluribus locis non potest esse simul. d.15.a.12  
 Nihil prohibet aliquid accidens esse in loco per se. ibid.  
 Loth filiz quia intentione conceptus non libidinis,

# Index rerum.

bidinis, patri coniungebantur, idè excu-  
santur non à toto, sed à tanto. d. 33. a. 8

## M

**M**alum dicitur multipliciter, s. formali-  
ter, & effectiue, & hoc vel vt cau-  
sa per se, vel vt causa per accidens. d. 9.  
a. 1. 1

Nihil est summè malum absolutè. d. 14.  
a. 3. 1

Malum nulla positione augetur per se, sed per  
accidens. d. 16. a. 2. 2

Maleficiati multi sunt vi & potestate damo-  
num. d. 34. a. 8

Maleficio nullo modo quærenda est medicina  
per incantationem, sed potius semper tole-  
randum est maleficio. d. 34. a. 9

Maleficiati separari possunt. d. 34. a. 10

Mansiones sunt in cælo in domo Patris. d. 49.  
a. 1

Charitas & quantitas charitatis distinguit  
mansiones. d. 49. a. 2

Differentia mansionum non est nisi in inferno  
damnatorum & in cælo sanctorum. d. 49.  
a. 3

Martyrem facit causa, non pœna. d. 4. a. 7

Matrimonium non habet substantialem ordi-  
nem contra peccatum, sed principaliter  
est ad officium, in quo tamen inuentum est  
remedium contra vulnus quod accidit ex  
peccato. d. 16. a. 1

Matrimonium cum sit in officium n. uræ, &  
in remedium concupiscentiæ, potuit ha-  
bere duas vel tres etiam institutiones di-  
uinas, vnã quoad naturam secundum se,  
aliã quoad naturam corruptam, & tertiam  
secundum statum naturæ reparatæ per  
Christum. d. 16. a. 5. & 14

Quoad commixtionem sexus idem fuisset  
modus propagationis in paradiso, vt nunc.  
d. 16. a. 6

Conceptus fuisset tunc sine ardore, & partus  
sine dolore. d. 16. a. 7

Matrimonium duplex est medicina concu-  
piscentiæ cocundi. 1. ex gratia quam dat in  
fide Mediatoris contrahentibus. 2. medi-  
catur restringendo legibus diuinis & hu-  
manis, quibus excluditur turpitudine quæ  
coniuncta est concupiscentiæ. d. 16. a. 8

Coitus matrimonialis potest esse sine peccato,  
non solutus d. 26. a. 9. & 13. item d. 31. a.  
27. & d. 33. a. 1

Prima institutio matrimonij habuit præcep-  
tum ex causa defectus multitudinis, quod  
non obligat multitudine existente. d. 26.  
a. 10

Actus matrimonij, si fiat spe proles, fide red-  
dendi debiti & in remembrance boni sa-  
cramenti, est meritorius & habet præ-  
mium: si autem libido ponatur vltimus fi-  
nis, est peccatum mortale. d. 26. a. 11. item d.  
31. a. 19. & 21

Quatuor sunt in matrimonio. 1. est commix-  
tio sexus ad salutem naturæ. 2. distinctio  
personarum ad matrimonium legitimarum.  
3. effectus eius contra vulnus concupiscen-  
tiæ. 4. est honestas quæ circumstat causam

efficientem matrimonij, & amicitia quæ  
consequitur ex ipso, & mutuum obse-  
quium: quoad 1. est de lege naturæ, quoad  
2. de lege Moyfi, quoad 3. de lege Christi,  
& quoad 4. de lege ciuili. d. 16. a. 14

Matrimonium habet formam quæ est consen-  
sus per verba expressus. ibid.

Matrimonium gratiam confert. ibid.

Matrimonium est perfectum per consensum.  
d. 16. a. 15. item d. 27. a. 4. & 7

Matrimonium est in genere relationis, & dicit  
relationem æquiparantiæ. d. 27. a. 1

Matrimonium est viri mulierisque maritalis  
coniunctio inter legitimas personas indi-  
uiduam vitæ consuetudinem retinens. d. 17.  
a. 2

Matrimonium est consortium vitæ commu-  
nis, & coniunctio diuini & humani iuris.  
ibid.

Matrimonium est duarum idonearum per-  
sonarum legitimus de coniunctione con-  
sensus. ibid.

Ante carnalem copulam non est inter copiu-  
ges nisi vinculum spirituale, ad cuius so-  
lutionem sufficit mors spiritualis: cum au-  
tem alter conuolat ad frugem vitæ melioris  
in claustro, tunc moritur spiritualiter, &  
alter est absolutus. d. 27. a. 3

Solus consensus de præfenti facit matrimo-  
nium, & non de futuro. d. 27. a. 3. ad q

Quia istud sacramentum consistit in quadam  
cõmutatione siue contractu ipsius personæ  
contrahentis, quæ non potest fieri sine con-  
sensu, idè consensus requiritur in isto sa-  
cramento & non in aliis. d. 27. a. 6

Secundum quod dicunt Iurisperiti, coniux in-  
fra mensem tenetur debitum reddere. d. 27.  
a. 8

Iniustum est, quod vxor dimittatur post matri-  
monium consummatum, nisi consentiant  
vtrique coniuges ad vota continentiæ, &  
semper fuit iniustum. d. 27. a. 9

Si ambo intrauerint religionem, ante tempus  
professionis, ad priores amplexus redire  
possunt, nisi obstat eis votum aliud quam  
probationis, sicut est votum continentiæ  
perpetuæ. d. 27. a. 10

Nullum impedimentum superueniens matri-  
monio, dirimit matrimonium. d. 27. a. 11.  
item d. 34. a. 14

Iuramentum cum sponsione de futuro non fa-  
cit matrimonium. d. 28. a. 1

Carnalis copula post sponsalia est interpreta-  
tus consensus, & facit matrimonium, nisi  
dissensus matrimonij ab vtroque aut altero  
exprimatur. d. 28. a. 2

Qui exprimit verba consensus & contrahere  
non intendit, tenetur ex animo contrahere  
si sit æqualitas personarum, non autem si  
distantia sit multa. d. 28. a. 3

Ad matrimonium non exigitur consensus pa-  
rentum, nisi ad bene esse. d. 28. a. 4

Consensus qui matrimonium facit, est ad co-  
habitationem maritalem, in qua includitur  
carnalis copula, nisi impediatur votum vtriuf-  
que coniugis. d. 28. a. 6

Vxor non in dominam nec in ancillam assumi-  
tur, sed ob coniugalem societatem. d. 28. a. 7

Merus



# Index rerum.

- Metus qui cadit in constantem virum, excludit matrimonij consensum, vt contractus in irritum reuocetur. d. 29. a. 4
- Error personæ & conditionis de sui natura euacuat consensum & per consequens matrimonium. d. 30. a. 2. 3. & 4
- Error fortunæ & qualitatis coniugij consensum non excludit. d. 30. a. 4
- Verum & perfectum matrimonium fuit inter gloriosam Virginem & sanctum Ioseph, testamentum & æconomum virginalis castitatis eius. d. 30. a. 8
- Christus dicitur bonæ prolis illius matrimonij, quia in matrimonio est susceptus, licet non ex matrimonio, & in ipso educatus. d. 30. a. 10
- Votum castitatis B. Virginis fuit conditionale, & ideo matrimonio non contrariabatur. d. 30. a. 11
- Indiuiduitas animorum maxima fuit in illo sacramento, quæ nunquam fuit inter alios coniuges. d. 30. a. 12
- Matrimonium est de bonis mixtis, quæ scilicet partim vtilitatis causa appetuntur, partim propter propriam vim nos trahunt & propria dignitate nos alliciunt. d. 31. a. 2
- Tria sunt principaliter bona matrimonij, fides, proles, sacramentum. d. 30. a. 1. & seq.
- Hæc tria bona matrimonio fidelium & infidelium per prius & posterius conueniunt. d. 31. a. 5. & 16
- Hæc tria bona plenissimè sunt matrimonij consummati, & sunt minus plenè rati. d. 31. a. 6
- Matrimonium non imprimit characterem. d. 31. a. 14
- Matrimonium est inter eos qui explendæ libidinis causa conueniunt. d. 31. a. 17
- Qui sterilitatis venena procurant, quia peccant contra matrimonium, inducendi sunt quod de cætero non vtantur matrimonio, sed arctari non possunt. d. 31. a. 18
- Omnis ardentior amator propriæ vxoris, adulter est. d. 31. a. 20
- Rationabile est vt prægnans se temperet à coitu, si tamen vtatur, non peccat mortaliter. d. 31. a. 21
- Incongruum est vti commixtione carnali tempore orationum constituto, sed non est peccatum mortale exigere. d. 31. a. 23
- Nihil eorum quæ facit maritus cum vxore, seruat debito corpore seu vase, est secundum se mortale peccatum, sed potest esse signum concupiscentiæ mortalis, quando scilicet non sufficit eis modus quem natura determinat per membrorum dispositionem. d. 31. a. 24
- Iure matrimonij in reddendo debito & exigendo æquales sunt coniuges. d. 31. a. 29
- Matrimonium est naturale, & omnis commixtio extra matrimonium, peccatum est & transgreditur legem naturæ. d. 33. a. 1
- Natura hominis duplex, scilicet quæ ex genere est, & quæ ex differentia: primo modo non est contra naturam hominis habere plures vxores, sed secundo. d. 33. a. 2
- Nullo modo est secundum naturam, quod vna femina habeat plures viros. d. 33. a. 3
- Nunquam licuit ancillam vel alicui cognoscere, sed ancillam ductam in matrimonium ex instinctu Spiritus sancti. d. 33. a. 5. & 23
- Non licuit simpliciter habere plures vxores, sed potius ex causa & dispensatione diuina, licet non omnino sit contra naturam. d. 33. a. 7
- Quæ impediunt matrimonium contrahendum & dirimunt contractum, notantur his verbis: *Error, conditio, votum, cognatio, crimen, Cultus disparitas, ordo, ligamen, honestas, Si sit affinis, si forte coire nequibus: Hæc socianda vetant connubia, facta retrahant.* d. 34. a. 2
- Quæ impediunt contrahendum, sed non dirimunt contractum, exprimuntur his verbis: *Ecclesia vetitum, nec non tempus feriatum, Impediunt fieri, permittunt inuicta teneri.*
- Qui fornicatiæ cognouit vnâ sororem, aliam non potest ducere in matrimonium. d. 34. a. 12
- Pueri ante 14. annos & puellæ ante 12. annos secundum leges, matrimonium inire nequeunt. d. 36. a. 6
- Si vir ordinetur de consensu mulieris, mulier tenetur ad castitatem dum viuit, hoc est, perpetuam, & si iuuenis est, de cuius lapsu timetur, tenetur intrare religionem. d. 37. a. 4
- Crimina impediunt matrimonium contrahendum ex interdicto Ecclesiæ, sed non dirimunt contractum consueuerunt poni sex, scilicet interfectio propriæ coniugis, incestus, raptus sponsæ alterius, insidians iuri vel debito vxoris, sicut ille qui proprium filium leuat à fonte, vt per hoc vxoris suæ compater effectus, non teneatur ad debitum, occisio presbyteri, & pœnitentia solennis. d. 37. a. 12
- Si aliquis in Paganismo vel Iudaismo habens plures vxores conuertatur cum omnibus illis, vnâ solum & hanc primam cum qua contraxit retinebit. d. 39. a. 6
- Matrimonium infidelium non est vsquequaque legitimum, eò quod non est omnino inter legitimas personas, & ideo aliquo casu interueniente potest dissolui. d. 39. a. 9. & 10
- Secundæ nuptiæ sacramentum sunt, sed non adeò perfectæ significationis. d. 42. a. 17
- Contra Ecclesiæ interdictum contrahentes non sunt separandi, nisi forte ad tempus, vt peragant pœnitentiam de inobedientia. d. 42. a. 18
- Mentis sanitas & innouatio imaginis differunt ratione, sed non substantia. d. 17. a. 19. & 23
- Mentis sanitas imperfecta fit per gratiam præuenientem, perfecta per subsequentem. d. 17. a. 20
- Per solam gratiam sacramentalem propriè loquendo sanatio mentis perficitur. d. 17. a. 21
- Sanitas mentis quæ præcedit peccatum, fit subito, sanitas verò quæ fit reliquiarum peccati purgatione, fit successiue. d. 17. a. 22
- Metus est instantis vel futuri periculi causa trepidatio mentis. d. 17. a. 23
- Metus quandoque est circa res turpes, quandoque circa honestas. d. 17. a. 24
- Militia secundum se non est illicita. d. 17. a. 26
- Miraculum est, quod fit præter naturam, & est arduum infidelium. d. 17. a. 27

## Index rerum.

Miraculum est aliquid arduum & insolitum præter spem & facultatem adiurantis apprens. d.17.a.12  
Misericordie opera duobus versibus comprehensa :  
*Viso, potu, cibo, lectum do, colligo, condo :*  
*Instrue, castiga, solare, remitte, fer, ora.* d.2.a.1  
Misericordia duplex est, f. liberans & relaxans. d.45.a.3  
In omni opere Domini est misericordia & veritas. d.46.a.3  
Missa dicitur, eo quod cœlestis missus ad consecrandum viuificum corpus adueniat : vel quia populus per ministerium sacerdotis, preces, vota & oblationes Deo transmittit : vel hostia sacra missa vocatur, quia à Patre transmissa est nobis prius : vel missa ab emittendo dicitur, quia vt sacerdos hostiam consecrare incipit, per manum diaconi & ostiariorum, catechumenos & non communicantes foras Ecclesiam emittit. d.13.a.34  
Mors de se non dicit nisi separatione. d.46.a.8  
Mortui mali præsentia quæ hic generantur, naturali cognitione cognoscere possent sicut demones, si eis permitteretur, sed non permittitur. d.50.a.7  
Non intelligitur quomodo boni nesciant ea quæ sunt hic dummodo velint scire d.50.a.8  
Boni vident malos, non è contra. d.50.a.10  
Mortui spirituales non habent tempus mensurans eiusdem rationis cum aliis moribus. d.17.a.11  
Moses dicitur sacerdos non officio oblationes offerendi, sed sacra pandendi. d.19.a.14  
**N**ecessitas est multiplex, f. absoluta, & conditionis, f. finis alicuius. d.7.a.1  
Necessitas duplex, f. inevitabilitatis sine coactionis absolutæ, & conditionis. d.38.a.4  
Negotiationem tria præcipue faciunt illicitam, f. persona, tempus, & modus. d.16.a.46. ad q.1  
Nescientia & ignorantia differunt. d.30.a.1  
**O**culus cæcus est æquiuocè oculus. d.30.a.5. ad q.1  
Si Oculus esset animal, visus esset anima eius. ibid.  
Odium vitij duplex est : vnum quod est diffusio vitij in genere, & sequitur amorem virtutis in genere aliud speciale cum indignatione & insurrectione contra ipsum, in quantum est in subiecto, & hoc est pœnitentiæ & irascibilis. d.14.a.8  
Oleum lucet, vngit, & pascit. d.7.a.1. ad q.2  
Offerre cui offerendum est, est bonum in genere. d.1.a.8  
Opera mortua viuificari non possunt. d.14.a.20. item d.15.a.31  
Opera mortificata, per sequentem pœnitentiam vnificantur. d.14.a.21  
Opera mortificata viuificare est gratiæ propriè & primo, & non conuenit virtuti nisi per posterius, & ideo diuerso modo attribuitur diuersis virtutibus. d.14.a.23  
Opera dicuntur viuificari vita dicta metaphoricè : quia scilicet restituitur homini, quod faciant in ipso quod faciunt optima opera, &

hoc est dignum facere vita æterna. d.14.a.24  
Opera remanent post casum in reputatione Dei. d.14.a.30  
Opera pœnitentiæ oportet esse in gratia gratum faciente. d.15.a.10. & 30  
Opera facta extra charitatè non diminuant incendium inferni directè, sed indirectè. d.15.a.32  
Opera Trinitatis sunt indiuisa. d.17.a.13  
Orationes sunt laudes pro securis, & suffragia pro his qui remanserunt in via. d.4.a.9  
Ordo est duplex, f. necessitatis & congruentiæ. d.6.a.6  
Ordinem congruebat diuidi per differentias. d.24.a.2  
Ordo secundum quod diuidit sacramentum cum aliis speciebus sacramenti non est genus, sed species : quia omnes ordines inferiores vniuntur & complentur in vltimo, scilicet in ordine presbyterorum. ibid.  
Hoc sacramentum diuiditur diuisione totius in partes, quod totum medium est inter integrale & vniuersale. d.24.a.3  
Simpliciter est vnum sacramentum, sed secundum aliquid plura. d.24.a.4  
Non sunt nisi septem ordines, f. sacerdotium, diaconatus, subdiaconatus, acolythorum, lectorum, exorcistarum & ostiariorum. d.24.a.5  
Sunt septem ordines propter septiformem gratiam. d.24.a.6  
Quatuor in ordinando requiruntur, f. regularitas, ætas scientia & vita. d.24.a.7  
Minus in monacha exigitur scientia, & magis in eo qui habet curam. ibid. & a.8  
Mortaliter peccat, qui indignum scienter promouet ad sacros ordines, vel ad curam pastorem, vel ad aliquod ecclesiasticum beneficium. d.24.a.10  
Inidoneus promotus peccat mortaliter quousque scienter & sine necessitate administrat ordinem vel officium. d.14.a.11  
Cum indigno nunquam ita dispensari potest, quin ipse peccet mortaliter quolibet actu administrationis, quoadu est indignus. d.24.a.12  
Corona est dispositio ad ordinem, non ordo. d.14.a.13  
Ordo ostiariorum est primus, & habens actus super corporale ad spirituale ordinatum. d.24.a.16  
Ordo ostiariorum imprimit characterem. d.24.a.17  
Forma istius sacramenti debet significari per modum translationis potestatis ab vno in alium. d.24.a.18  
Psalmi status non est ordo. d.24.a.20  
Potestas ordinis lectoratus est legere prophetias cum auctoritate explanandi eas populo. d.24.a.21  
Potestas exorcistarum est pellere vel diminuerre vim demonis in fomite impediens sacramentorum perceptionem. d.24.a.22  
Ordo exorcistarum vnit in se præcedentes, & characteres præcedentium vniuntur in suo characterem. d.14.a.23  
Actus ordinis acolythatus non est ferre candelas, nisi sicut signum ostendit illud cuius est signum : sed actus eius est ignito eloquio & exemplo operari ad accensionem affectus. d.24.a.24

Acolythis

## Index rerum.

Acolythis imprimitur character, cum datur candelabrum cum instructione significatio- nis ad fugandas tenebras Aquilonares, id est, diaboli. d.24.a.25  
Subdiacono imprimitur character, cum calicem à manu Episcopi suscipit cum verbis ad hoc pertinentibus. d.24.a.26  
Ordo subdiaconorum dignior est omnibus inferioribus ordinibus. d.24.a.27  
Actus summus & principalis diaconi est ministrare sacerdoti in consecratione corporis Christi immediatè super altare. d.24.a.29  
Non habens baptismum non percipit aliquem ordinem. d.24.a.30  
Vestes sunt de bene esse, & non de esse ordinum. d.24.a.31  
Sanctitas confert idoneitatem sacerdotij, sed non sacerdotium. d.24.a.32  
Character sacerdotalis solus est vt perfectio sacramenti, & omnes alij sunt dispositiones. d.24.a.34  
Omnes ordines in Ecclesia primitiua fuerunt, & à Christo instituti. d.24.a.36  
Ordo est signaculum quoddam, id est, sacrum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato & officium. d.24.a.37  
Character spiritualis vbi fit promotio potestatis, ordo vel gradus vocatur. ibid.  
Ordo est sacramentum spiritualis potestatis ad aliquod officium ordinatum in Ecclesia ad sacramentum communionis. ibid.  
Ordinatus ostenditur in instrumentis que potriguntur ordinandis ab Episcopo. d.34.a.38  
Non exigitur nisi porrectio, & tactus est de bene esse. ibid.  
Cum nullus possit esse actus excellentior, quam conficere corpus Christi, nullus potest esse ordo post sacerdotium. d.34.a.39  
Ordo de se congruitatem habet continentiam, sed necessitas continentiam causatur à rationali constitutione Ecclesie. d.37.a.1  
Quantum est de congruitate ordo est impedimentum matrimonij vbique & semper : f. d quia congruitas ista non dicit nisi aptitudinè & nõ necessitatem, sed potius necessitas ista causatur ab Ecclesie instituto, ideo quantum ad necessitatem separandi matrimonium illud est locale & temporale. d.37.a.2  
Omnes sacri ordines de congruitate impediunt matrimonium contrahendum & dirimunt contractum, & hæc congruitas ad actum reducitur per Ecclesie institutionem. d.37.a.3  
Si vir ordinetur, vxore consentiente, tenetur vxor ad castitatem perpetuam : & si iuuenis est, de cuius lapsu timetur, tenetur intrare religionem. d.37.a.4  
Ordinatus vxore reclamante est vxori reddendus, sed non habet potestatem petendi debitum, sed tantum reddendi. d.37.a.5  
Clerici Orientales reclamantibus vxoribus non possunt ordinari. d.37.a.6  
Vxores Orientalium consentientes ordinationi suorum maritorum tenentur continere post mortem eorum, propter votum quod intelliguntur solemnizasse. d.37.a.7  
Originale secundum suam essentiam nunquam redit. d.22.a.3  
Os in duos vsus congruit, f. locutionem & Index in 4. lib. Sentent.

comestionem. d.15.a.4  
Oza percussus est propter duo. 1. quia pollutus in nocte cum vxore, præsumpsit in mane propior accedere ad arcam. 2. quia cum esset leuita, debuit portare arcam propriis humeris, sed ipse permisit eam boues trahere. d.13.a.18  
**P**ascha dicitur multis modis qui hoc versu exprimuntur :  
*Est azymum pascha, Iesus, agnus, vespera, cena.* d.13.a.24  
Passionibus contingit aliquem mereri vel demereri, secundum quod bene vel male per voluntatem informatur. d.15.a.6  
Paradisus corporalis & spiritualis. d.20.a.13  
Latro statim cum Christo ingressus est paradisum post mortem, quoad requiem & delicias fruitionis, non quoad locum. ibid.  
Peccata mortalia directè prohibentur, venialia indirectè. d.16.a.53  
Tres modi purgationis à peccatis, f. per pœnitentiam, per confessionem & per baptismum. d.17.a.25  
Peccatum dicitur veniale ex genere, vel ex euentu. d.17.a.28  
Peccata non habent colligationem in aliquo ente positiuo, tamen habent conuenientiam in priuatione conuersionis ad bonum incommutabile. d.15.a.1  
Duplex tribulatio non confurget pro peccato quod simpliciter est vnum. d.14.a.1  
Peccator semper doceat & de dolore gaudeat. d.14.a.26  
Peccati duplex est radix, f. innata, & facta ex opere peccati. c.15.a.5. item d.16.a.54  
Veniale non est peccatum nisi secundum quiddam. d.15.a.5. ad q.  
Peccatum est duplex, f. naturæ & personæ. d.15.a.4  
Cum homo voluntariè subdit se peccato, cum scientia eius quod est non posse resurgere per se, quantum est de se, eligit in peccato esse æternaliter, & huic æternitati responderet pena æterna. d.15.a.5  
Si Deus sola ad Peccatores vteretur sententia, omnes damnaret. d.17.a.56  
Peccati grauitas attenditur tripliciter, f. essentialis quæ debetur sibi secundum suam speciem, vel suum genus, & accidentalis quæ debetur ei ex aliquo extrinseco sibi. d.16.a.27  
Peccatum dicitur tenebræ, contagio, fœtor, & macula. d.18.a.8  
Omne Peccatum in charitate Ecclesie dimittitur. d.18.a.12  
Peccatum dimissum nec idè numero, nec idem specie, nec æquali reatu vnquam reuertitur, sed ex ingratitude peccati sequentis dicitur reuerti, quæ maior est quam si ei peccatum dimissum non esset. d.22.a.1  
Ceteris paribus ad æquales tenentur gratiarum actiones, cui plura peccata dimissa sunt, & qui seruauit innocentiam. d.22.a.4  
De se habet homo quod peccet, sed de se non habet quod resurgat. d.20.a.12  
Pena duplex, f. damni & sequis. d.4.a.8  
Pena que iniungitur in satisfactione si discretè est taxata, iusta est. d.14.a.3  
Pena

## Index rerum.

**Pœna** non est mala nisi quia contrariatur naturæ. d. 14. a. 32  
**Mensura** pœnæ peccati non proportionatur quantitati temporis, vel delectationis, sed potius quantitati radicis & contemptus & imperij voluntatis. d. 15. a. 5  
**Pœna** temporalis debita peccato duplex est, scilicet non proportionata, & proportionata ex vi clauium. d. 16. a. 12. item d. 17. a. 24  
**Pœna** temporalis delet æternam. d. 17. a. 37  
**Duplex** est pœna, scilicet affligens tantum, & promouens cum afflictione. d. 16. a. 33  
**Duplex** est pœna, scilicet purgatoria & expiatiua. d. 18. a. 11  
**Pœna** duplicem habet comparationem, scilicet ad causam indigentem, & ad causam meritoriam. d. 18. a. 22  
**Pœnæ** inferni quare nominantur multis nominibus, purgatorij verò non nisi vno nomine. d. 21. a. 5  
**Pœna** duplex, scilicet damni & sensus. d. 43. a. 13  
**Pœnitentia** non fuit instituta in statu innocentie. d. 2. a. 2  
**Pœnitentia** dicitur secunda tabula, in quantum est sacramentum contra morbum qui est culpa, ordinatum. d. 14. a. 2  
**Pœnitentia** est virtus & reducitur ad partem iustitiæ secundum quod est satisfactiua pro peccatis, Deo debitum honorem reddens. d. 14. a. 3  
**Pœnitentia** est virtus specialis distincta ab aliis virtutibus. d. 14. a. 4  
**Pœnitentia** non est de peccato in quantum est sola priuatio, sed in quantum est actus perpetratus cum priuatione. ibid.  
**Pœnitentia** æquiuocè cadit in diuersis generibus, licet in omnibus significationibus habeat analogiã ad vnum, quod est peccato contrariari quod est perpetratum. d. 14. a. 5  
**Hoc** sacramentum ordinatur contra peccatum personale in quantum proprium est & personale, & est virtus & sacramentum diuersa consideratione. d. 14. a. 5. ad q. 1  
**Pœnitentia** est habitus distinctus per se mouens liberum arbitrium in peccati detestationem sub spe veniæ, & non est iustitia, nec propriè iustitiæ species: tamen actus illius qui est detestari, potest imperatus esse à iustitia. d. 14. a. 6 & 25  
**Actus** pœnitentiæ non est charitatis vel alterius virtutis nisi per medium imperij vel adiutorij. d. 14. a. 7  
**Ille** habitus qui est pœnitentia, est in irascibili cum ratione participante aliquid rationis, secundum quod ad rationem ordinatur. d. 14. a. 8  
**Pœnitentia** dicitur prima virtutum non simpliciter, sed ex parte subiecti iustificabilis: quia ex parte illius prius est abiicere vitia quam imbui virtutibus. d. 14. a. 9  
**Duo** sunt inter quæ mouetur pœnitens, scilicet spes & timor. d. 14. a. 10  
**Pœnitentia** utroque timore concipitur, scilicet feruili, & initiali. d. 14. a. 10. ad q. 2  
**Pœnitentia** est præterita mala plangere, & plangenda non committere. d. 15. a. 12  
**Illa** definitio conuenit pœnitentiæ in quantum est virtus, & in quantum est sacramentum.

ibid. ad q.  
**Fundamentum** pœnitentiæ non est de cætero non peccare, sed non habere propositum peccandi. d. 14. a. 13  
**Verè** pœnitens, salua veritate pœnitentiæ in præsentem, potest peccare. ibid.  
**Per** Pœnitentiam lauatur peccator, & mundus est, si voluntatem habeat de cætero non peccandi. d. 14. a. 14  
**Qui** commissã plangit nec tamen deserit, pœnæ grauiori se subiicit. d. 14. a. 16  
**Hæc** vera pœnitentia est, cessare à peccato. d. 14. a. 17  
**In** peccato tria sunt, scilicet culpa quæ maculat ex priuatione boni gratuiti & vitiatione naturalis, & actus qui inficit potentiam, vitiium relinquendo in ipsa, & vulnus quod infligit: & quantum ad 1. tollitur gratia, quantum ad 2. virtute, & quantum ad 3. sacramento. d. 14. a. 18  
**Pœnitentia** restituit integritatem puritatis à peccato, sed non integritatem status secundum dignitatem. d. 14. a. 22  
**Pœnitentiæ** est viuificare opera mortificata, sicut remouentis causam mortis à parte materiz siue subiecti. d. 14. a. 23  
**Pœnitentia** est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se quod dolet commississe. d. 14. a. 25  
**Dolor** de peccatis & gaudium de dolore non contrariantur. d. 14. a. 26  
**Ad** perfectionem Pœnitentiæ secundum esse quatuor exiguntur, scilicet reuocatio à malo, dolor de commissio, propositum non committendi, & diligentia satisfaciendi: est autem perfecta secundum bene esse, quando continuatur vsque ad mortem. d. 14. a. 27  
**Tres** sunt modi pœnitentiæ, scilicet solemnis, priuata & publica. d. 14. a. 28  
**Pœnitentia** iterari potest. d. 14. a. 29  
**Per** pœnitentiam potest quis resurgere melior, & peior, & æquè bonus. d. 14. a. 20  
**Pœnitentia** non potest esse in dæmone, cum peccatum illius sit irremediabile. d. 14. a. 32  
**Pœnitentia** in partibus suis habet restituere in pristinum statum, scilicet in contritione, confessione & satisfactione. d. 14. a. 33  
**Qui** pluribus peccatis est irretitus, non potest de vno verè pœnitere sine pœnitentia alterius, & oppositum est fidei contrarium. d. 15. a. 1  
**Per** sententiam sacerdotis non præuenitur sententia iudicis: quia eadem est sententia iudicis & sacerdotis, si ordine clauium sacerdos pœnitentiam iniungit. d. 15. a. 6  
**Si** aliquis in peccato existens, soluat quod iniunctum est, non oportet, quod postquam pœnituerit, iterum soluat: sed tamen oportet, quod coneratur, & confiteatur, & satisfaciatur de eo quod non fecit iniunctum eo modo quo debuit. d. 15. a. 9  
**Nihil** prodest orare, ieiunare & alia bona agere, nisi mens teuoetur à peccato. d. 15. a. 29  
**Deus** non potest sanare de vno peccato, & non de alio. d. 15. a. 33  
**Quædam** impietas infidelitatis est, ab illo qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. d. 15. a. 35  
**Pœnitentia**

## Index rerum.

**Pœnitentia** falsa est, cum spreto pluribus de vno solo pœnitentia agitur: vel cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio. d. 15. a. 38  
**Vera** & digna pœnitentia differunt: quia vera dicit pœnitentiam impermixtam contrariis, digna autem dicit debitam pœnitentiæ quantitatem. d. 15. a. 39. item d. 16. a. 21  
**Hoc** sacramentum est vnum. d. 16. a. 1. item d. 22. a. 8  
**Materia** istius Sacramenti est dolor voluntarius in signis exterioribus manifestatus, forma verò est gratia informans dolorem illum, vt possit delere peccatum, & res eius est delectio peccati omnimoda in culpa & pœna. ibid.  
**Pœnitentia** habet partes potestatiuas, scilicet contritionem, confessionem & satisfactionem. d. 16. a. 2  
**Pœnitentiæ** partes sunt omnes simul operantes secundum quod vna est in actu, & duæ, vel vna in voto: sicut cum contritio est in actu, & confessio & satisfactio sunt in voto. d. 16. a. 3. item d. 17. a. 55  
**Partes** pœnitentiæ dupliciter respondent peccato, scilicet vt medicina tantum, & sic omnes tres partes respondent omnibus peccatis: respondent etiam vt medicina simul & habentes congruentiam in actu & in instrumento agendi, & sic contritio non respondet nisi peccato cordis, confessio peccato oris, & satisfactio peccato operis. d. 15. a. 4  
**Contritio** non est pars Pœnitentiæ virtutis, sed actus. d. 16. a. 6  
**Licet** Pœnitentia tres habeat partes, tamen maxime saluatur in contritione, eò quod oportet illam secundum actum in omni pœnitentia esse. d. 16. a. 7  
**Pœnitentia** instituta est in Paradiso secundum omnes partes, & à Christo in Nouo Testamento accepit inuolutionem. d. 16. a. 12. ad q. item q. 22. a. 11. & seq.  
**Pœnitentia** secundum quod est in genere Sacramenti legis nouæ vel veteris, non est de iure naturali. d. 16. a. 13. item d. 22. a. 10  
**Pœnitentia** in tribus partibus suis configuratur Trinitati increatæ: contritio innitur bonitati, confessio sapientiæ, & satisfactio potentiz. d. 16. a. 18  
**Opera** Pœnitentiæ dicuntur fructus, non quod eis fruamur propriè hic, vel in futuro: sed quia cum gaudio spei vtimur eis ad obtinendum id quo faciendum est. d. 16. a. 21  
**Iudicium** Sacerdotis in quantum huiusmodi, est secundum canones pensatis peccatis & statu pœnitentis, & hoc nunquam errat: iudicium autem hominis quod sæpè erroneum est & malitiosum, non tenetur sabire pœnitens. d. 16. a. 28  
**Pœnitenti** religionis obseruantia non potest iniungi, nisi sub conditione si pœnitens eam suscipere voluerit. d. 16. a. 28. ad q.  
**Fructus** Pœnitentiæ & virtutis non sunt idem: quia virtus est in omnibus bonis, & non pœnitentia. d. 16. a. 44  
**Canon** debet esse regula iniungendi Pœnitentiam, tamen proportio huius regulæ ad hunc

pœnitentem & illum, est secundum arbitrium discreti Sacerdotis. d. 16. a. 45  
**Pœnitentia** tribus modis agitur, ante baptismum scilicet de prioribus peccatis, post baptismum de grauioribus, quæ post committuntur, est etiam pœnitentia venialium quotidiana. d. 16. a. 47  
**Baptismus** est primum Sacramentum simpliciter, sed secundum quid & quoad aliquid est pœnitentia prior secundum quandam modum quo ipsa est præparatoria ad interiorem actum compunctionis, & non prout est satisfactoria per vim clauium. d. 16. a. 48  
**Pœnitentia** est fundamentum Christianæ religionis. d. 16. a. 49  
**Fides** quoad quandam actum consuetæ cognitionis Dei & peccati præcedit pœnitentiam. d. 16. a. 52  
**Bonorum** & humilium duplex est pœnitentia, scilicet de bono quod malo permixtum est, & de veniali quod incidit quotidie in vsu vitæ. d. 16. a. 54  
**Non** tenetur aliquis propalare suam pœnitentiam alicui, nisi Sacerdoti soli. d. 17. a. 26  
**Peccatum** publicum debet publica pœnitentia puniri. d. 17. a. 62  
**Pœnitentiam** ex timore non audit Deus, sed illam quæ est ex amore. d. 20. a. 3  
**Qui** in hac vita pœnitentiam non implent, in purgatorio implebunt. d. 20. a. 12  
**Nunquam** aperte præscribitur regula pœnitentiæ: sed tamen tria ad minus attendenda sunt, scilicet peccati qualitas, contritionis quantitas, & status pœnitentiæ. d. 20. a. 14  
**In** articulo mortis positus non est imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda. d. 20. a. 15  
**Pœnitentia** secundum quod est Sacramentum, dolorem habet pro materia, & gratiam pro forma, & exteriora signa habet, consistens in tribus partibus, scilicet contritione, confessione & satisfactione. d. 22. a. 5  
**Pœnitentia** exterior est signum tantum, & interior signum & res, & dimissio peccati in culpa & pœna est res tantum. d. 22. a. 6  
**Pœnitentia** virtus non habet institutionem, sed est de dictatis à natura. d. 22. a. 10  
**Pollutio** nocturna multis de causis accidit. d. 9. a. 10  
**Nihil** est potentia in aliquo propriè loquendo, nisi quod vno motore educitur de illo. d. 11. a. 4. ad q.  
**Potentia** multiplex, scilicet auctoritatis, inuocationis excellentiæ, ministerij & cooperationis. d. 5. a. 4  
**Præuidencia** duplex, est, scilicet speculatiua & practica. d. 17. a. 46  
**Prioritas** duplex, scilicet quoad nos & simpliciter: d. 14. a. 12.  
**Priuatio** non intenditur essentialiter, sed per recessum ab habitu. d. 16. a. 22  
**Purgatorij** ignis est corporeus. d. 20. a. 5  
**Primum** affligens est ignis corporeus, habens vim affligendi spiritum ex eo quod est instrumentum diuine iustitiæ vindicantis iniquitatem, proximum verò affligens, est similitudo ignis recepta ab animabus puniendis. d. 20. a. 4  
**Ex** ordine iustitiæ non est nisi vnus locus purgatorij.  
L L I I 3

## Index rerum.

gatorij, sed ex dispensatione sunt multa loca purgatoria. d. 20. a. 6  
 Ignis purgatorius finibilis est secundum rationem purgatoriam, non secundum substantiam. d. 20. a. 7  
 Pœna purgatorij etiam minima, maior est in tristitia quam aliqua pœna corporalis huius mundi esse possit. d. 20. a. 8  
 Necessè est secundum rationem & fidem, quod ignis purgatorius sit. d. 21. a. 4  
 Exiitentes in Purgatorio simpliciter vellent non pati pœnas purgatorij, conditionata tamen voluntate volunt, s. conditione purgationis & salutis. d. 21. a. 7  
 Animæ existentes in purgatorio, per dæmones ministros pœnarum non puniuntur, licet delectentur dæmones in pœnis earum. d. 21. a. 9

Q

Quantitas secundum ordinem naturæ proximior est subiecto, quam qualitas. d. 12. a. 16  
 Quantitas non potest esse sine subiecto nisi virtute diuina contineatur. d. 12. a. 16  
 Fractionis & diuisionis non est prima causa materia vel substantia, sed potius quantitas. d. 13. a. 8

R

Reges non vnguntur chrismate, sed oleo, in quo notatur fama quam habere debent apud subditos, & in scapulis, vt recognoscant se positos esse ad supportanda onera subditorum Ecclesiæ. q. 23. a. 8  
 Relatiua sunt quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. d. 13. a. 5  
 Relatio plus est ratio quam ens vel essentia. ibid.  
 Religio est, quæ cuidam naturæ quam superiores vocant, curam cærimoniamque affert. d. 1. a. 7. item d. 19. a. 24  
 Libellus repudij non datur propter quamlibet fœditatem. d. 33. a. 25  
 Causa quæ non potest mouere ad odium communiter, non potuit esse causa separationis. ibid.  
 Causæ dimissionis scribebantur in libello repudij, non in particulari, sed in vniuersali. ibid.  
 Dimittenti vxorem per libellum repudij & repudiatur erat in secundo matrimonio salus propter legis statutum & temporis congruentiam. d. 33. a. 27  
 Restitutio non est pars essentialis satisfactionis, sed præxigitur per modum fundamenti, nec oportet, quod fiat in charitate. d. 15. a. 10. & 45  
 Restitutio est rei oblatæ redditio vel recompensatio. d. 15. a. 42  
 Qui tenentur restituere, exprimuntur his verbis:  
*Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, Participans, mutus, non obfians, non manserans.* d. 15. a. 42. ad q.  
 Omne id quod cum dolore amittitur, & cum delectatione & vtilitate vel honestate possideretur, auferens tenetur restituere, quocumque modo auferat. d. 15. a. 43

DetraCTOR tenetur ad restitutionem. d. 15. a. 43. ad q. 1.  
 Impediens aliquem iniuste, ne acquirat præbendam, tenetur ad restitutionem secundum possibilitatem, & arbitrium bonorum virorum, non autem si iuste impedit. d. 15. a. 43. ad q. 3  
 Qui arando subuertit semina, tenetur restituere quantum ager seminatus pro tempore illo vendi conlueuit. ibid.  
 Leges quæ de restitutione tanguntur Exod. 5. scilicet quod ouis reddatur in quadruplum, &c. hodie non tenent, nisi ex noua constitutione sanciantur. d. 15. a. 43. ad q. 4  
 Si is cui restitui debet aliquid, ignotus sit, debet dari pauperibus. d. 15. a. 44. ad q. 1  
 Si autem sit multum distans, debet ei mitti, vel portari, vel deponi. d. 15. a. 44. ad q. 2  
 Qui iniuste accepit in aliqua expeditione, debet restituere ad arbitrium Episcopi loci illius qui damnificatus est. d. 15. a. 44. ad q. 3  
 Qui de licentia alicuius Prælati iniuste vendicauit sibi res Ecclesiæ, restituere tenetur Ecclesiæ ita vt deuoluatur ad Prælatum successorem. d. 15. a. 44. ad q. 4  
 Resurrectionem carnis eiusdem numero in qua nunc viuimus esse futuram, certius secundum Catholicam fidem nobis est, quam quod sol orietur cras. d. 43. a. 1  
 Resurrectio nihil aliud est nisi restitutio in consimilem vitam. d. 43. a. 2  
 Resurrectio est rursus copulatio animæ & corporis, & secunda eius quod dissolutum est & cecidit, animalis resurrectio. d. 43. a. 2  
 Resurrectio non est naturalis, sed miraculosa. d. 43. a. 3  
 Per philosophiam non potest probari resurrectio, sed potius per principia fidei. ibid.  
 In Resurrectione tubam sonare nihil aliud est quam mundo vt iudicem filium demonstrare. d. 43. a. 4  
 Collectio cinerum fiet virtute Angelorum, sed formatio humani corporis mutando cineres ad membra similia, homini Christo attribuitur, immutatio autem in incorruptionem & animatio erit opus diuinum. d. 43. a. 4  
 Resurrectio Christi est causa efficiens & sacramentalis nostræ resurrectionis. d. 43. a. 5  
 Nullo modo sciri potest dies iudicij: quia per dispositionem moris superioris sciri non potest, per reuelationem vero non vult Deus aliquem scire. d. 43. a. 7  
 Omnes resurgent à mortuis, & nullus remanebit viuus. d. 43. a. 21  
 Resurrectio communis erit à cineribus. d. 43. a. 22  
 Resurgentium dissimilitudo non est in termino à quo, sed in termino ad quem. d. 43. a. 23  
 Omnes resurgent sine diminutione membrorum, omnia humani corporis habituri membra. d. 43. a. 24  
 Sicut tunc stabunt contraria in mundo maiori, ita stabit eorum pugna in mundo minori, hoc est, in homine. d. 43. a. 25  
 Incorruptio in omnibus corporibus exemplariter & efficaciter est à resurrectione Christi, sicut à Christo resurgente. d. 43. a. 26  
 Vnum

## Index rerum.

Vnumquodque corporum recipiet tunc quantitatem in longo, lato & spisso, quam habiturum erat in mensura ætatis plenitudinis Christi, si natura non defecisset per mortem vel infirmitatem vel nutrimenti subtractionem, vel errasset per superfluitatem vel alium errorem. d. 44. a. 1  
 Costa Adæ ex qua facta est Eua, resurget in ipsa, tamen resurget Adam sine diminutione. d. 44. a. 2  
 Quodlibet ad idem membrum in quo erat, redibit; tamè possibile est aliter esse. d. 44. a. 9  
 Capilli & vngues in quantum decorem perficiunt, resurgent. d. 44. a. 10  
 Resurget idem homo qui mortuus fuit. d. 44. a. 11  
 Damnati nullam habebunt ex vitio complexionis corruptionem febrilem, nec ex vitio compositionis corporis membrorum defectum. d. 44. a. 33  
 Pueri abortiui in ætate triginta annorum resurgent. d. 44. a. 44  
 Rex terrenus triplici ex causa vitur ministro, s. propter imperfectionem sui, vtilitatem subditorum, & ordinis pulchritudinem. d. 17. a. 32

S

Sacerdotium veteris legis & nouæ non est idem. d. 24. a. 33  
 Sacerdotij actus principalis est conficere Eucharistiam. d. 24. a. 35  
 Sacramenta necessaria sunt ad salutem, sine quibus tempore morbi multa fuit salus. d. 1. a. 1  
 Nullum Sacramentum secundum se ordinatur contra veniale. d. 1. a. 2  
 Sacramentorum sufficientia. ibid. & d. 2. a. 1  
 Sacramenta ordinanda sunt secundum ordinem defectuum contra quos ordinantur. d. 1. a. 3  
 Sacramentum est factæ rei signum. d. 1. a. 5  
 Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma, cuius similitudinem gerat & causa existat. ibid.  
 Sacramentum est, in quo sub tegumento visibilium rerum diuina bonitas secretius operatur salutem. ibid.  
 Sacramentum est corporale vel materiale elementum oculis extrinsecus sappositum, ex institutione significans, & ex sanctificatione inuisibilem gratiam conferens. ibid.  
 Sacramentum est causa vt disponens in subiecto. d. 1. a. 5. ad q.  
 Sacramenta veteris legis nullam virtute propria gratiam contulerunt, sed per opus operans. d. 1. a. 9  
 Sacramenta instituta sunt triplici de causa: propter humiliationem, & eruditionem, & exercitationem. d. 1. a. 13  
 Verba sunt in omni Sacramento in quantum est Sacramentum Ecclesiæ. d. 1. a. 15  
 Multiplex differentia inter Sacramenta veteris & nouæ legis. d. 1. a. 15  
 Sacramenta contra quos defectus ordinata sunt. d. 20. a. 1  
 Sacramenta quare non fuerunt instituta mox post hominis lapsum. d. 2. a. 2  
 Quædam Sacramenta Patres habuerunt in lege naturæ & Moyse sicut nos; quædam autem secundum patrem, & non secundum totum: quædam autem in figura tantum: & quædam nec in toto, nec in parte, nec in aliqua figura determinata. ibid.  
 Tantum tria Sacramenta quæ statum fidei respiciunt, imprimunt characterem. d. 6. a. 5  
 Tria Sacramenta non sunt iteranda, s. baptisimus, confirmatio & ordo: quia imprimunt effectum perpetuum, id est, characterem. d. 7. a. 9  
 Duo Sacramenta Noui Testamenti figuram aliquam expressam habere non poterant, s. confirmatio & extrema vinctio. d. 8. a. 2  
 Sacramenta Christianorum dicuntur anteriora quam Iudæorum, quoad speciem & ritum Sacramenti Eucharistiæ. d. 8. a. 4  
 In Sacramentis multa sunt supra rationem, nihil autem contra rationem. d. 10. a. 9  
 Sacramentum multis de causis dicitur iterari, vel non iterari. 1. quia causa non iteratur, vt in baptismo. 2. quia id quod est res Sacramenti, non iteratur, s. character. 3. quia forma super eadem numero non iteratur, & hoc modo negatur Eucharistia iterari. d. 12. a. 5  
 Vnum Sacramentum dicitur maius alio: quia vel maioris gratiæ collatum, vel à maiori datur, vel quia dignior est contenta, vel ratione gradus in quo suscipiens collocatur ex potestate characteris, vel quia dignioris rei non contentæ significatiuum. d. 7. a. 6. item d. 13. a. 25  
 Sacramenta sortiuntur formas in orationibus illius modi qui magis competit effectui eorum. d. 23. a. 4  
 Omnia Sacramenta nouæ legis instituit Christus per seipsum. d. 23. a. 13  
 Sanctitas est in materia Sacramenti vt dispositio quædam, & in loco, & in verbis, & in ritu qui relecta à D. Dionysio vocatur. d. 37. a. 3  
 Sacrificiū in genere est de iure naturali. d. 1. a. 8  
 Sacrificia ante legem & idololatriam placebant in figura futuræ oblationis quæ facta est per Christum. ibid. & a. 11  
 Moralia cur dicitur cunctus populus audiuisset per se à Domino, sacrificia autem solum Moyses. d. 1. a. 8  
 Non videtur esse verum, quod saluandus moriatur in optimo statu in quo fuit tempore vite suæ. d. 14. a. 39  
 Sanitas duplex, s. imperfecta, & perfecta. d. 17. a. 20  
 Scandalum est dictum vel factum minus reatum, aliis præbens occasionem ruine. d. 17. a. 46  
 Scandalum est, vbi rectè ambulanti deceptio submittitur ad ruina. d. 17. a. 46  
 Scandalum rectè diuiditur in actiuum & passiuum. d. 17. a. 47  
 Scandalum quandoque dicitur peccatum coniunctum, quandoque separatum. d. 17. a. 48  
 Scandalum quandoque est mortale, & quandoque veniale. d. 17. a. 49  
 Scandalum quandoque dicitur obex legem vel equalitatis affectus. ibid.  
 Scandalum est materiale & spirituale. d. 17. a. 50  
 Peccatorum est non scandalizari. d. 17. a. 51  
 Omnibus licet si velint, vel nomine suo, vel nomine capituli sui, vel sui procuratoris

## Index rerum.

sua repetere, quia scandalum non est hic nisi materiale. d. 17. a. 5. 2

Satisfactio duplex, s. secundum æquale iuris, & secundum arbitrium eius cui facta est iniuria: prima satisfactione non contingit satisfieri Deo ab aliqua creatura pura, sed secunda. d. 15. a. 11. item d. 16. a. 20

Satisfactio tripliciter potest diffiniri, s. secundum substantiam, ut satisfactio sit damni vel iniuriæ illatæ recompensatio secundum iudicium & iuris ordinem, vel arbitrium eius cui iniuria est illata: vel secundum quod est Sacramenti pœnitentiæ, & sic satisfactio est peccatorum causas excidere, nec suggestionibus eorum aditum indulgere: vel in comparatione ad finem, & sic satisfacere Deo est debitum honorem impendere. d. 15. a. 12

Satisfactionis opus qualiter differt ab aliis operibus pœnitentiæ, s. confessionis & compunctionis. d. 15. a. 13

Satisfactio extra charitatem, an sit iteranda redeunte charitate. d. 15. a. 30

Satisfactio ad minus requiritur in voto & lamento interiori. d. 16. a. 3

In satisfactione tria consideranda sunt, s. pro quo actus, & quis status satisfaciens, & cui satisficit. d. 16. a. 19

Satisfactio secundum quod est sacramentalis, & vim habens à passione Christi, habet à Deo institutionem. ibid.

Promulgatur à Ioanne, & confirmatur per præceptum à Christo Matth. 4. ibi, Agite pœnitentiam, &c. d. 16. a. 20

Sensibile dicitur duobus modis, s. secundum potestatem sentientis, & secundum potestatem sensibilis. d. 10. a. 5

Sepulchra bonorum & sanctorum sunt ornanda propter ostensionem gloriæ resurrectionis eorum. d. 45. a. 10

Seruitus conditio est in genere humano. d. 36. a. 1

Seruitus est naturalis, quatenus per eam ordinatur culpa quæ iuducta est in natura ex vitio peccati. ibid.

Ex constituto civili & Ecclesiæ, seruitus ignorata cum opposita conditione, scilicet libertatis, impedit matrimonium contrahendum & dirimit contractum. d. 36. a. 2 & 3

Connubium serui vnus domini cum ancilla alterius, licet sit difficile, tamen est licitum. d. 36. a. 4

Si vir se dat in se uim contra voluntatem mulieris, in nullo debito quo tenetur vxori, dominus potest eum impedire. d. 36. a. 5

Signum duplex, s. commune & conuertibile. d. 17. a. 46

Similitudo est rerum differentium eadem qualitas d. 1. a. 5

Simonia est studiosa voluntas emendi vel vendendi spirituale, vel spirituali annexum. d. 25. a. 2

Simonia dicitur hæresis: quia ponit spiritualia viliora temporalibus, pro quibus ea vendit & emit. d. 25. a. 3

Inferior cum superiori potest committere simoniam. d. 25. a. 4

Modi quibus committitur simonia, notantur

his verbis:

*Munus, lingua, timor, caro, cum fama populari,*

*Non faciunt gratis spirituale dari. d. 25. a. 5*

Simoniaci dicuntur tam venditores quam emptores spiritualium: quia etiam Simon emptam gratiam vendere postea cogitauit: tamen versus est differentiam notans:

*Quod Giesus vendit, Simon conducere querit.*

Simplex à simplici duobus modis potest differre, s. per naturam siue rationem, sicut vnitas & punctus: & positione, ut punctus initiatus à puncto terminante & continuante in medio. d. 7. a. 5. ad q. 2

Somnus est quies animalium virtutum cum intentione naturalium, sopor autem quies animalium cum intentione intellectualium. d. 26. a. 3

Spes est protensio siue dilatio animi in expectatione boni futuri. d. 14. a. 26

Sponsalia sunt futurarum nuptiarum promissio. d. 27. a. 12. & 17

Postquam iam pueri septennes sunt, sponsalia possunt contrahere. d. 27. a. 13

Effectus sponsalium est ligare ad matrimonium contrahendum, quandiu manent sponsalia. d. 27. a. 14

Sponsalia dupliciter contrahuntur, s. absolute & sub conditione. d. 27. a. 15

Sponsalia dirimuntur 1. si alter sponsorum transeat ad religionem. 2. quando sponsus non inuenitur. 3. si alter sponsorum post contracta sponsalia incurrit lepram, aut paralytim, aut epilepsiam, aut turpiter naso aut oculo fuerit mutilatus. 4. si superueniat affinitas. 5. si mutuo se absoluerunt. 6. si alter eorum fuerit fornicatus. 7. quando superuenit matrimonium cum alio contractum. 8. quando minor venit ad ætatem adultam, & petit absolui à vinculo sponsalium. d. 27. a. 16

Institutum est ut iam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus daram, quam suspirauit sponsus dilatam. d. 27. a. 7

Publicæ honestatis iustitia est propinquitas ex sponsalibus proueniens, robur trahens ab Ecclesia propter eius honestatem. d. 41. a. 7

Suffragia quæ faciunt vnus, alteri valent. d. 45. a. 1

Non est dubium de sanctis prodesse sanctorum suffragia. d. 45. a. 2

Suffragia non profunt damnatis. d. 45. a. 3. item d. 46. a. 2

Suffragia profunt eis qui sunt in purgatorio. d. 45. a. 4

Suffragia non profuerunt patribus in limbo. d. 45. a. 5

Peccatum puerorum sine baptismo decedentium non dimittitur propter aliquod suffragium. d. 45. a. 6

Suffragia non profunt sanctis in patria. d. 45. a. 7

Suffragium secundum charitatem mortui informatur, & ided si fit ab eo qui non est in gratia, valet. d. 45. a. 9

Magis valent suffragia specialia & propria quam communia. d. 45. a. 11

Suspensus tripliciter potest esse suspensus, s. ab officio tantum, à iurisdictione tantum, vel ab utroque. d. 18. a. 19

Tempus

# Index rerum.

T

**T**empus physicum omnis illius motus mensura est, qui ut ad causam reducitur ad motum primi mobilis. d.17. a.11  
 Inter quolibet duo instantia est tempus, medium. ibid.  
 Testamentum Vetus & Nouum possunt considerari ut typus, & veritas, & sic est vnum in alio: si autem considerentur quoad materiam preceptorum & motuum ad implendum, tunc Vetus est multo grauius; sed quoad perfectionem status eorum que precipiuntur, tunc Nouum est magis difficile. d.1.a.16  
 Testamentum Vetus est in Nouo sicut figura in veritate. d.24.a.33  
 Timor est motus secundum systolen sine constrictioem in fugam futuri & expectati mali. d.14.a.26  
 Tonsura in veteri lege figurabatur in Nazareis. d.24.a.14  
 Tristitia est constrictio animi ex conceptione presentis mali. d.14.a.26

V

**V**bi dicitur per accidens, & per se. d.13. a.13. ad q.  
 Vectigalia & pedagia an sint licita. d.16. a.46  
 Veniale dicitur tribus modis, s. ex genere, ex euentu, & quando mortale habet aliquid in circumstantia, quare potest excusari per veniam. d.17.a.55. item d.20.a.8  
 Veniale ex genere nunquam fit mortale. d.20.a.10  
 Multa venialia post mortem delentur quoad penam & culpam. d.21.a.1  
 Veniale confunctam mortali puniuntur in aeternum in inferno. d.21.a.8  
 Non reuertuntur debita venialia nisi per illum modum, quo concedendum per ingratiudinem redire alia. d.22.a.2  
 Verecundia duplex est, vna scilicet coram Deo de turpitudine actus, & altera coram hominibus. d.17.a.36  
 Vir constans est, qui non timet non timenda. d.29.a.3  
 Virginitas secundum quod fuit meritoria, restituitur per penitentiam. d.14.a.22  
 Virtutes infusae habent colligantiam in gratia, ita quod vna non habetur sine alia: sed vna politicarum generatur in anima sine alia. d.14.a.1  
 Virtus sumitur proprie, & communiter. d.14.a.3  
 Duplex est virtus, s. informans ad bonum, & reformans a malo. ibid.  
 Aliud est esse actum virtutis alicuius naturaliter sive per se elicitiue, & aliud per modum imperij vel adiutorij. d.14.a.7  
 Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest. d.29.a.3  
 Per vim fit, cuius principium est in alio, alibi conferente vim passio. ibid.  
*Index in 4. lib. Sent.*

Vis est impetus dominantis retinens rem infra terminos alienos. ibid.  
 Vis aliqua cadit in constantem virum, alia autem non cadit. d.29.a.2  
 Vis quandoque est circa res turpes, quandoque circa honestas. ibid.  
 Vita aeterna triplex est. 1. per essentiam vite & aeternitatis. 2. Ut in obiecto viuentium aeterna vita. 3. participatione. primo & secundo modo solus Deus est vita aeterna, tertio vero sancti habent vitam aeternam. d.46.a.4  
 Vita dicitur dupliciter, s. secundum esse, & secundum bene esse. d.46.a.5  
 Vita gloriae & etiam gratiae, per prius est in essentia quam in potentia. d.46.a.16  
 Damnari non viuunt vita aeterna, nec habent vitam aeternam. d.46.a.7  
 Damnati sunt mortui simpliciter, sed secundum quid viuunt. ibid.  
 Viuere dicitur multipliciter, s. secundum esse, & secundum bene esse: secundum esse dicitur proprie & metaphoricè: secundum bene esse distinguitur secundum bene esse in sensu, & secundum bene esse secundum rationem. d.14.a.24  
 Extrema vnctio est Sacramentum, quod à Domino & Apostolis habuit ortum suae institutionis. d.23.a.1  
 Extrema vnctio est Sacramentum ex vnctione per oleum sanctificatum facta, conferens infirmis remedium contra peccati reliquias, & se expedit, alienationem ferens infirmitati. d.23.a.2  
 In isto Sacramento nulla competentiore materia est, quam oleum ad vnum infirmorum sanctificatum. d.23.a.3  
 Istud Sacramentum in quantum Sacramentum de bene esse habet iudicatum orationem, in quantum autem exeundum qui soli gratiae committuntur, de esse habet orationem deprecationem. d.23.a.4  
 In hoc Sacramento abundantiam gratiae requirenti materia debet ab Episcopo preparari. d.23.a.6  
 Non nisi infirmus perceptibilis est huius Sacramenti. d.23.a.9  
 Solum adultis aetate exhibendum est hoc Sacramentum. d.23.a.10  
 Non in omni infirmitate, sed cum praesens imminere obitus, debet percipi. d.23.a.11  
 Furiosus & amentibus non est dandum, nisi habeant lucida intervalla. d.23.a.12  
 Institutum est à Christo. d.23.a.13  
 Duplici ex causa est institutum, s. ad peccatorum remissionem, & ad reliquias, & ad corporalis infirmitatis alienationem. d.23.a.14  
 Inunctio in aeternis locis corporis fieri debet. d.23.a.15  
 Sufficit vngei loca quinque sensuum. d.23.a.16  
 Haec vnctiones non consistunt nisi vnum Sacramentum, quia sunt vnctae ad vnum effectum. d.23.a.17  
 Si Sacerdos inungens vngeudo moritur, suppleri debet quod deficit, & non potest. d.23.a.18  
 M M m m

# Index rerum.

quod factum est. d.23.a.18  
 Hoc Sacramentum non imprimit characterem. d.23.a.19  
 Iteratur sicut quedam alia Sacramenta, si causa eorum iteratur. d.23.a.20  
 Si ultra annum remanet morbus post acceptam vocationem, iterari potest vinctio. d.23.a.21  
 Vocatio duplex, s. exterior & interior. d.17.a.16  
 Voluntatem nostram sufficit quandoque conformare voluntati diuinæ secundum causam efficientem, vt scilicet velimus hoc quod Deus vult nos velle. d.14.a.12  
 Voluntas duplex, vt deliberans, & vt natura. d.16.a.7  
 Voluntas duplex, s. conditionata & simpliciter voluntas. d.21.a.7  
 Votum duplex est, s. plenum & semiplenum sive imperfectum. d.17.a.2  
 Votum pro operatione iudicatur. ibid.  
 Votum dicitur dupliciter, s. communiter & propriè. d.38.a.1  
 Votum est restitutio quedam promissionis spontaneæ, quæ Deo & de his quæ Dei sunt, propriè fieri debet. ibid.  
 Votum est promissio melioris boni ex deliberatione formata. ibid.  
 Votum propriè dictum non est nisi de his quæ cadunt sub consilio, votum autem communiter acceptum est de his etiam quæ cadunt sub præcepto. d.38.a.2  
 Seruus, monachus, vxor, filiusfamilias, & filiafamilias in quantum huiusmodi vouere non possunt. d.38.a.3  
 Necessarium est vota reddere. d.38.a.4  
 Iuramentum adhibitur sponcioni, & votum dupliciter possunt considerari, s. quantum ad id ex quo ligant, & quantum ad naturam & modum vinculi: primo modo iuramentum, secundo votum plus ligat. d.38.a.5  
 Si iuramentum addatur voto, illud præ omnibus est obligatorium. d.38.a.5  
 Votum habet firmitatem à rectitudine deliberationis relata ad exemplar rectitudinis primæ, qua rectum omne quod promittitur deliberatè tenetur, & præcipuè quod promittitur Deo. d.38.a.6  
 Secundum prius & posterius dicitur votum de

communi & de singulari. d.38.a.7  
 Transgressio voti communis nullum facit peccatum speciale, licet aliquam rationem deformitatis afferat in actu peccati. d.38.a.8  
 Votum commune dicitur: quia communiter omnes obligat ad id circa quod est votum, hoc enim est id circa quod est fides & decalogus. d.38.a.9  
 Papa non habet potestatem dispensandi in voto communi. d.38.a.10  
 Diuisio voti singularis in priuatum & solemne non est generis in species propriè, sed est sicut diuisio totius potestatiui in partes. d.38.a.11  
 Solemnitas additur supra votum sicut confirmans obligationem voti, priuatio autem nihil addit quod sit faciens obligationem fortiosem. ibid.  
 Inter votum solemne & priuatum, est publicum, quod probari quidem potest per testes, sed non est secundum professionem regulæ & habitus. d.38.a.11 ad q.  
 Obligatio maxima est in voto solemnem, & in publico medio modo, & in priuato minima. d.38.a.12  
 Nihil facit votum solemne, nisi ipsa professio ad certam regulam, in qua approbatus ab Ecclesia continetur modus. d.38.a.13  
 Votum priuatum continentie impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. d.38.a.15  
 Qui priuatum votum fecit continentie; si contrahat, potest reddere debitum, non autem petere. d.38.a.15  
 Votum quod non potest mutari nisi in actum contrarium redditioni voti, non potest dispensari: & tale est votum solemne de continentia, quod nunquam mutari potest. d.38.a.26  
 In votis temporalibus dispensare possunt Episcopi & Archiepiscopi, non autem in votis perpetuis quæ sunt religionis & huiusmodi. d.38.a.17  
 Votum conditionale non obligat, conditione non existente. d.38.a.19  
 Votum & professionem interpretatiuam omnis homo facit, quando stat ultra tempus communiter probationi assignatum, habens libertatem recedendi si voluerit. d.38.a.29




# I N D E X

Locorum sacre Scripturæ, qui in Commentariis in 4. lib. Sententiarum explicantur.

## EX VETERI TESTAMENTO.

### Genesis.

- GEN. 1.  *VACVQVE die comederunt ex eo, morte morimini.* d.2.a.2  
 2. *Et erant duo in carne una.* d.28.a.6. item d.31.a.3  
 17. *Circumcidetis carnem preputij vestri.* d.1.a.21  
 19. *Nec stes in omni terra regione.* d.16.a.28  
 24. *Eliezer dedit Rebecca in aures & annulos.* d.27.a.15  
 49. *Zabulon in litore maris habitabit, & in statione nauium, perstringens vique ad Sidonem.* d.16.a.46

### Exodi.

20. *Non ascendes per gradus ad altare meum.* d.13.a.24

### Leuitici.

5. *Edes Leuitarum qua in urbibus sunt, semper redimi possunt.* d.24.a.15  
 15. *Quidquid tetigeris immundus, immundum erit.* d.6.a.10  
 18. *Ad mulierem qua patitur menstruum, non accedas.* d.9.a.11

### Numerorum.

18. *Non habebunt filij Levi hereditatem in medio fratrum suorum.* d.24.a.15

### Deuteronomij.

23. *Cum voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere.* d.38.a.4

### Iudicum.

4. *Deborah prophetissa iudicauit Israel.* d.19.a.7

### 2. Regum.

6. *Oza percussus est, eo quod extendit manum ut teneret arcam.* d.13.a.18. item d.24.a.10. & d.26.a.13

### Tobiaz.

12. *Bona est oratio cum ieiunio & elemosyna.* d.15.a.17

### Iob.

3. *Quare non in culua mortuus sum, & c. d.* 15.a.5

### Psalmodum.

16. *Satiabor cum manifestabitur gloria tua.* d.21.a.10  
 59. *Communisti terram & conturbasti eam.* d.17.a.10  
 83. *Passer inuenit sibi domum, & turtur nidum ubi reponat pullos suos.* d.6.a.2. d.13.a.30  
 131. *Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron.* d.12.a.15. item d.17.a.40. & d.23.a.6  
 118. *Dilexi testimonia tua super millia auri & argenti.* d.16.a.31  
 118. *Parriceps ego sum omnium cimentium te.* d.45.a.1

### Prouerbiorum.

9. *Sapientia edificauit sibi domum, excidit columnas septem.* in prol.

### Ecclesiastæ.

9. *Nemo scit, an odio, vel amore dignus sit.* d.9.a.8. item d.13.a.16. & d.16.a.7

### Sapientie.

1. *Spiritus sanctus disciplina effugiet fletum.* d.4.a.2. item d.13.a.29

# Index locorum Sacrae Scripturae.

1. In m. de. olam animam non introibit sapien-  
tia. d. 9. a. 7. item d. 19. a. 12
3. Inducuntur facti nationes. d. 47. a. 4
26. Paratum panem de caelo praestitisti illis sine  
labore, habet enim in se omne delectamen-  
tum d. 1. a. 15. item d. 8. a. 1

## Ecclesiastici

26. Non est digna ponderatio continentis ani-  
mae. d. 26. a. 10
34. Qui offert sacrificium de substantia pau-  
perum, &c. d. 15. a. 24

## Isaiz.

1. Holocausta arietum & adipem pinguium  
nolui. d. 1. a. 8
3. Peccatum suum sicut Sodoma predicave-  
runt. d. 17. a. 36
14. Perdam Babylonis nomen & reliquias &  
germen. d. 16. a. 25
14. Subtus te sternetur cinis, & operimentum  
tuum erunt vermes. d. 44. a. 33
43. Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter  
me. d. 14. a. 3
43. Narra si quid habes, ut iustificeris. d. 16.  
a. 14
54. Fundabo te in sabbitis, & ponam iaspidem  
propugnacula tua. d. 16. a. 49
64. Omnes iustitia nostra sicut pannus mensura-  
ta. d. 17. a. 11

## Ieremiz.

1. Priusquam te formarem in utero nomi te, &  
antequam exires de ventre sanctificans te.

6. Luctum unigeniti fac tibi plantum ama-  
rum. d. 16. a. 31

## Ezechielis.

18. Si iustus auerit se à iustitia sua, & fe-  
cerit peccatum, non erunt in memoria in-  
iustitia priores. d. 14. a. 21
20. Dedi eis praecepta non bona & iudicia in  
quibus non vivunt. d. 1. a. 8
44. Sed & Lemia qui longè recesserunt à me  
in errore filiorum Israel, &c. erunt in  
sanctuario meo edituri & ianitores. d. 14.  
a. 30

## Ioëlis.

2. Restitui vobis annos quos comedit locu-  
sta. d. 14. a. 30
3. Congregabuntur omnes gentes in valle  
Josaphat, & disceptabo cum eis. d. 43.  
a. 16

## Amos.

1. super tribus sceleribus Damasci, &c. d. 14.  
a. 29

## Habacuc.

2. Iustus ex fide sua vivit. d. 14. a. 23

## Malachiz.

1. Maledicam benedictionibus vestris. d. 5.  
a. 1

# EX NOVO TESTAMENTO.

## Matthzi.

- CAP. 3.** **F**acite fructus dignos peni-  
tentia. d. 14. a. 12. item d. 16.  
a. 20  
Penitentiam agite. d. 14. a. 3. & 9. item d. 16.  
a. 48  
5. Non exies inde, donec reddas novissimum  
quadrantem. d. 21. a. 8  
6. Panem nostrum quotidianum da nobis. d. 13.  
a. 28  
6. Te autem faciente elemosynam, nescias si-  
nistra tua quid faciat dextera tua. d. 15.  
a. 16  
6. Nolite fieri sicut hypocrita tristes. d. 16.  
a. 37  
7. Nolite sanctum dare canibus, & margaritas  
nolite proicere ante porcos. d. 13. a. 17  
7. Et ecce primum trabem, &c. d. 19. a. 18  
9. Filius hominis habet potestatem in terra di-  
mittendi peccata. d. 5. a. 6  
12. Spiritus blasphemia non remittetur, nec in  
hoc seculo, nec in futuro. d. 21. a. 4  
16. Dabo tibi claves, &c. d. 10. a. 17  
18. Non dico tibi Petre, usque septies, sed usque  
ad septuagies septies. d. 14. a. 29  
18. Si peccaverit in te frater tuus, corripere, &c.  
d. 19. a. 17. & 18  
21. Omne quod in os intrat, in ventrem vadit,  
& in secessum emittitur. d. 9. a. 5  
26. Hic est sanguis meus Novi Testamenti, qui  
pro multis effundetur in remissionem pec-  
catorum. d. 8. a. 7  
26. Scitis quia post biduum pascha fiet. d. 13.  
a. 25  
27. Hoc est corpus meum. d. 8. a. 6  
28. Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos  
in nomine Patris & Filii & Spiritus  
sancti. d. 3. a. 2. & 3. item d. 5. a. 3

## Marci.

8. Vade retro me sathana, scandalum mihi de.  
d. 17. a. 49

## Lucæ.

1. Exultavit in gaudiis infans in utero meo.  
d. 6. a. 9
2. Ecce positus est hic in resurrectionem & in  
ruinam multorum in Israël. d. 17. a. 30
3. Baptizato Iesu & orante, apertum est calum.  
d. 3. a. 7
3. Facite fructus dignos penitentia. d. 15. a. 18
7. Lacrymis rigavit. d. 15. a. 36
11. Quod superest, date elemosynam, & ecce  
omnia munda sunt vobis. d. 15. a. 16
16. In sinu Abrahae. d. 1. a. 10
22. Fregit & dedit discipulis suis. d. 13. a. 15
22. Ego pro te rogam Petre, ut non dissicias fides  
tua. d. 20. a. 17

## Ioannis.

13. Post bacillam introiit in eum sathanas.  
d. 9. a. 8
14. In domo Patris mei mansiones multa sunt. d.  
49. a. 1. & seq.

## Actuum.

2. Agite penitentiam, & baptizetur unusquis-  
que vestrum. d. 16. a. 48
8. Tunc imponebant manus super illos, & acci-  
piebant Spiritum sanctum. d. 7. a. 2
15. Fide purificans corda eorum. d. 17. a. 10. 14.  
& 16

## Ad Romanos.

4. Lex quidem sancta. d. 1. a. 7
4. Christus mortuus est propter delicta nostra,  
& resurrexit propter iustificationem no-  
stram. d. 4. a. 5. & 23
5. Vbi superabundavit delictum, superabunda-  
vit & gratia. d. 14. a. 30
6. Humilium dico propter infirmitatem carnis  
vestrae, &c. d. 26. a. 31
8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bo-  
num. d. 14. a. 30. item d. 15. a. 4
8. Quis nos separabit a charitate Christi. d. 16.  
a. 34
8. Quis predestinavit, hos & vocavit: & quos  
vocavit, hos & iustificavit. d. 17. a. 16
8. Expectatio creaturae revelationem filiorum  
Dei expectat. d. 43. a. 1

## i. ad Corinthios.

1. Ego quidem sum Pauli, ego autem Apolos,  
ego vero Cepha. d. 2. a. 5
2. Quem nemo principum huius seculi cogno-  
vit. d. 30. a. 8
3. Fundamentum aliud nemo potest ponere pra-  
ter id quod positum est, quod est Christus  
Iesus. d. 16. a. 49
3. Quodam adificans super fundamentum hoc li-  
qua, fenum, stipulam. d. 21. a. 1
4. Quis illuminabit abscondita tenebrarum, &  
manifestabit consilia cordium. d. 43. a. 12
5. Itaque epulemur non in sermone veteri, nec  
in sermone malitia & nequitia, sed in  
sermone sinceritatis & veritatis. d. 12. a. 8
5. Quid ad me de his qui foris sunt indicare.  
d. 19. a. 8
10. Ego enim accepi à Domino quod & tradidi  
vobis. d. 8. a. 7
10. Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres  
nostri omnes sub nube fuerunt. d. 1. a. 15:  
item d. 4. a. 6. & d. 24. a. 33
11. Communionibus vobis in vinum, iam non est  
Dominicam tantam manducare. d. 8. a. 9
11. Non potestis mensa Domini esse participes  
& mensa demoniorum. d. 9. a. 8
12. Alius quidem vobis, alius autem ebrius est.  
d. 12.



# Index locorum Sacrae Scripturae.

- d. 11. 16  
11. Si nosmetipfos iudicavimus, non utique iudicabimur. d. 14. a. 6  
15. In momento, in istu oculi, in novissima tuba. d. 43. a. 14  
15. Seminatur in infirmitate, resurget in virtute. d. 44. a. 17. & 18

## 2. ad Corinthios.

8. Quis modicum non minoravit, &c. d. 15. a. 19  
9. Hilarem datorem diligit Deus. d. 15. a. 15

## Ad Galatas.

5. Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. d. 3. a. 6

## Ad Ephesios.

2. Omnes nascimur filij irae. d. 6. a. 9  
5. Obluit semetipsum pro nobis in odorem suavitatis. d. 1. a. 8

## Ad Colossenses.

1. Pacificata sunt caelestia & terrestria. d. 3. a. 7

## 1. ad Thessalonicenses.

5. Ab omni specie mala abstinete vos. d. 16. a. 43. item d. 29. a. 2

## 1. ad Timotheum.

4. Pietas ad omnia valet. d. 45. a. 3

## 2. Ad Timotheum.

2. Fundamentum Dei firmum stat, habens signaculum hoc. d. 16. a. 9  
2. Fidelis est, & seipsum negare non potest. d. 20. a. 17

## Ad Hebraeos.

6. Non rursus iacientia fundamentum penitentiae. d. 16. a. 49  
11. Fides est substantia rerum sperandarum. d. 16. a. 49. & 51

## Iacobi.

- ult. Confitemini alterutrum peccata vestra. d. 17. a. 39  
ult. Oratio fidei salvabit infirmum. d. 23. a. 4

## Apocalypsis.

3. Tu nomen habes, quod visus, & mortuus es. 14. a. 21  
6. Sustinete modicum tempus, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. d. 21. a. 10  
14. Opera enim illorum sequuntur illos. d. 45. a. 2  
18. Quantum se glorificavit & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. d. 16. a. 31



FINIS.